

2° Med. g. 143

LAZARI
RIVERTI
OPERA MEDICA

L A Z A R I
R I V E R I I
O P E R A M E D I C A .

OPERA MEDICA
RIVERRI
L. A. Z. A. R. I

2° Med. gen 143

L A Z A R I
R I V E R I I

CONSILIARII, MEDICI

In usum

ac Professoris Regii,

J. F. Nizemall.

N E C N O N

REGIORUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSI

Medicinæ Professorum Decani,

OPERA MEDICA OMNIA;

Q U I B U S,

PRÆTER EA QUÆ IN CÆTERIS QUIBUSCUNQUE

prioribus Editionibus reperiuntur,

A C C E D U N T

FABRITII BARTHOLETI,

MEDICI CLARISSIMI,

DE D Y S P N Œ A,

SEU DE RESPIRATIONIBUS

LIBRI Q U I N Q U E.

Comparavit

Jos. Albas.

V E N E T I I S,

Ex TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

M. DCC. XXXV.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

Rivierius

Opera medica

71 BS div.

L A Z A R I
R I V E R I

CONSILIARI, MEDICI

ac Professoris Regii,

W E C N O N

REGIUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSIS

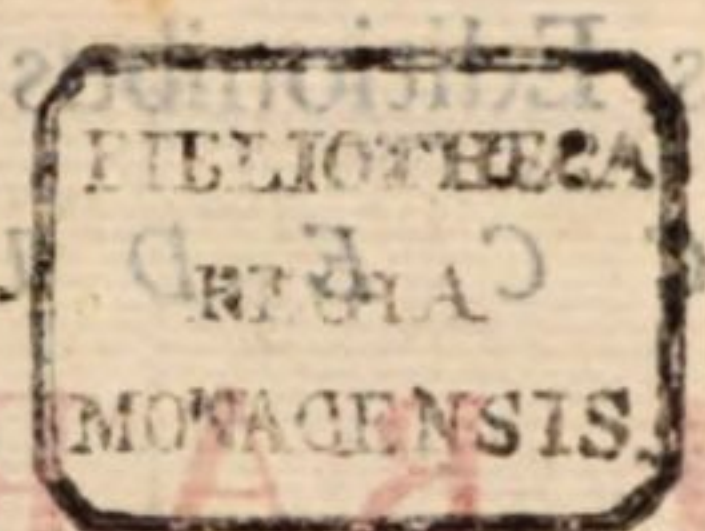
Medicinas Professorum Decani,

OPERA MEDICA OMNIA;

Q U I B U S

PRÆTER EA QUÆ IN CÆTERIS QUIBUSCUNQUE

prioribus Editionibus reperitur,

FABRITII BARTHOLETI,

MEDICI CLARISSIMI,

DE D Y S P N E A,

SEU DE REBATIONIBUS

L I B R I Q U I N Q U E.

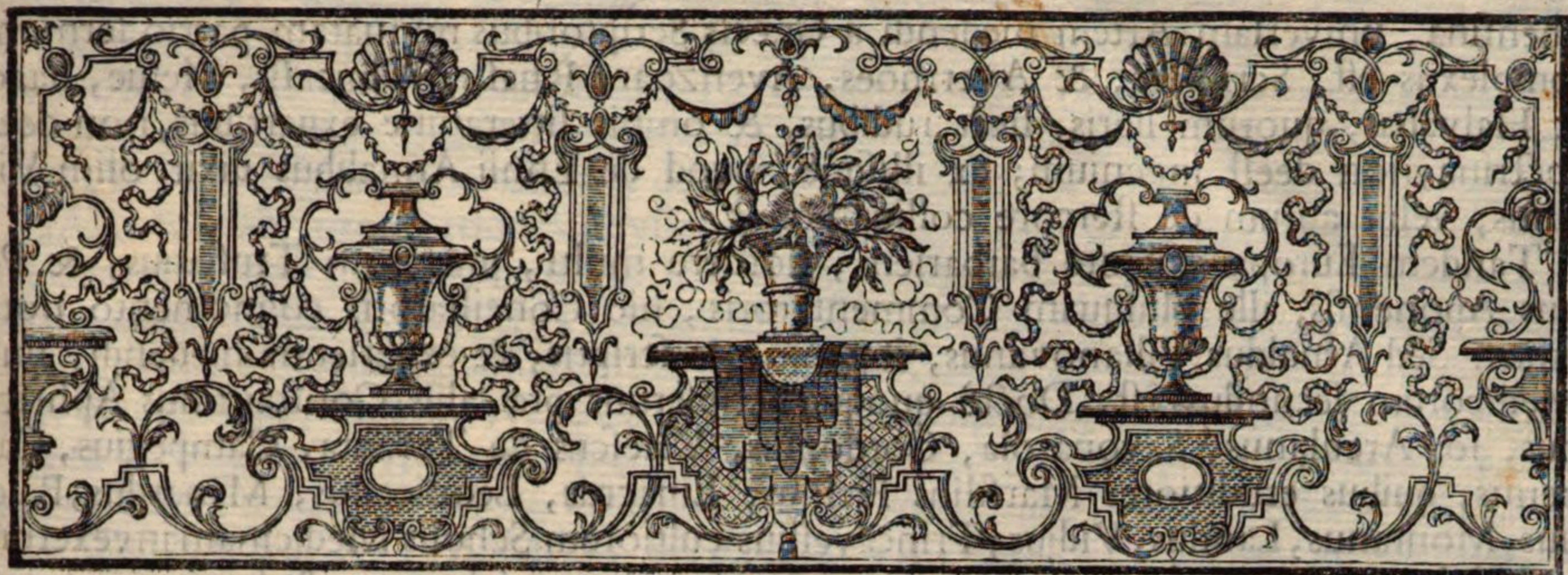
V E N E T I S,

Ex TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

M. DCC. XXXV.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

JACOBI GRANDII

IN UNIVERSA RIVERII OPERA

P R Æ F A T I O.

INTER Auctores, qui scriptis, & observationibus Artem Medicam locupletarunt, plurimi quidem omni ævo, qua Græci, qua Latini, qua Arabes, cum universam Medicinam, tum aliquas ejus partes editis voluminibus explicarunt. Antiquissimis usque temporibus Apollo, seu Serapis, Chiron, Æsculapius, Bacchus, Pæon, quod primi laboriosæ mortalitati præsidia adversus morbos communicarunt, à posteris tantam gratiam inivere, ut pro Diis habiti, & exculi fuerint. Secundum ab his locum tenuerunt Podalirius, atque Machaon Homeri versibus celebrati; à quibus longo intervallo floruerunt Democedes, & Melampus, uterque scientiæ fama clarissimus, ille propter Regem Persarum à pedis luxatione sanatum, ejusque Uxorem serpente mamillarum ulcere liberatam; hic ob Preti filias à furore melancholico, dimidia Regni parte, curatas. Hos secutus magnus Hippocrates divino ingenio sparsas medendi regulas ordinavit, scientia altis Philosophiæ Principiis innixa in hæreditatem posteris relicta; Jecit fundamenta medendi, tradita scriptis immortalibus morborum omnium curatione; & signatis remediorum viis. Errores etiam, quibus deceptus confessus, & nequid Artis perfectioni deesset, remediorum formulas peculiari volumine exaravit, cui Medicamentarii nomen indidit: qui liber magno humani generis detrimento, injuria temporis intercidit.

Coævus Hippocrati fuit Democritus, illius testimonio optimus Naturæ, & Mundi interpret, ut inquit Plinius, qui, tradente Arbitro, omnium herbarum succos expressit, & ne lapidum, virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta consumpsit. Græcorum primus Chymica Arte Metalla resolvit, quam longis ad Ægyptios, Gymnosophistas, Magos, peregrinationibus didicerat, plus sexcentis aureorum millibus in experimenta consumptis; unde arcanis remediis Artem Medicam ditavit. Verùm Scripta tanti Philosophi luctuoso mortalitatis fato omnia perierunt. Subsequentibus sæculis Artem illustravit Herophilus, herbarum cognitione, pulsum notitia, & Anatomies peritia incomparabilis: qui miranda arte Arteriarum pulsus in modulos certos, legesque metricas descripsit: & scribente Tertulliano, ut Naturam scrutaretur, septingentos homines exsecuit; nonnullosque etiam vivos, ut interna liquidò exploraret, morte non simplici, sed ipsa inter artificia exsectionis errante Artifice.

Ab hoc sua singuli tempora decorarunt plurimi Medicinæ, & Philosophiæ connubio insignes, Aristoteles, Erasistratus, Theophrastus, Serapion, Asclepiades, Themison, Dioscorides, Archigenes, Thessalus, Andromachus, Aretæus, Theon, Ruphus, Soranus; & inter Latinos Celsus, Macer, Scribonius, & Plinius.

Successit postea Galenus, maximum Medicinæ decus, & Medicorum Princeps, cujus doctrinam Fama canit, & doctissima, quæ extant, scripta testantur. Cedro digna sunt Opera ejus, sed quæ de Usu partium, Anatomicis administrationibus, Locis affectis, & Compositione medicamentorum conscripsit, nimium quantum cæteris antecellunt.

Auctum tantis Auctoribus medendi scientiam potuerunt Cælius Aurelianus, Oribasius, Paulus Ægineta, Aetius, Marcellus, Alexander Trallianus, Actuarius, Myrepsus.

Hos excepit sequioribus sæculis Arabum Ichola; Græcis, & Latinis Musis ab Europa barbarie obsita fugatis, Medicinam invadentium; quorum Illustrissimus Avicenna, sive

Abensina, universam Artem medendi à Græcis Scriptoribus mutuata patrio sermone complexus est. Scripsere, & Averrhoes, Avenzoar, Rhafis, Albucasis, Mesue, Isaac, & Halyabas; quorum libris, licet rudibus, & omnis litteraturæ expertibus, non deest doctrina, non deest ingenium; ex illisque, quod de Ennii Annalibus dixit olim Virgilius, velut aurum de stercore colligi potest.

Tandem Europa exuente barbariem, florere multi, præsertim Trufianus, & Petrus Aponensis, ille plusquam Commentatoris, hic Conciliatoris cognomento notissimus. Sed Arnaldus Villanovanus, ingenio, & scriptis, & experientia medendi, nulli Medicorum secundus est. Doctè quoque scripserunt præ aliis Constantinus Aphricanus, Jo: Arculanus, Savonarola, Gordonius, Valescus de Taranta, Campegius, Carpenfis, quibus eruditiores Marsilius Ficinus, Linacrus, Leonicens, Manardus, Ruelius, Montanus, Landus, Vidijs, Trincavellius cultiorem Scholis Medicinam invexerunt.

Sed Joannes Fernelius, Gallus, ingenio, eloquentia, felicitate, & sermonis elegantia, omnes à Galeno illustrem in medendi scientia famam consecutos, superavit. Ipse interfuit gloriæ suæ, & quod nemini mortalium contigit unquam, vivens vidit in Academijs Galliæ opera sua publicè prælegi, atque explicari.

Enim verò Fernelii seculum, si quod aliud, magnorum Medicorum feracissimum fuit, quos enim, ut quamplurimos taceam, proferent alia secula Vesalio, Fallopio, Vallesio, Ingrassiæ, Mercuriali, Capi-Vaccio, Argenterio, Rondeletio, Jouberto, Lemnio, Junio, Dodonæo, Fabricio ab Aquapendente, Guilandino, Hollerio, Andernaco, Massariæ, Saxonæ, comparandos.

Quid de nostro seculo dicam, in quo clara fulserunt, adhucque fulgent Capita Medicorum, qui pari cum veteribus passu consecuti sunt immortalitatem, nempe Willis, Boylæus, Zvvelferus, Charleton, Van der Linden, Blasius, Moebius, & alii doctissimi Professores, quos futura nominabit ætas.

Veruntamen eorum, qui Praxim docendo, & medendo juvere Philiatros, optimè de humano genere meritis est LAZARUS RIVERIUS Medicus Monspeliensis, & FRANCISCUS DE LE BOE SYLVIUS Batavus; si tamen hic, ut ille, inceptam, favente Apolline, Praxin absolvisset.

Quippe post Hippocratem, qui obscuritate, & brevitate sermonis, oraculi instar, non omnibus, sed solis Naturæ Mystis Artem aperuisse videtur, Medicina omnis in varias sectas, & factiones divisa est, pro ingenio, & libidine Professorum; Hinc magno ægotantium malo orta illa nomina, & turbæ Jatralepticorum, Empiricorum, Herophileorum, Asclepiadeorum, Thessaleorum, Galenistarum, Rationalium, Methodicorum, Dogmaticorum, Chymicorum: & tot immania diffidia, & contrariæ medendi rationes; aliis fame & siti, imperiosaque inedia, aliis cibo, & largiore potu, aliis sudoribus, aliis purgantibus medicamentis, aliis copiosa, & crebra missione sanguinis, aliis ad syderum observationem collectis herbis, aliis per vomitoria, aliis per quæ non alia remedia, subtiliori, & penitiori ratione à metallis, & mineralibus elicita, confessa audacia morbos omnes aggredientibus? Unde justa quærela Plinii, nullam Artium Medicina inconstantior fuisse, cum sit fructuosior nulla. Sanè supra Avorum nostrorum memoriam Teophrastus Paracelsus, ut olim Thessalus, cuncta Medicorum placita delevit, & rabie quadam in omnes Artis scriptores debacchatus est, celebri fama ob sanatos feliciter ægros arcano remedio à Chymia petito. Ejus dogmata secutus Helmontius cautiore ingenio alia principia rimatus, novum condidit Medicinæ progressum, scriptaque edidit profutura mortalibus.

Illud in primis sciendum est, quòd ante Harvæum quousquisque Artem exercuit, si Hippocratem, & Hærophilum excipias, circulationem sanguinis per totum corpus ignoravit. Ignoravit etiam maxima pars Auctorum principia Chymica, & efficacissima pharmaca, quæ ea Arte parantur maximo salutis hominum compendio. Insuper per inscitiam putaverunt cum Galeno massam sanguinis ex quatuor humoribus componi, vitalibus & nutritiis succis excrementorum nomina tribuentes. Denique eos latuerunt Chyli viæ per mesenterium, ductusque Thoracicos, vasa lymphatica, succus pancreaticus, ejusque cum bile mixtio, usus, modusque nutritionis.

Propterea cum in tanta Scriptorum varietate, & confusione hæreant ingenia studentium, ac deterreantur longitudine Artis, & immensitate voluminum, varia, & contraria inter se dogmata complectentium, viam certam, ac regiam hoc volumine præstatum ivit RIVERIUS, qua vera Medicinæ scientia, ex veterum, & recentium Professorum placitis comparari possit.

Praxim medicam facturis, non inutilem rudiori seculo navarunt operam insigniores Valescus, Gordonius, Savonarola, Gariopontus. At Ædepol, quàm crassa Minerva? quàm jejuna scriptione? Utilius & doctius rem perfecerunt Weckerus, Mercurialis, Platerus, Bruelos, Beverovicus, Zacutus, Horstius, Blasius, M. A. Severinus,

nus, Massaria, Saxonia, & Centonariorum Coryphæus, Sennertus. Verùm Hollerii, & Cæsalpini Practicæ, frequentius cæteris elegantiorum Medicorum manus triverunt; Donec RIVERII opus absolutissimum, studentium necessitatem, & vota docentium interceptum. Hujus commentariorum lectioni, si studentes conjunxerint ANTONII MENIOTII Pathologicas dissertationes doctissimas quidem, & eruditissimas; GUALTERI CHARLETON exercitationes Physico-Anatomicas totius Oeconomix Animalis Systema complectentes, nec non quæ de Urinis, & Pulsibus clara & hætenus desiderata methodo nuper edidit LAURENTIUS BELLINUS absolutissimam Medicæ praxeos Ideam comparabunt, eamque stabilius ornabunt; si MARCELLI MALPIGHII Anatomicorum ocularissimi, & FRANCISCI REDI naturalium experimentorum consultissimi, scripta perlegerint. Neque hoc loco silendum est practicas Rhapsodias concinnius in ordinem non penitendo labore digessisse THEOPHILUM BONETUM, PAULUM DE SORBAIT, & THOMAM BURNET Viros experientissimos, ac veteris & novæ Medicinæ ornamenta.

Et quoniam Scholasticorum morbus, quibus garrulitate disputandi instructis, mos est Artibus, & Scientiis, inutiles subtilitates prætere, corripuit etiam Medicos, arcanis Naturæ relictis, Logicas, & Metaphysicas tricas sectantes, in eorum gratiam sobriè quædam attingit Auctor in præcognitis ad universam Medicinam.

Mirum, & indignum protinus subit, tam multa multos disputare, ut quærant Medicina siue Ars, an verò Scientia? ceu magni esset momenti ista indagatio, & ab ea Medici laus, & perfectio dependeret! ceu idem non sit, ac urente domo, loco aquam flammis injiciendi, contentiosè perquirere, an Ignis ex Atomis Democriti, an verò ex forma substantiali Aristotelis componatur. Mavult Auctor Scientias propius, quàm Artes, Nobilissimam Artium collocare. Hæc tamen leviora sunt, quàm ut iis distineri velit diutius Medicinæ studiosos. Libri Praxeos, Libri Observationum sunt qui requirunt studentis diligentiam, & ingenium: ii sunt qui nocturna, sunt qui diurna manu versandi sunt: In illis qualis fuerit medicus, quantum cæteris præstiterit RIVERIUS, Philatri, qui legerint & didicerint, nullo opinionum præjudicio occupati judicabunt.

FILIO JOH. OTTONI

In Accademia Gieslensi studiis operam locanti

JOH. DANIEL HORSTIUS

S. P.

Um non ita pridem Tibi commendarem RIVERIUM, & hujus rei gratia illum partim interpolarem, atque aliquot novis notatu dignis, variisque Pharmacis, RIVERIO olim usualibus, augerem, opportunè accidit, ut Bibliopola ZUBRODIUS novam editionem RIVERII meditaretur, atque à me peteret exemplar LUGDUNENSE, in tuum usum, ut dixi, horis succisivis pro tenuitate mea, meorumque laborum ratione, ex parte politum: Nolui autem deesse illius precibus, quòd hoc pacto non tantum tuis, sed, & aliorum studiis aliqualem opellam ferre valerem. Commisi itaque ZUBRODIO huic RIVERIUM in tuum commodum adornatum, eundemque jam typis exscriptum, & recusum, tibi etiam atque etiam commendo, ut diligenter illum volvas, & evolvas. Ipse enim RIVERIUS Auctor doctus, expertus, candidus, & perspicuus, quem feliciter sequi possis, & cum tempore imitari, modò quoad dosin PURGANTIUM, maximè SCAMMONIATORUM, his in oris, RIVERIO in Prax. & Obs. aliquando largiori, parcior sis, nec ultra pondus in ipsius RIVERII Institutionibus designatum, ascendas. Evolve itaque hoc volumen penitius, non perfunctoriè, AVIQUE Tui, & JOELIS scripta, laboresque VESLINGII, & BARTOLINI, p. t. huic adjunge, ut legas aliquando majorum tuorum vestigia. FRATER Tuus, Tuusque Patruus GREGORIUS invitant Te ad Anatomica. Avus Tuus GREGORIUS ad Praxin. Hujus Patruus JACOBUS cum Filio HENRICO ADOLPHO, senexque GISBERTUS lucernam præbent pedibus tuis, modò ores, & labores. Labores inquam, & diligenter studiis lites, DEO confisus, cujus protectioni Te commendo.

FRANCOFURTI Kal. August. 1668.

LECTORI

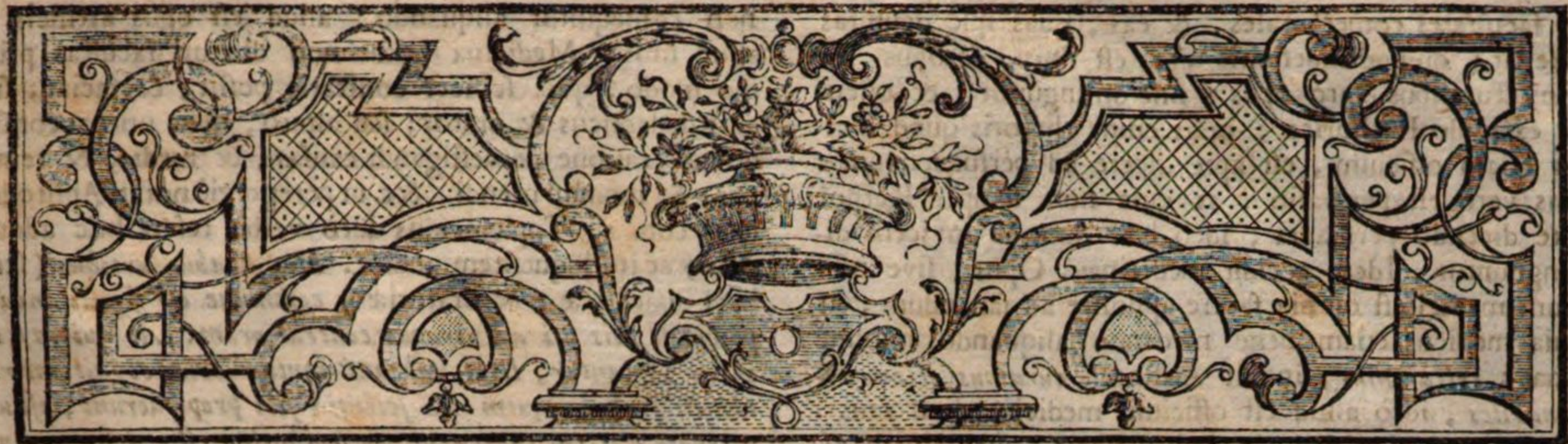

LECTORI BENEVOLO, ET MEDICINÆ STUDIOSO, Anonymus . S.

Ræfari necessum est mihi, & veluti colloqui cum Lectore, ut præmoni-
tus, nisi probare velit, æquiori saltem animo in Animadversiones hæc
meas animadvertat, & recto judicio æstimet supplementa. Moneo ita-
que me Tyronibus, Alumnisque meis hæc qualiacunque scripsisse, ut cum,
quorum gratia scripserim, intellexerit, intelligat quoque causam, qua
ejusmodi scribendi rationem inierim. Hi enim, quibus est indoles, & in-
genium ad bonas artes, & medicam præsertim effectum, illudque prætereà excolunt stu-
dio, & sese exercentes medendo, cum hoc opus Riverii, quod tanquam probatum om-
nibus diurna, nocturnaue manu pervolvunt, novis typis excuderetur, coegerunt me
multis precibus, ut vellem pro eo, quo sum in eorum studia propensus ardore, quæ se se in
eodem auctore desiderare, sufficerem, falso verò dicta, si quæ sint, detergerem, & emenda-
rem: & quæ tandem obscura viderentur, exponerem. Hæc quidem sunt bono animo,
& sine ambitione quæsitæ: at quod ad me attinet, imparia valdè homini occupatissimo.
Accedit prætereà esse nimix fiduciæ, & libertatis, in aliena scripta manum immittere,
& receptum ab omnibus, gravemque auctorem ad examen revocare. Longè tamen mei
nominis curam, ac dignitatem posthabeo profectui discipulorum, eorumque multitu-
dine, & consuetudine me defendo, quibus licuit semper, nec injuria, aliorum opera
examinare. Cum enim nemo tanti sit, ut simul valeat invenire, & perficere; nec ita
ad amissim singula scribere, in re potissimum medica, in abdito posita, & tot, tantisq;
difficultatibus implicata, quin aliquis, vel inscio Auctore, irrepat interdum error, jure
licet, ne latius serpat, & teneris adhuc discentium animis inhærescat, expungere, &
unius auctoris offensæ (quæ tamen nulla esse potest) præferre posterorum utilitatem. Hoc
nobili studio, & inter cætera perquam utili usi sunt hætenus omnes, & cæteri deinceps
utentur, ex quo magnum provenit scientiis, & artibus incrementum. Nisi Hippocrates
Antiquorum scripta acri judicio recensuisset, nisi item addidisset plurima; nisi Galenus,
& alii Hippocratem elimassent; nisi denique cæteri succedentium temporum, & inprimis
neoterici Galenum ipsum, & quæ ante se repererunt edita, severiori limæ subjicerint,
quot nobis adhuc imponderentur falsa, & immania, quot careremus bonis, nisi rejectis
antecedentium erroribus, plurima, & longè potiora substituerent? Propterea dolanda
sunt meritò rudia Antiquitatis inventa, & quemadmodum sculpsentes efficiunt, qua de-
trahendo, quæ addendo in bonam justis operis speciem reformanda; Ita ergo ab aliorum
censura tutus utor stylo consueto, & ea quam suomet exemplo docuit Hippocrates i. de
diætæ moderatione. Non enim ego, ut nec ille, quæ non rectè dicta sunt, & cognita
redarguere institui, sed qualia esse debeant ostendere. Ideò in Præcognitis multum im-
moratus sum, & fusiùs plura, quæ Alumni desiderabant, adjeci. Et si enim quæ de na-
tura medicinæ dicuntur, provectioribus fortè videantur levia; ad instituendos tamen
maximè pertinent, qui artem suam debent nosce priùs, quàm eam familiariter tractantes
exerceant, rectèque instituti operis ratio postulat, ut ea, quæ de re, quam agimus, di-
cenda sunt, quàm optimè etiam dicamus. Laxiori autem, molliorque oratione conscri-
psi, quia delicatulis, necdum validis coquendo solidiorem, cibus ideò offerendus benè
tritrus, & fermentatus. Post hæc autem in cæteros institutionum libros paulò altius in-
quisivi: cum ut Alumni, qui pluribus medicorum hætenus hærent, errores agnosce-
rent: tum etiam ut mentem ad sublimiores contemplationes paulatim assuescant attolle-
re, eorum quodammodo ingenia acrioribus stimulis urgeo, præbendo materiam contem-
plandi. Eo verò potissimum consilio nonnullas sententias fortius exagitavi, non quòd
tantummodò videantur falsæ, sed quia adeò situm contraxerint, ut nulla amplius supersit
detergendi spes: & quod maximè dolendum, incuria, & negligentia Professorum discen-
tibus affiguntur. Velim deniq; ut Lector intelligat, quare aliquot duntaxat institutionum
capita, eaque veluti punctim attigerim, cum antea circa Præcognita latius evagatus sim:
nimirum delectum habui graviorum, in quibus ingenium sese potest exercere cum laude:
stupiditatem verò professorum ostendi, & medelam simul adhibui, qua se se excitent
à lethargo, si velint deinceps ultra corticem sapere: atque adeò Animadversiones, non
justum opus, quod aliàs polliceor me editurum esse, confeci. Lector ergo non ne-
scius consilii mei hæc qualiacunque modò liberè judicet, dum ego post tabulam po-
situs judicia, utcunque fuerint, libens excipiam; interim ut ex bonis me doctum, ita ex
malis ne quicquam offensum iri, professus.

ANIMADVERSIONES IN PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

APSUS videtur auctor in constituendo juxta & probando genere medicinae. Dicit enim, medicinam esse scientiam, & multis probat: deinde, ne videatur nimis suae opinionis assertor: concludit. Attamen, ne nimis rigide sententiam nostram tueri videamur dicimus, medicinam scientiam appellari

latiori paululum significatione, quae proponitur ab Arist. 1. Metaph. c. 2. prout scientias speculativas, & factivas comprehendit. Tum hic ego, ergo fallitur; quia si medicina latiori significatione est scientia, proprie est ars: atque adeo primum ars dicenda est; deinde vero analogice scientia, quemadmodum docet Arist. loco citato. Ibi enim nonnullas artium activarum quodammodo scientias appellat, quia instat scientiarum operis faciendi causam, rationemque cognoscunt; ideoque architectonicae sunt, quae docendo praesidentis, qui, ut inquit idem, nescientes manibus operantur, quales sunt vulgo manuales appellati, & merè empirici.

Lapsus est etiam in probando, dum inquit. At verò cum sua habeat principia, axiomata, & demonstrationes ex natura demonstratione petitas: imò nonnullas ipsius physicae demonstrationibus certiores, ut potè à sensuum fide deductas: cum unicum habeat subjectum reale, per se existens, ac praestantissimum: nempe corpus humanum illiusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum videtur potius referenda. Lapsus inquam est, quia nondum certò constant hujusmodi principia, & axiomata medicinae. Etenim si talia forent, non esset ars in tot sectas diducta, nec tot difficultatibus obnoxia, & si aliqua axiomata fortè videntur inculcata, & certa: ea tamen practica sunt, & artificem ad opus ducunt: cujusmodi circumferuntur illa, contraria contrariis curantur, morbos quos repletio facit, curat evacuatio, & e contra. Quibus etiam vel artes mechanicae minimè carent. Sed est talia sint, qualia Riverius admittit: non ideo tamen medicina ab iis obtinet nomen scientiae; à fine enim, ut docet idem Arist. artes, & scientiae constituuntur; quippe scientiae finis est veritas, seu mera subjectae materiae contemplatio: artium verò est opus. Medicina ergò, quantumcunque suorum principiorum, & axiomatum certa foret, nihilominus, ars dicenda est, quia non in contemplatione, sed in efficiendo opere tandem versatur, & quiescit.

Hinc, quod de demonstrationibus addit, nec omnino constat, & si constaret; adhuc tamen minimè probat: vel enim demonstrationes universales sunt, vel particulariter concludunt: si universales, omnino physicae habentur, & ideo nec certiores physicis: si particulares, quales medicinae conveniunt, (omnis enim ars, quae ratiocinio de agendo deliberat, utitur majori propositione universali, & minori particulari, unde particulariter concludit) minor hujusmodi demonstrationum semper de errore periclitatur, quia singulare tantummodo cognoscitur experientia: propterea non est omnino libera à suspitione falsitatis: tales porrius sunt demonstrationes, quibus vel quantitatem remedium, vel tempus adhibendi concludimus: quae duo in arte quam difficillima cognitu sunt, & ferè incomprehensa, nemo non novit, ut jure dicat Hipp. 1. aph. 1. experimentum fallax, & judicium esse difficile. Hec ergo cum ita sint, River. Opera Medica.

quis audeat unquam asserere ejusmodi demonstrationes medicinam ad scientiae fastigium evehere? tanto magis, quod ad operationem, non ad contemplationem factae sunt.

Nec minus improbabilis est altera, quam subjicit, ratio, inquit. Cui opinioni nos magis assentimur; artes enim ex frequenti tantum operatione comparantur, & totae in operatione versantur; at medicinae habitus comparatur ex frequenti librorum inspectione, & doctorum institutione, quemadmodum verae scientiae. Falsum est enim, medicinam hac ratione fuisse acquisitam, & nunc etiam acquiri; ea enim fit, quemadmodum ceterae artes, experientia: experientia vero cum in singularibus occupetur, in exercitatione tota est; ideo qui ex libris evadunt medici, nec singularia norunt, nec hilum queunt agere. Hinc docto medico in agendo longè praestat expertus, & Celsus appositè dicit, nec agricolam quidem, aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri, & de medicina speciatim scribens ait, sapientiae studiosos maximos medicos esse si ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba superesse deesse medendi scientiam. Et infra clarius, ne inter initia quidem ab istis questionibus deductam esse medicinam, sed ab experimentis. Hac de re plura dicta sunt ab Hipp. & Gal. & dicentur etiam à posteris, dicentque praeterea ii, quicumque medici futuri sunt. Quod si medicina ideo scientia est, quia ex libris, & doctore potest addisci; eodem prorsus modo quaecunque artes scientiae forent; quia & tradi possunt à docente, & qui valet ingenio, per se potest ex aliorum scriptis addiscere. Idcirco haec ratio inanis est, inutilis, & nihili omnino faciendae. Quaecunque enim, vel scripta sunt, vel à magistris traduntur, ortum habent ab experientia, & in eam pariter resolvuntur, ut inferius ostendam ex Hipp. lib. praecceptionum, & de arte veteri, & de dieta, ubi inquit, magis credere oportet oculis, quam opinioni, & tandem lib. de elegantia.

Item falsum est, corpus humanum esse subjectum, cujus passiones, & proprietates considerat: haec enim consideratio universim accepta physica est, non medica: deinde medicina est magis contracta, & medicus non quascunque causas, & passiones corporis humani cognoscit, sed tot, & tales, à quibus scilicet vel sanum est, vel aegrum, quod in supplementis ex Hipp. luculenter exponam.

Hinc patet non corpus humanum, sed hominem esse medicinae subjectum; praeterea enim animi passiones medicus contemplatur, amorem, iram, timorem, & cetera hujusmodi, quae influunt in corpus, illudque vi sua à naturali statu saepe deiciunt. Cum ergo ejusmodi passiones non solius corporis, nec animi, sed conjuncti, ut inquit Arist. communes sint, non corpus humanum, sed homo jure medicinae subjectus est, hinc medici in potentiarum animalium, quatenus ad rem suam facit, cognitione versantur.

Nec minus abest à vero, quod postremo dicit his verbis. Finis demique, ad quem dirigitur ab illius doctrina, & tractationis modo distinguitur, & ut cerè adnotavit Alexander Aphrodisaeus. Medicina enim dupliciter considerari potest, vel primario, quatenus doceatur ex certis, firmis, & indubitatis principiis &c. Abest inquam à vero, quia Aphrodisaeus eò loci annotat discrimen inter fa-

rer facultates conjecturales, & eas, quas ipse definitas appellat; quippe indefinitis idem est finis, & opus: in conjecturalibus verò opus à fine distinguitur, & ostendit exemplo Rethoricæ; opus enim rhetoris quod dicitur etiam officium, est aptè dicere ad persuadendum: finis verò est persuasio; at quia non semper Rethor aptè dicendo persuadet; idè hæc duo ab invicem distinguuntur. Idem accidit medicinæ. Opus, sive officium medici est omnia facere appositè ad sanandum; at quia medicus etiam benè medendo aliquando minimè sanat; rectè enim, inquit Aristotel. curamus etiam insanabiles, idè aliud est officium medici, aliud finis. Hinc tamen non deducit Aphrodisæus, medicinam esse scientiam, si consideretur primariò, quemadmodum Riverius affirmat, eo enim pacto factiva est; neque secundariò, ut idem falsò putat ad usus hominum revocatur; sed ex natura sua humanæ sanitatis causa comparata est, & inventa, ut egregiè Hippocr. notat lib. de veteri medicina, inquiens. Porro huic invento quodnam iustius, magisque aptum nomen quis imposuerit (loquitur de humanæ dietæ, & victus institutione) quàm medicina? quandoquidem gratia sanitatis humanæ, nutritæque ac salutis inventum est. Imò ex eodem auctore hæcenus dicta confirmantur: ille enim oblitus sui, suæque sententiæ, asserit, sanitatem esse finem medicinæ, ad quam omnia medici opera diriguntur, quæve adepta medicus conquiescit: ergò si sanitas est ejusmodi, medicina primariò, non secundariò ad usum hominum comparatur; siquidem omnia opera huc dirigit, factiva est, non activa, ac contemplativa; atque adeò tandem est ars, non scientia; sed de his in supplementis.

SUPPLEMENTA.

EX dictis constat, medicinam non esse scientiam, modo paucis, esse artem, ostendo. Facile autem demonstratur, si recolantur ea, quæ docet Aristot. 3. ethic. ubi discrimen, quod artem, & scientiam intercedit optime tradit. Differunt ergo ars, & scientia fine, materia, modo, & agendi principio. Materia differunt, quia scientia circa universalia, & necessaria versatur: ars verò circa singularia & contingentia. Fine, quoniam ars efficiendo aliquid, quærit bonum extra se, & in externo subjecto, scientia verò contendit ad bonum ejus, qui sciens est, sive ad perfectionem intellectus scientis; idèque sibi tanquam finem proponit contemplationem, & veritatem: è contra ars effectiorem, & opus: ac tandem ars non est in eo, quod efficitur, sed in efficiente. Hinc patet, quod superius probandum suscepi, medicinam, scilicet esse artem, quæ versatur circa materiam contingentem, & singularem; non enim sanat hominem, sed Socratem, & Calliam, contenditque ad bonum ejus, quem sanat: est in medico curante, dum utitur regulis, & instrumentis, ut opus rectè fiat, iisque male usa aliquando non rectè facit: at ubi alia rectè, alia non rectè fiunt, ut inquit Hipp. lib. de arte, ibi ars est: quo circa antiquiores omnes Aristot. & Galen. medicinam artem semper appellant. Et hæc satis dicta sint tanquam de re nota, & ab omnibus ferè recepta.

Cum superius in animadversionibus judicaverim ex Arist. 1. Topic. artes bifariam dici, scilicet, alias esse definitas, alias verò appellari facultates; præstat hic intelligere, cujus generis sit medicina. Artes definitæ dicuntur, quarum ita sunt certa, ac determinata media, ut, iis positis, sequatur opus, quod propterea idem est etiam finis: nec pendet à fortuna, & à casu, v. gr. Architecturæ ita certæ sunt regulæ, ita media determinata, ut, iis positis, domus fiat semper, & eodem modo; idèque non distinguitur opus à fine, sed eadem domus opus est, & finis architecti. Facultates verò duobus etiam modis dicuntur: vel enim Facultates ejusmodi est, quia contraria possit, & faciat: v. gr. orator potest defendere Milonem, & accusare: medicus sanare, & occidere: vel dicitur etiam facultas, quia cum conjecturalis sit, nec in aliquo determinato posita, opus habet consilio & ratione, ut de agendi modo de instrumentis & tempore ratiocinando decernat. Propterea, quemadmodum in artibus definitis, quia media certa sunt, non distinguitur opus à fine: è contra in hujusmodi artium genere, quia peractis omnibus, quæ ex artis instituto faciendæ erant finis tamen

non consequitur aliquando: aliud est opus artificis, aliud finis. Medicina igitur non dicitur facultas primo modo, quia scilicet contraria possit, & faciat, sicuti dialecticus & orator; sed altero, quia utitur consilio, & ratione pervestigandi causas, & media, & tempus, & modum utendi, &c. ut peregregiè notat Aphrodisæus con. 1. Topic. cujus idè verba refert huc adducere; ac ita loquentem audire. *His duabus artibus (scilicet dialecticæ, & oratoriæ) commune est simili modo potentiis suis uti ad utraque contrariorum. At qui in scientiis versantur, licet habeant contrariorum cognitionem, tamen scopus, quem illa scientia sibi proposuerunt, est ut alteram partem contrariorum quæ melior est, definitè consequantur: medicus, ut sanet aliptes, ut firmam corporis constitutionem tueatur, & ceteri alterum contrariorum, quod melius est propositum habent, in quo se exercent. Nam cognitio contrariorum, quam assequuntur, non est apud eas principalis, sed ex cognitione unius sequitur alterius cognitio; quemadmodum ex scientia eorum, quæ sanitatem inducunt sequitur etiam cognitio eorum, quæ morbos gignunt.* Quibus ostendit Aphrodisæus, medicinam non esse facultatem priori modo superius proposito. Pergit deinde ostendere, quo pacto medicina facultas dicenda sit: nimirum quia, cum sit conjecturalis, non est in aliquo determinato, sed opus habet propria intelligentia ad coaptanda accidentia, & ordinanda ea, quæ fiunt, ut ita ordinata utilia sint: quare cum medicina talis facultas sit, indicat quale etiam sit ejus opus, inquiens: idè medici opus est, omnia facere, quæ ad corpus pertinent, non sanare. Quod si hoc ad medicinam spectaret, certè, & non medicus erit medicus, & medicus non erit medicus, quia, & illi qui medici non sunt, plerumque agrotos sanant, cum aliquid salutare adhibent: & medici plerumque non sanant, quod faciunt, quando malum majus est, quàm auxilium medicum; idè, qui non medici sunt, & sanant, faciunt opus medicum non medicè, seu non ex habitu medicinæ, quo carent, sed casu, vel aliorum consilio, &c. qui autem medici sunt, faciunt opus medicum medicè, ex arte nimirum, non fortuitò, vel aliena ope; quæ duo valde differunt, & medicum à non medico apprime distinguunt; quemadmodum dicebat Arist. 3. eth. de justis, quod aliud est facere opus justum justè, aliud opus justum non justè.

Cæterum, ne videatur hoc discrimen nullius esse usus, & allatum frustra, ac ut explicentur uberius, quæ antea indicata sunt, addo etiam, quæ hac de re scribit Aphrodisæus, nimirum ex his sequi, in hujusmodi artibus non fieri judicium ab advenientibus finibus, ut sit in arte domus edificandæ, aut tela texendæ, & in aliis artibus factivis, in quibus per quasdam vias definitas, & ordinatas proceditur, & actio sit in omnibus pari modo, & eorum opus non potest fieri à fortuna. In his autem finis est, propositum opus sequi ex iis, quæ ejus causa facta sunt. Quocirca cum benè, & artificiosè fiant, quæ ante ipsa sunt opus ipsam declarant. In artibus autem conjecturalibus non omnino cum iis, quæ arte fiunt, conveniunt ea, quorum causa illa fiunt. Causa est, quia in his aliqua fiunt à fortuna, & non sunt determinata ea, ex quibus fiunt illa, quæ sunt eis subjecta. Quamobrem id, quod fit ab iis artibus, non est illarum artium finis, ut fit in iis, in quibus, cum sint aliqua definitæ, aliquid efficitur, & sine illis, nihil fieret; at in his opus est finis, & signum, omnia ex arte esse facta: neque enim aliter esset factum. In conjecturalibus verò opus non est finis; quia non semper sequitur finis ex iis, quæ gratia ejus fiunt: idè Aphrodisæus rectè distinguit finem ab officio medici, inquiens, medici officium est ut omnia agat, quæ possit, quo agroti corpus sanet; finis verò sanatio, cujus gratia illa facit, eo quod indiget aliis quibusdam præter ea, quæ facta sunt, ut secundum medicinam sit. In definitis enim simili modo se habet, finis in ipsis, ut facere secundum artem: in conjecturalibus non est finis in artifice, ut neque beari improbis hominibus, si non solum bonum, & honestum sit. Sic in medico non est sanare, & idè curare secundum artem, & sanare distincta sunt.

Dispiciamus modò, quanti sit hæc nosse, quantum referat medicum, quantum agros. Medicum quidem, quia antea monitus, officium à fine esse distinctum, nec idem esse mederi, & sanare, polliceatur, tantummodò suum se præstiturum officium quàm diligenter, non sanita-

sanitatem, quæ in eo non est, & ab aliis etiam extrinsecus pender, refert etiam ægrum, quia operam medici, quæ ab eo solum est, non sanitatem debet exigere, nec propterea artem, & artificem calumniari, quoties eventus improspere cadit, dummodo non defuerit officio suo.

Non videtur abs re hic amplius examinare sententiam quorundam magni nominis medicorum, dicentium, medicinam, vel esse prudentiam, vel non sine prudentia. Legi jamdiu apud Hofmannum dictum à Scherbio: audivi etiam Patavii ex primo suggestu professorem theoricæ medicinæ affirmantem, medicinam esse prudentiam: ac denique ea est omnium vox, medico opus esse prudentia: idcirco accuratè discutiendum est, an simpliciter, vel quatenus ejusmodi sententia recipienda sit, hinc enim nonnulla ab Hipp. præclare dicta intelligimus: aliaque medicinæ tribuimus, quæ integrè, & luculenter ejusdem naturam omnino circumscribunt.

Ut igitur, quæ proposita sunt, facilè absolvam, adnoto prudentiam bifariam accipi, nimirum simpliciter, & secundum quid. Prudentia simpliciter est unus ex habitibus intellectus, quos in eth. enumerat Arist. à ceteris longè diversus, cujus propterea materia subjecta distincta est, & finis pariter alius. Materia prudentiæ sunt actiones humanæ, & quæcunque agi possunt ab homine: finis verò est felicitas hominis in quantum homo est. Medicina non est prudentia hac ratione, & simpliciter explicata, versatur enim circa hominem, quatenus, à causis externis, & internis à sanitate ad morbum, & à morbo ad sanitatem mutatur. Hinc finis medicinæ non est bonum principalissimum hominis, ut homo est, sed particulare, id est sanitas. Hinc etiam prudentia, & medicina circa eundem hominem diverso modo versantur; prudentia enim versatur agendo, medicina faciendo: actio autem, & factio differunt; quòd facio tendit ad finem, & bonum rei factæ, & principium faciendi est in eo, quod facit, non in eo, quod fit, ut dixi etiam superius: v. gr. principium artificiale sanandi est in medico, non in eo, qui sanatur, & sanitas quoque est in homine sano, non in medico sanante. Actio è contra non est semper à fine distincta, sed ipsa plerumque est finis: & principium actionis est in eo, qui agit, quemadmodum contemplatio veritatis est finis contemplantis, & principium contemplationis est in eo, qui contemplatur.

Prudentia secundum quid ea est, quæ circa aliquam singularem materiam alicujus facultatis occupata, bonum ejus particulare, quoad fieri potest, acquirendum sibi proponit; & hoc pacto medicina apud dicitur prudentia secundum quid, quod tota est in faciendâ sanitate, quæ est bonum hominis particulare. Si prudentiam ergo secundum quid citati doctores accommodent medicinæ, admittendi sunt, eorumque sententiam sic emendatam recipio: qua ratione Arist. etiam errorem Socratis, dicentis, *virtutes morales esse prudentiam*, emendavit inquit, *eadem non esse prudentiam*, hoc est simpliciter, sed non sine prudentia, sive secundum quid. Cum igitur medicina aliquam prudentiæ speciem præ se ferat; ea etiam, quæ prudentiæ propria sunt, quodammodo sibi vendicat. Quocirca non est ab hac tractatione remotum, medicinam cum prudentia comparando, ejusmodi similitudinem latè prosequi: hoc enim plurimum facit ad naturam ejus, ac dignitatem illustrandam, ac ostendendum etiam, quanti sit verum esse medicum; hoc est quot, & qualia sint ea, quibus futurum medicum oportet esse institutum.

Quemadmodum ergo prudentia consultat de iis, quæ felicitatis gratia agenda sunt, quoniam agibilia habere se aliter possunt: sic medicina consultat circa factibilia contingentia; quoniam sanitatis instrumenta non sunt definita, ac certa: sicuti prudentia ex pluribus mediis eligit consultando, quæ efficaciora sunt, & citò, ac tutò ad finem perducunt: ita medicina per consultationem eligit, ex remediis, quæ facilia sunt; tutiora, & minus molesta comparandæ causa sanitatis; atque adeò in utraque facultate eadem est ratio consultandi. Consultatio enim est quædam rectitudo consilii per media congrua fini, & tempore convenienti: in prudentia quidem gratia boni simpliciter; in medicina verò causa boni particularis, id est sanitatis.

Amplius sicuti de materia prudentiæ non est cujuslibet

consultare; sed viri longo rerum usu periti, qui mores hominum multorum vidit, & urbes, quod de Ulyssæ canebat Homerus; quique ex memoria præteritorum, & cognitione præsentium futuris prospiciat: sic etiam in medicina non est cujuslibet consultando deliberare, ac senioris, plurima rerum experientia à multo tempore instructi, qui præterita cum præsentibus componendo, non solum quid hic, & nunc fieri opus sit, sed quoque quid faciendum in posterum rectè decernat.

Tandem similitudo inter prudentiam, & medicinam maximè cognoscitur ex virtutibus, quæ prudentiæ conjunctæ sunt, eadem enim etiam medicinæ conveniunt, ut clarè patet singulas recensenti. Virtutes ergò annexæ prudentiæ sunt, Synesis græcè, latine Sagacitas, vel Perspicacia; altera verò, quæ græcè dicitur Gnome, latine Sententia vocatur.

Synesis seu perspicacia est vis quædam benè judicandi, quid rectè, & opportunè fieri possit ad finem comparandum; idè hujusmodi virtute præditi perspicaces appellari solent, & perspicaciæ contraria est hebetudo; quia mente hebetes nequeunt benè judicare faciendâ.

Gnome, vel sententia est vis quædam cognoscitiva; qua quis rectè indicat, quæ præter ordinem causarum inferiorum eveniunt, & quid agere conveniat, dum casus aliqui insueti contingunt, vel ubi consuetæ media non conferunt: quod exemplo singulari facilè declaratur. Sicuti præter justiciam legalem, qua quid faciendum, & non faciendum constitutum est, datur æquitas, per quam in quibusdam casibus, & circumstantiis, vel facimus adversus legem, vel corrigimus, si non expediat, & congruat, vel addimus, si deficiat: undè definitur judicium æqui, ac boni viri, quo judicat quid sit faciendum, & addit ubi lex deficit, aut corrigit, vel benignè interpretatur, ubi non congruit tempori, & circumstantiis: sic Gnome utitur prudens, qui judicat quid hic, & nunc agere conveniat, vel in casibus non antea visis, vel ubi non eadem circumstantiæ, & accidentia concurrunt. Hinc nemo est, qui non videat, vel ex sola ejusmodi virtutum explicatione, quo jure eas quoque medicinæ tribuam, & proinde quanta sit inter utramque facultatem analogia. Primò itaque medico necessaria est perspicacia, qua judicet, & cognoscat non faciendâ tantummodo; sed etiam opportunitatem faciendâ. Secundò solertia quædam, qua citò non solum quidquid sensibus occurrit apprehendit, sed ex sensibilibus obscura conjectat, unum ex alio colligit, & hinc festinè convolat ad inventionem remedii. Solertia enim, ut benè definit Arist. *est inventio, in non perfecto tempore medii*. Tertiò necessaria est Gnome, vel sententia; nisi enim medicus benè sentiat de rebus suis, si quid accidit, præter consuetudinem, nec amplius visum, de quo nulla extet lex medica, vel si adest, non sit tamen apta tempori, & circumstantiis, nec ex tempore consulere, nec remedium invenire, nec ad causas effectus revocare subito valet, sed rei faciendæ, ac deliberandæ inscius est, & incertus, nisi mente valeat, & judicio. Quamobrem tunc medico maximè convenit æquitas, qua sicuti jurisprudentes in justitia civili, sic in re sua aliquando secus, ac præceptum est, medetur, vel præceptis addit, vel corrigit, vel moderatur; nulla enim lex, nullumque præceptum adeò commune est, ut omnia singularia comprehendat, quæ cum infinita sint, & multiplicium accidentium concursu varia, nec à legis conditore, nec ab omnibus simul acceptis hactenus cognita sunt. Idè quò magis hoc arduum est, sic opus est medico perspicaci, benè sentiente, & boni, æquique judicii, qui rem præsentem intimè cognoscat, & quantum, & quomodo differat, vel conveniat cum iis, quæ ipse, & alii observant, & olim, prudenter æstimet, & quod maximum est, ex tempore valeat decernere, quæ circa hoc singulare, hic, & nunc facere magis expediat. Hanc ob causam Arist. 3. Polit. improbat Ægyptios, qui rata, stataque lege præcipiebant medico, *ne moveret ante tertiam diem*; siquidem ex vario accidentium concursu sæpè fit, ut aliquando antè, aliquando multò post tertiam diem, nonnunquam etiam nulla movere medico liceat; undè divus Tho. in commento scitè dicit, *non esse semper tutum, & certum ex scripto mederi*.

Cæterum ejusmodi virtutes maximè pendent ab imaginatione, quam Arist. idè appellat intellectum

singularium; quemadmodum enim est intellectus, qui fingit, & componit universalia, ita etiam in facultatibus practicis est intellectus, qui singularia cognoscit, invicem comparat, & distinguit, de quo egregie Arist. multa tradit 3. *Ethic.* Necessitatis autem ratio ea est, quia facultates practicae utuntur syllogismo, qui constat duplici propositione, prima universali, & altera particulari. Universale cognoscitur intellectu, particulare verò imaginatione, seu intellectu practico particulari, ut idem eodem loco fuit.

Ex dictis nonnulla Hippocr. loca modò facile intelliguntur. Primò cum lib. de lege ait, *ad artem medicam comparandam maximè omnium opus esse naturam; cum enim natura ad optimam viam demonstrat, artis doctrina facile contingit*; & lib. de elegantia, *principalissimum omnium esse naturam; nam si hæc assuerit iis, qui animum applicant, per omnia penetrare poterant*. Et tandem lib. de arte eos medicos posse morbos in profundo corporis latentes cognoscere, *quibus natura non infelix liberaliter accessit*: cum hæc, inquam, dicit Hipp. constat, nomine naturæ non intelligere partem illam hominis, quæ circa alimenta occupatur, & vel dormientibus nobis, semper in actu est: sed alteram longè superiorem, nimirum cognoscitivam, qua apprehendimus primò res, quales sunt in se, deinde invicem comparando, an convenient vel differant sine errore discernimus, & ex similibus universale componimus. Denique ex cognitio ad ignota, & obscura discurremus; atque adeò ea est huiusmodi natura, qua medicus sagax, perspicax, solers, & iustus rerum aestimator evadit. Hinc fit, ut huiusmodi facultates dicantur esse à natura quia, ut docet Arist. non comparantur usu, sed ex naturali organorum institutione resultant, deinde exercitatione perficiuntur.

Superest, ut aliqua ampliùs, quæ spectant naturam medicinæ, dicamus, ut huiusmodi supplementa omnino sint absoluta, nimirum de officio, & fine medicinæ, quandoquidem hæc duo ab invicem antea sejunximus: de subiecto, de partibus, seu divisione, de ordine, & instrumentis & alia addamus etiam, quæ ad rem nostram facere videbuntur.

De officio medici, & medicinæ cum plurima superius dicta sint, pauca hinc, repetendo potius, dicemus. Officium ergo medici primum est, morbum, quoad licet, cognoscere; ex hac cognitione deinde procedere ad inventionem remedii, inventio autem, quæ methodo, & ratione perficitur, ut inquit Gal. 1. meth. med. constat qualitate, quantitate remedii, & utendi opportunitate; ubi hæc invenerit, fecit satis officio suo, & remedia, alioquin per se indifferentia, medici industria salutaria sunt. Hac de re extat aurea Galen. doctrina com. in 6. epid. quam propterea huc asserre non dedecet: docet ergo ibi, aliud esse materiam medicam, aliud præsidium. Materia medica est v. gr. venæ sectio, cucurbitulæ, frictions, purgantia, clysteres, &c. huiusmodi. Auxilia medica sunt hæc eadem, non absolute, & quæ talia, sed auxilia fiunt à medico, cum iisdem utitur opportunè, inquit enim *quæ est igitur causa generationis auxilii, qui tempus reperit*. Quod verè maximè est officium medici, & medicinæ: Sanitas deinde sita extrà medici potestatem.

Officio succedit finis, quem facile statuo, esse sanitatem, & eadem facilitate quoque demonstro; nam acquisita sanitate, cessat actio medentis, supposita verò impossibili, nemo de agendis cogitat; at in hoc posita est ratio finis, ergo sanitas est finis. Ampliùs ex præcognita sanitate, quæ faciendæ sunt medicus investigat: undè tota medicinæ institutio ab hac cognitione pender; & Arist. 7. metaph. disertè ait, *ex sanitate fieri sanitatem*, seu ex sanitate à medico præcognita fieri sanitatem in ægris; & in eth. finem esse mensuram, & regulam cæterorum idèque ejusmodi sententia sancita est, præeunte Hipp. lib. præcept. ubi apertè dicit, *rectè autem, & convenienter agrorum cura suscipitur sanitatis causa: ac sanorum, ut sine morbis vivant: quin etiam elegantia ergo*. Quibus indicat non solum communissimum medicinæ finem, sed etiam medicinæ partes, quæ ad eundem, non eadem tamen via perveniunt; nimirum conservatricem, quæ, tuendo naturalem partium constitutionem, sanitatem conservat: curatricem, quæ depellendo morbos, recuperat: & Cosmeticen, quæ ornatum corporis naturalem, vel redintegrat, vel tuetur.

Hofmannus, quia timet, ne unicus sit finis, atque

adeò ne periclitetur unitas medicinæ, si diversa procedamus via, asserit sanitatem unicum esse finem, quia ad illam eodem modo contendimus. Sive enim sanos tueamur, sive curemus ægros, semper procedimus corrigendo, emendando, & detrahendo, iisdemque propterea utimur instrumentis, venæ sectione, purgatione &c. verum in sanis corrigimus leviores lapsus in ægris verò graviores; quippè ea est latitudo sanitatis, ut corpus adhuc sanum sit, quamvis deflectat ab integra, & omnino perfecta corporis constitutione, tunc autem ægrotat, cum ille recessus sic intenditur, ut erectum stare, & agere quæ sani agunt, minimè possit. Hæc quidem vera sunt & doctè, ac subtiliter dicta, quia verè semper etiam conservando adhibemus contraria, licet minora, & vacuumus pariter, vel purgando, vel mittendo sanguinem, quemadmodum facere, ægros curando, solemus. Nihilominus, etsi diversa verè sit ratio medendi in utraque parte conservatrice, & curatrice: finis tamen semper est idem; sanitas enim sive conservata, sive recuperata, semper est eadem, ut patet; ideoque ars in universum est una, licet ex diversis partibus conflata: quemadmodum corpus est unum, quamvis partes diversæ sint, quæ diversis funguntur officiis, quoniam agunt gratia totius, & à communi principio moventur.

Hic quæret aliquis, quid nomine sanitatis intelligatur, an forma illa, quæ ex optima partium, & corporis constitutione resultat, vel ipsamet corporis constitutio. Brevi dico, sanitatem hinc non intelligi formam illam superinductam corpori benè constituto, sed eandemmet constitutionem: siquidem finis ille verè dicitur, qui agendo acquiritur; at ad sanitatem, ut inquit Arist. in phys. non est motus, nec à sanitate, ut relatio est, accipimus rationem agendi: è contra à corporis constitutione deducimus inventionem remedii, & per eadem remedia, vel corporis constitutionem servamus, vel restituimus, quò, ubi ventum est, ab agendo cessamus. Hinc rejicimus eorum sententiam, qui putant integritatem, & robur actionum esse finem; hæc enim resultant; cum enim corpus benè constitutum est, integra, & perfecta vis agendi consequitur, & propterea nullam nobis præbent utilem indicationem medendi, sed tota ab ea, quæ physicè, & verè sanitas est, corporis constitutione dependet.

Sanitati ergò rectè subiectum conjungitur, de quo aliqua dicit Riverius, sed communia, nimirum, *esse reale, per se existens, cujus passionibus, & proprietatibus medicina considerat*: sed omittit potiora, & magis necessaria. Verè enim corpus humanum reale est, & per se existens, passionibus & proprietatibus præditum: at cum sit aliis etiam facultatibus subiectum, præsertim utrique philosophiæ, naturali, & morali, erat ampliùs explicandum, qua ratione spectet ad medicinam: ut enim dixi superius ex Arist. medicatur non simpliciter oculum, sed usque ad aliquid contemplatur. Nobis ergò supplenda sunt, quæ Riverius inconsultò prætermittit. Quocirca, ut quæ à me dicenda sunt, clarè, & facile percipiantur:

Dico, unamquamque artium mutuari subiectum suum à natura: statuarius ex. g. accipit marmor, faber ferrum, & æs, architectus ligna, lapides, & cæmenta: illi tamen non considerant ea, ut omnino cognoscibilia sunt, sed quatenus apta nata ad suscipiendam formam artificialem, & idè cognoscunt, ut agant; & quamvis subiecta realia sint, & per se existant, &c. nunquam tamen eas nomine scientiæ donamus. Ità medicina circa corpus humanum versatur, quatenus sanabile est, seu quatenus capax sanitatis ope sua inducendæ, & conservandæ. Quare afferenda est particularis ea cognoscendi corporis ratio, quæ apprimè pertinet ad medicinam, quæque insinuet intentiones medendi.

Multi hac de re multa dixerunt, sed nemo, nisi me ipsum fallo, corporis humani considerationem attingit; nam qui dicunt corpus, ut sanabile, vel ut subiectum sanitatis, & ægritudinis tradi medicinæ considerandum, afferunt physicam considerationem, non medicam: physicus enim contemplatur etiam sanitatem, & morbum quæ sunt passionibus corporis naturalis, ut naturale est. Idè missis, quæ dicuntur ab illis, Hippocr. optimè omnium, & clarissimè docet quousque sit homo à medico cognoscendus; inquit enim lib. de vet. med. refellens primò nonnullos ejus temporis medi-

medicos; ceterum & medici & sophista quidam aiunt, quod non potis sit medicinam cognoscere eum, cui exploratum non sit, quid sit homo, & quomodo primum factus, & consociatus sit. Ego verò hæc, quæ ita de natura dicuntur, aut scribuntur, siue à sophista, siue à medico, minus consentanea medica arti existimo, quàm pictoria. Verà enim nihil interest, medicum scire ex quibus principiis, athomis ne, aut alia quapiam materia compositus sit: undè Gal. in lib. meth. ait inanem esse huiusmodi peruestigationem, quia ex athomis nulla nobis indicatur ad medendum via. Item neque refert cognoscere, qui sit opifex corporis, qua arte lineamenta ducat, & partium formam effingat, & alia huiusmodi, quæ merè physica sunt, & nulli sunt usui medenti. His refutatis, pergit Hipp. definiendo legem, ac modum, quo medicum oportet hominem nosse, inquit. *Verum mihi maximè, medici esse videtur, ut is in naturæ rebus exercitatus sit* (in iis scilicet, quæ hominem afficiendo ab uno ad alterum statum sanitatis, vel ægritudinis mutant) utque omni studio annitatur (si quid, quod factò opus est, præstabit) ut percipiat, quid sit homo, collatione facta ad ea, quæ eduntur, & bibuntur, & quid à singulis cuique eventurum sit; nec ita absolute putare, quod malum edulium sit caseus, verum etiam explorandum, quodnam incommodum afferat, & quamobrem, & cui humani corporis parti incommodus habeatur; & post multa in eundem sensum scripta addit etiam. Ceterum præter hæc necesse fuerit, ut rectè dignoscat quanam passiones dimanent ex succorum exsuperantibus qualitatibus, & viribus: quæ item ex figuris eveniant. Præclare quidem his verbis nobis Hipp. indicat medicam hominis, quæ differt à physica, considerationem: quippè physicus in universum tantummodò cognoscit hominem, ut sanabilem, & ægrotabilem hanc ob causam, quia ab insito principio mobilis est ad utrumque: at medicus cognoscit hominem à causis singularibus internis, & externis sanari, & ægrotare: item cognoscit singularem morbi speciem, & partem quoque cui talis morbus infligitur; ut patet exemplis ab eodem propositis. Undè physicus hominem absolute, medicus verò comparatè ad particulares causas afficientes, & alterantes cognoscit. Hinc intelligimus, cur medicus crassus, & sensatus artifex appelletur; quia nimirum non in abstractis, & à sensibus longè remotis, at in sensibilibus, & materialibus, totus esse debet; & propterea nimia subtilitas, qua ab illis distrahimur, vel inanis est, vel obest.

Illud notatu dignum superest, quod de huiusmodi subiecto dicamus, nimirum quo differat à subiectis artium cæterarum. Discrimen itaq; est huiusmodi quòd aliarum artium subiecta merè passivè se habent ad operationem artificis: at homo non tantummodò passivus est, sed coagit: imò principaliter agit. Sanatio enim est naturalis affectio, quæ per se, & primum est à natura, à medico verò per accidens; ut inquit Arist. 2. phys. Hic dicta egregiè multa sunt ab Hipp. scilicet *natura morborum medici*, quia propria cuiusque natura, non autem communis aliqua singulis medetur. Item *natura sibi ipsi vias invenit, non ex intellectu*; cum enim à nemine docta sit, nec quidquam didicerit, tamen facit, quod debet; aliaque præterea à Gal. & ab aliis dicuntur, quæ tædio foret singula recensere. Cæterum, quæ sit ista natura, variè explicatur: aliqui enim temperamentum, alii calidum innatum intelligunt; mihi verò alia mens est, quam fusè alio in opere patefaciam.

Hic etiam multa intelliguntur, primò cur medicus sit imitator, 2. contemplator, & 3. auxiliator naturæ. Est enim imitator, quia natura est primum agens, quod per se sanat, medicus verò per accidens, ergo sequi debet nutus ejus, & motum, & attente observare, quòd ita natura, cum sui juris est, & dominetur morbo, non autem vel immatura medicina exasperare, vel aliorum impellere; destinata enim sunt naturæ viæ, & tempus alterationis fatale. Quare nec ab iis declinare licet, nec intempestivè movere, & excitare. Hac de causa Hipp. propositis exemplis docet, quando naturam debet medicus imitari; inquit enim 1. aphor. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis, &c.* (quod est naturæ rectè operantis) deinde deducit imitationem, addens. *Sic & vasorum inanitis si talis fiat* (hoc est à medico) *confert, &c.* eadem etiam sectione aphor. 21. *Quò natura vergit, eo ducere oportet* &c. simul enim proponitur exemplum, & imitatio; & aphor. sequenti ait, *concocta medicari atque movere cruda, &c.* sic enim agere natura solet, quæ ex Arist. ubique servat ordinem constantissimum; River. Opera Medica.

nimirum primum coquit humores, deinde præcipitando separat excrementa, & tandem excernit; ideo sic etiam medicus, & peracta coctione vacuare debet. Hinc intelligitur etiam dictum Hipp. lib. de flatibus *medicinam maximè esse secundum naturam*, quoniam observat leges naturæ, & illud facit, quod per se, si posset natura faceret; quod aliàs rectè, & non impedita fecit. Et jure quidem medicus naturam sequitur, ac imitatur, cum enim sanatio sit motus naturalis, sanandi ratio accipienda est à natura, quæ per se sanat. Quo loco monendi sunt ii, qui novas excogitant medelas, & insolentem curandi modum longè diversum ab eo, quem dogmatica medicina, præmonstrante natura, confecit. Et hæc spectant ad medicum imitantem.

Spectator amplius medicus est, cum natura per se rectè operatur, & integrè sanat: tunc enim non est opus medico, cum per se sufficit agens principale. Huc spectat aphor. 20. ejusdem sectionis. *Quæ indicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare, sed sinere, &c.* ne tamen sit medicus vel eo tempore spectator otiosus; spectare enim debet naturæ motus, ut discat imitari aliquando, cum nequit eos per se impedita peragere.

Postremò medicus est auxiliator naturæ, cum ab insolentis materiæ, vel oppressæ, vel exagitata, vel quod movendum est minimè movere, vel secus movere, ac expediat movere. In hanc rem optimè cadit aphor. 29. secundæ sectionis, *incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move*, in quo multa attente perpendenda sunt.

Primò Hippocr. non absolute pronunciat, sed hypotheticè, quòd scilicet versetur medicus circa materiam contingentem, & singularibus circumstantiis personæ, loci, temporis, ætatis, sexus, aliorumque symptomatum circumscriptam, quæ prorsus comprehendi non possunt, quod benè idem significavit lib. de eleg. inquit, *usus seu particularis exercitatio; non docetur*; & ideo quamcumque deliberationem medici prudentia relinquit, ita scribens, *si quid videtur movendum, move, &c.* & propterea superius dixi præter cæteras virtutes prudentiæ conjunctas, opus esse æquitate, seu boni, æquique viri judicio, qui hic, & nunc æstimet, an, deinde quid, quomodo, & quantum movendum.

Secundò dicit, *in principiis*, quia tunc temporis natura ab humorum copia laborans, velut onere pressa, nequit peragere motus suos, vel humor irregulariter motus naturam exstimulat, & ad movendum, quòd non decet impellit: ideo à principio naturæ laboranti sarcina detrahenda, & aberrans reducenda est in viam, antequam materia commota in aliquam partem decumbat, cui jam affixa, nulla arte, vel difficillimè evocatur. Quamobrem Hipp. 1. aphor. humores turgentes purgare jubet; & lib. de rar. vic. in ac. monet, ut vacuamus sanguinem in pleuritide, *antequam fixa sint omnia, quæ contristant, & paulò inferius donec elevati fuerint spiritus*, quia ubi ille fixus est, & omninò impeditus, nequit ducere humores, quantumcumque impulsus, & excitatus.

Postremò inquit, *augeſcentibus morbis, & in vigore quiescere melius est*; quoniam eo tempore natura molitur coctionem: coctio autem quiete fit, & à medicamento, vel quacunque alia operatione, commotis humoribus, impeditur. Et hæc spectant ad medicum auxiliantem naturæ.

Alia etiam sequuntur ex eo, quòd natura primum sit sanitatis efficiens; quando enim à morbo victa est, non sunt admovenda remedia, quæ illa, vel repugnante, vel minimè agente, irrita fiunt: deinde neque vulgus exigit à medico, ut citò curet, ne criminetur, si lentè, & tardè curatio contingat; in morbis enim jam factis, naturæ ductum sequi oportet; ordinemque quo illa procedere solet, imitari. Hac de causa Celsus lib. 3. de re med. non admittit sententiam Asclepiadis asserentis, officium esse medici, *ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet*; ferè enim *periculosa esse* (subdit ille) *nimia & festinatio, & voluptas solet*. In aliis autem artibus quarum subiecta passiva sunt, spectatur tarditas artificis, ut celeritas, ex quibus prout opus cesserit, laudem sibi compareret, vel calumniam, quoniam in ejusdem potestate situm est, ut tardè, vel festinanter, benè, vel malè rem suam ipse conficiat: in medico verò quidquid solum opportune fit, commendatur; huiusmodi autem opportunitas cum celeritate,

tate, ut in acutis, aliquandò cum tarditate, ut in chronicis juncta est. Quare nec illos lentè, nec istos celeriter curare oportet.

De medicinæ divisione non est hîc quidquam dicendum; illa enim, quam affert auctor, vulgarissima est, & recepta communiter; tantummodo adnoto, partem Semioticam non videri ab aliis distinctam. Physiologia enim, & Pathologia cum nequeant in materiam propriam tutò penetrare, nisi præeuntibus signis, non videntur aprè alia pars, quæ de signis agit, distinctam ab istis esse ponenda. Dicendum tamen, signa particularia rerum secundum naturam, & præter naturam propria ad easdem medicinæ partes spectare, quibus ipsæmet res, de quibus agunt, subjectæ sunt. Ars autem inveniendi signa distincta est, & à cæteris separatim, tractanda: eam propterea appello topicam medicam, quia nimirum ostendit locos, & fontes, undè hauriuntur signa diagnostica, & prognostica, singularibus deinde subjectis, utriusque partis theoreticæ, & therapeuticæ tandem applicanda. Et eodem prorsus modo se habet hæc pars Semiotica quemadmodum methodus medendi. Sicut enim alia est methodus universalis, quæ generatim docet rectam medendi per indicationes viam; alia particularis, quæ propriam cujusque morbi curationem instituit: ita quoque præter singulares morborum notas, & rerum naturalium signa, alia est ars, quæ docet in universum inveniendi modum; eaque in diagnostica, & prognostica distinguit, & rursus dividit in propria, & communia, aliasque differentias tradit, quas Riverius infra luculenter enumerat. Itaque ars inveniendi signa, si vè topica medica, est pars medicinæ distincta, qua multo ante informandus est medicus, ne cum ad singulares materias accedit, eadem repetere sæpè cogatur, quod accidit iis, ut monet Aristotel. qui prætermisiss communibus, à singularibus primum ordiuntur.

De ordine, quo inventa est, quo traditur, & quo exercetur medicina dicamus; nimirum an sit resolutivus, vel compositivus; at quid uterque sit, primum dicendum.

Ordo compositivus definitur ab Arist. à primis, seu principiis: quoniam ab iis capientes initium ad principia proximè componentia, ac tandem contendimus ad ultimas species compositas, vel quod idem est, à causis ad effectus, & à simplicibus ad composita. Ejusmodi ordine ab Aristot. tradita est philosophia naturalis, quæ à communissimis principiis ad minùs communia, & per hæc ad proxima, & postremò ad ultimas corporum naturalium species accedit.

Resolutivus è contrà definitur, ad primam; vel quia compositum primum confuse cognoscitur, deinde in partes dividitur, donec perveniamus ad primam, si vè principia simplicia: undè quemadmodum compositivus est à simplicibus ad composita; ita resolutivus est à compositis ad simplicia. Vel dicitur, ad primam, quia incipit ab eo, quod primum quæritur, & definit in idem probatum, & cognitum, quemadmodum mathematici solent. Quare ejusmodi resolutivi ordinis rationem libentiùs accipio, accommodo medicinæ. Siquidem, ut inquit Blancanus, vera resolutionis ratio ex penitiori mathematicorum eruditione petenda est, penes quos resolutio est via à quæsito, tanquam concessio, per ea, quæ ex ipso consequuntur, ad aliquod certum, & concessum; quod sic ab eodem auctore optimè declaratur. In resolutione id, quod quærimus, tanquam verum primum supponimus: deinde quid ex hoc sequitur, consideramus, donec incidamus in aliquid jam cognitum, quod prius erat ignotum; idcirco mathematici hujusmodi processum appellant resolutivum; & hic etiam medicinæ, tum constituendæ, tum exercendæ mihi videtur esse maximè accommodatus, quemadmodum duplici exemplo demonstrabo.

Exemplum ordinis resolutivi in medicina constituenda est hujusmodi. Primum supponimus, sanitatem esse corporis affectionem, qua homo bene valens ritè obit munia sibi à natura concessa: tum consideramus consequenter bonum quid esse: ex hac cognitione sequitur desiderium conservandi, cum adest, & quando abest, recuperandi, & idèò constituendi artem, quæ utrumque faciat. Cum verò neutrum possit unquam fieri, si ignoremus, quid illa sit, primum naturam sanitatis investigamus; ab hac ad morborum inve-

stigationem procedimus: & ex utraque cognitione sanitatis, & morbi invenimus remedia: tandem, inventis remediis, redimus ad eandem sanitatem, vel conservandam, vel recuperandam. Quocirca ejusmodi ordo resolutivus est ab eodem in idem, ab eodem supposito in idem, vel demonstratum, vel factum: demonstratum in scientiis, factum verò in artibus: in medicina enim à sanitate ad sanitatem procedimus, à sanitate primum supposita, deinde cognita, ad sanitatem conservatam, vel recuperatam.

Hinc patet ex ordine resolutivo, necessariò sequi compositivum. Postquam enim per resolutionem invenimus, quæ faciendæ sunt, & quibus, aut quomodò faciendum, mediis ipsis inventis, veluti componendo, facimus, quod primum inquirebamus: in scientiis autem speculativis, principiis per resolutionem inventis, ostendimus conclusionem, componendo demonstrationem. Quare mathematici investigationem principii, & medii appellant resolutionem, compositionem verò discursum, si vè conclusionis demonstrationem.

Alterum methodi resolutivæ exemplum in exerceendo medicinam, tale sit. Laboret quis febre, v. gr. febris verò, quia mala est, statim excitat intentionem curandi, & expellendi: cum autem expulsio fiat per contraria, accedit altera, scilicet inveniendi remedia: remedia verò quia inveniri non possunt, nisi præcognita febris natura; idèò in hujus primum inquisitione medicus occupatur; & à symptomatis, ac forma dignoscit, febrem esse passionem calidam: deinde verò, quoniam hic calor ex sanguine ab aliquo succo turbato, & commoto resultat, qualis sit hic humor, & ubinam hospitetur, sedulus investigat. His igitur primò cognitis, statim occurrit remedium, & quid agendum sit, invenitur: & hic est terminus methodi resolutivæ, nimirum inventio remedii per resolutionem; idèò consultatio, quæ resolutione hujusmodi uti solet, definitur ab Arist. 3. eth. *medii idonei ad finem in rebus agendis inquisitio*. Tandem applicando remedium ad id, quod primò propositum fuit, ordine compositivo procedimus.

Cum ex dictis manifestè pateat, præcipuum medentis officium in vestigatione positum esse, par est, ut instrumenta quoque critica, si vè judicatoria, quibus medicus inquirendo utitur, proponamus, & explicemus: In primis itaque statuo quandoquidem medicinam dogmaticam profiteamur, esse duo, rationem, & experientiam, quibus longo intervallo distamus ab empiricis, qui sola experientia nituntur. Verum cum experientia ratione sit natura prior, de ea primò multa dicenda sunt: primum scilicet ostendenda experientiæ necessitas, 2. modus, quo fit 3. quàm difficilis, & unde oritur difficultas. 4. quid sit, 5. quomodò sola experientia conferat ad agendum: quò loco comparabo breviter empiricum cum dogmatico, & experientiam cum arte.

Quod primum spectat, experientiæ necessitas constat ex eo, quod sicuti nec imaginari, nec intelligere quidquam possumus, nisi sensibus primum sensibilia exteriora cognoscimus, ita nec artes, nec scientias condimus, nisi præeunte experientia; artes enim, & scientiæ, ut inquit Arist. 1. metaph. 1. *sunt, cum ex multis experimentalibus conceptionibus una de similibus opinio sit*. Hinc natura ea arte organa sensuum externorum composuit, ut vel invitis nobis à sensibilibus pullentur, & afficiantur: idcirco, Hipp. lib. præcept. scitè ait, *statuendum est, naturam à plurimis, ac omnigenis rebus moveri, & doceri necessitate quadam*; sensibilia enim præsentia non possunt non movere, & afficere sensus; hi autem moti, & affecti docentur quodammodo, dum species ab objectis impressas ad interiores potentias tanquam semina futurarum cognitionum transmittunt.

Hinc sequitur modus, quo experientia fit, clarè traditus & explicatus ab Hipp. primum, deinde ab Arist. 2. poster. & 1. metaph. 1. qui propterea visus est à Francisco Patritio ab eodem Hipp. suppresso tamen nomine acceptus fuisse. Docet ergo Hipp. loco citato, rationem, si vè judicium simplex, aut discursivum, memoriam quandam esse, non formaliter; est enim ratio quidam majus, & memoria superius; sed quia ex memoria sumit materiam judicandi, & discurrendi; idcirco addit, *componere ea, quæ sensu fuere percepta*. Memoria autem fit, cum ab imaginatione suscipit rerum species; imaginatio verò à sensibus externis; unde hic est ejusmodi cognitionum ordo. Sensus externus *primam perceptionem externam sustinet*, seu primum à sensibilibus afficitur. Deinde verò veluti delegator species rerum, quæ

sensui

sensui subjiciuntur ad imaginationem tradacti: hæc verò receptas species diu retinens, & conservans evadit memoria: qua tandem utitur intellectus: tunc enim, ut inquit idem, si ex iisdem sensibilibus ratiocinatio, vel intellectus initium duxerit, in ejusdem potestate est, discurre, & judicare, & ad veritatem perducere, rectè discurrendo, & judicando. Verùm minimè sufficit semel, & bis eadem sensibilia percipere, ut veram experientiam assequamur: sed amplius necesse est eadem sæpius cognovisse, & omnino similia secundum speciem, & circumstantias temporis, modi, & alias hujusmodi; observareque diligenter inter se comparando, ut similia à dissimilibus segregemus, quibus denique in penam memoriæ propositis, & asservatis, sit experientia, quæ suggerit intellectui materiam judicandi, & discurrendi. Idem ferè, compendio, tamen reperit Arist. 2. poster. & 1. metaph. citato, ubi ait; ex plurimis ejusdem rei memoriis experientiam unam confici; cum enim intellectus per experientiam conficiat universale, quod est unum, & omnibus singularibus commune; necesse est prius ab iisdem singularibus similibus fuisse deductum; cum ipsa similitudo sit causa unitatis, & communis.

Hinc constat veram rationem, cum ortum habeat ab experientia, experientiæ quoque jungendam esse; si enim non ex sensibus comperta observatione, inquit Hipp. sed solum ex probabili rationis figmento profisciscatur, frequenter gravem, & tristem diathesin affert, quoniam viam inviam ingrediuntur: (loquitur enim de medicis imperitis;) ideoque lib. de eleg. in eundem sensum rectissime scribit, pulchra, ac decora est ex opere, quod quis usu, hoc est experientia, didicit, manans oratio; quidquid enim artificiosè actum est, ex ratione perfectum est: quod verò artificiosè dictum est, ut non ita factum, methodi ab arte alienæ symbolum existit; nam putare quidem non autem facere, ignorantie, & imperitiæ argumentum est. Cum enim ratio ab experientia sejungitur, opinio quedam est: quæ maxime in medicina in crimen vertitur iis, qui ea utuntur; in calamitatem verò iis, qui ejus opera fruuntur. Hinc fit, ut ratio desinat quoque in experientiam, hoc est, ut discursus, & judicia rationis eo ipso probentur vera, quod experientiæ congruant, & singularibus convenient; quocirca pergit Hippocr. & pulcherrimo exemplo demonstrat, nam cum ob scientiam fermonum universalium sibi ipsis persuadeant, se se ipsum etiam artis opus singulare novisse, non aliter, ac auram adulterinum ab igne examinatur; ita eorum ignorantia hac professione arguitur. Concludamus itaque rationem per experientiam sua sibi conficere universalem, eademque ad experientiam collocata probare. Idem etiam sentit Galen. 5. meth. inquit, experientia rationi attestatur; quod idem sonat, ac experientiam rationi jungendam esse; nisi enim quod ratio dicat, ac docet experimento verum esse deprehendimus, ratio ipsa falsa est, ac nulla.

Tertium ex propositis facile declaratur: nimirum difficillimum esse perfectam experientiam conficere ex qua subindè intellectus componat universale.

Experientia pendet à tribus; ab homine, à tempore, & à rebus, quorum unum si desit, vel alterum, experientia nulla comparatur. Homo quidem requiritur, qui per sensus externos, & internos sensibilia cognoscens, est causa efficiens, & veluti experientiæ architectus. Verùm quia experientia est plurimarum similium cognitionum collectio, hinc unus homo non sufficit; imò nec plures, sed omnes simul consentire debent; at impossibile est, ut omnes simul consentiant; ideo difficillimum quoque est, ut perfectam habeamus ab hominibus experientiam. Ad cognoscendum enim necessaria est quedam proportio, & dispositio cognoscentis ad cognoscibile; sed omnes homines non sunt æquè dispositi, vel natura sua, vel ob consuetudinem: natura quidem sua, quia non est eadem in singulis hominibus organorum aptitudo; hinc non fit eadem in singulis objectis impressio, nec propterea idem omnium judicium; ea enim ratione homines de rebus judicant, qua primum organa affecta sunt. Patet exemplo visus, & gustus: prout enim oculus affectus est, ita de visibilibus sentimus, & sæpè fit, ut plures homines circa idem visibile, non idem tamen sentiant, & judicent. Idem accidit in

gustu; sicut enim lingua affecta est, ita judicamus sapores; unde sæpè accidit, ut qui uni dulcis est, aliis videatur amarus, & è contra. Hinc Arist. optimè 2. metaph. dicebat, difficultatis cognoscendi causam in rebus aliquando, aliquando verò in nobis ipsis inesse. Quemadmodum enim vespertilionum oculi ad lumen diei se habent; ita, & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt.

Consuetudine etiam homines non sunt æquè affecti ad idem eodem modo judicandum; quemadmodum enim, inquit Arist. consuevimus, ita judicamus dici debere, & quæ præter hæc nobis accidunt, non apparent similia, sed quia non consuevimus, ignotiora, & magis peregrina videntur esse; quantam verò vim consuetudo habeat subdit idem leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plùs possunt propter consuetudinem, quàm si cognosceremus ea: ex quibus conflat ratio; quia unusquisque judicet magis verum, quod est sibi magis proportionatum; eo nempe pacto, quo propter variam affectionem gustuum, quibus proportionati sunt varii sapores, unusquisque saporem judicat, eodem modo, & unum admittit, cæteros respuit.

Hinc patet homines alicui sectæ addictos, & præoccupatos ineptos prorsus esse ad veritatem ab aliis, vel etiam per se ipsos addiscendam; & propterea qui sunt bonarum artium, & scientiarum cupidi, hujusmodi præjudiciis mentem exuant, necesse est.

Ex his patet experientiam à tempore etiam pendere; cum enim experientia vera ex sensibilibus, quæ nobis occurrunt, observatione tota sit; nec res omnes, effectusque sensibiles uno, eodemque tempore nobis se se offerant, opus est longa die, annisque feris, quibus non semel, sed iterum, iterumque noscantur. Hinc dicitur tempus sapientissimum, & juvenes inexpertos esse: experientiam verò senum esse propriam, qui multa quidem viderunt, multa item audierunt; unde Euripides scribit, non omnia adesse senectuti mala, sed hoc præcipuo bano frui, quod ob experientiam senes sapientius juvenibus loqui possunt: & eadem ex causa, cum de agilibus, & contingentibus deliberandum est, senes, non juvenes consuluntur.

Postremò difficultas pendet etiam à rebus ipsis; quippè experientia cum sit multarum, ne dicam omnium, similium notionum per sensus exteriores in phantasia, & memoria collectio; necesse est, ut res eadem omnino nobis occurrant: at non semper eadem omnino nobis occurrant: at non est semper eadem omnium species, & facies; quod non est, quoque semper idem concursus temporis, loci, subjecti, circumstantiarum, & accidentium; adeò ut, si unum; vel alterum ex his mutetur, accidat, ut effectus, qui sæpè visus est, aliquando tamen non respondeat. Imò quæ quandoque videntur similia, à causa tamen contraria proveniunt; unde Hippocr. scitè dixit, similitudinem esse errorum causam, & Galen. similitudines, vel peritos decipere. Quamobrem ubi, vel similia occurrunt, non ideo statim fides habenda est, sed si illa, vel à contraria causa provenire soleant, causa ipsa introspectienda: tunc verò, an verè similia sint, judicandum, ex gr. Colicus dolor, & à calidis, & à frigidis excitatur; propterea si aliquod remedium uni profuit, vel etiam pluries, ubi novus accidat dolor, non est protinus ad simile remedium confugiendum: sed despicendum primò diligenter, an à simili quoque causa nascatur. Quare constat empiricam veram non sine aliquo rationis usu constare, atque adeò arduum esse, experientiam componere, quæ tandem viam muniat intellectui ad scientias, & artes constituendas.

Quartò, experientiæ definitio, quæ superius quarto loco proposita est, planè conficitur. Ea verò mihi videtur aptissime allata a Sexto Empirico his verbis. Experientia est diuturnus quidam usus, & operans absque arte, & ratione positus in sola observatione, & exercitatione: licet enim non sit verè usus, qui transit: attamen est habitus quidam permanens usu diuturno comparatus; quoniam ut inquit Gal. 3. meth. Experientia longo usu opus est; ideoque additur, positus in sola observatione, & exercitatione. Hinc enim gignitur experientia, cum circa singularia versantes, & pluries, ac pluries observantes similia, eorum tandem omnium meminimus: ex memoria autem stabili,

no firma demum resultat habitus experientiae, qui prop-
terea inest imaginationi, non intellectui. Dicitur ar-
tem operans, quia experientia, ut inferius ostendam,
maximè facit ad agendum: Additur, *absque arte &*
ratione, quia, ut verè docuit Galen. 1. meth. nec arte
ulla, nec ratione nititur experientia: imò unius fortu-
nae favorem ad ea, quae quaerit, inveniendae, requirit.
Ars autem, & ratio ab universalibus ad minus univer-
salia, & usque ad particularia discurret, nec quòd sit res,
sed propter quid sit, causasque demonstrat.

Potest etiam ex his ita definiri. *Experientia est habi-*
tus imaginationis relictus ex plurimis memoriis singularium
similium, quorum dum recordamur, procedimus ad judican-
dum, quid sit, & nunc sit agendum. Unde constat, qui
verè expertus est, plurimum valere memoria. Dein-
de experientiam non esse sine discursu à singulari ad
singulare, qui vocatur ratio particularis, quotiescun-
que enim facimus aliquid, sola experientia freti, à sin-
gularibus ad singulare discurremus, dicendo, hoc, hic,
& nunc facimus; quoniam in simili occursum aliàs eodem
modo fecimus.

Postremò constat, quanti sit usus experientiae. Primò
enim facit ad condendas scientias, & artes, quatenus
intellectus per experientiam efformat universale, quod
artis est, sicuti singulare est experientiae. Ex. g. quod ex bi-
le laboranti huic homini prodest rhabarbarum, quod simi-
liter alteri, & aliis singillatim, experientia est: quando
verò dicimus, quod omnibus confert, hoc est artis pro-
prium.

Confert etiam experientia ad agendum, ut enim aga-
mus optimè, opus est cognoscere subjectum particula-
re circa quod, & praeterea instrumentum, quo agi-
mus; actiones enim sunt circa singularia, haec verò
sola experientia noscuntur. Hinc fit, ut experien-
tiam cum arte, & empiricum cum dogmatico compare-
mus.

Ars, ut docet Arist. 1. metaph. citato, excellentior est
experientia, si tantummodo cognitionem spectemus, &
modum, quo ad agendum illa procedit: quippe inquit il-
le, & cognoscere magis inest arti, quam experientiae. Ideo qui
arte praediti sunt, sapientiores putamus illis qui solum experi-
entiam habent. Artifices enim propter quid, & causam
cognoscunt; experti verò sciunt quidem quod est, propter quid
autem ignorant. Ratione etiam modi ars differt ab expe-
rientia; quoniam haec à singulari simili ad simile, illa
verò à principio universali, & causa ad agendum dis-
curret.

Verum si referamus experientiam ad operationem, non
differt ab arte, ut indicat idem Philosophus: imò magis
valet experientia, quam ars. Ideo fit ut medicus practicus,
& empiricus aptior sit ad medendum, quam merè theori-
cus, & dogmaticus; siquidem huic ille praestat, quia singu-
laria, circa quae actiones versantur, magis cognoscit empy-
ricus, quam dogmaticus; adeo ut tandem constet empy-
ricam multi esse faciendam, tanquam primam, ac magnam
rationalis medicinae partem. Dico, primam, quia, ut paulò
ante explicavi, scientiis, & artibus universalium princi-
piorum materiam suppeditat. Dixi etiam, magnam, quia
multò plura sunt experientia cognita, quam ratione: &
saepè sapius nobis ad medendum viam magis aperit expe-
rientia, quam ratio. Verumque est ex Celso, ad ipsam cu-
randi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Pro-
pterea Hipp. multa de empiricis praclare dicit lib. pra-
cept. quae huc asserre operis pretium duco; inquit enim,
non esse cum empiricis incundum de medendi ratione con-
siliū, quia verè non utuntur ratione in medendo; sed so-
lū confidenter petendum, ut remedia sua proferant. Hu-
jus autem dicti causam quam pulcherrimam subjicit ipse
his verbis, *Inquisitionis enim elegantis scientia apud*
hos dispersa reperitur. Et quamvis hi necessario sint
indocti; affirmo tamen, exercitationem horum utilem
esse posteaquam praceptorum cognitione fraudantur. Quis
enim praceptorum multifidam varietatem se indagare pos-
se speret, citrà exercitationis constantiam? Quibus pla-
nè demonstrat, quousque nobis utilis sit empirica,
qualis pariter esse debeat exercitatio, quae ad usum ar-
tis traducenda est, & qua demum ratione agendum
nobis sit cum Empiricis. Utilis ergo est Empirica,
quia dispersas nobis offert singularium observationes,
ex quibus nobis est ampla ad comparandam artem via;
cum è singularibus universales praecipiones, & axio-
mata elicere valeamus: quibus careant empirici, qui

minimè utuntur ratione, sed experientia: idè Hippo-
chr. prudenter adnotat, huiusmodi observationes,
per quas ad universalia conscendimus, necessariò esse
constantes seu pluries factas, & aequales; hoc est oportet,
quae dispersae sunt apud empiricos ad universale
revocare, similia à dissimilibus segregando, quod ne-
queunt facere empirici, qui solis singularibus haerent.
Propterea concludit, *Quare hoc moneo dicentibus quia*
de istis auscultandum esse; at operantibus resistendum:
hoc est accipiendae sunt ab ipsis observationes, non au-
tem permittendum, ut agant, quia nec ex observa-
tionibus ipsi suis praecipia constituunt, iisdem utendo,
carent.

Galen. verò non tantummodò fatetur experientiam
utilem esse, & empiricos aliquid conferre, quod medi-
cinam locupletet, & juvet, quemadmodum superiori
sententia docuit Hipp. sed amplius tanti facit, ut hor-
tetur eos, qui minus ingenio pollent, ut sola experien-
tia contenti sint, per quam possunt evadere in bonos
medicos: ait enim 2. meth. cap. 6. *licere ex empirico-*
rum institutione bonis esse medicis: & si enim ratio
semper quarenda sit, eaque experientiam ornet, vel
corrumpatur; cum tamen eam semper assequi nequeamus;
(concludit) *consulo igitur his omnibus experientia ani-*
imum intendant: cum non leve instet periculum iis,
qui supra vires aliquid moliantur, ne, & id non con-
sequantur, & quae intelligere aliàs possent, omnino
amittant. Et haec de experientia, & empirica scripta
satis. Qui plura desiderat Galen. adeat & ex recentio-
ribus Verulamium, & Boyle, qui de experientia, &
experiendi ratione quam praclare multa, & subtiliter
docent.

Alterum cognoscendi, & iudicandi instrumentum est
ratio: haec autem ex Hipp. 1. aph. 1. difficilis est: idè
ante omnia, cum sit opus mentis, & intellectus; qua-
nam illa sit, deinde quanam sit causa difficultatis,
ostendam, ut eam tandem discamus evincere, & eno-
dare.

Cum ergo triplex sit mentis operatio, simplex ni-
mirum apprehensio: secunda iudicium simplex, quò
res apprehensas, vel coniungimus affirmando, vel no-
gando sejungimus: tertia discursus, quo unum ex aliò
ratiocinando deducimus: Ratio magis in secunda, ma-
ximè verò in tertia consistit, haec enim potissimum,
& effectuum sensibilibus causas, & medendi rationem
investigamus: quippe ex praecognitis morborum, &
symptomatum causis, remedia, & methodum utendi
cognoscimus, unde intelligitur illud Hippoch. lib. de
art. pronunciatum: *medicus siquidem suffecerit ad co-*
gnoscendum, sufficit ad sanandum. Verum non est
eadem semper in omnibus cognoscendi difficultas: imò
aliqua facilè, & certò, alia difficulter, aliqua nullo
unquam modo capiuntur: propterea Hippoch. optimè
dividit morbos in eos, qui in superficie, & alios qui
in profundo corporis latent. Qui in superficie sunt,
se se manifestè produnt, quoniam sensibus, maximè
verò tactu, & visu deprehenduntur: quales praesertim
à chirurgis tractari solent: idè lib. de medio idem
ait, *turpe est non contingere à chirurgia, quod velis;*
quippe cum tales existant, curatio facilis, ac tuta con-
tingit. E contra se habent alii, cum enim sint à sen-
sibus longè remoti, vix, & raro longa investigatio-
ne, & ratiocinio attinguntur. Quocirca Hippoch.
praeter ea, quae lib. de art. dicit, lib. de flat. etiam
addit, *de non apparentibus, & difficillimis agitudi-*
nibus opinio magis, quam ars iudicat. Causam autem
difficultatis affert idem lib. de arte citato; quoniam
morbi intrinsecus latentes signis tantummodo deprehen-
duntur. Signa autem haec non sunt propria, quae per
se se primò rem manifestent, sed plerumque commu-
nia, vel extranea: cum aliis item confusa, nec ea-
dem perpetuò facie occurrentia: unde aliquando cum
ad diversa comparata, diversa etiam demonstrent, se-
rò ad morborum cognitionem pervenimus, & interim
per longas investigationis moras tempus ad medendum
opportunum elabatur: quod Hippoch. his verbis com-
plexus est. *Alia itaque ad alia & alia per alia sunt,*
tum quae corpus pervadunt, tum quae iudicanti, ut pro-
inde non mirum sit, & cognitioni multum temporis im-
pendi, & actioni multum temporis decedere; quando-
quidem tam peregrinis, & obliquis probationibus ad me-
dendi scientiam medici perveniunt.

Ceterum ut adversus hæc impedimenta aliquod sibi auxilium medicus parer, nonnulla hîc adnoto breviter, & quæ maximè tyronibus usui futura esse cognosco.

Primum ergo multum se se exerceant oportet: exercitatio autem utilis est cum attentione perpetua, observatione attenta, & reflexione continua, qua præsertim comparent effectus sensibiles, quos sæpè videntur, & observantur, non solum inter se, sed etiam cum subjectis ipsis, in quibus apparent, & occasionibus, à quibus proveniunt, & referant tandem ad ea quæ ex his consequuntur; quando enim vel in diversis subjectis, ab eadem tamen occasione producti, idem semper afferunt, habebimus loco signi genuini: at è contrà, si vel in eodem subjecto sæpè appareant, vel in diversis, & ab eadem etiam occasione sint, non tamen idem semper sequatur malum, signa prorsus communia censentur: idè sicuti ex propriis certò nobis ratiocinari; ita minimè ex communibus licet. Quamobrem communia cum aliis jungenda sunt, & ex plurium concursu facta syndrone, ut sæpè medentibus accidit, poterunt, aut verum, aut verosimile saltem attingere. Idè in duo genera ex Hipp. dividuntur signa; alia enim dicuntur *Τεκμήρια*, sive indicia: alia *σημεία*, sive simpliciter signa.

Τεκμήρια, certa sunt, & per se idem perpetuò significant; aliqua autem ex his sunt bona, alia mala: quæ bona, semper & ubique bona sunt: quæ verò mala, semper, & ubique mala, ut inquit Hippoc. in prognost. Semper bona sunt signa coctionis: semper autem mala sunt signa cruditatis. Alia sunt signa communia, quæ quandoque bonis, quandoque malis junguntur. E. g. rigor aliquando malignus est: aliquando criticus: malignus est lethalis; ægro existente jam debili, ut ait Hippocrat. in Aphor. criticus ex eodem febrem ardentem solvit. Itaque ex primis solis tutò; ex aliis non nisi conjunctim, & in syndromem collectis probabiliter ratiocinamur. Itaque Tyro, vel quicumque sit, diligenter observet quid in quo, quod ex quo, & quid cum quo appareat, & consequatur. Verum, quoniam aliquando unum magis, vel minus significat; vel plures interdum aliquando ejusdem effectus causæ, ut cum v. g. in eodem morbo vel plura apparent indicia, vel multa adhibentur remedia (quorum, dicebant empirici interpretantes Hippocrat. ex Galenò 1. Aphor. 1. judicium esse difficile) ut certò internoscamus quodnam ex illis morbum evicerit, & ex signis quale nam magis significet, utendum hac arte: nimirum observanda attentè sunt separatim eadem remedia, & signa; hinc enim eorum vis clariùs apparet, eaque quanti valeant certius cognoscimus. At quia nemo sibi satis est, ut antea dixi cum de experientia tractarem, legat amplius oportet probatos auctores, quia experimenta multa, & observationes suas redegerunt in commentarios, perpetuò tamen sive per se observando, sive aliorum observationes legendo recogitet, & utatur comparatione. Hoc enim potissimum est quod judicium in rebus medicis sæpè fallit ac reddit incertum; cum nihil eorum quæ agimus absolutum sit, sed ad aliquid; Hippocr. lib. de alim. scilicet evasriat respectu corporum, ætatem, sexus, &c. & præsertim Idiosyncrasiæ. Sic etiam Avicèn. lib. 1. can. fen. 1. &c. docet alimentum, & medicamentum esse ad aliquid, quod idem Hippocrat. etiam singulari exemplo indicavit lib. de vet. med. inquit, *non esse absolute putandum quòd malum edulium sit caseus, quia non omnibus hominibus injurius est, sed sunt, qui eo plane nihil, & ne tantillum quidem incommodi sentiunt, imò tenuibus mirum in modum conferre animadversum est; sunt iterum alii, qui agrè ejus defunguntur molestiis; & hinc propterea fit, ut nonnisi multo labore, & tempore ad qualemcumque rei medicæ cognitionem perveniamus & nemo tam validè mentis sit, & fortis judicii, ut in tanta varietate, semel, & bis, ne dicam pluries deceptus, alios etiam malè judicando non fallat.*

Alterum rationis adversus impedimenta, & difficultates auxilium est Analogia; quotiescumque enim, vel in physicis insolens aliquod phænomenon, vel in medicis incidit novum aliquod morbi genus, tunc ratio incerta judicii ad analogiam se se recipit, seu à simili ad simile transitum. Eam in primis in usu habuit Hippocrat. & docuit amplius lib. de diætâ, quam apra-

fit ad cognoscendum. In ea Democritus plurimus fuit, Arist. etiam passim usus est in physicis, eth. & polit. Neoterici tandem nihil potius habent analogia; cui propterea Keplenus nobilis mathematicus multa se debere ultro professus est. De ejus usu in rebus medicis aliqua non contemnenda tradidit Dominicus Sala professor olim medicinae theoricæ Patavinus lib. de arte med. Hic ergo, & ego indico tantum methodum, qua benè potest institui, & qua quisque per se commodè utatur in praxi.

Primo medicus observet attentè effectus, & passiones, quæ ex morbo accidunt corpori humano, occasionem, unde, & modum, quò fiunt, sæpè enim effectuum, occasionis, & modi similitudo, causæ quoque similitudinem arguit. Item consideret exitum, & rationem, qua morbus, vel solvitur, vel occidit; hinc enim non tantummodò causa mali, sed remedium etiam apparere solet.

Secundò operationes artium mechanicarum, & modum, quo illæ operantur, spectare oportet, ex quorum similitudine sæpè quoque opera naturæ cognoscimus, idè sæpè Aristot. & neoterici frequentissime exemplo artificialium, quæ à natura sunt, & fiunt, minimè inconcinne, & ineptè declarant; ea autem est hujusmodi analogiæ ratio, quia ars, ut inquit Philosoph. 2. physicor. imitatur naturam. Quidni ergo ex operibus artis, quæ imitando naturam fiunt, licet de naturalibus etiam ratiocinari? Lege Hippocrat. lib. de diætâ, ex quo habebis primum elegantissimam hujus analogiæ causam, & plurima artium exempla quibus medicas operationes demonstrat.

Postremum, & omnium, maximè ab experimentalibus philosophia analogia petenda est, quæ lucem plurimam medico, & ad cognoscendum, & ad agendum accendit, ut infra latè monstrabo. Verum quia similitudines sæpè discipiunt, ut superius indicavi; idè non est cujusque analogia, & similitudine uti: sed opus est viro perito, & exercitato, qui præsertim combinationem, & comparationem calleat, quibus si fortè caret, nunquam se pòsse speret ex analogia, tutò, ac certò ratiocinari; non enim perpetuò securus est usus analogiæ; nec tamen semper inanis, ut optimè Celsus, loco citato in proœmio inquit: *neque semper similitudo aliquid confert, & si quando confert, tamen idipsa rationabile est inter multa similia genera, & morborum, & remedium cogitare, quo potissimum medicamento sit utendum.*

DE CERTITUDINE MEDICINÆ

Arist. 1. eth. dicit non esse perpetuò exquisitam omnino in singulis facultatibus certitudinem expectandam, solum modo eam, qualem patitur subjecta materia; idè 2. metaph. docet diversos esse gradus certitudinis, & unamquamque facultatem habere suam, non autem eundem, & omnino æqualem; propterea non est abs re hîc diligenter æstimare, & veluti ponderando metiri certitudinem medicinæ. At quærenti fortè, quorsum hæc inquisitio? Respondeo, gratia Tyronum, quibus hæc potissimum scribo, ut antea commoniti, quanti debeant rem medicam æstimare, ne plus, quam par est confidentes omnia arti tribuant, & supra vires moliantur: nec vanis pollicitationibus spem erigant ægotantis: vel è contrà ne omnia pro incertis habentes omnino desperent. Est enim sua medicinæ vis, & sæpè mirabiles successus habet, quibus suam hominibus facultatem ostentat: idè sæculi studiis incumbant multo labore, & diligentia continua, ut difficillimam alioquin artem, quoad licet, adipiscantur.

Primum ergo, ut rem propositam absolvamus, distinguendus est triplex gradus certitudinis: alia enim est certitudo moralis: alia physica; alia mathematica. Certitudo moralis omnium minima est, ut egregiè docet, & explicat Arist. 1. eth. 3. cum enim primum ostenderit, non esse exactam in singulis disciplinis certitudinem, se propterea moralem minimè exquisitè tractaturum, indicat his verbis. *Contenti igitur erimus, si nos, cum de talibus, & ex talibus differamus, pingui quadam minerva, atque adumbratafiguratione verum ostendamus; cumque de iis, quæ plerumque eveniunt, atque ex iis ratiocinemur similia etiam concluderimus: quod idem est, ac si diceret, materia moralis solum capax est certitudinis*

nis imperfectæ; quia res morales variantur secundum circumstantias particulares; illæ enim actiones, quæ in aliquibus circumstantiis sunt honestæ, ac justæ, in aliis sunt inhonestæ, atque injustæ; aded ut de honestis, ac justis, de bonis, ac malis apud varias sectas, & nationes tanta sit opinionum diversitas, ut quidam putaverint, nihil esse honestum, vel inhonestum, justum vel injustum ex natura rei, sed solum ex lege, per quam quædam fuerunt prohibita, alia verò præcepta. Physica major est, sed Mathematica minor: res enim physica non perpetuò, sed plerumque certæ sunt. Mathematica tandem omnium maxima est: ided explicemus utramque ut noscamus tandem, utri certitudo medica accedat.

Aristot. loco citato docet, res physicas non esse perpetuò veras, & certas, quia sunt in materia, mathematicas verò, quia abstrahunt à materia, semper esse easdem omninò. Ratio discriminis est, quia materia variè afficitur, & mutatur; unde non respondet semper agenti eodem modo disposita, ac parata, ut ex ea perpetuò similem producat effectum. Amplius, cum efficiens versetur inter contraria, aliquando à fortiori ita impeditur, ut nequeat, in materiam, quantumcumque benè dispositam, similiter agere. Hinc fit ut aliquando aliter, & præter naturam eveniat, ac sæpè soleat accidere. Ex gr. ex instituto naturæ nascitur homo, quoties semen virile in uterum projectum recipitur, & fovetur: aliquando tamen oritur monstrum, vel quia malè uterus fit affectus, aut sanguis maternus inquinatus: vel tandem quoniam, his etiam benè se habentibus, spiritus gignitivus aliqua ex causa impotens fiat, aded ut non sit perpetuò verum, ex semine virili, & materno sanguine permixtis in utero hominem nasci. Idem dicendum de reliquis, quoniam commune est omnibus corporibus naturalibus, ut passiones non competant eis præcisè ratione essentiae, sed amplius pendeant à materia, & moventibus, ac efficientibus causis. Secus autem se res habet in mathematicis; passiones enim subjectis mathematicis conveniunt essentiae, & independentè à motu; ided necessariò, & perpetuò conveniunt.

Modò constat ex his, medicinam, cum sit genus quoddam physicae, eandem quoque certitudinem habere communem; nullumque propterea cuiusvis auctoritatis, vel etiam Hippoc. pronunciatum aded firmum, ac sanctum esse, ut aliquando successu non careat suo. Medicus enim (quod superius etiam de physico diximus) versatur circa materiam, utiturque materialibus instrumentis; pender amplius à tempore, & à circumstantiis loci, tempestatum anni, ætatis, & sexus, quæ omnia ita mutantur, & varia sunt, ut nequeat idem semper, & eodem modo de singularibus subjectis sentire, & prædicere, ac etiam agere: nec eadem remedia ubique sunt in singulis aequè salutaria, & efficacia: quoniam efficiens sanitatis, sive principale, cuiusmodi est natura, sive artificiale, qualis est medicina, sæpè impedita non idem, quod alioquin facerent, semper, & similiter faciunt.

Quod hætenus, & in universum, sumptis ab ipsa rei natura argumentis, & de certitudine medica differuimus. Hippocrat. mirum in modum confirmat iniquiens libr. de locis in homine. *Medicina citò, addisci nequit, propterea quod statim, ac certa doctrina in ipsa tradi non potest v. g. qui scribere didicit eodem modo quo omnes docent, omnia novit, & qui sciunt omnes, similiter noverunt.* Addit rationem elegantissimam; propterea quod idem est, & similiter sit, & nunc, & non nunc: neque contrarium fieri potest, sed semper, & jure quid simile est, neque indiget occasione: medicina verò, & nunc, & paulò post non idem facit & in eodem contraria facit, & hæc etiam sibi ipsi contraria. Primum alvum subducentia non semper hoc faciunt, & alvum subducentia utrumque faciunt &c. Ratiocinatio itaque Hippocr. est hujusmodi. In aliis artibus, ut in scriptoria v. g. doctrina certa est, ac firma, quia subjectum, nempe papyrus, vel id genus alia materia semper eadem est, & ratio quoque scribendi eadem: nec ad scribendum expectamus tempus idoneum. Quamobrem qui semel didicit artem scribendi, semper & eodem modo scribit. At secus se res habet in medicina, cuius subjectum, sive corpus humanum non est semper idem, ac agendi etiam ratio non est absoluta, sed cum exerceatur in singulari-

bus, & pendeat à tempore, est alligata occasione: occasio autem quam brevissima est, ut ait idem loco citato: *& qui hoc novit, illi statim, ac certa est ars; scit enim quæ similia sint, quæ dissimilia, in quibus cognoscendis occasio medica consistit:* at hæc nosse, subijcio ego, semel, aut bis, ac ne vix quidem exactè, nulli ferè concessum.

Inquiet verò aliquis. Idem Hippoc. loco citato ait, *medicina mihi jam tota inventa esse videtur ita se habens, ut doceat singulas, & consuetudines, & occasiones, &c.* & libr. de vet. med. *medicina autem jam cuncta ab antiquo insunt, & ejus principium, & via inventa est, per quam & multa, & vite utilissima longa die deprehensa sunt, & reliqua deinceps invenientur, si modò quis aptus fuerit, & inventorum gnarus, hinc ad reliqua pervestiganda prosiliat. Quicumque verò omnibus his rejectis, ac reprobatis, alia via aliaque forma investigare conatur, & quid invenisse se gloriatur, fallit, & fallitur; fieri enim nequit, &c.*

Respondeo hæc quidem esse verissima: iis tamen non probati unquam medicinam esse omninò certam: Hippocr. enim tantum demonstrat, medicinam ex ratione, & experientia, quæ sunt duo comparandarum artium instrumenta fuisse constructam, quia ex singularibus observationibus sæpè sapius factis universalia principia, & axiomata composita sunt: propterea addit, quicumque aliam viam ineuntes, se artem composituros esse præsumunt, & fallere, & falli: quemadmodum imperitè satis nonnulli ejus tempestatis Sophystæ putabant, hypotheses malas sibi proponentes, quibus medicinam inædificabant, ut eò loci videre est. Hinc tamen non sequitur: ergo medicina perpetuò certa est: solum modo ejus est certitudinis, qualem dare potest subjecta eidem materia. Eodem quoque modo moralis, & prudentia habitus quidam est, è suis ipse principiis compositus, & formatus, non ided tamen omninò certus. Recole dicta superius, quæ præsentia plenè ac planè confirmant.

Replicabit fortè etiam; Aphor. Hippocr. quibus innixa est medicina, certissimi sunt, & nemine contradicente, veluti oracula admittimus: ideoque eorum auctor tanti habitus, & habetur ab omnibus, ut eis repugnare nullus unquam audeat. Quod si Hippocr. auctoritas suspecta est, & incerta doctrina, de arte medica actum esse videtur, cum auctore careat suo, & principiis parum tutis, & nutantibus innitatur.

Hoc argumentum imperitorum est, qui nequeunt res medicas & physicas æstimare ignorantque Intellectus humani naturam, qui cum sit imbecillimus, nec semper certus, non possunt non ejus etiam opera, cuiusmodi sunt artes, & scientiæ, aliquo vitio laborare. Ided paulò fusius respondebo, ut antea moniti deinceps melius sentiant, & boni rerum medicarum judices fiant. Aphorismi itaque ut de iis primò dicam, certi quidem sunt, ac certitudine physica, eosque propterea plerumque ut inquit Scaliger, ad assensionem nostram non admittimus, quod aliquando frustrantur voto suo. Ne verò gratis à me dictum esse videatur, uno, & altero exemplo confirmo. *Mulier gravida*, inquit Hipp. *vena secta abortit* 4. Aphor. attamen pluries detrahimus sanguinem gravidis, non modò laborantibus morbo, sed etiam abortum impediendi causa; præcavetur abortus, & gravidæ calamitatibus liberantur. Item *mulier, ni menstrua defecerint, & eunuchi quoque podagra non capiuntur*: nihilo tamen minùs, & mulieres, & eunuchos podagra conceptos vidi, & ex iis unum podagra tandem obisse convulsam. Idem de singulis omninò dicendum; quoniam Aphorismi sunt propositiones physicae, quarum veritas, cum non pendeat omninò, & præcisè ab essentia rei, quemadmodum mathematicæ, sed ab efficiente, & materia, suo sæpè destituuntur eventu.

Quod spectat auctoritatem, dico, eam duplicem esse divinam, & humanam. Divina infallibilis prorsus est, quia Deus nec falli potest, nec fallit: è contrà autem humana, quoniam est ab homine, cuius oculi, ut dicebat Arist. *instar vespertilionum, vel ad manifestissimam naturam se habent*: propterea, & fallit, & fallitur. Hinc argumentum ab auctoritate humana ductum probabile tantum est, & omnium probabilium infirmissimum: Hippocrat. ergo auctoritas cum humana sit, non est semper expertis erroris, & ided, & ipse se deceptum fuisse ingenue professus est, aliique ejusdem auctoris errata,

notarunt, correxerunt, aut interpretamentis suis, gratia tanti viri, ad bonum sensum revocare conati sunt. Parvi ne igitur, dicet aliquis, faciemus Hippoc. minimè ego, sed magni, imò maximi, & ubi non repugnat ratio, vel experientia omnibus antefereendus; ut enim inquit Arist. 3. eth. *in practicis non minùs habenda est ratio de opinionibus prudentum, & expertorum, quàm de demonstrationibus; quia prudentes, & experti adepti sunt firmam de principiis agilibus cognitionem, adeoque de agendis.* Hipp. verò ejusmodi fuit qualem nobis Vetulanus lib. hist. vitæ, ac mortis præclare commendat: nimirum *medicus insignis, qui artem suam tam longa vita comprobavit, & honestavit. Vir cum prudentia quadam doctus: in experientia, & observatione multos: non verbo aut methodo captans, sed nervos tantùm scientiæ separans, & proponens.* Cæterum quantumcumque hæc vera sit, non præstat tamen ad ejus semper auctoritatem nosmet recipere, quamvis enim medicinæ veram inveniendæ, confirmandæ, & perficiendæ methodum scitissimè nobis tradiderit, plura item invenerit; non omnia tamen ipse novit, nec potuit ex naturæ obscuritate veritatem omnem eruere, sed plurima posteris invenienda reliquit; dummodò methodi à se traditæ gnari sint; & observatores egregii, loco citato de vet. med. imò non solummodò multa ignoravit, sed etiam (quod commune hominum vitium est) erravit aliquando, & declinavit à vero. Hic ergo velim, homines intelligere, quod fieri non possit unum, & invenire, & perficere, atque adeò novisse omnia ejus facultatis, cujus auctor habetur. Eorum omnium, quæ sunt, alia à natura sunt, alia verò ab arte: quæ sunt à natura ea tota semel, & perfectè fiunt; quoniam auctor est Deus, ut inquit Galen. 1. de usu part. optimus, sapientissimus, & potentissimus: quæ verò ab arte sunt, imperfectè primum ab uno, deinde paulatim, accedentibus studiis, augentur, donec progressibus multis tandem perficiantur, non tamen omnino; nulla enim ars adeò suis numeris absoluta est, ut nihil addi, nihilvè unquam detrahi possit. Idèò non tanti facere demus eos, qui nos præcesserint, ut nihil nobis relictum esse putemus; idèòque velimus ultrò amittere potestatem judicii: ac cum homines pariter sumus, nemini serviamus, sed utamur eadem intellectus facultate, & libertate, nam, ut ad hanc rem appositè Seneca epist. 27. *non sumus sub rege, quisque sibi se vindicat.* Hujus autem sententiæ ea est potissima ratio, quòd artes, & scientiæ duobus maximè instrumentis fiunt, experientia, & judicio; experientia verò fallax est, & judicium difficile; quare ut eis invenimus, ita iisdem quoque & fallimur, & fallimus: propterea opus est tempore, nec uno, sed pluribus qui experiantur, & judicent, & ut supra latè probavi; & idèò disciplinæ omnes filia temporis appellantur; cum enim, ut idem Senec. *natura nobis semina scientiæ dederit, scientiam non dederit,* semina hæc multo tempore facta seros postremò partus emittunt. Quæ hætenus dicta sunt eleganter ostendit Arist. 2. metaph. 1. qui probat à signo speculationem de veritate esse difficile, quia *neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab ea, sed quisque aliquid de natura dicit, & singuli quidem nil, aut parum ei addunt: ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit.* Itaque nemo per se solum potest veritatem rerum investigare, sed parum de suo addere scientiis, & artibus, ut tandem ex omnibus simul magnum proveniat incrementum. Propterea idem Aristot. paulò infra dicit, *non solum illis agendas esse gratias; quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam isti, habitum namque nostrum exercuerunt, & fuerunt in causa, ut quam ipsi non potuerunt assequi, posteriores veritatem assequerentur.* Ut ergo ed redeamus, quod superius demonstrandum suscepimus, Hippoc. non tamquam dominum, sed ducem sequamur, veneremurque ut inquit Gal. tamquam auctorem bonorum omnium, non absolute, sed eorum quæ ab antiquitate profecta sunt. Ipse enim primus, ut inquit Celsus in proœmio de re medica, *ex omnibus memoria dignis ab studio sapientiæ disciplinam hanc separavit vir, & arte, & facundia insignis.* Vel ex Plinio lib. 29. *medicinam revocavit in lucem, cum multò antea in nocte densissima latuisset; ut jure plurimum illa, & nos quoque debeamus Hipp. qui omnium optimè viam, qua ad medicinam eundum est, præmonstravit; solidissimæque superstruendæ arti fundamenta jecit.* Nihil tamen minùs pro ea, qua præditi

sumus ingenii vi, & libertate exercere licet studia nostra, addendo si fieri potest, quæ adhuc inter desiderata sunt; & si quos errores offendimus, corrigendo, & emendando.

Instabis, tandem Gal. 1. meth. cap. 4. docet medicinam instar mathematicarum scientiarum procedere, & in his omnibus, quæ in eadem monstrantur, ad primas, & indemonstrabiles propositiones, & quæ ex se fidem faciant, omnia esse perducenda. Ergo, nisi Gal. nos fallit, non solum medicina certa est, sed plus, quàm physica, certa.

Resp. Galen. medicinam cum mathematicis comparare, non quoad certitudinem subjæctæ materiæ, sed quoad ordinem procedendi. Debet enim medicus suas conclusiones usque ad primas propositiones per alias medias inter positas, probatas & demonstratas revocare: alioquin, nisi aliquid sit primum quoquo modo certum, & firmum, non est, quo medica conclusio nitetur. Cæterum hæc nunquam demonstratur ea certitudine, & evidentia, ac mathematicæ demonstrari solent: nec primæ propositiones medicæ, multò minùs intermediæ, adeò certæ sunt, & inconeussæ, quemadmodum mathematicæ.

Etenim si forent hujusmodi, eadem reciperentur ab omnibus, nec adhuc nobis illud inculcarent ex Cello in proœmio; nimirum, *incomprehensibilem esse naturam. Non posse verò comprehendere patere ex eorum, qui de his disputarunt, discordia: cum de ista re neque inter sapientiæ professores, neque inter ipsos medicos conveniat.* Cur enim potius aliquis Hipp. credat, quàm Erophilo? cur huic potius, quàm Asclepiadi? si rationes sequi velit, omnium posse videri non improbabiles: si curationes, ab omnibus his agros perductos esse ad sanitatem. Itaque neque auctoritati cuiquam fidem derogari oportuisse &c.

Hic licet ostendere, medicinam esse conjecturalem; cur enim res medica non omnino certa sit, id potissimum evenit, quòd eam non certa scientia, sed conjectura comprehendimus. Idèò quotupliciter conjecturalis evadat, dicamus.

Primum ergo conjecturalis est circa morbos, ac eorum causas internas, quorum cum medicina inspectione sensata privata sit, ut docet Hipp. lib. de art. (quod ipsum apud omnes in confesso est) alias tamen facultates coadjutrices invenit, nimirum syllogisticam ex signis: signa autem sunt peregrina, & obliqua; idèòque non certam nobis pariunt scientiam, sed conjecturam.

Secundò conjecturalis est circa particularia remedia, quæ sunt instrumenta medendi; nemo enim unquam medicamentorum vires perfectè cognovit, quorum cum sæpè observemus effectus, causam nihilominus ignoramus.

Tertiò quantitas etiam remedii efficit artem conjecturalem; hæc enim bifariam æstimanda est, & quæ morbo v. gr. conveniat, & quam vires ægri perferre queant: ac tandem etiam quanta moles medicamenti esse debeat, ex qua exquisita ejusdem quantitas virtutis habetur. Singula autem scitu impossibilia sunt, unde Gal. dicere solebat, si exactam quantitatem remedii nosse posset, se talem futurum esse, qualem fuisse ferunt Æsculapium. De hujusmodi etiam quantitate egregiè nonnulla tradit Hipp. quæ ut referam è re nostra maximè esse videtur. Inquit lib. de vet. med. cum duo præcipua sint medendi remedia, nimirum repletio, & vacuatio, addit tamen adeò esse difficile exactam cognitionem habere; quin medicus in neutram partem, magis, vel minùs replendo, aut vacuando, declinet; propterea hujus mensuræ regulam sensum corporis, seu bonam ægrotantis tolerantiam constituit; eumque medicum laudat, non qui minimè peccet, sed qui minùs: unde ait, *deceat enim dimensionem aliquam (intellige repletionis, & vacuationis) collineare; dimensionem autem nullam aliam reperies, neque pondus, neque mensuram, cujus intuitu exacta dieta instituenda scientia haberi queat, quàm corporis sensum.* Qua propter negotiosum est, id ita accuratè cognoscere, ut tantum tenuiter in alterutram partem delinquas. Certè eum ego medicum vehementer laudavi, qui leviter delinquat. Quod enim exactè absolutum est, rarò videre contingit.

Quartò conjecturalis est ob occasionem, seu tempus medendi opportunum, quoniam hoc fluens est, & breve, ideoque vix, ac ne vix quidem comprehenditur, & opus est medico, inquit Gal. lib. ad Glauc. perito, & in arte plurimum exercitato.

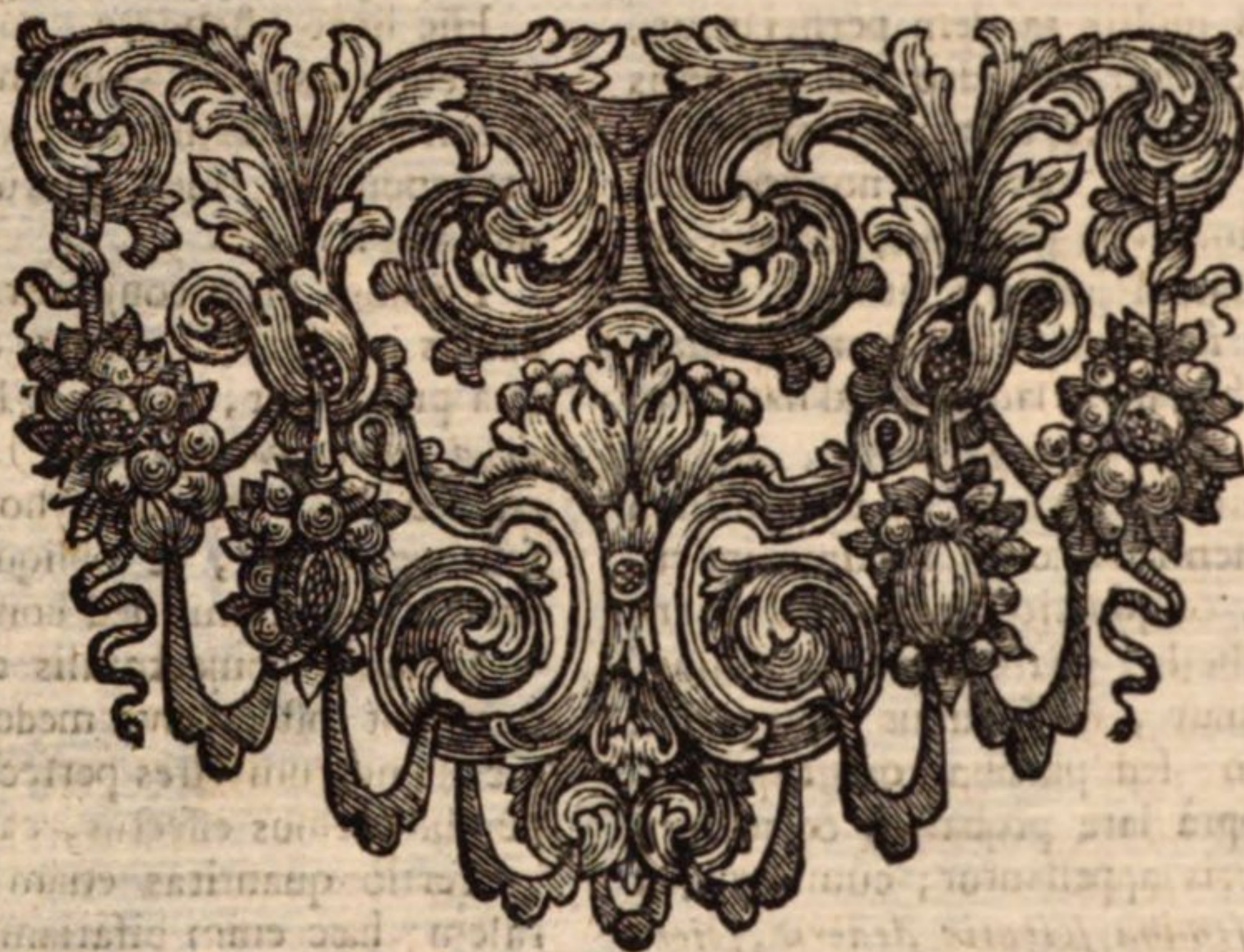
Postremò Idiosyncrasia, seu singularis cujusque individui

vidui natura omnium maximè conjecturalem, & incertam efficit medicinam, cujus quidem affectus varii, & mirabiles nobis occurrunt; origo tamen in abdito semper est. Quis enim unquam novit, cur huic v. g. vinum insensum sit, & vel olfactum syncopem afferat, quo ferè universum genus hominum oblectatur? cur alius abhorreat à caseo, quod plurimis cedit in alimentum? Idcirco Hipp. & Gal. cum præceperint, ut utramque naturam universalem, & particularem cognoscere-mus, hujus difficultate perterriti, communi tantummodò cognitione contenti sunt. Et hæc de ratione conjecturæ medicinalis satis dicta sint, quæ nihil artis dignitati, & necessitati, nec medentibus, nec agentibus medicina fidem, & spem ullo modo detrahunt. Audiant

propterea Celsum lib. 2. de remed. hac de re disertè, & verè loquentem; nimirum, *conjecturalem artem esse medicinam, rationemque conjectura talem esse, ut cum sapius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque si quid vix millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idque non in his tantum, quæ pestifera sunt dico: se in his quoque, quæ salutaria. Siquidem etiam interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primò fuit. Quæque medendi causa reperta sunt, nonnumquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicina fides, quæ multò sapius, perque multò plures agros prodest.*

Hæc sunt, quæ adjicienda videbantur PRÆCOGNITIS RIVERII, ut planè constaret Alumnis Medicinæ natura.

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM

In hoc Volumine contentorum.

Præcognita in universam Medicinam.

pag. 1

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER PRIMUS,

Physiologiam continens.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMA.

De Elementis.

Cap. 1.	DE elementorum natura.	2
2.	DE numero elementorum.	ibid.
3.	DE qualitatibus elementorum.	3
4.	DE Mixtione elementorum.	4

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

De Temperamentis.

Cap. 1.	DE temperamentorum natura.	ibid.
2.	DE temperamentorum differentiis.	5
3.	DE <i>διφύκτω</i> temperamento.	ibid.
4.	DE temperamentorum <i>μετρίαι</i> .	ibid.
5.	DE ætatum temperamentis.	6
6.	DE sexuum temperamento.	ibid.
7.	DE temporum anni temperamentis.	7

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

De Humoribus.

Cap. 1.	DE humorum natura.	ibid.
2.	DE humorum differentiis.	ibid.
3.	DE sanguine propriè dicto.	8
4.	DE pituita alimentaria.	ibid.
5.	DE bile alimentaria.	9
6.	DE melancholia alimentaria.	ibid.
7.	DE humoribus secundariis.	ibid.
8.	DE bile excrementitia.	10
9.	DE melancholia excrementitia.	ibid.
10.	DE sero.	11
11.	DE pituita excrementitia.	ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De spiritibus & calido innato.

Cap. 1.	DE spirituum natura.	12
2.	DE spirituum differentiis.	ibid.
3.	DE calido innato.	13

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

De Partibus.

Cap. 1.	DE partium natura.	15
2.	DE partium differentiis ac primum de partibus similaribus.	ibid.
3.	DE partibus dissimilaribus & organicis.	ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De facultatibus & functionibus.

Cap. 1.	DE facultatum, & functionum natura.	16
2.	DE facultatum & functionum differentiis.	17
3.	DE facultate, & functione naturali, ejusque speciebus, ac primum de nutritione.	ibid.
4.	DE auctrice facultate, & de accretione.	18
5.	DE generatrice facultate, & de generatione.	19
6.	DE facultate vitali.	ibid.
7.	DE facultate, & functione animali, ac primum de principalibus facultatibus.	20
8.	DE fomno, & vigilia.	ibid.
9.	DE infomniis.	21
10.	DE facultatibus minùs principibus.	ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De hominis procreatione.

Cap. 1.	DE semine utriusque sexus.	ibid.
2.	DE sanguine menstruo.	22
3.	DE Conceptione.	23
4.	DE singularum partium delineatione, earumque perfectione.	ibid.
5.	DE partu.	ibid.
6.	DE similitudine cum Parentibus.	ibid.

LIBER SECUNDUS,

Pathologiam continens.

Præcognita in Pathologiam.

PATHOLOGIÆ SECTIO I.

De morbi natura & differentiis.

Cap. 1.	DE morbi natura.	24
2.	DE morbi generibus, & differentiis.	25
3.	DE speciebus morbi similis.	26
4.	DE speciebus morbi organici.	27
5.	DE morbi communis seu solutionis continui differentiis.	28
6.	DE differentiis accidentalibus morborum.	29

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum, & præcipuè de crisi.

Cap. 1.	DE mutationibus, quæ in morbis contingunt.	30
2.	DE natura crisis.	ibid.
3.	DE crisi differentiis.	31
4.	DE signis crisi.	32
5.	DE diebus criticis.	ibid.
6.	DE causis crisi, & dierum criticorum.	35

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De morborum causis.

Cap. 1.	DE causæ morbificæ natura.	36
2.	DE causarum differentiis.	ibid.
3.	DE causis morborum similium.	37
4.	DE causis morborum organicorum.	38
5.	DE causis morborum communium.	39
6.	DE causis & differentia accidentaliorum morborum.	ibid.

PATHOLOGIÆ SECTIO IV.

De symptomatum natura, differentiis, & causis.

Cap. 1.	DE symptomatum natura.	ibid.
2.	DE symptomatum differentiis.	ibid.
3.	DE actionis læsæ differentiis.	ibid.
4.	DE excrementorum differentiis.	40
5.	DE qualitatis mutatae differentiis.	ibid.
6.	DE symptomatum causis in genere.	ibid.
7.	DE causis actionum læsarum.	ibid.
8.	DE causis symptomatum, quæ sunt in excrementis.	ibid.
9.	DE causis qualitatis mutatae.	41

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER TERTIUS,

Semejoticem continens.

Prefatio.

SECTIO PRIMA.

De signis in genere.

Cap. 1.	DE signi natura, & definitione.	42
2.	DE signorum differentiis.	ibid.
3.	DE fontibus signorum generalibus, à quibus omnia signa desumuntur.	ibid.

SEMEJOTICÆ SECTIO II.

De signis diagnosticis.

Cap. 1.	DE signis biliosi humoris in corpore prædominantis.	43
2.	DE signis humoris pituitosi in corpore prædominantis.	ibid.
3.	DE signis sanguinis in corpore prædominantis.	44
4.	DE signis melancholiæ in corpore prædominantis.	ibid.
5.	DE signis partis affectæ.	45
6.	DE	

6. De signis partis primario, & per consensum laborantis. 47
7. De signis speciei morbi. 48
8. De signis morbi magni, & parvi. 50
9. De signis morbi maligni, & benigni. 51
10. De signis morbi acuti, vel chronici. 52
11. De signis causarum morbificarum, ac primò de signis bilis præternaturalis. *ibid.*
12. De signis pituitæ præternaturalis. 53
13. De signis feri redundantis. *ibid.*
14. De signis flatuum. *ibid.*
15. De signis temporum morborum. 54

SEMEIOTICÆ SECTIO III.

De signis prognosticis.

- Cap. 1. **D**E signis morbi longi aut brevis futuri. 56
2. De signis morbi salutaris, & lethalis. 57
  3. De modo quo finietur morbus, an scilicet per crisis, vel paulatinam solutionem. 82
  4. De tempore, quo finietur morbus, ubi dies & hora futuræ criseos prænantur. *ibid.*
  5. De loco per quem futura est crisis. Ac primùm de signis futuræ criseos per vomitum. 83
  6. De signis futuræ criseos per alvi fluxum. *ibid.*
  7. De signis futuræ criseos per sudores. 84
  8. De signis futuræ criseos per urinas. *ibid.*
  9. De signis futuræ criseos per hæmorrhagiam. *ibid.*
  10. De signis futuræ criseos per menses aut hæmorrhoidas. *ibid.*
  11. De signis futuri abscessus. *ibid.*
  12. De signis eorum quæ superventura sunt in his qui jam ægotant, vel in morbos prolabantur. Ac primùm de signis futuri delirii. 85
  13. De signis futuræ convulsionis. *ibid.*
  14. De signis futuræ recidivæ. 86

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER QUARTUS.

Qui est de ὕγιεινῇ, seu de conservanda valetudine.

PROOEMIUM.

- Cap. 1. **D**E cibo, & potu, seu de alimentis. 86
2. De alimentorum substantia. 87
  3. De alimentorum quantitate. *ibid.*
  4. De qualitate alimentorum. 89
  5. De ordine alimentorum. *ibid.*
  6. De tempore, & hora sumendi alimenta. *ibid.*
  7. De præparatione alimentorum. 91
  8. De consuetudine, & delectatione in alimentorum usu. *ibid.*
  9. De victu singulis ætatibus congruo. 92
  10. De victu singulis anni temporibus idoneo. *ibid.*
  11. De pane. 93
  12. De ordeo, dryfa, avena, fabis, pis, ciceribus, & lentibus. *ibid.*
  13. De oleribus usitatoribus, eorumq; facultatibus. 94
  14. De radicibus esculentis. 95
  15. De fructibus esculentis usitatoribus. 96
  16. De cibus, qui ex animalibus petuntur. Ac primùm de carnibus in genere. 97
  17. De carnibus quadrupedum. *ibid.*
  18. De interaneis, & extremitatibus animalium. 98
  19. De alimentis, quæ in partibus quadrupedum continentur. *ibid.*
  20. De cibus ex volatilibus desumptis. 99
  21. De piscibus. 100
  22. De condimentis. *ibid.*
  23. De melle. *ibid.*
  24. De potu, & materia potulenta. 101
  25. De aere. 104
  26. De temporibus anni. 105
  27. De motu, & quiete. 106
  28. De somno, & vigilia. *ibid.*
  29. De excretis, & retentis. 107
  30. De animi pathematis. *ibid.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER QUINTUS.

Θεραπευτικὴν continens.

PRÆFATIO.

THERAPEUTICES.

PARS PRIMÆ.

De methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMÆ.

De methodo medendi, & indicationibus.

- Cap. 1. **Q**uid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones. 108
2. De indicationibus, & illarum differentiis. *ibid.*
  3. De indicationibus. 109
  4. De coindicantibus, contraindicantibus, & contrapugnantibus. 110
  5. De indicatis. *ibid.*
  6. De primo, & generalissimo curationis principio. 112
  7. De inventione remediorum. *ibid.*

SECTIO II.

De indicationibus à causa.

- Cap. 1. **D**E evacuatione in genere, & illius differentiis. *ibid.*
2. De revulsione, derivatione, & particulari evacuatione. 113
  3. De sanguinis missione. 115
  4. De purgatione. 116
  5. De humorum præparatione, & concoctione. 118
  6. De evacuatione per urinas. 119
  7. De evacuatione per sudores. *ibid.*

SECTIO III.

De indicationibus in morbo.

- Cap. 1. **D**E indicationibus à morbo similari. *ibid.*
2. De indicationibus à morbo organico. *ibid.*
  3. De indicationibus à morbo communi, seu solutione continui. 120

SECTIO IV.

De indicationibus à viribus.

- Cap. 1. **Q**uid diætā in agris indicet, aut coindicet. *ibid.*
2. Quæ ad diætā, seu victus rationem spectent. *ibid.*
  3. Quænam sunt diætæ species, & quibus morbis conveniant. *ibid.*
  4. De quantitate victus. 121
  5. De tempore victus exhibendi. *ibid.*

THERAPEUTICES
PARS SECUNDÆ.

De Instrumentis Medicis.

PRÆFATIO.

Therapeutices Partis secundæ

SECTIO PRIMÆ.

De materia Medica.

Prooemium, quid medicamentum, quæ illius differentia, & sectionis divisio.

SECTIO PRIMÆ.

Particula prima.

De materia Medica interna.

PRÆFATIO.

- Cap. 1. **D**E medicamentis bilem refrigerantibus, & attenuantibus. 122
2. De medicamentis bilem refrigerantibus, & incrassantibus. *ibid.*
  3. De medicamentis pituitam alterantibus. 123
  4. De medicamentis melancholiam alterantibus. *ibid.*
  5. De medicamentis atram bilem alterantibus. *ibid.*
  6. De medicamentis aperientibus. *ibid.*
  7. De medicamentis purgantibus. 124
  8. Cholagoga medicamenta. *ibid.*
  9. Phlegmagoga medicamenta. 125
  10. Melanagoga medicamenta. *ibid.*
  11. Hydragoga medicamenta. *ibid.*
  12. De vomitoriis medicamentis. *ibid.*
  13. De sudorificis medicamentis. 126
  14. De diureticis medicamentis. *ibid.*
  15. De errhinis medicamentis. 127
  16. De sternutatoriis. *ibid.*
  17. De masticatoriis. *ibid.*
  18. De Cephalicis medicamentis. *ibid.*
  19. De ophthalmicis medicamentis. 128
  20. De thoracicis medicamentis. *ibid.*
  21. De

21. De cardiacis medicamentis.	129
22. De hepaticis medicamentis.	ibid.
23. De stomachicis medicamentis.	ibid.
24. De Splenicis medicamentis.	ibid.
25. De nephriticis medicamentis.	ibid.
26. De hystericis medicamentis.	131
27. De arthriticis medicamentis.	132
28. De medicamentis lac generantibus idemque minuentibus.	ibid.
29. De medicamentis semen generantibus, idemque extinguentibus.	ibid.
30. De medicamentis flatu discurientibus.	ibid.
31. De astringentibus medicamentis.	ibid.
32. De medicamentis lumbricos enecantibus.	ibid.
33. De vulnerariis medicamentis.	133

SECTIONIS PRIMÆ
Particula II.
De materia Medica externa.

Cap. 1. De refrigerantibus & repellentibus medicamentis.	ibid.
2. De Emplastis medicamentis.	ibid.
3. De anodynis medicamentis.	ibid.
4. De narcoticis medicamentis.	134
5. De emollientibus medicamentis.	ibid.
6. De resolventibus medicamentis.	ibid.
7. De epispasticis, seu attrahentibus medicamentis.	ibid.
8. De suppurantibus medicamentis.	ibid.
9. De medicamentis detergentibus.	135
10. De sarcoticis medicamentis.	ibid.
11. De epuloticis, seu cicatricem inducentibus medicamentis.	ibid.
12. De medicamentis sanguinem sistentibus.	ibid.
13. De glutinantibus medicamentis.	ibid.
14. De vesicantibus medicamentis.	136
15. De catharteticis, seu excedentibus medicamentis.	ibid.
16. De causticis medicamentis.	ibid.

THERAPEUTICES PARTIS SECUNDÆ SECTIO SECUNDA.

De compositione medicamentorum.

Sectionis secundæ præmiū, & divisio in tres articulos.

ARTICULUS PRIMUS.

De compositione Medicamentorum internorum.

Cap. 1. De Apozemate alterante.	ibid.
2. De Apozemate purgante.	137

3. De Potione purgante.	ibid.
4. De Potione corroborante.	138
5. De Julepis.	ibid.
6. De Syrupis ac primū de alterante.	ibid.
7. De Syrupis purgante magistrali.	ibid.
8. De Vomitoriis.	ibid.
9. De emulsione.	139
10. De lacte.	ibid.
11. De sero lactis.	ibid.
12. De decoctis sudorificis.	ibid.
13. De decocto galli veteris.	ibid.
14. De Jusculis.	140
15. De Bolo.	ibid.
16. De Opiata.	ibid.
17. De Conditis.	ibid.
18. De Eclegmate seu Looch.	ibid.
19. De Tabellis.	ibid.
20. De Pilulis.	141
21. De Trochiscis.	ibid.
22. De Pulveribus.	ibid.

ARTICULUS SECUNDUS.

De compositione Medicamentorum mediorum.

Cap. 1. De suppositoriis.	ibid.
2. De Clystere.	ibid.
3. De injectionibus.	ibid.
4. De pessariis.	142
5. De Errhinis.	ibid.
6. De sternutatoriis.	ibid.
7. De gargarismate.	ibid.
8. De masticatoriis.	ibid.
9. De collyriis.	ibid.

ARTICULUS TERTIUS.

De compositione Medicamentorum externorum.

Cap. 1. De Epithemate.	ibid.
2. De fomento.	143
3. De balneo.	ibid.
4. De semicupio.	ibid.
5. De oleis.	ibid.
6. De linimentis.	ibid.
7. De ungentis.	ibid.
8. De emplastris.	ibid.
9. De cataplasmate.	ibid.
10. De vesicatorio.	144
11. De sacculis.	ibid.
12. De cucupha.	ibid.
13. De frontali.	ibid.

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM PRAXEOS MEDICÆ.

LIBER PRIMUS.

De affectibus capitis.

Cap. 1. De frigida cerebri intemperie.	145
2. De affectibus soporosis comate, lethargo, caro, & apoplexia.	147
3. De comate vigili.	152
4. De catoche seu catalepsi.	153
5. De Paralyti.	155
6. De convulsione.	156
7. De Epilepsia.	159
8. De epilepsia puerorum.	162
9. De Vertigine.	163
10. De tremore.	164
11. De phrenitide.	165
12. De Cerebri abscessu, & sphaclato.	168
13. De Mania.	ibid.
14. De melancholia.	170
15. De catharro.	172
16. De dolore capitis.	175

LIBER II.

De affectibus oculorum.

Cap. 1. De gutta serena.	178
2. De humoris vitrei affectibus.	180
3. De humoris crystallini affectibus.	ibid.

4. De humoris aquei affectibus ac præcipue de suffusione.	181
5. De dilatatione pupillæ.	184
6. De angustia pupillæ.	185
7. De albugine, seu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.	ibid.
8. De ophthalmia.	186
9. De hypopyo, seu pure sub cornea.	191
10. De phlyctænis.	ibid.
11. De corneæ & adnatæ ulceribus.	ibid.
12. De corneæ cancro.	192
13. De ruptura corneæ.	ibid.
14. De Uvæ procidentia.	193
15. De Ægylope & fistula lacrymali.	ibid.
16. De Rhyade & Encanthide.	194
17. De epiphora.	ibid.
18. De pterygio seu ungue oculorum.	195

LIBER III.

De affectibus aurium.

Cap. 1. De surditate, & gravi auditu.	ibid.
2. De sonitu aurium.	198
3. De dolore aurium.	199
4. De exeuntibus præter naturam, ab aurium cavitatibus.	203

LIBER IV.

De affectibus narium.

- Cap. 1. **D**E narium ulcere & Ozæna. 203
 2. **D**E De Sarcomate & polypo. *ibid.*
 3. De læso olfactu. 204
 4. De fœtore narium. 205
 5. De coryza. *ibid.*
 6. De sternutatione. *ibid.*
 7. De hæmorrhagia narium. 206

LIBER V.

De affectibus lingue.

- Cap. 1. **D**E lingue inflammatione, aliisque ejusdem
 tumoribus. 211
 2. De ranula sub lingua. 212
 3. De gustu læso. *ibid.*
 4. De paralyfi lingue, ejusque motu læso. 213

LIBER VI.

*De affectibus dentium, gingivarum, faucium,
 uvula, & laryngis.*

- Cap. 1. **D**E dolore dentium. 214
 2. De dentium nigredine & erosione. 216
 3. De gingivarum erosione & exulceratione. 217
 4. De fluxu sanguinis ex gingivis. *ibid.*
 5. De oris, & faucium ulceribus. 218
 6. De uvulæ relaxatione. *ibid.*
 7. De angina. 219

LIBER VII.

De morbis thoracis.

- Cap. 1. **D**E asthmate. 223
 2. De pleuritide. 226
 3. De peripneumonia. 230
 4. De empyemate. 231
 5. De hydropse pectoris. 233
 6. De hæmoptysi, seu sanguinis sputo. *ibid.*
 7. De phthisi. 236

LIBER VIII.

De affectibus cordis.

- Cap. 1. **D**E syncope. 242
 2. De palpitatione cordis. 244
 3. De imbecillitate virium. 246

LIBER IX.

De affectibus Ventriculi.

- Cap. 1. **D**E inappetentia & cibi fastidio. 247
 2. De fame canina. 250
 3. De pica & malacia. 252
 4. De siti morbosa. 253
 5. De ventriculi concoctione læsa. 254
 6. De singultu. 255
 7. De nausea & vomitu. 257
 8. De vomitu sanguinis. 259
 9. De cholera morbo. 261
 10. De dolore ventriculi. 262
 11. De inflammatione, abscessu, & ulcere ventri-
 culi. 264

LIBER X.

De affectibus intestinorum.

- Cap. 1. **D**E dolore colico. 266
 2. De Iliaco affectu. 268
 3. De adstrictione alvi. 270
 4. De linteria & cœliaca passione. 271
 5. De diarrhœa. 272
 6. De dysenteria. 274
 7. De tenesmo. 279
 8. De fluxu hepatico. 280
 9. De lumbricis. 281
 10. De hæmorrhoidum fluxu. 285
 11. De dolore hæmorrhoidum. 286

LIBER XI.

De affectibus hepatis.

- Cap. 1. **D**E calida hepatis intemperie. 289
 2. De hepatis inflammatione, & abscessu, &
 ulcere. 290
 3. De obstructione hepatis. 293
 4. De lctero. 296
 5. De scirrho hepatis. 297
 6. De hydropse. *ibid.*

LIBER XII.

De affectibus lienis.

- Cap. 1. **D**E inflammatione lienis. 303
 2. De dolore lienis. 304
 3. De obstructione & tumore, seu inflammatione lienis. *ib.*
 4. De scirrho lienis. *ibid.*
 5. De melancholia hypochondriaca. 305
 6. De scorbutica affectione. 309

LIBER XIII.

De affectibus mesenterii, pancreatis, & omenti.

- Cap. 1. **D**E obstructione mesenterii. 312
 2. De inflammatione mesenterii. *ibid.*
 3. De abscessu, ulcere, & scirrho mesenterii. 313
 4. De morbis pancreatis. 314
 5. De affectibus omenti. *ibid.*

LIBER XIV.

De affectibus renum & vesicæ.

- Cap. 1. **D**E dolore nephritico, & calculo renum. 315
 2. De calculo vesicæ. 322
 3. De inflammatione renum & vesicæ. 324
 4. De mictu sanguineo. 326
 5. De ulcere renum & vesicæ. 328
 6. De diabete. 329
 7. De urinæ incontinentia. 330
 8. De Ischuria & stranguria. 332
 9. De dysuria, seu ardore urinæ. 333

LIBER XV.

De morbis mulierum.

- Cap. 1. **D**E cholorosi, seu pallidis virginû colorib. 335
 2. De suppressione mensium. 337
 3. De fluxu mensium immodico. 340
 4. De fluore muliebri. 342
 5. De furore uterino. 344
 6. De hysterica passione. 345
 7. De uteri inflammatione. 351
 8. De ulcere uteri. 352
 9. De scirrho uteri. 354
 10. De canero uteri. 355
 11. De uteri gangrana & sphacelo. 356
 12. De uteri inflatione & hydropse. *ibid.*
 13. De uteri procidentia. 358
 14. De uteri clausura. 360
 15. De sterilitate. 361
 16. De morbis acutis & chronicis prægnantium. 364
 17. De abortu. 366
 18. De partu difficili. 368
 19. De fœtu mortuo. 369
 20. De secundina retenta. 370
 21. De fluxu lochiorum immodico. 371
 22. De suppressione lochiorum. *ibid.*
 23. De torminibus à partu. 372
 24. De morbis acutis puerperarum. 373

LIBER XVI.

De affectibus articularum & Rheumatismo.

- Cap. 1. **D**E arthritide. 374
 2. De dolore ischiadico. 381
 3. De rheumatismo. 382

LIBER XVII.

De Febris.

SECTIO PRIMA.

De Febris simplicibus.

- Cap. 1. **D**E febre Ephemera. 385
 2. De syncho simplici. *ibid.*
 3. De febre hectica. 386

SECTIO II.

De Febris putridis.

- Cap. 1. **D**E febris putridis continuis. 389
 2. De symptomatis febres putridas comitanti-
 bus. 396
 3. De febre tertiana intermittente. 399
 4. De febre quotidiana intermittente. 401
 5. De febre quartana intermittente. 402
 6. De febris compositis seu complicatis, & de he-
 mitritæo. 406

SECTIO III.

De Febris pestilentibus.

- Cap. 1. **D**E febre pestilenti. *ibid.*
 2. De variolis & morbillis. 421

LAZARI RIVERII, DOCTORIS MEDICI, INSTITUTIONES MEDICÆ.

PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

*Medicina est scientia, qua humani corporis dispositiones
cognoscuntur, ut sanitas præsens conservetur, &
amissa recuperetur.*

MAGNA perpetuò fuit inter Aucto-
res disceptatio in Medicinæ genere
constituendo. Cum enim ea magna
ex parte conjecturalis sit, & ad cer-
tum finem dirigatur, sanitatem nem-
pe acquirendam, vel conservandam;
inter artes omnino videtur recen-
denda. At verò, cum sua habeat prin-
cipia, axiomata, & demonstrationes, ex naturæ demon-
stratione petitas, immò nonnullas ipsius Physicæ de-
monstrationibus certiores, utpote à sensuum fide dedu-
ctas; cum unicum habeat subjectum reale per se exi-
stens, ac præstantissimum; nempe corpus humanum, il-
liusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum
videtur potius referenda. Cui opinioni nos magis assen-
timur; artes enim ex frequenti tantum operatione com-
parantur, & totæ in operatione versantur: at Medici-
næ habitus comparatur ex frequenti librorum inspectio-
ne, & Doctorum institutione, sicut veræ scientiæ. Ne-
que ulla pars potest reperiri, quæ subjecti sui passiones
& proprietates per axiomata & principia demonstret,
sicut Medicina. Licet autem aliqua ex parte conjectu-
lis sit, & aliqua tradat præcepta non omnino certa;
hoc tamen non efficit, ut ad artes debeat referri, hac
enim ratione ipsa Physica ad artes etiam esset referenda,
cum multa prober per conjecturas tantum, ex eo quod
veræ causæ non sint perfectè cognitæ. Finis denique ad
quem dirigitur, ab illius doctrina & tractationis mo-
do distinguitur, ut rectè annotavit Al. Aphrodisæus.
Medicina enim dupliciter considerari potest: Vel *primario*,
quatenus docetur ex certis, firmis, & indubi-
tatis principiis; & tunc Scientia haberi debet, non
minus quam Astrologia, Geometria, aut Arithmetica,
seipsa, sui que cognitione contenta: Vel *secundario*,
quatenus ad usus hominum revocatur, ut Astrologia,
ad horarum constitutionem; Geometria, ad terras di-
metiendas: Arithmetica, ad numeros computandos.
Et hoc modo accepta Medicina habet finem omnium
præstantissimum & utilissimum. Attamen ne nimis ri-
gidè sententiam nostram tueri videamur, dicimus Me-
dicinam scientiam appellari latiori paululum significatio-
ne, quæ proponitur ab Aristotele, 2. *Metaph. cap. 2.*
prout scientias speculativas & factivas comprehendit:
River. Opera Medica.

ita tamen, ut scientiæ factivæ à veris & illiberalibus
artibus distinguantur.

*Subjectum illius est corpus humanum, quatenus est sa-
nabile.*

In omni Scientiarum subjecto quatuor requiruntur con-
ditiones, duæ scilicet ex parte ipsius subjecti, & duæ
ex parte scientiæ. Ex parte subjecti primò requiritur,
ut contineat ea omnia, quæ tractantur in ea scientia:
secundò, ut det unitatem & speciem scientiæ, & per
illud scientia definiri possit. Ex parte verò scientiæ re-
quiritur, ut nihil scientia consideret, quod non sit ob-
jectum, vel ad illud referatur: Deindè, ut tradat cau-
sas sui subjecti, ac passiones & proprietates ejusdem,
ut probat Aristoteles 4. *Metaph. cap. 1.* Quæ omnia
in corpore humano tam manifestè reperiuntur, ut ve-
rum Medicinæ subjectum, absque dubio dici mereatur.

Dices, non solum corpus humanum in Medicina
considerari, sed etiam res naturales, non naturales, &
præternaturales, atque ita res omnes ferè creatas,
plantas, animalia, mineralia, & quæcumque universo
mundi ambitu continentur, subjecta Medicinæ dici pos-
se. Respondeo: Medicum ea omnia considerare non
per se & simpliciter, sed quatenus ad corpus huma-
num referuntur, prout videlicet ei commodum aliquod
vel incommodum afferre possunt: & res illæ *subjectum con-
templationis* appellantur; corpus verò humanum, *subje-
ctum reductionis*, ad quod videlicet reliqua omnia redi-
cuntur.

Finis verò est Sanitas.

Finem appellat Galenus eum, quo acquisito conquiescit
artifex, quia in nulla actione datur progressus in infinitum,
sed ad aliquam tandem perfectionem pervenitur, in qua
agens conquiescit, quamque perpetuò acquirere intendit,
& ad quam omnes præviæ actiones diriguntur, & illa per-
fectio finis appellatur, qui in Medicina est Sanitas; illa
enim est, ad quam omnia Medici opera diriguntur, quæ
adepta, Medicus conquiescit.

Dices, cum Medicina sit de genere scientiarum factiva-
rum, illarum autem finis sit actio, sicut speculativarum
contemplatio, non debere finem Medicinæ in quiete con-
stitui. Respondeo, Unicum dari finem ultimum, ad quem
reliqua ordinantur; plures verò dari *intermedios*, qui
quidem actiones sunt præviæ ad ultimum illum finem acqui-
rendum: & de illis audiendum est cum actio dicitur finis
scientiarum factivarum.

*Partes Medicinæ sunt quinque φυσιολογική, παθολογική,
σημνωτική, ὑγιεινή, καὶ θεραπευτική.*

Prima & generalis Medicinæ divisio bimembris tantum est, unam Medicinæ partem *theoricam* constituens: alteram *practicam*. In theorica præcepta quædam traduntur & theorematum, quæ in cognitione tantum versantur, & ab actione sunt valde remota, sui que subjecti naturam considerant, ejusque constitutionem & passionem varias, quatenus scilicet mutatur sanitas in morbum, & contra: vel etiam ostendunt signa, quibus variæ illæ dispositiones à Medico percipi possint. Unde tres emergunt Medicinæ theoricæ partes, *Physiologia*,

Pathologia, & *Semeiotica*. At verò, quoniam hæc omnia speculamur in Medicinæ, ut Sanitas præsens conservetur, vel amissa recuperetur, duæ aliæ constituuntur partes ad practicam pertinentes, quibus operationum ratio & modus traditur, nimirum *Hygiæ* ad Sanitatem conservandam, & *Diapnoem* ad morbos expellendos. Totum igitur Institutionum opus in quinque libros dividetur, omnes Medicinæ partes continentes. Quinque hæ partes respiciunt *prolegomena* & *Præcepta*, ut in *Manuduct.* fusiùs expositum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER PRIMUS,

PHYSIOLOGIAM CONTINENS.

PROOEMIUM.

In Physiologia considerantur ea omnia, quæ ad corporis humani constitutionem naturaliter concurrunt.

UM subjectum Medicinæ sit corpus humanum, primò illius natura accuratè est consideranda, ut postmodum affectus præternaturales, qui illi solent contingere, faciliè intelligantur, ac tandem via inveniatur, qua illos possimus præfigare, & naturalem statum conservare. Ideò in prima ista parte traduntur ea omnia, quæ ad corporis humani constitutionem concurrunt, & ad omnes illius functiones obediendas sunt necessaria.

Ea in septem sectiones distribuitur, quarum prima est de Elementis; secunda, de temperamentis; tertia, de humoribus; quarta, de spiritibus & calido innato; quinta de partibus; sexta, de facultatibus & functionibus; septima, de hominis generatione.

Prima principia sensibilia, ex quibus corpus humanum constituitur, sunt prima rerum elementa, ex quorum varia permixtione varia exurgunt temperamenta; ex temperamentis autem varii humores dependent, & ex humoribus spiritus, qui calidum innatum reficiunt & conservant: Ex humoribus, & spiritibus, & calido innato, partes omnes producuntur & sustinentur; quæ omnia fieri non possunt sine animæ ministerio, quæ multis prædita facultatibus, istas omnes perficit operationes, primumque agens est in totius hominis conservatione, & prima illius generatione: Atque hic ordo est, quem servat Physiologia in rebus naturalibus docendis, qui verè *compositivus* est, à primis principiis ad ea, quæ inde oriuntur, sigillatim procedens, donec totum illud naturæ opificium perfectum & absolutum repræsentet.

LIBRI PRIMII

SECTIO PRIMÆ.

De Elementis.

CAPUT PRIMUM.

De Elementorum Natura.

Elementa sunt corpora simplicia ex quibus reliqua omnia componuntur, & in quæ ultimo resolvuntur.

Elementa corpora simplicia dicuntur, quia ex aliis corporibus specie diversis non componuntur, sed tantum ex materia & forma; quæ prima rerum omnium principia existunt, corpora tamen non sunt. Ideò elementa sunt prima corpora simplicia, ex quibus reliqua omnia componuntur; nullum enim corpus perfectè mixtum potest reperiri, quod quatuor elementorum substantiam in se non contineat, quod in corporibus nostris manifestè apparet, quæ componuntur ex quatuor humoribus, ad quatuor elementorum naturam maximè accedentibus. Sed multò clarius illud apparet ex mixtorum dissolutione, quæ in elementa denuò resolvuntur, ut

propositum est in definitione. Nam in combustionem ligni, v. g. pars in aerem convertitur, ut per fumum apparet, qui ab eo magna copia exhalat, & in aerem commutatur; pars in aquam transit, quæ à ligni extremitatibus resudat, pars verò in terram abit per cineres, qui terreæ sunt naturæ: pars denique in ignem, ex carbonibus & flamma maximè conspicuum. Licet verò multa corpora in sui corruptione non statim & immediatè in elementa convertantur, sed in alias substantias vicissitudine quadam commutentur; attamen ipsa tandem in ultima resolutione, in elementa, ex quibus constant resolvuntur; ut patet in alimentis, quæ in corpore humano prius in chylum commutantur, deinde in sanguinem, ac tandem in corporis substantiam, quæ post animalis interitum in elementa resolvitur: portio verò alimentorum in excrementa degenerat, quæ partim terream naturam repræsentant in fecibus; partim aqueam in sudore & urina; partim verò igneam & acream, in fuliginibus, quæ per habitum corporis in insensibilem transpiratum quotidie abire solent.

CAPUT II.

De Numero Elementorum.

Elementa quatuor sunt, terra, aqua, aer, & ignis.

Quidam ex Antiquis Philosophis infinita voluerunt esse elementa, quod refutat Aristoteles 1. de cælo; alii unicum tantum constituebant, quos refellit Hipp. lib. de natura humana, hac ratione solidissima: Si homo (inquit) ex unico elemento constaret, non doleret. Cujus consequentiæ ratio est, quia quæ dolent, sensu participant, & alterabilia sunt; omnis autem alteratio fit à contrario. Si ergo unicum tantum esset elementum, nullum daretur contrarium, quia nihil sibi ipsi contrarium est; & quidquid patitur, ab alio patitur.

Quod autem quatuor præcisè dentur elementa ostenditur primò ex qualitatibus primis, quæ quatuor sunt, maximè invicem distinctæ, nempe caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, quæ cum sint accidentia, suum unaquæque subjectum primum, distinctum, & separatim habere debet. Nec dicas inde tantum concludi, duo esse elementa, quia caliditas cum siccitate in uno eodemque corpore est conjuncta, & humiditas cum frigiditate: Nam si inde duo colligantur elementa, cum etiam caliditas cum humiditate jungatur, & frigiditas cum siccitate, duo alia colligentur. Deinde quaternarius ille elementorum numerus sensibilibus probatur ex corporum mixtorum dissolutione, quæ in quatuor illa prima corpora resolvuntur, ut superiori capite ostensum est.

CAPUT III.

De Qualitatibus Elementorum.

Elementorum qualitates sunt vel primæ, vel secundæ.

Primæ qualitates sunt, quæ primò elementis insunt, & à quibus reliquæ dependent.

Suntque Activæ, vel Passivæ.

Activæ sunt, quæ in ipsa elementorum mutua alteratione, tum etiam in mixti constitutione principalem obtinent efficaciam.

Activæ appellantur, non simpliciter & absolute, ut voluerunt quidam, quod nimirum solæ agant, reliquæ verò sint purè passivæ: sed comparatè tantum, quòd scilicet magis efficaciter agant, quam reliquæ. Passivæ nuncupantur, quòd magis patiuntur, quam agant, licet agendi vi non sint omninò destitutæ: humiditas enim agit in siccitatem, & siccitas in humiditatem.

Et illa sunt caliditas & frigiditas.

Caliditas est qualitas prima activa, cujus effectus est congregare homogenea, & disgregare heterogenea. Aristoteles 2. de generat.

Homogenea apud Logicos dicuntur ea, quæ sunt ejusdem naturæ & speciei: *heterogenea* verò, quæ sunt diversarum specierum, quæ non sunt hoc modo hic accipienda. Nam in generatione mixti calor non solum *homogenea*, sed etiam *heterogenea* congregat, nimirum humidum cum sicco, quæ sunt diversæ speciei. Sic etiam diversi generis alimenta in ventriculum ingesta, à calore simul congregantur, ex iisque chylus efficitur. Dicendum ergo, per *homogenea* hic intelligi ea, quæ illam habent inter se similitudinem, ut apta sint rem ejusdem naturæ constituere, in eamque converti. Atque ita humidum & siccum simul unita ad generationem mixti, *homogenea* dicuntur. Sic etiam in coctione, alimenta specie etiam distincta, sunt *homogenea*: illa verò quæ in chylum mutari non sunt idonea, ut excrementa, sunt verè *heterogenea*, ac proinde secernuntur.

Sunt & aliæ caloris proprietates, nempe resolvere, aperire, incidere, maturare, & attenuare.

Harum exempla infinita habentur in rerum natura, sed magis illustria in medicamentorum materia, quæ vires illas possident efficacissimas. Vide Schroderi Pharm.

Frigiditas est qualitas prima activa, quæ homogenea & heterogenea simul congregat.

Sic aquam cum aqua, ceram cum cera, & quascumque res in illis contentas, stipulas scilicet, lapillos, ligna, arenam, paleas, & reliqua, congelando cogit, donec à calore, coagulationem solvente segregentur.

Illius officium est calorem temperare, ne nimia caliditate mixtum dissolvatur.

Et non solum homogenea cum heterogeneis congregat, sed etiam adstringit, condensat, obstruit, & incrassat.

Cum frigus calori sit contrarium, necesse est contrarios producere effectus. Nec recipienda est Cardani sententia, qui putat frigus esse meram caloris absentiam & privationem, non autem aliquid positivum, quod voluisse videtur Avicenna, qui dicit frigus non ingredi opus naturæ. Sed utique doctissime respondet Scaliger Exercit. 22. & ante ipsum Averroes, qui ostendit duplici ratione frigus ingredi opus naturæ, primò temperando calorem; deinde conciliando rebus consistentiam, sive partium coherentiam, quæ sanè non est à calore, cujus proprium est dissolvere.

Et hæc de activis qualitatibus.

Passivæ sunt, quæ minus agunt, atque adeo activis in mixtione corporum subserviunt. Suntque humiditas & siccitas. Humiditas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino difficulter, alieno facillimè includantur. Aristoteles 2. de generat.

Sic aqua, vinum, oleum, & alia corpora humida undequaque diffiunt, & non nisi intra vasorum terminos possunt cohiberi.

Siccitas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino facile, alieno difficulter includantur.

Sic ligna, lapides, & alia hujusmodi propriam figuram pertinaciter servant, nec alienam facillè recipiunt.

Dices ex Thelesio, ignem, qui siccissimus est proprio termino non coerceri, sed potius, alieno, quod etiam de pulvere & cineribus est asserendum. Respondeo, In igne hoc contingere non per se, sed per accidens, scilicet propter substantiæ tenuitatem, quæ difficilè suis terminis potest

River. Opera Medica.

cohiberi, aliqua enim substantiæ crassities cum siccitate conjungi debet, ut ei descriptio hæc competere possit. Pulvis verò & cineres propriam retinent figuram, quando coacervantur: Non sunt enim unum continuum, sed minutissimarum terræ partium congeries, quæ propter exiguitatem quævis spatia occupant.

Quatuor istæ qualitates primæ in elementis reperiuntur secundum quatuor combinationes possibiles: Caliditas nempe & siccitas in igne: Caliditas & humiditas in aere: frigiditas & humiditas in aqua: frigiditas & siccitas in terra.

Hæ primarum qualitatum inhærentiæ & combinationes, fusè controversæ, & variis opinionibus exagitatæ, habentur apud Hippocr. de Ver. Med. tit. 1. de Diæt. confer Gregorium Horstium in Phys. & alios Physicæ Professores, ad quos lectorem relegamus, brevitatibus causa.

Hactenus de qualitatibus primis.

Secundæ sunt, quæ à primarum qualitatum temperie & mixtione immediate oriuntur.

Hac descriptione à secundarum qualitatum sensu remouventur colores, odores, & sapes, quæ non immediate à primis oriuntur, nec modo ita manifesto, sed magis remote & obscure ab iis dependent: Ideoque nonnulli eas ad tertium qualitatum ordinem referunt, non parum appositè. Illarum autem expositio ad doctrinam sensuum referri debet, quòd sine illorum intelligentia rectè percipi nequeant.

Et sunt quatuordecim, nempe raritas, & densitas; gravitas, & levitas; durities, mollities; subtilitas, & crassities, ariditas, & lubricitas; friabilitas & lentor; asperitas & levitas.

Raritas est qualitas secunda, à calore potissimum orta, per quam res extenuantur & dissipabiles fiunt.

Sic aqua, calore Solis attenuata, rara est & dissipabilis: sic nubes, per quas facillè transeunt radii solares, raræ dici solent. Nota; duplicem esse raritatem, unam scilicet, quæ consistit in tenuitate substantiæ: Et hæc propriè est in categoria qualitatis, & calorem sequitur tamquam effectus illius, atque ita aer rarus dicitur, & terra densa: alteram, quæ non in tenuitate substantiæ consistit, sed in distantia partium inter se; quemadmodum, spongiam raram dicimus, quia partes habet invicem distantes, per vacuum spatium interpositum, in quo aer est inclusus: & hæc raritas est in categoria situs, & magis improprie raritas appellatur, licet magis hominibus cognita.

Densitas est qualitas secunda, à frigore orta, per quam res sunt compactiores & firmiores, minusque dissipabiles.

Sic aqua frigore congelata, lapides, & metalla densa appellantur.

Gravitas est qualitas à frigore & densitate orta, per quam res deorsum feruntur, lapis v. g.

Levitas est qualitas orta à calore & raritate, per quam res sursum feruntur, ut vapores.

Durities est qualitas à siccitate orta, per quam res tactui difficilè cedunt, ut terra.

Mollities est qualitas ab humiditate orta, per quam res tactui facillè cedunt, ut cera.

Subtilitas est qualitas orta à calore, siccitate, & raritate, per quam res sunt admodum tenues, & penetrantes, ut Spiritus.

Differt à raritate tamquam effectus à sua causa; nam ex raritate oritur subtilitas. Et non omnia rara sunt subtilia; nam omnis aer rarus est, sed non subtilis, quidam enim dicitur crassus: sic in multorum morborum therapeia aerem crassum fugiendum esse consulimus.

Crassities est qualitas orta à frigore & densitate, per quam res sunt solidiores, & minus penetrantes, ut Aurum.

Differt etiam crassities à densitate, tamquam effectus à sua causa; non enim omne densum statim crassum dici potest.

Ariditas est qualitas orta à siccitate, per quam res sunt humoris ferè expertes, ut arena.

Lubricitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res sunt tactum effugientes, & elabantes.

Sic anguilla lubrica dicitur, & via glacie obstita.

Friabilitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res sunt parum coherentes, & attritu faciles.

Sic sal & saccharum friabilia dicuntur.

Lentor est qualitas ab humiditate orta, per quam res sunt tenaces & glutinosæ.

Sic pix, gluten, & alia hujusmodi, lenta appellantur.

Asperitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res sunt in superficie prominentes, & tactum offendentes.

Sic cortices arborum, & pumices asperitatem præ se ferunt.

Lenitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res sunt in superficie æquales, & tactum oblectantes.

Hæc qualitas non solum ex humiditate, sed etiam ab arte produci potest, dum scilicet res solidæ, & densæ poliuntur & dedolantur, ut Vitrum, marmor. (*Conf. Lind. Meletem. III. §. 20. 38.*)

C A P U T IV.

De mixtione Elementorum.

Mixtio est miscibilium alteratorum unio. Aristoteles 1. de generat. cap. 10.

PER *miscibilia* intelligit elementa, quæ naturalem illam habent dispositionem, ut simul misceri possint, sese prius invicem alterando, & ad talem temperiem reducendo, ut ex his unum quid fieri possit. Ex qua unionem nova forma oritur, quæ forma mixti appellatur. Et illa unio, mixtio verè & propriè dici debet. Nam cum semina, verbi gratia, diversarum plantarum inter se commiscuntur, ut iterum separari possint, *appositio* dicitur; eum verò vinum & aqua, aut alia huiusmodi miscuntur, quæ separari rursus nequeunt, sed tamen novam formam non producant, *confusio* appellatur: Et utraque, mixtio impropriè dicta nuncupatur.

Ad mixtionem autem efficiendam quatuor requiruntur conditiones.

1. *Miscibilia contrariis qualitatibus debent esse prædita, ut in se invicem agere, & à se invicem patiqueant.*

Si ea quæ miscuntur, in se invicem non agerent, non possent ad moderatam temperiem reduci, ex qua oritur mixtio, eaque ita in eodem statu remanerent.

2. *Certa miscibilium debet esse proportio, tam in quantitate, quam in qualitate.*

Si enim unum ex his reliqua quantitate, vel qualitate nimis superet, illa prorsus interimet, & in suam naturam convertet, atque ita fiet unius generatio, & corruptio aliorum, non autem mixtio.

3. *Elementa dum miscuntur, in minutissimas particulas dividi debent, ut qualibet mixti particula quatuor elementa in se contineat.*

Illam conjunctionem à natura fit, quæ elementa reddit penetrabilia, & apta ut se mutuò subeant, atque hoc modo melius transmutari possint.

4. *Elementa formaliter in mixto remanere debent.*

In hoc differt generatio à mixtione, quod in generatione, adveniente nova forma, priores corrumpantur; in mixtione verò etiam si nova mixti forma producat, formæ tamen eorum ex quibus constitutum est, simul remaneant. Quod verissimum inde comprobatur, quod omnis actio sit à forma, pugna autem quæ in mixtis sit inter contrarias qualitates, unde illorum destructio tandem sequitur, non possit fieri à formâ mixti, alioqui sui ipsius destructionem moliretur, quod adversatur veræ Philosophiæ. Ergo necesse est à formis Elementorum dependere, atque aded elementa esse formaliter in mixto.

Sed *dices*, si plures formæ remaneant in mixto, mixtum non erit unum ens per se; nam ex pluribus entibus in actu, non potest fieri unum ens per se, ex Aristotele 2. *Metaph.* sed tantum aggregatum per accidens: unumquodque autem est actu per suam formam. *Respondeo*, hoc verum esse, si omnes formæ sint æquè nobiles, & nulla reliquis prædominetur, sed in mixto est una forma nobilior, nempe forma ipsius mixti, cui formæ elementorum subjiciuntur tamquam imperfectiores, & illius imperio parent, atque ita ad illam se habent instar materiæ, licet respectu materiæ ipsorum elementorum, sint veræ formæ. Quod ut facilius intelligatur, sciendum est, Elementa ad duo referri posse, vel ad *materiam primam*, ex qua componuntur, unâ cum propriis formis; vel ad *ipsum corpus*, cuius ipsa sunt materia. Ratione materiæ primæ, dicuntur esse in actu, ratione verò mixti tantum in potentia.

Quemadmodum enim in predicatione logica, genus intermedium respectu inferiorum dicitur genus, & respectu superiorum species, ita in ipsa rerum essentia sunt actus qui-

dam medii, qui respectu materiæ anterioris dicuntur actus, respectu verò perfectioris compositi, dicuntur potentia. Licet igitur elementorum formæ respectu formæ mixti se habeant instar materiæ, & sint tantum in potentia, tamen respectu materiæ, ex qua elementa componuntur, sunt semper in actu, eamque continuo conantur alterare, ut ad primam naturam revertantur, & sui juris omnino efficiantur; illarum tamen actionem frænat & cohibet forma mixti, quantum potest, ad sui conservationem, donec illæ à causis externis variè adjutæ, nobilioris illius formæ jugum excutiant, & corporis mixti distinctionem efficiant. Multò plura dicenda forent pro difficillimi huius, & valde intricati theorematum expositione, quam in pauca hæc contraximus, ex eo quod ad rem medicam parum faciat, ut ipse Galenus affirmat 1. *de Elementis*. Hic igitur prima huius sectionis finis esto.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

DE TEMPERAMENTIS.

CAPUT PRIMUM.

De Temperamentorum natura.

Temperamentum est proportio quatuor qualitatum principalium, ex elementorum mixtione orta, ad functiones ritè obeundas.

TEMPERAMENTUM à mixtione dependet tamquam effectus à sua causa, oritur enim ex mutua illa qualitatum primarum contemperatione, quæ proportionem illam efficit actionibus obeundis necessariam. Vocatur autem *proportio*, quæ est relatio, quam habent qualitates inter se hoc modo contemperate; non autem qualitas à quatuor illis primis diversa, ut voluit Avicenna, cuius opinionem fusè confutat Fernelius.

Dices, Si temperamentum est relatio, actiones ab eo non dependebunt, quia relatio nullam habet agendi vim, neque temperamentum poterit dici unum alteri contrarium, quia relata non habent contrarium. *Respondeo*, Temperamentum non agere ratione proportionis, quæ relatio est, sed ratione fundamenti, cui relatio illa inhæret; qualitates enim primæ sunt fundamentum illius proportionis, & ab illis actiones essentialiter dependent: non enim tota temperamenti essentia in ipsa proportionis relatione consistit, sed huiusmodi relationem quasi connotatam necessario importat, ac si diceremus, temperamentum esse primas qualitates sub certa proportionem.

CAPUT II.

De Temperamentorum differentiis.

Novem sunt temperamenta, quatuor simplicia, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuor composita, calidum humidum, calidum & siccum, frigidum humidum, frigidum siccum: & unum moderatum, quod æquatum appellatur.

CORPORA quæ ita sunt temperata, ut una qualitas reliquas excedat, simplici temperamento prædita esse dicuntur: cum verò duæ qualitates æqualiter superant, compositum habent temperamentum, cum denique nullus in iis est qualitatum excessus, perfectè temperata judicantur.

Dices, priores octo temperamentorum differentias fieri ab aliquo elemento prædominante, vel saltem in corporibus nostris ab aliquo humore prædominante, unde biliosum dicitur temperamentum, vel pituitosum, & ita de cæteris. At unumquodque elementum duabus pollet qualitatibus, quæ illo excedente, necessario excedent, humores etiam duas habent qualitates prædominantes. Ergo nullum dari poterit simplex temperamentum, sed omnia erunt composita.

Respondeo In mixtione aut alteratione elementa ita posse concurrere, ut una qualitas retundatur, altera remanente in excessu, v. g. si aer & ignis excedant, humiditas unius, alterius siccitatem temperabit. Sed cum ambo sint calida, excessum in calore efficient. Idem dicendum est de humoribus, bilis enim siccitas sanguinis humiditatem temperabit; sed uterque calidus cum sit, calidam efficiet intemperiem.

Illam autem temperamenta talia dicuntur, vel absolute, vel comparate.

Absolute talia dicuntur, cum unam, vel duas habent qualitates verè prædominantes, à quibus accipiunt denominationem.

Sic ignis calidus dicitur absolute, & aqua frigida; sic etiam omnia perfecta animalia, calida absolute dicuntur, quia caloris habent prædominium, vita enim est à calido.

Comparatè talia dicuntur, cum qualitates istas habent magis vel minus excedentes, quam ea, cum quibus comparantur.

Sic homo dicitur calidus respectu piscis, frigidus vero respectu leonis: cerebrum dicitur frigidum respectu cordis: unde patet unum & idem dici frigidum comparatè, quod tamen absolute est calidum.

Et illa comparatio tripliciter potest fieri, vel ad genus, vel ad speciem, vel ad individuum.

Comparatio ad genus illa dicitur quæ fit inter res diversi generis.

Ut cum temperiem animantis cum plantæ vel mineralis temperie conferimus.

Comparatio ad speciem illa est, quæ fit inter res diverse speciei.

Ut cum hominis temperiem cum leonis vel canis temperie comparamus.

Comparatio ad individuum est, cum individua ejusdem speciei inter se comparantur.

Ut cum Socratis temperamentum cum Platonis temperamento conferimus, & alterum altero calidiorem, vel frigidiorem pronuntiamus.

Varie etiam fiunt comparationes temperamenti in ipso individuo cum seipso comparato, eoque vel integro, ut cum Socrates senex cum se ipso juvene comparatur; vel cum, illius partes conferuntur invicem; ut quando temperamentum hepatis cum ventriculi temperamento confertur, & alia hujusmodi, quæ per se facile innotescunt.

C A P U T III.

De Exptō Temperamento.

Temperamentum Exptō seu moderatum duplex statuitur, unum ad pondus, alterum ad justitiam.

Moderatum ad pondus illud dicitur, in quo prima elementorum qualitates ad tam exactam proportionem sunt redactæ, ut nulla alteri dominetur.

Quidam corpus temperatum ad pondus appellant, in quo non solum qualitatum, sed etiam elementorum æqualis mensura reperitur, quod non solum in rerum natura dari nequit, sed ne cognitione quidem concipi potest, quia esset prorsus immobile, cum omne mixtum ad modum elementi prædominantis moveatur: neque etiam proprium locum inveniret, unumquodque enim eo in loco sistitur naturaliter, qui elemento vincenti propius existit. Ergo de solis qualitatibus æqualiter permixtis est audiendum, quod etiam non dari in rerum natura multi contendunt, sed ab Authoribus fuisse constitutum, tamquam ideam perfecti temperamenti, & normam ac regulam reliquorum, ad quam illa referri possent, eorumque excessus melius judicari, quemadmodum Plato perfectam Rempublicam, Cicero Oratorem, & Stoici Sapientem descriperunt, quales nunquam extiterunt. Et Gal. ipse de sanit. tuend. c. 5. tale medium vix reperiri ait: Et si inveniatur, ne momento quidem subsistere, propter varias mutationes. Quare imaginatione potius concipiendum est quàm revera subsistat: præsertim, cum ad actiones varias perfectè exercendas non sit tam utile, ac illud, quod ad justitiam appellatur, ut inferius patebit.

Dicitur temperamentum ad pondus, quod ex æquali elementorum mensura, & veluti pondere constituatur: quod hac ratione non valde aptè ita denominatur. Philosophi illud vocant *temperamentum proportionis Arithmetica*, quia ut in proportionem Arithmetica est paritas numerorum, sive intervallorum in numeris, ita ut non majus sit intervallum à 2. ad 3. quàm à 3. ad 4. sic in hoc temperamento est paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat.

Moderatum ad justitiam illud est, in quo prima elementorum qualitates ad eam proportionem sunt redactæ, quæ proprium cujusque rei in sua specie functionibus obeundis est necessaria.

Cum res diversæ speciei diversas habeant functiones, & omnes rerum omnium functiones pendeant à temperamento, necesse fuit eas pro diversis suis functionibus obeundis diversa obtinuisse temperamenta: ita ut in hac calidum frigidum, in illa humidum sicco prædominetur; alia enim temperies homini necessaria est ad proprias functiones, obeundas, alia leoni, alia equo, & ita de cæ-

River. Opera Medica.

teris. Et illa temperies dicitur ad justitiam, quia quænti admodum justitia pœnas & præmia non omnibus pariter, æqualiterque distribuit, sed unicuique largitur quod ex ratione promeretur, aliis plus, aliis minus, in hac tamen inæquali distributione summa elucet æqualitas: sic iusta natura diversis rerum speciebus diversa temperamenta adhibuit, quorum ope omnibus muniis, ad quæ fuerant destinata, integrè & perfectè fungerentur. A Philosophis vocatur hoc *temperamentum proportionis Geometricæ*, quia quemadmodum in Geometrica portione non respicitur ad differentiarum, sed tantum ad rationum æqualitatem: ita in hoc temperamento non consideratur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, sed potius talis qualitatum inter se consensus, ut uniuscujusque speciei naturæ optimè congruat. Optimum autem judicat Hipp. 1. de Diet. in quo ignis & aqua prævalent. Confer. Lindan. Melet. l. 9. 107.

C A P U T IV.

De Temperamentorum Kpnpia.

Omnes Temperamentorum differentia tactu dignoscuntur.

Omnes illæ differentia pendent ab excessu primarum qualitatum, quæ sunt objectum Tactus, sicut colores Visus, saporis Gustus, & odores Olfactus.

Illius autem instrumentum est Cutis, potissimum ea, quæ extremis manuum digitis inest.

Instrumentum quod omnium qualitatum excessum debuit percipere, ex omnium qualitatum mediocritate constitui oportuit, neque potius in unam, quàm in alteram partem inclinare. Ejusmodi est cutis hominis temperati, quæ ex æquali seminis & sanguinis portione conflata, moderatum idè obtinuit temperamentum, cum partes omnino carnosæ sint calidæ & humidæ, spermaticæ, frigidæ & siccæ. Ut autem cutis qualitatum excessus percipere possit, in naturali temperamento debet constitui, omnis alienæ qualitatis expertus; si enim à frigore v.g. sit verè congelata, munus illud obire nequit. Ex omnibus verò partibus cutis manuum est omnium aptissima, non ea, quæ regit volam, illi enim durustendo subtenitur, & attritu continuo densatur, & callosa evadit; sed illa quæ digitorum extremitatibus inest, naturalem suam constitutionem magis retinere solet.

Cutis verò temperamenta inæqualia & excedentia percipit positivè, æquale verò & moderatum privativè.

Omnis sensus passione fit, & omnis passio à contrario: temperamenta autem exsuperantia respectu moderati, habent rationem contrarii, atque ita cutem quæ temperata est, verè & positivè afficiunt: temperamentum verò moderatum quia nullum habet qualitatum excessum, idè tactum non afficit, sed cognoscitur tantum privativè. Quæcumque enim neque calida, neque frigida, neque humida, neque sicca sentiuntur, ita ut nullo modo tactum afficiant, propter similitudinem quam cum illo habent, temperata judicantur.

COROLLARIUM.

Circa judicium Temperamentorum.

Licet tactus temperamentorum judex statuatur, non tamen ita absolute, quia aliqua egeat restrictione. Galenus enim lib. de temperamentis, asserit tactum esse quidem calidi & frigidi judicem absolute, humidum verò & sicci non simpliciter, sed cum ratione conjunctum: quia humidum non nisi per molliem, & siccum per duritiem cognosci potest: at multa tactui dura occurrunt, quæ sicca non sunt, & plurima mollia, quæ minimè humida. Durum enim trifariam dicitur, ex Gal. 5. de simpl. medic. facult. c. 4. siccitate, ut in ossibus apparet: concretionem, ut in glacie, & reliquis rebus frigoris vi condensatis: & repletionem, ut in utre, & ventre hydropicorum. Unde patet multa dura esse, non tamen sicca. Sic etiam multa natura sicca, ut plumbum, dum liquantur, mollia apparent. Unde patet qualitates istas tactui imponere posse, nisi ratio in consilium vocetur.

Verum objici potest, de caliditate & frigiditate idem dici posse; ex rebus enim calidis vel frigidis aliæ per accidens temperatæ aliter sunt, ut piper potentia calidissimum est, tamen acri hyberno expositum frigidum ad tactum apparebit; & aqua, quæ per se frigida est, si calefacta fuerit, calida æstimabitur, quia talis tactui apparet: unde non

minores errores poterunt contingere in istis judicandis, nisi convocata ratione discernantur, & naturalis cujusque constitutio exploretur. *Respondeo*, dum dicimus solum tactum esse judicem frigoris & caloris, hoc esse possimum intelligendum de temperamento totius corporis, & sine ulla comparatione, quæ propriè ad rationem pertinet. Item de iis quæ talia sunt per se, non per accidens; actu, non potentia: semper enim in omnibus istis verum est dicere, tactum esse verum judicem frigoris & caloris, prout jam in præsentia sunt, ipsumque afficiunt: quod in humido & sicco non contingit, quia non per se & immediatè, sed per alias qualitates, molliem scilicet & duritiem, tactui sese repræsentant.

CAPUT V.

De Etatum temperamentis.

Ætas est spatium vite, quo actione caloris nativi in humidum primogenium corporis constitutio manifestè mutatur.

Vita nostra à calore nativo conservatur, qui humido primogenio utitur, tamquam pabulo, idque sensim depopulatur, & ipse etiam agendo repatiens, sensim debilitatur, & ad humidi diminutionem, etiam minuitur: ita ut corpora nostra in vitæ primordiis calida valdè humidaque sint, & temporis progressu frigida siccaque evadant, atque spatium illud temporis, per quod mutationes illæ fiunt, & quod vitæ nostræ circulum mensurat, Ætas nominatur.

Illius principales differentia quatuor sunt, 1. Pueritia. 2. Juventus. 3. Constans ætas. 4. Senectus.

In toto illo vitæ spatio quatuor insignes mutationes contingunt, sicut in omnibus rebus conspiciamus, principium, incrementum, statum, & declinationem, idè tota hominis ætas in quatuor partes fuit ab Hippocrate distributa, ut numero elementorum, anni tempestatum, & corporis nostri humorum, eorumque temperamento responderet: quod usui Medico maximè est commodum. Licet enim Jureconsulti, & Astrologi ad suarum scientiarum præcepta magis accommodati, ætas aliter dividerint, hoc parum moramur, quamvis apud nostros Authores, quædam quatuor illarum ætatum subdivisiones reperiantur, ut postea monebimus. Vide Paul. Zacch. q. Med. legal.

Pueritia à primo ortu ad 25. annum extenditur, estque calida & humida.

Hæc Veri assimilatur, & ex humoribus sanguini: utrumque enim calidum & humidum censemus.

Et in quatuor partes rursus distribuitur, quarum prima dicitur Infantia, ad annum quartum, vel nonnullis, ad septimum: secunda, Pueritia, ad annum decimum quartum: tertia, Pubertas, ad annum decimum octavum: & quarta, Adolescentia, ad vigesimum quintum se extendens.

In illo spatio, quod ad vigesimum quintum annum extenditur, magna fit humidi consumptio, idè pro majore vel minore illius copia, hæ subdivisiones fuerunt institutæ: Magis tamen insignis mutatio fit in pubertate, quàm in reliquis differentiis, tunc enim pubes lanugine exornatur, unde illa ætas suum nomen accepit, mammae virginibus intumescunt, menses efferri incipiunt, & maribus vox plenior, & asperior efficitur, unde *ἐλαφύτιον* id est hircire, Hippocrati dicuntur, qui etiam tum temporis Venerem agnoscere incipiunt; quæ omnia ita contingunt propter caloris *παύση*, quæ tunc maximè apparet, & antea humoris copia obruebatur.

Juventus ad trigessimum quintum vel quadragessimum annum extenditur, estque calida & sicca.

Ætati & humori bilioso assimilatur, caliditas enim tunc temporis maximè viget, & maxima sua vehementia humidum absumit, unde siccitas oritur.

Hic queri solet, an juvenes pueris sint calidiores. *Respondetur*. Pueros esse calidiores extensivè, juvenes verò intensivè, vel pueros esse calidiores ratione quantitatis, juvenes verò ratione qualitatis. Cum enim calor hic, seu calidum potius, de substantia simul & qualitate intelligatur, ex parte quantitatis, seu copiosioris substantiæ, major calidi copia reperitur in puero, quàm in juvene: quia quò propius accedimus ad vitæ nostræ principia, eò magis calido, humidoque abundamus. Ex parte verò qualitatis, certissimum est, juvenibus calorem esse intensiorem propter siccitatem, quæ est lima caloris, unde calor puerorum est mitis, blandus, & halituosus, utpotè multo humido naturali perfusus; juvenum verò

mordax, acer, & insuavis, propter acres vapores, qui ex sicciore corpore elevantur.

Consistens ætas ad quadragessimum quintum, vel quinquagesimum annum extenditur, estque frigida & sicca.

Consistens appellatur, quia etsi virium robur paululum minui incipiat, illa tamen mutatio in habitu vel actionibus non est evidens, sed qui sunt in ea ætate, in eodem statu consistere videntur. Autumno hæc ætas comparatur, & humori melancholico, qui etiam in ea abundat, quia bilis in juventute exarsata, in melancholiam vertitur.

Senectus ad extremum vite extenditur, estque frigida & humida.

Senum temperies dupliciter consideratur, vel secundum partium solidarum temperiem, vel secundum excrementorum proventum. Ratione partium solidarum sunt frigidi & sicci, quia in illis humidum primigenium est valdè depopulatum, unde magna partium siccitas exsurgit. Ratione verò excrementorum, quæ propter caloris inopiam magna copia in iis cumulantur, & frigida humidaque existunt, frigidi & humidi dicuntur, qui respectus potius retinetur, ut illa ætatem ad anni tempora & humores analogia servetur, atque ita senectus hyemi assimilatur, & etiam pituitæ, qua maximè abundat.

Et illa in tres partes subdividitur, quarum prima dicitur prima senectus, ab anno quinquagesimo ad sexagesimum; secunda, ætas ingravescens, à sexagesimo anno ad septuagesimum; Tertia dicitur decrepitudine, ab anno septuagesimo usque ad finem vite.

In prima senectate constituti, corpore sunt adhuc satis valido, & civilia munia obire possunt. In ingravescente, imbecilliores sunt, & delicatiori vitæ genere indigent, non tamen omnimoda quiete. In decrepita denique, viribus omninò destituti, ab omni opere cessare debent, & genio tantum, ac quieti indulgere, & de futura vita cogitare. *Notandum* est, has omnes ætates magnam habere latitudinem, pro robustiore, vel imbecilliore hominum constitutione, ita ut quidam seniores sint anno quinquagesimo, quàm alii sexagesimo, vel ultra. *Conf. Meletem. l. p. 69.*

CAPUT VI.

De Sexuum Temperamento.

Mares in universum sunt calidiores & sicciore: Fœmina frigidiore & humidiores.

Hujus theorematis veritas faciliè demonstratur ex signis calidioris & sicciore temperaturam indicantibus, quæ ex causis & effectibus desumuntur. Ac primum, quod ad causas spectat, semen (quod efficientis & materiæ rationem obrinet in generatione,) ex quo mares generantur, calidius est eo ex quo fœmellæ produciuntur. *Mares*, inquit Hippocrates, *in dextris, & à dextris oriuntur*. Ut patet ex anatome, vas dextrum quod materiam seminalem suppeditat, à trunco venæ cavæ exoriri, unde semen calidius; sinistrum verò non ab ipso trunco, sed ab emulgente ramo, qui serum ad renem deferret; unde semen frigidius, & magis serosum.

Inter effectus recensentur actiones, excrementa, & quæ in habitu contingunt.

Actiones autem animales, mares esse calidiores, faciliè demonstrant, cum illi robustiores multò sint, & laboribus ferendis aptiores; mulieres verò segnes, & otiosæ, ac non nisi vita umbratili delectentur. Quod ad vitales spectat, certum est, pulsum & respirationem maribus vehementiores, vocem graviores, & intensiorem, majorem arguere caliditatem. Naturales etiam functiones melius exercent, quod ab excrementis innotescit.

Excrementa autem pauca quantitate generari solent in maribus: in fœminis verò copiosa, ut in menstruis purgationibus apparet, quæ idè sunt, quoniam calor non est satis efficax, ut totum illum sanguinem discutere possit, qui generatur: in mare verò ita omnia digeruntur, ut nihil superflui remaneat.

Ex habitu denique corporis manifestè elucet, mares esse multò calidiores, illi enim hirsuti sunt, non solum barba, sed etiam toto corpore; duram & asperam habent cutem, venas latas & amplas, ac musculos firmos & compactos. Illæ verò sunt omninò glabræ & debiles, cutem habent mollem & laxam, atque etiam musculos & vasa angustiora.

Nota, in theoremate dictum esse, *mores in universum esse calidiores*, quia sexus hi universaliter sunt considerandi, audien-

audiendumque est, mares ex majori parte esse calidiores; quædam enim inveniuntur mulieres calido admodum temperamento præditæ quibusdam viris valde frigidis calidiores. Sed quia utrique extra ordinariam sui sexus constitutiones sunt positi, idè assertio nostra non infringitur.

Hipp. quoque l. 2. de morbis mulier. loquitur de sanguine tantum, non de toto. (conf. Melet. Lind. l. 5. 70.)

CAPUT VII.

De Temporum anni temperamentis.

Quatuor sunt anni tempestates ver, æstas, autumnus, & hyems.

HArum tempestatum causa potissima est Sol, qui annuo suo motu varias in aere efficit mutationes. Duo autem motus in sole observantur, unus *diurnus*, qui raptu primi mobilis fit ab ortu ad occasum spatio viginti quatuor horarum, quo diem naturalem describit. Alter *proprius*, qui fit ab occasu ad ortum spatio 365. dierum, quo duodecim Zodiaci signa peragrat, & annum integrum describit: & quia propter Zodiaci obliquitatem varie versus nostrum Zenith accedit, varieque ab eo recedit, ideo varias efficit mutationes frigoris & caloris, quibus tempora anni notantur.

Ver est calidum & humidum.

Tunc incipit, cum Sol Arietis signum ingreditur, & aerem mediocriter calefacere incipit, quia calor mediocris nondum destruit humiditatem à prægressa hyeme relictam eam tamen sensim domat, ita ut ver in sui medio ferè temperatum existat. Symbolum habet cum aere, & temperamento sanguineo, ac ferè temperamento. Omnium tempestatum saluberrima, ex Hipp. atque etiam fecundissima quia rerum omnium vigor, & fecunditas in calore & humiditate consistit. Quamvis enim Hipp. III. *Aphorism. 20.* multos, eosque perniciosos morbos recenset, qui veris tempore solent contingere, non tamen idè salubritas illius tollitur, quoniam hoc per accidens contingit in corporibus cacochymis, magnam pravorum humorum copiam per hyemem colligentibus, qui succedente veris tempore funduntur, & aliquando putrescunt: Salubria autem & bene constituta corpora nihil est quod magis conserveat, & in propria retineat temperie, quam vernum tempus illis simillimum.

Æstas est calida & sicca.

Illius initium est, cum sol ingreditur signum Canceri, qui tunc maximè ad nos accedit, ac radios habet valde directos, diesque sunt longissimi, unde ingens æstus producit, à quo humiditas, ex vere relictæ, consumitur, & siccitas magna introducit. Symbolum habet cum elemento ignis, & humore bilioso.

Autumnus est frigidus & siccus.

Tunc vigere incipit, cum Sol ingreditur signum Libræ. ubi fit *æquinoctium*, quod ideo *autumnale* appellatur, sicut initium veris *æquinoctium vernum*; tantum enim sol à nobis recessit, ut noctes diebus sint æquales, illosque longitudine superare incipiant; unde propter illum solis recessum frigiditas in aerem introducit, quæ juncta siccitati à prægressa æstate relictæ, frigidum & siccum temperamentum inducit, unde autumnus elemento terræ & humori melancholico dicitur analogus. Quia tamen Sol vires suas adhuc mediocriter exercet; ideo, dum est in suo vigore, scilicet in meridie, aerem calefacit, quo fit ut illa tempestas circa meridiem sit satis calida, mane autem & serò frigida, dum scilicet Sol non exercet suas vires, imò in eodem die non rarò tunc temporis frigus & calorem satis intensum percipimus, quod fit propter siccitatem, quæ est lima primarum qualitatium; illa verò aeris inæqualitas graves morbos & perniciosos solet inducere ex Hipp. II. *Aphorism. 22.*

Hyems est frigida & humida.

Illà die sumit initium, quæ Sol ingreditur signum Capricorni, tunc contingit *solstitium hybernum*, sicut in principio æstatis *solstitium æstivum*: tantus enim est solis recessus à nobis, ut per radios valde obliquos nos intueatur, & dies sint brevissimi, noctes vero longissimæ, unde magna frigiditas contingit, quæ sibi contem accersit humiditatem, ex eo quod vapores elevati non dissipantur: sed à frigore coguntur in nubes, pluvias, & nives: unde hyems elemento aquæ, & humori pituitoso assimilatur.

Atque hætenus de temperamentis.

River. Opera Medica.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

DE HUMORIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Humorum natura.

Humor est corpus fluidum, quod ex alimenti coctione fit in nobis nutritionis causa, vel ad alia corporis commoda.

HUmoris nomen dupliciter usurpatur: primò quidem communiter, & generatim pro omni re, qua suis terminis difficilè cohibetur, sed tantum alienis, sive in corpore nostro generetur, sive non, atque ita liquores omnes sub illa acceptione continentur. Secundo verò sumitur magis propriè, & strictè apud Medicos, pro corporibus liquidis, quæ ex secunda & tertia coctione oriuntur, ut ex definitione patet: in qua primùm humor dicitur *corpus fluidum*, quia instar aliorum liquorum facilè diffluit, & propriis terminis non continetur. Dicitur etiam *feri in nobis ex alimenti coctione*, ut excludantur aliæ humiditates, quæ in corpus nostrum irrumpere per varios meatus possunt, absque ulla alteratione aut mutatione; & ut ostendatur, quomodo humores illi in corpore nostro generentur. Natura enim, animantium, & hominis potissimum, conservationis sollicita, varia produxit alimenta variis qualitatibus prædita, quibus nutrimentum, & incrementum capesseret, non quidem immediatè, sed præcedentibus multis mutationibus; atque ita prius in ore atteruntur, mox in ventriculum ingesta permiscuntur, concoquantur, & in substantiam quandam convertuntur cremori similem, quæ chylus appellatur: qui quidem chylus in ventriculo optimè elaboratus in intestina detruditur, ibidemque utilis illius portio separatur à materia terrena & inutili, ex qua fæces generantur; substantia verò illa purior ab hepate per venas mesaraicas, attrahitur, in quo denuò concoquitur & immutatur, unde massa sanguinaria exsurgit; in qua variæ humorum differentiæ continentur, secundum communem veterum opinionem, à recentioribus aliis atque aliis novis inventis illustratam, qua de re *Dentius*, & alii de nutrit. (Melet. l. 120. & c.)

CAPUT II.

De humorum differentiis.

Omnes humores dividuntur in alibiles & excrementitios.

Alibiles dicuntur illi, qui apti sunt in corporis nostri substantiam facessere.

Et rursum duplices statuuntur; primarii, & secundarii.

Primarii dicuntur illi, qui in venis continentur, & formam in hepate receptam adhuc retinent, nullique membro peculiariter sunt additi.

Primarii dicuntur, quia ex illis generantur alii, qui *Secundarii* appellantur: tum, quia statim ac geniti sunt in hepate, tunc primò humorum nomen sortiri incipiunt: chylus enim apud Medicos humoris nomine nunquam donatur. Quamdiù autem humores illi in venis continentur, formam in hepate receptam, idemque nomen semper retinent, donec ad singulas partes delati, ab iis immutari incipiant; tunc enim alias formas, aliaque nomina recipiunt, ut suo loco dicitur.

Et quatuor sunt, sanguis, pituita, bilis, & melancholia. Purior chyli portio ad hepar per venas mesaraicas delata, calore illius concoquitur & immutatur, ejusque naturam quodammodò sortitur; non solum enim rubedinem, sed etiam temperiem, hepatis temperaturæ quodammodò similem acquirit: Illa autem substantia, ita ab hepate immutata, *massa sanguinaria* appellatur, quod sanguine plurimum abundet, non quod eo solo constet. Cum enim omne agens, licet eodem modo semper agat, varios tamen producat effectus, pro varia dispositione patientis, sicut Sol eodem calore linteum dealbat, & cutim denigrat; lutum indurat, & ceram emollit. Ita, cum alimenta quævis quatuor consent elementis; calor hepatis, qui est causa efficiens à qua humores generantur, aeream alimentorum portionem in sanguinem commutat, igneam in bilem, aqueam in pituitam, & terream in melancholiam. Licet

negandum non sit, efficientem etiam multum conferre ad maiorem huius vel illius humoris copiam generandam. A calidiori enim hepate ex iisdem alimentis multo major bilis ejusque calidioris, copia producet, quam à frigidior; quod contra frigidius maiorem pituitæ copiam generabit. Attamen tantus nunquam excessus dari potest, quin ex quovis alimento quatuor humores perpetuo gignantur, licet non servata debita proportione, quæ talis debet esse naturaliter, ut major sit sanguinis copia, minor pituitæ, minor adhuc melancholiæ, omnium minima bilis portio existat. Quod autem quatuor illi humores in massa sanguinaria contineantur, satis apparet ex partium corporis nostri varietate, quæ diversis temperamentis præditæ cum sint, non possunt omnes uno eodemque humore nutrir; simile enim à simili tantum nutritur. Atque ita ex sola partium consideratione facile judicamus, lienis, v.g. substantiam melancholico humori simillimam, pulmonum bilioso; hepatis, sanguineo; & cerebri, pituitoso, ex iisque nutrir. Confer. *Manuduct.*

CAPUT III.

De Sanguine propriè dicto.

Sanguis propriè dictus, est portio totius massæ sanguinariæ, magis temperata, ad calidum & humidum vergens, & colore rubro perfusa.

Portio chyli magis temperata, & in substantia mediocris, in sanguinem propriè dictum convertitur, qui ad hepatis naturam & temperiem maximè accedit; quod quidem cum sit calidum & humidum: similem etiam substantiæ sibi analogæ tribuit temperiem; & non solum hanc, sed etiam calorem, qui ruber est, isque reliquorum humorum in massa permixtorum colorem superat, unde tota massa humorum rubra conspicitur, & sanguinis ipsius nomen absolute sortitur. Illius proventum faciunt alimenta temperata, & boni succi, ætas florens, verna tempestas, & calida humida jecoris temperies.

Licet ex omni alimento sanguis generetur, ex his tamen majori copia, ex aliis minori: Ideo causis hisce omnibus simul concurrentibus sanguineum efficitur temperamentum, ex magno scilicet sanguinis prædominio.

Illius usus est, in partium carnosarum alimoniam facere: huiusmodi sunt carnes omnium masculorum, & viscerum, quæ sanguine propriè dicto nutriuntur. Eiusdem verò effectus est, reddere homines hilares, & jucundos, ad risum & amorem propensos, ac florido colore perfusos, quia maxima caloris temperati copia abundant, unde jucunda illa pathemata exsurgunt: hinc videmus omnia animalia in prima ætate eximia hilaritate perfundi, quia tunc calore nativo plurimum abundant.

Sanguis autem quicumque in venis continetur, fibris quam plurimis est perfusus, quarum beneficio concrevit, & partibus assimilatur.

Fibræ illæ, quæ magna copia in sanguine continentur, manifestè apparent, dum sanguis multa aqua diluitur, vel dum manu agitur, ut in sanguine suillo solet fieri qua agitatione fibræ omnes auferantur, ut impediatur concretio: tanta enim est harum fibrarum vis ut sanguinem à venis emissum statim coagulent, quibus alioquin ablatis nunquam coagulatur, ut in exemplo proposito apparet. Atque harum beneficio sanguis dum ad varias partes deferatur, nutritionis ergo condensatur, & solidior efficitur, ut facile queat partibus assimilari; alioqui fibris illis destitutus liquidior permaneret: Non est enim credibile quod Aristoteles asserit, cervos, damas, & camelos illis carere; sed potius intelligendum est, paucissimas habere fibras, quæ tamen ad mediocrem concretionem sufficiant. Fibræ autem illæ albæ omnino sunt & nerveam substantiam referentes; unde arbitrandum est, eas non in jecore fuisse genitas, sed potius in ventriculo, qui totus nervosus est, & substantiæ suæ naturam chylo quodammodo impertit. (*V. Melet. l. 50. 71. 140. 7.*)

Sanguis verò duplex est, venosus & arteriosus.

Venosus crassior est, frigidior, rubicundior, & substantia partium solida nutrienda destinatus.

Arteriosus verò tenuior est, calidior, subflavior, & substantia partium spirituose nutrienda destinatus.

Qui in venis est sanguis, ab hepate immediatè proficiscitur, illiusque naturam & temperiem omnino refert; atque adeo arterioso frigidior, qui in corde elaboratur, ubi

tenuior evadit, coloremque subflavum adipiscitur propter æream portionem, quæ cum eo in sinistro cordis ventriculo permiscetur, coloremque illum saturatum diluit. Tanto ergo est calidior venoso, quanto cordis temperies jecur caliditate superat.

COROLLARIUM.

Quidam negare ausi sunt, dari sanguinem propriè dictum, sed totam humorum massam ex bile, pituita, & melancholia tantum constitui voluerunt, illosque tres humores, simul mixtos, sanguinis nomine donari, quod demonstrare conantur exemplo lactis, quod ex sanguine immediatè producitur; in eo enim tres tantum substantiæ homogeneæ reperiuntur; nimirum butyrosa, serosa, & caseosa, quæ tribus illis humoribus respondent. Verum hæc opinio refutatur inde, quod massa humorum rubrum aliunde quam à sanguine vero sortiri nequeat: Bilis enim flava est, pituita alba, & melancholia nigra. Deinde partes carnosæ, quæ maxima copia sunt in corpore nostro, colore & temperie sanguini analogæ, peculiariter demonstrant, hunc adesse humorem, ex quo illæ nutriuntur. Ad lactis verò exemplum *Respondemus*, non esse necesse res omnes easdem habere partes ac illæ ex quibus fuerunt genitæ: nam semen quod ex sanguine generatur, duas tantum habet partes, scilicet spiritus & crassamentum. Adde, exemplum illud potius adversus bilem, quam adversus sanguinem concludere: butyrum enim est sanguini analogum, putà calidum & humidum, sicut caseus melancholiæ, serum verò non omnino etiam pituitæ responderet, sed potius ichoribus qui per urinas & sudores excludi solent, & ipsum feri nomen obtinuerunt.

Maximè autem advertendum est, axioma illud, quo fertur, rem in ea resolveri, ex quibus componitur, intelligendum esse tantum de ultima resolutione, quæ fit in elementa. Res enim in ea tandem resolvuntur, ex quibus primò fuerunt genitæ. Elementa autem sunt prima corpora, ex quibus omnia mixta componuntur, atque adeo in illa ultimo resolvuntur, sed nunquam in ea, ex quibus secundariò producuntur: verbi gratia, caro & ossa resolvuntur quidem in elementa post animantis interitum, non autem in panem & alia alimenta, ex quibus per nutritionem producuntur; aut in semen & sanguinem, ex quibus fuerunt genita in conceptione.

CAPUT IV.

De Pituita alimentaria.

Pituita alimentaria est sanguinis crudior portio, frigida & humida, ac ferè insipida, aut subdulcis.

Portio massæ sanguinariæ frigidior & humidior, Pituita appellatur, quæ ex crudiori chyli portione generatur: unde sanguis crudus vel semicoctus à Galeno appellatur, qui & asserit, per inedias in sanguinem propriè dictum ulteriori coctione facessere, idque in ipsis venis per vim *απαροσπιντικῆς* illis ab hepate communicatam.

Magnum illius proventum solent efficere frigida & humida alimenta, ætas senilis, hybernium tempus, & frigida humidaque jecoris temperies.

De tempore hyberno est difficultas, quia cum ventres sunt hyeme calidiores, ex Hipp. propter concentrationem caloris nativi, quæ fit tunc temporis, melius fieri debent concoctiones, atque adeo pauca humoris crudi copia generari. *Respondetur*, magnam pituitæ copiam hyeme generari, non ratione efficientis, sed materiæ, scilicet alimenti: alimenta enim tunc temporis sunt frigida, & compacta, & concoctu difficiliora. Adde tunc temporis plurimum vigere appetentiam, & magna quantitate assumi alimenta, ita ut præ nimia copia non possint perfecte elaborari; sed crudior chylus remaneat, unde crudior sanguis; nam primæ coctionis vitium non corrigit secunda, ex Galeno.

Illius usus est partes frigidiores & humidiores nutrire.

Cerebrum & spinalis medulla magnam habent cum pituita analogiam, illa idè nutriuntur, ut apparet in excrementis quæ à cerebro quotidie manant. Illa pituita alibilis vulgò dicitur sanguis pituitosus, sicut bilis & melancholia, sanguis biliosus, vel melancholicus; quod sedulo advertendum, ne error contingat in authorum lectione, dum asserunt, omnes partes sanguine nutrir.

Effe-

Effectus vero illius est reddere homines, in quibus dominatur, stupidos, segnes, & somnolentos, toto corpore molles, & albescentes.

Frigiditas cum humiditate conjuncta reddit spiritus crassos, & parum mobiles, unde hæc accidentia contingunt.

C A P U T V.

De Bile alimentaria.

Bilis alimentaria est tenuior sanguinis portio calida & sicca, nonnihil amara & flavescent.

Sicut quatuor humores quatuor elementis respondent, sic bilis igneæ naturæ, ex calidiore & sicciore chyli portione genita, aliquo amarore prædita, non tamen insigni, sicut bilis excrementitia, alioqui non esset ad alendum idonea. Certum enim est, amara non nutrire, quæ scilicet sunt vehementer ralia. Nam hyssopus, cichorium, & alia multa, levem habent amarorem, tamen nutriunt. Sic etiam bilis alimentaria leviter tantum amara est, ita scilicet, ut partes illum amarorem non averfentur. Dicitur etiam sicca, potestate, non actu, quia omnes humores fluidi sunt, & actu humidi, potestate tamen exsiccat, sicut aqua maris, vel maria sicca dicuntur.

Magnum illius proventum faciunt calida & sicca alimenta, pingua & oleosa, ætas virilis, tempus æstivum, & calida siccaque hepatis temperies.

Non videtur rationi consonum, pingua, & oleosa in bilem converti, cum illa sint calida & humida, atque ita sanguini producendo potius apta. Respondetur, ista quidem ex sua temperie sanguini potius gignendo esse apta; sed quia substantiam habent valde inflammabilem, ideo in corporibus præparatis ac dispositis ad biliosi succi generationem, in eum facile convertit. Unde pervulgatum est apud Medicos: dulcia facile bilefcere, quod semper intelligendum est ita fieri in corporibus calidis & biliosis, in aliis enim frigidioribus, vel temperatis, sanguis potius producitur, quod in melle & lacte manifeste apparet; mel enim Senibus, & lac Pueris accommodatissimum est ad alimoniam, utrumque verò in ætate florentibus aut calidioribus facile bilefcit.

Illius usus est, partes consimiles nutrire, & sanguini esse instar salis, & condimenti, cujus beneficio partes sanguinem avidius attrahant.

Inter partes, quæ à sanguine bilioso nutriuntur pulmo præcipue recensetur, qui substantiam habet valde raram, ut facile ingredientem aerem recipere possit, ideo tenui sanguine debuit nutriri.

Levi autem bilis amarore cum reliquorum humorum dulcedine permixto, gratus sapor toti massæ conciliatur, unde partes alimentum avidius prolestant.

Ejusdem vero effectus est, reddere homines, in quibus redundat, promptos, vigiles, iracundos & macilentos.

Hi omnes sunt caliditatis & siccitatis effectus. (Melet. I. 113.)

C A P U T VI.

De Melancholia alimentaria.

Melancholia alimentaria est crassior sanguinis portio, frigida & sicca, sapore acerbo, & nigro colore prædita.

Crassior chyli portio in melancholiam convertitur, quæ est limosa & veluti sæculenta sanguinis pars, facibus vini similis, quæ in dolii fundo residere solent, ideo elemento terræ assimilatur. v. Melet. I. 112.

Magnam ejus copiam congerunt crassa & terrena alimenta, consistens ætas, autumnus, & mæiores diuturni.

Usus vero illius est partibus consimili temperamento præditis nutrimentum præbere.

Hujus naturæ potissimum est lien, deinde ossa, quæ licet colore contrario sint; simile tamen habent temperamentum, albedinem autem acquirunt ulteriori coctione.

Illius denique effectus est, homines in quibus dominatur, efficere timidos, mæstos, asperis moribus, & coloris nigricantis.

Quia Melancholici spiritus habent obscuros & tenebri-
cosos, ideo tristitia phantasmata menti repræsentant, illamque reddunt obtusorem.

Neque obstat dictum illud Aristotelis, apud Medicos etiam valde pervulgatum: melancholicos esse ingenio-

fos. Non est enim intelligendum de iis melancholicis, quæ tales natura sunt, ac frigido siccoque temperamento præditi, sed de illis qui per accidens tales evadunt, fueruntque à nativo temperamento sanguinei, vel biliosi, ac progressu temporis portio quædam tenuioris sanguinis exurit & crassescit, & naturalis melancholiæ conditiones æmularur: sed calidior multò & lucidior, quia sanguis ex se est valde lucidus: unde, cum ex illo humore spiritus lucidi & satis calidi generentur, iique sint satis crassi, & constantes, utpote ex crasso humore geniti, aptissimi sunt ad prudentiam efficiendam: hic igitur est humor melancholicus, qui homines ingeniosos facit, artium & scientiarum inventores, & cultores egregios: non autem naturalis illa melancholia frigida & sicca, quæ bardos & stolidos reddit homines, unde melancholia asinina vulgò appellatur.

C A P U T VII.

De humoribus secundariis.

Hactenus de humoribus alimentariis primariis, sequuntur secundarii. Illi autem dicuntur secundarii, quod à primariis immediate oriantur, & alicui membro peculiari sint inserti.

Humores primarii, qui in venis continentur, & sanguinis nomine donantur, ad singulas partes deferuntur; ut in illarum nutrimentum faceant: dum autem à singulis partibus immutari incipiunt, secundarii appellantur. Multi humiditates eos potius quàm humores malunt appellare, ex eo quod eorum pars ad substantiæ partium naturam potius, quàm humorum accedat; atque quatuor partium siccitatibus, à Galeno propositis, opponantur: quod non est à ratione alienum. Possunt tamen nominari humores, cum primariis humoribus immediate succedant, nec adhuc sint veræ partes.

Et quatuor sunt, primus dicitur humor innominatus, sive insitus, secundus ros, tertius gluten, quartus cambium.

Quatuor istorum humorum secundariorum auctor fuit Avic. sen. I. primi canon. doct. 4. cap. I. quos elicit ex Gal. qui lib. 7. meth. c. 6. quatuor siccitates enumerat, quæ partibus corporis nostri solent contingere, propter quatuor diversarum humiditatum consumptionem: quæ quidem humiditates ex sanguine generantur, dum ut dictum est, ille in partium substantiam faceffit; & antequam sit omnino conversus, quatuor insignes subit mutationes, quarum unaquæque peculiare obtinuit nomen.

Humor innominatus sive insitus est ille, qui in exiliis venarum extremitatibus continetur, & levem à particularibus membris mutationem suscipere incipit.

Sanguis simul atque è valis amplioribus defertur in angustiora, quæ unicuique parti naturaliter sunt infixæ, particulæ illius qualitatibus sensim perfunduntur, eaque commutatione partis naturam assumere incipiens, fit primus humor ex quatuor secundariis, cui nullum nomen fuit impositum, ideo Innominatus appellatur, Recentiores tamen nonnulli insitum nominarunt.

Ros vero tunc appellatur, cum prima illa humiditas ab extremitatibus vasorum excidit, & in membrorum substantiam dispersa est.

Idè Ros appellatur, quod roris instar partium substantiam irriget, & in tenuibus earum spatiis excipiat. Fit ex humore innominato, sed multò magis alteratus est, & ad partis naturam magis accedit.

Gluten tunc dicitur, cum roridus ille humor partibus unitur, & agglutinatur.

Cambium denique, cum gluten illud in partis substantiam omnino convertitur, & assimilatur.

Harum duarum postremarum humiditatum discrimen innotescit ex differentia, quæ inter unionem & assimilationem intercedit. Illa autem luculentissimis exemplis demonstratur. Nam in scabie, elephantiasi, & similibus, appositio quidem fit seu agglutinatio copiosi humoris, qui tamen non assimilatur, sed propter pravas qualitates quæ ei insunt, corrumpitur; unde patet unionem valde differre ab assimilatione.

CAPUT VIII.

De Humoribus excrementitiis, ac primum de bile excrementitia.

Haftenus de humoribus alimentariis. Excrementitiis dicuntur illi, qui nullam habent corpori alendo aptitudinem, sed à corpore expelluntur & separantur.

Et quatuor sunt, 1. bilis, 2. melancholia, 3. serum, 4. pituita.

Bilis excrementitia est excrementum tenue secunda coctionis, calidum & siccum, colore flavum, & sapore amarum, quod ad vesiculam felleam expurgatur.

OMnes coctiones sua habent excrementa, quoniam non omnes alimenti partes sunt nutritioni aptæ: idè portio inutilis ab utili separatur, & foras excluditur. Sic primæ coctionis excrementa sunt fæces, quæ per alvum deturbantur. Secundæ verò, excrementa tria sunt, quæ quoniam ad humores referuntur, jam à nobis veniunt exponenda.

Primum igitur secundæ coctionis excrementum, est tenuis quidam humor, calidus & siccus, valdè amarus, idè nutritioni ineptus, qui ad vesiculam felleam defertur, partim jecotis expultrice, partim vesiculæ illius attractrice, quæ idcirco familiaritate quadam & sympathia cum humore illo fuit à natura donata, ut eo gauderet, & oblectaretur. V. Lauremb.

Illius usus est, expultricem intestinorum facultatem ad suum officium impellere, & pituitam lentam intestinorum tunicis adhaerentem detergere.

Postquam vesicula fellea bilem ad se attraxit, ea aliquandiu fruitur, & gaudet, donec per moram acrior facta, cystidem illam irritet ad sui expulsionem: tunc enim à cystide propellitur ad duodenum intestinum, per meatum quendam huic rei destinatum, qui potus cholodochus appellatur; Bilis autem ad intestina delata, acrimonia sua irritat, & facultatem eorum expultricem movet; unde fæces commodius excluduntur; quæ ut plurimum flavo vel rufo colore tinctæ apparent, propter bilis permutationem. Quia verò intestina pituita multa viscida & lenta abundare solent, hoc etiam commodum bilis præstat, quodd scilicet pituitam illam incidat & detergat, illiusque exclusionem juvet.

Differentia verò illius dupliciter constituuntur, vel quatenus in naturali constitutione sita est, vel quatenus naturæ limites excedit.

In naturali constitutione sita duplex est, flava & pallida.

Flava est illa, quæ in cystide continetur pura & impermixta, quæ jam fuit commemorata.

Pallida verò fit, cum serosus quidam humor flava permiscetur.

Serum bili permixtum, flavum illius colorem diluit, & pallidiorem reddit, necnon frigidior & humidior.

Dum autem natura limites excedit, quatuor illius sunt species, vitellina, porracea, eruginosa & glastea.

Vitellina bilis colore & consistentia crudos ovorum vitellos refert, flava multo calidior, ac ea quæ fit, calore vehementiori alterata & incrassata.

Dum caloris præternaturalis acrimonia bilis naturalis torretur, partes illius tenuiores dissipantur, unde crassior evadit, & colorem acquirit magis saturatum, caloremque intensiorem. Non enim audiendus Avic. qui vult bilem flavam in vitellinam transire per admixtionem pituitæ, nam hoc modo pallidior evaderet & frigidior.

Porracea bilis porri colorem referens, vitellina calidior est, & in ventriculo ut plurimum ex pravis alimentis producit.

Viridis illa est instar porri, talisque sæpè efficitur ex pravis alimentis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, brassica, & similia; quæ dum in ventriculo concoqui non possunt, & in chyli naturam converti, exuruntur, colorem tamen suum magna ex parte retinent; unde porracea illa bilis generatur. Notandum tamen est, hoc non fieri nisi in ventriculis calidissimis. Fit etiam interdum in aliis corporis nostri partibus ex bile vitellina à calore exurente magis calefacta, unde illius color in viridem convertitur.

Eruginosa bilis, eruginis colorem referens, fit ex porracea, majori adustione.

Dum bilis porracea diutius commoratur in ventriculo, calore præternaturali eoque intensiore facto, magis adurit, & in æruginosam mutatur. Interdum etiam in venis fit à calore valde intenso, superiores bilis species torrefaciente: estque valde acris & maligna, unde apud Hipp. dejectiones æruginosæ lethales æstimantur. (*Progn. X. 3. ad 10. Coac. 330.*)

Glastea bilis, Isatidis seu glasti colorem referens, ex reliquis fit majori incendio, usque omnibus deterior.

Hæc ad bilis atræ naturam accedit, & colore magis fusco & obscuro quàm reliquæ, quam torrefactione majore acquirit, ideo illis deterior est magis perniciofa.

COROLLARIUM.

Galenus lib. de atra bile, bilem rubram commemorat, unde plures species videntur referendæ; at illa non est propriè bilis, sed serum sanguinis, ut ipse Galenus explicat. *comment. 5. in 9. Epid.*

CAPUT IX.

De Melancholia excrementitia.

Melancholia excrementitia est excrementum crassum secundæ coctionis, frigidum & siccum, colore nigro, sapore acido præditum, quod ad lienem expurgatur.

Portio chyli crassior & magis sæculenta, quæ in substantiam alibilem non potuit ab hepate commutari, à massa sanguinea separatur, ut illa omnis impuritatis experta remanere possit: quæ quidem materia crassa & terrena, melancholia excrementitia nominatur, atque ut commodè expurgari possit, peculiaris pars fuit constructa, maximam cum illo humore habens similitudinem, quem idè ad se illicet; & intra substantiam suam mollem & laxam recondit, interea tamen sanguinem melancholicum ei permixtum ad sui nutritionem separat, sibi que assimilat.

Illius usus est, ventriculi coctionem adjuvare, & naturalem in illo excitare appetentiam.

Postquam lien humorem illum aliquandiu retinuit, ejusdem onere gravatus, ad ventriculum cum expellit per meatum, qui ad fundum illius terminatur, & vas breve appellatur. Inutilis autem omnino non est, sed coctionem & retentionem ventriculi juvat, ex Galeno 5. *de usu part.* Ventriculum enim contrahit, & cogit cibos ad unguem complecti, & retinere quousque fuerint concocti, levi enim adstrictione præditus est iste humor. Adit Avicenna naturalem appetentiam excitare propter levem aciditatem, quam præ se ferre solet; quemadmodum acida omnia illud idem præstant; unde usu ordinario venit in mensarum principiis acetaria apponere, ad provocandum appetitum. Hinc fit ut melancholici omnes famelici esse soleant, propter copiam hujus humoris, qui in ventriculum effunditur.

Hæc etiam opinio ex Galeno colligi potest, qui 1. *de sympt. causis*, vult caninam appetentiam fieri, cum succorum acidorum copia in ipso ventriculo gignitur, aut in ejus os aliunde influit. Si igitur succus melancholicus, qui acidus est, nimia copia & præter naturam congestus, facit famem præter naturam, non est dubium, quin modicus ille, & secundum naturam se habens, naturalem famem possit excitare.

Dices, pituitam acidam excitare etiam appetentiam caninam, non minùs quàm melancholiam: posse igitur in medica quantitate famem naturalem efficere. *Respondeo*, non sequi, propterea quodd pituita acida est perpetuò præternaturalis, & a morbo fit; melancholia verò naturalis est, & secundum naturam singulis diebus in ventriculum ejicitur, idè affectum naturalem producere potest, non autem acida pituita, nec melancholia illa redundans ac morbosa, quæ præternaturales sunt, & famem tantum præternaturalem producere possunt. Alio etiam modo humor melancholicus ciborum appetentiam & coctionem juvant, prout nimirum eorum dissolutionem promovet, sicut videmus acida omnia, ut acetum, succum limonum, lapides dissolvere, & spiritus vitrioli, nitri, sulphuris, durissima metalla. De his plura diximus in *Praxi medica nostra*, cap. de concoctione lasa.

Dum verò melancholia excrementitia præter naturam se habet, atra bilis appellatur, quæ ferventissima est & acerrima.

Omnium humorum perniciosissimus est atra bilis, quæ perpetuò præter naturam se habet, & omnibus corporis nostri partibus infestissima, ac summè exitialis propter maximam

nam acrimoniam, quæ partes, quibus adhæret, rodit, ulcerat, & exurit, immò in terram effusus, instar aceti acerrimi, vel potius aquæ fortis, eam fermentat, & bullas fervendo producit. Fit à calidissima partium intemperie, quæ contentos succos extorret & incinerat, vel è putredinoso calore in humoribus introducto, cujus vi consumptis tenuioribus & humidioribus partibus, crassiores remanent, tanquam fæces exultæ & incineratæ. Illa tamen incineratio tanta fieri nequit in humoribus quin adhuc fluidam consistentiam, & propriam humoris formam retineant.

Illius verò atræ bilis quatuor enumerantur differentie, à causarum differentiis desumpta, quatenus scilicet ex melancholia, bile, sanguine, vel pituita salsa generatur.

Prima atræ bilis species fit ex melancholia naturali putrefacta & exulta, ab eaque differt, ut fæx ulla à non ulla, pruna à carbone, ferrum candens à non candente. Secunda fit ex flava bile valde adusta, ut enim minori unctione fit vitellina, porracea, æruginosa, & glastea; sic majori tandem fit atra omnium perniciosissima, quæ illa verè est, quæ muscas abigit, & terram fermentat. Tertia fit ex sanguine supra modum putrescente aut exusto; tunc enim pars illius subtilior in bilem flavam, crassior verò in atram commutatur, si quidem magna fuerit adustio; alioqui tetræ illius humoris naturam nequit assumere, sed tantum in melancholiam frigidam & siccam transibit. Cum verò ita à caloris incendio torretur, ut Empyreuma retineat, veram atræ bilis naturam possidet. Mitior tamen est reliquis, cum pristinam naturam perpetuò aliquantulum redoleat. Esse tamen atram bilem, patet in tumoribus carbunculosis, qui à crassiori sanguine & fervidiori contingunt, sæpeque in veros canculos degenerant. Quarta & ultima fit ex salsa pituita, quæ longiori unctione tam mordax & infesta evadit, ut ad confinium atræ bilis proximè accedere videatur; licet rarissima sit ista atræ bilis species, immò multi illam nullo modo dari firmiter asseverant. Cum enim pituita alba sit, in nigrum colorem transire nequit, nisi per alios medios, ut flavum, viridem, & reliquos. Deinde, si pituita exuratur, partes illius tenuiores resolvuntur, crassior verò in gypseam mutatur, quæ suam etiam albedinem retinere solet. Existimamus tamen pituitam salsam, ubi vehementius exurit, tantam malitiam, & erodendi vim acquirere, ut quoad qualitates spectat, nihil ab atræ bile differat; quoad colorem verò album, non est absurdum affirmare, illum in nigrum posse commutari aliquando violenta & inæquali unctione, per fumos & fuligines, quæ cum illa permiscuntur, quemadmodum videmus ligna candidissima in carbones immediatè commutari: quando verò sensim & æqualiter concoquitur, ut dum gypsea fit, propriam albedinem non amittere.

CAPUT X.

De Sero.

Serum est excrementum tenue & aquosum secundæ concoctionis, quod partim per urinas, partim per sudores expurgatur.

Alimentorum coctiones elixatione fiunt, idèò quemadmodum in artificiosis elixationibus magna humiditate opus est, ne res potius assentur, quam elixentur, sic in naturalibus coctionibus magna humiditatis copia cum alimentis debet permisceri, quæ illa est, quam largo potu circa pectus assumimus, & illa materia potulenta cum cibis in ventriculo ita miscetur, ut una veluti substantia fiat, eaque adeo tenuis, ut lactis vel cremoris speciem repræsentet, chylus, id est succus ideo appellata: quod quidem ita fieri necessum fuit, ut alimenta in illa prima coctione præparata, angustas illas venas pervadere possint, per quas ad hepar ferri solent tum etiam venulas illas, quæ per substantiam hepatis disperguntur. Postquam verò hæmatosis in hepate peracta est, non tanta amplius opus est humiditate, idèò majorem illius partem natura secernit, quæ à renibus attrahitur, & inde ad vesicam amandatur, ubi urinae nomen sortitur: prius verò dum in venis continetur, serum appellatur. Portio verò seri, quæ in venis adhuc remanet cum sanguinea massa permixta est, ut fit humorum vehiculum; iique tenuiores facti & magis fluxibiles, ad singulas corporis nostri particulas facilius ferri possint; postquam verò hæc seri portio officio suo omnino perfuncta est, partim ad renes remeat, & cum reliqua urina permiscetur: partim verò ad habitum corporis fertur, & per sudores expurgatur. (v. Melan. l. 23. § 16.)

Illius usus est, esse vehiculo humorum alibilium, ut facile per corpus transferantur.

Hunc usum præstat, quandiu in venis continetur: postquam enim ab eis excidit, nullum habet usum in corpore, sicut bilis, & melancholia.

Ejusdem differentie quatuor sunt, nimirum sanguineum, biliosum, pituitosum, & melancholicum.

Unusquisque humor proprium & peculiare serum habere æstimatur, naturæ & temperiei propriæ analogum. Sic serum sanguinis calidum & humidum, & subrubrum censetur: serum bilis calidum & siccum, & subflavum, serum pituitæ frigidum & humidum, & albicans: serum denique melancholiæ frigidum & siccum, ac fusco colore præditum.

CAPUT XI.

De Pituita Excrementitia.

Pituita excrementitia est excrementum tertie concoctionis frigidum & humidum, colore album, sapore insipidum vel subdulce, quod in variis partibus, cerebro potissimum generatur.

Partes frigido humidoque temperamento donatæ, sanguine pituitoso nutriuntur, unde multa excrementa producuntur, tum propter ipsius partis frigiditatem, quæ perfectam concoctionem præstare nequit, tum etiam propter humorem ipsum, qui cum sit crudior sanguinis portio, difficilius concoquitur, & magna ejus pars in excrementum commutatur, quod in cerebro valde est manifestum. Illud enim magnam pituitæ excrementitiæ copiam continuò solet colligere, quæ per os & nares expurgatur. Cerebrum autem pituitam illam colligit, non solum per concoctionem proprii alimenti, sed etiam propter situm sublimem, cujus ratione multi vapores à ventriculo, hepate, & aliis visceribus sursum ad caput feruntur, & à frigiditate cerebri condensantur in aqueam materiam, quæ hujusmodi pituitam constituit. Hinc propter magnam illam pituitæ copiam quæ duobus hisce modis in cerebro colligitur, Hipp. aliqui Medici cerebrum Metropolim pituitæ, omniumque fluxionum auctorem appellaverunt.

Illius differentie ex sapore & consistentia desumuntur.

Ratione saporis quadruplex statuitur: insipida, dulcis, acida, & salsa.

Hæc maximè naturalis est, talisque in corporibus bene dispositis per sputum quotidie rejicitur.

Dulcis ex insipida fit, à calore nonnihil alterata.

Quando insipida à calore moderato concoquitur, dulcis evadit: dulcedo enim à calore: non est tamen inde colligendum, pituitam dulcem esse calidam, quia dulcedo quidem intensa caliditatem arguit, non autem levis & moderata: sic poma frigido temperamento sunt prædita sicut & lac, attamen quavis pituita multo dulciora.

Acida fit à frigiditate intensiori, aciditatem inducente.

Cum exiguus pituitæ calor extinguitur, vel dissipatur, tunc illa necessariò acescit: non secus ac multorum fructuum succi, qui exiguo calore præditi, posteaquam defuerint facillimè acescunt, quod calidioribus non contingit, qui diutius in integritate sua permanere solent, ut de vino generoso patet.

Salsa pituita fit vel ex putredine, vel ex permixtione salsa humiditatis serosa. Ex Gal. lib. 2. de diff. febr. cap. 9.

Ob putredinem salsa fit, quoniam cum per putredinem siccum ab humido separetur, & siccum illud à calore putredinoso exassetur, dum humidæ substantiæ denuò permiscetur, salsum inducit saporem. Fit verò ex permixtione salsæ humiditatis serosæ, dum illa à calore intenso falsedinem adepta, dulci pituitæ permiscetur: humiditas autem serosa falsedinem acquirit, dum calor in illam agens, exustos vapores producit, qui ei permixti falsedinem efficiunt.

Nota, duas istas pituitæ species, scilicet acidam & salsam, præter naturam se habere: dulcem verò & insipidam secundum naturam.

Ratione consistentie quadruplex etiam statuitur: tenuis, crassa, vitrea, & gypsea.

Tenuis est, quæ aqueam sortitur consistentiam, fluidaque valde est, & facile in varias partes illabitur.

Talis est ea, quam videmus per nares stillare è cerebro,

bro, & ex ore profluere: tum etiam in plurimas partes, per media musculorum intervalla effundi.

Crassa est, cum tenuis illa crassitiem quandam & lentorem à calore acquisivit.

Calor tenuiores partes resolvendo increffat, unde pituita illa, lentorem adepta, *mucus* propriè appellatur.

Vitrea pituita crassa etiamnum est, sed pellucida, instar vitri liquefacti, aut albuminis crudi ovi.

Dubium valde est, nec ab authore ullo, quod sciam, resolutum, cur cum *pituita vitrea*, & ea quæ *crassa* appellatur, similem ferè crassitiem habeant, una tamen sit valdè pellucida & diaphana, altera verò opaca. Putarem verò illud fieri propter diversitatem causæ efficientis, quòd scilicet crassa pituita sit à calore, vitrea verò à frigiditate: in crassa calor resolvit partes tenuiores, magisque aereas & aqueas, quæ diaphaneitatem efficiunt; unde remanet opaca: in vitrea verò, quia illa à frigore increffatur, nihil resolvitur, sed partes diaphanæ remanent, unde pellucida apparet: quod in glacie est manifestum.

Verùm *Dices*, Pituitam in corpore nostro tantam acquirere non posse frigiditatem, ut illius vi densior crassiorque evadat, cum omnia sint actu calida in corpore nostro: quidquid enim frigidum est, à parte, in qua continetur, calefieri est necesse. *Respondeo*, Pituitam illam, ex qua vitrea producit, summam obtinere cruditatem, ita ut à natura nequeat edomari, ideo à regimine illius destituitur, tanquam indomita & insuperabilis, tuncque ad propriam naturam redit, nimirum frigiditatem, quam ab aqua participat, & quæ non potest vinci exiguo calore partium, in quibus continetur, qualia sunt intestina in quibus potissimum vitrea illa pituita colligitur, & acerbissimos dolores colicos non rarò solet excitare, quia lentore suo intestinis adhæret, & frigiditate sua vellicat & mordet, frigidum enim mordax, ex Hipp. tanta autem frigiditate pollet, ut actu frigida excernatur, quod ipse Gal. in seipso expertus testatur 4. de loc. affi.

Gypsea pituita ex crassa fit, ad gypsi vel lapidis ferè crassitiem indurata.

Hæc humoris naturam non ampliùs retinet, quas in solitam substantiam concrevit, ideo inter humores impropiè recensetur. Fit autem à calore omnes partes humidas absumente, ita ut partes tantum terrestres remaneant, & indurentur in tophaceam materiam, gypso ferè similem: talis sæpè deprehenditur in articulis, in quibus podagram efficit nodosam.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Spiritibus & Calido innato.

CAPUT PRIMUM.

De Spirituum natura.

Hactenus de humoribus: consequens est, ut de spiritibus agamus, qui ex illis sanguine potissimum, generantur.

Quia corporis nostri spiritus tam tenuem substantiam obtinuerunt, ut sensuum aciem effugiant, atque adeo illorum existentia ratione tantum possit confirmari: idcirco conveniens est ostendere, illos corporibus nostris adesse, antequam eorumdem naturam & essentiam proponamus.

Primò, igitur luculentissimus est contextus Hippocratis, VI. *Epidemiorum*. VIII. 25. ubi ait, tria esse quæ corporis nostri compositionem constituunt, nimirum *continentia*, *contenta*, & *impetum facientia*. Per continentia, Partes intelligit; Per contenta, Humores: & per impetum facientia, Spiritus: Galeno ipso explicante. Tanta enim est spirituum tenuitas, mobilitas tanta, ut celerrimè quoquoersum ferantur, & in omnia corporis membra sese insinuent.

Secundò, ex Platonici spirituum necessitas ita demonstratur: natura non solet duo contraria, vel plurimum inter se distantia conjungere, nisi per medium: sed anima & corpus toto genere dissident; illa enim est incorporea & immortalis; hoc verò corporeum, caducum & mortale: non possunt ergo naturæ tam discrepantes uniri, nisi per medium quoddam & vinculum, quod mediam quodammodo naturam inter illa duo obtineret; quales sunt spiritus, qui materiales quidem sunt, sed tanta tenuitate præditi, ut rerum immaterialium naturam æmulentur.

Tertiò, idem ostendit semen prolificum, quod totum spumofum est, spiritibusque turgidum apparet, quibus

evanescentibus, remanet quidam liquor aquosus & infecundus.

Quartò. Ex iisdem nutrimur, quibus constamus; sed ad nostri conservationem necessaria est spiritus sive aeris attractio: ergo talis aliqua substantia in nobis continetur.

Denique. Idem patefaciunt magnæ illæ cavitates, quæ in ventriculis cerebri & arteriis vacuæ reperiuntur in demortuis: in viventibus verò distinctæ & palpitantes conspiciuntur: quod indicat illas non potuisse alia re impleri, quam huiusmodi spiritibus.

Est autem Spiritus substantia tenuis, lucida, & æthereæ, ab exhalatione sanguinis benignioris & aeris inspirati genita, ad universas corporis functiones obeundas necessaria.

Dicitur *substantia tenuis*; quia subtilitate maxima & celeritate incredibili totam molem corpoream penetrat & pervadit, ac minutissimos particularum poros & interstitia musculorum subit. Dicitur *lucida* & illustris, non ex opinione vulgi, ut putat Argenterius, sed quia splendoris, & perspicuitatis maximè est particeps, quæ luculenter apparet in oculi pupilla admodum lucida, & probari potest ex eo, quod ubi vapores quidam humoris melancholici aut ingestæ crapulæ in ebriis dominantur, accedat statim mentis perturbatio, ex obscuritate ejusmodi halituum spiritibus permixtorum. Hujus etiam rei luculentum dat signum Avicenna, *propterea quòd*, inquit, *anima nostra*, quæ omnes suas actiones per spiritum exercet, *gaudeat luce, non tenebris, & spiritus longè sint alacriores die serena quam nubilosa*. Unde patet à simili suscitari. Dicitur etiam *substantia æthereæ*, quia spirituum materia per longam elaborationem ita depuratur, ut superioris illius elementi naturam æmuletur, quod cœlestibus corporibus est propinquius, & elementum ignis sive æther appellatur.

Quod autem ex sanguinis & aeris permixtione producantur, in differentiarum explicatione patebit.

Usus denique spirituum in fine exprimitur; non potest enim anima ullam operationem in corpore exercere sine spirituum adminiculo, quia sunt prima & immediata illius instrumenta. (*Melet. I. 51. 59. 96. 104. 140.*)

CAPUT II.

De Spirituum differentiis.

Spiritus duplex est, insitus & influens. Insitus est, qui in singulis partibus ex primis principiis relictus est.

Dicitur & *ingenitus, innatus*, seu *implantatus*, Græcis *ἐνφυετός*: dum autem ex primis generationis nostræ principiis, semine scilicet & sanguine, partes componuntur; spirituosæ substantia, quæ in semine continetur, insitum illum spiritum constituit. Illum autem singulis partibus adesse, hac ratione demonstratur, quod sine illius opera influens non possit generari, cum simile à simili producat. Tum etiam semen prolificum, quod ex singulis partibus derivatur, satis ostendit, materiam quandam spirituosam ex singulis partibus derivari, & à sanis sanam, à morbofis morbidam, quæ illarum dispositiones in prole repræsentat.

Influens est, qui aliunde manat & immittitur, insitumque fovet ac conservat.

Insitus spiritus, dum in partium functionibus obeundis perpetuò occupatur, facillè dissiparetur, ni continuò influentis adventu conservaretur, & restauraretur, ideo natura quasdam partes produxit, in quibus magna spirituum copia generatur, ut per vias destinatas, in omnes corporis partes influeret, ad spiritus insiti tutelam.

Et triplex est: Naturalis, Vitalis, & Animalis. Naturalis in jecore producitur ex tenuiore sanguinis portione, cum paucò aere permixta, & per venas influit in totum corpus, ut naturales facultates debite exercentur, cui addendus Genitalis, ratione speciei conservandæ.

Magna apud authores disceptatio reperitur de spiritu isto naturali, ex eo quod multi eum non dari asseverant, multis rationibus commoti.

Primò, quod Galenus de eo dubitaverit, libro 12. *method.* c. 5. ubi sic loquitur: *Quòd si spiritus aliquis, naturalis est, utique is in jecore tanquam in fonte; & venis tanquam instrumentis continetur; & primo de locis affectis, cap. ultimo, naturales facultates ab animalibus distinguit, quod naturales partibus sint insitæ, animales verò à principio influant in illas, tanquam lumen à sole; unde fit, ut actiones animales in partibus non rarò pereant, licet illæ non lædantur, sed tantum læto princi-*

principio; naturales verò nunquam lædantur, ipsis partibus illæsis.

Secundò, Aer est omnium spirituum materia: ex eo enim & benigniore sanguinis exhalatione spiritus generantur. At nullæ sunt viæ, per quas aer ad hepar ferri possit: Ergo spiritus in hepate non potest generari.

Tertiò, Spiritus ab Hippocrate dicuntur imperum facientes, ergo venæ deberent pulsare, si spiritum continerent, non secus ac arteriæ.

Dari tamen spiritum naturalem hac ratione potissimum conficitur. Tres in corpore nostro actiones exercentur specie distinctæ, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. At omnis actio per spiritum exercetur, ut Galenus affirmat mille in locis. Ergo tres etiam dabuntur spiritus specie distincti, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. Si dicas, actiones naturales à spiritu infuso exerceri: *Respondeo*, infusum indigere influente ut conservetur, qui consimilis naturæ sit, & is ab hepate prodire debet.

Ad *Primam* ergo rationem, in contrarium illatam, quæ Galeni autoritatibus nititur, *respondeo*, Galenum aliquando de hoc spiritu dubitasse, quoniam rudis ille est, nec adeo purus & manifestus, ut vitalis, sed caliginosus & magister terrestris, actionique, cui inservit, proportionatus. Licet verò facultates partibus sint infusæ, indigent tamen spirituum influxu, ut commodè possint exerceri, & infusi spiritus dissipatio impediatur.

Ad *secundam* *Respondeo*, spiritum naturalem paucò aere indigere, qui per insensibilem transpirationem, per arterias venis hepatis conjunctas, & per continuam diaphragmatis ventilationem hepati facillè communicatur.

Ad *tertiam* *Respondeo*, pulsationem arteriarum à spiritibus non dependere; sed à virtute pulsifica, illis à corde communicata. Cum autem talis facultas in hepate non sit; venæ quæ ab illo dependent, pulsus non edunt; qui etiam non fuit necessarius, quoniam sanguis & spiritus qui ritus naturalis tanta non indigent ventilatione, sed sola transpiratione satis conservantur.

Vitalis in corde generatur ex spiritu naturali & aere, inspiratione attracto, & per arterias influit in universum corpus, ad calorem nativum conservandum, vitamque tuendam.

Magis rationi est consonum, spiritum vitalem, qui tenuissimus est, ex spirituosa illa substantia, in hepate præparata & attenuata generari, quàm ex solo sanguine venoso, spiritibus destituto: quemadmodum enim ex vitali animalis producit; sic etiam ex naturali vitalem generari, est credendum. Naturalis igitur ille spiritus, ad sinistram cordis sinum cum puriori sanguinis portione delatus, cum aere permiscetur, quia à pulmone ad eundem sinum inspiratione defertur per arteriam venosam, unde infusa cordis vi & calore innato, jugi elaboratione vitalis spiritus generatur, qui postmodum in arterias delatus, per totum corpus transmittitur, ut suo calore vivifico totum corpus foveat & conservet.

Animalis in cerebro generatur ex spiritu vitali, & aere per os & nares attracto, & per nervos influit in universum corpus, ad functiones animales exercendas.

Spiritus vitalis portio ad cerebrum defertur per carotidas arterias, quæ per cervicem decurrunt, & in ventriculis ejus permiscetur cum aere, qui ad cerebrum attrahitur per patentes oris & narium ductus, ibique per cerebri idiosyncrasiam commutatur, novamque formam adipiscitur, fitque spiritus animalis, actionibus animalibus obeundis idoneus. Dum enim in ipso cerebro adhuc continetur, principes actiones exercet, estque proximum illarum instrumentum. Dum verò per nervos in varias corporis partes influit, motus sensuumque perfectionem complet. Revera autem unicus est spiritus, qui pro subjecti diversitate diversimodè agit, & virtutem naturalem, vitalem, animale, genitalem exercet. (*Melet. l. 53. 54. 59. 142.*)

COROLLARIUM.

Spiritum animale non dari, sequentibus rationibus confici potest.

Primò, In cerebri substantia frigida & humida spiritus, qui calidi sunt & tenses, non possunt generari, cum simile non nisi à simili producat.

Secundò, Vapores omnes, qui ad cerebrum feruntur, à frigiditate illius & densitate concreverunt, & in aquam convertuntur: Ergo si spiritus, qui sunt hujusmodi naturæ, in cerebro continerentur, eodem modo concreverunt.

Tertiò, Si talis spiritus daretur, potissimum in cere-

bri ventriculis reperiretur: sed hoc esse non potest, illi enim ventriculi excrementis perpetuò scatent, quorum expurgationi sunt dicati, iisque spiritus inficerentur.

Quartò, Si spiritus in ventriculis illis cerebri continerentur, facillè evanescerent per meatus illos, per quos excrementa expurgantur.

Quintò, Si spiritus ille in cerebro contineretur, perpetuè fierent sensationes, & cognitiones, quia animæ facultates semper adsunt, quæ semper operantur, quamdiu suppetunt instrumenta.

Ad *primam respondeo*, Non esse tantam frigiditatem in cerebro, quin actu illud calidum existat, quæ caliditas sufficit ad spiritus animales generandos, qui non simpliciter è calore producuntur, sed ab ipsius cerebri *idiosyncrasia*, quæ ad frigiditatem vergere debuit, ut vitalium spirituum fervor reprimeretur, cogitationibusque, & sensationibus nostris firmitas quædam & constantia compararetur, quæ alioqui, præ nimio spirituum calore, deliræ forent, ac furibundæ, quales sunt phreneticorum.

Ad *secundam respondeo*, Non concreverunt spiritus in cerebro, ut vapores, quia non sunt aqueæ naturæ participes, sed potius aeræ, aut æthereæ.

Ad *tertiam respondeo*, cum Aristotele 2. *de Anima*, c. 8. Naturam ad plura munera eadem re uti posse: ut lingua ad gustum primariò, & secundariò ad locutionem: naribus primariò ad odoratum, & aeris inspirationem, secundariò verò ad mucosæ pituitæ expurgationem. Sic cerebri ventriculi primariò ad spirituum generationem, secundariò ad excrementorum expurgationem facti sunt. Cum verò illa excrementa continuò effluant expurgenturque, non possunt inficere spiritus animales, quamdiu cerebrum secundum naturam se habet.

Ad *quartam respondeo*, per meatus illos spiritus non evolare, per quos excrementa effluunt, quia ab amica partis natura & familiaritate substantiæ retinentur.

Ad *quintam respondeo*, ad cogitationem efficiendam tria concurrere: facultatem, instrumentum, & objecta, quæ omnia quamdiu suppetunt, nunquam cessant mentis operationes. Non solum enim vigilantes, sed etiam dormientes non raro cogitationes exercemus, quia licet objecta sensuum externorum deficient, suppetunt tamen objecta sensuum internorum. Utrisque verò deficientibus, cessant cogitationes: sicut etiam propter defectum instrumenti, scilicet spiritus animalis, qui propter multas operationes exsolvit, inde provida natura animantibus somnum concessit, cujus beneficio, veluti factis induciis, actiones animales feriantur, spiritusque identidem reparantur.

C A P U T III.

De Calido innato.

Calidum innatum est humidum primigenium, per omnes corporis partes sparsum, spiritu infuso & calore nativo undique perfusum.

Calidi nomen concretum est, quod non solum accidens denotat, sed etiam subjectum, cui illud inhaeret: Tria igitur concurrunt ad calidi innati constitutionem; nimirum Humidum primigenium, spiritus infusus, & Calor natus. In spiritu est calor perpetuò, spiritus autem infusus cum humido primigenio perpetuò junctus est, eique permixtus. Ex his itaque unitis calidum innatum constituitur: Hisce igitur tribus ritè intellectis, calidi innati natura facillè innotescet. Sed cum spiritus infusus satis supra fuerit explicatus, superest tantum, ut de humido primigenio, & calore nativo agamus.

Humidum primigenium est substantia humida, pinguis oleosa, per omne corpus effusa, qua calor natus tanquam proprio pabulo conservatur.

Vita Aristoteli definitur permanens caloris nativi in certo humido. Ut igitur calor ille, vitæ auctor & conservator, in partibus diu perdurare possit, certo indiget pabulo, non secus ac ignis noster continuo indiget fomento, ut conservetur. Cum autem humidum duplex sit in corpore nostro, unum aqueum, aliud verò pingue & acreum, non potest calor ille vivificus in humido aqueo sustentari, sed pingui & acreo. Quemadmodum ellychnium vel candela accensa non liquore aqueo sustentatur, sed oleo vel pinguedine, aut alia hujusmodi substantia: sic arbores & reliquæ plantæ, quæ multum sunt hujus substantiæ pinguis participes, longissimæ sunt durationis, & ignem præbent luculentum, dum comburantur:

Contrà

Contrà verò ligna viridia, quæ plurimum habent aquæ humiditatis, vel nimis vetusta, quæ humidum istud pingue amiserunt, vix comburi possunt. Cum autem oleam & pinguem substantiam dicimus; non audimus adipem vel sebum, quæ frequentissimè in mulierculis aut iis, qui multo otio fruuntur, circa cutem & membranas colliguntur, ossium verò nervorumque substantiam vix attingunt; hæc enim non sunt vitalis caloris subiectum, vel potius impedimentum actionum, ubi nimium excrescunt. Nativus vero ille & genitalis humor, quanto magis abundat, tanto utilior est, & commodior ad omnes functiones exercendas, vitamque producendam.

Illius origo est à primis generationis nostræ principiis, semine nimirum & sanguine materno.

Prima generationis nostræ principia humido illo radicali plurimum abundant, unde cum in illam partium corporis nostri substantiam transeant, fit ut totum corpus in primo vitæ exordio, humido isto plurimum abundet, quod postmodum, caloris nativi continua actione, sensim atatum decursu absimitur & exsiccat, donec ad ultimum exsiccationis terminum pervenerit, unde extremum senium & mors naturalis contingunt.

Conservatio verò à pingui & oleosa alimentorum humiditate.

Dum humidum illud continuam caloris actionem patitur, citissimè absumeretur, ni novo adveniente pabulo illud quod deperditum est, repararetur. Illa autem reparatio fit ex alimentis idoneis, variis coctionibus præparatis, in quibus duplex humiditas reperitur, una quidem pinguis & aerea, quæ ad humidi primigenii naturam proximè accedit, illiusque jacturam refarcit; alia verò aquosa, quæ communem partium humiditatem sustentat, & impedit, ne caloris vis tam citò depopuletur humidum illud pingue & aereum; quemadmodum videmus in saccharo, melle, oleo, dum coquuntur, permixtam aquam externi ignis vim excipere, & absumi, illis integris permanentibus, aut parum imminutis. Licet verò quod à calore absimitur, alimenti appulsu continuo reparetur; tamen illud, quod reponitur in locum deperditi, multò deterius est, magisque impurum; atque adeò in quantitate & qualitate deficiens, alioqui vita in æternum posset prorogari; sed cum sensim minuatur humidum illud primigenium, & impossibile sit quibusvis alimentis æquale reponere illi, quod antea fuit deperditum, absolutam moriendi necessitatem adfert.

Calor nativus est qualitas omnibus animalibus propria & familiaris, cujus beneficio vivunt & actiones suas exercent.

Duplex in corporibus nostris calor reperitur: unus, qui primam corporis & partium mixtionem sequitur, quive adhuc remanet post interitum animantis, quamdiu mixtio adhuc remanet, quæ est ex quatuor elementis, suis qualitatibus stipatis; alter, qui animantibus tantum proprius est, & vivificus appellatur, quia illo nutrimur, augemur, conservamur, & vivimus, quamdiu præsens est; unde vita Aristoteli definitur, ut dictum est, conservatio illius caloris in certo humido.

Illius origo est à primis principiis, sicut & humidi primigenii.

Prima generationis principia, semen potissimum, multis spiritibus, multoque calore referta sunt; unde calor ille in prima conceptione partes omnes delineat, easque postmodum auget & conservat, quamdiu in corpore perdurat.

Conservatio verò ab humido primigenio, aere ambiente, calore influente.

Humidum primigenium est caloris nativi subiectum, & pabulum ordinarium, quod hic continuo absimit, ut se ipsum tueatur, quemadmodum lucerna oleo perpetuo indiget ut conservetur, & ignis, continua lignorum appositione. Et quemadmodum ignis augeri solet, aucta lignorum copia, & minui illa imminuta; sic calor nativus, aucto vel imminuto humido primigenio, augetur, vel imminuitur. Cum autem humidum primigenium nunquam augeatur, ut diximus, sed ab ipso vitæ exordio sensim minuatur, fit ut calor etiam continuam sui patiatur imminutionem, usque ad extremum vitæ. Quemadmodum etiam ignis noster non solum lignis indiget, ut sustentetur, sed etiam aere ambiente, quo reficitur ac fovetur: in angusto enim conclavi coercitus, licet sufficientem habeat pabuli materiam, statim suffocatur, ut in medicis cucurbitulis est manifestum: sic calor noster nativus continuo indiget aeris appulsu, ut commodè venti-

letur. Ille autem aer per pulmones deferretur ad cor, quod est præcipuus caloris focus: ad alias verò partes per insensibilem transpirationem, quibus deficientibus statim calor suffocatur, ut in suspensis apparet.

Quia verò calor ille nativus exiguus est in plurimis partibus corporis nostri, ideoque faciliè in illis extingueretur; fecit provida natura, ut à calore influente continuo foveretur, & sustentaretur. Unde duplex calor à Medicis constituitur, insitus scilicet, & influens. Influens autem ille è duobus caloris fontibus influit, corde scilicet ac hepate; idque cum sanguine & spiritibus.

COROLLARIUM.

Doctissimus Fernelius caloris istius nativi effectus præstantissimos admiratus, eo commotus fuit ut crederet, cum non esse ex numero qualitatum elementarium; sed sublimiorem quandam habere originem, esseque prorsus divinum ac cœlestem: quod ne impræmeditatò effutire videatur, sequentibus rationibus evincere contendit.

Prima. Omnis actio pendet à qualitate prædominante: sed dantur multæ plantæ, ut papaver, cicuta, mandragora; & animalia, ut salamandra, quæ frigida in quarto gradu censentur, & tamen vivunt, vita autem est à calore; necesse ergo est alium calorem ab elementari (qui in illis perexiguus est) diversum esse, cujus beneficio vivant, & actiones suas exercent.

Secunda. Si calor elementaris esset auctor vitæ, sulphur, arsenicum, aliaque huiusmodi, quæ intensum habent hunc calorem, potissimum viverent: sed non vivunt, quia cœlesti illo calore, & vivifico destituuntur: cadavera etiam habent adhuc calorem illum elementarem, nullam tamen vitam.

Tertia. Si calor noster esset elementaris, non haberet contrarium calorem elementarem, febrilem puta, qui eum maximè dissolvit.

Quarta. Idem confirmat Fernelius autoritate Aristotelis lib. 2. de generat. animal. cap. 3. ubi ait, calorem nativum nullo modo igneum esse, sed aliquid divinius, proportionem respondens elementis stellarum.

Verum licet summa ingenii vi magnoque artificio inventa sit hæc opinio, illi tamen non possumus acquiescere. Non sunt enim qualitatum corporis nostri species sine necessitate multiplicandæ, sed existimamus caloris nativi naturam esse prorsus elementarem, quod sequentibus probamus.

Primo, corpora cœlestia non habent qualitates primas, quia essent corruptibilia. Omnis enim corruptio à qualitatibus dependet, & sic probant Philosophi, cœlos esse incorruptibiles, quia non habent qualitates; Solem etiam probant calorem non in se habere, sed eum produci in hæc inferiora evayitæis & virtualiter, motu scilicet, lumine, influentia.

Secundo, Si calor nativus esset cœlestis, non haberet contrarium, ut ipse vult Fernelius. Sed habet contrarium frigus elementare, à summo enim frigore aliquando intereunt homines, ob caloris nativi extinctionem: Ergo, non est cœlestis.

Tertiò, Si esset cœlestis, non indigeret pabulo, & licet indigeret, non haberet in corpore nostro sibi proportionatum; cœleste enim ab elementari foveri nequit. Ad hoc respondent, calorem illum, licet cœlestis sit propter communionem, quam habet cum elementaribus, fieri quodammodo elementarem, aut saltem se habere elementari modo; quod non videtur sufficiens, quia cœlestia, cum nullo modo patiantur ab elementaribus, non potest eorum natura ita immutari, ut redoleat rerum elementarium conditiones. *Quartò,* Calor nativus ex semine ducit originem. Semen autem à sanguine ortum ducit & spiritibus, qui etiam à sanguine generantur; sanguis autem est elementaris; ergo & nativus calor.

Argumenta verò Fernelii, licet quandam veri speciem præ se ferant, à nobis tamen ita resolvì possunt.

Ad primum Respondeo, calorem in corpore vivente esse duplicem: unum quatenus mixtum est; alterum quatenus vivens. Quatenus mixtum, habet quatuor qualitates primas invicem temperatas, atq; adeò calorem, qui tantum est in potentia, cum mixta inanimata ad tactum calida non sentiantur. Quatenus vivens, habet calorem actualem, cujus beneficio vitæ functiones exercet. Et ille calor licet mixtionem non ingrediatur, & operationes exercent, à caloris mixti operationibus diversas; ab illo tamen specie non differt, sed numero tantum: quemadmodum

modum si piper in igne calefiat, calor ille actualis quem acquirit, erit diversus à calore, quem habet à mixtione: tamen uterque est elementaris.

Ad secundum Respondeo. Sulphur, arsenicum & alia non vivere defectu animæ, quæ vera & principalis est vitæ causa, calor verò est tantum illius instrumentum: causa autem instrumentalis per se nihil agit, sed pro arbitrio causæ principalis, licet calor ille mixti non concurrat ad operationes vitæ, ut diximus, sed tantum calor viventis, quo etiam destituuntur. Cadavera etiam neque animam habent, neque calorem illum actualem, immò nuperrimè mortua calorem illum servant per aliquod tempus, tamen non vivunt defectu animæ. Sic semen calore illo nativo copiosè abundat, & si non vivit, hoc fit defectu animæ: quanquam Neoterici doctiores censeant esse animatum, de quo suo loco dicetur.

Ad tertium Respondeo. Calorem febrilem esse contrarium nativo, quatenus intensior est. Eiusdem enim qualitatis gradus intensus, cum remisso collatus, habet rationem contrarii, quia illum destruit, intensiorem efficiendo. Deinde calor febrilis est contrarius nativo, ratione qualitatis passivæ sibi adjunctæ: febrilis enim siccus est, nativus verò humidus.

Denique ad auctoritatem Aristotelis respondemus, eum ad effectus caloris nativi respexisse, non autem ad naturam illius. Effectus autem huius caloris, divini ferè sunt, qui tamen animæ potius & illius facultatibus sunt adscribendi. Licet calor etiam noster igneus, artificiosè contemperatus, effectus prodat admirabiles in arte chymica, immò & in culinaria, quemadmodum & in Ægypto (sicut narrat Scaliger) ova excludi solent in quibusdam furnis ea arte constructis, ut ignis calor in illis maximè temperetur, & idoneus reddatur generationi efficiendæ.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

DE PARTIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Partium Natura.

Pars est corpus toti coherens, communique vita conjunctum, & ad illius functionem usumque comparatum.

HÆC partis definitio à Fernelio ingeniosissimè constructa, à doctissimis viris postmodum fuit comprobata. Partem enim statuit id, quod sanitatis vel morbi capax. Vultque ea omnia partis nomen non mereri, quæ licet ad corporis constitutionem concurrant, in iis tamen morbi non possunt contingere. Ab hac igitur definitione excluduntur humores & spiritus, quia toti non coherant, nec communi vita fruuntur (conf. in Lind. Melet. 1.50.51.) Excluduntur etiam pili, ungues, adeps, & medulla ossium: quia licet toti cohereant, communi tamen vita non fruuntur, neque verè nutriuntur, sed augentur tantum per juxta positionem. Ea etiam, quæ corpori præter naturam adnascuntur, ut tophi, calli, verrucæ, licet toti adhæreant, vita tamen non fruuntur. Immo neq; carnosæ excrescentiæ partes sunt, licet toti cohereant, & communi vita fruuntur, quia ad nullam actionem, nullumve usum sunt destinatæ.

Dices, Galenum & Aristotelem pilos, ungues, adipem & medullam non rarò partes appellare. *Respondeo,* Eos tunc temporis nomen partis late accipere, prout significat ea omnia quæ ad corporis constitutionem concurrunt; nos verò strictè hic accipimus, pro iis tantum quæ animata sunt, & sunt morborum subiecta.

Non levis tamen est dubitatio de pilis, & unguibus, quos inter partes viventes enumerant Neoterici non pauci: de qua controversia videantur Tardius in tractatu de pilis elegantissimo, & Plempius.

CAPUT II.

De Partium differentiis, ac primùm de partibus similaribus.

Omnes partes dividuntur in similares & dissimiles. Partes similares sunt, quæ in partes ejusdem naturæ & speciei non differentes dividuntur.

HÆC divisio ex partium materia sumitur. Cum enim pars aliqua eandem & undique similem habet materiam, *Similaris* appellatur: si verò materia sit diversa, *Dissimilis* erit æstimanda. Similem autem undique materiam dicimus habere, quæ scil. talis ad sensum primo in-

tuitu appareat, qualis nervi substantia est, quæ ad sensum omnino similis apparet. Attamen subtilius inquirenti partes quædam dissimiles in eo reperiuntur; substantia enim illius interior mollis & medullosa: interna verò durior & membranosa. Illa tamen differentia tanta non est nec adeo conspicua, quin ad simularium partium ordinem nervus referatur. Avicenna partem similem definit, *cujus partes idem nomen, eandemq; definitionem retinent cum toto.* Sic quælibet pars ossis os est, quælibet pars nervi nervus. Intellige autem perpetuò de partium materia tantum hic sermonem haberi, non autem de figura, aut usu: Nam, horum respectu, quælibet earum particula totius definitionem non retinet. V.g. nervus definitur pars similis alba, à cerebro, vel spinali medulla orta, ad motum & sensum toti corpori communicandum comparata: quæ definitio cuiuslibet illius particule non convenit.

Et illæ sunt duplices: Spermatice, & carnosæ.

Spermatice ex seminis crassamento sunt in prima corporis conformatione.

Duo sunt principia generationis nostræ, Semen scilicet & Sanguis menstruus, ex quibus omnes corporis nostri partes efformantur. Ex semine enim constituuntur prima illa stamina, quæ sunt totius corporis veluti fundamenta, nimirum ossa, ligamenta, tendines, membrane, & alia hujusmodi.

Carnosæ verò ex sanguine componuntur.

Partes carnosæ à spermaticis facillè distinguuntur, quod illæ rubræ sint & molles, hæ verò albæ, atque ut plurimum solidæ & duræ: quia verò sanguis calidus est & humidus, idè partes carnosæ calidam etiam & humidam temperiem obtrahunt. Non perinde tamen se habet de spermaticis, quæ licet semen sit calidum & humidum, sunt tamen frigida & sicca, quia seminis caliditas à spiritibus illius dependet, qui non mutantur in substantiam partis, habent enim tantum nomen efficientis in generatione, humiditas verò seminis absimitur, ut partes ex eo genitæ sicca & duræ evadant: unde cum calor in humido consistat, eo absumpto, ille etiam imminuitur. (conf. Melet. 1.79.80.81.)

Caro autem partium simularium triplex est, musculorum, viscerum, & caro propriè dicta.

Maxima omnium quantitas est carnis musculosa. Tota enim ferè corporis moles ex musculis componitur, eorumque substantia caro vulgo simpliciter appellatur. Viscerum verò substantia caro etiam appellatur, & major quidem eorum pars ex sanguine solo componitur; nonnulla tamen ex semine etiam cum sanguine permixto constituuntur: qualis est substantia ventriculi, intestinorum, uteri, & similia.

Ad partium simularium actiones ritè exercendas, una tantum requiritur conditio: Earum nempe debita temperies.

Partes similares, quatenus similares sunt, & ab organicis distinguuntur, unicam tantum actionem habent, nempe nutritionem, cujus gratia proprium & conveniens alimentum attrahunt, retinent, & sibi assimilant, quod non nisi per temperiem fieri potest; prout enim pars aliqua variè temperata est, varium poscit alimentum, idque variè immutat: unde similis actio definitur, quæ à sola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & à quolibet partis portiuncula integra & perfecta editur.

CAPUT III.

De partibus dissimilaribus, & organicis.

Partes dissimiles sunt, quæ in partes dissimilis naturæ & diversæ speciei dividuntur.

Sic cor, hepar, renes, & reliquæ partes dissimiles appellantur: quia ex multis similaribus, scilicet membranis, venis, arteriis, nervis, & parenchymate componuntur. Sic manus & brachium ex ossibus, nervis, carne musculorum, cute, & reliquis constituuntur.

Omnis pars dissimilis est organica, sed non omnis pars organica est dissimilis.

Multi dissimilare cum organico confundunt, ita ut perinde esse existiment, partes dividere in similares & organicas, ac in similares & dissimiles. Falsò tamen, cum multe partes similares sint etiam organicae. Ossa enim, venæ, & arteriæ, sunt partes similares; cum tamen sint variè conformatæ, & actiones organicas exerceant, organicae etiam dici solent: atque ita similares sunt ratione materiæ, & organica ratione formæ & figuræ.

Pars autem organica ea est, quæ determinatam edit actionem, vi propriæ conformationis.

Si partes similares simpliciter consideremus & strictè, quate-

quatenus ex unica tantum materia constant, quatenus unicam tantum edunt actionem, nempe nutritionem; tunc organicis rectè apponi possunt: hinc enim omnes corporis nostri actiones in similes & organicas passim dividi solent. Et licet unica tantum sit actio similis, ut dictum est, organicæ tamen penè infinitæ: ut prout variæ sunt, earumque unaquæque organo indiget variè conformato, sic quamplures instrumentarias partes constitui necessarium fuit. Hinc ortus est ingens ille partium numerus tanto artificio constructarum, ut admiranda corporis nostri compages inde oriatur.

Ad partium organicarum actiones exercendas, tres requiruntur conditiones, magnitudo, numerus & conjunctio.

Conformationis nomine quatuor comprehenduntur, figura, meatus cavitates, asperitas & levitas.

Non potest pars organica actionem suam ritè exercere, nisi primò debitè sit conformata, atque adedò debitam in primis figuram nanciscatur. Sic enim caput v. g. debuit esse rotundum, brachium oblongum, & ita de aliis. Deinde partes ad sua officia exercenda certos meatus & certas cavitates habere debuerunt. Sic venæ & arteriæ suos habent meatus: ventriculi meatus est œsophagus, cavitates verò totum illud spatium, quo alimenta comprehendit. Tertiò, nonnullæ partes ut commodè operentur, læves esse debent, ut aspera arteria, quæ interiori superficie lævis est & polita, ad vocem suaviter modulandam: *aspera* enim non appellatur, quòd inæqualis sit & rugosa (ut nos hinc asperi nomen accipimus) sed quòd inæquali constet substantia, cartilaginea scilicet membranosa: Nonnullæ verò partes asperæ & rugosæ esse debuerunt qualis est ventriculus interiori sua superficie, ut cibos melius contineret.

Magnitudo etiam certa & determinata unicuique parti tributa est, quæ actioni suæ exercendæ sit necessaria.

Sic jecur majus est corde, cerebrum oculo, & ita de aliis.

Certa verò actiones unica tantum ejusdem generis parte indigent, alia verò pluribus.

Sic ad loquelam unica lingua sufficit, ad comprehensionem verò plures digiti desiderantur.

Conjunctionis nomine duo comprehenduntur, situs scilicet & connexio.

Sic jecur in dextro hypochondrio situm est, lien verò in sinistro, intestina in medio abdomine, uterus inter vesicam & intestinum rectum. Sic ossa ad motum efficiendum in articularibus invicem connectuntur: contra verò labra & palpebræ ad sua munia exercenda connecti simul non debuerunt, sed disjuncta, & separata relinqui.

Duplices autem sunt partes organica, principes, & ignobiles.

Principes sunt, quæ ad individui conservationem absolute sunt necessaria, & toti corpori facultatem & spiritus largiuntur.

Et illæ sunt tres, Cerebrum, Cor, & Hepar.

Tres sunt facultates in corpore nostro, ut infra docebitur, animalis, vitalis, & naturalis: & unaquæque facultas peculiarem sedem obtinuit in peculiari membro in quo clarius elucet, & à quo universum corpus cum spiritibus influit, qui etiam in ea generantur: inde partes illæ principes fuerunt appellatæ. Hæc est antiqua & in scholis trita Medicorum doctrina, quam in gratiam tyronum proponimus, ab eaque in schola medica nefas est recessisse: licet cum Peripateticorum dogmatibus nequeat consistere, qui volunt animam cum suis omnibus facultatibus esse totam in toto & totam in qualibet parte, unde non opus videtur facultates influere, cum in qualibet parte sint, & ubique operentur, si convenientia naturæ fuerint instrumenta, unde Aristoteles, si oculus esset in pede, pes videret. *Melet. I. 57. &c.)*

Ignobiles sunt, à quibus facultates & spiritus non promanant, quæve principalibus inserviunt, & famulantur.

Sic sensuum organa solius cerebri gratia sunt constructa: sic pulmo, diaphragma, & arteriæ, soli cordi temperando, expurgandoque dicatæ sunt: sic ventriculus, intestina, lien, renes, utraque vesica, propter hepar sunt condita, Uno verbo omnes totius corporis partes ignobiles dicuntur, exceptis tribus principibus nuper enumeratis. Gal. tamen in arte parva. Testes inter principes partes enumerat, quia ad speciei conservationem sunt necessarii. Distingamus ergo, esse partes principes ratione speciei, non autem ratione individui.

COROLLARIUM.

Quæ de singularum partium nomine, substantia, temperamento, figura, situ, connexione, usu, aliisque jam dicenda

forent, tam accuratè & perspicuè docentur à doctissimo Laurentio in sua *Hist. Anatom.* & Gregor. Horstio de *nat. hum.* ut eandem cramben denuò recoquere superfluum nimis videretur. Coniungi tamen debent quoad vasa salivalia, lymphatica, lactea, sanguinis circul. & alia nuper demonstrata, ab *Anatomicis* recentioribus maximè Barthol. Veslingio, & Charleton. (*Melet. I. 83. ad 89.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De Facultatibus & functionibus.

CAPUT PRIMUM.

De Facultatum & Functionum natura.

Quia Facultates & Functiones ab anima dependent, tanquam prima causa, idè quid illa sit, prius est dicendum.

Anima igitur est forma substantialis corporis viventis, per quam vivimus, sentimus, nutrimur, intelligimus, & loco movemur.

EAm definit Aristoteles *ἐντελέχειαν* corporis organici, *potestate vitam habentis*, quæ definitio terminis obfcuris concepta est, & exquisita indiget explicatione. Nos ideo hanc nostram magis perspicuam, & ad rei cognitionem magis accommodatam æstimamus, quia cum homo constet materia & forma sicut corpora omnia physica, & materia illius sint omnes partes, jam anima debet esse illius forma. Cum enim actiones omnes dependant à forma, & anima sit causa, & principium omnium actionum corporis viventis, anima forma illius debet constitui. Hinc, absente anima, nulla actio in corpore potest exerceri. Unde illa per actiones tantum dignoscitur, quia substantiæ immateriales non nisi per affectus dignosci possunt. Variæ autem illæ actiones ab anima exercentur per potentias & proprietates diversas, quæ illius essentiam proximè sequuntur, ab eaque immediatè dependent, & illæ proprietates facultates appellantur, de quibus nunc agendum.

Facultas est accidens proprium, & inseparabile ab anima, per quod certas functiones in corpore exercet.

Facultates sunt accidentia, quæ ad secundam qualitatis speciem referuntur. Earum subjectum est anima, cui inhaerent, non tamquam accidentia communia, sed tamquam propria & inseparabilia: unde male Fernelius illas ab anima separari posse affirmat, quod tamen conatur ostendere exemplo auctricis facultatis quam aboleri vult, post ætatis vigorem. Attamen facultas illa nunquam aboletur, sed feriatur tantum propter defectum instrumentorum: totum enim alimentum absumitur in nutritione, quia corpus grandius factum amplius vult nutrir; & calidum innatum debilius non potest incumbere accretioni, quam etiam natura negligit, dum ad justam proportionem corpus perduxit: non tamen perit illa facultas, sicut nec facultas procreandi in puero deperdita est, sed quiescit tantum usque ad pubertatem, donec semen elaboratum inveniatur, functioni suæ exercendæ idoneum.

Functio est motus activus, seu affectus facultatis in aliqua corporis parte.

Quemadmodum facultas formam seu animam immediatè sequitur, ita functiones à facultatibus dependent, tanquam effectus à suis causis. In hoc autem actiones à facultatibus distinguuntur, quòd facultates animæ sint propriæ, functiones verò toti compositæ. Proinde ut actio exerceatur, non solum debet adesse anima suis facultatibus stipata, sed etiam recta organi ad agendum dispositio, qua malè constituta actiones etiam malè vel nullo modo exercentur.

Notandum autem est, in partibus, præter actionem propriè dictam, duo alia spectari, nempe *opus*, & *usum*. Opus est actionis effectus, cum scilicet illa objectum habeat reale & permanens. Verbi gratia, chylus in ventriculo, qui ex illius concoctione fit, opus nominatur: item & sanguis in hepate. Usus vero partis est cum pars actionem ex se non edit, sed alterius actionem adjuvat, eique commoditatem affert, ut mesenterium, quod est tantum venarum meseraicarum fulcrum. Sic Epiploon seu Omentum ventriculi calorem fovet, eumque contegit, tanquam vestimentum. Itaque *usus* ab *actione* distinguitur, quòd hæc in perpetuo motu consistat, nec sine eo concipi possit; ille verò in otio partis sit constitutus; imò in mortuis aliquando permanet, ut patet usu cutis, qui est ad tangendum totum corpus, & de usu calvariae ad cerebrum continendum (*Melet. I. 66. ad 60. 5. ad 98.*)

CAPUT II.

De Facultatum & functionum differentiis.

Facultates & functiones sunt triplices, naturalis, vitalis & animalis.

Tres spirituum differentiae supra fuerunt institutae, quorum unusquisque in peculiari parte producit, ab eaque influit in universum corpus, unde tres etiam partes fuerunt enumeratae, illorum spirituum officinae. Superest jam, ut tres etiam facultates constituantur, quae in illis partibus praecipuam sedem habeant propter instrumentorum dispositionem, in iisque potissimum actiones suas exercent. Hae actiones totidem esse debent, quot facultates, cum earum sint effectus, imò cum facultates non nisi per functiones innotescant, ut dictum est, triplex earum numerus inde fuit constitutus, quod tria actionum genera invicem maximè distincta in corpore appareant, quorum unumquodque in suas etiam species subdividitur, ut infra apparebit.

Quod autem tres istae functiones atque adeo facultates omnino inter se distinguantur, multis experimentis patet.

Primo enim animalem facultatem à naturali distinguere satis ex eo conspicuum est, quod multae partes, ut ossa & cartilagineae, sensu motuque privatae sint, & tamen vivunt & nutriuntur.

Deinde vitalem ab animali distinctam esse, hoc indicat, quod nobis dormientibus, aut ab omni opere cessantibus, cor tamen pulsatur cum arteriis, neque sequitur ullo modo imperium voluntatis. *Denique*, vitalem à naturali distinguere ostendit pars atrophica laborans, aut totum corpus in marasmo, quod jam alimenti defectu contabuit, vivit tamen per facultatem à corde, quae illud tuetur & conservat.

Obijciat aliquis, Galenum in *libris de symptomatum differentiis* duas tantum facultates constituere, nempe animalem & naturalem, vitali omitta. *Respondeo*, Galenum ibi naturalis nomen latè accipere, pro eo omni, quod non est voluntarium, atque ita facultatem vitalem sub naturali includere: respicit enim ibi accuratam dividendi legem, quae sit per opposita membra, ita ut hoc modo voluntarium involuntario opponatur. Cum autem functio animalis voluntaria sit, vitalis verò & naturalis involuntaria, & utraque vi naturae tantum perficiatur, ideo sub nomine naturalis ibi utramque expressit, quamvis alibi distinguat multis in locis.

CAPUT III.

De Facultate & Functione naturali, ejusque speciebus, ac primùm de nutritione.

Facultas naturalis est illa anima vis, qua corpus per calorem nativum nutritur, augetur, & simile secundum speciem generat.

Et triplex est, nutritrix, auctrix & generatrix.

Illinc triplex est functio, nutritio, auctio, & generatio.

In animatis corporibus tria maximè sunt necessaria: conservatio individui; ejusdem quantitas idonea, & conservatio speciei. Substantia individui variis ex causis tam internis quam externis, continuo dissipatur, deque ea semper aliquid decedit: quod nisi reparetur alimento, animal citò interiret. Ut itaque illud corpus aliquo temporis intervallo conservetur, prima facultas quae *Nutrix* dicitur, est necessaria. Quoniam autem natura rebus singulis certam definit magnitudinem, ut sua munera obire posset, secundo loco *Auctrix* facultas erat necessaria, cujus beneficio corpus animatum ad illum terminum perducitur: unde hae potentia non formae in materia conservationem, sed ad viventis opera veluti finem respicit. Tandem cum animata sint caduca, corruptionibus obnoxia, ne illorum species deficerent, *Procreatrix* erat necessaria, qua species ipsa conservatur, licet individua corrumpantur.

Nutrix facultas est illa anima vis, qua alimentum vi caloris innati in corporis substantiam convertitur, ut reparetur id quod absumitur.

Illius actio dicitur nutritio, quae est deperdita corporis nostri substantiae instauratio.

Calor natus nunquam in corpore otiosus manere solet, ut supra fuit propositum, sed continuo in humidum agit, illudque absumit & dissolvit. Ne igitur contabescat animal & intereat, quod deperditum est, debet instaurari: unde ex sententia Hippocratis, homo ultra septem dies

River. Opera Medica.

vivere non potest sine alimento. Atque ita nutritio solis viventibus erit propria: licet enim ignis ab ipso Aristotele nutrirī dicatur & augeri materia combustibili, non est tamen vera nutritio, sed tantum improprie dicta. Ad veram enim nutritionem & accretionem tria requiruntur ex Aristotele. *Primo*, ut ex materia extrinsecus accedente res nutriatur & augeatur; *Secundo*, ut idem numero servetur id quod augetur; *Tertio*, ut non solum toti, sed singulis etiam particulis facta sit accessio magnitudinis. Jam verò in ignis nutritione non manet idem numero ignis, sed ratione materiae, quae comburitur, fit alius atque alius: neque omnibus ejus particulis fit additio magnitudinis, ut propterea vera & propria nutritio igni non competat; sed per analogiam tantum nutritio dicatur.

Dices: si in nutritione alimentum convertitur in substantiam partium, nutritio non differt à generatione. *Respondeo*, non re quidem distinguere, sed ratione tantum, scilicet secundum diversitatem totius & partis. Nutritio enim est partis substantiae generatio, exiguae portionis carnis jam consumptae, generatio verò totius carnis & totius substantiae. Ideoque illa *adgeneratio partium*, haec verò simpliciter *generatio* à Philosophis appellatur.

Nutrici facultati quatuor alia subserviunt, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix.

Earum verò actiones sunt attractio, & retentio, concoctio, & expulsio.

Illarum unaquaeque duplex est: Officialis & privata.

Officialis est, quae non solum partis, in qua exercetur, sed etiam totius corporis nutritioni inservit. Privata verò, quae partis tantum in qua exercetur, nutritioni inservit.

Partes, quae actiones edunt officiales, publicum munus habere dicuntur, reliquae verò privatae. Sic ventriculus & hepar actionem edunt officialem, quia non sibi solum, sed & toti corpori alendo alimentum attrahunt, retinent, concoquunt, & expellunt. Os verò caro, & similia privatam actionem edunt, quia alimentum tantum attrahunt, quod sufficit ad sui nutritionem.

Attractrix facultas est ea vis anima, per quam partes familiare attrahunt alimentum.

Quia omnes partes non una eademque substantia sunt praeditae, neque temperamento eodem: ideo quodvis alimentum illis nutriendis non est aequè aptum, sed unaquaeque pars ad se attrahit illud, quod magis sibi est familiare per facultatem illam nutriticis famulam, quae auctrix appellatur.

Attractio privata per calorem & siccitatem fit.

Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras rectas.

Omnes actiones naturales fiunt à temperie, non tamen eadem omnes; sed prout diversae sunt, diverso gaudent temperamento. Certum tamen est, omnes à calore adjuvari, sed nunc cum humiditate, nunc cum siccitate junctas. Atque ita attractio partium singularum calore & siccitate adjuvatur, & per eas solas perficitur, quod de tractione privata est audiendum. Officiales enim actiones non sola temperie perficiuntur, sed organis etiam indigent certo modo dispositis. Et sic attractio officialis non modò per dictas qualitates, sed etiam per fibras rectas exercetur, quae dum sese contrahunt, alimentum alliciunt.

Retentrix facultas est ea vis anima, per quam partes attractum retinent alimentum.

Partes alimentum attrahunt, tamquam sibi familiare & amicum, illudque ideo attrahunt, ut eo fruantur. Non possunt autem eo frui, nisi aliquandiu retineant: ideo alia necessaria fuit facultas, cujus beneficio alimentum in singulis partibus retineatur.

Retentio privata à caliditate & siccitate adjuvatur, sicut & attractio.

Officialis verò non solum illis qualitatibus, sed etiam fibris obliquis exercetur.

Partes naturales, quae officialem actionem exercent, tribus fibrarum generibus intertextae sunt, rectis, obliquis, & transversis. Rectarum beneficio fit attractio, obliquarum retentio, transversarum expulsio, ut mox dicetur. Illae enim omnes fibrae illa munera exercent sese contrahendo: sicut omnes muscoli, dum partes variis motibus agitant, sese contrahendo versus suum principium, illud praestare solent.

Concoctrix facultas est illa anima vis, per quam partes alimentum immutant, sibi que assimilant.

Sic cibum tum dicimus concoctum esse in ventriculo, hepate, & aliis partibus, quando in colore, odore, sapore, & primis qualitatibus, tum etiam in substantia, partibus est assimilatus. Quod ipse Galenus voluit lib. 8. de compositione

tionem medicamentorum, ubi concoctionem vocat alterationem, quæ eò usque procedit, donec alimentum in partem similitudinem sit transmutatum. Ubi etiam docet quomodo differat *concoctio à nutritione*, nam concoctio est assimilatio; nutritio verò unio illius quod assimilatum est. Aristoteles concoctionem definivit *perfectionem à calore naturali & proprio ex oppositis passivis*; quæ nimis philosophica est, & nimis lata, nec coctionum naturam, quæ in corporibus nostris sunt, proximè declarat.

Concoctio qualibet, corporis nostri calore & humiditate perfici solet.

Tres apud Philosophos proponuntur concoctionis species: *Maturatio*, quæ est concoctio, quæ fit in fructibus, *Assatio*, quæ fit ab igneo calore; & *Elixatio*, quæ fit à calido & humido. Concoctio quæ fit in corpore nostro, est elixatio quædam, vel alteratio elixationi similis. Fit enim à nativo nostro calore, qui multo humore est temperatus; tum etiam alimenta, ut bene concoquantur, multo humore perfusa esse debent.

Nota, concoctionem officialem ab his qualitatibus tantum perfici, nec ullis fibris indigere, quemadmodum reliquæ tres actiones nutritioni subservientes.

Triplex autem sit concoctio in corpore nostro, nimirum chylosis, hamatosis, & epulosis. Chylosis fit in ventriculo; hamatosis in hepate, epulosis in singulis partibus.

Harum coctionum modus, earumque excrementa, in *sectione de humoribus* fuerunt proposita. Si quis tamen pleniorum earum expositionem desideret, & controversias quæ circa illas excitari solent, consulat Andreæ Laurentium in *Historia anatomica*, ubi hæc omnia fusè & perspicuè more suo exponit.

De concoctione in genere hoc peculiare notetur Theorema, à Philosophis & Medicis concessum, quod scilicet omnis concoctio fiat incrassando.

In laudabili concoctione humidum cum siccò permiscetur, & partes humidae, ad alendum magis aptæ, cum terreis alimentariis uniuntur; portio verò humida tenuior magisque dissipabilis, actione caloris absumitur, unde coctio procedit incrassando.

Verum sequentia contraria videntur demonstrare. *Primo* enim chylus ex pane confectus, eo tenuior est, sanguis chylo, spiritus sanguine, qui ex iis consequenter generantur.

Deinde, urinae crudæ appellantur, si tenuiores sunt vel crassiores: ergo coctio in certa substantiæ moderatione consistit, non autem in crassitie.

Ad *Primum respondeo*, in singulis coctionibus crassa excrementa secerni, quæ reliquam massæ alimentariæ partem relinquunt tenuiorem. Illa tamen, ex se & ab excrementis distincta, crassior evadit: & hæc etiam sola dicitur concocta, reliqua verò secreta ut inutilis. Illa enim quæ secernuntur, non sunt propriè materia coctionis subjecta, sed illud tantum coctionis subjectum dici debet, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem, à quo facta omni excrementorum secretionem, constat aliquid necessario toto tempore coctionis vi caloris actum effluere, atque ita rem ipsam, quæ coquitur, crassescere.

Ad *secundum respondeo*, urinas illas, quæ ob nimiam crassitiem crudæ appellantur, crassitiem illam non habere ex propria substantia, sed ex alterius rei crassæ permixtione, quæ non potuit separari propter defectum concoctionis, quæ beneficio caloris heterogenea separare solet.

Facultas expultrix ea est, per quam partes post concoctionem res sibi inutiles expellunt.

Quidquid à partibus fuit attractum, in illarum substantiam totum transmutari nequit, sed semper alienum remanet quippiam, quod concoctionem accipere non potest; ideo tamquam alienum & superfluum expelli debet, quod *Excrementum* hac ratione appellatur. Necessaria idcirco fuit illa facultas, qua aliena foras expelluntur, ne quid naturæ noceant. Imò partes officiales non solum excrementa, sed etiam substantias utiles expellunt, dum scilicet totum alimentum non possunt in suam naturam convertere, postquam illud aliquandiu retinuerunt, eoque oblectatæ sunt, tamquam onus superfluum, & inutile pondus ad alias partes deponunt. Et hac ideo ratione ipsæ substantiæ alimentariæ excrementa utilia appellantur, ratione partium, quæ eas expellunt, quia quodcumque expellitur vel excernitur, excrementum communi vocabulo solet nuncupari.

Expulsio privata per calorem & siccitatem fit.

Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras transversas.

Nulli debet esse mirum, cur attractio, retentio, & expulsio, cum sint actiones valde diversæ, ab iisdem qualitatibus perficiantur, nempe calore & siccitate; nam hoc peculiariter demonstrat, superiorem actionum causam esse agnoscendam, quam temperiem; quæ est tantum instrumentum formæ. Sic uno & eodem instrumento artifex diversa admodum opera perficere solet, licet negandum non sit, diversos caloris vel siccitatis gradus ad hanc vel illam actionem magis requiri, qui tamen nobis sunt incogniti.

Fibræ verò transversæ expulsionem officialem valde juvant, quia illæ potissimum dum contrahuntur, partem comprimunt. Per compressionem autem fit expulsio.

COROLLARIUM.

Facultatum & functionum nutritioni ministrantium numerus mancus & deficiens quamplurimis videtur, quæ præter functiones jam allatas multæ aliæ proponuntur à Galeno & aliis auctoribus: at quot functiones reperiuntur, tot etiam facultates earum causæ erunt agnoscendæ.

Primo igitur Galenus appetentiam in ventriculo constituit, non solum animalem, quæ sensu percipitur, & fames appellatur; sed etiam naturalem, qua conveniens alimentum naturali appetitu desiderat, qua etiam præditæ sunt singulæ corporis partes.

Secundo, idem Galenus, præter jam dictas facultates, secretivam & distributivam enumerat. *Primo* enim de *facult. nat.* cum docuisset concoctricem in venis & partibus adesse: addit, opus esse secretitricis, ut ea quæ superflua vel inutilia sunt, ab utilibus separentur, deinde expellantur. & *3. de symptomatum causis*, symptomata recenset, quæ secretionis & distributionis vitio contingunt. Icterus enim secretionis defectu fit, atrophia verò distributionis.

Tertio, appositio & assimilatio à reliquis prædictis differunt: ergo plures sunt constituendæ.

Ad *primum respondeo*, Appetentiam ab attractione non differre reipsa, sed tantum ratione. Est enim insita illa attrahendi vis non promiscuè, sed cum delectu: illius scilicet, quod partibus familiare existit.

Ad *secundum respondeo*, distributionem & secretionem non esse distinctas facultates, sed potius mixtas, quæ ad aliarum operationes consequuntur. Distributio enim alimenti per corpus universum fit, aliis partibus expellentibus, in quibus humor redundat, aliis verò trahentibus, in quibus deficit, ut ipse Galenus testatur. Atque ita partim ab attractrice, partim verò ab expultrice dependet. Sic etiam secretio tum solet fieri, cum retentrix partium facultas illud, quod sibi utile est, servat: expultrix verò inutile expellit.

Ad *tertium respondeo*, appositionem & assimilationem non esse ab aliqua facultate peculiari, sed varios tantum esse concoctionis gradus, ita ut à primo alterationis motu usque ad perfectam *epulosis*, per intermedia progrediatur.

Quod autem à Galeno ista omnia propriis ac distinctis nominibus doceantur, hoc factum est clarioris doctrinæ gratia non autem, quod sint revera distinctæ ab aliis actionibus.

C A P U T IV.

De Auctrice facultate, & de Accretione.

Auctrix facultas est illa vis anima, qua corpus ex alimento in suam substantiam converso, in omnem dimensionem extenditur, & justam magnitudinem consequitur, ad actiones convenientes exercendas.

Hinc Auctio, sive Accretio est corporis in quamvis dimensionem, scilicet longum, latum, & profundum, ampliatio.

Hinc distinguitur accretio naturalis ab ea, quæ arte fit. Illa enim, quæ artificiosè augentur vel extenduntur, tantum amittunt in longitudine, v. g. quantum illis accedit in latitudine, & contra. Distinguitur etiam hoc modo vera accretio à *pinguefactione*, quia pinguefactio non fit secundum omnes dimensiones, sed maximè tantum secundum profunditatem. Distinguitur etiam ab accretione lapidum & metallorum, quæ fit per *juxta positionem*, non autem per internam partium amplificationem, ex alimento per nutritionem converso. Eadem enim via procedit ac nutritio, eademque materia partes augentur qua nutriuntur.

Licet

Licet accretio fiat per viam nutritionis, ab ea tamen realiter distinguitur.

Auctrix ista facultas ita conjuncta est nutrici, ut citra illius opem nequeat compleri. Unde multi unam eandemque facultatem esse asseruerunt, propterea auctricis nulla est propria actio, diversa à nutrice. Sed quando tantum reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiano effluvio perierat, tunc corpus simpliciter nutrir dicitur: quando verò plus reponitur, tunc augetur & accrescit. Sed magis & minus non variant actionis speciem, quare facultas auctrix à nutrice non erit diversa, cum unum & idem habeat objectum, nempe nutrimentum.

Certum tamen est, has duas facultates plurimum inter se differre, idque multis modis: *Primo* enim fine inter se differunt. Nutricis enim finis est instauratio partium consumptarum; Auctricis verò, justæ magnitudinis acquisitio. *Secundo* differunt forma. Nutritionis enim forma est unio alimenti, accretionis verò motus extensionis. *Tertio* differunt modo mutationis. In nutritione enim nulla fit mutatio corporis secundum locum; at quoque augetur locum mutat: quod enim augetur, majorem occupat locum. *Quarto* differunt ratione temporis, nutritio enim omni tempore fit, accretio verò definitum habet durationis tempus.

Accretionem autem non fieri ex redundantia alimenti, perfecta scilicet nutritione, inde patet, quod crescere & augeri videantur, qui pauca admodum utuntur nutritione, ut patet in pueris & adolescentibus morbo detentis, qui licet valde emaciati, continuo tamen crescunt, propterea quod auctrix facultas ea potissimum ætate operatur, & ita potens est, ut ipsi nutrici alimentum subripiat, ad partes solidas agendas: Accretio enim fit circa solidas partes potissimum, ossa nimirum, ad quorum extensionem totum corpus extenditur. Ideo auctricis vi alimentum ad illas partes rapitur, & carnosæ debito suo nutrimento defraudantur: unde qui crescunt, ut plurimum macilentis apparent. Contra verò multi conspiciuntur pingues & bene faburrati, atque opiparè viventes, qui tamen debitam & decentem corporis proceritatem non attingunt.

Licet autem auctrix facultas & nutritiva idem habeant objectum, scilicet nutrimentum: eo tamen utuntur diverso respectu. Nutritiva enim facultas eo utitur, quatenus substantiam partis conservat simpliciter: Auctrix verò quatenus substantiæ magnitudinem & justam quantitatem intendit. Nam quamvis substantia, quæ nutritione acquiritur, quanta sit; quoniam materialis substantia absque quantitate consistere nequit: nutritio tamen substantiam non respicit, quatenus habet quantitatem, sed tantum, quatenus est substantia. Accretio verò eam substantiam respicit, quatenus est substantia, sed quatenus habet quantitatem. Sic quatenus mutatur sanguis in carnem, verbi gratia, eatenus est nutritio, quæ solam carnis respicit substantiam: quatenus verò mutatur in carnem majorem, eatenus est accretio, quæ non respicit substantiam carnis, sed tantum illius quantitatem.

Terminus accretionis non est continuus usque ad finem vite, sed ut plurimum ad vigesimum quintum, vel trigessimum ætatis annum extenditur.

Unicuique corpori viventi certus magnitudinis terminus est à natura constitutus ideoque tamdiu crescit corpus vivens, quamdiu ad terminum illum non pervenit. Cum verò debitam suam magnitudinem assecutum est, ex præscripto naturæ in ea acquiescit, neque ulterius in crescendo progreditur. Deinde, cum accretio pendeat immediate ab extensione solidarum partium secundum trinam dimensionem, sequitur, corpus tandiu crescere; quandiu singulæ illius partes possunt hoc modo extendi. Jam autem progressu ætatis ob continuam humidi primigenii consumptionem ita tandem indurantur & exsiccantur, ut amplius non sint idoneæ ad extensionem.

Quamvis autem post dictum tempus auctrix facultas non amplius operetur, non tamen corrumpi, aut otiosam manere dicendum est, ut voluerunt quidam; quia non est necesse animæ facultates semper esse in actu secundo, & operari; non enim semper intelligimus, actu generamus, aut loco movemur, & propterea quoque non est necesse non semper augeri, sed facultates feriantur, cum finem propositum sunt adeptæ. Sic etiam auctrix cessat adepto fine, nimirum justo magnitudinis termino. Deinde est impedita, quia non habet subjectum dispositum, scilicet corpus extensioni aptum. Est igitur duplex causa: una à fine, altera à subjecto desumpta.

Hinc sese offert problema scitu dignum: cur omnes homines ad eandem magnitudinem non perveniant, sed quidam sint aliis multò procerioris, quidam verò brevioris stature? *Respondeo*, triplicem esse hujus rei causam: *prima* desumitur ex diversa corporum dispositione: quod enim corpora sunt humidiora & calidiora, eò sunt aptiora ad extensionem, magisque & citius crescunt quàm frigida & sicca; quorum partes non ita sunt extensioni aptæ. *Secunda* sumitur ex nutritione: quo enim perfectius & copiosius nutritur corpus, eo etiam magis & velocius crescit, & quod imperfectius & parcius, eò minus & tardius. *Tertia* sumitur à similitudine parentum: ex proceris enim parentibus filii proceri, ex parvis parvi oriuntur, quia semen omnium partium ideam, omnesque earum conditiones transfert à parentibus.

CAPUT V.

De Generatrice facultate, & de Generatione.

Generatrix facultas est ea vis animæ, qua homo sibi simile producit, ad perpetuam speciei conservationem. Generatio est sui similis productio.

Generatio apud Philosophos duplex est, univoca & æquivoca. *Univoca* dicitur ea, in qua unumquodque sibi simile generare solet: talis est generatio omnium animalium perfectorum. *Æquivoca* verò est, in qua res diversæ & dissimilis naturæ generantur: talis est generatio animalium imperfectorum quæ ex putredine oriuntur: Ergo perfectis animalibus potissimum competit generatio univoca: unde muli & eunuchi non sunt apti ad generandum. Hinc patet, generationis nomen non ita latè usurpari apud Medicos, quemadmodum apud Philosophos, qui omnem formæ in materiam introductionem, generationem appellant: hic verò tantum sumitur pro sui similis productione, & procreatio appellatur.

Generatrici facultati due alia subserviunt: alteratrix & conformatrix.

Alteratrix est, quæ subjectam generationis materiam alterat & immutat.

Subjecta generationis materia est semen, quod in variarum partium naturam transire nequit, nisi prius omnes illius qualitates, tam primæ quàm secundæ, variè immutentur: ideo tributa est animæ peculiaris facultas, quæ munus istud perficiat, alteratrix seu immutatrix ideo appellata.

Conformatrix est, quæ toti corpori & singulis ejus partibus debitam formam & figuram largitur.

Seminali materiam alteratam & præparatam excipit facultas conformatrix, ex eaque omnes corporis partes effingit, & unicuique harum debitam magnitudinem, figuram, situm, connexionem, & alia omnia commodè assignat, quæ ad cujusque peculiare actiones commodè exercendas requiruntur.

COROLLARIUM.

Reliqua omnia quæ à facultate generante dependent, fusiùs exponentur in *sequenti sectione*, in qua de hominis procreatione agetur.

CAPUT VI.

De Facultate Vitali.

Facultas Vitalis est ea vis animæ, per quam spiritus vitales in corde generantur, & vita in toto corpore conservatur.

Peculiarem esse in corde facultatem à reliquis distinctam, indicant spiritus, qui magna copia à corde influunt in arterias. Omnis autem spiritus est alicujus facultatis instrumentum. Facultas autem illa spiritus vitales generat in corde, qui spiritus sunt subjectum caloris influentis, quæ duo in singulas corporis partes diffunduntur, earumque calorem & spiritum insitum conservant. Cum autem in calore insito vita constituatur, illius conservatio erit vitæ conservatio; unde hæc facultas Vitalis seu vitam conservans, rectè appellatur. Atque adeo vita erit actio ab illa facultate, tanquam effectus à sua causa, dependens.

Vitali facultati ministrant pulsus, & respiratio.

Malè asserunt quidam, pulsam esse præcipuam actionem viralem, eamque a facultate vitali dependere immediate; nam vita, ut diximus, ab illa proximè dependet; pulsus

verò est tantum actio illi ministrans, oriturque à facultate pulsifica, cujus tantum vis est, cor & arterias dilatare & constringere: quo modo facultati vitali inservit.

Pulsus est functio cordis & arteriarum, composita ex systole & diastole, cum intermedia quiete, orta à facultate pulsifica cordis, ad spirituum vitalium generationem adjuvandam, eorumque distributionem per totum corpus efficiendam.

Pulsus cordis & arteriarum, ex tribus partibus componitur: diastole nimirum, systole, & intermedia quiete. Per *Diastolen* cor & arteriæ implentur. Cor quidem dum dilatatur, aerem attrahit pulmonibus per arteriam venosam & sanguinem à vena cava, ut ex illis in sinistro sinu commixtis, spiritus generetur. Arteriæ verò dum dilatantur, spiritus attrahunt à corde, iisque implentur, tum etiam aerem externum per orificia, quæ ad cutem desinunt. Et hoc modo fit *transpiratio*, quæ aeris externi intromissione calorem internum temperat & fovet; omne enim calidum frigidum moderato conservatur, ex Hippocrate.

Per *systolen*, sive contractionem, cor fuliginosa excrementa, ex spirituum generatione orta, per arteriam venosam, ad pulmonem expellit. Arteriæ etiam fuliginosos vapores in ipsis contentos per insensibilem transpirationem expellunt, & spiritus ad partes majori copia amendant.

Denique inter systolen & diastolen *intermedia* quies contingit, quia non potest fieri transitus ab uno contrario ad aliud, nisi per medium.

Dubium esse potest, quo feratur sanguis & spiritus in corde contentus, dum illud constringitur? *Respondeo*, duas esse auriculas in corde, unam scilicet in dextro sinu, alteram verò in sinistro: illæ autem dilatantur, dum cor constringitur, atque ita implentur, dextra nimirum sanguine in dextro sinu contento; sinistra verò spiritibus, qui in sinu sinistro continentur.

Ad pulsum autem efficiendum tria requiruntur: facultas, instrumenta, & usus.

Primo requiritur facultas pulsifica, quæ est primum agens & principale. Secundo instrumenta requiruntur pulsui apta, nimirum cor & arteriæ, quæ à facultate illa commoventur. Tertio denique requiritur usus & necessitas, facultatem ad agendum impellens, nimirum spirituum generatio, calorisque nativi conservatio.

Respiratio est actio partim animalis, partim naturalis, quæ per os ducitur aer ad pulmones, distento thorace, & vapor fumidus excluditur eodem contracto ad nativi caloris conservationem, & spiritus vitalis generationem.

Respirationis sicut & pulsus tres sunt partes, *inspiratio*, *expiratio*, & *intermedia quies*. Inspiratione thorax dilatatur per musculos huic rei destinatos, & ad thoracis dilationem pulmo etiam dilatatur, ne vacuum detur in illa cavitate, atque pulmo aere impletur, tanquam folles, eoque aere inspirato cordis æstus temperatur, & spiritus vitales generantur, ut dictum est. Expiratione verò thorax & pulmo contrahuntur; seseque contrahendo, aerem calidum & fuliginosos vapores à corde emissos, foras excludunt.

Ad respirationem etiam efficiendam tria concurrunt: facultas, instrumentum & usus.

Primo, concurrunt facultas animalis, musculos thoracis movens, tum etiam naturalis insita, quæ pulmonem impellit ad motum, ut cordi auxilietur.

Secundo, concurrunt instrumenta, seu partes omnes respirationi dicatæ. Ac denique usus, seu necessitas respirandi, ad calorem cordis ventilandum. (*conf. Melet. I. 103. & c.*)

COROLLARIUM.

Maximè controversitur, an respiratio sit purè animalis an verò mixta, scilicet partim animalis, partim naturalis? Cujus rei elegantem disputationem vide apud Laurentium quæst. 20. lib. 9. Horstium de natur. human.

CAPUT VII.

De Facultate & Functione animali, ac primum de principibus facultatibus.

Facultas animalis est ea vis animæ, per quam homo sensum, motum, & principes animi functiones exercet.

Principes sunt res, imaginatio, ratiocinatio & memoria.

Imaginatio est illa actio animæ, quæ omnium objectorum species, quæ sensibus externis offeruntur, percipiuntur, & se invicem discernuntur.

Unusquisque sensus proprium & peculiare habet objectum, (ut infra apparebit) cujus speciem recipit in proprio organo: eum tamen non dijudicat; hoc enim pertinet

ad solam imaginationem, ad quam feruntur species per spiritus; qui à cerebro influunt per nervos, ad sensuum instrumenta. Cum igitur cerebrum sit sedes principum facultatum, dum sensuum diversorum objecta illi communicantur, primo illa in imaginatione representantur, & à se invicem distinguuntur, quod sensus peculiare nequeunt præstare: visui enim, v. g. lactis albedo sola representatur, non autem dulcedo; gustui verò contra dulcedo, & non albedo. At imaginatio utrumque simul percipit, & rectè distinguit cujus sensus sint objecta. Præterea imaginatio non solum res præsentis; sicut sensus, sed etiam absentes percipit, & in animo representat, multaque inde componit; quæ sæpe nunquam extiterunt, ex analogia tamen eorum, quæ sensibus sunt conspicua.

Philosophi eas animi operationes, quas nos sub imaginatione, cum Galeno complectimur, in duas species distinguunt, scilicet in sensum communem, & phantasiam, sive imaginationem; voluntque sensum communem species tantum percipere objectorum præsentium, imaginationem verò etiam res absentes sibi proponere, ac si præsentis essent, nec non res quæ non sunt, quæ etiam sunt impossibiles, sibi proponere. Cum autem hæc tantum differant modo operandi, non est necesse à facultatibus specie diversis dependere.

Ratiocinatio est illa animæ actio, per quam homo discit, intelligit, & ratiocinatur.

Hæc homini est peculiaris, cum reliquæ sint etiam brutis communes. Illa autem species rerum ab imaginatione recipit, easque dividit ac componit, earumque naturam & essentiam investigat, discursus beneficio, nec non bona à malis, & vera à falsis distinguit, ex iisque multa elicit, quæ sub sensum non cadunt, quæ tamen vera esse mens certò cognoscit. Hinc ortæ sunt omnes scientiæ, quæ adhuc sublimioris hujus facultatis vi addisci, & edoceri solent.

Memoria est illa animæ operatio, quæ receptas rerum species retinet & conservat.

Rerum species semel in animo receptæ, diu conservantur: ita ut longo etiam tempore, postquam à sensibus sunt perceptæ, menti & imaginationi representantur. Ideò constituta est tertia facultas, à reliquis distincta, quæ omnes illas species conservet, tanquam horreum quoddam, ex quo illæ depromantur, quando opus fuerit.

Philosophi aliam operationem constituunt, distinctam à memoria, scilicet *reminiscentiam*, qua illa reducit quæ memoria exciderunt, ea colligendo ex iis quæ adhuc retinentur. Putamus tamen, cum Galeno, reminiscentiam esse opus memoriæ, cum se reflectit in se ipsam. Memoriæ enim opus non est, rerum species solum retinere, ut multi putant: (ita enim non esset potentia cognoscens; sed servans tantum species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, ut res sunt actæ: atque ita *reminisci* est memoriæ ulterior quidam motus, non actio diversa. (*conf. Melet. I. 131. 132.*)

COROLLARIUM.

Celebris quæstio inter Medicos solet agitari, an facultates principes in cerebro locis distinguantur? quam vide apud Laurentium quæst. 2. lib. 10. egregiè pertractatam.

CAPUT VIII.

De Somno, & Vigilia.

Ad functiones cerebri internas referuntur Somnus & Vigilia de iis ergo nunc agendum.

Omnes Philosophi Somnum, & Vigiliam referunt ad sensum communem. Volunt enim somnum esse illius, atque aded sensuum exteriorum cessationem; vigiliam verò actum & exercitationem eorundem: Unde, cum nos sensum communem sub imaginatione complectamur, cum & insomnia (de quibus acturi sumus) ad imaginationem spectent, etiam strictè sumptam, ideòque aptus hic erit de his agendi locus.

Est autem somnus quies, sive cessatio sensuum interiorum & exteriorum, ad corporis recreationem instituta.

Vigilia verò nihil aliud est, quam eorundem sensuum liberum exercitium.

Per sensus interiores hic intelligimus potissimum actionem illam internam, per quam fit receptio specierum, quæ à sensibus externis feruntur ad imaginationem: illa enim operatio per somnum cessare solet, non autem imaginandi actio, ratiocinandi, aut memorandi, quæ inter dormiendum non raro exercetur. Immo ipsorum sensuum non

est omnimoda cessatio: dormientes enim violenta percipiunt objecta, ut clamores, concussiones, & alia hujusmodi, atque ita licet somnus dicatur privatio, Vigilia vero habitus; non est tamen privatio totalis, sed hujusmodi, ut ab ea ad habitum facilis sit regressus, atque ita vere privationis essentiam non complet.

Causa somni proxima & immediata est spirituum detentio & prohibitio, ne influant in organa sensus & motus.

Prohibetur autem influxus spirituum à vaporibus cerebrum opplentibus, illisque meatibus obstruentibus.

Somnus naturalis & quietus tunc solet fieri, quando vapor benignus & veluti roridus ex alimentis in cerebrum fertur, ejusque ventriculos & meatus perfundit, ut spiritus retineantur, & animales actiones consopiantur. Quod autem ex hujusmodi vaporibus in cerebrum delatis somnus excitetur, inde patet, quod ex copioso cibo & potu, meri potissimum, somnus longus & profundus excitetur, at ex his multi vapores ad cerebrum feruntur. Qui vero sobrii valde sunt, aut in edias patiuntur, parum dormiunt: quia pauci vapores ad cerebrum feruntur, qui citò dissipantur. Tunc enim somnus cessare solet, postquam vapores illi à calore nativo fuerint resoluti.

Prohibent etiam spirituum influxum ea, quæ illos multum dissipant vel obtundunt, aut alio quovis modo sistunt.

Præcipua somni causa, spirituum influxum prohibens, est vaporum copia ad cerebrum delata. Sunt tamen multæ aliæ, quæ minus efficaciter, aut saltem minus naturaliter idem præstare solent. Verbi gratia, quando spiritus animales sunt ita exsoluti per diuturnos labores, intensiores animi cogitationes, studia & curas, ut non suppetat sufficiens eorum copia ad influxum ordinarium efficiendum, sed natura eos retineat, & calorem influentem, ad deperditorum reparationem. Sic etiam à rebus frigidis assumptis, vel admotis spiritus quasi congelati subsistunt & intercipiuntur. Sistuntur etiam non rarò spiritus ab iis, quæ animum demulcent, & in quiete constituunt, quæ sunt suavis cantus, strepitus aquarum, cessatio cogitationum, animi securitas, & alia hujusmodi.

Finis denique somni est virium animalium & totius corporis instauratio.

Per somnum vires animales primariò instaurantur, quia illæ longa & multiplici sensatione defatigatæ, somni beneficio restituntur, & spiritus per vigilias exhausti instaurantur, membraque motu defatigata, ad pristinam naturam & functiones redeunt. Deinde somnus quoque conducit secundariò ad actiones naturales felicius perficiendas, quæ per animales operationes in vigilia quodammodo impediuntur: Tempore enim somni, calore intus se recipiente, coctiones melius fiunt, novaque materia spiritibus gignendis suggeritur, excrementa mitigantur & minuuntur, meliusque concoquuntur. (*Melet. l. 242.*)

CAPUT IX.

De insomniis.

Insomnium est phantasma rei alicujus sensibilis, animali inter dormiendum occurrens.

DUm animal vigilat, & exercet sensus exteriores, deferuntur ab objectis sensibilibus simulachra ad cerebrum, & vi spiritus animalis impressa, ibi conservantur. Quando igitur idem animal dormit, & cessat à sensibus exterioribus, tunc simulachra illa, nisi impuritate aut turbulento motu spiritus animales obscurantur & obliuantur, rursus animali in somno occurrunt & apparent: quo fit, ut animal judicet, se reverà sensibus externis res illas cognoscere, quæ à simulacro representantur.

Contingunt autem ut plurimum insomnia horis matutinis, quia manè paracta digestionem, purior est spiritus animalis, propter vaporum crassorum resolutionem & absorptionem à calore nativo: ideoque tunc clariùs & perfectiùs species rerum imaginationi offeruntur & representantur. Quemadmodum enim in aqua turbata nulla penitus effigies, aut valde deformis representatur; ita in cerebro magna halituum copia detento, aut nulla penitus insomnia formantur, aut valde indistincta, & minimè cohærentia.

Insomnia autem sunt vel supernaturalia, vel naturalia.

Supernaturalia sunt vel divina, vel diabolica.

De his agere non est locus, sed ea ad Metaphysicos, vel Theologos relegamus.

Naturalia fiunt, vel ex relictis vestigiis imaginum, interdum formatarum, vel ex certa quadam corporis dispositione.

Rever. Opera Medica.

Pleraque somnia oriuntur ex imaginibus earum actionum, quas interdum exercuimus: illæ enim, quia nuper in spiritus animales impressæ sunt, idè etiam firmius hærent, & per operationem imaginationis nocturnæ, faciliùs renovantur.

Fiunt etiam ut plurimum ex varia corporum dispositione, varioque eorum temperamento. Sanguineis enim colores rubri, convivia, musici concentus, nuptiæ, oscula, res venereæ, horti, & id genus alia, ad voluptatem pertinentia, per somnum representari solent: Biliosis colores flavi, rixæ, bella, homicidia, incendia, volatus, & similia: Pituitosis, colores albi, aqua, navigationes, narationes, submersiones, pisces, & alia hujusmodi: Melancholicis colores nigri, tenebræ, cadavera, sepulchra, & spectra diabolica.

Nota tamen, astrorum influxum non rarò concurrere cum corporis dispositione ad insomnia efficienda, & illa potissimum aliquam habere solent significationem. (Melet. l. 144.)

CAPUT X.

De facultatibus minùs principibus.

Facultates minùs principes duæ sunt: Sentiens & movens.

Sentiens facultas est ea vis animæ, per quam objecta externa, per medium idoneum delata, in propriis organis percipiuntur.

Illius vero actio Sensus, sive Sensatio appellatur.

AD sensum autem efficiendum quatuor requiruntur: primum, instrumentum bene dispositum: secundum, objectum proportionatum; tertium, medium per quod fit multiplicatio specierum à re sensibili: quartum, conveniens distantia inter objectum & sensum, ut recta illius perceptio fieri possit.

Ejus species sunt quinque, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.

Visus est sensus, quo homo objectum visibile, per medium diaphanum actu illuminatum oculis percipit.

Auditus est sensus, quo homo objectum visibile, per medium *diaphanum* id est sonis deferendis aptum, auribus percipit.

Olfactus est sensus, quo homo objectum olfactibile per medium *diaphanum* naribus percipit.

Gustus est sensus, quo homo objectum gustabile, per medium *diaphanum*, lingua percipit.

Tactus est sensus, quo homo objectum tactile, per medium *diaphanum*, quamvis corporis parte carnosa & nervosa percipit.

Facultas movens est illa animæ vis, qua homo virtute propria se movet localiter.

Hæ omnes facultates & functiones minùs principes tam exactè edocentur in Physicis, ut in iis tempus non esse retinendum existimemus. (*Melet. l. 121. &c.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De Hominis procreatione.

CAPUT I.

De semine utriusque sexus.

Ad hominis procreationem duo sexus requiruntur, masculinus & femina: ex quorum mutuo congressu semen prolificum ab utroque effunditur; ex quo, in uteri sinu recepto, prima fœtus rudimenta componuntur.

Est autem semen humanum substantia humida, & spirituosissima, in testibus elaborata, ex residuo tertiæ coctionis alimentum, hominis formam potestate continens & ad fœtus partes producendas, non solum virtualiter, sed & materialiter concurrens.

Multi solent asserere semen ex solo sanguine, in hepate confecto generari: ex eo commoti, quod videantur vasa spermatica deferentia sanguine turgida, sicut aliæ venæ; & per nimios coitus sanguis soleat effluere. Verum cum illa materia vim & ideam totius corporis referre debeat, ita ut similitudinem liberorum cum parentibus illi potissimum adscribere soleamus; satius esse ducimus asserere, illam à singulis partibus derivari, ex residuo scilicet alimenti tertiæ concoctionis, quod, quia à partibus non fuit valde immutatum, non est mirum, illud ideam sanguinis adhuc retinere. Non est tamen existimandum, ex minimis quibusvis particulis, quæ cogitatione potius quàm sensu possunt comprehendi, materiam istam derivari, sed ex singulis partibus similaribus, quæ sensibilia corporis nostri elementa vocantur, potissimum

simum verò à principiis, quæ spiritus illos vivificos, totius ideam & characterem referentes, suppeditare possunt.

Ad id verò, quod *objiciunt*, sanguinem per nimios coitus excerni: *Respondeo*, materiam seminalem, antequam in testibus elaboretur, sanguinis ideam referre, quia ex illo facta est, in partibus tamen aliquatenus immutato, & quandam in iis elaborationem adeptæ.

In semine sunt partes, Spiritus & Crassamentum.

Spirituum beneficio semen turget & spumescit. Turget quidem, quia spiritus sunt valde mobiles, & impetum facientes; spumescit verò, quia ab iisdem spiritibus tanquam aere impletur, & eorum motu agitur. In materia autem illa spiritus residet formatrix illa facultas, per quam homo sibi simile generare potest. Crassamentum verò est substantia humida & aquea, quæ talis manifestè apparet, cum ex semine spiritus evanuerunt, tunc enim illud spumositatem, & albedinem suam amittit, & illa humida substantia est omnium partium solidarum materia, primumque earum rudimentum.

Et in parte spiritus est causa generationis efficiens; in crassamento verò materialis.

Philosophi *objiciunt*, unum & idem non posse esse agens & patiens, efficiens & materiam, atque adeò in semine utramque causam non posse reperiri. *Respondeo*, illud verum fore, si seminis substantia esset omnino homogenea, sed cum in illo sint diversæ partes, non esse inconveniens, diversa munera præstare: quatenus enim spirituosum est, agit & informat humidiorē illam & crassiorem substantiam, quæ illi pro materia & quasi subjecto admota est, ut videre est in seminibus plantarum, & in ovis, in quibus post susceptum à terra vel incubante gallina calorem, spiritus ille prolificus suscitatur, qui in ejusdem seminis aut ovi materiam agens, partium conformationem aggreditur & perficit. In artefactis quidem efficiens vel opifex non ingreditur rem factam, seu opus, quia extrinseca tantum attingit; natura verò uniuscujusque rei, intus posita, interiora & exteriora perficit, totamque operis sui substantiam pervadit, in eaque consistit, tanquam proprio domicilio: ac proinde nihil impedit, quin semen tum efficiens, tum materiam generando præstet.

Licet verò semen ex se Fœtus generationem præstet, non est tamen actu animatum, sed tantum potentia.

Quidam existimarunt, semen esse actu animatum, & formam illam habere, quæ deinceps compositum organizatum est informatura. Nos verò existimamus, potestate tantum semen humanum hominis formam continere. Nam, cum hominis anima extrinsecus ipsi adveniat, non possumus dicere, semen animam humanam habere, nisi potentia, quatenus aptum natum est eas dispositiones inducere, quæ ad suscipiendum nobilioris formæ adventum sunt necessariae: immò neque in aliis animantibus semen esse actu animatum est arbitrandum, sed tantum potentia, quia eam habet vim conformatricem in spiritu positam, quam simile producit animatum, ubi semen in convenientem locum projectum, subjectamque materiam natum fuerit. Illam autem vim seminis formæ insitam esse, quæ tamen non sit anima, nihil est absurdum: cum etiam in multis inanimatis, ut magnete, rhabarbaro & similibus, multæ eaque insignes facultates absque anima reperiuntur. Hæc tamen doctrina insignes patitur difficultates, quas apud Sennertum in *hypomnematis physicis* videre est.

Corrumpitur itaque seminis forma, ubi primum anima advenit corpori jam disposito & delineato: & vitam plantæ vivere dicitur, quandiu simpliciter nutritur. Ubi verò organa sensus & motus fuerint perfecta, animalem vitam, seu sensitivam agit; ac tandem rationalis animæ opera exercet, postquam recta cerebri temperies & spirituum dispositio fuerit comparata.

COROLLARIUM.

Antiqua est controversia inter Medicos & Peripateticos, an scilicet mulieres semen prolificum emittant? Medici enim omnes, post Hippocratem, partem affirmantem defendunt: ad cujus tutelam primò communem afferunt mulierum experientiam, quæ referunt, se aliquid majori cum voluptate emisisse in coitu, quo conceperunt. Quod etiam confirmatur ex partium muliebrium structura, quæ testibus valde conspicuis sunt à natura donatæ, ad seminis elaborationem, quo albicante & bene concocto sæpè refertæ in dissectionibus inveniuntur. Unde concludere licet, ex virilis & muliebris seminis commixtione fieri aliquid tertium, quod aptum est foetui generando.

Peripatetici verò cum Aristotele putant semen muliebre per analogiam tantum & homonymicè semen appellari, illudque non ad foetus generationem concurrere, sed tantum irritando coitui, aut, irrigandis uteri lateribus inservire, quod validis rationibus confirmare videntur.

Prima. Si mulier semen haberet prolificum, sola sine viri congressu posset generare: semen enim, ac sanguinem menstruum haberet, quæ tantum duo ad foetus generationem requiruntur. *Secunda.* Ex duobus entibus in actu, non potest geri unum ens per se, sed tantum aggregatum per accedens. Ergo ex duobus seminibus foetus produci nequit.

Quibus objectionibus, & aliis quæ eodem recedunt, *respondeo*, utrumque semen tum maris, tum feminae, licet sit prolificum, esse tamen insufficiens, ut ex se solo foetus generetur; sed requiri debitam utriusque commixtionem in utero, ex qua foetus delineatio perficitur: atque ita ex pluribus entibus completis non fit unum ens per se, ex variis tamen entibus incompletis unum fieri ens completum, nihil habet absurdi. Conjungenda hæc Harvei Com. Generat. (Melet. I. 52. 55. 71. 141. 146. 147. 149.)

CAPUT II.

De sanguine menstruo.

Non solum semen ad foetus generationem concurrat, sed etiam sanguis menstruus, qui est alterum principium, idque materiale tantum, non efficiens, sicut semen.

IN sanguine materno nulli aut paucissimi sunt spiritus, idèò nullam habet efficiendi vim, sed tantum materiam suppeditat, ex qua omnes partes carnea componuntur, sicut ex semine spermatica. Sanguis autem ille *menstruus* appellatur, quia in mulieribus bene affectis, quæ nec gravidæ sunt, nec lactantes, singulis mensibus solet effluere.

Est autem sanguis menstruus excrementum ultimi alimenti partium carnosarum, quod certis temporibus, & stas periodicis, moderata quantitate per uterum expurgatur, ad foetus generationem & nutritionem.

Hinc patet, menstruum sanguinem esse excrementum, idque utile secundum substantiam, cum in foetus partes, earumque nutritionem convertatur. In mulieribus autem sanguis iste redundare consuevit, tum ob debilem earum calorem, qui totum sanguinem in hepate confectum, nequit digerere, tum ob mollem & humidam earum temperiem, quæ humorum copiam solet acervare: unde fit ut sanguis iste, quantitate nimia luxurians, à carnibus jam expletis & quasi saturatis in venas majores refundatur, & ab his per uteri venas excernatur.

Tempus, quo sanguis iste excernitur, duplex est, universale & particulare.

Tempus universale est à decimo secundo, vel decimo quarto ætatis anno, ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum.

Ante decimum secundum, vel decimum quartum annum, mulierum vasa angustiora sunt, & calor humoris copia penè obrutus, reliquias pellere nequit; immò ante illam ætatem maxima sanguinis copia ad corporis augmentum absuntur. Postea verò à decimo secundo, vel decimo quarto anno calor incipit effulgere, vasa amplificantur, mammae turgent, corpus libidine titilatur, & nova lanugine inspergantur genitalia. Contra verò post quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum annum cessant menstrua, propterea quòd calor debilitatus tantam sanguinis copiam non amplius generat; ut quædam reliquæ supersint; vel ea, si adsint, commodè expellere non potest.

Tempus particulare uno mense definitur, idque trium vel quatuor dierum spatio.

Hæc sanguinis menstrui vacuatio singulis mensibus contingere, quod omnes tribuunt motui Lunæ, quæ humoribus dominatur, & docet experientia, junioribus hanc purgationem ut plurimum contingere circa novilunium, senioribus verò circa plenilunium: unde pervulgatus ille versiculus.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

COROLLARIUM.

Hinc celebris quæstio solet agitari, an sanguis menstruus sit qualitate noxius? Quam vide apud Laurentium q. 8. l. 8. *sua Anatomia* diligenter excussam (conf. Melet. I. 147. &c.)

CAPUT III.

De Conceptione.

Tunc dicitur fieri conceptio quando semina utriusque sexus in uteri cavitae simul permiscuntur & foventur, eorumque virtus formatrix in actum deducitur.

Mas & femina, dum suscipiendae proles gratia, rei venereae incumbunt: simul & eodem tempore semina sua effundunt, mas quidem in cervicem uteri; femina vero in proprium uteri sinum: qui quidem uterus mira proprietate praeditus est seminis virilis attrahendi: illud ideo statim ac è pene virili emissum est, avidè allicit & in proprium sinum recondit: Ibi quoque illa semina exquisitè uniuntur & permiscuntur: & ab ipso utero arctissime comprehenduntur, ita ut totum uteri corpus constringatur, & corrugetur, illiusque orificium internum tam exquisitè claudatur, ut ne specilli apicem admittere queat. Tunc semina illa à colore uteri foveantur, eorumque calor & spiritus suscitantur, ac divina illa virtus plastica in actum reducitur, unde foetus partes incipiunt delineari.

Conceptionis signa potissima haec sunt.

Primum, levis totius corporis horror statim à coitu.

Quia tunc temporis uterus contrahitur, & sese contrahendo horrorem illum parit.

Secundum, Seminis retentio, & pudendi muliebriis siccitas.

Si post coitum semen non excidat, signum est mulierem concepisse.

Tertium, uteri osculi exquisita oclusio.

Quartum, mensium suppressio.

Quintum, mammarum tumor, dolor, & durities.

Sextum, languidus Veneris appetitus.

Septimum, cibi fastidium. Non sunt tamen haec ultima vera signa: cum haec & alia gravidationis signa suppressio mensium non raro quoque excitare soleat.

CAPUT IV.

De singularum partium delineatione, earumque perfectione.

Prima partium spermaticarum rudimenta septimo conceptionis die incipiunt apparere.

Virtus formatrix, à calore uteri suscitata totam seminis materiam duabus tunicis contegit, quas ex ipso semine efformat, & illae tunicae chorion & amnios appellantur, quarum usus vide apud anatomicos. Reliqua vero seminis materia in partes spermaticas mutatur, illarumque prima lineamenta apparere incipiunt die septimo. Si enim genitura post septimum diem emissa, in aquam conjiciatur, in ea apparebunt tres bullae, quae sunt partium principium rudimenta, & infinita penè filamenta, quae sunt reliquarum partium spermaticarum stamina.

Omnes autem partes spermaticae in maribus triginta diebus; feminis vero quadraginta perficiuntur.

Cum mares sint calidiores & sicciores, ideo citius conformentur. Minor enim foemellarum calor tardius concoquit, & major humiditas majori indiget tempore, ut condenseretur in partium solidarum consistentiam.

Partes vero carnosae tertio mense perficiuntur in maribus; in feminis vero quarto, & moveri incipiunt.

Postquam omnes partes spermaticae fuerint conformatae, sanguis menstruus in eas influat, earumque omnia spatia intermedia implet, unde virtus formatrix omnes partes carnosas producit, quae tunc absolutae sunt, cum foetus incipit moveri: indicat enim hos musculos, à quibus motus fit, esse absolutos.

CAPUT V.

De Partu.

Partus est foetus in utero perfecti & absoluti debito tempore facta exclusio.

Postquam foetus in utero debitam conformationem, nutritionem, & accretionem acquisivit: sufficiens

alimentum non recipiens, & calorem habens majorem, qui aeris inspiratu indigeat, ut ventiletur, liberiores locum quærere incipit, & calcitrando membranas quibus includitur, dirumpit, uterumque distendit; unde ille irritatus, onus sibi molestum excludere nititur. Hinc duplex motus, unus ipsius foetus exire intendentis, alter vero uteri foetum excludere conantis. Partus vero naturalis est cum infans in caput ruit, eoque prius foras incipit prominere, reliqui vero sunt praeternaturales.

Tempora vero, in quibus partus possunt contingere, sunt mensis septimus, nonus, & undecimus.

Excluditur octavus, quia septimo mense perpetuo foetus solet conatum aliquem edere: & si robustus satis sit, foras egreditur; si vero sit imbecilior, diutius ibi manet, est tamen ab illo conatu valde debilitatus, ita ut duobus egeat mensibus ad vires fractas restaurandas. Si igitur septimo mense excludatur, novo illo labore prorsus labefactatur, unde mors necessariorum contingit. Astrologi causam huius rei referunt ad infelicem Saturni influxum, quem volunt octavo mense dominari: de qua opinione, & reliquis ad partus varia tempora spectantibus, consule Laurentium *quaest. 19. lib. 8. Anat. Zacchiam, Carranzam, (Melet. I. 151. &c.)*

CAPUT VI.

De similitudine natorum cum parentibus.

Similitudo triplex est apud Medicos: Speciei, Sexus, & Individui.

Similitudo speciei est, dum res genita est ejusdem speciei cum generante.

Sic homo hominem generat, canis canem, & ita de reliquis.

Similitudo sexus est, cum res genita est ejusdem sexus cum alterutro parente.

Sic infans masculus patri quoad sexum similis est, foemella vero matri.

Illam autem similitudinem sexus pendet à seminis masculi vel foeminae praedominio.

Vult Hippocrates semen quod à dextris partibus, tam maris, quam foeminae decedit, esse validius & maribus generandis aptius: unde si semen illud masculinum à dextris decedens praedominetur, mas generabitur: si vero foemineum in partibus sinistris genitum magis abundet, foemella generatur.

Similitudo individui est, cum natus aliquod aliud ejusdem speciei individuum secundum corporis conformationem representat.

Sic natus aliàs patris, aliàs matris, aliàs avi, aliàs alterius cujusvis effigiem representat.

Et illa similitudo pendet non solum à virtute formatrice semini insita, sed etiam interdum ab imaginatione.

Virtus formatrix, cum omnes corporis partes effingat, eisque formam illam largiatur, quae semini est insita, quae nimirum à singulis parentis partibus ei fuit impressa: necesse est, ut illis etiam secundum effigiem similis evadat, patri quidem, si paternum semen superet; matri vero, si maternum praedominetur. Quia vero in semine parentum latet non raro quaedam avorum aut proavorum facultas, quae illorum partibus fuerat impressa; fit interdum, ut illa in nepotibus suscitetur, illosque avis aut aliis consanguineis similes efficiat: Unde putatur haec vis ad quartam generationem extendi.

Denique imaginationis vis plurimum potest ad similitudinem inferendam. Si enim foemina dum concipit, intentam habeat imaginationem ad alicujus effigiem, huic similem edet foetum. Sic foemina quaedam Aethiopis effigiem in cubiculo habebat, & filium peperit nigro colore praeditum. Sic multae praegnantēs, dum aliquid avidè expectant, illius effigiem foetui imprimunt, quia à summo illo desiderio conturbatur imaginatio, & rei appetitae effigies spiritibus imprimitur, qui quidem spiritus illam effigiem tenello foetui facillime inurant. Eiusmodi haec explicantur à *Gr. Horstio de simil. & dissim. natorum.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER SECUNDUS,

PATHOLOGIAM CONTINENS.

PRÆCOGNITA

in Pathologiam.

In Pathologia consideratur corpus humanum præter naturam se habens, & in morbo statum constitutum.

Duplex est *Natura* apud Philosophos: universalis, & particularis. Universalis naturæ leges postulant, ut fiant in corporibus generationes, corruptiones, & alterationes variæ, quæ idcirco secundum illam naturam universalem se habent. At verò natura particularis, humana v. g. peculiare habet suæ constitutionis leges, easque à naturæ universalis legibus diversas, quæ si excedantur, præter naturam se habere homo æstimabitur, scilicet præter naturam illam particularem. Sic corporis humani constitutio sita est in certa primarum qualitatum symmetria, debita partium conformatione, unione earundem, in quibus quoties vitium aliquod contingit, corpus præter naturam se habet, ut infra latius exponetur. *Nota*, nonnullos (inter quos præcipuus est Fernellius,) res præter naturam distinguere ab iis quæ sunt contra naturam, ita ut illud præter naturam sit, quod tamen ex naturæ præscripto non est, illi tamen nullam vim infert, ut facies lentigines, & color ille, qui ex Solis ardore contrahitur: contra naturam verò quod vim infert, ejusque actiones manifestè lædit. Attamen hæc duo apud Medicos vulgò confunduntur, & pro uno & eodem usurpantur.

Corporis humani status triplex est, salubris, insalubris, & neuter.

Divisionem istam non agnoscunt Philosophi, asserentes, inter morbum, & sanitatem, nullum dari medium: at Medici insalubrem seu morbosum statum appellant, cum nonnullæ corporis actiones sunt manifestè læsæ: salubrem, quando sunt omnino integræ, neutrum verò quando nec manifestè læsæ, nec omnino integræ apparent. Talis dispositio manifestè conspicitur in iis, qui in morbos labi incipiunt, vel ab iis convalescunt. Necesse namque fuit, tres istas constitutiones in artem Medicam invchere, duabus potissimum de causis. *Prima* desumpta est ex operationibus medicis, & diætæ modo unicuique instituendo. *Agris* namque debetur curatio, sanis conservatio, neutris verò corporibus, si sint decidia versus morbum præservatio, & convalescentibus à morbo, resectio seu restauratio. *Secunda* causa deducta est à diebus decretoriis, qui non sunt computandi à principio cujusvis infirmioris valetudinis, sed ab eo tempore, quo ægotans manifestas & satis insignes passus est actionum læsiones, ita ut decumbere fuerit coactus, quod non posset ita distinguere, ni status neuter ab insalubri distingueretur. Possumus tamen Philosophos cum Medicis conciliare, si dixerimus, Philosophos lata significatione Morbi & Sanitatis nomen usurpare, quo modo etiam ea accipit aliquando Galenus, ut neutrum etiam statum comprehendat; Medicos verò strictius, prout ad artis usum est necessarium. Trium horum statuum fusiorem explicationem vide apud Galenum in arte parva. (*Melet. II. 13.*)

De insalubri statu jam agere incumbit, & ratione illius tria veniunt consideranda: 1. Morbus, 2. Causa morbi, 3. Symptoma.

Tota ista tractatio versatur circa illam corporis dispositionem, quæ Morbus appellatur. Ut enim perfecta illius notitia habeatur, primò natura illius est proponenda, mox omnes illius differentiæ inquirendæ, deinde causæ, quæ illos morbos producant investigandæ, ac denique effectus contemplandi, qui ab illis producuntur: effectus enim morborum symptomata apud Medicos appellantur. Illorum ratione universa Pathologia in tres sectiones vulgò distribuitur, in quarum *prima*, morbi natura, ejusque differentiæ; in *secunda*, causæ morborum; in *tertia* verò symptomata explicantur. Sed quia crisiū consideratio nullibi melius quàm in Pathologia collocari potest, cum per mutationem in morbo factam definiantur; ideo nos *quartam* sectionem Pathologiæ nostræ addere decrevimus,

quæ totam crisiū, & dierum criticorum doctrinam contineat, eamque ordine secundam faciemus, ita ut *prima* morbi naturam, & differentias: *secunda*, mutationes, quæ in morbis contingunt, quarum præcipuæ sunt crisi; *tertia* causas morborum; & *quarta* denique symptomata contineat. (*Melet. II. 2. 3. 14. 142. 143.*)

PATHOLOGIÆ SECTIO I.

De Morbi natura, & differentiis.

CAPUT I.

De Morbi natura.

Morbus est dispositio corporis præter naturam, primò & per se actiones lædens.

GALENUS *primo methodi medendi, & lib. de differ. morb.* pulcherrima & valdè dilucida methodo morbi naturam investigavit, quam nos hic paucis imitabimur. Primò igitur actio ipsa venit consideranda, quæ si læsa sit in humano corpore, illud dicimus ægotare; si verò integra & illæsa, sanum esse. Actionem læsam dico, quæ manifestè talis & sensibilibiter apparet; nam minimæ, & sensibus occultæ actionum noxæ, nullum hic debent habere locum. Præterea, cum actio sit motus, & essentiam non habeat permanentem, quia tantisper est, dum sit ac celebratur: ideo causam aliquam habeat necesse est constantem & permanentem. Illa autem causa est instrumentum corporeum, quod actionem exercet, putà oculus videt, ventriculus concoquit. Cum autem unum & idem instrumentum non uno & eodem semper modo suas exerceat operationes, sed nunc illæsas, & secundum naturam: nunc læsas, & præter naturam: vario sese habeat modo, & variè sit dispositum necesse est. Unde si illius dispositio sit secundum naturam, corpus erit naturaliter dispositum, & actiones edet secundum naturam; si verò dispositio sit præter naturam, corpus erit præter naturam dispositum, & actiones edet præternaturales. Si igitur sanitas est, quando corpus naturaliter dispositum, integras actiones profert; morbus erit, quando corpus præter naturam dispositum edit actiones, atque ita actionum læsio à dispositione illa præter naturam dependebit. Hæc igitur definitio morbi rem perfectè declarat, & suis numeris est absoluta, cum genere, subjecto, & causa sit prædita, imò etiam effectu. Genus est dispositio, quæ nulla differentia restricta, non solum de morbo, causa morbi, & symptomate prædicatur, sed etiam de sanitate. Subjectum est corpus humanum; causa morbum efficiens, est partium corporis ametria, seu excessus à propria & naturali constitutione, quod per illud, præter naturam, designatur. Denique effectus morbi immediatus definitioni additur, qui est actionum læsio, quæ morbum perpetuò consequitur, & sensibus nostris obvia, illum nobis manifestat, qui alioqui non raro sensuum aciem refugit. Hac posita definitione, morbi naturam sequentia theoremata clariùs illustrabunt. (*Melet. II. 4. &c.*)

Morbus in prædicamento qualitatis collocatur, & prima illius specie.

Prima species qualitatis est habitus & dispositio. Licet enim morbum *dispositionis* nomine enuntiemus, quæ quidem fugax est qualitas, & facilè mobilis à subjecto, secundum Aristotelem; eam tamen hic latiori paulò significatu usurpamus, ut habitum etiam, atque adeo totam illam primam qualitatis speciem comprehendat.

Verum *objici* potest, morbum in diversis categoriis debere collocari: nam magnitudo aucta ad quantitatem videtur referenda, calculus & lumbricus ad substantiam & ita de reliquis: At hæc omnia morbi appellantur ab ipso Galeno. Ad hoc *respondetur*, morbos omnes formaliter in prædicamento qualitatis collocari: fundamentaliter verò ad alia reduci posse, quatenus scilicet à causis, illis propinquis, quæ sub aliis categoriis continentur, (cu-

(cujusmodi sunt calculus, lumbrici, magnitudo aucta, numerus excedens vel deficiens, aliaque ejusmodi, quæ sunt morborum veluti fundamenta,) introducitur quædam dispositio, quæ veram morbi formam constituit, at ex forma sumitur ratio categoriæ.

Illa enim quæ sub aliis categoriis continentur, nimirum calculus, lumbrici, &c. morbi à Galeno, & reliquis clarioris doctrinæ gratia appellantur, & quia non suppetunt nomina, quibus istas dispositiones significare possint: tum etiam, quia sufficiebat Medico curationem instituenti naturam illius rei tenere, ex cuius sublatione tota dispositio præter naturam & noxa functionum tollebatur; non quod accuratè philosophantibus veri morbi esse videantur, sed potius causæ, quia sæpe in nobis sunt, absque ulla manifesta functionum læsione, & non prius calculi, lumbrici, & similia, actionibus vim inferre possunt, quàm aliquam dispositionem, ut obstructionem, aut divulsionem in nostris corporibus excitarent.

Rursum *objici* potest, Morbum in prædicamento relationis collocari debere, quod colligitur ex Galeni dictis in *principio libri, de morb. different.* ubi *Sanitas* (inquit) *symmetria quædam est, & morbus ametria*: symmetria autem & ametria meras dicunt relationes: quod & apertè confirmare videtur Aristoteles 7. *Physic. capite tertio*, ubi morbum & sanitatem ad aliquid esse dicit. Ad id *Respondeo*, quod licet morbus ametria, seu immoderatio appelletur; hinc tamen non probatur esse relationem. Nam quemadmodum deformitas est quædam partium improporatio, tamen pulchritudo & deformitas veræ sunt qualitates: ita morbus est improporatio calidiorum, frigidorum, humidorum aut siccorum, aut partium, relatio tamen non est, sed qualitas quædam, aut dispositio, qua male afficitur totum corpus. Si tamen aliquam in morbis reperiri relationem est fatendum, ut demus aliquid dictis Aristotelis, dicimus illud fieri, quatenus qualitates illæ, nimirum sanitas, & morbus, habent quandam inter se comparisonem, prout ad mediocritatem accedunt, vel ab ea recedunt, qualis respectus reperitur inter colores extremos, & inter virtutes & vitia quæ tamen nemo dixerit esse simplices relationes, quæ subiectis accidere possunt sine ulla eorum mutatione. (*Met. II. 9. 10.*)

Omnis morbus habet permanentiam in parte, & permanentia est essentia morbi.

Morbus per diathesin, seu dispositionem definitur, quo nomine quandam innuit essentiæ suæ seu partium positionem, sive constantiam in corpore, qua distinguitur à simplici affectione, quæ patibilis qualitas appellatur, & est tertia species qualitatis. Et hæc constantia permanentia appellatur, dispositio scilicet ita impressa in partem, ut essentiæ suam habeat à causa eam producente diversam & separatam, ab eaque independentem: & illæ res, quæ habent permanentiam; dicuntur à Medicis esse factæ, sive in facto esse; quæ verò non habent permanentiam, esse in fieri.

Verum *objici* potest, febrem ephemeram, aliosque leviores affectus, imò & graviores nonnullos, ut epilepsiam, & apoplexiam, exiguo tempore in corpore permanere, atque ita non videri habere permanentiam. *Resp.* permanentiæ nomen ad duo referri posse, vel *ad tempus*, quod durationem significat; atque ita non est de essentiæ morbi, quia morbi quamplurimi exiguam habent durationem; vel referri *ad existentiam* firmam & stabilem, quæ innuit quamdam essentiæ, & partium positionem, quam habent in corpore omnes morbi, licet nonnulli exiguo tempore perdurent.

Rursum *objicitur*, Morbi per consensum sunt in fieri, & à simplici humorum vel vaporum communicatione suam habent existentiam, qua cessante statim cessant; at illi inter veros morbos à Galeno recensentur: ergo non omnes morbi habent permanentiam. *Respondeo*, morbos per consensum non posse diu perdurare, quin ab eorum causis idio- pathia parti inferatur, quæ, vel exigua, habet semper aliquid facti, quod est sufficiens verum morbum constituere. Si tamen adhuc tam levis sit sympathicus affectus, ut nullam habeat in parte consistentiam, neque ullam peculiarem postulet curationem, sed primario morbo sublato statim omnino auferatur, certè tunc à vera morbi ratione excluditur ab ipso Galeno.

Objicitur denuò, morbos ex omnium Medicorum consensu; quatuor habere tempora, quæ perpetuò decurrunt; nimirum principium, augmentum, statum, & declinationem. Cum ergo sunt in perpetuo motu, non poterunt ha-

bere permanentiam. *Respondeo*, ætates seu tempora morborum respicere eorum motum, & varias constitutiones, non autem generationem & essentiæ, quæ fixa & stabilis permanet: sicut hominis natura eadem perpetuò conservatur, licet ille per diversas ætates varias subeat mutationes; sic morbi, jam facti & geniti, sua percurrunt tempora, in quibus variè afficiuntur.

Denique sic *arguitur*: habere permanentiam & esse in facto, idem est apud Medicos, ut supra admonuimus: At inter omnes febres sola hectica est in facto, hæc enim conditione distinguitur à reliquis, quæ in fieri tantum esse dicuntur: Ergo reliquæ febres non habent permanentiam. *Respondeo*, in omnibus morbis esse aliquid, per quod morbi illi tales sunt, & generationem suam adipiscuntur. Sed quoniam causa morbifica, v. g. humor putridus in febribus perpetuò agit, & multiplicat qualitatem illam morbosam, ideo dicuntur in fieri, donec in hecticam evadant, causa scilicet agere cessante, propter introductam æqualem intemperiem, & tunc facti simpliciter appellantur, reliqui verò, partim facti, partim fientes.

Omnem morbum necessario sequitur actio læsa per se, & immediate.

Morbi non raro sensibus sunt incogniti, omnes tamen per symptomata innotescunt, quæ sunt illorum effectus, & potissimum per actionem læsam, quæ à morbo dependeat immediate & per se, atque ita essentialiter ut posita actione læsa, necessario ponatur morbus à quo illa dependet.

Verum hinc *objici* potest, ab ipsis causis morbificis sæpe læditur actio immediate, nimia enim alimenti copia ingesta ventriculi concoctionem lædit, nullo intercedente morbo: Ergo non omnis actio læsa dependet à morbo.

Respondeo, concoctionem ventriculi non esse idcirco læsam, quod magnum alimenti copiam nequeat concoquere; cum enim certa inter agens & passum debeat esse proportio, ut actio rectè exerceatur, si alimentum quantitate nimia exsuperet, vel sit qualitate molestum, ventriculi actio non dicitur læsa, etiam si illud nequeat subigere; sicut non dicitur laborare, etiam si ferrum nequeat concoquere. Dicimus igitur, vitium dependere ab objecti improporione.

Rursum sic *objicitur*: Quædam symptomata possunt primo & per se lædere actionem; ut qualitas mutata in oculo, color scilicet flavus corneæ tunice ictericorum, à flavæ bilis in illam effusione contractus, qui visionem immediate lædit; illis enim omnia apparent flava, at nullus potest accusari morbus qui visionem hoc modo lædere queat. Ergo color ille qui symptoma est, actionem lædit immediate. *Respondeo*, in oculo peculiariter colorem præternaturalem posse dici morbum; oculus enim naturaliter constitutus debet esse omnis coloris expertus, ut objectorum species puras & impermixtas, eorumque colores varios recipere possit: color enim ille oculi referri potest ad morbos in numero, quia auctus est numerus qualitatum, quæ naturaliter in oculo esse debent. Idem dicendum videtur de sapore extraneo in lingua, & sono in aure, quia scilicet impediunt, ne sapes & soni ab iis ritè percipiantur; unde patet in peculiaribus illis sensoriis, peculiari constitutione donatis, peculiarem etiam morbi rationem esse admittendam.

Denuò sic *objicitur*. In affectibus sympathicis actiones partium læduntur absque ullo morbo: nam si in partibus per sympathiam laborantibus esset morbus, illis remedia adhiberentur, quod tamen non evenit: neque dum obstructo cerebro nervorum actio læditur, possumus dicere morbum esse in nervis, sed in cerebro tantum. *Respondeo* affectus sympathicos in censu morborum non reponi à Medicis therapeuticis; quia illis remedia non adhibentur: si quis tamen attentè consideret, illos ad aliquod morbi genus referri posse reperiet. V. g. obstructo cerebro non influit in nervos spiritus animalis, ex cuius defectu motus & sensus abolentur. At defectus ille inter morbos in numero deficientes potest recenseri, & ita de aliis quamplurimis est dicendum.

C A P U T II.

De morbi generibus, & differentiis.

Hactenus de morbi natura: consequens est, ut de illius differentiis agamus.

Genera, species, & differentiæ morborum confunduntur à Galeno, 2. *methodi*, & pro uno & eodem usurpantur: non enim solet exactam illam & logicam considerationem consecrari, licet diverso respectu utrumque verè dici possit: ratione nimirum ipsius morbi, qui
genus

genus summum est, species seu differentie debent appellari: & ratione specierum inferiorum, in quas dividuntur, genera dici possunt.

Sunt autem morborum differentie alie essentielles; alie accidentales.

Essentiales sunt quæ ab ipsa morbi essentia desumuntur, & aliter specificæ appellantur, quia ex iis genera, & species constituuntur.

Ille autem sunt tres, nimirum similis, organica, & communis.

Tota essentia accidentium à subjectis dependet, ideo eorum essentielles differentie à subjectorum differentiis sumi debent: morborum autem subjecta sunt corporis nostri partes, quæ propriè tales appellantur, quæ nimirum toti coherant, communique vita fruuntur: nam quamvis ab Hipp. partes dividantur in *continentes*, *contentas*, & *impetum facientes*, ubi per continentis partes viventes & actionibus exercendis destinatas intelligit, per contentas, humores, & per impetum facientes, spiritus; nunc latissimè accipitur nomen partis, neque humores, aut spiritus morborum subjecta esse possunt, nec communi vita fruuntur, sed causæ potius sunt morborum, dum qualitate, vel quantitate peccant. Cum igitur partes istæ viventes sub duplici contineantur differentia, similium scilicet & organicarum, morbi etiam in similes & organicos dividuntur: sed quia in utrisque dictis partibus, communis alia requiritur dispositio, præter debitam temperiem & conformationem, ut secundum naturam se habere dicantur, naturalis scilicet illarum partium continuitas seu unio; ideo, dum illa solvitur, alia oritur species morbi, quæ communis appellatur. (*Melet. II. 12. 14. &c.*)

C A P U T III.

De speciebus morbi similis.

Omnis morbus similis intemperies appellatur.

Partes similes ex elementis tantum componuntur, & earum actiones à quatuor primarum qualitatum symmetria & debita cum moderatione perficiuntur. Partes enim similes, quæ similes sunt, nullam edunt actionem præter nutritionem, propter quam conveniens alimentum ad se attractum retinent, concoquunt, & superflua expellunt, quæ omnia à sola temperie in iis absolvuntur. Igitur quamdiu partes similes debitam servant temperiem, secundum naturam se habent. Dum verò intemperata sunt, in morbofo statu sunt constitutæ, atque ita omnis morbus partes similes afficiens, erit intemperies.

Intemperies autem in alias differentias subdividitur, quarum nonnullæ sunt essentielles, reliquæ verò accidentales.

Essentiales rursum alie sunt simplices, alie compositæ. Simplices sunt quatuor, 1. Calida, 2. Frigida, 3. Humida, 4. Sicca.

Compositæ sunt totidem, 1. Sicca & humida, 2. Calida & sicca, 3. Frigida & humida, 4. Frigida & sicca.

Illæ temperies morbofæ appellantur, quoties tantus est earum excessus, ut manifestam inferant actionum læsionem, alioqui intra sanitatis limites erunt constitutæ. v. g. licet quis bilioso temperamento donatus, calidior sit, quam par sit ad justam temperamenti moderationem efficiendam; quamdiu tamen actiones suas secundum innati sui temperamenti conditionem exercet, intemperie morbofa affectus non dicitur, donec proprios sanitatis limites excedens, in febrem, v. g. aliumve calidum affectum inciderit.

Accidentales intemperierum differentie desumuntur à causa, vel à subjecto.

Licet accidentales morborum differentias ad finem huius sectionis remiserimus tractandas; quia tamen hæc ad intemperiem solam peculiariter spectant, ideo de illis hic agere non erit inconveniens.

Ratione causæ alia intemperies dicitur materialis, alia immaterialis.

Materialis intemperies ea est, cui coniungitur interna quædam causa, humor scilicet, vapor aut flatus: ut in febribus humoralibus, partium inflammationibus, & insipitis aliis contingit, & illa à Galeno appellatur intemperies cum humoris affluxu. Immaterialis verò, quæ nuda intemperies etiam appellatur, ea dicitur, quæ ab exteriori tantum causa profecta est sine interioris concursu. Hæc minus frequens est quam superior, & rarè admodum contingit, eam tamen videre est in marasmo, summa partium refrigeratio,

ne, in aqua gelida, vel sub Aquilone gelidissimo contracta, in cephalalgia à vehementi aestu contracta & similibus.

Ratione subjecti alia intemperies est in habitu, alia in habitudine.

Intemperies quæ est in habitu, seu quæ habitum contrahit & confirmata est, *hectica* etiam appellatur, quæ tam firmiter inhæret, ut sit indelebilis, & dicitur etiam omnino facta: huius generis sunt febris hectica, & elephantiasis. Ea verò quæ est in habitudine, seu dispositione, est tantum *inchoata*, & adhuc in fieri, aut saltem partim fiens, & partim facta, aut faciliè delebilis, ut febres vulgares, & alii morbi curati faciles.

Ratione etiam subjecti, alia est intemperies æqualis, alia inæqualis.

Æqualis intemperies est, quæ in singulas corporis nostri partes est æqualiter dispersa: sic febris hectica est æqualis intemperies, quia idem caloris gradus in omnes partes est introductus. *Inæqualis* verò intemperies est, quæ partibus corporis nostri non est æqualiter insita: sic febres putridas inæquales morbos appellamus, quod in iis partes solidæ non sunt planè calefactæ, sicut humores quos calor penitus occupavit: sic febres epialæ & lipyriæ inæquales intemperies appellantur; quoniam in epiala calor & frigus simul in toto corpore perferuntur, in lipyria verò exteriora rigent, & interiora uruntur. (*Melet. II. 18. &c.*)

C O R O L L A R I U M C I R C A

Morbos similes.

Obijcitur *primò*, non dari posse simplicem intemperiem, quia illa vel esset cum materia, vel sine materia. Non cum materia, quia talis intemperies ab aliquo humore penderet: at unusquisque humor duplici præditus est qualitate. Immaterialis verò à causis externis excitatur, illæ autem vel sunt elementa, quorum unumquodque duas habet qualitates; vel mixta, quæ duas etiam habent qualitates ab elemento prædominante. *Respondeo*, unicam tantum qualitatem posse excedere, reliquis bene temperatis, cum duæ causæ internæ vel externæ conjunguntur, quæ in una qualitate conveniant, in alia sint contrariæ. Ut dum ex sanguine & bile morbus generatur, siccitas bilis retunditur à sanguinis humiditate, & ibi nullus est excessus, sed utriusque caliditas, simul juncta, efficit calidam intemperiem. Idem evenit in causis externis: si enim aer sit temperatus, ad calidam humidamque temperiem, & alimenta frigida & humida, frigiditas ipsis cum alterius caliditate contemperationem efficient, sed humiditas utriusque humidam pariet intemperiem.

Obijcitur *denuò*, calidam & humidam intemperiem non dari, quod caliditas & humiditas sint vitæ nostræ principia, ac proinde simul juncta non possint esse morbofa. Deinde, quod caliditas debeat esse valde intensa, ut morbofa esse possit; at calor intensus potenter absorbit humiditatem, & citissimè sibi comitem accersit siccitatem, atque ita intemperies calida & humida non poterunt simul subsistere. Idem dicas de frigida intemperie, quæ magnas generans cruditates, copiosas cumulat in corpore humiditates: unde non videtur posse cum siccitate reperiri. Ad hæc *Respondeo*, caliditatem & humiditatem esse quidem vitæ nostræ principia consentaneas, si tamen ita redundant, ut humores non possint à natura gubernari, nec commodè ventilari, necessariò putredinem concipient, unde calor præter naturam introducit, qui nimiam humiditatem junctus, calidam & humidam intemperiem efficit. Deinde, calor excedens absorbit quidem humiditatem, sed non illico ac proinde illud temporis spatium sufficit ad morborum etiam sævissimorum generationem, ut patet in febribus sanguineis, in quibus maxima initio humiditas luxuriat, si tamen diutius perdurent, siccam intemperiem accersunt. Eodem prorsus modo frigida & sicca intemperies diutius persistit, antequam per cruditates humida acquiratur. Imò etiam si copiosa cumulentur excrementa, partes tamen solidæ sic eam servant intemperiem, ut in senibus apparet. Propositas morborum differentias, easque solas tota recipit antiquitas, omnesque ferè neoterici, præter Fernelium, & alios nonnullos illius sequaces. Fernelius enim nova duo morborum genera commentus est, quorum unum vocat *materia*, alterum verò *formam*, seu totius substantiæ. Cum enim (inquit) in partibus similibus tria spectentur, materia, forma, & temperamentum, quorum naturalis constitutio sanitas est, sic uniuscujusque immoderatio erit morbus. Atque hinc tres morborum differentie exorientur, nimirum in-

tem.

temperies ex primarum qualitatum excessu; materiæ immoderatio; dum pars mollior aut durior, laxior aut adstrictior, tenuior aut crassior, rarior aut densior evadit; & formæ corruptela, dum vel à morbis manifestis, ut à putredine, vel ab occultis, venenatis scilicet, contagiosis, & pestilentibus tota corporis symmetria corrumpitur.

Hanc suam opinionem nudè proposuit Fernelius *lib. 1. sue Pathologiæ, cap. 7.* quam longa tamen disputatione confirmavit, 2. *de abditis rerum causis, cap. 9.* & quia celebris valde est propter tanti viri auctoritatem, multosque non mediocriter exercuit; illam idcirco brevi disputatione discutiamus. Rationes igitur, quæ à Fernelio afferuntur pro sua opinione confirmanda, quatuor sequentibus possunt comprehendi.

Primo. Morbi in iis esse solent, à quibus actiones perficiuntur: sed tria sunt in parte similari quæ actiones illius perficiunt, materia scilicet, forma & temperamentum; ergo & circa illa erit morbus.

Secundo. Idipsum confirmatur ex varia actionum læsione, in una eademque parte. Ventriculus enim, ut pars similis, sæpe laborat imbecillitate, à qua imminuitur coctio; sed illa imbecillitas nunc sit ab immodicè refrigerantibus, ut nimio aquæ potu, lactucarum, & similium usu: nunc à relaxantibus, ut olei, repentium, & similium haustu; nunc denique ab extraneis quibusdam & venenatis qualitatibus, à quibus formæ suæ robur dejicitur. Ergo tria erunt morbi genera distincta.

Tertio. Ab ipsis remediis hoc etiam evinci posse videtur. Tria enim sunt remediorum genera ab ipso Galeno constituta: alia nimirum quæ primis tantum qualitatibus alterant, & hæc in morbis intemperiei locum habent; alia verò quæ adstringunt, relaxant, attenuant, incrassant, & hæc morbis in materia medentur; alia denique sunt, quæ agunt à tota substantia & occulta proprietate, & hæc in morborum totius substantiæ curatione usurpantur.

Quarto. Denique in gangræna, elephantia, & ulceribus malignis, tota partium substantia corrumpitur. Ergo non possunt negari morbi totius substantiæ.

Nos verò existimamus rationes istas non esse tanti momenti, ut nos cogere valeant antiquas morborum similitudinem differentias multiplicare. Dicimus ergo illam Fernelii opinionem esse rejiciendam: atque antequam allatis objectionibus satisfaciamus, sequentibus erit confutanda.

Primo. Morbus est affectus totius partis similis, quatenus talis est: ergo materia & forma non possunt dici affici morbo, sed totum compositum, sola enim intemperies est affectus totius partis similis.

Secundo. Omnis actio partis similis est naturalis: sed actiones naturales quatuor tantum sunt, attractio, retentio, coctio, & expulsio, quæ à temperie sola dependent: Ergo unicus tantum erit morbus partis similis, nimirum intemperies.

Tertio. Morbus omnis habet agendi vim, nimirum actionem lædendi. At materiæ nulla est actio; est enim principium passivum & potentiale: ergo nullus dabitur morbus materiæ.

Quarto. Si daretur morbus formæ, malè ab omnibus, tum veteribus, tum neotericis definiretur morbus, quem volunt esse corporis dispositionem: At forma est incorporea. Ergo non potest pati morbos.

Quinto. Si darentur morbi formæ, infinita sequerentur absurda, formam scilicet per se pati posse, generari & corrumpi magis & minus recipere, & habere contrarium, quæ abhorrent à philosophia.

Denique. Si formæ, vel totius substantiæ corruptela sit morbus; consideranda erit, vel in termino & absoluta, vel in via, & in fieri. Si absoluta, nihil aliud est, quam animantis interitus, & integra perniciēs: si verò sit in fieri, & in motu, erit tantum alteratio corruptioni prævia, ac proinde qualitas in temperie constituta.

Atque ita satis manet confutata hæc Fernelii opinio. Ad rationes in illius subsidium allatas, ita respondemus. Ad primam dicimus: Materiam & formam non concurrere ad perfectionem actionum, sed tantum ad compositi constitutionem; actiones enim sunt compositorum, non componentium: compositum autem operatur secundum dispositionem, quæ in illo reperitur: hæc autem dispositio in parte similari est sola temperies.

Ad secundam respondeo, actionem ventriculi non esse putè similem, sed fieri partim à temperie, partim à conformatione & structura illius, alteratio enim & coctio alimentorum rectè perfici non possunt, quin debitè illa con-

tineantur & coarctentur à ventriculo. Retentio verò illa sive complexus dependet à ventriculo, hoc, vel illo modo conformato. Quoties igitur refrigeratur ventriculus, ut non possit concoquere, est intemperies seu morbus similis: dum verò ita relaxatur, ut non possit continere, est morbus organicus: cum denique actio ventriculi dejicitur à rebus venenatis, est quædam intemperies, quia corrumpitur temperamentum insitum illius partis, & illa intemperies maligna seu venenata appellatur, ut infra dicitur.

Ad tertiam respondeo, qualitates illas secundas à primis immediatè dependere. Sic adstringentia frigida sunt & sicca, relaxantia calida & humida, & ita de cæteris: quæ verò à tota substantia operari dicuntur, id præstare per qualitates occultas, quæ ad temperiem referuntur.

Ad ultimam respondeo, intemperiem esse duplicem, vulgarem unam, alteram malignam, ut in differentiis accidentalibus ostenditur: propositi autem affectus ad intemperiem malignam facillimè referri possunt.

An dentur morbi totius substantiæ, & an Fernelius rectè eos describat, & quid de Riverii sententia statuendum sit, discere licet ex Gr. Horst. oper. T. 1. pag. 239.

C A P U T IV.

De Morbi organici speciebus.

Morbi organici species quatuor sunt, 1. In conformatione; 2. In magnitudine. 3. In numero, 4. In conjunctione.

Quemadmodum à partibus similaribus actiones similes, ita ab organicis organice exercentur, quæ ut secundum naturam se habeant, quatuor desiderant conditiones, debitam nempe conformationem, magnitudinem, numerum, & conjunctionem, à quibus si fiat recessus, morbi statim oriuntur: unde totidem morbi organici differentie resurgunt.

Conformationis morbi rursus tres habent species. 1. In figura, 2. In asperitate & levitate, 3. In meatu & cavitate.

Morbus in figura est, cum naturalis partium figura ita immutatur, ut inde actionum læsio contingat.

Multis modis partium figura potest immutari, dum scilicet quæ rectæ natura esse debent, incurvantur; curvæ eriguntur, aliæ inflectuntur, distorquentur, rotundæ quadratæ fiunt, & ita de cæteris.

Morbus in asperitate & levitate est, cum partes quæ naturaliter asperæ aut rugosæ esse solent, leviores evadunt, vel contrà læves asperiores.

V.g. Cum ventriculus & intestina mucosa pituita obducta lenteriam patiuntur, fit morbus in levitate; cum verò trachea arteria à distillatione è cerebro exasperata contrahit raucitatem, est morbus in asperitate.

Morbus in meatu & cavitate est, cum naturalis meatuum & cavitatum constitutio evertitur.

Ejus rursus tres sunt species, 1. adstrictio, 2. obstructio, 3. dilatatio.

Adstrictio fit, cum meatus, vel cavitas ab externa causa comprimitur, & angustior evadit.

Sic dum œsophagus & aspera arteria coarctantur ex angina, & vesica comprimitur ex grandiore foetu in utero concluso, morbus ille fit, qui adstrictio appellatur.

Obstructio fit, cum materia aliqua præternaturalis internas cavitates occupat, vel meatus ocludit.

Sic calculus in vesica; materia crassa, viscida, & lenta hepatis, lienis, aliarumque partium venas interiores, liberumque humorum comineatum impediens, & reliqua hujusmodi, obstructionem pariunt.

Dilatatio fit, quando cavitates & meatus nimis ampli & patentes efficiuntur.

Dilatatio est adstrictioni & obstructioni contraria: illius exemplum habemus in dilatatione pupillæ, & varicibus, tum etiam in venarum anastomosi & diapedisi. Anastomosis enim fit quando orificia vasorum nimis dilatantur, diapedesis verò quando tunice eorum nimis relaxantur & rarefiunt, ut humores effluant. Ad dilatationem etiam referuntur nimia ventriculi laxitas, ut non possit commodè amplecti alimentum, quam perperam Fernelius ad morbos materiæ supra revocabat.

Magnitudines morbi vel sunt in magnitudine aucta, vel imminuta.

Utrique, vel in toto corpore, vel in aliqua ejus parte. In toto corpore est magnitudo aucta, vel imminuta, dum tota illius moles præter modum augetur, vel imminuitur.

Magnitudinis auctæ in toto corpore exemplum affert

Galenus de quodam Nicomacho Smyrneo, qui præ nimia crassitie sese non poterat commovere. Eadem verò imminuta satis apparet in atrophiam & febri hectica, in quibus totum corpus macie contrahitur.

In aliqua parte magnitudo augetur, vel imminuitur, dum naturaliter sibi constitutas dimensiones excedit, vel ab iisdem recedit.

Sic tumor præter naturam in parte est magnitudo aucta: sic etiam partis defectus in longitudine, latitudine, vel profunditate, ut linguæ, nasi, digiti, testis, vel alterius partis parvitas insignis, est magnitudo imminuta. Illa enim parvitas contingit vel ab ipsa generatione, ex defectu materiæ; vel post generationem, idque rursus dupliciter; defectu scilicet alimenti, unde partis atrophiam & consumptio, vel ablatione substantiæ partium, ut cum portio nasi, linguæ, vel digiti amputatur.

Morbi in numero sunt vel in numero excedente, vel in deficiente.

Ad partes organicas constituendas certus similarium numerus requiritur, & in maioribus, magisque compositis, certus minorum organorum, & minus compositorum numerus concurrat. Quomocunque autem ista redundant vel deficient, vitium faciunt, quod numeri aucti, vel imminuti appellantur.

Numerus excedens vel est eorum, quæ sunt secundum naturam, vel toto genere præter naturam.

Secundum naturam dicuntur, ratione substantiæ, ex qua componuntur, quæ naturalis: & peccant tantum in eo, quod non sint necessaria ad membri functiones exercendas; imò illas impediunt, ut sextus digitus, carnis excrecentia in ulcere, & similia. At verò toto genere præter naturam sunt ea, quæ ex substantia omnino præternaturali componuntur, ut lumbrici, calculi, &c. quæ ad morbos in numero referuntur, quatenus res præter naturam superadditæ, organi structuram vitiantes, & functiones illius sua præsentia impediunt. Alioquin si actiones non lædant quatenus numero redundant, sed obstructionem, aut similem affectum producant, causæ morbi potius censentur, ut supra annotavimus.

Numerus deficiens perpetuo in rebus naturalibus, siue corporis partibus consistit, isque vel ab ipso utero, vel post exitum ab eo est contractus.

Morbus in numero deficiente ab ipso ortu contractus dicitur, cum quis v.g. pede, manu, oculo, teste, aut alia quavis parte mancus in lucem procedit: post ortum verò, quando pars aliqua amputatur: ut cum pes, vel brachium gangrena laborans, amputantur, testis in hernia eximitur, dens cariosus evellitur, & sic de cæteris.

Morbi in conjunctione sunt duplices: in situ, & in connexionione.

Morbi in situ sunt, quando partes quæ simul coherere debent, à propriis sedibus recedunt.

Huiusmodi morbos videre est in hernia, cum intestinum, vel omentum in scrotum descendit; item in procidentia ani, uteri, & similia.

Morbi in connexionione sunt, quando partes quæ debent simul coherere, non coalescunt: vel contra, quæ coherere non debent, simul coalescunt.

Tales affectus apparent in luxationibus, quando ossium connexio pervertitur, & in imperforatis, necnon dum oculorum palpebræ, vel oris labra coalescunt, quæ naturaliter debent esse disjuncta.

COROLLARIUM

circa morbos Organicos.

Obijciuntur primò, Deficientem esse morborum organicorum numerum jam allatum, quia eorum differentiæ non desumuntur ab iis omnibus, quæ necessaria sunt ad actiones organicas obeundas. Sed præter jam dicta alia multa concurrunt: partes enim instrumentariæ indigent calido à corde influente, nimirum sanguine, & spiritibus bene affectis, quandoquidem iis læsis, aut absentibus, totius corporis actiones offenduntur: syncope, tremore, rigore, &c. Ergo ab illis quædam morbi organici species erit constituenda. *Respondeo*, In propria cujusque partis constitutione distinguenda esse communia instrumenta, quæ in omnibus actionibus, tum similarium, tum organicarum partium sunt necessaria: illa enim in neutris peculiarem obtinent considerationem, sed tanquam vaga & fluxa in partium corporis viventis numero non habentur. Vel certè dicendum, affectus, qui ab horum vitio contingunt, non

esse idiopathicos, sed debere tantum referri ad sympathiam negatæ materiæ vel facultatis.

Obijciuntur secundo, præter adductas condiciones ad partium organicarum constitutionem requiri symmetriam, si enim pes v.g. vel manus ossibus, nervis, & ligamentis, constare debeant, tota sint ossa vel carnea; mala redditur illarum partium structura, quamvis rectè se habeant superius numerata. *Respondeo*: si pars organica, quæ pluribus instrumentis constare debet, ex unico tantum sit conflata, esse tunc morbum in numero deficiente, nec aliud genus diversum esse inquirendum.

Obijciuntur denique, ab ipsis qualitibus, tam primis quam secundis, actiones partium organicarum lædi: partes enim verbi gratia, duriores vel molliores, crassiores aut tenuiores, ad sensum vel motum redduntur ineptiores, sicut Galenus cerebri crassitiem ad ingenii acumen plurimum obesse existimat, tenuitatem verò prodesse; sic ventriculus laxior malè concoquit, cornea oculi tunica rarior aut densior visui officit: & ita de reliquis. Unde patet, istas etiam qualitates inter morbos organicos debere recenseri. *Respondeo*, morbos illos, qui sequuntur mutationes qualitatum, non posse tribui partibus organicis, quatenus sunt organica, sed quatenus ex similaribus tamquam materia quadam componuntur: ad partis enim instrumentariæ constitutionem debita partium similarium symmetria, earumque temperies, tam in primis quam secundis qualitibus est supponenda; non igitur earum improprio parti organica est adscribenda, quamvis illius actiones lædat, quia id fit ex accidenti, sicut domus corrumpitur, ubi ligna vel lapides sunt putrida vel cariosa, quamvis illa non ad domum spectent, si formalem illius rationem intueamur.

Contra istam responsionem denuò obijci potest, secundas illas qualitates, duritiem, molliem, & reliquias, non minus debere ad partium organicarum morbos referri, quam asperitatem & lævitatem, quæ etiam inter qualitates secundas numerantur, & à nobis inter conformationis morbos recensitæ fuerunt. *Respondeo*, non esse eandem rationem, quandoquidem durities, mollietates, & reliquæ non mutantur, nisi per ipsam temperiem simul immutatam, asperitas verò & lævitas, quæ sunt affectus superficiæ tantum, ita dependent à formatrice facultate, ut sine ulla temperamenti diversitate quasdam læves & æquales, alias asperas & inæquales producat, ut patet in ossibus, quæ siccissima sunt, & tamen maximè æqualia in sua superficie: & in ventriculo, qui superficie sua externa est æqualis, interna asper & rugosus: & sic de cæteris. (*Melet. II. 37. ad 60.*)

CAPUT V.

De morbi communis, seu solutionis continui differentiis.

Morbi communis seu solutionis continui differentia desumuntur à causa, vel à subiecto.

Causæ continuum soluentes quatuor sunt: ad primam referuntur ea quæ sunt tenuia, & ad secundam idonea; ad secundam, acris & erodentia: ad tertiam, gravia, dura, & obtusa: ad quartam, rumpentia, & divellentia.

Quæ à tenuibus & secantibus fit solutio continui, sectio appellatur.

Sub hac comprehenduntur omnes solutiones continui, quæ fiunt ab externis causis incidentibus, siue punctim, siue cæsim, in quavis corporis parte.

Quæ ab acris & erodentibus fit solutio continui, erosio nuncupatur.

Ut plurimum fit erosio in corporis partibus à causis internis, ut acris, & mordacibus succis, ulcera efficientibus. Aliquando etiam fit ab externis admotis, vel actu exurentibus, ut igne, candente ferro; vel potentia, ut causticis medicamentis & similibus.

Quæ à gravibus, duris, & obtusis fit solutio continui, contusio appellatur.

Hæc solutio continui ut plurimum manifesta non est, sed occulta; in ea enim partes colliduntur, & violenter comprimuntur, ex qua compressione occulta fit continui solutio.

Quæ à rumpentibus & divellentibus fit solutio, ruptio seu divisio appellatur.

Hæc sæpius contingit in tortura in qua digiti pedum vel manuum ita divelluntur, ut eos ab aliis partibus

omnino separari contingat: ex nimio etiam conatu peritonæum disrumpi solet, unde hernia solet exoriri. Aliquando etiam ex nimia plethora venarum tunica disrumpuntur, unde copiosæ hæmorrhagiæ producuntur.

Ratione subjecti, seu corporis nostri partium, varie solutionis continui differentia constituuntur, & varia illis nomina adscribuntur.

In carne enim facta incisio, vulnus appellatur, erosio verò ulcus.

In osse facta incisio transversa, fractura: recta, fissura dicitur; erosio verò, caries.

In venis, arteriis, nervis, & cartilaginibus facta incisio transversa, idem incisionis retinet nomen; & recta fissura.

Peculiares solutionis species, punctura dicta, nervis potissimum attribuitur; membranis verò ruptura.

Apud Chirurgicos authores omnes istæ solutionis differentie sub vulnere, ulcerum, & luxationum nomine comprehenduntur, & pulchrè exponuntur à Joële & Senerto. (*Aleat. II. 36. 51. 58.*)

C A P U T VI.

De Differentiis accidentalibus morborum.

Accidentales morborum differentie sunt, quæ genera & species morborum non constituunt, sed tantum nonnullas eorum proprietates declarant.

Infinitæ propemodum ab auctoribus proponuntur accidentales differentie, quas omnes persequi nimis longum, & forsan minùs utile futurum arbitramur. Nos igitur eas tantum hic proponemus, quæ ad usum artis magis sunt necessariae, & frequentius occurrunt in morborum tractatione.

Ille autem desumuntur vel à morborum essentia, seu proprietatibus eam comitantibus, vel à causis morborum.

Ab ipsa morbi essentia essentielles illius differentie desumuntur, ut supra demonstratum fuit: accidentales verò differentie à nonnullis proprietatibus, essentiam morbi comitantibus, tum etiam à causis & effectibus. Nos tamen, reliquis omissis, ut per se notissimis, vel minùs utilibus, eam tantum hic proponimus, quæ ab essentia & causis desumuntur.

Proprietates morborum essentiam comitantes, sunt prima, magnitudo; secunda, motus; tertia, mos; quarta eventus.

1. *Ratione magnitudinis, morbus dicitur magnus, vel parvus.*

Morbus magnus is dicitur, qui intensus valde est, & magna vi corpus nostrum affligit.

Parvus verò, qui à naturali constitutione parum recedit, & vires nostras parum labefactat.

Galenus tribus de causis morbum magnum dici debere affirmat. Primo ratione partis, si nimirum partem principalem afficiat, vel ad vitam necessariam: Secundo ratione causarum; si nimirum illæ sint admodum vehementes, & magno impetu sæviant: Tertiò, ratione symptomatum, si nimirum illa violentia & atrocitate corpus valdè molestant.

2. *Ratione motus considerantur quatuor tempora morborum. Principium, augmentum, status, & declinatio.*

Principium morbi est, quando eundem tenorem servat, quem à principio accepit, nulla auctione insigni adveniente.

Augmentum est, cum morbus sensibiliter increfcit.

Status est, cum morbus non amplius increfcit, eandemque retinet vehementiam à summo incremento relictam.

Declinatio denique est, cum morbus manifestam suæ vehementie patitur diminutionem.

Divisio temporum morborum non solum ab essentia ipsius morbi desumitur à Galeno, sed etiam à causis, & symptomatibus, cum scilicet illa vehementiora sunt à principio ad statum, & in declinatione mitescent, ac potissimum ab excrementis, quæ in principio omnino cruda statuuntur, in augmento quoddam coctionis rudimentum præ se ferre, in statu maxima coctionis indicia ostendere, & in declinatione absolutam concoctionem, sui que in melius commutationem.

Tempora autem morborum vel sunt universalia, vel particularia.

Tempora universalia sunt partes totius morbi, à principio ad finem considerati.

Tempora verò particularia sunt partes paroxysmorum, qui in morbis intermittentibus apparere solent.

Sic unusquisque morbi paroxysmus habet principium, augmentum, & declinationem; sicut universus morbus in toto sui decursu consideratus.

Nota non omnes morbos habere quatuor tempora, sed tantum salutes, lethales enim ante declinationem perpetuò interimunt.

In motu consideratur quantitas & modus.

Ratione quantitatis motus, seu durationis, alius morbus dicitur longus, alius brevis.

Sic febris ephemera est morbus brevis, quia citissime finitur: hydrops verò longus, quia diutissime perdurat.

Ratione etiam quantitatis motus seu durationis, alius morbus dicitur acutus, alius chronicus.

Acutus morbus est, qui cum brevitate junctam habet magnitudinem.

Idè celeriter movetur cum vehementia & periculo. Huic vulgò chronicus opponitur: licet illi non sit omnimodè contrarius. Chronicus enim & longus idem est, talisque appellatur ex eo solum, quod diuturnus sit, licet plerumque magnus existat: ut paralytis, hydrops, & similia, quibus verè & propriè breves opponuntur.

Nota, nonnullos morbos chronicos esse ratione propriæ essentiae, & acutos ratione paroxysmi, ut epilepsia, quæ morbus est longissimus, & paroxysmos habet acutissimos.

Morbus acutus triplex est, primus peracutus, secundus acutus simpliciter, tertius est acutus ex metastasibus, seu ex decidentia.

Peracutus rursus dividitur in extremè peracutum, & simpliciter peracutum.

Extremè peracutus est, qui tam vehementer, & velociter movetur, ut tertio vel quarto die ad salutem vel ad mortem terminetur.

Peracutus simpliciter ad septimum diem terminatur.

Acutus verò simpliciter dictus, vel est exactè talis, vel non exactè.

Exactè talis ad decimum quartum diem terminatur.

Non exactè talis ad vigesimum vel ultra producitur.

Acutus denique ex decidentia ad quadragesimum usque diem se extendit: & ultra illum longus & diuturnus morbus appellatur.

Et hæc sunt differentie, quæ à quantitate motus desumuntur: sequitur ut eas proponamus, quæ à modo motus emanant.

Ratione igitur modi motus, alius morbus dicitur continuus alius intermittens.

Continuus morbus est, qui continuo affligit, & in tota sua duratione ad intermissionem aliquam non pervenit.

Intermittens verò, qui integras in suo decursu habere solet intermissiones.

Atque ita de motu: jam de more morbi est agendum.

3. *Ratione moris, morbus dicitur benignus, vel malignus.*

Benignus morbus dicitur, qui mitis valde est, & nulla seiva infert symptomata.

Malignus verò is appellatur, qui magnam quandam & venenatam qualitatem adjunctam habet, & seivissima infert symptomata.

Malignus rursus triplex est: primus venenatus, secundus pestilens, tertius contagiosus.

Venenatus morbus est, qui qualitatem habet vite nostre penitus adversam, ex veneno assumpto, admo, vel ex pessimis humoribus intus genito productam.

Pestilens morbus est, qui malignam & deleteriam qualitatem possidet, ac in omnes communiter grassatur.

Contagiosus denique est, qui sese valde multiplicat, & alias quam plurimos eodem affectus genere inficere solet.

Atque ita de more morbi; jam de illius eventu.

4. *Ratione eventus, alius morbus dicitur salutaris, alius lethalis, alius periculosus.*

Salutaris morbus est, qui nullum vite periculum minatur.

Lethalis morbus est qui certissimam infert perniciem.

Periculosus denique, qui dubium exitum pollicetur; & aliquando ad salutem, aliquando ad interitum terminatur.

Atque hæc sunt differentie, quæ à proprietatibus essentiam comitantibus desumuntur: jam illas, quæ à causis petenda sunt, proponamus.

Istæ autem causæ sunt vel materiales, vel efficientes, vel sine quibus non.

Ad materiales subjectum referimus; ad efficientes, humores; & ad eas sine quibus non, locum.

multa alia sunt genera causarum, quæ hic non proponimus,

nimus, quia ab his tantum differentias morborum accidentales desumere decrevimus, immò neque omnes proponemus, quæ ab illis elici possunt, sed tantum utiles.

1. *Ratione subjecti, alius morbus dicitur idiopathicus, alius sympathicus.*

Idiopathicus est, qui primario in parte à sua causa producit, in eaque habet permanentiam.

Sic pleuritis, peripneumonia, phthisis aliique idiopathici appellantur.

Sympathicus verò est, cum ab una parte idiopathicè laborante, affectus alteri communicatur.

Ita tamen affectus parti per consensum laboranti communicatur, ut priore, scilicet idiopathico sublato, sympathicus auferatur; alioqui si ex se permanet, idiopathicus factus est, & tunc à Medicis *Deuteropathicus* appellatur, sive secundarius: Primus verò dicitur *Protopathicus*, quod primò in illa parte productus fuerit affectus.

Morbus autem sympathicus propter quinque causas solet generari. Primò, propter viciniam: Secundò, propter generis societatem: Tertiò, propter officii communionem: Quartò, propter situm: Quintò, & propter connexionem.

Propter viciniam manus brachio compatitur, os carni vicinæ, ventriculus hepatis, pleura pulmone, pulmo cordi, & vice versa.

Propter generis societatem partes nervosæ nervosis compatiuntur, & carnosæ carnosis, quia sub eodem genere sunt constitutæ, eandemque possident naturam.

Propter officii communionem mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur, quia simile in corpore officium exercent.

Propter situm caput partibus inferioribus facile compatiuntur, ut ventriculo, hepatis, utero, & similibus: quia illis è directo superjacet, atque ita vapores ab iis sursum elevatos facile recipit. Sic etiam ventriculus & pulmo capiti facile compatiuntur; quia illi è directo subjiciuntur, atque ita humores ab eo defluentes facile recipiunt.

Propter connexionem nervi cerebro compatiuntur; arteriæ cordi, venæ hepatis, & vice versa, quia illis connectuntur.

Rursum omnis morbus sympathicus duobus modis fit, positivè scilicet, vel negativè.

Positivè fit, quando aliquid ab una parte in aliam deferitur.

Sic à ventriculo ad cerebrum elevari vapores, dolorem, vertigines aliosque hujusmodi affectus sympathicos produciunt, qui positivi appellantur.

Negativè fit, quando id non influit, quod debebat influere.

Sic in apoplexia perit sensus & motus in toto corpore, quia facultas & spiritus animales non influunt à cerebro, propter obstructionem ventriculorum ejus. Atque ita dicitur fieri propter privationem materiæ vel facultatis.

2. *Ratione causarum efficientium, sive humorum morbos committentium, alii dicuntur legitimi, alii spurii.*

Legitimus est, qui propriam suæ speciei naturam maxime retinet, & causam habet, à qua solet produci, integram & sinceram.

Spurius verò est, qui neque naturam suam puram retinet, neque causam, à qua fit, habet sinceram.

Febris tertiana, quæ à bile sincera excitatur, vera & legitima appellatur; sicut quartana, quæ à pura melancholia producitur: illæ autem febres nothæ, spurix, & illegitimæ nuncupantur, cum alios humores habent permixtos, præter jam dictos.

3. *Ratione loci, sive regionis in qua morbi generantur; alii dicuntur endemii, alii epidemii, alii sporadici.*

Endemii morbi dicuntur, qui sunt alicui Regioni peculiare, in eaque communiter grassantur.

Vernaculi & gentilitii aliter appellantur, quia eandem regionem perpetuò obsident, ob aerem partium, alimenta, &c. Sic alpinorum montium incolis Brochocele, strumæ Hispanis, rabes Lusitanis, Borealibus scorbutus endemii morbi æstimantur.

Epidemii morbi sunt, qui in regione qualibet populariter grassantur.

In hoc conveniunt morbi Endemii & Epidemii quod multos invadant, & populariter grassentur. Differunt verò in eo, quod endemii eandem perpetuò regionem occupent; epidemii verò minimè, sed quaslibet indifferenter invadant. Et ratio est, quia endemii à peculiari aeris patrii aquarum, vel ciborum dispositione oriuntur: epidemii verò causam habent in solo aere, non ex loci ratione, sed potius ex maligna cœli influenza infecto.

Sporadici morbi sunt, qui nec communiter grassantur, nec alicui regioni sunt peculiare.

Dispersi etiam appellantur, & endemiis ac epidemiis opponuntur, quia scilicet varii sunt, & contingenter, nunc huic, nunc illi accidunt: Sic in regione hac vel alia qualibet hic pleuritide laboravit, ille febre continua vel tertiana, alius catarrho, nephritide, podagra, hydrope, aut alio quovis alterius naturæ, pro varia individuorum natura & constitutione. *Melet. II. 6.*

Atque hætenus de morborum natura & differentiis tam essentialibus, quam accidentalibus: superest jam ut de eorum mutationibus agamus.

PATHOLOGICÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum, & præcipuè de Crisibus.

C A P U T I.

De mutationibus, quæ in morbis contingunt.

DUæ insigniores sunt in morbis mutationes, vel dum in alium morbum commutantur, vel dum absolute & simpliciter solvuntur, sive alterius morbi interventu.

Commutatio unius morbi in alium frequenter apparet, dum apoplexia in paralyssam degenerat; febris tertiana in quartanam; quartana, hepatis, aut lienis tumor, & alii quamplurimi affectus in hydropem degenerant.

Absolute simpliciter solvuntur morbi, dum sine alterius morbi interventu, ad salutem, vel mortem terminantur.

Terminantur verò ad salutem vel mortem dupliciter: Sensim videlicet atque paulatim; aut subito & derepente.

Dum sensim & paulatim terminantur ad mortem, marasmus nominatur: dum verò sensim terminantur ad salutem, solutio simpliciter, λύσις Græcis nominatur.

Dum subito, crisis nominatur, quæ lysi vulgò opponitur, cum passim auctores dicunt, omnes morbos terminari per crisin aut lysin.

C A P U T II.

De natura Crisis.

Crisis est subita & repentina mutatio in morbo, ad salutem, vel ad mortem.

CRISIS nomen multis modis usurpatur apud Hippocratem & Galenum. Interdum enim per crisin nihil aliud quam humorum secretionem significant, quemadmodum Galenus *comment. in aph. 13. sect. 2.* inquit, *crisis natura secernente humores noxios à bonis, & ad excretionem preparante.* Interdum verò Crisin ipsam excretionem significare volunt, quod optima crisis excretionem perficiatur. Sic Hippocrates *lib. in arte*, corrupti ossis excretionem crisin nominat. Vel denique pro certamine accipitur, quod instante crisi inter morbum & naturam solet accidere. Sed magis frequens & usitata est illius acceptio pro judicio, quæ ab ipsius Galeni temporibus ad nos usque fuit à plurimis recepta. Galenus enim *comment. in 1. progn.* iudicationem in morbis factam è foro judiciali derivatam, & in artem medicam translatam fuisse attestatur, nec quidem admodum improprie: licet enim res, à quibus translationes desumuntur non sint omnino conformes, attamen iudicium quod fit in morbis, cum iudicio forensi non exiguum habet similitudinem. In foro enim judiciali, dum capitalis causa agitur, concurrunt primò actor & reus, actor cum reo dimicat, eumque pertinaciter accusat, testes profert, eiq; mortem vel supplicium intentat: Reus verò, si infons accusationis fuerit, se strenuè defendit, & in actorem ipsum pœnam rejicit; si verò contra accusatoris vim sistere non possit, succumbere cogitur. Hæc omnia aguntur coram iudice, qui res omnes perpendit, ac tandem certa die universaliter iudicium profert. Pari quadam ratione in crisibus morbus actoris partes agit, natura verò rei: causa morbifica naturam lacerat, eamque funditus evertere conatur. Hujus invasionis testes sunt symptomata, quæ totius certaminis progressum patefaciunt. Natura verò, quæ rei quodammodo rationem habet, adversus actorem suum, morbum videlicet, sese pro virili defendit: & si viribus illa constet, morbi conatus eludit, eumq; tanquam iniquum actorem rejicit, & foras excludit: si verò imbecilla sit, illius actioni succumbit. Hæc omnia accurate rimatur Medicus; & utriusque partis pensitatis viribus, tanquam iudex sententiam profert, diemque notat iudicii, in quo futura est vel morbi, vel naturæ victoria.

Paret igitur hinc non omnino absurdam atque rejiciendam esse crisis cum iudicio comparationem.

Ut verò ad ipsam Crisis definitionem propius accedamus, cum illa per mutationem definiatur, sciendum est, in omni motu, secundum Philosophos, multa considerari, terminum à quo, terminum ad quem, medium per quod fit motus, movens, & mobile. Hæc omnia in crisi perpetuò reperiuntur. *Movens* enim est ipsa natura, quæ coctiones perficit, humores secernit, ac tandem die critico expellit. *Mobile* sunt causa morbifica & humores præternaturales, in quos tantum potest cadere crisis. *Terminus à quo* incipit crisis: est morbi augmentum: fit enim crisis in morbo; & pro varia morbi natura, tardiores, vel celeriores crises exercentur: Acuti enim morbi celerius, longi tardius judicantur.

Terminus ad quem desinit crisis, est sanitas, vel mors, vel status illis proximus, aut transitus ad aliam morbi speciem. *Medium verò per quod*, est totum illud spatium, quod à morbi augmento ad solutionem usque extenditur, & in quo natura concoctioni, secretioni, & excretioni incumbit.

Motus autem ille crisis simplex non est, sed compositus: idque dupliciter, ex locali scilicet & alterativo, & ex naturali & violento. *Localis motus* in crisis fit ratione causæ morbificæ, quæ à natura commovetur & agitur, ac per vias consuetas excernitur. *Alterativus* verò motus fit ratione corporis patientis, sive *corruptivus* ille sit, ut apparet in crisi lethali, sive *perfectus*, ut in salutari est manifestum. Secundò motus ille est *naturalis*, ratione naturæ, quæ internum est principium & movens, crisis primò & per se efficiens: *violentus* verò est ratione certaminis, perturbationis, & velocioris illius mutationis. Optimè igitur crisis dicitur mutatio, eaque velox & repentina, ut hoc modo distinguatur à coctione, certamine, & secretionem, tum etiam à solutione lenta & paulatina diuturnorum affectuum. Unde velocitas illa propriæ & peculiaris differentie rationem habet. Reliquæ verò definitionis partes tam per se sunt manifestæ, ut nulla indigeant explicatione.

CAPUT III.

De Crisium differentiis.

Crisis alia est perfecta, alia imperfecta.

Perfecta est, quæ agrum perfecte & integrè à morbo liberat.

Estque vel salutaris, vel lethalis.

Ut crisis perfecta sit & salutaris, sex requiruntur conditiones. Debet enim esse. Primò, optimis signis indicata. Secundò, manifesta. Tertio, die critico contingere. Quarto, fida. Quintò, secura. Sextò, conveniens morbo & agrotantis naturæ.

Primò igitur crisis perfecta salutaris concoctionis signis die indice debet præmonstrari. Unusquisque enim dies criticus suum habet indicem, quartus videlicet est index septimi, undecimus decimi quarti, & decimus septimus vigesimi. In illis, inquam, diebus apparere debent concoctionis signa, ut crisis perfecta & salutaris consequatur. *Secundò* debet esse manifesta, id est, cum insigni aliqua evacuatione conjuncta, scilicet excretionem vel abscessu. *Quæ enim sine manifesta excretionem levant, recidivam facere solent*, (inquit Hippocrates in *prognosticis*) id ipsum confirmat idem Hippocrates quamplurimis historiis in *epidemiis*, è quibus insignis hæc instar omnium erit. *Secl. 7. lib. 3. Epid. Egr. 2.* Hermocrates decimoquarto die liberatur à febre, non sudavit, decimo septimo rursus febre corripitur, vigesimo febris expers non sudavit, vigesimo quarto die rursus febricitavit, tandem vigesimo septimo die moritur. Si enim sine causis criticis solvatur morbus, periculo non vacat; & si cum insigni excretionem vel abscessu terminetur, salutaris crisis censenda est. *Tertio*, die critico debet contingere: in illis enim diebus solet natura, dum commodè operatur, humores noxios *ἀδρῶς*, & confestim expellere, utilesque moliri excretionem, quæ si alio die contingant, signum est naturam esse conturbatam & tumultuariè operari. *Quarto*, debet esse fida, atque ita nullas morbi reliquias post se relinquere, unde recidivæ periculum superesse possit. *Quintò*, debet esse secura, id est, cum facili agri tolerantia, & sine ullis periculosis symptomatis. *Deniq;* talis crisis esse debet speciei conveniens & agrotantis naturæ, atque adeò illis ætati, & temperiei congener. Acuti morbi per excretionem, diuturni per abscessum judicari solent. Febris ardens in juvene hæmorrhagia, in sene alvi fluxu ut plurimum judicatur.

Crisis perfecta lethalis, contrarias habet conditiones ei, quæ salutaris est.

Conditiones illas ex supra dictis eruere facile est, si nimirum eas, quæ pro salutari crisi propositæ sunt in contrarium usurpemus. Ex his autem prima inter reliquas maximi momenti est: cum ea crisis lethalis maximè censenda sit, quam non præcesserunt concoctionis signa. Si enim, nulla apparente concoctione, aliqua fiat perturbatio, & humorum evacuatio, certissimum est indicium naturæ irritatæ, & ab humorum malignitate laceratæ. Unde fit, ut citius properet ad statum, quam coctionis gradus ferre queat, & tunc temporis crisis minimè tutam fore, audacter pronunciandum: idque eò magis, quo morbus natura fuerit periculosior. In morbo salutari, & minus periculoso, tunc etiam verendum est, ne diminutè judicetur, & cum gravioribus periculosisque symptomatis morbus deinceps revertatur, vel tandem diuturnior factus, in mortem degeneret. *Coctiones enim* (inquit Hippocrates) *celeritatem iudicii, & morbi securitatem ostendunt: cruda verò & incotta, atq; in malos abscessus conversa, dolores, aut diuturnitatem, aut acrisias, aut mortem, aut recidivam.* Hæc enim mala evenire solent, dum crisis nullo modo antea indicatur, unde ostenditur, naturæ conditiones & consuetudines esse funditus everfas atque labefactatas à vi morbi, neque illam in crisi morbum esse debellaturam, siquidem in pugna nullum præstitit specimen victoriæ, quod perpetuò evenire solet in iis, qui invicem pugnant. Ille enim, qui adversus suum antagonistam victoriam est reportaturus, omnibus moribus statim ostendit, se inferiorem habere inimicum, licet ipse aliquid ab inimico repatiatur. Verum nullum ostendere roboris potentioris signum, necessariò significat collapsam ruere facultatem.

Crisis imperfecta est, in qua morbus imperfectè non judicatur, sed tantum secundum partem; & alterius crisis futura locum post se relinquit.

Eaq; duplex est, altera ad melius, altera verò ad deterius.

Ad melius ea est, quæ non omnino tollit morbum, sed facit, ut eum æger alacris ferat.

Ad deterius est, quæ morbum facit vehementiorem, & magis periculosum.

COROLLARIUM.

Propositæ crisis differentie aliquas patiuntur difficultates, quæ hic paucis diluendæ sunt. *Primò* enim non dari posse crisis perfectam, salutarem, aut lethalem, sequentibus argumentis probari potest.

Primum. Si daretur crisis perfecta salutaris, ea absoluta statim perfecta sanitas succederet: sed post crisis languida admodum est sanitas, & imperfecta; omnesque actiones debiles & infirmæ, morbosam potius indicant constitutionem, quam sanitatem.

Secundum. Non potest fieri transitus ab uno extremo ad aliud nisi per medium. Sed medium inter morbum & sanitatem, est status neuter. Ergo in quavis crisi fiet mutatio ad statum illum neutrum, non autem ad perfectam sanitatem.

Tertium. Convalescentes, qui ex morbo per crisis evaserunt, eodem modo ut ægri conservantur. At illud non fieret, si crisis perfecta fuisset & salutaris.

Quartum. Crisis etiam lethalis perfecta dici non potest, cum mors illi succedens destructio mera sit, & perfectionis contraria.

Quintum. Omnis crisis à natura perficitur. At omnes naturæ actiones ad bonum perpetuò diriguntur. Ergo nulla crisis poterit esse lethalis.

Ad primum, secundum, & tertium, dicendum est, crisis perfectam salutarem appellari, cum ab ea nulla portio materiæ morbificæ relinquitur in corpore, quæ morbum constituere possit. Licet verò statim per crisis non sit perfecta sanitas, sed tantum status neuter convalescentiæ; ille tamen à præternaturali materia nullo modo dependet, sed tantum à partium languore & imbecillitate, quæ à prægressi morbi violentia necessariò fuit introducta. Ideò dicere possumus, perfectam tunc temporis esse sanitatem, saltem ratione causæ morbificæ, quæ tota fuit vacuata. Et hoc sufficit, ut crisis dicatur perfecta.

Ad quartum dicimus, in crisi lethali fieri destructionem ratione individui, & corporis agrotantis: hoc tamen non impedire, quin aliqua in iis sit perfectio ratione ipsius crisis, quæ quamvis lethaliter exerceatur, tamen dum integrè absolvitur perfecta quodammodo dici potest.

Ad quintum respondeo, naturam perpetuò sibi finem optimum proponere, ab eo tamen sapientius aberrare, cum debilis

bilis admodum est, ut præ nimia virium exsolutione intentum assequi non possit, & oneri succumbere cogatur.

Secundo, adversus primam conditionem crisis perfectæ salutaris objici possunt duæ Hippocratis historiae, quarum prima habetur 1. *Epid. sect. 3.* ubi refert. Metonem absque concoctionis signis, perfectè ad salutem fuisse judicatum. Altera habetur 3. *Epid. sect. 3.* ubi etiam affirmat, Larissæam virginem sine coctionis signis perfectè judicatam. Verùm huic objectioni duplex *responsio* satisfacit. *Primò* enim dicimus cum Galeno, historias illas raras esse, & extra ordinem naturæ, atque idè ab Hippocrate observatas. Miratur enim Galenus in *commentario*, istas crises nullam sequutam fuisse recidivam, cum præter naturæ consuetudinem, & præter leges ordinarias salutaris criseos apparuerit. *Secundo* dicimus, illas crises fuisse salutes propterea, quod in principio multæ præcesserant vacuationes, eæque satis laudabiles, multæque crisin fuerant consequutæ, ut ex historiis apparet. Licet autem illæ symptomaticæ quodammodo fuerint, ex eo quod in principio prodierint sine coctionis signis, tamen criticæ quodammodo censendæ sunt, quia vi naturæ oppressæ factæ fuerunt, & materia turgente. Vel saltem dicamus, illas fuisse mixtas, partim scilicet criticas, partim symptomaticas, quæ tamen materiam morbosam minuendo, potuerunt efficere, ut crisis postea superveniens, ad salutem fuerit terminata; cum eam præsertim aliæ subsequutæ fuerint evacuationes. Metoni enim post iudicium crebrò sanguis à naribus exiit. Larissææ verò virgini menstrua post iudicium prodierunt, quæ nunquam apparuerant, & ideo nulla subsequuta est recidiva.

Objici etiam potest, naturam humores noxios, dum turgent, sine coctionis signis posse criticè vacuare, cum Medico liceat, ex divini senis præcepto, purgationes celebrare, turgente materia, nulla expectata concoctione. *Respondendum* est, in principiis morborum naturam oppressam à materia turgente, mixtas saltem vacuationes celebrare posse, partim scilicet criticas, & partim symptomaticas: perfectas crises non posse, propter concoctionis defectum.

Tertiò, adversus quintam conditionem salutaris criseos quod scilicet debeat esse secunda, nempe cum facili ægri tolerantia, & sine periculosis symptomatis, opponi potest auctoritas, ratio, & experientia. Nam Hipp. *aph. 13. sect. 2.* noctem difficilem & gravem, imminentem crisin præcedere testatur, & Galenus *cap. 7. lib. 3. de Crisibus*, varia symptomata, eaque acerbissima, ut perturbationem, delirium, difficultates respirationis, jactationes, pulsus inæqualitates, criticas vacuationes antecedere affirmat.

Deinde, non potest accidere crisis, nisi post certamen naturæ cum morbo; & contentio illa non potest fieri sine symptomatum exacerbatione. Natura enim & morbus agunt invicem & patiuntur: unde ægrotantis corpus necessariò affligitur: Denique ostendit experientia, nullam crisin (quantumvis salutaris illa sit,) sine symptomatum vehementia & summa ægrorum agitatione exerceri. Ad hæc *Respondemus*, in crisi quidem multa apparere symptomata, sed illa non esse periculosa. Ubi enim vires sunt validæ & robustæ, symptomata, quæ in crisi salutarisunt perpetuò mitiora, nullum possunt asferre periculum. Nam quando illa sunt admodum vehementia, lethalem crisin portant, vel saltem imperfectam, quæ ad deterius vergit.

Quarto, adversus ultimam conditionem sanitatis Criseos, quod scilicet debeat esse conveniens morbo, & ægrotantis naturæ, ita ut acuti morbi per excretionem, longi per abscessum judicentur; Febris ardens in juvene per hæmorrhagiam, in senes per alvi fluxum terminetur, hæc objici possunt: quod morbi acuti per excretionem, aut per abscessum judicantur, ex Galen. *c. 7. lib. 3. de Crisibus*. Deinde Febres pestilentes, quæ sunt extremè peracutæ, per bubones & carbunculos solvuntur. Morbi etiam longi non solum per abscessum, sed etiam per excretionem sæpe judicantur. Neque crises illæ ægrotantis naturam sequi solent, febres enim acutæ juvenibus, non solum per hæmorrhagiam, sed etiam per sudores, urinas, & alvi fluxum terminantur, quod etiam in senibus absque ullo discrimine contingit. His omnibus *Respondendum* est, propositam conditionem veram quidem esse, non perpetuò & necessariò, sed ut plurimum; habet enim natura suos motus ordinarios quos aliquando immutat, pro varia materiæ conditione & dispositione ejusdem; ita ut materia, quam natura in tali ætate per hæmorrhagiam vacuare est consuevit, si non in partibus inferioribus sit sita, commodius per urinas, aut alvi fluxum vacuetur.

CAPUT IV.

De signis cricum.

Signa Critica in tres classes dividuntur, quorum alia antecedentia, alia concomitantia, alia denique subsequencia nominantur.

Antecedentia rursus duorum sunt generum, alia tempus cricum prænuntiant, alia speciem significant.

Tempus futura criseos ex duobus innotescit, acuti morbi, & concoctionis signis: quæ à nobis exposita sunt, *sect. 3. Simiotices*, cap. 4.

Speciem cricum significant ea signa, quæ ostendunt, per quem locum crisis advenitura sit, videlicet per vomitum, alvi fluxum, sudores, urinas, hæmorrhagiam, menses, hæmorrhoidas, vel abscessum. Quæ omnia fuerunt à nobis exposita *sect. 3. Simiotices*, c. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Signa cricum comitantia sunt, quæ cum ipsa specie cricum simul apparent, cricumque ipsam dum fit, bonane sit, an mala; perfectæ, an imperfectæ, indicant.

Suntque ipsæmet causa, & species critica quæ duæ omnino sunt, excretio & abscessus.

Excretio ea salutaris & bona dici debet, quæ commodè fit. Ut autem commodè fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas moderata, tempus opportunum, & excernendi modus natura familiaris.

Qualitas humoris qui excernitur, laudabilis est, si peccans, & coctus humor vacuetur.

Quantitas moderata est, quæ neque exigua, sed sufficiens, neque immodica est. Nam exigua damnatur, & suspecta est, qualis est sub stillum sanguinis, sudatiuncula, vomitus exigui: immodica periculo non vacat.

Tempus opportunum est dies criticus, quæ enim excretionem aliis diebus contingunt, suspecta sunt.

Excernendi modus est natura familiaris, si excretionem primùm fiant confertim, non sensim & paulatim, deinde si fiant per loca convenientia, & legi natura commoda.

Ut verò per loca convenientia fiat evacuatio, tria sunt necessaria. Primùm, ut locus non sit loco morbi dignior; Deinde, ut habeat rectitudinem; Postremò, ut transitus patentes habeat.

Abscessus ut legitimus sit, tria spectanda, quò, unde, & propter quid.

Quò, partem denotat, in quam decumbit, quæ debet esse inferior, ignobilior, remota ab affecta parte, & totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculum est refluxus.

Unde, partem denotat ex qua, dextrane an sinistra: debet enim fieri decubitus secundum rectitudinem.

Propter quid, causam designat, ob quam oritur abscessus, id est, num à natura cocto morbo, aut à materia cogente, & divexante adhuc humore crudo. Nam si crudo existente morbo fiat, parvus erit abscessus, & morbum perfectè non judicabit.

Hæc omnia speciatim à nobis exponentur *Sect. 3. Simiotices*, cap. 2. dum signa examinabimus, quæ desumuntur ab excrementis per varias corporis partes profluentibus.

Signa cricum consequentia, ostendunt an crisis perfectæ fuerit, & an inde perfectæ sanitas expectanda sit; an verò fuerit imperfecta, & metus sit recidiva. Illa autem desumuntur ab actionibus, excrementis, & qualitatibus corporis, quæ si ad statum naturalem plurimum accedant, salutaris fuit excretio: si verò ab eo valde recedant, fuit imperfecta crisis, & periculum est recidivæ. Hæc etiam erunt à nobis explicanda *cap. ultimo partis prognosticæ*, in quo agitur de signis futura recidivæ in convalescentibus.

CAPUT V.

De diebus criticis.

Dies critici illi dicuntur, in quibus crises solent contingere. Eorum tres sunt differentia: Alii dicuntur vere & perfectè critici, alii indices, alii intercedentes.

Perfectè critici, principes, aut radicales appellantur: quoniam quæ his diebus contingunt crises, omnes perfectæ criseos notas habent: ejusmodi sunt septenarii tres, nimirum septimus, decimus quartus, & vigesimus.

Hisce diebus frequentius perfectæ ac salutes crises solent contingere, quia natura in illis, præcipuè quando utiliter operatur, & absolutum supra morbum dominium obtinet, singulare adversus causam morbosam certamen aggreditur, eamque per ductus convenientes

tes excludit. Illi autem sunt septenarii tres, quia natura septenario numero gaudet. Nam septimo mense foetus virales edit, septimo ætatis anno dentes prodeunt, decimo quarto menses erumpunt, & per singulos annorum septenarios, magnæ mutationes in hominibus contingunt. Horum primus est septimus, non solum ordine, sed etiam potestate & viribus, ut testatur Gal. 1. de dieb. decret. cap. 4. Eumque cum Rege clementissimo confert, qui multos à pœna liberat, eosque salvos dimittit; ut plurimum enim, quæ illis diebus contingunt crises, bonæ & salutes sunt. Si verò quædam malæ contingant, non perniciosæ sunt, quemadmodum futuræ essent, si alio die contingerent.

Secundus est decimusquartus, in quo judicantur morbi, qui septimo judicari nequiverunt, nondum satis concocta materia; at si ante decimusquartum crisis contingat, non est perfecta; sed fit, natura irritata, aut copia, aut qualitate materiæ. Cum enim dies critici per septimanas numerentur, decimusquartus est finis secundæ septimanæ, unde factum est, ut ab Hippocrate appelletur impar; quandoquidem non consideratur à primo die morbi, sed à primo die secundæ septimanæ. Est porro terminus morborum acutorum, ut testatur Hipp. aph. 23. sect. 2. Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur. Quod etiam confirmat in Coacis: Ardenter febricitantes judicant quatuordecim dies, vel ad interitum, vel ad salutem. Cujus tamen sententiæ veritatem labefactare videntur plures historiæ, quæ habentur in Epid. eorum, qui cum acutè febricitarent, ultra decimusquartum producti sunt. Herophon decimo-septimo judicatur; uxor Philini vigesimo interiit; Chæ- rion vigesimo judicatus est: hi autem omnes acuta febre correpti. Cui objectioni Respondendum est; acutos morbos verè dici ex Hipp. & Galeni doctrina, qui celeriter, continenter & vehementer moventur, neque acutorum nomen obtinere, donec vehementiam sumpserint; licet igitur quidam morbi judicentur decimoseptimo, & vigesimo, quoad morbi initium, semper tamen judicantur decimoquarto, quoad morbi vehementiam, & impetum. Nam hujusmodi morbi, decimoseptimo & vigesimo judicati, non statim à principio sumunt impetum & vehementiam, sed paulò post. Sic qui in fine quaternarii vehementiam ceperunt, licet decimoseptimo finiantur, proculdubio decimoquarto suæ vehementiæ judicati sunt: & qui septimo vehementiores apparuerunt, vigesimo judicati, decimoquarto suæ vehementiæ solvuntur. Unde Galenus commentario in prædictum Aphorismum: Nullus, inquit, inventus est usquam, qui ab initio velociter movetur, hunc transgredi terminum, qui aliquam ex dictis non acceperit mutationem.

Quamvis enim aliquando decimo septimo, aut vigesimo desinat morbus acutus: tamen intra suum decimusquartum judicatum esse comperimus, si computationem incipiamus ab eo die, quo citatior, & vehementior morbus fieri incipit. Quod patet ex Hippocr. historia adolescentis in Melibœa, qui decima die deliravit, vigesima valde insanivit, & vigesima quarta obiit: quo constat, decimoquarto vehementiæ obisse, quandoquidem illa incepit tantum die decima morbi. Quamvis autem apud Hippocratem quidam morbi acuti nominentur, qui ad quadragesimum aut sexagesimum diem extenduntur, tamen illi verè & propriè acuti non sunt, quia non habent vehementiam & impetum: sed lentè progrediuntur: ideoque acuti ex decidentia vulgò nominantur, quandoquidem ex acutis producti sunt per crisin imperfectam judicatis vel inæqualiter procedunt, ob inæqualem vicissitudinem remissionis, & exacerbationis.

Tertius ex diebus Principibus est vigesimus, qui septimus est à decimoquarto, quandoquidem decimus quartus bis numeratur; est enim ultimus secundæ septimanæ, & primus tertiæ, ut docuit Hipp. aph. 25. sect. 2. ubi dies indices præcipuè observat. Contemplabilis, inquit, est decimus septimus; est enim quartus à decimoquarto. Unde necessario sequitur, vigesimum esse septimum à decimoquarto.

Idipsum confirmat idem Hipp. pluribus historiis in Epidemiis. ut Chæ- rionis, uxoris Philini, filię Euryanactis qui judicati sunt die vigesimo. In aliis verò, qui judicati sunt post vigesimum, contigerunt crises in quaternionibus & septimanis, computando à vigesimo. Sic Abderitana virgo vigesimoquarto judicata: Anaxion verò vigesimo quarto.

Attamen, adversus hanc doctrinam opponi potest, quod idem Hippocrates aph. 36. sect. 4. vigesimumprimum inter decretorios enumerat, omisso vigesimo. Sudores, inquit, River. Opera Medica.

febricitantibus boni, qui manare ceperunt die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimo-septimo, vigesimo primo. Quod etiam confirmat in epid. & libello de diebus decretoriis, in quibus vigesimumprimum refert, omisso vigesimo.

Cui difficultati Respondendum est, crises, quæ in tertia septimana contingunt, ut plurimum partem vigesimi & vigesimiprimi occupare: unde fit, ut aliquando ab Hipp. crisis ad vigesimum, aliquando verò ad vigesimumprimum referatur. Fuit tamen magis consentaneum, criticum appellare diem à quo incipit, quàm quo finitur crisis.

Indices, qui contemplabiles & internuntii nominantur, sunt qui crisin septenario futuram indicant: suntque numero tres, quartus, undecimus, septimus.

Contemplabiles appellantur, quòd ex eorum contemplatione crisis futura soleat prævideri: ideoque etiam internuntii nominantur, & frequentius indices, quòd indicent & prænuntient diem futuræ criseos: idque fit per concoctionis signa, quæ in urinis præcipuè apparent. Unde Hippoc. in prognosticis & aphorismis; Urina, quæ quarto die hypostasim habet albam, lævem & æqualem, solutionem morbi septimo fieri ostendit. Ex principibus autem diebus unusquisque suum habet indicem: quartus nimirum est index septimi, undecimus decimi quarti, & decimus septimi vigesimi. Isti verò dies inter criticos etiam recensentur, quòd non simpliciter indices sunt, sed quòd in iis etiam non rarò crises soleant contingere, quam minùs perfectæ.

Horum igitur primus est dies quartus, qui primò & per se, & ex sui natura index est septimi, ut diligenter annotavit Gal. cap. 11. lib. 2. de diebus decretoriis, ubi docet, crisin quarto indicatam per signa concoctionis die septimo contingere, si nihil impediat. Multa etenim possunt naturæ motum inhibere, non solum in septimo, sed etiam in omni die critico, ex parte scilicet vel ægri ipsius, vel Medici; vel astantium, à quibus multi errores committi possunt. Ut si Medicus die septimo catharticum exhibeat, si æger aut astantes Medico non obsequantur, & legitimum tum remedium, tum rerum non naturalium usum pervertant. Est autem quartus dies inter decretorios collocandus, indicat enim morbos extremè peracutos, ut testatur Hippocrates in prognosticis. Mitissima, inquit, febres & signis firmata securissimis, quarto die aut citius desinunt; malignissima verò, & horrendis comitate symptomatis, quarto die, aut citius interimunt. Sic in Epidemiis, Pericles quarto die pròp- tto universali sudore, acutissima febre defunctus est. Calvo Larissæo femur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus est celerrimè & acutissimè. Attamen rarissimæ sunt illæ crises, quæ in quartum diem incidunt: frequentius enim tertio aut quinto die contingunt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus. At iisdem diebus indicantur morbi, quibus exacerbantur, ut docuit Hippoc. in Epid. ac proinde testatur Galenus, se semel tantum, Archigenem verò bis crisin die quarto observasse.

Secundus ex Indicibus est undecimus qui tamen non tam perfectè decimusquartum indicat, ut partus septimum. Quemadmodum enim dierum perfectè judicantium vis sensim minuitur: ita & indicantia, quandoquidem quo citius crises perficiuntur, eo majorem ostendunt naturæ potentiam supra causam morbificam: & quo magis protrahuntur, eo majorem ostendunt imbecillitatem, aut saltem materiæ contumaciam, ut idè non tam firmiter & ordinatè judicia obeantur. Non solum autem indicat dies undecimus, sed etiam judicat; At non tam perfectè & frequenter, quemadmodum verè critici: plurima tamen exempla apud Hippocratem referuntur in Epidemiis eorum, qui undecimo die judicati sunt. Et Gal. cap. 7. lib. 1. de diebus decretoriis, se uno autumno omnes dies undecimo observasse scribit.

Tertius ex indicibus est decimus septimus, qui non tam firmiter indicat quemadmodum quartus & undecimus sed potentiùs multò decernit, & inter criticos validiores à Galeno, aliisque authoribus numeratur. Attamen Archigenes, & alii, qui integros dies numerant, atque adeo vigesimum primum, non vigesimum, verè criticum statuunt, decimooctavum proinde admittunt, non decimum septimum, quos Gal. prolixè impugnat 2. de diebus decretoriis, cap. 4.

Intercidentes, qui & intercalares seu irrepentes, vel provocatorii nominantur, sunt qui inter principes & indices intercidunt, crisesque imperfectas moliuntur, suntque

suntque tertius, quintus, nonus, decimus tertius, & decimus nonus.

Provocatorii dicuntur, quod naturam interdum provocent ad excretionem, unde crisis in illis aliquando contingit sed imperfecta, quia fit natura irritata ante tempus sibi ordinarium & maxime consentaneum. Unaquæque septimana habet dies suos intercidentes. Prima enim habet duos, tertium & quintum: Secunda habet itidem duos nonum, & decimum tertium. Tertia verò septimana unicum tantum habet, nimirum decimum nonum. Sunt autem illi dies quodammodo critici; quia impares. At morbi acuti diebus imparibus exacerbantur, & in illis exacerbationibus solent contingere crises, quia tunc temporis natura irritatur ad excretionem. Attamen illæ crises, quæ fiunt ab irritatione, imperfectæ sunt, ut antea dictum est.

Reliqui verò dies, qui neque principes sunt neque indices, neque intercidentes, vacui & medicinales nominantur. Suntque sextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus sextus, & decimus octavus.

Vacui dicuntur; quia nec decernunt, nec indicant, nec provocant, neque ullo modo critici sunt: & si quando crisis in illis contingat, mala est. Medicinales verò appellantur, quia in illis omnia medicamentorum genera, atque adeo purgantia tuto exhiberi possunt, quod docuit Hipp. quarto de morbis, insigni contextu; Quicumque, inquit, febre continua correpti, cathartico diebus paribus usi sunt, hi nimium purgati sunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico sunt usi, nimium sunt purgati, & multi perierunt. Decretorii etiam quodammodo dici possunt, non simpliciter, sed cum adjectione, ut scilicet mali sint decretorii, nunquam enim salutariter indicant, sed pessimè, infidè, & periculose; quoniam quæ in illis diebus contingunt crises, à morbi malignitate simpliciter fiunt, non à natura aut vincente aut saltem irritata, quemadmodum in provocatoriis contingit. Horum pessimus est sextus, qui tyrannus à Galeno nuncupatur, septimo purè contrarius, qui Rex ab eodem vocatur. Ideò quæcunque crises in sextum diem incidunt pessimæ censendæ sunt. Sudores sexto die manantes, pessimi, inquit Hipp. in Coac. & in Aphorismis, idcirco sexto die lethalis est. In Epidemiis verò quamplurimæ historiarum reperiuntur, ut Dromeade conjugis, Hermocratis, Philisci, & aliorum, quibus die sexto infelices crises contigerunt. Verum objici potest ex sect. 3. lib. 3. Epid. Larissæam virginem die sexto salutariter fuisse judicatam. Respondemus cum Galeno rarissimum esse istum casum, & preter naturæ consuetudinem accidisse, neque enim die critico accidit hæc crisis, neque signis concoctionis fuerat præmonstrata, ut antea dictum est. Sed causa salutaris crises referenda est ad rarum & extraordinarium naturæ conatum, quæ triplicem in hac virgine evacuationem molita est, scilicet per menstruam purgationem, largam hæmorrhagiam, & copiosum sudorem. Idem ferè aliquorum dierum parium, qui, usque ad vigesimum inveniuntur, esto iudicium. Quanquam enim quidam Neoterici censuerint, morbos sanguineos diebus paribus judicari, quia paribus moventur, tamen rarissimè illud fit, tum quia in febribus acutis, quæ ex sanguine fiunt, sanguis facillè in bilem degenerat, aut saltem ea illius portio, quæ putredinem contrahit: tum quia crises non simpliciter exacerbationes sequuntur, sed multò magis causam superiorem, quæ capite de causis fusiùs illustrabitur.

Critici etiam dies nuncupantur à vigesimo ad quadragesimum per septenarios, vigesimus septimus, trigessimus quartus, & quadragesimus. A quadragesimo ad centesimum & vigesimum per vicenarios, sexagesimus, octuagesimus, centesimus & vigesimus: post hunc vero perit dierum criticorum vis, & crises mensibus annisque fieri dicuntur.

Dies critici præcipui & magis ordinarii sunt illi, qui in morbis acutis solent contingere. Illi autem morbi acuti, si ab initio sumant vehementiam, decimoquarto die, aut citius judicantur. Si verò non incipiant moveri celeriter & vehementer, nisi in fine primæ septimane ad vigesimum extenduntur, qui ea ratione terminus est morborum acutorum. Morbi verò, qui ultra vigesimum extenduntur, acuti ex decidentia nominantur, & in illis crises solent contingere, sed minus frequenter, atque adeo non antea per quaternarios, sed tantum per septenarios numerantur usque ad quadragesimum; in quo perit eorum vis, & dies per vicenarios tantum numerantur usque ad centesimum & vigesimum, & in quo etiam crises tum salutaræ, tum lethales contigisse legimus apud Hipp. Epid. sect. 3. ubi Heropytus centesimo vigesimo perfectè & sa-

lutariter judicatus est. Et Pacius in Thalo centesimo & vigesimo moritur. Ultra illud tempus vis dierum criticorum non extenditur, sed postea mensibus & annis crises, vel potius corporum mutationes contingunt, ut testatur Hippocrates aph. 28. sect. 3. Plurimi, inquit, morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in septem mensibus, quidam verò jam ad pubem accedentibus.

Dierum Criticorum computatio debet fieri ab ea hora, in qua æger percipit manifestam actionum læsionem.

Nulla potest fieri dierum criticorum computatio, quin certò statuatur totius morbi principium, & ipsa notetur hora, qua patiens cœpit agrotare. Ab illa enim hora ad similem sequentis diei, primus dies computatur, & sic consequenter. Sed admodum difficile est, horam illam statuere, & in eo multi errores sæpe committi solent, quandoquidem vulgares Medici principium morbi computare solent ab hora decubitus, quod quidem potest locum habere in delicatulis & mollioribus hominibus, qui ex leviori affectu statim solent decumbere; at in robustioribus & laboribus assuetis fallacissimum esse consuevit, quandoquidem illi plerumque morbum adhuc incipientem, neque tantopere gravem, erecti, etiam per plures dies aliquando ferre consueverunt; neque in lecto retinentur, donec à morbi vehementia ferè opprimantur. Vera igitur computatio debet institui ab ea hora, qua in ægro primùm percepta est sensibilis actionum læsio, qua videlicet vel non potuit prandere, vel cœnare, vel consueto modo ambulare, & soluta officia exercere: uno verbo ab eo tempore, quo febricitare cœpit, si febris sit primaria, & non symptomatice. Sed quia febris rarò ab ægro vel astantibus dignoscitur, idèò Medicus ex symptomatum relatione, primaque eorum invasione, facillè ipsam febrem ipsiusque principium conjicit. Unicum tamen indicium verum & facile febris incipientis sapissimè occurrit, quod videlicet morbi acuti frequenter cum rigore vel horrore incipiant. Si igitur æger Medico referat, se dum cœperit malè habere, frigus aut horrorem tali hora percipisse, illa certè hora erit morbi principium, à quo dies critici debent computari.

In puerpera muliere, febre acuta laborante, si partus naturalis fuerit, computatio dierum Criticorum debet fieri à febre, & non à partu; si verò partus fuerit præternaturalis, computatio faciendæ est à partu, non autem à febre.

Hoc Theorema difficillimam quæstionem continet admodum intricatam, utpote quæ ipsum Hippocratem habet sibi ipsi repugnantem, & rationum momenta utrinque gravissima patitur. Hippocrates 3. progn. aph. 12. pari modo, inquit, in vulneribus judicationes fiunt à partu. Et Gal. in comment. ejus loci, eandem sententiam confirmat, his verbis: Principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint: in quibusdam igitur, circa secundum aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram judicationem; sed res non ita se habet, eam ex quo pepererint, numerationem oportet fieri dierum. Quod quidem præceptum in praxim revocavit idem Hip. 3. Epid. sect. 2. Agr. 10. 11. & 12. & sect. 3. ejusdem libri. Agr. 14. In quibus locis proponit historias diversarum mulierum enixarum, acuto morbo laborantium, in quibus dies computantur ab ipso partus die. Id ipsum confirmari potest ratione validissima. Ab eo enim die numerandum videtur morbi principium, quo incipit moveri humor: At in die partus humor moveri incipit: fit enim maxima naturæ contentio, & humorum agitatio: ergo ab illa humorum exagitatione debet fieri computatio. Contrà verò idem Hipp. 1. Epid. Agr. 4. in uxore Philini, quæ die à partu decimoquarto febre correpta est, dies computat à die febris, non à die partus. Item Agr. 5. sequenti, in Epicratis uxore, quæ secundo à partu die febricitare cœpit, computationem instituit à febre, non à partu. Tum etiam Agr. 11. ejusdem libri, in Dromeada conjugæ, quæ secundo à partu die rigore & febre acuta correpta est, eandem computationem facit à die febris, non à die partus. Ratio etiam pro hac sententia efficaciter militat. Si enim aliqua ratione computatio deberet fieri à die partus; esset maxime propter motionem materiæ, quæ in partu fit: sed hæc motio non est causa sufficiens, quantumcumque enim materia ante febrem ex occasione aliqua moveatur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre non à commotione: Sic in vehementissima corporis exercitatione, ex qua febris oritur, non fit commotio ab ipsa exercitatione in qua fuit humorum commotio; sed febre tantum, quæ postea subsequuta est.

Hæc controversia proposito Theoremate resolvitur. Partus enim vel naturalis est vel præternaturalis. Differunt inter se symptomatum gravitate, & levitate, ac præcipuè expurgatione, quæ in naturali ritè procedit, in præternaturali verò supprimitur. Si igitur naturalis fuerit partus; non potest scemina intra terminum expurgationis, nisi fortè ex aliqua procatactica causa, febre corripì, ut quæ ab omnibus excrementis ritè expurgatur. Si verò partus præternaturalis sit, constat ipsum morbi naturam induere, cum satis multas operationes lædat; atque ita febris, quæ huic morbofo partui succedit, ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habet febris symptomaticæ, & computatio dierum cum debeat fieri à principio morbi, facienda erit à partu, qui morbosus est. Hoc observavit Hippocrates in ægrotis suprâ propositis. Mulieres quarum fit mentio *hyst. 10. 11. & 12. sect. 2. lib. 3. Epid.* partum habuere præternaturalem: duæ enim priores abortum passæ sunt. Tertia verò laboriosè peperit. Tum illa, quæ habetur *hyst. 14. sect. 3.* cum difficultate peperit, & non valde purgata est. Ideo in illis quatuor Hippocrates computationem instituit à die partus, in aliis verò quæ continentur *hyst. 4. 5. & 11. lib. 1.* partus fuit naturalis. Uxor enim Philini femellam peperat, secundum naturam facta purgatione, & alioqui leviter degebat: Uxor Epicratis pepererat filiam, & alia omnia secundum rationem prodibant. Et Dromeade conjux filiam etiam pepererat, aliaque omnia secundum rationem fiebant. Ideo Hippocrates in illis computationem instituit à die febris, non à die partus. Unde liquidò constat, computationem in partu naturali debere fieri à die febris; & in partu præternaturali ab ipso partus die. Verum adversus hanc decisionem insurgit Amatus Lusitanus, author alioqui gravissimus, in *scholio obser. 34. centur. 1.* Reverà, inquit, hoc responsum ad Hippocratis mentem ficulneum est, & nullius valoris: idque ostendere nititur ex *hyst. 2. sect. 3. lib. 3. Epid.* quæ est de muliere, quæ cum filiam peperisset, & purgata non esset, eam febris acuta horrida tertia die corripuit. In ea autem existimat Amatus, computationem fieri à die febris; cum tamen constet, partum fuisse præternaturalem, quandoquidem purgata non fuerat. Hanc autem computationem à die febris colligit ex sequentibus Hippocratis verbis, quæ in historia continentur. *Postquam autem rignisset, febres continuæ, &c. Ut ex iis,* inquit, *Lector intelligat, à tertia die post partum connumerationes fecisse.* Sed bonus ille vir male interpretatur verba Hippocratis, ex quibus nihil aliud colligi potest, nisi quod febris continua à tertia die partus consequuta est, & symptomata illam comitantia. Imò verò ex toto historiæ discursu satis liquet, computationem fieri à die partus, non à die febris: quemadmodum Valesius & Mercurialis, gravissimi librorum Epidemiorum Interpretes, id ipsum apertè asserunt. Et ita proposita distinctio, quæstionis decisionem continens, Hippocratis doctrinæ erit consentanea. Sed unus adhuc remanet scrupulus, ubi scilicet absolutè Hipp. 3. *progn.* velut regulam generalem proponens, præcipit simpliciter à die partus esse computandum. Respondendum est, Hippocratem in *lib. Epid.* varia annotasse experimenta, & multos casus observasse, prout eveniebant, ex quibus deinde regulas & canones concinnavit, qui in libris Prognosticon, & Aphorismorum continentur, ut docet Gal. *lib. 1. de diebus decretoriis, c. 3.* Canones autem illi ex iis deprompti sunt, quæ ut plurimum eveniunt, fit autem ut plurimum, ut febris, quæ partum proximè sequitur, ab ipso partus vitio dependeat; idè etiam ut plurimum à partu computatio instituenda est. Rarò autem fit, ut partu naturali existente, febris exoritur, quæ tunc temporis non potest aliunde, quàm à causa procatactica & externa provenire.

In vulneribus capitis & aliis quibuscunque, computatio dierum criticorum debet institui à die vulneris, non à die febris. Eadem est ratio vulneris, quæ partus præternaturalis: febris enim quæ ei supervenit, symptomatica est; vulnus verò est morbus primarius, à quo dierum criticorum numerus eliciendus est.

In morborum recidivis debet fieri computatio dierum criticorum ab initio ipsius morbi, non à recidiva.

Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi, quæ non fuerunt integrè vacuata, atque ita idem morbus censendus est, cum sit eadem materia, in quo contingit quidem remissio febris inter radicem & recidivam, sed non vera intermissio, ut ostendunt symptomata ab Hippocrate annotata, dum inquit, *si quid ejus quod effunditur, intus relinquitur, promptum, sitis intus relicta, oris exsiccata.* River. Opera Medica.

tio, & insuavitas, eadem ratione, quæ omnia morbi non integrè soluti sunt indicia. Quia igitur is, cui supervenit recidiva, nondum erat planè liberatus ab illis accidentibus, computatio debet esse unica, ex eo, quòd prior affectus non erat verè solutus, sed tantum ex aliqua sui parte. Sic Hipp. in *Epid.* perpetuo dies numerat à priori morbo, nunquam autem à recidiva, ut videre est in historiis Hermocratis, Anaxionis, Herophontis, Cleanactidis, uxoris Epicratis & aliorum.

CAPUT VI.

De causis crìsum, & dierum criticorum.

Crisis quodam quasi compositum est, conturbationem, evacuationem, & subitam mutationem ad salutem continens. Conturbatio est congeries criticorum symptomatum, quæ ex agitatione materiae morbificæ oriuntur. Illa autem agitatio fit vel à causa externa, qualis cœli astrorumque motus & influxus: vel interna, scilicet natura ipsa.

Quomodo influxus syderum motiones criticas efficiant inferiùs explicabitur. Jam verò natura in conturbatione critica humores morbificos exagitat: quia dum illi secreti sunt à laudabili & benigniori materia, magis naturam irritant: ideoque illa ad expulsionem accingitur. Licet enim humores illi concocti sint, tamen acrimonia & maligna quadam qualitate naturam molestant, eamque ad excretionem impellunt.

Evacuationis causa est facultas expultrix, quæ vel copia vel qualitate materiae irritata, id quod molestum est, criticè expellit.

Facultas expultrix una est ex iis, quæ naturales subservientes nominantur, suumque opus exerceat beneficio caloris nativi & spirituum, tum per fibras singulis partibus ingenitas.

Cur verò crisis, seu critica evacuatio, in septenariis potius & quaternariis diebus contingat, quàm aliis temporibus, id quidem à motu Lune tamquam causa principali dependet.

Causa criseos, & causa dierum criticorum omnino distinguendæ sunt, cum sint res toto genere diversæ. Nam causa criseos est facultas expultrix, quæ quod molestum est expellit. At causas dierum criticorum investigare, non est quærere quid humores vitiosos è corpore expellat, sed cur facultas expultrix non in omnibus, sed certis quibusdam diebus, quæ sibi molesta sunt, frequentius & facilius soleat expellere: id autem à motu Lunæ pendet, quæ variis suis aspectibus has motiones efficere solet.

Luna maximum habet dominium in hæc inferiora, præsertim in corpora humida, in iisque insignes efficit mutationes, præcipuè in conjunctionibus, oppositionibus, & quadraturis, in quibus etiam crises solent contingere.

Quas Luna variis suis aspectibus in hoc inferiori mundo mutationes efficiat, & quomodo hinc ventis & tempestates mutantur, satis feliciùs vel infeliciùs crescant, cancri & conchyliæ nunc plena sint, nunc vacua, satis compertum est nautis, agricolis, & ipsis mulierculis. Præcipuum autem hic planeta dominium in corpora humida obtinet, unde non mirum est, si eam in humores nostri corporis potestatem habeat, ut eos certis diebus commovere, & inde crìsim excitare valeat. Id autem maximè præstare solet in suis aspectibus, ad quorum rationem dies critici numerantur. Primus enim Lunæ aspectus à conjunctione est sextilis, seu hexagonus sinister, qui quarto die contingit. Secundus, quadratus, seu tetragonus sinister, die septimo. Tertius, trigonus sinister appellatus, die undecimo. Quartus, qui oppositus, seu diameter dicitur, die decimo quarto. Quintus trigonus dexter, die decimo septimo. Sextus tetragonus seu quadratus dexter, die vigesimo. Septimus, sextilis seu hexagonus dexter, die vigesimo quarto. Octavus, in conjunctione, die vigesimo septimo. Isti autem dies aliquam habent latitudinem, ut infrâ docebitur: sufficit nunc annotare, aspectuum Lunæ computationem eandem esse cum dierum criticorum computatione, quæ cap. superiori fuit proposita.

Motus dierum criticorum non pendent ab aspectibus, quos habet Luna cum Sole; sed ab aspectibus quos habet cum signo Zodiaci & loco cœli, in quo erat in principio morbi.

Si crises moverentur à phasibus Lunæ cum Sole, nulla esset dierum criticorum ratio, quia omnes ægroti, quocunque die ægrotare cæperint, uno eodemque crìsin paterentur. Verbi gratia, in principio plenilunii, ubi fit oppositio Lunæ cum Sole; vel in novilunio, ubi fit conjunctio, vel in quaternionibus. Ideo existimandum est,

erises ab huiusmodi aspectibus non dependere; sed potius ab aspectibus Lunæ ad illud signum, & ad eum locum Zodiaci, in quo erat in principio morbi, & sic septimo die morbi luna est in quadrato aspectu ad eum locum, & decimo quarto est in opposito, atque ita de cæteris.

Computatio dierum criticorum non est instituenda juxta mensem synodicum, qui & conjunctionis appellatur, neque juxta mensem apparitionis, seu illuminationis; nec juxta mensem medicalem: sed juxta mensem periodicum, seu peragratiōis.

Mensis *Synodicus* est illud tempus, quod inter unam atque alteram Solis & Lunæ conjunctionem intercedit, estque dierum 29. hor. 13. atque ita tres septimanæ non viginti, sed viginti duos dies, & horas tres constituunt, idèdque juxta illum mensem non potest fieri computatio dierum criticorum. Mensis *illuminationis*, seu *apparitionis*, est intervallum à primo Lunæ novæ conspectu ad diem usque evanescentis, estque dierum 26. hor. 12. neque juxta illum mensem potest fieri computatio, quia tres septimanæ sunt tantum dierum 19. hor. 12. Mensis *periodicus* seu *peragratiōis* est illud tempus, quo Luna totum zodiacum peragrat, & ab uno puncto profecta ad idem redire solet, estque dierum 27. & hor. 8. Atque ita tres septimanæ dies viginti, & horas duodecim efficiunt. Hunc etiam noluit Galenus, ordinem dierum criticorum posse constituere, ideo novum mensem commentus est, quem *medicalem* appellavit, ex mense periodico, & illuminationis compositum, qui duo si jungantur, faciunt dies 53. & horas 20. cujus summæ dimidium facit dies 26. horas 22. & illud dimidium constituit mensem medicalem Galeni, cujus tres septimanæ faciunt dies viginti, & 4. horas. Sed hunc Galeni mensem omnes, tum Medici, tum Astrologi, tanquam commentitium, portentosum, & ab omni veritate alienum rejiciunt ac contempnunt. Quorum rationes brevitate causa omittimus, quia notissimæ sunt. Sufficiat monuisse, dies decretorios à vero Lunæ motu desumendos esse, qui mensem *peragratiōis* constituit, & à quo prædicti aspectus constituuntur. Ille autem menses *peragratiōis*, ut antea dictum est, constat diebus 27. & hor. 8. ac si in quatuor septimanas dividatur, prima finietur diebus 6. hor. 20. Secunda, diebus tredocim, horis sexdecim. Tertia, diebus 20. hor. 12. Neque menses iste periodicus negligendus est ea ratione, quæ Gal. impulit ad mensem medicalem comminiscendum, quin potius eo magis retinendus est, quod ex eo ratio reddi potest, cur vigesimus & vigesimus primus inter criticos numerentur. Licet enim vigesimus frequentius decernat, tamen vigesimus primus plane rejiciendus non est. Atque ea de causa Archigenes & Diocles, qui ipsius Galeni testimonio, *lib. 1. de diebus decretoriis, cap. 2.* in operibus artis erant versatissimi, vigesimum primum inter criticos retulerunt. Causa autem, ut uterque dies sit criticus, hæc est, quod ambo dies ad absolvendam tertiam septimanam concurrunt, cujus ultimus dies duodecim horas mutuatur à vigesimo & totidem à vigesimo primo. In vigesimo tamen frequentiores crises accidunt, quia Natura, transacto acuti morbi termino, oneris diuturnioris quasi pertæsa, in ipso diei critici principio certamen cum morbo aggreditur, crisinque molitur. Illud autem diei critici principium est in medio diei vigesimi, quemadmodum finis ejusdem incidit in medium seu horam duodecimam vigesimiprimi. *Annotandum* etiam est, Lunæ motum nunc tardiozem, nunc velociorem existere, & prout velocior est, crisin citius contingere, prout verò tardior, tardius crisin apparere, atque adeò non potest assignari certus horarum numerus, in quo crisis contingat, sed lata determinatione dies septimus, decimus quartus, & vigesimus annotandi sunt. Quemadmodum innuere voluit Hipp. *in 6. Epid.* ubi dierum numero præpositionem *circa* addidit, scilicet circa vigesimum, circa quadragesimum, & ita de aliis. Deinde, non semper crisis uno eodemque die incipit ac desinit, interdum enim ad plures dies extenditur, & perturbatio vigesimo incipit, crisis verò vigesimoprimum desinit; At tota duratio perturbationis, pugnae & excretionis, tempus crisis solet appellari.

Præter causam principalem, quæ est motus Lunæ, due alie dierum Criticorum cause minus principales agnoscende sunt, nimirum motus & dispositio humorum; tum etiam ipsius agrotantis natura.

Quamvis Lunæ in diebus criticis constituendis vis maxima sit, sola tamen non sufficit, alioquin in omnibus agrotantibus eadem crises eodem dierum numero contin-

gerent: Secus tamen accidit, cum alii die septimo, alii decimoquarto, alii aliis diebus crisin pari soleant, & quidem aliis bona, aliis mala crisis contingat. Itaque alie causæ adjungendæ sunt, diversitatem illam efficientes. Primum enim motus & dispositio humorum in causa est, ut crisis nunc citius, nunc tardius, aliquando etiam intercalariis diebus, aut indicibus accidat. Si enim humorum concoctio celerius vel tardius absolvatur, humoresque benignam vel malignam qualitatem acquisierint, naturam celerius vel tardius irritare poterunt. Tum etiam, si hoc vel illo die moveantur, unde febrium exacerbationes oriuntur, in quibus plerumque crisis solet contingere; quemadmodum Hipp. *1. Epid. Morbi acuti*, inquit, *iisdem diebus indicantur, quibus exacerbantur.* Postremò natura corporis agrotantis, quæ ut antea dictum est, causa principalis est ipsius crisis, seu criticae excretionis, est etiam causa dierum criticorum minus principalis, prout enim robusta est, vel debilis, citius, vel tardius materiam morbificam concoquit, & ex celeri tardaue coctione crisis tarditas vel celeritas dependet. Sic quando materia morbifica non est concocta die septimo, crisis differtur ad decimumquartum, vel vigesimum. Mover enim Luna humores singulis diebus criticis, & naturam ad excretionem excitat: sed illa frustra commovetur, neque excretionem molitur, si non inveniat materiam præparatam, & evacuationi dispositam, nisi id aliquando ex maxima irritatione contingat, ob materiae malignitatem, quam natura totis viribus etiam adhuc crudam, interdum expellere nititur. Sed infelix est illa crisis, quia ordinarias naturæ leges prætergreditur. Atque hæc de crisin & dierum criticorum causis dicta sufficiant, (*conf. Mel. II. 143. &c.*)

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De Morborum causis.

CAPUT PRIMUM.

De causæ morbificæ natura.

Causa morbi est, quæ quocumque modo aliquid morbo confert.

Generalissima est hæc causæ morbificæ definitio, vel potius explicatio, quæ alia esse non potuit, ut omnes causas amplecteretur, quæ in Medicina considerantur eo enim causarum nomine donantur ea omnia, quæ aliquid ad morbi generationem conferunt, quomodocumque sit, sive per se, sive per accidens, mediata, vel immediata; tum quæ morbum conservando, augendo, aut alio quovis modo aliquid præstant, ut in differentiis apparebit.

Omnes morborum cause ad efficientem referuntur.

Omnes rerum causæ sub quaternario numero à Philosopho comprehenduntur, sub formali nimirum, materiali, efficiente, & finali: ad quarum seriem causæ omnes morbificæ sunt referendæ. Non tamen quatuor illa causarum genera possumus hic investigare: propterea quod primò causa formalis nihil aliud est, quam propria cujusque rei essentia: at morborum naturam & essentiam satis abundè superius exposuimus. Deinde causa materialis in morbis non datur: cum enim morbus sit accidens, non habet materiam ex qua fiat, sed tantum in qua existat, quæ nihil aliud est, quam illius subjectum, seu corporis nostri partes: Quod ad causam finalem attinet, quamvis actionis læsio talis quodammodo dici possit, id tamen sit per accidens; quatenus illa morbi generationem sequitur, sed nullam habens morbi causam finalem propriè, & per se, sicut nec ea omnia, quæ in imperfectione quadam sunt constituta. Superest igitur sola efficiens causa hic à nobis consideranda, quæ non tantum hic sumitur, ut à Philosopho, pro eo, à quo primò producitur effectus, sed latiori significato, ut ex nostra descriptione patet, pro eo omni, quod quocumque modo ad morbi generationem confert.

CAPUT II.

De Causarum differentiis.

Causa morbi alia est per se, alia per accidens.

Causa per se est, cum propria & insita vi, nullius alterius interventu, id præstat.

Causa verò per accidens est, quando aliquid aliud excitatur cujus interventu dispositio morbosa producitur.

Sic aqua frigida, corpori nostro affusa, per se & ex natura sua refrigerat; per accidens verò, densata cute, &

cæteri-

coercitis intus vaporibus, calefacit. Sic scammonium, medicamentum calidissimum, viscera impense calefacit per se; sed quia bilem calidosque humores potenter expurgat, ex accidente refrigerat, & febrem tollit.

Est & causa morbi alia principalis, alia adjuvans, alia sine qua non.

Causa principalis est, quæ vel dedit primum effectui motum, vel sola illum excitare valet.

Causa adjuvans est, quæ sola effectum non producit, sed principali auxiliatur.

Causa sine qua non ea est, quæ affectionem ipsam non præstat, nec quicquam efficit, sed sine qua actio fieri non potest.

Harum trium causarum exemplum dari potest in arthritide. Frigida enim aeris constitutio & humorum excrementorum copia est causa principalis fluxionis in articulos; causa adjuvans est humorum tenuitas, causa verò sine qua non, est articulorum imbecillitas & meatuum laxitas.

Est & causa morbi alia remota, alia proxima.

Remota, est inter quam & morbum alia intercedunt.

Proxima verò est, quæ immediate morbum parit.

Propositæ causarum differentiæ in arte Medica sunt valde frequentes & usitatæ: frequentes tamen usitatissimæ, & majoris momenti in omnium morborum explicatione, ideo iis paulò attentius immorabimur.

Causæ morborum alie sunt externe, alie interne.

Causæ externæ sunt, quæ vel exterius posita, vel à rebus corpus nostrum constituentibus diversa, morbos solent efficere.

Causæ externæ nomen non videtur omnino appositum, quia somnus, vigilia, & animi pathemata sub illis comprehenduntur, quæ tamen inter res internas videntur contineri: tamen quia receptissimum est apud Medicos, ideo nos etiam illud admittimus, dicentes causas illas externas dici, quòd plurimæ earum sint exterius posita, ut aer, cibus, potus, &c. reliquæ verò, ut somnus, vigilia, & animi pathemata ita sint manifesta, ut quasi exterius posita sine ulla ratiocinatione percipiuntur. Idè Celsus evidentes illas appellavit nomine valde appposito. Alii procatarticas, prægressas, & primitivas, quòd ab illis prima morborum origo soleat emanare. Vide Bartholin. quest.

Earum autem alie sunt necessarie, alie non necessarie.

Necessariæ sunt, quæ necessario nos afficiunt, & quas evitare non possumus.

Licet necessario nos afficiant, non tamen necessario morbos inferunt, sed indifferentes sunt ad sanitatem, vel ad morbum: nam legitimo earum usu sanitas conservatur, abusu verò & immoderato earum regimine destruitur.

Ille autem sunt sex. 1. aer. 2. cibus & potus. 3. motus & quies. 4. excreta & retenta. 5. somnus & vigilia. 6. animi pathemata.

Vulgò sex res non naturales appellantur, quia per se nec secundum, nec præter naturam humani corporis sunt, sed naturæ utiles aut noxiæ efficiuntur, pro bene vel malè utentium ratione. Earum peculiaris tractatio habetur in ea Medicinæ parte, quæ diætam instituit, eamque idcirco hic committimus. Vide Bacimisterum.

Non necessaria sunt, quæ fortuito contingunt, & ad ordinarium vitæ usum non concurrunt.

Sub his continentur res omnes fortuitæ, ut gladiorum vel lapidis ictus, ferarum morsus, &c.

Causæ internæ sunt, quæ intra corpus latent, & non sensibus, sed artificiosa conjectura cognoscuntur.

Sic humores, spiritus, excrementa, flatus, vapores, ipsarum partium particulae, & quidquid in illis continetur aut adnascitur, causæ internæ morbificæ naturam subire possunt.

Ille autem vel sunt antecedentes, vel conjunctæ.

Causa antecedens est quæ conjuncta prior est, eamque movet, ac mediatè per eam morbum efficit.

Sic in continuis febribus causa antecedens dicitur materia, quæ apta est ad concipiendam putredinem, conjuncta; quæ actualiter putrescit. Sic in tumoribus, qui ab humore fiunt; humor fluens, causæ antecedentis: fluxus conjunctæ rationem habet.

Causa conjuncta est, quæ immediate & per se morbum producit.

Illius exempla proximè sunt proposita in antecedentis causæ explicatione.

Notandum tamen, causas etiam externas aliquando esse conjunctas, ut gladius, qui immediate vulnus efficit, & idè non rarò causæ omnes dividuntur in procatartici-

River. Opera Medica.

cas, antecedentes, & conjunctas, omiſſa internarum & externarum consideratione.

Causa conjuncta rursus vel est conjuncta simpliciter, vel continens.

Conjuncta simpliciter est, quæ posita ponitur morbus, sed ea sublata morbus non aufertur.

Sic posito actu vulnerante, ponitur vulnus: sed eo sublato, non tollitur.

Continens causa est, quæ posita ponitur morbus, & sublata tollitur.

Sic, posito calculo, aut alia materia obstructionem patiente, ponitur obstructio; & sublatis iis, illa etiam aufertur. Sic etiam, sublato sexto digito numerum excedentem efficiente, vitium quod ex illo pendebat, protinus aufertur.

Ex his patet, non omnes morbos habere causam continentem, sed nonnullos tantum; reliquos verò omnes conjunctam necessario habere (conf. Melet. II. 84. ad 94.)

CAPUT III.

De causis morborum similarium.

Hactenus de morborum causis in genere, jam de iis in specie est agendum.

Calida intemperatura causa quinque statuuntur. 1. Motus. 2.

Putredo. 3. rei calide vicinia. 4. Constipatio. 5. Cibus potusque calidior. Galenus cap. 2. lib. 2. de causis morborum.

Primo, motus, humores & spiritus attenuando & violenter commovendo, corpus calefacit.

Motus non solum animata, sed etiam inanimata calefacit, ex Aristotele 2. *Mathem. cap. 3.* Inanimata quidem per rarefactionem, quia illa prævia est ad calorem dispositio, quæ scilicet materiam ultimo disponit, ut ex illius potentia calor educatur. Animata verò facilius motu incalescunt, non solum propter illam attenuationem, sed etiam quia spiritus & calor qui illis actu inest, per totum corpus expanditur, & ad illius superficiem fertur. Unde si motus immoderatus sit, calidam producit intemperiem. Ad motum etiam referuntur ira, vigilia, & alia omnia, quæ humores & spiritus possunt commovere.

Secundo, putredo corpus calefacit, propter calorem externum, qui sub ea semper introducitur.

Putredo ab Aristotele definitur, *corruptio caloris nativi in unoquoque humido à calore extraneo.* Necesse est calorem illum extraneum esse valde vehementem in corporibus nostris, ut calidam producat intemperiem.

Tertio, vicinia rerum calidarum corpus calefacit per contactum physicum & mathematicum.

Sic ab igne vel Sole æstivo corpus calefit per contactum physicum: è rebus calidis admotis, emplastris, balneis, &c. per contactum mathematicum.

Quarto, constipatio calidam intemperiem inducit per accidens, propter scilicet impeditam transpirationem.

Eam potissimum creant natatio in aqua aluminosa, emplastica medicamenta & obturantia admota: & reliqua, quæ per antiperistasin calorem augent, dum illius impediunt dissipationem.

Quinto, alimenta calida, humores calidos in corpore producendo, illud calefaciunt.

Ut ceparum, alliorum, aromatum, & cæterorum usus.

Frigida temperatura cause sex statuuntur. 1. Vicinia corporum frigidorum. 2. Assumptorum qualitas & quantitas. 3. Constipatio. 4. Raritas. 5. Otium immodicum. 6. Motus immoderatus. Gal. cap. 3. de morb. causis.

Primo, à frigido externo corpus refrigeratur, si patientis dispositio, &c. concurrant.

Sic in hyeme ob nimiam frigiditatem sæpe corpus congelatur: sic balneum aquæ frigida totum corpus refrigerat.

Secundo, alimentorum excessus, defectus, & aliena qualitas, frigidam intemperiem inferre possunt.

Excessus alimentorum calorem nativum suffocat, unde frigida intemperies excitatur: sic à crapula frequenti excitatur epilepsia, vel apoplexia.

Defectus alimentorum efficit, ut caliditas partium dissipetur, quòd non habeant sufficiens pabulum ad eam conservandam.

Quæcumque natura frigidiora assumuntur, ut lactuca, papaver, mandragora, & reliqua, per se corpus maxime refrigerant.

Tertio, constipatio maxima calorem nativum suffocat, unde frigida intemperies.

Consipatio levis calidam intemperiem efficit, impediendo caloris dissipationem: maxima verò & immodica contrariam affectionem inducit, calorem suffocando.

Quarto, raritas calorem dissipat & resolvit, unde per accidens frigiditatem inducit.

Quinto, otium corpus refrigerat, ex eo quod languescit calor natus defectu exercitationis.

Sexto, à motu immoderato calor natus dissipatur, unde per accidens refrigerat.

Sicca intemperatura due sunt cause: 1. Alteratio: 2. Resolutio.

Primo, alteratione exsiccant, quacunque exsiccandi vi præstant.

Sic alimenta & medicamenta exsiccantia, sicca aeris constitutio, corpus exsiccare solent.

Secundo, resolutione corpus exsiccant, quacunque efficiunt, ut corporis nostri humidum plus dissipetur, quam restitueretur.

Sic exercitatio violenta, æstus nimius aeris ambientis vigiliæ immoderate, humiditatem corporis resolvunt, sic humiditas dissipatur, cum debita reparatio illius impeditur, quod fit à curis & sollicitudinibus, inedia, usu alimentorum parum nutrientium, qualia sunt valde excrementosa, & adstringentia, quia impediunt humoris alibilis per membra distributionem.

Humida intemperatura due sunt cause: 1. Alteratio: 2. Retentio humorum.

Primo, alterationi humidam intemperiem inducunt, quacunque plurimum corpus humectare valent.

Sic ciborum humorum usus immodicus, largus aquæ potus, aeris constitutio humida, balneum aquæ tepidæ, & reliqua, quæ humidam intemperiem inferre solent.

Secundo, retentione humorum intemperies humida dicitur introduci, cum vacuatio aliqua consueta supprimitur.

Inter vacationes consueta recensemus non solum eas, quæ sensibilibus sunt, sed etiam, quæ insensibilibus scilicet per insensibilem transpirationem.

Et hæc sunt cause simplicium intemperierum.

Compositarum verò intemperierum cause facile colligi possunt ex superioribus, conjungendo scilicet causas omnes, quæ duas qualitates peccantes producere possunt.

Causæ tamen immediatæ compositarum intemperierum sunt ut plurimum humores peccantes, & illæ intemperaturæ humoris peccanti similes sunt. Nam calida & sicca à bile inducitur, frigida & humida è pituita, & ita de cæteris.

Humores autem illi in partibus duobus modis cumulantur. 1. per fluxionem, 2. per congestionem.

Fluxio duobus modis fit, vel dum humores à partibus mittentibus expelluntur, vel à recipientibus attrahuntur.

In fluxione quæ fit per expulsionem, due requiruntur conditiones, scilicet partis mittentis robur, & recipientis imbecillitas.

Sic hepar humores præternaturales robore suo ad inguina vel cutem (partes naturaliter debiles) expellit, in iisque tumores, scabiem, aliosque affectus producit.

In fluxione, quæ fit per attractionem, dua potissimum concurrunt conditiones, partis scilicet attrahentis calor, vel dolor.

Calidi proprium est attrahere, ideo partes calidæ potenter attrahunt: dolore verò afflicte suppetias quærunt, ideo humores & spiritus attrahunt ad sui tutelam, quos postmodum, quantitate nimia laborantes, commodè reserere nequeunt, unde varii affectus oriuntur.

Secundo, per congestionem humores in partibus cumulantur ex vitio nutritionis earumdem.

Sic dum in aliqua parte non bene fit alimenti assimilatio, vel expulsio excrementorum, quæ in ipsa generantur, tunc in ea superfluitates per congestionem cumulantur.

CAPUT IV.

De causis morborum organicorum.

Naturalis partium figura pervertitur, aut in prima generatione, aut post ipsam.

In prima generatione, cum virtus formatrix singulas partes rectè nequit effingere, quod à tribus causis contingit.

1. Propter virtutis formatricis imbecillitatem, 2. Propter materia vitium, 3. Propter dispositionem hereditariam.

Primo propter virtutis formatricis vitium partes male figurantur, cum quis à parentibus debili admodum natura præditus est oriundus.

Secundo, propter materia vitium, cum scilicet peccat quantitate, vel qualitate.

Quantitate peccat, cum redundans est, vel deficiens.

Qualitate peccat, cum siccior est, vel humidior, &c.

Tertio, propter dispositionem hereditariam, cum quis à parentibus male figuratus est oriundus.

Et ita in prima generatione sunt morbi in figura.

Post primam generationem contingunt vel in partu, vel post partum.

In partu, dum præpostere sese commovet, vel non bene educitur.

Verbi gr. Dum infans ab utero exiens pedem unum vel brachium exierit, vel latera ostendit, dum ob sui crassitiem nimiam vel partium obscurnarum angustiam diutius in exitu laborat, vel ab imperita obstetrice imperitè tractatur.

Post partum leditur partium figura à causis externis & internis quamplurimis.

Causæ externæ figuram viciant; cum molliores adhuc infantes congruè fasciis non excipiuntur, vel alio quovis modo temere coarctantur: cum si fracta vel luxata membra male à chirurgo deligentur, vel reponantur; aut si ipsius ægri errore bene restituta distorqueantur; si denique casu, percussione, motu, & agitatione nimia invertantur.

Ab internis verò causis viciatur figura, dum humores copiose in partibus colliguntur, ut in tumoribus præter naturam, elephantiacorum facie, hydropicorum ventre, & aliis hujusmodi est manifestum.

Adstrictio, obstructio, & dilatatio, ab infinitis penè causis producuntur, quæ meatus vel cavitates coarctandi, obstruendi, vel dilatandi vim habent, quas sigillatim enumerare est ferè impossibile.

Asperitas & levitas à quamplurimis causis internis vel externis producitur.

V. g. ossa vulnerata, fracta, vel erosa naturalem levitatem amittunt, asperæ arteriæ pars interna inæqualis redditur, vocemque raucam & clangosam efficit, imbuta humore nimio, exsiccata, deterfa, vel ulcerata, quod de aliis etiam eadem ratione dici potest. Partibus verò natura asperis aut rugosis levitatem inferunt humores viscosi & glutinosi, tunicis interioribus impacti, ut in lienteria: tum etiam vulnerantia & erodentia per accidens, dum ulcere curato inducitur cicatrix, quia interna illa superficies levior redditur, & ad continendum minus apta.

Magnitudo augetur in toto corpore propter nimiam sanguinis & adipis copiam.

In parte augetur magnitudo, vel affluxu sanguinis laudabilis, vel humore vitioso per fluxionem aut congestionem collecto.

Sic in nonnullis mulieribus, omentum valde pinguescit à copioso sanguinis affluxu, & in tantam molem accrescit, ut uteri os comprimendo, sterilitatem inducat. Sic ex vitiosis humoribus varia tumorum genera oriuntur.

Magnitudo in toto corpore ob alimenti defectum diminuitur.

Ut in phthisi, marasmo, insigni macie.

In parte magnitudo imminuitur, cum alimentum conveniens non suscipit, vel non conficit.

Numerus partium augetur in ortu, vel post ortum. In ortu, ex redundantia materia seminalis.

Ut quando sex digiti, aut tres testes generantur.

Post ortum, ex vitiosa materia.

Ut apparet in verrucis, pterygio, &c.

Numerus imminuitur in ortu, ex defectu materia; post ortum, ab iis omnibus, quæ partem aliquam amputare, vel aliter deperdere valent.

Situs partium immutatur vel vitio earundem, vel partium continentium eas, vel ligamentorum connectentium.

Ipsarum partium vitio situs immutatur ob earum crassitiem, vel gravitatem nimiam.

Sic omentum, vel intestina, crassiora vel pinguiora reddita, suo pondere rumpunt aut dilatant peritonæum, & in scrotum devolvuntur.

Partium continentium vitio situs immutatur, cum illa rupta vel laxata debite continere nequeunt.

Sic dum peritonæum ab aliqua causa rumpitur, vel laxatur, partes contentas nequit suo loco cohibere.

Ligamentorum defectu situs immutatur, quoties laxiora vel infirmiora efficiuntur, ita ut connexas sibi partes in naturali statu nequeant cohibere.

Sic uterus, rectum intestinum, aliæque partes procidere solent, præ extensione nimia, aut imbecillitate suorum vinculorum.

Connexio partium pervertitur à multis causis internis & externis.

In articulationibus peculiariter connexio immutatur tribus de

de causis: 1. Defectu excipientis, scilicet acetabuli. 2. Defectu ossis, quod excipitur. 3. Vinculi, quod articulationem continet & firmat.

Primo, in excipiente vitium est, vel cum cavitas illa excipiens est nimis lata, vel superficiaria, vel cum supercilia auferuntur, aut margines labefactantur.

Secundo, in osse, quod excipitur, vitium est, quando majus vel minus est quam par sit, vel alio quocumque modo male figuratur.

Tertio, in ligamenti vitium est, cum illa sunt laxiora vel infirmiora.

Ex his omnibus causis luxationes solent exoriri, quibus addantur motus violenti & inordinati.

CAPUT V.

De causis morborum communium.

Causæ morborum communium propositæ fuerunt in eorum differentiis recensendis, quia hæ ab illis desumebantur: idè ne hic frustra repetantur, ex c. 5. primæ sectionis erunt desumendæ.

CAPUT VI.

De causis differentiarum accidentalium morborum.

Eadem causæ, quæ morbos similes, organicos, & communes excitare solent, sunt etiam causæ differentiarum accidentalium, prout variis conditionibus sunt præditæ: si nimirum intensæ vel remissæ, leves vel contumaces, benignæ vel malignæ, aut alio quovis modo affectæ fuerint, morbos magnos vel parvos, acutos vel chronicos, benignos vel malignos, & alios hujusmodi producant.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Symptomatum natura, differentiis & causis.

CAPUT PRIMUM.

De Symptomatum natura.

Symptoma est affectus præter naturam, qui morbum, velut effectus suam causam sequitur, & sine eo subsistere nequit.

Affectus nomen hic paulò largiore significatione sumitur, quàm in definitione morbi, quandoquidem non omnia symptomata habent permanentiam, aut partium positionem in subiecto, sed maxima eorum pars essentiam habet positam in fieri: actiones enim sive integræ, sive laxæ, in motu partium consistunt, & fientes perpetuò sunt. Excreta & retenta tamdiu sunt, quamdiu fiunt, si formalem eorum rationem spectes. Qualitates verò simplices, seu patibiles, fixæ aliquando sunt, & permanentes. Dicuntur etiam symptomata morbum sequi, quia ab eo (ut diximus) efficiuntur, effectus verò posterior est sua causa, unde etiam patet à causa differre, quia causa morbum præcedit, symptoma verò sequitur. Ad clariorem verò symptomatum naturæ intelligentiam sequentia theorematum proponantur.

Omne symptoma à morbo dependet mediâtè vel immediâtè.

Præcipuum symptoma est actio læsa, à morbo immediâtè dependens; quod quidem aliud excitare potest in excretis & retentis, & illa etiam qualitates mutatas inducere possunt: quæ tam à morbo dependent tamquam à vera causa, alia quidem mediâtè, alia immediâtè, ut dictum est.

Symptomata causarum rationem habere possunt, nunquam morborum.

Sic læsa nutritio est causa consumptionis partium marcoris: Sic retenta excrementa in corpore febres generant, obstructions, tumores, & alia hujusmodi, atque ita symptomata fiunt causæ morborum, nunquam verò morbi naturam possunt assumere, quia actiones per se lædere non possunt. Licet enim quidam morbi symptomatiçi appellentur, quòd alios consequantur: ut febris, quæ pleuritidem sequitur, aut aliam quamvis inflammationem, quæ in se verè morbus est, ratione tamen morbi, à quo dependet, symptoma appellatur; attamen certum est, eos morbos improprie symptomata appellari, quia alios morbos quidem instar symptomatum consequuntur, non tamen immediâtè ab iis generantur, sed mediâtè per quædam vera symptomata, (per humorem, v.g. aut vaporem) quæ posteriores morbi causæ fiunt.

CAPUT II.

De symptomatum differentiis.

Tria symptomatum genera: actio læsa, excrementorum vitium, & qualitas mutata.

Actio læsa primum est & præcipuum symptoma, quod morbum sequitur immediâtè, & à quo reliqua dependent & generantur. Excretorum vitium sequitur læsionem actionum naturalium, quæ pravè conficiuntur alimenta, corrumpuntur, aut aliam pravam obtinent qualitatem, vel denique diversam quandam & corpori infestam obtinent naturam. Excretorum autem nomine hic intelligimus non solum vera excrementa, sed etiam ea omnia, quæ præter naturam è corpore educi solent, ut arenulæ, partium ipsarum excrementa, &c. Qualitas verò mutata prædicta sequitur symptomata, & sub illa continentur omnes qualitates patibiles, quæ à sensibus percipiuntur, & ipsi corpori, vel alleui parti inhaerent: ut colores, sapes, & aliæ, quæ omnia fusijs suis locis exponuntur.

CAPUT III.

De actionis læsæ differentiis.

Actionis læsæ differentie desumuntur vel à læsionum differentiis, vel ab ipsarum actionum divisionibus.

À læsionum differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. Abolita. 2. Imminuta. 3. Depravata.

1. Actio abolita dicitur, quæ nullo modo amplius sit, vel fieri potest.

UT visio in cæcitate, & auditus in surditate aboleri dicuntur, quia nullo modo possunt exerceri. Attamen dicitur etiam actio abolita, quantum sensus potest judicare, ut motus & sensus in apoplexia, & uterina suffocatione.

2. Imminuta actio dicitur, quæ debilis est, & vix sit, longiorique indiget tempore, ut perficiatur, aut nunquam debitam assequitur perfectionem.

Sic debilis concoctio ventriculi, aut cuiusvis partis functionis, quæ imperfectè exercetur, imminuta appellatur.

3. Depravata actio dicitur, vel quoties corrupta est, vel quoties non exercetur, ut debet.

Corrupta dicitur actio, quando objectum in alienam qualitatem transmutat, ut quando ventriculus alimenta convertit in nidorosos succos, aut bilem porraceam, aut omnino putridam materiam. Non exercetur, ut debet, in rigore, palpitatione, singultu, &c. quia in iis affectibus partes perperam agitantur, vel nimis violenter ab objecto præternaturali irritantur.

Ab actionum differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. Animalis, 2. Vitalis, 3. Naturalis.

Illarum rursus tot differentie, quot actionum animalium, vitalium, & naturalium differentie proponuntur in Physiologia.

Actiones animales in Physiologia dividuntur in sensitivas, motivas, & principes. Sensitivæ actiones sunt quinque Visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. Hæ omnes, ut dictum est, abolerentur, imminuuntur, & depravantur. Visus aboletur in cæcitate; imminuitur in visus obtusione & hebetudine, depravatur in hallucinatione ejusdem. Auditus aboletur in surditate; imminuitur in gravi auditu, depravatur in aurium tinnitu. Et ita de aliorum sensuum symptomatis facile est conjectari. Motus aboletur in paralyti; imminuitur in stupore; depravatur in convulsione, tremore, rigore, &c. Sic actiones principes, ratiocinatio, & memoria abolerentur in cato & apoplexia; imminuuntur in stultitia & lethargo, depravantur in phrenitide & mania.

Vitales actiones in pulsibus consistunt, qui etiam frequenter abolerentur, imminuuntur, vel depravantur.

Actiones denique naturales, concoctio, retentio, attractio, & expulsio, tot symptomatis afficiuntur. Concoctio ventriculi aboletur in arexia, imminuitur in spadiarexia, & depravatur in dysarexia. Sic de aliis actionum differentiis est judicandum, quæ omnes tot læsionum differentias patiuntur, quarum multæ propria nomina nondum obtinuerunt.

COROLLARIUM CIRCA

actionis læsæ differentias.

Inter actiones læsas recensetur ea, quæ præter naturam aucta dicitur, qualis est canina appetentia, sitis maxima, &c. At dubium est, sub qua specie collocetur. Respondetur vulgò sub depravata contineri: quia perperam, & per-

versè exercetur, quæ est conditio actionis depravata. Sed obicitur, secundum hoc decretum actionem imminutam sub depravata debere etiam collocari, cum actio aucta & imminuta sint contrariæ, arque ad eod. sub eodem genere debeant collocari. Respondetur, in ratione morborum & symptomatum Medicos non considerare Logicas contrarietates, sed tantum diversitates, quibus corpora nostra præter naturam afficiuntur: atque ita, cum actio aucta diversissima sit ab imminuta, tum ratione modi operandi, cum, ut diximus, perperam & perversè exerceatur, jure sub depravata continetur, & distinguitur toto genere ab imminuta, medicè eas considerando.

CAPUT IV.

De excrementorum differentiis.

Excrementa quatuor modis peccare possunt: 1. In substantia. 2. In quantitate. 3. In qualitate. 4. In excernendi modo.

Primo, in substantia peccant excrementa, cum substantiam habent à vulgari excrementorum substantia omnino alienam.

ET illa dicuntur esse toto genere præter naturam.

Eaque sunt duplicia, vel scilicet omnino aliena, vel ex rebus naturalibus constantia.

A natura omnino aliena sunt calculus, lumbricus, &c.

Ex rebus naturalibus constant excrementa; cum sanguis, adeps, caruncula, aut quidvis simile excernitur, quod nullo modo debeat excerni.

Secundo, in quantitate peccant excrementa, ratione excessus vel defectus.

Cum scilicet vel nimis copiose effluunt, ut in diarrœa, dysenteria, diabete, sudore copioso, & hæmorrhagia profusiori; vel parcius quam par sit, aut nullo modo evacuantur, ut in constipatione alvi, urinæ suppressione, &c.

Tertiò, in qualitate peccant excrementa, vel prima, vel secunda, vel tertia.

In prima, dum sunt calidiora, frigidiora, humidiora vel sicciora.

In secunda, dum sunt tenuia vel crassa, dura vel liquida, viscida vel spumosa.

In tertia, dum sunt alieno colore, odore, vel sapore prædita.

Quarto, in excernendi modo peccant excrementa, quando non excernuntur debito tempore, vel per partes consuetas, aut cum nimis subito, vel paulatim vacuantur.

CAPUT V.

De qualitat. mutat. differentiis.

Qualitates corporis mutata vel sunt prima, vel secunda, vel tertia.

Illæ autem ut symptomata dicantur, ab aliquo modo debent dependere.

Primæ qualitates sunt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas.

Secunda, durities, mollities, gravitas, levitas, raritas, densitas, levitas, asperitas, & reliquæ.

Tertiæ sunt colores, odores, sapor, soni.

COROLLARIUM CIRCA

qualitates mutatas.

Inter qualitates mutatas collocamus caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, quæ ad morbos similes fuerunt supra relatæ. Unde gravis oritur difficultas, quam nosita diluimus, dicentes, leves intemperies, quæ sunt tantum in fieri, & nullam habent in parte permanentiam, inter morbos non posse censer, sed potius symptomata appellari, & qualitates mutatas, quæ ab aliqua partium vicinarum, aut sympathiam habentium intemperie facta & morbosa generentur & foveantur.

Deinde, asperitas & levitas inter qualitates mutatas recensentur, quæ ad morbos organicos fuerunt relatæ. Respondetur, asperitatem & levitatem, si sint valde insignes, ita ut partium, quas occupant, actiones lædant manifestè, esse veros morbos: si verò tam leves sint, ut nullo modo actionibus incommodent, à causa tamen præternaturali producantur, intemperie putà humida vel sicca, certissimum est, veri symptomatis rationem obtinere.

CAPUT VI.

De symptomatum causis in genere.

Omne symptoma ab aliquo morbo dependet, tamquam à propria causa.

Hoc primò demonstratur in actione læsa, quæ est effectus morbi immediatus, ut ex ipsius definitione patet. Deinde, qualitates mutatas certum est à primis proficisci, quæ temperamentum constituunt, quod secundum naturam existens, non potest efficere qualitates secundum naturam mutatas, quas patet ab intemperie perpetuò proficisci. Denique, cum in excrementis vitium non contingat, nisi aut concoctrix, aut expultrix, aut retentrix fuerint vitiatæ, certissimum est, illa perpetuò ab aliquo morbo proficisci.

Causæ autem symptomatum in specie, & singulorum morborum historia in *Pathol. particular. cap. 7.* exactè proponuntur. Nos tantum hic quædam exempla ad clariorem doctrinam proponemus.

CAPUT VII.

De causis actionum læsarum.

Actiones animales à variis intemperierum differentiis, morbis organicis, & continuis solutionibus lædi solent.

Sic à frigida & humida cerebri intemperie excedenti actiones animales abolentur, ut patet in amentia & oblivione; & à remissiori imminuuntur, ut in fatuitate, & stupiditate: tum à calida intemperie nonnumquam simplici, aliàs cum siccitate juncta, depravantur, ut in phrenitide & mania. Læduntur etiam actiones istæ aliquando à morbis organicis, ut obstructionibus, & tumoribus variis, & à continuis solutionibus, ut ab insignibus capitis vulneribus.

Actiones vitales, quæ in pulsibus consistunt, ab intemperie calida & frigida, potissimum obstructione & solutione continui abolentur, depravantur, vel imminuuntur, pro varia causarum intensione vel remissione.

Sic in febribus pulsus depravatur, in syncope aboletur, & in lipothymia imminuitur.

Actiones naturales privata à morbis similaribus tantum læduntur, officiales verò etiam ab organicis.

Actiones naturales privata, quæ ad nutritionem spectant, nimirum attractrix, retentrix, & expultrix à sola temperie perficiuntur, ergo sola intemperies eas poterit lædere: officiales verò varia etiam indigent partium à quibus exercentur, conformatione, ideo à morbis organicis etiam læduntur. Sic ventriculi, hepatis, alteriusque instrumenti actio, ab erysipelate phlegmone, aliisque tumoribus præter naturam interdum pervertitur, hincque depravata, aut imminuta fit concoctio. Sic etiam attractio officialis læditur, dum à tuberculo carnosio, vel alio quovis tumore in gulla suborto, cibis via præcluditur, vel saltem eorum difficillimè in ventriculum fit attractio. Retentio pariter ex causis similibus & flatuum copia impeditur: Ac denique expulsio ex viarum angustia & obstructione impeditur; vel etiam ex dilatatione, aut partis vellicatione nimium irritatur & acceleratur.

CAPUT VIII.

De causis Symptomatum, quæ sunt in excrementis.

Excrementorum vitia perpetuò à morbis dependent, sed ut plurimum mediate, per actionum læsiones: Eo modo.

Nimia excrementi quantitas vel dependet à partis à qua fit excretio, retentrice imbecilli, vel expultrice, irritata à prava aliqua humoris qualitate, vel quantitate nimia.

Sic ab acris & biliosis humoribus diarrhææ continentur, tum etiam à nimia cujusvis humoris copia naturam aggravante.

Fit etiam nimia excrementorum vacuatio ob continens partis vitium, propter quod illa nequit continere.

Hoc evenit quando vasa aperiuntur in suis orificiis, vel produntur à causa interna vel externa, vel debilitantur tantum, ut patet in sanguinis excretionem, quæ fit per venarum *διασποράν, διάσπαρσιν, & διασπένσιν.*

Excrementorum quantitas minuitur, quoties illa parcius generantur, vel cum facultas retentrix robustior evasit, aut expultrix imbecillior, vel ob viarum angustiam & obstructionem.

Parcius generantur excrementa, vel ob alimentorum paucitatem, crassitiem, siccitatem, vel ob evacuationes contrarias, quæ consuetas impedire solent, vel ob totius corporis nimiam resolutionem.

Aliarum causarum ratio satis est manifesta.

CAPUT IX.

De causis qualitatis mutatae.

Symptomata, quae in primis qualitatibus consistunt, sunt à partium vicinarum, vel sympathiam habentium intemperie, ut dictum est.

Quae vero ad secundas qualitates spectant, à vario humorum vitio aut partium intemperie dependent.

Sic durities à siccitate, tensione, congelatione oritur; mollities ab humiditate, & ita de cæteris.

Tertiarum denique qualitatum hæ sunt causæ:

Color in parte immutatur, vel ob intemperiem, vel propter humorem quendam ad ejus superficiem delatum.

Sic ab intemperie calida pæres rubescunt, à frigida

livescunt: sic à bile in corpus effusa, color flavus ictericorum.

Odores pravi ab humorum vel partium putredine oriuntur. Sapores alieni ab excrementis linguam inbuuntibus. Soni præternaturales à flatu sunt; in aliqua parte incluso, pro varia illius agitatione, partium angustia, amplitudine, & caloris elevantis potentia, vel impotentia.

Hi ad excrementorum qualitates videntur referendi, qui tamen ita distinguuntur, ut scilicet eas qualitates, quæ ad hoc simplicis affectus genus referuntur, in ipsis partibus esse debeant, & ab iis dependere; quæ vero ad excrementorum genus referuntur, in ipsis excrementis tamquam subjecto proprio esse debeant, & ab ipsis omnino dependere, ut qualitas, quantitas, & substantia eorum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER TERTIUS.

SIMEIOTICEN CONTINENS.

P R Æ F A T I O.

In legitima & rationali affectuum præter naturam curatione hac methodo semper procedere debet Medicus: Primo morbi propositi natura, causæ, & situs seu pars affecta accuratè investiganda. Secundo, diligenter inquirendum, an illius morbi curationem sperare debeamus, an verò sit incurabilis, ut inde moneamur, vel debita remedia nobis esse usurpanda ad pollicitam salutem acquirendam, vel in desperata ab iis abstinendum; ne temere infamemur ea, quæ multis fuisse salutis, quæ tamen cum falsis grano accipienda.

Necessaria ergo est Signorum doctrina, quæ summum illud nobis confert beneficium, ut præsentis corporis dispositiones cognoscere, & futuros earum eventus prævidere valeamus. Semeiosin universam in tres sectiones dividemus, quarum prima de signis in genere: Secunda, de signis diagnosticis: Tertia verò, de signis prognosticis erit.

S E C T I O P R I M A.

De Signis in genere.

CAPUT PRIMUM.

De Signi natura & definitione.

Signum apud Medicos definitur, quod sensibus obvium aliquid aliud in corpore nostro latens significat.

Ubi notandum est, hinc signi nomen latius quam apud Aristotelem usurpari. Ille enim ea tantum signa appellanda esse docet, quæ ab effectis desumuntur. Nos verò ea omnia, quæ aliquid ex iis, quæ in corpore nostro sunt, indicare possunt, signi nomine donamus: quæ quidem ad certa quædam genera, seu fontes signorum generales sunt referenda, si prius communes quasdam eorum differentias paucis tradiderimus.

CAPUT II.

De Signorum differentiis.

Omnia Signa medica à Galeno dividuntur in Arte parva, in salubria, insalubria, & neutra.

DE Signis salubribus paucissima sumus acturi, cum ex bona corporis temperie, recta partium conformatione, unione earundem, atque ex actionum omnium integritate, quæ ex illis resultat, salubris status facillè innoscat; cum etiam ex insalubri, tamquam contrarii cognitione satis elucescat. Neutra verò dispositio, tamquam inter salubrem & insalubrem media, per cognitionem extremorum facillè innoscescit.

In signis ergo insalubribus potissimum nobis est insistendum.

Illæ autem dividuntur in παθογνωμονικά, & σωματικά.

Pathognomica, seu passionem significantia ea sunt, quæ morbum perpetuo comitantur, & cum eodem incipiunt & desinunt: ac pro magnitudine morbi augentur & minuantur, propriamque morbi essentiam consequuntur.

Sic in pleuritide dolor lateris pungitivus, difficultas spirandi, ruffis, sputum cruentum, & febris assidua signa pathognomica nominantur.

Σωματικά, seu assidentia ea sunt, quæ necessario morbis non coherent, nec eorum essentiam indicant, sed alia, quæ accidentario iis eveniunt, ut magnitudinem, morem, aut eventum morbi.

Et ea ratione illa triplicia statuuntur: Alia scilicet quæ coctionem & cruditatem indicant: Alia, quæ salutem & mortem: Alia denique, quæ crisin & solutionem morbi.

Illæ autem signa plerumque non ab initio morbi prodeunt, sed paulo post incipiunt apparere. Et hac ratione σωματικά, id est, post apparentia, nuncupantur, vel etiam έμφυτά, id est, post genita: licet hæc duo nomina apud auctores non raro distinguantur.

Rursus ex his omnibus signis, alia præsentem corporis statum indicant, & diagnostica, seu demonstrativa appellantur; alia futura prænunciant; & prognostica dicuntur; alia denique præterita commemorant, & αναμνηστικά, seu commemorativa nuncupantur.

Quia verò præterita idè in memoriam revocatur, ut vel præsentis dispositiones meliùs innoscant, vel futuri earum eventus prævideantur: commodè idcirco signa commemorativa subdiagnosticis & prognosticis comprehenduntur. (Conf. Melet. III. 22. 23.)

CAPUT III.

De fontibus signorum generalibus, à quibus omnia signa desumuntur.

UT methodo facillima signa omnia medica elidere valeamus, stabillendi primò sunt fontes quidam generales, ad quos omnia signa de qualibet re proposita poterunt revocari, & à quibus eadem artificiosè deducuntur.

Cum igitur essentia & natura uniuscujusque rei, quocunque modo fuerit perspecta, non solum quid re ipsa sit, sed & multa alia, quæ ad rem ipsam pertinent, nobis patefaciat, primùm signorum genus à natura rei, de qua agitur, erit desumendum. Deinde cum duobus modis ad rei cujuslibet cognitionem deveniamus, uno scilicet à priori, id est per causam, altero verò à posteriori, scilicet per effectum, duo alia signorum genera proponere necesse est, unum à causis, alterum ab effectibus.

Tres igitur in universum debent constitui signorum fontes: Essentia scilicet, causa, & effectus.

Essentiam hinc Medicè ac latè accipimus, & illius nominè, non solum rei ipsius formam, sed etiam genera, differentias, partes, & proprietates usurpamus, siue essentielles illæ sint, siue accidentales.

Causarum verò nomine omnia causarum genera, quæ in Medicina considerantur.

Effectus verò varii sunt pro varietate causarum.

Qui omnes signorum fontes minutim excutientur in particulari signorum inquisitione, prout eorum usus postulabit. (Conf. Melet. III. 7. & c.)

Notandum autem hinc est Primò, in singulis rebus diagnosendis ab omnibus fontibus signa capi non posse. Non rarò enim essentia rei est incognita: causæ verò aliquando non exquisitè indicant, aliàs effectus sunt confusi. Sed tamen ex propositis signorum capitibus semper invenies, quod rem quam investigamus, quantum Medicina præstare potest, certò demonstret, ita ut nunc ex solis effectibus

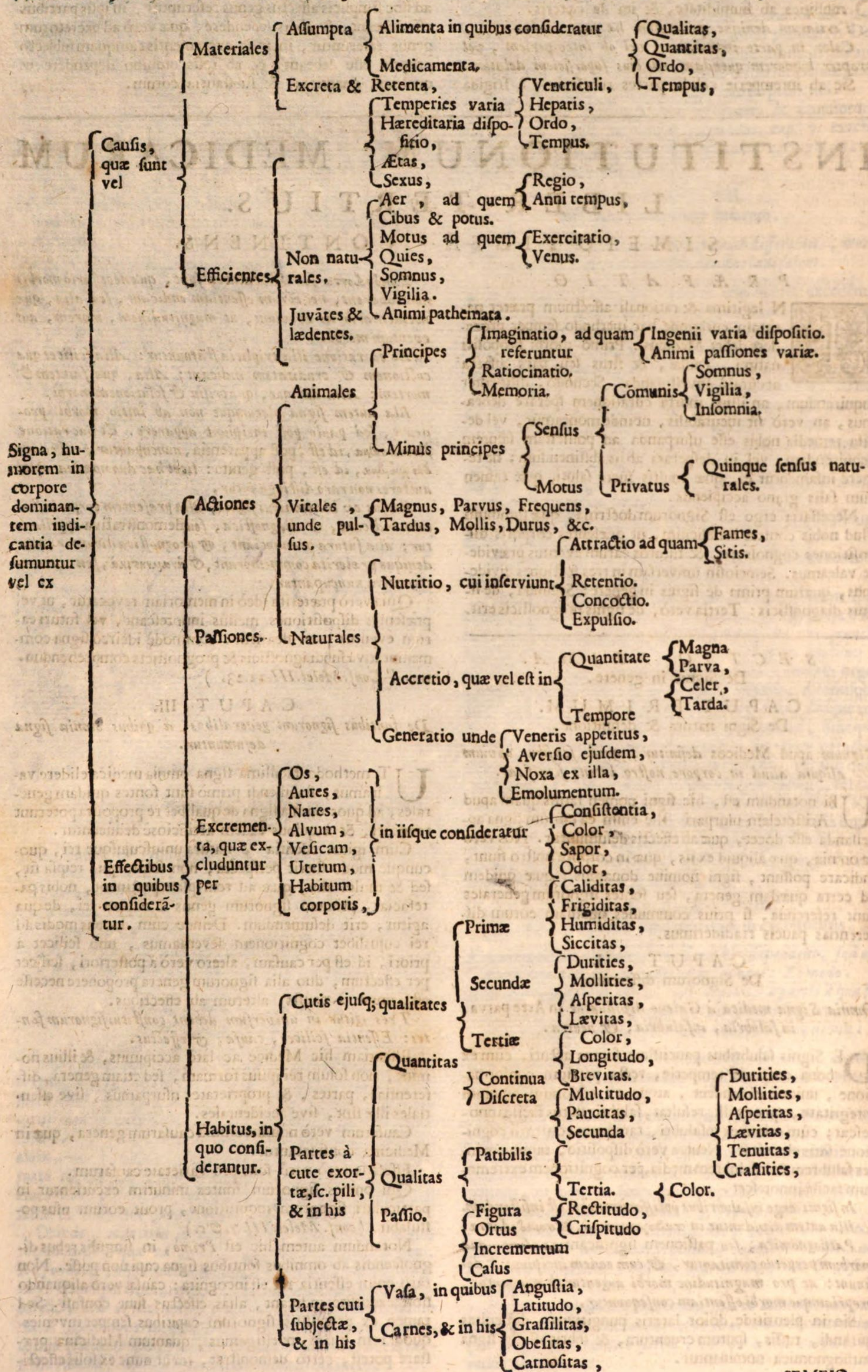
bus signa necessaria desumamus, nunc à causis, nunc ab omnibus, quod ipsa exercitatio statim patefaciet.

Nota *secundo*, perpetuò ferè ab effectis multò plura & certiora signa desumi, quàm à reliquis duobus fontibus.

Nota *tertiò*, ex signis, quæ proponuntur, alia magis, alia minùs efficaciter indicare, sed tamen ex omnium collectione rem, quam inquirimus, certò demonstrari,

Nota *quarto*, ut à propositis fontibus vera signa desumi possint, eorum omnium, quæ corpori nostro insunt, vel ei possunt contingere, naturam, causas, & effectus optimè debere innotescere. Atque adeo Physiologiæ & Pathologiæ præcepta ita ad manum haberi debere, ut illa hic in usum facillè possimus revocare: Alioqui hæc Semeioticæ præcepta, licet prolixiùs multò fuerint pertractata, forent inutilia.

A. Tabula fontes omnes continens, à quibus signa humorum in corpore prædominantium desumuntur.

SEMEIOTICÆ SECTIO II.
DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De signis biliosi humoris in toto corpore prædominantis.

Cognitio temperamenti & humoris in toto corpore prædominantis, necessaria est ad affectus speciem dignoscendam, & causam illum producentem. Idè antequam de illis differamus, primò nobis proponenda sunt signa humoris in corpore prædominantis: à bile sumpto exordio.

Notandum tamen prius est, duos tantum esse fontes ex quibus humorum signa desumuntur, nempe causas & effectus; essentia enim hac in re nihil præstat.

Ut igitur duos hosce signorum fontes penitus exhaustire valeamus: illorum genera & species ordine sunt prosequendæ: omnes saltem illæ, quæ ad humorum notitiam aliquid præstare possunt, quæ ad faciliorem memoriam in præcedentem tabulam sunt relatæ.

Huc refer tabulam notatam littera A.

Hunc igitur ordinem observando, bilem in corpore dominantem indicabunt:

Causa materiales.

Usus ciborum calidorum & siccorum, vini generosi aut meri potio, quæ faciliè convertuntur in bilem.

Defectus alimentorum: ut inedia, victus valde tenuis & parvus.

Dulcia in finem mensæ assumpta, quia longiori coctione in bilem vertuntur; sicut experientia patet illa in diuturna coctione artificiali amarescere.

Usus medicamentorum calidorum, & aromaticorum, &c. quæ in bilem degenerant.

Bilis evacuatio consueta per alvum, urinas, vomitum, vel sudores, sponte, vel per medicamenta suppressa, vel intermissa.

Causa efficientes.

Calida & sicca temperies ventriculi, hepatis & cordis. Quia hæ partes corpus universum afficere valent. Parentes bilioso præditi temperamento.

Ætas juvenilis, qualis potissimum ab anno decimo octavo ad trigésimum quintum.

Sexus virilis. Illi enim biliosi magis, sicut fœminæ pituitosæ censentur.

Regio calida & sicca.

Tempus æstivum.

Cibi & potus calefacientes & exsiccantes, ut alia, cepæ; salsa omnia & piperata, quæ hepar plus æquo calefaciendo faciunt, ut nimiam bilis copiam progeneret.

Vita laboriosa, & multis exercitationibus dedita.

Nimius ad venerem impetus, quo totum corpus incandescit.

Vigiliæ nimiae, quibus sanguis & spiritus inflammantur.

Iræ, curæ, & omnes vehementes animi commotiones.

Juuantur à frigidis & humidis, læduntur à calidis, siccis, & jejuniis.

E F F E C T U S.

Actiones animales.

Ingenium acre, & solers, promptum & expeditum.

Iracundia: furor, audacia, jactatio, appetitus vindictæ.

Somnus paucus admodum & levis, ac vigiliæ maximæ.

Insomnia ignium, incendiorum, rixarum, & tumultus.

Sensus vegeti, acuti, veloces, expediti, auditus potissimum, qui maximè juvatur à siccitate.

Actiones vitales.

Pulsus magnus, frequens, & durus.

Actiones naturales.

Inappetentia, & cibi fastidium, ætate potissimum.

Frigidorum appetitus.

Inediæ difficilis tolerantia.

Sitis magna, & potus frequens.

Accretio cita & prompta, ac matura senectus, quia humidum radicale promptè absumitur.

Ad venerem proclivitas maxima, propter seminis acrimoniam.

A venere cita exolutio, quia biliosorum spiritus sunt valde dissipabiles propter tenuitatem.

Passiones.

Morbis biliosis proclivis dispositio, ut febribus ardentibus & tertianis, phrenitidi, pleuritidi, vomitui bilioso, diarrhœis, erysipelati, herpetibus, pustulis faciei, &c.

Excrementa.

Vomitum humoris tenuis, pallidi, vel flavi, & amari, aut sapor amarus in lingua.

Aurium excrementa copiosa & valde rufa.

Fæces maximè flavescentes.

Urina tenuis & rufa, vel etiam rubra & flammea.

Purgamenta uteri subflava, aut citrina.

Habitus corporis.

Cutis ad tactum calida & sicca, & calor illius acris & mordax, in manibus potissimum.

Cutis dura & aspera.

Color cutis, faciei potissimum & oculorum, pallidus & subflavus.

Capillorum paucitas, à pororum raritate, quæ materiam pilorum effluere permittit.

Capilli flavi: bilis colorem referentes, aut subnigri, à majori exustione, & nonnunquam crispis; propter siccitatem, quæ pilos intorquet: ac calvi fiunt, propter cutis siccitatem, & materiam pilorum consumptionem.

Pili citò oriuntur, & citò decidunt.

Latitudo vasorum. Calidi enim proprium est dilatare: & venæ in oculis conspicuæ.

Habitus corporis gracilis & macilentus.

CAPUT II.

De signis humoris pituitosi in corpore prædominantis.

Pituitam in corpore dominantem indicant.

Causa materiales.

Usus consuetus alimentorum frigidorum & humidorum, ut fructuum, olerum, piscium, lacticiniorum, aquæ potio, &c. Illa enim faciliè in pituitam abeunt.

Nimia alimentorum quantitas, quæ calorem nativum obruit & cruditates gignit.

Cibi assumpti statim à somno, vel ante somnum, aut antequam priores sint concocti.

Diuturnior usus medicamentorum frigidorum & humidorum, quæ ut alimenta in pituitam degenerant.

Omissa naturalis consuetudo pituitam evacuandi per vomitum vel secessum, vel artificialis per exercitationes, aut usum aquarum thermalium, laconicorum, vel medicamentorum purgantium, aut diureticorum exquorum intermissione pituitæ copia cumulatur.

Causa efficientes.

Frigida humidaque temperies ventriculi, hepatis, cordis, & cerebri.

Ortus ex parentibus pituitoso temperamento præditi.

Ætas senilis, quæ propter caloris inopiam multam coacervat pituitam, tum etiam puerilis, propter ingluviem & incautam vivendi rationem.

Sexus muliebris.

Regio frigida & humida, quales sunt quæ stagnis, paludibus, aut majoribus fluminibus sunt vicinae, aut Boreæ, nivibus, imbribusque expositæ, & quæ sunt magis septentrionales, unde fit, ut Germani omnes ferè pituitosi sint.

Tempus hyemale.

Cibi & potus refrigerantes humectantes, ut lactuca, portulacæ, & fructuum hortorum usus, & aquæ potio, quæ ventriculum & hepar refrigerando faciunt, ut multam pituitæ copiam producant.

Vita otiosa & sedentaria.

Somni longi & profundi, præsertim à cibo.

Vita sine curis, studio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum dissipando corpus refrigerant.

Ulu calidorum & siccorum juvantur, & frigidis & humidis læduntur.

E F F E C T U S.

Actiones animales.

Imaginatio satis bona, ac faciliior rerum perceptio, sed prompta oblivio, quia in rebus humidis faciliè fiunt impressiones, sed promptè delentur.

Mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtusum.

Ita remissa & faciliè placabilis.

Maxima ad somnum propensio.

Info.

Insomnia frigoris aquarum pluviarum, nivium, submerſionis, fluminum, stagnorum, marium, & rerum albarum.

Sensus. Sensuum hebetudo.
Motus. Motus tarditas, sed in eo duratio, quia spiritus crassiores minùs dissolvuntur.

Actiões vitales.

Pulsus. Pulsus parvus tardus & mollis.

Actiões naturales.

Fames. Appetentia dejecta, unde apud Hipp. senes facillè jejuniū ferunt.

Sitis. Sitis nulla, aut saltem perexigua.
Accretio. Tardè adoleſcunt, quia nonnisi longo tempore calor debilis, multam humiditatem potest edomare.

Ad venerem tardi.

Venus. Ex moderato illius usu juvantur, quia calore pituita concoquitur, & temperatius corpus evadit. At frequentiori illius usu corpus redditur frigidius.

Passiones.

Cælo sereno meliùs habent, frigido & pluvioso pejus. Morborum frigidorum frequens occurſus, ut catarrhi, hydropis, cachexiæ pituitosæ, lethargi, paralyſis, & similia.

Excrementa.

Per os & nares. Humor crassus, albicans, & insipidi excretio per os & nares.

Alvi. Fæces albicantes & mucosæ.
Vesicæ. Urina alba, vel pallida, eaque tenuis, si adsint obſtructiones; alioqui turbida & crassa, cum copioso sedimento.

Alba uteri profluvia in mulieribus.

Habitus corporis.

Cutis. Cutis ad tactum frigida, pedes potissimùm & manus frigidissimæ hyemis tempore.

Qualit. Cutis mollis & lævis.
Prima. Color ejusdem albus.

Secunda. Pili molles & læves, ac tenues ab initio.
Tertia. Ruffi capilli, quia pituita ulteriori coctione talem colorem adipiscitur.

Figura. Capilli recti, quia cum in cute nulla sit siccitas, faciles in ea sunt meatus, quos excrementa liberè permeare possunt.

Passiones. Pili tardè oriuntur, & nunquam calveſcunt.

Vasa. Vasorum angustia, & nullæ venæ in oculis apparent.

Fames. Habitus corporis mollis & obesus, non tamen carnosus.

C A P U T III.

De signis sanguinis in corpore prædominantis.

Alimenta. Sanguinem in corpore prædominantem indicant.

Causa materiales.

Uſus ciborum euchymorum & eupeptorum, quales sunt panis recens albiſſimus & probè coctus, ovæ tremula, carnes juniorum animalium, & laudabilis alimentum, ut gallinarum, perdicum, phasianorum, vitulorum, hædorum, &c. Aqua purior fontana, vinum generosum salubriter dilutum.

Retentio. Suppressiones evacuationum solitarum; ut hæmorrhagiæ in junioribus, hæmorrhoidum in ætate proſectis, aut mulieribus.

Causa efficientes.

Partes. Calida & humida hepatis & cordis temperies.

Ortus ex parentibus sanguineis.

Ætas à pueritia usque ad pubertatem.

Hereditas. Regio meridionalis, & austrinis ventis perſata.

Verna tempestas.

Ætas. Otium vel levis exercitatio, quæ appetitum intendat, & corpus non resolvat.

Regio. Veneris usus rarus.

Tempus. Somnus dulcis & moderatus.

Exercitatio. Vita sine curis, gaudio & lætitia plena, ac deliciis affluens.

Venus. Juvantur ex larga sanguinis missione, vel spontanea ejusdem profusione, iisque omnibus, quæ sanguinis copiam minuere valent.

E F F E C T U S.

Actiões animales.

Felix imaginatio & rerum comprehensio, quia in humido promptæ sunt impressiones.

Mentis hebetudo & stoliditas, ad risum profusio, imprudentia, continentia in valde sanguineis. In aliis jucunditas animi & hilaritas, cum discursu facili & libero; ac magna ad amorem propensio.

Memoria parum debilis.

Somnus profundus, minùs tamen quàm in pituitosis.

Insomnia rerum rubrarum & jucundarum, amœnitatum; nuptiarum, hortorum, musicorum concentuum, Regum, Principum & Magnatum.

Motus quidem moderati, sed graves & lassitudinibus pleni.

Actiões vitales.

Pulsus magnus, tardus, plenus.

Actiões naturales.

Appetitus mediocris, nisi adsit multitudo humoris, quæ satietatem pariat.

Sitis etiam mediocris.

Propensio ad Venerem, sed non tanta ut in biliosis.

Facilis Veneris tolerantia propter copiam seminalis materiæ.

Passiones.

Facilis lapsus in febres synochos, phlegmonas, furunculos, &c.

Excrementa.

Frequentes aut copiosæ sanguinis excretiones per nares, uterum, & hæmorrhoidas.

Urinæ copiosæ, laudabili colore & consistentia præditæ, & contentorum multitudine aliquando refertæ.

Fæces subrusæ, & consistentia mediocres.

Habitus corporis.

Cutis ad tactum calida & mollis perſentitur.

Color faciei floridus, & rubicundus.

Pilorum copia mediocris, color subflavus, & prompta eorum generatio.

Vasorum amplitudo mediocris.

Habitus corporis carnosus, & bene compactus.

COROLLARIUM.

Vera plethora, & cacochymia expers, iisdem ferè signis indicatur, si vasorum tensionem addas & lassitudinem spontaneam.

C A P U T IV.

De signis melancholia in corpore prædominantis.

Melancholicum humorem in corpore redundantem monstrant.

Causa materiales.

Uſu alimentorum crassiorum, duriorum & terream substantiam possidentium, qualia sunt panis ater & furfuraceus, vinum nigrum & crassum, aquæ turbidæ & limosæ, legumina, caseus antiquus, carnes bubulæ, leporinæ, suillæ, avium palustrium; præcipuè salitæ, aut fumo indurata, pisces cetacci, duri, & salsi, brassicæ, pastinacæ, &c.

Retentio. Retenta melancholiæ vacuatio consueta, spontè, vel artefacta per hæmorrhoidas, alvum, varices, scabiem, &c.

Causa efficientes.

Hepatis & cordis temperies frigida & sicca, cum lienis imbecillitate vel obſtuctione, ob quam non potest humorem melancholicum attrahere, & convenienter secernere.

Ortus ex parentibus melancholicis.

Ætas consistens, à quadragesimo ad sexagesimum.

Regio, in qua inæquales sunt aeris constitutiones.

Tempus autumnale.

Vigiliæ immensæ, quia corpus exsiccant, & calorem nativum dissolvunt.

Vita studiis, curis, sollicitudinibus, & micore plena.

Juvantur calidis & humidis, tum etiam temperatis; læduntur frigidis & siccis, ut aceto.

E F F E C T U S.

Actiões animales.

Timor & mæstitia sine causa manifesta in valde melancholicis. Ii verò, qui ex levi sanguinis aduſtione sunt melancholici, sunt astuti, cauti, prudentes, constantes, ingeniosi.

Atra-

Atrabilarii verò, ubi melancholia est adusta, ofores, proditores.

Melancholici difficulter ad iram excitantur, sed postea difficulter placantur.

Rerum perceptio difficilis.

Memoria firma propter siccitatem.

Vigiliæ maximæ, & somni turbulenti interrupti.

Insomnia rerum nigrarum, horrendarum, cadaverum, sepulchrorum, dæmonum, &c.

Sensuum hebetudo, aspectus inconstans, tristis & horridus.

Motus tardus, gravis, & compositus.

Actiones vitales.

Pulsus tardus & durus.

Actiones naturales.

Voracitas maxima propter aciditatem melancholiæ, quæ excitat appetentiam; interdum dejecta appetentia.

Sitis exigua propter seri & salivæ abundantiam, quæ in melancholicis redundat.

Ructus acidi, qui à cruditatibus excitantur, quibus melancholici abundant.

Tarda acretio, & cita senectus.

Tardè ad Venerem excitantur, & illius usu plurimum læduntur, ad eam tamen promptiores sunt ii melancholici, qui plurimis flatibus abundant; neque his perinde inimica est Venus, cum sæpius semen emittant, utpote ex flatu ad coeundum excitati.

Passiones.

Frequens morborum melancholicorum incurfus, quales sunt quartana, tumor lienis, & durities, lepra, scabies, varices, hæmorrhoides, &c.

Excrementa.

Humoris melancholici vomitio frequens.

Frequens sputio, & copiosa salivæ ejectio, unde melancholici sputatores dicuntur.

Alvus ut plurimum sicca, & constipata, dejectiones nigricantes.

Sanguinis attri excretio per hæmorrhoidas.

Urina tenuis & alba, interdum crassa & livida.

Habitus corporis.

Cutis ad tactum frigida, sicca, dura & aspera.

Calor faciei fuscus, plumbeus, aut nigricans.

Capilli multi duri & asperi, crassi, nigri, tardè oriundi, & citò canescentes.

Venæ angustæ.

Habitus gracilis & macilentus.

Atque hæc de signis humorum in toto corpore prædominantium.

Hæmorrhoides.
Vesicæ.
Cutis.
Qualitas.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Pili.
Vasa.
Carnes.

COROLLARIUM.

Hac protinus methodo, & iisdem omnino signis, singularum partium temperiem inveniemus, ea scilicet eodem modo illis partibus applicando, earumque potissimum actiones & excrementa contemplando.

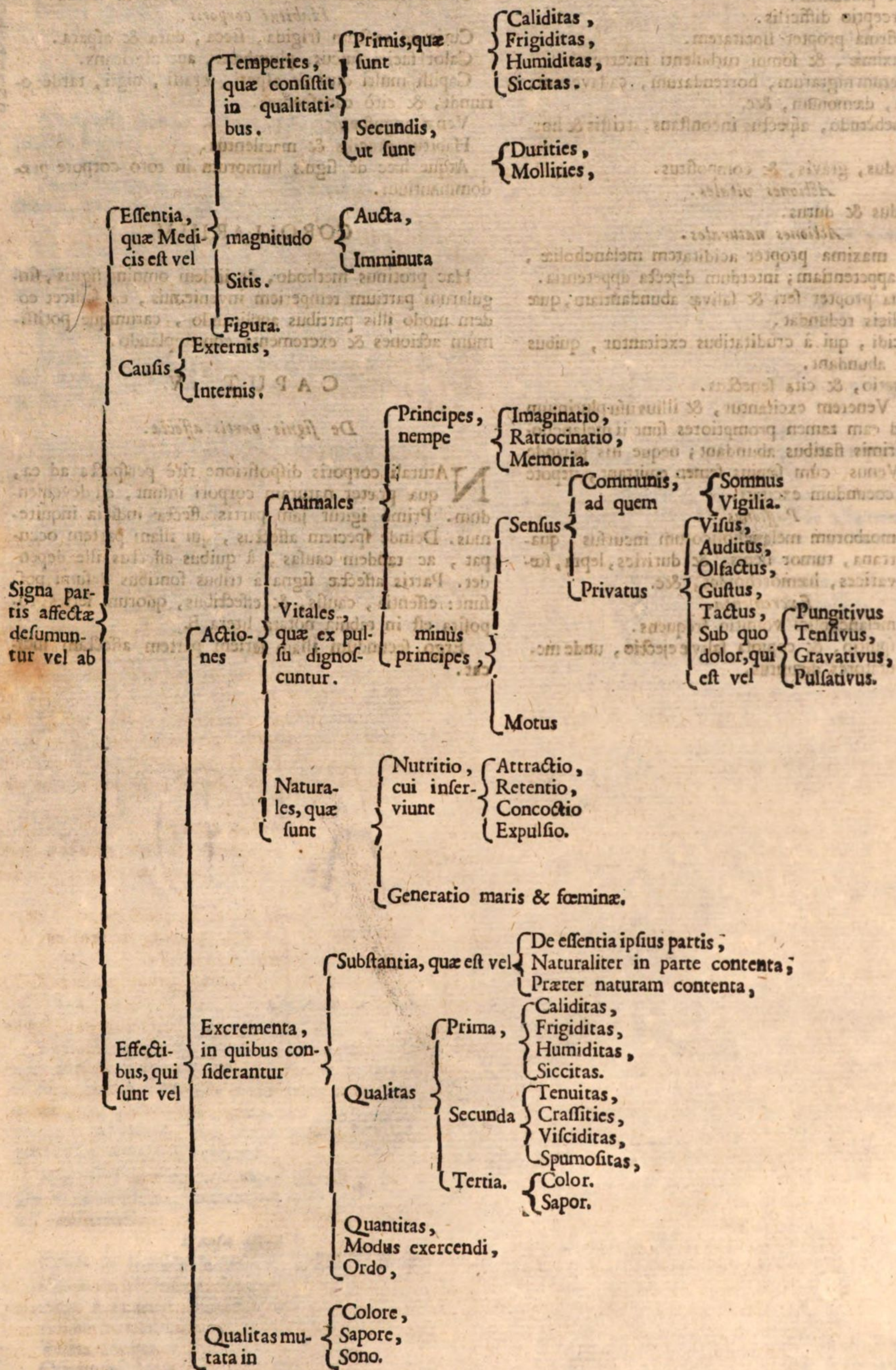
CAPUT V.

De signis partis affectæ.

Naturali corporis dispositione ritè perspecta ad ea, quæ præter naturam corpori insunt, est deveniendum. Primò igitur jam partis affectæ indicia inquiremus. Deinde speciem affectus, qui illam partem occupat, ac tandem causas, à quibus affectus ille dependet. Partis affectæ signa à tribus fontibus desumi possunt: essentia, causis, & effectibus, quorum series proposita est in tabula notata litera B.

Ergo secundum illam seriem partem affectam indicat.

B. *Tabula signorum partis affectæ.*

Essentia.

Qualitas. Tempus partis; si enim illam præter modum calidam, frigidam, humidam, aut siccam percipiamus, præter naturam affectam esse judicabimus.

Secundum. Durities & mollities; si enim in hypocondriis v. g. duritiem & renitentiam percipiamus, partes illis subjectas, hepar, aut lienem obstructum vel inflammatum esse judicabimus; Sic nimia alicujus partis mollities, eam œdematoso aliquo affectu laborare, est indicium.

Magnitudo. Tumor præter naturam, isque vel externus, qui visu percipitur, vel internus, qui tactu perferitur, quales sunt tumores ventriculi, hepatis, lienis, vesicæ, &c.

Maxima partium consumptio & atrophia.

Immutatio. Situs partis, qui maximus est hac in re momenti; si enim ex anatome nobis constet, quem unaquæque pars in corpore nostro sortiatur locum, facile ex humore, intemperie, aut quovis alio sensibili affectu illum locum occupante, eam partem laborare conjiciemus.

Figura. Figura partes in eodem loco sitas à se invicem discernit. Sic tumor in dextro hypocondrio lunarem obtinens figuram, gibbam hepatis partem affectam esse indicat; si verò oblongam habeat figuram, & externus magis sit, musculos abdominis rectos affectos esse ostendit.

Causa externa.

Externæ causæ aliquid indicare valent; si quis enim v. g. cantharides assumpserit, vesicam laborare conjiciemus, quod illæ peculiarem habeant vim vesicam alterandi. Sic si quis ab insolatione laboraret, caput affectum indicatur, quod eam partem præ cæteris sol afficere consuevit; tum & si ab immodica venere prodit affectus, spirituosam substantiam nervosâque partes male habere arbitrandum, quod illis partibus sit inimica venus.

Causa interna.

Inter causas internas affectus ipsos possumus recensere; siquidem ubi tertiana infestat, hepar affectum indicat; quotidiana ventriculum; & quartana lienem; quia earum causæ in his partibus cumulari solent.

Nota. in usu pratico dum partem affectam inquiremus, ab essentia & causis non esse incipiendum, sed prius ab actionibus, excrementis, & qualitatibus mutatis signa esse desumenda, ac tandem ab essentia & causis.

E F F E C T U S.

Actiones.

Anima. Actionis læsio partem affectam indicat, à qua dependet, v. g.

Principia. Delirium & vigilia, sensus & motus abolitio, cerebrum affectum significant.

Sensus. Sensus particularis læsio, ut visus, vel auditus, illius organum affectum indicat.

Dolor. Dolor punitivus indicat membranam affectam, potissimum à materia acri, & erodente. Tensivus autem fit aliquando in membranâ à flatibus, & in venis à nimia repletionem.

Pulsus. Dolor gravativus significat parenchyma alicujus visceris affici, omnia enim parenchymata obtusum habent sensum; Sic dum calculus renum substantiam comprimit, dolor fit gravativus; dum verò in caput ureteris fertur, dolorem efficit punitivum. Sic etiam in pleuritide, materia membranam succingentem occupante, fit dolor punitivus, dum verò fit metastasis in pulmonem, mutatur in gravativum.

De sub- Dolor pulsatorius affectam arteriam indicat, aut partem ei vicinam; idè in omnibus inflammationibus partium arteriarum possidentium fit dolor pulsatorius.

Excrementa.

De sub- Illa verò, quæ per corporis partes excernuntur, partem affectam indicare solent hoc modo.

Partis. Substantia cartilaginosa per tussim excreta asperam arteriam affectam indicat, vel bronchia pulmonum; car-

nis verò fungosæ frustulum excretum, pulmonem ipsum affectum indicat; crassa verò ex crassis educitur.

Natura. Si cibus, aut urina, aut faeces per vulnus excernuntur, ventriculum, vesicam, aut intestina vulnerata pronuntiamus.

Si lapilli, vel arenulæ per urinam excernuntur, renes vel vesica laborant.

Lumbrici per os aut anum excreti intestina affecta indicant.

Aër calidior expiratione emissus, cor vel pulmonem indicat calidiorem, frigidior verò cor valde refrigeratum, & morti proximum.

Sanguis calidior, tenuior, flavior, ac cum quodam saltu exsiliens, arteriam indicat vulneratam.

Tenuis alvi dejectiones, rubentes, ac loturæ carpium similes, hepatis indicant imbecillitatem.

Spumosa sanguinis excreationes, ac tussiendo rejectæ, pulmonem affectum indicant.

Quibus in alvi profluviiis excrementa spumosa sunt, iis ex capite pituita defluit. *Aph. 20. sect. 7.* Pituita enim è cerebro defluens, & cum flatibus permixta in intestinis, spumosa efficitur.

Ructus acidus ostendit ventriculum cruditate laborare.

Si sanguis tussiendo expuatur magna quantitate, vasa pulmonis affecta esse oportet; cum ea, quæ sunt in aspera arteria, angustiora existant, quam ut possint multum sanguinis effundere.

Sanguis meiendo excretus, si paucus sit, ex vesica proficisci est conjiciendum, si multus, ex renibus aut superioribus partibus, ubi majori copia continetur.

Excrementa spuendo rejecta, os affectum significant; screando fauces; tussiendo pulmones, vel asperam arteriam; vomendo ventriculum.

Si pus mingitur ante urinam, in pene ipso ulcus est; si post, in vesica aut renibus.

In dysenteria, si pus aut sanguis affluat purus ante faeces, credibile est rectum intestinum esse potius ulceratum quam reliqua; si verò post faeces, aut illis valde permixtus; superiora, vel media intestina affecta esse indicat.

Qualitates mutata.

Qualitates mutata aliquando partem affectam indicant. e. g. qua parte corporis calor aut frigus est, ibi morbus est. *Aph. 39. sect. 4.*

Plumbeus aut livescens totius corporis color, hepar indicat refrigeratum, citrinus cystidem felleam esse obstructam; nigricans lienem obstructum.

Rubor peritæx & saturatus in genis, pulmonem indicat inflammatum.

Amarus sapor in lingua, bilem in ventriculo redundare significat.

Salsus verò, pituitam saltem à cerebro fluere.

Tinnitus & Sibilus aurium eas affectas indicat.

Borborygmus in ventre significat flatum in intestinis. (*Melet. III. 14. &c.*)

C A P U T VI.

De signis partis primario, vel per consensum laborantis.

IN omni præternaturali dispositione perpetuè ferè solet evenire, ut plures partes afficiantur, quod scilicet ea quæ primario afficitur, alias omnes cum quibus aliquam habet communionem, trahat in consensum, ubi acri Medici solertia opus est, ut affectus sympathici ab idiopathicis distinguantur.

Ad hoc autem præstandum ex prædictis fontibus signa desumentur, ex quibus alia levem tantum conjecturam afferunt, alia verò certiore: omnium tamen collectio rem certissimè indicabit.

Horum ergo Signorum fontes ex sequenti tabula, notata littera C. desumentur.

C. *Tabula signorum partem primariò, vel per consensum affici indicantium.*

Signa partem primariò, vel per consensum affici indicantia petuntur vel ab	Essentia ad quam refertur	Temperies, quæ est in qualitatibus.	Primis,	caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate.
	Causis, quæ sunt vel	vicinia, genus, officium, connexio.	Secundis,	duritie, mollitie, raritate, densitate,
	Effectibus seu symptomatibus, in quibus consideratur	Juvantes, Lædentes.		magnitudo, tempus, ordo, duratio,

Quorum signorum seriem clariùs patefacient sequentia theoremata exemplis suis illustrata.

Essentia.

Qualitas prima. Partes calidiores aliis faciliùs compatiuntur, quàm frigida: quoniam humores noxios & vapores faciliè ad se trahunt; attractio enim fit à calore: Sic cor & hepar aliis partibus faciliùs compatiuntur, quàm ventriculus, vesica, uterus, &c.

Qualitas rara & succunda. Partes raræ & molles aliis faciliùs compatiuntur, quàm densæ & duræ, quia faciliùs causas noxias recipiunt, eisque minimè resistunt. Sic cutis ob raritatem faciliè recipit fluentes à partibus interioribus humores: sic pulmo fluentibus à capite humoribus sæpè tentatur.

Vicina. Partes vicinæ aptiores sunt aliis compati, quàm remotæ. Sic manus brachio vicino mala sua communicat, os carni vicinæ, ventriculus hepatis, pleura pulmoni, pulmo cordi, ita de cæteris.

Officium. Quæ sub eodem genere positæ sunt partes, eandemque possident naturam, sibi invicem faciliè compatiuntur: Sic partes nervosæ nervosis compatiuntur, ut carnosæ carnosis.

Partibus publicum in corpore munus exercentibus, affectis, totum corpus per consensum afficitur: Sic cerebro, corde, vel hepate laborante, totum corpus laborat.

Situs. Quæ partes simile in corpore officium exercent, sibi invicem compatiuntur. Sic mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur.

Connexio. Quæ partes aliis directè superjacent vel subjiciuntur earum affectus faciliè recipiunt. Sic caput vapores à partibus inferioribus ascendentes faciliè recipit, ventriculus & pulmo humores à capite defluentes.

Quæ simul connectuntur partes, sibi mutuo compatiuntur. Sic nervorum affectus cerebro communicantur, articularum cordi, venarum hepatis, & vice versa.

Causa.

Secundò, à causis juvantibus & lædentibus signa partis sympathicæ laborantis desumuntur, ex quibus sequens theoremata constituitur:

Si duabus partibus simul laborantibus, admotis uni juvantibus aut lædentibus, altera juvetur aut lædatur, ea cui juvantia vel lædentia admoventur primariò laborat; altera verò per consensum.

Sic adhibitis ventriculo remediis, si dolor capitis cesset, vel remittat, caput per consensum laborat.

Effectus.

Magnitudo. Effectum etiam seu symptomata, ad hoc ipsum demonstrandum maximam habent efficaciam, ut ex sequentibus theorematis apparet.

Ex pluribus partibus simul laborantibus, ea quæ gravioribus tentatur symptomatis, primariò afficitur, reliquæ verò per consensum.

Tempus. Ex multis partibus simul affectis ea primariò laborat, in qua symptomata priùs apparuerunt. Sic ventriculo labo-

rans, si capitis dolor postea suboritur, symptomaticus est ille dolor.

In affectuum exacerbatione ea pars primariò laborat, in qua symptomata incipiunt exacerbari.

Affectus idiopathici continui sunt, & numquam intermittunt, sympathici verò solent intermittere. Sic delirium à febre exortum mitescere solet inclinante febre, numquam verò intermittit, cum à cerebri inflammatione producitur. (*Mel. III. 40. 41.*)

CAPUT VII.

De signis speciei morbi.

Signa affectus speciem indicantia cum signis partis affectæ simul ferè innotescunt: clarioris tamen doctrinæ gratia ea hic seorsum annotabimus, ne in tractatu isto confusio aliqua suboritur.

Illa ergo signa à tribus fontibus desumi possunt, morbi nimirum ipsius essentia: causis eum producentibus, & effectibus, seu Symptomatis ab eo emanantibus.

Quæ omnia in sequenti tabula ordine disponuntur.

Huc refer tabulam notatam litera D.

Horum autem series sequentibus theorematis breviter innotescet.

Essentia.

Morbi essentia nihil aliud est quàm morbus ipse: ideoque si sensibus possumus detegere intemperiem parti alicui impressam, vel quandam morbi organici speciem, aut continui solutionem, non opus erit aliis signis quibus indicetur.

Causa.

Causæ omnes, quæ humores in corpore prædominantes significant, possunt etiam morbi speciem indicare, illæ enim quæ bilem generant, morbos etiam calidos & siccos solent producere, quæ pituitam, frigidos & humidos, & ita de cæteris; & hæ ratione morborum simularum, à priori Tabula notata A, erunt desumendæ.

Quibus tamen humorum periodi erunt adjiciendæ, in hunc modum.

Humores qui tertio quoque die moventur, febrem tertianam indicant: qui singulis diebus, quotidianam; qui quarto quoque die, quartanam.

Illæ verò causæ, quæ morbos organicos aut communes indicare valent, in hunc modum se habent.

Usus alimentorum & medicamentorum astringentium internos meatus & cavitates solent astringere, & morbum in astrictione fuisse genitum suspicionem afferunt.

Alimenta vel medicamenta incrassantia multas obstructions solent generare.

Alimenta & medicamenta valde detergentia asperitates solent producere in lingua, œsophago, aspera arteria, ventriculo, & intestinis.

D. Tabula signorum affectus speciem indicantium.

Signa affectus speciem indicantia defumuntur vel ab	Essentia, ratione cuius morbus est vel	Organicus, quæ est vel in	Similares, seu intemperies	Simplex, Composita.	Calida, Frigida, Humida, Sicca.
Causis quæ vel indicant morbum	Organicum & communem, & hæ sunt vel	Materiales	Efficientes	Naturales	Nonnaturales.
Actio-nes læ-æ.	Virtutes, un- de pulsus	Principes (Delirii species variz.	Sensus	Aboliti, Imminuti, Depravati, sub quibus dolor	Pulsatorius Stupidus, Erodens.
Effecti- bus seu sympto- matis, quæ sunt vel	Naturales	Generatio.	Nutritio, cui inserviunt	Attractio Retentio. Concoctio, Expulsio.	Fames, Sitis.
Excrementa quæ rejiciun- tur per	Qualitates mutatz sunt.	Os, Nares, Alvum. Vesicam (in quibus consideratur Uterum.	Substantia. Qualitas, Quantitas, Excernendi modus,		

Alimenta pingua si oleaginosa, lævitates intestino-
rum, & lienterias generant.

Medicamenta acria & erodentia assumpta, partes in-
ternas erodunt & exulcerant.

*Disposi-
tio par-
tis.* Hepar & lien sæpissimè tentantur obstructionibus,
ideò si illæ partes afficiantur, de obstructionibus erit
suspicio.

Trachea arteria à fluxionibus sædissimè exasperatur,
vel lævior efficitur; ideoque si in ea sit affectus, de as-
peritate, aut lævitate conjiciendum.

In intestinis lumbrici passim producuntur. Ergo inte-
stinis affectis lumbricorum erit suspicio.

Qui frigidum habent ventriculum, & hepar cali-
dum, obstructionibus sunt obnoxii; quia hepar cruda
attrahit alimenta, ex quibus obstructiones generantur.

*Tempe-
ries par-
tium.* Qui ventriculum habent frigidum, & renes calidos,
calculos in renibus generare solent, quia pituita in ven-
triculo frigido genita, à calore renum induratur, & in
lapidem convertitur.

Nati à parentibus lienosis, nephriticis, podagricis,
etiam talibus affectibus sunt obnoxii.

Venus. Exercitatio statim à pastu obstructiones generat, quia
alimenta à ventriculo deturbat, antequam sint concocta.

Venus immodica calculosam efficit dispositionem, quia
renes debilitat.

E F F E C T U S.

Actiones animales

*Princi-
pes.* Delirium cum furore calidam indicat cerebri intem-
periem.

Delirium cum timore, aut tristitia, & fatuitas frigi-
dam indicant cerebri intemperiem.

Somnus. Somni immodici frigidam & humidam cerebri intem-
periem significant.

Vigilia. Vigiliæ immoderate calidam & siccam indicant intem-
periem.

Sensus. Omnimoda sensus motusque abolitio, qualis in apople-
xia apparet, omnimodam indicat ventriculorum cerebri ob-
structionem, secundum veterum opinionem.

Motus omnium partium depravatus, qualis in epile-
psia apparet, dimidiatam indicat ventriculorum cerebri
obstructionem.

Motus privatio in aliqua parte, significat nervorum,
qui ad illam partem feruntur, obstructionem, resolutio-
nem, aut incisionem.

Dolor. Dolor pulsatorius inflammationem indicat in parte
dolente.

Dolor stupidus frigidam indicat intemperiem.

Dolor acer & erodens exulcerationem indicat.

Actiones vitales.

Pulsus magnus & frequens calidam indicat intempe-
riem; parvus & rarus frigidam.

Actiones naturales.

*Attrac-
tio.* Dejecta appetentia, & sitis maxima, calidam indicant
intemperiem.

*Expul-
sio.* Appetentia maxima, sitis exigua, frigidam arguit in-
temperiem.

Ructus nidorosus calidam intemperiem significat; aci-
dus verò frigidam.

*Genera-
tio.* Vomitus frequens, & sæcum excretio impedita, ob-
structionem indicat in intestinis.

Deperdita coeundi libido frigidam intemperiem si-
gnificat.

Ardens coeundi desiderium, cum erectione perpetua &
dolorifica, affectum indicat inflammatorium.

Excrementa.

Sanguis copiosus per os affatim rufiando rejectus, va-
sis ruptionem indicat; paucus verò & cum pure permix-
tus, exulcerationem.

Ramenta per alvum ejecta, exulcerationem indicant
in intestinis.

Urinæ rubram & arenosam hypostasim habentes,
calculum indicant, aut saltem calidam renum intempe-
riem humores exurentem.

Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, emphy-
ma significant, 10. Coac. 1. Ex puris acrimonia partes
internæ vellicantur, unde horror; sudatiunculæ verò ex
facultate debili.

Alimenta eodem modo excreta, quo assumpta sunt,
lienteriam significant. Potus, si per urinam emittatur
non immutatus, diabete significat.

Bilis flava in principio paroxysmi excreta, tertianam
febrem significat.

Sanguis copiosè fluens è naribus in principio febris sy-
nochum indicat.

Sanguis ex quacunque parte confertim fluens, vena-
rum ruptionem vel anastomosin significat, sensim verò
resudans, diapedesin.

Qualitas mutata.

Rubor intensus in aliqua parte phlegmonosam indicat
inflammationem. Sic rubedo in genis peripneumoniam
significat.

Flavescent color erysipelatosam indicat affectionem;
sic in exquisita pleuritide oculi sæpe croceo colore ap-
parent infecti; sic febribus biliosis icterus non raro
supervenit.

Color flavus totius corporis, sine febre, vesiculam
felleam indicat obstructam.

Curis totius corporis subnigro colore præter naturam
infecta, lienem indicat obstructum.

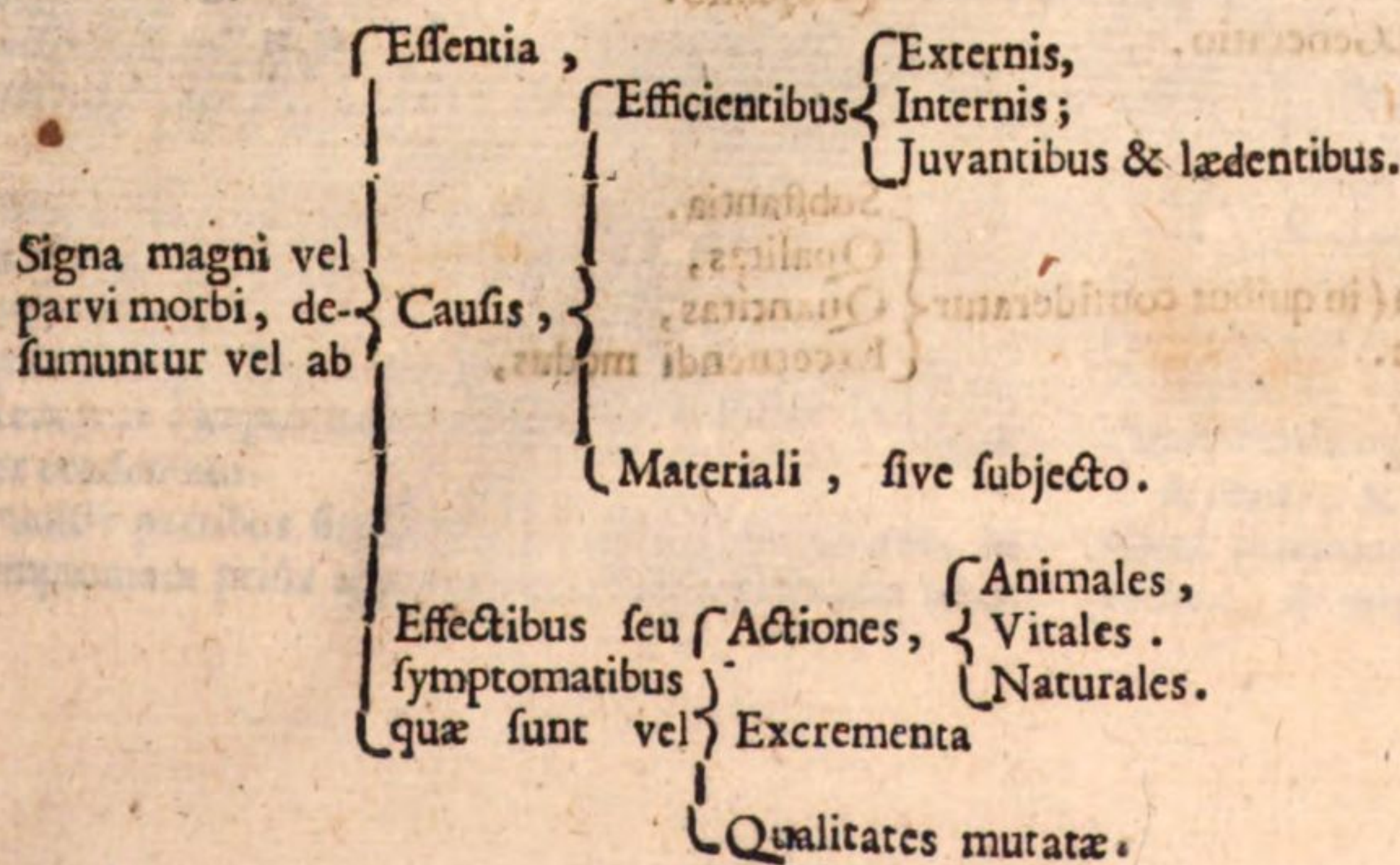
C A P U T VIII.

De signis morbi magni & parvi.

Non sufficit Medico morborum curam aggredienti
eorum differentias essentielles per propria signa co-
gnovisse, nam differentiae etiam accidentales sunt inve-
stigandæ ut certum de illis iudicium ferre queat. Nos
ideò hic præcipuarum signa proponemus, earum scili-
cet, quæ magis ad usum artis sunt accommodatæ, ra-
tione quarum omnis morbus dicitur magnus vel par-
vus, benignus vel malignus, acutus vel tardus, & ita
de cæteris.

Magnum morbum appellamus eum, qui intensus val-
de est, & magna vi corpus nostrum affligit. Illius si-
gna à tribus prædictis fontibus desumuntur; siquidem
morbum illum magnum judicamus, qui essentia magnus
est, à causis magnis & intensis fuit productus; ac
magna habet & vehementia symptomata, quæ omnia
clarioris doctrinæ gratia ordine sunt persequenda, jux-
ta sequentem tabulam litera E notatam.

E Tabula signorum magnum vel parvum morbum indicantium.

Ut igitur secundum tabulæ istius seriem signa morbi magni proponamus, sequentia instituentur theorematata.

Essentia.

Magnæ intemperies, aut inflammationes, tumores magni, magnæ obstructions, magna vulnera aut ulcera in longum, latum, aut profundum protracta, magnos ostendunt morbos.

Causa.

Quæcunque causæ externæ maximam vim obtinent corpus nostrum afficiendi, magnos morbos solent producere, eosque indicare. Sic diuturna & violenta exercitatio, in aere calidissimo habita, magnam febrem excitare solet.

Humores ij, qui in corpore nostro continentur, quique ordinariæ sunt omnium ferè morborum causæ, si quantitate, vel qualitate maximè peccent, morbos magnos efficiunt, eosque indicant. Sic sanguis, magna quantitate luxurians, aut ferventissimus, bilis utraque copiosa, aeris, vel putrefacta, magnum morbum indicat.

Quibus morbis nulla, vel pauca profunt remedia, multa verò nocent, magnus judicetur.

Quicunque morbi partes principes, vel publicum munus obtinentes afficiunt, ratione illarum partium magni judicantur, si modò aliquod aliud signum magnitudinis habuerint conjunctum. Sic vulnus licet exiguum ex se, si cordi, hepati, pulmone, aliisque partibus fuerit inflictum, magnum censetur propter partem affectam, & quia etiam propter eandem partem affectam magna symptomata producit.

E F F E C T U S.

Actiones Animales.

In quocunque morbo delirium, sopor ingens, vigi-

liæ maximæ, sensus aut motus privatio, vel dolor vehementissimus extiterit, magnum morbum judicato.

Actiones Vitales.

Quotiescunque in aliquo ægrotante respiratio, magna, frequens, vel difficilis, pulsus magnus frequens, vel admodum exiguus percipitur, hunc magno detineri morbo pronuntiato.

Actiones Naturales.

Anorexia, aut apostia, vel contrà fames canina, aut sitis inexhausta, apestia, vel alvi fluxus diuturnus, & urinæ suppressio, aut diuturna & copiosa illius profusio, magnum morbum significant.

Excrementa.

Excrementorum nimia quantitas, vel omnimoda suppressio, vel pravus color, aut odor foetidissimus, & substantia, à naturali valde remota, magnum indicant morbum.

Qualitates mutæ.

Color in corpore valde ruber, flavus, vel lividus; aut sapor amarus in lingua, color illius niger, & siccitas maxima, magnum morbum declarant.

COROLLARIUM.

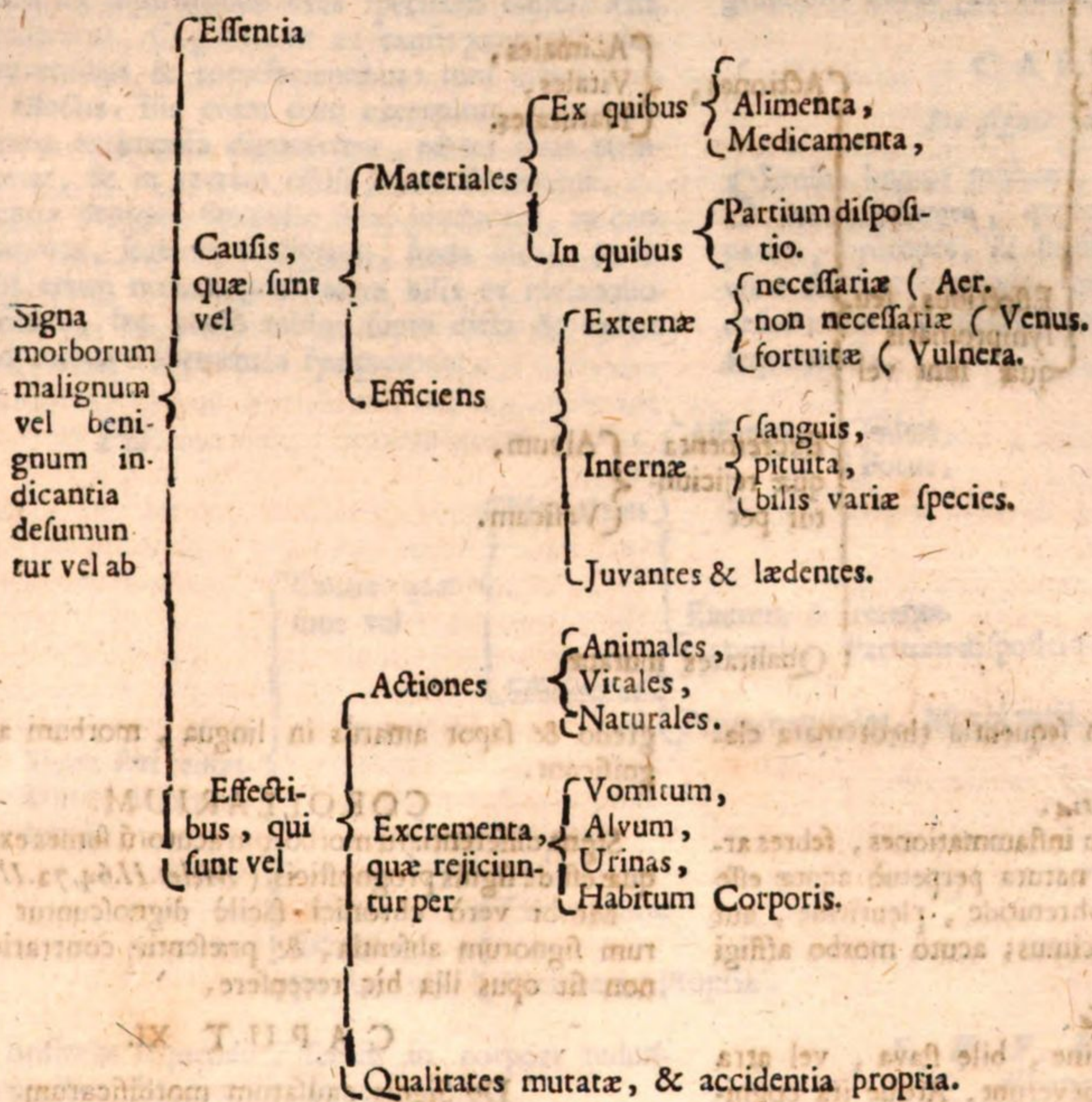
Ex his, quæ jam allata fuerunt, satis apparet, quoniam morbi parvi dici merentur, ii scilicet omnes, in quibus dicta signa non reperiuntur. (Conf. Mel. A.62.III.50.)

C A P U T IX.

De Signis Morbi maligni & benigni.

Malignos morbos appellamus eos, qui malignam quandam, & venenatam qualitatem adjunctam habent: atque eorum signa ex iisdem fontibus desumi possunt.

Quæ omnia in sequenti tabula notata F. ordine proponuntur.

Hujus ergo tabulæ seriem sequentia, hæc proponimus theorematata.

Essentia.

Quidam morbi sua natura perpetuò maligni sunt, ut cancer, elephantiasis, lues venerea, carbunculus (pestis; alii perpetuò benigni, nisi in pestilenti accidunt constitutione, ut tertiana febris, ephamera, synochus simplex, & similes.

Causa materiales.

Usus ciborum cacochymorum, aut corruptorum, potus aquarum palustrium, turbidarum, aut corruptarum, malignos morbos solent producere.

Medicamenta venenata, & deleteria qualitate prædita, assumpta malignos morbos generant.

In corporibus cacochymis & male affectis, maligni ut plurimum morbi generantur.

River. Opera Medica.

Causa efficientes.

Aer pestilens & corruptus malignos morbos solet efficere.

Venus cum impuro scorto inita, morbum inde ortum malignum attestatur.

Vulnera à gladiis intoxicatis inflicta, vel morsus venenatorum animalium, venenatos pariunt affectus, eosque indicant.

Sanguis & pituita benignos morbos generant: bilis verò atra, porracea, æruginosa, & interdum flava, malignos solet producere.

Quicunque ægrotantes à nullis causis salutaribus juvantur, siue illæ à natura procedant, ut vacuationes spontaneæ; siue ab arte, in recta remediorum administratione, & ab iis tantum, quæ alexipharmaca vi præstant, sublevantur; à reliquis autem omnibus ferè læduntur, morbo maligno laborant.

Actiones Animales.

Delirium, & maxima mentis perturbatio, vigilia, inquietudines, sine vehemēti febre, morbum malignum indicant.

Actiones Vitales.

Subita pulsuum & virium dejectio, animi deliquia & syncope, malignum morbum testantur.

Actiones Naturales.

Sitis magna sine vehemēti febre, vel abolita cibi potusque appetentia, malignum morbum signant.

Excrementa.

Si per vomitum, alvum, aut urinas, livida, nigra, æruginosa, aut aliam qualitatem à naturali valde remotam possidentia excernantur, malignum morbum significant.

In febre satis insigni, & pravis comitata symptomatibus, urina sanorum similes, morbi malignitatem indicant.

Ostendit enim talis urina morbum à vulgari putredine minimè generari, sed ab intensiori, profundiori, & peculta seu maligna qualitate, quæ in urinis non apparet.

Sudores pauci & frequentes, per frontem tantum, & cervicem emanantes, morbi malignitatem ostendunt.

Qualitates mutata.

Color lividus in facie, aut aliis partibus per febres, malignitatem eorum significat.

Color niger in lingua, si non infestante, malignum morbum indicat.

Accidentia propria.

Quibus in febribus exanthemata, postulae variae, carbunculi, bubones in alis & inguinibus, parotides, & similia superveniunt, maligna judicantur.

Ulcera circum glabra, maligna. *Apher. 40. sect. 6.*

COROLLARIUM.

In quibus morbis prædicta malignitatis signa non reperiuntur, benigni censentur. *Conf. Melet. II. 63. III. 50.*

CAPUT X.

De signis morbi acuti, & chronici.

Quicumque morbi breves sunt, ac celeriter moventur, conjunctamque habent brevitati magnitudinem; acuti appellantur & vehementes; quibus apud Medicos chronici vulgò opponuntur licet iis non sint omnimodè contrarii. Chronici enim, seu longi morbi appellantur ex eo solum, quod diuturni sint, licet plerumque magni existant, quales sunt paralytis, hydrops, & similes quibus verè & propriè opponuntur ii, qui breves simpliciter appellantur, ut febris ephemera.

Morborum ergo acutorum signa ex superioribus fontibus desumentur, secundum ordinem tabulae sequentis notatae littera G.

G.

Essentia, seu specie morbi.

Causis internis, seu humoribus morbum comitantibus.

Signa morbum acutum vel chronicum indicantia, desumuntur vel ab

Actiones, { Animales, Vitales, Naturales.

Effectibus, seu symptomatibus quæ sunt vel

Excrementa quæ rejiciuntur per { Alvum, Vesicam.

Qualitates mutata.

Hujus autem tabulae seriem sequentia theoremata clariùs patefacient.

Essentia.

Omnes partium interiorum inflammationes, febres ardentes & continuæ, propria natura perpetuò acutæ esse solent. Sic ubi quempiam phrenitide, pleuritide, aut simili affectu laborare conspiciamus, acuto morbo affligi pronuntiamus.

Causa.

Quicumque morbi à sanguine, bile flava, vel atra producuntur, acuti esse consueverunt. Atque ita cognito humore morbum efficiente, faciliè cognoscimus, an inter acutos sit numerandus.

E F F E C T U S.

Actiones Animales.

Delirium, sensus, motusque abolitio, vel dolor vehementissimus in aliqua parte, morbum acutum indicant.

Actiones Naturales.

Sitis ingens, magnus alvi fluxus, aut omnimoda alvi vel urinae suppressio, morbum acutum significant.

Excrementa.

Alvi excrementa flavissima, porracea, æruginosa, livida, aut nigra, morbum acutum significant.

Urina rubra, virides, aut æruginosa, morbum acutum indicant.

Qualitates mutata.

Ruber in vultu aegrotantis, æstus in toto corpore, ni-

greddo & sapor amarus in lingua, morbum acutum significant.

COROLLARIUM.

Signa differentiarum morborum acutorum sumes ex c. 4. sect. 4. quæ est de signis prognosticis. (*Melet. II. 64. 72. III. 50.*)

Morbi verò chronici faciliè dignoscuntur prædictorum signorum absentia, & præsentia contrariorum, ut non sit opus illa hic recensere.

CAPUT XI.

De signis causarum morbificarum.

A C P R I M O

De Signis Bilis præternaturalis.

Morbi ferè omnes à variis humoribus, naturalem conditionem non servantibus, producuntur. Solent autem morbos efficere humores ii, qui in toto corpore, vel parte affecta prædominantur; atque ita, si probe noverimus humorem redundantem, causa etiam morbi simul innotescet. Reperenda ergo erunt hujusce sectionis capita priora quatuor. Et quoniam humores ibi consideramus in statu naturali constitutos, idè quatuor tantum primas humorum differentias proposuimus: jam verò alia nonnulla quæ præternaturales omnino sunt, breviter veniunt proponenda, atque eadem opera nonnulla alia morborum causa, ab humoribus oriunda, erunt inquirenda, ne quid tractatum huic nostro deesse videatur.

Ut igitur à Bile exordiamur, naturalem eam diximus, quæ

quæ flava, vel pallida appellatur, licet eadem non raro præter naturam se habeat, & multorum morborum causa existat. Eadem tamen signa perpetuò illam indicare valent, si hoc unum tantum ei, quæ præter naturam se habet, & putredinem quandam adeptæ est, addiderimus, quod nimirum illa tertio quoque die moveatur, ut in tertianæ febris paroxysmis luculenter apparet.

Aliæ autem sunt bilis species, quæ perpetuò præternaturales sunt, & quoties in corpore cumulantur, morbos solent producere. Illæ autem sunt vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra.

Vitellina ex flava producitur à calore præternaturali, qui partes tenuiores dissipando, crassiorem illam efficit, ut consistentia & colore vitellos ovorum repræsentet.

Ea non aliis signis indicatur, quàm flava: nisi quod excrementorum color vitellinum illum colorem referat, aut quod materia illa vitellina per vomitum aut secesum in morbis excernatur.

Porracea, æruginosa, & glastea duobus modis generantur: uno quidem ex pravis alimentis, & vitioso succo præditis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, & similia: Altero, ex bile vitellina, calore vehementiori exusta, cujus vi varios acquirit colores, pro vario exustionis gradu. Porracea enim ex minori adustione fit, æruginosa majori, & glastea adhuc intensiori, prout enim color magis ad nigrum accedit, eò majorem arguit adustionem.

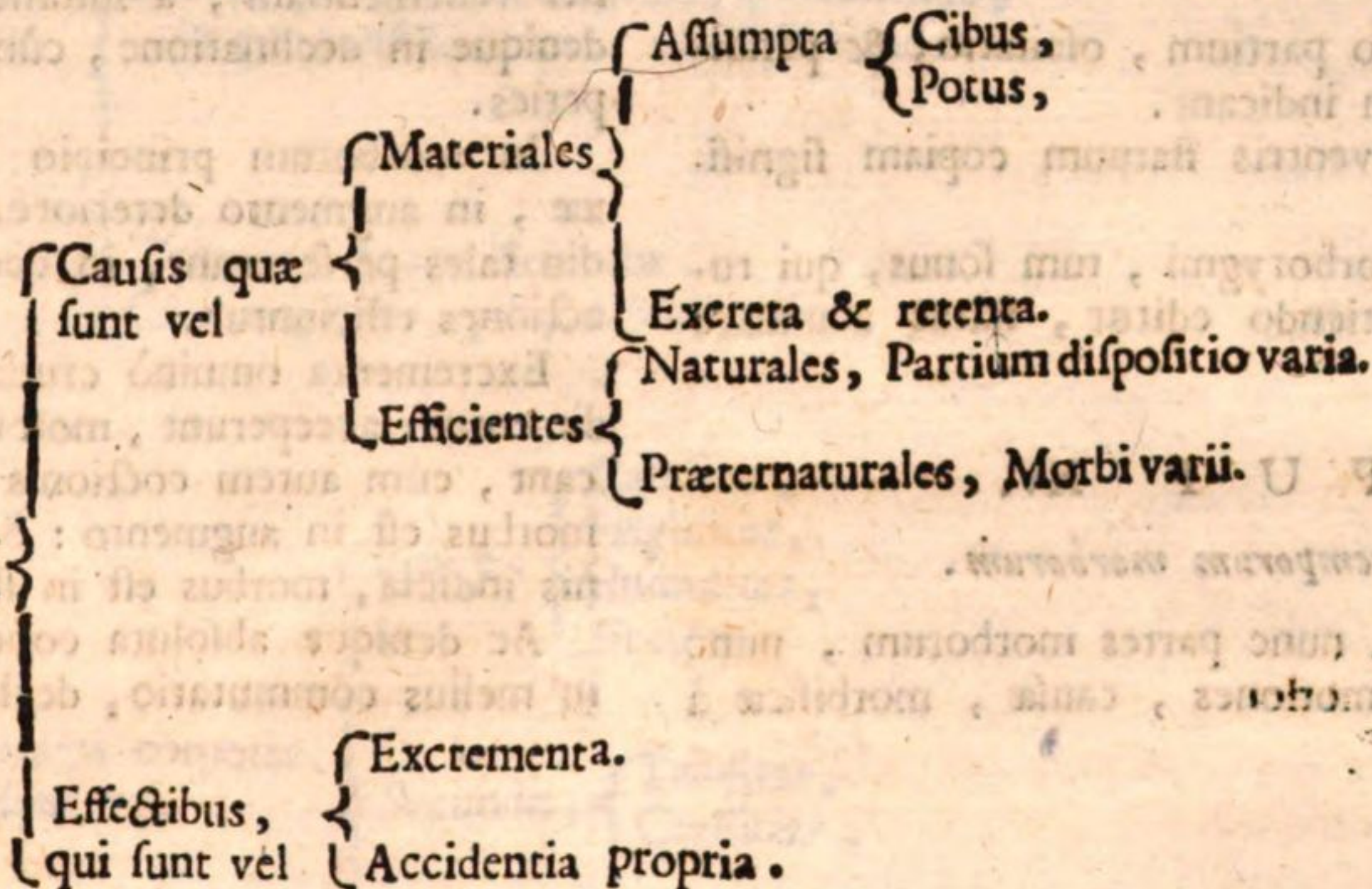
Illarum igitur bilis specierum signa erunt, omnia ea quæ bilem flavam indicant, & multò intensiora: ac præter illa, hæc duo potissimum, nimirum alimentorum pravorum supra enumeratorum usus diuturnus, & excretiones illis coloribus infectæ.

Bilis atra ex superioribus bilis speciebus majori exustione producitur. Cognoscitur ex causis prægressis, humores exurentibus & torrefacientibus: tum etiam præcipuè ex effectis. Illa enim dum excernitur, atro calore & summa acrimonia dignoscitur, partes quas attingit exulcerat, & in terram effusa, eam fermentat.

Accidentia denique nonnulla solet producere, ut canerosos tumores, scabiem malignam, fœda ulcera & similia. Fit etiam nonnunquam atra bilis ex melancholia putrefacta, sed paulò mitior supra dicta & eadem parit, sed minùs vehementia symptomata.

H.

Signa seri redundantis desumuntur à

Cujus ordinem sequendo, serum in corpore redundans sequentibus theorematis demonstrabitur.

Causa materiales.

Ciborum humidorum usus frequens, ut fructuum horariorum atque olerum, magnam aquosi humoris copiam solet acervare, eumque in corpore redundare, suspicionem affert.

Larga & frequens aquæ potio magnam seri copiam cumulare solet.

Urinæ vacuatio consueta suppressa, vel sudores intermissi, serum intra corpus cumulari significant.

Causæ efficientes.

Frigida & humida ventriculi & hepatis temperies, serosi humoris copiam solet producere.

Qui melancholico temperamento sunt præditi, plurimo abundant sero.

Obstructiones hepatis, lienis, & renum magnam seri copiam in corpore coacervant, quod nimirum illud liberum non habeat effluxum, viis solitis obseratis.

River. Opera Medica.

COROLLARIUM.

Sanguinis nullæ sunt species: sed dum à naturali conditione deficit, & à calore nimium alteratur, in bilis varias species commutatur. Sic etiam melancholia exusta, vel putrefacta, in atram bilem degenerat, atque adeo de illis non est ulterius inquirendum.

CAPUT XII.

De signis pituitæ præternaturalis.

Naturalis pituita dulcis, vel insipida solet appellari, ex qua tamen quantitate, motu, aut alio quovis modo naturæ limites excedente, multi affectus solent generari.

Aliæ verò illius sunt species quæ perpetuo præternaturam se habent; & illæ sunt falsa, vitrea, gypsea.

Falsa pituita duobus modis fit, secundum Gal. lib. 2. de differentiis febrium, cap. 6. uno ex putredine; altero, ex permixtione falsæ humiditatis serosæ. Illa autem his signis dignoscitur, nimirum usu diuturno salforum eduliorum, siti maxima, dysenteria cum excrementis pituitosis, scabie fœda & pruritu immenso, ac potissimum sapore falso, ex catarrho in os delabente percepto.

Vitrea verò pituita in intestinis tantum colligitur, & propter intensam frigiditatem, mordens admodum censetur, ita ut colicos dolores non raro efficiat, qui hoc signo distinguitur ab iis qui à flatu ducunt originem, quod scilicet à pituita vitrea dolores fixi, & terebræ instar perforantes generentur; à flatibus verò vagi, aut loco mutabiles producantur.

Gypsea denique pituita est illa, quæ in duritiem ferè lapideam concrevit, & in tophis seu nodositatibus podagricorum apparet, aut etiam aliquando è pulmonibus grandinis instar per validam vim rejicitur.

CAPUT XIII.

De signis seri redundantis.

Serosus humor multos, eosque non leves affectus solet producere, quales sunt destillationes in varias partes, hydropes, & similes; ideoque illius indicia breviter sunt proponenda, quæ quidem ex duobus fontibus desumuntur, causis scilicet & effectibus, juxta tabulam sequentem.

E F F E C T U S.

Actiones animales.

Sudores frequentes, & madores totius corporis; seri copiam attestantur.

Quicumque sero abundant, ij salivæ copiam per spatium solent excernere.

Quorum sanguis per phlebotomiam eductus majori parte in serum commutatur, totam sanguinis massam eo significat esse refertam.

Accidentia.

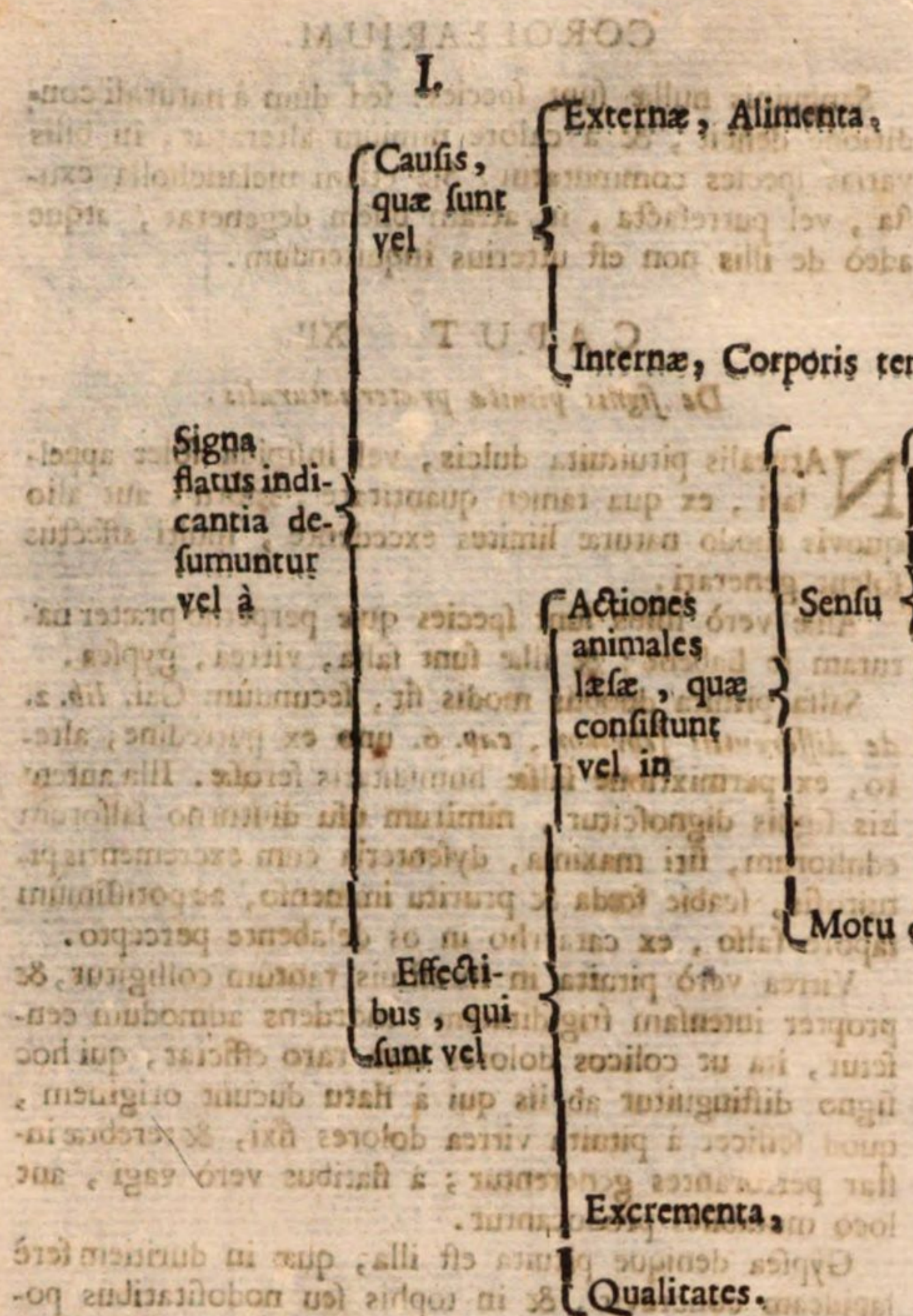
Quicumque macilenti tumidum habent abdomen, his seri copia cumulatur.

CAPUT XIV.

De signis flatuum.

Flatuum copia solet generari ex materia cruda & crassa, à calore debili alterata. Illorum signa à duobus fontibus desumentur, causis nimirum & effectibus, quorum seriem sequens tabula indicabit.

Hujus autem tabulæ seriem observando, hæc proponi possunt theoremata.

Castaneæ, napi, rapæ, fabæ, pisa, & omnia ferè leguminum genera, flatus copiosos producant.

Qui obstructum habent lienem, aut melancholico temperamento præditi sunt, flatibus ut plurimum abundant.

Insomnia rerum levium & celeriter moventium, flatus in corpore abundare significant.

Dolor tensivus & mobilis, sine gravitatis sensu à flatibus excitatur.

Tinnitus aurium à flatibus per aures erumpentibus producit.

Palpitatio & concussio partium, oscitatio, & pandiculatio, flatuum copiam indicant.

Ructus & crepitus ventris flatuum copiam significant.

Rugitus ventris & borborygmi, tum sonus, qui tumidum abdomen percutiendo editur, flatus abundare demonstrant.

CAPUT XV.

De signis temporum morborum.

Morborum tempora nunc partes morborum, nunc ætates, nunc motiones, causæ, morbificæ à

Galeno appellantur; unde patet eorum notitiam cum rerum præternaturalium diagnosi esse proponendam, quæ ex prædictis fontibus facile elicitur, ut ex sequentibus theorematibus apparebit.

Quorum morborum natura sub sensum cadit, eorum etiam tempora sensibus facile dignoscuntur. Sic febrem cognoscimus esse in principio, cum calorem per totum corpus effusum, cum tenorem servare percipimus, quem à principio accepit, nulla auctione insigni adveniente. In augmento vero esse, cum calor evidenter crescit. In statu, cum calor eandem retinet vehementiam, à summo incremento relictam: Et denique in declinatione, cum remissior sit calida intemperies.

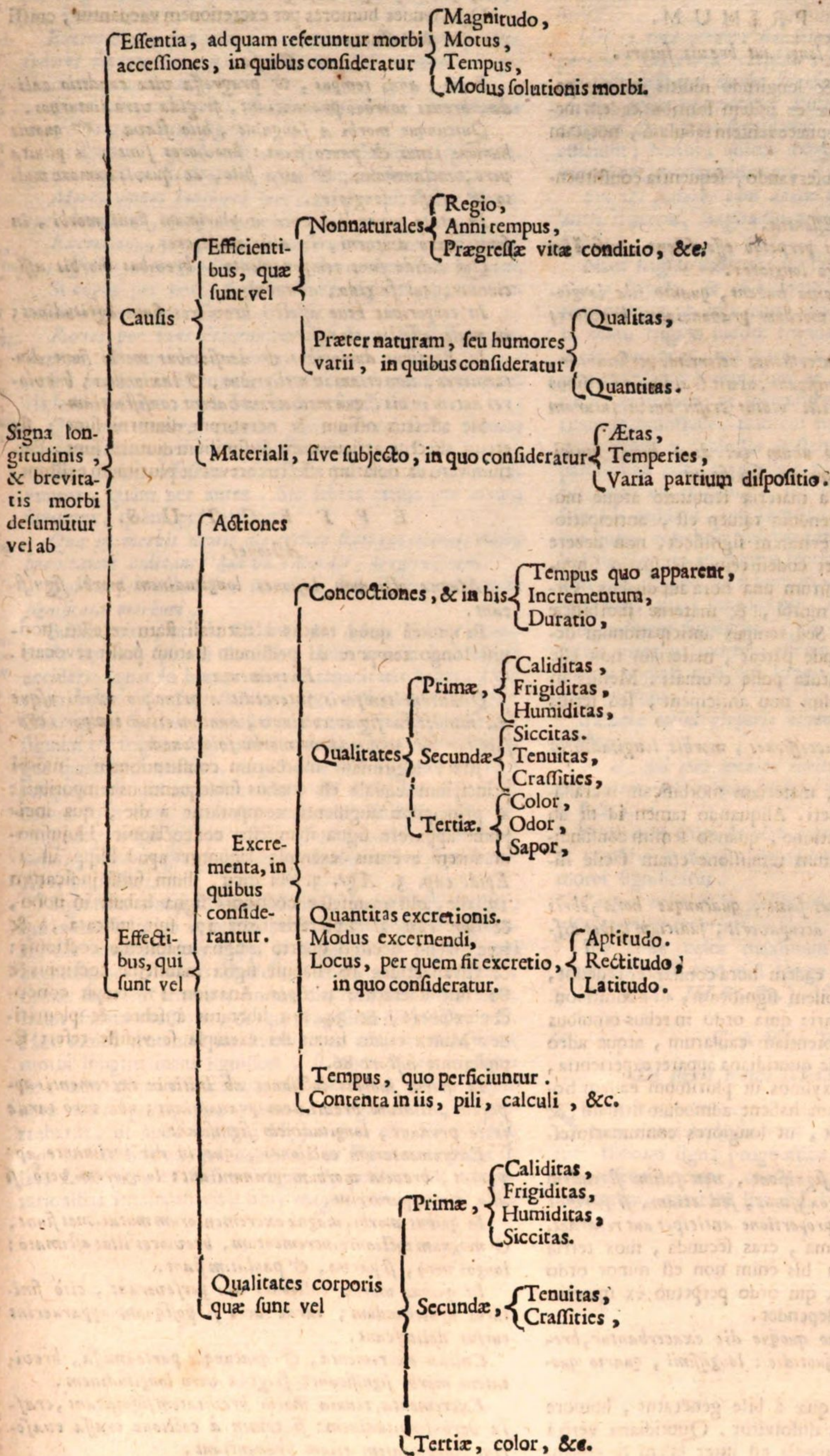
In morborum principio leviores sunt actionum noxæ, in augmento deteriores, in statu deterrimæ, & diu tales perseverant, in declinatione denique meliores actiones efficiuntur.

Excrementa omnino cruda, quæ nullum coctionis rudimentum acceperunt, morbum esse in principio significant, cum autem coctionis principium in iis apparet, morbus est in augmento; & cum maxima sunt coctionis indicia, morbus est in statu.

Ac denique absoluta concoctio, & excrementorum in melius commutatio, declinationem significant.

K. Tabula signorum morbum brevem vel longum futurum significantium.

SEMEIOTICÆ SECTIO III.
DE SIGNIS PROGNOSTICIS.
CAPUT PRIMUM.

De Signis morbi longi aut brevis futuri.

Morborum brevitās & longitudo multis indiciis potest prævideri, quæ ex iisdem fontibus eadem methodo defumuntur, juxta præcedentem tabulam, notatam litera K.

Cujus tabulæ seriem observando, sequentia constituentur theoremata.

Essentia.

Morbi calidi breviores perpetuò esse solent, nisi contraxerint, frigidi verò longiores.

In morbis, qui accessiones habent, quanto illæ longiores fuerint, eo longiorem morbum prænuñtiant, breviores verò, breviorē.

Quæcunque morborum accessiones celerrimè perficiuntur, citò desitūrum morbum significant, ut ait Gal. lib. de Crisibus cap. 4. quia vehemens ille motus crisis brevi futuram portendit.

Quæcunque accessionem unam vel duas horas anticipant, morbum citò finitū iri significant.

Anticipatio enim illa à materiæ tenuitate atque mobilitate exoritur. Advertendum tamen est, anticipationem illam, ut morbi brevitatem significet, non debere esse ordinatam, ut scilicet eodem temporis spatio singulis diebus anticipet, nimirum una hora aut duabus. Ordo enim ille firmitatem morbi, & materiæ morbificæ contumaciam significat. Sed tempus anticipationum debet esse inæquale; ut inde pateat, materiam non esse stabilem, & facilè à natura posse edomari. Melius in tertiana, v. g. si paroxysmi non anticipent, sed seriùs ingruant.

Quæ tardius redeunt accessiones; morbi longitudinem prænuñtiant.

Inde enim ostenditur, materiam morbificam incrassari, & contumaciorem fieri. Aliquando tamen id fit ab ejusdem materiæ imminutione, quando sensim confunditur: quod ex symptomatum remissione etiam facilè innotescet.

Quibuscunque accessiones sunt, quæcunque hora febris dimiserit, si eadem cras occupaverit, judicium habet difficile. Aph. 30. sect. 41.

Dum enim paroxysmi eadem hora constanter redeunt, materiam firmam & stabilem significant, ut nonnisi longo tempore possit edomari: quia ordo in rebus omnibus significat fixitatem & potentiam causarum, atque adeò difficile solutionem. Sic quotidiana apparet experientia, febrium quartarum paroxysmos ut plurimum eadem hora recurrere, quia causam habent admodum firmam, & stabilem; unde etiam fit, ut longiores contumacioresque sint.

Difficultatem etiam significat, non solum si eadem hora semper accidat paroxysmus, sed etiam, si paribus semper horis, eademque proportionē anticipet aut retardet.

Ut si hodie hora prima, cras secunda, mox tertia accidat paroxysmus: in his enim non est minor ordo quàm in præcedentibus, qui ordo perpetuò ex materiæ fixitate & contumacia dependet.

Quicunque morbi tertio quoque die exacerbantur, breviores sunt, quàm qui quotidie: longissimi, quarto quoque die.

Tertiana enim febris quæ à bile generatur, humore nempe tenuiori, faciliùs dissolvitur. Quotidiana verò à pituita generatur, quæ media est inter bilem & melancholiam, ratione crassitie & contumaciæ. Quamvis autem tertianæ duplices quotidianæ habeant paroxysmos; tamen propter materiæ copiam, quæ major multò in iis est, quàm in tertiana simplici, fit ut illis longiores esse consueverint. De causis periodor. febr. vide problem. Greg. Horstii, decis. 1.

Qui morbi circa meridiem exacerbantur, breviores sunt, quàm qui matutino tempore.

Omnium longissimi, qui circa vespem, aut de nocte suas habent exacerbationes.

Quatuor enim humores in quatuor diei partibus commoveri solent, videlicet sanguis manè, bilis meridie, melancholia circa vespem, & de nocte pituita. Cum igitur hora exacerbationis in febribus continuis dominium otten-

dat, eadem etiam morbi longitudinem aut brevitatem, quæ ab humoris natura dependet, poterit significare.

Qui morbi per excretionem solvantur, citius finiuntur, quàm qui per abscessum.

Quia tenues humores per excretionem vacuantur, crassi verò per abscessum.

Causa.

Regio, anni tempus, & prægressa vitæ conditio calida, breves morbos prænuñtiant, frigida verò diuturnos.

Quicunque morbi à sanguine, bile flava, & quovis humore tenui & paucò fiunt: breviores sunt: à pituita verò, melancholia, & atra bile, ac quovis humore multo & crasso, longiores.

In ætate juvenili breves ut plurimum fiunt morbi, in senili verò diuturni, in aliis mediocres.

Qui calido sunt temperamento, brevibus morbis afficiuntur, qui frigido, diuturnis.

In corporibus bene affectis breviores fiunt ægitudines; in malè affectis, longiores.

In Partibus durioribus & densioribus morbi fiunt diuturniores, tum etiam in melioribus, & laxioribus; breviores autem in his, quæ mediocrem habent consistentiam.

Sic affectus ossium & nervorum diuturni sunt: sic etiam affectus articulorum & similium diuturni sunt: Partium verò carnosarum affectus breves ut plurimum existunt.

E F F E C T U S.

Actiones.

Magna actionum lesiones longitudinem morbi significant.

Propterea quòd tantus à naturali statu recessus nonnisi longo tempore ad pristinum statum possit revocari.

Excrementa.

Quantum temporis intercedit à principio morbi usque ad manifesta signa coctionis, tantum etiam temporis consumitur ad omnimodam morbi solutionem.

Juxta legitimam morborum constitutionem, morbi principium æquale est duobus subsequētibz temporibus: at principium augmenti computatur à die, qua incipiunt apparere signa manifestæ concoctionis. Hujusmodi autem eventus exempla leguntur apud Hipp. ut 1. Epid. cap. 3. Agr. 3. ubi dicit, illum fuisse judicatum 17. die, qui manifestæ coctionis signa habuit in nono, & libr. cap. 3. Epicratis uxor 27. fuit judicata, & hæc habuit decimo quarto, signa manifestæ coctionis: & Cleanactides 40. habuit signa manifestæ coctionis & 80. fuit liberatus: 3. Epid. Anaxion 17. cœpit concocta exspuere, & 34. fuit liberatus à febre & pleuritide. Multa etiam hujus rei exempla se vidisse refert Epiphanius histor. 86.

In quibus morbis coctiones ab initio in excrementis apparent, illorum brevitatem prænuñtiant; ubi verò tardè se se produnt, longitudinem significant.

Excrementorum coctiones, quæ in die inclinante apparent, brevem morbum prænuñtiant; longiorem verò si alio die apparuerint.

In quibus morbis magnæ excrementorum mutationes fiunt, & magnum coctionis incrementum, breviores illos æstimaio: longos verò, si parvæ, & paulatim fiant.

In quibus morbis coctiones diu perseverant, citò finituros arbitrandum; tardè verò si postquam apparuerint cursus delitescant.

Calida excrementa, & quæcunque parte emissa, brevitatem morbi significant; frigida verò longitudinem.

Excrementa tenuia morbi brevitatem significant, crassa verò longitudinem: si tamen à coctione crassa evaserint, brevitatem etiam prænuñtiant.

Adverte tamen hoc non esse perpetuum, quia in quibusdam morbis tenuitas excrementorum melior est; in aliis verò crassities. Sic

Urina tenuis & decolor, morbi longitudinem significat.

Urina valde tenuis, & nullum, aut valde tenue sed mentum habens, evarianque modò in melius, modò in deterius, diuturnitatem morbi significat.

Quæ unicum habent colorem excrementa, breviorē morbum significant; quæ verò plures referunt, longiorē. Illi enim varias ostendunt dispositiones, quæ difficilius vincuntur.

Maximus excrementorum fætor morbi longitudinem significat, quoniam ea à statu naturali recedunt.

In distillationibus humor à capite defluens vehementer

Motus solutio- nis i

Non natura- les.

Præter natura-.

Ætas.

Tempe- ries.

Varia corpora dispositio.

Coctio- nis tem- pus.

Coctio- nis in- cremen- tum.

Coctio- nis du- ratio.

Excre- mento- rum quali- tates. Prima, secunda.

Tertia Color.

Fætor.

Sapor.

salsus, diuturnam indicat distillationem, quoniam ea à gravissima sit temperie.

In quo morbo excrementa pauca & paulatim emittuntur longitudinem significant; multa verò & confertim emissas, breviter.

*Excre-
men-
tum
quan-
titas
&
modus* Excretiones, quæ cum fieri cœperint, sistuntur, ut cum sudores retrocedunt, si non mortem, saltem morbi longitudinem prænuñtiant.

Quæ cum vehementi strepitu emittuntur excrementa morbi longitudinem significant.

Ut sputum, quod tussi molesta excluditur, quia magnam arguit difficultatem, quæ longitudinem parit.

Morbi omnes longiores sunt, qui per abscessum solvuntur: breviores, qui per excretionem.

*Loca
capituli
da* Excretiones quæ per loca conferentia sunt, & partibus affectis expurgandis idonea, brevem morbum efficiunt.

Si caput per nates & palatum expurgatur, partes ventris inferiores per alvum & vesicam.

*Recti-
tudo* Partes per vias rectitudines habentes, facilius expurgantur; & morbum breviorē efficiunt.

Sic hepatis inflammatio per hæmorrhagiam dextræ naris facile solvitur: non autem per sinistram.

Latitudo Quæ per latiores meatus sunt excretiones, brevius morbos finiunt quàm per angustiores.

Sic capitis affectus citius per palatum & nares solvuntur, quàm per aures. Sic febres citius per alvum finiuntur, quàm per vesicam.

*Tempus
excre-
tionis* Quæ in morbis acutis die critico sunt excretiones morbi breviter indicant; quæ verò alio die, longitudinem.

Quibus febricitantibus in urinis bullæ apparent longum significant morbum.

*Conten-
tu in ex-
cremen-
tis* Bullæ enim, ut ait Galenus in comm. sunt circumtenso humore spiritui flatuoso: solet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet; tunc enim bullæ ipsæ sunt stabiles, & difficulter solubiles. Cum igitur spiritus flatuosus unâ cum urinis excluditur, signum est frigida ægritudinis renum; hæc enim aggregat spiritum flatuosum, atque idè ait ægritudinem fore longam. Frigidum enim omne est difficulter solubile, & vix coctionem admittit, atque adè diu durat.

Quibuscumque febricitantibus sunt in urinis sedimenta, veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significant. Aph. 31. sect. 7.

Significat enim febrem fieri ab humoribus crassis, qui non nisi longo tempore possunt concoqui & edomari. Sic apud eundem Hipp. 3. Epid. sect. 2. agr. 5. qui decumbebat in horto Dealcis, febri magna laborans, urinas habebat tenues; enæorema habentes minutum, instar farinæ crassioris, & quadragesima die judicatus est. Hæc tamen sententia ita intelligenda est, ut talis urina morbi longitudinem significet, si æger ab eo evasurus sit; nam aliquando lethalis esse solet, & cum ea plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, ut apud eundem Hipp. videre est, lib. 1. Epid. agr. 2. ubi Silenus qui habitabat in Platamone propè filios Evalcidis, ex lassitudinibus, & potibus, & exercitationibus intempestivis, febri magna correptus est, de-

cima minxit acervatim subcrassum in materia depositum, subsidencia farinacea, extrema rursus frigida: undecima interiit. Dicendum igitur est cum Gal. hujusmodi sedimentum vel mortem, vel morbi longitudinem significare.

Ubi in toto corpore mutationes sunt, si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, vel color alius ex alio oriatur longitudinem morbi significat. Aph. 40. sect. 4. *Quali-
tates
Prima*

Illæ enim mutationes multos & varios humores in corpore abundare significant, qui varias dispositiones efficiunt; Natura autem longo indiget tempore, ut multas conficiat dispositiones;

Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi significant. Aph. 37. sect. 4.

Nam frigidi sudores, ut docet Gal. in comm. à parte aliqua frigida, & ab humore frigido oriuntur: cum autem propriè ab ipsa cute prodeant, necesse est, ut ea in omni frigido sudore frigida sit, & frigidos humores in se contineat, aut partibus sibi subjectis. Cum autem putredo febrium acutarum sit intra majora vasa, contingit interdum, ut incendium magnum, existens in partibus intimioribus, calorem nativum depopuletur in cute & partibus ei subjectis existentem: atque adè cum illæ partes unâ cum humoribus sibi inexistentibus refrigerentur, non est mirum, si sudores per ipsas transeuntes, frigidos reddant, qui tamen ex frequentissimis humoribus intus conclusis suscitentur. Est igitur sudor frigidus lethale signum in acutis febribus, quia ostendit calorem nativum frigidis illis humoribus dominari non posse, atque adè oneri succumbere. In mitioribus verò febribus longitudinem significat, quia febris exigua non ita dissolvit vires ut mortem asserre valeat; attamen humores frigidi copiosi non nisi longo tempore concoqui & edomari possunt.

Summa totius corporis extenuatio longum morbum significat. *Secun-
da*

Si ei, qui non omnino leviter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus significatur, Aph. 8. sect. 2.

Permanere enim & non extenuari, ex densitate cutis & crassitie humorum dependet, & propterea longitudo morbi significatur.

Corpus vehementer pallidum, aut citrinum, morbi longitudinem prænuñtiant.

Ille enim color maximum ostendit à statu naturali recessum, qui non nisi longo tempore potest revocari. (cons. Melet. III. 65. &c.)

CAPUT II.

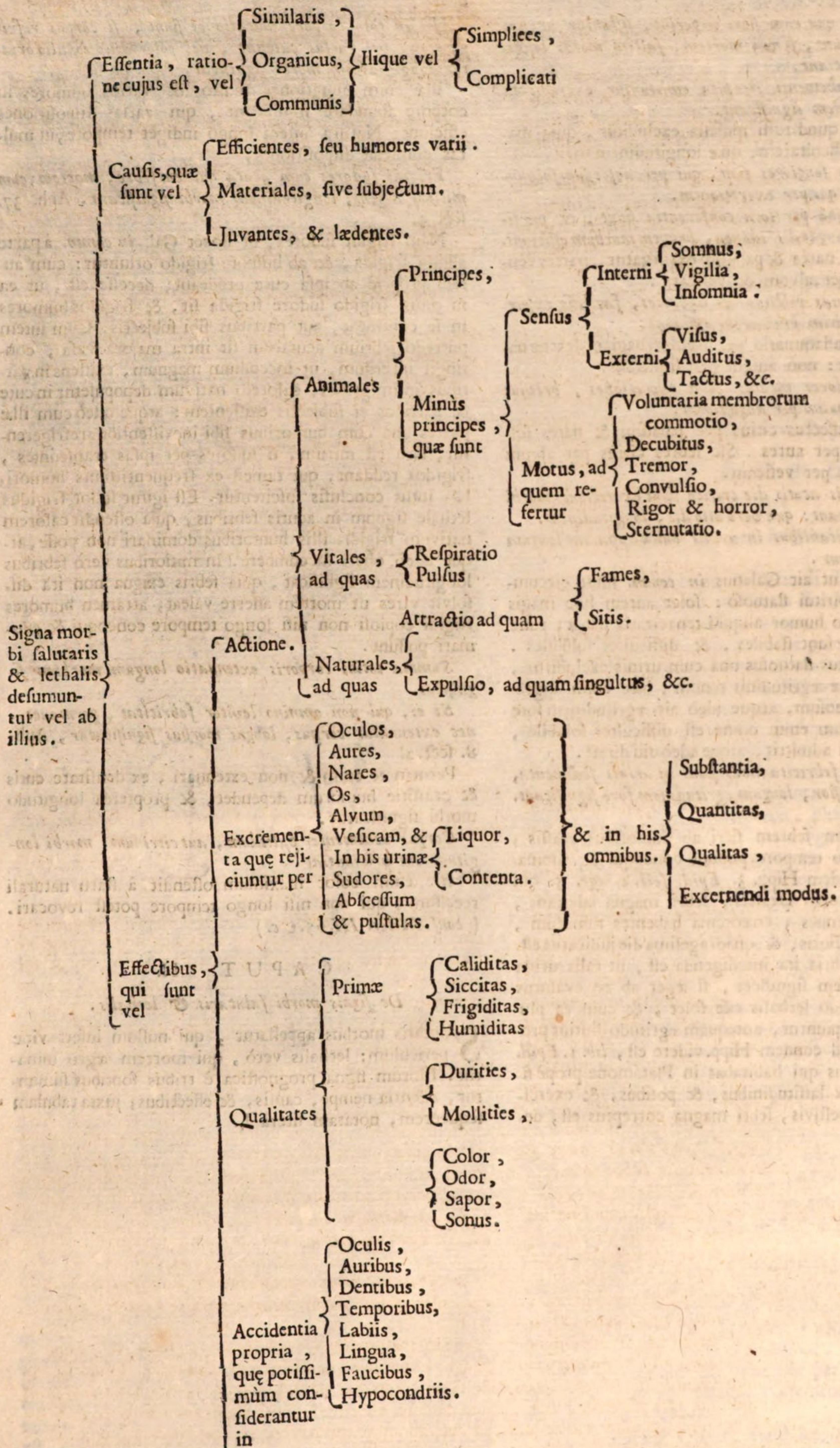
De signis morbi salutaris & lethalis.

Salutaris morbus appellatur, qui nullum infert vitæ periculum: lethalis verò, qui mortem agro minatur. Illorum signa prognostica è tribus fontibus sumuntur, essentia nempe, causis, & effectibus; juxta tabulam sequentem, notatam litera L.

L.

Tabula signorum salutis & mortis.

Cujus tabulæ seriem observando morbum salutarem aut lethalem patefacient sequentia theoremata.

Essentia.

Febres ephomera, & omnes verè intermittentes salutes sunt, & omni carent periculo.

Apoplexiam fortem solvere est impossibile; leve verò non facile. Aph. 42. sect. 2.

Fortis Apoplexia vocatur ea, quæ omnimodam habet sensus & motus privationem cum maxima respirationis læsione; Levis verò, in qua non est omnimoda sensus & motus deperditio, aut respiratio non est tam vehementer læsa.

In forti tanta est cerebri oppressio, ut non possit ullo modo ab ea se eximere; imò neque in levi, nisi maxima cum difficultate, ita ut perpetuò, cum solvitur, in paralyfin degeneret, ob naturæ impotentiam, nequeuntis materiam morbificam longius expellere.

Quicumque tetano corripuntur, intra quatuor dies moriuntur, si verò hos effugerint, sani sunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus, ex Gal. in comm. est morbus compositus ex emprosthotono & opisthotono, in quo corpus adedò rigidum manet & immobile prorsus, ut solum pectus ægrè moveatur. Cum igitur sit morbus adedò violentus, primo quatrduo hominem interimit; quod si superaverit, signum est morbum esse remissum, alioqui non fuisset ferendus.

Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur. Aph. 41. sect. 2.

Magnam enim significat virtutis vitalis imbecillitatem, vel oppressionem, propter quam natura subito succumbit.

Omnis ferè hydrops ex sua natura letalis est.

Quia hepatis & lienis temperies vehementer læsa non videtur reparabilis.

Omnès febres continuæ & ardentes, tum partium internarum inflammationes, ut phrenitides, angina, pleuritides, peripneumonia, hepatitides, & similes, sunt sua natura periculosa.

Non tamen omnino lethales, sed pro varia ægrotantis conditione nunc ad salutem, nunc ad interitum terminantur. Neque Medico licet in affectuum istorum principio de salute aut morte ægrotantis pronuntiare, sed expectandi sunt dies critici, qui nobis commodè solent demonstrare, an morbus ad salutem, vel interitum tendat.

Dum febris in periculosa morbo citra manifestam causam, cessat, mors non salus expectanda est.

Febres quacunque non intermittentes, tertia die fortiores sunt, magis periculosa. Quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significant. Aph. 43. sect. 4.

Febres continuæ vel semper manent in eodem statu, vel augentur, vel minuuntur. Quæ augentur & exacerbantur, deteriores sunt iis, quæ non exacerbantur, quia malum in exacerbatione multò deterius fit, & magis affligit ægrotantem: At verò exacerbantur vel singulis diebus, vel tertio quoque die. Illæ verò quæ tertio quoque die exacerbantur, periculosiores sunt, quia fiunt è succis biliosis, atque adeo calidioribus, quorum proprium est tertio quoque die moveri. Hujus generis sunt febres ardentes, & hæmorrhagici, quæ periculosissimæ esse solent.

Illæ verò febres quæ intermittunt, carent periculo: quia, ut ait Gal. in comment. non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna putredine occasionem habent; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem. Constat tamen experientia, in his saltem regionibus, febres tertianas intermittentes apparuisse summæ malignitatis participes, quæ tertio aut quarto paroxysmo ægrotantes de medio tollebant. Dicendum igitur est, hanc sententiam esse de iis, quæ ut plurimum, non verò perpetuò contingunt, vel possumus dicere; ad Hippoc. & Galen. defensionem, tertianas illas intermittentes non habere perfectam apyrexiam, & tempore intermissionis aliquid febris, quamvis obscurè, semper latitare; & malignas esse.

Quicumque ex asthmate vel tussi gibbi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Aph. 46. sect. 6.

Cum enim cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipsorum possit secundum proportionem augeri, quia thorax à gibbositate impeditus est, fit ut viscera, augescant non possint diu angustiori loco contineri, ita ut brevi post gibbositatem interitum inducant; non quòd necessarium sit statim perire ægrotantes; sed quòd longè ab eo vitæ spatio, quod alioqui attingerent, recedant.

Hydrops febris conjunctus, aut illi superveniens, letalis esse consuevit, ex Hipp. 2. progn.

Quia febre non solvit, sed caloris nativi resolutionem significat. Distinguendus autem Hydrops à tumore abdominis, post febres sæpe familiaris.

Quartana intermittentes, in continuas conversa, ut plurimum lethales.

Ostendunt enim humorum incinarationem, quæ prope modum irreparabilis est.

Asthmati pleuritidis aut peripneumonia superveniens, letalis est.

Quia repletis pulmonum bronchiis ab humore pituitoso, & pulmonibus debilitatis, nulla fieri potest anacatharsis; & respiratio ab utroque affectu ita impeditur, ut ægrotantem perire sit necesse. Si tamen anacatharsis facile fiat, & alia symptomata non sint vehementiora, curari potest.

A pleuritide peripneumonia, malum. Aph. 11. sect. 7.

Hæc sententia nititur generali axiomate, proposito ab Hippocr. lib. de morbis, quod nimirum malum signum sit, morbum morbo adjungi. Pejus verò est, ubi morbus qui adjungitur, est priore deterior: pessimum, ubi id fit viribus jam fractis. Cum igitur peripneumonia sit pleuritide multò deterior, & quando illa huic supervenit, jam vires sint admodum attritæ ab antecedente gravi morbo, pessimum id esse solet, atque ut plurimum lethale. Ideoque cum Hipp. in aph. in casibus minùs periculosis soleat dicere, *malum*: & in maximè periculosis, *lethale*: hic certè lethalis nomine usus esse debuerat, ut non immeritò dubitet Gal. an verbum istud, *malum*, fuerit ab Hippocr. positum, cum in quibusdam codicibus, ut ipse testatur, non reperitur.

Lues venerea in elephantiaco difficillimè curatur.

Quia remediis exsiccantibus, qualia sunt sudorifica, elephantis valde exacerbatur, & deterior multò efficitur.

Causa.

Morbi qui à sanguine oriuntur, salutes sunt nisi malignitatem acquirant, aut summam putredinem.

Bilis vitellina, porracea, aruginosa, & atra, lethales morbos inferre solent.

In corporibus bene habitis, & laudabili temperamento donatis, morbi salutes ut plurimum generantur.

Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale. Aph. 17. sect. 6.

Discissas vocat partes, quæ magnum & profundum vulnus acceperunt. Sic tota vesicæ tunica divisa usque ad spatium interitus, non potest coalescere; neque tale vulnus, magnum scilicet ac profundum, in partibus præcordiorum nervosis, aut in tenuibus intestinis. In ventriculo verò aliquando ut vult Gal. sed rarò sanatur. Horum autem ratio est, quia vesica nervosa est, quia tenuis, & exsanguis, unde fit ut in cervice ejus vulnera sanentur quia carnosa est. Hepatis verò vulnera, propter magnam sanguinis profusionem, lethalia sunt, si modò venæ ejusdem dividantur; alioqui vulnera in summa hepatis superficie sanabilia sunt. Sic cerebri vulnera non admodum profunda interdum sanantur; si verò ad ventriculos aliquatenus pervenerint, lethalia sunt. Vid. Galandrop. Sennert.

Quibus morbis nulla prosunt remedia, lethales arbitrandi; & contra, quibus multa prosunt, salutes.

Effectus, Actiones animales.

In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, bonum; contra verò se habere, malum. Aph. 33. sect. 2.

Nam mente integra existente, signum est, bene se habere cerebrum, ejusdem membranas, & spinalem medullam, totumque nervosum genus; & maximè, quod ipsi cerebro est proximum. Sic quando æger bene se habet ad cibum & potum & reliqua quæ ipsi offeruntur, signum est, ventriculum, hepar, & reliquas partes naturales commodè se habere. Contra verò ægros quovis modo delirare, seu non rectè secundum consuetudinem sapere, malum signum cerebri perpetuò esse solet. Sic apud Hipp. 1. Epid. sect. 3. agr. 1. Philiscus tertia die in omnibus deliravit & sexta die obiit. Item agr. 2. ejusdem sect. Silenus secunda die aliquantulum deliravit. Tertia nocte nihil dormivit, sermones multi, risus, cantus continere non poterat: undecima interiit. Sic etiam agr. 4. ejusdem sectionis, in Thaso uxorem Philini, cum femellam peperisset, secundum naturam, factam purgatione, & alio-

Efficientes.

Materiales.

Injuvantes & laedentes.

Principes.

Delirium.

qui leviter degentem in decima quarta existentem post partum, febris magna cepit cum rigore; sexta die ad noctem deliravit multum, & rursus sapiebat: octava, multa obloquebatur, exsurrexit; decima, parum intelligebat: undecima dormivit, omnium recordata est, celeriter autem rursus deliravit. Decima quarta palpitaciones per totum corpus, sermones multi, parum intelligebat, celeriter autem rursus deliravit. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est: vigesima obiit. Ita & agr. 8. ejusdem sectionis. Erasimum, qui habitabat ad Bootæ torrentem, febris magna corripuit post cœnam, noctem turbulentius transiegit, diem primam quietè, noctem laboriosè. Secunda omnia sunt exacerbata in noctem deliravit. Tertia, laboriosè deliravit multa. Quinta manè recreatus est, & intelligebat omnia, multum autem ad meridiem furore agitatus est; continere se non poterat, extrema frigida sublivida; urinæ substiterunt: interiit circa Solis occasum. Similes casus videre est in agr. 12. ejusdem sect. & agr. 13. sect. 3. lib. 3. Ex quibus tamen colligere non licet, delirium in omnibus ægrotis esse necessariò lethale; dixit enim tantum Hipp. in prædicto Aph. esse malum, id est, vitæ periculum inferre, quamvis multi ex eo frequenter evadant, ut apud eundem Hipp. videre est in 1. Epid. sect. 3. agr. 3. ubi Herophon febris acuta laborans, quinta die mente motus est: sexta deliravit, in noctem sudor, refrigeratio, delirium perseverabat: septima desipuit; nocte ad mentem rediit, dormivit: nona sudavit, judicatus est, intermisit.

Quinta post die reversus est, judicatus est decima septima, neque deliravit in recidiva, & in agr. 5. ejusdem sect. ubi Epicratis uxorem, quæ decumbebat apud Archigenem, secunda post partum die corripuit febris acuta: sexta deliravit: septima omnia sunt exacerbata: vigil, deliravit: decima sexta exacerbata ad noctem, & molestè habuit, non dormivit, deliravit. Decima octava siticulosa, lingua exusta est, non dormivit, deliravit multa. Judicata est perfectè absque febre, octuagesima. Similes historias videre est lib. 3. Epid. sect. 1. agr. 3. & sect. agr. 7. Ideoque quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala & lethalia concurrant: ut ex sequentibus theorematis clariùs apparebit.

Ubi febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderint, lethale est. Aph. 50. sect. 4.

Fit utrumque symptoma internum ex læsione cerebri, & tunc apparet spiritus, ut ait idem Hipp. in progn. magnus, & ex multo intervallo, hoc est magnus & rarus. Fit etiam difficultas spirandi ex affectu partium spiritalium, ut pleuritide, peripneumonia, & similibus. Hæc autem omnia sunt valdè periculosa.

A profluvio sanguinis, ileo, pleuritide, vel peripneumonia delirium, malum. Aph. 9. 10. 11. & 12. sect. 7.

Cum autem profluvium sanguinis succedit, ab inanitione fit, quæ est admodum periculosa, dum partes principes tantopere debilitat. In aliis verò affectibus, quando cerebrum trahitur in consensum, gravissimus affectus & periculosus significatur.

Si quis ea faciat, quorum sit insolens, gravissimum habet malum. 1. Coac. aph. 50.

Indicat enim mentem non constare, & est species delirii.

A prudenti viro ferox responsum, atque à feroci modestum, & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, malum. Hippoc. in Prorrheth.

Significant enim hæc summam judicii everisionem.

Plangere vel lachrymari involuntariè, species delirii est, & mortis periculum intendit.

Significat enim humoris atrabilarii dominatum: sic apud Hipp. 1. Epid. sect. 13. agr. 1. Silenus inter alia symptomata, quæ ibi recensentur, mœrebat cum dolore die octava, & undecima interiit.

Deliria, quæ circa initium morbi apparent, magis periculosa.

Inde enim ostenditur morbi vehementia, qui primo congressu, & natura adhuc valida existente, tanta symptomata producit.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia & stupiditate apparens, exitii est indicium. 2. Prorrheth.

Quod enim non cognoscant familiares, neque recordentur, ex cerebri refrigeratione fit. Illa autem refrigeratio, quæ calorem sequitur, est perniciofa. Si verò cum his rigeant ægroti, & frigescent, inevitabile fatum judicatur, ex Gal. 2. Prorrheth.

Quæ circa res necessarias versantur deliria, pessima, indeque si ingravescant, mortifera. 1. Coac. aph. 103.

Ut si quis cibum & potum averfatur, in maximo est periculo: quemadmodum in 1. epid. sect. 1. agr. 2. videre est ubi is, qui potum decima die respuebat, undecima interiit.

Desipientia, quæ cum risu sunt, securiores; quæ verò cum studio, periculosiores. Aph. 53. sect. 6.

Phrenitis enim, quæ cum risu fit, à sanguine producit; cum studio verò & furore à bile. Utraque autem periculosa est, sed quæ à sanguine multò minus. Non tamen statim, delirio cum risu apparente, salus prædicenda est; nam & per se phrenitis à sanguine non caret periculo, & perseverante morbo, sanguis ille exurit, atque ita atræ bilis naturam induit, quod ex symptomatibus supervenientibus ostenditur, & ex risu in furorem & mœsticiam converso; quemadmodum videre est in 1. Epid. sect. 1. agr. 2. ubi Silenus secunda morbi die aliquantulum deliravit: tertia sermones multi, risus, cantus continere nequibat: octava mœrebat cum dolore. Jam igitur ille humor, qui tertia die sanguinis naturam retinebat, & risum, atque cantum efficiebat, octava in atrabilarium conversus est, nam mœror cum dolore fit ab atrabile. Ideoque undecima interiit. Igitur dicendum est, deliria cum risu quandam securitatem polliceri, si toto morbi decursu perseverent.

Qui cum silentio è potestate mentis exeunt, nec voce sunt capii: mortiferum habent malum. Lib. 1. Coac. aph. 79.

Illæ enim ecstasis melancholica producit ab humore atrabilario, cerebri substantiæ infixo, & furori sæpiissime succedit: tuncque fit pro clamore silentium; pro jactatione, quies; pro vigiliis coma & cataphora veterinosa. Sic in 3. epid. sect. 2. agr. 6. Euryanactis filia febre magna laborans, à qua interiit, toto morbi decursu, inquit Hippocrates, abhorrebat omnes cibos, sine siri, silens, nihil loquebatur, mœror & desperatio statim ipsam habuit. Sic etiam sect. 3. ejusdem libri, in Thaso Dealcis uxorem, quæ decumbebat in plano, febris horrida, acuta, ex tristitia corripuit: à principio autem contegebatur, & usque in finem semper taciturna manibus palpat, evellebat, scalpebat, floccos legebat, lachrymæ, & denuò risus; nona, multa obloquebatur, & rursus quievit silens: vigesima prima interiit. Erat huic usque in finem spiritus magnus & rarus; insensibiliter omnium habebat; semper contegebatur, vel sermones multi, vel taciturna usque in finem, phrenitis.

In phrenitide subitanea resipiscencia, febre acuta perseverante, & nulla crisi prægressa, mortem in propinquo esse significat.

Accidit enim aliquando, phreneticos ita resipiscere, ut adstantes de rebus seriis & gravissimis admoneant, & quæ iis eventura sunt, prævideant, & repente moriantur, prostrato scilicet jam calore nativo cerebri, & ultimos conatus exerente, sicut lucerna, dum extinctioni est proxima, majores subinde flammæ videtur eructare.

In delirio memoria abolitio funesta.

Ea inde manifestatur, cum matulam ægri petunt, & postea mingere obliviscuntur, aut aquam flagitantes oblato poculo non bibunt, aut primis tantum labris degustant.

Ex deliriis ea minus mala censenda, quæ mitia deviaque sunt, & non perpetuò ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum bonis signis: vel saltem non lethaliibus perdurant.

Hujusmodi deliria contingunt frequentissimè in febrium biliosarum paroxysmis; vel exacerbationibus, quibus commota bilis & exagitata calidos vapores ad cerebrum transmittit, delirium excitantes, qui tamen faciliè & brevi discutiuntur, neque ullum vitæ periculum minantur, nisi alia signa lethalia simul apparuerint. Mitia autem & levia esse oportet hujusmodi deliria: nam quæ cum ferocitate conjuncta sunt, quamvis levia existant, mala esse consueverunt, quemadmodum dicit Hippoc. 1. Prorrheth. aphor. 25. *Quæ parvo tempore feroces sunt desipientia, ferinum.* Et Galen. eandem sententiam exponens: *Cum videris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulò post sedetur, cognosces mentem ejus non febris ratione lasam esse, sed phreneticam subali affectionem, quæ post adaugeta, ferina tibi videtur.*

Phrenitis lethargo succedens salutaris, quia materiam concoctam esse significat.

Delirium die critico cum virium robore & aliis bonis signis contingens, minimè periculosum.

Denotat enim instantem crisin, qua morbus solvi consuevit. Sic apud Hipp. 3. Epid. in muliere morosa, tertia die convulsionem conquieverunt, coma & in somnum inclinatio, rursusque vigilia excitaverunt eam, continere se non potuit, multum deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera febre dormivit, plane mente constitit.

Somnus & vigilia, utraque si modum excesserint, malum. aph. 3. sect. 2.

Significant enim recessum à statu naturali & dispositionem morbosam in parte principe, quæ perpetuò mente constitit.

In quolibet morbo, si somnus & vigilia eodem modo se habeant, quæ antea consueverant, cum ager bene valeat, bonum.

Impossibile enim videtur, hominem ex morbo aliquo interire, qui somno & vigilia inculpatis, & nullatenus immutatis utatur.

Vigilia in morbi augmento vel statu, cum signis concoctionis apparentes, bona.

Crisin enim instare significant, quam præcedunt vigilia, aliaque symptomata ex perturbatione critica oriunda, quæ tamen apparentibus concoctionis signis, tanquam salutaris crisis prodromis, minimè pertimescenda sunt.

Vigilia immoderata in juvenibus magis periculosa, somni verò in senibus.

Quia major sit recessus à statu naturali. Juvenes enim naturaliter plus dormiunt, quia copiosiori humido abundant, senes verò sicciores, ideoque naturaliter vigiles.

Quicumque agrotantes neque noctu neque interdum dormire possunt, valde periclitantur. Hipp. 2. progn.

Illæ enim continuæ vigiliæ maximam cerebri intemperiem calidam & siccam significant, tum etiam vires vehementer dissolvunt, cruditates ingeminant, calore nativo resoluta, & tandem deliria conversionesque accerunt.

Somnus comatosus in febre acuta perniciosus.

Sic apud Hipp. 3. Epid. sect. 1. agr. 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, & post varia symptomata; undecima die comate laborare incepit, quod in sequentibus perseveravit, ac tandem vigesima septima mortuus est. Ratio autem, cur affectio comatosa in morbis acutis sit adeò perniciofa, defumitur ex Gal. Commentario in prædictam historiam; ubi sic habet: *Reliquum ergo est, perfrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxisse die undecimo, utrum autem sit horum, extremè est perniciosum, nam demonstratum est, insanabilia ea esse frigora, cum calidis morbis & siccis succedunt.* Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat: quando verò hujusmodi coma diuturnis vigiliis succedit, magis perniciosum est, significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenitici comatosi evadunt, jam morti sunt proximi.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si verò juvat non mortale. Aph. 1. sect. 2.

Non existimandum est, quemcumque laborem à somno esse lethalem. Si enim levis sit, ut quando ægroti à somno suscitati, anxii & magis inquieti fiunt, malum quidem illud, at non necessariò lethale: sed si à somno gravissima symptomata adveniant, ut delirium, convulsio, virium imbecillitas, frigus extremorum, & similia, tunc certè lethale affectum esse censendum est.

Ubi somnus delirium sedat, bonum. Aph. 2. sect. 2.

Significat enim, vaporum & humorum, delirium efficiendum, calorem & acrimoniam mitigari per somnum, & ad quandam mediocritatem reduci.

Quibus, incidente rigore, nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, periculosum. lib. 1. Coac. aph. 20.

Significat enim materiæ anadromen ad cerebrum.

Si quis in laboriosa febre obstupescat, & veluti catoche afficiatur, morbo laborat pessimo. 1. Coac. aph. 47.

Sicut antea diximus, coma in febribus acutis esse periculosum; sic catoche multò periculosior est, quæ sit à translatione materiæ siccioris in cerebrum & nervos, unde contentio nervorum. Atque ideo, qui hac affectione laborant, eodem in statu manent, & apertis atque inconvulsi oculis stupidi consistunt, & ita à comatosi differunt, qui perpetuò clausos oculos habent.

Excitationes à somno, quæ cum pavore fiunt & turbulentia, periculosa.

Significant enim humoris atrabilarii copiam, quæ hujusmodi pathemata producit.

Si per somnum candidæ partis oculorum dimissa palpebris aliquid appareat, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ita ager dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Gal. in 1. progn.

Illud enim facultatis, palpebras moventis, extinctionem significat.

Quæ in phrenitide memorantur insomnia, bonum denunciant. 1. Coac. aph. 95.

Nihil oprabilius est in phrenitico, quam ut somnum ineat, suaviterque dormiat. At suavis somni indicia sunt insomnia, non illa quidem turbulenta ac tumultuosa, sed placida atque tranquilla, quæ postea ab ægrotante memorantur; hoc enim ostendit mentem ad se redire, & cerebrum ad moderatam intemperiem revocari.

In eo, qui periculose ægrotat, insomnia mortuorum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem prænunciant.

In morituris aliquando anima suam à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent, sed non semper.

Oculi caligantes, vel lacem refugientes, in morbis acutis periculum minantur.

Magnam enim indicat spirituum dissipationem.

In febre non intermittente, si ager non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, mors in propinquo est. Aph. 49. sect. 4.

Significat enim virtutis sensibilis summam debilitatem, & maximam spirituum exsolutionem.

Surditas, quæ ex critica perturbatione procedit, aliisque signis decretoriis comitata est, salutaris esse consuevit.

Signa decretoria, quæ surditatem comitari debent, ut salutaris dici possit, sunt præcipuè concoctionis signa, quæ in excrementis apparere solent, & bona perpetuò esse consueverunt. Sic 3. epid. 3. sect. 2. agr. 7. de virgine Abderitana, quæ ab octavo die usque ad 12. in quo multum sanguinis è naribus fluxit, surditate affecta est, quæ sequentibus etiam diebus perseverans, priorem crisin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænuntiabat, quæ iterata sanguinis eruptione, sudore, & humoris translatione ad pedes, postea die 20. est subsecuta: Quibus evacuationibus cum morbus non fuerit penitus sublatus, die 24. rediit surditas cum aliis symptomatibus, quæ crisis absolutissimæ die 27. futuræ fuit prænuntiæ, quod ex ipsius historię contextu clariùs innotescit. Septima die inquit, *urina tenuis quidem, sed boni coloris, quæ ad alvum pertinent, non turbabant.* Octava surditas, febris acuta, vigil, anxiosa, horrida, mente constabat, *urina similes.* Nona per eadem: & sequentibus, *sic surditas perseverabat.* Decima septima è naribus fluxit multum, *surditas parum remisit, at sequentibus surditas inerat & delirium.* Vigesima pedum dolor, *surditas, delirium, fluxit sanguis parum è naribus, sudavit sine febre.* Vigesima quarta febris revertitur, *surditas iterum, pedum dolor perseveravit, mentis alienatio, vigesima septima sudavit multum sine febre, surditas defecit, pedum submanebat dolor, in aliis autem perfecte judicata est.*

Surditas morbi acuti turbulentique succedanea, grave malum. 2. Coac. cap. 3. aph. 2.

Quemadmodum surditas, cum bonis signis juncta, bona est; ita cum malis mala esse consuevit, ideo si morbus acutus sit atque turbulentus, id est: cum delirio & gravibus aliis symptomatibus conjunctus, surditas ei superveniens mortis periculum minatur. Sic apud Hipp. lib. 3. epid. sect. 1. agr. 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, incepit autem dolere capite & lumbis, hypochondrii tensio molliter, lingua verò incipienti exulta est, *surditas statim, somni non aderant, sirculosus non valde, urina crassa; rubra, seposita non subsidebant, ab alvo autem non pauca combusta egrediebantur.* Quinta minxit tenuia, habebat enxorema, non subsidebant, ad noctem deliravit. Septima & vigesima mortuus est. Huic surditas usque in finem permanebat. Sic etiam Agr. 4. ejusdem sect. in Thaso Philistes, prima die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea teruginosa, multa, ab alvo autem stercora prodierunt, nocte moleste. Secunda, *surditas.* Quinta manè extinctus est. Advertendum tamen est, surditatem, etiam cum pravis signis conjunctam, non esse perpetuò lethalem, sed tantum periculosam, & cum ea nonnullos evadere. Ut apud eundem Hippoc. videre est in 1. Epid. sect. 1. agr. 3.

ubi Herophonti febris acuta, ab alvo pauca, qualia in renesimo secundum principia. Post hæc autem tenuia prodibant, biliosa, subcontinua, somni non aderant, urinæ nigrae, tenues. Quinta manè surditas, exacerbata sunt omnia, lien intumuit, hypochondrii contentio, ab alvo pauca nigra exierunt, mente motus est: nona, sudavit, iudicatus est, intermisit: quinta post die reversus est, statim autem lien elevatus est, febris acuta, surditas rursum. Post recidivam autem tertia lien fuit imminutus, surditas minùs, crura dolorosa, nocte sudavit, iudicatus est decima septima, neque deliravit in recidiva.

Si post phrenitidem, aut gravem alium capitis morbum surditas succedat, priori morbo cessante, aut allevato, & facultate non debilitata, bonum.

Quia fit, abscedente materia ab interno cerebro ad externas ejus partes, expectabunturque tunc temporis à surditate parotides.

Bombus in acutis, & sonitus aurium, est lethalis. 1. Coac. cap. 3. aph. 5.

Aurium tinnitus, & aliæ sonorum species, quæ ab ægotantibus percipiuntur in morbis acutis, difficillimum & periculosissimum morbum ostendunt, propterea quod à flatibus crassioribus producuntur, qui pariter à crassiori materia elevantur. Et cum illa materia contumax sit atque rebellis, neque in exiguo morbi acuti spatio possit edomari, fit ut natura prius onere oppressa concidat, & ita æger ad interitum perducatur.

Cibos & potus atque medicamenta oblata putria atque graveolentia videri, malum.

Denotat enim summè putridos & graveolentes humores in corpore abundare, quandoquidem odoratus ac gustus vaporibus à variis humoribus putridis ad linguam & nares seu cerebrum exhalantibus, vitiatur; intusque quod est vel odoris, vel saporis, prohibet extraneum, ut Philosophi docent, ejusque receptionem impedit. Hinc fit, ut cum nares & lingua à putridis vaporibus, ex inferioribus partibus elevatis inficiuntur, omnia quæ tum odorantur, tum gustantur, putrida videantur.

Dolores partes ignobiles, & à visceribus longè remotas occupantes, easque diu exercentes, apparentibus concoctionis signis, & qui præcipue decretorio die cæperint, salutares.

Significant enim naturam præcipua membra exonerare, atque noxios humores procul à se depellere. Partes autem ignobiles, & à visceribus longè remotæ sunt, inguina, crura, genua, tibie & pedes, nec non brachia & manus. Advertendum tamen est, hujusmodi dolores morbos perpetuò non perfectè judicari, sed interdum imperfectè ut postea recidiva succedat. Perfectè autem discutiuntur morbi, si hujusmodi doloribus convenientes evacuationes succedunt, v.g. per sudores, alvi fluxum, & similes, quæ universam materiam morbificam exhaustiunt. Si verò nullæ evacuationes hujusmodi doloribus adjungantur, aut sufficientes, imperfecta fit morbi solutio, & recidivæ obnoxia; propterea, quod causa morbifica universa in partem ignobilem detrudi minimè possit, ideoque necesse est, ut per alias evacuationes morbus tandem finiatur; ut videre est apud Hipp. 3. epid. sect. 3. agr. 9. ubi Heropytus, gravi & contumaci morbo laborans, post varia symptomata, imò & hæmorrhagiam, quæ morbum quidem imminuit, non tamenolvere potuit: doloribus inferiorum partium afflictus est, & denique per alvi fluxum omninò liberatus. Hipp. verba hæc sunt: *Quadragesima die à naribus sanguis fluxit multum, & sapiebat magis: surditas intererat quidem; minùs autem febres remiserunt, sanguis fluxit sequentibus, sæpe & paulatim. Circa verò sexagesimam sanguinis quidem fluxiones cessarunt, coxa autem àextero dolor fortis, & febres intendebantur, non multo autem tempore post, dolores inferiorum omnium: contingit autem vel febres esse majores & surditatem multam; vel hæc quidem remittere & alleviari, inferiorum autem circa coxas majores esse dolores. Circa verò centesimam alvus multis biliosis superturbata est, & procedebant tempore non exiguo multa alia; & rursum dysenteria cum dolore, aliorum autem commodus status, in totum vero & febres defecerunt, & surditas cessavit. In centesima perfectè iudicatus est.* Sic etiam agr. 7. ejusdem sectionis, Abderitanæ Virgini decima septima è naribus fluxit multum, vigesima pedum dolor, surditas delirium, fluxit sanguinis parum è naribus, sudavit, sine febre; vigesima quarta febris revertitur, surditas iterum, pedum dolor perseveravit, mentis alienatio; vigesima septima sudavit multum, sine febre, pedum submanebat dolor, in aliis autem perfectè iudicata est.

Dolores à partibus superioribus ad inferiores descendentes, salutares.

Ostendunt enim materiam morbificam à partibus præcipuis ad ignobiliores deferri, quemadmodum voluit Hipp. 3. prorrh. Dolores, inquit, *si ad infernas dilabuntur partes, facile ab his feruntur: & confirmatur historia Herophontis, quæ habetur in 1. Epid. sect. 1. agr. 3.* Huic quinta die lien intumuit cum hypochondrii tensione, octava lien imminutus est, doluit secundum inguen; tumor primùm lienis secundum rectitudinem; deinde dolebat secundum utraque crura, noctem facilliter, urinæ coloratiores, subsidentiam habebant paucam. Nona sudavit, iudicatus est, intermisit. Quinta reversus est, statim autem lien elevatus est, febris acuta, surditas rursum: post recidivam autem tertiam lien fuit imminutus; surditas minùs, crura dolorosa, nocte sudavit, iudicatus est decima septima.

Capitis dolores vehementes & continui cum febre acuta, alioque signo difficili, lethale. 3. progn.

Quando enim vehementes sunt & continui, ostenditur eos non fieri è vaporibus sublatis à partibus inferioribus, neque à perturbatione critica, sed ab intemperie calidissima, meningibus impressa, tensione & gravitate in iisdem, producta à materia morbifica, cerebrum ipsum occupante, quæ si febrem acutam pariat, biliosa est & mordax partique admodum molesta; & talis etiam significatur, si cum doloribus, & febre acuta alia signa mala & periculosa appareant, ut vigilie, deliria difficultates spirandi; urinæ tenues aut confusæ; & similia quæ è periculosiorem morbum ostendunt, quò plura ex iis apparuerint.

Dolores capitis; post sudores criticos evenientes, mortem ut plurimum præagiunt.

Cervicis dolores, in principio vel augmento morbi affligentes, mali.

Significant enim humorum copiam in posteriori parte capitis abundantem, & in spinalem medullam, aut illius membranas ex parte diffusam, quæ à natura dissolvi aut concoqui nequeat. Sic in 1. epid. agr. 2. Silenus statim ab initio cæpit dolere lumbos, & caput habuit gravitans, colli aderat contentio, vigesima interiit. Sic etiam 3. epid. sect. 3. agr. 4. Phreneticus, cui prima die capitis & colli gravitas aderat cum dolore, quarta die mortuus est. Sic etiam agr. 14. ejusdem sectionis, in Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non modum purgata fuerat, primùm quidem contigit febris horrida, acuta, capitis & colli gravitas cum dolore: decima septima mortua est. Advertendum tamen est, ex hoc signo mortem absolutè non esse prædicendam, quia nonnulli cum eo solent evadere, ut videre est 1. Epid. sect. 3. agr. 5. ubi Epicratis uxorem secunda die capitis & colli lumborum dolor affligebat, & multis gravibusque symptomatis divexata est: usque ad octuagesimam, in qua perfectè iudicata est. Et agr. 14. ejusdem sectionis, Melidia, quæ decumbebat apud Junonis templum, incæpit capitis & colli & pectoris dolor fortis, cum aliis symptomatis, & iudicata est perfectè die undecima. Ubi igitur hoc signum in morbi principio apparet, possumus ex eo morbum gravissimum & valde periculosum pronunciare, ex eoque ægotum aut moriturum, aut periculosissimè laboraturum, ut patet ex Historiis supra citatis eorum qui evaserunt, cum gravibus tamen symptomatis, & maximo vitæ periculo.

Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, gravis est.

Periculum enim est, ne homo desipiat & moriatur. Hipp. 3. 3. progn. Cum ab ipso Hipp. signum hoc fallax censeatur, accuratè distinguendum est: Meatus auditorio vicina est dura meninx, ita ut vitium unius in alterum transferri valeat; sed ita inter se differunt, ut si affecto cerebro dolor prædicto meatus superveniat, non erit delirii aut mortis signum, sed utriusque præsidium; ostendit enim materiam morbificam à partibus interioribus ad exteriores transferri. At si dolor in febre acuta citra cerebri affectionem exoriat, signum est humorem per eam partem in cerebrum irruere, phrenitidem, & inde mortem effectum maximè si vehemens ac difficilis fuerit. Moriuntur autem ex tali morbo (ut docet Hippoc. loco citato) juniores homines, septimo die aut citius: seniores verò multò tardius. Febres enim & deliria minùs ipsis accidunt, atque adeò aures possunt suppurari. Verùm his ætatibus recidivæ accidentes plurimos interimunt: Juniores autem, antequam aures suppuretur.

puretur, moriuntur. Si autem fluat pus album ex aure junioris, spes est eum supervicturum, si aliud etiam optimum signum ipsi accidat.

Fauces dolorifica in acuta febre periculosa. Hipp. in Coacis.

Hic faucium dolor in febribus malignis & pestilentibus sæpiissime contingit, & est unum ex signis demonstrativis illius affectus, fitque vel ex defluxione tenui & maligna, è cerebro in fauces irridente; vel à malignis vaporibus è partibus inferioribus elevatis, & partes illas vellicantibus.

Dolor affixus pectori cum corpore, pestiferus: superveniente acuta febre, crudeliter moriuntur. 2. Prophet. text. 36.

Significat enim sanguinis biliosi copiam in pectus effusam, quæ dolorem & febrem acutam pariat: his si torpor & veluti totius corporis exsolutio adjuncta sit, ostenditur jam collabi facultatem animalem, cerebro per consensum graviter affecto.

In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Quemadmodum convulsiones in febribus acutis fiunt à calida & siccā intemperie nervos exsiccante & distendente: Sic etiam in eodem affectu dolores fiunt intra viscera, propter incendii vehementiam atque siccitatem. Et quod fortiores sunt hujusmodi dolores, eò impensius causæ magnitudinem ostendunt, atque adeò majus periculum. Fiunt etiam dolores intra viscera, propter inflammationem, vel erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum. Sed de his non loquitur Hippoc. hoc aphor. Quamquam non minus sit in iis periculum, sed non habent necessariò comitem convulsionem, & agitur hic de febribus primariis, non de symptomaticis; quæ dictos affectus comitari solent. Hujusmodi dolorum exemplum habetur 1. Epid. sect. 1. Aegr. 11. Ubi Dromeadæ conjux febre acuta laborans, prima die cœpit dolere circa hypochondrium. Tertia super meridiem superriguit, febris acuta, urinæ subtiles, hypochondrii dolor, sexta verò interiit.

Quæ ex dolore dorsi principia morborum ducuntur, difficilia sunt. 1. Coac. cap. 12. aph. 5.

Nam in febribus plerumque lumborum dolores atque gravitates fiunt ex pondere peccantis materiæ, illabentis in venam cavam, quæ dorso & lumbis adjacet, eaque materia succensa, dolores & ardores lumborum excitantur, qui periculosum morbum ostendunt, tum propter materiæ morbificæ copiam vel acrimoniam, tum etiam propterea, quod facilis sit materiæ morbificæ recursus ab illis locis ad partes principes. Adde quod calor hepatis & renibus propter viciniam communicatus, varia symptomata producat.

Dolores partium ignobilium, in principio apparentes, aut cum aliis malis signis, lethales.

Quemadmodum antea dictum est, hujusmodi dolores esse salutare, cum die critico contingunt, & signis concoctionis, propterea quod significant naturam sese exonerare ad partes ignobiles; sic contra, si in principio contingant, in quo nulla potest fieri à natura expulsio, salutatis aut etiam aliis temporibus cum aliis malis signis, mortis periculum minantur. Sic apud Hipp. 1. Coac. Aph. 13. manuum ac pedum labores terrifici, nec à genuum dolore levatio ulla sperabilis. Hæc sententia confirmatur historia luculenta, quæ habetur 3. Epid. sect. 3. Aegr. 5. in Larissa Calvo femur dextrum caluit repente, eorum autem, quæ adhibebantur nihil juvabat, perseveravit dolor usque ad tertiam, & quarta extinctus est.

Dolores, qui primò à longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, mali.

Ostendunt enim humores ad nobilia membra transfluere, quod confirmavit Hipp. 3. prog. Dolores, inquit, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt. Et 1. Coac. 1. aph. 23. Terrifica etiam est doloris à femore sursum irruptio. Et aph. 76. ejusdem capitis: Doloris acerbitas paulisper in jugulo fixa, si ad superiora vertatur, mortiferum affert malum.

Dolores ignobilium partium, qui citò evanescent, atque occultantur sine causa manifesta, periculosi.

Sine causa manifesta occultari dicuntur, cum sine Medici auxilio, evacuatione vel abscessu, subito desinunt. Vel enim significant mentem ægrotare, quæ dolorem non sentiat; vel materiæ metastasin ad interiora; vel partis corruptionem, in qua sensus perierit. Sic in præ-

dicta Calvi historia, dolor femoris die tertia occultatus est propter metastasin materiæ ad cerebrum; vel etiam propter delirium dolorem non sentiebat, hæc sunt verba Hippocratis, Tertia die femoris quidem dolor cessavit, alienatio vero mentis, & turbatio, & multa jactatio: Quarta circa meridiem extinctus est.

In quovis morbo si æger facile surgat, & erigat se, si de latere in latus facile convertatur, salutare; si contra vix sese commovere possit, malum.

Quemadmodum cujuslibet functionis integritas leviolem morbum ostendit, sic inter animales ea, quæ motum voluntarium spectat, si parum læsa sit, bene sperandum est contra verò, si valde labefactata sit, ut vix ægri se se commovere valeant, non caret periculo.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta, mala.

Ostendit enim humorum feritatem & turgentiam, qui cum renues sint, valde mobiles & vehementer in corpore agitentur; fit ut maximum imminet periculum, ne in partes principes irruiant, & perniciosum aliquem affectum producant. Sic apud Hipp. 3. Epid. sect. 2. Aegr. 12. Mulier, quæ decumbebat in medio foro, statim incipiens siticulosa, anxiosa. Septima superriguit, febris acuta, sitis, multa jactatio. Octava; circa meridiem siticulosa, comatosa, anxiosa. Decimaquarta mortua est.

Illam demum ratio decumbendi est optima, quam unusquisque servat, dum valet bene. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 9.

Ille autem decubitus sanorum similis describitur ab eodem Hipp. 1. progn. his verbis: Deprehendendus est æger decumbens in latus dextrum, vel sinistrum, brachiis, cervice, & cruribus paululum reductis, & reliquum corpus molliter jacens. In hoc enim corporis situ omnibus membris quies comparatur, & omnes muscoli relaxantur, tum respiratio liberior efficitur, atque somnus placidior obtinetur. Si igitur æger, morbo acuto laborans, talem decubitum observer, signum est insigne vegetæ facultatis: quæ alacriter & sine calore corporis onus portat, & facillimè gubernat.

Gravitas totius corporis, manuum item ac pedum, pestifera. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 3.

Totius corporis gravitas cognoscitur ex eo, quod æger in lecto vix se commovere queat, & ad latera convertere, & quando à ministris movetur, plumbeam molem atque sarcinam repræsentet. Manuum verò ac pedum gravitas ex eo facillè apparet, quod ad cibum potumque capiendum, aut alia quævis opera manus ægrè attollere valeat; aut si, cum ægrè tolluntur, contremiscant, vel si à Medico sublata sursum deinde demissa, lapidis instar decendant. Pedum verò gravitas cognoscitur, quando extensi, & minimè reflexi, ad extremam spondam delabuntur. Hæc omnia indicia sunt maxime debilitatæ, ac penè emorientis facultatis.

Supinum autem jacere extensis cruribus, manibus, & cervice, malum. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 10. & 1. progn. text. 2.

Magnam enim significat facultatis animalis imbecillitatem, quæ non possit corpus in alio situ continere. Ille autem decubitus supra spinam tum fit, quando corpus proprio pondere collabitur, ut in moribundis apparet, qui perpetuò supini jacere consueverunt: idque magis confirmatur ex membrorum extensione, quæ ab eorum gravitate procedit.

Si seipsum æger continere non valens, subinde ad pedes delabitur, funestum. Hipp. libr. 3. Coac. tract. 1. aph. 11.

Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut non possit corporis pondus regere aut sustinere, sed illud gravitate propria ad inferiora prolabatur.

Si æger, acuto morbo laborans, hiante ore dormiat, funestum. Hipp. 1. progn. text. 20. & 3. Coac. tract. 1. aph. 11.

Fit enim oris hiatus, vel propter facultatis, maxillam moventis, imbecillitatem & exsolutionem; vel propter ingens cordis & aliarum partium incendium: unde tam copiosi vapores effunduntur, ut ad continuam eorum exclusionem ægri hiante ore dormire cogantur. Fit autem illud præcipuè in somno, quia tunc temporis calor partium interiorum intenditur, unde major fuliginum copia elevatur. Si autem æger non solum in somno; sed etiam in vigilia hiante ore consistat, mul-

Morus.

Decumbens.

to magis funestum est. Adverte tamen, quosdam ex consuetudine, etiam in sanitate, hianti ore dormire, quod si Medico innotescat, nullum inde prognosticum elicere oportet.

In ventrem cubare, qui non est solitus ita dormire, malum. Hipp. 2. Prorrh. text. 9. & 3. Coac. tract. 1. aph. 13. Nam præposterus ille decubitus, aut delirium & errorem mentis, aut gravem aliquam circa ventris sedes affectionem significat.

Sin autem nudis pedibus, nec adeo calentibus deprehendatur jacens, tum manibus & cervice, & cruribus item disiectis inaequaliter, atque nudis, pestiferum: anxietudinem enim denunciat. Hipp. 3. Coac. tract. 3. aph. 14.

Quando ægri in summo exacerbationis febrilis rigore, toto corpore valde incalescentes, corpus aut membra denudant ad captandum frigus, nihil est sinistri iudicii. At si nulla cogente necessitate, & corpore satis temperato existente, membra denudaverint, & totum corpus hinc agitarint valde periculosum est. *Alysmen* enim, inquit Hipp. seu anxietudinem significat. Illius autem αλυσμὲ duplex omnino causa est; una quidem stomachi proritatio atque morsus, à feritate humoris cum æstu; altera autem, virtutis oppressio à corporis gravitate, ut nulla locatio in ea anxietudine sit gratiosa. Causæ utriusque signa sunt syllogistica: prioris quidem nausea & vomendi appetitus; alterius autem crebra jactatio, moræ impatiens, sine nausea. Attamen præcipua jactationis causa est virtus languida & oppressa; nudandi verò corporis, febris ardens & lypyria.

Perniciosum etiam est, pervolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, & nisi cohibeatur, vel excidere, vel surgere.

Obscurum enim delirium ostendit, & adeo funestum, ut testetur Hollerius in suo ad Coacas prænotiones commentario, se ex hoc signo, qui convaluerit, vidisse neminem.

Quicumque agrotantes erecti & sedentes manere desiderant in morbi acuti vigore, & potissimum in peripneumonia, periclitantur. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 16.

Illud enim vel instantem phrenitidem minatur, propter quam ita exsiliunt, vel inconditè jactantur & sine fructu; vel indicat magnum cordis incendium, quod hoc modo per liberiores aeris inspiratum sedare cupiunt; vel denique magnam partium spiritalium oppressionem, ab ingenti inflammatione eadem occupantem, ut ægerrimè respiratio exerceri valeat, nec nisi corpore erecto.

Quicumque agrotantes manus in vanum jactant, festucas carpunt, floccos à vestibus, aut paleas à parietibus evellunt, lecti stragula quasi sarcinas colligunt, lethale. Hipp. 1. progn. text. 23.

Sunt enim hæc symptomata imaginationis læsæ & phrenitidis indicia maximè lethalis. Sic apud eundem Hipp. 3. Epid. sect. 3. agr. 15. in Thaso Dealcis uxor principio contegebatur, & usque in finem semper taciturna, manibus palpat, evellebat, scalpebat, floccos legebat; vigesima prima interiit. Sed dubium est, quomodo Hipp. symptomata lethalia pronunciaverit, cum Gal. 4. de locis affect. cap. 2. de se ipso narret; cum laboraret febre ardente, animadvertisse, se festucas colligere, & floccos evellere, amicisque præcepisse, ut curarent, ne in phrenitidem laberetur; à quo tamen morbo ipse convaluit. Dicendum est, hujusmodi symptomata vel fieri in vera phrenitide, & cerebro essentialiter affecto: vel per consensum à vaporibus ad cerebrum elevatis, à quibus paraphrenitis solet generari: Si primo modo, lethale est; si secundo, minimè, licet sit indicium futuri majoris mali.

Quibuscunque, morbo jam fractis atque extenuatis tremores accidunt, funestum. Hipp. 3. Coac. tract. 2. cap. 4. aph. 63.

Tremor perpetuò fit, docente Gal. lib. de tremore, rigore, palpitatione & convulsione, à virtutis animalis imbecillitate, quæ vel fit ab oppressione, vel ab exsolutione. Quæ ab oppressione fit, etiam si periculum minetur, non tamen lethalis est, quia oppressio illa, quæ fit ab humorum multitudine, vacationibus auferri potest. At tremores, qui in principio morbi contingunt, ab oppressione plerumque fiunt, ideòque non semper lethales sunt, ut patet exemplo Pythionis apud Hipp. 3. Epid. 3. sect. 1. Agr. qui ab initio morbi tremorem in

manibus patiebatur, ab eo tamen liberatus est. Cum verò tremor in morbi progressu contingit; ægro jam debili & extenuato existente, non est dubium quin ab exsolutione procedat: ideo proximam mortem significat.

Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem. Aph. 29. sect. 2.

Convulsio, ex eodem Hipp. aut ex repletione, aut ex inanitione fit. Cum igitur aliquem sanum contigerit repente convelli, hujusmodi convulsionem fieri ex repletione est necessarium: tunc enim nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, unde convulsionem patiuntur. Hæc igitur febris superveniens, magna ex parte solita est calefacere, extenuare, & digerere, atque adeo solvere convulsionem. Si verò in febribus convulsio contingat, ut plurimum ea fit ab inanitione & siccitate, quæ à febre ardente, & exurente producitur: quod quidem maximum est malum ac penè insanabile, quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam; morbi autem acerbitas tempus non expectat, quincito vires dissolvit & exitium affert.

Convulsiones, quæ in principiis morborum acutorum apparent, minus periculose, quam quæ in statu contingunt.

Non omnis convulsio, quæ febribus supervenit, lethalis est; sed interdum minus periculosa, si in principio contingat: tunc enim multitudinem humorum significat, quæ partes nervosæ contunduntur seu convelluntur. Et multò etiam minus periculosa esse solet, si non diu perseveret: quia à stabili causa tunc minimè producitur, ostenditque interdum translationem materiæ morbificæ à genere venoso in habitum corporis factam per concussionem & violentam corporis commotionem, quæ in convulsione fit. Sic apud Hip. 3. Ep. sect. 3. Agr. 11. in Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione excitata degens, evasit vigil, & cibum averfans & sitibunda erat, & anxiosa: prima inchoante nocte timores, sermones multi, ægritudo animi, febricula tenuis; manè convulsiones multæ, obloquebatur, obsecra dicebat, multi dolores, magni, continui: secunda die per eadem, nihil dormivit, febris acutior. Tertia convulsiones quidem defecerunt, sopor autem & delatio in somnum, & rursus expergefacta exsiliit, continere se non poterat, obloquebatur multa, febris acuta, ad noctem verò hanc sudavit multa calida per totum, sine febre, dormivit: omnia intelligebat, judicata est. Circa judicationem verò muliebria multa descenderunt.

Ex hac historia colligitur, convulsionem in principio apparentem fuisse ex repletione, non solum Galeni sententia, in commentario hujus loci, ubi dicit hanc mulierem passam esse suppressionem mensium sed etiam ex vacationibus, per quas liberata est, nimirum per sudores copiosos & universales, nec non per copiosum mensium profluvium, juxta hoc commune axioma: *Morbi, qui ex repletione fiunt, inanitione sanantur.* At verò si in statu morbi appareat convulsio, magis periculosa est; vel enim à siccitate fit per febrilem adustionem introducta: vel à transmutatione humoris morbifici ad partes nervosas.

Quæ à siccitate fiunt, omnino perniciosæ & lethales habendæ sunt: quæ verò à permutatione, sunt aliquando sanabiles, ut quæ ex morbis oris ventriculi proveniunt, & in hystericeis fœminis, & quæ criticè accidunt. Attamen perpetuò difficiles esse solent, & valde periculosæ: ut videre est in historiis, quæ proponuntur apud Hipp. in Epidem. Nam in 1. Epid. sect. 1. agr. 4. in Thaso uxor Philini febre acuta laborans, post varia symptomata, octava die superriguit, convulsiones multæ cum dolore: nona convulsiones, undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est. Vigesima interiit. Item agr. 8. ejusdem sect. Erasinus, qui habitabat ad Bootæ torrentem, ex gravi morbo quinta die interiit, circa solis occasum. Huic autem, inquit Hipp. convulsiones multæ cum sudore circa mortem contigerunt. Item agr. 11. ejusdem sect. Dromedæ conjux, post varia symptomata, sexta die manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum, extrema frigida, deliravit. Respiratio magna, rara, paulò post convulsiones à capite incœperunt, & celeriter interiit.

Denique 3. Epid. sect. 2. agr. 4. in Thaso Philistes febre acutissima laborans, quarta die convulsiones passus est, quinta manè extinctus est.

In febribus acutis convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Convulsionem in febre acuta esse malam, supra ostensum est in expositione Aph. 26. sect. 2. At si dolores fortes viscerum ipsi conjungantur, pessima sine dubio est. Fiunt enim illi dolores, aut ob ingentes in illis partibus inflammationes, aut ob calidam siccamque intemperiem ab ardore febrili impressam, quæ maxima esse debet, ut tam insignes dolores possit concitare, atque adeo interitum ægro minari: ut videre est in historiis supra propositis uxoris Philini, Erasini, & Dromeadae conjugis, illi enim ægrotantes non solum convulsiones, sed etiam hypochondriorum dolores patiebantur, & de medio sublati sunt.

Quæ in phreniticis convulsiones sunt, proximum exitum significant.

Gal. 12. meth. cap. ult. se nullum horum convulsorum sanatum vidisse testatur, neque alium quempiam narrantem idipsum audivisse. Etenim ab inflammatione cerebri, siccatis nervis, hujusmodi convulsio exoritur, quæ idcirco incurabilis est.

In pueris convulsiones minus periculosa, quam in adultis.

Quia, ut refert Gal. comm. in 3. Aphor. pueri magis abundant crudis humoribus, unde fit convulsio à repletionem, quæ minus periculosa est illa, quæ fit ab inanitione, qua adultiores frequenter laborant, tum quia pueri infirmas habent partes nervosas; idcirco à leviori causa convulsione afficiuntur.

Quicumque tetano corripuntur, quatuor diebus pereunt: si vero hos effugerint, sani fiunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus fit ex emprosthotono, id est, ad anteriora tensione, & opisthotono, id est, extensione ad posteriora. In eo enim fit musculorum antagonistarum æqualis convulsio, quæ ideo naturam tam vehementer affligit, ut eos labores diu tolerare nequeat, præcipue quando totum corpus, & maxime cervix obrigit. Tunc enim præter dolores acerbissimos, quibus vires citissime dissolvuntur, diaphragma etiam per consensum afficitur: quandoquidem à quarta vertebra cervicis producantur nervi ad diaphragma; sicque cervice convulsionem patiente, respiratio impeditur, & suffocati moriuntur intra quatuor dies. Si vero hos effugerint, mitesciente morbo, & dissoluto per judicationem, quæ quarto die contingit in morbis extreme peracutis, à gravi illo morbo liberantur.

Convulsio ex vulnere lethalis est. Aph. 2. sect. 5.

Convulsio vulnere succedit propter quatuor causas. Primo, quando vulnus in magnas incidit venas & arterias, & sequitur magna hæmorrhagia, à qua convulsio & animi deliquium; sed ab hac convulsione & syncope non moriuntur. Secundo, quando vulnus infligitur in nervosum genus, cujus vulneris ratione sequitur convulsio partium nervosarum, qui dicitur spasmus. Tertio, quando in vulnere fit inflammatio, quæ si ad nervos extendatur, fit convulsio. Quarto, quando non bene purgatur ulcus, aut cum ante tempus clauditur: aut vulneris orificium nimis angustum est, ut in punctura nervi; tunc enim sanies acris retenta vellicat nervos, & convulsionem excitat. Lethalis autem est hæc convulsio, quia cerebrum in consensum trahitur, nervis vehementer affectis, & quia putris sanies, in vulnere retenta, interdum transmittitur in partes nobiles. Lethalis etiam est hæc convulsio, inquit Gal. in comm. hujus aph. non tanquam ex necessitate, ac semper mortem afferens, sed tanquam admodum crebro. Quod ipse Hipp. agnovisse visus est, qui in Coacis prænotionibus, eandem sententiam proponens, loco *ἰατρικῶν*, scripsit *κάνον*.

Confer Sennert. de vulner. lethal.

A copioso sanguinis fluxu convulsio, aut singultus, malum. Aph. 3. sect. 5.

Convulsio ad immodicam sanguinis evacuationem sequitur, vel quod venæ & arteriæ cum moderata sanguinis, quem continent, proportionem destitutæ depleantur, depletæ contrahantur, & contractæ contrahant nervos; vel quod venæ exhaustæ à vicinis partibus trahunt, & velut mutuam beneficium reposcunt, indeque exsiccata longa profusione sanguinis, à nervis alimentum reperunt: quo fit, ut nervi siccati ac contracti, ad suum principium, quasi suppetias petentes, convellantur. Vel quia venæ & arteriæ immodicè exhaustæ, totum spiritum, nedum sanguinem ab extremis partibus intro rapiunt, unde refrigeratio nervis subito accedit, ac pro-

River. Opera Medica.

inde convulsio extemporanea est, non diuturna, non à causa præter naturam, sed potius orta ab agente natura; & noxam ex inanitione depellente: ideoque supra dictum est, convulsionem ex hæmorrhagia non esse perpetuò lethalem, quamvis tamen periculosa sit, cum nulla convulsio ab inanitione facta careat periculo.

Superpurgationi convulsio aut singultus superveniens, malum. Aph. 4. sect. 5.

In superpurgatione humores non solum inutiles, sed etiam utiles vacuantur, ideoque convulsio quæ illi supervenit, ab inanitione est; atque adeo periculosa. Ita Aphorism. ejusdem sect. Convulsio ab helleboro lethalis est. propter nimiam purgationem, quæ assumpto helleboro succedit.

Ex vigiliis convulsio & desipientia, malum. Aphor. 18. sect. 7.

Vigiliæ, inquit Galen. in comm. ex iis sunt quæ maxime evacuant & exsiccant, atque adeo convulsionem ex siccitate faciunt: ac præterea, quia in longis vigiliis biliosior redditur sanguis, & per consequens aptior stimulandis partibus nervosis.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvantur. Aph. 63. sect. 4.

Non solum in quotidianis, sed etiam in tertianis & quartanis circuitibus verum est, febres solvi præcedente rigore; indeque colligitur, rigores febrium intermittentium carere periculo, & non esse peritescendos.

Rigores in febribus continuis supervenientes die critico, cum præcedentibus coctionis signis & insigni evacuatione subsequente, salutes.

Bonæ evacuationes, ejusmodi rigores subsequentes, sunt sudores copiosi, aut vomitiones, aut dejectiones, aut hæmorrhagiæ, ex quibus febres aut prorsus tolluntur, aut maxime minuuntur. De quibus Hipp. Aph. 58. sect. 4. *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Quod ita intelligendum est, si nimirum cum prædictis conditionibus contingat. Ita apud Hip. 3. Epid. sect. 2. *Ægr. 5.* Charionem, qui decumbebat apud Demænetum, ex potione febris magna corripuit: tertia die febris acuta, capitis tremor maxime verò labii inferioris, paulò post autem rigor, convulsiones, in omnibus deliravit, nocte molestè. Quarta quietè, modicum dormivit, obloquebatur. Quinta laboriosè, omnia exacerbatæ sunt, delirium, nocte molestè, non dormivit. Sexta per eadem. Septima, superriguit, febris acuta, sudavit per totum, judicatus est; huic usque in finem ab alvo dejectiones biliosæ, paucæ, sinceræ; urinæ tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes. Circa octavam minxit melius, magis colorata, habentia sedimentum album, exiguum: mente constabat, sine febre, intermisit. Circa verò decimam quartam febris acuta, sudavit. Decima sexta superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre judicatus est. Urinæ post recidivam & crisin melioris coloris, sedimentum habentes, neque deliravit in recidiva. Decima octava calefactus est parum, sitivit, urinæ tenues, enæorema nebulosum, parum mente motus est. Circa decimam nonam sine febre, collum dolorosè habebat, in urinis sedimentum, perfectè judicatus est vigesima. In hoc ægrotante rigor primùm accedit die tertia sine fructu, tum quia illa dies rarò decretoria est, tum quia nulla tunc apparebant signa concoctionis, neque ulla sequuta est excretio: atque ita omnes conditiones boni rigoris supra propositæ defecerunt. At qui septimo die contigit rigor, fuit salutaris, quia die critico apparuit, & præcedentibus coctionis signis: urinæ enim erant quidem tenues, sed boni coloris, enæorema nebulosum habentes, & cum evacuatione copiosa, sudavit enim per totum; idcirco die octava, quæ crisin consequuta est fuit sine febre, at tamen morbus non omnino sublatus est, sed valdè imminutus: Diximus enim supra, per hujusmodi rigores febres vel auferri, vel maxime imminui; & non sublata ex toto causa morbifica, per dictum sudorem: contigit recidiva, quam rigor denuò subsequutus est die decima septima, dictis conditionibus stipatus, nimirum sudoribus, & urinis concoctis; idcirco febris expers iterum evasit, & vigesima die perfectè judicatus est. In hac etiam historia advertendum est, quod notatur ab Hippocrate, in utroque rigore, qui septimo & decimo septimo die contingit, febrem incanduisse: dicit enim utrobique, *superriguit, febris acuta*; quandoquidem in omni rigore critico quanto magis corpus incalescit, tanto melius perfectiusque judicium sequitur; ostendit enim naturam esse robu-

E stam,

nam, ac potenter insurgere ad materiæ morbificæ exclusionem.

Rigores, à quibus corpora minimè aut parum incallescunt, mali.

Naturam enim prælanguidam significant, & adversus causam morbificam insurgere nequeunt, unde Hipp. in 1. prorrh. *A rigore refrigeratio non recalcens, malum.* Id enim, ut scribit Gal. in comm. caloris extinctionem significat. Quod idem Hipp. observavit in 3. Epid. sect. 2. Ager, 12. ubi mulier, quæ decubebat in mendacium foro, die septima superriguit, febris acuta, sitis multa, jactatio, circa vespèram sudavit, per totum frigida; refrigeratio extremorum, non amplius recalcenscebat; & rursus ad noctem superriguit, extrema non recalcenscebant. Decimaquarta mortua est.

Si rigori aut horrore, die critico venienti, coma superveniat, mors expectanda.

Rigores, qui die critico non contingunt, aut quos nulla, vel mala sequitur evacuatio, perniciosi.

Sic in prædicta muliere, quæ in mendacium foro habitabat, rigor sæpè apparuit; vel diebus non criticis sine ulla excretionem, vel cum rigido sudore, quæ mala est evacuatio. Sic etiam historia undecima, sect. 1. lib. 1. Epid. Dromeadae uxor tertio die superriguit cum sudore universalis, sed frigido. Sexto iterum superriguit cum sudore universalis, quem tamen sequuta sunt extremorum frigiditas, delirium, convulsiones; & eadem die interiit, quia ille rigor die critico non contigit, sed sexto, qui tyrannus appellatur à Galen. ut merito dixerit Hipp. Aph. 29. sect. 4. *Quibus febricitantibus sexto die rigores sunt, difficile iudicium sequitur.* Obicium tamen potest, Larissæam virginem, cujus historia describitur in 3. Epid. sect. 3. Ager, 12. die sexta, adveniente rigore, quem copiosa hæmorrhagia & sudor universalis calidus exceperunt, perfectè fuisse iudicatum. Cui respondendum est cum Gal. in commentar. hoc esse ex miris exemplis, quibus observavit Hippoc. diebus imparibus fieri interdum iudicationes, quod quidem tam rarò contingit, ut communem bonarum crisiū regulam infringere non debeat. Adde quod menstrua, tum primum ei profluentia, solutionem morbi quamplurimum adjuvarunt.

Si rigor incidat, febre non intermittente, agro jam debili, lethale est. Aph. 46. sect. 4.

Gal. in comment. dicit, non idem esse, si quis dixerit, si inciderit, & si incidat: verbum enim *inciderit*, unum significat rigoris insultum; *incidat* verò plures: Semel igitur rigore incidente, nunc bonum, nunc malum esse potest, ut ex præcedentibus theorematibus apparet; sapius verò fieri rigorem, febre non deficiente, cum alioqui bonum non sit, in virum imbecillitate est perniciosum. Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam faciat intermissione, propter utrumque dissolvi hominem par est, tum quia vis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione dissolvitur. Si verò solus accidat rigor, nulla evacuatione subsequente, utroque modo casus caret bonitate; nam tanquam mala causa vires hominis tentat, & malum signum erit, illarum indicans imbecillitatem, quæ solitæ erant noxios humores in rigoribus evacuare, nunc verò hoc non possunt efficere.

Rigores in morbo diuturno sæpè advenientes, vel potius horrores sine ordine & typo, suppurationem internam sæpè significant. Hippoc. in Coac. *Vel significare possunt humorum pravorum copiam, à quibus vapores acres excitari solent.* Vide Hippocratem, Coac. aphor. 10. 13. 15.

Horrores, qui in principio febrium acutarum frequenter apparent, mali.

Maximam enim humorum pravitatem ostendunt partes sensibiles vellicantem, & naturæ infirmitatem, humores movere frustra tentantis. Huiusmodi horrores apparere solent plerumque in principis febrium malignarum & pestilentium.

Crebri ex lumbis horrores cum cita caloris vicissitudine, calamitosi: nam acerbissima urina suppressio denuntiatur, atque his insudare, pestiferum. 1. Coac. aph. 8.

Significat enim inflammationem spinalis medullæ, aut membranarum ejus quæ partes vi caloris præternaturalis exardent, nativi autem caloris paupertate refrigerantur, quemadmodum fit in repentina & frequenti partium extremarum in utrumque mutatione: In empyemate etiam hoc non rarò contingit. Succedit verò urinae suppressio, quia à frequenti rigore calor vesicæ nativus

extinguitur, atque ita virtus illius expultrix labefactatur, & sensus irritationis adimitur.

A sudore horror non bonum. Aph. 4. sect. 7.

Judicatoria, quæ non judicant, mala sunt. Sic sudor die critico erumpens, si agrum non juverit, sed inde horror sequutus sit, malum est signum. Significat enim, vel humores tantum utiles vacuatos esse per sudores, & inutiles ac noxios intus manere; vel portionem tantum huiusmodi pravorum humorum per sudorem esse vacuam; reliquum verò intro recurrere, ac partes sensibiles vellicare, horroremque efficere. Indicatur itaque vel naturam esse debilem, quæ non possit materiam morbificam excutere, vel humores esse contumaces; qui naturæ conatum eludant.

Observatum est si agrotans vir semel duntaxat sternutet, quod is morbi ferocia succubiturus sit; si verò bis sternutet, profligato morbo revaliturus. Contra in scæminis, si quæ graviter habens his sternutat, funestum & exitiale; si semel sternutet, salubre signum existit. Forest. observ. 487.

Coryzas & sternutamenta in morbis pulmonum præcessisse, vel subsequi, malum. In aliis verò morbis etiam exitialibus, & sternutamenta spem solutionis adferunt. Hipp. 2. in prog. c. 16.

In phrissi, pleuritide, & peripneumonia, ex concussione ista sternutantis cerebri, lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla propterea fit materiæ morbificæ vacuatio. In aliis verò morbis causa morbifica potest dissipari, & excuti vi naturæ adversus eam motu illo violento insurgentis; ideoque sternutamentum significat naturam jam vires resumere & ad expellendum excitari, unde convalescentiæ initium conjectari licet, Gal. in comm. huius loci, sternutationem sine rheumate in declinatione, vel postquam præcessit ægritudo, semper esse bonum signum, etsi ægritudo sit periculosa, affirmat.

Mulier, quæ hystericis tenetur passionibus, aut difficulter parit, superveniens sternutatio bonum. Aph. 35.

Sternutamentum in hystericis suffocationibus, partu difficili, & secundinis retentis, convenientissimum est, ut signum, & ut causa. Ut signum, quia naturam ostendit propriarum meminisse motionum, & quæ prius torpebat, excitari & reviviscere, quandoquidem aliquam ejicit superfluitatem. Ut causa: quia vehementiore concussu atque fervore parum quidem naturam excitat, partim verò excernit quæ partibus corporis infixæ adhærent.

Bona & facilis respiratio maximam habet vim ad salutem in morbis acutis. Hipp. in prog.

Nam, ut docet Gal. in comm. bona respiratio thoracem, cor, pulmones, pleuram, diaphragma, & denique omnes partes respirationi inservientes bene valere significat, his autem bene valentibus, nullum ex morbo acuto debet timeri periculum; nisi ille malignus sit & pestilens. Febres enim huiusmodi ita sæpè per insidias corpus aggrediuntur, ut nulla in respiratione læsio appareat, quamvis in progressu lethali afficiant.

Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderit, lethale. Aph. 50. sect. 4.

Quia duo vitæ principia scilicet Cor, & Cerebrum, vehementer læsa sunt, & ad interitum consentiunt. Utrumque autem passio, nimirum delirium & difficultas spirandi, diu durare debent, ut lethalia dici possint; nam in perturbatione critica utrumque salutariter interdum contingit.

Respiratio magna & rara cum febre acuta pessima est.

Delirium enim vel præsens, vel imminens ostendit. Mens liquidem valde occupata à multitudine specierum, quæ in delirio repræsentantur, facultatem musculos thoracis moventem aliò avertit, ita ut non fiat respiratio, nisi maxima cogente necessitate, unde rara efficitur, sed raritas illa magnitudine compensatur. Eadem etiam ratione melancholici & amantes habent non rarò huiusmodi respirationem magnam & raram, quia in profundis cogitationibus defixi, obliviscuntur respirare. Huius autem respirationis magnæ & raræ periculum, in morbis acutis, colligere licet ex Hipp. 1. Epid. sect. 1. ager. 2. Ubi Silenus, qui undecima die interiit, habebat à principio & per totum, spiritum magnum & rarum. Item Ager. 11. ejusdem sect. Dromeadae conjux prima die circa hypochondrium anxiosa, horrida, inquieta, & sequentibus non dormivit, spiratio rara, magna, statim restricta, Sexta manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum,

externa

extrema frigida, deliravit, respiratio magna, rara. Paulò post convulsiones à capite incæperunt, & celeriter interiit.

Magna & frequens respiratio periculosa.

Magnum enim incendium significat & putredinem cordi partibusque vicinis proximam, quæ multa indigens ventilatione, magnam & frequentem respirationem efficit.

Parva & frequens respiratio periculosa.

Significat enim, teste Hipp. in *Epid.* organi alicujus dolorem, quòd animalis facultas, dolori providens, nolit partes illas, quæ sunt supra septum transversum, & respirationi inserviunt, plurimum dilatare, quo minus doleant, ac motu violentur. Idèd parvam efficit respirationem. Sed quia parva illa respiratio non sufficit incendio intus concepto ventilando, natura idcirco compensare cogitur quod à magnitudine detrahit. Ille autem dolor, talem respirationem efficiens producit ab inflammatione, abscessu, ulcere vel à copiosis, crudisque humoribus, quæ omnia periculum minantur.

In febribus spiritus offendens, malum, convulsionem enim significat. Apoh. 68. sect. 4.

Per spiritum offendentem intelligit respirationem interruptam seu intercissam, quæ in medio suo subsistit. Idque potest contingere tum in inspiratione, & vocatur ab Hipp. duplex intèd revocatio, veluti super inspiratio, ut frequenter pueris plorantibus contingit: tum in expiratione, sed rarius, & vocatur ab Hipp. spiritus offendens, cum ad exteriora fertur. De utroque intelligendus est hic aphorismus, quod scilicet in febribus convulsionem significet, quòd nimirum muscoli ac nervi, jam convulsioni parati, ita moveant thoracem qua dispositione insuper aucta, & plures occupante partes, manifesta convulsio hominem apprehendit.

In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria, mala. Aph. 54. sect. 6.

Hic aphor. superiori similis est in eo, quod per suspiria intelligenda sit illa respiratio interrupta & reduplicata, quæ supra fuit exposita: Nunc verò peior & lethalis ut plurimum efficitur hujusmodi respiratio, quando luctuosa est, id est, cum luctu & gemitu quodam editur. Significat enim quandam dolorosam dispositionem, vel potius humoris atrabilarii copiam, in mœrorem quandam inducens, hujusmodi etiam luctus, nolentibus ægris exprimere solet.

Nocturna dispnoea in chronico morbo hydropem minatur. Plater.

Respiratio, quæ maximè naribus editur, in qua pinnae narium moveri videntur, exitiosa.

Significat enim omnimodam virium infirmitatem. Nam progressu jam morbo, & non sufficiente ad respirationem diaphragmate, veniunt in subsidium muscoli intercostales: ac si ne hi quidem suffecerint usui, cartilagine illæ à natura diducuntur, plus aeris attrahere conante: sed frustra sit ille conatus, haud secus quàm hiatus, ut in morientibus sit.

Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat.

Ostendit enim caloris innati extinctionem, & humidi primigenii consumptionem, ab urente calore.

Pulsus magnus, vehemens, & aequalis, in quovis morbo salutis esse consuevit.

Significat enim facultatis vitalis robur, à qua reliquæ fulciuntur, ut causa morbifica facilè devinci queat.

Pulsus inconstans, inequalis, & languidus, pessimum eventum prænunciat.

Significat enim magnam pravorum humorum copiam, quæ naturam valde conturbet, unde illa inconstantia & inequalitas in pulsu. Quod si virium infirmitas adsit, qui ex languido pulsu colligitur, non poterit grave illud onus excutere.

Pulsus minutus & frequens, qualis est formicans aut unisp., lethalis.

Vires enim paulatim deficere, & in proximam ruinam delabi significant.

Pulsus intermittens seu intercidens, perniciosus.

Gal. 2. de præfag. ex pulsibus dicit, cum pulsu intermittente multos senes & pueros evadere. Juvenem verò ab eo incolumem se vidisse neminem: Et ratio hujus rei est; quia in juvenibus maximum à statu salubri recessum declarant: illi enim ob validum virium robur non nisi à fortissima causa in tales affectus incidunt, quæ difficilè superari queat, imò potius ægrotantem obruat. At senes

River. Opera Medica.

& pueri ob invalidum robur à leviori causa magis afficiuntur, quæ tamen faciliùs eliminari queat. Experientia tamen Gal. sententiæ refragari videtur, cum nullus ferè Medicorum reperiatur, qui non viderit etiam juvenes nonnullos, cum pulsu intermittente liberatos. Ut autem Gal. auctoritas defendatur, dicimus, pulsum intermittentem dupliciter fieri, vel cum æqualiter intermittit, ut scilicet inter duas intermissiones idem perpetuò sit pulsationum numerus; & ille pulsus intermittens est perpetuò lethalis, de quo Gal. sententia intelligenda est. Vel cum intermittit inæqualiter, & tunc ægri possunt liberari. Pulsus intermittens æqualiter significat constantiam causæ morbosæ, ejusque victoriam supra naturam.

In febribus pulsus, sanorum pulsibus similes, periculosi.

Nam febrem malignam & pestilentem significant, in qua sæpissimè solent contingere, ut præter experientiam docuit Gal. 2. de præfag. ex pulsib. & tales pulsus fieri vult, quòd in hujusmodi febribus præcipuè malignioribus, vel cordis substantia calidior fiat, humores autem contenti frigidiores, vel contra cordis substantia frigidior sit, humores autem calidiores; ex quibus contrarietatibus quædam veluti symmetria in pulsu exurgit. Vel certè dicamus, in principio potissimum febris malignæ & pestilentis pulsus ferè connaturales apparere, quia cor magis afficitur à veneno, quàm à calida intemperie, quæ solet efficere insignes illas in pulsibus mutationes: cum tamen in progressu morbi pulsus frequens, parvus, debilis, ac diversus apparere soleat. Vide Horstium in observat. de peste.

COROLLARIUM.

Reliqua reperantur ex Gal. luculentissimè conscripta in libro de præfagatione ex pulsibus. Sufficiat hic præcipuè & in praxi frequentiores pulsuum differentias annotasse.

Bona & laudabilis in morbis appetentia, salutaria.

Illam appetentiam bonam & laudabilem censenda est, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maximè est similis quæ quidem optima est, juxta sententiam Hippocratis aphor. 3. sect. 2. In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum. Hinc enim facultatem naturalem, & partes illi servientes, ac præcipuè ventriculum bene valere colligitur.

Dejecta omnino in morbis appetentia valde periculosa.

Magnam enim à statu naturali perversionem significat, oriturque, ut docet Gal. comm. in 3. Epid. aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hip. in 1. Epid. de tabidis, in epidemica constitutione mortuis, ait: *Cibos quosvis perpetuo fastidiebant non sitiebant.* Sic etiam Gal. in comm. in 3. Epid. multos se vidisse affirmat in quadam pestilenti constitutione, qui nihil quicquam ciborum assumebant, & de medio tollebantur: quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumpserunt, superstites fuerunt. Ita apud Hipp. 3. Epid. sect. 1. Agr. 2. Hermocrates, qui die 27. mortuus est, cibum averfabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat. Et sect. 2. ejusdem lib. Agr. 6. Eurianactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

In morbo diuturno fastidium cibi, & dejectiones sincere, malum. Hipp. Aph. 6. sect. 7.

Cibi fastidium per se ipsum pravam est signum in morbis diuturnis: (nam in iis, qui à talibus morbis sunt evasuri contrarius affectus solet accidere; vehemens scilicet ciborum appetentia) sed dejectiones sincere iis supervenientes deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per sinceras dejectiones intelligit Hip. impermixtas aquosæ humiditati quando solus humor suo tero destitutus ejicitur; sive is biliosus sit, sive melancholicus: nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem naturam humiditatem à calore febrili demonstrant.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum: & cum febre, pejus. Aph. 3. sect. 6.

Dysenteria sit ab humoribus acris intestina exulcerantibus, primum quidem summa superficie abrasa,

progressu autem temporis profundiora omnino habent & putrida ulcera, quo maximè tempore etiam ventriculus, ipsis compatiens, non bene concoquit; qua offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem ab initio nonnunquam cibum fastidientes propter malos humores fluentes ab hepate, à quibus abraduntur intestina, præsertim cum huiusmodi humores biliosam naturam obtinent: nam pars eorum superflua ad os ventriculi effertur. In longis verò difficultatibus intestinorum, cum hic casus evenit, mortem quandam ipsi advenisse ventriculo, compatiendi ratione significat, in quo omnino interiit appetentia, opus ad vitam necessarium. Si verò unà cum inappetentia febris adveniat difficultati intestinorum, est vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Fames intensa, ac bulimia in morbis, mala.

Vel enim appetitus ille depravatus sequitur evacuationes insignes, quas frustra magnis illis repletionibus refarcire conatur; vel acrimoniam caloris immensi, velut fornacis, quæ omnia alimenta subito absumit, & quasi in favillas convertit, ut in multis hæticis macilentis videre est, in quibus etiam sæpè contingit hæc bulimia, propter insignes obstructions venarum mesaraicarum, quæ impediunt chili commeatum ad hepar, unde nulla vel exigua fieri potest nutritio, quandoquidem illa chylosa materia; cum non possit præterfluere ad hepar, in intestinis corrumpitur, & per alvum excernitur, unde fit ut hæticis huiusmodi perpetuò & immedicabili alvi fluxu teneantur. Idèò partes suo genio defraudatæ, perpetuò trahunt alimentum ab hepate, hepar verò à ventriculo, ex qua tractione fit continuò in ventriculo, & præcipuè in orificio illius superiori illa divulsio, quam fames necessariò consequitur. Vel etiam appetitus ille intensus dependet ab humoribus acidis, ventriculi orificio affixis, qui perpetuò vellicant illam partem exquisitiori sensu præditam. Hæc igitur fames immensa, ut est rara & portentosa in morbis, sic nihil boni indicare potest, ut est *Aph. 4. sect. 2. Non satietas, non fames, non aliud quisquam, quod modum naturæ excesserit, bonum.* Nam perpetuo nimia illa ciborum ingestio causa existit pessimorum excrementorum, quæ in ægrotantibus colliguntur, ut est *Aphor. 17. sect. 2. Ubi cibus præter naturam ingestus est, ibi morum facit.* Et ut habetur *Aph. 8. & 11. sect. 2. Comedentes, & nihil proficientes, malo sunt loco.*

Depravata appetentia, quæ pica seu malacia dicitur, in morbis chronicis, mala.

Huiusmodi appetitus qui ad absurda aut aliena fertur, gravidis familiaris est, ob suppressionem mensium, quæ pravorum excrementorum multitudinem colligit, eorumque refluxum ad ventriculum parit; & in his non est valdè periculosus, quia partu omnia illa recrementa expurgantur. At in morbis chronicis pessimus habetur, tam ratione causæ quam signi; dum enim se ingurgitant caeochymis istis cibis, causæ morbificæ multiplicantur, & denotat eversionem temperamenti partium & humorum, propter quam similia illi expetere solent. Sapienter itaque dixit Hipp. *Aph. 38. sect. 2. paulò quidem deteriore cibum, valdè expetitur, agro quandoque concedendum, sed cum ea moderatione, ut non possit ratione quantitatis aut qualitatis graviolem illi noxam asferre.*

Sitis præter rationem soluta in morbis acutis, malum. Hipp. 1. prorrh.

Si enim non sit causa aliqua sitim sedans, ut fluxio pituitosa à capite, quæ ventriculum irriget; vel caloris nativi extinctionem significat, vel errorem mentis. Non minus enim iis, qui sitiunt, & sitim non sentiunt, qui dolent & dolorem non sentiunt, mens ægrotare solet. Hoc theorema confirmatur historiis supra propositis, in dejectæ appetentiæ explicatione.

Sitis inexhausta, quæ nullo potu expleri potest, mala.

Summam enim indicat dyscrasiam, & intensissimum partium internarum incendium, aut humidi primigenii consumptionem. Sic apud Hipp. in 2. *Epid. Agr. 1. Philiscus inter alia symptomata valdè siticulosus erat, & sexta die obiit.* Ita & 3. *Epid. sect. 3. Agr. 3. Pythion toto morbi decursu ingenti siti torquebatur, & decima interiit.*

Depravata admodum sitis, quæ circa liquores absurdos & parvi minimè idoneos versatur, mala.

Nonnulli ægrotantes reperiuntur, qui neque aqua, neque syrupo, aut vino diluto, vel simili liquore consueto recreantur, sed alienam potionem expetunt, quæ parum naturæ & morbo consentanea est v. g. qui acetum, aut succum limonum, aut aquam vitæ, aut aliam quempiam liquorem potui parum idoneum bibere desiderant. At qui ita affecti sunt, in magno versantur vitæ periculo, quia natura tantum jam à suo limite recessit, ut non possit deinceps ad convenientem statum revocari.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. 1. Coac. aph. 47.

Fit enim ille singultus ab humoribus acerbis & malignis, tunicam stomachi inferiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 1. *Epid. sect. Agr. 11. mulier, quæ in mendacium foro habitabat, die duodecima frequentes singultus patiebatur, & decima quarta interiit.* Observavit Platerus, in febribus ardentibus supervenientem singultum, & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium; at in semitertiana febre eundem vidit non lethalem. Idem in dysenteria lethalem esse observavit.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Aph. 3. sect. 7.

Duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent; idèò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri vel ventriculi denunciant: quæ inflammatio non modo ipsius singultus ac ruboris oculorum causa sit, sed & vomitus. Si enim vomitus ciceretur ab acerbis humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus, expulsis per vomitum illis humoribus, cessaret vomitus & singultus, nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cum vomitus non solum non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, oculorum ruborem pendere ab inflammatione cerebri, vel ventriculi. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & effundit in extimam tunicam oculi, quam adnatam vocant, unde oculorum rubor: cui ventriculus consentiens per nervos qui à sexta conjugatione in ejus os feruntur, ab ea cerebri inflammatione facillè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & unà cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos propter maximum consensum, qui inter istas partes intercedit, quem facillè ostendunt suffusionum initia, imaginum ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiatò ventriculo contingunt. Unde merito Hipp. in libro de locis in homine, dixit à vomitu oculos maximè lædi. Hujus singultus vomitui succedentis exemplum habemus in historia supra citata mulieris, quæ in mendacium foro habitabat, in qua ventriculi inflammationem ex pravorum humorum affluxu in illam partem fuisse genitam, verisimile est: nam octava die vomuit biliosa, exigua, subflava; nona vomuit exigua, biliosa; undecima vomuit virulenta biliosa, superriguit non multo post, extrema frigida, ad vespèram sudor, rigor; vomuit multa; noctem laboriosè. Duodecima vomuit multa nigra, graveolentia, singultus multus, sitis, laboriosè: decimaquarta mortua est.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Aph. 17. sect. 7.

Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. in comm. hujus *Aphorismi*, quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, ac singultum inducat. Imò verò affluente materia nonnunquam inflammatio, aut erysipelas in ventriculo gignitur; sin minus, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur.

In diuturnis levitatibus intestinorum superveniens ructus acidus, qui prius non erat, signum bonum. Ructus. Aph. 1. sect. 6.

Lyenteria fit ut plurimum à frigida ventriculi intemperie, qua coctio ventriculi aboletur, & alimenta neque colore, neque odore, neque alia quavis qualitate mutata celeriter excernuntur. Si verò in huiusmodi lyenteria jamdiu contracta ructus acidus superveniat, qui prius non extiterit, bonum erit signum. Hinc enim

enim apparebit, intemperiem jam incipere restitui, caloremque nativum iterum excitari, qui per talem lyenteriam adeo debilitatus erat, ut ne tentaret quidem alimentum mutare. Licet enim ructus acidus insignem significet ventriculi refrigerationem; tamen flatus aliquos etsi acidus elevare, minoris perfrigerationis est, quam omnino nihil.

Quibus in febribus, aut aliis morbis voluntarie illacrymant oculi nihil absurdi est; quibus vero non voluntarie, absurdus. Aph. 52. sect. 4.

Lacrymæ voluntariæ dicuntur quæ à causa manifesta & externa, puta tristitia & mœrore, imò interdum lætitia excitantur, & in iis nihil periculi. Involuntariæ vero vel sunt ab inflammatione oculorum, aut acri in eisdem fluxione, & in iis etiam nihil est periculi: vel sunt à perturbatione critica, & crisin per hæmorrhagiam præcipue præfagiunt, quæ etiam nullum minantur periculum: & tales cognoscuntur ex præcedentibus concoctionis signis, & pravorum symptomatum carentia; vel denique oriuntur ex resoluta virtute retentrice, quæ est in cantho, & cæteris oculi partibus, & illæ sunt exitiosæ, de quibus loquitur Hipp. in hac aphor. & à reliquis discernuntur ex oculorum cavitare & extenuatione, aliisque symptomatis, quæ ipsa necessariò comitantur.

In gravi capitis affectu, si pus ex naribus effluat, solutio fit.

Hoc theorema desumptum est ab Hipp. Aph. 10. sect. 6. *Dolenti capite & valde sonanti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per aures, aut per os, aut per nares, solvit morbum.* Hi enim sunt ductus & meatus ordinarii, per quos cerebrum sese exonerare solet. At præcipua atque gravissima cerebri affectio est inflammatio, quæ si ad supurationem veniat, & pus per aures, quæ magis ordinaria in hoc casu via est, vacuatur, fit morbi solutio.

In puerulis humiditates per aures diu effluentes, salutaris.

Hujusmodi humiditates pueris familiares sunt, Aph. 24. sect. 2. & salutaris: qui in illa ætate cerebrum humidissimum & excrementis scatens, salutariter sese non solum per aures sed etiam per alios ductus expurgat.

Aurium sordes, quæ natura sua flavæ, & amaræ existunt, dulcescere, aut colorem mutare, pessimum. Hipp. 6. Epid.

Galen. in comment. dicit, illud accidere per colligationem cerebri in febre acuta. Vel dicere possumus, quod debilitato valde calore nativo, profluant aquosæ illæ humiditates, quæ in cerebro continebantur, sordibusque illis permixtæ, illarum saporem & colorem immutent.

Sanguis bene ac largiter fluens è naribus die critico, salutaris.

Fit enim tunc temporis illa evacuatio à natura bene operante, & causam morbificam expellente. Sed diligenter advertendum est, utrum præcesserint signa concoctionis, & nulla in morbo lateat malignitas: siquidem in morbis malignis hujusmodi hæmorrhagia sæpe solet inutiliter contingere.

Hæmorrhagia nimis copiosa & vehementes, pessima: nam ad convulsionem deferunt.

Fit enim aliquando, ut natura copia sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat: quam Medici sæpe cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi, mala.

Quia in principio morbi nulla evacuatio potest esse critica, sed merè symptomatice est: non tamen idcirco lethalis est, sed tantum inutilis & nihil ægro conferens: quemadmodum contigit Pericli in 3. Epid. sect. 2. Aegr. 6. cui prima die sanguis fluxit ex sinistro, postea vero febris multum intensa est, & perseveravit usque ad quartum diem, in quo per copiosum calidum sudorem judicatus est.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affecta accidit, bona: contra vero, mala.

In hepatis inflammatione hæmorrhagia critica salutaris est, sed hanc debet habere conditionem, ut per dextram narem sanguis evacuetur; si enim per sinistram effluat, non servabit rectitudinem tantopere laudatam ab Hippocrate, & ostendit naturam perturbatam præpostere operari. Sic in lienis inflammatione sanguis per sinistram narem debet effluere, non vero per dextram.

River. Opera Medica.

Stilla sanguinis pauca per nares effluentes, mala.

Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia: siquidem coctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Adde quod nulla apparente stilla, materiæ benignitas eluceat, quæ inepta est ante tempus naturam irritare. Sic apud Hipp. 1. Epid. Aegr. 1. Philisco quinta die parum è naribus stillavit, sincerum, & sexta die obiit. Aegr. undecima ejusdem sectionis. Dromedæ conjugi quarta die distillarunt pauca è naribus, sexta vero interiit. Non tamen ea hoc signo mors absolute conjicienda est, nam in 3. Epid. sect. 1. aegr. 3. in eo qui decumbebat in Dealcis horto, secunda die ex nare sinistra paucus & sincerus effluxit sanguis, quadragesima die judicatus est. Attamen gravissimo morbo conflictatus est; ut ex tota historia apparet, ideoque si non mortem, saltem maximum vitæ periculum portendit hujusmodi stilla sanguinis, si aliis pravis symptomatis adjungatur. Nam hoc etiam advertendum est, quod videlicet exigua sanguinis excretio die judice apparens, sine gravioribus signis vel antecedentibus, vel subsequenter, tantum abest, ut periculosa sit, quin potius crisin per eandem viam adfuturam denuntiet: ut Metoni accidit in 1. Epid. sect. 1. Aegr. 7. cui quarta die, non prægressis gravioribus symptomatis fluxit è dextra nari sanguis bis, parum: quinta fluxit largius ex sinistra, sincerum, sudavit judicatus est, & cum recidivam passus esset, sanguine iterum ac sæpe profluente, liberatus est.

Sputa alba, levia, aqualia, non admodum tenuia, vel crassa, quæve promptè facillèque excernuntur, & sine dolore ullo vehementi aut multa tussi, salutaria.

Significant enim, naturam materiæ morbificæ dominari; eamque laudabiliter concoquere, & concoctam sufficienter excernere. Dictæ enim qualitates, in sputo apparentes, optimæ concoctionis indicia sunt.

Sputum statim initio morbi pectoris aut pulmonis apparens, bonum, Aph. 12. sect. 1.

Significat enim concoctionis rudimentum: quod si statim ab initio morbi fiat, sperandum est, brevi tempore morbum solutum iri.

Sputum leviter rubescens ex sanguine & pituita permixtione, salutare.

In pleuritide hæc sputa rejiciuntur, cum natura materiam morbificam aggreditur: hanc etenim paulatim attenuat & liquat, ac proinde laxatis viis, quo vapor exhalet, tenuior pars & vicina vaporis, per raritatem pororum elabatur in interna ac vicina spatia, ac pituitæ permiscetur, unde tussi sublata, & sputo excluso, vitium coctionis demonstratur, ac proinde Gal. comment. in 6. Epid. has mitissimas pleuritides esse statuit.

Sputum flavum pauco permixtum sanguine, in pectoris aut pulmonis inflammationibus, ineunte morbo editum, salutare est, multumque confert; septimum vero diem agentis, aut provectoribus, securitatis minus est. Hipp. in Coac. & progn.

In inflammationibus, quæ à bile & sanguine producuntur, hujusmodi sputa solent contingere: quæ si ab initio morbi appareant, ostendunt naturam partem oneris deponere; unde laxitas in parte & doloris remissio exoritur, ac proinde sanationis initio. At si provento jam morbo, id est, septimo vel undecimo die tantum hoc sputum appareat, minus securitatis est; quandoquidem facultates ad anacatharsin necessariæ à morbo magis opprimuntur, quo minus laudabiles operationes ex iis sperare possimus: tum materia morbifica magis rebellis est, cujus ne tenuior quidem pars, & magis obediens, primis diebus potuit educi: tum mora diuturniori in partis substantiam penitus defixa est, ut ægrius multò possit eradicari.

Omnia sputa mala sunt, quæ dolorem non sedant. Hipp. in prognost.

Omnes evacuationes bonæ vel malæ censentur ex conferentia, quæ ex iis ægrotanti accidit. Si ergo ex anacatharsi nullum doloris levamen accadat, mala sine dubio censenda est. Aut enim materia, quæ morbum immediatè producit, non ejicitur, aut si quædam portio illius evacuetur nova aliunde suppetit, quæ morbi imminutionem impedit.

Sputa pauca etsi concocta, si non pro ratione morbi excernantur, mala.

Quia nihil paucum criticum est, nec aliquod levamen afferre potest. Idem ab huiusmodi sputis timendum esse in peripneumonia nos docuit Hipp. in Coac. qualia fuere in uxore Euxeni ab Hipp. observata 7. Epid. quæ ex eo morbo interiit.

Nihil omnino exspuere in pleuritide aut peripneumonia, progressu jam morbo, exitiosum.

Quamvis in principio nihil excernatur, non adeo periculosum est; sed si in augmento vel statu sputum non appareat, summam morbi cruditatem significat, & inflammationem contumacem ac concoctu difficilem ostendit. Hinc Hipp. in Coac. siccas pleuritides, in quibus nihil expuitur, merito fecit periculosissimas; & Gal. 2. de Crisibus, c. 1. Cum passio, inquit, exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in sese universum fluxum cohibuerit, tum facit morbos lethales. Et in libro de totius morbi temporibus, nihil omnino exspuere cum ingenti dolore, & spirandi difficultate, esse exitiale statuit.

Si sputum, postquam apparuerit, supprimatur, & plenus pulmo ferueat in gutture, ac stertorem, ebullitionemque patiatur; omnino lethale.

Vel enim significat maximam inflammationem, quæ sputum exurendo tam viscidum efficiat, ut nequeat expectorari; sed bronchiis pulmonum adhærens, eaque obstruens, suffocationem inducat; vel ostendit virium exsolutionem, quæ non posset anacatharsin promovere, unde fit, ut omnes, qui ex pleuritide vel peripneumonia moriuntur, jam morti proximi huiusmodi stertorem patiantur. Huiusmodi stertorem observavit Hipp. 7. Epid. in Metone, de quo ait, *Arteria subsiliebat cum stertore*; & de uxore Theodori: *Arteria & pectoris stridula quedam asperitas, strepitus, & fluctuatio puris*; & de uxore Polychratis: *intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & ἀπὸ τοῦ*, vel ut tradunt interpretes, *asperitas rancida*. In quibus & multis aliis, qui in eodem libro recensentur, illud symptoma partim in naturæ impotentiam, partim in multitudinem aut lentorem puris, pituitæ, aut alterius humoris fuerat referendum. At licet perpetuè quidem malum sit, & summopere timendum; summe tamen perniciosum est post morbi principium, præ languidis viribus redditis. Id enim ostendit, præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere, sed suffocari; quod etiam indicabunt alia signa exitialia, quæ cum isto copulata necessariò apparebunt. In principio verò nonnumquam fit, ut præ copia humoris, & lentore ejusdem, ferueat in gutture, quo humore postea concocto, & per sputum purgato, cessat illa ebullitio. Tale verò non esse perniciosum ex eo dignoscitur, quod unà adsint alia signa bona, & nullum perniciosum, ut in Pistrato contigit, de quo ait Hippoc. 7. Epid. stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor evasit. Denique in asthmaticorum paroxysmis huiusmodi stertor, isque valde intensus cum sibilo solet contingere sine ullo periculo: quod diligenter annotandum est, ne in prognostico decipiamur.

Sputa alba & merè pituitosa, in pleuritide & peripneumonia, mala.

Huiusmodi sputa incautos Medicos possunt decipere, quandoquidem in iis, quæ in statu naturali excernuntur, admodum similia cum sint salutem prima fronte videntur polliceri. Attamen admodum mala sunt, quia ostendunt nihil humoris, inflammationem facientis, expurgari; propterea & morbum crudissimum, & summè perniciosum demonstrant. Quod Hipp. observavit 7. Epid. in uxore Euxeni, quæ pleuritica obiit, ea enim per sputum pauca candida, & tenuia excernebat.

Sputa flava, pallida, aut rufa in sanis apparentia, si ve amara illa sint: si ve dulcia phthisin adfuturam, & inde mortem prænuntiant.

Huiusmodi enim colores bilem in pulmonibus delitescentem significant, quæ quidem in sputo amarorem magna ex parte interdum deposuit, sed ob pituitæ permutationem & dulcedinem ejus acrimonia retunditur. In quo medicos errare ac decipi facile est, qui biliosum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscunt ex eo, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel rufa appareant, minimè acria, vel amara observent. In iis tamen ægrotantibus, exelsis pulmonibus, cruenta sputa vel purulenta postea redduntur, atque inde tabes. De his loquitur Gal. 4. de loc. affect. cap. 9. insigni contextu, & ita ad hanc rem conducente, ut illius verba huc merito transferenda sint. *Quidam, inquit, humorem repente exspuit, liquide*

bili in colore perquam similem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, ac nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exspuit; deinde levi oborta febricula, tabescere incipit, adeo ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem rejecit, atque sic acuta febre magis consumebatur: ac iterum atque iterum plus exspuebat, adeo ut magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis crescente febre, ac resolutis viribus, eorum qui tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere morbo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem. Igitur qui primus nobis accurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessimè affici visus est. Alterum verò cum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, presenti medicamento succurrere tentavimus, ac multò magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus: neque alius post alios servari potuit, cum enim jam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebant. Hæc Gal. Cæterum mirum est cur sputis flavis aut pallidis apparentibus, acris, amaro, aut falso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur. Hoc verò fit, quod pituitosi humoris mixtione in ipsis sapor facilius quam calor occultetur, quæ quidem pituita in bronchiis pulmonum continetur, ibidemque cum bile permiscetur; at bilis in pulmonibus colligitur tam acris & copiosa, ut eos exedat, putrefaciat, & ad tabem perducatur.

A sanguinis sputo puris sputum, à puris sputo tabes: cum vero sputum supprimitur, moriuntur. Aph. 15. & 16. sect. 7.

Non ab omni sanguinis sputo puris sputum consequitur; nam & è cerebro, & è gingivis, & è gutture sanguis educitur sine noxa. Imò nec à sputo sanguinis quod in pleuritide & peripneumonia contingit, puris sputum necessariò generatur; sed de illo tantum sputo sanguinis intelligendus est hic aphorismus, quod à pulmone procedit, per erosionem illius partis, aut ruptionem alicujus venæ, per illius substantiam dispersæ. Huic enim sanguinis sputo puris sputum, & tabes, & mors necessariò succedunt. Huiusmodi autem sputum, quod in puris sputum degenerat, à prædictis distinguitur, quod in eo spumosos ac valde floridus sanguis per tussim excernatur; quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur.

Sputa viridia, æruginosa, livida, nigra, sincera, vel fetida, mala.

Virida & æruginosa magnum caloris incendium, & bilis æruginosæ copiam significant. Livida, aut ab atra bile, aut à caloris extinctione fiunt. Nigra fiunt ab iisdem causis, sed multò potentioribus; nam & major adustio, & refrigeratio, seu caloris extinctio, ex livore nigredinem conciliat. Sincera sputa ea dicuntur quæ fiunt ab unico humore puro & impermixto, suoque ferro destituto, quod serum à calore consumptum est. Fetida ingentem putredinem in partibus spiritalibus conceptam significant. Illa igitur omnia sputorum genera esse valde mala, eorum causæ jam recensitæ satis superque indicant.

Sputa admodum crassa, viscida, & glutinosa, in pleuritide vel peripneumonia, mala.

Quia significant magnum incendium & ardorem intus delitescentem, qui materiam istam valde incrassat, & viscidam reddit, ut difficillimè possit purgari, necnon cum tussi molesta & laboriosa excreatione; quæ plus affert detrimenti, quam emolumenti.

Sputa viscida & glutinosa cum raucedine, pessima. 1. Coac. cap. 16.

Simpliciter viscida & glutinosa mala sunt, ut in præcedenti theoremate dictum est. At si huiusmodi sputa raucitatem inducant; ostenditur visciditati junctam esse acrimoniam, quæ materiam exasperando huiusmodi raucitatem inducat. Quanto igitur deterior est materia, tanto deteriorem affectum producit; atque adeo quicumque pleurici & peripneumonici huiusmodi sputum cum raucedine emittunt, lethaliter laborant. In aliis verò qui hisce affectibus non tenentur, talia sputa cum raucedine glutinosa & saluginosa phthisin prænuntiant.

Sputum rotundum, aut grandinis formam referens, exitiosum.

Primum enim sputum rotundum necessariò crassum & viscidum est, atque ea ratione vitiosum, ut jam annotavi-

tavimus. Imò verò incoctibilem arguit materiam, quæ ad uktionem deducta, crassior & viscosior reddita, hanc figuram nacta est. Idè quicunque pleuritici, vel peripneumonici hujusmodi sputa rejiciunt, brevi moriuntur. Tum etiam sine morbo præsentis tale sputum phthisin prænuntiat, ut testatur Gal. *comm. in 6. Epid.* ubi refert, se hujusmodi sputum in quibusdam febre vacantibus vidisse, qui per longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur: attamen isti omnes postea phthisici contabuerunt. Illa verò sputa, quæ grandinis granis similia sunt, quia rotundi solidiorem consistentiam nanciscuntur, idè à majori pulmonis calore fiunt, & certius phthisin prænuntiant. Ita Gal. 4. *de locis affectis*, cap. 9. Historia luculenta hujusmodi sputorum periculum ostendit his verbis: *Præterea alium hujusmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum, lentumque pus exspuens, frustum quoddam parvo grandinis grano haud ab simile excreavit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non adeò multo post aliud quoque attulit; unde conjeci lentum illum humorem, & quem antea exspuere solebat, siccatum induratumque ad hujusmodi substantiam pervenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod astmaticis auxiliatur atque ita factum est, ut minorem exspueret grandinem atque longiori quàm antea intervallo; neque pluribus deinceps annis adeò mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Caterum grandines ipsa magna ex parte erui magnitudinem æquabant. quamvis interdum majores esse, interdum minores viderentur. Atque alios quoque similiter quidem exspuere, sed nihilominus multos in annos vitam extendere vidimus, quorum alii aliam ob causam; alii verò ob spiritalium instrumentorum affectum mortui sunt, quamvis nihil cruoris excrearent.*

Qui suffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui sunt, non referuntur in vitam, quibus spuma circa os apparet. Aph. 43. sect. 3.

Spuma generatur vel à vehementi calore, multos vapores excitante, eosque cum saliva permiscente, ut videre est in iis, quæ igni apposita fervent, & bulliendo spumam emittunt; vel fit à motu violento, qui eodem modo flatus cum aquosa substantia permiscet, ut patet in albumine ovi diutius agitato, & in mari ventis vehementer commoto. Qui igitur ex vehementi ira, aut cursu, vel exercitatione violenta incandescunt, ii possunt habere spumam in ore sine periculo; quia excitatur à causa procatactica. Ita etiam epileptici circa finem accessionis sumptam emittunt ex ore, ob motum illum violentum & convulsorium, quia attenuat exagitando, dissolvitque materiam illam pituitosam in cerebro contentam, à qua paroxysmus ille excitabatur: idè nullum etiam in ea periculum, quia fit materiæ morbificæ exclusionem. At in iis, qui suffocantur, sive illud laqueo fiat, sive demersione in aqua, à gravi angina, vel apoplexia, spuma in ore apparens pessimum est signum, & proximam mortem ostendit; significat enim extremum naturæ conatum, fuligines in pulmone contentas magna vi excludere conantis, cum quibus etiam aliquid propriæ ipsius pulmonis humiditatis exprimit, & cum dictis fuliginibus permiscet. Cum his confert Theatrum Tabidorum Bennetti.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valde crassus est, nec admodum copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus.

Talis enim vomitus non solum in substantia, sed etiam in quantitate & qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi: Si autem quantitate & consistentia mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebunt.

Vomitus biliosus aut pituitosus die critico erumpentes, boni.

Non solum vomitus permixti ex utroque humore boni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Sic in biliosis febribus bilis criticè erumpens, aut pituita, in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo atque profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. Aph. 15. sect. 6.

Fit enim revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem, & illa revulsio ostendit naturam resciri, ac vires resumere. Ut enim Medicus facit, eorum quæ in

River. Opera Medica.

partem aliquam fluunt, retractionem; ita natura facit, cum prævalere incipit, repulsionem: ut cum ex surditate facit dejectiones biliosas, ita etiam ex profluvio ventris vomitum. Nimirum cum intestina laborarent fluxione, potentis naturæ indicium est, id quod in intestina malè affecturum influebat, aliam in partem repellere.

Sanguinem supernè efferri, qualiscunque sit, malum, Aph. 25. sect. 4.

Sanguis, qui per vomitum rejicitur, à ventriculo vel hepate proficiscitur, & alicujus venæ apertionem, ruptionem, aut erosionem in iisdem partibus significat. Idè talis vomitus malus censendus est. Et de eo loquitur Hippoc. *in hoc aph.* Tum etiam de sanguine, qui rejicitur per rissim, & à thorace vel pulmone educitur. *Advertendum tamen est*, cruentam vomitionem aliquando bonam salubremque existere, si nimirum criticè perficiatur, quamvis hoc valde raro contingat. Hoc tamen testatur Gal. 7. *meth. c. 11. 3. de sympt. caus. cap. 2. & 5. de locis affectis*, cap. 7. & nos vidimus aliquando pleuritidem, in juvene robusto, per sanguinis vomitum die septimo perfectè & salubriter judicatam. Alium etiam vidimus, qui longo morbo detentus, & velut tabe confectus, cum difficultate spirandi, oborto repente vomitu copioso sanguinis attri, fuit liberatus. Hic igitur aphorismus ita distinguendus est, quod videlicet sanguinis vomitus perseverans & frequenter repetens, malus sit: si verò semel tantum accadat, nec iterum revertatur, eumque morbi alicujus solutio consequatur, bonus sine dubio censendus est.

Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus.

Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit, sed quæ ita vacuantur omnia, significant aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat; sed ex ea aliquid symptomaticè affundat; vel naturæ imbecillitatem quæ superflua expellere frustra nitatur.

Quantitas.

Vomitus variegati, ex multis humoribus constantes, mali.

Significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quo difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare gravissimum efficitur; quanto difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores, præter naturæ modum existentes, concoquere & edomare; Præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnae, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Qualitas.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fetidus, lethalis.

Significat enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæc omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere: his verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura non possit diu consistere. Vomitus æruginosi exemplum habetur apud Hipp. 3. *Epid. sect. 2. agr. 4.* Ubi Philistes prima die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa multa. Quinta manè extinctus est. Tum etiam *sect. 3. ejusdem libri Agr. 4.* ubi phreniticus, qui prima decubuit, vomuit æruginosa multa, tenuia: quarta mortuus est. Nigræ verò vomitionis exemplum habemus in 1. *Epid. agr. 12.* qui de octava circa vespem vomuit nigra, pauca, biliosa, & undecima obiit. Attamen objici potest, anceps esse hujusmodi signum, quia Epicratis uxor, ut habetur in 1. *Epid. Agr. 5.* vigesima die vomuit biliosa, pauca, nigra, & judicata est perfectè sine febre, octuagesima. *Respondendum est*, eum morbum fuisse adeò gravem, & adeò levis comitatum symptomatis, ut mirum sit quomodo ex eo ægrotans potuerit evadere, cum octuaginta dies eam occupaverit. At interdum contingit, ut quidam morbi etiam lethaliissimi præter Medicorum spem feliciter terminentur, qui tamen judicia artis nequaquam debilitant, sed censenda sunt ex iis, quæ ut plurimum contingunt, non autem semper aut necessariò. Præterea hoc etiam annotandum est, prave hujusmodi humores certè interdum excerni, quamvis rarissimè hoc contingat. Denique fœtidi vomitus cum aliis pravis qualitatibus conjuncti, exemplum habemus in 1. *Epid. sect. 2. agr. 12.* Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die octava & nona vomuit exigua biliosa; undecima vomuit virulenta biliosa: duodecima & decimatertia vomuit multa, nigra, graveolentia; decimaquarta mortua est.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus, mali. 11. Prorrhet.

Nam humor sincerus non solum crudus est, sed etiam incoctilis, quippe qui excludat, tum actum coctionis, tum potestatem, Hippocr. *ἀπυρρον* vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est, Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & serosa parte, ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura nostra invincibile.

Morbis quibuscumque incipientibus, si atra bilis vel superne vel inferne exierit, lethale. Aph. 22, sect. 4.

Talis excretio lethalis est, ut signum, & ut causa, Nihil enim ineunte morbo salutariter potest excerni, malaque est cujusvis humoris à corpore evacuatio, quæ fit ante coctionis signa. Indicium enim est, causam valde movere aut gravare, aut omnino facultatem languere; cum naturæ œconomia hoc modo conturbetur, quæ primum concoquit, deinde secernit ac separat inutilia ab utilibus, postremo excernit. At cum materia peccans & hoc modo natura conturbans deterrima est, lethaliter affici ægrotantem arbitrandum est. Verum si in progressu morbi atra bilis excernatur, poterit aliquando bona esse illius evacuatio, si nimirum concoctionis signa simul apparuerint.

Quibuscumque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, atra bilis, aut veluti sanguis niger per inferiora subsederit, postmodum moriuntur. Aph. 23, sect. 4.

Extenuatio magna debilitatem significat; talis dejectio magnum morbum, qui ægrum valde debilem citò interimit. Quando igitur ita extenuatis talis vacuatio contingit, significat naturam omnino prostratam humores illos amplius continere non posse, sed veluti laxatis habenis, per inferiora demittere.

Dejectiones sincere in morbis acutis, pessima.

Sinceras dejectiones appellavit Hippocr. (ut docet Gal. in aph. 6, sect. 7.) quæ impermixtæ sunt aquosæ humiditati, quando solus humor, qui vacuatur, dejectur; sive sit biliosus, sive melancholicus, sive porri colorem præ se ferat, sive bilis, quæ æruginosa nominatur. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem naturam humiditatem à calore febrili demonstrant; unde maximum imminet vitæ periculum. Sic apud Hipp. Epid. Agr. 1. Sileno prima die biliosa; sincera, spumosa, saturata multa prodierunt; quinta dejectiones sincere, biliosæ, leves, pingues; undecima interiit. Eiusmodi etiam sincere dejectiones in Eurynactis filia, Pæro Pythione, & aliis contigerunt, qui lethalibus morbis confitebantur.

Pingues & viscosæ dejectiones, lethales.

Pingues in acutis dejectiones fiunt, ut docet Gal. comm. in text. 22. lib. 2. prorrh. quoties pinguedo ab igneo calore absumitur. At ubi etiam viscosæ sunt, significant non solum pinguedinem colligari, sed etiam solidas corporis partes, unde necessario contabescunt. At verò quia dejectiones pingues & viscosæ interdum generantur ex alimentis pinguibus & lentis, tum etiam à pituita multo calore viscosa reddita; ita invicem distinguendæ sunt, ut nimirum quæ ab alimentis aut pituita copiosiores sint, & minime fœtidæ; quæ verò à colligatione, paucae sint & graveolentes. Et graveolentia imprimis, ut Gal. docet, colligationis indicium est. Hæ igitur pingues dejectiones magnum incendium significant, & certum exitum, si aliquod ex pravis indiciis simul illuxerit, atque adeò si morbus magnus, vehemensque fuerit, veluti in minori morbo longitudinem pro exitu præmonstrabunt, cujusmodi in eo, qui in Dealcis orto habitabat, Hipp. observavit, de quo ait, sexto die dejectiones fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, graveolentes, qui die tantum quadragesimo fuit judicatus. Verum hæ non colligatione partium solidarum factæ fuerunt, sed à pinguetudine, & ab humoribus viscidis putrefactis, quandoquidem ex multa extiterunt. Quæ verò etiam solida partium substantia tabescente sunt, prorsus exitiales existunt, quales in Sileno observavit Hippocr. & nos in precedenti theoremate notavimus.

Spumose dejectiones in febribus acutis, mala.

Illæ enim aut caloris incendium significant, quo excrementa fervescunt spumam contrahunt, ut in lebere

præ copia caloris fit; aut flatuosum spiritum humori commixtum, ut videre est in spumis maris incumbentibus ventis. Utrumque autem malum est, quia illud calorem arguit colligantem, hoc verò inæqualem perturbationem, Pejores tamen sunt, quæ caloris incendium colligans denotant, & cognoscuntur ex acuta febre; & ab excrementis calidioribus spumosis redditis, tum etiam quod sincera spectentur. De his legitur 2. Prorrhet. *In biliosis sincerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala.* Quæ verò ex spiritus flatuosi commixtione sunt, malæ etiam sunt, quia in excrementis cruditate significant.

In morbis acutis, si ea quæ assumuntur, inalterata rejiciantur, lethale est.

Hujusmodi lienteria abolitas in ventriculo functiones naturales ostendit, propter maximam caloris nativi exsolutionem, quæ proximam mortem denuntiat; ut videre est apud Hippocr. in 3. Epid. sect. 3. Agr. 15. in Dealcis uxore; cui accidit die decima septima ab alvo irritatio turbulenta, deinde ipsæ portiones exhibant; & vigesima prima interiit.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quam mortuos; potissimum si soli & sine stercore exeant.

Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant, mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi cum excrementis exeuntes; & jam coctione apparente, bonum.

Ostenditur enim tunc naturam excrementis dominari, sique sæpius post dysenteriam.

Copiosior alvi dejectio in qualibet morbo, mala. At si cum ventre subhumido & crescente efferatur, pessima.

Alvi fluxus copiosior vires maximè resolvit, & naturam prostrat, ut in 2. progn. Hipp. habet. At si universim & sæpe dejectiatur, periculum imminet animæ defectionis; quod etiam confirmat in Coacis prænot. his verbis: *Liquida dejectio, & confertim semelque effluens, paulatim, mala; altera enim vigilat, & altera exsolutionem invehit.* At verò si copiosa dejectio cum ventre tumido conjuncta sit, significat magnam caloris nativi exsolutionem, unde cruditates & flatus multi generantur, quibus venter intumescit.

Paucae dejectiones, vel quæ statim ubi incæperint, sistuntur, mala.

Omnes excretiones paucas inutiles esse, alibi demonstratum est, tum quòd ad morbi causam tollendam non sufficiant, nam etiam, quòd vel humorum multitudinem vires opprimant, vel earundem imbecillitatem significant. At si alvi fluxus statim ubi incæperit, cohibeatur, significat pravos humores, qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferre possint. De his loquitur Hippocrates in 7. Epid. his verbis: *Ventres, etsi fortè humectati essent, statim maligno modo sistebantur.* Hinc non absumili ratione diarrhææ & dysenterix, quæ subito cohibentur, maximum vitæ periculum ægris asferre solent.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala.

Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam coegit ad præcocem istam diarrhæam. Sic apud Hip. 3. Epid. sect. 2. Agr. 8. in adolescente, qui decumbebat in mendacium foro, cui prima die venter turbatus est biliosis, tenuibus multis; secunda dejectiones plures, intempestiviores, septima mortuus est, Agr. 10. ejusdem sect. Muliers, quæ circa Pantimedem, prima die alvus turbata tenuibus multis, crudis; secunda ab alvo multa, septima obiit, alvus semper humida dejectionibus multis, tenuibus, crudis.

Pleuritide & peripneumonia correpto, alvi profluvium adveniens, malum. aph. 16, sect. 7.

Cum instrumenta respirationi inservientia vehementer afficiuntur, hepar & ventriculus in consensum trahuntur, eisque labefactatis contingit alvi fluxus, qui ea ratione lethalis esse consuevit. Ideò ut verum sit hoc prognosticum, pleuritis aut peripneumonia debet esse gravissima. Quod innuit Hip. (docente Gal. in comm. hujus aphor.) cum non simpliciter dixit, in pleuritide aut peripneumonia alvum turbatam esse, malum signum; sed adjecit, *correpto*, ac si vixerit detento atque vexato homini à talibus passionibus, profluvium alvi super-

veniens, malum esse signum, quoniam ita se habentibus profluvium alvi solet advenire, non potente hepate ad se trahere alimentum, neque convertere in sanguinem; & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente: in mediocri autem pleuritide aut peripneumonia profluvium alvi superveniens prodesse potius, ratione evacuationis, præcipue si morbus non sit gravis, & nulum timeatur ex eo periculum; tum etiam concoctionis signa in sputis & urinis apparuerint. Interdum etiam in recenti pleuritide & peripneumonia divertitur materia antecedens ad intestina, & utilem salubremque alvi fluxum producit.

Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripit; bonum. Aph. 17. sect. 6.

Nam per huiusmodi alvi fluxum fit revulsio ad distantissima opposita, & à superioribus ad inferiora, quæ omnium efficacissima atque utilissima est.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi crassescunt, bona.

Omnis concoctio incrassando progreditur, & quæ concoquuntur, crassiora evadunt; ideo excrementa tenuia, seu liquida, quæ sensim crassescunt, virtutem naturæ bene operantis significant.

Alba dejectiones, in morbis quibuslibet apparentes, malæ.

Vel enim alba dejectiones sunt ex cibis ingestis, ut potè pane puro, lacte, præsana, alica, amygdalis, aliisque, aut ut Gal. docet in progn. cum bilis nullo modo pervenit ad intestina, idque vel obstructo canali, per quem à vesica fellis ad intestina fertur, ut in ictero contingit, vel eadem sursum cum sanguine in caput inflammatum attracta; aut denique fiunt alba dejectiones à colligatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ pauca, viscidæ, & valde foetidæ existunt. Quocumque autem modo fiant, exceptis iis, quæ à cibis albescent, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maximè, quæ cerebro inflammato contingunt, de quibus Hipp. in prorrh. In phreniticis alba dejectio, malum: quandoquidem universa bilis in cerebrum attrahitur. Propterea in biliosis febribus alba dejectiones malæ etiam sunt, quia excrementa causæ morbificæ respondere debent; ideoque vel canalis obstructionem significat; quo bilis ad intestina deferri consuevit, quæ obstructio affectum plerumque etiam in non febrientibus lethalem facit, de quo Hipp. in Coac. Regio morbo admodum sædatis, moriuntur, & his alba dejectio præcedit; vel cerebri, aut convexæ jecoris partis superioris incendium, quod bilem universam ad se proiciat. Denique albas paucas, viscidas, & malè olentes dejectiones malas esse, supra ostendimus, quod malignam colligationem denotent.

Alvi dejectiones vitellina, virides, æruginosæ, livide, nigra, variegata, aut valde foetida, malæ. 2. prognost.

Hæ omnes dejectiones malæ sunt, propter easdem rationes, quas de simili vomitu supra retulimus. Aliquando tamen possunt criticè & utiliter affundi, si antea signa concoctionis in urinis apparuerint, ut videre est apud Hipp. in 1. Epid. sect. 1. Agr. 14. Ubi Melidæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incipit capitis & colli & pectoris dolor fortis, statim autem febris acuta corripuit, sexta die comatosa, anxiosa, horrida, rubor in gena, parum deliravit: septima sudavit, febris defecit, dolores permanebant, rediit: somni parvi, urinae usque in finem bene coloratæ quidem, sed tenues. Dejectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde pauca, nigra, fatidæ prodierant, urinis subsidentia alba, levis; sudavit, judicata est perfecte undecima.

Fluida alvi excrementa cum dolore & dysenteria, aut laboriosa & frequenti dejectione, mala.

Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicet, pungat, & erodat. Quod observavit Hipp. in 1. epid. in multis, qui ex febribus malignis interibant, de quibus ait: *alvi turbata erant, biliosis, paucis, sinceris tenuibus, mordacibusque & frequenter desidebant*; & paulò post, *quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteria, tenesmi, lienteria, & fluxiones alvi*. Quod etiam observavit in 3. Ep. sect. 2. agr. 6. in Euryanactis filia cui die duodecima alvus turbata est biliosis, paucis & sinceris, tenuibus, mordacibus, crebrò desidebat, ex quo morbo interiit. in-

terdum tamen quidam morbi difficiles per dysenteriam judicantur, ut docuit Hipp. aph. 48. sect. 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum*: Quod ita intelligendum est, modò illa dysenteria diuturna admodum non sit, alioqui erit mala, juxta aph. 43. ejusdem sectionis, *qui lienosi difficultate intestinorum corripuntur, iis supervenientem longam difficultatem intestinorum, aqua inter cutem, aut intestinorum levitas excipit, & moriuntur*. Alii etiam morbi per fluxum dysentericum finiuntur, ut videre est in 2. epid. sect. 1. agr. 10. ubi Hipp. de Clazomenio ita scribit: *Circa diem trigesimam primam fluxus alvi multis aquosis cum dysentericis: & quadragesima die à morbo liberatus*. Hæ autem dejectiones quando salutare sunt, nulla perniciofa signa cum iis apparent, plerumque verò hæmorrhagia bona, aut copiosus sudor, aut aliquod aliud bonum signum simul contingit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala.

Aut enim errorem mentis & delirium significat: aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus.

Ostendit enim naturam noxios humores excernere, unde solutio morbi speranda est.

Urina illa optima est, quæ in substantia est mediocris, quantitate assumptæ potioni respondens, colore subrufo aut subflavo, cum hypostasi alba, levi, & equali. Gal. 1. de Cris. cap. 22.

Ut omnia urinae vitia facilius innotescerent, decuit ab initio omnes bonæ urinae conditiones simul exponere, ut hoc theorema sit veluti regula, ad quam sequentia omnia revocari queant. Urina igitur laudabilis debet esse substantia, seu consistentia mediocris, id est, media inter tenuem & crassam, colore subrufo aut subflavo, quia in multis urinae sunt coloratiores, in aliis minùs coloratæ, & nihilominùs optimè concoctæ, quod è diversis corporum dispositionibus solet dependere, nimirum à temperamento hepatis & aliorum viscerum præcipuorum, ætate, sexus, victus ratione, & vitæ instituto. Corpora etenim calidiora coloratiores urinas habent, & frigida pallidiores. Juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores: senes tenuiores & minùs coloratas. Mulieres urinas habent viris crassiores & minùs coloratas, cum multis contentis, & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo; & qui inedia usi sunt, vigiliis aut laboribus, habent urinas coloratiores cum paucò sedimento. Contrà qui in otio vitam agunt urinas habent minùs coloratas cum multo sedimento. In temperatis verò corporibus urina optima erit, ut docet Gal. colore modicè croceo, ad quam reliquæ differentiæ quo magis accedunt, eò meliores censendæ sunt. Sufficit tamen in morbis, ad salutem prædicendam, ut urina maxime accedat ad eas conditiones, quas habere solebat, dum æger optima fruebatur valetudine. Ideò optimum esset, illius urinam, dum bene valebat, sæpe conspexisse, ut quantum à statu naturali recesserit, facile dignosci queat. Sedimentum denique seu hypostasis esse debet alba, lævis, & æqualis, quod confirmat Hipp. 2. progn. text. 26. additque huiusmodi hypostasim debere consistere per omne tempus, donec morbus judicetur, si enim intermittat, & interdum urina sedimenti expers effundatur, morbus diuturnior futurus est, ac minùs securus. Hic verò annotandum est Hippocratem loco citato solam hypostasim attendere, quæ concoctio denotetur, non autem consistentiam, aut colorem, quia illa ut antea dictum est, maximè variant in variis individuis; tum etiam quia urina optimum habens sedimentum, & optimum colorem, & substantiam mediocrem habeat necesse est. Illud igitur sedimentum, quod in fundo matulae residet, album, leve & æquale, puri optimè concocto simile; est perfectæ concoctionis indicium. Enæorema verò, sive suspensum, seu sublimamentum, quod in medio matulae suspenditur, minùs bonum censendum est, & imperfectiorem concoctionem significant. Nebula verò, quæ in summo urinae innatat, adhuc minùs bona est. Quanquam, ut docet Gal. in 3. epid. aliquando bonum enæorema, & aliquando bona nebula sit ad salutem prædicendam, quod disertè expressit Hipp. aph. 71. sect. 4. *Quibus septimo die fit crisis, iis nubecula rubea quarto die in urina*

Per verificationem.

Excerptum
Bendi
Matus.

na apparet, & alia ex ratione. At verò inquit Gal. in comm. non solum rubra aliqua nubes apparens, antea non visa iudicationem significat, sed & alba multò magis quàm ipsa; adhuc autem magis & enæorema album, æquale, atque consistens.

Urina tenues cum bono colore in morbis acutis salutaris.

Urina
liquor
ejusque
qualitas

De his loquitur Gal. comm. in 1. epid. his verbis: Planum ergo est tenues, sed boni coloris urinas, coloris bonitate promittere salutem; quatenus verò erant tenues, hæc tempus requirebant concoctionis. Hæc quidem urina salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod observavit Hipp. in 1. epid. sect. 1. ægr. 6. qui Cleonactides appellatur. Huic die sexagesima urina tenues quidem, at boni coloris apparuerunt: Octuagesima perfectè iudicatus est. Item ægr. 10. ejusdem sect. Clazomenio ab initio usque ad decimam sextam urina erant tenues quidem, at boni coloris, & multum habebant enæorema dispersum, non subsidebant, & quadragesima liberatus est. Ita & 3. Epid. sect. 2. Ægr. 5. Chærioni usque in finem urina erant tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes: & die vigesima perfectè iudicatus est.

Urina tenues, alba, & aquosa, in morbo difficili, exitiosa.

Vel enim hujusmodi urina significant biliosum humorem sursum in caput ferri, unde Phrenitis & delirium exoritur, de quibus Hippoc. aph. 72. sect. 4. Quibus urina alba, perspicua, mala, præsertim si in phreniticis appareant. Gal. verò in comm. dicit, se nullum phreniticum servatum vidisse, in qua talis urina apparuisset. Vel significant summam cruditatem, quæ aut mortem, aut morbi longitudinem portendit; longo enim tempore natura indiget ad illam summam cruditatem tollendam; idcirco si febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore succedit. In vehementi verò morbo, cum viribus prælanguidis, prorsus exitiales existunt. At multò certius perniciem denotant, quæ post principium incæperunt, & diu perseverant, quales fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt; nam undecima die habuit urinas tenues aquosas, quæ tales usque ad diem quadragesimam perseverarunt. Si verò post crisis peractam diu talis urina reddatur, recidivæ certissimum est signum. In aliis denique morbis, ut febribus intermittentibus, aut mitioribus, & diuturnis, urina tenuis designat magnas lienis, hepatis, mesenterii, & similia parvum obstructions, per quas urina veluti percolata tenuitatem adipiscitur.

Quibus urina crassa, grumosa, pauca, non sine febre multitudine veniens ex his tenuis, juvat: maxime verò tales veniunt, quibus ab initio vel celeriter sedimentum inest. Aph. 69. sect. 4.

Per crassas urinas oportet intelligere eas, quæ sunt valde tales, quæve semper sunt perturbata; per grumosas, quæ multos continent grumos. Tales urinae sunt incipientibus febribus pituitosis; nam crassities fit ex multitudine crassorum humorum; grumi sunt ex frustulis quibusdam pituitæ, calore febris exsiccatis. Hæc tunc temporis pauca sunt; quia natura est conversa ad retinendum; cum verò jam coctus est humor, urina apparet facta tenuior, cessante videlicet perturbatione; & multa excernitur, natura conversa ad evacuandum; & quo copiosius prodit, eo plus juvat, sicut in omnibus criticis evacuationibus. Ergo hoc loco tenuis urina dicitur, non quæ revera talis est, ea enim non juvat; sed quæ turbationem concoctione deposuit; hæc maxime sunt in pituitosis febribus, in quibus etiam solent urinae in principio, habere sedimentum quoddam fallax, quod non sit concoctione, sed descendentibus succis crudis.

Quæ urina crassa, turbida, & confusa mejitur, deinde perse ipsam clara evadit, & limpida, bona.

Ostendit enim victoriam naturæ heterogenea secermentis, & quod sibi noxium est, expellentis: idque magis, si post hujusmodi separationem crassior pars in fundo subsideat alba, levis, & æqualis.

Urina, quæ clara mejitur primum, deinde verò post aliquod tempus conturbatur, bona.

Significat enim naturam jam inchoasse concoctionem, & illius insignis rudimentum edidisse.

Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni apposita clarescere non possit, mala.

Talis enim urina, ut docet Gal. in aph. 70. sect. 4. si vires affuerint, longum fere morbum ostendit, simbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiat. Fit enim ex multitudine crudorum & crassorum humorum, quos multi flatus iis permixti conturbant & exagitant: atque ita si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copia suffocentur. Si verò validiores sint, longo indigent tempore, quo materia illa concoquatur & edometur. Hujus urinae exemplum habetur apud Hipp. 1. Epid. sect. 3. ægr. 4. in uxore Philini, quæ die undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam, illis qui assidebant parum admonentibus, crassam, albam, qualis sit in subsidentibus, quando seposita multo tempore turbantur, non subsidebat, color & crassities qualis jumentorum, vigesima interiit. Item Ægr. 11. ejusdem sectionis, in Dromeada conjuge secunda die urinae erant crassæ, albæ, turbidæ, quales sunt ex subsidentibus habentibus, quando conturbantur, seposita multo tempore, non subsidebant: sexta die interiit. Ita & in Hermocrate & in eo, qui calescens cœnavit & potavit largius, eadem urina turbida non residentes fuerunt observata.

Urina quæ turbida minguntur, & tales permanent cum fœtore insigni, pessima.

Gangranam enim in vesica, aut partibus vicinis significat.

Urina, rubra, vel rufa & tenuis, talis diu perseverans, mala.

Significat enim magnum caloris incendium & inflammatoriam quandam dispositionem in hepate, aut ventriculo, aut septo transverso residere, à qua nulla concoctio, sed adustio potius in humores introducitur. Ideoque talis urina diutius perseverans cum virium imbecillitate, mortem; cum robore verò illarum, morbi longitudinem, vel abscessum in partibus inferioribus prænuntiat.

Nigræ urinae in morbo acuto apparentes, perniciose.

Significant enim insignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare faciant, unde lethales affectus producantur, quemadmodum videre est in Philisco, 1. Epid. sect. 3. Ægr. 1. qui tertia & quinta die nigra minxit, sexta verò obiit. Item in Erasino, Ægr. 8. ejusdem sect. qui quinta die obiit: Huic, inquit Hipp. febres per totum cum sudore; hypochondria elevata, contentio cum dolore; urina autem nigra, habentes enæoremata rotunda non subsidebant. Item in Pythione, 3. Epid. sect. 3. Ægr. 3. in quo prima & quarta die urinae nigrae notantur, & decima extinctus est. At verò si urinae nigrae tenues etiam extiterint, deteriores censenda sunt, quia majorem cruditatem significant. Hinc Hippoc. in 1. Epid. tenues, nigras & paucas urinas, quæ in principio febrium ardentium apparebant, unum ex signis fuisse, quæ annuntiare solebant, quibus exitium impenderet. At verò si multæ, sive paucæ extiterint urinae, tenues & nigrae, perpetuò lethales sunt. Tum etiam quæ cum initio nigrae apparuerint, postea in tenues & aquosas mutantur; quod confirmatur historia Sileni, in 1. Epid. in quo urinae usque ad quantum diem nigrae cum fuerint, quinta tenues & transparentes exire incæperunt. Et hist. 2. sect. 3. lib. 3. mulieris, quæ prope frigidam aquam decumbebat, quæque octuagesima die interiit. Huic die undecima urinae erant multæ tenues, & nigrae, vigesima verò urina aquosa multæ. Quod Gal. in comm. annotavit; videlicet urinas nigras in aquosas versas, esse lethales. Denique pessimæ omnium sunt nigrae cum nigro sedimento, de quibus Gal. 1. de Cris. cap. 12. ita habet: Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Minus verò perniciofa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id, quod in medio jacet; & multo minus etiam, si nebula. Advertendum tamen diligenter est, nigras urinas non esse perpetuò malas. V. d. Baen. Nam primo, in melancholicis tales possunt criticè excerni, quemadmodum Gal. comm. in 3. Epid. sect. 3. text. 74. dicit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis, plurimum fuit juvata. Secundo, in lienosis urinae nigrae salutariter excerni possunt, quando nimirum lien se per illam regionem exonerat; quemadmodum Herophonti contigit, in 1. Epid. sect. 3. Ægr. 3. cui febre acuta detento, ab initio usque ad quintam diem urinae fuerunt nigrae & tenues, quinta lien

intumuit, octava lien imminutus est, urinæ colorationes, subsidentiam habebat paucam, decimaseptima iudicatus est. *Tertio* cum hæmorrhagia conjunctæ hujusmodi urinæ minimè periculosa sunt, quia tenuior & calidior pars sanguinis, ex qua periculum impendebat, per hæmorrhagiam vacuatur, ut videre est in 1. *Epid. sect. 3. Agr. 7.* ubi Metoni magna febre correpto, quarta die fluxit à dextra nare sanguis bis, parum, urinas subnigras habuit, enæorema subnigrum existens, dispersum, non subsidebat, quinta fluxit largius ex sinistra sincerum, sudavit, iudicatus est; post crisin vigil, obloquebatur, urinæ tenues, subnigræ, dormivit, resipuit, huic non rediit, sed sanguis sæpè & post crisin. *Quarto* denique, ex suppressione mensium urinæ nigræ apparentes, copioso eorundem mensium fluxu superveniente, morbi solutio fit; ut videre est in *Epid. sect. 3. agr. 12.* ubi mulier morosa, quæ tertia die iudicata est, urinas tenues & nigras emittebat, circa iudicationem verò muliebria multa descendebant.

Galienus
101.

Urinæ multæ & concoctæ, decretorio die apparentes, bonæ. Significant enim materiam morificam devictam esse à natura, & convenienter expelli per loca consentanea. Tales urinas in Nicodemo observavit Hippoc. de quo ait: *Die vigesimo quarto multam urinam & albam reddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit iudicatus.* Et de Pericle ait idem Hippoc. *Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa subsidebant.* Tum etiam Chærionem ait multis urinis biliosis fuisse servatum.

Urinæ multæ, tenues, aquosæ, sine contentis, nihil juvantes malæ.

Sequuntur enim humoris excrementitii & crudi multitudinem, ut renum calidiorem intemperiem, quæ existimatur diabetem parere, aut totius corporis colliquationem, unde summa caloris nativi exolutio consequitur. Sic 3. *Epid. sect. 2. Agr. 12.* mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, octava die multam urinam sine fructu reddidit, decimaquarta mortua est.

Urinæ pauca & tenues, & assumpto potui non respondentes, quolibet in morbo, malæ.

Vel enim significant secreticis & excreticis facultatis imbecillitatem, vel calorem internum humiditates corporis exurentem, quales apparuerunt in uxore Dromedæ, & in adolescente Melibæo, & in Euryanactis filia, & in illa muliere, quæ apud Tisamenum, & in ea, quæ apud Pantimedem decumbebat, qui omnes ægroti urinas paucas & tenues emittebant, & paulò post obierunt.

Urinæ subsistentes in morbis acutis, perniciose.

Fit enim urinæ suppressio in acutis, ut Gal. docet, *comm. in 3. Epid.* vel ab igneo calore serum sanguinis prorsus absumente, vel ab extinctione functionem naturalium, ut Sileno contigit, cui sexto die urinæ restiterunt, atque die septimo nihil minxit, undecimo interiiit. Item in muliere Cyzici anginosa, apud Bironem agente, atque adolescente Melibæo, paulò ante interitum urinæ restiterunt. At deterrima etiam est urinæ suppressio, quæ rigorem consequitur, ut docet Hipp. 1. *Coac. sect. 1. aph. 5.* *Ex frigore,* inquit, *pestifera est urinæ suppressio, quæ rigorem præcedit:* quandoquidem signum est evacuationis criticæ, quæ præsertim per sudorem futura est. Ita contrà, cum rigorem subsequitur, pessima omninò est, quia significat destructam omninò fuisse vesicæ actionem, & calorem illius extinctum ab illa perfrigeratione.

Urinæ, quæ nullum aut sedimentum, aut enæorema, aut nabeculam habent, malæ.

Illæ urinæ, contentis carentes, malæ sunt, si id non dependeat ab inedia, laboribus aut vigiliis, aut nephritica renum dispositione, aut corpora non fuerint admodum biliosa. Significant enim magnam humorum cruditatem, aut corruptionem aut viscerum debilitatem, aut inflammationem, aut obstructions vehementes.

Urinæ paucam subsidentiam habentes, malæ.

Minus quidem malæ sunt, quam quæ contentis omnino carent, quando quidem fiunt quidem ab iisdem causis, sed paulò minoribus. De his loquitur Hippoc. *Epid. Urinæ tenues & incoctæ, decolores, pauca, aut crassitiem habentes, parvam subsidentiam, malæ.*

Farinacea in urinis sedimenta, malæ; his sunt deteriora laminæ; his autem sunt deteriora fursuracea, Hippoc. 2. progn.

Hujusmodi sedimenta secundum Gal. 1. *de Crisib. cap. 12.* fiunt à calore immenso, liquante & exurente pinguedinem, & ipsam carnis substantiam. Ubi autem calor adurens agit in partes solidas primùm pinguedinem molliorem & recenter concretam aggreditur, mox solidiorem; & ubi omnis pinguedo est colliquata & consumpta, tum aggreditur primò carnem teneriorem, & recenter concretam; postremo carnem solidiorem, & tandem partes solidas. Ex pinguedine itaque recenti, ab ingenti febris calore colliquata, urinæ fiunt oleagineæ. Ex pinguedine verò solidiori colliquata, necnon à carnibus inæqualiter liquatis aut ex affato sanguine crasso, ut docet Gal. *in comm. hujus prognostici*, fiunt farinaceæ. Ex solidis denique inæqualiter eliquatis fiunt laminæ, tunc etiam fursuraceæ à calore intensius adurente. Unde facile videre est, sedimenta laminæ esse farinaceis deteriora, fursurea verò laminæis. Quantum verò perniciose sint illa sedimenta, satis liquebit ex Gal. iudicio, de farinaceo reliquis minùs malo, quod ab eo prolutum est *comm. in Aph. 31. sect. 7.* ubi sic habet: *Tales urinæ exitiales sunt, sicuti etiam in prognostico dictum est, & plurimi morte præripiuntur, antequam egritudo diutius protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est egritudo, cum dispositio multam requireret coctionem, in qua talis urina mingitur.* Ita Hipp. *in epid. agr. 2.* inquit: *Minxit affatim, crassum erat quod subsiderat, sedimentum instar farinæ crassioris album, extrema rursus frigida, undecima mortuus est.* At in 3. *epid. sect. 1. agr. 3.* de eo, qui in Dealcis orto decumbebat, *urinæ,* inquit, *tenues, variæ, habentes sublimamenta variæ instar farinæ crassioris:* hunc autem dicit quadragesimo die fuisse iudicatum. Liqueat igitur ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam similem farinæ crassiori, si salvari debeant, tardè liberentur; quicumque verò exitialiter se habent, contingat hos quam citò interire. Urinæ farinaceæ sunt, quando hypostasis apparet in fundo urinæ instar puris; & sunt valde exitiales, ut ego expertus sum.

Sedimentum in urinis divulsam, & inæquale, malum.

Cruditatem enim significat, quæ si in eodem statu perseverat, neque sedimentum in progressu morbi ad melius mutetur, ostendit naturam non posse materiam morificam superare; si verò corrigatur in dies, solutionis spes est, sed tardiùs accessuræ.

Sedimentum tenue, initio morbi apparens, & in dies sensim crassescens, bonum.

Significat enim naturam ab initio coctionem aggredi, eamque in dies ulteriùs perficere.

Sedimentum crassum in quovis morbi tempore apparens, malum.

Fiunt sedimenta, crassis & crudis humoribus, qui cum urina permixti, ab ejusdem liquore separantur, & gravitate sua matulæ fundum petunt. Cum igitur crassi illi humores & crudi difficile admodum à natura vincantur, idè periculum minantur, præcipuè quando vires sunt debiles. Si verò cum virium robore appareant, saltem morbi longitudinem significant. Possunt autem hujusmodi humores crudi & crassi, matulæ fundum petentes, junioribus Medicis imponere, ut pro vera & laudabili hypostasi accipiantur: ab illa igitur exactè distinguendi sunt. Ac primùm humores illi crudi plerumque in principio morbi apparere solent; bona verò hypostasis nonnisi in statu aut declinatione. Et contingit plerumque, ut post principium morbi, attenuato illo humore crudo nullum ampliùs appareat in fundo sedimentum; sed illius loco aut nebula, aut enæorema, quo progrediente concoctione à superioribus matulæ partibus ad inferiores in dies prolabitur, quæ est vera ratio bonæ concoctionis, ut scilicet ex nebula fiat enæorema, & ex enæoremate sedimentum. At contra quando ex sedimento fit nebula aut enæorema, sedimentum illud non erat laudabile, sed crudus humor & crassus, qui postea concoctione attenuatus est. *Secundo*, crudus humor sibi ipsi non coheret; neque omnino levis & æqualis est, sed viscidus & nimis crassus. At laudabile sedimentum læve & æquale est, & moderatè crassum. *Denique* crudus humor gravior est, & in matulæ fundo omninò subsidet. At bona hypostasis non residet, sed potiùs subsidet in fundo, ab eoque tantillum sublevatur, & globosam quodammodo figuram obtinet: quod non facit humor crudus, qui magis diffusus est. Cum quis morbo defunctus videtur, urinas tamen reddit decolores;

cum

cum sedimento valdè albo instar nivis, ex recidiva moritur, ut observavit ter aut quater D. Pachecus.

Urina sedimenta livida aut nigra, pessima.

Idque propter rationes, quæ in urina liquore nigro fuerunt propositæ:

Eneorema divulsum, inaequale, aut nigrum, malum.

Sedimentum hisce conditionibus præditum, malum esse, supra ostensum est; reliqua verò contenta propter easdem rationes etiam mala sunt, sed minùs mala quàm sedimentum.

Nebula, juxta urina superficiem; circuli modo evecta, in morbis acutis pessima.

Instantem enim phrenitidem, & ex ea mortem significat.

Urina oleosa, & cui pingua araneorum telis similia innatant, mala. Hipp. in progn.

Significant enim calorem immoderatum, pinguedinem colligantem, quæ est in renibus, aut in toto corpore. Quomodo autem distinguatur, an hujusmodi colligatio procedat à renibus, an verò à toto corpore, docuit Hipp. Aph. 35. sect. 7. his verbis: *Quibus autem summum est pingue & confertum, his renum malum acutum significatur.* Per acutum malum calidam intemperiem significat, quæ facit mictum acervatum pinguedinis, quia adjacet renibus multa acervatæ pinguedo, & est ab eo loco brevis expeditæque via urina, ut quod liquatum est, minùs viis hæreat. Itaque si acervatim excernitur pingue, est ex malo acuto renum, sed si non acervatim, sed telis araneorum similia exeant, ex consumptione communi est. Hujusmodi urina oleosæ exemplum habetur apud Hipp. 1. epid. agr. 11. in Dromeada conjugæ, in qua quarta die urina apparuerunt tenuis, oleosa; quinta urinae similes: sexta verò interiit. Ita & 3. Epid. sect. 3. agr. 1. in filio Patonis, qui septima die minxit oleosum, centesima vigesima mortuus est, & in eo sine dubio tales urinae diu perseverarunt, quod videtur innuere Hipp. his verbis: *urina usque in finem mala.* Ita & agr. 16. ejusdem sect. Melibææ adolescens ab initio morbi minxit oleosum, vigesima quarta interiit. Quamvis autem hujusmodi urinae oleosæ pessimæ sint; tamen fariaceæ, laminae, & furfuraceæ adhuc multò deteriores sunt, ut supra ostensum est.

Urina, quæ insciis agrotis, & non recordantibus minunguntur, pessima.

Hæc sententia habetur apud Hipp. in 1. prorrh. text. 28. his verbis: *urina excretio in non recordantibus perniciofa.* Denotat namque aut cerebrum valde læsum, & ingenti delirio agrotantem affici, aut extinctum esse partium naturalium robur, ut functiones suas ampliùs exercere nequeat.

Urina in febribus malignis atque pestilentibus, substantia, colore, & contentis urina sanorum similes, exitiosa.

Hoc innuere videtur Hipp. in Coacis, dum ait: *urina de repente & extra rationem cocta, prava, & quidquid in urinis præter rationem coctum, pessimum.* Morbi autem maligni & pestilentes à venenata quadam qualitate producuntur, quæ ipsi cordi, & spiritibus bellum peculiariter indixit, quorum integritas subito destrui potest ab hoste illo potentissimo, quantumcumque bene se habeat reliqua naturalis œconomia. Vel etiam hujusmodi urinae, apparenter laudabiles in morbis acutis, & pravis symptomatis stipatis, ostendunt, bilem, qua alias colorantur, aut cerebrum, aut aliquod aliud viscus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summè perniciosum est. Vid. Tom. 1. Oper. Horst.

Ne te decipiat, si vesica vel renes, morbum habentes, vitiosas urinas reddiderint, non enim totius corporis signum est, sed tantum illarum partium, Hippocr. 2. progn.

Hoc inde dignoscitur, quia si urina pravis contentis referta, & bene cocta fuerit, constat ex malo peculiariter renum aut vesicæ esse; nam si ex febre urente esset, urina non esset bene cocta. Hoc innuit Hippocrates Aphorism. sect. 4. *Quibus cum urina crassa caruncula parva, aut veluti capilli una exeunt, iis à renibus excernitur.* Et Aphorism. 77. ejusdem sect. *Quibus cum urina crassa fursurea quadam simul exeunt, iis vesica scabie laborat.* In his Aphorismis urinam bene coctam appellat Hippocrates *crassam*, ut testatur Galen. in comment. quod est peculiare indicium, contenta illa à renibus aut vesicâ provenire.

Sudores, qui cum manifesta concoctionis signis die critico, & rigore precedente: ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris vel perfectè solvitur vel admodum imminuitur, boni.

Libuit omnes boni sudoris conditiones hic simul congerere, tum ut ille faciliùs internosci queat, tum ut omnes mali sudoris differentia, ad hanc veluti regulam collata meliùs innotescant. Sex igitur conditiones requiruntur, ut sudor aliquis bonus dici mereatur, quarum prima est ex Gal. 1. de Cris. cap. 2. quod ante sudoris eruptionem concoctionis signa debeant apparere. Concoctiones enim, ut inquit Hipp. 1. epid. crisis celeritatem salutis, quæ securitatem significant. Cruda verò & incocta, & in malos abscessus conversa, dolores, longitudinem, acrisias, mortem, vel recidivas. Secunda conditio est, ut boni sudores die critico erumpant, quod testatur Hip. Aph. 36. sect. 4. qui sic habet: *Sudores febricitantibus si inciperint, boni, & tertio die, & quinto, & septimo, nono, & undecimo, & decimoquarto & decimosextimo, & vigesimo, & vigesimoprimo, & vigesimosextimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto.* Hi enim sudores judicant morbos: qui verò non ita fiunt, laborem significant, morbi longitudinem, & recidivam. Notandum obiter in hunc Aphorismum, quod Gal. in comm. anxie inquit, cur quartus dies in eo omissus sit, cum tamen sit primus judicatorius? Resp. verò, hunc diem vel esse prætermisum ab ipso Hipp. vel ab eo, qui primus librum transcripsit. Si autem, inquit, omnino Hipp. illum præterit, hanc ob causam existimo illum fecisse, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore judicantur, tertio & quinto die magis quam quarto judicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui die quarto judicantur, & hoc à me fuit inventum per experientiam, ob hoc ipsum plurimum querente, cur dies quartus fuerat ab Hipp. in Aph. prætermisus. Hoc deinde dicit accidere, quoniam morbi peracuti diebus imparibus moventur, & crises iisdem diebus solent accidere, quibus morbi exacerbantur: atque ita tertio vel quinto die potius crisis contingit quàm quarto, quia morbi, qui diebus paribus moventur, tardiùs solent judicari. Tertia conditio est, quod boni sudores criticum aliquem rigorem sequantur; natura siquidem cum è venis tenues acutosque humores derrudit, & in ambitum corporis propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat, cum extremarum partium refrigeratione, rigorem verò & refrigerationem, si natura robusta satis fuerit, calores foras erumpens, febris acuta & magna consequitur, cujus calore humores extenuati, in sudorem copiosum resolvuntur: unde Hipp. Aph. 58. sect. 4. *febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit.* Ita & 3. epid. sect. 2. agr. 5. loquens de Chærione ait: *decimasextima superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre, judicatus est.* Quarta conditio est, ut sudores copiosi sint & calidi, atque ex toto corpore prorumpant. Tunc enim facultatem robustam denotant, cum æquè per omnes partes corporis ea calorem diffundit, ipsosque superfluos humores in sudorem digerit, & æquè per omnes partes resolvit; quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Multa talis sudoris exempla proposuit Hipp. in epid. ut in Pericle, de quo ait: *Quarta circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus, & calidus, sine febre, judicatus est, neque rediit.* Et de Nicodemo: *sudor ei toto corpore copiosè calidus emanavit, sine febre, judicatus est.* Et de muliere morosa: *sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, liberata febre, dormivit.* Et de Virgine Larissæa: *Inhorruit, & mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata.* Quinta conditio est, ut sudor stillans effluat, & cum vapore, quemadmodum proposuit Hippoc. 1. progn. capit. 8. Illa autem ostendit naturam pravis humoribus dominari, eosque validè ad superficiem expellere. Sexta & ultima conditio est, ut ex eo sudore morbus tollatur, aut admodum minuat. Ideo Hipp. in Epid. optimos sudores proponens, qui morbos integrè sustulerunt, sæpius dixit, *febre liber, aut febris cessavit, aut sine febre, judicatus est.* Eos verò, quibus morbus tantum imminutus est, proposuit in historia illius, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait, *decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore*

pre sudavit, allevatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, planè mente constabat, sudavit, liber erat à febre, non sciebat, quæ postea rediit. Et nonnisi die quadragesimo cum alvi subcrebra pituitosæque dejectione, cum multo sudore ex toto corpore absolute est iudicatus.

Sudor multus in febre acuta apparens, eamque non imminuens, malus.

Ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè superare queat, & nonnisi longo tempore, quod in morbis acutis non conceditur; ideo periculum est, ne natura succumbat, antequam coctionem perficere possit. Unde Hippoc. Aph. 42. sect. 4. *Sudor multus calidus vel frigidus, semper fluens, frigidus graviolem, calidus minorem morbum significat.* Quia, ut inquit, Gal. in comment. uterque copiam humorum significat, quippe frigidus frigidorum, quæ est peior; calidus calidorum, qui priore minus est periculosa. Hi autem neque febrem solvunt, neque imminuunt, crudoque morbo erumpunt; ideo longitudinem saltem recidivas, atque laborem significant.

Sudores assidui, siue modici illi sint, siue copiosi, in febre acuta mali.

Significant enim naturæ imbecillitatem, quæ non possit humores retinere, donec per concoctionem ad excretionem præparati fuerint. Ideo qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diu saltem ægrotare solent. At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam est, non multò post eorum virtutem resolutam iri. Adde quod sudores, quicumque per plures dies perseverant, symptomati sunt, quia critici intra unum absolventur.

Sudatiuncula omnis, præcipue quæ circa caput & cervicem apparet, mala.

Contingit enim plerumque hæc sudatiuncula, quam *ἡδυσπασίς* Hippoc. nominat, ob magnam virium imbecillitatem, quæ humores circa cutem existentes continere nequit: ut videre est in syncope, ubi sudor exiguus circa caput, collum aut pectus emanat; aut etiam in moribundis talis sudor sæpe numero contingit, qui *diaphoreticus* vulgò solet nominari. Sic apud Hipp. epid. sect. 1. agr. 1. Silenus circa caput modicum sudavit: undecima interiit. Ita & 3. epid. sect. 2. agr. 11. mulier, quæ post abortum febre magna tenebatur, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido; septima interiit.

Sudor, qui cum coeperit erumpere, statim desinit, malus.

Significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posse opus absolvere.

Sudatiuncula, & rigoris crebra vicissitudo, funesta, 1. Coac. Aph. 10.

Dicit Hipp. hanc sudatiunculam, cum rigore frequenti, emphyema significare. Et certè humores in vasis contenti hæc non possunt producere, quandoquidem tum sudatiuncula in capite tantum & thorace solet apparere. Sed ex concepto empyemate fit vellicatio partium thoracicarum à puris acrimonia, unde levis ille rigor, quem sudatiuncula sequitur, facultatis infirmitate, ob quam succi alibilis resolutio fit.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, morbi longitudinem significant. Aphor. 37. sect. 4.

In febribus putridis humores putrescunt interdum in vasis solis, interdum verò in toto corpore, ita ut in partium substantia, & juxta cutem, atque adeo in toto habitu corporis humores noxii contineantur; cum verò hæc duo contigerint, tum humores, qui sunt in vasis, putrescere; tum etiam calorem nativum vel extinguere omnino in habitu corporis vel proximum esse extinctioni; quæ quidem ex his partibus evacuantur, frigida sentiuntur. Eam verò, quæ fit ex putredine in vasis caliditatem, nihil prohibet vehementissimam esse, atque adeo signum exitiale, offendens in hominis corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem, ut neque à calore nativo, neque à febrili calefiant. Si igitur in febre acuta frigidi sudores contingant mortem prænuntiant quando quidem illa humorum crudorum & frigidorum multitudo non potest tam exiguo tempore concoqui, calore admodum debili existente. At si cum mitiori febre contingant, non quidem mortem, sed morbi longitudinem prænuntiant; quia non tantopere vires labefactantur à mitiori febre, & eo longius tempus protrahitur, in quo natura potest illam humorum multitu-

dinem concoquere. Hæc est doctrina Gal. in comm. huius Aph. Attamen sunt etiam frigidi sudores, vel ob summam inflammationem, vel ob simplicem caloris nativi exsolutionem. Cum enim summa aliqua inest internis partibus inflammatio, universus calor exteriorum partium retrahitur ad interiora, unde externæ partes manent omnino refrigeratæ. Atque ita fit, ut cum ex interno illo incendio magna fiat effusio, vapores illi in cute condensentur, & in sudorem abeant, eumque frigidum, quia à cute refrigerata refrigerantur, ut in lypiria febre solet evenire. Cum etiam in morituris color nativus sit valdè exsolutus, cogitur ille præ nimia paucitate totus in corde colligi & partibus interioribus, unde externæ partes manent refrigeratæ. Calor autem ille conclusus aliquam adhuc efficit evaporationem, quæ tota in sudorem concrevit, eumque frigidum, propter dictam partium externarum frigiditatem. Quocumque autem horum duorum modorum contingat huiusmodi sudor, lethalis procul dubio censendus est. Multa sudorum frigidorum exempla proponuntur ab Hippoc. in Epid. quæ huius prognostici veritatem luculenter patefaciunt, v. g. in Epid. sect. 1. agr. 1. Philiscus die quinta sudavit frigidum; sexta verò obiit. Et agr. ejusdem sect. Silenus octava die sudavit per totum frigidum: undecima interiit. Idem & 3. Epid. sect. 2. agr. 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido: septima interiit. Et agr. 12. ejusdem sect. mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, septima sudavit per totum frigida: decima quarta mortua est.

Fætidii sudores in morbo acuto pessimi.

Summam enim humorum putredinem significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit & evertit.

Si inter sudandum horror vel rigor sæpius recurrat, malum.

Exacer-
nendi
modus.

Quia novus iste naturæ conatus magnam indicat illius perturbationem, quæ non potest propositam evacuationem perficere convenienter, sed denuò insurgit cum magno virium & vitæ periculo. Unde Hippocrates Aphorismus 4. sectione 7. à sudore horror, non bonum.

Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milii in cute apparet, malus.

Huiusmodi sudor in capite aut cervice tantum solet apparere per syncopas, aut alias virium exsolutiones, quæ non possunt copiosum sudorem effundere, sed exiguum tantum, qui in tales globulos granis milii similes efformatur.

Sudores, qui die non critico contingunt, mali.

Symptomati sunt & à vi morbi concitati. Qui enim sunt à naturæ motu bene operantis, diebus tantum criticis contingunt. Sic apud Hippoc. Epid. sect. 1. agr. 11. Dromedæ conjux sexta die sudavit per totum, & eadem die interiit. Et 3. Epid. sect. 3. agr. 3. Pythioni decima die multus sudor accidit, & eadem die interiit.

Sudores in principio morbi apparentes, mali.

Quia in principio omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi prius debite concoctum sit. Idcirco verum est hoc theorema de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam possunt esse salutares. Ita Philiscus die prima sudavit: tertia circa vespere febre acuta cum sudore: sexta die obiit. Ita & Dromedæ conjux tertia die sudavit per totum, sexta verò interiit. Et phreneticus, cujus historia habetur 3. Epid. sect. 3. Agr. 4. prima die multum sudorem per totum effudit, secunda sudavit, quarta mortuus est.

Quicumque abscessus post signa concoctionis apparent, & secundum rectitudinem partis affectæ & in loco ab illa valdè remoto, declivi & capaci, non valde exquisito sensu donato, & qui citissime ad suppurationem perveniunt, salutares: qui contrario modo se habent, periculosi.

Loca abscessui recipiendo maximè idonea sunt crura, tibiæ, brachia, inguina, axillæ & articuli. Sunt enim à partibus internis remota, aut saltem earum excrementis recipiendis idonea & satis capacia, ac calore nativo prædita, ut materia in illis contenta facile concoqui valeat; si verò fiant in abdomine, periculosissimi.

Quicumque abscessus foras vertuntur, optimi sunt, qui parvi, & maximè egrediuntur, atque ad exteriora eminent, & in

in acumen eleuantur. Qui verò majores sunt, plani & omni acumine destituti, mali, tum etiam quicumque ad interiora vergunt, vel intro rumpuntur.

Optimi sunt, qui interioribus partibus nihil communicant, sed sunt adducti, & parum doloris inferunt, & cutis colorem non mutant. Hipp. Prog. cap. 10.

Abscessuum bonitas vel malitia ex triplici sumitur differentia, scilicet loci, in quem erumpunt, figuræ, quam retinent, & loci in quem rumpuntur. Quod ad primam spectat, quo magis abscessus aliquis vertitur ad exteriora, eo melior est, cum ut signum, quia robustiorem facultatem expultricem significant; tum ut causa, quia minus lædit partes interiores. Quod attinet ad figuram, qui parvi sunt, inquit Hipp. meliores (quod non intelligendum est simpliciter de quantitate abscessus, quandoquidem abscessuum magnitudo quantitati materiæ respondere debet; sed de magnitudine secundum basin, scilicet qui minorem habent in basi circumferentiam, sint meliores,) tum etiam qui maximè egrediuntur, surguntque in acutam. Nam robur expultricis facultatis significant. Qui verò magni sunt secundum basin, hoc est, lati, & minimè acuti, contrariis de causis mali sunt. Quod rupturam attinet, omnium optimi sunt, qui rumpuntur extra solum, quia ita fit ulcus magis idoneum ad curationem, & commodius multo est pus extra erumpere, quam ad interna membra labi. Optimi denique sunt, qui partibus internis nulum dolorem, aut inflammationem, aut aliam quamvis malam dispositionem communicant, tum & ipsi exiguum dolorem inferunt, & colorem cutis naturalem parum immutant, quia significant, partes circa ulcus bene temperatas, atque adeò curationem sui se promptè promovere.

Omnis abscessus, qui ad suppurationem venit, si pus effundat laudabile, salutaris est; si non laudabile, periculosus.

Dictum fuit antea; plus laudabile, esse debere album, leve, & æquale, & minimè fœtidum. Quod contrarias habet conditiones, malum est: significat enim potius materiæ putredinem, quam veram concoctionem.

Si abscessus in aliqua parte apparente ager non sublevetur, sed eadem symptomata perseverent, lethale.

Significatur enim, hunc abscessum fieri potius ex decubitu materiæ in illam partem, quam ex critica expulsionem, ex qua perpetuò ager melius habere solet.

Abscessus in principio morbi apparens, pessimus.

Nulla evacuatio, quæ fit morbo crudo existente, potest esse utilis: sed in abscessibus præsertim hoc peculiariter observandum est, quod morbi, in quorum principio contingunt, ut plurimum maligni sint atque pestilentes, unde maximum vitæ periculum præagere licet.

Abscessus minores vel majores, quam par sit, apparentes, mali.

Minores non recipiunt sufficientem materiæ morbificæ copiam, qua morbus solvi, aut multum imminui possit, ideoque inutiles. Majores verò nimiam humoris morbifici copiam denotant, unde periculum est, ne natura oneri succumbat, tum etiam, ne præter cutem & musculos pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur.

Quicumque abscessus, postquam apparuerint, citò recurrunt & occultantur, funesti.

Significant enim naturam esse prælanguidam excretionem quidem aggredientem, sed eam præ imbecillitate perficere nequeunt. Hoc tamen ita intelligendum est, modò illa retractio non fiat ab aliqua evacuatione, ab arte, vel à natura procurata.

Quæ dolenter ad aures assurgunt, pestifera. 2. Coac. capit. 4.

Omnes parotides à præstantioribus Medicis semper ferè suspectæ haberi solent, propter loci angustiam, qui non est capax totam suscipere materiam: tum etiam propter viciniam cerebri, ad quod fit refluxus materiæ morbificæ. Si verò parotides gravem dolorem inferant, magis periculosa sunt, quia significant humorum multitudinem, quæ tensionem parit, ex qua dolor cocitatur. Attamen si parotidum eruptionem copiosus sequatur alvi fluxus, vel multa profluat urina, solent agri liberari, ut Clazomenio configit in 1. epid. sect. 2. agr. 10. in quo die decimaseptima, propè ambas aures facta est elevatio cum dolore: & vigesimaseptima tumo-

res circa aures magis elevati sunt, neque subliterunt, neque suppurati sunt. Trigesima prima fluxus alvi, multi, aquosi, cum dysenteria: urinas crassas minxit, subliterunt quæ circa aures, & ad quadragesimam secundam à morbo liberatus est.

Parotides, quæ cum urina cruda apparent, mala.

Ostendunt enim naturam non potuisse superare causam morbificam, & ad convenientem evacuationem disponere.

Parotides, quæ fractis jam viribus contingunt, mortifera.

Maximè enim tunc temporis natura viribus opus habet ad expellendam materiam morbificam, & parotidum suppurationem moliendam: si igitur & illo motu deficiant, nulla salutis spes superesse potest.

Parotides, quæ non suppurentur, mala nisi larga hæmorrhagia, aut copiosus alvi fluxus succedat, aut urina crasse & concoctæ profundantur.

Non tamen omnis alvi fluxus parotides dissipat, nam in febre pestilenti sæpè cum parotidibus ægros de medio tollit: sed oportet alvi fluxum esse criticum, & laudabilem, quod ex signis supra de alvi fluxu propositis facillè innotescet. Hinc Hippoc. in Coac. diutius hypochondrio afflicto, & alvo graviter olente abscessus ad aures, interfecit.

Parotides, quæ magnitudine moderata, sine dolore, integris viribus aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt, bona.

Quamvis parotides ut plurimum suspectæ esse soleant, ut antea dictum est; tamen utiliter aliquando erumpunt; si nimirum dictis conditionibus appareant, ex quibus dignoscitur naturæ dominium supra causam morbificam. Sic in Clazomenio, cujus historia supra relata est, urinae toto morbi decursu tenues quidem, sed bene coloratæ apparuerunt: & die decima septima, quæ critica est, parotides apparuerunt.

Pustula in principio morborum acutorum, toto corpore, aut nonnullis partibus apparentes, periculosa.

Apparere solent plerumque hujusmodi pustulæ in morbis malignis & pestilentibus, & eorum sunt indicia, atque vitæ periculum minantur: præcipuè verò si in principio morbi erumpant, quod majorem malignitatem significat, quæ naturam irriter ante ullam concoctionem ad exclusionem ichorum acrium & venenatorum, à quibus hujusmodi pustulæ produci solent. Unde Hipp. in Coac. quivus in febribus pustula per totam corpus erumpant, lethale, nisi purulentus abscessus illis succedat. Et alibi: Qui circa artus rotundas in superficie pustulas habent, insuperque rigorem, illis tandem circa inguina & ventrem rubores & nigredines exoriuntur & intereunt. Quod etiam confirmat idem Hippocr. in 1. Epid. exemplo Sileni, in quo die octava exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parva, veluti vari prodierunt, & undecima interiit. Quamvis autem variolæ & morbilli, qui in pueris frequenter apparere solent, ex hoc genere esse videantur; solent tamen non raro salutariter erumpere, si nimirum fiant simpliciter ab ebullitione & motu naturæ secernentis purum ab impuro. Quando verò à maligno & venenato aeris contagio dependent, tunc magnum periculum invehunt, & magnam sæpè puerorum stragem efficere solent.

Pustula admodum rubentes, vel præcipuè liventes aut nigricantes, exitiosa.

Valde rubræ intensum humorum fervorem significant, quales in Sileno apparuerunt. Lividæ aut nigræ humorum adustionem significant, & maximam malignitatem, unde pustulæ carbunculosa naturam nanciscuntur. Sic in variolis & morbillis, quibuscunque exanthemata livida aut nigra apparent, omnes moriuntur.

Calor in febribus optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus cum quodam humido, qui maximè nativo calori sit similis, & æquali totius corporis mollitie.

Primò, bonus iste calor per humiditatem, quam habet comitem, ab igneo distinguitur, qui siccus esse consuevit. Secundò, per mollitiem in toto corpore æqualem distinguitur ab eo calore, qui in febribus malignis reperiri solet, qui Medicos plerumque fallere solet; blandus enim & mitis est, calori naturali simillimus, intus nimirum concluso calore intensiori, nec foras liberè diffuso. Quamobrem bono illi calori corporis una totius æqualem mollitiem conjungi oportet, ut docet Hipp. 2.

prog.

Per pustulas.

Qualitates corporis prima.

prog. Optimum, inquit, est si corpus omne aequale calidum, molleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt. Atque ita calor mitis & blandus, qui in febre maligna reperitur, dignosci poterit ex inæquali totius corporis mollitie, quod videlicet hypochondria dura ut plurimum & tensa appareant. Aut saltem illa caliditas in toto corpore æqualis non erit, quod nimirum partes extremæ minus calidæ sentiantur, at circa ventrem intensior caliditas percipiatur. Ita caliditas temperata aqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erit; siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate & mollitie præditum exitiose ægroret; id enim certò demonstrat, viscera inflammatione, obstructionibus, & insigni putredine carere.

Flammans cum sudore facies in febre acuta, mala 2. Prorrh. text. 33.

Intensa enim illa caliditas internam cerebri inflammationem significat, & sudor pariter eandem partem laborare ostendit, quandoquidem ut testatur Hippocr. in Aphor. ubi sudor, ibi morbus est.

In febribus circa ventrem fortis astus, & morsus oris ventriculi, malum, Aph. 65. sect. 3.

Significat enim magnam inflammationem, vel multam bilem, eamque acerrimam circa ventriculum ebullientem aut putrescentem, quæ interni erysipelatis metum faciat.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum, Aph. 1. sect. 7.

Fit enim illa refrigeratio extremorum in morbis acutis; vel ob internam inflammationem, cujus calor adeo vehemens est, ut ad se trahat totum sanguinem instar cucurbitulæ; unde fit, ut iis, qui ita se habent, viscera perurantur, extremæ autem partes frigescent, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis. Confirmavit idem Hippocrates aphor. 48. sect. 4. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores sint frigida, interiores verò urantur, & sitim habeant, lethale est.* Hæ autem febres, in quibus exteriora frigent & interiora urantur, Lipyria nominantur, suntque præcipue ex inflammatione partium nervosarum, veluti ventriculi & intestinorum, suntque perpetuò lethales, & paucis diebus interimunt. Vel fit illa refrigeratio extremorum ex maxima exsolutione caloris nativi cujus reliquæ perexiguæ, in corde & præcipuis visceribus collectæ, non possunt usque ad partes exteriores exporrigi. Idcirco qui ita refrigerati sunt maxima laborant imbecillitate virium, nec amplius recalescunt, & morti sunt proximi, quod testatur Hippocr. in Prorrh. *Quoties a rigore refrigeratur quis, nec denuò incalcescit, malo est loco.* Et confirmatur in epid. sect. 2. agr. 1. ubi Philiscus quinta die habuit extrema undequaque frigida, & non amplius recalescentia: sexta die obiit. Ita & agr. 2. ejusdem sect. Silenus sexta die extrema habuit frigida, livida; septima extrema, non amplius recalescebant: undecima interiit. Ita & agr. 8. ejusdem sect. Erasimus quinta die circa meridiem extrema habuit frigida, sublivida, & eadem die interiit circa solis occasum. Ita & 3. Epid. sect. 2. agr. 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, habuit extrema frigida à quarta die usque ad septimam, quæ interiit. Attamen interdum extremorum frigiditas non perseverans, nec frequenter revertens, bona esse consuevit; crisin etiam advenientem significat, in qua calor retrahitur ad interiora, ad excludendam materiam morbosicam: ut contigit illi, qui decumbebat in Dealcis orto, 3. epid. sect. 1. agr. 3. qui die decima septima habuit extrema frigida, postea febrem acutam, & sudavit per totum, & allevatus est.

Frigiditas narium perseverans toto ferè morbi decursu in puerulis, lethalis.

Frigiditas lingue per aliquot dies perseverans, lethalis: ut in tribus ægotantibus animadversum fuit, in quibus alia symptomata gravia non apparebant, præter quandam virium languorem.

Qui frequenter refrigerantur, & vicissim incalcescunt, sunt in periculo. 2. Prorrh. text. 32.

Significatur enim materiæ morbosicæ multitudo vel malignitas, adversus quam natura certamen frustra aggradiatur, unde caloris nativi exsolutione mors tandem consequitur, ut annotavit Hipp. in 3. Epid. sect. 1. agr. 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro,

à septima die subtriguit, febris acuta, circa vespertam refrigeratio extremorum, non amplius recalescebat, & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant. Decima extrema recaluerunt. Undecima rursum extrema frigida. Decima quarta mortua est. Ita & 3. epid. sect. 3. Pythio die secunda habuit refrigerationem extremorum, & post multum tempus recaluit. Tertia subrefrigeratus est parum. Quarta iterum refrigeratio, & recaluit post tempus. Octava manè refrigeratio, serò autem rursus recaluit. Decima multa refrigeratio, febris acuta, multus sudor, interiit.

Cutis faciei & aliarum partium dura, scabra aut squallida, mala, 2. Prorrh. text. 33.

In morbis enim acutis magnam indicat exsiccationem à calore febrili factam. In diuturnis verò magnam humidit primigenii consumptionem, ut in febribus hecticis. Sic 3. Epid. sect. 3. Agr. 3. in Dealcis uxore, die decima septima, erat cutis circumtensio atida: & vigesima prima obiit. Et agr. 19. ejusdem sect. in Melibœo adolescente, die decima cutis fuit arida & circumtensa, & vigesima quarta interiit.

Summa totius corporis mollities in qualibet morbo, mala.

In morbis enim acutis insignem quandam putredinem significat, propter quam partes corporis nostri flaccescunt, ut patet in cadaveribus pestilenti febre peremptis. In chronicis verò magnam pituitæ copiam, in universum corpus diffusam, ut in leucophlegmatia contingit.

Rubor faciei intensus cum mœstitia, malus. 2. Prorrh. text. 33.

Faciei rubor simpliciter consideratus non perpetuo malus est: significat enim interdum crisin instantem per hæmorrhagiam, quemadmodum Galen. in Romano juvene coram aliis Medicis ex hoc signo prædixit. Et tunc signa concoctionis simul debent apparere: si verò crudo morbo existente, facies valde rubra appareat; timenda erit capitis inflammatio, & cerebri præsertim; cum hoc signo demonstretur sanguinem sursum in caput agi, ipsumque inflammare; unde fit, ut tristitia phrenitidem præcedat, quia ille sanguis à nimio calore adustus est, & ad bilis atræ naturam vergit, ut docet Galen. in comment. hujus sententiæ: his verbis: *Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde tristis fuerit, quadam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, ob eamque causam bilem atram, ut demonstratum est, gignit.*

Rubores intensi, & quasi erysipelatodes in manibus & pedibus apparentes, per morbos acutos cum bonis signis boni, cum malis mali esse consueverunt.

Si enim cum bonis signis appareant significant naturam fortem esse, longius humores noxios ad ignobiles partes propellere; unde bona illa metastasis censenda est, quam allevatio ægri necessariò consequitur. Si verò cum malis signis appareant hujusmodi rubores, & nullum ex iis levamen ægotanti succedat, censendum est per epigenesim eos excitari, videlicet per multiplicationem qualitatis illius phlegmonosæ, quæ jam viscera firmiter occupavit.

Pallor ingens, in facie potissimum, malus.

Quia significat vel retractionem caloris violentam ad interiora, vel ejusdem extinctionem, aut sanguinis inopiam: unde fit, ut ille color in demortuis soleat apparere.

Lividitas & nigrities totius corporis, faciei, vel partium extremarum, mala.

Fit enim propter caloris extinctionem in illis partibus, ut docuit Hipp. 2. prog. *Si corpus adeo grave est, ut unguis ac digiti lividi sint, expectanda continuo mors est.* Illa autem lividitas cum frigiditate extremorum perpetuò conjuncta est, ut videre licet in exemplis Philisci, Sileni, & aliis, ubi de frigiditate extremorum supra agebatur, propositis.

In osse ægotante caro livida, malum. Aph. sect. 7.

Per os ægotans, intelligit Hipp. quod vulnere vel ulcere seu carie affectum est. At livescit caro in vulneribus aut ulceribus, vel ob caloris extinctionem, vel ob gangrænam seu syderationem, ex inflammationis magnitudine vel ob contusionem. Si ergo in osse corrupto aut violato livescat caro, nullaque adsit contusio aut syderatio, certissimum signum erit, pravam subesse putredinem, quæ calorem nativum exstinguit: proinde illud os excindendum est aut eximendum.

Colorem subinde mutare in morbis acutis, malum.

Corpora colorem mutare dicimus, cum ex proprio colore nativo in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginosum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutantur. Hæc autem colorum mutatio frequens significat naturam valde opprimi, & magnam adesse pravorum humorum redundantiam.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malus. Si verò septimo, vel nono: vel undecimo, vel decimoquarto supervenerit, bonum: nisi dextrum hypochondrium induruerit. Aphorim. 62. & 64. sect. 4.

Hæc verba Hipp. non sic superficie tenus intelligenda sunt, cum plures visi sint ante septimum regio morbo affecti, sani & liberi evasisse. Intellige igitur *ante septimum*, id est, ante materiæ morbificæ concoctionem, quam si aurigo antevertat, malum est, ut inquit Hipp. quia motus ille est symptomaticus. At si ante septimum materiam morbificam concoqui & edomari contingat, quam postea natura ad cutem propellat, unde morbus regius fit, bonis ægri rebus id fieri necesse est. Quod ipse confirmavit Hippocr. 4. *de ratione victus in morbis acutis*: In biliosa, inquit, febre morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, solvit morbum; si vero absque rigore præter occasionem evenierit, lethale. Sciendum tamen est, ideo Hippocratem septimum diem annotasse, tanquam primum terminum boni icteri, quia raro admodum contingit, ut febrium biliosarum materia ante septimum diem bene concocta sit, cum præsertim ad cutem expellitur; & iterum facit; hinc enim ostenditur, bilem esse crassiorem, quæ non potuit per sudores vacuari. Tradit igitur Hippocr. in hoc Aphor. id quod frequentius accidit, quamvis aliter interdum possit contingere. At verò icterus, qui septimo, nono, undecimo, aut decimoquarto die, videlicet critico contingit, bonus est; quia tunc bonæ concoctioni succedit; signum autem ostendens icterum in illis diebus laudabili concoctioni succedentem, est si nulla durities sit in hypochondrio dextro: nam durities illa ostendit humorem in hepate, qui vasa bilem expurgantia comprimit, vel obruit; unde fit transfluxus humoris biliosi ad habitum corporis. Si verò nullus adsit tumor in hepate, icterus fit per expulsionem bilis febrem efficientis ad habitum corporis. Huic demum signo sequentia adjungenda sunt, quod in ictero critico urinæ non sint coloratæ, ut lintea croceo colore inficiant, neque faeces candidæ appareant, ut in ictero morbofo: tum etiam quod ex eo febris soluta, aut saltem admodum imminuta sit.

Fætor intensus ab ægrotantis corpore exhalans, malus.

Odor.

Magnam enim significat humorum corruptelam, quæ tetros vapores undequaque expirat.

Quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, odorabili re nulla presente, qualis est odor piscium, luti, butyri, aut similibus, mala signa adsunt, mors in propinquo est, teste Avicenna.

Sonus.

Stertor in acutis, qui & dormientibus & vigilantibus inter respirandum fit, lethalis est.

Stertor seu stertorosus spiritus fit, quando inter respirandum sentitur in gutture quædam veluti ebullitio & fervor, seu strepitus, cujusmodi in stertentibus. Et ille in omnibus ferè morituris ex morbo acuto apparere solet per unum aut alterum diem ante obitum, præcipue in iis, qui ex pleuritide aut peripneumonia intereunt. Significat enim extinctam omnino facultatem, quæ non valeat excrementa ab aspera arteria & faucibus expellere. Quicumque igitur morbo ingravescente hunc stertorem patiuntur, morti sunt proximi. At verò interdum contingit huiusmodi stertor in principio morborum, verb. gr. pleuritidis, peripneumoniæ & febris catharralis, ob humorum defluxum ad pulmonem & asperam arteriam; & tunc non est necessariò lethalis, quia in progressu morbi ille humor potest excerni vel dissipari, ut in asthmaticis fit, qui hunc stertorem sine ullo vitæ periculo frequenter patiuntur. Et quia huiusmodi stertor in principio apparens, interdum lethalis est, interdum verò minimè, ita distinguendum est: quod videlicet qui minimè lethalis est augescente morbo sensim minuatur, & tandem prorsus desinat, humore aut per tussim excreto, aut a calore febrili resolutio; ille verò, qui lethalis est, pertinaciter perseveret & sensim intendatur: quod ostendit naturam à multitu-

dine humorum opprimi, eosque non posse excerni, sed ab iisdem ægrotantem suffocari.

Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum.

Significant enim fibras œsophagi esse resolutas, ut descendencia alimenta continere nequeat, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutione fit: fitque frequentius in puerulis agonizantibus.

Dolores ex hypochondriis, & tumores si sint recentes, & sine phlegmone solvit murmur factum in hypochondrio, maxime erumpens cum stercore & urina & flatu: si verò non effluat confert etiam si devolvatur ad inferna. 2. Prog.

Inflammationes hypochondriorum, quæ sæpe cum morbis acutis jungi solent, si recentes & absque phlegmone sint, (phlegmone autem ex partis ardore & pulsu innotescit,) à flatibus producuntur, & contumaciam quidem ostendunt, si dolorem habeant firmum instar fixi pali; sed maximum tamen jamjam futuræ salutis signum exhibent, cum homo incipit sursum aut deorsum in ructo & per sedem, cum dejectione & sine ea, & cum urina flatum emittere. Flatum autem cum urina emitte, ostendit spuma illi supernatans. Licet verò flatu non emitatur, si tamen cum murmure incipiat deorsum repetere, bonum est; principium siquidem salutis esse solet, quia calor membri jam incipit flatum dissipare, & membra non sunt jam adeò extensa, sed constringentur ad flatum expellendum, unde principium est victoriæ.

Facies cadaverosa mortifera, sed ea minus tamen, quæ ob vigilias aut ventris solutionem ejusmodi est, Atque talis corruptio his de causis orta, uno die finitur. 2. Coac. cap. 5.

Hæc facies, quam Hipp. vocat *cadaverosam*, quod similis sit ei, quæ apparet in cadaveribus, & iis, qui morti sunt proximi, vulgò vocatur *facies Hippocratica*, quia ad amissum, & veluti penicillo describitur ab Hippocrate 2. Coac. & in 1. prog. his verbis: *Fuerit autem sanè facies huiusmodi, oculi concavi, nares acute, collapsa tempora, aures frigidae & contractæ, cutis in fronte dura, lenta & arida, color pallidus vel niger, lividus aut plumbeus*, quæ omnia ex pessimis causis solent contingere. Partes enim faciei, aut revera gracilescent, consumpta earum substantia; aut gracilitate quadam apparenti magis quam vera, quam facit subtractio spirituum & sanguinis: hi enim tribuunt particulis vividum colorem, & mediocrem humorem, qui concidit illis subtractis; acceditque tunc frigus externum particulas comprimens, majoris extenuationis causa. Ut consumatur subjecta cuti caro, facit calor qui malignus est, aut intensissimus. Ut verò sanguis & spiritus ab iis particulis subtrahantur, facit aut debilitas tanta innati calidi, ut non possit emergere, aut tantum interius incendium, ut trahatur intro velut à cucurbitula. Omnes igitur causæ extenuationis maximæ, quæ in facie apparent, pessimæ sunt: illæ autem particulae quæ ab Hippocrate enumerantur, sunt maximè extenuationis capaces. Oculi enim multa pinguedine repleti sunt, & copiosis spiritibus abundant, qui tumere & prominere eos faciunt. Si igitur pinguedo illa consumatur, aut spiritus exhauriantur, oculos subsidere, & locum quem antea occupant, vacuum majori ex parte fieri necesse est, unde oculi concavi apparent. In naso sola illa particula est crassiuscula, quæ est extrema, ac veluti quædam cuspis; nam reliqua sunt ossa, cartilagine & cutis sine carne: In solis pinnulis sunt fibræ quædam carnosæ, tenues, ex musculis buccas morventibus productæ: ergo meritò ea in parte nasi apparet magis ex morbo facta extenuatio. Temporum cavitates musculis valde humidis plenæ sunt, unde fit, ut canities plerumque à temporibus incipiat, quæ humiditas facile absumitur à causis supra dictis. Aures meritò refrigerantur per debilitatem, aut retractionem caloris nativi, tum quod extremæ sint à caloris fonte, longèque remotæ, tum etiam quod excarnes; ex sola enim cute & cartilagine compositæ sunt. Contractæ etiam fiunt earum pinnulae, & cutis frontis intentata, dura & arida per exsiccationem, ex consumptione humiditatis partium, ut coria, quæ exsiccata contrahuntur & contorquentur. Color denique pallidus, niger, aut lividus, ex coloris nativi & spirituum retractione aut exsolutione dependet, unde illæ partes refrigeratæ talem colorem nanciscunt.

Acci.
dentia
propria
in facie

Essentia

Causa
efficient.
rel.
Aer.

Humores.

Causa
materialis
corporis
ægrotantis.
Efficientia
animales.
Rigor.

Vitales.
Pulsus.
Natura.
les.
Suppressiones.

Exire. morbi. 4. eiscuntur. Postremo advertendum est, faciem cadaverosam, quæ signis propositis innotescit, esse perniciosam, si à causis internis jam recensitis producat: nam si à causis procatacticas talis reddita sit minus periculosa est, ut notat Hipp. in hoc theoremate, ubi tantum vigilias & alvi fluxum enumerat. Sed his addere etiam possumus alias causas procatacticas, ut defectum alimenti, mores, & timores. Et facile cognoscetur, cum ab huiusmodi causis procatacticas dependet, quia uno die finitur, & postea æger ad pristinum statum revertitur.

Oportet verò considerare oculorum in dormientibus suspensiones. Nam si quid album commissis palpebris subinspicatur, neque alvi profluvio aut medicamenti porione istud contingat, malum est signum & lethale valde. Aph. 52. sect. 6.

Cum Aegri semiapertis oculis dormiunt, ut album subappareat, maxima imbecillitas facultatis animalis significatur. Cum enim oculi ex minima facultate claudantur, si in somno claudi nequeant, summam spirituum animalium depauperationem denunciant. Signum igitur lethale est, si vi morbi talis resolutio producta sit. At verò si ab evacuatione vel spontanea, vel arte facta, aut aliqua alia causa procatactica talis spirituum resolutio producta sit, reparabilis illa est, ideoque conniventia oculorum ab ea producta non tam periculosa. Addit etiam Hipp. aliam cautionem, in 1. prog. Si nimirum æger hoc modo dormire non assueverit; Sunt enim quidam qui oculis semiapertis dormire consueverunt. Habet autem maximam vim hoc prognosticum in acutis capitis morbis, sive cum febre conjuncti sint, sive sine febre; quia oculi cerebro proximi sunt, & veluti conjuncti; illius ideoque passiones certissime declarant: ex aliis verò morbis non tam certum periculum denuntiant. Nam pueruli vermiculosi sæpe non omnino claudunt oculos inter dormiendum; & facile liberantur. Non solum autem ab exsolutione virium hæc conniventia producit, sed etiam interdum à convulsione oculos moventium musculorum, ut docet Gal. in comm. huius aphorismi.

Si in morbo acuto oculus unus altera minor fiat, lethale est. Hipp. 1. prog.

Fit enim tunc temporis ob facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum incipit deferere. Gravius quidem ambos oculos extenuari, ob ejusdem facultatis imbecillitatem; sed illa extenuatio apparere incipit in alterutro oculorum, quippe rarum est, utrumque esse simul eodem omnino apparatu. Nam & atrophia, quæ est afflictura totum corpus, ab uno vel duobus membris solet incipere, illincque ad alia serpere, rursusque ad alia, prout magis vel minus disposita sunt. Advertendum tamen est an non huiusmodi oculi extenuatio à peculiari morbo dependeat, non ab imbecillitate facultatis: tunc enim ex eo nullum imminet periculum.

Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, periculosum. Hipp. in progn.

Significat enim sanguinem aut bilem transferri ad cerebrum; unde inflammatio, indeque phrenitis expectanda est, quæ magnum vitæ periculum minatur. Cum autem tunica adnata, quæ album oculi constituit à meningibus cerebri exoritur, facile fit, ut earum inflammatio ipsi communicetur.

Si in morbo acuto vena oculorum livida aut nigra appaerint, lethale est. Progn.

Vel enim significant humores adustos & atrabilarios abundare in cerebro, vel caloris nativi extinctionem, unde sanguis nativum suum calorem amiserit, & concretionem aliquam acquisiverit.

Si in morbo acuto oculi pervertantur, malum. 1. prog.

Oculi perverti dicuntur, quando indecore moventur, id est, vel magis sursum quam deberent vel deorsum vel in obliquum: tum etiam si unus sursum; alter deorsum: unus in unum, alter in alterum angulum torqueatur. Quæ quidem oculorum perversiones fiunt ob convulsionem musculorum oculos moventium: quemadmodum fieri solet in epilepsia, in qua quidem periculosa non sunt. At convulsiones quæ fiunt in morbis acutis, sunt maxime periculosa.

Oculi tenebrosi, turbidi, squallidi, ac minime splendentes, mali.

Tales enim fiunt ex defectu atque extinctione spirituum animalium, qui splendidi sunt, & luciditatem oculis conciliant: tum etiam ex arefactione tunicarum oculi.

River. Opera Medica.

los componentium, & corneæ potissimum, ut docet Gal. 1. de sympt. caus.

Si autem perversa fiat, aut livida, aut pallida palpebra, aut labrum, aut nasus, cum aliquo aliorum signorum, scire oportet, morti proximum esse. Lethale etiam est labra resoluta & pendentia, & frigida & alba esse reddita. Hippocrates in prognost.

In palpebris, naribus & labiis.

Eandem ferè sententiam habet idem Hipp. Aph. 49. sect. 4. his verbis: In febre non intermittente, si labrum, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur, aut non videat, aut non audiat æger, jam debili existente corpore, mors proxima est. Fiunt autem omnes istæ perversiones ex musculorum has partes moventium convulsionibus, quæ in morbis acutis lethales sunt, ut sæpe inculcatum est. At livida aut pallida palpebræ fiunt ab extinctione calidi innati. Labia verò pendentia, & resoluta & frigida, & alba manifestè indicant facultatis moventis imbecillitatem, & extinctionem calidi innati.

Nares præter modum dilatate in morbo acuto, periculum portendunt.

Significant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum nequeat thoracem sufficienter dilatare, ad summum incendium temperandum dilatatis naribus conatur compensare, ut per illas aer copiosior attrahatur.

Dentibus stridere in febribus, quibus non est assuetum a pueritia, furibundum & mortale. Hipp. in progn.

In dentibus.

Hanc eandem sententiam repetit Hipp. in 2. prorrh. his verbis: Dentium stridor perniciosus, quibus non est sanitatis tempore consuetus. Galenus verò in 1. prognost. Stridere, inquit, dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirii accidens est; si verò interdum ægrum offendas utrumque perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc jam esse prope mortem arbitrare. Fit autem stridor dentium musculis, qui maxillas movent, convulsivos motus patientibus: aut facultate movente admodum debilitata. Quodcumque horum sit, per morbos acutos multum pati cerebrum, suspicionem facit: magnæ cerebri læsioni dementia succedere verisimile est, cum dementia sit facultatis, quæ in cerebro viget, actio læsa, qua partis principis læsione plurimum aucta, mortem fieri necesse est. Magis autem succedere solet furor illi stridori, qui cum maximo dentium sonitu fit quàm qui cum exiguo; hic enim fieri potest ob debilitatem, quæ sine dementia afferre potest mortem; ille verò fit ob motus convulsivos, qui excitantur à malignis fuliginibus, quales ex atra bile sunt cerebrum & nervosas partes impetentibus.

Quibus in febribus lentiores & nigredines circa dentes apparent, periculosum.

Significant enim maximam crudorum & crassorum humorum copiam; & maximum febris incendium, quod humores illos crassos exsiccat & exurat.

Lingua nigra cum siccitate, scabritie, scissuris, & ustione, lethalis.

In lingua.

Hæc enim omnia à febre ardente & valde exurente ducunt originem, cujus vi lingua impensè exarescit, & adustas fuligines à viscerum incendio elevatas recipiens, camini instar, nigredine illa tingitur; A minori quidem ustione siccitas & scabrities efficiuntur: à vehementiori verò scissuræ producuntur, quemadmodum terra valde exsiccata æstatis tempore, rimas undique & fissuras patitur. Lingua ab initio exusta significat visceris alicujus inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, durtie, tumore, aut calore dignoscitur.

Lingua tremula in acutis, mortifera.

Significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & summam cerebri læsionem, ideo phreniticis, jam morti proximis, lingua hoc modo solet contremiscere. Quod dilucidè exponit Galenus in 1. prorrh. textu 19. his verbis: Tremor igitur lingue accidit, debilitata propter siccitatem musculorum ipsius, una cum capite affectorum, consequuntur: sicut & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horum intemperie contracta est. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ à siccitate capitis interiore fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant.

Fauces exulcerari cum febre, malum; verum si aliud signum superveniat eorum, quæ diximus pessima esse, prædicere oportet, cum periculo esse hominem. Hippocrat. in prognost.

In faucibus.

In fa-
cibus

Fauces exulcerari solent, vel ab acri destillatione à ca-
pire defluente, vel cum totum corpus laborat magna caco-
chymia, in febre ardente aut maligna. Quo fit, ut ple-
risque eorum, qui lue venerea aut elephantiasi tenentur,
in faucibus ulcuscula fiant. At in morbis acutis, de quibus
hic tantum agimus ut plurimum mali sedes est aut in tho-
race, aut in hypochondriis. Cum ergo fauces incumbant
vix quæ venit à pulmone, & quæ venit à ventriculo,
excipiunt fumos omnes, qui ab illis locis adscendunt,
qui si acres ac erodentes sint, eas exulcerant. Oportet
ergo locum hunc per eas febres assidue intueri, eadem
prorsus causa, qua linguam. Eodem enim modo repræ-
sentat febris vehementiam, nimirum, ut per febre[m] ma-
ximè ardentem lingua sit arida, & multis fissuris affecta,
si ingens sit, ita etiam sunt faucium ulcera, maximè si
Medicus non fuerit diligens per febris ardorem, in usu
eorum, quæ sitim sedat. Verum cum Medicus hæc auxilia
non omiserit, exulcerari fauces, multò majoris ardoris
indiciu[m] est. Merito ergo Hippocrates dicit, malum esse,
non tamen adeo malum est, ut vel sine ullo alio signo
possimus mortis periculum prædicere. Nam fieri potest,
ut ob destillationem, quæ cum febre conjuncta est, exul-
cerentur fauces, quod non adeo malum est ut hac una
de causa mortis periculum prædici possit. Si verò à summa
partium inferiorum intemperie procedat faucium exulce-
ratio, periculosa quidem est: sed cum illa non poterunt
non apparere signa alia prava. Oportet ergo signa alia
considerare, & si aliquod aliud pravam appareat, mor-
tis periculum prædicere. Valesius hoc signum gravi hoc
elogio commendat. *Ego inquit, testari possum, me signum
hoc magnificare, vidisseque multos, quibus febris ardens
jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire. Quod
accedit gravissimum, est fastidium quoddam maximum,
adeo ut nihil possint accipere, sed potum etiam detesten-
tur, quamvis exurantur. In his conjectavi semper internas
gula partes usque ad ipsum ventriculum ulcere exedi.*
Hæc Valesius. Nos verò faucium inflammationes & exul-
cerationes milles observavimus in febribus illis malignis,
quæ annis elapsis populariter grassatæ sunt, & castra Re-
gia potissimum infestabant. Illæ autem ab ipso morbi ini-
tio in omnibus ferè ægrotantibus apparebant, ut inter
signa hujus morbi pathognomonica vulgo haberentur,
unde colligere licet, eas à prava malignaque causa ple-
rumque generari.

In hypo-
condriis

*Hypochondria optima sunt, quæ sine dolore, mollia &
equalia sunt, dextera ac sinistra parte. Hipp. 1. progn.*

Hypochondriorum nomine vulgò intelligitur tota illa
regio, quæ est inter septum transversum & umbilicum,
in qua hepar, lien, & ventriculus continentur. Harum
partium attrectatio nunquam est contemnenda à Medi-
co per morbos; plurimum enim facit ad prænotionem.
Imò verò singulis diebus Medico diligenti & sedulo at-
trectanda sunt hypochondria, imitatione Hippocratis,
quem hoc in usu habuisse apparet ex 1. Epid. Ægri. 2.
ubi ait: Sileno tertia die hypochondriorum tensionem
apparuisse, quo innuit, se eadem aliis etiam diebus at-
trectasse. Unde existimandum est, Medicos in cogno-
scendo quotidie hypochondriorum statu debere esse dili-
gentissimos, quandoquidem ibi est sedes facultatis natu-
ralis, hoc est, viscerum naturalium, in quibus ferè tota
vis salutis aut interitus posita est, & in quibus tanquam
in palæstra quadam omnes ferè morbi & naturæ sunt
conflictus, quos maximè omnium semper Medicus ob-
servat. Itaque in morbis acutis hypochondria bene se ha-
bere, non leve est optimi præsagii argumentum: nam im-
possibile est, aliquam partium illarum læsam esse, & hy-
pochondria mollia esse, & absque dolore. Tum æqualitas
iisdem locis secundum dexteras & sinistras partes neces-
saria est, quæ quidem æqualitas in omnibus accidentibus
intelligenda est, scilicet in calore, mollitie & mole. Ta-
lia enim hypochondria sunt, quæ in hominibus bene va-
lentibus solent apparere.

*Hypochondrium exastuans, aut dolens, aut tensum, aut
inaqualiter affectum, a dextris partibus ad sinistras, mor-
bi est non mansueti. Hipp. 2. Coac. & 1. progn.*

Hypochondrium ardens & multo calore abundans fit ex
calidorum humorum multitudine, ibidem putrescentium.
Dolor & tensio ab eadem causa producuntur, partes re-
plente & malamintemperiem in iis producente; vel etiam à
pauco calore siccitas introducit, quæ tensionem facit.
Inæqualiter afficitur parte alterutra, vel utraque, quando
scilicet hic calidius, hic frigidius est, hic durius, illic mol-

lius, hic lævius, illic asperius, alibi doloris expers, hic
dolens, denique magis minusve distentum; quæ omnia ali-
quam earum partium deterius habere significant, & aliqua
inflammatione affici, quæ in febribus acutis sæpissime so-
let contingere.

*Hypochondria sursum revulsa, nullis criseos per hamor-
rhagiam futura signis apperentibus, mala.*

Contigit aliquando, instante hæmorrhagia critica, hy-
pochondria sursum revelli, humoribus sursum irrudentibus
vi jecoris se contrahentis & excutientis humores illos;
quod tamen sine dolore fit, & parum durat, & alia si-
gna apparent futura hæmorrhagiæ. Si verò diu perseve-
ret illa hypochondriorum revulsio, cum dolore & sine
ullis futura hæmorrhagiæ signis, pessima est lethalis; fit
enim ab inflammatione vel exsiccatione, ex ardore fe-
brili diaphragmatis, aut membranae costas succingentis,
quæ partes contractæ & revulsæ attrahunt secum perito-
næum & hypochondria, quæ illis annectuntur. Hujus rei
etiam signum erit certissimum vox acuta, quæ antea fue-
rat gravis; illa enim immutatur ex diaphragmatis contra-
ctione, unde Hippocrates in Coacis: *Quibus acuta vox,
hypochondria intro sursum iis revulsa sunt.*

*Tumor in hypochondrio durus & dolens pessimus, si totus
est in hypochondrio. Si verè sit in alterutra parte, minus
periculosus est in sinistra. Hipp. 1. progn.*

Tumor durus & dolens ab inflammatione fit, quæ si
totum occupat hypochondrium, maximum impendet pe-
riculum: si solum dextrum, minus; & si solum sinistrum,
adhuc multò minus. Ratio uniuscujusque evidentissima est.
Etenim inflammata esse simul plura viscera in febre acuta,
exitiosissimum est. At cum in dextera parte collocatum
sit jecur; in sinistra lien; certissimum est, affectum eun-
dem multo esse graviores in jecore, quod nobilius est vi-
scus, quam in liene, multò ignobiliori.

*Tibiarum inflatio vespere apparens, & mane discussa, cum
bonis signis bona, cum malis mala est.*

Hæc tibiarum inflatio contingit sæpe in convalescentibus.
At si convalescentiæ signa non appareant, sed alia quædam
signa mala, hydropem minatur, aut pravam aliquam he-
patis dispositionem significat. Aliquando enim apparuit,
cum abscessus esset in hepate. (Conf. ad hæc omnia Melet.
III. 27. 28. 29. 60. 61. 62.)

CAPUT III.

*De modo, quo finiatur morbus: An scilicet per crisin,
vel paulatinam solutionem.*

OMnes morbi vel per crisin, vel per paulatinam so-
lutionem finiri consueverunt.

*Per crisin finiuntur qui magni sunt & acuti, paulatim
verò finiuntur, qui inter chronicos recensentur, aut nul-
lam habent magnitudinem.*

*Signa igitur morbum acutum & magnum, vel chro-
nicum & parvum indicantia, etiam per crisin, vel pau-
latinam solutionem, utrum sit finiendus, pronuntiabunt,
qua quidem in diagnosi fuerit proposita, indeque repetenda.
(Melet. II. 143. III. 68.)*

CAPUT IV.

*De tempore, quo finiatur morbus: ubi dies & hora
futura criseos prænantur.*

TEmpus futurae criseos ex duobus potissimum innotet-
scit, acumine pimirum morbi, & concoctionis si-
gnis: quæ omnia ex sequentibus theorematibus patent.

*Morbi acuti simpliciter decimo quarto die solent judi-
cari, peracuti die septimo, & perperacuti die quarto.*

Has morborum acutorum differentias dignoscemus ex
vehementia & celeritate symptomatum. Si enim primo
statim die symptomata ingravescant, sumantque vehemen-
tiam & impetum, erit perperacutus, seu extreme peracu-
tus, & quarto morbi die judicabitur. Si verò impetum
sumant & vehementiam primo quidem quaternario, sed
non primo statim die, erit ille peracutus, & septimo
judicabitur. Si verò vehementia illa secundo tantum qua-
ternario, idque in illius principio apparuerit, decimo
quarto crisis erit speranda. Si denique post septimum tan-
tum impetus sæviat, vigesimo tantum, vel vigesimo pri-
mo iudicium apparebit.

Notandum autem est, crises illas dies judicatorios non
ratio prævertere aut retardare, pro materiæ mobilitate
aut contumacia, & in diebus indicibus perfici, quæ et-
iam sunt nonnihil judicatorii: quod tamen inde poterit digno-

Si, cum vehementia & impetus morbi paulò citius vel tardius incipiunt, ex. gr. cum impetus incidit in principio secundi quaternarii, nimirum die quinto, crisis decimo quarto erit speranda. At si sexto vel septimo tantum impetus incipiat, decimo septimo futuram crisen erit conjiciendum. Quæ quidem solerti admodum indigent exercitatione, ab usu artis comparata.

Si primo statim morbi die concoctionis signa apparuerint, quarto morbus judicabitur: si quarto tantum appareant, septimo finietur. Si septimo appareant, undecimo judicabitur. Si undecimo, fiet crisis decimo quarto: & ita de aliis per quaternarios vel septimanas, computando juxta naturam morbi.

Concoctionis signa aliunde sunt reperenda. Ex his tamen præcipuum est in febribus, hypostasis urinarum. Notandum autem est, concoctionis signa cum vehementia symptomatum perpetuò esse conjungenda, ut certam prognosin efficias.

At verò jam futura crisis facile dignoscitur ex perturbatione, quæ illam solet præcedere: cum enim fieri incipit certamen morbi & naturæ, omnia symptomata maxime exacerbantur, quod innuit Hipp. Aphor. 13. sect. 2. Quibuscunque crisis sit, iis nox gravis ante accessiorem existit.

Hora denique futura criseos inde artificiosè erit præfagienda, supponendo primum omnem crisen in morbi vigore seu statu fieri. Cum ergo vigoris tempus cognovimus, criseos etiam tempus cognoscemus. Rursus si morbus aliquas habere solet exacerbationes, prius animadvertimus, quæ hora fieri soleant exacerbationes, & quantum temporis perdurent, ac postremò quæ hora vigor exacerbationis soleat apparere: cum enim certum sit crises in vigore morbi & in vigore exacerbationis fieri, illis sedulo præcognitis, non solum diem, sed ipsissimam etiam horam futura criseos prævidebimus. Conf. Joëlem. Melet. 66. 68. 69.)

CAPUT V.

De loco, per quem futura est crisis. Ac primum de signis future criseos per vomitum.

OMnis critica vacuatio fit per vomitum, vel alvi fluxum, vel sudores, vel urinas, vel hæmorrhagiam, vel menses, vel hæmorrhoides, vel abscessum: quorum signa, è prædictis fontibus deprompta, sequentibus patientis theorematibus, à vomitu incipiendo.

Tenebricose apparitiones oculis obversantes, futurum vomitum prænuntiant.

Indicant enim materiam morbificam in ventriculo cumulari, quæ halitus copiosos ad caput emittit, & hujusmodi apparitiones tenebricose efficit.

Capitis dolor acris & mordens, futurum vomitum significat.

Ille enim dolor à dictis halitibus excitatur, qui acrimonia sua meninges cerebri vellicant.

Oris ventriculi morsus instantem vomitum significat.

Fit enim à dictis halitibus partes illas vellicantibus.

Rigor & frigus hypochondriorum instantem vomitum significant.

Fit enim etiam à dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

Labri inferioris tremor instantem vomitum significat.

Fit enim ob communicationem tunice interioris ventriculi cum ore & palato.

Sputationes frequentes imminem vomitum significant.

Fiunt enim ob dictam tunice communionem; & ventriculi compressionem, sese ad vomitum accingentis. (Melet. III. 70.)

COROLLARIUM.

Nota, ut plurimum post vomitionem criticam subsequi diarrhœam; quæ morbo finem solet imponere, & reliquias ex vomitu expurgare.

CAPUT VI.

De signis criseos futura per alvi fluxum.

CRISIS, quæ per alvi fluxum perficitur, non admodum certis & manifestis signis indicatur. Illa tamen erit prænoscentia partim ex signis, quæ proponuntur, partim etiam ex signorum privatione, quæ alias crises indicare solent. Ad eam igitur prænoscentiam sequentia proponuntur theoremata.

Ruer. Opera Medica.

Quibus adsunt frequenter ructus, eisque succedunt multi flatus & crepitus ventris cum borborygmo, & quadam illius inflammatione, eos instantem alvi fluxum expectare oportet.

Hæc enim omnia significant translationem materiæ morbificæ ad intestina.

Lumborum dolor, cum aliis signis potissimum conjunctus, alvi fluxum prænuntiat.

Quando enim per venas mesaraicas humor noxius fertur ad intestina, dolor lumbis communicatur per continuationem mesenterii; quod à ligamentis, lumborum vertebrae contrectantibus, ducit originem.

Quibus hypochondria suspensa murmurant, dolore lumborum superveniente, alvi iis humectantur, nisi flatus erumpant, aut urina multitudo procedat: in febribus autem hæc. Aph. 73. sect. 4.

Cum regio hypochondriorum intumescit, & murmurat, constat humorem cum flatu eò loci redundare. Quibus si dolor lumborum succedit, humor ille aut flatus deorsum repit, unde alvi fluxus sequitur, aut saltem flatuum eruptio per sedem, nisi ille humor per urinam evacuetur. (Melet. III. 70.)

COROLLARIUM.

Nota, majorem fieri conjecturam, si toto morbi cursu alvus libera valde fuerit, aut die indice apparuerit fluidior, quam alio tempore.

CAPUT VII.

De signis future criseos per sudores.

MORBI acuti frequentius multò per sudores, quam aliam quamvis evacuationem solent judicari. Idè exaltiores paulò erimus in futuri sudoris signis investigandis, quorum facilem intelligentiam sequens Tabula præstabit, notata litera M.

M	Essentia.	Efficientes	Externæ (Aer.	
Signa indi- cantia futuram crisin per su- dore defu- muntur vel ab	Causis , quæ sunt vel		Internæ (humores.	
			Materiales (corpus ægotantis.	
		Effecti- bus qui sunt vel	Actiones	Animales, { Rigor . Vitales, { Pulsus.
			Naturales	{ Suppressio urinæ.
		Excrementa ,		
		Qualitates mutatae .		

Cujus Tabulae seriem observando, sequentia proponuntur theoremata.

Morbi acutissimi per sudores ut plurimum judicantur.

Fiunt enim ab humore bilioso, calido & tenui, qui facile per habitum corporis excluditur.

In calida & humida aeris constitutione morbi ut plurimum per sudores terminantur.

Quandoquidem à calida & humida aeris ambientis temperie pori & meatus totius habitus laxantur & aperiantur, humores liquantur, & fluidiores efficiuntur, ut facile per sudores expurgari valeant.

Quicunque morbi ab humore tenui & calido producuntur, per sudores solent judicari.

Sic febres biliosæ plerumque per sudores judicantur, quia illius humoris tenuitas & calor facit, ut à natura commodè per habitum excernatur.

Quicunque ægotantes carne molli & cute laxa sunt præditi, his per sudores crisis facile perficitur.

Sive illa habitus laxitas & mollities à nativa dispositione sit, sive à cœli constitutione, ut dictum est, perpetuò maximè confert ad crisen per sudores efficiendam.

Rigor aut horror in febribus continuis apparens, crisen per sudores imminere significant.

Quia humores illi tenues dum è venis ad habitum feruntur, partes membranosas vellicant acrimonia sua, atque ita rigorem pariunt.

Natura-
les
Suppres-
sio urina-
re.

Pulsus mollis & undosus in febribus, sudorem adfuturum demonstrat.

Quando enim tenuiores humores partes ad habitum affectant viam, arterias humectant & emolliunt; unde fit pulsus mollis & undosus, sudoris futuri prænuntius.

Urina suppressio in febribus crisi per sudorem futuram ostendit.

Excre-
menta

Quia cum eadem sit materia sudoris & urinæ, nimirum serosi humores, dum illi ad habitum feruntur, necesse est urinam supprimi, aut maximam pati imminutionem.

Si calidus quidam vapor e corpore agrotantis elevari præsentatur, aut levis quidam mador percipiatur, per sudorem futura est crisis.

Si præter consuetudinem in agrotante partes corporis externæ intalescant, aut facies rubescat, crisis per sudorem futura iudicatur.

Postrema hæc duo signa ostendunt naturam ad habitum corporis viam affectare, per quam humores noxios & præternaturales expellat. (*Melet. c. I.*)

CAPUT VIII.

De signis futura Criseos per urinas.

Signa futuræ criseos per urinas, pauca admodum proponuntur: illa tamen licet prævidere partim ex quibusdam signis positis, partim verò ex absentia aliorum. Si enim signa apparuerint, quæ etiam futuram in genere demonstrent; & nulla vomitus, diarrhææ, sudoris, aut hæmorrhagiæ signa apparuerint, per urinas eam futuram, erit colligendum.

Signa vero quæ illam futuram peculiariter demonstrant, hac serie proponuntur, quæ tamen simul sunt colligenda, ut aliquam in iudicando certitudinem habere valeamus.

Illa autem hæc sunt.

Hyberna constitutio.

Senilis ætas.

Cutis densitas.

Frequens micturitus, vel urinæ copiosiores die indice apparentes.

Ardor vel pruritus in extremo pudendi.

Gravitas in hypochondrio.

Tria priora signa continent impedimenta, quæ in habitu reperiri possunt & efficere, ne serosus humor per sudores expurgetur. Cum autem eadem materia, quæ per sudores effluit, per urinas facile possit expurgari,posito impedimento in via sudoris, conicere possumus, per urinas futuram excretionem. At tria signa posteriora ostendunt jam humores descendere ad urinæ meatus. (*Melet. III. 76.*)

CAPUT IX.

De signis futura Criseos per hæmorrhagiam.

Futuram hæmorrhagiam sequentia theoremata demonstrant.

Essentia

Inflammationes hypochondriorum hæmorrhagia ut plurimum solvuntur.

Et in hoc solutionis modo tota salutis spes est constituta, quia si non accidat, mors prædicenda est.

Cause
adiuvantes.

Hæmorrhagia sæpius solent contingere usque ad vigesimum quintum annum, quam ultra hunc, & quidem temperamento sanguineo aut bilioso, verna tempestate, & austrina constitutione.

Effectus

Ex effectibus, qui ab actionibus lasis, excrementis, & qualitatibus mutatis desumuntur, sequentes futuram hæmorrhagiam prænuntiant.

Insomnia & imagines rerum rubrarum.

Capitis & cervicis dolor subinde obortus.

Temporum gravitas & pulsatio magna in arteriis illorum.

Tinnitus, vel sonitus aurium.

Oculorum hebetudo & marmariges illis obversantes.

Ruber eorumdem, ac totius fere faciei.

Lucis aversio.

Lachrymæ involuntariæ.

Pruritus nasi.

Sanguinis stilla die indice.

Spirandi difficultas.

Tensio hypochondriorum sine dolore.

Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. lib. de Prosa. ad Po-

sthumum: is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsilii, unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedit; quam alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis, ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur, qui membranas divellens distendensque doloris sensum parit. Pulsant arteriæ temporum extraordinario motu propter earum compressionem, quæ à venarum repletionem fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia ascendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescat visus. Marmariges oculis obversantes, nihil aliud sunt quam tenuia quædam & divulsa corpuscula variorum colorum intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licet interius sint, exterius tamen posita deceptione visus, apparent; quandoquidem oculus externæ assuetus visioni, quæcumque intus sunt, extra esse iudicat. Rubor faciei & oculorum ex sanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulat. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quod distenti oculi humorum copia & ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatio, quam dolor consequitur, quem ut evitent agrotantes, lucem refugunt. Lacrymæ involuntariæ fiunt ex repletionem oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lacrymæ generantur. Pruritus nasi fit ex vaporibus sursum ascendentibus & nares vellicantibus. Sanguinis stilla die indice apparens, ut quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die iudicatorio, v. g. septimo, vel decimo quarto, quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimitur. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio, & sine dolore; quemadmodum & difficilis respiratio: si enim diutius & contumaciter perseverarent, signa essent potius hepatis inflammationis. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT X.

De signis futura criseos per menses aut hæmorrhoidas.

Mensium & hæmorrhoidum fluxus futuri iisdem signis dignoscuntur; in eo tamen distinguuntur, quod si in muliere appareant, menstruas purgationes pati consuevit, per uterum perficiantur: Si vero in viro prodant, hæmorrhoides pati solito, per eas futuram crisi arbitrandum sit. Illa autem signa, utrique vacationi communia, sunt hæc.

Dolor & gravitas lumborum, ac æstus eorumdem.

Dolor & tensio in hypogastrio.

Oris ventriculi molestia.

Quando sanguis ad partes inferiores descendit venam cavam admodum replens atque distendens, dolorem & gravitatem, necnon æstum in eis efficit, quandoquidem vena cava descendens lumbis superiacet; à qua insignes rami ad hypogastrium deferuntur, qui dolorem etiam atque tensionem in iis partibus efficiunt: unde etiam molestia in ore ventriculi per sentitur, propter magnum consensum, quem habent partes hypogastricæ & lumbares cum ventriculo. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT XI.

De Signis futuri abscessus.

Abscessus in aliquo morbo eventurus, sequentibus aphorismis breviter significatur.

Quos febres longe exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt. Aph. 44. sect. 4.

Febres longæ eæ dicuntur, quæ ultra quadraginta dies exporriguntur, & fiunt ex materia frigida, crassa & contumaci: quoniam igitur illa materia non facile per excretionem potest vacuari, idè sæpius ad partes debiliores à natura expellitur, ibique abscessum producit.

Quicumque urinas tenues & crudas multo tempore minungunt, si alia omnia signa ut in supervicturis sint, in his oportet expectare abscessus in regionibus infra septum transversum. Hipp. 2. progn.

Dictum

Dictum fuit supra, signa crudelitatis longo tempore durantia, si vires sint debiles, mortem præfagire, eo quod metus sit, ne æger possit durare, donec materia concocta sit. At verò si vires sint validæ, & reliqua signa convalescentiam polliceri videantur, sperandum est fore, ut homo liberetur, non quidem perfecta solutione, sed permutatione vel abscessu.

Quæ cum rigore sistuntur urina, iis qui sopore tentantur, parotidas fore sperabile. Hipp. in Coac.

Sopor magnam cerebri oppressionem significat, quæ rigore superveniente abscessum producit, aut magnam convulsionem.

Febricitantibus, lassitudinem habentibus in articulis, & circa maxillas potissimum, abscessus fiunt. Aphor. 31. sect. 4.

Lassitudo spontanea in febribus sit ex crassorum & crudorum succorum multitudine, & illæ febres difficilimi sunt iudicii, atque ut plurimum per abscessus iudicantur.

Quibus convalescentibus ex morbo aliquid laboraverit, illis abscessus fiunt. Aph. 32. sect. 4.

Non solum dolor aliquam partem affligens circa morbi declinationem, in ea futurum abscessum præmonstrat, sed etiam ea omnia, quæ partem debilem esse ostendunt.

Nota ex Hippocr. Aphor. 74. sect. 4. quod dum signa futuri abscessus apparent, à metu abscessus liberet, si urina multa, crassa, & alba appareat, idque multò certius & citius, si cum his urinis hæmorrhagia contingat. Melet. c. 1.)

CAPUT XII.

De signis eorum, quæ superventura sunt his, qui jam agrotant, vel in morbos prolabuntur. Ac primum de signis futuri delirii.

Multa in morbis præter crisin supervenire solent, tum symptomata gravia, tum etiam, quando unus morbus in alium commutatur; quæ omnia si à Medico prævideri possint, summum illi honorem & ægrotanti utilitatem afferre solent. Eorum igitur signa juxta prædictam methodum proponere aggredimur, à signis futuri delirii incipientes, quæ quidem sequentibus theorematibus innotescunt.

Oblivio de repente contingens in acutis, phrenitidem prænuntiât.

Ostendit enim cerebrum jam affici, & materiam morificam ad ipsum à partibus inferioribus irrupere.

Somni perturbati atque tumultuosi, delirium portant.

Hoc docuit Hipp. in Coac. his verbis: *Turbulenta ferocesque excitationes è somno, delirium afferunt.* Et ostendunt cerebrum valde affici, & à naturali suo statu dimoveri.

Vigilia indefinentes delirium afferunt. Hipp. in prognost.

Utraque enim affectio ab eadem causa producitur: calida nimirum & sicca cerebri intemperie, ut docet Galen. 4. de præf. expulsib. Idem remissior intemperies facit vigiliam. Quando verò intenditur, in delirium commutatur.

Tinnitus & sonitus aurium, vel etiam surditas, insaniam sæpe præcedit, præsertim si cum urinis appareat, habentibus suspensionem claram & sublimem. Hipp. 1. prorrhæ.

Significant enim hæc materiam transferri ad cerebrum, à qua delirium excitatur.

Exquisitus nimium odoratus futuram insaniam prænuntiât.

Significat enim insolitam cerebri exsiccationem, & spirituum attenuationem, quæ cerebrum ad phrenitidem disponit.

Dolor capitis vehemens & assiduus, in acutis febribus, delirium portendit, præsertim qui in auribus observatur, aut qui cum præcordiis revulsis conjungitur.

Significat enim humores magna copia transferri ad cerebrum, idque vehementer afficere.

Lateris dolor, qui cum sputo bilioso sine causa manifesta evanuit, excessum affert mentis.

Significat enim translationem humoris biliosi à latere ad cerebrum.

Surarum dolores mentem præcipitant, idque tum alias, tum si in urina parvum sit encephala. Hipp. in Coac.

River. Opera Medica.

Tanta est surarum communio cum partibus principibus, ut quemadmodum in calcis fractura accidunt febres peracutæ, tremulæ, singultuosæ, paucorum dierum, mortiferæ denique ita quoque in surarum doloribus, qui fiunt à cacochymia maligna, febris excitetur in corde, & delirium in cerebro, quandoquidem humores maligni faciliè cerebrum invadunt. Quanquam verò hujusmodi dolores non mediò surarum, sed & femorum, dorsi, & aliarum partium ignobilium, sua præsentia delirium portendant, attamen multò certius id præstant, si postquam apparuerint, occultentur. Significant enim materiæ morbificæ translationem ad cerebrum; ut videre est apud Hipp. in 3. Epid. sect. 3. agr. 5. ubi ubi Calvus in Larissa femur dextrum doluit repente, eorum verò quæ adhibebantur, nihil juvabat. Prima die febris acuta, ardens, dolores autem pergebant. Tertia femoris quidem dolor cessavit. alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jaectatio. Quarta circa meridiem extinctus est acutissimè.

Respiratio magna & rara delirium significat.

Spiritus magnus & rarus proprius est delirantium Hipp. 1. progn. 24. illi enim, ob febris ardorem plurima respiratione indigentes, atque ob mentis errorem respirare obliviscentes, raro respirant, & raritatem magnitudine compensant. Hæc sententia est etiam Gal. de difficultate respirationis, c. 3. Ubi ostendit hujusmodi respirationem esse deliris propriam. Et c. 10. ejusdem libri dicit, Philiscum & Silenum non habuisse alias causas talis respirationis, quam delirium. De Philisco & Sileno agitur apud Hipp. epidem. sect. 1. histor. 1. & 2. Utrique à principio respiratio magna & rata fuit, in progressu verò manifesta deliria contigerunt.

Urina alba & lucida in acutis, phrenitidem prænuntiant.

Significant enim bilem, quæ per urinas effundi solebat, easque colorationes efficere, ad cerebrum transferri.

Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, phrenitidem portendit.

Significat enim membranas cerebri inflammari, quæ inflammatio faciliè communicatur tunicae adnatæ, quæ ab ipsis ducit originem.

Si pulsus insint in hypochondrio, tumultum significat aut delirium: verum oculos horum conspiciari oportet. Si enim obtutus cerebro movetur, fore ut furiant, expectandum est.

Cum arteria pulsat vehementer in eo loco, in quo non solet sentiri, calidam significat intemperiem, & multum flatus calidi per arterias delati, quæ ipsa causa tentans cerebrum, delirium facit. Iis enim quæ per arterias meant, expeditissima via est ad cerebrum per carotidas & jugulares, quæ penetrant in ipsos cerebri ventriculos. Cum verò delirium cum furore est, accidit menti magna varietas imaginationum & inquietudo; movet ergo variè oculos, quasi requirens res varias, quæ illi obversantur per cerebrum.

CAPUT XIII.

De signis futuræ convulsionis.

Ex frigore cum adest metus & moror immerito, convulsione finis est. Hipp. in Coac.

Metus & moror fiunt ex contractione spirituum versus sua principia, à copia humoris melancholici obrutorum, unde cum frigore conjuncta sunt; atque ita humor ille cerebrum afficiens convulsionem excitat, nisi hæmorrhoidibus, varicibus, aut mensium profluvio vacuetur.

Deliria immanissima in convulsionem desinunt. Hipp. in Coac.

Fiunt enim à calidissima & siccissima cerebri intemperie, quæ principium nervorum afficiens, convulsionem inducit à siccitate.

Quibus incidente rigore, nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, cum facultate conjunctam, si nonnunquam in somnis urina excidit, convulsione finis fit. Hipp. in Coac.

Hæc omnia symptomata significant materiæ anadromen ad cerebrum, quæ convulsionem minatur.

Dolor capitis ingens & perseverans cum alvo suppressa convulsionem minatur.

Significat enim materiam morificam in cerebrum delatam, quæ ad nervorum principium tandem delata, convulsionem efficit.

Dolores cubitorum & cervicis graves & profundi convulsiones accersunt.

Procedunt enim ab oppressionem partium posteriorum cerebri, & humorum diffusionem in spinalem medullam, aut membranas ejus, ob copiam materiæ, aut malignam qualitatem, quæ extenditur per dorsum & ad cubitum: eo quod natura causam dissolvere aut concoquere non valeat.

Urina cum rigore suppressa, prava, convulsionem enim invehit, tum alias, tum si ante a sopor invaserit. Hipp. in Coac.

Rigores symptomáticos cum urinæ suppressione, convulsio facile excipit: quandoquidem ostendunt anadromen humorum ad cerebrum, & principium nervorum; idque magis, si æger sopore afficiatur, quia evidentissimum est affecti cerebri indicium.

Urina, que in somnis excidit præter consuetudinem, convulsionem minatur.

Significat enim musculum cervicem ocludentem, debiliorem esse redditum, cuius motus dependet à nervo, cuius principium & origo in vitio est, nisi peculiari morbo pars illa afficiatur.

CAPUT XIV.

De signis futura recidiva.

Futura recidiva, in convalescentibus, sequentibus theorematibus poterit prævideri.

Morbi maligni & mali moris non raro solent recidere. Illi enim naturam admodum debilitant, ut vix possit à causa morbifica se ita perfecte liberare, quin aliquæ super sint reliquæ, recidivam producturæ.

Morbi quanto longiores sunt, tanto magis obnoxii recidivæ: quanto vero acutiores, minus revertuntur.

Morbi diuturni sunt à materia crassiori & frigidiori, quæ difficilius concoquitur & evacuatur. At morbi acuti ex materia tenuiori, quæ facilius præparatur atque excernitur.

Quibus die non critico fibres solvuntur, iis revertuntur.

Quemadmodum dies critici maximam habent vim ad perfectam morborum curationem, quandoquidem tunc temporis natura utiliter excernit humores morbificos; ita quæ die non critico contingunt solutiones, infidæ perpetuò esse consueverunt, quandoquidem naturæ bene operantis legibus non respondent.

Morbi, qui ab atra bile, variis & mixtis humoribus, viscidis, crassis, & perversis oriuntur, recidivas facere solent.

Illi enim humores maximè rebelles sunt & à natura perfecte subigi & edomari nequeunt, unde recidivæ solent exoriri.

Morbi, qui à sanguine, pituita dulci, aut bile pallida producuntur, aut aliis humoribus, qui nullam malignitatem acceperunt, simplicesque existunt, & qui neque copia hominem gravant, nec crassitie aut lentore sunt præditi, nullam recidivam minantur.

Quia natura facillimè se liberat à sarcina huiusmodi humorum, qui nullam contumaciam præ se ferunt.

Qui morbi in hyeme, vere, aut prima æstate contingunt, non solent facere recidivas: Qui verò autumno solent contingere, illis maxime obnoxii sunt.

Hyeme enim & vere calor natus potentissimus est & noxios humores efficaciter dissolvit. Autumno verò maximè debilis est, exhaustus ex prægressæ ætatis exsolutione; ideo vix potest causas morificas integrè discutere.

Qui bona corporis constitutione præditi sunt, à morbo semel curati, non patiuntur recidivas; at malè constituti, ut plurimum relabuntur.

Robur partium causam morificam perfecte dissolvit; at quando est imbecillitas, ut in malè habitis, imperfecta sit humorum excretio.

Quicumque egrotantes perfectam sanitatem nequeunt adipisci, & à paucis rebus juvantur, leduntur verò à plurimis, sunt in periculo recidivæ.

Hæc omnia significant causæ morificæ reliquias in corpore latitantes, quæ recidivas facere consueverunt.

In quibus convalescentibus actiones, excrementa, & qualitates plurimum à naturali constitutione evariant, nec ad pristinum statum reducuntur, in his metuenda est recidiva.

Quibus febres cessant sine signis concoctionis, recidivam in his expectare oportet. Hippocrates in prognost.

Non possunt humores morbifici convenienter excerni, nisi prius concocti fuerint; ideo, quamvis febris cesset, si cruditatis signa appareant, ostendunt materiam morificam adhuc intus retineri; recidivam effecturam.

Si post crisin peractam urina tenuis diureddatur, & parum colorata, recidivam prænuñciat.

Significat enim naturæ imbecillitatem, quæ concoctiones suas ritè non exercet; unde novorum excrementorum proventus, ex quibus recidiva expectanda est. (Mélet. III. 56.)

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUARTUS

Qui est de ὕγιεινῇ, seu valetudine conservanda.

PROOEMIUM.

Finis Medicinæ duplex est, ut scilicet sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur. Priori debetur ὕγιεινῇ, posteriori θεραπείῃ.

Ὑγιεινῇ, in sex rerum non naturalium administratione tota versatur. Illæ autem sex res nonnaturales sunt Aer, cibus & potus; motus & quies; somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

On naturales dicuntur, quasi mediæ inter naturales, & præternaturales. Illæ enim propriè & absolute naturales dicuntur, quæ corporis viventis constitutionem ingrediuntur, & tractantur in Physiologia. Hæ verò dicuntur nonnaturales, quandoquidem rectus ac legitimus earum usus sanitatem conservat, & tunc ad causas naturales referuntur: præposterius verò & illegitimus, morbos producit; & tunc præternaturales fiunt, omniumque propemodum morborum causæ, ut in Pathologia docetur. Sunt tamen earum nonnullæ, quæ in rerum verè naturalium serie continentur, ut motus corporis, & animi pathemata, prout functiones sunt à facultatibus suis profectæ: consideratæ verò prout earum usus corpus afficit, nonnaturales appellantur.

Dicuntur etiam necessaria, quia iis carere, earumque vim effugere non possumus; sed continuo, & necessario corpus nostrum afficiunt.

Objici potest, alia adhuc esse non pauca, quæ corpus nostrum alterant; & ideo ad res nonnaturales esse referenda, nempe cælum, aquam, ignem terram, & regiones; ac proinde senarium earum numerum esse multiplicandum. Respondemus, Cælum, ignem, terram, & regiones ad aerem reduci quia, non agunt in nos, nisi per aerem. Aquam verò, si assumatur, ad potum esse referendam; si verò admoveatur, ut in balneo & lotionibus negamus esse necessariam: siquidem ea facile carere possumus, atque hoc respectu è rerum nonnaturalium censu est expungenda.

Totus igitur hic liber in sex rerum nonnaturalium explicatione versabitur; in eoque ostendemus, quo modo iis utendum sit ad sanitatem tuendam, vitamque incolumem, & à morbis immunem diutissime conservandam: à cibo & potu incipiendo, quod majoris sint momenti, & multo plurima in iis consideranda veniant.

CAPUT PRIMUM.

De Cibo & Potu, seu de alimentis.

Alimentum est id, quod à calore nativo commutatum in corporis nostri substantiam convertitur, illudque nutrire potest.

In eo differt à medicamento, quod medicamentum desinitur à Galeno i. simpl. quod corporis nostri substantiam alterare, neque in eam, quatenustale, converti potest.

Datur tamen medium quodam inter illa duo, utriusque naturæ particeps, quod & nutrire & alterare potest, vocaturque alimentum medicamentosum, vel medicamentum alimentosum.

Varia autem sunt alimentorum genera, ex diversis rebus petita, quæ tamen omnia sub plantarum & animalium generibus continentur.

Res omnes sublunares, quibus in Medicina utimur, sub triplici genere comprehenduntur, plantarum, animalium, & mineralium. Omne autem mixtum, nutriendi facultate præditum, vitam (succumque nutritium) habuisse necesse est, sicque mineralia, (& non pauca etiam planta) ex alimentorum serie prorsus excluduntur.

In eorum verò usu considerata sunt substantia, quantitas, qualitas, ordo, tempus, & hora sumendi; præparatio, consuetudo, & delectatio, ætas, & anni tempus. De quibus omnibus sigillatim agemus. Iisque consequenter præcipuorum ac magis usitatorum ciborum ac condimentorum facultates subiiciemus. Ac tandem potulentorum materiam & vires excutiemus.

CAPUT II.

De alimentorum substantia.

Per alimentorum substantiam intelligimus formam & materiam, ex qua illa componuntur.

Sub formæ nomine comprehendimus illam totius substantiæ proprietatem, qua alimentum idoneum redditur, ut in corporis nostri substantiam convertatur. Unde vulgò dici solent, alimenta nos nutrire propter substantiæ similitudinem, quam habent cum corporibus nostris.

Hinc cibi dicuntur boni vel mali succi, multum vel parum nutriendi, quatenus habent substantiam corpori nostro magis vel minus analogam, eamque puriorem aut multis partibus heterogeneis permixtam.

Ad materiam referuntur, durities, mollities, raritas, densitas, gravitas, levitas, crassities, tenuitas, lentor & friabilitas.

Quæ licet sub qualitatibus secundarum classe contineantur, quia tamen materiam proximè sequuntur, & ideo qualitates materiales nominantur (propterea quod ex varia permixtione humidum cum sicco oriuntur) ad substantiam, vel substantiæ modum reducuntur.

Ergo ratione substantiæ, bona & laudabilia alimenta vocantur, quæ bonum & laudabilem succum, ac pauca excrementa generant, & mediocrem obtinent consistentiam, nempe quæ neque nimis dura, crassa, aut densa; neque nimis mollia, rara, aut tenuia. E quorum genere sunt panis ex purissima tritici farina confectus, recens, benè coctus & fermentatus, caro vervecina, hœdina, vitulina, caponum, gallinarum, pullorum, pipionum, perdicum, aliarumque avicularum montanarum, aliaque sequentibus fusiùs explicanda.

Prava verò, & dyspepta, ac malè nutrientia, multaque excrementa generantia, dicuntur ea, quæ duram, gravem, densam, ac crassam substantiam obtinent, ut panis fursuraceus, caro bovina, caprina, hircina, legumina, caseus antiquus, & similia.

Hæc tamen bona vel mala alimenta salubria aut insalubria generaliter dicenda non sunt omnibus hominibus; sed pro diversa eorum natura, vitæ genere, & exercitiis illa quibusdam magis conveniunt, hæc verò aliis commodiora sunt. Sic quibus calor fortior est, iis dyspepta alimenta, qualia sunt carnes bubulæ, cervinæ, leporinæ, infumata, & similia benè concoquantur: contra verò eupepta, ut carnes agnæ, vitulinæ, ova tremula, pisces saxatiles, & similia, deterius concoquantur: siquidem illa corrumpuntur, & aduruntur à calore fortiori: prout enim alterantur facile, sic promptè vitiantur ac corrumpuntur. Alia verò quæ communiter dyspepta nominantur, sicut difficulter alterantur, ita agere ad statum deteriorem perducuntur.

River. Opera Medica.

Hujus rei exempla desumere possumus ex iis, quæ exterius coquantur, v. g. melle, quod sua natura dulcissimum, si ulterius coquatur, amaritudinem contrahit. Contrà verò carnes bubulæ, & porcinae, diutius coctæ, sapidiore evadunt. Idem mel juvenibus est noxium, quoniam à mordaci eorum calore aduritur, & in bilem convertitur, senibus verò salubre est, quoniam à modico eorum calore probè concoquitur. Propter eandem causam agricolæ, fossores, bajuli, nautæ, aliquæ artifices laboriosam artem exercentes, carnibus hœdinis, vitulinis, pullis gallinaceis, columbinis, & ovibus sorbilibus non probè nutriuntur: non solum quod à fortiori eorum calore alimenta illa citius consumantur ac dissipentur; sed etiam, quod ab eodem calore nimis concoquantur, & corrumpantur. Contrà verò leguminibus, brassica, caseo, carne bubula, & similibus commodè aluntur.

CAPUT III.

De Alimentorum quantitate.

Quantitas alimentorum debet esse moderata quæ scilicet corpori nutriendo, & viribus reficiendis sufficiat. Et si hos limites plurimum excedat, varios producit morbos, ac vitam abbreviat.

Quemadmodum autem ciborum multitudo plurimos morbos generat, sic eorum parsimonia, quæ sobrietas vulgò ac frugalitas nominatur, multorum morborum curationi & præcautioni inservit, vitamque longam efficit.

Summa ac præcipua diætetices ratio in moderata quantitate consistit. Licet enim alimenta in substantia, qualitate, aliisque conditionibus aliquantulum aberrent; si tamen pauca sit eorum quantitas, benè concoquantur, & optimè nutriunt. Itaque in primis quantitati attendere oportet, quæ ut plurimum nimia esse solet. Hoc ex se satis patet, quod omnes ferè morbi venæ sectione, purgatione, aliisque evacuationibus curentur, quibus superflua humorum copia auferenda est, quæ ex nimia ingestorum copia ducit originem. Hinc sobrietas, & ciborum parsimonia, sanitatis & vitæ longæ parens dici consuevit. Unde Hipp. 6. epid. sect. 4. Aph. 20. sanitatis studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores. Item Aphor. 17. sect. 1. ubi plus cibi quam pronatura ingestum est, hic morbum facit. Plato intemperantem civitatem hoc signo patefacit, quod multos Medicos alat. Hinc natum proverbium: Intemperantia Medicorum nutrit. Tum etiam illud: plures occidit gula, quam gladius. Galenus verò: Majores nostri, inquit, paucioribus morbis laborabant, quia frugalius vivebant. Et Seneca luxum & ingluviem sui temporis, mendacem fecisse Hippocratem scribit, qui Eunuchos & fœminas arthriticis doloribus non vexari asseruerat. Arist. verò in problematis dicit saluberrimum esse cibum minuire, & laborem augere. Diogenes Cynicus dicere solebat, insanum esse ea à Diis petere, quæ in nostra essent potestate, dum scilicet pro obrinenda bona valetudine Deum oramus; deinde nos cibo, potuque ingurgitamus. His omnibus sacre Scripturæ auctoritatem subnectamus. Ecclesiastes cap. 37. Noli, inquit, avidus esse in omni epulatione, non te effundas super escam; in multis enim cibis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram: propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinentes est, adjicit vitam.

Idipsum exemplis luculentis confirmari potest. Sanctus Paulus, primus Eremita, referente Divo Hieronymo in ejus vita, ad annos 115. ætatem produxit, ex quibus centum egit in Eremito, quadraginta quidem primos cum paucis dactylis, & haustu aquæ; reliquos verò, postquam dactyli defecissent, pane dimidio, quem corvus ei quotidie subministrabat. Sanctus Antonius, teste Athanasio, vixit annos 105. ex quibus 90. egit in Eremito, solo panis & aqua corpus sustentans, quibus interdum aliquid olei addebat in extrema senectute. Arsenius, præceptor Arcadii Imperatoris vixit annos 120. quorum 55. transigit in deserto, abstinentia mirabili. At nostro sæculo Ludovicus Cornarus, Nobilis Venetus, cum ad 35. ætatis annum vitam insalubrem duxisset, licet multis remediis frustra usus esset, variis frequenter morbis conflictatus; tandem consilio cujusdam Medici sola diæta morbos illos oppugnare cœpit; cibi & potus quantitatem sensim imminuens donec ad uncias quatuordecim cibi, computando panem, carnes, ova, & alia quævis edulia, & sexdecim potus ad singulos dies pervenisset: in quo regimine perseverans, vitam incolumem, & à morbis liberam,

atque vegetam ultra centesimum annum produxit, ut ipse testatur in libello de vita sobria commodis inscripto, ab eo Italicè edito; qui postmodum in Latinam, & Gallicam linguam conversus est. Ex quibus colligere possumus, ciborum parcimoniam non solum ad sanitatem in eodem statu conservandam, sed etiam profligandos morbos contumaces & diuturnos maximè conferre. Postquam enim calor natus paucam illam alimentorum quantitatem citò concoxit, circa humores superfluos occupatur, eosque digerit, dissipat, & per varia corporis emunctoria sensim eliminat, ut tandem corpus purum, & à causis morbificis liberum evadat. Perseverando autem in eodem victus regimine, corpus ab omnibus morbis liberum redditur, saltem ratione causarum internarum, quarum congeries ab eodem præcavetur. Si verò à causis externis corpus offendatur, multò minor læsio sequitur, quia corpus superfuitatibus vacuum magis resistit. Unde videmus in magnis mutationibus temporum, v. g. quando constitutione austriana, calida & humida, subita & repentina fit mutatio in Aquiloniam, frigidam & siccam, multos homines affici catarrho, pleuritide, aut peripneumonia, in quorum scilicet corporibus morbosus apparatus latitabat; alios verò minimè, quorum scilicet corpora magis vacua superfluis humoribus reperiuntur. Et si tales homines interdum causarum externarum vehementia in aliquem morbum præcipitentur, citius liberantur, ob paucitatem causæ internæ ab externa commotæ, quæ ideo faciliè vincitur ac resolvitur. Præterea, si exacta illa diæta morbos incurabiles auferre nequit, eos saltem multò leviores & tolerabiliores reddit facitque, ut ægri cum iis diu vivere possint. Sic multos quotidie videmus cum ulcere pulmonis, cum scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus, aut vesica, diu vitam producere. Sic testatur Aristoteles in Problematis quendam fuisse suo tempore Philosophum. Hærodicum nomine, qui cum tabe laboraret, tamen arte τῆς διατητικῆς ad centesimum pervenerat.

Vulgò obijci solet, multos ad extremum senium pervenire, qui multis cibis quotidie sese ingurgitant. Respondemus, rarissimos esse illos, & eximio partium robore ac temperamento præditos, qui si sobriè viverent, vitam diutius protraherent, & ad animi actiones melius dispositi essent. Necesse est enim eos qui non frugaliter vivunt, multis pravis humoribus impleri, & sæpe morbis tentari, nec posse, sine detrimento valetudinis, arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni ciborum mancipata est, à qua si violenter per animi contentiones abstrahatur, prava fiet concoctio, & multæ nascentur cruditates: tum quia illis opus est crebra corporis exercitatione vel medicamentis, quibus corpus expurgetur; atque adeo etiam diu videantur vivere corpore, tamen animo & ingenio parum vivunt, cum exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & major pars temporis debeat impendi obsequio corporis. His adde, quod si aliquando contingat, eos qui fortiori natura præditi sunt, diu vitam producere, licet plurimis cibis sese ingurgitent; nullum tamen unquam videre est ex iis qui debiliore sunt naturæ, tali victu utentem, qui ad senectutem pervenire potuerit. Contrà verò si temperatè vivant, longius vitam producant, quam robusti intemperatè viventes.

Moderata autem & necessaria ciborum quantitas regula generali determinari nequit, cum diversitas temporum, ætatum, & temperierum eam multum evariet.

Hoc theoremate ostenditur, Ludov. Cornari exemplum supra propositum, quibuslibet hominibus, tanquam exemplar imitandum obijci non debere. Multi enim homines reperiuntur robusti ac valido calore nativo præditi, qui à tam parco victu maximè læderentur. Scribit enim Hippoc. Aphor. 5. lib. 1. tenuem victum, eumque admodum exquisitum paulò pleniori esse periculosiorem; quia facilius est causis replentibus subvenire, quam exhaustum humidum primigenium, & exhaustas partes solidas alimento reficere. Victus ratio triplex instituitur ab Hipp. & Gal. tenuis, quæ vires imminuit; mediocris, quæ conservat; & plena, quæ auget. Tenuis nunquam sanis, sed ægris tantum competit, nam sicut sanis cibus robur est, ita ægrotanti morbus: & impura corpora quò plus nutries, eo magis lædes. In sanis verò semper servandum est naturæ robur, vel augendum alimentis, non frangendum; quod in ægris non potest fieri, quia victus mediocris vires conservans in sanis, eas imminuit in ægris, morbum augendo, quia quò magis nutrias, eo magis lædas. Tam exacta igitur victus

ratio, qualis à Cornaro observata est, omnibus hominibus convenire non potest, sed tantum iis qui valetudinarij sunt, & calorem nativum habent admodum debilem, multis cibis coquendis minimè capacem; tum etiam iis, qui corpus habent multis humiditatibus refertum, inedia enim corpus exsiccat: ac denique iis qui parum exercitiis indulgent & vitam agunt sedentariam; simulque contemplationi, aut magnis animi contentionibus dediti sunt. Nonnulla tamen theoremata stabiliri possunt, quibus unusquisque sibi convenientem ciborum copiam circumcirca determinare poterit.

Primum theoremata est: Numquam bene sano ad satietatem esse comedendum, sed à mensa, vigente adhuc appetitu esse recedendum.

Hoc theoremata respondet Aphor. Hipp. supra citato, non satiari cibis; in bene valentibus enim viget appetitus, donec ventriculus valde repletus sit, quæ repletio admodum noxia est, ut supra monuimus.

Secundum theoremata est: Si tantum ordinariè sumas cibi & potus, ut postea sentias torporem quendam, gravitatem & lassitudinem corporis, cum antea esses agilis & alacrior: signum est mensuram congruentem excedi, & quantitatem alimentorum esse minuendam: donec prædicta incommoda non amplius appareant.

Tertium Theoremata est: Si à pastu parum aptus sis actionibus mentis, ut studio, meditationi, aut contemplationi, aliisque tum animi, tum corporis functionibus; perspicuum est, te justam mensuram excedere.

Quartum theoremata desumitur ab Hipp. 3. de diæta, ubi signa repletionis proponit; quæ quidem repletio ex nimia alimentorum copia procedit, & ideo minuenda est. Imò verò si multum exsuperet, ut morbum minari videatur, cum victus parsimonia non nisi lente humores superfluos consumat; evacuationibus confestim auferenda est.

Signa ergo repletionis ab Hippocrate proposita hic summariè describenda sunt, juxta semeiotices nostræ methodum, ut melius percipiantur, in ordinem à nobis redacta. Talia igitur sunt, capitis dolor & gravitas, somni longiores & perturbati, insomniæ turbulenta, ut videatur homo cum aliquo pugnam committere; somnus etiam diurnus, præcipue post pastus. Segnities totius corporis, lassitudines & dolores, vel toto, vel aliqua parte. Appetitus defectio aut imminutio, cruditates in ventriculo, ructus acidi vel nidorosi, alvi constructio, aut tarditas insolita. Destillationes frequentes, nares à cana repleta, & quibus tamen nihil aut parum emungitur manè cum exerceri incipiunt, multum emungitur & expuitur. Flatuum copia præter consuetudinem, alvi profluvia interdum à corruptis alimentis, & interdum dysenteria.

Quintus theoremata est: Ab inordinata vivendi ratione non est immediatè transcendendum ad exactam regulam, sed sensim id faciendum, minuendo modicis subractionibus consuetam quantitatem, donec ad eam perveniatur mensuram, quæ non amplius corpus gravet, aut animi functiones offendat.

Hoc theoremata fulcitur Aphorismo Hippocratis 51. lib. 2.

Plurimum atque repente evacuare vel replere, refrigerare vel calefacere, sive quovis alio modo corpus movere, periculosum: omnis enim mutatio subita est periculosa.

Ad quantitatem discretam spectat ciborum varietas, quæ sanitati noxiosissima est. Cum enim diversorum ciborum diversa sit natura, sit ut alii celerius & alii tardius concoctantur, inde prava sequitur concoctio. Si enim cibi concoctu faciliores, postquam perfectè concocti sunt, ulterius in ventriculo detineantur corrumpuntur citissime. Si verò quamprimum concocti sunt ad intestina detrudantur, reliquos cibos nondum concoctos simul abripiunt, unde cruditates emergunt.

Hoc theoremata intelligendum est de varietate ciborum, natura, & temperie plurimum inter se discrepantium. Nullum enim est inconveniens, in una & eadem mensa, pullos, pipiones, perdices, aliasque carnes deliciores comedere, sed si carnes cum piscibus, oleribus, fructibus, aliisque edulis heterogeneis misceantur, prava inde sequitur concoctio. Hippocrates lib. de flatibus: Dissimilia, inquit, seditionem movent, aliaque celerius, alia tardius, & ægrius concoquuntur. Et Seneca eleganter: Diversa cibaria inquinant, non alunt.

CAPUT IV.

De qualitate alimentorum.

Alimenta ratione qualitatis, vel temperata sunt, vel intemperata.

Temperata dicuntur, in quibus nulla qualitas manifesta superat; & illa omni hominum generi, præsertim vero temperatis conveniunt. Ex eo genere sunt panis & carnes, quas euchymas nominavimus; & illa simpliciter Alimenta vocantur.

Intemperata sunt, quæ manifesta aliqua qualitate nos mutant, & Alimenta medicamentosa dicuntur.

Illa autem alimenta medicamentosa corpora nostra immutant calefaciendo, refrigerando, humectando; vel exsiccando; obstruendo, vel aperiendo; alvum laxando, vel constringendo; semen vel lac generando.

Manifestè calefaciunt, vinum, piper, & alia aromata, cepa, allium, porrum, nasturtium, hyssopus, mentha, petroselinum, & salsa omnia; eadem etiam exsiccant. Refrigerant verò panis ex farina hordei, aut secalina, acetum, lactuca, portulaca, acetosa, cucurbita, cucumeres, melones & fructus horarii; quæ etiam humectant, si acetum excipias. Obstruunt alimenta crassa supra enumerata, & reliqua ejusdem generis; quæ maxime vitanda sunt omnibus hominibus, quia omnes ferè morbi sunt ab obstructione. Aperiunt obstructiones aromata prædicta, apium, petroselinum, capparitis, asparagus, pastinaca sylvestris, fœniculum marinum, cicera rubra, & alia quamplurima. Semen & lac generantia ex materia medica desumenda sunt: in qua etiam multò plura prædictis facultatibus prædita reperiuntur, præterea, quæ supra, tantum exempli gratia proposita sunt.

CAPUT V.

De ordine Alimentorum.

Si ultimum theorema cap. 2. propositum, ritè observetur, ut scilicet ciborum varietas in una & eadem mensa tamquam noxia vitetur, huic capiti nullus erit locus; sed quia hominum intemperantia strictioribus vivendi legibus submitti non vult; cogimur etiam præcepta docere, quibus noxam illius imminuere valeant.

Communis igitur atque generalis circa ordinem regula habenda est, ut alimenta tenuia, liquida, concoctu facilia, laxantia, & quæ facile descendunt, prius assumantur; crassa verò, solida, concoctu difficilia, & astringentia posterius.

Hoc theorema desumitur à Gal. 2. de Alim. facult. c. 2. & 3. de victus rat. in morbis acutis, text. 22. Et ratio id ipsum maxime confirmat. Nam quæ celerius concoquuntur, qualia sunt humida & liquida citius è ventriculo descendunt; & si diutius retineantur, postquam concocta sunt, faciliè putrescunt. Adde quod postquam concocta sunt, & ad duodenum detrusa, reliquis nondum concoctis locum cedant, ut ad fundum ventriculi devoluta, melius concoquantur.

Quamvis autem hæc doctrina receptissima sit, nonnulli tamen contrarium probare conati sunt ex eo, quod solida & dyspepta alimenta majori calore indigeant, qualis est in fundo ventriculi magis carnoso, atque adeò prius ingesta eadem temporis distantia concoquantur, quæ eupepta superiorem partem minori calore præditam occupantia. Verum non tanta est in superiori & inferiori ventriculi parte caloris differentia, ut in una eupepta, in alia dyspepta eodem tempore concoqui valeant. Sed potius dicendum est, alimenta in ventriculo eandem sedem toto concoctionis tempore non servare, quam dum ingesta fuerant, obtinuerunt; sed per coctionem, quæ elixatione fit, simul commisceri, cum calor sit congregare homogenea. Et constat experientia, chylum uniformem, & omnibus suis partibus similem, ex omnibus alimentis generari. Adde quod potus, qui per prandii & cœnæ decursum partitis vicibus ingeritur, exactè cibus misceatur: quod etiam de jusculis, aliisque liquidis alimentis dicendum est. Non est igitur magni momenti hæc regula ciborum ordinem spectans. Sed multò majoris momenti est, huic ciborum varietati non indulgere, cum unicuique cibui, aut saltem plures valde analogi, simul ritè concoquantur, nullumque cruditatis metum inferant, si modica quantitate sumantur. Afferendum tamen est, alimenta humida & laxantia, prius assumpta, ventriculi tunicas la-

xare, & alvum molliorem reddere: contra verò astringentia eandem comprimere, si priori loco sumantur.

In principio mensæ iusculum, aut ossa, aut quodvis aliud alimentum actu calidum sumatur. Numquam tamen pastus à potu est inchoandus.

Huic theoremati repugnare videtur vulgaris ille versiculus scholæ Salernitanæ:

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Ille tamen non intelligendus est de potu aquæ, & vini, alioqui purè & simpliciter rejiciendus esset; sed de alimento liquido audiendus est; in quo sensu etiam Hippoc. nomen potus usurpavit Aphor. 11. sect. 2. ubi facilius est, inquit, impleri potum quam cibum, per potum intelligens liquidum alimentum, quod potu hauritur, quale febricitantibus vulgò exhiberi solet, idque alibi victum humidum appellans. Illa siquidem facilius concoquuntur & distribuuntur, sicque faciliè corpus impletur ac reficitur. Potus autem ordinarius, qui ex aqua & vino componitur, priori loco assumptus, crudus rapitur à venis, præsertim existentibus famelicis, nervosque ferit, maxime si vinum bibatur. Nam aquam bibere ante pastum, iis qui ventriculum habent calidum & sitibundum, præcipuè æstatis tempore, incommodum non est: illa enim aqua citò rapitur ab hepate sitibundo, unde ipsi refrigerium aliquod accedit.

Neque obstat veterum consuetudo, à quibusdam allata, quæ apud Athenæum reperitur lib. 4. *Dipnosophist.* ubi refert donatas fuisse convivis assidentibus argenteas phialas viginti, hisque evacuatis, panem demum carnesque appostas esse. Idem loco citato frugalitatem describens Cleomenis Lacedæmoniorum Regis, notat convivis datum esse cyathum unum ante cœnam. Hæc bibendi ratio *προπύμα*, & *προποτιμὸς* vocabatur. Apud Latinos etiam hic mos observatus fuit, quemadmodum refert Plinius lib. 12. c. 22. Tiberio Claudio Principe, ante annos 40. institutum, ut jejuni biberent, potusque vini cibos antecederet. Verum prava fuit & damnoſa illa consuetudo, in conviviorum luxu, non apud homines sobrios usitata. Quod ipse Plinius innuit inquit, hunc morem introductum fuisse externis artibus, & placitis quorundam Medicorum novitate aliqua sese commendantium. A Plutarcho etiam improbat lib. *sympos. quest. 9.* ubi inter causas novorum morborum, *προπομάτα* recenset: Antiqui, ait, ne aquam quidem biberunt antequam comedissent: nunc ante cibum captum vino oppleti, humectato & fervente corpore, cibum aggrediuntur. Saluberimum autem est ante potum cibos solidos assumere; donec sitis excutatur, eosque actu calidos, calorem stomachi offendant, sed sint veluti fundamentum stabile totius pastus.

Pastum verò potu claudere inconveniens non est.

Non est res magni momenti, si pastus potu vel cibo claudatur; sed hoc tantum advertendum est, ne nimia copia potus ingeratur; fluctuationem enim in ventriculo efficeret. At si in fine pastus sitis aliqua superfit, commodè potus assumitur. Celsus optimum esse asserit, in fine pastus, aquæ frigidæ parùm assumere, quod à ratione alienum non est; illa enim stomachi orificium frigiditate sua leviter constringit, calorem cogit antiperistalsi, & vaporum ascensum prohibet, quemadmodum experientia docet, gravem quorundam eduliorum halitum, ut ceparum, alliorum, casei antiqui, & similibus aquæ frigidæ potu in fine mensæ prohiberi; aut plurimum imminui, ut proinde aquam potius & cerevisiam post caleum, &c. sumant doctiores.

CAPUT VI.

Tempus & horam sumendi alimenti à consuetudine desumere oportet. Si quis enim bis aut ter in die, & statis horis alimenta sumere consueverit, & cum his bene habeat, in ea modo perseverare debet, donec aliquid contingat, quod eum immutare cogat.

Non potest certa regula statui circa cibandi tempus, sed illud imprimis à consuetudine desumendum est, cui natura tantopere inhæret, ut adventante hora prandii, in bene sanis ventriculus plurimum appetat, & novum famelicus appetat alimentum. Qua hora prætergressa, languet plurimum appetentia, & fames dejicitur.

Adventante verò prandii aut cœnæ hora, necesse est, ut appetitus vigeat, & cibus in priori pastu ingestus optimè concoctus fuerit, alioqui satius est horam illam differre, aut pastum omnino intermittere, aut paucissimam alimentorum copiam assumere.

In eo universim hæc regula versatur, ut cibus non assumatur antequam prior, antea ingestus, sit omnino concoctus,

ctus, & ad intestina detrusus; tunc enim appetentia re-integratur, & coctio postmodum egregie perficitur. Si verò cibus assumatur priori nondum concocto malè concoquetur, & insignem cruditatem pariet. Hoc tantum in iis habet locum, qui usu aliquo extraordinario, ut in convivio lautiori, sese præter modum epulis ingurgitarunt: tunc enim saluberrimum est sequentem pastum omnino præscindere, aut unico haustu vini diluti, & tantillo cibi absolvere. Si enim in victu ordinario illud contingeret, ut hora pastus ordinaria appetentia non vigeret, & alia nondum concocti prioris sibi signa apparerent, indicio esset, nimiam alimenti copiam assumi, eamque esse minuendam.

Cum autem tempus aliquid sumendi cibi universim præfigi debeat, quod majori hominum parti conveniat: statuimus, bis in die cibum sumere convenientissimum esse. Frequentiores enim epula cruditatis metum afferunt. Jejunia verò longiora corpus debilitant, & pravos humores ad ventriculum deducunt, unde multi affectus exoriri possunt.

Maxima pars hominum prandio & cœna contenta est: multi tamen jentaculum addunt, alii etiam merendam: quod præcipue pueris & senibus convenit: illis, quia ut docuit Hip. *Plurimum habent calidi innati, & plurimo egent alimento.* His verò, quia cum habeant calorem debilem, paucum alimentum singulis vicibus ingerere debent, ut benè concoqui valeat, & illud frequentius assumendum, ut toti corpori nutriendo sufficere possit. Jejunia verò longiora picrocholis præsertim noxam afferre solent, quia ventriculus vacuus biliosis impletur humoribus, qui cardialgias, colicas biliosas, & alios affectus pariunt. Cæteris autem hominibus ventriculus vacuus non habens quod concoquat, à vicinis locis trahit quod invenit, sicque pravis impletur humoribus, qui etiam multorum morborum causa esse possunt. Satiùs ergo est in singulis pastibus quantitatem ciborum minuere, quam post lautas epulas longum jejunium exercere.

Cœna in nonnullis, optima sanitate præditis, & in florenti ætate constitutis, prandio aqualis aut largior esse potest. At in reliquis omnibus parciore esse debet.

Nulla res in tota arte magis controversa reperitur, quàm ubi quæritur, an cœna prandio largior esse debeat, aut contra? Quæ aliam etiam gravissimam quæstionem includit: an coctio melius noctu quàm interdiu, in somno melius quam in vigilia perficiatur. Utrinque enim auctoritates & rationes efficaciter militant.

Ac primum cœnam largiorem esse debere, probatur ex Hippocrate 3. *de diata*, ubi hyeme semel tantum in die cibum sumere præcipit, nisi quis ventrem valdè siccum habeat. Quod si id fieri minimè possit, modicum prandere jubet. Unde facile colligitur, per unicum illum pastum, quem hyeme præcipit Hipp. cœnam esse intelligendam.

Celsus verò Hippocratem secutus, *Hyeme*, inquit, *oportet semel in die cibum capere, nisi venter nimis astrictus sit.* Postea addit: *Si prandeat aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere.*

Galenus 7. *meth. c. 6.* cœnam prandio liberaliorem esse debere, disertè pronunciat: rationem addit, quòd cibum vespertinum sequantur quies & somnus, ac tempus diuturnius, ac duplum ferè ad illud quod inter cœnam & prandium intercedit. Ex his Gal. dictis triplex ratio elici potest.

Primo, In quiete corpus non movetur, nec agitur, ita ut cibus in ventriculo apertè resideat, non fluctuet, non dimoveatur; sicque melius concoquitur, quia coctio indiget quiete.

Secundo, In somno, cum animales spiritus magna ex parte ferientur, vitales & naturales fortiores ac vegetiores evadunt, unde melius fiunt concoctiones.

Tertio, Cum duplum sit tempus à cœna ad prandium, duplum debet esse alimentum.

Quarto, His addit Galenus exemplum Athletarum, qui multas carnes comedebant in cœna, in prandio verò solum panem. His Galeni rationibus sequentes adduntur.

Quinto, Noctis frigiditas cibi concoctionem juvat. Hæc enim perinde ut hyems, ventres calidiores reddit, calorem pellendo ad interiora, ut melius concoctionem perficiat.

Sexto, In somno calorem concentrari, probatur tum auctoritate Hippocratis 7. *Epid. sect. 4.* dicentis: vigilantem calidiorem esse circa exteriora, frigidiorē circa interiora; dormientem contra: tum ex pulsu ac respiratione, validiore in somno, quàm in vigilia.

Contra verò prandium largius esse debere, sequentibus auctoritatibus & rationibus conficitur.

Auctoritates desumuntur ab Actuario & Avicenna, qui præcipiunt, cibum in tres partes esse distribuendum, & duas sumendas esse in prandio, tertiam verò in cœna: quibus accedunt scholæ Salernitanæ versiculi.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.

Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

His rationes validæ subnectuntur.

Primo, Inter prandium & cœnam septem vel octo tantum horæ intercedunt; inter cœnam verò & prandium circiter sexdecim. Si verò per somnum coctio melius perficeretur, circa mediam noctem illa absoluta esse deberet, & statim fames urgere. At contra videmus manè è lecto surgentes minùs fame tentari, quàm ante cœnam; unde facile videre est, coctionem tardiùs perfici in somno, quàm in vigilia.

Secundo, Somnus à prandio facit in non assuetis, ut hora cœnandi appetitus non vigeat, & ventriculus cibis gravatus sentiat, quod ostendit coctionem imperfectius fieri in somno. Si enim somnus coctionem adjuvaret, esset utilior omnibus.

Tertio vigilantes fame laborant, unde Hipp. 6. *Epid. sect. 4. Aphor. 20. aqua vorax, vigilia vorax.* Sic qui noctu præter solitum vigilant, citius famem percipiunt. Sic vinum & oleum exprimentes, quia perpetuò vigilant, multum & frequenter comedunt.

Quarto, si per somnum melior fieret coctio, statim à pastu esset dormiendum; quia tunc cibus solidior majori ventriculi actione indiget, & primarum horarum actio difficilior est, quæ tamen vigilando transigitur, alioqui stomachus gravatur.

Quinto, Qui ventriculum habent debilem, & *spasmodia* laborant, magis torquentur noctu post primum somnum, quàm interdiu post meridiem: quo arguitur coctionem difficiliùs perfici in somno.

Sexto, Celsus præcipit in longis diebus satius esse meridiari ante cibum, cujus rei non potest esse alia ratio nisi quia somnus coctionem retardat.

Septimo, Per somnum calor recurrit ad suos fontes; reliquæ verò partes illo magis destituuntur, quàm in vigilia; per vigiliam verò ad omnes partes magis diffunditur. Ergo minor est calor in ventriculo per somnum, quàm per vigiliam.

Octavo, Interdiu calor Solis coctionem adjuvat: Sol enim ex Arist. 2. *Phys. 2.* est vitæ principium. Ergo Coctio diurna duplex habet calidum; nocturna verò minime.

Nono, Situs ventriculi in vigilantibus magis facit ad concoctionem, quia erecta figura facit, ut cibi melius descendant ad fundum ventriculi, qui carnosior est; cubantibus verò latera ventriculi magis attingunt, unde os illius non sufficienter clauditur. Hinc fit ut somnus meridianus minùs noceat, si sedendo capiatur, quàm cubando.

Decimo, Pituita, quæ interdiu per nares & sputum rejicitur, noctu in ventriculum defluit, & coctionem retardat, quo incommodo carent vigilantes.

Denique, experientia huic veritati maximè favere videtur; siquidem paucissimi homines reperiuntur, qui liberè non fateantur, se à leviori cœna longè melius habere. Et Cardanus testatur, se multos interrogasse, qui ad centesimum annum pervenerant, & omnes parciore cœna usi fuerant. His addere possumus Telephi Grammatici exemplum à Gal. relatum 5. *de sanitate tuenda*, qui ad annum ferè centesimum accessit. Illius autem verba ita se habent: *Mel crudum alio cum aqua cocta permixtum edebat hora diei tertia, ferè septima prandeat, oleribus primo sumptis, inde piscibus saxatilibus, aut avibus. Vespere autem pane cum vino permixto contentus erat.*

Nos igitur posterioris sententiæ rationibus, & multò magis quotidiana experientia convicti, censemus cœnam prandio parciorem esse debere. Concedimus tamen (ut in theorem. dictum est) eos, qui perfecta fruuntur valetudine, & ventriculum habent validum, posse aut æqualiter cum prandio, aut etiam copiosius cœnare: modo tota utriusque pastus quantitas medioeritatem non excedat, in iis enim & noctu & interdiu optima sit coctio. Et hæc locum habet sententia Celsi, *Homo bene sanus nullis sese debet obligare legibus.* Imò verò in debiliore etiam constitutione, si quis paucò utatur alimento, & minimam illius quantitatemumat in prandio, poterit sine dubio lautius cœnare, ut tota ciborum quantitas, quæ una die sumitur, corporis nutritioni sufficiat. Sed in hodiernorum hominum morem intueamur, qui in prandio comedunt ad satietatem, certum est eos maximè gravari, si in cœna

adhuc

adhuc largiùs comedant, & tunc verificatur ille versiculus scholæ Salernitanæ suprà citatus.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.

Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

At præcipuè locum habet hoc theorema in iis qui fluxionibus & catharris obnoxii sunt. Noctu siquidem humor pituitosus è cerebro defluit in ventriculum, & coctionem perturbat. Contrà verò, si paucus in cœna cibus assumatur, pituitosus humor consumitur à calore nativo, nec tam facillè multiplicatur, ut in copiose cœnantibus: cum ex illa alimentorum copia multi vapores per somnum in cerebrum exhalent. Et ita affecti post levem cœnam placidè dormiunt: si verò lautius cœnaverint, somnum habent inquietum & interruptum, ita ut eorum maxima pars in cœna parcè comedere, nonnulli etiam à cœna planè abstinere cogantur. Hinc sapienter dictum à Manardo, *Epid. 4. lib. 6.*

Exiguam cœnam capiti & oculis conferre.

Ut autem veritas ista clariùs elucescat, autoritatibus & rationibus in contrarium allatis satisfaciendum est.

Ac primum ad Hippocratis, Celsi, & Galeni auctoritates dicimus: ex iis quidem convinci, morem apud Antiquos fuisse, parùm comedere in prandio, multùm verò in cœna: Attamen cum parcissimè pransi essent, maiorem cibi copiam in cœna ferre potuerunt. Interim ille cibus in cœna ingestus, longiore tempore ad coctionem indiguit, quàm si in prandio sumptus fuisset. Nostri autem temporibus, cum prandium lautius esse soleat, Antiquos in cœna imitari non possumus. Et meliùs procul dubio sese gessissent Antiqui, si quod in cœna ingerebant, in prandio sumpsissent: & quod in prandio sumebant, cœnæ loco habuissent. Adde, quod non eadem fuerit apud Antiquos hora cœnæ, quemadmodum apud nos, siquidem Romani, cum parcissimè pransi essent satis mane, tribus horis ante Solis occasum cœnare solebant; ita ut coctio ferè peracta fuerit antequam ad somnum sese componerent.

Ad primam verò rationem pro adversa sententia allatam dicimus, omnimodam quietem ad coctionem juvandam non esse uti illam: siquidem motus levis & moderatus à pastu facit ut cibi in fundum ventriculi meliùs descendant, & calorem nativum aliquantulum excitat, ut faciliùs coctioni incumbere valeat. Hinc vulgaris ille versiculus: *Post cœnam stabis, aut passus mille meabis.*

Ad secundam dicimus, vitales quidem spiritus fortiores fieri in somno, sed non influere in ventriculum & alias partes ea copia qua in vigilia, quia per somnum retrahuntur ad suum fontem: in vigilia verò magis diffunduntur.

Ad tertiam respondemus, quod duplum tempus inter cœnam, & prandium intercedens, duplum requireret alimentum, si coctio in utroque pastu æqualiter fieret. Sed cum illa tardius à cœna perficiatur, ut à nobis demonstratum est, longius illud tempus fuit necessarium.

Ad quartam dicimus, Athletarum constitutionem non probari à Galeno 1. *Aph. 3.* & in libro de bono corporis habitu, & in sua oratione ad artes: quinimò & brevis vitæ, & morbosæ illos accusat. Ad corpus quidem instaurandum & impinguandum magis confert cibus in cœna sumptus, quia minor fit illius resolutio per somnum; sed copia superfluitatum, quæ inde emergit, morbos producit. Hinc etiam convalescentes ex paulò lautiori cœna citiùs quidem reficiuntur, sed majus recidivæ periculum incurrunt.

Ad quintam & sextam dicimus, in somno quidem calorem concentrari & ad suos fontes recurrere, nempe cor & hepar; hinc meliores sunt concoctiones in venis & arteriis: unde nihil utilius somno, ad coctionem pravorum humorum in febribus continuis perficiendam, quàm vigiliæ continuæ. Hinc etiam ebrii crulam edormire dicuntur, quæ ex potu nimio in venis cumulata est. Sed coctionis, quæ fit in ventriculo, longè alia est ratio, quæ imperfectiùs exercetur, quando natura intenta est alimentorum antea coctorum distributioni, & pravorum humorum concoctioni, à quo opere vicissim non parum avertitur coctione ciborum, quæ fit in ventriculo, præsertim si illa magna copia ingerantur.

Hora prandii tempestiva, nempe duabus aut tribus horis ante meridiem, longe salubrior est ea, quæ ad meridiem, aut ulterius differtur.

Ex prandio tempestivo tria lucramur. Primo, tempus longius usque ad cœnam, quo meliùs coctio perfici valeat. Secundo, cum homo sit frigidior (quod in æstate potissimum locum habet) illa frigiditas coctionem juvat. Tertio, quod homo sit robustior, quia viciniore somno præcedenti, ex quo multi spiritus geniti sunt, qui totum corpus robustius & alacrius reddunt. Hinc passim videmus eos, qui

diutissimè vixerint, tempestivè cibum sumpsisse: contra verò eos, qui tardius pransi sunt, morbosos fuisse, & brevioris vitæ.

CAPUT VII.

De præparatione Alimentorum.

Ciborum alii præparatione artificiali indigent, ut alendis corporibus nostris idonei reddantur: alii ab ipsa natura sufficienter præparantur, ut assumi valeant, qualiter nobis à natura exhibentur. Prioris generis sunt carnes, pisces, & similia; posterioris, fructus ferè omnes maturi. Præparatio ciborum coctione potissimum perficitur, eaque triplici: dum scilicet elixantur, assantur, aut frignantur, seu torrentur.

Elixatio dupliciter fit, vel cum res in aqua decoquantur, & tunc idem elixationis nomen retinet, sicque hoc modo præparata carnes elixæ nominantur: vel ubi cum proprio succo lento igne decoquantur, & carnes hoc modo paratæ, jurulenta appellantur.

Scribit Celsus, carnes jurulentas magis alere quàm assas: & has magis quàm frixas. Addimus nos elixas omnium minimè nutrire, quia bonam partem succi alibilis in jusculum deposuerunt.

Magis tamen laudatur elixatio vulgari usu familiaris, quia quod ex carne amittitur, in jusculo reperitur. Deinde cum elixatione carnes molliores evadant, in ventriculo faciliùs dissolvuntur & concoquantur.

Assatio carnis vervecinæ meliùs procedit, si prius malleo aut pistillo ligneo contundatur, ut vulgò coqui & ancillæ facere solent: sic enim tenerior redditur, & laxior evadit, ut à calore ignis melius penetrari valeat.

Reliquæ ciborum præparationes, sanitati inservientes, in particularibus eorum descriptionibus proponuntur. Quæ verò ad lautitias & conviviorum luxus spectant, ad quos releganda sunt.

CAPUT VIII.

De consuetudine, & delectatione in alimentorum usu.

Cibi consueti, licet paulò deteriores, utiliores sunt insuetis aliquantulum melioribus.

HOC theorema ab Hippocrate sancitum est. *Aph. 50. sect. 1.* qui sic habet: *Quæ longo tempore consuetæ sunt, etsi deteriores sint insuetis, minus molesta esse solent.*

Consuetudo enim est altera natura, siquidem alimenta longo tempore consuetæ, naturam immutant, eamque sibi similem reddunt. Per naturam autem temperamentum intelligimus quod redditur simile alimentis, quibus longo tempore uti consuevimus. Illius autem consuetudinis efficacia quamplurimis historiis ab auctoribus relatis comprobatur. Nobis unicam proposuisse sufficiet, à Solenandro relata, *Consilior. Medicinal. sect. 5. consil. 15.* de quodam rustico, qui ad hospitale perductus, nullis remediis curari potuit. Tandem à brevi morituro quæsit Medicus quid peteret, & qua victus ratione antea usus esset? Respondit, se planè ab isto cibo & potu, syrupis ac id genus aliis, ut & lecto, quod nimis molle esset, abhorreere; cum non dormivisset intra annos novendecim in lecto, atque usus fui sset caseo & similibus, & sub dio in stramine vestitus dormivisset. Medicus permisit, ut una nocte in stramine dormiret, & uteretur sale, cepis, & aqua frigida. Etsi verò arbitraretur eum inde citius moriturum: tamen postridie præter omnium opinionem eum foco adstantem invenit. *Consuetudinis autem ratio habenda est, non solum circa substantiam ciborum, sed etiam circa qualitatem, quantitatem, & tempus exhibendi.*

Hoc etiam theorema ab Hippocrate mutuatum est, qui *Aphor. 17. sect. 1.* Et quibus, inquit, semel aut bis, & quibus plura aut pauciora & particulatim oporteat offerre, considerandum. Concedendum autem aliquid tempori, regioni, consuetudini, & ætati.

Quando cibi consueti deteriores propter aliquam occasionem, corpori noxam inferunt, commutandi, & ad meliores transeundum est, modo id sensim, & paulatim fiat. Omnis subita mutatio periculosa est.

Propter varias causas ciborum mutationes interdum necessariæ sunt, è quarum numero sunt morbi, qui à cibis consuetis foveri vel augeri possunt: ætas, quæ jam propecta, cibos concoctu difficiles ita subigere non potest ut in juventute solebat, & aliqua quamplurima. Si igitur propter aliquam causam necessarium videatur, victus ratio-

nem mutare, id sensim & paulatim faciendum est. Quod docuit Hipp. *Aph. 51. sect. 2. Plurimum*, inquit, atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel frigerare sive quovis alio modo corpus movere, periculosum, omne enim nimium natura inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est; cum alias, tum cum ab altero ad alterum transiens fit. Id ipsum multis exemplis confirmari potest, sed instar omnium sit historia Dionysii Siciliæ tyranni, qui ebrietati & luxui valde deditus fuerat. Cum verò ab hoste aliquando obsideretur, & necessitate coactus à solita potandi consuetudine sibi desistendum esse animadverteret, subito ab ea abstinuit, quod cum aliquamdiu fecisset, tabifico morbo corripitur, nec eo liberari potuit, priusquam ad pristinum potandi morem ebrietatemque rediisset. Quod si sensim & paulatim pravam illam consuetudinem deseruisset, nihil incommodi passus esset.

Illi cibi semper preferendi sunt quibus aliquis maxime delectatur, etiamsi paulò deteriores sint iis, quos aliquantulum aversatur.

Hoc docuit Hipp. conceptis verbis *Aphor. 38. sect. 2.* in hunc modum: *Paulò deterior cibus & potus, qui tamen sit suavior, melioribus quidem, sed minus suavis antefendus.* Qui enim cum voluptate cibi assumuntur, eos ventriculus avidius amplectitur, promptiusque & expeditius concoquit. Contrà, eos, qui displicent, aversatur; quo fit, ut neque avidè illos amplectatur, neque probè conficiat. Et hoc Hipp. Aphorismo multi assentatores sibi patrocinium quærunt, qui ut ægrotantibus gratificentur, omnia ab iis expetita liberaliter concedunt. Verùm ii turpiter errant, & à Gal. damnantur *lib. 12. method. cap. 1. Quemadmodum*, inquit, crudelis hominis officium facit, qui unà cum morbo vitam quoque homini aufert; sic qui cubantis deliciis perpetuo subscribit, ejusque voluptatem, non sanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris. Et *1. meth. c. 1.* graviter in istos adultores invehitur, qui frigidam exhibent, si hanc agri poposcerint: qui lavant, cum jusservint, nivem vinumque porrigunt, quando hac postularint, qui denique quidquid optarint, mancipiorum ritu faciunt, Contra quàm veteres illi Medici ab Æsculapio oriundi, qui tamquam duces militibus, & ut Reges subditis imperarunt; nequaquam vero Getarum, Libiorum Phrygum, & Thracum emptiorum more, parere & obsecundare voluerunt.

Ut igitur certa quædam mensura statuatur eorum, quæ ægris concedi possunt consulendus Hipp. *6. Epid. sect. 4.* ubi sic loquitur: *Hæc sunt, in quibus gratificandum est ægris ut scilicet cibus ac potus purè conficiantur; grata sint etiam, quæ viderint, & mollia, quæ attigerint; sed non admodum ledant, & facile reparabilia sint veluti frigida exhibitio, ubi opus fuerit illa, & alia.* Ubi hæc verba præcipuè notanda sunt, quæ non admodum ledant, & facile reparabilia sint: Si enim ea, quæ ab ægris expetuntur, satis insignem noxam inferre valeant, prorsus abdicanda.

C A P U T IX.

De Victu singulis ætatibus congruo.

Victus puerorum ad frigidum & humidum inclinare debet. Et ideo vinum illis inimicum est.

Cum puerorum corpora multo calore prædita sint, victu refrigerante opus habent. Hinc vinum illis noxium est, quia calorem auget, & præterea caput eorum multo halitu replet, qua ratione iis interdicitur à Gal. *1. de sanit. tuenda, cap. 9.* & Plato *2. de legibus*, præcipit ne pueris usque ad duodevigesimum annum vinum concedatur, quia, inquit, ignem igni addere non oportet. Humidum verò cibum illis competere docuit Hippocr. *Aphor. 16. sect. 1. victus humidus febricitantibus convenit, maxime verò pueris.* Et ratio id ipsum suadet. Cum enim in hac ætate corpus admodum crescat & augeatur, incrementum illud exsiccantibus cibis inhibendum non est. Deinde puerorum substantia valde resolutibilis est, & ideo humidis alimentis quæ citò distribuuntur, reparanda.

Quantitas etiam ciborum major eis concedenda est, quàm reliquis ætatibus, ob caloris copiam, & corporis incrementum. Hoc theorema ab Hippocr. sancitum est *Aphor. 16. sect. 1. Qui crescunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus absuitur.* Ratio *Aphor. est*, quia à multo calore in corpore molli & raro substantia illius multum absuitur, quæ plurimo alimento reparanda est.

Puberibus & adolescentibus victus medius, cum ratione qualitatis, tum ratione quantitatis exhibendus est.

Puberes & adolescentes moderatum habent temperamentum, ideo temperatis alimentis nutriendi sunt quæ scilicet moderatam primarum qualitatum proportionem habeant. Quantitas etiam eorum debet esse moderata, minor scilicet quàm pueritia, & major quàm aliarum ætatum.

Juvenes, quia impensè calidi, & sicci, contrario victu, id est, frigido & humido indigent.

Licet victus iste juvenibus præscriptus, puerorum victui ratione qualitatum similis esse debeat: ratione tamen substantiæ dissimilem esse oportet. Siquidem alimenta humida pueris, actu & potentia talia præscribenda sunt, id est, liquida majori parte & forbilis, aut saltem mollia, & concoctu difficilia, ut olera, fructus, & similia, quæ à ventriculis eorum robustionibus facilius concoqui valent. Imprimis vinum iis maxime noxium est præcipuè meracum: hoc enim, ut Plato loquitur, habitum eorum furiosum reddit. Et Galenus ait, eos vinum præcipitate ad iram & libidinem.

Senibus victus calidus & humidus convenit, quia corpora eorum refrigerata & exsiccata sunt.

Inter alimenta calefacientia & humectantia vinum senibus maxime convenit, & ideo *lac senum* nominari solet. Debilem enim eorum calorem fovet, vires infirmas reficit, cruditates quibus abundant, concoquit, humiditates excrementitias absorbit & exsiccat, ac per urinas evacuat, tristitiam depellit, & hilaritatem inducit. Quod à Platone eleganter traditum est *2. de legibus, Deus*, inquit, *vinum hominibus, quasi auxiliare adversus senectutis austeritatem pharmacum largitus est, ut rejuvenescere videantur, & mortis nos oblivio capiat, atque ipse hominis habitus mollis & duro factus, ut ferrum igni impositum, tractabilior fiat.* Cavendum tamen, ne nimia ejus copia assumatur, humidum enim primigenium citius absorberet, caput tentaret, & catarrhos excitaret. Eligendum autem est vinum potens, tenue, fragrans, sapore bono, ætate medium, colore fulvum. Crassa verò senibus non competunt, quia obstructiones pariunt, alvum constringunt, urinas non provocant, sicut prædicta. Utile quoque est senibus hydromel ad vitam diutius producendam, sicut narrat Plinius *lib. 22. hist. nat. cap. 4.* de Pollione Romano annum centesimum excedente, qui cum ab Imperatore Augusto interrogaretur, quamnam maxime ratione vigorem illum animi & corporis tandiu custodivisset, respondit, intus mulso, foris oleo. Mel crudum etiam (modò optimum sit ut Narbonense,) senibus multum convenit, cum pane in jentaculo vel cœna comestum.

Ciborum quantitas senibus minor esse debet, quàm aliis ætatibus.

Calor enim senum debilis est, ut magnam alimentorum copiam concoquere non valeat. Hoc docuit Hipp. *Aph. 14. sect. 1. Senibus*, inquit, *parum innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguitur, sicut enim*, inquit Gal. *in comment. Lucernarum flamma quarum oleum est alimentum, si quis id totum simul superinfundat, extinguuntur potius quàm nutriantur; eodem modo & in senibus calidum sui fomentum quidem habet alimenta; si verò multis & confertis cumuletur, ac quodammodo stranguetur, periculum est ne extinguatur; sicuti etiam, si parve scintilla ignis lignorum multitudinem superacerves.* V. Ranch.

C A P U T X.

De victu singulis anni temporibus idoneo.

Hyeme alimenta calidiora, sicciora, & copiosiora usurpanda sunt, quàm aliis temporibus. Potus verò parcius esse debet, ac vinum paulò meracius.

Calidiora & sicciora debent esse alimenta, ut frigiditati atque humiditati aeris hyberni resistatur, & pituita quæ hyemis tempore congeritur, absorbitur. Copiosiora verò debent esse alimenta, quia naturalis calor hyeme maxime viget, ut docuit Hipp. (*Vid. Gal. in comm.*) *Aph. 15. sect. 1. Ventres Hyeme & Vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor nativus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis.*

Potus verò parcius esse debet, quia tunc temporis corpus humiditatibus abundat. Et vinum paulò meracius bibendum est, ut noxas à temporis frigiditate allatas, corrigere valeat. Vere cibi debent esse qualitate & quantitate mediocres: calidiores tamen & copiosiores, quàm ætate; minus verò quàm hyeme.

Cum

Cum ver sit omnium temporum anni temperatissimum, ideo temperatissima requirit alimenta, & quantitate mediocria. Attamen quia ventres etiam vere sunt calidissimi, ut docuit Hip. *Aphor. supra citato*, copia ciborum debet esse major, quam aliis temporibus, excepta Hyeme advertendum tamen, in principio Veris, quod aliquid adhuc retinet de natura Hyemis, victum hyemali similiorem esse debere: in progressu vero sensim immutandum esse, ut ad æstatem proximè accedens, quantitate minor sit, & frigidior atque humidior reddatur.

Æstate cibi refrigerantes atque humectantes conveniunt, & pauca eorum quantitas assumenda, Potus verò copiosior esse debet.

Caliditas, aere æstivo corporibus nostris indita, refrigerantibus atque humectantibus cibis ac multo potu corrigenda est. Cui rei natura ipsa incumbere videtur, quæ fructuum atque olerum copiam tunc temporis nobis suppeditare solet. Cum autem calor natus tunc temporis debiliior sit, pauciora alimenta ingerenda sunt, ut commodius concoqui valeant.

Autumno paulò pleniori, calidiori, ac sicciori victu utendum quam æstate: sed in principio ab eo, qui æstati conveniens est, parùm declinet: in fine verè ad hyemalem magis accedat.

Dictum fuit antea, mutationem victus sensim esse faciendam, ut ei natura facilius assuescat, quod in Autumno, sicut aliis temporibus observandum est.

C A P U T XI.

De Pane.

Panis ad corporis nutritionem & sanitatis conservationem utilissimus esse debet, ex purissima tritici farina confectus; fermentatus, bene coctus, levis, oculatus mediocri sale conditus, recens, sed ante 24. horas coctus.

Postquam generalia theorematum circa ciborum usum proposuimus, jam peculiariora quædam, & magis necessaria, ad præcipuos & magis usitatos cibos spectantia, paucis exponere aggredimur, reliqua omittentes, quibus opus nimium excreveret, & quæ apud auctores, qui de alimentorum facultatibus ex professo scripserunt, fusè exarata inveniuntur.

A pane igitur incipientes, tamquam primario nutritionis fundamento, dicimus primum illum ex purissima tritici farina confici debere. Ex omnibus autem cerealibus, panis conficiendo idoneis, triticeum maxime prævalet, cuius plurimæ species enumerantur; unicuique tamen regioni notissima est, etiam apud plebeculam, illa tritici species, quæ meliori pani conficiendo magis idonea est, Matthiolus in *Dioscoridem*, optimi tritici conditiones describit, ut nempe sit fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, leve, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum.

Ex purissima illius farina panis confici debet, quæ scilicet repurgata sit ab omni furfuracea materia, & flos farinæ si ve siligo nominatur, unde panis ex ea confectus, siligineus dicitur.

Panis autem siligineus omnium maxime nutrit, quamvis ille, qui fursur habet admixtum, magis ventrem subducatur, propter vim detergendi, quæ in fursure residet. Ideo quidam, alvum strictam habentes, aliquid fursuris farinæ admiscunt, ut alvus laxior servetur, alii secalem admiscunt, quod cum humidius sit, alvum molliorem reddit.

Fermentatus etiam debet esse panis optimus quia pasta viscida & lenta fermenti admixtione inciditur, attenuatur, & in aeream substantiam (ut loquitur Plato in *Timæo*) quodammodo immutatur, atque in ampliorem magnitudinem intrumescit; unde panis fit levissimus & oculatus, quæ sunt aliæ optimi panis conditiones. Qui verò fermento caret, aut non satis habet fermenti, difficile coquitur, stomachum gravat, validas parit obstructions. Neque obstat Celsi sententia, qui lib. 2. cap. 28. dicit, panem fermentatum corruptioni esse facillimum, non fermentatum verò minus intra corpus vitari, putredinique minus esse obnoxium: illa enim sententia, tamquam falsa & erronea, à Rhonæo Bruyerino, Mercuriali, & Silvarico rejicitur. Excusari tamen potest, si unicum vocabulum sententiæ addatur dicendo, panem nimis fermentatum facile intus corrumpi, minimè verò, qui nimis fermentatus non est. Quamvis fortè ea non fuerit auctoris mens. Et profectò nescio, quomodo ab errore excusari valeat, quando, in eodem cap. mel enumerat inter ea, quæ facile corrumpuntur, cum mel in-

corruptibile sit, & omnia, quibus admiscetur, quantumvis corruptibilia, à putredine præservet, ut in fructibus horæis videre est, qui melle conditi putrescere non possunt. Audacter Mercurialis, summus authorum criticus, qui etiam librorum Hipp. censuram elegantem edidit, de Cornelio Celso suam sententiam profert, eum scilicet Medicum non fuisse. Propria illius verba referre lubet, quæ habentur tom. 4. *consult. medicinal. consil. 20.* ad Bernardinum Castellanum scripto, ubi sic habet: *Celsi locus de pane non fermentato semper mihi suspectus fuit, nempe quem medicinam non fecisse, ex eo conicere licet, quod Plinius eo posterior scriptum reliquerit, neminem Romanum usque ad sua tempora artem medendi exercuisse, ac ob id multos errores in rebus, ad exercitationem artis spectantibus, commisisse. Etenim experientia ipsa docet, fermentum, moderate adhibitum, panem reddere leviores, ac propterea coctu faciliorem, minusque stomacho molestum, & nisi aliud posset hoc confirmare, unus omnium penè gentium mos & consensus sat esset ad ostendendum, panem fermentatum pro sanitatis usu non fermentato præstantiorem esse.*

Debet etiam panis esse bene coctus: nam si male coctus sit, ventriculum gravat, & male concoquitur: quod docuit Alex. 2. *Canone tract. 2.* dicens: panem, qui probe coctus non fuerit, plurimum quidem nutrire, sed si quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerimè eum in obstructions incurrere.

Mediocri debet esse sale conditus, sal enim, quemadmodum fermentum crassam & viscidam illius substantiam attenuat, efficitque ut minus obstructions generandis obnoxius sit. Modica tamen illius quantitas esse debet, si enim falsior panis sit, nimium exsiccat.

Recens etiam esse debet, & ante 24. horas coctus: vetus enim durus est ac siccus, difficilius concoquitur, stomachum gravat, alvumque cohibet, attamen nimis recens, nuper e furno extractus, lentorem adhuc retinet, vehementer inflat, viscera obstruit, & si adhuc e furno caleat, empyreuma retinet, quod perturbat spiritus, & calori naturali nocet, ut loquitur Arnaldus Villanovanus lib. de iis, quæ juventutem inducunt.

Panis medulla nutritioni aptior est, crusta verò nimium exsiccat, & humores adustos atque melancholicos procreat.

Hoc theorema confirmatur vulgarissimo scholæ Salernitanæ versiculo:

Non comedas crustam, cholera quia gignit adustam.

Attamen qui ventriculum habent humidiores, ea uti possunt, modò exusta non sit. Potissimum verò in fine mensæ omnibus hominibus utile est crustæ frustum comedere; os enim ventriculi constringit, & concoctionem adjuvat.

Omnis repletio mala, panis pessima.

Licet panis præ cæteris omnibus alimentis corpus optime nutriet: si tamen nimia quantitate sumatur, insignem noxam asferre consuevit. Cum enim substantiam habeat glutinosam, cuius etiam ratione plurimum nutrit; si nimia copia sumatur, non concoquitur sufficienter, ac per consequens non satis attenuatur in ventriculo: unde fit, ut in venis mesenterii hæreat, ac graves obstructions pariat. Hoc docuit Avicenna 3. *can. lib. 1. doct. 2. cap. 7.* in hunc sensum: panis impedimentum, ubi non percoquit venter, maximum censei debet; carnis verò non ita. In stomacho quippe residet diu, onere imprimis molesto: quod si non concoctus satis, tandem dilapsus fuerit, hepar obstruit ac mesaraicas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore similitudinem; proinde ex ea minus provenit nocumenti, & hepatis aut mesaraicarum obstructio minor ac curationi minus obstitens imbibentibus membris longè facilius carnis succum, ob cognationem quandam, quam panis.

C A P U T XII.

De hordeo, oriza, avena, fabis, pis, ciceribus & lentibus.

Hordeum est in primo gradu frigidum & siccum. Cortex tamen exterior medulla interiori sicceior est. Abstergendis vis est utrique, sed multo major cortici.

Ex eo interdum panis fit, qui frigidior est, & minus firmum ac stabile nutrimentum suppeditat.

Fit etiam ex eo hordeatum, ex hordeo decorticato in aqua decocto, addendo amygdalas contusas, & saccharum.

Coquitur etiam interdum cum frustula colli vervecini, & colatura sumitur instar panatellæ, vel etiam interdum sacchara adjecto.

Hæc autem hordeata calido ac sicco temperamento prædita plurimum conferunt, tum etiam macilentos reficiunt, & ad tabem propensos præservant, humorum acrimoniam temperando, & corpus reficiendo atque impinguando.

Hic tantum proponimus esculenta, quæ in statu sano usitata sunt. Quæ enim ægrotis conveniunt, non sunt hujus loci. Ideo ptisanam antiquorum, & illius differentias, quæ apud antiquos maximo in usu erant, ad diætam agrorum remittimus.

Oriza in primis qualitatibus temperata est, ad calidum & siccam aliquantulum declinans. Multum nutrit cum lacte, vel jure carnum decocta, at paulò difficilior concoquitur, crassiusque alimentum præbet. Ideo juvenibus ac laboriosis magis convenit frequens illius usus, propter substantiæ crassitiem, obstructions parere potest. Propter incrassandi & adstringendi vim qua prædita est iis qui sanguineis profluvii diarrhœæ, dysenterie, aliisque affectibus, ex tenuium humorum saburra oriundis obnoxii sunt, plurimum conducit.

Avena non solum jumentorum, ut quidam censent, sed etiam hominum cibo inservire solet. Ex ea enim decorticata & in aqua decocta, addendo lac amygdalarum & saccharum, optimum fit ferculum, quod Avenatum nominatur, hordeato levius & ideo facilius concoquitur; urinas movet, ob substantiæ tenuitatem, & temperamentum ad calidum inclinans.

Faba dupliciter usurpantur: arida, quæ à plebeis tantum & vilioris fortune hominibus usurpantur; & virides, quæ mensis etiam delicatioribus apponuntur, tum elixæ cum jussulo, tum frixæ in sartagine.

Quoquo modo parentur, malè concoquuntur ac distribuuntur crassos flatulentosque succos generant, ventrem inflant, spirandi difficultatem augent, alvum adstringunt, hepar, lienem, venasque mesaraicas obstruunt, vapores multos ad cerebrum transmittunt unde visum hebetant, & insomnia turbulenta inducunt, frigido & sicco temperamento prædita sunt, virides tamen humidiores.

Quamvis fabæ inter esculenta infimum locum obtineant ex iis tamen præstantissima medicamenta eliciuntur, quorum enumeratio licet hujus non sit loci, ubi alimentorum materiam, tantum exponimus, lubet tamen ea extra theorematum seriem tamquam utilissima summarim attingere, quæ certa ac frequenti experientia nobis cognita sunt.

Ac primum ex corticibus fabarum recentibus, aqua per distillationem elicitur calculosis utilissima. Renes enim abstergit & mundificat; sicque calculorum generationem prohibet, si ejus unc. ij. vel iij. manè sumantur per intervalla. Iis qui calida renum intemperie laborant maxime convenit, quia frigida est & humida: cum omnia ferè nephritica medicamenta impense calefaciant.

Ex corticibus fabarum exsiccatis & stipitibus combustis cinis conficitur, qui in aqua parietariæ decoctus in formam lixivii, sicque ad unc. v. vel vj. mane exhibitus per aliquot dies, cum unc. j. syrupi capillorum veneris in forma julepi, contumaces gonorrhœas efficacissime curat. Idem julepus præstantissimus est ad calculos in ureteribus hærentes, & graves dolores concitantes, confestim deturbandos. Eundem effectum præbet sal ex prædictis cineribus elicitus & Drachm. j. pondere cum aqua parietariæ exhibitus.

Exterius etiam farina fabarum utiliter admoventur in multis affectibus, præsertim in testium inflammationibus, quæ male curatæ gonorrhœæ sæpe succedunt. Chirurgi plerique omnes, qui à stolidis ægrotantibus in morbis venereis frequentius consuluntur, quam Medici, summam testium inflammationum duritiem advertentes, cataplasmata emollientia statim admovent, unde inflammatio plurimum augetur, quandoquidem pars mollis & spongiola; relaxantibus hisce aptior redditur ad suscipiendam fluxionem. Ideo astringentibus ac discutientibus tumores isti curandi sunt: cui usui mirabiliter conferet cataplasma confectum ex farina fabarum cocta in oxycrato, quod cataplasma sæpe mutandum est ac renovandum, quia citò exsiccatur ob pinguium ingredientium defectum, quæ in omnibus aliis cataplasmatibus miscentur. Sed hic non conveniunt, quia partem inflammant. Potest tamen addi huic cataplasmati, ut prompta illius exsiccatio prohibeatur, parum oxymelitis simplicis, quod utraque facultate, adstringendi scilicet ac discutiendi præditum est.

Pisa omnibus leguminibus præferenda sunt, & quodam modo media inter euchyma & cacochema, eupeptæ & dyspeptæ, ut testatur Gal. I. de alim. facult. c.

21. & nulla excedente qualitate prædita: atque adeo ad medium temperamentum accedentia. Attamen frigiditas & siccitas aliquantulum prædominantur, variis modis preparantur, tum viridia, tum sicca.

Facilius concoquuntur in stomacho à corticibus suis exuta quando scilicet post coctionem transcolantur, & inde puls conficitur (Purce) nominata. Cortices enim dyspepti sunt, cacochemi & astringentes. Sicca viridibus præferuntur, quæ magis flatulenta sunt, & concoctu difficiliora. Utraque tamen, quemadmodum & reliqua omnia legumina, melancholicis, & iis qui crassis abundant succis, aut obstructionibus laborant, noxia sunt.

Cicera crassiorem habent substantiam, quam pisa, & difficilioris sunt coctionis, tum intra, tum extra corpus; longiori enim tempore elixanda sunt, antequam mollescant, neque optimè coquuntur in aqua puteali, sed pluviali, aut fontana tenuissima opus est.

Jussulum tamen eorum præstantissimum est: facultate siquidem abstergendi, aperiendi, urinas & menstrua provocandi prædita sunt: ad quos usus nigra præcipue commendantur, quæ ideo apud vulgus dicuntur medicamenta.

Nostrates mulierculæ jussulum vulgò parant, ad cienda menstrua ex ciceribus nigris, radicibus petroselini, & croco, quod per triduum exhibent, instante aut incipiente illa evacuatione.

Lentes omnium leguminum pessimæ: frigido & sicco temperamento prædite, difficile concoquuntur, succum melancholicum generant; obstructions pariunt, visui nocent, somnia excitant tumultuosa, capiti, nervis, & pulmonibus nocent, alvum adstringunt, menses & urinas cohibent. Quæ omnia à crassa & astringente earum substantia dependent. Decoctum tamen probatur in Variolis.

C A P U T XIII.

De oleribus usitatoribus, eorumque facultatibus.

Lactuca Galeno teste, meliorem ceteris oleribus sanguinem generat, sed paucum; frigida est & humida, somnum conciliat, lac generat, alvum emollit, ventriculi ardorem extinguit, omniumque humorum acrimoniam reprimit: biliosis, sanguineis, & juvenibus convenit, præsertim in æstate: Cruda comeditur in acetariis, tum etiam cocta in jussulis, & magis convenit iis, qui debilem habent stomachum. Crebrior illius usus oculorum claritati officit, inquit Dioscorides.

Refert multi (Gal. III. simpl. 13.) lactucæ succum epotum, trium aut quatuor unciarum pondere, reliquorum venenorum more interimere: attamen si tanta lactucæ copia edatur, à qua eadem succi copia elici valeat, nullam inferre noxam. Cujus eventus ratio duplex afferri potest. Prima est, quod lactuca integra diutius maneat in ventriculo, sicque frigiditas illius coctione longiori corrigatur: succus verò citius penitiora pervadat. Secunda est, quod lactuca coctione, aut salis, olei, & aceti, atque interdum sacchari admixtione corrigatur.

Brassica, ex Galen. simpl. cap. 15. duplicem habet substantiam: succulentam, & terrestrem. Illa calida est ordine primo, atque nitrosa; hæc frigida & sicca.

Succus nitrosus est, acer, & absterforius, ideoque alvum movet. Ipsum verò corpus crassum est, siccum, terrenum, astringens, ac proinde alvum suppressit.

Succi pars tenuior prima ebullitione brassicæ extrahitur: ideo primum illud jussulum alvum movet; secunda verò, aut tertia ebullitio idem non præstat.

Paucum brassica præbet alimentum, neque probum succum generat, ut lactuca, sed vitiosum & graveolentem.

Pravum illius succum ostendit primum illius decoctum, quod effusum graviter olet, præcipue quod ex brassica capitata elicitur, tum etiam in hortis brassica putrefacta abominabilem spirat odorem.

Brassica, ante cibos ingesta, ebrietatem arcet; ac summo cibo sumpta, crapulam discutit, ac vinò noxam restinguit.

Hæc brassicæ facultas ebrietatem arcendi, secundum quosdam ex antipathia colligitur, quæ inter eam & vitem vinumque intercedat. Vites enim minimè aut debiliter adolecere dicuntur, si in eodem solo brassicæ serantur, sed falluntur.

Est verò concoctionis difficilis, & crassum melancholicumque succum generat. Halitiosa quoque est, ideoque crassis ad esput missis vaporibus mentem turbat, somnumque efficit turbulentum.

Quan-

Quandam habet cum pulmone analogiam, ideo morbis pulmonum laborantibus illius usus minus noxius est. Brassica vero rubra inter herbas vulnerarias recensetur.

Pulmonum affectibus conferre brassicam ostendunt medicamenta, quæ ex iis componuntur, Pharmacopœiarum scriptores Looch de caulibus comedant. Nos præstantissimos vidimus effectus in asthmate, aliisque pulmonum vitiis, ex succo caulium rubrorum cum saccharo, in julepi vel syrupi formam redacto. Ulcera verò contumacia optimè sanantur foru aquæ catapultarum vulgò dictæ, postmodum verò admovendo folium brassicæ rubræ, in eadem aqua calente madefactum. Aqua catapultarum fit ex rad. aristoloch. rotund. gentiane, raphan. zedeoar. an. Unc. j. coctis in libris tribus vini albi ad medias, postea dissolvendo sacchari albi Unc. iiii.

Beta ad brassicæ naturam accedit, illius enim succus nigro-sua qualitate præditus est; absterforia, & quoadmodum acris, unde alvum stimulat; atque adco ad calidum & siccum temperamentum vergit. Corpus verò terrestre, frigidum & siccum est ventremque constipat.

Est rusticorum & plebeiorum edulium, unde Martialis betas fabrorum prandia nominat. Illarum autem cum brassieis similitudinem, in laxanda & constringenda alvo, propter substantiarum diversitatem, colligere possumus ex duobus versiculis, quorum prior de beta sic se habet,

Sicla parum nutrit, ventrem constipat, & urget.

Alter verò de brassica, Scholæ Salernitanæ, cap. 57.

Jus caulis solvit, cuius substantia stringit.

Spinachia refrigerat & humectat ordine fere secundo, substantiam habet aquosam ac fere insipidam. Ideò citò descendit, alvumque emollit; Pedus insuper expedit, asperam arteriam lenit, & tussi medetur; parum alit, multum seri producit, flatus generat, & nauseam parit, nisi aromatibus conditur.

Endivia refrigerat, aperit, & abstergit; idco inter olea maximè est usus, tum cruda, tum cocta. Confert eximie calido, debili, obstructoque jecinori; stomachum debilem ac biliosum juvat, sanguinem purificat, scabiem sanat, sitim sedat, stomachi ardoribus subvenit, appetitum conciliat, ictericos juvat.

Cichorium easdem vires obtinet, quas endivia, sed multò efficaciores, propter amaritudinem, cuius ratione magis aperit, & abstergit, magisque stomacho placet, & hepatis simul.

Acetosia frigida & sicca est in gradu secundo. Incidit, aperit, & modicè adstringit, parum nutrit, viscerum intemperiem calidam emendat, sitim sedat, appetentiam excitat, bilis acrimoniam temperat, cor exhilarat, venenis resistit.

Borrago in activis qualitatibus temperata est, in passivis melancholico adversatur, & cor exhilarat.

Portulaca frigida est tertio gradu, humida verò in secundo: parum alit, sanguinem refrigerat & incrassat, bilis acrimoniam atque fervorem temperat, sitim sedat, appetitum excitat, lumbricos interimit, visum hebetat & actus venereos infringit, quod omnibus plantis refrigerantibus commune est, si quis iis copiosè utatur.

Petroselinum calidum & siccum est gradu secundo. Aperit, urinas movet, menses provocat, flatus discutit, ideoque colicis doloribus obnoxiiis plurimum confert.

Eruca calida & sicca est ordine tertio. Ideo sola non comeditur, sed cum lactuca aliisque herbis refrigerantibus miscetur instar correctivi. Concoctionem juvat, urinas movet, venerem stimulat largius assumpta.

Nasturtium cum Eruca temperamento & facultatibus convenit. Aperit, attenuat, & incidit, arenulas expellit, propterea renibus & vesicæ confert. Hortense & aquaticum in acetariis usurpantur, utrumque imprimis lienosis conducit, & inter scorbutica remedia recensetur, ut nonnulli existiment, cochlearia ipsum, ac becabunga non cedere.

Pimpinella refrigerat mediocriter, astringit & exsiccant. Usus illius in acetariis, sapida est ac bene odorata: tum etiam cordialis est, & hilaritatem inducit; ideo etiam vino maceratur.

In Medicina maximus est pimpinellæ usus, ita ut in julepis & apozematibus frequenter præscribatur, præcipuè in febribus malignis. Propter viam astrictoriam ad omnes ventris fluores, & sanguinis profluvia utiliter usurpatur. Leve illius decoctum in potu ordinario usurpatum citò dysenteriam curat. Ad pulmonum ulcera sananda

utiliter exhibetur aqua pimpinellæ stillatitia, in qua conserva rosarum dissoluta fuerit, & colata. Ejusdem pulvis frequenter exhibitus multum confert.

CAPUT XIV.

De Radicibus esculentis.

Rapa & napi ejusdem sunt natura; moderatè calefaciunt & humectant.

Cum carnibus elixæ comeduntur, tum etiam in aqua simplici, addendo Butyrum vel oleum, exiguum præbent alimentum, succum generant mediocriter crassum, inflationem pariunt, quia flatuosa sunt, lac & semen augent, veneris stimulos incitant; urinas movent, fauces & pulmonem leniunt, humorem melancholicum contemperant, ideo ad quartanam à Cratone commendantur.

Pastinaca calida est & sicca ordine secundo: crassum ac melancholicum præbet alimentum, & difficile concoquitur. Attamen diuretica est, venerem stimulat, & menstrua ciet.

Raphanus calidus est ordine tertio, & siccus secundo. Est tamen aliqua differentia inter illius species. Acrior enim calidior est, dulcior verò magis temperatus; paucum, & vitiosum præbet nutrimentum; & magis obsonium est quam alimentum. Nam ut ciborum condimentum, & appetentiam incitamentum adhiheri solet.

Difficile concoquitur, flatus generat, ructus olidos parit, gravitatem capitis infert, vaporibus illud replendo; menses & urinas provocat, arenulas renum deturbat. Ac denique aperiendo, incidendo, attenuando, lienosis prodest. Verum oculis nocet propter halitus acres & mordaces, Salernitani addunt, venenis adversari.

Allium calefacit & exsiccant fere ordine quarto; exterius enim admotum cutem exulcerat. Coctum tamen debilius est, quam crudum; alvum & urinam movet, menses evocat, flatus parit, & oculis nocet. Ventriculi concoctionem adjuvat, quando is frigida intemperie laborat, si aliquot bulbi integri pilularum instar manè devorentur.

Viscerum obstructions aperit, crassos lentosque humores incidit & abstergit, bronchia pulmonum ab eorum infractu liberat, & vocem clariorem reddit: lumbricos enecat, & venenis resistit, unde theriaca rusticorum nominatur.

Quarit Galen. lib. 3. de temperam. cap. 3. cur alium, cepa, & sinapi cuti imposita eam exulcerent; devorata verò interiora non erodant? Respondet, quia concoquuntur in ventriculo & aliis partibus: in eodem loco non manent, sed per partes disperguntur; & quia multis cibis & potibus, (quæ ratio præcipua est) permiscuntur.

Cepa calefacit & exsiccant ordine quarto. Acris enim est, atque mordax; est tamen aliqua differentia, secundum magis & minus, ut de Raphanis diximus; & inter illius differentias longa acrior est rotunda; rubra, alba; sicca, viridi; cruda cocta. Paucum & prævum alimentum præbet, flatulentos gignit spiritus, hinc largiori usu capitis dolores invehit, somnia facit turbulenta, oculis nocet, ut & gingivis, propter acrimoniam. Incidit, attenuat, aperit, & menses movet.

Quamvis cepa prævum sit alimentum, optimum tamen est medicamentum, & in multorum morborum curationibus mirabiliter conducit. Ac primùm cepæ sub cineribus coctæ, tussientibus & asthmaticis profunt, cum butyro comestæ. Idem beneficium conferunt cum jusculo carniū elixæ. Calculosis plurimum conferunt mane comestæ, & aceto prius intinctæ. Aqua illarum destillata in B. M. cum saccharo, in eodem affectu miranda præstat. Si in orbiculos scindantur, & in aqua per noctem macerentur; aqua illa pueris exhibita, lumbricos potenter enecat. Exterius etiam admotæ suppressam urinam promovent. In hunc usum ex cepis concisis & in sartagine frixis, cum ol. communi, deinde additis ovis, placenta conficitur, pubis regioni applicanda ad urinam retentam provocandam; vel pelliculæ earum, in sacculum coniectæ, & in vino albo decoctæ, eidem parti admoventur. Felicius operantur, si pars oleo scorpionum prius inungatur. Cepæ excavatæ & ol. amygdal. amar. repletæ ac sub cineribus coctæ, denique expressæ, ejusmodi liquorem fundunt, qui sedi illitus hæmorrhoidum fluxum promovet.

Eadem coctæ sub cineribus, & in mortario marmoreo cum pistillo ligneo contusæ, addita butyri recentis æquali portione, dolores hæmorrhoidum sedant, & tumentes hæmorrhoides emolliunt, ac breviter discutunt.

Porrum

Porrums similem cum cæpis habet naturam & temperiem, easdemque facultates, sed paulò debiliores. Ab Hip. commendatur, 1. de morb. mulier. ad juvandam conceptionem non solum intus assumptum, sed etiam exterius admotum per fomenta, semicupia, & cataplasmata.

Hoc præcipue dependet à vi absterfioria, qua uterum expurgat à mucosis humoribus, qui seminis retentionem & ætuationem prohibent.

C A P U T XV.

De Fructibus esculentis usitatoribus.

Poma omnia refrigerant & humectant. Differunt tamen inter se varia eorum species, secundum magis & minus. Acidiora enim frigidiora sunt, & alvum astringunt. Dulcia sunt magis temperata, & alvum laxant. Cruda difficilis sunt concoctionis, cocta verò non item: cardiaca vim obtinent, præsertim redolentia, ideò melancholicis admodum utilia.

Pomorum facultates adversus morbos melancholicos animadverti possunt ex syrupis, qui in Officinis habentur, huiusmodi morbis destinatis, quales sunt syrupus de pomis regis. Sapor, & syrupus de pomis redolentibus. Præterea in syrupis magistralibus, qui ad prædictos morbos præscribuntur, nunquam omittitur succus pomorum redolentium. Vis laxandi alvum ex eo dignoscitur, quod iis, qui eam adstrictam habent, poma cocta præscribantur, per horam ante cibum usurpanda.

Pyrorum (ut etiam de pomis dictum est) variae sunt species, & varia temperamenta. Inspida enim frigida & humida sunt. Acida, austera, & acerba, frigida & sicca. Dulcia ad aliquem calorem inclinant. Omnia astringendi vim obtinent: sed maiorem austera & acerba, minorem dulcia, minimam inspida. Cocta crudis utiliora sunt, & ventriculo convenientiora.

Cydonia terrena sunt natura, valde astringunt, refrigerant & siccant gradu secundo. Vomitum & alvi fluxum curant, cor exhilarant, eique robur addunt, venenis resistunt, & ventriculi concoctionem adjuvant, in mense sine ingesta, quia orificium illius claudunt.

Pruna recentia refrigerant, humectant, alvum emolliunt, & parum nutriunt. Facile corrumpuntur, unde largiore esu febres putridas, diarrhoeas, & dysenterias pariunt, præsertim si non satis matura comedantur. Ab iis abstinendum, quibus ventriculus frigidus, humidus, ac debilis est: tum etiam senibus, & multa pituita repletis. Conveniunt autem juvenibus, biliosis, & sanguineis, æstuosa maxime aeris constitutione. Siccata stomacho salubriora sunt, nec tam facile corrumpuntur: ventrem insuper subducunt in aqua cum saccharo decocta.

Mala Persica frigida & humida sunt gradu secundo. Pravam generant succum, & facile corruptibilem. Ideò monet Gal. 2. de alim. facult. c. 19. post alios cibos non esse comedenda. Dicit enim corrumpi in superficie natantia. Sumenda igitur ante fercula alia, sic enim fiet, ut facile egerantur, & aliis cibis viam muniant; si enim sumpta fuerint postrema, una secum alia quoque corrumpunt. Prava eorum qualitas corrigitur vino & sale. Quidam decoquunt supra cineres calidos, ut poma, & saccharo conspergunt, quæ correctio omnium optima est.

Præceptum Galeni de malis Persicis, ut ante alios cibos ingerantur, omnibus fructibus convenit, qui frigidi & humidi, valdeque corruptibiles sunt. Illi enim diu retenti in ventriculo, corrumpuntur, & aliis cibis innatantes eos quoque corrumpunt.

Mala Armeniaca, Persicorum temperiem emulantur, sed, paulò minus humida, illa tamen bonitate superant, Galeno teste, neque tam facile acescunt, aut corrumpuntur. Sunt enim suaviora ideò magis grata ventriculo, ejus mos est, sibi gratiora melius concoquere.

Cerasa cum prunis maxime conveniunt, cum ratione temperiei, tum ratione facultatum. Non levis tamen est in variis eorum speciebus differentia. Acida enim magis refrigerant & difficilius corrumpuntur; dulcia verò magis corruptibilia sunt.

Ficus recentes in activis qualitatibus temperate, in passivis humide sunt. Satis laudabilem succum generant, si perfectam maturitatem adeptæ sint. Si verò satis matura non fuerint (quod ex eo cognoscitur, cum ex arbore decerpta lac in extremo pediculi emittunt) tunc pravam & corrosivum succum producant, unde febres putridæ, ac præsertim dysentericæ oriuntur. Facile in ven-

trem descendunt, & primo cibo assumptæ, cum laxant, abstergendi vim obtinent.

Ficus sicca, carica vulgò dictæ, calide sunt in primo gradu; attenuandi, atque abstergendi facultate prædita.

Vires fovent, alvum subducunt, renes mundificant, frigidis pulmonum vitiis opitulantur, hepatis & lienis obstructions referant. Largius ingesta sitim excitant, quia æstuosa. Sanguinem impurum, & putredini obnoxium generant; unde ex illarum usu crebro pediculorum proveniunt, aut scabies exoriuntur.

Venenis resistere non pauci auctores referunt, & Plinius narrat, Mithridatem, Regem Ponti, alexipharmacum in parato habuisse, contra venena præsentissimum, quod ex ficibus, nucibus juglandibus, foliis rutæ, & sale confectum erat. Quintus Severus ingredientium dosim notat, dicitque componi ex foliis rutæ 20. salis grano 1. nucibus duabus, & totidem ficibus.

Uvæ inter autumnales fructus principatum obtinent, ut restatur Gal. 2. de alim. facult. cap. 9. eo quod plus nutrant quam reliqui fructus, minimumque pravi succi contineant, modo ad perfectam maturitatem pervenerint. Bene eas nutrire ostendit exemplo eorum, qui vineas custodiunt: illi enim postquam per duos menses custodia præfuerunt, & foliis uvæ ac ficibus pasti sunt, corpulenti admodum evadere solent. Caro tamen, quæ inde progignitur, minus firma densaque est illa, quæ ex carnibus generatur.

Bonitas uvarum in omnibus regionibus eadem non est. Quæ enim in frigidis locis proveniunt, & perfectam maturitatem non adipiscuntur, acidæ sunt, austerae, vel acerbæ, & sanitati plurimum insensæ. Contra verò, quæ in calidis regionibus adolefcunt, gratam habent dulcedinem, corpus reficiunt, & humectant egregie. Pueris maxime conveniunt, propter magnam temperamenti analogiam: sunt enim calidæ & humidæ. Nonnullos puerulos, febre hectica laborantes, & marasmo consumptos, solo uvarum usu restitutos vidimus, quas in omnibus passibus copiose cum pane comedebant. Sed perpetuò cavendum est, ut sint bene maturæ, & iis, qui admodum debilitati sunt, à pelibus exuendæ, ne illæ deglutitæ stomachum gravent; incoctiles enim sunt. Recenter è vite decerptæ calidiores sunt, & empyreuma retinent, à radiis solaribus impressum, si autem per biduum aut triduum asserventur, frigidiores evadunt. Uvæ pensiles inter cibos refrigerantes enumerantur.

Uvæ passæ calidiores sunt, & æstuosæ ab Hipp. dicuntur, bili enim generandæ idoneæ sunt, quemadmodum omnia dulcia, in corporibus scilicet biliosis: nam frigida & temperata corpora bene nutriunt. Ex iis præstantiores sunt pingues, & tenui folliculo vestitæ, pleniusque nutriunt. Alvum laxant & abstergunt, sed paulò minus, quam carica; magis tamen stomachum juvant. Pectori, renibus, & vesicæ plurimum prosunt. Scribit Galen. 2. nat. & τὸ πρῶτον, uvam passam hepatis tota substantia familiarem esse.

Hæc cum hepate familiaritas locum dedit electuario de passulis, quod & electuarium de vino appellatur, hepatis roborando convenientissimum eaque ratione ad hydropem maxime commendatur. Illius descriptio reformata habetur in *Praxi medica nostra*, cap. de hydrope. Nos aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus usu electuarii simplicius parati. Conquebantur passulæ in vino albo ad consumptionem vini, & per setaceum trajiciebantur, atque iterum recoquebantur ad cydoniati consistentiam, eoque urebantur in omni pastu, interjectis aliquot purgationibus specificis.

Valde usitata sunt in Germania, multisque aliis locis passulæ laxantes, iis qui adstrictam habent alvum utilissimæ puerulis, iisque qui medicamentorum sapes ingratos abhorrent, convenientissimæ. Harum descriptio habetur in *Pharmacopœa Augustana*, in hunc modum.

℞. Senne Alexandrina ℥. iiij. cinnamom. electi, zinziberis, an. ℥. iiij. aquæ endivæ, & vini albi, an. ℥. iiij. Infundantur per hor. vj. aut viij. deinde bulliant, & leniter exprimantur: huic decocto post colaturam adde sacchari albi ℥. iiij. Coquantur ferè ad consistentiam syrupi; tum injice passularum minorum repurgatar. ℥. xij. Coquantur iterum lege artis, ad justam mensuram.

Amygdala dulces moderate calide sunt, & pinguem atque oleosam humiditatem habent. Attenuant, & detergunt, urinas movent, & pulmones in primis ab infarctu liberant, bronchiorumque asperitates leniunt, copiose nutriunt; & alimentum euchymum, sed crassum præbent, genituram augent, somnum conciliant, quia

halituo-

halituoſe, ſed difficile concoquantur; propter ſubſtantia crassi-
tatem. Inſinitis penè modis præparantur ad rem ci-
bariam à coquis, piſtoribus, & dulciariis.

Nuclei pinei ad naturam amygdalarum maxime acce-
dunt, ſunt enim calidi & humidi, crassumque ſuccum
generant, ac difficile concoquantur. Lac & ſemen augent,
ac venereos ſtimulos irritant. Detergunt, humectant, re-
ficiunt, & impingunt: unde tuſſientibus, phthiſicis &
tabeſcentibus conferunt.

Nuces avellane ad pineorum & amygdalarum temperiem
accedunt, ſed difficilius concoquantur, & ventriculum gra-
vant. Largius comestæ in ventriculo cibis ſupernatant: vo-
mitum, flatuſ, capitiſque dolores creant. Nephriticis con-
ferunt ante paſtum eſtate, & à calculo præſervant.

Nuces juglandes calidæ & ſiccæ ſunt, parum nutriunt,
& difficile concoquantur, ſtomacho nocent, bilem generant,
capitiſ dolorem inferunt, & pulmone noxia ſunt; lum-
bricos expellunt. Virides cum ſaccharo conditæ, cortice
priori detracto ſtomachum & corroborant. Sicca venenis
reſiſtunt; ut in ſicum explicatione de Antidoto Mubri-
datis dictum eſt.

Præcipit ſchola Salernitana, poſt piſces nuceſ eſſe co-
medendas: cujuſ præcepti ratio eſt, quia piſces frigidi
ſunt & humidi, phlegma generant, facile corrumpuntur
& putreſcunt, præſertim in debili, frigido, humidoque
ſtomacho. Nonnulli etiam, præſertim ii, qui in cœnoſis
ſtagnantibusque aquis habitant, maligni aliquid habent.
At nuceſ aridæ calefaciunt & exſiccant, putredinem ar-
cent, & malignitati reſiſtunt.

Caſtaneæ in activis qualitatibus temperatæ ſunt, ad cali-
dum vergentes, in paſſivis verò ſiccæ. Satis copioſum præ-
bent nutrimentum, ſed difficile concoquantur, ſuccum pro-
ducunt crassum, flatuſ excitant, alvum aſtringunt. Elixæ
cum ſœniculo minùs flatuoſæ ſunt quàm aſſæ, quæ illico ſto-
machum inflant; variis tamen modis corrigi poſſunt, quod
exculinis petendum eſt.

Meloneſ frigidi & humidi ſunt, ſuim ſedant, urinaſ
movent, facillimè corrumpuntur, & corrupti naturam ve-
neni induunt, unde cholera morbuſ, aut febris maligna ex-
citari ſolet.

Eorum noxa aliquatenùs evitatur, ſi multo ſale corri-
gantur, in prima menſa modica quantitate ſumantur,
ut meliùs concoquantur, & faciliùs ad inteſtina deſcen-
dant, ſi merum ſuperbibatur, & cibi enchymi poſtmo-
dum ingerantur.

Quidam volunt vinum poſt melonum eſum aſſump-
tum magis nocere, quòd pravum illorum ſuccum citiùs
deferat ad penitiora corporis, ubi noxam gravioſam in-
ferre ſolet. Verum id quidem locum habere poteſt, ſi vi-
num debile, aquoſum, & minùs potens, vel in nimis exi-
gua quantitate bibatur; ſed ſi generoſum, & ſat ſcopio-
ſè ſumptum, omnem melonum noxam corrigit, & bona
fit illorum concoctio, ubi poſtmodum eorum ſuccuſ ad
venas translatus ſuam malitiam depoſuerit.

Cucumeres ſunt frigidi & humidi ſerè intertio gradu:
pravum ſuccum corpori ſuppeditant, ac facile putreſcibilem,
unde febribuſ maligniſ, diarrhœæ, ac diſenterie materiam
ſuppeditare poſſunt.

Cucurbita frigida & humida eſt in gradu ſecundo. Parum
alit, ſuccum gignit improbum, cucumeribuſ tamen ſalubrio-
rem, & in juſculiſ, commodè eſtuante cœlo uſurpatur: refri-
gerat enim, & humectat, biliſque fervorem contempe-
rat.

Articoca, quam Gal. Cynaram, recentioſeſcolymum
vocant, calida eſt in gradu ſecundo, ſicca in primo.
Flatuſ generat, venerem ſtimulat, caput gravat. Hanc
Gal. vocat edulium cacochymum, præſertim cum pluſcu-
lum obduruit. Tunc enim habet ſuccum biliuſum in co-
pia majori, totamque ſubſtantiam lignoſiorem: adeo ut
ex hac quidem ſuccuſ gignatur melancholicuſ; ex ipſo
verò ſucco tenuiſ ac biliuſuſ.

C A P U T XVI.

De cibis, qui ex Animalibus petuntur; ac primùm
de carnibuſ in genere.

Carnes animalium plurimùm inter ſe differunt, non ſolùm
ratione diverſarum ſpecierum, ſed etiam in una & eadem
ſpecie, ratione ætatiſ, regioniſ, pabuli, habituiſ, caſtra-
tionis, ſexuiſ, præparationiſ.

Juniorum animalium caro, & præſertim recentiorum
mucosa eſt, molliſ, humida, & excrementiſ reſerta,
River. Opera Medica.

eorum maxime, quæ natura ſunt humidiora: faciliùs ta-
men concoquitur, & alvum fluidam reddit.

Vetustorum animalium caro, dura eſt, ſicca, nervoſa,
concoctuſ difficiliſ, paucique ac pravi alimenti.

Eorum verò animalium caro, quæ in media ætate ſunt
conſtituta, medio modo ſe habet,

Quæ humida & paluſtria incolunt loca, carnes habent
humidaſ, & ſuperfluitatibuſ plenaſ: Quæ ſicca & mon-
toſa, excrementiſ vacuaſ, concoctuſ facilioſeſ, & ad
nutriendum aptioſeſ.

Animalia ſylveſtria carnes ſiccioſeſ & magiſ excrementiſ
vacuaſ largiuntur domeſticis & urbanis, quæ carnes ha-
bent humidioſeſ, magiſque excrementitiâſ.

Carnes macilentæ & extenuatæ dura ſunt ac ſiccæ, concoctuſ
difficileſ, & parum nutrienteſ: pingueſ verò & obæſæ
prehumidæ ſunt, & ventriculo inſenſæ, naſeamque pa-
rienteſ, ſi pinguedo admodum exceſſerit. Si verò me-
dio modo ſe habeant, hoc eſt, neque macrioreſ, neque
pinguioreſ, ſubſtantia bonitate & ſaporis ſuavitate reli-
quiſ ſunt præferende.

Animalia, quæ in lociſ nutriuntur optimiſ paſcuſiſ refer-
tiſ, ſapidioreſ ſunt, & meliùs nutrienteſ. Sic verveciſ
in dumetiſ noſtriſ, thymo, lavendula, roremarino,
aliſque plantiſ aromaticiſ reſertiſ enutriti, longè ſua-
viorẽ carnem habent iſ, qui in montibuſ, hiſce plan-
tiſ deſtitutiſ, aluntur. Sic etiam perdiceſ montane no-
ſtratibuſ inſipidioreſ ſunt.

Caſtratorum animalium carnes tenerioreſ, ſapidioreſ,
& concoctuſ facilioſeſ ſunt, ut in vervecibuſ, bobuſ,
ſuibuſ, & caponibuſ apparet.

Maſculorum carnes laudabilioreſ ſunt carnibuſ ſœmina-
rum: quandoquidem mareſ calidiorẽ ſunt, & ſiccio-
reſ, laborioſioreſ, & excrementiſ minùs onerati, ut
in pecore bovino & ovillo conſpicuum eſt.

Aſſæ verò ſiccioſeſ, quia humiditaſ & pinguedo igne ab-
ſumptæ eſt. Frixiæ etiam ſiccioſeſ & acrioreſ. Sale &
aromatibuſ conditæ calidiorẽ & ſiccioſeſ.

Circa carnes aſſas & elixas eſt dubitatio, quæ elicitur
ex Ariſtot. prob. 54. ſect. 1. ubi aſſerit, carnes aſſas,
eſſe humidioſeſ elixiſ, quod theoremati propoſito, & ſen-
ſibuſ ipſiſ repugnare videtur. Solvitur tamen dicendo car-
neſ aſſas eſſe humidioſeſ humiditate propria & congeni-
ta; elixas verò humiditate adventitia, quæ ab ipſiſ imbi-
bitur, dum in aqua decoquantur; aſt verò ſiccioſeſ eſſe
elixas ratione humiditatiſ propriæ, quæ in juſculum extra-
hitur, unde fit ut minùs nutrant, quàm aſſæ, ſi ſeorſum,
& ſine juſculo ſumantur.

Carnes elixæ magiſ competunt iſ, qui ſunt adhuc in in-
cremento corporiſ, qui ſicco ſunt temperamento præditi, &
qui calidiſ ſicciſque laborant ægritudinibuſ, idque magiſ
in regionibuſ & anniſ temporibuſ calidiſ & ſicciſ. Aſſa verò
magiſ conveniunt iſ, qui frigido & humido temperamento
præditi ſunt, quibuſ alvuiſ fluida eſt, & qui morbiſ frigidiſ
& humidis obnoxii ſunt.

C A P U T XVII.

De carnibuſ quadrupedum.

Caro vervecina in noſtriſ (Galliæ) regionibuſ omnium præ-
ſtantiſſima, & uſitatiſſima eſt, omni ætati, complexionib;
& temporib; convenientiſſima. Temperata eſt, aut ſaltem
moderatè calida & humida. Optima tum aſſa, cum eli-
xa, quæ ex vervecibuſ anniculiſ aut bimuliſ, mediocri-
ter pinguiſ, puro in aere, & bona nota paſcuſiſ enutri-
tiſ provenit.

Caro ovilla maliſ ſucciſ eſt, & excrementitiâ; difficile conco-
quitur ob ſubſtantiam viſcidam ac lentam, & partuſ fre-
quentiam.

Agnina caro valde humida eſt, mucosa & pituitoſa, & ob
hanc cauſam declinanda, Galeni judicio lib. de victu
attenuante, cap. 8. Quod tamen de agniſ recens na-
tiſ intelligendum, non verò de adultioribuſ, qui opti-
mum præbent alimentum, & facile concoquantur. Hinc
caro eorum convenientiſſima eſt iſ, qui nature ſunt
delicatioreſ ac debilioſiſ, & qui parum exercentur. Præ-
tereâ diſtinguendæ ſunt regionibuſ, in quibuſ adoleſcunt.
Latetia enim caro agnina magno eſt in pretio, & hœdina
longè præfertur. Apud noſ verò hœdina agnina præferri
conſuevit.

Caro hœdina carnem habet humidam, ſed minùs agnina.
Ideo præfertur ſaltem apud noſ; moderatè nutrit ſanguini-
nem

nem gignit tenuem & humidum, alvum emollit, & melior est assa quam elixa, sicut & agnina,

Caro bovina calida est & humida, absolute considerata, quia omnis caro tale habet temperamentum, utpote ex sanguine calido & humido genita. Comparatè tamen, respectu aliorum animalium, sicca est ac dura, concoctu difficilis, & alvum sistens. Sanguinem procreat sicciorē & melancholicum; firmum tamen præbet alimentum, si bene concoquatur; ideo robustioribus corporibus, & valido exercitio utentibus utilis.

Vitulina caro in activis temperata est, in passivis humida, boni succi, concoctu facilis, sanis atque egrotantibus conveniens. Magis tamen competit iis, qui in otio ac deliciis vivunt, quique mollioris ac delicatioris sunt constitutionis, quam bajulis, nautis, fossoribus, & aliis, qui duros subeunt labores, quibus bubula caro est convenientior.

Suilla caro in activis temperata est, in passivis humida. Galenus humana carni similem esse asserit, & si bene coquatur, omnium ciborum potentissime nutrire. Crassum & lentum habet succum, & ideo nutrimentum præbet firmum ac durable, quod dissipari facile nequit.

Porcellorum caro prahumida est & mucosa, plurimumque gignit pituita; magis excrementosa, quam suilla, quia humidior; minus autem nutrit. Alimentum, quod præbet, facile quidem ob tenuitatem substantiæ distribuitur; sed promptè discutitur.

Leporina caro sicca est, dura & crassa, sanguinisque melancholici parens. Quod de vetusto animali audiendum; siquidem lepusculorum caro delicatissima est, & inter conviviorum lautitias cum perdicibus equiparatur. Laudantur verò himestres, trimestres, & quadrimestres.

Cuniculorum caro ad leporinam proximè accedit: in eam tamen distinguuntur, quod cuniculi media ætatis reliquis præstantiores sunt. Vetusti autem duriores, siccioresque; juniores verò, & nuper in lucem editi mucosiores. Sylvestres altilibus præferuntur, utpote minus excrementosi, minusque humidi. Altiles, qui domi educantur, pinguiorē quidem, corpulentioresque sunt, at sapore & salubritate sylvestribus longè inferiores. Illud pabulum sapiunt, quo nutriti fuerunt, atque adeo, si brassicis alantur, (ut sæpe fit) abominabilem saporem habent. Si verò triticum tantum comedunt, valde impinguantur, & delicatissimum præbent edulium; quod in Apiciorum gratiam sit dictum. Sylvestres, qui in dumetis nostris, thymo, lavendula, origano, aliisque herbis aromaticis nutriuntur, sapidissimum & saluberrimum alimentum præbent.

CAPUT XVIII.

De interaneis, & extremitatibus Animalium.

Hepatis substantia genericè considerata, crassum præbet alimentum, concoctu difficile, gignendisque obstructionibus idoneum; magna tamen differentia reperitur ratione animalium, à quibus desumitur: siquidem hepar gallinarum, caponum, anserum, pipionum, & pullorum gallinaceorum præstantissimum est. Ideo prior sententia de quadrupedum hepate audienda est: inter quæ hœdi, vituli, & fœves satis laudabilis succi jecinora exhibent.

Lien prævum alimentum suppeditat, & melancholicum succum producit, difficile concoquitur, & tardè distribuitur.

Renes difficile concoquantur, ob substantiæ soliditatem quæ præstiti sunt, succum pariunt crassum & malum, propter varios & excrementitios humores, qui eos continuo pervadunt.

Cor fibrosam carnem obtinet, solidam, & duram; atque adeo difficile concoquitur, tardè distribuitur, & crassum succum producit. Si tamen bene concoquatur, non paucum corpori alimentum præbet, neque id mali succi.

Pulmo, hepate, ac liene concoctu facilior est, quia utroque rarior & mollior; longè tamen hepate, quoad alendum, inferior.

Glandulæ omnes hoc commune habent, ut suaves in cibo & teneræ ac friabiles appareant. Crassum dant alimentum, & si bene animal habitum sit, multum ac boni succi: & probe in ventriculo concoctæ non minus nutriunt, quam carnes musculoſæ. Minus verò quam par sit digestæ succum pituitosum & crudum generant. Hæc de glandulis mammarum præcipue audienda. Ex aliis verò glandulis molliores sanguinem pituitosum generant, duriores verò crudum.

Lingua vitulina, hœdina, agnina, suilla, & vervecina concoctu facilis est, & laudabilem succum generat; bovina paulo crassior, sed nutritioni satis idonea: modo sale non condiatur, nec fumo induretur.

Cerebrum cibum præbet phlegmaticum, crassi succi, concoctu difficilem, crassum & tardè permeabilem. Appetitum prosternit, & nauseam parit.

Pinguedo & adeps pauci sunt nutrimenti, & potius carniū nos nutrimentum condimenta, quam alimenta. Ventriculi tunicas laxant, ejusque tonum dissolvunt, ac propterea nauseam pariunt, & appetentiam dejiciunt. In biliosis corporibus facile in bilem vertuntur, difficillime concoquantur.

Ventriculi substantia membranosa est, atque adeo frigida & sicca, dura & glutinosa. Difficile concoquitur, pituitam generat, obstructiones parit, multorumque morborum causa esse potest, mollioribus & otiosis hominibus vitanda, & bajulis, fossoribus, nautis, & similis naturæ hominibus tantum exhibenda.

Intestinorum eadem est ratio, siquidem eorum similis est natura. Juniorum tamen animalium, ut agnorum, & hœdorum intestina molliorē habent substantiam, & facilius concoquantur.

Pedes, aliæque extremitates quadrupedum, ex membranis, ligamentis, tendinibus, venis, arteriis, & cartilaginibus compositæ, frigide sunt, & sicca, lente, viscosæ, pauci nutrimenti, & difficilis concoctionis; juniorum tamen & lactantium animalium extremitates excipimus, ut de ventriculo & intestinis annotatum est.

CAPUT XIX.

De Alimentis quæ in quadrupedum partibus continentur.

Sanguis calidus est & humidus, concoctu difficilis, & plurima excrementa generans. Licet enim dum in venis continetur, facile in substantiam corporis nostri convertatur, tamen postquam ab iis eductus est, & calorem atque spiritus amisit, concreſcit, & in pravam substantiam degenerat.

Medulla calida est & humida; optimè nutrit si bene concoquatur. Nimia quantitate assumpta stomachum relaxat, & nauseam parit.

Lac integrum in activis qualitatibus temperatum est, ad frigidum aliquantulum vergens; in passivis verò humidum, ratione pinguis & aquosa substantia; emplastrum & incrassans, ratione caseosa absterſorium, ratione serosa; contemperatorium seu mitigatorium, ratione butyrosa.

Optimi electio est, ut sit candidum, clarum, purum atque sincerum, dulce, omnisque amaritudinis, acrimoniæ, aciditatis & salsedinis expers, odore suaveolens, aut saltem boni odoris exiguum quid spirans; consistentia moderatum, hoc est, neque nimis crassum & caseosum, neque nimis tenue & serosum, sibi ipsi continuum, & ungui instillatum coherens, & non disfluens, recens multum & ab animali bene pasto & habito petitum.

Lac optimum prædictis conditionibus stipatum, omnium fere alimentorum est præstantissimum; facile concoquitur, & levi negotio vertitur in sanguinem, sufficienter alit, corpus roborat, atque impingat, alvum emollit, sed stomachum & intestina inflat. Quæ omnia locum habent in corpore temperato, & superfluitatibus vacuo; nam in ventriculo pituitoso acescit, in bilioso nidorem contrahit. Corrigitur sale, vitello ovi, saccharo, aut melle. Lac verò vitiosum nocentissimum est, & tantum abest, ut ad succum laudabilem generandum conferat, ut etiam corpora sumentium cacochyma reddat.

Prævos vitiosi lactis effectus ostendit Galenus lib. 3. de alim. fac. cap. 15. exemplo nutricum, quæ ob annonæ caritatem usæ sunt sylvestribus oleribus; pueri enim, earum lac sugentes, pravis ulceribus aliisque affectibus inficiuntur. Item exemplo caprarum, scammonio aut tithymalo pastarum, quarum lac catharticum est.

Inter lactis differentias, ad sanorum alimoniam magis usitatas, vaccinum omnium crassissimum & pinguiſſimum est; nam caseosa substantia habet plurimum, serosa verò, si cum aliis comparatur, minimum. Hinc alvum minus subducit, magis autem nutrit. Difficilius concoquitur, citius in ventriculo coagulatur, tardius descendit, difficilius distribuitur, & obstructionibus generandis magis est idoneum. Caprinum media est consistentiæ, quemadmodum & ovillum, quod

tamen caprillo crassius est, plus enim casei habet, minus vero feri: ideoque minus deiecit, & valentius nutrit. Asinum omnium tenuissimum & maxime serosum est. Verum illius usus ad Therapeuticam magis, quam ad Hygienem spectat.

Butyrum calidum & humidum est gradu primo, & ejusdem ferè naturæ cum oleo olivarum maturarum teste Avicenna. Magis tamen humidum, quam calidum. Vetustum calidius est atque tenuius recens ferè temperatum in activis. Nutrit impingat, ventrem laxat, tussi obnoxius confert. Nimius illius usus ventriculi tonum dissolvit, nauseam parit, appetitum aufert. Proinde iis vitandus, qui humidiores laxioresque habent ventriculum. Vitandus & calidioris complexionis hominibus, in quibus facile accenditur, & in bilem mutatur. Apponendum est prima mensa, citius enim exit, cibisque ingestis quasi viam sternit. Si autem post alios sumatur, ventriculum relaxat, & in complectendo cibo, constringendoque orificio superiori, eum impedit.

Cremor lactis butyro similis est, & cum eo viribus ac qualitatibus maxime convenit. In eo differunt, quod butyrum arte extrahatur, cremor vero sponte supernatet. Lac bubulum præsertim eo maxime abundat. Ob pinguedinis copiam ventriculum relaxat, cibo supernat, alimenta assumpta ejicit, priusquam concoquantur, vapores mittit ad caput, succum generat crassum.

Recocta est substantia recenti caseo similis, ex serosa lactis parte per ebullitionem extracta. Minus stomacho nocet, quam caseus recenter pressus. Calidis confert defluxionibus, sitim sedat, somnum conciliat: sed frigido ventriculo & nervorum morbis obest. Vetusta & indurata difficile concoquitur, sitim parit, parum nutrit, alvum sistit, flatus generat.

Caseus omnis eandem non habet naturam & temperiem, sed pro diversitate animalium ex quibus desumitur, & pro sui ipsius etiam ætate, odore, sapore, aliisque circumstantiis, plurimum variat.

Caseus vaccinus multum alit, sed difficile concoquitur. Ovillus minus crassam habet substantiam, & facilius concoquitur, parcius alit vaccino, sed melius alimentum præbet. Caprinus utroque est deterior, sed ob acrimoniam facilius deiecitur.

Antiquus calidus est, propter acrimoniam, & aliquando putredinem quam contrahit, vel propter coaguli, & salis, dum paratur, admixtionem. Et quo antiquior, eo acrior, ac per consequens calidior & siccior, adeo ut Avicenna talem gradu tertio calidi, & sicci, pronunciet. Hinc ob caliditatem & siccitatem concoctu difficilior, & calculo gignendo aptissimus, præsertim si sit plus æquo salis. Vitandus igitur est, cum docente Galeno, Dioscoride, & Avicenna, male concoquatur & distribuatur, siccum & prævum alimentum generet, alvum constringat, & in atram bilem vertatur. In pauca tamen quantitate sumptus, præsumptorum alimentorum, præcipue carnis concoctionem juvat, quam ipse difficilius concoquatur.

Recens, qui adhuc mollis & nuper coagulatus est, frigidus & humidus est, duro & sicco flatuosior, propter humiditatem; minus tamen siticulosus, minusque ventrem sistit, bene nutrit & impingat, stomacho utilis, facile in membra distribuitur, non tam crassus, aut prævisucci, ut antiquus. Attamen concoctu difficilis est, calculum, obstructions, aliosque affectus producit.

Putridus, aut foetidus omnium pessimus est: qui vero bonum spirat odorem, salubrior. Acer & salsus, calidus est & siccus, siticulosus, & cacochymus. Acidus, cacochymus & frigidus est. Dulcis & pinguis, modice calidus, magis nutriendus, & succi melioris.

Caseus pinguis & butyrosus, cui nihil aut parum butyri ademptum est, melior est: macer vero, & oculatus, omni ferè butyro privatus, longe deterior.

CAPUT XX.

De cibis ex volatilibus desumptis.

Gallarum caro in activis temperata est, in passivis humida: concoctu facilis, boni succi, & multum nutriendi. Scribit Avicenna, eam augere intellectum & ingenium, clarificare vocem, & seminis copiam generare. Quæ omnia de juvenibus, mediocriter obes, & quæ nondum pepererunt audienda sunt; annosæ enim, nupte duræ & nervosæ, macræ, glaucientes, & incubantes, damnantur.

Caponum & pullorum gallinarum caro, ejusdem est natura & temperiei, cum carne gallinarum juniorum: River. Opera Medica.

hac tantum differentia, quod pulli, tenuiorem substantiam habentes, minus alant, & minus solidam substantiam præbeant, ideo corporibus multum laborantibus minus aptam.

Pulli columbini inter laudatissima reponuntur alimenta, optime concoquantur, succum generant neque crassum, neque tenue, sed inter hunc medium.

Galli Indici caponibus & gallinis non cedunt, si juniores sint, & ante aliquot dies jugulati: Si enim veterani sint, aut recenter mactati, carnem habent duriores, & concoctu difficilem.

Anserum caro calida est & humida, crassa, concoctu difficilis, & excrementitia. Quo autem sunt annosiores anseres, eo sicciores, duriores, & ad alendum ineptiores, viscera obstruunt, & prævum succum generant. Quæ vero ætatis sunt media, & bene saginati, meliores ac teneriores sunt, unde in multis regionibus inter cupedias habentur.

Pulli juniores insalubres sunt, quia muco & excrementitia carne referti.

Perdices inter alites principatum obtinent, sine illis sumptuosæ convivia gratiam & splendorem amittunt, carnem habent sapidissimam, præsertim juniores, cum aliquandiu in aere fuerint suspensæ; bonum ac laudabilem generant sanguinem, eumque copiosum & excrementis vacuum: memoriam augent, semen multiplicant, ventris stimulos excitant. Cardanus asserit, continuo perdicum usum veneream curari, quandoquidem ab iis massa sanguinea & totum corpus renouantur.

Palumbi, turtures, coturnices, turdi, merula alauda, & reliquæ montanae aviculæ, secundum à perdicibus locum obtinent: optimum succum generant, bene nutriunt, & excrementorum paucissimam copiam obtinent.

DE Coturnice est controversia, siquidem Galenus, Plinius, & Avicenna referunt, eos qui coturnicibus frequenter aluntur, spasmo esse obnoxios. Cujus rei causam desumit Galenus ex veratro seu helleboro, quo coturnices pasci consueverunt. Avicenna addit, substantiæ illarum quandam inesse facultatem occultam, quæ spasmus inducere possit. Contra ab aliis improbat hæc sententia, quorum antesignanus est Averroes, asserens coturnicum carnem esse saluberrimam & optimam, ac laudabilem sanguinem generare. Quod rationi maxime consentaneum est. Paucissimæ enim sunt regiones, in quibus helleborus adolescat: sed passim vescuntur coturnices optimis herbis & cerealibus. Neque experientia docet, eos qui coturnices comedunt, obnoxios esse epilepsiæ. Adde quod singulari Dei beneficio, Israelitis olim in deserto concessæ sunt, quod factum non fuisset, nisi optimum præberent alimentum. Etiam si enim Israelitis graves morbi inde exorti sunt, hoc ex abusu illius cibi provenisse constat, quo se plurimum ingurgitabant, ut sufficienter eum concoquere non possent. Hinc cruditates & putredines maximæ exortæ sunt.

De quadrupedum & volatilium carnibus hoc theorema universale annotandum est: illas plurimum inter se differre, ratione ætatis, modi præparationis, & loci in quo habitant. Siquidem juniorum, adhuc augeſcentium caro longè præstantior est ætate provectorum & declinantium. Eorum vero, quæ in ætate florenti constitutæ sunt, mediam naturam obtinet. Ac recenter editorum caro præva est, quia mucoſa, humida & excrementis plena.

Assa & insartagine frixa, siccior est: elixa vero humidior. Animalium, quæ in stagnis, paludibus, & locis humidis vivunt, carnes humida & excrementitia sunt, ac concoctu difficiles: quæ vero in montibus, dumetis, & locis siccis degunt, carnes habent sicciores, concoctu faciliores, & excrementis vacuas.

Ova ex variis animalibus petuntur: at sola gallinacea in usum quotidianum veniunt. Ex duplici substantia conflata sunt, temperie diversa prædita, vitello scilicet & albumine. Vitellus moderate calidus est & humidus, optimum præbet alimentum, sanguini maxime vicinus est; in eumque levissima coctione convertitur: unde vulgò dicitur, tantum gignere sanguinis, quantum habet ponderis, atque adeo excrementis vacuus est. Albumen vero frigidum est ac moderate siccum, Galeno teste.

Ova optima eligenda sunt quæ candida, longa, nova: nam recentia ejusdem diei aurea dicuntur, duorum dierum, argentea, trium vero ferrea.

Ova tremula dicuntur, quæ in aqua modice elixantur, eatenus ut in manu detenta tremere videantur. Ad corporis

alimoniam omnium sunt accommodatissima, Galeno teste, & magis alunt quam sorbilia.

Ova sorbilia, quæ in aqua cum putamine eò usque elixa sunt, ut sorberi valeant, minus nutriunt quam tremula, ut dictum est, propter substantia tenuitatem. Facilius autem subducuntur, ac probè alvum emolliunt, præsertim manè jejuno stomacho sumpta: vocem reddunt claram, tussim sedant, partum faciunt & venenis in peste adversantur. Illa, ut & tremula, convalescentibus, senibus, infantibus, phthisicis, & hæmorrhagia, aliæque insigni evacuatione debilitatis plurimum conferunt.

Ova longiori elixatione indurata difficilè concoquuntur, succum crassum generant, & alvum constipant. Assa sub cineribus magis constipant, succique pejoris sunt, crassiorisque: vim enim ignis patiuntur majorem, & plus nativæ humiditatis amittunt, quam elixatione indurata.

Ova frixa omnium pessima sunt, egrè concoquuntur, lentè permeant, prævum crassumque succum gignunt, & humores sibi admixtos in corruptelam perducunt. Quod tamen intelligendum est de ovis ad integram duritiem frixis.

Placenta ex ovis, parata in sartagine, cum butyrisatis bona quantitate, & ad mollem adhuc consistentiam cocta, saluberrima sunt. Idem dicendum est de ovis suffocatis, quæ scilicet conquassata, in patina concoquuntur ad mediocrem consistentiam, cum butyro vel lacte, saccharo postmodum adjecto. Illa enim faciliè concoquuntur, & probè nutriunt.

CAPUT XXI.

De Piscibus.

Pisces in genere, frigido & humido temperamento præditi sunt, alii tamen plus, alii minus. Quoad substantiam etiam plurimum variant, ut alii concoctu faciles sint, ac succum laudabilem generent; alii verò difficilè concoquantur, & magnum faciant excrementorum proventum.

Pisces qui in limosis, sordidis, graviterque olentibus aquis degunt, insaluberrimi sunt. Improbantur etiam qui in paludibus, stagnis, fluminibus parvis atque stagnantibus, aut cænosis & turbidis, aut magnarum civitatum, quas perfluunt excrementis, & sordibus inquinatis versantur.

Maximè probantur pisces saxatiles, qui in saxosis aquis seu limpidissimis delitescunt. Faciliè enim concoquuntur, & mediæ consistentiæ sanguinem, hoc est, neque nimis tenuem, neque nimis crassum producant.

Squammosi pisces, & carnem teneram atque friabilem habentes, salubriores sunt his, qui squamis carent. Illi enim substantiam habent sicciorē: hi verò lentam, glutinosam, & humidiorē.

Pisces in alto mari degentes, meliores sunt, quia ab undis agitantur, motuque continuo sicciores redduntur. Litorales his cedunt, quia mare in litore minus agitur, estque ibi impurius.

EX generalibus hisce theorematibus facile erit singulorum piscium specierum naturam, salubritatem, aut insalubritatem distinguere, ut in singulis enumerandis empirus insumere non sit opus.

CAPUT XXII.

De Condimentis.

Cinnamomum calidum est ordine tertio siccum secundo: Urinas movet, menses provocat, visum acuit, attenuat, incidit, digerit, concoctionem juvat, flatum discutit, partesque corroborat, leviter astringit.

Caryophylli sunt calidi & sicci ordine tertio, cerebro, cordi, ventriculo, & utero appropriati. Cerebrum roborant, materiam distillationum absumunt, mentem erigunt, memoriam firman, frigidam humidamque cerebri intemperiem corrigunt, morbis ex ea oriundis medentur, spiritus vitales reficiunt, syncopen arcet, ventriculi concoctionem promovent, nauseam tollunt, flatum discutunt, uterum recreant, illius affectus leniunt, visum acunt, & venerem stimulant.

Zinziber calidum est ordine tertio, & humidum primo: facile cariem contrahit propter humiditatem. Ventriculum roborat, flatum discutit, inappotentiam à frigidis humoribus oriundam curat.

Piper calidum & siccum est ordine tertio. Longum minus habet siccitatis, quo fit, ut cariosum evadat. Album acrius & calidius est nigro. Ventriculi concoctionem juvat, ap-

petentiam movet, flatum discutit, tussi & pectoris vitia medetur, partum adjuvat, & oculorum caliginem discutit. Nux moschata calefacit & siccatur gradu secundo, astringit & propterea ventriculum roborat, flatum discutit, oris halitum emendat, alvi fluxum cohibet, frigidis cerebri, nervorum, & uteri affectibus medetur.

Crocus calefacit gradu secundo, siccatur primo, leniterque astringit, concoctionem adjuvat, urinam movet, venerem stimulat, vim habet cardiacam, venenis inimicam, putredini adversam. Tussientibus, asthmaticis, phthisicis & pleuriticis mirabiliter subvenit: unde anima pulmonum appellatur. Elegantem, inquit Dioscorides faciei colorem præstat, obstructa viscera aperiendo, & concoctionem ventriculi promovendo, si moderate usurpetur.

Menses etiam retentos, sætum, & secundinas potenter educit. Nimio verò usu aut assidua odoris inspiratione, caput lædit: id enim replet, mentemque perturbat, spiritus attenuat, dissolvit, ut in magna quantitate sumptus mortem inferre valeat.

Mulierem novimus, quæ ad provocanda menstrua eam croci quantitatem sumpsit, quam ei seplariis quinque assibus dederat. Inde tanto impetu menses prorupere, ut intra triduum è vivis sublata fuerit.

Ad pulmonis affectus tam efficax esse remedium scribit Dodonæus, ut subinde phthisicis, in summo vitæ discrimine & animam propè agentibus, spiritum reducat, vitamque ad dies aliquot proroget, scrupuli dimidii, aut ad summam scrupuli unius pondere, cum passo aliove dulci vino exhibitus. Eodem modo oblatum asserit gravissimas dyspnœas subito citra febrem irruentes, momento temporis auferre, idque non semel fuisse observatum.

Bellarium sinapis, quam mostardam vulgo vocant quasi mustum ardens, frigidam & humidam ventriculi intemperiem corrigit, pituitam illius parietibus hærentem, detergit, concoctionem adjuvat, & dejectam appetentiam excitat.

Sal calidum est ordine secundo, & siccum tertio. Abstergit, digerit, astringit, condensat, putredinem arcet, torpentem appetitum excitat, ventriculi concoctionem adjuvat, alvum subducit, & omnibus eduliis gratum saporem conciliat. Nimia quantitate usurpatum, calculum gignit, pruritum parit, scabiem inducit, impetiginem accersit, scorbutum generat, quod nationes salsis tum piscibus, tum carnibus quotidie utentes experiuntur. Aciem oculorum obtundit, gemituram minuit, biliosis, & melancholicis nocet.

Cibi sale conditi frequentius assumpti easdem noxas inferunt: præterea duriore & concoctu difficiliore redduntur, quia nativæ eorum humiditas absumitur, unde substantia eorum condensatur & induratur, quo nomine coctioni sit rebellior.

Oleum recens & dulce, ex maturis olivis expressum, modicè calidum est & humidum: Emollit, laxat, lenit, acrimoniam omnem contemperat, lumbricos enecat, & venenis resistit.

Saccharum calidum & siccum est in gradu primo, putredinem arcet, abstergit, & ideo stomachum juvat, quia detergendo illius phlegma eluit. Attamen si stomachus bile inquinatus fuerit, nocebit, quia in bilem convertitur: Renibus & vesicæ confert; arenulas, & mucosam pituitam abstergendo: pectus lenit & mundificat, alvum laxat, optime nutrit: verum nimio usu obstructiones generat, ut alia dulcia, quia promptè rapiuntur ab hepate, sicque alia edulia admixta nondum satis concocta attrahuntur. Dentibus est inimicum, quos denigrat, & ad cariem perducit, ideo post illius esum os colluendum.

CAPUT XXIII.

De Melle.

Mel calidum & siccum est gradu secundo; est tamen quedam differentia ratione locorum, ex quibus mel ab apibus colligitur. Calidius enim & siccus est quod in locis provenit calidioribus, thymo, lavendula, roremarino, aliisque herbis aromaticis refertis: in regionibus verò frigidis, hujusmodi herbis destitutis, minus calidum est. In genere flavum calidum siccusque est albo: & sensus ostendunt, aliud alio esse odoratus & acrius, atque ad eò viribus & qualitatibus potentius. Abstergit, alvum movet, urinam provocat, tussi medetur, putredini mirum in modum adversatur, & fructus horum maxime corruptibiles, si cum melle aut saccharo condiantur, incorrupti permanent ad plures annos.

nos. Utile est senibus, frigidi temperamenti hominibus præsertim hyemali tempestate: noxium vero juvenibus, biliosis, & tempore æstivo. Calculosis, asthmaticis, aliisque pulmonum affectibus obnoxius maxime conducit. Purum homini nutrimentum exhibet; corporis, animæque vires reficit, sensus omnes recreat, eosque acutiores reddit.

Mellis naturam & facultates capite proprio & separato explicare volumus, tum propter illius præstantiam, tum, quia non solum inter condimenta, sed etiam inter alimenta locum habet; ac denique quia Gal. 11. *simpl.* scribit, mellis naturam separatam quid esse à plantis & animalibus.

Illius præstantia multis auctoritatibus & exemplis confirmatur. Plinius enim mel, divinum nectar appellavit. Idem ex Aristæo, mella non minima hujus vitæ munera vocavit. Maximo autem in usu fuisse apud antiquos, & plurimam, ad sanitatem conservandam, utilitatem attulisse, historiæ plurimæ testantur. Pythagoras (referente Laertio) cum frugalissimè viveret, solo sæpe melle contentus fuit & ad annum nonagesimum vitam perduxit. Eosque sine morbo vivere posse affirmabat, qui mel crebro comederent. Refertque Athenæus, Pythagoricorum cibum panem fuisse cum melle. Galen. 5. *de san. tuenda, cap. 4.* refert historias Antiochi Medici, & Telephi Grammatici, quorum ille singulis diebus tertia diei hora panem sumebat cum melle Attico, rariùs crudo plerumque cocto, & sic cum alia victus ratione ibi descripta annum octuagesimum excessit. Hic verò pro jentaculo mel crudum esitabat, cum alica in aqua cocta, & ad centesimum annum vitam protulit. *Plin. lib. 22. cap. 24.* de Pollione Romano, annum centesimum excedente, refert: cum Augustus Imperator illius hospes interrogasset, quam ratione maxime vigorem illum animi corporisque servasset, responsum tulisse: foris oleo, intus melle. Quod à Democrito didicerat, qui aliquando interrogatus, quomodo quis in sanitate vitam traducere valeret; respondit, si exteriora oleo, interiora melle rigaret. Idem Democritus, cum in senectute vitæ esset pertæsus, eam subtractione alimenti finire conabatur. Sed cum ingruerent Themophoria seu sacrorum cerealium dies, rogantibus mulieribus ne per id tempus domum funestaret, vas melle plenum adferri jussit, & sola illius anaphora, hoc est evaporatione, aliquot dies vitam produxit. Scribit etiam Athenæus, Cynios, qui Corsicam insulam habitant, idè esse longævos, quod mellis cibo utantur assidue, cujus maxima copia ibi colligitur. Denique sacri Codicis testimonio, mellis præstantia confirmatur, ubi de Joanne Baptista loquens, *Butyrum*, inquit, & *mel comedit, ut sciat eligere bonum & reprobare malum.* Cum enim boni & laudabiles humores ex melle generentur, ex bonis humoribus boni spiritus, à quibus functiones corporis omnes, atque adeo functiones cerebri principes exercentur; consequens est, illius usu ingenium & intellectum acui, cujus tota operatio in boni & mali exquisita dignotione consistit.

Mellis natura satis recondita est, quandoquidem incertum est, ad quam rerum classem revocari debeat, cum scripserit Galen. *loco supra citato*, illius naturam separatam quid esse à plantis & animalibus. Et auctores in hac re maxime variant, aliis ab aere purè & simpliciter provenire, & ab apibus in escam colligi, atque in favos transferri asserentibus, aliis verò dicentibus, ex plantarum succo ab apibus generari. Prior sententia ab Aristotele, Galeno, aliisque innumeris magis probatur: Et confirmatur experientia, quod in regionibus melle abundantibus, verna tempestate, matutinis horis, folia plantarum melle referta comperiantur, quod ex aere promanavit. Est igitur mel ros quidam aereus & pinguis, ex pinguibus quibusdam vaporibus è terra elevatis, & in aere condensatis genitus, ab apibus supra flores præsertim, tum etiam folia plantarum collectus, & ad cibum in favis reservatus. *Dubium* tamen aliquod remanet, num ex ipso florum succo aliquod etiam mellis generari possit, quandoquidem nemini dubium est, quin cera ab ipsis apibus ex plantarum succis generetur, quæ cum maximam habeat analogiam cum melle, verisimile videtur, mel etiam ex illidem succis in roris penuria generari posse. Hoc saltem certissimum est, mel qualitates plantarum referre, è quibus colligitur. Sic, quod in thymo colligitur, thymum redolet, quod in Sardinia provenit, ubi absinthii magna copia crescit amarum est: in Ponto verò est venenatum,

River. Opera Medica.

propter Rhododendron, quod in eo magna copia adolefcit. Verum qualitates plantarum melli facile communicari possunt, dum in eas spargitur, iisque tenaciter adhæret, & aliqua ex parte imbibitur.

Mellis optimi electio ab auctoribus proposita est, ut si colore flavo odore suavi, nullum nec florum, nec herbarum odorem aut saporem referens, gustu jucundum. Album tamen, quale est nostrum Narbonense, & quale Atticum olim fuit, præstantius est ratione alimenti, quia magis temperatum. Flavum verò præferri potest ratione medicamenti. Omne tamen mel est alimentum medicamentosum, quia non solum perfecte nutrit, utpote purissimum & incorruptibile alimentum, ac excrementis vacuum; sed etiam corpus calefacit, pituitam ventriculo & intestinis herentem abstergit, alvumque laxat. Aliæque commoda non pauca corpori suppeditat.

Mel vernum præstantius est autumnali, quia è cera nova exemptum, novellisque stirpibus genitum. Æstivum deterius est verno, quia calidius & acrius. Hybernium omnibus deterius; halitum enim ceræginis expirat, inquit Dioscorides, & crassius existit.

CAPUT XXIV.

De potu & materia potulenta.

Aqua simplex frigida est & humida. Omnium verò optima quæ limpida & clara est, pura, minimeque cænosa, & ab omnibus, quæ innatare solent, ramentis liberata, omnis saporis, omnisque odoris expers: tenuis & levis, quæ hypochondria celeriter permeat, & per corpus citò distribuitur, citò calefcit & refrigeratur. His optima aqua notis ab auctoribus propositis duæ aliæ addi possunt non adeò vulgares, ut scilicet duæ linthei frustra ejusdem ponderis sumantur, & in aquis diversis humectentur, ac postmodum ad solem exsiccentur: si alterum prius exsiccentur, melior erit aqua, in qua illud humectatum fuerit. Deinde, postquam ambo exsiccata fuerint, iterum ponderentur, & si alterum altero levius sit, melior erit aqua, in quam leve demersum fuit.

Ratione locorum, ex quibus aqua desumuntur, Fontana reliquis præferenda est, modo conditiones habeat superiori theoremate propositas: si enim iis destituatur, improbanda est. Hip. lib. de aere, loc. & ap. alias proponit conditiones, ut scilicet versus ortum solis, præcipue æstivum scaturiat: per terram mundam, minimeque lutosam vel argillosam, sed per arenas & lapillos fluat; quæve hyeme sit calidior, æstate verò frigidior. Hoc enim significat ex profundis terra visceribus eam scaturire, quæ propter antiperistasis hyeme calens, æstate verò frigens, ut in puteis solet contingere. Quæ ad Septentrionem aut Occidentem oriuntur, & Solem aversum habent, deteriores sunt, utputo cruda, graves, & tardè permeantes.

Aqua pluvialis post fontanam omnium optima censetur, imò verò à quamplurimis auctoribus fontana præfertur, si conditionibus requisitis stipata sit. Illa autem conditiones sunt, si fistilibus tubis in contextam cisternam deducatur: si per locum arena repletum transfunduntur: si verno tempore blandè & pacatè, non autem procellosè decidat: si in munda cisterna pura & incorrupta servetur, neque sordes aut vitium aliquod contrahat ex tegulis, quas eluit.

Aquæ fontanæ primum locum concessimus, juxta sententiam Hip. Gal. & Avicennæ. Multa tamen asserri possunt, quæ pluvialem cum ea de dignitate certare posse ostendant. Ac primum Celsus, lib. 2. cap. 18. *levissima*, inquit, *pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo: post hanc ex nive, aut glacie: gravior his ex lacu, gravissima ex palude.* Aetius retrahit. 1. sermone. 3. cap. 165. *Aqua pluvialis, inquit, omnium levissima censetur, & facile transmutatur.* Hippocrates lib. de aere, locis, & aq. aquam pluvialem laudat, quod levis, dulcis, limpida, & tenuis sit, ex eo quod à Sole tenuissimum trahatur & levissimum. Vitruvius lib. 8. c. 9. *Quæ ex imbribus, inquit, aqua colligitur, salubriores habet virtutes, eo quod eliciatur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque raritatibus, deinde per aeris exercitationem percolata, tempestatibus liquecendo pervenit ad terram.* Averroes in *Canticis*, disertè asserit, aquam pluviam optimam esse, & fontana ac fluviali longè excellentiorem. His auctoritatibus accedunt rationes ab experientia desumptæ: siquidem aqua pluvialis ad stateram omnium levissima est, promptissimè calefcit atque refrigeratur, hypochondria non gravat, sed facile permeat, nul-

lam in calore, odore, vel sapore insignem qualitatem ob-
tinet: ejusque tenuitas ex eo potissimum apparet, quod le-
gumina in ea melius coquantur quam in fontana. Præterea
aquæ pluviae salubritatem ostendunt olera, & omne stir-
pium genus, quæ imbrium depluvio melius, quàm irriga-
tione nutriuntur & incrementum capiunt. Imò & arundi-
nes in palude prognatae, sine imbris non adolescunt, ut
Plin. affirmat. Et Aristot. 8. de histor. animal. dicit, pisces
ipsos, qui in aqua continuò degunt, non bene vivere ac
sobolescere iis annis, quibus pluviae deficiunt. Diceret,
humorem in vapores solutum, & insita levitate sursum
delatum, è cælo & syderibus vivificam vim mutuari,
quam postmodum hisce inferioribus impertitur.

Objici potest, nivem & grandines ex pluviae materia
generari, attamen aquas ex iis eliquatas rejici ab omni-
bus, cum tamen eandem cum pluvia naturam participant.
Respondet Paulus, aquam nivalem & glaciale omnium
vitiosissimam esse, quod aquarum congelatione omnes
tenuissimæ partes exprimantur.

Secundò objici potest ex Galeno aquam pluviae facile
putrescere, & astringendi facultate præditam esse. Respon-
det iterum Paulus, his verbis: *Nemo citius putrescibilem*
aquam deterrimam esse judicet, cum alterationis mutationis-
que proclivitas virtuti magis, quam vitio adscribenda sit. Et
Galenus ipse 1. de aliment. facultatibus, ait, ea quæ facile
concoquantur, facile item alterari & corrumpi, & con-
trà, quæ concoctu sunt difficilia, difficilius alterari & cor-
rumpi. Ad adstrictionem verò, aquæ pluviali tributam à
Galeno, responsio elicitur ex Avicenna, qui dicit, aquam
pluvialem ea ratione videri astringentem, quod mox distri-
buatur, & ad vias urinæ penetret; hinc enim fit, ut sæ-
cibus minùs humiditate dilutis, factisque siccioribus, al-
vus astrictior evadat. Per se autem aqua pluvialis astringe-
re non potest, cum tenuissima sit & aërea, astrictoria au-
tem vis à terrea materia dependeat.

Ex iis quæ dicta sunt, aqua pluvialis fontanæ videre-
tur præferenda. Nos tamen fontanam cum gravissimis
authoribus prætulimus, quia si debitis conditionibus, in
theoremate propositis, stipata sit, eodem statu semper
remanet, neque facile à causis externis immutatur. Con-
trà verò pluvialis tot conditionibus indiget à rebus ex-
ternis petitis, ut difficillimum sit omnes concurrere simul;
sed aliqua earum deficiente, non parùm illam de perfe-
ctione sua amittere necesse est; si nimirum à regulis non
diligenter ablutis, sed sordibus inquinatis excipitur, vel
in cisterna non bene mundata servetur, & tempore minùs
apto colligatur.

Est autem dubitatio circa tempus aquæ pluviali colli-
gendæ magis idoneum. Siquidem non pauci ex Hipp. cen-
sent, æstivo tempore collectam, & cum tonitru descen-
dentem, esse præferendam; quod illa tenuissima & levissi-
ma sit. Verùm licet talis aqua ratione tenuitatis & levitatis,
aliquam habeat prærogativam; tamen cum tempore æstivo
variae exhalationes è terra eleventur, quæ mineralium na-
turam quodammodo æmulantur, & cum vaporibus miscen-
tur, ex quibus pluviae constantur, non tam laudabiles vi-
dentur illæ aquæ; cujus rei evidens est indicium quod facile
putrescant, & vermiculi frequenter in iis generentur. Ful-
gura enim & tonitrua à sulphureis exhalationibus oriun-
tur, quæ etiam aliquando aerem odore suo inficiunt.
Adde quod æstatis tempore, aquæ stagnorum, lacuum,
& paludum contrahant putredinem, ex iisque vapores
elevati pluviae materiam suppeditent, quæ ideo vitiosa,
& facile putrescibilis est. His rationibus ducti, eam aquam
prætulimus in theoremate, quæ verno tempore colligi-
tur; quandoquidem stagna, lacus, & paludes aquam ha-
bent copiosam, eamque puram ex pluviarum copia, quæ
toto hyeme deciderunt. Deinde impossibile esset, eam
aquæ copiam colligere, quæ usui annuo sufficere vale-
ret, cum rarissimæ sint, & paucissimæ pluviae æstivæ,
ad aliquot tantum horas perdurantes. Et docet nos ex-
perientia hinc Monspelii, ubi aquæ pluviae usus frequen-
tissimus est, quæ vulgò per hyemis & veris decursum
colligitur, eam esse optimam, & omnes habere præro-
gativas supra descriptas. In decoctione leguminum præ-
fertim, hæc sola usurpari solet, in qua molliem eam
insignem adipiscuntur; cum in aliis aquis duritiem ali-
quam retineant, quantumvis decoquantur.

Aqua putealis crassa est & gravis: unde in visceri-
bus diutius hæret, & obstructionum generationem promo-
vet. Magna tamen est inter aquas puteales differentia,
ita ut nonnullæ cum fontanis de bonitate certent: si ni-

mirum sequentibus conditionibus stipata sint. 1. Si fontes
vicinos habeant, ex quibus aqua laudabiles scaturiunt;
(conjectandum enim est, ab illis fontibus aquas suas qua-
litates mutuari,) vel flumini puro ac rapido vicina sint.
2. Si ex profundis puteis hauriantur, tales enim æstate
frigida, hyeme calida sunt, & externis injuriis minùs
patent. 3. Si cælum spectent, & aëri libero, à Sole il-
lustrato, exposita sint: Solis namque lumine depurantur
& serenantur, vitalisque cujusdam auræ redduntur parti-
cipes. 4. Si frequenter moveantur & hauriantur; atte-
nuantur enim, & minùs putrescunt. 5. Si earum putei
sæpè ac diligenter expurgentur, unde puriores redduntur.
6. Si à cloacis aut sterquiliniis sint remote, à quibus
pravam aliquam qualitatem mutuari possunt. Si verò con-
trarias haberent conditiones, illaudabiles censendæ sunt.
Quæ enim profunda non sunt, nisi à fontis cujusdam scatu-
rigine oriantur (injuriis patent externis, hyeme algent, æ-
state calent, palustrium & stagnantium aquarum more. Con-
clusa sub tectis, locisque concameratis, cælesti lumine pri-
vantur, & situ mucido inquinantur. Immo trassescunt,
crude manent, putredinis quid concipiunt, ventriculum of-
fendunt, aëre permeant, viscera ledunt. Cloacis & ster-
quiliniis vicina, viroso sapore & odore imbuuntur.

Aqua fluviales cum putealibus bonitate certant, & in
quibusdam locis præferenda sunt, in aliis postponenda. Ma-
gnas tamen habent aquæ fluviales inter se differentias. Me-
liores enim sunt, quæ dulces ac limpidae sunt, & è ma-
gnis ac rapidis fluminibus petuntur, per laudabiles ter-
ras fluunt, & felici cæli aspectu fruuntur. Mala autem
sunt, quæ ex pravis & stagnantibus, aut cœnosis ac tur-
bidis fluviis hauriuntur; vel ex magnis quidem ac cur-
rentibus, sed latrinas expurgantibus, sordesque culinarum,
vestium, & linteorum recipientibus.

Hinc flumina, quæ magnarum civitatum moenia al-
luunt, multas habent impuritates admixtas, & multos mor-
bos generant, ni cautio adhibeatur, quæ in eo præcipuè
versatur, ut loca hauriendæ aquæ destinata supra civita-
tem posita sunt, ubi aqua civitatis sordibus nondum infe-
cta est. Si verò aqua civitatem præterlapsa usurpetur, sa-
lubris esse non potest. Hæc etiam cautio in aquæ fluvialis
usu adhibenda est, ut in hydriis per aliquot dies asser-
vetur; ibi enim quiescens, terrestres ac limosas partes,
omnesque impuritates ad fundum deponit.

Aqua stagnantes & palustres omnium pessimæ sunt: Cum
enim nullo aut exiguo motu cieantur, facile putrescunt.
Crassæ sunt, crudæ, & sæpè malignæ ac pestilentes.

Aqua Nivales & Glaciales pessimæ etiam sunt: Dum enim
à frigore congelantur, tenuiores partes exhalant; præterea
insigni frigiditate prædite sunt, quæ ventriculum offendit.
Quod de vinis & aquis, nive & glacie refrigeratis, intem-
pestivè & præposterè usurpatis, etiam dicendum est. Licet
enim juvenes robustiores earum noxam statim non percipiant,
progressu tamen ætatis eam sentiunt, & varios articulorum,
viscerum, & partium nervosarum morbos incurrunt.

Nostri ætate, & paucis annis, apud nos maximè invaluit
potus aquæ nive aut glacie refrigeratæ, æstatis tempore
usurpatus; imò non pauci vinum hoc modo refrigerant.
Quæ res inter Medicos, imò & apud vulgus maximè con-
trovertitur; aliis hunc usum plurimum laudantibus, aliis
improbantibus. Quandoquidem igitur opportuna occasio
hic sese offert sententiam nostram aperiendi, paucis eam
explicabimus. Ac primum, in theoremate, aquæ nive aut
glacie refrigeratæ potum damnavimus; sed cum hac ad-
ditione, si intempestivè & præposterè usurpentur, quod ac-
curata explicatione indigent. Nam primò potus iste admo-
dum frigidus, in genere consideratus, damnandus absolu-
tè videtur, juxta sententiam Hippocratis, Aphor. 5. sect. 2.
Plurimum atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere,
vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere, pericu-
losum. Omne enim nimium natura inimicum, sed quod pau-
latim fit, tutum est. Cum igitur in magno ætatis ardore
corpus plurimum æstuet; periculosum esse videtur, illud su-
bito & derepentè glaciali illo potu refrigerare. Hujus peri-
culi effectus confirmari potest plurimis exemplis eorum,
qui ex hujusmodi potu in gravissimos morbos præcipi-
tati sunt, quorum non paucos ipsimet vidimus & cura-
vimus. Ex altera verò parte infiniti reperiuntur, qui hanc
usum ad cælum efferunt, & plurimis tum rationibus, tum
experimentis confirmant.

Prima ratio ex eo desumitur, quod calor noster natus
à duobus validis & potentissimis hostibus oppugnari &
extingui consuevit; frigore nimirum extinguente, & ca-
lore

lore dissipante. Sic in vehementissimo æstatis ardore corpora languida & effœta redduntur, ab æstuante aere, partes corporis veluti inflammante, earumque calorem exsolvente. Quæ exsolutio impediri non potest, nisi refrigerantibus assumptis & adnotis. Quemadmodum igitur ab omni ævo balnea & natationes in aquis frigidis convenienter usurpatæ fuerunt, ad fervorem illum corporis temperandum; sic etiam potus frigidus assumptus, ad hoc ipsum efficiendum maximè valebit.

Secundo, Potus in genere necessarius est ad restaurandam humiditatem, quæ à calore nativo indefinenter absumitur ac dissipatur; potus autem ille quatenus humidus, id præstat: si autem cum humiditate juncta esset caliditas, illa plurimum humiditatis resolutionem adjuvaret, idèd communis est omnium hominum instinctus, ut frigidum potum appetant, etiam hyemis tempore, ad calorem illum internum temperandum, & humidi dissipationem remorandam. Potiori ergo jure æstatis tempore, ubi magna sit humiditatis dissipatio à calore viscerum intenso, potus ille refrigerans necessarius est.

Denique, frigidissimum potum æstatis tempore usurpatum, maximè confert, infinitorum hominum testimoniis constat, qui se à plurimis incommodis, potu, nive aut glacie refrigerato, liberatos esse testantur. Tum etiam in Hispania & Italia pro certo habetur, ab eo tempore, quo hujusmodi potus invaluerit, minùs grassari æstatis tempore febres continuas & malignas, quæ antea eos maximè infestabant.

Nos verò hac de re ita statuendum censemus. *Primo* de potu mediocriter frigidus nulla est dubitatio, quin omnibus hominibus maximè conveniat. Hinc ab antiquo solent omnes (quantum fieri potest) vinum in cellis subterraneis pro æstatis usu asservare, aquas è profundis putei haurire iisque vinum diluere, si potabiles sint; sin minùs, in iis vinum & aquam meliorem refrigerare. Atque adèd saluberrimum censemus, vigente æstu, vulgaribus & antiquis hisce modis vinum & aquam refrigerare; quibus etiam ulteriorem frigiditatis gradum conciliare possumus, si lagenæ iis repletæ in puteum demittantur, ita tamen ut aquam non attingant: aer enim, aquæ vicinus, ab ea frigiditatem contrahit, & magis penetrat quàm aqua; lagenasque suspensas potentius refrigerat. Sed de potu, nive aut glacie refrigerato, qui longè intensiorem ac propemodum glaciale frigiditatem contrahit, major est difficultas. De ea enim maximè valet citatus Aphorismus, *plurimum atque repente refrigerare vel calefacere, periculosum*. Ad ejus resolutionem dicimus: in regione & tempestate calidissima posse usurpari ab iis, qui in juvenili ætate constituti sunt, calidiori temperamento præditi, & pravis humoribus vacui; tum etiam viscera omnia valida ac robusta obtinent, & imprimis, qui hujusmodi potui sunt assueti, & sese plurimum exercent. Aliis verò, qui nempe in senili aut puerili ætate constituti, debilia habent viscera, vel obstructa, pituitoso aut melancholico temperamento præditi sunt, plurimos habent humores excrementitios, otiosam vitam agunt, paucò exercitio & plurimò coitu utuntur, noxiosissimum esse. Cum igitur tot circumstantiæ requirantur ad hujusmodi potum impunè usurpandum, & illæ in paucissimis hominibus reperiantur, satius est ab eo abstinere, & potu modis propositis refrigerato uti, qui ad sanitatem conservandam sufficere potest.

At verò, quia tantopore invaluit hoc tempore potus glacie refrigeratus; ut multi, ei non assueti, in conviviiis aut aliis locis eo uti cogantur, alio potus genere destituti, unde nonnullos vidimus in gravissima pericula conjectos: operæ pretium duximus præceptum aliquod excogitare, quo minorem noxam ex eo incurrere valeant. Atque adèd præcipimus, ut ante omnem potum plurimos cibos ingerant, eosque calidiores, ut ossam calidam, salsa & piperata, quibus excalefactus ventriculus vehementi potus frigiditati meliùs resistat: mox potum assumant paucissimum, eumque non multum dilutum, sed solito meraciorum: vinum enim tantum frigus non concipit ut aqua, ac promptius incalescit in ventriculo, quem postmodum actum calefacit. Atque ut sibi omninò satisfiat, potuum singulorum paucitas frequentia compensetur: Sic enim potus illius frigidioris noxa saltem majori parte evitari poterit. Eandem cautionem observari possunt ii, qui calidiori temperamento præditi, ardente Sirio plurimum æstuant & febribus ardentibus obnoxii sunt, aliasque conditiones præ se ferunt, quibus innoxii tali potu uti valent, & se ex eo haud exiguum fructum percepturos sperant, ut scilicet

River. Opera Medica.

et ei paulatim assuescant, per aliquot dies, ab initio pitissando, seu parum & frequenter bibendo.

Vinum in genere consideratum in activis qualitatibus calidum est, in passivis vero siccum. Calorem nostrum fovet, cor maximè roborat, spiritus auget, vires reficit, concoctiones juvat, pituitam attenuat, bilem per urinas expurgat, omniumque excrementorum expulsionem promovet.

Per vinum in genere consideratum, intelligimus illud, quod principaliter vinum dici meretur, & quod in regionibus calidis, aut saltem temperatis provenit, quod ex uvis maturis expressum est, in dolio probè confectum, cum insigni tamen differentia, ut aliud in primo, aliud in secundo, aliud in tertio gradu calidum sit & siccum. Illud verò quod ex uvis immaturis exprimitur, quodque acidum est, austerum, vel acerbum: vini nomen propriè non meretur, sed potius omphacium appellandum est.

At verò circa passivas vini qualitates, gravis est difficultas propter pugnantem invicem auctoritates & rationes. Nam *Primo*, Aristoteles *problem. 17. sect. 3.* vinum disertè calidum & humidum pronunciat. *Secundo*, *Gal. 3. de caus. puls. cap. ultimo*, vinum propter humiditatem celeriter nutrire asserit, eoque magis, quia simul calidum; calorem enim ducem humoris nominat.

Tertio, idem Galenus *1. de sanit. tuenda, cap. 11.* pueris vinum interdicit: tum alias ob causas, tum præcipuè, quia eos nimis humectat, & copioso halitu replet. *Eodemque loco* scribit, vinum humectare quidquid immodicè siccatum est.

Quarto idem Gal. *5. de sanit. tuenda, cap. 5.* vinum senibus aptissimum censet non modò propter calorem, quem senes habent debilem, verum etiam propter humiditatem.

Quinto, Plato *2. de legibus* dicit: Dionysium hominibus vinum largitum esse, quasi remedium adversus duritiem senectutis, ut rejuvenescere videantur: & non secus ac igne ferrum, ita vino senum corpora molliori.

Sexto, Hippocrates *2. de dieta*, vina dulcia nigra, dulcia tenuia, & acida humectare asserit.

Septimo, succus uvarum maturarum, ex quo vinum conficitur, calidus est & humidus, teste Hippoc. *2. de dieta*.

Octavo, Vinum humanæ naturæ, quæ calida est & humida, gratissimum est & amicissimum.

Nono, Vinum melancholicis maximè confert, qui humectatione indigent, unde illud: quamdiu humectantur, tamdiu curantur.

Contra verò, siccitatem in vino prævalere, sequentibus auctoritatibus & rationibus ostenditur.

Primo, Galenus *8. simplic. de vino*, in eo siccitatem caliditati proportionem respondere dicit.

Secundo, idem confirmat Paulus *Ægineta lib. 7. cap. 3.* & Galeni mentem sequitur.

Tertio, Actius *terrabil. sect. cap. de vino*, vinum antiquum tertio ordine siccum statuit.

Quarto *lib. 2. Synops. ca. 15.* vinum gradu secundo siccum esse asserit, & *cap. 16.* ponit in gradu tertio, si nempe valde sit vetustum.

Quinto, Vinum multum spiritum continet, qui igneus est naturæ, & facillè inflammabilis.

Sexto, Phlegmaticis naturis confert, & immoderatè sumptum sibi excitat, ac viscera torrefacit, unde color rubicundus, & pustulæ præcalidæ in ebriosorum facie apparent.

Septimo, ad ulcerum curationem utilissimum est, docente Galeno *4. meth. cap. 5.* At ulcera deterfione & exsiccatione curantur.

Pro hujus controversiæ decisione, duplex distinctio adhibenda est: una humiditatis, altera vini.

Humiditas duplex est, actualis & potentialis. Et utraque nativa, vel ascititia.

Vinum vel immaturum est, acidum, & imperfectum: vel maturum, perfecteque coctum. Iterum, vel recens, vel antiquum: & utrumque vel generosum ac potens, vel debile & infirmum.

His positis, dicimus vinum actu esse humidum, quandoquidem omne corpus fluidum actu humidum est. Potentialiter verò siccum est, si sit maturum generosum, neque valde recens: quemadmodum in theoremate posuimus.

Quod verò crudum & acidum est, valde recens, & adhuc multi naturam redolens, tum etiam dulce, humidum est à prædominio. Crudum abundat phlegmate & aquosa humiditate, tam propria, quàm ascititia: recens multa abundat humiditate, quæ sensim in dolio per fermentationem absumitur.

Premiis igitur hisce distinctionibus, auctoritatibus

& rationibus acquiescimus, quibus vini siccitas confirmatur. Iis vero, quæ pro illius humiditate allatæ sunt, ita respondemus.

Ad primam dicimus, Aristotelem vinum vocare humidum actuali humiditate, non autem potentiali.

Ad secundam Respondemus, Galenum vinum considerare, ut alimentum est, quæ ratione actu humidum est, & propter illam actualem humiditatem celeriter distribuitur, & facile immutatur, unde etiam celeriter nutrit.

Ad tertiam dicimus, Galenum pueris vinum interdicare, non quod potentialiter, sed actualiter eos humectet, quod calefaciat, quodque halitibus caput repleat sicque variis morbis, & imprimis convulsionibus ansam præbeat.

Ad quartam Respondemus, Galenum senibus vinum commendare, non quod humectet, sed quod calorem eorum debilem reficiat, serososque humores, quibus abundant, per urinas evacuent. Quæ de causa vinum tenue ac flavum iis accommodatum esse monet.

Ad quintam Respondemus, Platonem, cum vinum dicit remedium esse adversus duritiem senectutis, non intelligere duritiem corporis, sed animi, inquit enim, senioribus bibendum esse vinum, ut rejuvenescant, & mœstitiæ eos capiat oblivio, ipsaque animi affectio, velut ferrum in igne, ex duritiæ in molliem deducta, flexibilior fiat. Quod etiam clarius explicat in sequentibus, dicens bibentium animos, sicut in igne ferrum, molliores junioresque evadere.

Ad sextam dicimus, Authoritatem Hippocratis sententiæ nostræ minimè repugnare, qui in controversiæ decisione dicimus, vinum acidum & dulce esse humidum à prædominio.

Ad septimam Respondemus, Hippocratem loqui de musto seu vino recenti, quod vocat succum uvarum maturarum; & illud etiam humidum esse à prædominio fatemur.

Ad octavam Respondemus, Vinum humanæ naturæ amicum esse, quia celeriter nutrit, spiritus reficit; qui effectus non impediuntur ab exsiccandi vi quæ valde moderata est, & ab humana temperatura non admodum recedens.

Ad nonam Respondemus, Vinum melancholicis conferre, non quatenus humectat, sed quatenus spiritus recreat, cor exhilarat, & lætitiâ inducit.

Varie autem sunt vinorum differentia, à propria natura, sapore, odore, colore, & ætate desumpta, quæ viribus etiam ac facultatibus multum inter se variant.

Ratione propria naturæ, vinum aliud vocatur ολιγοπορον, seu pauciferum, quod in diluendo paucam aqua admixtionem fert: aliud vinosum ac generosum, quod potentius est, & plus aqua ferre potest; & quo generosius est, eo magis ad caliditatem & siccitatem vergit.

Ratione saporis, vina dulcia bene nutriunt, & à visceribus avidè arripiuntur. Quia tamen sunt crassiora, obstructions pariunt, hypochondria inflant, flatus generando propter eandem crassitiem, & facile in bilem vertuntur. Pulmonibus conferunt, neque nimis calida sunt, neque caput tentant, aut nervos feriunt. Quæ omnia relata sunt ab Hipp. 2. de rat. vict. in acut. text. 2.

Vina austera & acerba calorem habent debiliorem, in ventre diutius morantur, neque facile venas permeant, & ad vias urinae penetrant: pulmonis affectibus nocent, alvi fluxui conferunt, utpote astringendi vi prædita.

Ratione odoris, vina odorata & fragrantia maxime commendantur, vires instaurant, spiritus reficiunt, totum corpus recreant & exhilarant, senibus utilia sunt, nisi quod caput repleant nervosque feriant: ideo noxia sunt iis, qui catarrhis, aliisque capitis affectibus obnoxii sunt.

Ratione coloris non adeo certa facultatum indicia desumi possunt. Sunt enim vina quedam alba, aquosa, & minus potentia: alia generosa, & impense calida. In universum tamen alba fulvis & flavis minus calefaciunt. Inter fulva generosissima sunt Rhenanum, Creticum, & Moschatellinum. Ex rubris etiam alia magis, alia minus generosa. Ut plurimum tamen quæ intensiorem habent rubedinem, & quo magis ad nigredinem accedunt, minus potentia sunt, & quæ crassiora, eo magis obstructionibus generandis idonea sunt. Tenuia verò meatus aperiunt, sudores & urinas movent; paucioris tamen sunt nutrimenti, quam crassa.

Ratione ætatis, vina nova & recentia, quæ musteam adhuc dulcedinem servant, aquosiora debilioraque sunt, quam vino conveniat, excrementosa sunt, & coctionis difficilis, alimenti distributionem sufficienter non adjuvant, se diu in ventre retinent, unde hypochondria inflant & distendunt: gravia

insomnia excitant, viscera obstruunt, & calculum generant, præcipue quæ dulcia sunt, crassa, turbida, & parum defœcata, mustique naturam adhuc retinentia.

Vina antiqua, quæ ab ortu suo & propria natura generosa sunt, acriora ac vinosa evadunt, ac plus justo calefaciunt, Caput nervosque ledunt, facile inebriant, & corpus usu quotidiano attenuant; calidis temperaturis noxia, nisi modice, ac bene diluta bibantur: In quibusdam tamen regionibus frigidioribus, vina quæ acerba & austera esse solent, secundo vel tertio anno meliora & salubriora evadunt, & longiori coctione quæ sit in doliis, austeritatem deponunt.

Vina, ætate media victui sanorum & agrorum accommodatissima sunt, siquidem tunc temporis optime defœcata sunt, & in calore mediocri. Vini enim calor successu temporis magis sese exeret, & minus potens est in novo, magis in ætate media, maxime in anno.

Licet autem varia vinorum genera variis naturis ac temperiebus magis vel minus opportuna sint; in universum tamen, optimi vini & omnibus propemodum hominibus convenientissimi, conditiones sunt: ut saporem habeat inter dulcem & austera medium, ut sit odoratum & fragrans, sit clarum & nonnihil fulvum, non nimis tenue, aut crassum, ad tenuitatem tamen magis accedat, neque nimis potens, neque nimis debile, ætatis media.

APPENDIX.

Multa alia potuum genera ob vini penuriam in variis regionibus communiter usurpantur, ut cerevisia, pomaceum, pyraceum, &c. quæ quoniam apud nos incognita & inusitata sunt, iis qui dictas regiones incolunt, examinanda relinquimus. Præterea varia etiam potuum genera vulgo usurpantur, & à Medicis præscribuntur, ad multorum morborum curationem & præcautionem, ut ptisana ex hordeo, liquiritia, ebore, cornu cervi, variisque radicibus & herbis confecta; bochetum ex China, salsaparilla, santalo, buxo, rhabarbato, hydromel, & infinita alia, quæ consulto omittimus, potui sanorum tantum inherentes. Videantur Sennert. Joel. Horstius & alii de his potibus Scriptores.

CAPUT XXV.

De Aere.

Aer omnibus hominibus saluberrimus, eorumque sanitati conservanda maxime idoneus, debet esse in primis qualitatibus temperatus, purus, nitidus, tenuis, patens & liber nullo vapore malo, nullis inquinamentis, nulla uligine aut corruptela perfusus: sed blandis, ac suaviter spirantibus ventis diffusatus, & ut plurimum serenus.

Insalubris vero est, qui stagnantium aquarum, aut paludum halitu inficitur, aut e profundo quodam specu pestilentem auram recipit: qui ex cloacis, vastam urbem purgantibus, vitium contrahit, aut ex animalium laniena, coriariorum officinis, fimique putredine: Qui ex stagni, aut magni fluminis vicinia crassus, nebulosus, & caligine plenus est: qui editis undique montibus septus, demissoque loco, ac cavo arctatus, nullum recipit perflatum.

Et duobus modis corpora nostra afficit, vel quatenus ea extrinsecus ambit, & per cutis poros ac spiracula sese insinuat; vel quatenus inspiratione attrahitur. Utroque modo magnam corpora nostra afficiendi atque alterandi vim habet, dum omnes suas qualitates spiritibus (qui ex eo aluntur ac generantur,) continuo communicat & per spiritus singulis corporis nostri partibus. Quæ si corpori conservando idoneæ sint, ad tuendam sanitatem plurimum conferunt; si verò illius temperiei ac constitutioni sint adversæ, ad morbos procreandos insignem vim obtinent.

Galenus 1. de sanit. tuend. saluberrimum esse ait hominibus, optimum in pulmones aerem attrahere, ut puri ex eo spiritus generentur, uti pestilentissimum, noxio aere uti. Et Columella 1. de rer. rustica cap. 3. in emendo agro cœli salubritatem imprimis spectandam censuit; neminem enim sanum debere facere sumptus in pestilenti, quamvis feracissimo pinguique agro, cum incertum sit, an dominum sinat ad fructus pervenire. Nam ubi sit cum orco ratio ponenda, ubi non modo perceptionem fructuum, sed & vitam colonorum esse dubiam, vel potius mortem quæstu certior. Petatur igitur aer calore & frigore temperatus, quem ferè medius obtinet collis, qui neque depressus hyeme pruinis torpet, nec torret æstate vaporibus, neque, elatus in summa montium perpetuis ventorum motibus aut pluviis, omni tempore anni sævit.

Aer.

Aer exquisitè temperatus & quasi mediam inter calorem ac frigus, humiditatem ac siccitatem, constitutionem sortitus, optimè temperatis corporibus saluberrimus est. Intemperatus vero, aer contraria qualitate præditus longè salubrior est.

Sic calido temperamento præditi in aere frigido melius degunt; qui frigidiorē temperiem nacti sunt, iis calidior aer utilior est; humidiores, sicciori; sicciores, humidiori aere gaudent.

Cum vero unusquisque proprium, & sue temperature maxime idoneum aerem invenire aut eligere nequeat, arte supplendum est, quod naturæ beneficio denegatur. Atque adeo frigidior aer arte calefaciendus est, calidior refrigerandus, humidior exsiccandus, & siccior humectandus.

Si regendo corpori calido, aere frigido egeamus, qui talis vel regionis vel situs ædium culpa, non fuerit, præparare ipsum ad frigidum oportet frequentri ædium irrigatione, florum & plantarum refrigerantium usu, patentiū ad Septentrionem luminum apertione, quò inde spirans aura ædes refrigeret. Si aer frigidior sit, accenso igne luculento calefaciendus est, ædium meatus omnes occludendi, ut frigidi aeris ingressus prohibeatur: vel in hypocausto, ut plurimum degere oportet, ut apud Germanos, omnesque Septentrionalis plagæ incolæ fieri solet. Humidior aer igne multo ac suffibus siccabitur: siccior, aquarum perfusionibus humectandus erit.

Aer calidior corpora reddit calidiora, humores liquat, attenuat & dissolvit; vires deiecit, si immodica fuerit illius caliditas: coctionem debilitat, vitam insuper brevem facit. Aristoteles Æthiopes, & qui Lybiam Sole exultam incolunt, idè brevioris ævi esse voluit, quod nimio Solis ardore nativus eorum calor brevi dissipetur, citoque senium accedat, siccatis eorum corporibus.

Frigidior aer corpora refrigerat, densat, astringit, coctionem adjuvat, urinæ copiam auget, catharros aliosque capitis morbos excitat, si frigiditas fuerit intensior.

Calor, vi frigoris ambientis ad interiora repercussus, validior ac vegetior fit; unde Hippocrati, ventres hyeme calidiores, & à calore illo potentiori coctio alimentorum melius perficitur. Urinæ copiam auget frigidus aer, quia condensatis cutis poris maxime impeditur diaphoresis, & vapores, qui per transpirationem excluderentur, interiori retenti condensantur, ac feri formam adepti ad urinæ vias transferuntur. Sic vulgò dicitur eandem esse materiam sudoris & urinæ: ita ut profluentibus sudoribus, pauca sit urinæ copia; & contrà, iisdem suppressis, magnus sit urinæ proventus. Sic vulgaris docet experientia, hyemis tempore, & flante Borea, maiorem urinæ copiam profundi; Æstate verò & in constitutione Austri, longè minorem. Si verò intensior fuerit frigiditas, catharri excitantur cerebro refrigerato, quandoquidem frigidum cerebro valde inimicum est, ut docuit Hipp. in Aphorismis.

Humidus aer cutem emollit, & corpus humectat, excrementisque obnoxium reddit, idque pigrum ac deses efficit, & ingenii torporem ac tarditatem inducit.

Siccus aer totum corporis habitum secat, excrementa minuit, corpori agilitatem, sensibus & ingenio claritatem inducit.

Aer turbidus, nubilus, ac nebulosus, corpora pravis humoribus & inquinatissimis spiritibus implet, in pituitosis naturis pituitæ copiam acervat, quæ nubi ac nebula similis est.

Quotidiana docet experientia, in locis palustribus, stagnis, lacubus, aut magnis fluminibus vicinis, aut qui propter aliam causam crasso ac turbido aere fruuntur, febres putridas, tum simplices, tum malignas, esse frequentiores.

CAPUT XXVI.

De Temporibus Anni.

Ad aerem anni tempora referuntur, quoniam in eo magnas mutationes faciunt.

Astrologi quatuor anni partibus equalibus illius tempora definiunt; nempe Ver ab ingressu Solis in principium arietis; usque ad finem geminorum; Æstatem, à principio cancri ad finem virginis; Autumnum, à principio librae ad finem sagittarii; & Hyemem, à principio capricorni ad finem piscium.

Medici vero, & populi diversi, juxta aeris temperiem anni tempestates mensurant; & prout aer in quibusdam locis ex nativæ constitutione calidior, in aliis frigidior est: ita his hyemem, illis æstatem longiorem efficiunt. Sic Hipp. in Tarso, ubi habitabat, hyemem definit 3.

de Diata, à Vergiliarum occasu, seu initio mensis Novembris, usque ad æquinoctium vernali; ver autem, ab æquinoctio ad vergiliarum exortum, hoc est circiter diem septimum Maji; æstatem, à vergiliarum exortu ad Arcturi exortum; qui incidit in medium ferè Septembris: Autumnum ab Arcturi exortu ad vergiliarum occasum. Qua computatione præbuntur hyemi quatuor menses, & dies decem: ætati æstati, veriduo solum menses, & aliquot dies; Autumno vix duo menses. In regionibus Septentrionalibus frigus maxime viget in æquinoctio, ut brumalis tempestas longè ulterius progredi, & ad quinque menses durare censeatur.

Prosper Alpinus lib. 1. de med. Egyptior. cap. 7. scribit in Ægypto aerem esse temperatum, & ver vigere mensibus Januario & Februario; æstatem Martio incipere, & ad finem Augusti durare: Autumnum Septembri & Octobri; hyemem verò Novembri & Decembri absolvi. Ab aeris ergo temperie anni tempora, juxta Medicorum doctrinam metiendo, sequentibus theorematibus erunt definienda.

Ver inter alias omnes anni tempestates temperatissimum est, & inter primas qualitates medium quoddam obtinet, ut neque, sicut in hyeme, maxime polleat frigus & humido neque, sicut in æstate, calido & sicco.

Hippocrates, non uno loco, Ver calidum & humidum esse dixit, quod intelligendum est comparatione facta ad alias tempestates. Hyemi enim collatum, calidum dici potest; ætati verò humidum statuetur: sed in seipso, sine ulla relatione ad alias tempestates consideratum, temperatum dicendum est.

Quod Galen. ostendit 1. de temperam. proprio cujusque experimento. Etenim, cum neque propter frigus in vere, nativam suam constitutionem servante, algere nos perinde atque in hyeme contingat; neque æstu, perinde atque in æstate, premi; nec humore diffuere; aut siccitate torqueri, neque ullum insignem harum qualitatū sentiamus excessum; temperatum omnino ver merito judicabimus. Illa autem moderata temperies in toto veris decursu non reperitur, sed principium illius hyemis naturam redolet, finis verò ad æstatis temperiem accedit.

Ver inter alias anni tempestates saluberrimum est dicente Hipp. Aph. 9. sect. 3.

Adveniente vere, corpora, quæ hyberno tempore constringebantur, laxari & rarefieri incipiunt, sanguis augeatur, spiritus recreantur, post hybernas glacies omnia quasi exhilarantur. Neque obstat dicere, Vere morbos multos produci; siquidem ver ex propria natura salubritatem, non morbos inferre solet: & si corpus bonis humoribus præditum reperit, illud in sanitate conservat. Verum, si pravorum humorum, prægressa hyeme, collectorum congeries adfuerit, illi verno tempore fundantur, commoventur, & aliquando putrescunt, unde varii morbi excitari possunt. Sicque ver per accidens tantum, non ex se, & ex propria natura, morborum ferax dici potest.

Obijcies rursum, Ver ex Hipp. calidum & humidum est: At calida & humida constitutio insalubris est, & ad producendos morbos, ex putredine maxime, idonea. Ergo ver saluberrimum dici non potest.

Respondemus, id habere locum in magno caliditatis & humiditatis excessu. Verum ubi moderatè caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem excedit, tunc temporis saluberrima est temperies & maxime laudata, ac pro temperata habetur, id est temperiei humanæ maxime congrua, quæ ad caliditatem & humiditatem inclinat. Adde quod vita in calido & humido consistat quod similibus conservandum est.

Æstas calida & sicca corpora calidiora & sicciora, squalida, siticulosa, imbecillaque reddit: humores attenuat & accendit: bilis proventus efficit, unde febres ex ea genitæ illo tempore grassantur.

Autumnus frigidus est & siccus, morborum maxime ferax propter inæqualitates, quæ in eo contingunt: mane enim frigus viget, circa meridiem æstus, ac demum circa vespæram aer frigidus evadit. Tunc temporis densantur corpora, & humores diffusi prohibentur, & ad interiora aeris frigiditate trahuntur: unde etiam multi morbi oriuntur, maxime periculosi, propter atram bilem, quæ autumnò in corpore redundat.

Hyems frigida est & humida: corpora firmat, eaque vegetiora & multo calore nativo, referta efficit, somnosque, ob longitudinem nocturnam, prolixiores reddit. Pituitæ procreatrix est, & corpora fluxionibus facit obnoxia.

CAPUT XXVII.

De Motu & quiete.

Motus & exercitatio, ad sanitatis conservationem, supra omnes alias res non naturales, principem locum obtinent si sobrietatem exceperis.

Hic locum habet vulgatissima Hippoc. sententia, ex lib. 6. Epid. desumpta: *Sanitatis studium est, non satiari cibis & impigrum esse ad labores.* Gal. verò, pluribus in locis, exercitationem maximè commendat. Unus sit instar omnium, in quo exercitationem etiam ciborum parsimoniam anteponit. Is habetur lib. de succorum bonitate & vitio, cap. 2. *Nisi quis, inquit, satis exerceatur, nulla ciborum parsimonia se a morbis immunem tueri poterit, nisi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel sanguinis missione compenset. Sin integrè exercetur, etiam aliquando in alimentiratione peccans, duravit sine morbis.* Aristoteles verò probl. 47. sect. 1. quærens cur cibum minuere & laborem augere salubre sit; *An inquit, quia causam agrotandi excrementorum habet nimietas, quæ tum certè exultat, cum aut cibis, aut labor deest.*

Motus & exercitatio calorem nativum excitant, spiritus movent & exagitant: unde corpus fit robustius, ut externis injuriis minus pateat, & ad omnes actiones obeundas aptum evadat. Coctiones præcipue ex caloris augmento melius perficiuntur: & spirituum commotio transpirationem uberiores facit, cujus defectus omnium ferè morborum causa esse solet.

Plures autem sunt motus & exercitationis species, nempe ambulatio, cursus, saltus, equitatio, vectio, gestatio, & infinita alia, quorum alia magis, alia minus corpus exercent: alia totum corpus, alia quasdam tantum partes.

Galenus ludum parvæ pilæ præcipue commendat, in quo omnes corporis partes exercentur. Cursu & ambulatione potissimum crura exercentur, armorum tractatione & remigatione brachia, & partes superiores; cantu vociferatione & clara lectione thorax, equitatione ventriculus.

Commodior & usitator exercitationis species est ambulatio mediocris, per amœna & virentia loca, placido & sereno celo suscepta. Qui verò pedibus ire satis liberè non possunt aut propter virium infirmitatem nimis fatigantur, equitationi indulgere saluberrimè poterunt.

Ambulatio moderata probè universum corpus exercet, appetentiam excitat, calorem nativum exsuscitat, corpus roborat, & vacationem excrementorum maximè juvat.

Ut exercitatio corporis sit utilis & fructuosa, duo observanda sunt: tempus & mensura.

Tempus commodum est ante cibum, & præcipue ante prandium.

Ante cibum commodior est exercitatio; quia coctione superioris partus peracta, excrementa residua per exercitationem evacuantur & dissipantur; sicque corpus melius disponitur ad novum cibum recipiendum & concoquendum; unde Gal. de san. tuenda cap. 2. eum qui non concoxit, jubet ex toto conquiescere. Exercitatio verò quæ fit à pastu, pessima est, crudos enim humores in venas rapit, unde jecur obstruitur, caput gravatur, & morbi multiplices excitantur. Hac de causa Scholastici plerumque scabie laborant, quia statim à prandio ut plurimum sese exercere solent: unde cibi è ventriculo ante debitam coctionem rapiuntur, hincque crudorum humorum copia cumulat, quæ vehementibus exercitationibus ad cutem rapitur, scabiei materiam suppeditat. Idem enim illis accidere solet, quod iis qui in cacochymia & humorum vitio se exercent, in iis enim ad cutem pravi humores evocantur, unde ulcera & scabies procreantur, ut docuit Hipp. 6. Epid. sect. 5. *Si impurgatus laboraverit, ulcera erumpent.* Melior autem est exercitatio ante prandium, quam ante cœnam: quia matutinis horis ventriculus vacuus est, & per longius tempus, quod à pridiana cœna intercessit, concoctiones melius absolute sunt; contra verò ante cœnam cibi in prandio ingesti, nondum perfectè elaborati sunt.

Post cibum tamen levis deambulatio utiliter usurpatur, ut quæ neque calorem revocet, neque cibum rapiat; sed eum ad fundum ventriculi melius descendere faciat, ubi promptius concoquitur, & jam concocti distributionem adjuvat.

Mensura exercitationis stabilitur à Gal. 2. de sanit. tuenda, cap. ultimo, quæ ad quatuor capita referre potest: primò

ut continuetur exercitatio, donec corpus intumescat; secundò donec corpus floridum appareat; Tertiò, donec corpus lassitudine affici incipiat; quartò, donec sudor modicus, aut saltem calidus vapor erumpat. Quorum aliquo apparente ab exercitatione desistendum est.

CAPUT XXVIII.

De somno & vigilia.

Somnus ad vitæ conservationem absolutè necessarius est, & si moderatus sit concoctiones adjuvat; vires ex vigilia resolutas instaurat; internas corporis partes humectat; ac senibus præsertim maximè conducit.

Omnia, quæ ex somno omnibus eveniunt commoda, uni caloris ad interiora retractioni adscribenda sunt. Calor enim, in visceribus auctus, copiosos spiritus generat, & per vigilias dissipatos reparat, & instaurat; unde concoctiones melius perficiuntur, præsertim in hepate, & singulis partibus, & excrementorum expulsio adjuvatur. Et cum virium resolutio, quæ vigilando inducitur, ex spirituum resolutione oriatur, iis instauratis vires reficiuntur, & lassitudo fugatur. Per coctiones autem copia humoris alibilis partibus internis suppeditatur, unde illæ plurimum humectantur: quemadmodum docuit Hippoc. 6. Epid. *Labor articulis cibis est; somnus verò visceribus.* Ac denique senibus plurimum conducit, quia nihil æquè eorum corpora frigida & sicca calefacit & humectat, atque adeò deperditam humidam substantiam instaurat. Unde illud Homeri à Galen. citatum, de san. tuenda. *Ut lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori: Namque hæc iusta seni.*

Somnus verò immodicus membra omnia laxat; colorem, habitumque corporis deteriorem reddit, caput gravat, multisque vaporibus atque humoribus implet, calorem nativum hebetiorem, partesque omnes ad motum pigriores reddit.

Hæc omnia dependent ex nimia excrementorum retentione, quæ ex somno immodico contingit. Notissimum enim est, somnum omnes evacuationes cohibere, præter sudores: atque adeò, postquam concoctiones peractæ sunt, quas sequi debet excrementorum evacuatio, si illa in corpore præter modum retineantur, omnia mala in theoremate recensita produciunt.

In somno salubriter inveniunt tria spectanda sunt: tempus, spatium, & decubitus.

Tempus somno convenientissimum est nocturnum, post horam unam aut duas a cena, præmissa levi deambulatione, cibis ad inferiora descendat.

Nox propter suam humiditatem & tranquillitatem somno est aptissima, & longum illius spatium satis temporis suppeditare ad coctionem absolvendam: ita ut somnum interrompere negotiorum causa, non sit necesse, quemadmodum in diurno somno plerumque solet contingere.

Somnus meridianus maxime noxius est, præcipue non assuetis.

Tempus enim, quo quis interdium dormit, ad perfectam concoctionem non sufficit, hinc fit, ut ii qui à prandio dormiunt, excitati a somno, propter interruptam coctionem gravitatem sentiant in stomacho, acidos edant ructus, flatibus impleantur, & hora cœnæ inappetentia laborent. Adde, quod somnus diurnus, nimia humiditate cerebrum implens, catarrhos, aliosque capitis morbos procreat. Implet autem cerebrum humiditate, quod nox cerebrum abundè satis humectavit, ut non opus sit illud denuò per somnum diurnum humectare, quin potius per vigilias humiditas, quæ plerumque nimia est, discutienda.

Si quis tamen propter labores matutinos, aut corporis debilitatem, ut in convalescentibus contingit, lassitudine tentetur, ut nocte prægressa non dormierit: somno indubgere post meridiem innoxie poterit.

Imò vero utilis esse poterit somnus meridianus, si brevissimus sit, qui tantum caloris revocet ab externis partibus ad interiores, ut concoctio melius perficiatur.

Cum enim minimo temporis spatio daret, vaporibus caput replere nequit, & tamen vires recreat, vaporemque in cerebro potius dissipat, quam colligit; calore intus tantisper revocato.

In longissimis etiam & calidioribus diebus meridiari licet, iis præsertim, qui assueti sunt.

Cum enim noctes breves, & sæpè inquietæ, somnum sufficientem interdum non concedant, defectus ille somno me-

no meridiano reparari potest. Adde, quod spiritus resoluti à nimio æstu, per somnum refarciantur. Talis autem somnus assuetis magis prodest, quod Itali experiuntur, qui per æstatis decursum meridiani consueverunt, & inde maximum solatium percipiunt.

Quoties ob prædictas causas somno meridiano indulgendum est, ille somnus aut longissimus esse debet aut brevissimus.

Quod brevissimus esse debeat, ratio reddita est. Longissimi verò hæc est ratio, etiam suprâ allata, quia si ante absolutam coctionem somnus interrumpatur, perturbatur ea, & inde multæ oriuntur cruditates.

Minus verò nocet somnus meridianus, si erecto corpore capietur, quàm decumbente; sic enim facilior ascendentibus vaporibus exitus patet.

Neque statim à prandio dormiendum, sed aliqua mora est necessaria, & levis deambulatio, ut cibi ad fundum ventriculi descendant.

Spatium somni definitur ex perfecta concoctione, quæ in ventriculo & hepate absolvitur; eaque ex coctis urinis & actionum claritate dignoscitur.

Cum igitur in quibusdam promptius, in aliis tardius coctiones perficiantur, in his longior, in illis brevior somnus concedendus est.

Sic de helluonibus, repletis, pituitosis, mulieribus, & ventriculum debiliorem habentibus, somnus longior necessarius est, quia longiori caloris retractione indigent: Brevior verò crassis & obesis, sobriis, & validè concoquentibus competit: mediocris denique sanis ac bene temperatis, qui vulgò septem vel octo horarum spatio definitur.

Decubitus debet esse capite sublimiori, in latere alterutro: primum quidem in dextro, postmodum verò in sinistro. Pronus decubitus ad coctionem confert, visui tamen nocet. Supinus excrementorum evacuationem per consuetos meatus prohibet, calculosis imprimis noxiosissimus est. Vid. Plemp.

Erectior decubitus facit, ut caput ab excrementis facilius liberetur. In latere dextro facit, ut cibus facilius in imum descendat & respiratio sit facilior: in sinistro, ut melius concoquatur, ob jecur ventriculo incubans. His addit Aristoteles in problematis, non recto, sed inflexo corpore, ut venter incaleseat.

Vigilia moderata omnes sensus excitant, ac vegetiores reddunt, spiritus & calorem in omnes corporis partes diffundunt; alimenti distributionem adjuvant; excrementorum evacuationem promovent. Immoderata verò spiritus absumunt, & dissipant corpus universum, imprimis cerebrum exsiccat; bilem augent, acuiunt inflammant, ac morborum calidorum sæpe causa existunt: interdum etiam frigidorum, calore dissipato & absumpto.

CAPUT XXIX.

De Excretis & Retentis.

Ad excreta & retenta referuntur fæces alvi, urina, insensilis transpiratio, menses, & semen. Quæ si tempestivè egerantur, sanitatem conservant, si verò retineantur diutius, quàm par sit, morbos pariunt.

Alvi excrementa, si debito tempore non ejiciantur, coctionem impediunt, inappetentiam excitant, & nauseam pariunt, quia vapores putidi, à retentis excrementis elevati, ad caput exhalant dolores colicos excitant, & flatibus exitu prohibitis vertiginem & cephalalgiam afferunt.

Dum verò secundum naturam se habent, mollia sunt, mediocrem tamen consistentiam habentia, colere subrufa, nec admodum fætida: copia autem assumptis respondere debent.

Urina naturalis, mediocris esse debet consistentiæ, coloris fulvi, sine sedimento, aut cum sedimento, albo, levi, & equali: quantitate liquidis assumptis respondens.

Transpiratio insensilis si prohibeatur, vel occlusionem pororum externorum, à frigore ambiente; vel internorum, à pravis humoribus retentis; gravissimi morbi excitantur, ut pleuritides, peripneumonie, febres putride. Quando verò legitima sit & conveniens transpiratio; corpus sanum ac bene dispositum conservatur.

Hic diligenter advertenda sunt, quæ de insensili transpiratione prodidit Sanctorius lib. de statica medicina, ubi dicit, transpiratione insensili multò plura & copiosiora excrementa vacuari, quàm omnibus aliis evacuationibus simul sumptis: quod quidem omnium sæculorum Medicos latuit. Id tamen sibi compertum asserit Sanctorius, experimentis triginta annorum, in cor-

poribus innumeris ante & post pastus, & post excrementorum rejectiones exactè ponderatis: Quæ omnia apud authorem videnda sunt, aut apud Sennertum, in febrium putidarum theoria, fusiùs transcripta.

Mensium fluxus debet esse moderatus, mulieris temperatura & consuetudini conveniens; certa intervalla, certasque periodos observans. Alioquin dum supprimitur, vel parçè aut immodicè fluit, multorum morborum causa esse solet.

Ad seminis excretionem refertur Veneris usus: qui si moderatus sit, valetudini non officit. Eo tamen homines plerumque impune carere possunt, ut experientia docet in monachis, & cœlibem vitam agentibus: in iis enim materia seminalis ad partes diversas transmittitur, in earumque alimoniam insumitur; partes verò seminales arescunt, & ad munus suum inepte redduntur. In quibusdam tamen mulieribus magis noxia est Veneris abstinencia, quibus semen retentum corrumpitur, & hystericos affectus parit.

Immodicus autem Veneris usus viros magis quàm fœminas ledit: spiritus dissolvit, totum corpus refrigerat, cerebrum, nervos, ventriculum, oculos, & articulos debilitat: mentem, sensuque obtundit; cruditates, & oris fœtorem parit.

Ætas Veneri aptissima, est juvenilis & virilis; reliquis nocet, potissimum senibus & naturis siccis ac debilibus.

Intervalla autem talia adhiberi debent (docente Galeo in arte parva) ut homo post coitum levior seipso & agilior factus videatur.

Vernum tempus Veneri magis idoneum est, deinde hyems, minus autumnus, omnium minimè ætas, quo tempore melius est omnino abstinere.

Quoad partes diei spectat, manè aut post primum somnum opportunè Venus instituitur, peracta concoctione ciborum in ventriculo: non statim post cibum. Importuna verò & noxia post crapulam exercitia valida, tempore inedia, aut post immodicas evacuationes.

CAPUT XXX.

De Animi Pathematis.

ANIMI pathemata ad immutandam totius corporis constitutionem maximam vim habent: Ita ut non solum gravissimi morbi, sed etiam mors interdum ex immodico eorum excessu oriatur. Si verò in moderatione contineantur, ad sanitatem conservandam plurimum conferunt.

Quisquis igitur sanitatis conservationi studere cupit, animi tranquillitatem aucupari debet, & vehementibus passionibus resistere. Sic enim corpus in statu naturali conservatur, & nulla in eo ex parte pathematum, mutatio contingit. Quia verò impossibile est ab omnibus pathematis sese immunem reddere: eritendum summa rationis vi, ut illis obistamus, eorumque impetus frenemus. Horum autem pathematum, aut saltem præcipuorum effectus, paucis exponendi sunt.

Gaudium moderatum, inter reliquos animi affectus, ad sanitatem conservandam principem locum obtinet: ex eo enim calor, spiritus, & sanguis ad totum corpus diffunduntur, unde, facultatum vigor excitatur, habitus corporis alitur, humectatur, & vivido colore diffunditur, hinc illud Sapientis; animus gaudens ætatem floridam reddit. Gaudium verò immodicum spirituum substantiam dissipat, & vitalis facultatis robor dissolvit: unde syncope, & interdum mors repentina succedit, præcipue in senibus, mulieribus, & naturis imbecillioribus.

Tristitia calorem nativum debilitat, corpus refrigerat & exsiccat, & faciem reddit decorem, pulsumque imminuit, propter cordis constrictionem interdum febrem incendit, ob distensionem prohibitam, ex quo putredo in humoribus accenditur. Avicenna lib. de viribus cordis, cap. 6. Duo ex tristitia consequi testatur: naturalis facultatis imbecillitatem, ob caloris extinctionem, & spirituum humorumque incrassationem à frigiditate, unde humor melancholicus exaggeratur.

Timor subito calorem ad cor revocat: unde partes extimæ algescunt, pallent, contremiscunt, dentes strident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdum alvus solvitur, & urina profunditur, ob retentricis imbecillitatem, & musculorum resolutionem: mors interdum succedit, revocato magna copia sanguine ad cor, à quo opprimitur & extinguatur facultas vitalis.

Ira calorem & spiritum vehementer exagitat; pulsum auget, accelerat spiritus & sanguinem inflamat, bilem acuit, febres diarias & putridas accendit: si valde effrenis sit rationem subigit, & interdum de sede sua dimovet, frigidis naturis interdum utilis est; calor enim debiliior inde excusatur, & vegetior redditur.

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUINTUS

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ CONTINENS.

PREFATIO.

Quinta Medicinæ pars, quæ *Therapeutice* nominatur, in duas principales dividitur.

Prima continet methodum generalem medendi, & indicationes omnes proponit, quæ ad morborum curationem sunt necessariae.

Secunda instrumenta docet, quæ ad illas indicationes adimplendas sunt necessariae.

Ideo quintus iste liber duas partes continebit.

In prima methodus generalis medendi: in secunda, instrumenta Medici exponentur.

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ,

De Methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

METHODUS medendi duplex ab auctoribus proponitur: generalis scilicet & particularis. Generalis est, quæ communia tradit præcepta, quibus singula morborum genera curari debeant: & ostendit, quæ remedia morbis similaribus, quæ organicis, quæve communibus idonea sint. Particularis verò docet, quomodo singulæ morborum species, in singulis partibus, à capite ad pedes curandæ sint. Quæ quidem methodus observatur in auctorum operibus, quos Practicos vulgò vocant: & hæc morborum particularium curatio universa dependet ex communibus præceptis, quæ in methodo generali proposita sunt. Imò verò nihil aliud est, quam methodi generalis, per omnes morborum species, & singulas corporis partes exercitatio. Quia verò dogmatica medendi methodus per indicationes perpetuò procedit ideo noster hic Tractatus quatuor comprehendetur Sectionibus: *Prima* erit de methodo medendi, & indicationibus. *Secunda*, de indicationibus à causa. *Tertia*, de indicationibus à morbo. *Quarta* denique, de indicationibus à viribus. Et sic nullum erit præceptum morborum curationi inserviens, quod quatuor hisce Sectionibus non explicetur.

SECTIO PRIMÆ.

De Methodo medendi, & Indicationibus.

CAPUT PRIMUM.

Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones?

Methodus medendi est pars Medicinæ, qua per indicationes auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis sanitas restituatur;

Curatio est presentis in corpore vitiosi affectus innaturalis habitum mutatio. Galen. 9. meth. cap. 15.

Debet autem institui curatio, quantum fieri potest, cito, & tuto, & iucunde,

Methodus medendi, & curatio morborum, parum inter se differunt, si quidem methodus medendi nihil est aliud, quam rationalis via, qua Medicus in morborum curatione debet incedere. Et hac medendi methodo quæ per indicationes progreditur. Medici dogmatici à reliquis sectis distinguuntur; quia illi soli indicationibus, tanquam propriis instrumentis, uti consueverunt; reliqui verò minimè. In omni autem curatione proposita

conditiones perpetuò observandæ sunt, iisque tanquam firmissimis fundamentis inniti debet vera atque rationalis medendi methodus. *Tuto* itaque curatio progreditur, si morbum expellat, quantum fieri poterit, sine metu recidivæ, & nullam vel quàm minimam ægrotanti noxam attulerit, adhibitis nimirum remediis, frequenti usu & longa experientia cognitis. *Cito* verò fiet curatio, si nulla agendorum occasio prætermissa fuerit, & remedia efficacia, ac morbo æqualia, vel etiam potentiora fuerint usurpata. Denique *Iucunde* curatio exercebitur, si inter remedia, morbo expugnando aptiora, ea inprimis eligantur, quæ & gustui gratiora sunt, & cum minori ægrotantis molestia usurpantur: quemadmodum docet Hippocrates. Primum diæta curationem esse tentandam, mox pharmaceuticis remediis, priusquam ad ferrum & ignem deveniatur, cum sic accidentia, morbos consequentia ut sitis, dolor, vigilia, blandè leniantur, atque demulceantur.

CAPUT II.

De Indicationibus, & earum differentiis.

Indicatio est comprehensio juvantis, una comprehensione nocentis, quæ simul cum re indicante adveniat sine ulla experientia, at ratiocinio. Galen. lib. de opt. sect. cap. 11.

Indicatio Græcè *ἐνδείξις* dicitur, quæ nihil aliud, quam ostensionem seu delationem significat; atque ita, cum in methodo medendi usurpatur, significat ostensiones auxiliorum. Indicantia enim indicata quasi deferunt, & ad curationem utilia esse indicant, ac veluti digito demonstrant. Indicationem definit Galenus 2. *method. cap. 7.* agendi insinuationem, quæ ferè nominis explicatio est, quoquo modo illius naturam adnumerans. Perfectior habenda est illa, quæ proponitur in theoremate, desumpta ex eodem Galeno *lib. de optima secta*, in qua Galenus *primum* genus conveniens proponit, dum ait esse comprehensionem seu notionem quandam, Medico atque ægrotanti insitam à natura, ex rei molestæ sensu, ad ejus expulsionem: *Deinde* propriam differentiam addit, dum vult, hanc notionem proficisci ex rei nocentis natura cognita ad juvantis auxilii perceptionem, id est, à cognitione effectus præternaturalis, in ordine ad quem, sive cujus gratia sequitur cognitio juvantis auxilii. *Denique* indicatio advenit sine experientia aut ratiocinio, quia ubi primum patuit natura rei molestæ, ex insito quodam principio statim indicatur seu inferitur genus ipsius auxilii. Nam percepto frigore calorifica inquirimus, infixam acum evellimus similiaque absque discursu præstamus. Advertendum enim est, res præter naturam remedia indicare, non per se; sic enim sui destructionem molirentur: sed per accidens, quatenus molestiam animanti inferentes sui depulsionem insinuant, & per communem quandam notitiam contrarii usum.

Adversus propositam doctrinam *objici* potest. Si inventio remedii ex communi quadam notitia & insito principio dependet, sequetur idiotas quoslibet à peritis artificibus nihil differre, & rei medicæ æquè esse peritos, ac ipsos Medicos. *Respondendum* est, maximum esse discrimen, non quidem in primis ac generalissimis indicationibus, quæ in sublatione rei præternaturalis & contrarii usu versantur, illæ enim omnibus communes sunt; sed in ipso progressu, & specialibus indicantibus, ad quas adimplendas necesse est genera remediorum, seu materiam medicam habere perfectam: tum enim morbos, eorundem causas atque symptomata rectè distinguere, necnon remedii formam, qualitatem, quantitatem, locum, tempus, & exhibendi modum accuratè indagare, in quibus omnibus maximè ratiocinatio expetitur, & varia inter ipsos Medicos peritia elucescit. Ex quibus concludendum est, quamvis indicatio primariò & generatim sine ratiocinio eliciatur,

tur, attamen secundario & speciatim eo maxime indigere, ita ut quamplurimi auctores, non exigui nominis, indicationem rerulerint ad tertiam mentis operationem, quæ syllogismus nominatur. Sennertus corrigit in textu Græco, sine λογισμῷ id est, ratiocinio, & ponit ἀναλογισμῷ; & sic omnis ambiguitas tollitur.

Hæc autem indicatio quadrifariam dividi potest.

Primò, alia est indicatio conservatoria, alia curatoria.

Indicatio conservatoria respicit res naturales, quæ conservande sunt per similia.

Indicatio curatoria respicit res preternaturales, quæ auferende sunt per contraria.

Secundò, indicatio alia est generica, alia subalterna, alia specifica.

Generica indicatio ea est, quam communis & generica indicantis natura suppeditat.

Subalterna, quam subalterna indicantis natura suggerit.

Specifica quæ à speciali indicantis natura petitur.

In hac indicationum serie totum Medici Dogmatici artificium constituitur, cui ipsi methodum sequi dicitur, progrediendo nimirum à generica indicatione per subalternas, ac específicas & determinatas, ut docetur à Galen. 2. meth. cap. 7. Quisquis, inquit, condere methodum parat, huic à primis indicationibus est auspicandum, atque hinc ad eas, quæ deinceps sunt, transeundum, rursusque ab his ad proximas: Itaque pergenti non prius consistendum, quam ipsius compos sit finis. Finis autem est invenire cuique morbo remedia. Hujus methodi & seriei indicationum exempla desumi possunt ab omnibus morbis. Proponatur v. g. curanda frigida ventriculi intemperies in secundo gradu: primùm adest morbus, à quo sumitur indicatio generalissima, eum esse tollendum. Secundò est morbus intemperiei, à quo sumitur indicatio subalterna, esse alterandum. Tertiò est intemperies frigida, à qua sumitur indicatio itidem subalterna, esse calefaciendum. Denique est intemperies frigida in secundo gradu, à qua petitur indicatio specifica, esse adhibendum medicamentum calefaciens in secundo gradu: & ultra ars non progreditur, nec ultra infimas species methodus descendit.

Tertiò, indicatio alia est inartificiosa, alia artificiosa.

Inartificiosa est, quæ aliis, quam artificibus, & ipsi vulgo innotescit.

Eadem omninò est hæc inartificiosa indicatio cum ea, quam suprà genericam appellavimus, quemadmodum docet Gal. 3. method. cap. 7. indicatio, inquit, quæ à morbo sumitur, est velut principium, vel carcer, unde medendi ratio promittitur; nulla prorsus ipsius medicæ artis adhuc portio, aut certe nec magna, nec propria, sed quæ etiam sit communis.

Artificiosa indicatio est, quæ non omnibus, sed artificibus tantum nota est, & ut cognoscatur, magno artificio indiget.

Quemadmodum indicationes genericæ inartificiosæ sunt, ita subalternæ magis artificiosæ ac multò magis specificæ: quia difficilius, & cum magno artificio cognoscuntur, idè medendi methodo propriæ.

Quartò, alia est indicatio utilis, alia inutilis.

Utilis indicatio illa est, cui aliqua respondet materia, seu quæ tale auxilium indicat, cujus materiam reperire licet, quæ primò, & per se affectum tollere possit.

Inutilis indicatio est, quæ tale auxilium indicat, cujus non invenitur materia, quæ affectum primò & per se tollere possit.

Quidam affectus præter naturam utiles præbent indicationes; alii verò inutiles. V. g. in calida, vel frigida temperie indicatio utilis est, quia multæ dantur materiæ, quibus eam possimus corrigere: at obstructio quæ indicat aperiendum esse, inutilem indicationem suppeditat: quia nullum datur medicamentum, quod per se obstructionem tollat; sed obstructionis apertio sequitur ad alia, nempe incisionem, attenuationem, detentionem, & evacuationem materiæ obstructantis.

C A P U T III.

De Indicantibus.

Indicans est agens aliquod in corpore permanens, quod per propriam naturam & essentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expostulat, ad sese dirigendum esse monstrat, ut sanitas hominis amissa restituatur.

HÆc definitio indicans tantum curatorium comprehendit, non autem conservatorium, cujus finis est sanitatem conservare, ut hujus amissam restituere.

Veri indicantis quatuor sunt conditiones.

Prima, ut sit agens aliquod, & corpus afficiat.

Sic morbus, quia corpus afficit, idque destruit & corrumpit, indicans est, sui que insinuationem insinuat.

Secunda conditio est, ut indicans maneat in corpore.

Prout enim sui ablationem indicat per remedia corpori adhibenda, sic etiam eidem corpori debet inhærere.

Tertia conditio est, ut Indicans sit notum intellectui.

Explicatur: quidquid enim indicat, in alterius cognitionem nos deducit, putà indicati, seu remedii; quod autem ignotum est, alterius cognitionem insinuare nequit. Idè Gal. 3. meth. cap. 6. & passim alibi, quæ occultâ qualitate agunt, & idè intellectui nota non sunt, à methodo medendi, quæ indicationibus perficitur, solet excludere.

Quarta conditio est, ut indicans unum indicet, quemadmodum unum tantum ab uno indicatur.

Hoc axioma traditur à Galen. 11. meth. & lib. de optima secta: & illius ratio est, quod indicans perpetuò sui contrarium indicet, à quo auferatur: at unum uni tantum contrarium est. Adverte tamen effectum, qui unus appellatur, sæpe compositum esse; idè quatenus compositus est, plura indicare potest, seu ut Galen. loquitur, 9. meth. c. 11. Quod simplex est, simplicem indicationem habet; quod non simplex, etiam non simplicem. Adverte etiam, unum indicans habere esse genericum, subalternum, & specificum, & prout diversam habet naturam, plura indicare posse: sed tamen per unam essentiam unum tantum, per genericam remedium genericum, per subalternam subalternum, per specificam specificum indicat.

Indicantia vera & propria duo sunt: morbus, & causa morbi.

Indicans est res præter naturam, quæ auferenda est contrariis remediis: Remedia autem causæ morbificæ & morbo adhibenda sunt. Primò quidem causæ, quandoquidem, ut docet Galen. 7. meth. cap. 12. impossibile est ullum affectum ad perfectionem sanari, manente adhuc affectrice ejus causa. Quamvis autem idem Galenus præservationem causis propriè deberi asserat, undè nonnulli causam indicans præservatorium nominant: hoc tamen audiendum est de præcautione causarum imminentium & futurarum, non earum, quæ jam actu morbos in nobis producant, in quarum aversione & curatione versatur plerumque tota curationis vis; nemo enim unquam febrem à putredine profectam, nisi illa sublata, curaverit. Si velis igitur cum Gal. loqui, sit hæc præservatio curatoria, cum aliis simpliciter præcautio dicatur in statu salubri & neutro. Morbo etiam curatio debetur, quia ille, sublata causa, sæpissimè adhuc permanet, imò verò intemperies interdum nuda & per se, sine ullius causæ præsentia, diutissimè perseverat, ut in febre hectica videre est: tum in plerisque morbis contraria est indicatio, quæ ab affectu morbofo petitur, illi quam causa suppeditat: ut in quotidiana febre, quæ in propria essentia refrigerari vult, at ratione causæ, quæ pituita est calefacientia requirit. Porò ex definitione indicantis, supra proposita manifestè apparet, errare eos, qui vires inter vera indicantia numerandas esse contendunt: quandoquidem omne indicans therapeuticam sui sublationem expostulat, sed vires perpetuò conservandæ sunt, igitur magis appolitè coindicantibus annumerandæ sunt, cum in morbo considerantur: quamvis in statu salubri, & in ea parte, quæ ὑγιανῖ nominatur, vires propriè & verè indicent, quia omnis indicatio, quæ in illa parte consideratur conservationem respicit. Ergo uno verbo concludendum est, vires in parte Medicinæ conservatoria esse verum indicans: in curatoria verò tantum coindicans.

Symptoma inter indicantia non potest numerari.

Licet indicationes à rebus præter naturam desumantur, hæc verò ternario numero comprehenduntur, prout morbum, causam morbi, symptoma continent, omnes tamen indicationes à morbo & causa morbifica tantum desumuntur, nullæ verò à symptomate: quia symptoma ita dependenter à morbo essentiam suam atque existentiam mutuatur, ut eo sublato confestim evanescat. Et quamvis symptomati mitigatio debeat, quæ curationi subalterna est; tamen id sit, non quatenus symptoma est, sed quatenus causæ rationem obrinet, & morbum sua præsentia vel producere, vel augere potest. Sic hæmorrhagia sistenda est, quia frigida intemperiei, & mortis causa esse potest: aquæ hydropicorum educendæ, quia jecoris intemperiem augent: dolor in vulnere, aut inflammatione sedandus est, quia impetum auget fluxionis, & vires prostermit.

CAPUT IV.

De coindicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus.

Coindicantia sunt, quæ propriè remediij usum non indicant, sed indicationis tantum id suadentis efficaciam augent, vel faciliorem reddunt.

Ea verò sunt res naturales, & non naturales.

Ad res naturales referuntur vires, temperamentum, ætas, sexus, consuetudo, & vitæ genus: tum pars affecta, ejusque substantia; temperamentum, actio, figura, situs, connexus, sensus exquisitus, vel obtusus.

Ad res non naturales referuntur sex illæ res hoc nomine donatæ: nimirum aer, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

Ad aerem verò refertur domus, regio, anni tempus, dies, hora, venti, Luna quadræ, & varii cæli astrorumque positus.

Quemadmodum veræ & propriæ indicationes à rebus præter naturam desumuntur, sic coindicantiones à rebus naturalibus & non naturalibus peti debent. Et quantumvis remedia primariò non indicent; secundariò tamen id præstant, & sine diligenti earum animadversione rectus eorum usus constare nequit. Idèò Galenus sæpe in libris *methodi*, quæ verè sunt coindicantia, simpliciter indicantia nominat, latiori tamen nominis acceptione: quod diligenter observandum est, ne Galeni lectio confusionem pariat. Primò igitur rerum naturalium vera & propria indicatio est conservatio, quatenus autem natura morbos curat, & remediis utitur tanquam instrumentis, eaque reducit de potentia in actum: illius vires expendendæ sunt, ut pro modo earum æstimetur remediij efficacia, atque ita si morbus vehemens postulet remedium, & vires sint validæ, illiusque vim ferre queant, tunc coindicare dicuntur. Sic etiam temperamentum calidum, in morbo calido coindicat remedia refrigerantia, & contrà. Tum verò qui plurimum à naturali statu distat morbus, vehementioribus eget remediis; qui verò à statu naturali minùs recedit, ægrique naturæ & temperamento naturali cognatus est, mitioribus remediis curandus est. Idem præstare solent ætas, sexus, consuetudo, idiosyncrasia, & vitæ genus, quæ particularem virium & temperamenti statum patefaciunt. Deinde, post considerationem totius, partis etiam affectæ habenda est ratio, quæ in usu remediij potenter coindicat; considerando nimirum illius substantiam, temperamentum, figuram, situm, connexionem, & actionem, necnon sensum exquisitum vel obtusum, pro quorum varietate usus auxilij immutandus est. Denique res non naturales coindicant, quia varius earum status usum remediij variè immutare solet. Sic aer æstivus in morbo calido remediij refrigerantis indicationem adjuvat, & fortius adhibendum esse demonstrat, quàm si aere frigidiori vel temperato existente, morbus contigisset: & ita de reliquis est sentiendum; quanquam aer cæteris rebus non naturalibus majorem in coindicando habeat potentiam.

Contraindicantia sunt, ea quæ verè & ex diametro indicantibus opponuntur.

Nomen ipsum satis ostendit contraindicantia indicantibus esse contraria. Cum autem contraria sub eodem genere collocari debeant, & indicantia propria atque primaria sint res præternaturales; ita contraindicantia sunt etiam res præternaturales, quæ indicantibus opponuntur; ut quando morbus morbo contrarius est, vel causa causæ, item morbus causæ, vel causa morbo, & contrarium remedium indicat; Sic calida hepatis intemperies indicat refrigerantia: huic autem frigida ventriculi intemperies contraindicat, cum ambæ in eodem individuo reperiuntur, quod sæpius contingit. Sic etiam febris quotidiana ratione sui refrigerantia indicat: causa verò contraindicat, quæ est humor pituitosus, & calefacientia potius exposcit.

Correpugnantia sunt ea, quæ coindicantibus opposita sunt.

Quemadmodum vera indicantia dicuntur indicantia primaria, & coindicantia indicantia secundaria: ita contraindicantia vera vocantur contraindicantia primaria, & correpugnantia vocantur contraindicantia secundaria. Hæc autem correpugnantia sunt eadem genere cum coindicantibus, nimirum res naturales, & non naturales; sed quatenus remedio à morbo vel causa morbifica indicato resistunt, & illius usum adhortantur; ut quando purgatio vel venæ sectio à causa morbifica indicatur, vires autem sunt debiles, tum illæ correpugnare dicuntur,

vel contraindicare contraindicatione ista secundaria. Sic etiam febris putrida in diebus canicularibus purgationem indicat ratione causæ, aer verò calidior repugnat, vel contraindicat: & ita de aliis est sentiendum. Hic autem advertendum est, Correpugnantia nomen rarò esse in usu apud auctores, sed contraindicationis nomen pro primaria & secundaria indiscriminatim usurpari.

CAPUT V.

De indicatis.

Indicatum est istud, quod à natura indicantis sequendum demonstratur, ut illius efficacia, dispositio præter naturam auferatur.

Hinc patet Indicatum nihil aliud esse, quàm remedium: quod Galenus lib. de constitut. art. med. cap. 4. dicit esse quidquid corpus juvat, dum affectum ad naturalem statum revocamus. Variis autem nominibus usurpatur à Galeno aliisque auctoribus. Vocatur enim utile; postulat, auxilium, præsidium, scopus, & intentio: quanquam scopi nomen in alio etiam sensu usurpetur, ut quando à Galeno scopi venæ sectionis proponuntur, magnitudo, morbi, & virium robur: tunc enim scopi indicationes significant. Imò verò indicans primus scopus appellari consuevit, & indicatum scopus secundus.

Omnis indicati consideratio versatur circa genus remediij, & rectam illius administrationem.

Ad genus remediij spectat primus scopus: quo queritur, quid sit agendum?

Ad rectam remediij administrationem spectant quatuor scopi: quibus queritur, quantum agendum, quo modo, quando, & ubi?

Quid agendum, seu genus remediij, ab essentia indicantis seu rei præternaturalis desumitur.

Sic morbus frigidus indicat esse calefaciendum, calidus refrigerandum; repletio vacuandum; solutio continuo, conjungendum; & ita de cæteris. Per genus autem remediij non solum genus summum intelligimus, sed etiam subalternum & specificum, ut remedia inveniantur; quæ satisfaciant indicationibus genericis, subalternis, & specificis, quæ supra c. 2. exposita fuerunt. V. g. febris ratione generis summi, quod est affectus præter naturam, indicat remedium auferens seu removens febrem; ratione generis subalterni, quod est calor præter naturam, indicat remedium frigidum; & ratione generis specifici, quod est v. g. calida intemperies in secundo gradu, indicat remedium frigidum in secundo. Ex quibus facile videre est, qualitatem remediij, & gradus ejusdem, ad genus remediij pertinere: quamvis à nonnullis hæc perperam distinguantur, & malè ab iisdem gradus remediij ad illius quantitatem referatur. Rejiciendum quoque est, quod à nonnullis, & à Galeno ipso traditur: genus remediij à partis naturæ, dignitate, actione, substantia, situ, ægri viribus, aliisque indicari. Nam ut antea dictum est, unum tantum ab uno indicatur, & omne indicans est res præter naturam. At partis naturæ, actio, & similia, sunt res naturales: idèò juxta fundamenta superius posita, illa tantum coindicant, vel correpugnant. Atque ut Galeni mentem ad exactam doctrinæ normam revocemus, dicendum est, cum Coindicantia nominare, non ut vera & propria indicantia, sed tantum ut indicantia secundaria, quæ ratione sedulo observanda sunt, velut ad curationem maximè conferentia. Sic hepar, cor, & aliæ partes præstantiores non fuerunt vehementiora remedia, quæ illorum usui repugnant. Sic etiam, quæ frigida naturæ sunt partes, dum calido affectu laborant, remedia desiderant, quæ validius refrigerent: cum in pari affectu longius à naturali temperie, quàm quæ calidæ sunt, recedant. Eodem modo, quæ sensu exquisito prædita sunt membra, dolorifica remedia non sistent, qualia illorum affectus sæpe postulant. Quæ item longius ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quàm affectus ipse naturæ suæ desiderat, requirunt auxilia. Et internæ partes non admittunt, quæ erodentem, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent: ea autem tolerant externæ.

Quantum agendum, remediij quantitatem significat; illius scilicet dosin, quæ à morbi quantitate seu recessu à naturali statu indicatur.

Quantitas remediij sæpe etiam pro gradu & vehementia usurpatur, sed exactius philosophantibus ad quantitatem sola dosin referenda est, cum gradus ad genus remediij reducantur, ut superiori theoremate dictum est. Prout autem

morbus magis vel minus à naturali statu recedit, dosis major vel minor exhibenda est, quia in majori quanto est majus quale, & sic in majori excessu major dosis præscribenda est, ut morbum superare possit. Multum etiam conferunt ad quantitatem remedii definiendam, indicantia secundaria: quæ tamen verè non indicant, sed tantum coindicant, aut correpugnant. Sic naturalis temperies partis indicat remedii quantitatem, prout ostendit quantus sit ab ea recessus. Sic partes, quæ in profundo corporis sunt sitæ, majorem dosin remedii postulant, ut facultas eo usque facilius penetrare queat. Sic erysipelas pollicis, minore secundum quantitatem eger oxycrato, quam cruris aut brachii. Sic inflammatio plurium partium internarum majorem medicamento frigidi quantitatem exposcit, quæ huic incendio sedando sufficere possit.

Quo modo, seu utendi modus, nihil aliud significat, quam an semel, aut bis, partite vel confertim adhibenda sint remedia: Illa autem à modo affectus præter naturam indicantur.

Sic quando morbus affligit continuè & violenter, remedia subito & confertim adhibenda sunt. Si causa morbi turgat, & orgasmo teneatur; si bene sit concocta; tenuis & sequax, subitanæ evacuationem poscit. At verò si lentè tantum & per intervalla, & longitudinem potius ex cruditate, quam periculum minetur, tunc repetitis alterationibus & purgationibus materia alteranda & concoquenda erit.

Ad modum etiam utendi indicandum non parum conferunt indicantia secundaria, quatenus coindicant, vel correpugnant.

Sic vires robustæ faciliè assentiuntur repentino remedio: infirmæ verò ac debiles non nisi benignas & partitas ferre possunt mutationes. Sic etiam tenuis & rara partium substantia, vel exquisitior sensus, vix ferre potest vim præcipitem vacuantis aut alterantis auxilii, quam solida & densa, vel obtusioris sensus faciliè substat. Situs etiam valdè remotus per vices id præstandum suadet, ut tandem remedium eoque penetrare possit, salva interjectarum partium temperie. In parte etiam nobili cautè agendum, partitis vicibus, ne graviolem noxam ex illius subita mutatione toti corpori inferamus.

Quando agendum, est tempus opportunum, & occasio conveniens administrationi remedium.

Illud autem duplex est, generale & particulare.

Tempus generale est unum ex morbi quatuor temporibus, quæ vocantur principium, augmentum, status & declinatio.

Sic Gal. lib. de opt. sect. cap. 37. docet, quo morbi tempore frigida portio sit administranda: an scilicet in principio, vel augmento, vel statu, vel declinatione. Sic in principio inflammationum docent Practici repellentia esse applicanda; in augmento, resolutiva cum repellentibus: & ita de cæteris.

Tempus particulare, sunt dies & hora exhibendi remedii.

Sic idem Gal. eodem loco docet, quo die & qua diei hora aqua frigida sit exhibenda. Sic purgans medicamentum sexto die, vel alio pari, & matutinis horis exhibendum.

Ad tempus etiam revocatur ordo remedium, ut male nonnulli ordinem à tempore distinguant, illiusque ratione diversum scopum constituant.

In affectu simplici vel composito, si plura remedia sunt usurpanda, ut perpetuè ferè contingit, videndum est, quo tempore unumquodque administrandum sit, & hoc ad ordinem spectat. V. g. ratione febris, aqua frigida est exhibenda; ratione causæ, vena secanda: dum autem tempus cuique opportunum præfinitur, ordo simul stabilitur, qui in eorum celebratione est observandus.

Tempus autem, & occasio, & ordo remedium indicantur à præsentia urgentioris indicantis.

Quando & quoties malum urget, perpetuè ei occurrendum est. Ideò præsentia morbi, vel causæ morbificæ, indicat tempus & occasionem remedii adhibendi. At verò quando plura urgent occurrendum est urgentiori. In horum autem usurpatione habenda perpetuè ratio coindicantium, & contraindicantium. Licet enim affectus præsentia remedium hoc tempore esse usurpandum suadeat, tamen virtus aut natura particularis ægrotantis, aut aliquid aliud prohibere possunt.

Ubi agendum, significat locum in quo, & per quem remedia administranda sint: & indicatur à loco indicantis.

Si morbus vel causa morbi totum corpus occupet, toti corpori remedia adhibenda: si unam tantum partem oblideat, ei tantum parti remedia convenient: si extremæ partes afficiantur, exterius erunt adhibenda: si internæ, interiùs erunt assumenda: & si per utramque viam remedii vis ad locum affectus ferri possit, utrumque admovendum.

Ad locum etiam remedii indicandum non parum conferunt Coindicantia, seu res naturales, & præcipue partium conformatio, situs, & connexio.

Si ventriculus per vomitum, & secessum, hepatis cava dejectione; convexa, urinarum provocatione potissimum expurgantur. Affectis intestinis remedia per anum infundimus.

Eodem modo correpugnantia consideranda sunt, quæ impediunt remedii usum.

Verbi gratia orificium ventriculi inflammatum exterius esset refrigerandum, ni diaphragmatis vicinia impediret; quemadmodum ejusdem refrigerati calefactionem hepatis lobus ei superjacens prohibere solet.

C A P U T VI.

De primo & generalissimo curationis principio.

Omnis curandi methodus à primo hoc & generalissimo principio desumitur: contraria contrariis curantur.

QUAMVIS de principiis minime disputandum sit, sed ea tanquam vera & indubitata supponenda sint: quemadmodum Galenus de hoc ipso *artis curative principio* refert, in Medicina tam certum esse, contraria contrariis esse remedia, quam in mathematicis, bis duo quatuor efficere; & hoc principium non tantum hominibus, sed etiam brutis esse à natura insitum. Nonnullæ tamen *objectiones* illius veritatem prima fronte convellere videntur.

Prima. Tetanus morbus frigidus est, & frigida affusione curatur, dolor dolore tollitur, vomitus vomitu, alvi fluxus alvi fluxu.

Secunda. Omne contrarium contrarii adventu magis intenditur: quemadmodum torpentem gelu manum si quis igni exponat, magno vexatur cruciatu: si ambustum digitum frigida immittat, crudeliùs torquetur, quam si igni admoveat, aut aqua vitæ perfundat.

Tertia. Purgantia medicamenta sunt humorum peccantium propria remedia: sed illa humores purgant familiaritate substantiæ, quam habent cum iis; non autem contrarietate.

Quarta. Natura morbos tum calidos, tum frigidos curare solet, cum quibus nulla ipsi intervenire potest contrarietas.

Quinta. Morbi magnitudinis, numeri, & figuræ, nihil habent contrarium, quo auferri valeant.

His ut satisfiat, dicendum est: Contrarietatis nomen latius patere apud Medicos, quam apud Philosophos, & contrarietatem non solum spectari secundum formam, sed etiam secundum effectum & operationem. Quidquid enim eum præter naturam auferre potest, vel contrarium effectum inducere, sive per se sive per accidens id præstet, contrarium nominatur. Sic rhabarbarum biliosæ cacochymiae contrarium dicitur, quatenus eam expurgat: sic ferrum vel ignis carni superflue contraria sunt, quatenus eam extirpant. Quibus ita suppositis, ad *objectiones* faciliè est respondere.

Ad *primam* enim dicendum est. Tetanum affusione frigida curari per accidens, aucto per antiperistaltin calore in partibus inferioribus: dolorem dolore tolli etiam per accidens, dum novus dolor causam prioris doloris, ad se revellit: vomitum curari vomitu, & alvi fluxum alvi fluxu, vacuata causa, quæ eos committebat.

Ad *Secundam* dicimus, contrariis conflictum naturæ molestum esse, si repentinus sit & vehemens, si verò moderatus & conveniens, maximè amicum. Sic manus frigore torpescens igni exposita cruciatur, quia subita sit eorum pugna: ut in tepidam coniecta, vel linteolis calidis involuta, restituitur. Et digitus combustus, igni admotus, aut aqua vitæ perfusus levatur, ratione causæ; quia ejusmodi calidis consumuntur vel avocantur foras scintillæ parti penitus infixæ, quas frigida in profundum depellebat.

Ad *tertiam respondeo*, quod licet purgantia sint humoribus peccantibus similia, ratione substantiæ: tamen contraria effectivè dicenda sunt, quatenus eos expurgant, & extra corpus educunt.

Ad *quartam respondeo*, naturam morbis omnibus contrariam esse, quatenus eorum causam vel coquit, vel expellit, vel alio quovis modo expugnat.

Ad *quintam* dicimus, magnitudini, numero & figuræ effectivè contraria esse quæcunque ea auferre vel immutare possunt: ut ferrum, ignis ligaturæ & similia.

Illæ autem contraria, quantum fieri potest, debent esse invicem aequalia.

Aqua-

*Æqualitas illa indicatur à natura morbi & causæ morbi-
ficæ, qui etiam sui ablationem indicant. At vires, pars
affecta, tempus morbi, & aliæ circumstantiæ huic æqua-
litati repugnant. Idè addita est theoremati hæc particula,
quantum fieri potest; quia æqualitas contrariorum ad cu-
rationem simpliciter necessaria non est, sed tantum ad
commodius curandum, si reliqua consentiant.*

*Æqualitas verò remedii respectu morbi dupliciter con-
sideratur, vel secundum gradum, vel secundum copiam &
molem.*

*Æquale remedium secundum gradum dicitur, quod parem
cum morbo recessum à mediocritate obtinet. Sic remedium
frigidum in secundo gradu æquale est morbo calido in secundo.*

*Æquale remedium secundum molem & copiam illud est,
quod præter gradum suæ qualitatis ea est quantitate, ut una,
duabus, vel pluribus vicibus exhibitum, expugnare possit
morbum.*

Hoc sensu & mediocre & vehemens remedium adver-
sus eundem morbum æqualitatem obtinere potest, quan-
doquidem vehemens semel aut bis usurpatum, mediocre
verò frequenter morbum tollere potest.

*Præterea, æqualitas in gradu vel actu & realiter existit;
vel tantum consideratur respectu operationis.*

Sic in morbis similaribus datur gradus contrarietatis
actu existens, ut calidum remedium in secundo, appo-
situm morbo frigido in eodem: at in morbis conformatio-
nis, magnitudinis, & numeri dicuntur remedia æqualia
juxta operationem, quia scilicet eo usque agere possunt,
donec naturalis conformatio, magnitudo & numerus re-
stituuntur.

Ex supra propositis dissolvi facile queunt omnes obje-
ctiones, quæ adversus æqualitatem contrariorum afferri
solent, quarum præcipuæ sunt sequentes.

Prima: Hippocrates 5. *Epid.* contraria præcipit sensim
usurpanda, & intermissionibus adhibitis.

Secunda: Galenus secundo *de tōpō*, statim ab initio
efficacissima prohibet, & à debilibus inchoandum præ-
cipit.

Tertia: Frigoris minor est efficacia quàm caloris, hu-
miditatis, quàm siccitatis: non ergo pari gradu hæc op-
ponenda.

Quarta: Morbis calidis vel frigidis in quarto gradu
non possunt adhiberi remedia calida vel frigida in quarto,
quæ venena sunt.

Quinta: Si omnes morbi curarentur contrariis æquali-
bus, par esset in omnibus agentibus proportio ad id, quod
patitur. Atque ita eadem velocitas mutationis, ac proinde
eodem temporis intervallo omnes ægri sanarentur.

Sexta: Reductio, ex Galeno, debet fieri in corporibus
sanis per contraria æqualia: ergo in ægrotis validiora
erunt usurpanda, qui citius oportet morbum tolli, quàm
temperamentum naturale.

Denique Paulus initio lib. 4. *Recte*, inquit, *mea sententia;*
*Cappadox Aretæus memoria prodidit, auxiliorum vim mor-
bis fortiolem esse oportere, eoque elephantiam nunquam cu-
rari, ut qua nulla fortior medicina reperitur.*

Ad primam & secundam respondendum est: Hippoc. con-
traria adhibere sensim, & Galenum à debilibus incipe-
re, habita circumstantiarum ratione, ne scilicet vires fran-
gantur, aut ratione contradicentium: ne cruda materia
vehementioribus frustra agitetur, cum tamen ipse mor-
bus æqualia respectu sui semper indicet.

Ad tertiam dicendum est: quamvis minor sit frigoris
vis quàm caloris, humiditatis quàm siccitatis; quia tamen
æqualitatem in ultimo actionis termino spectamus, idè
non minùs hæc dicuntur æqualia, siquidem excessum
morbofum ad mediocritatem reducere possunt.

Ad quartam respondeo: etiam venena in usum medicum
vocari, si ea morbi natura postulet, idonea tamen præpa-
ratione præmissa.

Ad quintam respondeo: non esse par in omnibus morbis
curationis tempus, quia non licet in omnibus eodem tem-
pore uti contrariis æqualibus, propter variam subjecti &
circumstantiarum dispositionem: quamvis eorum usus
admitteretur, non esset par in omnibus curationis veloci-
tas, ob multas circumstantias cum affectus, tum corporis
affecti.

Ad sextam dicendum est, quamvis reductio debeat fieri
per contraria æqualia; tamen ea non eadem efficacia ope-
ratur, quemadmodum in curatione morbi, qui cum in
dispositione sit, facilius aufertur contrariis æqualibus,
quàm temperamentum naturale, quod in habitu est, &

idè difficilius corrumpitur. Denique ad auctoritatem
Pauli & Aretæi dicimus: Remedia morbi æqualia esse ra-
tione intentionis, esse tamen valentiora ratione effectus,
quæ adjuvantur à natura, quæ semper contra morbum
eum iis pugnare consuevit.

CAPUT VII.

De inventione remediorum.

*Remedia morborum curationi apta triplici via inveniuntur:
ratione, & experientia, & analogismo.*

*Ratione inveniuntur remedia per indicationes, quando mor-
bi & remedii natura nobis cognita est.*

Sic febrem refrigerantia indicare dicimus, quia scimus,
illius naturam esse calidam, & nobis inimicam, quæ
sibi contraria & sui ablationem demonstrat.

*Experientia inveniuntur remedia, quando pluribus exem-
plis observatum est, aliquod remedium alicui morbo prodes-
se, etsi effectus illius causa ignoretur.*

Scribit Galenus, artem medicam duplici crure innixam
incedere: ratione & experientia. Quod quidem intelli-
gendum est, non de rudi illa experientia, qua Empyrici
& idiotæ in omnibus morbis summa cum temeritate
utuntur; sed tantum illa, quæ circa eos morbos, & ea
remedia versatur, quorum natura & causa incognita est.
Quemadmodum antidota venenis & morbis venenatis
opulari, nulla docente ratione, sed ipso duntaxat usu
novimus.

*Analogismo remedia inveniuntur, quando morbo incog-
nito ea adhibentur remedia, quibus alius affectus cognitus,
qui cum eo aliquam habet similitudinem, curari solet.*

Sic in lue venerea, cum primum grassari cœpisset,
& adhuc ignota esset, remedia quæ in elephantiasi & scæda
scabie utilia sunt, non inutiliter usurpata fuerunt.

SECTIO SECUNDA.

De indicationibus à causa.

CAPUT PRIMUM.

De evacuatione in genere, & illius differentiis.

*In legitima curatione causa morbifica primò auferenda est,
secundo ipse morbus, si post causæ ablationem super-
stes maneat.*

LEGITIMÆ curationi opponitur illegitima & extra-
ordinaria, quam aliquando usurpare cogimur, cum
urgens aliqua intemperies corrigenda est, priusquam causæ
demolitionem aggrediamur, aut etiam aliquod symptoma
prius est mitigandum.

*Causa autem morbifica multiplex est ut docetur in patho-
logia. Præcipua tamen & magis ordinaria est humor, quia
morbi ab humoribus multò frequentius quàm ab aliis causis
producentur.*

*Humorum autem peccantium præcipuum atque usitatissi-
mum remedium est evacuatio, quæ nihil aliud est; quàm
humoris vitiosieductio.*

Ea verò duplex est, universalis & particularis.

*Universalis est, quæ communiter ab universo corpore,
& tribus illius dictis regionibus materiam subtrahit.*

*Harum autem regionum prima est, quæ ventriculum,
intestina, venas mesaraicas, & reliquos vena portæ ramos,
cava hepatis, lienem & pancreas continet.*

*Secunda regio hepatis convexa, omnemque venam ca-
vam, atque illi comitem arteriam magnam, & aliquid
inter alas & inguina comprehendit.*

*Tertia regio musculos complectitur; membranas, ossa, om-
nemque corporis molem, usque ad extimam cutem.*

*Præter communes illas regiones aliæ multe sunt quæ parti-
culares appellantur, in quibus etiam asservantur excremen-
ta, ut cerebrum, pulmones, renes, & uterus.*

*Universalis evacuatio fieri consuevit per venæsectionem
alvi dejectionem, vomitum, & sudorem. Harum siquidem
quæcumque primum obtigerit, quanquam plurimum ac vali-
dè regionem unam; ceteras tamen consequutione quadam,
licet parcius, evacuat.*

*Venæ sectio primum venas exhaurit & arterias illis ana-
stomosi conjunctas, deinde corporis molem ipsaque viscera,
ad primas usque venas progressa.*

*Alvi dejectio primum intestina, ventriculum, viscera, pri-
masque vias expurgat: deinde venas, habitumque corporis.*

Vomi-

Cap. II. De revulsione, derivatione, & partic. evacuatione. 113

Vomitum primum ventriculum expurgat: deinde viscera, venasque majores, postremo corporis habitum.

Quae per sudores fit evacuatio, proximè quidem è corporis habitu dissolvit; secundò è venis arteriisque grandioribus ac postremo visceribus, & ex intima corporis regione materiam pellit.

Particularis evacuatio est, quae à parte quadam peculiari excrementa educit.

Hujus generis est cerebri per palatum & nares expurgatio, thoracis per anacatharsin, renum & vesicae per urinas.

Omnis porro evacuatio, vel spontanea est, vel artificiosa.

Spontanea evacuatio est, cum citra ullius remedii opem quippiam è corpore effunditur.

Eaque rursum duplex: naturalis, & symptomatrica.

Naturalis est, quando vi solius naturae benè operantis, vitiosi humores excluduntur.

Symptomatrica rursum fit, vel ratione facultatis, vel ratione materiae.

Ratione facultatis, quando ea imbecillior humores corporis regere atque retinere nequit eosque prorsus disfluere sinit.

Ratione materiae, quando humor quantitate aut qualitate peccans naturam ita irritat, ut eum è vasis receptaculisque suis excludere cogatur.

Utraque irrita est, praeter naturam, nulloque usui, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscue, nullisque legibus prorumpat.

Artificiosa evacuatio est, quae remediorum ope perficitur.

Eaque duplex est, universalis, & particularis.

Universalis est, quae ab universo corpore humores educit.

Particularis quae ab aliqua tantum parte.

Rursum evacuatio ad duplicem praecipue finem instituitur: revulsionem, & derivationem.

Quamvis propter alios fines saepe vacuationes instituantur, ut in progressu patebit; quia tamen revulsio & derivatio frequentius usu veniunt, & majores habent difficultates; ideo sequenti capite seorsim explicandae sunt cum particulari evacuatione, propter summam quae inter eas intercedit affinitatem.

C A P U T II.

De revulsione, derivatione, & particulari evacuatione.

Revulsio est humoris in aliquam partem fluentis aversio ad opposita distantissima, habita fluxus originis, communis vasorum, & rectitudinis ratione.

EVacuatio quae humori debetur, vel eum respicit quatenus est in motu, vel quatenus quiescit. Humori moventi, seu in aliquam partem fluenti, debetur revulsio aut derivatio: quiescenti verò, vacuatio simplex Revulsionem verò fieri debere longissimè à parte, quae fluxione tentatur, constat ex Galeni præcepto, 13. meth. c. 11. & 2. ad Glauconem, c. 2. Eri ipsa revulsionis natura id ipsum insinuat: quærimus enim, ne quod semel revulsus est, retrocedat, quod facilius obtinere licet, si revulsio in contraria & longinqua fiat, neque enim facile motus contrarii sibi invicem succedunt. Id tamen non simpliciter & absolute accipiendum est, sed tantum suppositis conditionibus quae sequentibus theorematibus exponuntur.

Oppositio partium, seu contrarietas, quae in revulsione observatur, tribus conditionibus stipata est.

Prima conditio est, ut revulsio fiat ad fluxionis originem. Quotiescumque fluxionis origo cognita est, illi perpetuo revulsio opponenda est, & ad eam humores retrahendi sunt. V. g. si ab hepate ad uterum fluxio deferatur, vena cubiti dextri aperienda est, ut ad fluxionis exordium humor revocetur.

Haec conditioni adversari videtur illa Galeni sententia, quae habetur lib. de curandi ratione per venae sectionem, cap. 8. quae vult utero inflammatione laborante, venas crurum esse aperiendas. Cui Respondendum est, venas inferiores secari in uteri inflammatione, non ad simplicem revulsionem, cujus ratione melius foret à partibus superioribus sanguinem mittere, sed ad derivationem simul cum revulsione celebrandam. Qua responsione solvantur etiam alia Galeni loca, in quibus docet, affectis partibus infra renes positis, venas inferiores esse secandas: quod ideo fit, ut derivatio simul cum revulsione fiat, cum alioqui saepe ad simplicem revulsionem, in affectibus earum partium, venae superiores aperiiri soleant.

Secunda conditio est, ut servetur vasorum communitas.

River. Opera Medica.

Si fluxionis origo teneatur, primam conditionem observare satis est, ut scilicet ad partem mittentem fluxio retrahatur. Sed quando pars illa mittens cognoscitur, quod saepissime contingit, tunc duae posteriores conditiones observandae sunt, quae respiciunt partem recipientem, ut scilicet illius ratione servetur vasorum communitas, & partium rectitudo. Communia autem vasa sunt, quae cum parte affecta communicationem habent. Sic in fluxu sanguinis è naribus, venae brachii aperiuntur, non autem crurum; quamvis haec majorem habeant distantiam à parte recipiente, quia minorem habent communicationem. Sic Galenus 13. meth. in phlegmone hepatis internam brachii venam secat, eo quod inquit, cum jecinore ampla & recta via communicet. Sic etiam lib. de tremore: Si inquit, venas quae nullam cum affecta parte consortium habent, secueris, ipsam quidem non juvabis, & sanam lades, è qua sanguinem hauris utilem.

Tertia conditio est, ut servetur rectitudo partium.

Haec conditio maximi est momenti, & diligenter observanda in omni revulsione: Fundatur enim in consorcio & consensu mutuo, quod maximum reperitur inter partes ejusdem lateris, & vocatur illa rectitudo κατ' ἴκιν ab Hippocrate, & ἐνδυμία à Galeno, quae confirmatur multis experimentis: Uteri enim pars dextra tamò est sinistra calidior, ut caloris acti nomine mares formet, sinistra foeminas. Sic dexter testis, ad sinistram collatus. Est autem caloris acti causa rectitudo hepatis: vicinitas enim & vasorum communitas, non sunt utrique parti disparia. Paralysis medietatem corporis exactam corripit illaesa reliqua, & tamen humor illabatur à tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non est dextri à sinistro secretio. Si inflammato hepate, ex dextra nare sanguis erumpit, sanatur; si ex sinistra, non juvatur, cum una ad utramque narem ex jecinore vena pertingat. Si cubitus sinister secatur, vacuatur lien inflammatus, & pleura sinistra: quae omnia ex dextra axillari non succedunt. Sinistra tamen, si venarum communionem spectes, non nisi interventu hepatis ex sinistro exhaurit. Ac denique dicebat Hippocrates sexto Epid. per rectum sunt morborum permutationes, & crises, & abscessus.

Cur verò tantum possit rectitudo, adeò difficile est respondere, ut multi varia commenti sint, quibus omissis, probabilius videretur illud, quod à gravissimis quibusdam auctoribus sancitum est, multos nimirum esse canales corporis longitudinem percurrentes, & distinguentes, per quos sursum deorsum promptus est omnium in corpore contentorum commeatus, qui tamen non perinde per latera distribuitur. Illi autem ductus quoniam sensibus conspicui non sunt, duabus rationibus firmanur praeter experimenta superius proposita. Prima à fine desumpta est, quod scilicet natura conservationis individuorum sollicita, ea veluti gemina constituit, ut dimidia illius parte laesa, altera minus pateretur. Sic dum aliquo infortunio unus oculus, auris, brachium perit; altero oculo, aure, brachio vita servatur. Ita duo quasi animalia, dextrum sinistrumque, in unum animal conjungens diuturniorem illis vitam comparavit. Secundò ratio ab eventu petitur: repente enim & frequenter commutatio fit à dextro pede, ad dextrum vel brachium, vel humerum & contra, quemadmodum etiam laborante dextra capitis parte, & descendente humore, potius intumescit pars dextra cervicis, si illic sistitur humor, aut si ad thoracem descendit, potius dextrum latus, quam sinistrum repletur: vel denique si ad partes inferiores labitur, dextram potius podagram efficit quam sinistram. Eadem ratione laborante pede in epilepsia, subito ascendit materia aliqua ad caput, quod non posse fieri, nisi ductus illi concederentur, qui ut demortuo homine occulti sunt, sic in viventi manifesti; & per eos humores, qui recta feruntur ascendendo, vel descendendo, faciliem viam inveniunt, si attrahantur, & aliis remediis hinc inde dimoveantur.

Ex supra propositis facile confutatur sententia Arabum qui revulsiones moliantur, omissa illa rectitudine, ad quoslibet contrarietatis terminos, cujus tres faciunt species: videlicet à superioribus ad inferiora, ab anterioribus ad posteriora, & à dextris ad sinistra. Unde Avicenna fen. 10. lib. 3. tract. 5. cap. 1. in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò jubet secari venam in malleolo ejusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris: ultimò internam ejusdem lateris. Quae doctrina adversus τὴν κατ' ἴκιν Hippocratis, & legitimam curan-

di methodum manifestè pugnat. Adde quod in diametris, seu quadris corporis enumerandis, deficiunt Arabes, cum tres tantum constituent: illis enim quarta adjungenda est, quæ scilicet ab internis est ad externa, quam proponit Galenus libro de revulsione, & illa observatur in pleuritide, quando vena secatur in eodem latere; sit enim tunc revulsio à partibus interioribus ad exteriores.

Revulsio autem duplex est, universalis una, particularis altera.

Universalis est, quæ contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, undeque humores prolabantur.

Hæc potissimum celebratur, quando majores venæ secantur, & ipsum hepar fluxionum origo exhauritur, atque adeo usitatissima & securissima est, ut nimirum quando fluxionis origo propria ignoratur, ab ipso hepate per majores venas revulsio ineatur: sic enim expanitæ venæ reliquum sanguinem arctius retinent, neque cum fluere permittunt. Unde Galenus 1. ad Glauconem 14. inflammationum defluxum revocari vult, vel ad commune vas, vel ad originis fontem, Ita 2. acut. cap. 10. quæcumque, inquit, vena secatur, universæ exhauriuntur: quia omnium in corpore una est confluxio & commeatus: Hactantum differentia, quod quædam venæ exhauriant certas partes aliis celerius.

Revulsio particularis, quæ & localis nominatur, est quæ in uno membro tantum contrarios terminos respicit.

Hæc præcipue fit venis minoribus apertis, quæ à parte tantum revellunt, & revulsione nomen simpliciter non meretur, sed tantum revulsione localis. Imò verò ad derivationem propriè referenda est, idè tantum revulsione nomen retinens, ut hæc præcepta consentanea sint cum Galeni doctrina, qui hujusmodi derivationes revulsione nomine usurpat. Explicans enim aphorismum Hippocratis 68. sect. 5, qui sic habet; *Dolente parte capitis posteriori, in fronte vena incisa prodest*, dicit revulsione fieri secundum longitudinem, supra, infraque; secundum latitudinem, ad dextram & sinistram; secundum profunditatem, ad anteriora & posteriora; ac proinde, dolente parte capitis posteriori, revulsione fieri secta vena frontis, quæ quidem revulsio particularis & localis est, nec nisi post universalem fieri debet in corpore plethorico.

Derivatio est humoris ad aliquam partem fluentis, per vicinas partes aversio.

Quoniam derivatio revulsione particulari finitima est, idè ex superioris theorematis explicatione derivationis natura satis innotescit.

In derivatione vasorum communio perpetuò observanda est.

Derivatio in eo differt à revulsione, quòd illa ad opposita & remota fieri debeat, hæc verò ad vicina. Cum ea verò convenit, quòd in utraque vasorum communio requiratur. Sic in fluxione, quæ ad dentes vel oculos labitur, vesicatorium pone aures admoveamus, derivationis gratia.

Particularis evacuatio est, quæ humorem alicui parti impactum evacuat.

Hæc autem post revulsionem & derivationem celebranda est Et fit dupliciter; nimirum sensibiliter, aut insensibiliter.

Sensibiliter rursus, vel per ductus à natura in eum usum conformatos, vel parte ferro aut caustico aperta.

Sic cerebrum per nares & palatum evacuat, pulmo per asperam arteriam, vesica per urethram, per ductus scilicet naturales. Abscessus verò materiam, & alia hujusmodi in parte ductibus carente præter naturam contenta, artificiosa apertione educimus.

Insensibiliter fit per poros & insensibiles partium meatus: & hæc Resolutio propriè nominatur.

Sic materia in aliqua parte contenta, tumores, aliosque affectus pariens, citra manifestam evacuationem resolvitur fomentis, linimentis, emplastris, & similibus remediis.

In revulsione, derivationis, & particularis evacuationis recta administratione, sequentia theoremata observanda sunt.

Cum fluxio maxime urget, revulsione utendum est: cum verò sedata est magna ex parte, derivatione: cum denique non amplius influit humor, sed parti impactus est; particulari evacuatione.

Quando materia fluens est venenata, nequaquam revellenda est, sed ab initio per partem ipsam recipientem vacuanda.

Sic in carbunculis, pustulis malignis, variolis & bubonibus pestilentibus aut venereis, non licet secare venam,

revulsione gratia, sed tantum simplicis evacuationis: si corpus sit valde plethoricum.

Revulsio, derivatio, & particularis evacuatio, simul & semel una & eadem evacuatione celebrari possunt.

Quamvis revulsio, derivatio, & particularis evacuatio contrariæ quodammodo videantur, quòd una ad longinqua fieri debeat, aliæ verò ad vicina, multæ tamen possunt institui vacationes, omnium participes: si nimirum media distantia inter propinquam & remotam eligatur. Ut in pleuritide, cum vena brachii secatur, quòd fluit, revellitur; quòd jam parti recipienti proximum est, derivatur; & quòd partis ipsius angustis meatibus impactum est, evacuat. Hæc autem evacuationes, simul & semel factas, utilissimas esse, colligitur ex Gal. præcepto, vulgo Medicorum incognito, quòd habetur 6. Epid. sect. 2. ubi docet, non esse insistendum toto fluxionis tempore revulsoriis, sed interponendum esse medium tempus vacationi humoris in parte contenti. Ita enim demum fluxio cessabit, si longè revellentibus evertatur confluentis materia, & proxima vacatione dolor, calorque partis tollantur, fluxionis causæ. Si ergo confluyente humore simul detur, unica sectione, modicè remota, revellere simul & vacuare, non est dubium, quin illa amplectenda sit; quòd Galenus in jecore inflammato, & alibi perpetuò sequitur; quemadmodum & in pleuritide vulgo fieri consuevit, ut antea ostensum est. Denique ex eodem Galeno 13. meth. cap. 10. Si solus fluxus curandus, secunda distantissima pars est; si sola partis plenitudo, vicinissima. Ex hoc conficitur, ubi duo scopi pariter junguntur, mediam quandam distantiam observare necessum esse.

Quando ex communi vena revulsio & derivatio simul & semel fiunt, illa adhibenda moderatio est, ne vacuatio sit exigua quæ agitando magis augeat fluxum, quàm extractione sedet. Dandaque opera est, ut eodem die, si natura patitur, sin minus, postero repetatur ejusdem venæ sectio.

Hoc præceptum utilissimum est, & maximi momenti in usu practico, quòd tamen multi cum ægrorum incommodo surda aure pertranseunt. Si enim primum parca manu sanguis mittatur, ille magis exagitatus, nec sufficienti quantitate eductus, vehementius in partem irruiat. Deinde, cum prima sectione non liceat exhaustire totum, quòd inflammato loco vitiosum continetur; sed tantum usque ad coloris mutationem, ex Hippocratis sententia; neque enim ampliorem virtus evacuationem ferre potest; superest, ut quòd prior transposuit, sequens innat; & cum inanitus locus affectus ex vicinis valis sanguinem sugat, eumque viat, nisi ab eo beneficio repetitæ vacationi brevi extrahatur, putreat necesse est, & rursus ingravescat malum.

Quantitas revulsione & derivationis fluxionis quantitati respondere debet, modo vires ferre queant.

Sic quando fluxio magna est, si revellenda sit, atque derivanda per venæ sectionem, ea copia mitti debet sanguis, ut universam fluxionis materiam educere possit, habita semper virium ratione, ut scilicet totam evacuationem ferre queant. Ubi notandum est insigne præceptum, quòd habetur apud Hippoc. 2. de victus ratione in acutis, text. 10. docens modum & terminum venæ sectionis, in inflammationibus, & præsertim in pleuritide, scilicet usque ad coloris mutationem. Illa autem coloris mutatio ab ipsa parte affecta sanguinem educi significat, quemadmodum docet Galen. in commentario hujus loci, his verbis: *Quidquid sanguinis in phlegmone continetur, id coloris abundantia, colore permutatur: reliquum autem in partibus omnibus simul manet. Eam ob causam sanguine, qui in totum spargitur corpus, pituitosiore existente, rubicundior sanè erit, qui in eo, quòd phlegmone obsidet, latere continetur. Quòd si sanguis in totum corpus diffusus, rubicundior extiterit; is procul dubio, qui ad phlegmonem est, adustus assatusque in nigrum converteretur. Coloris itaque mutatio sanguinis translationem ex parte affecta certò significat; sed unam eam semper, ut ibidem docet Galenus, non expectare oportet, ob virium imbecillitatem.*

Dum humor cum impetu fluit, majores venæ aperiendæ sunt, modo id loci natura & situs partium permittant.

Quia per majores venas prompta & subita fit revulsio, ac plerumque derivatio, quæ fluxionis celeritati obistere possit.

C A P U T III.

De Sanguinis missione.

Humorum vitium duplex est: in quantitate, & in qualitate. Illud vocatur Plethora; hoc cacochymia.

A plethora indicatur sanguinis missio, à cacochymia purgatio.

Hoc theoremate gravissima includitur controversia de indicationibus mittendi sanguinis, quæ auctorum ingenia variè torfit, & multis difficultatibus intricavit; A quibus ut nos breviter expediamus, proposita in superiori sectione principia sequemur, quibus indicantium & indicatorum natura rectè constituitur; & à coindicantibus ac correpugnantibus exactè distinguuntur.

Primum igitur supponendum est, nos hic sanguinis missionem usurpare, prout est species evacuationis, & remedium sanguinem evacuans. Quo posito dicimus, sanguinis missionem indicari à sola plethora, seu plenitudine quæ sanguinis redundantiam significat; propterea quod unum tantum ab uno indicetur; & indicatum debeat esse contrarium indicanti: at copię sanguinis directè opponitur illius imminutio; quod quidem agnovit Galenus 2. *de roboribus*, & alibi sanguinis missionem à multitudine sanguinis indicari docet. Cum verò 4. *method. c. 6.* plenitudini adjungit magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, & lib. *de venæ sectione*, tum multis aliis locis, tres jam dictas indicationes mittendi sanguinis simpliciter proponit, nempe magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, non propriè & strictè intelligendum est indicationis nomen, ut ex sequentibus demonstrabitur.

Primo, unum tantum ab uno indicatur, ut supra ostensum est, *capite 3. sect. 1.* Ergo sanguinis missio à tribus indicari nequit.

Secundo, vires & ætas, cum ad res naturales referuntur, numquam possunt verè indicare, sed tantum coindicant, ut supra demonstratum est, *cap. 4. sect. 1.*

Tertiò, Magnitudo morbi, servata lege contrarietatis, quæ debet intercedere inter indicans & indicatum, non potest indicare, nisi magnitudinem remedii. Atque, ita, cum purgatio æquè magnum remedium sit ac venæ sectio, æqualiter utraque à magno morbo indicabitur, non autem speciatim venæ sectio. Quod videns Galen. 4. *meth.* magnitudinem morbi nunc sanguinis missionem, nunc purgationem indicare scribit: quo ostenditur magnitudinem morbi non esse verum indicans venæ sectionis quia non est unum, neque perpetuum.

Quartò, ex eadem contrarietatis lege, cum sanguinis missio sit species evacuationis, inter morbum magnum & evacuationem vera contrarietas deberet intercedere. Quæ cum nulla omnino sit, unum ab alio non potest indicari. Neque est quod dicas esse contraria per accidens; nam vera indicantia debent indicare per se contrarium remedium.

Quintò, multi sunt morbi magni, quibus non convenit sanguinis missio, ut febris hectica, & quicunque ab inanitione fiunt; ergo magnitudo morbi non est vera indicatio venæ sectionis.

Dicimus igitur Galenum morbi magnitudinem proponere, quasi sanguinis missionem indicet, non quod propriè & revera id præstet, quod nonnulli recentiores summis viribus defendere conantur; sed quod sit signum, vehemens sanguinis vitium ostendens, quoties ab eo producit: & illud sanguinis vitium postulat venæ sectionem. Vires verò & ætas coindicant solummodò, latiori-que verbi acceptione indicare dicuntur, ut supra ostensum est, coindicantia simpliciter indicantia sæpè à Galeno nominari. Magnitudo morbi venæ sectionem indicat, quatenus est conditio sine qua non, juncta multitudini sanguinis. Nam ea, absente plethora, solvi potest aliis viis, puta inedia, exercitio, &c.

Plethora alia est ad vasa, alia ad vires.

Plethora ad vasa sit, vel omnibus humoribus aequaliter adunatis, & appellatur simpliciter plethora: vel solo sanguine copiosius redundante, & vocatur plethora sanguinea.

Quando alius humor à sanguine sua quantitate symmetriam excedit, & omnes alios exuperat ipsis etiam adhuc adunatis, illius humoris appellatur plenitudo.

Cum denique unus tantum humor excedit, reliquis in equilibrio positus vocatur cacochymia.

Cacochymia est vitium in qualitate, quemadmodum plethora in quantitate: quia sanguis absque vitio qualitatis potest augeri, alii verò humores nequaquam.

River. Opera Medica.

Plethora ad vires ea est, quæ licet vasa præter modum non repleat, corporis tamen facultates premit, & præcipuè naturales: ita ut cum ab illis regi nequeat, in corruptelam degeneret.

Rursus plethora alia levis est, alia gravior, alia præsens, alia futura, alia communis, alia propria.

Confert etiam sanguinis missio ad revulsionem, derivationem, & totius corporis refrigerium, non quidem per se, sed tantum per accidens.

Sanguinis missio per se multitudinem humorum, qui continentur in venis, educit: per accidens verò revellit & derivat humores ad aliquam partem confluentes. Totum verò corpus refrigerat etiam per accidens, videlicet humoris calidi portionem educendo, & illi qui relinquitur liberam transpirationem conciliando.

Ex prædictis theorematibus facile defumi possunt solutiones omnium argumentorum, quæ à multis afferri solent, ut probent sanguinis missionem non indicari à plethora: nam iis, qui ex alto ceciderunt, licet nulla adsit manifesta plethora, secatur vena, quia est plethora ad vires: illæ enim ex casu debilitatæ, non possunt regere humores, quia antea sub regimine naturæ ritè coercerantur, dum sanitas erat integra. Deinde sit illa sanguinis missio ad revulsionem humorum, qui fluere incipiebant ad partes contusas. Sic in immodico sanguinis fluxu venæ sectio celebratur, non quatenus est evacuatio, sed quatenus est remedium revellens. Sic in febribus putridis & quandoque etiam malignis secatur vena ad corporis refrigerium, aut quia adest plethora ad vires. Levata enim natura portione oneris, quo premebatur, quod reliquum est facilius sustinet, minoreque negotio domat atque conficit. Denique plethora levis, quæ solo exercitio & frictionibus curari potest, non indiget venæ sectione; sed tantum ea, quæ gravior est, & morbum magnum producit, aut brevi productura est.

Interea quæ venæ sectionem coindicant, vires primum locum occupant: quæ si valide sunt, & robustæ eam permittunt, si verò debiles ac languidæ, eandem prohibent.

Vires sub triplici facultatum numero continentur, præcipuè tamen in facultate vitali virium robur constituitur. Si enim illa ex pulsu magno & æquali, necnon respiratione libera, constans & robusta comperiatur, sanguinis missionem permittit. Si verò ex contrario pulsus & respirationis habitus imbecilla appareat, venæ sectionem dehortatur; etsi causa morbifica, vel morbus hoc remedii genus expostulet, aut certè parca manu, & per dilucida intervalla sanguis educendus est. Hic enim diligenter vires languidæ ab oppressis distinguendæ sunt. Opprimuntur à causis internis, ut obstructione, & humorum copia, & tunc vacuatione recreantur. Exsolvuntur & dissipantur à causis evidentibus, ut aeris fervore, & maligna corruptione, labore, vigiliis, inedia, vacuatione quavis immodica, doloris atrocitate, morbi violentia & diuturnitate, aliisque hujusmodi: tunc verò refectioni potius, quam evacuationi danda est opera. In languidis & oppressis viribus pulsus ferè similis est; sed hoc discrimen afferri potest, quod oppressis morbi initio exilis pulsus & sepultus percipitur: languentibus autem & dejectis in incremento & vigore, cum quibus causæ commemoratæ concurrunt.

Coindicat etiam sanguinis missionem ætas florens, quæ inter pueritiam & extremam senectutem media est. At pueritia & ultima senectus eandem prohibent; aut certe non nisi maxima urgente necessitate, & summa cum cautione celebrandam esse suadent.

Ætas non coindicat aut correpugnat, nisi ratione virium, quæ in puero & sene sunt tam debiles, ut vix ferre queant venæ sectionem. Pueri enim corpus habent molle, tenerum & patens, quod spontè sua assiduo digeritur ac diffluit: senes verò spiritu & caloris inopia laborare solent. Idèd Hippoc. 4. *de victus ratione in morbis acutis*, ætatem florentem cum magnitudine morbi & virium robore, ad sanguinis missionem requiri præcipit. Quem secutus Galenus 11. *meth. c. 14.* & lib. *de curandi ratione per venæ sectionem*, ante annum 14. & post septuagesimum venam secare vetat. Quod de pleniori illa veteribusque consueta vacuatione audiendum est: nam moderatam, quæ viribus & plenitudini aut par, aut inferior sit, omnis ferè ætas ferre potest, si vegeta & robusta sit. Ætas siquidem non tam annorum numero, quam habitus & virium robore metienda est. Quod eleganter Celsus confirmavit lib. 2. *cap. 10.* Antiqui, inquit, primam, ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant: persuase-

tantque sibi, in alierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debet. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus generatur, sed quæ vires sint: ideo firmus puer, & robustus senex, & gravis mulier valens tuto curantur. Sic Rhasis in ætate decrepita, quæ gravi urgenteque pleuritide laborabat, sanguinem misit. Sic Avenzoar filio suo trimo se utiliter venam secuisse commemorat. Et nos plerumque experimur pueros quarto aut quinto ætatis anno (in Gallia) à gravissimis morbis venæ sectione liberari.

Quantitas venæ sectionis à magnitudine vitii à sanguine dependentis indicatur. Atque ita magnus morbus copiosam indicat sanguinis missionem, mediocris moderatam, parvus denique exiguum aut nullam.

Quantitatem vero coindicant vires egrotantis, quæ si valide fuerint, quantum morbus desiderat, fidenter vacuandum.

Minus validis, parcius prostratis, nihil prorsus educendum.

In magno sanguinis vitio, viribus constantibus antiqui sanguinem mittebant usque ad lipothymiam, seu animi deliquium, quo non intelligendum est illud, quod nonnullis, venæ sectionem expavescentibus, aut alia de causa, citra insignem evacuationem accidit, sed illud, quod ratione evacuationis contingit. Talem adhibebant sanguinis missionem in magnis inflammationibus, febribus synochis vel ardentissimis & doloribus vehementissimis, affertque Gal. se experientia comperiisse, si in ardentissimis febribus usque ad animi deliquium sanguis mittatur statim corporis habitum refrigerari, & febrem extinguere, plurimosque alvo soluta, & sudoribus erumpentibus, planè sanitati restitui. Hæc tamen usque ad lipothymiam vacuatio nostris temporibus rarissime usurpatur, & apud vulgus temeritatis maximè suspecta esse consuevit. Satiùs igitur est infra subsistere, & sanguinis quantitatem, quæ una vice lipothymiam induceret, duabus potius, aut tribus vicibus educere, absque ullo lipothymiae metu, & minori virium jactura.

Coindicant etiam quantitatem mittendi sanguinis causa interna & externa.

Interna sunt corporis temperamentum, habitus, ætas.

Temperamentum calidum, & humidum copiosorem patitur venæ sectionem, quam frigidum & siccum.

Habitus corporis extenuatus, mollis, & rarus, magnam ferre nequit sanguinis evacuationem: contra verò carnosus, firmus atque densus.

Habitus præpinguis & obesus difficile sustinet venæ sectionem.

Quavis huiusmodi habitus minimè resolvable sit, quia tamen angustas & exiles habet venas, quas exinapitas pinguedo facile stringit, ut inde metus sit, ne nativum calorem extinguat, ideo difficile ferre potest venæ sectionem.

Juvenilis ætas largiorem patitur venæ sectionem, quam puerilis aut senilis.

Causa externa sunt regio, anni tempus, cælestis status, vacuatio suppressa, vel immodicè procedens, consuetudo vitæ, vel generis vite, vel vacationis.

In regione calida & sicca sanguis minori copia educendus est.

Quia talis regio multum innati calidi, sanguinis, & spirituum absument; hinc vires comminuuntur, & minor sanguinis quantitas relinquitur in venis.

Regio frigida & humida satis largam patitur venæ sectionem, minus verò, quæ est frigidissima: at temperata largissimam profusionem tolerat.

Frigida & humida aeris temperies innatum calidum humoresque intus coerces, horumque minimum dissolvit. In extremè frigida sanguis, veluti frigore congelatus, vacationi vix cedit: tum partes internæ, si à suo calore destitutæ mancant, ambientis frigoris injuria, extinctionis periculum subibunt.

In anni temporibus ver sanguinem largius profundi permittit: post autumnus, deinde hyems omnium verò minime ætas.

In cæli statu calidissimo & frigidissimo parçè sanguis mittendus est, in temperato, copiosius.

Consuetudo aliqua vacuatio suppressa largiorem patitur sanguinis missionem.

Vacuatio spontanea, materia morbi nihil detrahens, venæ sectionem non excludit, modo illa vires valde attri-

te non fuerint. Harum tamen ratione sanguinis parcius mittendus est, & sistenda vacuatio, si magis vires offensa est.

Spontanea vacuatio, quæ materiam morificam educit, si jam egrotum leves, possitque, quantum requiris, vacuare, prorsus est naturæ commitenda. Sin minus id possit, tantum ipse detrahes, quoad conjunctim perficiatur, quod postulas.

Qui frugaliter, sive ex consuetudine, sive ex morbi impedimento victitant, parcius vacuandi, quam qui liberalius pleniusque vivunt.

Qui venæ sectioni sunt assueti, alacrius ac levius eam perferunt, quam non assueti.

In quibus morbis convenit venæ sectio, iis ab initio est celebranda.

Tempus sanguinis mittendi definitur à præsentia eorum indicantium, quæ tale remedium postulant. In principio enim morbi illa indicantia maximè concurrunt, tum ratione sui, tum ratione vitium, quæ tunc temporis validiores sunt: tum quia in progressu morbi natura, coctioni & pugna cum morbo intenta, ab opere non est avocanda.

Si morbi principium fuerit prætermisum, aut in eo sufficiens sanguinis quantitas detracta non sit, aliis etiam temporibus educendus est, si plenitudinis atque cruditatis signa perseverent, & vires ferre queant, aliaque coindicantia concurrant, aut saltem non prohibebunt.

Ex iis quæ venæ sectionem prohibere solent in principio morbi, aliisque temporibus, non infima est cruditas ventriculi aut cibi incocti in primis viis.

Hoc præceptum proponitur à Galeno 9. meth. cap. 5. ideo semper, nisi sanguinis vitium sit vehementissimum, differenda est venæ sectio, donec humores ii concoquantur, ne ad hepar attracti obstructions pariant, & plus damni inferant, quam ex venæ sectione possit sperari commodi.

In iis morbis, quorum certa est vel remissio, vel intermissio, venæ sectio in remissione, aut intermissione celebranda est.

In febrium accessibus & exacerbationibus maximus est naturæ cum morbo conflictus, in quo nihil movendum est, neque vires ad pugnam necessariae, venæ sectione imminuendæ sunt, quod eleganter à Celso proditum est, cap. 10. l. 2. his verbis: Si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem minuere, hominem jugulare est.

Quando affectus vehementer urget, quacunque hora sanguis mittendus est, in iis verò, qui dant inducias horæ sanguis mittendo aptior est matutina, maximè secunda vel tertia ab exortu solis.

Tum enim cibus hesternus probè coctus est, & vires plerumque magis vigent, nec non matutinis horis sanguis magis dominatur, & ipso diei lumine quodammodo tenuior, & ad fluendum aptior efficitur.

CAPUT IV.

De Purgatione.

Purgatio est humorum qualitate peccantium evacuatio.

Hæc definitio proponitur à Galeno comm. in 2. Aph. sect. 1. quæ ut rectè intelligatur, sciendum est, per qualitatis vitium non audiendam esse meram intemperiem, quia illi sola alteratio deberetur, sed potius cacochymiam, seu humorum nutritioni ineptorum redundantiæ. Hujus generis sunt humores omnes excrementitii, qui in venis cum sanguine permixti, vel extra venas continentur. Illi autem duorum sunt generum, ut ex Physiologia constat. Alii scilicet naturales, alii præternaturales. Naturales sunt, qui ex naturæ instituto generantur, ut pituita dulcis, bilis, melancholia, & serum. Hi si debita proportionem ac quantitate generentur, vacatione non indigent: si verò majori quantitate abundant, cacochymiam constituunt, & purgatione educendi sunt. Humores verò excrementitii præternaturales sunt, qui præter naturæ leges producuntur, ut bilis vitellina, porracea, æruginosa, glastæa, & atra, nec non pituita acida & salsa, & serum ipsum acidum vel salsum factum: quod humorum vitium cum nullo modo esse debeat in corpore, sed minima quantitas cacochymiam constituat, purgationem indicet, si diæta, exercitio, aut levioribus remediis auferri nequiverit.

Unicuique autè humoris peccatis speciei propria medicamentum pur-

purgantis species respondere debet. Atque ita pituita phlegmagozum; bili, cholagozum; melancholia, melanagozum; sero, hydragogum; mixtis humoribus mixtum medicamentum adhibendum est.

Purgationem verò coindicant agrotantis vires, temperamentum, habitus, ætas, sexus, naturæ consuetudo, & aeris status.

In omni purgatione agrotantis vires validas, saltem mediocres esse necesse est.

Purgatione vires aliquatenus infringuntur; ideo si valde labefactatæ fuerint, non est tenenda purgatio, ne ab ea planè deiciantur.

Corpora calida & sicca, tum frigida, sive humidiora sint, sive sicciora, difficilius purgationem ferunt: calida verò & humida facilius.

Qui calidiori & sicciori temperamento præditi sunt, ex purgatione faciliè possunt incallescere, areferi, exsiccari nec non in convulsiones incidere, si purgatio nimia extiterit. Frigidi & humidi tum frigidi & sicci, calorem habent languentem, & spiritus exiguos, qui faciliè à purgatione dissipantur. Calidi verò & humidi calidiora habent naturæ principia, quæ purgationis impetum eludunt.

Habitus gracilis, tenuis, & laxis faciliè exsolvitur; carnosus verò & bene compactus commodè purgationem tolerat, pinguis non aque benè.

Pingues à carnosis sedulo sunt distinguendi: licet enim utrique ferre possint purgationem; tamen multò minùs pingues, quia frigidiores sunt, spiritus habent pauciores, & vasa angustiora.

Pueri & senes benigniora tantùm ferre possunt medicamenta: in ætate media constituti vehementiora.

Gravida mulieres quarto, quinto, & sexto mense, magna urgente necessitate, & summa cum cautione purgandæ sunt.

Hæc sententia desumpta est ab Hippoc. Aph. 1. sect. 4. & illi ratio evidens suffragatur. Cum enim natura à purgante medicamento irritata, humores excrementitios, & ipsum pharmacum expellere nitatur; uterum concutit, & fœtum simul expellit, nisi fortiter adhæreat. Si tamen prægnans morbo affligatur, qui purgationem maximè desideret, illa nihilominus tentanda est, sed blandis atque benignioribus medicamentis quæ corpus parum concutiant: & illis insuper mensibus fidentiùs incunda quibus fœtus utero fortiùs alligatus est, quod quarto, quinto, & sexto mense contingit. Similis enim est, ut docet eleganter Galenus, in comm. prædicti Aphorismi fœtus cum utero, ac fructuum cum arboribus adhæsiō. Fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & idè faciliè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit: postea verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem: sicuti rursus cum perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo conceptus, in principio suæ formationis, & quando jam perfecti sunt, ex leviori commotione faciliè disrumpuntur, tempore verò intermedio firmiorem habent coalitum.

Agrotantis natura particularis diligenter observanda est: quidam enim à minoribus medicamentis facillimè & copiosissimè purgantur, alii verò fortioribus vix commoventur.

Qui purgationibus assueti sunt, facilius eas tolerant; in iis verò, qui nunquam, aut rarissimè purgati sunt, cautius procedendum.

In calidiori aut frigidiori aere purgationes difficiliore: in temperato, faciliores.

Calidior aer vires debilitat, & morbos calidos gignit: ideo purgantia, quæ vires magis debilitant, & corpus calefaciunt, non adeò faciliè admittit. Unde Hippocrates Aphor. 5. sect. 3. In cane, & ante canem, purgationes difficiles.

Frigus humores condensat, & meatus constipat, atque ita corpus minus fluxile reddit, unde laboriosè succedunt purgationes. Rectè igitur Hipp. Aph. 27. sect. 6. purgationes verno tempore magis convenire, quàm reliquis temporibus, asseruit.

Purgationis quantitatem humoris peccantis quantitas ostendit. Universus enim expurgandus est, ut corpus à morbo vindicetur.

Si noxius humor totus non auferatur, vel non curatur morbus vel si curatus appareat, recidivæ obnoxius est: unde Hipp. Aph. 10. sect. 2. Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consueverunt. Si tamen exigua humoris

River. Opera Medica.

illius portio derelicta est, exquisita vivendi ratione, & naturæ calorisque vi domari ac vinci poterit.

Pauca cacoehymia universè detrahi potest, constantibus viribus, præsertim si concocta sit, aut tenuis. Imbecillis autem viribus non modò multa, sed & pauca cacoehymia partitè eximenda est.

Huic theoremati suffragatur Hipp. Aphor. 36. sect. 2. Qui pravo utuntur cibo, medicamenta purgantia assumentes, statim debilitantur. Et ratio est, quia multis viriosis corruptisque scatent humoribus, & paucò fruuntur bono succo, unde vires debiles à fortiori medicamento deiciuntur; tum sentina illa pravorum humorum, purgantibus mota, putres, tetros, ac perniciosos humores ad cor & ventriculum emittit, unde lipothymia, vertigines, & alia accidere possunt. Non tamen hi humores in corpore relinquendi sunt, sed sensim & per intervalla, ac per epichrasim sine magna agitatione evacuandi.

Tempus morbi, purgationi aptissimum, est morbi status aut declinatio, in quibus humores concocti sunt, & ad evacuationem preparati.

Fundatur hoc theorema Aphor. Hip. 22. sect. 1. Concocta medicari oportet, non cruda. At in sola morbi declinatione, aut saltem in fine status, integrè humores concocti sunt. Hac tamen restrictione limitandum est hoc theorema, videlicet si natura per se evacuationem non aggrediatur; quando enim humores criticè vacuantur, purgatio nulla instituenda est, nisi crisis fuerit imperfecta: tum enim reliquæ materiæ morbificæ medicamentis educandæ sunt, ne recidivam pariant.

In principiis etiam morborum purgationes convenire possunt, si nempe materia turgeat.

Turgere dicuntur humores, quod ὀρῶν Græci nominant, quando cum impetu in corpore agitantur, partesque laceant & vellicant. Hæc autem turgentia humoribus biliosis propriè competit, qui calidi sunt, tenues, atque mordaces, morbos acutos gignere aptissimi. Crassi verò humores atque frigidi, ex quibus morbi diurni generantur, orgasmi capaces minimè esse solent. Si itaque tales humores turgeant, eos non expectata coctione purgare licet. Metus enim est, ne vires ex illa materiæ agitatione deiciantur, vel humores, impetu illo concitati, in partem aliquam principem ruant. Tum verò satis faciliè purgantur illi humores, licet concocti non sint, quia tenues & mobiles, & ipsa natura ab iis stimulata & lacecita, purganti medicamento auxiliatrices manus porrigit, ut ita ex hac turgentium humorum ante coctionem purgatione plus utilitatis, quàm damni æger percipiat. Unde Hippoc. Aph. 10. sect. 4. Medicandum in valde acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in talibus, malum est. Hoc tamen summa cautione, & cum diligenti præmeditatione exequendum est, ut plurimum enim materia non turget, ut est Aphor. 22. sect. 1. & docuit idem Hipp. Aph. 24. sect. 1. In acutis morbis raro, & in principio medicamentis purgantibus utendum; & hoc cum præmeditatione faciendum. Purgantia enim caliditate sua & acrimonia morbos acutos augent: & acuti morbi sæpius critica evacuatione, quàm purgatione solvi solent. Illæ autem crises haud temerè turbandæ sunt: quin potiùs, si aliqua earum spes, à purgatione abstinendum, viæque potiùs ad illam evacuationem præparandæ. Considerandæ etiam vires & reliquæ coindicantia: tum etiam corpus ipsum, an scilicet vias habeat patentes, & ab obstructionibus liberæ, & æger multitudine crassorum humorum atque cruditarum non scateat; tum verò, num inflammatione aliqua interna confluetur, quæ purgatione ingravesceret.

Humores ad partes nobiliores, aut ad eas quæ nobiles in consensum trahere possunt, fluentes, aut quamprimum fluxuri, in morbi principio purgatione educendi sunt.

Sic in magnis vulneribus, ulceribus, inflammationibus, aliisque tumoribus, capitis doloribus, aliisque aliarum partium affectibus, si pravorum humorum copia in corpore luxuriat, non est dubium; quin purgatio conveniat: si nihil aliud eam prohibeat, ut materia, quæ affectum augere posset, minuatur, & à parte affecta evocetur. Quod quidem & in praxi ordinaria usurpatur, & à Galen. sancitum est libr. de curandi ratione per venæ sect. cap. 8. In iis (inquit) quibus pars quedam graviter icta est, aut utcumque aliter incipientem habet phlegmonem, eam si magnam fore suspicamur, curationem ab evacuatione incipimus, aut purgatorio medicamento exhibito, aut vena incisa prout nimirum alterum altero magis convenire judicamus.

Quando humores copia luxuriant, & ideo commodè coqui nequeunt, eorumdem portio catharsi detrahenda est, ut natura portione liberata, quod reliquum est, facilius expellat.

Quia huiusmodi purgatio materiam morificam immittit, dempta aliqua illius portione; ideo *minorativa* vulgò nominatur, quæ nostris temporibus in omnibus ferè morbis usurpari solet.

Neque pericula, quæ huiusmodi purgationes minores, in morborum principiis institutas; averfantes in medium afferre solent, admodum reformidanda sunt. Metuant enim, ne commota saltem, & non evacuata materia, ob multitudinem æger in grave aliquod discrimen conjiciatur, & humores mali cum bonis magis commisceantur.

Quæ pericula evitare facillimum est, si benigniora medicamenta, ut vulgò fieri solet, usurpentur, quæ sine ulla, aut saltem minima humorum commotione, primam regionem expurgant, & eam materiæ morificæ portionem educunt, quæ evacuationi magis disposita est.

Quod si fortè Hippocratis & Galeni temporibus minùs usitata, erant huiusmodi purgationes in morborum principiis usurpatæ; ideo factum esse certissimum est, quod illis temporibus vehementia tantum, acria, & maligna medicamenta propinari consueverant. Neque mitiora illa atque benigniora, nostris temporibus familiarissima, illis nota erant, quæ sine ulla fere molestia usurpari possunt. Idè Celsus præsentè febre pharmacum semper abdicat, quia sua ignea caliditate & acredine, sui temporis pharmacæ febrilem calorem intendebant. Et obeandem rationem Hippocrat. vigente æstate huiusmodi medicamenta exhorrebat, ut *Aph. 5. lib. 4. sub cane & antecanem, purgationes difficiles*; quia exusti tunc temporis humores illam purgantium acrimoniam ferre nequeunt. Eadem omnino ratione nos hoc seculo medicamenta illa, quæ vulgò *diagrydiata* nominantur, temporibus illis calidioribus, & in corporibus febre affectis averfamur; sed mitiora alia quæ parùm calida & ferè temperata, imò verò nonnulla eorum refrigerantia sunt, & in febribus continuis, & in earum principiis, & æstatis tempore, ipsis etiam diebus canicularibus tutò, & feliciter usurpamus, ut sunt *Manna, Cassia, Tamarind. &c.*

Certum tamen est, antiquos in morborum principiis purgationi indulgisse, præsertim in morbis febre vacantibus, & in quibus non aderat humorum cruditas ex putredine oriunda; quemadmodum Galenus 4. de victus ratione in morbis acutis, interdum prima, interdum secunda, interdum quarta, & quandoque quinta die pharmacum se exhibuisse tradit, tum etiam *lib. de compos. medic. secundum loca*, nulla præcedente coctione, aliave præparatione, utramque bilem & pituitam purgat in alopecia, & paulò post in multis capitis morbis idem facit. Denique 13. *methodi*, refert multos, quibus inflammatio in oculis coeperat, sola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos.

In morbis, qui exacerbationes habent vel paroxysmos, tutius est, remissionis aut intermissionis die, purgans medicamentum exhibere.

Quando enim morbus minùs fatigat, vires robustiores sunt, & morbi impetum facilius ferre possunt. Certum tamen est, in exacerbatione, vel accessione promptiorem fieri evacuationem, quia tunc temporis humores sunt in motu, & veluti turgentes, sicque facilius educi possunt. Idè Empirici non rarò febres intermittentes curare solent, exhibito medicamento, quod per vomitum vel secessum, utramque regionem evacuat. Quia tamen hoc modo natura valdè conflictatur, idè prudens Medicus rarò & non nisi summa cum cautione huiusmodi curationes experietur.

Purgationi libera & electiva dies temperata, Austrina potius, quàm Aquilonia, & benevola syderum commixtione salutaris.

Austrina tempestate corpora laxiora sunt, & humores fluidiores; unde meliùs purgatio succedit. At syderum influxus esse advertendos in purgatione instituenda, docent Astrologi, eorumque de hac re præcepta in unum caput collecta, videnda sunt apud Joann. Ant. Maginum, *lib. de legitimo Astrologia in Medicina usu*, cap. 26. In primis autem observandum est, ne in conjunctione & oppositione Lunæ cum Sole catharsis instituatur: quamvis enim cum aliis Astrologorum dogmatis etiam hoc præceptum à non paucis derideatur; observatum tamen persæ-

pe est, illis temporibus purgationem non ita feliciter procedere: idcirco satius est in purgatione electiva eos aspectus evitare.

Locus, per quem debet fieri purgatio, duplex est: scilicet per vomitum, & per secessum.

Et indicatur à loco humoris, & natura ejusdem.

Humores in ventriculo residentes per vomitum commodè expurgantur; tum etiam non rarò ii, qui in liene, cavis hepatis, & pancreate continentur. Illi vero, qui in partibus inferioribus, aut à ventriculo remotis continentur, per alvum faciliùs educuntur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, præcipuè competit humori in ventriculo contento. Certum tamen est, partes ventriculo vicinas: ut lienem, cava hepatis, & pancreas, per vomitum aliquando utiliter expurgari; ita ut interdum contumacissimi humores morbos diuturnos committentes ex iis locis utiliter per hanc viam evacuati fuerint, qui aliis remediis eradicari nequiverant.

Humores tennes, calidi, & biliosi, per vomitum, crassi verò, pituitosi, & melancholici, per alvum faciliùs educuntur.

Biliosi sunt *avaῖρροι* quia leviores; pituitosi & melancholici *καταῖρροι*, quia graviores.

Locum vero, per quem debet fieri purgatio, coindicant tempus anni, agrotantis habitus; natura, & consuetudo.

Æstate commodius per superiora purgatio instituitur: hyeme verò per inferiora.

Hoc præceptum habetur apud Hippocratem, *Aphor. 4. sect. 4.* & ratio illius est, quia æstate bilis flava, calidique humores abundant, qui faciliùs sursum feruntur: hyeme verò contrarium accidit. Neque huic sententiæ obstat, quod habetur apud eundem Hippocratem, *lib. de salubri diata*, sex hybernis mensibus vomendum esse: id enim à Galeno in commentario explicatur, tantum intelligendum esse de pituita, quæ in ventriculo colligitur: ea enim per vomitum expurganda est, reliquum verò corpus per secessum.

Qui habitu sunt gracili, per superiora faciliùs expurgantur, crassi verò carnosi, per inferiora.

Desumitur hoc theorema ex *Aph. 6. & 7. sect. 4.* illiusque ratio ex eo desumitur, quod graciles bile magis abundant; carnosi verò pituita. Adde quod hi, propter omenti & musculorum abdominis pondus, non nisi laboriosè, cum violentia, ac vasis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere possunt.

Quorum natura ad vomitum prona atque facilis est, illis tuto vomitus excitari potest, qui verò difficulter vomunt, à vomitu arcendi sunt.

Difficulter vomentes non nisi vehementissimis medicamentis ad vomitum excitari possunt: unde metus est, ne exagitatione alicujus venæ in pectore ruptio contingat.

Qui vomitionibus assueti sunt, faciliùs per vomitum expurgantur; qui verò non assueti, difficilius.

Vomendi consuetudo antiquis erat usitatissima, qua de causa vehementiora vomitoria ferebant. Nostris autem temporibus vomendi illa ratio ferè obsolevit: idè etiam in ciendo vomitu cautiùs agendum & diligenter advertendum, quando utiliter moveri possit, quando verò adhibenda per alvum purgatio: quæ certè plerumque commodior est. Natura enim ipsa viam hanc, per intestina scilicet, ad excrementorum ejectionem paravit, eaque idcirco ignobiliora fecit. Imò etiam brevior & rectior à corpore universo ad intestina via est, quàm ad ventriculum: plures enim & potentiores venæ ad intestina, quàm ad ventriculum feruntur.

C A P U T V.

De humorum præparatione & concoctione.

Humores noxii antequam expurgentur, preparandi & concoquendi sunt.

Præparatio humorum fit ab arte, coctio vero à natura.

Est autem concoctio mutatio substantiæ in meliorem statum, quæ caloris vi perficitur.

IN hoc concoctio ab alteratione differt, quod in alteratione solæ qualitates mutantur; in concoctione verò ipsa etiam substantia.

Eaque duplex est: una quæ vocatur pepsis, altera verò pepasmus.

Pepsis est illa vera & propria concoctio, qua alim entum in corporis nostri substantiam commutatur.

Pepasmus verò est, quando vitiosus ac putridus humor, qui in corporis substantiam facessere non potest, in aliud melius

& nature convenientius, ut in pus, aut quidpiam puri finitimum deducitur.

Tumores à sanguine oriundi in verum pus commutantur, quemadmodum & sanies, quæ in ulceribus generatur. At humores putrescentes, qui in venis continentur, non quidem in verum pus, sed in quippiam aliud puri finitimum convertuntur, quemadmodum illius idea in urina hypostasi apparere solet.

Humorum vero preparatio, quæ fit ab arte, vel ipsos humores respicit, vel vias, per quas illi humores expurgandi sunt.

Humores calidiores refrigerandi, frigidiore calefaciendi, crassiores incidendi & attenuandi: lenti ac glutinosi detergendi; tenuiores incrassandi sunt.

Quamvis multi existiment, contra Avicennam, humores quo tenuiores sunt, eò facilius expurgari, neque unquam esse incrassandos; attamen rationi magis consonum est, moderatam crassitiem iis magis competere. Ut enim palea vento agitata huc illuc impellitur, ait Avicenna, sic humor biliosus interdum, præ tenuitate sua hinc inde agitato, non tam facile trahitur à medicamento, vel à natura expellitur, quàm ubi mediocritatem substantiæ per leviter incrassantia fuerit adeptus.

Via per quas humores expurgandi sunt, libera & patentes reddantur; atque ventriculus humorum copia minime sit nauseabundus; ne haustum pharmacum magnopere aversetur ac revomat, intestina etiam satis vacua sint, & cursui humorum non obsistant, tum venarum atque viscerum obstructions referentur.

Qualibet preparatio, quæ artis & remediorum opera perficitur, non solum ad juvandas purgationes, sed etiam coctiones humoris morbosici promovendas usurpatur.

Quia huiusmodi remediis præparantibus subactus humor morbosus, facilius à calore nostro vincitur, & ad pepasum perducitur: idè hæc medicamenta præparantia, à Medicis concoquentia, quamvis improprie, nominantur, quia ad juvandum concoctionem & humorum morbosicorum mutationem conferunt.

CAPUT VI.

De evacuatione per urinas.

Per urinas evacuari solent humores serosi, biliosi, & pituita tenuior ab universo corpore.

Licet in operibus naturæ ordinariis humor tantum laquosus vacuetur, qui ex potu superesse solet; tum etiam commodius per eas vias gibba hepatis pars, renes, vesica, & vasa his inservientia purgentur, quàm reliquæ corporis partes: interdum tamen & totum corpus per eas vias humores quoslibet tenuiores evacuat, ut videre est in crisiibus, quæ per urinas frequenter & utiliter contingunt: idè etiam Medicus huiusmodi evacuationes aptis remediis promovebit.

In iis præcipue morbis evacuatio per urinas molienda est, quorum materia sensim & paulatim evacuanda est.

Diuretica enim medicamenta non nisi sensim & paulatim corpus evacuant: idè in illis morbis parum profunt, qui subita evacuatione indigent.

Quando per urinas instituitur vacuatio, cavendum est, ne humor educendus multus atque copiosus sit; periculum enim est, ne dum ad vias angustas impellitur, eas copia obstruat, sibi quæ & aliis exitum præcludat.

Idè Medici ante usum diureticum, purgatione per alvum instituta, bonam humoris peccantis quantitatem educunt, ac illius postmodum reliquias per urinas evacuant.

Si renes, vesica, & huic evacuationi destinata vasa exulcerata, vel inflammata sint, aut simili vitio laborent, urina provocatio suscipienda non est.

Quia minimè consentaneum est, humores ad partem affectam & debilem deducere.

CAPUT VII.

De evacuatione per sudores.

Per sudores expurgari possunt quicunque humores tenues, aut tenuitatis capaces in habitu corporis & venis continentur, aut ad eas partes deduci possunt.

IN hac evacuatione contraria videtur esse naturæ & Medici operatio: natura enim morbos tantum acutos per sudores criticè resolvit; at Medicus chronicorum tantum curationem per hoc evacuationis genus tentare consuevit. Ratio huius rei est, quia non possunt sudores arte procurari, quin corpus universum impensè calefiat: quod

River. Opera Medica.

in morbis acutis esset periculosissimum. Illud tamen in morbis longis & frigidis utilissimum esse solet, quando quidem hac ratione humores pituitosi, partibus pertinaciter infixi, attenuantur, & paulatim educuntur.

Evacuationem illam, quæ per sudores perficitur, dissuadere solent vires languide, temperamentum calidum & biliosum, & materia multitudo.

Sudorificorum usu cutis spiracula referantur, & multa fit spirituum calorisque nativi deperditio, unde vires maxime atteruntur. Per eadem sudorifica corpus vehementer incalescit, unde metus est, ne calidior temperies in febrem, aut marcorem conjiciatur. Denique si materia sit multa, dum tota simul commovetur & potenter attenuatur, metus est, ne in partem aliquam principem irruat, aut poros ipsius habitu ocludat; unde putredines, tumores, & alia vitia contingunt. Idè consultissimum est, ante sudorum provocationem universali purgatione materiam morbosicam imminuere.

THERAPEUTICES

PARTIS PRIMÆ

SECTIO TERTIA.

De indicationibus à morbo.

CAPUT PRIMUM.

De indicantibus à morbo simili.

Omnis intemperies alteratione per contraria corrigenda est.

Sic calida intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida calefaciens; humida exsiccans; sicca humectans. Sic etiam in compositis intemperiebus calida humida medicamentum postulat frigidum & siccum; calida sicca frigidum & humidum, frigida & humida calidum & siccum; frigida & sicca calidum & humidum.

Intensior intemperies & à naturali statu valde recedens, intensioribus indiget contrariis; remissior vero & à statu naturali minus recedens, remissioribus.

In corrigenda qualibet intemperie, partis affecta ratio maxima habenda est, ut illi appropriata & specifica, seu peculiarem quandam cum ea affinitatem, & naturæ convenientiam habentia remedia prescribantur.

Sic quando cerebrum calefaciendum, non ipsi qualibet calefacientia, indiscriminatim adhibenda sunt, sed ea, quæ Cephalica dicuntur. Sic thoraci thoracica; cordi cardiaca; ventriculo stomachica; hepati hepatica; lieni splenica; utero hysterica, & quælibet parti appropriata medicamenta adhibenda sunt, iis qualitatibus primis donata, quas dictarum partium intemperies requirit.

CAPUT II.

De indicationibus à morbo organico.

Morbi organici plures sunt species: nimirum in conformatione, magnitudine, numero, & situ, quorum indicationes, sigillatim proponende sunt.

Morbi conformationis versantur in figura, meatu & cavitate, asperitate & levitate.

Figura vitiosa vel ab utero contracta est, vel à partu genita. Quæ ab utero contracta est, tanquam incurabilis omittenda. Quæ post partum genita est, si diuturna facta sit, difficillime curatur; recentior multo facilius.

Si figura vitium ex humorum affluxu producat, aut aliqua alia causa, vel interna vel externa; illarum causarum sublatione protinus emendabitur.

Sic depravata figura, quæ in hydrope, tumoribus, præter naturam, elephantorum facie, & similibus apparet, humorum eos affectus committentium revulsione, derivatione, & evacuatione restituenda.

Si figura vitium absque humoris affluxu contingat, ut iis sit, qui obtorta habent crura, vel dorsi spinam convexam, aut costas nimis elevatas: in pueris quidem correctio tentanda est contractione longa & frequenti manuum in oppositam partem; postea decubitu & deligatione convenienti, cum fasciis, clisillis, & chartulis: In adultioribus vero emollientibus medicamentis pars prius demulcenda est deinde in loco debito continenda prædictis instrumentis. Quod si ex fractura, & malè genito callo, ob indebitam membri collocationem vitium figura acciderit; denuo callus frangendus est, ut deinceps commodius regignatur, modo illud sine periculo fieri possit, nimirum in corpore robusto, bonè habito, & temperato.

Morbi meatus & cavitatis, sunt dilatatio, æstrictio, & obstructio; quæ ab innumeris causis produci solent, & secundum causarum varietatem, quam plurimas exhibent indicationes, quæ nonnisi in methodo particulari exacte tradi possunt.

Asperitates etiam & levitates præternaturales sunt ab innumeris causis, tam internis, quam externis, vulnérantibus, erodentibus, abstergentibus, siccantibus & similibus, quarum oblatio nonnisi in particulari methodo doceri potest.

Morbi in numero deficiente à sola natura curabiles sunt. Quidquid enim deest, vel est caro, vel os, vel alia quedam pars, quam Medicus nequit reponere. Illius tamen generationem promovere potest, removendo impedimenta, quæ naturam in hoc opere remorari possunt. Tum etiam quando membra deperdita à natura regenerari nequeunt, in eorum locum quippiam aliud Medicus subrogare potest, quod partis amissa usum quodammodo prestare possit, ut quando brachium ferreum, aut crus ligneum, aut nares artificiales Taliacotii in amissorum locum adaptari solent.

Quacunque numero excedunt, protinus rescindenda sunt, modo id sine periculo, & cum egrotantis commodo fieri possit. Prout autem eorum maxima est varietas, sis diversissimus esse solet extirpationum modus, cum tamen omnes ferro, igne, vel medicamentis perficiantur.

Magnitudo aucta, imminutione, imminuta, additione sanatur, iisdem propemodum instrumentis, quibus numerus auctus & imminutus curari solent.

Quando partes situm & connexum naturalem amittunt, in pristinum locum reponenda sunt, ea præsertim methodo, quæ in luxationum & herniarum curatione proponitur.

C A P U T III.

De Indicationibus à morbo communi, seu soluta unitate.

Omnis solutio continui unionem desiderat, quæ à natura perficitur, cujus tamen minister est Medicus, cujus præcipua hac in re officia quinario numero continentur.

Primum est, ut videat, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire possit.

Secundum, ut extrema soluta unitatis recte iterum conjungantur, & sibi mutuo applicentur.

Tertium, ut extrema conjuncta conserventur.

Quartum, ut eorundem unio & mutus coalitus promoveatur.

Quintum, ut symptomata, quæ supervenire possunt, præcaveantur & corrigantur: quorum præceptorum exercitatio in vulnerum, ulcerum, & fracturarum curationibus fuso ostenditur.

T H E R A P E U T I C E S

P A R T I S P R I M Æ

S E C T I O Q U A R T A.

De Indicationibus à viribus.

C A P U T I.

Quid dietam in ægris indicet ac coindicer?

Vires in quocumque corporis statu sui conservationem indicant.

Illæ autem conservatio à dieta, seu victus ratione perficitur, quæ ut à viribus proprie indicatur, sic à morbo seu causa morbifica coindicatur, vel prohibetur.

Quemadmodum supra dictum est remedium, prout est curationis instrumentum, indicari à rebus præter naturam, & coindicari à rebus naturalibus; sic etiam contra pro certo habendum est, alimenta, utpote conservationis instrumenta, à rebus secundum naturam indicari, & coindicari à rebus contra naturam. Sunt autem vires ipsæ facultates, seu potius eorum instrumenta, nimirum caloris, spirituum, & partium solidarum robor, quo firmo ac vegeto existente, vires esse dicuntur validæ, & contra. Quia igitur partium solidarum & spirituosarum conservatio fit beneficio alimenti, ideo illius usus, qui dieta nominatur, vires conservare dicitur. Morbus vero, & causa morbifica coindicant vel prohibent alimentum, quatenus ab ea augeri vel foveri possunt, vel

natura pepsi intenta, à pepasino avocari. Quando enim ea in concoctione alimentorum occupatur, à materiæ morbificæ concoctione distrahitur: unde fit, ut ex consideratione morbi, cibationi modus sit adhibendus.

C A P U T II.

Quæ ad dietam seu victus rationem spectent?

In omni corporis statu dieta seu victus ratio in rebus non naturalibus versatur, præcipue vero in morbis cibi & potus consideratio principem locum obtinet.

Cibus & potus, prout sunt vera nutritionis objecta, sic vera sunt instrumenta, quibus vires conservantur; reliquæ vero res non naturales sunt tantum causæ adjuvantes, quæ bene vel male dispositæ faciunt, ut nutritio ex alimento melius aut peius procedat. Nam somnus & vigilia, si modum exceßerint, calori & spiritibus officiunt: si vero intra sanitatis limites constiterint, eadem conservant, ac proinde coctionem juvant. Somnus enim immodicus cerebrum refrigerat & humectat, unde calor innatus marcescit spiritusque animales humiditate obruntur, atque ita facultas animalis labefactatur, cui facile vitalis & naturalis compatiuntur. Nimia verò vigilia spiritus & calorem dissipant. At moderatus somnus, & moderata vigilia, calorem & spiritus conservant, atque ita coctionem juvant. Sic etiam motus & quies, quæ intra modum constiterint, calorem nativum excitant & foveant. Tum etiam repletio & inanitio, in symmetria positæ, optimæ coctioni inserviunt. Animi verò pathemata, & ipsa moderata faciunt, ut calor natus vigeat, & hinc bona fiat concoctio: contra verò eorum excessus, calorem & spiritus vel dissipat, vel suffocat. Ac denique aer ambiens, bene temperatus, omnes corporis functiones recreat: inemperatus easdem insigniter lædit, morborumque curationem impedit.

C A P U T III.

Quotnam sint dietæ species, & quibus morbis conveniant?

Dietæ triplex est; plena, mediocris, & tenuis.

Plena est, quæ non solum vires præsentis conservare, sed etiam augere potest.

Eaque rursum triplex est: simplicissima, quæ & egrotantibus convenit, sitque secundum Hippocratem per ptisanam hordeaceam integram: alia plenior & crassior, quæ fit per pisces & ova; alia plenissima, quæ carnes solidiores complectitur.

Dietæ tenuis est, quæ vires quidem conservat, nonnihil tamen imminuat.

Eaque etiam triplex, alia simpliciter talis, quæ fit per ptisanam succum, alia tenuior, in qua melicratum exhibetur; alia tenuissima, quæ erat inedia.

Dietæ mediocris est, quæ vires in eodem statu conservat, & fiebat olim per panem in jure locum, vel etiam per carnes pullorum.

Nostri temporibus dieta agrorum valde diversa est, & victus non magis tenuis quam per jussula caponum, gallinarum, aut pullorum instituitur. Mediocris vero per hordeatæ, panatellas, & cætera perficitur. Ac denique plenior, usu alimentorum eucharum & solidorum, ut perdicum, caponum, columbarum, & aliorum ejusdem naturæ.

Qualibet dieta agrorum ex virium & morbi collatione metiendæ est, ita ut quo magis natura in morbo expugnando occupata est, eo tenuior dieta imperanda sit; quantum scilicet vires eam ferre possunt; & quo minus natura occupata est, eo uberiores victum adhibere liceat.

In morbis longis, mediocri vel pleno victu opus est, & tanto quidem pleniore, quanto morbus longior est.

Vires enim ita conservandæ sunt, ut usque ad statum durare possint, & totius morbi expugnationi sufficere, qui cum diu duraturus sit, vires tenui victu non imminuendæ sunt.

In acutis morbis tenuis victus requiritur, & quo acutior est morbus, eo tenuior victus est exhibendus.

In acutis morbis natura expugnationi causæ morbificæ maxime occupata est, ideo alimentis, quantum fieri potest, ab opere suo non avocanda. Ideo tenuis victus convenit, qui quamvis aliquantulum vires imminuat; illæ tamen totius morbi decursui, qui brevissimus, sufficere poterunt.

Si vires non adeo Medico perspectæ sint, ut justam alimenti formam præscribat, satius est, iusto pleniorẽ victum præscribere, quàm tenuiorem.

Hoc præceptum depromptum est ab Hippocrat. Aph. 5. sect. 1. qui sic habet: In tenui victu egri delinquant, quo fit ut magis ledantur. Quicunque enim error committitur magnus major in hoc fit, quàm in paulo pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valde exquisitus victus, quoniam errores gravius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulo plenior, magis periculosus. Cui tamen sententiæ contrarium attulisse visus est idem Hippocrates 2. de vict. rat. in acut. Adjectioni, inquit, ciborum attendendum multo minus, subtrahere autem omnino expedit. Hanc tamen contrarietatem conciliare possumus, dicentes; in priori sententia loqui Hippocr. de forma victus, quæ si sit iusto tenuior, majora affert incommoda, quàm paulo plenior; in posteriori verò loqui de quantitate victus, in quo eadem forma observata, satius est nos esse parciores.

CAPUT IV.

De quantitate victus.

Quantita victus triplex est; summa, media & minima: qui in omni victu, siue pleno, siue tenui, siue mediocri adhiberi potest.

Quemadmodum in medicamentis triplex quantitas seu dosis consideratur, nimirum summa, media, & infima, quæ tum in vehementioribus, tum mitioribus, tum etiam mediis consideratur; sic in alimentis idem fit postquam enim Medicus iudicabit, an in morbo proposito victus tenuis conveniat, vel plenus, vel mediocri advertere debet, an in quantitate mediocri, summa, vel minima exhibendus sit, quod ex morbi acuti, & majori vel minori naturæ cum morbo certamine distinguere poterit.

In principio morbi, victus qui ei competit, in summa dosi exhibendus est.

Quia tunc temporis natura cum causa morbifica non valde pugnat, neque adhuc in illius coctione & evacuatione occupata est, ideo maiorem alimenti copiam conficere poterit.

In augmento morbi, victus mediocri quantitate exhibendus est.

Quia tunc temporis natura circa materiæ morbificæ concoctionem magis occupata est, quàm in principio.

In statu morbi, victus in minima dosi est exhibendus.

Quia tunc temporis naturæ pugna cum morbo vehementissima est, & natura in concoctione ac evacuatione materiæ occupatissima, ab instituto suo minimè est revocanda.

Si vires sint debiles, & causa morbifica valde urgeat, parva cibi quantitas, & sæpius iterata exhibenda est.

Ratione causæ, quæ vehemens est, parum cibi exhibere oportet, ne illa causa morbifica augeatur: at ratione virium sæpè iterare convenit, ne ipsæ deficient, in quo magna Medici prudentia opus est, quia omnia indicantia, coincidentia, & prohibentia diligenter debet circumspicere, quod annotavit Hippocrates Aph. 17. sect. 1. quibus inquit, etiam semel aut bis, & plus minusve, & partitis vicibus cibum præbere convenit, spectandum est; dandum vero aliquid regioni, & consuetudini.

CAPUT V.

De tempore victus exhibendi.

In morbis continuis, & qui accessionum aut exacerbationum differentias non habent, victus exhibendus est secundum consuetudinem, eo potissimum tempore, quo prius eger cibum assumere consuevit.

In morbis, qui accessiones vel exacerbationes habent, in tempore majoris quietis cibis est offerendus.

Cum enim in paroxysmo vis morbi sit maxima, & naturæ cum morbo pugna acerrima, naturæ alimentis oneranda, & ab opere suo ad cibi concoctionem evocanda non est; ne inferior evadat. Tum etiam cibis exhibitus tunc temporis non coquitur, sed crudus manet, & a materia putrida, quæ tempore accessionis agitur, contaminatur & corrumpitur, atque ita morbus augeatur, & mala symptomata inducantur.

Quando maxima est virium iactura, etiam in paroxysmo cibum exhibere convenit.

Si febris sit ab humore acri & mordaci, accenso à Sole, ine-

dia, laboribus; & eger sit habitu gracili, temperatur à calida & sicca; præsertim æstatis tempore, in ipso paroxysmo, vel paulo ante ipsum, eger cibandus est.

Si enim huiusmodi ægrotantes diutius à cibo abstineant, periculum est, ne febris magis incandescat, syncope vel convulsio excitetur, aut etiam febris hæctica, ut docet Galenus 10. meth. cap. 2.

THERAPEUTICES

PARS SECUNDA.

De Instrumentis Medici.

P R Æ F A T I O.

Omnia Medici opera tribus instrumentis perficiuntur: Dieta, Chirurgia & Pharmacia.

Remediorum sylva, quibus Medicus utitur ad morborum vel præsentium curationem, vel imminetium præcautionem, sub tribus hisce instrumentis omnino comprehenditur. Quorum primum debitam victus rationem, secundum legitimum sex rerum nonnaturalium usum instituit. Secundum circa ea versatur quæ manu periti artificis in corpore humano exercentur. Tertium denique omnia medicamentorum genera, quibus humores noxii præparantur & expurgantur, partium intemperies emendatur, earumque robur intenditur, ac reliquæ omnes indicationes curativæ implentur, gremio atque ambitu suo complectitur.

De Dieta & Chirurgia, quantum ad medicas institutiones attinet, satis abundè egimus in methodo generali medendi. Superest jam, quæ ad Pharmaciæ spectant, diligenter inquirere.

Est autem Pharmacia illa Medicinæ pars, quæ materiæ medicamentorum, eorumque facultates, usus, & componendi modos complectitur.

Quæ ut sigillatim explicentur, totus iste Tractatus in duas sectiones erit distribuendus.

In prima, omnis medicamentorum materia, eorumque facultates & usus exponuntur.

In secunda verò, componendorum medicamentorum ratio docebitur.

THERAPEUTICES

PARTIS SECUNDÆ.

SECTIO PRIMA.

De Materia Medica.

P R O O E M I U M.

Quid medicamentum, quæ illius differentia, & sectionis divisio.

Medicamentum, ex Gal. 1. de simpl. med. facultatibus, c. 1. & 3. est quod naturam nostram alterare potest, & à statu præternaturali ad naturalem reducere.

Differt ab alimento, & veneno, quod alimentum à natura vindicatur, & in corporis substantiam commutetur. Venenum verò corpus nostrum corrumpat.

Et ideo medicamentum est veluti medium inter alimentum & venenum, quod neque à corpore nostro vincitur, neque illud corrumpit; sed tantum alterat & immutat. Omnia verò medicamenta vulgo dividi solent in simplicia & composita.

Simplicia sunt, quæ à sola natura nobis suggeruntur, & nihil ab arte permixtum habent. Eaque ex tribus fontibus desumuntur, plantis, animalibus, & mineralibus.

Composita sunt, quæ ex pluribus simplicibus simul mixtis conflata sunt, aut quæ artis ministerio in aliam formam commutata fuerunt.

Utræque rursum duplicia sunt, interna & externa.

Interna hic vocamus, quæ internorum affectuum rationi sunt accommodata.

Ne quis ægrè ferat, nos internorum medicamentorum catalogo illa etiam admiscere, quæ foris admoventur; sciat nos hic interna appellare non solum quæ intra corpus assumuntur; sed etiam, quæ foris admoventur, dum.

dummodò affectuum internorum curationi inserviant, quod magno tyronum commodo factum est, ut ad eandem indicationem adimplendam materiam internam & externam simul congestam reperire possint.

Externa verò, quæ curandis affectibus externis inservire solent,

Ideo Sectio ista prima in duas particulas dividenda est,

Prima materiam medicamentorum internorum proponet,

Secunda verò externorum materiam continebit.

SECTIONIS PRIMÆ PARTICULA PRIMA.

De materia Medicæ interna.

P R A E F A T I O.

In morborum internorum curatione præcipue indicationes respiciunt vel causas morificas, vel morbos, vel ipsas partes affectas.

Causa morifica majori ex parte sunt varii humores, qui prout variis qualitatibus peccare solent, ita varia requirunt medicamenta, contrariis qualitatibus donata. Verbi gratia, frigidi humores calida exposcunt remedia; calidi, refrigerantia; tennes, incrassantia; crassi, attenuantia; corrupti, expurgantia; & ita de ceteris.

Morbi quandoque sublatis suis causis adhuc permanent, & peculiarem exposcunt curationem per contraria remedia, ut in methodo generali medendi luculenter docetur.

Partes denique corroborantia requirunt roborantia & alterantia specifica, qualia sunt Cephalica; Thoracica, Cardiaca, Stomachica, Hepathica; &c. quæ omnia ordine suo proponuntur.

Porro omnis hac materia vel sumitur ex plantarum radicibus, lignis, corticibus, foliis, seminibus, fructibus, floribus, gummis, resinis, liquoribus, succis; vel ex animalibus integris, aut ipsorum partibus, tam viventibus, quam non viventibus & excrementitiis; vel denique ex mineralibus, qualia sunt Terra; succi concreti, lapides & metalla, ex quibus omnibus varia composita parantur in officinis, ut aqua, syrupi, conservæ, pulveres trochisci, confectiones, electuaria, pilula; &c.

C A P U T I.

De medicamentis bilem refrigerantibus & attenuantibus.

Biliosus humor, quoties morbum aliquem producit, refrigerantia medicamenta postulat. Quando autem crassior est; & alicui parti impactus, tum medicamenta non solum refrigerantia, sed etiam leviter attenuantia esse debent.

Refrigerantia medicamenta in usum revocantur, sumpta indicatione à morbo & à morbi causa. Bile enim propria natura calida est, & morbos calidos producit; unde utrique refrigeratio est consentanea. Attenuantia verò esse debent in omnibus propemodum febribus, præsertim iis, quæ ab humorum putredine ducunt originem. Siquidem omnis putredo à prohibita transpiratione fit, prohibita transpiratio ab obstructione, obstructio ab humorum crassitie, vel multitudine. Quemadmodum ergo nonnullæ febres putridæ fiunt ab humorum multitudine, ita maxima pars earum humoris crassitiem solet habere comitem: quæ si tanta non fuerit: in bile potissimum, ut patentes meatus possit obstruere; sufficiens saltem est, poros insensibiles partium internarum occludere: qui ut aperiantur leviter saltem attenuantibus humor est præparandus. Adde, interdum parti alicui bilem esse impactam, quæ ut auferatur, attenuanda est iisque usibus medicamenta bilem refrigerantia & attenuantia, destinata fuerunt. Quæ licet frigida sint, tamen substantiæ tenuitate sint prædita, quam levi aciditate, aut amarore patefaciunt: hincque humores attenuant.

Illorum autem medicamentorum series hæc est.

S I M P L I C I A.

Radices, *Acetosa, graminis, cichorii, lapathi acuti.*
Folia, *Endivia, cichorei, acetosa, capillorum Veneris, scariola, dentis leonis.*

Semina, *Quatuor frigida majora, endivia, acetosa, hordeum,*

Fructus, *Poma, pruna acida, cerasa acida.*

Flores *Cichorei*, præsertim quibus adduntur flores *borraginis, buglossi, & violarum*, qui licet non habeant attenuandi vim, quia tamen refrigerant, humectant, & corroborant, ideo in omni ferè refrigerationis indicatione, sive attenuandum sit, sive incrassandum, frequenter præscribi solent.

C O M P O S I T A.

Aqua, *acetosa, cichorei, graminis, endivia, hordei*, quæ non destillatione, ut aliæ; sed sola decoctione fit.

Succi *limonium, granatorum, pomorum, acetum, omphacium.*

Syrupi, *de limonibus, acetosus simplex, cichorei simplex, de succo acetosa, capillorum Veneris, de pomis, de granatis acidis, de agresta, oxyssaccharum.*

Conservæ, *Florum cichorei, foliorum acetosa, capillorum Veneris, cerasa condita.*

Pulveres & electuaria, *Diamargariti frigidi, diatriasantali.*

Chymica, *Spiritus sulphuris & vitrioli, sal prunelle.*

C A P U T II.

De medicamentis bilem refrigerantibus & incrassantibus.

Interdum bilis sua tenuitate multa parit incommoda, quibus opitulantur incrassantia medicamenta, quæ simul refrigerant & ferocientis humoris impetum coercent.

Bilis calida, & tenuis sæpe in morbis acutis facit orgasmus, unde periculum est, ne vehementer commota, in partem aliquam nobilem irruat, eamque insigniter lædat. Alias, ad intestina delata, molestas parit diarrhoeas. nonnunquam etiam, aliis humoribus permixta, iisque tenuitatem concilians, graves excitat fluxiones, unde postquam cathart cis quædam illius portio vacuanda est, reliqua incrassanda, ut ferox illius motus coerceatur. Qua ratione usurpari solent medicamenta incrassantia, quæ necessario frigida sunt, cum incrassatio à frigiditate communiter dependeat.

Illæ autem medicamenta incrassantia sunt hujusmodi.

S I M P L I C I A.

Radices, *Althea, plantaginis.*

Folia, *Portulaca, plantaginis, malva, althea.*

Semina, *Lactuca, portulaca, papaveris albi, malva, psyllii, cydoniorum, bombacis.*

Fructus, *Jujuba, sebesten, cydonia.*

Flores, *Nymphaea, papaveris rheados, viola, rose rubra.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Animalia, *Ebur, spodium, cornu cervi.*

Mineralia, *Terra sigillata, bolus armena.*

C O M P O S I T A.

Aquæ, *Lactuca, portulaca, papaveris rheados, nymphaea, rosarum.*

Syrupi, *Violaceus, jujubarum, papaveris rheados, rosarum siccarum, papaveris albi.*

Succi, *Cydoniorum; amyllum.*

Conservæ, *Rosarum, violarum, florum nenupharis, lactuca condita, cydonia condita.*

Electuaria, *Diatrachanthum frigidum, diapenidion sine speciebus.*

Trochisci *de spodio.*

Chymica, *Laudanum opiatum, sal prunelle.*

Licet sal prunellæ inter attenuantia fuerit recensitum; hic tamen locum habere debet, quia summè refrigerando humorum motum cohibet, & mira quadam natura contrarios veluti effectus parit: Siquidem humores tenuiores & mobiliore incrassat, eorumque impetum mirabiliter cohibet. Unde fit, ut ad quamlibet hæmorrhagiam potentissimè conducatur. Tum etiam diaphoreticum est, ut pleuritidi, peripneumonix, & febribus malignis multum prodest, nec non urinas provocat; & calculosis efficacissimè confert.

CAPUT III.

De Medicamentis pituitam alterantibus.

Pituita excrementitia frigida est & humida, crassa, viscida, & lenta, ideo medicamenta illam preparantia calefaciendi, exsiccandi, attenuandi, incidendi, & detergendi facultate prædita esse debent.

Non potest pituita catharticiis commodè expurgari quin prius alterantibus convenienter præparetur, & purgationi idonea reddatur. Ideò medicamenta ei destinata, quoad primas qualitates frigidum humidumque humorem calefaciunt & exsiccant, quoad secundas, crassum attenuant, viscidum incidunt, lentum detergunt, eumque ita disponunt, ut purgantium tractationi facili obsequatur.

Nota pituitam falsam tantopere calefacientibus non indigere, sed tantum temperatis admixtis etiam frigidis, quæ bilem incrassare valent, quando præsertim à pituita falsa catarrhi generantur.

Medicamenta verò pituitam alterantia sunt.

SIMPLICIA.

Radices. Enule campane, cyperi, calami aromatici, galange, apii, petroselinii, feniculi, zedoarie, ireos florentina, chinae, salseparilla, zinziberis.

Ligna, Xyloaloes, guaiacum, sassafras.

Cortices, Citrici, guaiaci, cinnamomum.

Folia, Salvia, betonica, rosmarini, majorana, thymi, origani, calamendi, pulegii, absynthii, mentha, chamædrys, chamæpitys.

Semina, Anisi, feniculi, apii, petroselinii, citri, cardui benedicti, ameos, dauci, seseli.

Fructus, Piper, cubebe, cariophylli, cardamomum.

Flores, Salvia stæchados, anthos, lavendula, betonica, schænanthes, macis.

Animalia. Moschus, zibeta, castoreum.

Mineralia, Ambra grysea, chalybs preparatus.

COMPOSITA.

Aquæ, Salvia, betonica, feniculi, hyssopi, absynthii, melissa, cardui benedicti, coelestis, Imperialis, theriacalis, cinnamomi, aqua vita.

Syrupi, de stæchade, de hyssopo, de mentha, de absynthio, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel compositum, syrupus conditura corticis citri, mel rosatum.

Conservæ & conditurae, Florum salvia, stæchados, anthos foliorum absynthii, zinziberis, radicis enule campane, radicis acori, corticis citri, myrobalanorum, nucis moschate.

Confectiones, Theriaca, mithridatum, aurea Alexandrina, confectio Alkermes.

Pulveres & electuaria, diambra, diamoschi, de gemmis, dianthos, diaireos, diagalange.

Trochisci, Gallia moschata, alipta moschata, de myrrha de absynthio, de eupathorio.

Chymica, Oleum, seu essentia anisi, feniculi, thymi, salvia, cinnamomi, caryophyllorum. Ex his elæosacchara, & multa alia.

CAPUT IV.

De medicamentis melancholiam alterantibus.

Humor melancholicus frigidus & siccus, Crassus & terrestris est. Ideo medicamenta, quæ illum præparant, calefacere, humectare, attenuare, & incidere debent.

Impossibile est aliquod reperire medicamentum, quod calefaciat & attenuet, simulque humectet: illa enim quæ calefaciunt & attenuant, necessariò exsiccant. Non possumus igitur hunc humorem secundum omnes suas qualitates alterare, nisi attenuantibus admiscendo ea, quæ peculiarem humectandi vim præ se ferunt, prout in sequentibus fiet.

SIMPLICIA.

Radices, Enula campane, eryngii, apii, petroselinii, buglossi, feniculi.

Cortices, Radicum capparum, medianus fraxini, tamarisci, sambuci, citri.

Folia, Fumaria, lupulorum, ceterach, cuscutha, melissa, borraginis, pimpinella, capillorum Veneris.

Semina, Anisi, feniculi, apii, citri, cardui benedicti,

Fructus, Passula, cappares, poma redolentia, uva Corinthiaca, grana Kermes.

Flores, Genista, tamarisci, borraginis, buglossi, calendula, sambuci, violarum, crocus.

Gummi, Bdellium, ammoniacum.

Mineralia, Chalybs.

COMPOSITA.

Aquæ, borraginis, buglossi, feniculi, cardui benedicti.

Syrupi, de pomis redolentibus, fumaria, de quinqueradicibus, Byzantinus, capillorum Veneris.

Conservæ & conditurae, Florum borraginis, buglossi, genista, violarum, radicis enule campane, corticis citri, myrobalani condita.

Confectiones, Alkermes, theriaca.

Pulveres & electuaria, Diambra, letificans Faleni, de gemmis, diamoschum dulce.

Chymica, Sales fraxini, tamarisci, tartari, cremor tartari, chalybs preparatus.

CAPUT V.

De medicamentis atram bilem alterantibus.

Atra bilis adustione generatur, unde calida est & sicca, nec non crassitie particeps: unde medicamenta, quæ eam præparant, frigida humidaque esse debent, & simul attenuantia.

Hæc ab iis, quæ bilem flavam præparant, ferè non distinguuntur, nisi quòd ea tantum feligantur, quæ majori pollent humiditate, atque adeò, quæcunque acida sunt, hic non usurpantur, propterea quod siccandi facultate quadam prædita censeantur. Igitur quæ bilem flavam alterant, hic usurpari poterunt: atamen propriè & directè sequentia medicamenta atram bilem oppugnant.

SIMPLICIA.

Radices, buglossi, borraginis, liquiritia.

Folia, borraginis, buglossi, fumaria, lupulorum.

Semina, quatuor frigida majora.

Fructus, poma redolentia.

Flores, borraginis buglossi, violarum, nymphaea.

COMPOSITA.

Aquæ, borraginis, buglossi, nymphaea.

Syrupi, violaceus, pomorum redolentium.

Conservæ, violarum, borraginis, buglossi, nymphaea, lactuca.

Chymica, spiritus sulphuris, vitrioli, (etsi acidi sint) prunella, Saturni, Martis, tartari.

CAPUT VI.

De medicamentis aperientibus.

In multis corporis meatibus, venis potissimum hepatis, lienis, mesenterii & uteri, obstructiones generantur à crassis viscidisque humoribus, vasorum tunicis adherentibus, ac reliquorum humorum transitum præpedientibus.

In frigidioribus naturis, vita sedentaria, & pravis alimentis utentibus, humores crudi generantur, qui per angustiora vasa delati, propter crassitiem non possunt transfluere, sed magis ac magis incrassantur, lenti ac glutinosi evadunt, venarum tunicis adherent, in iisque obstructiones generant, à quibus infinita incommoda solent exoriri.

Solvuntur autem illæ obstructiones aperientibus medicamentis, quæ ex Galeno 5. de simpl. medic. facult. c. 11. nitrosa sunt & amara, quarum qualitatibus ope attenuant, incidunt, & abstergunt, atque adeò pituitam præparantibus sunt finitima.

Aperientia medicamenta à Galeno appellantur *expansiva*, seu *ἐκχάπτια*, quasi expurgantia & ab infarctu liberantia, quæ facultate ea omnia præstant, quæ ad tollendas obstructiones sunt necessaria: quatenus enim attenuant, humoris crassitiem auferunt: quatenus incidunt, visciditatem tollunt, quæ in partium tenuitate consistit: quatenus denique abstergunt, humorem partibus adherentem excutunt.

Quæcunque igitur verò atque efficaciter aperientia sunt, calida esse necesse est. Dantur tamen aperientia frigida minoris virtutis, & minus propriè ita dicta, levioribus obstructionibus, & calidioribus naturis idonea.

In febribus putridis, aut alioqui calidioribus naturis, obstructiones sæpe contingunt, quæ nisi sint valde con-

tumaces, aperientibus frigidis sunt auferendæ aut saltem calidioribus frigida hæc miscenda; quæ tamen non tam absolute frigida dicuntur, quam aliis comparata. Ex se enim vel temperata sunt, vel remissè frigida. Non potest siquidem aperiendi vis cum eximia frigiditate consistere.

Illæ autem medicamenta aperientia sunt huiusmodi.

APERIENTIA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, apii, petroselini, fœniculi, filicis, cyperi, enulæ campana, gentiane, eryngii, ononidis, aristolochiæ utriusque, asari.

Cortices, radicis caparum, mediani fraxini, mediani amarisci.

Folia, origani, calamenthi, pulegii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, betonicæ, hyperici, absynthii romani, capillares omnes, quæ temperatæ sunt.

Semina, apii, petroselini, fœniculi, cardui benedicti, urtica, agni casti, anisi, dauci, ammeos, feseleos, cicera rubra.

Flores, stæchados anthos, genistæ, sambuci, tamarisci, hyssopi, betonicæ.

Gummi, ammoniacum, bdellium, aloes, terebinthina, myrrha.

Mineralia, chalybs.

COMPOSITA.

Aquæ, fœniculi, betonicæ, absynthii, hyssopi, cardui benedicti, cinnamomi.

Syrupi, Byzantini, de quinque radicibus, de absynthio oxymel simplex, oxymel compositum.

Conservæ, florum genistæ, tamarisci, foliorum absynthii.

Electuaria, aromaticum rosatum, diarrhodon abbatis.

Confectiones, Alkermes, Theriaca.

Trochisci, de capparibus, de absynthio, de eupatorio, de myrrha.

Chymica, chalybs preparatus, sal absynthii, tamarisci, fraxini, tartari, & Cremor ejusdem. Oleum anisi, fœniculi, cinnamomi, spiritus terebinthina, bals. sulph.

APERIENTIA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, cichorei, graminis, asparagi, acetosa, brusi, oxylapathi,

Folia, endivia, cichorei, cucurbitæ, acetosa, hepaticæ, agrimonie, capillares omnes.

Semina, quatuor frigida majora, acetosa.

Flores, chichorei.

COMPOSITA.

Aquæ, endivia, chicorei, graminis, acetosa, agrimonie.

Syrupi, acetosus simplex, de limonibus, de cichoreo simplex, de succo acetosa, capillorum veneris.

Electuaria, triasantalon, diarrhodon abbatis temperatum.

Chymica, spiritus sulphuris, vitrioli, sal prunella, cremor & liquor tartari.

CAPUT VII.

De medicamentis purgantibus.

Hactenus medicamenta proposuimus, quæ humores noxios preparant, & purgationi subeunda idoneos efficiunt: jam de purgantibus agendum.

Solent autem humores evacuari purgantibus medicamentis, quæ substantiæ familiaritate, quam habent cum illis, eos ad se attrahunt, ut magnes ferrum.

Tot igitur erunt purgantium medicamentorum genera, quot sunt humores in corpore purgationi idonei: nimirum cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga.

Humores, qui cathartorum ope vacuari solent, vulgò sunt bilis, pituita, melancholia & serum, seu aquosus humor. Unicuique horum peculiariter competunt remedia, electivè purgantia. Sic quæ bilem purgant, cholagoga nuncupantur; quæ pituitam, phlegmagoga; quæ melancholiam, melanagoga; quæ serosos humores, hydragoga.

Illæ iterum dividi solent in mitiora, mediocra, & vehementia.

Medicamenta purgantia non æquali virtute operantur; sed alia minori, alia majori, pro varia agendi vi sibi à natura insita. Ideo ut facilius possint in usum revocari, in tres classes distribuuntur, mitiorum scilicet, medicorum, & vehementium. Mitiora usurpari solent in de-

bilioribus naturis, vel ubi à prima tantum regione est vacuandum. *Mediocria*, in mediocri virium robore, & ubi à secunda regione vacuandum. Denique *vehementia*, in robustioribus corporibus, & quando à remotioribus partibus humores attrahendi, cerebro putà, articulis, &c. Plerumque tamen in eodem pharmaco vehementia cum mitioribus & mediocribus à prudenti Medico permisceri solent, ut felicius invicem permixta operentur.

Atque ut facile in usum revocari queant, iuxta singulorum dosis erit proponenda.

Maximi est momenti, cujuslibet medicamenti dosin rectè tenere, sine qua nemo unquam medicinam facere audeat, nisi cum certo ægrotantium vitæ discrimine. Quia tamen purgantium dosis ubique immutanda est pro varia corporum dispositione, quod quidem à judicio Medici omnino dependet, ideo cujuslibet medicamenti majorem & minorem dosin proponemus, quatenus scilicet in ætate mediocri usurpantur, ut ex earum latitudine quantitas magis consentanea elici possit.

Illæ autem doses ita accipiendæ sunt, prout scilicet medicamenta per se, aut in substantia (ut vocant) assumuntur: nam in infusione vehementiora dupla quantitate exhibentur; in decocto verò, tripla. Mitiora verò, & mediocria, tripla ferè in infusione; & quadrupla in decocto.

Virtus medicamentorum infusione & decocto deperditur; illa etenim in tenuiori substantia residet, quæ à calore facile dissipatur. Ideo cum in decoctione multò major sit caloris vis, quam in infusione, necesse est vim purgatricem magis minui, atque adeo majori dosi medicamenta erunt præscribenda.

Ab hoc tamen generali theoremate excluduntur rhabarbarum & myrobalani, quæ magis purgant in infusione, quam in substantia, propterea quod non solum vim purgatricem præ se ferant, sed etiam adstrictoriam, quæ infusioni non communicatur.

Hæc duo medicamenta purgandi & adstringendi vim obtinent, ratione diversæ substantiæ, tenuis scilicet, & crassæ seu terrestris. In tenui enim substantia vis purgatrix residet; in terrestri verò adstrictoria. Jam infusione tenuis substantia in liquorem transfertur, terrestris verò rejicitur, unde in infusione purgans tantum remanet. Vide M. M. Fernelianam Gr. Horatii.

CAPUT VIII.

Cholagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Cassia, ab ʒ. j. ad ʒ. j. ʒ.

Manna, ab ʒ. j. ad ʒ. ij. & ʒ. ij. ʒ.

Succus rosarum, ab ʒ. j. ʒ. ad ʒ. ij.

Tamarindai, ab ʒ. ij. ad ʒ. ij.

MEDIOCRIA.

Aloe, à ʒ. j. ad ʒ. j. Corrigitur mastiche, tragacantho.

Rhabarbarum, ʒ. j. ad ʒ. ij. tam in substantia, quam in infusione. Corrigitur spica nardi, cinnamomo.

Myrobalani citrini, à ʒ. ij. ad ʒ. ij. magis adstringunt, quam purgent. Vis illorum adstrictoria minuitur infusione & frictione cum oleo amygdalarum dulcium.

VEHEMENTIA.

Scammonium, à g. iij. ad viij. Corrigitur succo cydoniorum; & quando correctum est, diacrydium appellatur.

Corrigitur etiam vapore sulphuris, ut in pulveris Cornachini descriptione videre est; tum etiam succo limonum per infusionem & evaporationem: Ac denique extractum illius paretur cum spiritu vini, quod resina symmonii vocatur, blandè admodum purgans, ad ʒ. ʒ. exhibitum.

COMPOSITA.

SYRUPI.

Rosatus solutivus } ab ʒ. ij. ad iij.

De cichoreo cum Rheo }

OPIATÆ.

Catholicum, } ab ʒ. ad ʒ. j. ʒ.

Diaprunum simplex }

Diacaassia. }

Diaprunum solutivum } ab ʒ. ʒ. ad ʒ. vj. & vij.

Electuarium de succo rosarum }

Tryphera persica, }

PILULÆ.

Aureæ.
Sine quibus } à 3. ss. ad 3. j.
De Rhabarbaro

CHYMICA.

Extractum rhabarbari, scammonii, mercurius dulcis, mercurius vita, crocus metallorum, aliæque Antimonii præparationes purgantes; de quarum dosi V. Schroder. pharm.

CAPUT IX.

Phlegmagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Semen carthami, ab 3. j. ad 3. ij. Corrigitur aniso & cinnamomo.

MEDIOCRIA.

Agaricus 3. j. ad 3. ij. Corrigitur Zinzibere & sale gemme.

VEHEMENTIA.

Turbith, à 3. ij. ad 3. iij. Corrigitur zinzibere.
Hermodactylus, eadem dosi & correctione qua turbith.
Colocynthis non exhibetur, nisi correctæ & præparata in trochiscis, qui alhandal appellantur, ad grana octo vel decem.

COMPOSITA.
OPIATÆ ET ELECTUARIA.

Catholicum }
Diaphœnicum } ab 3. ss. ad 3. vj. aut 3. j.
Hiera picra }
Electuarium diacarthami }
Decitro solutivum. }

PILULÆ.

Cocchia majores. }
De Agarico. } à 3. j. ad 3. iij.
Sine quibus. }
Stomachicæ. }
Cocciæ minores. }
Fœtidæ majores. }
Lucis majores. } à 3. iij. ad 3. j.
Arthriticæ. }
De Hermodactylis. }

TROCHISCI.

Agaricus trochiscatus, à 3. j. ad 3. iij.

CHYMICA.

Extractum agarici, calocynthidis, mercurius dulcis; mercurius vita, crocus metallorum, aliæque antimonii præparationes. V. Schroder.

Hæc purgantia, è mineralibus petita, omnes humores purgant: idè in variis capitibus enuntiantur.

CAPUT X.

Melanagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

Senna, à 3. j. ad 3. ss. ad 3. ij.
Polypodium, à 3. ij. ad 3. ss.
Epithimium, eadem dosi.
Elleborus niger, à g. x. ad 3. ss. præstat infundere vel decoquere, à 3. ss. ad 3. ij.

COMPOSITA.
OPIATÆ.

Catholicum, } à 3. vj. ad 3. x.
Diasenna, }
Confectio Hamech, à 3. iij. ad 3. vj.

CHYMICA.

Extractum senne, Ellebori nigri, Antimonii, variè præparatum.

CAPUT XI.

Hydragoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Buli semen, ad 3. j.
Cortex medianus ejusdem, ad 3. ij.
Succus ejusdem, ab 3. j. ad 3. x.
Succus iros nostratis, ab 3. j. ad 3. ij.
Sambucus, idem cum prædictis, sed minus efficaciter.

MEDIOCRIA.

Radix mechoacan, à 3. j. ad 3. ij. non coquitur; sed infunditur in vino albo, & liquor cum pulvere simul exhibetur in infusione ad 3. j.

Radix jalappe, ad 3. ss.

VEHEMENTIA.

Soldanella pulverata, à 3. j. ad 3. ij.
Succus ejusdem, ab 3. ss. ad 3. j.
Elaterium, à g. viij. ad g. xvj.
Esula, à g. viij. ad g. xij.
Chamelea. }
Thymelea. } à g. v. ad 3. ss.
Gutæ gummi. }

COMPOSITA.

Diaturbith, ad 3. j.
Diacarthamum, ad 3. ss. 3. j.
Pilula de sagapeno, ad 3. iij.

CHYMICA.

Resina jalappe, scammonii, pulvis Cornachini, Mercurius & antimonium variè præparatum: (de dosi dictarum specierum, tam simplicium quàm compositarum, vide Simonis Pauli appendicem ad Quadripartitum.)

CAPUT XII.

De vomitoriis medicamentis.

Humores noxii in ventriculo & partibus ei vicinis contenti facilius vacuantur per vomitum, quàm per secessum, si ager ad eum fuerit propensus; cui usui usurpantur medicamenta, Vomitoria nuncupata.

IN ventriculo sæpe humores excrementitii natant, qui breviori via per vomitum excluduntur, præcipuè si agrotans nausea infestetur, & vomitum non agrè ferat. Facile enim vomitum patiuntur, ex Hipp. doctrina, biliosi, graciles, & qui amplo sunt pectore: Contrà verò lædi solent à vomitu melancholici, valdè carnosii, & stricto pectore præditi, idque magis, si phthisi, asthmate, aut alio pulmonum affectu laboraverint. His addere oportet tempus anni, æstate enim per superiora purgatio facilis, hyeme verò minimè. Licet verò horum remediorum usus non sit valdè frequens, certum tamen est opportunè usurpata præstantissimos effectus producere. Multas enim febres intermittentes videre est, quæ cæterorum remediorum vim eludentes, solis vomitoriis eradicantur, quod frequenti experientia nobis innotescit.

Illæ autem vomitum provocant, vel qualitate manifesta, ventriculum relaxando; vel specifica proprietate, quemadmodum cathartica.

Quæcunque pingua sunt & oleosa, magna quantitate hausta, ventriculum relaxant, eumque subvertunt, unde vomitus sequitur, quo ea tantum vacuantur, quæ in ventriculo continentur. At verò propriè dicta vomitoria, qualitate occulta humores attrahunt ad ventriculum, eumque ad expulsionem excitant per superiora. Et sic feliciter humores in hepate, liene, & partibus ventriculo vicinis contenti, non rarè vacuantur.

Præcipuorum & magis usitatorum series hæc est.

MITIORA.

Aqua tepida, aqua hordei tepida, insculæ pinguis tepida, butyrum, oleum simplex, oxymel simplex, syrupus acetosus, Quæ omnia magno haustu sunt exhibenda.

MEDIOCRIA.

Semen atriplicis, anethi, in decocto, ab 3. ss. ad 3. j.
Flores anethigenista, in decocto, à p. j. ad p. ij.

Semen raphani, in decocto, ab ℥. ss. ad ℥. vj.

Raphani succus, ad ℥. iij.

Radix peponis, ad ℥. j. in decoctione.

Agaricus, à ℥. j. ad ℥. ij.

Radix asari, à ℥. j. ad ℥. iij.

VEHEMENTIA.

Nux methell. balanus myrseica, cataputia, as ustum, helleborus albus. (*Aqua Nicotiana, succus Ireos nostratis.*)

Dosis eorum non proponitur, quia satius est illis nunquam uti, propter vitæ periculum, quod ex nimia vehementia inferre possunt, aut saltem non nisi diligentissima præparatione & correctione adhibenda.

Chymici vomitoriis medicamentis nimium abundant, iisque majori parte adeo vehementibus, ut eorum causa omnia spagyrica remedia apud vulgus suspecta evaserint. Ex eorum genere sunt, quæ ex antimonio componuntur, præcipue verò *vitrum & flores antimonii*, quibus ego nunquam uti hæcenus ausus sum, licet aliquando medicamentorum spagyricorum usum tentare voluerim, & quid in medicina possint, experiri. Verum enim verò, negandum non est è spagyricis medicamentis, nonnulla interdum, ritè à prudenti Medico administrata, optatos producere effectus, qui à vulgaribus remediis obtineri nequiverant. Idèd non abs re facturus videor, si quæ propria experientia comprobata sunt, spagyrica vomitoria summam exponam.

Ea autem quatuor omnino sunt, viribus & efficacia maxime diversa, quæ omnia in manibus habere debet quicunque cautè huiusmodi remediis uti voluerit, ut nimirum à minus vehementibus incipiat, & ad fortiora progrediatur, si illa satis efficacem operationem non ediderint.

Primum est *vitriolum album præparatum*, prout à Crollio & Beguino describitur, quod tam blandum est vomitivum, ut etiam puerulis tutò exhiberi valeat à ℥. ss. ad ℥. ss. adultioribus verò ad ℥. j. in aqua communi (*cerevisia calida butyrata*) dissolutum: humores tantum ventriculo contentos evacuat, ab aliis verò partibus nihil educit.

Secundum est *sal vitrioli*, ex vitriolo Cyprio calcinato extractum, quod priori vehementius operatur: at verò ex ventriculo similiter tantum humores educit. Dosis à gr. x. ad xx. in aqua communi, describitur à Beguino sub nomine *salis colchotaris*, & ab Angelo Sala in *triumpho Emeticorum*, rum etiam in *anatomia vitrioli*.

Tertium est *Aqua benedicta*, quæ describitur à Quercetano in *pharmacopœa*: hæc componitur ex Antimonio, & prioribus multò vehementior est, nec nisi robustioribus hominibus, & summa cum cautione exhibenda. Si tamè oportune usurpetur, præstantissimos sæpe effectus parit. Dosis ejus aquæ est ℥. j. ad (℥. ij.) ℥. iij. humores non solum è ventriculo, sed etiam è toto corpore educit.

Quartum denique est *pulvis Emeticus*, qui vulgò nominatur *mercurius vitæ*, & è Beguino & Crollio describitur. Omnibus prædictis vehementior est, suos tamen in medicina usus habere potest in cura morborum contumacium, quique remediis vulgaribus non cedunt; cautè tamen & non nisi in summa virium fiducia eo utendum est. Humores è toto corpore eradicat potentissimè, dosis à g. iij. ad v. in iussulo, conserva rosarum, vel alia quavis re. Corrigi tamen potest illa mercurii vitæ vehementia, ut majori dosi exhiberi valeat innoxie, & vix aut leviter vomitum moveat, totamque ut plurimum operationem suam perficiat per inferiora. Corrigendi modi varii proponuntur ab Hartmanno in *comment. ad Crollium*.

Nos hanc addimus usui nostro comprobata, quæ in multis ægrotantibus per inferiora tantum purgat, in nonnullis verò semel tantum aut bis vomitum movet. Facillima autem, est hæc correctio nostra, quæ fit ponendo mercurium vitæ, seu pulverem emeticum bene lotum in patina terrea vitreata supra foculum mensarium, aut furnulum exiguum, semper movendo. Fumus exhalat ater & foetidus, qui venenositatem intus latentem continet, & illam operationem continuando, per duas vel tres horas, tota absimitur. Peractæ sufficienter operationis signum est, quando nullum amplius fumum emitit. Si post illam operationem adhuc vomitum moveat, iteranda erit, & optatum habebis effectum. Pulvis albusissimus coctione ista griseum colorem acquirit. Dari potest à g. iij. ad g. viij. in tabellula cum saccharo & mucilagine tragacanthi redactus, ut sine ullo fastidio exhiberi valeat. Adde Tartarum Emeticum & alia Antimonialia à Schrodero descripta.

C A P U T XIII.

De sudorificis medicamentis.

In morbis chronicis & contumacibus sudorifica medicamenta frequenter usurpantur.

Illi morbi, qui alterantibus & purgantibus medicamentis curari nequiverunt, sed radices habent altius infixas, quales sunt epilepsia, paralyse, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, & quilibet frigidi affectus, tum imprimis lues venerea, potentioribus medicamentis eradicandi, qualia sunt sudorifica, quæ per plures dies, ut moris est, usurpata, non solum tertiam corporis regionem, cui peculiariter destinata sunt, sed etiam totum corpus à recrementis expurgant.

Illæ autem, calefaciendi & attenuandi vi prædita humores colligunt, eosque per insensibiles meatus excutunt.

Humores, diuturnos morbos efficientes, frigidi & grassi ut plurimum esse solent; idèd sudorifica illis ritè conveniunt, quæ eos calefaciunt, colligunt, attenuant, insensibiles corporis meatus recludunt, per eosque evacuant.

Multa tamen non tam manifestis qualitatibus, quàm specifica proprietate sudores promovent.

Apud antiquos Medicos hoc dogma non habetur, quia illi omnem sudorificorum vim ad manifestas qualitates retulerunt. Neque enim præstantiora sudorifica, quibus hodie utimur, illis nota fuerunt. Attamen necesse est, occultam qualitatem in iis agnoscere, qua sudores provocant: cum piper & pyrethrum, valde calida & attenuantia, sudores non moveant; & radix Chinæ in primis qualitatibus ferè temperata, id potenter efficiat. Inter omnia sudorif. eminet Opium, teste Vvalvo, (correctum.)

Illæ autem sudorifica medicamenta sunt,

SIMPLICIA.

Lignum guaiacum, & cortex ejusdem, lignum sassafras, radix China, radix salsaparille.

Hæc efficaciter sudores movent; minus verò sequentia.

Radices, carlina, angelica, zedoaria, scorzonera, fœniculi, apii, petroselinii, bardana, pimpinella, tormentilla.

Folia, scordii, ulmarie, cardui benedicti, capilli veneris, bardana.

Semina, cardui benedicti, milium vulgare, lentes.

Flores, chamæmeli, cyani, papaveris rubri.

COMPOSITA.

Aquæ, papaveris rhœados, cardui benedicti, scabiosæ, theriacalis.

Opiatæ, Theriaca vetus.

CHIMICA.

Sal cardui benedicti, mater perlarum calcinata, bezoardicum minerale Beguini, Antimonium diaphoreticum Crollii, Bezoardicum joviale Hartmanni, in commentariis ad Crollium; & alia penè infinita à Chymiatris descripta. Nos prædicta tantum in usum revocavimus, & præstantissimos effectus ex iis obtinimus, quorum exempla nonnulla in Observationibus nostris videri possunt in febrium præsertim malignarum curationibus.

C A P U T XIV.

De diureticis medicamentis.

Diureticis medicamentis convenienter expurgantur gibba hepatis partes, renes, vesica, uterus, & universum venosum genus.

Quemadmodum affectus venosum genus occupantes, ex urinis dignoscuntur; quia portio materiæ in venis contentæ ad illas transfertur, nec non iidem affectus crisi, quæ per urinam fit, sæpè terminantur: ita humores noxii diureticorum ope non difficili negotio expurgari solent.

Ex his quædam calida sunt, quædam verò frigida.

Calida, humores fundendo, partes magis aqueas & serosas separant, quæ postmodum à renibus attrahuntur.

Quæ verè & propriè *Diuretica* nominantur, acria sunt, vehementer calida & sicca, idèd sanguinem fundunt, & serosum humorem ab eo separant, tum etiam pituitam & crassos humores colligunt, eosque in aquosum humorem commutant, qui cum sero facile commiscetur, simulque ad renes attrahitur, & cum urinis excernitur.

Frigida verò vel abstergendo, vel aquosam materiam suppeditando, urinas movent.

Non.

Nonnulla medicamenta humores, qui in vasis & renibus continentur, abstergunt, eosque nonnihil attenuant; quia licet frigida sint, tamen habent partes, atque ita urinas promovent. Talia sunt *gramen, asparagus, parietaria, capillares herbe, &c.* Alia multa humiditate sunt prædita quæ venis suppeditatur, deinde à renibus attrahitur, & cum ea humores in venis contenti simul rapiuntur. Hujus naturæ sunt *althea, cucurbita, semina frigida majora.*

Horum autem diureticorum medicamentorum, tam calidorum, quam frigidorum materia talis est.

DIURETICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini, fœniculi, eryngii, valeriana, asari, ononidis, raphani.*

Cortex, *medianus geniste, & medianus tamarisci.*

Folia, *Saxifragia, pimpinella, apii, urtica, fœniculi, chamedrios, centaurei minoris, sisymbrii, nasturtii aquatici, sabina.*

Semina, *sesileos, Massiliensis, petroselini Macedonici, apii, raphani, urtica, levisstici, milii solis, paliuri, cicera rubra.*

Fructus, *bacca lauri, juniperi.*

Flores, *geniste, chamomille.*

Gummi, *terebenthina.*

Animalia, *sanguis hirci præparatus, cantharides.*

Mineralia, *sarabe.*

COMPOSITA.

Aquæ *fœniculi, apii, sabina.*

Syrupi *de quinque radicibus, capillorum veneris, Byssinini, oxymel simplex, & compositum.*

Conservæ *florum geniste.*

CHYMICA.

Spiritus *sulphuris, vitrioli, tartari, salis terebinthina.*
Sales *tartari, baccarum hedera, siliquarum, stipitum fabarum.*

DIURETICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices *asparagi, graminis, rusci, althea, oxylapthis acetosa.*

Folia *capillorum veneris, acetosa, parietaria, herniaria, bismalva summitates, asparagi.*

Semina *quatuor frigida majora, acetosa, alkekengi, herdeum.*

Fructus *cucurbitæ, pepones, cucumeres, fraga.*

Flores *althea, cichorei.*

Gummi *caphura.*

Succi *limonum granatorum acidorum.*

CHYMICA.

Sal prunelle, spiritus sulphuris & vitrioli, qui licet inter diuretica calida relati sint, refrigerandi tamen facultate insigni præditi sunt. & nihilominus in affectibus tum calidis, tum frigidis conveniunt, propter summam tenuitatem, & penetrandi vim, cujus ratione vehicula sunt aliorum remedium.

COMPOSITA.

Aquæ *parietaria, graminis, acetosa, hordei.*

Syrupi *capillorum veneris, de limonibus, de althea.*

Conservæ *capillor. veneris, radicum eryngii, carnis cucurbitæ.*

Trochisci *de Caphura.*

COROLLARIUM.

Ad horum vacuantium genus spectant menses moventia, quæ tamen ad hysteriæ classes melius referuntur: inde ergo erunt repetenda.

CAPUT XV.

De Errhinis Medicamentis.

In affectibus capitis diuturnis, à pituita productis, post universales vacuationes, errhina usurpantur, quæ illam per nares attrahunt & expurgant.

Vacuationes illæ, quæ humores à toto corpore expurgare solent, universales appellantur: quibus succedunt, quæ peculiarem tantum partem evacuant particulares nuncupantur, qualis est illa, quæ pituitam per nares è cerebro elicit, multis illius affectibus convenientissima. Postquam enim major excrementorum pars

universali vacuatione educta est, postmodum per vicina emunctoria reliquæ commodè educuntur.

Utque facile humorem illum crassum & frigidum attrahant, calida esse debent, attenuantia, & detergentia: Qualia sunt, quæ sequuntur.

Radices *ireos, cyclaminis, cucumeris agrestis.*

Folia *betæ rubra, brassica, anagallidis, majorana, salvia, betonica, pulegii, origani, prassii, hedera, nicotiana.*

Gummi *euphorbium.*

Succi *radicum & foliorum prædictorum, elaterium.*

CAPUT XVI.

De Sternutatoriis.

Sternutatoria medicamenta sua acrimonia expultricem cerebri facultatem irritando, pituitam à cerebro eliciunt, tum etiam in affectibus comatosi sopitum cerebrum exsuscitant. Talia sunt quæ sequuntur.

Radices, *zinziberis, pyrethri, ireos Florentina, heliobori albi & nigri.*

Folia, *betonica, majorana, salvia, nicotiana.*

Gummi, *euphorbium.*

Animalia, *castoreum.*

CHYMICA.

Spiritus *sulphuris, vitrioli, salvioli.*

CAPUT XVII.

De Masticatoriis.

Aπρὸς ματιζόντα medicamenta sunt, quæ pituitam per os è cerebro educunt, idque præstant sua caliditate & acrimonia, qua humorem attenuant, & facultatem irritant expultricem. Illa autem sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, pyrethri, angelice.*

Folia, *salvia, majorana, hyssopi, origani, tabaci.*

Semina, *nasturtii, sinapi, staphisagria, nigella, piper album, & nigrum.*

Fructus, *passule, cubebe.*

Gummi, *mastiche.*

COMPOSITA.

Acetum scilliticum.

Oxymel scilliticum.

Theriaca, confectio anacardina.

CAPUT XVIII.

De Cephalicis medicamentis.

Cephalica medicamenta dicuntur, quæ cerebrum roborant, ejusque intemperiem emendant.

Multa dantur medicamenta, quæ specifica proprietate & sympathia quam habent cum certis corporis nostri partibus, earum robur intendunt, & peculiare earum affectus oppugnant. Talia sunt Cephalica, quæ vires suas peculiariter in cerebro exercere creduntur.

Eaque duplicia sunt; calida scilicet, & frigida.

Calida cerebrum calefaciunt & exsiccant, ac pituitam in eo contentam incidunt & attenuant.

Frigida partim calidam cerebri intemperiem contemperant, partim pituitam acrem & salsam, aliosque humores tenuiores graves fluxiones efficientes, incrassant.

Cum cerebrum nunc frigidis, nunc calidis affectibus tentetur, medicamenta illam partem respicientia duorum generum esse debuerunt, ut omnibus hisce affectibus succurrere possemus.

Horum autem omnium materia talis est.

CEPHALICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *spicanardi, calami aromatici, valeriana, ireos Florentina, acori, galange, zedoaria, pœonia.*

Ligna, *viscus quercinus, xyloaloes.*

Cortices, *cinnamomum.*

Folia, *betonica, majorana, salvia, rosmarini, lauri, calamenthi, polii montani.*

Semina, *pœonia; cardamomi, sileris montani, nigelle Romane.*

Fructus, *bacca lauri, juniperi; gariophylli, nux moschata, cubebe, grana kermes.*

Flores,

Flores, *betonica*, *stæchados*, *anthos*, *salvia*, *maris*, *chamomilla*, *lilii convallium*, *tilia arboris*,
Succi & liquores, *opobalsamum*, *vinum*.
Gummi, *thus*, *masliche*, *storax*, *benzoinum*,
Marina, *succinum*, *ambra*.
Animalia, *castoreum*, *moschus*, *zibetta*.

COMPOSITA.

Aquæ, *betonica*, *salvia majorana*, *naphæ*, seu *florum arantiorum*, *cinnamomi*, *theriacalis*, *imperialis*, *coelestis*, *aqua vite*.

Syrupi, *de stæchade*, *mel rosatum*.

Conservæ, *acori zinziberis*, *florum stæchados*, *anthos*, *salvia*, *myrobalanorum conditarum*, *nux condita*, *nux moschata*, *condita*, *corticis citri*.

Confectiones, *alkermes*, *theriaca*, *mithridatium*, *aurea alexandrina*.

Electuaria, *dianthos*, *diambra*, *diamoschi dulcis*, *dialreos*, *aromatici rosati*.

Trochisci, *de Gallia moschat. de carabe*.

EXTERNA.

Olea, *de castoreo*, *chamamelinum*, *irinum*, *laurinum*, *nardinum*, *rutaceum*, *despica*, *vulpinum*.

Unguenta, *martiatum*, *aregon*.

Emplastrum, *de betonica*, *de baccis lauri*, *de meliloto*, *de mucilaginis*.

CHYMICA.

Olea destillata, *succini*, *rorismarini*, *lavendule*, *salvia thymi*, *fœniculi*, *anisi*, *cinnamomi*, *nucis moschate*, *caryophyllorum*, *balsamus vite*.

CEPHALICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Folia, *lactuce*, *portulacæ*, *plantaginis*.

Ligna, *santal omnes*.

Semina, *lactuce*, *papaveris albi*, *quatuor frigida majora*, *psyllii*, *hordei*.

Flores, *rosarum*, *violarum*, *nymphae*, *papaveris rhæados*.

Succi, *limonum*, *granatorum*, *acetum omphacium*, *opium*.

Lacrymæ, *camphora*.

COMPOSITA.

Aquæ, *portulacæ*, *lactuce*, *plantaginis*, *rosarum*, *papaveris Rhæados*, *nymphae*.

Syrupi, *violaceus*, *rosarum siccarum*, *de papavere*.

Conservæ, *rosarum*, *violarum*, *nymphae*, *lactuce*, *cucurbitæ*.

Electuaria, *trium santalorum*, *diamargariti frigidi*.

Confectiones, *philonium*, *requies Nicolai*.

Trochisci, *de caphura*.

Pilulæ, *de cynoglossa*, *laudanum opiatum*.

CHYMICA.

Sal prunella, *spiritus sulphuris*, & *vitrioli*.

EXTERNA.

Olea, *violaceum*, *nymphae*, *rosaceum*, *caphura*, *omphacinum*.

Unguenta, *rosaceum*, *populeum*, *refrigerans Galeni*, *ceratum santalinum*.

CAPUT XIX.

De ophthalmicis medicamentis.

Ophthalmica propriè dicta sunt, quæ proprietate specifica oculos corroborant, eorumque visum acunt, oxydorcica appellata.

Alia tamen secundariò referuntur, quæ variis oculorum affectibus curandis sunt necessaria, videlicet anodyna, repellentia, exsiccantia, digerentia, detergentia.

Oculi, sensu exquisitissimo donati, in plurimis affectibus dolore acerbissimo cruciantur, ut omni arte is mitigandus sit anodynus medicamentis. Sæpe etiam inflammationibus laborant, quibus in principio repellentia conveniunt, ut alio tempore resolventia. Denique lacrymis, ulceribus, aliisque affectibus tentantur, quibus exsiccantia & detergentia conveniunt. Illa autem omnia exquisitè selecta esse debent, ob delicatorem partis naturam & exquisitum sensum. Qualia sunt quæ sequuntur.

OXYDORCICA, SEU VISUM ACUENTIA.

Radices, *fœniculi*, *chelidonia*, *raphani*.

Folia, *chelidonia*, *verbena*, *ruta*, *euphrasie*, *fœniculi*.

Semina, *fœniculi*, *raphani*, *orvini sativi*.

ANODYNA.

Lac muliebre, albumen ovi agitatum in aquam convertum. Aqua rosarum, mucilago seminis psyllii, mucilago seminis cydoniorum, medulla panis macerata & in lacte cocta, addito paucis croci. Poma dulcia cocta sub cineribus. Pomorum putridorum pulpa. Trochisci albi Rhasis cum opio.

REPELLENTIA.

Aqua, *rosarum*, *plantaginis*, *portulacæ*.

Succus, *cydoniorum*, *pomorum acidorum*, *albumen ovi*, *Alumen*.

EXSICCANTIA.

Cerusa lota, tuthia lota, antimonium lotum, unguentum de tuthia, Trochisci albi Rhasis sine opio.

DIGERENTIA, SEU RESOLVENTIA.

Sarcocolla cum lacte nutrita, crocus, lac muliebre, decoctum fœnugreci, sanguis columborum juniorum, è pennis majoribus in oculum expressus.

DETERGENTIA SINE MORSU.

Saccharum cantum, syrupus rosarum siccarum, tuthia, pompholix, plubumustum & lotum, antimonium lotum.

DETERGENTIA CUM MORSU.

Fella piscium mitiora, Quadrupedum media, avium fortissima, & inter illa, fœi perdicis omnium validissimum; galline mitissimum. Succus chelidonia, fœniculi, aqua mellis composita.

CAPUT XX.

De Thoracis medicamentis.

Thoracica medicamenta dicuntur quæ pulmoni familiaria sunt, & humores in eo contentos præparant ad anacatharsin.

Ut autem hi humores per anacatharsin facillè expellantur, non debent esse nimis crassitieci aut tenuitatis participes; unde crassiores præparantur attenuantibus, incidentibus, & detergentibus medicamentis, quæ calida sunt; tenuiores incrassantibus, quæ frigida sunt. Horum omnium materia talis est.

THORACICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *enule campana ireos Florentina*, *aristolochia utriusque*, *liquiritia*, *zinziberis*, *squille*.

Folia, *tussilaginis*, *præsi albi*, *hyssopi*, *thymiatureia*, *origani*, *calamenthi*, *pedis cati*, *hedera terrestris*, *roris solis*, *nicotiana*, pauca dosi, quia vomitiva.

Semina, *urtica*, *lini*, *brassica*, *seseleos massiliensis*.

Fructus, *ficus pingues*, *peffula dulces*, *amygdalæ*, *nucleipini*, *bacca lauri*.

Flores, *Chamomilla*.

Aromata, *croci*, qui eximius.

Gummi, *Terebinthina*, *myrrha*.

Animalia, *mel*, *pulmo vulpis præparatus*.

Mineralia, *flores sulphuris*.

COMPOSITA.

Aquæ, *hyssopi*, *tussilaginis*.

Syrupi, *de tussilagine*, *de hyssopo*, *de liquiritia*, *capillorum veneris*, *oxymel simplex*, *oxymel scilliticum*, *saccharum cantum*.

Conservæ, *capillorum veneris*, *radicis enule campana*, *zinziberis*.

Electuaria, *diaireos simplex*, *diaireos Salomonis*.

EXTERNA.

Olea, *irinum*, *amygdalarum dulcium*, *chamomilla*, *liliorum alborum*.

Adipes, *axungia gallinæ*, *anatis*, *vitulina*, *butyrum*.

Medullæ, *cervina*, *vitulina*.

Unguen-

Unguenta, de althea, resumptivum.
Emplastra, de sulphure, de baccis lauri, filii Zacharia.

THORACICA FRIGIDA

EXTERN A.

Radices, althea, liquiritia,
Folia, capillorum veneris, pulmonaria.
Semina, quatuor frigida majora, malve, althea, papaveris albi, psyllii, bombacis, hordeum.
Fructus, jujube, sebesten, amygdala dulces, pruna dulcia.
Flores, violarum, nymphae papaveris rhæados.
Gummi, Arabicum, tragacanthum.
Succi, amylium, succus liquiritie.
Animalia, lac muliebre, asininum, caprinum, caro testudinum, cancri fluviatiles.

COMPOSITA.

Aquæ, lactuca, portulaca, nymphae papaveris rhæados, hordei.
Syrupi, jujubinus, violaceus, capillorum veneris, papaveris albi, narcoticus.
Sacchara, rosaceum, penidiatum.
Conservæ, rosarum, violarum, borraginis, lactuca, caro cucurbitæ, condita.
Electuaria, diatrageacanthum frigidum, diamargaritum frigidum, diapenidium sine speciebus.

EXTERN A.

Oleum, violaceum, nymphae, amygdalarum dulcium.
Axungia, gallina, anatis, vituli, butyrum recens.
Axungia istæ temperatæ sunt, & ideo in affectibus tam calidis, quam frigidis usurpantur.

CAPUT XXI.

De Cardiacis medicamentis.

Medicamenta Cardiacâ nominantur, quæ proprietate specifica corroborant, spiritus vitales reficiunt, ac venenis & malignis affectibus resistunt.

Et quia interdum ab intemperie calida, interdum à frigida cor debilitatur: ideo Cardiacâ medicamenta alia calida, alia frigida esse debuerunt.

CARDIACA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, dictamni seu fraxinella, angelica, pentaphylli, scorzonera, zedoaria, gentiana, imperatoria, doronici.
Cortices, cinnamomum, cortex citri siccus.
Ligna, xyloaloes.
Folia, melissa, scabiosa, cardui benedicti, ocyimi, seu basiliconis, polii, abrotani, rorismarini, lavendula.
Fructus, grana tinctorum, bacca juniperi, nux moschata, garyophylli.
Gummi, thus, myrrha, mastiche.
Succi, melissa, scabiosa, borraginis.
Animalia, moschus, zibetta, lapis bezoar, sericum crudum.
Mineralia, ambarum succinum.

COMPOSITA.

Aquæ, florum arantiorum, melissa, rorismarini, cardui benedicti, scabiosa, aqua vita, imperialis, theriacalis, celestis cinnamomi.
Olea Chymica, cinnamomi, garyophyllorum, nucis moschate.
Syrupi, conditura corticis citri, byzantinus.
Conservæ, florum anthos, cortex aurant. conditus, nux moschata condita, myrobalani condita.
Confectiones, alkermes, theriaca.
Electuaria, aromaticum rosatum, diambra, de gemmis, latificans Galeni, diamoschum dulce.

CARDIACA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, acetosa, buglossi, bistorta, tormentilla.
Ligna, santali omnes.
Folia, borraginis, buglossi, acetosa, oxylapati.
Semina, cydoniorum, plantaginis acetosa.
Flores, rosarum, violarum, borraginis, buglossi, nenupharis.
River. Opera Medica.

Fructus, citra, limones, cerasa acida, ribes, granata acida, poma odorata, cydonia.

Gummi, Camphora.

Animalia, perla, unicornu, os de corde cervi, ebur, spondium, corni cervi, lapis Bezoar.

Mineralia, terra sigillata, bolus armena, fragmenta pretiosa, aurum, corallium.

COMPOSITA.

Aquæ, rosarum, borraginis, buglossi, acetosa.
Syrupi, granatorum, delimonibus, violaceus, de succo acetosa, rosarum siccarum, de pomis redolentibus.
Conservæ, florum borraginis, buglossi, rosarum, violarum, foliorum acetosa.
Confectio, de hiacyntho.
Electuaria diamargariti frigidi, diatriasantalior.

CAPUT XXII.

De Hepatis medicamentis.

Hepatica medicamenta hepati roborando, ejusdemque intemperiebus corrigendis sunt destinata: unde alia calefaciunt, alia refrigerant.

Quia tamen omnes humores in eo generantur, & ob venarum angustiam obstructionibus est valde obnoxium, ideo omnia ferè medicamenta, hepatis convenientia, sunt etiam aperiendi facultate donata.

HEPATICA CALIDA.

SIMPLICIA.

Radices, calami aromatici cyperi, enula campana.
Folia, agrimonie, absynthii, menta, chamædrys, chamæpitys, betonica, centaurei minoris.
Semina, anisi, fœniculi, carvi, ammeos.
Flores, anthos, macis, schœnanthos, spice nardi.
Fructus, garyophylli, nux moschata, passula.

COMPOSITA.

Aquæ, absynthii, mentha, betonica.
Syrupi, de absynthio, de mentha, bysanthinus, de quinque radicibus.
Conservæ, florum salvia, anthos, cortex citri conditus, radix enula condita, aconus conditus, nux condita, nux moschata condita, myrobalani condita.
Confectiones, theriaca, mithridatium.
Electuaria, aromaticum rosatum, diambra, diarrhodon temperatum.
Trochisci, de absynthio, de rhabarbaro, de eupatorio.

EXTERN A.

Olea, de absynthio, de mentha, nardinum.

HEPATICA FRIGIDA.

SIMPLICIA.

Radices, graminis, asparagi, cichorei, acetosa, brusci.
Ligna, santali omnes.
Folia, endivia, cichorei, scariola, chondrilla, hepatica, adianti, acetosa, portulaca.
Semina, quatuor frigida majora, quatuor frigida minora nempe, lactuca, portulaca, endivia, cichorei, semen acetosa.
Flores, rosarum, nymphae, cichorei.
Fructus, pruna acida, granata acida, cucurbita, ribes, cucumeres.
Succi, limonum, granatorum, cydoniorum, endivia, acetosa, cichorei, acetum, omphacium.
Animalia, ebur, spondium.
Mineralia, corallium.

COMPOSITA.

Aquæ, cichorei, endivia, graminis, acetosa, rosarum, agrimonie.
Syrupi, de cichoreo simplex & compositus, de succo acetosa, de granatis, delimonibus, rosarum siccarum.
Conservæ, florum cichorei, foliorum acetosa, rosarum, fructuum berberis, cerasa acida condita.
Electuaria, diatriasantalum, diarrhodon abbatis, diamargaritum frigidum.
Trochisci, de spodio, de caphura.

EXTERN A.

Olea, rosaceum, omphacium, nenupharis,
Unguenta, rosaceum, ceratum, santalinum: refrigerans Galeni.

CAPUT XXIII.

De Stomachicis medicamentis.

Ventriculi actio multis modis offenditur, vel quatenus alimentum non appetit, vel male concoquit, vel denique probe non retinet.

Appetentia deiecitur, quando ventriculus, & præsertim superioris illius orificium, aliquo humore excrementitio obducitur, qui partis illius sensum obtundit. Concoctio laeditur immutato ventriculi calore. Retentio denique labefactatur ex partis laxitate, quam sequitur vomitus & alvi fluxus. Appetentiam exsuscitant medicamenta, quæ humores noxios deterunt, partis robore servato, partemque blandè vellicando, divulsionis sensum efficiunt: qualia sunt acida & salsa. Concoctionem juvant nonnulla proprietate specifica, alia calore moderato & aromatica vi. Retentio denique adstringentibus appropriatis confirmatur. Illa autem omnia stomachica medicamenta ad calidorum vel frigidorum classes referri solent.

Ventriculi, quemadmodum & aliarum partium functiones, à variis intemperiebus lædi solent, quæ generaliter sui ablationem indicant: Ideo semper in stomachicorum classe ea erunt seligenda, quæ cum partem roborant generali etiam indicationi inserviunt, hanc scilicet vel illam intemperiem corrigendo.

STOMACHICA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, zinziberis, ciperis, calami aromatici, galanga. Cortices, citri sicci, cinnamomi. Lignum, xiloaloes. Folia, mentha, absinthii, utriusque salvia, betonica, roris-marini. Semina, anisi, fœniculi, coriandri, citri, piper. Fructus, Caryophylli, nux moschata. Flores, salvia, anihos, betonica, macis, crocus. Gummi, mastiche. Mineralia, succinum, ambra.

COMPOSITA.

Aquæ, betonica, absinthii, mentha, salvia. Syrupi, de mentha, de absinthio pontico. Conservæ, florum salvia, anihos, foliorum absinthii cortex citri conditus, nux moschata condita, myrobalani condita, zinziber conditum, acorus conditus. Confectiones, theriaca, mithridaticum, alhermes. Electuaria, aromaticum rosatum, diambra, diagalanga. Trochisci, de absinthio, de rhubarbaro.

EXTERNÆ.

Olea, nardinum, de absinthio, de mentha, nucis moschate, mastichinum, myrrhinum. Emplastræ, pro stomacho, de mastiche.

STOMACHICA FRIGIDA

SIMPLICIA.

Radices, plantaginis, acetosæ. Ligna, santalum rubrum. Folia, plantaginis, myrti. Semina, plantaginis, cydoniorum. Flores, rosæ rubræ, balaustia. Fructus, cydonia, pyra, mespela, myrtilli. Succa, acacia, hypotistidis. Mineralia, corallus.

COMPOSITA.

Aquæ, rosarum, plantaginis. Syrupi, rosarum siccarum, cydoniorum, granatorum, myrtinus, de succo acetosæ, de agresta. Conservæ, rosarum rubrarum, foliorum acetosæ. Electuaria, diatriasantalum.

EXTERNÆ.

Olea, rosaceum, lentiscinum, omphacinum. Unguenta, ceratum santalinum, rosaceum.

CAPUT XXIV.

De Splenicis medicamentis.

Lieni dicata medicamenta ferè sunt, quæ melancholicum humorem præparant, propterea quod lien dicatur melancholiæ conceptaculum.

At verò quandoque illa melancholia naturalem fortitur conditionem, estque frigida, crassa, & terrestris, obstructions efficiens, tumque medicamenta postulat ape-

rientia, incidentia, & detergentia; imò & interdum emollientia, quando humor induratus scirrhum producit.

Interdum nimio calore adurit, & atræ bilis conditiones acquirit, tumque eadem requirit medicamenta, quæ supra atræ bili præparandæ idonea esse diximus.

SPLENICA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, apii, enula campanæ, ireos, calami aromatici, aristolochia.

Cortices, radicem capparum, cortex medianus fraxini, medianus tamarisci, cinnamomum.

Folia, chamadryos, cuscuta, ceterach, summitates lupuli, tamarisci, pulegi, thymi, nasturtii, fumaria, centuarii minoris, melissa.

Semina, agni casti, nasturtii, anisi, apii, cardui benedicti.

Flores, genista, calendula, tamarisci, crocus.

Fructus, cappares.

Gummi, ammoniacum, bdellium, myrrha.

Mineralia, chalybs.

COMPOSITA.

Aquæ, fœniculi, fumaria, melissa, cardui benedicti, cinnamomi.

Syrupi, de fumaria, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel scilliticum.

Conservæ, florum tamarisci, genista, acorus conditus, zinziber conditum, cortex citri conditus.

Confectiones, alhermes.

Electuaria, de gemmis, letificans Galeni.

Trochisci, de capparibus, de eupatorio.

EXTERNÆ.

Olea, de capparibus, tamarisci, irinum, rutaceum.

Unguenta, de arthanita, de althea.

Emplastræ, de mucilagibus, de meliloto, diachylum cum gummi, de ammoniaco.

SPLENICA FRIGIDA.

Eadem ferè sunt ac bilem attenuantia, quæ ideo, ne hic frustra repetantur, inde erunt depromenda, quibus addenda erunt, quæ bilem adustam præparare valent.

CAPUT XXV.

De nephriticis medicamentis.

Medicamenta renum affectibus curandis idonea dicuntur, vel quatenus urinas promovent, vel quatenus renum ardorem contemperant, vel quatenus calculos frangunt, aut comminunt, vel denique, quatenus arenulas viscidoseque humores in renibus contentos, deterunt.

Urinas moventia supra fuerunt proposita, iis tamen quadam addenda sunt, renibus magis peculiariter appropriata.

Renum ardorem contemperant diuretica frigida, tum alia nonnulla simpliciter refrigerantia, quæ nephritica frigida appellantur.

Ad calidam renum intemperiem corrigendam non semper utendum est diureticis: quantumvis refrigerent. Nam quando immoderatum urinæ profluvium illam intemperiem consequitur, aliis refrigerantibus est utendum, quæ potius incrassent, aut leniter adstringant, qualia sunt lactuca, portulaca, semen psyllii, gummi tragacanthum, &c.

Lithonriptica, seu calculum frangentia medicamenta id præstant vel specifica proprietate, vel quatenus incidunt & attenuant, sine admodum insigni calore: alioquin calculum magis excoquerent, vel denique asperitate sua summam calculi faciem absterunt & attritu comminunt.

Arenulas viscidoseque humores detergentia ex diureticis aut lithonripticis desumuntur.

Horum omnium materia talis est.

URINAS MOVENTIA.

Hæc supra fuerunt proposita tam calida, quam frigida, c. xiv.

URINÆ RENUMQUE ARDOREM

temperantia & lenientia.

SIMPLICIA.

Radices, althea, liquiritia.

Folia, malvæ, lactuce, portulacæ, endiviæ, cucurbite, scariolæ.

Semina, melonum, cucurbite, cucumeris, althea, malvæ, lactuce, papaveris albi, psyllii, hordenum.

Fructus, pruna dulcis, passula, jujuba, amygdala.

Flores.

Flores, violarum, nenupharis.
Gummi, tragacantum.
Animalia, lac, butyrum.

COMPOSITA.

Aquæ, lactuce, portulacæ, nenupharis.
Syrupi, de liquiritia, althea, jujubarum, violarum.
Conservæ, violarum, nymphae, lactuce condita.
Electuaria, diatragacanthum frigidum.

EXTERNÆ.

Olea, violarum, rosaceum, nenupharis.
Unguenta, refrigerans Galeni, unguentum rosaceum.

LITHONTRIPTICA, SEU

calculum frangentia.

SIMPLICIA.

Radices, ononidis, lappæ majoris, saxifragiæ, virgæ aureæ, calcitræ.
Ligna, lignum nephriticum.
Cortices, fabarum siccarum, radicis lauri.
Folia, saxifragiæ, calcitræ, argentinæ, fragariæ, parietariæ, fœniculi marini.
Semina, miliisolis, urticæ, raphani.
Fructus, nuclei ceraforum, persicorum, mespilorum, bacca juniperi, hedera.
Gummi, terebinthina.
Animalia, millepedes, sanguis hircinus preparatus, oculi cancrorum fluviatilium.
Lapides, Judaicus, nephriticus, crystallus preparatus.

COMPOSITA.

Aquæ, saxifragiæ, calcitræ, nicotianæ.
Syrupi, nephrocatharticus Jouberti, de Raphano Fernellii, oxymel simplex, oxymel scilliticum.
Electuaria, lithontripticon.

ARENULAS ET VISCIDOS

Humores detergentia.

Eadem sunt, quæ diuretica, & calculos expellentia.
Terebinthina, parietaria, raphanus, apium, cicera rubra.

CAPUT XXVI.

De Hystericis medicamentis.

Quæ in uteri affectibus usurpantur medicamenta vel ipsum corroborant, & conceptionem adjuvant: vel partus & secundinarum exclusionem promovent, vel menstruas purgationes educunt; vel nimium earundem fluxum cohibent; vel uterum ab excrementorum illuvie expurgant.

Conceptum juvantia moderato calore uterum reficiunt, aromatica vi recreant, & quadam adstrictione firmant.

Quæ fœtum & secundinas excludunt, menses etiam promovent, sed fortiora ex his usurpantur.

Menses moventia, calida sunt & tenuium partium, nec tamen vehementer exsiccant, neque solum sanguinem attenuant, sed etiam vasorum oscula aperiunt.

Maxima est menses moventium & diureticorum affinitas. In eo tamen distinguuntur secundum Gal. de simpl. med. fac. c. 22. quod ambo quidem sint calida, sed diuretica potenter exsiccant, menses moventia minimè. Illa enim quæ validius exsiccant, sanguinem absumunt, & sic menstruis materiam subripiunt, necnon eundem incrassant, & fluxui minùs idoneum efficiunt; eandem tamen urinarum profusionem juvant, quia dum sanguis à calore fusus cogitur à siccitate, oportet fieri serosæ substantiæ secretionem, quæ urinæ materiam suppeditat.

Menses cohibentia medicamenta, vel adstrictoria vi meatus occludunt, vel humores incrassando eorum fluxum impediunt.

Omnis fluxio immodica vel ex nimia meatuum laxitate, vel humorum tenuitate, ac mobilitate dependet: hinc, meatus illos adstringendo, ac humoribus crassitiem & lentorem conciliando, facilè cohibetur.

Uterum expurgantia ex menses moventibus desumuntur, ea præsertim seligendo, quæ sunt detergentis facultate donata.

Horum omnium materia talis est.

River. Opera Medica.

CONCEPTUM JUVANTIA

SIMPLICIA.

Radices, calami aromatici, bistortæ, galangæ, cyperi.
Folia, betonica, salvia, rorismarini, majoranæ.
Fructus, nuxmoschata, caryophylli.
Flores, salviæ, rosmarini, betonica, macis, spicanardi.
Gummi, styrax, benzoinum, thus, mastix.
Animalia, moschus, zibetum.
Mineralia, succinum, corallium, ambra.

COMPOSITA.

Aquæ, salviæ, betonica, majoranæ.
Conservæ, florum betonica, salviæ, anthos, acorus conditus, nuces juglandes condita, nuces moschata condita, myrobalani condita, radix satyrionis condita.
Confectiones, theriaca, mithridatium.
Electuaria, diamoschum, diambra, de gemmis, hiaglanga, aromaticum rosatum.
Trochisci, gallinæ moschata, aliptæ moschata.

EXTERNÆ.

Olea, nardinum, myrrhinum.

PARTUM ET SECUNDINAS

Excludentia.

Quæ menses movent, etiam fœtum & secundinas educunt: peculiariter autem hæc.

Dictamnus creticus, arthemisia, aristolochia, crocus aqua cinnamomi, Confectio alkermes, borax officinarum, sabina, opopanax, sagapenum, myrrha, testiculi equorum hepar anguilla, castoreum, assa fœtida.

Posteriora duo secundinis tantum conveniunt, quia gravi odore fœtum enecarent.

MENSES MOVENTIA SIMPLICIA.

Radices, aristolochiæ utriusque, rubiæ tinctorum, valeriana, cyperi, ireos, gentiana.
Cortices, cinnamomum.
Folia, arthemisia, mercurialis, matricariæ, nepetæ, salviæ, calamenthi, pulegii, origani, rubiæ, abrotani, prassii, dictamni cretici.
Semina, seseleos, anisi, dauci, fœniculi, ruta, carvi.
Flores, chamomilla matricariæ, crocus.
Gummi, myrrha, assa fœtida, opopanax, sagapenum, galbanum.
Animalia, castoreum.
Mineralia, borax officinalis.

COMPOSITA.

Aquæ, arthemisia, cinnamomi.
Syrupi, de arthemisia, de hyssopo.
Conservæ & electuaria, repetenda ex diureticis.
Trochisci, de myrrha.

EXTERNÆ.

Olea & unguenta repetenda ex emollientibus, quæ in secunda sectione tradentur.

MENSES SISTENTIA SIMPLICIA.

Radices, symphyti, bistortæ, tormentilla.
Folia, plantaginis, lentisci, equiseti, rubi portulacæ, myrti, centinodæ, menthæ.
Semina, plantaginis, acetosæ.
Fructus, myrtilli.
Flores, rosarum, balaustiorum.
Gummi, mastiches, sanguis draconis.
Animalia, coagulum hædi, leporis, cornu cervi ustum, ebur, spodium.
Mineralia, bolus armena, terra sigillata, corallium.

COMPOSITA.

Aquæ, plantaginis, rosarum, nymphae, portulacæ, menthæ.
Syrupi, myrtinus, de mentha, cydoniorum, rosarum siccarum.
Conservæ, rosarum, cydonia condita.
Confectiones, philonium Romanum.
Trochisci, de spodio, de terra sigillata.

EXTERNÆ.

Olea, myrtinum, rosaceum, cydoniorum.

Unguenta, Comitisa.

Emplastra, de mastiche, contrarupturam.

UTERUM EXPURGANTIA.

Eadem, quæ menses moventia, & præcipue,

Bryonia, aristolochia utraque, gentiana, mercurialis, arthemisia, matricaria, marrubium, chamædrys, &c.

CAPUT XXVII.

De Arthriticis medicamentis.

Articuli ex nervosis partibus maxime componuntur. Cum verò nervorum ac cerebri eadem sit portio, quæ supra proposita sunt Cephalica, interius usurpanda, eadem arthritica censebuntur.

Quando humor in articulis contentus, apozemare aut aliquo alio interno medicamento præparandus est, eadem omnino præscribenda remedia, quæ in affectibus capitis conveniunt: ex quibus tamen ea seligenda erunt, quæ magis specificè articulis convenire credidit antiquitas.

Quia verò articulorum affectus topicis remediis maxime curari solent, ea hic proponenda sunt, quæ illis peculiariter conveniunt, atque ita distinguenda, ut illa statim initio ardorem, si quis inest, compescant, & fluxiones arceant, nec tamen humores in partem inflammata[m] altius impingant: alia dolorem, qui citra inflammationem fuerit, compescant; alia denique dolore sedato humorem impactum digerant: quæ omnia singillatim sunt proponenda.

FLUXIONEM INHIBENTIA.

Folia, hyoscyami, cicuta, solani, mandragora, semperivi.

Succi, hyoscyami, solani, lactuca, acetum, opium, Gummi, capbura.

Mucilagines, seminis psyllii, cydoniorum,

Aquæ, rosarum, plantaginis, solani.

Olea, rosaceum.

DOLOREM SEDANTIA.

Radix, althea, lac vaccinum, stercus vaccinum, æsopus, thus ovi albumine subactum, vitellus ovi, flos chamæmeli, meliloti, crocus, & quamplurima alia ex practicis repetenda.

DIGERENTIA.

Radices, enula campana, hermodactyli.

Folia, verbasco, chamæpitryos, urtica, ebuli, salvia, centaurei, minoris.

Semina, urtica, nasturtii.

Gummi, opopanax, bdellium, ammoniacum, sagapenum, galbanum, euphorbium.

Animalia, castoreum, catuli admoti.

Liquores, vinum, aqua vita, aqua marina, aqua theriacum sulphurearum,

Olea Chymica, vitrioli, cera, de lateribus.

Emplastra, de mucilagibus, de meliloto, oxycroceum, diapalma, diaphoreticum.

CAPUT XXVIII.

De Medicamentis lac generantibus, idemque minuentibus.

Medicamenta lacti generando idonea, ex Gal. 5. de simpl. fac. cap. 22. modicè calefaciunt, & non exsiccant, quia calefaciendo sanguinem attenuant, ut facilius ad mammas ferri possit: neque exsiccando illius copiam minuant, quæ magna esse debet ad lactis generationem.

Lac generantia iisdem qualitatibus videntur esse prædita, quibus menses moventia: cum tamen hæc illis maxime videantur esse contraria quoad effectus. Quoties enim mensium fluxus proritur, toties lactis generatio impeditur. In eo tamen differunt, quod menses moventia calidiora sunt lac generantibus, & magis attenuant: nam in lactis generatione fit expulsio sanguinis ad mammas, & attractio ab iisdem; at in mensium vacuatione fit tantum expulsio ad uterum: unde oportet sanguinem magis attenuari, & remedia esse calidiora, siccioraque. Sic Gal. cap. 21. lib. 5. de med. fac. vult anethum, fœniculum, & rutam, illas, inquam, herbas virentes & humidas, lacti generando convenire: siccæ verò, menses movere; quia tunc temporis magis calefaciunt & exsiccant.

Lactis copiam minuant, quæ exsiccando sanguinem ab-

sumunt, vel eundem refrigerando & incrassando ineptum efficiunt, ut ad mammas deferatur.

Horum omnium materia talis est.

LAC GENERANTIA.

Fœniculum viride, semen ejusdem, anethum viride, apium, Amaranthus, lac Luna, crystalli pulvis, brassica decoctum, buryrum, cum lacte & fœniculo sumptum.

LAC MINUENTIA.

Menta, chelidonium majus, calamentum, coriandrum, ocymum, acetum, oxymel, camphora.

CAPUT XXIX.

De medicamentis semen generantibus, idemque extinguentibus.

Semen generant, & ad libidinem provocant medicamenta, quæ calida sunt & flatuosa sine exsiccatione.

Minuunt verò semen, & veneris stimulos obtundunt, quæ vel impensè refrigerant, vel admodum exsiccando, materiam seminalem absumunt.

Horum materia talis est.

SEMEN GENERANTIA.

Semina, eruca, napi, urtica, sinapi, piper.

Fructus, pistaccia, nuclei pinei.

Animalia, schincus, cerebella passerum, testiculi galli.

SEMEN EXTINGUENTIA.

Lactuca, portulaca, camphora, mentha, ruta, semen agni casti, anethi.

CAPUT XXX.

De medicamentis flatus discutientibus.

Medicamenta flatus discutientia calefaciunt & attenuant, vaporesque à materia frigida productos per diaphoresin resolvunt.

Hæc ab iis, quæ pituitam calefaciunt & attenuant, ferè non distinguuntur: idèò hic non erunt repetenda.

CAPUT XXXI.

De Adstringentibus medicamentis.

Adstringentia medicamenta frigida sunt, & sicca, substantiæque terrestres, unde partes contrahunt, constipant & condensant.

Hoc theorema verissimum quidem est de simpliciter adstringentibus, quæ illas qualitates præ se ferunt: attamen dantur alia medicamenta, quæ cum aliis facultatibus habent etiam adstringendi vim, ob variam substantiæ conditionem: seu dantur multa adstringentia, quæ calida sunt, ut absinthium, mastiche, vitriolum, & alia hujusmodi.

Quæcumque ad menses sistendos supra fuerunt proposita, eadem sunt adstringentia: quare inde illa erunt repetenda.

CAPUT XXXII.

De medicamentis lumbricos enecantibus.

Quæcumque medicamenta amara sunt, acria, acida, adstringentia, oleosa, lumbricos enecare valent.

Amara, acria, & acida, tenuitate sua lumbricorum substantiam penetrant, eamque dissolvunt. Adstringentia, lumbricos constipando: oleosa eorundem poros obturando, transpirationem impediunt, qua sola vivunt, sicque eos suffocant. Certum tamen est, nonnulla dari medicamenta, quæ non solum qualitatibus manifestis, sed specifica proprietate lumbricos enecant. Exemplo sit Mercurius qui ventri tantum admotus, cum unguentis, lumbricos in intestinis contentos potenter enecat, ac interius assumptus, convenienter administratus, ac debite præparatus, miranda præstat. Imò verò Mercurius crudus, cum aqua simplici aliquandiu agitur, virtutem suam ei aliquatenus communicat, ut purissima illa aqua, nulla sensibili qualitate prædita, pro potu ordinatio exhibita, lumbricos etiam efficaciter enecet.

Horum autem lumbricos enecantium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, graminis, primula veris, zedoaria, dictamni albi, gentianæ, angelica, rhabarbarum.

Folia,

Folia, portulacæ, cichorii, acetosæ, absynthii, Coralline, scordii, hyperici, centaurii minoris, verbene, marrubii, dictamni cretici.

Semina, citri, tanacetii, brassicæ, lupini, semen contra vermes, amygdalæ amara.

Succi, limonum, granatorum; portulacæ, aloes.

Animalia, rasura eboris, cornu cervi.

COMPOSITA.

Pulvis contra vermes, hiera piora.

Chymica, spiritus sulphuris, vitrioli, Mercurius dulcis.

CAPUT XXXIII.

De Vulnerariis medicamentis.

Vulneraria medicamenta ea sunt, quæ leviter adstringendo & exsiccando, vulnerum conglutinationem promouent.

Non solum externis & topicis medicamentis vulnera curari solent, sed etiam internis, quæ conglutinationem assumpta promouent, ex iisque potiones vulnerariae frequenter componi solent.

Horum materia talis est.

Radices, symphyti, aristolochiæ rotundæ, zedoaria, tormentilla.

Folia, vinæ pervinæ, pimpinellæ, saniculæ, bugulæ, pilæ selle, veronicæ, agrimonie, centaurii minoris.

Semina, cardui benedicti.

Animalia, cancri fluviatiles.

LIBER QUINTUS.

PARTIS SECUNDÆ.

SECTIONIS PRIMÆ.

PARTICULA SECUNDA.

De materia Medica externa.

CAPUT PRIMUM.

De refrigerantibus, & repellentibus medicamentis.

In partibus externis sæpè contingunt inflammationes, erysipelata, herpes, carbunculi, & similes affectus calidiores, quos refrigerantium admotione compescere necesse est, potissimum in eorum principio.

Et quandoquidem hi affectus ut plurimum à fluxionibus ducunt originem, ideo illa medicamenta in principio repellentia esse debent, ut humorum fluxum impedian, eosque à parte affecta eliminent.

Repellunt autem medicamenta, quatenus prædita sunt adstringendi vi, quæ supra fuit explicata, cum de adstringentibus internis ageretur.

Quia verò refrigerantia & repellentia externa ab internis maximè differunt, ideo illorum series hic exponenda est.

REFRIGERANTIA

Medicamenta.

SIMPLICIA.

Cortices; radices solani mandragoræ, Folia, lactucæ, intybi generæ quator, hyoscyami, lenticule palustris, umbilici veneris.

Prædicta simpliciter refrigerant. Sequentia verò refrigerando leniter adstringunt.

Portulacæ, polygonum, plantago, ligustrum, solanum, sempervivum, mandragoræ.

Semina, psyllii, hyoscyami albi, papaveris albi, frigida majora & minora.

Flores, rosarum, violarum, nymphaeæ.

Succi, granatorum, lactucæ, portulacæ, sempervivi, solani, plantaginis, limonum, acetum, omphacium.

Animalia, albumen ovi.

COMPOSITA.

Aquæ, solani, nymphaeæ, rosarum, plantaginis, polygoni. Olea, rosaceum, violatum, nymphaeæ, papaveris, hyoscyami, mandragoræ.

River. Opera Medica.

Unguenta, rosaceum, ceratum santalinum, refrigerans Galeni, populeum.

REPELLENTIA ET

Adstringentia.

SIMPLICIA.

Radices, bistortæ, symphyti, tormentillæ, rhapontici. Cortices, medianus, sumach, granatorum, juglandium viridium, calices glandium.

Folia, vitis & capreolæ ejusdem myrti, expressi, quercus, oleastri, sumach, centinodia, bursa pastoris, equiseti, plantaginis, absynthii, mentha, verbasci, summitates rubi.

Semina, portulacæ, plantaginis, burse pastoris, granatorum, acini uvarum.

Flores, rosæ rubræ, fex rosarum stillatarum, balaustra.

Fructus, myrtilli, nuces cupressi, gallæ immaturæ, mespilla, sorba, sydonia.

Succi, plantaginis, & herbarum prædictarum, acaciæ, hypocistis.

Gummi, mastichæ, sanguis draconis, thus sandaracha, tragacanthum, sarcocolla, gummi arabicum.

Mineralia, bolus armena, terra sigillata, alumen, corallium.

COMPOSITA.

Aquæ, rosarum, plantaginis, solani, corticis nucum ferrata.

Olea, rosarum, omphacinum, myrrhinum, mastichinum, lentiscinum, de absynthio, de mentha.

Unguenta, Comitissæ.

Emplastra, contra rupturam, de crusta panis.

CAPUT II.

De Emplastis medicamentis.

Repellentibus & adstringentibus emplastica sunt finitima, & in fluxionum principiis ac sanguinis eruptionibus, ex quacunque etiam parte, conveniunt. Sunt enim glutinosa & pingui substantia prædita, qua parti tenaciter adhærent, illiusque poros implent & obstruunt, ne humor influens eas pervadere possit: tum etiam partem comprimendo humorem illum aliò impellunt.

Ex his quædam simpliciter talia sunt, nec ulla alia qualitate insigni prædita, quædam verò simul exsiccant, aut etiam adstringunt: imò maxima eorum pars duas hæc qualitates solet habere conjunctas.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ, tritici, fabarum.

Succi, amyli.

Gummi, mastichæ, sanguis draconis.

Animalia, album ovi, mumia.

Mineralia, lapis hematites, corallium, terra sigillata, bolus armena, gypsum, lithargyrus, cerussa, pompholyx, cadmia, lapis calaminaris, antimonium, alumen, plumbum.

Unguenta, album Rhasis, de lithargyro, nutritum, diachalcitheos, diapompholigos, desiccativum rubrum.

CAPUT III.

De Anodynis medicamentis.

Dolor corporis partes affligens tribus modis sedari solet: vel causam dolorem efficientem auferendo, vel sensum stupefaciendo narcoticis medicamentis; vel iis medicamentis, quæ anodyna propriè appellantur.

Illa autem anodyna, seu paregorica, dicuntur, quæ causa & morbo remanentibus, dolorem mitigant.

Idque præstant blando & moderato calore, quo pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, ejusque pori aperiuntur, ut per eam quædam materiæ portio resolvatur.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, althææ, malvæ, liliorum.

Folia, malvæ, althææ, branca ursinæ.

Semina, lini, fœnugraci, althææ.

Flores, liliorum, chamomilla, meliloti.

Farinæ, seminis lini, fœnugraci.

COMPOSITA.

Olea, commune, amygdalarum dulcium, liliorum chamamelinum, anethinum, irinum, ex vitellis ovorum.
Unguenta, dialthea: resumptivum.

CAPUT IV.

De Narcoticis medicamentis.

Narcotica dolorem sedant, stupefaciendo partem, eique sensum auferendo, vel somnum conciliando, quo sensus toti corpori adimitur.

Hunc effectum producere creditur summa frigiditate, quam habent in quarto gradu. Hæc est antiqua Galeni doctrina. Recentiores tamen non pauci existimant, non frigiditate simpliciter, sed peculiari facultate, & proprietate specifica, quam vim narcoticam appellant, ea sensum adimere, & somnum conciliare.

Horum usus non admittitur, nisi post anodyna frustra tentata.

SIMPLICIA.

Radices, mandragora, hyoscyami.
Folia, hyoscyami, cicuta, mandragora, papaveris albi.
Semina, hyoscyami, papaveris albi.
Succi, lactuce, cicuta, hyoscyami, opium.

COMPOSITA.

Opiatæ, philonium Romanum, Requies Nicolai.
Olea, mandragora, hyoscyami, papaveris albi.
Chymica, laudanum opiatum.

CAPUT V.

De emollientibus medicamentis.

Durities omnis à tribus causis produci solet: siccitate, tensione, concretionem.

Quæ exsiccantur, duriora evadunt: quæ verò repleta sunt, distenduntur, & renitentia fiunt, ita ut contactui resistant, & dura appellantur: illa etiam, quæ à frigore concreverunt, duritiem acquirunt, ut in glacie apparet. Omnes istæ duritiei species corpori nostro contingunt. Humores enim siccitatem contrahunt, diuturna caloris aut resolventium medicamentorum actione, quia tenuiores humidioresque partes dissipantur, crassiores siccioresque remanent. Ab humorum multitudine partes replentur & distenduntur: ac denique humores natura frigidi, proprio calore destituti, vel in parte intemperie frigida laborante, residentes, sponte concreverunt & indurantur.

Quæ à siccitate oritur durities, humectatione curatur, quæ à repletionem & humorum multitudine, vacuatione solvit, quæ à concretionem, propria dictis emollientibus auferitur.

Sunt autem verè emollientia anodynus finitima, moderato calore & siccitate prædita, secundum Galenum 5. de simpl. medic. fac. cap. 8. omni acrimonia & excedente qualitate destituta: unde concretum frigore humorem fundunt & colligunt, sicque illius duritiem auferunt.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, malva, althea, liliorum, inidis, brionia, ebuli, cucumeris agrestis.
Folia, violaria, parietaria, acanthi, malva, althea, atriplicis, ebuli.
Semina, lini, fœnugræci, malva, althea.
Flores, chamameli, meliloti, liliorum.
Fructus, fœus pingues.
Gummi, terebinthina, ammoniacum, bdellium, styrax, galbanum, opopanax.
Animalia, butyrum, adeps suillus, gallinaceus, anserinus, asypus, medulla cervina, vitulina.

COMPOSITA.

Olea, commune, liliorum, violaceum, lumbricorum, chamamelinum, lini, irinum, catulorum.
Unguenta, de althea, resumptivum.
Emplastrum, diachylum magnum, de mucilaginis, de meliloto, filii Zacharia, ceroneum, oxycroceum, de ranis.

CAPUT VI.

De resolventibus medicamentis.

Resolventia medicamenta emollientibus sunt calidiora, necnon tenuem habent substantiam, unde facile penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per insensibilem transpirationem seu diaphoresin vacuentur.

Eorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, enula campana, ireos, aristolochia, galanga.
Folia, majorana, absynthii, hyssopi, calaminti, pulegii, origani, lauri, ruta, satureia, salvia, roris marini.
Semina, dauci, cumini, anethi, fœnugræci, lini, nigella, anisi, fœniculi.
Fructus, bacca lauri, juniperi, piper.
Flores, stachados, hyssopi, lavendula, anethi, chamomilla, meliloti.

COMPOSITA.

Olea, anethinum, rutaceum, amygdalarum amararum, de capparibus, scorpionum, nardinum, hyperici, vulpinum, terebinthina, de spica.
Unguenta, Agrippæ, Aregon martiatum.
Emplastrum, de sulphure, de baccis lauri, diachylum ireatum.

CAPUT VII.

De Epispasticis, seu attrahentibus medicamentis.

Atrahentia medicamenta resolventibus sunt calidiora, & humores in profundo corporis contentos cuti admota, foras evocant, cosque discutunt.

Licet autem ut plurimum à caliditate & partium tenuitate vim illam obtineant; nonnulla tamen proprietate insita id præstant, quemadmodum dictamus infixam corpori spicula trahere creditur: alia similitudine substantiæ, ut scorpius, vulnere à se infecto impositus, venenum ad se trahit.

Attrahentium autem medicamentorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, aristolochia utriusque, pyrethri, thapsie, hermodactyli, iridis, hellebori, cyclaminis, anacardi.
Folia, anagallidis, calaminta, iberidis, saponaria, urtica, zedoaria.
Semina, thlaspi, sinapi, nasturtii, urtica.
Fructus, colocynthis.
Succi, elaterium.
Gummi, pix, euphorbium, ammoniacum.
Animalia, castoreum, finus columbinus, gallinæus, stercus caprillum.
Mineralia, sulphur.

COMPOSITA.

Olea, balaninum, sinapinum.
Emplastrum, de meliloto, de baccis lauri, de sulphure, oxycroceum.

CAPUT VIII.

De suppurantibus medicamentis.

Suppurantia medicamenta moderato calore & humiditate prædita sunt, ac partis, cui admoventur, temperatura simillima, sicque nativum illius calorem augent, quo sanguis putrescens concoquitur, & in verum pus commutatur.

In corporibus nostris tres omnino fieri solent alterationes, secundum Galen. 5. de simpl. medic. fac. cap. 6. Prima plane secundum naturam est, cum videlicet in ventriculo, hepate, & singulis partibus alimentum concoquitur ad nutritionem. Secunda est omnino præter naturam, cum substantiæ in corpore contentæ putredinem contrahunt. Tertia denique media existit: partim naturalis, partim verò præternaturalis, & suppuratio appellatur. Cum enim sanguis, in parte contentus putredinem contrahens, calorem præternaturalem acquisivit, à partis calore nativo alteratur & concoquitur, ita ut calore utroque simul operante, nec perfecta concoctio, nec putredo absoluta producat; sed media quædam operatio, Suppuratio dicta, qua humor non quidem nutritioni idoneus redditur, sed ad quandam substantiæ & qualitatum moderationem, naturæ magis consentaneam, reducitur. Jam vero

verò medicamenta, suppurationem promoventia ea sunt quæ calorem nativum augent, ut melius vires suas possint exercere. Talia sunt, quæ calorem habent, partis cui imponuntur, calori consimilem, sicque eum foveant, & vegetiorem efficiunt.

Illa verò emollientibus medicamentis sunt valde similia: in eo tamen distinguuntur, Galeno teste, quod emollientia calidiora sint & sicciora, atque adeo nonnihil humoris in parte contenti absument, suppurantia verò magis temperata totam humiditatem servant.

Porro suppurantia exactè talia, emplastica esse debent: ut enim calor in parte retineatur, pori illius obstrui debent ut per eosdem fiat dissipatio: emplasticis vero medicamentis proprium est poros partium occludere.

Suppurantium autem medicamentorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *althea, liliorum, cepa* sub cineribus cocta, in tumoribus, qui ægrè suppurant, efficax.

Folia, *malva, althea, acanthi, tussilaginis, oxalidis.*

Semina, *althea, lini, fœnugraci.*

Flores, *chamomilla, melilori.*

Gummi, *pix, liquida, terebinthina, resina, amoniaca, bdellium.*

Farinæ, *tritici, lini, fœnugraci.*

Animalia, *butyrum, œsypus, adeps suillus, vitulinus, gallinaceus, anserinus, medulla cervina, vitulina, vitellum ovi.*

COMPOSITA.

Olea *liliorum, chamæmelinum, irinum, commune, hydreleum.*

Unguenta, *Basilicum, de althea, Agrippe, resumptivum.*

Emplastra, *diachylum magnum, de mucilaginibus.*

CAPUT IX.

De Medicamentis detergentibus.

Ad abscessum disruptorum, vel ulcerum sordidorum saniem, aliasque sordes expurgandas, detergentibus utimur medicamentis, quæ asperitate sua, vel nitrosa vi materias illas impactas eliciant.

Detergendi facultas à primis qualitatibus non dependet, cum dentur calida & frigida detergentia, sed à quadam asperitate & nitrosa vi, quæ nihilominus calori conjuncta potentiùs operatur: propterea quod materia lenta, & parti adhærescens, calore attenuata facilius detergatur.

Horum autem detergentium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *apii, ireos, aristolochia utriusque, gentiane.*

Folia, *absynthii, centaurii minoris, marrubii, apii, agrimonie, plantaginis, anagallidis.*

Semina, *apii, plantaginis.*

Succi, *foliorum prædictorum, vinum.*

Farinæ, *fabarum, lupinorum, fœnugraci, hordei, lini.*

Gummi, *terebinthina, aloes, thus, myrrha.*

Animalia, *mel, urina.*

Mineralia, *vitriolum ustum, erugo, salpetra.*

COMPOSITA.

Syrupi, *de rosis siccis, mel rosaceum.*

Olea, *de myrrha, de tartaro, ex vitellis ovorum, sambucinum.*

Unguenta, *aureum, enulatum, Apostolorum, Egyptiacum, mundificativum de apio.*

Emplastra, *de janua, gratia Dei, divinum.*

CAPUT X.

De Sarcoticis medicamentis,

Sarcotica medicamenta dicuntur, quæ carnis in vulnere aut ulcere deficientis generationem promovent.

Id præstant moderatè exsiccando, & ulcerum sordes blande detergendo. Ideo moderatè calida & sicca esse debent, omnisque acrimonia expertia. Si enim calidiora & acriora forent, carnem colliquarent: si frigidiora, & adstringentia, citius cicatricem inducerent, antequam ulcus carne foret repletum.

Proprium naturæ munus est, carnem generare per alimenti assimilationem. Medicamenta verò, quæ *sar-*
River. Opera Medica.

cotica, seu carnem generantia nominantur, non possunt per se id efficere; sed tantum naturæ actionem adjuvant, impedimenta auferendo. Solent enim carnis generationem impedire sordes in ulcere contentæ, & humiditates superflue, in eo luxuriantes; hinc leviter exsiccantibus & detergentibus medicamentis ulcus purum efficitur, & actioni naturæ, carnem deficientem reparare studentis, suscipiendæ dispositum.

Sarcoticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ *fœnugraci, orobi, lupinorum.*

Gummi, *thus, pix utraque, terebinthina, sarcocolla, aloë, myrrha.*

Mineralia, *plumbum ustum, cerusa.*

COMPOSITA.

Unguenta, *Basilicum, aureum, pompholygos, Apostolorum.*

Emplastra, *de janua, gratia Dei, divinum, de betonica.*

CAPUT XI.

De Epuloticis, seu cicatricem inducentibus medicamentis.

Epulotica medicamenta dicuntur, quæ ulceris carnem cuti consimilem efficiunt eam valde exsiccando & adstringendo.

UT cute nuda caro cicatrice obducatur; extrema illius superficies debet maximè adstringi, contrahi, & exsiccari: unde cicatricem inducentia medicamenta, exsiccantia & adstringentia cum sint, glutinantibus finitima esse videntur, quæ iisdem qualitatibus prædita esse, supra annotavimus. In eo tamen differunt, quod epulotica potentiùs exsiccant & adstringant, neque enim id solum, quod in carnem influit & excrementitium est, humidum absument; sed ipsam carnis substantiam valde exsiccant, eamque in cutis naturam ferè convertunt.

Epuloticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Plantæ, *malicorium, plantago, myrtus balaustia, rosa.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lithargirus, cerusa, lapis hematites, calaminaris, cadmia, pompholyx, scoria ferri, plumbum ustum, squama aris, es ustum, antimonium ustum, calx, alumen ustum, vitriolum ustum.* Sex ista posteriora sæpius lota, donec acrimoniam deposuerint, sunt usurpanda.

COMPOSITA.

Unguenta, *album Rhasis, desiccativum rubrum, diapompholygos.*

Emplastra, *de cerusa, de lapide calaminari, diaphalma Paracelsi.*

CAPUT XII.

De Medicamentis sanguinem sistentibus.

EA medicamenta, quæ sanguinem ex quacunque parte fluentem prohibent, trium generum esse solent. Vel enim proprietate peculiari id præstant, vel quatenus emplastica sunt venasque apertas infarciunt & occludunt; vel denique quatenus partem vulneratam urunt, eamque crusta obducunt.

Præcipuorum autem materia talis est.

Radices, *symphyti, pentaphylli.*

Folia, *centinodia, pimpinella, equiseti, plantaginis, vinca, pervince, urtica.*

Fructus, *gallæ.*

Flores, *balaustia.*

Succi, *acerum, omphacium, acacia, hypocystis.*

Gummi, *mastiche, sanguis draconis, thus, mirrha.*

Animalia, *gluten, mumia, albumen ovi.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lapis hematites, jaspis, corallium, alumen, vitriolum.*

Id ipsum præstant emplastica omnia; sed minùs efficaciter.

CAPUT XIII.

De Glutinantibus medicamentis.

Κολλητικὰ, seu glutinantia medicamenta sunt, quæ vulnerum labra diducta conjungunt, & ad perfectam unionem perducunt.

Eaque omnia adstringentia & exsiccantia esse debent.

Quando pars divisa constringitur, unio illius faciliùs perficitur; ad quam etiam necesse est, ut non

id solum quod influit, sed quod in ipsa carne consistit liquidius absorbatur; atque ita magna exsiccatione opus est, quæ tamen calorem non habeat tam excedentem, ut vel partem colliquet vel acrimonia feriat: inde enim nova humiditas succresceret, quæ conglutinationem impediret.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *symphyti, tormentillæ, pentaphylli.*
Folia, *arnoglossi, cynoglossi, millefolii, verbenæ, pilosellæ, betonicæ, scabiosæ, bugulæ, hyperici, prunellæ.*
Gummi, *sarcocollæ, myrrhæ, thus, aloë, terebinthinæ, pix liquida.*
Animalia, *lumbrici, mumia, pili leporis minutim dissecti.*
Mineralia, *lithargyrus auri.*

COMPOSITA.

Olea, *Myrrhæ, nicotianæ, balsamæ variæ.*
Unguenta aureum, *desiccativum rubrum.*
Emplastra, *contra rupturam, tripharmacum, nigrum.*

CAPUT XIV.

De Vesicantibus medicamentis.

Vesicantia medicamenta summam cutem valde calefaciunt, serosos humores ad ipsam attrahunt, ac cuticulam urendo à subjecta cute divellunt, unde vesiculæ excitantur.

Sunt etiam summè calida, tenuis & ferè igneæ substantiæ, ut partem, cui admoventur, faciliè inflammant, in eaque vesiculas excitent: unde nomen sortita sunt.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *thapsiæ, pyrethri.*
Semina, *sinapi, staphisagriæ.*
Gummi, *euphorbium.*
Animalia, *stercus columbinum, cantharides.*

COMPOSITA.

Emplastrum, *vesicatorium.*

CAPUT XV.

De Cathareticis, seu exedentibus medicamentis.

Catharetica medicamenta carnes superfluas in ulceribus excrecentes, polypos, & tubercula quævis absorbunt.

Calidissima sunt, etiam in quarto gradu, necnon tenuis substantiæ, ac ferè adurentis, quæ omnes illas excrementas obliterant. Vesicantibus paulò minùs vehementia, quod inde patet, quod catharetica, cuti admodum, illam non alterant; sed tantum carnem denudatam, quæ mollior multo existit. At vesicantia partem, cui admoventur, faciliè inflammant.

SIMPLICIA.

Pamex crematus, sal torrefactus, alumen ustum, vitriolum ustum, antimonium ustum, crocus metallorum, ærugo, squama aris, mercurius præcipitatus, cinnabaris, pulvis Sabina.

COMPOSITA.

Oleum vitrioli & sulphuris, aqua secunda, unguentum Apostolorum, *Aegyptiacum.*

CAPUT XVI.

De Causticis medicamentis.

Caustica medicamenta non solum cuticulam, sed etiam ipsam veram cutem & carnem subjectam ustione solvunt, in eaque escharam efficiunt, quæ à parte separatur & decedit, in eaque profundum ulcus relinquit.

Hæc verè *pyrotica* appellantur, quia prorsus igneam obtinent naturam, crassamque substantiam, qua impensius urunt: ignis enim in densiori materia magis urit.

Horum materia talis est.

Calx viva, *as ustum, mercurius sublimatus, arsenicum, causticum vulgare chirurgorum, liquor gummosus, qui ad mercurii vitæ confectionem elicitur, de quo vide Zappatam.*

THERAPEUTICÆ

PARTIS SECUNDÆ.

SECTIO SECUNDA.

De Compositione Medicamentorum.

PROOEMIUM.

Composita medicamenta triplicia sunt interna, media & externa.

Interna sunt, quæ intra corpus assumuntur.

TALIA sunt apozemata, potiones. julepi, syrupi, emulsiones, boli & opiata, tabellæ, pulveres, trochisci, pilulæ. &c.

Media sunt quæ neque intra corpus assumuntur, nec corporis superficiem admoventur: sed in certas corporis cavitates immittuntur.

Talia sunt suppositoria, clysteres, injectiones, pessaria, erethina, gargarismata, masticatoria, collyria, &c. *Externa verò quæ partibus exterioribus admoventur.*

Cujusmodi sunt epithemata, fomenta, balnea, olea, unguenta: emplastra, cataplasmata, sacculi, &c.

Ideo hæc Sectio secunda tribus articulis comprehendetur.

In primo, internorum medicamentorum componendorum regula tradentur: in secundo, mediorum, in tertio deinde externorum.

SECTIONIS SECUNDÆ

ARTICULUS PRIMUS.

De Compositione Medicamentorum internorum.

CAPUT PRIMUM.

De Apozemate alterante.

APOZEMA est forma medicamenti liquida, multo. rum simplicium decoctione conflata, saccharo, vel melle dulcorata, clarificata, & aromatizata, in tres, quatuor, aut quinque doses, ad alterandum vel purgandum comparata.

Ideo duplex esse solet, alterans scilicet & purgans.

Apozema alterans componitur ex radicibus, corticibus, lignis, foliis, seminibus, fructibus & floribus: quorum quantitas talis esse solet.

Radicum $\mathfrak{z}$. iiij. vel vij.

Corticum $\mathfrak{z}$. j. vel ij.

Lignorum, eadem quantitas.

Foliorum m. v. vel viij.

Seminum $\mathfrak{z}$. j. vel $\mathfrak{z}$. j. $\mathfrak{ss}$.

Fructuum minorum, ut passularum, $\mathfrak{z}$. j. interdum numero mensurantur, ad paria xij. vel xvj. Majores verò fructus tantum numero mensurantur, eoque pari, ut ficus, ad paria vij. vel octo; maximi verò, impari numero, ut poma.

Florum pugill. iiij. vel vj.

Hæc omnia decoquantur in liquore idoneo, qui vulgò est aqua fontis, interdum etiam aqua hordei in affectibus biliosis, vel hydromel tenue in pituitosis. Nonnunquam etiam in obstructionibus fit decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, vel duabus partibus aquæ fontis, & una vini albi, arbitrio Medici.

Liquoris quantitas non definitur, sed hac præscribitur formula: *Fiat decoctio in aqua Fontis, verbi gratia sufficienti quantitate.*

Decocti tamen colati quantitas determinari debet, scilicet ad $\mathfrak{lb}$. j. pro tribus dosibus, ad quartaria quinque; pro quatuor dosibus, ad $\mathfrak{lb}$. j. $\mathfrak{ss}$. pro quinque dosibus hac formula: *de colatura cape $\mathfrak{lb}$. j. $\mathfrak{ss}$.*

Postea dissolvuntur syrupi, ea quantitate, ut pro unaquaque dosi apozematis, sit $\mathfrak{z}$. j. syrupi, hac formula: *in qua (scilicet colatura) dissolve syrupi, v. g. violacei, & capillor. ven. ana $\mathfrak{z}$. ij.*

Interdum, saccharum præscribitur eadem dosi, præcipue quando succi aliqui dissolvuntur, qui apozema reddunt efficacius.

Illi autem succi utilissimè præscribuntur in apozemate, ad $\mathfrak{z}$. ij. hac formula: *in colatura dissolve succorum depuratorum, borraginis, verbi gratia, & acetosæ, ana $\mathfrak{z}$. j. sacchari albi $\mathfrak{z}$. iiij. ut plurimum verò sacchari quantitas non definitur, sed dicitur; sacchari albi quantitate sufficienti.*

His

His præstiris, apozema condiri solet aliquo aromate, quo jucundius evadat. Frequentissima autem & magis grata aromata sunt santalum citrinum, vel electuarium trium santalorum in apozemate refrigerante, cinnamomum verò in calefaciente: & horum aromatum dosis est ʒ. j. ʒ. ij. hac formula: *Fiat apozema clarificatum & aromatizatum*, verbi gratia ʒ. ij. cinnamomi electi, pro iij. dosibus (matutinis.)

CAPUT II.

De Apozemate purgante.

Apozema purgans est, quod humores non solum præparat, sed etiam una eademque opera evacuat: purgantibus medicamentis cum alterantibus admixtis.

Hodie usitatissimum est hoc apozematis genus, & solum ferè in usum revocatur. Illud enim quod simpliciter alterat, Julepi nomine ut plurimum usurpari solet.

Et quadruplex esse solet pro quadruplici cathartorum differentia. Cholagogum scil. phlegmagogum, melanagogum & hydragogum.

Componitur ex eadem alterantium materia, eademque forma, qua alterans apozema. Ac præterea cathartica adduntur, cum suis correctivis, & inter fructus & flores collocantur ea proportionem, ut totidem sint cathartorum doses, quot apozematis.

Usitatissimum autem est in omni apozemate sennam pro basi præscribere, ferè ad ʒ. ij. cui adduntur polypodium & semen carthami, eadem quantitate, vel saltem ad ʒ. j. utriusque. Deinde alia præscribantur cathartica, pro humoris peccantis ratione, quorum alia decoqui solent, ut turbit, hermodactyli, agrarius epithymus, helleborus niger, semen ebuli: alia verò infunduntur, ut rabarb. agaricus, tamarindi.

Illa autem, quæ non decoquantur, sed tantum infunduntur, hac formula præscribi debent: Rhabarb. verbi gratia, seorsim infusi ʒ. ʒ. ea verò quæ decoquantur, simpliciter enunciari. Dosium verò computatio ita fieri debet, ut unica sennæ dosis in decoctione, sit ʒ. j. turbit hermodactyl. & agarici ʒ. ʒ. rhabarb. infusi etiam ʒ. ʒ. polypodii verò, sem. carthami, & Epithymi nulla fere habetur ratio, quia sunt exigue virtutis.

Sic, quando apozema componimus in quatuor doses, possumus præscribere, sennæ ʒ. ij. turbit. & agarici, ana ʒ. ʒ. Ita enim erunt quatuor doses purgantium, videlicet duæ sennæ, una turbit, & una agarici, quorum loco alia substituere possumus, prout indicatio exigit, eadem semper methodo observata.

Correctiva statim post omnium purgantium enumerationem præscribuntur, quæ ut plurimum sunt zingiber & garyophylli, utriusque ʒ. j.

In decocto colato dissolvuntur iidem propemodum syrupi, qui in alterantibus apozematis præscripti fuerant. Interdum verò, quando apozema sufficienter purgans non æstimatur, syrupi purgantes dissolvuntur, & frequentissime syrupus rosatus solutivus. Aliquando syrupus de cichorio compositus cum rheo, in affectibus biliosis, & syrupus de fumaria cum rheo, in affectibus melancholicis.

Nonnunquam etiam veris tempore dissolvitur succus rosarum pallidarum, vel infusio earundem completa, ad ʒ. iij. in affectibus biliosis, & tunc nulli præscribuntur syrupi, sed sacchari q. s.

In usu autem omnium apozematum hoc observandum, ut initio humores, in prima regione contenti medicamento cathartico vacuentur, & in fine illius omnes humorum reliquie expurgentur, quod sapissime fit ipso apozemate, si prima & ultima, illius dosis validius purgans efficiatur; dissolvendo in illa opiata vel electuarii purgantis ʒ. iij. plus, minus, pro dispositione agrotantis, syrupi purgantis ʒ. j. hac formula: In prima & ultima dosi dissolve electuarii diacarthami v. gr. ʒ. syrupi rosati solutivi. ʒ. j. Misce, fiat potio, capiat eger cum regimine.

Aliquando minorans medicamentum præscribitur ante Apozema, & tunc in ultima tantum dosi purgantia illa dissolvuntur.

Nonnunquam etiam in affectibus capitis & partium à ventriculo valde remotarum, pilule præscribuntur post apozema, & tunc nihil dissolvitur in ultima dosi.

CAPUT III.

De potione purgante.

Potio est medicamenti forma liquida, in unicam dosim præscribenda, ex variarum rerum decoctione, infusione, aut dissolutione, in liquore idoneo composita.

Eaque multiplex est secundum varias indicationes, in quibus usurpatur, videlicet purgans, corroborans, somnum concilians, lumbricos enecans, partum promovens, &c.

Potio purgans multis modis parari solet, & in ea tria considerantur: 1. decoctio. 2. infusio. 3. dissolutio.

Decoctio magis usitata præscribitur ex senna ad ʒ. ʒ. vel ʒ. vj. sem. anisi ʒ. j. ad correctionem sennæ, vel sem. anisi & garyophyll. ana ʒ. ʒ. herbarum affectui propriarum M. j. ʒ. vel manip. ij. liquiritiæ ras. & passular. mundat. ana ʒ. iij. (in omnibus ferè potionibus hæc duo præscribuntur, præterquam in nonnullis mulieribus, quæ à dulcedine abhorrent) florum appropriatorum purg. j. vel ij. & fit decoctio ad ʒ. vj.

Vel sumitur decoctum commune medicinæ purgans, quod in officinis haberi solet.

Interdum etiam in affectibus pectoris præscribitur decoctum commune pectorale purgans, eadem methodo.

Infusio fit ex rhab. in affectibus biliosis: agarico, in pituitosis: vel utroque, in mixtis: & illorum quantitas est à ʒ. j. ad ʒ. j. ʒ. addito correctivo, scilicet spica nardi, vel cinnamomo, vel santalo citrino, à gran. vj. ad ʒ. ʒ. Spica soli rhabarbaro correctivum est, cinnamomum utrique; sed in affectibus minus calidis: santalum citrinum in febribus vehementissimis.

Liquor autem, in quo solet fieri infusio, est aqua stillatitia, affectui appropriata, vel etiam decoctum purgans prædictum.

In dissolutione præscribuntur composita purgantia, opiata, vel electuaria, varia dosi pro majori vel minori quantitate purgantium, quæ in decoctione vel infusione præscripta fuerunt, & syrupus aliquis purgans, ut rosatus solutivus, frequentissime. Interdum syrupus de cichorio compos. cum rheo, vel de fumaria compositus, qui minus purgant quam prædictus. Syrupi autem quantitas perpetuo est ʒ. j. nonnunquam verò in affectibus pulmonum, manna dissolvitur, ab ʒ. ʒ. ad ʒ. j. & tunc syrupi quantitas minuitur ad ʒ. ʒ.

His variis modis potiones cathartice componuntur: scilicet vel tribus hisce præparationibus, vel duabus tantum, vel unica.

Ex tribus præparationibus variæ etiam componuntur formulæ, pro varietate decoctionis vel infusionis.

Si enim fiat decoctio magistralis cum infusione in eadem decoctione, ita præscribitur: ʒ. fol. sennæ &c. *Fiat decoctio ad ʒ. v. in colatura infunde* rhabarb. verbi gratia ʒ. j. ʒ. spicæ nardi gt. vj. *expressione facta dissolve* diaprun. solut. verbi gratia ʒ. iij. syrup. rosat. solut. ʒ. j. *misce, fiat potio, quæ detur cras mane, cum custodia & regimine artis.*

Si verò fiat decoctio magistralis, cum infusione in aqua stillatitia, hac forma præscribitur: ʒ. &c. *fiat decoctio ad ʒ. v. in colatura dissolve* rhab. verbi gratia in aqua cichorii cum spica infusi & expressi ʒ. j. electuarii de succo rosarum ʒ. iij. syrupi de cichorio compos. cum rheo ʒ. i. i. *Misce fiat potio, quæ detur, &c.*

Si fiat ex decocto officinali cum infusione in aqua stillatitia, hac formula præscribitur: ʒ. verbi gratia, rhab. elect. & agarici trochiscat. ana ʒ. ij. cinnamom. ʒ. ʒ. *Infundantur in aqua betonica, expressione facta dissolve* electuarii diacarthami & diaphœnic. ana ʒ. j. ʒ. j. ʒ. syrupi rosat. solut. ʒ. j. decocti communis med. purgantis ʒ. vj. vel decocti commun. pectoral. purgant. ʒ. vj. *Misce fiat potio quæ detur, &c.*

Nota interdum nulla electuaria præscribi, quando scilicet benignius est purgandum; sed tantum decoctum commune, & syrupum.

Ex duabus tantum præparationibus conflata potiones, duplices sunt: vel scilicet ex decoctione & dissolutione: vel ex infusione & dissolutione.

Ex decoctione & dissolutione fiunt potiones hac formula. ʒ. &c. *fiat decoctio ad ʒ. iij. in colatura dissolve* electuarii, &c. syrupi, &c. *Misce, fiat potio.*

Ex infusione & dissolutione fiunt potiones hac formula: ʒ. Rhab. &c. *Infundantur, &c. expressione facta dissolve* electuarii, &c. syrupi, &c. *Misce, fiat potio.*

Ex unica tantum præparatione fiunt potiones, quæ simplici dissolutione constant, quod fit in casibus valde urgentibus, ubi decoctionibus vel infusionibus tempus non superpetit: & tunc electuaria purgantia dissolvuntur cum jusculo vel aqua appropriata, ad ℥. vj. aut ℥. j. hac formula. *℥. Electuarii*, verbi gratia, diacarthami ℥. j. *detur cum jusculo*, vel *℥. elect. &c. syrupi rosar. solut. ℥. j. aque*, verbi gratia, beronica, q. s. *Misce, fiat potio*.

Interdum dissolvitur rhab. pulverat, cum jusculo; in diarrhoea vel dysenteria, hac formula. *℥. Rhab. pulverat. ℥. j. detur cras mane cum jusculo*. Datur etiam Rhab. cum jusculo ad ℥. ss. puerulis, qui ferre nequeunt vehementiora cathartica.

Pueris etiam exhibetur manna cum jusculo dissoluta ad ℥. j. & grandioribus, in affectibus pulmonum, ad ℥. ij. & ℥. ij. ss.

CAPUT IV.

De potione corroborante, somnum conciliante, lumbricos enecante, & similibus.

Potiones istæ, quia unica tantum dosi præscribuntur, sub potionum titulo exponuntur; licet hodie usus invaluerit in Medicina facienda, ut frequenter vocentur Julepi pro unica dosi, ad differentiam vulgarium Juleporum, qui pro tribus dosibus ut plurimum præscribuntur.

Fiunt autem potiones cardiacæ ex aquæ cardiacæ ℥. iiij. syrupi cardiaci ℥. j. confectionis cardiacæ ℥. j. pulverum cardiacorum ℥. j. hac formula. *℥. &c. Misce, fiat potio* (vel fiat julep. pro unica dosi) *quam capiat tali hora*, omnis enim hora apta quidem est huic remedio propinando; sed potissimum manè & sero usurpatur.

Somnifera portio fit ex syrupi de papavere ℥. j. aquæ cardiacæ ℥. iiij. confecta. alkermes ℥. ss. vel ℥. j. hac formula.

℥. &c. Misce, fiat potio, quæ detur hac nocte, hora somni.

Potus contra vermes fit ex aqua portulacæ vel graminis ℥. iiij. syrupi de limonibus ℥. j. confect. de hiacyntho, ℥. j. pulveris contra vermes ℥. j. vel alio modo consimili.

Ad reliquas indicationes adimplendas, eadem ingredientium proportio perpetuo erit observanda, ut sint aquarum ℥. iiij. aut iiij. syrupi ℥. j. confect. ℥. j. pulver. ℥. ℥. ss. vel ℥. ij. ad summum.

CAPUT V.

De Julepis.

Julepus duobus modis componi solet, nimirum vel ex aquis stillatitiis, vel ex simplicium decoctione, aut aqua fontana.

Præscribitur autem ut plurimum pro tribus vel quatuor dosibus, ea proportionem, ut pro unaquaque dosi sint aquarum ℥. iiij. vel iiij. syruporum ℥. j. hac formula. *Aquarum, &c. Misce, fiat Julep. pro tribus dosib. mane & sero sumendis.* Interdum succi aquis admiscuntur, ea proportionem, ut pro unaquaque dosi sint succorum ℥. ss. vel ℥. vj.

Nonnunquam etiam in julepis refrigerantibus præscribuntur spiritus vitrioli guttæ aliquot, quæ non definiuntur, sed hac formula usurpantur, *spiritus vitrioli q. s. ad gratam aciditatem.*

Ex decoctione julepi componuntur eadem methodo, qua apozemata alterantia, minori paulò simplicium dosi. In eo tamen differunt; quod in fine non præscribat clarificatio & aromatizatio, sed talis eorum sit formula: *℥. Rad. &c. fiat decoctio ad ℥. j. In colatura dissolve syruporum ℥. iiij. Misce, fiat Julep. pro tribus dosibus, mane & sero sumendis.*

CAPUT VI.

De Syrupis, ac primum de alterante.

Syroporum duo sunt genera, alterantium scilicet, & purgantium.

Alterantes syrupi rarò componuntur à Medicis, quia quàm plurimi habentur in officinis, ad omnes indicationes adimplendas idonei.

Ideo nunquam, aut rarissimè syrupi magistrales alterantes præscribuntur; sed soli officinales usurpantur, idque dupliciter, vel enim in aliis liquoribus dissolvuntur; vel soli per se exhibentur.

Quomodo in aliis liquoribus dissolvantur, supra monstratum est in apozemate, portione, & julepo.

Sed præterea dissolvi solent nonnulli syrupi cum aqua

communi, vel trifana, ad restringendam sitim. Tales sunt syrupus capill. ven. de limonibus, cydoniorum in alvi fluxu, & hac formula præscribi solent. *℥. Syrupi*, verbi gratia, capill. ven. ℥. iv. *utatur cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.*

Soli & per se exhibentur in affectibus ventriculi & pulmonum. Porissimum in imbecillitate ventriculi frequentissimus est syrupus de absinthio, qui manè per se exhibetur hac formula. *℥. syrupi de absinthio ℥. j. capiat manè duabus horis ante pastum, continuando per triduum.*

In affectibus pulmonum bechici syrupi præscribuntur hac formula. *℥. syrupi de tussilag. verbi gratia ℥. iv. utatur frequenter ex cochleari, sensim lambendo.*

CAPUT VII.

De syrupo purgante magistrali.

Syropus magistralis eodem modo componitur, quo apozema purgans, & ex eadem materia, parique simplicium alterantium dosi. Purgantia verò dupla ferè apozematis quantitate præscribuntur, cum suis correctivis, dupla etiam dosi.

Interdum efficacissimi componuntur syrupi ex succis herbarum & fructuum depuratis, quibus purgantia infunduntur & decoquantur, & illi succi ad ℥. iv. v. vel vj. præscribi debent, quod decoctione & infusione cathartorum plurimum absumantur.

Decoctio fieri solet ad ℥. j. vel ℥. j. ss.

Et in ea dissolvitur saccharum, quantitate circiter decocto pari.

Interdum syrupi dissolvuntur purgantes, vel alterantes, ad ℥. v. vel vj. & tunc sacchari quantitas minuta præscribitur; ad syrupi quantitatem proportionata, quia syrupus pro saccharo habetur.

Aliquando succi dissolvuntur ad ℥. vj. vel vij. quando ex aqua simplici facta fuit decoctio, & tunc nulli syrupi dissolvi debent, sed solum saccharum.

Nonnunquam in affectibus pulmonum frigidis mellis portio saccharo conjungitur; sed valde rarò. Postea coquitur in syrupum, qui in usum asservatur.

Dosis est ab ℥. j. ss. ad ℥. ij. pro majore vel minore syrupi efficacia, idque semel, aut bis in mense.

Sumitur tandem cum jusculo, herbis convenientibus alterato, vel à melancholicis cum sero lactis, aut decocto florum & fructuum cordialium.

Quæ omnia hac formula præscribi solent. *℥. &c. fiat decoctio ad ℥. j. in qua dissolve sacchari albi ss. j. fiat syrupus perfecte coctus, clarificatus, & aromatizatus cum ℥. ij. verbi gratia, cinnamomi, qui servetur in vase vitreo, de quo capiat ℥. j. ss. vel ℥. ij. bis in mense, cum Jusculo, foliis, verbi gratia, borraginis, buglossi, capill. ven. & scabiosæ alterato.*

Si ex succis fiat syrupus, hac formula præscribitur. *℥. Succorum depuratorum, &c. in quibus decoque folia sennæ, &c.*

CAPUT VIII.

De Vomitoriis.

Vomitoriorum compositio tam varia & multiplex est, ut vix certas eorum componendorum regulas proponere valeamus; sed variæ eorum formulæ ex variis authoribus sunt mutuandæ. Præcipuæ tamen sequentes esse solent, quæ ex triplici vomitoriorum genere, scilicet mitiorum, mediocrium, & vehementiorum desumuntur.

Mitiora fieri solent ex aquæ tepidæ ℥. viij. cum olei vel butyri ℥. iiij. vel ex aquæ hordei tepidæ, aut jusculi valde pinguis bono haustu.

Vel ex radicis peponis ℥. ij. confusæ & infusæ in ℥. viij. aquæ hordei, vel hydromelitis.

Vel ex decoction. sem. atriplic. ℥. ss. florum anethi P. j. ad ℥. viij. dissolvendo oxymel. simpl. vel syrupi acet. ss. ij.

Usus horum omnium hac formula præscribitur. *℥. &c. Fiat vomitorium quod sumatur tepide: deinde post paucam deambulationem indatur digitus in fauces; aut penna oleo intincta vomitus proritetur.*

Mediocria fieri possunt ex radicis raphani ℥. j. agarici ℥. ss. coctis in ℥. x. aquæ hordei, addendo oxymel. scyllit. ℥. ij. si crassa pituita luxuriat, vel syrupi acetosi simpl. ii bilis exsuperet.

Vel

Vel ex radicis asari ʒ. ij. sem. urticae ʒ. ʒ. flor. genitæ p. ʒ. coctis in ʒ. viij. hydromelitis.

Vel ex radicis asari pulverati ʒ. ʒ. in aqua hyssopi, aut menthae dissoluta, vel ex foliis Asari infusis.

Vehementia sunt ex vitrioli albi præparati ʒ. ʒ. aut ʒ. ij. in juscule dissolutis: vel ex croco metallorum, (quod hepar antimonii appellant quidam) infuso in vini albi, vel aquæ cardui benedicti ʒ. cum paucis cinnamomo.

CAPUT IX.

De Emulsione.

Emulso fit ex amygdalis dulcibus excorticatis ad ʒ. j. ʒ. j. ʒ. quatuor seminum frigidorum majorum ʒ. ʒ. vel ʒ. j. seminum lactucæ & papaveris albi, ubi ad sunt vigiliæ, ʒ. ʒ. contunduntur omnia & dissolvuntur cum aquæ hordei ʒ. j. ʒ. pro iij. dosibus, & dulcorantur vel saccharo solo ad ʒ. iij. vel iv. aut syrupis gravioribus, ut violaceo & capillorum veneris.

Formula autem præscribendi talis est, ʒ. & c. contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo aquæ hordei ʒ. j. ʒ. in colatura dissolve syrupi violacei, & capillor. Ven. ana ʒ. ij. fiat emulso pro ʒ. dosibus, mane & sero sumendis.

Interdum nuclei pinei prædictis adduntur, in affectibus rhoracis.

Aliquando decocto hordei additur aquæ rosarum ʒ. j. quæ suaviorem reddit emulsionem.

CAPUT X.

De Lacte.

Lac exhibetur phthisicis, & febre hectica consumptis: reliquis præstat asinum, ubi refrigerandum & detergendum; caprillum verò, ubi nutriendum & reficiendum.

Præscribitur illius usus per mensem integrum, mense Majo præsertim, corpore prius purgato, & exhibetur prima die ad ʒ. iv. cum sacchari rosacei ʒ. j. augendo singulis diebus ʒ. j. donec ad ʒ. viij. perveneris, sacchari quantitatem proportionaliter augendo ad ʒ. ij. in eadem quantitate postmodum persistendo.

Hora assumendi est matutina, quatuor horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec sese vehementius commoveat æger.

Formula autem, qua præscribitur, talis esse potest: Utatur lacte asinino, recentem ab ubere extracto, per mensem integrum: sumendo prima die ʒ. iv. sacchari ʒ. j. augendo singulis diebus lactis quantitatem ad ʒ. j. donec perveneris ad ʒ. viij. ubi postmodum subsistat, eandemque assumat quantitatem quotidie mane, quatuor horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec sese vehementius commoveat.

CAPUT XI.

De Sero lactis.

Serum lactis præscribitur etiam verno tempore, per quindecim dies, aut mensem integrum.

In eo macerantur per noctem herbae refrigerantes, ut fumarica, cichorium, acetosa, ad M. j. ʒ. vel frequenter epithymum in melancholicis, ad ʒ. ʒ. in quo casu etiam dissolvitur interdum succus pomorum redolentium, ad ʒ. j.

Dosis est ʒ. viij. vel ʒ. j. mane, quatuor horis ante pastum.

Tali autem formula præscribitur. ʒ. Sero lactis q. s. bulliat leviter & coletur, & in ejus libra una macerentur per noctem fol. & c. coletur mane addendo sacchari albi ʒ. j. capiant mane quatuor horis ante pastum singulis diebus, continuando per mensem integrum. Vid. Rod. Castrenf.

CAPUT XII.

De decoctis sudorificis.

Decocta sudorifica vulgò componi solent ex quatuor illis præcipuis sudorificis, ligno guaiaco, sassafra, radicibus Chinæ, & salsa parilla, ex quibus diætæ tam sudorificæ quàm simplices instituuntur.

Quantitas sudorificorum præscribitur ad ʒ. iv. vel vj. eaque unius tantum, vel duorum Mensium, pro varia ægotantis dispositione; hac perpetua observatione, ut guaiacum in frigidioribus naturis; radix chinæ, in calidioribus magis conveniat.

Postea infunduntur in ea aquæ fontis quantitate, ut

pro singulis unciiis sudorifici, sint totidem aquæ libræ. Infusio autem fit per viginti quatuor horas supra cineres calidos, ac tandem decoquuntur ad mediæ partis consumptionem.

Dosis decocti est ʒ. viij. mane, corpus regendo plus solito, ut facilius sudores eliciantur.

Formula verò præscribendi, talis esse potest. ʒ. v. g. Rasura ligni guaiaci ʒ. iv. corticis ejusdem ʒ. ij. infundantur per horas viginti quatuor in ʒ. vi. aquæ fontis, supra cineres calidos coquantur in vase duplici, lento igne & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem, coletur per manicam Hippocratis, colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat ʒ. viij. singulis diebus mane, corpus regenda plus solito, ut excitentur sudores, continuando per viginti aut triginta dierum spatium.

Aliquando in delicatioribus dulcoratur sacchari ʒ. iij. vel iv. cinnamomi ʒ. ij.

Totum illud tempus, quo æger decocto sudorifico utitur, Diætæ appellatur: propterea quod victus observetur valde exquisitus, attenuans & exsicicans, & propotui ordinario præscribatur decoctum secundarium, ex prioris residentia paratum, quod etiam Bochetum appellatur.

Illa autem residentia vel sumitur sola, vel ut efficacior decoctio evadat, additur sudorifici recentis ʒ. j. Infunditur per horas octo in ʒ. xij. aquæ fontis, coquitur ad quartæ partis consumptionem, dulcoratur, & aromatizatur hac formula. ʒ. Residentiam prædictæ decoctionis, infundatur in ʒ. xij. aquæ fontis supra cineres calidos per octo horarum spatium, coquantur ad quartæ partis consumptionem, coletur per manicam Hippocratis, addendo sacchari & cinnamomi q. s. ad saporis gratiam. Fiat Bochetum, quo utatur pro potui ordinario toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis & non elixis, aviculis montanis, garyophyllis, aut cinnamoma transfixis, passulis, amygdalis torrefactis, nucleis, pineis, & c.

Si diætæ simplex instituenda sit, in qua potiones sudorificæ non exhibentur, sed victus tantum exsicicans cum usu bocheti præscribitur, componitur bochetum ex ʒ. ij. sudorifici, infusi & decocti in ʒ. xij. aquæ fontis, & reliqua eodem modo præstando, ut in decocto ex residentia, hac formula. ʒ. v. g. Radicis china in tabellas divise ʒ. ij. infundantur per horas xij. in ʒ. xij. & c. fiat bochetum, quo utatur pro potui ordinario æger per spatium viginti vel triginta dierum, utendo interea pane biscocto.

Interdum etiam decoctum secundarium eodem modo paratur ex recentis sudorifici ʒ. ij. rejecta residentia prioris decoctionis, cujus virtus est ferè deperdita.

In omni diætæ sudorifica hoc observandum. Alvum perpetuò ferè esse adstrictam quæ laxanda est quarto quoque die, injecto clystere emolliente. Ac propterea quia per sudores tenuior tantum materia vacuatur, crassior verò remanet; ideo consultius erit octavo quoque die purgans medicamentum exhibere, abstinendo tunc temporis ab usu potionis sudorificæ.

CAPUT XIII.

De decocto galli veteris.

Usurpatur non rarò hujusmodi decoctum in morbis chronicis, ut melancholia hypochondriaca, asthma, obstructionibus diuturnis.

Et duplex parari solet: alterans scilicet & purgans.

Alterans componitur ex materia eadem, quæ fuit proposita in apozemate alterante, & præterea adduntur sudorifica, ad ʒ. ij.

Maximè tamen differunt præscribendi modo; nam in hoc decocto sudorifica, semina, & fructus prius præscribuntur, iisque venter galli veteris impletur: postea verò radices, folia, & flores in decocto adduntur, hac formula. ʒ. Radicis china, v. g. ʒ. ij. seminum, & c. contundenda contundantur, & misceantur omnia simul, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, & antequam juguletur, cursu & verberibus fatigati, fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ fontis, vel quando sunt obstructiones, in tribus aquæ partibus, & in una vini albi, addendo radicem, & c. florum, & c. Coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur, coletur decoctum, & fortiter exprimatur, serveturque in vase vitreo, in loca frigida, omni pinguedine detracta: de quo capiat ʒ. viij. omni mane per multos dies.

Purgans eodem modo præscribitur, addendo prædictis purgantia simplicia, eadem dosi, qua in apozemate purgante:

gante: & illa miscentur iis, quibus venter galli impletur. Vulgò autem in hoc decocto præscribi solent senna, posyodum, carthamum, epithymum, agaricus, turbith.

Formula hujus decocti talis est, *℞. &c. coquantur donec galli caro ab ossibus separetur: de colatura cape ℞. ij. quæ servantur in vase vitreo in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quibus capiat. ℞. ℞. mane per quatrimum, singulis mensibus repetendo.*

CAPUT XIV.

De Jusculis.

Juscula duplicia sunt: alterantia, & purgantia.

Alterantia fiunt ex herbis convenientibus, cum pullo gallinaceo, vel jusculo communi: ita ut herbarum sint manipuli iij. vel iv.

Omnium vulgarissima sunt juscula refrigerantia, in febribus biliosis, & calidis hepatis intemperiebus, hac formula. *℞. fol. &c. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, quod capiat mane, continuando per 8. vel 9. dies.*

Fiunt etiam interdum in affectibus calidis pectoris, ex thoracicis simplicibus, cum pullo decoctis, quarta tantum parte, apozemata thoracis, quibus additur rad. Chinæ ad ℞. j. antea alia simplicia præscribenda. Sæpe etiam usurpantur juscula aperientia ex radicibus, herbis, & semin. aperientibus, dicta quantitate cum jusculo communi semiconfecto decoctis.

Juscula *Restaurantia* conficiuntur ex capone pingui exenterato & in frustula conciso, qui ponitur sine ullo liquore in ollam vitream accuratè clausam & lutatam, ne quid exspiraret: idem coquitur in balneo Mariæ ad putrilaginem. Exprimitur succus, è quo pinguedo separatur, servaturque in vase vitreo, & loco frigido ad usum.

Nonnunquam jusculi singulis libris adduntur succi cardiaci ℞. ij. vel iij. sacchari tantundem. Eo utitur æger per se, vel cum jusculo.

Jusculi hujus restaurantis formula peculiaris non proponitur, propterea quòd ab iis, qui ægro ministrant, parari soleat, & Medici illius componendi modum verbo tenus tantum docere sint assueti.

CAPUT XV.

De Bolo.

Bolus duplex est: *purgans, & corroborans.*

Purgans fit interdum ex cassia sola ad ℞. j. qui lenitivus tantum est.

Vel ex cassia ℞. ℞. cum alterius opiatae purgantis ℞. ij. iij. vel ℞. ℞.

Vel ex opiatis purgantibus, una vel pluribus, ad ℞. ℞. ℞. vj. ℞. j.

Vel ex opiatis electuariis purgantibus, ea proportionem ut perpetuò major opiatae quantitas quàm electuarii, & omnia simul ℞. j. quantitatem nunquam excedant.

Formula omnium illorum talis est: *℞. v. g. Cassia recentè extracta, &c. cum saccharo fiat bolus, quem cap. mane cum syrup. capill. ven. vel alio convenienti & palato grato.*

Interdum fiunt boli ex terebinthina ad ℞. ℞. vel ℞. vj. ad renes detergendos. Ea verò abluitur vino albo, aut aqua aliqua aperiente. Formula talis est: *℞. Terebinth. Veneta, lata &c. fiant boli, qui nebulis involvantur, & in cochleari cum syrupo capill. devorentur mane 4. aut 5. horis ante prandium, continuando per triduum.*

Bolus *corroborans* fit ex conservæ alicujus ℞. iij. vel ℞. ℞. confect. ℞. vel ℞. ij. pulveris ℞. j. hac formula, *℞. &c. cum saccharo fiat bolus, quem capiat mane, duabus horis ante pastum.*

Præscribi solet passim bolus corroborans, postridie purgationis, ad ventriculum, aliasque partes roborandas, quæ purgatione molestiam subierunt.

CAPUT XVI.

De Opiatis.

Opiata duplex est: *purgans, & corroborans.*

Purgans componitur ex opiatis purgantibus officinalibus, electuariis purgantibus, pulveribus simplicium purgantium, & syrupo purgante idoneo hac proportionem, ut pro singulis opiatae ℞. ij. sint electuarii ij. vel iij. pulveris simplicis purgantis ℞. j.

Interdum fit tantum ex opiatis & electuariis, pulveribus simplicibus omissis.

Aliàs ex opiatis & pulveribus simplicibus tantum; electuariis omissis.

Aliàs ex opiatis solis.

Frequenter etiam, ubi benignior efficienda est opiata, cassiæ portio opiatis permiscetur, vel solis, vel etiam electuariis & pulveribus permixtis.

Quantitas verò opiatae totius, ℞. iv. non excedat.

Dosis verò ab ℞. ℞. ad ℞. j. per se in forma boli, vel cum decocto herbarum appropriatarum, semel in hebdom. vel bis in mense.

Formula autem præscribendi talis est, *℞. &c. cum syrupo rosato solut. v. g. fiat opiata, de qua capiat ℞. ℞. v. g. per se, vel dissolvendo in decocto borraginis, fumariæ, & cichorii, semel in septim. cum custod. & regimine artis.*

Roborans opiata componitur ex conservis ad ℞. j. ℞. j. ℞. condituris ad ℞. ℞. ℞. j. confectionibus ad ℞. ij. ℞. ℞. pulveribus ad ℞. iij. ℞. ℞. ℞. vj. cum syrupo idoneo.

Interdum ad ornatum permiscuntur foliola auri N. ij. vel iij. post pulveres præscribuntur. Dosis ij. vel ℞. iij. aut quod frequentius, ad magnitudinem castaneæ, superbibendo liquorem convenientem, ut aquam stillatitiam appropriatam, vel vinum album, vel vinum rubrum dilutum.

Quæ omnia hac forma præscribi solent, *℞. &c. cum syrupo, &c. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ singulis diebus mane, duabus horis ante prandium, superhausto vini diluti momento: vel superbibendo parum aquæ borraginis, verbi gratia.*

Interdum præscribi solet assumenda duabus horis ante cenam, si horis matutinis aliquod aliud remedium sit assumptum.

CAPUT XVII.

De Conditis.

Conditum eodem modo fit, quo Opiata corroborans, eadem scil. conservarum, confectionum, & pulverum quantitate, addendo sacchari albi, vel rosacei ad pondus omnium, hac formula. *℞. Conservarum, &c. sacchari rosacei, ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter, per se, ex cochleari, vel dissolvendo in jusculis, vel cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.*

In hoc tamen differt conditum ab opiata, quod hæc ad omnes partes præcipuas corroborandas, vel etiam alterandas præscribatur; illud verò ad cordis & pulmonum affectus tantum usurpetur.

CAPUT XVIII.

De Eclegmata, seu Looch.

Eclegmata solis affectibus Thoracis conveniunt, ad humorem in pulmone contentum expectorandum, asperitates leniendas, & hæmoptysin compescendam.

Fiunt passim ex pulveribus bechicis ad ℞. iij. ℞. ℞. sacchari canti, vel penidiati, vel rosati tabulati ad ℞. vj. ℞. j. syrupi convenientis, q. s.

Vel prædictis addi solent frequenter pulpæ fructuum, scil. passularum, ficuum, vel jubarum, ad ℞. ℞.

Multis etiam aliis modis eclegmata parari solent; sed minus usitatè, quæ tamen apud Auctores varios videri possunt. Sequenti verò formula præscribuntur. *℞. &c. cum syrupo, &c. fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquiritiæ, sensim lambendo.*

CAPUT XIX.

De Tabellis.

Tabellæ duplices sunt: *purgantes, & corroborantes.*

Purgantes in officinis habentur, & nunquam, aut rarissimè magistrales præscribuntur.

Roborantes fiunt ex pulveris simplicis aut compositi ℞. ℞. vj. sacchari in aqua appropriata dissoluti ℞. iv. vel vj. hac formula: *℞. &c. Fiant tabella ponderis ℞. ij. quarum unam capiat singulis diebus, duabus horis ante pastum, superbibendo, &c. eodem modo ac in opiata corroborante.*

Fiunt etiam frequenter tabellæ ad effectus pulmon. ex pulver. appropriatis, eadem methodo.

CAPUT XX.

De Pilulis.

Pilulæ duplices sunt: *Officinales & magistrales.*

Officinales passim præscribuntur in affectibus frigidis præsertim, & hyemis tempore, ad partes à ventriculo remotas vacuandas.

Formula ea præscribendi talis est, *℞. massa pilul. &c. malaxentur cum, &c.* (aqua vel syrupo idoneo) *formetur pilula, vj. vel viij. deaurata, quas capiat post primum somnum.*

Si pilulæ infirmiores videantur, adduntur diacridii, vel trochis. alhandal; $\mathfrak{z}$. iv. vel v.

Magistrales, quæ à Medicis ad varias indicationes frequenter componi solent, usuales etiam vulgò nuncupantur, quia earum usus frequens esset, nempe semel in septimana, vel bis in mense.

Componitur ex variis purgantibus, nempe Senna, agarico, turbith, hermod. rhab. diacrydio, trochiscis alhandal, cum correctivis, omnibus in pulverem redactis, & syrupo convenienti exceptis.

Omnium harum pilularum perpetuò ferè aloe basis esse solet, & præscribitur ferè ad $\mathfrak{z}$. iij. vel $\mathfrak{z}$. ss. reliqua verò purgantia simul sumpta, $\mathfrak{z}$. ss. quantitatem non excedant; correctiva verò ad $\mathfrak{z}$. j. ss. syrupi quantitas non definitur, Dosis pilularum metienda est pro purgantium efficacia, ita ut non admodum vehementer purgent, à $\mathfrak{z}$. ss. $\mathfrak{z}$. ij. non excedant.

Interdum ad obstructions purgantibus admiscetur gummi ammoniacum vel bdellium, aceto dissoluta, ad $\mathfrak{z}$. ij. vel $\mathfrak{z}$. iij.

Hac autem formula præscribi solent. *℞. aloes, hepatica, &c. fiat omnium pulvis, & cum syrupo, v. gr. Rosat. solut. fiat massa pilularum, ex cujus $\mathfrak{z}$. j. formetur pilula vj. deaurata, capiat nu. iij. vel iv. manè duabus horis ante prandium semel in septimana.* (Præstant maximè Marocollinæ, & Francosurt. $\mathfrak{z}$. ss. pondere.)

CAPUT XXI.

De Trochiscis.

Trochisci rarò præscribuntur à Medicis, quia officialibus sunt contenti. Si quis tamen componere voluerit, id facillè præstabit: sumendo pulveres suæ intentioni aptos, ad $\mathfrak{z}$. j. vel ij. eosque excipiendo liquore convenienti aut mucilagine, ex quibus permistis fiat pasta, & ex illa orbiculi, in umbra exsiccandi, v. gr. Trochisci Gordonii in Gonorrhœa.

CAPUT XXII.

De Pulveribus.

Pulveres ad purgandum, corroborandum, & alias intentiones præscribi solent.

Purgantes ex simplicibus gravioribus gustui, cum correctivis & saccharo, in delicatioribus: quorum dosis erit metienda pro purgantium efficacia.

Sumuntur verò illi pulveres, cum jusculo vel alio liquore dissoluti, manè cum custodia & regimine.

Inter pulveres roborantes frequentissimi sunt stomachici, qui vulgò *digestivi* appellantur. Fiuntque ex stomachicis suavioribus, ut coriandro, aniso, fœniculo, cinnamomo & similibus ad $\mathfrak{z}$. ij. cum sacchari æquali vel dupla quantitate, hac formula. *℞. &c. ad pondus omnium duplum: Misce, fiat pulvis, de quo capiat cochlear unum post singulos pastus, nihil insuper edendo vel bibendo.*

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS SECUNDUS.

De Compositione Medicamentorum mediorum.

CAPUT PRIMUM.

De suppositoriis.

Suppositoria ad alvum laxandam vulgò usurpantur: interdum verò, licet valdè rarò, ad quosdam ani & recti intestini affectus.

Alvum laxantia componi solent ex melle ad $\mathfrak{z}$. j. cocto & indurato, additis pulveribus idoneis ad $\mathfrak{z}$. j. vel $\mathfrak{z}$. iv. Pulveres autem illi sunt sal commune, hiera picra, vel

ubi fortius est agendum, sal gemmeum, ammoniacum, hiera diacolocynth. helleborus pulveratus.

Formula eorum talis est. *℞. &c. Fiant suppositoria, quorum unum oleo vel butyro illitum immittatur in anum, quoties opus videbitur.* His add. globul. sacchar.

CAPUT II.

De Clystere.

Clysteres alii sunt mollientes & laxantes, alii detergentes, alii adstringentes, alii anodynii, & ad alias intentiones parati.

Mollientes & laxantes sunt ex decocto herbarum emollientium, ad $\mathfrak{lb}$. j. opiaris laxantibus ad $\mathfrak{z}$. j. ss. interdum melle, melle mercuriali, rosaceo, aut violaceo, ad $\mathfrak{z}$. ij. oleo liliorum communi aut violaceo, ad $\mathfrak{z}$. iij. sale communi, aut gemmeo, ad $\mathfrak{z}$. ij.

Quia decoctum emolliens in officinis paratum haberi solet, idèò nunquam ferè præscribitur, sed absolutè enunciat.

Hujus ergo clysteris formula erit. *℞. Decocti communis emollientis clysteris, $\mathfrak{lb}$. j. in quo dissolve, &c. Misce: fiat clyster, qui injiciatur hora commoda.*

Detergens clyster componitur ex decoctione hordei, furfuris macri, & rosar. rubr. singulor. pugillo uno. Si simul leniendum sit, flores chamomillæ & melilori præscribuntur, ad p. j. vel ij. Si verò lumbrici sint eliciendi in pueris, adduntur passulæ & liquiritia, ad $\mathfrak{z}$. j. singulorum.

Quantitas decoctionis clysteris non excedat $\mathfrak{lb}$. j. & in ea dissolvatur saccharum rubrum ad $\mathfrak{z}$. ij. vel cum eo mel rosaceum, diminuta sacchari dosi. Dissolvatur etiam vitellus ovi N. j. pro pueris, duo verò pro adultis.

Pueris etiam decocti quantitas minuitur à $\mathfrak{lb}$. ss. ad quartaria iij.

Adstringentes clysteres sunt ex decoctione simplicium adstringentium, dosi apozematis paulò minoris, & in decocti $\mathfrak{lb}$. j. dissolvuntur saccharum, mel rosaceum, & vitelli ovorum dosi prædicta.

Anodynii clysteres sunt ex lacte caprillo, aut ovillo, vel decocto capitis & intestinorum vervecis ad $\mathfrak{lb}$. j. dissolvendo saccharum & vitellos ovorum dicta quantitate.

Interdum in gravissimis doloribus intestinorum, aut partium adjacentium, renum v. gr. etiam dissolvitur Philonium Romanum ad $\mathfrak{z}$. j. vel ij. aut laudanum opiarum ad g. v. aut vj.

Fiunt etiam aliquando clysteres nutrientes ex jusculo, saccharo, & vitellis ovorum: quibus interdum ad corroborandum dissolvitur confect. Alkerm. aut de hyacinth. ad $\mathfrak{z}$. ij.

Ad colicum dolorem præscribuntur clysteres carminantes, ex decocto simplicium flatu discutientium, qualia sunt quæ piritum attenuat, eodem modo, ut diximus in adstringente; dissolvendo in decocto oleum rutaceum, laurinum, ad $\mathfrak{z}$. iv. Vel fiunt clysteres ad eundem scopum ex vini generosi & olei nucum, utriusque $\mathfrak{lb}$. ss.

Ad calculum renum expellendum fiunt clysteres ex decocto simplicium aperientium, dissolvenda olea aperientia ad $\mathfrak{z}$. iij. vel iv. quorum præcipuum est oleum scorpionum: additur etiam terebinthina, vitello ovi dissoluta, ad $\mathfrak{z}$. j.

CAPUT III.

De Injectionibus.

Injectiones in varias partes fieri solent, uterum, vesicam, aures, & alias partium cavitates, natura vel morbo factas, ut fistulas, & similes.

In uterum fiunt injectiones ad menses movendos, fordes detergentes, dolorem & inflammationem sedandum, & multas alias intentiones.

Fiunt autem hujusmodi injectiones decocto simplicium idoneorum, dosi apozematis paulò minore. Fit decoctio ad $\mathfrak{lb}$. j. quæ frequenter in uterum injicienda per syringam, quam *metrenchytam* vulgò appellant.

Vel fiunt tales injectiones ex succis herbarum depuratis, vel ex aquis stillatitiis.

Et non rarò prædictis liquoribus quædam dissolvuntur, ut syrupi, electuaria, trochisci, pulveres, & similia.

Reliquæ verò injectiones eadem ferè methodo præscribuntur: quæ tamen, sicut & prædictæ, quia sunt particularia remedia, ex praxi particulari erunt mutuandæ.

CAPUT IV.

De Pessariis.

Pessaria ad varios uteri affectus in illius cervicem immittuntur, & in crassioris longiorisque digiti figuram efformantur; nonnunquam tamen instar globuli effinguntur pro virginibus, ut facilius ab iis admittantur, & *nasalia* appellantur. Fiunt autem pessaria. *Primo*, vel ex unguentis aut opiatissolis, ad ℥. j. ℥. ℥. ij. stupis mollioribus exceptis, & panno serico vel lineo involutis. *Secundo*, vel ex pulveribus idoneis ad ℥. j. ℥. ij. melle cocto exceptis, instar suppositorii, unde pessarium efformatur. *Tertio*, vel ex succis herbarum cotone exceptis, quibus pulveres pro arbitrio possunt admisceri ad ℥. ℥. ℥. vj.

Hac denique formula præscribi solent. *℥. &c. Fiat pessarium magnitudine digiti crassioris, quod panno serico involutum, & filo alligatum, in uteri cervicem immittatur.*

CAPUT V.

De Errhinis.

Errhinum est medicamentum liquidum, quod naribus attractum, humores à cerebro, pituitam potissimum evacuat, & ad multos etiam narium affectus usurpatur.

Componitur ex succis herbarum errhinarum, qui extrahuntur ex fol. contusis Milii, cum vini albi ℥. iv. vj. vel viij. His ad correctionem folia cephalica adduntur, ac aquæ vitæ nonnunquam ad penetrandum. ℥. j.

Vel ex decocto simplicium idoneorum, dosi dimidia apozematis, ad ℥. viij. in quo dissolvuntur interdum succi ad ℥. ij. vel iij. mel, aut syrupus ad ℥. j. vel ij. pulveres ad ℥. ℥. vel ℥. j. Hac verò formula præscribi solet. *℥. &c. Fiat errhinum, quo utatur tepide mane, duabus horis ante pastum, ore prius aqua repleto.*

CAPUT VI.

De Sternutatoriis.

Fit etiam sternutatorium, ad pituitam è cerebro eliciendam, & cerebri sopitam facultatem expultricem irritandam, in affectibus comatosi.

Componitur ex pulveribus rerum acrium, quales sunt piper, pyrethrum, semen sinapi, staphisagriæ semen, radix hellebori albi, euphorbium, tabacum.

Quantitas horum omnium, ℥. ij. non excedat, quibus addere poteris, ad cerebri defensionem, majoranæ siccæ ℥. j.

Adverte, euphorbium esse vehementissimum nec ultra gran. iij. iv. esse præscribendum, aceto correctum.

Formula præscribendi talis est. *℥. &c. Misce, fiat pulvis tenuissimus, qui pennula suffletur in nares.*

CAPUT VII.

De Gargarismate.

Gargarisma fit ad varios oris & partium ei adiacentium affectus.

Componitur ex decoctione simplicium, dosi apozematis, ad ℥. j. in qua dissolvuntur syrupi convenientes ad ℥. iij. vel iv. Quia verò frequentissimè parantur gargarismata adstringentia ad fluxiones repellendas; ideo usitatissimè in eis dissolvuntur diamorum, dianucum; syrupus, myrthinus, & de rosis siccis: non raro etiam mel rosaceum, ubi detergendum.

Fit etiam interdum ex aquis stillatitiis ab ℥. j. dissolvendo in iis syropos prædictos.

Hac denique formula præscribitur: *℥. &c. Fiat gargarisma, quo utatur omni hora.*

CAPUT VIII.

De Masticatoriis.

Masticatoriis etiam pituita è cerebro copiosè attrahitur.

Fiunt autem ex rad. pyrethri sola, in frustula incisa, & in aceto macerata.

Vel ex multorum simplicium pulveribus, cera exceptis, ut inde globuli conficiantur. Illa autem simplicia magis usitata sunt, ad pyrethri, zinziberis, iridis sem. sinapi, staphisagriæ; piper longum, mastiche, quibus adduntur cephalica, caryophylli, nux moschata.

Pulveris quantitas non excedat ℥. ℥. ceræ quantitas non definitur.

Formula præscribendi talis est. *℥. &c. Fiat omnium pulvis, qui cera alba excipiat, fiantque plures globuli. Masticeatur unus manè, prono capite, frequenter spuens.*

CAPUT IX.

De Collyriis.

Collyria pluribus formis componi solent; scil. vel liquoris forma, vel linimenti, vel cataplasmatibus.

Usitatissima tamen sunt liquida, quæ verè & propriè collyria appellantur.

Componuntur ex aqua stillatitia ad ℥. iij. vel iv. cui admiscetur pulvis conveniens, v. g. tuthia præparata, trochisci albi Rhasis, antimonium lotum, sarcocolla in lacte muliebri nutrita, &c. ℥. j. vel ℥. j. ℥.

Interdum succi permiscuntur, vel albumen ovi agitatum, ad ℥. j. vel ij.

Formula præscribendi talis est. *℥. &c. Fiat collyrium, quod instilletur oculis, manè & serò.*

Reliquæ collyriorum formulæ ex praxi peculiari sunt desumendæ: propterea quod exquisitum remedium delectum & exactam præparationem ac dosin desiderent, ob eximium partis sensum.

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS TERTIUS.

De Compositione Medicamentorum externorum.

CAPUT PRIMUM.

De Epithemate.

Epithema cordi & hepati potissimum admoventur, ad partes illas alterandas & corroborandas.

Et duplex est: liquidum & solidum.

Liquidum fit ex aquis stillatitiis, ad ℥. viij. vel ℥. j. succis fructuum v. g. limonum, granatorum, pomor. redolent. ad ℥. ij. vel iij. aceti rosacei ad ℥. j. aut ℥. j. ℥. pulverum cardiacorum, ad ℥. ij. vel iij. *Nota*, quando præscribuntur succi acidi limonum, vel granatorum, non esse opus aceto.

Nota etiam, in epithemate cordis, si pulmones sint peculiariter affecti, acida non esse præscribenda, quia sunt pectori noxia.

Item in epithemate hepatis majorem quantitatem succorum acidorum vel aceti esse præscribendam, quàm in epithemate cordis.

Interdum præter pulveres cardiacos permiscuntur confectiones cardiacæ, alkermes, vel de hyacintho, ad ℥. j. vel ij. trochisci de caphura, in epithemate refrigerante, ad ℥. ℥. Crocus, in calefaciente, ad gr. v.

Formula præscribendi talis est. *℥. &c. Fiat Epithema liquidum, applicandum regioni cordis tepide, frequenter, cum pannis scarlatinis, hoc liquore imbutis & expressis.*

Solidum cordi tantum admoventur, & componitur ex conservis cardiacis, ad ℥. iij. confectionibus, ad ℥. ℥. pulveribus, ad ℥. j. ℥. aut ℥. ij. cum aqua cardiaca convenienti.

Formula illius talis est. *℥. &c. rosarum v. g. Fiat Epithema solidum, applicandum regioni cordis, cum panno scarlatino.*

Solidum hoc Epithema solum non rarò præscribitur, ubi major roborandi, quàm alterandi necessitas apparet. At verò liquidum nunquam usurpatur, quin post usum illius solidum statim admoveatur; ideo solent Medici in illo casu liquidum & solidum consequenter præscribere, & in fine formulæ addere: *Fiat epithema solidum, applicandum regioni cordis, statim post liquidum.*

Ad epithemata referuntur juniora animalia per medium secta, pulvere cardiaco conspersa, & cordis regioni admota. Illa autem animalia sunt pullus columbinus, vel catellus. Horum verò præscribendorum formula talis est. *Admoveatur regioni cordis pullus columbinus, per medium sectus, & pulvere electuarii diamarg. frigidi sinapizatus.*

Vel *℥. pulv. electuarii diamarg. frigidi ℥. ij. sinapizetur*

pizetur pullus columbinus per medium sectus regioni cordis applicandus.

Interdum ea animalia syncipiti raso admoventur, pulvere cephalico conspersa, ad cerebrum corroborandum, v.g. gallina in Phrenitide.

CAPUT II.

De Fomento.

Fotus fit in variis partibus: sed frequentius in latere: ad dolores pleuriticos; in ventriculo, ad corroborandum; in hypochondriis, ad solvendas obstructions.

Pro latere fiunt decocta ex simplicibus emollientibus, additis anodynis & resolventibus, quæ omnia dosi apozematis ferè præscribuntur, hac formula, *℞. &c. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens calidè, frequenter, cum vesica fuilla hoc decocto semiplena.*

Pro ventriculo præscribuntur simplicia stomachica, dosi apozematis minori, quibus adduntur aromata vel caryophylli, nux moschata, spica nardi, satis magna dosi, nempe singulorum $\mathfrak{z}$. ij. iij. vel $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. *fiat decoctio in aquis partibus aquæ fontis, & vini rubri adstringentis, sub finem additi.* Vel ubi magis adstringendum, loco aquæ fontis, aqua ferrata præscribenda.

Formula hujus talis est. *℞. &c. Fiat decoctio in aquis partibus, &c. qua foveatur regio ventriculi calidè, longe à pastis, duobus sacculis prædictis simplicibus semiplenis.*

Pro hypochondriis fiat decoctio ex simplicibus aperientibus, in dosi dicta, admittis quibusdam emollientibus, in aquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, dummodo calida intemperies non impediat.

Formula hujus talis est. *℞. &c. Fiat decoctio, &c. qua foveantur hypochondria calidè frequenter, cum filtris imbutis & expressis.* Si alterum tantum hypochondrium laboret, præscribendum est, ut foveatur regio hepatis vel lienis, prout hæc vel illa pars fuerit affecta, admixtis in decoctione iis simplicibus, quæ partes illas peculiariter respiciunt.

CAPUT III.

De Balneo.

Balnea parari solent ad multas intentiones, scil. ad refrigerandum & humectandum, menses movendos, conceptum juvandum, & ad externos affectus, scabiem, & elephantiasin.

Componuntur ex radicibus tribus, quatuor, aut quinque, ad $\mathfrak{lb}$. j. $\mathfrak{ss}$. herbis 5. 6. vel 7. singularem fasc. j. seminibus, à $\mathfrak{lb}$. $\mathfrak{ss}$. ad $\mathfrak{lb}$. j. fructibus, à $\mathfrak{lb}$. j. ad $\mathfrak{lb}$. j. $\mathfrak{ss}$. floribus ad M. iij. vel iv.

Formula præscribendi est. *℞. &c. Fiat decoctio pro balneo, quod ingrediatur tepidè, sine sudore, bis in die, per biduum aut triduum.*

CAPUT IV.

De Semicupio.

Semicupium nihil aliud est, quàm dimidium balneum, quo immergitur æger umbilico tenus.

Componitur ex iisdem balnei simplicibus dimidia tantum dosi, & sequenti formula præscribitur. *℞. &c. Fiat decoctio pro semicupio, cui æger insideat à genibus usque ad umbilicum, manè & vespèri, longe à pastu per biduum aut triduum, vel urgente necessitate, si ad dolores sedandos præscribatur.*

CAPUT V.

De Oleis.

Olea rarissimè componuntur à Medicis, quia in officinis ad omnes ferè intentiones parata habentur. Si quis tamen olea componendi rationem desideret, ita progrediatur:

Præscribatur primò olei vel communis, vel officinalis, unius vel plurium, v.g. $\mathfrak{lb}$. $\mathfrak{ss}$. simplicium pulverat. $\mathfrak{z}$. j. succi, vini, vel alterius liquoris, ad scopum facientis, $\mathfrak{z}$. ij. vel iij. coquantur, ad succorum consumptionem, fortiter exprimantur, fiatque oleum usui reservandum.

Si olea officinalia sola, (ut frequenter fit) præscribantur, sive à Medico seorsum componantur; talis erit formula. *℞. &c. Misce, inungatur talis pars calidè, vel tepidè, ad motis linteis tepidiusculis.*

Vel *℞. &c. Misce, fiat embrocatio supra talem partem, ad motis, &c.*

CAPUT VI.

De Linimentis.

Linimenta vulgò fiunt ex oleis officinalibus, cum axungis, butyro, medullis, aut mucilaginibus, ea proportione, ut sit olerum quantitas ad reliqua, dupla unde linimenti consistentia emergit, quæ est media inter oleum & unguentum.

Vel loco butyri, aut axungiarum, cera præscribitur ea quantitate, ut pro olei $\mathfrak{z}$. j. sit ceræ $\mathfrak{z}$. j. Passim tamen ceræ quantitas non definitur, sed præscribitur in fine, ceræ q. s. Interdum pulveres admiscuntur ad $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. pro olei $\mathfrak{z}$. j.

Vel denique fit linimentum ex unguentis officinalibus, cum oleis, dupla quantitate, additis etiam pulveribus, si lubet, proportione dicta.

Quantitas linimenti præscribitur pro partis affectæ magnitudine, passim tamen ad $\mathfrak{z}$. iv. vel vj.

Formula illius talis est. *℞. &c. Fiat linimentum, quo illinatur pars affecta calidè, ad motis linteis calidiusculis.*

CAPUT VII.

De Unguentis.

Componuntur vulgò unguenta ex oleis, pulveribus & cera, ea proportione, ut pro olei $\mathfrak{z}$. j. sit pulveris $\mathfrak{z}$. j. vel $\mathfrak{z}$. j. $\mathfrak{ss}$. ceræ $\mathfrak{z}$. ij. ut plurimum tamen ceræ quantitas non definitur; sed dicitur q. s.

Quantitas totius massæ pro partis inungendæ magnitudine, & temporis diuturnitate præscribenda est, ad $\mathfrak{z}$. v. vj. vij. Formula verò talis est, *℞. &c. Fiat unguentum, quo inungatur pars affecta.*

Frequenter etiam fiunt unguenta efficacissima ex oleis, ad $\mathfrak{z}$. iv. v. vel vj. pulveribus, ad $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. $\mathfrak{z}$. vj. succis dimidia oleorum quantitate, vel majore: ita ut bulliant ad succorum consumptionem, addendo postea ceræ q. s. vel aliquando unguenti officinalis ad $\mathfrak{z}$. j. $\mathfrak{ss}$. q. s.

Hujus formula talis est. *℞. &c. bulliant ad succorum consumptionem: expressione facta dissolve cere, &c. fiat unguentum, &c. Nota, prædictis unguentis sapissimè misceri pinguedines, medullas, butyrum, & mucilagines, loco olei: gummata verò, ut ammoniacum, bdellium, &c. ceræ locum obtinere.*

Fiunt etiam unguenta ex unguentis officinalibus, ad $\mathfrak{z}$. ij. olei, eadem plus minus quantitate: pulveribus, ad $\mathfrak{z}$. ij. vel iij. ceræ q. s.

Vel interdum unguentum officinale solum sine ulla additione præscribitur.

CAPUT VIII.

De Emplastris.

Emplastrà vulgò componuntur ex oleo, pulveribus, & cera, aut iis quæ olei consistentiam ferè habent, ut sunt axungæ, medullæ, butyrum, mucilagines; aut iis quæ ceræ naturam referunt, ut gummata, pix, resina.

Horum talis est proportio, ut pro olei $\mathfrak{z}$. j. sint pulveris $\mathfrak{z}$. vj. ceræ $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. Quantitas totius massæ eadem, quæ unguenti.

Fiunt etiam emplastra ex emplastris officinalibus ad $\mathfrak{z}$. j. aut $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. pulveribus, ad $\mathfrak{z}$. $\mathfrak{ss}$. vel $\mathfrak{z}$. vj. oleo, ad $\mathfrak{z}$. j. cera, q. s. addendo terebinthinæ parum.

Vel ex solis emplastris officinalibus, quantitate Parti affectæ proportionata.

Formula præscribendi talis est, *℞. &c. Fiat emplastrum quod extendatur super alutam, & parti applicetur.*

Nota, figuram emplastri in multis partibus designari ut in sincipite, ad formam literæ T. vel etiam ovalis figuræ: in ventriculi regione, in formam scuti: lienis; ad formam linguæ bovis: uteri, rotundum; renum, quadratum. In aliis partibus non definitur sed dicitur: Fiat emplastrum magnitudinis debita.

CAPUT IX.

De Cataplasmate.

Cataplasma vulgò fit ex radicibus, foliis, seminibus, fructibus, dosi Fotus. Hæc decoquuntur in liquore idoneo, postea contunduntur, & trahuntur per setaceum addendo pulverem, vel farinam $\mathfrak{z}$. ij. iij. vel iv. oleorum, vel axungiarum $\mathfrak{z}$. iij. vel iv.

Hac autem formula præscribi solent, ℥. &c. decoquantur omnia, pistentur in mortario marmoreo, & per setaceum trajiciantur, addendo, &c. fiat cataplasma, applicetur parti affecta.

Sapientissime post usum fomenti cataplasma admoveatur, & ex illius residentia paratur, quando scilicet intentio est emolliendi, resolvendi, &c. hac formula, ℥. Residentiam prædicti fomenti, contundatur in mortario, &c.

Interdum fit ex fructibus sub cineribus coctis, ut in alvi fluxu & dysenteria, ex cydoniis coctis sub cineribus, N. iij. vel iv. pro eorum magnitudine, vel certius ad ℥. j. ℥. j. ℥. contusis & trajectis, addendo pulveres adstringentes, dosi dicta, & tantillum vini rubri, si lubet.

Fit etiam in alvi fluxu ex crusta panis in vino macerata ad ℥. ℥. aut quartar. iij. cui adduntur pulveres roborantes & adstringentes ad ℥. j. vel ij.

Vel ad dolorem sedandum in inflammationibus fit cataplasma de mica panis, vulgo dictum, ex mica panis albi, in lacte macerata ad ℥. ℥. vitellis ovorum duobus, & croci ℥. j. nonnunquam olei rosacei q. s.

CAPUT X.

De Vesicatorio.

Vesicatorium duplex est: officinale, & magistrale. In officinis habetur emplastrum vesicatorium, quod frequentissime præscribitur à Medicis hac formula, ℥. Massa emplastri vesicatorii ℥. j. vel ℥. j. ℥. extendatur supra alutam, fiat emplastrum magnitudinis dimidiæ volæ manus, applicandum posteriori parti cervicis, vel alteri parti, si opus videbitur.

Magistrale præscribitur ex fermenti acrioris ℥. j. cantharidum pulveratarum ℥. ij. cum aceto rosaceo, fiat cataplasma vesicatorium.

Interdum ad affectus oculorum vel dentium applicantur vesicatoria ponē aures, in formam Semilunæ, hac formula, ℥. Massa emplastri vesicatorii ℥. j. fermentur duo emplastra ad formam semilunæ, applicanda ponē utramque aurem.

CAPUT XI.

De Sacculis.

Sacculi duabus potissimum intentionibus præscribi solent: vel scilicet ad humorem frigidum, crassum, & impactum in aliqua parte resolvendum, ut in capite frequenter per diatas sudorificas tales sacculi admoventur, post assumptam sudorificam portionem, vel ad roborandum, cor præsertim & ventriculum.

Resolventes sacculi fiunt ut plurimum ex milio ad ℥. j. sale communi ad ℥. ℥. seminibus discutientibus, aut anisi, fœniculi, fœnugræci, baccis lauri ad ℥. ℥. ℥. iij.

Illi autem hac formula præscribuntur: ℥. &c. torrefiant in sartagine, sensim affundendo vini generosi, q. s.

includantur duobus sacculis, qui vicissim applicentur, aque vite prius irrorati.

Roborantes fiunt ex pulveribus radicum, lignorum, corticum & aromatum, ad ℥. ij. ℥. iij. ℥. quibus aliquando pulvis cyprius aut violaceus adjungitur, ad ℥. ℥. item moschus, ambra, ad grana iv. v. ℥. ℥.

Hac autem formula præscribi solent, ℥. &c. Fiat omnium pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno sericeo rubro interpuncto fiat sacculus, qui collo appensus gestetur supra regionem cordis, vel stomachi.

CAPUT XII.

De Cucupha.

Sacculos roborantes æmulatur cucupha, cerebro laborando & calefaciendo dicata.

Fit ex cephalicis magis odoratis, radicibus ad ℥. j. foliis ad M. ij. vel iij. floribus ad P. ij. vel iij. aromatis ad ℥. ℥. quibus addi possunt pulvis violaceus & cyprius, ad ℥. ℥. storax benzoinum ad ℥. i. vel ij. moschatus ad ℥. ℥.

Formula autem talis est, ℥. &c. Fiat pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno sericeo interpuncto fiat cucupha, supra caput gestanda vel pileo assuenda.

Interdum duæ præscribuntur cucuphæ, una interdium, altera de nocte gestanda. Et tunc pulveris quantitas est duplicanda, atque ita præscribuntur; Fiant duæ cucuphæ quarum unam pileo assuat, alteram de nocte gestet.

CAPUT XIII.

De Frontali.

Admoveatur frequenter frontale, ad capitis dolorem sedandum, & somnum conciliandum; ex seminibus quatuor frigid. major, lactuc. & papav. albi, ad ℥. ℥. aut ℥. vij. floribus rosar. violar. & nymphaeæ ad p. iij. adduntur sæpè ad robur grana chermes, ad ℥. ℥. vel pulvis trium santalor. ad ℥. j. interdum florum chamom. & meliloti ana p. ℥. qui dolorem sedant, nec valdè calefaciunt.

Formula horum talis est; ℥. &c. Fiat omnium pulvis crassior, qui includatur duobus pannis lineis, & vapore aceti irrotatus fronti applicetur hora somni.

Fit etiam frontale forma humida, quod ad oxyrrhodi naturam accedit, & intentius refrigerat, ac somnum conciliat in phrenitide & febribus ardentibus, aut diuturnis vigiliis.

Componitur ex unguento populeone ad ℥. j. oleo rosaceo ad ℥. ℥. parte dimidia albuminis unius ovi, addendo parum aceti rosacei, hac formula, ℥. &c. agentur omnia simul, excipiantur stuppis cannabinis, ac fronti applicentur duobus linteis inclusa.

Aliquando adduntur conservæ rosarum, violarum, &c. ad ℥. ℥. aut ℥. vj.

Finis Institutionis Medicæ.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER PRIMUS.

DE AFFECTIBUS CAPITIS.

P R Æ F A T I O.

IN capitis affectuum serie illos tantum comprehendimus, qui cerebri substantiam aut meninges occupant. Licet enim oculi, aures, lingua, dentes, gingivæ, fauces, & columella, capitis constitutionem ingrediuntur: earum tamen partium affectus, clarioris doctrinæ gratia, separatim libris exponere visum est, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine, per excellentiam insignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læsionibus erunt desumendi, quæ quidem actiones sensum & motum respiciunt; tum etiam actiones naturales, quæ ad illius nutritionem spectant. Sensus verò dividuntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt; imaginationem, ratiocinationem, & memoriam; tum etiam somnum & vigiliam. Ad quarum functionum symptomata referuntur phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catochus, & coma vigil. Sensus verò externi quinque vulgò statuuntur: visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tanquam propria eorum organa, destinatae sunt, quæ varios patiuntur morbos, in propriis libris explicandos; ideo in hoc libro symptomata tantum exponemus, quæ sensum tactus respiciunt; quandoquidem illa à cerebro affecto, vel illius membranarum immediatè procedunt: & vel paralyfin in sensu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in depravato respiciunt. Motus autem voluntarii læsiones reperiuntur in convulsione, epilepsia, paralyfi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus, ad actiones cerebri naturales spectantes, vel in intemperie consistunt, vel in excretorum vitio, quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad propria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therapeutiam instituendam magis conveniens est. Atque ita primum frigidam cerebri intemperiem, mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, subjungimus, quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione desumi debet: Postmodum verò affectus à calida intemperie, & calidis humoribus oriundos exponimus. Quæ omnia in singulorum capitum perlustratione clariùs apparebunt.

CAPUT PRIMUM.

De frigida cerebri intemperie.

OMnes intemperies vulgò dividuntur in pathologia in simplices & compositas, materiales immateriales. Simplices rarò inveniuntur, tum etiam immateriales; nec nisi à causis procatactis producuntur: & vel sponte, vel levissimis remediis evanescent. Materiales verò, omnes capitis affectus producant: illarum ideo tractationi sedulò incumbendum est; quod tamen seorsim paucissimi auctores præstiterunt, propterea quod in expositione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio sufficienter proponatur. Nos itaque eorum vestigiis inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tum etiam humidæ & siccæ theoriam, ad affectuum, qui ab iis producuntur,

tractationes, remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus à frigida & pituitosa cerebri intemperie dependet; operæ pretium censuimus, illius theoriam in hujus tractationis limine seorsim proponere, ut postmodum illius curatio sit veluti basis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adscribendæ, & remedia, quæ eorum causæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant: atque ita inanis eorum repetitio, (qua omnes propemodum practicæ Medicinæ scriptores laborare solent, & inde sua volumina inutiliter augere, atque difficiliorem, ac magis tyronibus laboriosam atque tædiosam reddere,) à nobis evitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies composita, & cum materia conjuncta, ut plurimum pituitosa est: quia cerebrum est metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans sibi accersit humiditatem. Quamvis enim interdum humori melancholico copulata sit, rarò tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita, sed in hypochondriis ut plurimum cupulatur, & ad cerebrum transmittitur, in eoque gravissima symptomata producit.

Causæ frigida ac pituitosa cerebri intemperaturæ sunt. Alimenta frigida & humida, quæ faciliè in pituitam abeunt: tum etiam, dum coquantur, Ventriculū & hepar refrigerando, faciunt ut multam pituitam producant, & postmodum magna copia ad cerebrum transmittitur.

Nimia alimentorum, non solum frigidorum, sed etiam laudabilium quantitas: quæ calorem nativum obruit, & cruditates gignit.

Cibi assumpti statim à somno, vel ante somnum, vel antequam priores sint concocti: ex iis enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitosam cerebro suppeditant.

Omissa naturalis consuetudo pituitam evacuandi per vomitum, aut secessum, vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, sudorifica, vel frequentes exercitationes.

Ortus ex parentibus frigida cerebri intemperie laborantibus

Ætas senilis, quæ propter caloris inopiam multam generat pituitam, tum quoque puerilis, propter ingluviem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida: quales sunt, quæ stagnis paludibus, aut majoribus fluminibus sunt vicinae, ac boreæ, nivibus, imbrisque expositæ, & quæ sunt magis septentrionales.

Somni longi, & præsertim à cibo.

Vita sedentaria, otiosa, sine curis, studio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum dissipando, præcipuè in cerebro, illud refrigerant.

Ad has causas etiam referri potest hepar calidum & humidum, quod multos vapores transmittit ad cerebrum, qui in eo concreſcunt, & in materiam pituitosam abeunt.

Signa frigida intemperaturæ cerebri desumuntur tum à causis supra propositis, quarum præsentia intemperiei hujus magnam conjecturam faciet, tum præcipuè ab effectibus, qui ut sigillatim examinari queant, à suis fontibus illos mutuabimur, nempe ab actionibus, passionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales, frigidam cerebri intemperiem indicantes, sunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtusum, infelix memoria; maxima ad somnum propensio, & somni longiores ac profundiores,

nisi, catarrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obstituerint.

Insomnia frigoris, aquarum nempe, pluviarum, nivium, fluminum, stagnorum, marium, & rerum albarum, Sensuum omnium inertia & hebetudo.

Motus tarditas, sed in eo duratio, qua spiritus crassiores minus dissolvuntur.

Passiones frigidam cerebri intemperiem indicantes, sunt morbi frigidi, ut paralytis, lethargus catarrus & alii quamplurimi; quibus si æger antea obnoxius fuerit, cum hac intemperie laborare conjiciendum est.

Idipsum confirmabit, si æger cælo sereno, & in calida & sicca aeris constitutione melius habeat; in frigida verò & humida, hyemali nempe, pluviosa & austrina, pejus.

Excrementa pituitosa, per os & nares frequenter & copiosè rejecta, manifestissimè humoris pituitosi redundantiam in cerebro ostendunt.

Ex habitu corporis desumuntur signa tam generalia, quam specialia hujus intemperiei.

Generalia ex toto habitu corporis desumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus sit & humidus, cerebrum procul dubio, omnium corporis partium frigidissimum & humidissimum, tale futurum est.

Cutis ergo ad tactum frigida, mollis, levis & alba, totius corporis habitus mollis & obesus, non autem carnosus, & venarum angustia, frigidam temperiem significant.

Signa specialia, frigidam cerebri temperiem indicantia, in capite considerantur, ut sunt faciei pallor, venarum carentia in oculis; capilli molles, leves, ac tenues ab initio, tardè orientes, deinde rufi ac minimè crispi, ac tota vita sine calvitie perseverantes; à frigore externo capitis facilis lassio, à calefacientibus juvamentum.

Quod ad prognosin atinet, hæc intemperies curatu difficilis est, sæpe gravissimos capitis affectus producit. Quæ à longo tempore contracta est, difficilius curatur; quæ à nativitate nunquam, tum etiam quæ est hæreditaria, & quæ in corpore sensile reperitur, si per longum tempus illud obsederit. Tempus hybernium huic curationi idoneum non est, æstate verò melius curatio succedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirum pituitæ redundantis evacuatione, & ipsius intemperiei per contraria correctione. Quibus indicationibus debet satisfieri triplici instrumento, diaterico, chirurgico, & pharmaceutico.

Dieta calefaciens & exsiccans instituenda est. Ac primum eligatur aer purus, ad calidum & siccum vergens, qui tamen in caliditate non multum excedat; humores enim capite contentos fundere ac liquare posset, sicque catarrhos, aliosque affectus producere; quod sæpe contingit iis, qui sub Solis radiis morantur, vel caput ad ignem calefaciunt. In siccitate verò non potest nimium excedere modò in activis qualitatibus sit temperatus; ad calidum magis tamen, quam ad frigidum deflectat. Cubiculum, in quo æger degere consuevit, non angustum sit, nec depressum, nec humescens, aut aliquo situ obductum; sed pervium & perspatum, siccioribus ventis expositum. Temporibus humidis, nebulosis, ac frigidis, alterari interdum poterit aer cubiculi herbis calidis ac odoratis, pavimento stratis: ut salvia, majorana, lavendula, roremarino, thymo, serpillio, vel etiam iisdem in ignem coniectis, aut etiam lignis siccioribus accensis, ac præcipuè juniperino. Ignis autem sit luculentus, qui aerem conclavis sufficienter exsiccat. Suffitus in ædibus excitati, nisi admodum graves sint, siccando absumentoque humiditatem, non parum conferre possunt. In eorum tamen usu cautio magna adhibenda est, tum ut moderatissimi excitentur. Si enim nimii sunt, quoscunque homines offendunt, & humores fundendo, graves catarrhos excitant. Tum etiam, ut patientis constitutio advertatur; nonnullorum enim capita tam facile replentur, & à suffitibus alterantur, ut quilibet odor capitis dolorem indicat; Suffitus temperatus & utilis parabitur ex succino puriore, cujus tenuia ramenta carbonibus erunt injicienda. Minus gravis est, & optime siccatur roboratque cerebrum suffitus ex Indico succino, quod *gummi animæ* nominatur, vel magis compositus ita præscribi poterit.

℞. Ligni aloes & benzoini, ana ℥.ij. Syracis calamitæ ℥.j. ss. thuris & sandaracæ, an. ℥.ij. gummi animæ & caryoph. an. ℥.ss. Fiat pulvis crassior, supra prunas injiciendus.

Vitetur aer austrinus & pluviosus, tum quoque nocturnus, & imprimis caput non exponatur radiis lunariibus, qui cerebro mirum in modum sunt in sensu. Vitandus est quoque aer valdè frigidus & aquilonaris: præcipuè quando subito ad eum ab austrino fit mutatio. Is enim

cerebrum, humidis excrementis refertum, non minus quam manu comprehensam madentem spongiam, exprimit, & in partes subjectas deturbat.

Secundò alimentorum ratio maximè adhibenda est: quandoquidem (ut docet Hipp. lib. de natura humana) morbi sunt partim à victu, partim à spiritu, cujus attractione vivimus. Itaque cibi sint boni succi, facili coctionis, nec frigidi, nec excrementitii. Atque adeo in frequenti usu erunt carnes vervecinæ, hædinæ, vitulinæ. Has verò præcedunt pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, omne genus avicularum montanarum, & ovorum recentium vitelli, prædictæ carnes magis assæ, quam elixæ usurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, ut bovinæ, porcina, cervina, leporina, anserum, anatum, aliarumque avium aquatiliū. Ad hoc genus referuntur capita, intestina, extrema, & interanea animalium. Piscium usus sit rarissimus, iique eligendi, qui carnem habent solidam & friabilem; in rivis rapide fluentibus, aut juxta saxa viventes, saxatiles idè dicti, in vino præcipuè decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum usus etiam in aliis cibis concedendus est, nisi calida hepatis intemperies contraindicet. Ex his præcipuè sunt pux mosch, macis, caryophylli, cinnamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, ut lactucæ, portulacæ, spinachiæ, nullus aut rarissimus sit usus. Æstivo tamen tempore earum, quæ mediocriter refrigerando siccare aliquantulum, & membris robur addere, massæque sanguinis, quo minus evaporet, firmitudinem qualemcunque conciliare valeant, mediocris usus concedi potest. Tales sunt endivia, cichorium, acetosa, quæ tamen coctæ, non crudæ usurpandæ sunt. Conveniunt autem radices petroselini, dauci, apii & pastinacæ; folia menthæ, hysopii, nasturtii. Vitanda quoque omnia, quæ facile caput tentant, illudque replent. Ea verò duorum sunt generum. Unum eorum, quæ acrimonia sua humores fundunt, ut cepæ, allium, sinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quæ crassis vaporibus caput replere solent, ut lac & lacticia omnia, & legumina. Ex quibus tamen minus nocent cicera rubra, propter eximiam aperiendi & detergendi vim, quæ prædicta sunt. Idè concedentur præcipuè juscula eorum. Fructus omnes recentes, & præcipuè fugaces, multa aquea humiditate præditi, ut frequens cruditatum materia, vitandi. In bellariis fructus sicciores usurpari poterunt, ut passulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli, & similes, quorum tamen usus parcus esse debet, quia majori ex parte difficile concoquantur. Pyra cocta saccharo contexta, vel conditura corticis citri, limonis, arantii, in fine mensæ usurpari poterunt. Sed multò utilis erit pulveris digestivi cochlear unum sumere post pastum, cujus vapor aromaticus, & cerebro amicus, cum alimentorum vaporibus sursum elevatur, sicque cerebrum roborat & exsiccatur. Parabitur ex coriandro, feniculo, aniso, cinnamomo, nuce moschata, cum dupla quantitate sacchari rosacei. Panis ex optima tritici farina conflatus, sit bene coctus & fermentatus, cui etiam aliquid salis & anisi aut carvi utiliter addi poterit. In majori intemperie biscoctus erit utilior. Potus sit vinum tenue, ac oligophorum, quod caput vaporibus non replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde confert, per horam ante pastum, vinum aquæ miscere, ut illius vapores infringantur; nec non coriandri taptillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipsi conciliabitur. In graviore affectu, si vinum etiam cum prædictis cautionibus usurpatum, suspectum esse videatur, illius loco hydromel tenue subrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione semper observandum, ut cibi moderata quantitate sumantur, & cœna sit levior prandio. Sobrietas, ut in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti est, sic præcipuè in omnibus capitis affectibus maximè commendatur. A plurimo enim ingesto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contra ab ejusdem penuria plurimum inanitur.

Tertiò, corporis exercitatio moderata esse debet, & singulis diebus, quantum fieri poterit, continuari. Otium enim, & quies corporis nimia, calorem nativum debilitant, ac torpidum reddunt, ita ut coctiones suas non ritè peragat, & corpus excrementis repleat. Contra verò motus & exercitatio calorem nativum suscitant, concoctiones adjuvant, excrementa discutiunt, spiritus purificant & exhilarant. Debet autem fieri exercitatio ante singulos pastus: & utilius est, à pastu per aliquot horas quiescere, aut saltem non valdè concitato motu corpus movere.

Quartò in somno & vigilia modus adhibendus est. Ut enim

enim somno mediocri reficiuntur vires: ita longiore torpescit corpus, refrigeratur, & oneratur excrementitiis humoribus, præcipue verò cerebrum. Nimia verò vigilia corpus extenuat, spiritus absumit, & quod in corpore sanum est, depascitur. Somnus itaque longior non sit: is tamen metiendus pro consuetudine, & rebus incidentibus. Vulgò septem horis determinatur. Quod spatium produci vel abbreviari potest, pro ægrotantis ætate vel consuetudine. Si in alterutro peccetur, præstat in vigilia immodica, quàm in superfluo somno delinquere. Non statim à cœna somno indulgendum est, sed duabus saltem horis interjectis, in quibus levis deambulatio prodest. Capite altiore & in alterutrum latus dormiendum. Supinus decubitus improbat.

Quintò, omnium corporis partium excrementa suis temporibus sunt evacuanda: cerebri potissimum. Atque adeò quotidie manè screando è palato, emungendo è naribus, peccinando, & linteo aspero vel spongia caput confricando, è futuris cerebri superfluitates evocandæ. Alvus libera & mollis servanda est: & si sponte non obediât, glande vel enemate sollicitanda, vel etiam interdum levia medicamenta purgantia per os exhibenda, v. g. pilulæ Francos. aut Marocos. ad ℥. ss. Non solum enim alvi excrementa istis auxiliis evocantur; sed etiam paulatim & successive revellitur aliquid à capite: aut saltem retinetur, derivaturque, quod eò, tanquam ad partem imbecilliorē, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda est: ut potè à quibus corpus nostrum mirum in modum alteratur, & de sede sua deicitur. Inter cæteros maximè cavendæ sunt tristitia & ira. Illa calorem nativum immittit, & spiritus conterit; unde concoctiones infelicitè obeuntur, & multus sit excrementorum proventus: hæc verò magnam sanguinis ebullitionem, & spirituum agitationem efficit; unde humores funduntur, liquantur, commoventur, & si quæ pituitosa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmasque præcipitantur, quæ gravissimos affectus parere consueverunt.

Reliqua duo instrumenta medica, nempe chirurgia & pharmacia, hujus affectus curationis in sequentem modum aptari poterunt.

Generalis evacuatio, in omnibus ferè morbis humoralibus fieri solet venæ sectione & purgatione.

Sanguinis evacuatio ratione pituitæ consentanea non est. Si tamen in reliquo corpore sanguis abundet, hepar sit calidius, ætas florens aut consistens, eum detrudere convenit. Sic enim vaporum ad caput effusio impeditur, & superfluum alimentum demitur, ut natura postea, quidquid crudum & pituitosum in sanguine est, facilius concoquat; & purgantia medicamenta tutius postea usurpari valeant.

At verò, nisi plethora vehementer urgeat, melius erit venæ sectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolus, pilulas aut pulverem. Quorum formulæ tales esse poterunt.

℥. Sennæ mundat. ℥. ss. sem. anisi & caryophyll. ana ℥. ss. fol. menthæ & betonice, ana M. ss. summitatum thym. P. ss. Coquantur ad ℥. iv. In colat. infunde agarici recenter trochiscati ℥. ij. cinnamomi ℥. ss. In expresso dissolve diaphœn. ℥. iij. syrupi rosat. ℥. j. Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℥. Catholici duplicati, & diaphœn. ana ℥. ss. Cum saccharo fiat bolus. Cui potest etiam addi electuar. diacarth. ad ℥. j. vel iij. detrahendo partem diaphœn. tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacarthamo & diaphœnico componi poterit. Vel

℥. Massæ pilular. cochiar. min. ℥. ij. Malaxentur cum aqua betonice. Formentur pilulæ x. vel xj. deauratæ, quas capiat summo mane, præcedente levi cœna.

Pilulæ de agarico, & cochiae majores, huic etiam usui accommodari poterunt. Vel

℥. Sennæ mundat. turbith, hermodactyl. ana ℥. j. diagrydii gr. v. caryophyll. n. j. Fiat pulvis, qui detur cum jusculo.

Post venæ sectionem, si quidem necessaria fuerit; aut ea omissa, si minus utilis videatur, statim ad humoris præparationem & purgationem veniendum est, quod fiet apozemate sequenti.

℥. Rad. cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ. ana ℥. j. fol. beton. majoran. melissæ, pullegii, origani, calamenthi, ana M. j. summitatum thymi & salviæ, ana M. ss. sem. anisi, feseleos, & fœniculi, ana

River. Opera Medica.

℥. iij. liquiritiæ rasæ, & passularum mundat. ana ℥. j. sennæ mundatæ, aqua vitæ irroratæ ℥. ij. sem. carthami contusi, & polypod. querc. recentis, ana ℥. j. agarici recenter trochiscati, turbith. hermodactyl. ana ℥. iij. zinziberis & caryoph. ana ℥. iij. flor. stœchados, anthos. salviæ, & lavedulæ, ana P. j. Coquantur ad ℥. j. ss. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iv. Fiat apozema, clarif. & aromatiza ℥. ij. cinnam. electi pro iv. dosibus matutinis.

In prima & ult. dosi dissolve electuarii diacarthami vel diaphœnici ℥. iij. Capiat cum regimine.

Vel si nihil addatur ultimæ dosi, postridie illius pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales supra descriptæ sunt.

Post purgationem, cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium noxa corrigatur, capiat æger bolum sequentem.

℥. Theriacæ veter. ℥. j. conservæ anthos & rosarum, ana ℥. ij. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè duabus horis ante pastum, superhauto vini diluti momento.

Quia verò malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remediis non semper cedit, ad potentiora præsidia confugere necesse est. Ac primùm, corpore purgato, diætâ sudorifica instituenda est, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exsiccat, crudos humores concoquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quidquid aquosum est, per urinam educit ac per sudores aut insensibilem transpirationem discutit. Ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi solet.

Illa autem diætâ componi poterit vel ex decocto guajaci solius, vel addendo lignum sassaffras, aut radicem salsaparillæ, aut etiam cephalica specifica, prout videbitur Medico prudenti, varias corporum dispositiones, varique temperamenta sedulò contemplanti. Quorum etiam respectu longiorem aut breviorē illius usum imperat, v. g. per xv. xx. vel xxx. dierum spatium.

Decoctum verò sudorificum in hunc aut similem modum componi poterit.

℥. Rasuræ ligni guajaci & radic. salsaparillæ, ana ℥. ij. Infundatur per 24. horas in ℥. iv. aquæ fontis, supra cineres calidos. Bulliant lento lignè: & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura serveretur in vase vitreo, de qua capiat ℥. calidè mane, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores.

℥. Radic. salsæ parillæ ℥. ij. Infundantur per horas xij. in ℥. xij. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri & liquiritiæ, vel sacchari & cinnamomi, quantum satis ad saporis gratiam. Fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario, toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis, amygdalis torrefactis, passulis, nucleis pineis, prunis cum saccharo coctis, & similibus.

In usu decocti sudorifici hoc perpetuò observandum est, ut semel in septimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omissa ea die potione sudorifica. Quandoquidem per sudores tenuior humorum portio tantum educitur, remanente crassiore, quæ per alvum expurganda est. Præterea, quia ut plurimum in usu diætæ alvus constringitur, clyster tertio aut quarto quoque die injiciendus.

Si adhuc pluribus machinis morbus iste oppugnandus videatur, durante diætâ, sacculi sequentes capiti admoveberi poterunt.

℥. Sem. anisi, fœniculi, baccarum lauri contusi. ana ℥. iij. milli ℥. j. salis communis ℥. ss. Torrefiant omnia in farragine, sensim affundendo vini generosi quantum satis. Iisque impleantur duo sacculi, qui applicentur sincipiti rasato, calidè, per vices, post assumptam potionem sudorificam.

Deterfo sudore, emplastrum caput roborans capiti admoveatur, in sequentem modum compositum.

℥. Succini pellucidi, thuris, mastiches, ana ℥. j. ss. galbani, opopanacis, ana ℥. j. visci quercini ℥. ij. sem. pœoniæ maris ℥. ss. olei nucis moschat. q. s. Fiat ex omnibus massa emplastri, quæ extendatur super alutam in formam ovalem, & applicetur sincipiti rasato, post deterfum sudorem.

Vel admoveberi potest emplastrum caput roborans, quod in officinis Montpel. Pharmacopœorum habetur, licet in dispensatoriis non reperiatur; cujus descriptio talis est.

℥. Storacis, benzoini, ladani, ana ℥. iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. visci quercini, mastiches ana ℥. j. styracis liqui-

quid. q. f. Fiat emplastri massa de cuius ℥. j. fiat emplastrum ovalis figuræ, applicandum futuræ coronali.

Si verò emplastrum magis attrahens & resolvens habere cupias, quod epispasticum vulgò nominatur, in hunc modum parari poterit.

℥. Massæ emplastri de mucilag. ℥. ij. rad. ireos florent. hermodact. pyrethri, sem. staphisagriæ, cubebæ, stercoreis columbini, & sem. sinapi, ana ℥. j. nucis moschat. caryophyl. cinnam. piperis longi & nigri, ana ℥. ℥. styracis liquidæ q. f. Fiat massa emplastri, cuius portio extendatur super alutam in formam ovalem, & sincipiti applicetur.

Post universales evacuationes, particulares etiam commode usurpari poterunt: quæ sunt per errhina, sternutatoria, & apophlegmatismos quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

℥. Fol. majoranæ, salviæ, & betonicæ, ana M. j. Terantur in mortario marmoreo, sensim affundendo aquæ betonicæ & vini albi, ana ℥. ij. Exprimatur succus & fiat errhinum, quod paulò acrius efficietur, si radic. ireos ℥. ℥. prædictis adjiciatur.

Usus hodie invaluit, folia nicotianæ sicca & digitis contrita in nares immittere, vel pulverem eorum naribus attrahere, sicque paratum faciliè errhinum habetur, quo magna humoris copia è cerebro elicitur.

Sternutatoria verò sic parari poterunt.

℥. Fol. majoranæ, salviæ, & rorismarini siccorum, ana ℥. ℥. radic. pyrethri & hellebori albi; ana ℥. j. moschi grana iij. Fiat pulvis, qui pennæ tubulo suffletur in nares. Vel

℥. Radic. zinziberis & ireos Florent. ana ℥. j. castorei ℥. ℥. euphorbii gr. vj. Fiat sternutatorium. Præstantissimum sternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali sacchari canti in subtilissimum pulverem redacti. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimum confert.

Apophlegmatismi componuntur in formam masticatorii, vel gargarismatis. Masticatorium ita parari poterit.

℥. Rad. pyrethri ℥. ij. sem. sinapi, staphisagriæ, ana ℥. j. Excipiantur cera alba, & formentur globuli, quorum unus masticetur, prono capite mane continuò spuendo.

In vulgari usu habetur radix ireos Florentinæ masticata, quæ in levioribus affectibus potest sufficere. Mior adhuc est mastiche sola, quæ humorem attrahit ad os citra illius calefactionem: quod reliqua præstat.

Gargarisma verò in hunc modum erit præscribendum.

Sem. staphis. ℥. ℥. sem. sinapi ℥. iij. rad. pyrethri ℥. j. Coquantur in hydromelite ad ℥. vj. in quibus dissolve oxyme. scyllit. ℥. ij. Fiat gargarisma.

In usu tamen horum remediorum hoc observandum est, eam evacuationem, quæ per palatum fit, esse commodiorem, quandoquidem illa à natura cerebri expurgationi simpliciter destinata est. At nasus odoratus & respirationis gratia factus est, eoque natura abutitur, quando humores in cerebro majori copia redundantes, per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via securior est, neque ea excretionē tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa, quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentiùs educunt, quia non solum medicamenti qualitas, aut vapor, ut in apophlegmatismis; sed & ipsa ejus substantia cerebrum stimulat.

Observandum etiam, errhinorum usum esse suspectum dum oculi sunt affecti, vel nares ulceribus obnoxie, vel ager in hæmorrhagiam faciliè incidit, aut etiam vertiginem, quam sternutatoria in primis excitare valent, cerebrum vehementiùs concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur vel supino corpore naribus infunduntur: ore tamen priùs aqua vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat, quanquam quod sic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatismi cautè usurpandi sunt iis, qui fluxion. in pectus, & tibi sunt obnoxii.

Ad particularem etiam capitis evacuationem utiliter adhibentur vesicatoria posteriori parti cervicis, in formam emplastri quod à Pharmacopæis Monspelienfibus compositum habetur, licet in ordinariis dispensatoriis non habeatur. Illius autem formula talis est.

℥. Galbani, ammoniac. ana ℥. v. pulveris cantharid. ℥. i. ℥. sinapi, piperis, ana ℥. ℥. viridis æris, pyrethri, ana ℥. ij. ℥. euphorbii ℥. j. ℥. ceræ ℥. j. picis, resinæ terebinth. ana quartaria iij. olei parum. Fiat massa emplastri, cuius ℥. j. vel ij. extenduntur super alutam, & posteriori parti cervicis admoventur.

Exterius capiti admoventur pulveres & cuculæ, quibus cerebrum roboratur, ejusque calor intenditur, ac humoris reliquæ discutuntur.

℥. Pulveris ireos Florent. ℥. ℥. storacis & benzoini, ana ℥. ij. Fiat pulvis tenuissimus capillis inspergendus in lecti introitu, & manè pectine decutiendus.

Hic pulvis est odore gratissimus, cerebrum roborat, & capillos valde exsiccat, ita ut delicatioribus in usum revocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophyllos, nucem moschatam, & cinnamomum addere licebit.

℥. Flor. stæchados, anthos, & rosar. rub. ana P. ℥. betonicæ sicca ℥. ij. sem. coriandri, ligni rhodii, thuris, mastiches, nucis moschatæ, ireos Flor. ana ℥. j. benzoini, vernicis, macis & caryophyl. ana ℥. ℥. (ij.) Fiat omnium pulvis, qui excipiatur rasura scarlatæ, vel cotone moschato, & cum panno serico rubro fiat cucula interpuncta, pileo assuenda, vel in formam calantinae perpetuò gestanda.

Sequenti etià suffumigio caput non parum exsiccare poterit.

℥. Ligni aloes, thuris, mastiches, succini pellucidi; santali citrini, rosar. rubr. & fol. betonicæ siccorum, ana ℥. j. cinnamomi, macis, caryophyl. styracis calamitæ, ana ℥. j. Fiat ex omnibus pulvis crassior, aspergatur super prunas, & fumum hauriat mane, jejuno stomacho, ore & naribus apertis, capite linteo circumvoluto, ne fumus tam faciliè exhalet, eoque utatur bis aut ter in septimana.

Vel si à suffumigio dolor capitis excitetur, eo saltem suffumigentur singulis noctibus opera capitis. In quem usum potest etiam præscribi sequens paratus faciliùs.

℥. Thuris, mastiches, styracis calamitæ, benzoini, & sandaracæ, ana ℥. ℥. macis & caryoph. ana ℥. ij. Fiat pulvis crassior pro suffitu.

Quia verò hujusmodi intemperies contumacissima est, novumque pitiuitæ proventum, etiam post universales & particulares evacuationes, solet efficere, usualia etiam remedia præscribenda sunt; quibus per intervalla humor educatur, & in cerebro melior illa dispositio, quæ prædictis remediis inducta est, diutiùs conservetur. In hunc finem syrupus magistralis componi poterit, ex materia, in apozematis supra propositis, triplicata purgantium dosi, quo utetur bis, aut ter in mense ad ℥. ij. vel iij. cum decocto betonicæ & majoranæ.

Vel in locum syrupi, sequentibus pilulis usualibus assuescere poterit.

℥. Aloes optimè ℥. ℥. turbith gummosi, hermodactyl. & agarici recenter trochiscati, ana ℥. ij. diagrydii ℥. j. zinziberis & caryophyl. ana ℥. ℥. croci & salis gemmei, ana g. vj. Pulverentur omnia, & perfundantur succo majoranæ, ac denuò exsiccantur in umbra. Postea excipiantur oxymelite scillitico, & fiat massa pilularum, de qua capiat ℥. ℥. vel ℥. ij. semel in septimana duabus horis ante prandium.

Postridie syrupi, aut pilularum, etiam bis aut ter in septimana capiat dosin opiata sequentis.

℥. Conserv. rad. acori, aut zinzib. & cort. citri. condit. ana ℥. j. conserv. flor. salviæ & roris. ana ℥. vj. nucis moschatæ condit. ℥. ℥. myrobal. condit. N. j. theriacæ veteris & confectionis alkermes, ana ℥. iij. pulveris electuarii diambæ & diamoschi dulcis, ana ℥. j. Cum syrupo conditura corticis citri fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castanæ, manè, duabus horis ante pastum, perbibendo parum vini generosi mediocriter diluti.

Potentiùs cerebrum roborabit balsamum sequens, cuius guttæ iij. vel iv. per intervalla sumi poterunt, cum vino vel jusculo.

℥. Ol. nucis moschatæ ℥. iv. pulv. majoranæ, anthos & carabes, an. ℥. ℥. moschi, ambæ griseæ, an. ℥. j. Cum sufficienti quantitate olei cranii humani, reducantur ad balsami consistentiam.

Oleum cranii humani huic usui idoneum parabitur ponendo rasuram cranii non humati in retorta cum vini albi q. ut digerantur in B. M. per aliquot dies postea distillantur in arena ad siccitatem: prodibit oleum aquæ supernatans.

Hoc balsamo possunt etiam inungi nares interiores hora somni, ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balsamum paratu facilius, ad nares saltem ineriorius mungendas, & valde efficax, componi poterit in hunc modum.

℥. Ol. è flor. arantiorum ℥. iij. ceræ albæ ℥. j. Liqueantur levissimo calore. Deinde adde ol. succini purissimi ℥. ℥. olei

olei stillatitii salviae & rorismarini, ana gutt. xv. olei spicae gutt. v. Fiat Balsamum.

Utilissimum etiam erit causticum inurere posteriori parti cervicis, ut materia, quae in cerebro sensum colligitur, per hanc etiam viam sensum evacuetur.

Denique ad cerebrum exsiccandum atque roborandum efficacissimae sunt aquae thermales sulphureae, nitrosae ac bituminosae, quales sunt nostrae Bellilucanae, & German. Uvisbadenses potissimum. Ex quibus sunt ebrocationes seu irrigationes capitis, per aliquot dies, praemissis vacuationibus universalibus. Harum enim usu gravissimos capitis affectus discuti, quotidiana docet experientia.

Utilissimae etiam erunt aquae thermales (maximè Emfenses, & Aquisgranenses) in potu usurpatae, ad roborandum stomachum, qui cerebro maximè compatitur. Ad eundem finem praescribendus erit pulvis digestivus in hunc modum.

℞. Coriandri praepar. 3. j. sem. anisi, foeniculi dulc. ana 3. iij. cinam. & nuc. mosch. ana 3. ij. coralli praepar. rasurae eboris, & marg. praepar. ana 3. j. sacchari rosae. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus ad pondus omnium duplum, fiat pulvis, de quo capiat cochl. j. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

CAPUT II.

De affectibus soporosis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.

Somni praeternaturalis quatuor praecipue proponuntur differentiae: coma, lethargus, carus, & apoplexia. Quae cum plurimum ab iisdem causis oriantur eandem curationem postulant; Ideo unico hoc capite comprehendendi possunt.

Differunt autem inter se quatuor isti affectus, quod in comate, seu cataphora, seu subetha Avicennae, est quidem somnus profundus; sed à quo aeger excitatur, & oculos aperit & respondet, moxque iterum profundè dormit; in lethargo fit somnus comati similis, sed cum febre, & delirio: in caro aeger febre careat, ut in comate, sed in eo somnus sit profundior: ita ut aeger excitatus oculos vix aperiat: & non respondeat, sicuti in praedictis; attamen vellicatus sentiat, & integra maneat respiratio: In apoplexia somnus sit profundissimus, & omnimoda sensus & motus privatio, excepta respiratione; atque ita aegri neque oculos aperiant, neque respondeant, neque sentiant, & respirationem habeant difficilem.

Causae horum affectuum plurimae assignari possunt.

Prima & potissima est humor pituitosus, vel aquosus, in cerebro praeternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulat, & cerebri substantiam irrorans ac refrigerans, ejusque meatus insensibiles obturans, coma generare solet. Si verò in eadem copia collectus putredinem concipiat, sive in tumorem collectus sit, sive per totam substantiam dispersus, lethargum producit. Quando verò majori copia collectus & sine putredine, & toti prope modum cerebri substantiae imbibitus, carum efficere consuevit. Ac denique si copia adhuc majori affluens, non solum cerebri substantiam, sed etiam ventriculos oppleat, aut saltem mole cerebri concidente comprimat & angustet; necnon principium nervorum, in basi calvariae à cerebro prodiens, premat, & spiritui animali transitum pracludat, apoplexiam facit. Coniungantur Recentiores hac de re, maximè Schneiderus de Catharris.

Secundò, à sanguine etiam redundante in cerebro soporosi affectus generari solent. Si nimirum nimia copia illius vasis contentus, crudior, serosior, ac frigidior fuerit; spiritus animales condensat, & motus ineptos efficit, tum copia cerebrum gravando, liberum eorum comitatum impedit, ac pro majori vel minori copia, majori vel minori frigiditate, graviolem aut leviolem affectum producit. Sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac causa generari possunt.

A sanguine etiam extravasato, & cerebri ventriculos opplente vel comprimente, affectus soporosi, praesertim apoplexia, generari solent. Id autem contingit, rupta vena in cerebro, vel ob plethoram ad vasa, vel ob contusionem capitis insignem, vel etiam ob vulnus, punctum aut casum factum, quo vena in cerebro dividi, multumque sanguinem profundere consueverunt. Sola etiam crani fracture, cerebrum comprimendo, stuporem ac comatosum affectum producere potest.

Tertiò, à tumore in cerebro genito, & pondere suo gravante, comatosum affectum generari posse, dubium

Reuer. Opera Medica.

non est. Et hujus rei exemplum refertur à Platero, in Barone quodam observatum, qui longo tempore atronitus & somnolentus, nihil secundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec nisi per vim intrasum capiebat; nec lectum nisi coactus accedebat; sed ad mensam tota die, brachio innixus, oculisque clausis, veluti dormiens sedebat, nec nisi interrogatus, saepiusque admonitus, quicquam, & hoc quoque ad rem minimè pertinens, responderebat. At post obitum illius, aperta calvaria, inventa est in cerebro glandula magna, dura, supra collosum corpus genita, cujus causa esse potuit ictus quem in capite longè ante morbi principium acceperat.

Quartò, vapores immodici ad cerebrum delati, comatosi affectus sympathici causa esse possunt. Si enim copiosi & halitiosi sint, spiritus animales aggravant, & veluti caligine suffundunt; quemadmodum nubes in majori mundo Solis radios obtenebrant. Si verò crudiores fuerint cerebrum adeo humectant, ut languidum ad actiones obsequandas fiat. Sic ebrii sopore profundissimo, à vaporum, ex vino & crudis alimentis elevatorum copia detinentur. Sic pueri lumbricis laborantes, comatosi affectibus corripiuntur, à crassis & copiosis vaporibus, ex crudorum & pituitosorum humorum copia elevatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus sopor inexpugnabilis accessionis initio contingit, ob crudorum & putrescentium in venis humorum, praesertim melaemicis contentorum copiam qui à colore febrili paroxysmi attenuati, multos vapores ad caput transmittunt, talemque soporem inducunt, qui interdum, cessante frigore vel rigore, cessat; interdum verò usque ad finem paroxysmi permanet, prout vapores crassiores aut tenuiores, magis aut minus copiosi, facilius aut difficilius discutuntur.

Quintò à medicamentis narcoticis, nimia copia assumptis, somnus tam profundus excitatur, ut multi ex imprudenti opii usu in somnum perpetuum demersi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibusdam animalibus reperitur, ut in torpedine. Sic etiam ex morfu Aspidis soporem lethalem induci, refert Plutarchus in Cleopatrae interitu. In humanis etiam corporibus qualitas haec narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quae in malignis ac pestilentibus febribus reperitur, unde comatosus affectus in hujusmodi febribus saepissime contingit, qui malignitatis certissimus est index, & futurae mortis non raro praenuncius.

Signa diagnostica, varias soporosis affectuum differentias indicantia, in eorum distinctione, in principio hujus capitis fuere proposita. At signa causarum hos affectus producentium, ita se habent.

A pituitosis humoribus, in cerebro restagnantibus, affectus soporosos produci, testantur habitus pituitosus, aetas senilis & puerilis, regio & tempestas frigida & humida, consuetudo per os & nares pituitosae excretionis suppressio, & quod aeger ante invasionem capitis gravitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis segnitie affectus fuerit, quodque non raro in ipso morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens, ab aegro frequenter deglutatur.

A sanguine verò soporosis affectum generari, significant plethorica dispositio, rubor faciei, & capitis dolor, affectum praecedens.

Tumor in cerebro genitus vix ullis indicibus internosci potest: sed sola calvariae apertione post obitum aegrotantis detegitur: ut in casu supra proposito ostenditur.

Sympathicum affectum, & à vaporibus ad cerebrum elevatis oriundum ostendunt primò, absentia eorum signorum, quae idiopathicum affectum significant. Secundò, signa indicantia peculiarem affectum partium, à quibus vapores ad cerebrum transmittuntur. Sic à ventriculo vapores hujusmodi elevari, testantur crapula praecedens, ructus acidi aut nidorosi, aliaque crudorum humorum, in ventriculo aliisque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si verò à lumbricis oriantur, propria eorum signa apparebunt, proprio capite descripta.

Quod ad prognosin attinet, omnis soporosis affectus periculosus est; sed quo major & profundior est somnus, à quo aeger difficilius expergiscitur, eo majus portendit vitae periculum. Atque ita carus comate & lethargo periculosior est, apoplexia caro, quae si fortis fuerit, omnino incurabilis censetur ab Hipp. Aphor. 42. sect. 2. qui sic habet: *Apoplexiam fortem solvere, est impossibile: debilem verò, non facile.* Fortis verò dicitur apoplexia, in qua respiratio inaequalis, inordinata, & interdum intermittens est.

Si verò ita se habens respiratio, magna vi exerceatur, fortior censenda est; si autem respiratio penitus prohibeatur, fortissima est. Contrà verò, ubi respiratio aliquem servat ordinem, debilior existit, quæ doctrina proponitur à Gal. *Comment. Aphor. prædicti*.

Valde periculosus est comatosus affectus, qui acutissimo morbo supervenit. Vel enim caloris nativi extinctionem significat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque solet impetere. Qui, per consensum partium inferiorum fit comatosus affectus, & à vaporibus ex iis elevatis, minus infert periculum.

Lethargo affecti septem diebus moriuntur: si verò hos effugerint, evadunt. Hipp. *secundo de morbis*.

Affectus comatosi in senibus ut plurimum lethales esse consueverunt. Cum enim, propter caloris nativi inopiam, debilem habeant facultatem concoctricem & expultricem sit ut materiam morbosam superare & expellere nequeant, eam in primis, quæ in cerebro redundat. Siquidem cerebrum, cum sit pars corporis frigidissima, adveniente senio, caloris imminutionem, tandem extinctionem, citius quàm reliquæ, pati consuevit.

In lethargo parotides supervenientes, vel pus ex auribus effluens, cum imminutione symptomatum, salutare. Significat enim dominium naturæ supra causam morbosam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfectè concoctam, vel in pus conversam per ductus naturales evacuat.

Qui ex lethargo servantur, empyici sunt, ex Hipp. *in Coac. & 3. de morbis*. Hæc sententia, ut sonat, & ut plerique eam interpretantur, experientia non respondet. Vix enim verum empyema, ex lethargo genitum, ulli videre contingit. Sed veritati est consentanea Mercurialis interpretatio, quæ empyicos seu suppuratos hoc loco intelligit, quibus per aures vel nares materia purulenta evacuat. Docuit enim Gal. *com. Aphor. 7. sect. 5. & aphor. 44. sect. 7.* per empyema Hippocratem non solum quæ in thorace sed quæ etiam in singulis partibus sit, suppurationem intelligere.

Soporoso affectui, à causa frigida oriundo, phrenitidem succedere, bonum: quandoquidem à calore retensiore, phrenitidem efficiente, materia pituitosa, affectum soporoso producat, concoquitur.

Apoplectici in septem diebus pereunt; nisi febris apprehenderit. Hipp. *12. de morbis, Aphor. 51. sect. 6.* Illa autem febris acuta esse debet & essentialis, ab humorum & spirituum effervescencia oriunda, ut possit materiam morbosam discutere. Si autem remissior fuerit, & symptomatrica, qualis apparere consuevit in apoplexia, quæ à dispositione inflammatoria cerebri, & nimia sanguinis copia, in venis illius contenta exoritur, morbum non imminuit, quin potius phrenetica quædam symptomata accersit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac causa phrenitis, soporoso affectui superveniens, non est bona, ut in superiori prognostico dicebatur. Præterea febris morbum solutura, alia conditione indiget, ut nimirum à principio morbi accidat, dum natura, adhuc in suo robore consistens, validos conatus exercere potest. Quæ enim progressu morbo supervenit, salutaris non est, ut docuit Hipp. *in Coacis*. *Apoplectica*, inquit, *affectiones, derepente exalutorio modo fientes, febre temporis progressu accedente, perniciose*.

Apoplecticis *apud paros* superveniens mala; illa enim sudantiuncula summam naturæ oppressionem significat.

Ad horum affectuum curationem, sicut & reliquorum omnium, tria instrumenta medica necessaria sunt; diæta, chirurgia & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuissima est imperanda, quia morbi sunt acutissimi. Idèd solis jusculis ægri nutriendi sunt, per dilucida intervalla usurpatis. In declinatione verò & curatione, prophylactica eadem diæta convenit, quæ in frigida cerebri intemperie descripta est.

Reliqua duo instrumenta sequenti methodo sunt usurpanda.

Quando quidem huiusmodi affectus soporosi præcipientes sunt, & periculo pleni, sedulam Medici diligentiam postulant & in talibus casibus remedia festinanter administranda sunt.

Primo igitur medicus, ad effectum aliquem soporoso vocatus, ægrum confestim à gravi illo somno excitare conabitur, omnibus sensibus objecta vehementia offerendo. Atque aded oculi radiis solaribus & luci splendida obijciendi.

Aures clamoribus, strepitu, & sonitu concutiendæ &

in primis æger proprio nomine magna voce sæpè appellandus est.

Naribus acria, ut rura, castoreum, acetum obijcienda, in os & palatum itidem acria injicienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum evulsio, nibus, ligaturis, digitorum complicationibus, & aliis huiusmodi, irritandus.

Clyster laxans præscribatur, primum ex decocto communi, ut citius pareatur, in hunc modum.

24. Decocti communis clysteris ℞. j. hieræ picæ, & diaphcen. ana ℥. j. ol. lilior. & rutac. ana ℥. j. ℞. mellis anthosati ℥. ij. salis ℥. j. Fiat clyster injiciendus statim.

Dum hæc sunt seriò apud se meditari debet Medicus an venæ sectio celebranda sit, quandoquidem in hisce affectibus, quod dixit Celsus de apoplexia, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Convenit autem venæ sectio, si sanguis causæ principalis, adjuvantis, vel sine qua non rationem habeat, viresque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed quales ante morbi invasionem fuerant. Si enim tum satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, nisi planè fortis sit apoplexia. Neque vires sunt debiles per resolutionem, sed per oppressionem.

Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint verè dejectæ, aut æger admodum senex, venæ sectio omittenda.

Statim verò & sine omni mora, siue noctu, siue interdiu affectu quis corripiatur, venæ sectio instituitur, & quidem ante clysterem, si quamprimum injectus non fuerit. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam advertendum est, utilius ac tutius esse, non una vice mittere, quantum opus est sanguinis, sed per vires, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem & materia facilius movetur, & vires non deiciuntur. Inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur. Et si color faciei vividior reddatur, & respiratio faciliior, ac pulsus benè habeat, optimè sperandum, & confidentius venæ sectio repetenda.

Vulnus in venæ sectione fiat ampliori foramine: aliàs enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Quò magis abundat sanguis, eo liberalius detrahi debet. Si verò pituita magis luxuriat, parciori manu mittendus est: ne calor nativus, ad hunc affectum discutiendum tantoperè necessarius, quandantenus infringatur.

Copiosa & frequentis sanguinis detractationis in apoplexia exemplum singulare proponitur à Zacuto Lusitano, *lib. 1. historia Medicorum principum, hist. 33.* his verbis: *Nobilis quadam fœmina juvenula, in omnium rerum oblivionem, deinde in veram apoplexiam, cum menstrui effluvio incidit. Cui cum plurima tam in superioribus, quàm in inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres, scarificatas cucurbitas, dorso applicatas, neglecta indicatione, quæ à menstruo actu fluente desumitur, ob urgens ex procrastinatione periculum, cum viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus apposis, octo horarum spatio quater à cephalica copiose sanguinem mitto, à quo presidio loqui cœpit, & convaluit.*

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis jugulares venas aperiri, sicque omnes propemodum liberari affirmant, in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primo collum leviter constringunt linteis, apertione factam statim laxant. Sanguis sponte fluit sine ligatura, quæ posset sanguinem ad caput attrahere. Vulnus postea occludunt emplastro glutinante, sine ligatura, eoque faciliè sanguinem cohiberi asserunt. Quod confirmat Zacutus Lusitanus, qui tamen ligaturam adhibet, *observat. 79. l. 1. Praxeos Medicæ admirandæ*; ubi refert historiam angina acutissima, in qua peritissimorum Medicorum consilio venæ jugulares apertæ fuerunt: unde sequutus est irreparabilis (ut ipse loquitur) sanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium jacturam lapsus est. Vocatus Zacutus accurrit, emplastrum Galenicum superimposuit, quo ipse *lib. 5. meth. 4.* ad arteriarum & jugularium hæmorrhagias feliciter utitur: sicque collo commodè ligato, æger jam exhaustus rescitur & è morbo liberatur. Emplastrum verò componitur ex thure, aloë & pilis leporinis, albumine ovi subactis, duplici thuris ad aloë quantitate, ut docet Gal. *loco citato*; aliquando verò æquali utriusque quantitate, in durioribus scilicet corporibus superiorem operationem Gal. comprobabat, cum dicit, hoc emplastrum venarum jugularium profluvium

fluvium citra vinculum sistere. Hoc etiam animadverti velim, in apoplexia sanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina, quia in illa sanguis est refrigeratus, ac veluti congelatus, ut docuit Hip. 2. de morbis, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obstruere, in hac verò fervidus est ac tenuis, cum anginosi febre acutissima laborare soleant.

Purgatio instituaturs paucis horis post venæ sectionem, neglecta temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis aut timidus esse debet Medicus: cum morbus valde urgeat, & brevi sua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax est, & obruta facultas, nec nisi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgò fieri solet ex 3. j. electuarii diacarthami, dissoluta cum aqua betonica, addendo castorei 3. ss. Vel

4. Turbith. electi 3. iv. agarici recenter trochisc. 3. ij. zinzib. 3. ij. sem. fœniculi 3. j. castorei gr. vj. Infundantur in sufficienti quantitate aquæ betonica. In colat. 3. iv. dissolve electuarii diacarthami 3. iij. sirupi ros. 3. j. fiat potio. Vel

4. Massæ pilul. coch. min. 3. j. castorei gr. iij. Malaxentur cum aqua betonica, formentur pilulæ septem, & si æger non possit glutire, dissolvantur in aqua salviæ, lavendulæ: vel betonica. Vel

4. Massæ pilul. coch. mai. & de agarico, ana 3. ss. trochif. alhandal, diacridii & castorei, ana gr. iij. Fiat massa cum melle anthosato, quæ dissolvatur in aqua salviæ. Vel fiat talis potio.

4. Fol. sennæ 3. ss. agar. albi 3. j. ss. turbith. elect. 3. j. zinzib. & galangæ, an. 3. ss. Coquantur in aqua salviæ & rorismar. Colat. 3. iv. ss. adde electuarii diacarthami 3. ij. castorei 3. ss. oxymelitis simplicis 3. ss. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior esse debet propter febrem continuam conjunctam, ex agarico; cui aliquid rhab. addi potest, vel scammonii, aut pilulis de hiera cum agarico, cum bilis plerumque humorum ad caput vehiculum sit. In morbi tamen progressu, cum jam materia ad caput fluxit, & in eo hæret purgantibus etiam prædictis utendum est.

Trallianus scammonii 3. ss. cum castorei 3. ij. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos se restituisse refert. Et Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud esse lethargo correptis æquè utile, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam; quam bilis admixta in caput detulit, ac scammonium cum castoreo exhibitum. Sæpe verò facultates tam sunt oppressæ, ut medicamenta in actu minimè deducantur, atque adeò etiam nihil operentur, quod mali ominis est, & ita affectus plurimum pereunt. Attamen, ut inquit Celsus, quando hujusmodi tempestates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda sunt, & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam ut Serenus habet, *Medici hæc potiora putant, quam dulci morte perire.* Et ut idem Celsus, *multa in præcipiti periculo recte sunt, quæ alias essent omittenda.* Idè propositis remediis non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur, licet transcendere, præsertim minùs vehementia: quale est aqua benedicta, ex croco metallorum composita, quæ per superiora & inferiora potenter expurgans, tantam pituitæ copiam non solum è ventriculo, partibusque inferioribus, sed etiam è cerebro educit, ut hac evacuatione interdum ægri liberentur. Et bona fide testari possum, me virum nobilem ex primoribus hujus civitatis vidisse, ter intra biennium ab apoplexia hoc solo remedio liberatum. Quamvis autem nonnulli etiam viri doctissimi, vomitoriorum usum in hisce affectibus improbant; tamen experientiæ magis credendum est, quæ etiam nos docet quotidianis experimentis, pueros comate affectos, tali vitrioli vomitivo promptius & tutius, quam ullo remedio liberari.

Tinctura nicotianæ aqua vitæ extracta, ad 3. ij. cum melle excepta, & in os infusa, potenter educit.

Interim, medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, revellentia omnium generum in usum revocanda sunt, non solum frictions & ligaturæ antea propositæ; sed etiam cucurbitulæ, dorso, scapulis, brachiis, femoribus affixæ, sine sacificatione, si sanguinis missio sufficiens celebrata sit: cum sacificatione, saltem earum aliqua si phlebotomia fuerit omissa.

In apoplexia non admoveantur cucurbitulæ posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis

River. Opera Medica.

thoracis & abdominis musculis, respiratio magis impediat.

Summum & unicum remedium habentur, præsertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impositæ. Quod remedii genus insignis ille Medicus Fracastorius, apoplexia correptus nutib. suis indicasse fertur; sed non intellectus periit.

Zacutus Lusitanus hist. 21. lib. 1. de Medic. princ. histor. refert desperatam apoplexiam, cucurbitula bis occipiti admoda cum profundis scarificationibus, à se curatam fuisse.

Vesicatorium posteriori parti cervicis & scapulis admoveatur.

Clysteres acres injiciantur, duo vel tres, eadem die.

4. Fol. parietar. hyssopi, calamenthi, origani, salviæ, rutæ, & centaurii minoris, ana M. j. sem. carthami 3. ss. sem. fœniculi & cumini, ana 3. iij. agarici albi in nodulo inclusi 3. ij. pulpæ colocynth. in eodem nodulo inclusa 3. j. ss. Coquantur ad 3. j. In colat. dissolve hieræ picræ 3. ss. diaphœnici 3. j. olei rutacei 3. ij. Fiat clyster.

Chymici clysteribus admiscant aquæ benedictæ 3. ij. vel iij. & sic potenter purgant.

Aquæ autem hujus dosis augeri potest ad 3. iv. & 3. v. Imò verò, antequam è phiala educatur, aliquantulum agitari debet, ut nonnihil pulveris in fundo residentis adimisceatur, unde vires efficaciores evadunt. Ideo ut plurimum clysteres ex aqua benedicta, seu vino Emerico, hac formula præscribere soleo, qui in multis affectibus, præsertim colici doloris miranda præstant.

4. Decocti emollientis 3. j. diaphœnici 3. j. aquæ benedictæ turbidæ 3. iv. Fiat clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande alvus proriretur.

4. Pulv. hieræ picræ Gal. 3. ij. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana 3. ss. diagridii 3. j. salis gemmei 3. ij. mellis ad debitam consistentiam cocti quantum satis, fiant suppositoria.

Sæpe tamen accidit, ut spincter ani resolvatur, unde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu injiciantur, cum retineri non possunt, qui casus plerumque desperatus est.

Naribus admoveatur castoreum cum aceto, quod specifica proprietate somnum excutere creditur.

Efficax etiam remedium est, si acetum acerrimum supra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiat. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur semen nigellæ, rutæ, & castoreum, ipsum etiam acetum modicè calefactum & naribus adhibitum excitat potenter si acerrimum sit, & adhuc potentius, si eipiper & castoreum admisceantur; excitat etiam à somno suffusus sulphuris.

Pili capræ usti, & cornu cervi & capræ ustum & naribus admotum, potentissima sunt ad excitandum altissime dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præstantissimus est: item si illius oleo tempora & nares sæpe illinantur.

Fiant etiam frictions in plantis pedum cum sale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de castoreo: linguae palatum inungatur theriaca veteri, in aqua coelesti aut apoplectica dissoluta. Sed advertendum est, ne theriaca recens adhuc sit. Nam ratione opii somnum inducit. Ad eundem usum revocari poterit aurea Alexandrina, & confectio anacardina. Sinapi etiam potest coqui in vino forti, & eo palatum inungi. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce castoreum utiliter admiscetur.

Universali evacuatione peracta, & purgato corpore, caput evacuandum est, tam sensibiliter, quam insensibiliter.

Sensibiliter, per nares & palatum, errhinis, & sternutatoriis, in curatione frigida intemperiei cerebri propositis, & inunctionibus palati suprâ descriptis. Hisce omnibus addantur ruta, castoreum, acetum.

At de sternutatoriis hoc advertendum, si affectus perseveret, & æger difficulter exciteretur, eorum usum commodissimum esse. Non tamen diutius iis insistendum, ne caput impleant, humores commoveant, ac fundant.

Sed initio morbi ab intempestivo sternutatoriorum usu abstinendum, cum magis ab iis tum materia fundatur, & partibus impingatur: unde morbus sit contumax, vel interdum levior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem insensibiliter resolventia applicanda, quæ in sequentem modum componi poterunt.

4. Baccarum lauri & juniperi, ana 3. j. ss. radic. angelicæ, zedoariæ, imperatoricæ, ana 3. j. fol. beton. salviæ, rorismat. an. M. j. rutæ, saturciæ, majoranæ, flor. lavendulæ,

la, ana M. ss. Coquantur in aceti sufficienti quantitate. Hoc decocto sponsia, aut linteam, aut stupa imbuta, capiti caldè applicentur. Mirum quantum auxilii soporosis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abstergantur, eoque crura & pedes fricentur.

℞. Castorei ʒ. ss. capill. hominis ustorum ʒ. iij. succi rutæ, aceti & olei communis, ana ʒ. ij. Coquantur ad unguenti consistentiam, quo illinatur caput calidè post forum. Vel

℞. Olei costini, castorei, & de euphorbio, ana ʒ. j. pulv. sinapi, euphorbii, ana ʒ. j. aceti cohlear j. ceræ quantum satis. Misce. Fiat unguentum.

Si prædictis remediis non cesserit affectus, vesicatorium magnum vertici & sincipiti erit applicandum.

Efficacius multò evadet vesicatorium, si euphorbium ei addatur, quod è profundioribus capitis partibus humores attrahit ad superficiem.

Nonnulli etiam, cum morbis vis maxima est, cauterium actuale occipiti inter primam & secundam vertebraam applicant.

Zacutus Lusitanus plura eodem tempore applicuit cum felici successu, ut testatur lib. i. praxeos admiranda, observat. 14. his verbis: *Vocatus ut inoiserem agrum, qui post dies triginta inexpugnabili dormiendi necessitate correptus, cum febricula lenta, agrè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia revellentia & vacuantia erat expertus, quibus cum non levaretur, ad cauterium accessi, cum utilitate. Quare candenti fermento crustas in vertice capitis excitavi, in occipite unam, & circumcirca multas: ex quibus cum exitaretur ager, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio, præter omnium spem, omnibus tentatis, memini me bis caroticos per sanasse. Hi enim ignis ope, liquata & per multos dies per os & nares excreta, convalescere.*

Alii, ex antiquorum præscripto, sartagine candentem capiti admovent, ea distantia, ut pilos, non cutim capitis possit comburere.

Commodè quoque in huiusmodi affectibus, aliquid aquæ cœlestis, vel apoplectica ægro infunditur. Aquæ enim hæ, ob summam penetrandi vim, præstantissimum sæpè afferunt auxilium, & multos ab imminente apoplexia, vel etiam jam præsentè liberarunt, modò sanguis non valdè abundet, qui aquarum istarum usu posset fundi.

Aquarum autem apoplecticarum multæ descriptiones habentur apud Langium, Uveceherum, Quercetanum, Crollium, & alios. Unam tantum, exempli gratia, ex selectioribus simplicibus, à nobis compositam, hic afferre lubet.

℞. Radic. pœoniæ, visci quercini, ana ʒ. ij. calami aromatici, galang. cyperi, ana ʒ. j. fol. beton. salviæ, majoranæ, ana M. j. sem. pœoniæ, anisi, fœniculi, carvi, ana ʒ. iij. flor. lavendulæ, stœchados, & rorism. ana. P. j. nucis moschat. macis, caryophyll. cubebat. granor. paradisi, cardamomi, ana ʒ. ss. cinnamomi ʒ. ij. croci ʒ. j. ss. specierum diambæ, & diamoschi, ana ʒ. ij. Contundantur & incidantur, ut artis est, & reponantur in alembico vitreo, desuper affundendo spiritus vini optimè rectificati q. s. ut tribus digitis materia superemineat. Digerantur in B. M. per octo dierum spatium, postea distillantur, & aqua servetur in vase vitreo bene clauso.

Si tandem morbus ad declinationem translatus esse videatur, somnusque ille profundus jam discussus fuerit, omissis prædictis remediis, soli roborationi cerebri incumbendum est. Quod satis commodè fiet usu quotidiano opiatae cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri descriptæ. Vel si potentiùs agendum, aqua apoplectica usurpari poterit.

Imprimis verò castorei usus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies ejus gr. iij. vel iv. cum oxymelite simplici, vel scill. exhibeantur. Testatur Trallianua, multos isto morbo victos, hoc solo remedio mortem evasisse.

Exteriùs etiam utiliter admoventur balsama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos unicam, e. g. hic tantum subijciemus.

℞. Olei nucis moschat. per expressionem parati ʒ. ss. ambæ griseæ, moschi optimi & zibetæ, ana ʒ. j. ol. destillati lavendulæ, succini, cinnamoni, rorism. caryophyll. ana ʒ. ss. Misce, fiat balsamum, quod naribus & auribus instilletur palatoque illinatur singulis diebus manè. Ad hanc rem etiam valdè commendatur oleum nucis moschatæ destillatum, eodem modo usurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione dili-

genter advertendum est, in iis qui sunt à sanguine, minus calefacientia medicamenta esse adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, postea venam frontis aperiendam: tum etiam purgantibus phlegmagogis cholagoga esse adimiscenda.

Qui hisce affectibus semel affecti, ab iisque liberati sunt, in eos ut plurimum solent recidere. Quod ut præcaveatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda est, eademque illius cura instituenda, quæ suprà fuit proposita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcavebitur. Et si cerebrum valdè refrigeratum est, post universales vacationes, aqua apoplectica in usu frequenti esse poterit. Vel etiam uti poterit æger tabellis in sequentem modum compositis.

℞. Ambæ griseæ ʒ. ss. olei destillat. anisi, cinnamomi, nucis moschat. ana guttulas iij. olei caryophyll. gutt. j. sacchari in aqua flor. arantiorum dissoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. j. vel duas manè.

Pilulæ caput roborantes etiam usurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Cubeb. mastiches, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ. j. ambæ griseæ ʒ. ss. mosch. g. vj. Cum succo majoranæ formentur pilulæ, capiat ʒ. j. hora somni, bis in septimana.

Commendatur etiam, & apud multos in usu est hic pulvis.

℞. Succini albi ʒ. ss. pulv. electuar. diarrhod. abbatis ʒ. ij. radic. pœoniæ ʒ. j. ss. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ. j. aqua conveniente, ante novilunium.

Utile quoque est nucem moschatam sæpè ore detinere & masticare.

Tum etiam odoramenta sæpè naribus admovenda sunt, & in primis balsama apoplectica.

Aromata in cibis usurpantur: post pastus pulvis digestivus, in curatione frigida intemperiei cerebri descriptus.

Si è sanguinis copia affectus soporosis metuitur, illius imprimis quantitas imminuenda est, dandaque sedulo opera, ut hæmorrhoides profluant, quibus nihil utilius esse potest.

His etiam purgationes instituendæ sunt ex senna & rhabarbaro: eaque remedia eligenda, quæ minus calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorrhoidum etiam utilissimus est. Purgantia iterata humoris melancholici, & medicamenta proposita ad roborandum cerebrum, præcipuè verò pulvis ex succino, diarrhodone, & pœonia supra descriptus, etiam conducunt.

CAPUT III.

De Comate Vigili.

Licet coma *ἄγρυπνον* seu vigil ad soporosos affectus referri soleat; tamen quia longè diversam à cæteris conditionem obtinet, seorsim in hoc capite explicandum est.

Est autem coma vigil affectus, in quo ægri clausis oculis decumbunt, ut dormire videantur, cum tamen vigilent & delirent, ac si eos tetigeris, statim oculos aperiant, & torvè aspiciant, & iterum delabantur in somnum, quia variis imaginibus & deliramentis impediuntur, ita ut vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium constituit inter phrenitidem & lethargum, & typhomaniam appellat.

Causa hujus affectus vulgarissima est bilis, pituitæ permixta, à quibus humoribus cerebrum, vel tantum irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concepit, unde erysipelas œdematosum, vel œdema erysipelatosum exoritur. Cum autem ea humorum miscella variis modis & proportionibus fieri valeat, variis in diversis agrotantibus isti etiam affectus apparent. Si enim bilis in mixtione prævaleat, delirium majus est; & ægri, licet clausos habeant oculos, minus dormiunt. Si verò pituita prædominetur, ægri magis dormiunt, minus delirant, & expergefacti minus vociferantur ac desipiunt.

Fit etiam coma vigil per sympathiam, à vaporibus biliosis & pituitosis simul mixtis, in cerebrum translatis: quod non rarò solet contingere in febribus ex humorum miscella oriundis, præcipuè hemitritais, ex tertiana & quotidiana compositis. Non est tamen inconveniens asserere, vapores simpliciter calidos & humidos in febribus satis intensis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit somnus, à calore autem vigilia.

Diagnosis hujus affectus ex iis, quæ antea dicta sunt, satis elucescit. Eo enim laborantes clausis oculis permanent, & somnum capere videntur: attamen dormire nequeunt, & se variis modis exagitant, sese subitò erigunt, à le-

à lecto surgere nituntur, & iterum in somnum relabuntur. Causarum varietas ex prædictis etiam facile dignoscitur.

Periculosus affectus maximè censendus est. Sive enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, grave malum esse consuevit: sive alio quovis modo à prædictis humoribus obsideatur, sive à vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigili convulsionem efficiunt. Fiunt enim ab humore vel vapore acerrimo, qui partes nervosas feriendo, convulsionem facile concitare potest.

Curatio comatis vigili idiopathici iisdem instrumentis perficitur, quibus phrenitis & lethargus curari consuevit. Quod si magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si verò magis ad lethargum inclinet, ejusdem remedia magis usurpantur. Sympathici verò comatis curatio à febris malignæ curatione dependet, à qua sumit originem. Peculiariter tamen remedia, vapores illos à cerebro revellentia & repellentia, usurpanda sunt in principio: ut phlebotomia ex brachio & malleolo, & cyrrhodina fronti & syncipiti admota; quibus accedent clysteres frequenter injecti, cucurbitulæ, tum siccæ, tum humidae, scapulis, dorso, naribus, & cruribus affixæ, vesicatoria cervici, brachiis, & femoribus admota: & si quid cerebro infixum videatur, derivatio per apertionem venæ frontis, aut hirudines, pone aures & temporibus affixas molienda erit, simulque resolutio procuranda animalibus tenellis calentibus, capiti admotis.

C A P U T IV.

De Catocho, seu Catalepsi.

Quædam apud authores confusio reperitur circa catochi nomen, quod alii pro comate vigili, alii pro catalepsi usurpant. Illis autem occasionem dedit Paulus, qui lib. 2. cap. 8. de duplici catocho agit, & primum sub illius nomine de comate vigili tractat: in fine verò sub eodem nomine, catalepsi explicat. Usu tamen invaluit, ut catochus & catalepsi pro uno & eodem morbo apud omnes propemodum authores habeantur. Latini vulgò congelationem appellant.

Rarissimus est affectus, & admiratione dignissimus, & quicumque ex authoribus aliquem ejus casum viderunt, observatione dignissimum censuerunt, ejusque historiam descripserunt. Primus omnium Gal. comment. in 1. prorrhetic. sect. 2. part. 56. ejusdem condiscipuli sui historiam proponit, qui cum assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est, *Jacebat, inquit, veluti lignum, prorsus inflexus, rigidusque, atque extensus. Videbaturque oculis apertis ita nos intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque eodem tempore qua loqueremur audire se dixit, quamquam non evidentem, clareque. Nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentemque omnes se conspiciere dixit: ita ut quorundam actiones recordatus exponeret; sed neque post loqui poterat, neque membrum ullum movere.* Fernelius verò lib. 3. de morborum partibus, cap. 2. duas refert historias, quæ sic habent. *Unus dum literis & chartis sedulo invigilaret, repente hoc vitio percussus, ita quidem obrigit, ut sedens calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eadem studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est, omni sensu atque motu carere. Alterum mortui ritu jacentem invisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid in os ingerebatur, promptè vorabat, è lectulo sublatus solus infestebat, impulsusque incedebat, & quocumque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum vel stabile permanebat. Expressam quamdam dixisses larvam, aut arte progredientem statuam.*

Similes historias videre est apud Schenkium, Marcellum Donatum, Rondeletium, Jacorium, Tulpium, & alios. Ex quibus colligitur, in hoc affectu sensuum internorum & externorum abolitionem, cum membrorum rigiditate ut plurimum reperiri: interdum tamen sensus non esse prorsus abditos, ita ut ægri colloquentes audiant; interdum etiam membra non esse rigida, sed ab adstantibus flecti posse, & in varios situs moveri.

Causæ hujus affectus variæ assignari possunt. Galen. comm. Aphor. 3. sect. 2. frigida & sicca cerebri intemperiei catalepsi generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri posteriorem præcipue occupat, con-

stipat, & condensat; unde nervi ab ea oriundi etiam condensantur, & tensi ac rigidi evadunt. Talis etiam intemperies totum nervosum genus occupare potest, ab externa vel interna causa producta. Hanc tamen causam nonnulli in dubium revocant, existimantes, talem frigiditatem in vivente corpore reperiri non posse, quæ talem nervis congelationem inferat. Verum hoc tacite redarguit Galen. lib. de diff. morb. cap. 5. ratione ab experientia desumpta, his verbis. *Nam si quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, tetanosque appellant, nonnulli vero his passionibus, quas congelationes nominant affliguntur.* Docet igitur Galen. à frigore externo catalepsi generari posse. Et ratio facile persuadet, in iis, qui in itinere ex intenso frigore rigescunt & intereunt, rigiditatem mortem præcedere, atque adeò minorem frigiditatem eam posse inducere, quam sit illa, quæ mortem inducit. Sicque congelatio nervorum, seu catalepsi à frigida intemperie produci poterit, quæ citius talem affectum pariet, si siccitatem comitem habuerit.

Frequentius tamen generatur hic affectus ab intemperie frigida & sicca, cum materia conjuncta. Illa autem materia est humor aut vapor melancholicus, à quibus constipatio partis cerebri posterioris, & nervorum tensio, atque rigiditas inducitur, non solum qualitate sua frigida & sicca; sed etiam quantitate, quæ replendo distensionem facit.

Actius lib. 6. c. 4. à sanguine etiam fieri posse catalepsi asseruit, cui subscribit Rondeletius, dicens: illud contingere, quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, unde rigescit corpus, & distentum, in modum corporum à frigore congelatorum conspicitur. Hanc sententiam confirmat historia nobilis mulieris febre syncho laborantis, quæ 16. die catalepsi correpta est, sed largo tandem fluentem à naribus sanguine, liberata.

Sennertus novam excogitavit causam, quam dicit esse spiritum quandam congelantem, à quo spiritus animales figuntur & immobiles redduntur. Illam autem vim congelativam & fixativam ab intemperie frigida & sicca dependere negat; sed à qualitate quadam occulta exoriri asserit, cujusmodi spiritus congelantes in Macrocosmo reperiuntur, ut in fulmine, à quo interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardan. octo menses sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse, & eandem figuram corporis servasse, ut unus comedere videretur, & alter manum poculo admove, alius bibere, licet omnes essent exanimati. Vulgò etiam asseritur, vinum in dolio à fulminis spiritibus interdum congelari; in terræ motibus aliquando spiritus quosdam à terra erumpere, à quibus homines & reliqua animalia repente consistunt & rigida manent. Addit Sennertus, vim congelandi in nitro & pluribus mineralibus insignem reperiri. Exempla eorum non asserit. Nos unum proponimus ex plumbo desumptum, cujus vapor mercurium ita figit & congelat, ut malleabilis evadat. Hoc Sennerti inventum non esse prorsus recipiendum; nisi ille hanc unicam catalepsi causam statuens, reliquas omnes expungeret. Quæ enim à Galeno, aliisque præstantissimis Medicis stabilita sunt, temerè non sunt rejicienda. Neque ulla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi, quando manifestæ habentur, talem affectum producendi capaces, ut in earum enumeratione satis demonstratum est. Et cum Sennertus hujusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius sententia à communi parum distat, quæ humori aut vaporis frigido & sicco, atque adeò melancholico, catalepsi generationem tribuit.

Diagnos hujus affectus satis manifesta est ex historiis supra ex Galen. & Fernel. propositis. Malum enim subito hominem invadit, eumque in statu detinet, in quo primò eum offendit. Sicque immotum servat, ac si congelatus esset. Diversitas verò symptomatum, in differentiis proposita, sensibus discernitur.

Prognosis hujus affectus eadem propemodum instituenda est, qualis in soporosis affectibus fuit proposita. Nempe affectum esse periculosum, & pro majori aut minori intensione symptomatum, majus aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo ad ægrum excitandum conveniunt ea remedia, quæ in soporosis affectibus descripta sunt. Extra paroxysmum curatio me-

lancholiæ hic omninò conveniet, si catochus ab humore aut vapore melancholico generetur: quæ quidem causa frequentissima est. Si autem frigida intemperies sola, à causa externa vel interna producta, huic malo originem dederit; quæ illam emendant remedia, è capite primo huius libri erunt depromenda. Ac denique, si copia sanguinis hunc affectum generet, vel foveat, illius imminutio per venæ sectionem erit consentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præscribenda erit, sicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

C A P U T V.

De Paralyfi.

Paralyfis est privatio motus & sensus, in quibusdam partibus, ob impeditum influxum spirituum animalium.

Variae sunt illius differentiae: Vel enim omnes, quæ sub capite sunt, partes occupat & παραπληγία dicitur, vel dimidiam tantum corporis partem, & ἡμιπληγία nominatur; vel unicam tantum particulam obsidet, & paralyfis particularis appellari solet. Quamvis nonnulli auctores paralyfim, hemiplegiam, paraplegiam, paresim & resolutionem, pro una & eadem motus & sensus privatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiscriminatim usurpent.

Duplex iterum paralyfis constituitur. Una perfecta, in qua sensus & motus omninò abolentur. Altera imperfecta in qua functiones illæ tantum imminuuntur. Et si levis sit earum imminutio, nondum paralyfis, sed torporis vel stuporis nomen obtinet: quia via est ad veram paralyfim, & prodromus illius.

Alia est species imperfectæ paralyfis, quando motus læditur illaeso sensu; vel vice versa.

Causæ paralyfis in genere sunt omnes, quæ spirituum animalium influxum in nervos, & musculos impedire possunt.

Omnium frequentissima est humor pituitosus, qui nervos obstruendo, comprimendo, densando vel refrigerando, dictum spirituum animalium influxum prohibere solet.

Humor ille pituitosus influit à cerebro in nervos & medullam spinalem. Sic apoplexia levis degenerat in paralyfim, quia humor illam efficiens, è cerebro excutitur in medullam & principium nervorum, sicque vel in eorum substantiam se insinuat, meatusque insensibiles, per quos spiritus influunt, occludit; vel per cavitatem vertebrarum dorsii descendens, & spinalis medullæ ac nervorum ductus sequens eos comprimit & angustat, sicque spirituum animalium com meatum etiam impedit. Potest etiam idem humor frigiditate sua nervi substantiam densare, ut deinceps spiritibus animalibus pervia non sit. Ac denique simplici intemperie frigidiorque humidiori, spirituum influxum impedire potest, quandoquidem, dum nativum nervi temperamentum, & calor illius insitus, à nimia refrigeratione destruantur, spiritus animalis officio suo fungi non potest. Calor enim illius influens, cum partis calore insito coniungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De aliis humoribus controvertitur, num paralyfis causæ esse possint? Attamen licet infrequentiores sint, non sunt omnino abdicandæ.

Trallianus lib. 1. cap. 6. refert quemdam in paralyfim ex mærore incidisse: deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum cibus, & aliis, quæ temperatum ipsum redderent, usus fuisset: maxime verò balneis compluribus, & unctionibus ex hydreleo.

Paulus lib. 3. cap. 28. & 43. paralyfim proponit ex colica biliosa, cui refrigerantia maxime conferunt. Et nostro sæculo notissima est colica Pictonum, quæ in paralyfim ut plurimum degenerat, eamque ab humore bilioso produci apud omnes in confesso est, de qua fusiùs agetur in colici doloris theoria.

Eiusdem rei exemplum proponitur à Foresto observ. 97. lib. 10. cuiusdam adolescentis cum earundem partium extenuatione & atrophia. Qui cum calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuo rueret, tandem solis humectantibus assumptis & admotis ab eo restitutus est.

Ratio id ipsum convincit. Bilis enim melancholica, & quivis alius humor in nervos influens, meatus eorum

insensibiles occludere potest, si eorum interiora petat, vel eosdem comprimere, si extrinsecus ambiat.

Neque rationes Rondeletii, contrarium sentientis, ullo modo convincunt, dum ait, bilem & melancholiam siccare potius quam emollire nervos, bilem ad convulsionem, magis, mordendo & vellicando, quam ad paralyfim faciendam esse idoneam: siquidem emollitio nervorum ut in paralyfi à pituita concedi potest, in omni tamen paralyfi necessaria non est; licet vulgò paralyfis nervorum resolutio nominetur, cum illius essentia à sola privatione influxus spirituum animalium dependeat, quæ dum à compressione nervorum, aliisque causis producitur, eorundem emollitio ad illius generationem minimè concurrit. Huius autem relaxationis & emollitionis nervorum opinio inde exorta est, quod partes paralyticæ, tensione destitutæ emollitæ videantur. Motus enim membrorum fit per tensionem musculorum & contractionem versus suam originem: qua tensione cessante, resoluta dicuntur, licet nulla humectatio aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cum bilis variae sint species, varique gradus, non est necesse, ut omnis talem habeat acrimoniam quæ convulsionem efficere valeat. Adde quod varia sit humorum permixtio: & pituita, aut serosus humor bili paralyfim producenti misceri possit, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis notis præcipuè contingit, quales esse credibile est eas, quas dicit Fernellius in paralyfim migrare.

Denique res manifesta evadit ex paralyfi scorbutica, quæ convulsionem sæpè habet comitem, ut docet Eucalenus multis in locis, & Sennertus lib. de scorbuto, cap. 5. Et licet verus scorbutus Gallis penè ignotus sit, non raro tamen scorbuticas quasdam affectiones nobis videre contigit, in quibus nonnulla huius morbi symptomata elucebant. Unde duo exempla paralyfis scorbuticæ, cui convulsionem frequenter superveniebant, recensuimus in observationibus nostris, nempe observatione 74. cent. 1. & observatione 98. centur. 2.

Aliæ causæ paralyseos, minùs frequentes, variae esse possunt. Ac primum, frigida & humida intemperies nuda & sine materia, tum spiritus congelando, eorum influxum impedire potest, tum nervi temperiem destruendo eum reddere potest ineptum ad spiritum animale recipiendum. Eaque excitari potest ab aere ambiente frigidior, & cuiusvis rei frigida contactu, quemadmodum docet Galenus 4. de locis aff. cap. 4. quendam tempore frigidus ac pluviosus, cum madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralyfim incidisse, nervis nimirum, qui à spinali medulla ad manum feruntur, refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipsis interdum humoribus insita, paralyfim generari posse. Neoterici nonnulli censuerunt: & ab hac causa produci paralyfim existimant, quæ ex contactu torpedinis exoritur, quamvis ab hoc animali stupor quidam potius, quam vera paralyfis excitari soleat. Eiusdem generis est, quæ à contactu hydrargyri contingit auri fabris, & iis artificibus, qui specula parare solent, quod Venetiis frequenter conspicitur. Vinum etiam virtute narcotica censetur à Platero stuporem & paralyfim inducere, licet alii aliter sentiant. Fernellius tamen huic sententiæ favere videtur: asserens loco supra citato, se vidisse aliquando universam corporis cutem, ex crapula & vinolentia stupore affectam. Et Petrus Fabius Diversus in notis in Altimarum, cap. 24. refert historiam cuiusdam tonsoris, qui cum vino & gulæ nimium indulgisset, nocte media expergefactus, incidit subito in paralyfim omnium corporis partium intra faciem existentium: in qua adeo motus & sensus erant deperditi, ut nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquam sentiret. Hic tamen solutus in totum ebrietate & crapula, intra tertium diem omnino sanatus est, factis tantummodo nonnullis revulsionibus ac unctionibus quibusdam solventibus ad spinam. Attamen hic author non virtuti narcoticae, sed vaporibus crassis, ex crapula oriundis, & nervos obstruentibus, paralyfis huius generationem adscribit. Quam causam supra propositis addere, non est à ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis, vim narcoticam residere, in soporoso affectuum expositione ostensum est: qui humores, si ad nervos deferantur, actionem eorum labefactare possunt. Et cum humores scorbutici producentes malignam qualitatem adepti sint, vis illius narcoticae possunt esse participes, quæ etiam ad paralyfim scorbuticam

scorbuticam efficiendam concurrere potest, quamvis sola obstructio, vel compressio, ad eum affectum producendum sufficiat, ut antea monuimus.

Tumores etiam, juxta spinam aut nervos concreti, eos comprimendo, paralyfin sine dubio efficere possunt.

Sic etiam præcisio nervorum, & quæcunque continuitatis solutio eundem effectum parit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum, spinam & nervos comprimendo, idem præstat.

Ac denique condensatio nervorum spirituum influxum impedire potest; eaque sit, vel exsiccatione nimia, vel ab humore crassiori terrestriori, eorum substantiæ imbibito. Sic in elephanticeis perit sensus multarum partium, propter earum densitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento crasso & terrestri, quo illæ nutriuntur.

Causæ differentiarum ita se habent. In perfecta paralyfi, quæ integram motus & sensus privationem supponit materiæ morbificæ copia major est, quæ integram nervi obstructionem, vel adstrictionem producit: in imperfecta verò minor, quæ spirituum animalium influxum penitus non impedit, sed aliquam eorum portiunculam commovere sinit.

Motus læditur interdum illæso sensu, quia ad motum efficiendum major virtus requiritur, quàm ad sensum. Sentire quippe est quoddam pati; motus verò in actione omnino consistit. Sensus autem læditur illæso motu, quia in aliquibus partibus nervi, aut eorum ramuli, sensui intervinientes, motui non inserviunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nervi tantum afficiantur, solus sensus læditur. Quod tantum contingit in paralyfi particulari, quæ unicam particulam occupat. Si enim afficiantur nervi insigniores, qui ad musculos feruntur, non potest lædi sensus, illæso motu.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigenda est; affectus speciem, partem affectam, & causam affectum producentem. Affectus species per se notissima est, cum motus impotentia, & sensus privatio, aut imminutio, oculis ipsis pateant.

Partis affectæ dignotio difficilior est; ea tamen universa ex anatome desumitur, in qua nervorum origines & insertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra vel sinistra resolvatur, reliquis partibus illæsis; cerebrum tantum afficitur secundum eam partem, à qua nervi ad partes eas deferuntur. Si verò partes capiti subjectæ unà cum facie lædantur; spina dorsalis & cerebrum afficiuntur. Et si partes subjectæ lædantur facie illæsa, in sola spina vitium consistit. Et quidem in principio illius; si omnes simul lædantur. Si verò dimidia pars corporis paralytica sit; dimidia tantum spinæ portio obsidetur. Cruribus resolutis, affectio est circa finem spinalis medullæ, juxta vertebrae ossis sacri. Sic in cæteris inquirendus est locus, quo nervi exoriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam causæ externæ inquisitio ad loci affecti dignotionem plurimum confert: cujus rei exempla duo apud Galenum inveniuntur, quorum unum supra propositum est ex 4. de loc. affect. c. 4. cujusdam hominis qui cum tempore frigido ac pluvioso madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralyfim incidit. Alterum habetur 1. de loc. affect. c. 5. de Pausania Syro, qui in tribus digitis sensum amiserat. Quem cum Galenus è vehiculo in dorsum prolapsus cognosceret, conjecturam fecit, in primo exortu nervi post septimam vertebra prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuisse læsam. Ideoque medicamentum digitis frustra admotum, huic parti apposuit; & curatio subsequuta est.

Causarum diagnosi ex causis procacitatis, morbis prægressis, & temperamento ægrotantis eruitur. Atque adeo, causæ externæ refrigerantes & humectantes prægressæ, ætas senilis, aut temperamentum pituitosum, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, apoplexia præcedens à frigida intemperie & humore pituitoso, morbum exoriri significant.

Paralyfin verò à bilioso humore, aut melancholio exoriri, testantur febres prægressæ, & interdum præsentēs; temperamentum biliosum, aut melancholicum, tempus æstivum vel autumnale, usus aromatum, salforum, aliorumque ciborum calidiorum: animi pathemata gravia & diuturna; humorum biliosorum aut melancholicorum, vel seri acidiorum acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in iis concitantes; ac denique cum motus & sensus imminutione adsunt dolor &

convulsio; & laborantes à calefacientibus & exsiccantibus remediis læduntur; à frigidis & humidis juvantur. Tumores, luxationes, & solutiones continui, paralyfin efficientes, per se satis innotescunt.

Quod ad prognosin attinet, paralyfis ab humore pituitoso, nervorum substantiæ impactu genita, curatu difficilis est: quia ægerrimè discutitur propter frigiditatem partis & situm spinæ nervorumque profundum, ita ut ad eas partes vis remediorum integra pervenire non possit. Et cum diuturnus eorum usus necessarius sit ægri ut plurimum tædio affecti, curationi adeo protractæ subicere se nolunt.

Paralyfis apoplexiæ succedanea rarissimè curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex novo ejusdem materiæ ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum est.

Tremor paralyfi superveniens, salutaris. Significat enim meatus nervorum aliquo morbo aperiri, per quos aliquid spiritus animalis, ad musculorum morum efficiendum, transire incipit.

Si pars paralytica calore actuali prædita sit, sanitatis spes est, si verò actu frigida continuo sentiat, difficillimè curatur.

Atrophia, aut insignis extenuatio, parti paralyticæ adveniens, & pallor ingens, curationis spem adimunt. Non solum enim spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguunt.

Si resoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis spes est: summam enim spirituum penuriam in ea corporis parte significat.

Crurum & pedum resolutio facilius curatur, quàm partium superiorum: quia illi nervi duriores ac robustiores sunt.

In senibus paralyfis incurabilis est, ob caloris nativi inopiam.

Hyemis tempore paralyfis curari nequit; verè autem & æstate curatio obtineri potest: si cetera consentiant.

Paralyfi febris valida superveniens, bona: materiam enim morbificam absumere potest.

Paralyfi debili & recenti diarrhœa superveniens, bona: dicit enim Rhasis 1. contin. se multos paralyticos ex diarrhœa superveniente curatos vidisse.

Curatio paralyfis juxta varietatem causarum varianda est. Et cum ut plurimum fiat à pituita & frigida intemperie, hujus causæ ablationi præcipue incumbendum est. Hæc autem ab universali totius corporis evacuatione inchoanda est.

Et quidem quod ad venæ sectionem attinet, vix ea conferre potest, cum sanguis non peccet, sed pituita: & plerumque hoc malum senibus, pituitosis, natura frigidis accidere solet: Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producere videatur, eumque fovere; venam in brachio partis sanæ aperire licet: attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Prætermissa igitur phlebotomia, aut parca manu, ut dictum est, celebrata: reliqua curatio inchoanda est à sublatione causæ antecedentis, quæ est frigida cerebri intemperies. Ejus curatio eadem omnino instituenda est, quæ antea fuit proposita, per apozemata, pilulas, dietam sudorificam, sacculos, emplastra, errhina, sternutatoria, apophlegmatismos, vesicatoria, pulverem cephalicum, cucufam, suffumigium, syrupum magistrale, pilulas usuales, opiatam roborantem, causticum, pulverem digestivum, & aquas thermales.

Dietæ ad hunc affectum parari debet ex decocto guaiaci solius & corticis ejusdem. Post cujus haustum admoventi partibus paralyticis lateres igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum paucis aceto, & involuti linteis, ut partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Melius tamen erit, si decocto sudorifico purgans præmittatur ad xv. dies, ut tota humorum crudorum saburra melius educatur, ac postmodum illorum reliquiæ per habitum corporis discutiantur. Illud autem ita parari poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci ℥. iii. cort. ejusdem ℥. j. aquæ fontis ℔. viij. Infundantur per xxiv. horas. Deinde ebulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem, sennæ mund. ℥. j. turbith, hermodact. ana ℥. ij. Colaturæ capiat. ℔. ss. mane, sine sudore per xv. dies.

Causticum applicetur occipiti vel brachio sano, si alterum sit affectum, utrique, si tibiæ tantum laborent.

Post

Post dietam utatur, pro potu ordinario, bochetto ex gnaiacono, vel hydromelite, in quo tantillum rorismarini bullierit, à vino abstinendo, quod in hoc affectu valdè nocivum est. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat, betonica & salvia in eo infundantur. Et longe efficacius erit si tempore vindemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conijciantur.

Si affectus sit contumax, post dietæ usum, omissis syrupo magistrali, & pilulis usualibus prædictis, fortiores usurpandæ sunt, in hunc modum compositæ.

℞. Massæ pilul. foetidar. major. & cochiar. min. an. ʒ. ss. trochif. calhandal. gran. iv. Capiat semel in septimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget; ideo per biduum, aut triduum, ante singulas doses pilul. capiat ʒ. iij. vel iv. aquæ sequentis, manè duabus horis ante pastum.

℞. Rasur. ligni guaiaci ʒ. iv. corticis ejusdem ʒ. i. radic. falsæ paril. ʒ. i. ʒ. rad. china ʒ. i. ligni sassafras ʒ. v. ligni aloes, galang. an. ʒ. i. ʒ. rad. angel. pæoniæ, feniculi, an. ʒ. iij. sem. pæoniæ ʒ. ij. Infundantur per 24. horas in aquæ fontis ʒ. vi. vini alibi ʒ. iv. Postea addè sol. betonica. ivæ arth. salviæ, an. M. i. flor. tilia, primula veris, stæchad. & anthos, an. P. ij. lavendulæ P. i. theriacæ ver. ʒ. ss. sem. & cortic. cirri. an. ʒ. ii. ʒ. polypod. ʒ. ss. cinnamomi ʒ. v. Fiat secundum artem destillatio in B. M. pro ʒ. ij. ʒ. liquoris destillati, addè manus Christi cum oleo cinnam. paratæ ʒ. iv. Vel loco illius aquæ, opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie descripta, usurpari poterit. Sed multò efficacius, & cum majori fructu, opiata Montagnanæ, in epilepsiæ curatione descripta.

Cæteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymica transcendere, si æger satis robustus sit; qualia in soporosis affectibus fuere proposita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum, qui vulgaribus remediis extirpari nequiverunt, curationem absolunt.

Diebus vacuis ab usu aliorum remedium, utatur opiata cephalica, descripta in curatione frigida intemperiei cerebri, vel aqua apoplectica, vel tabellis pro soporosis affectibus propositis.

Post universales evacuationes ad topica veniendum est quæ & parti resolutæ applicanda ad calorem & spiritus revocandos; & spinali medullæ, ubi ut plurimum mali causa hæret, ad eam exsiccandam & discutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur sed leniter: ne quod de naturali calore & spiritibus attractum est, iterum dissipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus musculorum partis affectæ, eæque sint angustioris orificiū & cum multa flamma adhibeantur: nec tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum est, dissipetur. Postea emplastr. ex pice & resina pini applicetur, ut quod attractum est, ibi conservetur. Vel membrum resolutum urticis viridibus leniter percutiatur, aut ipsi sinapismi imponantur, donec pars turbescere incipiat, ea tamen non sunt tam diu in parte relinquenda ut vesicæ excitent, sic enim spiritus & sanguis dissiparentur: sed tam diu solum donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Postea inunctiones fiant & parti affectæ, & spinali medullæ, oleis, unguentis & balsamis, quorum descriptiones apud Auctores numerosæ habentur. Ad hanc rem peculiaris est efficacia balsamum Guidonis quod apud Pharmacopæos nostros perpetuò paratum invenitur. Hoc vel solo utimur, vel cum aliis permixto in hunc modum.

℞. Ol. vulpini, lumbricorum & de castoreo, ad ʒ. i. balsam. Guidonis ʒ. iij. aquæ vitæ ʒ. ss. olei rorismar. destill. ʒ. i. ʒ. Misce, fiat linimentum, quo inungatur tota spina dorsii, & partes resolutæ calidissime, supertegendo eas linteis calidiussculis. Sequens etiam unguentum à Valeriolâ in observationibus plurimum laudatur.

℞. Fol. salviæ, majoranæ, betonica, lauri, roris. & primula veris, an. M. i. radic. acori veri, & ireos recentis, an. ʒ. iij. olei vulpini, de nuc. Indica, & rutacei, an. ʒ. i. olei terebinthina ʒ. ss. vini potentissimi ʒ. i. aquæ vitæ ʒ. ss. Coquantur simul ad vini consumptionem, & colentur. Colaturæ addè serapini, opopanax. bdellii, an. ʒ. ij. castorei ʒ. ss. macis nucis moschat. styracis calamitæ, benzoini, an. ʒ. ij. piperis longi, pyrethri, an. ʒ. i. axungia cati pinguioris, axungia serpentis, & anseris, an. ʒ. i. medullæ cruris bovis ʒ. ij. succorum ebulli, salviæ, & Melissæ, an. ʒ. iv. ceræ propoleos ʒ. ij. Misce, & cum ceræ s. q. in prædictis oleis liquatæ reducantur omnia ad formam unguenti me-

diocris consistentiæ, quo universa dorsii spina calidè inungatur, desuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Majoris etiam efficaciæ, & minoris operæ unguentum parari potest in hunc modum.

℞. Succi scillæ ʒ. iv. succi cucumeris sylvestris, succi rutæ, an. ʒ. i. euphorbii, castorei, sagapeni, ammoniaci, bdellii in aceto solutorum, ad ʒ. i. ʒ. myrrhæ, thuris, pyrethri, nitri, an. ʒ. i. olei sambuci, terebinthina, & de euphorbio, an. ʒ. ss. ceræ q. s. Fiat unguentum secundum artem.

Hujusmodi linimentis præcipue utendum est tempore dietæ, post detersum sudorem, & in usu thermarum etiam post sudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium referati, unguenti penetrationem facilius admittunt.

Lintea post inunctiones applicanda suffumigentur, & incalescant suffitu sequenti.

℞. Succini, mastiches, myrrhæ, an. ʒ. i. thuris ʒ. ii. caryophyll. nucis moschat. cinnam. macis. an. ʒ. ss. ligni aloes ʒ. ss. Pulverizata irrorentur spiritu vini, postea exsiccentur, & iterum irrorentur quinquies, & exsiccentur. Et fiat pulvis, qui injiciatur prunis pro suffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplastra supra spinam dorsii erunt applicanda.

℞. Massæ empl. de beton. de melilot. & de baccis lauri, an. ʒ. i. thuris ʒ. ss. castorei, euphorbii. an. ʒ. i. sem. nigell. nasturtii, sinapi, radic. pyrethri, salis nitri, ana ʒ. ss. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplastri, quod super alutam extensum applicetur. Longè majoris erit efficaciæ emplastrum in hunc modum compositum.

℞. Picis navalis, galbani, sagapeni, & gummi ammoniaci, an. ʒ. i. radic. Pyrethri, & sem. sinapi, an. ʒ. ss. euphorbii. ʒ. ii. ceræ flavæ ʒ. iii. olei terebinth. q. s. Fiat massa emplastri.

Sudores quoque in parte provocare utile fuerit, per evaporationes ex decocto herbarum & radicum cephalicarum, cum vino albo ita parato, ut halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger jejunos ita sedeat contentus, ne decoctum attingat, sed vaporem tantum excipiat. Vel in balneo sicco, quod stupham vulgò appellant, vapor ex decocto prædicto, silicibus candentibus insperso, excipiat.

Ad sudores hujusmodi movendos, valdè commendatur decoctum rad. barbanæ, seu lappæ majoris. At nostrates mulieres ad hos affectus, & dolores artuum diurnos, utuntur decocto ebulli, quo sudores copiosi eliciuntur. Ubi æger satis sudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ. i. cum aqua conveniente. Ejusmodi autem balneis bis, aut ter in septimana utendum est. Autumni quoque tempore, vinaceis effervescentibus membra per horam unam aut longius spatium immergere, & postea linimento convenienti inungere, toto vindemiarum tempore, summe utile fuerit.

Denique thermæ sulphuræ, nitrosæ, & bituminosæ supra recensitæ, maxime conveniunt, & reliquorum remedium vires plerumque superare solent, si iis æger utatur per aliquot dies in potu, balneo, & lotionem capitis, & post sudorem, ungatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad hujus morbi curationem. Ex quibus non infimum locum obinet elixir proprietatis, spiritus tartari, & balsamum galbani.

Toto morbi decursu partes resolutæ probè muniantur pellibus vulpinis, leporinis, agninis, & similibus.

Paralysis verò, quæ, à bilioso humore, aut melancholico producit, eandem curationem postulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præscripta est: ita tamen, ut in affectu magis bilioso, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

C A P U T VI.

De Convulsione

Spasmus, seu convulsio, est nervorum musculorumque, versus suam originem, involuntaria & perpetua retractio.

Duplex autem est convulsio. Altera propriè dicta, cui jam proposita definitio competit: Altera improprie, quæ potius motus convulsivus dici debet. Eæ ita distinguuntur, quod in vera convulsione retractio musculorum sit perpetua, seu continua & indefinens; in motu verò convulsivo interpolata. Præterea in vera convulsione membrum est immo-

immobile; in motu convulsivo variè agitur ut in epilepsia, quæ inter motus convulsivos principem locum obtinet.

Differunt etiam inter se ratione causarum. Vera enim convulsio fit à repletionem & inanitionem: motus verò convulsivus ab irritatione. Denique in eo distinguuntur quod convulsio à solo morbo fit; motus verò convulsivus à sola facultate. Quæ ut rectè à junioribus intelligantur, sciendum est ex Gal. 2. *de sympt. caus. c. 1.* depravati motus symptomata inter se distingui, quod alia solius naturæ sint opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa violentè moveri sit coacta: alia morbosos comitentur affectus, natura ad eorum generationem superpetias minimè ferente; alia denique concurrente simul natura & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergo opera sunt sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Unius autem morbi opera sunt palpitatio, & convulsio. Utriusque verò, morbi scilicet & facultatis opera sunt, tremor & imperfecta resolutio.

Ex Galeni dictis supra positis gravis difficultas emergit, cum ille singultum recenset inter opera, quæ à facultate fiunt: Fit enim perpetuò ab irritatione, & est motus convulsivus: convulsionem verò inter opera, quæ à solo morbo fiunt, Gal. recenset. Attramen Hippoc. *Aphor. 39. sect. 6.* convulsionem & singultum à repletionem & inanitionem fieri affirmat; cum tamen repletio & inanitio veram tantum convulsionem efficiant. Ad cujus difficultatis resolutionem dicendum est repletionis nomen latè sumptum, irritationem etiam comprehendere, juxta multorum authorum sententiam; quia causæ irritantes materiales sunt, atque adeo replent aliquo modo partes, in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non est causa proxima singultus; sed tantum mediata, quatenus partem, in qua est, quantitate vel qualitate sua irritat ad expulsionem.

Denique sciendum est, & diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum convulsivum communi & generico convulsionis nomine simpliciter enunciare: ita ut non nisi per supra positas differentias, invicem distinguere possint.

Vera autem convulsio rursus dividitur in universalem, qua totum ferè corpus contrahitur; & particularem, qua certum aliquod membrum convellitur.

Universalis, vel causam habet in cerebro; quando nimirum cum universo tempore, musculi etiam faciei convelluntur, vel in exortu spiritualis medullæ, cum musculi caput & spinam moventes, vel anteriores, vel posteriores, vel utrique convelluntur: unde tres exurgunt convulsionis differentiæ. Prima Emprosithotonos dicitur, quando corpus cum cervice & capite violentè ad anteriora contrahitur, ut mentum pectori annectatur, & corpus carinam navis referre videatur, imò verò interdum in arcum contorqueatur, quandoque in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo musculi, caput ad anteriora flectentes, præcipue afficiuntur. Secunda Ophestotonos nominatur, quando corpus ad posteriora convellitur, & in ea musculi duodecim caput extendentes, aut eorum nonnulli convelluntur. Tertia Tetanos dicitur, quando musculi & nervi, tam anteriores, quam posteriores contrahuntur æqualiter, partesque ab oppositis musculis extractæ, velut in æquilibrio positæ, rigidæ & erectæ permanent, & ille motus Tonicus appellatur; qui omnium violentissimus est, cum ex omnium musculorum contentione oriatur.

Particularis convulsio fit ex contractione musculi partis alicujus, à nervo illius motioni destinato, malè affecto & interdum ab affectu vel symptomate particulare nomen sortitur. Sic convulsio musculorum oculos moventium, strabismus nominatur: mandibularum & musculorum temporum, *trismus* dicitur: oris convulsio, ex contractione lati musculi, ex una tantum parte oriunda, spasmus cinicus, convulsio canina, & oris tortura nominatur, si verò in utraque parte contractio fiat risus sardonius appellatur. Interim tamen oris tortura sine convulsione contingit; nempe ex paralyti alterius musculi, quo relaxato, ejus antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in ea apparet, quæ convulsio improprie nominatur. Musculorum penis convulsio, satyriasis vel priapismus dicitur. Reliquæ verò convulsionem propriis nominibus designantur.

Causæ veræ convulsionis immediatæ, juxta Hippocra-

ris, & Gal. placita ad repletionem & inanitionem referuntur ut antea dictum est. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis rendi consueverunt: quod sæpè & elegantissimè inculcatur à Galeno, nempe *lib. de tremore, palpit. & convuls. cap. 8. tertio de locis affectis, cap. 6. secundo de symptom. caus. cap. 2. & comment. Aphor. 39. sect. 6.* Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in austrinis constitutionibus solet contingere, tenduntur & disrumpuntur. Si verò præter modum arefiant, ut in constitutione Aquilonia fit, contrahi, & disrumpi etiam contingit. Eodem modo lora, prope ignem sicciscentia, tenduntur & contrahuntur. Idem nervis omnino solet contingere, qui vel ab humore repleti, vel nimium arefacti, tenduntur & contrahuntur, & musculos simul, ad quos inferuntur, retrahunt ad suum principium, unde totum membrum convellitur.

Causæ mediatae convulsionis, quæ repletionem aut inanitionem efficere possunt, variæ sunt. Ac primum causæ repletionis referuntur à Galeno, *lib. de tremore, capite ultimo*, ad humoris pituitosi affluxum & inflammationem. Humor pituitosus ad nervos influens eos distendere censetur secundum latitudinem, unde secundum longitudinem contrahi necesse est.

Verum hæc gravissima sese offert difficultas, quænam scilicet differentia sit constituenda inter causam paralytis & convulsionis; Et quando utraque fit ab humore pituitoso, in nervos influente: cur materia paralytin efficiens, nervos ita replendo, ut omnes illius meatus occludantur unde spirituum animalium transitus impeditur, non faciat nervi distensionem in latitudinem, atque adeò convulsionem; Et cur materia convulsionem efficiens, nervos replendo, meatus illorum obstruat, ut paralytin efficiat, cum tamen in convulsione sensus integer maneat, & pars affecta ut plurimum gravissimo dolore torqueatur. In hoc dubio resolvendo auctores variè se torquent, & qui inter subtilissimos principem locum obtinent, ingenii sui captum superare fatentur. Acutissimus Averroes *tertio collige* in hæc verba erumpit: *Utinam scirem, cur distendantur in latum nervi, & non in longum.* Mox subjicit: *Scias, Medicorum verba in hoc symptomate inversè propria esse verbis musicorum, seu fabellas canentium, quàm demonstratorum.* Et subtilissimus Argenterius *comment. Aphor. 26. sect. 2.* sic loquitur. *Non est facile profecto reddere omnium rationem, & præsertim, cur pituita, quæ resolutionis nervorum, & convulsionis causa dicitur, nunc unum nunc aliud ex iis malis inferat: cum enim eadem materia sit eadem pars affecta, nempe nervus, cur idem non semper sit affectus?* Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias sententias Auctores distraxit, ita ut nonnulli ab Hippoc. & Gal. doctrina omnino desciverint, inter quos recenseri possunt Averroes, Erasius, Platerus, Cæsalpinus, Sennertus, alique quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re disputationes recensere, instituti nostri ratio non patitur, qui summam breviter in hoc opere affectamus, & omnes controversias ablegamus, iis tantum inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maximè necessaria sunt. Saniorum decisio, à Galeni placitis recedere nolentium, eò revolvitur: convulsionem fieri ab humore crassiori, qui nervos secundum latitudinem extendit, & secundum longitudinem coarctat, paralytin verò ab humore tenui, qui per nervi substantiam decurrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis avidum omnino non explent. Si enim humor crassus, nervum replendo, eum in latitudinem extendit, cur poros illius, & meatus insensibiles non implet, & spirituum animalium influxum non impedit, atque adeò paralytin inducit? Et cur paralyti, saltem successu temporis, non succedit convulsio, cum humor tenuis, in parte diu hærens, necessariò crassescat, ita ut etiam serosa materia, arthritidem efficiens, longa mora in parte tophaceam materiam acquirat. Alii dicunt, in convulsione partem tantum nervi exteriorem & membranosam ab humore obsideri in paralyti verò medullarem. Sed hoc multò minus satisfacit. Cum enim nervi majori parte exiles admodum sint, non est facile concipere, quomodo humor partem tantum nervi exteriorem occupet, illa interiori, aut vice versa. Vel saltem, si hoc ita posset contingere, paralyti ut plurimum convulsio succederet, & convulsioni paralytis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem solum, vel interiorem tantum ab initio occupabat, successu temporis totum nervum invaderet.

Nos igitur licet in tanta difficultate nobis ipsis satisfacere nequeamus, nec certiora ab aliis proponantur, existimamus prædictas objectiones dilui posse dicendo, convulsionem & paralyfin in eo differre, quod paralyfis ab humore pituitoso puro & impermixto generetur, qui quidem humor tensionem non efficit in partibus, sed eas potius relaxat, ut in œdemate videre est: convulsio verò ab eodem humore fiat, non quidem sincero sed plurimis flatibus permixto, à quibus flatibus præsertim tenduntur nervi ac muscoli, & versùs suam originem contrahuntur. Nulla enim causa excogitari potest aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quàm spiritus flatuosus, quam etiam agnovit Galenus 2. *de sympt. causa. cap. 1.* & docet experientia, maximas distensiones à flatibus præsertim fieri, ut videre est in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde, quod in convulsione ut plurimum gravissimi dolores reperiantur, quos à flatibus distendentibus fieri credibile est. Hac decisione dilui possunt omnes objectiones supra propositæ. Si enim quæretur, cur pituita convulsionem efficiens, paralyfin non asserat, spiritus animalis influxum impediendo? dicere poterimus, eam esse in perexigua quantitate, ut meatus nervi insensibiles occludere non possit, & multis flatibus permixtam ita attenuari, ut obstructionem parere non valeat. Vel certe dicamus; spiritum flatuosum præcipuam esse causam convulsionis, quam Galenus *loco citato*, & *lib. 6. de loc. aff. cap. ult.* priapismi (qui à membri virilis convulsione fit) causam unicam proposuit spiritum flatuosum.

Altera causa convulsionis à repletionem factæ, quam proponit Galen. *loco citato*, est inflammatio partium nervosarum, præcipue in nervorum principio, aut prope ipsum, qua nervi tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio vel à causa interna sola; nempe à fluxu sanguinis in partem; vel à causis externis, ut vulnere, contusione, punctura nervi.

Causæ convulsionis ab inanitione sunt omnes immodicæ evacuationes per hæmorrhagiam, vomitum, alvi fluxum, sudores, tum etiam maximæ humidi primigenii consumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colligantibus, laboribus immodicis, vigiliis sollicitudinibus, venere immodica, fame & siti, & usu diuturno alimentorum & medicamentorum calefacientium & exsiccantium.

Hæc etiam convulsio ab inanitione à non paucis rejicitur, existimantibus, tantam siccitatem in corpore vivente reperiri non posse, ut inde nervi contrahi valeant: illa quippe in febre hectica & marasmo præcipue contingeret. Quibus tamen abundè satisfieri potest, dicendo non omnem inanitionem aut siccitatem idoneam esse convulsionem efficere; sed eam tantum, quæ confertim & inæqualiter fit. Quandoquidem subita interni humidi facta inanitione, partes connivent, & in se concidunt, vacuum fugientes. Si verò æqualiter undique & sensim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio quia inanitæ partes ingressu aeris occupantur.

Motus convulsivus fit à materia ingente, vellicante & irritante partes nervosas: estque ut plurimum humor, vel vapor, acrimonia aut alia quavis maligna qualitate prædius, qualis in febribus malignis sæpissimè contingit. Fiunt autem isti motus convulsivi plerumque, cerebro & nervis per sympathiam affectis, & convulsio sympathica nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officii aut vicinæ societatem; vel à prava qualitate, aut aura venenata ad initium nervorum transmissa; sæpissimè autem fit per consensum oris ventriculi, à bile ætuginosa, vermibus, veneno, aut alia materia acri & vellicante: tum etiam per consensum uteri, sicut in hysterice affectibus contingit.

Diagnosis convulsionis ex iis, quæ in principio hujus capitis proposita sunt, facile elicitur. In vera enim convulsione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, ut flecti aut moveri pro arbitrio non valeat. In motu vero convulsivo pars variè concutitur & agitur.

Quod ad prognosin attinet, convulsio quæ multas partes, & præsertim cerebro vicinas occupat, periculosior est: Tum etiam, quæ musculos thoracis obsidet. Metus enim est, ne ob difficilem respirationem æger suffocetur.

A copioso sanguinis fluxu vel hypercatharsi convulsio, lethalis, ex Hippocr. in Aphorismis, quia, ut docet Galenus in commentariis, talis convulsio ab inanitione fit. Attamen fieri potest, ut talis convulsio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acris biliosisque, &

ad partes nervosas translatis, vel à qualitate maligna venenati medicamenti, ut ex assumptione hellebori contingit.

A phrenitide convulsio lethalis. Actius affirmat se neminem ex iis, qui ita convulsi sunt, servatum vidisse neque qui vidisset, audivisse.

Febrem convulsioni supervenire, melius est, quàm febri convulsionem. Aph. 5. *sect. 2.* Febris enim convulsioni superveniens, illius causam absorbet. Convulsio autem febris superveniens, à materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicumque tetano corripuntur, in quatuor diebus pereunt: si verò effugerint, sani fiunt Aph. 6. *sect. 5.* Maxima enim tensio omnium musculorum respirationem impedit, ita ut ægri suffocati moriantur. Et noranda est causa interitus in convulsione, quæ non videtur alioqui periculosa ratione causæ nervos obsidentis, quemadmodum paralyfis à simili ferè causa oriunda, ad multos annos producit. Sed lethalis evadit convulsio ex eo solum, quod suffocationem inducat, convulsis musculis respirationi dicatis.

Curatio hujus affectus varia est pro varietate causarum. Quæ ab inanitione fit, rarissimè contingit, & incurabilis est, idè illius therapie non immorandum. Authores humectantia omnis generis præscribunt, & inunctiones ex oleis chalasticis. Ea verò, quæ fit ab irritatione, ab aliis morbis dependet, & illorum curationi subicitur. Superest igitur ut convulsionis à repletionem curationem proponamus: quæ cum à pituita & flatu potissimum dependeat, ad illorum sublationem dirigenda est. Eaque primum à venæ sectione auspicanda, si sanguis abundet, & vires sint validæ. In qua tamen evacuatione satius est peccare in defectu quàm in excessu; cum illa causæ principali, quæ pituita est, contraria sit.

Post venæ sectionem, aut ea omissa, si conveniens non sit purgatio instituenda est per pilulas, quæ satis potenter evacuant, (habita tamen virium ratione) juxta formulas in frigida cerebri intemperie descriptas. His verò adjungenda sunt castorei gr. iii.

Si pilulas fastidiat æger, potionis, pulveris, aut alterius medicamenti forma usurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Post purgationem admoveantur cucurbitulæ cum scarificatione, si sanguis non fuerit detractus alioqui sicca, primò quidem partibus remotioribus, postea affectæ parti vicinæ. At si crura sint convulsa, natibus & lumbis applicentur: si brachia, collo & scapulis. Hoc in omnibus observando, ut fluxio versùs originem retrahatur.

Vesicatorium etiam partibus affectæ oppositis utiliter admoveatur.

Interim post primam purgationem materia præparanda est apozemate descripto in curatione intemperiei frigida. Purgante quidem, si vires & reliqua consentiant: sin minus, detractis purgantibus.

Finito apozemate, iterum pilulæ exhibendæ, castoreum illis & omnibus purgantibus adjiciendo.

Si apozema tantum alterans usurpetur, durante illius usu, clysteres acres frequenter injiciendi, & quales in soporosis affectibus fuerunt propositi.

Fiant etiam inunctiones supra partem affectam, linimento convenienti.

℞. Unguenti de alba 3. vi. ol. terebinth. & chamæmel. an. 3. i. ol. lavendulæ 3. iii. ol. vulpini 3. ʒ. styracis liquidæ 3. ii. Fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calidè frequenter, & spina dorsi. Vel

℞. Ol. anethini & chamæm. ana 3. i. unguenti martiati 3. ʒ. ol. petrolei & de spica, ana 3. i. spiritus vini 3. iii. Misc. Maximè laudatur axungia anseris, aut anatis, in sequentem modum parata.

℞. Anatem aut Anserem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia sequenti.

℞. Fol. salviæ, majoranæ, & stœchad. an. M. i. gummi ammoniaci & bdellii, ana 3. i. calami arom. nucis moschat. macis, caryophyl. ana 3. ʒ. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, postea includantur ventri anseris, qui benè consuatur, ne quid effluat, & in veru assetur. Pinguedo exstillans excipiat vasa aceto semipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, si usurpetur in sequentem modum.

℞. Pinguedinis prædictæ 3. vi. oleor. ceræ, nucis moschat. & salviæ arte chymica extractorum, ana 3. iii. Misc. fiat linimentum.

Post inunctionem partes convulsæ contegantur pelle arietis

arietis adhuc calente, & cum refrigerit, si novarum non sit copia, recalefcant oleo anethino, aut simili valde calente.

Utiliter etiam parti convulsæ adhibentur pulmones vervecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli, gallinæ per medium sectæ.

Pars etiam affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæsi, immittitur; Et ibi tandiu detinetur, quamdiu animal caler.

Balnea decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox à balneo partibus convulsis.

Alii hoc emplastrum commendant,

℞. Colophonix ʒ. ii. resinæ, picis navalis, ana ʒ. i. rhuris, mastiches, cerussæ, ana ʒ. ʒ. sanguinis draconis, salis communis, salis ammoniaci, terebinth, ana ʒ. ii. ceræ novæ ʒ. ii. vitrioli albi ʒ. ii. matris perlarum ʒ. ii. lapidis magnetis ʒ. ʒ. succini flavi ʒ. i. ʒ. ol. ovor. rosac. ana ʒ. ii. Fiat secundum artem emplastrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præstantissima verò sunt balnea sulphurea in diuturnis præcipue convulsionibus. Conveniunt etiam balnea sicca, seu vaporosa ex decocto salviæ, rorismar, stœchados, chamæp. origani, & similium, cum vino albo lapidibus ignitis, cupro, aut scoriis ferri ignitis infuso.

Optimum etiam est fovere occiput & cervicem aqua vitæ calente.

Penitus sequens linimentum mirè prædicat, ad convulsionem brevi tempore dissolvendam.

℞. Ol. terebinth. ʒ. ʒ. ol. caryophyll. gutt. vi. mucilaginis bryoniæ, q. s. ad consistentiam linimenti. Misce, inunge locum affectum cum radice sui nervi.

Alii oleum seu spiritum salis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & similium commixtum, membra convulsa citò restituere asserunt.

Linimentum sequens eximie est efficacæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdel. lii, ammoniaci, an. ʒ. i. myrrhæ, castorei, an. ʒ. ii. flor. stœchad. & anthos, P. i. nucis moschat. & garyophyll. an. ʒ. i. catum parvum exenteratum, excoctum, & in frusta divisum. His inferciatur anser, & consuatur, ac torreatur in veru. Primus qui stillabit succus magis aqueus, abjiciatur; secundus verò pinguior, colligatur in vase aqua semipieno, eoque illinantur partes convulsæ & tota dorso spina.

Interdum verò dolor tam intolerabilis sentitur, ut ad eum prius cura dirigenda sit. Illi igitur convenit sequens linimentum.

℞. Olei violacei, lilior. & chamæmeli, an. ʒ. i. ʒ. olei amygdalarum dulcium, mastiches, & rosac. ana ʒ. i. Misce, inungatur pars affecta. Si potentius agendum sit, paretur sequens balneum.

℞. Rad. althææ, & liliorum, ana ʒ. ʒ. fol. malvæ, violariæ, origani, salviæ, absinthii, M. ii. sem. lini & fœnugr. ana ʒ. i. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur æger, sed dolore sedato confestim egrediatur. Sufficiet autem partes convulsas tantum immergere.

Alii parant balneum ex oleo puro, & si æger sit dives, in eo decoquunt vulpem unam, aut alteram.

Dum hæc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum est apophlegmatismis & errhinis, suis capitibus descriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda est opiata cephalica, aqua apoplectica, theriacali aut alia earundem virium.

Rondeletius de aqua sua hirundinum hæc habet: *Aqua ex hirundinibus & castoreo parata, exhibita, convulsionem à repletionem subito cessare facit.* Ejus descriptio est in cap. de epilepsia, apud Auctorem dictum.

C A P U T VII.

De Epilepsia.

Epilepsia est convulsio totius corporis, non perpetua, sed interpolata, cum mentis & sensuum læsione.

Convulsionis nomen hic propriè & strictè non sumitur pro vera convulsione; sed impropriè pro motu convulsivo. Sed convulsionis nomen retinere volumus, imitatione Galeni, qui eam passim convulsionem appellat.

Hæc autem definitione ex Gal. desumpta 3. de loc. aff. cap. 7. & lib. de diff. sympt. cap. 3. perfectam & integram Epilepsiam proponimus, in qua totum corpus convellitur, & omnes sensus, tum interni, tum externi abolen-

tur. Dantur tamen imperfectæ Epilepsie, in quibus caput tantum, vel brachium, vel tibia, & femur, vel dimidia corporis pars convellitur. Datur etiam epilepsia, in qua integra mens remanet, sensus etiam exteriores vigent, nec non quarundam partium motus voluntarius. Vidi Monialem, quæ in paroxysmis epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum; nunc capitis, nunc trunci totius corporis; videbat tamen adstantes, & loquebatur: imo verò contra motum partium, quæ convellebantur, motu voluntario obnitebatur, ita ut motum involuntarium quodammodo minueret. In paroxysmo leviori interdum stabat; & in cubiculo ambulabat, sed motu admodum inordinato, saltando scilicet, & motus præposteros edendo, instar histrionum: quibus reliquis Monialibus risum concitabat, & cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus convulsivus, ut superiori capite dictum est, fit ab irritatione. Irritatio autem fit à materiæ quantitate, vel qualitate. Quantitas, materiæ morbificæ naturam gravans, eam irritat ad expulsionem ejus, quod sibi molestum est. Unde stabilitur, me iudice, Galeni doctrina, à quam plurimis neotericis variè exagitata, qua sancitum est ab obstructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepsiam generari. Si enim humor obstruens naturæ molestus est, quidni cerebrum insurgere poterit ad illius exclusionem? De qualitate nulla est difficultas. Omnes enim id consentiunt, facultatem expultricem singularum partium irritari ab acrimonia, & prava quavis qualitate, naturæ infensa.

Causæ irritantes vel in ipso cerebro continentur, & Epilepsiam idiopathicam efficiunt; vel aliunde ad cerebrum transmittuntur, & sympathicam Epilepsiam generant.

Illæ autem irritatio Epilepsiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, seipsum concutit, & consequenter nervos sibi adnexos.

Triplex à Galeno constituitur Epilepsie differentia & ab omnibus propemodum auctoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, consistente in ipso affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi consensum afficitur. Tertia cum aliis corporis partibus ad cerebrum affectus transmittitur. Et propria etiam nomina, apud nonnullos, sortitæ sunt istæ differentie. Prima enim tanquam præcipua, generis nomine, Epilepsia nominatur; secunda, analepsia; tertia: catalepsia. Verum (pace Galeni, aliorumque dixerim,) superflua est illa divisio, & frustra separatur Epilepsia à ventriculo genita, ab aliis, quæ per aliarum partium sympathiam oriuntur: cum omnes uno sympathicæ Epilepsie nomine comprehendendi debeant. Neque satisfacit, dicere: Epilepsiam à ventriculo seorsim enuntiare, tanquam frequentissimam: siquidem ea, quæ ex uteri aut lienis consensu oritur, non minus frequens, aut certè frequentior esse consuevit.

Dividatur ergo Epilepsia in idiopathicam & sympathicam. Sympathica rursus juxta varias partes, à quibus vapores acres aut maligni ad cerebrum transmitti possunt. Nulla autem propemodum pars in toto corpore reperitur, à qua malignus vapor ad cerebrum transmitti nequeat. Harum historiae duæ proponuntur à Galeno loco citato. Una de puero decimum tertium ætatis annum agente, in quo paroxysmus à tibia initium capiebat, mox illinc restà ascendebat per femur & superposita illa, ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cum primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat. Altera est de adolescente, qui invadentis paroxysmi initio, veluti frigidam auram ascendere sentiebat.

A ventriculo autem, intestinis, & materia verminosa, tum etiam ab utero, aliisque partibus, Epilepsiam plerumque generari notissimum est, & variorum auctorum historiis confirmatum.

Constat igitur ex prædictis, quomodo defendi possit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione idiopathicam Epilepsiam generari asserentis, quam tamen causam perpetuam esse, defendere non possumus, ut Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potius, eam cæteris infrequentiore esse confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta adversus Galenum proposita ullo modo convincunt: quorum præcipua hæc sunt.

Primò enim inquit Fernellius, si Epilepsia ab humoris copia fieret, in sopore ea maximè coningeret, in quo magna humoris copia reperitur. Respondeo, humorem, à quo sopor excitatur, esse in substantia cerebri, non in ventri-

ventriculis; & ideo facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis residet.

Secundò, ex eodem Fernelio, cum Epilepsia citò solvatur, desineret in paralyin, ut apoplexia, excusso in nervos humore. Respondeo, in apoplexia humores excuti ad partes viciniores, propter debilitatem expultricis, à copia humoris oppressæ: quæ cum liberior sit in Epilepsia, ad vias naturales, expurgationi dicatas humores amandat. Falsum tamen est, quod asserit Fernelius, nunquam Epilepsiam desinere in paralyin; nos enim paralyin Epilepsia succedaneam vidimus. Et non raro apoplectici in prima invasione convulsionibus Epilepticis corripuntur, nondum perfecta obstructione ventriculorum cerebri, tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidiata obstructio in integram degenerat.

Tertiò, contra Galenum nonnulli ita argumentantur, Sicut completa ventriculorum obstructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantum imminueret, non depravaret, neque motus illos convulsivos ederet, sanis plerumque validiores. Respondeo, naturam omnino oppressam ab integra obstructione non excitari ad expulsionem: in dimidiata verò obstructione satis habere virium, ut cerebrum commoveat, & exagitet ad expulsionem. Confirmatur doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui si totum pulmonem repleat, summam spirandi difficultatem efficit sine ulla tussi, ut in asthma contingit. Si verò minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulsionem, unde tussis excitatur.

Signa Epilepsia diagnostica in tres ordines distribuenda sunt, quæ scilicet imminuentem Epilepsiam significant, quæ præsentem demonstrant, & quæ illius differentias præstefaciunt.

Imminentis Epilepsia signa dupliciter considerari possunt: vel prout primam morbi invasionem præstefiunt: vel prout imminuentem paroxysmum significant. Eadem autem signa utrique indicio inserviunt, sed multò certius in iis, qui ab Epilepsia actu possidentur, imminuentem insultum indicant. In iis enim, qui nunquam hactenus morbo affecti sunt, æquivoca majori ex parte sunt huiusmodi signa, & multos alios capitis affectus prænuntiare possunt. Integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem asserere potest.

Omnia igitur imminuentis Epilepsia signa proponenda sunt: hac præmissa admonitione, non omnia in omnibus Epilepticis concurrere, sed nonnulla in his, alia in illis pro varia causarum & corporum dispositione. Ut autem ea debito ordine proponantur, fontes signorum percurrere sunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus excrementis, qualitatibus immutatis, & propriis accidentibus scaturiunt.

Ratione functionum animalium, Epilepsiam minantur animi & corporis insueta conturbatio, capitis gravitas, cephalalgia, vertigo, vigilia, aut plurimus somnus, à quo nullum levamen emergit, insomnia turbulenta, mentis torpor vel anxietas, oblivio, mæstitia, pavor, formido, segnitie, artuum gravitas. Saltus & tremores membrorum, sensuum hebetudines; obtusus defixus, scintillæ oculis obversantes, & interdum nubeculæ, aut marmatyges. Aurium tinnitus, fædi odoris perceptio, lingua inflexibilis, ejusque inordinata motio, oscitatio, sternutatio.

Ratione functionum vitalium, Epilepsiam minantur, cum aliorum signorum concursu, iracundia, cordis palpitatio, pectoris constrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepsia prodromi sunt cibi fastidium, aut appetitus immodicus, nausea molesta, cardiognos, seu oris ventriculi morsus.

Ratione excretorum, Epilepsiam portendunt, salivæ per os effluvium, urinæ tenues & crudæ, pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutata, & propriorum accidentium, Epilepsiam portendunt faciei pallor, & præcordiorum inflatio.

Præsens Epilepsia etiam vulgo notissima est, si omnibus suis numeris absoluta sit. Multas tamen habet differentias, quæ difficilem interdum faciunt diagnosis, ut ex sequentibus videre est.

In paroxysmo Epileptico integro & absoluto sensus omnes, tum interni, tum externi intercipiuntur. Ager subito in terram concidit, & totum corpus, aut partes tantum nonnullæ variis motibus concutuntur: adest præterea oculorum prominentia, stridor dentium, respiratio

suffocatoria, velut in iis, qui laqueo strangulantur; semen, stercus & urina involuntariè aliquando profunduntur; & circa finem accessionis spuma per os & nares effluit: quæ non nisi in vehementi Epilepsia contingunt, & finita accessione, rerum omnium, quæ in paroxysmo actæ sunt, oblivio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepsia differentias faciunt: unam quæ somno similis altissimo videtur: aliam quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique, ex utriusque commixtione constata. Primam speciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes: illam comam potius aut carum esse, quàm Epilepsiam: & non alia ratione distingui inter se hos duos affectus, quàm ex eo, quod in comate sit somnus profundus sine convulsione, convulsio autem sit signum pathognomonicum Epilepsia. Verum aliter docet Avicenna, dicens: sæpè evenire epilepsiam sine spasmu sensato, id est, nulla convulsione apparente. Et docet experientia multos Epilepticos habere paroxysmos comati persimiles. Esse autem Epilepsiam, non comam, vel carum, ex eo tantum cognoscitur, quod sopor ille per intervalla periodicè recurrat, cum coma semel tantum invadat, neque periodico recursum obnoxium sit.

Idiopathica epilepsia à sympathica distinguitur: quod in idiopathica multa appareant cerebri affecti indicia. Mentis torpor vel tarditas, memoriæ imminutio, insomnia turbulenta, sensuum hebetudo, corporis gravitas & segnitie, capitis dolor, aliaque: præterea æger venientem paroxysmum non persipit, sed ab eo incautus subito opprimitur. Tum paroxysmus in coitu Solis & Lunæ ut plurimum contingit. Hanc diagnosis confirmat bona partium inferiorum diathesis, & nullum virium in iis apparens.

Dextram verò, aut sinistram capitis partem magis affici & mali mineram continere, ex eo cognoscitur, quod visio alterius oculi obtusior sit, vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afficiat, & partes dextræ vel sinistræ ad motum, aliaque actiones ignaviores sint.

A quo verò humore præsertim Epilepsia generetur, ex signis pituitam, bilem, aut melancholiam in toto corpore, & capite præsertim redundantem, indicantibus cognoscere poterimus.

Sympathica verò Epilepsia inde cognoscitur, quod nulla appareant cerebri affecti signa; æger venientem paroxysmum percipiat, & interdum veluti auram quandam, à partibus inferioribus ad cerebrum ascendentem: aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata est, aut tempore invasionis gravi aliquo symptomate affecta.

Sic a ventriculo communicari Epilepsia causam, ostendunt cibi fastidium, difficilis inedia tolerantia, nausea, vomitus, ventriculi dolor, erosio, compunctio, vel distensio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate, vel liene malum oriri, significant flatuum frequens & copiosa excretio, ventris inflatio, rugitus, borborygmi, ructus acidus, præcordiorum molestia coarctatio, eorumque dolor ad dorsum usque interdum procedens. Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioris partem obsidentia.

Ab utero affectum procedere indicat hysterica passio, convulsionibus epilepticis implicita; tum si mensium aut seminis retentio præcesserit.

Si à parte aliqua externa Epilepsia oriunda sit, aura quædam percipitur à parte illa elevari, & minera morbi in ea delitescens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminuentem paroxysmum prænuntiat. Et si pars illa constringatur vinculo, impeditur paroxysmus.

Denique à lumbricis procedere affectum ostendunt signa lumbricos indicantia, ut anhelitus, fætor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, stridor dentium, sopor, & similia tum præcipuè si lumbrici per alvum interdum excernantur.

Rariores verò causæ & extraordinariæ, ut abscessus, ossis caries, urinæ suppressio, anadrome, & similia, ex propriis signis mutuari poterunt.

Quod ad prognosis attinet: Epilepsia morbus est diuturnus, & contumacissimus, & infantibus ut plurimum lethalis.

Epilepsia hæreditaria incurabilis est, quæ verò à causis externis, & prava victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepsia ante pubertatem eveniens, curabilis est; eadem verò post 25. annum, curationem non admittit,

ex Hipp. *Aphor. 8. sect. 5.* Siquidem in pubertate magna fit caloris nativi eclampsis, quæ causas morbificas discutere potenter valet. Adde quod tunc temporis in sceminis menstrua erumpere incipiunt, per quæ impuritates corporis expurgari solent. Licet autem post 25. annum incurabilis dicatur Epilepsia ab Hipp. hoc tamen non est perpetuæ veritatis. Multos enim ætate provectos, ab hoc morbo liberatos fuisse, plurimis observationibus, relatum est, quamvis tamen hoc raro contingat; sicque Aphorismum prædictum ut plurimum, & ferè semper verum esse statuendum est.

Vehemens Epilepsia sæpe in paroxysmo ægrotantem abripit, & de medio tollit, vel etiam in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem symptomatum & violentam cerebri concussionem, tota illius œconomia vertitur, ut interdum particulae illius diffingantur; & contigerit aliquando, processuum mammillarum particulas per nares explosas fuisse.

Epilepsia à melancholico humore oriunda, in melancholicam insaniam nonnunquam degenerat: quando videlicet ille humor à ventriculis cerebri in substantiam ejusdem transmittitur. Idem etenim humor, dum cerebrum afficit, ut partem instrumentalem, ventriculos illius obstruendo, aut tunicas eorum divellendo, epilepsiam efficit. Dum verò ipsam cerebri substantiam, quæ functionum principium sedes est, ut similem partem offendit, naturale ipsius temperamentum viriando, & animales spiritus corrumpendo, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Unde apud Hipp. 6. *epid. sect. 8. versu 40.* melancholici plerumque sunt epileptici, & epileptici sunt melancholici. Degenerant autem isti affectus in se invicem dupliciter: vel per materiam morbificam transpositionem, sede derelicta, & sic uno exoriente alter desinit; vel per materiam propagationem, & tum uterque affectus permanet.

Epilepsia pituitosa in apoplexiam vel paralyin degenerat.

Quartana febris, Epilepsia superveniens, & diu perseverans, eam solvit: quandoquidem à calore febrili materia morbifica sensim absumitur, si pituitosa sit; vel si melancholica fuerit, à parte affecta transmittitur in locum, ubi minera morbi residet, ut novis paroxysmis materiam suppeditet.

Curatio Epilepsia duplex instituitur, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum.

Ad paroxysmi curationem raro vocantur Medici, nisi ipse interdum longius protrahatur. Quo in casu conveniunt eadem remedia, quæ pro soporosis affectibus fuere proposita. Præsertim verò aqua apoplectica, cinnamomi, aqua vitæ & aliæ multum spirituosæ, ad paroxysmi materiam discutendam efficacissimæ.

Extra paroxysmum curatio varianda est pro varietate causarum. Ac primò Epilepsia idiopathica curatio proponenda est, quæ in totius corporis evacuatione, materiam morbificam discussione, pravæque illius qualitatis emendatione, cerebri roboratione consistit. Cum autem materia peccans, in idiopathica epilepsia ut plurimum pituitosa sit; nos ad illius oppugnationem curationem universam dirigemus, tyrones alioqui admonentes, ut si humores biliosi, aut melancholici in vitio esse videantur, medicamenta illos præparantia & expurgantia substituantur. Specifica verò remedia, à quacumque causa morbus oritur, eadem perpetuò usurpanda sunt.

Ad integram ergo curationem sequenti via procedendum est. Primo portio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accommodum, ex iis, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita, injecto prius clystere, si alvus non sit libera.

Postea si plenitudinis notæ appareant, aut æger sit sanguineo temperamento præditus, phlebotomia erit celebranda: sin minus, omittenda.

Mox cura universalis frigida intemperiei cerebri supra proposita sigillatim celebranda erit, hoc observando: ut decoctis apozematis, diætæ sudorificæ & syrupo magistrali, tum etiam masticatoriis, & pulveribus cephalicis addantur radix & semen pœoniæ, & viscus quercinus, quæ proprietate specifica epilepsiam curare tota credidit antiquitas.

In diætâ verò ex sudorificis guajacum præferant: cujus usu se multos epilepticos curasse refert Jachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singulis dosibus decocti sudorifici aliquot guttæ spi-

River. Opera Medica.

ritus vitrioli addantur, qui etiam specificus creditur ad epilepsiam.

Norandum est, purgantia usualia, nimirum pilulas, aut syrupum magistrale, in frequenti usu habenda, nempe semel aut bis in septimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt: & per plures menses purgationes esse continuandas: imò ad fortiora interdum purgantia esse transendum, juxta præceptum Massariæ, qui hinc fieri dicit, quod epilepsia raro curetur, quòd Medici semper levioribus inhæcant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia usurpare solent, quæ à remotissimis partibus humores attrahunt: at non sine periculo; præsertim si à peritissimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc casu felix eventus ex hujusmodi remediis aliquando contingat; ille in primis sperandus est ex mercurio, per se, vel cum auro calcinato, in furno arenae, longo ignis regimine: probè cavendo, ne qua illius portio cruda adhuc & volatilis maneat, quæ summam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui satis blandè purganti, si cum pilulis cochleis, aut quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo vel panchymagogo, pondere gr. iv. vel v. usurpetur.

Recens autem epilepsia sale vitrioli aliquando curatur quemadmodum refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, se epilepsiam tertio exhibitione curasse. Posterius verò curat. 77. cent. 2. gloriatur se stibio calcinato ter exhibito puellam undecim annorum ab epilepsia hæreditaria liberasse.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepsiam. Sed nonnisi à prudenti Medico usurpandus, quia vehementissimum est medicamentum.

Loco opiatae, dicto loco propositæ, sequens, magis huic affectui specifica, erit subroganda.

℞. Conservæ flor. anthos, pœoniæ, buglossi, ana ʒ. ss. corticis citri saccharo conditi ʒ. ij. pulv. visci querni, sem. pœoniæ, decresciente luna collecti, & ungulæ alcis, ana ʒ. ss. cranii humani non humati; ad albedinem calcinati ʒ. i. ss. corall. præp. marg. præp. & cornu cervi præp. ana ʒ. iv. lapid. bezoard. veri ʒ. j. diasmoschi dulcis, diatriasane. ana ʒ. ij. theriac. vet. & confect. de hyacinth. ana ʒ. j. spiritus vitrioli gutt. xv. Cum syrupo condituræ corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem avellanæ, superbibendo aquæ cinnamomi parum.

Sequens verò efficacissima est ad morbum radicitus tollendum, post diligentem corporis purgationem.

℞. Conservæ flor. betonicæ & roris. ana ʒ. ij. ss. radi. eryngii conditæ, & mithridatii, ana ʒ. j. pulv. ligni sassafras ʒ. vi. castorei ʒ. iij. cranii humani non humar. ungulæ alcis, ana ʒ. ij. rad. & sem. pœoniæ, nigellæ, rutæ sylvestris; & rad. pyrethri, ana ʒ. j. oxymel. q. l. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij. & iij. Reliquas omnes efficacia superat opiata Montagnanæ, cujus beneficio multi epileptici liberantur, illius descriptio talis est.

℞. Rad. pœoniæ maris, stœchados, costi an. ʒ. x. agerici ʒ. v. pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ foetida, & aristol. rot. ana ʒ. ij. ss. succi scillæ, & mellis electi, ana ʒ. j. & ʒ. ij. Scilla & mel simul coquantur lento igne, usque ad bonam consistentiam; deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat æger ʒ. ij. vel iij. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Post usum emplastri epispastici, vesicatorium etiam sincipiti erit admovendum, & cauterium posteriori parti cervicis.

At setaceum multò efficacius humores extrahit à cerebro. Refertque Fabricius Hildanus se juvenem, quotidie epilepsia laborantem, & cui frustra alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipsa infantia epilepticam, solo setaceo restituisse.

Si conjectura sit, vapores ad cerebrum exhalantes à partibus inferioribus affectum producere, vel fovere utilissimum erit, causticum sincipiti admovere, vitæ futuris: refert enim Carolus Piso, duos epilepticos hoc cauterio fuisse curatos. Tum etiam si à partibus inferioribus affectus producat, aquæ acidulæ mirabiles sæpè effectus producant, & morbum interdum radicitus tollunt; si prius evacuationes universales, & venarum inferiorum sectiones celebrentur.

Peculiariter verò, ab utero procedens epilepsia, curationem sortitur, pulvere granorum actes à Quercet. descripto in Pharmacop. restit. per triduum exhibito ad ʒ. j. cum aqua quadam hysterica.

Si cætera non profuerint, extremum remedium erit sinciput.

L

cupit.

caput terebello perfodere, vitatis futuris, ut hoc veluti spiraculo aura maligna exhalare possit. Hoc remedio aliquando desperata epilepsia curata sunt. Et sine periculo celebrari potest, si periti Chirurghi manus adhibeatur. Utatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bochetto ex guajaco, & rad. pœoniæ.

Sacculus de collo suspensus continuò gestabitur, in sequentem modum paratus.

℞. Rad. pœoniæ, visci querc. ana ℥. j. ungulæ alcis ℥. ij. nucis mosch. caryophyll. macis. ana ℥. ij. fol. rutæ & hyssopi, ana ℥. j. ℞. Pulverizentur, & rubro sindone excipiantur. Fiat sacculus, deferat appensum collo, sæpe illum odorando.

Post universales evacuationes inter aliorum remediorum usum, specificis præferim morbus oppugnandus est, quorum infinitus ferè numerus reperitur apud Auctores. Nos ex selectioribus nonnulla proponemus, præter opiatas supra descriptas, quæ ad hunc morbum expugnandum non infimum obtinent.

Rondeletius maximè commendat aquam hirundinum, quam etiam ab eo mutuatus est Quercetanus in pharmacopœa. Non minoris est pretii aqua theriacalis cephalica, syrupus antepilepticus, ab eodem Quercetano dicto loco descriptus.

Radix valerianæ sylvestris à Fabio Columna tantopere celebratur, ut semel, aut bis exhibitam ab epilepsia liberare affirmet. Refertque se hanc multis amicis dono dedisse, qui deinde divino prius numine & fautore glorificato, pulvere hujus radice sibi restitutam sanitatem affirmarunt: Dosis autem est cochleare semis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris verò in minore dosi cum lacte datur.

Chymici valdè commendant mixturam spiritualem quæ in epilepsia nullum medicamentum præstantius exoptari posse asserunt. Illius autem compositio talis est.

℞. Spiritus vitrioli partem unam, spiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Misceantur, & vitro bene clauso, per tres, aut quatuor septimanas digerantur. Dosis est ℥. j. in convenienti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum esse affirmant Chymiatræ,) in frequenti usu habebat; & nonnullas historias refert in centuriis eorum, qui hujus medicamenti usu ab eo morbo liberati sunt. Dosis autem est trium, vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo per quinque dies.

Huic nullo modo cedit, aut fortè multò præstantius est oleum succini albi, à perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, imò verò fragrantissimum expirat odorem. Dosis à ℥. ℞. ad ℥. j.

Oleum buxi ad gutt. iv. cum pari quantitate spiritus sulphuris, & aquæ flor. tilia arboris ℥. iij. per aliquot dies exhibitum insignis est efficacæ, & à multis creditur verum ligni heraclei oleum, & per descensum elicitur.

Crato cinnabarim nativam epilepsia magnetem vocat, ex eaque talem pulverem parat.

℞. Cinnabaris nativæ pellucidæ limatæ, & in tenuissimum pulverem trita ℥. ℞. coralli rubri & margarit. preparat. ana ℥. ij. croci orientalis ℥. j. fol. auri n. xv. Terantur omnia subtilissimè super lapidem. Dosis in ipsa accessione à granis vj. ad ℥. j. in aquis appropriatis.

At non minoris virtutis censetur à non paucis Chymiatris cinnabaris antimonii quæ post mercurii vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere jungatur cum magisteriis perlaturum, corallorum, & cranii humani, specificum esse aiunt in epilepsia etiam inveterata. Dosis à granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepsia curatio ad partem primariò affectam dirigenda, eaque remediis convenientibus, è propriis capitibus desumendis, evacuanda, & roboranda est: non omissis specificis & antepilepticis, quæ in omni epilepsia perpetuò usurpanda sunt. Attamen si à parte aliqua externa concitetur epilepsia, præter curationem universalem ad eam peculiariter respiciendum est, & materia maligna in ea contenta educenda, cucurbitulis scarificatis, vesicatoriis, & cauteriis adnotis. Et si malum perseveret, supra cauterium, post escharæ casum, cucurbitula frequenter admoveatur; ac tandem, urgente necessitate, ad cauterium actuale confugiendum est. Si à cranii carie malum oriatur, trepano & ustione illa auferenda est.

CAPUT VIII.

De Epilepsia puerorum.

Quia iste morbus pueris familiaris, in iisque plerumque acutus & valde periculosus esse consuevit; ideo peculiaris illius curatio hic seorsum subnectenda est, utpote ab adultiorum curatione valde diversa.

Primò igitur suppositorio vel clystere alvus solvenda est.

Postea, & ferè eodem tempore, purgans medicamentum exhibendum, satis validum, pro ætatis robore, ita ut non dubitemus in puerulis unius anni electuarius diacarthami ad ℥. ij. exhibere, si sit affectus ex lacte corrupto. Vel

℞. Hieræ picræ ℥. ℞. j. pulv. de gutt. ℥. ℞. Cum liquore specifico, vel cum melle rosato, fiant pilulæ, quæ dentur.

Cucurbitulæ scapulis & lumbis admoveatur, & cum scarificatione, si puer sit grandior.

Vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Si purgatio non rectè processerit, aut parum profecerit vomitus provocandus est vitriolo albo preparato, vel etiam sale vitrioli. Quod bis, ter, aut quater exhiberi poterit, si affectus protrahatur. Pulvis epilepticus, de gutteta vulgò nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, jusclo, & panatellis, ℥. ℞. ad ℥. j.

Ille autem pulvis de gutteta in vulgaribus Pharmacopœis descriptus non habetur; sed in Monspelienfibus officinis vulgò componitur ex traditiva descriptione, quæ talis est.

℞. Rad. pœoniæ, sem. ejusdem, dictamni albi, visci querc. ana ℥. ℞. sem. atriplicis ℥. ij. cranii humani ℥. iij. corall. rubr. preparati, hyacinthorum prepar. ℥. j. ℞. ungulæ alcis præp. ℥. ℞. mosch. ℥. j. fol. auri ℥. j. Misce, fiat pulvis.

Exhibeatur etiam aquæ alicujus antepilepticæ cochlear exiguum, vel ejus defectu aqua cinnam. vel imperialis: vel guttulæ aliquot mixturæ spiritualis cum liquore idoneo.

Occipiti admoveatur emplastrum de ammoniaco, de-raso capillitio, fluxionem enim impedit, à capite in spinam ruentem, per partes exteriores.

Synapismus verò sequenti pulvere sinapizetur.

℞. Nucis mosch. ℥. ℞. granor. pœoniæ ℥. j. flor. lavendulæ P. j. succini ℥. ij. Fiat pulvis.

Vel roborans emplastrum applicetur, in curatione frigida intemperiei cerebri descriptum.

Olei succini guttæ ij. vel iij. cum pari quantitate spiritus vitrioli, in aqua betonica exhibitæ, puerulos à paroxysmo epileptico statim plerumque liberant. Idem oleum nariibus illitum multum confert. Loco olei succini, oleum buxi per descensum paratum, utiliter exhibetur, tum etiam aqua flor. tilia arboris; aqua betonica utilior in hoc casu censetur.

Fumus tabaci pueros ab insultu epileptico liberat, si minister eum, rubulo attractum, in os pueri apertum frequenter sufflaverit.

Spina dorsi, & membra quæ contrahuntur, inungantur sequenti linimento.

℞. Ol. rutacei, lumbricorum, ana ℥. ij. ol. de castoreo ℥. j. aquæ vitæ parum. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ℥. j. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℥. j. aquarum betonica, salvia, majoranæ, & cinnam. ana ℥. ℞. Misce, foveantur nares, tempora, & aures. Ejusdem aquæ cochlear j. per os poterit exhiberi.

Majori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis, balsamo apoplectico, ad soporosos affectus descripto.

Interim etiam os & palatum, urgente necessitate, eodem balsamo inungi possunt.

Schenckius exotericorum experimentorum cent. 5. n. 85. ex Georgio Kufnero hæc habet. *De epilepsia puerorum expertum medicamentum. Detur de moscho fino ex mero subtili, bis vel ter in die parum, & sic perfecte curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clysteres semel aut bis in die injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. aristol. rotundæ, polypodii quercini, sem. carthami, ana ℥. ℞. sem. pœoniæ, cumini, ana ℥. iij. flor. chamomil. & anthos, ana P. j. Coquantur ad ℞. j. De colat. cape ℞. ℞. hieræ picræ ℥. iij. mellis anthosati ℥. j. olei rutacei & liliorum, ana ℥. iij. Fiat clyster.

Inter specifica duo sunt maximè laudata, quæ ideo merentur ad experimentum revocari.

Unum est radix valerianæ sylvestris, suprâ à Columna commendata, quam ipse asserit in pulverem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberasse.

Alterum est fel catelli lactentis, quod ab Untzero hîc verbis prædicatur. *Sume catellum parvum nigrum, adhuc sugentem (pro scemella vero epileptica sume catellam) eumque strangula ac interfice. Ex interfecti, & per sectionem aperti corpore, extrahe totam cystim felleam vix iij. vel iv. guttas sinceræ bilis in se habentem. Illum biliosum succum omnem puerulo, in paroxysmo epileptico, cum pauxillo aquæ flor. tilie propina, & miraculi instar videbis illum ab hoc morbo è vestigio sanari & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac sugat, habenda est cura nutriticis: illiusque lac diligenter examinandum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante utatur, & laudabili: vino interdicitur, bibat aquam, vel hydromel, vel bochetum falsæparillæ.

Pueri denique nonnulli adeo huic morbo obnoxii sunt, ut semel curati, tamen soleant recidere. Imò verò in quibusdam familiis omnes liberi hoc morbo solent interfici. Idèò tum iis, qui nuper in lucem editi sunt, tum qui à morbo convaluerunt, debetur prophylaxis.

Primò igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulveris de gutteta $\mathfrak{D}$. j. cum paucò lacte, eademque dosi ter reperatur intra duos dies.

Iisdem verò post aliquor dies à partu, tum etiam iis qui semel epilepsia correpti sunt, causticum occipitio inurere utilissimum est. At multò utilius cauterium actuale, quod apud nostrates neutiquam usurpatur, à vehementioribus remediis, ut terrorem aliquem incutientibus, abhorrentes. Rondeletius tamen huiusmodi cauterium actuale Florentiæ tam usitatum esse affirmat, ut ipsæ mulieres illud, ut torrem ignitum, plerumque applicare soleant. Idipsum testatur Aquapendens in operationibus chirurgicis, & modum applicandi docet cap. proprio de exustione occipitii in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in mense, cum manna, syrupo rosaceo, aut de cihorio cum rhabbaro.

Singulis interluniis capiat dosin pulveris epileptici, de gutteta dicti.

Paretur cucufa cerebrum roborans, & suffumigium pro tegumentis capitis juxta descriptiones in curatione frigida intemperiei cerebri propositas. Tum etiam poterit inspergi capillis pulvis ad curationem hujus affectus supra descriptus.

Nonnulli denique ad præsertionem hoc remedium commendant.

$\mathfrak{R}$. Spiritus vini $\mathfrak{ss}$. iv. castorei. $\mathfrak{z}$. i. rad. pœoniæ $\mathfrak{z}$. iij. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur calidiuscule.

C A P U T IX.

De Vertigine.

Vertigo est falsa imaginatio, in qua omnia objecta & caput ipsum rotari ac circumagi videntur, ut æger sæpè in terram decadat, nisi propinquis adminiculis nitatur.

Objici potest, in vertigine non esse læsam imaginationem: quia si hoc esset, vertiginosi putarent objecta verè in gyrum verti: quemadmodum phrenetici & melancholici verè putant illud esse, quod imaginantur. Respondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoscit imaginationis errorem: in phrenitide verò & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Dux illius proponuntur differentiæ. Una vertigo simpliciter, *ἁπλοῦς*, Græcis nominatur, in qua visio illæsa permanet. Altera *σκοτεινὰ*, tenebrosa vertigo nominatur, in qua oculi simul obtenebrantur, iisque veluti fumus aut nubes quædam aufertur.

In utraque vertiginis specie visio aliquantulum læditur, quia spiritus, qui ad oculos tendere recta solent, per nervos visorios transversum moventur, unde oculus illis non adeo commodè fruitur. Sed in vertigine tenebrosa vehementior est spirituum commotio, ita ut minùs ad oculos ferantur, unde visio obtenebratur.

Causa proxima vertiginis est circumvolutio spirituum, producta à materia vaporosa vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroidem irruens, spiritus animales exagitat, & in gyrum commovet, unde species objectorum, per spiritus illos delatæ pari motu cidentur,

River. Opera Medica.

atque ita objecta ipsa eodem motu cieri videntur.

Verùm hic dubitare licet, cum vertigo sit symptomatis actionis læsæ, & omnis actio læsa ab aliquo morbo immediatè dependeat: quomodo circumvolutio spirituum possit esse causa proxima vertiginis, cum illa ad nullum morbi genus referri valeat? Cui dubitationi respondendum est, circumvolutionem spirituum esse morbum in situ; tunc enim spiritus non servant eum situm, quem debent naturaliter obtinere, sed perperam & præternaturaliter moventur.

Hæc tamen responsio gravem patitur instantiam. Morbus enim est affectus veræ partis, spiritus autem non sunt veræ partes. Respondemus, axioma illud verum esse ut plurimum, non autem perpetuò. Et ut consistere possit Galeni doctrina, qua sancitum est, illud quod primò & per se actionem lædit, esse verum morbum: dicendum est nomen partis latius paulò usurpari debere, ut ea omnia comprehendat, quæ ad corporis constitutionem concurrunt, & quæcunque alicujus partis actionem lædunt, morbi nomine esse afficienda. Sic color flavus in oculo visionem lædit immediatè, & idèò dicitur esse morbus in numero. Sic sapor amarus in lingua, & sonitus aurium sunt morbi in numero excedente, quatenus in iis partibus est aliquid præter illa ex quibus naturaliter constituuntur, quod actionibus officit. Eodem modo circumvolutio spirituum in ventriculis cerebri est morbus in situ, propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex pravis humoribus elevantur, non continenter & assiduò; sed per circuitus & intervalla, quoties à causa aliqua externa excitantur. Illi autem humores sunt, quicunque vapores vel flatus emittere nati sunt; sanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ferofus; cum tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare possit, ut docet Gal. de loc. affect. cap. 8. & comment. Aphor. 25. sect. 3.

Humores illi pravi vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus. Hinc duplex emergit vertiginis differentia: idiopathica scilicet & sympathica.

Humores aquei & pituitosi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt à ventriculo ejusdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque adeo vertigo idiopathica plerumque est epilepsiæ, aut apoplexiæ prænuntia.

In partibus verò inferioribus, ventriculo præsertim & lienæ, humores contenti faciliè ad cerebrum vapores transmittunt, qui si ventriculos & arterias subeant, vertiginem efficiunt.

Causæ externæ sunt, quæcunque humores subito fundere, & in vapores dissolvere, vel flatibus illis & spiritibus motum inordinatum conciliare possunt. Inter illas recensetur ab Hipp. aphor. 17. sect. 2. austrius constitutio, & subita aeris mutatio. His addantur Solis ardor, cibi vaporosi & flatulenti, allium, sinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluvies, exercitia immodica & intempestiva, evacuatio solita suppressa, ira, balneum, inedia, maximè in picrocholis; frequens ac diuturna corporis circumgyratio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti cursu labentium, prospectus ex loco altissimo in profundum, casus, ictus & percussio capitis vehemens: fractura, vel depressio cranii, cerebri compressionem inducens.

Diagnosin hujus affectus in genere nulla proponenda est, quandoquidem affectus per se satis patet. Attamen in specie signa partem affectam & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia, proponenda sunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam ostendunt capitis dolor & gravitas, alicujus sensus oblatio, ut visus caligo, seu hebetudo, aurium tinnitus, & gravis auditus, olfactus, gustusque imminutio. Arteriarum capitis pulsatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem signa indicantia hæc sunt. Pituitam exuberantem significant sensuum interiorum & exteriorum hebetudo, capitis gravitas, ad motum pigrities, somnolentia, spiritio multa, inappetentia, sitis carentia, urina alba & cruda, & reliqua pituitæ redundantis indicia.

Biliosam verò materiam peccare ostendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, sitis, oris amaror pulsus celeritas, urina tenuis & flava, & similia.

Atrabilarium humorem significant timor, mœstitia, cogitationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, insomnia horrenda, ructus acidi, & similia.

Sanguinem verò redundare ostendunt venarum tensio & tumor, faciei rubor & calor; pulsatio temporum, capitis gravitas ac tensio, somni longiores, insomnia rerum rubrarum, lassitudo, pandiculatio, urina rubra & crassa, aliquando tenuis & perspicua, ex translatione sanguinis ad caput.

Vertigo sympathica dignoscitur ex absentia symptomatum à capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, quin aliqua pars inferior sensibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem ostendunt inappetentia, nausea, ructus acidi, vel nidorosi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Jecoris, lienis, aut uteri consensu fieri vertiginem, ostendunt eadem signa, quæ pro Epilepsia sympathica, ab iisdem partibus oriunda, superiore capite fuere proposita. Prognosis hujus morbi in hunc modum instituenda est.

Vertigo recens, & rarò invadens, quæ nonnisi à causis externis excitatur, levior est, ac curatu facilior: contra verò, quæ gravior est, frequentior, & antiqua, in Epilepsiam aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in senibus magis periculosa; quia ipsorum cerebrum frigidius ac debilius est, pituitaque abundans.

Vertigo, in qua non solum res externæ, sed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum visus læsione accidit, periculosior: majorem enim causæ vehementiam significat. Et si æger in terram concidat, imminentem Epilepsiam aut apoplexiam prænuntiat.

Vertigo à calidis humoribus oriunda citius solvitur, quàm quæ à frigidis; quia humores calidi facilius discutuntur.

Curatio vertiginis cum epilepsiæ curatione multum convenit, cum ab iisdem propemodum causis uterque affectus oriatur. Unde fit, ut vertigo sæpe in epilepsiam degeneret, Attamen cum vertigo sit levior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, ut epilepsia; sed ea sufficient, quæ nos hic summatim indicabimus, ubi simul, quid hic morbus peculiariter desideret, breviter exponemus.

Primò itaque si sanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda est, & sanguis per intervalla educendus, clystere præmisso aliquantum acriori.

Deinde purgatio solemnis instituatur apozemate proposito in curatione frigida intemperiei cerebri.

Postea ad particulares cerebri evacuationes veniendum est per errhina, sternutatoria, & apophlegmatismos dicto loco propositos.

Cucurbitulæ tum siccæ, tum scarificatæ; frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoidum celebrantur revulsionis gratia.

Vesicatoria & cauteria ad derivationem applicentur; tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores discutunt, tam interna, quàm externa, ut opiata, pulvis & cucufa, secundum formulas loco dicto descriptas.

Neque omittatur pulvis digestivus, quia ventriculi imbecillitas etiam idiopathica, ad hujus morbi generationem sæpissimè concurrir.

Ac denique usurpanda ea remedia, quæ proprietate specifica vertiginem curare æstimantur: qualia sunt, quæ pro epilepsia curanda fuerunt proposita. Nimirum aquæ antiepileptica, balsamum pro inunctione narium, temporum, & verticis capitis, oleum succini, pulvis cinnabari, & alia permulta.

Laudatur etiam à Quercetano in Pharmacopœa c. 20. remedium ex stercore pavonis, cujus præparationem & utendi modum apud Authorem videre est.

Si morbus pertinaciter obstat remediis propositis, ad diætam ex guajaco veniendum est.

Conserva florum calendulæ à nonnullis tanquam specificum vertiginis maximè commendatur.

Cauterium syncipiti admotum maximè laudatur à Zacuto Lusitano lib. 1. Praxis admiranda, obs. 28. his verbis. *Vir quidam tenebriosa vertigine adeò vexabatur, ut illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur. Cumque plura expertus esset auxilia, & de futura apoplexia timor esset, nullo alio præsidio (præter vacationes universales & particulares celebratasque in variis partibus fontanellas, setonemque nuchæ affixum) quàm cauterio bregmati imposito, potuit persanari. Quo solo plurimos, cerebri morbis exitiis correptos, præter Medicorum votum, ad sanitatem, ulceribus diu fluidis permanentibus, perduxit.*

Tremor, Græcis τρεμου dictus, est motus involuntarius depravatus, quo membrum per vices elevatur & deprimitur, ex mutua facultatis & gravitatis membri contentione.

Dicitur motus depravatus à Gal. 2. de sympt. caus. c. 1. idemque repetit lib. de sympt. different. c. 3. Sibi tamen videtur contradicere, dum lib. de tremore, cap. 4. tremorem recenset inter motus diminutos. Verum conciliari potest illa contradictio dicendo, motum dupliciter considerari posse; vel secundum seipsum, vel ratione facultatis. Si consideretur secundum seipsum, est depravatus: quia non fit eo pacto, quo deberet. Si secundum facultatem, est motus diminutus: quia fit à facultate debili, quæ satis fortes motus edere non potest.

Instabit aliquis: à facultate debili semper imminutam actionem fieri, non autem depravatam. Respondeo, id verum esse, si tota actio à sola facultate dependeat. Sed tremor fit partim à facultate, partim à gravitate partis, idè est motus depravatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo situ continere nititur, gravitas verò membri illud deorsum deprimit, unde motus ille tremulus contingit.

Causa proxima tremoris est imbecillitas facultatis motricis, seu potius instrumenti proximi illius, nempe spiritus animalis, qui non sufficit ad motum voluntarium perfectè exercendum.

Debiliores sunt spiritus, vel ob vitium proprium ipsorum, vel ob nervorum defectum, qui sunt canales, per quos illis deferuntur, & actiones suas exercent.

In spiritibus vitium residet, vel quando sufficienti copia non generantur, vel geniti dissipantur.

Non generantur in sufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, ut senibus plerumque contingit; vel ob inopiam vitalium spirituum, qui sunt materia animalium.

Dissipantur verò spiritus à multis causis externis, ut immodicis evacuationibus, venere immoderata & intempestiva, dolore magno, diuturno jejunio, mœrore: & morbis vehementioribus diuturnis.

Nervorum defectu vitiantur spiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant, vel maligna quadam qualitate insciuntur, vel obstruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aere valdè frigido, usu alimentorum frigidorum, & largo frigida potu, natatione frequenti in aqua frigida, & aliis hujusmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab usu opii, hyoschyami, papaveris, vel ab hydragryri vapore, ut in aurifabris contingit, vel ab lue venerea affectis, qui per cinnabaris suffitum curati sunt. Sic in febribus malignis tremores eadem causa sæpe contingunt, qui tamen ad motus convulsivos potius referendi, ab irritatione partium nervosarum frequenter oriuntur.

Obstruuntur non totaliter, ut in paralyti, sed multo levius, ab eadem tamen causa humore nempe pituitoso nervos leviter irrigante, qui à crapula, vinolentia, aliisque causis produci solet.

Denique à nervorum compressione potest interdum fieri tremor, quando humores excrementitii, in toto ambitu redundantes, nervos comprimunt, & liberum spirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxonix, præter causas propositas, à Galeno mutatas, alium tremorem agnoscit à flatibus excitatum: Cardanus alium, qui à vellicatione partium nervosarum fiat. Verum in eo diciuntur, quod motus ab illis causis oriundi, ad palpitationem, aut motum convulsivum referri debeant.

Diagnosis hujus affectus nulla alia necessaria est, siquidem tremor per seipsum, pater. Causæ verò illum producentes, ex propriis signis dignoscendæ sunt: tum causæ externæ, quæ præcesserunt, diligenter investigandæ.

Quod ad prognosin attinet, tremor per se periculosus non est, sed inclinante ætate adveniens, ad mortem usque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis esse potest, quatenus paralytin aut apoplexiam sæpe præcedere solet.

Curatio tremoris eadem instituenda est, quæ pro par.

paralyfis curatione fuit propofita, ut eam hic frustra repetere non opus fit.

C A P U T XI.

De Phrenitide.

Phrenitis est inflammatio cerebri, & membranarum ejus, cum delirio perpetuo, & febre acuta continua. Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgò syftrophica inflammatio nominatur, ex sanguine extravasato, in partis substantiam effuso, oriunda. Ille autem sanguis calidus atque biliosus est, & in cerebri membranarum, ipsaque substantia erysipelas exquisitum, vel erysipelas phlegmonodes, vel phlegmonem erysipelatodem inducit.

Per delirium autem, ratiocinationis errorem præcipuè intelligimus. Nam imaginationis solius errorem sine vitio ratiocinationis in phrenitide contingere non posse censemus, quidquid alii sentiant, Galeni autoritate persuasi, qui *lib. de sympt. different. cap. 3.* exemplum proponit Theophili Medici, qui tibicines quosdam angulum domus, ubi decumbebat, occupasse, assidueque sonare putabat; atque illos se intueri rebatur partim stantes, partim verò sedentes, & continuo exclamabat, ut foras ejicerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuisse læsam, illæsa ratiocinatione. Primò enim dicere possemus Theophilum illum phrenitide non fuisse affectum. Galenus enim hunc morbum ipsi non adscribit, cujus verba hæc sunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophilo Medico agrotanti contingit*, sed eum potius melancholia morbo affectum fuisse, quandoquidem melancholici non raro errant tantum circa unum objectum, & in reliquis constant & benè habent. Sic de Theophilo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia fuerit, & disputandi, & præsentis exactè noscendi. Verum ulterius dicimus, in Theophilo non solum imaginationem, sed etiam ratiocinationem fuisse læsam. Quia verè putabat tibicines adesse, eosque ejici cupiebat. Nam quando sola imaginatio læditur, ratio illæsa illum imaginationis errorem agnoscit, ut in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumvolvi. Attamen ratio agnoscit, non revera ita fieri, sed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda est in hoc casu Eustachii Rudii sententia, qui statuit nunquam fieri posse, ut imaginatio lædatur, ratiocinatione illæsa. Quia ratiocinatio circa phantasma operatur ab imaginatione decepta. Atque adeò si ratiocinationi absurda phantasmata offerantur, necesse esse putat, ut intellectus prava illa phantasmata speculari, pravè quoque & absurdè speculetur. Et hinc colligit Eustachius Rudius, in vertigine non esse imaginationem depravatam, sed meram fieri & simplicem visionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum ab uno ad aliud discurre, & circa species memoria retentas etiam occupari. Atque adeò licet phantasia aliquid absurdi menti offerat; attamen si species antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, errorem illum phantasie cognoscere & corrigere potest: si nempe judicet absurda illa phantasmata, quæ illi ab imaginatione depravata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque aliis circumstantiis, quæ adhuc in memoria habentur, & vera esse scit convenire. Sic in vertigine ratio se bene habens rerum omnium externarum, quæ visui offeruntur, ut parietum, laquearium, & pavimentorum circumvolutionem impossibilem esse judicat, atque adeò falsò imaginationem repræsentari. Sic Philosophus ille, qui à cane rabido demorsus fuerat, dum illi imaginatio lædi incipiebat, balneum ingressurus, falsam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba suppeditavit: *quid cani cum balneo?* Et statim in balneum se conjecit, cujus opera morbi imminenti, nempe hydrophobia periculo liberatus est.

Phrenitidis species duæ sunt præcipuæ. Vera nempe & legitima, quæ propofita definitione exprimitur, alia non vera, sed spuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia est in dispositione, quæ frequentissima est: alia verò in habitu, quæ hectica nominatur: in hac biliosi humores altius cerebro insunt; & plures illius partes occupant, ac tincturæ intar adherent. Paraphrenitis verò fit, dum calida intemperies cerebro communicatur, vel à toto corpore, ut in febribus ardentibus con-

tingit; vel ex cujusdam partis inflammatione, ventriculi v. g. hepatis, pulmonis, & potissimum diaphragmatis, quod inflammatione delirium, veræ phrenitidis æmulum, scilicet perpetuum excitari solet. Quod fit ex magno consensu, qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter nervos insignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perpetuos vapores ad cerebrum transmittit.

Causa verò phrenitidis est sanguis biliosus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimum admixta est; & pro variis illius gradibus, majori scilicet, vel minori fervore aut adustione, graviores aut leviores phrenitidem producit. Sic bilis pallida omnium mitissimam, adusta verò, ferinam excitat phrenitidem.

Ut verò fiat inflammatio cerebri & membranarum, oportet sanguinem illum biliosum extravasatum, & in dictarum partium substantiam effundi: quod duobus præcipuè modis fieri consuevit, vel cerebro primariò affecto, vel secundariò.

Primariò afficitur cerebrum, quando immediatè à causa aliqua externa incalescit; ut radiis solaribus, meri potu, ira, & similibus, ut sanguis in venis cerebri commotus extra vasa feratur; quod etiam à vulnere, percussione, contusione capitis fieri potest. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici potest.

Secundaria verò phrenitis illa est, quæ febribus ardentibus, vel malignis succedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim portio plerumque in hujusmodi febribus, ut natura, à causæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viscus aliquod deponat. Unde videmus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes, illis febribus supervenire. Ita si humores illi ad cerebrum transmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primariis verò delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminenti indicantia sunt, vigilia, somni turbulenti, sermo immodicus, urina primum crassa, mox tenuis, & diaphana; calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læso cerebro, spiritu animali destituuntur. Dolor circa occiput per sentitur, quia venæ jugulares ad eam partem feruntur, & sanguinem biliosum refundunt.

Præsentem verò Phrenitidem indicant delirium assiduum, quia cerebrum indefinenter afficitur: vigilia turbulenta, ab intemperie calida cerebri producta, respiratio magna & rara, quia phrenitici respirare obliviscuntur. Cum enim per oblivionem, aut maximam mentis occupationem, infinitis phantasmatis, quæ in imaginatione delira repræsentantur, & spiritus animales evocant, rara fiat respiratio, magnitudine raritas compensatur. In phrenitide etiam sitis nulla est, aut saltem perexigua, quamvis præsentis sit intensæ sitis causæ, quia mens ægrotat, & quia animales spiritus ob læsum cerebrum non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus parvus est, quia cor compattitur, durus, ob membranam inflammata; celer & frequens, propter magnam necessitatem; nonnihil undosus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam est continua; quia inflammatio cerebri necessariò febrem accersit. Lingua denique aspera, & admodum nigra vel citrina; propter vapores biliosos, illius humiditates absumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoscitur, juxta Hippocr. præceptum 2. *prorrh. text. 3.* quod in ea delirium sit mite & obscurum, ægri non loquantur, sed quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera à paraphrenitide distinguitur ex eo, quod affectus, qui hanc producit, multò citius manifestetur, quam delirium, & eo ingravescente vel mitesciente, delirium intentetur vel minuatur, imò per vices intermittit, & non est continuum. At verò paraphrenitis, ex septi transversæ inflammatione orta, in qua delirium est continuum, aliis signis distinguitur: Quod nimirum in vera phrenitide respiratio sit magna & rara, in ista verò parva & frequens. Parva quidem, quod diaphragma inflammatione obsessum, non possit facile extendi & dilatari: frequens verò, propter necessitatem, ut frequentia parvitas compensetur. Deinde in vera phrenitide vox est gravis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac verò vox acuta, quia respirationis organum est impeditum. Ac denique in septi transversæ inflammatio-

ne hypochondria sunt rursus revulsa, secundum Hippocr. in coacis. Et ratio est, quia diaphragma inferiori parte tegitur membrana à peritonæo mutuata; atque ita, dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Causarum denique signa ex humoris in toto corpore prædominio, tum etiam ex modo delirii mutuari poterunt, Pallida enim bilis phrenitidem efficit mitiorem; flava ferociorem, adusta ferocissimam. Sanguis verò biliosus, omnium mitissimam & cum risu conjunctam.

Prognosis hujus affectus ut plurimum lethalis est, pauci enim evadunt, quia pars nobilis gravissimè afficitur.

Maximam tamen solutionis spem præbent delirium cum risu, omnium symptomatum vehementia minor, virium constantia, tum si post summum morbi vigorem insignis aliqua evacuatio contingat, per sudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Lethalem verò affectum ostendit, lingua & manus tremulæ, stridor dentium, convulsio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos & sarcinas colligunt, & festucas carpunt. Eiusdem efficacitæ sunt ad prognosin lethalem efficiendam, stilla sanguinis nigri & natibus emanans, albæ dejectiones, urinæ albæ & pellucide. Hæc enim omnia significant magnam cerebri oppressionem, vel bilis à toto corpore in partem affectam translationem.

Ad hujus affectus curationem sanguis ad caput affluens, evacuandus, revellendus, derivandus, repellendus, interceptendus; qui jam affluxit evacuandus & discutendus est, partis intemperies corrigenda, robur illius & totius corporis observandum.

Hæc omnia præstari poterunt sequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacunque diei hora, quæsi morbus est acutissimus, venæ sectio instituenda est, præmisso clystere, ex cephalica: vel si magna adsit sanguinis copia, ex basilica, vel mediana primum, & post aliquot horas ex cephalica.

Si ex mensium, vel lochiorum, vel hæmorrhoidum suppressione malum oriatur, saphena in pede aperienda. Postea ad cephalicam veniendum, ut quod in capite receptum est, vel proximè in id movetur, educi valeat.

Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem ut plurimum non sufficit; sed bis, ter, & amplius principio vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrorum ætate, temperie, viribus, repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis supervenerit, (ut non raro fit in earum febrium augmento vel statu, quibus naturam errantem, & materiam morbosam malignitate perturbatam, biliosos humores ad caput transmittere videmus,) licet antea ratione febris sanguis detractus fuerit; repetenda est venæ sectio. Sed quia vires à febre & prægressa evacuatione debilitatæ sunt, parcius sanguis detrahendus est. Ideo tunc temporis vena cephalica aperiatur, vel si vires id non ferant, saphena, in alterutro pede, vel utroque: cujus venæ in talibus morbis apertio plurimum utilitatis affert. Neque minoris tamen est efficacitæ, hæmorrhoidum apertio per hirudines.

In omni autem venæ sectione, quæ præsentè delirio fit, hoc observandum: ut foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus citò coalescit; quod etiam accuratè obligandum est, ne ab ægro dissolvatur: Tum ad promptiorem coactum utile erit emplastrum ex aloe, albumine ovi, & pilis leporis paratum applicare.

Post venæ sectionem provocetur somnus. Nam si à sanguine evacuato procedunt vigilæ, de novo accensis humoribus, æger ferocior evadit. Conciliatur verò somnus tum repellentibus remediis sincipiti admotis, tum etiam refrigerantibus & hypnoticis, quorum seriem infra proponemus.

Cum venæ sectioni non est locus, cucurbitulæ cum scarificatione profunda applicentur, primò partibus inferioribus, postea superioribus. Tum etiam cucurbitulæ non scarificatæ cruribus & aliis partibus applicentur.

Frictiones in iisdem partibus, ligaturæ in tibiis celebrentur, revulsionis gratia. Vescicatoria etiam scapulis & brachiis utiliter admoventi poterunt.

Clysteres singulis diebus injiciantur, ex refrigerantibus & humectantibus parati. His enim humorum acrimonia temperatur, eorumque moras ad inferiora promovetur. Eorum autem formula talis esse poterit.

℞. Radicum althææ ʒ. j. foliorum malvæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, an. M. j. florum nymphææ &

summit. anethi, an. P. j. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ʒ. j. dissolve cassiæ recentè extractæ, & diaprun. simpl. an. ʒ. vj. sacchari rubri ʒ. j. Fiat clyster.

Hujusmodi clysteribus hæc misceantur olea; quia facillè inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ scilicet alteri morbo non succedit, nullo modo convenit. In ea verò, quæ febre continuæ supervenit, aliquando confert. Si nimirum magna sit cacochymia, & phrenitis incipiens; tunc etiam materia est errabunda, & pro turgente habetur, atque adeo ex consilio Hip. Aphor. 22. sect. 1. per initia statim evacuanda est.

Purgatio etiam debet institui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, ut senna, rhab. cassia, tamarindis, catholicon, & syrupo rosaceo.

Statim verò post venæ sectionem ad repellentia veniendum est, quæ humorum accessum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrhodina usurpantur, quæ ex oleo rosaceo & aceto ab antiquis componebantur. Recentiores verò aquas stillatitias & succos herbarum adjiciunt; & magis vel minus refrigerantia ac repellentia sunt, prout magis vel minus fluxio & inflammatio urget, cui rei diligenter attendendum est. Ideo plures eorum formulas hic describamus, ut casibus particularibus aptiores eligi possint.

℞. Ol. rosac. ʒ. iij. aceti rosac. ʒ. j. aquæ rosar. & planraginis, ana ʒ. ij. Admoveantur sincipiti raso, & temporibus cum quadruplicatis. Vel

℞. Aquæ rosar. ʒ. iv. olei rosac. ʒ. ij. aceti rosac. ʒ. ʒ. albumina ovorum n. ii. Conquassata misceantur. Vel

℞. Ol. violar. rosar. nymphææ, ana ʒ. ʒ. aquæ rosar. lactucæ, sempervivi, ana ʒ. ij. aceti ʒ. ʒ. Misce. Vel

℞. Succo lactucæ, portulacæ, solani, umbilici Vener. ana ʒ. ij. ol. rosac. ʒ. iij. aceti rosac. ʒ. ʒ. Misce. Vel

℞. Ol. rosac. omphac. ʒ. j. ʒ. unguenti populi recentis, (nam vetus calefacit) ʒ. i. aceti rosac. ʒ. ʒ. albumen ovi n. i. Agitentur omnia simul, excipiantur stupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum succo lactucæ, & oleo rosaceo subactum, instar oxyrhodini admotum, mirè delirium sedat.

Circa hujusmodi refrigerantia hæc observandum, ut cautè, & cum judicio usurpentur, cum cerebrum suapte natura frigidum sit, & membrum princeps, ac metus sit, ne diuturniori horum remedium usu æger in contrarium affectum, scilicet comatosum, inducatur, præsertim si senex fuerit, aut admodum debilis. Ac licet nunc longiori, nunc breviori tempore eorum usus continuandus sit; tamen circiter ad dies tres potest extendi.

Ut verò ista medicamenta haud facillè diffuant, neque oculos & faciem, aliasque partes inquinent corona ex pane lineo, vel lana convoluta, anteriori capitis parti imponatur, ut caput circumdet partem anteriorem in media fronte ex lateribus supra aures: Parte posteriore versus occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Ista verò remedia, juxta Gal. præceptum 3. de compos. med. c. 2. hyeme actu calida vel tepida; æstate frigida applicanda sunt. In senem tamen aut debili melius est actu frigida non admove.

Si inflammatio ad cutem & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis à repellentibus præsertim fortioribus, abstinendum est: ne materia ad cerebrum repulsa, gravius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum interceptiendum, fasciæ, aqua rosar. & aceto madidæ, inter initia collo circumjiciendæ.

Caustica & vescicatoria, tibiis admotæ, humorum revulsionem ad inferiora plurimum adjuvant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in usum revocanda sunt.

Interius usurpari poterunt julepi, emulsiones, & electuar.

℞. Aquar. lactucæ: portulac. rosar. & papav. rhæados, an. ʒ. iij. syrupi violac. & granat. an. ʒ. i. ʒ. salis prunellæ ʒ. ij. fiat julep. pro iij. dosib. bis aut ter in die sumendi. Vel

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana M. ij. florum nymphææ, & violar. ana P. i. Coquantur in aqua hord. ad ʒ. i. ʒ. In colat. dissolve syrupi violac. ʒ. iij. salis prunellæ ʒ. ij. Fiat julep. pro iij. dosibus.

Julepis perpetuè, præter saleem prunellæ, optimum erit spiritum sulphuris aut vitrioli admiscere, his enim bilis fervor optimè temperatur.

℞. Qua-

℥. Quatuor seminum frigidorum maj. mundat. ℥. vj. sem. papav. albi ℥. ij. aquæ hord. ℥. ℥. aquar. lact. & nymphææ, an. ℥. ij. aquæ rosar. ℥. j. Fiat emulsio secundum artem, pro duabus dosibus, addendo syrup. violac. ℥. ij.

℥. Conservæ viol. & rosar. an. ℥. j. conservæ flor. nymphææ, & caulium lactucæ condit. an. ℥. ℥. pulv. electuarii diamarg. frig. ℥. ℥. Cum syrupo violaceo fiat electuar.

Parari etiam potest electuarium ex sem. papav. albi in mortario marmoreo. confuso, & cum saccharo permixto, quod diacordium album potest nominari. Humores enim calidos & acres temperat, & somnum conciliat. Fit ex sem. papav. ℥. j. confuso, cum tantillo aquæ rosar. deinde addit sacchari ℥. ij. vel utriusque partes æquales.

Exterius verò admoventur epithemata refrigerantia cordi & hepati.

℥. Aquæ rosar. ℥. iv. aquar. borrag. bugloss. & acetos. ana. ℥. ij. aceti vini albi ℥. ℥. pulv. trium santa. ℥. i. ℥. spodii ℥. ℥. ligni aloes ℥. j. croci g. viij. camphoræ. g. vj. Fiat epithema cordi.

℥. Aquar. lactuc. & rosar. ana ℥. iij. aquarum endiviæ & portulac. ana. ℥. ij. aceti rosar. ℥. j. fantali albi, rubri, spodii, ana ℥. j. camphoræ, & spicæ nard. ana g. v. pulv. electuarii diarrhod. abbat. ℥. j. Fiat epithema hepati.

Item hepatis & lumborum regio inungatur sequenti linimento.

℥. Unguenti rosar. ℥. j. ℥. cerati fantal. ℥. j. succi lactuc. & olei rosar. ana ℥. ℥. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, ut violaceo, inungatur.

Testes linteis exycrato madidis involvantur, vel quod erit præstantius, aqua rosarum cum tantillo aceti usurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur: nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promover. Frigiditas verò illius potentialis per nervos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, somnusque conciliatur. Illius autem formula talis est.

℥. Fol. violar. malvæ, salicis, vitis; nymphææ, ana M. ij. flor. nymphææ, rosar. ana M. ij. cap. papaverum n. x. fiat decoctio ad usum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum sufficere potest, in aqua subfrigida si pedes ægrotantis mergantur per tres aut quatuor horas, à delirio liberatur, somnusque conciliatur.

Similem effectum præstat sedum majus contusum instar cataplasmatum, & plantis pedum admotum; tum etiam cucurbita contusa, & eodem modo apposita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in sequentem modum parata.

℥. Florum violarum, nymphææ, ana P. j. rosar. P. ij. fantali citrini ℥. j. Ligentur in nodulo raro, qui aqua rosar. adpersus naribus offeratur. Vel

℥. Santali citrini flor. rosar. nymphææ, ana ℥. camphoræ ℥. ℥. Includantur in vase angusti orificii cum aqua rosar. & supra ignem ebulliant, vaporque naribus excipitur.

Quia verò in hoc affectu vigiliæ maximè urgent, omni arte somnus conciliandus est, ab ipso morbi initio. Cui usui non parum conferunt repellentia medicamenta antea proposita. Præsertim, si ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur: quod in vigiliis maximè proficuum est, tum etiam convulsionibus ex hoc morbo oriundis. Idipsum tamen efficacius sequentia præstare poterunt.

℥. Capit. papav. albi cum sem. n. vj. florum nymphææ P. ij. Contundantur omnia, & cum aqua rosar. & lactucæ q. s. Fiat instar cataplasmatum, quod fronti applicetur duobus linteis inclusum.

Nota, medicamentis somnum conciliantibus acetum non esse permiscendum, nisi quantitate paucissima, quia vigilias excitat.

℥. Flor. lact. M. j. ℥. ros. M. ℥. sem. papav. albi ℥. 3. Coquantur in aqua ad mollitionem. Contusis adde farinæ hordei, lact. mulieb. an. ℥. ℥. ol. viol. q. s. Misceantur pro frontali. Vel

℥. Ol. violac. nymphææ, unguenti popul. recent. an. ℥. iij. opii, olei nuc. mosch. gr. iij. misc. Fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum majus contus. & cum lacte muliebri mixtum, syncipiti admotum, mirè sedat phrenitidem & somnum conciliat. Sed statim ac dormire cœperit eger, detrahendum ne in comam præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præstant, & minori periculo.

Pernotus sequens epithema miris laudibus effert, quod sic habet.

River. Opera Medica.

℥. Moschi gr. xij. camphoræ gr. xx. aquæ rosar. rubrum, tinctura santalorum rubror. impregnatæ ℥. xx. Misce. Capite derafo madesiant lintea duplicata in hoc liquore, & tepida, per omnes capitis suturas applicentur. Ubi resicata fuerint, iterum imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & somno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirificè convalescentem prospicies, nisi ipsamet cerebri substantia fuerit corrupta.

Interius verò cum julepis, aut emulsionibus interdum exhiberi poterit syrup. de papav. simp. ℥. j.

Vel ladani opiat. gr. ij. aut iij. exhiberi poterunt, quod etiamnum in clysteribus usurpatum, satis potenter & tutius somnum conciliat.

Attamen in narcoticorum usu cautus esse debet Medicus. Exhiberi enim non debent, si vires sint valdè debiles, ne spiritu, & calor ab iis extinguatur.

Celebratis sufficienter prædictis materiæ fluentis evacuationibus, revulsionibus, derivationibus, & interceptionibus, ad materiæ fluxæ educationem veniendum est.

Ac primum vena frontis aperienda, si manifesta sit, & secari possit, fascia collum non adstringendo, ut vulgò solet fieri; sic enim sanguis sursum impellitur.

Utilissime etiam aperientur venæ narium, & si ullo modo morbus est sanabilis, hoc præcipue curabitur: sanguisque satis copiosè per eas emittendus, idque satis maturè, & statim post universales evacuationes faciendum est. Aperiantur autem hujusmodi venæ, nares interioris seris aliisque asperis frequenter pungendo atque lancinando. Vel adhibitis post aures, naribus, fronti, podici hirudinibus, sanguis exsugendus est.

Capiti verò applicentur resolventia simul cum repellentibus, ea proportionè, ut primò parum addatur de resolventibus; quo verò morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas urgeatur, ut tandem sola resolventia usurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias discutendas. In hunc finem usurpari poterit oleum chamæmel. vel anethinum, cum oleo rosar. permixtum.

Sed inter resolventia primas obtinent animalia tenella mactata capiti statim admota, vel eorum partes ut Gallinæ, pulli columbini, & gallinacii, catelli per spinam secti, & pulmo vervecinus: suo enim calore naturali partem roborant, humorem discutunt, illiusque acrimoniam contemperant.

Quibus uno aut altero die tentatis, si nihil commodi consequaris, docet Mercatus summo capiti cucurbitulam affigere, ut per suturas aliquid expiret, evoceturque ad cutem: ac si rubor compareat ac tumor subtus cucurbitulam ipsam scarificare. Quo auxilio asserit Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit, maxime si mox adhibeatur lavacrum aquæ dulcis, in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Hoc tamen monet, in ea solum inflammatione faciendum esse, quæ per se inceperit, non aliis autem febribus supervenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Lusitanus referens, se desperatam phrenitidem curasse, admota syncipiti cucurbitula cum scarificatione.

Quidam majori audacia vesicatorium syncipiti admovent, quod aliquando successisse aiunt; sed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu utatur æger decocto hordei, vel rad. acetosæ, cum syrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel sequens infusum propinetur.

℥. Aquæ fontis ℥. ij. fol. acetosæ, & papav. rhæados an. M. ℥. flor. borrag. nymphææ, viol. an. P. ℥. spiritus vitrioli ℥. j. fantali rubri limati ℥. ij. Stent in infusione per aliquot horas frigidè. Colentur per chartam emporeticam, addendo sacchari albi, q. s. ad saporis gratiam.

Urina in hoc morbo ut plurimum supprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, unde partes illæ distenduntur, ac tandem inflammationem concipiunt, quæ vel sola interitum ægro asserre potest. Itaque ægri ad urinam reddendam sæpius incitandi sunt. Mox vesicæ regio fovenda aqua tepida. Dein manu comprimendo urina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Et si levioribus hisce symptomata non cedat, ad sequentia veniendum erit.

℥. Fol. parietariæ M. ij. petrosel. cum rad. M. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei scorpionum ℥. iij. Fiat fottus supra pectinem.

Hujus decocti resistentia frigatur in sartagine cum oleo scorpionum, & post fottum applicetur.

Si decoctum efficacius desideretur: adde sem. apii, petroselini, milii solis, seseleos, an. ℥. ij.

Utiliter etiam post solum, sequens unguentum potest applicari.

24 Pinguedinis cuniculi, olei scorpionum, ana ʒ. ij. sem. apii, petros. asari, & seseleos subtiliss. pulverat. an. ʒ. ʒ. Fiat unguentum.

C A P U T XII.

De Cerebri abscessu, & Sphacelo.

Cerebri abscessus & sphacelus à paucissimis Auctoribus describitur, licet ab Hipp. annotatus fuerit 3. de morbis, & in usu practico interdum occurrat, minusque exercitatos Medicos alterius morbi specie deludat.

Est autem cerebri sphacelus substantiæ cerebri suppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel sydetatio etiam nominatur.

Causa illius immediata est cerebri substantiæ inflammatio, quæ tamen à phrenitide distinguitur eo quod in ea membranæ potissimum inflammentur, & ab iis inflammatio parti tantum exteriori & contiguæ communicetur. In hac verò inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodum illius substantiam occupat. Magna autem illa inflammatio, in parte mollissima & humidissima, brevi sphacelum accersit.

Hujus inflammationis causa est sanguis supercalefactus, vel admodum biliosus, in cerebri corpus, & partes ejus internas affatim irruens.

Causæ procatarticae sunt illæ omnes, quæ sanguinem calidum copiosum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, ut exercitatio vehemens, insolatus, vel capitis ad ignem calefactio, ita & similia. Sed frequentius hunc affectum inducere solent vulnera capitis graviora, & contusiones. Ab hac tamen causa oriundus abscessus vel sphacelus, à dicto diversus aliquo modo est. Quia ex contusione factus abscessus, tot cerebri partes ut plurimum non occupat, sed uni præcipue adhæret. Unde symptomata leviora, saltem ab initio esse solent, & affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abscessus & sphaceli, qui sine vulnere aut contusione producit, ita se habent.

Invadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo & universæ spinæ communicatur. Cui mox succedit sensuum omnium, tum internorum, tum externorum abolitio, sicut in apoplexia contingit; à qua tamen signis infra describendis distinguitur.

Variis moribus & inordinatis sese ægri exagitant, ut vix uno loco contineri valeant, Manibus interdum partes superiores invadunt, easque divellere ac laniare conantur, faciem unguibus dilacerant, crines avellunt. At procedente morbo corpus languescit, & ad motum impotens efficitur.

Febris acutissima & intensissima hunc perpetuò comitatur affectum, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid stomacho illorum quocumque artificio ingeri potest; unde cito advenit virium exolutio.

Abscessus, ex vulnere aut contusione genitus, sequentibus signis dignoscitur. Post acceptam contusionem capitis torpor quidam & mœstitia apparet, animalibus spiritibus à materia extravasata labefactari incipientibus. Morbo invalescente, febricula exoritur, materia putrescere incipiente. His capitis dolor succedit, & somnolentia. Mox aucta putredine omnia symptomata ingravescunt. Febris intensior evadit, æger è profundiori somno emergens, subito vociferatur, surgit è lecto, statimque iterum decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his plerique ante obitum purulentam materiam, & virescentem ore, aut naribus rejiciunt.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste periculosissimus est, & ut plurimum lethalis, imò intra triduum ægrotantes interimit, ut docet Hippocr. Aphor. 31. sect. 7. Quibus, inquit, cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt, si verò hos evaserint, sani sunt. Galenus in comment. docet, per sphacelum hic non esse intelligendam factam & completam partis corruptionem, quoniam hæc sanationem non admittit, sed quæ est in fieri, imminetque, ob inflammationis magnitudinem.

In iis, qui convalescunt (quod rarissime contingit),

nulla est præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis, meminerunt.

Ad curationem hujus affectus magna festinatione opus est. Nisi enim in principio illius remedia statim adhibeantur, nullus amplius superest curationi locus.

In prima igitur morbi invasione statim sanguis detrahendus est magna copia, & iteratis vicibus, bis, ter, quater eadem die, quantum vires ferre possunt, in hoc enim unico remedio rota curationis spes residet. Cum enim magna sanguinis copia cerebri substantiam occupet, quæ magna est, mollis & humidissima, ab ea sufficienter revelli ac derivari nequit, nisi totus ferè sanguis in venis contentus educatur. Et in hoc casu locum habet vulgaris illa Celsi sententia; *Multa in præcipiti periculo recte sunt, quæ alias essent omittenda.*

Post venæ sectiones clysteres aciores injiciendi sunt, ut humores superiora petentes, ad inferiora revellantur, iique singulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrhodina admovenda sunt syncipiti & fronti, qualia in phrenitide descripta sunt.

Ad majorem revulsionem & derivationem cucurbitulæ scapulis & dorso cum profundis scarificationibus admovendæ sunt, frictions & ligaturæ extremorum celebrandæ; venæ primùm malleoli, postea frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirudines ponè aures, & hæmorrhoidibus applicandæ; vesicatoria cervici & brachiis admovenda, & reliqua remedia usurpanda, quæ in phrenitidis curatione à nobis proposita sunt.

Ac tandem si morbus ad declinationem vergat, leniter resolventia capiti admovenda sunt, inter quæ pulmones vervecini, ex animali ex tempore mactato calentes principem locum obtinent.

C A P U T XIII.

De Mania.

Mania est delirium sine febre, cum furore, & audacia. A phrenitide distinguitur, quia in ea febris acuta viget, à cerebri & membranarum ejus inflammatione oriunda. Mania verò febre caret, saltem ratione propriæ essentia; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari possit; sed ab alia causa oriunda, non autem ab ea, quæ maniam producit. Atque ideo in phrenitide febris est symptomatica; in mania essentialis & primigenia, ab alia causa procedens, & sic Gal. 3. de loc. affect. cap. 7. explicandus est, *Quemadmodum, inquit, alter airæ bilis succus qui ex præassata flava bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre.*

A melancholia distinguitur per symptomata pathognomonica; siquidem mania est cum furore & audacia; melancholia verò cum timore & mœstitia.

Causa mania proxima & immediata, juxta Galeni mentem, est calida & sicca intemperies, ab humore atrabilario oriunda; quæ tamen gravissimis urgetur difficultatibus.

Si enim tanta esset intemperies in cerebro, ut mentem de sua sede dejicere valeret, febrem deberet parere, cum calor remissior, delirium efficere non valens, febrem pariat, qualis est, quæ ab insolatu exoritur.

Ad hoc dubium varii varia respondent: Solidiorum responsio est, calorem, qui febrem excitat, debere esse fuliginosum, ut ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; calorem fuliginosum autem in materia humida consistere debere, qualis est materia febrium putridarum: in mania verò humores esse adustos & incineratos, ita ut ab iis nullæ eleventur fuligines. Uno verbo aiunt, calor in mania est, velut in pruna; in febribus verò, ut in flamma.

Hæc tamen responsio fortissima urgetur instantia: Quod nimirum in febre hectica major sit humiditatum consumptio, quam in mania; attamen febris usque ad integram & absolutam omnium humiditatum, & ipsius humidi primigenii consumptionem, ægrique interitum perseveret.

Platerus hac ratione, aliisque nonnullis persuasus, existimat, præter calidam & siccam intemperiem, adesse quoque malignam & venenatam quandam qualitatem, quæ sit præcipua causa delirii. Magna hujus sententiæ probabilitas inde elici potest, quod furor uterinus à semine corrupto, & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoriatur; Quod hydrophobia, quæ est species mania, à morfu

morfu venenato canis rabidi, in quocumque temperamento, sine atra bilis concursu inducatur; quod morbus, qui à morfu Tarantulæ exoritur, quædam etiam mania species appelleretur; ac denique venena quædam maniam inferre possint, ut de cerebro mustelæ & solano maniaco referunt. Ideo verisimile est, peculiare quoddam venenum, in corpore humano genitum, mania causam esse præcipuam: cum etiam febres malignæ, quæ non raro mitissimæ sunt, ut in iis pulsus ac urinæ sanis simillimæ appareant, deliria producere soleant potius, quàm febres ardentes, malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequentur, non tantum atrabilario temperamento præditis; sed etiam omnibus naturis & ætatibus, præsertim si hæreditario jure contrigerit: ac denique illam calidioribus medicamentis, specifica virtute præditis, non raro curari. Et si diffiteri minimè oporteat, in melancholicis & atrabilariis hunc morbum frequentius & ut plurimum produci; quia ille humor tali veneno suscipiendo magis idoneus est. Et Galenus ipse malignitatem istam, humori atrabilario advenientem, agnoscere videtur *Comment. Aphor. 56. sect. 6.* ubi dicit, mania causam esse melancholicum humorem, non semper; sed cum supra modum exustus, aut putrefactus malignam inducit acritudinem.

Sed manet adhuc difficultas, ex eo desumpta, quod maniæ frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxie patiantur, & præterea ad tactum calidi sentiantur, quod indicat calorem intensissimum in iis vigere.

Verum respondemus, hoc in omnibus maniæ minimè contingere, & multos hybernæ frigus averfari, vestibulque plurimis gaudere. Alios verò ab aere externo non affici, propter consuetudinem, quia ab assuetis sit passio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum sentitur: quamvis ex Hippocrate frigus sit pectori valde inimicum.

Materia hunc affectum producens, in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propriis, vel ipsis cerebri vasis: unde ex locorum varietate varia symptomata, eaque graviora vel leviora emergunt. Non raro etiam in uteri vasis, ex sanguine vel semine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor uterinus generatur.

Si materia peccans est in omnibus venis, aut cerebro vicinis, insania sit perpetua & indefinens. Si verò in parte tantum aliqua concluditur, delirium quasdam habet intermissiones, & per intervalla recurrit.

Signa diagnostica alia imminem, alia præsentem maniam significant.

Ad imminem vel futuram maniam dignoscendam primò consideranda est agrotantis nativa dispositio, quæ scilicet ad biliosam seu atrabilariam temperiem accedit. Sic apud Hippoc. 2. *Epid. 5. Cui vena in cubito pulsatur, furibundus est, & ad iracundiam præceptus: cui verò sensim movetur, torpens est ac stupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem simplicem pulsationem intelligit, sed vehementem, cui opponit illud, quando sensim movetur, ut sensus huius sententiæ ita se habeat. Qui habent pulsum magnum, velocem, & vehementem, a nativa constitutione, ad iram & furorem, maximè proclives sunt: qui verò tardum habent pulsum, torpidi sunt & stupidi.

Secundò; sexus ratio habenda est. Viri enim frequentius furore exagitantur, quàm mulieres. Quod intelligendum est de affectu primigenio: ex utero enim mulieres non raro in furorem aguntur.

Tertiò ætas consideranda est. Juvenibus enim frequentius mania contingit, quàm pueris & senibus.

Quartò, anni tempus advertendum. Sæpè enim verno tempore contingit hic affectus, sæpius æstate, sæpius autumno, ex Hippocr. & Galen. *sententiis Aphor. 20. 21. & 22. sect. 3.* Vere humores aliis temporibus geniti, & per hyemem asservati ac quiescentes, commoventur & exagitantur, morbosque analogos pariunt. Æstate multa bilis non solum flava, sed etiam atra in dispositis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum usque, majori copia cumulatam, morbum producit.

Hæc signa remotiora sunt, & in genere tantum dispositionem ad hunc morbum significant. Proximè verò imminem affectum ostendunt, dolor capitis assiduus,

vigilia contumaces, somni levissimi atque brevissimi, insomnia turbulenta, curæ & sollicitudines molestæ, terrores ex levi causa, præceptus & frequens iracundia ex minima vel nulla occasione, splendores oculis obversantes, aurium sonitus, proclivitas ad Venerem insueta, pollutio nocturna frequentior, risus præter assuetudinem & rationem, loquacitas insueta, & ferè assidua, & interdum taciturnitas meditabunda. Posteriora hæc incipientem maniam significant.

Factum verò, & præsentem maniam ostendunt ea, quæ in definitione prolata sunt: nempe delirium sine febre, cum furore & audacia. Varia tamen sunt huiusmodi deliria in variis agrotantibus, tum etiam in iisdem, diversis temporibus, pro majori vel minori causæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obvios quosque invadunt, proprias vestes proscindunt, & sibi interdum violentas manus inferunt, sibi que vitam eripere conantur. Alii verò mitiores & pacatiores sunt, nullamque adstantibus noxam inferunt, sed tantum varios sermones & ridiculos proferunt; interdum canunt & ridet, & variis deliramentis afficiuntur, ac symptomata patiuntur iis aliquo modo similia, quæ in melancholia & stultitia solent contingere.

Ex illa autem varietate symptomatum, causarum varietas dignoscitur. Risus enim immodicus, hilaritas, & cantillatio, materiam peccantem multo sanguine dilui significant. Iracundia verò, inquietudo, clamor, percussio, pallidus & flavescens faciei color, bilem flavam in vitio esse ostendunt. Insania verò admodum furiosa, ut ægri obvios imperant, & aliquando interficiant, à flava bile exusta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si verò atra bilis non ex flava bile, sed à melancholia exusta & præassata generetur, ægri truculento vultu præditi sunt, manent interdum in diurno silentio, quod nonnumquam in sermonem importunum erumpit, immites sunt, pertinaces, ingenti mœrore interdum ac luctibus afficiuntur.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est.

Mania gravissimus est affectus, & non solum per menses, sed per annos aliquando & usque ad mortem perseverat: præsertim si hæreditaria sit. Cum omnes morbi ab atra bile sint curatu difficillimi, iste præ cæteris difficilior est, quod ægri Medicis non obtemperant, & necessaria remedia usurpare minimè velint.

Facilius curatur mania, quæ cum risu, & mitioribus symptomatibus copulata est, quàm quæ cum studio ac furore.

Brevi successuram morbi curationem ostendunt quæcumque evacuationes, ex motu naturæ contingentes, per sudores, alvi fluxum, hæmorrhagiam, per nates, aut hæmorrhoides, aut si varices supervenerint: unde Hippocrat. *Aphor. 21. sect. 6. Si insani varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi solutio fit.*

Dysenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana mania superveniens, eam tollit: fit enim metastasis humorum à cerebro ad partes inferiores, in quibus novum morbum producant.

Ad huius morbi curationem materia peccans evacuanda, revellenda, & repellenda est; calida intemperie corrigenda, cerebrum aliaque partes principes roborandæ. Quæ omnia sequentibus præsidiiis adimpleri poterunt.

Primò sanguinis missio celebranda est, præmisso clystere, ex vena brachii insigniori: postmodum verò iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter usurpandum. Afferit enim Platerus, innumeros hac ratione curatos fuisse à Chirurgis & aliis, qui ex professo hisce morbis curandis operam dabant, qui vigesies, imò sexagesies venas aperiebant. Non solum enim venæ brachii utriusque, sed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices, si appareant, & salvatellæ; idque per intervalla, interjectis clysteribus, & medicamentis purgantibus infra describendis. Cucurbitulæ etiam, scapulis & dorso cum scarificatione admotæ, post multas venæ sectiones: tum etiam hirudines temporibus, & ponæ aures utilissimæ sunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes intericiendæ sunt: eaque diu, multumque continuandæ. Cui usui conferent omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem, & expurgationem usurpari solent, quibus & sequentia, utpote selectiora, adicere possumus.

℥. Lapid. Lazuli ℥. i. ꝑ. diagryd. ℥. ꝑ. turbith. ℥. i. sen-
næ ℥. ꝑ. epithymi, cremor. tartari, ana ℥. ij. cinnam.
& cort. citri, an. ℥. j. croci ℥. ꝑ. Fiat pulvis, cu-
jus dosis erit ℥. j. vel ℥. iv. cum jusclo, vel liquore
appropriato.

℥. Rament. helleb. nigri ℥. j. Infundantur per tri-
duum in aquæ pluvie ℥. iv. Decoquantur lento igne ad
tertias. Colaturæ adde mellis optimè despumati ℥. ii.
Misce, capiat cochlear i. cum jusclo pingui. Vel

℥. Extracti hellebori nigri ℥. ꝑ. syrupi violac. ℥. i.
Misce pro una dosi.

Omnia medicamenta, ex helleboro confecta, ut vi-
num, syrupus & oxymel, ad hujus affectus curationem
plurimum conferunt. Unde olim ferunt Melampum,
Amythaonis Medici filium, vino helleborato, Præti Ar-
givorum regis filias, quæ se boves existimabant, liberasse.

Antimonium in hoc morbo non solum à Chymiatriis,
sed etiam à Galenicis omnibus commendatur: cum quod
humorem atrabilarium è toto corpore evacuet: tum quia
eo ægrotantes commodè falli possunt, remedia alioqui
insuavia renuentes. Dosis varia est pro variis illius præ-
parationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & post singulas purga-
tiones usurpanda sunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo ta-
lis est: ut primò apozema alterans & purgans per tres
aut quatuor dies exhibeatur, post venæ sectionem in
utroque brachio celebratam. Deindè purgantia medio-
cria ex potionibus, pulveribus, aut syrupo magistrali
bis in septimana exhibeantur. Vehementia verò bis in
mense, interjectis continuò venæ sectionibus, ut antea
dictum est.

Diebus verò intermediis balnea, julepi præparantes,
aut juscula alterantia, tum etiam opiata roborantes ex-
hibeantur.

Præter julepos vulgares, sequens ex succis paratus erit
utilissimus.

℥. Succorum borrag. bugloss. & pomò. redol. an. ℥. iij.
aqua. fumarie & cichor. an. ℥. iv. sacchari albi ℥. vi Co-
quantur, depurentur, & aromatizentur santalo citrino.
Capiat ℥. vi. manè & serò.

Opiata etiam in sequentem modum concinnari poterit.

℥. Conservæ Rosar. violar. & bugloss. an. ℥. i. con-
servæ flor. tamarisci, caryophylli hortensis, caulium la-
tuc. cond. & cortic. citri condit. an. ℥. ꝑ. myrobal.
emblis. condit. n. i. conf. alterm. & de hyacint. an.
℥. iij. pulv. elect. diamarg. frig. & lætif. Galen. an. ℥. i.
coral. præpar. & margarit. præpar. an. ℥. ꝑ. Cum syru-
po de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat magnitu-
dinem castaneæ, superbibendo parum julepi, aut aquæ
cujusdam appropriatæ.

Tabellæ etiam usurpari poterunt in hunc modum con-
positæ.

℥. Confect. alterm. ℥. ii. pulv. electuar. de gem-
mis, & diamarg. frig. an. ℥. ꝑ. sacchari in succo po-
morum dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ℥. ii. Capiat
unam pro dosi.

Interdum etiam tentari poterunt specifica & amuleta,
quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos
verò unum adjiciemus, quod in illustri quadam familia
Monspelienti, pro secerò gentilitio & hæreditario habe-
tur, illiusque descriptio talis est.

℥. Fol. melissæ M. i. Incidantur minutim, & infun-
dantur in spiritus vini ℥. iv. Deindè adde margarit. præp.
℥. ꝑ. Misc. Dosis est cochlear. ii.

Interim dum hæc sunt, somnus omni arte concilian-
dus est, & somnifera per intervalla usurpanda. Quæ non
alia esse debent, quàm quæ in phrenitidis curatione pro-
posita sunt, tam interna, quàm externa.

Ac præter somnifera externa admovenda quoque ca-
piti sunt topica medicamenta, quæ æstum ac furorem ve-
hementem temperent ac demulceant. Illa verò non so-
lum refrigerantia, sed multò magis humectantia sint &
in principio morbi nonnihil repellentia.

Idè in principio morbi oleum rosac. conveniet, cum
violac. anethino, & chamamelino: postea verò eadem
olea detracto rosac. Ubi verò magis refrigerandum est,
olea ex semine cucurbitæ & papav. addenda erunt. Ac
denique ut in formam linimenti reduci queant, mucila-
gines sem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema in sequentem modum
compositum.

℥. Aquæ nymphææ ꝑ. i. salis prunellæ ℥. i. campho-
ræ ℥. i. Misce, & cum linteis complicatis admoveantur
tepidè syncipiti.

Epithema ex sale Saturni & aqua rosarum utilissi-
mum est.

Utilissimum quoque erit epithema ex aqua rosarum,
santali rubri tinctura imprægnata, cum moscho & cam-
phora composita, quæ superiori capite descripta est.

Chimici verò balsamo Saturni palmam tribuunt, eo-
que caput inungunt instar linimenti.

Maximè etiam conveniunt, in summo furore, animalia
tenella per medium secta, vel eorum partes, ac præsertim
pulmo vervecinus. Ubi semel refrixerit, iterum potest ca-
lescere in aqua fervente.

In declinatione nonnulli discutientia validiora adhi-
bent. Imò verò in ipso vigore morbi, post evacuatio-
nes sufficientes, fomentum sequens admirandæ creditur
efficaciæ.

℥. Herbarum cephalicarum cum floribus q. s. Deco-
quantur in aqua fontana. Deindè ℥. baccarum lauri &
rad. hellebori nigri veri, an. q. s. Contundantur crassius-
culè, & insuantur sacco oblongo interbastato. Sacculus
parum bulliat in prædicto decocto.

Tandem per novem dies continuos ℥. istius deco-
cti ꝑ. ij. Eoque calefacto foveatur caput rasum per
integram horam, cum linteis duplicatis. Postea saccu-
lum istum applica futuræ coronali cum bona ligatura,
linteis calidis involvendo. Patiens decumbat in lecto,
& si fieri potest, quiescat. Tum mirè expurgatur per
omnia capitis emunctoria, & alvus simul aliquantu-
lum fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & ce-
rebro mirabiliter dissolvuntur, quod vix alia remedia
præstare poterunt.

Denique cauterium futuræ coronali applicatum maxi-
mè probatur à Gordonio, ejusque utilitatem confirmat
historia cujusdam maniaci, cui cum esset inflicta vul-
nus capiti cum cranii fractura, quandiu fuit vulnus
apertum, tandiu bene habuit; vulnere sanato, reversa
est mania.

Quamvis autem cerebrum in hoc affectu præcipuè
laboret; tamen aliæ etiam partes alterandæ præcipuè cor
& hepar, epithematis & linimentis, in phrenitidis cura-
tione propositis.

C A P U T XIV.

De Melancholia.

Melancholia est delirium sine febre cum timore &
mœstitia.

A phrenitide distinguitur per carentiam febris; & à
mania, per timorem & mœstitiam, quia hæc est cum
furore & audacia.

Dicimus autem febrem abesse ab hoc affectu, quod in-
telligendum est ex propria natura, & per se; attamen ex
accidenti febris cum illa copulari potest. Nihil enim im-
pedit, quin febris continua, vel intermittens, melanco-
lia laboranti contingat; sed illa febris non erit de essen-
tia melancholiæ, quemadmodum in phrenitide febris est
de essentia illius.

Dubitare licet, quomodo timor & mœstitia dicantur
esse de essentia melancholiæ, cum in multis melancholi-
cis gaudium & lætitia maximè vigere videantur. Alii
enim continuò rident, alii canunt, alii se ditissimos, alii
Reges & Monarchas esse putant.

Respondemus, varios esse melancholiæ gradus, & va-
rias humoris melancholici cum aliis humoribus permix-
tiones, indeque maximam deliriorum varietatem emer-
gere. Ita ut qui multum sanguinis, aut pituitæ, cum hu-
more melancholico permixtum habent, gaudio & lætitia
affici possint. Ast ille affectus tunc temporis non est ve-
ra & legitima melancholia; sed potius ad stultitiam &
fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici dispositione
maxima deliriorum varietas emergit: unde alii se Re-
ges, Principes, vates, alii vitreos, testas fragiles, gra-
na tritici à gallinis devoranda; alii ceram igne liqua-
bilem; alii se canes, feles, lupos, cuculos, lusciniæ,
gallos esse putant, horumque aut aliorum animalium
voces imitantur. Alii se mortuos, nec quicquam eden-
dum, aut bibendum esse imaginantur. Alii mingere non
audent, ne diluvium inde oriatur. Alii se capite, vel
membris truncatos esse, vel orbem digito sustinere, vel
passe-

passeres in capite, serpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Causa melancholice proxima & immediata est spiritus tenebrosus, & (ut Galeni verbis utar, nigro colore infectus. Cum enim spiritus animales, natura sua puri, tenues & perspicui esse debeant, ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac letitiam inducendam; si ab ea constitutione deiciantur, & opaci ac tenebrosi evadant, mœsticiam & timorem inducunt. Unde Galenus 2. de symptom. caus. cap. 6. à tenebris exterioribus mutuato exemplo rem explicat. Eorum, inquit, quæ extra corpus sunt, nihil videmus quod nos perinde terreat, ac tenebra: ergo cum tenebra rationalis anima partem sunt circumfusa, necesse est hominem timere, qui semper, una cum corpore, sui timoris causam circumferat.

Causa verò pravæ huius spirituum dispositionis est humor melancholicus: qui crassitie, opacitate, & colore nigro præditus, spiritus animales inficit, & tenebrosos reddit. Et cum humor melancholicus frigida & sicca temperie donatus sit; ad figendos & densandos spiritus maximè conducit, quæ quidem densatio & fixatio spirituum ad mœrorem & tristitiam necessaria est. Si enim humor tenuis sit & calidus, qualis est atra bilis, à qua mania producit, furorem potius & audaciam excitat. Ergo causa proxima melancholice est opacitas. & tenebrositas spirituum animalium. Conditio verò necessaria, & sine qua non, est frigida & sicca intemperies.

Si quis verò instet, in melancholia hypochondriaca, ex Galeno 3. de locis affect. cap. 7. esse inflammationem in hypochondriis, atque adeo calidam intemperiem prævalere.

Respondemus, illam inflammationem, seu potius phlogosin hypochondriorum fieri ex eo, quod sanguis melancholicus, in liene & venis mesaraicis diutius retentus, propter obstructions incalescat, unde multi vapores elevantur ad cerebrum: qui licet calidi sint, vincuntur tamen à frigiditate cerebri, & facile ad temperiem, humori melancholico propriam, nempe frigidam & siccam, reducuntur. Si verò tantus sit illorum vaporum calor, ut cerebri temperiem invertat, & in calidam & siccam permutat; tunc mania, non melancholia generatur. Ita ut mania & melancholia in eo præsertim differant, quod in illa sit calida & sicca intemperies; in hac verò, frigida & sicca.

Prædicta spirituum tenebrositas, à Galeno sancita rejicitur ab Averroë: ex eo, quod tenebræ spiritibus animalibus inductæ, & color niger humoris melancholici non possunt afficere sensus internos, juxta vulgatum illud axioma: *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*. Atque adeo, cum color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, à sensibus externis percipi non possunt.

Respondemus, colorem nigrum humoris melancholici, aut spirituum tenebrositatem, non afficere sensus internos sub ratione coloris; sed quatenus aliquid præter naturam existens in cerebro, quo actiones illius lædat. Quia nimirum spiritus animales ad actiones cerebri perfectè obeundas debent esse puri, tenues, & perspicui. Si contra impuri, crassi, & tenebrosi extiterint, actiones cerebri variant, quatenus species à sensoriis transmissus inficiunt veluti & inquinant, sicut vitium coloratum, aut aliter infectum, species objectorum eodem modo infectas oculis repræsentat.

Frigida etiam & sicca intemperies, quæ tanquam econditio necessaria proposita est ad melancholiam efficiendam, hoc argumento impugnari potest, ab Avicennæ auctoritate desumpto, qui *sen 1. lib. 3. tract. 4. cap. 18. Balbi*, inquit, *sunt plurimum dispositi ad melancholiam*. Sed balbi sunt valde humido temperamento donati: quod probatur ex Gal. comment. Aphor. 52. sect. 6. ubi Hippocrates sic habet, *Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur*. Galenus verò dicit, Balbos habere humidioram temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus alvi profluvio sunt maximè obnoxii.

Respondemus, contextum Avicennæ non de verè balbis esse intelligendum, qui literam R. pronunciare non possunt de quibus loquuti sunt Hipp. & Galenus *Aph. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi sunt; sed de illis, qui trauli nominantur, qui scilicet eandem syllabam sæpius repetunt, antequam verbum integrum pronuntiare valeant. Quod sit ex præcipitatione mentis, cum celerius loqui contendunt, tunc enim lingua sese

implicat, & in verborum prolatione hæsitare cogitur. Et illi trauli sunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodo tenebrositas spirituum sit causa immediata delirii melancholici, cum omnis actio læsa dependeat immediate ab aliquo morbo; hæc autem tenebrositas ad nullum morbi genus referri valeat.

Respondemus, tenebrositatem illam esse morbum in numero, quatenus illius accessu augetur numerus eorum, quæ necessaria sunt in cerebro, ad actiones animales obeundas. Instantia verò, quæ contra hanc responsionem afferri potest, quod scilicet morbus sit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione resoluta est.

Signa melancholice pathognomonica in definitione proposita sunt timor nempe & tristitia, sine causa manifesta, quæ in omni melancholice specie reperiuntur. At verò singulæ melancholice species propriis signis innotescent. Sicque primariam in solo capite residentem melancholiam significant, cerebri vitiosa constitutio, aut morbi calidi prægressi, quibus sanguis in venis illius contentus, exustus & torrefactus est, tandemque in humorem melancholicum conversus. Somni breves & interrupti, insomnia turbulenta, vertigines, aurium tintillus, & symptomatum in reliquo corpore, ac præsertim ventre inferiori absentia.

A toto corpore provenire hunc affectum, ostendunt habitus torius corporis melancholicus, vel naturalis; qui ex colore nigro, hirsutie, macilentia, aliisque dignoscitur: vel asciticius, ex curis, laboribus, vigiliis, victu crasso, & similibus contractus.

Ab hypochondriis procedere hunc affectum, testantur æstus in præcordiis sine siti, sputatio frequens, ructus acidi, flatus per superiora, vel inferiora frequenter emissi ventris rugitus, compressio interdum diaphragmatis, anxietas, nausea, appetitus interdum insatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquando & resistentia in hypochondriis. Et reliqua, quæ fusiùs in affectione hypochondriaca exponuntur.

Ab utero affectum procedere, indicant ea signa, quæ hystericas affectiones præcedere suo loco dicentur.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est. Chronicus est iste morbus, & contumacissimus, si semel altas in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipue qui per adustionem genitus est, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remedium eludit, mitiora contemnit, & à fortioribus efferatur. Unde humor melancholicus flagellum Medicorum, crux seu opprobrium Medicorum, vulgò nominari consuevit.

Recens tamen melancholia, & à causis procatasticis oriunda, facile curatur. Refert enim Gal. 3. de loc. affect. cap. 7. se melancholiam incipientem solo aquæ dulcis balneo frequenter curasse.

Melancholicis hæmorrhoides aut varices supervenientes, curationem interdum afferunt; si criticè à natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdum enim symptomaticè contingunt, & per epigenesin, multiplicata materia morbifica, indeque ad plures partes diffusa.

Solvitur etiam interdum melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per scabiem, aliosque cutaneos affectus.

Quoad curationem spectat, undecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuò advertenda sunt. Primum, ut totum corpus ab humore melancholico, omnique aliorum humorum illuvie liberetur. Rarissimè enim contingit, ut unica pars hoc humore obsideatur. Secundum, ut ad hypochondria curatio præcipua semper dirigatur: quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iisdem partibus, totaque hypochondriaca regione, illius collectio fieri consuevit. Idè curatio, pro affectione hypochondriaca proposita, ad reliquarum melancholice specierum curationem sufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & nova ejusdem generatione liberari possunt, quin totum corpus consequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholice specierum curatione, sufficientia remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione proposita sunt.

CAPUT XV.

De Catarrho.

Catarrhus est humoris excrementitii à capite in subiectas partes præternaturalis effluxus.

Est ergo symptoma tertii generis, nempe vitium in excretis.

Cerebri substantia, eximia mole prædita, multo indiget alimento, ex quo necessariò copiosa generantur excrementa, concurrente potissimum frigida humidaque partis temperie; quæ si naturalem & modicam quantitatem servaverint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam seu infundibulum ad glandem pituitariam transmittuntur, ac per palatum, quotidie excernuntur. Si verò paulò uberius redundaverint, in statu tamen naturali constituta, circa cerebrum, & meninges disperguntur, commodè tamen, non solum per palatum, sed etiam per nares expurgantur.

Cum verò cerebrum intemperie atque imbecillitate affectum est, vel alimentum copiosius & improporionatum recipere cogitur, quod sufficienter concoquere nequeat, magnus fit excrementorum proventus. Adde quod cerebrum (ut inquit Hippoc.) tanquam cucurbitula corpori imposita, humores & vapores à partibus inferioribus attrahere non desinat: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate sua facultatem expultricem stimulantia, & retentricem superantia, qua data porta, ruunt immodicè & inordinate, per vias & loca non conferentia, magna cum corporis afflictione.

Cum igitur fluxio sit motus materiæ ab una parte in aliam, in ea perpetuò (ut in omni motu) quinque consideranda sunt. Terminus à quo, terminus ad quem, movens, mobile, & via, per quas ipsa movetur. Terminus à quo, est cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro subiectæ; movens, est facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata: mobile est humor excrementitius, via per quas movetur, sunt ductus patentes, nempe palatum, nares, oculi, aures, & meatus insensibiles, tum etiam venæ, arteriæ & nervi.

In termino à quo, seu parte mandante, duo causarum genera consideranda sunt. Unum est earum, quæ humoris pituitosi copiam in corpore gignunt & cumulant: alterum earum, quæ fluxum ejusdem excitant & promovent. Illæ generantes, hæ impellentes dici possunt.

Generantes, consistunt in frustratione facultatis concoctricis: quæ contingit vel vitio ipsius facultatis, vel alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potissimum ab intemperie, eaque frigida vel calida.

Frigida intemperies efficit, ut alimentum ad cerebrum delatum malè concoquatur, & in pituitam commutetur: tum etiam, ut vapores à partibus inferioribus translati, sufficienter non discutiantur; sed in aqueum humorem condensentur.

Calida verò intemperies copiosius alimentum & copiosiores vapores allicit, ut non possint à natura sufficienter discuti ac resolvi.

Vitio alimenti concoctrix cerebri frustratur; cum illud vel nimia copia cerebro suppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficilius concoquitur. Sic frigida, crassa, & viscida alimenta, immoderatiùs ingesta, perfectè concoqui nequeunt, sed crudum alimentum cerebro suppeditant. Sic alimenta acria & vaporosa multos vapores ad cerebrum transmittunt.

His adjungendæ sunt causæ externæ, quæ superflua humiditate caput replere solent, ut austrina constitutio, somnus longus, præcipue meridianus; vita deses & otiosa, & alia hujusmodi.

Licet autem cerebrum pars mandans præcipue dici soleat; non est tamen perpetuò causa fluxionis præcipua, sed plerumque fluxionis materia aliunde ad cerebrum transmittitur. Postquam enim vitiosi humores vel in toto venoso genere, vel in aliqua parte peculiari, ventriculorum nimirum, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque collecti sunt: non solum ab iis ad caput vapores multi ascendunt; sed etiam ipsi humores vitiosi ad caput feruntur, & inde rursum ad subiectas partes descendunt. Istorum autem viscerum vitia præcipua, ad catarrhos generandos idonea, sunt intemperies variæ & obstructions.

Calida viscerum intemperies copiosam facit anathy-

miasin, ex qua velut in alembico distillationes generantur. Frigida verò, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui data occasione ad caput transferuntur.

Obstructions verò partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt: unde fit, ut illa sensim cumulata, cum liberum exitum non inveniant per vias naturales & ordinarias, ad superiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum, concurrere necessariò debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea, quandoquidem (ut antea dictum est,) partes robustiores ad debiliores sese exonerant. Frequentissimè autem contingit, ut cerebrum sit debilius reliquis partibus, propter substantiam suam mollem & laxam, quæ compactis & solidioribus minorem habet resistentiam.

Causæ impellentes sunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quævis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat, & fundit, meatusque reseat, per quos illis fluere consuevere. Talis est capitis calefactio à sole, igne, nimio capitis tegumento, olfactu aromatum calidiorum, ira, alioque animi pathemate excedente.

Refrigeratio verò cerebrum comprimit, & humores in eo contentos exprimit, ut in spongia aqua repleta & manu compressa contingit. Talis alteratio hyeme frequens est; sed præcipue contingit in subitis aeris mutationibus: quando scilicet constitutio austrina calida & humida in aquiloniam frigidam & siccam convertitur, vel quando aliquis è loco calido egrediens, aeri frigido subito se exponit. His annumeranda est pedum refrigeratio, quæ sympathicè per nervos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compressionem, à frigore factam, multi negant; quia frigus humores densat & incrassat, minusque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum spongiæ aqua repletæ, quæ aeri exposita nullo modo comprimitur.

Verum hæc sententia ab Hippoc. tradita lib. de locis in homine, veritati consentanea est. Fluxiones, inquit, propter frigus fiunt, cum caro in capite & vena tensa fuerint; hæ enim horrente carne & ad angustias perveniente adstrictæ ac excludente, humiditatem exprimunt. Et simul carnes ipsæ contra exprimunt, ad angustias provenientes, & capilli sursum erecti fiunt, utpote simul undequaque fortiter compressi. Quicquid igitur inde expressum fuerit, id ipsum quocumque contigerit, fluit.

Ex quibus coarctationem & compressionem partium à frigore fieri, indeque humorem exprimi, manifestum est.

Neque obstat densatio humorum & incrassatio à frigore supra proposita; siquidem hæc locum habere potest, quando totum corpus sensim & æqualiter refrigeratur. At cum à frigore subito irruente partes externæ offendantur, tunc illæ subito coarctantur, & humores intus coercitos exprimunt.

Multò minoris est efficaciæ, quod de spongia dicebatur, eam nimirum à frigore peris non exprimi. Alia enim est ratio partium viventium, quare calor & spiritus ad frigoris sensum refugiant; unde partes iis destitutæ consequenter coarctantur, quod in spongia aqua repleta, fieri nequit.

Attamen confiteri oportet, non hunc unicum esse modum, quo fluxio à frigore excitatur. Etenim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigida cerebro comunicata per nervos insignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per spinæ medullam. Illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non verò externas, ut frigiditas aeris caput immediatè afficiens, facere consuevit. Ideò potius existimandum est, in hoc casu retentricem cerebri facultatem debilitari, quæ ex refrigeratione non potest humores superfluos in eo contentos (si quidem illi copia luxurient,) amplius retinere, sed eosdem effluere patitur.

Est & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus à frigore generari consuevit, nempe pororum externorum constipatio, eo præsertim tempore facta, quo maxima fieri solet per corporis habitum diaphoresis. Hinc fit, ut excalefacti, frigidum aerem subito incurrentes, catarrhis maximè afficiantur. Sic in primis autumnii frigoribus catarrhi maximè fiunt, quia per æstatis decursum, habitu corporis rarefacto, & poris valde apertis, multa fit per transpirationem insensilem excrementorum diffu-

diffusio: quæ si derepentè, constricto corporis habitu, cohibeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercussi fluxionibus materiam suppeditant: ita ut circa autumnii initia non solum catarrhi contingant, sed etiam copiosa fiat in omnibus ferè hominibus serosa materiæ per urinas excretio, & in nonnullis per alvum, unde alvi fluxus dictis temporibus frequentes esse consueverunt.

Si quis verò quaesierit, cur per totum hyemis decursum catarrhi non perseverent, cum perpetua fiat à frigore ambiente pororum externorum constrictio? Respondebimus, naturam per alias vias superfuitates expurgare hyemis tempore magis, quam per diaphoresin; nempe per alvum, urinas & sputa.

Quàm copiosa autem sit evacuatio illa, quæ per insensilem transpirationem fieri consuevit, luculenter docetur à Sanctorio, *libello de Statica medicina*, ubi dicit perspirationem insensilem esse longè plenior omnibus evacuationibus sensilibus simul unitis, ita ut si cibus & potus unius diei sit ponderis octo librarum; transpiratio insensilis ad quinque circiter libras ascendat. Curiosa & laboriosa isthæc circa transpirationis mensuram speculatio, quantum lucem in morborum causis introspectendis, eorumque curationibus instituendis afferre valeat, peritioribus & solertioribus quibusque judicandum relinquo.

In parte recipiente consideranda est imbecillitas, vel alia quævis dispositio, fluxioni recipiendæ vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatissimum est Medicorum axioma, partes robustiores in debiliores perpetuè onus superfluum deponere, sicut in Republica Maguates & potentiores in debiliorem plebem gravia onera deponunt.

Imbecillitas verò partium, vel insita est & nativa, vel adventitia. Insita pendet à mollitie & laxitate partium: unde glandulæ & pulmo fluxiones faciliè recipiunt. Adventitia verò sit ab intemperie, vel solutione continui.

Frigida intemperies calorem nativum debilitando facit ut pars minorem habeat resistantiam, sicque faciliùs humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando, fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam. Hinc ortus est cauteriorum usus, quia in partem ulcere debilitatam humores ab aliis partibus decurrunt. Sic etiam pulmo in phthisi ulceratus, humores à cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias verò dispositiones, fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipuè annumerandus est. Undè videmus partes inflammatas copiosos humores attrahere. Sic etiam in phthisi non solum propter ulcus, sed etiam propter calidam humoris intemperiem humores copiosi à capite proliciuntur. Unde Hip. *de morbis* agens de phthisi, sic loquitur; *Pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maxime ex capite. Caput verò calefactum ex corpore hanc putrescentem subcrassam exspuit.*

Viæ per quas humores feruntur à capite in partes subjectas, duplices statuuntur, internæ & externæ. Internæ sunt, cum è partibus, sub calvaria contentis, potissimum è ventriculis cerebri, humor defluit per vias interiores, & pro natura partium, ad quas defertur, varios morbos, variaque symptomata producit quorum nonnulla propria nomina sortiti sunt, juxta vulgares illos versiculos Scholæ Salernitanæ.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus:

Si ad fauces, bronchus: si ad nares, esto coryza.

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet: ad fauces verò & asperam arteriam, bronchus, seu rauco generatur: si verò ad nares defluat, non solum coryzam, sed etiam ozænam, polypum efficit, si humor insignior est malignus.

In aliis etiam partibus varios producit affectus: in nervis torporem, paralyin, convulsionem, tremorem; in auribus surditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cæcitatem: in uvula tumorem, laxitatem, ulcus; in gutture anginam; in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma; hæmoptoen, phthisin; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in intestinis diarrhœam & dysenteriam, ita ut maxima morborum corpus humanum infestantium pars à capite ortum ducere jure merito censeatur.

In venas etiam cum sanguine humor à cerebro defluit, unde febris catarrhalis generatur; quando scilicet natura ad humoris superflui expulsionem acrius commovetur,

unde commoti vehementer spiritus accenduntur, & febrem Ephemeram efficiunt: hinc catarrhus inter febris Ephemeræ causas recensetur. Sic ante invasionem arthritidis, aut erysipelatis eruptionem, tales sæpius contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor à capite defluit, sunt illæ, quæ calvaria adjacent, & sub cute continentur. Unde censuit Fernelius, inter carnem & cutem humores ut plurimum deferri: quamvis etiam per continuitatem musculorum, membranarum & nervorum, tunc etiam per venas & arterias defluere soleant in oculos, dentes, maxillas, cervicem, scapulas, brachia, articulos, & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullæ ab Authoribus proponuntur quarum præcipuè sunt, quod alius dicatur ferinus, alius suffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus est, qui sua acrimonia pulmonem exulcerat, & tabem inducit: sique ab humore acri & salso, in hepate fervido genito, & in cerebrum translato, unde in pulmones propellitur. Suffocans verò catarrhus sit, quando fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac subindè renovatur: unde suffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus maligna qualitate præditus est, & populariter grassatur, à vicio aeris dependens.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigitur, subjectum, morbum, & causam.

Subjectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem acri frigido vel calido penetrationem præbens: tum etiam eadem textura nimis densa; liberam transpirationem impediens: cerebrum frigidum & debile, vapores ad se transmissos discutere non valens, vel proprium alimentum sufficienter non concoquens: cerebrum item calidum, vapores copiosos attrahens ventriculi & hepatis *ἀντιπυξία*, ut unum sit calidum, alterum verò frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminens prænuntiant, vel præsentem ostendunt.

Imminens catarrhum prænuntiant causæ prædictæ, sed magis præcisè capitis gravitas, sensuum hebetudo & torpor, somni longiores, stertutatio frequens, emunctio narium, & exspitio solito copiosior, alvi segnities, & flatuum copia.

Præsentis verò catarrhi indicia manifesta sunt. Humor enim è cerebro defluens, vel manifestè percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus, quas invadit, satis manifestatur.

Signa causarum satis etiam conspicua sunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit sensus frigoris, faciei pallor, sapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viscosa vel aquosa, & universum temperamentum corporis pituitosum.

Calidum verò humorem distillantem ostendunt rubor faciei, sitis, faldedinis vel acrimoniæ sensus in ore, inflammationes, dolores & ulcera in partibus affectis, & temperamentum totius corporis biliosum.

Fluxio verò externa ab interna dignoscitur, quod in illa dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, ubi interdum tumor mollis percipitur; sæpius verò pilorum inversio dolorifica est, sæpè agri humorum descensum per partes exteriores cum dolore, calore aut frigore persentiunt.

Prognosis hujus affectus à Cornelio Celso eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares destillat humor, leve est: si in fauces, pejus: si verò in pulmonem pessimum est.* Hippocr. verò in validè senibus catarrhum difficilimè concoqui asseruit.

Ubi magna humorum copia redundat, sive ea à plerhora sit, sive à cacochymia, periculosus inducitur catarrhus. Metuendum enim est, ne affatim irruens copiosus humor suffocationem aut grave aliquod aliud malum inducat.

Hujus affectus curatio duplex instituenda est, alia quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum respiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo consistit, ut materia peccans præparetur & evacuetur, & si ad pectus aliamve partem influat, revellatur, illiusque motus inhibeatur, tandemque intemperies cerebri corrigatur.

Primo itaque si materia copiosa sit, aut nimio impetu ruat, & metus sit ne à reliquo etiam corpore affluat, præsertim si hepar sit calidum; (contingit enim non raro, ut catarrhis obnoxii habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum,) sanguis mittendus est, sed pariori manu.

Si verò materia sit pauca, & lentè moveatur, ætas verò senilis, aut temperamentum hepatis minimè calidum, unde nulla sit suspicio, humorem aliundè cerebro sup-
peditari, venæ sectio omittenda est.

Materia verò peccans plurimum imminuenda est potio-
ne aut pilulis, vel alio quovis medicamento purgante, ex
his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita.

Mox reliquæ humoris præparandæ apozemate dicto
loco descripto: aut si nimia humoris exagitatio non me-
tuatur, apozema purgans poterit institui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico, in-
regra purgatio erit absolvenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit ad vomitoria con-
fugiendum est, quæ illius materiam potenter eradicant.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum effica-
cissima est; sed summo amaro infensa est, vehemensque
illius est operatio. Corrigitur utrumque infusione in urina,
sic enim amaritudinem deponit, & ferè insipidum reme-
dium evadit, tùm vehementia illius infringitur, ut ad 3. j.
tutò exhiberi valeat, sitque excellens ad omnes capitis mor-
bos à causa frigida oriundos remedium.

Interdum verò contingit, ut humores excrementitii, à
partibus inferioribus ad cerebrum sublatis, catarrhum effi-
ciant. Motum autem illum præternaturalem nanciscun-
tur, obstructis meatibus ordinariis, per quos humores illi
expurgari solebant. Et tunc temporis opportunissimè cu-
ratur catarrhus apertione viarum, tum etiam blanda,
miti, & continua purgatione, quia humores *δυσήκοι* ad
partes inferiores deturbantur, iisque motus contrarius
sensim conciliatur.

Hujusmodi autem purgationes blandæ fieri possunt per
decocta vel juscula, ad multos dies usurpata. Interim ta-
men roborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad revulsionem verò admovebuntur cucurbitulæ, &
vesicatorium scapulis & cervici; tùm etiam cauteria occi-
piti, vel brachio. Zacutus Lusitanus *lib. Praxis admirandæ, observat.* 160. cauterium retrò aures, tanquam præstantissi-
mum ad omnes distillationes à capite manantes, reme-
dium plurimum commendat. Et nos in fluxionibus, ocu-
lorum præsertim, laudabiles effectus vidimus. Errhina,
sternutatoria, apophlegmatismi, & masticatoria erunt
usurpanda, ea tamen adhibita cautione, ut quando catar-
rhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, er-
rhina & sternutatoria tantùm usurpentur; quando verò in
oculos & nares influit, masticatoria & apophlegmatismi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt pro-
positæ. In his tamen advertendum, quando materia tenui-
tatis cujusdam particeps est, ne fortius resolventia usurpen-
tur; his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem,
aliasque partes adaugeri potest. Sed nonnulla incrassantia,
aut humoris impetum cohibentia erunt admiscenda, ut ro-
sæ rubræ; mastiche, coriandrum, nux moschata, aliaque
in catarrho calido fusiùs proponenda. In hunc sensum er-
rhinum in sequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ majoranæ 3. iv. succi betonicæ 3. j. sem. ni-
gellæ pulverat. 3. ʒ. nuc. moschat. ʒ. j. Fiat errhinum.
Pro ditioribus addi poterunt moschi & ambre griseæ
an. g. ij. Vel

℞. Ligni guaiaci limati 3. j. aquæ puræ ʒ. j. Infundantur
per noctem supra cineres calidos, deinde coquantur ad
mediæ partis consumpt. addendo sub finem majoran. &
rosarum rubr. an. P. ij.

Sic etiam masticatorius, subtenui existente materia,
vel fiet ex mastiche sola, vel in hunc modum.

℞. Nucis mosch. 3. j. mastices, gummi Arabici, an. 3.
ʒ. Redigantur in pulverem, & cum aqua rosar. fiant tro-
chisci masticatorii.

Præstans sternutatorium componitur ex hellebori ni-
gri & sacchari partibus æqualibus, quod cerebrum po-
tenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ
impositum ad pisi magnitudinem, magnam pituitæ co-
piam instar apophlegmatismi per os educit. Verùm si nimia
copia usurpetur, aut si in ventriculum effluere sinatur, vo-
mitum excitat etiam vehementem.

Supra dictum est cauteria brachiis, occipiti, & pone au-
res inusta plurimum conferre, quod etiam efficaciter præ-
stant posteriori parti cervicis & inter scapulas admota,
quæ hodie in maximo usu sunt, & à Practicis nostris pas-
sim usurpantur. Notus etiam locus à quibusdam inventus
est, nempe in cervice propè venas jugulares, in musculo-
rum interstitio; hujus cauterii beneficio catarrhus inve-

teratus, raucedinem efficiens, in duobus curatus est.

Tandem post convenientes evacuationes, cerebrum ro-
borantia & exsiccantia, tam interna quàm externa, erunt
utilissima, ut opiatæ, pulveres, cucurbitulæ, suffitus, prout in
curatione frigida intemperiei cerebri descripta fuerunt.

Notandum est opiatæ prædictæ, aut aliis similibus, in
catarrhi curatione conservam rosarum, nucem moschatam,
& thus albiss. utiliter admisceri.

Decoctum ligni lentiscini, in modum decocti sudorifici
usurpatum, cerebrum exsiccet, & fluxionem cohibet.

Præterea sequentes morsuli ad hunc usum utilissimi sunt.

℞. Sem. coriandri præparati 3. ʒ. nucis mosch. thuris an.
3. iij. glycyrrhizæ, mastices, an. 3. ij. cubebæ. 3. j. conservæ
rosar. rubr. 3. j. sacchari albi in aqua rosar. dissoluti 3. x. Fiat
confectio in rotulis, pond. 3. iij. Capiat unam manè
& vespri.

Trochisci sequentes valdè commendantur à Solenancro
conf. 10. sect. 4. quos ab antiquis, tum Græcis, tum Ara-
bibus mutuatur.

℞. Thuris masculi, succi liquiritiæ, an. 3. j. opii, croci
myrrhæ, an. 3. j. Cum syrupo papav. forma trochiscos, vel
pilulas, urgente catarrho exhibendas per intervalla. Dosis
erit ʒ. ij. vel 3. ʒ.

Tabellæ sequentes etiamnum usui esse poterunt.

℞. Pulver. ele&uar. diamb. & diamoschi dulcis an. 3. j.
succini albi ʒ. j. ol. anisi gutt. iij. sacchari in aqua lavendu-
læ dissoluti 3. iv. Fiant Tabellæ pond. ij. Capiant unam ma-
nè & serò.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida ce-
rebri descripta, summæ est efficaciæ, ad catarrhi inve-
terati curationem, balsamum cephalicum ibidem, post
opiatam descriptum, quod intus assumi poterit & in na-
rium cavitates immitti.

Lac sulphuris, & flores ejusdem, ad catarrhum exsic-
candum maximè laudantur à Chymiatris, tum etiam Ga-
lenici in Tabellis flores sapissimè usurpant.

Recentem catarrhum aqua nucum, cum hydromelite
exhibita hora somni per triduum, valdè imminuit.

Ad cohibendum catarrhum utiliter admoveatur syncipiti
raso cataplasma ex fermenti 3. ij. & carabes 3. ij. compo-
situm. Si verò æger caput radere noluerit, supra ipsum ca-
pillitium aliqua ex parte detonsum, sacculus ex chamæpit.
& carabe conflatus apponi poterit.

Præter suffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit,
summæ est efficaciæ: catarrhum enim exsiccet, ejusque
motum cohibet, neque vehemens est illius odor, ita ut con-
clave ægrotantis eo sine molestia perfundi valeat.

Commodissimum est etiam caput exsiccare sacculis ex
furfure, milio, sale, foliis salviæ, betonica, stæchados,
sem. fœniculi, anisi, & similibus.

Denique si affectus sit contumax, omnia conveniunt
remedia, quæ pro frigida cerebri intemperiei curatione
fuerunt proposita.

Calidus catarrhus curatur remediis materiam peccan-
tem evacuantibus, incrassantibus, & revellentibus; tùm
etiam partium mandantium & recipientium intemperiem
corrigentibus.

In hunc finem primò phlebotomia instituenda est, si
cætera consentiant; qua humor fluens revellitur, ejusque
acrimonia temperatur.

Deinde humoris ejusdem portio educenda est blando
cathartico, quod humores nullo modo commoveat, in
hunc aut similem modum.

℞. Rhab. electi ʒ. iv. myrobolan. citrinor. ol. amygdal.
dulc. confricat. 3. ʒ. santali citrini ʒ. ʒ. Infundantur, in
aqua lactucæ & portulacæ. In expressione dissolve mannæ
granat. & syrup. rosar. solut. an. 3. j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum potest fieri decoctio
ex herbis refrigerantibus & tamarindis, cui purgantia
prædicta permisceantur.

Deinde humor alterandus & incrassandus est julepis
convenientibus.

℞. Fol. lactuc. portulac. & plantag. an. M. j. sem. quatuor
frig. maj. & papaveris albi, an. 3. ij. flor. violar. nymphææ,
& papaveris rhæados, an. P. j. Coquantur ad ʒ. j. In col.
dissolve syrupi violac. & rosar. siccat. an. 3. j. ʒ. Fiat julep.
pro tribus dosibus, bis in die sumendis.

Vel loco decocti, aquæ stillatiæ prædictarum herbarum,
vel emulsionem quatuor sem. frig. maj. substitui poterunt.

Deinde purgatio paulò fortior usurpanda, addendo pur-
gantibus prædictis fennam, catholicum, diaprunum, & similia.

Lene ac blandum remedium incrassans, humorisque
acri-

acrimoniam demulcens, desumitur ex vitellis ovorum recentium, quorum duo in unciiis quinque vel sex aquæ fontis dissolvantur binario numero, addendo sacchari albi 3. j. Coquantur parum sine ebullitione, semper movendo, & capiat calidè quantum ferre poterit, manè & serò per triduum.

Ac tandem majori humorum incrassationi & fluxus cohibitioni incumbendum est: quod fiet syrupo sequenti.

℞. Syrupi violac. & de ros. siccis, an. 3. j. Syrupi de papavere 3. ss. Detur ex cochleari 3. j. hora somni.

In eundem finem usurpari poterit opiata subsequens.

℞. Conservæ rosar. antiquæ 3. vj. pulveris electuar. diatrag. frig. 3. ij. boli armen. loti in aqua rosar. 3. ij. Cum syrupo rosar. siccarum fiat opiata; capiat ad magnitudinem avellanæ hora somni.

Hordeatum sequens utilissimum etiam est.

℞. Hord. mundat. q. s. Maceretur per horas vj. postea coquatur perfectè, & trajiciatur. Deinde accipe amygd. dulc. excort. 3. iij. sem. cucurbitæ mund. 3. j. ss. sem. melon. 3. j. papav. albi, & lactuc. ana 3. ss. Contusis omnibus cum aqua hord. ejiciatur lac, quod cum ss. ij. pulpæ hord. permixtum coquatur parum, addendo sacchari portionem. Bibat 3. x. aliquot maturinis, superdormiendo, & nonnunquam in introitu lecti. Tum etiam trochisci sequentes in ore frequenter erunt detinendi.

℞. Gummitragacanthi & Arabici, ana 3. ij. boli Armen. terræ sigillat. lotor. in aqua rosar. ana 3. j. sem. papav. albi, succi liquiritiæ, ana 3. ss. sacchari penidiar. 3. j. Cum mucilag. sem. cydon. extract. cum aqua rosar. fiant orbiculi parvi, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus sulphuris vel vitrioli ad gutt. iij. vel iv. exhibitus manè & serò, cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præsertim verò eas, quæ à calida viscerum intemperie ducunt originem. Potest etiam in minori dosi potui permisceri, quia cum eo venas omnes pervadit, & motum humorum cohibet.

CrySTALLUM etiam minerale, ad eundem usum, julepis aliisque remediis admisceri potest.

His nihil proficientibus, necessitas cogit uti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudatum opiatum, à gr. j. ad ij. aut iij. hora somni exhibendum. Vel syrupi de papav. 3. ss. vel 3. j. exhiberi potest. Hæc ab initio morbi usurpata, miranda præstant. Eandem habet vim theriaca recens, ad 3. j. vel 3. ss. noctu exhibita.

Benedictus Faventinus sequentibus pilulis usus est in catarrho salso, felicissimo cum successu.

℞. Succu glycyrrhizæ 3. ij. aloes lotæ 3. j. pilul. de cynoglossa 3. ss. Cum syrup. violac. fiat massa pilularum, de qua capiat 3. ss. hora somni. Trochisci Solenandri, supra descripti, erunt utilissimi.

Huic usui etiam maximè conferre potest diacodium album, in curatione phrenitidis descriptum.

Interdum revellenda est materia fluens per clysteres, cucurb. frictions, & ligaturas extremorum, omniumque potentissimè per vesicatoria, posteriori cervicis parti admodum, ac denique cauterium occipitio vel brachio, si catarrhus sit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum, fluxionem retinendam, ejusque reliquias absumentas, conveniunt pulveres, cucufæ & emplastra.

℞. Succini albi, sandarac. Arab. (Cum junip.) mastiches, bezoini, nucis moschatæ, ana 3. j. thuris, grano. Ker. mes & rosar. rubrar. ana 3. ss. santalor. omnium. myrtill. & balauft. ana 3. ij. Fiat pulvis, qui inspergatur capiti, hora somni, manè pectine decutiendus.

℞. Gummi juniperi 3. ij. rosar. rubrar. P. ij. myrtill. 3. j. macis, nucis moschat. ana 3. j. thuris, sem. pæoniæ, cortic. papav. ana 3. ij. nuc. cupress. 3. ss. Pulverizentur, & cum floccis panni coccinei, ac sindone rubra, fiat cucufa inter puncta, perpetuò gestanda.

℞. Mastiches, cortic. thuris, ana 3. ss. sandaracæ, coralli rubri, rosar. rubrar. myrtill. balauft. cortic. granar. an. 3. j. ladani 3. ij. ceræ, & olei rosacei q. s. Fiat emplastrum, applic. futuræ coronali.

Quia verò hujusmodi catarrhus à calida plerumque hepatis intemperie ducit originem; idè remedia, quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam usurpanda.

Denique hoc imprimis notatu dignissimum est, quod etiamnum supra in catarrhi frigida curatione propositum est; nimirum, non raro humores excrementitios, à partibus inferioribus ad cerebrum sublatis, catarrhos efficere, & motum acquirere præternatura-

lem, obstructis meatibus ordinariis, per quos expurgati solebant. Et tunc temporis opportunè curatur catarrhus apertione viarum, simulque, blanda & continua purgatione per jacula, aut alia decocta, ad multos dies instituta. His omnibus jungenda sunt, quæ tradit Suciderus de Catarrhis.

C A P U T XVI.

De Dolore capitis.

Cephalalgia nomen pro omni dolore capitis generaliter usurpatur. Sed in specie, & magis strictè, recentem capitis dolorem significat; cephalæa verò, inveteratum; & hemicrania, eum qui dimidiam tantum capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentia, quibus dividitur in internum & externum, sympathicum, & idiopathicum, & ex his denud alius pungitivus, alius sensitivus, alius gravativus, alius pulsatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet, qui profundus est, & ad radices oculorum pertingit: externus verò, in pericranio situs, pilorum radices inverti non sinit, & ad capitis compressionem exacerbatur. Hæc est Galeni doctrina, quam proponit 3. de loc. aff. c. 1. & lib. 1. de comp. med. secundum locos, c. 3. ubi disertè asserit, dolorem capitis internum hoc peculiari signo distingui ab externo, quod internus ad radices oculorum pertingat, externus verò minimè. Et rationem reddit, quia tunica oculorum à cerebri meningibus prodeunt, unde dolor eò usque facillè propagetur.

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit lib. 5. sue Pathologiæ, cap. 1. asseritque, externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui insident, ad oculorum cavum pertingat.

Huic respondet Rondeletius lib. 1. meth. med. cap. 5. ad dolorem pericranii oculi cavum non dolere, licet illud eò usque pertingat; quod pericranii dolor à frigore externo ut plurimum oriatur, quia pars frigida à simili facillimè patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cavum non potest pervenire, quia à calore oculorum, spiritibus, & sanguine conservatur. Si verò interdum ab æstu, aut simili causa, dolor capitis exterius excitetur; tunc autem capitis tantum affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco situm.

Verum hæc Rondeletii doctrina non omnem omninò rollit difficultatem. Licet enim omnia, quæ ille adstruit, ipsi concederentur; tamen si dolor excitetur ab aliquo tumore juxta pericranium collecto, aut ab alia causa continuum solvente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cavum non feratur.

Dicere possumus ad Galeni defensionem, duplici ratione hoc signum fuisse à Galeno propositum. Primò, quia membrana, quæ in pericranio ad oculi cavum fertur, est hebetioris sensus, atque ita non compatitur dolori pericranii, nisi admodum obtusè: tunica verò oculi, quæ prodeunt à meningibus, sunt exquisitissimi sensus atque adeò insigniter dolent. Deinde membrana illa, quæ à pericranio oritur, non adeò intrinsecè & profundè attingit oculum versùs nervos opticos, sicut tunica quæ à meningibus procedunt. Unde dolor ille externus non potest sese extendere ad fundamenta oculorum, ut loquitur Galen.

Idiopathicus dolor stabilis & permanens est, nec aliarum partium sequitur affectus: Sympathicus verò ab alterius partis affectu dependet, ita ut dum affectus ille susceperit incrementum, dolor capitis intendatur, dum verò remittitur, conquiescat. Ille autem sympathicus dolor fit vel ex consensu totius corporis, sicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, putà ventriculi, hepatis, lienis, vel uteri.

Quænam verò sit illa pars quæ dolorem capiti communicet, ex cujusque partis affectu propriis indicibus facillè innotescet.

Dolor pungitivus ab acri & bilioso humore vel vapore, membrana feriente excitatur. Gravativus à copioso humore crasso, frigido, pituita scilicet, vel melancholia partes sensibiles comprimente. Sensitivus fit à flatibus aut humoribus mitioribus intra membrana sese insinuantibus, easque distendentibus. Pulsatorius denique fit à tenui biliosoque sanguine, vel spiritu redundante, quo turgentes, ac distentæ arteriæ vehementius pulsant, membranasque concutunt: sicque partes vicinas percuten-

tiendo sensum pulsationis in iis efficiunt, ut fusiùs doceatur à Galeno 2. *de loc. aff. cap. 3.*

Ex suprà propositis causæ præcipuæ doloris capitis satis declarantur, quæ in universum ad solutionem continui, tanquam ad causam proximam & immediatam referuntur. Quæcunque igitur continui solutionem manifestam vel occultam inferre possunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata sunt.

Signa etiam diagnostica tum specierum doloris capitis, tum causarum eas producentium, ex superioribus desumi possunt, ut prognostica tantum exponenda supersint.

Dolor capitis externus perpetuò minus periculosus & curatu facilius est interno.

Dolor capitis in febre acuta, cum urina tenui & alba, periculosus. Significat enim raptum materiæ biliosæ ad cerebrum, unde phrenitidis periculum impendit.

Dolor capitis fortis, subito delitescens, nulla subsequente evacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significat enim facultatis animalis abolitionem, quæ obiectum dolorificum amplius non sentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigescere, malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partem affectam, unde periculum imminet inflammationis.

Quibus ex morbo partium inferiorum convalescentibus dolor capitis vehemens supervenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abscessus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum significat.

Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ii citò vehementer insaniunt. 1. *Prorrh.* Significat enim bilis adustæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in consensum trahat.

Capitis dolores, & sonitus aurium sine febre, aut vertigo, aut surditas, aut manuum torpor imminentem apoplexiam aut epilepsiam significat. Hipp. in *Coacis*. Fiunt etiam ista symptomata è pituitæ crassæ copia, in cerebro cumulata.

Utero gerentibus capitis dolores soporosi cum gravitate fientes, mali. 1. *Prorrh.* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cum multi & copiosi sint in muliere gravida, ob purgationis menstruæ defectum, hinc gravius malum metuendum est.

Dolor capitis, qui à morbi principio non apparuit, agitato & perturbato corpore obortus, imminentem crisin per hæmorrhagiam, aut vomitum significat.

Cum igitur capitis dolor tum à frigida causa, tum à calida dependeat: ad utriusque oblationem curatio dirigenda est.

Ad prioris curationem materia pituitosa primùm evacuanda est convenienti præparatione adhibita, ut superiori capite dictum est. Deinde intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquæ humoris discutiendæ facculis, superiori etiam capite propositis, vel iis, qui in frigida cerebri intemperie descripti sunt. Quibus calentibus confricetur caput derafum manè per sesqui horam, singulis diebus, dum doloris causa fuerit exhausta.

Post frictionem capitis per facculos, inspergatur pulvis sequens, cotone, aut lana superposita.

℞. Nuc. moschat. caryophyll. piperis, pyrethri, ana ℥. ss. fol. salviæ, baccarum lauri, ana ℥. ij. sem. sinapi, nasturtii contus. an. ℥. vi. Fiat pulvis, capiti inspergatur ut dictum est, & manè pectatur ante usum facculorum, ut pulvis pridie inspersus excidat.

Utilia etiam erunt errhina, sternutatoria, & apoplegmatismi: quorum descriptiones suprà fuerunt propositæ.

Utilis etiam erit syrupus magistralis, in hunc modum compositus.

℞. Raf. ligni guajaci; & rad. chinæ in taleolas divisæ, an. ℥. j. ss. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliant ad mediæ partis consumptionem addendo sub finem fol. verbenæ M. j. flor. stœchados & major. ana P. j. In colatura dissolve sacchari albi ℔. ss. Coquantur in syrupum, & antequam sit perfectè coctus, in eum conjice in nodulo, sennæ mundat. ℥. iij. agarici recenter trochiscati ℥. ij. rhab. opt. ℥. iij. Capiat ℥. ij. vel iij. semel in septimana.

Conferent etiam plurimum pilulæ sequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ sunt tempore Eustachii Rudii, in Academia Patavina professoris Practicæ primarii, qui earum auctor prædicabatur, & pro magno secreto habebat; ideoque uni duntaxat Pharmacopœo

conficiendas dederat, ne aliis innotesceret eorum descriptio, quam tamen mutuatus fuerat à VVeckero, qui eam proponit ex Andernaco. Illa autem talis est.

℞. Colocynth. ℥. vi. agarici troch. diacrydii, hellebor. nigri, turbit. an. ℥. ss. aloes ℥. j. specier. diarrhod. abbatis ℥. ss. Contundantur purgantia, & ponantur in vase vitreo cum spiritu vini, ut octo digitos superemineat, & digerantur per octo dies in loco calido, postea adjiciatur pulvis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia & fortiter exprimantur. Liqueor expressus destilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam crassitiem, quæ pilulis efformandis idonea sit: quatum dosis est ℥. j.

Sequentes verò pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum se tantam vim experiendo cognovisse affirmabat, ut nullam cephalalgiam aut hemicraniam offenderit, quam non curaverit.

℞. Aloes opt. ℥. ss. pulv. electuar. de gemmis, trium santal. rosar. rubrar. ana ℥. iij. Cum syrupo absinthii, vel rosar. fiat massa. Detur ℥. j. bis in hebdomada hora j. vel ij. ante coenam.

Ac denique in contumaci dolore & inveterato omnia convenient remedia, quæ pro curatione frigida intemperiei cerebri fuerunt proposita. Inter quæ non infimum locum obtinent emplastra epispastica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli ausi sunt capiti admoveere emplastrum de ranis Vigonis cum mercurio, quo multis pituitosis humoribus per sputa evacuatis, inveteratos capitis dolores interdum cessasse asserunt.

Thermæ sulphureæ ac bituminosæ in hoc casu efficacissimæ sunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimum etiam conferunt, in dolore inveterato, decocta sudorifica, quibus multos fuisse liberatos, apud celeberrimos Auctores legere est.

Quibus non conferentibus Mercatus ad stibii usum audet confugere, cumque cum elogio commendat lib. 1. *de intern. morb. curatione*, c. 8. In dolore autem diurno plus præstat caput frequentius roborare, quam pertinaciter vacuationibus insistere, idè conferent pulveres & cucuræ, aliaque topica, in frigida intemperiei cerebri curatione proposita.

Magis tamen probantur pulveres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur, & ex ejusdem sortitæ dolor excitari potest.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol. amygd. in quo serpillum, lauri folia, mastiche, spica, mentha, majorana, thymus, pulegium, nux moschata, caryophylli, & cinnamomum, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri parum.

Vel sequens oleum arte chymica paratum componi poterit.

℞. Terebinth. ℔. j. mastices, nucis moschatæ, cinnamomi, ana ℥. j. caryophyll. zedoar. galangæ, ladani, ana ℥. j. ss. succi ebuli, & cucum. agrest. ana ℥. j. ol. chamom. & liliorum, ana ℔. ss. vini rubri ℔. j. ss. serpilli virid. M. i. Pulveranda pulverentur & conjiciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo derafum caput illinatur.

Oleum succini ad idem est efficax, eoque tempora inungere sufficit. (Efficacior Bals. vitæ Bilgens.)

Dum prædicta remedia administrantur, ab ipso etiam curationis initio specifica remedia usurpari poterunt, quale est hoc epithema.

℞. Pulv. zedoar. ℥. j. aquæ betonice, verbenæ, sambuci ana ℥. i. Misce, applicentur calidè parti dolenti cum panis scarlatinis.

Inter specifica doloris capitis à quocumque causa oriatur, principem locum obtinet verbenæ, cujus aqua destillata & capiti admoveatur, & intus assumitur ad ℥. iv. cum spiritus salis gut. iij. Imò verò ipsa verbenæ viridis, de collo tantum suspensa, duos ægros sanavit apud Forestum, cum multa remedia frustra usurpata fuissent.

Zacutus Lusitanus lib. 1. *Praxis Med. mirab. observ.* 7. 8. & 10. quatuor proponit remedia experimentis ibid. enarratis confirmata: nempe fonticulum in summa manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & juxta canthum oculi, quorum historias dictis locis videre est.

Circa illas observationes hæc notanda. Primò, fonticulus inter pollicem & indicem admotus, aliis experimentis comprobatus est, & rebellem capitis dolorem curavit.

Secundò, in curatione quæ per hirudines fit, Zacutum non

non esse contentum duas vel tres admoveere, ut vulgò solet fieri; sed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere: unde maxima sequitur sanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire potest.

Tertiò, in curatione quæ sit secta vena frontis, notandum est, eam venam bis sectam fuisse; unde innuitur primam sectionem satis non profuisse: cum tamen practici nostri rarò eam operationem repetant, si prima vice non successerit.

Causa calida, dolorem capitis primum & essentialè efficiens, est sanguis aut bilis. Eademque utique conveniunt remedia, sed magis minusve potentia, pro majori vel minori causæ efficacia.

Primò igitur à phlebotomia incipiendum est, præmisso clystere. Major tamen sanguinis copia educenda est, cum dolor sit à sanguine, minor, bile redundante.

Deinde medicamentum purgans bilem exhibendum est, non solum quando bilis causæ principalis rationem obtinet, sed etiam quando sanguis luxuriat, cujus portio tenuior facilè in bilem vertitur.

Si unica evacuatione materia peccans sufficienter educta non videatur, repetenda erit purgatio per debita intervalla.

Postea admoveantur capiti repellentia, & oxorrhodina, qualia in curatione phrenitidis fuerunt proposita, mitiora eligendo.

Ac consequenter animalia recentè mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias dissolvendas & dolorem demulcendum, erunt utilissima.

In dolore capitis, qui per febres continuas affligit, pulmo vervecinus ex recens mactato animali extractus, & calidè admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplasma ex cucurbita contusa, vel semper vivo majore plantis pedum admotum.

Apertio saphenæ, præmissa sufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus, sæpè in momento fugat.

Interim revulsiones per cucurbitulas tam siccas, quàm scarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decursu, si alvus non sit fluida, clysteres

emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt injiciendi.

Tum enim derivatio rectè & utiliter celebratur post generales evacuationes & revulsiones, secta vena frontis, aut eidem admotis hircudinibus, & vesicatoriis cervici applicatis.

Dum hæc fiunt, tota humorum massa erit temperanda julepis, emulsionibus, & jusculis, in curatione phrenitidis propositis.

Si denique dolor valdè urgeat, ad narcotica veniendum est, tam externis, quàm internis: prout in dicta curatione phrenitidis usurpata sunt.

Apertio venarum frontis, & hircudines temporibus, ex Zacuto Lusitano suprà commendatæ, hic etiam conferre poterunt.

Paræus lib. 16. cap. 4. hemisphæricam desperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam esse refert, nullumque in ea periculum esse testatur. Aperitur arteria ut in phlebotomia, & sanguinis impetu ac saltu profluentis, §. vi. detrahendæ. Mox appositis, ut decet, plagulis deligatio faciendæ, & per quattriduum detinenda.

Eandem dicit Botallus in vetustis capitis doloribus, quasi miraculo conferre. Nos etiam illius usu atrocissimam hemisphæricam curavimus, & nullum in ea arteriarum apertione periculum esse advertimus.

Vulneri emplastrum admovendum est, ex thure, mastiche, bolo armeno, & pilis leporinis, albumine ovi subactis. Deinde fascia admovenda, qualis in vulnibus capitis concinnari solet.

In omni dolore capitis, à quacumque causa fiet, si aliis remediis non cesserit, & doloris atrocitas ab extrema confugere cogat, vesicatorium toti capiti admotum, derafo capillitio, curationem absolvere poterit.

Cauterium suturæ coronali admotum, dolorem capitis contumacem aliquando radicitus abstulit.

Multò majoris est efficacis si temporibus admoveatur, de quo vide. Poterium observationum centur. 3. c. 8. & observationes nostras publico communicatas.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER SECUNDUS.

DE AFFECTIBUS OCULORUM.

P R Æ F A T I O.

OCULORUM affectus tam varii sunt atque multiplices, ut difficillimum sit eos perspicuè ac dilucidè enarrare, ab invicemque distinguere. Quod tamen ut nos, (quantum fieri poterit,) assequi nitamur, & tractationem istam praxeos usui maximè accommodemus, eos ita partiemur, ut morbi à quibus visio immediatè leditur, primum exponantur: postmodum verò reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adjacentibus, citra ullam, aut saltem perexiguam visionis lesionem contingunt. Leditur autem visio imminutè, abolitè, depravatè. Abolitè visio τυφλότης Græcis, Cæcitas, Latinis nominatur. Imminutè verò, pro variis imminutionis gradibus & modis, varia nomina sortita est, quorum præcipua sunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia & acies sive acuties vespertina.

Cæcitas vel à nervorum opticorum obstructione absoluta (& tunc Amaurosis nominatur) vel à suffusione integra, vel aliis humorum & tunicarum vitiis gravioribus exoritur. Amblyopia, quæ Latinis visus obscuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua objecta non satis clarè & perspicuè cernuntur, in quacumque distantia posita, ab iisdem cæcitatibus causis producitur, sed levioribus & imperfectis, ut nervorum opticorum obstructione imperfecta, suffusione levi, spirituum inopia, vel crassitie, & aliis hujusmodi. Myopia Latinis lusciositas dicitur, in qua objecta non nisi propinqua & fere oculis admodum cernuntur; distita verò minime, vel saltem imperfectè, ut ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoscant. Fitque secundum Galeni & om-

nium ferè recentiorum doctrinam, paucitate & tenuitate spiritus visorii, qui non eget mediis illuminati copia, ad perfectè visionem efficiendam; sed ab ea dissipatur. Contra verò, qui spiritus habent crassos, remota melius vident, quia spiritus ille crassus majori indiget collustratione, quæ in majori mediis illuminati copia reperitur. Verùm hæc doctrina falsissima, ex Opticæ ignorantia oriunda, ex illius theorematibus aperte demonstratur, & ex humoris crystallini situ diverso, has visionum diversitates emergere. Cum enim species objectorum per pyramidem recipiantur in crystallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur; si crystallinus ad anteriora & versus pupillam magis vergat, objecta remotiora melius videntur, quia ut conus pyramidis ad crystallinum perveniat, & in eo terminetur, objecta remotiora esse necesse est. Si enim ad oculum magis accedunt, conus pyramidis crystallinum transgreditur, & objecta magis confusa percipiuntur: contra verò si crystallinus in profundo oculi magis situs sit, & ab uvea tunica magis remotus, objecta debent oculis esse viciniora, ut conus pyramidis ad eum accedere valeat. Unde patet myopiam non aliter fieri, quàm ex situ crystallini profundiori, atque ita affectum hunc esse connaturalem, neque remediis superabilem. Affectus verò myopia contrarius in quo nimirum objecta remotiora melius videntur, plerumque solet contingere, in quibus humoris aquei portio consumpta est, ut crystallinus ad pupillam accedat. Adde quod à longa capitis inclinatione, quæ vite decursu fit, vel in legendo, scribendo, vel alia negotia tractando, humor crystallinus sensim ad anteriora vergit. Hæc demonstrantur usu specillorum, siquidem myopia laborantes juvantur specillis

74

concavis, à quibus radii specierum visibilibus disperguntur, sicque efficiunt, ut conus pyramidis longius protendatur, atque adeo res, quæ ob distantiam maiorem à myopicis percipi non poterat, postmodum percipitur; protenso nimirum pyramidis cono usque ad crystallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo seu albugineo desinebat. Senes contra iuvantur specillis convexis, quibus radii uniuntur & conus pyramidis abbreviatur, atque ita res propinque melius cernuntur, quarum conus antea crystallinum pupilla propiorem transgrediebatur.

Nyctalopia, seu nocturna cecitas, fit quando interdum quidem satis vident, occidente sole obscurius, noctu verò nihil. Fitque à spiritibus, humoribus, aut tunicis crassioribus, vel pupilla angustiore. In iis enim omnibus majus lumen necessarium est ad rectè videndum, quo deficiente, sub Solis occasu, vel noctu ad lucernam, parum aut nihil vident.

Vespertina acies sive acuties est, quando obscurius interdum, noctu verò melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata est, ut videre est apud Hippocr. 2. prorrhet. Usus tamen retinuit apud recentiores Græcos, ut nyctalopia pro nocturna tantum cecitate usurpetur. Fitque à tenuitate nimia spirituum, qui multo splendore disgregantur, vel à pupillæ dilatatione, in qua nimium luminis interdum oculum ingreditur, & visionem ledit, noctu verò exiguum lumen magis illustrat, quàm in eis, qui minus dilatatam pupillam sortiti sunt.

Quomodo imminutè, & abolitè & depravatè visio ledatur, diligentius exponemus, dum omnium oculi partium morbos sigillatim explicabimus. Cum enim omnes particule oculum constituentes, ad actionem illius, puta visionem, conferant, iisdem partibus vitiatas, visionem etiam malè affici necesse est.

Componitur autem oculus ex tunicis, humoribus, & nervo optico, ad quarum partium actionem spiritus animalis tanquam agens principale & universale concurrat. Atque ut earum partium morbos percurramus, à nervi optici vitiatâ constitutione ordiemur; mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.

Spiritu autem vitia, vel à cerebro malè affecto dependent, & tunc alii sensus quoque leduntur; vel ab ipsius oculi vitiis, quibus curatis, pristinam atque debitam constitutionem spiritus recipiunt, ut peculiaris eorum tractatio necessaria non sit. Sed in oculorum affectibus curandis, quibus visio leditur, ea quæ spiritus visus resciant, & visum confortare dicuntur, reliquis remediis perpetuò admiscenda sunt. (Conf. Melet. l. 40. II. 105.)

CAPUT PRIMUM.

De gutta serena.

Quando visio aboletur, nullo sensibili vitio in oculis apparente, Amaurosis, seu Gutta serena, affectus ille nominatur. Fitque dum spiritus animales à cerebro ad oculum transire nequeunt. Cum autem spiritus animales à cerebro per nervos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in nervis opticiis querendum est. Multis autem modis affici possunt nervi optici, potissimum verò obstructione, adstrictione, & solutione continui.

Obstructio communissima est, & maximè ordinaria guttæ serenæ causa, quæ ab humore pituitoso generatur, à cerebro in nervos illabente, non secus ac alii nervi in paralyti ab eodem humore obstruuntur, ita ut consimiles affectus, ratione illius obstructionis, dici possint.

Certum tamen est, ab adstrictione & compressione nervorum optiicorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compressio fieri potest tum ab humore pituitoso circa nervos opticos collecto, eosque comprimente; tum etiam à sanguine, pure, aliave materia in eodem loco cummulata. Unde tumores quilibet in iis partibus geniti, similem affectum possunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi, tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem interdum in uno oculo, interdum in utroque supervenire. Et refert Platerus lib. 1. observationum; cæcitatem à se visam, quæ à tumore globoso, in cerebro enato, & nervos opticos comprimente, ortum duxerat, quod per dissectionem cadaveris post ægri obitum innotuit.

Denique vulnera capiti inflata, in quibus nervi optici præscinduntur, sine controversia efficiunt, quod spiritus animales ad oculos amplius influere nequeant.

Dignoscitur hic affectus, quod oculi in statu naturali

constituti videantur, nullumque vitium in iis conspiciatur, nisi quod pupilla nigrior & amplior appareat. Verum in causarum differentiis distinguendis maxima difficultas est. Licet enim à sanguine aut pure genitus affectus ex inflammatione, abscessu, aut vulnere prægresso dignoscatur, nullum tamen signum certum dari potest, per quod compressionem ab humore pituitoso factam, ab obstructione distinguere possimus. Conjectura tamen id quodammodo assequi possumus, quandoquidem in obstructione sola nervi optici solus oculus afficitur. Si verò ejusdem nervi compressio sit ab humoribus pituitosis, circa oculorum radices & processus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui sensus læduntur, aut eorum nonnulli. Si verò nervos tantum opticos obideat, materia pituitosa solito copiosior per nares excernitur, & gravitatis sensus in anteriori capitis parte præsertim circa supercilia percipitur.

Quod ad prognosin spectat, hic affectus, si absolutus sit; id est, si integra sit visus abolitio, ab obstructione nervi optici præsertim oriunda, plerumque incurabilis est. Quemadmodum etiam videmus obstructiones aliorum nervorum, à quibus generatur paralytis, vix aut nunquam curari, præcipuè in iis qui ætate proveci sunt. Si verò imperfecta tantum sit obstructio, quæ visus tantum imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, major salutis spes est; licet ea non nisi magno labore & longissimo remediorum usu obtineri possit.

Si verò hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & nervos comprimentibus, facilius curari potest. Sic refert Fabricius Hildanus obser. 19. cent. 5. virum quemdam, ex assumpto vomitorio vehementi visum amisisse, eumque ejusdem medicamenti beneficio recuperasse; quandoquidem vehementi vomitorio humores nimium exagitati, & versus nervos opticos propulsi, eodem comprimendo, spirituum ad oculos com meatum impediabant, iisdem vero eodem medicamento evacuatis, morbus solutus est. Similis ferè historia refertur à Senerto de quodam studiofo, cui cum medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subito obcæcatus est. Idem etiam testatur, fœminas quasdam, cum in utero concepissent, ex nervorum optiicorum angustia obcæcatas fuisse, malumque hoc post quatuor aut quinque menses, vel tempore partus, omnino desisse. Nos etiam nonnullos vidimus, qui subito in maximam visus imminutionem inciderant, vacationibus universalibus & revulsionibus quibusdam, intra quindecim dies restitutos. Ex facilitate curationis consecimus, humorem non intra nervi substantiam impactum, sed in cerebro tantum circa eosdem nervos congestum fuisse.

Ad hujus morbi curationem, materia nervis impacta vel adhærens, quæ obstructionem vel adstrictionem efficit, evacuanda est. Quod fieri non potest, nisi prius universum corpus evacuetur, quemadmodum docuit Galen. 4. meth. oculum non esse sanandum ante totum caput; neque caput ante totum corpus.

Atque ut remedia convenienti methodo describantur, victus ratio huic morbo conveniens primùm instituenda est, quæ quidem attenuans & moderatè siccans esse debet. Ac primum aer ad calidum & siccum inclinare debet; crassus verò, frigidus, nebulosus ac pluviosus omnino vitandus. Cibi laudabiles ac boni succi usurpentur, vitando eos, qui crassum succum generant, quales sunt caro porcina, anserina, pisces, legumina, caseus, & similia; tum etiam, quæ vaporosa cum sint, caput replent, ut lacticia, & aromata calidiora, piper nimirum, zinziber, &c. Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut ejusdem semen permisceatur, sedulo cavendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admistum sit, quod visui maximè obesse tota credidit antiquitas. Unde apud Comicum ille qui alteri visus defectum exprobrat, lolio inquit, credo vititare te. In ciborum condimentis & jusculis utatur iis, quæ extenuandi vim habent, ut hyssopo, fœniculo, majorana, betonica, salvia, euphrasia, ac præsertim nuce moschata, quæ cerebrum roborat, visumque clarificat. Raparum usus frequens esse debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præstant passerres & columbæ, frequenter usitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac imprimis lactuca, quæ oculis infensa est.

Ciborum quantitas moderata sit, neque unquam æger iis se immodicè repleat. Cæna sit parciore prandio; & semel, aut bis in septimana, à cæna abstinere utilissimum est. In pastu loco salis conferet uti pulvere sequenti.

℞. Salis communis ℥.ii. euphrasie siccae ℥.ii. nuc. msc. ℥.i. cinnamom. ℥.ii. M. fiat pulvis. Post singulos passus capiat æger pulveris sequentis cochl. i.

℞. Sem. coriand. præparati ℥. ℥. semin. anisi, fœniculi, ana ℥.ii. cinamom. noc. mosch. ana ℥.i. euphrasie siccae ℥.iii. sacchari rosac. duplum pondus omnium, fiat pulvis.

Vinum in hoc affectu non convenit, quia vaporosum est, & caput replet, fluxionibusque promovendis maximè idoneum. Ideo decoctum falsæparillæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum, erit utilissimum. Sed quia diuturnus admodum est affectus, & omnes tam longam vini abstinentioniam ferre nequeunt, si illius usus concedendus sit, eligatur oligophorum, quodque minùs generosum minusque potens est. Multoque utilius erit, si euphrasia sicca in eo ante maduerit. Atque ut ad longum usum paretur vinum euphrasiatum, doliolo musto repleto, vindemiarum tempore, euphrasia immittatur, eoque vino utatur æger pro potu ordinario.

Somnus consueto brevior sit, & decubitus supinus quantum fieri potest, somnusque fugiatur meridianus, tanquam maximè noxius. Exercitia moderata sint, eorumque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Alvus laxa perpetuò servetur; & gravia animi pathemata fugiantur.

Instituta hoc modo victus ratione, curatio ab universali evacuatione incipienda est. Ac primùm purgatio instituenda est sequenti medicamento.

℞. Sennæ mund. ℥. ℥. semin. fœnic. ℥.i. folior. beton. euphras. & verben. ana. M. ℥. liquiritiæ ℥.iii. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve diaphœnici ℥.iii. syrup. rosar. ℥.i. Fiat potio, quæ detur manè cum regimine.

Post primam illam purgationem, seriò apud se cogitare debet Medicus, an phlebotomia usurpanda sit. Quandoquidem ea ab omnibus ferè practiceis in hoc casu rejicitur, cum affectus sit chronicus à frigida intemperie & materia pituitosa oriundus. Unde metuunt, ne per sanguinis evacuationem cerebrum magis refrigeretur, sicque majorem pituitæ copiam generet, & ne causa morbi conjuncta magis incrassetur, atque ita difficilius discuti ac dissipari valeat. Verùm, ut eorum sententia in senibus, & pituitoso temperamento præditi locum habere debet: in iis tamen, qui aut in juvenili ætate constituti, aut calido temperamento præditi sunt, admittenda non est, præsertim si sanguinis redundantis notæ manifestæ appareant, tunc dubium non est, quin phlebotomia maturè usurpata plurimum conferre valeat. Imò verò, ubi sanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, utile erit ex Pauli & Aetii sententia, post venæ sectionem in brachio celebratam, venas capitis particulares & oculis vicinas aperire, nempe venam frontis, temporum, & eas quæ sunt in angulis oculorum juxta nasi radicem. Temporibus tamen commodius hirudines applicabuntur, quæ etiam ponè aures adnotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera nonnullos à cæcitate fuisse liberatos. In quibus cæcitatæ causam verisimile est fuisse nervorum opticorum compressionem, à venis & arteriis vicinis sanguine turgentibus, quas dicta vulnera delevē. Unde Spigelius, referente Plempio in *ophthalmographia*, in gutta serena non sine fructu mediam frontis venam pertundere solebat, sanguinemque tandiu evacuabat, donec sua sponte erumpere desineret.

Si verò mensium suppressio hunc affectum præcesserit, ex venis inferioribus sanguis detrahendus est: aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ, si æger earum fluxum antea passus fuerit, qui tunc temporis suppressus sit, vel si hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus sit.

Postmodum verò totum corpus exactiùs vacuandum est apozemate sequenti.

℞. Rad. fœnic. falsæ paril. ireos Florent. & enulæ camp. ana ℥.i. folior. beton. majoranæ, melissæ, euphras. fœnic. verben. & chelidon. major. ana M. i. liquiritiæ rasæ & passular. mund. ana ℥.i. semin. anisi & fœnic. ana ℥.iii. sennæ mund. ℥.ii. turbit. gummosi & agarici recenter trochisc. ana ℥.ii. zinzib. & caryophyllor. ana ℥.i. flor. stæchad. anthos, & lavendulæ, ana P. i. Coquantur ad ℥.ii. ℥. In colatura dissolve sacchari albi ℥.iii. Fiat apozema clarificat. & aromatizat. ℥.ii. cinnamomi electi, pro ℥.iii. dosib. matutinis. Finitis apozematis, exhibeantur pilulæ sequentes.

℞. Massæ pilular. lucis maj. & cochiar. min. ana ℥. ℥. R. R. Opera Medica.

Malaxentur cum aqua betonica, formentur pilulæ sex (vel xii.) deauratæ, quas capiat summo mane.

Præmissa hac universali evacuatione, causa antecedens revellenda est, conjuncta verò derivanda ac discutienda.

In hunc finem frictiones partium extremarum, & præcipuè inferiorum, matutinis horis celebrandæ sunt.

Cucurbitulæ scapulis & dorso sine scarificatione admoveandæ. Ac præsertim cucurbitula occipitio cum scarificatione admota, tanta efficacia humores à partibus anterioribus & nervorum principio detrahit, ut nonnulli, post illius applicationem, quasi momento visum recuperaverint.

Eodem tempore vesicatorium posteriori parti cervicis admoveatur, & vesiculæ excitatæ servantur diu apertæ, betæ aut brassicæ foliis frequenter admotis.

Exsiccatò vesicatorio, admoveatur causticum occipiti, inter primam & secundam vertebra; (vel quod jam apud nos in frequenti usu est) duo caustica applicentur posteriori parti cervicis, juxta quartam & quintam colli vertebra, ita ut spina dorsî utrique cauterio intermedia sit, & utrumque eodem emplastro curari valeat.

Loco cauteriorum, setaceum eidem parti admotum efficacissimum est; sed nostrorum hominum mollieties illius usum penè abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, futuræ coronali admoventi potest causticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, statim post purgationem universalem diætâ sudorifica instituenda est ex decocto ligni guaiaci, falsæparil. & rad. falsæ paril. juxta methodum, quæ in frigide cerebri intemperiei curatione à nobis proposita est. Hoc tamen advertendo, ut decocto sudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter respiciunt, ut verbenæ, fœniculum, euphrasia, & chelidonia major.

Et ad cerebrum potentiùs exsiccandum, sacculi loco prædicto descripti, tempore sudoris, capiti admoventi sunt, si nimia illius calefactio non metuat.

Imò verò, post diætâ sudorificam, usus thermarum sulphurearum & bituminosarum, tum balneo, tum capitis irrigatione erit convenientissimus; cum hujusmodi aquæ ad frigidam & humidam intemperiem corrigendam, pituitam absumentam, & cerebrum roborandum efficacissimæ sint.

Præter universales totius corporis & capitis evacuationes, peculiare etiam institui possunt per apophlegmatismos, quibus pituita per palatum è cerebro elicitur, qui quidem forma gargarismatis aut masticatorii præscribi possunt juxta formulas in cerebri frigidi intemperiei curatione descriptas.

Errhina & sternutatoria ab omnibus propemodum practiceis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt. Si tamen post exactam totius corporis & capitis evacuationem minora & benigniora per aliquot dies usurpentur, utilia esse poterunt: siquidem materiam morbosam, nervis opticis impactam sensim educere ac derivare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam eliciant ad partes anteriores. Alioquin omni derivatione, quæ est evacuatio per partem affectam, aut ipsi vicinam, perpetuò metuendum esset, ne ad ipsam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab universalibus evacuationibus, quæ ipsam debent præcedere, facitè impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex succo betæ & majoranæ, cum vino albo extracto, in quo manna dissoluta fuerit.

Potentius autem & nihilominus tutum errhinum parari potest ex pulvere nicotianæ, præcipuis cephalicis & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quàm per nares pituita educitur, & cerebrum ita roboratur, ut non adeo facitè humorum influxum ab aliis partibus recipiat. Illius igitur compositio talis erit.

℞. Nicotianæ siccae ℥. i. fol. salviæ majoran. beton. euphras. Flor. caryophyll. nostratis rosar. rub. an. ℥. i. Fiat pulvis, qui naribus attrahatur manè per aliquot dies.

Neque sufficit purgatione universali totum corpus ab humoribus excrementitiis semel liberare: sed in eo statu conservandum est toto curationis decursu, atque adeo purgationibus interpolatis, quæ in dies congeruntur excrementa, educenda sunt. Quod fiet pilulis usualibus in hunc modum compositis.

℞. Aloes optimæ ℥. ℥. sennæ mund. turbit. hermodactyl. & agar. recenter trochisc. an. ℥.ii. diacrydii. ℥. i. mæcis, caryophyll. & croci Oriental. an. gr. vii. Irrorentur

succo majoranæ & chelidonæ maj. Deinde iterum exsiccentur in umbra, & cum oxymelite scillit. fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ. ss. vel ʒ. ii. bis aut ter in mense.

Dum hæc sunt, cerebri & oculorum roborationi perpetuo insistendum est, & varia medicamenta per vices usurpanda; ne æger unum & idem continuo sumendo, nimium fastidiat, neve natura eidem remedio assuescat; inter ea verò, quæ hac dote prædita sunt, recensetur theriaca vetus, quæ ʒ. i. pondere sumi potest hora somni, cum aqua sceniculi, euphras. & chelidonæ, bis aut ter in septimana.

Commendatur etiam nux moschata mane, jejuno stomacho comesta, & dentibus diu attrita, ut vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viscerum calorem, expui potest post comestionem.

Myrobalani conditæ, manè assumptæ, visum maximè clarificare existimantur.

Opiata etiam usualis ita componi poterit.

ʒ. Conservæ flor. beton. & antho, ana ʒ. ii. myrobalanos conditos num. ii. theriacæ veter. ʒ. ii. pulveris folior. euphras. ʒ. iii. sem. scen. ʒ. ii. nucis moscat. cinnam. & cariophyl. ana ʒ. ii. Cum syrupo ex succis scenic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata, de qua capiat æger ad magnitudinem castanæ, superhausto vini, aqua sceniculi diluti momento.

Neque omittenda sunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt, & exsiccant: qualia sunt pulvis cephalicus, capillis inspergendus, cucufa & suffitus, quæ in frigida cerebri intemperiei curatione à nobis tradita sunt.

Denique topica roborantia, oculis admovenda, ab Auctoribus passim proponi consueverunt, quæ tamen nullius aut exiguæ sunt efficaciam, quod eorum vis ad nervos opticos penetrare non possit. Si quis tamen eorum nonnulla usurpare desideret, ex suffusionis curatione (ubi ingens copia est) desumere poterit.

In casu desperato, postquam omnia remedia frustra usurpata sunt, vesicatorium toti capiti raso instar cucuphæ admotum, multum aliquando profuit, etiam bis aut ter admotum, ubi priores vesiculæ & excoriationes exsiccatae fuerint.

C A P U T II.

De humoris vitrei affectibus.

Humor vitreus crystallino subjectus est; & idè diaphanus à natura factus, ut species puræ ac limpida ad nervum opticum deferri possint. Si igitur perspicuitas illius, humoris cuiusvis admixtione turbetur, eique opacitas inducatur, pro majori vel minori illius gradu, visum imminui aut aboleri necesse est.

Præterea iste humor laborare potest situ vitiato, si nimirum quædam illius portio per ictum & contusionem ante crystallinum transferatur: tunc enim visus obtenebratur, quandoquidem humor vitreus aqueo crassior est, atque ita species objectorum puræ & sinceræ ad crystallinum deferri nequeunt.

Prior affectus nullis signis cognoscitur, sed sola ratione fieri posse judicatur. Vitreus enim humor introspecti non potest, neque illius dispositio internosci, cogunturque proximam medicam exercentes, cum nullum vitium in oculis appareat, cum cum gutta serena confundere, idque sine ullo ægrotantium damno: cum humores extranei, in vitreum effusi, iisdem remediis discuti debeant, quibus gutta serena curari consuevit.

Situs verò vitrei vitiatus ex eo cognosci potest, quod sub pupilla albuminis instar appareat. A suffusione tamen non facile distinguitur, nisi causæ antecedentes & procatarticae diligenter advertantur. Fit enim suffusio à simplici humorum influxu: hæc verò vitrei humoris transpositio ab ictu & vulnere solet generari.

Incurabilis est iste affectus, neque artis opera vitreus humor ad pristinum locum reduci potest. Id tamen à natura fieri contingit, atque adeo totum negotium illi est committendum.

C A P U T III.

De humoris crystallini affectibus.

Crystallinus humor, præcipuum visionis instrumentum, præ cæteris oculi humoribus suam puritatem & perspicuitatem retinere debet, ut visio perfectè exerceri valeat. Et si ab ea puritate deflectat, visio plurimum læditur.

Præcipuus autem crystallini affectus, quo illius puritas turbatur, est glaucoma, seu humoris crystallini in glaucum colorem mutatio. Fitque hic affectus quando humor crystallinus condensatur per exsiccationem, quæ in senectute contingit, concurrente tamen causa aliqua exsiccante & condensante.

Cognoscitur hic affectus, quòd circa pupillam insignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videantur. Difficile tamen à suffusione distinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræsentat. Unde factum est, ut auctores quamplurimi glaucoma cum suffusione confundant. Verum diligenter introspectantibus ex eo distingui possunt illi duo affectus, quod in suffusione albedo in ipsa pupilla, & ferè juxta corneam; in glaucomate verò profundior appareat.

Incurabilis est hic affectus, præcipuè in senibus, in quibus siccitas partium emendari non potest. Si tamen non satis constet, in crystallino affectum residere, sed suffusionis quædam conjectura sit, illius remedia in usum revocari poterunt.

Præterea laborare potest humor crystallinus situ vitiato, cum nimirum latiori sua parte, quæ lentis instar compressa est, pupillæ foramini non rectè opponitur; sed vel sursum declinat, vel deorsum, tuncque res geminæ solent apparere, si unus tantum oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus, qui in utroque oculo idem esse debet, ut res à duobus oculis percepta eadem appareat. Et si in eadem planitie constituti non sint, res geminæ apparent, quod facile experitur, quicumque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amisso parallelo res duplices apparent. Hæc tamen visionis depravatio, qua objecta duplicia apparent, non solum ex causa proposita exoritur, sed etiam à vaporibus, aut tenui pituita, crystallinum inscientibus, à quibus spiritus visorii discinduntur. Unde fit, quod ejusdem rei species in duobus locis recipiatur: quod etiam in ebriis sæpe solet contingere.

Secundò, situs crystallini vitiatur quando versus anteriora aut posteriora inclinatur. Si versus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non rectè percipiuntur, melius verò distitæ, quod in senibus plerumque contingit. Si verò versus posteriora & nervum opticum magis situs sit, propinqua rectè videntur, distita verò minimè: & tunc fit Myopia, quæ in præfatione explicata est, dictumque est ibidem, hos affectus solis spicillis esse reparabiles.

Tertiò situs crystallini vitiatur, quando ad dextram vel ad sinistram nimium inclinatur. Hic affectus Strabismus nominatur, cum pupilla rebus videndis non directè, sed obliquè opponitur, neque ipsa in medio oculi apparet, sed ab eo declinat: ita ut in una oculi parte plus albi appareat, quàm in alia.

Fit tamen hic affectus non solum à crystallini situ vitiato, sed etiam ex prava musculorum oculos moventium dispositione, quæ vel naturalis est, vel à dictorum musculorum paralyti, aut convulsione oriunda.

Verum à quacumque causa producat, si connaturalis est, incurabilis censendus. Si verò à prædictorum musculorum paralyti aut convulsione fiat, eorum morborum curatio à capitis affectuum curationibus desumenda est.

Denique ex majori vel minori inversione crystallini, aliæ visus depravationes possunt contingere, quando nimirum quæ recta sunt, curva apparent, vel quando objecta quasi inversa videntur. Hoc contigit Medico cuidam, ut refert Sennertus, qui cum scalam, librum aliquem è forulis petiturus ascenderet, & oculos fortius sursum converteret, accidit ut omnia ei postea inversa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur; quod ex situ crystallini mutato contigit, siquidem post anni quadrantem, cum fortè iterum oculos sursum converteret, naturalis visio rediit, & omnia in recto situ vidit. Unde patet, violento oculi motu crystallinum è sua sede dejectum, simili postmodum motu ad eundem iterum transmissum fuisse. Eam autem crystallini mutationem ita contigisse existimo, ut crystallinus humor sic fuerit inversus, ut pars illius anterior, quæ reliquis depressior est, pupillæ directè opposita non fuerit, sed potius pars illius lateralis: quæ cum gibbior & magis convexa sit, species objectorum inversas repræsentare potuit, quemadmodum videmus in speculis rotundis, objecta inversa apparere. Idque ea ratione contingere, ex Opticæ præceptis docetur, ubi in medio convexo & densiores radii specierum visibilium ita refranguntur ut sese cruciatim inter-

intersecant, & qui à parte objecti superiori feruntur, eam tanquam inferiorem repræsentent, & vice versa.

Si verò minor fuerit humoris crystallini inversio, ita ut tum pars crystallini depressa, tum ejusdem convexa, pupillæ aliquatenus opponatur, objecta incurva apparere possunt. Quamvis etiam alia ratione fieri possit illa visus depravatio, qua objecta incurva apparent: nempe si portio humoris crystallini pituitoso humore suffundatur. Tunc enim, propter diversam crystallini tenuitatem & crassitiem, diversæ sunt refractiones, quæ causæ sunt illius visus depravationis, qua objecta incurva apparent. Hoc dilucido exemplo demonstrari potest, scilicet baculi, cuius media pars in aquam demersa sit; tunc enim incurvus apparet, ex eo, quod portio in aquam demersæ species, quando ex aqua in aerem defertur, utpote à medio densiori ad tenuius, refrangatur à perpendiculari: portio verò quæ est in aere, non refrangatur, quia non transit per diversa media, quemadmodum ea, quæ est in aqua; inde fit, ut baculus incurvus appareat. Eodem modo species objecti, quæ fertur in portionem crystallini densiorem, magis refrangitur, quam dum fertur ad portionem illius tenuiorem, quæ scilicet in statu naturali constituta est, pituitoso humore minimè suffusa, atque ita propter varias refractiones objecta incurva apparent.

Cum autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis frustra laborandum non est.

C A P U T IV.

De humoris aquei affectibus, ac præcipue de suffusione.

Humor aqueus à sua naturali constitutione deicitur, cum quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum, & pupillæ dilatationem aut constrictionem efficit, qui affectus suo loco erunt exponendi. Dum verò qualitate peccat, crassior evadit, quod fit ab humore extraneo in eum effuso, & Suffusio nominatur, quæ hic explicanda est. Licet enim Galenus 1. *de sympt. caus. cap. 2.* ab ipsius humoris aquei condensatione fieri interdum suffusionem doceat, sine humoris excrementitii affluxu: tamen quia rarissimè id contingit, & imaginatione potius, quam artis usu dignoscitur; & si talis affectio detur, prorsus incurabilis est: illa omissa, de ea, quæ fit humoris excrementitii affluxu tantum agemus. Hæc autem ἀρόχυμα Græcis, Latinis suffusio, Arabibus aqua, vulgò *cataracta* nominatur, Auctores quidam hæc nomina inter se distinguenda esse volunt ut varios hujus morbi gradus significant. Incipiens enim affectus, in quo levis quædam visus obtenebratio contingit, suffusio ab iis nominatur. Cum verò ulterius progressus est morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ instar apparet, aquam peculiariter nominant. Cum denique materia in pupilla omnimodè concreta est, visionemque prorsus aufert, cataracta ab iis nominatur. Fit igitur suffusio ex serosi vel pituitosi humoris, in illud spatium, quod inter corneam & crystallinam est, affusione. Cum autem in illo spatio humor aqueus contineatur, jure merito inter aquei humoris affectus recensetur.

Hæc quidem veræ suffusionis causa est. Alia tamen datur suffusio spuria, quæ fit à vaporibus à ventriculo aliisque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos transmitti, & suffusionem spuriam efficere posse, docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap. 2.* Quamvis autem duæ suffusionis differentiæ, inter se distinctæ, ab Auctoribus proponantur, ut plurimum tamen complicatæ sunt. Saltem legitimæ suffusioni spuria complicari solet: quia vapores à partibus inferioribus ad cerebrum translatis, facillè deferuntur ad eas capitis partes, quæ à morbo aliquo debilitatæ sunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes suffusione laborantes, minùs lædantur, ac perspicaciùs videant matutinis horis, quàm meridianis & vespertinis; quia nimirum à prandio & cœna multi vapores à ventriculo ad oculos eleuantur, & visum conturbant. Imò docet experientia, in dictis laborantibus visum esse hebetiorem & caliginosiorum statim à pastu, quàm paucis post horis ab ipso. Præterea omnes suffusione laborantes, referunt sibi videri in aere corpuscula quædam volitantia, velut culices, muscas, pilos, telas araneorum, & similia, quæ non fiunt, nisi à vaporibus crassis ad oculum translatis, & in eo sese commoventibus. Licet enim Auctores existiment, hujusmodi repræsentationes dependere à particulis crassioribus humoris pituitosi, in oculo contenti & suffusio-

River. Opera Medica.

nem efficientis, hoc tamen credibile non est, quia oportet humorem illum pituitosum, suffusionem efficientem, perpetuò moveri in oculo, ut species illas corpusculorum in aere volitantium repræsentare posset: quod quidem rationi penitus adversatur. Quin potius haud dubium est, vapores esse in perpetuo motu, atque adeò phantasmata illa volitantia repræsentare posse.

Humor quidem pituitosus præcipua est ac magis ordinaria suffusionis causa: alii tamen humores, exigua saltem portione ei commisceri possunt: & si bilis misceatur, citrina; si melancholia, nigricans suffusio apparet.

Humores autem isti ad oculos confluere solent, quando aliqua debilitate affecti sunt, seu nativa, seu adscititia.

Ad nativam debilitatem pertinet oculorum prominentia. Qui enim tales oculos habent, suffusioni obnoxii sunt. Oculi siquidem prominentes magni esse solent, atque adeò virtus diffusa in iis debilior est; tum etiam magni & prominentes oculi humores & vapores facillè suscipiunt. Debilitatem verò adscititiam faciunt causæ externæ, ut ictus, contusio, balneum, austruina & pluviosa constitutio, insolatio, fumus, lectio assidua, præsertim ad lucernam, & alia hujusmodi. Quæ etiam causæ humorum fluxionem ad oculos commovere possunt.

Fluunt autem humores à cerebro ad oculos per venas, uveam tunicam, & nervum opticum. Venæ, per quas humores deferri possunt ad eas partes multiplices sunt, quæ scilicet vel feruntur à pericranio ad conjunctivam tunicam, inde ad corneam, & uveam; vel à meningibus cerebri, à quibus rami ad oculi membranas derivantur. A quibus membranis, præcipue verò uvea tunica, ad humorem aqueum, sibi contriguum, excrementitii humores facillè instillari possunt.

Denique per nervos opticos facillè deferri possunt humores à cerebro per tunicam retiformem & araneam ad humorem crystallinum, tumque materia suffusionis crystallini superficiem adhæret. Licet autem ut plurimum suffusio per fluxionem fiat; potest tamen aliquando per congestionem fieri: quando nimirum oculi nutrimentum probè non immutatur, & facultas expultrix debilis illius residua excrementa sufficienter non expurgat, ita ut sensim congesta circa pupillam ea excrementa suffusionem efficiant. In quo casu, alii etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producantur.

Suffusionis differentiæ desumuntur ex humoris eam efficientis crassitie, quantitate, & loco, in quo humor ille residet.

Ratione crassitiei majoris vel minoris, major vel minor visionis læsio efficitur. Si enim tenuis & serosus humor existat, à quo suffusionem fieri, & punctione evacuari docuit Gal. lib. 14. *meth. c. ultimo*, visio parum minuitur, & suffusio incipiens nominatur. Si crassior paulò fuerit, visionis obscuritas major. Si verò crassissima, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc visio æqualiter læditur, quocumque modo ad objecta dirigatur, vel unam partem pupillæ magis quàm aliam occupat, & objecta directo intuitu integra non cernuntur, nec uno tempore multa. Si verò humor perexiguus sit, & medium pupillæ occupet, objecta fenestrata apparent. Si verò materia divulsa fuerit, & in varia corpuscula, varias pupillæ partes occupantia, distincta; culicum species ante oculos varari videbuntur: quæ omnes differentiæ exactè distinguuntur à Galen. 1. *de sympt. causis, cap. 2.*

Ratione loci etiam, vel situs materiæ, aliæ possunt desumi differentiæ: quod scilicet aliquando materia in ipso uveæ foramine, juxta corneam tunicam sita sit; aliquando juxta uveam, & inter hanc & humorem aqueum; aliquando ipsi humori aqueo permista; ac denique interdum inter crystallinum & aqueum.

Possunt & quædam differentiæ à figura materiæ desumi quas recenset Gal. 1. *de sympt. causis, cap. 2.* & 4. *de loc. affect. cap. 2.* Prout enim varia est humoris pupillæ adjacentis figura, ægris repræsentantur in aere volitantes culices, pili, telæ araneorum, circa candelam, & alia quamplurima.

Diagnosin hujus affectus primò dirigenda est ad legitimam suffusionem à spuria distinguendam; postea verò variorum legitimæ suffusionis differentiæ internoscendæ sunt.

Vera suffusio alterum tantum oculum plerumque occupare solet, aut utrumque, non tamen simul, nec similiter, quod in spuria accidit.

Secundò, in legitima suffusione tepebrosum quidam in pupilla apparet, quod in spuria non contingit. Hoc tamen signum perpetuum non est. Si enim à tenui & seroso humore suffusio generetur, cum ille humor aqueo ferè crassior non sit, nulla in oculo immutatio apparet. Quo decepti plerumque Medici, eam suffusionem non agnoscen-tes, guttam serenam esse existimant, cum nempe nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facillè distinguitur hæc suffusio à gutta serena. Primò, quod in gutta serena visio vel abolita, aut valde imminuta sit, nulla in oculo læsione apparente. Contrà verò in suffusione, quæ sensui non patet, est levis tantum visus immutatio, quia humor serosus à quo illa producitur, tenuis est & diaphanus, ita ut à speciebus objectorum, vitri instar, penetrari possit. Secundò, ex eo, quod ut plurimum in suffusione visio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non lædatur; sed ob-jecta aliquando directe oculis opposita, aliquando versùs angulum collocata, melius videantur: quia nimirum major est plurimum humoris crassities vel tenuitas in una pupillæ parte quàm in alia.

Tertiò, in vera suffusione symptomata sunt continua, nec ulla habent intervalla. In spuria verò per intervalla augentur & remittuntur, prout vaporum anathymiasis major vel minor ad cerebrum effertur. Sicque, jejuno sto-macho, multò minora sunt, quàm eo cibus repleto, præcipuè paulò post pastus; tunc enim plus vaporum sur-sum attollitur. Qui vapores ad oculos translati, muscas, culices, aranearum telas, & alia hujusmodi corpuscula vi-sui quidem repræsentant, non continuò, sed tantum per in-tervalla quædam. Quæ quidem exigua corpuscula, in aere repræsentata, à vaporibus dependent, ut antea dictum est, attamen, quia dum oculi à vera suffusione debilitati sunt, continua ferè sit ad eos vaporum transmissio, ideo conti-nua est propemodum hujusmodi corpusculorum in aere volitantium apparitio. Præterea, in vera suffusione, visus obtenebratio, quæ omnia objecta, veluti per nebulam aut vitrum densum conspiciuntur, (quod est primum sym-ptoma & pathognomonicum hujus affectus,) continua est, & semper eodem modo se habet. In spuria verò suffusio-ne, nunc major, nunc minor, & aliquando ferè nulla est visus obscuritas, prout vapores vel majori copia, vel mi-nori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera suffusio brevi tempore incrementum sus-cipit, & plerumque intra sex menses confirmata evadit. Interdum etiam paucis diebus crescit; & refert Fernelius 5. *pathol. cap. 5.* consummatam suffusionem uno die sub-ortam; quod nobis etiam non semel videre contigit. Spuria autem per multos annos sine incremento perse-verat.

Veræ autem suffusionis differentiæ sequentibus signis erunt distinguendæ.

In suffusione incipiente corpuscula quædam, ut pili, cu-sices, muscæ volantes lanarum, aut aranearum fragmenta oculis obversantur.

Dum verò incrementum sumit, aer nebulosus apparet, & objecta veluti per vitrum densius conspiciuntur: color pupillæ immutatus est eaque vel turbida, vel nebulosa, aut vitro contaminato similis, aut colore cæruleo infecta apparet. Quando suffusio perfecta est, visio omnino perit, pupillæ color albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam signa desumuntur. Color enim margaritæ similis, pituitam adhuc fluidam & dia-phaneam significat; gypseus, crassam & compactam, ci-trinus pituitam cum bile mixtam; niger, cum humore melancholico.

Locus suffusionis dignoscitur ex eo, quod materia in-ter uveam & corneam sita sit, & pupilla magis obtene-brata conspiciatur, quia materia oculis intentis propin-quior est. Denique pupilla dilatata apparet; ab humore enim contento distenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides fibræ, aut striæ supra iridem protensæ conspi-ciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam ap-parent.

Si materia inter crystallinum & uveam contineatur, contraria prædictis apparebunt symptomata, tum etiam pupilla angusta apparebit, si profundior materia sit; am-prior verò, si minus profunda.

Prognosis hujus affectus, pro variis illius temporibus varia statuenda est. Incipiens enim suffusio, in qua ægri objecta possunt discernere, eaque per nebulam conspi-cere videntur; curabilis est, juxta Gal. sententiam 14. *meth. cap. ult.* & Celsi lib. 6. Quæ tamen sententia re-

strictione indiget, modo scilicet æger in ætate florenti sit constitutus: in senibus enim hi affectus incurabiles sunt, & si oculi ex nativa constitutione debiles non fue-rint. Nos enim nonnullos in suffusionis principio, etiam quinquagesimum annum prætergressos, sola evacuatio-ne universali, diætâ sudorifica, & vesicatorio sine ulla topicorum applicatione, intra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem feliciter succedit in aere calido, & tem-pore æstivo; quia pori aperiuntur, materia morbifica mo-bilior & obsequentior redditur; ita ut sponte sua sæpe ad alvum deferatur. Qui motus, quantum momenti habeat ad hujus morbi solutionem, docuit Hipp. *Aph. 17. sect. 9.* his verbis: *Lippientem alvi profluvio corripere, bonum.*

Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis intenso suffusio proveniat, difficillimè curatur.

Suffusio confirmata, in qua materia jam contracta est, discuti medicamentis non potest, & sola compunctione, curabilis est.

Hæc tamen operatio, quæ compunctione perficitur, & acu in oculum immissa ad inferiores oculi partes suffusio deprimitur, tuta non est, & sæpe malè succedit. Vel enim uvea tunica laceratur; vel ex dolore & inflammatione no-va fluxio in oculum jamdiu debilitatum influit, & alia contingunt incommoda, quibus visio in perpetuum affi-citur. Cum tamen aliquando succedat hæc operatio ten-tari potest ab iis, quibus nulla alia curationis spes superest. Satiùs enim est, ut docet Celsus, anceps experiri reme-dium quàm nullum.

In confirmata suffusione, si altero oculo clauso pupilla dilatetur, curatio per acus immissionem sperabilis est: si verò non dilatetur, visus non recipitur, docente Gal. 1. *de sympt. causis, cap. 2.* quia nervus opticus obstruitur, & spi-ritus ad pupillam, licet aperta foret, pervenire nequit.

Licet autem altero oculo clauso pupilla dilatetur, æger acu immissa visum non recipiet, si lumen non percipiat, quia spiritus visivus turbidus & obscurus redditus est, at-que adeo visioni ineptus.

Suffusio nigra, & omni splendore orbata, neque medi-camentis, neque chirurgia curari potest, quia spiritus vi-sorii destructi sunt. Pellucida vero & splendorem aliquem ostentans curabilis est.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, ob-scura & multum citrina, dura & quæ hydargyrum colore & mobilitate repræsentat.

Suffusio, quæ objecta fenestrata repræsentat tentanda non est. Cum enim materia in centro pupillæ consistat, periculum est, ne acu immissa, tota pupilla impleatur, & integra visionis jactura fiat.

Operatio, quæ per acus immissionem fit, feliciter suc-cedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem ser-vante. Si verò oculus minor & marcidus evaserit succedere non potest.

In senili ætate prædicta operatio tentanda non est, ne-que in puerili. In illa morbus est incurabilis; in hac verò humor mollior est, & non satis maturus. Curationi aptis-sima ætas est juvenilis, & consistens.

Si operatio exerceatur, quando oculo digito compresso suffusio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet postmodum verò ad pristinam magnitudinem & figuram revertitur, non succedit: quia suffusio nondum matura est, sed adhuc tenuis & cruda. Si verò digito compres-sa nullam patiatur figuræ mutationem, matura est, & acu decuti potest.

Notandum tamen, istam suffusionis, quam vocant, ma-turitatem seu concretionem, moderatam esse debere, ut deponi facile possit. Debet enim esse instar pelliculæ; quæ acu circumvolvitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim crassior & solidior sit, discuti non potest: quod inde dignoscitur, quando gyphi aut grandinis speciem colore præ se fert. Contrà verò, quæ mediocrem maturitatem nacta est, colorem cæli, aut maris, ferri, aut plumbi non ad-modum nigri repræsentare solet.

Suffusionis curatio non solum ad causam conjunctam, sed etiam antecedentem dirigenda est. Atque ita, primò totum corpus, & præcipuè cerebrum exactè evacuandum est. Mox humor pupillam obstruens discutiendus, aut alio quovis modo amoliendus est.

Quæ indicationes, cum eadem ferè sint, quæ ad guttæ serenæ curationem fuerunt propositæ, eadem re-media, quæ victus rationem, totius corporis evacua-tionem, humoris peccantis revulsionem, & capitis atque

atque oculorum roborationem respiciunt, hic etiam aptari poterunt, ut non opus sit eadem hic frustra repetere.

Præmissa igitur tota illa curatione, quæ pro gutta serena instituta est, ad ea remedia veniendum est, quæ peculiarem materiæ juxta pupillam contentæ educationem respiciunt. Et quamvis topica remedia non multum conferre existimentur, juxta Gal. sententiam 2. κατὰ τὸ πᾶθος, qui dicit ea plus promittere, quam præstare: attamen legitimus eorum usus rejiciendus non est. Et docuit experientia, probatissimorum auctorum fide confirmata, suffusiones incipientes, præmissis universalibus, usu topicorum fuisse dissipatas.

Primo igitur à mitioribus solventibus incipiendum est, quæ non valde exsiccant, ne materia suffusionis induratur, & resolutioni inepta evadat. Tum solventibus emollientia admiscenda sunt, ut prædicta induratio impediat, & resolutio facilius perficiatur. In hunc finem fons sequens ab initio usurpari poterit.

℥. Fol. rutæ, fœnic. euphras. chelidon. major. ana. M. i. sem. fœnugr. ℥. i. flor. chamom. & melilot. ana. P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & una vini albi, sub finem additi. Colatura foveantur oculi manè & serò, cum spongia molli.

Ex eodem decocto suffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis, undique capite contexto.

In ipso morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumque revellentia remedia usurpantur, utile est fovere oculos simpliciter vino rubro austero, quod astrictione sua fluxionem impedit, parte verò spirituosa discutit ac resolvit.

In processu morbi, fons ex vino albo, cui crocus metallorum infusus fuerit, utilissimus est.

Non parum etiam utilis est pueri halitus manè oculis exceptus, si prius aliquandiu puer semen fœniculi mastica-verit.

Neque minus conducibile est, oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, lingua pueri aut catelli.

Ad suffitum etiam referri potest panis, cum semine fœniculi contuso subactus, & dum calens è furno extrahitur, per medium sectus: si ejus vapor oculis recipiatur, panem scilicet ita oculis admovendo, ut fixo intuitu in panem oculi vapore illius madescant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipue usurpanda sunt. Nocturno verò sequens cataplasma ad moveri poterit.

℥. Farinæ fœnugr. ℥. i. aloes ℥. ℥. croci ℥. i. Fiat pulvis subtilissimus, excipiatur vino albo, in quo crocus metallorum infusus fuerit, & fiat cataplasma applicandum calidè hora somni.

Multi laudant sanguinem columbinum, in oculum calidè instillatum. Eo enim calore nativo animalis, perfecta pars valde corroboratur, & materia excrementitia dissolvitur. Sed quia in illo sanguine calor citò evanescit, multò conducibilius foret pullum columbinum juniorem, & nondum plumis contextum, ac per spinam sectum oculo applicare.

Prædictis remediis, præsertim materiæ conjunctæ dissipatio obtineri potest, si illa separabilis est. Topica enim varia, quæ oculis instillantur, collyria vulgò dicta, exiguæ sunt efficaciæ, & illa sunt de quibus dixit Galenus, ea plus promittere, quam præstare. Tota enim eorum virtus in cornea tunica ferè absorbetur, neque potest ad interiores partes penetrare, nisi ea insigni acrimonia prædita sint, qua dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promoveretur; unde non pauci immodico eorum usu, ex leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti sunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud auctores collyriorum descriptiones, quibus præstantissimi affectus ab iis tribuuntur, ne hic aliquid deficere videatur, nos selectissimas nonnullas proponemus, ut unusquisque eorum effectus explorare valeat.

℥. Mellis optimi ℥. ii. rad. fœnic. aristoloch. long. & rotund. ana. ℥. i. fol. rutæ, euphras. chelidon. major. & summit. fœnic. ana. M. vi. cent. min. M. iii. rosar. recent. P. iii. urinæ pueri impuberis ℥. ii. Misceantur omnia simul in vase vitreo, & destillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua instilletur oculis frequenter.

Vel parari potest panis ex tota farina cum rutæ, chelidon. euphras. betonic. & fœnic. pulveribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in partesque dissectus, intra vasa duo stannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculos instillatam

River. Opera Medica.

mirificè conducere Zechius affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem auctore miris effertur laudibus.

℥. Fol. viol. alb. seu leucoii, M. i. sem. raphani hortensis ℥. i. ammoniaci ℥. ℥. Misceantur, & pulverata macerentur per horas 24. in aquæ fœnic. ℥. i. Deinde bulliant unica ebullitione levi. Postea colaturæ adde succi fœniculi depurati ℥. i. balsami Peruviani ℥. ii. Fiat collyrium, quod manè & vespere instillatum (inquit Zechius) corpore (ut decet) prius evacuato; antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac dissipat, ut cataractam, etiam citra ferrum, mirabiliter auferat.

Hollerius aquam describit, quam dicit restituisse visum cæco novem annorum, quæ talis est.

℥. Succi apii, fœnic. verben. chamedor. pimpinellæ, caryophyllatæ, salviæ, chelidon. rutæ, centinod. morsus gallinæ, caryophyllorum, fatinæ volatilis, ana ℥. i. piperis crassiusculæ triti, nucis moschat. ligni aloes, ana ℥. iii. Omnia immergantur urinæ pueri incorrupti, & sextæ parti vini malvatici. Bulliant brevi tempore. Tum exprime, percola, & reponere in vase vitreo obturato: hora somni singulas guttas singulis oculis instilla.

Succus anagallidis aquaticæ solus in oculos per aliquot dies instillatus curavit aliquando suffusionem incipientem; cui tamen plurimum adjumenti attulit cauterium futuræ coronali inustum.

Non minoris sunt efficaciæ succi chelidonis & calcitrapæ simul mixti.

Quercetanus in Pharmacopœa aquam ex infusione croci metallorum paratam valde commendat, quæ in hunc modum componitur.

℥. Aquar. chelidon. maj. ℥. v. croci metallor. ℥. i. Infundantur simul. Et hujus aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam se expertum esse dicit Fonseca visionem restituisse cuidam, qui eam offuscata habebat per plures menses. Habet autem hoc egregii, ut sine morsu validissimè abstergat, quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonseca aquam sequentem tamquam mirabilem prædicat.

℥. Plures hirundines. Contundantur integræ cum suis pennis in mortario, illarum cuilibet libræ adde medullæ panis ℥. iv. vini albi maturi ℥. iv. Infundantur per sex dies & destillentur per balneum usque ad siccitatem. Deinde expone illam aquam in vase vitreo ad solem per dies viginti, & instilla in oculos manè & serò.

Ex floribus rorismarini liquor elicitur, nebulis discutendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

℥. Flor. rorismar. q. s. Impleatur ampulla vitrea, quæ probe obturetur, & soli meridiano exponatur ad parietem. Inde liquefcit oleosus quidam humor, quo oculi penna illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentissimè abstergant & discutiant. Sed acrimonia sua dolorem excitant, & ideo raro in usum revocantur.

Forestus obser. 53. lib. 11. pisciculum quendam patriæ suæ familiarem commendat, ex cujus jecore succus quidam elicitur, quo suffusiones quasi momento & miraculo curari testatur; ejus historiam & utendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus se plures curasse refert nulla lucis usura fruantes, aqua sequenti, post universalia remedia usurpata.

℥. Hepatis hirci sani & recentis ℥. ii. calami aromat. & mellis, ana ℥. ℥. succi rutæ ℥. iii. Aquæ chelidonis, verbenæ, fœniculi, euphras. ana ℥. iv. piperis longi, nucis mosch. caryophyll. ana ℥. ii. croci ℥. i. flor. rorismarini aliquantulum contritor. M. ℥. sarcocollæ, aloes hepaticæ, ana ℥. iii. fellis avium rapacium, vel caponum, aut perdicum ℥. i. Incidenda incidantur, terenda terantur, deinde omnia simul misceantur, addendo sacchari albi ℥. ij. mellis ros. ℥. vj. ponantur in alembico vitreo. Destillentur in B. M. igne lento. Hæc aqua servetur in vase vitreo bene obturato, tanquam pretiosa, quæ in oculum laborantem instilletur bis aut ter in die.

Zacutus Lusitanus aquam sequentem maximè commendat his verbis. Ophthalmia diuturna, noctisque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate crassisque humoribus, & caliginosis scaturiunt, ut densitati, albugini, ungui, & suffusioni. Et hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, si corpore exquisitè vacuato, noctu solum tribus horis post pastum juxta oculum sex guttas ejus instilles, actu frigidas. Post duas

horas tanquam è fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.

24. Aloes 3. iii. rutæ sceniculi, betonicæ, ana M. ii. verbenæ, tormentillæ, ana M. i. sarcocollæ 3. iii. spumæ nitri 3. ii. ʒ. sacchari candi 3. iii. syrupi rosac. 3. iv. urinæ pueri impuberis ʒ. ʒ. stercoris lacerti 3. iii. marrubii M. iii. euphrasie M. i. ʒ. zinzib. spicæ nardi piperis longi caryophyll. tuthiæ, ana 3. ii. balsami 3. iii. mellis rosati 3. i. viridisæris 3. i. licii. 3. ii. fol. raphani M. i. Pulveranda pulverentur, misceantur omnia & infundantur in vino albo generoso, in vase distillatorio, addita quarta parte mellis optimi, decem dierum spatio, dummodo quotidie agitentur, & deinde destillentur, & aqua, quæ exierit, reservetur.

Idem Zacutus sequens unguentum maximè commendat his verbis. *Ad siccandas humiditates, ad oculos à capite confluentes, simulque valentissimè per canthos expurgandas, unguentum sit magistræ nulli secundum, applicitum post totius corporis, capitis, & oculorum vacationem universalem. Eo bis in die, manè & noctu, tribus horis post cœnam, palpebræ superiores leviter illinantur. Post horam humoris serosi rivuli per angulum præsertim majorem effluunt ubertim.*

24. Ol. rosac. 3. iii. aquæ ros. 3. ix. camphoræ 3. i. tuthiæ 3. i. mellis 3. ii. mellis hirci 3. ʒ. farinæ lupinorum 3. ʒ. aloes socotrinæ 3. i. sacchari candi. 3. ʒ. succi marrubii, sceniculi, rutæ, ana 3. ʒ. myrrhæ 3. i. ammoniaci 3. ʒ. sarcocollæ 3. i. ʒ. Pulverata pulveranda misce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat secundum artem unguentum.

Denique, reliquis remediis non conferentibus morbo propemodum ad desperationem verso, ad experimentum reduci meretur inunctio ex hydrargyro, quam à se excoGITATAM ait Fonseca, non tamen in usum revocatam. Consultatione enim 19. lib. 1. sic loquitur: *Aliquando cogitavi inunctionem argenti vivi, ea ratione, qua adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia posse extirpare cataractas incipientes & incrementales, quod visum est in ophthalmiis gallicis, ubi humorum residua visionem impediunt; sed etiam in non gallicis. Istò remedio caput ita expurgari poterit, ut dissolvantur vestigia cataractæ, & aliquando experiri decrevi.* Hinc suæ cogitationi maximè applausisset Fonseca, si Schenckii observationem 309. lib. 1. vidisset quæ ex Alexandri Trajani Petronii lib. 5. de morbo Gallico, c. 1. desumpta est. *Quidam, inquit, qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, suffusione densissima (vulgo cataractam vocat) oculum occupante, hydrargyri inunctione & à morbo Gallico, & à suffusione, quod maximè mirum est, evasit. Neque à ratione alienum est, inunctione illa cataractas posse dissolvi, cum frequens experientia doceat, præduros tumores ex pituita crassa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter dissolvi.*

Cum nullis medicamentis dissolvi potest cataracta, ultimum remedium est Chirurgica operatio, qua acu in oculum immissa, materia pituitosa suffusionem efficiens, condensata, & in pelliculam conversa, ad inferiores oculi partes decutitur, & aperta veluti fenestra visus recuperatur. Quæ operatio aliquando succedit feliciter, pluries verò infeliciter, ita ut ex ea non pauci visum in perpetuum amiserint. Quando tamen res eò devenit, ut nulla alia supersit visionis recuperandæ spes, satius est, juxta Celsi sententiam prius laudatam, anceps experiri remedium, quàm nullum. Hæc autem operatio propter incertum eventum à Chirurgis ordinariis non solet exerceri, sed ab Operatoribus vulgo dictis, qui per varias urbes vagantes, frequentius sese in operationibus exercent: atque ita operandi tempus & modus illis prorsus committuntur. Quia tamen à medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exactè descripta inveniri poterunt.

Curata suffusione, sive solventibus medicamentis, sive operatione Chirurgica, prophylaxi per longum tempus incumbendum est, quia recidivæ maximum est periculum: oculi enim, ex longo affectu debilitati, admodum dispositi sunt ad fluxiones è cerebro denuò excipiendas. Idcirco purgationibus usualibus incumbendum est, fonticuli ad fluxionis aversionem continuò gestandi, & oculos roborantia frequenter usurpanda, qualia in guttæ serenæ curatione proposita sunt. Quibus addi potest ablutio oculorum, quæ singulis diebus manè usurpanda est in hunc modum. Ab exitu lecti masticetur semen sceniculi aliquandiu, deinde os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto, abluantur oculi, donec acrimonia

sua eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui cessante ablutione statim etiam cessare consuevit.

Præterea visus conservationi plurimum conferunt specilla, quæ objecta, prout naturaliter se habent, nempe neque majora neque minora representant. Nec non utile est per vices specillis viridibus aut cæruleis visum recreare.

Ac denique ea omnia vitanda, quæ visui nocent, & usurpanda, quæ ipsi conferunt, prout in victus ratione pro guttæ serenæ curatione instituta, annotata sunt.

CAPUT V.

De Dilatatione pupillæ.

Uvea tunica, ex Galeno 1. de symptomatum causis, capite 2. variis morbis obnoxia est, ac præcipuè ruptionem, distorsionem, dilatationem, & constrictionem pati consuevit.

Ruptio fieri potest, tum à causa externa, ut percussione & contusione; tum ab interna, humore scilicet copioso tunicam uveam distendente & rumpente. Cum autem ea arte reparabilis non sit, medicam tractationem non postulat.

Distorsio uveæ tunicæ non potest contingere nisi à prima confirmatione, cum illa corneæ tunica undique adhæreat. Ideo Galenus ipse, loco citato, nudam illius enumerationem facit, inter differentias symptomatum uveæ tunicæ: in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius est usus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentiis prætermisiss, dilatationis & constrictionis pupillæ explanationi tantum incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ est uveæ tunicæ foramen, per quod species objectorum oculum ingrediuntur, Mydriasis Græcis appellata, visionem lædit, quod lumen nimia copia oculum ingrediatur; unde fit, ut ea laborantes in obscuriori loco magis videant, quàm in lucidiori. Quod ostendunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis splendidis & obscuris contingunt. Dum enim visio fit in loco splendidiori & multum illuminato pupilla constringitur, ut minori copia lumen oculum ingrediatur & ne majori copia visionem lædat, spiritus dissipando ac disgregando. Et hinc fit, ut qui è loco valde lucido obscuriorem ingrediuntur, primo ingressu nihil ferè videant: quandoquidem pupilla constricta in loco lucido, non satis luminis recipit ad visionem integrè perficiendam. Postea verò cum aliquandiu in loco obscuro morati fuerint, pupilla sensim dilatatur, ut majorem luminis copiam recipiat, quæque primo ingressu non videbantur, clarè percipiuntur. Contrà verò, qui à loco obscuro in valde lucidum transeunt, lumen ferè non possunt ab initio, & eorum oculi graviter perstringuntur. Quia cum pupilla magis dilatata fuerit in loco obscuro, ut sufficiens luminis copia oculum ingrediatur, si hoc modo dilatata, subito magno lumini objiciatur, nimiaque copia lumen oculum ingrediatur, cum perstringit, ac visionem turbat. Unde patet, lumen visioni necessarium, copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam esse necessariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel à primo ortu, quæ immedicabilis est; vel post ortum à causis præternaturalibus & adventitiis, quæ vel internæ sunt, vel externæ.

Internarum proxima est & immediata, tensio uveæ tunicæ: illa autem tensio vel à siccitate fit, vel à repletionem.

Siccitas uveam tendit, & foramen pupillæ amplius efficit, quemadmodum coria perforata cum exsiccantur, patentiora foramina efficiunt. Fit autem sicca illa intemperies à vigiliis diuturnis, febribus, aliisque causis exsiccantibus.

Repletio uveæ tunicæ, dum eam omni ex parte distendit, ampliorem pupillam efficit, eaque producitur vel à flatibus & vaporibus in oculum transmissis, vel ab humoribus in eundem confluxis; vel ab aqueo humore supra modum aucto, vel denique à tunica ipsius uveæ tumore. His causis addere possumus convulsionem uveæ tunicæ, quæ in paroxysmis epilepticis præcipuè apparet. Cum enim tunc omnes partes nervosæ & membranosæ distendantur, uvea etiam tunica suam distensionem patitur. Et hæc præcipuè ac manifestè apparet in puerorum convulsionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, ut totam ferè iridem occupet, & illius ratione visio prorsus aboleatur.

Causæ externæ sunt percussio vel casus ab alto, vel spiritus

ritus retentio ut in parturientibus & tibicinibus. Percussio & casus fluxionem ad oculos promovent, unde distensio pupillæ. Spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, à quibus etiam distensio producit.

Diagnosin huius affectus difficilis non est. Siquidem pupillæ dilatatio oculis est conspicua, præsertim si ante morbosam constitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam si cum latitudine, pupillæ mediocritatem excedente visionis læsio adfuerit.

Præterea naturalis amplitudo pupillæ dignoscitur ex eo quod clauso uno oculo, alterius pupilla magis dilatur; quod non fit in dilatatione morboſa, quia tunica uvea à causa præternaturali distensa amplius distendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in uno tantum oculo appareat; & præternaturalis est, & unicum tantum oculum affici significat.

Quod ad prognosin spectat pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis est: quæ verò post ortum accidit, difficile curatur, maxime verò quæ à siccitate producit. Quæ verò ab aliis causis fit, si adhuc recens fuerit, curabilis est, cum affectus oculorum recentes, juxta Gal. doctrinam, curationem recipiant; inveterati verò nunquam, aut saltem difficillime tollantur.

Curatio pro varietate causarum varianda est. Si à siccitate fiat, cum vix illud valeat contingere à causa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur; ideo remediis atque alimentis humectantibus & analeptis totum corpus reficiendum est, qualia in febre hectica usurpari consueverunt. Peculiariter verò corpus humectandum est balneo aquæ tepidæ, & lactis recentem mulcti, quod etiam in oculos frequenter instillabitur, præsertim muliebri.

Si fiat ab humore oculum replente, cum ille à capite defluat, etiam caput & totum corpus erit vacuandum, mox humor oculis impactus discutiendus. Quæ quidem, cum sufficienter perfici valeant remediis pro suffusionis curatione propositis, ea hic frustra repetenda non sunt, sed in curatione prædicta desumenda.

Quæ etiam ea remedia suppeditabit, quæ humori in oculo contento discutiendo ac dissipando idonea sunt. Iis tamen succedere possunt quædam astringentia, quæ pupillam nimis dilatam angustiorē efficiant. In hunc finem collyrium sequens usurpari poterit.

℞. Rosar. rub. siccat. ℥. ij. croci, spicæ nardi, corticis rhuris, an. ℥. ss. ruthiæ præparatæ, spodii, acaciæ, ana ℥. j. In pulverem redacta includantur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ rosar. ℥. iij. & illa aqua instilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua usurpabitur.

Si fiat à flatibus, post universales evacuationes, ea medicamenta erunt usurpanda, quæ flatus discutiunt in toto corpore & ipsis oculis. Atque ita illi foveri poterunt decocto fœniculi, rutæ, anethi, rosar. rub. myrtillorum, facto in aqua peculi rosarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique à percussione fiat, pro contusionis magnitudine varianda curatio est; & si adsit inflammatio, instar ophthalmiæ curanda est. Si verò inflammatio non sit, admovebitur in principio cataplasma ex farina fabarum, foliis plantaginis, & rosis rubris, cum aqua rosarum paratum. Postea verò sanguis columbinus ex pennis expressus frequenter instillabitur, qui in omnibus oculorum vulneribus ac contusionibus excellens est remedium.

C A P U T VI.

De Pupillæ angustia.

Pupillæ angustia visui etiam officit, quemadmodum dilatatio, ut dictum est capite superiori, quandoquidem moderata pupillæ amplitudo necessaria est ad species visibiles perfecte recipiendas. Sic quando in statu naturali, oculo in loco splendidiori posito, pupilla constringitur, ne lumen nimium recipiat, si subito in obscuriorem locum transferatur, res in eo contentæ primo ingressu vix aut parum videntur, propter dictam angustiam. Postea verò quando pupilla dilatata est, omnia rite percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris esse debet, ut mediocre lumen recipiat, ad visionem recte efficiendam. Si verò pupilla debito angustior sit, sufficiens lumen non recipit. Ideo in iis qui hoc vitio laborant, visio immutata est. Illi tamen in loco valde lucido recte visionem exercent, quia sufficiens lumen tunc temporis

per angustum foramen ingreditur, nisi alii oculorum morbi cum hoc affectu conjungantur.

Fit autem pupillæ angustia, vel ab ortu & prima formatione, & tunc parum nocet. Si enim ea affecti minus videant in loco obscuro, aut mediocriter lucido, quam mediocri pupillæ latitudine præditi: in loco tamen lucido melius & perspicacius vident. Unde dixit Gal. de sympt. causis, cap. 2. eos, qui à nativitate pupillam angustam habent, acutius videre.

Vel sit angustia pupillæ à causis præternaturalibus, nempe nimia humiditate, siccitate, defectu humoris aquei, & spirituum inopia.

Ab humiditate fit angustia pupillæ, quando ab eadem tunica uvea relaxatur, & relaxata foramen angustius efficit. Licet enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio; non tamen contrarii effectus ab eadem causa sunt; quia ut causa eadem dici possit, debet eodem modo se habere ad suum effectum. At non eodem modo se habet humiditas, quando facit dilatationem. Eam efficit siquidem replendo & distendendo membranam; angustiam verò efficit relaxando. Distendit, quando in illius capacitatem continetur: relaxat, quando substantia illius imbibitur.

De siccitate eadem est difficultas, quandoquidem illa inter causas dilatationis pupillæ recensita est. Hæc autem est differentia. Quando uvea tunica exsiccatur, humoribus in debita quantitate permanentibus tunc facit pupillæ dilatationem quandoquidem tensionem suam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum (ut superiori capite dictum est) coria tensa, quæ exsiccantur, foramina sua ampliora reddunt. Si verò uvea tunica, dum exsiccatur, corrugetur & concidat, tensionemque priorem amittat, propter defectum & imminutionem humorum oculi; tunc pupillæ foramen angustius efficitur.

Et sic constrictio pupillæ à siccitate eadem ferme erit, quæ à defectu humoris aquei contingit; quamvis etiam possit fieri sine exsiccatione, dum humore aqueo effuso tunica uvea concidit.

Denique ex spirituum defectu vel paucitate fit angustia pupillæ, quando propter obstructionem nervi optici, aut aliam causam, spiritus visivus non potest confluere ad oculum qui eo repletus, tunicarum suarum tensionem conservat, eoque deficiente, illæ laxantur & concidunt, unde pupillæ constrictio evenire solet. Hoc apparet in valde senibus, in quibus pupilla angustior efficitur propter spirituum defectum.

Hic affectus ex se facile dignoscitur, & sensui patet. Si enim unus tantum oculus afficiatur, alterius comparatione angustia pupillæ dignoscitur. Si verò uterque oculus laboret, aliorum hominum recte se habentium oculos inspicendo, laborantis pupillæ angustiores comperiuntur.

Quoad prognosin spectat, pupillæ angustia, quæ ab humoris aquei jactura procedit, incurabilis est: quandoquidem ille semel effusus regenerari nequit, præcipue in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effusus humor aqueus reparatus atque regeneratus est. A siccitate etiam producta pupillæ constrictio, vix aut difficillime saltem curari potest. Illa verò quæ ab humiditate fit in suo principio adhuc recens, facile curari potest, inveterata verò difficillime.

Curatio huius affectus à præcedente non variat, quandoquidem ab iisdem causis producit, nimirum siccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamvis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, iisdem tamen remediis auferendæ sunt.

C A P U T VII.

De Albugine, seu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.

Naturalis corneæ constitutio evertitur, quando perspicuitatem suam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perspicuitatem suam amittit, quando crassior evadit. Crassescit autem cornea tunica vel per exsiccationem, ut in senibus, quæ affectio irreparabilis est; vel ab humoribus crassis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel à nimio resolventium medicamentorum usu tenuiores humoris partes discutiuntur, crassæ verò remanent; vel cum importuno refrigerantium usu humores incrassantur. Et non solum crassior evadit cornea tunica, in ea parte, cui humor ille impa-

impactus est, sed etiam album colorem contrahit, unde Leucoma, seu Albugo nominatur. Fit enim talis affectus à cicatrice ex ulcere relicta, in qua cornea densior red- ditur, & diaphaneitatem suam amittit.

Variae sunt illius differentiae, prout alia magis, alia minus crassa est. Alia corneae superficiem tantum occu- pat, alia in profundo consistit, & totam corneam pene- trat; alia major est, & totam pupillam obsidet, vel maxi- mam illius partem; alia minor, & exiguum pupillae spatium comprehendit; tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando sanguis in eam effunditur, qui affectus Sigillatio nominatur, & tunc omnia objecta rubra apparent: vel quando bilis se- se in eam insinuat, quod in ictericis contingit, & tunc objecta flava apparere solent, juxta Galeni doctrinam. Quod tamen intelligendum est de magna bilis effusione in corneam. Si enim leviter tantum tincta fuerit cor- nea, quod plerumque contingit; (major enim bilis re- ceptio in tunica adnata sit quàm in cornea;) tunc ob- jecta colore flavo minimè infecta, sed prout naturali- ter se habent conspiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnosi, quia sensi- bus conspicui sunt. Speciatim verò albugo, quæ crassior est, magis albicat, & magis visum offendit. Sic etiam quæ magis superficialia est, magis albicat; quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, utpote uter- que tunicae propior. Quæ cum nigra sit, aliquid sui coloris illi communicat. Causæ eam producentes ex iis, quæ præcesserunt, facile dignoscuntur: si nempe ophthal- mia, vulnus aut ulcus præcesserit.

Quod ad prognosin spectat, albugo, quæ à pituita fit, humoreve crasso ex ophthalmia relicto, satis faci- lè curatur, præsertim si inveterata non sit. Quæ verò à cicatrice relicta, difficillimè quandoquidem in parte exquisito sensu donata, remedia acriora, exercendæ ci- catrici idonea, vix tolerari possunt.

Curatio albuginis, ab humore pituitoso in cornea con- creto productæ emollientibus, attenuantibus, & discu- tientibus remediis perficitur, præmissis tamen universali- bus, quæ causæ antecedenti sublationem respiciunt, & novum humorum influxum ad oculos perhibent, qui fa- cilè proritari posset à topicis remediis, præcipuè iis quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita sunt, nisi illius materia prius submoveretur.

Itaque primum universales evacuationes usurpandæ sunt, tum etiam pervulsiones & derivationes, quæ in cura suffusionis & guttæ serenæ traditæ sunt.

Postmodum verò, ad materiam concretam emollien- dam, fons admoveendus est, cum spongiis mollioribus, ex decocto scænuigræ, meliloti, chelidonæ, & fæni- culi paratus.

Vel ejusdem decocti vapor oculis excipiat, & in hunc finem sequens etiam decoctum parari poterit.

℞. Rad. alth. ℥. j. fol. malvæ, euphras. chelid. maj. ana. M. j. semin. lini & scænuigræ ana ℥. iij. flor. melilor. P. j. Fiat decoctio in aqua fontis, cujus vapor recipiatur in oculum manè & serò.

Mox discutientia remedia usurpanda sunt, qualia in suffusionis curatione descripta fuerunt. Illa enim hîc et- iam plurimum conferre poterunt, atque ita collyria at- tenuantia, & humorem oculo impactum resolventia in- de erunt desumenda, præcipuè ea, quæ ex melle cum oxydorcicis remediis destillato componuntur. Aqua enim mellis destillata, etiam sola usurpata, multum præstat ad omnes oculorum maculas extergendas, si illius usus diu continetur.

Ad idem præstat saccharum candidum, in aqua euphra- siæ, chelidonæ, aut scæniculi dissolutum.

Tum etiam valde conferet, si oculus lingua pueri vel puellæ quæ scæniculum masticaverit, frequenter lambatur.

Amatus Lusitanus nubeculas crassas, in puella duo- decim annos nata, se curasse refert, post decocti falsæ parillæ exhibitionem per viginti dies, sequenti col- lyrio.

℞. Mellis in ipso favo ℥. ij. summitatem scæniculi, flor. sambuci, euphras. ana P. ij. sacchari candi ℥. iv. Destillantur in B. M. & aqua instilletur in oculos.

Semen hormini oculo impositum hora somni, purgat oculum à sordibus, eumque abstergit, sicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem discutit succus scæniculi re-

center extractus, cui balsami Peruviani gutta una ad- mista sit.

Idem præstat oleum ex lintheis combustis, cum saliva pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, linthea accendendo, & inter duas patinas suffocando, materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adhærentes inveniuntur.

Albugo verò seu macula à cicatrice producta, cura- tur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare, ac dissolvere possunt. Cum autem ea quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant; majori cura univer- sales evacuationes ac revulsiones præmittendæ sunt, ut fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, ut supra dictum est, usurpatis; primum fons emollientes, aut suffumigia adhibere convenit, quæ suprâ proposita sunt. Deinde abstergentia & discutientia remedia admo- venda sunt: Primum leniora, qualia sunt suprâ proposita, præsertim aqua mellis composita. Postea verò ad for- tiora veniendum est, quæ sunt fella piscium, ut ura- noscopi, pastinacæ, lucii; tum etiam aliorum animalium, ut perdicis, galli, anseris, bovis, & aliorum. Eodem modo usurpari poterunt succi chelidon. maj. centaur. mi- nor. anagallidis, & similium, quæ melli permiscenda sunt, tum quod mel abstergendi & discutiendi vi prædi- tum sit; tum quia liquores in oculum infusi, diffuunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio desideratur, sed cum melle inspissato facile pupil- læ adhærent. Si tamen eorum mordacitas tolerari ne- queat, dicti succi aut fella inspirari poterunt mucilagi- ne gummi tragacanthi, psyllii, aut cydoniorum, extra- cta cum aqua scæniculi, euphras. aut alia ophthalmica. Formula collyrii ex succis talis esse poterit.

℞. Succi scæniculi, chelidon. & anagallidis, ana ℥. iij. succi centaur. min. ℥. ℥. mellis albi. ℥. j. M. instar linimenti. Si cum albugine adsit oculorum rubor, utile erit col- lyrium ex vino albo, sale, & tritico paratum, in oph- thalmia descriptum. Vel sequens.

℞. Aloes & agarici, ana ℥. j. Pulverentur, & in- cludantur nodulo, qui maceretur in aqua euphrasie vel scæniculi, & confricentur oculi manè & serò. Aloe ab- stergit, roborat & fluxionem sistit, agaricus potenter abstergit.

Sigillatio, seu color oculi rubeus, ex sanguine in eum effuso productus, si recens adhuc fuerit, optimè curatur sanguine columbino in eum instillato. In illius verò defectu lac muliebri instillari poterit cum paucis thure & croco: vel ovi vitellus, cum vino admovebitur, quod remedium à Gal. laudatur 4. de comp. med. sec. loc. cap. 8. Si verò contumax fuerit affectus, fovendus erit oculus de- cocto scænuigræ, althææ, scæniculi, rutæ, chelidon. vel il- lius decocti fumus oculo excipiendus est. Ac denique ea omnia, quæ pro suffusione descripta sunt, ad hujus affectus curationem poterunt esse idonea. Speciatim verò, in malo inveterato, quando rubor ad nigredinem declinat, à Gal. commendatur hysopi coma trita, lintheo inclusa, in aquam ferventem demersa, & oculo admota. Et do- cet experientia, hoc remedium tantæ esse efficacis, ut cruor sensibilibiter attrahatur, & lintheo adhæreat.

Ac denique color flavus ictericorum, qui in oculis maximè apparet, curato morbo, sponte discutitur. Si tamen illius dissipationem accelerare lubeat, suffitu ac- ti, oculis excepto, id præstari poterit.

CAPUT VIII.

De Ophthalmia.

Tunica adnata ita corneæ conjuncta est, ut quampluri- mi affectus utramque tunicam occupent. Sicque ocu- lorum inflammatio, licet tunicae adnatæ propria sit, ad corneam tamen non rarò extenditur, in eaque varios affectus producit, ulcera nimirum, hypopyon, albugi- nem, & alia. Sic etiam postulat aliique tumores, vul- nera & ulcera, utrique tunicae communia sunt. Ita ut om- nes harum tunicarum affectus seorsim tractari nequeant. Ideò nos adnatæ tunicae affectus aggredi cogimur prius- quam corneæ morbos ulterius persequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes dicimus, illam quæ ut verbum sonat, nihil aliud est, quàm oculi inflam- matio, ab omnibus authoribus pro tunicae adnatæ seu conjunctivæ inflammatione usurpari. Lippitudo à Lati- nis post Cornelium Celsum nominatur.

Hæc autem inflammatio prout major vel minor est, tripli-

triplicem differentiam sortita est. Prima, *τάρσις* Græcè, Latinis conturbatio dicitur, quæ juxta Pauli sententiam, à causa extrinseca oritur, nempe sole, fumo, pulvere, oleo, & similibus. Sed nihil impedit fieri etiam à causa interna, vitio scilicet ventriculi, post vini potationem, vel alios errores; estque levis inflammatio, seu phlogosis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non raro degenerat, & est illius principium.

Vera autem ophthalmia à causa externa perpetuo producit, estque vera inflammatio cum tumore, rubore, & dolore, Lippitudo à Celso nominatur, quia in ea crassum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia *χίμωσις* Græcè, Latinè etiam chemosis appellata est, quando inflammatio ita ingravescit, ut magna sit cum dolore vehemente, & utraque palpebra inversa sit, ut vix ab eis oculi contegantur, & album oculi sublimius evaserit, rubrumque magna ex parte itidem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus, sæpius contingit, fitque à magna plethora & pituitosis humoribus.

Alia desumitur differentia ophthalmiæ ex Hippocr. *Aph. 14. sect. 3.* qua nimirum ophthalmia dividitur in humidam, & siccam. Humida illa est, quæ jam fuit proposita, & lacrymarum effusionem secum habet conjunctam, Sicca verò, quæ ex eodem Hipp. *ἐνροθαλμία* nominatur, & in sicciore ætate & autumno contingit. Fit à bile aut melancholia exarsata, cujus pars humida & aquosa absumpta est, idèd nullas humiditates, aut lacrymas emittit. Alias etiam patitur subdivisiones ab adjunctis. Si enim sit cum pruritu, *ἰνροθαλμία* dicitur: si cum duritie palpebræ, *σκληροθαλμία* nominatur.

Alia etiam desumi potest differentia ophthalmiæ ex Gal. *1. de diff. febr. cap. 11.* ubi quandam dicit ophthalmiam esse periodicam, quæ scilicet per intervalla repetit in iis, qui illi valdè obnoxii sunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculosque debiles, fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem postquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti sunt, oculi tandem contabescunt, & visus prorsus amittitur, unde tabida ophthalmia nominatur; vel potius ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique desumitur differentia à causa proxima & immediata, quæ est fluxio, vel congestio. Per fluxionem ut plurimum fieri solet ophthalmia: Aliquando tamen per congestionem generatur, si nimirum aliqua intemperies seu imbecillitas conjunctivæ acciderit, ex qua *ἐμολωσις* in parte rectè non exercetur, sed multa excrementa in ea congeruntur, à quibus pars sese eximere sufficienter non potest, unde inflammatio succedit.

Causa ophthalmiæ conjuncta est sanguis biliosus, pituitosus, aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congestionem cumulatus.

Fluxionis causæ sunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgò notissimæ.

Congestionis verò causæ sunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt; ita ut, quæ à sola fluxione initium duxerat, successu temporis partem debilitans, illius coctionem vitiet, & ophthalmia partim à fluxione, partim à congestione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque solet contingere.

Cum autem ophthalmia per vim fluxionis generatur, à capite ut plurimum fluxionem eam derivari certum est, & omnes propemodum authores hanc unicam fluxionis originem agnoscunt. Verùm docet experientia, contumaces ophthalmias ab hepate non raro exoriri, & humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita ut tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foveant, quæ alioqui fluxioni à capite oriundæ maximè conducunt: tunc enim humorum motum ad partes superiores magis promovere. Et vidimus sæpè veteres ophthalmias, nullisque cedentes remediis, clauso fonticulo, qui diu in occipitio gestatus fuerat, brevi & spontè desisse, cessante nimirum humorum motu à partibus inferioribus ad superiores, qui à cauterio continuò fovebatur, natura humores amandante ad illum emissarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & à longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ à capite fit fluxio, vel à partibus inferioribus ad oculos deferretur, per venas scilicet quæ sub cranio existunt, vel per partes externas, quod frequentius est, per venas scilicet & arterias, quæ à pericranio per se frontem, & tempora ad conjunctivam deferuntur.

Diagnosis ophthalmiæ facillima est, quandoquidem sanguis in conjunctivam effusus, oculis objicitur. Et si rubor sine tumore appareat, atque ab externa causa generis fuerit *τάρσις* seu conturbatio diceretur. Si verò præter ruborem, tumor & calor cum lachrymis adfuerint, vera erit ophthalmia. Ac tandem, si adeò ingravescat, ut nigrum oculi occupet, & palpebræ invertantur, *χίμωσις* erit appellanda.

Signa causarum inde repetenda erunt, quod si fiat à plethora & sanguine propriè dicto, non solum in adnata tunica, sed etiam in tota facie rubor apparebit: tum etiam venarum latitudo, sensuum gravitas, & totius corporis tumor erit.

Si à sanguine bilioso oriatur; aderit lacrymarum acrimonia, ut non solum oculorum anguli, sed etiam genæ ipsæ erodantur; dolor aderit pungitivus & intolerabilis; tumor parvus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, insolatus, ira, & acrimonia præcesserint, temperamentum erit biliosum, ætas florens, & tempus æstivum.

Si fiat à pituita, aderit dolor gravans, calor exiguus, non intensa rubedo, dolor parvus, lacrymæ non acutæ sed cum multa lippitudine & viscositate.

Si fiat à melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuscum vergens, lacrymæ paucæ, pauca viscositas, sed densa, temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, isque magis internus, & ad radices oculorum pervenit. Si verò per vasa exteriora fluxio in oculos irruat; dolor capitis externus est, frontis venæ distendantur, & pulsatio in temporibus persentitur.

Prognosis respicit ophthalmiam imminuentem, vel præsentem.

Imminens lippitudo cognoscitur ex eo, quod pruritus quidam aut punctura in oculis cum calore percipiuntur. Illiusque præsagium augeat dispositio oculorum ob fluxiones recipiendas. Sic qui oculos prominentes habent, huic affectui sunt magis dispositi. Malo etiam huic generando maximè conducit constitutio temporum, quemadmodum docet Hip. *Aph. 11. sect. 3.* *Si hiems fuerit sicca & aquilonia, verò vero pluviosum & australe: æstate lippitudines fieri consueverunt, præcipue in mulieribus, & viris natura humidioribus.*

Alvi fluxus ophthalmiæ superveniens, bonus: ex eodem Hip. *Aph. 17. sect. 6.* quia humorum abundantia evacuetur, & ad inferiora retrahitur.

Dolor oculorum valdè diuturnus, malus est. Causæ enim contumaciam arguit, & periculum est, ne suppuratio aut exulceratio succedat.

Ophthalmia in uno oculo incipiens, ad alterum ut plurimum transire consuevit.

Ad ophthalmiæ curationem causæ externæ primùm submovendæ sunt; tum antecedens evacuanda, revellenda, ac repellenda; conjuncta derivanda ac discutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica instrumenta de more aptanda sunt.

Victus itaque sit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potiùs quàm assis, forbilibus potiùs quàm solidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet æger acrida, salsa & piperata; tum etiam vaporata, quæ caput replent; tum quæ in bilem faciliè convertuntur, ut lac, saccharum, mel, & omnia dulcia. Vinum in principio non convenit: cujus loco prisana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans usurpanda est.

Somnus valdè utilis est, quia oculus quiescit à motu qui dolorem & fluxionem irritat; tum somno dolor sedatur, & materia morbifica concoquitur. Æger dormiat elevato capite, & in latus magis sanum.

Motus omnis corporis vitandus est, & quies imperanda: quæ tantopere utilis, ut Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, ne motu illo materia ad caput attrahatur.

Alvus fluida servanda est, lippientem enim (ait Hip.) alvi profluvio corripitur, bonum.

Vitentur animi parhemata, & præ cæteris ira.

Aer sit temperatus ac purus, expers fumi, pulveris, & ventorum: obscurior etiam & tenebricosior. Lux enim fluxiones commovet, spiritus agitando. Linteolum nigrum, viride aut cæruleum oculo obducatur, habeatque æger non solum oculum ægrum, sed etiam sanum clausum, vel rectum: quia sanus oculus, dum ad objecta move-

movetur, ægrum etiam commover, unde doloris incrementum. Et hæc ratio est, cur uno oculo tantum inflammato majores fiant dolores, quam utroque affecto.

Victus ratione hoc modo instituta, Taraxis curatio primum exponenda est. Et cum ea à causis externis plerumque oriatur; illæ statim submovendæ sunt, ne morbum foveant, & in ophthalmiam convertant. Mox collyrium paratur ex aqua rosarum, plantaginis, albumine ovi, & lacte muliebri, idque instilletur in oculum pluries in die, tum pannus linteus in eo madefactus applicetur. Eodem tempore æger somno indulgeat quantum poterit; plurimum enim valet somnus ad materiam morbificam concoquendam & discutiendam. Si his non sedetur affectus, ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum est, quæ hac serie usurpanda sunt.

Statim ab initio morbi vena secanda est, præmissis clystere: eaque è directo partis affectæ aperienda, sæpeque iteranda phlebotomia, donec sufficiens evacuatio, & revulsio facta fuerit; docetque Avicenna in vera ophthalmia sanguinem mittendum esse usque ad lipothymiam. Galen. *verò lib. de curatione per sanguin. miss. cap. 1.* refert historiam cujusdam æconomi, qui à gravissima ophthalmia liberatus est, sanguine detracto, primum ad *℥. iij.* deinde verò post quatuor horas ad *℥. j.* & capit. 16. *ejusdem libri*, testatur ophthalmias sæpe sola phlebotomia intra unam horam fuisse curatas: quod non potuit contingere, nisi magna sanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore passim fieri consueverat. Moderanda tamen est ista sanguinis missio, juxta temperamentum, ætatis, sexus, virium, & speciei ophthalmiæ rationem. Major enim quantitas sanguinis detrahenda est in ophthalmia, quæ sit à sanguine, & in corpore plethorico: minor verò in ophthalmia biliosa, melancholica, aut pituitosa, aliis circumstantiis magnam sanguinis detractionem dehortantibus. Si sanguis in toto corpore redundet, primum basilica, vel mediana aperienda est, postea verò cephalica. Si verò minori copia sanguis mittendus esse videatur, statim cephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua sanguinis evacuatio consueverat suppressa est per menses aut hemorrhoidas, venæ inferiores aperiendæ sunt, hirudines hæmorrhoidibus affigendæ.

Postquam verò sufficiens sanguinis copia per venæ sectionem detracta est, est ulterius molienda revulsio per cucurbitulas, scapulis & dorso affixas, tum siccas, tum scarificatas.

Ad eandem revulsionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ, in partibus inferioribus celebratæ. Revulsionibus prædictæ derivationes quoque adjuvandæ sunt, quæ sunt per apertionem venarum frontis & temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ sunt in angulo oculi. Alii hirudines temporibus admovent, alii ponunt aures. Quæ omnia derivationum genera post sufficientes evacuationes utilissima sunt.

Galenus 13. *meth. capit. 22.* arteriotomiam laudat in arteriis temporum celebratam, quando ophthalmia sit à sanguine valde calido & ferventi. Et quamvis hoc remedium genus nostris temporibus ferè obsoletum sit; præstantissimum tamen atque utilissimum est, omnis experti periculi. Sola enim ligatura impeditur sanguinis arteriosi effluxus in minoribus illis arteriis. Neque necessarium est emplastrum à Galeno propositum loco citato ex bolo armeno, thure, mastiche & pilis leporinis cum albumine ovi compositum: quod tamen ad majorem cautelam, qui hanc arteriarum apertionem reformidant, in usum revocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione à nobis sunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Vesicatoria quoque in hoc affectu utilissima sunt, tum posteriori parti cervicis, tunc ponunt aures admotæ.

Sanguine sufficienter detracto, purgatio etiam celebranda est, ut biliosi humores, præsertim qui sanguini fervorem & impetum conciliant, evacuentur. Eam autem maximè convenire, docuit Hipp. *Aphor. 17. sect. 6.* ubi ait: *Lippientem alvi profluvio corripere, bonum.* Galenus 13. *meth. cap. 11.* Ex his, inquit, quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos sola purgatione per alvum uno die sanatos vidimus. Debet autem fieri purgatio ex medicamentis blandioribus ac sanguinis fervorem cohibentibus, vitæ diacrydiatis, quæ in sequentem aut consimilem formulam reduci poterunt.

℥. Tamarindor. 3. ℥. sennæ mund. 3. iij. semin. anisi 3. ℥. folior. endiv. cichor. fumar. ana M. ℥. Coquantur ad 3. vj. In colatura infunde rhabarb. electi & myrobolanor: citrin. oleo amygdalar. dulcium conficatorum, an. 3. j. fantali citrin. 3. ℥. In expressione dissolve mannæ & syrupi ros. ana 3. j. M. Fiat potio. Vel in forma boli.

℥. Cassiæ recenter extractæ 3. vj. cathol. dupl. 3. iij. rhabarb. pulverati 3. j. Cum saccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitosa pilulæ non raro præscribuntur, nempe locis majores, de agarico, & aliæ hujusmodi: quæ quidem, licet in statu morbi commodissimæ sint; satius tamen est in principio ab iis abstinere, ne vehementi medicamento humore commoti magis in partem irruant.

Neque unica purgatio sufficit; sed ea per intervalla repetenda, si morbus in longitudinem abeat, præmissis præparationibus convenientibus per apozemata, vel julepos, humori peccanti appropriatos. In primis verò ab initio morbi humorum fervor temperandus est julepis refrigerantibus & incrassantibus, vel emulsionibus semin. quatuor frig. major, lactucæ, & papaver. albi, in decocto refrigerante, addita aqua rosacea.

Præmissis universalibus evacuationibus & revulsionibus, ad topica veniendum est: quæ quidem ab initio repellentia esse debent. Monent tamen seniores Practici, ne primis statim diebus collyria repellentia oculis admoveantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in partem retinent, & dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aphor. 31. sect. 6.* Ocularium quendam reprehendit, qui hisce remediis ab initio inflammationis uti proposuerat. Suspecta enim esse ait ab initio, quod vehementer fluxiones non reprimant, sed ne excernantur, prohibeant. Unde, si acres humores extiterint, corneam exulcerari accidit: si verò multi, distendi, & irritari vehementer, & interdum disrumpi. Avicenna verò *sen. 3. tract. 1. cap. 9.* sic loquitur: *Et oportet, quantum possibile est, ut retardetur in ophthalmia collyriorum administratio, usque ad tres dies.* Et paulò post: *Oportet, inquit, ut in principio non adhibeantur inspissantia fortia; & quæ sint vehementer styptica; quoniam inspissant tunicas, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Non tamen tam exactè dierum numerus præfiniendus est, cum morborum tempora in quibusdam breviora, in aliis longiora esse soleant. Utiliter tamen adstringentia fronti & temporibus statim à principio admoventi poterunt; illis enim venæ, per quas humores defluunt ad oculos comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis esse poterit.

℥. Boli armænæ, sanguin. dracon. thuris, mastiches, ana 3. j. rosar. rubr. balaustror. & farinæ lentium, ana 3. ij. Excipiantur albumine ovi & aceto rosaceo. Fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam plurimum valere creditur cataplasma ex succo urticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem urticæ succus specifica vi omnem sanguinis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iisdem partibus admotus potenter sistit; tum ore sumptus eandem hæmorrhagiam, aliaque sanguinis profluvia efficaciter cohibet.

Interim tamen, si dolor valde urgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promovere consuevit, anodyna medicamenta ipsi oculo admovenda sunt. Inter quæ lac recens, præsertim mulieris benè sanæ, primum locum obtinet, idque ex ipso ubere in oculos emulgendum & sæpe mutandum. Citò enim acescit, sicque oculo insensum est. In ejus locum suffici poterit caseus ovillus recens, qui etiam sæpe mutandus est, ne butyrescat, sicque oculum inflammet.

Ovi albumen diu agitarum, & in aquam conversum maximè commendatur à Galeno; quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum sub cineribus coctum, dolorem oculorum etiam valde temperat.

Mucilagine seminum psyllii, cydoniorum, scœnogr. extractæ cum aqua rosar. dolorem valde leniunt. Illæ tamen biduo quoque renovandæ, quia diutius servatæ acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præsentem concinnari poterunt. V. g.

℥. Medullæ pomi dulcis sub cineribus coctis 3. j. mucilagin. semin. psyllii & cydoniorum extractæ aqua rosar. ana

ana 3. vi. liquoris albuminis ovi recentis, & lactis mulieris ana 3. j. Fiat cataplasma oculo applicandum. Vel

2. Pulpæ pomi cocti 3. j. micæ panis albi 3. ss. ovum num. i. Cum lacte muliebri fiat cataplasma.

Laminæ carnis recentis, hœdinæ, vitulinæ, aut vervecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplasma parari potest ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua rosarum macerata.

Si dolor vehementissimus sit atque intolerabilis ad narcotica confugiendum est; quibus tamen parçè & cum religione utendum; quia spiritus visorios condensant, humores & tunicas incrassant, sicque visum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, qui in hunc modum præscribi possunt.

2. Aquæ rosar. 3. ij. liquoris albuminis ovi fortiter agitati 3. j. trochiscor. alb. Rhasis cum opio 3. j. Fiat collyrium in oculum instillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum est, quæ tamen mitiora esse debent, & iis anodyna quædam perpetuò admiscenda; in hunc finem collyrium sequens præscribi solet.

2. Aquar. Plantag. rosar. (vel ad magis repellendum) pediculi rosar. ana 3. j. ss. liquoris albuminis ovi 3. j. trochisc. alb. Rhasis sine opio 3. j. Fiat collyrium, in oculos frequenter instillandum.

Si dolor sit acerbior, possunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium sequens inflammationem potenter sedat, & fluxionem cohibet.

2. Albumen ovi unius. Agitur cum frusto aluminis satis magno in patina stannea, & tandiu moveatur, donec unguenti consistentiam adeptum sit, quod extendatur supra linteam, & oculis tepidè applicetur. Post duas aut tres horas auferendum est remedium, ne longiori mora & adstringendi vi satis insigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua etiam aluminis, distillata in alembico supra cineres, & oculo cum linteis madidis admotæ, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua rosarum vel oxycrato dissolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum inflammationes potenter extinguit.

In augmento morbi, digerentia repellentibus miscenda sunt; atque ita collyriis prædictis addi poterunt aquæ euphrasæ, fœniculi, chelidonæ, & mucilagines seminum lini, althææ, fœnugræci Gal. 13. meth. decoctum fœnugræci præcipuè commendat; quod digerit, concoquit, & modicè repellit. Debet autem fœnugræcum, antequam decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, ut pulvis, quo abundat, auferatur, postmodum verò aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis esse poterit.

2. Mucilagin. semin. fœnugr. & cydoniorum, extractæ aqua rosarum & euphra. ana 3. ss. trochiscor. albor Rhasis sine opio 3. j. tuthiæ præparatæ 3. ss. Fiat collyrium.

Quando morbus ad statum magis vergit, sarcocolla etiam collyriis additur, quæ paulò potentiùs digerit. Sed cum siccitate sua & acrimonia quadam oculos lædere possit; priùs lacte nutrienda est, macerando scilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parva illius quantitas una vice præparanda est: diu enim asservata acescit, & oculis infensa est. Illius usus talis esse poterit.

2. Florum chamomil. melil. rosar. rubr. ana P. j. sem. fœnugr. optimè mundati 3. j. Coquantur in aqua plantaginis. In colatura 3. iv. dissolve sarcocollæ nutritæ 3. j. tuthiæ præparatæ & trochiscorum albor. Rhasis sine opio, ana 3. ss. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab auctoribus commendantur tanquam efficacissimæ.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat infusionem croci metallorum in aqua euphrasæ & fœniculi, quæ satis efficax est, & nullo morsu oculum afficit, quemadmodum reliquæ ferè omnes.

Crollius & reliqui Chymici miris laudibus efferunt sal Saturni in aqua rosarum dissolutum, cui etiam salis ammoniaci grana aliquot addunt. Hujus formula talis esse poterit.

2. Salis Saturni gr. xij. salis ammoniaci gr. iij. aquæ rosar. 3. ij. M. Instillantur in oculum manè & serò.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lychargyro, aut minio

in aceto infuso paratur aqua, quæ cum primo linteo oculis admotæ, eorum inflammationibus citissimè medetur.

In vulgari usu habetur aqua ex vitriolo albo, in aqua rosar. aut plantag. dissoluta, quæ inflammationes temperat, discutit & fluxionem arcet. Eorum proportio talis est.

2. Vitrioli albi 3. j. aquæ rosar. vel plantag. 3. iv. Vitriolum pulveratum in aqua ad ignem dissolvatur. Coletur aqua per linteam, & in oculos instilletur. Si acrimonia sua nimium eos vellicet, additione aquæ rosar. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps est, & magis resolvit.

2. Radic. ireos Flor. & rosar. rubr. ana 3. j. aquæ rosar. & plantaginis, ana 3. iv. Bulliant lento in igne ad tertias. Colaturæ adde vitrioli albi pulverati gr. viij. Fiat collyrium.

Unguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem usurpari solent, ex quibus tria sequentia cætera longè superant, & mirabiles non raro effectus producunt. Primum describitur à Renodæo in Pharmacopœa, titulo unguenti ophthalmici in hunc modum.

2. Boli armænæ aqua rosar. lotæ 3. j. lapidis calaminaris aqua euphrasæ abluti, tuthiæ præparatæ ana 3. ij. margaritarum tenuissimè lævigatarum 3. ss. camphoræ 3. ss. opii gran. v. butyri q. s. Fiat unguentum secundum artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum oras adhibendum.

Secundum est Joannis Cratonis, quod proponitur in consiliis Medicis à Laurentio Scholzio collectis, consilio 6. in hunc modum.

Accipiat butyrum, si haberi potest, mense Maio factum, aut aliud recentissimum diligenter clotum, vel loco illius medulla bovina è cruribus, vel cervina: atque huic admisceatur lapidis calaminaris in tenuissimum pulverem triti quantum excipere poterit. Fiat unguentum.

Tertium habetur apud Penorum in denario in hunc modum compositum.

2. Tuthiæ præparatæ 3. j. ss. camphoræ 3. j. viridis æris gr. xij. Tuthiam cum camphora simul contere in mortario, æs seorsim, omnia verò ad pulveris impalpabilis consistentiam. Tum 2. Butyri recentis 3. j. aquæ rosar. 3. j. Bulliant leniter simul, & ab igne remotis, primùm tuthiam cum camphora, deinde æris viride sensim imisce, agitato optimè, & in vase vitreo reconde. Fiet unguentum, quod per sericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præsertim circa angulos, & brevissimè sanabitur. Probatissimum est ad oculorum inflammationes, tam materiales, quàm siccas, & palpebrarum pruritus, & lachrymas singulare remedium.

Aliud unguentum habetur magnæ efficacæ in cista medica, quod tamen acrimoniæ valdè particeps, ideoque palpebris tantùm admoveatur. Illius descriptio talis est. Cæteris omnibus nihil conferentibus, hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex succo nicotianæ & butyro maiali, simul coctis ad unguenti consistentiam, quod clausis palpebris admoveatur, in loco obscuro, quamprimum patiens oculos aperit, statim mordicare incipit, & feliciter curat.

In statu resolventia remedia repellentibus prævalere debent. Ideò eadem remedia, quæ pro augmento descripta fuerunt in statu etiam convenient, si resolventium quantitas augeatur, repellentium verò minuat. Præcipuè verò unguenta duo posteriora non solum in statu, sed etiam in ipsa declinatione, & usque ad perfectam curationem usurpari poterunt.

Fors in primis ad discutiendum materiam morbosicam, in statu idonei sunt, qui in hunc modum parati possunt.

2. Florum chamomil. meliloti & rosar. ana P. j. sem. fœnug. ut supra dictum est, præparati 3. ij. Fiat decoctio, qua foveantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic forus in fine augmenti, & principio status convenient, & calidè applicabitur hyeme, æstate verò tepide, aut subfrigidè.

In fine status & declinatione magis resolvens forus efficietur, si prædictis simplicibus addantur folia euphrasæ, majoranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præstantissimum etiam, & paucis notum ad discutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, seu liquore, qui ex linteis accensis, & inter duas patinas suffocatis elicitur; cujus liquoris gutta una cum saliva pueri permiscetur, & pennæ apice oculis admoveatur.

In declinatione non solum remedia prædicta, sed etiam collyria magis resolutiva usurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloë ana ʒ. ꝑ. sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. j. ꝑ. croci ʒ. ꝑ. mucilag. fœnug. ʒ. ꝑ. aquæ fœniculi, & euphrasie an. ʒ. j. ꝑ. Fiat collyrium. Vel si magis siccandum & simul digerendum est.

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. j. ꝑ. tuthiæ præpar. ʒ. ꝑ. aloës ʒ. j. myrrhæ ʒ. ꝑ. mucil. sem. fœnugr. ʒ. ꝑ. aquar. verbenæ & chelidonie ana ʒ. ꝑ. Fiat collyrium.

In fluxione pituitosa, potenter resolutiva, non solum in declinatione, sed etiam in statu & augmento audacius usurpari possunt.

Præterea in declinatione, duo insignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempe balneum & vini usus: quæ primum ab Hipp. tradita sunt *Aph. 31. sect. 6.* his verbis: *Dolores oculorum, vini potio, aut balneum, aut fomentum: aut vena sectio, aut medicamentum epotum solvit.* Galen. in commentario hujus *Aphorismi*, distinguit casus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt: quæ etiam à nobis exposita sunt, quod venæ sectionem, purgationem & fomentum spectat. Balneum verò docet Galenus dicto loco, & cap. 22. lib.

13. *Meth.* tunc temporis convenire, quando ophthalmia fit ab humoribus acerbis, & corpus sufficienter per phlebotomiam & purgationem evacuatum est. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum atque fluxionem sistit, maxima eorum parte per insensibilem transpiratum excreta; sic quod superest humoris biliosi, contemperatum facilius vincitur à natura. Convenit etiam balneum ex Galeno in ophthalmia pituitosa, præmissis perpetuò evacuationibus idoneis, quando quidem humores crassi oculis impacti per balneum attenuantur, sicque faciliè discutuntur.

Vini autem meracioris potio, ex eodem Galeno *com. prædicto*, utilis est, in quibus sanguinis copia crassioris in oculorum venulis continetur, sine plethorica in toto corpore dispositione, quia sanguinem illum crassiorem liquat, fundit ac discutit, tum etiam obstructionem aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fortius sequens parari poterit.

℞. Folior. euphras. pulegii, ana M. j. flor. chamomil. meliloti, rosar. rubr. & paleæ avenæ, P. j. semin. fœnugr. ʒ. ij. semin. fœniculi ʒ. j. Fiat decoctio in s. q. aquæ, addendo sub finem parum vini albi, qua foveantur oculi cum pannis lineis, vel sacculis prædictis simplicibus semiplenis.

Aqua fœniculi sola, vino astringenti permixta, utiliter admoveatur pro fotu, ad reliquias discutiendas: & oculum roborandum.

Ovum ad duritiem coctum, detracta testa, & per medium sectum, calidè oculo admotum, ruboris reliquias absument.

Fotus ex decocto hyssopi solius, ruboris reliquias etiam efficaciter discutit.

Ophthalmia inveterata, & quæ per multos sæpè annos perseverat, diversam aliquantulum, & longiorem curandi rationem postulat, & illa non rarò magnum Medico curanti facessit negotium; cum difficillimè impedire possit, quo minùs pars nobilissima & delicatissima, à longo tempore debilitata, fluxionem recipiat. Adde quod non solum per fluxionem foveatur hic affectus, sed etiam sæpenumero per congestionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficillimè corrigi potest.

Ad illius curationem primò advertendum est, num à calidiori hepatis intemperie, quod non rarò fit affectus iste fovetur; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia, primùm administranda sunt. Et in primis post phlebotomiam & purgationes convenientes, maximè conferunt balnea, serum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmorrhoidibus affixæ.

Si verò ophthalmiæ materia à sola cerebri intemperie oriatur, cujus ratione humores pituitosi ad oculos defluant, cum aliqua sanguinis portione permixti; tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum est per pilulas usuales (post evacuationes universales per apoze-mata, aut alia hujusmodi remedia) bis, ter, aut quater in mense usurpatas; quæ similes esse poterunt iis, quæ pro frigida cerebri intemperie præscriptæ sunt.

Si purgationes prædictæ, cum aliis remediis infra descriptis, ad curationem non sufficiant, ad purgationes

mercuriales per intervalla repetitas, tamquam ad sacram anchoram confugiendum est.

Tum etiam ad humoris influentis diversitatem, cauterium occipitio admotum erit utilissimum. Cujus loco setaceum posteriori cervici infixum, multò felicius operabitur in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Vesicatorium syncipiti admotum mirificè profuit in vetula quadam, lippitudine contumaci laborante, ut refert Forestus *obs. 11. lib. 11.*

Rondeletius verò cauterium futuræ coronali affixum magis prodesse asserit, quàm in aliis partibus.

Masticatoria etiam ad fluxionis derivationem proficua futura sunt, minimè verò errhina, quæ propter partium viciniam, humores ad partem affectam attrahere possunt.

Si autem cerebrum majori exsiccatione indigere videatur, ad dietam sudorificam confugiendum est, ex china, falsa parilla, & aliis etiam sudorificis confectam.

His accedunt topica resolutiva & oculos roborantia, qualia sunt in primis fotus & unguenta pro statu & declinatione ophthalmiæ supra proposita, quæ etiam inveteratas ophthalmias discutere plurimum valent.

Neque omittenda est ablutio oculorum supra memorata, ex aqua fœniculi & vino rubro, ad ruboris reliquias discutiendas, & oculos roborandos, quæ singulis diebus mane iteranda est. Ad hujusmodi etiam ophthalmias inveteratas aqua sequens magnæ est efficaciam.

℞. Aloës opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒ. vj. sacchari albißimi ʒ. j. aquæ rosar. & vini albi non acidi, an. ʒ. vj. Infundantur in ampulla vitrea benè clausa ad solem per 40. dies. Hujus aquæ non colatæ instillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ℞. vini alb. ꝑ. ij. aquæ ros. ꝑ. ʒ. tuthiæ præpara. ʒ. ij. caryophyl. pulver. ʒ. j. camphoræ ʒ. ꝑ. Miscantur omnia in vase vitreo benè clauso, & agitentur per duas horas, ac soli exponantur per mensem integrum, ea cautione, ut singulis diebus ante solis occasum ab aere removeantur, nec illi unquam, nisi à sole illuminato, exponantur. Hujus aquæ per filtrum trajectæ guttæ duæ, vel tres in oculum instillentur hora somni, vel etiam hora una aut altera ante exitum è lecto vel cubiculo. Ruborem oculorum etiam inveteratum tollit; lachrymantes oculos, & fistulosos siccatur; omnem superfluum humiditatem circa membranas exteriores absument, visum acuit.

Sequens etiam præstantissima est. ℞. Tritici M. ij. salis triti M. j. Ponantur in vase cupreo, & affundatur vinum album, ut materiæ supernatet altitudine duorum digitorum transversorum. Tegatur vas & simul stent in umbra per 5. aut 7. dies donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, movendo pluries in die cum spatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur si opus fuerit, per chartam emporeticam. Ejus gutta una instilletur in oculum. Ruborem discutit, fluxionem arceat, oculos abstergit à maculis, omnibusque sordibus, & visum acuit.

Solenander plurimum laudat decoctum foliorum cotiniorum quæ primo vere integra & illæsa colligenda sunt & diligenter asservanda, ne situ, pulvere, aliisque inquinamentis oblædantur & usus tempore eorum manipulus incoquatur aqua purissima; eaque sæpenumero oculi abluantur. Mirum (inquit,) oculos præservant, ruborem discutunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum ophthalmia pertinaci, sordes quàm plurimæ, puris instar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliisque remediis curari possunt. Attamen hoc casu maximè confert gossipium optimè carptum, aut digitis discerptum, & ad prunas diligenter exsiccatum, cujus pauca quantitate instar plumaceoli oculi contegantur, fascia superinducta. Manè gossipium aufertur dictis sordibus imbutum, hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non cesserat. Et præcipuè succedit in pueris & infantibus, tali morbo laborantibus.

Pro hujus capitis coronide, non erit abs re, Zacuti Lusitani experimentum proponere, qui ophthalmiam desperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obersistentem, unguento mercuriali curavit. Quamvis enim nulla luis venereæ apparerent indicia, Mercurialis admonitione persuasus, qui lib. de Morbo Gallico: *Cum videritis*, inquit, *morbum quempiam communibus remediis non curari, putate esse morbum Gallicum cognominatum*; ægrotantem interrogavit, num esset passus aliquando

luem veneream, aut cum foeda obscœnaque scœmina concubuisse, omnia negavit, unum solum confessus, se per noctem in lecto, huius contagiosi morbi suspitione non carente decubuisse. Hac sola fretus conjectura, diætam sudorificam ex decocto falsæ parillæ per viginti dies præscripsit, attamen citra fructum; quamobrem licet in superis partibus premeret affectio, ut timor esset, ne vacuato humore per os, mercurii vi fluxio rueret in oculos, & ingravesceret ampliùs affectus; tamen cum esset diuturnus, & confluentis humoris impetus sedatus, unguentum mercuriale corpore exquisitè purgato præscripsit, eoque admoto septem dierum curriculo, post copiosam sputi vacationem, dolores cessarunt, evanuit inflammatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in palpebris cum acrimonia multa; & relicto solo in brachio sinistro fonticulo, ut spiraret cerebrum, & servato victu, pristinam recuperavit sanitatem.

Idem Zacutus Lusitanus in praxi ad historias, ad ophthalmiam inveteratam, admodum contumacem valdè commendat aquam & unguentum, quæ à nobis descripta sunt cap. de suffusione.

CAPUT IX.

De Hipopyo, seu pure sub cornea.

Oculorum inflammationes, quando insignes sunt, & in magnum tumorem elevatae, aliquando per resolutionem terminari nequeunt, sed in suppurationem abeunt, quod maximè metuendum est, & omni ratione avertendum. Inde enim ulcera succedunt, & aliquando pus sub cornea colligitur, qui affectus *υποπυον* dicitur. Contusionibus etiam oculorum non rarò succedit, & sugillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & visionem impedit. Interdum verò iridis circuitum amplectitur, & unguis reflecti figuram refert, eaque ratione *ονυξ*, seu unguis nominatur.

Cognoscitur hic affectus non solum ex colore albicante, puris naturam referente, sed etiam ex præcedente inflammatione, aut sugillatione. Commoto etiam oculo, pus sub cornea commoveri videtur; adest color rubeus in oculo, & dolor pulsans, aut saltem præcessit.

Ad curationem, præmissis universalibus remediis, si inflammationis reliquæ supersint, auferendæ sunt remediis in ophthalmia descriptis. Postmodum leviter discutientia admovenda sunt mollientibus permixta, ne tenuiori parte resoluta, crassior materia fiat, & resolutioni minimè idonea. Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, semin. psyllii, & scœnugr. cum pannis lineis, vel sacculis applicanda. In progressu verò addi poterunt decocto folia euphras. chelidon. & semin. feniculi: vel sequens collyrium usurpari poterit.

℞. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. rosar. fœniculi, ana *℥.* ss. aloes opt. ruthiæ præparatæ, ana *℥.* ss. sacchari canni *℥.* j. Pulverisentur & misceantur, addendo lactis muliebris tantillum, & fiat collyrium; de quo bis terve in die guttæ aliquot oculis instillantur.

Sequens erit valdè efficax.

℞. Croci, aloes, myrrhæ ana *℥.* j. vini *℥.* iij. mellis *℥.* vj. Dissolvatur crocus in vino. Deinde cum aloë & myrrha misceantur. Tandem mel addatur. Hoc remedio oculi illinantur.

Denique ea remedia, quæ in declinatione ophthalmiæ, in oculorum maculis, & suffusione præscripta sunt, hic etiam conveniunt.

Si resolventibus medicamentis materia discuti nequeat, ad alia remedia confugiendum est. Gal. 14. *meth.* refert, Ocillarium quendam sui temporis Medicum, cui Justus nomen erat, concussionem capitis multos hypopyos sanavisse. Collocans enim eos in sella rectos, ac capita eorum utrinque à lateribus apprehendens, mox quatiebat adèò ut manifestè descendere pus ipsi videretur.

Si neque hac ratione pus visum impediens dimoveri valeat. Galen. *loc. cit.* ad chirurgiam confugit, (quem sequitur Aetius & alii quamplurimi) quæ oculi punctione perficitur, qualis in suffusione consuevit. Quæ quidem operatio ut parum nostris temporibus usitata est; sic peritissimi Chirurghi manum desiderat, & verendum maximè est, ne aperta cornea, cum pure humor aqueus effluat.

CAPUT X.

De Phlyctenis.

In cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari solent vesicæ parvæ, aqua repletæ, bullis seu vesiculis similes, quæ à combustionibus aquæ ferventis excitantur, *φλυκταινας* Græcis, Arabibus *Bothon* nominantur: suntque tumores quidam parvi instar granorum milii, acri quodam aut seroso humore oriundi.

Harum pustularum cognitio facillima est, cum sensibus pateat. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt; quæ autem in cornea, subnigrum, si in illius superficie consistent; album verò, si in parte corneæ profundiore sitæ sint.

Quod ad prognosin spectat, phlyctenæ in adnata minùs periculosæ sunt, quàm in cornea. Superficialiæ pustulæ, minùs periculosæ; profundiores verò magis. Metuendum enim est, ne tota corneæ densitas erodatur, & vel humor aqueus effluat, vel uveæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ conjunctæ resolutione tota versatur, & causæ antecedentis aversione. Et omnimodo pustularum suppuratio prohibenda est, quæ in ulcus degenerat.

Universales igitur evacuationes, revulsiones, ac derivationes, quæ in ophthalmiæ curatione propositæ fuerunt hic etiam celebrandæ sunt.

Postmodum topica administranda, quæ leviter repellant in principio, tum etiam discutiant, qualia in ophthalmiæ augmento proposita sunt, quæ magis conveniunt, quando inflammatio pustulas comitatur, quod plerumque fieri consuevit.

In progressu verò, magis exsiccantia & resolventia erunt usurpanda, qualia in statu & declinatione ophthalmiæ descripta sunt, ac præsertim unguenta ibidem proposita, quæ pustulis illis discutiendis & exsiccandis aptissima sunt.

CAPUT XI.

De cornea & adnata ulceribus.

Ophthalmiæ succedere solent ulcera, in cornea tunica & adnata, quando in suppurationem versa est. Succedunt etiam phlyctenæ, seu pustulis, in cornea oriundis, iisque disruptis. Fieri etiam solent ab humoribus acris & erodentibus, in oculos confluentibus.

Variae eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumstantiis desumptæ, prout scilicet vel superficialia sunt, vel profunda, lata, vel angusta, varias figuras habentia, & alia huiusmodi. Sic ulcus cavum, angustum, & durum *βορριον*, fossula nominatur. Latum & minus profundum *κρίλαμα* dicitur. Quod in iridis circulo situm est, *ἀργεον* appellatur, & à nonnullis *ulcus coronale*. Quod denique profundum, solidius, asperum, quasi crustosum est *ἐπίκαυμα* & *ἐγκυμα* vocatur.

Cognitio ulcerum non est difficilis, cum per se oculis pateant. Si ulcus sit in cornea, ulcusculum album apparet in nigro oculi: si in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob illius tunicae venas sanguine refertas.

Ulcera oculorum curatu difficilia & periculosa sunt: multò magis tamen in cornea, quàm in adnata. Ulcus, quod è regione pupillæ situm est, magis periculosum, quia in eo sanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem aufert, sicque visionem lædit. Quod si tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & uveæ procidentia.

Curatio huius affectus, quemadmodum & reliquorum ulcerum, detergentibus & exsiccantibus, perficitur, quæ tamen mitissima esse debent, propter partis mollietatem, & exquisitum sensum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis revellunt, eamque reprimunt; qualia in ophthalmia, tum recente, tum antiqua fuere proposita. Et si inflammatio ulceri conjuncta sit, remedia illam respicientia prædictis erunt permiscenda. Quibus etiam dolorem lenientia addere conveniet, quoties ille partem infestaverit.

Detergentia & exsiccantia moderata sunt, saccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloes, sarcocolla, rutia, & cerussa, ex quibus formulæ sequentes componi poterunt.

℞. Decocti hordei & scœnugr. *℥.* iv. mellis optimi *℥.* ss. vel

vel syrupi de rosis sic. ʒ. j. Fiat collyrium, quo oculi saepe abluantur. Vel,

ʒ. Aquar. verbenæ, & plantag. ana ʒ. ij. sacchari canti ʒ. ʒ. Misce pro collyrio. Vel

ʒ. Aquæ mellis B. M. destillatæ, & aquæ rosar. ana partes æquales. Vel

ʒ. Ovum coctione induratum & à putamine mundatum. Dividatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fovea saccharo cando pulverato. Optimè ligetur & ponatur in cella vinaria. Extillabit liquor, qui detergendis ulceribus sine morfu valde idoneus est. Et si potentius remedium desideres, myrrha pulverata saccharo cando admiscenda est.

Montanus pulverem sequentem valde commendat.

ʒ. Albumina ovorum recentium n. xx. Ponantur in vase stanneo ad solem, donec exsiccentur, postea pulverentur subtilissimè cum æquali pondere sacchari, & pulvis immittatur in oculos, qui sine erosione plurimum adjuvat.

In progressu morbi, si potentius detergendum sit & exsiccandum, adde collyriis prædictis trochiscos albos Rhafis, thus, aloen, myrrham, sarcocollam, & alia hujusmodi, in parva tamen dosi, ne oculos exasperent, quibus etiam lac, albumen ovi, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minimè dolorifica est, & sine morfu siccatur, ac cicatricem inducit, idèd collyria & unguenta ex ea parata, utilissima sunt. Et præ cæteris unguentum in ophthalmiæ curatione descriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit utilissimum.

Collyrii valde detergentis & exsiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis esse poterit.

ʒ. Sarcocollæ nutritæ in aqua rosar. cerussæ & aloes lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ʒ. sacchari canti ʒ. j. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta in aqua rosar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

C A P U T XII.

De corneæ cancro.

UT singulis corporis partibus cancer solet accidere, sic etiam oculis aliquando contingit. Et cum, quæ communem canceri theoriam & praxim respiciunt, è morborum externorum tractatibus desumenda sint, nos hic tantum ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus est, vel ulceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor canerosus, seu cancer oculi nominatur. Ulceratus verò, ulcus canerosum oculi dicitur.

In utroque tamen adest durities inæqualis & renitentia, color plumbeus & livescens, dolor intensus & pungitivus, caput & tempora præsertim occupans, venæ lividæ & varicosæ, in tumore & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & adustus à parte affecta non raro effluit, quando cancer ulceratus est. Ac denique medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exasperatur.

Incurabilis est affectus in oculo, quemadmodum in reliquis corporis partibus, quando jam radices egit, nisi operatione chirurgica radicitus extirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera scilicet, & palliativa. Vera, ut dictum, in cancro jam genito, & parti valde radicato, non potest obtineri, nisi chirurgia. Recens tamen cancer, ac ferè incipiens, curari potest frequentibus evacuationibus humoris atrabiliarii, præmissa venæ sectione convenienti, ut docet Galen. 2. ad Glauconem, cap. 10. ubi gloriatur, se hunc morbum per iniria saepe sanasse, adjungendo remediis prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliativa, quæ ad symptomatum mitigationem dirigitur, non solum per dictas evacuationes, sed etiam topica convenientia perficitur.

Primum igitur victus ratio refrigerans & humectans, qualis humori atrabiliario debetur, instituenda est.

Postea sanguis detrahatur è directo oculi affectu, hirudines ponè aurem ejusdem lateris applicentur: tum etiam hæmorrhoidibus, si aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ scapulis admoveantur, & reliqua revulsionum genera celebrentur.

Purgationes & preparationes humoris atrabiliarii fient per potiones, apozemata, juscula medicata, syrupos ma-

gistrales, & alia hujusmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabiliarium evacuandum, helleborus niger ritè preparatus: ejusque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando à nobis sanatus est.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua symptomata vehementia valde imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia, qualia sunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum descripta. Præcipuè autem collyria cum mucilagibus, trochiscis albis Rhafis, & tuthia præparata, cum aqua rosarum, solani & plantaginis.

Aqua sequens pro collyrio & oculi ablutione erit præstantissima.

ʒ. Radic. scrophulariæ maj. & geranii Robertiani, ana M. ij. arnoglossæ, solani, borragin. buglos. portul. euphras. beton. ana M. j. ranarum viridium, & albuminum ovorum, ana num. xij. sem. fenugr. & cydonior. ana ʒ. j. Radices & semina contendantur, & folia incidantur. Deinde affunde aquæ rosar. & euphras. ana ʒ. j. Misceantur omnia, & distillantur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris sedationem plurimum potest, & morbum ipsum aliquando hoc solo remedio curatum fuisse, à nonnullis creditur. Sic Mauritius Cordæus, Comment. 7. in lib. 1. Hipp. de morbis mulierum, refert historiam nobilis cujusdam foeminae, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque ulceroso obsessa fuit diutissimè, quæ cum variis auxiliis, à Medicis Italis, Gallis, Germanis, Hispanis petitis usa esset, tandem vulgari hoc barbitonforis remedio sanata est. Pullos gallinaceos in partes tenues & lateras concidebat, quas saepiusculè commutando interdum admovebat parti affectæ. Alii admovent carnes pullorum columbinorum, sectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera canceri confirmati, sola extirpatione obtineri potest, quæ sit omnimoda oculi extractione, quam tunc, & salutariter fieri posse, docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omnesque illius circumstantias fusissimè describit obs. 1. cent. 1. ut eas hic frustra repetere non opus sit.

C A P U T XIII.

De ruptura corneæ.

Cornea tunica tantam aliquando patitur continui solutionem, ut humor aqueus interdum tunica uvea egrediatur, & illa solutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Hujus causa est ulcus, aut vulnus illius membranae, aut magnus humorum affluxus, à quo dicta membrana ita distenditur, ut media creperet, & contenti humores effunderentur: ut in muliere quadam Parisiensi contigisse refert Paræus lib. 16. cap. 13.

Incurabilis est plerumque hæc affectio, & visus privationem relinquit, quandoquidem humores oculi effusi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus sit exiguum, ex quo portio tantum humoris aquei effluat, curationem suscipere potest: quandoquidem aqueus humor interdum generari potest, ut docuit Galen. 4. de sympt. caus. cap. 2.

Curatio hujus affectus glutinantibus remediis tentanda est. Et præmissis universalibus evacuationibus, venæ sectione scilicet, & purgatione, si ea necessariae sint, adstringentia & glutinantia oculo admoveantur, & in oculum instilletur albumen ovi, cui trochisci albi Rhafis admisceantur.

Eadem pars foveatur decocto rosar. rubr. fol. polygoni, rubi, bursæ pastoris, & plantag. in vino adstringente parato, si non adsit inflammatio, alioquin in simplici. Vel

ʒ. Carnis cydoniorum. ʒ. ʒ. rosar. rubr. P. iij. acaciæ ʒ. ij. croci ʒ. j. decoquantur in vino adstringente, & fiat cataplasma parti applicandum.

Ad integram consolidationem sequens collyrium adhibeatur.

ʒ. Aloes lotæ, tuthiæ præparatæ, & sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ʒ. ʒ. croci gr. v. cum mucilagine gummi tragacanthi, fiat collyrium.

C A P U T XIV.

De Uveæ procidentia.

Uveæ procidentia corneæ rupturæ non raro succedere consuevit, quæ Græcis *πρόπτωσης τῆς κοίτης* nominatur. Quatuor illius differentia ab auctoribus, & præsertim Paulo, proponuntur: quarum primâ *μυοκέφαλον* dicitur, quod formam capitis muscæ habeat; & contingit quando exigua portio uveæ egr editur. Secunda *σαρδέμια* dicitur; & fit, quando major portio uveæ excidit, ut acini uveæ figuram repræsentet. Tertia verò *μύλον* nominatur, quando maxima est uveæ eruptio, ut ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique *κλῶ*, id est, clavus dicitur, quando uveæ providentia inverte- rata est, & callosa reddita.

Curatio hujus affectus difficillima est, & eo difficilior, quo major est uveæ procidentia. Si verò minor sit, ut in mycephalo, curationem admittit, quæ adstringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura supra fuere proposita.

Antiqui, ut Paulus, Aetius, & Celsus, procidentias inveteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgia perficere tentant. Hæc tamen nostris temporibus obsoleta est, propter summam illius difficultatem, & ancipitem eventum. Si quis tamen eam tentare cupierit, exactè descriptam inveniet apud Hieron. Fabric. ab Aquapend. cap. de *staphylomate*.

C A P U T XV.

De Agylope & fistula lachrymali.

Hactenus affectus oculorum, qui in humoribus, & tunicis eorum contingunt, expositi sunt. Superest jam ut angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primum sese offert tumor, inter majorem angulum & nasi radicem apparens, qui agylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, si nondum sit ruptus; agylops verò, postquam ruptus est.

Tumor iste, seu potius tuberculum, duplici modo se habet, cum inflammatione scilicet, vel sine ea.

Quando inflammationem habet comitem, est veluti phlegmone parva, furunculo similis, rubore in ambitu perfusus, cum dolore lancinante. Fitque à sanguine tenui & bilioso, per temporum, frontis, faciei que venas in partem delato. Unde in abscessum plerumque degenerat, qui apertus, ulcus producit, quod sinuosum brevi efficitur, ude fistula lacrymalis nominari consuevit.

Si autem fistula per annum perseveret, cariem in osse producere consuevit, juxta Aph. Hipp. 45. *sect. 6. in ulceribus annuis os abscedere necesse est*. Et insuper caries jam facta dignoscitur ex cavitate, quæ digito comprehenditur, saniei ex ulcere manantis fœtore, & asperitate, specillo demonstrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum sese prodit, tuncque generatur ab humore crasso & viscido, pulti, aut melli per simili, & ad tumores illos accedit, qui atheromata, steatomata, & melicerides nominantur, quique doloris expertes esse consueverunt.

Curatio agylopi valdè difficilis est, tum quòd medicamenta difficilè admoventi possint, propter oculi viciniam; tum quod ob partium molliem abscessus in ulcus sinuosum faciliè degeneret, ut ante dictum est. At multo adhuc difficilior curatur, si abscessus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, quia subjectorum ossium corruptio ut plurimum consequitur.

Aliquando verò agylops ad canceri naturam accedit, quod dignoscitur ex dolore pungitivo, venarum tensione, cutis duritie, atque lividitate, tuncque satius est omnino non attingere, quia remediis magis effertur, doloresque acerbiores excitat.

Fistula lacrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinsecum ac manifestum, medicamentis curabilis est: quæ verò profunda & inveterata, ac cum ossis carie conjuncta, vix sine cauterio auferri potest.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum administrationem desiderant. Ac primum agylope incipiente, fluxio, quæ ad partem fit, revellenda est phlebotomia & purgatione: simulque repellentia fronti admo- vendi, quibus aliquando morbi progressus prohibetur, & suppuratio impeditur. In hunc finem ceratum sequens concinnari poterit.

River. Opera Medica.

℥i. Cortic. malor. granator. acaciæ, balauftior. gallar. nuc. cupressi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ℥. j. ceræ albæ ℥. iv. terebinthinæ ℥. iij. Fiat ceratum.

Post usum repercutientis remedii, per aliquod tempus resolventia parti affectæ admovenda sunt, quale est hoc decoctum.

℥i. Mellis puri, aloes, ana ℥. ij. myrrhæ ℥. j. croci ℥. j. ℥. aquæ ℥. ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis consumptionem. Hoc decocto imbuatur frustulum spongiæ mollioris, & mediocriter exprimat, ac parti applicetur calidè. Postea fascia deligando, & sæpe iterando.

Amatus Lusitanus ceratum contra agylopias describit *curatione 60. cent. 5.* & multis laudibus effert, quod ita se habet.

℥i. Pulver. testar. cochlearum ℥. ij. myrrhæ, aloes, lotæ, thuris, ana ℥. ℥. sarcocollæ, sanguin. dracon. cerussæ, ana ℥. iij. opopanacis aceto soluti, & lapidis hæmatitis, ana ℥. j. ℥. croci ℥. ij. ceræ & resinæ, ana ℥. iij. M. simul ad ignem secundum artem, & fiat ceratum angulo oculi applicandum.

Si prædictis remediis tumor resolvi nequeat, sed ad sup- purationem tendat, illa juvanda est emplastro diachylo simplici: aut si dolor & inflammatio urgeatur, cataplasma de mica panis utiliter admovebitur. Si sponte abscessus non rumpitur, ferro aperiendus est, idque quamprimum; si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam incurabilem sæpe producit. Multi cauterio aperiunt; sed ferrum non ignitum tutius est.

Aperto abscessu ulcus detergendum est, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abscessuum. Si verò ulcus pertinacius evadat, & in fistulam abeat, curatio sequens illi adhibenda est.

Ac primum vacuatio universalis per phlebotomiam & purgationem repetenda. Fluxio à capite avertenda per cucurbitulas, vesicatoria, & caustica, idoneis locis appo- sita, quibus succedere poterit decoctum chinæ, vel sal- sæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exsiccandum suffumigiis, pulveribus cephalicis, & aliis in catarrhi curatione propositis.

Cauterii loco setaceum cervici utiliter admovebitur; eo enim solo curatam fuisse fistulam lachrymalem refert Fabr. Hildanus *obs. 41. cent. 1.*

Si jecoris intemperies fluxionis causa antecedens (ut sæpe fit) esse videatur; illi peculiariter est providen- dum remediis idoneis.

Ad topica veniendo, ulceris orificium aperiendum & di- latandum est lentè & paulatim, cum penicillo ex medulla sambuci, spongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eòque satis aperto, sequens medicamentum à Foresto commendatum, *obs. 17. (15.) lib. 11.* apponatur.

℥i. Mellis communis ℥. ij. viridis æris ℥. j. aquæ rutæ ℥. iv. Æs viride pulverizetur, & cum aliis lento igne decoquatur ad tertiæ partis consumptionem: & colatura per syringam tepidè ac suaviter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aqua rutæ ulcus abluatur quo- tidie, & post lotionem exiguum unguenti apostolorum admoveatur. Hæc remedia per vices ad tres septimanas continuanda, superponendo emplastrum conveniens, & oculum aqua rosacea defendendo.

Ulcere satis repurgato, ad incarnandum & cicatri- zandum, sequens collyrium usurpabitur.

℥i. Thur. sarcocoll. aloes, sanguin. dracon. balauftior. alumin. antimonii. ana ℥. j. viridis æris gr. v. Subtiliter pulverizentur, cum aqua rutæ fiat collirium, satis liqui- dum, instillandum leviter cum stipite rutæ ter in die, & turunda in eo madefacta immittatur, superimposito em- plastro diapalmæ. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omnino auferatur, abluendo tantum partem col- lyrio prædicto, & diapalma imponendo. Hac methodo fistulas recentes curatas fuisse, refert Forestus *loco ci- tato*, ab insigni quodam sui temporis chirurgo.

Si os carie affectum manifestè appareat, solo cauterio actuali curari potest, cujus adhibendi modus exactè descri- bitur à Paræo, Fallopio, & Aquapendente *in operibus chi- rurgicis*; Fabric. tamen Hildanus *obs. 22. cent. 5.* se fistulam lacrymalem cum ossis carie, à quatuor annis infestantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, solis medicamentis feliciter curasse gloriatur, eam dila- tando cum spongiis præparatis usque ad ipsum os, postea euphorbium per se fistulæ inspergendo, & quidem in co- pia, deinde emplastrum ex solo gummi elemi applicando. His ea, qua fieri potuit diligentia, per septimanas ali-

quot adhibitis remediis, squamula ossis se obrulit, quæ exacta est, & postquam per paucos dies semiguttulam balsami Tolutani, semel in die cum filamentis ulceri impositisset, fistula brevi plenissime consolidata est.

CAPUT XVI.

De Rhyade, & Encanthide.

Fistulis lacrymalibus ut plurimum succedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & carunculae anguli majoris assumptio vel imminutio, à qua & angulus laetior evadit. Fit tamen ab aliis causis, nempe ab humoribus acerbis & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel à medicamentis cathæreticis, pro fistulae curatione adhibitis.

Rhyadi opponitur Encanthis, quæ est ipsius carunculae immodica excretio & eminentia, eaque generatur à sanguine redundante ad partem translato, & ulcere ejusdem partis non satis maturè exsiccato.

Rhyadis curatio sarcolicis & consolidantibus medicamentis perficitur, qualia sunt quæ sequuntur.

℞. Ros. rubr. P. j. nucum cupres. & myrtillor. ana ʒ. ij. aloës ʒ. j. ꝑ. vini austeri ꝑ. j. Coquantur ad quartam partis consumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloës, thuris, ana ʒ. j. sanguin. dracon. ʒ. ꝑ. rosar. rubr. & granor. sumach, ana ʒ. j. aquæ rosar. ꝑ. j. Bulliant ad quartam partis consumptionem. Fiat instar collyrii.

Encanthis curatur ablatione carnis superflue, oculi angulo adnatæ, quod perficitur excedentibus medicamentis, à mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen ustum prius admovendum est; quod si non sufficiat, ad unguentum Apostolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum ustum progrediendum. Quod si ne hæc quidem sufficiant, ferro abscondenda est caruncula, vel cauterio actuali absumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus prius præparandum est evacuationibus convenientibus, ne nova fluxio ad partem attrahatur.

In excisione autem & cauterii administratione, vel etiam in absorptione carunculae, quæ medicamentis fit, hoc diligenter observandum, ne tota caruncula absumatur, sed illud tantum, quod superfluum est, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

CAPUT XVII.

De Epiphora.

Epiphoræ nomen, humoris fluxum generatim significat, in quamcumque partem irruat. Usus tamen obtrinit, ut pro tenuis humoris per oculos effluxu speciatim accipiat, unde, lacrymæ involuntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos assidue defluere consueverunt.

Ad harum autem lacrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt pravæ partis mandantis & recipientis dispositiones. Pars mandans est cerebrum, quod frigidiore aut calidiori intemperie præditum, serosos humores congerit, eosque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas transmittit. Parsiciens est glandula, juxta oculi angulum majorem constituta, & caruncula eidem angulo superposita, quarum partium raritas; aut densitas, aut alia quævis imbecillitas efficit, ut humorum influentium decubitus facile recipiant. Ideo sæpe solet contingere epiphora in ægylope, fistula lacrymali, rhyade, & encanthide; quod nimirum humores superflui ad partes laborantes facile transmitti soleant.

Fertur hujusmodi humor à cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdum per externas, ut propriis signis paulò inferius distinguemus.

Ille autem humor, epiphoram efficiens, aliquando frigidus est, & nullum aliud incommodum agrotanti adfert, præter fluxionis molestiam; aliquando verò acrimoniae & salsedinis particeps, dolorem, ardorem, ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris asferre solet.

Signa præsentium lacrymarum nulla sunt, cum ipsa satis per se pateant. Apparet etiam ex prædictis, num lacrymæ frigiditatis, an caliditatis & acrimoniae sint participes. Superest tantum distinguere, an per interna vasa, an per externa efferantur. Cum per internas venas humores defluunt, dolores in intimo capitis presentuntur, & acres sternutationes nonnunquam excitantur. Si verò per

venas externas, quæ extra calvariam positæ sunt, humores defluant vasa in fronte & temporibus distenta apparent, & caput veluti revinctum sentitur, & ab adstringentibus remediis exterius applicatis ægri juvantur.

Quod ad prognosin spectat, recentes epiphoræ, & à causis externis præcipue oriundæ, facile curantur, maxime verò in juvenili ætate. Antiquæ & in senibus difficillime curationem recipiunt. Quæ verò ex aliis morbis procedunt, ut ægylope, fistula lacrymali, & similibus, ab illorum affectuum curationibus omnino dependent.

Curatio hujus affectus in fluxionis ablatione, & partis recipientis roboratione consistit.

Fluxio auferenda est humoris peccantis evacuatione, revulsione, derivatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, seu serosus humor, in cerebro redundans evacuabitur venæ sectione & purgatione.

Venæ sectio in frigida cerebri intemperie non convenit, nisi manifesta plethoræ signa adfuerint. In calida verò intemperie, quando humores acrimonia præditi sunt maxime convenit, eaque bis, aut ter, si opus videatur, iterari poterit.

Purgatio fieri potest per potiones, apozemata, pilulas, & alia hujusmodi, quæ agrotantis naturæ aprari poterunt.

Revulsio humoris affluentis fiet per cucurbitulas, scapulis frequenter admotas: vesicatoria, posteriori parti cervicis apposita, & cauteria occipiti aut brachiis inusta.

In contumaci affectu vesicatoria sincipiti admotum mirifice prodest, ut narrat Forestus *obs. 11. lib. 11.* de vetula quadam, quæ cum oculos haberet lippientes, lacrymantes, & saniosos, cum intenso dolore, & prurigine, & nullis remediis curari posset; admoto capiti iusto emplastro, ex pulvere cantharidum, fermento, & melle, perfecte curata est.

Rondeletius verò cauterium, supra commissuram admotum, magis conferre asserit, quam si aliis partibus applicetur.

Ad derivationem conferunt hirudines ponere aures admotæ, & masticatoria horis matutinis usurpata.

Ne verò humores semel evacuati de novo generentur, cerebrum roborandum atque exsiccandum est. Et quidem, si frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intemperiei frigidae cerebri curatione à nobis proposita sunt, usurpari poterunt. In calidiori verò ea, quæ in calidi catarrhi curatione præscripta sunt, præcipue cerebrum respicientia, hic convenient.

Dum prædicta remedia usurpantur, parti recipienti providendum est topicis remediis. Ac primum si humor fluat per venas externas, adstringentia fronti & temporibus admovenda sunt, & si fluxio fiat ab humore calido, & acri, sequens cataplasma admovendum est.

℞. Boli armen. sanguin. dracon. balastior. & myrtillor. ana ʒ. j. ꝑ. acaciæ & hypocistidos, ana ʒ. j. thur. mastich. ana ʒ. ij. rosar. rubr. P. j. Pulverentur & excipiantur albumine ovi, & paucis aceto. Fiat cataplasma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exsiccatum fuerit, renovetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum sequens admoveatur.

℞. Thur. mastich. ana ʒ. j. ꝑ. gummi animæ, racamahacæ, & lapidis hamatidis, ana ʒ. j. gummi juniper. ʒ. ij. terebinthinæ, & ceræ q. s. Fiat ceratum.

Ipsi verò parti affectæ collyria adstringentia & exsiccantia admovenda sunt, in sequentem modum composita.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ. j. sarcocollæ nutritæ ʒ. ꝑ. thur. mastich. ana ʒ. ꝑ. spicæ nardi gr. vj. Fiant trochisci, qui ovi albumine vel succo cydoniorum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiantur, & filo alligetur, in vino austero immergatur, eoque oculus sæpe abluatur. Vel

℞. Tuthiæ præparatæ, cortic. ovorum pulverizator. aloës optimæ, ana ʒ. j. Involvuntur in panno lineo, & fiat pila; quæ infundatur in aqua sceniculi suspensa cum filo, postea sæpe in die exprimatur pila in oculos.

Sola aloë pulverata, & in pilam, ut dictum est, concinnata, & in aqua rosar. posita, non parum conducibilis est. Vel

℞. Aloës, nucis cupres. thur. mastich. myrrhæ, ana ʒ. ij. tuthiæ præparatæ, sarcocollæ nutritæ, ana ʒ. j. ꝑ. sanguin. dracon. berberis, sumach. rosar. rubrar. ana ʒ. j. Pulverentur tenuissime, & excipiantur aqua sceniculi, fiatque collyrium.

In calida fluxione sequens præcipue convenit.

℞. Trochiscorum albor. Rhafis sine opio, sarcocollæ nutritæ, lycii, acaciæ, olibani, ana ℥. j. ꝑ. ossium myrobalan. adustorum, coralli albi & rubri, ana ℥. ꝑ. margaritar. ꝑ. ꝑ. succi mali punici, ad medietatis absumptionem cocti, quantum satis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ conjunctus sit, sequens erit utile.

℞. Granor. sumach. contusor. ꝑ. j. aquæ plantagin. calidæ ℥. j. Macerentur aliquandiu, deinde fortiter exprimentur, addendo aquæ rosar. euphras. aquæ album ovi diu concussi, ana ℥. ꝑ. sacchari candi subtilissimè triti, & cum pauca aqua colati ꝑ. j. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inveterata præscripta sunt, hic etiam aptari poterunt.

CAPUT XVIII.

De Pterygio, seu ungue oculorum.

Unguis oculi est membranula dura & nervosa, quæ ex angulo oculo majore prodiens, album oculi primum contegit, mox & successu temporis ad nigrum tenditur, & pupillam tegendo visionem impedit.

Aliquando tenuis est hæc tunica, colore albicante prædita: interdum verò carnosæ evadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *sebel* ab Avicenna. Quamvis nonnulli panniculum ab ungula distinguant, quod scilicet ungula sit nervea quædam tunica, sine venarum repletionem, & tunicam tantum adnatam contegat: Sebel verò, seu panniculus tantum oculum cooperiat, & rubro colore præditus sit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ est in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, unde scabrities parti & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriendi adæquare, & complanare nititur, copiosorem sanguinem affundit, eique incrementum præternaturale producit, aut quoddam veluti tegumentum ei generat. Quia tamen in oculum male affectum quamplurima excrementa confluent; idè non ex sanguine puro, sed pluribus excrementis permixto unguis generatur. Unde variæ illius, differentię exsurgunt, quod alius durus, alius mollis, alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fusco colore præditus sit. Alius facilè separabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens. Alius simplex & pravæ qualitatis expers, alius putridus & cancrösus.

Hujus affectus diagnosi ex dictis facilè intelligitur. Tum causæ illum producentes, humores scilicet ex quibus generatur, ex colore internosci poterunt: rubra enim ungula fit à sanguine puro, citrina à bile; alba, à pituita, fusca ac nigricans, à melancholia.

Quod ad prognosin attinet, malum hoc difficilè curatur, & non nisi longissimo tempore: siquidem remedia acria, ungulæ conterendæ necessaria, non nisi sensim & paulatim usurpari possunt, propter exquisitum oculorum sensum.

Si oculus affectus minor evaserit, malum est signum: partis enim debilitatem arguit.

Recens ungula & magnitudine mediocritas, pharmaceuticis remediis curari potest. Quæ verò aucta est, ad nigrum oculi se extendens & jam inveterata, non nisi manuali operatione curari potest.

Ungula, quæ crassa est, everfa, eminens, indurata & nigricans, curari non potest, cancrösam enim naturam obtinet.

Curatio ad causam morbi antecedentem & conjunctam dirigenda est.

Ratione antecedentis, primum victus ratio idonea præscribenda est, qualis in aliis oculorum affectibus à fluxione oriundis supra proposita est.

Simulque evacuationes ac revulsiones, in dictorum affectuum curationibus præscriptæ, etiam hic usurpari poterunt: nempe purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, vesicatoria, & alia hujusmodi.

Ac sufficienter corpore purgato, ad topica veniendum est, quæ ungulam absumere valeant, à minoribus incipiendo; qualia sunt omnia, quæ pro macularum curatione supra proposita sunt. Quæ si non sufficiant, ad fortiora veniendum est, quæ ab auctoribus passim descripta inveniuntur. Forestus collyrium sequens maximè commendat.

℞. Succi fœniculi ℥. iv. succi chelidon. ℥. iij. succi rutæ ℥. ij. succi malvæ ℥. ij. ꝑ. aloes ℥. j. vitrioli ꝑ. j. æruginis æris ꝑ. j. zimziberis & cinnamomi, ana ℥. ꝑ. fellis anguillæ ℥. ꝑ. fellis tauri, bovis, aut porci ℥. ij. sacchari candi ꝑ. ij. bulliant succi, addendo reliqua, & depurentur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

℞. Lapid. hæmaritis Drach. ij. vitrioli albi, viridis æris, ustorum ana ℥. iij. myrrhæ & croci ana Drach. j. piperis longi Drach. ꝑ. sacchari candi ℥. ꝑ. Pulverizentur subtilissimè ut alcohol. Hujus pulveris ℥. j. misceatur Drach. ij. aquæ raphani, & applicetur bis, terve indie, prout æger tolerare poterit.

Antè usum horum remediorum, pars fovenda est decocto emolliente, quod etiam post eorum applicationem iterandum est, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minùs vehementia, sequens cum fructu usurpari poterit.

℞. Ossis sepiæ ꝑ. j. sacchari candi Drach. j. vitrioli ꝑ. ꝑ. tuthiæ præparatæ Drach. ꝑ. M. Fiat pulvis subtilissimus, ungulæ inspergendus.

Si topicis hisce remediis ungula absumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum est, quæ fit hamulo perforando ungulam ad basim, deinde filum lineum duplicatum acu trajiciendo, utrinque ad basim arctè deligando, atque sic apprehensam incisoria instrumento absciendendo, prout fusiùs docetur à Celso, Paulo, Aetio, Hieronymo ab Aquapendente in operationibus chirurgicis, aliisque quamplurimis.

Facta incisione, linteum aqua rosacea & albumine ovi imbutum, est apponendum, ad dolorem sedandum, & inflammationem prohibendam. Ac denique siccantibus medicamentis, collyriis ex tuthia, thure, aloe, trochiscis albis Rhafis, aliisque siccantibus medicamentis cicatrix inducenda.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER TERTIUS.

DE AFFECTIBUS AURIUM.

P R Æ F A T I O.

AURES pluribus morbis conflictari solent; similibus, organicis, & communibus, ut docet Galenus I. de sympt. caus. cap. 2. qui cum nonnisi per symptomata cognoscantur, ad symptomatum seriem eos reducere est animus.

Symptomata vero quæ auribus contingunt, ad actiones lasas, aut vitia excretorum referuntur. Actio lasa, vel est auri propria, vel communis omnibus sensoriis. Actio auri propria, nimirum auditus, leditur abolitè, imminutè, & depravatè. Abolitè, in surditate: imminutè, in gravi auditu: depravatè in sonitu aurium. Actio commu-

River. Opera Medica.

nis omnibus sensoriis est sensus tactus, cujus ratione doloribus obnoxia sunt. Vitia denique in excretis ea omnia continent, quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concludetur capitibus. Primum erit de surditate, & gravi auditu. Secundum, de tinnitu aurium. Tertium, de dolore aurium. Quartum, de excrementis præter naturam ex aurium cavitatibus.

CAPUT PRIMUM.

De surditate, & gravi auditu.

Surditatem & gravem auditum eodem capite complectimur, quia fiunt ab iisdem causis, secundum magis

gis & minùs tantùm differentibus: ita ut valdè excedentes auditum prorsus auferant, remissiores verò cum tantùm imminuant. Imò verò uterque affectus vulgò surditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, nisi alta voce loquentes, surdi esse dicuntur.

Surditas autem propriè dicta *κώφωσις* Græcis nominatur, cum nempe auditus omninò aboletur, adeò ut ea affecti vel nullum penitus sonum audiant; vel si sonum aliquem auribus percipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam sæpè muti sunt, si nimirum ab ortu surdi nascentur; non solum ex eo, quòd per auditum homines loquendi formulas addiscunt; sed etiam propter maximum consensum, qui est inter auditus & loquelæ instrumenta, per nervum quintæ conjugationis, cujus rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguam & laryngem protenduntur. Unde fit, ut aurem interiorem vellicando, rursus excitetur. Et ratio evidens est. Siquidem surdi à nativitate, si loquelæ instrumenta non haberent vitata, aliquam vocem articulatam ex naturali instinctu ederent; quemadmodum reliqua animalia, etiam si à nativitate ab aliis ejusdem speciei animalibus segregentur, ut nunquam ea audire valeant, vocem tamen sibi connaturalem proferunt. At surdi à nativitate nullam vocem articulatam edunt, sed sonum tantùm confusum, qui partium loquelæ inservientium læsionem manifestam arguit. Læsiō autem illarum partium potissimum est ab humiditate, quæ cum nervum illum afficiat, qui ad aures, linguam, & laryngem protenditur, auditum & loquelam simul affici necesse est.

Gravis auditus *βαρυνόσια* Græcis appellatur, eoque affecti ægrè sonum percipiunt, nec loquentes intelligunt, nisi alta voce clamantes. Alii verò ne sic quidem audire satis possunt, nec nisi colloquentes in aures ipsis loquantur, ac vociferentur.

Uterque affectus à cerebri, vel auris vitio exoritur.

Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læsiō, in ea præcipuè parte, quæ nervi auditorii exortum aut progressum occupat, surditatem, aut gravem auditum potest efficere.

Auris affectus vel in exteriori, vel in interiori auris parte versantur.

In exteriori cavitate auditus defectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, à tumore, abscessu, sanguine, pure, pituita, aliisque rebus tum intrinsecus, tum extrinsecus incidentibus. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem, integram & absolutam surditatem non posse efficere, sed tantùm gravem auditum; quandoquidem per os etiam soni ad aures deferri possunt. Etenim meatus patens est ab auris interna cavitate ad palatum, per quem soni faciliè ingrediuntur & ad aures sese insinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os apertum excipere, multa ostendunt experimenta. Videmus enim surdastrōs, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure diligenter obturata, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et in via noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, & è longinquo magis audimus, si baculi aut ensis alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus.

In parte auris interiori, surditatem, aut gravem auditum efficiunt humores in cavitate interiori collecti, & à capite præsertim defluentes: qui plerumque pituitosi sunt, nonnunquam tamen biliosi, ut patet *Aph. 28. sect. 4.* ubi Hipp. biliosas dejectiones surdis prodesse asserit; interdum etiam sanguinei, siquidem surditatem, quæ crissim comitatur, ex sanguinis fluxu per aures fieri compertum est. Illi autem humores à toto corpore interdum ad aures transmittuntur, ut in febribus continuis, & præcipuè malignis. Eundem affectum producit mala auditus organorum conformatio, qualis est, si tympanum nimis laxum evaserit à sono violento vel humectatione: (Ea ratione surdastrī quamplurimi in constitutione austriana graviores habent auditum: quia membrana aeris humiditate relaxatur) aut nimis tensum exsiccaturumque, post morbos acutos, vigilias, aut jejunia, aut disruptum ab iisdem motibus ingentibus, aut erosum à pure. Egregiuntur tamen aliquando pus, ex suppurata aure, & sanguis, in magnis concussionibus, sine læsione auditus, quando exitus est inter os & membranam; sic enim septum illud permanset. Vel si reliquæ auris particulæ ab ortu, aut aliqua causa externa, ut ictu, casu, aliisque, à debito natu-

rali statu dejectæ sint. Intemperies denique frigida ab aere frigidior, vel aqua frigidissima in aurem immissa, vel narcoticorum, aliorumque medicamentorum usu nimio, hunc effectum producere solita est.

Has omnes causas per propria signa diagnostica sigillatim distinguere difficillimum est. Arte tamen & conjectura in hunc modum elucidari possunt.

Si à cerebri vitio surditas contingat, aut alii etiam sensus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut gravitas, apoplexia, lethargus, aut alii hujusmodi.

Obturatione externæ aurium cavitatis oculis ipsis dignoscitur; si ad Solem cavitatem illam introspicias, tumque apparebit, num tumor, aut materia crassa, aut alia quæpiam substantia heterogenea cavitatem illam repleat. Tum etiam, si aliquid extrinsecus in aurem illapsum sit ex relatu ægrotantis dignoscitur.

Si verò cavitas interior aliquo humore repleatur, pituitam esse judicabimus, si fluxio pituitosa ægrotantem prius infestaverit, aut si ille hujusmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Biliosum verò humorem hunc affectum producere, indicabit febris biliosa prægressa, aut jam ægrotantem detinens, & acutissimi doloris præsentia. A sanguine verò fieri ostendit dolor gravans, & sanguinis redundantia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipuè contingit.

Tympani laxitas & humectatio dignoscitur ex causis prægressis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri potest, ut causæ humectantes hanc unicam particulam affecerint.

Ejusdem tympani tensio & exsiccatio nimia ex totius corporis siccitate & causis exsiccantibus prægressis erit dignoscenda.

Tympani etiam dispositionem aut erosionem conjicere poterimus, si causæ vehementes rumpentesque aut erodentes enumeratæ præcesserint.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Surditas à nativitate, & quæ longo tempore contracta est, eaque integra & absoluta, incurabilis est. Quæ verò non absoluta, sed diuturna, difficillimè, & ut plurimum nunquam curatur.

Surditas à bile, aut sanguine oriunda, dum in febribus continuis & acutis tantùm soleat contingere, cum earum febrium curatione solvi consuevit.

Gravis auditus, si brevi tempore non curetur in omnimodam surditatem degenerat, teste Gal. 3. *de compos. med. sec. loc. cap. 3.*

Membrana tympani rupta, vel cicatrix in ea relicta, incurabilem surditatem efficit.

Surditas per intervalla crescens & decrescens, curabilis est: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur & augetur, eam produci significat.

Surditas, quæ à vitio cerebri excitatur, faciliùs curatur, quàm quæ à proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet, illa surditas, quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationem requirit, quàm quæ dictis affectibus destinata est, è propriis capitibus repetenda. Quæ à tumore exoritur, si ille durus sit & inveteratus, curationem non recipit: si verò calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si verò à pure in aure collecto producat, ex capite ultimo hujus tractatus curatio erit desumenda, ubi de his agitur, quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si à siccitate hic affectus oritur, curandus est, juxta Rhalis præceptum, victu humectante, somno longiori: & capitis perfusione cum aqua tepida: quibus addi possunt humectantia in aurem immissa, ut oleum amygdal. dulc. & similia. Si ab aliena re, extrinsecus in aurem illapsa, surditas, vel gravis auditus oritur; ea protinus auferenda est eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & si animalcula quædam sint, quæ auris cavitatem subierint, alligando, aut enecando. Eluuntur infundendo, quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque: ut lac, oleum amygdal. dulc. vel decoctum aliquod emolliens & relaxans. Excutiuntur imperu quodam, ut sternutatione mora; sic enim spiritus impulsu, commotis illis partibus, quod in meatu auris later, sæpè excluditur, idque citius, si prius via, ut dictum est, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodest etiam inclinata aure affecta, supra pedem illius lateris saltare; qua ratione pueri post natationem aquam auri-

auribus influxam excutiant. Si hæc non succedant, extractio molienda est auriscalpio, cavendo tamen, ne dum intromittitur, illud quod adhæret, ulterius propellatur. Idem auriscalpii cochleare admodum tenue sit, ut facilius in aure contentis postponi possit. Vel forcipe ad id accommodata, utrinque acuta & aspera, illa apprehendi & eximi debent. Vel si neque hoc succedat, cum corpora dura sunt, ut nucleus, vel lapis; alio instrumento apprehensa confringenda sunt, deinde, ut dictum, humore infuso eluenda. Si auriscalpium intromitti nequeat, specillum corone involvatur in extrema sui parte, deinde immergatur in therebinthinam, aut in aliquod aliud viscidum: post immittatur in aurem, ut agglutinet id, quod obstruit. Idem sit ex candela cerea, extrema sui parte visco inducta. Quod si aliquid visci aut glutinis post extractionem intus inhæserit, in auriscalpio extrahendum. Sunt qui calamus aperiunt in extremis ejus partibus, unam ejus partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; ut inde frequenti suctu, quod intus conditum est, attrahant.

Animalcula ex aure alliciuntur, admotis quibusdam quæ illis grata sunt, ut extrorsum repant; ut si lac cum saccharo in spongiola auri adhibeatur, vel leniter intradatur, vel ficus inversa, vel pulpa pomi dulcis; vellardum, quo vermiculi citius alliciuntur; idque præferim, si aures Solis obvertantur, dum hæc contineant. Peculiariter verò hirudines casu ingressæ, alliciuntur sanguine immisso in aures. Pulices verò pilis caninis in aurem introductis. Si autem viva sint animalia, enecanda sunt; mortua enim non amplius auditui obstreperunt, & facilius extrahuntur. Enecantur autem, si saliva auribus instilletur, aut propria urina infundatur.

Amara autem citius infecta enecant, ut centaurii, vel absynthii succus, aut decoctum aloes, & fella quælibet. Acræ idem præstant, ut acetum, succus ceparum, & similia.

At cum frequentissima surditatis & gravis auditus causa sit frigida intemperies, & humoris pituitosi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipue curatio dirigenda est.

Quia verò hujusmodi pituitæ influxus à cerebro ducunt originem; curatio ad eam partem dirigenda est, non dissimilis ei, quæ frigida cerebri intemperiei assignata est: quam prudens Medicus, pro vario intemperiei gradu, ejusdemque contumacia moderari poterit.

Summa autem hujus curationis erit, ut præmissa victus ratione attenuante, & modicè calefaciente, atque exsiccante, qualis in gutta serena præscripta est, vitando in primis ventos austros, & ab iis aures muniendo, vaporosa alimenta, & in primis allium & cepæ, quæ auditui nocent: tum etiam quæ humores crassos ac pituitosos generant, ut inquam, primum evacuatio universalis instituatur per pilulas, apozema cephalicum & purgans: tum etiam per phlebotomiam, si illius indicationes adfuerint. Cui subnectatur, si affectus sit contumax, diæta sudorifica, eique succedant particularia remedia, fluxionem revellentia; ut cauteria, vesicatoria, errhina, sternutatoria, masticatoria, apophlegmatismi. Peculiariter verò masticatoria sunt maximi usus in hoc morbo, propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas usuales, aut syrupum magistræ, opiatam cephalicam, pulverem, aut cucupham caput roborantem, & alia hujusmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigida cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

In usu diætæ, si affectus sit contumax, conveniunt etiam sacculi post assumptam potionem sudorificam capiti admovendi, quales in dicta curatione descripti sunt, iique non sincipiti tantum, ut ibi dictum est, sed etiam auribus erunt admovendi.

Peculiariter verò conducunt ad hujus affectus curationem thermæ sulphuræ & bituminosæ, cum balneo, tum lotionem capitis. Balneo siquidem sudores copiosi provocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione verò capitis cerebrum roboratur & exsiccat, & humores in ipsam aurem impacti discutiuntur. Utendi modus peculiaris à Pennoto describitur, & valde commendatur his verbis. *Nihil aquæ conducit in surditate, etiam post centum remediorum usum, quàm ut patiens, optimè prius corpore mundato, & deinde capiti purgato, sulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Et spongiis magnis consutis veluti cucupham ferat in capite, ad supercilia & infra aures descendentem. Sedeat sub canali balnearum, River. Opera Medica.*

& verso epitomio aquam accipiat, quæ absorpta spongiis, caput continuo calore suo fovebit, atque omnes capitis futuras auriumque commissuras deducens atque aperiens, vapores tollet, vel materiam impactam nervis viisque auditoriis resolvet per habitum, aut adeo mutabit, ut brevi sit abitura. Bis in die ita sedere eum convenit ad horas duas, ac deinceps statim sudare in lecto, diætamque adhibere tenuem ex succis & jure carniarum. Vino, nisi oligophoro, planè abstinendum est.

Tandem ad topica materiam auri impactam discutientia veniendum est; quæ in hunc modum administrari poterunt.

℥. Fol. orig. absynth. pul. serpil. salv. menth. centaur. min. malv. & alth. ana M. j. flor. chamom. melil. stœchad. & anth. an. P. j. cinnam. & caryoph. ana ℥. ss. Decoquantur in æquis partibus aquæ font. & vini albi, sub finem additi. Colatura foveatur auris affecta cum spongia, calidè, manè, & serò.

Et eodem decocto poterit fieri suffitus in aurem per infundibulum, quem maxime prodesse, certum est ex eo, quod vapor, ex decocto calente elatus, penitissimas aures partes facile penetrat.

Fomenti loco adhiberi potest panis cum semine carvi subactus, & calens è forno per medium sectus.

Vel panis ordinarius ex clibano sumptus, & inferiori crusta ablata spiritui vini immergatur, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur, ut vapor intromittatur. Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum semine carvi, baccis lauri, juniperi, & nuce moschata subactus, antequam coquatur: deinde post levem cocturam, dum adhuc calet, disruptus, & auri laboranti impositus.

Si decoctum pro fomento & suffitu præscriptum fortius desideres, pulpa colocynthidis, & radix hellebori albi ad ℥. j. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum ex vino albo solo, vel ex vino & aceto parari poterit ut magis penetrat, & potentius discutiatur.

Pro suffitu etiam utiliter excipi poterit in auri meatum, per infundibulum, fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidissimo, dum fumus excipitur.

Post forum & suffumigium, liquor aliquis in aurem injiciendus est, eaque postmodum corone moschato obruenda.

℥. Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ℥. j. M. infundantur calidè in aurem. Vel

℥. Olei de castoreo & lilior. albor. ana ℥. j. olei aneth. ℥. ss. hellebori albi ℥. ss. aquæ vitæ ℥. j. Bolliant in B. M. ad aquæ vitæ consumptionem. Colentur ad usum dictum. Vel

℥. Radic. cyperi, baccar. lauri, semin. anisi & cumini pulverator. ana ℥. j. castorei pulverati ℥. ss. olei rutæ quantum satis. Misceantur, & impleatur cepe magnum excavatum, quod postea coquatur super prunas, & exprimat succus in aurem instillandus.

Olea chymica efficacissime operantur, qualia sunt oleum rorismarini, majoranæ, salviæ, fœniculi, de spica, caryophyl. Quæ tamen propter nimiam vehementiam sola non sunt usurpanda, sed cum prædictis in parva quantitate admisceri possunt, in hunc aut similem modum.

℥. Oleorum prædictorum ℥. ij. olei de spica, fœniculi, aut caryophyl. aut alterius cujusvis. ℥. ss. vel ℥. j. Misc.

Aquæ enim nonnullæ in aurem instillantur, quæ ad surditatem maxime conferre existimantur. Sic plurimum laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quæ elicitur ramos virides fraxin. una extremitate igni admovendo, & ex altera extremitate aquam stillantem usui asservando. Præcipue confert, quando surditas à causa valida oriunda est, & remedia valde calefacientia suspecta sunt. Si caliditas non timeatur, pari aquæ vitæ portione admista, efficacior evadat. Mathiolus hanc aquam succis quibusdam permiscet, eamque sic compositam valde prædicat his verbis, *Fraxini spumam, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succis cyclaminis, scilla, ruta, equalibus partibus, omnibus simul parumper fervefactis; plurimum valere ad surditatem scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cum se cubitum receperit æger, atque eum super affecta aure jacere oportet. Ubi verò utramque aurem surditas occupaverit in eam fundatur, quamvis affecta fuerit, & super alteram jaceat.*

Spiritus vini, in quo helleborus albus infusus fuerit, in aurem affectam instillatus, magnæ est efficacæ.

Alii multum commendant succum hederæ depuratum, cum vino albo potenti permiscum.

Fella animalium, ut leporis, capræ, perdicis, maximè laudantur, si recentia usurpentur, cum pari mellis portione misceantur, & in cepæ pellicula incalescant.

Pinguedo anguillæ maximo in usu est. Ea autem colligitur dum anguilla magna in veru assatur, & suppositis lauri foliis excipitur, eaque repidè in aurem instillatur.

Zechius ova formicarum prædicat his verbis: *Ova formicarum contrita & cum succo cepæ in aurem infusa, quàm vetustissimam surditatem persanant.*

Sanguis lupi junioris calens in aurem instillatus surditatem curare creditur.

Denique, si affectus contumacissimus propositis remediis non cedat, non esse abs re, extremum tentare remedium quod à Fonseca proponitur *consult. 58. tom. 2.* inunctionem nempe factam ex hydrargyro, quia surditas ex lue venerea contracta ita curari solet; quare etiam si hæc talis non sit, fortè curari poterit. Et ratio huic sententiæ videtur suffragari, quia hydrargyrum tumores duos emollit & discutit, ac humores concretos, & partibus impactos, potentissimè dissolvit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remediis non cedentem, fortè poterit dissolvere. Hoc tamen remedium, non nisi in desperato casu tentandum est; anceps enim & dubius admodum est illius eventus. Siquidem ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactatur, & variæ fluxiones concitantur, ita ut nonnullis, à lue venerea per hydrargyrum curatis, ipsa surditas aut gravis auditus interdum contingat; quamvis, ut antea dictum est, ex ipsa lue venerea contingens surditas interdum curetur. Fit debite administrata hydrargyrosis, post sufficientes purgationes, si nullam cerebro noxam relinquat.

In topicorum remediorum administratione hoc perpetuò observandum, ut non frigida, sed semper tepida, aut calidiuscula in aurem immittantur. Præterea nunquam medicamenta instillanda sunt, quin priora abstergantur. Instillato verò medicamento, auris perpetuo cotone moschato obturanda, ille enim solus, & per se surditati maximè conducit: quod confirmatur à Foresto *observ. 15. lib. 12.* his verbis: *Mulier Delphensis, cum ex diuturno morbo convalesceret, incidit in surditatem satis diuturnam, quæ cum satis purgata esset, & deinde à medicamentis abstineret, & longo tempore adhuc surditate laboraret, vetula quædam ei consuluit, ut granum unum vel alterum moschi optimi in bombyce misceret, & auri perpetuò imponeret. Hoc remedio, præter omnem spem, ab omni surditate liberata est. Ego multos quidem, quibus auri sanie longo tempore maderet, curavi sola imposta bombyce, vel cotone, in quo moschus reservatur, quod & aurem exsiccaret, & simul surditatem tolleret.*

C A P U T II.

De Sonitu aurium.

Auditionis sensus depravatur in sonitu aurium. Quem admodum enim oculus debet esse omni coloris expertus, ut colores omnes objectorum ritè percipiat, & si aliquo colore præternaturaliter afficiatur, ut in ictero, tunc depravati visionem necesse est; ita auris nullum in se debet habere sonum, ut omnes sonos extrinsecus advenientes percipere valeat. Et si in ea sonus aliquis præternaturaliter efficiatur, auditus depravatur. Hæc autem depravata auditio *παρὰ φύσιν* Græcis, Latinis Obauditio nominatur, vulgò etiam tinnitus aurium appellari consuevit, quamvis tinnitus propriè unicam tantum depravati auditus differentiam constituat: ut ex sequentibus patebit.

Fit autem sonitus in aure, ex commotione præternaturali aeris vernaculi seu congeniti, in auris cavitate contenti. Quamvis enim aer ille congenitus naturaliter in aure moveatur, ut docuit Aristoteles, sonus tamen ex eo motu non exauditur, nisi quando aurem manu concava, aut alia re simili obturamus, tunc enim meliùs fit auditio in aure interna, cum aeris externi ad aurem ingressus impeditur, ut docetur vulgari experimento. Si nimirum testudinis, aut alterius instrumenti musici manubrium dentibus apprehendamus, aures obturando; tunc enim sonus quadruplo major percipitur, quàm si apertis auribus excipiamur; quia sonus testudinis per continuitatem manubrii in os ingreditur, & ad auris cavitatem sese insinuat per patentem canalem, qui ab aure ad fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aeris implantati, fit à spiritu *κρυπτικῷ* seu auditorio, qui continuo in aurem influit, & aerem illum tenuem & mobilem leviter exagitat. Si verò

aer ille implantatus solito vehementiùs moveatur, tunc sonus intra annum percipitur, qui præternaturalis est, & auditum vitiat.

Causæ verò aerem vernaculum præternaturaliter commoventes, quamplurimæ sunt. Præcipua tamen & frequentissima est vapor, flatus, aut spiritus, in aurem ab aliis partibus transmissus, vel, in ipsa aure genitus. Si ab aliis partibus feratur, vel à toto corpore, vel, aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, unde Hipp. *in Coacis, Bombus in acutis, & sonitus aurium lethalis.* Et ille aurium sonitus fit à spiritu flatuoso, per arterias à toto corpore ad aures transmissio. Frequentiùs tamen accidere consuevit in principio paroxysmorum, & instante crisi per hæmorrhagiam. A parte peculiari flatus elevati ad aures transferuntur, nempe à ventriculo; hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus. Unde in vomitu vehementi, melancholia hypochondriaca, & hysterica suffocatione, aurium tinnitus frequenter solent contingere. A capite etiam frequentiùs spiritus flatuosus, ex frigidis pituitosis humoribus excitatus à calore debili, in aures deferretur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem, per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus transmittuntur.

In aure ipsa generatur flatus ex materia pituitosa in auribus contenta; unde fit, ut gravis auditus cum tinnitu aurium sæpius conjunctus sit. Ab humore enim fit obstructio, à qua surditas, aut gravis auditus, dum in minori copia redundat; à flatibus verò, ex eodem humore, elevatis, aurium tinnitus generatur.

Aliæ verò causæ sonitum aurium excitantes sunt, percussio capitis vehemens, sonus vehementior, aurium ulcera, calida intemperies, debilitas, & sensus exquisitor.

Percussio capitis vehemens, spiritus in capite contentos violenter commovendo facit, ut illi in aurem confertim propellantur, & sonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulsus, aerem implantatum maximè exagitat, ut commotio illius diutius perseverans, sonitum diuturniorem efficiat.

Aurium ulcera, puris, aut saniei fervore strepitum quandam in aure excitare solent; quod etiam fieri potest à spiritibus majori copia in partem ulceratam translatis, & in auris cavitatem effusis, aeremque implantatum commoventibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora subeuntem multo spiritu replet, unde contingit, ut pulsatio fiat vehementior, & sonus pulsans in aure excitetur. Vel copiosior spiritus, per arteriam illam effusus in aurem, aerem vernaculum commover, & sonitum producit. Et ab ista causa sonitus aurium diuturnus efficitur, per menses interdum perseverans.

Auditus debilitas sonitum aurium efficere solet, ut in convalescentibus, quia omnis sensus debilitatus ab objecto, non solum vehementiori, sed etiam mediocri offenditur. Sic illi, qui debilem habent visum, à lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique sensus exquisitor, ex Gal. *lib. 3. de comp. med. sec. loc. cap. 1.* tinnitum aurium efficit eadem ratione, quia scilicet objecta, etiam moderata, illum nimium afficiunt. Ille autem sensus exquisitor præternaturalis esse debet, ut affectum præternaturalem efficiat. Nam sensuum perspicacitas per se actionem depravatam non potest producere: quin potius, quo exquisitor est sensus, eò minus aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur à calida intemperie, ulcere, aut alio consimili affectu; quemadmodum partes inflammatae contactus moderatos depravate sentiunt, minimè dolorificè. Vel si exquisitus sensus in statu naturali consistat, existimandum est, causam tinnitum efficientem esse præternaturalem, & excedentem, ratione illius exquisiti sensus; vapor enim v.g. tam exiguus, ut à sensu obtusiori non percipiat, sicque actionem non lædat, ab eo, qui exquisitori sensu præditus est, percipietur, & tinnitum efficiet; atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio verò sanitatis limites non excedet.

Variæ dari possunt aurium sonitus differentiæ, quæ à vaporum multitudine vel paucitate, crassitie vel tenuitate, motu celeri aut lento oriuntur: si enim vapor aut flatus multus sit, crassus, & celeriter moveatur; sensorio exhibebit similitudinem aquæ rapido cursu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus instrumentorum musicorum, vel ventis reboantis, vel id genus similia. Quod si paucus sit; crassus, & celeriter moveatur; arboris confractæ; vel domus collabentis, subitæque ruinæ, vel catapultæ speciem

ciem refert. Si multus sit, tenuis, & celeriter moveatur, sibilum excitare solet, & torrentis cujusdam lenioris imaginem. Si paucus sit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat. Si multus sit, crassus, & lentè moveatur, murmura quædam excitare solet. Si paucus sit, crassus, & lentè moveatur susurrum repræsentat. Si multus sit, tenuis, & lentè moveatur; sibilum remissiorem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari possint crassitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris & tardi; pro eorum ratione innumeri prope modum sonorum modi in auribus produci poterunt, prout magis, vel minus, ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnosis prædictarum causarum certa haberi non potest, docente Gal. 3. *de comp. med. sec. loc. cap. 1.* Artificialem talem conjecturam ex causis prægressis, aliisque circumstantiis elicere possumus.

A flatuoso spiritu fieri sonitum aurium, inde colligi potest, quod interdum cesser, & intervallo posito revertatur, tum etiam si præcesserint cibi, flatibus generandis idonei.

Per consensum ab aliis partibus fieri ostendunt, si aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per intervalla reperat.

A cerebro præsertim fieri, testatur dolor capitis præcedens, aut gravitas ejusdem, & ut plurimum nocumentum aliis sensibus communicatur.

In ipsis auribus vitium esse, testatur sonitus continuus, & sine ulla intermissione infestans.

A materia frigida affectum produci cognoscimus, si æger à calidis medicamentis juvetur, & si sanitatis tempore omnes strepitus facile perferat.

A vaporibus crassis vel tenuibus, paucis vel copiosis effectum produci, ostendunt sonorum differentia, quæ in aure percipiuntur, supra propositæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facile patebit ex iis, quæ præcesserunt, ut potè morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri convalescere incipiunt.

A calida intemperie, & exquisitiori sensu inde oborto fieri conjicimus, dum æger percipit caliditatem in capite circa aures, causæ calefacientes præcesserunt, & flatus discutientia medicamenta malum augment, tum etiam æger sanitatis tempore magnos strepitus, propter sensum exquisitum, perferre non potest.

Quod ad prognosin spectat, recens aurium tinnitus facile curatur, chronicus verò difficilè, eoque magis, si à lue venerea ortum duxerit. Qui à causa calida ortum ducit, facilius curatur, qui à frigida, difficilior.

Diurnus aurium tinnitus, à materia pituitosa in aure contenta oriundus, in surditatem degenerat: aucta enim materiæ illius copia, meatus auditorius obstruitur, & spiritus influxus ad aures inhibetur.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia esse debet.

Ac primùm curatio sonitus aurium, qui per consensum aliarum partium generatur, à curatione affectuum illarum partium dependet, & idè ex propriis cujusque capitibus erit desumenda.

Qui verò ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem desiderat. Et si à frigida intemperie, crassiorque flatu generetur, eandem curationem desiderat, quæ in gravi auditu descripta est. Consimiles enim sunt affectus, qui sæpè simul complicantur, aut unus in alium degenerat: tinnitus enim non rarò gravis auditus, & surditatis prodromus esse consuevit.

Omnia igitur remedia, tum universalia, tum particularia, superiori capite ad surditatis, & gravis auditus curationem proposita, hæc transferri poterunt.

Si ab aurium ulcere tinnitus provenit, non aliam postulat curationem, quam quæ ulceri debetur: qualis capite sequenti proponetur.

Si à sensus debilitate procedat, ut in convalescentibus ab aliquo morbo graviore, instauratione ac refectioe totius corporis sponte affectus evanescit. Poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad symptomata demulcendum, ut chamæmelinum, anethinum, amygdalar. dulc.

Ac denique, si à calida intemperie, vel exquisitiori sensu ducat originem, victus refrigerans & humectans præscribendus est, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, à mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum instillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucæ, nymphæ, quibus ad penetrationem aliquid melissæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non con-

River. Opera Medica.

ferentibus, succi lactucæ, portulacæ, hyosciami usurpandi sunt: imo ad papaveris succum, & ipsum opium confugit Gal. quibus tamen parcè & summa cum cautione utendum est, ne calorem nativum partis debilitando, auditum nimis heberent.

C A P U T III.

De dolore Aurium.

Aurium dolor, *ἄλγία* Græcis nominatur. Estque gravissimus affectus, tum propter partem affectam, membranam puta internam, auris cavitatem ambientem, tum propter cerebri viciniam, cujus ratione illud non rarò in consensum trahitur.

Cum autem omnis dolor à solutione continui oriatur: quæcumque partium illarum sensibilibus auris cavitatem ambientium continuitatem solvere possunt, aurium dolorem excitare solent. Horum præcipua sunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, seu cum materia conjuncta, vulnera, ulcera, & res externæ in auris cavitatem illapsæ vel immissæ.

Frigida intemperies sæpè aurium dolorem excitat, induciturque à ventis frigidioribus, balneo aquæ frigida, aliisque causis impensius refrigerantibus. Calida intemperies sine materia rarò aut nonnunquam aurium dolorem producit, quemadmodum frigida. Nam frigidum partibus hisce nervosis & membranosis inimicum est, calidum verò amicum: neque dolorem in auribus efficere potest, quin multum excedat, sicque humorum defluxum ad partem alliciat, unde materialis intemperies producitur. Hac de causa nec Galenus, neque alius Græcorum calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamvis Avicenna, & Arabes ferè omnes eam proposuerint.

Materia verò frigida, dolorem aurium efficiens, est pituitosa, vel serosa, in aures à cerebro defluens: vel flatus, ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus transmissus.

Materia verò calida vel biliosa est, ex venis & arteriis in prædictas partes illapsa, vel sanguinea, per dictas etiam vias effusa, à qua inflammatio generatur.

Prædictæ causæ solutionem continui occultam producant, à qua dolor excitatur. Solutiones verò manifestæ, ut vulnera, & ulcera, non est dubium, quin dolorem etiam inferre possint. Vulnera fiunt à causis externis pungentibus, incidentibus, & contudentibus, ita ut contusio ad hanc classem referatur. Ulcera verò fiunt post inflammationem, abscessu rupto, vel ab humoribus acris partem erodentibus.

Denique res externæ in aurem immissæ, si duræ, acutæ, aut alio quovis modo mordentes aut vellicantes sint, dolorem procul dubio efficere consueverunt.

Diagnosis harum omnium causarum ita instituenda est. Si intemperies immaterialis sit, nulla sentitur gravitas in aure, neque ulla tensio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem esse intemperiem cognosces ex eo, quod causæ refrigerantes præcesserint, ut peregrinatio tempore hyberno. A frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam verò intemperiem indicabunt externæ calefacientes, ut insolatio, vel aer calidior, & noxa è remediis calidis in aurem injectis; levamen verò à refrigerantibus.

Si ab humore pituitoso dolor excitetur, gravitas quædam in aure, & ipso capite percipietur tum fluxio pituitosa interdum aliam aliquam partem infestabit. Præterea causæ refrigerantes præcesserunt, ut aer frigidus & aquilonius alimenta frigidiora: adestque tempestas hyemalis, ætas senilis, & similia.

Si à flatu oriatur, dolor erit vehemens, sine pondere aut gravitate, interpolatus, non continuus, & cum tinnitu conjunctus.

A seroso humore fieri ostendunt alii affectus, ab eodem producti, & simul ægrum infestantes, ut fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliasque partes; & serosi humoris per vomitum, alvum, urinas, aut sudores evacuatio.

Si ab humore bilioso ducat originem, dolor erit pungens & acutus, cum caloris sensu adjuncto; à refrigerantibus juvabitur, & biliosæ quædam humiditates interdum è capite manabunt: quibus accedunt calidum & biliosum temperamentum, ætas juvenilis, tempus æstivum, victus ratio calidior, aliæque causæ calefacientes, à quibus lædi æger consuevit.

Inflammatio cognoscitur ex dolore intenso & pulsili,

eum calore insigni, & rubore, interdum ad malas & tempora sese extendente: quibus febris adjuncta est continua & intensa, nec non aliquando delirium, convulsio, syncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex sanguine ab aure profluente cognoscitur: ulcus verò à pure vel sanie. Sed quia puris effluxus interdum à cerebro fit per aures, distinctione opus est. Si enim procedat à cerebro, dolor capitis aliaque apostematis cerebri signa præcesserunt, & primò sanies magna copia effunditur; deinde sensim minuitur, donec ex toto consumpta sit. Potest quidem magna copia effundi ex abscessu auris; sed inflammationis in aure conceptæ signa præcesserunt. Huic postea ulcus succedit quod postmodum, sive ab abscessu, sive à fluxione humoris acris duxerit originem sequentibus signis innotescit. Pauca puris, aut saniei quantitas sensim & continuò profluit; dolor, ardor, & punctio sensus in ipsa aure percipitur, præcipue dum auriscalpium immittitur. Imò verò ulceris differentias conjectura quadam assequi poterimus. Si enim ulcus sit in ossè; cognoscitur ex sanie tenui ad citrinum colorem vergente, & ex affectus longitudine. Si sit profundum, ex puris multitudine, si mundum sit, ex pure laudabili: si sordidum crassitie & copia ejusdem: si virulentum, ex sanie tenui: si putridum, ex fœtore puris: si corrosivum, ex eo, quod post saniem sanguis egrediatur, si fistulosum, ex vetustate ulceris sanie virulenta, & carne callosa, ac duriori. Denique extrinsecus in aurem immissa, vel illapsa, aut sensibus percipiuntur, in auris cavitate contenta, aut ex relatu ægrorum addiscuntur.

Prognosis doloris aurium varia est pro varietate causarum. Qui à nuda intemperie ducit originem, facile curabilis est. Qui à materia frigida, pituitosa, serosa, vel fluxuosa producitur, non est quidem valde periculosus, sed chronicus ut plurimum esse consuevit. Qui verò à calidis humoribus, & præsertim inflammationem efficientibus exoritur, admodum periculosus est. Cerebrum enim propter viciniam trahitur in consensum, unde delirium & convulsio subsequi solent. Juvenes in hoc morbo magis periclitantur. Cum enim calidiori temperie præditi sint, & sanguine calidiori, intensior fit inflammatio, quæ calorem nativum cerebri dissolvit, præfusque hominem exstinguit: unde fit, ut ægri plerumque intra septimum diem intereant. Senes verò cum humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, sicque minus periclitantur.

Ulcerata in auribus difficilè curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abscessus consecrata sunt, facilius curantur; tum etiam, quæ pus laudabile generant. Ubi verò sanies virulenta, fœtida, aut alia prava qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit, idque magis si ulcus fistulosum, aut cum ossis carie copulatum fuerit.

Curatio, non secus ac diagnosi & prognosis, juxta varietatem causarum varianda est.

Si enim à frigida intemperie nuda producat, calefacientia remedia, auri admodum, ad illius curationem sufficiunt, qualia in surditatis curatione fuere proposita, ac præcipue forus & suffitus, tum etiam olea calefacientia ibidem descripta. Calida verò intemperies, si aliquando sine materia contingat, topicis refrigerantibus, quæ paulò inferius proponuntur, edomari poterit, ac præcipue ovi candido cum lacte muliebri subactò, & in aurem instillato.

Si à frigida intemperie cum materia conjuncta, pituita scilicet aut statu, aut serosa materia, eadem curatio erit administranda quæ ad surditatis curationem fuit proposita. Ut primùm totum corpus evacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia ac discurentia auri admoveantur, è curatione prædicta desumenda.

Si à calida intemperie, cum biliosi humoris affluxu, aurium dolor producat, qui chronicus sit, aut per intervalla recurrat. Primùm humor ad partem affluens revellendus erit plebotomia, qua etiam calida intemperies totius corporis, nedum ipsius hepatis, in quo humor biliosus generatur, emendari poterit. Deinde humoris peccantis evacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur julepis, aut jusculis refrigerantibus, sero lactis caprini, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & similibus. Ac denique ea omnia convenient, quæ in doloris capitis, à calida intemperie oriundi, curatione fuere proposita. Dolor verò

ipse demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infra describendis.

Inflammatio auris curabitur, misso prius sanguine ea quantitate, quæ tum plenitudini satisfaciatur, tum humorem ad aurem affectam confluentem revellere possit, idque præmisso clystere emolliente, refrigerante, & laxante. Debet autem sanguis detrahi magna copia, iteratis saltem vicibus: id enim postulat morbi magnitudo, & acuties. Secunda est autem vena cephalica è directo auri affecta. Si à suppressione mensium aut hæmorrhoidum affectus originem duxisse videatur, venæ inferiores aperiendæ sunt dempta prius plenitudine per venam brachii. Imò & absentibus hujusmodi causis, venarum inferiorum apertio optimam revulsionem præstabit ad opposita distantissima, cui etiam usui conferent hirudines ano affixæ.

Revulsiones etiam commodè sunt per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum, cucurbitulas scapulis, & dorso admotas, tum siccas, tum scarificatas.

Interdum etiam ad derivandum, cucurbitula scarificata ponè aures apposita, multum juvat, ut docetur historia luculenta à Zacuto Lusitano apposita *observ. 64. lib. 1. praxis admiranda*, his verbis: *Divinus senex lib. 2. epid. sect. 6. post medium sic præfatur: Ad auri dolorem cucurbitam affigito. Hac memoranda sententia summam attulit opem misero cuidam, qui ex dolore auri atroci male habens, omnibus præfidiis destitutus vigiliis debilis & amens factus, continuò febriens, & in horas moriturus sperabatur. Hic cum ex vena sectione, cucurbitulis costis, humeris collo affixis, revellentibus clysteribus, expurgantibus, cæterisque revulsoriis auxiliis, sicut & anodinis intra aurem inditis, nullam sentiret utilitatem, cucurbitula scarificata, juxta aurium glandulas applicata, levatus est. Extracto enim copioso sanguine, inflammationeque resoluta, hujus auxilii beneficio omnino sanus permansit.*

Idem Zacutus Lusitanus, in *praxi ad historias*, laudat hirudines ponè aures admotas quaternario numero, quas maximum levamen attulisse refert juveni cuidam, sævissima auri inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrocissimum compescendum; sanguinem fervidum & spirituosum educendo, qui symptoma illud gravissimum producebat. Operandi modus à nobis expositus est in curatione doloris capitis, à materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu utilissima est, ex cholagogis composita; humores enim biliosi, sanguini permixti, eique fluxibilitatem & antitropiam conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Postmodum verò julepis refrigerantibus tota humorum massa contemperanda est, qui sunt ex decocto lactuæ, portulacæ, plantaginis, acetosæ, & similibus, cum syrupo limon. granat. aut papaveris rhœados.

Interim verò dum prædicta remedia usurpantur, topica continuò administranda sunt, quæ perpetuò anodina esse debent, propter doloris vehementiam, cujus mitigatio reliquas indicationes superat. Harum tamen ratio poterit, si prædictis anodynis, in principio & augmento leniter repellentia admisceantur; in statu vero & declinatione resolventia, quorum exempla talia esse poterunt.

℞. Lactis mulieb. recent. mulcti ℥. ij. album ovi agitati, ut in liquorem abeat, ℥. ss. M. instillantur tepidè in aurem.

Vel lac solum, ab ubere in aurem instillatum, valde dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & solani, ana M. j. flor. chamomil. & meliss. ana ℞. j. Fiat decoctio, cujus fumum æger excipiat in aurem, per infundibulum.

℞. Ol. viol. nymphaeæ & rosac. ana ℥. j. M. instillantur in aurem per suffumigium.

Aselli prædictis oleis infusi & expressi, præstantius faciunt anodynum. Hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem sedandi, eaque ratione in doloribus dentium hæmorrhoidum, aliisque usurpantur. Vel dicti aselli vivi capiuntur, & in oleis cum aqua decoquuntur, ad aquæ consumptionem.

Si ardor sit valde intensus succi refrigerantes oleis prædictis admisceri poterunt, in hunc modum.

℞. Ol. nymph. & rosac. ana ℥. j. succi solani & plantag. ana ℥. ss. M. instillantur in aurem.

Oxyrhodinum à Practicis non paucis usurpatur, ex olei rosacei partibus duabus, & aceti parte una compositum, quod tamen suspectum esse debet, quemadmodum omnia

omnia quæ potenter repellunt. Periculum enim est, ne humor defluens, in cerebrum vicinum retrocedat. Estque præceptum generale perpetuò observandum, ne inflammationibus quæ partibus nobilibus proximæ sunt, repellentia anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderatè reprimunt, nec tamen eam longius propellunt, cuiusmodi sunt ante proposita, quibus etiam sequens commodè addi poterit.

℞. Ol. rosac. & nymph. ana ℥. i. ℞. aquæ rosar. & plantag. ana ℥. ℞. lactis muliebris. ℥. i. mucilag. semin. psyllii & cydon. extractæ cum aqua rosar. ana ℥. vi. M. injice in aurem guttulas aliquot hujus liquoris tepentis, & circum aures lintea, eo liquore macerata, appone.

In dolore vehementissimo ad narcotica interdum confugere cogimur. Sed rarè ea usurpanda sunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro insensa sunt. *Novi quendam inquit Galen. 3. de comp. med. sec. solo usum opio, & vocem & sensum agro ademisse, ut ne opobalsamo quidem, aut aliis injectis calefacientibus, homo amplius restitui poterit.* Si igitur magna urgeat necessitas, in hunc modum præscribenda sunt.

℞. Ol. de semin. papaveris ℥. i. ℞. camphoræ, oppii, ana gr. ii. M. instillentur in aurem.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥. ii. succi malvæ ℥. ℞. myrrhæ ℥. ℞. croci ℥. ℞. opii gr. iii. vi. M. utatur ut supra.

In topicorum administratione diligenter observandum est Galeni præceptum, quod habetur *lib. de compos. medic. sec. loc. 1.* ut scilicet auris inflammatione affecta non attingatur, sed medicamenta in eam instillantur per auricularium specillum, lana mollissima obvoluto, & in iis intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum ei videatur, & num calidius ipsum ferre possit, & ad tantam caliditatem procedatur, ut ipsum non offendat. Tinctum itaque pharmaco specillum ad principium meatus auditorii moderatè imponendum est, ut ex eo in altum medicamentum defluat: idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuta tum meatus ostulo, tum auri universæ imponenda est.

In statu morbi olea leniter resolventia anodynis permiscenda sunt, in hunc modum.

℞. Ol. chamæmel. amygdal. dulc. & violac. an. ℥. i. ol. lilior. ℥. ℞. M.

Sed fomenta & suffumigia potentiùs resolvunt, quæ ex decocto sequenti parari poterunt.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, folani, hyperici. ana M. i. semin. lini ℥. ℞. semin. malvæ, alth. & papav. albi, an. ℥. ii. flor. chamom. aneth. & rosar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel suffitu. Aqua è stipitibus fraxini educta. in aurem instillata, mirificè dolorem sedat, ejusque causam resolvit. Stipites fraxini virides igni admovendi, & aqua ab eorum extremitatibus stillans usui reservanda.

Si tumor resolvi non possit, sed ad suppurationem tendere videatur, quod ex doloris incremento, pulsatione majore, & febre intensiore dignoscitur: naturæ motus adjuvandus erit, & cataplasma sequens ad moveri poterit.

℞. Residentiam prædicti decocti, pro fotu & suffitu descripti, cui adde adipis anseris, gallinæ, medullæ vituli, mucilag. semin. psyllii & scænuigr. ana ℥. i. olei chamom. violac. an. ℥. i. butyri recentis ℥. ℞. croci ℥. ℞. Fiat cataplasma.

Cataplasma de mica panis hic etiam erit convenientissimum; dolorem enim sedat, & suppurationem leniter sine calefactione juvat, eaque ratione in omni phlegmone feliciter usurpatur. Illius compositio talis est.

℞. Medullæ panis albißimi. ℞. i. Coquantur in lacte caprino ad pullis consistentiam, deinde adde vitellos ovorum. num. ii. ol. rosac. ℥. ii. croci ℥. i. Fiat cataplasma.

Maximè etiam commendatur cataplasma ex cepa Victorii Faventini, quod in hunc modum componitur.

℞. Cepam num. i. butyri recentis ℥. ii. ol. chamom. & rosac. an. ℥. i. croci ℥. i. Fiat cataplasma, quod moderate calidum parti applicetur.

Facta suppuratione abscessus rumpitur, & pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut erosam. Tumque æger in aurem affectam decumbere debet, ut pus commodè affluat; & in aurem infundenda, quæ pus eluere & abstergere valent.

℞. Decocti hordei ℥. iv. mellis rosac. ℥. i. M. instillentur tepidè in aurem.

Si à puris acrimonia ulcus generetur, peculiaris cura illi adhibenda est, quæ etiam conveniat ulceri, ab humorum influxu oriundo.

Ac primum quia ex sententia Gal. *de compos. med. secund. loc.* topica alicui membro adhiberi non debent, nisi priùs toto corpore repurgato: Evacuation. solennes instituendæ sunt per phlebotomiam & catharsin, ægroantis naturæ, & temperamento appropriatam: eæque per curationis decursum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abstergentia & exsiccantia usurpanda, à minoribus ad validiora progrediendo. Quorum exempla talia esse poterunt.

℞. Mellis optimi, & vini albi antiqui ana ℥. iii. Bulliant ad despumationem, & instillantur in aurem cotone postmodum, eodem liquore imbuto obrurandam.

Deinde, ut medicamentum potentius efficiatur, succum marrubii, apii, absinthii, centaurii minoris, aut cyclaminis melli admisce, leviter decoque, & in aurem instilla. Vel

℞. Succu betæ ℥. i. marrubii ℥. ℞. mellis opt. ℥. vi. Coque parum, postea adde syrupi absinthii ℥. ii. M.

Fortius medicamentum ita parabitur.

℞. Succu cyclaminis ℥. i. myrrhæ ℥. i. croci ℥. ℞. thuris ℥. i. viridis æris ℥. ℞. vini antiqui ℥. i. Bulliant leviter ad vini consumptionem: liquor bis, aut ter in die infundatur.

Nota, ante quamlibet liquoris infusionem aurem esse abluendam hydromelite tepido, probeque abstergendam penicillis, ex mundis linteis confectis, vel specillo auriculario, cotone obvoluto.

Detersum ulcus sufficienter ad cicatricem perducendum est medicamentis epulotici, in hunc modum paratis.

℞. Aristolochiæ rotundæ, cortic. granat. & gallar. ana ℥. ℞. Coquantur in aquis partibus vini & aquæ feratæ ad ℞. ℞. Colat. adde succi plantag. & polygoni, ana ℥. i. mellis rosac. ℥. ii. M. instillantur in aurem. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, an. ℥. i. gummi juniperis ℥. ℞. sarcocollæ, ladani, an. ℥. i. Fiat pulvis qui excipiat terebinthina, & fiant pastilli supra carbones injiciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel pulvis iste misceatur alicui succorum prædictorum, & auri instilletur. Vel alumen ustum cum vino mixtum in aurem infundatur, potentissimam enim exsiccandi vim obtinet.

Si ulcus contumax fuerit, & vetustatem contraxerit, à fluxione foveri necesse est, cujus remotioni incumbendum est purgationibus usualibus, diæta ex guajaco & falsa parilla, errhinis; masticatoriis, cauteriis, aliisque remediis fluxionem avertentibus. Mox ulceris exsiccationi incumbendum est remediis fortioribus, quale est antea præscriptum, ex succo cyclaminis, myrrhæ, viridis æris, aliisque compositum. Vel sequens Valesii, quo se aurium ulcere laborantem Presbyterum ab octo annis, curasse refert.

℞. Mellis ℥. x. aceti ℥. viii. Coque ad ignem, & despuma, deinde adde viridis æris ℥. i. M.

Hæc remedia manè & serò in aurem infundenda sunt, & antequam instillantur, auris abluenda est sequenti decocto.

℞. Folior. absynth. althææ, & agrimon. an. M. i. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi sub finem additi ad ℞. ℞. In colatura dissolve oxymel. simpl. ℥. i. ℞. alum. pulverat. ℥. i. M. Abluatur auris calidè, & postea exsicceetur specillo cotone obvoluto.

Si dolor exciteretur à remedium acrimonia, immitatur ol. amygdal. dulc. vel amarar. cum myrrhæ, aloë, & croco. Et si major sit dolor, misceatur parum opii, vel instilletur oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo subactum.

Si ulcus valdè sordidum appareat, unguentum Egyptiacum succis prædictis dissolutum, usurpandum erit.

Denique plurimum commendatur à Galen. Actio, aliisque, tum Græcis, tum Arabibus, tum Neotericis, scoria ferri, ad ulcus aurium potenter exsiccandum. Galen. 3. *de comp. med. sec. loc.* scoriam ferri, cum aceto acerrimo tritam, vel decoctam usurpat. *Hollerius in commentario illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui scoriam cum aceto terunt, & postea exsiccant, idque septies repetunt, postea in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquant longa coctione, dum mellis crassitudinem acqui-

acquiescit: atque ita siccant, & in usum revocant, cum melle aliisque liquoribus dissolutam.

Si auris dolor exciteretur ab aliquo corpusculo in aurem immisso, ut lapillo, nucleo cerasi, aut aliis huiusmodi, quæ interdum dolorem parere consueverunt, & interdum inflammationem, convulsiones, ac mortem accersere; ut refert Matthæus de Gradibus, puero cuidam decem annorum nucleum cerasi in aurem immisum, & malè à chirurgo tractatum, insignem dolorem ac mortem intulisse. Eorum corpusculorum extractio sic molienda est.

Primum advertendum est, an auriculario specillo corpuscula illa extrahi possint: quod cautè admodum agendum est, ne ab eodem specillo penitus immittantur, quod non rarò solet contingere. Ideò si res in aurem immissa totum foramen impleat, satius est ab usu specilli omninò abstinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum administranda sunt.

Paulus specillum lana involutum in resinam seu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum esse scribit: ibique vertendum, donec sensim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens meatui continuò instillato, ut pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; sic enim faciliùs excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur sternutamenta naribus, naresque claudantur, & os comprimatur; ita enim à vehementi spiritu explosione id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indefinenter usurpanda sunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immissa diutius persistit, inflammatio orietur; & post modum multò difficilior erit corpusculi extractio, & grave impendebit periculum.

Arculanus in nonum Rhasis refert, caput lacertæ auri admotum, corpuscula illa extrahere, & propria experientia confirmat his verbis: *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem est, ut lacerta viva, aut noviter mortua applicetur cum capite suo auri, & ligetur sic per tres horas retenta: cum eam amovebis, invenies rem infixam adhaerentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cuiuscumque rei ubicumque fixa.*

Denique, si prædicta remedia non sufficiant, ed extractionem veniendum est, quæ sit per instrumenta chirurgica; quæ fusè & eleganter docentur à Fabricio Hildano cent. 1. observ. 4. 5. 6. & ab Aquapendente in operationibus chirurgicis, & capite de aurium chirurgia.

Pulices aliquando in aurem sese insinuant, & in illius cavitate sese commoventes magnam molestiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compositus in aurem demittatur, & pulex sese in eum inferret ob sympathiam, quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compressa pessulum composito, & in aurem frequenter demittito. Vel dictum pessulum terebinthina illinito, & altius in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, sæpissimè molesta esse consuevit, & dolorem efficeret. Illa ut plurimum faciliè excutitur, si quis alteri pedi innixus ejusdem lateris cum aure affecta, capite parumper declivi saliat. Si hoc non sufficiat, extractio molienda est exsuctione facta per fistulam, aut arundinem peritissimè in aurem immisam, aut folle parvo in eandem introducto, & postea dilatato. Extremitas autem fistulæ, quæ in aurem demittitur, cotone obvolvatur, ut foramini auris arctius uniatur, neve aer externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aetius assidue oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana foveant; deinde molli etiam lana extergunt, rursusque infundunt, idem sæpiùs repetendo.

Ac denique spongiæ mollissimæ & siccissimæ frustula in aurem demittantur, donec sicca, nec amplius humida extrahantur.

C A P U T IV.

De exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.

EX auribus multa præter naturam egrediuntur, quæ sigillatim commemoranda sunt: iisque propria remedia sigillatim adscribenda.

Primò igitur rupto abscessu, post inflammationem genito, aut ex ulcere ab humorum acrimonia pus aut sanies solet effluere, cujus curatio à prædictorum affectuum curatione dependet, quæ superiori capite fuit proposita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, ut in vulneribus capitis ac percussionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari possunt. Si autem modicus sit ille fluxus cohibendus non est, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si verò immoderatus sit aut diuturnior, cohibendus est venæ sectione in brachio celebrata, & cucurbitulis affixis scapulis cum scarificatione. Deinde astringentia & refrigerantia in aurem instillantur, qualia sunt succus plantaginis, polygoni, vel decoctum rubi, rosar. rubr. mastiches, acaciæ, hypocistidis, balaustiorum, fumach, & simil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquosus humor per aures è cerebro nonnunquam effluit, idque pueris plerumque solet contingere; qui humor cohibendus non est: nam importunè suppressus epilepsiam, aut gravem alium cerebri affectum parit. Natura enim per hanc viam, licet minùs idoneam, excrementa deponit; nimiaque humiditas, in capitibus puerorum luxurians, non solum per vias ordinarias, huic usui à natura destinatas, nares scilicet & palatum; sed etiam per aures, oculos, & totam capitis superficiem, (unde ulcera & achores capitis) expurgatur. Cum tamen ista evacuatio symptomatica sit, & humor ad aures profluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat, illius curationi convenienti methodo incumbendum est.

Ac primò humores superflui, in cerebro redundantes educendi sunt blandis, & frequenter repetitis purgationibus; tum etiam derivationibus, per vesicatoria, posteriori parti cervicis admoda, & causticum occipiti inustum.

Postea meatus aurium detergendus & exsiccandus est tali medicamento.

℞. Succ. agrim. & absinth. an. ʒ. iv. vini albi & mel. ros. fac. an. ʒ. i. Bulliant parum, & in aurem instillantur, sordibus prius absteris; postea verò aures cotone obturentur, eodem liquore imbuto. Vel

℞. Vini albi ʒ. iv. succor. agrimon. absinth. & centaur. minor. an. ʒ. i. Bulliant simul, & in aurem instillantur.

In adultioribus verò, si aquosus humor per aures effluat, & diu perseveret, totum corpus, & ipsum cerebrum evacuandum est apozemate cephalico & purgante. Postmodum humiditas superflua absumenda diætâ sudorifica; derivanda, vesicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis, cæteraque remedia administranda, quæ in frigida cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur ex putridis ulceribus, & ex iis emanare solent, qui curatis quidem ulceribus cessant. Quia tamen ulceris sanatio non tam brevi tempore obtineri potest, vermium extinctio interim molienda est remediis convenientibus. Hoc unicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. succi apii, centaurii minor. an. ʒ. ii. aceti ʒ. ʒ. Bulliant parum, deinde adde myrrhæ, aloes, an. ʒ. i. M. instillantur in aurem. Si fortius desideres, colocynthidis ʒ. ʒ. addi poterit.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER QUARTUS.

DE NARIUM AFFECTIBUS.

P R Æ F A T I O.

NARES varios affectus præter naturam pati consueverunt; qui ad morborum, vel symptomatum seriem referuntur. Ad morbos referuntur ulcus & Ozæna, sarcoma & polypus. Ad symptomata verò reducuntur, olfactus læsio, fœtor narium, coryza, sternutatio, hæmorrhagia. Ideo quartus hic liber septem absolvetur capitibus. Primum erit de narium ulcere & ozæna. Secundum, de sarcomate & polypo. Tertium, de læso olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de sternutatione. Septimum, denique de hæmorrhagia narium.

C A P U T P R I M U M.

De Narium Ulcere & Ozæna.

Ulcus narium, aut recens & simplex est, aut vetustum & putridum, quod Ozæna nominatur.

Recens & simplex fit vel à causis externis, aut vulnere aut contusione; vel ab internis, humorum quippe acrimonia ad illas partes decurrentium, ac præcipue pituitæ falsæ à cerebro profluentis.

Ozæna verò fit ab ulcere simplici, si negligatur, aut propter causæ malitiam, & maiorem acrimoniam magis penetret, putridumque & sordidum efficiatur.

Diagnosis utriusque petitur ex eo, quod ulcus simplex nullum aut exiguum dolorem inferat; sed tantum aliquid sanguinis frequenter emittat, præsertim cum attingitur, aut irritatur. Alioqui crustula sicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam excutitur, Ozæna verò maiorem dolorem infligit, crusta illius sordidior est, tum graveolens mucus ex profluit. Ager ipse tum sibi graveolet, tum adstantibus tetri odoris expiratione molestus est, & à fædo illo odore ozæna Græcis nominata. Sæpè ulcus illud serpit, & vel narium pinna, vel earum interstitium, vel interdum tenella illius loci ossa exedit ac putrefacit, exesumque palatum aliquando perforat, idque maximè, si ad canceri naturam accedat, vel ex lue venerea (quod frequenter contingit,) aut elephantiasii originem duxerit.

Quod ad prognosin attinet, ulcera recentia, & ab humore benigno, minorisque acrimoniæ partecipe genita satis facillè curantur. Vetusta verò, sordida, putrida, difficile: & si in cancerum degenerent prorsus insanabilia sunt. Si à lue venerea, aut elephantiasii oriantur, curari non possunt, nisi affectus illi prius auferantur.

Ad curationem, primum victus ratio conveniens instituenda, quæ humorum acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus evacuandum est phlebotomia, & purgatione convenienti; tum cucurbitulæ affigendæ cum sacificatione. Et si fluxio humorum acrim in nares sit valdè contumax, vesicatoriis & cauteriis, posterioribus partibus admotis, erit derivanda, tum capiti roborantia administranda.

Præmissis universalibus remediis, ad topica veniendum est. Ac primum advertendum, num ulcera crustosa sint; & antequam ulcerius progrediaris, crusta auferenda est, eam emolliendo foris aquæ tepidæ, butyro insulso, adipe anseris aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & similibus. Emollita crusta, vi excutienda non est, ne irritetur ulcus, & fluxio exasperetur; sed expectandum est; dum sponte decidat, nares emungendo, aut saltem leniter & blandè summitate digiti oleo amygdalarum dulcium inuncta detrahenda.

Ablata crusta, astringentia & exsiccantia remedia usurpanda sunt. In simplici ulcere sufficit, aqua hordei cum melle rosaceo ulcus abluere, deinde unguento de tuthia, val-albo Rhafis, vel oleo ex vitellis ovorum illinire, quod erit efficacious, si in mortario plumbeo prius agitur.

Ad ozænam verò sequentia parabuntur.

℥. Hordei integri P. i. fol. agrimon. plantag. absinthii, & centaurii min. ana M. i. rosar. rubr. P. ℥. Coquantur in aqua ferrata. In colat. dissolve mellis ros. ℥. iv. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum.

Post aliquam deterfionem, sequens decoctum usurpandum est.

℥. Balaustrorum & cortic. gran. ana ℥. ii. fol. plantag. caudæ equinæ, pilosellæ & herniariæ ana M. i. radic. bistortæ ℥. i. aluminis crudi ℥. i. ℥. Fiat decoctio in l. q. aquæ.

Aqua aluminosa ad idem etiam est efficax tum ea remedia, quæ ad polypum adstringendum & exsiccandum capite sequenti proponuntur, erunt efficacia.

Ad idem facit unguentum Ægyptiacum, in aqua hordei dissolutum.

Deinde fiant unguenta, quæ adstringant, detergant, & summe exsiccant, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, & cortice mali granati. Vel sequens unguentum præscribatur.

℥. Omphacii ℥. ℥. cortic. mali granati, balaustrorum, ana ℥. iii. myrrhæ, aluminis; ladani. ana ℥. ii. chalcitidis aloes, cortic. thuris, ana ℥. i. olei rosac. & myrtin. ana ℥. ii. ceræ rubræ quantum satis. Fiat unguentum, quod applicetur ulceri: vel dissolvatur in vino, aqua plantag. pediculi rosar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non sufficiant, abluatur ulcus aqua sublimata, bis, quaterve in die. Siccat enim egregiè, & citra ulum morsum detergit. Illius præparatio talis est.

℥. Aquæ plantag. ℥. iv. sublimati crudi pulveriz. ℥. xii. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis consumptionem. Potest augeri vel minui sublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Ulcere probè deterfso, ad illius exsiccationem veniendum est: cui rei confert pulvis rosarum rubrarum insufflatus. Et si efficacius id præstare velis, pulveres unguenti prædicti addi poterunt.

Rondeletius ad ulcera exsiccanda, post sufficientem deterfionem, nihil efficacius esse testatur suffumigio, quod partes illas profundas attingit & siccat, idque parandum esse docet ex potentissimè exsiccantibus, ut auripigmento & cinnabari, quibus addenda sunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & ulcera siccantur, ut myrrha, thus, mastiche, benzoinum, &c. quæ in hanc formam reduci possunt.

℥. Ladani duri, hypocistidos, mastich. myrrhæ, ana ℥. iii. styracis rubræ, & calamitæ cortic. thuris, sandaracæ; auripigmenti, ana ℥. ii. Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochisci, quibus sufflatur ager serò & manè in cubiculo.

Optimum etiam est parare candelas ex cera rubra, nam fuligo talis candelæ narium ulcera potenter exsiccant; maximè si ager contineatur in cubiculo bene clauso & angusto. Quod autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cum diutius in Musæolo moram trahimus noctu; nam postea sputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deinde hæc addit. *Hac ratione nos ulcus curavimus, quod neque ab Italis, neque à Gallis Medicis curari potuerat.*

C A P U T II.

De Sarcomate, & Polypo.

Narium ulceribus excrecentiæ carneæ interdum superveniunt, quæ aliud morbi genus, nempe tumorem præter naturam constituunt. Earum autem duplex est differentia, quarum una Sarcoma nominatur, altera verò Polypus.

Sarcoma est excrecentia carnea in naribus genita, certa figura carens & ulcerum, quæ partibus externis adveniunt, hyperfarcosî quàm simillima.

Polypus verò est excrecentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum sese porrigens, & ad inferiores narium partes

partes propendens, ita ut polypi piscis speciem referat, unde nomen sortitus est. Rhasis narium hæmorrhoidas appellat, quoniam hæmorrhoidibus, quæ in ano succrescunt, quodammodo similes sunt. Hæc autem caruncula mollis est, modò alba, modò rubra, ac interdum livida, & si multum excrescant, aliquando extra nares propendet, si verò in summis narium partibus adnascatur, aliquando ad palatum propendet, & communes oris meatus obstruit, & post uvulam facillè conspici potest. In austruina constitutione maximè inflatur, tum etiam in plenilunio. Tempore verò aquilonio & sicciore existente tum etiam in novilunio, plurimum imminuitur. In hoc etiam à sarcomate differt, quod sarcoma magis intimis narium partibus, quæ carnosiores sunt, succrescere, polypus verò in summis ac superioribus juxta nasi radicem solet.

Utriusque tumoris causa est humor crassus, viscidus, ac pituitosus, è cerebro defluens, alicui sanguinis portioni admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quadam admixta est, tuncque metus est, ne in cancerum degeneret. Ex superfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, sarcoma sæpè generatur ideo curatu facilius est.

Horum affectuum diagnòsis ex his quæ dicta sunt, facillè intelligitur, tum ipsis oculis per se patet.

Prognosis verò ita instituenda est, ut sarcoma plerumque facilem curationem incipiat, polypus verò admodum difficilis. Ille tamen qui mollis est, albus vel ruber, vel colore ex albo & rubro composito præditus, facilius curatur. Putus verò ac lividus, difficillimè. Et periculum est ne in cancerum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte residet, facilius curatur, qui verò in summa parte radicitur, difficilem curationem suscipit: quoniam remedia ad eam partem vix possunt pertingere.

Uterque affectus iisdem remediis curatur, quæ ad hunc scopum redigenda sunt, ut caro superflua auferatur. Sed prius causa antecedens tollenda est, humor scilicet pituitosus à capite defluens: quod fiet victus ratione attenuante & exsiccante vacuatione universali, revulsione, derivatione, & capitis exsiccatione. Quæ omnia perficiuntur remediis, in frigida cerebri intemperiei curatione propositis cum Medici curantis prudentia usurpandis. Quamvis enim multi auctores testentur, decoctum guajaci, cum victu exsiccante, in hoc affectu plurimum sæpè contulisse, cavendum tamen est, ne calidi humores pituitæ admixti sint; eorum enim efferatione polypus in cancerum converti tandem posset.

Postmodum verò caro superflua absumenda est causticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abscindenda, & ulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen, dum adhuc morbus recens, solis adstringentibus & valdè exsiccantibus interdum curatio obtineri potest, & perpetuo mitiora illa remedia prius tentanda sunt antequam ad vehementiora deveniatur.

Primò igitur tentandum est medicamentum compositum ex tribus generibus malorum granatorum, à Galeno propositum *lib. 3. de comp. medic. sec. loc. cap. 3.* quod sic habet: Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis scilicet, dulcibus, & mediis, eaque matura ac recentia terantur simul in mortario. Deinde succus exprimitur, & coquatur in linimenti formam. Specillum ex lana, vel linteo confectum eo succo imbuatur, & frequenter in nares demittatur. Hoc remedium siccatur & adstringit sine morbo, & excrementitium humorem absumit.

Sequens verò aqua eundem effectum præstat efficaciter.

℥. Uvarum Immaturarum ℥. iii. cortic. mali granati, balaustrorum, sumach. ana ℥. ii. Macerentur in aceto & destillentur, deinde adde aluminis ℥. i. vitrioli ℥. iii. Destillentur iterum omnia simul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non sufficiant, ad potentiora veniendum est: & aquæ prædictæ sandaracha & auripigmentum adjicienda sunt.

Vel spiritus vitrioli, aut aqua separationis auri, quæ secunda vulgò nominatur, aqua plantaginis temperanda est, iisque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali, in ulceris narium curatione descripta.

Vel immittatur turunda, succo radices ari imbuta, & si succus acrior fuerit, aqua plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus

rubeus, qui si plurimis lotionibus dulcoretur, hyperfarosin egregiè absumit, sine ullo, aut exiguo dolore. Ille pulvis mellis rosaceo permiscendus est, coque intincta turunda in nares demittenda.

Emplastra etiam in hunc usum revocantur, quæ sine insigni dolore polypum absumere valent, quorum formula talis esse poterit.

℥. Massæ emplastri de mucilaginibus ℥. ℥. pulveris sabinae ℥. ii. Malaxentur, & incorporentur simul. Ex hac massa fiant cereoli debite magnitudinis, in nares immittendi. Vel

℥. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli aluminis crudi, ana ℥. i. ℥. antimonii ℥. vi. Macerentur in aceto, deinde exquisitè terantur, post siccantur, eadem tritura & maceratione octies repetita, dein in aqua plantaginis denuò macerata siccantur. Postea recipe olei rosacei ℥. iv. lithargyri ℥. ii. Nutriantur & coquantur; addendo sub finem coctionis, prædicti pulveris ℥. ii. Coque in emplastrum satis glutinosum, ex quo formentur cereoli, ut supra.

In usu medicamentorum causticorum primò notandum est, ante eorum admotionem nares esse muniendas unguento refrigerante Galeni, vel nutrito vel populeo, vel ovi albumine agitato, cum oleo rosaceo, & similibus.

Secundò observandum est, medicamenta caustica ne nares lædant, per fistulam argenteam immitti posse, ita ut fistulæ extremitas polypum ambiat, arque ita medicamenta ad eum conferri possint naribus intactis.

Tertiò notandum est, dicta medicamenta decrescente luna esse usurpanda. Tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia facilius ad radicem usque immitti possunt, cum tumor eorum introitum impediat.

Denique si medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum est, quæ describitur à Paulo Ægineta, Cornelio Celso, Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, aliisque recentioribus.

C A P U T III.

De Læso olfactu.

Olfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminutè, abolitè, & depravatè.

Imminuti & aboliti olfactus eadem sunt causæ, secundum magis & minus tantum differentes: intemperies scilicet, obstructio, & adstrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitosa conjuncta, ut quemlibet sensum obtundere nata est, sic olfactum imprimis imminuit, aut abolet: unde in catarrho & coryza frequens esse solet huiusmodi olfactus læsio. Frigiditas enim sensum imminuit, aut abolet, quatenus colorem nativum partis, actionum omnium opificem obtundit ac debilitat.

Obstructio ab eodem humore pituitoso producit, qui meatus tum sensiles, seu narium ductus; tum insensiles, seu poros ipsius cerebri, & processum mammillarium replet, ut odores ad eas partes pervenire nequeant. Potest etiam fieri à sarcomate, polypo, & alia quavis causa narium meatus replente & obturante.

Adstrictio etiam interdum potest contingere ab humore pituitoso, in anteriore cerebri parte collecto, & processus mammillares comprimente, ut de visus imminutione, à nervorum opticorum adstrictione, à nobis dictum est. A nativa etiam narium conformatione eadem adstrictio potest contingere: si nimirum illæ ita depressæ & angustæ fuerint ut liber odoribus aditus non pateat.

Depravati olfactus causa est odor pravus, nares continuo feriens, qui quidem aut ex ulcere narium exhalat, aut putrida pituita, circa nares vel os ethmoides contenta. Nam quæ ipso olfaciendi sensu aut prope hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quisvis assidens deprehendit. Ut enim quipiam odoratum feriat, oportet aliunde ad ipsum sensum deferri. Potest etiam teter ac foetidus vapor ab aliis partibus, ut ventriculo, gingivis, & cerebro ipso, ad processus mammillares exhalare, eosque ita inficere, ut omnes odores eò delati simili foetore infecti appareant, quemadmodum lingua, bile amara infecta existente, omnia quæ gustantur, sapore amaro prædita esse videntur.

Harum causarum quælibet satis facillè dignoscetur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam ostendunt frigida & humida cerebri intemperies & mucosa pituita è cerebro stillans.

Obstru-

Obstructio verò, si à pituita originem duxerit, iisdem signis indicabitur. Si à sarcomate, vel polypo, ex propriis capitibus diagnosi erit desumenda.

Locus verò, in quo materia residet, obstructionem efficiens dignoscitur ex eo, quòd si narium meatibus hæserit, vocis oblatio contingat, quia nares ad vocem efformandam plurimum conferunt. Si verò anteriori cerebri parti, aut processibus mammillaribus dicta materia hæserit, vox integra permaneat.

Odor pravus olfactus sensorium feriens, à qua parte ducat originem, ex proprio cuiusque virio erit dignoscendum.

Quod ad prognosin attinet: olfactus læsio recens & à simplici coryza genita, facillè curatur, in veteri verò, & à confirmata intemperie proveniens difficile: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis est.

Curatio pro diversitate causarum diverso modo instituenda est. Si à frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda sunt, quæ pro frigido catarrho proposita sunt.

Ad obstructionem verò, ab eadem pituita ductibus narium, aut processibus mammillaribus impacta auferendam: partes illas expurgantia remedia usurpanda sunt, errhina nimirum, sternutatoria, & apophlegmatismi, quæ etiam in frigida cerebri intemperiei curatione à nobis proposita sunt.

Si denique à sarcomate aut polypo nares obstruantur, ex præcedente capite eorum curatio erit desumenda.

CAPUT IV.

De fœtore narium.

Narium fœtor, & fœtor anhelitus valde differunt inter se. Ille enim ex naribus tantum procedit, hic verò ex variis partibus ventriculo nimirum, pulmone gengivis, ac faucibus ulceratis, quæ vel sensu ipso, vel propriis signis discerni possunt.

At narium fœtor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipsis genitis, ut in ozæna, sarcomate aut polypo putrefactis, vel ad nares transmissis, ex humoribus putridis in ipso cerebro, & parte illius anteriore: vel circa processus mammillares, aut os cribrosum contentis producit. Putrescunt autem humores pituitosi in dictis partibus, quando in iis præter modum retinentur, præsertim si calida & humida cerebri temperies accesserit. Retinentur verò propter obstructionem earum partium, aut constrictionem nimiam ut in simis & depressioribus contingit.

Narium affectus, talem fœtorem producentes propriis signis supra propositis dignoscuntur: quorum si nullus adfuerit, ab humore putrido, in ipso cerebro, aut processibus mammillaribus, aut osse cribroso contento, gravem illum odorem pervenire coniciendum erit.

Prognosis fœtoris narium, qui ab ulcere, polypo, aut sarcomate promanat, ex eorum prognosi dependet.

Qui verò à corruptis humoribus, in cerebri anteriori parte contentis exoritur, si recens fuerit, facillè curatur; si inveteratus, incurabilis est, maxime si à mala narium conformatione, nempe simitate & depressione nimia contingat.

Curatio perficitur causarum ablatione, & symptomatis lenitione.

Ulceris, sarcomatis, & polypi curatio supra posita est. Humor verò putridus in cerebro, processibus mammillaribus, aut osse ethmoide contentus, vacuantibus & abstergentibus auferendus erit.

Ac primum evacuationes universales instituendæ sunt, quæ totum corpus, & ipsum cerebrum excrementis pituitosis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus. Quibus, si magna humorum saburra redundare videatur, diætæ sudorifica addi poterit. Mox errhina abstergentia, & materiam conjunctam educantia erunt administranda.

Ac primum manè & vesperi, è vola manus vinum album attrahatur, cui centaureum minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deinde betæ succus, cum aqua majoranæ extractus instar prædicti attrahatur. Vel

℞. Rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ss. rosar. rubr. P. i. myrrhæ ℥. ii. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentiùs pituitam ex alto eliciendam, sequens componi poterit.

℞. Rad. ireos Flor. ℥. ss. ellebori albi, piperis longi, an-

℥. ss. sem. anisi & majoranæ siccæ pulver. ana ℥. i. euphorbii gr. i. ol. nardini, cheirini, & viol. ana quantum satis. Fiat unguentum molle, quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ: vel turunda, aut alio linimento, lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidum odorem fallendum, suaveolentia naribus sæpè attrahenda: ut galla moschata, in vino odorato dissoluta; aqua angelica, & alia ejusmodi.

CAPUT V.

De Coryza.

Coryza, quæ & gravedo à Latinis nominatur, est catarrhi species, in qua fluxio è cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio est humoris crudi, in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui à causa plerumque externa concitatur, estu Solis nimirum, in vini potu largiori, balneo calidiori & similibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere ac liquare possunt. Fit etiam à causis externis cerebrum refrigerantibus; comprimitur enim tunc temporis spongiæ instar, & humorem in se contentum ad partes subjectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione novus fit pituitæ proventus: illud enim caloris penuria malè concoquit alimentum, unde plurimi excrementi proventus, quod à facultate expultrice per vias patentes excluditur.

Effectus iste per se patet, in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi species, quæ in nares fit, levissima & tutissima est, ac citò curatur, si recens fuerit, & à causa externa concitata. Quæ verò diuturna est, à contumaci cerebri intemperie oriunda, difficillè curatur. Tum etiam, si à calida hepatis intemperie producat, quæ non rarò catarrhos calidos & acres invehit, à quibus nares sæpè exulcerantur, aliosque affectus graves patiuntur.

Curatio hujus affectus à catarrhi curatione desumenda est. Eisdem enim evacuationes, & revulsiones, & derivationes postulat. Nisi quod errhina hic usurpanda non sint, ne nimium ad partem affectam attrahant; sed apophlegmatismi & masticatoria, post universalia maxime convenient.

Ac præter dicta remedia, authores nonnulla commendant, quæ coryzæ compescendæ peculiariter conveniunt, ut vapor decocti majoranæ, naribus exceptus, vel aqua majoranæ naribus excepta. Vapor aceti, in ferream laminam candentem infusus, ad idem confert: idque efficacius, si in aceto rosæ rubræ prius infundantur.

Si fluxio valde frigida fuerit, suffitus sicci ex nigella, thure, aliisque in prunas coniectis erunt utilissimi. His enim frigida cerebri temperies corrigitur, & superflua humiditas absorbitur.

CAPUT VI.

De Sternutatione.

Licet Sternutatio in statu sano sæpissimè contingat, & tam levis affectio ut plurimum esse soleat, ut symptomatis nomen non mereatur; aliquando tamen adeò molesta efficitur, ut Medici curantis opem desideret, quem admodum apud Forestum videre est, qui *observatione 127. lib. 10.* historiam proponit cujusdam ancillæ, quæ tam gravem & molestam ex catarrho acri & falso sternutationem patiebatur, ut ad plurimum Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus consuetudo sternutantibus bene precandi, quam nonnulli inde ortam existimant, quod Gregorii Magni temporibus morbus epidemicus sævierit, in quo agrotantes sternutando moriebantur, quamvis alii antiquorum esse illam consuetudinem asseverent.

Est igitur sternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertim actò spiritu molesta excernere conatur. Per cerebrum autem non solum cerebri substantiam, sed totum aggregatum ejus cum membranis intelligimus, præcipuè anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quod dum caput attollitur, faciliùs sternutemus; tunc enim materia irritans, quæ ut plurimum vaporosa est, & sursum sua natura fertur, faciliùs ad illam partem defertur.

Ille autem motus, qui sternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalem spectat, juxta Galeni doctrinam 2. *de sympath. caus. cap. 1.* ubi distinguens sternutationem à tremore & palpitatione,

ne, dicit palpitationem à solo morbo fieri, tremorem verò à natura & morbo, sternutationem denique à sola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus, qui *cap. 4. ejusdem libri*, tussim & sternutationem voluntariæ facultatis symptomata esse dicit. Nulla tamen contradictio est, seque ab ea diserte liberat Galenus, innuens, facultatem animalem in sternutamento concurrere tantum secundariò, quòd videlicet in sternutamento è capite & à pulmone spiritus emittatur; attamen caput pectori principium morus tradere. Cum enim quæ in naso offendunt persequi properat, utriusque emittendi spiritus viis simul utitur, altera quidem, quam ipsum per se facit; altera, quam per nervos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendant: unde idem Galenus *comm. Aph. 51. sect. 7.* docet: antecedente inspiratione sternutamentum fieri, natura aggregante aeris copiam ad sternutationem. Tum enim aer, qui è pectore egreditur, conjunctus ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranarum, exquisito sensu donatis molestum est, cum impetu & sono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem sternutationem excitantem, in naso potissimum fieri. Quod etiam confirmatur alia sententia, quæ habetur *in comm. Aph. 51. lib. 7.* ubi: *Soli*, inquit, *ex his ita affectis illi sternutant, quibus mordax est ea, quæ à capite fluit humiditas; seu & si quid mordax naribus imponas. Sicut enim tussis motus quidem naturalis est, ad expurgandas eas, quæ sunt in pulmone, asperas arterias; sic & sternutamentum manifestè videtur expurgare narium meatus.*

Verum objici potest, quod multi caput nudantes, aut alio quovis modo aeri frigido exponentes sternutamentum illic patiantur, ut videatur tunc temporis cerebrum immediatè irritari. Respondendum est, aerem frigidum esse causam sternutationis, non dum in cerebrum immediatè agit, sed quia cerebrum ejusque membranas exprimendo, in causa est, ut acris materia ad nares descendat. Quamvis igitur in hoc symptomate cerebri membranae possint etiam irritari; non prius tamen sternutatio promovetur, quam noxa ad narium membranam, quæ exquisitissimo sensu prædita est, pervenerit.

Causæ sternutamenti ex dictis colligi possunt, quæcumque nimirum tunicam narium internam irritare possunt, quales sunt humores, aut vapores acres, vel à cerebro delabentes, vel à partibus inferioribus transmissi. Unde in febribus interdum sternutationes consurgunt, ut ait Avicenna, quia vapores acres à toto in caput transferuntur; vel exterius in nares acris immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, sternutamentum excitamus. Hæ quidem causæ externæ sternutationem immediatè producant. Dantur tamen aliæ quamplurimæ, eandem mediatè efficientes, internas scilicet generando vel commovendo, quales sunt omnes aeris alterationes, ut de frigido aere supra dictum est. Galenus *lib. de instrum. odoratus, cap. 6.* dicit à Solis aspectu sternutationem excitari, quia cerebri spiritus, vaporibus similes, à Sole funduntur.

Diagnosis ipsius affectus per se manifesta est. Causæ externæ ex ægri relatione patent, internæ verò ex signis partium affectarum, à quibus materia irritans ad nares & anteriorem cerebri partem transmittitur.

Quod ad prognosin attinet; hic affectus ex se omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valde nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdum autem in febribus adeò urget, ut vires dejiciat, & fluxum sanguinis è naribus interdum excitet. Sæpè tamen nullo modo nocet, & in sanis cerebri superfluitates expellit. In ægris verò pro bono signo habetur. In febribus præcipuè malignis, etiam rebus omnibus desperatis, salutem promittit. Hystericæ mulieri aut difficulter parienti, si sternutatio accadat, bonum. *Aph. 35. sect. 5.* Medicamentis ptarmicis provocata sternutatio, apoplexiæ, aliisque gravioribus cerebri affectibus prodest. At si provocata non adveniat, signum lethale est: naturam enim succumbere significat.

In morbis pulmonum, pleuritide præsertim, & peripneumonia, sternutatio mala est, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concussione illa sternutantis cerebri lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam verò in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam quæ tussi rejici non potuerat sternutamentum conferre docet Gal. 2. *de sympt. caus. cap. 5. & 6.*

Curatio quando necessaria est, dum scilicet sternutatio alia infert incommoda, perficitur primò causarum externarum amotione, si ab iis excitetur. Si verò fiat à causa interna, illa etiam auferenda est evacuantibus, revellentibus, derivantibus, & discutientibus remediis.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges transmittat, venæ sectio celebranda est: mox purgatio idonea instituenda. Deinde vapores illi revellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis scapulis admotis; tum reliqua revellentia, derivantia, & discutientia usurpentur; caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, spiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam & narium irritationem compescendam, utile erit aquæ tepidæ vaporem naribus excipere; vel eandem oleo violaceo, rosaceo, amygdal. dulcium, aut butyro recenti illinere, vel lac tepens naribus attrahere, quo solo remedio Forestus ancillam à gravi sternutatione, in principio hujus capitis proposita, confestim liberavit.

C A P U T VII.

De Hemorrhagia narium.

Hæmorrhagiæ nomen quemlibet sanguinis fluxum à quacumque parte profluentis, vulgò significat. Peculiariter tamen quando simpliciter absque ulla partis affectæ mentione enunciat, ab Hippocrate, id tantum profluvium significat, quod è naribus fit tanquam speciem primariam & evidentissimam, ut annotavit Gal. *comm. 1. in epid.*

Est autem hæmorrhagia narium symptoma in excretis eorum, quæ sunt toto genere præter naturam. Sanguis autem per nares effluens, aut è venis & arteriis, cerebri basim perreptantibus effunditur, aut è vasis è palato ad nares descendantibus, quæ sunt instar venarum hæmorrhoidalium in ano & utero.

Cum verò omne symptoma pendeat à morbo tanquam à causa proxima & immediata: hujus causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ *ἀναστόμωσις* Græcis dicitur, & rarefactio, *διαρρηξις* appellata. Communis etiam duplex: eorundem vasorum ruptio, quæ *ρήξις* nominatur: & erosio, *διάβρωσις* appellata.

Causæ istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est: idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuioribus sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere possit. Eadem qualitates diapedesin etiam efficiunt. Calor enim rarefacit tunicas vasorum: & sanguinis tenuitas efficit, ut per poros earum tunicarum transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabolosim parit.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant casus, ictus, vulnus, & alia id genus, quæ venas rumpere, aut dividere valent. Mediatè verò operantur quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, crapula, otium, aut exercitia nimia, magnus clamor, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo desumuntur, quod alia critica sit, alia symptomatrica. Critica fit in febribus acutis vi naturæ, causam morbificam per has vias expellere conantis, præsertim in iis, quæ visceris alicujus inflammatione conjunctæ sunt; ac in primis hepatis & lienis, quæ per has vias sæpissimè solvuntur. Fit etiam interdum sine febre, natura sese a superfluo sanguine exonerante; unde vidimus quamplurimos etate juvenili periodicam hæmorrhagiam pati; alios etiam per alias vias sanguinem utiliter effundere.

Symptomatrica verò in morbis chronicis præcipuè contingit, in quibus sanguis vitiosus ab hepate debili, & insigni aliqua intemperie laborante producitur, qui vel ob retentis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit, vel ab expultrice rejicitur, tanquam onus inutile, cum sanguis impurus & vitiosus corpori alendo idoneus non sit.

Cognoscitur per seipsam hæmorrhagia. Causæ verò illius hoc modo distinguuntur. Ea quidem quæ fit per *ἀναστόμωσιν* hoc habet commune cum ea, quæ per *ρήξιν*, quod

quod in utraque sanguis copiosè fluat. Sed in eo distinguuntur, quod si præcesserit ictus, vel casus, *ῥῆξις* potius adesse conjiciendum sit. Cum autem à plethora & sanguinis multitudine ruptio & apertio vasorum possit contingere; ita distingui possunt quod rupto vase sanguis continuè effluat; apertio verò, tantum per intervalla, quia vasorum orificia constringi solent, quando humoris copia dilatans ad ea minus confluit. Vasa autem rupta semper aperta manent; & ideo sanguis continuè effluit, donec solutio continui in iis facta iterum uniatur. Præterea distinguitur apertio vasorum à rptione, ex ipsius sanguinis substantia. Si enim tenuis sit, ab apertis valis potius; si crassus, à disruptis emanat. Hinc fit, ut hæmorrhagia plerumque in juvenibus à vasorum apertione fiat, quia sanguinem habent tenuiorem: in senibus verò à rptione, quia crassiorem obtinuerunt.

Si à venarum erosione fiat hæmorrhagia, adsunt signa cacoehymiae, ulcerisve, & pus aut sanies interdum egreditur aut saltem catarrhus falsus præcessit. Si per *διὰ τὴν ἰστίαν* effluat sanguis, ille tenuis est, & admodum paucus.

Causæ verò antecedentes & externæ faciliè distinguuntur. Si enim à copia sanguinis hæmorrhagia contingat, adest rubor in facie, & tensio venarum: tum etiam præcessit ictus largior & calidior, aut causa aliqua externa fundens & attenuans sanguinem: hæc autem præcipuè contingunt iis, qui calidiori hepate præditi sunt.

Si à cacoehymia affectus proveniat, illa propriis signis distinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem ostendunt. Præterea sanguis effluens, aut per venam brachii detractus, corruptus, aut prava qualitate infectus apparebit.

Si à retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præcessit, à quo hepat in primis debilitatum est, ac denique sanguis paucus & per intervalla effluit.

Si sanguis è venis narium immediatè effluat, adstringentibus remediis, narium admotis, faciliè sedatur, & nulli capitis dolor percipitur. Contra verò si à cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficilè sedatur, & naso imposita, nihil conferunt. Ab aliis etiam partibus sanguis interdum profluit, ut hepate, liene, utero, quarum indicia dabunt dolores & tensiones circa easdem partes.

Si sanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur, calidus est, purus, floridus & rutilans: ex vena verò, rubeus, in fuscum tendens, crassus, interdum impurus, & cum parvo impetu egreditur.

Prognosis imminenti hæmorrhagiæ præcipuè critica, ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis desumitur; sicque futuram hæmorrhagiam indicant insomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & cervicis dolor subinde ortus, temporum gravitas, & pulsatio magna in arteriis illorum; tinnitus, vel sonitus aurium, oculorum hebetudo, & marmariges illis observantes, rubor eorundem, ac totius ferè faciei; lucis aversio lachrymæ involuntariæ, pruritus nasi, sanguinis stilla die indice, spirandi difficultas, tensio hypochondriorum sine dolore.

Quorum signorum ratio talis est. Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de præfatione ad Posthum. cap. 12.* Is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsiliit. Unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit, quam alii Medici præscriperant. Dolor capitis & cervicis ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur; qui membranas divellens distendensque, doloris sensum parit. Pulsant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compressionem: quæ à venarum repletionem fit: Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia tendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosa & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescat visus. Marmariges oculis obversantes, nihil aliud sunt, quam tenuia quadam, & divulsa corpuscula variorum colorum, intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licet interius sint, exterius tamen posita, deceptione visus apparent, quandoquidem oculus, externæ aduetus visioni, quæcumque intus

sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum à sanguine fit; qui majori copia ad illas partes cumulat. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quod distenti oculi humorum copia, ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, ex qua dolor consequitur, quem ut evitent agrotantes, lucem fugiunt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletionem oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ, comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis stilla, die indice apparens, verbi gratia quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempe septimo, vel decimo quarto: quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimit. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio & sine dolore, quemadmodum & difficilis respiratio; si enim diutius & contumaciter perseveraretur, signa essent potius hepatis inflammati.

Præsentis verò hæmorrhagiæ prognosis ita instituenda est.

Sanguis è naribus die critico moderata quantitate fluens, salutaris. Quamvis hæc sententia à Galeno sæpius inculcata sit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib. 2. de sanguinis missione, cap. 1.* dicens: nullum sanguinis profluvium, licet criticum, salubre esse. Quoniam licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen morbum penitus evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probatur, quod sanguis ex nare profluens, colore & substantia laudabilis appareat, cum sanguis eodem tempore vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Speciosa quidem est hæc Fernelii doctrina, non tamen absolutè recipienda. Verum quidem est, in plurimis morbis acutis, præcipuè verò in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitus non solvere, quemadmodum nec sudores in iisdem febribus perpetuò salutares sunt, quia tales evacuationes à natura irritata ante tempus, materiæ morbificæ malitia plerumque fiunt. Attamen non raro morbi acuti hæmorrhagia solvuntur: ut docuit Gal. *lib. 3. de cris. cap. ultimo*, & passim alibi. Quod autem sanguis per nares excretus, purus semper appareat, ratio inde desumitur, quod nimirum ille guttatim effluat, sicque statim refrigeretur, ut partes impuræ separari nequeant, & illæ puriores partes, reliquis permixtæ, rubrum colorem toti massæ concilient. Sanguis verò è brachio detractus, quia affatim effluit, calorem in vasculo diu retinet à quo partes impuræ separantur, ita ut crassa & fœculenta fundum petat, biliosa verò & pituitosa, quæ magis alterata & impurior est, supernatet: & ita sanguis impurus ac sordidus appareat. Contra verò, si sanguis è brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia citò concrevit, antequam partes heterogeneæ à calore secerni potuerunt. Imò verò sanguis copiosè effluens, si in pelvis latiore recipiatur, purus etiam apparet, quia citò refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt. Fit enim aliquando, ut natura copia sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat, quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi mala, quia symptomatice est, & fit, natura ante tempus irritata ad excretionem, à materiæ morbificæ malitia.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectu incidit, bona, contra verò, mala. Sic in hepatis inflammatione, sanguis effluens è nare dextra, bonus: è sinistra verò, malus. Contra, liene inflammato, è sinistra bonus; è dextra verò, malus; quia omnis bona evacuatio *κατὰ ἰστίαν* debet fieri.

Stillæ Sanguinis paucae per nares effluentes, malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maximè damnatur ab Hipp. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia, siquidem concoctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Quod si stilla appareat, signum est, ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens signis concoctionis utcumque apparentibus, futuram crisin per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes, hepatis imbecillitatem & refrigerationem, & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, prævum, Hipp. Aph. 87. sect. 7. quia, ut docet Avic, sanguinis fluxus in melancholicis & pituitosis noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus sanguis fluxerit multitudo, quæcumque ex parte, cum reficiuntur, alvi iis humectantur, Hipp. Aph. 17. sect. 4. quia ut docet Gal. in comm. calore nativo debilitato ex profluvio sanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui possunt per corpus. Et propterea alvos fieri humidiores par est, donec processu temporis vires suas naturæ recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione, primum advertendum est, an illa critica sit, vel symptomatice. Critica enim cohibenda non est: sed ad insignem quantitatem sanguis fluere permittendus. Ait enim Avicenna, sanguinem è naribus interdum critica expulsionem ad libras quatuor sine virium insigni lapsu profluxisse. Idque videtur desumptum è Gal. qui lib. de præcog. ad Posth. c. 13. juveni Romano, hæmorrhagiæ correpto, sanguinem fluere permisit ad libras quatuor cum dimidia, priusquam remedia fluxum cohibentia usurparet.

Quod quidem, ut in valde plethoricis corporibus aliquando utiliter contingere; ita in aliis vitæ periculum inferre potest. Et certum est criticam hæmorrhagiam, quantumvis opera naturæ fiat, modum non raro excedere. Natura siquidem sanguinis multitudine gravata, & ad illius expulsionem excitata, modum aliquando tenere non potest, nimiamque evacuationem facit, unde maximam virium dejectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda est, quoties nimirum ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam sanguis, qui sine febre, ex consuetudine fluit, cohibendus non est; sed naturæ arbitrio relinquendus, nisi immoderatio fuerit. Multi enim per huiusmodi hæmorrhagias periodicas, à gravissimis morbis immunes sunt, in quos earum suppressione incidere consueverunt.

Symptomatice verò hæmorrhagia cohibenda est. Quod fiet sanguinem ad nares confluentem revellendo, ab iisdem, & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, sanguinis motum præposterum inhibendo, & humores actiores, aut tenuiores sanguini permixtos, hæmorrhagiæ causas præcipuas, evacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia sequentibus præsidii præstari poterunt.

Ac primum sanguinis missio inter revulsoria remedia principem locum obtinet, quæ maturè celebranda est, antequam vires admodum debiles evaserint, idque è vena brachii è directo partis, à qua sanguis profluit, dextri nimirum, si è nare dextra; vel sinistri, si è sinistra sanguis emanaverit. Et Gal. lib. de sang. miss. cap. 11. huius remedium efficaciam confirmat, asserens se validas sanguinis è naribus fluxiones repente venæ sectione sedasse. Debet autem detrahi sanguis, & satis larga manu, si vires ferant, & amplo foramine: Quamvis maxima Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum pars aliter censeat, qui angusto foramine, & exigua quantitate sæpius repetita, sanguinem detrahendum esse censeat, sicque revulsionem melius fieri. Nam ut sanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agendus est, siquidem motus vehementior debiliorem rapit. Ideo quo ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per venam sectam, eò promptius è naribus profluentem sanguinem abducit, ita ut non raro hæmorrhagia vehemens, phlebotomia hoc modo celebrata, sine plethora in instanti fuerit cohibita. Attamen si unica phlebotomia, aliisque remediis inferius describendis hæmorrhagia cohibita non sit; illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis secari poterit, ut revulsio fiat ad distantissima, quæ etiam sæpe plurimum confert, ut testantur Avicenna, Paulus, & Trallianus.

Post venæ sectionem, vel etiam ante ipsam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum, & cucurbitula satis magna hypochondrio admovenda: dextro, si à nare dextra; sinistro vero, si è sinistra sanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in juvene Romano, cucurbitula hypochondrio admotæ, sine venæ se-

ctione, ut ipse refert lib. de præcognitione ad Posthumum cap. 13.

Non est tamen usquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis effervescens ad hepar, aut lienem nimia copia attrahi potest, & inflammationem in iis partibus efficere. Cujus rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum obs. 47. cent. 2. de quodam aulico, maxima hæmorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis admotæ sunt. Sanguis quidem substitit; sed inflammatio hepatis sequuta fuit. Cautè igitur agendum est in cucurbitularum admotione regioni hypochondriorum, & ad eam confugiendum non est, nisi reliquis remediis non conferentibus & post iteratas phlebotomias. Copia enim sanguinis in venis imminuta, minus est periculum, ne sanguis nimia copia ad hepar attrahatur, ut inflammationem excitare valeat. Attamen quocumque modo applicentur cucurbitulæ hypochondriorum regioni, sanguinem, & spiritus attrahunt ad illas partes, & sic calorem earum augment; quod adversari videtur sententiæ Hippocratis Aph. 13. sect. 5. ubi in liis, unde sanguis fluit, aut fluxurus est frigidis utendum esse præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida esse admovenda, unde motus sanguinis incipit, qualia sunt hepar & lien.

Forestus commendat cucurbitulās supra pedes, insigni experimento, quod habetur obs. 14. lib. 13. his verbis: *Vir generosus sanguinis narium profluvio cum extreme laboraret, neque remedia commode adhibita juvarent, circiter duodecim libra sanguinis ex utraque nare per vices effluxere. Cum ad eum accitus essem, & per integrum diem sanguis effluxisset, ut duas ventosas absque scarificatione, unam supra hepatis regionem, alteram supra lienis locum poneret, mandavi: quibus parum viæbatur fluxus subsistere. Verum post meum discessum, uxor cum videret sanguinem iterum ex utraque nare cum impetu erumpere, & quod ventosa hypochondriis adhibita nullo modo juvarent, alias duas, unam supra pedem dextrum, alteram supra sinistram affigi jussi, dictu mirum, sanguis præter spem subito restrictus est. Verum cum aliquo tempore ventosa cuti adhererent, æger in animi deliquium incidit, quare iisdem ventosis detractis, aqua in faciem conspersa excitatus est; mox odore vini recreatus ad se rediit, & à fluxu sanguinis narium, miraculi aut incantamenti instar, præter omnium spem pristina sanitati restitutus est.*

Cucurbitulæ etiam scapulis admotæ, tum siccæ, tum humidæ, fluentem sanguinem è naribus retrahunt. Attamen non est usquequaque tutum remedium. Possunt enim à partibus inferioribus ad superiores sanguinem attrahere, & novo fluxui occasionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachiis admovent supra musculum bicipitem, quibus etiam sanguis ad nares profluens revellitur.

Crato in consiliis, inter revulsoria remedia proponit incurvationem digiti minimi, in dextra manu, si ex dextra nare fluit, vel in sinistra, si è sinistra. Cum enim vehemens illa compressio intensum dolorem pariat, ab illo dolore sanguinis retractio fieri potest.

Sed multò potentius sanguis & spiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cuius interventu contumacissimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illustrissimo Episcopo Lodovensi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, quæ postmodum in abscessum abiit, die 7. morbi, tam vehementi correptus est hæmorrhagia, ut intra quatuor horas sanguinis libras duas excreverit. Sed cum adhuc sanguis affatim flueret, viresque collaberentur, de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia usurpata. Quibus nihil proficientibus, æger se alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto deiceret. Præmonimus, si è lecto surgeret cum tanta virium exsolutione, fore ut in syncopem rueret, eam tamen syncopem cohibendæ hæmorrhagiæ futuram esse perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus, à quo statim excitatus est vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, postea copiose deiecit, & postquam in lectum delatus fuisset, sanguis multo minori impetu fluebat, & exhibito sale prunellæ ad 3. i. ss. in aqua frigida dissoluto, statim sanguinis fluxus omnino fuit cohibitus; cum tamen antea idem remedium & quamplurima alia frustra in usum revocata fuissent.

Quamvis autem animi deliquium à vulgaribus practi-

cis in-

eis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur, habetur tamen apud Hipp. lib. 3. Epid. sect. 7. his verbis: *Sanguinis venarum suppressiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appositio, deliquatio.* Idem quoque docuit Gal. 3. meth. cap. 5. his verbis: *Porro sanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium, & cum ad contraria repellitur, & cum ad vicina derivatur, & per refrigerationem tum corporis totius, cum verò præcipue ipsius partis afflicte.* Notandum tamen est, animi deliquium tantum convenire, quando sanguis affluit à venis, quæ ad corporis superficiem defluunt, quod innuit Hipp. dum eisdem linamenta, deligationes, & alia ejusmodi præscribit. Quando enim sanguis è partibus interioribus profluit, ut in hæmoptoe; mensium fluxu immodico ut vulnibus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere potest, retracto calore ad interiora, & ad eas partes à quibus sanguis profluit.

Zacutus Lusitanus, *praxis admiranda, observ. 66.* refert se desperatam hæmorrhagiam, & nullis aliis remediis cedentem appposito cauterio actuali in utraque planta pedum cohibuisse. Quod remedium similem successum habuisse refert in magna sanguinis excretionem per os, ex venæ raninæ apertione producta, quæ ab acuti catarrho erosa fuerat, & cum per biduum sanguis ad libras viginti effluxisset, multa que emplastica, & astringentia parti admotâ fuissent, revellentia & incrassantia remedia, tum etiam narcotica usurpata, cauterio in eadem pedis parte indito, fluxus omnino cessavit.

Revulsionibus prædictis aliquandiu usurpatis si fluxus nihilominus perseveret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem sanguinem repellunt, qualia sunt ea quæ anacollēmata vulgò nominantur, fronti & temporibus applicanda quæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigill. sanguinis dracon. thuris, mastiches, & aloes, ana ℥. j. farinæ volatilis, & pilor. leporis minutim incis. ana ℥. ℥. albumen ovi num. j. succi plantag. & solani ana q. s. cataplasma fronti & temporibus applicandum.

In casu urgente promptissimè parari potest cataplasma ex bolo armeno solo, cum albumine ovi & aceto subacta, fronti ac temporibus appositum.

Efficacissimum etiam paratur cataplasma ex gypso cum aceto subacto, & ad crassitiem duorum digitorum fronti & temporibus admoto. Et si prima applicatio non succedat, iterabitur, & certò curare creditur.

Amatus Lusitanus laudat pileum ex dictis astringentibus cum oxycrato subactis, capiti raso appositum, quod in summa necessitate tentari poterit.

Forus etiam fieri potest ex aqua valdè frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimum scilicet calefieri incipiunt. Vel idem forus fieri potest ex succo plantag. polygoni, equiseti, bursæ pastoris, & similium, addito aceto ad penetrationem.

Ubi notandum, caput non esse aqua frigida perfundendum, neque repellentia fronti admovenda, donec revulsionibus sufficientes præcesserint: alioqui sanguis per refrigerantia intrò compulsus, venas quæ in alto sunt replebit, ut docet Galen. 5. meth. cap. 6. atque ita fluxus sanguinis augebitur, calore aucto per antiperistalsim, à quo sanguinis motus & impetus adjuvatur, aut si sanguis retineatur, convulsio, apoplexia, dyspnœa, aut alius quispiam gravis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum sanguinem fluentem cohibere potest, si eo frons cum spongia foveatur.

Eadem spongia aceto imbuta, & in nares immissa ad idem est efficax.

Conspergio faciei aqua frigida, non solum repellit sanguinem fluentem, sed etiam eundem retrahit ad interiora interventu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improviso injecta oritur. Quemadmodum enim syncope, ut antea dictum est, fluxum sanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora, eadem ratione timor, à quo similis retractio potest conducere.

Atque ita, quocumque modo excitetur, conferre potest.

Aqua autem frigida, satis magna copia in faciem conjici debet, nempe ad duos, vel tres cyatos per brevia intervalla projectos.

Vulgò etiam usurpatur ad sanguinis impetum ad superiora retundendum, illiusque ascensum prohibendum, forus cervicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo

River. Opera Medica.

circumduci debet, & frequenter immutari, antequam incalascet.

Idem oxycratum in ore detentum, & sæpè immutatum, sanguinem etiam ad partes superiores confluentem repellit, tum etiam impedit, ne sanguis è naribus ad gulam defluat, quod sæpè contingit.

Ad idem valet acetum instillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina est, sic enim vena per quam fluit sanguis, restringitur.

Faba, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fascia rectè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animadvertendum est, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tunc enim eas numismate aliquo, aut faba sicca per medium in longitudinem secta comprimere, fascia interveniente, optimum & supremum remedium est. Et ad majorem compressionem supra fabam aut numisma, albumen ovi concussum, adjecto gypso & stupa exceptum admovendum est.

Vapor aceti, in laminam candentem affusi, naribus exceptus venas apertas constringit.

Ad idem confert oxycratum naribus frequenter attractum.

Præter repellentia dicta, in usum revocanda sunt, quæ ipsas venas apertas occludere & conglutinare solent. In quem finem multa remedia in nares immitti consueverunt.

Galenus lib. de paratu facilibus, c. 13. thus & aloem in pulverem redacta albumine ovi excipit, & cum linteolo, aspersis prius pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari potest.

℞. Thuris, aloes, sanguin. dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim incisorum ana ℥. ℥. Excipiantur succo plant. & gossypio fiatque turunda in nares frequenter immittenda.

Idem pulveres in nares insufflari poterunt. Cui etiam usui maximè conferre testantur practici magni nominis, cinerem testarum, ovorum & chartarum. Verum, circa horum pulverum usum, observandum est, dum illi administrantur, os aqua frigida plenum esse debere; ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam sanguinem fluentem cohibet gossypium atramento infectum, quod in thecis scriptoriis asservari solet, si aliquantulum expressum, & in turundæ figuram effectum in nares immittatur.

Idem gossypium atramento imbutum, & fronti admotum cum fascia, fluentem sanguinem potenter sistit.

Tandem hæmorrhagia prædictis remediis, tum etiam infra proponendis pertinaciter obistente, ad escharotica veniendum est, quæ venarum extremitates apertas comburendo crustam inducunt, & sanguinem inhibent. In iis tamen magna cautio adhibenda est, quia dum eschara decidit, vasorum apertio plerumque renovatur, & sic fluxus reintegrari solet.

Inter escharotica autem principium obtinet vitriolum ustum, quod præterquam quod escharam inducit, ad quemvis sanguinis fluxum cohibendum est efficacissimum.

Si mitius remedium habere desideres, vitriolum aliis permiscendum est, in hunc modum.

℞. Gallarum ℥. ℥. aluminis quartarium j. Comburantur, & calcinentur, fiatque pulvis in naris profundum demittendus. Vel

℞. Boli armenæ, sang. dracon. thuris, aloes, gypsi, vitrioli usti; sarcocollæ, mastiches, an. ℥. j. Fiat pulvis subtilissimus.

Vitriolum album mitius operatur, quàm vitriolum ustum, neque valdè escharoticum est, hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum constringendo, si in nares cum turunda ex gossypio confecta immittatur.

Remedia verò, quæ sanguinis motum cohibendo, refrigerando, incrassando, & veluti coagulando, hæmorrhagiam cohibent, in hunc modum præscribi possunt.

℞. Salis prunellæ ℥. j. trochiscorum de carabe ℥. ℥. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati; an. ℥. j. syrupi de rosis siccis ℥. j. aquæ plantag. ℥. iij. fiat julep. qui detur bis, aut ter in die.

℞. Conservæ rosarum & mivæ cydoniorum an. ℥. j. trochiscor. de spodio & de terra sigillata, an. ℥. j. coralli præparati & cornu cervi usti, ad ℥. j. Fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem castanæ bis, aut ter in die.

Oxycratum satis copiosè sumptum hæmorrhagiam efficaciter sedat.

Exteriùs verò, ad sanguinem refrigerandum, illiusque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycrato variis partibus applicanda sunt: sicque aqua frigida brachiis affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, testes oxycrato frigido fovendi, tum etiam sursum, propterea quod vena cava eam regionem occupat, & ita sanguis in ea fervens refrigeratur.

In maximo autem fervore sanguinis qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen, jam debili ægro existente, periculo non vacat.

Optimum etiam est hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fovere, ad sanguinis ebullientis fervorem temperandum.

Denique in contumacissimo affectu, & aliis remediis non cedente, ad narcotica veniendum est, quæ omnem tum fluxionem, tum evacuationem, & quemcumque humoris motum citissimè cohibent, & inter cætera laudandum ad gr. ij. iij. vel iij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cavendum tamen est, ne ægro valde debili exhibeatur, periculum enim est ne calor natus admodum debilis, narcotica vi omnino suffocetur.

Syrupus de papavere idem præstare poterit ad 3. i. in julepo adstringente, hora somni exhibitus.

Tandem specifica remedia, quæ scilicet proprietate occulta sanguinem fluentem cohibent, multa ab auctoribus proponuntur, quorum præcipua & frequenti usu comprobata sunt quæ sequuntur.

Succus urticæ miris laudibus effertur ad quemlibet sanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maxima efficacia cohibendum; & idè tum per os exhibetur ad 3. jv. semel atque iterum; tum per nares attrahitur; tum fronti & temporibus admoveatur, in formam cataplasmatum cum farina subactus, vel tota urtica confusa dictis partibus admoveatur. Nonnulli asserunt radicem urticæ in ore detentam sanguinis fluxum statim constringere.

Fæcus porcinus inter præstantissima specifica etiam recensetur, si adhuc calens fronti & temporibus admoveatur vel olfaciendus præbeatur, vel siccus in nares immittatur. Posterioris formula talis esse poterit.

4. Stercoris porcini exsiccati 3. iij. pulveris rosar. ad fæcorem auferendum 3. ss. Excipiantur succo plantag. in coque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab auctoribus stercus asininum eodem modo usurpatum, ut de porcino diximus. Et narrat Rodericus à Castro lib. 1. de morbis mulierum, cap. 5. Medicum quendam septuagenarium, hæmorrhagiæ maxime obnoxium, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commixtum, & si siccum, aut recens per se naribus adhibeatur.

Zacutus Lusitanus lib. ult. praxis Historiarum, c. 2. stupendam narium hæmorrhagiam, septuagenario excarni & debili, se hoc remedio curasse refert, cui reliqua remedia frustra administrata fuerant, & septendecim sanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque asininum in exactissimum lavorem redactum omni juri potuique permiscebat, ex eodem tabellas cum saccharo efformabat; ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio solo septem dierum spatio æger à fluxu salvus evasit.

Sanguis per nares effluens non solum apud vulgus commendatur, sed etiam à quibusdam Medicis præstantissimis probatur, tanquam specifica vi hæmorrhagiam cohibens, eumque frigunt in sartagine, ægroque inscio eundem exhibent. Tum etiam olla figulina exustum & in pulverem redactum, cataplasmatum adstringentibus supra propositis admiscunt.

Alii laudant pulverem limacum cum crusta combustorum, alii pulverem ranarum etiam combustarum, in nares immisum. Alii Comp. Sperniol. Crollii.

Refert Pereda vetulam quandam Monspeulanam, sola menta naribus imposita, sanguinis profluvium è naribus trium dierum curavisse.

Inter cætera autem remedia præstantissimum est, & nobis frequenti usu expertum, spica nardi in tenuissimum pulverem redacta, & ad 3. j. cum jusculo, aqua plantaginis aut alio liquore exhibita, non solum enim specifica vi, sed etiam hepar roborando, sanguinis fluxum cohibet.

Finkius restatur, bufonem exsiccatum, pulverizatum

in sindone rubra, axillis suppositum, vel manibus retentum ut incalescat, sanguinem statim figere, eumque velut Gorgonis conspecto capite statim rigescere. Alii bufonem sub dio suspendunt, donec caro universa absumpta sit, os femoris denudatum servant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in instanti cohibere asserunt.

Dum remedia prædicta in usum revocantur, de omni moda causæ ablatione cogitandum est, quæ ut plurimum esse solet humor tenuis, serosus, aut biliosus in sanguine redundans, eique motum præposterum concilians, naturamque ad illius excretionem irritans, unde fit ut humore illo evacuato, & sanguine repurgato, natura eum tanquam amicissimum, & familiarissimum, ac vitæ thesaurum retineat, neque amplius excernat. Idè purgatio instituenda est, bis terve iterata, si opus fuerit, ex purgantibus adstrictione præditis, & refrigerantibus composita, in hunc aut similem modum.

4. Tamarindor. 3. ss. fol. plantag. M. j. Coquantur ad 3. iv. In colat. infunde rhabarbari electi 3. j. myrob. citrin. 3. ss. spicæ nardi gr. vij. In express. diss. syrupi rosacei 3. j. rhabarb. pulv. 3. j. Fiat potio.

In affectu inveterato & frequenter recurrente, talis purgatio semel in septimana repetita erit efficacissima, & interim julepi astringentes post singulas purgationes, vel opiata per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata supra descripta huic usui inservit. Julepi verò in hunc modum concinnari poterunt.

4. Radicum bistortæ & consolidæ majoris, ana 3. j. fol. plantag. centinodiæ, hernariæ, fumaris, ana M. j. sem. 4. frigid. major. ana 3. j. Coquantur ad 3. j. In colat. diss. sacchari albi 3. iij. Fiat julep. pro iij. dosibus matutinis.

Loco juleporum vel opiata, aut post eorum usum per aliquot dies continuatum, syrupus usurpari poterit ex succo urticæ cum saccharo partibus æqualibus compositus, & ad cochlearia duo, singulis diebus manè exhibitus.

Neque sufficit causam hæmorrhagiæ præsentem auferre, scilicet peccantem humorem evacuare; sed etiam nova illius generatio impedienda est, viscera roboranda, eorumque intemperies corrigenda, præcipuè hepatis, in quo humores illi generari consueverunt. Atque ita julepi refrigerantes supra præscripti, huic usui inservient, tum etiam tinctura rosarum, ad hepar refrigerandum, & maxime roborandum efficacissima est. Exteriùs verò epithemata eidem parti ad moveri possunt, in hunc modum composita.

4. Aquæ rosar. plantag. portulacæ, acetosæ, cichor. ana 3. iij. sem. portulacæ acetosæ, cichor. ana 3. j. trochiscor. de caphura & fantali citrini, ana 3. ij. aceti. 3. ij. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda descripta sunt.

Interdum etiam calida lienis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta his etiam partibus ad movenda sunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipso curationis principio sedulo instituenda, atque ita primum aer in quo decumbit æger, frigidus sit, & si tempus sit æstivum, alteretur, irrorando pavementum aceto & aqua rosacea, tum sternaendo folia vitis, salicis, nymphææ, & similia.

Cibi sint incrassantes & pauci nutrimenti, ut pedes vituli, arietis, hædi & aliorum animalium, oryza, caseus recens & pinguis, ova indurata, & similia. Fructus acerbiores astringentes, aut aciduli ex usu esse poterunt, ut pyra, cydonia, mespilla, sorba, & condimenta ex succis granatorum; limonum, aranciorum, acetosæ. Quidam laudant usum lentium in aceto decoctarum; quia astringendi & incrassandi sanguinis, ejusque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abstineat æger, saltem in principio morbi, dum vires adhuc non sunt debiles, à vino, carnibus; & ovis forbilibus & tremulis; quæ copiosorem & liquidiorum sanguinem generant.

Alimenta autem liquida præsentem sanguinis fluxum, & forbilia, quantum fieri potest, exhibenda sunt, ut juscula refrigerantia, hordeata, avenata, & oryzata cum aqua, non jusculo parata. Masticatio enim hæmorrhagiam promovet. Si vires sint debiles, juscula carniū, & panatellas exhibere oportet, in quibus amyllum sine calce paratum, aut gummi arabicum dissolvantur.

Potus sit aqua chalybeata, & omnes cibi in ea decoquantur, quæ quidem utilior erit, si radices urticæ prius in ea decoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita ut æger nec ambulet,

let, nec tussiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum, sanguinis fluxum commovet.

Teneat caput detectum, & oculos clausos, ne sanguinem fluentem videat, quoniam illius conspectus, mota imaginatione, sanguinem commovet.

Vigiliæ immodicæ maximè vitentur, quia sanguinem acriorem, biliosorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus contra humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ sanguinem fursum impellunt, ut ira, risus & gaudium.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER QUINTUS.

DE AFFECTIBUS LINGUÆ.

P R E F A T I O.

LINGUA tum gustus, tum loquela instrumentum est. Utraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnasci consueverunt. Speciatim verò unaquæque actio à peculiaribus causis imminuitur, aboletur & depravatur. Quæ omnia ut sigillatim describantur, quintus hic liber in quatuor capita distinguendus est, quorum primum erit de inflammatione, aliisque lingua tumoribus. Secundum erit de ranula sub lingua, quæ licet ad tumorum genus pertineat, seorsim tamen tractanda est, quod diversissimam à reliquis tumoribus curationem desideret. Tertium erit de gustu læso. Quartum denique de paralyti linguæ, aliisque multis illius lesionibus.

C A P U T I.

De linguæ inflammatione, aliisque ejusdem tumoribus.

Quemadmodum omnes corporis partes, præcipuè carnosæ, inflammatione affici consueverunt, sic etiam lingua eadem aliquando tentatur, ex sanguinis in eam affluxu, qui prout vel purus ac syncerus, biliosus, pituitosus, ac melancolicus est, phlegmonem veram, aut eandem erysipelatofam, œdematofam, aut scirrhusam producit, quæ interdum etiam ad suppurationem definit. Cujus rei exemplum habetur apud Forestum *obs. 24. lib. 14.* cujusdam cerevisiarii, qui ingentem linguæ inflammationem patiebatur, qui in suppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multò frequentius tumorem mollem & laxum, ac purè œdematofum, ex pituita à cerebro in eam affluxu. Cujus exemplum proponit Gal. *lib. 14. meth. c. 8.* in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, ut ore contineri non posset.

Interdum etiam lingua in magnitudinem excedentem excrescit, quæ tamen neque sub œdematis, aut scirrhi, aut alterius cujusvis tumoris genere collocari potest, ut docet Galen. *lib. de diff. morb. cap. 9.* se cujusdam linguam vidisse, quæ in ingentem molem excreverat absque ullo doloris sensu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infestabatur, sed nudum linguæ incrementum erat ipsius substantia nullo modo vitata, quod ex nimia copia utilis alimenti ejus in substantiam conversi acciderat. Ejusque rei exemplum proponit Claudinus *consult. 9.* puellæ 12. annos natæ, cujus lingua in tumorem excreverat, qui neque ad œdema, neque ad scirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, ut fovea remaneret, nec sensu naturali carebat; cujus prima origo fuerat ex violenta frænuli linguæ disruptione, cujus dolore sanguis ad partem attractus fuit, & continua postmodum ejusdem transmissione tale incrementum productum. In hoc autem casu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum vespere decrescere, manè verò augeri, & semper livescere. Quorum eventuum rationem reddit, quoniam in coctione & assimilatione sanguinis illius, alioquin pituitosi (qualis in pueris ob ætatem humidissimam & ingluviem generatur) multi flatus, potissimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem verò ob motum linguæ, & ambientis aeris calorem dissipantur, unde tumor parum decrescit. Lividitatem refert ad aerem ambientem, in quo lingua continuò versatur: ab illius enim frigiditate sanguis ad superficiem linguæ affluxus, antequam assimiletur, concrevit aliquo modo, & sic lividita-

River. Opera Medica.

tem contrahit, à frigore enim sanguinem nigrescere scribit Galen. 3. *de sympt. causis, c. 2.* quod tamen in aliis corporis partibus non contingit, quoniam ad illa ea sanguinis tantum portio quæ pro nutritione sufficit sed non superfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnosi difficilis non est, quando quidem magnitudo aucta præter naturam, visui subicitur. Tumorum autem differentiarum ita distinguuntur. Si fuerit inflammatio, adest dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, quæ etiam facies aliquantulum inficitur. Si verò à pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituita effluit, cujus sapor dulcis, aut insipidus est. Si nudum sit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitiosorum humorum signa non adsunt.

Quod ad prognosin attinet, tumores linguæ ut plurimum vitæ periculum non afferunt, nisi in tantam molem excreverit, ut inde suffocatio metuenda sit, aut ex humore quodam maligno atque atrabilario ortum duxerint; unde cancrifus tumor generari potest, quod duritie, lividitate ac dolore pungitivo internoscitur.

Curatio inflammationis linguæ revellentibus ac repellentibus remediis inchoanda est, atque ita primum præmissio clystere laxante, venæ sectio celebranda est, & sanguis satis magna quantitate detrahendus, pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cum scarificatione scapulis admoventur. Postmodum gargarismata refrigerantia ac repellentia usurpanda, & inter cætera commendatur à Gal. 14. *meth. c. 8.* succus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda est. Vel magis compositum gargarisma parari poterit ex decocto plantaginis, solani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo syrupum de rosis siccis, vel diamorum.

Post venæ sectionem, purgatio etiam instituenda ex medicamento ex calagogis & plegmagogis composito, quandoquidem pituita è capite defluens ad horum tumorum productionem particulariter saltem concurrat.

Sedata fluxione evacuantibus, revellentibus, ac repellentibus remediis, humoris parti impacti derivatio mollienda est, & in hunc finem venæ sub lingua aperiendæ, quod si fieri non possit, propter linguæ magnitudinem, cucurbitula sub mento cum scarificatione erit admovenda.

Si tumor ad suppurationem desinat, promovenda erit fici per medium secta frequenter admota, vel gargarismate ex decocto hordei, malvæ, violar. ficuum passularum, seminum cydoniorum, & scænuagræci composito, addendo syrupum violaceum & jujubinum.

Facta suppuratione, si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiendus est. Mox ulcus detergendum decocto hordei, agrimonii, plantag. cum melle rosaceo.

Tumor verò mollis & laxus è pituitæ influxu oriundus curatur primum revulsione facta per phlebotomiam, si æger sanguine abundet, deinde purgans medicamentum satis vehemens est exhibendum, quales sunt pilulæ cochiarum minores ex aloe, scammonio, & colocynthide paratæ, quæ à Galen. feliciter usurpatæ sunt in quodam sexagenario 14. *meth. supra citato.* Quod si æger pilulas deglutire nequeat, medicamentum componi poterit ex senna, agarico, diaphœnicone, & similibus.

Post hujusmodi evacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admovenda sunt, quemadmodum in inflammatione dictum est. Et Galenus *loco citato*, dictum sexagenarium oris collutione ex solo lactucæ succo post purgationem usurpata, sanavit.

Potest etiam utiliter linguæ collutio fieri ex succo limonum, granatorum, acerosæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti succi non solum frigiditate sua repellunt, sed etiam acerositate humiditatem linguæ impetam educunt.

Utiliter etiam lingua illinetur oxymelite simplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, salis gemmei, aut ammoniaci.

Collui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Lusitanus lib. 1. *historia Medicorum principum*, obs. 47. in casu valde præcipiti, ubi linguæ tumor in molem ingentem excreverat, ut inde suffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac revellentibus remediis frustra tentatis hirudines quatuor linguæ, affixit, & brevi tempore copiosa sanguinis evacuatione sequuta, ipsa exilis tenuisque facta est, & sic æger à periculo evasit.

Idem Zacutus obs. 48. *eiusdem libri*, decem annorum puero ex catarrhosa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, ut ipsius ore contineri non posset, post revulsiones per venæ sectionem, cucurbitulas scarificatas, & acres clysteres, cum linguæ tumor mollis, laxusque esset profundis linguæ scarificationibus usus est, moxque aqua salita linguam abluï iussit, unde tanta aquosi humoris evacuatio facta est, ut illud sanitatem æger recuperaverit. Quam observationem è Joachimo Camerario desumpsit, qui libro observationum suarum narrat, quendam tumente lingua suffocatum, ipsam sibi acuto cultello decussatim incidisse, multoque sanguine effluente fuisse persanatum.

Denique tumor linguæ carnosus, seu linguæ incrementum nimium, ex superflua ipsius carne proveniens licet curationem suscipere non posse videatur; illa tamen à Claudino proponitur, loc. cit. per operationem chirurgicam: ut scilicet, quidquid linguæ superfluum est, cultello abscindatur, adhibitis prius præparationibus necessariis, quæ omnia dicto loco fusè ab eo describuntur.

C A P U T II.

De Ranula sub lingua.

Quamvis superiori capite varii linguæ tumores à nobis expositi sint; unus tamen adhuc explicandus superest; qui βαρπαξ Græcis, Ranula Latinis nominatur. Cum enim illa naturam à prædictis maximè diversam obtineat, ac diversum planè curandi modum requiratur; satius esse diximus, peculiari capite illius descriptionem exponere.

Est autem Ranula tumor, qui sub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatur. Et tantus ut plurimum apparet tumor, ut dentes inferiores superet: prima autem media, dexteram tumoris partem à sinistra dirimente, ranæ posteriorem partem refert, unde affectui nomen. Alii vero Batrachum inde dictum existimant, quod eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & non nisi coaxando loqui possint, ranarum instar. Ad cedematis aut meliceridis naturam accedit, è quo aperto materia profluit, ovi candido, aut melli persimilis. Et cum dicta materia in folliculo continuatur, idè inter Melicerides à nonnullis reponitur. In iis folliculis interdum calculus inventus est, ut plurimorum auctorum observationibus constat, quas collegit Schenavius, obs. 388. lib. 10.

Diagnos huius affectus difficilis non est. Dum enim sublevatur lingua, quædam veluti carnositas laxa & mollis sub ea continetur; & ab utraque parte ligamenti quædam prominentia sphaerica, ciceris, vel fabæ, vel interdum castaneæ magnitudinem æquans, conspicitur.

Periculo vacat ut plurimum hic affectus. In pueris tamen aliquando suffocationis periculum intentat, propter asperam arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam, si dolor & febris adsint, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare potest. Periculosa etiam est Ranula, quæ nigra, aut fusca, & dura est, ad canceri naturam accedens, & illa non est attingenda.

Ad curationem huius affectus, primum causa antecedens auferenda est venæ sectione & purgatione, ægrotantis naturæ & ætati accommodata. Et si affectus sit inveteratus, ad cauteria & decocta sudorifica veniendum est.

Postmodum topicis medicamentis resolutio tumoris curanda est in hunc modum.

2. Cortic. granat. hyssopi sicci, salis commun. ana

3. ij. Fiat pulvis sub lingua detinendus, & frequenter

iterandus. Refert Forestus puellam 12. annorum, intra biduum fuisse curatam hoc solo remedio, cujus auctor est Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco salis communis utitur sale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentius dissolvit. Forestus verò in studioso quodam prædictum pulverem sale communi paratum usurpavit; tum etiam decoctum ex balauistiis, alumine, & gallis, æquis partibus paratum, ac denique partem sale tosto & gemmæ fricari iussit, & æger curatus est sine operatione chirurgica, quod rarissime solet contingere; quia tumores isti ad naturam abscessuum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita ut discussa quadantenus materia contenta, iterum repleatur.

Si discutientibus remediis tumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum est, quod ut plurimum faciendum; rarissime enim per resolutionem curatur.

Apertio autem exiguo foramine facienda non est, quia materia, folliculo contenta iterum colligitur, & folliculus impleretur, cui rei maximè conducit summa partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maximè idonea. Sed per summum tumorem, longissima sectio facienda est in utraque eminentia, ut tota materia simul effluat. Postea ulcus abluendum est primum lenientibus, ut decocto malvæ; postea verò detergentibus, ut vino albo cum melle rosaceo, aut diamoro, ac demum oxymelite, donec purum appareat ulcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendam, vino nigro, in quo alumen dissolutum sit, os frequenter colluendum.

Forestus similem abscessum curavit in quadam muliere rustica, sectione utrinque facta, & postmodum ore frequenter colluto posca, cui exiguum salis admixtum fuerat.

Si affectus sit inveteratus, & ulcus prædictis remediis exsiccari nequeat, tangatur oleo sulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua rosacea, ita ut ad unam guttam olei quinque vel sex guttæ aquæ rosacæ miscantur; ita enim intemperies corrigitur, & exsiccabitur pars, quæ ad roborationem vino nigro, admixto alumine, sæpè abluenda est. Si post hæc remedia debite usurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum est, cujus administrationem docet Paræus lib. 7. cap. 5.

C A P U T III.

De gustu laeso.

Gustus, quemadmodum reliqui sensus, omnesque corporis actiones, tripliciter læditur; imminuit, abolet, & depravat. Imminuitur, cum saporis remissos vix percipit, intensos verò remissos. Aboletur, cum prædictos saporis, sive intensi sint, sive remissi, nullo modo sentit. Depravatur denique, cum objectum alieno sapore infectum iudicat.

Imminutionis & abolitionis gustus causæ eadem sunt, magnitudine tantum differentes. Si enim leviores sint, gustum imminuunt; si graviores, abolent. Et illæ causæ sunt, vel defectus spiritus animalis in ipsa parte, vel nervi à tercio pari in linguam translati intemperies, vel lingua ipsa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel ob sui penuriam, ut in moribundis; vel propter obstructions nervorum tertii paris, per quod deferuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, à qua nervi oriuntur.

Lingua vel humida & pituitosa materia obducitur; vel tumoribus, pustulis, aut ulceribus afficitur; & hinc propria illius actio, seu gustus, imminui, vel aboleri potest.

Gustus depravat, quando lingua vitioso aliquo humore inficitur, ut in febribus sæpè contingit, cum bile infecta lingua, omnia quæ gustantur, amara esse iudicat. Alias pituita salsa, vel humore melancholico imbuta, omnia salsa vel acida iudicat. Objecta enim externa, linguæ admodum, vitiosum ipsius succum commovent, qui tunc temporis linguam magis feriens saporem suum in eam fortius imprimi: & ita, quæ gustantur, tali sapore infecta videntur. Contingit tamen non rarò, linguam succorum in se contentorum saporis percipere, etiam si nullum objectum externum ipsi admoveatur ut docet Gal. 1. *de sympt. causis*, cap. 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricitantibus, quorum lingua bile perfunditur: quæ si valde amara sit continuum amarorem in lingua persentiunt, licet nihil extrinsecum degustetur.

Causa-

Cauſarum prædictarum diverſitas ex ſaporum varietate, & linguæ ipſius diſpoſitione cognoscitur. Dulcis enim ſapor, & linguæ rubedo, ſanguinem ſignificant: amaror & color flavus, bilem: albedo cum dulcedine, pituitam: color ſcuſus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, pravos humores in ventriculo contineri oſtendit. Puſtulæ tumores & ulcera, oculis patent. Ac denique, ſi nulla in lingua permutatio appareat, & guſtus imminuatur, aut aboleatur; in cerebro, vel nervis cauſam latere cenſendum eſt.

Curatio admodum varia eſt, pro varietate cauſarum. Et ideo ſi in cerebro vel nervis affectus lateat, illi remedia aptanda ſunt, præſertim ea, quæ ad paralyſis curationem præſcribi ſolent. Cum verò à pravis humoribus guſtus depravatur, illud ſymptoma ut plurimum ab aliis morbis dependet: præcipue verò febribus, quibus curatis, illa etiam ſymptomata tolluntur.

Si à tumoribus lædatur guſtus, illius curatio ex dictorum tumorum curatione dependet, quæ ſuprà propoſita eſt.

Si denique à puſtulis, aut ulceribus linguæ affectus oriatur, curatio horum affectuum inſtituenda eſt per venæ ſectionem, purgationem humorum acrim, quibus accedant topica refrigerantia & adſtringentia, & exſiccantia, ad gargarismatis formam redacta, & ſi ulcera ſordida ſint, abſtergantur melle roſaceo, addito oleo ſulphuris aut vitrioli, ea quantitate, quæ linguam moderatè feriat. Vel etiam ad potentiùs exſiccandum, oleis prædictis puris & impermixtis, pars affecta ſemel atque iterum tangenda eſt. Sic enim aphthæ, omniumque oris & linguæ ulcera certiffimè ſanantur.

C A P U T IV.

De Paralyſi linguæ, ejuſque motu læſo.

Actio linguæ præcipua, loquela eſt. Ea aboletur, imminuitur, & depravatur à variis cauſis, quæ ad morbos ſimilares, organicos, vel communes referuntur. Quod ad ſimilares attinet; humida intemperies, cum materia conjuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, ut motus ſuos liberè exercere nequeat: Siccitas etiam nimia loquelam vitiat, ut in febribus contingit. Morbi verò organici ſunt, magnitudo aucta, ut de tumoribus antea dictum eſt, qui liberum linguæ motum impediunt; figura vitata, ut ſi lingua brevior ex nativa conformatione, aut præciſione apicis illius; aut ſi fraeno ſeu vinculo ſuo arctius alligetur; & obſtructio nervorum ſeptimi paris, qui ad muſculos linguam moventes deferuntur. Morbi denique communes ſunt ſolutiones continui, ſeu vulnera ejuſdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti litteram R. pronunciare nequeunt. Ea nativa eſt in pueris, qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progreſſu, quo ſuperflua illa humiditas abſumitur. In quibuſdam verò intemperies humida tota vita perſeverat, & illi perpetuò balbi remanent; de quibus agit Hippocr. *Aph. 32. ſect. 6.* his verbis: *Balbi ab alvi profluvio diuturno maxime capiuntur.* Galenus in *comm.* dicit, eos qui natura balbi ſunt, aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut utrumque, & à cerebro humido multas profluere humiditates, quas in ventrem delabi par eſt, unde alvi profluvia. Lingua verò admodum humida natura exiſtente, & ventriculum talem eſſe par eſt, (ut qui alteram tunicam communem habet cum lingua,) imbecillumque ex humiditate, Ventriculi autem humidi propria paſſio eſt diuturnum profluviu.

Attamen Avicenna propoſitæ doctrinæ adverſari videtur dicens *ſen. 1. lib. 3. tr. 4. c. 18.* balbos eſſe maxime diſpoſitos ad melancholiam, cum tamen melancholia à ſicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo: Per balbos ſeu traulos Avicennam intelligere non balbos propriè dictos, qui litteram R. pronunciare nequeunt; ſed eos, qui linguæ hæſitantia laborant, quive eandem ſyllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant. Hæc enim linguæ hæſitantia ex calido & ſiccò cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ ſunt cogitationes, ut linguam præcurrant, ejuſque motum præcipitent, unde conturbatio ipſius atque hæſitantia exoritur. Prædicta autem balbuties, à nativitate contracta, incurabilis eſt.

In quibuſdam verò balbuties accidentaria contingit à ca-

tarrho; & copioſo humoris pituitofi deſluxu in fauces & linguam, quæ evacuatione, revulſione, & derivatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exſiccatione curatur. Cum autem remedia, propoſitas indicationes adimplentia, paralyſi linguæ jam deſcribendæ conveniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo nervorum paria, tertium videlicet ad guſtandi & ſentiendi actionem exercendam; & ſeptimum ad loquelam, & linguam variis modis moventam. Ex horum igitur nervorum, qui à ſeptimo pari oriuntur, obſtructione & relaxatione, paralyſis linguæ procedit, quæ eſt privatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque ſuccedere conſuevit frequenter apoplexiæ; cerebro ipſo ſecundum poſteriorem partem humore pituitoſo imbibito: Et tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralyſi tentantur. Interdum tamen ſolitaria eſt, nervis tantum, aut muſculis linguam moventibus, humore pituitoſo imbibitis & repletis. Ex præciſione etiam eorum nervorum linguæ paralyſis generari poteſt, cujuſ rei exemplum habetur apud Avic. *ſen. 6. lib. 3. tract. 1. cap. 12.* his verbis. *Quidam homo jam ventroſatus fuit, & percuffus eſt cum ſcalpello villus nervi, in ſubſtantia panniculi conjuncti cum lingua, quare mollificata eſt lingua.* Has autem cucurbitulas in cervice & juxta occiput admotas fuiſſe, conjiciendum eſt; cum enim nervi linguam moventes à principio ſpinali medullæ oriantur, quæ eſt in occipitio, ex profundiori ſcarificatione cujuſpiam illius rami præciſionem contigiffe certiffimum eſt.

Quamvis autem materia hunc affectum producens pituitoſa ſit; interdum tamen craſſior & frigidiore, interdum tenuior & calidior eſſe conſuevit, pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnoſis proponitur ab Avicenna *ſen. 6. lib. 3. tr. 1. cap. 6.* his verbis: *Et quandoque ſignificat, quod materia ſit ſanguinea, rubedo linguæ, & caliditas ejus. Et quandoque ſignificat, quod materia ſit ſubtilis & aquoſa, multitudo curſus ſalivæ aquoſæ, & paucitas juvamenti ex reſolutivis, & juvamentum ab eo, in quo eſt ſtypticitas.*

Affectus iſte, ſi à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ ſit conſectarius, ita ut aliæ quoque partes afficiantur, raro curationem recipit, præſertim ſi æger ætate provectior fuerit. Si verò ſimplex & ſolitarius fuerit, curationem recipit, idque multò facilius, ſi æger in ætate florente conſtitutus fuerit.

Curatio Paralyſis linguæ perficitur ablatione cauſæ antecedentis, humoris ſcilicet in cerebro redundantis; & diſcuſſione ac reſolutione cauſæ conjunctæ, humoris ſcilicet nervis linguam moventibus impacti, & imbibiti.

Cauſa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigida cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

Ac primò purgatio inſtituetur potione aut pilulis dicto loco propoſitis. Mox ſi ſanguis redundare, & affectus cauſa principalis vel adjuvans eſſe videatur, detrahendus eſt quantitate, quæ viribus & ætati conveniat. Poſtmodum apozema cephalicum exhibendum. Et ſi affectus contumax eſſe videatur, ad dietam ſudorificam tranſeundum eſt, quorum omnium formulæ dicto loco propoſitæ ſunt.

Post univerſales evacuationes, ad materiæ morbiſicæ derivationem deveniendum eſt, per cucurbitulas & veſicatoria poſteriori parti admotæ; tum etiam cauterium occipiti inuſtum. Avicenna cucurbitulam ſub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam ſub lingua utiliter aperitur, præmiſſis evacuationibus univerſalibus, ad derivationem humoris muſculi linguæ imbibiti.

Ad diſcutiendum verò & extrahendum eundem humorem, gargarifina ſequens frequenter uſurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ʒ. ſſ. fol. origani, ſalviæ, ſtechad. rorifmar. ana. M. ſſ. cubearum ʒ. iij. liquiritiæ ʒ. j. Coquantur in aquis partibus aquæ & vini albi ſub finem additi ʒ. j. In colatura diſſolve oxymelitis ſollitici ʒ. ij. Fiat gargarifina. Quod ſi non ſatis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ. ij. vel iij. vel etiam ſemen ſinapi pari quantitate. Addi etiam poteſt caſtoreum, niſi ægro nimium ingratum videatur.

Ad eundem uſum poteſt frequenter lingua confricari oxymelite ſcillitico ſolo, cui etiam ſemen ſinapi addi poterit. Succus ſalviæ ad linguæ paralyſin multum commendatur, ſi eo lingua frequenter confricetur. Cui etiam, ſicut in præcedenti, ſinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

24. Succî betonicæ & liquiritiæ, ana 3. j. ꝑ. castorei & assæ fœtidæ, ana 3. ꝑ. nucis moschatæ, spicæ nardi, ana, 3. j. Incorporentur cum melle, & fiant rotulæ instar lupinorum.

Hic etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria, & errhina, in frigida cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum verò roborandum, & humoris pituitosi

si in eo contenti reliquias disentiendas, convenientissimus, pulvis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac denique, ad novum pituitæ proventum quem cerebri intemperies, etiam post universales & particulares evacuationes solet efficere, usualia remedia præscribenda; nempe syrupus magistralis, aut pilulæ usuales; quibus opiata roborans adjungenda est, eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi poterit.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEXTUS.

DE AFFECTIBUS DENTIUM, GINGIVARUM, Faucium, Uvula, & laryngis.

P R Æ F A T I O.

PARTES ore & facibus contentæ, varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantum describere animus est, & reliquos minoris momenti, quive à solis Chirurgis ut plurimum curari consueverunt, consulo prætermittere.

Hic igitur liber septem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum, de dentium nigredine & erosione. Tertium, de gingivarum erosione, & exulceratione. Quartum, de fluxu sanguinis ex gingivis. Quintum, de oris & faucium ulceribus. Sextum, de Uvula relaxatione. Septimum de angina.

C A P U T I.

De dolore dentium.

Dentes non solum secundum nervos, eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cavitatem intus succingentem; sed etiam in propria substantia sentire, docuit Galen. 5. de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 8. & 16. de usu partium, cap. 2. ubi dicit, dentes & ceteras oris particulas, unâ cum lingua sapores percipere. Tum etiam lib. de ossibus, c. 5. inquit ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebri nervorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solum nervulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitosi sunt, vel calidi & serosi, falsi & acres, unde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores vel in maxillarum & dentium alveolorum membranas confluunt, vel in nervulum radici dentium insertum, vel in ipsam dentis substantiam. Quamvis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima, tamen id docetur ab Avicenna Fen. 1. lib. 1. doctrina cap. 5. & Fen. 7. lib. 4. tract. 1. cap. 4. Et quandoque, inquit, est materia apostemans dentem ipsum. Quam sententiam confirmat, ac perspicue disputat. Fen. 1. lib. 5. tract. 3. cap. 1. his verbis: Non enim est, quemadmodum quidam existimant Medicorum, quod cerebrum ipsum non apostemetur, sic ratiocinantes. Nam quod lene est, sicut cerebrum, & durum sicut ossa non extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud idcirco, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur. Gal. illud confessus est, & nos monstrabimus sermonem in capitulo dentium. Imò dicimus, quod omne, quod nutritur, extendatur & augmentetur cum nutrimento, & similiter est possibile, quod extendatur, & augmentetur cum superfluitate, & illud est apostema. Hoc verò docet Avicenna ex Galeni sententia, qui lib. 5. de compositione med. sec. loc. cap. 8. Cum, inquit, impossibile sit, dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omnino affectionibus & iis contrariis obnoxii erant, inopia videlicet, & redundantia alimenti, quod eis suppeditatur. Inopia igitur aridiores & macriores alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verò consimilem in iis affectionem excitare potest,

qualis est circa carnosas partes inflammatio. Hæc Gal. Verisimile tamen est, dolorem frequentius fieri (si modo ille valde intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis, nervulo nimirum, & membranula alveolum succingente, dentiumque radices proximè ambiente: Quæ humoribus influentibus non solum distensionem ac vellicationem, sed etiam interdum inflammationem patiuntur, si nempe sanguis aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione, videlicet & compressione, quæ fit à dentis duritie; quam ferre non potest sine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur ut plurimum gingivæ inflammatio; quæ idcirco à Gal. & Avic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & partes adjunctas ut plurimum à capite: interdum tamen è partibus inferioribus promanat. Cum enim vitiosi aliqui humores, præcipue serosi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Hujus rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore ut plurimum fieri) lib. de morbis ab illuvie serosa, obs. 7. ubi refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante post sesquihoram, sinceram aquam ad ꝑ. j. & amplius evomuisse tanto successu, ut postea vel decem annis ab hujusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta, serosos humores educuntia præscripsit, felici successu. Præterea hunc affectum à tali causa ut plurimum dependere, hoc signo probare nititur, quod assidua salivatio doloris dentium comes ferè perpetua esse soleat.

Præter causas enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: iique producantur ex qualibet materia in illis cavitatibus retenta & putrefacta, sive ea excrementitia sit, sive ex alimentis putredini obnoxiiis, carnibus præsertim & dulciariis, quæ propter lentorem cavitatibus dentium adhærescunt.

Nonnulli etiam existimant, dolorem dentium interdum fieri à spiritu flatulento, intra dentis cavitatem & nervulum incluso, ac membranulam interiorem violenter divellente, unde dolor atrocissimus ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarticæ dolorem dentium producentes, sunt illæ omnes, quæ humorum fluxiones promovere solent, quarum præcipuæ sunt aer frigidus, vel austrinus: mora in sole ardente aut in aere nocturno, crapula, omnes denique errores in victus ratione commissi. His adde eas, quæ partim debilitate & fluxioni recipiendæ magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim caries & perforatio dentis, quæ pertinaces non raro dentium dolores efficere consuevit.

Causarum diversitas variis signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus, intensior multò est, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æstivum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingivarum inflammatio contingit, à frigidis remediis juvantur, lædu-

tur autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oria-
tur, signa prædictis contraria apparere solent.

Si vermis causa doloris extiterit, dolor erit interpola-
tus, exiguis intervallis desinens ac rediens; tum motus
vermis in parte aliquando percipitur.

A spiritu flatuoso dolorem produci testantur illius atro-
citas, & divulsionis sensus, qui in parte percipitur, quive
exiguo tempore desinit, ac discutientibus remediis, parti
admotis, facile curatur.

Prognosis varia est pro causarum varietate. Dolor enim,
qui ab humore calido, tenui, & sero acri & salso produci-
tur, vehementior quidem est; sed citius desinit, ob humo-
ris illius subitas mutationes. Qui verò ab humore frigido
& pituitoso excitatur, mitior est; sed multò diuturnior.

Tumor in gingivis aut maxillis obortus, doloris den-
tium solutionem affert, translata fluxione ad partes exte-
riores, ita ut non amplius ad internam dentis cavitatem
decumbat.

Curatio ad doloris causam auferendam, & ipsum dolo-
rem mitigandum dirigenda est. Licet enim anodyna pa-
rum prosint, nisi fluxio auferatur: Ita tamen non raro ur-
get, ut non solum anodynus propriè dictis, sed etiam in-
terdum narcoticis ante causæ ablationem demulcendus
sit. Humor igitur qui ad dentes confluit, revellendus,
evacuandus & repellendus est: qui verò jam influxit,
derivandus & discutiendus.

Primò igitur, si dolor ab humoribus calidis oriatur, ve-
næ sectio celebranda est è brachio ejusdem lateris, qua
fluens humor plurimum revellitur. Si verò dolor à frigidis
humoribus excitetur, minùs venæ sectio convenit, ratio-
ne tamen fluxionis etiam usurpari poterit, cum inter re-
vellentia remedia principem locum teneat. Sed minori
copia tunc temporis sanguis detrahendus, nisi plethoræ
signa appareant, cujus ratione etiam si ea pituitosa sit, li-
beralis venæ sectio instituenda, juxta præceptum Galeni
qui largam sanguinis detractionem plenitudini responden-
tem, omnium dolorum promptissimum esse remedium asse-
ruit, quod nos frequentissima experientia, tum in aliis
doloribus, tum præcipuè in dolore dentium, verissimum
esse comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humo-
ri peccanti accommodatum, & in forma, vel potionis,
si humor peccans calidus extiterit; vel pilularum, si fri-
gidus, & pituitosus humor doloris causa fuerit.

Postmodum, perseverante dolore, cucurbitulæ scapulis
cum scarificatione applicentur; vel cucurbitula magna in-
ter scapulas sine scarificatione affigatur. Vesicatorium
posteriori parti cervicis, vel pone aures admotum, hu-
mores fluentes potentissimè retrahit ad posteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, adstringentia tempo-
ribus utiliter applicantur, qualia sunt emplastrà ex gum-
mi elemi, vel mastiche sola, supra pannum sericum li-
quata, cum pistillo æneo calefacto, emplastrum de ma-
stiche officinarum, vel contra rupturam, vel tale in rem
præsentem præscribatur.

℞. Thuris, hypocyth. ladani, ana ʒ. j. ʒ. picis, mastices, ana
ʒ. j. opii ʒ. ʒ. olei lentisci, q. s. Fiat massa emplastri.

Radix consolidæ majoris recens, contusa & admota tem-
pori in forma emplastri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fiat etiam emplastrum ex pulvere aluminis & gallarum
cum pice subacto efficacissimum.

Riverius Henrici magni Archiater emplastrum sequens
pro secreto habebat.

℞. Nucum cupressi, rosar. rubr. seminis nasturtii torre-
facti, mastices, terræ sigillatæ, an. ʒ. j. ʒ. Macerentur in
aceto rosaceo per horas 4. postea siccantur, & adde opii
in aqua vitæ dissoluti ʒ. iij. picis navalis, colophonis, ana
ʒ. j. ceræ flavæ in oleis expressis seminum hyoscyami,
& papaveris albi, liquatæ q. s. Fiat emplastrum, quod
applicetur arteriis, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolo-
res dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum
ad dentes, per illas partes excurrunt. Ideò infunditur
oleum amygdal. amar. in aurem vicinam denti dolenti,
aut excipitur fumus aceti, in quo pulegium aut origa-
num cocta sint.

Alii acetum in aurem infundunt, quo fluxio cohibetur
efficacissimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, succus alii cum theriaca mix-
tus, & in aurem tepidè instillatus, mirum in modum do-
lorem compescit. Idem præstat alii bulbus detracto cortice
in formam suppositorii scissus, & in aurem intrusus.

River. Opera Medica.

Adstringentia etiam ipsi parti dolenti admoventur in
fluxionis principio, eaque refrigerantia, si materia calida
sit; frigida verò existente, calida cum repellentibus sunt
permiscenda. In qualibet autem causa, si dolor vehemens
fuerit, anodyna repellentibus erunt admiscenda. Materia
verò hisce usibus idonea talis esse poterit.

℞. Rad. bistortæ, pentaphylli, tormentillæ, ana ʒ. j.
fol. verbenæ, plantag. & tapsi barbatæ, ana M. j. nu-
cum cupressi, gallarum, calycum glandium, ana ʒ. ij.
santali rubri & crystallorum ana ʒ. j. ʒ. rosar. rubr. &
balaustiorum; ana P. j. Fiat decoctio in vino styptico,
& aceto, qua abluatur pars dolens tepidè frequenter.
Hæc in fluxione calida usurpari poterit ab initio, in fri-
gida verò addi poterunt radix cyperi, cortex buxi, so-
lia hæderæ, & similia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag.
& rosar. cum aceti tantillo ad formam oxycrati.

Vel gallæ decoquantur in aceto, quo abluantur den-
tes. Vel

℞. Rad. pentaphylli ʒ. ʒ. fol. salicis M. ʒ. gallarum
ʒ. ij. Fiat decoctio in vino styptico, qua colluatur os. Hæc
decoctio sistit fluxionem, & dolorem sedat.

Postmodum ea usurpanda erunt remedia, quæ dolorem
sedant, ejusque causam discutiunt, quorum maximus apud
auctores, imò & apud vulgus, numerus habetur. Nos effi-
caciore hic proponemus, ex quibus eo judicio delectus ha-
bendus est, ut quæ non solum resolvunt & discutiunt,
sed etiam fluxionem cohibent, astringentium admixtio-
ne, in principio & augmento magis usurpentur, quæ
verò tantum discutiunt, in statu & declinatione.

℞. Succu sempervivi & solani, ana ʒ. ij. lactis vaccini,
aut ovilli, ʒ. viij. olei rosacei, omphacini ʒ. j. ʒ. opii, cro-
ci, ana gr. iij. Misceantur, & linteo exceptus liquor maxil-
læ dentis dolentis tepidè applicetur frequenter.

℞. Medullæ pomorum dulcium coctorum ʒ. ij. fursuris
aceto macerati ʒ. iij. olei rosacei omphacini ʒ. j. croci ʒ.
ʒ. opii, gr. ij. Misce, fiat cataplasma parti dolenti appli-
candum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ʒ. iij. olei rosati
completi & amygdal. dulc. an. ʒ. ʒ. succu sempervivi ma-
joris ʒ. i. ʒ. lactis q. s. Fiat cataplasma parti dolenti appli-
candum tepidè frequenter. Vel

℞. Albumina ovor. num. ij. Agitentur cum aqua rosa-
cea; & excipiantur stupis canabinis, quæ aspergantur pi-
peris pulverati ʒ. ij. & parti dolenti applicentur, ut to-
tam genæ sedem comprehendant.

Hic tamen sedulò advertendum ne astringentia maxil-
lis applicentur, si tumor eas occupet; periculum enim est,
ne humor ad fauces repellatur: ægrumque suffocet. Cujus
rei exemplum proponit Valescus de Taranta, cujusdam
Medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflam-
matione, qui oleum rosaceum cum aceto admovit, unde
incidit in anginam, & mortuus est.

Aliæ oris collutione, in morbi decursu parari pote-
runt in hunc modum.

℞. Vini albi generosi ʒ. iv. radicis hyoscyami albi ʒ. ij.
Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde
aceti ʒ. j. vernicis ʒ. j. iterumque bulliant unica ebullitio-
ne. Colatura abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ simplex ad eundem usum à quam-
plurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guajaci in aqua, vel vino
paratum, cui sal interdum permisceri poterit. Vel

℞. Fol. persicariæ, & cortic. rad. hyoscyam. ana partes
æquales. Coquantur in aceto rosaceo, & hoc decocto col-
luatur os. Et si à causa calida dolor producat, radix hyo-
scyami sola in aceto decoqui poterit.

Si persicariæ acrimonia offendant, illius quantitas mi-
nuenda est. Imò penitus omitti potest in fluxione à causa
calida, & in illius locum subrogari persicaria maculata,
quæ refrigerandi & astringendi facultate prædita est, cu-
jusque succus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres
& biliosas coercendas per os tutò exhiberi potest. Folia et-
iam hyoscyami loco radicis usurpari possunt.

Quidam foliis hyoscyami, & persicariæ cumulata pro
remedio magnetico utuntur; eaque decoquunt in aceto,
cocta comburunt igne luculento, dentes aceto abluunt,
& dolorem evanescere ajunt, quamprimum folia com-
busta sunt. Ego verò effectum aceto tribuere malim quo
dentes abluuntur.

In prædictis decoctis, si aceti acrimonia tanta sit, ut
eam æger difficilè ferre valeat, ex æquis partibus vini

& aceti parari poterunt; imò verò in causa frigida vinum solum usurpabitur.

Amarus Lusitanus sandaracem valde laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ʒ. j. vini & aceti ana ℥. ss. Coquantur, & colatura calida teneatur diu in ore.

Decoctum radicis urticæ majoris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calidè in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur & desinit.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admodum specifica proprietate dolorem dentium tollit, quod confirmatur Foresti experimento, quod habetur *obs. 6. lib. 14.* ubi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicavit in puella quadam, quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus universalibus remediis, se feliciter usum testatur.

Si corpus ritè purgatum fuerit, & caput pituita non sit admodum repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima, quæ parantur vel ex pyrethro solo dentibus diu præmanso, vel sequens componi poterit.

℞. Mastiche, pyrethri, & staphisagriæ ana ʒ. i. ss. hyoscyami ʒ. ss. Pulverentur, misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diu massicet, frequenter exspuendo.

In vulgari usu habetur oleum caryophyllorum, quo frustulum gossipii intinctum denti admoveatur, & si erosus fuerit, cavo illius inseritur, sicque humor parti adherens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eum usum mirè est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. j. dissolve camphoræ g. viij. iisque eodem modo utere.

Verùm præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod gossipio per stylum excipiat, & in foramen dentis gutta una, vel altera injiciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciso ligno buxi in multas particulas, deinde destillatur per descensum duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum exstillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chymici etiam laudant oleum ligni, quod vocat, Heraclei, seu corylini, eodem modo usurpatum.

Si dolor ita vehemens sit, ut prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur: & denti dolenti admoventur, quorum tamen effectus, non minùs quam cæterorum topicorum, admodum incertus est. Verùm eadem assumpta dolorem certò consopiant. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solum dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & turò exhiberi potest post remedia universalia ad g. iij. vel iv. modò à perito artifice præparatum sit.

Topica verò remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sunt instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ & laudani, ana ʒ. j. Pulverentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod paucò gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est emplastrum Riverii, Henrici magni Archiatri, supra descriptum.

Si vermes in dentem fuerint, amaris enecandi sunt, & inter alia sequens conferre poterit.

℞. Aloes ʒ. j. camphoræ ʒ. ss. aquæ vitæ ʒ. ss. Misceantur & cum bombace denti admoveantur.

Notandum est, rarò dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio usque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat, idè ut doloris sensus auferatur, nervus adurendus est cauterio actuali, vel aqua forti, aut oleo vitrioli in cavum dentis immisso; quod si frequenter iteretur, & dens valde corrosus fuerit, in fragmenta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valde excelsus fuerit, fere extrahendus est, eoque extirpato, dolor statim cessat, non ampliùs reversurus. Cavendum tamen est, ne dens evellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiva, aut dolor atrox sentitur. Et monendus est Chirurgus ne violenter & affatim, uno scilicet ictu dentem evellat, ne violentam extractionem consequatur maxima

cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpè magna hæmorrhagia, febris, & interdum mors consequitur. Evulso dente, ea pars à qua extractus est, digitis undequaque comprimatur, ut ad naturalem statum redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caveatque ab aere frigido, ne nova fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tanta copia effluat, ut vix cohiberi possit (quod interdum contingit, etiam sine maxillæ rptione, ex vena vel arteria disiecta, & refert Valeriola historiam cujusdam, qui dente sine ulla vi & sine ferro, solis digitis extracto, sanguinis ℥. j. uno impetu ejecit, & altero die ferè tantundem ex arteria gingivæ supposita,) sistitur ut plurimum ille sanguinis fluxus, appposito globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam unam, aut alteram compresso. Quod si non succedat, vitriolumustum admoveendum est, & linteum in aceto maceratum superimponendum, idque digito comprimendum; donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt quæ ab auctoribus passim proponuntur, & dentis casum promovere censentur, qualia sunt pasta ex lacte rithymali, & thuris pulvere simul incorporatis cum paucò amylo in cavum dentis immissa radix ranunculi, cortex radicis moricinis vermium terrestrium, pyrethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusum, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promovendum elleboraster, si ejus folio contrito dens confricetur, sed diligenter cavendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim casum etiam promoveret. Quidam rusticus cum dolore dentium acerbissimo premere, suavit alteri ut elleborastro dentem confricaret, ille incautè hoc utens remedio, majorem partem dentium maxillæ affectæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri copierit, suaserim ut reliquos dentes cera diligenter obducatur; ita ut ille qui evellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamvis tumor in maxillis obortus, ut plurimum doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores: ut tamen ille citò resolvatur, quædam remedia usurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungie gallinæ, ana ʒ. j. pulveris ireos Flor. ʒ. j. croci ʒ. ss. ol. chamamel. & amygd. dulc. an. ʒ. ss. Fiat linimentum.

Promptius operatur cataplasma ex ficibus, pane, & aceto, Urtica contusa maxillæ admodum citò dolorem solvit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio. Si autem ille frequenter recurrere consueverit, ut in multis huic affectui obnoxiiis contingit, prophylaxis adhibenda est, quæ in eo consistit, ut humorum ad partes istas fluxionem generatio impediatur, & dentes ipsi roborentur, ne tam facile fluxionem excipiant. Si igitur ab humoribus calidis affectus producat, eadem curatio adhibenda est, quæ in calida hepatis intemperie catarrho calido fuit proposita. Si verò à frigidis, & pituitosis humoribus ducat originem, frigida cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio usurpanda est, dentium verò roboratio ex sequenti capite erit desumenda.

C A P U T II.

De dentium nigredine & erosione.

Dentes non rarò nigrum, lividum, aut flavum colorem contrahunt, ab humoribus vitiosis, illorum superficiei adherentibus, qui longa mora eos tandem corrodunt, & carie afficiunt. Producentur etiam iidem affectus à vaporibus terris sursum exhalantibus, qui ex pravis alimentis ingestis, aut à ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriantur. Plurimum ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, sive toti corpori admodum, ut in lue venerea contingit, sive facies tantum eo illinatur. Unde mulieres, quæ facies ex mercurio utuntur, dentes nigros, aut fædo colore infectos habere consueverunt.

Ad curationem, causa antecedens prius auferenda est, & si humores pravi in ventriculo redundantes huic malo origi-

originem dederint, evacuandi sunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optima victus ratio instituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata sunt, præcipue verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud auctores; quæ unusquisque experiri poterit. Nobis unicum saltem sufficere poterit, quod in instanti dentes dealbat, ab omni sorditie liberat, à carie præservat, nempe spiritus sulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus est, ejusque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium sorditie purum & putum oleum usurpari poterit, aliàs verò cum melle rosaceo permiscendum, aut aqua simplici temperandum erit, ne usu frequenti gingivas erodat. Montanus *conf.* 113. refert se id didicisse Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellabant: ad quam cum venisset admodum juvenis, atque illa esset annorum 20. postea quinquagenariam in eodem ferè statu eam reperit; quæ formæ atque virium integritatem oleo vitrioli acceptam tulisset, atque significasset, se ex ejus usu dentes, quos in juventute pessimos habuerat, pulcherrimos habere & firmissimos, gingivas etiam firmas, & addidit, quod videretur sibi ob ejus usum tardiùs senescere. Usa erat autem singulis diebus una aut altera guttula gingivas & dentes leviter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abstergendos & dealbandos est etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conservandos, primum à sordibus, & cibis quotidie mundandi sunt dentiscalpio ex ligno lentiscino, aut alia materia idonea, mox vino os colluendum, dentes verò confricandi pulvere sequenti.

℞. Rad. bistortæ, aluminis, & coralli albi ana ʒ. j. Fiat pulvis tenuissimus, quo dentes confricentur. Vel aqua sequenti abluantur.

℞. Aluminis usti subtilissimè pulverati ʒ. ij. cinnamomi integri ʒ. ss. aquæ fontis & rosarum, ana ʒ. iv. Bulliant in phiala vitrea supra cineres calidos, ad tertiæ partis consumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè cum linteo in eo madefacto.

C A P U T III.

De gingivarum erosione & exulceratione.

Eroduntur gingivæ, & exulcerantur ab humoribus acris & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes sunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienosi præsertim ulceribus gingivarum maximè obnoxii sunt, unde in scorbuto, magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdum etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingivarum erosiones solent contingere ita ut illæ diu perseverantes, lumbricorum intus latentium indicia esse soleant. Sic refert Fabricius Hildanus *observ.* 59. cent. 1. cujusdam civis Dusseldorphenis puerum erosione gingivarum à longo tempore gravissimè vexatum, cum varia multaque remedia tam interna quàm topica adhibita fuissent, tandem vitam cum morte commutasse. Et aperto corpore tantam inventam esse vermium copiam, ut aliquibus in locis intestina eroderent, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primum ad causam antecedentem dirigenda est, & humores vitiosi vacuandi per venæ sectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, julepos, juscula medicata, & alia hujusmodi. Eorundem humorum fluxio avertenda per cucurbitulas, & cauteria partibus idoneis adnota. Ac denique partis præcipue affectæ vitia corrigenda.

Postmodum verò ad topica veniendum est, quæ pro magnitudine affectus varianda sunt, ita ut simplici erosione ea tantum admovenda sint, quæ astringendi & exsiccandi vi prædita sunt, atque ita lotio sequens primum usurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balaustrorum, ana ʒ. j. rosar. rubr. P. aluminis crudi ʒ. iij. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & una vini rubri austeri; hoc decocto sæpè gingivæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur erosio, opiata sequens adjungenda est.

℞. Sang. drac. ʒ. iij. ligni aloes rosar. rubr. spodii, cor-

nu cervi ad albedinem usti, & nucum cupressi, an. ʒ. j. mirrhæ & cineris tabaci, ana ʒ. ij. aluminis ʒ. j. Fiat omnium pulvis, qui excipiat melle, additis spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extenditur supra lintecola instar lamellarum, gingivis applicanda hora somni.

Spiritus sulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; sic etiam gingivarum putredinem arcet solus vel cum aqua, aut melle rosaceo permixtus, ut superiori capite dictum est.

Si ulcus profundum fuerit, aut sordidum, sequente balsamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari candi, ana partes æquales. Pulverentur, iisque impleatur album ovi ad duritiem coctum, & per medium sectum; postea filo probè alligetur, & suspendatur in cella vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamum, quo pars sæpius in die illinatur.

Quod si prædictis remediis ex parte administratis affectus non tollatur, & dens ulceri vicinus carie affectus sit, ad illius avulsionem veniendum est, & ulcus citò curabitur, alioquin incurabile prorsus remanebit.

C A P U T IV.

De Fluxu sanguinis ex gingivis.

Sanguis magna copia interdum à gingivis fluere consuevit, idque vel criticè, vel symptomaticè. Quamvis autem hæmorrhagiæ critica rarissimè per gingivas fieri consueverit, id tamen interdum accidere docet experientia & auctorum observationes. Sic refert Dodonæus *obs.* 14. cuidam Latomo ecchymatis laboranti sanguinem à gingivis erupisse, cumque repressum ad urinarios meatus translatum fuisse, unde cruenta urina subsecuta est, quæ cum adstringentibus cohibita fuisset, iterum ad gingivas se contulit, nec fluxus cessavit, donec ager à morbo liberatus est. Amatus Lusitanus *curatio- ne* 5. cent. 5. refert quibusdam sanguinem à gingivis utiliter effluxisse, eoque cohibito, nonnulla sanitatis incommoda prodiisse. Zacutus etiam Lusitanus *obs.* 86. lib. 1. *praxis admiranda*, refert aurifabrum quendam, cum ex multo labore juxta fornacem in ardentem febrem incidisset, & esset firmus ac fortis, copiosam celebrasse phlebotomiam, cujus vi ita levatus est, ut in 7. die præcedente gingivarum pruritu, & labii inferioris ingenti dolore, ex gingiva inferiori rivuli sanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, ut libras amplius quinque excederent, & quanto plus sanguinis effluebat, tanto magis remittebatur febris, quæ omnino extincta, sanguis sponte sua cessavit omnino.

Symptomaticè verò sanguis à gingivis profluit, ob suam acrimoniam, & vitiosam hepatis aut lienis constitutionem. Sic in scorbuto familiaris est hujusmodi sanguinis à gingivis effluxus.

Interdum etiam sanguis copiosè profluit à dente avulso, lacerata scilicet arteriola, quæ radici dentis inseritur; unde tanta interdum sanguinis copia emergit, ut inde quibusdam mors contigerit.

Fluxus symptomatici curatio perficitur sanguinis detractione & purgatione, aliisque remediis viscerum affectorum vitia corrigentibus. Quibus succedunt topica remedia adstringendi vi prædita, in gargarismatum, seu collutionum, pulverum, & linimentorum, aut opiatarum formam redacta. Si evulso dente copiosa accedat hæmorrhagia, evulsio primum instituenda est per venæ sectionem & cucurbitulas, & parti adstringentia admovenda, quale est cataplasma ex bolo armeno, terra sigillata, sang. dracon. aliisque adstringentibus, albumine ovi exceptis paratum; Tum gypsum solum albumine ovi exceptum sanguinem fluentem potentissimè cohibet. Quæ si non sufficiant, patientis digitus loco imponendus est, ex quo sanguis erumpit, & tandiu detinendus, donec sanguis supra orificium arteriæ coagulatus, non amplius effluat.

Si levioribus hisce sanguis cohiberi nequeat, quod sæpe contingit, ad potentiora veniendum est. Valeriola *obs.* 3. lib. 5. refert, in vetula ex dente putrido, sine ulla vi, ac sine ferro evulso, sed solo digito apprehenso & lenissimo concussu educto, ingentem sequutam fuisse hæmorrhagiam ex arteria gingivæ subdita. Quem sanguinis fluxum cohibuit, cum leviora sistere non potuissent, chalcitide usta imposita, quæ in sistendo sanguine

mirificam vim obtinet : Nam & vehementer astringit , caustica virtute instar ignis fluorem omnem reprimat . Zacutus Lusitanus *obs.* 84. 1. *Praxeos Medicæ admiranda*, refert historiam cujusdam qui cum dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concussu ferri ope eduxit . Extracto eo , ex lacerata arteria gingivæ subdita , copiosa sequuta est hæmorrhagia , quæ cum venæ sectione , cucurbitulis , & astringentibus apposis cohiberi non potuisset , neque digito vulnere imposito , neque chalcide usta admota , tandem illius consilio , locus pulvere gummi Arabici impletus est , quod auxilium ita profuit , ut post tres horas sanguis fuerit omnino restrictus , hoc enim gummi obstruendi , refrigerandi , glutinandi & exsiccandi vim habet . Idem Zacutus *obs.* 85. *eiusdem libri* refert militem quendam strenuum dentem , cujus sævissimo cruciatur dolore , ferro cum extraxisset violentia summa vehementem passum esse sanguinis fluxum ex arteria , cui dens innitebatur . Sanguine biduo ubertim fluente , peritissimi Medici , omnis generis obstruentia extra apponunt , revellentia consulunt , arteriam candenti ferro inurunt . At incassum omnia : Nam sanguis majori impetu prosiliens , cum in statum morti valde propinquum , viribus penè exhaustis deduxerat . Vocatus Zacutus Galenicum emplastrum ex aloe , thure , & pilis leporinis exactissime trituras , & mixtis cum candido ovi imposuit , quo intra paucas horas sanguis fuit omnino suppressus , & æger à mortis faucibus ereptus . Hoc pretiosissimo auxilio à se primum invento gloriatur Galen. *lib.* 5. *Meth.* c. 7. incisam in Gibberito arteriam , fuisse conglutinatam , & c. 4. *eiusdem libri*, tum etiam *lib. de curandi ratione per sang. miss.* c. ult. hujus remedii præstantiam confirmat , & quibusdam historiis illustrat .

CAPUT V.

De oris & faucium ulceribus.

Levia & superficialia oris ulcera vulgo Aphthæ nominari solent , quamvis apud Hipp. & Galenum interdum hoc nomen pro aliarum partium ulceribus usurpatum reperitur , quæ verò profundius se demittunt , oris , vel faucium ulcera absolute nominantur , qualia sunt ea , quæ lue venerea affectis contingere solent .

Hæc autem ulcera generari solent ab acris humoribus , aut vaporibus à variis partibus in fauces translatis . Sic in febribus malignis hujusmodi ulcera sæpissime contingunt , & in iis qui calidiori hepatis , aut aliarum partium intemperie laborant , aut corruptorum humorum illuvie scatent , unde puerulis aphthæ sæpissime contingunt , ex Hipp. *aph.* 4. *sect.* 3. tum ob lactis acrimoniam , quæ in transitu partes illas mollissimas exulcerat , ut docet Gal. *in comment. illius aphorismi* : tum quia lac in ventriculis puerulorum sæpe corrumpitur , & acres vapores ad os transmittit , ut idem Gal. *assert.* 9. *de compos. med. sec. loc. cap. ult.*

Varia autem sunt hujusmodi ulcerum differentia non solum quod alia leviora , alia deteriora sint : Alia pueros , alia adultiores infestent , sed etiam quod alia cum inflammatione conjuncta sint , alia verò minime . Hi varii gradus reperiri solent , pro varietate humorum , à quibus generantur . Vel etiam fiunt à sanguine , vel à bile , vel pituita , vel melancholia , seu potius atrabile , quæ non solum exurentem , sed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet , & ulcera *κακῶς* generare solet .

Hæc autem differentia propriis signis distinguuntur ; siquidem ulcera rubicundiora à sanguine oriuntur ; flaviora à bile , albescentia , à pituita ; livida , ab atra bile . Fœtida putredinem adesse significant .

Quod ad prognosin attinet , aphthæ propriè dictæ facillimè curantur , ulcera verò profundiora , aut putredinem adepta , *ρῶμα* à Græcis appellata difficilius curantur . Et in pueris illa periculosa sunt tum propter carnis mollietatem quam hujusmodi ulcera magis depascuntur , tum quod remedia potentiora , ob eandem carnis mollietatem , ferre nequeant : unde fit quod pueri interdum ex hoc affectu intereant , si malignitatem & putredinem comitem habuerint . Ratione causæ , etiam minus periculosa sunt ulcera , quæ à pituita , magis quæ à sanguine vel bile ; maxime quæ ab atra bile generantur .

Ulcerata nigra & crustosa , pessima & lethalia sunt , præcipue in pueris .

Fauces exulceratae cum febre , difficiles sunt : ut docet Hipp. 3. *prog.* quia , ut Gal. explicat humoris erodentis malitiam indicant .

Curatio instituitur primum idonea victus ratione , quæ refrigeret & exsiccat , ac causæ antecedentis generationem impediat . Pueris itaque si à lactis vitio malum contraxerint , nutricis mutatio præcipiatur , aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili , tum etiam venæ sectione , & purgatione , si opus fuerit . Præsertim verò nutricibus præscribantur edulia refrigerantia & adstringentia , qualia sunt cydonia pyra , mespilla , sorba , lactuca , & portulaca . In adultis eadem præscribantur , & vitentur , acia , salsa , & piperata .

Deinde causæ antecedenti prospiciendum est universilibus evacuationibus , pro ætatis ratione usurpatis . Ac primum phlebotomia humores ad partem fluentes potenter revellit , eorumque acrimoniam temperat , totum corpus refrigerando .

Huic succedere debent cucurbitulae scarificatae , hirudines pone aures & sub mento affixæ , vesicatorium posteriori parti admotum .

Postera die à venæ sectione purgatio præscribenda est humori peccanti & ætati congrua .

Eodem tempore , nempe ab ipso curationis principio , topica administrantur , stomatica à Galeno appellata , eaque ab initio mitiora sunt , qualia sunt gargarismata , vel oris collutiones ex aquis plantaginis , matrisylvæ , pediculi rosarum , syrupo de rosis siccis , & de moris paratae . Vel decocta ex foliis plantaginis , rubi , centinodiae , balauistiis , santalo rubro & similibus , cum syrupis prædictis . Et si inflammatio adfuerit , utiliter addi poterunt succi solani , semper vivi , portulacæ , & sal prunellæ : ea quantitate , quæ acrimonia non feriat , vel illius loco alumen crudum in parva dosi admisceri poterit .

Si non sit inflammatio , unicum ac summum remedium est spiritus vitrioli , aut sulphuris , qui in adultis purus ac putus usurpari poterit , intincto in eum gossipio , bacilli apici alligato , eoque ulceri admoto , levissimo contactu : sic enim aphthæ simplices momento ferè curantur . In pueris verò permiscetur dictus spiritus melli rosaceo , ea proportionem , ut aciditas linguam leviter feriat , & penicillo ex linteo bacillo alligato , aphthæ illinuntur frequenter , & citò curantur .

Si admodum dolorifica sint ulcera , cum inflammatione conjuncta , lacte frequenter gargarizato demulcentur : vel lactis defectu , emulsionibus sem. frigid. vel mucilag. sem. psyllii & cydon. cum aquis rosar. plantag. & solani extractis .

Si denique dolor pertinax revulsionibus propositis & topicis non sedetur , ab illius vehementia copiosi humores acres continuo attrahantur , unde vigiliæ continuæ exoriuntur , & corporis consumptio sequitur , quæ vitæ summum periculum minatur ; extremum remedium est ad narcotica confugere , quæ dolorem sedant , & humorum influxum inhibent , eorumque dosis metienda est pro ætate & viribus .

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus , Dei beneficio , liberavi exhibitò laudani gr. j. cum ejus fauces & lingua profundis ulceribus scaterent , cum tanta inflammatione , ut nec iuscula , nec topica remedia ferre posset , & tanto humorum acrium affluxu , ut illi continuo ex ore rivuli instar emanarent , & puer dies noctesque infomes ejulando transigeret .

Si ulcus fordidum ac putridum evaserit , abluatur primum decocto hordei & melle rosaceo , & in Pueris lacte chalybeato , cum conserva rosarum agitato , mox ad fortiora transeundum est , & in primis mel rosaceum supra laudatum , & guttis aliquot spiritus vitrioli acidum redditum , multum confert .

Si hæc non sufficiant , aquis , vel decoctis supra descriptis addi poterunt alumenustum , collyrium Lanfranci , vel unguentum ægyptiacum , majori vel minori dosi , prout affectus vehementia postulare videbitur . Si denique à lue venerea faucium ulcus procedat , non nisi lue sublata curari potest .

CAPUT VI.

De Uvula relaxatione.

Vulvæ relaxatio contingit ab humore pituitoso , à capite in eam delabente , cui non raro sanguinis quædam

dam portio admiscetur, & tunc cum relaxatione inflammatio conjuncta est, quin etiam tonsillis frequenter evenire solet. Harum tamen inflammationum curationem omitimus, cum iisdem remediis perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris ulcera, inflammationi conjuncta, proposita sunt.

Humor igitur pituitosus in columellam defluens, eam humectat, emollic & relaxat: ut longior facta partem superiorem œsophagi tangat, & nauseam pariat.

Tum etiam laborantes bolum quendam in summo œsophago habere videntur, quem frustra devorare conantur, ut hoc solo signo, sine inspectione, uvulæ relaxatio dignosci valeat.

Illius curatio primum ad causam antecedentem dirigenda est, sicque humores è capite fluentes evacuandi, revellendi ac derivandi, iis remediis, quæ in catarrhi curatione fuere proposita.

Topica verò in principio sint adstringentia & repellentia, qualia in gingivarum & faucium ulceribus fuere proposita & in curatione Anginæ capite sequenti proponuntur, quibus postmodum resolventia & exsiccantia erunt admiscenda. Et licet gargarismata, dictis locis proposita, hic utilia sint, tamen ubi nulla est inflammatio, pulverum usus efficacior est: iis enim uvula relaxata potentiùs constringitur & exsiccatur. Atque ita primum admovebitur cortex granatorum subtilissimè pulveratus, cui in progressu tantillum piperis admisceri poterit. Vel

℞. Ros. rub. balauft. cort. gran. an. ʒ. ss. rad. bistortæ, torment. gallar. immat. ireos Flor. an. ʒ. j. alum. usti ʒ. ij. Fiat pulvis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulveratum admoveat, quod non vacat periculo, siquidem metuendum est, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & grave aliquod damnum afferant.

Modus autem hujusmodi pulveres adhibendi talis est. Linguae speculo oris depressa, mox spatula chirurgica, aut cochleari perexiguè ad id concinnato, pulvis uvulæ admoveatur: quod pluries in die repetendum est, donec humor columellæ imbibitus prorsus absumptus sit. Ut autem pulvis uvulæ undique aspergi atque insufflari possit, utile est instrumentum à Fabricio Hildano inventum, & descriptum *obs. 22. cent. 2.* quod inde mutuari curiosus quivis poterit.

Denique si relaxata columella prædictis remediis ad pristinum statum reduci non valeat, sed elongata permanens gravem continuè molestiam inferat, ultimum erit, summam ejus præscindere. In qua operatione quædam cautiones adhibendæ sunt. Prima desumitur ex Hipp. *progn. text. 21.* ubi gurguliones, inquit, cum periculo secantur, & scarificantur, & aduruntur, quoad rubidi magnique fuerint: Inflammatio enim supervenit, & sanguinis fluor. Sed, hos oportet aliis moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Ubi vero pensile fuerit omne id quod uvam appellant, sitque pars gurgulionis summa major ac orbiculata, superior verò tenuior, per illud tempus admolari manus tantum est. Sed præstat, ubi alvum subduxeris, uti chirurgia, si liceat per tempus, ne eger stranguletur. Galenus in *comm. hujus loci*, verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non esse præscindendum, aut scarificandum; sed ea tantum sedata, ita ut pars superior saltem gurgulionis extenuata sit.

Altera cautio desumitur ex Paul. *Æginetæ lib. 6. c. 31.* ut scilicet columella ferro non attingatur, quando livida aut subnigra est, nempe malignitatis cujusdam particeps, vel ad canceri naturam accedens. Sed, ex eodem Paulo, in iis operatio tunc perfici potest, quæ tenues sunt, oblongæ, albicantes, & ut ait Hippoc. in suprema parte imminutæ hujus operationis feliciter peractæ exemplum habemus. Apud Amatum Lusit. *obs. 65. cent. 3.* in quodam studiofo, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum & exsanguem: cui cum nulla remedia profuissent, portio ejus superflua forcipibus præcisa est, & illicò oleo vitrioli contracta, sicque eger ab eo incommodo liberatus est.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda est, ne nimia gurgulionis quantitas abscindatur. Inde enim vocis & respirationis læsionem exoriri docuit Gal. *11. de usu part. cap. 11.* & ex integra illius consumptione ut in luc venerea aliquando contingit, tabes & mors non raro subsequuta est.

Anginæ nomen, in genere sumptum, omnem faucium & gutturis affectionem significat, qua respiratio & deglutitio impeditur, nullo existente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex est, legitima & spuria.

Legitima fit ab inflammatione, qua muscoli faucium & laryngis tumefacti, respirationis & deglutitionis vias coarctant & angustiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngen occupat, vel fauces, quæ pharyngis nomine enunciari consueverunt. Utraque pars musculos habet internos & externos. Ac licet plurimum pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in angina patiantur; modò tamen hic, modò ille magis afficitur, unde non exigua symptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor à Gal. *4. de loc. affect. cap. 5.* propositæ sunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni sæculum vixerunt, propriis nominibus, nimis curioso, (ut idem Galenus censet) verborum aucupio designarunt, primam vocantes, *συνάγχην*, secundam *καυάγχην*, tertiam *παρασυνάγχην*; quartam *παρακαυάγχην*. Si inflammatio interiores propriosque laryngis musculos occupet, *ανάγχη*; si interiores pharyngis musculos, *συνάγχη* si exteriores laryngis musculos, *παρασυνάγχη*, ac denique si exteriores faucium musculos invadat, *παρακαυάγχη* appellatur.

Non solum autem plerumque faucium & laryngis musculi simul inflammantur, ut antea dictum est; sed etiam interdum ad vicinas partes & cervicem ipsam externam inflammatione protenditur, ut in diagnosi & prognosi hujus affectus dicitur.

In hisce omnibus speciebus, cum periculosior est morbus, deglutitione impedita, solent assumptra ad nares resiliere, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior est; quod liquida, cum sese latius diffundant non possint tam facile à musculis comprehendi, ut ad œsophagum detrudantur, sed eorum majori contractione indigeant, quæ ob inflammationem sufficienter non fit. Solida verò alimenta cum magis corpulenta sint, superficialia tantum musculorum actione indigent, & levi eorum contractione deglutuntur. Contingit tamen aliquando, ut solida difficilius, liquida verò facilius deglutiantur, quod ex partium affectarum diversitate dependet. Siquidem musculi laryngis non solum ad vocem efformandam, sed etiam cibum devorandum destinati sunt. Dum etiam cibus in œsophagum impellitur, larynx cum lingua sursum efferitur. Ad potum verò hauriendum magis lingua utimur, quæ dum intus retrahitur, ex labiis liquorem ducit ad fauces. Si igitur musculi linguam moventes magis afficiantur, potus deglutitio difficilior est: Si verò laryngis musculi magis lædantur, cibus difficilius ingeritur.

Hic obiter annotandum Hip. aliquando, nomine Anginæ, laryngis tantum inflammationem intelligere, & sic magis strictè hoc nomen usurpare. Ejus rei exemplum habetur 6. *Epid. sect. 8. tex. 1.* ubi sic loquitur: *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, aliis angina.* Ubi nomine anginæ, musculorum laryngis inflammationem intelligit, & à faucium inflammatione distinguit.

Spuria angina febris est experts, & duplex iterum statuitur. Prima communissima est, quæ ab humore pituitoso producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Alter verò fit à luxatione vertebrarum cervicis, qua gula gutturisque introitus premitur & coangustatur.

Veræ anginæ causa, ut & aliarum inflammationum, est sanguis vel lincerus, vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus, qui è venarum jugularium ramis in dictas partes effunditur, isque vel attractus à calore aut dolore illarum partium, vel transmissus aliunde, si partes illæ debiles aut laxæ ad suscipiendam fluxionem idoneæ fuerint; tum si humidorum copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel prava qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum verò robustum est, ab eo non recipitur; sed per easdem venas ad subjectas partes retruditur, unde in iis variæ inflammationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes.

Juvenes anginæ magis obnoxii sunt, quam senes, quia multo biliosoque sanguine abundant. Tum etiam, qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine abundant, præsertim in capite.

A nonnullis auctoribus annotatum est, viros magis esse obno-

obnoxios anginae quam feminas: Quod videtur Hip. observasse 6. *Epid. sect. 7.* Ubi epidemicam constitutionem describens, in qua anginae, tussis, peripneumoniae vagabantur, paucissimas feminas aegrotasse affirmat. Cujus rei non aliam causam refert, nisi quod minus in publicum prodibant quam viri, & ita aeris externi injuriis sese non obiciebant. Quæ ratio propositioni universali non convenit, quod feminæ minus anginae sint obnoxiae, quam viri. Vera autem ratio esse potest, quod feminæ sanguinem frigidiorē laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facile non recipiunt.

Ad causas internas revocari possunt morbi præcedentes, ut febres continuæ, putridæ, ardentes & in primis epidemicæ: Qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs. 2. lib. 9.* quæ contigit anno 1517. in qua omnes laborantes gravissima faucium inflammatione corripiebantur: & intra sexdecim aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab invasione sanguis detraheretur. In hac autem angina febris symptomatrica non est, sed potius essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materiæ morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autem in febribus epidemicis aliquando anginae, aliàs pleuritides, peripneumoniae, dysenteriae, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiuntur.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas hujus affectus externas recenseri debet. Talis est austrina constitutio diuturna, juxta *Aphor. Hipp. 16. sect. 3.* *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginae.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporum inæqualitas, quando à calore laxantur partes, & à frigore subito superveniente humores ad eas propelluntur. Idem præstat subita refrigeratio ac incalescentia, frigida potus post eandem: Cum etiam, si caput pluribus tegumentis incalescat, vel nudum aeri frigido exponatur.

Primæ spuria anginae speciei causa proponitur ab Hip. 4. *de vict. rat. in morb. acut. text. 39.* ubi sic loquitur: *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas jugulares descendit. Cum autem frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuria anginae speciei causa proponitur ab Hipp. 2. *Epidem. sect. 2.* Tumor nempe seu tuberculum, juxta vertebrae cervicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp. nominatur, à quo tumore vertebrae ad interiora trahuntur, & consequenter cavitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor vel ab humore pituitoso fit, copia sua vertebrae à propria sede dimovente; vel à sanguine in musculos effuso, unde inflammatio fit, qua muscoli contracti vertebrae ad anteriora trahunt. Et tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso, earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente. Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquæ omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis respirandi nempe, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio. Dolor præterea circa fauces & guttur percipitur; tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò propriis etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, ut liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares rejiciatur.

In Parasyanche minor est respirationis difficultas, imò perexigua, cum musculorum faucium externorum inflammatio parum respirationi officiat. Dolor etiam & rubor foris in cervice percipiuntur, cum inflammatio partes externas occupet.

In Synanche maxima est respirationis læsio, ita ut ægri strangulari videantur; & paucis etiam horis aliquando strangulentur, ac non nisi erecta cervice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer dolent, nullus tamen rubor aut tumor, neque in faucibus intus, neque extra in cervice apparet. Lingua livida est, nigra, inflexa, vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem. Acutissima etiam febris adesse consuevit. Hujus speciei descriptionem accuratam videre est apud Hip. 3. *de morbis.* Hoc

autem notatu dignissimum est, quod tamen à paucis animadversum non tantum in hac specie musculos laryngis interiores affici, sed ipsum etiam pulmonem, unde tanta respirationis difficultas, & suffocatio exoritur, quod à Dodonæo luculenter observatum est *obs. medicin. c. 18.* ubi refert historiam cujusdam lanionis, qui cum meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quamdam in deglutiendo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interiit. Hujus in corpore aperto inventa est pulmonis substantia in pus conversa. Alia exempla annotavit anno 1565. in quo multi angina correpti, apparente circa laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumonia incidunt, iisque defunctis, pulmones vel purulenti fuere, vel abscessum habuere: Juxta verò laryngem, aut ejus musculos nihil occurrit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primariò, sed per consensum laborasse & verisimile esse, destillante humore è capite, asperam arteriam ejusque ramos impleri atque distendi, deinde eodem ad alia vasa transmissio, asperam arteriam & laryngem dolore liberari, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumonia permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non rarò affici, colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur 4. *acut. text. 30. & 31.* ubi duas anginae species proponit pro humoris diversitate: Alteram, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas jugulares fertur, alteram in qua humores biliosi infestant, quod æstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur: *Cum ex capite fluxerit calida & nitrosa fluxio, utpote acris, mordet, ulcerat, spiritum implet, orthopnoeam parit, siccitatemque multam. Præterea, quæ intuenti apparent, haudquaquam tumentia videntur: Tendines quoque cervicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi. Vox abrepta, spiritus parvus, spiritusque revulsio frequens & violenta accedit. Talibus arteria ulceratur, intenditurque pulmo, neque extremum aerem admittere intro queunt.* Hæc Hippocr. Dicit autem calidam & acrem fluxionem orthopnoeam parare, quia mordet, ulcerat, & spiritu implet. Feruntur enim spiritus ad locum demorsum, hinc pulmonis repletio, unde orthopnoea, cum non sit locus, in quem externus aer admittatur, quantumcumque thorax dilatetur. Eandem sententiam confirmare videtur Hippocr. 3. *de morbis*, ubi in curatione Anginae dicit, venam secandam esse sub mamma; nam hac parte concomitatur ex pulmone spiritus calidus. Et paulò post inquit: Faciendum, ut quam certissime spuat, & pulmo gracilis fiat, quasi intumaerit pulmo ex spiritu calido replete. Notissimum autem est: Cum spiritus ad partem aliquam deferatur, magna copia cum eo etiam sanguinem transferri. Hic si tanta copia affluat, ut à natura commode regi nequeat, inflammationes & abscessus efficere solet: Unde non mirum est, si in tali angina pulmones purulenti evadant.

In paracyanche respiratio minus difficilis est, quam in synanche: Difficilior autem, quam in synanche. Rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina spuria ex pituita dignoscitur, febris carentia, & humore pituitoso, ad os magna copia confluenta.

Spuria verò angina, ex luxatione genita, cognoscitur ex motu capitis ac cervicis læso, & cavitate, quæ in cervice præternaturaliter apparet, ob vertebrae intus depressam.

Causarum dignotio cum ex universalibus humoris in toto corpore dominantis, signis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit à sanguine, in facie calor & rubor apparent, & major distensio in parte affecta. Quando fit à bile, dolor & calor major est, cum siti, oris amaritudine, & acrimoniae sensu. Et si à pituitoso sanguine fiat, dolor & rubor minor est & febris exigua.

A parte affecta quadam etiam humoris peccantis diagnosi haberi potest. Sanguis enim biliosus plerumque in laryngis musculis potius inflammationem facit: Pituitosus fauces magis aggreditur. Cum enim exiles sint laryngis venæ, non nisi sanguis tenuis ad eas penetrat. Fauces verò quæ laxæ & spongiosæ sunt, pituitosos humores facilius recipiunt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnosi desumi potest. Anginae enim biliosæ maximè æstate & autumno proveniunt, quod in æstate bilis generetur, & in autumno retineatur. Pituitosæ verò hyeme & vere fiunt, quod hyeme maximus sit pituitæ proventus, tum etiam vere: Quia collecti humores in hyeme, tum temporis liquantur, & à capite in partes subjectas decumbunt.

Quod

Quod ad prognosin attinet, angina vera morbus est acutissimus, & valde periculosus, propter respirationem impeditam, & strangulationem, quæ non raro contingit à constrictione meatus, per quem fit respiratio. Idè quod major sit constriction, eo majus periculum. Et sic prima species anginae omnium periculosissima est, quia inflammatio musculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Unde Hipp. Aphor. 34. sect. 4. sic loquitur *Si febrem habenti suffocatio repente superveniat, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Quam sententiam confirmat in Coac. & progn. dicitque hujusmodi anginas eadem die 2, 3. & 4. strangulare.

Secunda species anginae, licet admodum periculosa sit, paulò minùs tamen lethalis est, quàm prima; quia inflammatio musculorum externorum laryngis tantam, tamque subitam constrictionem non facit. De hac loquutus est Hippocr. 3. prog. text. 17. his verbis. *Quacumque verò, id est anginae, dolorem aliquin alteri similem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales sunt; præcedentibus verò diuturniores, si rubor fuerit magnus.*

Tertia species minùs periculosa est, quia in ea minùs læditur respiratio, quàm deglutitio ab inflammatione musculorum faucium internorum. Læsa autem deglutitio non aded periculosa est. De hac etiam loquitur Hipp. lib. antea citato, textu 18. his verbis. *Si quibus verò fauces rubent, & cervix, hæ diuturniores sunt. Maxime verò si servantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec facer ignis intro recurrat.*

Quarta denique anginae species omnium levissima est & securissima, quia inflammatio longiùs à gutture abest. Hinc Hippocr. Aphor. 37. sect. 6. sic loquitur: *Angina correpto, si tumor in collo appareat, bonum: Extra enim vertitur morbus.* Idem confirmat, progn. text. 20. his verbis: *Securissimum verò si tumor aut rubor quàm maxime foras vertatur.*

Has omnes differentias unica scientia complexus esse visus est Hip. 6. Epid. sect. 7. ubi de signis anginae Epidemicæ loquens, hæc habet: *In summa qui solum deglutire non poterant, his valde mites & toleratu faciles erant, pessima verò his, quibus una spiritus sublimis erat.*

Si anginae materia in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in desipientiam aguntur; vel empyici fiunt, ut docet Hip. Aph. 10. sect. 5. & 3. prog.

In angina valde urgente, si spuma circa os appareat, lethale est ex Aph. 24. sect. 2. Summam enim cordis angustiam significat, fervoremque intensissimum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur, & ad spumæ formam in os transfertur.

Angina laborantes, nisi celeriter coëcta exspuant, sed pauca, viscida, crassa sputa reddant, male & lethaliter habent. Hip. in Coacis.

Tumores faucium in angina, sine ulla ratione repente evanescentes lethales sunt. Hip. in Coacis. Sine ulla ratione, id est, sine præcedente evacuatione, per artem vel crisin facta. Significant enim materiæ ad interiora recessum, unde periculosior morbus in partibus internis excitari potest. Vel quod interdum accidit, materia ad eandem partem iterum delata, subito suffocationem inducit.

Anginae curatio iisdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationum curationibus observari consueverunt. Sicque humor ad partem confluent, revellendus, & repellendus est: Qui jam fluxit, derivandus & resolvendus. Quod si resolveri nequeat, concoquendus & suppurandus; Quæ omnia sequentibus præfidiis perfici poterunt.

Primò victus ratio instituetur tenuissima, refrigerans & humectans, ex cremore hordei, jusculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis hujusmodi. Si ob œsophagi angustiam, ab inflammatione contractam, æger deglutire nequeat, ut inde virium defectio & interitus metuatur: Ab eo periculo liberari poterit, immisso in œsophagum cathetere, cui syringa aptabitur, per quem jusculum in ventriculum immitti poterit. Practici clysteres nutrientes usurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas mesaraicas transferri potest. Potus sit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis observari solita. Aer sit temperatus, & omnis illius excessus arceatur. Frigidior namque meatus constringit. Calidior verò fluxionem & inflammationem auget. Ager capite sublimi, & erecta cervice decumbat, ut facilius respiceret. Somnus, ut in omnibus internis inflammationibus, maxime arcendus est. Nam, ut docet Hippoc. sanguis

in somno ad interiora recurrit, sicque humorum confusus ad partem affectam augetur.

Cum autem angina sit morbus acutissimus, & uno interdum die hominem de medio tollat; magna remedia summa cura & diligentia usurpanda sunt. Idè quacumque diei hora vocetur Medicus, sanguinem statim detrahat è directo partis magis affectæ, è vena cephalica: Aut si ea satis conspicua non sit, è mediana, ad ff. ff. ff. j. ff. ff. ii. quantum vires ferre poterunt. In hoc enim remedio præcipua salutis spes constituenda est. Non tamen una vice magna illa sanguinis copia detrahenda est, ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; sed partitè, & per aliqua intervalla, tertia nimirum, aut quarta quaque hora. Hæc autem sanguinis missio tantopere est necessaria in hoc affectu, ut à nullo contraindicante retardari debeat. Sic fluentibus mensibus aut lochiis, & quocumque graviditatis tempore, sanguis magna copia detrahendus est. Cujus rei exemplum habemus apud Zacutum Lusitanum lib. Praxis admir. cap. 135. de quadam muliere, quæ gravida septimestris, angina sæva correpta, septies una die phlebotomia celebrata, liberata est.

Si morbus non vehementer urgeat, venæ sectioni præmittatur clyster laxans; Sin minus, à venæ sectione injiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ revulsiones fiant per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas, scapulis & lumbis admotas, item frictione partium extremarum & ligaturas dolorificas.

Detracto sufficienter sanguine, ad purgationem veniendum est, quæ sequenti die usurpanda, non expectata humorum coctione, quia morbus non dat inducias. Sic potio purgans humori peccanti accommodata. Imò verò si morbus admodum urgeat venæ sectio & purgatio eadem die celebranda est, ut se fecisse refert Trallianus lib. 4. c. 1. his verbis: *Ego sanè memini me, cum usus valde urgeret, venam manè aperuisse, diluculo venas lingue subjectas secuisse, & vespere ex cremore pitisanæ extractum scammonii exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione abortum, vix potuisse dissolvere. Imò alium quendam novi, me postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato. Potio autem purgans ex blandioribus esse debet, si à bile morbus originem duxit, ne vehementius commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam si à sanguine sincero producat inflammatio, satius est purgatione prorsus abstinere. Si verò pituitosa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum, & cum sena agaricus & diaphœnicum præscribi possunt. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam satis vehementia, transcendere licet in angina pituitosa, & inter reliqua palmam obtinet in hoc casu aqua benedicta, quæ ad 3. ii. exhibita miranda præstat, & morbum ut plurimum inter duas horas dissolvit. Adde, quod nullo ingrato sapore prædita, facile pitissando ingeri possit, quod in aliis medicamentis fieri non potest, quæ propter saporis ingratitude non possunt nisi uno haustu ab ægrotis forberi. Ideo ut plurimum anginosi purgari nequeunt, donec meatuum angustia majori parte sublata sit. Sed frequentibus clysteribus purgandi indicationi aliquo modo satisfacit. Atque ita, quibus aqua benedicta non convenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem, (vires siquidem robustæ in hujus remedii usu necessariæ sunt) neque alia medicamenta exhiberi possunt, frequentibus clysteribus alvus subducenda est, usque satis acribus, ut revulsio humorum ad inferiora fiat.*

Ad eandem revulsionem cucurbitulæ scarificatæ, cervici & scapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida plurimum conferre solent.

Ac potentiùs revellit humores, à capite defluentes, vesicatorium posteriori parti cervicis admotum, quod statim ab initio post sanguinis missionem admoventum est.

Revulsionibus sufficienter ac diligenter administratis, ad derivantia veniendum est, quæ humorem parti impactum evacuant. Ac primùm ranularum, seu venarum sub lingua apertio, ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua sanguis, inflammationem immediatè efficiens, educitur.

Antiqui in angina desperata venas jugulares aperiebant. Quod remedium licet à recentiorum plurimis etiam comprobatur, nostris ferè temporibus obsolevit, quod periculosum censeatur, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest, propter venarum amplitudinem. Ve-

rùm experientia docuit, non ad eò periculosam esse hanc operationem, si debite administratur. Primum enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantum fieri potest, ut mentum humerum ferè attingat, mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundum illius longitudinem, (sic enim facilius coalescit) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulnere statim admovendum est emplastrum à Gal. descriptum 5. *meth. cap. 4.* ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine ovi confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib. 4. cap. 1.* plures anginosos, venarum jugularium apertione à se curatos esse, & Zacutus Lusitanus *obs. 89. lib. 1. Prax. admir.* refert historiam cujusdam Hispani, qui hujus auxilii beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad derivationem etiam plurimum confert cucurbitula sub mento scarificata: Cujus ope curatam fuisse mulierem angina canina laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs. 88. lib. 1. Praxis admirand.*

Non minoris efficaciz sunt sacrificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictæ: Quarum beneficio scribit Benivenerus *lib. de abditis morb. caus. cap. 83.* Nicolaum Rotam à deplorata angina liberatum fuisse, cujus integram historiam transcripsit Sennertus, *Prax. Med. lib. 2. p. 1. cap. 24.*

Dum prædicta remedia usurpantur, topicis remediis inflammatio gutturis & faucium oppugnanda est; eaque varianda, juxta varietatem temporum, ut in aliis inflammationibus. Sicque in principio conveniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, ut partem inflamatam immediatè attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. solani & caprifolii, ana. ʒ. iij. succi granator. ʒ. ij. diamori. ʒ. iij. salis prunellæ ʒ. j. ʒ. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

℞. Fol. Plantag. acetosæ, & summit. rubi, an. M. j. granorum sumach. ʒ. ʒ. malum granatum cum cortic. & granis contusum num. 1. rosar. rubr. P. j. Fiat decoctio ab ʒ. j. In colatura dissolve diamor. & dianuc. ana. ʒ. j. ʒ. salis prunellæ ʒ. ij. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflamatæ commoventur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur, resupino corpore, citra illam agitationem, ut partem affectam contingant.

Sine gargarizatione usurpari possunt spiritus acidi, salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati, ut eorum aciditas ferri valeat, paulatim sorbendi sunt. Transcundo enim per partem affectam, illius inflammationem temperant, & à ventriculo ad hepar & venas translati, sanguinis fervorem coercent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia usurpantur, laxantia & resolventia linimenta exterius cervici admovenda sunt, ut materia morbifica exterius evocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalor. dulc. ana. ʒ. j. axungie gallinæ, & butyri recentis, an. ʒ. j. ʒ. croci ʒ. j. Fiat linimentum cervici admovendum, cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit: Qui si vehementer urgeat, demulceri ulterius poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidor. major. vel mucilaginis liquidis ex sem. psyllii & cydonior. cum aqua rosarum extracti, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ, cum sero lactis aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resolventia repellentibus admiscenda sunt, quod secundo statim die faciendum, quia morbus acutissimus est.

℞. Fol. hyssopi & plantag. ana. M. j. liquiritiæ rasæ & pastular. mundat. an. ʒ. j. caricarum ping. num. xij. rosar. rub. & hordei integri, an. P. j. Fiat decoctio ad ʒ. j. In colatura dissolve mellis rosac. & syrup. violac. ana. ʒ. j. Fiat gargarisma.

Nota, quandiu viget inflammatio, resolventibus & adstringentibus aliquid repellentium semper esse admiscendum, ne pars sua natura mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exterius verò magis resolventia admovenda sunt, addito etiam nido hirundinum, quem specifica proprietate

huic affectui conferre, omnium practitorum consensu sancitum est.

℞. Pulveris nidi hirundinum, & stercoris canis jejunio macerati, an. ʒ. j. rad. ireos Florent. & flor. chamom. pulverat. an. ʒ. ʒ. axungie gallinæ, & olei lilior. ana. ʒ. j. ceræ flavæ parum. Fiat linimentum.

Vel forma cataplasmati in hunc modum componi poterit.

℞. Nidum hirund. num. 1. fol. malvæ, violar. an. M. j. rad. althææ & lilior. an. ʒ. ʒ. ficuum ging. par. iij. flor. chamom. & meliloti, ana. P. j. Coquantur & contundantur, deinde adde farinæ hordei, sem. lini & fœnugr. ana. ʒ. iij. croci ʒ. j. butyri recent. ʒ. j. olei chamom. & amygdal. dulc. ana. q. s. Fiat cataplasma interiori colli parti admovendum.

Interim etiam eclegmata per intervalla usurpanda, ut materia, quæ à parte affecta exsudat, vel à capite defluens ipsi hærescit, sensim abstergetur.

℞. Pulv. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ij. diatrios simpl. ʒ. j. sacchari canti & penidiati, an. ʒ. ʒ. diamor. ʒ. j. syrupo jujub. q. s. Fiat looch.

Si tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat, quod plerumque quarto vel quinto die solet accidere, ea adjuvabitur cataplasmate prædicto, aliisque emollientibus & suppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinenda, quæ dolori leniendo supra proposuimus. Vel

℞. Liquirit. ras. & pastul. mund. ana. ʒ. i. caricarum ping. num. vi. sem. althææ & cydonior. in ʒ. ii. flor. chamom. P. i. Coquantur in hydromelite. In colatura dissolve sapæ ʒ. ii. Fiat gargarisma.

Utile etiam est medullam cassiæ recentem extractam ore detinere, ut paulatim liquefens in gulam descendat, lenit enim, resolvit, & maturat.

Si tumor tandem suppuratus fuerit, quod ex symptomatum remissione cognoscitur, nec tamen is sponte rumpatur, æger aut aliquis ministrorum, digitis in fauces immisis abscessum rumpere conetur. Quod si fieri non possit, ægri os per speculum oris valdè aperiatur, & ubi apparuit tumor, scalpello incurvo quod bistortum vocant, incidatur. Rupta vomica, æger caput inclinet, ne pus in pulmones irrumpat. Postmodum ulcus decocto hordei cum melle rosaceo hydromelite, aut ænomelite detergendum, detersum aqua aluminosa exsiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alii candelam ceream oleo amygdal. dulc. illitam in œsophagum immittunt, ut rumpatur abscessus. Quod si obtineri non possit, cultro ligneo acuto, vel tandem scalpello aperiunt.

Alii oleo vitrioli abscessum attingunt, & mox plerumque rumpitur abscessus. Arculanus cuspide ferrea, ligno infixæ, apertionem abscessus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Faventius his verbis: *Accipiat lignum subtile rotundum, in cujus extremitate apponat ferrum acutum, cujus longitudo sit tantæ quantitatis, quanta est medietas digiti: Deinde ore aperto, ponendo lignum intra dentes ægrotantis, ac si esset frænum, ponat cannulam illam cum ferro ad locum apostematis, ac scindat. Aperto apostemate, pronus declinet caput inferius, ore aperto, ut exeat sanies.*

Senekius ex Dovyneto, decocto agarici abscessum rumpi asseverat, & sequenti historia confirmat, ab eodem Dovyneto relatæ apologiæ lib. 3. cap. 1. *Illustris mulier, Gabriella Goufier. Domina à Saulono, cum angina Autumnali omnium periculosissima detineretur, venit in mentem, legisse me apud Aetium lib. 15. c. 6. agaricum occultos abscessus absorbere, vel foras materiam evocare. Statim agaricum in talleolas concisum in decocto radicis althææ, ficuum, cum momento zinziberis, & quarta parte vini albi macerati, addidi syrup. de althæa, potionem ægrota dedi, monuique ne illam statim deglutiret, sed aliquod tempus in imis faucibus contineret, si hac potione vitam sibi redimere vellet. Obsequitur ægrota. Interim dum cum illa sermonem confere, ecce magna puris albi copia, tum putridi, & graveolentis ore reiecit, ut filia, quæ ad matrem cum pelvi adstabat, excipiendi puris ergo, nec opinato prægavi illius puris fœtore, conciderit animo, reliqui custodes magna corporis contentione foras proruperint, accurrunt alie, purulenta detrahunt, detergunt, festinant alie, ut intolerabilem gravis odoris fœditatem suffitu quodam depellerent, quæ sublatâ, ad ægotam redii, quam planè & vocis vitio, & respiratione difficili, & gravi deglutitione, & febre levatam reperi, & ab omni vitæ periculo tutam, quæ nunc fruitur incolumis.*

Si pus ad partes externas quodam modo vergere videatur, apertio exterius molienda est, quod se feliciter præstitisse refert Lanfranchus, *Chirurgia majoris doctrina* 2. tract. 3. c. 5. his verbis: *Quoniam bona casuum variatio multum corroborat operantem, ponam hoc loco, quid mihi accidit in civitate Mediolani, de quadam Domina quinquagenaria quinta, quæ squinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupavit gulam, intus & extra, ita ut extra tumor maximus apparebat, & cum his non loquebatur, nec poterat transglutire. Cum essem vocatus, tangens pulsum, in ultima inveni debilitate: Tangens locum corruptum, sensi materiam in profundo, & cognovi quod potius suffocaretur, quam exterius apostema, vel interius rumpe-retur. Tunc mihi preparavi rasorium, & locum palpians cum digitis, inveni maturam materiam inter mentum & epiglotum, plusquam in alio loco congregatam, & vulnus ibi feci profundum, per quod de corrupta & malè fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem dimisi, quam tunc evacuare poteram, secundum rationem nolui, quam scivisti. Tunc agra leniorem habuit anhelitum, pulsusque fuit fortificatus. Tunc administrans ei brodium, per vulnus magna ipsius quantitas exibat, tunc ingeniavi, ut cum argentea cannula, quæ posita in ore totum vulnus transibat, sua cura reciperet ad ipsius necessaria nutrimenta: Gulam totam, & collum cum medicinis mundificantibus, & residuum materiæ maturantibus circumdabam donec extraxi de vulnere frustum magnum viscosa materia, & fœtens, quæ fuerat sicut quoddam intestinum, longum unius majoris digiti quantitate: quæ quidem materia calore fuerat extraneo condensata. Quæ remota, remansit locus sine fœtore, & agra incepit maxime confortari, tamen in ea continuavi mundificativa, & incarnativa, & cicatrizativa vulnus optimè sigillavi, & agra fuit saluti pristina restituta.*

Huc referri potest historia Benivenii, cujus supra mentionem fecimus, de quodam anginoso, qui cum ab aliis Medicis pro deplorato relictus fuisset, ab eo liberatus est profundis scarificationibus sub maxillis & ipsa cervice celebratis, à quibus multa sanies effluxit.

Si abscessus intus in ore rumpatur, decocto hordei, aut hydromelite, ut dictum est, detergitur. Verum aliquando ulcus sordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum est, in hunc modum,

℞. Fol. scabiosæ & agrim. ana. M. j. nucum cupressi ʒ. j. rad. ireos Florent. & aristol. rotund. ana. ʒ. ss. myrrhæ ʒ. ss. rosar. rubr. P. ij. Coquantur in hydromel. ad ʒ. j. Colatura colluantur frequenter ulceratæ partes.

Hoc decoctum ulceri sordido abstergendo plurimum

conferet; attramen si non sufficiat, ad collitium Lanfranci confugiendum est, quod mirabilis est efficacia.

Ulcere probè deterso illius consolidatio molienda est bolo armena, melle rosaceo permixto ad formam eclegmatis, cui etiam thus & myrrha utiliter addi poterunt.

Fit autem interdum, ut deservente inflammatione tumor neque resolvatur, nec suppuretur, sed duritiem contrahat. Quo in casu cataplasmatibus emollientibus & resolventibus curatio perficienda est, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. althææ, bryoniæ, & cucumeris agrest. ana. ʒ. j. fol. malvæ, parietariæ, origani, & centaurii min. ana. M. j. caricarum ping. par. vi. sem. lini & fœnugr. ana. ʒ. j. Coquantur, pistentur, & per setaceum trajiciantur; deinde adde pulveris hirundinum combustatum, & stercoreis canis ossa rodentis, ana. ʒ. iij. sulphuris vivi ʒ. j. butyri recentis, & axungie anatis, ana. ʒ. j. olei anethini ʒ. ij. Fiat cataplasma.

Pro coronide aliquid dicendum est de Laryngotomia, quæ ab antiquis, & à neotericis non paucis proponitur, & propriis experimentis confirmatur. Cum nempe in angina desperata, quæ aëris suffocatio omnimoda præforibus est, incisio fit in aspera arteria, per quam aëri ingressus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem expirantium egressus. Hanc probat Avicenna *Fen. 9. lib. 3. cap. 11*. Paulus *lib. 6. cap. 33*. Rhasis *3. continentis*. Alfabaravius, Avenzoar, Albucasis, & Halyabbas. Eandem ponit Gal. ex Asclepiade in *introductorio, cap. 13*. Ex recentioribus Brastavolus *comment. in lib. 4. Hip. de victus ratione in morbis acutis, sect. 35*. se propriis manibus hanc operationem fecisse testatur, cum felici successu. Rarissimè tamen in usum revocatur hæc operatio, propter metum infamiae, quæ Medicis & Chirurgis impendit, dum æger post operationem occumbit, quod ut plurimum contingit, & mors operationi potius, quam morbo tribuitur, quantumvis Medicus præmissis prognostico sese adversum calumniam munierit. Adde, quod in angina valde pituitosa pulmones plerumque affecti sunt, & multis humoribus repleti, unde plerumque suffocatio contingit, & tunc incisio asperæ arteriæ nihil conferre potest. Quæ advertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus experitissimus, se hanc operationem nunquam molitum esse, neque eam à sui temporis Chirurgis administratam fuisse testatur. Eam tamen posse in usum revocari fateatur, modò pulmo & aspera arteria colluvie non sint repleta. Operandi modum exactè describit in operationibus Chirurgicis, & capite proprio, quem inde desumere quis poterit, Confert Fontanum de laryngotomia,

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEPTIMUS.

DE MORBIS THORACIS.

P R Æ F A T I O.

THORACIS nomine comprehendimus eas tantum partes, quæ respirationi inserviunt. Licet enim Cor thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc sequenturus est, exponendi sunt. In hoc vero eos tantum exponemus, qui respirationem lædunt, & partes respirationi inservientes frequentius infestant, quales sunt asthma, pleuritis, peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoe, & phthisis, quorum unicuique caput proprium destinavimus.

C A P U T I.

De asthmate.

Respiratio læditur à variis causis, tum sympathicè, tum idiopathicè.

Idiopathica respirationis læsio fit ex vitiato pulmone, atque adeò omnes pulmonis morbi actionem illius lædunt,

qui quidem morbi vel in ipsa partis substantia, vel in vasculis illius resident.

In pulmonis substantia contingunt inflammationes, tubercula, abscessus, ulcera tum etiam interdum ipsius partis exsiccatio & atrophia. Interdum & humor serosus ac pituitosus spongiosæ pulmonis substantiæ imbibitur, & liberam ipsius dilatationem impedit. Rarius scirrhi, & carcinuli, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vasculis frequentissimæ sunt obstructions, quæ liberum aeris commeatum impediunt, difficilem faciunt respirationem.

Sympathicè læditur respiratio ex consensu aliarum partium, non solum vicinarum, sed etiam remotiorum. Sic inflammata membrana costas succingente, vel diaphragmate, vel mediastino, respiratio læditur. Sic corde intemperie calida laborante, ut in febribus, aucto respirationis usu, magna & frequens respiratio evadit: Contrà verò, eodem frigida intemperie laborante, ut in moribundis, imminuitur, & tandem omnino cessat. Idem contingit in syncope, cessante actione cordis, & consequenter cessante respirationis usu. Sic in empyemate aut hydrope thoracis, pus aut aqua

aqua in capacitate thoracis, collecta, pulmonis dilatationem impedit & respirationem lædit. Sic musculorum respirationi inservientium læsio eandem actionem vitiat, ut in vulneribus ac tumoribus eorum contingit: Tum præcipue in apoplexia, denegato influxu spiritus animalis ad eos musculos. Musculorum etiam laryngis inflammatio spirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorum sympathicè respirationem lædunt, ut tumores hepatis, lienis, pancreatis, pondere suo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt ejusque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores & flatus, ab illis partibus elevati, diaphragma comprimunt, ejusque actionem lædunt, unde asthma flatulentum exoritur. Idem contingit à flatuum vel serosi humoris copia, in hydropicorum abdomine contenta, & diaphragma comprimente. Ab utero denique vapores elevati respirationem viciant, unde hic affectus suffocatio hysterica nominatur.

Inter prædictas respirationis læsiones asthma ab auctoribus seorsum tractatur, quia reliquæ ab aliis morbis dependent, suis locis explicandæ.

Licet autem asthma interdum, genericè & lata significatione usurpatum, omnem spirandi difficultatem complectatur, in specie tamen eam imprimis significat quæ à pulmonum infarctu & bronchiorum illius obstructione exoritur, quæ ex se & ratione propriæ essentiae febre carere solet, licet interdum febris ei adjungi valeat. Et iterum in tres alias species subdividitur, quarum una Dyspnœa nominatur, secunda idem Asthmatis nomen retinet, tertia verò Orthopnœa nuncupatur.

Dyspnœa est difficilis respiratio, in qua crebrior densiorque fit spiritus tractio, ex infarctu pulmonum oriunda. Hæc Asthma & Orthopnœa minor est, & à minori materiæ obstruentis copia oriunda, & magis ipsam pulmonis substantiam obstruit, quam bronchia, unde stertoris carentia, quæ fit ab humoris, in bronchiis pulmonis contenti & commotione, & allisione cum aere, per eam continuò oberrante.

Asthma est magna & frequens respiratio, in qua diaphragma, musculi intercostales, tum etiam abdominis violentè moventur, cum stertore & sibilo conjuncta. In vero enim & propriè dicto asthma bronchia pulmonis humore pituitoso opplentur, qui (ut dictum est) ab aere commotus talem strepitum edit.

Orthopnœa verò est maxima spirandi difficultas, sub qua ægrotantes non nisi sedentes & erecta cervice respirare possunt & non solum musculi prædicti, sed etiam superiores, pectoris scilicet & scapular, vehementer exagitantur.

Dyspnœæ etiam & Orthopnœæ nomen, quemadmodum de asthma diximus, communiter non raro in omni difficultate spirandi usurpatur, quæ in pleuritide, peripneumonia, aliisque affectibus contingit. Idem dicendum est de Apnœa, quæ non depravatam, ut prædictæ, sed imminutam, vel abolitam respirationem significat, eaque contingere solet in syncope, hysterico affectu, & apoplexia fortissima.

Humor asthma efficiens, est ut plurimum pituita à capite in pulmonem defluens; ejusque bronchia obstruens. Interdum tamen fit ab humoribus crudis & serosis à venoso genere per arteriam venosam in pulmonem translatis. Hi si ad bronchiorum canales profluant, verum asthma cum stertore producunt, si verò in pulmonum substantia vel in levibus arteriis subsistant, asthma spurium generant sine stertore.

Hæc asthmatis species, quæ vulgaribus Medicis ignota est, (nullam enim aliam causam præter fluxionem à capite agnoscunt) confirmatur, non solum ex stertoris carentia, sed etiam ex eo, quod urinæ ægrotantium crassæ & turbidæ esse soleant, præsertim in paroxysmo, quia humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & vesicam transmittitur. Et nonnulli asthmatici urinæ difficultati obnoxii sunt, eaque vigente asthma liberi sunt, ab asthmatis verò paroxysmo præsentem, cessat urinæ difficultas, ob materiæ morbificæ, in venis contentæ, ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quosdam asthmaticos alvi fluxui obnoxios, ita ut præsentem alvi fluxum ab asthma liberi essent, eo verò cessante, asthmatis paroxysmi redirent. Adde, quod hæc asthmatis species, quæ sine stertore fit, venæ sectione ita efficaciter oppugnatur, ut ea in paroxysmo celebrata, quamprimum sanguis fluere incipit, ægri statim melius spirare incipiunt, & in fine illius aut post exiguum saltem intervallum à paroxysmo penitus liberati apparent. Ac denique hujusmodi asthmatici

ci plerumque cachexia & pedum tumore œdematoso laborant. Quod ostendit causam asthmatis tunc temporis ab hepate proficisci, & in venis contineri, ita ut tandem in plerisque hydrops consequatur. Inde Aræteus inter signa asthmatis imminentiæ status in præcordiis & eructatione præter rationem enumerat, quæ procul dubio à materia cruda in præcordiis exagitata proveniunt.

Illam tamen flatulentam materiam primò, & per se aliam asthmatis speciem interdum producit, quæ asthma flatulentum, seu hypochondriacum nominatur: quando scilicet flatus crassi & copiosiores, & ab hypochondriis elevati, diaphragma comprimunt, ejusque motum impediunt, unde summa spirandi difficultas sine stertore procedit.

Diagnosis hujus affectus, & specierum illius, ex propositis innotescit.

In dyspnœa enim spiritus est densus citra sonum & anhelationem, cum minori molestia.

In asthma gravitas pectoris est major, spiritus crebrior & densior, cum anhelatione, stertore, ac sibilo.

Orthopnœa verò non nisi erecta cervice respirare permit- tens, decumbentibus suffocationem minatur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Si à crassis humoribus in pulmone collectis, asthma generetur, difficultas spirandi sensim & paulatim accrescit, eaque continua est & indefinens.

Si verò humores aliunde in pulmones per intervalla affluant, difficilis respiratio continua non est, sed per intervalla recurrit. Licet enim asthma, quod à materia in pulmone contenta excitatur, exacerbari plerumque soleat à causis externis, ita nimirum, aere austro, & similibus; in asthma tamen, quod à materia aliunde affluente producitur, exacerbatio illa longè manifestior est. Si asthmatis materia à cerebro defluat, catarrhi signa adsunt: Si verò nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conjiciendum est. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium, est tumor pedum & cachexia.

Si humor crassus in bronchiis pulmonum contineatur, respiratio fit cum sonitu & tussi, tum pituita per tussim excreta, cessat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis aut substantia pulmonis hæreat, nullus adest sonitus, & raro aliquid per tussim excernitur. Quod ad prognosin attinet, asthma chronicum est affectus, & curatu difficillimus, sæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Juvenes aliquando liberantur, sed & non sine magno labore: Senes verò nunquam. Infantes nisi maturè curentur, superveniente catarrho suffocante, intereunt.

Qui ex asthma vel tussi gibbi evadunt, ante pubertatem moriuntur. (21. aph. 46.) quia gibbositas conveniens pectoris incrementum impedit, pulmo nihilominus debitam magnitudinem acquirere, non habet sufficiens spatium, in quo dilatari commodè possit ad liberam respirationem; unde calor cordis, non sufficienter ventilatus, marcescit, & hominem ad interitum perducit.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens lethalis. Quia pulmo à longo morbo debilitatus, non potest gravissimo morbo supervenienti resistere, & materiam morbificam expellere.

Asthmatis curatio duplex instituitur, altera in paroxysmo, altera extra paroxysmum.

In paroxysmo statim vena secanda est, præmissa clystere, si sanguis mediocriter abundare videatur: Nam depletis sanguine venis liberior erit respiratio. Quod si affectus sit antiquior, pluriesque sanguis fuerit detractus, satius est à phlebotomia abstinere, quia calorem nativum imminuendo, majorem promoveret pituitæ copiam.

Sectio malleoli præstans est, præcipue in affectu sympathico.

Post venæ sectionem, vel etiam ea omissa si non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex iis, quæ in frigida cerebri intemperiei curatione descripta sunt, adjectis perpetuò quibusdam thoracis, quantum remedii forma permittere poterit.

Vomitiva verò, licet à nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen convenientissima sunt, ut frequens experientia docuit, & non raro hoc solo remedio paroxysmus solutus est.

Inter alia autem vomitoria, principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ʒ. j. Reduci potest in syrupum cum saccharo. Dosis cochlearia ij. in cujus penuria usurpari potest sal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem, cur vomitoria in hoc affectu tantopere prosint, elegan-

gantissima est, quia dum pituita tenuior à capite defluens, in asperam arteriam, & pulmonis bronchia sese insinuat, crassior illius portio in ventriculum delabitur, illiusque parietibus ita affigitur, ut ægerrimè avelli possit. Interim verò, dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus crassiores producuntur qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem respirationem efficiunt. Unde fit, ut vacuato ventriculo cesset paroxysmus, aut mirum in modum remittat. Adde quod asthma interdum (imò frequentissimè juxta Sennerti sententiam) ab humoribus crudis generetur citrà hepar, & in venis collectis, qui per venam arteriosam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimendo asthmatis causa sunt. Hisce autem humoribus purgandis & à pulmone revellendis maximè conferunt vomitoria. Quamvis etiam, hujus causæ rationes, remedia, quæ per inferiora humores expurgant, convenientissima sint.

Vomitum etiam in hoc affectu leniter movet, simulque per inferiora purgat succus ireos nostratis ad ʒ. ss. in vini hippocratici ʒ. i. quem se felicissimo cum successu usurpasse refert Platerus in observationibus.

Potest augeri dosis succi ireos nostratis ad ʒ. ii. si minori exhibitus sufficienter operatus non fuerit.

Clysteres etiam acriores frequentes injici poterunt revulsionis gratia. Eorum tamen quantitas sit exigua, ne in testina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, iisdemque cucurbitulæ plures affigendæ; Tum etiam cervici. Postmodum humores crassi liquandi & attenuandi; flatus ab iisdem humoribus excitati resolvendi, atque discutiendi. In quem usum utiliter exhibetur aqua cinnamomi ex cochleari, per se, vel cum syrup. violac. mixta. Ut

ʒ. Aquæ cinnam. ʒ. ii. syrup. violac. ʒ. i. Misce. Loco syrup. violac. oxymel admisceri poterit, ad lentos humores potentiùs discutiendos.

Utile etiam est ol. salviæ, rorismar. vel anisi, arte chymica extractum, ad guttulas iii. iv. vel v. cum vino exhibitum. Vel his aspergantur tabellæ diatragacant. frigid. quas æger deglutiat.

Alii commendant croci ʒ. i. cum vini cochleari exhibitum. Utilis etiam est aqua clareta, in hunc modum composita.

ʒ. Aquæ vitæ ʒ. ii. aquæ tussilag. & scabios. ana ʒ. iii. sacchari ʒ. ii. cinnam. ʒ. vi. Trajiciantur per manicam Hippocraticis. Capiat æger ʒ. ii. vel iii.

Fumus nicotianæ per tubulum haustus paroxysmum cohibet. Idem præstat eadem nicotiana linguæ tantum admota, idem quoque præstat fumus caryophyllorum per tubulum haustus.

Interim expectorantia usurpanda sunt, quæ crassiorem materiam per anacatharsin educant.

ʒ. Syrup. de prassio, de liquirit. & de tussilag. ana ʒ. ii. oxymel. simp. ʒ. i. M. utatur ex cochleari, sensim lambendo.

ʒ. Terebinth. claræ ʒ. i. Gum. ammoniaci ʒ. ii. florum sulphuris ʒ. i. Misce, fiant pilulæ molles, quarum una singulis quibus horis deglutatur cum syrup. de hyssopo. ʒ. ss.

ʒ. Ol. amygd. dulc. recenter sine igne expressi g. vi. sacchari canti ʒ. ii. Misce, capiat sensim lambendo.

ʒ. Rad. enulæ camp. saccharo condit. ʒ. iii. sacchari canti ʒ. ss. syrup. de hyssopo, de prassio, ana ʒ. i. gummi ammoniac. aqua vitæ dissoluti ʒ. ss. Misce, fiat looch. Vel

ʒ. Conserv. violar. rad. enulæ camp. ana ʒ. vi. pulv. elect. diatragacanthi frig. diaireos Salomonis ana ʒ. i. syrup. vio. & capil. ven. ana q. s. fiat looch.

ʒ. Rad. althææ ʒ. i. rad. enulæ camp. ʒ. iv. cydoniorum vel eorum loco carnis cydonior. condit. ʒ. xvi. Bulliant in aqua ad exsiccationem. Contundantur, trajiciantur per setaceum, addendo mellis ʒ. ii. Coquantur leviter, abstrahere ab igne, & adde cinnam. ʒ. i. flor. sulphuris ʒ. ss. liquirit. cum moscho, & aqua rosac. aromatizat. ʒ. ii. fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem avellanæ per intervalla. Utilissimum etiam extra paroxysmum, si de eo sumatur ʒ. ss. manè & serò.

Exterius etiam pectori admovenda unguenta & linimenta laxantia & discutientia, in hunc modum composita.

ʒ. Ol. chamæmel irini, Amygdal. dulc. ana ʒ. ss. axungia gallinæ recent. ʒ. i. pulv. rad. althææ, ireos Flor. ana ʒ. i. farinæ sem. lini & fœnugr. ana ʒ. ii. gummi ammoniaci, cum vino dissoluti ʒ. i. ss. ceræ q. s. Fiat linimentum. Vel

ʒ. Mucilag. sem. cydonior. lini, fœnugr. extractæ cum aqua tussilag. vel scabiosæ, ana ʒ. vi. pulv. radicis ireos, hyssopi ana ʒ. ss. croci ʒ. i. ol. lilior. alb. amygd. dulc. ana ʒ. ii. ceræ q. s. fiat linimentum.

Rever. Opera Medica.

Si paroxysmus protrahatur, vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Extra paroxysmum humoris fluxio impedienda est, tum qui jam influxit, & in pulmone continetur, incidendus, detergendus est, & expectorandus.

Ad fluxionis impetum cohibendum, ea omnia conveniunt remedia, quæ in frigidi catarrhi curatione supra proposita sunt.

Attamen circa nonnulla remedia, eo loci proposita, cautiones quædam adhibendæ sunt.

Primo, in apozematis, aut syrupi, aliisque remediis, ne calida nimium & exsiccantia præscribantur, quæ partes tenuiores absumendo, reliquum incrassare possunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potiùs humectantia permisceantur, qualia sunt passulæ, ficus, liquiritia, jujubæ.

Secundò; in prædictis remediis, loco cephalicorum, thoracica supra enumerata usurpentur.

Tertiò, ad derivationem humoris in capite redundantis, proponuntur errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi. Verùm in hoc casu non conveniunt apophlegmatismi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina & sternutatoria utiliter usurpari poterunt.

Quartò, ad caput roborandum & exsiccandum inter alia remedia commendantur suffitus; qui tamen in hoc affectu non conveniunt, saltem ore & naribus excepti: Propterea quod difficiliorem anhelitum efficiunt, & asthmatis paroxysmum excitant. At verò iis opera capitis extra ægri cubiculum tutò sumigari poterunt.

Ad deterisionem & expectorationem humorum crassorum, pulmonum bronchiis impactorum; expectorantia supra descripta usurpari poterunt, tum etiam sequentia.

ʒ. Rad. enulæ camp. & polypodii querc. ana ʒ. ss. folior. origani, calament. hyssopi, saturiæ, capil. ven. scabios. & tussilag. ana M. i. sem. althææ, bombacis, & carthami, ana ʒ. iii. liquirit. rasæ & passul. mundat. ana ʒ. vi. jujubar. sebesten. & ficuum pinguium, ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v. in hydromelite. In colat. dissolve sacchari albi quartaria v. Fiat syrup. perfectè decoctus, quo utatur ex cochleari frequenter, sensim lambendo.

Majoris efficaciam, & paratu facilior syrupus componi poterit in hunc modum.

ʒ. Rad. enulæ camp. ʒ. iii. tabaci indici ʒ. i. Infunde per noctem in ʒ. vi. aquæ vitæ vulgaris. Manè fiat colatura cui adde sacchari crystallini ʒ. iv. Incendatur continuo agitando; adde syrupi de erysimo aut tussilag. ʒ. i. ol. sulph. q. s. ad gratam aciditatem. Utatur ex cochleari, vel bacillo glycyrrhyzæ contuso, sensim lambendo & deglutendo.

Sequentia verò remedia pulmonibus ab infarctu liberandis specifica sunt efficacissima.

ʒ. Gummi ammoniaci & bdellii in aceto scillitico dissolut. ana ʒ. ss. flor. sulphuris. ʒ. iii. fol. tussilag. & saturiæ siccor. & pulverat. & diaireos simpl. ana ʒ. ss. Cum syrupo de hydopo, vel oxymelite scillit. fiat massa pilul. de cujus drach. i. formentur pilulæ vi. Sumat. n. iii. duabus horis ante cœnam, bis in hebdomade. Vel

ʒ. Aloes soccotrinæ ʒ. ss. myrrhæ, ammoniaci; ana drach. ss. croci ʒ. ss. florum sulph. ʒ. ss. cum syrup. de tussilag. fiat massa pilul. cujus ʒ. i. capiat duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ evacuata, destilletur in B. M. Hujus ʒ. viij. misce spirit. vitriol. vel sulph. ʒ. ss. Capiat singulis diebus cochlear. j. jejuno stomacho.

ʒ. Fol. peti. hyssopi, prassii albi, capil. ven. ana. M. iij. rad. ireos Flor. & liquirit. ros. ana ʒ. ss. Coquatur in aqua ad ʒ. ij. ss. In colat. dissolve sacchari albi ʒ. j. mellis albi ʒ. ss. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatizet tantillo croci & cinnam. Capiat cochlear. ij. vel iij. horis matutinis.

Ejusdem virtutis sunt oximel & syrupus de peto Quercetani in pharmacopœa. Tinctura peti sicci extrahitur cum aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad pisi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, sensim deglutendo, pituitam copiosè trahit à ventriculo & à pulmone.

Millepedes seu aselli, n. xii. panno linco involuti, in vino albo macerantur; hinc facta expressio potui datur, quæ brevi saburratos pulmones deplet.

Oleum sacchari crassos & glutinosos humores in pulmone contentos potenter dissolvit, & expectorat. Sed multo potentiùs atque excellentius id præstat oleum sacchari compositum, cujus formula talis est.

ʒ. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. pulverat. ana ʒ. ss. pulpæ dactyl. & passul. purgat. ana ʒ. iij. cortic. citrior. & aran-

arantior. ana. ʒ. ss. benzoini ʒ. ii. croci ʒ. i. Infunde, bidui spatio, in spiritu vini sæpissimè rectificato. Mox separetur liquor per inclinationem. Admisce liquori sacchari canti pulv. quantum in eo dissolvi poterit, & accende spiritum vini, spatula continuè agitando, donec in spissum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierit. Cui admisce olei sulph. q. s. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum paucò saccharo per plures dies sumptum, asthmaticos multum juvat.

Efficacior multò est succus caulium rubrorum cum saccharo rosac. vel syrupo tussilaginis exhibitus ad julepi formam, per plures dies.

Spiritus sulphuris viscidam pituitam dissolvit & bronchia aperit, si illius guttæ iv. aut v. sumantur cum jusculo, aut syrupo convenienti.

Terebenthina ad hunc etiam usum valde commendatur ad ʒ. ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygd. dulc. conserva viol. Vel in opiata formam reduci poterit in sequentem modum.

ʒ. Terebinth. aqua tussilag. diligenter lotæ ʒ. i. ficuum pinguium ʒ. ss. pen. ʒ. iv. ol. amygd. dulc. ʒ. i. misc. fiat opiat.

Crocus in condimentis pectori utilis est. Tum etiam bellarium sinapis cum melle paratum egregiè expectorationem juvat.

Oxymel cum agarico utilissimum etiam est ad pulmones expurgandos, cujus cochlear. ii. manè exhiberi poterunt.

Flores sulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibitum manè, ad ʒ. i. asthmaticis multum opitulantur. Lac sulphuris idem præstat majori efficaciâ, & minori dosi, quæ gr. viii. transcendere non debet.

Tabellæ etiam sequentes præstantissimæ sunt.

ʒ. Pulpæ rad. altheæ & rad. symphyti majoris, an. ʒ. ii. flor. sulphuris ʒ. ii. flor. benzoini ʒ. ss. sacchari in aqua lilior. alborum dissoluti ʒ. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parùm ad hunc affectum expugnandum, ejusque formula talis est.

ʒ. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentin. ana ʒ. ss. folior. hyssopi, & prassii siccorum, ana ʒ. vi. sem. carthami ʒ. i. sem. anisi, & anethi, ana ʒ. ii. liquirit. raf. & passul. mundat. ana ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur, iisque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aqua ʒ. xv. donec caro ab ossibus separetur. Colatura post fortem expressionem ponatur in loco frigido, ut quod crassum est subsideat, pars verò clara separetur. Cuius capiat æger ʒ. vi. cum oxymel. simpl. ʒ. i.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia sennæ ad ʒ. ii. vel iii. pro singulis dosibus, imò dissolvi poterit alicui dosi manna, ʒ. ss. vel (si fortiùs purgandum) electuarium aliquod phlegmagogum per intervalla. Platerus sequentem galli præparationem reliquis anteponebat.

ʒ. Gallum aliquot annorum jugulatum, deplumatum, & evisceratum. Infarciatur sequentibus, pulmonis vulpis frusto recenti, vel præpar. & siccati ʒ. i. passular. enucleat. & ficuum, ana ʒ. ii. rad. enulæ ʒ. i. herbarum hyssopi, satyrejæ, marrubii, thymi, calamentæ, pulegii, siccar. ana ʒ. i. sem. scæn. anisi, ana M. i. sem. carthami contusi, rad. polypod. ana ʒ. ss. tartari albi ʒ. i. salis ʒ. ss. vitellis ovor. n. ii. butyri recent. ʒ. ss. Incidantur, contundantur, ut artis est, & insinuantur gallo, decoquantur donec caro ab ossibus secedat, in multa aqua vase amplo, ne opus sit novam affundere. Dein eam colato, & in ʒ. x. adde mellis despumati ʒ. i. ne citò corrumpatur. Capiat scutellam unam mane, in qua dissolve manna, & cassiæ recentis, ana ʒ. ss. continuando ad multos dies, aut mensem, & ampliùs. Quod eo meliùs juvabit, si mox etiam terebinth. ʒ. i. cum penidiis, in forma boli ter assumat.

Ludovicus Septalius, in *animadversionibus practicis*, hæc jura galli veteris damnat, tanquam inutilia, vel potiùs noxia. Rationes illius sunt, quòd experientia non respondeant, & irritò successu à se & aliis Medicis Mediolanensibus fuerint usurpata. Quod ex longa ebullitione nitrosæ illæ partes, quibus maximè prodesse jura illa creduntur, subsideant atque in percolatione rejiciantur: Viscidæ autem, glutinosæ, crassæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, musculosis, & nervosis partibus prominentes, maximè remaneant. Unde crassior redditur materia moribifica, & expectorationi inidonea. Purgantia verò & alterantia longa ebullitione vires suas amittunt.

Verùm non debet Septalii experientia tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recen-

tiorum, à quibus hoc genus remedii maximè commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibusdam ægrotantibus, à se aliisque curatis, non contulerit, multa alia obflare potuerunt, nempe vel prava ægrotantium dispositio, morbi que contumacia, vel cætera ad curationem spectantia non bene administrata, vel ipsum remedium malè præparatum. Quod verò dicit nitrosas partes longa ebullitione subsidere, & in percolatione rejici, ridiculum est, subsident enim tantùm partes terrestriores. Nitrosa verò substantia in liquore simul recepta nunquam separatur. Unde fit, ut juscula, quò diutius coquantur, eo salisiora evadant. Salsedo autem illa incidit, attenuat, deobstruit, tantùm abest ut jusculum salsedine illa præditum incrassare possit materiam moribificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, substantiam tam glutinosam, ut ille fingit, qualis fortè in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; sed potiùs attenuantem, cum nitrosa substantia maximè refertæ sint. Ac denique purgantia & alterantia, si juxta Pharmaciam præcepta, & secundum artem decoquantur, vires suas integras in decocto relinquunt; cum quotidiana apud nos experientia constet hujusmodi juscula galli veteris perbellè purgare. Et si experientiam nostram, Septalii experientiæ opponere liceat, bona fide testari possumus, nos ex hujusmodi decoctis mirabiles effectus in asthmaticis affectibus & doloribus colicis diuturnis & contumacissimis percepisse. Hoc tamen in horum jusculorum præparatione immutare solemus, quod nimirum pro una tantùm dosi singulis diebus iteranda præscribimus; metuentes scilicet, ne ad plures dies asservata corrumpantur, aut saltem deteriora fiant. Formulæ autem à nobis præscribi solitæ, in asthmatis curatione exemplum tale erit.

ʒ. Rad. enulæ camp. & ireos Flor. an. ʒ. i. ss. fol. hyssopi, & tussil. an. M. liquirit. raf. & passul. mund. an. ʒ. ii. ficuum ping. n. iv. sennæ mundat. ʒ. iii. polypod. querc. & sem. carthami contus. ana ʒ. ss. sem. anisi ʒ. i. ss. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris secundum artem, & fiat jusculum, quod capiat æger per xii. vel xv. dies.

Vino purgante infra describendo Platerus mulierem curavit dyspnœa laborantem, & ad hydropem inclinantem.

ʒ. Rad. iridis ʒ. i. rad. enulæ, scillæ præparat. an. ʒ. ss. marrubii M. i. cortic. sambuci, & ebuli. ana ʒ. i. sennæ ʒ. i. ss. agaric. ʒ. ii. zinzib. ʒ. i. Conquassentur omnia, & adde vini albi ʒ. iv. Coquantur parum in duplici vase. Bibit cubitum itura haustum per dies sex, cessavitque dyspnœa & tumor evanuit, pulchreque curata fuit.

Notandum autem est, purgantia in hoc affectu esse iteranda, idque sub variis formulis, ne uni eidemque remedio natura assuescat. Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliæque per vices immutanda sunt, propter eandem causam.

C A P U T II.

De Pleuritide.

Pleuritis alia vera & legitima est, alia notha seu spuria. Vera pleuritis est, inflammatio membranæ costas succingentis, vel musculorum intercostalium internorum.

Notha verò est inflammatio musculorum intercostalium externorum.

Dantur etiam alii lateris, aliarumque thoracis partium dolores, qui ad notham pleuritidem referuntur, quando nimirum mediastinum inflammatur, pulmo costis agglutinatur, humores serosi vel pituitosi à capite in thoracis musculos defluunt, flatus eisdem musculos aut thoracis membranas divellunt, & vapores à ventre inferiori elevati easdem partes vellicant aut distendunt, ut in lumbicis sæpe contingit.

Diximus in vera pleuritide non solum pleuram, sed etiam musculos mesopleuricos internos inflammari, quia impossibile est, quin inflammatio membranæ musculis contiguis communicetur: Nonnulli præterea pulmonem etiam in omni pleuritide inflammari contendunt, & sententiam suam auctoritate, ratione, & experientia confirmant. Auctoritas est Hippocratis *lib. de locis in homine*, ubi dicit, utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniæ: Si verò altera tantùm pulmonis pars inflammatur, esse pleuritidem. Id ipsum ratio convincere videtur. Siquidem signa pleuritidis sunt etiam signa peripneumoniæ, tussis nimirum, febris continua, respirandi difficultas, & sputum cruentum. Prognosis etiam curatio eadem est in utroque affectu. Afferunt denique sibi experientia compertum esse, in apertis pleuriticorum cadaveribus pulmo-

pulmonem inflammatum semper apparuisse. Verum concedendum quidem est, in plurimis pleuriticis pulmonem cum pleura simul affectum esse; facile enim fluxio in utramque partem decumbit, cum pulmo pleurae superiori parte alligetur. Afferendum tamen, solam pleuram saepissime inflammatione affici, illaeso pulmone, aut saltem tam leviter affecto, ut morbus illius partis affectus dici nequeat. Auctoritas verò Hippocratis à nonnullis rejicitur tanquam spuria, & aliis quam plurimis contraria, in quibus Hippo. solam pleuram tanquam partem affectam agnoscit, praesertim *lib. 1. de morbis*, ubi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi & dolorem vehementem excitare.

Martianus verò eam ita conciliat, dicens Hippocr. eo loco agere de peripneumonia, quae fit à defluxione à capite, cujus portio decidit in pleuram, & ea ratio, ut distinguant eam, quae unam tantum pulmonis partem afficit, ab ea quae utramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem verò symptomatum in pleuritide & peripneumonia facit morbi utriusque natura eadem, quae in inflammatione consistit, & partium affectarum vicinia.

Quod verò in plurimis ex pleuritide sublatis pulmo affectus inveniatur, inde concludendum non est, semper ita contingere, nam pleuritides vehementiores, quae mortem inducere consueverunt, in peripneumoniā ut plurimum degenerant. Sed plurimi testantur, & nobis etiam experientia compertum est, in multis pleuriticorum cadaveribus solam pleuram corruptam & putrefactam inveniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quam aliae membranae inflammatione afficiatur; Responso verò desumitur ab Hipp. *de morb. textu 124.* juxta Salii divisionem, ubi dicit; latus esse partem maximè debilem, quia carne nudum est praeter reliquis corporis partibus, & non habet aliquid, quo renitatur; idèò communis humoribus ab aliqua causa procacatactica, iisque excalescentis, eorum defluxus in illam partem facile concitatur.

Materia pleuritidem efficiens est ut plurimum sanguis biliosus, qui facilius densam membranam penetrat; & Avicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat, nisi humor tenuis & cholericus*. Alii tamen humores hunc affectum etiam producere valent, modò humorem serosum aut biliosum pro vehiculo secum admixtum habeant; alios humores dico, non excrementitios, sed naturales, qui sub forma sanguinis continentur, & vel sanguis propriè dictus, vel sanguis pituitosus aut melancholicus nominatur. Observandum tamen est, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, crassiores verò notham.

Ille autem sanguis per vasa thoracem nutrientia, venam praesertim axillarem & azygon defertur, & si quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam & mufculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differentiae à loco affecto & causis desumuntur.

Ratione loci, vel situ doloris, dividitur ab Hipp. 2. *acutor..* in ascendentem, cum dolor ad jugulum magis tendit; & descendentem, cum versùs hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versùs dorsum magis extenditur, cujus mentionem facit Hipp. 3. *de morbis*, interdum etiam magis versùs anteriora deflectit.

Ratione causae seu humoris peccantis, alia dicitur sanguinea, alia biliosa, alia pituitosa, alia melancholica.

Insignis alia differentia proponitur ab Hipp. 1. *acutor.* quia pleuritis dividitur in siccam & humidam. Sicca dicitur ea, in qua nihil perexiguū expuitur, non solum in morbi principio, sed etiam in progressu illius. Cujus rei variae possunt esse causae, nempe materiae morbosae cruditas, crassities & visciditas, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorum obstructio, vel doloris vehementia. Humida verò est, in qua sputum ab ipso morbi initio satis copiosum apparere incipit.

Diagnos hujus morbi per signa pathognomonica stabilitur à Gal. 5. *de loc. aff. c. 8. & aliis in locis*, quae numero quinario comprehenduntur, nempe 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis respiratio. 4. Pulsus durus & serratilis. 5. Tussis frequens & molesta.

Dolor punctorius est membranarum proprius, praecipue à materia biliosa proveniens. Ille autem dolor, latus occupans, ad vicinas partes se extendit, & tunc ad jugulum, nunc ad hypochondria exporrigitur per continuitatem membranae, quae totam thoracis cavitatem investit. Hoc signo pleuritis à peripneumonia distinguitur, in qua nul-

River. Opera Medica.

lus aut perexiguus lateris dolor apparet, nisi cum pleuritide complicata sit.

Febris acuta continua ex phlegmone, parte cordi vicina, ducit originem, atque adeò symptomatice est; quamvis interdum febris essentialis pleuritidi conjuncta sit, imò verò illi primam originem dederit. Contingit enim saepe in principio febrium continuarum, ut sanguis in venis ebulliens expellatur à natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales sunt partes laterales, & inflammationem pariat. Hujus rei indicium est, quòd febris primum aegrotantem invadat, mox secundo tantum vel tertio die lateris dolor appareat. Quando verò febris est symptomatice, tunc dolor lateris ab initio aegrotantem corripit, febris verò paulò post aut eodem tempore apparet.

Respiratio difficilis in hoc affectu necessariò contingit, cum partes inflammatae distendi sufficienter non valeant ad magnam aeris copiam attrahendam, quae ad cordis astantis refrigerium necessaria est.

Pulsus durus fit ob membranam affectam, illiusque tensionem, quae arterias etiam distendit, & illae propter eandem tensionem, eam pulsus differentiam efficiunt, quae serratilis nominatur, quando scilicet, dum plures digiti arteriae admoventur, una illius pars magis attollit, quam alia videtur, ut serram hoc modo aliquatenus repraesentet.

Tussis molesta in pleuritide contingit, quia natura continuo rem molestatam è parte affecta expellere nititur, tum etiam ex illa aliquid in pulmones refudat, quod ejus facultatem expultricem commoveret, unde tussis oritur.

Propositis signis adjungitur sputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbi temporibus apparet; idèò inter signa pathognomonica non recensetur. Qui pulmonem perpetuò affici in pleuritide affirmant, sputum cruentum à pulmone efferri asserunt, idque à membrana costas succingente, ad pulmonem transire posse negant, cum membrana densissima sit, tum etiam membrana pulmonem investiens sit ejus naturae, quae à sanguine illo extravasato penetrari non possit.

Verum hos Galenus manifeste redarguit 5. *de loc. aff. cap. 3.* ubi primum ostendit, materiam in thoracis cavitate contentam transumi in pulmonem, & per anacatharsum expurgari, duobus exemplis luculentis. Unum est eorum, qui vulnus in thorace acceperunt, in cavitatem illius penetrans. Si enim mulla in cavitatem pectoris injiciatur, & vulnus confestim occludatur, parvo interjecto tempore mulla per os cum tussi ejicitur, & aeger mullae saporem in ore percipiet. Alterum exemplum desumitur ex ossium fractura, quae fit illaesa cute. In ea enim dum callus conficitur, & ossa fracta conglutinari incipiunt, portio sanguinis, qui ad partem affectam confluit, ad cutem defertur, eamque pervadit, ita ut vittas fasciasque membro obductas irriget & conspurcet. Docet etiam modum Galenus, quo sanguis, pus, aut alia quavis materia in cavitatem thoracis contenta è pulmone transumi soleat, nimirum per orificia extrema bronchiorum, sive ramorum asperae arteriae, qui per pulmonem disperguntur, & ad illius superficiem desinunt. Quamvis enim venae arteriosae & arteriae venosae orificia ad pulmonis superficiem etiam deferantur, bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora & potentiora sunt. Quantò enim aspera arteria ratione caudicis major est caudice venae arteriosae aut arteriae venosae, tantò rami majores sunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia haec vasa aequali quadam divisione sciendantur, quò in universum pulmonis corpus distribuuntur. Deinde asperae arteriae & bronchiorum ejus substantia cartilaginosa est; unde fit, ut non tamen convenire ac concidere valeant, ut reliqua vasa, eorumque orificia magis aperta maneant, sicque materiam in thoracis cavitatem contentam facilius excipiant.

Ista autem transumptio materiae in thorace contentae fit, docente Galeno, in constrictione thoracis, dum exspiratio perficitur: Tum enim thorax, quae in sua cavitatem continetur, premit versùs pulmonem, & in ipsum impellit; ut portio saltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obstat pulmonis mollities quae compressioni cedit, atque ita materiam ad eum impulsam recipere non cogitur. Hec enim mollities facit quidem; ut tota materia impulsiva non recipiatur: Non impedit tamen, quin portio quaedam illius in partis substantiam sese insinuare valeat, quamvis maxima pars in cavitatem remaneat ob mollitiem praedictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinae admirabilem naturae providentiam, quae passim invenit vias non solum

manifestas, sed etiam incognitas & sæpè incomprehensibiles, per quas res noxias & molestas expurgare consuevit. De sanie in fracturis dictum est, quæ per poros insensibiles musculorum & ipsius cutis expurgat.

Spuria pleuritis à legitima distinguitur, quod in hac dolor exacerberetur, dum æger decumbit in latus oppositum; Tunc enim pars inflammata pondere suo divellitur, majoremque patitur distensionem. In illa verò musculi externi inflammati comprimuntur, quando supra latus affectum æger decumbit.

Tempora hujus morbi sequentibus signis indicantur. In principio omnia symptomata pathognomonica debiliora sunt, dolor & febris exigua, tussis sicca; vel certè sputum exiguum & crudum. In augmento febris & doloris incrementum adest, sputum copiosius. In statu symptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, si morbus salutaris sit, sputum concoctum, liberum & copiosum. In declinatione sputum perfecte coctum, libera anacatharsis, omniumque symptomatum remissio.

Signa causarum diagnostica generaliter desumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliisque communibus. Specialiter verò à sanguine puto fieri pleuritidem ostendunt, sputum rubrum & sanguinolentum, dolor tensivus pungitivo mixtus, venarum plenitudo, præsertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulsus plenus, urina rubra, & crassa, cum corona interdum livescente.

Biliosum sanguinem ostendunt sputum flavum, febris ardentior, sitis vehementior, pulsus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines majores, oris amaritudo, urina tenuis & intense flava.

Pituitosum sanguinem demonstrant sputum album, viscidum, aut spumosum, dulce & tardè erumpens, febris remissa, sitis pauca, saliva & excretio multa, dolor remissior & gravativus, somnus major, pulsus parvus & minus durus, urina pallida & crassa.

Sanguinem melancholicum ostendunt sputum nigricans tenax & tardè erumpens, febris, dolor remissior, urina rubra obscura, tussis siccior, lingua nigricans & aspera, alvus adstricta.

Prognosis primum ex symptomatum remissione & vehementia desumitur. Si enim dolor, spirandi difficultas & febris non multum molestarint, morbum remissorem significant; si verò dolor vehemens fuerit, & tussis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida, & anhelus difficultas maxima, periculosam pleuritidem existimare oportet.

Pulsus in pleuritide parvus, frequens, & valdè durus mortem prænnuntiat. Ex eo nullum sanatum esse affirmat Gal. 4. de præsa. ex puls. cap. 5.

Pleuritis exquisita, in qua nihil exspuitur, aut in qua sputum, postquam apparere incepit, iterum suppressum est, doloris lateris & pectoris gravitate superflite, periculosissima est. Crudelissimum enim morbum significat, qui aut brevi hominem jugulat, vel non nisi longo temporis spatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, brevem morbum significat; sin verò posterius, longum. Hipp. Aph. 1. sect. 12.

Flava bilis, pituitæ vel paucò sanguine valdè permixta cum satis copioso sputo, in principio morbi apparente salutaris.

Sputum valdè sanguinolentum periculosum est, venarum enim aut carnis ruptionem significat, unde suppuratio expectanda est. Paucus verò sanguis per resudationem effluere censetur.

Sputum album ac glutinosum rotundum, malum est. Lentor enim & visciditas ab igneo calore materiam adurentem proficiscitur.

Sputum viride & æruginosum, malum; nigrum verò pessimum. Summam enim adustionem, vel caloris nativi extinctionem significat.

Anacatharsis copiosa, quæ dolorem aliaque symptomata non sedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in senibus, mulieribus utero gerentibus, asthmaticis, & iis, qui bis, tervè hunc morbum passi sunt, perniciofa.

Quicumque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. Aph. 8. sect. 5. Alii ad vigesimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhœa pleuritidi aut peripneumoniæ superveniens, mala. Aph. 16. sect. 6. Quod intelligendum est de pleuri-

tide, in qua tanta est inflammatio, ut hepar & ventriculolum in consensum trahat, aut quando prostratis à morbo viribus, retentrix facultas ferè abolita est. Si verò pleuritidis adeò magna non sit, & in corpore contingat multa cacoehymia laborante, alvi fluxus interdum salutaris esse solet; Præsertim si quædam concoctionis signa præcesserint.

Vomitibus biliosis & copiosis in principio pleuritidis salutem prænnuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione biliosa cacoehymia, morbum facilius superat.

Pleuritidi si peripneumonia superveniat, malum. Aph. 11. sect. 7. Fit enim translatio materiæ ad partem nobiliorrem.

Si pleuriticus dolor cum sputis biliosis sine ratione evanuerit, ægri in delirium incidunt. Hipp. 3. Proorrh. Humor enim biliosus sursum ad caput rapitur, & tunc etiam urinæ tennes & albæ apparent.

Pleuritis, quæ diuturno morbo succedit, aut corpori cachectico accidit, periculosa.

Densa & exercitationi dedita corpora citius ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hipp. in Coac. Et quotidiana docet experientia, fessores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robusta illa corpora non nisi ex gravissima causa in morbos incidunt, & propter densitatem non facile transpirant, ut morbi resolutio fieri non possit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculusque æruginè suffusus, & caligine obductus, in his mors expectanda est. Hipp. in Coac.

Quibus pleuriticis lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum judicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primò humor illam committens, revellendus, derivandus, & discutiendus est. Ac si totus discuti nequeat, concoquendus, maturandus, & expectorandus. Tum febris, quæ non rarò essentialis in pleuritide, non semper symptomata est, propriis remediis succurrendum. Quæ omnia sequentibus auxiliis perfici poterunt.

Et quidem ab initio sanguis detrahendus est à basilica ejusdem lateris, præmisso clystere, si affectus non valdè urgeat, alioqui post phlebotomiam ille poterit injici.

Mitti autem debet sanguis singulis diebus, donec dolor & febris multò mitiores evaserint. Imò verò interdum bis in diè, cum peracuta pleuritis est.

Hipp. 2. de rat. victus in acutis, text. 16. insignem regulam, & in praxi utilissimam posteritati tradidit, ut mittatur sanguis usque ad doloris mutationem. Si nimirum prima aut secunda phlebotomia sanguis apparet crudus, pituitosus, aut aquosus; continuanda singulis diebus, aut bis in diè vacuatio, donec sanguis detractus appareat rubicundus, vel flavescens. Si verò in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec lividus, aut niger appareat. Significatur enim sanguinem illum posteriorem à parte affecta, aut venis ipsi vicinis effluere, qui quidem à calore partis inflammatae alteratus est, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut lividus per adustionem.

Licet autem huius præcepti observatio in praxi ut plurimum optimè succedat, aliquando tamen caloris illa mutatio pertinaciter expectanda non est, sed prius à sanguinis missione desistendum; cum videlicet aut vires sunt debiles; aut æger habitu raro, aut valdè resolubili præditus, aut tempus calidissimum.

Quamvis autem sanguinis missio in principio morbi præcipue conferat, si tamen ea fuerit omissa, aut insufficienter celebrata, etiam post septimum, nonum, aut undecimum, venam secare licet, exemplo Hippocratis, qui 1. Epidem. Anaxioni venam secuit octava die, vel quòd citius non fuerit vocatus; vel quòd in pleuritide crudissima, quæ undecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cum verò anacatharsis libera & liberalis fieri incipit, tunc temporis à phlebotomia abstinendum, quia anacatharsis suppressit, & æger in vitæ discrimen conjicitur.

Adeò autem necessaria est venæ sectio in hujus affectus principio, ut nunquam omitti debeat, nedum in senibus, pueris, gravidis mulieribus, puerperis, & menstruas purgationes patientibus, quibus omnibus experientia docuit phlebotomiam, præsentè hoc affectu, fuisse utilissimam.

lissimam. Cautiones autem in venæ sectione observandæ in mulieribus puerperis, aut menstruas purgationes patientibus, videantur infra lib. 15. c. ultimo, in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipso etiam morbi initio bis aut ter in die exhibendi sunt julepi refrigerantes, humoris ardorem & ebullitionem cohibentes, & fluxionem sistentes, in hunc modum compositi.

℞. Aquæ papav. rhœad. ℥. iv. syrupi violac. vel ejusdem papaveris ℥. i. salis prunellæ. ℥. i. Fiat julep.

Post primam phlebotomiam inungatur latus dolens sequenti linimento, cutem postea tegendo lana succida linteo infusa.

℞. Ol. lilior. chamæ. amygdal. dul. ana ℥. i. butyri recentis, axungie gallinæ, an. ℥. i. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram hujusmodi linimentis, quæ tamen non convenit, quia obstruit poros, ut neque mucilagines, quæ emplastica sunt, quia refrigerant & adstringunt.

In pleuritide maligna & pestilenti utiliter additur hujusmodi linimentis oleum scorpion. Matthioli, vel theriaca.

Post iteratam venæ sectionem fatus admoveendus est, in sequentem modum compositus.

℞. Radic. althææ, & lilior. an. ℥. ii. fol. malvæ, vio. pariet. an. M. i. sem. lini, & fœnugr. an. ℥. i. florum. chamæ. memilot. sambuci, violar. an. P. i. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens, cum vesica suilla.

Post fatum admovebitur linimentum prædictum, cui in progressu morbi addi poterunt olea magis resolventia, ut anethinum, irinum; tum etiam pulvis ireos & crocus. Imò verò ipsi fomento addi poterunt herbæ discutientes, ut origanum, calamintha, hyssopus, & semina valdè discutientia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valdè proficua, ab auctoribus usurpantur, quorum præcipua hæc sunt.

Prius inungatur pars unguento de althæa postea cumini pulvis inspergatur. Vel post inunctionem brassicæ folium ad ignem calefactum & inunctum admoveatur.

Faventinus miscet unguentum de althæa cum ol. amygdal. Post inunctionem aspergit pulv. cumini & superimponit folium caulis, & miris audibus effert.

Item cataplasma sequens utilissimum est.

℞. Residentiam decocti pro fatu supra descripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygdal. dulc. lilior. & chamæmel. an. ℥. ii. pinguedinis gallinæ ℥. i. farinæ hord. fabar. an. q. s. Fiat cataplasma.

Item gallina viva per spinam secta, pulvere ireos Florent. conspersa, & admota multum prodest.

Omentum vervecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactum, optimum est anodynum. At pulmo ejusdem animalis idem efficacius præstat.

Oleum ceræ arte chymica extractum, linimentis admixtum dolorem lenit & materiam morbificam potenter discutit.

Panis recens è furno extractus, per medium sectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter resolvit.

Post tres aut quatuor doses julepi prædicti, usurpari poterunt julepi pectorales, in hunc modum compositi.

℞. Hord. integri P. i. liquir. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. jubar. par. xx. sem. quatuor frig. maj. ana ℥. iv. flor. buglossæ & viol. an. P. i. Coquantur ad quartaria. v. In colat. dissolve syrup. violac. jujubini. ana ℥. ii. Fiat julep. pro quatuor dosibus, manè & serò sumendis.

Vel si febris valdè acuta sit cum vigiliis conjuncta, emulsionem usurpari poterunt in sequentem modum.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & aqua frig. macerat. ℥. i. quatuor sem. frig. major. ana ℥. ℥. sem. lactuc. & papav. albi, an. ℥. ii. Contundantur in mortario marmoreo sensim affundendo decoct. hord. & liquirit. ℥. i. ℥. In colatura dissolve syrup. violac. ℥. iii. fiat emulsio pro iii. dosibus manè & serò sumendis.

Quidam practici urgentibus vigiliis audent exhibere narcotica, ut syrup. de papav. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamen in hoc affectu perniciose sunt; sputum enim retinent, & pectus coarctant. Unde non raro præceps exitum consequitur.

Quod tamen intelligendum est de integra narcoticorum dosi; nam in perexigua quantitate exhibita prodesse possunt in dolore vehementissimo, tussi molesta, & inani, à valdè tenui humore oriunda & vigiliis assiduis. In quibus casibus sæpè laudani gr. i. felici cum successu exhibui, & pluries aliquando iteravi. Sed illius usus præcipue

River. Opera Medica.

in principio morbi convenit; tunc enim humor influens in partem, cohiberi potest, & morbi incrementum impediri.

Quando tussis importuna est, & natura incipit per anacatharsin aliquid evacuare, teneat æger frequenter in ore saccharum rosaceum, cantum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum utatur syrup. violac. vel jujubino ex cochleari frequenter. Vel utatur eclegmate sequenti.

℞. Sacchari canti, & penidiat. an. ℥. j. pulv. electuar. diatragacanth. frigidi ℥. ij. syrup. violac. & jujubini an. q. s. Fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquirit. sensim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & sacchari æqualibus portionibus.

Oleum sem. lini vel amygdal. dulc. recenter sine igne extractum, cum saccharo mixtum & exhibitum egregiè tussim lenit, & dolorem pleuriticum demulcer. Præsertim si cum jusculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si sputa crassiora sint, quædam incidentia & attenuantia erunt permiscenda ut syrup. de tussilag. de liquirit. oxy-mel. simplex, pulvis diaireos, & alia hujusmodi.

Eclegmata autem supino corpore sumenda, quia sic melius pulmonem subeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationem virium conditum restaurans usurpari potest.

℞. Conservæ flor. violar. j. conservæ flor. borrag. & rad. buglossæ, an. ℥. ℥. confect. alchermes ij. pulv. electuarii diamarg. frig. & diatragacanth. frigidi. an. ℥. j. sacchari rosati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non convenit, nisi omnino ad declinationem pervenerit: Et tunc sequenti medicamento illa potest institui.

℞. Sennæ mundat. ℥. ℥. sem. anisi ℥. j. fol. buglossæ & capil. ven. an. M. ℥. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. iv. flor. buglossæ & violar. an. P. i. Coquantur ad ℥. iv. In colat. dissolve rhab. in qua scabiosa cum santalo citrino infusi ℥. iv. manna granat. & syrup. rosac. an. ℥. j. Fiat potio.

Toto morbi decursu utatur æger pro potu ordinario decocto hordei & liquiritiæ, vel decocto papav. rhœad. cum syrup. capil. ven. Potus verò non sit actu frigidus, quia pectori nocet. Vinum in hoc affectu merum est venenum quemadmodum acida omnia, quæ tussim excitant, & constringendo anacatharsin impediunt.

In declinatione, post purgationem & febrem valdè imminutam, si dolor perseveret, ad moveri poterit ipsi parti dolenti cucurbitula cum scarificatione. Imò & sequenti die iterum applicari, ad sanguinem denuò extrahendum. Possunt etiam applicari ante declinationem post iteratam phlebotomiam, bis aut ter. Et si dolor augeatur, vel redeat post aliquod tempus, iterum secabitur vena, & post iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Lusitanus locis scarificatis detracta cucurbitula, hirudines sex admovit felici successu, ut ipse testatur *observ. 104. lib. 1. praxis admiranda.*

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ discutientias, tentatis prius fomentis & linimentis potenter discutientibus, utiliter parti applicabitur emplastrum de sulphure, vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valdè proficua alia quædam usurpari possunt propria & specifica, nempe rasura dentis apri, cinis priapi tauri vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœia laudat pomum excavatum, & thuris masculi ℥. i. repletum, & ad ignem coctum, quod æger deglutiat, superbibendo aquæ card. bened. ℥. iii. postea verò benè contactus sudet. Hoc remedium post tertium morbi diem usurpandum esse vult, eoque multos asserit fuisse restitutos.

Flores buxi adeo sanguinem purgare feruntur, ut si eorum pulveris ℥. i. cum aqua papaveris rhœad. exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is appareat.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti dissolutum & colatum, pleuriticum dolorem & humorem illum producentem, potenter discutit.

Idem præstat stercus album gallinæ, ad ℥. i. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multum habent salis volatilis, qui maxima penetrandi ac discutiendi vi præditus est.

Ex duobus illis stercoribus potest fieri potio efficax in hunc modum.

℞. Sem. cannabis ℥. i. Contundantur in mortario, dein-

de adde stercoreis albi gallinæ, & stercoreis equini, an. ʒ. ʒ. Dissolvatur in aquæ card. bened. ʒ. v. colentur per linteum; & exhibeantur.

Sanguis hirci sylvestris ad ʒ. ʒ. exhibetur cum aqua prædicta, potenter discutit pleuritidem. In illius defectu sanguis hirci domestici usurpari poterit. Sed cum vires illius sint infirmiores, ad ʒ. i. exhibendus. Ejus autem præparatio in hunc modum se habet.

Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca sole, si æstas sit, vel retrò furnum pistoris. Longissimè distat ab hircino sanguine officinarum.

Fuligo cumini ad ʒ. i. exhibita multum confert, sed multò magis spiritus fuliginis, ab Hartmanno descriptus in praxi medicæ.

In pleuritide epidemica sudorifica, aut diaphoretica medicamenta usurpanda sunt, qualia in febribus malignis præscribi solent, quæ tamen hunc morbum, quantum fieri potest, peculiariter debent respicere.

Diarrhœa pleuritidi superveniens, periculosa est. Ideò temperari debet syrupo myrtino, qui eam sistit, & nihilominus expectorat, atque ita cum aliis syrupis permiscendus est. Venter & renes astringentibus inungantur, ut in omni diarrhœa fieri solet. Clysteres injiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod ut Galen. docet, refrigerat & astringit, additis rosis rubris, & in eo dissolvendo ovorum vitellos.

C A P U T III.

De Peripneumonia.

Peripneumonia eandem habet cum pleuritide essentiam, & parte affecta tantum distinguitur, quod illa sit pulmonis inflammatio, hæc verò membrana, costas succingentis, Materia etiam aliquatenus differunt. Siquidem pleuritis frequentius fit à bile; peripneumonia frequentius à pituita; quamvis omnes humores (ut de pleuritide dictum) hunc affectum producere valeant; humores, inquam, massam sanguinis constituentes, & sub forma sanguinis contenti. Quemadmodum humores crassi densam pleuræ membranam difficilè penetrant, tenuis verò & biliosus eam faciliè pervadunt; sic contrà pituitosus & crassus in mollem & raram pulmonis substantiam faciliè transferuntur, eique tenaciter adherent, biliosus verò & tenuis faciliè præterlabuntur. Hoc tamen non impedit, quin sanguis biliosus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat, quemadmodum Hipp. 1. de morbis, Erysipelas pulmonis describit.

Fit autem inflammatio erysipelatoza, ex sanguine bilioso à dextro cordis sinu per venam arteriosam in pulmonem delato. Oedematosa verò, ex sanguine pituitoso per viam fluxionis à capite in subjectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementosa, per viam catarrhi à cerebro defluens, peripneumoniam efficere potis est, quatenus in pulmone putrescens sanguinem attrahit, ex cujus admixtione inflammatio oritur, & hæc sæpius in senibus contingit.

Mesue tamen peripneumoniam magis fieri à bile asseruit, quia pulmo sanguine bilioso nutritur, qui magna copia affluit per viam patentissimam, nempe venam arteriosam.

Respondemus, sanguinem floridum, tenuem & vaporosum in dextro cordis sinu elaboratum ferri in pulmonem, qui propter puritatem faciliè regitur & natura, & per arteriam venosam ad sinistram cordis ventriculum transmittitur: ideoque raro tantum subire à naturali statu recessum, qui peripneumoniam efficere natus sit. Contrà verò fluxione à capite irruente, & per vias amplissimas ad brachia delata, si ibi putrescat, sanguinem accersere & peripneumoniam excitare.

Generatur verò peripneumonia interdum primario, sine alterius morbi interventu; interdum verò aliis morbis succedit, ut angina & pleuritidi. Gal. in comm. 11. sect. 7. Aph. docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi succedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam transmutatur, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio supervenit. Hæc autem transmutatio fit, quando priore cessante morbo advenit alter; supervenit autem, quando altero manenti alter adjicitur.

Causa igitur interna & immediata peripneumoniam sanguis est, frequenter pituitosus, rarius biliosus, rarissimè

melancholicus. Qui vel à toto fuit corpore plethorico, vecochymo, vel ab aliqua parte similiter repleta, aut præter naturam affecta.

Causæ externæ peripneumoniam & pleuritidis eadem omnino sunt, quæcumque videlicet fluxiones ad eas partes commovere possunt, quarum præcipuæ sunt: Primò motus corporis & exercitium vehemens, præsertim post magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores, ex ciborum multitudine asservati, & præcedenti quiete intrinsecus detenti, superveniente exercitio funduntur, attenuantur, & incallescunt, ac postmodum ad partes debiliores, & fluxioni eorum recipiendæ magis idoneas propelluntur, inter quas thorax & pulmo principem locum obtinent, quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, sicque partes prædictæ maximè fatigantur, & pulmonis substantia mollis & laxa humorem influentem faciliè recipere potest.

Secundò inter causas externas efficaciores ponitur aer frigidus & aquilonius austrino & tepido subito succedens, à tepidiusculo siquidem aere pori laxantur, & humores fluidiores evadunt, qui adveniente aere frigido, comprimuntur, & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. lib. de aere locis & aquis, usus aquarum lacustrium & stagnantium peripneumoniam generandæ idoneus est. Dicit enim divinus Senex, in regionibus lacustribus & paludosis frequentes peripneumonias observari.

Signa etiam peripneumoniam cum signis pleuritidis majori parte conveniunt. Duo prorsus eadem, febris acuta, tussis, quæ aliquando sicca, aliquando humida est seu cum sputo magis pituitoso, colorato ex bile aut sanguine, imò & in progressu sputa sunt purulenta, materia morbifica à calore cocta & naturata, quod sit plerumque illa substantia, alioqui enim, ea exulcerata, phthisis succederet. Sic passim videmus in oculis ophthalmia laborantibus & pure sordidis, humores in pus converti, non suppurata neque ulcerata partis substantia.

Reliqua signa differunt ratione partis affectæ. Difficultas spirandi major est quàm in pleuritide, ob angustiam instrumenti inflammati, ut agri suffocari videantur, & non nisi erecti respirare valeant; pars enim ob tensionem & repletionem comprimi nequit, neque amplius dilatari quamvis magna adsit pulmonis dilatatio; paucum tamen aerem capit, ideo celer & frequens est respiratio cum stertore. Augetur necessitas ex febre, cum afflatione calidioris spiritus, & aeris frigidi desiderio.

Pulsus magnus, languidus, mollis, ob pituitam & pulmonis laxitatem; aliqua interdum durities ex bile & sanguine, inæqualis ob compressionem arteriæ prope cor, in crassis humoribus magis; interdum verò intermittens, intercurrentes, undosus, vermicularis, cum ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor gravans & profundus ex imo ad pectus & spinam pertingens, quandoque inter scapulas, quandoque sub una tantum scapula dolor percipitur, & jugulo ac mammæ communicatur, præsertim in tussi. Quandoque dolorem non sentiunt, nisi cum tussire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet punctorius in latere cum pleuritidi conjuncta est peripneumonia, quod sæpius contingit. Licet autem membrana pulmonem investiens sit ejusdem naturæ cum membrana costas succingente, ut docuit Gal. 4. de loc. aff. cap. 5. dolor tamen tam intensus non percipitur in peripneumonia, quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Gal. proponitur loco citato. Prima est, quod nervi, qui feruntur ad membranam pulmonis, sint pauci & exigui; qui verò ad pleuram, plures & insignes. Altera est, quod thorax constet ossibus & carne, quæ resistunt tensioni, unde major dolor, pulmo verò mollis cedat tensioni, unde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenuiorem sanguinem secum rapientes, cujus color in malis præsertim efflorescit, quia earum cutis tenuior.

Propositis signis accedunt anxietas, impotentia, jactatio, cum caloris ingentis sensu in toto corpore. Color linguae flavus, deinde processu temporis rubescens, sitis ingens, oculorum extumescencia, & venarum temporum elevatio. Delirium, quando peripneumonia ab humore bilioso; & coma, si ab humore pituitoso generatur.

Si à sanguine bilioso morbus oriatur, sputa erunt flava, æstus major & sitis; major respirationis angustia cum minore

nore gravitate; expiratus aer calidior, febris ardentissima, cum pulsu creberrimo, delirium ingens, urina tenuis, citrina, & pellucida. Aetas, anni tempus, regio, victus præcedens bilem attestantur.

Si pituita (quod frequentius est) morbum producat, sputum erit album, viscidum & spumans; febris, thoracis incendium, sitis, linguæ siccitas minor: Thoracis gravitas major, pulsus rarior, & mollior, aetas ut plurimum senilis, habitudo, anni tempus, regio frigida & humida.

Si ex sanguine puro affectus ortum duxerit, sputum erit rubrum, urinae rubrae & crassae, faciei rubor major, venarum temporum evidentior elevatio, cum totius corporis gravitate ac tensione, & reliquis, quæ sanguinis abundantiam ostendunt.

Si denique melancholicus sanguis in causa fuerit, sputum apparebit nigrum aut sublividum, lingua à principio nigra, sicca & scabra: Aderunt etiam tristitia & magna inter respirandum suspiria, ac reliqua melancholici in toto corpore dominantis signa apparebunt.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Peripneumonia pleuritide periculosior est, & ut plurimum lethalis, ob respirationis necessitatem & cordis viciniam. Hoc sanè morbi genus, (inquit Celsus) plus periculi quam doloris habet, & plerumque in calamitatem abire solet.

Spem tamen salutis ostentant virium robur, minor symptomatum vehementia, sputa subflava, non multo permixta sanguine, circa initia excreta, sanguinis fluxus è naribus copiosè & die critico erumpens, vel alvi fluxus biliosus & spumofus, vel mensium aut hæmorrhoidum conferta eruptio.

Abscessus circa aures vel partes internas debite suppurati & aperti, salutem ostendunt, ut docet Hippocr. in *Prognosticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem transmutetur, bonum est. Quamvis id rarò contingat, ut docet Gal. *commen. Aphor. 11. sect. 7.* Quia ex morbo periculosiore ad minus periculosum fit transitus. Et cognoscitur hujusmodi transmutatio ex superveniente lateris dolore punctorio & imminuta spirandi difficultate.

Periculosam verò ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & symptomatum vehementia sputi carentia, vigiliæ assidue, delirium vel coma, extremorum frigiditas, iterum cum maxima respirationis angustia, unguum livor & incurvatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia succedens periculosissima est, ut docet Hipp. *Aph. 11. sect. 7.* quia humoris translatio à parte ignobiliore ad nobiliorem mala est; & vires à prægresso morbo fatigatæ, novi & deterioris vim perferre non possunt.

Urinae circa initia crassæ, & postmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt. Hippocr. in *Coacis*.

Peripneumoniarum curatio pleuritidis curationi simillima est. Ac primum in ea utramque paginam implet phlebotomia, quantum vires ferre possunt, semel aut bis in die, donec morbus mitescat. Cum enim pulmo multo sanguine abundet, & à corde æstuante magnam illius copiam attrahat; minimè verendum est, ter, quater, quinquies & sexies sanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginae & pleuritidi succedat, majori cum religione sanguis mittendus est, quia vires afflictae sunt priori morbo.

Mitti verò debet sanguis è basilica utraque, si totus pulmo æqualiter afficiatur: vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis respondeat, in quo scilicet æger dolorem, aut gravitatem majorem percipiat, & ex quo sputum potius evchi sentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus sanguis menstruus actu fluit à talo primò, & mox intra sex horas à brachio sanguinem mittere oportet, nisi aded utgeat periculum, ut cogat primo accessu sanguinem è brachio fundere. Quo in casu, toto venæ sectionis tempore, & parùm ante illud, cucurbitulae femoribus sunt affigendæ.

Posteaquàm verò non videntur vires ulteriorem venæ sectionem ferre posse, cucurbitulae admovendæ sunt scapulis & dorso, tum sicca, tum maximè scarificatæ, quantum vires ferre possunt.

Clysteres etiam emollientes & lenientes revulsorii sint; ne tamen iis vehementiora cathartica misceantur, metu alvi fluxus, qui in hoc morbo periculosus est.

Si humor crudus & pituitosus à capite irruens morbum

River. Opera Medica.

afficiat, vel foveat, vesicatorium posteriori cervicis parti admotum, summopere proderit.

Interim usurpentur julepi & emulsiones, in cura pleuritidis descriptæ. Pectus illinatur oleo viol. amygdal. dulc. butyro recenti, & similibus, vel sequenti linimento.

℞. Olei violac. & nimpheæ, ana ℥. i. ℞. butyri recentis, & mucilag. sem. psyllii, ana ℥. i. ol. rosac. ℥. ℞. trochisc. de caphura ℥. i. Fiat linimentum. Vel

℞. Ol. violac. ℥. iii. ol. de sem. cucurbitæ, & lactis muliebri, ana ℥. i. butyri recentis ℥. i. ℞. Misce, fiat linimentum.

Anacatharsis promoveretur syrupo violac. jujubino, aliisque in cura pleuritidis propositis. Similiter eclegmata & condita, ibidem descripta, usurpari poterunt, hac cautione adhibita, ut in materia tenuiori incrassantia, in crassiori attenuantia usurpentur.

Potus ordinarius sit decoctum hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non convenit nisi declinante morbo, illiusque materia seligenda qualis in cura pleuritidis proposita est.

C A P U T IV.

De Empyemate.

Licet empyematis nomen omnem suppurationem significet, usus tamen obtinuit, ut non nisi pro puris collectione in thoracis capacitate usurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem & thoracem collectio triplicem agnoscit causam: Prima est inflammatio suppurata, quæ in pleuritide aut peripneumonia contingit; Et rupto abscessu, pus in thoracis cavitatem effunditur. Idem fieri potest in angina, ut docuit Hipp. *Aph. 10. sect. 5.* his verbis: *Quicumque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus percutit: Si verò hoc effugerint, suppuratur.* Secunda est sanguis in thoracem effusus, ubi moram trahens necessario suppuratur. Sic apud Hipp. *Aph. 20. sect. 6.* *Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necessario suppuratur.* Illa autem suppuratio (ut docet Gal. in *comm.*) non semper est vera & propriè dicta suppuratio, sed potius corruptio dicenda, ex quo materia quædam puri analoga generatur. Effluere autem potest ille sanguis in thoracem, ex vulnere aut vena quadam disrupta. Tertia est pituita à capite vel aliis partibus in thoracem emissa & ibi putrefacta. Sic apud Hipp. *Aph. 38. sect. 7.* *Destillationes in ventrem superiorem suppurantur intra viginti dies.* Gal. in *comm.* per ventrem superiorem, thoracem intelligendum esse affirmat. Illa autem pituita putrescens non verum ac legitimum pus, sed quippiam ipsi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitosos, ut athéromata, steatomata, & melicerides, quædam abscessuum species constituere.

Signa diagnostica duorum sunt generum: Quædam recentem & incipientem affectum ostendunt, alia verò diuturnum & confirmatum.

Incipientis suppurationis tria proponuntur signa ab Hipp. 2. *Prognost.* Primum est, si pleuritide, aut peripneumonia non expurgata febris intensior evadat; dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hippoc. *Aph. 47. sect. 1.* Secundum est rigor, qui fit, dum putis acrimonia partes vellicat membranofas. Tertium est pondus & sensus gravitatis in parte; humor enim in cavitatem contentus magis gravat, quam dum in partis substantiam effusus est. Addit Gal. 4. *de loc. affect. cap. 9.* fluctuationem. *Nam ubi quis (inquit) assatim à decubitu transmutatur, idque maxime, si ab uno latere in aliud se convertens despuere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia conjectura est.* Quin etiam in his fluctuatio sæpenumero haud obscure auditur, nisi puris crassities aut copia, quæ totam thoracis cavitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit respiratio difficilior. Quamvis enim rupto abscessu dolor lateris sedetur, & hinc diaphragma & thoracis muscoli liberius moveri possint, quia tamen pulmo à circumfuso pure gravatur, ut liberè moveri non possit, & præterea quædam puris portio spongiosa pulmonis substantia imbibitur, indè pulmo gravior redditur, bronchiaque à pure imbibito obstruuntur, & respiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonem & bronchia transmissione sputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema significat, non semper tamen puris excretio fit propter illius crassitiem, ob quam ad bronchia pervenire non potest.

Diuturniorem verò ac confirmatum affectum significant febris lenta, continuò infestans, quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdum mitior, noctu verò vehementior, sudores multi, noctu præsertim advenientes, tussis frequens & molesta. Temporis verò processu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concavi redduntur, ungues incurvantur, pedes intumescunt, & pustulæ circa pectus erumpunt, actiore puris parte ad extremam usque cutem penetrante.

Latus affectum distinguitur ex iis quæ habentur apud Hipp. 2. *Prognost. text. 21. Si empyema* (inquit) *in altera tantum parte existat, hos convertere ac discere oportet, doleantne in altero latere, & an alterum altero calidius sit, atque cubantem supra sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est in quocumque latere pondus sit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si utrinque calor & pondus sentiat, in tota thoracis cavitate pus continetur. Addit Avicenna aliam conjecturam, quam deprompsit ex Hippoc. 2. de morbis. Applicetur* (inquit) *lintheum thoraci madefactum, secundum utramque partem, dextram & sinistram, citius enim exsiccabitur illud, quod supra partem pus continentem appositum est. Aliud denique signum ab experientia nostra desumptum proponere liceat, quod ab auctoribus non fuit animadversum; quod nimirum in latere affecto tumor ut plurimum œdematosus appareat, ex tenuiore materiæ collectæ portione, in thoracis musculos resudante. Et quando in suspitione empyematis huiusmodi tumor aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certò pronuntiare licet, empyema intus latere, & apertionem lateris tuto fieri posse.*

Signa prognostica præcipua proponuntur ab Hippocr. insigni contextu, qui habetur 2. *Progn. text. 63. his verbis: Suppuratorum ii potissimum supersunt, quos febris eadem die dimiserit post ruptionem, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, leve concolorque est, & vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optimè quidem sic ac celerrimè judicantur: Sin minus, qui ad hoc proximè accedunt. Moriantur verò ii, quos febris non deserit, aut cum videatur deserere, denno recalescens innorescit, & sitiunt, nec cibum appetunt, alvus humida est, pus viride, lividumque spuunt, vel pituitosum spumofumque. Pereunt, si hæc desint omnia. At quibus alia veniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam multo tempore incolumes evadunt. His & nos sequentia Prognostica adiungamus.*

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, ex Gal. de loc. aff. cap. 7.

Empyema si 40. dierum spatio per sputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem accersit ex Hipp. Aph. 15. sect. 5.

Suppuratio quæ utramque thoracis partem occupat, periculosior est, quàm quæ unicam. Item quæ sinistram occupat, periculosior est, quàm quæ dextram propter viciniam sinistri cordis ventriculi, qui à pure in illa parte collecto, gravius afficitur.

Quicumque suppurati uruntur vel secantur, si pus purum fluxerit & album, evadunt. Si verò subcruentum, fæculentum ac fœtidum, pereunt. Aph. 44. sect. 7.

Si pus Empyicorum per alvum & urinam, validis viribus existentibus satis copiosè expurgetur, salutem portendit. Licet rara sit puris hæc per alvum, aut urinas evacuatio: Tamen à Galeno, Paulo, & Aetio proponitur: Tum viæ, per quas sit, à Galeno proponuntur 3. de loc. aff. cap. 4. & com. Aph. 30. sect. 7. In priori sic loquitur: *Hæc questio. Erasistrati sectatores non parum urget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, ut potè intelligentibus quod levis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscepit, id in sinistram cordis sinum deferre potest, quod inde per arteriam magnam in renes fluit. In posteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primùm ad ventriculos cordis pervenire, & inde vel ad arteriam magnam, vel per cavam ad gibba hepatis, deinde illine ad cava, & ita per portas ad intestina. Ex quibus facile patent viæ, per aquas empyema per alvum & urinas expurgari potest. V. Severin.*

Empyici melius habentes, & qui fere expurgati videntur, si sputum fœtidum excernant, cum recidiva intereunt. Hipp. in Coacis.

Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ii ferè moriuntur. Hipp. in Coacis.

Pro huius affectus curatione. Primùm, si materiæ in thorace collectæ suppuratio prohiberi nequeat, adjuvanda est cataplasmatibus convenientibus.

℞. Rad. althææ ʒ. iii. ficuum pinguium n. x. passul. mundat. ʒ. i. flor. chamæm. & melilot. ana P. i. Coquantur omnia perfectè, deinde contundantur, & per cribrum trajiciantur. Postea adde farinæ sem. lini, fœnugr. & tritici, ana ʒ. i. ol. amygdal. butyri recentis, & terebinth. an. Unc. i. Fiat cataplasma.

Ad concoctionem & maturationem intus etiam adjuvandam, apozema sequens in usum vocari poterit.

℞. Rad. althææ, symphyti major. ana Unc. i. foliorum agrimonii, tussilag. scabiosæ, capil. ven. ana M. i. quatuor sem. frig. major. ana ʒ. i. sem. anisi. ʒ. i. liquir. ras. & passul. mund. ana ʒ. i. flor. trium cord. & chamæm. ana P. i. Fiat decoctio ad ʒ. i. ʒ. In colat. dissolve syrup. de tussilag. de liquirit. Sacchari canti, ana Unc. i. Fiat apozema aromatizat, pulv. rad. ireos Florent. ʒ. i. pro v. dosibus matutinis.

In eundem finem utatur eclegmate sequenti.

℞. Pulpæ ficuum pinguium Unc. i. butyri recentis Unc. ii. ol. amygdal. dulc. recent. sine igne extracti Unc. i. sacchari canti Unc. ii. amyli ʒ. ii. Fiat looch. capiat lambendo.

Terebinthina Venera, aqua hordei lota, ad ʒ. iii. exhibita cum pulvere liquiritiæ, multum prodest ad maturandum, discutiendum, & detergendum.

Si denique per anacatharsin empyema solvi non posse videatur (quemadmodum ut plurimum non fit) ad lateris apertionem veniendum est, quæ sit inter quartam & quintam costam, ab inferioribus & notis incipiendo, multis cautionibus adhibitis, quæ apud Chirurgiæ scriptores, & præsertim Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, libro de operationibus Chirurgicis, eleganter descriptæ reperiuntur. At verò multo utilius est, abscessum, qui pleuritidi succedit, aperire, antequam disrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoscitur ex tumore, qui juxta suppuracionis locum elevatur, aliisque signis empyemati omni communibus. Tum verò apertio molienda est, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam & quintam costam, quia aperto foramine longè ab abscessu, pus nullum exiret; sed in medio tumore admoto prius caustico. Si verò nullus tumor appareat, difficillimum est apertionem tentare ante abscessus ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum, in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui majori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas costas, supra partem costæ superiorem, quia inferiori adjacet vena & arteria: quod in omni empyematis apertione observandum est. Dum pus, aperto thorace, per intervalla educitur, utatur æger bis in die portione vulneraria, quæ sanguinem expurget, ulcera detergat, & putredinem inhibeat.

℞. Saniculæ, bugulæ seu consolidæ mediæ, scabiosæ, betonicæ, hyperici, card. benedicti pilosellæ, pimpinellæ, vincæ pervincæ, agrim. plantag. ana M. i. Sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. sem. flor. card. ana P. i. Coquantur in hydromel. ad ʒ. i. sem. cujus capiat Unc. vi. singulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri injectiones in thoracis cavum.

Pro potu utatur hydromel. vel aqua hordei saccharata, vel saccharata simplici.

Si aperto thorace pus debitè non fluat, sequenti emplastro eliciendum est, quod ex omnibus abscessibus potentissimè pus attrahit, & foras educit.

℞. Resinæ pini recentis claræ, & odoratæ, ʒ. ʒ. ol. laurini, & terebinthinæ, ana ʒ. i. gummi elemi ʒ. ii. Primò resina & gummi in igne liquentur, donec simul misceantur. Postea adde terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant tantillum, & per lintheum crassius transcolentur. Massæ istius portio extendatur super alutam, & fiat emplastrum, quod mutetur semel in die tantum hyemis tempore, bis autem in die æstate. Perforetur in medio duabus aut tribus incisuris oblongis, ut pus attractum effluat.

CAPUT V.

De Hydropse pectoris.

Empyemati simillimus est hydrops pectoris, quia fit seroso humore, in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc morbum non describit, licet ab Hippocrate graphicè delineatus sit 2. de morbis, sub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum: *Febris & tussis tenet, & acervatim respirat, & pedest tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius & diuturnius. Et si quid infundas, aut folum aut suffitum adhibeas, pus non sequitur. Atque ex hoc sane cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, postea erumpit ad alvum, & statim quidem sanus esse videtur ac morbo liberatus. Verum progressu temporis alvus incenditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescent ventre, scroto, & facie.* Hec Hippoc.

Hic morbus rarissimè contingit, frequentior tamen est, quam vulgò creditur: sed plerumque non agnoscitur. Plures illius historiae à Schenkio collectae sunt, ex quibus patet, eum non nisi post dissecta cadavera ex hoc morbo defunctorum, innovisse. Idè exactè describendus est, ut Medici curantis peritiam non subterfugiat.

Serosus iste humor vel in ipso pulmone gigni potest, proprio ipsius vitio, dum scilicet proprium alimentum non benè concoquit, sed illud in serosum humorem convertit, qui sensim ad thoracis cavitatem transmittitur, quod etiam fieri potest vesiculis hydatidibus in pulmone excitatis, iisque disruptis, quae ab Hippocrate recensitae sunt lib. de internis affectionibus, & à quibusdam auctoribus observatae: Vel aliunde in thoracem transmittitur, praesertim ab hypochondriis quando scilicet hepar aut lien intemperie, schirrho, aut alio gravi morbo afficitur, unde serosi humoris copia generatur, serosus ille humor vel per venas ad pulmonem natura aut casu debilem transmittitur, vel à cavitate abdominis ad thoracem per caeca spiracula transfertur. Facilem autem esse illam serosi humoris ab uno ventre in alium transmissionem, docetur experientia, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice versa humor, in asciticorum abdomine contentus, in thoracem sapissimè transfertur, unde illi subito & ex improviso suffocati pereunt.

Diagnosis huius affectus (sicut antea dictum) difficillima est, & omnia ferè signa cum aliis thoracismorbis communia sunt. Hoc tamen illi & empyemati tantum peculiare, murmur scilicet aquae fluctuantis, quod intra pectus exaudiri potest, si corpus sursum ac deorsum, transversimque commoveatur, vel à valido homine scapulis apprehensum agitetur.

Omnia verò signa ex Hipp. supra recensita, collectivè sumpta diagnosis satis certam stabilire possunt. Quibus hoc unicum addere licet, tanquam pathognomonicum, & quo solo hydrops pectoris à cæteris difficultatis respirandi speciebus distinguitur. Quando nimirum spirandi difficultas primo quoque somni tempore invadit, eumque intercipit, ac per noctem magis urget, procedente verò die sensim lentescit.

His accedit interdum brachii alterius vel humeri dolor, ut paralyti, quae sit ab humore à capite in pectus delabente, cujus portio in brachium vicinum defluit, vel è sero in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exsudante, vel à refrigeratione musculorum intercostalium à quibus ad brachia nervi derivantur, vel alia quavis sympathia viciniae lege oborta. Hanc enim pectoris & brachiorum sympathiam notavit Hipp. in Coacis, his verbis, *Si vehementer inflammantur appendentes utrinque pulmonis partes, aut in latus incumbat, resolvuntur ea parte corporis.*

Gravissimus est affectus, & difficillimè curationem suscipit. In iis enim, qui eo laborant, calor nativus admodum debilis est, visque naturales languidae ex gravi aliquo viscerum affectu: unde fit, ut quamvis collectus humor in thorace remediis idoneis evacuetur, quod tamen difficillimum est, novus subindè fiat novae materiae affluxus; unde morbus non solum fovetur, sed etiam deterior in dies evadit, ita ut tandem in hydropem ascitem corpus incidat, multiplicata materia, & in abdominis

cavitatem transfusa. In principio tamen, antequam viscera insignem lationem susceperint, curationem interdum admittere potest.

Ad curationem huius morbi duae indicationes ante oculos proponendae sunt, ut scilicet materia in thorace contenta evacuetur, & nova illius generatio impediatur.

Materiae in thorace contentae evacuatio difficillima est, quia non sunt viae patentes, per quas educi possit. Idè Hipp. lateris apertionem praecipit, quam tamen, quia in usum revocatam non vidimus; neque felicem illius successum apud ullum auctorem legimus, probare absolute non possumus. Et de ea idem dici potest, quod de paracentesi in hydropse ascite capite proprio diximus.

Satius ergo est hydragogis medicamentis humoris illius evacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia, quae in hydropis curatione à nobis proponuntur. Ubi tamen diligenter observandum, quod si morbo jam confirmato, & multa serosi humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valde exagitentur, unde suffocatio ingens aegrotanti contingit, quae illum subito de medio tollit. Idè cautè agendum est; & in minori dosi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda sunt eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miscenda, ut simul viae aperiuntur, & serosa materia portio ad urinae vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quae ex mineralibus desumuntur, in hoc affectu maximè conveniunt, qualia sunt mercurius vitæ, ita correctus, ut per inferiora tantum evacuet.

Diuretica etiam sola frequenter usurpata multum conferre possunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem avertunt, & per urinas evacuant; tunc etiam consequutione quadam ab ipso thorace educunt.

Sudorifica etiam ad serosam illam materiam educendam utilissima sunt, & nos vidimus virum sexagenarium usu decocti sudorifici ex guajaco, & salsa parato per 15. dies, sudores excitando cum vapore spiritus vini, fuisse liberatum.

Ad eandem serosi humoris à thorace aversionem plurimum conferent cauteria cruribus aut tibiis admoda.

Generatio verò illius serosae materiae impeditur, vitia corrigendo earum partium, quae hanc materiam suppeditant. Sic pulmone ipso laborante, illi remedia appropriata erunt usurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obstructione, schirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuum curationes ex propriis capitibus erunt repetendae.

Universaliter verò ea, quae partes vitales & naturales roborant, semper convenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, hydropis, & fluxus hepatici curatione descripta sunt.

CAPUT VI.

De Hemoptisi, seu sanguinis sputo.

Licet vulgò hemoptisis omnem sanguinis per os excretionem significet, à quacunque parte procedat sive à thorace, pulmone, aspera arteria, sive à faucibus, gingivis, palato, columella, cerebro, ventriculo, hepate, & liene; propriè tamen à Gal. 1. de cris. cap. 5. hemoptysis nomen pro ea sanguinis exspuitione sumitur, quae à partibus vitalibus, thorace nimirum, pulmone, aspera arteria procedit.

Est symptoma in excretis eorum, quae sunt toto genere praeter naturam.

Cum autem omne symptoma pendeat à morbo, tanquam causa proxima & immediata; huius causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quae ἀνωρύσις Græcis dicitur, & rarefactio διαμήδης appellata. Communis etiam duplex est, eorundem vasorum ruptio, quae ρήξις nominatur, & erosio διάβρωσις appellata.

Causae internae, istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potest, atque ita rhixin aut anastomosin efficere.

Idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere possit. Eadem qualitates diapedesin etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum: tenuitas verò sanguinis

guinis efficit, ut per poros earum tunicarum facilius transfluere possit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosin parit. Id ipsum præstare possunt humores acres vel falsi à capite destillantes, vel aliunde ad pulmonem confluentes.

Causæ etiam externæ ad horum morbum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant ictus, casus, vulnus, & alia id genus. Mediatè verò operantur, quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, aut calidior, mensium aut hæmorrhoidum suppressio, exercitatio nimia, clamor ingens, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vasorum disruptionem potest adjuvare, eorum tunicas duriores & ad extensionem difficiliores reddens. Ad hoc tamen concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnosin hujus affectus satis difficilis est ratione partis mandantis, quam tamen Gal. paucis absolvit 4. de locis affectis, cap. 6. quod nimirum sanguis è gula & ventriculo excernatur vomitione; ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione sreatu, ex eo simplici expuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem sanguis, à capite ad gurgulionis partes internas & ad fauces affatim irruens, tussiendo educitur, sicque ab eo, qui ex partibus spiritalibus effertur, hoc saltem signo non distinguitur.

Præterea cum sanguis è pulmone & à thorace permanens, tussi educatur, alia signa necessaria sunt, quibus partes affectæ invicem distinguantur.

Primò igitur, à capite profluens sanguis, licet tussim interdum moveat, major tamen illius portio sreatu excernitur & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho solet contingere; tum etiam palatum inspectum, sordidum apparet & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, si eodem tempore aliquid sanguinis stillat è naribus.

A pulmone prodiens sanguis, ab eo, qui à thorace, distinguitur, ex Gal. loco citato, ex eo quod à pulmone sit spumofus, majori copia, & sine dolore; à thorace verò nigricans, paucior, & cum dolore.

Objici tamen potest, quod sanguis à thorace prodiens per pulmonem feratur, ac per consequens spumofus sit, quia cum aere inspirato permiscetur, quemadmodum ille qui à pulmone immediatè defertur. Et Avicenna dixit, ex thorace sanguinem spumescere. Respondendum est, aliud esse nonnihil spumæ permixtum educi, aliud, ex toto spumescere, quod solius substantiæ pulmonum proprium est. Ita tres spumæ gradus in concreto sanguine notari possunt. Aut enim ex toto spumans est è pulmonis carne, cujus induit similitudinem, est enim pulmo coagulata spuma: aut plurimum spumans è pulmonis vasis, aut spumæ permixtus ex thorace.

Verum certissimum thoracis affecti indicium desumitur ex dolore, qui fixus est & perdurans juxta illum locum, in quo est solutio continui.

Advertendum verò est, sanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliisque partibus in pulmonem transmitti, & per sputum excerni, ita ut pectus secundariò tantum, non primariò afficiatur. Cujus rei diagnosi perquam difficilis est. Illam tamen conjectura assequi poterimus; si nimirum aliqua prædictarum partium dolore, inflammatione, aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præcesserit.

Signa causarum ex iis, quæ superius dicta sunt, elici possunt. Si enim per anastomosin venarum sanguis feratur, causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per diapedesin verò effluens sanguis serosus est paucus, & sine dolore.

Per rhixin erumpens copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa, ruptionem vasorum efficere valens.

Si denique per *diásporon* seu venarum erosionem sanguis profluxerit, salæ vel acres à capite destillationes præcesserunt; sanguis falsedinis, vel acrimoniæ particeps percipitur, & male coloratus apparet, præcesserunt causæ humores acres generantes. In principio sanguis paucus expuitur, in progressu verò, aucta erosionem, copiosior; tandemque puris sputum consequitur.

Prognosin hujus affectus Hippoc. generatim instituit.

Aphor. 25. sect. 4. Sanguinem superne quidem efferri, qualiscumque sit, malum. Omnibus enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit periculosa est, præcipue in pulmone, de qua in primis audiendus est aphorismus. Fit tamen interdum, ut talis sanguinis excretio innoxie contingat, natura motu quodam critico sanguinem superfluum per illas vias expurgante. Et observatum est, quasdam mulieres, suppressione mensium laborantes certis periodis sanguinem ex pulmone, per illius venarum anastomosin, innoxie excrevisse.

Ratione causarum, diapedesis minus periculosa est: Anastomosis magis. Rhixis adhuc periculosior; nisi enim intra tertium vel quartum diem consolidetur, inflammatio succedit, quæ in suppurationem versa ulcus producit, à qua phthisis consequitur. Unde Hippoc. Aph. 15. & 16. sect. 7. A sanguinis sputo, puris sputum, à puris sputo, phthisis. Diabrosin verò omnium periculosissima est, & Galenus incurabilem pronunciat, propter ulcus insanabile, quod illam consequitur.

Hæmoptoes curatio perficitur, revellendo sanguinem à pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, astringendo, & conglutinando.

Primò igitur instituenda est venæ sectio ex brachio illius lateris, in quo gravitas, aut punctio percipitur, in pauca quantitate, & per intervalla repetita, ad majorem revulsionem.

Post sectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda est; Sicque fiet revulsio ad distantissima. Adhuc multò magis conducit si affectus ex suppressione mensium traxerit originem.

Si ager sit obnoxius hæmorrhoidibus, utiliter etiam aperientur admotis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam scarificatæ admovebuntur scapulis & dorso: Vel cucurbitulæ sine ferro hypochondriis; in quibus Frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur, præsertim cucurbitulæ in hypochondriis per intervalla repetantur, toto curationis decursu.

Interim julepus sequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papav. rhæad. an. ℥. ij. syrup. de ros. siccis ℥. j. falis prunellæ ℥. j. Misce. Fiat julep.

Denique humores serosi, biliosi, sanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis astringendi vi præditis, & eo nomine humores minime commoventibus, in hunc modum.

℞. Rhab. elect. ℥. j. myrob. citrin. ℥. ℥. tamarind. ℥. ℥. infundantur in aquæ plantag. ℥. ij. Expressione facta dissolve rhab. pulverat. ℥. ℥. syrup. de ros. siccis. Unc. j. Fiat potio.

Demum exhibeantur medicamenta, quæ oscula referata occludant vi emplastica & astringente: Ita tamen, ne nimia astringitione sanguinem in pectore retineant. Quin potius ea interdum permisceantur, quæ sanguinem extravasatum & concretum dissolvant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maximè faciunt, sequentia præstantissima sunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coralli utriusque, & lapid. hæmat. an. ℥. ℥. sacchari rosac. ℥. ℥. album ovi cum aqua rosarum fortiter agitati n. j. Fiat looch, quò utatur ex cochleari frequenter.

Vel gustu gratius, & paratu facile, in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis ovi fortiter agitati ℥. ij. sacchari rosac. Unc. j. amyli ℥. iij. Misce. Fiat looch.

℞. Conservæ rosar. & symphiti major. an. ℥. j. boli armenæ; terræ sigillatæ an. ℥. j. cum syrup. rosar. siccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter, & sensim deglutiat.

Conservæ rosar. siccar. ℥. ij. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ℥. sem. margarit. præp. ℥. sacchar. rosacei ad pondus omnium; Fiat cum syr. ros. sicc. conditum, capiat cochlear unum, hora una ante pastum.

℞. Succu portulacæ ℥. xij. sacchari. Unc. viij. Coquantur in syrupum, quò utatur frequenter sensim lambendo. Hic syrupus in hæmoptosi præ cæteris excellit. In portulacæ defectu ex succo plantag. componi poterit.

Ad idem summè est efficax syrupus ex symphito Fernelii, à Bauderono descriptus.

℞. Millefolii flore albo, & flore luteo, an. M. ij. radic. tormentillæ recentis, cum foliis, si haberi possit; sin minus, siccæ. Unc. j. pimpinellæ majoris M. j. conservæ rosar. rubr. ℥. ℥. aquæ fontis ℥. xvj. Ponantur in olla vitæata,

trata, quæ cum suo opereulo diligenter lutetur, ut vapores non expirent. Coquantur postea in B. M. bulliente per horas xvj. Colatura seruetur in vase vitreo, de qua capiat Unc. vj. manè, meridiè, vesperi.

℞. Trochis. de carabe ℥. j. aquæ plantag. & rosar. an. Unc. j. sem. syrupi myrtini, & de rosis siccis, an. Unc. sem. Misce. Fiat julep.

℞. Spirit. vitrioli ℥. sem. aquæ plantag. Unc. iv. Misce, fiat potiuncula; subito sistit sanguinem, tussim vel vomitum rejectum.

Syrupus corallorum, ad cochlearia ij. singulis diebus exhibitus, omni sanguinis fluxui convenientissimus est. At tinctura ejusdem, cum succo limonum recenti aut spiritu Panis extracta, potentiùs operatur.

Quercetanus in Pharmacopœa, sequentem aquam describit ad hæmoptosin, quæ est magnarum virium.

℞. Rad. bistortæ, symphiri major. tormentillæ, an. Unc. j. herbar. centinod. millefolii, veronicæ, pyrolæ, faniculæ, bursæ pastoris cum rad. an. M. j. summitat. rubri lentisci, an. M. sem. gran. sumach. myrtill. sem. plantag. berberis, papaveris albi, an. ℥. vj. florum nymphææ, cucurbitulæ cydon. rosar. rubr. an. P. ij. Contusa & commixta omnia macerentur per quadriduum ad ignem balnei in succor. depuratorum plantag. portulacæ, acetosæ, agri-monii, an. ℥. ij. Denique fortiter exprimantur. His adde acaciæ, hypocistid. an. ℥. ij. in terræ sigillatæ, boli armen. veri, an. Unc. ℥. electuarii diatrag. frig. ℥. j. Macerentur denuò per quadriduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur. Hujus aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria per se aut cum syrupo convenienti.

Oleum de carabe chymicè extractum potentissime penetrat, astringit, & siccatur, si guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag. ut docet Cæsalpinus in *speculo artis Medicæ*.

Mercurialis in consultationibus valde commendat semen papaveris albi, vel hyoscyami albi, singulo mane, si ejus capiat æger ℥. j. plus minùs, cum saccharo rosac. & syrup. de portulaca mixtum. Sed etiam diacodium album, in cura phrenitidis descriptum, utiliter usurpari poterit.

Amatus Lusitanus succum urticæ mirè prædicat his verbis: *Qui sanguinem ex pectore rejectarunt, & à Medicis tanquam deplorati sunt habiti, solo urticæ succo convalescerunt. Post multa autem machinata remedia, nulum ita contulit, ut sanguis cohiberetur, ac urticæ succus, quem ad 5. vel 6. dies ebiberunt, singulis scilicet diebus quatuor uncias, jejuno stomacho. Imo & ipsam urticam concoctam in jure pulli aut vervecis sepe comdebant.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem internam mirè conglutinat, ad ℥. ℥. cum aqua plantag. aut alio liquore convenienti exhibitus, vel cum aliis medicamentis permixtus.

Pilule sublinguales usitatissimæ sunt, & in sequentem modum componi possunt.

℞. Mucag. gum. arab. & tragac. extract. cum aqua plantag. ℥. ij. mumia, masticæ, ana. ℥. j. sacchari rosati q. s. Fiat pilulæ sublinguales, quarum unam teneat in ore perpetuò.

Jusculis etiam pulvis sequens permisceri poterit.

℞. Coralli rubri, margarit. præparat. ana. ℥. ℥. gummi arabici, tragacanth. an. ℥. j. Fiat pulvis.

Vel in jusculis semina papaveris albi & sumach. in panno lineo ligata decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præstant, eaque in hunc modum usurpanda sunt.

℞. Syrup. de papaver. jujub. & de rosis siccis, ana. ℥. j. Capiat cochlear j. hora somni. Vel

℞. Syrup. de papav. & de portulaca, an. ℥. iij. terræ sigillatæ ℥. ℥. aquæ portulacæ & plantag. an. ℥. j. ℥. Fiat potio, detur hora somni. Vel

℞. Syrup. myrtini & de papav. an. ℥. j. boli armenæ ℥. ℥. Misce, utatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor mensium, ut docet Gal. 5. *meth. cap. 13.* philonium romanum, aut laudanum opiatum, sed cautè usurpari poterunt.

Refert Platerus, se hæmoptoicum curasse sola exhibitione trochiscorum alkekengi, cum opio in lacte caprino dissolut. Per aliquot noctes. Idem mulierem simili affectu laborantem curavit purgatione ex mannæ ℥. j. ℥. cum jusculo, venæ sectione, & usu sequentium tabellarum, per multos dies manè & serò continuato.

℞. Semin. hyoscyami albi subtilissimè pulverati ℥. ij. coralli rubri ℥. ℥. gummi arabici ℥. j. violas recentes n. x. succi berberis ℥. ij. sacchari in aqua rosar. & plantag. dissoluti ℥. ij. Fiat tabellæ.

Trallianus lib. 7. cap. 1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit se multos hæmoptoicos curasse, exhibendo ad ℥. iv. cum succo mali punici aut polygoni, iis qui copiosum sanguinem spuebant. In quibus verò sanguis non copiosè evacuabatur, cum aqua pura repida. At lævigandum esse curiosè monet, ut sit æreus & vento persimilis, tum frequenter exhibendum, ut commodiùs distribuatur; & in vino etiam infusum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius exercitat. ad c. 27. lib. 1. *Hollerii de morbis internis*, refert quendam hæmoptoicum, qui alternis temporibus multum sanguinis rejecerat, neque ullis remediis sanescere poterat, usu sequentis pulveris à Julio Scaligero sibi præscripti, brevi convalescere.

℞. Spodii, rosar. rubr. boli armenæ, terræ sigillatæ, lapid. hæmat. an. ℥. ℥. coralli rubri, carabes, margarit. non perforat. an. ℥. ij. ℥. gummi arabic. tragacanthi, an. ℥. ij. semin. portulacæ, malvæ, arnoglossæ, sem. rosar. rub. cornu cervi usti amyli torrefacti an. ℥. iv. Fiat pulvis tenuis. Dosis ℥. iij. cum aqua pluviali. Hunc pulverem Scaliger mutuatus fuerat à Serapione, qui eum tradit cap. de *sputo sanguinis*, tanquam remedium expertum, quem etiam valde laudat Valescus. Ex eo etiam possunt fieri tabellæ, cum saccharo in aqua plantag. & rosar. dissoluta.

Ad hunc pulverem quadantenus accedit, sed paratu facilius electuarium Hælidei ad hæmoptosin, in Germania olim celeberrimum, & à Gesnero, Erasto, & Cratone commendatum, quod sic habet.

℞. Semin. hyoscyami & papav. albi, an. ℥. x. terræ sigillatæ, coralli rubri, an. ℥. v. sacchari rosar. antiquissimi q. s. Fiat electuarium, cujus dosis ℥. j. manè & serò, præmissis universalibus.

Quia verò astringentium usu sputum supprimitur, & difficultas spirandi exoritur, per intervalla recurrendum est ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominus sanguinis sputum cohibent. Qualia sunt ea, quæ componuntur ex gummi arabico tragacantho, amylo, & syrupis de rosis siccis, cydonior. myrtill. jujubino, de succo portulacæ aut plantaginis.

Dum astringentia remedia in usum revocantur, si alvus non procedat, clystere subducatur, vel purgante medicamento, adstrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decursu, si sanguinis concreti, inque thorace contenti suspicio sit, dissolvendus erit oxycrato. Quod ut Gal. docet 5. *method.* in hoc casu ita componendum erit, ut potu sit jucundum, nec ob acetum copiosius tussim excitet: Ita enim sanguinem solvit, & leviter astringit. Hujus capiat æger ℥. vj. tepidè, bis aut ter in die si tamen adhuc tussim moveat, saccharo dulcorandum erit. Est autem eo utendum, cum jam aliquo modo fluere cessat sanguis. Huic etiam rei conferunt carabe & mumia, quæ cum astringentibus & glutinantibus permiscenda sunt, ut in formalis nonnullis suprâ præstitum est.

In eodem curationis decursu, ad fervorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hyponchondrio dextro admoveatur.

℞. Aquæ rosar. plantag. & cichorii, an. ℥. iv. aceti rosac. ℥. ij. pulver. electuar. trium santal. ℥. ℥. camphoræ ℥. j. Fiat epithema applicandum tepidè regioni hepatis.

Post usum episthematis inungatur eadem pars unguento rosac. vel cerato santalino, addendo aceti rosacei parum, unctionis tempore.

Lumbi etiam & spina dorsii illinantur oleo rosac. & nymphææ, lotis in aceto, addendo parum camphoræ, ut sanguinis in vena cava contenti fervor temperetur. Cavendum tamen est ab iis, quæ vehementer astringunt, quia sanguinem è vena cava in pulmonem propellerent.

Plurimum etiam ad sanguinis fervorem temperandum, ejusque fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido testes fovere; maximus enim est consensus inter spiritalia & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conveniret ad viscerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & venas magis referare potest, ideo illius usus fugiendus est.

Pro potu utatur æger syrupo myrtino, de portulac. aut de rosis siccis, aut saccharo rosaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infusionis lapid. hæmatit. vel terræ sigillatæ, aut

aut conserva rosarum, cum earum aqua permixta, vel cum aqua infusionis coriandri præparata, & accidula reddita cum spiritu vitrioli, vel cum tinctura rosarum.

Leve decoctum millefolii, pro potu ordinario usurpatum ad quemcunque sanguinis fluxum cohibendum efficacissimum est.

Si acris fluxio, in pulmonem à capite irruens, causa sit hujus symptomatis, præter supra dicta, convenient ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione supra proposita sunt.

Sedato sanguinis fluxu, ad impediendam recidivam, vitanda primum ea omnia, quæ humores exagitare solent, ut vehemens exercitium, ingens calor, incandescencia, vociferatio, vina generosa, cibi præditi sale, aut aromate conditi.

Conserva rosar. vetus teneatur in ore frequenter, præsertim sub lecti ingressum.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, an. ℥. j. trochiscor. de carabe, & de terra sigillata, an. ℥. ss. coralli rubri & margarit. præpar. an. ℥. j. sacchari rosacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochlear i. per intervalla hora una ante pastum.

Purgetur quater in anno, vel etiam sæpius, si opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis supra descripta, cui addatur loco syrupi mannæ granatæ. ℥. j.

Utiliter etiam sumi potest per aliquod tempus à sedata hæmoptoe, rhab. torrefacti ℥. j. singulis diebus manè, hora una ante pastum. Imò verò si sanguis valde aqueus & serosus sit ut plerumque in omni hæmorrhagia solet contingere, idem Rhab. non torrefactum, sed tantum pulveratum dicta dosi maximè conveniet; sic enim sanguis, expurgatis paulatim serosis illius humoribus, pristinam suam crassitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. sumi ad ℥. j. semel in septimana.

Poterit etiam in usum revocari syrupus magistralis, ad sanguinem mundificandum à serosis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Buglos. utriusque fumarie, lupul. cichorii, endiviæ, agrimon. plantag. polytrichy, ana M. j. summit. asparagi, verbenæ, euphrasie, ana M. ss. sem. cucurbitæ, melonum, ana ℥. ss. semin. endiviæ, cuscute, ana ℥. ij. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ℥. j. prunor. dulcium. par. ℥. vj. fennæ mundat. ℥. iv. polypod. querni ℥. ij. agarici in panno raro ligati ℥. vj. macis ℥. j. flor. iij. cordial. & cicer. rubror. ana P. j. Coquantur in aqua simplici vel verbenæ ad ℔. j. ss. In colat. dissolve succi pomor. redolent. ℥. iv. sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, aromat. santalo citrino. Postea in syrupo infunde rhab. elect. contusi, & in panno raro ligati ℥. j. capiat ℥. ss. vel ℥. ij. cum jusculo bis in mense.

Cauterium affigatur tibie dextræ, vel sinistra, prout hepatis aut lienis affectus huic symptomati occasionem suppeditant.

Denique lactis asinini chalybeati usus, per mensem integrum, ad hujus affectus præcautionem erit utilissimus. Vel ad potentiùs hepar refrigerandum, serum caprillum chalybeatum illius loco poterit substitui.

Pro potu utatur aqua leviter cocta, cum semine coriandri præparato, vel decocto hordei & liquiritiæ.

C A P U T VII.

De Phthisi.

Icet phthiseos nomen generaliter omnem corporis consumptionem significet, propriè tamen & specialiter pro ea corporis extenuatione usurpatur, quæ ulcus pulmonum sequitur.

Hæc autem corporis extenuatio provenit à febre putrida & lenta quæ in hecticam degenerat. Febris verò ab ulcere pulmonis exoritur, à quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuò exhalant, & in eo febrem accendunt. Postmodum verò calor ille febrilis à corde in totum corpus diffunditur, sicque partes omnes intemperie calida & sicca laborantes, & calorem influentem, intemperatum, ac putredinosum recipientes, alimentum commodè non concoquunt, & malè nutriuntur: unde sensim propriæ substantiæ consumptio succedit.

Febris autem illa propter longitudinem & causæ perseverantiam in hecticam degenerat: cui tamen non raro putrida conjuncta est, quod ex urinis dignoscitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non raro contingere solent.

Imò verò interdum paroxysmi febrium intermittentium in phthificis observantur.

Ulceris pulmonis causa proxima & immediata est humor acer & erodens, qui vel aliunde in pulmonem influit vel in ipso pulmone generatur.

Influit imprimis à cerebro pituita acris & salsa, catarrhum ferinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facile potest. Interdum verò pituita effluens à cerebro, etiam falsitudinis & acrimoniæ expert, exulcerationem pulmonis efficere potest, si nimirum in eo diutiùs remoretur, & putredinem contrahat: à putredine autem acrimonia exoritur partem corrodit, & exulcerat.

Non semper tamen pituita putrescens in pulmone, illum ulcerat. Siquidem videmus sæpe in catarrho pituitam putridam excerni, cum tamen pulmo nullam læsionem conceperit. Sed ad ulcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones, altera ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio necessaria est, ut illa talem habeat dispositionem ac temperiem, quæ per putredinem acquirat insignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte verò pulmonis concurrere solet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius substantia, quæ uno verbo vitiosa pulmonis constitutio vocatur, ab ortu & semine parentum plurimum contracta, de qua paulò interiùs agerur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes & putrefacientes, solent influere, ut pleura, mediastino, diaphragmate, aspera arteria; & in primis ex earum partium inflammatione suppurata, quæ in Empyema convertitur, de quo Hipp. Aph. 15. sect. 5. *Qui ex pleuritide empyici sunt, si è ruptione empyematis intra dies 40. repurgentur, liberantur, alioqui transeunt in tabem.*

In ipso pulmone generantur quando à vase illius, rupto vel eroso, aut ex vulnere aperto, sanguis effusus putrescit, aut à variolis ulcus in eo relinquitur.

Interdum verò ex ipso pulmonis vitio pravi humores generantur, qui illius substantiam corrumpunt, & phthisin efficiunt. Tale autem vitium, seu vitiosa pulmonis constitutio, plerumque à primo ortu contrahitur, & à semine parentum, simili labe infectorum. Unde phthisis inter morbos hæreditarios principem locum obtinet, ita ut multas familias viderimus, inevitabili fato, hujus morbi malitia è medio sublata.

Hæc autem vitiosa pulmonum constitutio non in primis qualitatibus sita est, sed malignam quandam ac venenatam qualitatem agnoscit, cujus ratione contagiosa est.

Quamvis negandum non sit, mobiliorem & laxiorem pulmonum substantiam, atque adeo corruptioni magis paratam, ad hujus morbi generationem plurimum conferre.

Hæc autem pulmonum vitiosa constitutio efficit interdum, ut nulla præcedente destillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut alia causa evidente, agri in tabem incidant, ex solo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito, suppurato, & disrupto, phthisis interdum generari solet. Est autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula.

Duplex illius genus ab Hipp. constituitur i. *de morbis*, quorum unum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquam ad suppurationem venit, sed sensim increfcens spiritus vias præcludit, & tandem ægro tantem interimit.

Alterum est, quod ad suppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fit autem dupliciter, per fluxionem, vel congestionem, & materia collecta vel in cystide concluditur, vel sine vesicula, in ipsa partis substantia. Vesiculæ illius densitas sæpe facit, ut hujusmodi vomica per multos annos in pulmone gestetur, nullis signis indicata, & nulla alia corpori noxa communicata. Unde Hippoc. Aph. 41. sect. 6. *Quibus suppuratione in corpore existens non innotescit, iis ob crassitudinem puris, aut loci innotescit*, ita ut multi omnia corporis munia rite exercentes, rupta derepente vomica è remedio sublata sint, quorum exempla aliquot proponuntur à Fernelio lib. 5. de part. morb. & sympt. c. 10. è quorum numero fuerunt duo Medici, qui nullis signis impendens periculum prævidere potuerunt.

Si pus è rupta vomica effluens in cordis ventriculos feratur, agri subito intereunt, si verò ad bronchia transmittatur,

ratur, per anacatharsin expurgari potest, si corpus sit validum, & materiae quantitas exigua, ut plurimum tamen relicto ulcere in pulmone phthisis inde exoritur.

Causae etiam externae ad huius affectus generationem concurrere possunt: inter quas principem locum obtinet contagium, hic enim morbus est valde contagiosus, ita ut videamus ut plurimum uxores, maritis phthysicis assidue inservientes eodem affectu corripri, & vice versa. Sic etiam liberi ejusdem familiae ex eodem affectu sigillatim intereunt non solum propter impressam labem à semine parentum, sed etiam propter frequentationem illius, qui primus hoc affectu laboravit.

Inter consanguineos enim facilius & promptius communicatur huiusmodi contagium, ut tutum non sit fratribus aut sororibus, fratribus, aut sororis, phthysi laborantis cubiculum ingredi. Siquidem *μιάσματα* illa quae à phthysicorum pulmonibus exhalant, & cubuli totius aerem inficiunt, ab aliis (praecipue dispositionem aliquam ad hunc morbum habentibus) in pulmonem attracta, similem in eo dispositionem generant.

Aliae verò causae externae sunt: primò aer impensè calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit & liquat & in pulmonem praecipitat. Frigus constringendo & comprimendo, ejusdem humoris defluxum promover. Sed maximè noxius est aer in primis autumnalis, qui inaequalitate frigoris & caloris acres & falsas destillationes concitat, unde apud Hip. *Aph. 10. sect. 3. Autumnus tabidis malus*. Secundò ad phthysin producendam maximè conferunt cibi potusque acres & falsi, & qui caput vaporibus huiusmodi replent: Ac denique omnes aliae causae, tum internae tum externae, quae hæmoptoen inducere solent, cum ea plerumque in phthysin degeneret.

Inter causas antecedentes praecipue recensentur humores vitiosi, in toto corpore collecti, qui ubi à causis externis commoventur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonem conflunt. Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis consuetæ suppressio, quae materiam catarrhis & fluxionibus suppeditat.

Praedictae causae hunc affectum inducunt praecipue in dispositis, qui *σπινώδεις* & *πτερυγώδεις* ab Hip. (*II. Proorrh. XII. III. Epid. III. 142.*) nominatur, qui habent pectus angustum & depressum, collum oblongum & scapulas altas, quibus si pulmonis mollities & hæreditaria dispositio accedat, inevitabili fato eos ex hoc morbo concidere, necessarium est. Sunt etiam ad phthysin dispositi, qui caput habent debile, quod facile superfluis humoribus impletur, eosque ad spiritus organa dimittit.

Veræ & propriae dictae phthysicos differentiae aliae non sunt, quam quae à causarum varietate desumuntur. Hip. tamen plures tabis species proponit notatu dignissimas quae non ad veram phthysin, sed ad tabem generaliter sumptam reduci debent, & sine pulmonis exulceratione contingunt. Ac primò *lib. 6. Epid. sect. 8. text. 47.* tabem ex gonorrhoea proponit historia sequenti. *Satyrus in Thasso, cognomento Grypalopex, cum esset annorum circiter viginti quinque solum per somnum effudit sapè, & interdum quoque sapè ipsi prodibat: cum autem ad trigessimum pervenisset, tabescebat, & mortuus est.* Ex continua autem superflua seminis profusione corporis alimentum subripitur, unde partes solidae absumuntur & exsiccantur, ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis species proponitur ab Hip. *2. de morbis*, tabes dorsalis appellata, quae fit ex nimia venere, corporis habitum universum absumente, solidisque partibus alimentum subripiente. Hæc recenter sponis, effrænatæ libidini deditis, solet contingere, & est præcipua tabis dorsalis species: quatuor enim illius species in Hip. scriptis reperiuntur. Prima est jam descripta ex immodica venere oriunda. Secunda describitur *lib. 2. de internis affection. textus 13.* pendens à nimia sanguinis & nutrimenti copia in medullam spinalem irruente, ex qua calor ejus innatus ac facultates omnes obruuntur ac suffocantur. A sanguinis autem copia emaciari corpus, docuit Hip. *5. Epid. in historia viri in Oeneade*, qui cum ab alimentis non restauraretur, sed in dies magis contabesceret, vena secta in utraque manu, sanguineque extracto, quousque exsanguis redderetur, hoc solo remedio perfectè liberatus est, cum omnia in casum antea tentata fuissent. Tertia species loco citato proposita est, quando spinalis medulla resiccatur, & inde totum corpus arefcit & contabescit.

Huius autem exsiccationis causae in Hippocratis do-

ctrina duæ inveniuntur. Una cum est obstructio venarum quae ad spinam tendunt, quorum humore nutritur, eoque deficiente, resiccatur. Altera est bilis influxus à capite in spinam, quem Hip. *lib. de locis in homine* proponit.

Quarta describitur in libro de locis in homine, quae fit ex destillatione in medullam spinalem irruente, his verbis: *Porro, cum retro in spinam fluxio processerit, tabes fit huiusmodi, lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuae videntur ipsi esse: In eodem etiam libro, n. 18. hæc habentur. Cum verò in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconspicua exoritur.* Occultam eam dixit, quoniam hinc languescente corpore, morbi causa non ita facile pater. Inconspicuam autem, quia nec destillationis, nec tabis nocumenta, destillatione in medulla spinali firmata, & non ultra progrediente, sensibus clarè deprehenduntur. Desinit tamen esse occulta & conspicua, si fluxio non in sola spinali medulla firmetur, sed ultra progrediens in os sacrum & coxendicem irruat. Tum enim evidentior apparet destillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum summa animi demissione prodeunt.

Hæc ab eodem Hippocrate clariùs explicantur *lib. de glandulis, num. 10.* his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quo medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula sive juncturas deponit, & si tabem fecerit homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & vivere non expetit. Statim enim scapula dolent, amboque pedes, ac crura consequuntur, & semper tandem pereunt, multo tempore curati. Sic deflorescit homo, ac moritur.* Hæc tabis species à Medicis observanda est, quia aliquando in praxi occurrit, & iis praecipue contingit, quibus nervi languidi & tabefacti huiusmodi fluxiones facile recipiunt.

Ad tabis species etiam referri potest tabes ex inedia & fame cujus mentionem facit Galen. *lib. de Marasmo*, cum deficiente autem nutrimento corpus absumitur & contabescit. Deficit autem nutrimentum in solidis partibus, non solum ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar, generando sanguini, totius corporis alimento, transmittit, sed etiam quando chylus, in ventriculo sufficienter concoctus, venas mesaraicas pervadere non potest, propter graves earum obstructions, ut in strumis laborantibus sæpius contingit, quorum mesenterium ut plurimum glandulis refertum est, à quibus venae lacteae comprimuntur, unde totum corpus contabescit, & illi tabidi moriuntur.

Privantur etiam partes solidae necessario alimento quando sanguis sanguinosus & parum nutritioni idoneus in venas congeritur, qui nisi per epicrasin curentur, ut docuit Gal. *5. meth.* omnino insanabiles sunt, & inevitabiliter tabidi evadent. Ac denique Galen. *lib. de Marasmo, decimo methodi*, & aliis locis tabem proponit ex inflammatione manifesta, vel occulta ex syncope cardiaca, vel stomachica, & alias minus frequentes, quae dictis locis videri possunt.

Veræ phthysicos signa diagnostica alia imminuentem, alia incipientem, alia verò confirmatum affectum ostendunt. Quae omnia graphicè describuntur ab Hip. *1. de morbis*.

Imminentis phthysicos signa proponuntur ab Hip. *lib. praedicto, text. 9.* his verbis.

Fit autem & suppuratus, si pituita à capite in pulmonem destillet. Et primò quidem ut plurimum latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito & aliquando tenuis adest calor. In hac sententia quatuor signa continentur phthysis imminuentis.

Primum signum est, quod fluxio à principio latenter defluat ad pulmonem, quia tunc temporis materia destillans quantitate est pauca, & tenuior humoris portio, quae defluit per parietes asperæ arteriae, non irritat pulmonem qui alioqui à principio magis reluctatur, nondum à morbo labefactus: Unde fit, ut cum ex his minima sequatur læsio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum signum est, quod humor ille defluens tussim tenuem excitet; cum enim in principio paucus sit, & tenuis, levem tantum tussim excitare debet.

Tertium signum est, quod sputum amarius solito appareat. Quia humor defluens, pulmoni exulcerando idoneus, dulcedinis acrimoniae, vel salsedinis particeps esse necessario debet: quae qualitates, ulteriori calore & præternaturali

rali alteratæ, in amaram qualitatem degenerant. Notum enim est, dulcia & falsa, dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cum autem ille calor præternaturalis in principio non sit valde intensus, ideo sputum levem tantum præ se fert amarorem, & subamarum tantum efficitur.

Quartum signum est, quod aliquando tenuis adsit calor, id est, quandoque illis aliqua accedunt febres, leviores tamen, & non vehementes. Cum enim materia non sit conculcata, sed potius ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non potest esse intensa. Habet enim materia putrescens multa spiracula, per quæ diffilari potest: Quare non est mirum, quod principio febres non urgeant, & sint leviores.

His signis ab Hippocrate propositis adjungere possumus malam thoracis conformationem, & ætatem juvenilem. Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthisin in procinctu esse, certò pronunciare possumus.

Prava thoracis conformatio in iis reperitur, qui habent thoracem angustum, & scapulas prominentes, alarum modo, in similitudinem avium, quæ partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent: Quare & pravitatem & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia penuriam caloris nativi, mala conformatio ejusdem imbecillitatem significat. Si enim calidum insitum plurimum ac vegetum fuisset, thorax amplius & magnus, extensa ab eo valide materia, formatus fuisset. Tanta autem & talis est hæc dispositio ad tabem, ut eam Hippocrates nativam tabem appellaverit, quod ab intimis ortus primordiis & naturæ principiis concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur, ita affectos in phthisin tandem incidere, nisi ab aliis gravioribus morbis præveniantur. Notandum enim est obiter, eos qui talem habent dispositionem, si gravi aliquo & acuto morbo corripiantur, ut plurimum interimi. Cum enim in his calor nativus existat, paucus in quantitate, & debilis in virtute, causis morbificis vehementibus facillè succumbit. Ideo cautiore Medici in hujusmodi naturis & habitibus, si gravi aliquo morbo corripiantur, mortem potius quam salutem, aut saltem grave periculum præfagient.

Ætas verò juvenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maximè est idonea, quam definit Hip. *Aph. 9. sect. 5.* à decimo octavo ad 35. in illa enim ætate adest maxima sanguinis copia, ruptioni venarum efficiendæ idonea. Adest etiam ejusdem sanguinis tenuitas & acrimonia, apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contrà verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent: Cum in media ætate, propter rationes dictas, frequentius exulcerent. Adde quod in adolescentia & juventute plurimi errores committantur in victu, à quibus pravorum humorum copia cumulari solent, & prava qualitas massæ sanguinis induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, lucta, saltu, armis, & insolatu, ruptio vasorum in pulmone & ab ea phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos signa proponuntur ab eodem Hip. *de morbis, antea citato textu 10.* his verbis: *Temporis autem progressu exasperatur pulmo, & intus ulceratur a pituita inharrente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum ante, & retrò, caloresque acutiores in corpus incidunt, & pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite, caput verò calefactum ex corpore. Et hanc putrescentem subcrassam sputat.* In hoc contextu sex signa continentur phthiseos incipientis.

Primum signum est, quod temporis progressu exasperetur pulmo: Hoc est, tussis vehementior, & molestior efficiatur. Procedente enim morbo, destillatio invalescit, ab eaque pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulsionem rei noxiæ. Quæ quidem tussis non solum à materia fluente excitatur, sed etiam ab ea quæ antea fuit. Cum enim illa sufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & pravam concipit qualitatem, à qua pulmo magis irritatur ad expulsionem, unde tussis vehementer exoritur.

Secundum incipientis atque finientis phthiseos signum est gravitas thoracis, quæ ex materia in pulmone congesta exoritur. Licet enim pulmo ex se parum aut nihil sentiat, & dolorificos affectus in se ipso non percipiat, quia tamen thoraci per membranas alligatur, ideo

illi gravitatis sensum communicat, quando à majore copia gravatur.

Tertium signum est, dolor acutus ante & retrò. Materia enim pulmone contenta, etiam prava qualitate & putredine, pulmonis membranas pungit & vellicat, unde acutus dolor exoritur; dolor enim membranis proprius pungitivus est. Percipitur autem ille dolor ante & retrò quoniam hæc membrana sterno alligantur ex parte anteriore, & dorso ex parte posteriore. Infertur etiam talis dolor à molestissima tussi, quæ tussis ratione ingentis molestiæ & turbationis, quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartum signum est quod calores acutiores in corpus incidant, hoc est, febres insignes & vehementes superveniant. Cum enim progressu morbi major ex diuturniori mora materiæ morbificæ putredo inducatur, majores inde febres excitari necesse est. Quamvis enim in solo pulmone ab initio materia illa putrescat, attamen ex suppuratione in thorace facta, & ulcere superinducto, putredo, humoribus, in venis existentibus communicatur; quibus putrescentibus, varia putridarum febrium genera exoriuntur. Et hæc febres de putridarum genere sunt, toto genere diversæ à febricula illa, quæ ab ulcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus, ab eo in cor translatis: Quæ febricula temporis progressu in hecticam degenerat, & ideo in phthisicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quintum signum est, quod magna pituitæ copia descendat à cerebro in pulmonem, quod indicavit Hippocrates. causam referens magni illius defluxus, quoniam scilicet pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ & copiosæ, quæ phthisicos infestat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cujus ministerio pituitam attrahit à cerebro, cerebrum verò ex toto corpore: Et hæc est una ex præcipuis extenuationis & consumptionis totius corporis causis. Humores enim omnes, tum pravi, tum laudabiles, ad illas partes deferuntur, sicque totum corpus exhauritur.

Sextum signum est, quod æger pituitam putrescentem subcrassam expuat; quandoquidem materia fluxa jam putredinem concepit, & superveniente ulcere, necessario pus ex eo excernitur, & ideo purulentum sputum screatur. Est autem pituita subcrassa, id est, inter crassam & tenuem mediocri; quia cum ex mora, quam facit, in pulmone crassitiem acquisierit admixtione saniei, quæ ex ulcere pulmonis exsudat, tenuior efficitur; atque adeo mediocrem quandam crassitiem acquirit cujus ratione subcrassa ab Hippocrate nominatur.

Prædictis signis ab Hippocrate propositis hoc tanquam certissimum adjungendum est, nempe corporis extenuatio cum febre lenta & continua. Nam præter febres putridas, supra enumeratas, quæ per vices accedunt & recedunt, & ex humoribus in venis putrescentibus oriuntur, adest semper febris lenta & assidua, ex vaporibus ab ulcere ad cor continuo translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit, eique calidam siccamque intemperiem imprimit, unde extenuatio necessario consequitur.

His etiam adjungendi sunt sudores nocturni, quibus ut plurimum phthisici vexari consueverunt, simul atque somno corripuntur. Per somnum enim calor concentratur, & pulmonis inflammatio augetur, eo calore autem intus augefcente, magna fit evaporatio, quæ in cute condensatur, & in sudorem vertitur.

Addi etiam possunt rigores frequentes, nullum typum servantes, qui ex puris acrimonia, membranas vellicante, oriuntur.

Ac denique addi potest sputi dulcedo, quæ in pure incipiente generari solet, liquidem illa est principium faldedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiseos signa proponuntur ab Hip. *lib. prædicto textu undecimo*, his verbis. *Quanto vero magis tempus progreditur, tanto magis pus sincerum expuit, & febres acutiores sunt, & tussis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen alvus inferne turbatur. Turbatur autem à pituita, pituita verò de capite descendit. Hic cum ad hoc pervenerit, perit.* His dictis quinque signa confirmatæ phthiseos continentur.

Primum signum est, quod sputum reddatur magis purulentum, imò pus sincerum expuatur.

Secundum signum est, quod febres fiant vehementiores & acutiores, putredine semper ulterius procedente, & ulcere magis sanioso ac purulento reddito.

Tertium signum est, tussis frequens ac fortis, id est, frequenter ac fortior quam antea fuerat. Frequentior quidem, quoniam plurima est irritatio, pauca verò expurgatio; unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unica non potest. Fortior autem est tussis, non solum quia major puris acrimonia facultatem expultricem acrius stimulat: sed etiam, quia emaciatas solidas partes, thorax quoad cavitatem amplior factus est, unde fit tussis quaedam rauca & resonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo & recondito loco resonant.

Quartum signum est, inedia seu inappetentia, quæ ægrotautes vexat, & maiorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo, quod destillatio à capite defluens, non solum ad spiritualia membra descendat, sed etiam naturalibus partibus communicetur, ventriculo præsertim, cujus orificium, inde labefactatum, functionem propriam, nimirum appetentiam amittit. Adde, quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis ori ventriculi communicantur, appetitricis facultatis robur destruat.

Quintum & ultimum signum est alvi fluxus, qui à pituita ex capite defluente producit; unde successu temporis ventriculus, & intestina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alvi fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit, ut in prognostico fusiùs dicitur.

His signis ab Hippocrate propositis adjungenda sunt alia. Primum est, summa totius corporis extenuatio, ita ut in illo statu caro musculosa universa absumpta sit, & ossa omnia se prodant, sola cute contexta. Hinc ungues incurvantur, absumpta carne, quæ in summis digitis existerat, unguesque fulciebat.

His etiam addenda est respiratio difficilis, tum quia facultas est debilis, tum quia bronchia pulmonis à materia putrida & purulenta obstruunt, tum quod ipsum viscus, majori parte consumptum & putrefactum, aerem sufficientem non trahat ad cordis refrigerium, ita ut quod unica respiratio præstare non potest, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum est, quod in phthisi confirmata & ad interitum vergente capilli defluant, malæ liveſcant, nisi quod post cibum, elevatis sursum vaporibus, rubescant, pediculi magna copia generentur, & pedes intumescant.

Neque tamen in eo statu tanta signorum speculatione opus est. Si quis enim vel plebejus (inquit Aretæus) hominem videret pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoe laborare pronunciat.

Advertendum tamen est diligenter, quod in praxi maximi est momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem sæpè veram phthisin ementiri, siquidem pituita putrida puris æmula per tussim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio consequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facile liberantur. Ideò attentè distinguendus est hic affectus à vera phthisi; quod fit præcipuè, distinctione pituitæ putridæ à vero pure: Quæ distinctio his præcipuè signis perficitur, quod videlicet pus coloris est cineritii & minus album quam pituita, & interdum varii coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit, in eaque dissolvitur. Pituita verò aquæ innatat, & propter visciditatem coheret ac minimè dissolvitur: si verò sputi portio dissolvatur, alia verò minimè, tale sputum fit ex pure cum pituita mixto, quod ut plurimum in phthiscis contingit.

Quod ad prognosin attinet, recentis ulceris pulmonis sanatio difficillima est, inveterati omninò impossibilis: quia ulcus continuo pulmonis motu & tussi magis laceratur, tantum abest, ut coalescere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu ferè exoleſcit, & deperdita pulmonum substantia nulla arte refarciri potest. Adde quod ulcus, sputum, febris & macies, contraria remedia exposcant. Illa enim quæ ulcus exsiccant, sputum impediunt, febrem augent & maciem: humectantia verò, quæ febri & maciei obſistunt, ulcus sordidius efficiunt. Interdum tamen quibusdam ulcus sanatum videtur, crusta superinducta, quæ tamen, levi occasione decidens, morbum renovat, ægrumque ad priorem statum reducit.

Phthiſis, quæ ab ulcere parvo & non diuturno prove-

venit, licet curatu difficillima sit, non est tamen omninò incurabilis, si curatio idonea maturè adhibeatur. Et non pauca curatorum phthiscorum exempla apud observationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere possunt vires robustæ, sputum album, æquale, unius coloris, & quod faciliè expectoratur. Si humor à capite defluens ad nares convertatur, indeque febris remittat; si appetitus vigeat, sitis absit, alvusque quotidie compacta & assumptis convenientia deponat. Si æger bono habitu præditus sit, in ætate puerili, aut pectus habeat amplum & hirsutum.

Quibus phthiscis sputum graviter olet, aut alvi fluxus supervenit, aut sputum supprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinquo est, docente Hip. 1. *progn.* & *Aph.* 11. & 12. *sect.* 5. & *Aph.* 16. *sect.* 7.

Phthiſis acuto morbo superveniens, brevi interimit. Ab aliis verò causis genita, chronica interdum evadit, & ad multos annos perseverat. Refertque Avicenna, se mulierem phthiscam vidisse, quæ per 23. annos vixerit. Et Matthæus de Gradibus dicit, aliam mulierem phthiscam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixisse.

Curatio hujus affectus, ut antea dictum est, ut plurimum impossibilis est, si nimirum affectus altiores egerit radices: quia tamen incipiens affectus interdum curari potest, & multò facilius imminens; in iis scilicet, qui ex dispositione hæreditaria in phthisin incidere proclives sunt, nondum tamen in eam inciderunt, ideò prophylactica curatio priùs proponenda est, postea verò affectus jam geniti cura erit instituenda.

Ad corrigendam igitur pravam illam in tabem propensionem conveniunt victus refrigerans & humectans, & ea omnia, quæ sanguinem corrigere, eumque mitem ac blandum reddere possunt; omnemque illius acrimoniam & falsedinem corrigere, qualia sunt aquarum dulcium balnea, lactis usus, & cibaria similis naturæ. Tum etiam decoctum radices chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multò efficacius erit decoctum santalorum, quod non solum in curatione tabis instantis, vel incipientis; sed etiam in destillationibus falsis, præcipuè autem tenuibus, in diuturnis sanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præstat: & fit simili omninò ratione, qua guaiaci decoctum componi solet, idque vel in aquis stillatitiis, modò addita portione vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum santalorum, ut guaiaci decoctum, cum primarium, tum secundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda est mutatio aeris, quæ ad imminenti affectus præcautionem, & incipienti curationem plurimum potest. Ac denique illa convenient remedia, quæ in morbi jam facti curatione primo loco usurpanda proponere aggredimur.

Tota igitur jam factæ & confirmatæ phthiseos curatio versatur in ulceris absterſione & conglutinatione, causarum producentium, vel foventium ablatione, febris lentæ & hæcticæ oppugnatione, ac consumptionis restauratione.

Primò igitur, quia cacochymia redundans in corpore, ulcus pulmonis fovere & augere solet, blandis purgantibus auferenda est, per intervalla repetitis, quandiu corpus non est valdè consumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, cassia, aut syrup. rosac. in hunc modum.

℞. Hordei integri P. ℥. liquirit. rasæ, & passul. mundat. an. ℥. iij. jujub. par. ij. flor. bugloss. & viol. an. P. semis. Coquantur in aqua simpl. vel destillata convenienti, v. gr. scabiosæ aut veronicæ ad ℥. iv. In colat. dissolve rhab. in aqua scabios. cum santalo citrino infusi ℥. iv. mannæ ℥. j. syrup. rosac. ℥. semis. Fiat porio.

Vel mannæ ℥. ij. cum jusculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari potest bolus ex cassiæ ℥. j. cum pulver. liquirit. scrup. j.

In principio phthiseos valentiora etiam purgantia usurpari possunt, ad catharrum acrem & salsum, præcipuam ulceris causam, potentiùs revellendum, qualia in catarrho calido proposita sunt.

In eodem etiam phthiseos principio, antequam corpus sit emaciatum, convenit venæ sectio, ad febrem temperandam, & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipso etiam curationis initio catharrus, si affectum istum foveat, sistendus, & à pectore avertendus est. Alioqui frustra cæteris remediis pugnatur. Huic autem nego-

negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione proposita sunt.

Ac præter illa remedia seraceum cervici admotum summè est efficax. Refertque Fabricius Hildanus, se nonnullos phthysicos hoc præcipue remedio curasse.

Tandem ad ulceris ipsius curationem veniendum est: Cui usui maximè conferunt, quæ abstergunt, consolidant, & expectorant. Ad hanc rem infinita usurpari solent medicamenta. Efficacissima verò sunt, quæ sequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthysicorum curationem propositas adimpler. Abstergit serosa sua parte, conglutinat caseosa, corpus nutrit & reficit butyrofa. Cum autem varia sint lactis genera, omnibus præferendum est muliebre, ut potè naturæ nostræ magis familiare, utiliusque erit, si ex ipso ubere sugatur. Hujus usu se aliquos restitutos vidisse testatur Platerus: Ex iisque unum non solum convaluisse, sed etiam tantas vires recepisse, ut ne lac sibi in posterum deficeret, nutricem de novo imprægnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent usitatus est asinum. Quod quia valde serosum est, facilè venas penetrat, & ulcus optimè detergit. Huic verò succedit caprillum. Asina nutriatur foliis plantag. rubi, vitis, polygoni, gramine, hordeo, & fecali. Lac autem recentissimè mulctum & adhuc calens hauriatur. Idcirco inducitur propè cubiculum asina, in vas calefactum mulgeatur. Assumatur primùm in parva quantitate ad ℥. iij. vel iv. ut ventriculus illi assuescat, quantitatem illius sensim augendo, usque ad ℥. viij. x. & ℔. j. Ne verò acefcat, aut coaguletur in ventriculo, arque pulmoni magis fiat amicum, saccharum rosaceum ei permisceatur, ea proportione, ut ad lactis ℥. viij. sit sacchari ℥. j. Post assumptum lac non dormiat æger, sed levi deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac bene coctum à ventriculo secesserit, & æger fame provocetur ad cibum. Ut denique hoc commodè usurpari possit, non debet adesse magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, juxta Aphor. Hip. 64. sect. 5.

Vulgò sumitur lac semel tantum in die, sed melius est bis in die sumere. Et adhuc melius, si æger solo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in majori copia sumptum, majores exerat effectus, magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facilè enim putrescunt. Si ergo in morbo desperato curatio tentanda sit, exhibeatur lac præmissa purgatione, sexta quaque hora, addita manu Christi perlata & corallata. Et ne vires deficiant per intervalla, portionibus lactis intermedia, capiat destillatum restitans, & continuetur hæc methodus, donec vires restituti videantur.

Saccharum ros. phthysicis utilissimum est, tum etiam conserva rosar. Cujus usu refert Avicenna, quandam mulierem phthysicam & desperatam ita curatam fuisse, ut non solum sana, sed etiam pinguis redderetur.

Eadem testatur Mesue multos fuisse restitutos, præscripsitque, ut conserva rosar. recens sit, non excedens unum annum, magna quantitate, & frequenter assumatur cum medicamentis, cibis & potibus tum etiam per se, omni hora. Prius tamen mundificantiâ usurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiâ in pulmone retinet.

Quoties verò contingit restringi anhelitum, aut sputum suppressi, expectorantia ut syrup. de hyssopo, de tussilag. eclegmata, & similia usurpentur.

Si denique contingat calefactio propter desiccationem, dentur syrup. violac. jujubinus, mucilago seminis psyllii, cydoniorum, & similia.

Saccharo rosac. se quosdam vidisse curatos, testantur Montanus, Valeriola, Forestus, quo ægri in maxima quantitate utebantur. Quidam Pharmacopœus phthysicus, nobis notus, ingentem sacchari rosacei quantitatem sibi ipsi præparabat, idque perpetuò comedebat, & hoc solo remedio sanatus est.

Phthysicis etiam maximè confert infusum ex millefol. torment. pimpinel. conserva rosar. in B. M. paratum, & in cap. de sputo sanguinis descriptum, si per xx. dies illius usus continuetur.

Decoctum bugulæ, in jusculo vervecis, phthysi & internis ulceribus mirè prodest, parum & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidatum.

Trallianus lib. 7. c. 1. se multos phthysicos curasse glo-

riatur usu lapidis hæmatitis. Cujus præparationem & utendi modum proposuimus in curatione sputi sanguinis.

Syrupus ex succo hederæ terrestris commendatur à Quercetano, ejusque descriptio talis est.

℥. Succi hederæ terrestris ℔. j. ℥. Digeratur & purificetur ad ignem in B. M. Huic succo perfectè depurato adde sacchari rosar. ℔. j. penidiat. ℥. iv. Coquantur in syrupum, quo utatur æger ex cochleari.

Huic etiam syrupo idem Quercetanus flores sulphuris admiscet, ad consistentiam looch, de quo exhibet quater in die, eoque se multos phthysicos desperatos & proclamatos restituisse gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infusionem præparatus in B. M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus ulceribus internis consolidandis, convenientissimus est.

Syrupus de symphyto optimus, nam detergit, consolidat, & astringendo roborat, tum etiam radix symphyti, decocta in jusculo.

Hydromelite sequenti quosdam phthysicos fuisse curatos à nonnullis asseritur.

℥. Rad. chinæ in taleola sectæ. Unc. vj. rad. tussilag. idoneo tempore collectæ. Unc. iij. rad. bardanæ, & garyophyllatæ, ana. Unc. iij. rad. enulæ camp. Unc. ij. Fol. pulmonariæ, scabiosæ totius, veronicæ utriusque ulmarie, nummulariæ, an. M. ij. capillor. omnium, h. e. adianti, polytrichi aurei, rutæ murariæ & trichoman. an. M. j. summit. florum bugulæ, betonicæ, flor. berbæ paralyseos, & veronicæ rubræ, an. P. iv. hederæ terrestris totius. M. iij. jujub. dactyl. sebesten. passul. mund. an. Unc. j. ℥. liquirit. hispanicæ Unc. j. ℥. Omnia debite concisa bulliant debito ordine, in aquæ fontis purissimæ ℔. xxxij. ad mediæ partis consumptionem, subito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonensis ℔. iv. Coquantur iterum despumando ad supernantis ovi terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. inter. ℥. ℥. sem. coriandri Drach. vj. ℥. anisi & fœniculi dulcis, an. Drach. iij. Ponitur liquor in dolium satis capax, & sinatur fermentari, quod promptius fiet si dolium in sole manserit; hoc enim modo intra 4. dies satis erit fermentatum, alioqui multo longius tempus necessarium est. Semper autem vas apertum, plenum servari debet, ut optimè despumetur. In hunc finem major quantitas hydromelitis conficienda est, quam quæ in dolio contineri possit. Imò verò si morbus urgeat, recens, & non fermentatum usurpari potest, dum aliud in dolio fermentatum, quod etiam dupla, vel tripla quantitate componi poterit, quia per plures menses est usurpandum. Hujus capiat æger bonum haustum bis aut ter in die.

Syrupus sequens paratu facilior eximias habet vires.

℥. Succor. hederæ terrestris, veronicæ, & card. bened. depurat. an. Unc. viij. in quibus bulliant leviter fol. adjanthi, polytrich. scabiosæ, & lactucæ, an. M. sem. In colat. dissolve sacchari albiss. ℔. j. sem. fiat syrupus perfectè coctus, addendo in fine extracti juniperi Drach. iij. succi liquirit. & extracti card. bened. an. ℥. iv. Capiat æger cochl. j. hora una ante prandium, & ante cenam, & sub ingressum lecti.

Cardanus se multos phthysicos, etiam desperatos, restituisse testatur sequenti regimine. Ut scilicet non utatur æger alio alimento, quam hordeato, sine jusculo carniū confecto. Potus sit aqua saccharata. Et singulis diebus mane capiat Unc. iij. decocti caudarum & bronchiorum canerorum fluviatilium, facti in aqua hordei cum sacchari Drach. ij.

Admiratione dignum est, quod testantur Aræus, Ingrassias, Fracastorius, & Eratius se multos phthysicos curasse usu decocti ligni sancti, per longum tempus continuato, cum illud rationi causæ antecedentis, humoris scilicet calidi & acris, maxime adversum videatur.

Refert Avenzoar, ab avo suo quendam phthysicum perfectè curatum fuisse, cibando cum pane benè fermentato cum oleo olivarum. Tum etiam se ipsum alium agrotantem eodem morbo, eadem ratione liberasse.

Pulvis sequens à Valesco de Taranta valde commendatur & Haly Abbati tribuitur: Eoque præcipue verum phthysicum se restituisse affirmat. Eodemque Forestus fratrem proprium curasse testatur.

℥. Sem. papav. albi Drach. x. gummi arab. amyli, tragacanth. an. Drach. iij. sem. portulac. sem. malvæ an. Drach. v. sem. cucur. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundat. ana, Drach. vj. spodii, succi liquirit. an. Drach. iij. penidiat. ad pondus omnium, fiat pulvis, dentur

dentur omni manè Drach. ij. cum syrup. de papav. vel jujubino. Eo etiam utatur æger in hordeatis, amygdalatis, aliisque cibis.

Capivaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad ulcus exsicccandum, ad guttas ij. vel iij. cum aqua rosar. vel succo plantag. & modico saccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex spiritu sulphuris cum spiritu vini, myrrha, aloë & croco componitur.

Chymici medicamenta ex sulphure, ut flores, lac & balsamum maximè laudant, ut in eorum scriptis videre est, illorum usus commodissimus talis esse potest.

℥. Florum sulphuris, & thuris pulverat. an. ℥. j. Includatur pomo appiano (vel Borstorfiano) excavato. Coquantur pomum, & saccharo conspersum comedatur ab ægro manè, per viij. aut x. dies. Vel

℥. Conservæ rosar. antiquæ, diamarg. frigid. diapenid. an. ℥. j. flor. sulphur. pulverat. ℥. iij. Cum melle despumato q. s. fiat opiata, de qua capiat magnitud. avellanæ, bis aut ter in die. Vel

℥. Flor. sulphur. ℥. iv. sacchar. in aqua rosar. dissoluti ℥. iij. Fiant tabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℥. Lactis sulphur. ℥. ℥. magisterii perlar. & coral. an. ℥. ℥. emuls. sem. melon cum aqua tussilag. vel veronicæ factæ, ℥. ij. julep. rosar. ℥. vj. aquæ cinnam. & manus Christi perlat. an. ℥. ij. Misce, capiat cochlear unum vel ij. singulis diebus mane.

Laudant etiam Chymici nonnulli (Hartman. in Praxi) antimonium diaphoreticum, cum triplo salis petreæ probe calcinatum, ut omnis vis vomitiva ablata sit. Quod singulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum saccharo rosaceo, vel conserva rosarum permixtum, vel cum aliis remediis suprâ descriptis.

Balsamum Peruvianum ad ulcera pulmonum sananda multum conducit, si ejus gutta una, cum saccharo in pilulam redacta, singulis diebus exhibeatur.

Pulvis pimpinellæ, ad Drach. j. cum jusculo singulis diebus exhibitus, maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi à nonnullis commendantur tanquam efficacissimæ, sumendo Scrup. j. singulis diebus. Verùm in sequentem modum compositæ mirabiles edunt effectus.

℥. Massæ pilular. Ruffi Unc. j. antimon. diaphoret. (recentis) & gummi guaiac. an. Unc. ℥. cum balsamo Peruviano fiat massa, de qua capiat Scrup. j. per mensem integrum,

Syrup. Corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maximè conducunt.

Rodericus à Fonseca decoctum santali citrini commendat, tanquam præstantissimum remedium ad fluxionem à pulmone inhibendam, quod parat in sequentem modum.

℥. Aquæ cichorii, acetosæ, an. ℥. iv. santali citrini minutim concisi, Unc. iij. Fiat infusio per unam diem. Deinde fiat coctio in B. M. ferventi, obturato vase, per tres horas. Hujus decocti capiat Unc. iij. manè, & bibat in potu per 40. dies.

Omnia denique remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoes curatione proposuimus huic etiam affectui prodesse possunt.

Suffumigia etiam utiliter usurpari poterunt, ad ulcus

pulmonis potenter exsicccandum, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda sunt. Compositio autem talis esse potest.

℥. Gummi hederæ Drach. j. ℥. thuris Drach. j. myrrhæ Drach. ℥. succini Scrup. j. benjoini, styracis, an. Drach. ℥. hypocist. Scrup. ij. sem. coriandri, rosar. rubr. santali rubri an. Scrup. j. Pulverentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel resina laricea. Fiant trochisci super prunas injiciendi.

Vel simplicius fiant suffumigia ex thure, myrrha, mastiche, benjoino, quæ semper sint in thalamo, ut siccus aer & odoratus attrahatur.

Efficacius suffumigium, sed non nisi in robustioribus corporibus, quidam parant sic.

℥. Gummi animæ, vel guaiaci ℥. ij. tabaci Indici ℥. ℥. fol. siccor. tussilag. ℥. j. hysopi, marrubii albi, rorismar. auripigmenti, an. ℥. iij. Fiat omnium pulvis, cujus portiuncula indatur fistulæ, qua fumus tabaci hauritur, accendatur & hauriatur fumus bis in die, longè à pastu, & post dimidiam horam capiat dosin decocti sequentis.

℥. Rad. chinæ, falsæ parill. an. Unc. ℥. fol. scabiosæ, tussilag. hederæ terrestres, ulmarie, capill. ven. & caryophyllatæ totius, an. M. j. hordei integri P. j. liquir. ras. & uvar. corinth. an. j. Coquantur ad ℥. ij. Colaturæ adde sacch. rosar. ℥. iv. capiat ℥. ℥. bis in die, ut dictum est.

Pro delicatioribus suffitus humidus usurpari poterit, ex decocto herbarum compositus, qui processus utilissimus est, sic enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmone appropriatæ & ulceribus curandis idoneæ usurpari possunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

℥. Tussilag. viridis M. viij. hysopi M. iij. Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ, lutetur operculum perforatum in summitate, ita tamen, ut foramen sit etiam lutatum. Immittatur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cum extrahitur, dematur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares rejiciendus. Mirabiliter movet expuitionem.

Exterius verò linimentum refrigerans & leniens peccatori admoendum est, manè & serò.

℥. Gummi tragacanthi & arabici, an. ℥. j. Infundantur in aqua rosacea per diem & noctem; adde olei violac. Unc. sem. butyri recentis Unc. sem. salis prunellæ ℥. ij. camphoræ ℥. j. lactis muliebris q. s. Misceantur in mortario, & fiat unguentum.

Ad consumptionem reparandam, aut saltem impediendam, vel retardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipuè referuntur hordeata, amygdalata, pincata, oryzata, avenata, & instaurantia varii generis, quæ passim apud auctores inveniuntur, maximè conveniunt, lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdal. contusarum. Quod tamen præsentis catharro non convenit, aut quamdiu febris putredinis particeps esse judicatur, aut quando pulmo multis scatet excrementis.

Potus sit aqua saccharata, decoctum hordei, & liquirit. hydromel tenue, vel leve chinæ decoctum. De suffitibus sequere Bennetum, qui fusiùs exponit hanc rem in Theatro Tabidorum N. B. Auripigmentum tutò non adhibetur.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER OCTAVUS.

DE AFFECTIBUS CORDIS.

P R Æ F A T I O.

OR varios patitur morbos similares, organicos, & communes; cum tamen paucissimi sint, qui Medici curantis ditioni subiciantur, quandoquidem viscus nobilissimum graves affectus diù ferrè non potest, quin homo confestim de medio tollatur, sicque nullis remediis locus relinquatur. Nos ideo qui omnes labores nostros River. Opera Medica.

ad usum artis conferre jam diu constituimus, tres tantum cordis affectus explicare decrevimus, qui frequentius in praxi medica occurrunt, & multorum remedium apparatu oppugnari possunt. Atque adeò tria illis capita destinavimus, quorum primum erit de syncope: Secundum, de palpitazione: Tertium denique de virium imbecillitate.

CAPUT PRIMUM.

De Syncope.

Syncope definitur à Galeno 12. meth. c. 5. præceptum omnium virium lapsus. Licet enim in ea solum cor patiat, & sola facultas vitalis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras perire necesse est, cum ab ea continuum & necessarium influxum recipiant.

Dicitur præceptum omnium virium lapsus, ut ab aliis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt donec mors subsequatur. Neque obstat doctrina Avicennæ fen. 1. lib. 3. tract. 2. cap. 2. proponentis signa syncopes paulatim advenientis: licet enim causæ spiritus dissolventes, aliquando sensim & paulatim operentur, attamen ingravescentes subito syncopen efficiunt, & idè Avicenna proponit potius signa antecedentia syncopen, quàm ipsam syncopen præsentem.

Demùm hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceptum omnium virium lapsus; quod tamen non est veritati consentaneum, siquidem vires cordis in apoplexia permanent, pulsus ut plurimum magnus ac plenus reperitur. Adde quod respirationis læsio, quæ in apoplexia insignis reperitur, etiam ut plurimum cum stertore, maximè eam à syncope distinguat, in qua respiratione nullo modo læditur.

Quæritur cur cessante actione cordis, actio cerebri statim cesset: cum spiritus animalis ex vitali generetur per viam coctionis, & in cerebro aliquandiu manere debeat, licet vitalis continuò non influat. Respondemus, cerebrum, ut alias omnes partes, ad actiones suas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis: quo cessante, illæ statim cessant. Calor autem influens per spiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad syncopen maximè accedentes, & ab ea tantum secundum magis & minus differentes, nempe *ἔκλυσις*, *λεποθυμία*, & *ἀσφυξία*: *ἔκλυσις* leve est animi deliquium: *λεποθυμία*, seu *λεποψυχία*, seu *ἀσφυξία*, gravius: syncope gravissimum, quæ si eo usque deveniat, ut in toto corpore pulsatio aboleatur *ἀσφυξία* nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox ista *σύνκοπη* usitata non fuit, affectum hunc lipothymiam, lipopsychiam, & asphyxiam appellaverunt. Sed paulò ante Galeni tempora hæc vox inventa, & in medium adducta est, & in specie graviore malo tribuitur, quàm sit lipothymia & lipopsychia. Sic apud Gal. 1. ad Glauco. c. 14. lipothymia est syncope imperfecta, & syncopen semper præcedit.

Ex prædictis patet, partem affectam in syncope esse cor; spirituum vitalium officinam, quorum influxu insitus singularum partium calor ac spiritus in actum deducitur; idè cessante illa actuatione, ob prohibitum spirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi, actionesque cessare necesse est.

Causa hujus affectus proxima & immediata est spirituum vitalium defectus, non totalis; mortem enim subitam affert, sed tantus ut natura cogatur (ne vires cordi penitus exsolvantur) spiritus ab aliis partibus ad ipsum cor retrahere, unde illæ à functionibus suis feriari coguntur.

Ille autem spirituum defectus quatuor modis potissimum contingere solet. Vel quia sufficienti copia non generantur, vel quia geniti dissipantur & evacuantur, vel quia præter naturam alterantur & corrumpuntur. Vel denique, quia suffocantur & obruuntur. Neque generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas spirituum generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per consensum.

Morbi proprii cordis insigniores sunt intemperies malæ, nativam temperiem evergentes, aut substantiam partium & caloris nativi depascentes. Quales sunt febres syncopales, acutæ, & malignæ, synæctica seu colliquantes, & pestilentes, hæctica marasmodos. His accedunt morbi organici, ut constrictio & dilatatio nimia, & continui solutiones, quæ ad ventriculum cordis penetrantes, citissimè interficiunt.

Per consensum facultas cordis læditur à reliquis principiis, cerebro & hepate, quæ maximam cum corde sympathiam habent. Sapissime etiam ab ore ventriculi, ob viciniam sensumque exquisitum, unde orta est divisio syncopes in cardiacam, & stomachicam. Cardiacæ est illa, quæ fit corde primariò affecto. Stomachicæ verò, quæ per consensum non achi producit. Non raro etiam ab utero

exoritur, ex tetræ vaporibus ex parte ad cor transmissis: unde uteri præfocatio, apnoea, & syncope hysterica proficiuntur, prout vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt & invadunt.

Vitium materiæ est defectus, vel corruptio aeris & sanguinis ex quibus spiritus vitales generantur. Aeris defectus contingit ex respiratione, vel transpiratione læsa; sanguinis verò defectus, ex læsa nutritione. Utriusque corruptio accidit, cum alienam qualitatem induunt. Sic aer inquinatus in constitutione pestilenti, lipothymiam & syncopen non raro inferre solet: Sic tetræ odores nonnullis eundem affectum præstant, imò verò suaves mulieribus quibusdam: sic ex pravis eduliis corruptus interdum sanguis generatur.

Spiritus dissipant evacuationes nimie, tum sensiles, tum insensiles. Sensiles sunt primò ipsius sanguinis per os, nares, uterum, alvum, hæmorrhoides, phlebotomiam, aliaque vulnera insigniora: secundò aliorum humorum, qui licet excrementitii sint, majori tamen copia excreti maximam spirituum dissipationem faciunt, & syncopen inferunt. Tales autem humores exerceri solent per vomitum, alvum, urinas, sudores, magni abscessus apertionem, præcipuè introrsam, ut empyematis; tum etiam extrorsum, ut in hydrope, aperto umbilico, contingit.

Insensiles evacuationes fiunt ex nimia cutis raritate & contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico astu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Dissipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrenata Venus, ira vel gaudium vehemens, agritudines longæ & acutæ. His adde ingentes dolores cordis, ventriculi, intestinorum, renum, aurium, dentium, & partium omnium nervosarum.

Spiritus alterant & corrumpunt prava viscerum dispositio, & quæcumque malignam & cordi inimicam qualitatem obtinent, ut aer & halitus rancidus, venenosus & pestilens, respiratione, vel transpiratione attractus, vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præstat venenum assumptum, vel admotum, vel morfu animalium venenatorum communicatum.

Denique suffocant & obruunt spiritus vitales, sanguinis & spiritus ad cor vehemens refluxus: copiosa fuliginum pravatum circa cor & membra vicina congregatio: nimia sanguinis frigidi & crassi circa cor, ejusque venas & arterias, & membra vicina redundantia.

Syncopen gravissimam, quam mors repentina subsequuta est, à sanguinis & spirituum subito refluxu ad cor, nuper vidimus in nobili virgine, quæ ab ineunte ætate huic symptomati erat valde obnoxia, ita ut ex quovis animi pathemate, etiam leviori, in lipothymiam aut syncopen incideret. Cum autem egregio adolescenti, qui illam ardentè deperibat, matrimonio jungeretur, factò celebri parentum consanguineorum, affinium, & amicorum conventu, postquam ipsi calamus à tabellione traditus fuisset, ut nuptialem contractum subscriberet, vix dimidiam syngraphi sui partem exaraverat, cum subitò in terram concidit exanimis, & omninò demortua. Unde facile fuit conjicere, ex vehemènti animi pathemate, maximam & subitam sanguinis & spirituum retractionem ad cor factam fuisse, quæ calorem nativum & spiritum insitum suffocaverit, unde mors repentina subsequuta est.

A sanguine verò frigido, crasso, copiosè circa cor, & in majoribus vasis congregato, syncopen oriundam vidit Petrus Salius Diversus, ut ipse refert lib. de affectibus particularibus, c. 4. in puella quartum decimum annum agente: quæ cum per diem capitis gravitatem, vertiginem, & anxietatem passa esset, die sequenti subitò extincta est. Secto post mortem cadavere, in arteria magna, & vena cava totus sanguis concretus apparuit, ut apprehenso illius altero principio, integer ex vena & arteria educeretur, ut gladius è vagina extrahi solet. Quare judicatum fuit subitam hanc mortem à sola interceptione venarum & occlusionè à sanguine concreto causatam fuisse. Casus iste rarus est, cum sanguinis concretio in venis in cadaveribus quidem raro contingere solet. Tanta enim est venarum sanguinis continendi proprietas, cum sint proprium illius conceptaculum, ut etiam post mortem illum fluidum confervent, qui in omnibus aliis locis illicò concrevit. Hujus autem extraordinariæ concretionis rationem desumit Salius ex analogia sanguinis extravasati, qui simul atque refrigeratur statim concrevit, quòd magis ei admixti sint humores frigidiores, crassiores, & viscidiores, pituitosi nimirum & melancholici, quorum ratione intemperiem conse-

consequutus frigidiorē ad concreſcendum majorem aptitudinem & promptitudinem recepit. Simile quippiam evenire poteſt ſanguini intra venas coercito, qui vitioſis abundans ſuccis, craſſioribus & frigidioribus, venas majores adeo replet, ut ſpiritum intercipiens, & penetrare non permittens, in extinctionem ducat, coque extincto, ſanguis refrigeretur ac concreſcat, propter humores frigidos & concretioni idoneos, illi admixto; qui ſi præſto non fuiſſent, ſanguis liquidus & incorruptus permanſiſſet. Spagyrici hunc affectum referunt ad ſpiritum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diateſi genitum, quæ cum rariffimè contingat, rariffimus etiam ſolet eſſe iſte affectus. Et certè ſimplex refrigeratio concretionem iſtam efficere non poteſt, alioquin in defunctorum cadaveribus, hyemis tempore præſertim, ſanguis in venis perpetuò concreſceret, cum tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc, congelandi vi præditum, exiſtimare poſſumus ſimilem eſſe illi, qui catalepsi induit; in qua membra frigida & congelata redduntur, ut inſecti nullo modo valeant. Spiritus huiusmodi fixantes & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetabilibus, & mineralibus agnoſcunt; tales etiam è terra interdum ſuſcitari docent hitoriæ quorundam hominum & brutorum, & tetrīs vaporibus in terræ motibus, aut etiam à cavernis quibuſdam erumpentibus congelatorum, ut repente corpora illorum rigida facta fuerint. Tales denique ſpiritus fulminibus miſceri, docet Cardanus, hiſtoria octo meſſorum ſub quercu cœnantium, qui fulmine percuſſi, rigidi omnino facti ſunt, & in eadem ſpecie permanſerunt, ut unus comedere, alius manum poculo admovere, alius bibere videretur.

Signa huius affectus diagnōſtica vel reſpiciunt ſubjectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxyſmum imminētem; vel eundem præſentem; vel denique cauſas illum producentes.

Subjecta magis ad ſyncopen diſpoſita ſunt homines, debilitate quadam nativa vel adſcitiſſima, à morbo aut alio caſu præditi, puſillanimes, fœminæ potiùs quàm mares, virgines menſtrua patientes, mulieres gravidæ, tum etiam illi, qui ſunt raræ texturæ, icterici, ſplenici, & melancholici.

Syncopen imminētem ſignificant, in illis præſertim qui illi obnoxii ſunt, improvifa anxietas, animi perturbatio, capitis gravitas, vertigo, alieni & varii coloris, viridis & flavi obſervatio, coloris faciei, tum etiam pulſus frequens ac ſubita mutatio.

In lipothymia præſente prædicta etiam ſigna reperiuntur, ſed paulò graviora, quibus non raro ſudor frigidus adiungitur, tum ægrotantes (quod præcipuum eſt) de animi defectione conqueruntur.

Præſentem verò ſyncopen demonſtrant præceps omnium virium lapſus, pulſus rariffimus, formicans, obſcurus, tandemque abolitus, color faciei ſummo pallore, aut livore ſuffuſus; totius corporis, præſertim extremorum frigiditas, ſudor frigidus, ſyncopicus idè dictus, præcipue in temporibus, collo & thorace.

Signa cauſarum majori ex parte per ſe manifeſta ſunt. Febres enim malignæ, acutæ, ſyncopales, ſyntecticæ, ſyncopen idiopathicam efficientes, per ſe ſatis conſpicuæ ſunt: cauſæ etiam externæ, repentinam ſyncopen inducentes, ſenſibus obviæ ſunt, ut ira, & gaudium immodicum, terror ſubitus & repentinus, odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæque evacuationes copioſæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, dolores atrociffimi.

Humores tenuiores & corporis raritatem ſignificant nares acutæ, oculi concavi, collapſa tempora. Flavæ bilis abundantiam oſtendunt morſus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor inſignis.

Humorum crudorum copiam ſignificant totius corporis moles amplior, præcordiorum timor, color faciei albidus, nigricans aut livescens; pulſus minor, obſcurus, & inæqualis.

Syncope verò ſympathica, ex aliarum partium vitio producta, ex earundem partium affectarum ſignis innotefcit. Sic ex affecto ventriculo ſi proveniat, ejuſdem partis affectus præceſſerunt, ut naſea, vomitus, ventriculi morſus, oris amaror, ſitis, & ſimilia. Idem de aliis partibus eſto iudicium. Si verò nullum alicujus partis affectu iudicium appareat, ex primario cordis affectu ſyncopen exoriri, indicio eſt.

Ab aliis affectibus ſyncope propriis etiam ſignis diſtinguitur. *River. Opera Medica.*

guitur. Ab epilepſia quidem, quòd in ea ſit convulſio, non autem in ſyncope; ab Apoplexia, quòd in ea inſigniter lædatur reſpiratio; etiam ut plurimum cum ſtertore, & pulſus non admodum imminuatur, niſi in morti proximis: In ſyncope verò pulſus ferè aboleatur, & reſpiratio libera permaneat. Ab uteri ſuffocatione diſtinguitur quòd in ea partes ſpirituales ut plurimum maximè afficiantur, ægrotantes ſtrangulari videantur, pulſus tamen non valdè immutetur, neque faciei color, qui ſtatum naturalem ſervat, imò frequenter rubicundior apparet: in ſyncope verò reſpiratio non lædatur, pulſus verò abolitus ſit, & facies admodum palleat. Aliquando tamen ſyncope cum uteri ſuffocatione conjungitur, & tum pulſus interdum non percipitur.

Prognōſis huius affectus ex Hipp. primum deſumitur *Aph. 4. ſect. 2. Qui frequenter ac fortiter ſine cauſa manifeſta deſciunt animo, de repente moriuntur.* Quia, ut ante dictum eſt, ſyncope gravior vires cordis penitus opprimit vel exſolvit, unde mors conſequitur.

Syncope, à qua homo non reſtituitur poſt irrorationem faciei cum aqua roſacea, poſt vini exhibitionem & ſternutatoria naribus immiſſa, eſt lethalis.

Cum quis à ſyncope ſuſcitur, non ſtatim ſalus promittenda eſt. Si enim pulſus non reſtituitur, & color vividus non redit, ægerque frigidus ſemper manet, in ſyncopen citò relabitur, ex qua periculum impendit.

Quæ ab immodicis evacuationibus, timore, triſtitia, aut alia evidenti cauſa ſyncope exoritur, minùs periculofa eſt, quàm quæ ab interna cauſa procedit.

Quod ad curationem ſpectat, cum ſyncope à variis cauſis dependeat, illarum ratione diverſum curandi modum deſiderat.

A quacumque tamen fiat cauſa, urgente paroxyſmo ſequentia conveniunt: Supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, ſternutamenti concitatio, vini generoſi, aquæ cinnam. imperialis, vitæ, cœleſtis, & ſimilium in os immiſſio, admotio propè nares panis è furno calentis, vociferatio & ægri agitatio, narium compreſſio, & digitorum contorſio, pilorum evulſio, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ.

A ratione cauſarum diverſarum curatio varianda eſt in ſequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem, vino generoſo aſſumpto reparetur, & cruſta panis, in eodem madefacta & aſſumpta, tum etiam alimentis ſorbilibus & valdè nutrientibus, ut juſculis deſtillatis, reſtaurantibus, & ſimilibus.

Inter alia plurimum valet ferculum ex ovis, ſaccharo, vino, & cinnamomo, ſequenti capite deſcriptum.

Si ab humorum tenuitate, qua ſpiritus facilè exhalant, odoramenta & cibi boni ſucci, increaſſantesque exhibeantur: cutis pori conſtringantur ol. roſaceo, maneat æger in aere frigidiori.

Si ab hyſterico affectu, remedia illi appropriata adhibeantur.

Si à maligna qualitate, cardiaca, & alexipharmaca uſurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præſcribi ſolent.

Si à veneno hauſto, venenum illud evacuantia, & tum manifeſtis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideoq; vomitus ſtatim provocetur, poſtmodum theriaca exhibeatur. Deinde ſi ſentiat ardor, vel eroſio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel juſcula pingua, aut potiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica evacuatione, æger doloribus, cibo, potu, ſomno & quiete reſcendus.

Si à nimia profuſione ſanguinis; ponatur æger ſupra lectum, capite declivi, aqua frigida facies irroretur, detur parum vini, aqua frigida diluti.

Si à ſuperpurgatione, detur theriaca recens, vel in ejus defectu, antiqua, cum opii gr. j. aut ij. vino diſſoluta: vel quod melius eſt, ladani gr. j. ij. iij. Totus venter oleis ſequentibus inungatur.

℞. Ol. myrtin. & cydon. ana Unc. j. ſemis, ol. abſinthii Unc. j. aceti roſacei parum. Miſce, fiat inunctio frequens.

Injiciatur, ſi opus fuerit, clyſter ex lacte chalybeato, addendo vitello ovorum n. iij. philonii Romani ℥. j. ad ij.

Fiant frictiones brachiorum & partium ſuperiorum.

Mica panis, vino madefacta, aut etiam vinum ipſum exhibeatur.

Ac denique evacuatio quævis, siue sanguinis sit per nares, uterum, aliasque partes; siue aliorum humorum, per vomitum, aut alvi fluxum, remediis propriis capitibus describendis, erit cohibenda.

Quæ à sudore nimio exoritur syncope, curatur remediis sudorem coercentibus, ut aqua frigida, vel rosacea, sola, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim coniecta. Aer etiam prædictis aquis, aut flabellatione refrigeretur. Epytemata frigida cordi adhibeantur ex aqua rosar, acetosæ, borrag. & pulv. diamarg. frigidi, cum tantillo vini, penetrationis gratia.

Julepi etiam refrigerantes ex syrupo acetoso, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & sale prunellæ frequenter exhibendi. Obstruantur pori inunctionibus cutis ex ol. rosar, myrtino, mastichino. A vino æger abstineat. Nullo pacto fricetur, sed sæpe locum mutet, & leviter operiatur. Lectus sequenti pulvere sinapisetur.

℞. Flor. nymphææ & rosar. rubr. ana ℥. iij. ladanii puri ℥. ss. styrac. ℥. ij. myrtill. & granor. sumach, ana ℥. ij. Fiat pulvis.

Si ex suffocatione spirituum, ad ambitum corporis illi revocandi sunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & similibus remediis. At si à plenitudine oriatur suffocatio, sanguis copiosè, sed per intervalla detrahendus est.

Si à terrore & metu; sanguinis missio etiam usurpanda est, ne affluxu sanguinis, obstructio aliqua vel inflammatio exciteretur.

C A P U T II.

De palpitatione cordis.

UT in syncope motus cordis imminutus; sic in palpitatione est depravatus. Male à quibusdam tremor cordis nominatur, cum tremor sit passio motus animalis & voluntarii, & non nisi partibus voluntario motu præditis competat.

Galenus lib. de tremore, palpit. & convuls. dicit palpitationem à solo morbo fieri, nempe, sola causa morbifica, partem attollente & deprimente, sine ullo facultatis concursu; tremorem verò partim à morbo, partim à facultate. Hinc multi, palpitationis vocabulum cordi & aliis partibus univocè tribuentes, eodem modo fieri existimant in corde, ac in cute & musculis, in quibus palpitatio contingit à spiritu flatulento, ad eas partes violenter impulsio. Si enim ab eodem spiritu impletum, atque iterum evacuatum cor moveatur utris instar, (in quo tale aliquid à liquore violenter infuso vel spiritu inflato & rursum compresso contingit) palpitationem pati existimant. Verum dispar admodum est ratio, cutis enim & musculus non habent naturalem sese dilatandi ac constringendi vim, sed tantum à causis morbificis motum illum acquirunt. Cor verò cum naturalem habeat dilatandi sese ac constringendi facultatem, Palpitatio cordis sine motu illius fieri non potest. Et frustra à nonnullis multa lœca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri à natura, sed à morbo, vel potius causa morbifica. Galenus enim in omnibus iis locis agit tantum de palpitatione, quæ in cute & aliis partibus externis fit, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est. Ipse Galenus 2. de sympt. caus. cap. 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit.

Est igitur cordis palpitatio, immoderata & præternaturalis illius partis concussio, vehementi diastole ac systole molesta; quæ tanta interdum est, ut (docente Fernelio) sæpe sit animadversa, thoracis vicinas costas effregisse, sæpe & eas, quæ supra mammas sunt, de propria sede depulisse, sæpe etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma, contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio.

Fit autem immoderata illa cordis concussio, ex facultate pulsifica stimulata, & irritata à re molesta, & usu illius plurimum aucto.

Hic objici potest, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit systole & diastole, facultate irritata à re molesta, vel usu aucto, ob calorem immodicum cordi impressum.

Respondemus, motum cordis in febribus distingui à palpitatione tantum per magis & minus: & motum cordis depravatum dici palpitationem: quando insignis & vehemens est; si verè tantam vehementiam non habeat, pulsus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur,

ad aliasque pulsus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Causæ igitur palpitationem cordis efficientes, ad tria capita reduci possunt. Vel enim est res molestans & irritans; vel refrigerationis necessitas; vel spirituum defectus; quæ duæ causæ posteriores ad usum auctum referri possunt.

Causa molestans omnium frequentissima est, ita ut quamplurimi auctores haud unicam agnoverint, reliquæ verò rariores. Ista autem causa molestans, ut plurimum est vapor, vel flatus, qui quantitate, vel qualitate, vel utraque cordi molestiam parit. Qualitas autem vel manifesta est, vel occulta.

Vapor manifesta qualitate molestus, vel in ipso corde est, & partibus vicinioribus; vel aliunde ab aliis partibus remotioribus transmittitur, iisque subito, in abditos cordis sinus ingressus, expultricem visceris stimulat, quod summo robore naturaliter præditum, potenter insurgit, & vehementiori nisu hostem expellere nititur.

In corde aut partibus vicinis, potissimum pericardio humores frigidi & crassi interdum colliguntur, è quibus vapores elewantur, & ad cordis ventriculos transferuntur, ubi palpitationem efficiunt.

Ab aliis verò partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos elewantur putà ventriculo, liene, utero, cæterisque ventre inferiori contentis.

Vapor occulta qualitate molestus cor non raro afficit in febribus malignis, pestilentibus, in venenis assumptis; & aliquando vermes putrescentes, sanguis menstruus retentus semen corruptum, alia putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varii cordi molestiam exhibent, quantitate, vel qualitate peccantes; sic sanguis nimia quantitate venas & arterias, tum & cordis ventriculos gravans, ut liberè moveri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum ut refarciat facultas, violentius movet. Sic aqua in pericardio contenta, nimia copia luxurians, cordis substantiam comprimit, illiusque ventriculos, ut liberè dilatari valeant. Idem præstant humores confertim ad cor affluentes, ut sit aliquando in vulneribus formidine, ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi insensum sunt, eique molestiam afferunt, si venenati, putridi, corrupti, acres, & calidi nimis fuerint. Ejusmodi est præcipue bilis torrida & exusta, in cordis substantiam impetum faciens, illiusque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licet rarius, hujusmodi effectum excitant, ut inflammatio cordis, abscessus, tuberculum, arteriis pulmonum prope cor exortum, quod Antipatro Medico contigisse refert Gal. 4. de loco aff. unde post pulsus inæqualem, in palpitationem & asthma incidit, ex quo subito interiit. Sic refert Dodonæus, se callum in arteria magna, loco cordi proximo, observasse; unde palpitatio orta erat, multis annis perseverans.

Tumores etiam in pericardio excitati, siue humoris expertes, & scirrhusi sint, siue humorem in se contineant, ut sunt pustulæ hydatides: In corde ipso calculi ossicula, polypi & carnis frustula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus, in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem è medio sublato, osseum quiddam in corde deprehensum fuisse. Schenkus verò refert, Sacerdoti cuidam, qui à teneris annis usque ad annum 42. quo è vita discessit, cordis palpitatione laboraverat, in cordis basi carnis excrescentiam reperi tam fuisse, quæ sex drachmas pendebat, & alterum corculum representabat.

Secunda palpitationis causa supra proposita fuit refrigerationis necessitas, quæ tum præcipue adest, cum calor præter naturam in corde augetur, à quo spiritus intus accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, ut quod absumitur, restituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri solet interdum à causis internis, quod tamen rarissimum est, ut antea diximus, frequentius verò ab externis, ut, ira, exercitatione vehementi, & similibus. Quemadmodum observavit Platerus juvenem quendam admodum calentem, cum in ludo parvæ pilæ ira corripere, sicque duæ causæ conjungerentur, palpitatione cordis adeo vehementi correptum fuisse, ut inde mors consequuta sit.

Tertia causa fuit spirituum defectus, qui fit per inediam, vigiliis, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes,

mentes, aliasque causas, subito & copiose spiritus dissipantes. Quem spirituum defectum cor refarcire contendens, ut illos, promptius & copiosius regeneret, & ad totum corpus celerius transmittat, motum suum intendit, ac celeriores efficit.

Notandum est pro coronide, palpitationem cordis longè frequentiores esse, quæ sit per consensum aliarum partium, quam ipso corde primario affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus consensum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores transmittuntur. Quæ omnia suo loco in diagnosi jam proponenda clariùs innotescunt.

Diagnosis hujus affectus vel ad ipsum affectum, vel ad causas illam producentes refertur.

Affectus ipse sensibus conspicuus est, æger enim manifestè palpitationem in se percipit, & adstantes, manum regioni cordis admoventes, motum illum vehementem percipiunt. Imò verò visui etiam & interdum auditui sese objicit, subsultans enim arteriarum motus, præcipuè in jugulo, visu deprehenditur: aliquando etiam cum audiri, testatur Forestus exemplo juvenis cujusdam, cujus cor adeo palpitabat, ut prætereuntes, fenestræ cubiculi clausæ aurem admoventes, clarè exaudirent.

Causæ palpitationem producentes suis etiam signis distinguuntur. Calida intemperies dignoscitur ex pulsus magnitudine, celeritate, crebritate, febre, & calore thoracis, magna & frequenti respiratione, & frigidorum appetentia.

Si è vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, citò fit & citò desinit, à levi corporis motu excitatur, respiratio interdum difficilis est, interdum etiam tremor genuum contingit; oculorum tenebræ, sonitus aurium, & dolor non raro alicujus parti, subito evanescens. Cujus autem naturæ & qualitatis sit vapor aut flatus palpitationem committens, ex signis humoris corpore aut partibus quibusdam redundantis colligitur, cum vapores & flatus ab humoribus perpetuò elevari soleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non adeò subito invadit, & diutius perseverat. Qualis autem humor causa mali sit, ex signis humoris in toto corpore redundantis, facillè intelligi potest. Ac præcipuè sanguinis copia, à qua frequentius quàm ab aliis humoribus hic affectus generatur, cognoscitur ex pulsu vario & inæquali, ita ut nunc magnus, nunc parvus: tardus, iterumque velox existat: cui etiam respiratio proportionè respondet, cor ægrotanti constringi & opprimi videtur, quod ipsum testantur calor excedens, distensio venarum, rubor faciei, tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio sanguinem multiplicans.

Quæ per consensum aliarum partium palpitatio exoritur ex propriis illarum partium affectuum signis innotescit. Sic ventriculi consensum indicat inappetentia, nausea, humorum pessimorum vomitus, & stomachi morsus. Molesta circa pancreas aut lienem pulsatio, aut alius lienis affectus, materiam in iis partibus latitantem significat, à qua vapores & flatus ad cor transmittuntur. Sic mensium suppressio, & affectiones hystericæ, ab utero malum exoriri significant.

Aqua in pericardio redundans difficiliùs cognoscitur, conjectura tamen eam suspicari possumus, si pulsus mollis & languidus sit, & æger conqueratur; sibi cor velut aquæ innatare & suffocari, si malum sit continuum, & in atrophiam vel hecticam degeneret.

Si humores maligni & venenati huic affectui originem dederint, magna in pulsu varietas apparet, virium maxima dejectio; & interdum lypothymia, aliaque malignitatis signa conspiciuntur.

Si à tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulsu apparet varietas & motus cordis à naturali valde recedit, admodum inæqualis & inordinatus est, & si humor sit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio, succedit lypothymia, & tandem mors consequitur. Si verò tumor durus sit in pericardio, affectus est continuus, & æger sensim & sine causa manifesta contabescit. Si caro vel quippiam aliud solidius cordi adnascatur, palpitatio à morbi principio usque ad mortem continuò hominem infestat.

Denique spirituum defectus, cordis palpitationem excitans cognoscitur ex causis præcedentibus, à quibus magna spirituum exolutio fieri potuit; tum etiam ex pulsu crebro, celeri & parvo, & quod ex quovis labore, etiam levissimo palpitatio contingat. Similis enim quippiam conva-

River. Opera Medica.

lescentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quavis alia corporis agitatione, etiam leviori, pulsus immutatio fit satis insignis, & palpitationi analogæ.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut periculosus dicatur, ob læsum cordis motum, quo vita conservari debet, & frequenter ad syncopen deducit, tandemque hominem de medio tollit. Verissima enim est observatio à Gal. proposita, *comm. Aph. 4. sect. 2. & 5. de loc. aff. cap. 2.* omnes, qui juvenes, aut in declinante ætate, cordis palpitationi maximè obnoxii fuerunt, ante senectutem mortuos esse. Frequens enim palpitatio signum erat facultatis vitalis admodum debilis.

Palpitatio idiopathica est sympathica periculosior; imò ut plurimum lethalis. Tum etiam illa, quæ ab interna causa fit, periculosior est illa, quæ ab externa producitur: nisi magna sit externæ causæ vehementia, ut veneni, vel aliuscujus vulneris insignioris.

Si à cordis tumore, vel soluta unitate palpitatio procedat, insanabilis & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia esse debet pro varietate affectuum, à quibus dependet. Ac primùm ea, quæ à peculiari affectu cordis est, aut pericardii, curationem non recipit. Ideò tota practicum curatio ad sympathicum dirigitur, quæ à variis partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio è propriis locis depromenda est.

At præter illa remedia, quæ causæ sublationem respiciunt, usurpanda etiam sunt, quæ symptomatis sedationi aut lenitioni conferunt, cor reficiendo roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, crudis, & pituitosis elevatos discutiendo. Qualia sunt julepi cardiaci, opiata, epithemata, & odora-menta in virium imbecillitatis curatione describenda, tum etiam sequentia.

℥. Conservæ, melissæ, anthos, flor. borrag. & caryophylli nostratis, ana ℥. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ℥. j. diambæ Spec. & diamoschi dulcis, ana ℥. j. Cum syrup. de cortice citri, fiat opiata, qua utatur frequenter.

℥. Aquar. bugloss. rosar. & flor. arantiorum, ana ℥. ij. syrup. caryoph. nostr. ℥. j. ℥. aquæ cinnamomi. ℥. ℥. spiritus rosar. ℥. ij. confect. alkerm. ℥. j. Misce, dentur cochlear. ij. per intervalla.

Liquor sequens ad imitationem succi ex cordibus, sequenti cap. describendi, erit utilissimus.

℥. Corda porci, aut vervecis num. iij. cinnam. & caryoph. ana ℥. j. sem. acetosæ & lactucæ, ana ℥. j. ℥. vini albi Unc. ij. (vj.) aquar. borrag. scabios. & rosar. ana Unc. j. sem. (iij.) confect. alkerm. ℥. j. Bulliant omnia inter duo vasa. De hoc liquore capiat cochl. ij. mane & vespere.

℥. Rosar. rubr. & flor. rorism. ana ℥. ij. flor. lavendulæ Drachm. j. sem. angelicæ, cortic. citri, caryophyll. cinnamom. macis, ana ℥. ℥. croci Scrup. j. moschi, ambre, ana gr. vj. Cum sindone rubro fiat sacculus, qui irroretur vino albo, & aqua rosar. Applicetur tepidè regioni cordis.

℥. Unguenti rosac. ℥. ℥. olei cinnam. & caryophyll. ana gutt. vj. moschi, ambre ana gr. iv. Misce, fiat linimentum, quo illinatur regio cordis.

Clysteres purgantes & carminantes, frequenter injecti, flatuosam materiam potenter evacuant & discutiunt.

Sed venæ sectio omnibus remediis præstat in hoc affectu urgente paroxysmo. Et Gal. testatur 5. *de locis affectis*, c. 2. se nunquam inutiliter venam secuisse in palpitatione cordis.

Quidam practici admovent thoraci cucurbitulas sine sacificatione, quibus magnam vim tribuunt discutiendis ac dirigendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur. Alii hypochondriis admovent, quando in iis locis mali minera residet.

At Zacutus Lusitanus cucurbitulam scarificatam regioni cordis admovit, si credere fas est, cum miro successu, ut videre est in historia ab eo descripta in *Praxi Medica admiranda*, observ. 133. lib. 1.

Alii verò commendant rhaponticum verum, ad ℥. ij. cum vino exhibitum, aut vinum, in quo eadem radix macerata fuerit.

CAPUT III.

De imbecillitate virium.

Etti virium imbecillitas omnium actionum, scilicet animalium, vitalium, & naturalium læsiones generaliter comprehendat: strictè tamen, & peculiariter vitales significat, quæ pulsu debili & infirmo denotantur. Illa autem virium imbecillitas in omnibus morbis gravibus, in quibus natura vel succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ, reperiri solet.

Quemadmodum igitur in palpitatione actio cordis nimium pulsatio, est depravata; sic in virium debilitate est imminuta: in quo quidem cum syncope coincidit. Ab ea tamen differt, quod pulsus imminutio in syncope tanta fit, ut ille sit ferè abolitus & ægerrimè percipiatur; at in debilitate virium, manifestus & conspicuus, neque adeò imminutus, quemadmodum in syncope.

In hac perpetuò facultas animalis etiam offenditur, motus impotentia sequitur, quæ sine ullo cerebri, nervorum, aut musculorum vitio contingit, sed tantum procedit à spirituum vitalium defectu, qui sufficienter cerebro non communicantur, ut ex iis spiritus animales generentur.

Causa proxima virium imbecillitatis est caloris nativi & spirituum defectus; à quibus vita & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in singulis partibus, ex defectu spirituum vitalium caloris influentis à corde. Deficiunt autem spiritus vitales, vel quod sufficienti copia non generentur, vel quod geniti dissipantur, corrumpantur, aut suffocentur, quemadmodum in syncope fieri diximus. Ubi tamen hæc differentia reperitur, quod in syncope causæ defectum spirituum producentes, subito & repente effectum suum producant; in virium autem imbecillitate sensim & paulatim operentur. Atque adeò in syncope & lipothymia spiritus vitales penè & toti & subito deficiunt; at in virium imbecillitate pauciores, quam debeant singulis partibus communicantur.

Præterea cum calor natus non solum calore influente, sed etiam humido primigenio, tanquam pabulo indigeat: si humidum istud deficiat aut imminuatur, etiam calorem nativum debilitari & vires labefactari necesse est.

Causæ autem efficientes, ut spiritus non generentur, vel dissipantur, vel corrumpantur, vel suffocentur, in synopes theoria propositæ sunt.

Diagnosis hujus affectus nulla explicatione indiget, si quidem malum per se pater, & ægri sponte de virium imbecillitate conqueruntur. Signa verò causarum in syncope fuere proposita.

Prognosis etiam ex varia causarum dispositione dependet. Prout enim causæ virium imbecillitatem producentes, leviores aut graviores sunt, majus vel minus inde periculum emergit.

Curatio hujus affectus ad duo dirigenda est: causarum sublationem, & cordis ac spirituum vitalium restorationem.

Causæ sunt omnes ferè morbi graves, in quibus vel natura succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ. Ergo causarum sublatio omnium ferè morborum curationes respicit, quæ à suis locis erunt desumendæ.

Cordis verò roboratio, & spirituum vitalium restauratio seorsim instituenda est, imò interdum causarum morbificarum curationi præferenda, cum mortis periculum impendat; cavendo tamen perpetuò, ne vires rescindendo causas morbificas augeamus. Atque adeò in calido morbo cardiaca magis temperata: in frigido, calidiora potius usurpentur.

Primo igitur alimentis cardiaca permiscenda sunt, ut confectio alkermes, vel de hyacintho, cum jusculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinnam. si summa sit imbecillitas.

In jusculo etiam decoquatur inter duas patinas frustum coxæ vervecinæ, detractis membranis & pinguedine. Postea colatum jusculum capiat æger uno hantlu.

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in frusta divisa, ponatur in ollam vitreatam bene lutatam, & maneat in B. M. bulliente, per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capiat æger cochlear. ij. vel iij. cum singulis jusculis.

Vel poterit fieri destillatum restaurans in hunc modum.

℞. Caponem vel gallinam, detractis pelle & pinguedine, ac in frusta divide. Deinde affunde aquar. buglossæ, borrag. acetosæ, rosar. & flor. arant. ana ℥. ss. pulv. alomat. rosar. triafantal. & cinnam. elect. ana ℥. ss. santal. citrin. ℥. i. limones incisos num. iij. Fiat destillatio secundum artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis vervecinæ solus ac simplex in usu est frequentissimo. Coxa vervecina in vernassatur, & inter assandum, cum semicocta est, mucronato cultro pungitur. Expressus succus parum adhuc in patina coquitur, & exhibetur per se, vel cum jusculis, aut vitellis ovorum permixtus.

Valeriola succum ex cordibus vervecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Lusitanus propria experientia confirmat, dicitque se hoc remedio per mensem exhibito, divitem quendam virum liberasse, qui frequenter in synopen incidebat ex debilitate facultatis vitalis, sanguinis, & spiritus resolutione; cum multa alia remedia antea usurpara nihil profecissent. Extrahendi hujus succi hæc est ratio. Acceptum vervecis cor, aut hædi, finditur medium, & probe aqua eluitur, & ultimò aqua rosacea foveatur, in taleolas oblongas dissecatur, inque vitreato vase testaceo cum caryophyllis aliquot imponitur, sine ullo liquore. Probeque operculato vase pasta, vel luto sapientiæ, in calentem furnum, extracto pane, inditur, quoad cor contrahescens, in succum eliquatur. Inde post extrahitur, & aperto vase sumitur inventus in vase succus, & ægro propinatur (*vix est opera pretium.*)

Itali in usu habent sorbitionem ex vitellis ovorum, vino, saccharo, cinnamomo paratum, quæ optima & valde resciciens est.

Zacutus Lusitanus ex viginti ovorum vitellis ferculum parat, ut videre est *observation. 107. lib. 2. Praxis admirande.*

Poterunt etiam fieri julepi cardiaci in sequentem modum.

℞. Aqua. buglos. rosar. & flor. arantior. ana ℥. j. syrup. de pomis, & de limonib. ana ℥. ss. confectio. alker. ℥. ss. aquæ cinnam. ℥. ij. Fiat julep.

Vel paratur mixtura sequens.

℞. Sacchari albiss. ℥. ij. Humectetur cum aqua cinnam. optima, & nonnihil fluidum reddatur saccharum. Deinde adde spiritus vitrioli q. s. ad manifestam aciditatem, essentia cinnam. gut. iv. essentia macis, nucis moschat. & anisi, ana gut. iij. essentia caryophyllor. gutt. ij. misce, utatur per se, vel cum jusculo.

Parari etiam poterit opiata restaurans in sequentem modum.

℞. Conservæ rosar. buglossæ, borrag. & caryophylli nostratis, ana ℥. j. cortic. citri condit. & nucis moschat. condit. ana ℥. iij. myrobal. condit. num. j. confect. alker. ℥. ss. spiritus rosar. & essentia citri, ana ℥. ss. essentia cinnam. gut. vj. Cum syrup. de pomis, fiat opiata, qua utatur frequenter.

Aqua sequens præstantissima est.

℞. Gelatinæ cornu cervi cum vino albo extractæ ℥. iv. sanguinis agni, & vituli, manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℥. ij. vini moscatelli, canarini, aut malvatici ℥. iij. Corda vituli per frusta secta & valdè recentia num. iv. micæ panis albissimi recentis lacte vaccino inebriatæ ℥. ij. sem. succi melissæ recentis expressi ℥. j. ss. aquæ rosar. fragrantis, & flor. arantiorum, ana ℥. j. mala citria majora in taleolas secta num. iij. cinnam. opt. ℥. iv. macis. Unc. j. Ponantur in alembico vitreo capaci, & destillantur in B. M. Aquæ dimidia pars, quæ primò prodibit, servetur ad usum.

Liquor cardiacus excellens & pretiosus in hunc modum componi poterit.

℞. Ambra griseæ Drach. ij. moschi opt. scrup. ij. ligni aloes ℥. j. sem. partis albæ benzoini purissimi ℥. iij. contusis & simul mixtis affunde spirit. vini, ut quatuor digitis supernatet; & ad leniss. cinerum calorem extrahatur tinctura saturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura, (*aut simplex decantatio*) & evocetur dimidia pars spiritus cineribus, lentissimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita restans servetur in ampulla vitrea forti, optimè obturata subere, cerato, & velica. Cujus guttæ ij. iij. iv. poterunt sumi cum jusculo, vino, julepis, aliisque liquoribus prædictis, vel cum syrupo sequenti.

℞. Aquæ cinnam. Unc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantissima, aquæ rosar. admodum odoratæ, ana Unc. yj. Misce,

Misce, & in his dissolve sacchari canti quantum dissolvi poterit; & fiat sine ullo calore veluti syrupus, cujus cochleari uni permisceantur guttæ iv. liquoris cardiaci prædicti.

Ex magmate residuo illius liquoris, addito pari pondere rosarum damascenarum, & quadruplo benzoini, poterunt fieri pastilli valde suaves pro suffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata, tum liquida, tum solida, & pulli columbini per medium secti, & pulveribus cardiaci conspersi.

Ventriculo admoveantur sacculi ex aromatibus in vino madefacti. Testes & pudenda foveantur confectioe alkeri. in vino dissoluta.

Arteriæ temporum, manuum, & pedum eadem confect. illinantur, addendo tantillum aquæ cinnam.

Odoramenta offerantur naribus, in sequentem modum composita.

℞. Fol. melissæ, ocymi, & majoranæ ana Drach. ij. cort. citri, santal. citrin. caryophyll. ana Drach. j. croci. scrup. sem. ambre gris. gr. vj. moschi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aqua cinnam. & rosar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis oleis destillatis ex nuce mosch. cinnam. & caryophyllis, cum tantillo ceræ, fiant balsama, quibus nares illinantur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER NONUS.

DE AFFECTIBUS VENTRICULI.

P R Æ F A T I O.

T ventriculi varia sunt actiones, sic variae earum lesiones diversos affectus constituunt. Cum enim illa pars ciborum coctioni, & confectio chyli destinata sit, ad illud opus perficiendum primo instituta est cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari solet. Abolita ciborum appetentia, anorexia, & apoplexia nominatur. Imminuta, inappetentia, & cibi fastidium. Depravata verò caninam famem, & picam, ac malaciam constituit. Nimia potus appetentia sitis morbofa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatem respiciunt. Ea verò, quæ ad ciborum concoctricem spectat, prout imminuitur, aboletur, aut depravatur, unico læsæ concoctionis nomine comprehenditur. Retentio & expulsio læsa in vomitu & singultu versatur. Vomitus tamen variae sunt species, pro diversa materia, quæ excernitur, natura & conditione. Quia verò ventriculus sensu tactus exquisito præditus est, propter nervum, quem à sexta conjugatione recipit satis insignem, doloribus ideo, quemadmodum aliae partes sensibiles, obnoxius est. Ac denique tumores, quemadmodum aliae partes, præsertim inflammationes, tum etiam abscessus, & ulcera pati consuevit.

Ut igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentius in praxi Medica occurrunt, in hac sectione explicemus, eam prorsus undecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi fastidio. Secundum, de fame canina. Tertium, de pica & malacia. Quartum, de siti morbofa. Quintum, de concoctione læsa. Sextum, de singultu. Septimum de vomitu. Octavum, de vomitu sanguinis. Nonum, de cholera morbo. Decimum, de dolore ventriculi. Undecimum, de ventriculi inflammatione, abscessu, ulcere.

CAPUT PRIMUM.

De Inappetentia, & cibi fastidio.

Inappetentia, & cibi fastidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendunt. Abolita vocatur *ἀνορεξία*, & *ἑσθία*. Imminuta verò *ὑπορεξία*. Usus tamen obtinuit, ut *ἀνορεξία* & *ἑσθία* pro imminuta & abolita appetentia usurpentur. (Conf. Melet. II. 101.)

Causæ hujus affectus variae sunt atque multiplices, quæ ut in ordinem quendam redigantur, considerandæ sunt causæ naturales, quæ famem, seu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem à Galen. I. de sympt. caus. cap. 7. symptomata improprie nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Prima est inanitio partium. Secunda est inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti à jecore & venis, usque ad ventriculum continuata. Tertia est venarum mesaraicarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) suctio & attractio ab intestinis & ventriculo. Quarta est suctionis sensus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ sensu tactus, orificio stomachi implantato, per nervum insignem à cerebro communicato perficitur. Hanc etiam actionem non

River. Opera Medica.

parum adjuvat humor melancholicus, à liene in ventriculum transmissus, qui aciditate sua & astrictione tunicam internam ventriculi vellicat & corrugat, estque illi instar acetarii, ad excitandam appetentiam. Ut igitur appetentia secundum naturam se habeat, omnes istas causas bene constitutas esse necesse est. Si verò aliquod vitium in quamlibet earum contigerit, appetitus læsio exoritur.

Prima ergo causa, quæ est partium inanitio, si quacunque de causa defuerit, non fit earum attractio ex aliis partibus & ventriculo, sicque appetentia non excitatur. Deest autem illa partium inanitio, vel quando repletæ sunt crudorum succorum copia, ob crapulam & ingluviem, vel ob intermissas exercitationes, aut evacuationes consuetas; vel quando tanta est pinguedinis moles, ut partibus ipsis ad alimoniam sufficiat. Impedit etiam partium inanitionem pororum curis constipatio magna, vel ingens caloris nativi imbecillitas, ut nihil, aut perexiguam substantiam partium dissipare valeat, vel ejusdem caloris ad morbificam cujusdam materiæ pepasum revocatio, neglecta interim partium nutritione, ut in febribus fieri consuevit.

Secunda causa erat appetentia naturalis, & tractio alimenti usque ad ventriculum producta. Illa autem vitatur, quando partes, licet inanitæ sint, non trahunt tamen à venis ob exsolutum sui robur, sed velut effusæ, ac muneris sui oblitæ, languent & feriantur, ut solet contingere in febribus acutis, malignis, pestilentibus, syntecticis & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis evacuationibus, ut in fluxu hepatico, uterino, hæmorrhoidali, hæmorrhagia è naribus, sudore diaphoretico, venere effrenata, inedia longa, & similibus.

Tertia causa erat tractio, quæ fit è ventriculo per venas mesaraicas, quæ vitari solet per obstructions insignes illarum venarum, quarum ratione partes inanitæ non possunt materiam chylosam attrahere, neque orificio ventriculi divulsionis sensum inferre. Sic videmus sæpe pueros strumis laborantes, cum alvi fluxu chyloso, eoque diuturno, sensim contabescere, & ad mersum deduci: propterea, quod in iis universum mesenterium glandulis refertum est, quæ venas illius obstruunt, & chyli ad jecur com meatum impediunt; unde fit, ut ille semiconfectus per alvum excludatur, sicque partes alimento necessario priventur.

Quarta & quinta causa quæ sunt suctionis sensus & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum dispositionem requirunt. Ideo quæcunque illas dispositiones evertere possunt, appetentiam quoque dejicere valent. Sic quæcunque intemperies ventriculi valde excedens appetentiam vitiat, præcipue calida & sicca. Calor enim ingens humidam ventriculi substantiam dissipando, appetentiam aufert. Frigus etiam valde intensum appetentiam vitiat, non solum positivum, quando nimirum viscera ab externo aere, aqua, gelu, nive, & similibus ita refrigerantur, ut in narcosis incidant; sed etiam privativum, ab exhausto calore nativo, quod Galenus Narcosis appellat, ut per longas hæmorrhagias, febres ardentes, & similia; quibus exhauritur ventriculi & aliarum partium

Q 4

robur.

robore. Sic etiam humores pravi & excrementitii tum calidi, tum frigidi, inappetentias excitare solent. Calidi quidem, ut biliosi, adusti, putridi, aut virulenti, sive in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, sive ex aliis partibus malè affectis transferantur. Frigidi vero, ut pituitosi, viscosi ac lenti, in ventriculo collecti, ex malè concoctis alimentis, vel illapsi ex toto corpore. Ut in illis, qui per vomitiones consuetas aliarum partium impuritates in ventriculum allicere consueverunt; vel ex cerebro per catarrhos, in quibus frequenter ventriculus ab humore pituitoso gravari consuevit, suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus, calorem suffocando, appetentiam imminuit.

Cerebri etiam & nervorum vitia faciunt, ut in stomacho suctionis sensus non percipiatur: in quibus scilicet facultas animalis contidit, vel depravata est, atque adeò, quibus mens ægrotat, ut in apoplexia, lethargo, phrenitide, mania, & similibus contingit, (quemadmodum etiam in paralyti, propter obstructionem nervi sextæ conjugationis, qui ad ventriculum defertur: vel propter ejusdem obstupescationem, ex usu refrigerantium & narcoticorum contractam.

Diagnosis hujus affectus per se satis innotescit: æger enim ipse de appetentia dejecta & alimentorum aversione satis conqueritur. At signa causarum partim conspicua sunt, partim verò artificiosè elicienda.

Ac primum illæ, quæ inanitionis defectum pariunt, cognoscuntur ex victu liberaliori prægresso, corpore admodum repleto, intermissis exercitationibus, aut evacuationibus, somno longiore, & aliis causis, crudorum succorum copiam congerere idoneis; tum etiam si corpus obesum, & venæ distentæ appareant. Eundem inanitionis defectum significat cutis densitas, quæ humoris alimentarii dissipationem impedit: tum etiam morbus aliquis gravis, peculiare membrum obsidens, à quo facta est caloris nativi dissipatio in toto corpore, ita ut summa debilitas illius non possit attractum ad partes alimentum sufficienter conficere, ejusque penuriam inferre.

Secundæ causæ signa satis conspicua sunt: nimirum febres acutæ, malignæ, pestilentes, aut syntecticæ, vel evacuationes immodicæ, aliæque causæ, à quibus magna caloris nativi exolutio producta est in partibus, ut non possint necessarium alimentum attrahere.

Tertiæ causæ signa ad obstructions præsertim referuntur, quarum signa in hepatis, lienis & mesenterii affectibus innotescunt.

Quartæ & quintæ causæ signa majori indagine opus habent. Ac primum calidam ventriculi intemperiem, & biliosi humoris redundantiam significant æstus in præcordiis, ac præsertim in regione ventriculi, sitis, linguæ & faucium ariditas & amaror, febris interdum adest, & si ab alia parte humores calidi & biliosi insuant, illius partis affectus innotescit, ut hepatis inflammatio, aut alterius partis. Si verò nulla alia pars laborare videatur, in ipso ventriculo intemperiem residere conjiciendum est, aut vitiosorum alimentorum usum præcessisse. His ut plurimum accedunt cardialgia, nausea, vomitus, vel alvi fluxus; & ab eorum, quæ excernuntur, qualitatibus, humoris peccantis natura innotescit. Frigida intemperies & pituitosorum humorum copia ex causis refrigerantibus prægressis, vel nativum calorem insigniter dissipantibus & extinguentibus innotescit; tum etiam ex gravitatis sensu in regione stomachi, ructu acido, humore viscido & crasso per os aut per alvum excreto. Eandem etiam significant catarrhus frequens aut diuturnus, & affectus alicujus partis, quæ humorem pituitosum aut melancholicum ad ventriculum transmittere potest, ut lienis, uteri, & similibus. Cerebri denique & nervorum vitia per propria indicia erunt distinguenda.

Quo ad prognosin spectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis est, ut docuit Hippocr. *Aph. 33. sect. 2.* Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum; sic etiam inappetentia, malum omne esse consuevit. Magnam enim à statu naturali aversionem significat, oriturque, ut docet Galen. *comment. in 3. Epid.* aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi officium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimentis indigentia sentire, idque consequenter appetere. Sic Hippocr. *in 1. Epid.* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos omnes perpetuo fastidiebant, non sitiebant.* Sic etiam Galen. *comment. in 3. Epid.* multos se vidisse affirmat, in quadam

pestilenti constitutione qui nihil quicquam ciborum assu-mebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes, cibum oblatum assumpserunt, superstites manserunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect. 1. Agr. 2. Hermocrates*, qui die 27. mortuus est, *cibum adversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat.* Et *sect. 2. ejusdem libri, Agr. 6. Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interijt post diem duodecimam.*

Advertendum tamen est, cibi fastidium esse quidem funestum, si à caloris nativi exsolutione prodeat; sed non esse tam perniciosum, si ab humorum pravorum redundantia & cacochymia oriatur, ut videre est apud Hippoc. 7. *Epid.* in Cleomenis filio, cibi fastidio citra febrem totos duos menses laborante, ex pituitæ crudæ & viscidæ copia, quæ tamen vomitu copioso fuit exclusa. Sic in morborum ac febrium præcipue initiis, non est adeò periculosa inappetentia: quia tunc natura, putrescentium humorum pepasmo intenta, minus appetit alimentum, quo ab instituto suo revocaretur. Postmodum enim, sedata febre, & humoribus morbificis exclusis, sponte sua manus suam repetit intermissum.

In pueris inappetentia gravior est, quàm in alia ætate, propter humidam valde & dissipabilem substantiam, quæ præditi sunt, & quæ majori restauratione indiget, usu alimentorum, quibus privantur per inappetentiam.

In convalescentibus cibi fastidium recidivam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ, inappetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi fastidium & dejectionis syncera, malum. Hippocr. *Aph. 6. sect. 7.* Cibi fastidium per se ipsum prævum est signum in morbis diuturnis; in iis enim, qui à talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. At dejectiones syncera, iis supervenientes, deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per synceras dejectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquosæ humiditatis, quando solus humor sero suo destitutus ejicitur, sive is biliosus sit, sive melancholicus. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem humiditatem nativam significant à calore febrili.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre pejus. Hippocr. *Aph. 3. sect. 6.* quando in dysenteria profundiora & putrida ulcera sunt, ventriculus ipsis compatiens non benè concoquit, quæ offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem dysenterici non raro ab initio morbi cibum fastidientes, ob pravos humores ab hepate confluentes: pars enim eorum superfuitans ad os ventriculi effertur, quod tamen non est perpetuò periculosum. Sed in longis difficultatibus intestinorum, cum hic casus adveniret, duorum alterum est, vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Curatio hujus affectus, si ab aliarum partium vitio dependeat, ab earum curatione desumenda est. Si verò proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem, cum materia conjunctam, reducenda est.

Calida intemperies curanda est primum humoris biliosi expurgatione, blandè & frequenter repetita. Eaque parari poterit ex rhab. myrob. tamarind. syrup. ros. vel de cichorio, composit. cum rheo. Aut si æger sit ad vomitum proclivis, blandis vomitoriis provocari.

Idem humor alterabitur julepis aut jusculis refrigerantibus, in quibus non omittendus est spiritus vitrioli, aut sulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quod bilem valde contemperent, appetitum etiam maximè excitare valent. Unde fit, ut acetaria æstatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter usurpentur.

Vel simul & semel humor ille biliosus alterari & expurgari poterit apozemate convenienti, cui ratione ventriculi, addi poterunt absynthii pontici M. sem. myrobal. citrin. Unc. sem.

Post purgationem ad ventriculum roborandum, convenient miva cydonior. aut cydoniatum ipsum, vel syrupus cydon. cum syrupo de absynthio pontic. mixtus; tabellæ diamarg. frig. vel triasantal. vel etiam diarrhod. abbat. si quædam obstructionis suspicio fuerit. Vel opiata sequens.

℞. Condituræ lactuæ & cucurbitæ, ana ℥. i. conserve acetosæ, rosar. flor. cichorii, buglossæ, ana ℥. ℥. santal. rubri, coral. præparat. & margarit. præp. ana ℥. ℥. trochif. de spodio, & sem. acetosæ ana ℥. i. cum syrupo limon. (*malum endiv.*) fiat opiata, cujus capiat ad magnitudinem castaneæ manè & serò superbibendo parum vini dilutissimi.

Extèrius verò sequenti unguento, regio ventriculi inungatur.

℞. Ol. rosar. myrtini, & cydonior. aceto rosac. lotor. ana ℥. ii. santal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. rosar. rub. ana ℥. i. gran. Kermes, & spodii, ana ℥. ℥. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum, quo sub tepido, & in vola manus tantum calefacto, inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti rosac. parum, unctionis tempore.

Vel eidem parti admoveatur placenta panis rosac. aceto irrorata, aut in eodem parum macerata quæ removenda erit prius quam incalcescat.

Denique in perseverante affectu plurimum proderit balneum, vel semicupium refrigerans & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maximè recreantur convalescentes, & in priorem statum atque appetentiam sæpè restituntur.

In alimentis acetum & acida omnia erunt utilissima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitosi & melancholici, in ventriculo collecti, functionem illius destruunt, vel aliunde illapsi à toto corpore, ut in illis qui per assuetas vomitiones allicere solent aliarum partium impuritatem in ventriculum, aut à cerebro, liene, utero, aliisque partibus. Illiusque curatio primum respicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda remediis è propriis capitibus desumendis.

Ipsi verò ventriculo medicatio adhibenda est per evacuationem humoris morbifici, & partis corroborationem.

Vacuatio potest fieri per vomitum & secessum.

Per vomitum quidem, si æger sit nauseabundus, & facile vomat, medicamentis sciendo vomitui destinatis.

Si verò illi humores crassi sint, & tunicis ventriculi impecti, ægerque vomitui non sit assuetus, per alvum deturbandi sunt, pilulis præcipuè, quæ hic magis conveniunt, quia diutius in ventriculo morantur, ut docet Gal. *cap. 7. lib. 4. de sanitate tuenda.* Qui etiam valdè commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi possunt ad ℥. ii. vel ℥. i. manè duabus horis ante pastum, vel recenter in hunc modum componi possunt.

℞. Aloes electæ, succo absynthii diligenter nutritæ ℥. i. agarici trochif. ℥. ii. rhab. pulverat. & vino albo irrorati, ℥. i. nucis mosch. & spicæ nardi, ana ℥. ℥. salis tartari, mastich. & cinnam. ana ℥. i. cum syrupo de absynthio, fiat massa pilular. de cujus ℥. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat summo manè, si velis integrè purgare, velumat ℥. ℥. horis duabus ante prandium, bis aut ter in septimana. Possunt acui, si validius purgare volumus.

Si metus sit calidioris jecoris, poterunt misceri quædam refrigerantia, ut rosæ rubræ, santala, pulv. diamargariti. Et fieri massa cum syrupo de cichor. composito.

Validiores pilulæ non conveniunt, quia humores ab aliis partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulæ devorari non possint, hiera propinanda est cum decocto convenienti. Vel si potio videatur ingrata, fiat infusio fol. fennæ, myrobalan. rheï, & agarici, in vino absinthite vel decocto stomachico; dissolvendo tantillum electuarii de citro solutivi, si magis purgans medicamentum componere sit animus.

Si à pituita admodum lenta viscidaque oriatur hic affectus, ante purgationem dissolvenda est usum mellis rosac. oxymel, syrupo de hyssopo, aliisque cum decocto incidente & abstergente. Vel sequenti apozemate utrumque simul præstari poterit.

℞. Rad. acori vulgaris, cyperi, calami aromat. an. ℥. ii. cortic. citri sicci, & rad. falsæpar. ana ℥. ii. fol. absynthii pontic. menthæ, majoranæ, chamæd. chamæp. ana M. i. sem. citri & anisi, ana Drach. ii. fennæ mundat. Unc. ii. sem. carthami contusi Unc. i. agarici trochif. Drac. iii. ephitymi, flor. salviæ, anthos, lavendulæ, ana P. i. Fiat decoctio ad ℥. i. ℥. In qua dissolve syrupo de absynthio pontic. & condituræ cortic. citri, ana ℥. i. Fiat apozema clarum & aromat. pauco cinnam. & pulv. electuarii aromat. rosar. pro iv. dolibus matutinis. In quarum prima & ulti-

ma dissolvi possunt, ad uberiores purgationem, electuar. de citro solut. ℥. iii. cum rhab. pulverat. ℥. i.

Terebinthinæ usus opportunissimus est, quia viscera omnia commodè repurgat; maximè si ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ sectio in hoc affectu non convenit, nisi jecur sit calidius.

Post purgationem sufficientem ad roborantia veniendum est, tam interna, quam externa: quæ in sequentem modum præscribi poterunt.

℞. Syrup. de absynthio pontic. ℥. i. Capiat. manè jejuno stomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum absinthites substitui poterit.

℞. Conservæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, nucis moschatae condit. ana ℥. ℥. myrobal. Chebul. condit. num. i. confect. alkerim. ℥. iii. runicar. interior. ventriculor. gallinæ præparat. ℥. ii. cinnam. pulver. & pulver. aromat. rosar. ana ℥. i. Cum syrupo de mentha fiat opiata, vel cum saccharo rosac. fiat conditum. Utatur mane, superbibendo parum vini generosi.

Dictis remediis utiliter additur sal absynthii, vel ol. de mentha, arte chymica extractum.

Vel sal absynthii, & cortic. arantior. vel alterutrum, ad ℥. ℥. in vino, vel jusculo dissolutum exhibeatur.

Sequens etiam syrupo efficacissimus est.

℞. Syrup. cydonior. & condit. cortic. citri, ana ℥. ii. aqua cinnam. ℥. i. ol. sulphur. gutt. xii. Misce, capiat cochlear i. per intervalla.

Aqua clareta frequentissimo in usu apud multos habetur, cujus compositio talis est.

℞. Cinnam. crassiusculè triti ℥. ii. Macerentur in ℥. i. aquæ vitæ per se in vase vitreo. In alio vase vitreo per se, & seorsim macerentur sacchari albi. ℥. vi. aquæ rosar. ℥. ℥. Stent hæc omnia seorsim in infusione, per duos aut tres dies, agitando quolibet die pluries hæc duo vasa. Tandem simul misceantur materiæ in ipsis contentæ, & per manicam transmittantur. Colatura servetur in vase vitreo bene obturato. Sumat. cochlear. i. aut ii.

Apud Parisienses maximo in pretio habetur syrupo de absynthio Penæ, Cujus descriptio in hunc modum se habet.

℞. Cort. citri saccharo conditi & in taleolas dissecti ℥. ℥. Coquantur in aquis partibus aquæ cichorii & agrimonii usque ad putrilaginem. Expressioni fortiter factæ adde succi cydon. & aquæ stillat. absinth. pont. ana ℥. ℥. Quibus simul mixtis infunde per quadrimum schœnanth. ℥. iv. in vase bene clauso vitreato, supra cineres calidos, in expressione fortiter facta dissolve sacchari albi. q. s. Coquantur postea in syrupum perfectum, in quo calente dissolve ambre cineritiæ Drach. i. Servetur postea in vase vitreo bene clauso.

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinnam. sola præstantissima est. Sin minus, cum aliis medicamentis permiscenda, v. g. cum syrupo de absynthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra gris. utiliter addi poterit.

Non minoris est efficaciæ syrupo cyn. cum aqua vitæ confectus, prout describitur à Quercetano in Pharmacop.

Aqua cinnam. cum succo cydon. destillata præstantissima est.

Ad idem præstat spiritus mastiches, in hunc modum compositus.

℞. Mastiches ℥. iii. galangæ ℥. i. spiritus vini ℥. ℥. Digerantur ac destillentur.

Utile est etiam elixir proprietatis à Crollio descriptum. Cujus guttæ xii. aut xv. (ad xx.) cum vino exhibitæ mirè stomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem usum componi poterunt in hunc modum.

℞. Pulvæ cortic. arantior. recent. & pulv. aromat. rosar. ana ℥. ii. sacchari albi in aqua flor. arantior. dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ.

Eundem usum præstant tabellæ aromat. rosar. opiata Salomonis, & theriaca.

In affectu inveterato plurimum conducit decoctum ligni guajaci, aut sassaffras, in plures dies sumptum, cum levi sudore, aut sine eo in debilibus.

Aquæ etiam thermæ sulphuræ & nitrosæ, & quales nostræ Bellilucanæ, magna copia per plures dies sumptæ, crassos & mucilaginosos humores, omnemque ventriculi & intestinorum illuviem potenter abstergunt & evacuant.

℥. Fol. agrim. cent. minor. & absinthii vulgaris ana M. sem. Coquantur ad ℥. sem. Dissolve sacch. Unc. i. Fiat potio præstans, & in causa frigida, & calida efficax.

Hartmannus zedoariæ usum valde commendat, his verbis. *Frequens usus Zedoariæ ventriculum malè affectum adeò roborat, ut nihil supra. Ideoque usum ejus toties comprobatum magni facere licet, cum nusquam non effectus consequatur petitus. Sapius autem zedoaria est comedenda.*

Costæus vini calidi usum prædicat in sequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim est observatio eorum, qui cum ventris flatibus, doloribusque ob malam coctionem perpetuo torquerentur, ubi calido potu uti cœpere, omni prorsus ejusmodi molestia soluti, meliorem multos jam annos vitam vivunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiscenda est, quæ prius cum semine coriandri parum bullierit.

Notandum autem est diligenter, si cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, ut sæpe fit, calida medicamenta esse caute adhibenda, & temperatiora potius usurpanda.

Zechius sequentem bolum his verbis commendat: *Ut stomachus moderatè calefiat, neque exsicceat, nullum ex internis valentibus hoc præsidium usurpari potest.*

℥. Terebinth. claræ ℥. ii. mastich. pulver. ℥. sem. pulver. aromat. rosat. ℥. sem. Fiat bolus, duabus horis ante cibum dandus.

Pulvis digestivus, ad concoctionem ventriculi adjuvandum, in frequenti usu esse consuevit.

℥. Coriandri præp. Unc. ℥. sem. fœn. dulc. & anisi, ana ℥. ii. cinnam. caryophyll. ana Drach. sem. sacchari ad pondus omnium duplum. Fiat pulvis, de quo capiat cochl. i. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

Balsamum Peruvianum, ad roborandum ventriculum, præstans & efficax est remedium, si ejus guttæ aliquot cum vino hippocratico, vel alio, hora una ante pastum exhibeantur.

Vel balsami Peruviani gutta una, aut altera, cum saccharo permixta in formam pilularum sumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando & calefacto idonea, sunt vinum hippocraticum, bocheum ex decocto anisi & coriandri, cum saccharo & cinnam. paratum, pro potu ordinario. Pulvis dulcis vulgò dictus ex duabus sacchari partibus & una cinnam. conflatus, omnibus alimentis inspersus. Sal ad condiendos cibos confectum ex pulvere coriandri, anisi, piperis longi, galangæ, & nuc. moschat mixto cum pari portione salis communis: Piperis grana aliquot, integra vel contusa, ventriculo jejuno sumpta. Noces juglandes, caryophyllis & cinnam. transfixæ, & saccharo conditæ. Cortex citri & arantior. pariter conditus. Semina anisi, fœniculi, coriandri, & frustula cinnam. saccharo incrustata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum usurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri gustui gratissimus est. Sed quia sæpe ab exsiccatione duritiem contraxit, ut dentibus faciliè comminui non possit, cogimur non raro eum in mortario marmoreo contundere cum aqua rosarum, in formam opiata.

Myrobalani condit. & nuc. mosch. condit. in eundem finem usurpari possunt, & si opus fuerit, eodem modo contundi, quamvis ut plurimum sufficientem mollitiem obtineant.

Essentiæ anisi, cinnam. cortic. citri, nuc. moschat. & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficacissimæ sunt. Earumque usus erit, quemadmodum supra in affectu cordis propositus est.

Ex alimentis salsa appetentiam plurimum excitant. Imo verò & acida usurpari poterunt in parva quantitate, cum aliis permixta, ne ventriculum refrigerent.

Exterius verò admoveantur fomenta, linimenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℥. Rad. cyperi. galangæ, ireos Flor. & cort. citri sicci, ana Unc. ii. fol. menthæ, hyssopi, salviæ, rorismar. & majoran. ana M. i. sem. anisi, baccar. lauri, nucis moschat. caryophyll. & cinnam. ana Drach. iii. flor. stœchad. schœnan. & rorismar. ana P. i. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, ut artis est, includanturque duobus sacculis interpunctis, qui macerentur in vino generoso; & applicentur regioni stomachi calidè per vices.

℥. Ol. de absinthio, de mentha, & nardini, an. ℥. ℥. ol. nucis moschat. ℥. ii. ligni aloes, macis, cinnam. an. ℥. i. Cera parum, fiat linimentum. Quod præstantius evadet, si addideris olei caryophyll. gutt. vi. moschi & ambre griseæ, an. gr. vii.

Linimentum ex ol. nucis moschat. & balsamo Peruviano: vel ex oleo absinth. mastich. & balsamo Peruviano.

℥. Massæ emplastri de mastiche ℥. i. pulv. aromat. rosat. ℥. i. ol. moschat. q. s. Fiat emplastr. scutiforme, applicandum regioni stomachi.

Crato sequens emplastrum miris laudibus effert.

℥. Ladani ℥. ii. ceræ ℥. iv. olei nucis mosc. ℥. iii. Fiat emplastri massa ad usum, adde Tacam. Mastich. an. ℥. i.

Admonet Gal. 7. meth. hujusmodi emplastra diutius non esse in parte detinenda, quia tandem calorem dissolvunt.

Multi prædici hujusmodi remedia admovent non solum parti anteriori, supra cartilaginem xiphoidem; sed etiam posteriori supra 13. vertebra, quia orificium ventriculi superius ad posteriora fertur.

℥. Rad. galangæ & calami aromat. an. ℥. iii. mastiches & caryophyll. ana ℥. ii. nuc. moschat. n. i. cort. citri sicci Unc. ℥. sem. anisi ℥. i. ℥. ex his contusis fiat sacculus inter. punctus cum sindone rubro, & cotone moscato, perpetuò gestandus supra regionem stomachi.

Ad idem valde laudantur pelles lupinæ, & vulturis præparatæ, & supra regionem ventriculi gestatæ, earum defectu pelles leporis, aut pannus scarlatinus usurpari poterit.

C A P U T II.

De Fame canina.

Cum superiori capite de appetentia imminuta & abolita actum sit, ordinis ratio postulat, ut depravata explicetur. Depravatur autem appetentia duobus modis, quando scilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum majori copia alimenta expetuntur, quam naturalis ordo requirit, & ille effectus *βουλμία*, seu fames canina nominatur: qualitate verò, cum cibi absurdi, aut ea, quæ extra rationem alimenti sunt, expetuntur, & pica seu *πίση* appellatur. De priori hoc capite: de posteriori capite sequenti agendum est.

Nomen igitur *βουλμία*, ὅπο τὸ βῆ καὶ λιμὲ deducitur, quia βῆ particula, aliis vocibus addita, significationem auger, ac si bovis magnitudini conferatur. Vocatur etiam *φαγέδαινα*, quod nomen ulceribus quoque tribuitur, quæ carnem exedunt, & continuum incrementum capiunt; eaque ideo auctores ulcera *φαγέδαινα* id est, depascentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam sic affecti vehementi appetitu, canum more, in cibos feruntur.

Notandum autem est, hæc duo nomina, nempe *βολίμια* & *famem* caninam, interdum confundi & pro uno & eodem usurpari; interdum verò distingui, ut fames canina dicatur quando post nimium assumptum alimentum vomitus consequitur: & ita ægroti canum more afficiuntur, qui cibos, nimia quantitate assumptos, vomitu rejicere solent. Quibusdam tamen alvi fluxus potius quam vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quam ventriculus concoquere non potest, per alvum detrudente. In *boulimia* verò vomitus non accidit, sed eam interdum *lipothymia* comitatur. Sunt etiam quidam, qui insatiabili illo comedendi desiderio premuntur, non tamen vomunt, nec alvi fluxu tenentur, sed omnes cibos ingestos probè concoquunt, nisi mox alium sumant, malè habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam studioso, nigro corporis habitu prædito, qui non solum de die, sed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem sumebat, sine vomitu concoquebat, imò verò cibis delicatis satiari non poterat, sed crassos expetebat: unde nec panem à pistoribus confectum, sed à rusticis in vicinis pagis emptum, ut solidiorem, comedebat; sæpe manè tempore æstivo pastinacæ sativæ radices tot, quot sex nummis emuntur, crudas sine damno comedebat. (conf. Melet. II. 101.)

Ex his patet, hunc affectum esse symptoma actionis depravatæ, respectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur, nempe appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua est os ventriculi superius. Causa continens, est sensus suctionis & vellicationis vehemens & immodicus, appetitum subinde irritans.

Galenus 2. de sympt. caus. cap. 7. causas hujus affectus proximas

proximas ad duo genera reducit, his verbis: *Vitiosa appetentia, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque à quibusdam canina, tum existunt, cum vel acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodicè digestum inops alimenti redditur. Vitiosus namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert, appetentiam verò prurit naturalis affectus similitudine.* Causa igitur proxima auctor præter naturam appetentia, juxta Galeni mentem est primò humor vitiosus & acidus in ventriculo hærens; secundo, alimenti indigentia ob nimiam digestionem.

Humores vitiosi, in ventriculo hærentes, famem immodicam excitant, quatenus nimia sua frigiditate, aciditate, & auctoritate orificium ventriculi constringunt, corrugant, ac vellicant, adeoque sensum naturali suctioni similem, & spuriam famem inferunt. Talis humor est vel pituita acida in ventriculo restagnans, vel ut plurimum melancholia à liene in ventriculum transfusa, quæ in statu naturali existens, & moderata quantitate & qualitate prædita naturalem & moderatam excitat appetentiam, si verò præter naturam se habeat, & in prædictis excedit, eam intensiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuò ex ventriculo sugunt, vel à nimis oritur evacuationibus, per hæmorrhagiam, alvi fluxum, vomitum, sudorem, & similia; vel ex nimia substantiæ alimentariæ consumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis raritatem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea, exercitia immodica venerem effrenatam. Quæ omnia humiditatem substantificam maxime dissolvunt, ab iisque facta inanitione & alimenti penuria, cibus citius quàm debeat, à ventriculo abripitur.

A lumbricis etiam chylum depascentibus, potest fieri fames canina, quemadmodum refert Trallians lib. 7. cap. 4. de quadam muliere boulimia laborante, quæ ab usu hieræ vermem duodecim cubitos longum excrevit, & liberata est.

Hermetici aliam hujus stupendi appetitus causam statuunt: nempe spiritum quemdam dissolyentem in corpore genitum, qui insita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tam promptè consumit & resolvit, ut legitimum & necessarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc spiritum vocant famelicum, esurinum, voracem, salinum, acidum, & vitriolatum prout ex variis salibus, vitriolo, nitro, sale communi, ammoniaco, & similibus, spiritus, seu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides durissimos, & durissima metallà, brevi temporis spatio in liquorem resolvunt; ita ut aurum, quod ne igne quidem fortissimo intra mensis sparium dissolvi potest intra horæ quadrantem in aqua regia solvatur & in liquorem aquæ ipsi persimilem convertatur.

Hæc doctrina diligenti examine digna est. Sicut enim digestio ventriculi, naturaliter se habens, sedulis rerum indagatoribus quippiam mirabile, & stupendum ostentare videtur; sic eadem, immoderata & præternaturalis reddita quippiam habet admiratione dignissimum. Hoc autem admirabile est in digestionem ventriculi naturali, quod cibi durissimi in eo dissolvantur, & trium vel quatuor horarum spatio in liquorem chilosum convertantur tam tenuem, ut per angustissimos venarum lactearum ramos transcolari, ac veluti filtrari valeant: Nec minus, quod canes ossa durissima in eundem liquorem convertant: quod certè calori intensiori validè concoquenti tribui non potest, cum cibi in olla igne, quantumvis luculento, intra 24. horas ac plures dies in similem succum converti nequeant. Dicunt Galenici à facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit sine instrumento, quod etiam assignatur idiosyncrasia partis; quæ tamen idiosyncrasia, si est certa primarum qualitatum proportio, ut vulgo circumfertur, præcipua illius actio erit à calore. Frigiditas enim, humiditas, & siccitas nihil faciunt ad eximiam illam ciborum liquationem. Calor autem, ut dictum est, non habet illam efficaciam. Est igitur illa idiosyncrasia aliquid aliud ignotum & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea, quæ sunt in macrocosmo, quorum analogia quædam esse potest in microcosmo. Et ideo dicunt Hermetici acutiores spiritum quendam, seu liquorem acidum, transfundi à liene in ventriculum, qui solidiora dissolvit alimenta, & in liquorem chylosum brevi tempore convertit; ita ut spiritus ille, seu liquor acidus sit præcipuum digestionis instrumentum. Et quædam hujus rei conjectura ex

eo elici potest; quod aves quæ durissima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventriculum undequaque ambientem: caro enim illa, quæ ventriculis avium circumducta reperitur, lienis substantiam omnino repræsentat; unde nobiliorem lieni usum tribuunt, quàm qui ab antiquis est traditus, qui cum solum modo limosæ sanguinis parti expurgandæ dicatum censuerunt, cum alimentorum concoctioni, juxta novam hanc doctrinam maximè inserviat. Si igitur spiritus aut liquor ille acidus à liene promanans, naturaliter se habens, digestionem naturalem & moderatam perficit: ille idem spiritus à naturali statu dejectus, & vitiosus redditus, acutiori, nempe & nimia dissolvendi vi præditus, solida alimenta promptius liquabit & conficiet, iisque dissolutis & à ventriculo confestim deturbatis, nova fames, eaque immodica exsurget. Novam hanc doctrinam certam & indubiam non statuimus; sed eam tantum proponimus, ut à solidioribus ingeniis sedulo examinetur. Eamque inferius iterum discutiemus, dum læsæ concoctionis causas inquiremus.

Signa hujus affectus diagnostica satis manifesta sunt. Per se enim ægrotantibus & adstantibus apparet appetentia depravata & excedens, quæ plures cibos assumere cogit; qui tamen postmodum nimium gravantes, per vomitum rejiciuntur, & est fames canina; vel si vomitus non subsequatur, animi deliquium adest, cum extremorum refrigeratione, & tunc est boulimia.

Signa causarum ex antecedentibus, comitantibus, & consequentibus facile desumi possunt. Frigidæ intemperiei & humorum acidorum in ventriculo restagnantium signa sunt ructus & vomitus acidi, dejectiones crudæ, sitis carentia, & causæ externæ refrigerantes prægressæ. Si à defectu alimenti dependeant, ægri emaciantur, & causæ humiditates corporis dissolventes adsunt, vel præcesserunt, ac denique lumbricorum signa ex proprio capite erunt desumenda.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut si à causis externis omnino dependeat, periculosus non sit, modò illa citò auferantur: à lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis sublatis effectus etiam tollitur.

Maximè autem periculosus est, si ingentes evacuationes aut colliquationes corporis consequantur, præcipuè si post ingestum alimentum, ventriculo adhuc pleno existente, animi deliquia contingant; quando enim ea, quæ maximè juvare debent, inutilia existunt, magnam significant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra dejectione perseverans, periculosa est: in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, aliosque lethales affectus degenerare solet.

Quod ad curationem spectat, quia ut plurimum fames canina ab humoribus melancholicis aut pituitosis; ventriculi tunicis impactis & imbibitis, ducit originem; ad ea præsertim remedia dirigenda sunt, quæ tum humoris peccantis evacuationem & alterationem, tum partis laborantis roborationem respiciunt.

Evacuatio instituenda est per vomitum, vel secesum remediis supra in curatione inappetentia à frigida causa ortæ propositis. Licet enim hi duo affectus invicem contrarij sint, ab iisdem tamen humoribus, sed frigiditatis gradu, & secundis qualitatibus admodum diversis, ac ventriculum diversimodè afficientibus, produci solent.

Remedia etiam ventriculum calefacientia & roborantia, tam interna, quàm externa, ibidem proposita, maximè conveniunt. Quæ non solum conferunt, frigidam intemperiem corrigendo, sed etiam exsiccando & sitim inducendo. At urgente siti fames imminuitur.

Præterea vinum meracum satis copiosè sumptum famem potentissimè resolvit, juxta Aph. Hippoc. 21. sect. 2. Idque potentius adhuc præstat illius spiritus, aqua vitæ volgo nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humorisque aciditatem leniunt. Qualia sunt pingua omnia & oleaginosa ut adipēs, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanovanus refert, quendam hoc affectu percitum panem calentem amuræ olei imbutum comedis, & mulierem bovis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibisse, & in tantum cibi fastidium utrumque incidisse, ut nihil per quinque dies comederint, & à priori affectu liberati sint.

Narcotica medicamenta, sensum ventriculi nimis exquisitum

quisitum obrundendo, famem illam caninam possunt imminuere. Et inter alia, theriaca recens magis ex usu est. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ à nonnullis in hoc affectu subesse creditur, virtute alexiteria corrigere valet.

Quia verò narcotica rarè, & nonnisi summa urgente necessitate usurpanda sunt, aliis temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis causa erit usurpanda.

Ambra grisea ad gr. v. vel vi. cum ovo sorbili sumpta, non solum ventriculum roborat, sed etiam proprietate specifica huic affectui prodesse creditur, (*conf. Hipp. V. Epid. II. 7. & c.*)

C A P U T III.

De Pica & malacia.

Pica & malacia sunt appetitus depravatus, quo ægrotantes res absurdas, inutiles, & noxias appetere consueverunt.

Pica sive pica nominatur à pica ave, sive ob varietatem coloris, quo donata est, sive quòd terræ globos esitet; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypsum, & similia plerumque comedere solent. Malacia etiam ex Plinio appellatur, quia mulieres huiusmodi, præ animi impotentia & mollitie, à recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt. (*v. Melet. II. 101.*)

Producitur hic affectus à pravis & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læsam illius coctionem colliguntur, vel ab aliis partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maximè disposita sunt corpora pituitosa & melancholica, præsertim verò mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris esse videtur, quamvis pueri interdum, imò etiam viri, sed rariùs, eo affligantur. Ad hanc rem maximè faciunt pravorum eduliorum usus, suppressa aliqua evacuatio naturalis, præcipuè menstruorum, animi mœrores, hepatis & lienis intemperies, obstructions, & imbecillitates: uteri affectus varii, & similia.

Illi autem humores vitiosi, pro variis intemperierum aliarumque dispositionum gradibus, variam & dissimilem naturam obtinent; unde variæ rerum absurdarum appetentiæ oriuntur. Cum enim huiusmodi humores aliàs crudi & incocti, aliàs exulsi & præassati existant; sic quorundam appetitus ad res acidas, austeras, acerbæ, & valde frigidas feruntur, ita ut fructuum immaturorum, acetii, omphacii, succi limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, nivis, glaciæ & similium usu assiduo & copioso delectentur: alii terrea, sicca & exusta appetunt, ut caryophyllos, cinnamomum, nucem moschatam, aliaque aromata, sal, cineres, gypsum, & similia.

Familiaris est hic appetitus virginibus chlorosi laborantibus, & gravidis mulieribus, ob suppressionem menstruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitiosam induunt qualitatem, ad partes superiores delata ventriculum inficiunt pravo illo succo à quo actiones illius depravantur, & appetitus in primis à statu naturali maximè dejicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentur, præcipuè qui à matre chlorosi laborante oriundi sunt. Neque viri ab eo omnino immunes sunt, quamvis rariùs id contingat, & præsertim illi obnoxii sunt, qui melancholico temperamento præditi sunt, obstructionibus laborant, aut fluxus hæmorrhoidum consueti suppressionem patiuntur.

Apud auctores maximè controvertitur, an appetitus depravatus feratur ad ea, quæ diathesi ventriculi præternaturali similia sunt, an verò ad contraria? Dubitandi ansam dedit Galen. *cap. 3. art. parva*, ubi docet, ventriculum præter naturam se habentem appetere contraria, & in statu naturali appetere similia. Quam doctrinam sequutus Avicenn. *fen. 13. lib. 3. tract. 2. c. 20.* sic loquitur: *Quando in stomacho aggregatur humor malus, diversus à consueto in qualitate sue nature, tunc requirit aliquid sibi contrarium. Quapropter incidit quibusdam appetitus luti, imò carbonum, & terræ, & gypsi, & rerum huius generis; propter qualitatem, quæ in iis est, exsiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen iudicium eò dirigitur ut similia potius quàm contraria appetantur. Cum enim ad appetentiam excitandam phantasia maximè concurrat, quæ à dispositione corporis maximè excitatur, verisimile est, dominantem humorem ad similiam appetitum

phantasiam movere. Sicut enim biliosi, in statu tum sano, tum morbo, ignis & irarum insomnia patiuntur; pituitosi, nivium, glaciæ, & aquarum: quatum rerum phantasmata ab humore in corpore prædominante excitantur, sic etiam affecta sede appetentiæ, humores vitiosi, in ea diu stagnantes, sui speciem phantasiæ imprimunt, quæ ab ea oblecta similium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ à vehementi illa imaginationis vi superatur. Adde, quod si contraria morbo aut illius causæ appeterentur, continuato illorum usu, morbus tandem curaretur, cum tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic sententiæ quotidiana experientia suffragari videtur, qua docetur, virgines chlorosi laborantes & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ ipsarum temperamento & præsentì cacochymia consentanea sunt, ut scilicet illæ, quibus falsi & adusti insunt humores, carbonès, salem, aromata, & similia expectant: quibus verò melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & similia ferantur.

Quod ad Galeni auctoritatem spectat, quidam penitus eam rejiciunt, dicentes: quòd si verum esset, morbosas dispositiones contraria appetere; ægrotantes omnes convalescentes, & reliqui cacochymia laborantes, cibos enchymios expeterent, quod tamen veritati non est consentaneum. Videmus enim sæpe ægrotantes & convalescentes pravos cibos appetere, laudabiles verò respuere. Videmus etiam corpora excalescentia, sive in statu præternaturali, ut in febribus, sive in naturali, ut per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alii verò hanc Galeni sententiam conciliare nituntur, dicentes: In pica intemperiem ventriculo impressam esse velut habitualement & connaturalem, & ideo facere appetentiam similem naturali, quæ est ad similia. Quod in hunc modum explicari potest dicendo, omnem temperiem naturalem appetere similia: præternaturalem verò contraria; intelligendum esse postremum de intemperiebus, quæ sunt sine succi redundantia. Quæ enim sunt cum succi abundantia, quando succi admodum imbibiti sunt tunicis ventriculi, appetunt potius ipsis succis, quibus mudent similia, quia humor, qui totas tunicas jam penetrat, quamvis noxius sit, molestiam non infert. Contra verò quando humor partem tantum aliquam ventriculi occupat, vel est solum in cavitate, ventriculus appetat contrarium ei, quod sibi noxium est. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiusque tunicis imbibitus, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, ut non appetat nisi similia humori imbibito. Et ita rectè dici potest, illum humorem factum fuisse veluti connaturalem.

Platerus & Sennertus ab hisce difficultatibus facile se expediunt, ad qualitatem occultam confugientes, huiusque perfugii occasionem quaerunt ex eo, quòd si huiusmodi ægrotantes appeterent similia causæ morbificæ, ex eorum usu copioso maximè augetetur affectus: cum tamen videamus pica laborantes gypso, calce, carbonibus, aliisque rebus noxiosissimis sese ingurgitare, ex iisque levissimam noxam percipere, à quibus bene sani ad internecionem usque læderentur. Præterea dicunt, prægnantes mulieres humores falsos & acidos sæpè rejicere, cum tamen falsa & acida non appetant, sed toto genere diversa. Ac denique nullam esse inter carbonès, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus convenientiam, constanter asseverant; atque adeo in qualitatibus manifestis non esse acquiescendum censent; ex iisque symptomatis huius appetentiæ mirabilis causam desumi non posse, sed ad qualitatem quandam occultam & inexplicabilem esse confugiendum.

Fateretur tamen Sennertus, probabile esse à simili potius quàm contraria qualitate appetentiam istam depravatam provenire. Quænam verò sit illa qualitas, explicari non posse, cum res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel salis, vel acidis, in manifestis qualitatibus ut plurimum convenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare possumus, dicentes, rerum absurdarum appetentiam ab humoribus simili natura & temperie præditis excitari, sed illos humores, præter nativam temperiem, vitio quodam peculiari, è corruptela quadam oriundo, esse præditos: quod vitium cum disertè explicari nequeat, ad qualitatem occultam revocari potest.

Diagnosis huius affectus per se satis facilis est: ex sola enim ægrotantis relatione, partem præcipuè affectam esse orificium ventriculi, notissimum est; cum illud sit sedes appetentiæ. Causa etiam ex supposita similium appetentia,

ria, conjectura indagari potest. Si enim apperant carbones; salem, & similia; colligere possumus, ab humoribus falsis & exustis affectum dependere: quæ omnia clariùs innoscent, si humorum prædictorum portio per vomitum vel alvum rejiciatur; si ructus acidi, vel nidorosi, sapor amarus, acidus, vel falsus adfuerint.

Quod ad prognosin spectat, chronicus est iste affectus; non tamen ad modum periculosus si natura vel arte corpus ad pristinum statum revocetur, quod non adeò difficile contingit. Excluditur enim successu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis convenientibus evacuatur, & suppressæ mensium aut hæmorrhoidum evacuationes, quæ huic malo ansam præbebant, cum tempore restituuntur. Quæ tamen si negligantur & natura oneri succumbat, gravissimi morbi succedere possunt. Vitiata enim prima coctione, necesse est secundam & tertiam corrumpi, unde graves obstructions, cachexiæ & hydropes contingunt. Veleiam, si humor majori copia in ventriculum feratur, & majoris malignitatis particeps sit, cardialgias insignes interdum producit, ex quibus lipothymia & syncope, & nonnunquam mors succedere solet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab eduliis pravis abstinere incipiant, & laudabilibus uti cum minori fastidio; proximæ salutis & curationis incipientis signum est certissimum.

Gravidæ mulieres à malacia ut plurimum liberati solent circa quartum gestationis mensem; quia fœtus, grandior factus, majorem humorum copiam absumit, & ipsa mater crebris vomitionibus istam illuviem excludit. Quod si malum ulterius progrediatur, periculosum est. Significat enim altius impressam fuisse pravam istam diathesin, quæ difficili negotio exterminari valet.

Melius est, hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere: pejus, si res plenè à natura alienas exoptent, ut docet Avic. *fen. 13. lib. 2. tract. 2. c. 20.* Majorem enim significat à statu naturali recessum qui difficiliùs emendari valet.

Curatio hujus affectus varia instituenda est, pro varietate corporum ægrotantium.

In gravidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia, ob subjecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leviora usurpari possunt & benigniora ex iis, quæ ad ventriculum evacuandum & roborandum in curatione inappetentiæ fuere proposita. Neque omittenda erit venæ sectio: quæ parca manu celebrata, & frequenter, si opus fuerit, repetita, maximum ad hujus affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chlorosi laborantibus curatur iste affectus iisdem remediis, quæ ad ipsius chlorosis curationem suo loco proponuntur.

Quæ verò pica contingit in viris, quod tamen rarissimum est, cum ab obstructionibus hepatis & lienis dependeat, eliminabitur harum curatione, suis locis proponenda.

CAPUT IV.

De Siti morbosa.

Sitis seu potus appetentia non minus ac fames tripliciter lædi potest, imminutè, abolitè, & depravatè. Imminuitur non rarò à dulci & insipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante: unde fit, ut partes purulentam materiam à ventriculo non trahant. Aboletur verò in morbis acutis propter interceptionem primi sensorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omnino facultas naturalis, extincto propemodum calore nativo; unde Hipp. *In causa sitifera non sitire, malum*; cum sitis imminuta ab iisdem causis pendeat, à quibus inappetentia ciborum. Abolita verò, morborum acutorum sitis confectaria. Neutrius tamen ratio peculiaris hic habenda est. Sed sufficiet nobis de siti depravata, tanquam frequentiori, specialiùs agere. Quæ quidem sitis depravata etiam bifariam dividi potest, quemadmodum fames, ut altera ad potulentorum varia genera feratur; altera verò sit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam respiciens. Quæ potus genera absurda respicit, ad picam refertur: quando scilicet ægrotantes appetunt acerrum, succum limonum, vel aquam balsam. Superest igitur, ut sitim auctam contemplemur, quod symptoma frequentissimum esse consuevit, dum appetitus humidi quantitate peccat, & potus immodicè expetitur.

Causa illius proxima est defectus alimenti humidi, &

siccitas ventriculi, aliarumque partium, quæ stomacho penuriam suam communicare valent.

Illa autem siccitas, vel humoris penuria exoriri solet ab omnibus iis, quæ roridam humiditatem ventriculi, totiusque corporis absumere & exsiccare valent, quæ omnia ad calefacientia & exsiccantia referantur. Exsiccantia, per se & primariò exsiccant; calefacientia secundariò, humidum absorbendo.

Est autem sitis hæc morbosa idiopathica vel sympathica. Idiopathica fit, cum innata ventriculi humiditas alteratur & exhauritur ab inæquali intemperie sicca, vel calida, vel utraque; interdum, & rariùs simplici; frequentius, cum materia conjuncta; cum humore scilicet acri, falso, aut putrido, ventriculi tunicis impacto, vel in illius cavitate incluso. Sympathica verò si ex consensu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ, exhausto humido, è ventriculo sugunt, ut in febribus hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus contingit; tum etiam intemperiebus calidis & siccis, præcipuè renum, ut videre est in diabete, quæ eo nomine displacus nominatur, propter sitim ingentem, quæ illam comitatur.

Causæ externæ sunt quæcumque impensè calefacere vel exsiccare valent, ut aer valdè calidus & siccus, diuturna in sole vel ad ignem mora, usus ciborum salforum, acrium & aromatibus conditorum, usus copiosus vini antiqui & generosi, vigiliæ nimie, nimia corporis evacuatio, præcipuè per medicamenta purgantia.

Hermetici sitim immodicam & præternaturalem à spiritibus quibusdam sitibundis, ex impuritatibus sulphureis genitis exoriri contendunt, qui non simplici refrigeratione & humectatione, sed spiritibus aliis sibi analogis satiari volunt: quemadmodum videmus in febrium accessibus sitim intensam multo aquæ potu parum inhiberi, quæ tamen spiritibus acidis, vitrioli, sulphuris, salis, & similibus, cum longè minori aquæ quantitate permixtis, faciliùs cedit.

Diagnosin nihil habet difficile: satis enim ægri de siti urgente conqueruntur. Causæ etiam propriis signis dignoscuntur, ut calida & sicca intemperies, ventriculo, aut aliis partibus inhærescens. Tum humores acres, salsi, vel amari, (quorum portio interdum excluditur, vel saltem similes sapes in ore repræsentat:) si in ventriculo contineantur, vel si per consensum aliarum partium sitis excitetur, affectuum eorundem signa sese prodent.

Quod ad prognosin attinet, sitis, quæ à causis procatacticis excitatur, tutissima est: illa enim potu assumpto facile sedatur. Quæ verò à causis internis procedit, pro illarum varietate magis vel minùs periculosa existit.

Sitis, quæ in febribus contingit, aliisque affectibus curatu facilibus, cum eorum solutione sponte evanescit. Si verò à gravibus morbis & periculosos dependeat, est valdè periculosa, ut in hydropse contingit, in quo affectu sitis potu non sedatur; sed potius magis intenditur.

Curatio sitis morbosæ frequentius occurrit in febribus, & quarundam partium inflammationibus, quæ tamen sufficienter descripta est in methodo nostra curandarum febrium, *sect. 5. cap. 2.*

Si verò sitis à sicca ventriculi intemperie, ex immoderatis evacuationibus, aliisque causis contracta sit; illius curatio perficitur vacationes illas supprimendo, tum partes inanitas restaurando remediis humectantibus.

Instituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hectica, phthisi, & marasmo concedi solet, omnium præstantissima erunt duo remedia à Galen. proposita 9. meth. scilicet lac, & balneum. Quamvis enim Hippoc. *Aphorism. 95. sect. 5.* lac siticulosi interdicit: illud tamen intelligendum est de iis qui ob biliosi putridique humoris copiam siti afficiuntur, in quibus lac facillimè corrumpitur: non de iis, qui siti ex siccitate & consumptione laborant. Lactis usum in curatione phthiæcos edocuiimus.

Balneum verò fiat ex decocto rad. althææ & lilior. fol. malvæ, violariæ, vel ex decocto capitis, pedum & intestinorum vervecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in aqua tepida dissolvatur pro balneo, quod tepidum esse debet, & frequenter usurpari.

In exitu balnei inunguntur lumbi, dorsum, & ventriculus ol. violæ, medulla cruris viruli, & similibus, quibus immisceatur lactis muliebris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Utatur interea æger syrupis, & tabellis instaurantibus, aliisque remediis, quæ in febris hectica curatione latius proponuntur.

Sequens

Sequens etiam opiata erit utilissima.

℞. Conservæ rud. eryngii, buglossi, ana ℥.ii. conserv. flor. violar. & burrag. an. ℥.i. confect. alkermes ℥.ss. diapenidii sine specibus recentiter præparati, ℥.ii. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ sitis tempore, superbibendo parum aquæ borraginis.

C A P U T V.

De Ventriculi concoctione læsa.

Ventriculi concoctio, chylosis appellata, quemadmodum & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminuitur. abolitur & depravatur. Imminuta concoctio *spadurelia* dicitur: abolita, *atripla*: depravata, *duorelia* quæ omnes differentie unico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex constituitur, nidorosa scilicet, & accida: cruditas nidorosa fit, quando alimentum in nidorosam & ustam quasi materiam mutatur, ut per eructationem odor ovorum & piscium corruptorum, vel olei frixi efferatur: qui ructus nidorosi in calidis ac biliosis naturis frequentius contingunt. Acida verò cruditas fit, cum cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc à frigida intemperie procedit. His & tertia addi potest cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitosam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Causæ ventriculi concoctionem lædentes, ad tria capita reduci possunt, vitium scilicet organi, objecti, & rerum externarum, seu extrinsecus advenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur: siue similes sint, siue organici, siue communes, qui omnes illius actionem evertere possunt. Intemperies tamen frequentissima est læsæ concoctionis causa. Cum enim concoctio à moderato calore, rectè & secundum naturam se habente, perficiatur: siue ille à debita moderatione recesserit, coctionis læsio contingit. Siue frigida ventriculi intemperies, quæ caloris immutationem facit, si remissior fuerit, concoctionem imminuit, bradypepsiam parit. Si verò intensior, concoctionem abolitam & apepsiam producit. Calida verò intemperies concoctionem depravat, & dyspepsiam generat. Illæ autem intemperies interdum simplices sunt, ut in iis, qui abortu calore debili & ventriculi imbecillitate præditi sunt, vel calorem acrem & exurentem obtinuerunt; ut plurimum autem cum materia conjunctæ: unde in melancholia hypocondriaca pituitæ copia & fermentatio nigri humoris, cruditates, flatus, inflationes, fluctuationes, ructusque acidos excitare solent.

Vitium objecti, alimenti scilicet, quod est ventriculi proprium objectum, multis modis contingit, dum scilicet peccat in substantia, quantitate, qualitate, tempore, & ordine assumendi.

Vitiosa sunt alimenta ratione substantiæ, quæ duriora sunt, & concoctu difficiliora: ut carnes cervinæ, leporinæ, præcipue vetustiores, sale vel fumo indurata, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & similia, quæ dyspepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quæ nimia copia assumuntur, & eo nomine à calore vinci & superari nequeunt, unde cruditates oriuntur illis maximè familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam, quam par sit, alimenti quantitas, speciem quandam cruditatis inducere potest, quando cibi pauciores in ventriculo, in primis bilioso, exuruntur & præassantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuosaque existunt: vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidorosos vapores convertunt.

Ad hoc genus reducenda est concoquendi & condiendi ratio. Varii enim elixandi, assandi, & condiendi modi novas alimentis dispositiones inducunt, propter quas concoctu faciliora vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo assumendi præposterus concoctionem etiam vitare possunt. Ut si horam cibandi consuetam omittens, nocte intempesta, & immediate ante somnum cibus stomachum repleat: vel si post solidorum & astringentium, ut casei, pyrorum, cydoniorum, & similium assumptionem, liquida postmodum & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitare possunt, si

immoderate sint. Atque ita aer frigidior, calorem nativum obtundendo, si debiliior fuerit vel calidior, eundem calorem dissipando, coctionem evertere potest. Tum etiam exercitationes immodicæ, præsertim à pastu, calorem nativum eliciendo à ventriculo ad partes exteriores, cumque præter modum dissipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando versus intestina: Alvi & aliorum excrementorum suppressio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderate, somnus diuturnus, animi pathemata graviora, præcipue mœror, & profunda meditatio statim à pastu, & similes causæ externæ, ventriculi actionem non parum vitare possunt.

Præter causas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minus tritam, & ab antiquis minimè perspectam, quæ quidem ab iis perspicue non demonstratur: quibusdam tamen conjecturis minimè contemnendis stabilitur, cujus etiam supra in famis caninæ causis explicandis mentionem fecimus. Primum itaque statuunt coctionem ventriculi naturalem à solo calore non perfici; sed promptam illam ciborum solidorum liquationem ac dissolutionem, qua in chylum convertuntur, ab alia causa dependere: cum experientia doceat, cibos in olla bullientes, igne luculento, etiam per plures dies continuato, numquam talem dissolutionem pati, cum tamen ossa in ventriculis canum brevi temporis spatio dissolvantur, & in chylosum liquorem convertantur, & in ventriculis piscium, nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingesti eodem modo dissolvantur & concoquantur. Causam itaque præcipuam huiusmodi liquationis esse statuunt spiritum quendam, aut liquorem acidum, à liene in ventriculum transfusum, qui eximiam dissolvendi facultatem habeat. Quam sententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua sancitum est, humorem melancholicum, à liene in ventriculum transfusum, excitare appetentiam, idque vel constringendo ac corrugando tunicam interiorem ventriculi; vel aciditate sua vellicando. Quod quidem impugnari potest ex eo, quod si constringendo id faceret, omnia adstringentia idem præstare possent: & si vellicando, acria quælibet potentius, quam acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur existimant, humorem illum appetentiam excitare per accidens; penuriam scilicet alimenti inferendo per dissolutionem illius, quod ingestum est, ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longè nobiliorem lienis usum tribuunt, quam qui ab antiquis fuit propositus; nempe ventriculo subministrandi præcipuum coctionis instrumentum. Hujus rei conjectura satis valida ex avibus elicitur, quæ durissima plantarum semina dissolvunt, & lienem habent ventriculo undequaque circumductum, ut potentius spiritum illum dissolventem inspiret, vel liquorem acidum commodius communicet. Validum autem avibus inesse acidum illum spiritum, ostendit Helmontius proprio experimento. Refert enim, se in pueritia, cum passerem aleret, ipsi aliquando linguam obtulisse, quam ille rostro apprehendens deglutire conabatur: se verò linguæ apice, passeris guttur contingente, maximam in eo aciditatem percepisse. Spiritus verò dissolvens, avium ventriculis inherens, probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad juvandam concoctionem passim præscribuntur in pulveribus digestivis, quos hunc affectum præstare credibile est, ciborum dissolutionem adjuvando, cum iidem gallinarum ventriculi calculosis etiam præscribantur, quibus calculorum dissolutio maxime juvatur. Idque manifestius elicitur ex eo, quod ex avium ventriculis sal eliciatur, maxima calculos dissolvendi efficacia præditum. Ex quo quidem sale, ventriculis avium magna copia infixio, natura sagax & provida spiritum elicere novit in vivente animali, cujus adminiculo, concurrente calore nativo, solidorum alimentorum dissolutionem moliri possit. Et vulgò notissimum est, ex salibus dissolventibus, puta vitriolo, nitro ammoniaco, & sale communi, spiritus elici, longè efficaciori dissolvendi vi præditos.

Ille igitur spiritus, seu liquor acidus à liene in ventriculum transfusus, dum secundum naturam se habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit: si verò à statu naturali recedat, ventriculi actionem evertere potest. Sicut antea dictum fuit, ex hisce præsuppositis caninam appetentiam excitari, quando spiritus ille seu liquor acidus nimiam activitatem, & potentiorum dissolvendi vim obtinuit. Sic etiam ex adverso, si vis illa dissolvens debiliior efficiatur, aut omnino deficiat, coctio

ventri-

ventriculi imminuta, aut abolita sequetur. Hinc dicit Helmontius, Aphorismum Hippocratis primum, sect. 6. qui sic habet: *In longis levitatibus intestinorum, si ructus acidus superveniat, qui prius non erat, signum bonum*, interpretandum esse: ut scilicet ructus acidus superveniens significet, fermentum illud acidum, quod à morbo fuerat perditum, restitui incipere.

Fulciamus & nos novam hanc doctrinam proprio experimento. Cum enim anno præterito 1648. alvi fluxu pituitoso & melancholico, per quatuor menses integros afflicti essemus, & ab eo ad extremam maciem & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitosam & mucilaginosam substantiam convertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfecte concoquere nequeuntis; post multa remedia, per totum illud tempus usurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit: tandem aceti acerrimi usu frequenti, intra paucos dies à sevo illo affectu integrè liberati sumus: cujus equidem aceti vi acidum illud naturale penè perditum, plurimum adjutum ac restitutum fuisse conicere possumus. Usus autem aceti fuit in pastibus cum ovis induratis, quæ frustulatim dissecta aceto intingebamus, & per aliquot dies hoc solo edulio in omnibus pastibus utebamur: Tum hoc manifestè percipiebamus, quod si acetum non esset valde acre, exiguum ventriculo adjumentum ferret.

Diagnosis hujus affectus, juxta læsæ coctionis differentias, varia est. Ac primum apestia & bradypepsia iisdem signis indicantur, per magis & minus tantum differentibus. Illa autem signa sunt ructus acidus, alimenti incocti, vel semicocti per os aut alvum rejectio, causæ ventriculum refrigerantes prægressæ, gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, læsio à frigidis assumptis, urinæ tenues, aquosæ, & decolores. Interdum tamen urinæ crassæ & rubræ apparent, ex succo impuro ac sæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem à chylo sufficienter separari non potuit, sed ad renes usque transmissus cum seroso humore, impuras etiam urinas reddit, quales interdum, à melancholicis præsertim & scorbuticis excerni solent. Fusioem hujus urinæ explicationem, vide apud Sennertum *lib. 3. præf. part. 8. sect. 2. cap. 6.* Dyspepsiam verò seu depravatam coctionem, ostendunt ructus nidorosi, sapor similis, aut putredinosus in ore; sitis & æstuationis sensus, à calidis assumptis læsio.

Si idiopathice ventriculus laboret, propria ejusdem morbosæ dispositionis signa aderunt. Si verò sympathicè afficiatur, ex propriis partium affectarum signis illa sympathia est elicienda. Si verò ex errore causarum externarum, vel objecti vitio symptoma dependeat, ex earum præsentia aut prægressa constitutione, ægri vel astantium relatu, innotescet.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est. Coctionis vitium quod à causis externis excitatur, facile corrigitur, causis illius sublatis, & idonea victus ratione instituta.

Facilius etiam curatur læsa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in ventriculum translatis, quam dum à proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem stabilem in ventriculo excitent, coctionis officium restituitur.

Abolita ventriculi coctio omnium deterrima est, quia totius corporis nutritio frustratur, unde morbi lethallissimi, ut lienteria, hydrops, atrophia, & similes consequuntur.

Coctio imminuta sua etiam parit incommoda, ut colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias species.

Depravata concoctio multorum etiam malorum causa est: putà obstructionum, scabiei, febrium, & similium.

Curatio perficitur sublatione causarum externarum, antecedentium, & junctarum, quæ affectum istum efficiunt, augent, vel conservant.

Ac primum advertendum erit, utrum ab aliis partibus ad ventriculum humores transferantur; & in hoc casu humores illi erunt evacuandi ac revellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectarum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt desumendæ. Ventriculi verò roboratio ex inappetentiæ curatione desumi poterit.

Quæ verò ex proprio ventriculi vitio coctionis læsio contingit, ea ut plurimum ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque ad eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentiâ à similibus causis oriunda fuit proposita, quam hic frustra repetere non opus est.

Si denique Hermeticorum causa peculiaris supra proposita animadversione digna sit, illi providendum erit, primò lienis pravam diathesin corrigendo, & spiritus dissolventes restituendo substantia quadam acida, cujus generis sunt spiritus sulphuris, vittiolis, salis, succi limonum, granatorum, arantiorum, & acetum.

CAPUT VI.

De Singultu.

Singultus est motus ventriculi depravatus, quo rem sibi noxiam expellere nititur.

A vomitu distinguitur ex eo, quod materia, quæ vomitu rejicitur, in ventriculi cavitate contineatur, & ille totus invertatur, ut materiam illam excludat: in singultu verò materia peccans tunicis ejusdem infixa sit; ideo ventriculus sese constringat, ac fibras suas concutiat, ut eam excludat. Et ut nauseam quoque in hac definitione comprehendamus: dicimus, motus ventriculi expulsiuos tripliciter fieri: vel enim natura quandoque vult insurgere ad expellendum, & non potest, aut non sufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nausea fit: aliquando insurgit & expellit, & fit vomitus: vel denique insurgit, ut expellat, sed non potest expellere, & tunc fit singultus.

Ille autem motus convulsivus est, non autem vera convulsio, quæ solis musculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Causæ singultus immediatæ proponuntur ab Hippoc. *Aph. 39. sect. 6.* inanitio & repletio, sicut & convulsionis. Gal. & Avicenna terriam addunt, nempe irritationem à materia acris. Alii anxie laborant, ut materiam irritantem ad repletionis genus trahant, quo sententiam Hipp. illam tueantur. Verum ubi res ipsa loquitur perspicue, non opus est rerum evidencias propter Auctorum verba confundere & obscurare. Quid enim clarius est, quam singultum fieri à facultate expultrice irritata? Quæcunque igitur irritationem illam efficere possunt, erunt causæ proximæ singultus: Jam verò humores & vapores, quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare possunt ad expulsionem, & sic repletio & acrimonia erunt causæ diversæ toto genere distinctæ. Inanitio verò quomodo singultum excitare possit, non est facile explicare. Cum enim illius essentia consistat in defectu, nemo dixerit, naturam insurgere ad defectum expellendum; quin potius movebitur ad illum reficiendum ac reparandum, & sic attractricem potius, quam expultricem facultatem movebit. Si verò interdum singultus magnas evacuationes sequatur, ut in acutis & malignis febribus, & purgatione ex belleboro contingit: id non evacuationi simpliciter tribuendum; sed potius malignæ cuidam qualitati, à morbo, vel medicamento ventriculo impressæ.

Materia autem singultum efficiens, vel in ipso ventriculo colligitur, vel aliunde ab hepate, liene, intestinis, aliisque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora, humores acres, aut lumbrici mordentes in ventriculo contenti, singultum idiopathicum producant. Sympathicum verò inferunt vicinarum partium inflammationes, transmissio ad ventriculum ichore, aut vapore acris; tum etiam, quod tumor, hepate præsertim inflammato, ventriculum comprimit: unde facultas expultrix assidue irritatur. Denique à toto corpore possunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, ut interdum in febribus acutis & malignis contingit.

Diagnosis hujus affectus per se conspicua est. Causæ verò signa ita distinguenda sunt, ut si idiopathicè contingat affectus, magis continuus sit, & humorum in ventriculo contentorum signa appareant, & affectio vomitu fedetur. Humor verò peccans, in ventriculo collectus vomitu, aut ructu, aut oris sapore, aliisque signis internosci poterit. Si denique ab alterius cujusdam partis morbo oriuntur, ejusdem signa ex propriis capitibus erunt desumenda.

Quod ad prognosin attinet: Singultus, qui à causa aliqua procatactica, ut cibo, potu, aut frigore exoritur, periculosus non est; tum neque ille, qui crisi per vomitum interdum antecedit, sed tunc reliqua signa in bonum consentire, & salutaria esse debent.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. Hippoc. *in Coacis.* Fit enim ille singultus ab humoribus acris & malignis, tunicam ventriculi iocierior

rem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius, se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente vel maligna correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sectione secunda*, Ager 12. Mulier, quæ in foro habitabat, die 12. frequentes singultus patiebatur, & 14. interiit. Observavit etiam Platerus, singultum, febribus ardentibus supervenientem & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium, eundem etiam in dysenteria esse lethalem.

A vomitu singultus & oculorum rubor, malum. Hippocr. *Aphor. sect. 7.* duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent, idè lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modò ipsius singultus ac ruboris oculorum causa sit, sed etiam vomitus. Si enim vomitus excitaretur ab acris humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus; excretis per vomitum illis humoribus, cessarent vomitus & singultus: nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cum vomitus non solum non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit; unde oculorum rubor, cui ventriculus consentiens, per nervos sextæ conjugationis admodum insignes, ab ea cerebri inflammatione faciliè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatum vomitum, & à vomitu singultum, & unà cum singultu ruborem oculorum invehit, factò concursu sanguinis fervidioris ad oculos, propter maximum consentum, qui inter istas partes intercedit: quem faciliè ostendunt suffusionum initia, imaginumque ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde merito Hippocrates, in libro de locis in homine, à vomitu oculos maximè ladi asseruit.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Hippocr. *Aphor. 17. sect. 7.* Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. in comm. hujus Aphorif. quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, & singultum inducat: imò verò, affluente materia, nonnunquam inflammatio aut erysipelas gignitur in ipso ventriculo. Sin minus, ab ea, ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur. (*Melet. III. 62.*)

Curatio hujus affectus ad causas dirigitur, quæ ut antea dictum est, vel sympathicè hunc affectum producant, vel idiopathicè. Sympathicè afficientes causæ sunt aliarum partium affectus, quibus curatis singultus etiam auferitur; quamvis ea remedia, quæ symptomati demulcendo idonea sunt, & inferius proponuntur, interim usurpari valeant.

Idiopathicus verò affectus fit à pituita, flatibus, bile, aliove humore acris, aut malignæ qualitatis particeps.

Qui fit ab humore pituitoso, tunicis ventriculi imbibito, curatur remediis humorem illum incidentibus, detergentibus, expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ à frigida causa oriundæ fuerunt proposita. Quibus sequentia, velut affectui magis appropriata, adijcienda sunt.

℞. Castorei ʒ. i. succi menthæ ʒ. iv. Misce, capiat æger cochl. i. vel ii. urgente singultu. Eodemque remedio potest inungi ventriculus calidè, bis, aut ter in die.

Acetum scilicet sumi potest frequenter, ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam, & resolvendam, vel illius loco oxymel scilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detenti non parum juvant.

Utile est etiam elixir proprietatis, à Crollio descriptum.

℞. Seminis anethi ʒ. ij. vel iij. decoquantur leviter in vini generosi ʒ. viij. de quibus ʒ. i. capiat æger, manè & serò. Idem semen inclusum lincolo naribus frequenter obijciatur.

In affectu contumaci pilulæ sequentes erunt efficacissimæ.

℞. Castorei, & myrrhæ, an. ʒ. iij. salis gemmæ ʒ. ʒ. diagryd & massiches, ana ʒ. j. agarici recenter troch. ʒ. iij.

aloes electæ ad pondus omnium. Excipiantur succo menthæ, & fiat pilular. massa, de cujus Drach. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat ii. vel iij. manè duabus horis ante cibum, bis in septimana.

Simpliciores pilulæ, nec parum efficaces fieri possunt ex pulvere hieræ cum oxymelite, quarum Drach. i. exhiberi poterit.

Intermediis verò diebus utetur pulvere sequenti.

℞. Sem. anethi ʒ. ʒ. zedoariæ, ligni aloes, nuc. moschat. caryophyll. pulv. diambæ, an. Drach. i. Capiat manè ʒ. ii. cum paucò vino odorifero. Vel adde salis communis ʒ. iij. utatur pro condimento ciborum ordinariarum.

Ventriculo admoveatur sequens cataplasma.

℞. Rad. aristoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri; fol. rutæ, & menthæ siccor. an. Drach. iij. castorei, myrrhæ, ana Drach. ii. caryophyll. hypocist. ana Drach. vi. cum melle anthosato fiat cataplasma.

Tandem in affectu contumaci ad decoctum, guaiaci, & thermarum sulphurearum usum, tanquam remedia generosissima, confugiendum erit.

Qui à flatibus producit, iisdem remediis curatur; quibus adduntur flatus discutientia. Admoveantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ instar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repente mitigant & tollunt.

Qui ab humore: acris & bilioso oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia, à calida intemperie genita, fuerunt proposita, huic etiam affectui convenientissima, curari debet phlebotomia (si plethora adfuerit, vomitione, aut purgatione blanda) tertio quoque die repetita in hunc modum.

℞. Rhab. elect. pulverat. & aqua endiviæ donec mollescat irrorati ʒ. ʒ. pulpæ tamarind. ʒ. ii. sem. endiviæ, portulac. & spodi, ana ʒ. i. santali citrini, & diagrydii, ana ʒ. i. Cum syrup. de limon. fiat massa pilular. de cujus ʒ. ʒ. formentur pilulæ iv. vel v. quæ dentur manè, ut dictum est.

Aliis verò diebus sumat conservas rosar. & borrag. paucò pulvere triasantali asperfas: vel opiatam in prædictæ inappetentiæ curatione descriptam.

Emulsiones frequentes, ex seminibus frigidis paratæ, dicti humoris acrimoniam potenter demulcent, vel in affectu minùs calido lac amygdal. dulcium.

Syrupus de pomis, cum syrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Jusculum affatim & sæpè propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut prisana copiosè bibenda.

Oleum amygdal. dulcium, humorum acrimoniam retundit.

Foveatur regio stomachi cum spongia in aceto rosac. macerata.

℞. Cerati santalini, & unguenti rosac. ana ʒ. i. massiches ʒ. ʒ. cortic. citri & carnis cydonior. ana ʒ. i. Cum succo sempervivi, & pauca terebinthina, fiant emplastra duo, quorum alterum antè, alterum postè stomachi sedi applicetur.

Inungatur regio hepatis unguentis refrigerantibus: Quia ab ea parte humores in stomachum confluere soliti sunt.

Si verò malignæ cujusdam qualitatis suspicio sit; theriaca, aliaque alexipharmaca erunt præscribenda, & regio ventriculi ol. scorpio. Matthioli inungenda.

A quacumque verò causa oriatur singultus, sequentia utiliter usurpari poterunt.

Primò humoris peccantis evacuatio per vomitum instituenda, si æger facile ferat. Et reiteranda vomitio, si affectum imminuat, non autem prorsus auferat; etiam fortioribus exhibitis, si necessitas exigat, quemadmodum docet Platerus in sua praxi. Cujus rei experimentum proponit in observationibus, his verbis. *Chirurgus æger factus max singultire cepit adeo continuatis vicibus, dies noctesque ut nec dormire, nec rectè loqui, aut cibum capere posset. Ad extremum hoc pacto debilitatus, cum nihil juvisset, & jam in agone esset, dedimus illi non sine metu, ipso tamen summo opere rogante, vomitorium satis validum chymisticum, quod Medicus ad manum habebat. Unde immensam bilis æruginosa & nigra copiam evomuit aliquoties, cessavitque singultus, ipseque sensim convaleuit.*

Si æger vomitum aversetur, per inferiora expurgandus est.

Præparandus humor ante vacationem aut ipsius iterationem,

tionem, incidentibus & abstergentibus. Postea sequentia conveniunt.

Cucurbitula adnota dorso in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori ejusdem.

Ventriculi per fasciam constrictio, quo minus dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen anisi assumptum, quod peculiariter singultum sedare creditur.

Clysteres frequentes, qui humores noxios à ventriculo revellunt.

Animalia juniora ventriculo adnota.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodum Chrysimachus Medicus apud Platonem, Aristophanem singultientem, qui spiritus cohibitione & aqua frigida gargarisata curari non potuerat, sternutamento excitato, curavit.

Galen. 8. de comp. medic. secundum loc. proponit medicamentum Asclepiadis: Cujus singula examinat simplicia, idque probat, quasi omnes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas, scilicet discutiendi & evacuandi materiam noxiam per alvum & lotium, roborandi ventriculum, & postremo mitigandi acrimoniam humorum. Compositio est talis, quæ recipit costi, vel illius loco, galangæ, croci, spicæ nardi, rosæ recent. mastiches, ana ℥.iv. asari, aloes, ana ℥.ij. opii ℥.j. cum succo psylli fiant pastilli: de quibus datur ℥.j. singulo manè.

Ad hujus imitationem brevius parari possunt pilulæ pro una dosi, ex aloes ℥.j. laudani opiat gr. i. ij. vel iij. Si animus sit magis purgare, addi possunt diagrydii gr. iij. vel iv.

Quàm insignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloe parata, testatur Duretus his verbis: *Per multi cum singultiendo frangerentur, ducta alvo per quinque dies, hiera, glutinosi & nigri humoribus ejectis, singultiendi finem fecerunt.*

Platerus in observationibus refert, se puerum decem annorum per octiduum dies noctesque singultientem curasse aqua nucum viridium, cum raphano prius in aceto maceratarum destillata, quam vomitionis excitandæ gratia propinare solebat. Verum etsi minimè vomuerit, tamen statim singultum desisse, & cum sub noctem denuò haustum bibisset, ab hoc symptomate penitus fuisse liberatum.

Forestus narrat, se hominem, gravi singultu laborantem, curasse unico haustu decocti seminum anethi, carvi, portulacæ, & papav. albi in cerevisia tenuiori.

Claudinus valdè commendat diaphœnicum cum philonio Romano, ubi causa & symptoma valdè urgent.

Narcotica denique sola pertinacem singultum, & aliis remediis minimè cedentem, facilè compescunt, sensum partis obtundendo nimis exquisitum.

C A P U T VII.

De Nausea & vomitu.

Nausea & vomitus differunt tantum secundum magis & minus. Uterque affectus est motus ventriculi, qua res in cavitate sua contenta expellit, vel expellere nititur. Est igitur nausea inane vomendi desiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris, per simplicem salivationem excretionem. Eam excitare solet quidquid ventriculo quantitate vel qualitate molestiam infert: nec tamen propter ventriculi imbecillitatem, aut orificii ejusdem superioris robur, vel materiæ crassitiem & visciditatem excludi potest.

Vomitum verò qui Græcis *émetos*, vel *émetosia* nominatur, est motus ventriculi depravatus & concussivus, quo vis expultrix irrita, contractis fibris partis inferioris, laxatisque superioris, materiam in capacitate contentam sibi molestam, sensibiliter per superiora violento impetu rejicit. Dicitur motus depravatus, tum ratione objecti molestantis, tum ratione motus ipsius, qui sit à fundo versus orificium, quasi per subversionem; cum motus ventriculo naturalis versus intestina & pylorum compulsivus fiat.

Vomitum differentiarum à causis desumuntur, quæ vel internæ sunt, vel externæ. Ideò vomitus primum dividitur in naturalem & artificialem. Naturalis rursùm vel extra constitutionem morbosam accidit, vel ipso morbo præsentem: unde triplex exsurget illius differentia, ut alius sit periodicus, alius criticus, alius symptomaticus.

River. Opera Medica.

Periodicus est qui extra morbosam constitutionem & velut natura assueta exercetur præcautionis gratia, & certis temporum spatiis repetitur: unde apud Hippocratem legimus, antiquos bis in mense, continuis, aut interjectis diebus, vomere solitos. Et nostris etiam temporibus multi reperiuntur, quorum per quædam intervalla alii singulis mensibus, alii singulis septimanis, alii singulis diebus humorum biliosorum, & frequentius pituitosorum copiam vomitu rejicere consueverunt; quibus evacuatio-nibus tanquam prophylacticis à multis morbis præservantur. Et hic vomitus verè symptoma non est, quia sine ullo morbo præsentem excitatur; sed potius motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non rarò contingit in morbis, eoque materia morbifica (prius coctione præparata) salutariter evacuatur, vel toto; unde perfecta morbi solutio; vel majori parte, unde magna illius imminutio succedit.

Symptomaticus vomitus fit à natura irritata & debilitata, & sine ægri allevatione, quia vel non satis copiosè, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fovetur & perseverat.

Aliæ vomitus differentiarum petuntur ab excretis. Quandoque enim materia, quæ excernitur, alibilis est, quandoque excrementitia. Alibilis materia est cibus, aut clylus, aut sanguis purus, vel permixtus. Excrementitia materia est pituita, bilis, melancholia, serum, pus, lumbrici, & similia.

Vomitum artificialis generali vocabulo à nobis appellatur, quicunque à causis externis inducitur.

Illæ autem causæ externæ, quæ vomitum excitare valent, sunt præcipuè ictus vel casus, compressio circa epigastrium, aer austrius vel contagiosus, aura venenata, foetidus odor, exercitationes violentæ & molestæ: ut succussio equi insueta, navigatio in mari, potissimum flante austro, aspectus vel imaginatio rei foedæ & exosæ, & similes causæ externæ, quæ naturam irritando, vel humores commovendo vomitum excitare solent. Ac præ cæteris assumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non solum medicamenta, & emetica ideo nominata, & venena toto genere nobis infesta: sed etiam alimenta, vel sua natura noxia, vel alicui peculiariter exosa; ut est apud Hippocr. de illo, qui ab esu fungorum vomitu vehemènti excitato interiit. Idem contigit aulico Antonini Imperatoris ex caseo putri magna copia comesto. Idem præstat alimentorum qualitas pinguis & oleosa, tum etiam ordo assumendi præposterus, quando humectantia & relaxantia post astringentia sumuntur, denique alimenta nimia quantitate ingesta, quantumvis euchyma & laudabilia, vomitum excitare possunt, ut crapulæ deditis sæpè contingit. Tum enim natura, nimia mole gravata, inutile pondus, cujus coctioni par esse non potest, excludere tentat; ad quam etiam exclusionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob pravam coctionem, inducitur.

Causæ internæ sunt antecedentes, vel conjunctæ.

Antecedentes vel à corpore universo, vel à peculiari aliqua parte in ventriculum confluunt. A toto corpore feruntur in plethora, cachexia, febribus, aliisque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari derivantur sæpè humores in ventriculum, ut in hepatis inflammatione, lienis aut mesenterii obstructione, suppressis menstruis, aut hæmorrhoidibus; catarrhosa constitutione, & similibus. His addenda est prava poricholidochi conformatio, quando scilicet non in duodenum intestinum, sed in ipsum ventriculum implantatur, unde picrocholi *ævo* nominantur, qui vomitu bilioso, propter pravam hanc conformationem, frequenter divexantur. Fit etiam vomitus interdum in peristaltico intestinorum motu, quando obstructa intestina, in colico, vel iliaco affectu, humores liberum exitum inveniunt, ad superiora propellunt. Lumbrici etiam non rarò, in ventriculum ascendentes ab intestinis, ejusque tunicam interiorem vellicantes, vomitum efficiunt. Ac denique abscessus disruptus in liene, mesenterio, aliisque abdominis partibus, vomitum purulentum & saniosum excitare solet.

Causæ vomitus conjunctæ sunt eadem supra memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt. Quandiu enim in aliis partibus continebantur, erant causæ antecedentes: Postquam verò ad ventriculum translatae sunt, in eoque commorantur, causæ conjunctæ rationem obtinent.

ment. Tales causæ sunt præcipue humores varii, quorum etiam nonnulli in ipso ventriculo generantur; pituita potissimum, cujus maximus proventus non raro fit in ventriculo per cruditates & apestias; quando stomachus debilis alimenta probe non concoquit, eaque in pituitosum excrementum convertit. Sic etiam in ventriculo interdum generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, ut docet Galenus *comment. in prognostic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactantibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas & æruginosas excernere consueverunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita, non est ejusdem naturæ cum ea, quæ ex bile flava per adustionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnostica per se manifesta sunt. Causæ verò, prout variæ, sic etiam variis signis innotescunt.

Primo igitur, si ventriculi ipsius vitio vomitus contingat, ejusdem partis laborantis signa apparent: ut cibi fastidium; gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi, vel nidorosi, aliæque signa debilitatem & intemperiem illius partis, demonstrantia. Sic etiam, si ex morbo organico vel communi, ventriculo in hærente (ut tumore, vel ulcere) vomitus oriatur, eorum morborum signa sese produnt. Si verò per sympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat, affectus totum corpus, vel aliquam partem obsidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes verò peculiare, à quibus frequentius humores ad ventriculum transmittuntur, sunt cerebrum, hepatis, intestina, & uterus.

Si è cerebro humores ad ventriculum confluant, destillationis signa apparebunt. Tum etiam vomitus erunt spumosi ac pituitosi, nausea erit magis molesta, quo tempore cibis assumitur.

Si ex hepate humor transmittatur, is plerumque biliosus esse consuevit; atque adeò bilis vomitu rejicitur, & vomitus ante cibum, quam eo assumpto, molestior est: tum aliquis affectus, ut dolor, tumor, aliisque in hepate apparet.

Si ex intestinis materia ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum signa sese ostentabunt.

Si denique per uteri sympathiam vomitus concitetur, conceptio aderit, vel mensium suppressio, vel alia ex utero symptomata prodibunt.

Quibusdam etiam signis conicere possumus, utrum humor in cavitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipsius adhæreat. Si enim in cavitate sit; levissimo conatu rejicitur, & inest ventriculo tensio & anxietas ab assumpto alimento, quæ non cessat, donec humores vomitu rejecti sint, qui soli plerumque excernuntur, alimentum verò retinetur. Si verò humores tunicis adhæreant, ab ingestis cibo præcipue vomitus contingit, & alimenta sine humoribus rejiciuntur: citra verò cibum nausea admodum molestat, & quod rejicitur, crassum ac viscidum est, magnoque conatu extruditur.

Causæ externæ ex agrorum relatu innotescunt, ut si nimio cibo & potu sese ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem in illa regione acceperint, vel pravam aliquod edulium aut venenosum ingesserint.

Imminentis denique vomitus signa proponuntur à Galen. *lib. 3. de crisi. cap. ultimo*, qualia sunt, dolor capitis, vertigo tenebrosa, tremor labii inferioris, oris ventriculi morsus, frequens & copiosa salivatio.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valde crassus est, nec admodum copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus. Talis enim vomitus in substantia, quantitate, qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis, pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi. Si autem quantitate & consistentia mediocri, ac benè invicem permixti per vomitum egerantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtrinebit.

Vomitus biliosus aut pituitosus die critico erumpentes, boni. Non solum enim vomitus permixti ex utroque humore boni sunt; sed etiam qui sunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat quo æger detinetur. Si in biliosis febribus criticè rumpens, aut pituita

in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. *Aphor. 15. sect. 6.* Fit enim revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa revulsio ostendit naturam refici, ac vires resumere. Ut enim Medicus eorum, quæ ad partem aliquam fluunt, retractionem molitur, ita natura, cum prævalere incipit, humoris ad partem affectam confluentis revulsionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus. Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exigue discerni convenit; sed quæ ita vacuantur omnia, duorum alterum significant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, sed ex ea aliquid symptomaticè effundit, vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua expellere frustra nititur.

Vomitus variegati ex multis humoribus constantes, mali; significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quò difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare naturæ grave est, quantò difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores præter naturæ modum existentes concoquere & edomare: præcipue in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, foetidus, lethalis. Significat enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæc omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere. His verò si foetor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura diu consistere nequit.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus malignis. Hipp. 1. *prophet.* humor enim sincerus non solum crudus est, sed etiam incoctilis; quippe qui tum actum coctionis, tum potentiam excludit. Hippocrates *ἀκρῆτον* vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore ac incendio febrili, exhausta aquosa & serosa parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura invincibile. (*Melet. III. 27. 28. 29.*)

Quod ad curationem spectat, si vomitus ab aliarum partium affectu dependeat, non aliis indiget remediis, quam iis, quæ morbo, à quo procedit, conveniunt.

Si verò fiat ab humoribus biliosis, pituitosis, aut melancholicis, quantitate aut qualitate sua ventriculum stimulantibus, humores illi vomitoriis medicamentis excludendi sunt.

Si verò crassi & glutinosi sint, incidendi & abstergendi, quemadmodum in curatione inappetentiæ dictum est.

Vomitus etiam in hoc casu plurimum confert, qui provocandus est emetico mediocri, non imbecillo, quale est oleum tepens; neque etiam vehementi, quod à longinquis partibus trahat, ut quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantum maximè convenit; quod valida detergendi ac dissolvendi glutinosum humorem virtute prædeditum est: talis est gylla Theophrasti, seu vitriolum album præparatum, ac paulò efficacius id præstat sal ex vitriolo ad intensam rubedinem calcinato, extractum.

Si vomitoria non arrideant, clysteribus frequentibus & cathartici blandis materia peccans detrahenda est, addito rhab. quod purgando astringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu bilioso pilulæ sequentes præscribi poterunt.

℞. Aloes opt. aqua rosar. lotæ Drach. iij. rhab. pulv. & aqua borrag. irrorati Drach. j. mastiches, santali rubri, coralli præparat. an. ʒ. j. Cum syrupo rosar. solut. fiat massa pilular. cujus capiat ʒ. ss. vel ʒ. j. alternis diebus, donec sedatus sit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulv. ʒ. j. cortic. myrobal. citrin. ʒ. j. spodii, & rasuræ cornu cervi, an. g. vj. Fiat pulvis, qui detur bis in septimana, cum pauco jusculo.

Vel fiat bolus ex h. er. & picræ, aut catholici ʒ. iij. cum ʒ. j. rhab. pulverati.

In vomitu vehementissimo dentur laudani gr. (ij.) iij. cum

cum cochiar. min. ℥.ij. ℞. Sedabitur vomitus; & post 5. horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantium quantitas, quia infringitur à laudano, quod ideo miscendum est cum diagridiatis & colocynthiatis. Si resistet medicamentum, clystere acriori evocandum.

Post sufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus, ut syrupo cydon. de granatis acidis, conserva rosar. veteri, vel rad. symphyti, miva cydon. vel julepo sequenti, si vehementissimus vomitus sit valde biliosus, ut in cholera morbo.

℥. Succi granat. acidor. ℥.vj. succi menthæ depurati ℥.ij. aquæ oxalidis ℞. j. sacchari albi ℞. ℞. Fiat julep. in cuius clarificatione leviter bulliant in nodulo, fantali citrini, rosar. rubr. & spodii, ana ℥. j. Capiat ℥. jv. manè & sero.

℥. Terræ sigillatæ, boli armenæ, coralli rubr. margarit. præp. sem. portulac. & acetosæ, ana ℥. j. rasuræ cornu cervi, fol. menthæ cichor. ana ℥. j. rosar. rubr. P. ℞. Fiat pulvis, aspergendus iusculis & panatellis, aut sumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum saccharo, aqua plantag. dissoluto; vel opiata cum syrupo cydon. addendo conservam rosar. aut symphyti.

Mastiches aliquot grana puriora, manè sumpta, non parum valent ad vomitum compescendum.

Balsami Peruviani gutt. iij. in ovo forbili, aut cum saccharo in formam pilularum redactæ, idem efficacius præstant.

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium, abjecta priori aqua, & addito pauco aceto. Succus cydon. crudus miraculosè vomitum sistit, si ejus cochlear. j. vel ij. exhibeantur.

Camphora naribus frequenter admota, vel illita, atque etiam sumpta cum pauca aqua rosar. & tantillo pulv. diamoschi, ad idem est efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus, & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si verò admodum pertinax fuerit vomitus, spiritus vitrioli quantitas augenda est; ut aqua valde acida reddatur. Cum vino generoso utiliter etiam misceri potest. In spiritus vitrioli penuria acetum fortissimum usurpari potest: cujus cochlear unum vel alterum, purum, & impermixtum exhibendum est.

Salis absinthii scrup. j. cum succi limonum cochleari mixtus, remedium est præstantissimum, præsertim in vomitu, qui à febribus malignis solet contingere.

Si vomitus vires valde dejiciat, detur laudanum cum miva cydon. vel syrupo de rosis siccis & illico applicetur cucurbitula ventriculo, & catap. ex fermento, pulv. absinth. & cortic. arantior. subactis cum succo menthæ.

Exterius verò regioni stomachi admoveantur forus ex spongia nova, in aqua rosacea & aceto rosarum immersa, lique subfrigidi. Vel dicta spongia bulliat in aceto forti, & calide ventriculo applicetur. Vel componatur forus ex decocto rad. bistortæ, fol. plantag. portul. menthæ, summitatum rubi, & salicis. Deinde inungatur unguento sequenti.

℥. Acaciæ, hypocist. granor. sumach. & myrtill. ana ℥. j. mastiches & granor. kermes, ana ℥. j. olei myrtini ℥. ij. ceræ q. s. Fiat unguentum. Vel sequens cataplasma admoveatur.

℥. Carnis cydonior. in aqua rosac. & aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contusi ℥. iij. pulveris mastiches, granor. kermes, myrtill. & sem. plantag. ana ℥. ij. Cum succo menthæ, vel cydonior. vel de syrupo absinthio, fiat instar cataplasmatidis.

Vel crusta panis in aceto rosac. macerata, & sequenti pulvere conspersa.

℥. Rosar. rub. balauftior. sem. coriandri præp. ana Drach. j. ℞. mastiches, coralli rubri, sem. acetosæ spodii ana Drach. ℞. fantali citrini ℥. j. Misce, fiat pulvis.

Vel emplastrum sequens applicetur.

℥. Massæ cap. de mastiche ℥. j. pulv. myrtill. & rad. bistortæ, ana Drach. ℞. cum oleo lentisc. Fiat emplastrum scutiforme.

Si vomitus sit vehementissimus, & febrem symptomaticam inducat, & corpus sit plethoricum, utile est nonnunquam sanguinem detrahare, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concussione illa potest

contingere. Id tamen cautè agendum, & parca manu, metu dejectionis virium.

Præterea conveniunt cucurbitulæ dorso & umbilico admotæ, frictiones, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obvolvi possunt linteis oxycrato imbutis, ut humores repellantur. Manuum injectio in aquam frigidam omnem vomitum compescit.

Ac tandem reliquis non conferentibus, ad narcotica veniendum erit, quæ omnes evacuationes citissimè cohibent.

In vomitu pituitoso (si vomitoriis prædictis sedari nequeat) exhibendæ sunt pilulæ de diera, addito rhab. & agarico, aut cathartica huic usui idonea.

Postea ad ventriculum roborantia veniendum est, qualia in curatione inappetentiæ proposita sunt, quibus add. possunt sequentia.

℥. Conservæ rosar. & rad. smphyti, ana ℥. j. confectio. de hyacinth. Drach. iij. pulveris electuar. diambæ, & aromat. rosar. ana Drach. ℞. trochisc. de spodio, terræ sigillatæ, & granor. Kermes, ana ℥. j. cum syrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua absinthii, vel succo menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis cochl. j. aut duo post vomitum exhibeantur, si magna sit ventriculi frigiditas.

Exterius verò sequentia admoveantur.

℥. Absinthii, menthæ, melissæ, ana M. iij. Coquantur in f. q. vini & aceti, ad tertiæ partis consumptionem. Fiat fotsus pro stomacho.

Postea admoveatur emplastrum prædictum, vel cataplasma ex cydoniis, substituendo pulverem nucis moschat. & caryophyll. loco myrtill. & plantag. Vel

℥. Absinthii, & menthæ viridis, ana ℞. j. crustæ panis assatæ, & in aceto rosac. infusæ ℞. ℞. pulpæ cydonior. vel cydoniati. ℥. ij. mastiches ℥. ℞. macis, & nucis moschat. ana Drach. ij. Omnia pistentur fortissimè cum oleo cydonior. & fiat emplastrum.

Vel fiat cataplasma ex cydoniis in aceto fortissimo coctis & contusis, addendo parum sem. sinapi, & pulveris caryophyllorum.

Vel admoveatur crusta panis torrefacta, & in vino generoso cum succo menthæ madefacta, & pulv. nucis moschat. caryophyll. thuris, mastiches, & granor. Kermes sinapifata.

Villanovanus plurimum commendat fermentum acre, quod aceto acerrimo & succo menthæ maceratum, applicatur ventriculo, & bis aut ter renovatur. Certissimè enim sedat, post convenientes evacuationes & revulsiones.

In diuturniori vomitu, ubi magna est ventriculi laxitas, ad valde astringentia veniendum erit, in sequentem modum composita.

℥. Rad. bistortæ, tormentillæ, cort. malorum granator. balauft. & hypocist. ana Drach. ij. fol. menth. & absinthii siccor. ana M. ℞. granor. sumach. & myrtill. ana Drach. j. rosar. rub. P. j. cinnam. caryophyll. & mastiches ana Drach. ℞. gallar. viridium, & nucum cupressi, ana Drach. ij. Fiat decoctum in aqua ferrata & vino rubro, in qua dissolvi possunt grana aliquot moschi, quia odorata maximè faciunt ad vomitus compescendos. Cujus decocti capiat æger manè ℥. ij. & ex eodem foveatur regio ventriculi.

Post forum admoveatur emplastrum vel cataplasma aliquod ex supra propositis.

C A P U T VIII.

De Vomitu sanguinis.

Sanguinis è ventriculo per os exclusio, quæ vomitus sanguinis vulgò nominatur, hoc cum omnibus aliis hæmorrhagiis commune habet, quod per anastomosis, rixin, diabrosin, aut diapedesin, sanguis è venis egrediatur, qui quidem venarum affectus in hæmoptysis theoria pathologicè expositi fuerunt.

Causæ etiam sanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptysis causis coincidunt.

Ac primum causa conjuncta, istas sanguinis effusiones producat, est illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est; sicque rixin, aut anastomosis efficere, quod in plethoricis corporibus, & athletico habitu præditis, contingit.

Idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest; quia calor officina dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere possit. Eadem qualitates diapedesin etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum, tenuitas verò sanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum facilius transfluere possit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabolosin producit.

Causæ antecedentes eadem sunt, quas conjunctas appellavimus, loco tantum differentes. Quando enim sanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediatè aperit, causa conjuncta nominatur; idem verò sanguis, in venis contentus, causæ antecedentis rationem habet.

Ad causas etiam antecedentes referunt partes mandantes, quarum præcipuæ sunt caput, hepar, lien, & uterus.

Plerumque fertur sanguis à capite ad ventriculum, per palatum, & oesophagum: sæpè etiam catarrhus ferinus, ex pituita acri & salsa genitus, ventriculum erodit, venasque illius aperit.

Ab hepate & liene, per venas, quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab utero denique sanguis refluens in suppressione mensium, ventriculi venas aperit; ita ut quædam mulieres repperit fuerint, quæ purgationes menstruas per vomitum sanguinis periodicum passæ fuerint.

Frequentius contingit sanguinis vomitus ab hepate & liene, quàm ab aliis partibus: & à liene etiam sæpius, quàm ab ipso hepate: majorem enim consensum habet lien cum ventriculo, quàm hepar. Patet siquidem ex Anatome, maximum ramum venæ portæ in lienem demitti, à quo venæ multæ ad ventriculum feruntur, tum ad partem superiorem, tum ad inferiorem seu fundum ventriculi, & quidem insigniores; ita ut interdum flatibus & sanguine distente, medii digiti crassitiem æquent, quod ex dissectione cadaverum innouit. Præterea vas breve patentissimum, ut excrementum melancholicum in statu naturali continuò in ventriculum eructat, sic in præternaturali sanguinem magna copia in illius capacitatem effundere potest. Advertendum autem hic est, non solum per vomitum; sed etiam per alvum in hoc affectu sanguinem excludi: tum quia portio illius, qui ad ventriculum confluit, ad inferiora deturbatur: tum etiam, quia venæ mesaraicæ aperiuntur, & intestina sanguinem profundunt; qui quidem sanguis in longo intestinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ instar rejicitur.

Causæ externæ sunt omnia, quæ vulnerare aut contundere possunt: tum etiam æstus vehementior ob ebullitionem, quæ in sanguine commovetur, unde juvenes ad 35. annum sanguinis vomitui aliisque hæmorrhagiæ speciebus maxime sunt obnoxii. Frigus etiam immodicus, constringendo, venarum ruptionem moliri potest: id ipsum quoque efficiunt motus intempestivi & labores, ac exercitationes infueta, clamores, & vociferationes magnæ, quæ sanguinem in venis vehementer commovent.

Ac denique omnes causæ, quæ hæmoptoem excitare possunt, proprio capite recensitæ. Sanguis enim in venis & arteriis à quacunque causa, siue interna, siue externa vehementer commotus, ad eam partem facilius irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis disposita est. Atque ita, si ventriculus, aut venæ, quæ ad ipsum feruntur, talem dispositionem habeant, vomitus sanguinis excitabitur potius, quàm alia quævis hæmorrhagiæ species.

Diagnosis hujus affectus in eo potissimum versatur, ut pars, à qua sanguis profluit, nobis innotescat.

Si ex ipso ventriculo sanguis effundatur: situs partis, & in ea doloris aut gravitatis sensus ferè continuus illud demonstrabunt. Deinde minor est illius copia; graciles enim sunt stomachi venæ cum nausea sanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur. Tum sanguis aliquando cum cibo, aliquando cum bile, vel pituita mixtus ejicitur.

Si à capite sanguis profluat, quædam circa fauces & palatum titillatio percipitur, pars sanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut gravitas præcessit quæ post talem hæmorrhagiam sedatur.

Ex liene & jecore sanguis copiosior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet, Ex liene crassus, globosus, ac niger; ex jecore rubicundior, & quodammodo spumosus. Præterea sanguis, qui ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabatur, quàm per vomitum; quia ab hepate per venas mesaraicas plerumque fluit ad intestina, & ab iis, ut vomitum efficiat, ascendere

debet in ventriculum. Facilius verò descendit in alvum, cum via sit proclivior. Contrà qui à liene fluit, per vomitum potius, quàm per intestina purgatur, quia venæ à liene ad ventriculum sunt breviores, & minùs amplæ.

Si denique vomitus sanguinis fiat à suppressione mensium, ipsa suppressio ab ægotantis relatu innotescet, & sanguinis excretio periodica erit, quæ augebit conjecturam, si nullus aliarum partium affectus conspiciatur.

Quod ad prognosin spectat, vomitus sanguinis, à quacunque causa oriatur, non est expertus periculi. Vel enim ex nimia sanguinis effusione mortis subitanæ periculum imminet, vel si in ventriculo grumescat, corrumpatur, & putrescat, lipothymias, syncopen & suffocationes parit.

Minus tamen periculosus est vomitus sanguinis ex suppressione mensium oriundus, quàm si ex hepate, vel liene procedat. Provocatis enim quomodocunque mensibus, curari solet, ut docuit Hippocr. *Aph. 34. sect. 5. his verbis: Mulieri sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit.* Et in his sæpè sola venarum inferiorum apertione menstrua provocantur, aut saltem paucis aliis remediis melanagogis adhibitis, & sic vomitus sanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu sanguinis in hydropem ascitem prolantur, ex eodem pereunt. Testatur Dodonæus, se neminem à tali hydropse servatum vidisse. Et docet experientia ex quacunque sanguinis profusione hydropem excitatum, esse lethalißimum: quia ex summa caloris nativi dissipatione exoritur, quæ irreparabilis est.

Ad hujus affectus curationem opus est remediis, sanguinem à ventriculo revellentibus, ejusdem intemperiem corrigentibus, & apertionem venarum constringentibus ac glutinantibus. Quibus jungenda erunt, quæ partem primariò affectam respiciunt, à qua sanguis in ventriculum transmittitur.

Ac primum quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet, illius præcipua capita hic subnectenda.

Alimenta igitur ordinaria debent esse astringentia & emplastica, tum etiam refrigerantia, actu & potestate talia, ut hordeata, amygdalata, oryzata, panatellæ gelatinæ, & in primis amyllum sine calce paratum, cum lacte coctum, quod ad hæmoptysin compescendam eximium est; his omnibus semper aliquid succi mali punici, vel aceti rosacci addi poterit, (at acida omnia lac coagulant, ideo cum lacte metuenda sunt) his accedere poterunt, ova indurata aceto intincta, mica panis aqua frigida macerata; juscula pullorum cum oxalyde, portulaca, plantagine, & granis uvæ immaturæ parata; pedes & intestina vervecum, hædorum & vitulorum, ad putrilaginem usque decocta. In principio mensæ sumatur aliquid adstringens, ut malum cydonium, pomum, aut pyrum austerum sub cineribus coctum, miva cydoniorum, aut gelatina ex cerasis, mespilis, aut sorbis confecta.

Abstineat æger ab omnibus cibis acrioribus, falsis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis quæ multum sanguinis generant, nisi aliquando vires collabi videantur, ad quarum refectionem illa aliquando, sed parca manu erunt exhibenda. Parcè admodum ægri nutriendi sunt, quo minus enim sanguinis generabitur, eò minor erit fluxio, & partes inanitæ, sanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aqua ferrata, cum paucis succo granatorum. Vinum interdicendum est, nisi sit crassum & austerum: quod nos tortivum appellamus, & tunc etiam febris carentia esse debet.

Aer sit frigidiusculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus sit modicus, & non diurnus. Quatinvis enim in somno omnes fluxiones cohiberi dicantur, hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renovari potest. Alvus sit semper libera, & omnia animi pathemata vitentur.

Diæta in hunc modum instituta, ad chirurgica, & pharmaceutica remedia progrediendum est.

Ac primum venæ sectio statim celebranda est parca manu, & repetitis vicibus, ut major fiat revulsio. Idque ex basilica cubiti dextri, si à jecore; vel sinistri, si à liene malum exoriri videatur; vel ex vena malleoli, si ex mensium suppressione profluxerit.

Fiant frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clysters detergentes injiciantur.

Applicentur cucurbitulæ naribus, cruribus, & lumbis; imò & hypochondriis, ut sanguis retineatur.

CAPUT IX.

De Cholera morbo.

Camphoræ serup. sem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquæ plantag. ʒ. iv. Quod remedium Rondeletius in consilio quodam, tanquam præstantissimum commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, si sanguinis concreti suspicio fuerit: eo enim facile dissolvitur sanguis, & à ventriculi venis propellitur, eademque constringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foveatur subfrigide.

Absente vomitu, ut venæ constringantur, sequentia usurpanda.

ʒ. Album ovi n. j. aquæ rosar. & aceti, ana ʒ. j. ʒ. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ʒ. ij. Misce, utatur æger ex cochleari. Vel

ʒ. Coralli præpar. terræ sigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochisc. de carabe, ana ʒ. j. aquæ plantag. & syrupi myrtini, ana ʒ. ij. Misce, utatur ut supra. Vel prædicto pulvere utatur cum iusculis. Vel

ʒ. Succi plantag. ʒ. iv. Exhibeatur actu frigidus, manè & serò. Testatur Galen. hoc succo nihil esse præstantius, ad quodlibet sanguinis profluvium cohibendum.

Succus portulacæ & polygoni, cum saccharo sumptus, ad idem est efficax.

ʒ. Aquæ plantag. & portulac. ana ʒ. j. ʒ. syrupi myrtini ʒ. ʒ. syrupi de papavere ʒ. ij. vel iij. salis prunellæ ʒ. j. Misce, fiat julep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem julepus utiliter componi poterit.

ʒ. Conservæ rosar. antiquæ, & rad. symphyti, an. ʒ. j. cydoniari ʒ. sem. mirob. condit. n. j. trochisc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ij. corall. præpar. & croci Martis ana ʒ. j. Cum syrupo de ros. siccis fiat opiata, qua utatur frequenter. Trochisci de carabe non solum astringunt, sed etiam sanguinem concretum dissolvunt, idè frequenter usurpandi.

Syrupus corallor. utiliter etiam usurpari poterit, multò utilius eorum tinctura, cum succo limonum recentè parata.

Ubi magno impetu sanguis excernitur, nec prædictis remediis illius vomitus sedatur, ut mortis periculum imminet, ad narcotica veniendum est, vel assumendo ea, vel per clysterem injiciendo.

Exterius verò inungatur regio ventriculi ol. rosar. & myrtino, lotis in aceto: & post unctionem aspergatur pulvis coralli, boli armenæ, terræ sigillatæ. Vel inungatur unguento sequenti.

ʒ. Succi plantag. & centinod. an. ʒ. j. sem. aceti rosar. ʒ. j. olei omphac. ʒ. vj. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde sang. drac. mastiches, cortic. granat. & myrill. an. ʒ. ij. camphoræ ʒ. j. ceræ rubræ q. s. Fiat unguentum.

Pro potu utatur aqua ferrata, cum syrupo cydonior. & spir. vit. Iuscula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foveantur hypochondria & lumbi subfrigide decocto plantag. & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam, sic enim omnis vomitus sedatur.

Postea unguentum refrigerans Galeni in aceto lorum dictis partibus illinatur.

Celebrata sufficienter phlebotomia ad causæ sublationem, & integram morbi solutionem, purgatio blanda & frequens instituenda est, qua sanguis à serosis & biliosis humoribus, hunc affectum producentibus, repurgetur. Cujusmodi purgationes à Medico prudenti celebratæ miranda præstant, ut nos experientia didicimus. Debet autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera persica: quæ medicamenta purgando astringunt, & humores nullo modo exagitant, ut inde non metuenda sit vomitus sanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt vel in forma boli, cum syrupo myrtino, aut de rosis siccis: vel potionis, cum decocto cichorii, aceto, & portulac. & similibus.

Dum purgatio celebratur (quæ per tres aut quatuor dies potest continuari, parca purgantium dosi:) vespertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut syrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis astringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulv. ʒ. j. semel in septimana per longum tempus exhiberi poterit; vel syrupus magistralis, ad hæmoptyses præcautionem descriptus. Tum reliqua serè remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem proposita sunt, in hoc etiam casu convenire poterunt.

Cholera morbus est, violentissima humorum biliosorum, acrium, aut corruptorum, per vomitum & alvum excretio.

Cholera dicitur ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile flava, ut docet Gal. ex sententia Gnidorum medicorum, 1. meth. c. 2. cum ex bile flava & humore pravo, bilem æmulante, & supra & infra erumpente, hoc malum oriatur. Attamen Alexander Trallianus lib. 7. cap. 14. non vult, hoc nomen ab humore bilioso esse deductum, quia non semper bilis evomitur, sed etiam sæpe serosus & pituitosus humor: sed potius ἀπὸ τῶν χαλάδων, id est, ab intestinis, quæ ab antiquis χαλάδες nominata sunt; quoniam ab intestinis & interaneis humores isti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda est, quia non solum à Galeno, sed etiam ab Hipp. 7. epid. textu 19. Celso lib. 4. c. 11. & Aureliano lib. 3. acutor. cap. 9. recipitur. Et quamvis biliosus humor non semper rejiciatur; est tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alii statuunt ventriculum, alii intestina, alii ventriculum & intestina simul. Verùm Galeni sententiæ inhærendum est, afferentis de sympt. causis c. 2. partem primariò affectam esse ventriculum, cujus facultas expultrix vehementer irritatur, ut per utrumque orificium humorem noxium expellat. Secundariò verò gulam, & intestina affici dubium non est.

Est igitur hic affectus symptoma facultatis expultricis læsæ, & vehementer irritatæ. Non potest autem dependere à retentrice debilitate, quia in ea humores paulatim effluunt, ut in lienteria & cœliaca passione. Fateri tamen oportet, vehementiorem fieri affectum, si retentrix debilis expultrici non resistat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læsa, ob quam pravi humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant; sed hæc causa tantum antecedentis rationem habet. Hippocr. 4. de victus ratione in acutis, textus 104. duas proponit cholæræ species: unam humidam, alteram verò siccam. Humida est illa, quæ hæcenus descripta est, quæve sola proposita definitione describitur, tanquam frequentior & magis usitata. Sicca verò longè infrequentior est, sitque à spiritu flatuoso à ventriculo & intestinis exeunte, partesque, per quas transit, mordicante. Generantur isti status, vel à ventriculi calore igneo, cibos corrumpente, & in nidorem convertente; vel à cibis flatuosis & nidorosis, ut sunt cepæ, raphani, & similia. Sennertus aliam causam addit ab Hermetiorum doctrina mutuata: nempe humores falsos & adustos, circa hypochondria cumulos, & alterius humoris permixtione effervescentes. Quantam enim (inquit) spirituum copiam sales & spiritus salini cum spiritibus acris permixti suppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum sale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere, & ex humoris falsi atque adusti cum aliis spiritibus commixtionem magnam spiritus flatuosi copiam excitari posse, incredibile non est.

Causa proxima hujus affectus est humor biliosus, exustus, acidus, falsus, vel putrescens in ventriculo, intestinis, hepate, liene mesenterio, vel pancreate collectus: vel alimentum parva substantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium aut venenum assumptum, Hipp. 7. Epid. text. 90. causas serè omnes, à quibus pravi isti humores generantur, diligenter enumerat, his verbis: Cholericæ sursum & deorsum eruptiones è nimio esu carnis, potissimum suilla crudioris: item ex cibis insuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, & ex granis pini, locustis, nucibus rancidis, atque ex esu alliorum, porri, & caparum, maxime à lactucis coctis, brassica, & similibus crudioribus, à placentis etiam & dulciariis, & mellitis, fructibus horariis, potissimum cucumere & pepone. Fiunt autem magis æstate, quia tunc facilius recensita corrumpuntur, vel inconfecta manent.

Animadversione dignum est, unde tanta humorum copia derivetur, quæ per vomitum & alvum in cholera rejicitur. Vulgò respondetur, illos humores in mesenterio & locis ei vicinis contineri: nonnunquam etiam è toto corpore confluere. Quod cum veritati consentaneum sit, dicere tamen possumus, humores corruptos, in ventriculo aut partibus vicinis contentos, maligna qualitate alios quo-

que humores corrumpere, eosque à natura irritata ad ventriculum & intestina protrudi: quemadmodum venenata medicamenta, ut antimonium, colocynthis, elaterium & similia, bonos humores corrumpendo, hypercatharsim efficiunt.

Signa hujus affectus diagnostica sunt humoris biliosi, acidi, vel aliis modis corrupti, per vomitum & secessum, frequens & copiosa excretio: ventriculi & intestinorum morsus; inflatio & dolores, sitis cum æstu & anxietate: nausea vehemens, quæ frigida nonnihil sedatur; sed calefacta statim rejicitur; pulsus non raro parvus & inæqualis: sudor interdum diaphoreticus, crurum & brachiorum convulsio, syncope, extremorum frigiditas, aliaque gravissima symptomata.

Causæ etiam hunc affectum producentes faciliè inter nosci poterunt. Ac primum externæ, ex agrorum & adstantium relatu innotescunt. Si nimirum ager alimenta nimia copia, vel prava qualitate infecta ingesserit: si venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauserit. Internæ verò ex humorum, qui rejiciuntur, qualitate, eorumdemque intus genitorum copia dignoscuntur. Primum esse affectum ex ventriculi vitio oriundum conjicimus, si reliquæ partes bene constitutæ sint, nulloque affectu laborent. Præterea adsunt nausea, perpetua angustia, morsus, & dolor ventriculi: materia rejicitur viridis & æruginosa. Si verò in venis sit genita, febris ut plurimum maligna adest.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut nimirum morbus dicatur acutissimus, subitam plerumque mortem inferre solitus. Si tamen ex assumptorum vitio oriatur, minus periculi est: quia iis exclusis plerumque solvitur.

Quo graviora sunt in cholera symptomata, ut syncope, convulsio, & extremorum frigiditas; eo brevioris historiam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates in coacis, choleras quasdam criticas esse docuit, quæ lipyriis febribus adveniunt, & alio modo ex illius sententia solvi non possunt, nisi ingenti bilis eruptione, sursum & deorsum facta: quæ tamen crises rarissime contingunt, & valde suspectæ esse debent, utpote bonæ crisis & salutari conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & sedari incipiat, si faciei color cadaverosus, & habitus Hipp. in meliorem restituatur, salutis spes affulget.

In hujus morbi curatione primum, affectu incipiente, evacuatio aliquantulum permittenda est, dum pravi & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum exclusio molienda, vomitione concitata haustu aquæ tepidæ, cum syrupo acetoso mixtæ, aut jusculo pulli magna copia sumpto. Quod si non vomitum, humorum acrimoniam saltem contemperat. Vel dictorum humorum exclusio perficiatur rhab. exhibito cum syrupo de absinthio, in formam pilular. redacto, necnon clysteribus nonnullis detergenti vi præditis.

Præterea clysteres pingues & lenientes identidem injiciendi, ex lacte, ol. rosato, butyro insulso, loto cum aqua rosar. vel ex decocto pulli, carnis vitulinæ, vitellis ovor. quibus interdum, urgente affectu, narcotica permiscenda.

Clysteres etiam ex oxycrato plurimum conferunt; vel ex decocto lactucæ portulacæ, plantaginis, addito aceto, syrupo de nymphæa, & vitellis ovorum.

Internis etiam humorum acrimonia demulcenda, ut decocto portulac. & plant. cum syrupo cydonior. & de rosis siccis, & sale prunellæ, si ardor & sitis urgeant.

Ac denique vomitus cohibendus medicamentis, tam internis, quam externis, quæ pro vomitu bilioso fuerint descripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent ac præcipuè theriaca recens quæ ad Drach. ij. exhibita vehementes illas evacuationes velut in momento cohibet. Idem præstat laudanum opiatum, ad gr. iv. exhibitum. (*nimiam dosis medicamenti, summa circumspèctione proponendi, nisi Riverius habuerit aliquam præparationem mitiorem, veluti laudanum tutissimum Pharmac. Lugd. quod ad grana iij. aut v. exhibetur. Idque notandum passim in hac praxi. Laudanum enim verum ad gr. j. aut ij. datur.*)

Si magna sit virium exolutio (ut læpissimè contingit) integra laudani dosis tuta non est: sed melius est gr. j. vel ij. tantum exhibere, & semel in die repetere, atque etiam bis, si res admodum urgeat. Sic enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, ut eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu & alvi fluxu, remediis supra propositis, & viribus aliquantulum instauratis cardiacis reuendiis, ægri à periculo liberati videntur: quod non solum astantes, sed etiam medicos interdum fallit: symptomata enim post unum aut alterum quietis, & intermissionis diem, fortiora ac vehementiora resurgunt, & ægri à priori insultu valde debilitati, de medio tolluntur (*maximè ex opiatis.*) Cui ingenti periculo occurrendum est, non solum vires instaurantibus, & humoris fervorem demulcentibus supra propositis, quæ etiam sedato insultu continuari debent; sed præcipuè venæ sectione, quæ sanguinem illum torridum & æstuantem revellit, & maximè contemperat: eaque semel, bis, terve erit iteranda, si vires à prima evacuatione nullo modo debilitatæ, sed potius recreatæ appareant. Quidam practici in ipso insultu, etiam valde prostratis viribus, venam secare audent, quas dicunt esse oppressas, non exsolutas. Attamen sine periculo tunc temporis sanguis mitti non potest. Et interdum agrotantes paulò post illam evacuationem è medio sublati sunt, non sine remedii opprobrio. Ac licet virium oppressio quædam agnoscenda sit ab humore superfluo, & naturæ infecto, in venis contento; maxima tamen earum exolutio negari non potest, ab horrendis evacuationibus per vomitum & secessum subsecuta. Satiùs ergo est humorum impetum primum cohibere, mox pacatis symptomatibus, ad venæ sectionem confugere.

Quia verò in hoc affectu vires ex maximis evacuationibus citissimè concidunt, earum restorationi diligenter incumbendum ex iis auxiliis, quæ in virium imbecillitatis curatione proposita sunt.

C A P U T X.

De dolore Ventriculi.

Dolor ventriculi est tristis ejusdem partis sensatio, à rebus mordentibus aut distendentibus, sicque continuitatem illius solventibus excitata.

In ventriculo autem tres partes, plurimum inter se discrepantes, considerandæ sunt; orificium nempe illius superius; orificium inferius, pilorus nominatus, & reliquum corpus, totam cavitatem constituens.

Orificium ventriculi superius exquisitissimo sensu donatum est, propter nervum insignem, quem à sexta conjugatione mutuatur, & idè dolores in eo sunt acutissimi, quia viscus nobilissimum, sibi que vicinum, cor nimirum, in consensum trahunt; unde cardialgia & cardiogmos nominatur. Tantus enim est ille cordis cum orificio ventriculi superi consensus, ut veteres illud orificium *καρδια* nominaverint.

Si verò membrana, ventriculi cavitatem constituentes, aut pylorus dolore afficiantur; dolor ventriculi simpliciter nominatur, & interdum colica ventriculi, præcipuè quando à flatibus excitatur.

Proxima hujus doloris causa est solutio continui, à rebus mordentibus vel distendentibus excitata. Illæ autem res mordentes vel distendentes, præcipuè & frequentiores sunt humores, vel flatus. Quibus addi possunt lambrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, ut bilis porracea, æruginosa, vel atra, pituita salsa, corrupti ichores, pus scirrhosum, ex disrupta hepatis aut thoracis vomica in ventriculum effusum, & quicumque alii humores acrimonia præditi, dolores in ventriculo excitare possunt.

Vapores etiam acres, ex iisdem humoribus elevati, hunc dolorem efficere consueverunt.

Flatus verò in cavitate ventriculi contenti, inflationem & tensionem dolorificam efficiunt: sed multò magis intra tunicas illius coerciti, quia affectum contumaciorum efficiunt, cum difficilius inde excuti valeant.

Morbi etiam, tum ipsius ventriculi, tum partium vicinatum, hunc dolorem parere consueverunt, ut intemperies qualibet excedens, tum calida, tum frigida, & multò magis inflammatio: interdum verò scirrhosus, aut alius tumor durus gravantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera & ulcera ejusdem partis, vicinarum etiam partium tumores & inflationes, ventriculum comprimendo, dolorem ipsi inferre possunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes, vel in ipso ventriculo generantur, vel à toto corpore, vel à quibusdam partibus in eum conflant. A toto corpore in febribus, vel dum corpus pravis humoribus repletum est. Ab aliis partibus verò, scilicet præcipuè ab hepate,

pate, liene, & cerebro: ab hepate bilis, à liene melancholia, vel atra bilis: à capite pituita falsa.

Ab aliis etiam causis extraordinariis & infrequentioribus talis dolor excitari potest, ut de lapidibus in ventriculo genitis, enarrat Schenckius *lib. 3. observationum*. Et de corio lardi, fumo exsiccati, refert Fabricius Hildanus *observat. 33. lib. 4.* cujus frustum deglutitum matrona quædam in ventriculo servaverat per duos annos, continuè excruciatâ doloribus, idque tandem, assumpto vomitorio medicamento, vomitu rejecit, & liberata est.

Causæ externæ hunc effectum producentes, sunt alimenta vel prava qualitate infecta, aut summa acrimonia prædita, quæ per se talem dolorem inferre possunt, vel flauibus generantibus idonea, vel nimia quantitate assumpta; ita ut putrescant & acrimoniam induant, vel calidiora plus justo, ut ex iis copia bilis producat. Sic etiam medicamenta fortiora vel aciora, vel deleteria facultate prædita, vel nimia quantitate assumpta, vel non satis correctâ item venena exhibita hunc dolorem faciliè inferre possunt.

Signa diagnostica ad partem affectam & causam dirigenda sunt. Ac primum situs doloris orificium ventriculi superius affici ostendit, quando scilicet sub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multò certius hanc partem affici, & veram esse cardialgiam significant, dolor acerbissimus ab exquisito partis sensu permanens, anxietates & jactationes, ut æger in uno situ consistere non possit; quibus etiam sæpè accedunt lipothymia & animi defectiones, propter cordis consensum, cujus summa est cum ventriculo sympathia, non solum propter viciniam, sed etiam propter magnam spirituum dissipationem, quæ per istos cruciatus contingit. Interdum etiam cerebrum trahitur in sympathiam, ob insignem nervum, qui huic parti implantatur, & vapores acres, qui inde recta via ad caput eleuantur, unde cephalalgia, & hemicrania, & aliquando vertigines, & epilepsia oriuntur.

In aliis verò ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbissimi, sed tam gravibus symptomatibus comitati non sunt, atque adeo dolores colicos æmulantur, situ tantum doloris differentes.

Causæ istos dolores efficientes propriis signis distinguuntur, quorum magis perspicua ab excretis desumuntur. Si enim bilis, vel pituita, vel flatus, vel lumbrici per os aut alvum excernantur; faciliè est conjicere ab hujusmodi causis affectum dependere. Attamen etiam si nulla materiæ morbificæ excretio fiat, signis peculiaribus bilis, aut pituitæ, aut flatuum redundantiam internoscere possumus; tum etiam signa lumbricorum intus latitantium ex proprio capite erunt desumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipsius, tum partium vicinarum, hunc affectum producentes, ex propriis cujusque signis innotescunt. Colligitur etiam diagnosi humoris dolorem committentis, ex tempore invasionis incrementi, aut cessationis doloris. Quibusdam enim ante cibum dolor exacerbatur, & hoc bilis dominium significat, quæ jejunii tempore exagitur, & in ventriculum attrahitur, aut magis intenditur & acrior evadit. Aliis statim ab assumpto cibo dolor commovetur, quia humores crudi & mordaces, qui antea quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab assumpto cibo commoventur, vel qui in fundo ventriculi hærebant, sursum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Aliis dum cibus concoquitur, dolor exacerbatur, quia vapores acres & mordaces eleuantur ex materia morbifica, à calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Aliis quatuor aut quinque horis à pascu, quia ex concoctione depravata cibi corrumpuntur, & corrupti ventriculum vellicant. Quibusdam denique post somnum dolor exacerbatur, & ille fit à catarrho, fluente humore à cerebro per somnum, qui majori copia cumulat, dolorem in vigilia producit. Sedatur verò interdum dolor à cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognosin spectat: Certum est, cardialgiam reliquis ventriculi doloribus esse longè periculosiorem, propter exquisitum oris ventriculi sensum, & maximum illius cum partibus principibus consensum.

Major vel minor causæ morbificæ pravitas, & symptomatum vehementia majus vel minus periculum portendunt.

Febris continua & acuta, cum insigni ventriculi dolore conjuncta, magnum minatur periculum, quod docuit Hippocrates *Aphor. 65. sect. 5. In febribus circa ventriculum vehemens affus & cardiosmos, malum*. Magnam

River. Opera Medica.

enim ventriculi inflammationem vel humorum vitiosorum copiam in ventriculo contentam significat.

Ventriculi dolor, à lumbricis vel flatu oriundus, ut plurimum minus periculosus est, quia causam minùs rebellem, & parti minime affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, cumque mordentibus, gravissima symptomata oriuntur, ex quibus ægri derepente intereunt. Sic etiam ubi intemperies flatus generans rebellis facta est ac veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem siccum degenerat ex Hippocrat. *Aphor. 1. sect. 4.* In Cardialgia extremorum frigiditas mortem proximam prænuntiat.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate maximè varianda est. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapia adhibenda est. Si verò in ipso ventriculo causa stabiliatur, dolor vel à flatu, vel humoribus acerbis & biliosis, vel ab inflammatione, aut ulcere procedit.

Qui à flatu generatur, curandus est remediis discutientibus & evacuantibus flatulentam illam materiam, tum etiam pituitam, à qua flatus concitatur.

Ac primum injiciendus est clyster emolliens & laxans, cui statim succedat alter carminans & discutiens, ex decocto fol. origani, calamenthi, pulegii, rutæ, centaurei majoris, sem. anis. fœnic. dauci, cumini, & similibus. In quibus dissolvantur benedicta laxativa, ol. anethinum, rutaceum, mel anthosatum.

Si dolor perseverat, ex oleo rutac. aut nucum. & vini generosi, aut hippocratici partibus æqualibus clyster erit componendus, addendo aquæ vitæ ʒ. ij.

Vel paratur clyster ex vino albo, cum olei juniperi, aut cinnam. aut caryophyll. chymicè extracti gutt. viii. qui miraculi instar liberat.

Postea admoveatur fons sequens regioni stomachi.

ʒ. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ʒ. j. fol. menthæ, origani, pulegii, majoranæ, hyssopi, salviæ, an. M. i. sem. anis. fœniculi, carvi, dauci & baccar. lauri, ana ʒ. sem. flor. chamomil. meliloti, anthos, & lavendulæ, ana ʒ. i. Contundantur contundenda, & incidenda incidantur, includanturque duobus fœculis, bulliant in vino generoso: dein expressi, ventriculo, & toto ventri alternatim admoveantur.

At in materia minus frigida potest parari fons sequens, maximè laudatus à Foresto, ut qui reliquis remediis non conferentibus, ægrum à dolore citissimè liberavit.

ʒ. Rad. althææ ʒ. sem. rosar. rubr. flor. chamom. summit. absinthii, ana M. i. Coquantur in aqua communi, ad ʒ. i. sem. in fine addendo vini Rhenensis opt. aquæ rosac. & aceri, ana parum, Fiat fons.

Post fontem fiat illitus ex ol. rutaceo & anethino mixtis, cum aqua vitæ, quibus aliquid addatur ol. salviæ, aut caryophyll. chymicè extracti.

Post inunctionem admoveatur emplastrum de baccis lauri: vel ejus loco cataplasma ex melle, & semine cumini.

Interindum hæc fiunt, si nausea adsit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio: aut catharticum exhibebitur pituitam evacuans.

Purgato corpore, exhibeatur ol. amygdal. amar. recent. express. & cum vino albo mixtum aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinnam.

Julepus sequens ad dolorem sedandum, flatus discutandos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficacissimus est.

ʒ. Fol. absinthii vulg. centaurei minor. & agrimon. ana M. sem. Coquantur ad ʒ. v. In colat. dissolve sacchari albi Unc. i. Capiat manè per biduum.

Amatus Lusitanus valde commendat aquam à floribus chamæ. destillatam, tanquam præcipuum, leniendis ventriculi & intestinorum doloribus auxilium; cujus Unc. iij. calidè exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæ. usurpari poterit, maximè laudatum à Foresto: Qui se mercatorem quendam, ingenti stomachi dolore affectum cum insigni clamore hoc solo decocto semel exhibito curasse refert. Quo epoto, emissis ructibus, in sudorem solutus est, & incantamenti instar omnis dolor evanuit, ut nullis aliis præsidiiis opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum semine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice asari, dissolvendo oxymel, syrupum acetosum, aut rosatum solutivum, parari potest vomitorium, ab initio morbi exhibendum, quod evacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam, illius dolores citissime resolvere, instar incantamenti. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut nihil, aut parum humoris crudi in ventriculo lateat, alioqui dolorem intendit.

Utiliter etiam admoventur eidem parti panis recentior è forno extractus, per medium sectus, tum per se, tum pulveribus aromaticis conspersus.

Tandem, dolore pertinaciter adhærente, confugiendum est ad balneum ex decocto herbarum emollientium & calefacientium, quod tutissimum & efficacissimum est: status enim diffundendo, & per poros apertos resolvendo, à dolore liberat. Quod citius efficitur, si in ipso balneo remedium aliquod discutiens ægro exhibeatur, Concurrente enim utroque præsidio, tum interno, tum externo, opus ritè peragitur.

Balneum esse debet valde calidum, ut facilius status discutiantur, & humores crassi colligantur.

Quod si propter doloris vehementiam clysteres vel injici, vel retineri nequiverint: in ipso balneo catharticum propinandum est, & in eo per horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viscera attingat.

Aliquando autem, ubi ex doloris vehementia periculum imminet, ad narcotica est confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non raro subsequitur effectus.

Nonnulli etiam, (ut Platerus) purgantibus narcotica permiscunt, ut simul & dolor sedetur, & materia peccans educatur: quale est medicamentum Elidæi, à Foresto laudatum, quod sic habet.

℞. Diaphoen. ʒ. ss. philonii Romani ʒ. ij. Cum aqua vel decocto chamomillæ. Fiat potio.

Dolore prorsus sublato, in iis, qui ei sunt obnoxii, semel aut bis in mense purgatio iteretur, ut proxima flatuum causa auferatur: tum remedia roborantia usurpentur, qualia in læsa concoctionis curatione proposita sunt.

Qui verò à bile dolor excitatur, curandus est humoris peccantis evacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento, aut clysteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acerbis, aut calefacientibus.

Postmodum demulceatur humorum acrimonia, julepis refrigerantibus & incrassantibus, emulsionibus semin. frig. major. lacte recenter multo; oleo amygdal. dulcium regenti, vitellis ovor. & similibus.

Interim non omittantur opiata, aliaque roborantia, in superioribus curationibus descripta.

Extrinsecus admoveatur cataplasma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ovor. & croco.

Vel admoveatur panis recentior ab igne extractus, per medium sectus, & in aceto madefactus.

Vel foveatur eadem pars decocto flor. chamomill. violar. & nymphææ. Aut quod multò præstantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad hujus affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore sedato, ne fortè revertatur, æger purgabitur bis in mense, & viscerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remediis convenientibus.

Qui verò dolor fit ab inflammatione, abscessu, vel ulcere, remediis in sequenti curatione proponendis oppugnabitur.

C A P U T XI.

De inflammatione, abscessu, & ulcere ventriculi.

Licet ventriculo, quemadmodum omnibus aliis partibus, omnia tumorum genera contingere possint, nos tamen hic tantum de inflammatione seu phlegmone agemus, quæ frequentior est: cum reliqui tumores rarissime eveniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Est igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam, à sanguine per venas quibus alitur, à venæ portæ ramis derivato, in ventriculi substantiam, ejusque membranam effuso.

Ille autem sanguis vel purus est ac sincerus, & phlegmonem propriè dictam producit; vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrholam efficit.

Causæ externæ plurimæ esse possunt, quæcunque videlicet sanguinem fervidiorem efficiunt, ut alimenta ca-

lidiora & meri potio: vel cum ad illam partem promoveri possunt, ut contusio ventriculi, dum præsertim cibo turgere.

Quibus addi possunt calidissima & acerrima assumpta, ut cantharides, sublimatum, & similia.

Signa hujus affectus diagnostica sunt ingens dolor, ardens & pungens, distendens & pulsans, & in dorsum usque protensus: tumor adest tactu conspicuus, imò & interdum visu. Scapulæ deorsum trahuntur; respiratio difficilis est, sicut & deglutitio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid evomitur, febris adest ardentissima, sævissimis comitata symptomatis.

Si inflammatio est pura, à solo sanguine oriunda, mitior aliquantulum est. Si verò erysipelatosa, symptomata gravissima sunt, & speciatim febris lipyria adest, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur, & sitis adest inextinguibilis, quæ etiam febris inflammationi intestinorum erysipelatosæ advenire solet.

Huic ventriculi inflammationi plurimum affinis est inflammatio, quæ vel summam jecoris partem, qua ventriculus obtegatur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat, quæ sola symptomatum vehementia & perniciæ distinguitur. Nempe ventriculum obsidens inflammatio omnia sævissima & periculosissima præ se ferre consuevit.

Ex prædictis facile est prognosin elicere, & affectum valde periculosum, imò ut plurimum lethalem nuntiare.

Periculosior tamen est, qui totum ventriculum aut superiorem ejus partem occupat; vel qui ad erysipelatis naturam accedit.

Galen. in 3. prorrh. nauseam, & conturbationem ventris plurimam ac frequentem causam esse docet. Ostendit enim pravos humores ventriculi tunicis pertinaciter adhærere, easque vellicare, & ad expulsionem irritare.

Si inflammatio non interimat, neque resolutione curetur, in abscessum degenerat, qui cognoscitur doloris & febris remissione, tumore perseverante.

Rupto abscessu ulcus relinquitur, quod puris excretionem per vomitum & secessum rejecti, innotescit.

At verò ulcus ventriculi non solum ex abscessu disrupto, sed etiam ab aliis causis producitur, quæ hic etiam numerandæ sunt, ne quippiam in illius theoria deficiat.

Causæ igitur ulceris ventriculi sunt vel internæ, vel externæ.

Internæ sunt humores acres in ventriculo geniti, vel aliunde in eum transmissi, ut bilis flava, vel atra, vel pituita salsa.

Externæ causæ sunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri possunt vulnera ventriculi malè curata quæ in ulcus degenerant: tum etiam ruptio alicujus venæ insignioris, quæ coalescere sufficienter non potuit post vomitum sanguinis copiosum.

Cognoscitur ulcus in ventriculo genitum, præcipuè ex pure, quod vomitu aut secessu rejicitur. Cui signo primario alia addenda sunt. Primò enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore conjunctus, præcipuè dum quippiam, excedente aliqua qualitate præditum, assumitur: acris scilicet, salsum, vel acidum; aut intensè calidum, vel frigidum. Adsunt præterea dejecta appetentia, ructus foetidus, febris lenta, & assidua.

Prognosis funesta ut plurimum instituenda est, nisi ulcus sit perexiguum, & superficiem tantum occupet, ac febrem conjunctam non habeat. Membrana enim ventriculi ulcerata, utpote pars spermatica, difficillimè coalescit: alimenta ventriculo malè affecto non bene concoquuntur, & antè absolutam coctionem rejiciuntur, ulcus lancinans. Præterea medicamenta parùm præstant, quia detergentia, ulceris curationi necessaria, dolorem excitant: exsiccantia verò, quæ alteram ulcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuo ab esculentis & potulentis & chylosa materia aliisque humoribus, qui in ventriculo debili continuo restant.

Curatio prædictorum affectuum sigillatim instituenda est.

Ac primò inflammationis curatio inchoanda est à venæ sectione pluries repetita, in utroque brachio, quantum vires ferre possunt. Ac licet ob syncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio dejectæ videantur: illa tamen virium infirmitas est ab oppressione, quæ vacuationem postulat, atque ita venæ sectionem prohibere non debet.

Præ-

Præterea apertio hæmorrhoidum, si æger huic evacuationi assuetus sit, sanguinem à ventriculo utiliter avertere poterit. Quod etiam munus utiliter præstabit cucurbitulæ scapulis, dorso, & natibus admotæ, tum siccæ tum humidæ; frictions & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earundem partium, (quæ frigere plerumque solent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant, & ad partem affectam attrahunt.

Attamen Avic. tamarindorum decoctum, aut cassiæ ʒ. ss. cum aqua endiviæ, vel sero lactis dissolutum commendat, singulis diebus usque ad septimum diem exhibitum; Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen est ab omni purgatione in principio abstinere. Septimo elapso, apparentibus quibusdam concoctionis & declinationis indicis, potest etiam institui purgatio ex rhab. ʒ. j. cum santal. rubr. ʒ. j. in aqua borrag. infusa, addendo syrupi rosar. ʒ. j. vel ij. ut sordes parti hærentes paulò valentiùs ducantur.

Interim clysteres mollientes, refrigerantes, & lenientes singulis diebus erunt injiciendi, quorum formula talis esse poterit.

ʒ. Juris pulli, vel decocti malvæ, & violariæ ʒ. j. cassiæ recentè extractæ ʒ. j. olei rosac. & violac. ana ʒ. ij. sacchari ʒ. j. ss. vitell. ovor. num. ij. Fiat clyster.

Alterantia & roborantia, per os assumenda, eadem esse poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioso, fuerunt proposita.

Peculiariter autem conferre possunt syrupi de nimpheæ, & de succo portulacæ, potissimum in principio, quia repellentis medicamenti vicem implere possunt.

Conferunt etiam non parum emulsiones iv. sem. frig. maj. & sem. papav. albi, dolorem enim leniunt, & calorem comtemperant. Tum etiam julepi sequentes.

ʒ. Aquæ rosar. ʒ. iv. aquæ plantag. Unc. iij. succi acetosæ, vel vini granat. Unc. i. ss. sacchari rosar. Unc. i. Bulliant parum & colentur. Capiat Unc. ij. bis, aut ter in die.

Si dolor vehementer urget, syrupus de papav. exhiberi potest.

Pro potu utatur decocto ordeï cum syrup. violac. & frigidum bibatur.

In progressu morbi alia medicamenta prædictis erunt permiscenda, quæ resolutionem adjuvent. In hunc finem julepi sequentes præscribi poterunt.

ʒ. Syrup. nimpheæ, de pomis, & de succo portulacæ, ana Unc. i. syrup. de absinthio pontico Unc. ss. aquar. lactucæ, acetosæ, & sceniculi, ana ʒ. iij. pulveris electuar. diamarg. frig. ʒ. i. Fiat julep. pro iij. dosibus, in die sumendus.

His addere licet opiatas instaurantes, narcotica, & similia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici judicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua absinthii lota, si bis, terve detur, vel resolvit, vel maturat ventriculi apostema.

Exteriùs verò focus sequens in principio admoveatur.

ʒ. Rad. acetosæ ʒ. ii. fol. end. cichorij, & malvæ, ana M. i. seminis lactuc. & papav. albi, ana ʒ. iij. santali albi & rubri, ana ʒ. ss. florum violar. & nimpheæ, ana P. j. Fiat decoctio, addendo aceti rosacei parum; foveatur regio ventriculi tepidè.

Vel ex aquis stillatitiis endiv. lactuc. & nimpheæ, cum tantill. aceti, & pulv. triasantal, idem focus parari poterit.

Post forum inungatur eadem pars oleo rosac. & violac. invicem permixtis, vel unguento sequenti.

ʒ. Ole. rosac. ʒ. i. ol. viol. aceti rosac. succi hieracii, ana ʒ. ss. Bulliant ad lucc. consumptionem, deinde adde santali rubr. ʒ. j. rosar. rubrar. ʒ. ss. spicæ, & camphoræ, ana ʒ. ss. ceræ albæ q. seq. Fiat unguentum.

Cataplasmata in principio non conveniunt, quia partem pondere suo gravant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, si contingat, & tumor resolutione finiatur, quod maximè est exoptandum, focus resolvens ad moveri poterit, in hunc modum compositus.

ʒ. Rad. ireos Florent. ʒ. ii. fol. menthæ, majoranæ, pulegij, & absinthij pontici, ana M. i. seminis scænu-græci & anisi, ana ʒ. ij. granor. kermes ʒ. j. florum stæchados, anthos, chamomillæ, ana P. j. Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi, quo foveatur regio ventriculi.

Post forum inungatur eadem pars oleo absinthij, nucis mosch. nardino, & similibus, quibus addita cera, & pulv. ireos Florent. aut cinnam. potest concinnari unguentum. Emplastra verò & cataplasmata, quia pondere gravant partem, hîc non conveniunt.

Si verò tumor ad suppurationem tendere videatur, foveatur pars decocto flor. chamæm. & rosar. rubr. Postea cataplasma sequens admoveatur.

ʒ. Rad. althææ ʒ. ij. fol. branc. ursinæ & rosar. ana, M. j. Coquantur optimè, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini, scænu-græci, & pulv. chamæm. ana, ʒ. sem. santali albi & rubri, ana ʒ. ij. Cum oleo rosar. & chamæm. & pauca pinguedine gallinæ fiat cataplasma sæpè renovandum.

Rupto abscessu, ulcus detergetur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda est interdum manna thuris, Galeni præcepto. Vel aqua hordei cum saccharo rosaceo, in principio, & constitutione calidiori exhibenda.

Ulcere verò in vetustatem abeunte, sive ab hac causa, sive ab alia quavis, ut humoribus acerbis, & erodentibus, vel assumptis causticis, & venenatis rebus genitum fuerit, convenient primùm juscula, herbis refrigerantibus & modicè astringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum saccharo rosac. parata, lac recens multum cum saccharo & tantillo mellis, ac tandem chalybeatum; tum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ sigillatæ frustula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum austerum, si perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema sequens in usum revocetur.

ʒ. Hordei integri P. i. scabiosæ, agrimon. pimpinell. & capill. ven. ana M. ss. sem. melon. Drach. ij. rosar. rubr. siccar. P. j. Fiat decoctio ad ʒ. j. In qua dissolve syrup. de rosis siccis ʒ. iij. Fiat apozema pro iij. dosibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam ulcera plurimùm confert decoctum rad. chinæ, ubi febris abfuerit, per viginti aut plures dies sumptum, leviter sudores provocando; sic enim ulcus paulatim exsiccat. Si verò tabes & corporis consumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in jusculo pulli gallinæ vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori ulcere potus aquar. mineralium vitriolarum, ferratarum, aut aluminosarum, quales sunt nostræ Meinenes, per mensem integrum sumptæ, non parum conferunt.

Toto morbi decursu, ad ventriculum ab illuvie repurgandum, conferunt leviora cathartica, ut rhab. tamarindi, mirobal. syrup. rosac. & catholicum, semel in septimana usurpata.

Denique ad ulceris occlusionem sequentia usurpari poterunt.

ʒ. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coral. rubr. lapid. hæmat. aqua rosar. diligenter lotor. ana Drach. ij. sang. dracon. gummi arabici, & tragacanth. an. Drach. ss. sem. papav. albi leviter contusi, & assi: hypocist. thuris & sarcocollæ, an. ʒ. j. sacchari rosac. ʒ. j. fiat pulvis, cujus capiat Drach. j. cum aqua plant. aut conserva rosar. singulis diebus.

Vel ex eodem pulvere potest fieri opiata cum conserva symphyti, & rosar. syrup. cydonior. aut myrtino exceptis. Vel etiam possunt fieri trochisci ex eodem pulvere cum mucilagine sem. psyllii, aut tragacanthi. Quibus omnibus vicissim uti æger poterit, ne ejusdem remedii radio afficiatur.

Exteriùs verò, ad ulceris occlusionem, ad moveri poterit regioni ventriculi focus ex decocto absynthij, rosar. malicorij, gallar. balauftior. myrtillor. thuris, mastices, ac similia. Ac deinde pars eadem inungenda erit unguento astringente, vel emplastrum astringens eidem ad movendum.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS.

DE AFFECTIBUS INTESTINORUM.

P R Æ F A T I O.

SUMMA totius nutritionis perfectio in tribus hisce operationibus consistit; optima scilicet ingestione, digestionem, & egestionem. Prima appetitum respicit: secunda concoctionem, & ad ventriculum pertinet. Tertia vero intestina: quorum egestio moderata, & secundum naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum asferre solet: Contra vero si deficiat, ut in astrictione alvi; vel exsuperet, ut in variis alvi fluxibus contingit, maxima inde incommoda, & gravissimi morbi emergunt. Præterea superfluum retentio in intestinis dolores colicos, iliacos, & hæmorrhoidales inferre solet. Ac denique putredines in intestinis genitæ, non solum alvi fluxus prædictos, sed etiam lumbricos generare solent. Ut hæc omnia sigillatim exponantur, universus hic tractatus undecim comprehendetur capitibus: Quorum primum erit de dolore colico: Secundum, de iliaco: Tertium, de astrictione alvi: Quartum, de lienæ & affectione colica: Quintum de diarrhœa: Sextum, de dysenteria: Septimum, de tenesmo: Octavum, de fluxu hepatico: Nonum, de lumbricis: Decimum, de fluxu hæmorrhoidali: Undecimum, de hæmorrhoidum dolore.

C A P U T I.

De dolore Colico.

Colicus dolor nomen desumit à parte affecta quæ est colon intestinum; quod longum & anfractuosum est, & totius ferè corporis excrementis recipiendis destinatum. Illa autem excrementa, diutius retenta, dolores huiusmodi parere consueverunt.

Causæ igitur colici doloris sunt, materiæ excrementitiæ, quæcunque solutionem continui distendendo, pungendo, aut erodendo efficere possunt; eæque sunt flatus, vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi vel intestinorum intemperie geniti, si commodè non excludantur, propter induratas faeces, aut alias causas intestina obstruentes, magna copia in intestinis crassioribus, colo præsertim cumulantur, & dolorem intensissimum efficiunt.

Humores etiam crassi, frigidi, & pituitosi, tunicis intestinorum impacti, ejusmodi dolorem efficere possunt, tum mordendo, si acrimonia quadam aut fædine præditi sint; tum refrigerando partem, quæ consequenter cruciatum & divulsionem patitur, quemadmodum Galenus de se ipso narrat, se dolorem colicum acerbissimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excrevisse; tum denique flatus emittendo, qui facile ex humore crasso, viscido, ac lento, à calore debili eleventur.

Humores denique biliosi & acres, tum etiam melancholici, & acidi, pungendo ac vellicando intestina, huiusmodi dolores efficiunt. In harum autem causarum actione dubitare licet, quomodo colicus iste dolor suas exacerbationes & remissiones habeat, eadem materia in intestinis remanente, quæ quamdiu præsens est, distentionem aut morsum inferre debet. Cui dubio respondemus, materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis, aut exiguum dolorem efficere: interdum verò commoveri & excitari per fermentationes varias, quæ in humoribus contingunt, ut solet fieri in epilepsia, hysterice affectibus, & febrium accessionibus.

Advertendum autem est diligenter, flatus illos aut humores non tantum in cavitate intestinorum residere, tunc enim facile excluduntur ab evacuantibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; sed plerumque ipsis intestinorum tunicis infixos esse. Unde fit, ut non tam fa-

cile inde avelli possint, morbumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remediis non adeo facile oppugnari valent, si humores crassi, pituitosi, aut melancholici, per vasa intestinorum, in eorum substantiam sensim ac paulatim confluunt, nec statim dolorem efficiunt, donec sufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulsionem, sicque commoti & exagitati dolorem inferunt; vel flatus ex ea eleventur, qui inter intestini tunicas conclusi, eas distendunt ac divellunt, facilemque exitum non invenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per vasa intestinorum, in eorum tunica effusa, iisque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni ac contumaces esse consueverunt, quia difficillimo negotio ab intestinorum substantia avelli potest.

Est alia colicæ biliosæ species, quæ in paralyfin degenerat, veteribus parum nota, quæ fit ab humore bilioso, non in colon intestinum, quemadmodum prædicta, sed in abdominis membranas repente effuso, qui eò transfertur à cystide fellea vel mesenterio, in crisi diuturna febrium, aut à vehementi iracundia, aliæque causa externa, quando propter obstructions ad vias communes effundi non potest, sed motu præpostero ad prædictas abdominis membranas repente excutitur. Hinc dolor exoritur crudelissimus, colicum imitatus, qui tamen neque clysteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menses perseverans. Hinc corpus contabescit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, molestat, eoque interdum, idque sæpius, continua ac lenta, tandemque doloribus remittentibus, paralyfis succedit, humore illo per abdominis membranas in spinam dorsii sensim irrepente. Illa autem paralyfis partes superiores magis occupat. Crura verò & tibiæ plerumque dolent, in paucis resolvuntur omnino, bile scilicet ob levitatem superiora petente. Imò verò interdum in ipsum cerebrum irrupit, & convulsiones epilepticas producit, unde mors ut plurimum solet succedere.

Dantur & aliæ colici doloris causæ, sed minus frequentes, nimirum calculi in intestinis geniti & lumbrici glomerati, intestina obstruentes: compressio intestinorum à tumoribus vicinarum partium, vel angustia ab inflammatione, aliisque tumoribus intestinorum, vel contorsio eorundem à flatibus excitata, quæ via est ad iliacam passionem. Interdum etiam materia, quæ colicam excitat, est venenata, maligna, & colicam pestilentem efficit, sicut Paulus Ægineta refert, colicam pestilentem in Italia exortam multas Romanorum provincias infestasse. Omnia denique corpora dura, intestina obstruendo vel distendendo, colicum dolorem efficere valent, ut calculi in intestinis geniti, nuclei ceraforum magna copia ingesti, caseus durus, & similia. Sic refert Placerus Præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum, convulsionibusque laborantem, post clysmatum usum casei indurati magnam copiam per alvum rejecisse, qui per longum tempus in intestinis hæserat, propterea quod antequam ægrota-ret, eo sese immoderate repleverat.

Causæ externæ sunt aeris constitutio frigidior, alvum comprimens & constringens ac indurans; vel calidior, à qua faeces etiam indurantur: (Ex iis enim calor omnem humiditatem ex fugit) usus ciborum & potum, hominis temperamento minus convenientium, fructuum crudorum & stypticorum, ciborum crassorum & concoctu difficilium, quies nimia, somnus immodicus, exercitia intempestiva, immoderata Venus, aliæque causæ externæ, quæ ventriculi concoctionem invertere possunt.

Diagnosin huius affectus in genere satis facilis est. In primis enim dolor acerbissimus est, adeo ut si levior fuerit, verè colicus appellari non debeat, ex sententia Galeni lib. 6. de locis affect. cap. 2. Deinde dolor iste interdum vagus est, & modo in hac, modo in illa parte gravius urget;

auget; ita ut nunc hepatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nunc supra, nunc infra umbilicum appareat, ac sæpe in sinistro latere plus urgeat, ex eo, quod in ea parte sit quædam angustia, primùm à Baubino observata. Quando enim excrementa, in superiori capacissima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius fert, indurata, à flatu versus illam partem magna cum violentia pelluntur, sit ut non nisi magno cum dolore permeare possint: quo symptomate dolor colicus cum splenico & nephritico sæpè confunditur, ab iisque satis difficili negotio reliquorum signorum comparatione distinguitur. Interdum verò dolor magis fixus est, & in una parte stabilis, terebro perforanti aut palo infixio similis. Ducto in consensum ventriculo, vomitus sæpè excitatur, quo interdum pituitosa, interdum biliosa, porracea, & æruginosa rejiciuntur. Post cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit intestina. Alvus ut plurimum astricta est, ut nihil per alvum ægrotantes, ne flatum quidem, emittere possint. Si verò aliquid excernatur, vel sponte, vel arte, id majori parte flatulentum est, ac bovino stercore simile, & aquæ supernatans, utpote majori parte pituitosum, quia pituita, per alvum excreta, aquæ & serosis excrementis super natare consuevit. Tanta autem interdum est supradicta alvi astrictio, ut sævientem dolore medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora nihil operentur.

Signa causarum in hunc modum distinguenda sunt.

Si dolor fiat à pituita, non adeò vehemens est, nisi flatum habeat adjunctum, qui ex iis locis, quibus continetur, nequeat erumpere. Tunc enim gravissimi dolores fiunt, modò in una parte, ac si illa terebro vel infixo palo perforetur, modò in pluribus, si flatu ille divagetur. Ægri à calidis juvantur; à frigidis læduntur. Præcessit victus ratio generandæ pituitæ idonea, urina crudior & albidior interdum est, non tamen perpetuò, quod juniores & inexpertos medicos fallere solet; interdum enim etiam in colica pituitosa ac flatulenta, urina flava ac rubicunda apparere consuevit, propter vehementem dolorem, qui spiritus & humores in venis & arteriis contentos accendit & inflammat. Quod sapienter annotavit Avicenn. *sen. 13. lib. 3. tract. 3. cap. 11. Non oportet, inquit, ut decipiatur aliquis per id, quod fortè sit de siti, & inflammatione, & rubedine aquæ, ut existimet, quod ægritudo sit calida, illud namque est commune omnibus.*

Si à flatibus colicus dolor oriatur, dolor tensivus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; à flatuum exclusione maxime levantur, victus ratio flatibus generandis idonea præcessit, ut aquæ frigida potio intempestiva, usus frequens leguminum, raparum, castaneorum, olerum, fructuum, & similibum. Et si flatu in cavitatibus intestinorum contineantur, dolor vagus est, neque in uno loco consistit, sed per intervalla renovatur. Si verò intra eorum tunicas coerceatur, dolor fixus est, quia flatu locum mutare non possunt; continuus item & pertinax, quia flatu exitum non inveniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioso oriatur; ille acerbissimus est, vellicans, & pungitivus. Æstus adest, sitis, & plerumque febris, urinaque sunt valde biliosa. A calidis alimentis & medicamentis malum intenditur, à frigidis verò levatur. Materiæ biliosæ excretionem malum minuitur, & victus ratio bili generandæ idonea præcessit.

Dolores reliquarum partium, in imo ventre contentarum, à colico dolore propriis signis facile distinguuntur, excepto dolore nephritico, cujus signa cum doloris colici signis tantam habent affinitatem, ut Medicos, non raro etiam peritissimos, in eorum distinctione errare contingat. Quod ipsi Galeno contigit, qui ut ipse fatetur, *secund. de loco. aff. capit. quinto*, colico dolore vexatus, se nephritico laborare, ex lapide alteri uteretur impactu arbitratur: donec humore per alvum excreto, & inde sedato dolore, colicum esse animadvertit. Sequentibus tamen signis hi duo affectus satis dilucidè invicem distingui possunt, si accuratè examinentur.

Primò, dolor nephriticus fixus in rene est, & ab eo ad testem exporrigitur, secundum longitudinem ureteris, Colicus verò vagus est, & cinguli instar medium ventrem affligit.

Secundò, à partu colicus dolor augetur, ob compressionem intestini, quæ fit à ventriculo repleto: nephriticus verò neutiquam augetur, sed potius imminuitur; quia ali-

quid humoris alimentarii ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertiò, in colico dolore vomitus est vehementior, & alvus strictior; quia colon intestinum fundo ventriculi adjacet, & intestina distenta, aut vehementer irritata sese costringunt, ut inimicum expellant. Utrumque tamen symptoma utrique affectui commune est, ut eorum intensio, & remissio difficilem habeant diagnosin: quandoquidem dolor nephriticus intensior majorem vomitum, & alvi adstrictionem majorem efficere potest, quàm dolor colicus remissior.

Quartò in colico dolore, ab excretionibus per alvum & vomitum majus levamen emergit, quàm in nephritico.

Quintò, in dolore nephritico urina primùm clara, & tenuis, & transcolata est, postea aliquid subsidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colico urina ab initio crassiores existunt.

Quoad prognosin spectat, colicus dolor ut plurimum, si lenior ac remissior sit, neque admodum diuturnus, neque constans in una parte, sed vagus & instabilis per vices intermittat, & alvum omnino non constringat, curabilis est, & periculo vacat. Si verò dolores sint acerbissimi, in uno loco firmiter fixi, numquam intermittentes, nihil per alvum excernatur, urgeant vigiliæ, ac demùm sequatur vomitus, singultus, delirium, refrigeratio extremorum, & sudores frigidi, lethalis est affectus.

Colicus dolor contumax, à materia acri & biliosa præsertim oriundus, in alios affectus, eosque gravissimos sæpe degeneret, athritidem, epilepsiam, & frequentius paralyzin.

Colicus dolor epidemicus, contagiosus, & pestilens, lethalis ut plurimum esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia instituenda est.

Ac primùm flatulentæ & pituitosæ eadem curatio adhibenda est, quæ incipit à clystere emolliente, cui postmodum succedat carminans & discutiens (qualis in dolore ventriculi à simili causa descriptus est) qui reiterandus est eadem die bis, ter, quater, donec dolor dispar at. Si tamen uno aut altero clystere alvus non deponat, ut interdum contigit, acri suppositorio sollicitanda. In uno autem prædictorum clysterum utiliter admiscantur aquæ benedictæ 3. iij. vel colocynthidis 3. ij. vel iii. in clystere emolliente & carminante decoquantur.

Si clysteres dolorem non solvant, iis pertinaciter insistendum non est; sed satius est levi aliquo medicamento sisti. Observatum est, cum æger quidam triginta clysteres sine fructu accepisset, alium Medicum manna 3. j. ss. cum ol. amygd. dulc. 3. ij. in jusculo gallinæ pingui exhibuisse, & ægrum à dolore liberasse. In dolore tamen, qui fit à pituita crassa, fortiora medicamenta exhibenda.

Postea verò fomenta, inunctiones, balnea, emplastra, aliaque remedia convenient, quæ in doloris ventriculi curatione supra proposita sunt. Quibus addenda sunt specifica nonnulla, huic affectui maxime proficua.

Intestina lupi vino albo abluantur, postea in furno exsiccantur in vase terreo, donec in pulverem reduci queant: Hujus pulveris capiat æger 3. j. cum vino albo, subito dolorem sedat.

Aqua simplex bulliat, eique ferventi adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis crassiusculè triti: capiat æger coch. iii. vel iiij. calidè, quantum ferre poterit. Sedatur dolor fere in momento.

℞. Aloes opt. 3. j. laudani opiat gr. ij. diacrydii gr. vi. Misce, formetur pilulæ vj. deauratæ: capiat æger hora commoda (quatuor, & nisi remiserit, dolor superstes quatuor.) Dolorem post horam sedant, & postea humores noxios evacuant. His etiam pilulis substitui potest medicamentum ex diaphænico & philonio Romano, in dolore ventriculi descriptum. Hipp. lib. de internis affect. proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olæ amygdal. dulc. aut amarar. recentis 3. vj. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam intestinis adhærentem per inferiora deturbant.

Cum sequentibus etiam oleum mixtum utilissimum est.

℞. Ol. amygdal. dulc. vel alterius pro pauperibus, 3. iij. vini generosi unc. j. sem. syrupi de papav. alb. 3. j. Misce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in jusculo pingui, ut supra dictum est, dolorem lenit, & materiam peccantem evacuat.

Semen ameos pulverat. cum vino exhibit. ad 3. j. in urgente

gente dolore, cum subito sistit, & secunda exhibitione morbum plerumque aufert, admovendo simul cataplasma ex terebinth. 3. iij. stopis exceptum, sinapifatum piperis & sang. dracon. subtiliss. pulv. an. 3. j.

Galbanetum Paracelsi humori discutiendo idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio à Cratone talis proponitur.

24. Gummi helemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Distillantur in arena per retortam, serventur seorsim, primum aqua: deinde ol. clarum: tertio ol. crassum instar mellis, quo imprimis utendum est.

25. Calami aromar. 3. ij. galangæ 3. iij. flavedinis exterioris corticis arantior. 3. iij. cinam. electi, sem. anisi, & fœniculi, ana 3. iij. cumini 3. vj. baccar. juniperi recent. 3. ss. bacc. lauri 3. iij. Pulverentur subtilissime, & infundantur in vini malvat. opt. ss. vj. Stent in infusione in loco calido per vj. dies. Postea destillantur in balneo Mariæ. Dosis 3. j. præmissis evacuationibus.

Ventri admoventur utiliter gummi caragna & racamahaca: si prius cucurbitula magna umbilico affigatur.

Etiamsi emplastra prædicta ventri non admoveantur, omittenda tamen non est cucurbitula umbilico admoda, quæ ipso Galeno teste, dolorem à flatibus excitatum discutit instar incantamenti.

Si affectus sit diuturnior, decocto guajaci, per multos dies continuato feliciter curari poterit, purgando per intervalla, & clysteres frequenter injiciendo. At si colicus dolor fiat à pituita vitrea, decoquatur guajacum cum vino, quemadmodum usurpavit Ambr. Lufit. cum felici successu. curat. 32. cent. 1.

Sedato dolore, apozema pituitam evacuant præscribendum est, quo reliquæ omnes educantur. Vel ejus loco decoctum galli veteris cum incidentibus, attenuantibus, & catharticiis compositum. Vel julepus efficacissimus, in colica ventriculi descriptus.

Colica biliosa curatur clysteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foveatur venter decocto emolliente & anodyno, aut quod melius erit, paretur semicupium ex eodem decocto.

Convenit etiam cataplasma infimo ventri ex farina hordei, & sem. lini coctum in ol. chamæmel.

Tum etiam epithemia refrigerans hepatis regioni admodum, in hunc modum compositum.

26. Succu endiviæ & cichorij, ana ss. iij. ss. succi lactucæ & aceti rosac. ana 3. ij. Misce, fiat epithema.

Julepi exhibeantur ex aquis papav. rhœad. lactuc. endiviæ, acetosæ, cum syrup. violac. de pomis, & de limonibus.

Si doloris atrocitas urgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expressio rheii in aqua cichorij cum syrupo rosaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum saburra evacuata fuerit.

Si purgatio ista benignior morbo eradicando non sufficiat, confugiendum est ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus, cum purgantibus diacrydiatis, curationem absolvit. Quibus suspectum est diacrydium, solus exhibeatur mercurius dulcis, in pilulam efformatus, cum conserva rosarum, superhausta infusione sennæ & rhab. addita manna, & syrupo rosaceo.

Postea utiliter usurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ.

Sæviente dolore, ad balneum & laudanum confugiendum est, cui aliquando purgantia misceri poterunt, sed majori dosi, quia eorum vis retunditur à laudano.

Galbanetum Paracelsi, quamvis calidum ad humorem discutiendum idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio supra proposita est.

Phlebotomia in hac colicæ specie aliquando convenit, cum metus est, ne caloris vehementia sanguis incalascet, febrisque generetur. Si verò febris adfuerit, statim celebranda est.

Urgente admodum siti, aqua frigida exhibenda est, docente Galen. lib. 12. meth. cap. 7. Ejusque usu testatur Ambr. Lufit. se talem dolorem subito, incantamenti instar, sustulisse. Eadem se usum feliciter, tum sumpta, tum admodum, testatur Septalius duabus historiis, lib. 7. animadversionum practicarum descriptis.

Ad colici doloris, qui in paralyfin degenerat, curationem, alvo variis clysteribus soluta, primisque viis cathartico apertis, demittatur ager in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die, ut acrimonia humoris temperetur, ac pori membra-

narum aperiantur. Postero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde repetatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, si vires agri ferre nequeant: donec expurgatis humoribus, & sedato dolore, ager in tuto sit.

Interim clysteres continentur: præsertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum utilissimi, quibus cassia, ol. violaceum, & liliorum admisceri poterunt.

Venter ol. chamæmel. anethino, amygdal. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His feri lactis & acidularum usus tandem subijcitur.

Ac denique affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hypochondriacæ curatione relata sunt, hic aptari poterunt.

Neque omittenda est ab ipso morbi initio, phlebotomia: eaque purgationi præmittenda, ac sæpè iteranda, si sanguis prava qualitate infectus appareat, aut si dolor rheumatismi particeps esse videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa proposita sunt, hic etiam aptari poterunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem sequentem, quam licet sordidam, & delicatorum hominum ore indignam, exhibent, & dolorem statim mitigari affirmant.

27. Stercoris equini 3. j. Minutim dividatur, & infundatur in ss. j. aquæ papav. rhœad. in qua spiritus vini guttæ viij. vel x. dissolutæ fuerint. Colentur cum expressione levi, & dividantur in tres doses satis amplas, sumendas horis exacerbationis doloris.

Si verò affectus in paralyfin degeneret, liniendæ sunt spina dorso & partes paralyticæ balsamo resolvente, & nervos roborante, modò febris adfuerit. Si enim adsit, lana succida oleo, aut unguento digerente imbuta, partibus paralyticis alligetur, cavendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiusque diffusio impeditur.

Galbanetum Paracelsi hic præcipue confert, si partibus prædictis, tum etiam umbilico admoveatur.

C A P U T I I

De Iliaco affectu.

Ileos, seu Iliaca passio nomen accipit, ut nonnulli volunt, ab ileo intestino quod ut plurimum in hoc affectu laboret, quamvis alia tenuia intestina, imò & interdum crassa eodem tentari valeant. Vel potius ab *ἰλῆσαι*, quod circumvolvi & circumcingi significat; ideo Latinis convulus, seu convolutus nominatur, quod in eo intestina manifestè convolvi, & motu præpostero ad superiora moveri videantur. *Χορδαίος* etiam nominatur, quod intestina manum admoventi chordæ quasi tensi, & veluti convolutæ speciem repræsentent. Barbari *μισερὲρ μοι* vocant: quod miserabile sit malum, & ut plurimum lethale, atque adeo miseratione divina opus habeat.

Est autem iliacus affectus, motus intestinorum præposterus & inversus, in quo alvus omnino constricta est, & quæ per inferiora deijci deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum rejiciuntur.

Notum est, intestina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora sensim propelluntur, qui peristalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares & transversas, intestina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terrestrium, qui partes corporis successivè movent. Invertitur autem motus iste aliquando à causis præternaturalibus, ut intestinorum fibræ, quo à superioribus versus inferiora contrahi debent, ad superiora contrahantur; & quæcunque in intestinis continentur, non versus alvum, sed versus ventriculum protrudantur; & tunc affectio iliaca generatur. Simile quidpiam in vomitu animadvertimus. Dum enim fibræ œsophagi à parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborum, cum verò inverso hoc agendi ordine à parte inferiore versus superiora se contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iste peristalticus inversus à facultate intestinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias superfluas & excrementitias per inferiora deturbare non potest, eas ad superiora violento motu propellit. Adeo autem violentus interdum est ille motus, ut non solum chylus & flatus, & humores excrementitii, sed etiam fæces non raro per vomitum excernantur, imò verò ea, quæ per anum immittuntur, ut clysteres & suppositoria, rapiantur ac vomitu rejiciantur. Sic refert Matthæus de Gradib. puel-

lam quandam, annos natam duodecim, ileo laborantem, postquam per triduum non solum faeces, sed etiam clysteres injectos vomitu rejecisset, tandem suppositorium oblongum in anum immisum, post breve tempus vomitu excrevisse. Cum vero deinde suppositorium aliud filo ad coxam alligaretur, illud statim disrupto filo sursum ascendit ad ventriculum, idque agra cum parte fili apensi evomit. Et cum tertio suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulo post, ruptis filis, per os, cum parte filorum rejectum fuit. Tandem cum medicus juberet, ut manè aliud suppositorium admitteret, tanta violentia sursum attractum fuit, ut mater ne sursum raperetur, illud extrahere coacta fuerit. Similes quaedam historiae apud autores reperiuntur, quas brevitatis causa omittimus.

Illa autem facultatis expultricis intestinorum irritatio à pluribus causis dependet: quarum praecipuae & frequentiores ad obstructionem referuntur. Quaecunque igitur intestina vehementer obstruere possunt, ut nihil per inferiora descendere valeat, hunc affectum producere solent. Postquam enim facultas diu enixa est faeces & alias superfluitates per viam ordinariam excernere, sine suo frustrata & exclusionis necessitati satisfacere tentans, aliam viam aggreditur, & motu praepostero ad superiora propellit, ut superfluitates illae per vomitum rejiciantur.

Causae autem obstruentes sunt faeces induratae ac reventae, flatu crassi, magna copia in intestinis collecti, eaque vehementer distendentes, inflammatio, aliique tumores magni, qui cavitatem inter intestini penitus occludunt, & intestini circumvolutio & complicatio, ut veluti nodus in ipso fiat: quae quidem complicatio, & contractio intestinorum in hernia saepe contingit, tum etiam in colico dolore, cui saepe succedit ileos, quia intestina flatibus distenta se convolvunt, ut interdum veluti nodum efficiant.

Causae vero infrequentiores, intestinorum facultatem expultricem ita irritantes, ut motum suum invertere cogantur, sunt exulcerationes insignes, aut humores acerrimi, intestina vellicantes. Quando enim faeces, aut alii humores ad inferiora delabentes partem ulceratam attingunt, eam acriter vellicant, ita ut ea irritata rem noxiam praeterfluere non patiantur, sed sursum impetu propellant: quem motum reliqua intestina per sympathiam irritata sequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eundem sequens, praedictae facultatis expultricis ministerio, foras eandem per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia sunt cum dolore colico, alia vero propria.

Communia sunt dolor in regione abdominis, inflatio & distensio ventris, alvus adstricta, cibi fastidium, nausea, vomitus, inquietudo, spirandi & mingendi quaedam difficultas.

Propria vero, & peculiaris passioni iliaca sunt, dolor acutissimus & saevissimus, inflatio & distensio vehemens; tumor in hypogastrio eminens & durus, omnimoda alvi suppressio, ut nihil per inferiora descendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primum bilis, pituitae, & chylosae materiae, ac denique stercoris, vel potius materiae stercori similis, cibalis nempe corruptae ac foetidae. Rarissime enim faeces rejiciuntur: brevi moriturus sudor frigidus copiosus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium succedunt.

Galenus *comment. in Aphor. 10. sect. septima*, asserit proprium & inseparabile huius affectus signum esse, nihil per inferiora descendere. Hippocrates tamen contrarium asserere videtur *tertio Epid. sect. secunda. textu 7.* in historia mulieris vulvulosa, quae apud Tisamenum habitabat, dicens: *Dejectiones tenues, crudae, paucae.* Cui difficultati respondendum est, dejectiones quasdam emitti posse in principio morbi, ex faecibus contentis intra intestinum affectum, quae à natura vel arte excludi possunt per inferiora, antequam omnia intestina in consensum trahantur, & propriam naturalemque facultatem amittant. Postquam vero morbus confirmatus est, & motus omnium intestinorum peristalticus omnino inversus, nihil amplius per inferiora emittitur.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si ileos ab inflammatione fiat (quod ut plurimum contingit) morbus est acutissimus, velociter ad statum properat, febris adest intensa, dolor vehementissimus, vomitus biliosi & pituitosi citissime apparent, quos brevi faecum rejectio consequitur, & reliqua signa exitalia supra proposita.

Si à faecibus induratis alvi contractio praecessit, per plures dies perseverans, & in principio non est dolor, postea accedit; morbus longius protrahitur, nec adeo est acutus, ut in inflammatione; nec dolor adeo vehemens, neque adeo intensa febris, imò interdum nulla.

Si à flatibus vel pituita iliacus affectus generetur, ille dolori colico ut plurimum succedit, & praecesserunt signa colici doloris, à pituita vel flatibus oriundi, superiori capite proposita.

Quod ad prognosin spectat, ileos omnis periculosus est, sed alius alio longè periculosior. Ille igitur est magis exitialis, cui vomitus supervenit, primum quidem materiae biliosae, vel pituitosae; postmodum vero faeculentae. Et ex his nullum salvari asserit Gal. 6. *de loc. affect. c. 2.* Docet tamen experientia, nonnullos evadere, quando ex faecum retentione vel hernia intestinali affectus oritur.

Quibus in stranguria ileos supervenit, intra septem dies moriuntur, nisi febre superveniente copiosior urina fluxerit. Hippoc. *Aph. 44. sect. 6.* Si stranguria fiat ab humoribus crassis & pituitosis, qui etiam magna copia in intestinis & in venis redundant, superveniente febre, possunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per urinas excerni, unde solutio ilei contingit. Licet Galen. in *comment. hujus Aphorif.* se ignorare asserat, quae Hipp. dixit in hoc aphor. eaque ratione & experientia confirmari non posse.

Si symptomata remittant, & medicamenta vel alimenta ore assumpta, per inferiora descendant, salus expectanda est.

Curatio huius affectus juxta causarum varietatem varianda est. Ac primum si à faecibus induratis, vel à crassis & viscida pituita obstructio intestinorum dependeat, emollientia & relaxantia remedia, interna & externa, erunt usurpanda.

Primo igitur injiciantur clysteres ex decocto althaeae, malvae, violariae, chamemillae, & meliloti, cum sem. lini & fœni. vel ex ol. communi solo ad ℥. j. in quo butyri tertia pars dissolvi poterit, vel ex decocto intestinorum, & omenti vervecis, in quo dissolvatur butyrum, mel, & sal gemmae. Quibus decoctis, si flatu abfuerint, ut plerumque solent, carminantia & discutientia addere convenit.

His demum clysteribus emollita aliquantisper materia, purgantia prius mediocria, mox paulò vehementiora erunt admiscenda, ac tandem ad vehementissima transendum erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admovenda, diùque continuanda; omentum castrati in aqua fervente calefactum, ventri applicandum; & quod utilius multò, balnea emollientia administranda, quae erunt efficaciora, si ex oleo solo componantur.

Interiùs verò exhiberi poterit oleum amygd. dulc. vel solum, vel vino albo permixtum. Quibus, si dolor valde urgeat, syrup. de papav. alb. addi poterit, ut in colici doloris curatione dictum est.

Ac denique, si vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedia, in colici doloris curatione proposita, usurpari poterunt. Non omittis purgationibus, quae opportunè institutae mali causam evacuant.

Quae fit ab inflammatione intestinorum, curanda est venae sectione frequenter repetita, si vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum scarificatione. Clysteres etiam emollientes & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compositi.

℥. Rad. alth. ʒ. ij. fol. malv. violariae, an. M. j. sem. cucurbit. ʒ. ss. sem. lini & psyllii, ana ʒ. ij. flor. nymph. & rosar. ana. P. j. flor. chamem. P. ss. Fiat decoctio, in cujus ℥. j. dissolve ol. rosar. ʒ. ij. cassiae recentè extractae ʒ. j. Fiat clyster. In progressu verò addendum erit ol. violac. & chamemelinum.

Praedicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recentè mulctum cum paucò saccharo & albumine ovi, vel mucilag. seminis psyllii ʒ. ij. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari potest clyster ex lacte amygdal. dulcium, aut cremore hordei, ex illius mundati decocto expresso, addendo butyri recentis & sacchari parum.

Ex oxycrato simplici parari potest enema, & singulis diebus injici, quod ad inflammationem intestinorum cohibendam plurimum valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamem. additis mucilag. sem. lini, fœnogr. cydonior. axungis gallinae, anatis, butyro recentè.

Tum etiam fatus admoveantur ex decocto simplicium, pro enemate supra descriptorum.

Tum ex oxycrato simplici fatus in principio parari poterunt. In progressu vero prædicta simplicia in oxycrato decoquantur.

Necnon cataplasma ex residentia ejusdem decocti, vel ex farina hordei, sænigr. lini, cum butyro, axungis & oleis prædictis compositum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit convenientissimum, in quo emollientia & refrigerantia bulliant.

Post venæ sectionem exhibeantur olei amygdal. dulc. ℥. ij. ad dolorem leniendum; & si dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adsit, provocandus est haustu aquæ tepidæ cum ol. violaceo; eo enim purgantur superiora, & humores revelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decursu propinandi sunt julepi, & emulsiones in ventriculi inflammatione propositæ.

Potus sit aqua hordei. Et in principio morbi abstineat æger ab omni alimento, per viginti quatuor horas, ut materiæ morbificæ portio absumatur; postea jusculum pulli exhibeatur. Summa enim cura tractandus est hic affectus, quia ut plurimum lethalis est.

Præcipuum autem curationis negotium in abstinentia versetur; idque exemplo à vulneribus intestinorum deducto. Qui enim ita vulnerati sunt, penè fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes, per 4. aut 5. dies, tria tantum cochlearia jusculi sumant singulis diebus, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Adde, quod alimentum exhibitum nullum solatium afferat ægrotanti; non enim in nutritionem cedit, sed planè corrumpitur, & chylus à ventriculo in intestina prolapsus, excrementis recentis permiscetur, & vomitionem auget.

In potu paulò major potest esse libertas, quia facilè transit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea esse potest, si oxycratum exhibeatur valde temperatum, & in parva quantitate.

Denique à circumvolutione intestinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rarissimum est, vel à flatibus producitur intestina contorquentibus; vel ab hernia, quæ enterocèle nominatur.

Qui à flatibus exoritur, iisdem remediis curatur, quæ ad flatulentiam colicam præscripta sunt. Si verò omnibus iis remediis, satis diu usurpatis, alvus non aperiatur, sed omnia assumpta per vomitum excernantur, ut spes salutis in angusto posita sit, extremum remedium erit usus pandum, quod proponit Hipp. de morbis, ut scilicet follis fabrilis ano adapteretur; & eo flatu in ventrem immittatur. Postmodum clyster emolliens cum trochiscis alhandal injiciatur, ut fæces educantur. Valet hoc remedium, non solum ad ileum ex contorsione intestinorum; sed etiam ad eum, qui fit ex obstructione gravi & contumaci: dilatando enim intestina obstructionem solvit. Amat. Lusit. curat. ult. cent. 1. testatur se iliacum desperatum hoc remedio curasse; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, in suis historiis Medicis. hist. 74. refert Neapoli filium Joannis Altimari, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca periturus erat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuisse revocatum. Verum Aurelianus hoc remedii genus improbat ex eo, quod ventus à folle immixtus frigiditate sua multum lædere possit, Attamen hoc incommodum evitare facile est, si juxta ignem follis aere impleatur.

Aliud præterea remedium valde inusitatum à Parco proponitur, quo multos ab ileo desperatos, imminente morte, liberatos esse refert; haustus scilicet, argenti vivi in aqua sola, libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut victum expedit & evolvit, prædurasque & obstruentes fæces deorsum deturbat. Quod remedium ab aliis etiam auctoribus non paucis approbatur, qui & illud innoxie sumi posse testantur.

Verum tanta mercurii quantitas valde pertimescenda est, ne frigiditate sua calorem nativum extinguat, & sanguinem in venis coagulet. In casu igitur desperato satius est minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent ℥ij. in ovo sorbili, & iterandum censent, si prima exhibitio non succedat. Unius tamen uncie exhibitionem felicem successum habuisse, in observationibus nostris videre est.

Quando verò iliacus affectus procedit à prolapsu intestinorum in serotum, tota cura eo dirigenda est, ut illa in

suum locum reponantur. Quod fiet blanda & prudenti manu Chirurghi, locum affectum diu antea fovendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clysteribus etiam emollientibus, carminantibusque frequenter injectis; ægrum ita collocando, ut caput sit valde declive, crura vero elata. Imò nonnulli, cum pedibus suspenderentur, citissime liberati sunt.

Si hernia fiat cum inflammatione intestini fatus ex aqua frigida curatur. Si flatus intestinum distendant, fatus ex spiritu vini discutiuntur. Utriusque curationis exempla vide in observationibus nostris.

C A P U T I I I.

De Adstrictione alvi.

Per adstrictionem alvi non intelligimus omnimodam alvi suppressionem, qua nihil per inferiora dejicitur, qualis in ileo contingit; sed tantum pigram & tardam alvi defectionem, quæ fæces & cibi reliquæ raro, nec pro assumptorum ratione excernuntur. In hac fæces necessariò indurantur, quia diutius retenta, caloris vi continentur exsiccantur, ab iisque nonnihil succi semper exsugitur per venas mesaraicas, non modò ad tenuia, sed etiam ad crassa intestina propagatas. Est symptoma facultatis expultricis imminutæ, vel retentricis auctæ. Causa tamen est multorum morborum, ideo excreta retenta in numero sex rerum nonnaturalium recensentur, quæ debitam naturæ legem non servantes, infinitos morbos producant. Sicque alvus adstricta, vapores ad caput mittit, catharrhos aliosque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem, aliarumque partium actiones perturbat.

Causæ hujus symptomatis quamplurimæ sunt. Ac primum sæcum durities & siccitas non est effectus adstrictionis alvi, ut supra dictum est, sed etiam causa efficiens, quia fæces induratae difficilius excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt & sicciores, præcipue & frequentius ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in intestinis contentam potenter attrahit, & fæces sicciores relinquit. Cui rei etiam plurimum conferre potest motus vehementior, præsertim equitatio, excrementorum paucitas ex inedia proveniens, vel dum acrimoniam non habent, qua intestina vellicare possint, quod ex cibis frigidioribus contingit, & quando flava bilis ad intestina non descendit, ut in ictero fieri videmus. Ac denique morbi intestinorum non pauci hanc alvi constrictionem efficere possunt, ut frigida & sicca intemperies, tumores, obstructions, ani stupor, & paralysis alique non pauci.

Signa diagnostica ex causarum diagnosi dependent, quæ, ex propriis fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei signa ex proprio capite desumenda sunt, Tumores etiam, alique intestinorum morbi, propriam habent diagnosin. Ac denique causæ externæ, ut ciborum paucitas, frigiditas, equitatio, & similia, ex ægrotantis relatione innotescunt.

Quod ad prognosin spectat, constriction alvi magis & minus periculosa est, pro majori vel minori gravitate causarum. Si enim ab inflammatione, aut alio intestinorum tumore fiat, valde periculosa est. Ab aliis verò causis oriunda, minus habet periculi. Contumax, & diuturna plerumque esse solet, quando à fæcibus induratis producitur: inde enim sæpè colici dolores excitantur, qui semel sedati, frequenter recurrunt, tum propter novam sæcum exsiccationem, tum quia, licet purgantibus alvus sufficienter soluta videatur, & excrementa liquida permulta evacuata sint; non pauca tamen interdum excrementa solida & dura in intestinis subsistunt, quæ novos dolores pariunt, & nonnisi clysteribus quamplurimis, etiam post purgationem injectis, avelli possunt.

Curatio hujus affectus à causarum suarum sublacione dependet, quæ ex propriis capitibus desumenda est. Cum tamen illa curatio ut plurimum longa esse consueverit: præcipue quando à calida hepatis intemperie, aut sicca intestinorum dependet, & interim alvus adstricta gravissima parit incommoda, illius correctioni seorsum incumbendum est. Quod fiet in universum remediis emollientibus simulque alvi excretionem promoventibus, in sequentem modum.

℥. Rad. alth. & lilior. ana ℥. ij. fol. malv. alth. mercurial. viol. branc. ursinæ. ana M. j. sem. lini & sænigr. ana ℥. ss. sem. anili ℥. j. ss. prunor. dulc. part. iij. flor. chamæmel. & melilot. ana P. j. Coquantur ad ℔. i. ss. In colatura dissol.

dissolve olei liliorum, & sem. lini, ana ℥. ij. butyri recentis ℥. i. ꝑ. catholic. duplic. & diaprun. simpl. ana ℥. vj. Fiat clyster, injiciendus quoties opus fuerit.

Interdum verò loco hujus clysteris utatur ægrotus sequenti.

℥. Decocti intestinorum vervecis ꝑ. j. butyri recentis ℥. ij. cassiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. simpl. ana Unc. ꝑ. sacchari rubri Unc. j. Fiat clyster.

Parari etiam potest bis aut ter in mense clyster ex oleo communi solo, ad ꝑ. j.

Adnotandum tamen est aliis remediis alvum mollire, quandoquidem frequentiori clysmatum usu natura segnior evadit, & tandem assuescit nunquam alvum deponere, nisi clysteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta, cum saccharo, per horam ante prandium erunt assumenda, ut docet Gal. 2. de alim. facult. c. 31. Alioqui si immediatè ante prandium assumantur, nihil operantur. Vel jusculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag. betæ, & poma aliquot bullierint, vel ol. amygd. dulc. recenter extracti sine igne cochlear. j. cum syrupi capill. ven. pari quantitate, vel cochlear. ij. syrupi sequentis.

℥. Mucilaginis sem. psyllii & cydoniorum, cum aqua malvæ extract. ꝑ. j. ꝑ. sacchari albi ꝑ. j. Fiat syrupus secundum artem.

Ut pruna melius operentur, vinum lymphatum ante & post eorum assumptionem hauriendum est; ita tamen ut tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præstabit butyrum recens per horam ante prandium assumptum, magnitudine nucis majusculæ, superbibendo vinum lymphatum.

Semel in septimana utatur aliquo ex sequentibus.

℥. Cass. recent. extract. ℥. j. cremor. tart. ℥. j. Cum saccharo fiat bolus.

℥. Mannæ granat. ℥. j. ꝑ. Capiat manè cum jusculo. Vel

Olei amygdal. dulc. & mannæ granat. ana ℥. j. dissolvantur cum jusculo, & capiat manè duabus horis ante prandium.

℥. Pulpæ cassiæ ℥. ij. pulpæ tamarind. & mannæ granat. ana ℥. j. fol. sennæ tenuiss. pulverat. ℥. ꝑ. cremor. tart. ℥. ij. Cum syrupo rosato solutivo fiat opiata, capiat ℥. ꝑ. vel ℥. j.

Vel in decocto prunorum, mannæ Unc. ꝑ. Unc. j. dissolvatur, capiat hora una ante prandium, quæ omnia quemadmodum prædicta per horam ante pastum exhibenda sunt, sic enim melius operantur.

Prisana cichor. agrimon. & acetosa, in aquam fervere incipientem coniectis, & per noctem infusis, pro potu ordinario usurpata, vel sola, vel cum vino permixta, alvum liberam servat.

Jusculum sequens alvum certissimè laxat, eamque diebus sequentibus laxiorem relinquit.

℥. Fol. betæ mercurialis, an. M. j. Coquantur in jusculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari potest conserva rosar. laxans, è rosis pallidis non explicatis, præcisus unguibus, cum manna & saccharo ana partibus æqualibus dosis ℥. j.

Denique balneum, vel temicupium frequens, ex decocto herbarum emollientium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & alvum emolliendum, utilissimum erit.

C A P U T IV.

De lienteria, & coeliaca passione.

Lienteria est species alvi fluxus, in quo cibus non immutatus, sed prout fuerat assumptus, per alvum celeriter excernitur. In coeliaca verò passione alimenta cruda & imperfectè cocta per alvum rejiciuntur. Unde patet, duos istos affectus differre inter se tantum secundum magis & minus, ut lienteria ad actionem abolitam, coeliaca passio ad imminutam referatur. Licet autem cibi vel omnino incocti, vel imperfectè cocti rejiciantur; non ideo tamen ad concoctionem laesam hi affectus referuntur, sed potius retentionem. Male enim, vel nullo modo concoquantur, quia nimis citò deijciuntur, nec satis diu in ventriculo retinentur, ut concoctionem subire valeant. Hinc etiam colligitur, in hoc affectu, licet inter morbos intestinorum referatur, ventriculum valde affici, & plerumque magis quam intestina; unde Gal. 6. de locis affect. c. 2. lien-

teriam, & coeliacam passionem, cum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit.

Causæ lienteriae & coeliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita ferre possumus; frigidam ventriculi, & intestinorum intemperiem, eandem partium irritationem, & summam facultatis retentricis debilitatem, ex gravi ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitosorum, ac glutinosorum humorum copiam generat, quæ ventriculi rugas obducit & oblinat, ut alimenta in eo retineri nequeant. Unde mirari licet, Gal. Aph. 1. in veteres Græcos invehi, qui hunc affectum lienteriam seu levitatem intestinorum idcirco nominarunt, quod interna ventriculi superficies lævior reddita cibos non retineat: quandoquidem ventriculus non tam asperitate tunice interioris, quam innata sese constringendi proprietate, cibos tamdiu contineat, donec concoctio perfecta sit. Ut enim concedendum est, præcipuam retentionis causam esse facultatem: sic etiam fateri oportet, facultatem illam instrumentis indigere certo modo dispositis, sine quibus actionem exercere non potest. Atque aded, cum tunica ventriculi interior aspera & rugosa facta sit, ut alimenta in ventriculo commode retineantur: non est dubium quin si illa asperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoso, retentio ventriculi lædatur, ita ut alimenta incocta præterlabantur. Simile quidpiam in utero contingit, cujus tunica interior aspera & rugosa facta est, ut semen facilius retineat ad conceptionem. At si lentis & glutinosis humoribus obducatur, non retinet, sed semen statim effluit: unde sterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Advertendum tamen, si quis hanc nomenclaturam rigidè examinare voluerit, ventriculi levitatem potius, quam intestinorum hoc symptoma esse nominandum. Neque tamen eo omnes illius species comprehendere, sed illam tantum, quæ ab humore pituitoso producit, quæ cum omnium frequentissima sit, reliquarum denominatio ab ea sumi potest.

Irritatio ventriculi & intestinorum ab acris humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant: quemadmodum in vesica contingit, quæ ab urinae acrimonia vellicata, frequenti micturitione laborat, unde stranguria exoritur. Galen. 6. Aph. 1. dicit, ab illis humoribus acris fieri in ventriculo ulcerosam dispositionem, eo modo, quo aphthæ in ore puerorum fieri consueverunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in gravibus & lethalibus morbis sæpè lienteriam efficit, ut videre est frequentius in dysenteria, quæ natura succumbente, in lienteriam degenerat, ventriculo in consensum intestinorum graviter affectorum pertracto, ejusque facultatibus omnino dejectis. Sic etiam in febribus malignis alvi fluxus lientericus sæpissimè contingit, in quo juscula statim ferè ac assumpta sunt, per alvum incocta rejiciuntur. Idem potest contingere à rebus venenatis, aut noxia qualitate præditis assumptis.

Est & alia causa à prædictis diversa, quæ peculiariter coeliacam passionem efficere consuevit, nempe obstructio nes venarum mesaraicarum, quæ transitum impediunt chylosæ materiæ ad hepar; unde necesse est illam per alvum rejici. Verum ut hæc affectio fiat, oportet omnes venas mesaraicas, aut majorem illarum partem obstrui, quemadmodum contingit in pueris strumosis, quorum mesenterium glandulis innumeris refertum invenitur; à quibus venæ mesaraicæ præcluduntur: & hi continuo alvi fluxu chyloso & coeliaco laborant, multum comedunt, & in dies emaciantur, donec in marasimum incidunt.

Aetius & Celsus, multique eorum sequaces, aliam etiam lienteriae causam proponunt, nempe levem & densam cicatricem intestinorum ex magna dysenteria relictam, ob quam, venarum osculis obstructis, alimenti distributio impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen causa non videtur recipienda, quandoquidem oportet universa intestina fuisse ulcerata, & in iis postmodum genitam cicatricem omnes propemodum venas mesaraicas ocluisse, quod rationi nullo modo videtur consentaneum: siquidem impossibile est universa intestina ulcerari, quin homo intereat.

Signa horum symptomatum præcipua ex ante dictis patent. Si enim alimenta cruda & inalterata celeriter & frequenter per inferiora descendant, lienteriam significant.

Si verò aliquantulum immutata, & nonnullam chyli speciem adepta effluant, celiacam affectionem ostendunt.

Signa verò canfarum inde colliguntur, si lienteria aut celiaca passio fiat à frigida intemperie, & pituitosis humoribus, ructus acidi apparent: pituitosa excrementa per alvum dejiuntur: sitis & doloris carentia: & si à capite fluat pituita, quod frequenter contingit, dejectiones sunt spumosa, major est fluxus post somnum, & aliæ causæ caput alterantes, aliæque catarrhi signa apparent.

Si verò ab irritatione proveniat, mordicatio interdum in ventriculo sentitur: calor in hypochondriis percipitur; sitis interdum urget, & dejectiones acres, ac biliosæ apparent.

Quod ad prognosin attinet, lienteria, & celiaca passio, diu perseverans, periculosa est, quia toti corpori nutrimentum subripit, unde atrophia, vel hydrops consequitur. Et si gravissimos acutissimosque morbos consequatur, lethalis ut plurimum esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum illum producentium, varianda est. Ac primum qui ab humore pituitoso producitur, iis remediis curari poterit quæ pro inappetentia à frigida causa oriunda, fuerunt proposita: eligendo ea, quæ majori astringendi vi prædita sunt, ut ventris fluxum possint compescere.

Incipiendum itaque erit à purgatione humoris peccantis, medicamentis compositis ex aloe, rhab. & myrobal.

Clysteres hic parùm conferunt, cum ventriculus præcipuè laboret: nisi immoderata dejectio accedens, ut in aliis alvi fluxibus, eos requirat. Tumque astringentes & roborantes esse debent, juxta formulas, quæ in sequentibus curationibus proponuntur.

Post sufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulveribus, fociis, emplastris, aliisque remediis dicto loco propositis: in quibus, ut dictum est, astringentia non erunt omittenda, ut mastiche, cortex citri, sem. coriandri, rad. bistortæ, tormentillæ, corallia, &c.

Ac præter illa remedia conveniet opiata sequens ab Amato Lusitano maxime commendata, qua senem quendam lientericum, post multa alia remedia frustra usurpata, liberatum esse refert.

℞. Conservæ ros. antiquæ ℥.vj. theriacæ opt. ℥.vj. mivæ cydonior. quantum satis. Fiat opiata, de qua capiat ℥.ss. manè, nihil superbibendo.

Quæ sit ab humore bilioso, curanda erit iis remediis, quæ in diarrhææ biliosæ curatione describuntur.

Quæ à retentricis facultatis imbecillitate oritur, in gravi & lethali, aut saltem valde periculoso morbo, curanda est primum fomentis, ventriculi regioni admotis, in hunc modum compositis.

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticis citri sicci, ana ℥.ij. fol. menthæ, plantag. & absinthii pontici, ana M.j. nucis moschatæ, caryophyl. & cinnam. ana ℥.iij. ros. rubrar. P.iv. Contundantur & incidantur, ut artis est, iisque impleantur duo sacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri astringentis: vel in vino solo, si magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calidè per vices.

Postea admoveatur unguentum, vel emplastrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioso proposita sunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis astringentibus inungatur.

Clysteres injiciantur ex jusclo communi, in quo rosæ rubræ bullierint, dissolvendo saccharum & vitellos ovorum: tum etiam interdum confectioem de hyacintho si æger sit valde debilis.

Ac denique per os roborantia & astringentia, in curatione vomitus proposita, exhiberi poterunt: tum etiam ea, quæ pro alvi fluxu proponuntur.

In celiaca passione alimenta cruda & imperfectè concocta per alvum rejiciuntur. Differt tantum à lienteria secundum magis & minus, iisdemque remediis profigatur.

Si verò omninò chylosa sint dejectiones, non à vitio ventriculi, sed ab obstructione venarum mesaraicarum dependet hic affectus, qui satis frequens est, & infantibus præcipuè familiaris. Ideoque remediis obstructiones aperientibus curandus est, & hepar roborantibus, quia illius imbecillitas sæpe conjungitur, non autem adstringentibus nisi alia alvi fluxus species subsequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fusè describitur.

CAPUT V.

De Diarrhæa.

Diarrhæa est illa species alvi fluxus, qua humores excrementitii sine sanguine aut alimento, & sine exulceratione intestinorum excernuntur.

Hiscæ conditionibus diarrhæa propriè dicta ab aliis alvi fluxus speciebus distinguitur: quia in lienteria & celiaca passione alimentum incoctum, aut semiconfectum ejicitur: in dysenteria & tenesmo sanguis cum humoribus excrementitiis permiscetur, quemadmodum in fluxu hepatico & hæmorrhoidali sanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ sunt illius differentiæ, quæ ut dilucidè exponantur, ad tria capita referendæ sunt, quorum primum respicit materiam, quæ excernitur: secundum continet locum, à quo illa materia profluit: tertium verò modum & causam efficientem, quæ alvi fluxum producit.

Ratione materiæ, quæ excernitur, alvi fluxus dividitur in biliosum, pituitosum, melancholicum, & serosum.

Ratione loci, à quo humores profluunt, vel alvi fluxus provenit à toto corpore; vel ab aliqua parte peculiari, puta cerebro, ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus.

Tertiò ratione modi, & causæ efficientis, alia diarrhæa est critica, alia symptomatrica, alia à causa interna, ut intemperie, vel prava alia partium internarum diathesi; alia ab externa, ut medicamento, aut veneno adumpto.

Istæ autem differentiæ simplices ut plurimum non reperiuntur, sed in uno eodemque alvi fluxu sæpè complicantur. Sic alvi fluxus biliosus est ab hepate, vel toto corpore; pituitosus, à cerebro, aut ventriculo; melancholicus, à liene; serosus, à toto corpore.

Complicantur etiam ut plurimum istæ differentiæ varia humorum miscella: ita ut non rarò bilis, & pituita, & serosus humor, eodem alvi fluxu excernantur.

Est & alia diarrhææ species, à prædictis diversa, quæ συληκτική, seu colliquativa nominatur, orta ex colliquatione substantiæ corporis & humorum, ab intense calida partium solidarum intemperie: qualis contingit plerumque in viscerum inflammationibus, febre ardente intensiori, hectica, & pestilenti; in quibus materia pinguis, quasi adipe vel oleo perfusa, per alvum dejiuntur.

Denique ad alvi fluxus species refertur fluxus stercorosus, in quo magna copia stercoris liquidi frequenter ejicitur, quæ ex cibis excrementitiis, in ventriculo corruptis, aut magna excrementorum copia, in intestinis cummulata, exoritur.

Diagnosin in genere manifesta est, quando scilicet per alvum dejiuntur excrementa liquidiora & frequentiora, quam instituto naturæ conveniat.

Signa etiam differentiarum, quæ petuntur à materia, conspicua sunt; cum sensibus ipsius pateat, utrum excrementa biliosa, pituitosa, melancholica, vel serosa dejiuntur.

Partes verò mandantes difficiliorem habent diagnosin, sed tamen ita distinguendæ sunt.

Si à toto corpore humores profluunt, adest, vel præcessit febris continua, vel aliquis alius totius corporis affectus, ut cachexia, leucophlegmatia; vel ingestorum ciborum & potuum copia præcessit, & nullius partis peculiaris affectus innotescit.

Si autem critica sit illa diarrhæa, sit cum bonis ægri rebus ac facili tolerantia: & inde morbi solutio, aut maxima illius imminutio sequitur.

Contingit etiam interdum critica diarrhæa sine ullo morbo, in corporibus nonnullis, pravos humores cumulare solitis. Quæ cum robore insigni prædita sint, pravos illos humores, dum copia luxuriant & naturam gravant, per intervalla deponunt, ut docuit Gal. 7. meth. c. 11. de quo alvi fluxu Celsus etiam mentionem facit lib. 4. c. 19. his verbis; *Una die fluere alvum, sæpè pro valetudine est; atque etiam pluribus, si febris absit, & intra septimam diem conquiescat. Purgatur enim corpus, & quod intus læsurum erat, utiuter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alvi fluxus serosus, qui sine ullo morbo præcedente contingit hominibus, serum in venis plurimum redundat; indeque potissimum tempore autumnali; cum videlicet frigus autumnus no-

Ætuum, vel matutinum, apertos ab æstate prægressa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea sese aliis in corpus insinuans, serosos humores in venis contentos exprimit ad inferiora, quos deinde natura, à nimia illorum copia gravata, per venas mesaraias ad intestina protrudit, quamvis sæpius accidat eos per urinas excerni, unde contingit, multos in principio autumnii, & primis illius frigoribus, magnam urinarum copiam per aliquot dies profunderi.

Si verò diarrhœa symptomatica sit, magnam facit rem ægrotanti, vires plurimum dejicit, & morbus qui supervenit augetur, vel saltem in eodem statu perseverat.

Iste autem fluxus symptomaticus in febribus ardentibus & malignis sæpe fit colliquativus, & inde dignoscitur, quod excrementa oleo aut pinguedine perfusa appareant; tum corpus confestim emaciatur & absimitur, ac ferè in marasimum deducitur.

Si à cerebro diarrhœa oriatur, dejectiones sunt spumose, ut docuit Hip. *Aph.* 30. *sect.* 7. Quod tamen non est perpetuum quandoquidem pituita potest à cerebro defluere citra flatuum permixtionem, quæ unica est spumositatis causa; tum etiam humoribus genitis aut contentis in ventriculo & intestinis possunt permisceri flatus, unde excrementa erunt spumosa, licet non à capite profuant. Ideò huic signo alia adjungenda sunt, nempe si cerebrum aliquo affectu manifesto laboret, ut catarrho, surditate, lethargo, apoplexia; aut insignis saltem capitis gravitas, aut dolor, aut somnolentia appareat, & noctu magis alvi fluxus, quam alio tempore fatiget.

Si à ventriculi vitio procedat alvi fluxus, signa aderunt, quæ vitiosam ventriculi coctionem demonstrare solent. Verbi gratia si alimenta corrumpantur, recipiantque acrem & nidorofam qualitatem, ex qua deinde irritata facultas expultrix, cogatur ea per alvum expellere, tumque signa calidæ ventriculi intemperiei aderunt. Sic etiam, si cruda & pituitosa deiciantur, & tarda ac imminuta fuerit alimentorum concoctio, à frigida intemperie læsam ventriculi coctionem arguimus. Ac denique vitium in ventriculo residere cognoscimus, si æger antea pravis eduliis sese impleverit, quæ facile in ventriculo corrumpi poterint.

Ab intestinis procedit alvi fluxus præcipuè, cum illa lumbricis referta sunt, & tunc signa lumbricorum apparebunt, ex proprio capite desumenda.

Si ab hepate procedat alvi fluxus, dejectiones erunt biliosæ, quia bilis in hepate generatur, & signa calidæ intemperiei, inflammationis, obstructions, aut alterius cujusdam hepatis affectus apparebunt.

Si à liene diarrhœa procedat, dejectiones majori parte nigrae, aut ad nigrum vergentes erunt; in sinistro hypochondrio tensio, gravitas, aut dolor, & alia lienis laborantis signa conspiciuntur.

Si à mesenterio procedat, tensio vel dolor in illa parte apparebit: Verum humores in mesenterio collecti, ab hepate vel liene plerumque oriuntur.

Si ab utero procedat alvi fluxus suppressio mensium, vel symptomata affecti uteri aderunt, quæ magis sævire solent & præsertim alvi fluxus ingravescit, quo tempore menstrua fluere consueverunt.

Prognosis diarrhœæ in hunc modum instituenda est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus. Contra verò, qui laboriosus est ac vires dejicit, malus. Ille enim criticus censendus est, hic verò symptomaticus.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi sensim crassescunt, bona. Virtutem enim bene operantem significant, quæ pravis humores concoquit, cum concoctio fiat incrassando.

Fluida alvi excrementa cum dolore, & laboriosa ac frequenti dejectione, mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellit, stimulat, erodit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala. Aut enim errorem mentis & delirium significat; aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala. Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam cogit ad præcoccem istam diarrhœam.

Si leucophlegmatia detento fortis diarrhœa supervenerit, malum solvit. Hipp. *Aph.* 29. *sect.* 7. Materiæ enim

River. Opera Medica.

toto corpore restagnantis evacuatio fit. Id autem limitatione indiget. Verus siquidem est Aphorismus, si talis alvi fluxus in morbi principio, adhuc constantibus viribus accidat: alioquin non morbum, sed ægrum de medio tollit.

Mulier uterum gerenti, si alvus multum fluat, periculum est, ne abortiat. Hipp. *Aph.* 34. *sect.* 5. Alimenta enim fœtus nutritioni necessaria per alvum majori parte excernuntur, & vires deiciuntur; tum vincula uteri continuo humorum in illas partes affluxu laxantur, tum fœtus ac uterus tetro excrementorum continenter dejectorum vapore inficiuntur.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ nigrae, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ. Hæ dejectiones malæ sunt propter eas rationes, quas de simili vomitu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem spectat, cum diarrhœa symptomatica plerumque oriatur ex pravis corruptisque humoribus biliosis, pituitosis, melancholicis, aut serosis, & præcipuè biliosis, acrimonia sua facultatem intestinorum expultricem irritantibus; illius curatio ab humoris peccantis evacuatione auspicanda est: quod fiet medicamento, quod purgando stringit, ne humoribus commotis alvi fluxus nimium irritetur: & in similem modum continuari poterit.

℞. Rhab. ele& 3. i. myrobal. citrin. 3. ss. santal. citrini 3. ss. Infundantur in aqua plantag. In expressione dissolve rhab. pulverati 3. ss. syrupi rosat. 3. i. Fiat potio. Poterit addi catholicum, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humoris expurgandi.

Vomitibus etiam interdum convenire poterit, quia revellit & evacuat materiam morbificam.

Si sanguinis redundantis indicia fuerint & robur virium, phlebotomia initio celebranda est. Ac si febris adfuerit, sanguis detrahendus est, etiam si nulla plethora appareat.

Ante & post purgationem clysteres detergentes injiciendi sunt, quorum descriptio talis esse poterit.

℞. Hordei integri P. ii. furfuris macri & rosar. rubr. ana P. i. liquirit. rasæ & passul. integr. ana 3. i. Coquantur ad 1/2. i. In colatura dissolve sacchari alb. 3. i. vitellos ovor. n. ii. Fiat clyster.

Corpore sufficienter evacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipso alvi fluxu, astringentia & roborantia usurpanda erunt, tum per os assumenda, tum per clysterem injicienda, tum ventri admovenda: quorum formulæ à curatione dysenterici erunt repetendæ.

Præterea verò sequentia utiliter usurpari poterunt.

℞. Aceti chalybeati partem unam, aquæ chalybeat, partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. mespilor. sorborum, ana M. ij. nucum cupressi part. vi. Coquantur ad medias. Colatura foveatur totus venter, tepide, frequenter.

℞. Ol. mastiches, cydonior. & myrtin. ana Unc. i. sang. dracon. thuris, gummi tragacanth. ana 3. i. ceræ quantum satis. Fiat unguentum, illinendum post forum. Vel

℞. Micæ panis assatæ, & in aceto chalybeato infusæ, & carnis cydonior. sub cineribus coctorum, vel cydoniati, ana Unc. iii. thuris, mastiches, sang. drac. ana Drach. ii. Cum syrupo de absinthio & cydonior. ana q. s. Fiat cataplasma.

℞. Mastiches 3. ii. Bulliant in 1/2. iii. aquæ fontis pro potu ordinario. Præstat aqua ferrata, quia alvum turbat, sed in affectu calido non valet: in cujus curatione convenit tinctura rosarum, vel conserva rosar. cum aqua fontis permixta, vel aqua intinctionis auri, cum syrupo cydoniorum agitata.

Amatus Lulitanus refert quendam curatum diarrhœa biliosa largo frigida potu in æstate. Nos verò cuidam viro sanguineo, diarrhœa biliosa æstate media laboranti, cum siti intensa, præscripsimus salep. prunellæ in potu ordinario. Tum etiam julepos, cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die sumendos, & intra viginti quatuor horas curatus est.

Si humor fuerit valde acer & adustus, parcius & mitioribus medicamentis purgandus est æger, alioqui affectus ingravescit; sed refrigerantibus & humectantibus temperandus est, tum etiam sanguine parca manu detracto.

In eodem casu plurimum confert semicupium tepidum, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Folia plantaginis, in jusculis decocta, ad hunc affectum utilissima sunt.

Ne verò diarrhœa in dysenteriam transeat, ad demulcendam

cendam humoris acrimoniam, clysteres ex lacte chalybeato usurpandi sunt; tum etiam emulsiones ex seminibus frig. maj. & sem. papav. albi.

Ad eandem diarrhœam biliosam syrupus sequens erit convenientissimus.

℞. Succy cydonior. Unc. vi. succi endiviæ & acetosæ, an. Unc. iii. sem. acetosæ, & plantag. ana Drach. ii. coral. rubr. ʒ. i. aquæ plantag. ʒ. iv. Coquantur ad mediæ partis consumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde sacchari parem colaturæ quantitatem, fiat syrupus, de quo capiat Drach. ii. manè & serò.

In omni autem diarrhœa, præmissis universalibus, bolus sequens usurpari poterit.

Conservæ rosar. antiquæ ʒ. ss. cydonior. condit. ʒ. i. pulveris tormentillæ ʒ. i. boli armeni ʒ. ss. cum saccharo q. s. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel si affectus sit diuturnior, ex iisdem aut similibus, majori quantitate præscriptis opiata concinnari poterit, ad plures doses sumenda.

Vel ad potentiùs adstringendum utatur æger pulvere sequenti.

℞. Sang. drach. thuris, mastich. mumie, terræ sigil. lapidis hæmatit. trochisc. de carabe, ana Drach. i. boli arm. veri Drach. iii. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ii. cum liquore idoneo.

Rhab. bis infusum, & postea aqua rosar. lotum bis aut ter, & exsiccatum, utile.

Tabellæ triasantal, quadruplicato rheo, bis in die exhibito, pondere Drach. ii. alvi fluxus materiam auferunt, & viscera corroborant.

Coryzæ (*Pulicariæ*) folia super prunas injecta, ut fumus in cathedra perforata recipiatur, specifica vi alvi fluxui medentur. Tum si eadem herba, cum aceto trita, regioni stomachi admoveatur.

Suffitus etiam thapsi barbari in cathedra perforata receptus, insignis est efficaciam, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Syrupus corallorum ad diem est efficax, & multò magis illius tinctura, vel magisterium.

Conserva enorrhodi per se ad diarrhœam biliosam utilissima est: tum etiam si opiata stringentibus permisceatur.

Ubi verò ex fluxu frequentiori & acriori periculum est ne vires deficient, laudanum opiatum cum mastiche & terra sigillata utiliter exhibetur.

In contumaci alvi fluxu clyster ex jusculo & theriaca recenti utilis.

Pilulæ de bdellio bis aut ter in septimana, vel alternis diebus usurpatæ, ad diuturnos & contumaces alvi fluxus sistendos utilissimæ sunt.

Ad idem valet mespilorum usus frequens, ut se experientia comprobasse testatur Forestus observ. 1. lib. 22. his verbis: *Quidam diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem suam substantiam frustra in Medicorum ope consumpserat: consilii causa, ut ab hoc malo liberari posset, ad me accessit. Qui consilium dedi, ut mespila etiam immatura in maxima copia devoraret. Quibus comestis, alvi profluvium paucis diebus cessavit. Uti & cuidam evenit mercatori Zelando, ad Joannem Spirinchium, quendam Medicum Lovaniensem celebriorem profecto, ut ab eo curaretur. Qui cum multis mensibus laborasset profluvio, & tandem etiam dysenteria, neque ab ullis Medicis curari posset: tandem mispilis comestis, ex ejusdem Medici consilio, sanitatem consequutus est, & Medico trecentos aureos, pro sola mespilorum præscriptione numeravit, quibus solis in pristinam sanitatem fuerat restitutus.* Hæc Forestus.

Verùm advertendum est, ut ante mespilorum usum corpus ab excrementis & omni cacochymia liberum præstetur.

In diarrhœa inveterata sequentia utilissima sunt.

℞. Raf. eboris ʒ. iii. confect. alkerm. ʒ. i. sacchari aqua ros. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

℞. Croci martis reverberati gr. vi. bezoard. miner. ʒ. ss. conservæ ros. ʒ. ii. spirit. vitr. gut. iii. Misce, fiat bolus, qui detur bis in die, longè à pastu.

℞. Succy persicariæ maculatæ, & sempervivi maj. an. ʒ. iii. bulliant ad tertiæ partis consump. & dentur manè. Certè curant quemlibet fluxum, quantumvis inveteratum.

Mercurius diaphoreticus per aliquot dies ad gr. xii. exhibitus, omnes corporis impuritates auferit, quæ contumaces interdum alvi fluxus patere consueverunt.

Decoctum granorum juniperi, in vino paratum, per triduum exhibitum, multum confert. Tum pulvis cicada-

rum, cum vino albo exhibitus, ad Drach. i. Hæc duo conferunt materiam alvi fluxum committentem derivando ad urinæ vias. Paratur autem decoctum juniperi in sequentem modum.

℞. Granor. juniperi M. i. vini rubri ʒ. i. ss. Bulliant ad duarum partium consumptionem, colaturam capiet manè per triduum.

Potus aquarum sulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inveteratam diarrhœam curat. Cujus rei exemplum habetur in observationibus nostris.

Si diarrhœa fiat à catarrho, cerebro prospiciendum est velut parti mandanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione proposita sunt. Si verò pendeat ab hepatis, aut lienis obstructione, vel imbecillitate, illis affectibus mederi oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur: tumque astringentium medicamentorum usus nullus, aut parvissimus esse debet. Platerus in cura hæmorrhoidum, dicit sanguinem calentem injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere.

C A P U T V I.

De Dysenteria.

Dysenteria est frequens & cruenta alvi dejectio, cum ventris dolore ac torminibus, ab intestinorum exulceratione dependens.

Dysenteria nomen apud veteres plerumque sumitur communiter pro omni cruenta alvi dejectione: strictè tamen & propriè eam tantum alvi fluxus sanguinolenti speciem significat, quæ ab ulcere intestinorum exoritur.

Gal. 3. de symptomat. caus. cap. 1. quatuor cruentæ dejectionis species proponit, quibus etiam dysenteria nomen communiter usurpatum tribuitur.

Prima est, quando propter aliquam partem præcisam corporis, aut intermissam aliquam exercitationem, aut sanguinis evacuationem per alias partes, puta nares, vel uterum suppressam, sanguinis copia luxurians, per vasa mesaraica ad intestina detruditur, & per alvum evacuat.

Secunda est, quando propter jecoris imbecillitatem sanguis aquosus, & loturæ carniū similis excernitur, quod in fluxu hepatico contingit, de quo infra tractabimus.

Tertia est, quando sanguis melancholicus & splendens ejicitur, qui propter nimiam moram in hepate aut liene unctionem concepit, & cum humore melancholico permixtus est. Splendor unctionem significat, quandoquidem sanguis, qui ex refrigeratione nigrescit, splendorem non habet, imò verò eum, quem prius habebat, amittit.

Quarta est, ubi brevibus quibusdam intervallis ægri cum humoribus & excrementis sanguinem rejiciunt, cui interdum puris aliquid admixtum est, idque cum dolore & torminibus, quibus intestinorum ulcus arguitur. Et hæc est propriè dicta dysenteria, de qua tantum hic agimus.

Causæ internæ dysenteriam efficientes, sunt humores acres & exulcerantes, ut bilis flava; porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita falsa, ab intenso calore genita, vel putredinem in ventre aut falsedinem adepta, & ad intestina delata, ubi propter lentorem diutius hærens, assidue detergendo, tandem exulcerat.

Hic dubium non leve proponitur ab auctoribus, quomodo bilis flava interdum brevi temporis spatio dysenteriam faciat, cum tamen non rarò bilis porracea & æruginosa simplicem faciant diarrhœam, ad longum tempus perdurantem, quæ tamen nunquam in dysenteriam degenerat: cum bilis porracea & æruginosa ex flava generentur ulteriori adustione, & proinde majorem habeant acrimoniam.

Respondet Mercatus, cum humorum acrimonia requiri lentorem, & visciditatem, cujus ratione diutius morentur in intestinis, eaque magis corrodant. Et ita si flava bilis lentorem habeat, dysenteriam efficit: contra verò, si porracea & æruginosa fluidior sit, & minorem in intestinis moram faciat, simplicem producet diarrhœam. Sennertus hanc responsionem probabilem esse dicit, eam tamen omnino dubium non solvere existimat, quod sæpe alvi fluxus dentur, in quibus visciditas & lentor cum acrimonia reperiuntur, & tamen dysenteria non excitatur. Contra verò visciditas & lentor sæpe non adsunt in biliosis humoribus, dysenteriam excitantibus, idè censet humores, qui dysenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandam qualitatem habere, qua peculiariter intestinis insensu

infensi sunt, eaque exulcerant, sicut lepus marinus pulmonem, & cantharides vesicam exulcerant, non autem alias partes. Illam verò qualitatem malignam & intestinis ut plurimum infensam probat ex eo, quod dysenteria plerumque contagiosa sit, ita ut miasmata ex dejectionibus in dysenteria exhalantia, sola intestina afficiant in iis, qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in aliis morbis epidemicis & contagiosis, in quibus venenum grassatur parti cuidam peculiari infensum. Sic dantur pleuritides & peripneumoniae, & anginae pestilentes. Sic venenum canis rabidi soli cerebro infensum est. Id apertius in medicamentis purgantibus videre est, quae peculiarem vim obtinent, humores in corpore commovendi, & ad intestina propellendi. Cum enim illa, non solum ore sumpta, sed etiam umbilico admota, imò vapore ipsum naribus attracto, alvum movere & purgare soleant, verisimile est, illa per poros cutis, & vasorum extremitates penetrantia, agitationem quandam & fermentationem in humoribus excitare, qua vitiosi humores à bonis separantur, & ii deinceps, naturam stimulant ad intestina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulsionem dirigentis. Pari etiam ratione, sed modo diverso, sudorifica ad cutem, & diuretica ad vesicam insita vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dysentericum, quoquo modo & loco intra corpus admissum, fermentationem quandam in humoribus excitare, & sibi similem dispositionem imprimere, quae intestinis inimica, ad ea cursum humorum promover, eaque labefactat atque exulcerat, & illa demum, tali dispositione infecta, humores & alimenta inficiunt, unde vera & propriè dicta dysenteria emergit.

Quæritur etiam apud auctores, quidnam sit illud mucosum, & album, quod magna copia plerumque in dysenteria excernitur cum sanguine, aliisque humoribus permixtum? Quidam putant esse pinguedinem intestinorum abrasam: alii mucum, quo intestina oblinuntur ad faciliorem transitum excrementorum: alii pituitam à cerebro aliisque partibus defluentem: alii pus ex visceribus manans. Nos verò statuimus, hanc mucosam substantiam nihil aliud esse, quam intestinorum excrementum præternaturale. Intestina siquidem labefactata, & à naturali constitutione dejecta, proprium alimentum ritè convertere nequeunt in suam substantiam, sed illud imperfectè assimilando, in mucosam illam substantiam commutant, quæ cum nutritioni illarum partium inepta sit, expellitur foras, & pars demum nutritionis indiga, novum attrahit alimentum, quod denuo cum perfectè transmutari non possit, ob vitium partis in substantiam illam heterogeneam mucosam convertitur, cuius magnus est proventus, quoniam pars ad sui nutritionem continuò sanguinem attrahit à venis, qui in mucosam substantiam convertitur, atque aded pars, suo genio fraudata, novum iterum attrahit sanguinem ad sui nutritionem, quam perpetuò intendit, qui cum propter depravatam homojosin in prædictam substantiam commutetur, magnus sit mucosi illius excrementi proventus. Idem in quamplurimis aliis partibus contingit, & præsertim in iis, quæ magna & profunda ulcera patiuntur. Pars siquidem ulcerata cum ob pravam diathesin probè nutriri nequeat, sanguinem continuò attrahit à venis, qui in purulentam substantiam commutatur, unde totum corpus sensim exhauritur, & tandem contabescit. Neque solum partibus ulceratis hoc vitium contingit, sed etiam aliis, nullo ulcere aut abscessu affectis, ita ut licet excrementum prædictum puris naturam æmuletur, non sit tamen verum pus, quod non nisi ex ulcere vel abscessu procedit. Id præcipuè apparet in ophthalmia, in qua oculus simplici inflammatione affectus, copiosum excrementum puri simile continuò emittit, quod ex sola partis intemperie & depravata homojosi procedit. Idem contingit sæpè asthmaticis & aliis, qui pulmonum affectibus laborant. Eorum enim pulmones, malè affecti, proprium alimentum malè concoquunt, & in excrementum pituitosum, atque interdum puri simile convertunt, quod per anacatharsin expellitur, & tamen nullum ulcus est in pulmone, quod multi Medici etiam periti statim pronuntiant, conspecta illa materia, puris speciem referente.

Causæ externæ dysenteriae sunt, quaecumque humores acres & vitiosos generare possunt, vel jam genitis pravam illam dispositionem, dysenteriae excitandæ idoneam, inducere. Inter illas primum locum tenent cibi acriores, vel putredini valdè obnoxii, ut fructus horarii, & alii omnes, qui non satis maturi devorantur. Idem præstant

River. Opera Medica.

aquæ valde crudæ, aut minerali aliquo infectæ, in portu ordinario usurpatæ, tum etiam medicamenta assumpta, deleteria qualitate prædita.

Prava etiam aeris dispositio ad dysenteriam efficiendam maximè efficax est. Sic Hipp. dicit *Aph. 11. sect. 3.* si hyems plus justo frigidior & siccior extiterit, ver autem pluviosum & austrinum, æstate futuras esse dysenterias. Et *Aph. 12.* ejusdem sectionis, si hyems admodum austrina fuerit & pluviosa, ver autem siccum & aquilonium, dysenteriae producendæ tempestates illas esse maximè idoneas.

Peculiare etiam aeris vitium, dysenteriae generandæ idoneum, reperitur in epidemica dysenteria, quæ aliquando pestilens est, ac valdè perniciofa, aliquando verò minus infert periculum, & ex qua ut plurimum ægrotantes evadunt. Ad hanc etiam classem revocandum est contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat, & suam sæpè labem adstantibus communicat. Imò verò, si talia excrementa in latrinas effundantur, multos ejusdem familiae inficere solent.

Signa dysenteriae diagnostica ex definitione ab initio proposita facillè eliciuntur. Adest enim frequens & cruenta dejectio, cum dolore & torminibus ventris. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, sitis, fastidium cibi, & alia multis morbis communia.

Quanam verò intestina, tenuia nimirum, an crassa, ulcere afficiantur, dignoscere difficilior est. Vulgò dicitur, si dolor sit supra umbilicum, tenuia intestina affici: si verò infra, crassa maximè laborare. Quod tamen rationi manifestè repugnat, cum & tenuia & crassa intestina ad partem superiorem & inferiorem circumagantur. Melius igitur elicietur ista diagnosi ex qualitate doloris, & iis, quæ excernuntur. Si enim tenuia intestina affecta sint, dolor est acutissimus, ut ægri aciculis compungi videantur; quia tenuia intestina magis membranosa sunt, & sensu exquisitiori prædita. Deinde alvus statim post tormina & dolores non deponit, ac denique sanguis stercoribus omnibus permixtus est. Cum enim via à superioribus intestinis ad anum longior sit; sanguis & purulenta materia, antequam per alvum excernantur, in longiore itinere magis stercoribus permiscetur. Si verò intestina crassa afficiantur, dolor est minus vehemens & diuturnus, à torminibus & cruciatu ventris statim fit excretio, cruor, & purulenta materia alvi excrementis supernatant, aut parum permixta apparent. In majori exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa causarum ab excrementorum colore præsertim desumuntur, quatenus illa citrina, flava, viridia, albicantia, vel atra conspiciuntur. Quibus adjungenda sunt signa abundantium in corpore humorum, quæ ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere desumuntur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est. Si tenuia intestina exulcerentur, majus est periculum, substantia enim pollent magis nervosa, & hepatis viciniorabilem sinceriores recipiunt.

Dysenteria ab atra bile proveniens lethalis est. Hipp. *Aph. 24. sect. 4.* quia tale ulcus ad canceri naturam accedit, qui etiam in externis corporis partibus raro curationem admittit. Si tamen per crism excreta atra bilis dysenteriam movit, aded periculosa non est. Cavendum tamen hic est, ne sanguis concretus, aut diutius retentus pro atra bile accipiat.

Dysenteria à flava bile aut cibis acribus proveniens facillè curabilis est.

A pituita falsa dysenteria veniens, crudelior & contumacior est, quam quæ à flava bile: quia propter lentorem diutius intestinis hærens, gravius affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre pejus. Hipp. *Aph. 3. sect. 6.*

Si dysenteria detento veluti carunculæ dejiciantur, mortiferum. *Aph. 26. sect. 4.* profundum enim ulcus significat, quod intestini particulas abradit.

Vigiliæ immodicæ, dejectiones sinceræ, nigrae, foetidae, sanguinis excretio copiosa superveniens lenteria, singultus, vomitus biliosi, jecoris & præcordiorum dolor, sitis intensior, lethalem ut plurimum dysenteriam prænuntiant.

Podagricis, & lienosis superveniens dysenteria, bonum. Hipp. *Progn. & Aph. 46. sect. 6.* hæc tamen dysenteria talis revera non est; sed potius ad simplicem diarrhœam referenda: quæ materiam morbificam, illos morbos producentem, evacuat.

Senes & pueri hoc morbo sapius pereunt, quam in media ætate constituti. Hipp. *2. progn.* Pueri quidem, quia citò

diffolvuntur ob molliem, tum quia præceptis minus obtemperant: senes verò quia viribus sunt exhausti, & quia magna status naturalis eversio significatur. Talia siquidem excrementa, dysenteriae producendæ idonea, non facile gignunt.

Curatio hujus affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abstergentibus, evacuantibus, ulcus consolidantibus, fluxumque constringentibus.

Humoris peccantis evacuatio statim ab initio molienda est, ut citò educatur, antequam gravius lædat: imò verò repetenda, donec magna ex parte sublatus sit.

Et si tutum non videatur, singulis, vel alternis diebus purgare, fieri potest tertio, vel quarto quoque die. Huic usui cæteris præstat medicamentis rhabarbarum, vel in substantia cum juscule usurpatum, vel in potionis formam, ut in diarrhœæ curatione dictum: vel in sequentem modum redactum.

4. Fol. plantag. M. ss. liquirit. ras. & passul. integr. ana Drach. iiii. rosar. rubr. P. i. tamarind. Drach. vi. corticis myrobal. citrin. ol. amygd. dulc. confricat. Drach. iiii. Coquantur ad Unc. iiii. In colatura dissolve rhab. in aqua plantag. cum spica infusi, Drach. i. syrup. cydonior. ʒ. i. Fiat potio. Vel

ʒ. Tamarindor. Unc. sem. myrobolan. citrin. Drach. ii. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. sem. Santal. citrin. ʒ. ss. Colaturæ Unc. iv. adde syrupi rosar. solut. Unc. i. Fiat potio.

Commendatur à nonnullis decoctum myrobal. in plures doses exhibitum, hoc modo paratum.

ʒ. Corticum myrobal. chebulor. Drach. x. citrin. ʒ. v. passular. minor. Unc. ii. Coque omnia in aquæ Unc. xxv. ad consumptionem tertiæ partis. Postea colentur. Adde colaturæ sacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinnam. Unc. sem.

Penitus sequentem potionem laudat, tanquam singulare remedium ad dysenteriam, & diarrhœam desperatam.

ʒ. Corticis guajaci contriti Unc. ii. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone rosar. rubr. balust. sem. plantag. ana Drach. ii. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. pulverat. Drach. i. (ii.) cathol. Drach. iiii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab. torrefactum exhibent, ut vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Lusitanus secundam rhabarbari infusionem usurpat, dicitque, prima infusione omnem ejus acrimoniam auferri, & melius esse hoc modo usurpatum, quam torrefactum: illa enim torrefactione empyreuma acquirere non pauci existimant. Preparatio autem talis est.

ʒ. Rhab. elect. Drach. i. sem. Infundatur in aquæ plantag. ʒ. iiii. per aliquot horas. Colentur & leviter exprimantur, iterumque infundantur in novæ aquæ plantag. Unc. iiii. In expressione dissolve cassiæ recentè extractæ Unc. sem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare est animus, syrupus rosaceus, Elect. catholic. aliaque mitiora admiscenda sunt, abstinendo à vehementioribus.

Vomitibus aliquando convenire potest, si æger sit nauseabundus, & humores in ventriculo restagnare videantur: fit enim revulsio è parte affecta. Quod diserte innuit Amatus Lusitanus curat. 34. cent. 2. in scholia, his verbis: Si ad intestina corrivantem biliosum & acrem humorem, dysenteriam gignentem, Medicus per superiora retrahere possit & cum per vomitum vacuare, dubio procul ineptum esset, & contra Galeni præcepta libro artis Medicinalis: & methodi suæ curativæ, per intestina ulceribus scatentia materiam ducere. At cum hac Medicus non sic assequi possit, tamen si tentare pro ulceribus debeat, consequens medicamentis purgatoriis id efficiat, præsertim rhabarbaro. Illud ipsum docuerat Hipp. Aphor. 15. sect. 6. A longo alvi profluvio habito, spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. Galen. verò in com. hujus Aph. Hoc, inquit, exemplum eorum esse numero, quæ rectè fiunt à natura, quæ Medicum imitari oportet. Idem confirmat Mercatus, his verbis: Alio humores transferes, sanguine misso, si opus fuerit, item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maxime in salsa pituita. Nam hac una diuturnas dysenterias curari conspeximus. Angelus Sala in dysenteria sequens præscribit vomitorium.

ʒ. Sal. vitriol. ʒ. ss. vel Drach. i. syrup. cydon. & aq. beton. an. ʒ. i. aq. cinnam. Drach. x. Milce & propina.

De phlebotomia in hoc affectu magna est dissensio inter auctores. At peritiorum sententia est præsentè febre,

& intestinorum inflammatione (quæ non raro ulcers copulata est) debere celebrari eam in principio morbi, antequam vires ab alvi profluvio diuturniori fuerint attritæ: sic enim fit revulsio sanguinis, & humorum acriorum, ad intestina profluentium. Imò verò Valescus de Tarenta, & Amatus Lusitanus in antiqua dysenteria sanguinem detrahunt. Valde senex, inquit Valescus, dysenteria tribus jam mensibus misere torquebatur. Vocatus in consilium, reluctans omnibus aliis Medicis, jussu venam aperire. Mox convalescit. Amatus verò sic habet: Ad virum illum, qui dysenteriam diuturnam, & forte triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & post multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & gracilis erat factus, perseverante etiam fluxu ventris multo cum sanguine, Medicus cordatus ingressus est, qui sanguinem ex basilica dextri brachii extraxit. Sed quanto juvamine, audite. Illico, mirum dictu, sanguis cohibitus fuit, perseverante adhuc fluxu ventris. Cæterum saccharo rosaceo ad aliquot dies, & nonnullis ingestis clysteribus, ac topicis adstringentibus remediis applicatis, alvus in totum restricta est.

Interim varii injiciuntur clysteres, primum lenientes & detergentes, postea verò glutinantes & adstringentes. Non raro autem uni eidemque clysteri omnes prædictæ indicationes permiscuntur, aut earum plures.

Clysteres lenientes & anodynè parantur ex lacte, vel solo, vel cum vitellis ovor. n. ii. aut iii. vel mucilag. seminis psylli & cydonior. Unc. iv. vel ad simul adstringendum, cum sacchari aut mellis rosacei Unc. i. vel ad glutinandum cum sevi hircini recentis Unc. ss. aut ferro, auro, vel silicibus ignitis in lacte extinctis, ut serosa illius portio absumatur, sicque glutinosum magis evadat.

In lactis verò defectu, lac amygd. dulc. vel cremor. hord. seu oryza, quem oryzogalon vocant, sola vel invicem mixta, tum etiam juscule vervecis, pulli, aut caponis, vel capitis & intestinorum vervecis, usurpari poterunt, jisque reliqua permisceri. Vulgare autem est, rosas, & caudam equinam (equisetum) cum capite vervecis decoquere. Vel decoctum sequens erit præscribendum.

ʒ. Rad. alth. Unc. i. hord. mundat. vel oryza P. i. sem. lini, & cydonior. ana ʒ. i. Sem. psylli, Drach. sem. flor. cham. P. i. Fiat decoctio in lacte vel juscule, addendo sebum, vitellos, & alia præscripta.

Vel fieri potest ex lacte solo, cum rad. alth. decocto in principio ad tergendum & dolorem demulcendum.

Dolore admodum urgente, narcotica interdum dictis clysteribus admiscenda sunt, ut philonii Persici Drach. i. vel ii. pilul. de cynogloss. ʒ. i. vel ii. syrup. de papav. Unc. i. sem. laudani opiat gr. v. vel vi. (N. B. doses nimias esse.)

Si inflammatio intestina obsidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectando sese exasperante; tum etiam febre, ac linguæ siccitate dignosci poterit; iteretur phlebotomia; clysteres injiciantur ex aqua rosarum, in qua sal Saturni dissolutum fuerit, & venter oxycrato foveatur.

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conserva rosarum.

Clysteres detergentes fiunt ex decocto hordei, fursur. macri, ros. rub. cum saccharo, aut melle rosaceo.

Ad majorem verò deterfionem, & ulceris glutinationem addi poterit terebinthina ʒ. ss. cum vitello ovi dissoluta. In fordidioribus ulceribus ad fortiora interdum detergentia erit confugiendum, ut betam & parietariam, in prædicto decocto usurpanda. Fortissima verò sunt centaureum, absinthium, gentiana, muria ex Gal. 12. meth. c. 1. & similia, quorum usus hoc tempore rarissimus est, propter dolores, qui graviores multò solent evadere.

Zacutus Lusitanus ausus est uti arsenico, cum felici tamen successu, ut videre est observ. 18. lib. 2. Praxis Medicæ admiranda: fides sit apud Auct.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clysteribus dissolvunt ad Drach. i. coque ventrem inungunt.

Ad ulcus glutinandum, clysteres primò leniter siccantes & parum astringentes convenient, ad eos postmodum descendendo, qui majori siccandi, astringendique vi præditi sunt. Atque ita fient primum ex lacte chalybeato, in quo rosæ decoctæ sint, vel ex decocto hordei, aut oryza torrefactæ, & rosar. rubr. P. i. addendo utrique clysmati interdum vitellos ovor. leviter assos, n. ii. aliquando & mel rosac. & cum magis operari vis, succi plantag. Unc. i.

Ad magis astringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

ʒ. Radic.

℞. Radic. consolid. maj. & tapfi barbati, ana Unc. i. Fol. plantag. consolid. ana M. j. rosar. rubr. hord. torrefacti, ana P. j. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua cisternæ. In colatura ℞. i. dissolve mellis rosac. ℥. i. album ovi. n. i. vel mucilag. gummi tragacanth. Unc. j. sevi hircini Unc. i. ℞. succi millefolii vel Polygoni Unc. i. Fiat clyster. Vel

℞. Rad. bistort. vel tormentil. Unc. sem. rad. consol. mai. Unc. i. fol. burs. pastor. i. polygon. equiseti, pilosell. ana M. j. balauft. calycum glandium, nucum cupressi, an. Drach. ii. oryza tostæ P. i. Fiat decoctio in aqua fabrorum. In colat. ℞. i. dissolve succi plantag. Unc. ii. vitellos ovor. assos n. ii. Fiat clyster.

Angelus Sala mirum in modum commendat clysterem sequentem.

℞. Caput vervecis per medium sectum, decoquatur donec caro ab ossibus separetur. Juri colato adde summit. hyperici M. ii. vel iii. Rad. tormentill. crasso modo contrusæ Unc. ii. infunde per 3. vel 4. horas supra cineres calidos. Colatura bis, terve in clysteris formam injiciatur.

Succus plantag. solus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus, utiliter injicitur.

Gummi tragacanth. Drach. ii. vel hujus gummi in aqua pediculi rosar. & plantag. clysteribus utiliter permiscetur, cum succo plantag. etiam addito sevo hircino, efficacissimum enema componet. Loco tragacanthæ aut etiam cum illa, utiliter usurpari poterunt gummi arabicum, thus, mastiche, sarcocolla. Quæ omnia, in prædictis liquoribus soluta, glutinando operantur, nec ut valde astringentia ulcus exasperant. Amatus Lusitanus valde probat clysteres ex Emplastice prædictis paratos, quia internam intestinorum superficiem, contra fluentis materiæ morsum, crustæ instar obducunt, eosque ita componit.

℞. Aquæ hord. Unc. x. album ovi optimè concussum n. i. gummi arabici, adipis caprini, ana Unc. sem. ol. rosac. Unc. ii. bol. armen. & gum. tragacanth. ana Drach. i. Misce, fiat clyster.

At ne clysteres isti emplastici suo lentore acres materias, tanquam carcere retentas, intestinis affigant, ad clysteres detergentes deveniendum est, qui non diu retinendi, tum etiam clysteribus astringentibus detergentes identidem interjiciendi sunt.

Clysteribus astringentibus utiliter admisceri poterunt acacis, hypocistis, sanguis draconis, lapidis hæmatitis succus rubeus, lævigatione cum aqua rosar. vel plantag. elicitus bol. armen. terra sigill. trochisc. de succino, albi Rhasis ad ℥. j. vel ii. Alii verò pulveres, qui à nonnullis præscribuntur, noxii potius sunt; cum in liquore subsideant, partemque vellicando irritent.

Imò verò sarius est, etiam prædictos pulveres liquori vel decocto infundere, & facta colatura injicere;

Dum clysteres injiciuntur, medicamenta, iisdem viribus prædita, per os exhibenda sunt, idque multò frequentius, quando superiora intestina ulcerata sunt, ad quæ clysterum materia pervenire nequit.

Lac caprinum, ubi magis detergere; vaccinum ubi magis glutinare est animus, cum saccharo rosac. utiliter exhibetur, modò febris absit. At chalybeatum efficacius conglutinat: illius ℥. iij. cum succi plantag. & sacch. rosac. ana ℥. i. præstans efficiunt medicamentum. Vel symphyti majoris radix in lacte chalybeato utiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex subtilissima & purissima hordei farina cum vitellis ovorum. Coquatur in furno post extractionem panis. Micas ejus lacti saccharato immisce ad pulcræ consistentiam, de qua æger capiat cochlear. v. vel vi. bis aut ter in die.

Jusculum carnis vitulinæ, optimè & diu coctæ ulcerum dolores lenit.

Cremor oryzae munda bene coctæ, ulcera consolidat. Refert Lertius in sua historia, multos dysentericos in longinqua navigatione fame propemodum enectos, oryza in lacte decocta, additis vitellis ovor. & succo hederæ terrestris, fuisse restitutos.

In lacte etiam amygdalino oryza poterit decoqui, & utrumque lac prius auro ustulari.

Hordei verò cremor cum saccharo paratus detergit & refrigerat.

Jusculum ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum & per triduum exhibitum, manè & serò, dysentericæ curationem mirabiliter promover: idque magis, si ejus-

dem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibetur.

Cortices duorum arantiorum subviridium, in ℞. viii. aquæ decocti, pro potu ordinario, curationem accelerant.

Rasuræ cranii humani Drach. i. bis aut ter exhibitæ cum jusculo, aut alio liquore idoneo, dysentericæ curationem citissimè absolvit.

Mucilaginis gummi tragacanthæ extractæ cum aqua rosar. cochlear. ii. vel gum. arab. Drach. sem. in singulis jusculis panatellis utiliter dissolvitur, tum etiam gelatinæ cornu cervi cochlear. i.

Tandem decocta astringentia ad integram sanationem corpore benè evacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. bistortæ, tormentillæ, symphyti; fol. plantag. millefol. bursæ past. equiseti, pilosellæ, agrimonii, sem. plantag. acetosæ, sumach, vinaceorum, rosas rubris, &c. in aqua cisternæ, dissolvendo syrup. cydonior. myrtin. aut de ros. siccis; tum etiam interdum acaciam, hypocist. bolum armenam, aut spodium addendo.

Succus cydoniorum coctus sine additione ad consistentiam syrupi, vel rob. & ad cochleare i. vel ii. frequenter exhibitus valde prodest. Similes succi ex pyris, cornis, aliisque fructibus austeris parari possunt.

Intestina vervecis pinguis decoquantur in olla, donec jusculum redeat ad mediam scutellam, huic adde olei dulcis parem quantitatem, capiat æger per os. Dysenteriam non valde contumacem, una vel altera exhibitione sistit. Idem præstant oleum amygd. & aqua rosarum, pari quantitate exhibitæ.

Vitelli quoque ovorum indurati & in aqua rosarum dissoluti instar panatellæ condiantur saccharo, & pauca nuce moschata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Unc. iii. vel iv. exhibitus solus, vel cum aliis permixtus, præstantissimus: & si inflammatio adfuerit, eam compescit.

Testatur Hollerius, hederæ terrestris succum propinatum plurimos à morte liberasse.

Julepi ex aquis, vel decoctis, & syrupis astringentibus, frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corallorum, tinctura, & magisterium huic affectui sunt valde idonea, quibus utatur æger ex cochleari frequenter, vel syrupis sequentibus.

℞. Syrupi de agrestæ, myrtini, de succo plantag. cydonior. de ros. siccis, & de succo portulacæ, ana ℥. i. Misce ad usum dictum.

In fine dysentericæ valde confert succus absinthii & menthæ benè depuratus, & cum saccharo in syrupum redactus: habet enim mentha, absinthio mixta, miram vim corroborandi ventriculum.

Imò verò, si dysenteria à multo fructuum usu contigerit, in ipso principio valde conducit syrupus de absinthio cum aqua cinnamomi, vel theriacali, ventriculo interim admovendo fomenta & emplastra roborantia.

Malum cydonium excavatum, cera alba derafa impletum, & sub cineribus coctum, ac postea exhibitum per aliquot dies, specificum est dysentericæ remedium.

Quercetanus idem remedium parat ex pomo curtipendulo excavato & gummi arabici ac rasura ceræ albæ, ana Drach. i. repleto & ad ignem cocto. Pomo devorato, statim exhibet haustum decocti astringentis.

Alii usurpant pullum columbinum cera infarctum & assum, ac in prandio exhibitum.

Mespilorum usus dysenteriam inveteratam curat, ut testatur Forestus historiis duabus lib. 22. cap. 1. propositis, qui locus supra citatus est in diarrhææ curatione.

Bruyerinus verò lib. 8. de re cibaria cap. 22. scribit, se ipsum desperata dysenteria laborantem, anus cujusdam consilio, sorba cruda largissimè devorasse, indeque sanitati restitutum fuisse.

Nec omittenda est illa uva quercina, à Martino Rulando descripta, quam dicit esse concretitium quiddam, in formam uvæ, ad radices quercuum sub terra tempore veris pullulans, saporis styptici, colore foris purpureo, intus candido, & quasi lactifero, quæ in æstate pereat, & quasi fiat lignea: ideoque tempore veris debeat exsiccare in umbra, & deinde pulverizari, hocque pulvere nihil præstantius esse ait in dysenteria, omnique sanguinis profluvio. Illius etiam uvæ mentionem faciunt Encellius, Bauhinus, & Schenkius.

In omni fluxu à putridis humoribus, roborentur intestina pane biscocto, qui in aceto fuerit decoctus, & postea

exsiccat. Bis tervè repetita ea præparatione ille pulverizetur, & iusculis indatur ad mediocrem crassitiem.

Pulveres ad eundem affectum varii etiam parantur in sequentem modum.

℞. Rad. bistort. & tormentill. ana Drach. ii. sem. acetos. & plantag. ana Drach. i. corall. rubr. & margarit. præparat. ana Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat Drach. i. cum iusculo, vel liquore idoneo. Possunt addi huic pulveri, ad maiorem adstrictionem, rosæ rubræ, myrtilli, balaustia, cornu cervi ustum, spodium, aut trochisci de spodio; vel ad maiorem adhuc adstrictionem, sanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites. Si simul glutinare desideres, sem. psyllii, amplum, gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ℥. i. cum iusculo, statim sedat dysenteriam, si purgatio sufficiens præcesserit. Vel

℞. Pulveris tragacanthæ Drach. i. nucis moschatæ, coralli præparati, ana Drach. sem. Misce, capiat duas vel tres doses, cum ovo sorbili, aut cum iusculo. Vel

℞. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ an. Drach. sem. Misce, utatur loco prædicti. Vel

℞. Cornu cervi usti, boli armen. corall. utriusque, santalor. omnium, mastiches, an. Drach. sem. thuris, tragacanthæ, ana ℥. sem. Misce, fiat pulvis, de quo capiat Drach. sem. frequenter.

Forestus valde commendat pulverem sequentem, aliquoties usurpatum.

℞. Myrobalan. citrin. & rhab. parum torrefacti, an. ℥. i. Fiat pulvis pro una dosi.

Hercules Saxonia sequenti pulvere dicit omnes dysenterias recentes, nisi fluxio admodum urgeat, statim & certò sanari.

℞. Ossis sepis usti Drach. ii. spongiæ pice imbutæ, & in ollula ustæ, & cortic. ovor. induratur. ablata pellicula interiori, an. Drach. i. Fiat pulvis, Dosis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficacis, imò frequenti experientia confirmatus est pulvis granor. Actes à Quercetano descriptus in Pharmacopœa, cujus utendi modus ibidem videri potest.

Opiata etiam in sequentem modum præscribi possunt.

℞. Conservæ rosar. antiquæ & cydoniar. an. Unc. i. conservæ rad. symphyti ℥. sem. corall. præparati ℥. i. ℥. croci Martis, bol. armenæ, terræ sigill. sem. plantag. an. ℥. i. spodii ℥. ii. Cum syrupo de rosis sicce. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat ager magnitudinem castaneæ, bis aut ter in die. Vel cum saccharo rosar. ad pondus omnium poterit fieri conditum ad usum frequentem.

Myclera Nicolai ad dysenteriam & reliquos alvi fluxus utiliter usurpatur.

Sapienter monet Crato, ante septimum diem, priusquam ulcera intestinorum probè abstergantur, adstringentia per os non convenire, nec foris etiam applicanda esse. Verùm post septimum à levioribus incipiendum. Montanus verò adstringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incrassantibus contentus. Verùm materia morbifica probè evacuata, retentricis facultatis imbecillitas, qua fluxus alvi fovetur, adstringentibus remediis opportunè tollitur.

Utile ergo fuerit, post purgationem sufficientem, bolum armenam, terram lemniam, pulverem granorum actes, aut alia adstringentia & exsiccantia per plures dies cum saccharo exhibere, usque ad integram sanationem. Quod si adstrictio nimia nocere videatur, purgandum iterum, & denuò adstringendum, ac rursus purgandum. Advertendum autem, terras prædictas dupliciter conferre, adstringendo scilicet, & malignam qualitatem, quæ dysenteris conjuncta est, oppugnando. Obstructio verò, quæ ex horum adstringentium usu metuitur, sacchari admixtione prohibetur.

Ad ulcus leniendum & consolidandum electuarium sequens utilissimum est.

℞. Mucilag. sem. cydonior. mucilag. rad. consolidæ, & gummi tragacanthæ, extractum cum aqua rosar. ana ℥. i. amyli ℥. i. coralli rubri ℥. ii. boli armen. præp. ℥. i. coralli rubri ℥. ℥. rob. de sorbis vel cydoniati ℥. ii. sacchari rosar. ℥. i. Fiat instar electuarii, dosis ℥. ii.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præstant: dolorem enim sedant, fluxum cohibent, somnum conciliant, & sic quoque vires reficiunt. At multò erunt utiliora, si adstringentibus, & roborantibus permisceantur. Exempli gratia,

℞. Conservæ rosar. antiquæ ℥. ii. laudani opiat. gr. (i. ii.) iii. Confectionis alker. ℥. ℥. Fiat bolus.

In dysenteria maligna & epidemica bezoardica & sudorifica multum possunt. Compertum enim est, per huiusmodi remedia, evacuata materia, dysenteriam cessare: ideòque mox à principio, & dum reliqua sunt, humoris peccantis natura advertenda est. Si enim is malignus sit, qualis in dysenteria epidemica esset, frustra laboratur reliquis medicamentis, nisi simul, & quidem statim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc usum revocari possunt ea omnia, quæ febribus malignis conveniunt. Ac præterea, quæ diaphoretica sunt, ut lapis bezoardicus, aqua theriacalis. Conferunt etiam plurimum cornu cervi, terra sigillata, bolus armena, unicornu, corallium, carabe, scordium, hypericum, plantago, tormentilla, pimpinella, & alia innumera.

Exterius verò admoveantur toti ventri olea cydonior. rosar. & si magis adstringendum, omphacinum, vel addita aceri tertia parte, & coquendo ad consumptionem aceri. Si ventriculus simul affectus sit, addatur mastichinum, vel absinthinum.

Post inunctionem eadem pars conspergatur pulvere aliquo adstringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis, nucibus cupressi, calycibus glandium, rosis rubris, balaustis, thure mastiche. Cui ad maiorem adstrictionem addi possunt bolus armena, terra sigillata, &c.

Et iisdem pulveribus, oleis prædictis exceptis, addita cera, possunt parari unguenta ad eundem usum. Vel etiam unguentum Comitissæ solum, aut aliis permixtum, admoveberi potest.

Cataplasma ad diarrhœam præscriptum hinc convenire potest, tum etiam sequens, quando potentius adstringere desideras.

℞. Bol. armen. ℥. vi. thuris ℥. sang. drac. mastiches, mumiæ, ana ℥. ij. Fiat pulvis, qui excipiat albumine ovi & aceto, & cum panno ventri sub umbilico apponatur. Vel

℞. Telæ aranear. ℥. iii. album ovi diu concussum, n. i. Frigantur in sartagine, & calidè umbilico applicentur.

In dysenteria epidemica laudatur cataplasma ex theriaca & terra sigillata, ventri appositum.

Cataplasma sequens, hepar roborans, à Solenandro multum commendatur in omni alvi fluxu, tam hepatico, quam dysenterico, & antiqua diarrhœa. Neque ob adstringentia mutuendum esse docet, quia hepar roborantibus temperatur.

℞. Eupatorii, schœnanthi, ana M. i. spicæ indicæ P. sem. mastiches, macis, ana ℥. sem. ligni aloes ℥. iii. myrobalan. chebul. & emblic. torrefact. ana ℥. i. bol. armen. terræ sigill. lapid. hæmatit. an. ℥. vi. coriandri præpar. Unc. sem. spodii ℥. ii. rosar. Unc. i. specierum triasantal. sine camphora, ℥. sem. scoris ferri præp. ℥. i. farinæ hordei ℥. ii. olei de mastiche & myrtill. an. quantum satis. Fiat emplastrum, quo totus venter contegatur, à cartilagine exiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri potest toti ventri, ex decocto adstringentium, facto in aqua ferrata, cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

℞. Rosar. rubr. M. ii. absinthii, mentæ, ana M. i. nucis mosch. rad. cyperi mastic. galangæ an. ℥. i. Cum lineo albo fiat sacculus iustæ magnitudinis, qui in vino rubro vel aceto calefactus, ventri imponatur. Vel

℞. Absinthii, mentæ, plantag. fol. quercus, summitatum rubi, equiseti, centinodis, ana M. i. flor. chamom. P. ii. rosar. rubr. M. sem. myrtillor. ℥. i. sem. sumach. plantag. coriandri, an. ℥. vi. nuc. moschat. num. iii. Fiat decoctio in aqua chalybeata & vino rubro, qua foveatur venter.

Rulandus ventri admoveat sacculum ex fursariis in aceto decoctis.

Si dolor valde urgeat, ventri admoveantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod si fomenta non sufficiant, ad infessus devenire possumus, qui à Matthæo de Gradi, Savonarola, & Jachino præcipuè laudantur. Idemque Jachinus ad pueros maximum esse secretum asserit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem avertunt; qualitate verò adstringente fluxum cohibent. Iis tamen utendum non erit, si corpus humoribus vitiosis refertum fuerit; si dysenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupressi viridibus, nucibus pineis viridibus, vel pini foliis & corticibus, aliisque aqua decoctis.

Ex prædictis forum decoctis possunt etiam fieri suffumigia;

mgia : si nempe eorum vaporem recipiat æger in sella perforata.

Præcipue commendatur suffitus ex decocto tapfi barbari, qui etiam in diarrhœa laudatus est.

Faventinus commendat suffumigium ex terebinthina, supra laminam candentem injecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum sequens, ano admovendum.

℥. Melif. ℥. verbasci M. i. Includantur sacculo oblongo, qui postea in vini rubri styptici, & aceti fortissimi, ana quantum satis, coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus verò ano admovet fotum ex decocto glandium in aceto paratum.

Idem Faventinus hanc lotionem proponit, tanquam secretum ad sistendum fluxum dysentericum.

℥. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, an. ℥. i. Bulliant in ℥. ii. aceti fortissimi ad mediæ partis consumptionem. In hoc decocto æger plantas pedum, & volas manuum detineat per mediam horam manè & vespèri.

In affectu diuturno & ubi ulcera contumacia intestina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimum confert, si cum unguento rosaceo permisceatur, eoque venter illinatur.

Huic addi possunt clysteres pro sordidis ulceribus supra propositi.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum syrupo myrtino.

Item balsami veri 3. i. cum nebula exhibita, ulcera interna mirabiliter consolidat.

Ad dolores leniendos, omentum castrati, aut vervecis recenter mactati, ventri admotum, & fasciis alligatum, multum prodest, præcipue in pueris : sed pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occasionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda, ea perpetuò seligendo, quæ adstringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conserva rosar. tinctura ros. decoctum fol. quercus, vel aqua infusionis terræ sigillatæ, vel aqua simplex auro ustulata, cum syrupo cydon. myrtino, aut de rosis siccis. Vel absente febre leve decoctum mastiches cum syrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex sententia Cratonis, exhibendus non est : non enim adstringit, ut vulgò creditur, sed turbat alvum. Alii laudant decoctum graminis, quia siccando prodest, & per urinam divertendo.

Denique observatione dignum est, quod tradunt Aetius lib. 2. cap. 8. & Paulus lib. 1. cap. 35. inveterata alvi profluvia per venerem exsiccari. Quod prius dixerat Hip. 7. Epid. in fine. Impudens scortatio difficultati intestinorum medetur. Hujus rei veritatem experientia didicit Amatus Lusitanus curat. 47. cent. 2. Dysentericus, inquit, cum graviter opprimeretur, noctu cum uxore hymenæum exercuit, & illico dejectiones cessarunt, indeque sanus evasit.

Hic pro coronide addatur, quod in curatione diarrhœæ ex Platero in cura fluxus hæmorrhoidum relatum est, sanguinem fervidum injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

C A P U T VII.

De Tenefmo.

Tenesmus est assidua desidendi cupiditas, qua nihil præter mucosum quiddam & subcruentum, aut purulentum excernitur.

Causa proxima hujus affectus est ulcus recti intestini, à quo sanies quædam aut materia purulenta continuò emanat, & facultatem expultricem irritat; unde assidua desidendi cupiditas emergit. Præterea mucosum quiddam sanguini aut puri permixtum excernitur ex depravata homioiosi partis ulceratæ, quæ proprium alimentum probè non concoquit, & sibi assimilât; sed in substantiam illam heterogeneam & mucosam convertit, ut de aliis ulceribus intestinorum in dysenteria fusiùs exposuimus. Cum verò in dysenteria theoria dubium sit nobis omnia intestina in eo affectu posse ulcere tentari, hinc sequi videtur, etiam recti intestini ulcera ad dysenteriam esse referenda. Usus tamen invaluit, ut quando solum intestinum rectum afficitur, peculiari tenefmi nomine donetur; cum tamen aliis intestinis affectis, si rectum etiam afficiatur, licet dysenteria nomen obtineat, frequens illa desidendi cupiditas reperiatur, & ita tenefmus & dysen-

River. Opera Medica.

teria sint ejusdem naturæ, & easdem habeant generationis causas, ut tota eorum affectuum differentia in loco affecti diversitate consistant. Atque ita omnes dysenteria causæ, superiori capite propositæ, tenefmum etiam producere valent, ut eas repetere non opus sit.

Ad diagnosin hujus affectus nihil aliud requiritur, quàm cum à dysenteria distinguere, quod faciliè obtinetur per ea, quæ in definitione proposita sunt. In tenefmo enim assidua est egerendi cupiditas : in dysenteria verò interpolata, & dilucida habens intervalla. Præterea in tenefmo post magnum desidendi conatum exiguus mucus, isque sanguinolentus, aut purulentus excernitur, in dysenteria verò, tum excrementa, tum humores, singulis dejectionibus excernuntur.

Signa causarum eadem sunt, quæ in dysenteria causis dignoscendis fuere proposita.

Quod ad prognosin attinet : Celsus lib. 4. cap. 19. tenefmum faciliè tolli asserit, & numquam per se hominem jugulare. Gal. tamen 5. de usu partium, cap. 4. inter morbos, qui ventri accidunt, gravissimos enumerat. Et certè, ratione molestiæ & durationis gravis morbus dici meretur : periculosus tamen non est, nisi ab atra bile excitetur, tunc enim ad canceri ulcerati naturam accedit. præterea gravia incommoda asferre potest, ut abortum mulieribus. Sic apud Hipp. Aph. 27. sect. 7. Mulieri uterum gerenti, si tenefmus supervenerit, abortum facit. Assiduus enim dejectionis conatus uterum, recto intestino vicinum, maxime fatigat : deinde muscoli, sæcum exclusioni destinati, ad foetum etiam exclusionem inserviunt, idèò quando illi assidue ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique ulcera recti intestini, ano vicina, si diutius durent, in fistulam immedicabilem degenerant.

Tenesmi curatio à dysenteria curatione parùm abest. Atque ita primùm humores acres & erodentes, ab hepate aliisve partibus profluentes, expurgandi sunt medicamentis adstringendi vi præditis, quale est imprimis rhabarbarum, quod ed usque iterandum est, donec exhausta & inhibita fluxio videatur.

Si adsit inflammatio (quæ febre potissimum dignoscitur) aut multitudo sanguinis phlebotomia usurpanda est. Imò verò, si inflammatio post venæ sectionem perseveret, ut etiam stranguriam efficiat, (quod non rarò solet contingere) venarum hæmorrhoidalium apertio per hirudines erit utilissima.

Tum clysteres, nunc lenientes, cum dolor urget plurimum, nunc abstergentes, glutinantes, aut adstringentes pro variis ulceris temporibus injiciendi sunt, quorum formulæ ex dysenteria curatione desumendæ sunt.

In clysterum autem usu observandum est primò, ut sæpè in parva quantitate, scilicet ad ℥. ℥. injiciantur, quia difficilè ob conatum assiduum retinentur, deinde ut canula in podicem blandissimè inseratur, ne locum irriter, doloremque augeat.

Tum pars affecta sedulò tractanda est fotibus, incessibus, suffumigiis, suppositoriis, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit.

℥. Fol. tapfi barbari, & absinthii, an. M. vi. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus sacculis, qui alternatim ano & toti ventri calidè applicentur. Vel

℥. Flor. chamæmel. & ros. ana M. i. vini rubri ℥. ii. infundantur per duas horas supra cineres calidos. Foveatur anus calidè, quantum ferre potest, cum linteis quadruplicatis, Postea super spongia, in eodem liquore expressa sedeatur æger, ipsamque sedendo comprimat.

Vel impleantur duo sacculi furfure tritici, & in aceto bulliant. Insideatur æger, modò uni, modò alteri calido, quantum ferre potest.

Si multum sanguinis excernatur, fotus in hunc modum componi poterit.

℥. Fol. verbasci cum radic. M. ii. rosar. rubr. P. i. cortic. granat. & gallar. ana 3. sem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri, pro fotu quem efficacior efficies, si aluminis 3. sem. addideris.

Insesus ad dolorem leniendum sunt ex emollientibus in aqua vel jure extremitatum vervecis decoctis : quibus, si ardor increverit, addi poterunt violæ, solanum, cucurbita, & melonis ramenta. Ad ulceris verò sanationem, ex adstringentibus, pro fotu supra descriptis, erunt componendi.

Suffitus ulceri exsiccando idonei sunt ex thure in ignem coniecto, vel ex decocto sabinæ facto in oxycrato, aliisque in curatione dysenteria propositis, quorum fumum

excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maxime laudatur à Foresto.

℞. Mastiches ʒ. i. thuris ʒ. i. myrtillor. ʒ. i. ʒ. rosar. rubr. ʒ. ii. Fiat pulvis pro suffumigio.

Suppositoria in hoc affectu multum possunt, si blanda ac lenia sint, ne partem admodum sensibilem exasperent. Fiunt autem commodè ex sevo hirci vel capræ, in formam suppositorii secto & indito: dolorem enim sedat, & ulcus consolidat. Sed ad dolorem sedandum erunt præstantiora, si semen papaveris vel hyoscyami subtilissime rufum permisceas, & in nodulum chartaceum suppositorii forma effundas. Longè magis, si horum loco oleorum ex dictis seminibus expressorum guttas tres cuilibet supposito addideris, vel opii gr. i. in olei amygd. dulc. ʒ. ʒ. dissolutum.

Ad ulcus sanandum efficacius fiet, si sevo, ut dictum, soluto, vel simplici, vel narcoticis additis, amyllum & gummi tragac. tritum, vel infusum prius in aqua plantaginis misceas. Vel in sequentem modum componi poterit.

℞. Gum. tragacanth. quantum satis. Affunde tantillum aquæ plantag. ut intumescat tantum, neque nimium liquescat; adde mucil. sem. psylli, aut cydon. tantundem, & vitellum ovi assum. Misce, iisque parum calenibus adde ceræ albæ liquatæ q. s. ad suppositorii consistentiam. Huic etiam narcotica addi possunt. Tum etiam, quemadmodum in prædictis, ad maiorem erosionem curandam, pulveres cerusæ, ruthiæ, boli, balauftior. aliorumque citra acrimoniam siccantium; qui tamen subtilissime levigari debent, ne partis sensum exasperent.

Olea & unguenta admoventi poterunt, tum ventri, quæ in dysenteria curatione proposita sunt; cum ano, ut unguentum rosac. popul. vel ex mucilag. vitellis ovor. oleo rosac. &c. paratum, ad inflammationem & dolorem demulcendum, aliaque in hæmorrhoidum dolore proponenda; vel ad ulceris sanationem, unguentum album Rhasis, pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in graviore affectu ad narcotica confugiendum est, non solum admota, sed etiam assumpta. Cæteris autem præstat laudanum opiatum gr. (i. ii.) iii. vel iv. (per vi-ces) cum mastiche & terra sigillata exhibitum, vel clysteri permixtum ex decocto flor. chamæ. parato.

C A P U T VIII.

De fluxu hepatico.

Fluxus hepaticus est, in quo serosi & sanguinei humores, loturæ carniū similes, excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate & atonia propter quam bonum & laudabilem sanguinem producere non potest, sed chylosam materiam in sanguinem tenuem, & serosum convertit, qui cum alendis partibus idoneus non sit, à natura expellitur ad intestina, unde fluxus ille hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas & atonia à qualibet intemperie produci potest. A quocumque enim primarum qualitatum excessu robur hepatis nativum, & vis illius sanguifica deijcitur. Quod tamen dubitationem habet, ab experientia desumptam; quandoquidem videmus sæpe graves hepatis intemperies, & insignes primarum qualitatum excessus, alios morbos producere; istum verò ab illis minime induci. Contra verò fluxum hunc hepaticum sæpe apparere, sine insigni primarum qualitatum excessu. Ut igitur affectus istius natura integrè stabiliatur, dicendum est cum Sapientissimo Varandæo, præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid superius & majus reperiri quod istum affectum producere valeat. Et illud dicit esse occultiore quandam intemperiem, quæ exolutionem sive consumptionem humidi primigenii, sive radicalis in hepate inducit, ad quam sequitur ipsius caloris innati maxima exolutio.

Hanc pravam diathesin & occultam intemperiem producere possunt febres ardentes & syntecticæ; intemperies viscerum calidior, oleosam substantiam colliquans, occulta putredo, humorum corruptela, refrigeratio summa à pituitæ vel melancholiæ copia in corpore præter naturam cummulata, & calorem nativum opprimente ac corumpente. Id ipsum præstare possunt causæ externæ, ut larga frigida potio, nivis aut glaciei haustus, olerum frigidorum, ac crudorum usus immodicus; venena assumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copiose haustum, salsa, acia, piperata, aliaque

insigni qualitate prædita, jecoris substantiam exhauriunt & extorrent. His addere licet omnes alias causas, quæ impensè refrigerando vel calefaciendo, hepatis robur ac tonum dissolvere possunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hætenus expositus est, qui hunc peculiariter habet caracteris- mum, quod in eo dejectiones liquidæ ac serosæ & loturæ carniū similes appareant. Et hic ab hepatis imbecillitate procedit, ob quam sanguificatio non rectè perficitur, vel ab intemperie maligniori calidum & humidum nativum partis vitiantem.

Datur verò præterea fluxus hepaticus spurius, qui à simplici intemperie, sine ullo humidi primigenii vitio procedit, à qua quidem intemperie, ipsa facultas non læditur, sed tantum illius opus corrumpitur: ita ut loco puris sanguis impurus & corruptus proveniat, vel bonus sanguis in parvum degeneret, cum in legitimo fluxu hepatico nunquam bonus & laudabilis sanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur sanguis, fluxum istum spurium committens, vel ex permixtione bilis flavæ, aut atræ, alteriusque cujusdam materiæ impuræ, vel ex diuturniori in hepate locisque vicinis mora, ob quam crassior redditur, aut aduritur, aut etiam interdum putrescit, vel propter vitium lienis, sæculentam sanguinis portionem non trahentis. Et in hoc spurio fluxu sanguis interdum crassus, interdum niger, interdum variis humoribus, diversis coloribus infectis, permixtus excernitur.

Signa hujus affectus ex his, quæ dicta sunt, facillè eligi possunt.

In fluxu enim hepatico legitimo dejectiones liquidæ, & loturæ carniū similes apparent, quod in aliis fluxibus sanguineis non contingit; saltem ut in omnibus dejectionibus tales materiæ appareant, in dysenteria enim si aliquando talis excretio sit, id raro contingit, & consequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dysenteria adsunt dolores & tormina ventris, in fluxu verò hepatico nullus est dolor.

Causarum verò signa propriis caracteribus distinguenda sunt. Si enim à calida intemperie hepatis imbecillitas & atonia inducta sit, febres ardentes aut colliquantes præcesserunt; vel vomitus æruginosi, aut dejectiones, sitis, & febris adest, corporis squalor & inappetentia & dejectiones valde fætidæ apparent. Si verò à frigida intemperie ortum duxerit, dejectiones minus fætent, nec sitis, nec colliquatio adest; totum corpus frigidius efficitur, & livido colore perfusum.

Interdum tamen ex humorum putredine febris exoritur, quæ dicta symptomata aliquantulum immutat; sed causæ prægressæ examinandæ sunt, quæ utramque intemperiem facillè manifestare possunt. In hac etiam frigida intemperie ægri maximo vini generosi ac meracioris desiderio tenentur.

Humidior verò ac siccior intemperies ex contrariis affectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram dejectionem facit, & valde tenuem: contra verò siccior paucam & crassiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Causæ denique externæ ex relatione ægrotantium & adstantium facillè innotescunt.

Spurius verò fluxus hepaticus omnia ferè signa habet communia cum dysenteria, nisi quod in eo nullus adsit ventris dolor, neque tormina molestant, neque ullaamenta aut carunculae in dejectionibus conspiciantur.

Prognosis hujus affectus non nisi mala & ut plurimum funesta institui potest. Cum enim pars princeps gravissimè laboret, ex haustu scilicet & consumptione humidi primigenii, cujus reparatio vix separabilis est, non nisi certum exitum ut plurimum expectandum est: præcipue quando à calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes brevi succedunt, quæ citò ægrotantes de medio tollunt. In febribus verò malignis & pestilentibus propter causæ cacoethiam, periculum augetur. Quando verò hic affectus à frigida intemperie ducit originem, diuturnior est dolor, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus spurius, licet admodum periculosus sit, minus tamen habet periculi legitimo, quia à simplici & vulgari intemperie, & prava humorum diathesi tantum exoritur, tono & robore hepatis integris remanentibus, & sublatis causis sanguinem vitiantibus evinci potest.

Curatio

Curatio hujus affectus perficitur remediis hepar roborantibus ejus intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longè frequentius atque ut plurimum à calida intemperie ducit originem, idè huic imprimis intemperiei curationem aprabimus, cum ille, qui à frigida intemperie producit, rarissimè contingat, & eandem cum hydropè curationem desideret.

Primò igitur, quamvis nullus vacuationibus locus esse videatur, cum fluxus immodicus sui tantum cohibitionem indicet; rhab, tamen vel solum, vel cum myrobalanis exhibitum, juxta formulas in dysenteria curatione propositas, interdum prodesse poterit, quia hepar roborat, idque imprimis, si quædam impuritates dejectionibus permixtæ videantur. Imò verò nonnulli ægrotañtes rhab. Scrup. j. cum conserva rosar. in multos dies exhibitio, liberati sunt.

Clysteres hîc parum profunt, cum hepar affectum sit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter astringente, interdum injici poterunt, ne intestina nimis relaxentur.

At julepi hepar roborantes, ejusque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. cichor. gramin. acetos. ana Unc. j. fol. endiv. ægrim. cichor. plantag. cuscute, ana M. j. absinthii pontici M. ss. santali rubr. Drach. j. rasur. eboris & spodii, ana Scrup. ij. coriandri præparati Drach. j. rosar. rubr. P. j. Coquantur ad ℥. j. ss. In colatura dissolve syrupi cydoniorum & acetos. simp. ana Unc. j. fiat julep. pro iv. dosibus, serò & mane sumendis. Vel

℞. Aquæ plantag. Unc. iij. syrup. de rosis sicc. Unc. j. spiritus vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem. Fiat julep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger uti frequenter ex cochleari syrupis sequentibus.

℞. Syrupi myrtini, cydonior. & de rosis siccis, ana Unc. j. syrup. de cichor. simpl. aut compos. cum rheo, Unc. j. sem. Misce.

Fit syrup. præstantissimus ex tincturâ rosar. facta in aqua rosar. & cum saccharo rosac. redacta in syrupum.

Pulvis etiam frequens ad Drach. sem. vel Drach. i. semel aut bis in die, in ovo sorbili, juscule, aut alio liquore idoneo usurpari poterit.

℞. Sem. plantag. & acetosæ, ana Drach. j. Sem. endiv. portul. cuscute. coriand. præp. ana Scrup. j. Rosar. rubr. trochisc. de spodio, cum tragacanth. torrefacto, ana Drach. sem. pellicul. interiorum ventricul. Gallinæ exsiccatæ. Scrup. sem. Fiat pulvis tenuissimus.

Vel tabellæ triasantal duplicato rheo ad ℥. ij. pro dosi exhibitæ ad hepar roborandum erunt utilissimæ, tum etiam opiata sequens.

℞. Conserv. rad. cichorii, ℥. j. conserv. rosar. veter. ℥. ss. pulpæ passular. corinth. ℥. vj. croci Martis ℥. j. coralli præparat. rasuræ eboris & cornu cervi, ana ℥. j. cum syrupo de ros. siccis, fiat opiata, addendo spirit. vitriol. ℥. ss. De qua capiat magnitudinem castaneæ tribus horis ante pastum. Potest etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab authoribus commendatur tanquam specificum.

Passulæ majores vel corinthiæ, quia hepatis amicæ, in hoc affectu commendantur, idè magna copia cum seminibus sunt comedendæ. Quod ut commodius fiat, prius in mortatio erunt contundendæ.

Vel rob passularum fieri potest, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoso, si calor non obstiterit, & postea succum ex iis exprimendo, rursusque in formam rob decoquendo. Quod simplex usurpari poterit, vel cum sequentibus componi in formam opiata.

℞. Passular. corinth. ad ℥. ss. Coquantur ad pulvis consistentiam in vino veteri. Transfundantur seraceo, & colaturæ admisce corticis citri condit. pistati Unc. sem. pulv. electuar. triasantal. & diamarg. frig. ana Drach. j. coralli præp. & rosar. rubr. ana ℥. iv. jecoris lupi præp. Drach. iij. Fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum & fluxum cohibendum præstantissimus est. At longè præstantior illius tinctura. Cui etiam substitui poterit extractum vel magisterium in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex surculis tenuioribus urticæ per se ad ℥. ij. vel cum aqua & ceto exhibitus manè per triduum, fluxum sistit, & sanguinem corruptum purificat.

Quia verò in hoc affectu corpus valdè absumitur, destillatum restaurans fluxui etiam cohibendo idoneum,

vel per se frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiscendum est.

℞. Caponem pinguem & perdicem, iisque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorii, agrim. & carnis testudinum ana M. j. conservæ ros. ℥. iij. sem. plantag. coriand. præp. ana ℥. ij. myrobol. citrin. ℥. j. fol. sanguinariæ, M. ss. trochiscor. de carabe, & spodio, ana ℥. iv. pulv. elect. de gemmis, triasantal. & diamarg. frig. an. ℥. j. Irrorentur omnia vino styptico, & simul in ventres avium immissa coquantur in aqua ℥. iv. ad mediæ partis consumptionem vase clauso. Postea reponantur omnia in alembicum vitreum cum vini optimi Unc. iij. Destillentur in balneo Mariæ ad usum dictum.

Pro potu utatur æger tinctura rosar. vel decocto cichorii & graminis, cum syrupo cydonior. addendo aliquot guttulas spiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipuè oryzata conveniunt.

Exteriùs verò applicentur ventri eadem remedia, quæ in dysenteria curatione præcipua sunt: addendo hepatica nonnulla; ut absinthium, rosas, santala omnia, spodium, &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis usque regionem debent pertingere.

Hepati verò sequens epithema admoveri poterit.

℞. Fol. endiv. & cichorii, ana M. j. cuscute & absinthii utriusque ana M. ss. ros. rub. P. j. santali rub. ℥. j. sem. spodii Scrup. ij. Coquantur ad ℥. j. sem. In colatura dissolve aceti rosac. ℥. ij. Iterum bulliant leviter & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars sequenti unguento illinatur.

℞. Cerati santalini ℥. ij. olei cydonior. & absinthii, ana Drach. iij. Misce. Fiat linimentum.

Denique si vigiliæ plurimum ægrotañtem infestent, ut non raro solet contingere, quia hic fluxus noctu solet ingravescere, ad narcotica erit deveniendum, qualia in superioribus alvi fluxibus fuerunt proposita.

C A P U T IX.

De Lumbricis.

Quamvis lumbrici in variis corporis partibus generentur, quia tamen id rarissimè contingit, & frequentissimè in intestinis magnus sit eorum proventus, idè nos tantum de his hoc loco agere institimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectuum præter naturam lumbrici referendi sint: omnem tamen dubitationis ansam facillè auferre possumus, dicentes, pro diverso respectu ad omnia genera referri posse. Prout enim intestina vellicant & pungunt, vel obstruunt, aliosque morbos producant, causæ morbificæ dici possunt. Prout verò sunt substantiæ superadditæ iis, quæ naturaliter in intestinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam à Galeno recensentur, quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per alvum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum sunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur à Galeno comment. Aph. 27. sect. 3. teretes seu rotundi, qui in tenuibus intestinis frequentius generantur, unde sæpè in ventriculum ascendunt, ascarides, seu tenues lumbrici, filorum particulas referentes, qui in parte inferiori crassorum intestinorum, & juxta sphincterem masculum residere solent: & lati lumbrici, fasciæ etiam nominati, quia lati & longi sunt instar fasciarum, quibus infantes obvolvuntur. Ista species rarior multò est cæteris, & medico, praxin exercenti, vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud auctores habentur controversiæ, aliis scilicet asserentibus esse vermem unicum: aliis verò ex plurimis vermiculis simul unitis compositum: quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas esse asserunt; alii verò quartam lumbricorum speciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes & experimenta sigillatim recensere, & toties ab aliis decantata repetere, instituti nostri ratio non patitur; sed ea curiosus lector apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, aliosque innumeros videri poterit.

De causa etiam lumbricorum efficiente admodum controversatur, aliis calorem putredinosum, aliis nativum accusantibus, aliis utrumque vicissim concurrere asserentibus: Primi, omnia insecta ex putredine secundum Aristotelem

strolelem exoriri contendunt. Secundi asserunt, calorem putredinosum esse intensum, igneum, & destrucitivum, atque adeo corporis viventis generationi non esse idoneum. Tertiū, ut pugnantes hasce sententias concilient, dicunt, à calore putredinoso materiam disponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam à calore nativo per viam concoctionis in lumbricos converti. Quæ tamen conciliatio subsistere non potest. Siquidem ex axioma physico, ejusdem est materiam disponere, & formam inducere, atque ita præparatio materiæ & inductio formæ, ab eodem agente proficisci debet. Deinde in cadaveribus generantur vermes, in quibus nullus est calor nativus. Dicendum itaque est, calorem qui putredinosus est, respectu materiæ putrescentis, fieri nativum respectu lumbrici: quia calor naturalis & putredinalis differunt tantum gradibus. Sed ad diversorum animalium generationem diversi caloris gradus requiruntur, atque adeo calor, qui putredinosus est respectu nostri, potest esse naturalis respectu alterius animalis. Sic calor, qui leoni naturalis est, nobis febrilis, & per consequens putrefactivus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui est causa universalis omnium generationum. Sed agnoscenda est perpetuò causa peculiaris, à qua immediatè producit effectus, concurrente & cooperante causa universali. At longè gravior hic etiam occurrit difficultas, ex eo, quod vulgatissimo theoremate sancitum sit, nihil posse seipso nobilius generare, atque ita calorem non esse præcipuum agens in generatione lumbricorum, qui ad substantiæ categoriam referendi sunt, calor verò est accidens, & quicquid de sole dicatur, perpetuò forma lumbrici, ut pote forma viventis, nobilior est forma solis, quæ tantum est forma mixti. Hæc dubitatio in gravem illam atque prolixam de generatione equivoca disputationem nos conjicit; in cujus ambagibus præstantissimi quidam Philosophi integris voluminibus sese exercuerunt, ad quos lectorem remittimus, & in primis Fortunium Licetum *lib. de spontaneo viventium ortu*. Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eo deduci, ut credant multiplicia rerum semina in variis substantiis latitare, quæ juxta varias illarum permutationes in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamvis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis disponitur, & semen illi dispositioni magis analogum suscitatur in actum, formamque sibi propriam in materiam introducit. Hæc sententia non valde recedit à veteri philosophia, quæ docet formas educi è potentia materiæ. Sed hi tutius esse existimant, semina rerum in materia recondere, quæ verè sint efficientia, quàm solam materiæ potentiam agnoscere, quæ nullam habet efficiendi vim. Cum illa enim materiæ potentia inquirendum est aliquod efficiens, quod formas illas educat, aut potius in eam introducat.

Causa materialis lumbricorum vulgatissima est pituita dulcis putredinem concipiens, cujus putredinis ope eam acquirit dispositionem, ut in lumbricos transmutetur. Verum nullo modo necessarium putamus ut alimenta, vermium generandis idonea, in pituitam prius convertantur. Ex eis enim immediatè, dum putrescunt, vermes generari possunt, quemadmodum videmus in carne, caseo, castaneis, pomis, pyris, cæralis aliisque innumeris fructibus, vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore nostro præcipue puerorum, qui ingluviæ maxime dediti sunt, prædictis alimentis sese ingurgitant, & plerumque nova assumunt, antequam priora fuerint concocta. Hinc fit, ut illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc verò tyrones advertant, quod in praxi quotidie observatur, pueros lactantes, quibus carnes exhibentur, à lumbricis maxime infestari, propterea quod tenelli eorum stomachi solidum illud alimentum concoquere non possint, atque ideo corrumpitur, & in lumbricos facessit. Adde quod lac citissime conficiatur in ventriculo, confectum ad intestina deferatur, quod si carnem admixtam habeat, quæ tam citò confici non potuit, secum simul ad intestina ducit, ibique putrescit, & in lumbricos convertitur.

Observent etiam juniores, ex lacte solo nunquam lumbricos generari: ita ut, quoties de morbo infantis alicujus ambigitur, utrum scilicet ex lumbricis laboret, (quos mulierculæ perpetuò accusant, omnesque morbos infantiles ac pueriles ad lumbricos referunt, quemadmodum omnes mulierum affectus utero adscribuntur:) Medicus certò pronunciare possit, infantem illum, si lacte solo vescatur, neque carnem aut jusculum ex ea gustaverit, lum-

bricis non laborare. Hoc docuit disertè Gal. *Comment. Aph. 26. sect. 3.* dicens in pueris lac sugentibus vermes non generari. Cujus rei ratio perspicua non est. Multi dicunt in pueris lactantibus, calorem non esse satis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur responsio auctoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; unde fieri dicit, ut lumbrici magis generentur in pueris adultioribus, quàm in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto*. Cui tamen doctrinæ ipse Hip. refragari videtur *5. de morbis*, dicens in pueris, dum utero clausi sunt, generari vermes: at illi non habent intensiorem calorem pueris lac sugentibus. Et idem Hipp. aliam reddit rationem, cur in pueris in utero conclusis vermes generentur; quia, inquit, *feces in iis retinentur, postquam verò in lucem exierunt, non generant, quia in iis amplius feces non retinentur*. Quod tamen satisfacere non videtur, siquidem in puerulis extra uterum fæces sæpe retinentur, & lumbrici tamen in iis non proveniunt, quandiu solo lacte utuntur. Cum igitur prædictæ rationes solida ingenia non expleant, novas hac in re sapientum cogitationes expectamus, & interim quid nobis videatur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter subjicientes. Dicimus igitur lac putrescens aciditatem contrahere, quæ inepta sit lumbricorum generationi, imò verò illi fortiter obstat: acida enim omnia vermes enecare, notissimum est. Hinc succus limonum ad hanc rem utilissimus & usitatissimus est. Et in potu ordinaria aqua spiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis est.

Inter causas materiales lumbricorum dulcia primum locum obrinere vulgò existimant. Quod tamen dubitatione non caret, cum vulgari axioma sancitum sit, dulcia bilescere, & bilem amaritudine lumbricos enecare. Huic tamen dubitationi facile est respondere: in corporibus biliosis, & caloris acrimonia præditis, dulcia facile bilescere, quia ulteriori coctione amaritudinem contrahunt, ut in coctione artificiali quotidie experimur. Verum in aliis temperamentis minùs calidis ulcia non bilescunt, sed potius in pituitam convertuntur, dum à ventriculo citius, quàm par sit, attrahuntur ad intestina, & ita cruda ac semicocta putrescunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de saccharo & melle, quæ cum substantiam habeant putredini minimè obnoxiam, imò verò cætera omnia, quantumvis putredini obnoxia, ab ea præservent; prohibeatur tamen eorum usus, iis qui lumbricis laborant. Itaque dicendum, ex saccharo & melle lumbricos non generari, cum habeant substantiam incorruptibilem; sed jam genitos excitari ac commoveri, quia lumbrici, dulcia maxime appetenter, ad mellis & sacchari occursum sese exagitant, & versus ventriculum feruntur, necnon citissimum incrementum capiunt, unde symptomata emergunt, lumbricorum confectaria.

Signa lumbricorum præsentium, & in intestinis latitantium varia sese offerre solent: non omnia quidem in omnibus; sed plura in pluribus. Frequentiora tamen, & magis ordinaria sunt, oris fœtor peculiaris, ad aciditatem vergens. (Ideò mulierculæ nostræ acidum anhelitum vocant) & dejectiones stercorei bubulo similes, ac griseo colore infectæ, ita ut argillam dissolutam repræsentent. Alia signa infrequentiora sunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, sudore frigido interdum & animi deliquio, nausea, vomitu, & siti inextinguibili. Pulsus est inæqualis, genæ alternatim rubent, aut livefcunt, oculi splendent, narium pruritus adest, dentium stridor, & interdum tremor. Tussis adest sicca & exigua: saliva præter solitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis gravitas & sopor, interdum deliria, interdum convulsiones epilepticæ. Dolor in ventre plerumque affligit morsum & erosionem repræsentans: interdum etiam venter inflatur ac distenditur, instar hydropicorum; interdum horrida est in somno experscencia, nonnulli in somno tremunt, ac surgunt, atque iterum sopiuntur; interdum totum corpus præter rationem decrefcit, & nonnunquam æger fame canina laborat, atque insatiabili, quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta assumpta devorat & absomit. Præterea vermes cucurbitini, si excernantur, latorum sunt indicia. Ascarides verò ex pruritu ani molesto cognoscuntur, & fæces non rarò iis conspersæ apparent.

Pro coronide, inter signa lumbricorum in corpore latentium, censei debet gingivarum erosio vel putredo, quod sequenti observatione confirmatur. Puer quidam erosionem gingivarum à longo tempore gravissimè vexabatur. Multa variaque remedia, tam interna, quàm topica, ipsi præscripta & adhibita fuerunt: frustra tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutavit. Aperto corpore tanta inventa est abundantia vermium, ut aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperi fuerint.

Quod ad prognosin spectat, lumbrici plures paucioribus sunt deteriores, majores minoribus. Non raro periculosi sunt, & graves morbos accerunt, ut febrem intensam & inordinatam, syncopen, aphoniam, delirium, epilepsiam, colicam, caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant. Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant: mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & jam coctione apparente, cum excrementis exeantes, salutem portendant: ostenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulsionem dirigenda est, cum sint toto genere præter naturam. Illa autem expulsio commodè perficietur catharticis medicamentis, quæ vermes enecant & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, evacuant.

At verò inter purgantia præstantissimum est rhab. quod etiam præsentis alvi fluxui & feбри convenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut saltem quæ ipsos ad inferiora intestina detrudant, per os assumpta; tum quæ eisdem deorsum evocant, per clysterem injecta. Quorum formulæ vulgò in hunc modum habentur.

℞. Aquar. gramin. & portul. ana ℥. j. sem. syrup. de limon. ℥. j. confect. de hyacinth. ℥. j. pulveris contra vermes ℥. j. fiat potio, quæ detur statim, & paulò post clyster sequens injiciatur.

℞. Hord. integr. furfur. macri & rosar. rub. an. P. j. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. ss. coquantur ad ℔. sem. vel quartaria pro puerulo. In colatura dissolve sacchari rub. ℥. j. vitellum ov. j. Fiat Clyster. Potest addi cassia vel catholicum, si maxis laxare est animus.

Quibus remediis semel aut bis usurpatis potio sequens propinanda est.

℞. Rhab. electi ℥. j. santali citrini ℥. ss. Infundantur in aquæ graminis aut portulacæ ℥. ij. vel iij. In expressione dissolve rhab. pulverati, & pulv. contra vermes, ana. ℥. j. syrup. rosac. ℥. j. Misce, fiat potio. Vel

℞. Rhab. pulverati, & corallinæ, an. ℥. ss. plus minus pro ætate, aquæ gramin. ℥. ij. syrup. violac. ℥. j. Fiat potio.

Si febris magna non adest, hieræ picræ ℥. ij. plus minus, potioni admiscendæ sunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si verò prædictis remediis non cesserit affectus, ad sequentia transeundum est.

℞. Rad. gram. & acetos. an. ℥. j. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, portulacæ, an. M. j. summitatum hyperici, scordii, & centaurii minor. an. P. j. corallin. ℥. iij. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve syrup. de limon. ℥. iij. fiat julepus pro iij. aut iv. dosibus bis in die sumendis.

℞. Unguenti de arthanita ℥. iij. mercurii crudi ℥. j. Misce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda est, imò frequenter iteranda, donec impuritati corporis sit satisfactum.

Imò verò prædicto decocto senna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc semel tantum in die erit exhibendum.

Rondelietius valde probat electuar. diacarth. tanquam remedium potentissimum ad vermes deiciendos & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes, tum etiam infusionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipuè convenient si febris non adfuerit.

Quia verò sæpè nisi magno labore, & longo tempore, verminosi affectus in nonnullis pueris expugnari possunt, quam plurima remedia, eaque præstantissima, ab Auctoribus inventa & usurpata sunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primum recenseri debent pulveres varii, quorum formulas apud auctores passim videre est.

Ad præcipuos verò sequentes referendi sunt, quorum

dosis erit à Scrup. j. ad ℥. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

℞. Sem. santonici, quod contra vermes vulgò vocant Unc. sem. corallinæ ℥. iij. rasuræ cornu cerv. ℥. ij. Fiat pulvis. Vel

℞. Sem. contra vermes, corallinæ, & cornu cervi, ad summam albedinem usti, ana partes æquales. Vel

℞. Pulv. hieræ simp. ℥. ij. sem. contra vermes, scordii, centaur. minor. corallinæ, an. ℥. j. Fiat pulvis.

℞. Rhab. & agarici, an. ℥. j. trochisc. alhandal. ℥. j. diacryd. ℥. ss. corallinæ, cornu cervi usti, ana ℥. ss. myrrhæ, zedoar. flor. ranaceti, an. ℥. j. salis absinthii & tartari, ana ℥. ss. Fiat pulvis tenuissimus.

Hi autem pulveres, ex calidioribus medicamentis compositi, in calidis naturis & febricitantibus, raro & in minori dosi usurpentur.

Mulierculæ vulgò pueris, à lumbricis male habentibus, exhibere solent sem. contra vermes saccharo incrustatum, vel nudum semen melli permixtum. Quod remedium præstantissimum est, si quidem lumbrici, dulcium rerum avidi, mel devorant, & cum melle semen, quo interficiuntur.

Quia verò semen illud valdè calidum est, temperari potest, si in acetum infundatur per duas horas; postea verò cum melle cocto misceatur ad formam opiæ, quam Amarus Lusitanus prædicat, tanquam primum adversus lumbricos remedium.

Cornu cervi ustum à Foresto maximè laudatur, cum passulis, aut alio quovis modo exhibitum, ut nonnulli hoc solo remedio curati sint. Iis præcipuè convenit, qui lumbricis cum alvi fluxu laborant. In qua affectuum complicatione commendat etiam succum plantaginis, & decoctum centinodiæ, in potu exhibitum. Quibus addi possunt topica ventri admota, partim astringendi, partim lumbricos enecandi virtute prædita.

Vulgò etiam usurpatur à mulieribus oleum commune, cum vino exhibitum. Illud autem lentore suo, animalium eorum, quæ sola transpiratione vivunt, spiracula ocludens, ipsa suffocat & interimit. Vinum etiam, acrimonia sua eadem interficit. At præsentis febre, melius est oleum cum succo limonum, vel granatorum admiscere, vel quod multò præstantius est, oleum amygdal. amar. cum prædictis succis, vel aqua florum arantiorum.

Stocheus in Empirica sua, oleum è ligno exsiccatò coryli seu avellanæ, per descensum paratum laudat, si una vel duæ guttæ puero exhibeantur: grandioribus verò tres, vel quatuor cum mica panis. *Immediatè, inquit, interficit, & educit per secessum, imò verò lumbricos & pediculos extra corpus levi contactu enecat.* Volunt autem Auctores peritissimi, hoc oleum, à ligno corylino extractum; esse oleum illud Heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros à lumbricis ferè in momento liberabat, labra & umbilicum eodem illinendo, ut passim in illius centuriis videre est.

Nos autem experti sumus, oleum juniperinum, ad guttam unam exhibitum cum jusculo, puerulis hisce lumbricis laborantibus, multum opitulari, modò febris absit.

At reliquis omnibus remediis forte præstaret mercurius crudus, si eum per os exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum suffragia fieri posse testantur. Quorum nonnulla in medium proferam: ut qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minimè sine auctore fecisse existimentur.

Mathiolus epist. 4. ad Stephanum Laureum, medicum Cæsareum: Cum, inquit, argentum vivum nulla alia lethifera facultate (ut Dioscorides inquit) interimat, quam quod suo ingenti pondere intestina laceret: nihil sanè verendum videtur, minima quantitate id posse moliri unquam, præsertim cum sua gravitate & spherica forma facile è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brassavolus, tam clarus ætatis nostræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo, scriptum reliquit; & eo tam feliciter usus sit alius quidam clarissimus Medicus Patavinus, quanquam parandi dandique rationem minimè unquam docere voluerit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, vidi tamen dari sæpe illud, scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Gloritiensibus obstetricibus, egrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed felici semper eventu.

Fallopium tract. de morbo gallico, cap. 76. Si bibatur, inquit,

quit, argentum vivum, illud non facit, quod unctum. Vidi mulieres, quæ libras ejus bibebant, ut abortum facerent, & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma; solum, necantur vermes.

Platerus in curatione lumbricorum: Argenti vivi, inquit, guttam unam vel alteram, vel ℥. ss. aliqui deglutendum propinant: quia vermes, quibus maxime adversum, cito fugat, potestque innoxie, ut alibi etiam dictum, sumi.

Apud Fabricium Hildanum observ. 72. cent. 2. in qua describitur historia cujusdam mulieris, lumbricis laborantis, à Giberto Saraceno, ad dictum Fabricium missa, sequentia habentur, post quorundam remediorum enumerationem. Hisce additum est ex hydrargyro præstantissimum remedium. Illud enim ad sesquidrachmam purum, & per corium tractum hausit, & ab eo infestare cessavit cum dira hæc animalia.

Joannes Baptista Zappata lib. de secretis mirabilibus, c. 5. insignes proponit historias lumbricis laborantium, mercurii usu sanatorum, in quibus infinita alia remedia, tum aloë & absinthium, frustra usurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis est.

℥. Arg. vivi ℥. j. pro pueris verò ℥. j. vel ij. benzoini ℥. ss. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Misceantur simul in mortario vitreo cum pistillo vitreo. Postea adde conservæ rosar. aut violar. q. s. ad incorporandum, ut fiat bolus, quem capiat æger manè per se, vel in pane hostiario. Secundus talis est.

℥. Sacchari valde rub. (Thomæ) parum, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Misceantur in mortario vitreo ad consistentiam mellis. Deinde adde arg. vivi quantitatem dictam. Incorporentur simul, addendo ol. amygd. dulc. guttas vj. aut vij. quæ impediunt, ne mercurius vivificari possit. Misceantur omnia. Tandem cum pauca conserva rosar. fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali, hæc habet. Hydrargyrum, quod à multis venenum existimatur, felicissimo successu contra vermes exhibetur, tantæque certitudinis illud in Hispania reputatur, ut mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant, ad quantitatem granorum iij. in propria substantia propinare audeant. Hac autem via morbus cessare videtur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curavi, quæ novem dierum spatio vomitibus continuis ex vermibus laboraverat, & ferè triduo nec comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℥. ij. cum tantillo cydonii mortificatos propinasse, absque ulla molestia per alvum centum & plures emisit vermes, & eadem die liberata est, & sollicita exercuit domi & foris negotia, magna profecto parentum admiratione, cum prius debilis: & bono semper eventu, domique continuo aquam habeo, in qua hydrargyrum infusum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentissime concedo: nec adhuc quempiam ex illo noxam accepisse expertus sum. Usus est hoc remedium ad vermes enecandos, Mathiolus, Horatius Augenus, & plerique alii celebres viri, qui omnes hujus auxilii maxime extollunt beneficia. Datur pueris in substantia ℥. j. grandioribus ℥. ij. vel ℥. j. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo cum saccharo rubro, & tandiu conteritur, ut in partes insensibiles dissolvatur. Ne autem in pristinam formam redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet, & sic cum saccharo rosar. violato, vel cydoniato, jejuno stomacho, languentibus propinatur. Hæc Baricellus.

Sanctorius in meth. vitand. error. lib. 5. cap. 1. Nisi, inquit, in lumbricis necandis ad valida præsidia confugiamus, ut ad aloem non lotam, vel ad mercurii ℥. j. cum aloë & terebinthina, ad pilula perexiguae formam recepta, nihil sit.

Qui mercurii crudi usum reformidant, eodem præparato uti possunt, nempe mercurio dulci, non solum ter, ut vulgo fit, sed etiam sexies sublimato. Ulteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur, admixtis aliquot granis diacydii, ut citius è corpore eliminetur, simulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda vel minuenda est pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris, octo aut decem annos natis, ita præscribi poterit.

℥. Mercurii dulcis gr. xij. diacyd. gr. (iij.) v. vel vj. fiat pulvis qui detur cum pomo cocto, saccharo confuso, vel panatella saccharata.

Pro potu ordinario, quæ supra laudata erit utilissima, ex hydrargyri infusione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea semiple-na agitatum fuerit.

Utilis etiam est aqua, in qua stannum fustum saepe extinctum fuerit. Si verò hydrargyro uti lubeat, satius est aquam cum eo parum ebullire, sic enim efficacior redditur.

Non minoris fortè est efficacis aqua fontis cum spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot acidula reddita: sunt enim acetositates illæ specifica materia, qua moriuntur vermes. Aqua verò, prout puer est grandior, magis vel minus acida est efficienda.

Vulgo autem usurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum syrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel decocto graminis saccharum cum aceri tantillo admisceri poterit.

Dum prædicta remedia usurpantur, clysteres toto morbi decursu frequenter injiciendi sunt. Primum attrahentes lumbricos, ex dulcibus compositi, ut ab initio dictum est. Qui non solum ex decocto liquiritiæ, passularum, & ficuum parari possunt, sed etiam ex jusculo pulli, admixto saccharo & melle rosaceo, vel ex lacte, si febris absuerit, alioqui facillè corrumpitur.

At si lumbricos, in crassis jam intestinis esse conjiciamus, quia tunc vix amplius in tenuia possunt ascendere, medicamenta illos enecantia per clysterem infundere possumus, in hunc modum composita.

℥. Rad. gram. Unc. j. sol. betæ, malv. mercurial. & portul. an. M. ss. corallinæ P. j. coriandri præpar. & sem. contra vermes sem. santonici, an. Drach. ij. In ℥. ij. aquæ fiat decoctio. In colaturæ ℥. j. dissolve olei rosar. Unc. ij. cassiæ recentè extractæ ℥. vj. hieræ picæ ℥. ij. mellis violacæi ℥. j. Fiat clyster.

Si fortiores desideres,

℥. Rad. gentian. Unc. j. absinth. vulgaris, & abrotani, ana M. j. centaur. min. M. sem. lupinor. Unc. ss. sem. Santonici. ℥. ij. Fiat decoctio. In colaturæ q. s. dissolve olei absinthii ℥. j. salis ℥. j. sem. Fiat clyster, qui iterandus est, & in posteriori, ut vermes enecati educantur, dissolve benedictæ laxativæ, & hieræ picæ, ana ℥. iij. vel ℥. ss.

Si præsens sit alvi fluxus, clyster sequens injiciendus est.

℥. Rad. tormentillæ, & aristol. rotund. an. ℥. j. ss. cortic. granat. & mirobalan. an. ℥. j. lentium P. j. baccarum myrti ℥. j. rosar. rubr. P. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei menthæ, vel absinthii ℥. j. Fiat clyster.

Exterius verò ventri admoventi solent topica varia, non solum antea proposita, sed etiam sequentia.

℥. Rad. gentian. ℥. j. rad. aristoloch. ℥. vj. cort. arant. ℥. j. colocynthid. ℥. j. cornu cervi usti ℥. ij. croci ℥. ss. Fiat pulvis, qui subigatur cum oleo de absinthio, vel amygd. amar. & addita cera, fiat unguentum.

Item oleum simplex cum pulpa colocynthid. decoctum efficacissimum est.

Item oleum de absinthio & hyperico toti ventri manè & ferò admoventum.

℥. Ol. absynthii, menthæ, & amygd. amar. ana ℥. ss. succi absynthii, rutæ, ana gr. ij. tormentillæ, dictamni albi, zodoar. ana ℥. ss. fellis bubuli ℥. iij. aloes, ℥. j. Pulverizentur & cum modica cera fiat unguentum. Vel

℥. Colocynthid. Drach. vj. Terantur, & cum felle bovis & vino imponantur umbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter solvitur.

℥. Myrrhæ ℥. vij. mastich. ℥. viij. aloes hepat. ℥. xvij. sal comm. ℥. j. Conversa omnia destillantur per retortam, lento igne, & magna diligentia. Exibit primò aqua deinde oleum. Quo si illinatur infantium umbilicus, omnem putredinem corrigit, quæ in eorum mesenterio resagnat.

Cataplasma etiam in hunc modum concinnari poterit. ℥. Farinæ lupinor. ℥. ij. myrrhæ, aloes ana ℥. ij. fellis bovis quantum satis, olei de absinthio ℥. ij. Fiat cataplasma ventri admoventum.

Si alvi fluxus diutius perduraverit, cataplasma sequens admoventi poterit.

℥. Ol. cydonior. & absynthii ana ℥. j. succi portulacæ cum aceto extracti Unc. j. sem. farinæ lentium Unc. j. farinæ

rina lupinor. Unc. sem. coralli rubr. cornu usti, ana ℥. iij. Incorporentur simul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplasmati.

Ex sola hiera picra cataplasma constat efficacissimum est.

Fotus etiam interdum adhiberi possunt, quando magna ventris inflatio & tensio apparet, in hunc modum compositi.

℥. Fol. absinthii, abrotani tanaceti, scordii, malva, violaria, ana M. j. lupinor. contusor. Unc. sem. centaur. P. j. Coquantur in aqua & aceto. Foveatur totus venter calidè frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & ascarides, clyster ex amaris compositus erit utilissimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur, extirpata fuerit.

C A P U T X.

De Hæmorrhoidum fluxu immodico.

Licet moderatus hæmorrhoidum fluxus salutis sit, & à multis morbis, iisque gravissimis hominem præservare, ac liberare soleat, quemadmodum docet Hip. in Epidemiis, & Aphorismis; nempe pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholia, aliisque innumeris. Immoderatus tamen periculosissimus est, aliosque morbos perniciosos inducit; nempe totius corporis imbecillitatem, omnium viscerum, & præsertim hepatis refrigerationem, atrophiam, cachexiam, & hydropem, propter caloris nativi deperditionem, effuso vitæ thesauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus easdem habet causas quæ alia sanguinis profluvia excitare solent; sanguinem nimium quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoidales defertur, eas impensè dilatat, & oscula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis, robore facultatis expultricis; sed nimia interdum copia sanguis ad eas venas propulsus, retentricem opprimit, unde fit, ut illa in officio suo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis ministerio cohibendus est. Dum verò sanguis qualitate peccat, acrimonia, vel tenuitate nimia facultatem irritat expultricem, quæ non solum inutilem, sed etiam utilem sanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem huiusmodi fluxum immodicum efficiens, acrior redditur ex permissione bilis, aut feri acrioris.

Cognoscitur immodicus hæmorrhoidum fluxus ex viribus prostratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copia sanguinis excreti; tum etiam sædo totius corporis colore, ad citrinum vergente, ut ægri ictero laborare videantur.

Si à sanguinis quantitate procedat, affectum præcessere causæ sanguinem multiplicantes, & patientes in principio leviter ferunt, alacrioresque sunt: postmodum verò, perseverante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maximè deiciuntur.

Si verò à sanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur, causæ bilem generantes aut ferum acre multiplicantes præcesserunt: temperamentum corporis adest biliosum & exustum, sanguis magno impetu effunditur, & effusus admodum rubicundus, rutilus, ac veluti flammeus apparet, cum aliàs, si sola quantitate peccet, subniger, & melancholicus esse soleat.

Prognosis ex prædictis sufficienter colligitur, cum graves affectus, qui fluxum hæmorrhoidum immodicum consequuntur, enumeravimus.

Quod ad curationem, sanguis immodicè fluens cohibendus, aut saltem moderandus est, quod fiat revellentibus, derivantibus, incrassantibus, & adstringentibus remediis.

Ac primum phlebotomia, in omni sanguinis profluvio revulsorium est remedium. Idè in profluvio hæmorrhoidum sanguis ex vena brachii erit detrahendus, majori quidem copia, si plenitudinis quædam signa appareant, & nondum maxima sanguinis quantitas per hæmorrhoidas effluerit. Alioquin in exigua quantitate, & partitis vicibus tantum erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas affluentem revelunt frictiones, & ligaturæ partium superiorum: tum cucurbitulæ scapulis, mammis, & hypochondriis admotæ, quæ ad maiorem revulsionem in scapulis scarificari

poterunt. Omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admovendæ.

Purgatio etiam blanda humores biliosos, sanguinis impetum conciliantes ad intestina derivat, eaque fieri debet ex purgantibus, adstringendi vi præditis, ut rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindis, qualis ad vomitum sanguinis fuit proposita. Docetque Mercurialis, tamarindos præcipuè, ad compescendum huiusmodi sanguinem fluentem, miram quandam potestatem habere, tam decoctos, quam in substantia usurpatos. Imò pruna nostrata acidula, quæ aliquo modo tamarindos æmulantur, frequenter usitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea usus erit convenientissimus, ut alvus laxa servetur; ac si non suffecerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alvi adstrictionem fuerunt proposita: quandoquidem usu medicamentorum adstringentium alvus constipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas necessarius est, hæmorrhoides magis aperiuntur, ac copiosum sanguinem effundunt.

Postmodum ad ea remedia veniendum est, quæ sanguinem incrassant, & venas laxiores constringunt: qualia sunt, quæ ad sanguinis vomitum, & sanguinis sputum, in forma julepi, pulveris, opiata, aliorumque supra proposita sunt. Deveniendum etiam ad narcotica, ut ibidem dictum est, si maxima necessitas postulaverit.

Ac præter illa remedia, valdè laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio: quas tamen rejicit Rondeletius præterea, quod vero bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham usurpent, quæ sanguinis fluxum promover. Verum huic obstitit Solenander, illiusque experientiæ propriam opponit, asserens se in usu harum pilularum, ut sunt præscriptæ, atque cum usitato bdellio compositæ, effectum quem promittunt, tamen evidentem comprehendisse, ut de compositione dubitare vix queat. Nisi quis putet ab adjectis siccantibus & adstringentibus hoc quaecumque, quod recipiunt myrrhæ, obtusum superatumque esse. Hic addere possumus, Bauderonium in Pharmacopœa, aliosque recentiores asserere, verum hodie bdellium, Dioscoridis descriptioni conveniens, ex Judæa nobis afferri, & à myrrha non difficile distingui, Illarum pilularum usus talis esse poterit.

℥. Pilular. de bdellio ℥. j. trochisc. de carab. & de terra sigillata, an. ℥. j. Cum mucilag. sem. cydonior. extracta cum aqua rosacea, fiat massa pilularum, de qua capiat ℥. j. bis in die, ante prandium & cœnam.

Topica remedia eodem tempore usurpanda sunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbasci seu tapsi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino adstringente parato, convenientissimus est; hæc siquidem planta hæmorrhoidum fluori & dolori appropriata est. In usu verò fomenti diligenter observandum, ut frigide vel saltem temperatè admoveatur.

Magis composita decoctio in hunc modum præscribi potest.

℥. Radicis bistortæ ℥. ss. folior. plantaginis, verbasci, summitatum rubi, & quercus, ana M. ij. ss. granorum sumach. balaustrior. gallar. viridium, & malicorii, ana M. j. myrtillor. ℥. sem. rosarum rubrar. P. ij. aluminis ℥. j. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri austeri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus facculis, alternarim calidè admotis, ex rubro panno conflatis, & glandibus contusis, ac quercus foliis repletis, & in forti aceto multum decoctis, quibus ocyus fluxus consistit.

Ex decoctis superioribus, aucta dosi simplicium, potest fieri infusus, quo utatur æger subfrigide, ut de fomento dictum est.

Unguentum Comitissæ ad fluxum cohibendum utilissimum est, eoque inung. debent dorsum & hæmorrhoides, vel in rem præsentem tale componi poterit.

℥. Olei rosar. omphacini, & myrtyllorum, ana ℥. ij. succi plantaginis & tapsi barbati, an. ℥. j. sem. aceti vini rubri ℥. j. Bulliant ad succorum consumptionem, deinde adde boli armenæ, sanguinis draconis, thuris, & scorix ferri subtilissimè pulverat. an. ℥. j. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Rondeletius magis probat unguenta, quæ sine oleis parantur, quia magis adstringunt, eaque in hunc modum parat.

℥. Succu plantag. bursæ pastoris, & tapsi barbati, ana ℥. ij. syrup. acetosi simplicis ℥. iij. Coquantur simul leviter.

ter. Postea misce sanguinis draconis 3. j. boli armenæ, terræ sigillatæ, & radicis bistortæ subtilissimè pulverar. ana 3. j. sem. cerussæ lotæ 3. ij. Misceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoides sint exulceratæ, sequens parari poterit.

4. Olei rosæ. Unc. ij. thuris & aloes, ana 3. j. sarco-collæ, sanguinis draconis, boli arm. an. 3. sem. spodii, carabes, an. 3. j. amyli 3. iij. succi plantag. Unc. j. Fiat unguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur, exsudat, unguentis addita, proprietate quadam agens, illa efficaciora reddit.

Cataplasma etiam dictis partibus utiliter admoveatur, in hunc modum compositum.

4. Boli armenæ, aloes, mastiches, thuris, sanguinis draconis, an. 3. sem. off. myrobalan. indorum, & gallarum, ana 3. j. Subigantur cum albumine ovi, & succo plantag. fiat cataplasma.

Vel pili leporis combusti, & tela araneorum minutissima, misceantur cum albumine ovi, & fiat cataplasma, quod ipsi venæ apertæ, si appareat, utiliter admovebitur, aut in podicem blandè inferetur.

Suppositoria huic usui sunt valde idonea, quia penitus in partem demittuntur. Horum autem forma talis est.

4. Colophonæ, thuris, ana Drach. iij. boli armenæ Unc. sem. cerussæ, plumbi usti, ana 3. j. acaciæ 3. sem. Subtilissimè trita excipiantur sevo hircino proformandis suppositoriis.

Injectiones per syringam in anum sunt ex succo plantaginis, aliisque supra dictis, ad forum propositis. Sanguis cujusvis animalis recenter extractus, & adhuc fervidus injectus, mirabiliter sanguinem ex alvo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici subiectus, magnam in sistendo sanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem utiliter usurpantur, ex decoctis forum prædictorum parati. Quibus etiam addi possunt, qui in dysenterici curatione fuerunt propositi. Tum etiam sequens.

4. Thuris, aloes, mastiches, rosar. rubr. myrtillo. & absinthii, ana 3. sem. trochisc. de carabe 3. j. Fiat pulvis crassior, carbonibus injiciendus. Cujus fumus recipiendus est in cathedra perforata, per infundibulum amplum, cujus angusto orificio aptetur tubulus ex ligno vel argento, in anum demittendus.

Suffitus ex decocto rapsi barbari omnium ferè utilissimus est.

Si venæ ipsi fluenti remedia applicari possint, reliquis ea præferenda sunt. Ideoque, ut illa apparere possit, æger supra mensam collocatus podicem exprimere debet, quasi dejicere velit, donec conspicua sit; adhibito insuper, si opus fuerit, instrumento ad eum nonnihil invertendum. Tuncque venæ cataplasma prædictum, extelis araneorum & pilis leporinis, vel alia remedia validissimè siccantia adhibenda sunt; vel bolus armenæ, alumen, aut vitriolum ustum. Oleo etiam vitrioli venam tangere efficax est remedium, vel in extremo periculo, aqua forti appellata.

Quibus non conferentibus, Hippocrates libro de victus ratione in acutis, & libro de Hæmorrhoidibus, deligationem, sectionem & unctionem hæmorrhoidum proponit, unica servata; quæ tamen operatio, tanquam laboriosissima, & valde periculosa, nostris temporibus obsolevit. Quanquam Massaria hanc semel operationem se vidisse teterat, cujus historiam proponere erit utilissimum: siquidem ex ea operandi modus, ejusque eventus aperte docetur. Ea autem talis est: *Federicus Corsicus Vincen-tinus laboraverat primum dolore, deinde immoderata fluxione hæmorrhoidum. Et cum ille multa præsidia expertus fuisset frustra, tandem Patavium se contulit, ubi Medici communi consensu statuerunt sanguinem esse cohibendum. Sed cum illi varia præsidia, tum interna, tum externa, ab iis viris proposita, frustra expertus fuisset: uno verbo, cum nullum suis malis remedium inveniret, statuit hanc manus operationem experiri. Cum autem apud nos nullus esset Chirurgus idoneus, advocato Chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur Fabricio, hæmorrhoides incisa, ligata, & combusta fuerunt. Summa autem hujus administrationis est hujusmodi. Hominem primum accommodatè vinciant, ut nullo modo possit dimoveri. Deinde extrema capita hæmorrhoidum quot-*

quot illa fuerunt, ab intestino excoriant leviter, & se-parant; tum propria quadam acu, forti obducta filo, ferè ad extremum tota perforant, & strictè obvinciunt, consuuntque. Hoc pacto demum, forcipe amputata vena-rum portiuncula, quæ ex sutura superest, ignito ferro eam comburunt. Opus sanè est dolorificum & fastidio-sum. A ligatura, sectione, & unctione Federico febris atque insignis dolor supervenere. Sed nonnulla sua præ-sidia adhibente Chirurgo, ille paucis diebus, & a fe-bre, & dolore, & sanguinis fluxione, non sine multo-rum admiratione, liberatus, integram suam sanitatem visus est recuperasse. Veruntamen non est prætermitten-dum, cum ille sibi nimium fideret, neque solum præter-misisset sectionem venæ & purgationem, ut necessarium fuerat; sed & nullam probam vivendi rationem servas-set, proximo anno febre pestilenti correptus obiit. Unde observandum venit diligenter Hipp. præceptum Aph. 12. sectionis sexta, ut una hæmorrhoidis aperta servetur. Nisi, ut docet Aetius, maluerit æger, quæ a suppressione im-minent pericula, victu frugali, exercitio, venæ sectione, & purgatione cohibere.

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda est, cum venæ mesaraicæ visceribus hisce inferantur, præsertim si hæc calidiora sint, aut debiliora. Ideoque non inutiliter epithema-ta atque unguenta refrigerantia & roborantia applicantur, qualia in fluxu hepatico fuerunt proposita, & fusius in earum partium calida intemperie & inflammatione de-scribentur. Aliquando etiam obstructions viscerum & venarum mesaraicarum huic malo dant originem. Quæ omnino solvendæ sunt, ut æger ab hoc affectu liberetur. Et nos aliquando fluxum hunc communem pilulis ex chaly-be, in hepatis obstructione descriptis, prorsus sustulimus.

Toto autem curationis tempore utatur æger, pro potu ordinario, aqua ferrata, vel decocto millefolii.

Eodem tempore, præ cæteris omnibus, summa cura sanguinis vitium emendandum est, quod primaria hujus fluxus causa esse videatur. Idèd si acer & biliosus fue-rit, infuso rhei & tamarindorum sæpe repetito, corri-gendus est. Si calidus & tenuis, & incrassantibus & re-frigerantibus. Si aqueus, desiccantibus. Si multus victu tenui. Nam frustra de sistendo fluore consilium suscipi-tur, nisi mali origo prius tollatur. Quod abunde obser-vavit Solenander *conf. 22. sect. 4.* sequenti historia. *Me-mini (inquit) me Annam, ex Ducibus Clivensium pro-gnatam, gravissimo hæmorrhoidum, diuturnoque fluxu, curantem, magna diligentia, summoque nisu, quia vide-bam viribus labefactatis, spiritibusque dissolutis summum discrimen imminere, profluvium obfirmasse. Verum, cum illa inde primò die recreata, sequentibus mirificè grava-ri, & circa præcordia tumere ac inflari inciperet, re-vocatus sexto die, coactus venis reclusis profluvium rur-sus movi. Neque potui securè & tuto stringere prius, quam corpori, lenibus vacationibus, hepaticque necessa-riò aliis alterantibus atque roborantibus prospexissem.*

Curato tandem hæmorrhoidum fluxu, de præcautio-ne cogitandum est, ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione convenienti, phlebotomia bis aut ter in anno usurpata, purgatione usuali ex syrupo magistrali, aut alio medicamento, cum caustico tibie admoto, aliisque hu-jusmodi, quæ varianda sunt juxta varias corporum dis-positiones. Præterea aquæ minerales vitriolatæ, alumi-nosæ, & ferratæ erunt convenientissimæ. Fonsæca com-mendat ad præcautionem hujus affectus decoctum len-tisci, vel ejusdem infusionem in vino, paratam hoc modo.

4. Rasuræ lentisci 3. ij. Infundantur in libris xij. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per mensem integrum. Ha-bet enim vires sistendi hæmorrhoides, tum etiam ventri-culum roborandi.

C A P U T XI.

De dolore hæmorrhoidum.

VENÆ hæmorrhoidales, in recti intestini extremitatem & anum desinentes, sæpè tumore afficiuntur, ex quo gravissimus dolor non rarò excitari solet.

Fit autem ille tumor ex eadem causa, quæ fluxum hæ-morrhoidum excitare potest; sanguine videlicet quanti-tate, vel qualitate peccante; qui si viam non inveniat & vena-

venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iisdem congeritur, easque replendo tumorem efficit cum inflammatione & dolore, qui acerbitate sua omnes intentiones curationis ad se trahit. Causa autem præcipua, cur sanguis ex illis venis effluere nequeat, est ejusdem crassities, quippe qui melancholicus est: dicuntur enim vulgò hæmorrhoidales venæ, præcipuè internæ, humorem melancholicum à liene excipere, & interdum expurgare.

Multæ proponuntur ab auctoribus hæmorrhoidum differentiæ, à magnitudine, numero, figura & loco desumptæ: unde aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ plures, aliæ pauciores, aliæ uvæ, moris, verrucis, aut vesicis similes, unde uvales, morales, verrucæ, aut vesicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici consueverunt.

Ex his diagnosi facillè elicitur. Siquidem ex tumore, in ani extremitatibus apparente, ejusdemque magnitudine, colore, & consistentia, variæ illius differentiæ cognoscuntur. Præterea tamen ab aliis affectibus distinguendæ sunt, qui ano accidere consueverunt, quales sunt rhagades, condylomata, thymi, fici, alique.

Rhagades sunt ulcera quædam in fissuras diducta, iis ferè similes, quæ in manibus & labiis à vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoidibus similitudinem, sed eas cum subsequenter paucis exponimus, ut omnes affectus anum obsidentes, cum hæmorrhoidibus innoscant: licet illi ad morbos externos propriè referendi sint.

Condylomata sunt tumores quidam pelliculæ ani, quæ cum natura sua rugosa sint, si ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumescat, affectio illa dicitur condyloma. Distinguitur ab hæmorrhoidibus, quoniam hæc major est, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cum illa sit oblonga, concolor, & venas non attingens.

Thymi sunt tubercula carnea, quæ non modò in ano, sed etiam in pudendo virili ac muliebri solent exoriri, verrucæ consimilia, & florum thymi formam referentia, unde nomen sortita sunt. Parvi sunt hujusmodi tumores, calore candido, vel subrubro, & doloris expertes, cum hæmorrhoides sint majores, nigriores, & ut plurimum dolorosæ.

Fici sunt etiam tubercula carnea, sed magnitudine thymos superantia; tum etiam livida, & dolorosa, idè hæmorrhoidibus similia sunt. Sed ab iis distinguuntur, quòd carnea omninò sint; hæmorrhoides verò venarum extrema dilatata, & sanguine turgida repræsentent. Adde, quod fici plerumque ulcerentur, & malignitatem quamdam præ se ferant, quæ tanta interdum est, ut ad canceri naturam accedant.

Hujusmodi fici finitimæ sunt carunculæ illæ, quæ ano subcrefcere solent, cristarum nomine donatæ, in Italia familiares; apud nos verò infrequentes; quandoquidem ex impuro, & præpostero concubitu solent exoriri, Pullos Gallinaceorum cristas referunt, unde habent similitudinem, distinctioneque ulteriori non indigent. Hoc saltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innascentes, sola chirurgia sanari, ut peculiaris eorum Therapia proponenda non sit.

Quod ad prognosin tumentium hæmorrhoidum spectat: illæ ut plurimum periculosa non sunt. Aliquando tamen adeò gravem inflammationem concipiunt, ut gangrenæ periculum imminet, aut saltem pro doloris acerbitate, ægrotantem vehementer excrucient.

Hæmorrhoides si suppurentur aut exulcerentur, fistulam sæpè in ano relinquunt, eamque ut plurimum incurabilem, propter partis mollitiem, & summam humiditatem, quæ ulceris exsiccationem difficillimè patitur.

Ad hujus curationem primò sanguis detrahendus est ex venis brachii, ut fiat revulsio à parte affecta. Quæ sufficienter celebrata, derivationis gratia vena malleoli etiam aperienda est.

Cucurbitulis etiam idem beneficium consequimur, ad motis hypochondriis, ad revellendum; coxis verò, ad derivandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conveniunt, quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant; Attamen alvus continuò emollienda est, quia dura excrementa, & cum aliquo conatu emissa, dolorem exasperant. Ad alvi autem lenitionem infusum cassiæ, manè & ferò exhibitum, maximè conveniet, in hunc modum paratum.

℞. Folior. lactucæ, buglossi, & summit. malvæ, ana

M. j. liquiritiæ ras. & passul. mundatar. ana ℥. ss. Folior. buglossi, borrag. & violariæ, ana P. j. Coquantur ad ℥. viij. In Colatura infunde cassiæ recentè extractæ ℥. j. Colentur & clarificentur, addendo postmodum syrup. violacæi ℥. j. Capiat bis in die, ut dictum est.

Interdum etiam, ad humoris acrimoniam demulcendam, emulsionem quatuor seminum frigidorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admovenda sunt, ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem discutiendum. Oleum amygdal. dulcium recentè extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multò efficacius præstant olea ex nucleis malorum persicorum, vel ex seminibus cucurbitæ, papaveris, & hyoscyami.

Præcæteris autem efficacissimum est oleum buxi, est enim narcoticum. Et sicuti dentium dolores quosvis ad miraculum sedat, ita & reliquos dolores, ac præsertim hunc hæmorrhoidalem mitigat, si illius gutta una super hæmorrhoides apponatur cum stylo, gossipio involuto; aut si cum oleo seminis lini misceatur, ea proportionem, ut prædicti olei ℥. ss. olei buxi ℥. i. recipiat.

Quercetanus valde commendat oleum nucum expressum in quo millepedes seu aselli bullierint. In oleo communi, coque dulci possunt etiam aselli decoqui, & dolorem mirabiliter sedant.

Oleum ovorum simplex, vel in mortario plumbeo agitatum, ad idem est efficax.

Linimenta & unguenta ad eundem usum varia præscribi possunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam discutiunt, & exsiccant, alia ulceratis hæmorrhoidibus medentur. Eaque cum linteis, lana, aut gossipio parti admovenda sunt.

℞. Vitellum ovi num. i. olei rosac. vel viol. quantum sufficit. Fiat linimentum. Cui si unguentum populeum addatur, efficacius erit ad dolorem sedandum: tum etiam in dolore acerbiori apii grana aliquot admisceri poterunt. Vel

℞. Axungia gallinæ ℥. ss. pulpæ pomi cocti sub cineribus ℥. j. croci orientalis ℥. ss. unguent. popul. ℥. ss. vitellum ovi n. j. Fiat linimentum. Vel

℞. Olei violac. ℥. ij. unguenti populei ℥. ss. Cum ovo integro fiat unguentum. Vel album ovi, cum lacte muliebri agitatum, parti admoveatur cum pannis lineis hoc liquore imbutis.

℞. Mucilag. sem. psyllii ℥. ij. olei violac. ℥. iij. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. sem. psyllii & fœnugr. extract. cum vino, ana ℥. ij. butyri recentis ℥. iij. sevi hœdini ℥. j. Agitentur simul in Mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum solum, in mortario plumbeo ductum ad Solem, donec nigrescat, est egregium remedium.

Pomata etiam recens, parti admota, est valde anodyna. Vel

℞. Succus portulacæ & mellis, an. ℥. iv. Misceantur in mortario plumbeo, ad formam linimenti. Vel

℞. Unguenti rosac. ℥. ij. mercurii crudi. ℥. ij. Fiat linimentum. Vel

℞. Diachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati ℥. ij. croci ℥. j. opii gr. iij. Fiat unguentum.

Horstius plurimum commendat linimentum ex linaria herba, & floribus coctis cum adipe porcino. Cum expresso, & parumper refrigerato, vitellum ovi permiscet, idque cum lana vel gossipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum ejusmodi dolores ad miraculum usque confestim sistere, seque illud accepisse à Joanne Vulsio, celeberrimo in Hassia Medico, qui principi suo Hassiæ Landgravio, tanquam secretum eximium, revelare noluit, donec ipsi annuatim bovem saginatum promitteret.

Ad tumorem discutiendum simul & dolorem leniendum sequentia linimenta utiliter usurpari poterunt.

Porrorum radices, sub prunis cum stupis madefactis decoctæ, & cum butyro pistatæ; dolorem & tumorem auferunt. Idem præstat cæpa rubra, cum pulpâ lili decoctæ, & cum oleo myrtino pistata & subacta. Vel

℞. Ol. nucl. persicor. & olei amygd. amarar. ana ℥. ij. styracis liquidæ, bdellii, ana ℥. ij. Omnia dissoluta in oleo corporentur in mortario, fiat linimentum.

Balsamum sulphuris, ex floribus sulphuris & spiritu terebinthinæ paratum, præstantissimum est ad dolorem sedan-

sedandum, & tumorem discutiendum: tum etiam ulcera earum partium mundificat & detergit. Idque potentiùs, si loco spiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ovorum substituatur. Cum etiam in tumentibus & valdè inflammatis hæmorrhoidibus, loco prædicti spiritus, oleum rosaceum, aut violaceum subrogari poterit.

Cataplasmata etiam ad eisdem usus commodè usurpantur. Ex quibus vulgatissimum est, ad omnes dolores ex inflammatione demulcendos, cataplasma de mica panis, compositum ex medulla panis albi in lacte decocti, addendo oleum rosaceum, & virellos ovorum.

Aquapendens commendat cataplasma ex plantagine, parietaria, & malva, in aqua coctis, & cum oleo rosaceo decoctis & subactis; cui interdum, cum magis exsiccare est animus, farinam hordei & milii admiscet. Si verò dolor urgeat, lac omne adjicitur. Idem etiam laudat cataplasma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis; tum etiam ex scrophularia in aqua decocta.

Folia sambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Postea extendantur super pannum, magnitudine volæ manus. Applicentur calidè, ægro prono existente, prius tamen parte affecta oleo communi illita. Renovetur sæpe applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foveatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia sambuci contusa, & frigidè admota, tertia applicatione dolorem sedant.

Portulaca etiam contusa, & admota, dolorem sedat, tumorem imminuit, ulcera consolidat, & excrecentias carnes absumit.

Cepa alba sub cineribus cocta, & cum butyro recenti subacta instar cataplasmatidis, dolorem sedat, & tumorem discutit.

Fotus admoventur eidem parti, ad dolorem sedandum, ex decocto tapfi barbari, malvæ, bismalvæ, parietariæ, feminis lini, scænuigræc. althææ, flor. chamæm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari potest in dydrelæo, vel jusculo intestinorum vervecis.

Inseffus ex eodem decocto, aucta quantitate simplicium parari potest.

Aqua frigida sola pro fotu utilissima. Inseffus in eadem præstans, hyeme sit tepida.

Fotus etiam utilissimus sit ex aqua rosarum, in qua sal saturni dissolutum fuerit; præsertim, si pars admodum inflammata fuerit.

Ad tumorem discutiendum convenit fotus ex alumine, in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum & hypericum coquatur in æquis partibus aquæ & vini, prono corpore decocto instilletur in hæmorrhoides, guttatim ex spongia expressa. Hæmorrhoides sensibilibiter detumescunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum spongiis admotæ, vel inseffus in iisdem calidiusculè.

Aquapendens admoveat spongiam ex aqua calcis expressam, & supra partem alligat.

Suffitus ex decocto supra dicto, dum fervet, exceptus, vel ex paucioribus, aut solo tapso barbato, in lacte cocto, cum tritico secalino, dolorem quoque compescit. Vel

℥. Sempervivi maj. M. ij. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in sella perforata.

Ad hæmorrhoides absumendas & exsiccandas conveniet suffumigium ex pulveribus lodii, tapfi barbari, scrophulariæ, super prunas coniectis. At efficacius fiet suffumi-

gium, si sulphur simul uratur. Imò verò ex sulphure solo suffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoides cæcas & latentes potenter exsiccat. Suffitus ex lapide pyrite, in aceto extincto optimus ad hæmorrhoides absumendas.

Ad easdem hæmorrhoides cæcas & latentes mirum in modum confert injectio sequens, frequenter usurpata.

℥. Succu plantaginis & olei violac. ana ℥. iv. balsami naturalis ℥. ℥. Misce, fiat injectio in anum.

Amatus Lusitanus curatione 91. centur. 2. supposito-rium sequens hisce verbis prædicat. *Romana, quæ ad pontem sancti Angeli habitat, cum uteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoidum querebatur. At cum illi multa & selecta medicamenta admota essent, quibus non juvabatur, ad balanum ex sevo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor evanuit, nec postea rediit. At postea calidis roborantibus locum, prout post admota stupefacientia fieri solet, fovimus.*

Idem Amatus curatione 6. centur. 3. sequens topicum commendat his verbis: *Reverendissimus ille, qui ab hæmorrhoidum dolore graviter cruciabatur, post varia & multa à Medicis tentata præsidia, hoc remedio à nobis presentato usus fuit, & brevi ab illo infestissimo dolore liber evasit. Habet autem remedium sic:*

℥. Arantium pomum, & id cultro excava, in quo oleum rosaceum, & pseudonardi, lavendulæ dictæ, semina infunde; & ad cineres calidos admove, & calidum applica, & sæpe innova, est enim mirum.

In communi usu est pulmo hædinus, ex animali adhuc calens parti appositus; vel illius laminæ, inter duas patinas calefactæ, cum tantillo aquæ etiam admoventur. Sic enim dolor admodum demulcetur.

Ad hæmorrhoides ulceratas conveniunt tum balsamus sulphuris prædictus, tum unguenta sequentia.

℥. Olei ovor. recentis ℥. ij. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℥. Ol. rosar. Unc. iv. cerussæ Unc. j. lythargiri Unc. sem. ceræ novæ Drach. vj. opii, gr. iv. Fiat unguentum. Vel

℥. Thuris, myrrhæ, croci ana ℥. j. opii, gr. ij. vitellum ovi num. j. olei rosac. & mucilag. semin. psyllii, ana q. s. Fiat unguentum.

Si non facilè resolvì possint, post convenientes revulsiones aperiendæ sunt, confricando panno asperiori madefacto in succo ceparum, in quo dissoluta fuerit aloes Drach. j. Est secretum Hartmanni. Promptius tamen & cum minore dolore scalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam assumuntur specifica nonnulla, ad dolorem sedandum, & hæmorrhoides absumendas idonea; quorum præcipua hæc sunt.

Decoctum millefolii in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoidum dolorem feliciter solet discutere.

Semen trifolii hæmorrhoidalis ad ℥. j. cum vitello ovi, per plures dies exhibitum, ad idem est efficax.

Tapfi barbari pulvis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valdè probatur ad hæmorrhoides tumentes absumendas. Pulvis millefolii & tormentillæ idem præstare.

Succus tapfi barbari per se, vel cum saccharo rosaceo, aut penidiato mixtus, vel cum saccharo in syrupum redactus, ad idem utilis est.

Denique pilulæ de bdellio, frequenter usurpatae, tumentes hæmorrhoidas absumunt, earumque causam insensibilibiter detrahunt.

In iis, qui huic affectui valdè obnoxii sunt, causticum tibie utilissimè admoveatur.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER UNDECIMUS.

DE AFFECTIBUS HEPATIS.

P R Æ F A T I O.

HEPAR, quemadmodum alia partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus, & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus puta, & ulceribus tentari solet. Et quamvis hydrops totum abdomen occupet, ut in ascite, & tympanite, vel etiam corpus, ut in anasarca: primatamen illius radix ut plurimum à vitio hepatis dependet. Nos hic affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eosque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis temperie. Secundum, de hepatis inflammatione, abscessu, & ulcere. Tertium, de obstructione. Quartum, de ictero. Quintum, de scirrho. Sextum, de hydrope.

CAPUT PRIMUM.

De calida Hepatis intemperie.

Calida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cum in latitudine sanitatis posita sit, de ea hic non agimus: sed tantum de præternaturali & morbosa, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illam autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest; vel sine materia, vel cum materia conjuncta. Ut plurimum tamen conjunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac biliosos humores producere consuevit.

Causæ hujus intemperiei sunt calidior aer, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderate, ita frequens, & alia animi pathemata graviora, & præsertim alimenta vel medicamenta calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largius epotum. His accedit partium vicinarum caliditas, sicut in febribus vehementioribus à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperiei sunt, cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, alvus astricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum: macies totius corporis: ægri à calidis læduntur, juvantur à frigidis, & si præterea calidiores humores exsuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdum excernitur, oris amator adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosin attinet: Calida hepatis intemperies non valde periculosa est, cum hepatis constitutioni non ita adversetur: sed multorum morborum, non solum propriorum, verum etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis, præsertim si ventriculus frigidus sit, ut plerumque contingit. Illa enim, quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent, & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia, & biliosi humoris, qui ab ea producitur, eamque vicissim fovet, aliorumque morborum causa existit, evacuatione.

Ac primum venæ sectio hepar maximè refrigerat, biliosi sanguinis portionem educit, & obstructiones à bile solvit. Mittendus igitur sanguis est à basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel una vice, vel per intervalla, pro affectus magnitudine & duratione; idque præmisso clystere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per intervalla repetito; aut apozemate in plures

doses exhibito, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de cichorio composito quadruplicato rheo, qui convenientissimus est. Siquidem innoxie biliosos humores expurgat, jecur refrigerat & corroborat, ejusque obstructiones aperit.

Dictorum remedium formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ℥. sem. semin. anisi Drach. i. fol. cichorii, & acetosæ, an. M. i. liquirit. ras. Drach. iii. flor. quator cordial. ana P. sem. Coquantur in aquæ q. s. ad Unc. iij. In colatura dissolve rhab. in aqua cichorii cum spica infusi Drach. i. sem. Cathol. dupl. Drach. iii. syrup. ros. Unc. i. Fiat potio, detur manè cum regimine.

Pro delicatioribus sunt potiones clarificatæ, à recentioribus inventæ, quæ julepi formam referunt, ac gustui parum ingrata. In iisque dupla purgantium quantitas præscribitur, eo quod de eorum vi clarificatione plurimum amittatur, ita ut robustiora corpora nunquam sufficienter evacuent, in hac potissimum regione, quæ propter intemperiem siccam, humores minus fluidos minusque purgantibus obsequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliisque regionibus multò humidioribus, hujusmodi medicamenta felicius operantur. Harum igitur potionum clarificatarum sequens esto exemplum.

℞. Sennæ mundat. Unc. i. sem. anisi ℥. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i. liquirit. rasæ Unc. ℥. Coquantur in aq. q. s. ad ℥. x. In colat. infunde rhab. elect. Drach. ii. cassiæ recentè extractæ, & cathol. dupl. ana Unc. i. tamarindorum contusor. Unc. sem. coriandri Drach. i. syrup. rosacei Unc. i. Colentur & clarificentur, ut artis est, & fiat potio.

Apozema bilem evacuans ita componi poterit.

℞. Rad. acetosæ, gramin. cichorii, & oxylapathi, ana, ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, dentis leonis, & capillor. ven. ana M. i. sem. iv. frig. maj. ana Drach. iii. liquiritiæ rasæ Unc. i. flor. cichorii, buglossi, & violar. ana P. i. sennæ mund. ℥. ii. tamarind. Unc. i. macis & caryophyll. ana Drach. i. Coquantur ad ℥. i. ℥. In colat. dissolve expressionem Unc. sem. rhab. in prædicto decocto: cum cinnamomo infusi syrup. de cichorio compositi, & rosati solutivi, ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Syrupus magistralis componi potest ex materia prædicti apozematis, triplicata dosi purgantium, & addita sacchari quantitate decocto æquali.

Utitissimus apud nos est syrupus ex succis, summae efficacis ad chronicos omnes morbos, quia à calida hepatis intemperie, & bilis flavæ, aut exustæ proventu oriuntur, & in sequentem modum præparatur.

℞. Succor. recentè expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis endiviæ, cichorii acetosæ, fumaris, borrag. & buglossi ℥. iii. succi pomor. redolentium recentè expressi & depurati ℥. ii. polypod. querc. recentis ℥. ℥. sennæ mundat. Unc. viii. epithymi Unc. iii. agarici recentè trochiscat. Unc. ℥. macis & caryoph. ana Drach. ℥. Infundantur, & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ ℥. i. ℥. supersit. In aqua dissolve rhab. elect. in prædictis succis cum spica infusi & expressi. Unc. i. sacchari albi ℥. i. ℥. Fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromat. Drach. ii. pulv. electuarii triasantal, qui servetur in vase vitreo. Dosis Unc. ii. vel iii. bis aut ter in mense cum jusculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetosæ alterato, vel cum sero lactis.

Ad hepatis refrigerium sequentia utilissima sunt. Ac primum pro potu ordinario usurpatur vel ptisana vulgaris, ex hordeo & liquiritia confecta; vel addita graminis aut acetosæ radice. Vel hujusmodi decocta permiscuntur syrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel iis, qui palato sunt delicatiori, simplex aqua fontana, prædictis syrupis

permixta exhibetur. Quod si potentiùs refrigerandum sit, addi possunt spiritus sulphuris aut vitrioli q. l. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æstu additur etiam salis prunellæ Drach. j. Fit etiam ad sitim potus gustui gratissimus ex conserva rosar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur spiritus sulphuris aut vitrioli guttæ aliquot: iisque gratam aciditatem & colorem rubellum, vino persimilem, acquirit. Huic substitui poterit tinctura rosarum, in hunc modum composita.

℞. Rosar. rubrar. siccat. Unc. i. aquæ tepidæ ℞. iii. spiritus sulphuris, aut vitriol. Drach. i. ℞. Infundantur per iii. aut iv. horas. Colaturæ adde sacchari albi quartaria iii. Servetur ad usum.

Ad eisdem usus refertur julepus Alexandrinus, qui vulgò sic parari solet.

℞. Aquæ fontis ℞. i. aquæ rosar. succi limonum, & sacchari albi, ana Unc. iv. Coquantur lento igne, dum despumaverint.

Posteriora duo remedia duobus modis solent usurpari: vel pro potu ordinario, vel in forma julepi bis, aut ter in die sumendi.

Varii etiam julepi hepar refrigerantes, præscribi solent, quorum sequentes formulæ exempli loco esse poterunt.

℞. Radicis acetosæ, cichorii, graminis, lapathi acuti ana ℞. i. fol. endiviæ cichorii, acetosæ, capill. ven. ana M. i. flor. cichorii, buglossi & borrag. ana P. i. Coquantur ad ℞. i. In colatura dissolve syrupi de limonibus Unc. iii. Fiat julepus clarus pro iii. dosibus, bis in die sumendis. Si magis refrigerare studeas, adde singulis dosibus spiritus sulphur. aut vitrioli q. l. ad gratam aciditatem. Potest enim misceri salis prunellæ Drach. i. ad majus refrigerium.

In herbarum penuria componantur julepi ex aquis stillatis. V. g.

℞. Aquarum endiviæ, acetosæ & cichorii, ana Unc. ii. syrup. de limon. & granatorum, ana Unc. i. sem. Fiat Julep. pro iii. dosibus.

Possunt etiam parari julepi ex succis efficacissimi, & gustui gratissimi: quorum hoc, omnium loco, esto exemplum.

℞. Succis pomor. redolent. recent. extracti, & per residuum depurati Unc. iv. succi limon. Unc. iii. aquæ rosaceæ Unc. ii. succi malor. granat. Unc. sacch. albiss. ℞. sem. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Juleporum loco juscula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad majus refrigerium salis prunellæ ℞. i. addi potest, vel acidula redduntur guttis aliquot spiritus vitrioli.

Sanguis cichorii & chamædryos, ad sanguinem depurandum, obstructions referandas, & hepar refrigerandum utilissimus est, in syrupum reductus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorii in B. M. paratæ q. v. folio cichorii, partes duas, chamædryos partem unam. Macerentur simul, & digerantur per triduum in B. M. postea exprimantur: liquori adde nova folia cichorii, & chamædryos; digerantur iterum per triduum, deinde exprimantur, & infusiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor evadet rubeus instar sanguinis, cui adde sacchari parem liquori quantitatem, & fiat syrupus.

Præterea opiata & tabellæ, hepar refrigerantes & roborantes, ita componi poterunt.

℞. Conservæ flor. cichorii, violarum, nymphææ, & bugloss. an. Unc. i. pulv. elect. triasant. Drach. i. sem. Cum syrupo de limon. fiat opiata, qua utatur æger frequenter.

℞. Tabellarum triasantali duplicato rheo Unc. iv. capiat tabellam unam pond. Drach. ii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Conserva ex fructu cynorrhodi, seu rosæ caninæ, optimè mundato, & costo cum saccharo, ad formam cydoniati, hepar potentissimè refrigerat, si ea utatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum, cum succo limonum parata, hepar refrigerat & corroborat, si ejus cochlearia duo singulis diebus exhibeantur, aut saltem bis in hebdomada.

Balneum aquæ tepidæ, frequenter usurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & utilius quovis alio remedio, in emaciatissimis præsertim corporibus.

Serum lactis ad idem est efficax, si ad 15. dies, aut plures usurperetur. Elicitur autem commodè per lactis ebullitionem, affundendo parum aceti vel succi limonum, & postea colando. Amatus Lusitanus ipsum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℞. i. syrupi acetosi valdè acidi Unc. iii. Misce, & facta una ebullitione, capiat more aquar. mineralium, scilicet per duas aut tres vices, postea deambulando. Antiqui eo urebantur ad heminas, hoc est ℞. v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℞. ii. succi limon. ℞. ii. succi pomor. redolent. recent. extracti Unc. iii. Omnia simul cum albumine ovi priùs agitata ad ignem clarificentur addendo parum sacchari. De colatura cape Unc. vi. vel viii. continuando per 15. aut 20. dies.

At si emaciatum & consumptum fuerit corpus, lac integrum, & præsertim asininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ, cum succo limonum paratum, huic etiam usui confert: præsertim si obstructions adfuerint. Cujus compositio talis esse poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter incisæ Unc. i. aquæ fontis ℞. vi. succi limon. Unc. iii. Macerentur per 24. horas, deinde coquantur ad 3. partis consumptionem: postea colentur per manicam Hippocratis. Capiat Unc. v. manè & vespere, vinumque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, utpotè aperiendæ & refrigerandæ vi præditæ, quales sunt nostræ Meynenses, erunt utilissimæ.

Perseverante affectu, hæmorrhoides per hirudines aperiuntur, semel aut bis in mense.

Ac tandem exterius regioni hepatis epithemata & unguenta refrigerantia admoveantur. Epithemata sunt ex aquis acetosæ, cichorii, rosar. plantag. aceto, & caphura; quibus ad robur partis additur pulvis trium santalorum. Unguenta verò sunt, rosaceum, refrigerans Galeni, & ceratum santalinum.

CAPUT II.

De Hepatis inflammatione, Abscessu, & Ulcere.

Hepatis inflammatio est tumor calidus, ex sanguine extravasato, & in illius substantiam effuso, oriundus.

Prout autem sanguis vel purus est ac sincerus, vel aliis humoribus permixtus, sic varias tumoris differentias producit. Si enim à sanguine puro, phlegmonem exquisitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto generetur, phlegmonem erysipelatofam, œdematofam, aut scirrhusam generat. Et vice versa, si prædicti humores sanguini prædominentur, erysipelas phlegmonosum, œdema, aut scirrhum pariter phlegmonosum efficit.

Est & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, prout illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cavam. Quod tamen ita accipiendum est, docente Galeno 4. de loc. aff. cap. 7. ut in neutra hepatis parte, exquisitè distincta, inflammatio possit consistere, ut altera integra, & omnis mali immunis conservetur: quia visceris caro continua est in omnibus suis partibus, ideo una patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animadversione dignum est, quod docuit Gal. 13. meth. c. 14. Cava hepatis parte laborante, inflammationem necessariò venis mesenterii communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia, in iis qui ex tali inflammatione perierunt, abscessum non solum in hepate, sed etiam in mesenterio repertum esse.

Notandum etiam est ex Hipp. Aph. 45. sect. 7. inflammationem aliquando solam membranam, hepar vestientem occupare: aliquando verò ipsam hepatis substantiam, & proprium parenchyma. Quorum, inquit, hepar suppuratum adurit, si pus purum fluxerit, & album, evadunt, in tunica enim his pus continetur. Si verò qualis amurca fluat, pereunt. Galen. in comment. sic loquitur: Quibus in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis, salvantur omnes: quibus vero usque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.

Causæ hujus affectus immediatæ sunt sanguinis quantitas nimia, vel ejusdem effervescencia, tenuitas & acrimonia, commotio & exagitatio in venis, in quibus prop-

rer dictas causas facile extravasatur, & in partes magis dispositas effunditur. Hepar autem magis dispositum redditur ad sanguinem influentem recipiendum, si calidius sit, vel dolore aliquo tentetur: calor enim & dolor attrahunt; vel denique, si nativa quadam, aut ascititia imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo gravatae, ad debiliores sese exonerant. Ad harum etiam causarum numerum referri debet hepatis obstructio, quae facit, ut humores crassi retineantur, putrescant, & dolore praeternaturali inflammantur.

Causae vero externae plurimae esse possunt: ut nimia corporis calefactio, ex immodico motu, Sole, vel igne acquisita: cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi: vini generosi potus immodicus, effluata venus, excandescencia, percussio, casus circa hepatis regionem. Idem praestant medicamenta calefacientia, regioni hepatis praeposita: admota: sicut refert Fabricius Hildanus, cuiusdam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplastra & unguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyophyllorum, & similibus admota fuisse, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contigit, ut medicamenta ventriculo admota ipsam primo afficiant.

Idem praestare possunt cucurbitulae regioni hepatis admotae. Cujus etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam haemorrhagia narium laborante, cui cum magnae cucurbitulae ad hepatis regionem admotae fuissent, sanguis quidem substituit; sed hepatis inflammatio sequuta est.

Signa diagnostica hujus affectus plurima proponuntur à Galeno aliisque authoribus, quae hic sigillatim exponenda sunt; quandoquidem saepe in recta illius diagnosi errare Medicos contingit.

Primum signum est Gravitas in dextro hypochondrio, quae à repletionem & distensionem hepatis contingit, quandoquidem viscus suapte natura amplum, & valde compactum, si humore multo repleatur, summam gravitatem nanciscitur, quae ab agrotante praecipue percipitur, dum sese ab uno latere in aliud convertit.

Secundum signum est dolor, qui alias in uno, alias in duobus & tribus locis percipitur. In ipsa hepatis regione dolor percipitur gravativus. Aliquando etiam in ortho costis, isque tensivus, quando inflammatio ligamenti hepatis suspensorii communicatur, quae costis ortho connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur jugulo per continuationem membranarum, quae communionem habent cum membrana hepar vestiente.

Tertium signum est febris, quae noctu ut plurimum exacerbatur, & magis vel minus acuta est pro ratione humoris peccantis: in biliosa enim inflammatione ardentissima est, in pituitosa mitis, & in sanguinea medio modo se habet.

Quartum signum est difficultas spirandi, propterea quod hepar diaphragmati contiguum est, eique alligatur; atque adeo gravitate sua illud deorsum trahit, tum magnitudine & intumescencia illud etiam comprimit; ita ut utroque modo liberum ejus motum impediat.

Praedicta signa univoca sunt, & pathognomonica. Multa vero alia dantur aequivoca, & ad certam diagnosis stabilendam non parum conferentia; qualia sunt tussis sicca, & molesta: pulsus durus, inaequalis, & quodammodo ferratilis: color linguae primum ruber, deinde niger: cibi fastidium vehemens: sitis inextinguibilis: vomitus biliosus, & interdum pituitosus: color totius corporis pallidus, ad ictericum vergens: urina rubra, flammea, & acris: decubitus supinus, facilis, difficilior supra latera; quia in dextro decubitu hepar premittitur à ventriculo; in sinistro tenditur & suspenditur: alvus adstricta, à calore omnem humiditatem chylosae materiae absorbente: interdum tamen liquida est, si nimirum inflammationi summa hepatis imbecillitas conjungatur; tunc enim liquida excrementa deiciuntur, & loturae carniū interdum similia.

Signa differentiarum ita instituenda sunt: si gibba, vel convexa hepatis pars afficiatur, tumor adest in dextro hypochondrio tactui conspicuus, & figuram hepatis, inftar semilunae referens: dolor inter respirandum major, & usque ad dextram juguli partem protensus, ut detrahi videatur: tussis & respiratio crebrior, & gravitas major.

Si vero cava hepatis pars laboret, tumor ad tactum non est adeo conspicuus. Atramē quia, ut antea diximus una

pars hepatis inflammari non potest, quin alia etiam aliquid patiat, dolor aliquis in viscere tangendo & comprimendo percipitur: deinde quia haec pars ventriculo incubat, majus adest cibi fastidium, major vomitus, sitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo propter viciniam graviter affecto.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si inflammatio à puro sanguine oriatur, rubor adest faciei interdum purus, interdum vero subfuscus: pulsus magnus, mollis, & undosus, urina rubea & crassa; corporis habitus carnosus, dulcedo quaedam in ore; aetas juvenilis; victus praecedens plenus, & liberalis.

Si vero bilis praedominetur, color est citrinus in facie, pulsus velox, durus, & inaequalis: urina tenuis, intensè citrina, & interdum flammea: habitus macilentus & extenuatus, oculi concavi: oris amaror: vomitus biliosus: praecesserunt causae bilem multiplicantes.

Quia vero inflammatio musculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet similitudinem, ideo haec ab illa propriis signis distinguenda est.

In musculorum abdominis inflammatione cutis circumtensa est, ut si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur. Rectorum musculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extensi, umbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum musculorum inflammatio, eorum figuram quodammodo repraesentat. Contra vero hepatis inflammatio partis laborantis figuram & circumscriptionem praese fert: tum si muscoli manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Praeterea totius corporis color est magni momenti ad hosce affectus distinguendus: siquidem in musculorum inflammatione vividus permanet, & ferè in naturali statu constitutus: at in hepatis inflammatione pallidus & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Hujus rei insigne exemplum habetur apud Gal. 5. de loc. aff. c. 7. de quodam Sresiano, qui cum ab aliis Medicis judicatus fuisset abscessum habere in hepate: Galenus vocatus, ex sola faciei inspectione statim pronunciavit, non esse abscessum in hepate, & ventre postmodum explorato, in musculis abdominis latere comperuit. Hoc autem ita judicavit, quod aeger non haberet faciem ita immutatam, ut in hepatis inflammatione vel abscessu esse debuisset. Simile exemplum habetur apud Valeriolam lib. 4. observationum cap. 5. de quadam muliere quae ab alio Medico judicata fuerat habere tumorem phlegmonosum in hepate. At ille. *Quum verò, inquit, agra me ad curam adhibuisset, non pati illam secundum hepar phlegmonosum tumorem judicavi; sed in musculis supra positus.* Et paulò post: *Ut primum ad hanc vocatus, locum tango, invenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui se ad umbilicum proferebat: tumor porro sese mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, vividus, rosens, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decursum in eodem statu permanens, urinae optimae consistentiae, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehendi non jecur in hac, sed solum musculos abdominis supra positos morbo teneri. Ubi namque hepar afficitur, vitiatum in facie colorem apparere necessario oportet.* Ex colore namque plurimos, secundum hepar laborantes, deprehendisse Galenum, ipsemet testis est lib. 5. de loc. aff. cap. 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem & albedinem, cum fusco quodam virore plerumque inclinat.

Praeterea pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere satis operosum est: quemadmodum apud Galen. 5. de loc. aff. cap. 7. videre est in historia Siculi Medici, qui in seipso deceptus est, se pleuritide laborare arbitratus ex eo, quod illi adesset febris, respiratio parva & frequens, tussis exigua, & dolor inferiores costas attingens. Galenus tamen, cum hepate tentari, cognovit ex alvi dejectionibus, quae loturae carniū erant consimiles. Tales enim dejectiones fluxum hepaticum constituunt, & hepar maxime laborare ostendunt. Verum illud signum facere perpetuò non potest ad distinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: siquidem, docente Galeno, loc. citato dejectiones hujusmodi liquidae & cruentae accidunt tantum in hepatis inflammatione, quando cum ea summa debilitas conjuncta est; alioqui unum ex signis hepatis inflammationis, ab eodem Galeno propositum, est alvus adstricta. Idèò deficiente illa hepatis imbecillitate, quaerenda sunt alia signa, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere possimus. Si itaque inflammatio pleuram versus dextrum hypochondrium occupet, dolor

erit vehementior & punctorius, difficultas spirandi major, nulla erit coloris faciei mutatio, tussis vehementior ac molestior est, non planè sicca; sed plerumque, saltem procedente malo, cruento sputo, aut aliquantulum saltem colorato conjuncta; ac denique pulsus durus est ac ferrinus. In hepatis autem inflammatione dolor mitior est, cum gravitatis sensu conjunctus, color corporis ad flavum accedit, tussicula adest arida, dilucida habens intervalia; pulsus minus durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, si inflammatio sit in mesenterio, tumor infra regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alvi dejectiones erunt liquidæ, in quibus primo tenuis & cruda quædam sanies conspicitur: postea materia quædam concocta puris speciem referens, præsertim ubi sanationis spes est.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est.

Omnis hepatis inflammatio periculosissima est, plerumque lethalis, si non citò jugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Unica autem salutis spes in virium robore consistit, ex Gal. 10. meth. cap. 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans, periculosior est ea, quæ cavam obsidet, propter majorem viciniam cordis, septi transversi, & venæ cavæ.

A bilioso succo inflammatio proveniens periculosior est ea, quæ à puro sanguine sit: quia febris intensior, & reliqua symptomata graviora.

In hepatis inflammatione singultus, malum, ex Hipp. Aph. 17. sect. 7. Indicat enim augmentum inflammationis, ejusque malignitatem, quæ ventriculum per consensum vehementer afficiat.

Alvi fluxus, hepatis inflammationi conjunctus, lethalis est, nisi materia, quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille criticè auferatur.

Si inflammatio hepatis per resolutionem discuti non valeat, quod rarissime contingit, in abscessum degenerat, si facultas valida sit; alioquin in gangrænam & sphacelum convertitur. Et suppuratio ut plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abscessus etiam periculosissimus est, ab eoque pauci evadunt. Si tamen exiguus sit, particulam tantum hepatis exiguum occupans, & pus album ac æquale per alvum vel urinas effluat, liberantur. Sic etiam, tumore extimam & convexam hepatis superficiem occupante, ita ut in summa cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis sensu, cauterio actuali aperiri potest, & si pus album & purum effluerit, evadunt; in tunica enim pus continetur: sin qualis amurca, intereunt.

Rupto abscessu, si æger superflus fuerit, ulcus remanet, quod etiam Medico curanti magnum facit negotium. Ac nisi superficialium sit, in hydropem, aut marasimum ægrotantem perducit.

Potest etiam ulcus in hepate fieri ab humoribus acerbis & erodentibus, præsertim biliosis, per hepatis substantiam diffusis, qui sensim putrescentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Hujus ulceris, sine præcedente inflammatione, ex humorum acrimonia geniti diagnosi difficillima est. Quibusdam tamen signis internosci poterit. Ac primum dolor quidam ulcerosus in hypochondrio dextro percipitur æger sensim contrahescit: & si ulcus sit in cavo hepatis, dejectiones alvi purulentæ apparent. Interdum & quippiam cruentum excernitur, cum dolore intestinorum, ob materiæ acrimoniam, ut dysenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu distinguitur ex eo, quod sensus gravitatis & punctationis circa hepar hæreat. Interdum verò jecoris portiunculas per alvum excretas fuisse, ab auctoribus observatum. Si verò in parte gibba ulcus lateat, urina purulenta apparet, absque ullo affectu renum aut vesicæ indicio. Febris in progressu morbi, lenta oritur typum non fervans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnumquam pustulæ parvæ, ex humorum adustione, in ea efflorescunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magnum est fastidium; sætor anhelitus adest; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognosi simul dictum est, quod hæc affectio febrem lentam & hecticam accersat.

Præterea, nisi ulcus exiguum sit & superficiales, & inter initia curetur, exitiale est.

Periculosiores sunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abscessus sequuntur, quàm quæ sine his incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè instituenda

est, quæ in ventriculi inflammatione fuit proposita, & imprimis, quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia, in principio morbi exhibenda.

Clysteres etiam frequenter injiciendi, quales in ventriculi inflammatione descripti sunt.

At in progressu julepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales superiori capite fuerunt descripti. Cavendo tamen, ne admodum dulces sint: nam dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur, ut docet Trallianus lib. 4. cap. 10.

Pro potu utatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel syrupo violaceo, aut capil. ven.

In declinatione adduntur prædictis julepis radices apii, & petroselinæ: fol. agrimonii, capil. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonii vel petrosel. lota, bis, aut ter exhibita, morbi reliquias abstergit.

Si verò morbus sit contumacior, & diutius protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præscribendum in sequentem modum.

℞. Rad. apii, petrosel. ana Unc. ii. polipodii querc. recent. Unc. iii. folior. agrimon. pimpinel. cerach. capill. vener. ana M. i. sem. anisi, fœniculi, & petrosel. ana ℥. i. florum chamom. violar. ana P. i. sennæ mundat. ℥. i. Coquantur ad ℔. i. ℥. In colatura dissolve rhabarb. in aqua cichorii cum spicâ infusi ℥. ii. syrupi acetosi simpl. ℥. iv. Fiat apozema pro iv. dosibus alternis diebus sumendis.

Exterius verò varia conveniunt topica, toto morbi decursu admovenda. Ac primum ab initio morbi conveniunt epithemata, linimenta, & cataplasmata refrigerantia, fluxionem inhibentia, quorum compositio talis esse poterit.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ plantag. & rosar. ana ℥. ii. aceti rosac. ℥. i. pulveris electuarii trium santalor. ℥. i. ℥. camphoræ ℥. ℥. Fiat epithema admovendum regioni hepatis, tepide, frequenter. Vel

℞. Flor. endiviæ, cichoriæ, scariolæ, plantag. buglossi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. i. absinthii Roman. M. sem. rosar. rubrar. P. ii. santali rubri & citrini ana ℥. ii. Coquantur ad ℔. i. semis in colatura dissolve aquæ rosar. ℔. ℥. aceti rosacei Unc. i. camphoræ ℥. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerare est animus prædictarum herbarum succi alterutri epithemati addi possunt.

℞. Olei rosar. ℥. ii. olei de absinthio ℥. sem. Misce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio post usum epithematis. Vel

℞. Olei rosac. & myrtini, ana ℥. ii. succi endiviæ & cichorii, ana ℥. i. aceti ℥. sem. Bulliant ad succorum consumptionem; deinde adde pulv. santali rubri, & rosar. rubr. ana Drach. i. ceræ albæ quantum satis, Fiat unguentum.

Vel unguentum rosac. solum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum potest ad moveri.

In progressu morbi, mitescere febre ac dolore, resolutiva refrigerantibus permiscenda sunt, æquali, vel inæquali dosi, prout morbus ad statum, aut declinationem magis vel minus accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Ut tamen eorum materia innotescat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Ole. rosac. ℥. ii. ol. de absinth. ℥. i. ol. chamam. ℥. ℥. pulv. trium santal. ℥. i. spicæ nardi ℥. ℥. ceræ Fiat linimentum.

℞. Daetil. mundat. n. x. passular. integrar. Unc. iii. Coquantur in oxycrato, postea contundantur, addendo flor. chamam. melilot. rosar. rubrar. P. i. spicæ nardi, schœnanti, an. ℥. i. sem. apii, petrosel. an. ℥. ℥. endiviæ portul. ana ℥. i. olei de absinth. & rosar. ana ℥. i. farinæ hordei ℥. ii. Fiat cataplasma.

Vel minus calidum sic parabitur.

℞. Farinæ hordei Unc. iv. santali rubri Unc. ii. olei rosar. Unc. iii. Misce, cum decocto endiviæ & cichorii, fiat cataplasma.

In declinatione, febre profligata, resolutiva erunt admovenda, additis emollientibus, ne qua durities superfit; & nonnullis adstringentibus, ad robur partis conservandum.

℞. rad. altiss. ℥. iii. rad. cyperi & calami arom. ana ℥. sem. fol. malvæ, violar. agrimon. ana M. i. abynthii utriusque ana M. i. sem. lini, fœnugr. anisi & fœniculi, ana ℥. sem. flor. chamam. melilot. anethi, ana P. i. spicæ nardi

nardi scœnanthi; mastiches, ana 3. i. sem. Fiat omnium decoctio, qua foveatur pars affecta calidiuscule.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana 3. i. olei de absinthio, & nardo, ana 3. ss. pulv. scœnanthi, rosaræ novellæ, & absinthii ana 3. i. ceræ q. s. Fiat linimentum in declinatione usurpandum.

Si durities partis persistat, gummi ammoniacum in aceto dissolutum prædicto linimento addere conveniet; vel etiam sequens emplastrum erit admovendum.

℞. Empl. de meliloto, & diachylonis ireati, ana 3. i. Misce, extendantur super alutam. Fiat emplastrum ad formam semilunæ, admovendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceto remolliti Unc. i. laudani & mastiches; ana 3. ii. olei absinthii & ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum.

Si inflammatio ad suppurationem vergat, quod cognoscetur ex febris & doloris intensione, juxta *Aphor. 47. lib. 2.* maximum est periculum, & pauci evadunt. Attamen suppuratio adjuvanda est emplastris prædictis, quæ materiam resolvablem solvent, & suppurabilem suppurbunt, tum etiam admotis cataplasmatibus emollientibus: intus verò exhibendo jus pulli, alteratum malva; althæa, caricis, prunis. Rupro abscessu, si pus album effluat per alvum, aut urinas, abstergendum est aqua hordei vel sero lactis, cum melle rosaceo, tum iis remediis, quæ ad ulceris ventriculi curationem proposita sunt. Si verò suppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda est, secundum Hippocratem. Et si pus effluat album & coctum, spes est sanationis. Si verò rubrum, fœculentum & fœtidum, tendit æger ad interitum.

C A P U T III.

De obstructione Hepatis.

Hepatis obstructio est angustia & oclusio præternaturalis propaginum venæ portæ & cavæ, quandoq; etiam ipsius parenchymatis, transitum humorum naturalium, alimentique distributionem impediens, à materia ipsarum cavitatem opplente producta.

Hinc patet, obstructionem esse morbum organicum, nempe in via, & meatu obstructo, qui sanguinis distributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ & meatus non solum venæ sunt, per totum hepatis parenchyma dispersæ; sed etiam pori, & meatus insensibiles, quibus tota hepatis, sicut & reliquarum partium substantia referta est, quibus ab humore præternaturali oclusis, nec calor hepatis insitus ventilari, nec halituosa & tenuia excrementa evacuari possunt.

Materia obstructionem efficiens, ut plurimum est humor crassus, viscidus, & lentus, qui liberè præterfluere non valens, in meatibus illis subsistit, & à calore partis magis ac magis incrassatur, ita ut obstructiones, quo diuturniores sunt, eo contumaciores evadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obstructionem efficere solet, ut docuit Galen. 10. *meth. c. 2.* his verbis: *Jam verò obstructionum ipsarum alia est, quæ ex abundantia; alia, quæ ex qualitate succorum, scilicet qui aut lenti, aut crassi sint, incidit. Præferatur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio: in ea quæ ex humoris qualitate consistit, attenuantium usus.*

Illæ autem obstructio, à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cavitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, ut non possint sese contrahere ad exclusionem materiæ contentæ; quemadmodum sæpè observavimus vesicam à nimia urinæ copia ex diuturniori illius retentione distentam, sese contrahere non posse; unde urinæ suppressio, aut difficilis illius exclusio succedit.

Non solum autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facile discuti possunt (quod illis non pateat exitus, ut in colico dolore contingit) obstructionis causa esse possunt, docent Galen. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolute negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facile crassitiem, & visciditatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie, & fœculentia obstructionem parere potest. Sanguis verò ratione quantitatis & crassitie idem præstare valet. Ac denique bilis, in hepate diutius hærens, crassescit, & perniciosas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatacticæ sunt, quæcunque humores crassos & viscosos producere

River. Opera Medica.

valent: ut aer crassus & nebulosus, cibi crassi: succi viscidii, ac difficilis coctionis & distributionis, adstringentes, frigidi, ad esum parum apti; ut pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi, caseus, legumina, caro bovina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probè coctus, rapæ, castaneæ, vinum crassum, rubrum, stypticum, cerevisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim intemperies, etiam ex laudabili cibo obstructiones gignere potest, si nempe oblatum chylum non bene concoquat; sed eum in materiam tartaream & mucilaginosam convertat. Ventriculi etiam intemperies causa obstructionum esse potest, dum chylum crudiorum generat, qui ab hepate postmodum rectè subigi non valet; siquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur in secunda.

Signa hujus affectus diagnostica in varias particulas dividenda sunt, ut alia morbi speciem, alia partem affectam, alia causam morbum producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, omnibus partibus naturalibus, obstructionibus obnoxiiis, communia sunt. Indicant enim solum obstructiones in imo ventre latitantes, & ita hæc diagnosi obstructionibus lienis & mesenterii præsertim cognoscendis inserviet.

Obstructiones igitur in dictis partibus latitantes ostendunt alvi excrementa à naturali statu recedentia præsertim liquidiora, humida, alba, chylosa, & interdum sanguinolenta: urina alba, tenuis, aquosa & velut transcolata, quia partes crassiores propter obstructiones transire non possunt, sed sola aquositas tenuior impermixta præterlabitur; potest tamen esse citrina, si caliditas adsit: difficilis respiratio, præcipuè si æger concitatori gressu ambulet, vel montes, aut scalas ascendat; quia partes obstructæ diaphragma deorsum trahunt, ejusque liberum motum impediunt: faciei color pallidus, macies, & seignities totius corporis, pulsus inæqualis; ac denique gravitatis sensus in hypochondriis illi persimilis, quem percipiunt, qui sese cibis plurimis impleverunt. Ideò Hippocr. 4. *de victus rat. in acut.* gravitatem illam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescumque enim hepar & lien pravis humoribus replentur & intumescunt, ab assumpto cibo, etiam levissimo, & in pauca quantitate ingesto, comprimuntur, & gravitatem inferunt, similem gravitati eorum, qui immodicè cibis & potibus sese impleverunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem tam certò indicat, licet nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat, ut Prosper Martianus *comment. in libr. Hippocr. prædictum*; asserat se hoc solo signo, viscerum obstructiones, ante hypochondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio & renitentia in dextro hypochondrio, & aliquando dolor in eadem parte, isque gravativus & obtusus, qui à sumpto cibo ingravescit, præsertim si ab hujus ingestione vehementior exercitatio subeat: tussis interdum sicca, respiratio difficilior propter majorem cum diaphragmate viciniam, & gravius visceris pondus, quam reliquarum partium.

Signa causarum sunt: Si fiat ab humoribus dolor magis gravans, tensivus, & fixus: si à flatibus, acutior, & vagus: Si à frigidis humoribus, major gravitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis, victus ratio frigida, crassa, & vita otiosa præcessit. Si à calidis humoribus, gravitas minor adest, major sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitivus, & victus calidus præcessit.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Obstructio recens facile tollitur, inveterata difficulter.

Obstructio hepatis etsi citò penitusque tollatur, infinita mala inferre consuevit, nempe humorum putredines, febres, inflammationes, alvi fluxus varios, diuturnos, ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, ut Avicenna obstructionem agitudinum matrem vocaverit.

Obstructio, quæ fit ab humoribus, deterior est, quam quæ à flatu generatur.

Quæ a crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superveniente interdum dissolvitur; siquidem

dem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluidiorem reddit, ac resolvit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab universali totius corporis evacuatione, quæ sit primum potione purgante ægotantis naturæ appropriata; mox, si quedam plethoræ indicia appareant, nisi corpus sit valde emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Postea verò sequens apozema erit præscribendum.

℞. Rad. apii, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Unc. j. rad. chelidon. maj. Unc. ij. rad. silicis, enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Unc. sem. fol. absinth. agrimonii, capilli ven. chamædr. summitatum hyperici, & centaur. min. an. M. j. semin. apii petrosel. anisi & fœniculi, an. Unc. sem. sennæ mundatæ, polypod. querc. & medullæ semin. carthami, an. Unc. ij. epithymi cretici Unc. j. zinzib. & caryophyl. an. Drach. j. florum tamarisci; calendulæ cicerum rubror. an. P. j. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolve syrupi de 5, radicib. & rosar. solut. an. Unc. ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ij. cinnam. elect. pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi crystalli tartari Drach. j. salis absinthii & tamarisc. an. scrup. sem.

In ultima dosi dissolve (si priores sufficienter non purgaverunt) elect. de citro solut. & diacartham. ana Drach. i. sem.

Prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parum, pro ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis usum ferre nequeat, in ejus locum sequentia juscula erunt usurpanda.

℞. Rad. apii, petrosel. & asparagi an. Unc. sem. fol. agrimon. hyssopi, capill. ven. an. M. j. crystalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli vervecini. Fiat jusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in jusculo jam confecto & colato dissolvere, quia in decoctione refrigerat, concrevit iterum majori parte, & ab ea separatur. Imò verò, dum exhibetur cum jusculo, moveri debet diligenter, cochleari argenteo, immediate priusquam assumitur, alioqui bona illius pars fundo scutellæ relinquitur.

Alternis jusculis infunde, & leviter decoque, sennæ mundatæ Unc. ss. sem. ana Drach. i.

Quandiu utitur æger remediis prædictis, vel etiam post eorum usum, quoties opus videbitur, foveatur regio hepatis manè, hora una ante haustum apozematis, & vespere hora una ante cœnam, solum sequenti.

℞. Rad. althææ & bryoniæ, an. Unc. i. sem. rad. ebuli. cyperi, eryngii, cortic. rad. cappar. & mediani tamarisci, an. Unc. i. Fol. malvæ, althææ, violariæ, agrimonii, Chamædr. menthæ, & absinthii, ana M. i. Sem. lini, fœnugræci, & baccar. juniperi. an. Unc. sem. Coriandri, & santal. citrin. an. Drach. iii. flor. genistæ, sambuci, chamæm. & melilot. an. P. j. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & ana vini albi, sub finem additi. Colaturæ adde aceti ss. Foveatur pars, ut dictum est.

Post solum inungatur eadem regio unguento sequenti.

℞. Ol. lilior. de capparib. an. Unc. ii. succi rad. bryoniæ, & apii an. Unc. iii. Bulliant ad succorum consumptionem, addendo unguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto solut. & trajecti, ana 3. i. Sem. dauci, & spicæ nardi, ana 3. i. sem. Cerae flavæ. q. s. Fiat unguentum, quo utatur æger, ut dictum est, addendo aceti rosacei parum, unctionis tempore.

Post horum remediorum usum, ad obstructionum reliquias conterendas, & partis robur instaurandum, convenit opiata sequens.

℞. Conservæ fol. absinthii capill. ven. & flor. tamarisci, ana Unc. i. conserv. rad. enulæ camp. & cortic. citr. conditi, an. 3. ss. myrobalan. condit. n. i. nucis moschat. condit. 3. iii. confect. alkerm. Drach. ii. pulver. elect. diarrhod. abbatis 3. i. salis absinthii, & tamarisci, an. 3. ii. croci 3. i. ambra grisea 3. ss. Cum syrupo conditura citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante patium, superbibendo vini Hippocr. parum.

Plurimum etiam conferent balnea tepida in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obstructiones contumaciores sint, pilulæ sequentes in usum veniant.

℞. Aloes optim. succo absinthii diligenter nutritæ, Unc. sem. gummi ammoniaci aceto soluti & trajecti 3. iii. myrrhæ electæ in vino calente solutæ, & trajectæ, Drach. ii. pulver. electuar. triasant. & cryst. tart. ana 3. i. agarici recenter trochisc. & rhabarb. elect. ana Drach. ii. salis absinthii & tamarisci ana Drach. sem. croci Scrup. sem. Cum syrup. rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. duabus horis ante prandium, bis in septimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris utiliter substitui poterit, in diuturnis & contumacibus obstructionibus.

℞. Polypod. querc. & sem. carthami, ana Unc. i. summi thymi & epithymi, ana P. i. Sem. anisi, fœniculi carvi, ana Drach. ii. sennæ mundat. Unc. ii. crystall. tart. Unc. sem. Contundantur omnia, misceantur, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati. Coquantur in tribus aquæ paribus, & una vini albi, donec galli caro ab ossibus separetur. Fiat jusculum, quod capiat æger in quatuor doses matutinas.

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum simplicium parte, fiat decoctio pro una dosi, in singulos dies usurpanda.

Huic etiam jusculo addi possunt herbæ & radices aperientes in parva quantitate.

Ad obstructiones inveteratas, maximè commendat Quercetanus in Pharmacopœa pulver. rad. aronis compositum, cujus Drach. ii. cum liquore idoneo ad aliquot dies exhiberi possunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obstructiones inveteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe confecta.

Ex tartaro sunt crystallus, sal, & spiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Crystalli tartari usus supra propositus est in apozemate, & jusculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex Gallo veteri confectis. Circa hoc medicamentum juniores medici monendi sunt, id majoris esse efficaciam quam vulgò creditur, quandoquidem illam in usu practico raro animadvertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pseudochymicorum, seu plebeiorum illorum destillatorum, qui chymica medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum ferè sincerum est, sed omnia adulterata. Incuria Pharmacopœorum majori parte talis est, ut crystallum tartari à destillatoribus illis emere malint, quam propria manu conficere, (quamvis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilius reperiatur) quia vilissimo pretio illis venditur, & non nisi majori sumptu ipsimet præparare possent; libram siquidem illius, septem vel octo assibus tantum ab illis impostoribus venditur. Ex hoc solo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potius inde emergere videntes, quam lucrum aliquod, si fideliter præpararetur. Fraus verò in eo versatur, quod impostores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis suis admisceant, non quod tartarum carius vendatur, sed quod exiguam crystallorum copiam præbeat; alumen verò totum in crystallos abeat. Hinc medici suo sine fraudantur, cum alumen astringendi vi præditus sit, aperiendi facultati, quæ ab iis desideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento inferatur, quod nimirum crystalli hujusmodi eliciantur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notissimum enim, & vulgatissimum est Pharmacie præceptum, ne acida in vasis decoquantur, quia facile penetrant, & quandam æris tincturam maximè noxiam attrahunt. At crystalli tartari acidissimi sunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error ut plurimum ab ipsis Pharmacopœis committitur, & omnes ferè eorum, qui hos crystallos propria manu præparant, vasis æneis utuntur; ut videmus interdum apud quosdam Pharmacopœos, crystallos tartari colore caruleo infectos, à viridi æris ex vase cupreo attracto. Plurimum ergo Medici & conscientia, & existimationi suæ, & ægrotum salutis consulunt, si Pharmacopœos cogant crystallum tartari propria manu, & in vasis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis conficere.

Sal tartari maximam habet deobstruendi vim, & apozematis, opiatis, ac pilulis aperientibus utiliter admisceri potest. Sed præcipuus illius usus est in pituita laxante, quæ

quæ fit ex sennæ Drach. ij. in aquæ frigidæ Unc. viij. infusus, cum Scrup. j. vel Drach. sem. salis tartari, à quo sennæ tinctura potenter extrahitur, ut prisana hæc multo potentius purget, quàm prisana vulgaris, & ad multos dies continuata, omnes obstructiones solvat, quo affectu non raro quartanas contumaces hujus prisanae usu per xv. dies continuato, radicitus curatas videmus. Si salis tartari metuatur acrimonia, corrigi potest spiritu sulphuris, aut vitrioli, ut pro Drach. sem. salis, sint guttæ xv. spiritus.

Spiritus tartari usus ex hydropis curationibus in observationibus nostris descriptis elici potest, sub nomine spiritus diuretici.

Ex vitriolo verò, oleum tantum & spiritus usurpantur in apozematis, syrupis, aliisque remediorum formulis. Exemplo esse poterit sequens syrupus, in omnibus jecoris, mesenterii, & venarum obstructionibus perutilis, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes devoluti, pristinam sanitatem rursus adepti sunt.

℞. Rad. apii, enulæ, camp. asparagi, eryngii, ana ℥. ij. fol. agrim. ceterach. capill. ven. cuscute, cardui bened. ana M. j. summit. absinthii pontic. & centaur. min. ana M. sem. granorum alkekingi ℥. j. aque fontis ℔. vj. Coquantur donec colaturæ ℔. ij. supersint. In quibus dissolve succorum cichorii, & pimpinellæ depuratorum, ana ℔. j. fumarie, & lupul. ana Unc. vj. scenicoli & petrosel. ana Unc. iij. acet. scillitici ℔. j. ℥. sacchari albi ℔. iv. Fiat syrupus, cui adde olei vitrioli q. s. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iij. ante jentaculum, & totidem ante prandium & coenam.

Vitrioli autem efficaciam ostendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum usus frequentissimus & utilissimus est, in omnibus morbis ab obstructionibus oriundis.

At spiritus vitrioli cum sale, aut spiritu tartari permixtus, valde commendatur à Spargyricis, ex iisque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam spiritualem ex spiritu vitrioli, tartari, & theriacali aqua conflata, quæ cum aliis multis aperientibus admisceri possunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tum à Spargyricis, quæ evidenti effectum obstructiones brevi resolventia, omnes coegerunt ad usum eorum frequentem, etiam illos, qui omnia remedia ex metallis petita, tanquam naturæ nostræ minimè analogæ, atque adeo infesta respuunt & abominantur. Illa autem medicamenta, ex chalybe parata, componuntur in formam vini, syrupi opiata, pilularum, & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici potest.

℞. Limaturæ chalybis Unc. iv. rad. eryngii, enul. camp. ana Unc. j. ℥. santali citr. Unc. j. coralli rubr. ras. eboris an. Drach. vj. caryoph. nuc. moschat. cinnam. an. Drach. ij. flor. genistæ, anthos, & epithymi, ana P. ij. vini albi generosi ℔. vj. Macerentur per octiduum in B. M. vel retro furnum. Deinde transcolentur per manicam Hipp. ut vinum optimè clarificetur; de quo capiat æger ℥. ij. vel iij. manè duabus horis ante pastum, per xv. dies, aut plures, si opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

℞. Chalyb. præp. cum sulphure ℥. j. rad. enul. camp. & cort. med. tamarisci, ana Unc. ℥. sennæ Unc. iij. epithymi. Unc. j. sæculæ, brionie & cinnam. ana Drach. ij. pulv. trium santalor. Drach. j. ℥. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔. j. Infundantur per triduum in B. M. Colaturæ capiat Unc. iij. vel iv. tribus horis ante pastum.

Vulgò autem usurpatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menses continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

℞. Limaturæ chalybis, in aceto maceratæ, Unc. ij. cort. med. tamarisci Unc. sem. ceterasch. M. sem. cinnam. Drach. ij. aquar. absinth. & agrim. ana ℔. sem. vini albi ℔. j. Infundantur per dies sex in loco tepido. Colaturæ adde sacchari ℔. j. Fiat syrupus, capiat æger ℥. ij. vel iij. manè, singulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad Solem, donec acetum exsiccet; idque tertio repetitur, postea levigatur super marinore.

Hujusmodi syrupus purgans & efficacior evadet, si cum saccharo dissolvatur aquæ cisternæ ℔. j. in qua sennæ ℥. iij. rhab. Unc. ℥. per noctem maduerint.

Pulvis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

℞. Limaturæ chalybis communiter, vel cum sulphure

præparata, Unc. j. sæculæ. rad. aronis ℥. j. ℥. ambra grisea ℥. ℥. (pro pauperibus species cordiales loco ambrae sufficient) coralli. & margarit. præparat. ana ℥. ij. succini præp. & cinnam. ana ℥. iv. sacchari q. s. ut fiat pulvis gustui gratus, cujus capiat cochleare semis vel ℥. ij. cum vino per xv. dies.

Ex eodem pulvere, cum saccharo in aqua naphæ dissoluta, & confectioe alkermes, possunt fieri tabellæ gustui gratissimæ, eodem modo sumendæ. Vel

℞. Chalybis præp. cum sulphure Unc. sem. Confect. alkermes ℥. ij. ambra grisea ℥. j. sacchari in aqua naphæ & rosac. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ, capiat ℥. ij. singulis diebus manè.

Loco pulveris potest usurpari extractum chalybis, cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiata ex chalybe variis modis fiunt. Præstantissimæ sunt sequentes.

℞. Conservæ flor. tamarisc. & capill. ven. ana Unc. j. sem. Conservæ rad. enulæ camp. Drach. vj. chalybis præp. cum sulphure vel aceto Drach. ij. Salis tamarisc. Drach. j. spiritus vitrioli ℥. sem. cum syrupo condituræ citri fiat opiata, de qua capiat Drach. ij. aut iij. singulis diebus, manè. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. ℥. vini albi ℔. j. sem. Misce in vase vitreo. Vas igni apponito, mollissimè fervere finito, semper agitando sursum, & deorsum, usque ad x. vel xj. ebullitiones, quousque spumofum sursum feratur. Tunc spumofam & pinguem chalybis partem, quæ fervore separatur, simul cum vino in aliud vas transpone. Atque id quater fac prædicto modo, infundendo novum, fervefaciendo, & separando. Deinde separatam vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leviter fervens, mellis crassitudinem acquirat, & servetur in usum qui talis est.

℞. Chalybis prædicto modo præparati Drach. vj. sem. petrosel. dauci, specier. diacurcumæ; & diarrhod. abbatis, ana Drach. j. Cinnam. Drach. sem. Cum melle despumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iij. vel Unc. sem. singulis diebus manè. Vel

℞. Chalyb. præparat. cum sulphure Unc. j. Sennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiscat. ana Drach. ij. diarrhod. abbatis Drach. j. croci ℥. j. Cum syrupo rosato solut. fiat opiata, de qua capiat Drach. ij. manè, tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum sequentem concinnari possunt.

℞. Chalybis præparat. cum sulphure Unc. sem. aloes optim. Sennæ mundat. Agaric. recenter trochiscat. & rhab. elect. ana Drach. j. pulver. elect. diarrhod. abbatis Drach. sem. croci ℥. sem. Cum syrupo rosar. solut. fiat pilul. De cujus Drach. j. formentur pilulæ vj. deauratæ, quas capiat manè singulis diebus, tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Hiscæ pilulis addi possunt, pro specie morbi, & ægrorum opportunitate, gummi ammoniacum, sagapenum, opopanax, myrrha, gentiana, aristolochia, mastiche, nux moschata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò observandum, ut post eorum assumptionem deambulatione corpus exerceatur, ut hujus beneficio medicamenti vires in actum melius reducantur, ac in partes obstructas transmittantur. Eaque deambulatio continuanda est per duas horas. Quibus transactis capiat æger jusculum; in quo herbae & radices aperientes nonnullæ decoctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præsertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis, quia mercurius valde penetrat, & obstructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimum etiam commendatur, & cum mercurio dulci exhibitum miranda præstat. In hunc autem modum præscribi poterit.

℞. Bezoard. min. gr. xij. mercurii dulcis gr. vj. conservæ rosar. Drach. j. vel Drach. ij. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obstructio hepatis reperiatur in corpore bilioso, cum calida & sicca partis intemperie, aperientia frigida, aut temperata erunt usurpanda. Qualia proponuntur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter effectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario utatur æger aqua ex infusione chalybis parata, cum vino tenui. Vel utatur levi decocto ta-

marisci, agrimon, ceterach, capill. ven. pimpinellæ, iisque simul mixtis, aut scorfini usurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infusionem ligni nephritici pro potu ordinario; alii decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat, eoque solo multos à gravibus affectibus liberatos esse contendunt.

Potentius autem operatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenni, cum aquis prædictis, aut etiam aquæ simplicis permixta. Hoc enim solo remedio quam plurimæ virgines à chlorosi liberantur. Et adhuc potentius operatur vinum istud chalybeatum, si præter potum ordinarium, meracum manè sumatur ad 3. iij.

C A P U T IV.

De Ictero.

Icterus est color flavus totius corporis, à bilis in cutem universam effusione proveniens.

Est igitur symptoma qualitatis mutata; verum statim sese offert difficultas illa vulgatissima, ab omnibus propemodum Pathologicis exagitata, quod ille color flavus in cornea visionem immediate lædat, efficiens nempe, ut omnia objecta appareant flava. Quæ ut uno verbo expediatur, missis aliorum ambagibus, dicendum est, esse morbum in numero aucto; cum enim cornea debeat esse omnis coloris experta, ut species objectorum puras & immutatas transmittere possit; si colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum, quæ necessaria sunt ad naturalem illius constitutionem.

Auctores duplicem Icteri speciem faciunt, flavum scilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rarissimus est. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flavo tantum agimus.

Effusio bilis in cutem à multis causis producit, quæ quidem ad tria capita reduci possunt, pravam scilicet diathesin, vesicæ fellæ obstructionem, & biliosi humoris pravitatem.

Prava hepatis diathesi varia esse potest, ut intemperies, inflammatio, obstructio, scirrhus, & quæcunque partem ista debilitare possunt, ut bilis excrementitia à sanguine separari non valeat; sed cum eo ad totum corpus distribuatur.

Obstructio cystidis fellæ, bilis commeatum impedit ad intestina; unde illa in hepate resistit, & inde cum sanguine corpus universum pervadit. Hæc autem obstructio fit vel à pituita crassa, interdum à bile crassa & copiosa, interdum à calculis, qui sæpe in cystide fellæ generantur. Potest denique fieri vesicæ fellæ, aut illius meatuum angustia, à compressione partium vicinarum à inflammatione vel scirrho laborantium.

Pravitas humoris biliosi consistit vel in quantitate nimia, quæ non potest regi à natura, neque à massa sanguinis secerni, aut etiam qua ita repletur vesica fellæ, ut non possit sese contrahere ad illius expulsionem; Vel in prava qualitate, quæ humores corumpendo debitam eorum secretionem impedit, vel etiam interdum naturam ad subitam illius propulsionem irritat, ut Ictero critico & symptomatico contingit. Corruptio contingit febribus putridis biliosis; tum etiam ex veneno assumpto, aut morfu quorundam animalium venenatorum, quo totus sanguis in biliosam naturam commutatur.

Signa Icteri flavi per se manifesta sunt, color scilicet flavus in toto corpore, maxime in albis oculorum conspicuus; quem sequitur corporis pruritus, segnities, linguæ amator, vomitus biliosus interdum, & singultus.

Signa causarum ex propriis fontibus desumenda sunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obstructio, aut scirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnosi ex propriis capitibus desumenda est.

Obstructionem cystidis fellæ peculiariter indicant faeces albæ, & alvus adstricta, ex bilis defectu, quæ faeces colore flavo vel rubro tingere consuevit, & facultatem expultricem intestinorum excitare, ut se habeat instar clysteris naturalis. Urinæ sunt colore flavo intense saturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ lintum immersum colore flavo imbuunt.

Si à pravitate humoris biliosi fiat, faeces alvi sunt valde coloratæ, tum etiam urinæ; præsertim si febribus putridis succedat, quando Icterus est symptomaticus; tumque febris post Icteri adventum perseverat. Si vero criticus sit;

febris cessat; cum alvi excrementa, & urinæ bene coloratæ apparent. Causæ externæ, ut venenum assumptum, & morsus animalium venenatorum, ab ægro & adstantibus referendæ sunt.

Prognosis Icteri varia instituenda est, pro varietate causarum. Curatu facilior est, qui ab obstructione vesicæ fellæ producit, quia illius meatus intestinis propiores sunt, & materiæ illis adhaerentes ad ea facile decutiuntur, modo obstructio non sit à calculo, qui cum dissolvi non possit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut scirrho hepatis proveniens, periculosissimus est; illa enim plerumque in abscessum; hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Hipp. Aph. 62. sect. 4. cui Aphorismo opponitur alia ejusdem Hippocratis sententia, quæ habetur 4. de victu ratione in acutis, his verbis: *In febre biliosa morbus regius, ante septimum diem natus, cum rigore morbum solvit; sine rigore, pestiferum.* Huic etiam sententiæ ratio adstriplatur. Cum enim die tertia, quarta, & quinta contingant crises salutares per sudores, urinas, & alvi fluxum, quid ni etiam Icterus criticus iisdem diebus poterit contingere? Et testatur experientia, à multis probatis auctoribus proposita, sæpe Icteram ante septimum diem salutariter contingere. Illi autem auctores prædictum Aphorismum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem septimum intelligat quemvis diem criticum; septimum enim enumerat, tanquam nobiliorem criticum, ut præ aliis omnibus intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus est, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præcessit.

Curatio Icteri ad causarum sublationem dirigenda est. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo ejusdem visceris tumore oriatur, illorum affectuum curationes ex superioribus capitibus depromendæ sunt. Qui vero in febribus putridis contingit, si criticus sit, nulla curatione indiget. Si vero symptomaticus sit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui vero à cystidis fellæ obstructione dependet, illius ablatione curandus est: quæ convenienter perficietur remediis superiori curatione propositis. Quibus suppositis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & specifica subnectenda sunt.

Primo igitur humoris peccantis portio educetur bolo sequenti.

℞. Elect. de succo ros. & diaprun. solut. ana Drach. iij. rhab. pulv. Drach. j. croci 3. sem. Cum saccharo fiat bolus, qui semel atque iterum exhiberi poterit, si caco-chymia urgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam spectat, licet ea improbetur à Gal. quemadmodum ratione ipsius affectus non prodest, tamen si multitudo sanguinis in venis contineri videtur, illius imminutio utilissima est.

Post universales evacuationes sequens infusum per sex, vel septem dies usurpatum, ictericum affectum plerumque radicitus evellit, si recens adhuc, ac minime inveteratus sit.

℞. Rad. rubi tinctorum 3. ʒ. sol. chelidon. maj. M. j. Summit. absinthii pontici, centaury, min. an. P. j. cinnam. 3. ʒ. croci 3. sem. Infundantur per noctem cum 3. viij. vini albi. Colaturæ adde sacchari albi 3. sem. Capiat manè tribus horis ante pastum.

Vel potest fieri sequens decoctum.

℞. Chelidon. cum toto M. j. Fol. & flor. hyperici, an. M. ʒ. rasura roboris pulv. stercoris anseris, an. 3. iij. croci 3. ʒ. Pulvis stercoris anseris & crocus ponantur in modulo & omnia coquantur ex æquis partibus vini albi, & aquæ absinthii, ad ʒ. j. In colat. dissolve sacchari Unc. j. Detur in tres doses matutinas, quæ postmodum iterari poterunt.

Ad hunc usum valde commendat Quercetanus stercus anserculi, verno tempore herbam pascens: tum etiam stercus album gallinæ exsiccatum, & ad 3. ʒ. vel 3. j. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum aereorum animalium stercora esse nitro sulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac dissolvendi facultatem.

Commendat Dioscorides succum marrubii ad morbi regii curationem, & post eum recentiores, ac præsertim Forestus, qui nonnullos refert usu syrupi ex succo marrubii fuisse persanatos, cum multa alia remedia frustra usurpata fuissent.

Gesne.

Gesnerus laudat radicem urticae, in hunc modum preparatam.

℞. Rad. urticae ℥. i. croci ℥. i. Contundantur diligenter, & cum vino albo succus extrahatur, de quo capiat aeger ℥. iv. per 4. aut 5. dies mane, postea tegatur, ut sudet.

Dam interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis sequenti linimento.

℞. Succor. apii, petrosel. & cichorii ana ℥. i. aceti albi ℥. sem. olei tamarisci Unc. ii. Bulliant ad consumptionem succorum & aceti. Mox adde santhali citrini, & spica nardi, ana ℥. i. cera q. s. Fiat linimentum.

Sublatis obstructionibus, flavus ille color brevi evanescet, discusso humore cuti imbibito, per solum nativi caloris ministerium. Ut tamen promptius evanescat, parari potest balneum aquae tepidae, corpus in eo conficando sacco farina hordei & fabarum reposito.

CAPUT V.

De Scirrho hepatis.

Scirrhus hepatis est tumor durus, renitens, & indolens, ab humore crasso, in hepatis substantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem est scirrhus, exquisitus, & non exquisitus. Exquisitus tantum proposita definitione comprehenditur, qui indolens est, & sensus omnino expers.

Non exquisitus vero quendam habet doloris sensum, & fit a materia minus indurata. Uno verbo, est scirrhus incipiens, & nondum confirmatus: exquisitus vero est confirmatus, ita ut differant tantum per magis & minus.

Duobus modis in hepate scirrhus generari solet, per fluxionem scilicet, aut congestionem humoris crassi & glutinosi in partis substantia, vel ab inflammatione, aliisque tumoribus induratis, per resolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relicta ac superstitie parte crassiori.

Materia prioris est humor pituitosus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus transmissus, vel in ipsa visceris substantia, ex prava homioiosi genitus & coacervatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio prava, ex crassis, frigidis, ac viscosis alimentis constans: pituitosum aut melancholicum temperamentum, & nativa hepatis angustia. Unde Gal. 13. meth. scirrhum in hepate, liene, & renibus facile generari docet. In hepate quidem, quod via stricta sint, & sanguine crasso nutriantur. In liene vero, quod sanguinem crassum recipiat. In renibus denique, quod sanguine crasso nutriantur.

Posterioris scirrhi, seu aliis tumoribus succedanei causa sunt, immodicus discutientium medicamentorum usus, vel etiam repellentium, quae refrigerando & constringendo materiam incrassant, ejusque resolutionem impediunt. His accedunt materiae morbosae frigiditas propria, & crassities quae resolutioni non cedit, vel partis imbecillitas, quae diaphoresin sufficienter promovere non potest. Ac denique victus ratio refrigerans & incrassans.

Signa scirrhi in hepate geniti sunt durities & renitentia in dextro hypochondrio, hepatis circumscriptionem referens, & multo major quam in obstructione: gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, praecipue quando magna sit respiratio: febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, difficilior decubitus in latus sinistrum; quoniam hepar durum & grave ventriculum comprimit, eique dolorem infert: color faciei pallidus, & quasi virens, quia sanguis laudabilis in hepate scirrhoso non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hamatosis, neque anadosis recte perficiantur.

Prognosis hujus affectus a Galeno proponitur 2. ad Glau. cap. 4. his verbis: Scirrhus insensibilis curationem non recipit: qui vero difficulter sentit, non incurabilis quidem est, non tamen facile curationem admittit. Idem Galen. cap. 5. ejusdem libri: Scirrhum, inquit, jecoris ab initio sanavimus sapius, ubi vero ad plures dies fuerit excrevisus, neque ipse potui sanare, neque alium vidi, qui posset.

Scirrhus inveteratus & incurabilis in hydropem insanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alii vero breviori, quibus scilicet alvi fluxus supervenit, & diutius perseverat. Scirrhus ictero succedens, aut illum generans, perniciosus. Unde Hippoc. Aph. 42. sect. 6. morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primum, causae antecedentis abla-

tionem per apozema in obstructione hepatis descriptum. Cui etiam alia remedia, obstructionibus reselandis idonea, subjici utiliter poterunt.

Postmodum vero materia indurata emollientibus & aperientibus discutienda est. In hunc finem maxime convenient pilulae ex chalybe supra descriptae, praecipue si iis addantur bdellium, ammoniacum, & sagapenum.

Si vero durities contumacissima fuerit, sequentes pilulae ad multos dies erunt usurpandae.

℞. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, atque iterum inspissati ℥. ii. bdellii, styracis, ana ℥. iv. Misce, capiat ℥. i. alternis diebus.

Intermediis vero diebus utatur opiata, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obstructionis curatione descriptis.

Sequentes vero pilulae, ad scirrhum emolliendum ac dissolvendum, mirabilis sunt efficacia.

℞. Aloes optima, & gummi ammoniaci in aceto soluti, & trajecti per feraceum, atque iterum inspissati. an. Unc. sem. mercurii dulcis Drach. ii. diacrydii ℥. i. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. quatuor horis ante prandium, singulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Lusitanus obs. 41. lib. 1. Praxis admix. refert, scirrhum contumacem, conserva marrubii 40. diebus usurpata, curatum fuisse.

Quidam Practici commendant usum terebinthinae in hunc modum preparatae.

℞. Terebinthinae lota cum vino albo Unc. i. ℥. sacchari pulverati Unc. sem. Capiat. ℥. i. singulis vel alternis diebus; est enim remedium aperiens, urinam movens, & alvum emolliens.

Toto curationis decursu utatur aeger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infusione chalybis parato.

Tum etiam aliae chalybis preparationes supra descriptae, hic etiam maxime convenire poterunt.

Exterius vero admoveri debent fomenta, unguenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℞. Rad. althaeae, & bryoniae & lilior. ana Unc. i. fol. malvae, violar. parietariae, absinth. agrimonii, ana M. i. Sem. lini, fenugr. aneth. ana Drach. sem. flor. chamam. meliloti, rosar. ana P. i. Coquantur in tribus partibus aquae, & una vini albi, sub finem additi, vel in aqua & aceto. Colatura foveatur regio hepatis mane & sero.

Si scirrhus sit contumacior, addantur decocto rad. ireos nostrat. cucumer. agrest. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis intestinorum vervecis & vino albo.

℞. Ol. lilior. chamam. meliloti & amygdal. dulc. ana Unc. i. ol. rosar. & absinthii, ana Unc. sem. gummi ammoniaci in aceto soluti ℥. iii. cera ℥. ii. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars post forum.

Si fortius linimentum desideres,

℞. Succor. bryon. & cucumeris agrest. an. Unc. ii. ol. de capparis, & tamarisci, ana Unc. iii. vini albi Unc. i. Bulliant ad succor. & vini consumpt. deinde adde absinthii pulverat. Drach. ii. gummi ammon. in aceto soluti. Unc. sem. cera parum: fiat linimentum.

℞. Massae empl. de mucilag. Unc. i. empl. de meliloto Unc. sem. gummi ammoniaci liquati in succo absinthii Drach. iii. Malaxentur cum oleo absinthii & liliorum. Fiat emplastrum admoventum post inunctionem.

Utiliter etiam parti admoventur folia hyoscyami in aceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplasmatum redacta.

His etiam addere licet semicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu descripta sunt; iisque alternatim aeger uti poterit.

Ac denique causticum tibiae dextrae inutendum, ut materiae peccantis portio per id loci derivetur.

CAPUT VI.

De Hydropi.

Uae hydropis differentiae reperiuntur apud Hippocratem, universalis scilicet, & particularis. Universalis dicitur ille, qui totum corpus, vel abdomen universum occupat. Particularis vero, qui unicam tantum corporis partem. Unde hydrops capitis, pectoris, & uteri, de quo hic non agimus; sed tantum de universali.

Hujus autem hydropis universalis tres proponuntur species

eies à Galeno, ascites, tympanites, & anasarca seu leucophlegmaria.

Ascites est tumor abdominis, ab humore seroso in illius capacitate collecto, oriundus.

Neque solum abdomen ut plurimum intumescit, sed etiam pedes, tibiæ, femora, & scrotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò ascites non raro à pedum tumore incipit, qui postmodum tibiæ, deinde crura, ac tandem abdomen ipsum invadit.

Humor autem ille serosus, seu aquosus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem est: sed quatenus etiam falsedinis est particeps, calorem in se habet, qui tum è viscerum vicinia augetur, tum etiam, & multò insensius, ex putredine, quam diuturna mora contrahit; unde febris exoritur, & sitis à vaporibus salsis ac putridis, os ventriculi insipientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, ut humor ille aquosus non in cavitate abdominis, sed in vesiculis quibusdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cujus rei historiarum proponuntur à Schenquio lib. 3. *observat.* & Mauritio Cordazo *comm.* 3. & 5. in Hippocr. lib. 1. *de morbis mulierum*. Censuit Galenus (eumque sequuta est tota fere Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors) omnem hydropem fieri ab hepate frigidior, & hæmatosin non exactè perficiente, ita ut pro laudabili sanguine, multam aquam, pituitam aut statum generet. Quæ sententia, ut de anasarca verissima est, & omnium consensu receptissima, sic de ascite & tympanite à recentioribus non paucis controversatur, propterea quod in multorum hydropicorum dissectionibus hepar incolume & illæsum inventum sit, ut ex plurimis historiis constat ab auctoribus propositis. Præterea Hippocr. 2. *Prorrhet.* disertè asserit, hydropem fieri ab hepate, vel parte inani. Per partem verò inanem intelligit totum illud spatium, quod à costis ad illa extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb.* & 1. *de morbis mulierum*, hydropem ex liene describit. Quibus auctoritatibus vulgò responderi solet, hepar perpetuò affici, primariò, vel secundariò: ita ut nunquam hydrops contingat; quin hæmatosis vitietur, & loco laudabilis sanguinis, aquosus generetur. Verùm duæ rationes hanc doctrinam acriter urgent: prima desumpta est ab experientia supra proposita, quod nimirum si necessarium esset hepar perpetuò affici, in dissectione cadaverum nunquam illæsum reperiretur. Secunda, quod si hepar sanguinem aquosum generaret, ille in totum corpus distribueretur, quemadmodum in anasarca sanguis pituitosus in omnes partes transfertur. Neque sufficiens ratio reddi potest, cur serosus humor, in hepate genitus, in solum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ab frigidam hepatis intemperiem spectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Avicennæ, & aliorum auctoritatibus: qui statuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non nisi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis auctoritate fulciri potest ex 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops*, inquit, *morbo acuto superveniens, malus, febrem enim non tollit*. Si igitur hydrops supervenit, perseverante febre, manifestum est, calidam intemperiem permanere. Neque mihi unquam placere potuit, quod vulgò dicitur à Galeni mancipiis: à calida intemperie calorem nativum dissolvi, ac plurimum imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hæctica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor nativus plurimum imminuitur, frigida intemperies esset perpetuò accusanda, & symptomata, quæ illas sequuntur, huic intemperiei essent adscribenda, non autem caliditati. Unde magnam confusionem in symptomatum causis inquirendis excitari, quis non videt?

Inter recentiores Carolus Piso, quem sequutus est Sennerius, in veras hydropis ascitis causas altius penetravit, statuitque hunc generari ex materia serosa in potu & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua causa præternaturali in venis portæ & cavæ diutius retenta, in totum corpus non distributa (ut in statu naturali fieri consuevit) in abdominis capacitatem effunditur. Retinetur autem humor ille serosus in venis, & ad totum corpus non distribuitur, ex læsa, vel impedita facultate attractrice partium, ad quas deferri solet, vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primum serosam materiam attrahere solent, sunt hepar & lien. Illa enim viscera chylosam materiam ad se trahunt, in qua substantia humida & aquosa ciborum & potuum continetur. Tum

etiam lien potulentam materiam ad se trahit puram & impermixtam, ut docuit Hippocr. & testatur experientia, eos qui potui maximè indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per urinas statim à potu, quod fieri dicunt auctores peritissimi, à liene aquosam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta sit.

Læditur autem hepatis & lienis attractio à variis causis, præcipue ex defectu seu imbecillitate caloris nativi. Debilitatur autem calor nativus à frigida vel calida intemperie, & à suffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium usu, larga sanguinis evacuatione, spiritus confestim exhauriente, vel quavis alia causa excitata, cum per se calori adversa sit, etiam nativum hepatis & lienis calorem obtundit, ejusque actiones lædit.

Calida verò intemperies nativum calorem dissipat, unde ille debiliior factus, actiones hepatis & lienis minus feliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum usu nimio.

Denique debilitatur calor nativus per suffocationem, quando sanguis nimia copia redundat in venis, præcipue impurus, qualis cumulari solet in mensium, vel hæmorrhoidum suppressione: per illas siquidem evacuationes corporis impuritates expurgari solebant, quæ iisdem suppressis retentæ, totam sanguinis massam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viscerum attractio ab obstructionibus, quæ liberum materiæ serosæ transitum intercipiunt. Sic scirrhum hepatis & lienis hydrops consequitur; non tantum quod illæ partes debilitatæ sanguinem laudabilem generare nequeant, sed præcipue, quod totam illam materiam, quæ potu assumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes transmittere.

Hic objici potest, in hydropem totum corpus nutriri sanguine in hepate genito, ex chylosa materia, quam ad se necessariò attrahit. Cum autem chyli portio, ex qua sanguis generatur, crassior sit serosa materia, nihil impedit, quod minus serosa illa materia etiam attrahatur. Respondemus primum hepar melius attrahere, quod sibi familiarius est & idoneum, ut in sanguinem convertatur; illud autem attrahit minori copia quam par sit, propter attractricis imbecillitatem, unde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione, sibi magis analogâ, portionem etiam serosæ substantiæ pro vehiculo trahit; reliquam verò in venis mesaraicis & epiploicis relinquit, quæ ibi moram faciens, in abdominis capacitatem sensim effunditur.

Non negamus tamen, in hydropem sanguificationem lædi. Præsentem enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut gravi obstructione, vel scirrhu, non potest esse sanguificatio integra. Sed negamus illam esse proximam & immediatam hydropis causam; imò potius consecrarium quid, & interdum hydropis effectum, cum scilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, sibi que innatantia viscera corrumpit.

Post hepar & lienem, serosam materiam, ad venam cavam translatam, attrahunt renes, & totum corpus à superflua illius copia liberant, ita ut si functio eorum cessaverit, maxima feri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effusa, hydropem ascitem brevi producit. Cessare autem potest renum attractio ex multis causis, frigidiori intemperie, tumoribus, ulceribus, & obstructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere, vel interciperi valent.

Denique ob errorem externum feri distributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non possit regi à natura, & in venas sufficienter distribui. Sic refert Carolus Piso, quendam adolescentem tertiana laborantem, cum in paroxysmo aquam intemperantius bibisset, in ascitem incidisse, à quo tamen unius tabellæ diacarthami usu liberatus est, aqua in abdomine restante confestim reddita. Si tamen diutius continuatus fuerit nimius ille aquæ potus, hydropem inducit non adeo facile curabilem, propterea quod graves inde fiant obstructiones, & frigida inducatur viscerum intemperies, calore nativo admodum labefactato, unde hydrops curatu difficilis emergit.

Per quas autem vias serosa illa materia è venis in capacitatem abdominis transferatur, à nonnullis dubitatum est. Quibus tamen simpliciter satisfieri posset, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore vivente omnia esse trans-

transfluxibilia & permeabilia, ita ut urgente necessitate non solum humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles partium transmittantur. Sic in Pleuritide sanguis & pus, densam pleuræ & membranæ pulmonem vestientis substantiam penetrant, ac per anacatharsim expelluntur. Sic in tibiæ ac cruris fractura, quæ illæsis musculis & cute contingit, sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpè ingens aquæ quantitas una die per alvum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum pervadat.

Neque obstat, quod à Fernelio objicitur, frustrà conditas fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus, per quos illi continuò, faciliè, affatim fluere possint: Sed in casu extraordinario & urgente, providam naturam vias extraordinarias invenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minus incommodum deponat.

Objicit iterum Fernelius, in iis, qui ex urina per 20. dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductus in abdomen defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere, sed ad eas partes præsertim, quæ magis dispositæ sunt eorum receptioni, ut potè imbecilliores. Sic in urinæ suppressione, serosus humor per venas & arterias patenter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit: unde fit, ut quidam comatosi, alii orthopnoici, alii ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin si partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema desinunt, debiliores reperiuntur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quod Fernelius adstruere velle videtur, nunquam hydropem ex urinæ suppressione exoriri. Imò multoties ab hac causa produci, ratio & experientia docent; quemadmodum nos suprà ostendimus, ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydrope contingere.

Hoc tamen advertendum est, urinæ suppressionem feri redundantiam efficere in venæ cavæ magis quàm in poræ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatem effluere, ex sequentibus apparebit.

Possent igitur satisfieri quæstioni propositæ, simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen est ductus conspicuos & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam comatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicavit Hippocrates. *Aphor. 55. sect. 7. Quibus*, inquit, *jecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur*. Cujus Aphorismi sensus talis est (à Galeno non satis perspectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum sparsos influere, & cum illi repleti fuerint; vel tunicis eorum rarefactis per diapedesin, aut osculis patefactis per anastomosin, in cavitatem abdominis deferri. Idem in liene potest contingere, & fortè frequentius; cum lien aquam magna copia è ventriculo trahat, ut ex multis Hippocratis locis innotescit. Et ex liene in omentum traduci, constat ejusdem Hippocr. sententia, 4. de morbis proposita, his verbis; *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cum expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omentum transmittit*. Ex prædictis videre est, per omenti venas, præcipuè quæ Epiploicæ & Gastrepiploicæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamvis per alias etiam venas exillare possit.

Præter causas hydropis prædictas, quæ frequentiores sunt & magis ordinariæ, aliæ dantur minùs frequentes, ab Auctoribus relatæ, & quibusdam observationibus confirmatæ, quæ scilicet ex peculiari quorundam partium vitio contingunt, non solum hepatis, & lienis; sed etiam mesenterii, pancreatis, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, & uteri; læsa nimirum illarum partium homioli à gravi quodam affectu, ut proprium alimentum corrumpant, & in serosum humorem colliquatione quadam con-

vertant. Sic apud Gal. *comment. Aphor. 55. sect. 7. vesiculæ hydatides in hepatis superficie interdum excitantur, quæ disruptæ, serosum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cujus collectione hydrops mergit*. Sic Fernelius existimat, hepar valdè exsiccatum findi, & rimis quibusdam dehiscere instar terræ siccæ, ac per illas rimas serum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alii verò dicunt, ex intestinis hydropem fieri posse, si illa perforentur, & homo statim non moriatur: sed humor aquosus in abdominis capacitatem ex iis stillet. Tum etiam ex renibus si valdè ulcerentur, & per ea ulcera serosus humor erumpat. Sic refert Platerus, in quodam hydropico utrumque renem multis ulceribus perforatum fuisse, unde sanies & serum in abdominis cavitatem effluerat. Hydropis denique ex uteri vitio prognati habetur historia apud Sennertum, ex Joanne Heinzio, de ancilla quadam hydropica, cujus viscera omnia salva inventa sunt, exceptis testibus, qui tumidi sunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati, tum etiam lividi, fungosi, & plurimis ulceribus conspersi, ex quibus serosa materia hydropem committens effluerat.

Hydrops tympanites à tympano nomen habet; siquidem abdomen instar tympani tensum est, & si manu percutiatur, sonum consimilem edit: tensio autem illa est à flatibus in abdominis capacitatem conclusis. Aliquando tamen contingit, flatum tympanitem efficientes, non in capacitatem abdominis, sed in cavitatibus intestinorum contineri, quod observavit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putrebantur, post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cavo erupisse, nec ventrem subfuisse; sed intestina præsertim tenuiora, flatibus adeò distenta & convoluta profuisse, ut in ventrem denuò reponi nequirent.

Observandum autem est, rarò flatum tympanitem efficientem, solum in abdomine contineri; sed plerumque aquæ permixtum, quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatum etiam in abdomine continetur, & uterque à prædominante nomen mutuatur. Si nimirum major flatuum, minor aquæ copia collecta sit; dicitur tympanites: si verò aqua flatibus prævalet, ascites nominatur: si denique æqualis utriusque portio cumuletur, ambigit inter utrumque, ut dubitare liceat, utrum ascites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, siue pituitosus ille sit, siue melancholicus, qui à calore exagitatus & attenuatus vapores crassos emittit, qui difficillimè dispartuntur, & illi vapores flatum nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet, sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur, unde difficiliùs quàm è cavitatibus partium prædictarum, evelli potest. Hujus rei fortem conjecturam facit Aphorismus Hipp. 11. sect. 6. *Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter solvantur, in hydropem siccum firmatur*. Cum enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; faciliè videre est, dolores ad umbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde, quod dolorum contumacia causam denotet in profundo corporis & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cavitatibus contineretur, faciliùs excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se auctores, aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis verò calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, se fautorem habere putant Galenum, dicentem flatum generari à calore debili. Quibus respondendum est calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolvi. Sed hoc potiùs adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris qui sæpè interior est ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis Auctoribus, materiam tympaniti generandam magis idoneam esse humorem melancholicum adustum & atrabiliarium, qui à calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eandem materiam exagitat, & ex ea flatum crassos ac difficilè resolvable educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso, in totum corporis habitum effuso, qui idèò tumidus & albus apparet, unde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod prolavabili sanguine crudum & pituitosum producit, qui cum substantiæ partium in homioli sufficienter agglutinari nequeat;

nequeat; portio illius erudior, & nutritioni inepta, restat in partibus, easque tumidas reddit, hincque anasarca seu leucophlegmatia exsurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia: quæ ab eadem causa procedit & eadem habet generationis principia: ita ut facile cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cum differant tantum secundum magis & minus.

Causæ antecedentes sunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiusque vim concoctricem plurimum infringere ut alimenta frigida & humida largius assumpta, suppressiones mensium & hæmorrhoidum, obstructions & tumores frigidi, quales sunt scirrhi: tum etiam hæmorrhagiæ copiosæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ evacuationes, à quibus calor natus plurimum imminuitur.

Signa hydropis, & cuiusque illius speciei, ex prædictis satis manifesta sunt. In ascite enim aquosus humor in abdomine contentus, indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore ac latiore, qui per latera compressus, fluctuationis sensum manifestum repræsentat, & æger ipse, dum sese in alterutrum latus convertit murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum universa ventris moles in latus illud provolvitur. Hinc pedes & scrotum intumescunt; superiores verò partes graciliores evadunt ac contabescunt; urinæ sunt paucae, crassæ atque interdum rubræ, quia exigua feri quantitas ad renes & vesicam transit, in iisque diu moratur & in illa mora crassescit ac coloratur. In progressu morbi difficultas respirandi adest, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè æger decumbit, ut ea de causa erectus manere ac sedere cogatur. Sitis etiam adest molesta, ex humoris falsedine, cui ventriculus natat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex ejusdem aquæ putredine, quæ viscera omnia sibi innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò, venter percussus instar tympani sonum edit; moles abdominis minus gravis est, quam in ascite: tormina præcesserunt circa umbilicum, & lumborum dolor; ægro supino jacente venter distensus ac durus manet, neque dum se convertit æger, ad latera devolvitur.

In anasarca denique non solum venter, crura, & tibiæ, sed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumescit, & ubicumque digito premitur, vestigium relinquit. Color cutis pallidus & cadaverosus; carnes molles & laxæ; urinæ tenues, albæ, respiratio difficilis, febris lenta non raro consequitur.

Quod ad prognosin attinet, omnis hydrops periculosus est, & curatu difficilis: eoque difficilior, quò magis inveteratus. Sed inter species anasarca minus habet periculum: ascites verò & tympanites inter se ambigunt: ut nunc hic, nunc ille periculosior sit, pro majori vel minori gravitate causarum, à quibus dependet. Sic ascites à scirrho hepatis oriundus, aut ab ulcere alicujus partis internæ, periculosior est tympanite: si verò à nimio aquæ potu, aut obstructionibus non adeò inveteratis, minus infert periculum.

Hydrops facilius curatur in servis, quam in liberis: in rusticis, quam in nobilibus: quia cum desideret famem, sitim, & multa alia tædia longamque patientiam, promptius succurritur his, qui facile coguntur, quam quibus noxia libertas est.

Hydrops à duritie lienis minus periculosus est, quam à duritie hepatis: quia lien minus princeps membrum est, quam hepar.

Hydrops morbo acuto superveniens, malus: neque enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem. Hipp. *Prognost.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur. Hippoc. *Aph.* 55. *sect.* 7.

Ab aqua inter cutem habita, si aqua, quæ in venis est, in ventrem confluerit, morbi fit solutio. Hipp. *Aph.* 14. *sect.* 6. Hic aphorismus priori contrarius videtur. Sed contrarietas solvitur, dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis; in hoc verò, alvum. Si nimirum aqua per alvum affluerit, morbi fit solutio. Quæ sententia clariùs explicatur ab eodem Hipp. in *Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alvi profluvium, sine apepsia, seu cruditate proveniens, morbum solvit.* Notanda est illa conditio, *incipiente hydrope*: nam si morbo inveterato contingat profluvium alvi, non est adeò tutum: quia ut plurimum vitium aliquod, per morbi lon-

gitudinem contractum, in visceribus relinquitur, ut scirrhus, aut substantiæ corruptela, quod novæ aquæ proventum efficit, & mortem tandem inducit. Unde idem Hippoc. in *Prorrhet.* eos qui ab hydrope servari debent, *εὐσπλάγχνος* esse debere affirmat, hoc est, sana & integra viscera habentes, seu à gravioribus illis affectibus immunia. Alioqui si cum scirrho, aut hepatis corruptione contingat alvi fluxus, citissimè moriuntur, docente Galeno 2. ad *Glaucanem*, cap. 5. & Avicenna, qui sic loquitur: *Constrictio anhelitus, & solutio ventris, in tribus diebus mortem significant.*

Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eò deterior est morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illius ad renes pervenit. Hinc Hipp. in *Coac.* *hydropico febriculis urinæ pauca turbataque, lethalis, Contra verò, si urinæ quantitas augeatur, bene sperandum.* Quod eleganter à Celso proditum est. *Et tum demum, inquit, secunda valetudinis spes est, cum plus humoris per urinam excernitur, quam assumitur. Ideo bonum est singulis diebus urinam & potum metiri: tum etiam ventrem, lino circumducto, præsertim dum remedia usurpantur, ut videamus, num ille decreascit, quod in bonis habendum est. Si verò augeatur, non obstantibus remediis, res in angusto est.*

Abscessus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hipp. 7. *epidem.* historia Biontis, & Ctesiphontis, quorum iste, oborto abscessu in genu sinistro, & suppurato, obiit. Huic verò, paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulum livido in femore dextro apparuit.

Hydropici, qui remèdiorum efficacia liberantur, si in eundem affectum reciderint, desperati sunt. Hippoc. in *Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viscera latitare, quod evacuatis aquis, novam earum generationem promoveret.

Si æger *εὐσπλάγχνος* sit, & bonis visceribus, ac constantibus viribus, cibum libenter assumat, bene concoquat, nec ab eo ingesto affligatur, bene spiret, non doleat, neque tussis, neque sitis adsit, lingua ne in somno quidem non inarescat, alvus medicamentis celeriter moveatur, extra purgationem non admodum cita sit, & naturaliter excernat, urina pro victus ratione mutationem subeat, lassitudinis expers sit: si hæc omnia adsint, æger bene se habet: si plurima, aliqua convalescentiæ spes est: si nulla, res desperata est.

In sicco hydrope stillicidium urinæ malum est. Hippocrates in *Coacis*.

Tympanites in corpore atrabilario, aut qui fit ab atrabile multa in corpore redundante, lethalis est, & frustra illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatia detento fortior diarrhœa supervenit, morbum solvit. Hipp. *Aphor.* 29. *sect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut saltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc constantibus. Si enim ægro jam debili existente contingat, periculosa est.

Hydropis curatio versatur in materiæ heterogeneæ evacuatione, sive illa in abdomine, sive in toto habitu contineatur; causæ illam materiam producentis ablatione, & viscerum, præsertim hepatis, roboratione. Causæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, sunt obstructions graves & contumaces, tum etiam scirrhi: quorum affectuum curationes ex propriis capitibus desumendæ sunt. Si verò illæ sufficiant, ad sequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate causarum, & corporum ægrotantium, à prudenti Medico erunt varianda.

Ac primum purgatio solemnis instituenda est, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum in hunc modum compositum.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petrosel. & enulæ camp. an. ʒ. i. rad. valerianæ, asari, ebuli, & ireos nostratis, an. ʒ. ʒ. cortic. rad. cappar. median. fraxini, & tamarisci, an. ʒ. vi. sol. agrimon. ceterach. capill. ven. chamædr. hyperici, absinthii, centaur. min. an. M. i. soldanellæ M. ʒ. Sem. dauci, petrosel. maced. & fœniculi, an. ʒ. ʒ. liquoritiæ ras. & passul. mund. ana ʒ. i. sennæ mundat. Unc. i. ʒ. agarici in nodulo ligati ʒ. iii. Sem. ebuli, & rad. jalapæ, ana drach. i. Sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. i. flor. genistæ, sambuci, & tamarisci, an. P. i. Coquantur in aquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi, sub finem additi, ad ʒ. i. ʒ. In colat. dissolve syrup. de cichorio compositi cum rheo Unc. iv. fiat apozema clarum & aromat. ʒ. iii. cinnam. pro iv. dosibus matutinis.

Post purgationem universalem utatur æger semel in septimana pulvere sequenti.

℞. Sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactyl. Sem. ebuli, jalapæ, mechoacan. an. Drach. i. cremor. tart. ʒ. ii. guttæ gummi Drach. sem. pulv. diambra, diarrhod. abb. & sem. fœnic. an. ʒ. i. sacchari canti Drach. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. vel ʒ. ii. ʒ. infundantur per noctem in vini albi ʒ. iv. Capiat manè vinum & pulverem.

Syrupus rhamni cathartici, ex succo fructus illius cum saccharo compos. ad Unc. i. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel utatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis confiato, aucta dosi purgantium, vel etiam sequenti.

℞. Succo rosar. pallid. ʒ. ii. succor. rad. ebul. ireos nostratis, fol. cichorii & agrim. an. ʒ. ʒ. Sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. ana ʒ. ii. spicæ nardi ʒ. iii. santali citrin. ʒ. ii. crysalli tart. ʒ. i. sem. Infundantur per noctem, & post levem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthii Unc. sem. Capiat Drach. ii. cum iusculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso pilulæ sequentes usurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructions referant.

℞. Aloes opt. succo absinthii diligenter nutritæ Unc. sem. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, myrrhæ electæ & croci Marijs cum sulphure parati, an. drach. iii. salis absinthii, tamarisci, an. Drach. ii. diacrydii & trochisc. albandal, an. Drach. i. croci, zinzib. & salis gemme, an. ʒ. i. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat Drach. sem. bis in septimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc verò efficacissima est.

℞. Rad. asari & mechoac. ana Unc. ii. rad. ireos nostrat. cort. rad. ebuli & sambuci, an. Unc. i. rad. enulæ cam. Unc. sem. absinthii sicci & epithymi, ana P. i. sennæ mundat. ʒ. i. soldanellæ ʒ. ii. trochisc. de rhab. & eupator. ana ʒ. i. macis, & cinnam. ana Drach. ʒ. scammonii ʒ. iv. vini albi ʒ. ii. ʒ. Infundantur per triduum in B.M. vase probè clauso. Servetur sine colatura. Capiat. ʒ. ii. vel iii. manè, aut ter in septimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maximè laudatur succus ireos nostratis, cum vino albo extractus, qui ad Unc. iii. exhiberi potest; alvum enim & urinas potenter movet. Quia verò alperitate sua faucibus & ventriculo molestus est cum manna, aut melle permisceri solet. Massaria ita præscribit.

℞. Succo ireos recentè extracti Unc. iii. mannæ calabriæ ʒ. i. ʒ. Misce, fiat potio.

Platerus in observationibus: *Hydropico*, inquit, *cuidam propinavi succum ireos, ut biberet ad ʒ. ii. addito melle, unde plurimum & sæpius minxit & deiecit. Et postquam repetisset bis vel ter, detumuit venter, pedesque subsederunt, sicque sanatus est.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios hepar valdè roborat. Et Stocherus se multos curasse refert usu rhab. ad ʒ. i. vel ii. tertio, aut quarto quoque die exhibitum cum decocto aperiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epistolis, habetur insignis historia cujusdam hydropici solo usu rhab. perfectè sanati, quod singulis diebus deglutiebat ea quantitate, quæ necessaria videbatur ad alvum subducendam.

Trochisci de rhab. ab omnibus auctoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi. refert, ducem quendam Mediolanensem hoc solo remedio fuisse curatum, cujus Drach. ii. sumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur Michael Paschalius, quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eaque aliis medicamentis vulgaribus permiscunt, unde copiosa sequitur serosi humoris evacuatio. Sed viribus admodum robustis opus est ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitius operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta evacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petrae ad albedinem calcinatum; ac multò efficacius diaphoreticum ex butyro antimonii paratum, omnes hydropis species curat.

Verum in omni purgantium administratione observandum est, purgantia, saltem validiora, non esse fre-

quentius usurpanda, ut docet Galen. 9. *κατὰ τόπον*, quia corpus debilitant, ut postea major aquarum proventus exoritur. Ideo roborantia & aperientia frequentius quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, evacuationem in hoc morbo, quæ sit per urinas, melius succedere ea, quæ sit per alvum.

Purgationum vice clysteres injici possunt, quibus flatus discutiuntur, aquæ educantur, & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. malvæ, mercurial. brassicæ rubræ, ana M. i. soldanellæ M. ʒ. sem. anisi, carvi, & anethi, ana ʒ. iii. flor. chamom. melilot. stæchad. & genistæ, ana P. i. Coquantur ad ʒ. i. In colat. dissolve catholici ʒ. i. hieræ picræ ʒ. ʒ. olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ʒ. ii. Fiat clyster, bis in hebdomade injiciendus. Vel

℞. Fermenti acrioris ʒ. ʒ. salis comm. P. i. Coquantur in aquæ q. s. In colat. dissolve urinæ pueri impubis ʒ. iv. olei rutacei ʒ. iii. mellis despumati ʒ. i. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

℞. Pulpæ colocynth. ʒ. i. Infunde per noctem in vini albi ʒ. iii. Colaturæ adde decocti intestinorum vervecis ʒ. i. olei communis ʒ. ii. salis petrae fusi ʒ. i. aceti fortis cochl. i. Fiat clyster. Vel

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ. i. fursuris macri M. i. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel

℞. Sem. carth. Unc. i. agarici opt. ʒ. ʒ. pulpæ colocynth. ʒ. iii. sol. centaur. minor chamædr. & absinthii utriusque, ana M. ʒ. Coquantur ad ʒ. i. In colat. dissolve olei chamæmel. rutæ, & de cappar. an. ʒ. i. mellis rosac. ʒ. ii. Fiat clyster. Vel

℞. Decocti emollient. ʒ. i. vini emetici turbidi ʒ. iv. diaphœn. ʒ. i. Fiat clyster.

Venæ sectio in hoc affectu meritò rejicitur, nisi fiat à suppressione mensium, vel hæmorrhoidum. Et tunc etiam, non nisi ab initio morbi, vena est aperienda, antequam hepar frigidam diathesin contraxerit.

Cauteria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gangranam sæpè afferre solent, quia calor partium pusillus facile extinguitur. Ideoque satius est, ab hujusmodi remediis prorsus abstinere, licet nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam rarò, aut nunquam celebranda est, quia ex ea pauci evadunt, præsertim cum ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint; nisi confirmato morbo; quando videlicet, corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideo ut plurimum, secundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendam in principio, vel augmento morbi, antequam viscera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis necessaria est, cum aliis remediis, iisque tutioribus, morbus adhuc levior curari valeat.

Inter evacuantia remedia huic affectui proficua recentur sudorifica, quæ ut in anasarca perpetuò profunt, sic in tympanite & ascite aliquando nocent, si nempe hepatis siccitas, ut non rarò fit, morbo originem dederit. Adde, quod in hydropicis sudorem elicere ut plurimum impossibile sit. Si tamen illa hepatis siccitas adfuerit, sudorifica in omni specie hydropis convenire possunt, præcipuè in declinatione morbi ad serosi humoris reliquias per habitum discutiendas. Sic Valeriola refert à se curatum asciticum decocto ligni sancti per 40. dies exhibitum. Utile autem erit, idem decoctum cum aqua chalybeata, & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus sudorificum putat ex baccis juniperi, quæ cum urinas etiam movendi vim non exiguam habeant, utraque ratione plurimum prodesse poterunt. Illius compositio talis est.

℞. Granor. juniperi contus. M. iii. Vini generosi q. s. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Unc. vi. singulis diebus manè, corpusque optimè regatur.

Horatius Reserus apud Scholtzium, se multos pueros, & nonnullas mulieres, anasarca laborantes curasse gloriatur usu syrupi sancti Ambrosii, qui sudorificus est, illiusque descriptio habetur in veteri dispensatorio, quod Luminare majus appellatur, quæ ita se habet.

℞. Milli excorticati Unc. ii. aquæ fontis ʒ. ʒ. Bulliant donec Unc. iii. vel iv. illius aquæ supersint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generosi portione miscetur, deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per urinas se-

nas serolos humores evacuant, & feliciores ut plurimum curatio hac via solet succedere.

Inter præcipua habetur succus chærefolii, cujus Unc. ii. exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc casu plurimum etiam conferre solent: quorum exemplum tale esse potest.

℞. Rad. enulæ cam. apii, fœniculi, iridis, siccarum ana unc. i. sem. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scillæ, ana Drach. i. corticis med. sambuci & ligni sassafras, ana Drach. vi. fol. absinthii, agrim. chamædr. capill. ven. siccor. ana Drach. ii. summit. centaur. min. & flor. genist. ana Drach. i. sem. petrosel. ammeos anethi, ana Drach. i. sem. cinnamomi Drach. ii. spicæ nardi Drach. sem. Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ii. vel iii. per aliquot dies. Deinde hoc vino utatur omni manè.

In eundem usum referri potest vinum chalybeatum compositum, in obstructione descriptum.

Inter diuretica etiam censendum est decoctum juniperi supra relatum. Quod etiam, si nimia ejus caliditas timeatur, in aqua parari poterit, eique spiritus vitrioli tantillum admisceri.

Fonsæca commendat usum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, ejusque ℞. sem. exhibet bis in septimana.

Ac denique spiritus salis, tartari, & vitrioli, iusta dosi exhiberi, cum apozemate, aut alio decocto aperiente, per aliquot dies, miranda præstant, quia summa tenuitate præditi in omnes corporis meatus facile penetrant, eosque aperiunt. Idem præstant sales absinthii, juniperi stipitum fabarum; & similes cum vino albo exhibiti. Vel salium defectu lixivium ex eorum cineribus parata sufficiant.

Mathiolus ad cap. 87. lib. 1. Dioscorid. Lixivium, inquit, ex vino albo, & juniperi cinere paratum 4. aut 5. unciarum pondere potum, valentissime urinam pellit, ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos.

Præterea in toto curationis decursu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia frustra aquas educimus, nisi novam earum generationem inhibeamus. Quod non nisi hepar reficiendo, & ad pristinam temperiem revocando consequi possumus.

Inter præcipua roborantia recenseri debet aqua cinnamomi; Cujus cochlear unum manè vel antè cenam interdum exhiberi poterit.

At maxime laudatur à Gal. 8. κατὰ τὸ πῶς electuarium cyphoides, ab Arabibus de vino appellatum. Cujus Unc. sem. manè exhiberi poterit, illius compositio ab Hollerio correctæ ita se habet.

℞. Passul. corinth. mundat. ℞. sem. Coquantur in vino veteri generoso ad pultis consistentiam. Tulas excerne per setaceum. Tum admisce conservæ anthos, cortic. citri conditi, cinnam. acuti inter. an. 3 i. pulver. aromat. ros. diamarg. calidi, diacinam, ana Scrup. ii. ligni aloes odorif. 3. sem. croci 3. sem. Misce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obstructiones hepatis præscripta hinc etiam erit utilissima.

Plurimum etiam valet conservæ absinthii pontici, ex una parte comarum illius, & tribus sacchari partibus composita. Cujus usu nonnullos hydropicos percuratos fuisse testatur Mathiolus, cap. de absinthio.

Poterius opiatam componit ex conservæ rosar. specifico stomachico, croco martis, & ol. vitrioli, quo solo remediose hydropicos curasse gloriatur. Specificum autem stomachicum est antimonium fixum.

Cæterum in potu hydropicorum maximum versatur curationis momentum. Illius idcirco curam exactam habere opus est, ut parcissime bibat æger, & sitim toleret, quantum potest. Multos enim omnimoda potus abstinencia & assorum usu, sine alio remedio convaluisse, notum est. Pro potu utatur æger vino enulato, vel absinthite, vel juniperino, vel chalybeato, vel prædictis etiam chalybeatis. Jubeat Avicenna, ne aquam quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exsiccatio metuat, vel æger sit abstemius, uti poterit decocto juniperi, ligni sancti & sassafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ urinas potenter movet; iisque vel solis, vel cum vino albo permixtis. Cum autem, ut antea dictum est, potius abstinencia maxima esse debeat, sitis tamen admodum urgeat; illa per vices fallenda est, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot massiches, vel quidvis ejusdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet. Non ut quibusdam videtur, è capite solo, sed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, sicque multis est hominibus profutura.

De cibis, hoc tantum dicemus sicciores esse eligendos & dulcia, ut pestem, esse fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam administranda sunt, Illa enim non parum conferunt ad ventrictumorem discutendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, sacculi, unguenta, cataplasmata, & emplastra quorum præcipua in hunc modum se habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamarisci, ebuli, & serpentariæ major. ana 3. iii. fol. absinthii, agrimonii, majoranæ, origani, calamenti, pulegii, rutæ, chamædr. chamæm. abrotani & sambuci, ana M. i. Sem. petrosel. anethi, & cumini, ana 3. i. Flor. chamæm. melilot. & genistæ, ana P. iii. spicæ nardi, schœnanthos, nucis moschat. caryophyll. & cinam. ana 3. sem. salis & aluminis, ana ℞. ss. Fiat omnium decoctio in lixivio facto ex cineribus quercus vel sarmenorum, qua foveatur totus venter calidè ante cibum, cum spongiis in ea imbutis & expressis. Vel

℞. Urinæ pueri mund. ℞. iv. salis prunellæ 3. iii. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua spongiam novam, quæ totum abdomen comp. chendat, exprimit, eamque superligat. Sic enim aquas hydropicorum insensibiliter absumi, & frigidam humidamque ulcerum intemperiem tolli, & lienem moderatum aliquando sanari asserit. Claudinus verò calcem in aqua thermali salsa, sulphurea, aut nitrosa extinguit, spongiam in ea expressam fasciis artè ventri alligat, & diu ibi detinet, subindeque permutat. Sacculi parari possunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calidè ventri admoventi.

Post fotum lineatur venter ol. anethino, rutaceo, irino, cum pulvere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri, & similibus.

Inunctio ex ol. scorpion. Mathioli, cum paucis oleo rosinarini utilissima est.

Multi unguenta, & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & distentum abdomen remittunt.

Verum illa periculosa sunt. Inserta namque musculis, & membranis vis purgatoria, lethale sæpè alvi profluvium ciet.

Post linimenta, vel etiam iis omissis, cataplasma vel emplastra imponi poterunt. Sequens præstantissimum est.

℞. Rad. cucum. agrest. optime contusæ, & in aceto scilicet per 24. horas macerata. ℞. i. mellis despumati ℞. ii. Misce, & bulliant ad consistentiam cerati, & in fine adde cumini subtiliter pulverati 3. iv. Fiat emplastrum abdomini applicandum, & singulis diebus renovandum. Vel

℞. Stercoris bovini siccati ℞. i. sulphuris vini, & sem. cumini pulverat. ana 3. ii. sapæ vel urinæ pueri q. s. Fiat cataplasma.

Cataplasma ex raphanis contusis, umbilico & lumbis admotum, alvum & urinas movet.

Galenus commendat cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, quod ventri admotum ibi detinendum est, donec sponte cadat; aquas hydropicorum potenter absomit. In emplastri formam redactum tale componitur à Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib. i. sterc. caprini ℞. sem. Bulliant simul in aceto fortissimo, & in mortario contundantur, addendo sulphur. vivi 3. iv. alumin. 3. i. succor. thymelæ & ebuli recent. extractorum, an. 3. iii. farin. lupin. & orobi, an. 3. ii. pulver. soldanell. quart. i. anisi, marathri, cumini, an. 3. ii. salis comm. torrefacti 3. iii. terebinth. 3. iv. picis navalis 3. vi. Misce, fiat emplastrum.

Observatione dignum est, quod sibi experientia compertum esse testantur Uviers & Varigana bufonem sylvestrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem sectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per urinas educere, & cum amplius evacuare volumus applicationem esse renovandam.

Petræus verò refert ejusdem bufonis pulverem in clybano siccatum & calcinatum 3. sem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per urinas hydropem mirifice expellere, Cujus experimenti inventor primus, mortis accelerationem in eo quærens insperatè convaluit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum utilissimum est.

℞. Bufonum ℞. ii. succi ebul. ℞. iii. olei ℞. i. ceræ ℞. ss. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis consumptionem. Colentur fiat ceratum, quod extenditur supra alutam, & regioni lienis applicetur, aquas omnes evacuat.

Toto curationis decursu roborantia ventriculo admoventia sunt. Et in primis hepatis, dum tumor subsidere incipit,

capit, aut non est adeo insignis, ut topicorum penetratio- nem ad hepar impedire queat.

24. Ol. flor. arantiorum 3. i. olei de spica 3. iii. unguenti rosac. cerati stomachici Gal. ana 3. ii. ol. mastich. stillaricii 3. ii. absinthii still. 3. i. ol. nucis moschat. 3. i. sem. Ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

25. Comas absinthii pontic. 3. iii. marrubii. rorism. ana Drach. ii. rosar. rubr. P. ii. flor. chamæm. fol. lauri, an. M. ʒ. cortic. arantiorum, ligni aloes odorif. ana Drach. iii. rad. cyperi, schœnanthos, spicæ nardi, ana 3. sem. cum vini optimi partibus duabus, aquæ absinthii & agrim. ana parte una, fiat decoctio, qua foveatur regio hepatis cum spongia vino absinthite elota.

26. Unguenti rosac. cerati santal. Unc. iii. rosar. rubr. sem. endiviæ & acetosæ, ana Drach. i. spicæ nardi schœnanth. absinthii sicci, styrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. mastich. vel de absinthio q. s. Fiat linimentum applicandum eidem parti post forum.

Utr plurimum in hydrope crura, tibiæ, & pedes cœdematoso tumore afficiuntur, ad eumque discutiendum conveniet lixivium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia rorism. majoran. thymi, lauri, origani, sal, & alumen incocta fuerint.

Quamvis autem ut plurimum proposita curatio usurpanda sit, aliquando tamen minus conveniens est, quando nimirum hydrops in calido & sicco temperamento, à causis calefacientibus, calorem nativum dissipantibus, productus est, quemadmodum in febribus biliosis & vehementibus solet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minus calidis conveniunt, qualia in febribus diuturnis usurpari solent. Tum etiam syrupus magistralis supra descriptus, ex succis rosar. cichorii & agrim. compositus, in hoc casu maximè conveniet.

Pro potu sumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ, gustui non ingratum, vel aliorum aperientium temperatorum; sed liberaliore quantitate, quam quæ supra proposita est, quæ nimirum sitim leniat, jecoris ardorem temperet, idque resiccatum humectet. Quam doctrinam quamvis ab Avicenna, Tralliano, aliisque sancita est, quia tamen à nonnullis paradoxa videtur, & magni est in usu practico momenti, non erit inutile insigni exemplo confirmare, à Baptista Montano relato *conf. 263.* his verbis: *Vidi, inquit, Venetiis religiosum quemdam Ordinis*

Prædicatorii, hydropicum ex ascite & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentissimi Medici plurimi, scilicet Papiensis, Eugubinus, Trincavella, & alij. Habebat is, ut dixi, ascitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat enim exsiccare & humectare. Quare eramus in maxima discordia. Ego volebam, ut multum biberet, sed quæ aperirent, quia habebat plurimas obstructions, præterea ut humectaretur, quia ad tabem pervenerat. Ordinabam ego syrupum acetosum, cum omnibus quæ provocant urinam. Eugubinus volebat quicquam esse bibendum, & narrabat de quodam historiam, qui per sicca fuit curatus. Papiensis, ut litem dirimeret, conclusit neque liberaliter, neque omnino nihil esse bibendum. Res extrahebatur usque ad noctem. Deducebant nobiles unumquemque Medicum ad suam cymbam. Ibi tum Papiensis, quod antea dissimulaverat, conversus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profecto non aliud erit faciendum, quam quod consuluit Baptista Montanus.

In hoc etiam casu maximè convenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra insignem calefactionem potenter aperiunt & urinas movent.

At cæteris remediis palmam præripiunt in hoc casu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscera potenter deobstruunt, aquas per urinas evacuant, & viscerum intemperiem corrigunt. Unde experientia constat, multos hydropicos quotannis aquarum Spadanarum usu percurari.

Narrat Avicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cuiusdam, quam hydropisis attrivit, ut ipse loquitur, & magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod ejus relatio est incredibilis, & sanata est.

Et Varignana refert ex Platario, quod quædam vetula coxit in olla succum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidie, & sic curatus.

Quibus exemplis patet, hydropem aliquando refrigerantibus curari. Iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib. 3. art. medic. sect. 8. cap. 12.* Tympanitem, inquit, vidimus à calida jecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curavimus, jecori superponentes succum endiviæ, & cichorii, cum pauco aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiviam.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DUODECIMUS.

DE AFFECTIBUS LIENIS.

PRÆFATIO.

UAMVIS lien omni morborum genere, tam similari, quam organico, & communi affici valeat: eos tamen solummodo, qui in praxi frequentius occurrere consueverunt, explicare decrevimus, & sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de inflammatione. Secundum, de dolore. Tertium, de obstructione & tumore, seu inflatione. Quartum, de scirrho. Quintum, de melancholia hypochondriaca. Sextum, de scorbatica affectione.

CAPUT PRIMUM.

De Inflammatione lienis.

Inflammatio lienis ejusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantum differt, quod rarius fit à sanguine puro; frequentius à sanguine melancholico. Eadem etiam habet causas, tam conjunctas, quam antecedentes. Diagnosin verò diversa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt, tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma & sinistram humerum extenduntur, gravitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio: febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, mo-

lestus dexter decubitus, propter visceris gravitatem ventriculo incubantis: interdum etiam sinister, si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc à ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistram hypochondrium implet, interdum etiam infra umbilicum apparet, multiplicata materia, & inflammatione vicinas partes, præcipuè umbilicum, occupante.

Intensiora autem & remissiora prædicta signa apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miscella: Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, urinae sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingravescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria. Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, & dolor remissior. Si vero sanguis melancholicus purus sit, durities major est, color corporis nigricat, interdum urina: aliaque dominantis melancholici indicia apparent.

Prognosis ferè eadem est, quæ hepatis inflammationis; attamen paulò minus periculosa, cum hepar sit nobilius. Si ægrum non interimat, vel crisi terminatur, vel resolutione solvitur, vel suppuratione, vel induratione, qua in scirrhum degenerat. Crisi bona sæpè contingit per hæmorrhagiam naris sinistrae, urinae, vel alvi profuvium.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis

hepatis inflammatione fuit proposita; si sequentes tantum adhibeantur differentiæ.

Primo, quod venæ sectio, liene inflammato, in brachio sinistro celebranda sit, & non tam frequenter, ut in hepatis inflammatione; quia hepar, fons sanguinis, largiori indiget evacuatione. Quod verò de apertione salvatellæ ab Auctoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare ajunt, superstitiosum quibusdam, & jam ferè in usu practico obsolevit. Utilius enim multò è basilica vena, ad omnes implendas indicationes, sanguis detrahatur, ex multorum opinione.

Secundò, quod topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admovebantur, hîc sinistro applicentur.

Tertiò, quod in dictorum topicorum usu, adstringentia non sunt tanta cura, & tam diu continuanda: quia cum lien sit pars minùs princeps, illius robori tantoperè studendum non est.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione desumantur.

C A P U T II.

De dolore Lienis.

Dolor interdum lienem affligit citra febrem & duri-
tiem, quæ tactui renitatur, isque à flatu exoritur, qui non solum lienis substantiam, quæ ferè insensilis est, sed etiam membranam ipsum vestientem distendit.

Ab inflammatione facile distinguitur, per febris & renitentia absentiam. Difficilius verò à colico dolore, quia colon intestinum spleni subjicitur & incumbit: distinguuntur tamen, quod dolor splenicus gravis sit, & in uno loco fixus; colicus verò distendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrent.

Curatio hujus doloris perficitur clysteribus carminantibus, purgatione convenienti, fomentisque emollientibus ac discutientibus, aceto adjecto. Tum etiam linimentis compositis ex ol. lilior. chamam. capparum, absinthii, cum modico spicæ & aceti.

Si post horum remediorum usum dolor persistat, cucurbitula sinistro hypochondrio erit admovenda, modò nulla inflammationis aut fluxionis suspicio fuerit.

C A P U T III.

De obstructione, & tumore, seu inflatione Lienis.

Lien obstructionibus obnoxius est non minùs, quam hepar, imò & frequentius; quandoquidem crassiori sanguinis parti recipiendæ destinatus est, ac magis sterculentæ, quæ idèò facilius in venis illius retinetur, vel in meatibus insensibilibus hæret, propter molliem & laxitatem partis, crassorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor crassus substantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem si humor ille diuturna morâ crassescat ac duriem nanciscatur, scirrhum generare solet, quandiu verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematosi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris est, qui in locis palustribus humidisque degunt: vel qui frigidis alimentis vescuntur, aut frigidæ potu largiori utuntur. Si verò tumor ille mollior & laxior fuerit; inflatio simpliciter appellatur, cujus causa est materia partim pituitosa, partim flatulenta. Hujusmodi obstructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienosi vulgò nominantur.

Causæ lienis obstructiones generantes, eadem omnino sunt, quæ in hepatis obstructione fuere propositæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis, vel minus dispositæ sunt ad eas recipiendas. Non raro autem utrumque viscus simul afficitur. Vix enim humores crassi possunt in uno viscere luxuriare, quin portio eorum ad aliud quoque deferatur.

Distinguitur obstructio lienis ab obstructione hepatis, ex situ partis affectæ. Gravitas enim percipitur in sinistro hypochondrio, & interdum dolor, præsertim in cursu, vel concitatore ambulatione, aut equitatione, & contrahendo hypochondrium, tensio & renitentia quædam invenitur; tum color faciei lividus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus est pertinax & diuturnus, ob partis molliem & laxitatem, cujus ratione ab humore imbibito sese facile expedire non potest; & si in vetustatem abeat, nec citò curetur, in scirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obstructione fuit proposita, addendo ea, quæ peculiariter lienem respiciunt, & humori melancholico præparando expurgandoque dicata sunt.

His autem pilulæ de ammoniaco sequentes, tanquam efficacissimæ, addendæ sunt, & in frequenti usu habendæ.

℞. Ammoniæ pinguis in aceto scillitico soluti Unc. i. extracti aloes Unc. semis, Crystalli tart. Drach. i. myrrhæ, croci, ana ʒ. sem. mastiches benzoini, salis fraxini, & absinthii ana ʒ. i. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. Dosis Drach. sem. bis in septimana, purgationibus interjectis.

In apozematis, aliisque aperientibus remediis liquidioribus, oxymel simplex, & scilliticum utiliter dissolvuntur, ad crassos & terrestres humores potenter dissolvendos.

Præ cæteris autem remediis quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obstructiones referendas sunt efficacissima.

Imò verò pro poru ordinario aqua ferrata, vel chalybeata usurpanda est, quæ lienem imminuere, ut inquit Celsus, ex eo cognoscitur; quod ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata sunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quod majorem penetrationem conciliet, quæ necessaria est in humore crassiori. Adde quod Galen. in affectibus lienis acetum valdè commendat, in remediis tum internis, tum externis usurpatum.

Cataplasmatibus addatur cicuta, tanquam efficacissima ad tumores emolliendos & discutiendos.

Efficax sit cataplasma ex nicotiana viridi, cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini consumptionem, fieri potest litus admodum efficax, Amatus Lusit. curat. 61. cent. 5. curationem proponit obstructionis lienis, à quartana febre relicta, quæ sublata est decocto rad. chinæ, per 20. dies, post convenientes purgationes usurpato.

C A P U T IV.

De Scirrho lienis.

Materia lienis obstructionem efficiens diuturna mora crassescit magis ac magis, & scirrhosam duriem contrahit. Cum autem eadem sit natura scirrhi, lienis & hepatis; quæcumque de hepatis scirrho à nobis dicta sunt, in hunc etiam locum transferri possunt.

Diagnosis etiam scirrhi lienis eadem est, cum scirrhi hepatis diagnosi, nisi quod in illo durties & renitentia percipiuntur in sinistro hypochondrio.

A tumore flatuoso, seu inflatione distinguitur, quod in scirrho major sit gravitas, quam in flatuoso tumore, qui etiam digitis compressis cedit, & murmur ac sonum edit, qui scirrhi non reperiuntur.

Si à sola melancholia fiat, insignia atque evidentia prædominantis melancholiæ signa apparent; Si verò pituitam admixtam habeat, cachexia pituitosa in toto corpore apparet.

Prognosis etiam eadem est cum hepatis scirrhi prognosi; nisi quod lienis scirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtineat: propterea quod viscus ignobilius fortiora citra noxam toleret remedia.

Ac denique curatio scirrhi lienis eadem omnino est cum ea, quæ pro hepatis scirrho fuit proposita.

Quia tamen per gradus incunda curatio est, & à mitioribus ad valentiora progrediendum, ea prius remedia usurpanda erunt, quæ obstructionibus hepatis & lienis convenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conveniunt pilulæ ex chalybe, de ammoniaco, aliisque compositæ, in obstructione hepatis descriptæ.

Ex remediis verò pro hepatis scirrho propositis, magno in pterio habendæ sunt pilulæ ex aloë, ammoniaco, & mercurio dulci; quæ tamen non abundè satisfaciunt. Opiata sequens utramque paginam implebit, nisi morbus sit prorsus incurabilis.

℞. Gummi ammon. opopanac. & bdellii, an. ʒ. ii. Dissolvantur in vino albo, colentur, & coquantur: deinde adde confect. hamech. & diaphœn. an. ʒ. ii. catholici dupl. ʒ. ʒ. pilular. fœtid. ʒ. ii. Fiat opiata de qua capiat ʒ. ʒ. addendo mercurii dulcis g. xx. continuando per plures dies consequentes, sicque tumor & durties evanescent.

At præter illa remedia & præcepta in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo observanda sunt.

Primo quod de sanguinis missione valde dubitetur. Hæc tamen difficultas resolvitur, concludendo eam convenire posse in principio. At morbo inveterato minime prodesse.

Secundo, inter specifica remedia commendantur à Solenandro & Fonsæcâ urtica mortua; quæ Galioptis dicitur, seu lamium Plinii, Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad 3. j. exhibent, vel Pulveris illius Drach. j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, felicissimo successu.

Tertio, præter fomenta ibi enumerata, Aquapendens in Chirurgia, abdominis fomentum, ex spongia in aqua calcis expressa ad morbum prædicat, eoque scirrhum lienis & hydropem curatam asserit.

Quarto, præter unguenta, dictis locis proposita, sequens, tanquam mirabile, laudatur ab Amato Lusitano, cujus usu se scirrhum lienis, curasse gloriatur, idque à Medicis Ferrariensibus accepisse refert.

℞. Ol. commun. ℥. iij. medullæ crurum bovis ℥. j. butyri recentis ℥. ℥. succi bryoniæ: & cyclam. an. ℥. j. Bulliant lento igne ferè ad consump. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. 3. viij. ceterach. cortic. capparis, tamarisci, Sem. agni casti, an. 3. ij. Misce, fiat unguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro unico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

℞. Ol. com. 3. iij. medullæ cruris bovis 3. j. butyri recent. 3. sem. Bulliant lento igne ferè ad consump. succor. Colaturæ adde cort. citrin. 3. j. pulv. ceterach. cort. capp. tamarisci, & Semin. agni casti, an 3. ij. Fiat unguentum.

Quinto cataplasmata sequentia maximè sunt efficacis.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℥. j. fol. malvæ & violar. ana M. iij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & trahantur per seraceum: deinde adde ol. de cappar. & tamarisci an. 3. j. aceti scillitic. parum. Fiat cataplasma.

℞. Fermenti acioris ℥. ij. Coquantur in aquis partibus olei & vini ad formam cataplasmati.

Denique præter emplastrum in scirrhu hepatis propositum, sequentia erunt efficacissima.

℞. Gummi ammon. 3. iv. Dissolvantur in aceto forti, postea colentur & bulliant ad consumptionem aceti; deinde adde ceræ parum. Fiat emplastrum.

℞. Cicutæ M. iv. ammoniaci ℥. ℥. Infundantur aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. solvatur, hinc per pannum lineum valide exprimat, iterumque expressus liquor ebulliat parum, & abjecta cera ol. amygdal. fiat emplastrum.

℞. Succo malvæ, nasturtii aquatici, caulium, & rad. filicis, an. 3. ij. gummi ammoniac. 3. iv. aceti parum. Dissolve simul lento igne, postea coquantur; postremo colentur, tandem recoquantur ad syrupi consistentiam, & cum 3. j. ol. de capparibus, & ceræ q. s. fiat spanadrap. regioni lienis applicandum, & tertio quoque die renovandum.

Aquapendens loco citato, lienes induratos sequenti emplastro plures sanatos fuisse asseverat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto dissoluti, ana succi nicotianæ, una, resinæ pini, terebinth. & succi ebuli, una ol. de cappar. & ceræ novæ q. s. ad emplastri seu cerati formam adipiscendam.

CAPUT V.

De Melancholia hypochondriaca.

Licet omnes partes hypochondria constituentes, hoc morbo afficiantur, lien tamen pars affecta præcipua censetur, cum sit humoris melancholici conceptaculum, ut non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio à melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur, præcipuè sanguine, aut bile, aut melancholia naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac sincerus non est, sed plerumque aliis humoribus, nisque vitiosis permixtus, puta biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna symptomatum varietas exurgit, inferius referenda. Generantur verò humores isti vitiosi in liene, præsertim calidiori intemperie affecto: tum etiam in hepate pariter intemperato, unde fit, ut cibum & potum crudum & non satis coctum ad se trahant, & quidem tenuem & aquosum

chylum partem maturius, crassam verò tardius: hinc postea crassior, vehiculo destituta, in venis mesaraicis subsistit, ibique diutius hærens ulterius incrassatur, sæpeque adurit, & postmodum ad prædicta viscera perveniens, non rectè concoquitur. Adde quod concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potius fiat; unde humorum adustio major consequitur. Fieri tamen potest, ut citrà viscerum intemperiem hæc affectio generetur, ex pravis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis. Imò verò ex ipso sanguine laudabili, diutius in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium & hæmorrhoidum contingit, qui quidem sanguis, in prædictis vasis diutinam moram trahens, exurit, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vicio ventriculi, alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorofam cruditatem convertentis, ex qua deinde in hepate & liene vitiosi illi succi generantur. Imò verò Gal. 3. de loc. affect. c. 7. Dioclem sequutus, censuit propriam melancholiam hypochondriacæ sedem esse in ventriculo, ex eo quod ut plurimum in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis consonum est, ventriculum frequentius secundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipsi communicato ut in sequentibus clariùs ostendemus.

Colliguntur autem vitiosi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur, ramis præsertim venæ portæ majoribus, splenicis, mesentericis, epiploicis, gastricis, & gastrepiploicis, in quibus magis & sæpe horrendas fermentationes patiuntur: unde anathymias terræ & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma elevantur, quæ symptomata varia in iis partibus excitant, inferius enumeranda.

In ipsis etiam visceribus humores prædicti continentur, liene præsertim, & pancreate, glandulisque in mesenterio residentibus, quarum omnium partium substantia mollis & spongiosa, prædictis humoribus faciliè imbitur, & semel imbibitos difficillimè deponit. Præterea glandulæ per totum mesenterium dispersæ, ut venis & arteriis fulcimento & firmamento sint, & obstant, ne illæ à repletis intestinis, vel alia de causa comprimantur; Si autem præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt, & liberum humorum commercium impediunt: unde obstructions in illius ductibus generantur.

Pueri & adolescentes huic affectui minimè obnoxii sunt, propter humidum temperamentum, humori melancholico generando ineptum: sed ætati consistenti frequentissimè contingit, quia humores in juventute à calore acriore aduruntur, & ubi calor ille deferbuit, tenuioresque partes exhalant, magnus fit humoris melancholici proventus. Causæ hujus affectus antecedentes & procatartice sunt: primò, cibi pravi succi, concoctu difficiles, & qui generando humori melancholico idonei sunt, ut panis tursuraceus, aut non bene fermentatus; aut crusta ejus, legumina, caseus, ova indurata & frixa, aves aquaticæ, carnes bovinæ, cervinæ, leporinæ, & omnes sale & fumo indurata, aliæque innumera alimenta, crassiori & duriori substantia prædita.

Secundò, animi pathemata gravia & diuturna, præcipuè moeror & mœstitia, ad hunc effectum generandum maximam vim habent; ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cujus ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum proventus, quæ à visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabiliarium degenerant.

Tertio, quies & otium huic malo producendo occasionem præbent, quia efficiunt ut plurima excrementa in corpore retineantur, in primis si meditationes plurimæ ac lucubrationes accedant. Unde literati, qui vitam sedentariam agunt, huic affectui maximè obnoxii sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoidum, non solum ratione quantitatis, ut antea dictum est, sed etiam qualitatatis, morbum hunc producere potest. Cum enim per venas hæmorrhoidales sanguis melancholicus à natura evacuari soleat, & cum eo multi humores falsi & adusti; tum in purgationibus mensibus multi etiam humores vitiosi educantur: si evacuationes illæ subsisterint, sic refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis hujus affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent. eorumque maximus est numerus: etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt, quando is ad summum

exaltationis gradum pervenit. Eorum seriem explicare aggredimur, hoc prius admonendo, non omnibus ægris contingere, sed alia illis pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus, quæ afficiuntur.

Primo igitur ventriculus ut plurimum laborat, non quidem primario affectu, ut Galenus ex Diocle censuisse visus est; sed potius secundo; quando scilicet sanguis, pro nutritione ventriculi à venæ portæ ramis effluens, non bene se habet, unde ventriculus malè nutritur, malè alimentum concoquit, idque in alienam ac vitiosam substantiam convertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur, dum hepar & lien prævum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant; & ventriculus demum prævum chylum generat, ex quo iterum sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem in materiam nunc aqueam, nunc acidam vel acerbam, nunc viscidam mutat, quæ cum ab intestinis & venis mescraicis, ut potè alendo inepta, non attrahatur; in ventriculo moratur, & nunc sursum repens, linguam & os saliva & humiditate aqua replet, ut continuo ægri exspuere cogantur, sæpe etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos rejicere.

Sæpe etiam materia in ventriculo contenta ebullit & fermentatur; unde flatuum copia excitatur, qui non solum ventriculum, sed etiam vicinas partes distendunt, ac tantam in præcordiis molestiam pariunt, ut ægri interdum in hypochondriam incidant. Interdum verò flatuum illorum pars per superiora & inferiora rejicitur, pars verò per insensibilem transpirationem discutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Advertendum tamen est, non omnia, quæ vomitu rejiciuntur, in eo generari; sed etiam non raro à liene, aliisque partibus transmitti. Humores etiam interdum evomuntur, tanta aciditate præditi, ut stuporem dentibus afferant, quos à liene in ventriculum per vas breve transfundi, minimè dubium est.

In aliis sanguis à liene in ventriculum per vas breve, cum humore atrabiliario, aliisque vitiosis humoribus transmittitur; quia partim per vomitum, partim per secessum rejicitur, ut in vomitus sanguinis theoria fusiùs exposuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum solent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur; unde ab antiquis hic morbus affectio flatuosa nominatus est. Quomodo autem status ex melancholico humore suscitetur; id in tympanite dictum est.

Dolores etiam non raro in ventriculo & hypochondriis ab iisdem flatibus excitantur, & interdum ad dorsum & lumbos extenduntur, ut nephriticos amulentur; præsertim, si urina rubra & crassa, hypochondriacis familiaris, excrenatur.

Alvus adstricta sæpè est in hoc affectu; quod nimirum cibus in materiam viscidam ac glutinosam commutetur, quæ cum intestinis hæreat, alvi constrictionem parit, cum facultas expultrix viscidum illum humorem excernere nequeat, nisi à medicamentis adjuvetur. Quo fit, ut huiusmodi melancholici frequentius cathartici, aut enematis alvum resolvere cogantur.

Alvi fluxus etiam interdum contingit, si humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut fervidam melancholiam admixtam habeant.

Æstus in hypochondriis percipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & fervore interno, nunc in uno, nunc in utroque hypochondrio ægros affligente, ex humoribus calidis ac fervidis, in iis contentis. Et solet iste calor ac æstus se magis exerere, quando humores illi calidi ab aliqua causa interna, vel externa commoventur & exagitantur; ita ut ex vaporibus inde elevatis facies incalescat, ac rubore suffundatur, imò verò interdum febris ephemera exciteretur, ex iisdem vaporibus in totum corpus diffusis.

Urina in hoc affectu varia est, nunc tenuis, nunc crassa. Tenuis quidem, quando humores crassi urinæ vias obident, per quos illa quodammodo transcolatur, ut partes tantum tenuiores & serosæ permeare valeant. Crassa verò, rubra, & turbida ob materiæ crassæ admixtionem, quæ multò sale saturata est, & ideo tartarea nominatur, tum in fundo matulæ instar sedimenti crassioris colligitur; vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæ-

ret, instar arenularum rubrarum, quæ multis calculi metum incutunt, quamvis immerito, cum huiusmodi arenulæ non in renibus, sed in hepate generentur, ex materia adusta & salina. Cujus rei indicium est, quod huiusmodi arenulæ, digitis attritæ, facillè dissolvantur, salis instar; quod in arenulis, à renibus oriundis, non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accedit, ob vapores ad cor ascendentes, quos dum expellere nititur, ipsum violenter, & inordinate movetur; & tunc ægri se in magno vitæ periculo constitutos existimant, & auxilium anxie requirunt.

Pulsatio in sinistro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando scilicet humores fervidi in iis locis exagitantur, & vapores inde excitati arteriarum systolen & diastolen majorem efficiunt; ita ut tum ab ægrotantibus, tum ab adstantibus, manum hypochondrio admoventibus pulsatio illa percipiatur, quæ tum in primis commovetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu incalescunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cœliaca fit, quæ insignior est in illa parte. Aliquando etiam continua est & indefinens in morbo inveterato, & quocumque tempore manum admoveas, perpetuò pulsationem advertis, quod morbum habitualem & incurabilem significat. Continuum autem illam pulsationem interdum sequitur aneurisma, ex arteriæ cœliacæ, aut alterius cujusdam arteriæ insignioris dilatatione, à sanguine fervidiori in iis contento, qui valde attenuatus, & multis ac fervidis spiritibus permixtus, arteriam continuo dilatat ac distendit; donec aneurisma integrum contraxerit, quale observavit Fallopius lib. de tumoribus præternat. cap. 14. in vetula quadam, cujus cadavere aperto, inventum est aneurisma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit, & immisit. Ubi obiter notanda est summa naturæ providentia, quæ arteriæ disruptionem præcavens, ex nimia dilatatione, tunicam illius adeò induraverat, ut ossea appareret, sicut annotavit Fallopius loco citato. Paræus etiam lib. 6. sui operis, cap. 28. similem historiam refert aneurismatis, non quidem in abdomine, sed in thorace reperti; scilicet in arteria venosa, quæ in eam amplitudinem distenta erat, ut manum in pugnum complicatam capere potuerit; tum etiam tunica illius interna ossea evaserat. Et nos etiam similem casum ante duos annos in hac urbe vidimus, nempe aneurisma in pectore, ex arteriæ dilatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat; tunica verò arteriæ cartilagineam crassitiem ac duritiem acquisierat.

Vapores autem terri, ab hypochondriis elevati ad partes superiores, quamplurima symptomata producant. Ad palatum enim, & linguam transmissi, eas partes exsiccant, & sitim levem inducunt; diaphragma verò & pulmonem obidentes, difficilem respirationem efficiunt, dum verò ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt, & dum cerebrum ipsum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum, mœsticiam, deliria melancholica diversa inferre consueverunt. Quod si vapores illi summam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepsiæ causa efficiuntur; si verò iisdem vapores nervos occupent, in iis etiam convulsiones generant; ac sic virtute narcotica præditi sint, torporem & paralyin spuriam inferunt, tum etiam comatosos affectus, & apoplexiam, si cerebrum penitus invadant. Si autem vapores illi calidi & sicci fuerint cerebrum exsiccant, & vigilias molestas, aut somnos perturbatos, insomniæque terrificæ efficiunt. In primis verò vigilias post mediam noctem plerosque infestare solent. Etiam si enim post cenam ad mediam noctem, aut paulò ulterius satis benè dormiant; postea tamen evigilant, & alii duabus vel tribus horis vigilant, & iterum manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt; alii verò iterum dormire non possunt. Quorum eventuum ratio talis reddenda est, quod nimirum, dum chylus ad partes secundæ concoctioni destinatas vel inservientes defertur, tum humores vitiosi in membris & vasculis latentes agitentur, ex iisque vapores eleventur, qui venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, & si brevi discutiantur, somnus iterum revertitur, si verò diutius perseverent, reliqua noctis pars insomnis transigitur.

De his omnibus symptomatibus antea dictum est, & iterum repetendum, omnia in omnibus non reperiri; sed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectuum varietate.

Hoc etiam annotandum est, non esse de essentia melancholice.

lancholix hypochondriacæ, ut in hypochondriis tensio, durities, dolor & tumor percipiuntur, cum mali fomes plerumque in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum transmittat. Sæpè tamen tensiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes significant. Si verò nullæ adfuerint, signum est humores vitiosos in venis mesenterii, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculus autem præcipuè affici demonstrant peculiarior illius symptomata, ut ructus acidi, nidorosi, nausæ, vomitus, aperiæ, interdum alvi fluxus.

Quod ad prognosin attinet, affectus iste ut plurimum lethalis non est, sed longissimus esse consuevit, & sæpe toto vitæ decursu perseverat, unde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo, quod non satis feliciter curatio succedat: & si tandem post multa remedia ægri convalescere videantur; postea tamen intra paucos menses malum recrudescit, & omnia symptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia huiusmodi melancholici nova quotidie postulant remedia, iisque statim satiantur, & assiduis querimoniis Medicos infestant, eosque sæpius mutant.

Hæmorrhoidum fluxus, melancholia hypochondriaca laborantibus superveniens, plurimum juvat, modò fuerit moderatus: si enim diutius duret, periculum portendit.

Urina crassior melior est in hoc morbo tenui & aquosa, quæ crassos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque urinæ sine febre sæpè hunc morbum solvunt.

Alvum in hoc morbo laxam habere, bonum; adstrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum *supplicia* sæpè utilis; diu verò perseverans, perniciosus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepsiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio huius affectus in tribus potissimum indicationibus versabitur: obstructionum apertione, intemperiei viscerum correctione, & humoris peccantis evacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis Medici iudicio & delectu, usurpari poterunt.

Præmissis clystere sequens portio primùm exhibeatur:

℞. Sennæ mundatæ Unc. sem. seminis anisi & crem. tart. an. ʒ. i. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M. ʒ. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ʒ. iii. In colatura dissolve rhabar. in aqua buglossi cum spica infusi ʒ. i. sem. Cathol. dup. ʒ. iii. syrup. de cichor. compos. ʒ. i. Fiat portio, cui addere utiliter licet in valde melancholicis confect. alkermes ʒ. i.

Postridie potionis phlebotomia celebranda ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur; sed præcipuè è sinistro.

Postea sequentium jusculem usum æger aggrediatur.

℞. Radic. asparagi, gram. & cichor. an. ʒ. sem. fol. agrim. ceterach. capil. ven. buglossi & cichor. ana M. ʒ. Cremor. tart. Drach. i. Coquantur cum pullo gallinaceo & fiat jusculum per x. aut xii. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficacius obstructiones aperendas, utiliter addi possunt spirit. vitrioli gutt. v.

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, rad. chinæ, lignum sassafras, santalum album, rad. apii, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ, semen coriandri præp. passulæ & similia.

Si alvus sit adstricta, aut cacoehymix copia, in tertio quoque jusculo sennæ Unc. ʒ. cum sem. anisi utiliter infundi poterit.

Vel loco jusculi ad materiam peccantem potentiùs educendam apozema sequens erit convenientissimum.

℞. Rad. buglossi, asparagi, cichor. & acetos. ana ʒ. i. cortic. median. fraxini & tamarisci, ana ʒ. ʒ. fol. agrim. ceterach. capil. vener. cuscute, cichorii, fumarix, lupulor. buglossi & borrag. ana M. i. Sem. quatuor frig. maj. anisi & fœniculi, ana ʒ. ii. uvarum corinth. ʒ. i. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ʒ. ii. epithymi ʒ. i. agarici recent. trochisc. & rhabar. electuar. seorsim infusor. cum cinam. ana Drach. ii. macis & caryophyllor. ana Drach. i. flor. iv. cordial. ana P. i. Coquantur ad ʒ. i. ʒ. In colatura dissolve syrupi de cichorio compos. cum rheo & rosar. solut. ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. ʒ. ii. santali citrini, pro iv. dosibus maturinis.

River. Opera Medica.

Loco apozematis utiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

℞. Rad. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, ana ʒ. sem. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. j. sem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach. j. sennæ mundat. ʒ. sem. polypod. querc. & epithymi, ana Drach. iij. cinnam. Scrup. i. Crystal. tart. ʒ. j. Coquantur omnia secundum artem cum media parte galli veteris; fiat jusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post sufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ convenientissimum est per aliquot dies usurpatum, utiliter in eo concoquantur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non raro solet ex hordeo & amygdalis contusis, sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum, quando quidem Gal. refert 8. de loc. affect. 6. c. 6. solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, sub ingressu balnei inungatur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel unguento rosaceo, in oxycrato lotis.

Post ultimum balneum proritentur hæmorrhoides, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis asperioribus, affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus. Extrahantur sanguinis ʒ. iv. vel vj. Eademque hæmorrhoidum provocatio vere & autumno, imò interdum singulis mensibus iterari debet.

In iis, qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoidum, qui tamen jam diu suppressus sit, & ubi hæmorrhoides non apparent, admota ano cucurbitula patefunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimium profluat, ut non raro contingit, sistetur luto, aut carbonis pulvere, aut araneorum tela, aut gypsi pulvisculo, aut pulveribus adstringentibus, alio ovi & stupis exceptis. At si hæmorrhoides commodè aperiri nequeant, opportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, ut sanguis sæculentus per ea loca derivari queat.

Cauticum, tibix sinistræ inustum, ab humoribus excrementitiis lienem, aliaque viscera repurgat, ideoque non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consuevit, & post universales evacuationes novus parvorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, ut per intervalla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

℞. Succor. recent. express. & per residentiam depurati ex fol. borrag. buglossi, endiviæ, cichor. fumar. & oxalidis ʒ. iij. succi pom. redolent. recent. expressi & depurati ʒ. ij. polypod. querc. recent. ʒ. ʒ. sennæ mund. ʒ. viij. epithymi ʒ. iij. agar. recent. trochiscati ʒ. j. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. j. Infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quartaria quinque. In quibus dissolve expressionem ʒ. j. rhab. in prædictis succis cum cin. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatiz. ʒ. ij. pulv. elect. triasant. qui servetur in vase vitreo, & de eo capiat æger ʒ. ij. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli vel hœduli, fol. endiviæ, acetosæ, borrag. pimpinell. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ usurpari poterunt, hyemis præsertim tempore, quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ, vel si earum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem usum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. ʒ. sem. Rad. asari, summit. genistæ, an. Drach. j. passul. corinth. Drach. iij. crystal. tart. Drach. j. ʒ. flor. buglossi & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ font. q. s. De colat. opr. clarif. cap. ʒ. sem. succi pomor. redolent. opr. depurat. ʒ. iv. quibus infunde sennæ mundatæ. Unc. i. turbit. & agar. ana Drach. iij. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, ana Drach. i. Digerantur per quatrimum in B. M. postea colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloes, facti in aqua endiviæ & acetosæ, Unc. i. myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ colatæ, ʒ. ii. salis tart. ʒ. ii. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem, dum ferè evaporata erit materia, specier. diarrhod. abbat. latif. Gal. & trochisc. dialacca, an. ʒ. ʒ. Reducantur in massâ pilularis consistentiam,

niam, de qua capiat æger 3. ℥. semel in septimana, duabus horis ante pastum.

Pereda, sequenti pulvere multos melancholicos curatos esse testatur, eumque benedictum & divinum appellat.

24. Epithymi 3. ℥. lapid. lazuli opt. & agar. recent. trochisc. ana 3. ij. scammon. 3. j. cariophyl. numero xx. Misce, fiat pulvis, de quo capiat 3. ij. bis aut ter mense, cum sero lactis, vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint; consultissimum erit, clysteres alternis diebus injicere, ut vapores sursum se efferentes revellant, & humoris peccantis portio educatur. Si enim intestina penitus subierint, à venis mesaraicis majorem illuviei partem exhauriunt. Novimus enim quemdam nobilem virum, affectione hypochondriaca diu & graviter affectum, qui ex clysteribus frequenter injectis ita levatus fuit, ut omnino curatus videretur: cum multa alia remedia frustra usurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ usurpantur, intermediis temporibus curandum est, ut corpus universum balneis humectetur, aut saltem semicupiiis, vel fomentis, quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, ejusdemque reliquæ conteruntur, & corpus humidius, ac fluidius redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus usurpanda sunt, quæ simul obstructionum aperiendi interserviant, eaque frequenter componi solent in formam opiata; vel electuarii solidi, in tabellas redacti, in hunc modum.

24. Conservæ rad. bugloss. 3. ℥. conservæ flor. borrag. viol. ana 3. j. conservæ ros. & cortic. citri conditi, ana 3. ℥. myrob. condit. numero j. confect. alker. 3. iij. rasuræ eboris, cornu cervi, & lapidis bezoard. an. 3. j. pulver. elect. latif. Gal. & diarrhod. abbatis, ana 3. ij. coralli præpar. & margarit. præp. ana 3. ℥. ambre gris. 3. ℥. moschi opt. g. v. fol. auri numero ij. Cum syrupo de pomis vel conditura citri, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ horis duabus ante pastum, singulis diebus, superbibendo vini albi parum.

Simplicior & gustui gratior opiata sit ex parte una confect. alker. & quatuor partibus conservæ flor. borrag. Ad potentiùs obstructiones aperiendas, si calidiora non multum metuantur, addi possunt opiata, conservæ flor. tamarisci, rad. enulæ campanæ, fol. absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

24. Pulv. diambre, diamoschi dulcis, & latif. Gal. an. 3. j. confect. alker. Drach. iij. sacch. aqua borrag. & rosar. soluti 3. iv. Fiant tabellæ deauratæ pond. 3. j. Capiat unam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

24. Confect. alker. 3. ij. ambre gris. scrup. j. sacch. aqua borrag. & rosarum dissoluti 3. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr. v. vel vj. singulis diebus exhibitæ, cum vino, aut aqua rosarum, spiritus & calorem nativum vivificat, & cor maximè exhilarat.

Auctores nonnulli lapidis bezoardici usum valdè probant adversus omnes morbos melancholicos, utpote qui vires cordis mirum in modum reficiat, ejusque g. v. vel vj. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato, tempestate idonea, nimium vere aut æstate, serum lactis utiliter exhibebitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperiuntur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebullitionem & clarificationem, eique commodè infundentur per noctem epithymi 3. ij. vel 3. ℥.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facillè venas jam aliquatenus apertas pervadere queat, & per alvum & urinas deici; in maxima quantitate exhibitum, instar aquæ mineralis, ut in calida hepatis intemperie docetur, multum proderit: hac cautione adhibita, ut ventriculus muniatur sacculis, aliisque remediis infra describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiscetur sero succus cichorii & borraginis, aut aliis refrigerantes & appropriati, in hunc modum.

24. Sero lactis capilli 3. ℥. iv. vel v. succi limon. recent. 3. iv. succi pomor. redol. noviter extract. 3. vj. conservæ rosar. aut viol. aut sacchari albiss. 3. j. cum duobus albumin. ovor. clarificentur. Capiat mane pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre soleat.

In corporibus valdè emaciatis, referatis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini usus convenire poterit, cum sacch. rosaceo, & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit utilissimum.

At cæteris remediis præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo, obstructiones referant potentissimè. Tales sunt in Occidentia nostra Meynenses, & Vellenses. Illæ magis refrigerant; hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo, multo efficaciores.

De potu aquarum thermalium non levis est inter Auctores discrepantia; Nonnulli, ut Sennertus, omnino probant, quod hujusmodi aquæ ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores qui in iis hærent, per alvum & urinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent, Calefactionem autem, & exsiccationem ab hujusmodi aquarum externo usu, non autem interno esse metuendam. Alii, ut Claudius, omnino rejiciunt, propter dictam exsiccandi vim, Alii denique nec omnino rejiciunt, nec omnino admittunt hujusmodi aquarum usum, ut Montanus, quæ eas convenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ hujus affectus comes est individua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & fervidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem unguento refrigerante Gal. Tum etiam universam lumborum regionem eodem unguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solum pertransit, nec in iis moram facit. Nos verò earum aquarum usum convenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum insignis fuerit hepatis caliditas. Cujus partis noxa majori ex parte declinari poterit, si non solum unguentum prædictum admoveatur, sed etiam jusscula refrigerantia post ejectas aquas exhibeantur, & post integrum earum usum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies usurpentur.

Non parum præstare consueverunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis & lienis fuerunt proposita, vitando tamen ea, quæ multum calefacere aut exsiccare valent. Imò verò, in corporibus calidioribus conveniet chalybem cum sulphure aut aceto præparatum, conservæ borraginis & cichorii, ad formam opiata permiscere.

In delicatioribus, conveniet syrupus ex chalybe, prædicto loco descriptus, aut spuma, quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati evaporationem, cum dictis conservis permixta.

Ac cæteris omnibus remediis palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est à g. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserva. Sed quia sapor illius admodum ingratus est, soleo ego id in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Usus illius debet esse diuturnus, & ideo magna illius quantitas habenda est, quæ facillè comparari non potest, modo à Beguino aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hic subnectemus.

24. Olei vitril. aut sulph. 3. ℥. spiritus vini 3. ℥. j. ponantur in sarragine nova, & munda, & assere contegantur: intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ soli postmodum exponenda est, ut omnino exsicceetur, movendo interdum cum spatula ferrea. Hyeme poterit exsiccare supra ignem levissimum, aut in hypocausto. Sal probe exsiccatum in phiala vitrea recondatur, benè obturata, nam aeri expositum facillè humectatur. Pilule etiam ex eo compositæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo pulverem ipsius tragacanthi, ac postmodum in phiala recondi, alioqui humescerent. Per mensem unum vel plures potest continuari hujus remedii usus, non solum innoxie sed semper cum utilitate summa.

Ad obstructiones sensim aperiendas, & humorem melancholicum sensim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonseca pilulas sequentes, quas diatarthrum appellat.

24. Sennæ pulverat. & salis tartari, an. 3. j. cinam. pulver. 3. sem.

3. sem. Cum syrupo de limon. fiat massa, cujus capiat pilulas iij. pond. 3. sem. per horam ante cenam, ut bis, aut ter deiciat. Habet enim sal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad se proprietate quadam acerositates, aut videre est, quando permiscetur aceto, aut spiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem est, Fossecam per salem tartari crystallum intelligere. Atramem non minus efficaciter senna infundi poterit cum sale tartari, & guttis aliquot spiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obstructions aperiendas, nonnulli Auctores commendant decoctum radice chinæ, ut in obstructione lienis dictum est; quod à prudenti Medico utiliter interdum in usum revocari poterit.

Alii verò laudant succum absinthii concretum in forma pillularum, per se vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui statim oxymel, factum ex decocto rad. asari ac liquirit. superbibatur. Alii verò testantur decocto absinthii, aut vino absinthite per 30. vel 40. dies usurpato melancholiam hypochondriacam fuisse curatam.

Succus buglossi non quidem ad obstructions aperiendas, quemadmodum absinthium, sed ad humorem atrabiliarium contemperandum efficacissimus est. Ideo illius 3. ij. cum sacchari 3. ij. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xij. dies manè utiliter exhiberi poterunt.

Inter præcipua hujus curationis hoc habendum est, ut alvus semper laxa servetur. Ideo æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter utatur ante cibum, modò hoc, modò illud, ne ullum ei veniat in fastidium. In hunc finem usurpari poterunt syrupus magistralis, & pilule prædictæ, tum etiam ea, quæ ad alvum adstrictam supra descripta sunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam deglutiendam esse præcipit ad quantitatem avellanæ, tribus horis ante prandium, semel, aut bis, aut ter, singulis septimanis. Nam præterquam quod alvum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obstructions aperit, urinam provocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abstergendo & mundificando.

Pro potu ordinario uti poterit aqua extinctionis auri, vel infusionis tamarisci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui simplici, vel medicato, tempore vindemiarum cum rad. buglos. & borrag. adjectis floribus anthos in parva quantitate, & fantalo albo.

Decoctum radice cynosbati pro potu ordinario à quibusdam plurimum laudatur; aperit enim & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viscerum obstructions citra ullam manifestam corporis alterationem reserat. At frequentius usurpatur aqua ex infusione chalybis parata. Quæ omnes aquæ vel decocta vino commodè misceri possunt.

Dum remedia interna proposita, aut eorum nonnulla usurpantur externa etiam admovenda sunt, nimirum fomenta & unguenta hypochondriis, qualia ad obstructions hepatis & lienis descripta sunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admovenda sunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideoque fomenta, unguenta, emplastra, & scuta, in affectibus ventriculi proposita, in ulum revocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minime calefacere possunt, ac præcipue pulvis pepticus à pastibus sumendus. In paroxysmo, quando vapores ab hypochondriis elevati, cor, cerebrum, aliasque partes afficiunt, & gravia symptomata producunt, ut animi defectiones, palpitationes, tremores, convulsiones, dolores capitis, & similia; ea remedia usurpanda sunt, quæ in syncope, & effectu hysterico usurpari solent. At inter cætera laudanum prudenter usurpatum, miranda præstat.

CAPUT VI.

De Scorbutica affectione.

Scorbutus septentrionalibus regionibus familiaris est & non paucis earum plagis endemius. In nostris verò meridionalibus hætenus ferè incognitus: ita ut omnes Medicinæ practicæ scriptores, qui medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipsum penitus omittere debere videamur, qui in hujus libri præfatione protestati fuimus, nos morbos tantum

lienens usitiores, & qui frequentius in praxi occurrere consueverunt, esse descripturos. Verum usus nos docuit, hanc nostram regionem hoc affectu non omnino carere, qui si omnibus circumstantiis stipatus non sit, quæ ab Auctoribus septentrionalibus referuntur, quædam tamen symptomata præ se ferat, ad illius naturam stabiliendam sufficientia. Si quidem prædicti Auctores unicum symptomata: scorbutum peculiare, sufficere aiunt, ad morbum istum detegendum. Nos verò sæpè hujusmodi symptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animadvertimus. Quia tamen scorbutus hiscæ regionibus, ut antea dictum, non est familiaris, & non ab illo prorsus immunes esse omnes Medici nostrates existimant; nolimus eum absolute scorbuti nomine donare; sed satius esse duximus, affectionem scorbuticam appellare, quæ scilicet ad scorbuti naturam proximè accedat, verus tamen scorbutus non sit.

Est autem scorbutus nihil aliud, quàm affectio hypochondriaca, peculiarem quemdam malignitatis gradum adeptæ, à qua quidem malignitate nonnulla symptomata oriuntur supra illa, quæ in affectione hypochondriaca solent contingere. Illa verò malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, siquidem sæpè corrumpitur ac putrescit humor melancholicus, ex quo alii affectus producuntur, non autem scorbutus, ut febris quartana, & abscessus mesenterii, aliarumque partium; sed peculiari & propria, cum tali malignitate analoga. Hæc autem malignitas innotescit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur: siquidem contagiosum esse, ab omnibus Auctoribus, qui de eo scripserunt, sancitum est. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & species, in humoribus latentes, ex quibus varii morbi producuntur, nos latent & humanam cognitionem effugiunt, sic malignitas scorbutica etiam occulta est. Et certè mirum est, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus, in humores introductis; ex quibus febres malignæ & pestilentes, variolæ, morbilli, cancer & elephantiasis, lues venerea, alique quamplurimi ac diversissimi affectus oriuntur. Et speciatim elephantiasis ex malignitate quada peculiari, in humore melancholico residente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate, in eodem humore melancholico latente producit: cum tamen isti duo morbi toto cælo differant inter se, & nemo possit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam scorbuti & melancholici hypochondriaci similitudinem ostendunt symptomata varia, utrique affectui communia. Omnia enim symptomata, superiori capite à nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in scorbuto etiam reperiri solent, ut cruditates ventriculi, dispepsiæ, salivationes frequentes, vomitus materiæ pituitosæ, acidæ aut nidorosæ, murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora explosiones, sanguinis vomitiones, & per alvum excretiones, dolores ab iisdem flatibus in ventriculo & hypochondriis excitati, alvus adstricta interdum, & aliæ alvi fluxus, æstus hypochondriorum, urina nunc tenuis, nunc crassa, cordis palpitatio, pulsatio sinistri hypochondrii, sitis, & oris siccitas, difficilis respiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caliginæ, vertigines, metus & mœstitia, & deliria melancholica diversa, convulsiones, epilepsiæ, torpores, comatosi affectus, vigiliæ, somni perturbati, & insomnia terribilia. Quorum omnium symptomatum rationes, superiori capite propositæ, in affectione scorbutica, etiam hic militare poterunt.

Si verò præter symptomata prædicta alia etiam appareant, quæ in melancholia hypochondriaca non reperiuntur, neque ab Auctoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam revocari possunt; magna debet esse scorbuti conjectura. Horum autem symptomatum præcipua in hunc modum se habent, quæ in uno ægrotante omnia non reperiuntur; sed unicum sufficit, ad judicandum, talem morbum ad scorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque evidentissimum scorbuti signum est, affectio gingivarum, oris, & dentium. In gingivis contingit rubor, pruritus, ac putrefactio, & ex iis plerumque sanguis effunditur, necnon teterrimus odor expirat. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur, tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigredine infecti redduntur.

Secundum, atque evidens scorbuti signum petitur à maculis, crura & tibiae invadentibus, quæ in principio rubræ, & in progressu purpureæ, lividæ ac nigrae apparent. Nonnunquam verò in tibiis spatia latiora, imò verò interdum totam partem occupantia, livida, vel cum nigrore aut livore purpurea apparent. Fiunt autem huiusmodi maculae, ex serosa atque ichorosa sanguinis parte ad corpus alendum inutiles, quæ idèò à natura extra venas in cutem protruduntur per nausiosas venarum, ut loquitur Hippoc. lib. de fracturis. Quod quidem frequentius in tibiis & cruribus contingit; quia natura vitiosos humores ad partes ignobiliores ac remotiores expellere consuevit. Aliquando tamen, ubi major est materiae copia, in dorso, brachiis, cervice, ac facie efflorescunt.

Tertium signum est, difficilis respiratio, & pectoris angustia, quæ fit plerumque à crassis vaporibus, ex hypochondriis elevatis, ac diaphragma impetentibus: tum etiam ex tumoribus atque inflationibus eorumdem partium, à quibus diaphragma comprimitur; præsertim verò à tumore pancreatis, quod ut plurimum in hoc affectu humore illo crasso ac melancholico impletur; unde ægri nihil de thorace conqueruntur, sed locum affectum, in quo gravitatem sentiunt, & cuius causa difficile spirant, sub diaphragmate & ventriculi regione ostendunt, ut diligenter annotavit Eugalenus, qui in hoc morbo sese plurimum exercuit, & multas circa illius phænomena, collegit observationes. Huius tamen gravitatis causam, nempe tumorem pancreatis, non annotavit: neque ullus alius eorum, qui de scorbuto scripserunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum observavimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præsede, quem affectione scorbutica laborare existimavimus, ut in prolixiori ejus historia videre est, à nobis relatâ in observationibus nostris, cent. 3. observat. 85. Cum autem valdè macilentus esset ac strigosus, facile fuit, summos digitos profundius adigendo duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas situm est: & partem contrectando, æger ipse pronunciabat, difficilem respirationem, ac pectoris angustiam, qua ipse continuò premebatur, inde totam exoriri.

Quartum signum est, lassitudo spontanea, & gravitas corporis, præcipuè verò in cruribus, quæ fit à serosis ac vitiosis humoribus per venas ad habitum corporis, & musculorum genus delatis.

Quintum signum petitur ex urinis, quæ quidem variæ sunt, ut in melancholia hypochondriaca; sed in hoc differunt, interdum quod claræ & rubræ sint instar lixivii, ab humoribus falsis, magna copia admixtis. Illa autem rubedo eò intensior est, & ad fuscum declinans, quò major falsæ materiae quantitas permiscetur. Quemadmodum enim lixivium eò majorem rubedinem acquirit, quò plures falsæ & adustæ partes ipsi insunt; sic etiam urina, quò plus falsi & adusti humoris iis admiscetur, eò rubicundiorum colorem acquirunt. Interdum verò sunt admodum crassæ, sedimentum rubrum ac crassum instar farinae laterum habentes. Ac tanta interdum est materiae huius crassæ & tartareæ copia & acrimonia, ut urinae ardorem atque stillicidium excitet, præcipuè iis, quibus suppressio hæmorrhoidum malo originem dedit, tum etiam post subsidentiam urinae, tertia vel quarta pars matulæ, crassa illa, mucosa & nigricante materia repleatur, quæ incautioribus calculi, aut ulceris vesicæ suspicionem parit.

Sæpe etiam ita variant urinae, sine causa manifesta, ut quæ hodie turbidæ ac crassæ, cras tenues & aquæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, aureæ, vel rubræ.

Sextum signum ex pulsu desumitur; qui nunc debilis est & inæqualis, ac sæpe formicans, ut mirum sit, hominem cum tali pulsu vivere posse; nunc magnus & durus, absque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quod imminente animi deliquio, in summis illis angustis, quibus ægri sæpe divexantur, pulsus major ac fortior fit, quam aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores crassos, à quibus tunc temporis maximè affligitur, expellere conantis.

Septimum signum petitur ex doloribus variis corporis partes affligentibus. Adest enim interdum dolor crurum obtusus, aliquando tensivus, plerumque *ὀξύχρητος*; alias dolores excitantur in suris, alias circa talos, alias in plantis pedum; alias circa manuum & digitorum extrema; alias in genuum, vel coxæ, aliarumque partium articulationibus, cæterisque corporis partibus, prout humores

falsi, acres, & serosi ad eas deferuntur; nonnunquam ventris dolor contumax & acerbus ægotantem exercet, qui colicam biliosam æmulatur; fitque à prædictis humoribus in peritoneum effusis. Isti autem dolores, præsertim quibus brachia, coxæ, & tibiae occupant, dolores illos æmulantur, qui lue venerea infectos affligere solent, & Medicis facile imponere possunt, in hac potissimum regione, in qua scorbutus rarissimus est, lues autem venerea frequentissima. Verum distingui possunt ex eo, quò dolores venerici plerumque internodia occupent, seu medias artuum partes, & si diu perseverent, exostoses in iis partibus generentur; tum etiam alia luis venereæ symptomata adsint, aut aliàs adfuerint, ut gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & similia; aut impurus concubitus præcessit. Dolores autem scorbutici quascunque partes indifferenter invadunt; alia adfunt scorbuti indicia, aut saltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certò denominari poterit, si æger constanter asseveret, se cum impuris mulieribus rem non habuisse. Quod suspicionem nostram confirmavit in Magistratu Nemausensi qui gravissimis pedum, tibiæ, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, ut in marasmo omnino incidisse crederetur, & cum nulla remedia per longum tempus usurpata ipsi profuissent, nos ex temperamento illius valdè melancholico, & quibusdam aliis signis, præsertim quò castissimam vitam egisset, & quò à multis annis sanguis illi è gingivis per intervalla fluere consuevisset, scorbuticum affectum esse coniecimus, & antiscorbuticis remediis, per aliquod tempus usarpatis, omnino convaluit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores isti resident; interdum verò lumbos afficiunt, ut ægri quasi elumbes reddantur ac vix progredi, & sese loco movere possint. Unde à nonnullis hic affectus lumbago nominatus est.

Quandoque verò dolores isti nephriticos æmulantur, & cum iis urinae impensè rubræ, aut etiam acres minguntur, & nisi diligenter considerentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo laxis provenire creduntur; cum tamen ex materia tartarea & scorbutica, à liene vicinisque partibus ad urinae vias effusa proveniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex suppressione hæmorrhoidum hoc malum contraxere, capitis dolor & calor circa vesperam infestant, ex vaporibus ad caput ascendentibus, & postea tota nocte, calor quidam præter naturam, instar febrilis, in toto corpore sentitur, qui manè per sudores evanescit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur, qui non eodem loco persistit; sed vagus est, nunc dentem hunc, nunc illum invadens ac relaxans; qui rursus sponte firmantur, dolore ac tumore discusso.

Latera etiam interdum invadit scorbuticus iste dolor, pleuritidem ementitus, à qua tamen facile distinguitur, quò febris non adfit, aut saltem admodum lenta: respiratio parum læditur, nulla tussis, nulla anacatharsis, neque dolor est continuus; sed per intervalla recurrens.

Articulos etiam invadere dolores istos scorbuticos, antea dictum est. Sed quomodo à vera arthritide distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, atque in uno & eodem loco consistens; sed per varios articulos vagatur, & ab uno in alium atque alium ejusdem vel oppositi lateris transfertur: interdum etiam evanescit, ac lubinde revertitur, ut qui jam à dolore prorsus liberatus, & integræ sanitatis restitutus videbatur, iterum, & ex improviso, dolore, cum & sine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum rarò mutat, & ad solutionem usque, partem quam apprehendit obsidere non desinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quò plerumque cum levi paralyti juncta sit, ob quam membrum affectum movere ægri nequeunt, & illa cessante, dolor cesset; eoque redeunte, revertatur.

Octavum signum desumitur ex variis motus læsionibus. Interdum enim contingit in huiusmodi ægotantibus spuria quædam paralytis, cuius exempla quædam in observationibus nostris proposuimus; & à vera paralyti distinguitur, quò hæc permanens sit, neque ulla habeat intervalla: in illa verò, sæpe accidit; ut qui heri pedem vix loco movere poterat, hodie cruribus insistat, & levi adminiculo nixus ambulet, paulò post verò omni motu iterum privetur. Deinde, cum ea conjunguntur sæpe motus

tus tremuli & convulsi, quod in vera paralyfi non contingit. Fit autem huiusmodi paralyfi à materia quadam ichorosa, vel vaporosa ac musculos invadente. Quod si materia illa acrimoniae particeps fuerit, partes nervosas vellicando, tremores & convulsiones efficit.

Non solum autem in parte aliqua peculiari convulsiones contingunt; sed etiam interdum in toto corpore, epileptis characterem referentes, vaporosa, aut serosa materia, acrimonia atque malignitate prædita, ad cerebrum elevata, quæ discussa sæpe inducias dat, atque iterum collecta novas convulsiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere solet, interdum omnium, ut ægri nullum articulum habeant, quem extendere valeant: aliàs verò unum, aut alterum, & hoc præcipue in cruribus contingit, tendinibus, ad crus movendum destinatis, duris ac rigidis in poplite evadentibus. Talis autem contractio inde exoritur, quod tartareus humor, multo sero dilutus, ad nervos & tendines deferatur: parte verò serosa & tenuior, successu temporis discussa, crassiores exsiccentur & indurentur, unde contractiones nervorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œsophago contingit, ut ægri cibum cum summa difficultate deglurant, & in strangulationis metu versentur. Quod fit ex vaporibus stypticis, œsophagum contrahentibus.

Nonum signum desumitur ex alvi fluxu, vel simplici, vel sanguineo. Simplex à vulgari alvi fluxu in eo tantum distinguitur, quod excrementa in eo crassiora reddantur & majori parte stercoreosa, ac ciborum assumptorum quantitatem superantia, cum vulgari alvi fluxu liquidior sit, & ex solis ferè humoribus compositus. At sanguineus alvi fluxus à dysenteria distinguitur, quod sine ventris dolore ac torminibus efferatur: sitque à sanguine crasso & faculento, qui per arterias mesaraicas in intestina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorrhoidales sanguinem istum faculentum recipiunt, & per alvi fluxum evacuant. At si diu talis alvi fluxus perseveret, venæ illæ varicosæ evadunt, & dilatata non solum copiam sanguinis, sed etiam multos alios humores tartareos & mucilaginosos educunt.

Decimum signum est, oris gravis anhelitus, qui omnibus scorbuticis familiaris est, ut testatur Eualenus; ita ut astantes cum vix ferre possint, & nares avertere cogantur.

Undecimum signum est horror frequens, quem nullus, aut minimus calor sequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries invadit.

Duodecimum signum petitur à febribus intermittentibus, quæ interdum scorbuticis accidunt, & characteres habent à vulgariis febrium characteribus longè diversos. Pulsus enim in iis debilis est, tardus, inæqualis, præsertim in declinatione: in vigore enim plerumque magnus & durus esse consuevit. Præterea in principio accessionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præsertim, vellicationes, ut carnes lacerari atque divelli videantur: quibus interdum motus convulsi junguntur. At licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum servant; sæpe tamen rariores & inordinatos paroxysmos habent, ut semel tantum, aut bis in mense sine certis periodis invadant.

Decimum tertium signum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus variè contingunt, nunc duri, nunc molles, & vellicarum speciem referentes, nunc ad erysipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum signum est atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, ut nihil præter ossa & pellem in ægris remaneat, hique skeleton representent, præsertim affectu diu perseverante. Quod fit à vitioso sanguine, & à naturali statu valde recedente, ita ut partibus alendis assimilari nequeat.

Piura alia scorbuti signa proponuntur ab Eualeno, Sennerto, aliisque, quorum nonnulla quam plurimis aliis morbis communia sunt, quæ nos supprimenda censuimus, ne confusio quædam in hac diagnosi inducatur. Ac licet, ut ab initio diximus, scorbutus in hac regione familiaris non sit ut in Polonia, aliisque locis Septentrionalibus, imò apud nos ferè sit incognitus; si quis tamen, in Medicina faciendâ, omnia melancholicorum symptomata penitus investiget, quosdam reperiet ad scorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex superioribus symptomatis scorbutico peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognosin spectat morbus iste curatu difficilis.

River. Opera Medica.

linus est, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hic multò magis, in quo humor melancholicus pravam atque malignam qualitatem adeptus est, quæ corporis œconomiam crudeliùs evertit, & maximam remedium partem contemnit.

Periculosus etiam est, quia ægros non rarò in atrophiam aut hydropem deducit, alias morte subitanea, per apoplexiam, syncopen, aliosque acutissimos morbos subripit.

Curantur tamen non rarò, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quam in aliis quam plurimis. Et nos vidimus nonnullos, in omnimodam atrophiam perductos, ex diuturnis doloribus, aut contumaci alvi fluxu sanguineo quos affectus ex multis circumstantiis scorbuticos censuimus, feliciter convaluisse.

Præterea sæpe deludit pulsus, qui in febrium paroxysmis præcipue tam frequens, parvus, & inæqualis interdum fit, ut æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxysmo surgit è lecto, & ad consueta munia revertitur ut peculiariter annotavimus in studio Hollando, ad quem vocati, in vigore paroxysmi eum brevi morituro existimavimus. Postquam verò eum postridiè benè habentem vidimus, reliquis morbi circumstantiis diligentius examinatis, eum scorbutico laborare comperimus, quem ille ex patria sua, in qua frequentissimus est, ad nos attulerat.

Curatio huius affectus eadem instituenda est, quæ in hypochondriaca melancholia fuit proposita: quandoquidem, ut ab initio dictum est, ab eodem humore generatur, sed à statu naturali magis recedente. Idè plerumque potentioribus indiget remediis. Quia tamen hæc est generalis medendi regula, ut omnis curatio à lenioribus incipiatur, ad fortiora postmodum progrediendo, si illa non suffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholici hypochondriaci curationem instituere, & remedia, proprio capite à nobis descripta, sigillatim usurpare: quandoquidem morbus iste chronicus & contumax, non nisi longo remedium usu evinci potest. Et si morbum penitus extirpare nequiverint, ad eam tandem veniendum erit, quæ proprietate specifica illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiscere.

Illa autem remedia specifica, antiscorbutica dicta, plurima proponuntur ab auctoribus, qui de hoc morbo scripserunt: quorum vis præcipue dependet à sale quodam volatili, cujus magna copia in iis reperitur, & cujus opera humorem illum crassum terrestrem, ac tartareum attenuant, fluxiliorem reddunt, ac tandem discutunt. Imò verò virtutem quandam alexipharmacam habent, contra venenum illud scorbuticum, humori melancholico impressum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batavica, quæ in nostris regionibus non reperitur. Alia verò sunt, nasturtium utrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, seu anagallis aquatica raphanus rusticus, chelidonium minus, absinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, sed minoris efficaciam; suntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere, & edomare valent. Unde non sine ratione dictum est à nobis, curationem, adversus melancholiam hypochondriacam institutam, hic etiam plurimum conferre. Illa autem sunt carduus benedictus, ceterach, & capillares omnes, hyssopus, chamædrys, betonica, agrimonia, borrago, buglossum, radices enulæ campanæ, asari oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamarisci, flores ejusdem tamarisci, sambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò observandum, ut illæ, quæ calidiores sunt, minori dosi usurpentur; frigida verò, aut temperata semper admisceantur; idque ut plurimum in majori dosi, præsertim in nostris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus adustus est, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, buglossum & agrimonia, supra enumeratas, ubi febris adest, aut calor magis metuitur, addi possunt endivia, cichorium, acetosa, succus citri, limonum, arantiorum, imò & spiritus sulphuris, aut vitrioli, aut etiam serum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remedium formulæ parari possunt, quæ omnes à Sennerto collectæ sunt, ab omnibus Auctoribus excerptæ: quas unusquisque pro arbitrio suo imitari poterit. Hoc saltem di-

ligenter annotandum, quod ab omnibus Auctoribus proponitur, plantas prædictas efficacius operari, si expressus earum succus usurpetur, vel in conservas redigantur: quia sal illud volatile, in quo tota earum efficacia residet, per decoctionem evanescit: tum si planta exsiccetur, majori parte resolvitur.

Nos verò formulas sequentes feliciter usurpavimus.

24. Succorum depuratorum nasturtii aquatici & beca-bungæ, an. ʒ. j. succi fumarie ʒ. ij. sacchari albi ʒ. ij. fiat potio. Vel

24. Succo fumarie & nasturtii aquatici, an. ʒ. ij. Misce Vel

24. Succorum acetosæ, fumarie & nasturtii aquatici, an. ʒ. ij. Misce.

Succus acetosæ augeri potest, si impensius refrigerare est animus: tum succus limonum, aliique refrigerantes addi possunt.

Major erit remedii efficacia ad dissolvendum tartarum illud tenax & glutinosum, si sal tartari addatur ad ʒ. j. cum spiritu sulphuris aut vitrioli ad ʒ. j. vel ʒ. ss. Et quia in usu hujusmodi remediorum purgationes frequenter usurpandæ sunt, optimum erit in prædictis succis lennæ ʒ. j. vel ʒ. ij. per noctem infundere, singulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His verò chalybeata remedia per vices adjungere, operæ pretium est, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione proposita sunt: tum etiam opiata roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem descripta interferenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales, acidulæ, & vitriolatæ, convenienter, & debito tempore usurpatæ, ad hujus affectus curationem plurimum conferre poterunt.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS TERTIUS.

DE AFFECTIBUS MESENTERII, PANCREATIS ET OMENTI.

P R Æ F A T I O.

IN explicandis Mesenterii, Pancreatis, & Omenti affectibus, Auctores admodum steriles sunt: & major pars illorum penitus eos omiserunt, quod cognitu difficillimi sint, & majori parte non nisi ex dissectis cadaveribus innotescant; ut ex historiis constat à Schenkijs, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueverunt. Unde verè Fernelius asserit, sæpe in Mesenterio latere plurimorum morborum causas, ut cholera, melancholia, diarrhœa, dysenteria, cachexia, atrophie, languoris, lentarum, errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum, & abscessuum. Silvius verò Mesenterium infinitorum morborum parentem nominavit: ab aliis autem, Medicorum nutritula vocatur. Idem de pancreate & omento dici potest. Sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis sentina, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licet autem prædictæ partes, quemadmodum & reliquæ totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, similaribus, organicis, & communibus, variaque inde symptomata emergant: Nos tamen iis tantum inherentes, quæ ad usum praxeos maximè faciant, universum hunc tractatum quinque comprehendimus capitibus, quorum Primum erit de obstructione: Secundum, de inflammatione. Tertium, de abscessu, scirrhus, & ulcere Mesenterii. Quartum, de morbis Pancreatis. Quintum, de morbis Omenti.

C A P U T I.

De Obstructione Mesenterii.

Obstusiones in mesenterio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentius & facilius contingunt propter venarum mesaraicarum angustiam, & præcipue lactearum, quæ chylosam materiam devehunt ad secundæ concoctionis officinas: & cum illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta sit, fit ut illa liberum com meatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstructiones pariat. Venæ etiam mesaraicæ obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, aliisque partibus transmissis, ibique diutius remorantibus, in qua mora majorem in dies crassitiem acquirunt, ita ut interdum tumorem scirrhusum generent. Humoribus etiam interdum flatus crassi commiscantur, qui gravissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstructionem etiam, vel potius angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit à glandulis per totam mesenterii substantiam dispersis: illæ enim præter modum incrementales, ut in strumosis dispositionibus contingit, ve-

nas mesaraicas comprimunt, & tum chyli, tum sanguinis com meatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes dividenda sunt, ut in hepatis obstructionibus factum est, quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam cum producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterii: idè ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiariter affectum significant, sunt tensio & retinentia in medio ventre, & sub ventriculo, ac regione umbilicali gravitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnunquam etiam acutissimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, propterea quod mesenterium huic parti alligetur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, unde varia symptomata contingunt: ac denique ea omnia quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueverunt, mesenterii obstructiones indicant: quandoquidem illa ab hujusmodi obstructionibus producit ac fovetur.

Quod ad prognosin attinet, affectus ex se periculosus non est, quia pars ignobilis gravia mala ferre potest sine vitæ periculo: deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ convenienter administrata, exoptatum effectum ut plurimum consequuntur: nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari consuevit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cum tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque grave incommodum agrotantibus non afferant; sæpè negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eaque inde erit repetenda.

C A P U T II.

De Inflammatione mesenterii.

Cum Mesenterium, ut antea dictum est, sit velut sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt, quæ postmodum per vomitum aut secessum à natura excluduntur, ut in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per intervalla vomitu aut secessu excerni: si vacuationes illæ impediantur, obturatis viis, per quas ferri solebant, vel alia quapiam causa, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, unde putredines, inflammationes, febres variæ, & abcessus oriuntur. At inflammatio specialiter concitatur, quan-

quando sanguis, in venis mesaraicis cumulat, per aliquos rami aperitionem in mesenterii substantiam effunditur: cum autem in iis venis propter obstructions maxime cumuletur, idem omnes causae ad inflammationis causas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimum confert humorum congestorum acrimonia & erosio: lapsus aut percussio regionis hypogastricae; facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas: corporis calefactio nimia, vel refrigerantium usus intempestivus; motus criticus naturae, in febribus malignis, aut variolis, humores peccantes in hanc sentinam demandantis: diarrhoea, vel dysenteria, intempestive suppressa.

Signa inflammationis mesenterii diagnostica sunt febris languida, occulta & lenta, absque siti, & gravioribus symptomatibus, anorexia, tensionis & gravitatis sensus subter ventriculum, citra magnam duritiem, & quae non nisi pressu dignoscitur: citra dolorem etiam, saltem effatu dignum, & quia pars obtuso sensu donata est: egestiones chylosae, quas plerumque ichor tenuis consequitur, sine ullo doloris sensu, modo seorsim ac sincerus, modo faecibus permixtus.

Mitiora sunt omnia symptomata praedicta, si mesenterium solum inflammatione afficiatur: si vero hepar, aut lien, aut intestina simul inflammatione tenentur, vehementiora sunt omnia symptomata, ac praeterea peculiaris praedictarum partium affectarum signa apparebunt, ex suis capitibus desumenda. Cum enim huius partis inflammationes & abscessus maxime lateant, si solitarii sint, propter obtusum partis sensum, & quia nullam in corpore edit actionem, cuius laesio internosci valeat, sed usum tantum habet, chyli, & sanguinis distributioni inservientem, idem oblique magis, quam directe & artificiosa conjectura internoscendi sunt: si nimirum praesente febre, aliisque symptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut intestinorum signa appareant. Speciatim vero intestina simul cum mesenterio inflammari, ostendit febris hemitritica, quam observavit Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A musculorum etiam abdominis inflammatione discernitur hic affectus, quod tumor ac dolor secundum eorum ductum, & figuram, ac positum procedant. Plerumque vero illi musculorum abdominis tumores oblongi sunt, aut per totum ventrem diffusi, & partes externas magis occupantes, ut levi contactu statim percipiantur, & insignem dolorem ac febrem inferre solent.

Denique distinguendus est hic affectus à diaphragmatis tumoribus, qui paucissimis haecenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuo insignis est respirandi difficultas, hypochondria revulsa, pulsus durus ac parvus, citra omnem tumorum in hypochondriis sensum, aut apparentiam. Tum si tumor fiat à materia calida, febris acuta, dolor intensus, deliria, & convulsionem insequuntur, quae symptomata in mesenterii inflammationibus solitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognosin attinet: periculosissimus est hic affectus, qui plerumque in abscessum degenerat, vel putredo ac corruptio mesenterio inducuntur. Saepe etiam materia morbifica aliò à natura transmittitur, non tamen planè tollitur, unde malum recrudescit, & saepe ad multos annos, & per totum vitae tempus perseverat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogosi saltem redeunte.

Curatio inflammationis mesenterii, ab hepatis & lienis inflammationis curatione ab similibus non est, illa idem è suis capitibus huc erit transferenda.

CAPUT III.

De abscessu, ulcere, & scirrho mesenterii.

Inflammatiō mesenterii saepe in abscessum degenerat. Omnis tamen abscessus mesenterii non fit ab inflammatione; sed plerumque à viciosis humoribus, in ea parte cumulat ac putrescentibus; ita ut huiusmodi abscessus sensim producantur sine febre praecedente, aut alio gravi symptomate, quemadmodum videmus in aliis partibus atheromata, steatomata, & melicerides, & alia abscessuum genera, sine inflammatione praecedente generari. Et dum illi abscessus distumpuntur, evacuato pure, ulcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si vero illi humores valde pituitosi sint, aut melancholici, &

putredini ac corruptioni resistent, concreverunt non raro & indurantur, atque in scirrhum degenerant: imò verò interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum observationibus constat, lapides in mesenterio fuisse repertos.

Diagnosis abscessuum mesenterii interdum facilis est, interdum verò difficillima. Si enim ab inflammatione ejusdem partis fiat, ea antea percepta signis superiori capite propositis, & diutius perseverante, indicium est, inflammationem discuti non potuisse, sed fuisse suppuratam, atque in abscessum conversam. At verò, quando abscessus ab humoribus pravis, in mesenterio diu commorantibus, ac tandem putrescentibus exoritur, difficillima est illius diagnosi, ita ut plurimi Auctores, qui talium abscessuum observationes scripserunt, eos non nisi post mortem & dissecta cadavera, innotuisse referant. Licet enim ut plurimum tactu dignosci valeant, aliquando tamen tam altè sepulti sunt, ut neque ipso tactu deprehendi possint, & partis sensus adeo est obtusus, ut nullo dolore sese interdum prodant. Quia tamen ista variis modis contingunt, in sequentem modum distinguenda sunt.

Si abscessus mesenterii tumorem habeat conspicuum; ille primum ab inflammatione & scirrho discernendus est. Ab inflammatione distinguitur, si ab ea ortum non duxerit, nulla adest febris, aut certe perexigua, nulla etiam praecessit, neque alia signa, quae inflammationem indicare potuerint. Si verò inflammationem sequatur, non aliter distingui potest, quam duratione ac perseverantia: si enim inflammationis signa per 30. aut 40. dies, aut amplius perseveraverint; signum est eam in abscessum abiisse. A scirrho verò distinguitur per duritiem, quae maxima est in scirrho, in abscessu verò quaedam mollicies apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cum in abscessu aliquis semper dolor sentiat, saltem ex violenta compressione. Praeterea ille tumor ab aliarum partium tumoribus discernendus est per situm, quemadmodum supra de inflammatione mesenterii dictum est.

Si verò abscessus in mesenterio lateat, sine ullo tumore conspicuo, nulla dari potest certa illius recensis; artificiosa tamen conjectura ad magnam illius suspicionem pervenire possumus: si nimirum cibi fastidium, nausea, vel vomitus adsit, citra ventriculi vitium manifestum; & magna veluti satietas post assumptum cibum, etiam paucissimum, lassitudines totius corporis ac languores sine causa manifesta, alvus vel suppressa praeter consuetudinem, vel fluidior, ex qua foetidissima excrementa deficiunt, & interdum sanguinolenta, citra ullam dysenteriae suspicionem. Quibus addere licet vigilias continuas, & si somnus aliquando irrepsit, cum aegri difficile ferunt, & animi exsolutionem ad sudores frigidos incurrunt. Ac licet interdum nulla febris, nullusque dolor appareat; ut plurimum tamen febris quaedam lenta conspicitur, cuius si nulla causa manifesta appareat, ab hoc malo dependere conjiciendum est, si nonnulla ex signis propositis adjuncta fuerint. Tum etiam, si abdomen violenter comprimat, dolor aliquis interius ab aegrotante percipitur. Verum quidem est, in partibus etiam sanis dolores excitari vehementi compressione, attamen si dolor major in una parte abdominis percipitur, quam in alia, ita ut cum omnes partes illius & omnia loca sigillatim contrectantur, dum manus contrectans ad certum & peculiarem locum pervenit, in eo perpetuo, & contrectatione iterata, major dolor percipitur, magnam facit conjecturam abscessus in eo loco latitantis.

Si verò tandem purulenta materia excernatur, tunc abscessus latens fiet manifestus. Ut plurimum autem per alvum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectae & vicinarum diathesi. Hinc modo pus sincerum & albicans, magna copia, nulloque doloris sensu, per vasa mesaraica & in intestina profunditur: modo ab abscessu ad crassiora postrema intestina vergente, faecibus alvi permixtum redditur, modo ad renes propellitur, & cum urina excernitur: modo inter peritonaeum & abdominis musculos copiose profusum, vel in cavitatem ventris, rupto peritonaeo profuit, vel per abscessum exterius erumpit: ita ut interdum magna puris copia per umbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex mesenterii corruptela geniti pure emittantur. Et quidem per alvum excretum pus (quae via frequentior est) modo fin.

sincerum, ut antea dictum est; modò sanguini, aut saniem permixtum apparet: modò sanguis niger ac fœtidus, modò alia materia nigra aut variis coloribus infecta excernitur. Utrum verò purulenta materia à mesenterio, hepate, aut alia parte procedat: ex propriis cujusque partis affectæ signis innoscet.

Rupto abscessu, & puris affluxu perseverante, ulcus in mesenterio latere certissimum est, quod interdum brevi curatur, interdum diutissimè permanet, & nonnunquam partem universam in putredinem ac sphacelum perducit.

Quod ad prognosin attinet: Abscessus mesenterii periculosissimus est. Si enim in parte diutissimè asservetur, ut sæpè contingit, malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægram in tabem, aut hydropem præcipitat. Si verò rumpatur, & ulcus citò non curetur, pravamque conditionem acquirat, similem habet exitum, gangrænam, atrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam, rupto abscessu, & pure valde corrupto in abdominis capacitatem effuso, æger subito perimitur. Scirrhus verò mesenterii minùs periculosus est, & si recens fuerit, curationem admittit. Si verò admodum inveteratus sit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum juxta eorum diversitatem varianda est. Ac primum abscessus jam genitus, sui apertionem & evacuationem indicat: eaque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obstructionibus hepatis & lienis proposita sunt, non omittis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplasmatis, & linimentis, quæ materiam abscessus attenuant & vias relaxant, ut commodius evacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abscessu, ulcus detergendum & consolidandum est. Cui usu plurimum conferre poterunt remedia in ulceribus ventriculi, hepatis, renum, & uteri proposita: quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diathesi.

Scirrhus verò mesenterii iisdem remediis curandus est, quæ pro hepatis & lienis scirrhus proposita sunt.

C A P U T IV.

De morbis pancreatis.

Pancreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnovērunt, sed usum tantum, ut vasa fulciat, ne ruptionis periculo sint exposita, & ut ventriculo sit pulvinaris instar, ne nimium repletus à vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipsi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirum primam chyli præparationem, illiusque defæcationem; ut magis elaboratus hepatis subministraretur. Cujus rei conjecturam manifestam exhibere videntur venæ lacteæ, quæ in pancreas omnes deferuntur, ac in illius substantiam variis anfractibus disseminantur. Præterea in medio pancreatis ductus potens reperitur, qui ad intestina protendit, per quem chyli excrementa repurgari, rationi consentaneum est: Ideò pancreas suos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre possunt; ac præsertim obstructiones atque tumores, quemadmodum mesenterium: quando materia chylosa crudior ac crassior, neque satis in ventriculo elaborata, ad ipsum transfertur, ab eoque liberum non habet effluxum.

Scirrhum pancreatis observavit Riolanus in Augusto, Thuano, (qui sui temporis historiam Latino idiomate elegantissimè scripsit) qui cum per quatuor annos inter alia symptomata gravitatis sensum in regione stomachi continuò perciperet, præcipuè dum staret, vel ambularet; hypochondria verò nec tumida, nec dura apparerent; post obitum tandem pancreas inventum est, hepar magnitudine æquans, totumque scirrhosum, multis globulis, specie ovi columbini refertum.

Cum autem pancreas à ventriculo tegatur, tumores illius difficillime tactu deprehendi possunt. Et hæc causa est, cur eorum mentio vulgò à practicis nulla fiat, & qui eos observarunt, post obitum tantum & dissectis cadaveribus deprehenderint. Non exigua tamen eorum conjectura haberi potest ex iis, quæ in Thuano Riolanus notavit, si nempe ponderis & gravitatis sensus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nullaque durities in hypochondriis appareant, alia tamen obstructionum latentium indicia adsint; qualia in hepatis, lienis, ac me-

senderii obstructionibus proposita sunt. Quibus etiam signis addi possunt dolor, & alia symptomata ventriculi, propter viciniam patientis, respiratio difficilis, ob diaphragmatis compressionem. Quibus signis alias conjecimus nos, D. Audeyerium, in Senatu Gratianopolitano Præsidem, scirrhum habere in pancreate, eumque etiam tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi versus medium profundius adacta, cum esset valde macilentus: & duritiem in ea parte animadvertimus, quæ digitis compressa dolorem ipsi non mediocrem inferebat: quæ historia fusè à nobis descripta est observatione 81. centur. 3. Et in Scorbuti diagnosi hoc annoravimus (quod à nullo hactenus eorum, qui de scorbuto scripserunt, est animadversum) in omnibus propemodum scorbuticis tumores hujusmodi pancreatis generari, cum in iis angustia, oppressio, & gravitas in regione ventriculi percipiuntur; & hoc signum veluti pathognomonicum scorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliisque proponatur.

Abscessuum etiam in pancreate repertorum historia nonnullæ apud Auctores reperiuntur, qui vivis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex symptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenus internosci possunt, quorum nonnulla cum prædictis, scirrhum ejusdem partis indicantibus, communia sunt; iisque addi possunt febris lenta, abscessuum interiorum (saltem majori parte) comes individua; vigiliæ juges, ac somni brevissimi, ab iisque labores, lipothymia & sudores frigidi.

Curatio obstructionis, scirrhi, & abscessus pancreatis eadem esse debet cum ea, quæ iisdem morbis, hepar, lienem, & mesenterium affligentibus descripta est, & ideo ex illis capitibus erit depromenda.

C A P U T V.

De Affectibus Omenti.

Cum Omentum pars mollis sit & adiposa, & recipiendis humoribus, aliunde confluentibus, propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minùs ac mesenterium atque pancreas, obnoxium est; qui tamen ab Auctoribus non describuntur, quia vix ac ne vix quidem in viventibus discerni queunt, sed ex apertione cadaverum tantum innoscunt, ut ex historiis quibusdam in observationibus propositis, videre est. Sic narrat Vesalius, se in dissecto cadavere omentum vidisse, adedum tumefactum, ut quinque librarum pondus æquaret, cum naturaliter sese habens vix libræ semis pondus excedat. Rouffetus lib. de partu Cesareo, refert Lutetia in aperto cadavere insignem abscessum in omentum fuisse repertum. Riolanus in Anthropographia, se omentum nobilis adolescentis 19. annos nati vidisse testatur, multis glandulis refertum, quibus insignem humorum illuviem exceperat, mesenterio & pancreate ex abscessu putrefactis, & liene valde imminuto ac penè consumpto. Nos verò in Canonico Monspelienfi omentum vidimus scirrhosum, totam Epigastrii regionem occupans, & quatuor digitorum transversorum crassitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, ut verisimile fuerit, humorem melancholicum à liene in eam partem traslatum & cumulatam fuisse, cum æger temperamento valde melancholico donatus fuisset, & via patentissima sit per ramos splenicis, à liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non rarò, (ut docuit Hippocrates) aqua fertur à liene ad omentum, à quo in capacitatem abdominis sensim extillat.

Cum autem omenti tumores à mesenterii tumoribus nulla arte distingui valeant: ideo certa illorum diagnosis statui non potest. Verum quidem est tumores omenti primo contactu facilius percipi, cum peritonæo immediatè subjectum sit, mesenterium verò profundiorē obineat situm: sed tumores mesenterii grandiores ad peritonæum ascendunt, imò verò cum eo & musculi Epigastrii ita interdum uniuntur, ut suppuratione facta per umbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnosi difficultati curationis non officit, quandoquidem omnibus tumoribus ejusdem speciei ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infelicius succedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS QUARTUS.

DE AFFECTIBUS RENUM ET VESICÆ,

P R Æ F A T I O.

RENES & vesica varios & omnis generis patiuntur affectus, similes, organicos, & communes, ex quibus varia etiam symptomata, tum in actionibus laesis, tum in viis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos novem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum, de calculo vesicæ. Tertium, de inflammatione renum & vesicæ. Quartum, de mictu sanguinolento. Quintum, de ulcere renum & vesicæ. Sextum, de diabete. Septimum, de urina incontinentia. Octavum, de ischuria, & stranguria. Nonum, de dysuria, seu ardore urinae.

CAPUT PRIMUM.

De Dolo nephritico, & calculo renum.

Dolor nephriticus ille nominatur, qui renes aut ureteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur propter maximam affinitatem, quæ ipsi cum colico dolore intercedit, ita ut sæpè non parùm difficile sit utrumque affectum invicem distinguere, ut diagnosi patebit.

Multiplex hujus doloris causa statuitur: frequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in renemoram trahens, dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quod renum substantia obtuso sensu donata sit. Si verò in caput ureteris demittatur, vel illius canalem subeat, eumque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces movet, & ægotantem mirum in modum excruciat. Pituita verò crassa, ureteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minus verò frequentes causæ, sunt grumus sanguinis, ureteribus impactus, vel pus crassius, e renibus, aut aliis partibus superioribus in ureteres deductum. Interdum enim flatus in ureterum cavitates sese insinuant, & dolores atrocissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud auctores agitantur controversiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non paritur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primum dubitatur, sub quo affectuum genere calculus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat eorum, qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licet enim propriè morbus in numero respiciat partes viventes, quorum numerus auctus, vel imminutus, morbum istum organicum constituit; ea tamen, quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita ut etiam qualitates nudæ interdum ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, ut color flavus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus in lingua.

Plerumque tamen calculus inter causas morbificas collocandus est, quatenus obstructionem, vel distensionem parit.

Inter symptomata etiam collocari potest, excreta scilicet & retenta. Si enim in renibus, ureteribus, aut vesica retineatur, cum excerni melius foret; ad præternaturaliter retenta revocandus est: dum verò excernitur, ad excrementum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi causam tum materialem, tum efficientem, major est difficultas. Galenus cum affectis censuit, causam calculi materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam & lentam, concretionem idoneam, & ut recentiores loquuntur, sæculentam, limo-

sam, & tartaream: efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem convertentem. Quæ doctrina gravissimis impugnetur rationibus.

Primo enim, si ex materia pituitosa, viscida, & crassa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redundat. Neque sufficit dicere, in illis partibus calorem non esse sufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippoc. & Galeni doctrina, calor remissus, actione diuturniori sufficit ad concretionem efficiendam. Et hinc ratio petitur, cur senes ad calculorum generationem sint magis dispositi, cum juvenes habeant renes longè calidiores; quia nimirum materia calculi diutius moratur in renibus senum propter imbecillitatem facultatis expultricis; & ita diutius coquitur à calore renum, ab eoque tandem induratur, licet longè remissior sit.

Secundò ex Aristotel. 2. meteor. cap. 4. quæ concresecant à calore, liquantur ab humido: sic lutum, à calore satis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam dissolvitur in aqua. Neque obstat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, ut in humido solvi nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, postmodum in aqua non solvuntur. Nam primum in corpore humano tantus calor non reperitur; deinde laterum concretio, ab aqua non solubilis, minimè dependet à calore intensiori, sed potiùs à dispositione argillæ, ex qua lateres conficiuntur quæ habent materiam, lapideæ consistentiæ & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quantumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam consistentiam acquirit; sed perpetuò in humido liquecet.

Tertiò ex eodem Aristotele loc. citat. calor, concretione efficiens, debet esse siccus: hoc enim præstat per exsiccationem, & partium humidarum resolutionem. At perpetua sit humiditatis serosæ effusio in renes, & vesicam. Ergo talis exsiccatio & induratio in iis partibus non potest fieri.

Quartò, in fluviis & fontibus lapides generantur, in quibus nullus est calor, imò verò, in cavernis & speluncis frigidioribus nonnullis, aqua stillans condensatur in lapidem: unde pyramides & aliæ figuræ exurgunt: Ergo alia causa efficiens inquirenda est præter calorem, & alia materia, præter humorem viscidum ac glutinosum.

Quintò, Pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, ut in tophis articularum videre est. At calculi non rarò silicei sunt, quam consistentiam ex pituita obtinere non possunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui siliceam illam consistentiam tali materiæ indere possit.

Omnium sæculorum Medicos decepit mucosa illa pituita, quæ in multorum calculosorum urinis reperitur, ipsamque proximam calculi materiam esse putaverunt; in quo tamen longè à veritate aberrarunt. Nam primò, in renum calculo mucosæ illæ urinae ut plurimum non apparent; sed frequentius in calculo vesicæ. Si autem hæc esset calculi materia, in utriusque partis calculo æqualiter appareret. Ergo ex affectu vesicæ proprio & peculiari hæc materia maxime dependet. Est nimirum vesicæ male affectæ excrementum: hic autem vesicæ affectus talis est. Docuit autopsia, in eorum cadaveribus, qui ex calculo vesicæ obierant, & humorem illum mucosum diu multumque cum urinis exereverant, vesicæ corpus carnosum evasisse, & digiti, aut pollicis crassitiem adeptum esse, ita ut totam illius cavitatem interdum impleat & ipsum calculum proximè amplectatur, donec tandem urinam suppressens, ægrum miserè jugulet: In iis verò, qui urinam tenuem, claram & aquosam reddiderant, vesicæ substantia membranosa, & in statu naturali constituta apparuit. Quorum eventuum ratio desumitur ex Hipp. Aph. 66. sect. 5. Si in vulneribus pravus & magnis tumor non appareat, ingens malum. Rationem reddit Galenus, quia suspicio oritur, humores qui

ob dolorem ad vulnera defluunt, jam ad partes principales transire. Præterea omnibus partibus insitum est, docente eodem Gal. *lib. de differ. febr. cap. 11.* ut quæcumque robustior est, id quod noxium est, aut superfluum, ad debiliorem transmittat, nec cesset illa transmissio, donec ad imbecillam ventum sit. Cum autem pars vulnerata admodum debilis sit, ac proinde ad excipiendos humores maximè disposita: si illi ad eam non deferantur, signum est alias partes admodum esse debiles, quæ talem transmissiōem moliri nequeant, aut alias esse vulnerata debiliores, ad quas humores deferantur. Non solum autem humores vitiosi ad partem vulneratam deferuntur; sed etiam sanguis laudabilis, quem natura majori copia ad partem afflictam transmittit, ut illi suppetias ferat quantum potest. Hæc omnia locum habent in vesica à calculo oppressa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, vesicæ tunicam interiorem vellicat: unde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura verò illi suppetias ferens, solito copiosiorē sanguinem ad eam mittit: tum reliquæ partes robustiores, superfluitates suas ad eam depōnunt. Hosce humores vesicæ substantia concoquit & assimilât, quantum potest, sicque ex copiosiori sanguine copiosius sumens alimentum accrescit, & crassior atque carnosior evadit. Cum autem totum sanguinem affluentem, multò minùs humores vitiosos sibi assimilare nequeat; inde multa exoritur excrementorum illuvies, quæ ex propria partis natura, pituitosam illam ac mucilaginosam formam induere consuevit. In iis autem calculosis, qui urinam claram, tenuem, & aquosam reddunt, vel quiescens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis causa sit; vel aliæ sunt partes vesicæ debiliores, ad quas reliqua membra sese exonerant.

Quia verò hæc doctrina præconceptam multorum sæculorum opinionem diruit, luculento uteri exemplo roboranda est. Uteri substantia, sicut & vesicæ, membrana est: at in prægnantibus tota penè carnea evadit, atque tam crassa, ut postremis mensibus duorum digitorum crassitiem æquet. Quia natura toto gestationis tempore multum sanguinem ad uterum mittit, fœtus nutriendi gratia, qui cum à fœtu totus non absumatur, portio quædam illius utero apponitur, & inde cum fœtu ad partum usque continuò augetur. Idem in vesica contingit, quamvis præternaturaliter, (cùm in utero naturaliter id fiat) ut quando major sanguinis quantitas ad eam confluit, portionem illius in propriam substantiam convertat, & illa inde majorem crassitiem acquirat. Si verò contingat, extra graviditatem, uterum intemperie aliqua insigni, aut alio quovis affectu laborantem, debiliorem reddi; tum humores superflui ab aliis partibus ad eum transmittuntur, qui eum sufficienter assimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuvies, quæ per fluorem muliebrem, seu menstrua alba quotidie expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum est proprium uteri excrementum, quem admodum mucilaginosam urinæ portio est excrementum vesicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non adeo frequenter, ut quando à calculo, eorum substantiæ impactu dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum sanguinem multosque humores dimittat, qui cùm parti assimilari nequeant, saltem majori parte, in excrementum crassum ac mucilaginosum convertuntur, quod magna copia cum urinis excernitur, idque adstantes, ac Medici vulgares purulentam materiam esse putant, quæ tamen merè pituitosa est, aut saltem exiguo puri permixta, quando scilicet à calculo per attritionem ulcus in renibus genitum est.

Recentiores nonnulli, prædictis rationibus convicti, causam materialem calculi statuerunt succum lapidescentem; efficientem verò spiritum quendam lapidificum. Succum lapidescentem vocant humorem quendam innatam & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur. Hunc verò probare contendunt ex generatione lapidum, quæ fit in majori mundo. Siquidem quamplurimis historiis constat, à non paucis Auctoribus collectis, aquas quorundam fontium in lapides & saxa converti; alias quæcumque injiciuntur, ligna, stirpes, animalia intra paucos dies, crusta lapidea obducere; liquores in quorundam montium cavernis, in strías & columnas converti, ac denique videmus quendam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhærescit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipsis urinis, quæ claræ ac limpidae redduntur, postquam refrigeratæ sunt, in lapideam quendam substantiam concreescere, & matu-

la parietibus adhærere. Quamvis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, ut in lapidem convertatur, satis cognita non sit, nonnulli tamen eam invenisse putant, dicentes; hoc ex salibus provenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidem soli ferè concreescunt; sed in humido etiam facillè solvuntur, ac si cum materia terrestri aut lutosa sibi analogâ conjungantur, causæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino, salem istum, cum materiæ sæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem juxta dolium concreescere; tartarum enim calcinatum totum ferè in salem abit, quod ostendit, illud ex sale potissimum coagmentari. Sic etiam in urinis, plurimum salem in se continentibus, præcipuè illis, quibus limosa & lutosa materia permiscetur, tartaream ac lapidosam materiam concreescere videmus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem salina materia, quæ cum urinis permiscetur, provenit ab esculentis & potulentis, quæ hujusmodi salibus abundant, qui corpore bene se habente foras ejiciuntur, neque in renibus retinentur, absente præsertim causâ efficiente, quæ sive potens fuerit in ipsa materia, sive ex propria renum diathesi dependeat, calculorum concretionem promovet in renibus & vesica.

Causam igitur efficientem calculi vocamus spiritum lapidificum. Fernelius verò appellat calculosam dispositionem, quæ renibus insita est, hæreditario jure ut plurimum adepta, cùm iste affectus inter hæreditarios principem ferè locum obtineat. Nos verò satius esse ducimus, causam istam efficientem spiritum lapidificum appellare, qui multò latius patet, quàm calculosa illa Fernelii arenosaque renum dispositio. Nam primò, in iis qui talem à natura, aut hæreditario jure, renum dispositionem non habent, calculi etiam generabuntur, si alimentis continuò, & maxima copia utantur, quæ plurimum succi lapidescentis in se contineant, aut aquas bibant, tali succo abundantes, quia illis aquis aut cibus non solum adest causa materialis; sed etiam spiritus lapidificus illis insitus est, qui seminis instar, lapidis formam inducit: unde non malè Hermetici causam lapidum efficientem ad propria semina referunt, quæ in materia disposita, suæ speciei lapidem producant.

Præterea à spiritu quodam lapidifico calculos generari, ostenditur historiis luculentis, à variis Auctoribus relatis hominum, brutorum, aliarumque rerum à spiritu quodam è terra expirato, in lapides & saxa conversorum. Sic apud Aventinum *lib. 7. Annal. Bavaric.* legere est, anno 1343. ex terræ motu plures, quàm quinquaginta rusticos, item vaccas emulgentes, cum ipsis vasibus extinctos diriguisset, & corpora in salinas ac lapideas statuas redacta fuisse. Sic narrat Ortelius in *descriptione Russiæ*, de pecudum gregibus & armentis illico petrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali, certis anni temporibus flante, in locis montanis Provinciæ Chilenis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in statuas lapideas subito conversæ sint, steteruntque in via, eo aciei ordine, quo ante metamorphosin erant dispositæ.

Illæ autem spiritus lapidificus non solum in calculosorum renibus residet, sed etiam in succo lapidescente, ab esculentis & potulentis separato: ita ut, dum potentior non est, utriusque concursus necessarius sit, unde multi reperiuntur, qui cibus utentes ad calculi generationem aliquantulum idoneis, calculos producant, concurrente calculosa renum dispositione, vel spiritu lapidifico renibus infixio. Si verò renes à spiritu illo immunes sint, ex talibus cibus calculi non fiunt, quia vis illorum lapidifica satis potens non est, ut sine renum concursu, materiam illam in lapideam duritiem convertere valeat. Contrà verò, si vis lapidifica longè potentior sit in iis, quæ assumuntur, & frequens sit eorum usus, calculi producentur, etiam si renes tali dispositione, aut spiritu lapidifico orbatî sint. Sic videmus in quibusdam locis, ubi aquæ vel vina succo lapidescente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare, ut de Ciconibus apud Ovidium videre est his versibus:

*Flumen habent Cicones, quod potum saxæ reddit
Viscera, quod totis inducit marmora rebus.*

Et vice versa, si vis illa lapidifica in renibus calculosis maximè vigeat, ex quibuslibet alimentis, quanquam laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit virum quendam, qui per tres aut quatuor menses plus quàm duodecim calculos exiguos singulis diebus cum urinis reddebat, cum tamen toto illo tempore solis

Solis iuseculis; aut panatellis lecto affixus, & graviter laborans vesceretur.

Causæ calculi antecedentes & procatarticae, vel ad materiam calculi suppeditandam faciunt, vel respiciunt constitutionem renum, ob quam calculi facilius concresecunt.

Materiae calculi generandæ ac cumulandæ plurimum conferunt ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primum, si non bene concoquat, crudus chylus in hepar deducitur, indeque impuri ac terrestres succi cum sero in renes derivantur. Hepar calidius materiam chylosam torret, & calculo generando idoneam reddit: tum etiam frigidius sanguinem crudum producit, huic etiam operi apertissimum. Lien debilis vel obstructus, aut quoquomodo intemperatus, sæculentam sanguinis partem sufficienter non expurgat, ejusque portionem ad renes amandat, quæ ad calculosæ materiæ elaborationem facilius disponitur. Ac denique renes, præter causam conjunctam, quæ est calculosa dispositio, duplici nomine causæ antecedentis rationem habere possunt, scilicet ratione temperaturæ, vel conformationis. Ratione temperaturæ calidioris, materiam calculosam attrahunt impensius, eamque magis inperassant: ratione vero conformationis, si venæ emulgentes laxiores sint, ut materiæ illæ crassæ & tartareæ facilius in renibus recipiantur, ureteres vero angustiores, ut & vasa serosam materiam ad eos transmittentia, ut materiæ illæ crassæ liberum exitum non habeant, sed in renibus retineantur.

Præcipue vero materiam calculi suppeditant alimenta crassa & viscosa, falsoque excremento referta, ut carnes bubulæ, porcinae, leporinae, anserinae, & quæ fumo aut sale conditæ sunt: pisces saliti duriores, & ostracei, & anguillæ; legumina, caseus, omniaque lacticia, ova indurata, castaneæ, pyra, cydonia, mespila, panis azymus, & oryza, vinum crassum, austerum, & nigrum, vel novum & nondum defæcatum: aquæ lacustres, aut succo lapidescente refertæ.

His addantur alimenta valde calida, ut piper, zinziber, alia, cepæ, vinum vetus & potens, quæ hepar & renes impensè calefaciunt: diuretica nimis fortia, quæ materiam morbosam potenter ad renes deturbant: vestimenta densiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, Venus immoderator, quæ renibus est inimicissima, exercitium vehemens, præsertim à pastu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens, & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnostica, seorsim, spectata, æquivoca sunt, & aliis morbis communia: si tamen omnia simul & conjunctim considerentur, certam diagnosin efficiunt.

Primum signum est, dolor fixus & stabilis, circa lumborum regionem, qui ut plurimum gravativus est, quando calculus infixus est parenchymati: illud enim obtusiori sensu donatum, gravantem dolorem percipit. Quoties vero calculus in caput ureteris sese insinuat; tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perseverans, quamdiu calculus ibi hæret: neque agrum excruciare desinit, donec calculus aut in vesicæ cavitatem protrusus fuerit, aut in renis cavum removerit.

Secundum signum est, urina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut erecis, in renis substantiam dispersis, ab attritione, quæ fit à calculo, ipsius parenchymati inharcente. At si paucissimus sanguis excernatur, colorem sanguinis amittit, cum urina permixtus, & urina lixivium representat. Perpetuum non est istud signum, & ab aliis causis non raro dependet: At quando apparet, unum ex præcipuis est, quod dolorem nephriticum à colico distinguit. Excitari autem solet ab equitatione, ambulatione multa, & alia quamvis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, si asper & angulosus sit, è sua sede dimotus, tenerriam renis carnem proscindit, ac dilacerat.

Tertium signum est, urina tenuis, aquosa & pauca, circa initium paroxysmi nephritici, quam interdum suppressio integra consequitur, si ambo ureteres fuerint obstructi. At dum solvitur paroxysmus, & calculus ureteri impactus in vesicam demittitur; urina crassæ, turbidæ, & copiosæ excernuntur, arenosum sedimentum habentes.

Quartum signum est, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipsa loquitur. Si enim æger nonnullos antea excreverit, quantumvis exiguos, quoties doloribus affligitur, à calculo affectum provenire certa conjectura est. At de arenulis non adeo certò pronuntiare licet. Plurimos siquidem videre est, qui tota vita

multas arenulas cum urinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non raro enim arenulæ proveniunt ab humorum adustione, quæ in hepate ac venis fit; & illæ vitri parietibus adhærent, nec in fundo subsident, ut illæ, quæ è renibus proveniunt. Præterea digitis contritæ dissolvuntur, & salinam substantiam referunt, cum aliæ digitis non cedant, & dissolvi nullo modo valeant. Ac denique, cum hujusmodi arenulæ salinam habeant substantiam, in calida urina dissolvuntur, neque ullo modo in ea apparent, dum adhuc calida est: postquam verò refrigerit, coalescunt, & matulæ parietibus adhærent, non secus ac crystalli tartari, quæ in aqua calente dissolutæ, dum illa refrigeratur, concresecunt, & vasis parietibus adhærent, ita ut valde similis sit hujusmodi arenularum & crystalli tartari natura.

Quintum signum est, & omnium certissimum, calculus excretus. Si enim aliquod signum ex superioribus, quantumvis æquivocum, appareat, & aliàs calculus ab ægro excretus fuerit; calculosum esse affectum, certò pronuntiare possumus.

Sextum signum est, stupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior nervum illum comprimit, qui in musculos lumbares inseritur, renibus substratos, & ab Anatomicis *Ischiæ* nominatos, qui muscoli ad coxam deferuntur, motui ejusdem inservientes. Talis stupor percipitur ex sessione supra femur ob compressionem, vel etiam in brachio, ex decubitu supra illud diuturniori.

Septimum signum est, testis retractio, ejus lateris, in quo dolor est. Renes enim & ureteres, doloris acerbitate irritati, sese vehementer contrahunt, simulque vasa spermatica, & partes omnes vicinæ contrahuntur, quæ quidem vasa testiculum sibi annexum sursum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur. Et ista partium prædictarum retractio usque ad vesicam & intestina extenditur: Siquidem in summa doloris acerbitate, urinae & alvi excretio supprimitur, ita ut tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa ejus actioni obistente.

Octavum signum est, nausea & vomitus ob connexionem renum cum ventriculo per membranam à peritonæo mutuam, & per nervum sextæ conjugationis, cujus duo rami à stomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cum partes illæ sentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ exclusionem irritatur, & primum pituitam rejicit, mox bilem flavam, ac postmodum æruginosam, si malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis sanguis in venis alteratur, & portio illius magis disposita in bilem æruginosam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet similitudinem, ut Galenus ipse in eorum distinctione deceptus fuerit, sicut à nobis relatum est, in colici doloris diagnosi. Ubi etiam signa proposuimus, quibus hi duo affectus à se invicem distingui valeant, ut non opus sit ea hic repetere.

Signa hæcenus proposita æquivoca esse diximus, & vix unicum eorum certam diagnosin posse constituere. Alia tamen nonnulla à quibusdam Auctoribus proponuntur: quæ adhuc magis sunt æquivoca, & valde incerta; sed cum aliis juncta diagnosin adjuvant, illa idè enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aphor. 34. sect. 7. Quibus, inquit, bullæ in urina natant, nephritica mala, diuturnamque ægritudinem significant.* Fiunt enim hujusmodi bullæ à crassis humoribus flatu crassiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea est, & non nisi longissimo tempore edomari potest, unde diuturnam ægritudinem significant. Galenus in *comm. hujus Aphorism.* dicit, ab acrimonia urinarum aperiri omnes arteriarum, ad renes appellentium, atque ita prodire spiritum aliquem, qui urinae permixtus, bullas facit. Attamen verisimile non est, ex arteriis spiritum tam crassum & stabilem emanare posse, ut urina etiam refrigerata per longum tempus permansere valeat, quemadmodum videmus bullas hujusmodi per multas horas urinis innatare. Deinde apertis arteriarum osculis ab urinae acrimonia, sanguis ab iis etiam efflueret. Imò verò officina venarum tenuiori tunica constantium, facilius aperirentur, & ita perpetuò urinae cruenta cum hujusmodi bullis apparerent.

Idem Hipp. *Aph. 76. sect. 4. Quibuscumque cum urina crassa caruncula parva, ac veluti capilli quidam exeunt, iis è reni-*

renibus excernuntur. Caruncula ab ulcere renum exeunt, de quibus infra dicemus. Filamenta verò à Gal. in comm. referuntur in crudam lentamque pituitam, calore renum intensiori, in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Gal. 6. loc. affect. c. 3. palam proficitur, se post anxiam & tædiosam venationem, causam tantæ longitudinis nescire. Avicenna dicit filamenta suam sortiri longitudinem in vasis renum vel aliis; cum enim per diuretica sanentur, fateanturque ægrotantes, se ex renibus laborare, in renibus formam nancisci credibile est. Actuarius præcisè ad ureteres refert. Quando enim renum sinus pituita abundat, cum urina ad ureteres labitur, & lentore suo insigni ureteribus adhærens, tum præ calore crassescens, longam ac teretem effigiem, pilo consimilem, acquirit. Fernellius verò scribit, se animadvertisse, ea filamenta è vasis parastatis derivari, in quibus teretem & pilarem formam sortiuntur, ex seminis materia quæ vi morbi sensim defluens, calore crassescit: apparere autem plurima in iis, qui scæda, exulcerataque gonorrhœa non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menses profluunt, aut uterus scæda colluvie turget, idem & sæpenumero in urina, quæ prima redditur à concubitu. Alii ænique arbitrantur, crassos ejusmodi, & lentos humores, è quibus ista filamenta nascuntur, in venis quidem primitus procreari, sed consistentiam & effigiem pilorum accipere in angustis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria trajiciuntur, postea verò descendere in ureteres, in quibus adhuc magis exsiccantur, donec à lotionem in vesicam protrudantur, neque ob tenacitatem disrumpuntur.

Quidquid sit: cum ex communiori Auctorum sententia constet, hæc filamenta, à pituita crassa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus transmissa, provenire certum est, eam in calculum coagmentari posse, si causa efficiens, calculis generandis idonea, concurrat, atque adeo ista filamenta signum calculi æquivocum suppeditare.

Quod ad prognosin spectat, calculus renum valdè periculolus est; gravissima enim mala, ut inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium dejectiones, febres, urinæ suppressiones, aliaque symptomata perniciose inferre consuevit.

Si affectus hæreditarius sit, à parentibus contractus, incurabilis est.

Cum vitia renum & vesicæ in senibus difficulter curentur, ex Hipp. Aph. 6. sect. 6. calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potius insanabilis est.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perseveret, neque ullis medicamentis curari valeat, mortis adest periculum, eaque jam in propinquo est cum frigiditas partes extremas, & sudor frigidus faciem occupat. Urinæ, quæ primum tennes, postmodum verò crassæ apparent, & arenæ in fundo resident, morbi solutionem portendunt.

Calculus cum ulcere renum conjunctus, incurabilis est. Illa enim, quæ lapidem frangunt, ulcus valdè exasperant.

Curatio doloris nephritici & calculi, renibus aut ureteribus inhærentis, perficitur viarum dilatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ, dolorem efficientis, exclusione, causæ antecedentis revulsione ac sublacione, doloris ipsius mitigatione. Quibus indicationibus sequentibus satisfiet remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. an. ℥. j. fol. malvæ. violar. parietar. branch. ursinæ, an. M. j. semin. lini, & scœnogræci, ana ℥. ℥. ficuum pinguium par. iij. flor. cham. & meliloti, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolve cassiæ, & catholici, ana Drach. vj. ol. lilior. & violar. an. ℥. j. ℥. butyri recentis ℥. ij. Fiat clyster, injiciendus statim.

Rejeto clystere, aperiatur vena Basilica cubiti dextri vel sinistri, & mittantur sanguin. ℥. viij. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim necessaria est phlebotomia ad præcavendam inflammationem, quæ à dolore perseverante excitari potest.

Post venæ sectionem clyster sequens injiciatur.

℞. Flor. chamam. & melilot, summit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ℥. Sem. anisi scœniculi, cumini, ana ℥. sem. Fiat decoctio ad ℔. j. In qua dissolve diaphœn. ℥. sem. terebinth. vitello ovi dissolutæ ℥. j. ol. anethini, & scorpionum, ana Unc. ij. Misce, fiat clyster.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi potest in hunc modum, præmisso laxante.

℞. Olei anethini & chamamel. ana ℔. sem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ij. olei rutacei Unc. j. Misce, fiat clyster.

Eodem tempore fofus admoveantur parti dolenti, ex decocto primi clysteris, (additis seminibus anisi & scœniculi) factio in hydrelæo, cum spongiis in eodem expressis.

℞. Ol. scorpionum compositi ℥. ij. butyri recentis, axungia gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. ℥. i. Fiat linimentum, quod illinatur post fofum. Vel tale cataplasma admoveatur.

℞. Fol. malvæ, pariet. an. M. ij. petroselini cum rad. M. j. rad. raphani ℥. ij. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur addendo cæpas sub cineribus coctas n. ij. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. ℥. ij. Fiat cataplasma, quod duobus linteis raris inclusum, ventri applicetur calidè secundum longitudinem ureteris: & quoties refrixerit, recalescat in sartagine.

Applicari etiam solet placenta ex parietaria, vel sola, vel ovis permixta, frixa in sartagine, cum oleo chamamel. amygdal. amar. scorpionum, linteo raro obvoluta.

Vel fieri potest etiam placenta ex cepis minutim dissectis, in sartagine frixis, cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ovis v. vel vj. calidè applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum saburra hunc affectum plerumque comitari solet, post aliquot clysteres injectos, (qui subindè repetendi sunt, dolore perseverante) purgans aliquod medicamentum exhibendum est, præcipuè in forma boli, ne tam facile revomatur, quia hujusmodi ægrotantes plerumque solent esse nanseabundi.

℞. Cassiæ recentè extractæ & ol. amygdal. dulcium ℥. j. diaphœnici ℥. iij. thabar. pulv. ℥. j. Cum pulvere liquiritiæ, & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non possit bolum devorare, dissolvantur purgantia in decocto malvarum.

Diligenter autem animadvertendum est, purgans medicamentum non esse exhibendum priusquam dolor fuerit aliquantulum remissus. Nam dolore valdè urgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, sæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes sese contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit convenire, quo etiam saburra humorum educitur, & sit revulsio à parte affecta, & non raro natura ipsa per se, urgentibus doloribus, hanc molitur evacuationem, eaque absoluta, levamen subsequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ ℥. iv. ol. crudi ℥. j. syrupi acetosi simplicis ℥. j. ℥. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus uti lubeat, ad salem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus se nephriticos dolores citò fugavisse Angelus Sala gloriatur.

Ante & post purgationem, per os exhibenda sunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui usui confert syrupus de althæa Fernellii, frequenter exhibitus. Sed quia hic syrupus paratus semper non habetur in officinis, simplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ ℥. iij. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve sacchari ℔. sem. Utatur frequenter.

Julepus sequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. j. cicer. rub. P. ℥. Sem. malvæ & althææ, an. ℥. ij. sem. quatuor frig. maj. an. Drach. j. ficuum pinguium paria iv. sebesten. paria iij. liquirit. ras. ℥. sem. Coquantur ad ℔. j. sem. In colatura dissolve syrupi capill. ven. ℥. iv. Detur in quatuor doses, bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. ℥. j. sem. hordei P. ij. liquirit. Drach. vj. in aquæ ℔. v. ad ℔. j. consumptionem, erit utilissimum.

Vel fiant juscula ex malva, althæa, & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico sale; vel eadem decoquantur in jure pingui.

Vel exhibeantur emulsiones ex quatuor semin. frig. majoribus paratæ.

At præ cæteris remediis vias emollit, & laxat, doloremque lenit ol. amygdal. dulcium, recentè extractum, quod ad ℥. iij. vel iv. per se, vel cum vino albo, aut decocto malvæ, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiat potio ex olei amygdal. dulc. & amararum partibus æqualibus, quia amygdalæ amaræ ad expellendum calculum etiam conferunt.

Postero die, ab hac venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, è directo partis affectæ. Sic enim ab ipsa fit derivatio, ex eaque ut plurimum ægrotantes levamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est 6. epid. part. 1. Aph. 6. & ab Actio lib. 11. c. 5.

Imò verò, affectu ulterius procedente, apertio hæmorrhoidum erit utilissima, juxta aph. Hipp. 11. sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenire, bonum. Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam, & hæmorrhoides.

Si fomentis, linimentis & cataplasmaris prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compositum, addito vino albo; hoc enim mitescet dolor ut plurimum, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentius æger demergendi sunt, quandoquidem vires diuturniori balnei usu admodum exsolvuntur.

Ac denique dolore nimium sæviente, ex quo vigilie diuturnæ, ac virium exolutio sequitur, ad narcotica confugiendum est, & philonii romani 3. ij. clysteri admiscendæ, vel laudani opiat g. v. aut vj. Vel ejusdem laudani gr. j. ij. iij. aut iv. per os exhibenda. Vel denique syrupi de papavere alb. 3. j. in julepo convenienti.

Prædictis topicis usurpatis, in dolore diuturniori, non parum proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hiscæ remedijs, aut etiam eorum nonnullis methodicè usurpatis, dolor nephriticus ut plurimum curari consuevit, iterata etiam purgatione, si opus videatur, aut medulla cassiæ frequenter exhibita. At verò si post eorum usum dolor adhuc excruciet, certum erit, calculos grandiores renes & ureteres obstruere, qui diureticis remedijs calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remedium delectus habendus est, ut primò mitiora usurpentur & magis temperata antequam ad aciora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Ubi etiam corporis habitus ratio ineunda est. Nam obesum corpus magis tenuantia; gracile verò, minùs perferre potest.

Horum autem remedium, calculos imminuentium, frangentium vel expellentium materiam, infinita penè reperitur apud Auctores. Nos selectiorem tantùm hic proponemus.

24. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana. 3. j. rad. malvæ & althææ, ana 3. ʒ. fol. parietariæ M. ij. sem. anisi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana 3. ij. chamomill. meliloti, anethi, & stœchados, an. P. j. Coquantur in vino albo ad medias. In colat. ʒ. j. dissolve butyri recentis 3. iv. mellis rosac. 3. ij. sacchari rubri 3. j. benedictæ laxativæ 3. ʒ. vitellum ovi num. j. olei nucum, anethi, vel lini 3. iii. Misce, fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

24. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. 3. ij. vini albi generosi 3. vj. ol. amygd. dulc. 3. ij. spirit. vitrioli 3. j. Misce pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantum ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod rarò contingit) tertia propinetur.

Paratu facilior fit julepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo; cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

24. Succu parietariæ sine igne extract. 3. iij. succi limonum, recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine igne, ana 3. ʒ. Misce, fiat julep. qui detur tribus aut quatuor vicibus manè, & serò. Vel

24. Succu limon. & vini albi, an. 3. ij. sacchari canti 3. ʒ. Capiat loco julepi.

De succo limonum hoc notandum est, cautum esse debere illius usum, quia frequentius, aut nimia copia exhibitus, apthas facit in ventriculo unde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficacissimæ.

24. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum hederæ, & fol. nasturtii, ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebintina fiat massa pilul. de qua capiat 3. j. singulis diebus manè.

Pulvis sequens à Quercetano valde commendatur in Pharmacopœa.

24. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & stercoreis albi ejusdem, an. 3. sem. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur. Drach. ij. sem. herniariæ, cinam. an. 3. iv. nucleor. mespil. 3. ij. ʒ. anisi,

fœniculi an. 3. j. Reducantur in pulverem tenuissimum, de quo capiat 3. ʒ. vel j. cum vino albo.

Cinis corticum ovorum adustorum, à 3. ʒ. ad 3. i. exhibitus, cum vino albo, potenter expellit calculum in urinæ meatibus hærentem.

Sanguis hirci præparatus, ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excelens ad dissolvendum calculum. Dosis illius erit à 3. ʒ. ad 3. j. Aqua ex sanguine hirci destilata, per vitrea organa, in B. M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifraga, pimpinella, baccis juniperi, petroselino, aliisque diureticis, sine ullo potu.

Hartmannus urinam hirci, tanquam stupendum remedium, commendat his verbis: *In obstructione renum, à calculo totali, vel etiam, ubi ureteres & vesica à calculis, in eam regionem detrusis, omnino fuerint obstructi ut ne gutta quidem urina prolabi possit, præstantissimum est, si urina hirci, recentissime ex vivente adhuc hirci cum vesica extracta, potanda detur, & omentum cum intestinis, ventri, pubi, & peritoneo fuerit applicatum. Sic enim calculus repente consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Pulvis millepedum ad dissolvendos calculos præstantissimus est, illiusque usus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum, in vino albo paratum, & diu continuatum, ad idem est efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanovano maxime commendatur, eoque materiam calculosam ita educi refert, ut manu colligi possit. Fitque hoc vinum, contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem usum revocari poterunt.

24. Lapides Judaici, pulv. lithonriptici Iustini, an. 3. j. nucleor. persicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. ceraforum, an. 3. ʒ. Reducantur in pulverem, & cum terebintina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & serò sumendas.

24. Raphani acerrimi derafi 3. ij. vini albi 3. iv. Maccantur per aliquot horas, deinde fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter, horis convenientibus.

Aqua sabina ad 3. j. vel 3. ij. sumpta, calculum & arenulas potenter expurgat.

24. Rad. bismalyæ in vino albo mundat. 3. vj. rad. bardanæ & graminis, an. 3. iv. rad. asari, petroselini, valerianæ, fœniculi contusarum, ana 3. ij. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, an. M. iv. Sem. basilici, bardanæ, cardui benedicti, sleris montani nucleor. mespil. & persicor. ana 3. j. milii solis 3. j. lapidis lyncii Judaici, an. 3. j. ʒ. terebintin. 3. iv. sanguin. hirci præparati 3. ij. ʒ. croci 3. ij. vini albi ʒ. iv. Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Destillentur in B. M. Hujus aquæ capiat æger 3. ij. tribus horis ante cibum, superhibendo vini albi 3. iv.

24. Cortic. rad. card. asinini 3. j. liquirit. 3. ij. Coquantur ad 3. vj. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas, renibus inhærentes, mirabiliter expellit.

24. Caparum albarum minutim concisarum ʒ. iv. sacchari albi ʒ. ij. vini albi ʒ. j. ʒ. Destillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur manè, 3. ij. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum, ad 3. j. exhibitus, cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cujus tamen usus rarissimus est. At frequentius usurpatur oleum scorpionum Mathioli, cujus 3. j. per os exhibitum, cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maxime prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cujus 3. ʒ. cum vino albo egregiè operatur. Idem præstat tartarum vitriolatum, eadem dosi. Ab iisdem etiam laudantur spiritus salis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis usurpati.

Exterius verò calculorum exclusio adjuvari potest, si tota renum & ureterum regio, calentibus manibus, oleo scorpionum inunctis, assidue perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, à rene affecto ad pubem descendendo, secundum longitudinem ventris, sine scarificatione applicentur.

Illinatur denuo, eadem pars ol. scorpionum Mathioli aut cantharidum subtilissimè pulverat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus, & scor-

scorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & summa efficacia; modò renum inflammatio non timeatur.

In usu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, observandum est, non semel ea aut bis esse usurpanda; sed pluries, donec viæ obstructæ fuerint referatæ. Dum autem exhibentur, renes & vesica fovendi sunt balneis, fomentis, unctionibus & cataplasmatibus, quò faciliiori negotio operentur. Nec non liquores aliqui tenuium partium, quale est vinum album vinosum, propinandi sunt per vices, usurpanda interna emollientia laxantia, & vias lenientia, ut viæ magis dilatentur, & aliorum remedium acrimonia.

Hiscæ remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum dissolutio atque exclusio promoveretur. Quia verò huic affectui dispositi & curati, sæpe solent recidere, ideo illius prophylaxis instituenda est, ut quantum fieri potest recidiva inhibeat.

Ac primum, si plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ sectio vere & autumno celebrata, præmissio elistere, aut leviori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea evacuanda est antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis aut ter in mense excitato, in iis qui faciliè vomunt.

Vel purgatio instituenda est bolo ex cassia, diaphœnico & rhab. composito, in curatione descripto: aut convenienti alio medicamento, singulis mensibus, aut bimestri, vel trimestri spatio, secundum ægri habitum & humorum copiam, idque in ultima lunæ quadra commodius fiet.

Vel si cacochymia magis urgeat, apozemate conveniente, vere, autumnove usurpato, expurganda erit. Eo enim non tantum antecedens causa & remota subtrahitur, sed etiam conjunctæ portio quædam; tum obstructiones viscerum, quæ hunc affectum frequenter comitari solent, admixtis incidentibus & detergentibus, convenienter dissolvuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris usurpari poterit, in hunc modum compositum.

℞. Polypod. querc. sem. carthami, ana ℥. j. ℞. thymi, & epithymi, ana ℞. j. sem. cumini, anisi, anethi, fœniculi, cavi, cardui benedicti, ana ℥. ij. fol. sennæ ℥. j. ℞. turbith. gummosi ℥. ℞. cinam. ℥. j. cryllalli tartari ℥. ij. Contundantur & misceantur simul, ex qua mixtura venter galli veteris eviscerati impleatur, deinde coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur. Colatum jusculum capiat quatuor dosibus matutinis.

Vel usurpari poterit pulvis sequens, à Solenandro commendatus, cujus usu testatur multos à doloribus nephriticis fuisse præservatos, imò verò liberatos; nam dolore præsentem eum exhibet cum successu.

℞. Fol. sennæ ℥. ij. rhab. opt. ℥. ℞. turbith. ℥. ℞. hermodactyl. ℥. ij. polypod. ℥. ℞. cinnam. zinzib. milii solis, saxifragæ, sem. genistæ, ana ℥. j. Pulverentur subtilissimè. Dosis autem à ℥. j. ad ℥. j. ℞. cum vino albo, vel rubello tenui, semel in mense.

Carolus Piso pulveris sequentis singulares effectus prædicat.

℞. Anisi, marathri, carvi, cumini, ana ℥. j. coriandri præparat. ℥. ℞. liquir. sem. bardanæ: an. ℥. j. sem. Cinnam. galangæ, an. ℥. j. Sem. milii solis, genistæ an. ℥. ℞. pulv. diatrag. frig. ℥. ij. diacrydii ℥. j. sennæ orientalis ad pondus omnium, fiat pulvis. Dosis ℥. j. cum jusculo ciccerum rubrorum.

Vel syrupus magistralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. asparagi, gram. althææ, brusci, & petroselinii, ana ℥. j. fol. betonicæ, pimpinellæ, saxifragæ, parietariæ, adiantii, polytrichi, an. M. j. Sem. ocymi, petrosel. macedonici, milii solis, genistæ, bardanæ sileris montani, an. ℥. ij. liquiritiæ rasæ, passularum mundatarum & polypod. querc. ana ℥. j. fiat decoctio ad ℞. j. ℞. In colat. infunde sennæ mundatæ ℥. iv. agarici albi ℥. ij. zinziberis ℥. ij. bulliant parum, & fiat expressio. In qua dissolve sacchari albi ℞. j. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ij. semel aut bis in mense, cum decocto hordei, graminis, & ciccerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulæ ex aloë & agarico, quarum quæ vel tres assumantur alternis diebus, ante prandium.

Post purgationem quædam diuretica usurpanda sunt, ut materia mucilaginosa, tum etiam arenulæ, circa vias urinarias oberrantes, educantur.

In hunc finem parari possunt decocta ex diureticis in syrupo magistrali descriptis composita, & cum saccharo

in julepi vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut vervecina, parari possunt juscula in multos dies sumenda, bis in anno post purgationes universales.

Tum post singulas purgationes nonnulla ex sequentibus usurpari poterunt, & semel aut bis in hebdomada continuari.

℞. Caudicum & flor. fabarum ℞. iij. calcitrap. ℞. j. Contundantur, addendo sacchari canti ℞. j. succi limonium ℞. j. ℞. succi arantiorum ℞. ℞. Decocti malvæ & althææ facta forti expressione ℞. ij. mellis ℞. j. distillantur lento igne, & non permittatur comburi, neque liquores ex toto consumi. Hujus aquæ capiat æger ℥. iv. manè, ut dictum est.

℞. Nucleor. mespil. & pulver. elect. diatrag. frig. an. ℥. j. rad. ononidis siccatæ, liquir. ras. sem. melonum, & milii solis ana ℥. ij. sem. saxifragæ, genistæ, raphani, brusci, calcitrap. ana ℥. j. sem. althææ & asparagi, ana ℥. j. sacchari canti ℥. ij. Fiat omnium pulvis, de quo capiat cochlear. j. manè, ter singulis mensibus, nempe circa novilunium, plena luna, & media; superbibendo parum vini albi aut decocti ciccerum rubrorum, rad. eringii & glycyrrhyzæ, fortiter postea se agitando aut deambulando.

Carolus Piso eximie laudat pulverem sequentem, cumque cum pulvere purgante, supra ex eo descripto, usurpatum plures pyxides fragmentorum lapidum excussisse refert, in quodam Præside Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℥. ℞. sem. milii solis, & rad. liquir. ana ℥. j. lapidis Judaici & lapid. spongiæ, an. g. vj. pulv. ossis dactylorum, mespilorum, ceraforum, an. ℥. ij. Sem. melonum ℥. ij. fiat pulvis, dosis ℥. j. sumenda cum pane azymo, vino albo madefacto, tribus diebus interlunii cujusque, & superbibendo jusculum ciccerum rubrorum alteratum rad. althææ, fœniculi, eringii, ononidis, petroselinii, & granis juniperi contusis, addendo vinum altum, mel, butyrum, & succum limonium.

Electuarii sequens à Zappata describitur insignis efficacie.

℞. Sem. hyperici probè exsiccati, & in tenuissimum pulverem redacti ℥. iij. conservæ rosarum, aut violat. ℞. j. Misce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ℞. manè per biduum, tribus horis ante pastum, duabus primis septimanis, postea, semel in septimana per 15. dies; ac deinde semel in mense, vel per longiora intervalla, secundum affectus urgentiam.

Conserva rosarum melior, quia corrigit odorem terebinthinæ à semine hyperici impressum: licet conserva violarum renibus magis conveniat.

Tabellarum sequentium usus poterit esse tutissimus & efficacissimus.

℞. Quatuor sem. frig. major. mundat. glycyrrhyzæ rasæ, an. ℥. j. sem. pimpinellæ, ocymi, petrosel. macedon. nucis moschata, ana ℥. ℞. pulv. aromat. rosar. ℥. ij. sacchari in aqua alkekengi dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. Drach. iij. Capiat unam mane tribus horis ante pastum, superbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ij.

Vinum alkekengi in curatione descriptum, si per intervalla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere asserit Villanovanus.

In omnium diureticorum usu hoc perpetuò observandum, ea non esse frequenter usurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideo semel aut bis in mense, vel aliquando per majora intervalla exhibere sufficiat, corpore tamen prius purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in usum frequentiore venire poterit. Refert enim Amatus Lusitanus curatione 68. centur. 2. monachum quendam, cum articuli morbo, simul & nephritico corripui soleret, & nullo remedium genere, multis frustra tentatis, convalesceret, tandem terebinthinæ usu intra sex menses liberum à dictis morbis evasisse. Deglutiebat autem singulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine saccharo admixtam. Ratio autem, cur terebinthina frequentius usurpata non noceat, sicut alia diuretica, ea est, meo judicio, quia urinas movendo simul alvum laxat, ita ut crassiores humores per alvum deturbentur, qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgo autem usurpatur terebinthina per intervalla, quemadmodum alia diuretica, tum sola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

℞. Terebinthinæ in aqua saxifragæ; vel parietariæ decies lotæ ℥. ℞. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Caf.

℥. Cassiæ recentē extractæ ʒ. vi. terebinthinæ ʒ. ʒ. pulv. liquirit. ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

℥. Terebinthinæ ʒ. ʒ. pulv. lithontriptici ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

℥. Terebinthinæ ʒ. ʒ. rhab. pulv. ʒ. i. Misce, fiat bolus. Vel

℥. Terebinthinæ ʒ. iv. Innuratur in lamina ferrea candente, ut possit in pulverem reduci, cujus dosis erit ad ʒ. ii. cum liquore idoneo.

Zacutus Lusitanus *observ. 58. lib. 2. Prax. admir.* balsami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eoque liberatum esse virum sexagenarium, qui per dies octodecim urinæ suppressionem à copia calculorum passus fuerat. Is primò guttulas aliquot balsami cum oleo amygdalino, hauriens, dosin utriusque augendo, singulis diebus, ita ut tandem ad balsami ʒ. ʒ. & olei amygd. ʒ. iii. ascenderit, intra decem dies calculos sex excrevit; & ejusdem auxilii beneficio in posterum præservatus est, dimidiam ol. amygdalini unciam, sex balsami guttulis permixtam jejuno stomacho absorbens cujus præsidii ope, fabulosam urinam excernens, in multos annos vitam produxit. Si balsamum orientale desit, Peruvianum erit usurpandum. Idem Zacutus in eadem observatione, aquam nicotianæ prædicat his verbis. *Memini me pluries calculos magnas, renum cavo tenaciter impactos, usu stillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ, in potum exhibita, per urinam deturbasse. Si ea desit, ejus decocto utere cum utilitate multa.*

Sapientissimus Varandæus, præceptor meus, mirum in modum probat ad prophylaxim hujus affectus, usum aquarum nostrarum Balerucanarum, cujus etiam nos admirandos sæpe vidimus effectus. Hujus autem verba, summo judicio exarata, & ex diuturna magni illius viri experientia deprompta, hic subnectimus. *Nullum est, inquit, me quidem judice, potentius præstantiusve remedium, post accuratam corporis purgationem, ad vias istas excrementis suis liberandas & mundificandas, quam potus aquarum nostrarum Balerucanarum; suo enim calore, ex bituminali vena profecto, fundunt liquantque quoscunque crassiores mucus, & ipsos calculos, si adhuc sint teneriores; nitrosa autem substantia abradunt quasi & detergunt sordes istarum viarum, & quantitate mirabili qua assumuntur, solent impuritates non tantum intestinorum, sed etiam renum & vesicæ quasi torrente quodam abripere. Unde incredibile est diu, quantam viderimus ex calculosis istis hominibus faburam illarum potu, cum urinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viscerum, præscripsimus tunc temporis vini abstinentionem, juscula quoque pullorum refrigerantibus temperata, julepos temperantes, & similia. Quibus ita consideratis, non veremur etiam pituitosos ac pingues homines (dummodò firmissimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, semel tantum in die circa auroram, munitis prius renibus & hepate, propriis quibusdam inunctionibus, atque etiam duplici linimento involutis: ut deinceps sudoribus concitatis, viisque istis relaxatis, excrementa hujusmodi copiose vacuentur. Licebit etiam postea, dum erunt domi, si ita videatur, emendare quidquid empyreumatis contraxerint, usu balnei domestici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.*

Conferunt etiam non parum, ad hujus affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ vitriolatæ. Quia non solum materiam mucilaginosam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, dissolvunt, & arenulas deturbant, sed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideoque in calidioribus dictarum partium intemperaturis hujusmodi aquæ erunt convenientissimæ.

Cum autem naturæ calidiores à prædictis remediis diureticis, majori ex parte calidis, aliquantulum lædantur, eorum loco alia magis temperata illis substitui poterunt, quorum præcipua sunt.

Aqua foliorum, & siliquarum fabarum recentium, vel aqua harniariæ.

Aqua limonum destillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas dividuntur, & destillantur in B. M. ad magis refrigerandum, cum lacte destillantur utiliter.

Conserva fructus cynorrhodi, quæ diuretica est; attramen refrigerat, & à Cratone in hoc casu laudatur.

Conserva flor. althææ, vel malvæ, quæ leniendo & humectando vias urinarias, arenularum exclusionem adjuvat.

Succus portulacæ inspissatus, & in pilulas reductus ʒ. i. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

River. Opera Medica.

Flores granatorum exsiccati, & ʒ. i. pondere sumpti calculosam materiam expurgant.

Idem præstat spongia bedegaris exsiccata, pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum saccharo canto partibus æqualibus mixtum, quotidie manè sumptum jejuno stomacho, vias urinæ lenit & abstergit, ac calculi generationem impedit.

Idem præstant amygdalæ amaræ, si quotidie x. aut xii. comedantur.

Nec minoris sunt efficaciæ nuces avellanæ ante pastum comestæ quæ à Cratone commendantur, dicente se comperit habere, non paucos, sævis cruciatibus calculi diu affectos, usu avellanarum liberatos. Quod quidem disertè confirmat Amatus Lusitanus *curat. 78. cent. 7.* ubi sic loquitur: *Vir, qui nephritim patiebatur, & de renibus non raro lapillos rubentes per virgam mittebat, multum querebatur, lumborum namque & illorum, imò totius ventris dolores & rugitus sæpe sentiebat. Pro quibus abigendis symptomatis, multis est usus remediis, frustra tamen. At cum præter spem, ex cujusdam commendatione, avellanis in victu uteretur, liber & sanus à tantis affectionibus evasit. Consuluerat autem illi vir quidam si morbum profligatum vellet, avellanas cum internis suis membranulis comederet initio prandii & cœna. Ceterum illo remedium considerans familiare, non solum initio mense eas comedebat, sed medio & fine. Quarum assiduo usu ita valuit, ut nunquam postea morbum persenserit. Addit Amatus Lusitanus in scholio. Non solum vir hic, de quo agimus, per avellanarum esum sanus ex hac mala affectione fuit, sed plures alii. Sunt autem avellanae hæc vulgares ponticae nuces dictæ, quas Avic. inter eas medicinas, quæ lapidis renum materiam absument, reponit. Sed qua facultate operentur, dubium est. An forte sua siccitate, & facultate in membranula interiore comperita? Sed non desunt alii, qui hoc operari sua nuclei parte oleosa contendunt.*

Chymici spiritum salis laudant, illiusque guttas aliquot manè cum jusculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta à Zechio commendatur, sex, vel septem unciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut saltem semel in die pota. *Nihil enim, inquit, adeo renes ab excrementis vacuos temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguatur, ita ut in posterum calculos procreare non possint.*

Pro potu utatur æger vino tenui & paucifero, cum decocto radicis eringii. Quod quidem decoctum pro potu ordinario à Cratone commendatur. Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgatè multò præstantius est.

Nonnulli à calculo præservati sunt usu ad potum ordinarium vini expressi ab uvis acidulis, quæ vulgo apud nostrates unies nominantur, ita ut vineam ex illis uvis ad hunc usum de industria condiderint.

Ad prophylaxin etiam hujus affectus non parum conducit, renum intemperiem calidiorē corrigere, cui rei proderunt remedia calida in hepatis intemperie descripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quod caliditas immodica renibus non raro ab hepate communicatur.

Inter cætera verò serum lactis, per mensem integrum, verno tempore usurpatum, præstantissimum est. Tum etiam aquæ minerales, acidulatæ, & vitriolatæ, omnia viscera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter usurpatum, & natatio in flumine, æstatis tempore erit convenientissima.

Epithema sequens renibus etiam frequenter admoveiri poterit.

℥. Aquarum lactucæ, nymphæ, & rosar. an. ʒ. iij. aceti rosacei ʒ. ij. Misce, admoveantur valde tepidè, manè & sero.

Convenit etiam sequens linimentum, præcipuè hyemis tempore.

℥. Ol. rosac. nymph. & violar. in aceto & aqua rosac. lotarum, an. ʒ. j. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vj. ceræ tantillum, fiat linimentum pro unctione renum, manè & vesperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, lamina plumbea perforata, & supra regionem renum continuò gestata.

Ac denique, quia ventriculi cruditates materiam suppe- ditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda est, & roborandus ventriculus sumptis & admotis, in illius partibus imbecillitate descriptis.

CAPUT II.

De Calculo vesicæ.

Quamvis ordinis ratio postulare videatur, ut omnes renum affectus seriatim persequamur; tamen ordo doctrinæ postulat, ut calculo renum, vesicæ calculum subnectamus; cum eadem utriusque sit natura & conditio, & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, etiam calculo vesicæ convenient.

Causæ igitur materiales & efficientes calculi vesicæ eadem omnino sunt, quas ad calculi renum productionem concurrere supra retulimus. Hæc tantum in eorum generatione differentia annotanda est, quod pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis afficiantur. Cujus eventus ratio à Galeno tradita est in 6. epid. sect. 3. quia nimirum crassities urinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluviem contingit, à calore illorum blando dissolvitur, ac simul diffunditur, nec in renibus moram trahit, adjuvante facultate expultrice renum, quæ fortior est in ea ætate; sed lapsa in vesicam, ibi residet, ac moratur diutius, quia pueri ludicris intenti, & diuturno somno indulgentes, longiora faciunt meiendi intervalla. Adde, quod urina minus acris vesicæ expultricem non irritat, donec copia gravans efficiatur; & sic sæpius retinetur, neque potest deinde commodè expurgari per exiguum adhuc urinæ canaliculum. Præterea vesica ab urinæ copia valde distenta, non potest tam exactè sese contrahere, ut tantam urinam evacuet, sed aliqua ejus portio in fundo remaneat, quæ est crassa illa sæx, calculis coagmentandis idonea. Senes contra frequenter emingunt eam materiam, quæ in vesica continetur, ampliorque ductus pater ad ejus expulsionem. In renibus autem crassamentum illud moratur, quia viscidius est, neque potest dissolvi ab effæcto calore, aut transcolari ob siccitatem, & quasi ariditatem, in renibus jam contractam; unde Hipp. in Coacis, vult lapidem in vesica non generari à decimo quarto ætatis anno usque ad sexagesimum, nisi prius extiterit.

Fernelius novam de calculi vesicæ ortu opinionem proposuit, dicens: omnem calculum, in vesica contentum, rudimentum è renibus traxisse, & in vesica postmodum incrementum sumpsisse. Quando nimirum calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, si grandiusculus sit in vesica subsistit, ibique novæ materiæ appositione sensim accrescit. Afferit etiam, se in contritis vesicæ calculis nucleum quendam in medio reperisse, è renibus exturbatum, diversi à reliquo integumento coloris & substantiæ. Neque unquam se aliquem offendisse, calculum in vesica habentem, qui nephriticis doloribus antea divexatus non fuerit.

Verum hæc sententia à probatis Auctoribus non paucis rejicitur, qui sua experimenta prædictis contraria afferunt; quamplurimos nimirum calculos, ex puerorum vesicis extractos, se vidisse asserentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec colore, nec substantia, ullo modo dissimiles. Et certè vulgaris experientia nobis aperte demonstrat, pueros calculo vesicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuisse quod sæpius contingeret, si calculorum rudimenta à renibus extruderentur. Verum quidem est, in adultioribus non raro calculos è renibus deturbatos, in vesica contineri, & per novæ materiæ additionem paulatim incrementum accrescere. Sed illud semper ita fieri, negandum est, & constanter asserendum, quamplurimos calculos exordium sumere in ipsa vesica.

Diagnos calculi vesicæ difficillima est, præcipue in principio, quando calculus exiguus est; gravior enim tactus, satis evidentes notas præ se fert. Nos verò eam, quantum artis beneficio præstari potest, elucidabimus.

Primum signum est: Dolor in collo vesicæ qui circa finem mictionis exasperatur, & ad glandis extremum exporrigitur, omnino similis illi, qui in dysuria contingit, & ab ea vix distinguitur in principio, donec illa signa apparere incipiunt.

Secundum signum: Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud sæpe scalpere & contractare, ac veluti discerpere, molestiam illam auferre conantes.

Tertium signum: Pondus in peritonæo & tota penis regione, cum dolore gravante, quod fit à calculo grandiori.

Quartum signum: in calculo grandiori summa mingendi difficultas, cum summo conatu, parturientium more, & urinæ stillicidio, guttatim effluentis, cum mictione frequenti.

Quintum signum: Urinæ suppressio inter mingendum, ut in medio cursu subito supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum urina delato, illudque obrurante.

Sextum signum: Facilius exitus urinæ, resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longius recedit. Tum quando urina inter mingendum supprimitur si corpus resupinetur & concutitur, liber fit urinæ exitus calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum: Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione urinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ quæ calculi attritione inducitur.

Octavum signum: Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ. Uno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem nervo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possint, & in uno loco manere; sed valde inquieti sint, crebrò moveantur, & crura alternatim exagitant: & si major sit calculus, vix recti stare possint, equitare, vel ambulare per salebrosa loca, quia tunc temporis cervix vesicæ à lapide commoto valde contunditur.

Decimum signum est, quod ægri à nullo remedio leventur, sed ut plurimum pejùs habeant. Quia medicamenta, quæcumque urinæ vias pervadunt, vel novam materiam ad vesicam deducendo, malum augent, vel pituitam abstergunt, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contra is denudatus acrius mordet tunicam vesicæ interiorem.

Undecimum signum ex eo depromitur, quod cum æger doloribus nephriticis obnoxius sit, & in fine paroxysmorum calculos excernere soleat, quos eorum dolorum causas fuisse certum est, si aliquando post dolores illos calculum nullum excreverit, ut antea solebat; signum est, eum calculum, qui dolorem efficiebat, in vesicam fuisse detrusum, in eaque retentum; ubi sensim incrementum sumit, & prædicta symptomata sensim inducit. Idè si quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreverit, & post aliquod tempus urinæ difficultate urgeri incipiat, maxima est retenti calculi conjectura.

Duodecimum signum desumitur ex Hippocr. Aphor. 79. sect. 4. *Quibus in urinis arenosa subsident, is vesica calculo laborat.* Qui Aphorismus multorum ingenia torfit. Galenus in illius commentario dicit, eum manifestè manum esse, quod Hippocrates dimidiam illius partem omiserit; si enim in renibus, si in vesica calculi generentur, arenosa cum urinis simul egrediuntur. Et ipse Hippocrates huic contradicit Aphorismo lib. de internis affectionibus, ubi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam esse signum calculi in vesica. Cardanus in comment. ejusdem Aphorismi testatur, se ab annis triginta arenulas primò rubras, postmodum verò albas, quotidie & copiose excrevisse, sine ulla calculi renum aut vesicæ suspitione. Afferit etiam, vix è decem unum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen esse, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui vesicæ. Referunt etiam, Hispanos magna ex parte arenas cum urinis excernere, qui tamen parùm lithiasi obnoxii sunt.

Nos superiori capite arenas distinximus, quæ calculum significare possunt, ab iis, quæ nullo modo indicant. Sed diximus, esse signum valde æquivocum. Fit enim plerumque, ut robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec ullo modo retineantur in renibus & vesica. Et quamvis hujusmodi arenulæ certius indicarent; nunquam tamen soli vesicæ tribui possent. Atque adeò Aphorismus, ut verba illius sonant, semper falsitatis convincitur.

De hujus Aphorismi interpretatione lis maxima orta est inter Beverovicium & Salmasium (viros doctissimos, & in Auctorum sententiis obscurioribus, aut mutilatis, restituendis peritissimos) quæ integra utrinque peperit volumina. Nostrum non est, neque instituti nostri ratio patitur, in iis diutius immorari: hoc unice statuentes, pro omnium criticarum dissensionum resolutione, Auctorum sententias, quæ prima fronte veritati & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò sensum esse retrahendas, qui veritati magis conformis & consentaneus est, etiam si termini sententiarum eum sensum pati non possint, qui in tali calu censendi sunt suppositi, & ab aliis (fortè imperitis) adjecti; aut forte illas sententias integras esse ab aliis insertas, ut sæpè Galenus dicit de quibusdam Hippocratis sententiis, quas ab aliis

aliis adjectas pronuntiat, utpote Hippocratis majestatem præ se minimè ferentes. At verò Beverovicii interpretatio, circa arenosam subsidentiam, ad mentem Hippocratis non videtur instituta, neque magni usus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis respondere, qui in præcedentibus Aphorismis signa desumit ex urinæ contentis: quod suum propositum sequens, sumit etiam signum ex arenulis in urina subsidentibus, quas dicit calculum vesicæ significare. At Beverovicus, sensum illum invertens, dicit: Hippocratem esse intelligendum de arenulis, quæ per urinas antea excerni solebant, si subsistant in vesica, id est, retineantur, & non amplius excernantur, signum est illas arenulas retentas calculum in vesica coagmentare. Hæc interpretatio, ut dictum est, menti Hippocratis non respondet; deinde nihil confert ad usum praxeos. Illi enim, qui arenulas cum urinis emingere solent, quædam habent intervalla, in quibus tamen non sit calculus in vesica. Neque magnam habet vim, quod Beverovicus notat, in aliis Aphorismis Hippocratem, ubi ponit signa ex urinæ contentis desumenda, non uti verbo subsidentia, sed potiùs excretionis. V. g. *Qui pus aut sanguinem mingant. Quibus cum urina crassa sursu-rosa exeunt, &c.* At hic utitur nomine subsidentia, ut aliud quippiam significare videatur.

Verùm nos ad usum artis omnia revocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphorismo non potuisse uti nomine quodam, excretionem tantum significante, quia distinguere debebat illas arenulas, quæ calculum significant, ab illis, quæ nullo modo eum indicare possunt; illæ autem arenulæ (ut cap. superiori diximus) subsident in fundo matulæ; aliæ verò minimè, sed tantum matulæ parietibus adhærent; & ideo rectè Hippocrates, ut illas arenulas ab his distinguat, dicit. Quibus sabulosa subsident; quia aliæ arenulæ, quæ non subsident, non sunt calculi indicium.

Quandoquidem igitur hic Aphorismus ad veritatem, & usum artis revocandus est, quantum fieri potest, existimamus interpretationem à Joanne Zechio (in artis operibus exercitatissimo) propositam reliquis omnibus esse anteponendam; cujus beneficio signum pathognomonicum stabilitur calculi vesicæ, & magnus Aphorismi usus elicitur in Medicina faciendâ, cum secundum omnes alias interpretationes inutilis reddatur. Atque ut debitus honor Zechio reddatur apud eos, qui ejus operibus carent; operæ pretium duximus, ipsa illius verba transcribere, quæ habentur in libro consultationum medicarum, consultatione 58. *Hippocrates, inquit, Aphor. 79. sect. 4. à nullo, neque ab ipso Galeno hætenus, ut decet explicatus, hanc protulit sententiam. Quibus in urina sabulosa subsident, his vesica calculo laborat. Quam quidem sententiam, si ea ratione admittamus, quam interpretes Galenus sequitur, falsam prorsus esse, ex eo facile constat, quod infiniti ferme homines urinam sabulosam, toto eorum vite tempore mingere observentur, (& unus ex illis sum) citra tamen ullam vesicæ lithiasis suspicionem. Quo fit, ut non possim non valde Galenum, tantum virum, & omnes alios post ipsum scriptores admirari, quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphorismum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci possum ut credam, vel saltem ob aliquam in eo ambiguitatem dissimularint. Tota autem propositæ difficultatis explicatio ex illius verbis, sabulosa, proprio significato palam desumitur: etenim hac voce, sabulosa, Græcè, *ἰακύνδεια* nihil aliud summus Hippocrates intelligere voluit, quam sabulum crassum, cui veluti terra pinguis sit admixta. Hoc est, lutosum, sive argillosum quid, veluti eorum mucus, matula fundo tenaciter inhaerescens. Signum sanè lapidis majoris in vesica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil est perpetuum, mirari non oportet, si interdum consimili affectu laborantes hoc signo destituantur, quod lapis in vesica sit exiguus, ut in Illustrissimo, ac Reverendissimo Cardinali Paleoto observavimus. Causam autem hujus cœnosi excrementi alias fusiori sermone explicavimus. Hætenus Zechius. Ubi autem cœnosi illius excrementi causam reddiderit, compertum nobis non est. Nos verò eam dulcidè exposuimus capite superiori, ubi ostendimus, mucosam illam materiam, esse vesicæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam sanguinis copiam & superfluos humores ad se transmissos concoquere, & assimilare non potest, eosque in mucilaginosam istam materiam convertit; & illam pravam vesicæ diathesim à calculo ut plurimum excitari. Relegantur illa*

River. Opera Medica.

hoc loco, quia ad eorum, quæ suprà dicta sunt, intelligentiam plurimum faciunt.

Sed una adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitosam & mucilaginosam quotidie cum urina excernant, quamvis à calculo vesicæ immunes sint. Et refert Cardanus *loc. suprà cit.* Leonem quendam, monachum Divi Augustini, tantum pituitæ lentæ in matula concreta sæpè illi ostendisse, ut ovum anseris magnitudine superaret; & tamen lapidem nunquam habuisse.

Cui dubio respondemus, materiam mucilaginosam, è vesica procedentem, in eo distingui ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quod quæ à vesica, magis tenax & glutinosa sit, ita ut fundo matulæ aut vitri ouroscoopi tenaciter adhæreat, nec post urinæ effusionem vehementi concussione excuti valeat. Quæ verò est ab aliis partibus, fundo matulæ non adhæreat; sed ea inversa statim cum urina effluat. Hoc usus nos docuit, quod è nullo Auctore hætenus est animadversum. Illa autem glutinositas major in excrementis vesicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranæ est, & glutini hinc producendo idonea, quemadmodum videmus, ex pellibus membranis aliorum animalium, gluten seu collam confici firmissimam, ad varios usus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinosam seu argillosam, ut vocat Zechius, à prava vesicæ dispositione ex calculo contracta provenire, nos inde probare possumus, præter ea, quæ superiore capite dicta sunt, quod aliàs observavimus, puerum duodecim annorum calculo vesicæ laborantem, qui quotidie cum urina mingebat materiam glutinosam, fundo vitri adhærentem. Postquam verò calculus sectione adeptus esset, puer ille per mensem integrum eandem materiam post sectionem cum urina excrevit, postmodum verò nihil tale emisit. Quod apertè demonstrat, illam materiam ex vesicæ mala dispositione produsse, quæ cum non illicò post exsectionem curari potuerit, sed per aliquod tempus perseveraverit, illa etiam continuaverit materiæ glutinosæ excretio, sed vitio vesicæ curato, nunquam amplius apparuit talis materia, quod ostendit eam non aliunde, quam è vesica provenisse.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginosam, prædictis conditionibus stipatam, quoties apparet, calculi vesicæ præsentiam indicare; non tamen contra, quando non apparet, ejusdem absentiam significare: quia sæpè contingit, ut calculus levis & politus, & nulla asperitate donatus, aut quantitate minor, vesicam tantopere non offendant, ut inde prava illa diathesis oriatur, & tunc urinæ claræ perpetuò redduntur. Igitur signum istud pathognomonicum dici potest, quatenus præsens calculi vesicæ præsentiam indicat; quamvis absens ejusdem absentiam non significet.

Neque præterea digna esset viro cordato hæc objectio, vel potius cavillatio, quod ex nostra observatione supra proposita, talis materia cum urinis excreta sit, quamvis calculus non esset in vesica, qui antea per excisionem adeptus fuerat. Sufficit enim, calculum antea & nuperrimè adfuisse, qui hujus affectus causa fuerit. Atque adeò talis materia significat calculum, qui vel jam adest, vel nuperrimè adfuit.

Ultimum difficillimæ istius diagnosis signum petitur ab exploratione, quæ fit per catheterem, & digiti in anum immiessionem; ad quam tandem confugiendum est, ut illa omninò indubia reddatur. Quod etiam intelligendum est de iis, quæ ut plurimum contingunt; non de iis quæ semper. Aliquando enim calculus substantia mucosa, vel etiam cystide obvolutus est, ut certa illius exploratio fieri non valeat, & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum est: nam exploratio, quæ fit per immiessionem digiti in anum, longè certior est, & non solum calculum adesse ostendit, sed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum patefacit.

Prognosis hujus affectus, non nisi laboriosa & periculosa institui potest. Laboriosa quidem ex eo, quod minimi tantum calculi per angustum vesicæ meatum excludi possint; grandiores verò, si duriores ac veluti filicei, conteri ac dissolvi nequeant; si verò molliores, gypsei aut tophacei, aut alio quovis modo friabiles; dissolvi quidem possunt longo efficacium remediorum usu, quem ut plurimum ægotantes ferre nequeunt, & idè talis curatio rarissimè succedit, ita ut sæpissimè ad sectionem veniendum sit, quæ quàm plena sit terroris, quotidianus eventus docet, cum plurimi ex illa operatione moriantur.

tur. Unde Hippocr. in juramento discipulos suos monet, ne hanc sectionem aggrediantur, sed etiam lithotomis perficiendam relinquunt. In mulieribus tamen facilius est operatio, & periculi expertus, quod latius habeant meatum urinarum, & nulla sectione, sed simplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi, in vesica concreti, easdem habet intentiones, quæ supra in renum calculi curatione propositæ sunt, ut nempe materia illius antecedens evacuetur, revellatur, ejusdemque generatio prohibeatur, materia verò conjuncta, seu calculus ipse imminuatur, atteratur, & dissolvatur. Quibus intentionibus profunt remedia, etiam ibidem proposita.

Ex quibus maximæ est efficaciæ aqua ex capis destillata, cujus usu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudinem superantem è vesica excretum vidimus.

Attamen & gravissimorum Auctorum sententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore assumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolvi posse. Unde fit, ut ad lithotomiam seu calculi chirurgicam extractionem, ut plurimum confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inveniuntur historiæ, calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipuas hic annotabimus, ut cuique liberum sit, efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ & terroris plenæ Chirurgiæ sese committat. Adde, quod reperiantur aliquando calculi tam molles & arenosi, aut recentiter concreti, ut eos dissolvere non sit impossibile. Nam purorum & siliceorum dissolutio minimè sperabilis est.

Horatius Augenius tom. 2. epist. medicinalium, lib. 6. epist. 8. Ego, inquit, bis in hunc diem calculum vesicæ fractum vidi, primo casu, mox deliberatione atque matura consultatione addita. Casus fuit, Filium Janeti, Pontificii Typographi, Romæ expurgandum suscepimus, ut postea intior ad ipsam sectionem accederet. Tentaverat enim antea omnia remedium genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præscripta. Cum verò nullam utilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus, Sacerdotem jussit accedere, ut si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Jesu, qui audita confessione ab egroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, ut dicebat, magni usus, de quo & in seipso, & in aliis periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti poenituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo non die fuit. Pharmacum autem à Jesuita ei datum, hoc erat.

℞. Pulv. mille pedum Drach. i. ad summum ℥. iv. aquæ vitæ Unc. sem. juris cicerum rubrorum Unc. ix. vel x. capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò juvenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & ubi singulis diebus datum alteri fuisset antidotum, huic alternis dari jussi; & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana ℥. v. propinari intermedio die, cum gutt. vi. olei de calcantio, & Unc. i. julepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.

℞. Pulv. asellor. præpar. ℥. i. aquæ vitæ ℥. ii. decoct. cicer. rubr. Unc. viii. Misce, capiat horis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus cap. de calculo vesicæ, memorabilem historiam refert Vvillhelmi Laurenbergii, Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui provecta jam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo sese committere nolens de aliis remediis cogitare cepit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes in pretio & usu habitum, expertus est, qui ita paratur.

℞. Salis tartari albi Unc. i. Affunde aquæ petrosel. ℥. i. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus arantiorum concilietur. Usurpavit etiam gemmam illam indicam, Igiada Hispanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed utriusque remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horatius Augenius proficitur.

Ad cujus imitationem, præmissis universalibus, & exquisita victus ratione instituta, accepit asellor. præparat. ℥. i. spiritus juniperini ℥. iii. juris cicer. rub. Unc. x. quo manè assumpto, prima & secunda vice à sumpto medicamento,

tribus, aut quatuor horis, quandam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens animi deliquium, ut necesse haberet theriacæ Drach. i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies usus est. Sed toto hoc spatio ne nimium sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamento usus est.

℞. Asellor. præpar. Unc. ii. leporis præpar. sang. hirci præpar. spongiæ rosar. sylvestrium, semin. viol. purpur. ana Unc. i. Specierum lithontrip. ℥. ii. Misce, fiat antidotum. Cujus accepit ℥. ii. decocti diurectici ℥. x. spiritus juniperi ℥. ii. Quod medicamentum ubi manè hora quinta hausisset, secunda vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse, ad regionem ostii vesicæ, magnos sentire cepit dolores. Paulò post parum urinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ picis subrubæ, quæ licet aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resolvebantur, ita ut manifestè appareret, tunicam vel crustam esse à majore calculo solutam. Cujus medicamenti usum cum continuaret, interdum quarto, nonnunquam quinto die, hujusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpè grandiuscula profluxerunt, præsertim ubi lavacro aquæ dulcis uteretur. Cum verò & à calculo & ab ejus fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamenti usus est. Atque horum medicamentorum usu 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycyrrhizæ, ℥. iv. althææ, gram. ononidis, ana ℥. ss. baccar. haliacabi, num. xx. cicer. rub. ℥. iv. uvar. passar. ℥. i. sem. quatuor frigid. major. ana ℥. i. hordei M. ii. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana ℥. i. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa ℥. iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. vivorum ℥. ii. Abluantur aqua ononidis, & sordibus purgentur, deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto, inebrientur, eoque sensim effuso, conjiciantur in ollas vitreas, quantum plures, tantò melius, cum in unam ollam coniecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccare possint. Hæ ollæ, luto diligenter occlusæ, in furnum, à panis coctione calentem, collocantur, ut moderato calore exsiccantur, & in pulverem redigi possint. Hinc pulveri rursùm affundatur sensim vinum Hispanicum, quantum imbibere poterit, & rursùm exsiccentur. Itaque imbibitio & exsiccatio tertio repetatur. Quarta vice hoc liquore irroretur.

℞. Aquæ fragor. ℥. iii. spiritus vitrioli ℥. ss. Misce.

Iterùm pulvis exsiccentur, & tenuissimè contritus in vitro usui servetur.

Præter dicta remedia, usus aquæ sanguinis hirci destillatæ, vel urinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamenti calculus frangi nequeat, ad operationem devenire, quantumvis periculosissimam, necessitas exigit, ne æger gravissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valdè exercitatum desiderat, ut debitè administretur: sic enim ut plurimum solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem hac in parte est, ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem, vitamque idoneam, prout rei status indicabit. Notandum autem, minimè periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ sola meatus urinarii, qui brevissimus est, dilatatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet; aut desit peritus Chirurgus, interim, ne lapis vesicæ cervicem, in quam sæpè incumbit, asperitate sua exulceret, lenientia remedia usurpanda sunt, qualia pro ardore urinæ infra describentur.

Quòd si fortè lapis, in cervicem vesicæ impactus, urinam suppressit, supino decubitu, cruribus elevatis, & corpore agitato decutiendus est, dein fotu aut incessu emolliente, tum cathetere intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

C A P U T III.

De inflammatione renum & vesicæ.

Quia inflammatio renum & vesicæ iisdem curatur remediis, idèò utramque in eodem capite includimus, quamvis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicabitur.

Est autem inflammatio renum & vesicæ, tumor illarum partium; ex effluxu humoris sanguinei vel biliosi, in propriam illarum substantiam effusi.

Non admodum frequens est partium illarum inflammatio, ob substantiam earum solidam ac densam, interdum tamen fieri solet, quia renes carnosio præditi sunt parenchymate, sanguini recipiendo idoneo. Vesica verò, licet exanguis & membranosa sit, cum tamen sanguinem ad sui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non est dubium, quin illo nimia copia influente & extravasato, inflammatio fieri possit; quemadmodum in aliis corporis membranis, ut menyngibus cerebri, pleura, mediastino, aliisque contingit.

Dicimus istas inflammationes ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi produci; quandoquidem pituita & melancholia in sanguine redundantes, illum crassorem reddunt, quominus densam earum partium substantiam subire possint: aut saltem exigua debet esse crassorum istorum humorum portio, sanguini permixta, ut hunc affectum producat, quod etiam rarius contingit.

Causæ hunc affectum producentes, ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus desumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita; & à parentibus contracta, vel magna substantiæ laxitas, fervor, & caliditas excedens illis ab ortu impressa, cujus ope humores copiosos attrahunt: ætas juvenilis & fervida, ad inflammationem inducendam plurimum conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad hujus effectus productionem plurimum possunt, Venus immodica, partes istas maxime debilitans, & plurimum sanguinem, aliosque humores ad eas alliciens, crapula, & usus vini generosioris ac meracioris; tum ciborum salforum & piperatorum, animi pathemata graviora, supinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores insueti, insignium evacuationum suppressiones, ut mensem, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ causas internas, plethoram scilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viscera quasi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales, ad hujus affectus productionem concurrentes sunt, ictus, aut vulnera, renum, aut vesicæ regioni inflicta, compressio nimia, aut contusio illarum partium, febres continuæ, impuritates omnium vasorum, vel aliquarum partium, suam illuviem expurgantium per urinæ vias, ut pleuritide, empyemate, lienis obstructione, mesenterii infarctu, & similibus contingit: ac denique ipsarum partium affectus peculiare, ad inflammationem in iis accersendam, plurimum conferunt, ut calculus, dolor vehemens, à quacumque causa excitatus, exulceratio, urinæ ardor, vel suppressio, & similia.

Signa inflammationis renum diagnostica sunt: Dolor in renum regione gravis, & aliquando pulsans, si locus, in quo sunt arteriæ, afficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, ut ægri neque sese erigere, neque pedibus inniti valeant: tum etiam difficile in latus oppositum sese convertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere possint, quia suspenditur pars inflammata, idèò perpetuò in dorsum residere coguntur, & si stertutatio, vel alia corporis commotio accadat, dolor valde exasperatur. Stupor, aut etiam dolor in crure ejusdem lateris percipitur, ob nervi, qui inde ad crurum tendit, condolentiam. Dysuria etiam laborant ægrotantes, ob ardorem urinæ communicatum, & ichores ei permixtos, à parte inflammata exundantes. Urina in principio tenuis est & flava, in progressu verò rubicunda & crassior evadit, febris assidua & acuta ægrotantem affligit, quam sæpe sequuntur vigiliæ, deliria, aliaque gravia symptomata, nausea & vomitus sæpe affligit, quo biliosa, pituitosa, ac varia rejiciuntur.

Colon intestinum aliquando inflammatione afficitur, quæ si eam partem occupet, quæ renibus vicina est, similia parit symptomata: in eo tamen distinguitur, quod in renum inflammatione dolor ad costas nothas, dorsum, & vesicam se extendat; coli verò inflammatio magis versus ventrem, & major apparet mutatio in alvi dejectionibus, quam in renum inflammatione.

In vesicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdum rubor apparet. Ardor urinæ perpetuus est, sed illa etiam supprimitur adstricto vesicæ ductu à tumore partis. Rectum intestinum affligitur propter viciniam,

River. Opera Medica.

unde crebra desidendi cupiditas cum ardore procedit, aliquando etiam alvi suppressio, intestino à vesica inflammata compresso. Adsunt etiam alia symptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata sunt, ut febris, vigiliæ, delirium, sitis, & alia hujusmodi.

Prognosis horum affectuum non nisi mala, & valdè anceps proponi potest. Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam necessariis, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales sunt, si iis delirium, aut convulsio, aut gravia alia symptomata succedant. Ac si sudores frigidi ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo est.

In renum inflammatione, si hæmorrhoides superveniant, bonum.

Si renum inflammatio suppuretur, rupto abscessu per urinæ vias pus evacuetur, salutis spem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar & intestina viam moliatur, periculosa est.

Levis vesicæ inflammatio, cum hypostasi in urina alba & æquali, spem salutis pollicetur.

Vesicæ inflammatio solvitur aliquando erysipelate incute repente oborto, & urina copiosè emissa.

Curatio inflammationis in renibus & vesica perficitur remediis revellentibus, derivantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, resolventibus, vel suppurantibus, si opus fuerit, aliisque, quorum materia, & utendi modus sequentibus exponetur.

Ac primum phlebotomia maxime necessaria est, aperiendaque basilica, respondens affecto reni, ter, quater, & pluries, modò vires consent, idque donec fluxio subsistat, quod ex doloris remissione cognoscitur. In vesicæ verò inflammatione eligenda est pars dextra, propter hepar, ex quo velut sanguinis fonte, præsumitur ejusmodi materia profluere.

Dempta sanguinis multitudine, & facta revulsione sufficienti per venas superiores, inferiores etiam aperiendæ sunt, derivationis gratia, in poplite, vel malleolo, tum etiam hæmorrhoides aperiendæ, potissimum si tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad revulsionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ, superioribus & inferioribus partibus admotæ, cum scarificatione; frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad revocandos versus exteriora humores.

Ante & post venæ sectionem, clyster emolliens & refrigerans injiciatur, ac moderatè laxans, ejusque parva sit quantitas, ne tumorem comprimat hac forma.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ, violar. lactucæ, ana M. i. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violar. ana P. i. Fiat decoctio ad ℥. viii. vel x. In colat. dissolve cassiæ, vel diaprun. simplicis ℥. i. ol. violac. ℥. iv. vitellos ovorum num. ii. Fiat clyster.

Sanguinis fervor inhibeatur julepis & emulsionibus, in hunc modum compositis.

℞. Aquar. endiviæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥. iv. syrupi ranar. ℥. ii. syrupi nymphææ ℥. i. Misce, fiat julep. pro iii. dosibus, manè & serò sumendis. Vel

℞. Rad. acetosæ ℥. ii. fol. malvæ, plantag. portulacæ, & endiviæ, ana M. i. summitat. papav. albi M. ℥. Sem. anisi & lactucæ, ana ℥. i. flor. borrag. violar. & nymphææ, ana P. i. Coquantur ad ℥. i. ℥. deinde adde succi granat. ℥. iv. Vel

℞. Amygdal. dulc. excorticat. ℥. i. pineorum recentium ℥. ℥. Sem. lactucæ, acetosæ, portulacæ, & papaveris albi ana ℥. iii. Contundantur, ut artis est, sensim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ ℥. i. ℥. In colat. dissolve sacchari rosacei ℥. i. Fiat emulsio pro iii. dosibus, in qua omissa fuerunt semina frigida majora, quia diuretica cum sint, aliquid versus istas partes deducere possent, præcipuè dum fluxio adhuc est in motu: nam in declinatione ex usu esse poterunt. Utiliter etiam addetur emulsiioni syrupus de papav. alb. ad fluxionem potentiùs cohibendam.

Per clysteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto julepi prædicti, cum olei rosar. aut violar. ℥. ii.

In principio harum inflammationum purgatio non convenit, quia metus est, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita ut etiam alvi fluxus ingens, eo tempore superveniens, cohibendus sit propter eandem causam. At sedata aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio convenire poterit, ex be-

nignioribus composita, ut manna, cassia, rhab. tamarin-
dis, diaprun. simpl. catholicon & syrupo rosaceo, cum
decocto lactucæ, portulacæ, aliorumque refrigerantium,
in julepis descriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis
bolus componi poterit.

Exteriùs verò, ab ipso morbi initio, adhibenda erunt
medicamenta refrigerantia, & modicè repellentia, ut epi-
themata liquida ex aquis vel succis plantaginis, acetosæ,
endiviæ, solani, rosarum, cum pauco aceto, santalo rubro,
& camphora. Linimenta ex oleo rosaceo, omphacino, vio-
lac, cerato santal. unguento albo refrigerante, vel popu-
leone, solis aut mixtis, addito pauco aceto; quæ applica-
ri debent partibus prædictis singulis horis subfrigidè.

Vel poterit fieri linimentum ex ovo integro fortiter
agitato, affundendo parum olei, & aceti rosacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo rosaceo omphaci-
no, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui et-
iam adde, si lubet, recentem ovi vitellum. His imbuti pan-
ni admoveantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus urgeat, non erit alienum in hu-
jusmodi epithematis & linimentis parum opii & croci dis-
solvere.

Poterit etiam fieri cataplasma ex farina hordei, cum
succo intybi, portulacæ, & solani, adjecto oleo rosaceo,
unguento populeone. Sed illud frequenter immutandum
est priusquam incalcescat.

Hic autem tria diligenter observanda. Primò, non esse
diu immorandum in istis refrigerantibus, ne impediatur
materiæ conjunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scir-
rescant. Secundò, in vesicæ inflammatione minùs adstrin-
gentia & refrigerantia esse admovenda, ne accidat ischu-
ria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc ma-
lo, ac valdè periculofum. Tertio, cataplasmata in vesicæ
inflammatione minùs convenire, quàm unguenta & lini-
menta, quia partem pondere suo gravant, ita ut diffici-
lius multo dilatari valeat.

Postquam igitur per brevissimum spatium refrigeran-
tibus hisce remediis usus fueris, iis dimissis, post iteratam
scilicet phlebotomiam, & fluxione magna ex parte cohi-
bita, ad emollientia, leniter resolventia, & chalaistica
dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad.
althææ, fol. malvæ, violar. parietar. sem. lini, scænuigr. mal-
væ, bombacis, cum flor. chamæm. melilori, anthos & ro-
sar. ad robur partis servandum.

Deinde admovenda erunt linimenta ex oleo lilior. &
rosar. cum pauco chamæmelino.

Inter chalaistica autem, & anodyna simul, non est præ-
stantius ullum cataplasmate de mica panis, quod in hunc
modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℥. i. Coquantur in lacte capril-
lo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ovorum
p. iii. olei rosac. Unc. iv. croci ꝑ. sem. Fiat cataplasma, sæpè
immutandum. Poterit addi tantillum opii & camphoræ,
si dolor fuerit acerbior.

In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrenæ, con-
veniet cataplasma corroborans ex farinis fabarum, orobi,
lupinorum, in vino decoctis.

Ubi jam maxima pars inflammationis sedata videbitur
tum purè resolventibus decoctis & linimentis utendum,
ut reliquæ absumentur, quod est maximè optandum.

In toto morbi decursu, symptomatibus gravioribus, ut
febri, dolori, vigiliis, suppressæ urinæ, & alvo, ventriculo,
aliisque partibus compatiens, erit accuratè prospici-
endum.

Et quidem quod ad febrem, dolorem, & vigilias atti-
net; certum est, vacuantia & alterantia proposita pluri-
mum facere, ad illorum mitigationem. Illis tamen addi
possunt epithemata, linimenta, & oxyrrhodina, quæ he-
patis, cordis, & cerebri regioni ad moveri solent; necnon
summa urgente necessitate, narcotica, tum assumpta,
tum per clysterem injecta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari
possunt glandes anodynæ, vel noduli, ex vitellis ovorum
cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus con-
fecti, in anum immittendi.

Ischuriæ verò aut dysuriæ, vesicæ inflammationi fre-
quenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus
erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non
potuerit, sed ad suppurationem tendat, quod dignoscetur
ex febris, doloris aliorumque symptomatum augmento,
tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem ma-

jore, tum præcipue apparente, cum æger in partem sa-
nam inclinat, motus naturæ adjuvandus est admotis cata-
plasmatis ex radicibus & herbis emollientibus, sem. lini,
flor. chamæm. Quibus coctis, tustis, & cribratis, adduntur
farinæ, butyrum, axungia, & olea, iisdem viribus prædi-
ta. Quibus nisi abscessus ruptus cum urinis sese expur-
get, pus in abdominis capacitatem irrumpit, unde mors
repentina, vel febris hæctica succedit. Aliquando tumor
foras prodit, tumque vel canterio potenciali, vel scalpel-
lo aperiendus est.

Contingit etiam aliquando, tumores istos indurari, &
scirrhosam naturam adipisci, cessante febre, dolore tamen
perseverante, cum ponderis sensu majore & circumjecta-
rum partium quodam stupore. Quod malum plerumque
insanabile est, in cachexiam & hydropem hominem
conjiciens. Tentanda tamen illius curatio est mollientibus,
incidentibus & digerentibus remediis, qualia in scirrhi
hepatis curatione fuerunt proposita.

C A P U T IV.

De mictu sanguineo.

Sanguis à multis partibus ad urinæ vias transferri po-
test, & urinæ permisceri, eamque sanguinolentam red-
dere; Sed cum id rarò contingat, & nos hic tantum renum
& vesicæ affectus elucubremus, de illa tantum urina cru-
enta agere instituimus, quæ è renum, aut vesicæ vitio con-
tingit. Effluit autem sanguis ab illis partibus, quemadmo-
dum ab omnibus aliis (ut in hæmorrhagia narium, hæmo-
ptysi, vomitu sanguinis, & fluxu hæmorrhoidali diximus)
per anastomosin, rixin, aut diabrosin, rarissimè verò per
diapedesin venarum quæ ad illas partes deferuntur.

Causæ frequentiores sunt, sanguinis copia vel acrimo-
nia, vel calculus renibus impactus: à copia sanguinis
præsertim ruptio venarum potest contingere; ab acri-
monia, erosio, vel apertio, seu anastomosis; & calculo,
etiam erosio, seu attritio venularum, & ipsius renum pa-
renchymatis, quando calculus impactus per equitatio-
nem, ambulationem celerem, aut alium quempiam mo-
tum celerem commovetur, & in eo motu partes illas as-
peritate sua dilacerat.

Aliæ autem causæ præter repletionem, aut sanguinis
copiam, ruptionem vasorum efficere possunt, ut casus,
ictus, ponderis gravioris elevatio, vel gestatio, motus
corporis vehemens, & similia.

Qui à plethora inducitur fluxus sanguinis per urinas,
non semper morbosus est, aut symptomaticus: sed inter-
dum contingit bonis ægri rebus, natura onus superfluum
per illas vias deponente, sicut refert Aretæus, nonnullos
per quosdam circuitus sanguinem mingere, eoque circui-
tu cessante, capitis dolores, oculorum caligines, & ver-
tigines excitari.

Vesica etiam sanguinem effundere potest, si à calculo
asperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; sed pauca
est illius quantitas, quia vesica membranosa est & ex-
sanguis. Si autem sphincter musculus afficiatur, aut vir-
gæ canaliculus; unde copiosior sanguis emanare potest,
ut in effrænata venere interdum contingit, in primis si
inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnosin hujus affectus respicit illius speciem, partem
affectam, & causam illam committentem. Affectus spe-
cies sensibus obvia est. Facile enim est sanguinem urine
permixtum agnoscere; est enim loturæ carniū similis,
& interdum exigui quidam thrombi in ejus fundo resi-
dent. Aliàs verò urina lixivio similis est quando diutius
moratur in vesica, siquidem illa mora sanguis denigra-
tur. Partem affectam situs doloris ostendit. Si enim in
regione lumborum percipiatur, renum affectum signifi-
cat; si verò in regione hypogastrii, vesicam. Deinde
sanguis, è renibus profluens, urinæ exquisitè miscetur, ex
vesica verò purus frequenter & impermixtus effunditur.
Hanc diagnosin expressit Hippocr. duobus Aphorismis,
nempe *Aph. 78. sect. 4. Quicumque sponte & repente san-*
guinem mingunt, iis in renibus venula rupta significatur;
& Aphor. 80. ejusdem sectionis: Si sanguinem mingant, aut
grumos, vel stillicidium urina habeant, & dolor in inum
incidat ventrem & pectinem, & perinaum; ad vesicam
labor est.

Si à calculo mictus sanguinis procedat, illius signa
apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu
conjectandum est, sanguinis copiam vel acrimoniam hunc
effectum producere. Copia sanguinis, ex signis plethoræ
appare-

apparebit; acrimonia verò, ex signis biliosi aut melancolici humoris, in corpore dominantis; tum etiam pituita salsa, quæ per urinas excernitur, gravem dysuriam & mictum sanguinis efficere consuevit, quod in senibus frequentius contingit, huic pituitæ salsæ generandæ valdè obnoxiiis. Et hac ratione præsertim discernitur mictio sanguinolenta, quæ fit ab acris humoribus, ab ea quæ fit à calculo, quod in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præcesserunt; in illa verò æger nunquam antea calculo laboravit, & urinæ claræ ac limpide, nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non solum ab exercitiis immodicis, quod utrique causæ commune est; sed etiam à solis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acris procedit, qui ab huiusmodi pathematis maximè commoventur, ita ut huic affectui obnoxii post iram, aut mœrorem, aut animi contentionem gravem, in mictum sanguinis plerumque soleant incidere.

Quod ad prognosin spectat, copiosa vel frequens sanguinis per urinas evacuatio valdè periculosa: potest enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna sit, ulcus excitare potest in ea parte, unde sanguis emanat. Si assatim sanguis una vice mingatur; metuendum est, ne periculosam excitet ischuriam in vesica concrevens; vel alia gravia symptomata pariat, in eadem pravam inducens qualitatem.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varianda est.

Ac primum, si à sanguinis copia, vel acrimonia producat, curandus est primum phlebotomia è directo renis affectu celebrata, parca manu & frequenter, ut major fiat revulsio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus superioribus. Imò si sanguis copiosè fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admovendæ.

Ad derivationem verò, sectio malleoli, & apertio hæmorrhoidum convenire poterit.

Quando humores serosi aut biliosi sanguinis excretionem promovent; illi expurgandi erunt purgationibus in hæmoptoe propositis, per intervalla repetitis. Quibus etiam sequentia pro Medici arbitrio, subrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti pulverat. Drach. i. coralli præparat. ℞. sem. feri capilli, aut aquæ plantag. ℞. iii. Fiat potio.

℞. Cassiæ recentè extractæ ℞. sem. pulpæ tamarind. Drach. vi. boli armen. orient. ℞. sem. Cum saccharo fiat bolus.

Post debitas revulsiones & evacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, si resurget, ad ea veniendum est quæ cohibere sanguinem, ac venas constringere & glutinare possunt. Quæ tamen statim, apparente sanguinis fluxu usurpanda non sunt; ne citius quam par sit cohibitus, incrassatus alicubi grumescat. In hunc usum maximè commendatur succus plantaginis recentè extractus, ad ℞. iv. vel v. manè & serò sumptus, qui etiam ad quamcunque hæmorrhagiam utilissimus est. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum saccharo nonnihil decoquendus est.

Lac ovillum maximè laudatur à Foresto libro 24. observ. 13. Sapè, inquit, sanguinis mictum solo lacte ovillo, nempe sumendo ℞. iv. lactis & ℞. i. boli armeni veri, curavi.

Hoc idem expertum à Gattaria: qui tamen præcipit, ne post ejus assumptionem aliquis dormiat, neque se exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hipp. & Avicenna.

Decoctiones etiam ex centinodia, equisetio, portulacæ, & summitatibus rubi, ad hanc rem sunt efficaces, addita tertia parte succi granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad fervorem sanguinis temperandum, utatur apozemate in plures doses, manè & serò, in hunc modum composito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & consolidæ major. ana M. i. Sem. frigid. major. & min. an. ℞. i. jubar. par. iii. liquirit. ℞. sem. flor. nymphææ, violar. & rosar. ana P. i. Fiat decoctio ad ℞. i. sem. In colat. dissolve gummi trag. canthi Drach. i. sem. syrupi violac. & de rosis siccis, ana ℞. i. sem. salis prunellæ ℞. sem. trochisc. alkekengi sine opio ℞. sem. Fiat julep. pro quatuor dosibus.

Ad magis incrassandum, & sanguinem potentiùs cohibendum, poterit addi prædicto apozemati syrupi de papav. alb. ℞. i.

Pulveres etiam, sanguinis fluxum cohibentes, ut coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ sigillatæ, ex-

River. Opera Medica.

hiberi possunt cum aqua rosar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus sit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti major. ana Unc. ii. terræ sigillatæ, boli armen. sanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochisc. de carabe, an. ℞. i. hypocistidos, granor. Kermes, & sem. plantag. ana ℞. i. Cum syrupo de papavere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castanæ, manè & serò, superbibendo parùm aquæ plantaginis.

Affectu etiam perseverante, convenientissimum erit, ægro per intervalla exhibere decoctum myrobalanorum, in sero lactis aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum sanguinis curandum trochiscos Gordonii esse instar omnium.

Christophorus à Vega trochiscos de carabe commendat cum aqua plantaginis exhibitos: iisque, semel tantum hora somni exhibitis, se hunc affectum curasse affirmat.

Pro potu ordinario conveniet infusum lentisci cum vino mixtum, quod etiam manè instar juleporum exhiberi poterit. Hujus compositio talis erit.

℞. Lentisci sicci minutim concisi Unc. i. aquæ fontis ℞. iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valdè tepido vase benè clauso. Colatura servetur ad usum dictum.

Quia verò sanguinis grumi nonnunquam in vesica retineri solent, & sævissima symptomata inducere; pro illorum dissolutione conveniet posca tepida adhibita per intervalla, ex aqua malvæ & aceto non valdè acri. Acetum verò sit in minima quantitate, ut vix gustu sentiat.

Exterius verò topica admoventur regioni lumborum, refrigerationi & constrictioni renum idonea.

℞. Rad. bistortæ & symphyti major. an. Unc. i. folior. plantaginis, portulacæ equiseti, polygoni bursæ pastoris ana M. i. malicorii. Unc. ℞. granor. sumach. myrtillor. hypocistid. an. Drach. ii. calycum glandium, sanali rubri & citrini: an. Drach. i. rosar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferrata & paucò aceto. Colatura foveantur renes tepidiusculè.

Ex eodem decocto poterit fieri infusus, aucta dosi simplicium.

℞. Unguenti comitissæ & refrigerant. Gal. ana Unc. i. sem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis constringendum.

℞. Succu plantaginis, sanguinariæ, ana Unc. ii. aceti Unc. sem. olei omphacini Unc. i. Bulliant ad succorum consumptionem. Deinde adde sanguinis draconis, mastiches, cortic. granator. ana Drach. ii. camphoræ Drach. sem. unguenti comitissæ Unc. iv. ceræ q. f. Fiat linimentum, addendo aceri parum, unctionis tempore.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, & supra renes gestata, huic usui erit valdè idonea.

In eo sanguinis mictu, qui fiet ex humorum acrimonia, jecoris ratio ineunda est, epithematis & unguentis illius regiononi applicitis.

Quando è calculo & arenulis sit sanguinis mictus, præmissis evacuantibus, revellentibus, & acrimoniam demulcentibus pro propositis, ad ea deveniendum est, quæ leniter abstergendo, renes ab infarctu liberare possunt. Ejusmodi sunt sequentia.

℞. Massæ pilular. de terebinth. cum rhab. ℞. i. Capiat Drach. sem. manè cum syrupi de althæa cochlear. ii. alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab usu pilular. sumat æger alternatim pulverem & morsulos sequentes.

℞. Glycyrrh. rasæ Drach. ii. sem. iv. frig. major. mundat. ana Drach. i. sem. portulacæ, lactucæ, ana ℞. Sem. trochiscorum de carabe, ac cornu cervi usi præparat. ana ℞. i. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuis, de quo capiat ℞. i. cum aqua malvæ, in qua semen cydoniorum aliquandiu infusum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. ana drach. sem. Semina althææ, alkekengi, ana ℞. i. Sem. lactucæ, Papaveris albi, ana ℞. sem. amyli, tragacanth. ana Drach. sem. glycyrrhiz. Drach. ii. sacchari Unc. vi. Cum aqua parietariæ fiat confectio in morsulos. Capiat manè & vesperti Unc. sem.

Efficaciora diuretica non conveniunt, utpote quæ sanguinis fluxum promovere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ, ad sanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos, sunt efficacissimæ.

CAPUT V.

De Ulcere renum, & vesicæ.

Ulcus in renibus & vesicæ à tribus excitatur causis; abscessu disrupto, post inflammationem suppuratam; humorum acrimonia, qualis est ea, quæ mictum cruentum efficit, quæ intensior facta aut durans diutius, eas partes exulcerat: aut à calculo aspero, dictas partes erodente. Postrema hæc causa frequentior est, ac ferè ordinaria; reliquæ verò infrequentissimæ.

Inter signa diagnostica, primum ac præcipuum est, puris excretio cum urina, quæ diutius perseverans, ulcus in partibus urinariis latens certissime ostendit. Urinum verò renes, an vesicæ ulcere afficiantur, cognoscitur ex situ doloris, prout vel in regione lumborum, vel in pube, aut perinæo infestat. Præterea pus à renibus procedens, melius coctum est: album scilicet, leve, & minime foetidum quia parenchyma renum carnosum melius concoquit: rum pus copiosius est, ac urinæ magis permixtum, quæ lacti similis profunditur, donec longè post mictionem pus ab ea separetur, & in fundo resideat. E vesicæ verò emanans purulenta materia, pauca est, neque multum urinæ permixta neque adeò concocta; sed cruda, variegata, & graveolens: pars enim ex sanguis, & debili calore prædita, materiam sufficienter elaborare nequit. Ex collo autem vesicæ, aut meatu urinario, sincerum pus, absque urina sæpè excernitur. His adde, quod in ulcere vesicæ, aut illius cervicis, perpetua adsit dysuria, & continuus doloris sensus partem istam infestans, quod in ulcere renum minime fieri solet, sed dilucida sunt dysuriæ & doloris intervalla.

Profundiori ulcere existente, sanguis interdum copiosus effunditur, qui difficile cohibetur, sæpiusque ramenta partium, cum pure vel sanguine excernuntur, nempe carunculae ex renibus, minutulae ut plurimum, aliquando crassiores, quæ per ureteres difficilem transitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: è vesicæ verò squamulae seu pelliculae membranosa, ac veluti fursuracea crustulae dimittuntur.

Ac denique in ulcere vesicæ diuturno & calloso mucosa illa pituita producit, quæ in calculo vesicæ descripta est.

Quod ad prognosin attinet, cum omnia ulcera interna periculosa sint; ista etiam formidolosa & curatu difficilima censenda sunt, quandoquidem perpetuus sit ad eas partes humorum affluxus. Licet enim serum suapte natura detergendi vi præditum sit; hoc tamen locum habere potest in statu naturali, quando serum alienis qualitatibus infectum non est; si verò pravi humores, acres, & falsi cum eo permisceantur, exulcerationem efficere, eamque fovere possunt.

Recentia renum & vesicæ ulcera curationem recipiunt; inveterata verò incurabilia sunt.

In senibus non curantur renum & vesicæ ulcera; in juvenibus aliquando; sed non nisi magno labore.

Ulceræ, quæ à calculo fiunt & foveantur non nisi prius extracto calculo curari possunt.

Dolor aliaque symptomata, quæ ulcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus consumunt, homoque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio ulcerum renum, & vesicæ, quemadmodum, & omnium aliorum ulcerum, deterfione, exsiccatione, seu consolidatione perficitur. Inter hunc finem sequentia utiliter usurpari poterunt.

Ac primum si plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quædam, phlebotomia celebranda est; primum in brachio, postea verò in poplite.

Postmodum purgatio instituenda est, eaque frequenter repetenda, ut vitiosi humores, toto corpore redundantes & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, & tantum lenientibus, ut cassia, manna, syrupo rosar. rhab. & agarico in formam boli, aut aliam solidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias urinæ facilius deferuntur, ejusque acrimoniam augent. Sic opiata sequens usurpari poterit.

℞. Polypod. querc. & glycyrrhiz. ras. ana. ʒ. ss. sem. quatuor frig. major. an. Drach. i. flor. viol. & borrag. an. P. sem. jujubar. par. vi. prunor. damasc. par. iii. passular. minor. Unc. sem. sennæ mundat. ʒ. ii. ss. Infundantur in aqua hordei per noctem. Manè bulliant & colentur. Postea dissolve manna, in q. s. decocti solutæ & colatæ Unc. i. sem. cassiæ recte extractæ Unc. iii. Coquantur ad opiata consistentiam,

tiam, addendo in fine rhab. pulver. ʒ. sem. Dosis erit ʒ. i. semel in septimana, duabus horis ante pastum. Vel.

℞. Cassiæ ʒ. ii. manna ʒ. sem. pulpæ sebest. & tamar. ana Unc. i. mucil. sem. psyllii Drach. vi. quatuor sem. frig. major. ana Drach. i. succi liquir. Drach. ii. Cum syrup. rosar. solut. Fiat opiata.

Utiliores erunt opiata prædictæ, si addatur mercurius dulcis, aut alius optime præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia ulcera interna & externa mundificandi ac consolidandi.

Inter purgantia recensetur terebinthina, & in hoc affectu valde commendatur, quia simul alvum laxat, & ulcus abstergit. Eaque cum pulvere liquiritiæ exhibenda est ad Unc. sem. cum aqua plantaginis lota. Præcipue verò convenit, quando urina valde crassa mucosa est.

Vomitum in hoc affectu valde commendat Avicenna, cap. de ulceribus renum: Melius, inquit, quo renum ulcera curantur, est vomitus, propterea quod mundificat & evacuat, & trahit ad contrarium partis renum. Actius verò cap. de suppuratis renibus: Siquis, inquit, omni mense audacter vomat, fortè & renum ulcus, & quicquid inde mali accidere posset, dissolvit. Hos sequuntur Neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante pastum exhibitione vomitum excitant. Quo solo remedio sæpe repetito, referunt hunc affectum curatum fuisse. At Rondeletius vult à cibo id fieri, cum à cibo melius vomant, & aquam tepidam exhibet, cum pauco oleo, simul inungendo os ventriculi oleo lilior, ad ejusdem relaxationem. Advertendum tamen, vomitum proutandum esse in iis tantum, qui facile vomunt; nam vehemens vomitus ulcus irritat.

Post debitas evacuationes & revulsiones, ad detergentium usum progrediendum est. Quorum præcipua sunt serum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane sumi poterit ad Unc. vi. vel viii. & in potu ordinario usurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum saccharo, eodem modo etiam usurpatum. Cui pro potu hydrosaccharum simplex substitui poterit. In hydromelite autem, si caliditas illius metuatur, semina frigida majora, vel ad magis leniendum, radix liquirit. & summit. malvæ, coqui poterunt. Lac etiam asininum non solum detergit serosa sua parte; sed & caseosa consolidat. Non tamen exhibendum præsentè febre. Vel ad detergendum simul & leniendum, decoctum sequens componi poterit.

℞. Rad. althææ Unc. sem. fol. plantag. agrim. capill. ven. & summitatum malvæ, ana M. i. sem. malvæ & melonum. cum corticibus contusor. ana Unc. sem. granor. alkekengi Drach. vi. liquirit. ras. Unc. i. hord. integri. P. i. Coquantur ad ʒ. ii. In colat. dissolve mellis rosar. Unc. iii. sacchari canti Unc. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. manè per decem dies. Quæ ad renum, vesicæ, & uteri affectus exhibentur, magna dosi sunt præscribenda, sic eorum vis in media via dissipetur.

Loco istorum omnium, utiliter usurpari possunt aquæ minerales, aluminosæ & ferratæ, quales sunt aquæ nostræ Meynenses. Quarum diuturno usu corrigi potest intemperies calidior, ulcus mundificari, & ad cicatricem perducere.

Nonnulli commendant ad ichores ulcus foveantes, absorbendos, interneque ulcera expurganda & consolidanda (in ægris potissimum temperamenti pituitosi; vel si lue venerea aliquando infecti fuerint, & febris ac sanguinis fluxus non adfuerint, decoctum sudorificum ex rad. chinæ falsæ parillæ, aut ligno sassafras, vel etiam guaiaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum, cum decocto secundario, ad potum ordinarium, victuque tenui & exsiccante. Interea tamen, ne viscera nimis inflammantur usu istius decocti, jusculis refrigerantibus, circa vesperam exhibitis, & inunctionibus renum, ex unguentis refrigerantibus, temperari possunt.

Tutius & utilius in quolibet casu decoctum sequens usurpari poterit.

℞. Rad. sassafras. Unc. iii. ras. ligni lentisc. Unc. ii. ligni sassafras Unc. i. rasuræ eboris, & cornu cervi, an. ʒ. vi. jubarum & sebest, an. Unc. sem. ligni nephrit. Unc. iv. hord. mund. ʒ. ii. Infund. per hor. xii. in aqua fontis ʒ. v. Coquantur ad ʒ. iii. pro vi. dosibus bis in die sumendis, aromatizentur ʒ. ii. cinnamomi.

Post usum detergentium, ubi ulcus satis mundificatum fuerit, (quod cognoscitur, quando pus cum urina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minime foetidum,) ea quæ exsiccant, astringunt, glutinant & con-

& consolidant, exhibenda sunt; quales sunt trochisci sequentes.

℞. Bol. arm. terræ sigill. coralli rubr. ana ℥. iii. gummi arabic. & tragacanth. ana Unc. sem. Cum aqua agrimon. fiant trochisci pond. ℥. ii. Capiat unum manè & serò cum lacte ovillo ustulato, vel decocto symphyti majoris.

At reliquis præferuntur, imò instar omnium habentur, ad ulcera renum & vesicæ detergenda & conglutinanda, trochisci Gordonii, qui simul dolorem leniunt, & ardorem urinæ contemperant. Eorum dosis est ad ℥. ii. vel iii. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis est detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ovillo, cum magis glutinandum est.

In eundem usum opiata sequens potest usurpari:

℞. Conservæ ros. antiquæ Unc. iii. sem. purulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ sigill. sang. draconis, ana ℥. i. rasuræ eboris, & trochisc. alkekengi, ana ℥. sem. cum syrup. de ros. siccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ bis in die.

Julepi verò consolidantes in hunc modum componi possunt.

℞. Rad. symphyti major. Unc. ii. fol. plantag. & pilosellæ, ana M. i. summit. malvæ & capill. ven. ana M. sem. liquirit. ras. Unc. sem. amyli, gummi arabici, tragacanthi, boli armen. ana Drach. i. Sem. lactucæ & portul. ana ℥. i. sem. ros. rub. P. i. Fiat decoctio in aqua pluviali ad ℥. i. sem. In colat. dissolve sacchari Unc. iv. penidiati ℥. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. manè per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam sequentes non parùm conferre poterunt.

℞. Terebinth. aquæ plantag. lotæ Drach. i. succi liquirit. & gummi tragacanth. an. ℥. ii. boli armen. & trochisc. alk. k. ana Scrup. sem. Cum succo equiseti, fiant pilulæ, capiat Drach. sem. manè & serò.

Majoris sunt efficaciæ in sequentem modum compositæ:

℞. Rad. althææ, & symphyti maj. siccat. an. Drach. ii. gummi arabici, cerasi, & prunor. ana Drach. i. olibani, myrrhæ, ana ℥. iv. sem. papav. alb. & alkek. ana ℥. i. ℥. camphoræ ℥. ii. Terantur omnia subtilissimè, & addita tertia parte ponderis omnium cerussæ antim. seu diaphoretici vulgaris fixissimi, cum s. q. terebinth. Venetæ, fiat massa pilul. de qua capiat Drach. i. manè, & serò, longè à passu, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Si dolorifica sit operatio terebinthinæ, ejus loco succus liquiritiæ sumatur, in aqua parietariæ dissolutus, ad formandam massam.

At præ cæteris lac vaccinum, recenter mulctum, ad cyathi unius quantitatem, cum boli armeni veri ℥. ℥. haustum singulis diebus matutinis, maximè conferre testatur Forestus, ad ulceris consolidationem. Dicitque hoc unum esse ex arcanis Præceptoris sui Helidæi, quod ulcus expurgat, & simul consolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cum ulcera ex gonorrhœa contracta consolidat, idem in renibus præstare potest.

Hartmannus verò laudat opiatam confectam ex conservæ ros. partibus duabus, & pulveris sem. hyperici parte una in fine curæ per aliquot dies vesperi exhibitam. Idem curationem ulcerum feliciter absolvi posse asserit usu mercurii dulcis ad ℥. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidie semel atque iterum exhibiti.

Majoris est efficaciæ mercurius diaphoreticus, exacta ac frequenti calcinatione paratus, ut fixus tandem evadat, & igni satis valido resistat; qui omnibus ulceribus internis persanandis, iusta dosi, ac diu usurpatus, mirabiliter conducit.

In ulceribus admodum inveteratis decoctum aristolochiæ rotundæ, in vino albo paratum, & saccharo addito, multum confert.

Præterea animadversione dignum est quod scribit Garcias ab Horro, in urbe Goa aloen probe tusam, & cum lacte mixtam, iis propinari, qui ulcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, & ægros illicò curari.

Exterius verò, ad consolidationem ulceris adjuvandam, sequens unguentum admoventi poterit.

℞. Succo plantag. & solani, ana ℥. iv. ol. rosac. omphacini ℥. iii. aceti ℥. i. lithargyri tenuiss. pulverati ℥. i. ℥. cerussæ lotæ ℥. ℥. tuchæ subtilissimè pulveratæ ℥. ii. Sang. Drac. ℥. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoventi poterit, absente inflammatione.

℞. Olei rosac. mastich. & lentisc. an. ℥. ii. myrrhæ, aloes, sarcocollæ, sang. draconis, an. ℥. i. amyli, tragacanth. an. ℥. iv. styrac. calamit. ℥. i. ceræ albæ q. s. Fiat unguentum.

In ulcere vesicæ peculiariter conveniunt injectiones, bis in die usurpatæ, primùm detergentes, ex hydromelite, sero lactis, aut decocto hordei, cum paucis melle rosaceo, postea verò adstringentes & consolidantes ex aqua ferrata, in qua rad. symphyti, myrrha, alumen, sarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochisci Gordonii in lacte dissoluti.

Fabricius Hildanus ulcus insigne vesicæ, injectione sequenti, cum nonnullis aliis remediis, curavit, obs. 69. cent. 3.

℞. Rad. consolid. major. ℥. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, scordii, alchymillæ, faniculæ, ana M. ℥. Coquantur ad ℥. i. In colat. dissolve mellis rosac. ℥. ℥. Misce, fiat injectio.

Advertendum, injectiones istas non tantum per syringam immittendas esse, ut vulgò fit, quia in vesicæ cavitatem non penetrant, obstante musculo sphinctere exquisitè clauso; sed immisso in vesicam catheteri syringa aptanda est, sicque injectio ad locum affectum facile deferetur.

Quia verò in hujusmodi ulceribus dolores plerumque infesti esse solent, eorum mitigatio, toto curationis decursu, quoties urgebit, molienda est anodynis, interioribus, & exterioribus usurpatis. Interna erunt syrupus de papavere, laudanum opiatum: & huic usui peculiariter destinati trochisci alkek. Tum etiam emulsionem sem. frig. cum sem. papav. albi; addito, si opus fuerit, ipso papaveris syrupo; ac denique conserva florum althææ, frequenter exhibita.

Exterius verò fomentum sequens admoventi poterit regioni renum.

℞. Rad. althææ ℥. ii. fol. malvæ, parietariæ, violariæ, an. M. i. sem. lini, fœnugr. alkek. an. ℥. iii. flor. chamænt. meliloti, nymphææ, an. P. i. Fiat decoctio, qua fovetur pars cum filtris, non autem cum spongiis, propter falsedinem, quam à mari habent.

Post forum linimentum sequens admoveatur.

℞. Olei violac. & amygd. dulc. an. Unc. ℥. olei rosac. ℥. i. mucilag. semin. althææ & fœnugr. an. ℥. ii. croci ℥. i. Fiat linimentum.

Ad vesicæ dolores sequens injectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydon. an. ℥. i. Macerentur per horam in ℥. i. ℥. decocti hordei. Postea per linteam exprimantur. Fiatque mucilago satis liquida. Cui adde ol. amygd. dulc. ℥. ii. mellis ros. colat. ℥. i. Misce, fiat injectio.

At verò lac tepens, recenter mulctum, frequenter injectum, præstantissimum est anodynum. In quo trochisci Gordonii dissolvantur, omnes scopi, tum doloris sedandi, tum ulceris curandi adimpleri poterunt.

CAPUT VI.

De Diabete.

Diabetes est celerrima ac copiosissima potus non transmutati per urinas emissio, quam sequitur sitis intensa ac indefinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetes à τὸ διαβαίνειν, à permeando seu transeundo, ob celèrem urinæ transitum, seu translationem, sicut aqua per siphonem trajicitur, quam Mechanici, teste Columella, διαβήτης vocant. Dicitur etiam διψαστος, à siti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter urinæ copiam, quæ assidue profunditur. Rarissimus est affectus, quem Gal. se bis tantum vidisse refert 6. de loc. affect. cap. 3.

Causa proxima & immediata hujus affectus ex eodem Gal. loco citato, & omnibus illius sequacibus, est calida renum intemperies, cujus opera serum hi è vasis copiosissimè trahunt, & ad vesicam transmittunt, tantam ejus copiam retinere nequeunt; vasa exhausta à corde eandem trahunt materiam; Cor ab intestinis & ventriculo, unde sitis continua exoritur; potusque ingens cupiditas, qui simul atque assumptus est, à venis, & renibus denuò abripitur, & copia sua expultricem irritant, ac retentorem gravans; denuò ad vesicam deturbatur.

Nonnullis hæc causa videtur insufficiens, cum calida renum intemperies frequentissimus sit affectus, diabetes verò

verò rarissimus, idè aliquid aliud valde infrequens hîc contingere ajunt, nempe humorem acrem, aut falsum, renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam falsam, quæ virtutem partis attractricem continuo irritat, quemadmodum in febrium biliosarum paroxysmis continua sitis urget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso, tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus biliosis, à partibus vicinis (ubi bilis restagnat, & in paroxysmo febrili commovetur) elevatis, & ventriculum impetentibus. Quæ sententia probabilis est: Illi tamen hoc addi posse existimamus, non solos renes in hoc casu tentari, cum bilis, & alii humores adusti, in hepate primum generentur, atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficiatur. Imò verò, si ulterius nobis in re obscura, & in naturæ silentio recondita, per analogismum ratiocinari liceat; possumus dicere, venenatam quandam qualitatem, huic symptomati generando idoneam, præcipuè concurrere. Cum enim illud serpentis genus, quod dipsas appellatur, & in Libya præsertim reperitur, morsu suo venenum quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur, simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptela, generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum: cum ipso Galeno Auctore, venena varii generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhuc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus aversionem inferens, quod in hydrophobia contingit, ut ægri ne visum quidem aquæ, alteriusve rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum, contrariis dotibus prædictum generari poterit, ut summam, & incompefcibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio desumipoteft, cur iste affectus adeò rarus sit: quia nimirum rarissima est talis veneni generatio, cum tamen bilis & pituitæ falsæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentissimè contingant. Ac denique, sicut famés canina diabete comparatur, quod in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitatî à cordatioribus adscribitur; sic etiam immane istud potus desiderium, qualitatî cuidam peculiari & occultæ adscribi poteft.

Signa hujus affectus diagnostica ex iis, quæ dicta sunt, satis elucescunt, quando scilicet immodicum adest urinæ profluvium, cum siti immensa, quæ assumpto potu nihil sedatur, quia statim atque assumptus est, subito rejicitur, & totum corpus celeriter contabescit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, facta totius corporis colliquatione. Licet autem non raro urinæ profluvia copiosa contingant in febribus acutis, aliisque casibus; illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in iis symptomata prædicta, ut sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliaque non reperiuntur.

Prognosis hujus affectus non nisi funesta institui potest: malum enim incurabile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrimè deducit. In senibus etiam periculosior est, tum etiam, si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorumque viscerum intemperie corrigenda, eorundem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxiliis præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, revulsionis & refrigerationis causa convenire potest, parva quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen virès jam dejectæ fuerint, aut hic affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Evacuatio excrementorum, per mollientes & lenientes clysteres molienda est, in hunc modum compositos.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, malvæ, & plantag. ana M. j. hordei mundati, & ros. rub. an. P. i. Fiat decoctio ab ℞. i. sem. In colatur. dissolve diapruni simpl. Drach. vi. mellis rosac. & ol. omphacini, ana Unc. ii. Fiat clyster frequenter injiciendus.

Tum etiam purgatio blanda instituenda est; cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitibus etiam à nonnullis commendatur ex decocto seminis raphani & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & revellit à partibus urinariis.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam, & humores incrassandos, conveniunt julepi ex aquis vel decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. cum syrupo myrthino, cydon. & similibus, atque etiam de papavere, in modica quantitate; addendo pulverem diatragacanthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis adstringendum in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. consolid. major. & plantag. ana Unc. i. fol. plantag. M. i. balauftior. & myrobal. citrin. ana ℞. i. sem. plantaginis & portulacæ, ana ℞. sem. rosar. rubr. P. i. Coquantur ad ℞. i. In colatura dissolve syrapi cydonior. ℞. iii. Fiat julep. pro iii. dosibus.

In eundem finem pulvis, vel opiata confici poterit; in hunc modum.

℞. Sem. plantag. portulac. coriandri præp. & rosarum rubr. ana Unc. i. coralli præp. boli armen. margaritarum præp. & radices tormentillæ, an. ℞. i. nucis moschat. ℞. sem. Misce, fiat pulvis.

℞. Conservæ ros. antiquæ Unc. iv. boli armen. coralli præpar. & cornu cervi usti, an. ℞. i. Cum miva cydonior. fiat opiata.

Erastus valde commendat syrupum ex radice symphiti majoris, & prunis sylvestribus confectum: quem se summa cum felicitate in affectibus huic malo similibus usurpasse testatur.

Narcotica etiam, ut theriaca recens, syrupus de papavere, & laudanum opiatum, prudenter usurpata, in hoc affectu plurimum prodesse poterunt.

Perseverante affectu, lac ovillum, aut bubulum, aut asininum erit convenientissimum: modò prius serum absumatur, injectis frequenter silicibus candentibus. Eoque æger uti poterit mane, prout in aliis affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Auctoribus commendantur, quibus ferofus humor ad corporis superficiem evocatur. Ea tamen suspecta merito esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerumque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis unquam esse videatur, ex temperatioribus, ut pote rad. chinæ, aut falsæparillæ, cum foliis endiviæ, borrag. acetosæ, decoctum parari poterit. Imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ junioris, ut simul renutritioni corporis consulatur. At verò tutius esse censemus, externis remediis sudores elicere, putà vapore decocti convenientis, in ligneo instrumento, (ut vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conveniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt, ex quibus ol. vitrioli præcipuum est; quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu utatur æger aqua ferrata, cum syrupis acidis & adstringentibus; vel decocto prunorum sylvestrium, & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoveatur fofus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. sumach. & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel quod utilius erit; paretur infessus ex eodem decocto.

Eademque pars inungatur unguento rosaceo, santalino, & comitissæ, simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞. Olei rosac. & myrtin. ana ℞. i. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. ana ℞. i. succi plantag. ℞. i. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Denique symptomata hunc affectum comitantia, ut sitis, vigiliæ, consumptio, aliaque, remediis propriis capitibus descriptis mitigantur.

CAPUT VII.

De Urinæ incontinentia.

URINÆ incontinentia in retentricis vesicæ actionis læsione consistit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dysuria expultricis. Illa verò duobus modis solet contingere, vigilantibus nempe, tunc causa gravior est, aut dormientibus, quod levius esse consuevit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minùs libere exercentur. Et hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate & laxitate musculi sphincteris vesicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & qui-

quibusdam adultis accidit, aut imaginationis errore: non pauci enim reperiuntur, qui vel nimio potu, aut exquisitiore sensu vesicæ, aut acriori urina lectum permingunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per somnum imaginantur, se in parietem, aut alium locum urinam effundere, & huic vitio ita assuescunt, ut sine ulla vesicæ aut spincteris ejusdem prava diathesi id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quam pravæ illius imaginationis mutatione, ut in pueris flagro, vel in adultis, si locus ille, quem per insomnia permingere putant, rebus quibusdam pretiosis aut venerandis exornetur, & illis sæpè spectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morbosus, urinæ incontinentiam committens, in musculo spinctere consistit, qui sympathicè afficitur, vel idiopathicè. Sympathicè quidem variis modis, ut quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & caloris nativi exolutio, sicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralyti, aut illæ tantum nervorum propagines, quæ ab osse sacro exortæ, tamen vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, ut in gravidis mulieribus, & recti intestini affectibus.

Idiopathicè verò musculus spincter variis modis afficitur: per vulnera scilicet illi inflicta, ut in lithotomia contingit; aut ulcera profundiora, illius contractionem & oclusionem impediunt. Potissima tamen causa & frequentissima est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimum conferunt nativum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis aut senilis, sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarundam partium, à frigida & humida intemperie oriundi: quibus addi possunt causæ externæ, huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpè aliàs recensitæ.

Hic tamen dubitare licet, quomodo contrarii affectus ab eadem causa producantur; Hippocr. enim in *Coacis*, à frigida intemperie urinæ suppressionem fieri pronuntiat: *Ex refrigeratione*, inquit, *interceptio urinæ pessima*. Incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solum vesicæ sensum imminuit, vel abolet; fieri suppressionem urinæ, quia vesica non irritatur ad expellendum: si verò facultas motiva lædatur, quæ est in musculo spinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa hujus affectus diagnostica, alia sympathicum affectum demonstrant, quæ desumenda sunt ex affectibus, incontinentiæ urinæ producendæ idoneis, suprâ commemoratis, quæ si adfuerint, inde affectum exoriri conjiciendum est: illis autem absentibus, de idiopathico affectu cogitandus est: qui si à vulnere, ulcere, aut alio affectu conspicuo spincteris procedat, facile cognoscitur: at verò, si nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus convertendus est: eadem deprehendi poterit ex causarum tam internarum, quam externarum constitutione, & affectibus, qui ab illis dependent: quales sunt totius corporis mollities, color albicans, nervosi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut senilis, cacochymia pituitosa, & similia.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste in senibus immedicabilis est, ob exsuperantem humiditatem: & caloris nativi exsolutionem, quæ irreparabilis est.

In febre acuta, excretio urinæ involuntaria, admodum periculosa est: vel enim à delirio procedit; vel à summa facultatum omnium exsolutione, quæ caloris nativi extinctionem consequitur.

In pueris curatur urinæ incontinentia ætatis mutatione, cujus beneficio humiditas superflua sensim absorbitur, & partes laxiores constringuntur. Si verò ante 25. annum non curetur, immedicabilis est.

Curatio incontinentiæ urinæ, ad frigidam, & humidam intemperiem, & musculi spincteris laxitatem corrigendam dirigenda est. Quæ enim per sympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda est. Tum etiam, quæ à vulneribus, ulceribus, aliisque affectibus conspicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, ut tum pueris, tum grandioribus sufficere valeat; modò remediorum delectus à perito Medico habeatur. Ut nempe leviora tantum in pueris usurpentur, & pro majori vel minori annorum numero, eorum

quantitas & efficacia augeatur, vel minuatur.

Primò igitur phlebotomiæ locus hic rarè esse potest, cum frigida intemperies & pituitosa illuvies hunc affectum producat. Nisi fortè totius plethora in juvenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus astringentia quædam misceantur, non solum alterantia, sed etiam purgantia, ut rhab. myrobalani, & similia.

Postea verò, ad exsiccandam materiam illam pituitosam, partemque relaxatam constringendam, pulveres, opiata, vina medicata, & similia usurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ eboris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, an. ʒ. ii. spodii. ʒ. i. rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. ʒ. Cum syrupo conditura citri fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ, manè & serò, superbibendo parum vini rubri.

Vel pulvis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus à ʒ. ʒ. ad ʒ. i. cum vino rubro exhibeatur, bis in die, longè à pastu.

℞. Rad. consolid. major. ʒ. ʒ. rad. cyperi, galangæ, ana ʒ. i. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. an. M. i. nucum cupressi, calycum glandium, an. ʒ. iv. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, ana ʒ. ʒ. rosar. rubr. P. i. vini rubri ʒ. iii. Infundantur per 14. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. ʒ. ʒ. sacchari q. s. Fiat claretum, de quo capiat ʒ. iii. vel iv. bis in die.

Multa & specifica proponuntur ab Auctoribus, ad hujus affectus curationem maxime conducentia. Gal. in *medicamentis localibus*, & in *lib. de facili parabilibus*, laudat cerebrum, & testiculos leporis combustos. Item cochleam cum sua testa combustam potandam exhibet. Recentiores stercus leporis præbent, cinerem murium tostorum, ungulam apri torrefactam, cinerem ossium dactylo- rum, avellanas assas, pulverem corticum ovorum. Sed præ cæteris laudatur pulvis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exsiccatæ; quæ seorsim, vel simul mixta exhiberi possunt cum vino rubro.

Testatur Solenander, se felicissimum vidisse successum ex medicamento, à Giberto Horstio Hollando, Medico Romano celeberrimo, in usum revocato. Accipiebat gurtur galli, urebat, ut non consumptum, sed totum exsiccatumque teri posset. Exhibebat pulvisculum ante cœnam, cum tantillo vini rubri, & si æger vino uti non posset, cum haustu oxycrati dulcissimi: idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione causæ antecedentis, ad exsiccandum totum corpus, conveniunt decocta sudorifica per xx. dies usurpata, ex ligno guajaco, aut sassafras parata. Quibus & substitui poterunt stuphæ, laconica, & in primis thermæ sulphuræ & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ.

Pro potu utatur æger vino rubro austero meraciori, vel pauca aqua ferrata dissoluto. Hydropota verò sola aqua ferrata, vel in qua semen coriandri, aut tantillum mastiches bullierit. Vel denique, ad magis adstringendum, aqua, in qua regulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aqua omnes cibi decoqui possint. Parum autem bibendum est, præsertim in cœna. Tum sub ingressu lecti urinam reddat æger, ac rursus media nocte excitetur ad mingendum, necnon & ante auroram. Hoc non minimum facere poterit ad mingendi in lecto consuetudinem immutandam.

Exteriùs verò, pubi, scilicet & perinæ, topica admoveantur, quæ calefaciant, roborent, & exsiccant, in hunc modum composita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, an. ʒ. ʒ. fol. mentæ, salviæ, origani, calamendi, absinthii, an. M. ʒ. nucum cupressi, myrtill. gallar. & balau- stior. ana ʒ. i. rosar. rubr. P. i. Coquantur in aquis partibus aquæ abrot. & vini rubri ad ʒ. ii. In colat. dissolve salis & aluminis, an. ʒ. i. Foveatur regio pubis & perinæ calidè, manè & serò.

Vel ex eodem decocto, aucta dosi simplicium, fieri poterit infusus, per multos dies usurpandus.

Post forum, vel semicupium, inungi poterunt eadem partes linimento parato ex oleis, vulpino, rutaceo, irino; unguentis, martiato, aregon. cum pulvere mastiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoventi potest utiliter storax liquida, vel balsamum indicum, paucò vino dissolutum: vel pro diti- bus

bus moschi & zibetæ grana aliquot, in oleo moschatelino dissoluta.

Vel emplastrum sequens dictis partibus applicetur.

℥. Ladani, mastiches, an. 3. ii. ligni aloes, styrac. calamita, cinnam. terebinth. an. 3. i. myrtillor. rad. cyperi, an. 3. ʒ. succi menthæ & equiseti cum vino rubro extract. q. s. Fiat emplastrum.

Denique si fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; deriveretur er-rhinis, masticatoriis, caustico, occipiti vel brachio ad-moto, aliisque remediis, in catarrhi curatione propositis.

C A P U T VIII.

De Ischuria, & Stranguria.

URinæ suppressio omnimoda *ischuria* ab Auctoribus nominatur, imminuta verò mingendi actio, *spary-yupia* dici solet: quamvis hoc vocabulum latius multò pateat, & simpliciter omne urinæ stillicidium compre-hendat: quod si absque dolore fiat, & urinæ stillatim effluat, etiam cum aliquo conatu, imminuta est ischu-ria: si verò fiat cum dolore, ad dysuriam potius, seu urinæ ardorem referenda est.

Ischuria igitur, seu omnimoda urinæ suppressio, du-plex statuitur: vera scilicet, seu legitima, quæ sit vesica plena existente, & notha, seu spuria, quæ sit cum vesica vacua est, nihilque ad eam à renibus descendit.

Vera & legitima ischuria à tribus causis dependet: qua-rum prima est, sensus abolutus in vesica, propter nervi, qui ad eam deferuntur, paralyin & obstructionem, aut spi-rituum aversionem; quorum defectu efficitur, ut vesica stimulum non sentiat, & ad expulsionem non irritetur, ut in deliriis, & soporosis affectibus contingit.

Secunda causa est, frigida vesicæ intemperies, à causis refrigerantibus, seu internis, seu externis contracta, qua-tenus sensum vesicæ hebetat, ejusque expultricem debilitat.

Tertia causa est, angustia cervicis vesicæ, urinæ exclu-sionem præpediens. Hujus autem angustiae tres assignan-tur causæ à Gal. 1. de loc. affect. c. 1. Aut enim musculus, cervicem vesicæ circumdans, in tantum tumorem attol-litur, ut meatus inde occupetur: ut si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quopiam tumore affe-ctus sit; aut in meatu caruncula quædam adnascatur ex præcedente ulcere; vel callus, aut alia quædam res, ex crasso lentoque humore, paulatim, longo temporis tractu generetur. Obstruitur etiam meatus à calculo crudo cras-soque humore, grumo sanguinis, vel pure.

Præterea exitum urinæ intercludit compressio cervicis vesicæ, à tumore partium vicinarum incumbentium, ni-mirum uteri, ex foetu grandiore turgidi, intestini recti facibus duris impleti, vel ani grandioribus hæmorrhoi-dibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc suppressio à nimia urinæ co-pia, diutius retenta, quæ totum vesicæ corpus ita disten-dit, ut ad expellendum sese contrahere nequeat, ex qua tensione meatus etiam contrahitur & obturatur. Reple-tur autem vesica ab urina nimis diu retenta, duobus po-tissimum casibus. Primò, quando sanus aliquis, urgenti-bus negotiis, in foro, senatu, concionibus, comitiis, convivio, curru, aliisque casibus, ob loci & temporis non satis idoneam opportunitatem, urinam sponte suppri-mit. Deinde vesica nimis repletur & distenditur, ut con-trahere se amplius nequeat, dum urinæ stimulus non per-cipitur, propter obrusum vesicæ sensum, affectis nervis, qui ad vesicam deferuntur: cum tamen illi, qui musculo sphincteri constringendo dicati sunt incolumes remaneant, quod cuidam accidisse testatur Gal. 6. de loc. affect. cap. 4. lu-xatis spinæ vertebrais.

Notha verò ischuria illa nominatur, in qua urina sup-primitur, vesica vacua existente, quia nihil feri ad eam defluit & descendit. Causa, cur nihil feri ad vesicam de-scendat, duplex est; vel quia renes urinæ materiam non attrahunt, deorsumque demittunt; vel quia ureteres non suscipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractrix læditur, vel læsa facultate, vel errore objecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præsertim; vel impeditur ob aliquam obstructionem, in lenibus, aut venis emulgentibus residentem. Fiunt autem illæ obstru-ctiones à calculo, pituita crassa, vel pure, ab aliqua parte superiore ad illas vias confluyente. Fit etiam interdum obstructio venarum emulgentium à repletionem nimia, ex sanguine, & sero copioso in iis collecto; cujus rei hi-

storiæ habemus in observationibus nostris, observ. 1. cent. 1.

Objecti vitio renum attractio læditur, cum serum vel absuritur, ut in febribus ardentibus; vel ad alias partes transuritur, ut in hydropo contingit.

Expultrix similiter læditur ab iisdem causis, intemperie scilicet, obstructione à calculo, sanguinis grumo, pure, pituita crassa, vel ab inflammatione.

Ureteres serum non suscipiunt, nec ad vesicam demit-tunt, propter inflammationem, vel obstructionem à cal-culo, sanguinis grumo, pure vel pituita crassa, vel ob compressionem à tumoribus partium vicinarum.

Norandum est, utrumque renem aut ureterem debe-re esse affectum, ut omnimoda urinæ suppressio contin-gat: alterutro enim aperto & libero existente, urina fluere potest.

Causæ omnes prædictæ, si graviores sint, integram urinæ retentionem facere possunt, quæ ischuria nomina-tur; si verò remissiores, partialem tantum & imminutam excretionem efficiunt, quæ stranguria dicitur. Uterque autem affectus, ab iisdem causis, secundum magis & mi-nus tantum differentibus, dependet.

Dignoscitur vera & legitima ischuria ex pondere & tensione hypogastrii, ac tumore circumscripto, vesicæ fi-guram referente. Causæ illius dignoscuntur ex rebus præ-gressis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate urinæ collectæ copiosiori, quæ vesicæ contractionem im-pediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diu-urniorem equitationem, loco, aut personarum præsen-tiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis spatio omisisse, & nullum antea in illis partibus affectum habuisse. Si verò delirio, paralyti, aut alio affectu labora-verit; ex iis, qui in causis enumerati sunt, meritò urinæ suppressio erit referenda.

Adstrictiones, quæ sunt à tumoribus illarum partium aut vicinarum, vel aliis causis supra propositis, ex propriis illorum affectuum indiciis innotescunt. Obstructiones ve-rò canalis vesicæ dignoscuntur, immissa candela, vel ca-thetere: quæ si penetrare non possunt, sed in via sub-sistunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obstruentem adesse demonstrabunt. Et illæ materiæ ita distinguuntur: quod nimirum, si calculus adsit canali impactus, dolores nephritici præcesserunt; si ille à renibus sit deciduus, aut si in vesica genitus, vel diu commoratus fuerit, signa præcesserunt calculi vesicæ, saltem leviora, qualia suo loco proposita sunt. Si carun-cula urinæ com meatum impediat, præcessit gonorrhœa virulenta, aut ulcus in meatu virgæ, longo tempore ma-teriam purulentam emittens. Si denique sanguinis gru-mus, pus concretum, vel pituita crassa obstructionem efficiat, portiuncula quædam eorum per virgam excreatæ, immisso catheteri adherentes, satis patefacient.

Spuria verò ischuria ex eo cognoscetur quod nulla ten-sio, nullusque tumor aut pondus existat in pubis regione, sed potius vacuitas quædam in ea percipitur: nullum adest mingendi desiderium, nullaque irritatio in vesica; & immisso cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla urina educitur. Præcesserunt autem signa calculi in reni-bus, aut ureteribus; inflammationum, aut magnæ pleni-tudinis; aut potus largior præcessit, quem non sequuta est urina copiosa, unde venarum nimia repletio potuit contingere, aut denique febris ardens, vel hydrops præ-sens serosæ materiæ aversionem testantur.

Prognosis quod attinet, urinæ suppressio valde peri-culosa est, si septimum diem excedat, plerumque cer-tum affert interitum: serum enim retentum in venis, jecur opprimit, sanguinem inficit & inquinat, ac in totum cor-pus regurgitat, suffocationis periculum infert, & ad cere-brum delatum, comatosum affectum inducit.

Suppressio urinæ, quæ ob sauciatam spinam, aut casum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis est.

Si odor urinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorsus est.

Urinæ suppressioni si tenesmus supervenerit, in septi-mo moriuntur. Eidem singultus superveniens, mortem proximam denuntiat.

Curatio suppressionis urinæ, sive illa totalis sit, sive partialis, ad causarum sublationem dirigenda est. Ac pri-mum illa, quæ spuria dicitur, & à renum aut ureterum affectibus dependet, ex inflammationis doloris nephritici, aut calculi renum curatione desumenda est. Quæ verò sit à repletionem venarum emulgentium, larga sanguinis mictio.

missione & hydragogis medicamentis curanda est. Legitima verò ischuria curatur remediis, causas eam producentes auferentibus. Ac primum, si fiat à vesicæ, aut partium vicinarum inflammatione; remedia ex vesicæ inflammationis curatione mutuanda sunt.

Si verò suppressio fiat à calculo, vesicæ cervici impacto, sequentibus remediis auferenda est.

Primum æger supinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimum diuque concutatur, ut calculus in vesicam relabatur: Et si hoc modo deturbari nequeat; immisso cathetere impellatur. Si verò calculus altius penetraverit in penis meatum, omnimoda illius exclusio procuranda est, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in semicupium mergendo, ut meatus laxetur, & amplior fiat. Si verò neque foras extrahi, neque intrò impelli valeat, docent Præctici, ligato pene, in superiori & inferiori loco, partem sectione facta aperire, & calculum eximere.

Obstructio verò colli vesicæ, quæ ab inflammatione fit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen, si urina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcibus illita, blandè immitti poterit, omnino vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò à caruncula fit urinae suppressio, carunculæ ipsius extirpatione curatur. Hec autem remediis appropriatis perficitur, per candelam ceream immisissis, quæ à perito artifice, in huiusmodi Chirurgia apprime exercitata, administranda sunt. Urgente tamen symptomate, quandoquidem caruncula interdum intumescit, & totum canalem obstruit, necessitas cogit, immisso cathetere urinam educere, quamvis periculum sit, ne irritata pars magis intumescat. Prius tamen tentandum est revulsionibus per venæ sectionem, & vomitoriis celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, ut retentæ urinae via pateat.

Si à pituita crassa oriatur urinae suppressio, conveniat primum purgatio ex diaphœnicone, cum Rhab. in boli formam redacta; ac deinde terebinthina, cum pulvere liquiritiæ frequenter exhibita, postmodum radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut syrup. byzantino exhiberi poterit. Non omissis interim clysteribus, fomentis, & semicupiiis emollientibus & aperientibus: Eaque omnia convenient, quæ ad calculum dissolvendum & expellendum fuerunt proposita. At inter cætera peculiari efficacia sequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxativæ ℥. ss. trochis. de myrrha ℥. ii. decocti sabinæ Unc. iii. Misce, fiat potio, qua urinae suppressio in quadam muliere brevi curata est.

Si redundantis pituitæ copia toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio universalis per apozemata, ad tres vel quatuor dies instituta ab ipso morbi principio, erit utilissima, præmissa phlebotomia.

Non parum etiam huic affectui prodesse potest julepus ex succo parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum descriptus.

Syrupus Fernelii de raphano, ad Unc. ii. per vices exhibitus, est etiam utilissimus.

Refert Dodonæus libro observ. cap. 48. quendam octogenarium, lixivio ex ovorum testis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, semel tantum assumpto, ab urinae stillicidio integre fuisse liberatum.

Arnoldus Villanovanus vinum alkekengi commendat sequenti historia, in libro de venis conscripta. Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui jam per quatrimum urinæ abnegationem passus est turgidus, & ut dicitur, desperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de consilio parvi Medici per potum vinum alkekengi liberatus est, & soluta est urina in quantitate, ut impleteretur quasi concha una. Ex eo solo experimento, Medicus ille cum parva scientia & pauper, factus est magnus & dives, & multis quidem Deus dat gratiam, & affert utilitates, & contra, & totum est, quia iudicia Dei abyssus multa. Fit autem huiusmodi vinum, ut ibidem docet Arnoldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, contundendo cum vino albo; postea colando & exhibendo.

Aselli etiam, cum vino albo triti & exhibiti, ad urinam provocandam efficacissimi sunt. Oleum scorpionum Matthioli, ad gutt. v. vel vj. exhibitum, cum jusculo, aut alio liquore, urinam potenter educit.

CrySTALLI mineralis usus frequens suppressam urinam movet, præcipue ubi metuitur inflammatio, quæ ab ipsa urina diu retenta sæpissime concitatur in tunica interiori vesicæ.

Spiritus salis idem præstat, & multò efficacius.

Ex vulgaribus succus parietariæ depuratus ad Unc. iv. exhibitus, cum sacchari Unc. ss. multum prodest. Illi admisceri potest sal prunellæ, vel spiritus salis.

Si huiusmodi suppressiones urinæ, à materia pituitosa oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præstantius aquis thermalibus nitrosis & sulphureis, quales sunt nostræ Balnerucanæ, quæ tum potu, tum balneo materiam illam mucilaginosam dissolvere, abstergere, & absorbere faciliè poterunt.

Quidam vir nobilis huius urbis, ab urinae suppressione multos dies perseverante, post alia remedia, frustra tentata, sequente clystere injecto, & per duas horas retento, liberatus est.

℞. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. asparagi malvæ, bismalvæ, ana ℥. ii. parietar. M. ii. Sem. anisi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, ana Unc. sem. flor. chamam. mililot. anethi & stœchad. an. P. ii. Coquantur in vino albo, ad medias. In colaturæ ℥. i. dissolve butyri recentis Unc. iv. melli rosac. Unc. ii. sacchari rubri Unc. i. benedict. laxat. Unc. ss. vitell. ovi, num. i. olei nucum, anethini, & sem. lini, an. Unc. i. Fiat clyster.

Chymici sua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirum spiritus salis, vitrioli, sulphuris, & terebinthinæ, quos ad ℥. ss. exhibent cum aquis appropriatis vel jusculo pulli. Commendant & salem tartari, & salem spiritum fabarum, à ℥. ss. ad ℥. i. exhibitum.

Necnon, ad revulsionem humorum à parte affecta, vomitoria usurpant, eorumque beneficio non paucos fuisse confestim liberatos gloriantur.

Toto curationis occursum fomenta, linimenta, cataplasmata, semicupia, aliaque externa usurpanda sunt, quæ non alia esse debent, quam quæ ad dolorem nephriticum supra fuere proposita. Inter cætera valet cataplasma parietariæ frixæ cum butyro, vel melius cum oleo scorp. Item vesica oleo semiplena: melius erit, si in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgo admovetur regioni pubis & lumborum cataplasma ex capis frixis cum axungia porci, additis oleis quibusdam.

At longè efficacius operantur capæ albæ crudæ in mortario rufæ, addito oleo in formam cataplasmatum, renibus admotæ, atque ureteribus, & regioni pubis.

Cataplasma ex raphanis confusis idem præstare potest.

Quando à grumo sanguinis ischuria producitur, illius dissolutioni incumbendum est, exhibitis iis, quæ id præstare apta nata sunt. In hunc censum referuntur trochisci de carabe, coagulum hædi, leporis mumia, oxymel simplex & scilliticum, syrupus acetosus, & similia. Exterius verò stercus bubulum mira præstat, juxta sententiam Aetii tetrah. 3. sem. 2. c. 27.

Cum denique à pure urinae suppressio, aut stillicidium producitur; tergentibus & incidentibus opus est, qualia potissimum in renum & vesicæ ulcere proposita sunt.

C A P U T IX.

De Dysuria, seu ardore urine.

Dysuriæ, seu urinae difficultatis nomine omnem dolorificam miCTIONEM intelligimus, quam etiam nomine ardoris urinae Recentiores enuntiare solent. Cum stranguria ferè confunditur à quamplurimis Auctoribus, qui in hac dolorificam etiam miCTIONEM constituunt; sed etiam à dysuria in hoc tantum differre volunt, quod major urinae quantitas in dysuria excernatur, minus verò in stranguria, quæ etiam ea ratione urinae stillicidium nominatur. Verum malumus nos, clarioris doctrinæ gratia, urinae quantitatem imminutam, quæ sine dolore fit, stranguriam nominare, & sub uno capite cum ischuria comprehendere, ex eo, quod utrique eadem curatio adhibenda sit, omnem verò miCTIONEM dolorificam sub dysuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iisdem causis omnes producantur, iisdemque remediis curentur.

Causa proxima & immediata miCTIONIS dolorificæ est solutio continui in musculo spinetere, vel canali vesicæ.

et. Atque adeo quæcumque solutionem continui in illis partibus inferre valent, dysuriam seu ardorem urinæ excitare possunt.

Inter illas causas, præcipua & magis frequens est urinæ acrimonia, aliquando simplex, & sine aliorum humorum permixtione, quam viscerum, vel totius intemperies calidior, vel acriorum & calidiorum ciborum usus excitavit; sæpius verò ex permixtione humorum acriorum, ut bilis, & pituitosæ salsæ, comparata. Aliquando pus, ex renibus aut vesica ulceratis emanans, talem urinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba & quasi lactea, cum urina copiosè emittitur, ardorem urinæ inducit: quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam esse existimat, & à renibus oriundam. Quam sententiam reprobatur *Sennertus*, huic innixus rationi, quod nimirum, etiamsi toti renes in pus resolverentur, non posset tanta ejus copia, quanta interdum per aliquot septimanas singulis diebus excernitur, inde suppeditari. Sed arbitratur ipse, hanc materiam provenire ex vitiata coctione, primò quidem ventriculi, deinde etiam hepatis; cum error primæ coctionis non possit corrigi in secunda, unde chylus, & postea etiam sanguis crudus relinquitur, neque à partibus salis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione separari debent, & illæ postmodum à renibus attractæ, & ad vesicam transmissæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam sententiam se deductum esse profitetur ex eo, quod vir quidam doctus, qui per aliquot septimanas ardore urinæ laborabat, & urinam quidem satis copiosam, sed tali materia alba ita refertam, ut dimidium urinæ occuparet, cum maximo dolore excernebat, & variis adhibitis remediis nihil levaminis sentiebat, tandem solius vini malvatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in vesica latens, ubi inter mingendum cervici vesicæ alliditur, dolorem excitat; quod etiam præstare possunt arenulæ crassiores, canalem in exitu vellicantes.

Inflammatiō denique, vel ulcus istarum partium, urinæ ardorem excitat: quandoquidem sensus exquisitior ab illis affectibus redditus, ab urina etiam bene temperata graviter afficitur, quemadmodum videmus, partes externas inflammatas aut ulceratas, ab objectis etiam proportionatis, vel levi contactu dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adest prostaticarum inflammatio, ardor urinæ continuò percipitur.

Diagnos̃ hujus affectus ex se manifesta est: dolor enim inter meijendum tam evidens est, ut ægri non rardè illius molestia ejulare cogantur. At signa causarum ita distinguenda sunt.

Si ex urinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenso colore, atque interdum flammeo prædita; vel admixto biliosæ, pituitosæ, aut purulentæ materiæ conspicua fiet: viscerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acris: aeris æstus, & similes causæ calefacientes præcesserunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis suis locis innotescunt.

Quod ad prognos̃in attinet, hic affectus per se periculosus non est, sed magnam affert laboranti molestiam: & pro varia causarum dispositione difficilem non raro curationem recipit; in senibus præsertim; qui si decrepiti sunt, morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate si diutius perseveret, vesicam tandem & illius cervicem exulcerat.

Curatio primùm ad causæ ablationem dirigenda est. Atque ita si à calculo, inflammatione, vel ulcere vesicæ, aut cervicis illius dysuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio desumenda est, leniendo tamen symptomati, quæ inferiùs proponuntur, plurimum conferre poterunt.

Quæ verò ab urinæ acrimonia & humoribus calidioribus, ei permixtis oritur; sequentibus remediis oppugnanda est.

Ac primùm phlebotomia, ad hepatis aliarumque partium intemperiem corrigendam necessaria est. Eaque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primùm, ad evacuationem & revulsionem, postmodum verò, ex venis inferioribus, ad derivationem à parte affecta, cujus ratione Hipp. eumque sequutus est Galenus, in omnium partium infra renes positarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu convenit, sed ex lenienti-

bus tantùm & refrigerantibus composita, alioquin ardorem urinæ maximè exasperaret. Ideoque multi bolum ex cassia simplici non audent transcendere. Et illa certè reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, si pulpa tamarindorum etiam adjiciatur. Vel dilutum cassiæ, ex decocto lactucæ, portul. & summitatum malvæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, ut acres humores in partes urinarias confluentes, ad intestina sensim deriventur. Si tamen humorum pravorum copia majorem purgationem postulare videatur; ad sequentem potionem transcendere poterimus.

℞. Fol. lactucæ, portulac. plantag. & summit. malvæ, ana. M. ℥. tamarind. ℥. ℥. miobal. citrin. ℥. i. Coquantur ad ℥. vi. In colatura infunde cassiæ recentè extracta ℥. i. Colentur iterum, & postea dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santal. citrin. infusi ℥. i. ℥. mannæ & syrup. ros. an. ℥. i. Fiat potio.

In diuturna dysuria conveniet opiata purgans, in ulcere vesicæ descripta.

Vomitus, blandis remediis concitatus, præstantissimus est: revellit enim à parte affecta, & incommoda arcet, quæ à purgantibus per inferiora induci consueverunt. In iis igitur erit profitandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter injectos, non solum humores acres ad intestina derivari, sensimque expurgari, sed etiam vesicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ, violariæ, lactucæ, an. M. i. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. i. Coquantur ad ℥. i. In colatura dissolve cassiæ recentè extracta ℥. i. ovum integrum unum, olei violac. ℥. ii. Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. scænuigr. clysteribus utiliter admisceri possunt, ad dolorem leniendum.

Verùm ad contemperandum dolorem & ardorem, clysteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, efficaces esse consueverunt, ut quoddam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc solo remedio, & semicupio, de quo postea dicetur, levamen susceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, quæ in usu practico comperta sunt, non parum conferre ad ardorem urinæ demulcendum, & partium affectarum intemperies corrigendas: quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, an. Unc. i. syrupi violacei & nymphææ, an. ℥. vi. salis prun. ℥. i. Misce, fiat julep. sæpe iterandus. Vel

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. lactucæ, endiviæ, portulac. & summit. Malvæ, an. M. i. sem. melon. cucurbitæ, malvæ, lactucæ, & papav. albi, ana Drach. iii. jubar. sebesten, an par. vi. violar. ros. & nymphææ, an. P. i. Coquantur ad ℥. i. ℥. In colatura dissolve syrupi violac. jujubini, & de papavere alb. ana Unc. i. sem. Salis prunell. Unc. sem. Fiat julep. pro iv. dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam usurpari poterunt, quamvis sint diuretica, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compositæ.

℞. Quatuor sem. frig. major. & papav. albi, an. Drach. iii. amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infusar. Unc. sum. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquir. portulac. & summit. malvæ ℥. i. sem. Fiat emulsio pro iii. dosibus, addendo unicuique dosi syrup. violac. Unc. i. salis prunellæ Drach. i. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papavere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. pulv. Drach. i. utiliter additur, vel syrup. alth. Fern. de mucilaginibus.

Juscula etiam parari possunt in hunc modum.

℞. Rad. althææ Unc. sem. malvæ M. i. liquirit. Unc. ℥. Sem. cydon. Drach. i. Bulliant cum jusculo pulli vel gallinæ. Fiat jusculum, per plures dies iterandum.

Conveniet etiam non parum serum lactis caprilli, magno haustu exhibitum, ut in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & majori efficacia, absente febre, lac integrum præsertim asininum, propinari poterit; quod non solum detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales, refrigerantes, præsertim aluminosæ & ferratæ, aut parum vitriolatæ,

triolatæ, plurimum conferunt. Experientia enim compertum est, aquas nostras Meynenses simili virtute præditas, huiusmodi affectus, quamvis inveteratos, interdum sustulisse.

Loco juleporum prædictorum, simplex malvæ decoctum cum syrupo violaceo usurpari poterit, quo seipsum Forestus *obs. 4. lib. 25.* à gravissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquè juvisse, ac dictum decoctum, eoque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs. 3. ejusdem libri*, dicit quendam Jacobum Joannis, Pharmacopœum, aqua rosacea, cum albumine ovi concussa, & ad medium scutellæ ebibita, seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quendam Delphensem, decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione 58. cent. 6.* dicit quandam mulierem, dysuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recensitis curari non potuerat, usu conservæ florum malvæ fuisse perflatam. Sumebat autem illius conservæ 3. i. manè & vesperti, superbibendo aquæ malvæ. 3. iii. Et idem *curatione sequenti 59.* dicit, senem quendam, ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserva, eodem modo usurpata, intra triduum fuisse liberatum. Conserva flor. althææ est ejusdem, vel majoris efficaciam.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad Drach. i. cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici sunt, urinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum urgente, non inutile est, dum urina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum malvæ, & sem. papav. albi. Imo & aqua sola tepida non parum conducit ad huiusmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro poru, leve decoctum malvæ, cum syrupo violaceo, aut conserva rosarum agitarum, erit utilissimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, sunt etiam injectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione seminis frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis ovi probè concussi, vel trochiscor. alkekengi 3. i.

Externa etiam remedia ad huiusmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphææ, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, populeone, cum caphura, & mucilag. psyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & jecori admovenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea, quæ ad jecoris, & renum intemperiem calidiorem supra proposita sunt.

Quando humores acres & biliosi fluunt ab hepate, ad eorum derivationem conveniet causticum tibiarum dextrarum apertio hæmorrhoidum, quæ omnibus renum & vesicæ affectibus utilissima est, juxta Aphor. 11. sect. 6. quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoides venæ desseminantur.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS-QUINTUS.

DE MORBIS MULIERUM.

P R Æ F A T I O.

MORBI mulierum appellantur ii, qui mulieribus proprii sunt, & à vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria est, uteri, nimirum, de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, cum sexcentarum, & innumerarum calamitatum autorem esse. Nos igitur, ut affectus uteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentius occurrentes, quadam methodo exponamus, eos ita dividemus, ut alii à vasis uteri dependant, alii in ipso uteri corpore, illiusque cavitatē resideant; alii verò præcipuam illius actionem, & opus nobilissimum nempe generationem respiciant. A vasis uteri male affectis & causis præternaturalibus ea obfidentibus, dependent chlorosis; mensum suppressio, & fluxus immodicus; fluores albi, seu fluor muliebris; furor uterinus, & hysterica passio. In ipso uteri corpore, illiusque cavitatē resident inflammatio, ulcus, scirrhus, cancer, gangrena & sphacelus hydrops uteri, proci-dentia & clausura. Illi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantum per accidens. Affectus verò, totum generationis opus, nempe conceptionem gravitatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti & chronici prægnantium, abortus difficilis, fœtus mortuus, secundina retenta, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus brevissima ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.

C A P U T P R I M U M.

De Chlorosi, seu pallidis virginum coloribus.

Hic affectus ab Hipp. Chlorosis, & recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & icterus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus, ab obstructione venarum hepatis, lienis, ac mesenterii, & præcipuè earum, quæ sunt circa uterum, quam sequuntur

plerumque gravitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediate ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum, quæ sunt circa uterum, quæ liberum sanguinis affluxum ad uterum impediunt, unde ille, copia luxurians in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionibus impediuntur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliasque partes opprimit, earumque calorem nativum obruit, & vasa obstruit, unde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant; in reliquis verò partibus varia symptomata producant. In hypochondriis enim viscerum intumescuntiam pariunt, a qua diaphragma comprimitur, unde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus, & flatulentus spiritus, per venæ cavæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur, quorum noxam excutere contendens, ne suffocetur, frequenti arteriarum motu elevatur, palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequenter consequuntur. Præterea cibi fastidio huiusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributionem, ventriculus magna crudorum excrementorum copia repletus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptela, qualitatem adeptam, pravorum eduliorum, imò rerum absurdarum, minimè alibilium appetentiam inducunt, ut salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similium, qui affectus pica & malacia nominatur, & à nobis inter affectus ventriculi, capite proprio fuscè explicantur.

Causæ obstructionum, quæ in venis uteris & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, visceri & crudi ex prava plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigida potu hora somni, vel manè jejuno stomacho utuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem & glaciem avidissimè devorant; unde calor partium nativus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum proventus: aliæ nimio somno indul-

indulgent, aliæ otio immodico, ut quæ suendi causa, pulvinaribus toto die affixæ, maximo sæpe frigore torquentur: aliæ intempestivis vigiliis & exercitationibus utuntur, ut choreis, statim à pastu, quas in longam noctem cum suis amatoribus perducunt, quibus ut plurimum accedunt gravissimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimum evertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnosis ex sequenti symptomatum serie manifesta evadet.

Primò sese offert faciei, & totius corporis color pallidus & subalbidus; interdum verò plumbeus, lividus, aut virescens. Cum enim in hoc affectu humores crudi, pituitosi, ac serosi abundant, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt, & si pituita, bilis, aut melancholia permisceatur, color inde subflavus, virescens, aut lividus efficitur.

Secundò, inflatio & quædam intumescencia in facie & palpebris apparet, præcipuè post somnum; quæ per noctem conclusus calor plures vapores elevavit, quam dissipare potuerit. Crura quoque & pedes, præcipuè circa malleolos intumescunt, totumque corpus laxum & molle evadit, ob eandem pituitosorum ac serosorum humorum abundantiam.

Tertiò gravitas & segnities totius corporis adest, crurum ac pedum tensiva lassitudo, devolutis sua gravitate humoribus ad partes illas decliviores.

Quartò, respiratio difficilis est, præsertim cum se vehementer movent, aut loca alta & acclivia conscendunt. Tunc enim sanguis crassus incalescit, ex eoque multi vapores elevantur qui difficultatem spirandi pariunt.

Quintò, cordis adest palpitatio & pulsatio in arteriis temporum, dum corpus commovetur & exagitur, propter eandem evaporationem, quæ ab humoribus crassis excitatur, aucto per exercitationem calore.

Sextò, dolor capitis gravans ac diuturnus sæpe ægrotautes affligit, & interdum in occipitio, dum uterus compatitur; in syncipite verò ac fronte, dum ab hypochondriis magni vapores elevantur.

Septimò, pulsus est celer & frequens, ut febricitare videantur, & ideo hic affectus dicitur febris alba, propter illam pulsus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cum facultas vitalis debilis sit, unde pulsus parvus emergit, natura pravitatem frequentia cogitur compensare.

Octavò, somnus gravis est ac profundus, ita ut ad meridie usque somnum producant, nisi expurgentur, qui à vaporibus crassis ac copiosis, ex illuvie pituitosa elevatis excitatur.

Nonò, ingens adest ciborum, præcipuè, euchymorum fastidium, propter maximam humorum crudorum in ventriculo ac vicinis partibus collectionem; qui humores, deteriore tandem conditionem adepti, picam, & rerum absurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingravescente, & multiplicatis obstructionibus, suppressio mensium tandem consequitur, quæ protractum affectum, ac veluti confirmatum ostendit.

Quod ad prognosin attinet, affectus iste ut plurimum periculosus non est, & ad longum tempus perseverat. Si tamen nimium negligatur, & altas radices agere permittatur, ita ut magna nutritionis depravatio contingat, partium naturalium graves affectus, ut scirrhi, alique tumores, tum etiam propriæ substantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, aliosque graves casus ad interitum perducunt.

Quando levior est affectus, & à venarum uteri obstructionibus potissimum oriundus, in juvenculis virginibus conjugio feliciter curatur.

Mulieres, quæ diutius hoc affectu laborarunt, aut steriles fiunt; aut prolem morbosam, debilem, ac parum vitalem edunt.

Magna salutis spes elucet, quando menstrua statas periodos repetunt, & debita quantitate & qualitate donata progrediuntur.

Curatio hujus affectus perficitur obstructionum aperi-
tione, vitiosorum humorum ex toto corpore evacuatione, & intemperiei viscerum correctione, eorumque roboratione.

Obstructiones auferuntur iisdem remediis, quæ in obstructionum hepatis & lienis curationibus fuere proposita, additis nonnullis, quæ uterum respiciunt, & ad venarum ejus obstructiones referandas magis appropriata sunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum est,

laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benignioribus compositum, ut primam tantum regionem evacuet, idque præmissis clystere, si alvus non sit libera.

Postea verò venæ sectio erit celebranda, si affectus non fuerit inveteratus admodum, & puella valde exsanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachii ab initio erit aperienda, quamvis menstrua suppressa fuerint. Si enim ex pede sanguis tunc temporis detrahatur, majores fient venarum uteri obstructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique sinistro sanguis detrahetur, si lien magis obstructus sit: è dextro verò, si hepatis obstructiones magis invaserint.

Educta ea sanguinis quantitate, quæ necessaria fuerit, solemnis purgatio instituenda est apozemate aperi-
ente & purgante, quale in obstructionis hepatis curatione fuit propositum. Cui addentur herbarum utero peculiare, ut artemisia, matricaria, pulegium: & si lien obstructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter respiciunt, ut cortex capparis ceterach; scolopendrium. Si verò biliosum fuerit temperamentum, & calidioris & sic-
cioris hepatis indicia apparuerint; calidiora omnia simplicia apozemati erunt detrahenda, & aperiencia frigida eorum loco substituenda.

In puellis delicatioribus, loco apozematis juscula, in dicta curatione obstructionis hepatis descripta, usurpari poterunt, ejusdemque simplicia immutari, ut de apozemate dictum est.

Interim fons & linimentum, dicto loco descripta, admo-
vereri debent, non solum regioni hepatis; sed etiam lienis & uteri.

Peracta solemnī purgatione, paretur sequens balneum, ad vasa aperienda & relaxanda, & materiam obstructionum fundendam, atque digerendam. Cujus tanta est efficacia, ut aliquando viderimus, quibusdam ægrota-
ntibus menstruas purgationes in tertio aut quarto balneo profluere incepisse, quæ longum tempus antea delituerant.

24. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniae, cucumeris agrestis, ana ℥. ii. foliorum malvæ, violariæ, mercurialis, pulegii, matricariæ, melissæ, ana M. iv. seminis lini & fœnug. leviter contusi, ana Unc. ii. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, bis in die sine sudore, longè à pastu, per biduum, singulis diebus decocto renovato.

Postridie ultimi balnei, si mensium suppressio adfuerit, aperiuntur venæ inferiores, & emittatur sanguis ad Unc. iii. Idque bis, aut ter repeti poterit eo tempore, quo menses fluere solebant. Aut si nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici & gravius laborare solita est.

Absolutis hisce remediis, ad viscera roboranda, & obstructionum reliquias conterendas, conveniet opiata aperiens & roborans, dicto loco descripta. Cui utiliter sæcula bryoniæ & sal artemisiæ utriusque ad Drach. ii. addi poterunt.

Quia verò non raro adeo contumaces sunt obstructiones, ut primis remediis non cedant; in hoc casu syrupus magistralis parari poterit, ex materia apozematis præscripti, aucta purgantium dosi, quo utetur ægra bis aut ter in mense.

Pilulæ etiam usuales erunt efficacissimæ, quales in dicta obstructionis hepatis curatione fuerunt propositæ: quibus utiliter addentur remedia, ex tartaro vitriolato & chalybe composita, ibidem descripta.

Zacutus Lusitanus *obs. 99. lib. 2.* proponit historiam cujusdam mulieris, quæ chlorosin per decennium cum mensium suppressione passa erat, & variis purgantibus & aperiensibus remediis, quibus chalybs etiam accesserat, curari non potuerat. Hanc ipse curavit conserva artemisiæ, triginta dierum spatium exhibita, superbibendo aquam stillatitiam sabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerat.

Idem Zacutus *observ. 117. lib. 3.* aliam proponit historiam cujusdam virginis, quæ multo sæpe sese ingurgitans, ex diuturno atque assiduo illius usu incidit in diarrhoeam biliosam, cum tabe implicatam. Quam ipse curavit post totius providentiam, lacte caprino chalybeato, & frigidis hepatis applicitis.

In contumacissimis & diuturnis obstructionibus, causticum tibiæ dextræ, vel sinistræ, prout (prout hepar, aut lien afficitur) inustum, plurimum conferre poterit.

Referatis magna ex parte obstructionibus, humores pituitosi ac serosi, tum in venis residui, tum præcipuè in habitu

habitu corporis stagnantes, per sudores resolvendi sunt. Cui usui conveniet decoctum guajaci, in naturis frigidioribus, vel radicis chinæ ac falsæ parillæ, in calidioribus, per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hac cautione adhibita, ut quarto aut quinto quoque die, intermisso sudore, catharticum detur, quod humorem circum viscera collectum, præparatum, ac concoctum (ad sudores ineptum) per alvum detrahat. Alioqui intus si resistet, ibi obdurefcens & putrescens, febris & aliorum morborum occasio erit. In eundem finem thermæ sulphuræ usurpari poterunt, quales sint nostræ Balerucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim istarum aquarum, expeditis prius & liberatis viis, remediis antea propositis, detergitur excluditurque humor, in prima & secunda corporis regione contentus, per alvi & urinæ profluvium: tertia verò regio, excitatis à balneo sudoribus, ab humorum sarcina liberatur.

Ac denique congressus, si legitime fieri possit, post deobstruentium remedium usum erit utilissimus: illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multum excitatur, quo uteri vasa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum prima conjugii nocte pallidis istis mensium fluxum excitari, aliis verò, quæ optima fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipari.

CAPUT II.

De suppressione mensium.

Mensium suppressio adesse dicitur, quando in scemina, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida est, sanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri consuevit, rarius aut parcius procedit, aut omnino supprimitur.

Causa illius suppressionis vel ad uterum referenda est, vel ad vasa illius; vel ad sanguinem, qui per illas fluit, aut fluere debet.

Uteri varii morbi suppressionem istam efficere possunt: intemperies nimirum frigida & sicca, densando & constringendo corpus uteri: vel calida & sicca, partem eandem exsiccando, vel ejusdem alimentum exurendo, unde pravi humores generantur, qui parti infixi liberum mensium effluxum prohibent: Morbi etiam organici ejusdem partis, nempe inflammatio, vel scirrhus, distorsio osculi interioris, vel compressio, facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti crassioris, ipsius uteri densitas & crassities nimia, ulcera, & cicatrices, ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum, in violento abortu.

Vasa uteri non raro obstructions patiuntur, quia frequentissima est causa mensium suppressionis, ab humoribus frigidis & crassis oriundæ. Interdum etiam à constrictione earum venarum suppressio hæc contingit, quæ fit à partibus vicinis distentis vel tumefactis, ut de ipsius uteri adstrictione dictum est.

Sanguis quantitate, qualitate vel motu peccans, causa esse potest suppressionis mensium. Quantitate peccat aucta vel imminuta. Aucta, si nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimium distendit, ut sese contrahere nequeant ad expulsionem: quemadmodum vesica nimis repleta urinam emittere nequit ob eandem distensionem, imminuta verò, quia paucus & imminutus sanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum crassior & viscidior est ex se & propria natura propter frigidam hepatis aliarumque partium intemperiem, vel ex humorum crassorum pituitosorum scilicet, aut melancholicorum permixtione, unde plerumque obstructions oriuntur.

Motu verò peccat, cum per alias vias excernitur, ut per nates, vomitum, sputum, urinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam, pustulam habentem in capite, quæ singulis mensibus aperiebatur, & satis copiosum sanguinem fundebat. Multas verò vidimus sanguinem periodicè per pulmonem rejicientes, quæ evacuatio purgationis menstruæ vicem gerebat.

Causæ externæ, suppressionem sanguinis promoventes sunt, aer frigidior & siccior, ut Aquilonia tempestas; ingressus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipue dum fluunt purgationes menstruæ, cibi pauciores vel copiosiores, crassiores & frigidiores, vel adstringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, ut nimius salis usus, & aromatum, exsiccando hepatis, aliarumque partium substantiam, & sanguinem ipsum absumendo atq; exassando, unde crassitiem acquirit, obstructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigilie immodicæ sanguinem valde absumentes: somnus diuturnus & otium immodicum,

River. Opera Medica.

calorem nativum enervans, & cruditates multiplicans: excreta & retenta, naturæ limites excedentia, ut hæmorrhagiarum, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque evacuationes diuturnæ, per vomitum, urinas, aut sudores. Ac denique animi pathemata graviora, ut iracundia vehemens, timor subitus, mœror perseverans, zelotypia gravis, & similia.

Diagnosis suppressionis mensium ex ipsius ægrotantis relatione mutuanda est. Sed quia illa vel à causis præternaturalibus procedit, vel à naturalibus, putà graviditate, signa utriusque suppressionis distinctiva proponenda sunt, ne Medicus à mulierculis, graviditatem ex illegitimo concubitu contractam tegere conantibus, decipiatur, neve remedia menses provocantia gravidæ mulieri temerè præscribat.

Primo igitur gravidæ ut plurimum naturalè retinent colorem, qui in aliis valde immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundo, symptomata, quæ gravidis in principio accidere solent, in dies paulatim mitescunt: contra verò in simplici mensium suppressione quod diutius menses subsistunt, eò magis symptomata augentur.

Tertio, in gravidis post tertium mensem, motus & situs infantis sensibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu in aliis verò sentitur quidem aliquis tumor, sed œdematosus, ac minimè durus, qui circumscriptionem non habet semper cum utero limitatam.

Quarto, si osculum uteri interioris à perita obstetrice tangatur, non ita exactè clausum, ut in gravidis, percipitur sed potius durum, contractum, & quodam dolore affectum.

Quinto, gravidæ ut plurimum hilares sunt & parùm in animi pathematis mutantur: contra verò in suppressione mensium plerumque mœstæ sunt, & tristitia afficiuntur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Uteri vitia, quæ suppressionem mensium efficere valent, sequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inspectione item & contactu earum partium percipi potest.

Obstructions & angustiae vatorum uteri cognoscuntur ex labore & molestia, quæ in lumbis & partibus utero vicinis, instante potissimum menstruæ purgationis tempore percipiuntur, & quid tunc temporis effluat, mucosum, subalbidum, aut subnigricans apparet. Affectus verò partium vicinarum, quæ uteri os aut venas occludere possunt, ex propriis signis apparebunt.

Sanguis in venis redundans sese evidenter profert ex venis admodum distentis in cruribus & brachiis. Tum si scemina carnosior & rubicundior evaserit; cibisque lautioribus sese per multum tempus impleverit. Defectus verò sanguinis erit conjiciendus, si scemina obesiore fuerit; si febrem diuturnam, longam inedia, aut cibi fastidium passa fuerit. Prava verò sanguinis qualitas, ex pravo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præsertim ex ipsius sanguinis consideratione, & si tantillum ex eo effluat, innotescet. Motus verò sanguinis præposterus, quando nempe per alias vias effluit, per se satis sensibus manifestatur.

Quod ad prognosin attinet: mensium suppressio periculosissima est, ex eaque multi atq; gravissimi morbi oriuntur, & quidem alii in ipso utero, ut tumores, abscessus & ulcera: alii in toto corpore variisq; partibus, ut febres, obstructions, cachexia, cibi fastidium, hydrops, cardialgia, tussis, difficilis respiratio, syphthymia, ophthalmia, mania, melancholia, capitis dolor, arthritides, & alii non pauci. Progressum noxarum, quæ ex suppressione mensium oriuntur, eleganter proposuit Hipp. lib. de morbis mulierum, his verbis: *Tertio mense post suppressione menstrua, incipiunt sentire suffocationes & horrores, lumborum gravitatem, & quandoque febrem. Quod si suppressio diutius perseveret, jam illi obdurefcit venter, urina copiosior mingitur, cibi fastidium & vigilie ingravescunt; ita ut inter dormiendum dentibus strideat; & si adhuc retineantur, quinto mense his omnibus, & maxime doloribus urgebitur gravius, sed sexto mense insanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia sit, & animo linquitur, pituitam vomit, siti magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectoris: febris accedit, supprimenturque alvi excrementa atque vesica, spina dorsi dolore vexabitur, estque & quasi balbuties. Posthac autem intumescunt crura, pedes, venter, & urina mingitur rubra sanguineaque, & dolor totum occupat corpus, maxime collum, spinam, & inguina, atque sic moriuntur: scilicet ex hydropse.* Hæc Hippoc. In hoc contextu dubium facit, quod dicit author sexto mense morbum esse insanabilem: contrarium enim docetur experientia: & ipse Hipp. 4. epid. refert ancillam quandam, cui per septennium suppressa fuerant menstrua, illis tandem redeuntibus, sanitati fuisse restitutam. Conciliari potest Hipp. cum seipso, dicendo, ultra sex menses morbum esse insanabilem, quando men-

do menstrua in ipso corpore, aut cavitate uteri retinentur; quia ibi putrescunt aut suppurantur; ut in retentis lochiis contingit: hoc tamen non de quacumque suppressione esse intelligendum.

Minus periculosa est illa suppressio, quæ à multitudine sanguinis laudabilis exoritur, vel à pinguedinis copia, hæmorrhagia, & vacuationibus aliis: causæ enim illæ; si non multum invaluerunt, tolli facile possunt.

Difficilius verò curatur, quæ à succorum gravitate, vasorum obstructione, vel angustia dependet: quia rebellis iste humor, in penitiores illos meatus insinuatus, non nisi multis remediis, & diuturna opera, cujus mulierculæ sunt impatientes, educi potest.

Suppressio mensium, quæ ex proprio uteri affectu proficiscitur, omnium pessima est: quia pars illa, per idiopathiam læsa, difficile curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè disposita est: ita ut corporis totius sentina ac cloaca à nonnullis nominetur.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate variè instituenda est. Ac primum, si à nimia copia sanguinis suppressio oriatur, illius quantitas minuenda est phlebotomia in brachio larga manu celebrata. Si enim venæ inferiores prius aperirentur; traheretur magis sanguis versus uterum: ubi majorem obstructionem & vasorum distentionem efficeret, cum ruptionis eorundem, aut etiam uteri inflammationis periculo.

Sublata plethora, & sanguinis multitudine, sanguis ad inferiora retrahendus est, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo antea laborans purgari consueverat: tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam siccis, quam scarificatis.

Hiscæ præmissis, partes uterinæ emolliendæ & relaxandæ sunt fomentis, semicupis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, si affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hystericas, & particularia medicamenta, menses moventia, quæ in posterum proponuntur: eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter sanguinis penuriam menstrua non procedant, ut post febres diuturnas, magnas evacuationes, & in quavis corporis insigni extenuatione; eorum provocatio molienda non est, priusquam convenientibus alimentis putà analeptis, corpus instauratum fuerit, & sufficiens sanguinis copia procreata, ac morbus omnis, qui extenuationis causæ esse potest, debite expugnatus. Quibus præstitis, ut plurimum contingit, menstrua sponte profluere. Quod si non fiat, & natura sui muneris oblita ad pristinum officium non revertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis supra descriptis, ita tamen, ut quantitas sanguinis, qui educetur, valde sit moderata, metu vitium jam dejectarum; & ne ægra in tabem præcipitetur. Hic autem diligenter est advertendum, quamvis corporis extenuatio penuriam sanguinis non indicaret; sed eam tantum, quæ magnis evacuationibus, aliisque causis consummentibus succedit. Fit enim interdum, ut menses suppressi, & in venis retenti, pravam accersant qualitatem, ob quam alendis partibus minimè idoneus sanguis efficiatur; unde corporis macies & extenuatio succedunt. Licet verò multo sanguine, pravo tamen refertæ maneat, & tum temporis venæ sectio, etiam larga manu celebrata, plurimum conferre solet. Quod quidem luculento Galen. experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid. Ego, inquit, cuidam muliercula, jam octo menses purgationis menstrua suppressione laboranti, extenuatissima cum esset, haud exiguo detracto sanguine, brevissimo tempore proprium habitum restitui, sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valde celebre. Ipsi quidem rescissa vena est, Medicis ex remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi adversari audebant; non solum propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam, ex venæ sectione sequenturam esse noxam affirmantes. Profecto hac melius est longiori sermone persequi, quam utrius Prodiici Hippocrates mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum recentiores Medici ad magis iohisticam doctrinæ speciem defluerunt, agrotis eviaentia diligenter observare, & ipsorum affectus causasque, ex quibus curationis inventio acquiritur, indagare negligentes, quæ & ipsa per experientiam dijudicatur: In muliere sanè, quam memoravi, primo die sanguinis sequebatur detracti, rursum*

postero die libram unam, tertio non multo plus semilibra, erant enim uncie octo. Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus, mensium suppressione laborantibus: etiam extenuatis, sanguinem larga manu interdum esse detrahendum: quamvis hujus sæculi mulieres tantam sanguinis evacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minimè valeant.

A motu sanguinis præpostero suppressio mensium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut sputum, aut hæmorrhoidas, aliaque loca non naturalia excernitur, ejusque curatio perficitur; repellendo sanguinem à partibus, per quas fuit præternaturaliter: eundemque retrahendo ad uteri vias. Primum perficitur (dum sanguis per superiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis, & faciei, ex aqua frigida, & privatione exercitii earundem partium, præcipue cantus, & vociferationis. Secundum verò absolvitur venæ sectione partium inferiorum, facta biduo, aut triduo, antequam sanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & suris adhibitis, interdum siccis, sæpe etiam cum scarificatione: provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, semicupis ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clysteribus uterinis, aliisque infra describendis. Præcipue verò commendatur balnei naturalis usus, sulphurei ac bituminosi, quod laborans pluries ingreditur, longè à pastu, dummodò aqua hypochondriorum regionem non superet: eodemque tempore superiores partes stibello refrigerandæ sunt, ne calido balnei aere etiam incalescant.

Si per hæmorrhoides fluat sanguis, & ab utero avertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora utaris, eadem ad sedem trahent. Si verò adstringentia sedi adhibeas: ea etiam propter viciniam repellent, quæ feruntur ad uterum. Hæc igitur una medendi ratio conferre poterit, ut postquam trahentibus ad inferiora usus fueris, localia utero adhibeas, quæ humorem commotum magis ad uterum alliciant.

At verò omnium frequentissima est illa mensium suppressio, quæ fit ab obstructionibus venarum uteri. Cujus curatio eadem propemodum est cum ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit proposita, nonnullis tantum additis, quæ uterum magis specificè respiciunt.

Primo igitur ea omnia sigillatim usurpari poterunt, quæ ad chlorosis curationem fuisse descripta. Et ut plurimum contingit, ut referatis viscerum obstructionibus menses spontè profluant. Quorum tamen eruptionem adjuvare poterunt quæ motum humorum ad inferiora promonent, ut sectio venarum inferiorum, circa consuetam menstruorum periodum celebrata: vel vicariæ ejus cucurbitulæ, coxis & suris admotæ, tum siccæ, tum scarificatæ: frictiones earundem partium & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum est, quæ peculiari virtute & proprietate specifica menses promoveri valent, quæ sub variis formulis usurpari solent. Ac primum pulveres efficacissimi, & gustui gratiores ita comparantur:

℞. Cinnam. & succini an. ʒ. i. croci ʒ. ʒ. Misce, fiat pulvis sumendus aliquot matutinis. Vel

℞. Pulv. radie. rubiæ tinctorum, & sacchari pulverisati an. ʒ. i. Misce, dividatur in tres partes, quarum una detur tempore mensium, cum vino calido, summo mane in lecto, in quo maneat ægra bene cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menses, rursus sub secunda periodo exhibeatur secunda pars. Si adhuc non apparuerint, rursus sub tertia. Vel

℞. Rad. aristol. rotundæ ʒ. ʒ. sol. sabinae siccor. ʒ. i. ʒ. dictam. cretici & trochiscor. de myrrha, sive assa fœtida ob fœtorem, an. ʒ. i. cinnam. elect. ʒ. ii. sacchari albiss. ʒ. ii. Fiat omnium pulvis subtilissimus, de quo capiat ʒ. ii. mane per aliquot dies, cum jusculo cicero rubrorum, in quo cinnam. ʒ. ii. croci ʒ. ʒ. bullierint.

Pilulæ præstantissimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochisc. de myrrha Drach. i. castorei ʒ. ʒ. Cum succo artemisiæ, fiant pilulæ parvæ.

Inter familiaria remedia & euporista habentur flores lavendulæ; cum melle per multos dies comesti vel conserva flor. lavendulæ ad Drach. ii. exhibita.

Maximas autem habet vires sanguis hirci sylvestris tum etiam domestici, ad menses suppressos educendos juxta præparationem & dosin, in pleuritidis curatione propolitam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies

usur-

usurpatus in iusculo, vel decocto aliquo melanagogo, menses suppressos promovet.

At maximè laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita se habent.

℞. Trochisc. de myrrha ʒ. i. ʒ. sem. petroselin, castorei, cinnam. ana ʒ. i. mosch. gr. x. Cum succo apii fermentur pilulæ xxii. deauratæ, capiat duas manè, vel in ingressu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & aristol. rotundæ, ana ʒ. ii. agar. & cinnam. ana ʒ. i. croci ʒ. i. Cum succo artemisiæ fiat massa pilularum, cujus dosis est Drach. i.

Fermentum vetus à multis commendatur magnitudine castanæ cum pari sachi quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, si pulvis trochisc. de myrrha, dictamni, aut similis permisceatur.

Decocta usitatissima sunt, eorumque utilissima in hunc modum se habent.

℞. Rad. petrosel. & rubiæ majoris, an. ʒ. ii. cicerum rubr. P. iii. Coquantur ad ʒ. i. ʒ. In colatura dissolve pulveris cinnam. ʒ. i. croci ʒ. ʒ. mellis q. s. Misce, capiat ʒ. vi. calidè, manè, bis in die, antequam menses prorumpant, vel etiam iis fluere incipientibus, si lentè procedant. Vel

Rad. apii, asparagi, fœniculi, an. Unc. i. fol. matricariæ, capill. veneris, nepetæ, pulegii, ana M. i. Coquantur ad ʒ. ii. Colat. Unc. iv. adde syrupi de artemisia ʒ. i. Bibat calidum bis in die, ut supra. Vel

℞. Rad. cyperi, angelicæ, valerianæ & rub. tinct. ana ʒ. ʒ. fol. artem. pulegii, sabina, an. M. ʒ. Sem. dauci, & feseleos, ana Drach. i. dictam. cretici. Drach. i. ʒ. cinnam. electi ʒ. iv. croci ʒ. i. Fiat decoct. ad Unc. iv. In colat. dissolve syrup. de artemis. & hysopo, ana Unc. ʒ. Fiat julep. pro dosi unica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopœa duo decocta valde commendat: quorum primum se habet.

℞. Milii solis, anisi, visci quercini, ana Drach. iii. dictamni cretici ʒ. i. croci ʒ. i. Contundenda contundantur, & macerentur per viginti quatuor horas, in vino albo generoso. Dein parum bulliant. De hoc decocto exhibe Unc. iv. Alterum decoctum ita describitur.

℞. Splenem bovis integrum. Hunc in frusta incisum in phialam vitream capacem injice, ita ut ad medietatem usque impleatur; addendo cinnam. crasso modo contusi ʒ. i. cariophyll. ʒ. ʒ. croci ʒ. ii. vini albi optimi q. s. ad humectandam solum materiam. Vas probè clausum ponatur in M. B. ferventissimo, adeò ut ebulliat per viginti quatuor horas, donec splen in particulas minutissimas coctus & consumptus fuerit, magnæque juris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet, de quo ægra capiat manè Unc. iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cum menses fluere debent.

Aquæ stillatiæ cæteris liquoribus præferendæ sunt, utpotè gustui gratiores, & quæ propter substantiæ tenuitatem facilius penetrant ad vasa uteri obstructa. Præ cæteris sequens à Mercato, Roderico à Castro, & Sennerto commendantur.

℞. Panem ferè ad fermenti naturam redactum, medio-criter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ʒ. xii. pulveris seminum urticæ, dauci, ameos, anisi, & fœniculi, ana ʒ. i. trochisc. gallæ mosch. myrrhæ rubæ, an. ʒ. i. cotulæ fœtidæ ʒ. ʒ. Infundantur omnia in ʒ. iii. infra scriptæ decoctionis, quæ recipit phaseolorum rub. cicerum rub. an. P. ʒ. seminis juniperi Unc. i. rad. rubiæ, rusci, raphani sylvestri, asparagi, apii, & petrosel. an. Unc. sem. chamædr. recentis M. i. ameos, anisi, fœniculi, an. Unc. ii. Coquantur omnia secundum artem. Deinde in B. M. stillatitium liquorem extrahes, cujus Unc. ii. summo manè laboranti porriges. Addi etiam potest syrupus capill. ven. de duabus rad. de artemis. Dosis etiam sequentibus diebus augeri potest, si ventriculus non offendatur.

Guajaci, aut sassafras decoctum in pituitosis corporibus utile est, etiam cum dictamno cretico; si per duodecim, aut quindecim dies sumatur, sine sudoris provocatione. Illius experimentum refert Jacchinus in notum Rhasis cap. 66. Ego, inquit, lignum Indicum coxi, & adjunxi dictamnium. Unde mulieri, quæ jam per quinque annos nihil purgabatur, & sterilis erat, & purgationem evocavi, & partum.

Chymici commendant tartarum vitriolatum, spiritum tartari, mixturam spiritualem, sales artemisiæ, melissæ, radic. chelidonie, valerianæ.

Aqua theriacalis sequens ad hunc usum mirè est efficax.

River. Opera Medica,

℞. Theriacæ vet. Unc. v. myrrhæ rubæ Alexan. Irinæ Unc. ii. ʒ. cinnam. electi, croci orientalis, an. Drach. sem. camphoræ Drach. ii. Affunde optimum vini spiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tinturam extrahe. Cui per inclinationem effusæ adde spiritus tartari sextam partem. Dosis cochleari. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia usurpantur clysteres frequenter injecti maximè conveniunt, ob incumbentem recto intestino uterum; & ita componi possunt.

℞. Rad. lil. Unc. i. ireos, valerianæ, an. Unc. ʒ. mercurialis M. ii. artem. sabina, an. M. i. flor. chamem. lavendulæ, ana P. i. sem. carvi, nigellæ, an. Drach. i. Coquantur ad ʒ. i. In colatura dissolve hieræ simplicis & benedictæ laxativæ, an. Unc. ʒ. olei cheritini Unc. ii. elect. de bacis lauri, Unc. sem. Misce, fiat clyster.

Imò verò purgationes, per intervalla repetitæ, erunt præstantissimæ, quæ variis modis institui possunt.

Ac primùm laudantur maximè à Galen. pilulæ de hiera simplices & compositæ, quia præterquam quod educant convenienter humores superfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi uterum. Vel

℞. Aloes Drach. iii. massæ pilul. coch. min. ʒ. i. Cum succo sabinae fermentur ex ʒ. i. pilul. xv. de quibus exhibeantur n. iii. vii. ad x. ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloes Drach. i. Rhab. elect. ʒ. i. ʒ. diagrid. ʒ. i. myrrhæ rad. asari, an. Drach. ʒ. spicæ ʒ. i. Cum syrupo de artemisia fiat massa pil. Dosis à ʒ. ii. ad Drach. i. Vel

℞. Massæ pilular. cochlear. minor. Drach. sem. mercurii dulcis gr. xx. Cum syrup. ros. solut. fermentur pilulæ v. vel vi. capiat summo manè.

Exteriùs verò mensium suppressorum provocatio adjuvari solet topicis sequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Rad. bryoniæ, lilior. cyperi, valerianæ, angelicæ, asari, ireos & petroselin, an. ʒ. i. fol. artemis. lauri, rutæ, sabinae, thymi, rorismar. pulegii, nepetæ, malvæ, mercurialis, an. M. i. flor. sambuci, cheiri, chamomillæ, an. P. ii. g. juniperi, ʒ. ii. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foveatur venter & inguina cum spongia.

Eodem decocto, aucta dosi, potest parari semicupium, in quo ægra umbilico tenus sedeat, & herbæ coctæ sacculo inclusæ ventri applicentur. Caveat tamen à sudore, qui menses potius sistit.

℞. Ol. lil. aneth. & rutacei. an. ʒ. sem. vini generosi, ʒ. iii. junci odorati. rad. cyclam. angelicæ, aristol. utriusq. fol. sabinae, an. ʒ. sem. Bulliant ad vini consumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis & pudendorum, calidè post fotum, vel semicupium.

Suffitus humidifunt ex vapore decocti fœtus & semicupii, quod modicè calens operiatur patella perforata, cui annexi debet fistula oblonga, quæ collum matricis attingat, excipiatque fumum manè & serò vestibus econtacta;

Siccus suffitus ita confici potest.

℞. Caryophyll. cinnam. macis, an. ʒ. ii. bacc. juniperi ʒ. sem. seminis nigellæ ʒ. i. styrac. calam. ʒ. ii. Fiat pulvis crassior, qui carbonibus injiciatur, fumusque excipiat, ut supra. Vel

℞. Styrac. calamit. ʒ. ii. thuris ʒ. i. benjoini, aliptæ mosch. ana ʒ. sem. Caryoph. ligni aloes, cinnam. an. ʒ. ii. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinnam. fiant trochisci pro suffumigio.

Pessaria in hunc modum fieri poterunt.

℞. Fol. mercurial. contus. M. i. pulveris hieræ picæ, & benedictæ laxativæ, an. ʒ. ii. pulv. arist. longæ ʒ. i. mellis & succi mercurialis q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ. ii. galbani ʒ. sem. Croci ʒ. i. Cum melle despumato fiat pessarium, quod linteo raro inducatur, & non diù in utero relinquatur, metu inflammationis.

Pillulæ cochis minores, in parvi pessarii formam redactæ, menses egregiè movent.

Injectiones etiam in uterum fieri solent, quæ metrenchyæ, seu clysteres uterini appellantur: abluunt enim sordes uteri parietibus adherentes, & orificia vasorum interna reserant. Parantur autem ex decocto fœtus præscripti, demptis acrioribus, vel ficuum pinguium cum artemisia, pulegio, mercuriali; vel ex solo succo mercurialis depurato, in quo parùm benedictæ laxativæ sit dissolutum. Ad aciora enim ascendere nefas est, metu inflammationis. Imò post usum istorum, quæ intus per horam tantum unam morari debent, utile erit decoctum malvæ,

hordei, & violarum iniicere, vel parum hydromel, sero caprillo diluti.

In affectu inveterato cauteria tibiis admota, plurimum conferre poterunt. Quamvis enim illa à Sennerto reprobentur, ex eo quod ab utero potius derivent; & humoribus, qui cum sanguine ex utero fluere solent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad uterum prohibeant. Attamen maxime prodesse, Mercurialis, Varandæi, & aliorum frequentibus experimentis comprobatum est. Per ista enim ulcuscula superflui humores perperuo vacuantur, & humorum cursus ad inferiora dirigitur. At tantum abest, ut humorum superfluatorum derivatio ab utero fluxum mensium avertat; quin potius eum provocet, sanguinem puriorem & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria retrahitur. Adde, quod isti humores, nisi per has vias reducantur, retenti in venis, obstructions gement, & ita suppressionem augeant. Existimamus tamen, restitutis mensibus purgationibus ad naturalem statum, cauteria esse occludenda, ut natura per uterum superflua excludere assuescat.

In prædictorum remediorum usu quædam præcepta notatu dignissima observanda sunt.

Primum, Nunquam utendum esse remediis menses moventibus, nisi præmissis evacuationibus universalibus: ne humores, ad venas uteri copiosius promoti, obstructions augeant, aut valde attenuati ad partes alias irruant & gravia mala producant. Quemadmodum narrat Schenkius in observationibus, quendam Medicum Venetum mulieri, suppressione mensium laboranti, non evacuata prius pituita venas obstruente, apozema quoddam dedisse, quo assumpto paulo post illa in paralyin incidit.

Secundum, in menses moventium exhibitione à levioribus esse incipiendum, ad validiora sensim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menses moventia in majori copia esse exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via à ventriculo ad uterum.

Quartum, Medicamenta prædicta esse exhibenda vel horis matutinis jejuno ventriculo, vel etiam aliquando sub ingressu, aut egressu balnei: ita enim in calidum ac solum corpus illabens medicina, vires suas potenter exercit; & multo adhuc efficacius, si ante venarum inferiorum aperturem illa exhibeantur.

Quintum, Pessaria, & clysteres uterinos nupris, & viro utentibus dumtaxat præscribi debere: virginibus vero somenta, infusus & suffumigia sufficere.

Sextum, In biliosis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta esse devitanda, ac mitiora tantum usurpanda, usque aperientia temperata & humectantia atque emollientia esse permiscenda.

C A P U T III.

De Fluxu mensium immodico.

Mensium fluxus moderata quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis est: si vero quantitatis modum excedat, vel frequentius redeat, vel diutius perseveret: immodicus ac præternaturalis censendus est.

Causæ mensium fluxus immodici eadem sunt, quas in hæmorrhæis productione concurrere, suo loco diximus: nempe anastomosis, diapedesis, diæresis, & diabrosis, quæ fiunt a sanguinis quantitate nimia, caliditate, tenuitate, vel acrimonia, ictu, vel casu, aut vulnere, quæ in hæmorrhæis theoria fusiùs exposita sunt, ut hic repetere non opus sit. Ideo lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnosis ad dictum affectum, illiusque causam dirigenda est. Fluxum mensium immodicum & præternaturalem ostendunt, difficilis tolerantia, virium lapsus, inappetentia, cruditas & cachexia, color cadaverosus, pedum intumescencia, & alii affectus graviores, qui caloris nativi exsolutionem consequuntur.

Causarum vero diagnosis in hunc modum institueda est.

Per diapedesin sanguinem fluere ostendunt, rarus corporis habitus & carnum mollities, cibi & potus usus, serum multiplicare idonei: ac præsertim ipse sanguis dilutus ac serosus, qui facile in linteis dignoscitur.

Per anastomosin, vel rhixin sanguinem fluere ostendunt, vulnera, casus, aut contusiones prægressæ, saltus, clamores, & gestatio ponderis insoliti in corpore plethorico,

& multo sanguine referto, vel ingens æstus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia insignis, & similia. Idem contingit post partus laboriosos, vel ab imperita obstetrice ministratos, post abortus, vel diuturnam mensium suppressionem, quæ collectum nimia copia sanguinem, confertim deinde affluere facit.

Diabrosin, seu ulcerationem in utero factam indicant, sanguis paulatim exstillans, cum sensu doloris & acrimonia, humores falsi & acres in corpore redundantes. Sanguis vero affluens primò saniosus, ichorosus, nigricans, aut flavus profunditur: postmodum verò, si ulceratio augeatur, frustula quædam partis deraduntur, à quibus deinde magna sequitur sanguinis effusio, quam sistere difficile est. Præcesserunt causæ cacochymiam generantes, & usus ciborum acrim, salforum, putridorum, & similibus.

Prognosis quod attinet: Omnis hæmorrhagia copiosior vel diuturnior periculosa est, præcipue ex utero, quæ non solum individuo, sed etiam speciei noxia est.

Diapedesis omnium minime periculosa est, quia minorem efficit caloris & spirituum jacturam, diutius tamen perdurat, propter crudioris & serosioris sanguinis proventum.

Rhixis & anastomosis majus inferunt periculum, quia magnam subito profundunt sanguinis copiam: citius tamen curantur; quia corporibus bene sanis & plethoricis ut plurimum contingunt.

Diabrosis verò omnium difficillima est, quia in ulcere fit substantiæ deperditio, quæ novum istarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas & symptomatum vehementia nullo modo minuantur, sed in dies augeantur, ægræ interitum portendit.

In senescente muliere menstruorum nimius fluxus plerumque incurabilis & lethalis est.

Curatio mensium fluxus immodici eadem ferè esse debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit posita.

Primò enim phlebotomia revulsione gratia in brachio celebranda est, partitis vicibus, & digito per vices formini admoto. Magna copia sanguis detrahendus est, quantum vires ferre possunt. Testatur Hollerius *com. aphor. 50. sect. 5.* se multas vidisse mulieres, quæ detracto multo sanguine è vena, convaluerunt, cum nullis aliis remediis posset reprimi fluxus sanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad revulsionem etiam conveniunt, ut in dicta curatione, præcipue verò mammis, juxta Aphor. Hipp. citatum: *Mulier, inquit, sit placet menstrua sistere, cucurbitulam quam magnam ad mammas appone.* Si tamen admota cucurbitula difficultas spirandi oriatur, subito auferenda est.

Purgatio pariter eadem, ut in dicta curatione, convenire potest: eaque semel, aut bis in hebdomada erit repetenda donec impuritati viscerum & venarum sit provisum. Sublatis enim biliosis & serosis humoribus, qui sanguinem fluidum reddunt, ipse sponte consistit. Si serum magis abundare videatur, radix mechoacan cum rhabarbato conveniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter revellit, & ab Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum.* Blanda autem debent esse vomitoria, & frequenter iterata, aut etiam digito in os immisso vomitus provocari poterit. Imò verò sufficet, eritque utilissimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, sed solum id tentare.

Postmodum julepi, pulveres, opiata, pilulæ, aliaque remedia incrassantia & adstringentia, in dicta curatione proposita, hic etiam convenient, additis etiam narcoticis, si urgeat necessitas. Quibus sequentia utiliter addi poterunt, à doctissimis viris experta.

4. Cortices duorum ovorum recentium ustos, thuris, mastiches, ana Unc. sem. margarit. præparat. corall. rubri præp. carabes, ana 3. ii. lapid. hæmatit. smaragdi præp. ana 3. sem. farinæ hordei sine fursure P. ii. albumina ovorum numero iv. & si opus fuerit, adde parum aquæ chalybeatæ; & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, ut possint in pulverem redigi. Dosis à 3. sem. ad 3. i. cum jusculo pedum vervecis summo mane. Hoc pulvere multas mulieres hoc affectu satis antiquo curatas fuisse testatur Joannes Michael Paschalius. Laudatur quoque pulvis solus corticis ovi ad 3. i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro secreto.

Forestus sequentem pulverem commendat, quem dicit esse unum ex arcanis præceptoris sui Helidæi. Accipit turem moderatè pinguem, ab intestinis repurgatum, & lo-

tum vino rubro adstringente, & aqua rosacea. Deinde mastiches ꝑ. i. in ventre ponit, & assuit, ne elati possit, atque in veru ad ignem rotat, & inter assandum, loco butyri, aceto rosaceo aspergit, pinguedinemque ex eo defluentem colligit, & usui servat. Post perfectam assationem, turturum in ollam novam vitream conjicit, luto philosophico obrutam, & in furnum calidum demittit, ut turtur perfecte exsiccati possit; quem postea in pulverem redigit. Cujus cochlear unum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto adstringente. Et pinguedine reservata regionem renum, pubis, & inguinum inungit.

Nostres mulieres vulgare habent remedium ex floribus chameleontis, quibus lac condensare solent. Exhibent cum jusculo, aut alio liquore. Aliæ utuntur coagulo hœdi, vel leporis ad ꝑ. sem. quod & sanguinem fluentem sistit, & concretum in utero dissolvit.

Succus plantaginis inter aliqua remedia præstantissimum censetur à Gal. si recenter extractus ad ꝑ. iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto succo colophoniam addit, & infallibile remedium asserit, his verbis; *Ad constringendum menstruum rubeum antiquum; Accipe succi plantaginis cyathum unum. Impone Drach. i. colophonie pulverizate, & tribue agræ. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolii huic usui etiam convenientissimus est, si ejus ꝑ. ii. vel iii. exhibeantur cum syrupo corallorum, aut alio convenienti.

Succus urticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior est: exhiberi potest, vel aliis permixtus: vel ex iis fieri potest syrupus ad usum frequentem.

Aqua ex teneris & rubentibus quercus foliis extracta prædictum profluvium sistit.

Sequens autem aqua valde efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oriza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℞. vii. Quibus adde rosar. rubr. sicc. ꝑ. iii. succi plantag. ℞. i. rad. consolidæ major. virentis & conquassatæ ꝑ. i. caudæ equinæ M. i. carnis pirorum agræssiam & cydoniorum, an. ꝑ. ii. portulacæ M. ii. boli armeni. ꝑ. i. balauft. & santal. omnium: an. ꝑ. sem. Destillentur omnia per alembicum, hujus aquæ capiat ꝑ. iiij. cum syrupo de portul. aut de rosis siccis ꝑ. sem.

Pro scemellis delicatioribus poterunt parari juscula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel sanguinariæ. Vel ad incrassandum sanguinem, poterit fieri jusculum ex aqua rosarum pura, & vitellis ovorum recentibus. Iisdem quoque confert conserva fructus cynorrhodi, frequenter exhibita, præsertim si calida hepatis intemperies adfuerit.

Ad omnem sanguinis profluvium Practici utuntur oxycrato, largo haustu per os exhibito. Verum in mensium fluxu pertimescendum est, quia utero (utpote parti membranosa) est inimicum.

Inter specifica recensentur radix silipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulveres exhibentur ad ꝑ. i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando sunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in pulverem redacti, exhibeantur ad ꝑ. i. cum vino calido manè per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum mensuum sanantur, ut testatur Solenander. Specifica etiam vi suffocationibus uteri medetur.

Spica nardi tenuissime pulverata & sumpta ad ꝑ. i. cum liquore idoneo, menstrua cohibet; tum etiam, si ex ea nascale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inveterato multum prodest: humorum enim acrimoniam contemperat, eisdemque incrassat, corpus reficit, & fluxui resistit. Hoc commendat Avicenna, Rhasis, alique Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cavendum tamen ab eo est, ubi aliquid vitiosi humoris in corpore superesse suspicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminosæ, in fluxu diuturno cohibendo, causis ejusdem auferendis, & visceribus roborandis, plurimum conferunt.

Chymici tincturam corallorum valde commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia è suis Autoribus repetenda.

Pro potu utatur ægra decocto mastiches, vel millefolii, vel lentisci sicci. Vino etiam lignum lentiscinum infundi

River. Opera Medica.

poterit, eique nigro & austero, quo maxime viscera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter observandum est, in affectu inveterato multum adstringentia & incrassantia non esse diu usurpanda: Periculum enim est, ne meatus offarctant, occludant, & constringant; atque ita obstructions generent, & visceribus præcipuis (quæ insigne damnum in hoc affectu recipere solent,) plurimum officiant. Sed multo præstabilius est, hepar roborantibus insistere: quæ quidem adstringunt; atramen tam moderatè, ut adstrictione obesse nequeant.

Ludovicus Septalius lib. 7. *Animadv. medic. art. 144.* decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, ut propria ejus verba transcribere non inutile fuerit. *Post, inquit, hujusmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incrassandi facultate, aut adstringendi maxime conveniunt; unum in presentia omitendum nullo modo esse censui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberavi, inter secreta aliquando reservatum, post adolescentibus, qui sub nostra tutela ad praxin medicam addiscendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem utilitatem, commune factum: quo ferè nunquam frustratus sum, modo exulcerato aliquo vase in utero fluxus is mensuum aliquam non habeat occasionem. Est autem omnino euporiston, & facillimè parabile: Recipit autem aquæ ℞. vii. In qua incoquo corticis trium arantiorum acidorum, aliquanto adhuc subviridium, aut illos in phylliras incido, & excoquo ad duarum partium consumptionem, & facta colatura ꝑ. viii. vel ix. potandas manè do. Quod si valentius medicamentum parare hoc ipsum volo, manipulum herbe pilosellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, si in aqua Villensi decoctio fiat, aut si in octo libris aquæ fiat, ubi due tertiæ partes percoctionem absumptæ fuerint, & excolatum reliquum chalybe indito ignito sæpius, adhuc magis roboretur.*

Exterius verò topicis medicamentis fluxus mensium immodicus cohiberi solet.

Ac primum fomenta in hunc modum parari poterunt.

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana. Unc. i. Fol. plantaginis, centinodiæ, bursæ pastoris, equiseti ana. M. i. nucum cupressi, balauftior. granatorum myrti, sumac. ana. Unc. i. Bulliant in aqua ferrata & vino austero. Colatura foveatur regio pubis valde tepidè.

Item spongia marina in aceto forti bulliat, quæ supra pubem mulieris posita, menstrua potenter sistit.

Semicupium ex priori decocto fons paratum, aucta dosi, etiam convenit. Sed cavendum ne calidum administretur, sed tantum subfrigidum: alioqui calore suo vasa uteri magis aperiet. Efficacissimum est balneum decoctionis aluminis, sed sterilitatem inducit.

Linimentum, vel unguentum post forum vel semicupium, admovendum est pubi, perinæ & lumborum regioni, in hunc modum compositum.

℞. Ol. myrtini, de mastiche, & cydoniorum, ana. ꝑ. i. boli armenæ, sanguinis draconis, & Karabes, ana. ꝑ. i. aceti cochlear. i. Fiat linimentum.

Vel ad moveri poterit unguentum Comitissæ, aut unguentum de bolo, recenter dispensatum, vel ceratum sequens summè efficax.

℞. Picis navalis ꝑ. sem. thuris masculi ꝑ. i. mastich. ꝑ. sem. terebinthinæ ꝑ. i. sang. draconis, rosar. rubr. ana. Drach. ii. Fiat ceratum, renibus applicandum.

Emplastra etiam umbilico & lumbis utiliter admoventur, ex massa emplastri contra rupturam, pro matrice, de mastiche, solis, aut simul mixtis: vel ex massa emplastri de Vigo pro fracturis, quod præstantissimum est, & absque calefactione operatur.

Cataplasmata sequentia multò efficacius operantur, & in largo sanguinis profluvio, unde vitæ periculum imminet, plurimum possunt.

Parantur autem, si vel bolus armena cum succo plantaginis & pauco aceto incorporentur & admoveantur. Vel pulveris gypsi ℞. i. cum gummi arabic. torrefacti ꝑ. x. & quatuor albuminibus ovorum incorporetur, & placentulis gossipii emplastrentur partes prædictæ. Dicit Solenander hoc cataplasma omnem muliebrem fluxum sistere uno die.

Benignius operatur, & specifica quadam vi potius, quàm adstrictione, cataplasma ex urtica cocta in sartagine, pubis regioni admotum.

Injectiones etiam sunt in uterum per metrenchytem ex succo plantaginis solo; qui valde est efficax, & à Practicis celebratus. Ex succo polygoni idem præstari poterit. Tum iisdem succis addi interdum solent mucilaginis gummi tragacanthæ ʒ. i. amyli ʒ. i. aquæ peculi rosarum ʒ. iii. Et in uterum infunduntur. Vel

ʒ. Fol. Polygoni, plantag. millefolii. bursæ past. caudæ equinæ, ana M. sem. Coquantur ad ʒ. sem. In collat. dissolye acaciæ Drach. ii. sang. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. an. ʒ. i. Misceantur, fiat clyster uterinus.

Suffitus ex aceto supra laminam candentem effuso, & in sella perforata receptus, utilissimus est. Vel in hunc modum componi poterit.

ʒ. Thuris, mastiches, ana Drach. ii. myrtillorum, ladanii, an. Drach. i. succini, rosarum rubr. balaustrorum, an. Drach. sem. Cum infusione tragacanthæ in aqua rosarum, fiant trochisci pro suffumigio.

Suffitu ranarum combustarum testatur Joannes Michael Paschalius, se scēminam quandam curasse, quæ septem ferè mensibus hoc fluxu laboraverat. Idem etiam, suffitum ungulæ mulæ hunc fluxum mirificè sistere, expertum esse scribit.

Pessaria adstringentia hæc etiam usurpantur. Quæ tamen parum utilia sunt, cum vix ad orificia venarum aperta possint pertingere. Si tamen venæ cervicis uteri apertæ sint locum habere possunt, & in hunc modum componi.

ʒ. Succ. plantag. vel centinondia ʒ. ii. pulv. trochisc. de carabe, & acaciæ, an. Drach. i. Misceantur cum albumine ovi & panno serico involvantur. Fiat pessarium. Vel

ʒ. Pulv. hypocistidis acaciæ boli armenæ, sang. drac. rad. consolidæ, arnoglossæ, gallarum, an. Drach. sem. Succ. portulacæ, vel plantag. vel syrup. de ros. siccis, aut myrtillorum, q. s. Excipiantur bombace.

Parantur etiam pessaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ convenientis contusæ, & in linteis involutæ; aut ex unguento Comitis læna excepto, & utero indito.

Neque omittenda est lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto adstringente, à Practicis usitata, quo cohibendo mensium fluxui non parum confert.

Circa topicorum administrationem hoc advertendum, ne scilicet adstringentia medicamenta, saltem fortiora admoveantur, priusquam revulsiones sufficientes celebratæ fuerint, præsertim illa, quæ venæ sectione perficitur. Periculum enim est, ne tumores in utero, aut graviores alios affectus concitent. Idè semper quantum morbus dare inducias poterit, tum revellentibus, tum incrassantibus atque adstringentibus internis curatio tentanda est, priusquam ad topica illa deveniatur.

Suprà descripta curatio fluxui mensium aptari poterit, sive ab anastomosi, sive à diapedesi, sive à rhixi, seu ruptione vasorum dependeat; adhibito iudicio. At si ab erosionem, seu exulcerationem oriatur, illius curatio erit institienda, prout in ulceris uteri curatione docebitur.

In toto morbi decursu, dum prædicta remedia usurpantur, viscerum roborationi, & correctioni sanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictum est.

Ac denique sedato symptomate, prophylaxis ibidem instituta, hæc etiam conferre poterit.

C A P U T I V.

De Fluore muliebri.

Fluor muliebris, uteri profluvium, seu menstrua alba dictus, fit, quando humores excrementitii ex utero profluunt, vel continenter, vel saltem nullo ordine, nulloque circuitu.

Illi autem humores excrementitii modò albi sunt & pituitosi, sero lactis, aut hordei cremori persimiles: modò pallidi, aut flavi, aut virides, ex bilis permixtione: modò aquosi, ex serosis humoribus: modò subnigri, ex humore melancholico admixto: modò acres & erodentes ut partes uterinas exulcerent; modò tetri & graveolentes, modò nullo odore molesti.

Feminas adultiores, & ætate maturas, plerumque malum hoc solet corripere; virgines tamen ab eo non semper sunt immunes, quod perperam nonnulli asserere ausi sunt, viarum angustiam accusantes, & temerè pronunciantes, corruptas esse virgines, quibus fluores albi promanant. Et enim si virgines satis amplas habeant uteri venas, ut per

earum ductus menses ordinarii fluere valeant: quidni etiam fluores albi per easdem vias stillare poterunt, cum sæpè materia illius fluoris ipso sanguine tenuior, & fluidior sit, utpotè serosa, vel biliosa? Idipsum confirmat experientia à doctissimis Medicis prolata, & quotidiano usu à nobis etiam confirmata: castissimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, hunc affectum passas esse. Et testatur Fernelius se puellam vidisse octavo ætatis anno, hoc malo obsessam, ac diu postea graviter afflictam.

Generantur autem humores isti excrementitii, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipso utero.

Si à toto corpore isti profluant humores, vel ex pravo alimento: vel ex vitioso & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad uterum confluunt, tanquam totius corporis sentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes sese exonerant.

Partes verò peculiare, quarum consensu in hoc morbo uterus afficitur, potissimum sunt cerebrum, ventriculus, hepar, lien, mesenterium, & vesica, quæ sua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis dispositas, mandant.

In utero generantur humores isti excrementitii, quia proprium alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, idè illud majori parte in excrementitium humorem facecit, cum imperfectè conficiatur, vel potiùs corrumpatur. Imperfectè conficitur, in frigida uteri intemperie: corrumpitur, in calidiori. Et cum uterus ex concoctionis defectu nutritione sua frustretur, novum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum conversum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac nova omninò sit attractio, unde continuus & copiosus sit pravi illius humoris per uterum effluxus. Debilitatur uterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à graviditate, partu, abortu, contusione, inflammatione, abscessu, aut exulceratione.

Diagnosis ad ipsum affectum: partem affectam, & causam illum producentem dirigitur.

Affectus ipse ex ægrotantis relatu facilè dignoscitur, cumque non rarò varia symptomata consequuntur: nempe color faciei pallidus, appetentia dejecta, nausea, spirandi difficultas, virium dejectio, oculorum tumor & inflatio, mœror & tristitia, urinæ crassæ & turbidæ, aliæque non pauca, quæ pro humoris peccantis diversitate varia esse solent, ut interius distinctè magis explicabitur.

Partem affectam & locum, in quo humores excrementitii fluorem istum efficientes generantur, sequentia indicabunt.

In toto corpore materiam istam generari, indicant lassitudo spontanea & gravativa, à qua levatur ægra, copia humoris excrera, & rursus gravari incipit nova collecta materia; venarum plenitudo, torpor pedum manuum ac crurum, quæ signa plenitudinem præcipuè ostendunt. Cacochymiam verò in toto corpore redundare significant, pravus totius corporis habitus, manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, si humor acrimoniæ sit particeps, & alia non pauca.

In aliqua verò parte peculiari materiam peccantem ostendunt symptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia. Verbi gratia, jecoris dolor, calor, aut tumor, & cum excrementis biliosis, jecur esse affectum significant: eadè verò symptomata in sinistro hypochondrio apparentia, cum excrementis, humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere ostendunt. Pituitosa excrementa, nausea, inappetentia & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidorosi, certa sunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, spumosa excrementa, consueta per os & nares evacuatio suppressa, à capite humores affluere testantur. Si nulla prædictarum partium læsarum signa appareant ab ipso utero fluxum procedere conjiciendum est. Præterea scēmina est boni coloris, materia fluens pauca est, cum solius uteri sit excrementum. Præcesserunt causæ uterum labefactantes, ut partus laboriosus, vel abortus, casus supra ventrem aut dorsum, coitus immoderatus præsertim si scēmina nimis juvenis conjugio tradita sit; tumores, ulcera, aliique affectus uterum obsidentes, quorum signa propriis capitibus propostia sunt.

Humorem verò, fluxum istum efficientem, testantur in primis colores humoris effluentis in linteis, quibus ille excipitur, si, ut docet Hippocrates 2. de morbis mulie-

rum, linthea illa arefacta simplici aqua laventur, ac in umbra exsiccentur. Tunc enim manifestè colorem referunt humoris in excrementis dominantis; quibus addi possunt, ex semeiotica generali, signa humoris, in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda sunt, quæ istum affectum à consimilibus distinguere valent. Consimiles autem sunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis ulcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta distinguitur, ex ipsius ulceris signis, proprio capite describendis, tum etiam, quia pus ipsum longè est crassius & albicans, & minoris quantitatis, si ritè concoctum sit; si verò saniosum & ichorosum fuerit, quodam cruore perfusum est & interdum filamentis partium, & cum insignis doloris sensu exire solet: tum etiam mulieres, ulcera patientes in utero, aut illius cervice, non admittunt coitum, nisi cum molestia, quæ affectum ipsum exasperat: quæ verò muliebri profluvium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus sustinent. In gonorrhœa verò materia effluit in minori copia, crassitie majore, albedine splendidiore, & longioribus intervallis, ac rarissimè foetet; tum si gonorrhœa sit virulenta, ex impuro concubitu contracta, ex ardore urinæ, pudendi ulcusculis, aliisque signis malignitatem indicantibus, innotescet.

Prognosis hujus affectus ex una parte bona est, ex altera verò mala. Bona dici potest, quatenus ut plurimum vitæ periculum non infert: mala verò, quatenus affectus est contumax ac diuturnus & curatu difficillimus: siquidem humorum superfluatorum affluxus, qui semel hanc viam affectavit, difficillimè avertitur, cum uterus, ut antea dictum est, sit sentina totius corporis, per quam, etiam in statu naturali, humores superflui singulis mensibus expurgantur.

Si gravior evadat affectus; multa alia mala inducere potest, nempe sterilitatem, uteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus lividus cruentus, aut foetidus, deterior est albo, pallido, minimè foetido.

Quo diutius duraverit hic affectus; eò curatu difficilior est.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Duratio hujus affectus incipienda est ab universalis humoris peccantis evacuatione, quæ illius naturæ conveniat. Et quia hujusmodi fluxus à pituitosis & serosis humoribus plerumque fieri consuevit, illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè usurpanda, iisque cholagoga aut melanagoga erunt admiscenda, prout biliosi, aut melancholici humores admixti fuerint. Prescribi ergo poterit apozema conveniens alterans simul & purgans, pro quatuor aut quinque dosibus, pro solito evacuatione; hoc continuo advertendo, medicamentis purgantibus quædam adstringentia, & roborantia esse permiscenda, ne humores commoti versus uterum magis præcipitentur.

De venæ sectione dubitatur, an scilicet in hoc affectu conveniat. Cum enim hic fluor à cacoehymia dependeat, & illa, per phlebotomiam, ad venas attracta, massam sanguinis inquinare possit, nullus videtur esse venæ sectioni locus. Adde, quòd in chronico hoc affectu vires valde debiliuntur, & corpus non raro ad tabem perducatur, hincque venæ sectione amplius labefactandum, & alimento suo fraudandum non videatur. Ita tamen deciditur. Quod si fluor iste non sit purus & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruer appareat: tunc celebrari potest venæ sectio; tum etiam, si insignior sit jecoris caliditas, & biliosi succi actimonia huic fluxui conjuncta. In aliis verò casibus, præsertim quando hic affectus inveteravit, melius est à phlebotomia abstinere.

Ligaturæ in superioribus partibus, & cucurbitulæ scapulis & dorso ad revulsionem erunt utilissimæ, tum præcipuè frictions, ex lintheis primùm mollioribus, mox asperis, quibus quotidie Galen. utebatur in uxore Boethi, quam intra tredecim dies curavit, ut ipse refert, *lib. de præcognitione ad Posthumum, c. 8.*

Ac præter purgationem universalem suprâ propositam, usuales etiam purgationes administrandæ sunt, & frequenter repetendæ, ut magis illa excrementorum illuvies sensim educatur, & natura assuescat humores per alvum expurgare, qui ante ad uterum confluebant. In hunc finem syrupi magistrales, pilulæ, & opiata usuales componi poterunt:

River. Opera Medica.

agrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoso laudat Mercatus syrupum ex decocto ligni guajaci cum senna, turpetho, & algarico, tum etiam pilulas sequentes.

24. Pilul. de hiera 3. i. agarici trochiscat. 3. i. ss. Cum melle rosaceo fiant pilulæ xxv. quarum summo mane capiat laborans sex, aut septem, tertio quoque die, postea verò earum trestantum, quinto, aut sexto quoque die. Vel ad magis adstringendum simul & purgandum, in quocumque temperamento, ita confici poterunt.

25. Rhab. electi, succo rosarum frequenter irrigati 3. ii. myrobal. citrinorum, chebulatorum, & indorum, infusorum in succo rosar. an. 3. i. mastiches 3. i. spicæ 3. ss. Cum syrupo rosaceo, fiat massa pilularum, cujus dosis erit 3. i. bis in septimana.

In fluxu seroso radix jalapæ est præstantissima, eaque in hunc modum usurpari poterit.

26. Rad. jalapæ subtilissimè pulverizata 3. i. cinnam. pulverizati 3. ss. Misceantur, & cum jure pulli fiat potio, quamumat sub aurora.

Ptisana laxans, per mensem quotidie exhibita, contumax uteri profluvium curavit, quod aliis remediis non cesserat, ut in Observationibus nostris videre est.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præsertim, quæ facillè vomant; quia humores crudi, qui circa ventriculum cumulari solent, evacuantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Inter idonea medicamenta, ad concitandum vomitum, laudatur diasarum Fernelii, cujus 3. sem. data cum aqua mulsa vel cum oxymelitis 3. i. cum jure pulli tepido, bis, aut ter in mense, sine ullo labore vomitum ter, vel quater movet.

Post sufficientes purgationes, ad discutiendas humoris superflui reliquias, sudores excitari poterunt, quibus etiamnum fiet conveniens revulsio fluxionis, ad uterum decumbentis. Huic rei conveniet decoctum guajaci & sassafras in pituitosis, vel chinæ & salsaparillæ in biliosis, & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis isti succi exasperentur, & aciores evadant. Vel provocabuntur sudores herbarum calidarum decocto, ut nepetæ, calamenti, fœniculi, hyssopi, enulæ, chamoni, anethi & similium, cujus evaporatio in solio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo sudores excitentur. At in calidioribus naturis sufficit balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantum sudores blandique provocentur.

Thermæ etiam sulphureæ sudores potenter excitant, & hujus morbi reliquias absumunt: harumque usu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis restitui nequiverant.

De diureticis non levis est difficultas, an scilicet huic affectui conveniant? Illa enim non solum urinas; sed etiam menstrua provocant, calefaciendo scilicet & attenuando humores, in venis contentos. Attamen ab omnibus Auctoribus approbantur, & à Gal. ipso, qui iis usus est in uxore Boethi. Et ratio est, quia diuretica urinas primariò provocant, menses verò secundariò, & quasi ex accidenti. Deinde renes continuo serosam materiam attrahunt, uterus verò excipit tantum. Unde credibile est, maximam istarum humiditatum partem ad vias urinæ profecturam.

Diureticum autem, in dicta muliere à Galeno usurpatum, fuit decoctum asari & apii, in aqua communi, attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorii.

Magis compositum decoctum in hunc modum parari poterit.

27. Rad. asari, apii, an. 3. i. fol. calamenti, soldanel. læ, an. M. i. fol. sambuci M. sem. polypod. & sem. carthami, an. 3. sem. Coquantur ad 3. i. Colaturæ dentur 3. v. mane. Et si purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura inclusi.

Dubitatur de causticis ribiæ admovendis. Cum enim humores alliciant ad inferiora: fluorem istum uterinum augere possunt. Attamen in diuturnis affectibus convenire, experientia docuit, quod per hæc emissaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores biliosi & acres in vitio fuerint, non solum exhibenda sunt purgantia cholagoga sed etiam alterantia, refrigerantia, incrassantia, & leviter adstringentia, quales sunt julepi sequentes.

28. Fol. cichorii cum rad. indiviæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, an. M. sem. jubarum, & sebestan. recentium ananum. vii. sem. quatuor frig. major. & papav. albi, an. Drach. ss. rosar. rubr. P. i. Coquantur ad 3. i. In colat. dissolve

syrop. cydon. vel de ros. siccis ꝑ. iii. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Si verò humores melancholici redundant, remediis etiam illos respicientibus, alterandi & expurgandi sunt.

Utrique autem causæ maximè conferre poterit lactis chalybeati usus per 40. dies exhibitum mane ad ꝑ. iv. vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenæ, aut terræ sigillatæ.

In toto curationis decursu advertendum est, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, ut possit esse pars mandans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim à cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint; remedia ad eam partem dirigenda sunt, præcipue fluxionem revellentia & derivantia, ut cucurbitulæ scapulis & dorso admodum frequenter; errhina; masticatoria, vesicantia, & caustica occipiti, vel brachio innesta, quorum vicem, & multò efficacius subeunt setacea. Refertque Fabricius Hildanus, *curat. 41. cent. 1.* se mulierem quandam, diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam sterilitatem adhibito setaceo curasse.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant; illi remedia appropriata adhibenda sunt.

Corpore præparato, & materia morbifica magna ex parte vacuata, vel derivata, ad roborantia & adstringentia veniendum est. Quæ tamen nunquam sunt adhibenda, donec antecedens materia probè evacuata & derivata sit. Alioqui humores illi retenti ad partes nobiliores ruunt, & graviora symptomata excitant. Quemadmodum scribit Gal. *loc. citato*, uxori Boethi contigisse, cui ab usu adstringentium præpostero venter intumuerat; retentis serosis humoribus, qui antea evacuari solebant. Illud etiam advertendum, ut dum utimur adstringentibus, materia antecedens aliò divertatur, illiusque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recensetur, in corporibus pituitosis usurpanda, cui conserva rosarum & absinthii admisceri poterit. Vel opiata sequens erit componenda.

Ꝓ. Conservæ anthos ꝑ. i. conservæ rad. acori vulgaris ꝑ. ii. specier. diarrh. abbat. & aromat. rosat. an. ꝑ. i. coralli rubri præparati ꝑ. ꝑ. theriaca ꝑ. ii. Cum syrupo condit. cortic. citri. fiat opiata. Vel

Ꝓ. Conservæ rosar. antiquæ rad. symphyti, buglossi & cortic. citri, ana ꝑ. i. coralli rubri usti, rasuræ eboris, boli armenæ, terræ sigillatæ, sang. drac. ana ꝑ. i. Cum syrupo de ros. siccis fiat opiata.

Pulvis ex salvia, fassap. & balaust. sumptus mane singulis diebus, cum jusculo, est remedium aulicarum mulierum.

Zecchius sequentem opiatam commendat, à se cum felici successu sæpe usurpatam.

Ꝓ. Gummi arabici, tragacanti, ana ꝑ. ii. coralli utriusque, cinerum putaminum ovorum, cornu cervi: seminis anethi, succini, an. ꝑ. iv. mellis rosat. q. s. Fiat opiata, cujus ꝑ. ꝑ. horis duabus ante cibum devoranda exhibeatur. Deinde statim superbibat ægra aquæ plantag. ꝑ. iv. cum vini rubri ꝑ. ij.

Julepi fieri possunt ex aqua rosar. centinodiar. plantag. cum syrups myrtino, de ros. siccis, & similibus, adjectis quibusdam pulveribus, ex supradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercus cum coagulo leporis se in frequenti usu habere testatur, eoque se multas mulieres hoc affectu laborantes curasse, idque remedium ita parat.

Ꝓ. Decocti fol. quercus ꝑ. v. vel vi. coaguli leporis ꝑ. i. Capiat per viii. vel x. dies.

In affectu bilioso sequens syrupus roborans, adstringens, & refrigerans parari poterit.

Ꝓ. Aquæ rosar. ꝑ. iv. spiritus vitrioli q. s. ut aqua reddatur acidula, ac vix talis sentiat ad gustum, rosar. rubr. siccarum. ꝑ. iii. Infundantur frigide per biduum. Colaturæ adde sacchari rosacei q. s. ut fiat syrupus.

Ac denique adstringentia medicamenta, in mensium fluxu immodico descripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conveniet bochetum ex rad. chinæ vel ligno lentiscino cum vino adstringente.

Dum adstringentia & roborantia uterum per os exhibentur, topica & externa admoventur, videlicet forus, semicupia, unguenta, emplastra, injectiones, suffitus, & pessaria, qualia in fluxu mensium immodico præscripta sunt.

Antequam autem adstringentia hæc topica in usum revocentur, uterus probè detergendus est. Alioqui impurita-

tes illæ in eo retinerentur, quæ sursum remanentes, graviorum morborum causa essent. In detergendo autem habenda est ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoso, alia humori bilioso.

Si humor sit biliosus, fiant injectiones ex aqua hordei, sero lactis, aqua saccharata. Si verò pituitosus sit, parentur ex hydromelite, vel decocto absinthii, matricariæ, & similibus.

Pessarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca & terebinthina; vel ex foliis mercurialis contusis, & panno lineo raro involutis.

Hiscæ utetur ante adstringentia, donec uterus probè deterusus fuerit. Quod cognoscetur ex nullo, aut paucis humorum per eam partem transitum.

Ab usu detergentium, suffitus primùm administrandi sunt, quia uterum exsiccant & roborant. Iique commodè parantur ex thure, ladano, mastiche, santalis, nuce moschata, ros. rubris. Postmodum verò ad alia adstringentia progrediendum erit.

C A P U T V.

De Furore uterino.

FUror uterinus est species mania, ab intenso & effrænato coeundi appetitu orta, qui mentem de sede sua dejicit; ita ut laborantes obscena & impudica verba effutiant, abjecta omni verecundia venerem furiosè expectant, & ad eam viros invitent.

Producitur immodicus iste coeundi appetitus à seminis copia, acrimonia, & fervore, naturæ leges excedente, quæ in vasis seminalibus immodicè turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammatur. Ex ea verò materia vapores ad cerebrum transmittuntur, qui rationem perturbant, eamque de sede sua dejiciunt, quamvis ipse coeundi appetitus immodicus, sine vaporum concursu, per se rationem superare possit & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idem præstare possunt, præsertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit semen, quando nimis retinetur in corporibus salacibus & multo calore præditis; atque adeo hic affectus virginibus, aut viduis junioribus proprius est, quamvis etiam nuptis contingere possit, quæ scilicet ignavos habent conjuges, aut non satis amatos, ut vasa spermatica sufficienter deplere, aut appetitum venereum satiare nequeant.

Quidam volunt semen etiam putrescere, & malignam qualitatem inducere, quæ gravia ista symptomata producat. Verum non facillè iis est differentiam ostendere, quæ inter hunc affectum & hystericam passionem intercedit, quæ à semine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licet enim varii putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna symptomatum varietas exurgit; sufficient tamen qualitates manifestæ, nempe seminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogosi partium genitalium ad istum affectum generandum.

Causæ verò, calidum istud semen acre, & copiosum producentes sunt, ætas juvenilis, temperies sanguinea & biliosa, vel melancholiæ adultæ particeps; cibi euchymi & opipara mensa, idque magis, si edulia aromatibus condiantur; odor ipse aromatum frequens, ut moschi, zibetæ, & similibus, somni longiores, & in lecto, plumis mollioribus referto, blanditiæ amasiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates, in adolescentium consortio susceptæ.

Diagnosis hujus affectus ex iis quæ dicta sunt, facillè elici potest. Sed quia sensim & per gradus apparere solet, illius progressus exponendus. In principio igitur, dum adhuc mentis compotes sunt, molliores ac taciturniores evadunt, seu cum oculorum jactatione, ac lascivia, & faciei rubore, qui per intervalla intenditur, præcipue verò rei veneræ factæ commemoratione, ad quam respiratio & pulsus immutantur, per sympathiam cordis, unde Galenus se ex pulsu cognovisse gloriatur furibundos mulierum amores, quod ejusmodi amantes varias subito mutationes in pulsu patiantur, dum objecta expectata illis offeruntur, vel in memoriam revocantur. Postmodum verò, dum malum exacerbatur, incipiunt rixari & lachrymari, ac subinde in risum effundi, multa colloqui inconcinne & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas. Deinde resipiscunt; donec alter paroxysmus, ex materiæ motu inordinato & sine

ulla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres, morbo ad statum progresso, viros ad coitum palam & coram omnibus invitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine passim inculcantes.

Quod ad prognosin attinet: Morbus iste curabilis est, si maturè medela adhibeatur. Si verò diutius perseveraverit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna salutis spes est, quando longiora incipiunt esse intervalla, aut quando corpus emaciatum instaurari incipit & commemoratio rei venereæ, coram illis facta, eas non amplius multum afficit & perturbat.

Curatio hujus affectus eò dirigenda est, ut calida intemperies tum viscerum, tum uteri præsertim, tum sanguinis, & seminis corrigatur, & humores acres ac materia seminalis evacuentur: Quod quidem sequentibus remediis perfici poterit.

Ac primum phlebotomia, pluries repetita, quantum vires ferre possunt, celebranda est; ut tota humorum massa, & ipse uterus refrigerentur, & sanguis fervidus ab uteri venis revellatur.

Si verò mensium suppressio adfuerit, tundendæ postmodum erunt venæ inferiores, ut cursus ille naturalis humorum concitetur.

At si versus hæmorrhoidales venas sanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoscitur; admotis hirudinibus, aperiendæ sunt.

Postmodum purgatio instituenda est, ex benignioribus compositæ, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundaverit.

Purgationi succedent julepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes scilicet, & leviter aperientes, per triduum usurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitus infixos evellendos. Cui usui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in mania curatione fuere descripta, quæ per intervalla erunt repetenda.

Iterata purgatione ad uterum & universum corpus refrigerandum, humorisque fervorem temperandum; sequens balneum erit utilissimum; idque pluries in morbi decursu erit repetendum.

℞. Fol. lactucæ, salicis, nymphaeæ, vitis, portulacæ, umbilici veneris, an. fasc. i. flor. violar. nymphaeæ, & rosar. an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur ægra tepidè, sine sudore, bis in die, longè à pastu.

Quia verò balneum integrum tam facile ad multos dies continuari nequit; saltem semicupium ex prædicti decocti portione, imò verò ex aqua simplici paratum frequenter iterandum est, & valde tepidè administrandum: summa etenim hujus curationis in eo consistit, ut uterus valde refrigeretur. Quod confirmatur insigni experimento, ab Harvæo proposito, in tractatu de partu nobilis feminae, à furore & melancholia uterina, ultra decennium delirantis, cui postquam omnia frustra tentata essent, contigit uteri prolapsus, qui non fuit repositus, donec à frigore externo illius intemperies deferbuisset. Successit res ex sententia, brevique planè convaleuit, atque uterus demum loco suo restitutus est.

Ad ulteriorem corporis refrigerationem, serum lactis, per multos dies exhibitum, convenire poterit.

Denique ea omnia, quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propolita sunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi possunt quæ proprietate specifica semen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero sequentia recenseri debent.

℞. Flor. nymphaeæ salicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, umbilici veneris, an. M. i. sem. quatuor frigid. major. lactucæ & papav. albi, ana ℥. ss. anethi ℥. ii. flor. nymphaeæ & violarum, ana M. i. Contundantur omnia recentia, & intrentur succo limon. & destillentur in B. M. ac singulis aquæ libris addatur camphoræ ℥. i. Capiat ℥. i. frequenter.

Vel ex prædictis simplicibus, vel eorum nonnullis potest fieri decoctio, & saccharo dulcorari ad plures doses, addendo camphoræ parum.

Vel fiat emulsio ex sem. frig. major. lactucæ, & papav. albi, extracta cum aquis nymphaeæ, lactucæ, & salicis, cum syrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præscribi poterit.

℞. Conservæ flor. nymphaeæ, violar. & viticis, seu agnicasti, ana ℥. ss. conservæ rosar. ℥. sem. caudicum lactucæ

condit. ℥. i. coralli & smaragdi præpar. an. ℥. i. Cum syrupo violac. & nymphaeæ, fiat opiata.

In summa delirii vehementia somnum conciliantia utilissima sunt, tam interna, quàm externa, prout in phrenitidis & mania curatione descripta sunt.

In toto morbi decursu, clysteres refrigerantes & blandè purgantes usurpandi sunt, cavendo ab acrioribus & vehementer purgantibus, quæ materiam in utero, aut in ejus vasis contentam exagitant, unde symptomata exacerbari solent.

Injectiones etiam fieri possunt in uterum ex decoctis herbarum, pro balneo aliisque remediis præscriptarum, quibus utiliter sal Saturni addi poterit.

Clysteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exteriùs etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinaeo admovenda sunt, ex ol. nymphaeæ, unguento rosar. vel albo refrigerante, cum succis solani, hyoscyami, nymphaeæ dissolutis, addendo parum camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata supra renes continuè gestanda.

Ratione causæ conjunctæ, quandoquidem seminis illius acrioris & corrupti evacuatio morbum solvere potest; optimè consultum foret, in morbi principio, antequam deliria sint valde conspicua, aut in eorum intervallo, si satis dilucidum extiterit, hujusmodi virgines viro juveni ac valido jungere: Sic enim satiatio utero, & effusa materia, quæ in vasis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facile nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiat, consulunt nonnulli, ut à perita obstetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, à quibus excernere possunt magnam istius seminis copiam. Sed quia illud nefas est, sufficiet, dum ægra est in balneo, perfricare leniter longè à pudendis uteri partes, ut aquæ tepore illo attemperentur, & madore laxiores fiant, discutiaturque sua sponte seminale excrementum, ita ut manus nihil aliud præstet, quàm levem aquæ subingressum ad penitiores uteri partes, quòd tantum aqua operetur, quantum aliud auxilium ex iis, quæ adversus semen pugnant.

Ad eundem usum pessaria componi poterunt ex foliis mercurialis contusis, cum pauca myrrha, aut pulvere aristolochiæ. Quæ supponi debent, dum ægra est in balneo, ne nimium incalcescat uterus, & post unius horæ spatium auferri. Moxque fiat injectio in vulvam ex sero lactis, vel decocto hordei, cum paucis succo solani, semper vivi, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad semen expurgandum sequens bolus erit utilissimus.

℞. Terebint. Vener. ℥. iii. agaricis trochiscat. Drach. ss. sem. dauci, cannabis, pul. ligni aloes, ana gr. viii. Cum sacch. fiat bolus.

Si affectus perseveret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præstantius est, quàm materiam ad inferiora per istos fonticulos derivare.

Quòd si lienis tumores & obstructions supervenerint, ut sæpe fit, illis diligenter erit providendum propriis remediis.

Quia denique in hoc affectu cerebrum & cor graviter afficiuntur, ob vapores ab utero sursum elatos, utrique providendum erit: cerebro quidem frictionibus, ligaturis ad interiora, cucurbitulis supra coxas & inguina frequenter admotis; cordi verò epithematis, tam liquidis quàm solidis, in virium imbecillitate præscriptis.

C A P U T VI.

De Hysterica passione.

Dum semen & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putrescunt ac corrumpuntur, necnon malignam & venenatam qualitatem acquirunt: unde vapores maligni elevantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consensum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus. Inde verò varia accidunt symptomata, tam diversa ut iure dixerit Democritus in *Epistola ad Hippocratem*, sexcentarum ærurnarum innumerarumque calamitatum auctorem esse uterum, & ipse Hippocrates scripserit, *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehensibilibus ferè affectionibus premi miserimas mulieres. Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hystericae passionis nomine comprehendimus, Galenum imitan-

imitantes, qui *lib. 6. de loc. affect. c. 5.* dicit, hystericam passionem unum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere. Quamvis neoterici ferè omnes suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis explicant, symptoma peculiare generis nomine donantes, propterea, quod omnium frequentissimum & molestissimum esse consuevit. In hoc tamen maximè superflui esse videntur Auctores præcipui, qui de morbis mulierum scripserunt, quod diversis capitibus varios ex utero affectus exponant, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, convulsiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex utero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitados, quod omnes illi affectus ab iisdem causis orientur, & iisdem remediis curari debeant, ita ut Auctores prædicti in variis capitibus eadem sæpius, non sine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, ut breviter & methodicè omnes istos affectus exponamus, operæ prærium ducimus, causas eorum universales præmittere, ut deinceps sigillatim ostendamus, quomodo illi affectus ab his causis orientur.

Diximus itaque ab initio, duas causas præcipuas horum omnium affectuum esse, semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt, ex quibus maligni vapores elewantur, variasque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propositæ, duo alia maximi momenti adjungenda sunt, quorum primum est, non solum semen & sanguinem menstruum hystericas affectiones producere, sed etiam varios humores excrementitios, in uterum confluentes, qui diuturna mora putrescunt, & retros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt vetulæ non paucae, quæ sanguine menstruo & semine destitutæ, hystericis tamen affectibus sunt plurimum obnoxie. Alterum est, quod non solum vapores, ex prædictis substantiis elevati, hystericos affectus producant, sed etiam isti humores, qui liberum exitum non inveniunt per vias uteri (ad quem, veluti sentinam, natura humores superfluos deponit,) ob suppressionem mensium, vel fluoris uterini, ad partes superiores regurgitent, easque inficiant prava illa qualitate, quam in valis uteri, diuturniori mora, aut per contagium seminis aut menstrui corrupti contraxerunt.

His ita constitutis, videndum est, quomodo hystericus affectus à prædictis causis excitentur, à suffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens hujusmodi muliercularum affectio esse solet, multisque aliis, iisque gravissimis, plerumque stipatur symptomatis. Nam præter læsam respirationem, quæ interdum etiam aboletur, totius corporis refrigeratio vocis & pulsus interceptio, imò interdum motus & sensus abolitio contingit, ut agræ quasi mortuæ jaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cum tamen postea revixerint.

Invadit autem hoc malum per paroxysmos, qui nunc frequentius, nunc rarius redeunt, nunc breviores, nunc longiores tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius discutitur. Habent enim ejusmodi causæ in corpore humano sua digestionis & exaltationis tempora, quæ ubi attigerunt, subito & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti antea in corpore hujusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec, à causa aliqua interna vel externa commoti, venarum auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimæ causæ hujusmodi commotionem & agitationem efficientes, sunt res odoratæ, naribus admotæ, vel alimenta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres, affectibus hystericis obnoxie, paroxysmum incurrunt: quod etiam non raro præstant ira vehemens, terror, aliaque animi pathemata graviora.

Varii autem sunt hujus affectionis gradus, pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio levis est, & citò solvitur, aliquando gravis, ut omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, ut vomitum, deliria, convulsiones, syncopem adjunctas habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto graviora excitantur symptomata, quàm ex sanguine menstruo, aut aliis humoribus corruptis. Quantò enim semen, propriam servans naturam, essentia suæ bonitate menstruum superat; tantò etiam, ex superveniente corruptione, in majorem & deteriolem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam hujus suffocationis hystericæ differentiæ adnotandæ sunt; quod nimirum aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; aliàs sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringerentur; aliàs verò respiratio maximè imminuatur aut aboleatur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu. Cujus divestitatis ratio inde petenda est, quod simplex suffocatio & respiratio difficilis pendet à flatuum copia, qui interdum magna copia cumulantur in mulieribus hystericis, præsertim, quando hystericæ passio hypochondriacæ juncta est, qui quidem flatus diaphragma & pulmonem comprimunt, ut in asthmate flatulento contingit. Sensus verò strangulationis, in quo potissimum fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole dependeat; quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo, quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, ut de quadam fungorum specie notum est. Varias autem esse venenatas illas qualitates, quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Galen. 6. *de loc. affect. cap. 5.* dum hujus vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangii morsui, & ictui scorpionis comparat; quæ venena, etsi mole sint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis spatio illud gravissimè afficiunt; & vehementissima symptomata inducunt. Imminuta verò aut abolita respiratio fit ab iisdem vaporibus, narcotica quadam vi præditis; qui cordi maximè & spiritibus vitalibus adversi, actionem eorum impediunt, unde sequitur totius corporis refrigeratio ex defectu spiritus influentis, & respirationis cessatio deficiente usu. Cum enim respiratio ad cordis refrigerium necessaria sit: dum ab aura ista venenata cor impensè refrigeratur; non indiget illo refrigerio, sibi per respirationem communicato, & ita cessat respiratio, cessante usu. Dicere etiam possumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere, & spirituum animalium influxum impedire, unde motus diaphragmatis & musculorum respirationi inservientium, impeditur. Adde quod destructo spiritu vitali, animalelem etiam destrui necesse sit, qui ex eo generatur.

Dubium solvit Galenus *loco citato*, ex eo deductum, quod passim circumfertur: hominem vivere non posse sine respiratione, atque adeò mulieres hystericas respirationis abolitionem pati nullo modo posse. Dicit enim, ex summa cordis refrigeratione tolli respirationis necessitatem, quæ si urgente corde impediretur, promptus sequeretur interitus, sed exiguum calorem, qui adhuc superest in corde, sola transpiratione foveri, quemadmodum animalia, in latibulis per hyemem degentia, sola transpiratione vivunt, quia frigidissima sunt, & exiguum habent calorem, qui respiratione non indiget.

Præter causam supra commemoratam hystericæ suffocationis, nempe vaporem malignum & venenatum, quidam aliam addunt, scilicet uteri ascensum ad partes superiores, quo ventriculus ac diaphragma comprimuntur, & inde non solum suffocatio hystericæ, sed etiam alia symptomata emergunt. Hunc uteri ascensum proposuit Hippocrates *lib. de natura muliebri*, his verbis, *Conversus uteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt; sursum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium resicati. Hepar autem gratiofi humoris fons est.* Fernelius verò *l. 9. pathologia, c. 16.* hunc uteri ascensum se frequenter tactu deprehendisse affirmat, eumque instar globi cujusdam in ventriculum elatum ac graviter opprimentem, unde sæpè manu depressus est, manifesteque in propriam sedem propulsus. Idem testatur Eustachius Rudius *lib. 2. Practicæ cap. 5* 1. se nimirum propriis manibus uterum ipsum usque ad umbilicum, & nonnunquam supra ipsum elevatum contrectavisse, & in propriam sedem paulatim propellendo deduxisse. Galenus verò 6. *de loc. affect. cap. 5.* hanc sententiam oppugnat, docetque, etsi uterus aliquo modo moveri possit atque ascendere, id tamen perexiguum esse: neque fieri ullo modo posse, ut uterus usque ad ventriculum ascendat, tantum abest, ut illum prætereundo, ad septum transversum pertingere possit. Ratio firmissima ex Anatome petitur: Siquidem uterus quatuor validissimis ligamentis in sua sede ita firmatur, ut sursum spatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen respondent hujus opinionis defensores, in procidentia uteri ligamenta illius ita laxari, ut extra pudenda prodire soleat; atque adeo quantum descendit ad inferiora: tantum posse ascendere ad superiora, ligamentis ita relaxatis. Respondemus: uteri procidentiam fieri paulatim, & longissimo tempore, per emolliationem & humectationem ligamen-

gamentorum, à diuturno humoris pituitosi defluxu excitatam: uteri verò ascensum, quem vocant, fieri in momento, & citissime restitui accedere. Et omnino necessarium fore anteà relaxata fuisse illa ligamenta, atque adeò uteri prolapsu laborarent omnes mulieres, quæ huic ascensui obnoxia essent; quando quidem cessantibus causis, quæ illum ascensum promovere possunt, sponte & proprio pondere uterus ad inferiora prorueret, & continua procidentia laboraret.

Difficilius est respondere autopsiæ à Fernelio, Rudio, aliisque propositæ, qui se manu propria uterum percepisse ajunt, globi instar, ad umbilicum, & ulteriùs ascendentem, & compressione ad suum locum propulsum. Ad hoc respondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipsum uterum esse; sed testes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur à Fallopio inventore, qui tubæ extremo orificio id comparavit. Cum enim testes uteri sunt penduli, & corpus tubæ fistulosum, laxum, & vagum, dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgentur; per hygastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere possunt. Talem autem tumorem rotundum in testibus & tuba uteri posse contingere, qualis interdum in sceminis deprehenditur, docere potest Riolani observatio in Anthropographia proposita, ubi refert, se in hystericis virginibus testes deprehendisse pugno grandiores, seroso semine turgentur, quin etiam tubam uteri amplificatam & valde dilatatam. Vesalius verò simile quippiam observavit in nobili quadam puella, uteri strangulatu laborante, in qua alter testis instar majusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, simulque gravissimè olente, ac venenosum quid & terribile spirante refertus, qui humor conterminas sedes tingebat, non secus, ac colon intestinum, quæ sub jecore fertur, à cystide fellea luteum reddi cernimus.

Verum non valde recedit Sennertus à prædictorum sententia. Posito enim, quod ille asserit, testes & tubam uteri dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgentur, per hypogastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere posse: cum partes illæ utero sint contiguae, per hypogastrium, & ad ipsum uterum moveri nequeunt, quin simul uterus moveatur, atque adeo toti utero ex partibus suis integrantibus eique connexis composito, motus iste facile tribui potest. Deinde, si testes & tuba uteri, dum vitiosis humoribus aut flatibus replentur, variè commoveri possunt, quidni etiam uterus, iisdem humoribus aut flatibus refertus: iisdem motibus cieri potest? Convincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, uterum quatuor ligamentis constrictum ad diaphragma non posse ascendere, imò ne quidem ad ventriculum; sed ad umbilicum usque proferri posse, ubi Auctores prædicti globum illum ceperunt, negandum non est: tum quia ligamenta illa aliquantulum extendi possunt à materia turgente; tum quia uterus, dum inflatur, locum ampliorem occupat, & versus umbilicum percipi potest. Sive igitur totus uterus, sive partes illi annexæ, nimirum testes & tuba uteri sursum moveantur, semper ascensum uteri nominare possumus, doctrinæque Hippocraticæ adherere.

Dolor capitis ex utero variis modis contingit: interdum enim totum caput obsidet, aliàs sinciput, aliàs occiput invadit, aliàs circa oculos percipitur, ut è sede sua quasi erupturi videantur.

Fiunt autem isti dolores à prædictis vaporibus acerbis & malignis ad caput elevatis, & partes illius membranas vellicantibus: humores etiam pravi, ab utero translatis, hunc dolorem excitare possunt. Sanguis enim vitiosus, ex vas uteri regurgitans, & præsertim tenuior ac serosior illius portio ad caput usque ascendit, & in membranas partes effusus, dolores illos procreat, qui dolor interdum pungens & ulcerosus est, ex vaporum aut humorum acrimonia; interdum tensivus, à copia & multitudine, tensionem efficiens; interdum verò pulsatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis aliqujus capitis peculiaris sanguine fervido replentur.

Epilepsia ex utero ab iisdem vaporibus acerbis & malignis excitatur, qui cum insignem acrimoniam atque malignitatem adepti sunt, partes nervosas vehementius & acerbius ferunt; unde fit, ut illæ contrahantur, & ad exclusionem rei noxiæ motibus convulsivis agitentur.

Palpitatio cordis ab iisdem vaporibus sæpè contingit ex utero ad cor elevatis, illiusque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorfi & hypochondriorum pulsatio contingit, ex sanguine fervido, ex utero in illas arterias translato, easque distendente, unde pulsatio major fit, quæ partes vicinas feriens, pulsationis sensum in iis inducit. Fiunt tamen interdum hujusmodi pulsationes in melancholia hypochoadriaca, quæ in horum affectuum diagnosi erunt distinguendæ.

Varii etiam in ventriculo, hepate, & liene affectus oriuntur ex utero. Ventriculi læsiones dejectam appetentiam, vel eandem intensiorem, vel ad absurda propensam, vel singultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia symptomata à prædictis vaporibus, in ventriculum transmissis, per arterias hypogastricas & cæliacas, vel alios cæcos ductus excitantur. Varia autem illa symptomata vapores isti inducunt, pro diversa eorum natura, diversoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi sunt, inappetentiam & sitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem lædunt. Absurdorum verò appetentia ex maligna humorum & vaporum qualitate dependet, ut in pica à nobis ostensum est: ac pro diversa malignitatis specie fit, ut appetitus magis ad hanc, quam ad illam rem feratur, ut aliæ carbones, aliæ gypsum, salem, cinnamomum, aliæque absurda appetant. Ex certa etiam malignitatis specie dependet quorundam eduliorum peculiaris aversio, & quod mirabilius est, in quibusdam apparuit potus omnimoda aversio; sicut narrat Ludovicus Mercatus de illustri quadam muliere, potum omnino averfante, & de alia, quæ licet potum sibi porrigi expeteret, eum tamen vomitu rejiciebat, simulque gravibus aliis symptomatis vexabatur. Ubi conjicere licet, humores pravi in ea muliere malignitatem fuisse adeptos, illi consimilem, quæ in hydrophodia generari solet. Negandum tamen non est, partium diversitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad symptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cavitatem effundantur, ructus & vomitus excitant: Si ventriculi tunicis hæreant, nauseam perpetuam inducunt. Si acrimonia insigni præditi sint, singultum aut dolores efficiunt, qui etiam dolores à copia gravante ac distendente exoriri possunt.

Hepatis læsiones ex sanguine menstruo retento, & per venas ad eam partem refluentem, facile generantur, hinc morbus virgineus à sanguineo pravo ab utero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuso generantur. Hinc tumores, febres, aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variisque partibus oriuntur, cum omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si verò sanguis ille vitiosus ab utero in lienem refluat, tumores, obstructions, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari solent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, aliisque partibus dolores patiuntur, ex vitiosis humoribus atque vaporibus, ab utero ad eas translatis. Quæ omnia symptomata, ex utero oriunda ab aliis naturæ consimilis, aliunde provenientibus, ab aliis causis productis, sequenti diagnosi distinguuntur.

Primo igitur diagnosi hystericæ suffocationis ab iis, quæ supra relata sunt, majori parte desumi potest. Apparent enim in ea symptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus; sed quædam in his, alia in illis, varia causarum dispositione. Illa autem symptomata sunt læsa respiratio, in qua nonnunquam strangulari videntur, aliàs vero respiratio imminuitur, aut aboletur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu; totius corporis refrigeratio; vocis & pulsus interceptio, interdum etiam motus & sensus abolitio; interdum deliria, convulsiones, syncope, vomitus & singultus prædictis sociantur.

Verum ad clariorem diagnosis signa prius proponenda sunt, quæ affectum imminuentem indicant: qualia sunt, murmur abdominis cum ructu vel nausea, lassitudines, oscitationes & pandiculationes, à materia flatulenta, quæ ab utero in varias partes elevari incipit; tristis aspectus & pallor faciei, à retractione caloris nativi versus suos fontes excitatus.

Ingravescente affectu sensus strangulationis urgere incipit, quasi ex grandiori bolo devorato, quem in faucibus se habere putant. Postmodum respiratio intercipitur, & suffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales depravantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, convulsiones, aliæque symptomata gravia. In quibusdam uterus sensibiliter agitur, & quasi conglobatur & in

& in variis abdominis partibus globi instar percipitur. Declinante verò affectu, seu paroxysmo hysterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi atolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituntur, corpus incalcescit, suspiria profunda emittuntur, sicque ægra sensim restituitur.

Ex signis propositis affectio hysterica à cognatis & consimilibus affectibus, puta syncope, apoplexia, & epilepsia facile distinguitur. Differentia tamen, quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda est.

Ac primum tribus signis generalibus conicere possumus symptomata quæ hysterica passioni & prædictis affectibus sunt communia, ab utero dependere potius, quam à primario cordis aut cerebri vitio. Quorum primum est, quod si ægra hysterice affectionibus sit obnoxia, & prædicta symptomata pati non raro consueverit, dum illa de novo adveniunt, de alio affectu cogitandum non sit. Secundum est, quod mulieres, dum symptomata illa pati incipiunt, de utero malè affecto conquerantur. Tertium est, quod hysterica mulieres foetidis, auribus admotis, & suaveolentibus, in pudenda immissis, magnum levamen percipiant, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter verò à syncope distinguitur hysterica affectio, quod in illa respiratio & pulsus omnino amittantur; in hac verò aliquantulum remaneant, licet valde imminutè, donec ad extremum periculum pervenerint. Secundò, syncope promptius invadit, & quasi derepente corripit ægrotantem. At in hysterico affectu signa evidentia procedunt futuræ accessionis. Tertio, pallor faciei major est in syncope, minor autem in hysterica suffocatione. Imò verò, nonnullæ mulieres hysterica in paroxysmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc solo signo affectus certissime distinguitur. Quarto, in syncope ut plurimum sudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in suffocatione hysterica non reperiuntur. Quintò syncope brevior est, & citò ad salutem, vel ad mortem terminatur, hysterica verò suffocatio diuturnior est ad diem unum, vel plures interdum perseverat. Hoc tamen advertendum est, syncopen cum hysterico affectu aliquando complicari, quando nimirum cor gravius afficitur, vel vires admodum debilitatæ sunt ex diuturniori affectu, & tunc mixta esse possunt utriusque affectus symptomata.

Ab apoplexia distinguitur suffocatio uterina: primò quod in hac parte non sint ita resolutæ, neque sensus tractus omnino abolitus sit, ut in apoplexia, sed si pungantur, aut pili avellantur, manu sufficienter indicant, se dolorem sentire. Secundò, in apoplecticis stertor perpetuò apparet: in hoc uteri affectu minimè. Tertio, hysterica mulieres post accessionem, meminerunt eorum quæ dicta, aut facta sunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepsia distinguitur: Primò, quod convulsivi motus non perpetuò conjuncti sint cum hysterica suffocatione, nec, ubi adsunt ita universales sint, ut in epilepsia, sed unum vel alterum tantum membrum concutiant. Secundò, pulsus in epilepticis major est etiam, quam in statu naturali: in hysterice verò contrario modo se habet. Tertio, in epilepsia spuma circa os apparet, in hoc verò affectu minimè. Quarto, epileptici non meminerunt eorum, quæ circa ipsos facta sunt; quod in hysterice fieri dictum est. Quintò, hysterica mulieres in fine paroxysmi ut dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quasi utero quiescente, & in suam sedem redeunte, & interdum magna humoris copia per uterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hysterica mulieres à mortuis distinguantur, cum plurimis historiis proditum sit nonnullas pro mortuis habitas, & sepulturæ destinatas aut sepultas fuisse. Id quidem Auctores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leviores ori admovent, quæ si non moventur, ægram pro mortua habent, vel speculum tersum ori apponunt, quod halitu emisso infici debet, si ægra vel tantillum spiret: vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & si aqua nullo modo moveatur ægram pro mortua habent. Hæc signa ut plurimum locum habent; sed perpetua non sunt, nec omnimodam certitudinem præ se ferunt, cum antea dictum sit, quasdam mulieres hystericas sola transpiratione vivere, instar animalium, in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolitam in iis esse respirationem. Quod licet rarissime contingat, cautio tamen illa observatione digna est, ne mulieres affectu hysterico defunctæ, ante tertium diem sepeliantur, aut saltem, donec foetere incipiant.

Signa causarum etiam proponenda sunt, quæ ternario numero fuere comprehensæ, illæ sunt semen retentum & corruptum: sanguis menstruus, item retentus & corruptus; & cacochymia in uteris vasis aut cavitate contenta.

Si à semine retento vel corrupto hic affectus oriatur, aderunt, vel præcesserunt omnes causæ, quæ illud augere, coacervare, & corrumpere in vasis poterunt, ut florens ætas, Veneri matura, ut illi prius assueta, quam postmodum intermiserit, temperamentum sanguineum, vita otiosa, & voluptatibus dedita: victus lautus & opiparus, tum usus ciborum facile corruptibilium. In his si contingat hysterica passio, mensuis commodè fluentibus, concludendum erit, à retento semine dependere.

Si à sanguine menstruo retento & corrupto affectio hysterica dependeat; illius suppressio, aut imminutio aderit, atque insufficiens expurgatio, muliere interim sufficiente coitu utente. Et suppressionem illam quædam symptomata sequuntur, ut melancholia, iracundia, torpor, somnolentia, capitis dolor, mammaram inflatio, gravitas lumborum, & crurum.

A cacochymia verò exoriri affectum uterinum ostenditur, si mensuis commodè fluentibus, cum sufficienti Veneris exercitio hic affectus contingat, & mulier senio vicina sit aut valde cacochyma, vel aliquo alio uteri affectu laboret.

Aliorum verò symptomatum, ex utero provenientium, & supra descriptorum diagnosi paucis proponenda est.

Dolor capitis ex utero proveniens, cognoscitur ex eo, quod menses non debite procedunt, dolor præcipue infestet, vel augeatur, instante vel apparente fluxu menstruo, rum & uterus non rectè se habeat. Distinguere etiam possumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet? Si enim dolor gravativus non sit, & per intervalla recurat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus sit, cum gravitate conjunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui si biliosus fuerit, dolor mordax, pungens, & acutus: si pituitosus, torporem inducet: melancholicus; tristitiam.

Cordis palitationem, & arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tum etiam dolores varios, ex utero provenire coniciendum erit, si alia uteri affecti signa & symptomata supra enumerata simul adfuerint. Tum etiam, si graveolentia naribus, & suaveolentia pudendis admovendo, quodam modo misceant.

Quoad prognosin attinet. Raro hic affectus interficit ægrotantes, sed valde chronicus esse consuevit. Aliquando tamen propter syncopen supervenientem, aut insignem convulsionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam, si affectus sæpius repetat & difficile solvatur, periculum est, ne respiratione toties læsa, calor natus suffocetur & vita deficiat.

Illæ passio hysterica est deterior, in qua plures partes in consensum trahuntur: tum etiam illa, quæ à semine corrupto exoritur, vel diuturna suppressione mensium.

In senioribus vix curatur hic affectus, propter insignem cacochymiam, qua se scatere solent. In juvenibus plerumque cessat, quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculosum est malum. In illis quidem propter metum abortus. In his verò, ob virium post partum imbecillitatem.

Sternutatio hysterica mulieri superveniens, bona. Robur enim significat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes, discutiuntur: tum humores vitiosi, in utero contenti evacuantur.

Curatio hysterici affectus duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo vapores illum efficientes discutiendi & revellendi: humores in utero contenti, unde vapores illi eleventur, evacuandi, & uterus ad propriam sedem, quando ab ea dimovetur, ut sæpe fit, juxta doctrinam Hippocratis, reducendus. Quæ omnia sequentibus remediis impleri possunt.

Primò itaque ægra in lecto ita collocanda est, ut cervicem & scapulas acclives & elatas habeat. Inguina verò, & femora declivia; ita enim uterus facilius reducitur.

Postea verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium: nec non cucurbitulæ coxis admoventæ. Tum etiam cucurbitula magna, pectini admota, multum prodest: Cavendo tamen, ne supra umbilicum applicetur: quod multi imperitè faciunt, sic enim uterus sursum retrahitur, ubi

ubi convulsiones adsunt, vel animi deliquia, frictions asperæ conveniunt in plantis pedum, etiam cum sale & aceto: tum etiam avulsiones pilorum capitis & pudendorum, contorsiones digitorum, inclamationes alta voce, & alia huiusmodi.

Utile etiam, plantis pedum admoveere cataplasma epispasticum in hunc modum compositum.

℞. Fol. artemis. matricar. rutæ, ana M. i. salvia M. sem. stercor. columb. pulver. ℥. iii. saponis nigri Unc. i. ℥. succini, thuris, masticis pulverat. an. ℥. i. ℥. succi rutæ, & oxycrat. q. s. Fiat cataplasma.

Eodem tempore foetida & graveolentia naribus admoventur, ut plumæ perdicum combustæ, vetera coria usta, & sulphur accensum; oleum gaganum, pomum ex assa foetida, castoreo, galbano, ruta, malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto, sarta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab iis tamen, quæ ex jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si scemina epileptica fuerit, quia ab iis cerebrum offensum agitur, unde humores in illius ventriculos præcipitantur ac symptomata ingravescent.

Fumus tabaci, ori & naribus ægrotantis insufflatus, carnâ paroxysmo citissime liberat.

Contra verò suaveolentia utero admovenda, ut moschi aut ziberæ grana aliquot, cotone involuta.

Naribus pulvis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an. ℥. i. Fiat pulvis tenuissimus.

Si mulier valde somno sepulta videatur; proritetur sternutamentum (juxta Aph. Hip. 35. sect. 5. *Mulier, quæ hysterica molestat, aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam à prædicto pulvere non raro proritatur. Sin minus; tantillum hellebori albi, aut euphorbii correcti adjiciatur.

Naribus quoque oleum succini, vel etiam gaganum illiniri poterit.

At verò clysteres laxantes & carminantes præ cæteris remediis conferunt, ad discutiendos vapores terros paroxysmum producentes, quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. mercurial. pariet. artemisiæ, pulegii, rutæ, calaminti, ana M. i. Sem. carvi, cumini, & baccarum lauri, ana ℥. ii. Coquantur ad ℥. i. ℥. In colat. dissolve hieræ picræ, & bened. laxat. an. ℥. vi. olei rutacei ℥. iii. camphoræ. ℥. ℥. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat; iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissolvendo diarthænici ℥. x. terebinthinæ, vitello ovi dissolutæ ℥. i. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ℥. sem.

Ac denique perseverante affectu, tertius merè hystericus & discutiens, non autem purgans injiciendus est, qui valde efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ℥. iv. aquæ vitæ ℥. i. vini generosi quartaria iii. galb. ℥. ii. Misce, fiat clyster, qui injiciatur, præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hystericum paroxysmum statim cohibet; vapores illum efficientes comprimendo & coagulando.

Idem præstat oxycratis ejusdem cyathus, ore assumptus.

Consulunt etiam Auctores ventrem supra umbilicum fascia fortiter alligare, ut reducatur uterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, utrum scilicet in ipso paroxysmo conveniat; Cum enim tum ingens adsit virium dejectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis, à malignis vaporibus cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt; non est dubium, quin ex usu illius, accessione tempore, maximum imminet periculum. Huic sententiæ adspiciuntur Varandæus & Sennertus. Contra verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam, quando affectus producit à sanguinis menstrui copia, atque retentione: & nullo alio remedio vires onere pressas, vias nimia redundantia obocæatas, & suffocationis periculum, levare posse. Siquidem in hoc casu neque foetida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paroxysmo suscitare solent. Philippus Hœchstetterus *observationum parte secunda*, nonnullis historiis ostendit venæ sectionem in pede plurimum profuisse. Ita ut virgo quædam monialis, quæ aphona & convulsa per biduum fuerat, post duas horas à venæ sectione fari cœperit, comedere, ac bibere. Existimamus nos, venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus, & manifestæ ple-

nitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat, esse abstinendum, & intervallum esse expectandum, in quo tutius sanguis detrahi possit.

Emplustra utiliter sub umbilico admoveeri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque melius est emplastro pro matrice vulgari; quod aliquantulum adstringit; & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplustra ex galbano & assa foetida, vel ex gummi caranna & racamacha, vel solis vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratia.

℞. Gummi caranna ℥. sem. pulv. nucis mosch. & caryophyl. an. ℥. ℥. olei succini gutt. iv. terebinth. ℥. i. Fiat empl. Huiusmodi emplustra ad formam scuti fieri debent, & in parte acuta, quæ ad vulvam vergere debet, apponenda gr. aliquot moschi, vel ziberæ, ut gratum odorem utero inspirent, ipsumque retrahant. Moschi gr. iii. excipiantur corone, pauco oleo humectato, & intendantur in foramen umbilici. Deinde admoveatur emplastrum parvum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto utuntur.

Vel camphoræ g. iv. dissolv. in ol. amygd. dulc. & umbilico indantur, admoventur super emplastro diapalmæ.

Si flatuum copia affectum fovere videatur; convenient forus & semicupia, ex decocto sol. rutæ, artemisiæ, thymi & calaminti, sem. sceniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & similia.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includuntur cuminum, anisum, semen dauci, fel. ruta, fursur, & bene calidi applicentur, ac sæpe iterentur. Vel

℞. Olei rutacei ℥. iv. spiritus terebinth. ℥. ℥. Misce, immergatur panis recenter è forno extractus, & umbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris, & totius uteri regionis, pectinis, & lumborum, non erunt inutiles: eò quod vias dilatent, vapores attenuent & discutiant: Eæque parantur ex oleo nardino, de spica, anethino, sesamino, de croco, & lilior. & amygdal. dulcium.

Maximè commendant Auctores suffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnascuntur; quæ in calente furno exsiccentur, & in pulverem redigantur, ac naribus suffumigium fiat, tanquam præsentaneo remedio, & magna adstantium admiratione. Solent mulieres ferè in instanti à paroxysmo liberari.

Si à semine retento affectus oriatur; nihil coitu conducibilius est, cum mulier fuerit excitata, si viro conjuncta sit.

In coitus penuria multi consulunt pudendorum confractionem atque titillationem ab obstetrice factam, immixtis digitis in uteri cervicem, oleis aromaticis perunctis. Verum, cum id sine scelere fieri nequeat, à Medico Christiano nunquam est præscribendum.

Ad vapores istos malignos, paroxysmum hystericum producentes, discutiendos, multa per os exhiberi solent, è quorum numero sunt theriaca vetus, ad ℥. i. exhibitâ cum aqua artemisiæ, pulegii, melissæ, trochisci de myrrha ad ℥. ii. vel ol. succini ad gutt. v. vel sex cum iisdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti usu esse consueverunt, quarum præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ foetidæ, an. ℥. i. sæculæ bryoniæ ℥. ℥. sem. rutæ & croci, an. g. vii. Cum syrupo de artemisia fiant pil. xii. Capiat tres vel quatuor: quas si ægra devorare nequeat; dissolvantur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes utilissimæ sunt, eumque certò sedare solent.

℞. Assæ foetidæ ℥. i. castorei g. vi. laudani g. iii. Fiant pil. tres, vel iv. Capiat statim.

Pilulæ foetidæ majores, licet purgantes sint, tamen in paroxysmo utiliter exhibentur ad ℥. ℥. Blandè enim evacuant, nec nisi sedato prius paroxysmo purgare consueverunt, ita ut ad operationem nullum sit meruendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo: nimirum aqua vitæ, cinnamomi, vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. levistici, an. ℥. ii. myrrhæ rubræ, castorei, an. ℥. ℥. rad. prœoniæ ℥. iv. visci. querc. crescente luna collecti ℥. iii. Preparatis affunde aquæ maricariæ ℥. iv. sem. Spiritus vini ℥. sem. Digerantur per triiduum, postea distillantur, Dosis cochl. i. per se, vel cum aqua conveniente.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minùs efficax ita componi poterit.

℞. Succor. melissæ, borrag. depurator. an. ℥.ii. croci opt. ʒ. i. Infundantur, & destillentur in balneo. Dosis coch. i. cum iusculo. Hæc potiuncula in communi usu habetur.

℞. Aquæ cinnam. ʒ. ℥. aquæ naphthæ ʒ. iv. castorei g. iv. Misce, fiat potio.

Oleum succini, ad gutt. iii. vel iv. exhibitum, cum aqua flor. arantiorum, vel alia specifica, paroxysmum hystericum citissime discutit.

Porio sequens plurimum coferre solet, ut in observationibus nostris videre est.

℞. Aqua artem. ros. & flor. arant. an. ʒ. i. aquæ cinnam. ʒ. i. confect. de hyacintho. ʒ. i. pulver. elect. diamarg. frig. ʒ. ℥. croci g. iv. Fiat potio.

Aqua naph. sola ad ʒ. iii. vel iv. utiliter exhibetur. Sed cum moscho & sang. draconis permixta, miranda præstat, quod testatur Solenander his verbis: *Mulier quædam sevis- simis symptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, contractione corporis, dolore inguinis, stridore dentium, aliquando in terram cadens sine voce, ore clauso, ut aperire non posset; atque ex matricis vitio omnia. Remediis multis frustra factis, superveniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moschi, & totidem sanguinis draconis vulgaris ex ʒ. vi. aquæ flor. arantiorum: sanata est, nec unquam in posterum istos dolores passa est. Idem medicamentum in simili casu à me exhibitum semper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Ungula alces ad hunc affectum est etiam utilissima juxta experimentum Apollonii Menabei, tract. de alce. c. 10. his verbis: *Contra matricis suffocationem unguem alces præsentaneum esse remedium, & ab aliis audivisse, & periculo facto me cognovisse fateor. Nam accersitus, ut medicam manum adhiberem cuidam mulieri, suffocatione oppressæ, data hujus unguis rasura cum radice zedoariæ, aliisque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore sum consequutus. Cum præterea intelligerem, eandem sæpenuerò eo ipso morbo tentari, ut partem hujus unguis collo appensam jugiter portaret, injunxi. Quod cum sedulo fecisset, quamdiu ego interfui, tribus nempe mensibus, ea semper molestia caruit, unde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accensa & in aquam coniecta, ibique manens, donec extinguatur, præstans est remedium, ad ʒ. i. exhibitum, ut & aqua illa pota.

Juli, seu catuli nucis juglandis, in epistolis à Laurentio Scholtzio collectis, epistola à Thoma Moufero ad Petrum Monavium scripta, hoc elogio commendantur. *In uteri strangulatu habes singulare remedium. Julos, sive catulos juglandis in pulverem exsiccatos contunde. Dentur ad ʒ. iii. cum guttulis duabus olei succini. In eo affectu nihil unquam novi præstantius.*

In forma pulveris duo parari possunt remedia efficacissima, & à nobis pluries experta.

Unum fit ex secundina primi partus, in camino exsiccata, & in pulverem redacta. Cujus dosis est ʒ. i. in liquore idoneo, confestim liberat à paroxysmo.

Alterum fit ex duabus partibus sulphuris, & una nucis moschatæ. Rediguntur in pulverem & ʒ. i. pondere exhibentur.

Pulvis gagates ad ʒ. sem. vel ʒ. i. exhibitus multum potest.

Pulvis granorum actes seu sambuci Quercetani, cum vini cyatho sumptus ʒ. i. pondere epilepsiam hystericam submovet, illiusque recursum impedit secunda exhibitione.

In pulveris illius defectu, fuligo camini exhiberi potest, eadem dosi, in ovo forbili.

Quia verò uterus non rarò pravis & excrementitiis humoribus refertus est: unde terri vapores elewantur: illius expurgationi incumbendum est, quod commodissime fiet pessario sequenti.

℞. Diaphœnici ʒ. i. pulv. hieræ picræ ʒ. ℥. terebinthinæ ʒ. iii. Excipiantur stupis, & fiat pessarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leve decoctum cinnamomi, vel carvi, vel anisi.

De vino est controversia, an in paroxysmo hystérico sit exhibendum. Hipp. i. de natura mulierum, commendare videtur. Illiusque sententiæ ratio maximè favet. Nam summa corporis refrigeratio, & virium languor, non possunt melius sublevari, quàm exhibitio vini generoso. Avicenna tamen omnino prohibet. Et certè, quia hic affectus ut plurimum dependet à retento semine, vel sanguine, & vaporibus tetrīs, qui ab utero elewantur: vinum tenuitate sua & summa penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Unde communi experientia videmus, mulieres

hystericas ex usu vini in ipso paroxysmo male se habere. Ut hæc difficultas dirimatur, dicimus: vinum ordinariè non esse exhibendum tempore paroxysmi, sed tantum extraordinariè: quando scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopes, vel instantis mortis, cogimur ad præsentaneum illud auxilium recurrere, jam omnibus aliis frustra tentatis.

In hac curatione diligenter advertendum est, in prægnante muliere, hystérico affectu laborante, prudenter remedia esse administranda; neque vehementiora illa ac valde fœtida esse exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis magis, quàm internis, rem esse absolvendam.

In curationis decursu, cordis & cerebri ratio habenda est, & si valdè opprimi videantur, propriis remediis illis subveniendum est. Cordi, admovendo epithema ex vino & aqua florum arantiorum & imperiali, aut ex theriaca in vino dissoluta; aut animalia calentia eidem applicando. Capiti verò, usurpando ea remedia, quæ in soporosis affectibus fuere proposita.

Extra paroxysmum curatio in prophylaxi, versatur, ut accessionis reditus impediatur, aut saltem retardetur. Quæ quidem causarum ablatione, & uteri corroboratio- ne perficitur.

Primò igitur, tempore convenienti, præcipuè vere, vel autumno, solemnis evacuatio instituetur, incipiendo à portione purgante, vel alio medicamento, ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibusdam hystericis.

Deinde, si sanguis redundare videatur; mittendus erit primùm ex brachio, postea verò ex pede; eligendo, quantum fieri potest, tempus medium inter duas purgationes menstruas.

Postmodum verò, ut pravorum humorum illuvies sufficienter præparetur & expurgetur; componendum est apozema alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor, vel quinque doses exhibendum.

Si natura ad sanguinis evacuationem per hæmorrhoides inclinare videatur; aperiendæ sunt, admodis hirudinibus. Easque in hoc affectu plurimum profuisse testatur Mercatus consilio 13. & 14.

Post universam purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, conveniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum ex ligno sassafras, aut guajacino cum semine fœniculi, rutæ, & viticis paratum.

In eundem usum maximè convenient thermæ sulphuræ & bituminosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, quarum usu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia conveniunt purgationes frequentes, per pilulas usuales, syrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi possunt.

℞. Agarici trochiscati ʒ. i. ℥. hieræ diacolocynth. ʒ. i. sem. dauci, viticis, an. ʒ. i. myrrhæ, castorei, diagridii, an. ʒ. ℥. terebinth. q. s. Fiat massa pilul. de quâ capiat ʒ. sem. vel ʒ. ii., bis aut ter in mense.

Syrupus sequens à Mercato maximè laudatur, tanquam mirabilis, & omnibus hystericis mulieribus maximè proficiuus, conf. 13.

℞. Succus mercurialis, & lactis seminis carthami, an. ʒ. vi. aquæ scorzonæ ʒ. vii. sacch. q. s. ut fiat syrupus. Cui adde, dum coquitur, in ligatura, confectiois de hyacintho, alkermes, & pulveris electuar. de gemmis, an. ʒ. ii. Dosis ʒ. ii. vel iii.

℞. Rad. bryoniæ ʒ. iii. fol. sennæ ʒ. ℥. agarici ʒ. ii. zinzib. ʒ. i. cinnam. ʒ. i. Infundantur per noctem in aqua fontis. In colat. dissolve syrup. rosac. ʒ. i. Fiat potio, sumenda bis, aut ter in mense.

Pilulæ fœtidæ majores, bis in mense ad ʒ. ℥. exhibitæ, sunt utilissimæ.

In iis quæ faciliè vomunt, utile est vomitum proritare semel aut bis in mense, in hunc modum.

℞. Agarici trochiscati ʒ. i. ℥. oxymel. ʒ. i. aquæ melissæ, & artemisæ, ana ʒ. iii. Fiat vomitorium.

Chymici sal vitrioli in aqua appropriata exhibent à ʒ. ℥. ad ʒ. i. & hystericis affectibus specificum prædicant.

Post singulas evacuationes roborantia nonnulla exhibenda sunt, qualis esse poterit opiata sequens.

℞. Conservæ anthos betonicæ, melissæ ana ʒ. i. ℥. pulv. electuar. diamoschi, & diacalaminth. ana ʒ. ℥. Cum syrup. de artemis. fiat opiata.

Theriaca sola huic usui est aptissima, quæ in calidioribus naturis

naturis temperari poterit admixtis confervis nymphae, capill. ven. & simil.

Sed longe efficacior est pulvis sequens, qui diuturnas & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur 3. i. pondere cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus, cum syrupo artemisiae.

℞. Rad. gentianae, dictamni albi, tormentillae, pyrethri, rhapont. bistortae, aristolochiae rotundae, carlinae, baccarum lauri, angelicae, imperatoriae, Sem. coriandri praep. Sem. anisi, gran. juniperi, mastiches, boli armenae orient. terrae sigillatae, an. 3. ii. ʒ. crochi orient. 3. ii. ʒ. Fiat pulvis tenuiss. in vase bene clauso reservandus.

Neque omittenda sunt illa medicamenta, quae virtute specifica hystericis affectibus mederi consueverunt. Quae quia majori parte odore ac sapore ingrata sunt, in forma pilularum frequentius exhibentur, quarum exemplum tale esse poterit.

℞. Assae foetidae ʒ. ʒ. castorei, myrrhae, galbani, sagapeni ana ʒ. i. Cum melle mercuriali fiat massa, de qua capiat ʒ. ʒ. vel ʒ. i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

Moschi gr. vi. benz. ʒ. ʒ. sacchari ʒ. i. Cum aqua cinnam. fiant pilulae ʒ. ʒ.

Aquae hystericæ supra descriptæ, in paroxysmo exhibendæ, extra paroxysmum etiam utiliter usurpari poterunt, sumendo cochleari. vel ii. manè per intervalla.

Matthiolus bryoniae radicem valde prædicat his verbis: *Bryonia mulieres, vulva strangulationi obnoxias, mirum in modum juvat, adeo ut eas à strangulatione liberet & sanat. Equidem novi mulierem, quotidie ferè, per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta; ut vinum album biberet, in quo vitis alba radice ʒ. i. effervibisset dormitum itura, semel in hebdomada: cum hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo convalescit.*

Hepar lupi exsiccatum, & ʒ. i. pondere exhibitum, epilepsiam hystericam præcavere potest, si ter aut quater exhibeatur post usualem purgationem.

Chymici ad hunc effectum vitriolum Martis commendant, ejusque granum unum, vel duo, cum dupla sacchari portione exhibent, per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Imo verò ad gr. xii. xv. & xx. exhiberi potest cum conserva idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus huic etiam affectui curando utilissimus est.

Hec duo remedia non solum aperiendo; sed etiam refrigerando conferunt. Sæpè enim calida intemperies in hoc affectu, utero infixæ est, à sanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda: quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca esse phlogosin in hypochondriis, à sanguine, in iis propter obstructions retento & supercalefacto: ideo ea, quæ uterum refrigerare possunt hic maximè convenient; qualia sunt semicupia, syrdatum ore assumptum, & per clysteres injectum, & similia quibus addere licet historiam ab Hervæo relatam in tractatu & partu mulieris, hystericis symptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diù laborantis, quæ tandem post multos annos ab uteri prolapsu sanitatem recuperavit. Quia nimirum uterus aeri externo, expositus refrigeratus est; sicque phlogosis illius & calida intemperies repressa.

Ipsius etiam chalybis usus à quibusdam Practicis maximè commendatur, tamquam omnibus affectibus uterinis opportunissimus. Cujus præparationes desumentur ex curatione obstructionis hepatis.

Cauteria cruribus admodum maximè etiam conferunt. Ab utero enim pravos humores derivant, ratione venarum, quæ utero & cruribus communes existunt.

Neque negligenda amuleta de collo suspensa supra regionem umbilici, quemadmodum antea monuimus, ungulam alces hoc modo conferre. Alii laudant radicem peucedani gestatam. Et nostratæ mulieres non infelicitè gestare solent frustulum assæ foetidae, linteo raro inclusum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exsiccatum cum testiculis, de collo suspensum, supra umbilicum gerebant; & sese hoc modo ab insultibus hystericis præservabant.

Aliæ gestant frustulum carnis lupinæ exsiccatæ, vel hepatis lupi, non sine fructu.

Quod ad remedia externa attinet, post singulas purgationes, aut saltem semel in mense, octo vel decem diebus

ante purgationem menstruatam convenienter fatus, aut semicupia, ut colliquatus humor, morbi causa, per referatas vias facilius effluat. Et parari poterunt ex rad. althææ, lilior. bryoniae, ireos, tubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemisiae, nepetæ, matricariæ, melissæ, baccis lauri, & similibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, & uterum roborandum, post fatus, vel infessum, emplastrum sequens sub umbilico admoventi poterit.

℞. Gummi tacamahacæ & caragnæ, ana ʒ. ii. alyptæ moschat. ʒ. ʒ. Sem. agni casti ʒ. i. ʒ. santal. omnium, ana ʒ. ʒ. terebinth. ladani, ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum.

Si à semine retento hic affectus oriatur, usurpantur illa remedia, quæ ad semen extinguendum & discutiendum supra in furoris uterini curatione descripta sunt.

C A P U T VII.

De Uteri inflammatione.

Uteri inflammatio est tumor illius partis, à sanguine in illius substantiam effuso.

Illam autem inflammatio vel totum uterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro sanguine producit ac phlegmone simpliciter appellatur; vel bilem ipsi permixtam habet, & phlegmo dicitur erysipelatodes: vel jungitur cum pituita, aut melancholia; & phlegmo oedematodes, aut schirrodes nominatur.

Causæ ad hunc effectum producendum aut promovendum idoneæ, variæ esse possunt: temperamentum scilicet sanguineum, plethoricum, aut biliosum; naturalis uteri laxitas, & viarum amplitudo; aer impensè calidus humores inflammando, vel frigidus, constringendo, & profluentia menstrua, vel fluere parata coercendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel casus supra regionem uteri; animi pathemata graviora, præsertim iracundia, alimenta acriora & calidiora, & quæcunque alia assumpta acrimonia insigni, atque erodendi facultate prædita, ut de cantharidibus authores referunt, quas non solum vesicæ, sed etiam utero valde insensas asserunt; pessaria acriora diutius usurpata; medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque usurpantur à sterilibus mulieribus undecunque exquisita; mensium retentio plethoram augendo, vel nimia profusio vias relaxando, & motum humorum à toto corpore in hanc partem promovendo: cucurbitulae etiam pubis regioni admotæ attrahere possunt violenter ad regionem uteri, in eaque cohibere sanguinem, & alios humores. Idem præstare possunt partus laboriosus, abortus; contrectatio violenta partium genitalium ab obstetrice imperita; & gestatio foetus molesta.

Signa diagnostica sunt, tumor, calor, & dolor in regione uteri cum febre continua. Sed quia rectum intestinum & vesica eandem regionem occupant: ideo aliis signis uteri inflammatio distinguenda est: qualia sunt mentium suppressio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio; & in mensium absentia ichores quidam foetidi ac putridi refudant, & locos muliebres irri-gant. Quorum etiam investigatio claram asseret diagnosi. Osculum enim interius tumidum, retractum, & dolorificum apparebit: cervix uteri rubicunda & inflammata erit, tumetibus venulis per eam dispersis.

Si totus uterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora. Si magis uteri cervicem inflammatio teneat; calor & dolor maximè ad inguina & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, major erit vesicæ sympathia: si posterior, rectum intestinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut sinistra inflammetur, tumor & dolor circa alterutrum iuguen apparebit, & crus ejusdem lateris gravitate quadam afficietur.

Signa causarum ita investiganda sunt. Si à sanguine puro inflammatio fiat, omnia symptomata sunt mitiora: si verò bilem admixtam habet; febris est ardentior & omnia symptomata sunt vehementiora. Si verò sanguis pituitosus sit, aut melancholicus; febris erit minus acuta sed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad istam diagnosi referenda erunt signa humoris, in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in suppuratum abeat; dolor & febris augmentur, & horrores sæpè sine ordine oriuntur, plerumque tamen circa vesperam recurrunt. Omnia etiam reliqua symptomata intenduntur. Suppuratione facta omnia mitescent, & tumor magis attollitur; ex quo interdum alvus, aut urina supprimitur. Si verò inflammatio sine suppu-

suppuratione discutiat; tumor imminuitur, symptomatibus mitescentibus.

Si denique in scirrhum degeneret; febris, dolor, & reliqua symptomata imminuuntur, tumore perseverante, & duritiem majorem adipiscente: tum etiam pondus & gravitas permanent non solum in utero: sed in partibus etiam circumjacentibus, ut ægra corpus difficile move-
re queat.

Prognosis hujus affectus bona institui non potest; quia periculosissimus est, & ut plurimum lethalis. Majus tamen vel minus periculum portenditur, pro magnitudine morbi, causæ, symptomatum in hunc modum.

Si inflammatio totum uterum occupat; morbus est deploratus: si verò aliquam tantum partem; salutis spes adest.

Si mulieri gravidæ in utero sit erysipelas; lethale, ex Hipp. *Apb.* 43. *sect.* 5. fœtus enim propter insignem inflammationem emoritur, unde sequitur abortus, qui in gravissimo morbo accedens, matrem jugulat. Gal. in *comment.* *hujus Aphor.* dubitat, num hæc sententia de omni inflammatione pronuncianda sit, & num, utero inflammationem patiente, fœtus possit aliquando vivere?

Inflammatio uteri facili in gangrænam degenerat: quia uterus, veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuviem recipit, à quibus calor natus facili suffocatur.

Uteri inflammationi delirium, convulsio, singultus, extremorum frigiditas, sudor diaphoreticus superveniens, mortem brevi adventuram portendunt.

Si inflammatio uteri suppuretur; solutio illius speranda est: sed ulcus sordidum sequetur, à quo ægra lenta febre contabescit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in scirrhum mutetur: malum diuturnum evadit, & sæpè hydropem accersit.

Ad curationem hujus affectus, sanguinis ad uterum fluxus revellendus, repellendus, & derivandus est qui fluxit & in parte continetur, resolvendus: Et, si tumor ad suppurationem vergat, ea adjuvanda est, ruptoque abscessu, pus evacuandum. Quod fiet sequentibus remediis.

Præmissis igitur clystere emolliente & refrigerante, mittatur sanguis à basilica lateris magis affecti, vel ab utraque, si totum uterum tumor occupat: & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus & phlegmonis magnitudine.

Post sufficientem revulsionem, & transacto morbi augmento, ubi nulla amplius suspicio est fluxionis adhuc fientis: venæ inferiores aperiendæ sunt ad derivationem à parte affecta. Quo sensu audiendus est Gal. *l. de sang. missione*, & 13. *meth.* cum docet, in uteri inflammationibus venas poplitis & malleoli esse aperiendas. Attamen quamdiu aliqua revellendi indicatio perseverat, satius est venas brachii aperire.

Ad revulsionem etiam conveniunt frictiones & ligaturæ superiorum partium, item cucurbitulæ scapulis, lumbis, & dorso admotæ.

Si vitiosi humores, præcipuè biliosi in corpore abundant, qui reliquorum humorum influxu quasi vehiculum sint: ii lenibus medicamentis evacuandi, ut syrupo rosaceo & violato solutivo, manna, rhab. catholicon, vel electuario lenitivo: fortiora enim humores nimium commovendo fluxionem excitarent.

Vomitiva autem, licet præscribantur ab Avicenna, minimè convenire videntur. Si enim blanda & mitiora sint, nihil penè evacuant. Si fortiora; magnam corporis agitationem efficiunt, unde humores commoti magis in partem irruere possunt.

Propter insignem febrem refrigerantia medicamenta usurpanda sunt, ut julepi & emulsiones: quibus, si immensa vigilia, dolor, & inquietudo agrotantem vehementer afficiant; narcotica erunt permiscenda, quæ etiam seorsim exhiberi poterunt.

Post primas evacuationes, topica admoveantur imo ventri, inter umbilicum & pectinem, & circa renes: primo repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplasmatibus.

Linimentum sit ex oleo rosaceo, loto in aceto, vel unguento rosaceo, cerato santalino, refrigerante Gal. addito paucò aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetosæ, solani, summitat. papav. albi & rosarum addendo boli armenæ, sang. drac. vel terræ sigillatæ tantillum.

Cataplasma parabitur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami, vel solani,

cum vitellis ovorum addatur. Vel ex farina hordei semin. lini, scænuigr. cum oleo rosaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contusæ addi poterunt.

Injectiones in uterum fieri debent, in hunc modum compositæ.

℞. Fol. plantag. nymphææ, solani, endiv. an. M. i. ros. rub. P. ii. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini ℞. i. aceri ℞. ℥. Fiat injectio.

Ex iisdem herbis contusis, cum oleo rosaceo & aceto, fieri debent pessaria, & in uterum immitti.

Neque verò diutius utendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret: Ideoque repellentibus emollientia & resolventia permiscenda: ea cautione, ut quò longius phlegmone à principio distat, major sit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malya, althæa, artemisia, scænuigr. chamomilla, melilotus, (aucta, vel imminuta eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si alius est dura, emollienda est, blandè purgantibus. Imò verò, ad temperandam inflammationem, clysteres refrigerantes frequenter injecti plurimum prodesse poterunt, cum uterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, ut diutius retineantur, & ne uterum comprimant: quorum tale sit exemplum.

℞. Rad. althææ ℞. i. fol. malvæ viol. lactucæ, an. M. i. solani M. ℥. flor. violar. ros. an. P. i. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. Colat. ℞. vi. adde olei rosacei ℞. iii. Fiat clyster.

Si dolor valde urgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ovorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago sem. scænuigræci, lini, vel malvæ, imò & tantillum opii, cum paucò croco.

Tum etiam fiant injectiones in uterum ex lacte caprillo vel ovillo, cum opii & croci an. g. iii. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessariis addatur opii modicum cum paucò croco; vitellis ovorum, & oleo rosaceo. Vel etiam fiant pessi ex philonio Romano cum cotone. Vel fottus anodinus in hunc modum paratur.

℞. Althææ cum rad. malvæ viol. an. M. i. chamomilla, meliloti, rosar. an. P. i. Coquantur pro fottu.

Inclinante affectu, purgatio iteranda est blandioribus catharticiis. At affectu ad resolutionem vergente (quod ex remissione symptomatum, & minori partis gravitate dignoscetur,) discutientia majori copia prædictis remediis addantur. Vel fiat tale cataplasma.

℞. Pulveris rad. althææ ℞. i. flor. chamomilla, meliloti, an. ℞. ii. fol. artemisiæ, pulv. farinæ hordei, & fabarum, ana ℞. sem. Coque parum in vino austero; adde pinguedinis porcine recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, an. ℞. i. Fiat cataplasma.

Fottus & infusus resolvers hinc etiam conferre poterunt. Si tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem vergere videatur, adjuvanda est hæc sequenti cataplasmate.

℞. Pulveris rad. althææ, flor. chamom. meliloti, farinæ sem. lini, scænuigræci, an. ℞. i. ficuum pinguium numero viii. Coquantur ad pulvis consistentiam. Deinde ad vitellos ovorum nu. iv. croci scrup. med. olei lilior. & butyri recentis an. ℞. i. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione, tangendo dignoscitur, abscessus disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, injectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratia.

℞. Adipis anserini ℞. sem terebinth. ℞. ii. pulveris, sem. rutæ, nitri, rad. iridis an. ℞. ℥. Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rubro abscessu, puris expurgationi & ulceri deterfioni ac consolidationi incumbendum est, prout in ulceris uteri curatione jam describenda docebitur.

C A P U T VIII.

De ulcere uteri.

Inflammationem uteri suppuratam sequitur ulcus, quod etiam ab aliis causis dependet, quæcumque scilicet in utero erosionem efficere consueverunt.

Causæ igitur illius sunt abscessus disruptus, humores acres in uterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in uterum immissa, vel etiam assumpta, ut de cantharidibus supra relatum est.

Causæ antecedentes sunt illæ omnes, quas inflammationem

nem efficere posse supra docuimus: ut partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior & diuturnus, vulnera, casus, & contusiones, præcipuè gonorrhœa virulenta, ac lues venerea, cujus contagium utero, illiusque cervici faciliè communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figura, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum uteri partium: modò ulcus cervicem uteri occupat, & internum illius orificium; modò in fundo residet, quod rariùs contingit. Aliquando & frequentius internam uteri superficiem obsidet; aliquando, sed rariùs, externam invadit: unde fit nonnunquam, ut pus, ab hujusmodi ulceribus emissum, per vesicam vel intestina vacuetur, vel si in cavitate abdominis subsistat, abscessus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *Aphor. 47. sect. 5.*

Ratione magnitudinis: quædam magna, quædam parva, multum scilicet vel parum spatii occupantia, in utero dicuntur. Quæ si sint parva, & superficialia; parùm à scabie & pruritu differunt: si verò magna & gravia, ac veluti depascentia, nomæ ab Hipp. nominantur.

Ratione figuræ: ulcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa, cancrrosa, scirrhusa, dolorifica, saniosa, virulenta, & contagiosa.

Signa diagnostica ulceris, in utero geniti, sunt dolor & mordicatio in utero, vel illius cervice, & purulentæ materiæ ex utero emissio. Quæ diagnosi amplius illustrabitur, si causæ ulcus producentes supra relatæ præcesserint.

Si ulcus cervicem uteri occupet; ipso visu deprehenditur, immisso speculo matricis: tum etiam contractu, manu obstetricis; vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit molestum. Si verò ulcus fuerit in uteri fundo, dolor percipitur versus regionem pubis, & excrementa profluunt copiosiora.

Si ulcus penetret ad extremam superficiem; urinæ, aut dejectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor versus inguina, in quibus abscessum minatur.

Si ulcus simplex fuerit & benignum; pus effluit paucum, album, & minimè fœtidum. Si verò fuit malignum & depascent; sanies erit viridis, livida, & varii coloris, cum fœtore, & magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem; præcessit gonorrhœa, vel adhuc præsens est, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognosis desumitur ex Hipp. *lib. 1. de morb. mulier.* nulum scilicet ulcus uteri esse contemnendum, quia sit in parte exquisito sensu prædita, quæ sympathiam habet cum præcipuis corporis nostri partibus, & ab iis illuviem excrementorum recipere valde disposita est.

Si uteri ulcera cancrrosa, phagedænica, sinuosa, aut fistulosa evaserint, sunt ut plurimum insanabilia, & toto vitæ curriculo miserè ægrotantes crudeliter exercent.

Ulcerata cervicem uteri occupantia, faciliùs curantur, quia remedia iis mediataè admoveri possunt.

In mulieribus, quæ ab hoc morbo convalescunt, perfectæ valetudinis signum est, quando concipere incipiunt, & semen virile commodè recipere, aut menstrua convenienter, & sine dolore effundere.

Curatio ulceris uterini eò dirigenda, ut humorum acrium, ulcus vel generantium vel soventium defluxus prohibeatur, & ulceris deterfio ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem sequentia in usum revocari poterunt.

Ac primùm, si corpus sit plethoricum, vel ulcus conjunctam habeat phlogosim, venæ sectio ex brachio celebranda est, eaque toties repetenda, quoties novæ fluxionis periculum instare videbitur. Tum præcipuè instante purgatione menstrua maximè convenit, ut illa imminuatur, quæ ulceri materiam suppeditare solet, & aliorum humorum in uterum effluxum promovere.

Purgatio etiam maximè necessaria est, ut à cacochymia corpus liberetur. Eaque institui debet ex benignioribus catharticis, ut senna, rhabarbaro, tamarindis, myrobalanis, catholico, & similibus; quæ frequenter iteranda est, ut vitio si humores ab utero avertantur: eaque tanti est hac in re momenti, ut testetur Forestus *observat. 48. lib. 28.* Joannem Thiengium, Medicum Amstelrodamensem, nobilem matronam ab ulcere uteri saluti restituisse, cui dabat de quarto in quartum diem ʒ. v. decocti sennæ, epithymi, rosar.

River. Opera Medica.

rubr. myrobalanorum Indorum, saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injiciebat.

Ad usum frequentem syrupus magistralis componi poterit in hunc modum.

ʒ. i. corticis citri sicci ʒ. vi. fol. plantag. vineæ pervincæ, saniculæ, acetosæ, capill. veneris, an. M. i. liquiritiæ rasa, & passularum mundatarum, an. ʒ. i. sennæ mundat. ʒ. vi. sem. carthami contusi ʒ. ii. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ʒ. x. sem. melon. & anisi, an. ʒ. iii. flor. cordialium, anthos, & epithymi, an. P. i. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cujus porzione infunde rhabarbari electi ʒ. ʒ. cinnamomi ʒ. i. In colat. ʒ. i. ʒ. dissolve syrupi rosar. solut. ʒ. iii. sacchari q. s. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ʒ. ii. vel iii. bis, aut ter in mense, cum decocto agrimonii, & plantag. vel infuso rhab. in aqua endiviæ.

Si ægra faciliè vomat, purgatio per vomitum erit præferenda, quia humores ab utero revellit.

In purgationum intervallis decoctum vulnerarium diu usurpandum est, quod in hunc modum componi poterit.

ʒ. Fol. agrimon. pimpinellæ, centinodiæ, plantaginis, an. M. ʒ. rad. chinæ ʒ. iii. sem. coriandri ʒ. i. passul. min. ʒ. ʒ. fantali rubri ʒ. i. Coque in jure pulli gallinacei. Colat. capiat manè & serò. Vel

ʒ. Fol. artemis. plantag. millefolii an. M. i. rhapont. ʒ. ʒ. sem. viticis ʒ. i. Coque in mensura vini albi, & dulcorentur saccharo. Capiat ʒ. ii. aut iii.

Si febris urgeat, & magna saniei copia excernatur; serum lactis erit utilissimum, manè ad ʒ. vii. vel plures exhibitur, addendo mellis rosacei, vel sacchari parùm.

Si corpus tabescere incipiat, cum vestigio febris hæticæ; lac, præsertim asininum, cum saccharo rosaceo, per integrum mensem exhibeatur.

Sudorifica, absente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad ulcus exsiccandum, revellendosque humores serosos versus habitum corporis.

Terebinthina lora in aqua utero convenienti, ut artemis. matricariæ, vel ulceri idonea, ut Plantag. rosarum, cum saccharo rosaceo sumpta per intervalla, ulcera detergit, & consolidat.

Pilulæ de bdellio ad ʒ. i. pro una vice exhibitæ, vel singulis, aut alternis diebus, ad ʒ. i. valde etiam conferunt, & si sanguis fluat, cum compescunt.

Vel recentes eodem modo usurpandæ, sic parari poterunt.

ʒ. Bdellii ʒ. ii. myrrhæ, thuris, an. ʒ. i. sarcocollæ, styracis, succini, myrobalanorum chebulor. an. ʒ. ʒ. coralli rubri ʒ. ii. Cum syrupo de papav. fiat massa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opii admisceri potest.

Trochisci alkekengi cum opio, dolore urgente, etiam soli pulverati propinantur.

Ad dolorem etiam leniendum usurpari possunt eadem remedia, quæ in uteri inflammatione pro eodem symptomate fuerunt proposita.

Pulvis sequens ad ulcus exsiccandum erit non parùm efficax.

ʒ. Acaciæ, hypocist. an. ʒ. i. sanguinis draconis, amyli, radicis plantag. aristolochiæ rotundæ, an. ʒ. ʒ. boli armen. ʒ. i. mastiches, sarcocolæ, an. ʒ. ʒ. Fiat pulvis tenuissimus, cujus dosis erit ʒ. i. cum aqua plantag. rosarum, vel chalybeata.

Zacutus Lusitanus *observ. 87. & 88. lib. 2.* opiatam & aquam proponit, quibus se desperata uteri ulcera ad curationem perduxisse testatur. Earum descriptiones ex dictis locis repetere quis poterit?

Ad ulceris deterfionem, exsiccationem, & conglutinationem variæ parantur injectiones. Quæ tamen usurpandæ non sunt, quin prius inflammatio auferatur, quæ non rarò hujusmodi ulceribus solet esse conjuncta; simulque dolor demulceatur, qui non solùm valde molestus est, sed etiam partem irritando fluxionem augere solet.

Ratione igitur inflammationis illius & acrimonie, injiciuntur prius in uterum emulsiones seminum frigidorum, serum caprinum, vel lac integrum, aut solum, aut cum succo plantaginis, & bursæ pastoris permixtum, vel si necessitas urgeat, decoctum capitum papaveris & summatum malvæ. Quidam Practici sola aqua repente plurimum juvari existimant hujusmodi ægrotantes si frequenter injiciatur. Nec immeritò. Sic enim fervor & inflam-

matio temperatur, dolor demulcetur, & sordes ulceri adherentes abluuntur. Valescus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis: *Novi, inquit, aliquas mulieres se sentientes habere huiusmodi ulcera. Lavabant ea cum aqua frigida, mandabant deinde, & cum pannis lineis exsiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iisdem præfidiis sæpè mutatis, hæc ipsa per sæpè ad integram curationem sufficiebant.*

Ablata intemperie calida, & dolore sedato, aut saltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum est, à mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora sunt serum lactis cum saccharo, decoctum hordei cum saccharo, vel melle rosaceo, majoris deterfionis gratia, vel hydromel simplex.

Paulò validior erit decoctio ex hordeo, lentibus, fabis non excorticatis, & foliis apii, parietariæ, plantaginis parata, addito melle rosaceo.

Ubi valdè sordidum est ulcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgò dictum, principem locum obtinet; cuius compositio talis est.

℞. Rad. genianæ, rhapontici, zedoariæ, & aristolochiæ rotundæ, an. ℥. j. vini albi ℔. vi. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem. In colat. dissolve sacchari albi ℔. sem. Serveretur ad usum.

Vel sequens decoctio parari poterit,

℞. Hordei integri, surfusis macri & rosar. rubr. an. P. j. fol. agrimon. absinthii, caprifolii & apii an. M. j. fabarum & lentium an. ℥. ij. liquirit. ras. radic. ireos Florent. & zedoariæ, an. ℥. j. Fiat omnium decoctio addendo circa finem parum vini albi.

Si ulcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum unguenti Ægyptiaci, collyrii Lanfranci, vel pulveris Mercurii dulcificati.

Ubi ulcus probè deterfum atque mundificatum fuerit, ad exsiccantia & solidantia veniendum est, quorum formula talis esse poterit,

℞. Rad. consolidæ major. bistortæ, an. ℥. j. fol. plantag. caudæ equinæ, bursæ pastoris, saniculæ, pilosellæ, millefolii, an. M. j. rosar. rubr. M. sem. Coque in mensura aquæ pro injectione.

Prædictæ, aut simili injectioni, pulvis sarcoticus sequens admisceri poterit.

℞. Rad. ireos, aristolochiæ, consolidæ major. an. ℥. sem. myrrhæ ℥. j. aloes ℥. ij. Fiat pulvis, cuius ℥. sem. misceatur in qualibet injectione.

Terebinthina lota cum aqua plantagin. ad ℥. ij. & dissoluta cum melle, & ovi vitello, injectioni mixta valdè prodest; idque magis, si pulvis sarcoticus etiam addatur.

Unguenta pompholygos, de cerusa, de plumbo, similiter cum injectionibus, an. ℥. vj. pro una dosi mixta usurpantur. Sed reliquis præstat oleum ex vitellis ovorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad ulcera profunda versus uteri fundum in hærentia penetrant, eaque desiccant; quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, mastiches, styracis, calamitæ, gummi juniperi, ladani, an. ℥. j. terebinth. q. s. Fiant trochisci pro suffumigio.

In ulcere contumacissimo cinnabaris addita suffumigio, omne feret punctum.

Thermæ quoque siccantes, sulphureæ, & aluminosæ, in ulceribus diuturnis usurpantur, eoque mulieres desperatas tanquam ad extremum remedium, Medici ablegare solent.

Emplastra etiam convenientia epigastrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora usque, per insensibiles meatus deferuntur.

Si ulcus sit in collo uteri, linimentis inungendum est detergentibus & exsiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

℞. Succii apii ℥. ij. mellis rosac. ℥. j. sem. terebinth. ℥. sem. farinæ hordei, vel orobi q. s. Leviter bulliant, & fiat instar linimenti. Vel

℞. Aristolochiæ rotundæ ℥. ℔. marrubii, centaur. min. agrim. an. M. sem. Coquantur in ℔. q. hydromel. Colaturæ adde pulv. rad. ireos Florent. ℥. ij. farinæ orobi, mellis depumati, an. q. s. Fiat linimentum.

Admovetur etiam unguentum diapompholygos, addendo thus, mastichem, myrrham, alcen, prout ulceris ratio requirit.

Ulcere sufficienter mundato, exsiccans & cicatricem

inducens unguentum admovendum est, cuius forma talis esse poterit.

℞. Tuthiæ lotæ ℥. ℔. lithargyri, cerussæ, sarcocollæ an. ℥. ij. olei & ceræ q. s. Fiat unguentum.

Interdum contingit ulcera uteri ad rectum intestinum penetrare, interdum verò ad vesicam; quod ostenditur pure per illas partes excreto.

Si per intestinum rectum pus effluat, clysteres lenientes, detergentes, exsiccantes usurpandi sunt, quales in dysenterici curatione fuere propositi.

Si verò per vesicam pus effluat, convenient diuretica leviora, & refrigerantia, quæ vacuent istas sordes in vesicam transmissas, & ulceris curationem promoveant: quales sunt emulsionem sem. frig. major. quibus succedent terebinthina, aliaque remedia, pro ulcere vesicæ præscripta.

Si ulcus in fistulam degeneret, quod præcipuè contingit, dum exterius versus coxam aperitur; quamvis etiam in ipso utero, ejusdemque cervice idem fieri possit: advertendum erit, utrum magis conducat ægrotanti, meatum jam assuetum relinquere intactum per quem natura vacationem excrementorum multiplicium molitur, vel ejusdem curationem suscipere: Illud si magis è commodo ægrotantis sit, cura, saltem palliativa dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda, tum injectiones detergentes & roborantes, atque emplastra diapalmæ, divinum, & similia superimponenda. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia usurpanda sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si à lue venerea in pudendo, vel sinu uteri fiant ulcera, citra universam hujus luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda, per varios modos, ille, qui per suffumigia cinnabaris sit, maximè confert; non solum enim ea conducent ad luem illam è toto corpore auferendam; sed etiam peculiariter, si uteri sinu excipiantur, ut hæc ulcera citius sanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri sit, unguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusvis uteri ulceribus, si pruritus molestus illius cervicem afficiat, ut non raro solet contingere, ob humoris acris & salis in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conveniat pessarium imbutum unguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa, aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

C A P U T IX.

De scirrho uteri.

Scirrhi in utero geniti natura, differentia, & causæ eadem sunt quæ in hepatis scirrho fuere propositæ, ut eas frustra hic repetere non opus sit, sed inde erunt depromendæ.

Inter causas tamen antecedentes hæc uteri scirrhi propria est, eaque satis frequens dum scilicet mulieres, fluxum menstruum aut lochiorum patientes, sese imprudenter aeri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant: unde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque retentus crassescit & condensatur, ac tandem in parte tumorem scirrhosum producit.

Signa scirrhi in utero geniti sunt, durities & renitentia in uteri regione, illius circumscriptionem referens, gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando ægræ stat, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda, sedentibus verò, aut decumbentibus, gravitate sua rectum intestinum premit, febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, cum in vero nullus sit. Si inflammationi succedat, cessat febris & dolor, manente duritie & renitentia. Si in ipso uteri corpore sit; regionem pubis contrectando facile dignoscitur: si verò in cervice, digiti contactu explorari potest. A mola distinguitur ex causis præcedentibus: tum quòd in mola, menses si fluant, inordinatè fluunt: in scirrho autem si fluant, ordinem servant, in mola etiam mammae lacte turgent, in scirrho autem extenuantur.

Quòd ad prognosin attinet: omnis scirrhus curatu difficillimus est. Durities enim valida, semel contracta vix emolliiri potest. Adde, quòd calor natus in parte scirrhi affecta admodum debilis sit, ut ægrè materiam crassam, & ferè lapideam discutere possit.

Magnus & contumax scirrhus hydropem tandem accersit.

Scirrhus uteri, si calidioribus, & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancerum degenerat.

Curatio hujus scirrhi ad duo dirigenda est: scilicet ad causam antecedentem & conjunctam.

Ratione causæ antecedentis, phlebotomia instituenda est. Primum è venis brachii, si affectus non fuerit admodum inveteratus. Postea verò, ex venis inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoidum apertio hic etiam utilissima est. Nam & sanguinem sæculentum evacuant, & ab utero derivant, propter venarum communionem, quam habent cum utero.

Purgatio etiam necessaria est, per intervalla repetita, ex medicamentis, melancholiam educentibus, usurpando primum mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, juleporum, aut juscutorum, juxta dispositionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe usurpanda sunt, quibus validissimi isti infarctus rebellium & crassorum humorum, in utero aliisque partibus dissolvuntur.

Ut verò humores superflui ab utero deriventur, utiliter admoveeri poterunt cauteria cruribus, tamdiu gestanda, donec purgationes menstruæ (quæ ut plurimum in hoc affectu supprimuntur,) ad consuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis & qualitatis, redierint.

Ratione causæ conjunctæ emollientia & resolventia medicamenta exterius admovenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Rad. althææ & liliorum, an. ℥. ij. fol. malvæ, violariæ althææ, brancæ ursinæ, an. M. j. fol. artemisiæ, nepetæ, an. M. ℥. sem. lini, & fœnug. an. ℥. j. flor. chamæm. & meliloti, an. P. j. Fiat decoctio, qua foveatur regio pubis & inguinum, cum spongia in ea imbuta & expressa.

Ad magis emolliendum, potest fieri decoctio in aqua, & oleo dulci, vel in decocto intestinorum vervecis.

Possunt etiam addi decocto ut potentius evadat, radices bryoniæ, & cucumeri agrestis. Nam à mitioribus incipiendum est, ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, aucta dosi simplicium, potest parari semicupium, quod huic rei est efficacissimum, & fortius potentius.

Clysteres etiam frequentes, tum injectiones in uterum, ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel, aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior. & amygd. dulc. an. ℥. iij. mucilag. sem. fœnugr. extract. cum vino albo ℥. j. pingued. gallinæ, anseris, & anatis an. ℥. j. ℥. butyri recentis, & axungie porci, an. ℥. iij. cereæ & terebinth. q. s. Fiat unguentum.

Sequens verò in omni scirrhu probatur, & à Rhase describitur 7. ad Almanforem.

℞. Bdellii, ammoniaci, galbani, an. partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum sem. fœnug. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat unguentum.

Ex eadem materia addita cera, fit etiam emplastrum efficacissimum, admovendum regioni uteri ante & retro. Vel admoveatur emplastrum diachylum itreatum.

Cataplasma fiet ex residua decocti fœtus prædicti contusa & per setaceum trajecta, addendo farinæ sem. lili j. fœnug. an. ℥. j. ficuum, num. vj. pulveris rad. iridis ℥. ij. croci ℥. ℥. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. an. q. s. Fiat cataplasma.

Lutum bituminosum thermarum sulphurearum & bituminosarum, utiliter instar cataplasmatum admoveatur.

Suffitus ex lapide pyrite candente, in aceto extincto, miris laudibus effertur à Galeno, ad omnes tumores scirrhosos dissolvendos, ita ut instar incantamenti operetur. In dicto aceto satreja & parietaria incoqui poterunt. Advertendum tamen est, ne lapis pyrites sit plumbarius, quia maximè nociturus esset.

Ac denique omnia remedia tam interna, quam externa, quæ supra in hepatis & lienis scirrhi curationibus fuisse proposita, hic etiam conferre poterunt.

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decursu, summo judicio ac prudentia moderanda sunt: ne vel indueretur scirrhus; vel, quod multò pejus est, in cancerum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum administratione, à qua melius est per intervalla desistere, ut eorum successus advertatur. Frustrâ

Riser. Opera Medica.

enim pugnatur, quando scirrhus, omninò indolens, lapideum naturam adeptus est.

CAPUT X.

De Cancro uteri.

Cancer uteri est tumor durus renitens, in uteri corpore vel cervice, dolorem acerbissimum, puncturium & lancinantem præ se ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à scirrhu malè curato, qui faciliè in cancerum degenerat, in ea præcipuè parte, ob sanguinis copiosum affluxum, qui in venis scirrhu vicinis retentus, nec sufficienter per menstruas purgationes evacuatus, adurit & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò statuitur: ulceratus, & non ulceratus. Quandiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps est, cancerum efficit non ulceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel adustionem, tumorem exulcerat, & cancerum producit.

Diagnosin ex definitione proposita faciliè elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in uteri corpore, aut cervice percipiatur, qui dolorem puncturium ac lancinantem efficiat, cancerum esse pronunciare possumus. Evidentiùs tamen distinguitur, si oculis percipi possit, ut quando est in uteri cervice, speculo matricis adhibito apparebit enim tumor inæqualis ac tuberosus, livescens, aut nigricans, venarum propaginibus, quasi radicibus circumseptus. Si verò ulceratus sit, saniem quandam emittit fulvam; aut nigram & graviter olentem, interdum etiam sanguinem, ob erosionem venarum, quæ in partem decurrunt, tanta copia nonnunquam, aperto aliquo vase insigniore, ut ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nausea, pudendorum ardor, & similia.

De prognosi hoc tantum pronunciare licet, cancerum esse incurabilem, sive ulceratus, sive non ulceratus sit. Quod quidem ut de omni cancro, etiam partes externas obsidente verum est; sic potiori jure de eo, qui uterum occupat sentiendum est, ob continuam superfluitatum illuviem, quæ ad eam partem decurrit.

Cum igitur curatio integra sperabilis non sit, ad alteram quæ palliativa dicitur, confugiendum est. Eaque eò dirigenda, ut canceri non ulcerati ulceratio prohibeatur, & ne ulceratus majus incrementum suscipiat, & in utroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primum universalibus corporis evacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabilarium alterent, evacuent, ejusque generationem impediant. E quorum numero sunt missio sanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus; potiones, apozemata, julepi, juscula, lactes, serum lactis, aquæ minerales frigida, & alia hujusmodi, quæ ad cujuslibet canceri, in quacumque parte siti, curationem à Practicis vulgò præscribi solent. Et purgationes præsertim frequenter iterandæ sunt, ut antecedens canceri materia subtrahatur.

Tum etiam admovenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & adstringant, sine ulla mordicatione: linimentorum forma in primis usurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol. myrrhini & rosæ, an. ℥. ij. succi solani & sempervivi an. ℥. j. Agitentur omnia in mortario plumbeo, cum pistillo plumbeo, donec nigrescant. Deinde adde lithargyri & cerussæ in aqua scabiosæ lotor. an. ℥. iij. turis præp. ℥. ij. camphoræ ℥. ℥. Fiat linimentum, quo illinatur ter aut quater in die.

℞. Ol. ex vitellis ovorum, & rosæ, an. ℥. j. sem. sacchari Saturni ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eoque tumores mammarum, qui cancri putabantur, prorsus curati sunt.

℞. Ol. ex vitellis ovorum ℥. ii. succi solani & veronicæ, vel sempervivi, an. ℥. sem. mercurii crudi ℥. ij. Agitentur in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo, donec crassitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in uterum immittenda sunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis, linteolo obvolutis. Injectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ hord. ℥. sem. aquæ solani, & plantag. an. ℥. ij. aquæ veronicæ ℥. j. trochiscorum alb. Rhaf. Drach. ij. sacchari Saturni Drach. j. Fiat injectio.

Si dolor atrociter urgeat, adde ℥. iv. injectioni, syrup. de papavere ℥. j.

Foveatur etiam pars affecta aquis plantaginis & solani, vel eorum decoctis, quibus addi poterunt folia nymphææ, papaveris albi, rosæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum injici frequenter poterit in uterum: fietque multo efficacius, si in mortario plumbeo agitetur, vel saccharum Saturni eidem permisceatur.

Inter specifica commendantur rana lota & cocta, & cataplasmaris loco impositæ, vel earum decoctio per injectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut succus cancerorum fluvialium in uterum injectus. Sicut & herba Robur sumpta vel admota.

Si cancer ulceratus sit, linimentis prædictis mineralium dosis augeatur, iisque cinis cancerorum fluvialium utiliter addi poterit. Injectionibus verò trochisci albi Rhasis; & aqua hordei cum superiori injectionis materia, permisceri.

Si dolor valde urgeat: fomenta ex malva, althæa, nymphæa, papavere, hyoscyamo, coriandro viridi anetho, semine psyllii, lacte, croco, & similibus, per intervalla usurpanda, vel cataplasmata ex iis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis injectiones & semicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non sufficiunt ad immensum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti, & somno locum relinquit. Unde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intensum humorum fervorem, minus nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus, per quatuor menses laudani gr. ij. vel iij. innoxie & cum maximo solatio sumebat.

Si ex cancro ulcerato multus sanguis prodeat, ut sæpe fit, injiciatur in uterum succus plantaginis cum tantillo thuris.

C A P U T XI.

De Uteri gangrena, & sphacelo.

Gangrena est corruptio; seu mortificatio partis incipiens; ubi autem omnino corrupta & emortua fuerit, sphacelus, seu syderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facile hic affectus generatur, propterea, quod istæ partes humidiores sunt & molliores, totiusque corporis excrementa facile recipiant.

Inflammationi, abscessui, ulceri vel cancro malè curatis sæpius succedit, quando calor vitalis partis suffocatur, aut destruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus sanguinis affluit, quam institus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Destruitur vel à frigida intemperie, illum extinguente, vel à calida dissipante ac resolvente.

Cognoscitur gangrena incipiens ex eo, quod calor insolitus in parte percipitur: horror ac tremor invadant cum pulsu languido ac frequenti, & animi deliquio. Et cum ut plurimum cervicem uteri magis hic affectus invadat, atque adeò pars affecta oculis explorari possit: ea mollis, livida, nigra, & cadaverosa apparet; ut sine sensu pungi ac secari valeat, tum foetidum ac cadaverosum halitum exhalat.

Quod ad prognosin attinet, malum hoc gravissimum est, ac periculosissimum, imò ut plurimum lethale. Observatum tamen à quamplurimis Auctoribus, uterum putredine, & gangrena corruptum vel spontè cecidisse, vel sectione ablatum fuisse, cum incolumitate mulierum: quas Auctorum observationes magno numero colligit Schenkii lib. 4. observationum.

Curatio perficitur iisdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrenas adhiberi solent, si gangrena sit in cervice uteri, vel ad exteras partes vergat; ut scarificationibus, & ablutionibus, decocto absinthii, myrrhæ, & similibus; unguento Ægyptiaco, cataplasmate de tribus farinis dicto, quod sic habet.

℞. Farinæ hordei, fabar, orobi, an. ʒ. ij. oxymel. ℥. j. Coquantur ad formam catapl. Cui si addatur farina lupinorum, myrrha, aloë, & absinthium, efficacius erit.

Quod omnino corruptum & emortuum est, amputandum sectione; aut in uteri procidentia, ligatura in dies magis ac magis coarctata, & constricta. Quarum operationum exempla quamplurima à Schenkio collecta lib. 4. observationum.

Refert etiam VVierus in observationibus, à se curatam mulierem annorum 25. cui æstuante canicula tuberculum quoddam in sinu muliebri, ex violento forsan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cum imperitus Chirurgus cataplasmata minus idonea admovisset, intra dies

non multos, pars universa putrescere, nigrescere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum versus malum progressum est. Ipse autem sequenti methodo ejus curationem instituit. Primò solani, & plantaginis succum uberrimum, syringa in utrumque meatum ter vel quater in die injecit, deinde horis illis intermediis linis hapsum iis succis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui ex succis eodem cursu permaduit liquore. Ac in ejusmodi repetita aliquoties applicatione perseveratum est, donec restingeretur fervor, & desineret putrefactio. Assumebat interim quoque potionem, singulis diebus ter, ex decocto acetosæ, scabiosæ, pimpinellæ, prunor. damasc. summit. borrag. bugloss. flor. calendulæ, cum aqua, saccharo, & aceto, ad syrupi acidi longi formam apparatus. Victus erat paucus, sed refrigerans & acidus, putredinis occasionem præsciendens. Tertiò die incendii furia sævitiaque putredinis remisit. Quare carnem nigram mortuamque exiguo forcipe attrahi circumquaque à vivo sine doloris sensu, separari, refecarique jussit. Inde reliquum ad vivum usque Ægyptiaco unguento absumpsit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, ut in aliis ulceribus, progressus est.

Toto curationis decursu cordis roborationi incumbendum est, tam assumptis, quam admotis. Tum etiam enemata emollientia, abstergentia, & refrigerantia frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimum opitulantur.

C A P U T XII.

De Uteri inflatione, & hydropo.

Uteri inflatio, & hydrops ad omnibus propemodum Auctoribus confunduntur: ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cum hydrops simpliciter dictus ab humore aquoso generetur. Distinguuntur tamen, & datur quædam uteri inflatio, quæ hydrops dici non debet, quando nimirum à flatu subito irruente uterus inflatur ac distenditur, unde dolor intensus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atque adeò si illa inflatio non diu perseveret, sed brevi discutiatur, hydropis nomen non meretur: talis sæpe accidere solet in hysteriis affectibus.

Duplex igitur hydrops uteri statuendus est, unus à flatibus, qui tympaniti assimilatur; alter verò à seroso humore, qui asciti analogus est. Quidam tertium addunt à pituita, ut etiam leucophlegmatia similem speciem constituat, quæ in usu practico raro contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ una die tantam pituitæ crassæ copiam ex utero excreverat, ut sex vel septem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutius retenta, hydropem uteri producere potuisset.

Flatus & serosus humor, uteri hydropem efficiens, vel in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculas continetur. De cavitate uteri est aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cum facilis pateat exitus per uteri osculum & cervicem. Respondemus, orificium uteri internum pluribus modis occludi posse, vel à pituita crassa, illi parti impacta & indurata, vel à rumore scirrhuso, vel aliqua alia causa. Mercatus cœset, pituitam mucosam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menstruæ destinatae sunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam, totam uteri superficiem internam obducentem, in qua pellicula serum & flatus contineatur. Actius verò putat, ex illa pituita per venas uteri transmissa, quosdam produci folliculos, quibus serosus humor contineatur. Fernelius verò putat, sine osculi vitio, & ex simplici illius constrictione, aquam in utero contineri posse. Omnes isti modi recipiendi sunt, & variis exemplis confirmari possunt.

Ac primum flatuum in cavitate uteri contentorum exempla referuntur à Sennerto pract. lib. 4. part. 1. sect. 2. cap. 10. quorum primum desumitur à Valesco de Taranta, cujusdam Judææ Ulyssiponensis, quæ cum prægnantem se esse putaret, eo tempore, quo partus adventurus putabatur, magna flatuum copia exclusa uterus detumuit. Secundum est ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ uxori contigisse refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thaddæo Duno, & aliis desumpta, similes casus ostendunt; & in usu practico talia videre non raro contingit. Quibus addere licet historiam, à nobis infra in curatione ex Solenandro relata, mulieris, quæ ex suffitu nucis moschatæ flatum emisit ex utero, cum strepitu, instar scolopeti.

Aquæ verò seu materiæ serosæ, in uteri cavitate conten-

rentæ, exempla proponuntur ab eodem Sennerto, ex Rhafi, qui vidit foeminam, ex cujus utero viginti quinque corylæ aquæ effluerunt: tum etiam ex Jacobo de Partibus, & Dodonæo, simile quippiam referentibus. Vesalius verò foeminam disseccuit, in cujus uteri cavitare serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ sunt: os verò uteri mirum in modum occalluerat.

Interdum verò aquam intra vesiculas contineri in utero, plurimi testantur Auctores, qui hujus rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quæ tales vesiculas aqua plenas per uterum excluderant. Ex eorum numero sunt Aetius, Valeriola, Christophorus à Vega, Mercatus, Platerus, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops uteri cum gravitate complicatur, ut de propria uxore narrat Fabricius Hildanus cujus venter in monstrosam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primum aquæ libras octodecim excrevit, post semihoram verò iterum libras novem, & consequenter puellum sanum & robustum peperit. Similis casus habetur apud Schenkium, sed eventu contrario mulieris, quæ à partu foetus vivi, ventris tumorem retinuit, qui successu temporis, magis ac magis increfcens ægram de medio sustulit, utero verò aperto, ingens aquæ copia in eo reperta est.

Denique ex sola osculi uteri constrictione, sine peculiari illius vitio, aquæ in utero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib. 6. pathol. cap. 15.* cujusdam mulieris, hydropo uteri correptæ, quæ, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebar, pelvesque sex vel octo complebat aqua citrina ferventissima, dum uterus totus subsideret, Collecta proximo mense par colluvies, statim tempore profuebat.

Causa mediata inflationis & hydropis uteri est calor nativi imbecillitas, quæ vel in hepate & liene residet ex quibus partibus flatus, pituita, aut serosi humores in uterum transmittuntur, vel in ipso utero, unde prædictæ materiæ in eadem parte, per congestionem, cumulantur.

Causæ autem, quæ calorem nativum debilitare valent, vel per se, vel per accidens, quamplurimæ sunt, ex rebus præsertim non naturalibus petitæ. Sic aer frigidior, præsertim post partum imprudenter utero receptus; gravissima est hujus affectus causa; quem etiam producere potest, si fluentibus mensibus importunè aeri occurratur: demersio frequens in aquam frigidam, præcipuè fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, ut fructuum, olerum, leguminum, & aceti usus diuturnus: aquæ frigida potus copiosus & intempestivus: somnus longior & profundior, partus vel abortus laboriosus, isque frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus, calorem nativum exhauriens; vel suppressio, eundem suffocans. His adde peculiare uteri morbos, ut tumores, ulcera, & similia, quæ calorem partis resolvunt; vel etiam osculum uteri occludunt; & sanguinis menstrui atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi hujus affectus multa inquirenda sunt. Primum, quomodo iste hydrops uteri particularis ab universali totius corporis distinguatur. Secundò, quomodo species illius diversæ dignoscantur, utrum à flatu, sero, vel pituita producat. Tertiò, utrum à primario ipsius uteri affectu, vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò, utrum materia peccans in cavitare uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculis contineatur. Quintò, quomodo ab aliis uteri tumoribus. Sextò, quomodo à graviditate. Septimò, quomodo à mola distinguatur.

Quod ad primam quæstionem attinet: Ab hydropo abdominis universali distinguatur ex eo, quod in hydropo uteri tumor fundum ventris magis occupet, hydrops verò universalis abdomen universum aequaliter distendat. Prætereà, in hydropo uteri non tam citò apparent pallor & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydropo universali, in quo etiam plerumque sitis & linguæ siccitas conspicua est, non autem in hydropo uteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longè mitiora. Durities etiam & renitentia quando fit à flatibus; aut fluctuatio, quando ab aqua generatur, tantum spatium non occupat: quemadmodum in hydropo universali. Ac denique in eo aliquid flatus per intervalla ex utero erumpit; aut tantillum aquæ effluit; quæ manifestè ostendunt, flatum vel aquam in utero contineri.

Secundæ quæstioni satisfaciendum in hunc modum: Species hydropis uteri ita invicem distinguuntur. Si à flatibus excitetur; imus venter percussus, sonitum edit, venter doloribus premitur pungitivis, qui interdum per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrunt; nonnunquam flatus per uteri cervicem evidenter erumpunt. Sentiant quoque sæpenumero mulieres uterum ad ventriculum, instar globi cujusdam efferri. Respiratio interdum difficilis est, & ægra à somno excitata, sæpe cum anxietate spiritum ducere cogitur. A cibo & potu quocunque malum exacerbatum. Frequenter eructant & à ructu melius habent. Suffocationem uteri sæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogastrica percipiunt, ut admotam manum ferre nequeant. Hæc signa inflationi uteri etiam conveniunt, cum illa fiat quoque à flatibus: & in eo tantum differunt inter se hi duo affectus, ut antea diximus, quod inflatio brevioris sit durationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si verò uteri hydrops ab humore seroso fiat, regio illa mollis & flaccida apparet; cum flatus tensionem efficiant: gravitas major adest in parte, & somnus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam è pudendis extillat. Ac denique, si à pituita oriatur, major erit mollities & flacciditas partis, quæ in dies incrementum sumit & partes circumstantes, nempe hypogastrii, perinæ, ac lumborum, tumore œdematoso affectæ conspiciuntur.

Ad tertiam quæstionem ita respondemus. Si apparentia sint totius corporis malè affecti indicia, ut per febres acutas diuturnas, hæmorrhagias immoderatas, fluxiones à capite graviores, ventriculi imbecillitates, lienis, vel hepatis tumores, aliosque earum partium affectus contumaces, cum quibus uteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum susceperit; maxima erit conjectura, uterum ab illis partibus per viam rheumatismi, materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore, satis benè valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius uteri affectibus successerit, quales sunt partus laboriosi, suppressiones mensium, vel nimia eorum profusiones, ulcera, tumores phlegmonosi, vel scirrhosi; conjiciendum erit, hydropem uteri à peculiaribus istis dispositionibus dependere, & materiam, illum producentem, per congestionem ex depravata illius homiofi cumulari.

Quarto quæsitum satisfiet, dicendo, materiam, quæ in uteri cavitare continetur, multò ampliorem tumorem efficere, quam dum intra membranas continetur. Deinde, quando fit ex serosa materia, major fluctuatio percipitur, quam ubi intra membranas coercita est. Si verò quædam vesiculæ, aqua repletæ, ex utero deiciantur; signum erit certissimum, serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondendum est, hydropem uteri à tumoribus ejusdem partis phlegmonosis, vel erisipelatosis distingui, ex eo, quod in hisce febris adsit & dolor, ad levissimum contactum sese exasperans: tum inflammatio usque ad partes genitales exporrigitur. A tumoribus verò scirrhosis & canerosis distinguitur, quod in eo non sit tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat; sed potius cedat, ac veluti in foveam deprimatur.

Sexto quæsitum satisfaciendum est in hunc modum. In graviditate tumor non est tam æqualis ac depressus; sed acuminatus, & fastigium atque eminentiam quandam circa umbilicum præ se ferens. Secundò, in gravitate post aliquot menses, mulieres melius se habent ut plurimum; quia grandior foetus majorem humorum partem absorbit, qui in primis mensibus laborem faciebant. At hydrops, quod ulterius progreditur, eò majores procreat molestias. Tertiò, in graviditate foetus commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum; quod in hydropo non contingit. Fit tamen aliquando, ut quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in utero sentiat. Sed illa à motu infantis facillè distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quartò, in graviditate mammae intumescunt, in hydropo verò extenuantur, ac graciliores evadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus in mola graviditatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quæ in hydropo uteri non apparet; & quando ægra decumbunt in alterum latus, pondus eas percipere illud lapidis instar devolvi. Deinde, in mola fluxus mensium effrænes per intervalla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt, quod in hydropo uteri non fit. Ac denique, in mola mammae intumescunt, & aliquando lac in iis apparet, cujus rei contrarium accidit in hydropo.

Quod ad prognosin attinet: Simplex uteri inflatio, quia diuturna non est, periculo vacat. Si tamen citò non curetur; in verum hydropem degenerare potest.

Hydrops uteri, si ab humore benigno & minimè corrupto producat; solet quidem malum esse diuturnum; successu tamen temporis curationem recipere potest, imò interdum ex utero aqua spontè effluit, & mulier convalescit.

Si verò humor parvus sit, acer, aut putridus, quod ex symptomatibus gravibus innotescit; morbus periculosus est, & plerumque lethalis. Si enim à proprio uteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium istius partis ruinam, unde universalis hydrops tandem accersitur. Si verò uterus per consensum aliatum partium patiatur; hepatis nempe, lienis, aut ventriculi, eo major erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aetius, qualis est uterus in muliere, tale est ut plurimum reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in uteri cavitate contingantur, facilius curatur, quam si intra membranas, aut vesiculas concludantur.

Hujus affectus curatio iisdem ferè remediis perficitur quæ ad hydropis & chloroseos curationem fuere proposita. Quibus etiam peculiaris quædam, huic affectui magis appropriata, subnectenda sunt. Ad primum, quod ad phlebotomiam spectat, in affectu recenti, & suppressione mensium producta, & plenitudine aliqua adhuc apparente, illa convenire poterit. Alioqui noxia futura est, cum calor natus admodum debilitatus atque imminutus sit, & contumaces obstructions, ab humore frigido producta, hydropis universalis metum incutiant.

Purgatio verò omnino necessaria est, eaque frequenter repetita, quemadmodum in prædictis affectibus præcepimus.

Post sufficientem purgationem aperientia, diuretica, & menses moventia erunt usurpanda, in prædictis etiam locis descripta, quibus addi poterunt sequentia.

℞. Rad. apii & rubiæ tinctor. an. ʒ. ʒ. fol. sabinae, matriariae, pulegii, an. P. j. sem. dauci ʒ. j. Coquantur in jusculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante jusculi assumptionem una è sequentibus pilulis deglutatur.

℞. Castorei opt. myrrhæ, rubiæ tinctor. an. Drach. ʒ. croci ʒ. j. Cum succo limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio utendum est: Quo quidem non solum excrementa in visceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante, dissipari possunt; verum & totum id, quod in utero continetur, ruptis exercitii vehementia pelliculis, foras evocari potest.

Si mulier facile vomit; bis in septimana utiliter vomitus provocabitur. Quo non solum humores ad uterum confluentes, revocabuntur & educuntur; sed etiam dictæ pelliculæ utero inhærentes, & interdum aquosum humorem continentes, motu & agitatione vehementi dirumpi forsan poterunt, unde humoris noxii fluxus consequentur.

Ad dictum humorem in utero contentum discutiendum, bolus sequens erit efficacissimus.

℞. Boracis mineralis Drach. ʒ. croci ʒ. ʒ. Cum succo sabinae, fiat bolus, bis in septimana sumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua sunt: iis enim humores serosi & pituitosi, sive in utero, sive in toto corpore contenti, discutiuntur & evacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam assumptis, quam admotis; in affectuum illius partis curationibus descriptis.

Exterius verò topica remedia admovenda sunt, ad uterum roborandum & humores in eo contentos discutiendos idonea.

Ac primum parari poterunt fomenta & semicupia, ex decocto radicum bryoniae, cucumeris agrestis, foliorum ebulli, mercurialis, sambuci, origani, calamendi, absinthii, rutæ salviae, majoranae, thymi, lauri, pulegii, artemisiae, seminum genistæ, dauci, cummi, anisi, feniculi, baccar. lauri & juniperi; florum chamomillæ, melilori, rorismarini. Ex quibus etiam fieri poterunt sacculi, decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixivio cinerum sarmentorum.

Ut autem melius operentur prædicta fomenta applicanda sunt ante & retro; ægraque sudare debet, si possit in lecto, vel stupha commodè parata. Quod quidem semicupii beneficio præstari etiam poterit.

In hydropo flatuoso fons sicci magis erunt proficui ex sacculis paratis ex milio, sale; cumino, sursure, in sartagine torrefactis & vino irroratis.

Post solum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, rutaceo, absinthite, abrotani. Quæ si arte chymica fuerint elicita, multò efficaciora futura sunt.

Alitu admovebitur emplastrum de baccis lauri: vel cataplasma ex stercore vaccino, ovillo, seminibus apii, petroselini, cumini, & melle cocto.

Et ad eundem usum commendatur pellis recen. matatae ovis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calidè admota.

Clysteres frequenter injiciendi sunt, ex decocto absinthii, origani, pulegii, rutæ, centaury, & similibus. Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut malvatico. In quibus dissolve benedictam laxativam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam confectio-nem è baccis lauri, mel anthosatum, & similia.

Injectiones in uterum, humoribus in eo contentis evacuandis, plurimum conferre poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Rad. asari ʒ. iij. fol. pulegii, calaminthæ, an. M. sem. sabinae P. j. mechoacan. Drach. j. sem. anisi, cumini, an. ʒ. j. sem. Coquantur, & in colat. ʒ. vj. dissolve olei irini & sambucini, an. ʒ. j. Fiat injectio.

Ad eundem finem pessaria conficiantur ita parata.

℞. Colocynth. & mechoac. ana ʒ. j. salis niri ʒ. ʒ. mellis cocti q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Rad. cyclam. esulæ, an. ʒ. j. sem. nigellæ romanæ ʒ. ʒ. mellis q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Elaterii ʒ. ʒ. caricarum contusar. q. s. Fiat pessarium.

Quando inflatio sit à flatibus, maximè conducit suffitus ex nuce moschata, à Solenandro commendatus, his verbis: *Mulier quadam puerpera se intempestivius ante tempus debitum ventis committens & aeri, incidit in intolerabiles dolores, nec potuit restitui. Tandem supervenit obstetrix vetula bene exercitata. Jussit sibi afferri nuces tres myristicas grosse contusas. Tum supponebat fictilem testam cum carbonibus ignitis agræ mulieri, & statim insperso nucum myristicarum pulvere, testam ita supposuit, ut inspersi pulveris suffitus exciperet pudendis per infundibulum inversum. Per superiora eodem tempore eundem suffitus excepit. Qui ubi penetrasset, mulier statim exclamat: Necessario reddenda mihi alvus. Qua voce vix edita, auditus est sibilus & strepitus, qualis eliditur, cum pulvis tormentarius, alicui pyxidi angusta inclusus, accenditur. Qui spiritus ubi elusus proruperat, ipso protinus momento mulier sanitati restituta est. Ista experientia monitus, in simili casu, aliquoties postea, idem remedii genus admotum, utile & proficuum inveni sæpenumero.*

In eodem casu utiliter admovetur cucurbitula umbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè discutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admovenda, ut per eos fonticulos uteri sentina sensim exhauriatur.

Sic etiam thermæ sulphuræ & nitrosæ à plerisque laudantur, tam potu, quam balneo. Dummodò insignis fervor jecoris, aut totius corporis, non sit illi conjunctus.

Ad uteri dolorem, in hoc affectu sæpè infestantem, commendat Amatus Lusitanus aquam vel decoctum florum chamameli, ad ʒ. iv. vel v. exhibitum.

Ac denique, si à partu inflatio contingat, non opus est alia purgatione, quam ea, quæ per uterum fit. Quæ si non satis procedat, juvanda est pessariis attrahentibus, & cucurbitulis, femoribus affixis, cæterisque remediis, in mensium suppressione descriptis. Et si flatus adfuerit: suffitus ex nuce moschata supra propositus, erit opportunissimus.

C A P U T XIII.

De Uteri procidentia.

Quando uterus situm suum naturalem amittit, & versus pudenda prolabitur, uteri procidentia, seu prolapsus nominatur.

Variae sunt illius differentiae, secundum magis & minus tantum differentes. Interdum enim sola cervix interior provolvitur in vulvam; alias totum uteri corpus procidit, sed non prominet extra vulvam, & in illius margine apparet osculum uteri interius, instar glandis virilis, aut ovi anseris perforati. Alias fundo etiam inverso prominet extra

tra vulvam, instar scroti virilis, aut ovi struthiocameli, cum tamen rugosus sit, ac superficie inæquali præditus: ac denique aliquando ita relaxatur, ut ad femora usque devolvatur.

Causa proxima uteri procidentia est ligamentorum, illius corpus, & cervicem in suo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri potest ab omnibus causis violentis, ut ictu, casu, saltu, oneris gravioris sublevatione, vel gestatione, compressione abdominis violenta, tussi vehementi & diuturniori, & sternutatione violenta, præcipue in puerperio, alvi compressione forti, parru difficili, avulsione violenta foetus secundinae, conatu vehementi uteri ad expellendum aliquid sibi molestum, ut foetum mortuum, molam, aut secundinam; tunc enim contingit utero, docente Galeno l. 3. de facult. nat. quod duobus Athletis, cum sese mutuò deicere conantur, uterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis causis, ut catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in uterum velut sentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres, quæ fluore albo diutius laborant, vix hoc malum evitare possunt, præcipue seniores, quæ illi maxime sunt obnoxia. His accedunt causæ externæ, ut balnei usus frequentior, & præsertim in aqua frigida; aer austrius & humidior, præcipue post partum in utero susceptus: alimenta humidiora, potus uberior; otium, somnus prolixior, & omnes aliæ causæ, quæ humoris pituitosi proventum, ejusque in uterum confluxum promovere possunt.

Signa diagnostica sensibus ipsis patent. Uterus enim in pudendo obvisus sit instar ovi gallinacei, vel anserini, aut glomeris sili, cum sensu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore stant. Dum verò sedent, aut alvum exonerant, dolor vehemens percipitur circa regionem pudendi & ossis sacri. Si multum promineant, dolor & ardor major sentitur; urina paulatim egreditur & vulvam in transitu mordet.

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ uterum humectantes, ejusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quod ad prognosin atinet, affectus per se periculosus non est; valde tamen turpis & molestus, progressionem, ac deambulationem liberam, concessionem & convenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, convulsio, aut alia quædam gravia symptomata accedant.

Interdum etiam ab aeris intemperie, aut violenta impulsione corrumpitur, & gangræna afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo uterus non valde prominet facilius curatur, quam si inveteratus sit, & magis egrediatur.

In junioribus facilius, quam in adultioribus uterus in proprium locum restituitur.

Quæ à ruptione ligamentorum orta est procidentia, incurabilis est.

Ad curationem, uterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempe disrupta fuerint, agglutinantibus; si relaxata, exsiccantibus, adstringentibus, & roborantibus. Quæ omnia sequentibus præfidiis perfici poterunt.

Primo itaque, quò uterus in suum locum facilius reponatur, alvus & vesica exonerandæ sunt, ne cervicem uteri comprimendo, illius reductionem impendant: liquidem cervix uteri recto intestino incumbit, sibi que incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, divaricatis cruribus, genibusque sursum attractis manibus uterum introrsum premat, sursumque in cervicem trudendo, sicque invertendo adigat, donec in sinum usque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, ut bacillo crassiori obruto linteis involuto hoc faciat, quo & in sinum profundius, quam solis manibus potest repelli. Aut ut minus lædatur pessarium ex panno lineo sæ-

River. Opera Medica.

pius convoluta, filoque strictè ligato paretur, & huic usui acommodeetur.

At si prolapsus uterus intumuerit, ita ut sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic sanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio: quæ eam discutiunt, usurpanda: potus nimirum, infusus, & inunctiones emollientes & resolventes. Rodericus à Castro rumentem uterum betæ decocto abluit, deinde aceto & sale subinde insperso, ac sic imminuto tumore reducit.

Idem Rodericus scribit, ad uteri repositionem plurimum conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostenter, & in uterum inferere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, cum ea uterus ipse, tum etiam quæcumque alia pars extra prominens. Refert enim quendam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hac industria reposuisse, cum reliqua remedia non profuissent, Cadens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulnere applicaturum se finxit. Cujus rei subito terrore intestina è vestigio in suum locum retracta fuere.

Avenzoar Thezaur. tract. 5. cap. 2. quippiam non absimile proponit. In principio, inquit, quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus istis modis, videlicet manu, si vis; & si non, fac eam supinam jacere, & fac quòd aliquis sedeat super pectus suum, & alius super crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes ejus aliqua reptilia, sicut sunt mures & lacertæ aut ranæ, vel his similia: ex quibus multum terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad se: & inde omnia membra, & corpus totum simul contrahantur. Et hac de causa matrix interò redibit ad suum locum.

Zacutus Lusitanus Avenzoarem secutus, sequentem historiam observ. 86. lib. 2. proponit. Cum, inquit, accederem ad sceminam, quæ ab anno & dimidio uterum prolapsum habebat, cum duritie summa, difficile videbatur ob tensionem posse ad suum locum reduci, maxime cum dicat Avenzoar, in principio hoc opus celebratum esse, cum adhuc uterus non contraxit callum. Multa sum præsidia pro hoc morbo curando machinatus. Infectiones adstringentes, pessaria, emplastra, confectiones. Tandem laboriosè luctatus nihil profeci. Ad hoc præsidium accedo: Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus politis & per femora vagantibus sceminæ metus ingens incutitur, & repente (mirabile visu,) uterus in propriam sedem reducitur. Hoc facto, emplastro contra rupturam uteri regioni, & inguinibus appposito, à malo in posterum tuta remansit.

Antequam uterus reponatur, prius inungendus est mucilage rad. consolidæ, vel infusione gummi tragachanti. Postea aspergendi pulveres, qui asperitatem nullam habeant, ne uterum, aut illius cervicem lædant, sed glutinandi magis, quam adstringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastices, & sarcocollæ lacte muliebri nutritæ, an. 3. j. mumia, gummi arabici, iacaciæ, hypocistidis, an. Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, inspergendus, ut dictum est.

Idem pulvis ad formam unguenti ad moveri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliove consolidante permisceatur.

Postquam uterus convenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente, aliquantulum inclinata, & cruribus extensis, molliter, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vulvæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad hujusmodi retentionem juvandam, cucurbitula sub mammis & umbilico, cum multa flamma, frequenter erunt admovenda.

Tum etiam bene olentia naribus erunt admovenda, & foetida genitalibus subjicienda, nisi mulier hysterica suffocationi sit obnoxia.

Foveantur dictæ partes decocto adstringentium in vino rubro, & aqua ferrata parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto à Practicis usurpatur. Quòd tamen cautione indiget. Periculum enim est, ne ex illo situ uterus denuò provolvatur extra suam sedem, potissimum in principio, dum adhuc recens est affectus. Ubi

autem diutius ægrotantem detinuerit, eaque convenienti subligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Post semicupium, suffitus etiam erit utilissimus, ex thure, mastiche, sandaracha, & rosis rubris paratus. Alij verò commendant tanquam specificum, suffitum ex pelle anguillæ sale conditæ.

Injectiones in uterum multò efficacius operabuntur remediis, quæ exterius admoventur; eaque componuntur ex decocto fatus, aut semicupii.

Linimenta & emplastra hæc etiam convenient, qualia in fluxu mensium immodico, & fluore albo fuere descripta, & infra etiam ad abortum præcavendum proponuntur.

Per os assumptis medicamentis adstringentibus & roborantibus, uteri retentio etiam adjuvari potest. Est inter illa pulvis sequens sæpè sumptus, huic affectui peculiari-ter accommodatus.

℞. Rad. rapsi barbat 3. ij. fol. myrthi, sem. pastinac. domesticæ, an. 3. j. rasuræ cornu cervi 3. ss. cineris conchar. 3. j. coralli rubri Drach. ij. Fiat pulvis. Dosis 3. j. cum vino austero.

De adstringentibus hisce medicamentis tam internis quam externis, hoc observandum; cautè esse usurpanda si menstrua statis periodis adhuc profluant, ne supprimantur, & graviora mala inde oriantur. Tempus autem huiusmodi remediis magis idoneum est, ubi fluxus menstruus præterit.

Ista remedia per duodecim aut quindecim dies erunt continuanda. Simulque cura est habenda, ne alvus pigrior fiat, aut laxior. Si enim fæces duræ sint, uterus in iis egerendis faciliè præcipitatur, & fluida nimium alvus ligamenta uteri relaxat.

Dum prædicta remedia usurpantur, causæ antecedenti occurrendum est, iis, quæ humores pituitosos, uteri ligamenta relaxantes, evacuare & discutere valent.

Ac primum purgationes convenientes instituere oportet. Quæ tamen non sint perturbantes, violenter operantes, ne uterum de novo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat revulsio ad superiora. Et eo nomine quidem esset proficiuus, nisi alia ratione esset metuendus. Quod nimirum magno conatu perficiatur, & non minus quam fluxu-ratio uterum propellat. Imò verò docuit experientia, nihil esse efficacius ad partum difficilem & fœtum citò excludendum, quam vomitorium exhibitum.

Post sufficientem purgationem, decoctum guajaci per tres hebdomadas exhibendum est, ut singulis diebus mane sudor eliciatur. Vespere autem fatus imo ventri adhibeatur ex salvia, origano, majorana, thymo, matricaria, tanaceto, absinthio, ruta, rosis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupressi, & similibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Post fatus, suffitus, & linimenta suprâ descripta adhiberi poterunt.

Loco sudorifici, vel etiam post usum illius thermæ sulphuræ, quales sunt nostræ Balerucanæ, erunt præstantissimæ; earumque usu multas convaluisse comperit.

Ut autem à procidentia, quæ facile iterum recurrit, fœmina secura sit: aut si nulla perfectæ curationis spes sit, subligaculum adhibendum; quod vulgò *Zona Hipp.* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, sine prolapsu periculo ambulare, & munia quotidiana exercere possunt; tum uterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo fasciæ ad herniam parari solent.

Pessaria quoque in deploratis uteri procidentis utilissima sunt, quæ à nonnullis componentur ex subere satis oblongo, & cera superinducta. Alii ex sola cera faciunt, & ex iis nonnulli forma rotunda, alii ovali, quadrata, triangulari, aliave forma, quæ in ipsam uteri cavitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque uterum in suo loco retinent: ita tamen, ut mulieres omnia munia consueta exerceant, cum viris sine incommodo coeant, concipiant, utero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur à Francisco Rosseto de partu Cæsareo *sect. 6. cap. 5.* & Bauhino in *Appendice ad Rossetum*. Quæ omnia ad verbum transscripta sunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, ubi videri possunt.

CAPUT XIV.

De uteri clausura.

Virgines, uteri clausura laborantes, atretæ, seu imperforatæ nominantur. Illa autem clausura in tribus locis fieri solet: scilicet in osculo uteri interno, in ejusdem cervice, & in osculo anteriori, quod vulva nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam uteri orificio aut cervici obtenditur; vel à vulnere; aut ulcere præcedente, quibus coalescentibus, fit partium cervicis uteri, aut labiorum coalitus, vel à tumoribus, meatum interiore obturantibus. Vel denique à compressione, strictura, aut distorsione, quæ pudendi virilis & seminis ingressum, tum etiam menstruam purgationem præpedire solent.

Diagnosis ex parte facilis est, ex parte verò difficilis. Si clausura sit in cervice, aut orificio uteri; non animadvertitur, nisi dum menstrua erumpere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt. Adveniente nimirum menstruæ purgationis tempore, dolores, & tormina in regione uteri certis periodis sentiuntur, cum ponderis sensu; nullus tamen sequitur mensium effluxus. Conjecturam augebit, si virgo bene habita sit, nulla-que cachexia, aut obstructionibus affecta. Perseverante affectu, intumescit uterus, ut virgines gravidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam livore quodam, ex redundantia sanguinis infectum apparet. Si verò clausura cervicem uteri occupet: in primis coitibus dignoscitur, quando scilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium uteri clausum sit, difficilè cognoscitur, id tamen peritæ obstetricis manu aliquo modo explorari potest, illiusque conjecturam faciant si semen virile post ejaculationem statim egrediatur.

Quod ad prognosin attinet; si clausura sit in orificio pudendi, curatio facilis est, & levi sectione resolvitur. Si verò penitiores partes occupet, longè difficiliorem curationem admittit.

Quando à membrana meatus clauditur, facilius curatur: quando verò à materia carnosa sit coalitus, ut post ulcera contingit, curatio est difficilior.

Clausula, interius uteri orificium occupans, incurabilis est: chirurgica enim instrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio uteri clausuræ, cum à Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expediemus.

Si à primo ortu clausura uteri contracta fuerit, simplici sectione aperienda est. Cujus modus ampla narratione describitur à Sennerto *cap. proprio*.

Se verò ex ulcere clausura ortum duxerit, ut in lue venerea contingit, advertendum est, an sit tantum carnis excrecentis, meatum non omnino claudens: an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantum excreverit, tentandum est, præmissis evacuationibus convenientibus, primum, carnis augmentum prohibere siccantibus & discutientibus medicamentis: postmodum, carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, aristolochia, cortice thuris, rosis, balau-istiis, mastice, myrrha, aloe, & similibus. Quæ si non sufficiunt, ad carnem absumptam minus dolorifica transendum est, ut alumen ustum, unguentum Ægyptiacum, & similia. Ac tandem, si nè hoc quidem modo consumptio obtineri possit; caro in gyrum præcidenda instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò cervix uteri omnino coaluerit, tentandum est ulcus novare, & medicamentis prædictis carnem superfluum tollere. Sin minus, sectio instituenda eo prorsus modo, quo naturalis cervicis uteri coalitus curatur.

Si à tumore aliquo meatus uteri occludatur, propria remedia illi decernenda sunt: qualia in uteri inflammatione, scirrhus & cancro fuere proposita.

Si fiat à compressione cervicis uteri, vel osculi illius interioris, causa comprimens auferenda, quæ varia esse potest, nimirum calculus vesicæ, tumor recti intestini, omentum pinguius, crura, aut femora distorta ac divaricata, quorum curationes è suis locis repetendæ.

In strictura, quæ potissimum fit à duritie, vel siccitate, agendum est humectantibus, emollientibus, & laxantibus, semicupijs, fotibus, linimentis & pessariis: sicque relaxatæ parti immittatur cannula plumbea vel ex cera alba optime concinnata, & butyro, aut oleo emolliente

liente irrigata, quam perpetuò gestet, vel saltem noctu, dum decumbit, & interdum immittatur pessus, ex corone convenienter constructus, & inunctus unguento de alchæa, vel simili.

In distorsione, eadem ferè curandi methodus observanda est, saltem cannula ita sit conformata, ut in contrariam partem distorsionis molliter defleat: Sic uteri cervix ad locum debitum paulatim reduceretur.

CAPUT XV.

De Sterilitate.

Sterilitatis nomen non adeo stricta significatione hoc loco usurpatur, ut tantum omnimodum concipiendi defectum & integram abolitionem significet; sed in ampla & lata: ut omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier ea ætate qua ad concipiendum habilis esse debet & viri consuetudine utens, non concipit. Et talis defectus *ἀγρία* seu *ἀγρία* nominatur.

Hæc autem sterilitas, seu concipiendi impotentia, à pluribus causis excitatur: quas omnes, clarioris doctrinæ gratia ad quatuor capita revocare possumus, juxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quorum prima est, ut mulier in congressu venereo virile semen in utero recipiat: secunda, ut semen receptum debito tempore retineat; tertia, ut illud utero foveat & conservet: quarta, ut debitam materiam suppediet ad embryonis conformationem & incrementum necessariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur: si nempe mulier semen non recipiat, non retineat, non conservet, & non nutriat.

Receptio seminis impeditur à pluribus causis, ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus repetitis. Inter res naturales primum recensetur ætas juvenula, in qua, ob exiguitatem & stricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non potest, aut certè nisi cum summo dolore, qui eam concubitum averfari cogat. Eundem affectum præstat ætatis proventus, siquidem in virginibus senioribus partes genitales, defectu exercitii venerei, macidæ ac viatæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, ut penem virilem facile postmodum admittere non possint. Quæcumque etiam natura claudæ, distortæ cruribus, vel depressa cœcyge existunt, vix possunt commodam in concubitu figuram præstare, quæ ad seminis debitam receptionem necessaria est. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias uteri angustat, & aqualiculo prominentiore, justum & commodum viri cum femina congressum impedit. Ac denique temperies uteri frigidior torpidas mulieres reddit, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardius saltem excitentur, ita ut interdum uteri orificium tempestivè non aperiatur, ad semen virile recipiendum.

Inter res non naturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter conjuges, quo mulier ab hujusmodi voluptate averfa, non suppediat spiritus sufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congressus, ut matrix quasi gestiens semini virili accurrat, idque benignè excipiat, attrahatque in cavitatem suam, simulque proprio semine, in ea voluptate effuso, perfundat & irriget. atque ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quæ seminis receptionem impedire possunt, in morbosis dispositionibus versantur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis, advenire solent: ut tumores, ulcera, obstructions, adstrictiones, clausuræ, distorsiones, calculus vesicæ, & alia hujusmodi.

Secundum mulierum vitium, conceptionem impediens, quando scilicet semen non retinetur, vel à nimia uteri humiditate dependet, quando scilicet uterus multis excrementiis humoribus refertus est, à quibus laxior factus, non debite constringitur ad semen receptum exactè retinendum, vel orinium illius laxius redditum, non potest sese sufficienter constringere, ad semen retinendum; quod præcipuè contingit ex abortu, vel partu laborioso, in quo fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cum orificio interno. Illa autem humiditas immodica & à proprio temperamento, & à causis externis humidioribus, ut balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè à fluore albo excitari potest: qui quidem fluor albus, sive fluor muliebris, frequentissime

accidit, cum uterus sit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes, suas superfluitates deponunt; ita ut hæc omnium frequentissima & magis ordinaria sterilitatis causa esse soleat.

Tertia verò causa conceptionem impediens, quando nimirum semen non nutritur sufficienter in utero, ab iis dependet quæ semen corrumpere apta sunt, ut intemperies uteri quælibet, frigida nimirum, quæ semen extinguit: calida, quæ spiritus dissipat: humida, quæ debitam seminis crassitiem diluit, & sicca, quæ semen absorbit: atq; ita semen, ab hujusmodi intemperiebus corruptum à naturali sua constitutione dejectum conceptioni ineptum efficitur. His addunt Auctores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri posse, apud omnes in confesso est. Res etiam externæ, alimenta & venena, idem præstare possunt, quæ ab Auctoribus recensentur. Nempè inter alimenta, acetum, mentha, & sisymbrium aquaticum, fabæ, & similia. Inter venena verò, aut saltem deleteriam quandam qualitatem, ad sterilitatem inducendam obrinentia, lapis gagates; vulva capræ, aut mulæ: noctiluca, sapphirus, smaragdus & similia; Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati, semen maximè corrumpere ac generationi ineptum reddere valent, ut phthisis, elephantiasis, lues venerea, ulcera fœtida & cancrofa.

Quarta denique sterilitatis causa, quando scilicet femina debitam materiam non suppediat, ad embryonis conformationem & incrementum, ex seminis aut sanguinis menstrui defectu dependet. Sic nimis juvenulæ & vetulæ non concipiunt propter utriusque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgo definitur à decimo quarto anno ad quinquagesimum. Imò verò licet materiæ illæ non deficiant, si dispositiones pravas adeptæ sint, generationis incapaces fiunt. Pravæ autem illæ dispositiones à variis intemperiebus, aliisque morbis induci possunt, tum etiam ex prava victus ratione, illaudabilem sanguinem producentis. Sic femina, multis fructibus crudis, & aquæ frigida potu sese ingurgitantes, serosum sanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet, nonnullas mulieres concepisse, quibus numquam menses effluerant, ut ex plurimorum Auctorum observationibus colligitur. Verum dicendum est, quod si in illis mulieribus materia defuerit ad menstruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem, sed tanta illius copia colligebatur, quanta superesse solet mulieribus, quæ purgantur, licet non sufficeret ad menstruas purgationes.

Causis hæcenus propositis adjungi debet certa seminum, virilis & feminei improporior, quæ sit, ut rectè invicem commisceri, & in unam embryonis generationem conspirare nequeant: licet in neutro conjugum aliquis defectus sensibilis appareat. Et contingit interdum, ut idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem suscipiat, cum tamen simul juncti steriles permanserint. Fit etiam, ut mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: postea verò concipere & parere incipiat: cujus eventus causa est mutatio temperaturæ, quæ progressu ætatis fit, ob quam semen aliam temperiem recipit, quæ cum antea seminis virilis temperaturæ improporionata esset, per ætatis mutationem proportionata evasit. Illa autem improporior in eo præcipuè versatur, quando viri valde intemperati cum mulieribus, eodem intemperaturæ excessu laborantibus conjunguntur, puta calidiores viri cum feminis calidioribus, frigidiores cum frigidioribus: ista enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare possunt duobus seminibus, & aliis causis ad generationem necessariis. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas semina convenire aut discrepare asserunt, etiam si nullus primarum qualitarum excessus appareat.

His etiam addunt Auctores occultam quandam dispositionem, qua nonnullæ mulieres steriles redduntur, licet nulla causa manifesta appareat.

Signa diagnostica sterilitatis, juxta quatuor propositas causarum classes percurrenda sunt.

Ac primum causæ, seminis receptionem impediens, difficilem non habent diagnosin, & ipsis sensibus conspicuæ sunt. Facile enim dignoscitur ætas tenerior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres claudæ sunt, vel crura distorta, aut depressam cœcygem habent, & pinguedinem nimiam. Frigiditas verò uteri in tertia causarum classe

indagabitur. Odium inter conjuges, ex eorum, & adstantium relatu innotescit. Morbi etiam particulares, seminis receptionem impediētes, ut tumores, ulcera, obstructions, adstrictiones, clausuræ, distorsiones, partium genitalium exploratione, ab Obstetrice, vel Chirurgus innotescunt.

Ex causis, seminis retentionem impediētib; quæ secundam classem constituunt, humiditas nimia in tertia classe exponitur. Abortus verò, & partus laboriosus, ex mulieris relatu dependent.

Tertiæ classis causæ quæ scilicet semen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnosin, quam nos in hunc modum persequimur.

Frigida uteri intemperies inde cognoscitur, quod femina coitum non appetat, minorique in eo voluptate afficiatur: facies illi mollis, albicans, & obscura est, stupido sensu prædita est circa pectinem, lumbos, & crura, crudum ac tenue semen excernit, & cum exigua voluptate, menses supprimuntur, vel parvè atque inordinatè procedunt, suntque pallidi ac decolores. His accedit prægressa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum usu diuturno, & largo frigida potu consistens.

Humidiorem uteri intemperiem arguunt, laxus & mollis feminae habitus, vita sedentaria: fluores albi frequentes ac ferme assidui, menses copiosi, tenues, & aquosi, coitus inappetentia, lumborum gravitas, ad abortum proclivitas, urinæ copiosæ, & victus ratio humidior.

Calida intemperies cognoscitur ex habitu virili ac robusto, qualis in virginibus existit, facie rubicunda, pilis ac superciliis nigris, voce forti ac virili: his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, sitis inexpleta, urina flava, menstruum paucitas, color ruber, obscurus, calor & acrimonia, ut sæpè pudenda exulceat, pruritus genitalium, magna ad venerem proclivitas, prompta & celer seminis excretio in coitu, pollutiones frequentes, ac libidinis insomnia.

Siccam verò uteri intemperiem significant mensium paucitas, oris uteri siccitas, pruritus & fissuræ, quæ rhagades nominantur, pauca in coitu seminis excretio; ex nimio coitu molestia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio seminis corruptela & sterilitas contingat, aberunt omnia alia signa, quæ causas manifestas indicare possunt; aderit autem aliquod divortium inter conjuges; cuius neuter rationem satis appositè reddere potest, imò & interdum seminis utriusque ejaculatio raro, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena, semen extinguunt, si assumpta fuerint; ex diligenti mulierum interrogatione, & adstantium relatu perdiscendum est.

Ac denique morbi maligni, semen extinguere valentes, ut elephantiasis, lues venerea propriis signis innotescunt.

Quarta sterilitatis causa, quæ in menstrui sanguinis defectu, aut prava qualitate præcipuè consistit, dignoscitur primò, ex nimia totius corporis pinguedine, ad cuius nutritionem sanguis absumitur, & foetus alendo non suppeditatur. Idem ostendunt corporis gracilitas & summa macies. Cum enim sanguis non sufficiat ad corporis nutritionem, vix superesse poterit ad foetus incrementum.

Ac denique ea omnia, quæ sanguinem absumere & multum imminuere possunt, si præcesserint, vel affuerint, ejusdem penuriam in corpore significant: ut labores immodici, vigiliæ immodicæ, jejunia austera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, ulcera fistulosa, & cauteria multum fluentia.

Nimia etiam sanguinis quantitas interdum seminis atque embryonis nutritionem impedit. Obruitur enim semen à nimis illa copia, nec vim suam plasticam exercere potest. Hoc contingere solet in mulieribus plethoricis ac rubicundioribus, genio & crapulae indulgentibus, quibus uterus perpetuo quasi madore proluitur.

Prava verò sanguinis qualitas, seu cacochymia, ex pravo mulieris habitu, menstruum colore, aliisque conditionibus alienis, & pravi victus ratione prægressa innotescit.

Seminum utriusque conjugis impropertio difficilè cognoscitur. Si tamen ambo calidiori admodum; aut frigidiori temperamento præditi sunt: ex illa intemperie impropertionem provenire conjicimus, si aliæ sterilitatis causæ manifestæ non appareant.

Difficilius adhuc cognoscitur sterilitas, quæ ab occulta quadam dispositione dependet, nullis illius causis manifestis apparentibus. Apud Auctores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internosci possit, an mulier à nativa constitutione sterilis sit. Quæ licet omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interea Medici ea in usum revocare, in gratiam Principum, & Magnatum, quibus licet sterilitatis causa divortium facere.

Hippocrates *Aphor. 59. sect. 5. Si mulier, inquit, non conceperit, scire autem velis an conceptura sit: pannis circumtectam infernè suffias. Et si odor videatur per corpus ire ad nares, & os: scito, quod ipsa ex seipsa sterilis non est.*

Idem Hippocrates feminam secundam dignosci putat, si caput alii derafum & purgatum in uterum subdatur. Si postmodum odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam: sin minus ineptam esse.

Vel galbanum ad ignem emollitum, sericoque inclusum, muliebris uteri orificio nocte indito, caputque totum lintheolo odorato obligato: manè si vertex mulieris galbanum redolet: mulier probe purgata fecunda erit.

Idem experietis, si parum balsami, aquæ admixtum, & bombace exceptum, in uterum immiseris, & femori alligaveris, quod si tunc uterus traxerit, fecunditatis est probatissimum signum.

Amatus Lusitanus sequens, ut probatissimum laudat. Capit coaguli leporis 3. j. quam aqua calida dissolutam mulieri in aqua calida existenti, jejuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris sentit, fecundam: sin minus, sterilem illam pronunciat.

Mulieres quoque ex urina sterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem si germinet, pro fecunditatis nota: si non germinet, pro sterilitatis certo argumento agnoscunt.

Alii denique siliquis, vel fursuri, urinam affundentes sterilitatis notam ex eo observant, si vermes in eo generari videant.

Pro hujus diagnosis coronide advertendum est ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Frustrà enim mulier multorum remedium usu torqueretur. Sterilitas à viro procedens dignoscitur ex morbis partes genitales illius obsidentibus, ut erectione laesa, seminis defectu, testiculorum tumoribus, gonorrhœa, aliisque. Hujus etiam rei conjecturam faciet, si vir timidus extiterit & effeminatus, frigidus natura sit, & barba careat, tardè semen excernat, idque frigidum habeat, taleque ab uxore excretionis tempore in utero sentiat, nullam, aut exiguam habeat coitus appetentiam, & quàm minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique si causæ præcesserint, quæ semen infecundum reddere valeant.

Prognosis juxta causarum supra enumeratarum seriem instituenda est.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, nisi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda est: Ætas verò provecior omnimodam conceptionis desperationem inducit. Si tamen adhuc menstrua procedant ordinatis periodis, quadam superesse potest conceptionis spes; sed admodum exigua, in his mulieribus in primis, quæ quadragesimum ætatis annum exceperunt: quia licet mulieres, quæ juniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere soleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt, exiguam spem habere debent in ea ætate concipiendi, quia uterus tandiu otiosus, marcidus ac victus factus est, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à prava membrorum conformatione sterilitas inducitur, ut in iis, quæ claudæ sunt, aut crura distorta habent, vel coccygem depressam, incurabilis est.

Si verò à nimia pinguedine, aut aliqua uteri intemperie, non admodum inveterata, sterilitas procedat, curatio sperabilis est, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illæ verò, quæ ab aliis morbis inducitur, ut tumore, ulcere, obstructione, fluore albo, mensium defectu, uteri prolapsu, phthisi, elephantiasi lue venerea, aliisque, curatu facilius aut difficilius est, prout dicti morbi facilius aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem hujus affectus, quæcumque ex causis prædictis eum producere valent; earum remotioni incumbendum est.

Ac primum angustia partium genitalium ob ætatem juven-

venclum, curatione non indiget; siquidem ætatis progressu ad convenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abstinencia est necessaria, ab illo enim præmaturo partes istæ à naturali constitutione deieciuntur.

Quæ verò à parva statura, aut ætate provectiore procedit, incurabilis est. Tentari tamen potest, emollientibus & relaxantibus medicamentis adhibitis, si adhuc menstruæ purgationes prosuant.

Nimia obesitas extenuante victus ratione, & convenientibus evacuationibus erit corrigenda.

Si ex prava victus ratione sterilitas dependere videatur, ut in gulosis, ebriosis, aut hydropotis; ad exactam vivendi normam hujusmodi mulieres reducendæ sunt, omnisque excessus tum cibi, tum potus, penitus circumcidendus.

Virgines, & robustiores mulieres, ad naturam virorum quodam modo accedentes ut reddantur aptæ generationi, effeminandæ sunt omni artificio, & ad mores sexui congruos efformandæ, interdictis omnibus edulis crassioris succi, laboribus, & exercitationibus, ac procurato convenienti menstruorum fluxu, ut illius immoderata copia enervetur ac mollescant. Tum si menstruorum fluxus ad id non sufficiat; frequenti purgatione, ac venæ sectione imminuantur humores, & balneis sæpius iteratis, aliisque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab uteri clausura, distorsione, obstructionibus, tumoribus, aut ulceribus sterilitas producta fuerit, illis providendum est remediis, in eorum curationibus propositis.

Quæ ab occulta quadam dispositione, eaque nativa dependet; incurabilis est, eaque sedulo exploranda, ne frustra remedia usurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi sterilitas inducta fuerit; perexiguus est medicinæ locus, sed ad preces, atque orationes confugiendum est quæ à viris pietate præstantibus ardenti animo fuscæ, divinum auxilium eliciunt.

Adversus tamen pharmaca occulta vi sterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Auctoribus amuleta quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati adversantur. Unde voluit Cardanus priapum lupi gestarum omnes illas fascinationes dissolvere. Alii valde commendant adaman-tem & hyacinthum, Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur scyllæ, eryngio, rutæ, sagapeno ab utroque conjugate gestatis. Deinde huic negotio plurimum conducere certum est, ut hujusmodi fascinati confidenti animo ista contentur maleficia & incantationes aspernari. Tum, (si auctor malefici ignoretur,) ut locorum mutatione, domos, cubilia, vestes, & suppellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica & fascinatoria sæpè absconditur.

Si calidior intemperies sterilitatis causa fuerit; eadem curatio adhibenda est, quæ in calida jecoris intemperie fuit proposita. Quod si major fuerit caliditatis excessus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore uterino fuere descripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda est, quia fecunditati plurimum nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens, curabitur victu analeptico; & si major sit consumptio, ad curam hæticorum erit revocanda, videlicet lactis usum, balneum frequens, & similia.

At verò, omnium frequentissima sterilitatis causa est frigida, & humida intemperies totius corporis & uteri, quam fluores albi sæpissime comitantur, eorumque curatio specialis ex proprio capite desumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus sequentia adhibebuntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt; ita ut magis vel calefaciant vel exsiccant, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primum humores pituitosi, in corpore restagnantes, evacuandi sunt purgantibus medicamentis, diureticis & sudorificis. Necnon revulsiones quædam instituendæ sunt cauteriis brachiis, cervici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriaca, mithridatio, tabellis aromatici rosati, confectioe alkermes, & similibus. Nec non purgationes per intervalla repetendæ, si cacoehymia redundare videatur.

Postmodum ad ea veniendum est, quæ proprietate specifica uterum roborare, conceptionem adjuvare, & veneri stimulos addere nata sunt: quorum innumeræ apud Auctores describuntur formulæ. Nos præcipuas hic seligemus.

Ac primum opiata in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. eryngii & satyrionis saccharo condit. an. ʒ. i.

zinziberis viridis conditi ʒ. ss. avellan. nucleor. pini, pistacior. an. ʒ. vi. nucis moschat. saccharo condit. num. i. sem. erucæ, & nasturcii, an. ʒ. ii. cineris priapi tauri. renum seincor. & rasuræ eboris, an. ʒ. i. confect. alkermes ʒ. iii. diambra, & diamoschi dulc. an. ʒ. i. ss. ambr. ʒ. ss. Cum syrupo condituræ cortic. citri, fiat opiata de qua capiat ad quantitatem unius castaneæ sub introitu lecti, bis aut ter in septimana, superbibendo vini generosi vel Hippocratici parum,

In forma pulveris sequentia exhiberi poterunt.

℞. Sem. erucæ, sileris montani, an. ʒ. ss. rasuræ eboris, cinnam. nucis moschat. an. ʒ. i. moschi (in iis quæ ferre eum possunt) gr. iij. santali albi ʒ. iij. Misce, fiat pulvis, detur ʒ. i. ex vino generoso. Vel

℞. Sem. erucæ, pastinacæ sylvestris, cinam. nucis moschi. pulveris diambra & diamoschi, an. ʒ. i. matricis leporis, testiculi apri, priapi cervi, caryoph. an. ʒ. vi. moschi, ambræ, an. gr. vi. sacchari ad pondus omnium. Misce, fiat pulvis dosi ʒ. ii. cum vino generoso.

Summæ efficacæ creditur secundina mulieris exsiccata & in pulverem redacta, ad ʒ. i. exhibita.

Alii pro secreto habent pulverem ex hepate & testiculis porcelli, quem solum scropha edidit: eumque sterilitatem arcere asserunt, tam in viris, quam in mulieribus.

Matthiolus in Dioscoridem ammi semen prædicat his verbis. *Ammi legitimi semen, quod ex Alexandria affertur, mirifice præstat ad mulierum sterilitatem. Nam compertum est, hujus tantum seminis auxilio plures prolificas effectas. Siquidem, si propinetur manè, drachma pondere, ex vino meraco, aut carniū jure, in tenuem pulverem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus, in quibus illa semen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viscerum calefactio timetur, rasura eboris erit utilissima, ad ʒ. i. cum vino albo sumpta, per quatuor aut quinque dies, post purgationem menstruam.

Essentia satyrionis à Crollio descripta hic maximè excellit, si ea ad ʒ. i. vel ij. usque ad ʒ. i. in vino malvatico exhibeatur.

Ejusdem satyrionis sal est etiam valde efficax, ad ʒ. ss. cum vino malvatico, post purgationes menstruas exhibitum.

Decocta varia in eundem usum componi solent. Efficacissima sunt quæ sequuntur.

℞. Rad. eringii ʒ. i. artemisiæ, nepetæ, an. M. i. Coque in vino albo. Detur cyathus unus; manè & vesperi cum ʒ. i. triphera magnæ sine opio, per dies novem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞. Testiculorum arietis præparatorum in vino, & exsiccatorum, matricis leporis, eodem modo præparatæ, & exsiccata, macis, cinnam. caryophyll. zinzib. albi, sem. ammeos, an. ʒ. ij. croci ʒ. i. ss. medullæ nucum communium, avellanarum, pistaciorum, an. ʒ. iij. Contundenda contundantur: & tandem coquantur in ʒ. ij. vini malvatici ad tertie partis consumptionem. Hujus decocti capiat post mensum fluxum ʒ. iij. vel iv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus; quarta verò marito jungatur.

Aqua stillatitia sequens valde efficax.

℞. Cinnam. caryophyll. nucis moschat. macis, an. ʒ. i. cubearum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ammeos, seseleos an. ʒ. ss. gr. juniperi, ʒ. i. vini albi generosi, aquæ rosinar. majoranæ, melissæ, an. q. s. Stent in digestionem sex diebus, & postea destillantur, ac manè & vesperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur.

Pena & Lobelius majoranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino permixtum, & moschi tantillo, tanquam arcanum proponunt, conceptui facilitando, nulli referandum.

Si mulier salviæ hortensis succi heminam cum modico sale potaverit, quarta menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiscuerit, infallibiliter eam concipere multi graves viri testantur. Quo remedio etiam, post magnam pestilentiam, Ægyptias fœminas ad multam sobolem pervenisse, Aetius testatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adjungenda in quorum usu diligenter erit observandum, prius quam de exsiccatione, adstrictione, & corroboracione uteri cogitemus aut attrahantur prius & expurgentur sordes, in illius cavitate contentæ; ne vel in partes nobiles resuant, vel illius substantiæ magis affigantur. Prius igitur uterum expur-

purgantia immittenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Diaphœnic. & hieræ picræ, an. ʒ. ʒ. terebinthinæ & mellis mercurialis, an. ʒ. j. castorei ʒ. j. Misce, & ad convenientem consistentiam artificiosè reducantur, & fiant pessaria in uterum immittenda. Vel

℞. Hieræ picræ ʒ. ʒ. agarici troch. pulver. ireos Flor. an. ʒ. j. mithridatii veteris & diaphœnici, an. ʒ. ij. Cum succo mercurialis, fiat pessarium, linteo obvolutum, quod immitti debet hora somni, & per duas aut tres horas detineri.

Si uterus magna excrementorum copia luxuriat, pessarium validius immittendum erit, præmissa injectione sequenti.

℞. Fol. absinthii, artemis. mercurialis, & rutæ, an. M. j. ʒ. pulpæ colocynth. ʒ. j. agaric. trochisc. ʒ. ʒ. zinzib. & myrrh. an. ʒ. j. Fiat decoctio in aqua & vino albo ad ʒ. j. in qua dissolve mellis rosat. ʒ. ij. Injiciantur hujus decocti ʒ. iij. in uterum, continuando per tres aut quatuor dies mane, & dum ibit cubitum, post fluxum menses. Postea immittatur pessarium sequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat. an. ʒ. j. pulpæ colocynth. agarici trochisc. an. ʒ. ʒ. spicæ nard. sem. nigellæ rom. & fol. sabina pulv. an. ʒ. j. Incorporentur cum melle anthosato, & includantur panno serico. Fiant pessaria, quorum unum immittatur in vulvam, dum ibit cubitum, & ibi maneat per 2. horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad uterum roborandum, adstringendum & exsiccandum, sequentia usurpari poterunt.

℞. Rad. aristol. rotundæ ʒ. ʒ. ligni aloes ʒ. iij. nucum cupressi, & rad. cyperi, an. ʒ. ij. calami aromat. ʒ. j. fol. dictamni cretici, satyriæ & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ styrac. calamit. & benjoini, an. ʒ. ij. ʒ. flor. stœchad. anthos, & majoran. an. P. j. Coquantur in f. q. vini albi generosi. In colat. ʒ. j. ʒ. dissolve troch. de alipta moschata ʒ. ij. ambre griseæ & moschi, an. g. vij. zibetæ gr. v. Fiat injectio manè & serò calidè per aliquot dies.

Ante, vel post injectionem, suffumigium sequens usurpari poterit.

℞. Trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ʒ. ij. styrac. calamit. benjoini, & ladani puri an. ʒ. ʒ. ligni aloes & rhodi, an. Drach. j. sem. nigellæ rom. cubebæ, & caryophyl. an. ʒ. ij. succini & gummi tacam. an. Drach. j. ʒ. macis ʒ. ʒ. Fiat omnium pulvis ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua aliquantulum fuerit gummi trag. formentur trochisci, quorum unus aut alter prunis injiciatur, & fumus excipiat per iniundibulum.

Pauperes suffumigantur cum æquis partibus myrrhæ, thuris, ligni aloes, styrac. benjoin. cinnam. & caryoph. Post injectionem & suffumigium, sequens immittatur pessarium.

℞. Thuris, mastiches, an. ʒ. ij. trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ʒ. ij. radic. bistortæ, nucum cupressi, rasur. eboris & rosar. rub. an. Drach. j. styrac. benjoini & ladani, ana ʒ. ij. calami aromat. & cyperi, an. Drach. ʒ. Malaxentur cum aqua flor. arantiorum, deinde cum panno lino raro formentur pessaria duo debite magnitudinis, quorum unum immittatur sub introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moschate cum zibeta permixto.

Cæterum de alio hortensi refertur, si cum oleo de spica conteratur, & in linteum rarum, oblongi facculi modo conformatum, intrudatur, ac in vulvam profundè pellatur, cessantes menses potenter moveri, & uterum mira voluptate affici ac repurgari: ut hinc multis facta sit via ad conceptionem, diu ante desperatam.

Ante injectiones roborantes & suffumigia potest usurpari semicupium, per horam, ante lecti introitum, idque in hunc modum compositum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ʒ. iij. fol. majoran. artemis. nepetæ, pulegii, mercurialis, salviæ, lauri, an. M. iv. baccar. lauri & juniperi, an. ʒ. j. Coquantur pro semicupio.

At verò pro balneo thermæ sulphureæ & bituminosæ præstantissimæ sunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam asyllum, confugiunt.

Post balneum & suffitum, regiones pubis & perinæ iniungendæ sunt sequenti linimento.

℞. Olei nardini & moschatellini, an. ʒ. j. ol. cheirini ʒ. ʒ. pulv. electuarii diambre & diamoschi, an. Drach. j. ʒ. styrac. liquidæ Drach. j. zibetæ ʒ. ʒ. moschi, ambre gr. an. g. vj. ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum, quo iniungantur dictæ partes, & interius iniungatur zibeta, aut balsamo Indico naturali. Vel tempore coitus viri penis zibeta iniungatur.

Tandem emplastrum perinæ & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuè, vel singulis noctibus, usque ad ultimam, qua menses erumpere solent septimanam. Eaque in hunc modum parabuntur.

℞. Massæ emplastri pro matrice ʒ. iv. massæ emplastri de mastiche ʒ. ij. gummi tacamachacæ, & caragnæ, an. ʒ. j. pulv. rad. tormentil. & bistortæ, an. ʒ. iij. pulv. myrril. ʒ. ij. pulv. aromat. rosar. ʒ. iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ʒ. j. ol. nucis moschat. Extendatur super alutam, & formentur duo emplastra: quorum unum sit rotundum, pectini admovendum: alterum quadratum, lumbis applicandum.

C A P U T XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

Morbi acuti & chronici prægnantium non aliam habent essentiam, aliamve diagnosin, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obsident, ideoque peculiarem eorum theoriam proponere non opus est, sed illa ex propriis capitibus repetenda.

Prognosis verò illorum morborum eadem non est, quandoquidem in gravidis longè periculosiores sunt, & sæpius lethales. Sic apud Hipp. Aph. 31. sect. 5. *Gravidam mulierem morbo acuto corripit, periculosum*. Sive enim cum febre morbus sit, duplex impendit à morbo periculum, ut docuit Gal. in comm. hujus Aph. unum à febre ipsa, sætum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem necessarius est, fœtui autem alendo non sufficit. Sive autem sine febre acutus morbus fuerit; ut epilepsia, apoplexia, tetanus, morbi magnitudini ac vehementia mulier & fœtus resistere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre possunt. Sciendum tamen est, istam prognosin non esse perpetuæ veritatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes evadere, tum Auctorum testimoniis & exemplis, tum quotidiana experientia notum est.

Chronici verò morbi, ut febres intermittentes, catharri, tenesmi, alique, abortus periculum minantur, & si eum non inferant, vix ante partum curari possunt, sed usque ad tempus illius perseverant.

Morbi acuti, & chronici, in primis & ultimis gestationis mensibus periculosiores sunt, quàm in mediis. In primis enim mensibus vincula; quibus fœtus utero alligatur, sunt imbecilliora, ut facilius divellantur; & fœtus tenerior à causis illis præternaturalibus facilius opprimitur. In postremis verò mensibus, sexto nimirum, septimo, & octavo, fœtus gravior multò indiget alimento, quo in morbis prædictis destituitur. Adde, quòd prædicta ligamenta non adeo firmiter hæreant, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto mense, in quibus minus est periculum abortus. Ideo Gal. fœtum in utero egregiè comparat fructibus ab arbore pendentibus, qui in ortus sui principio tenerimos habent pediculos, ut faciliè à vento aut quavis alia commotione violenta excuti possint: dum verò ad maturitatem accedunt, minus firmiter hærent, quàm in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus satis insignem habet diversitatem circa dietam, & magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, quibus addi possunt medicamenta, per alias vias evacuantia, nimirum menses moventia, diuretica, & sudorifica: quia metus est, ne ab huiusmodi evacuationibus abortus concitetur. De his ergo tantum hic agere constituimus, reliqua ad peculiaris cujusque morbi capita rejicientes.

Quòd ad dietam spectat. Illa in morbis acutis non adeo tenuis imperanda est prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio suo fraudetur; neque tamen adeo liberalis concedenda, ut ea febris promoveatur; sed media quadam via incedendum est: ea tamen cautione adhibita, ut in primis gestationis mensibus tenuior victus instituat, in postremis verò paulò crassior & copiosior, quia fœtus eo tempore majori indiget alimento. Si tamen in ea dieta aliquid peccandum sit, satius est ad paulò pleniorum victum accedere, quàm nimis exquisitum, ex matris enim & fœtus viribus præcipuè salus speranda est.

Circa venæ sectionem, statim opponitur Aphorismus Hipp. 31. sect. 5. *Mulier utero gerens, sanguine ex venâ misso, abortit, & præcipuè si fœtus sit grandior*. Et ratio redditur à Galeno in comment. quia sanguine detracto fœtus suo fraudatur alimento, unde abortus consequitur. Ex altera vero parte in pluribus prægnantium morbis, præcipuè ve-

rd acutis; ut pleuritide, peripneumonia, febre continua, & similibus, phlebotomiam esse necessariam, & posse administrari, non solum primis, sed etiam mediis; imò & interdum postremis graviditatis mensibus, usu quotidiano ostenditur. Eaque omissa, tum mater, tum fœtus in summum vitæ discrimen conjiciuntur. Et huic posteriori sententiæ saniores Medici suffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente dissentiant. Ea enim tantum de causa mulierem gravidam secta vena abortire voluerunt, quia extracto sanguine subtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ sectio dari potest, qua fœtui alimentum non subtrahatur, nullum ex ea imminet abortus periculum. Talis autem datur primum prioribus gestationis mensibus, dum fœtus est minor, & minori alimenti copia indiget: tunc enim ipsi alimentum non subtrahitur, præsertim si quædam plethoræ indicia apparuerunt. Sicque à primo mense usque ad quintum venæ sectio tuto administrari poterit. In mediis verò & postremis mensibus majori circumspectione opus est, quia fœtus, majorique egens alimento, non ita tuto phlebotomiam ferre potest. Attamen, si mulier sanguine abundet, & copiosa admodum fiat venæ sectio, tuto potest mitti sanguis, quia hinc sedabitur morbus. Nec tantum alimentum fœtui subtrahetur, ut hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter videtur sensitse Hippocrates, animadvertatur quod modo longè diverso nos venam secemus ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos verò ad uncias mittimus. Imò verò ad præservandas mulieres ab abortu nullum est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia, fœtum obruente & suffocante, in fœminis, quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiosè per plures dies expurgantur. Sic Petrus Salius Diverfus l. de morbis particularibus c. 22. Testor ego, inquit, me plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, sola sanguinis missione, primis mensibus facta, præservasse. Non ita tamen censendum est de hac sanguinis missione, vel moderata, vel parca in utero gerentibus administranda, ut unquam non veniat in usum si copiosè fiat. Interdum enim in ultimo mense copiosa sanguinis missio facta non spernendum attulit juvamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in ultimo mense, instante partus tempore, dum utero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentavi, & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, utrumque ex sanguinis missione consequutus, summa cum utilitate administravi, fœtumque, & matrem una periclitantem ex hoc solo remedio salvavi. Quod remedium in aliquibus prætermisum, & a Medicis, verba solum Hippocratis & non ipsam rem ponderantibus neglectum, fuit in causa, ut conceptus sæpe una cum matre à plenitudine & fervore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierit. Hæc Salius Amatus Lusitanus curat. 57. sect. 1. mulieri, annos octodecim natæ, semestrem uterum gerenti, & causone laboranti, quater venam aperuit cum felici successu. Et Rod. à Cist. lib. 3. de morbis mulierum cap. 21. scribit, se mulieri Ulyssiponensi in octavo mense pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis prodeplorata relictæ, quater etiam sanguinem misisse, eamque convaluisse, ac filium sanum peperisse. Ac denique si nobis aliquid ex propriis experimentis depromere liceat, sequentem historiam, quæ insignis est & notatu dignissima hic annotabimus. Uxor Joannis Vicules, civis Mompeliensis, tres abortus consequentes passa fuerat variis temporibus gestationis: dum quario gravida esset, circa finem mensis secundæ, correpta est iisdem ventris & lumborum doloribus, qui aliorum abortuum prodromi esse consueverunt. Vocatus ad eam, & advertens mulierem sanguineo temperamento præditam, & plethoricam; statim sanguinem mitti jubeo ad 3. iv. & intra dimidiam horam prædicti dolores omnino quieverunt & mulier tam bene habuit, ut reliqua remedia, ad præcautionem abortus à me præscripta, admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsus tempore, quo ipsa extra graviditatem menstruas purgationes pati consueverat. Tertia demum graviditatis mense eadem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me, statim vocatum, rogat, ut iterum venæ sectionem præscriberem, cum præterito mense adeo præsentaneum levamen ab ea percepisset. Me igitur votis ipsius annuente, sanguis deno mittitur, pari prorsus eventu. Quarto iidem mense, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus, iterata phlebotomia, mulier statim liberata. Ultima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu: & circa finem noni mensis dicta mulier peperit filium vitalem & bene habitum.

Non est tamen, quod hisce exemplis persuasus junior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo, postremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, ut illis remedia convenienter aptari valeant. Hoc perpetuò in memoriam revocans, peccata omissionis leviora esse peccatis commissionis, & satius esse in re dubia infra subsistere, quam ultra debitos limites progredi. Attamen ubi manifestas sanguinis mittendi indicationes inruerit, præmonitis adstantibus, multo majus ex morbi sævitia, quam ex venæ sectione, tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminere periculum; audacter sanguinem detrahet, hoc nihilominus advertendo, ut sanguinis missio sit parcius, non copiosa, quæ fœtui alimentum subtrahere possit. Et si multitudo sanguinis largiorem ejus detractionem desideret, paritis vicibus, non semel id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphorismus non absolute venæ sectionem interdicit; sed tantum admonet, ut Medici cautiores sint in ea celebranda. Quod à Cornelio Celso eleganter proditum est libro 2. cap. 10. his verbis: *Antiqui primam ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant. Persuaserantque sibi, mulierem gravidam quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, nec quid in corpore intus geratur; sed quæ vires sint. Ergo si juvenis imbecillis est, aut si mulier, quæ gravida non est, parum valet: male sanguis emittitur. Emoritur enim vis si quæ supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens, tuto curantur.* Hæc Cels. Recentiores quidam ausi sunt venas inferiores aperire in gravidis mulieribus, ad curationem epilepsiæ ex utero, bubonis venerici & pestilentis, imò & abortus præcautionem, ut videre est apud Zac. Lusit. in Prax. Med. mirab. observ. 23. lib. 1. & observ. 130. & 131. lib. 2. Qui propriis & aliorum experimentis ostendere nititur, eam phlebotomiam posse tuto celebrari. Quæ prudentibus Medicis pensanda relinquo.

Diximus ab initio hujus capituli, nullam esse diversitatem in affectibus prægnantium curandis, nisi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda est, ut nimirum affectus qui non gravidas occupant, ut vomitus, inappetentia, & similes, in non gravidis magis indigeant purgatione, quam venæ sectione, quia sunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus verò magis egeant phlebotomia; quia sunt ex sanguine retento ab ipso graviditatis initio. Et docuit experientia, vomitum, quæ prægnantes frequenter infestare solet, primis gestationis mensibus, à purgationibus exacerbari; à venæ sectione verò plurimum sublevari; imò verò in totum auferri, si usque ad solutionem symptomatis singulis mensibus uteretur.

Purgationis verò usum in gravidis mulieribus definit Hipp. Aphor. 1. sect. 4. *Utero gerentes, inquit, sunt medicandæ; si materia turget, quarto mense, & usque ad septimum. Sed minus, à juniore autem fœtu, & seniore cavere oportet.* Gal. in Comm. dicit eandem esse proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi siquidem in prima generatione debilibus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit. Postea verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem. Sicut rursus cum perfecti sunt, sponte sua, sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo mulieres primis & ultimis mensibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minus firmiter utero alligatus est. Attamen nostro hoc sæculo purgationes quolibet ferè graviditatis mense administrari solent, in morbis qui ab excrementorum dominatu & cacochymia produntur, turgente, vel concocta materia; quotiescumque majus impendit periculum ex parte illius cacochymie, morbum committentis, quam ex commotione, à purgati medicamento excitata. Audaciores hæc in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie utimur, ut sunt rhabarb. myrobalani, cassia, manna, senna, agaricus, & similia. Attamen habenda perpetuò ratio sententiæ Hippocratis, tutiusque mediis mensibus; cautiùs verò primis & ultimis purgantia medicamenta exhibenda. Præterea pilularum usus in gravidis perpetuò debet esse suspectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloes, qui propter insignem amarorem fœtui infensa est, & ora venarum aperire creditur. Quod

si aliquando illius usus necessarius videatur, in gravioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis gestationis mensibus infestare solent, lavetur diligenter cum aqua rosacea, ut ejus acrimonia tollatur, vel admisceatur, adstringentibus & roborantibus, ut rhabarbaro, mastiche & similibus.

Evacuatio autem, quæ sit per clysteres, non omnino turba est, quia comprimendo uterum potest abortum excitare. Ubi igitur illa opus fuerit, & in mulieribus assuetis huic remedium generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis, quæ molliendi & leniendi potius, quam validè purgandi facultate prædita sunt.

Denique de sudorificis, diureticis, & mensis moventibus ita pronunciandum est, menses moventia propriè dicta in gravidis nunquam esse usurpanda. Diuretica verò, quia menses quoque movere apta sunt, debent esse suspecta: & si morbi necessitas aliquando eorum usum postulet, leviora erunt eligenda. Ac denique sudorifica tutius administrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, unde nullum imminet abortus periculum; ita ut nonnullæ mulieres in media graviditate à lue venerea, illæso fœtu, liberatæ fuerint.

C A P U T XVII.

De Abortu.

A Bortus est immaturi fœtus exclusio, atque adeo, fœtus mortuus in utero, non dicitur abortus, donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus, sive mortuus excludatur, qui nondum maturus est, neque debitum accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attingit, abortus dicendus est.

Causæ abortus aliæ internæ sunt, aliæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri possunt, nempe ad humores, ad fœtum, ad uterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere possunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente, vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora: sanguis enim copiosior quam ad fœtus nutritionem requiritur, ad uteri venas fluit, & instar purgationis menstruæ excluditur, simulque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis causis procedit, quæ fœtui alimentum subtrahere valent, ut inedia, sive voluntaria sit, sive coacta, ut cum gravidæ omnem cibum adversantur, aut vomitu rejiciunt, tenuis diæta in morbis acutis, immodica sanguinis evacuatio per nares, hæmorrhoides, profluvium uteri vel phlebotomia immodica, unde Hipp. *Aph. 34. sect. 5. Mulieris utero gerentis si alvus multum fluat, periculum est, ne abortiat.* Huc referenda est summa totius corporis gracilitas, in qua tantum sanguinis non suppetit, ut fœtui alendo sufficiat. De quo Hipp. *Aph. 44. sect. 5. Quæ præter naturam tennes uterum gerunt, abortiunt, donec habitiores evaserint.*

Ratione fœtus, abortus accidere potest, si sit nimis grandis, ut propter molem utero contineri non possit. Hinc sæpe contingit parvas mulieres abortum pati, præsertim si viris grandioribus jungantur, quorum soboles magnum incrementum capebat, & non habet satis amplum locum ad illud perficiendum. Unde Hipp. *lib. de superfoet. Mulier, inquit, si quæ concipiat quidem, & frequenter, sed fœtus bimestres, trimestres, aut quadrimestres, & vetustiores statim tempore, semper, & certo excutit, illud est referendum ad uteri angustiam, quæ augefcentem fœtum amplius continere non potest.* Numerus etiam excedens abortum efficere potest: ut si duo, tres, vel plures in utero contineantur, periculum est, ne uterus, nimia sarcina gravatus, illos præmaturè excludat: unde frequens fieri solet gemellorum abortus. Mortuus etiam fœtus ad hanc classem referri potest, ad cujus exclusionem natura continuo insurgit.

Ratione uteri abortus contingit, si non sit satis amplus & capax, ut sufficienter dilatari possit pro incremento fœtus, quemadmodum supra relatum est ex Hipp. de superfoet. Tum, etiam si aliquid præter naturam in utero succreverit, ut inflammatio, tumor scirrhusus, abscessus, mola, & quamplurimi alii morbi. Ac denique si uterus sit humidior & laxior, ut fœtus satis commodè continere nequeat.

Ratione morborum matris, duplici ratione abortus contingere potest. Primò, cum morbi fœtui communicantur, à quibus extinguuntur, vel ita debilitatur, ut conveniens

nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales sunt febres continuæ & intermittentes, lues venerea & alii complures. Secundò, cum à dictis morbis magnæ evacuationes, aut graves corporis commotiones excitantur, ut hæmorrhagiæ copiosæ, à quacunque corporis parte fiant, alvi profluvia, gravis syncope, epilepsia, vomitus, & tenesmus: qui supra omnes alios morbos abortum efficere consuevit, quandoquidem à frequenti ac ferè continuo egerendi conatu qui tenesmum perpetuò comitatur, musculi abdominis assidue contrahuntur, & uterum magis comprimunt, quam intestinum rectum, cui superjacet, continuam illam compressionem fœtus exclusio tandem subsequitur.

Causæ externæ, abortum promoventes, aliæ fœtum enecant, aliæ cibum illius subtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus utero alligatur, dissolvunt.

Fœtum enecant animi commotiones graves: ut ira, tristitia, terror, &c. cibi ardentè expetiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menses moventia, partum adjuvantia: quæ fœtum expellere nata sunt, & quæ proprietate specifica fœtum enecare creduntur, odores terri & præcipue fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui subtrahunt inedia, & immoderata sanguinis evacuatio, præcipue dum fœtus est grandior, docente Hippocr. *Apoh. 60. sect. 5.*

Uteri acetabula dissolvunt, exercitatio vehemens, saltatio, cursus, equitatio, aut vectio durior: qualis est carrucarum; gravioris oneris gestatio, aut è terra elevatio, casus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens à tussi, vomitu, alvi fluxu, sternutatione, convulsione, clamore, & immoderata venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid simile agendo, abortum maxime promovere potest.

Signa abortus præsentis per se manifesta sunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonstrantia hæc sunt: lumborum coarumque gravitas insolita, & ad motum segnitie, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrens, capitis dolor præsertim circa oculorum radices, laterum, ventrisque superioris contractio; mammarum detumescencia & extenuatio. Unde ex Hipp. *Aph. 37. sect. 5. Si mulieri utero gerenti mamma subito extenuentur, abortus sequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio sanguinis defectum in venis, utero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à causa aliqua externa abortus concitetur, unde sequatur violenta fœtus agitatio & vasorum disruptio, cum dolore illarum partium; spiritus & sanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammae destitutæ, extenuantur. Præterea lac copiosum è mammis effluens, partum imbecillum, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aph. 52. sect. 5.* Si verò dolores frequentes, & ferè continui, renes & lumbos excrucient, qui versùs pubem & os sacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu; certum imminenti abortus indicium est. Dolores enim illi membranas & ligamenta, à quibus fœtus utero alligatur, tendi ac divelli significant. Quòd si dolores illos & conatus sanguis purus vel serosus, vel aqua ex utero profluens subsequatur; abortum instare, & disrupta vasa ac membranas, atque os uteri apertum esse significat. Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui antea sublimis & fastigiatus, ventris mediam occupabat, jam conglobatus, versùs pudenda provolvitur: tum etiam non raro gravia symptomata consequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copiosæ.

His addere licet, quod docuit Hippoc. 2. *epid. text. 71.* quòd si à causis externis violentioribus patà ictu, vel casu, & similibus vehemens dolor & perturbatio in gravida excitentur; statim, vel saltem eadem die sequitur abortus. Si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad tertium diem abortum differri posse, quo elapso cessat abortus periculum, quia vulnera hujusmodi tertio, ad summum quarto die recrudescere solent, vel admodum mitigari, unde fœtus denù in utero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maxime est in praxi momenti, ut prægnantes mulieres post violentum causæ alicujus externæ insultum, lecto peritriduum aut amplius quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent.

Prognosis abortus varia institui potest in hunc modum.

Ex abortu mulieres magis periclitantur, quam ex vero partu, quia violentior est, ac tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus

Etus sponte decidunt: ita in partu naturali vasa & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, sponte laxantur & solvantur, quæ in abortu abrumpi necesse est.

Quamplurimæ mulieres propter abortum steriles evadunt, ob insignes lacerationes; quæ uteri dispositiones omnino evertunt.

Insignes hæmorrhagiæ, ad quas syncope, deliria, & convulsiones sequuntur, mortem inferre solent. Et testatur Aretæus, se nullas vidisse servatas ex iis, quibus in abortu, aut post abortum, convulsiones supervenerunt.

Inflammatiō uteri ex abortu contracta, ut plurimum lethalis. Sanguis enim, in uterum magna copia profluens, non expurgatur; sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, unde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliaque symptomata supra enumerata.

Abortus in primipara periculosior, quia inassueta doloribus, & angustiores habens istas vias, diutius ac vehementius torquetur.

Mulieres admodum graciles aut crassæ in abortum magis periclitantur: illæ quidem, propter infirmitatem; hæc verò, propter constrictionem viarum, per quas excluditur fœtus.

Abortus periculosior est sexto, septimo, & octavo mense, quia tunc grandior fœtus majori cum molestia & difficultate excluditur.

Fœminæ quæ laxiorem & humidiores uterum habent, sine noxa ut plurimum abortiunt, primis potissimum mensibus, quia partes istæ facile cedunt, unde minor sequitur molestia.

Hippocrates 2. epid. asserit: abortum sexaginta dierum masculinum conferre in mensium suppressionibus. Per mensium suppressiones intelligit tantum imminutiones, quando scilicet mulieres sufficienter aut commode non purgantur menstruis periodis. Per huiusmodi enim abortum aperiuntur viæ illæ obstructæ: & sanguis allicitur versus uterum, qui parcius antea fluebat. Huius Hippocratis sententiæ veritatem observasse videntur nostrates mulierculæ, quæ in abortu paucorum mensium, vernaculo sermone, & velut adagiali pronunciant: *La femme avortade ex miege empreignade*, id est, fœminam abortum passam lemi imprægnatam esse.

Curatio abortus in præservatione posita est: quia enim jam factus est, restitui non potest. At quæcunque eum consequuntur symptomata, cum symptomatis enixarum, communia sunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Unum, extra graviditatem, alterum in graviditate.

Extra graviditatem omnes pravæ corporis dispositiones, quæ abortum concitare solent, removendæ sunt: ut plethora, cacochymia, & peculiates uteri morbi, v.g. intemperies, tumores, ulcera, & similia.

Plethora, & nimia sanguinis copia, uteri venas referat, aut fœtum intus suffocat. Huic, si pura & simplex fuerit plethora, sanguinis missio medetur, quæ illius redundantia satisfaciatur.

Cacochymia verò aut biliosa est & acrimoniæ particeps, ut venarum orificia aperiatur: aut naturam stimulando, expultricem exciter, qua etiam fœtus unâ cum noxiis humoribus excludatur: aut propter excrementorum copiam, in prima regione cumulatam, ventrem distendendo, fœtum suffocat: aut in toto corpore sanguinem viciat, & fœtui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fœtus retentionem impedit, vel uteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymia medebitur etiam phlebotomia, sed pariori manu celebrata, cum præcipuum curationis caput sit, frequenti purgatione supervacanea corporis excrementa detrahere. Quibus interjiciuntur ea, quæ viscerum intemperies humorum acrimoniam, si adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incrassant. Aut si humores picuosi luxurent, sudorificis, diureticis, aliisque remediis erunt discutiendi. Hic tamen sedulo observandum in quacunque cacochymia cauteria mirum in modum prodesse ad præcavendum abortum: quod speciatim annotat Zacch. Lusit. his verbis. *Felicissimo experimento observavi, frequentem abortum ex vitiosis humoribus, ad uterum à toto demandatis, suæque prava facultate, vel copia fœtu enecantibus hoc solo presentaneo auxilio impediri. Fœminæ plures hac ipsa de causa frequenter abortiebant. Ex his quædam fœtum septimestrem, quadrimestremve, lacerum tamen & omni putrilagine infectum sapius enixa, non nisi hoc præsidio, eam in brachiis quam cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebra-*

to, à tantismalis levare potuerunt, & debito ac constituto tempore fœtus sanos, & nulla labe sedatos in lucem edidere.

Peculiariora uteri vitia, ut nimia humiditas, tumores, ulcera, & similia, erunt auferenda remediis, propriis cujusque affectus capitibus descriptis.

In graviditate, si eadem causæ adfuerint, major est difficultas; quia prægnantes non ita facile quæcunque ferre possunt remedia. Ne tamen, auxiliis destitutæ, in summo abortus & vitæ periculo versentur; quædam remedia usurpanda sunt.

Præsentem igitur plethoræ, etiam in grvida muliere, sanguis detrahendus est, primis potissimum mensibus: idque bis aut ter, si opus fuerit. Hoc perpetuò observando; ne magna copia unica vice detrahatur. De qua sanguinis missione fusiùs egimus præcedenti curatione.

Ubi verò insignis cacochymia redundaverit, purgatio blanda frequenter iteranda est, mediis præsertim mensibus gestationis. Et si intemperies humida, catarrhosa, mucosa, vel flatuosa infestaverit; ad dietam sudorificam in robustioribus, saltem levioribus, transcendere aliquando licet.

Interim toto gestationis decursu adstringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nata sunt, in usum revocanda sunt. Quorum non pauca in fluxu mensium immodico descripta sunt, hisce sequentia utiliter addi poterunt.

℞. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ. iij. mastices ʒ. j. ʒ. Fiat pulvis, de quo per intervalla detur ʒ. ʒ. vel quantum in cuspide cultri contineri poterit. Vel

℞. Coralli rubri Drach. ij. gr. Kermes, ossium dactyl. ana Drach. j. rasuræ eboris Drach. ʒ. margarit. non perforat. ʒ. i. Fiat pulvis.

Vel grana aliquot mastices singulis diebus mane devorentur.

Nostrates mulierculæ frequenti usu habent semen plantaginis, quod manè ad Drac. ʒ. circiter assumunt, cum vino diluto, ovo, aut juscule; vel per se; singulis ferè diebus toto gestationis tempore, non sine fructu.

In eundem usum componuntur opiata valde efficaces, quarum exemplum sequens esse poterit.

℞. Conservæ ros. ʒ. ij. cortic. citri condit. ʒ. vj. myrobal. condit. pulpæ dactyl. an. ʒ. ʒ. coralli præp. marg. præp. & rasuræ eboris, an. ʒ. j. Cum syrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserva rosarum utiliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt utilissimæ. Siquidem roborant, & corpus ab excrementis sensim liberant, licet aliquando sensibilibus non evacuent.

℞. Macis, trium santal. rhab. fennæ, coral. margaritar. an. ʒ. j. sacchari in aqua ros. dissoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ, pond. Drac. iij. Capiat unam bis in septim. per se, vel in paulo juscule dissolutam.

Exteriùs verò admovenda erunt unguenta & emplastra, in hunc modum composita.

℞. Picis navalis ʒ. ʒ. thuris ʒ. j. mastices ʒ. ʒ. sanguinis dracon. & ros. rub. an. Drach. ij. Fiat ceratum. Vel

℞. Olei myrtini & mastich. an. ʒ. j. santali rubri citrini, hypocistidos, acaciæ, an. ʒ. ʒ. spodi, rosar. rubrar. an. Drach. ij. boli armen. terræ sigillat. rasuræ eboris, an. ʒ. ij. terebint. cum aqua plantag. lotæ ʒ. j. ceræ q. s. Fiat ceratum, quod superextendatur linteo, & renibus applicetur.

Emplastra componuntur ex massa emplastri pro matrice & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda, vel in sequentem modum.

℞. Massæ empl. pro matrice ʒ. iij. rad. bistortæ, acaciæ, hypocyst. cortic. malor. granat. an. ʒ. ʒ. ladani Drach. vj. Malaxentur cum succo cydon. & fiat massa emplastri ad usum dictum.

Circa emplastra hoc animadvertendum, ea non diù esse gestanda, sed per intervalla removenda. Alioqui diutius lumbis affixa adeò renes calefaciunt, ut miseræ mulieres aliquando urinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdum sanguinem mingant.

Neque omittenda sunt ea, quæ proprietate fœtum retinere dicuntur, ut lapis melachites & actites de collo suspensus, magnes umbilico admotus, corallia, jaspides smaragdi, ossa de corde cervi legitima, & similia sub axillis gestata, vel de collo suspensa.

Zacutus Lusit. observ. 152. lib. 2. Praxis adm. inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam; & illius defectu corium lupi utiliter usurpari posse asserit.

Ut autem horum remediorum felix possit esse eventus, summa quies imperanda est, tum corporis, tum animi: tum etiam

etiam coitus abstinentia, qui uterum vehementer exagitat. Dum enim se uterus aperit ad comprehensionem seminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem, & nondum firmiter adhærentem propellit.

Si verò non obstantibus remediis prædictis, propter causæ vehementiam, sive illa interna fuerit, sive externa, abortus imminet; sequentibus auxiliis illi erit succurrendum. Ac primùm dolores & tormina, quamprimùm apparuerint in ventris fundo, versus pubem, in lumbis & osse sacro, eorum sedationi incumbendum est, tam sumptis quàm admotis, pro varietate causarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod est frequentissimum, quando incipit à causa interna,) exhibendus erit pulvis ex aromatico rosato, & sem. coriandri compositus. Imò aqua imperialis exhiberi poterit, si major sit pituitæ & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, ut sacculi ex sem. anisi, fœniculi, scœnogræci; floribus chamom. sambuci, anthos, & stachados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & pulvere nucis mosch. & coriandri conspersa. Vel omentum vervecis recentem mactati, aut pulmo ejusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cefferint; injiciatur clyster ex vino & oleo confectus, in quo philonii Rom. Drach. ij. dissolvi poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhibeantur, ad frangendum flatuum & humorum impetum ut in colico dolore fieri consuevit.

Si verò propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, revellentia remedia administranda sunt. Ut frictiones superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & utrique hypochondrio admovendæ. Imò verò, si mulier fuerit plethorica; non erit abs re sanguinem detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non assatim educere.

Quæ si non sufficiant, fluxu sanguinis perseverante, ad adstringentia veniendum est incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta, atque ita pulveres & opiata supra descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recentem extractus, nec non syrupus de papav. ad ʒ. j. cum pulvere boli armenæ, aut sanguinis draconis.

Exteriùs verò admoventi poterunt fœtus adstringentes & roborantes, ex corticibus granat. nucibus cupressi, calycibus glandium, balauistiis, acinis uvarum, & similibus, in aqua fœtorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis & balauistiis impletus coquatur in vino rubro, & ventri calidè applicetur.

His autem accedere possunt cerata & emplastra prædicta. Vel, ad magis adstringendum, fiat cataplasma ex pulveribus adstringentibus, cum terebinthina & albuminibus ovorum, quod extendatur super stupas, & alterum applicetur umbilico, alterum renibus calidè. Stupæ, applicandæ umbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Sequentia duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si, antequam fœtus à cotyledonibus divulsus fuerit, usurpentur.

24. Folia auri num. xij. spodii ʒ. j. germina trium ovorum non subventaneorum. Misceantur probè, donec aurum sit in minutissima divisum. Postea dissolvantur in dimidio cyatho vini albi, & detur per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoveatur.

24. Thuris masculi pulverati ʒ. ij. albumina ovorum num. v. Agitentur simul super prunas, semper movendo, ne concrecant; Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Postea stupis excipiantur, & quantum ferre poterit, calidissima umbilico applicentur bis in die, manè, & serò, per triduum prædictum.

C A P U T XVIII.

De partus difficili.

Partu difficilis appellatur, qui debitas, atque ordinarias naturæ leges non servat, sed longius tempus infumit, & dolores subito vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habet.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel à matre, vel ab utero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere potest, debilitas totius corporis, vel nativa, vel propter ætatem, ut in

juvenculis & vetulis; vel ob morbos, quibus in graviditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo & crassities vias uteri comprimens, & angustiores efficiens; ossium uterum ambientium mala conformatio, ut in claudicantibus; flatus intestina distendens; calculus, aut tumor præter naturam vesicam occupans, uterumque comprimens & pulmonis, aliarumque partium respirationi inservientium prava constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte uteri, varii illius morbi partum difficilem reddere possunt: ut tumores, ulcera, obstructions, adstrictiones, obturationes, à causis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando virium aliquid in eo reperitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adjunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus est, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut aliquo morbo debilitatus, ut nihil virium conferre possit ad suam exclusionem.

Ratione quantitatis fœtus parum non adjuvat, quæ vel continua est, vel discreta. Ratione quantitatis continuæ vitiosus est, si grandiori corpore aut capite præditus sit, unde laboriosa exclusio sequitur. Ratione quantitatis discretæ: ut quando plures sint in utero. Sic partus gemellorum laboriosior ut plurimum esse consuevit.

Ratione figuræ, seu situs in utero, partus difficilis variis modis contingit: ut quando fœtus pedibus, aut manibus præviis exire conatur; vel unum tantum pedem, aut manum alterutram exierit: vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad uterum orificii offerens.

Ratione adjunctorum fœtus contingit difficultas in partu, quando membranæ fœtum obvolventes tenuiores sunt, ut citius quàm par sit, disrumpantur: unde sequitur præcox aquarum effusio, sicque resiccatum manet uteri orificium tempore exclusionis fœtus. Vel quando crassiores sunt & densiores, ut facile à fœtu disrumpi nequeant.

Externæ causæ dependent ex rebus necessariis & contingentibus. Res necessariae sunt illæ, quæ non naturales vulgò nominantur. Sic aer frigidus & siccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè insensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti à tepentibus illis locis exeunti valde noxius est. Aer etiam fervidior spiritus dissipat, & fœtus ac fœtæ vires exhaurit; inflammationem febrilem faciliè inducit, in corpore jam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut adstringentia magna copia, ante partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & consipatis viis communibus, quæ hic maximè patere debent.

Somnolentia & stupor, matris & fœtus, impetum retardant, & naturam invalidam ostendunt.

Motus parturientis intempestivus partum maximè retardat, cum illa, ubi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit; vel importunè agitur; unde contingit, fœtum vel non posse exire secundum debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus præposteros.

Excretorum retentiones tempore partus, ut urinæ vesicam distendens; sæcum induratarum in recto intestino, & hæmorrhoides valde tumentes; uteri cervicem coarctant, & naturam à conatu parturiendi avertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, ut timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plurimum impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimum nocere possunt: tum etiam adstantes, qui parturientem adjuvare debent, valide nimirum mulieres & famulæ, quæ illam sublevent & fulciant, dum est in ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ universæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo erraverit, partus difficultatem inferre solet. Interdum enim obstetrices justo citius parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adhærent; unde virium exolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Imò verò, dum obstetrices parturientibus præmatuè persuadent, tempus pariendi instare; fit, ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis, in non leve discrimen præcipitentur.

Cognoscitur partus difficilis, tum ab ipsa parturiente, tum ab adstantibus, & præcipuè ab obstetrice. Ac primum, si lon-

si longiori tempore maneat foemina in laboribus partus v. g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cum vere naturalis partus intra 24. horas perfici debeat. Deinde, signum difficultis partus est, si dolores partus sint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quam versus pudenda vergant. Causae vero difficultis partus ex ipsarum parturientium relatu & ipsa autopsia majori ex parte dignoscuntur. Sed debilitas aegrae, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporisprehenduntur. Morbi uteri propriis indiciis dignoscuntur. Foetus debilitas ex debili & tarda motione dignoscitur. Foetus vero mortui signa capite sequenti innotescunt. Magnitudo foetus ex parentum statura colligi potest, praesertim cum vir magno corpore praeditus, cum pusilla muliere conjunctus est. Quando vero haec deficiunt; & matris conatus satis validus est, foetusque sese commovendo sufficienter exitum affectat, partus tamen difficultis ac laboriosus est; indicio est, secundinam esse fortiolem, quae non facile disrumpi valeat. Cujus rei conjecturam augebit, si aqua & humiditas in labore non profluit. Praepostera foetus figura ab obstetriceprehenditur, & reliqua, ut dictum est, ipsa autopsia innotescunt.

Prognosis quod attinet. Partus difficultis ex se periculosus est, & in eo interdum mater, interdum foetus, & interdum uterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest, quin foetus moriatur.

Affectus soporosi & convulsionis in partu difficili supervenientes, sunt ut plurimum lethales.

Sternutatio in partu difficili superveniens, bona, ex Hipp. *poc. in Aphorismis*.

Ad curationem partus difficultis, primò, omnes causae quae illum retardare valent, quantum fieri poterit, auferendae. Deinde, partum adjuvantia remedia methodicè administranda.

Ac primum vulgare est apud mulieres aquae cinnamomi cochl. i. aut alterum exhibere. Vel ipse cinnamomi pulvis cum paucis croco, vel confect. alkerim. 3. ss. cum jusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad 3. ss. in singulis, jusculis aut singulis horis, cum modico vino sumptus, utilissimus est. Vel

24. Olei amygd. dulc. & vini albi, ana 3. ii. croci & cinnamomi, ana gr. xi. confect. alkerim. Drach. sem. syrupi capill. ven. 3. i. ss. Misce, fiat potio.

Si haec non sufficiant, & validioribus agendum sit; sequens potio erit efficacissima frequenti usu à nobis comprobata.

24. Dictamni cretici, aristoloch. utriusque, & trochiscorum de myrrha, ana 3. ss. croci & cinnam. ana gr. xii. confect. alkerim. Drach. sem. aquae cinnam. 3. ss. aquae naphae & artemisiae, an. Unc. i. sem. fiat potio.

Inter efficaciora recensentur oleum succini, cinnamomi, & extractum croci; quae in exigua quantitate multum operantur: scilicet extractum croci ad gr. v. vel vi. oleum cinnamomi ad gutt. iv. vel v. oleum succini ad gutt. xii. vel xv. cum vino, jusculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat ex Hipp. *Aphor. 35. sect. 5. Difficulter parienti superveniens sternutatio, bonum*. Illa provocabitur pulvere sequenti.

24. Hellebori albi Drach. sem. piperis longi 3. i. castorei gr. v. Fiat pulvis, qui insuffletur in nares ad pisi magnitudinem.

Idem Hippocrates aliud praescribit remedium *lib. 1. de morbis mulierum*, quod ab omnibus ferè Auctoribus & praetermissum. Illud autem est sectio venae inferioris, his verbis proposita. *Si vero, inquit, praegnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus dolore laboret, sit autem juvenis, & in vigore & multo sanguine referta; secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrudere; virium respectu habito*. Quamvis à Practicis nostris nunquam in usum revocetur hujusmodi remedium, & videatur maximè reformidandum; cum in partu vires unice necessariae sint, quae à venae sectione infringi possunt: Tamen, si à plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippoc. cum dixit: *si mulier sit juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta*; non est dubium, quin maximè conferre possit, cum venae, plurimo sanguine refertae, omnes vias interiores angustiores efficere soleant. Unde fit, ut in dolore nephritico similis phlebotomia saepe miranda praestet, & calculorum tum in renibus, tum in ureteribus contentorum exclusionem faciliat.

Non solum autem internis remediis propositis; sed etiam externis, partus difficultis adjuvari poterit.

River. Opera Medica.

Obstetrix itaque uterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amygd. dulc. sem. lini & similibus.

Tum etiam foveatur venter inferior decocto emoliente, ex rad. alth. lilior. fol. malvae, violat. artemis. sem. lini, foenugr. flor. chamom. meliloti.

Clysteres acres injiciuntur, quorum irritatione expultrix etiam uteri stimuletur, & depleta intestina ampliorum locum utero relinquent.

Umbilicus inungatur oleo succini. Quidam fel gallinae nigrae laudant, eidem parti admotum.

In usum etiam venire possunt ea, quae proprietate specifica partum juvare creduntur: ut lapis aetites, vel magnes, styra, calamita, & reliqua, coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, mense Martio captos, laudat: Qui studiosè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exsiccandi. Horum unus ventri (vertici) cum pipere ita alligetur, ut venter (vertex) à pupilla tangatur, & fetum, sive mortuum, sive vivum educet. Quo facto mox amoveatur, ne uterum planè propellat. In mola etiam valere asserit.

Cavendum etiam est, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco gestet; sed omnes deponat: nam multae ex iis proprietate specifica, fetum retinere creduntur.

Si foetus debiliior videatur, reficiendus est: tum roborantibus matri exhibitis, ut vino calente, confectioe alkerim, aqua cinnamomi; tum externis, ut crusta panis, aut placenta rosacea pulvere nucis moschat. cinnam. caryophyl. granor. Kermes sinapisata, & aqua imperiali, aut vino tepente irrigata. Vel frustulo carnis vervecinae, parum asfo supra craticulam, & aqua rosacea vel flor. arantio. irrigato, omento vervecis nuper mactati adhuc calente, & similibus.

Si praepostero modo foetus egredi incipiat, ut brachio uno aut pede primum emissò, vel altero quopiam modo, obstetrix nullo modo talem partum excipiat; sed in uterum retrudat, & ad legitimam formam convertat. Quod fieri, puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso & clunibus elatis. Postea ventrem ipsius, versus praecordia blandè comprimendo, & in uterum fetum ipsum compellendo. Postea vero obstetrix alia forma exeundi occasionem infanti ministret artificiosa manu procurans, ut faciem tergo matris obvertat, dein nates & crura versus matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partus spe, aut etiam matre jam morti proxima, nonnulli Auctores ad sectionem Caesaream accedunt, de qua Franciscus Rossetus elegantissimum edidit tractatum, ubi multis rationibus & exemplis conatur ostendere, illam posse aliquando succedere. Attamen, quia haec operatio est periculi & terroris plena; raro aut nunquam tentanda est Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.

C A P U T XIX.

De fetu mortuo.

IN partu difficili, ob magnos & diuturnos labores, saepe foetus extinguitur. Interdum etiam ante labores partus ex causis praeternaturalibus, quales sunt ea, quae abortum provocare consueverunt, eum mori contingit, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: si vero ad illud tempus pervenerit; facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum foetus cum matre cooperari debet, ut è carcere suo egrediatur.

Omnes igitur causae, partum difficilem efficere valentes, si majores & graviores sunt, fetum extinguere possunt. In primis vero fetus extingui solet, si adeò praepostera figura prodeat, ut nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, neque à Chirurgo extrahi: aut in meliorem situm converti. Cum enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat; sic, ut in istis conatibus variisque motibus & compressionibus, interdum mater & foetus, interdum mater sola, & interdum foetus solus moriatur. Admiratione dignum est, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus, ex partu laborioso extinctis in quibus uterus disrumpus inventus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Unde colligere est, quantus sit validi foetus impetus ad sui exclusionem molendam.

Cognoscitur foetus mortuus, quando motus illius cessat, quem prius in utero aut mater ipsa sentiebat; aut obstetrix percipiebat, admota manu, aut aliis rebus repenti-

A a bus

bus & roborantibus, quibus illius vis sopita solet ex-
scitari; major præterea ponderis sensus cum dolore ab-
domen infestat, quando foemina de latere in latus sese
convertit, foetus ex una parte in alteram instar lapidis
dilabi percipit: ventris inferioris frigiditas tactu depre-
henditur, extincto calore nativo, & dissipatis spiritibus
quæ in foetu continebantur: oculi redduntur concavi &
perturbati: facies & labra pallent: partes extremæ frigi-
dæ ac lividæ apparent: mammae flaccidæ evadunt, ac
tandem, putrescente foetu, ichores foetidi & saniosi ex
utero emanant: abdomen ob vapores elevatos inflatur,
reter odor & graveolens spiritus, non solum ex ore matris,
sed etiam à toto corpore exhalat. Si ante foetus secun-
dina excludatur, certissimum est foetus in utero mortui
indiciu.

Quod ad prognosin spectat; periculosissimus est foetus in
utero mortuus, & nisi maturè excludatur, febres, lipothy-
mias, sopores, convulsiones, & mortem inferre solet.

Aliquando tamen foetus in utero mortuus per longum
tempus servari potest, ut plurimis historiis à variis Aucto-
ribus relatis constat: quas tanquam raros casus magno
numero collegit Schenkius, & transcripsit Sennertus, mul-
tarum mulierum, quæ foetus in utero mortui & corrupti
officula, per uterum, alvum, vesicam, & tumorem in ab-
domine apertum excreverunt.

Nos unam vidimus, quæ omnia foetus ossa per umbi-
licum excrevit, & postea coalescente umbilico, perfectè
restituta est.

Curatio tota versatur in foetus exclusione, vel extractio-
ne. Cum enim maximum vitæ periculum imminet ex lon-
giori foetus mortui in utero mora; quamprimum ex signis
propositis certò concluditur, foetus esse demortuum, ad
illius exclusionem properandum est. Illa autem iisdem re-
mediis promovetur, quæ ad juvandum partum fuerunt
proposita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda sunt
quibus nonnulla majoris adhuc efficaciam addi poterunt in
hunc modum.

℞. Fol. sabinae siccor. rad. aristol. rot. trochisc. de myrrha,
castorei, an. ʒ. i. cinnam. ʒ. ʒ. croci ʒ. i. Misce, fiat pulvis,
de quo capiat ʒ. i. cum aqua sabinae. Vel

℞. Dictamni cretici, sabinae, boragis, an. ʒ. i. mirrhæ,
rad. asari, cinnam. croci, an. ʒ. ʒ. Misce, fiat pulvis, dosis ʒ.
i. cum dicto ac simili liquore.

Interim admoveantur pudendo, pubi, & perinæ foras
emollientes prædicti, addendo rad. bryoniae, cucumeris
agrestis, ireos Florent. aristol. rot. & flores genistæ.

Post foras inungantur eadem partes unguento de ar-
thanita, vel sequenti.

℞. Aristol. rot. colocynth. & agarici, an. drach. i. gum-
mi ammoniaci in vino soluti, & fellis tauri, an ʒ. ii. ol. chei-
rini q. s. Fiat unguentum.

Pessarium etiam in vulvam immittatur.

℞. Rad. aristol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynth.
mirrhæ, an. ʒ. i. galbani, opopanacis, an. ʒ. ʒ. cum felle bo-
vis, fiat pessarium. Vel

℞. Ammon. opopan. castor. serap. hellebori nigri, staphis,
aristol. rot. pulpæ colocynth. scam. an. ʒ. i. euphorb. ʒ. i. Cum
succo rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat pessa-
rium.

Zacut. Lusit. observ. 154. lib. 2. Prax. adm. foetus novi-
mestrem, in utero mortuum, & gravissima symptomata ex-
citantem, exclusum fuisse testatur hujus pessarii vi, & bal-
nei oleaginei, cum decocto medicamentorum aperientium,
& vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel ungula asinae per infundibulum
recipiatur.

Si res cunctetur diutius, utile erit, constantibus viribus,
catharticum medicamentum exhibere, quo simul educun-
tur vitiosi humores, qui in hoc statu facile & citò col-
liguntur, & consequenter foetus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum testatur, se fe-
licissimo cum successu pluries in hoc casu exhibuisse mer-
curii vitæ g. iv. vel v. idque remedium potentissimè foetus
mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod
tamen, propter vehementem suam operationem, summa
cautione & Medici prudentia indiget.

Si medicamentis diù tentata foetus mortui educio
obteneri nequiverit, ad Chirurgam operationem ve-
niendum est. Eaque fit, vel instrumentis, quemadmodum
à Paulo Aegineta describitur, vel manus solius ministerio,
prout docetur à Carolo Stephano, Bauhino: & aliis; quæ
omnia à Schenkio & Sennerto diligenter transcripta sunt.

CAPUT XX.

De Secundina retenta.

IN partu naturali secundina ut plurimum statim post foe-
tum excludi solet: aliquando tamen in utero retinetur,
unde gravissimum imminet vitæ periculum.

Causæ istius retentionis internæ sunt, nimia tunicarum
istarum densitas & crassities: propter quam uteri parieti-
bus firmiter adherent, earundem intumescencia ab humo-
rum affluxu, qui in partu laborioso concitatur, virium
exolutio ex partu laborioso facta, ut non sufficiant ad se-
cundinarum exclusionem, & oris uteri oclusio, post foetus
ejectum. Causæ verò externæ sunt aeris frigiditas, cujus
vi secundina repellitur, & uteri orificium occluditur,
odoramenta quædam, quibus uterus sursum allici, vel
exagitari potest: animi pathema grave: ut timor, vel terror
subitò adveniens, morositas parturientis, quæ in eo situ
permanere non vult, vel eos conatus præstare, qui ad hoc
opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium,
quo ex improvviso umbilicus dirumpitur, remanente
intus secundina, & imperitæ obstetricis error, quæ vasa
umbilicalia citius refecit, aut non tenuit sinistra manu,
ut debebat: si enim dimittantur, retrahuntur ad uterum,
& in eo cum secundinis latent; quæ earum extractioni
inservire debebant.

Diagnosin secundinae in utero retentæ per se facilis est:
aliquando tamen frustulum illius separatur, & in utero re-
manet, cujus notitia non est adeo facilis. Cognosci ta-
men potest ex eo, quod uterus post partum adhuc in exer-
cendo laborat, quamvis leviores sint illius conatus: doloris
& caloris sensus in utero percipitur, & post aliquot dies
reter ac cadaverosus ab utero exhalat.

Periculosissima est secundinae retentio, & si per aliquot
dies in utero moretur, foetam putredinem acquirit; unde
febris acuta, nausea, lipothymia, dyspnœa, sudor diaphoretic-
us, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici
insultus, & mors tandem subsequitur.

Hippocrates 2. epid. exemplo uxoris cujusdam coriarii,
innuit bonum esse, si sanies copiosa brevi per pudendum
effluat; spes enim est, membranas illas putrefactas, vel
marcore consumptas, sexto, vel septimo die effluxuras.

Secundina retenta iisdem remediis expellitur, quæ ad
foetus mortuum fuere proposita, quibus addere licet
nonnulla specifica ab Auctoribus tradita.

Gesnerus & Augenius plurimum laudant equi castrati
testiculos, frustulatim incisos, & furno siccatos. Illorum-
que pulveris datur, quantum tribus digitis capi potest, cum
jure pulli, idque, si opus sit, bis aut ter reperatur.

Rulandus olei juniperi guttas xxx. feliciter exhibuit.

Alii jubent puerperam dentibus cepam comprimere,
succumque deglutire, idque ter, quaterve dentibus in ce-
pam adaptis, succoque semper elicitò ac deglutito, re-
petere: postea vini calidi cyathum superbibere, unde citò
liberatur.

Forestus refert de obstetrice quadam, quæ à Judæo Me-
dico secretum sequens acceperat. Sumebat folia levistici
viridia, contundebat, & succum exprimebat cum vino
Rhenano optimo, ejusque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, ut in foe-
tus mortui educatione.

His addenda erunt sternutamenta, suffitus, fomenta, li-
nimenta, aliaque tum externa, tum interna, suprâ descripta
in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam nostrate usurpata
miranda præstitit.

℞. Aceri rosac. ʒ. viii. vel x. folior. lauri & baccarum
ejusdem, an. M. iii. placentam rosaceam, ex aqua destillata
relictam, in frustra dissectam, num. i. Bulliant in lebere, &
eo decocto laventur diu coxæ & tibie calidè ab inguini-
bus ad pedes usque; ex eo uterus spontè apertus est, ac se-
cundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myr-
rhæ & aristol. utriusque, an. ʒ. i.

Inter alia verò remedia multum potest manus periti
Chirurgi in uterum immissa, antequam inflammatio, vel
inflatio augeatur. Sic enim apprehensas secundinas &
molliter circumductas, poterit extrahere, mulieremque
à tot symptomatis & remedium molestiis liberare.

Si nullo modo secundina educi potuerit, sed firmiter
utero hæreat, & in eo putrescat; suppurantia in uterum
immittenda sunt, admixtis detergentibus, ut id, quod pu-
trefactum est, sensim educatur. Ad id laudat Rondeletius
unguen-

unguentum basilicum, præsertim si dissolvatur in decocto sequenti.

℞. Fol. malvæ cum rad. M. iii. rad. aristol. utriusque an. ʒ. vi. sem. lini & scængr. ana ʒ. sem. violariæ M. i. florum chamom. & centaur. min. an. M. ʒ. Fiat decoctio in aqua: admiscendo, si magna suppuratione opus est, aliquid olei: si verò majori deterfione, unguenti Ægyptiaci parum.

CAPUT XXI.

De Fluxu lochiorum immodico.

Fluxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æstimandus est; quia pro diversis naturis, ætatibus ac vitæ generibus, varius admodum est, sed ex difficili tolerantia, & virium dejectione, quæ ex eo contingit.

Causæ illius sunt, vasorum apertio nimia, vel laceratio in partu difficili, vel secundinarum violenta extractio, vel sanguinis copia major, quæ per totum gestationis tempus in uteri venis collecta fuit, vel ejusdem tenuitas & acrimonia, quæ vasorum oscula nimium aperit, & naturam ad excretionem stimulat.

Cognoscitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, ut dictum est, quæ exhaustis spiritibus deiciuntur, tum sanguis grumulosus effluit: iisque accedit cibi fastidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tensione, pulsus debilis & frequens, visus obtenebratio, aurium tinnitus, animi deliquium & convulsio.

Cum omne sanguinis profluvium periculosum sit, ex eo, quod sanguis vitæ nostræ thesaurus sit; fluxus lochiorum immodicus magis periculosus est, propter labores partus prægressos, à quibus facta est virium resolutio. Majus autem, vel minus adest periculum, pro majoris vel minoris sanguinis effluxu, & symptomatis levioribus aut gravioribus, quæ illi superveniunt, unde apud Hippoc. Aph. 35. sect. 5. Si muliebri profluvio convulsio, aut animi deliquium superveniat; malum.

Curatio sanguinis fluxus immodici in illius cohibitiones tota versatur. Summa tamen cautio adhibenda est, ne quod per hujusmodi purgamenta excerni consuevit, intus retineatur, & gravissimorum affectuum causa evadat. Atque adeo, si affectus non vehementer urgent, à levioribus incipiendum erit, ad potentiora, si opus fuerit, sensim progrediendo.

Ac primum sanguinis impetus cohibendus est alimentis incrassantibus, ut panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum jusculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus assis, succo granatorum aspersis.

Cibus paulò copiosior exhibeatur: non tamen una vice; sed potius frequenter, cum hoc modo calor, & spiritus, qui expulsionem in utero adjuvant, ab utero ad ventriculum avocentur, & vires instaurentur, vitelli ovorum huic usui conveniunt: nam & facile coquantur, & calorem ad ventriculum avocant.

Potus sit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum mastiches bullierit. Deinde sanguinem ad partes superiores revellentia remedia usurpanda sunt, ut frictiones & ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ sub mammis, & utrique hypochondrio admotæ.

Utile etiam est manus fovere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca dissoluta fuerit.

Tum etiam venter fascia mediocriter constringatur: quia hoc modo comprimuntur vasa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoveantur lintea oxycrato madefacta, quibus sanguis in vena cava contentus temperatur, illiusque motus inhibetur.

Si fluxus valde immodicus sit, viresque deiciat, ut vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum est. Et inter alia sequens potio ut plurimum succedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ, & rosar. an. ʒ. i. syrupi corall. vel illius defectu, de rosis siccis ʒ. i. salis prunellæ ʒ. i. Sang. dracon. ʒ. ʒ. Fiat potio.

Si diutius duret fluxio, pulvis, vel opiata ad plures doses præscribi potest in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ʒ. iv. pulv. boli armen. coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. i. Sem. plantag. coriandri præpar. & granor. sumach. an. ʒ. ii. Misce, fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat ʒ. i. cum decocto centinodiæ & syrupo cydoniorum.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, an. ʒ. i. boli armen. trochise. de carabe & corall. an. ʒ. i. cum syrupo corallior.

River. Opera Medica.

vel de rosis siccis, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Exteriùs verò fatus & unguentum utiliter admovebuntur, quorum formula talis esse poterit.

℞. Summit. lentisci rubri, plantag. cupressi, olivæ, & polygoni; an. M. i. rosar. rub. P. ii. granor. myrti ʒ. i. ʒ. nucum cupressi num. vi. corticum granat. P. i. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro adstringente, & colatura foveantur partes muliebres, valde tepidè & ferè subfrigide.

℞. Unguenti comitissæ ʒ. ii. succi plantag. ʒ. i. Agitentur simul, & fiat linimentum, applicandum post forum.

Injectio in uterum etiam potest fieri ex succo plantag. à Gal. laudato 5. methodi, vel decocto fatus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ sectio in cubito, præsentaneum est remedium, si paulatim & per quædam intervalla sanguis educatur. Sic enim multas deploratas convaluisse experientia docuit.

Ac denique, perseverante affectu, omnia remedia, quæ pro fluxu mensium immodico sunt descripta, hic etiam convenire poterunt.

Inter remedia autem, pro fluxu mensium immodico proposita, habentur cataplasmata, regioni pubis & lumborum applicanda, quibus sequens addi poterit, fluxui præsertim lochiorum immodico maximè conveniens.

℞. Fuliginis camini durissimæ ʒ. viii. Subigatur cum aceto fortissimo, & fiat cataplasma renibus applicandum.

De somno peculiariter hic annotandum, dum sanguis copiosè effluit, cum esse penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus, majorem fluxum efficit. Et si aliquando is concedendus sit; aliquis ex ministris semper adesse debet, qui agrotantis pulsum & respirationem observe.

Denique si grumi sanguinis in utero subsistant, ibique dolorem & tensionem excitent; danda opera, ut maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores transmittant ad cerebrum & cor, febremque concitent. Ideo puerpera, si vires ferant, levi deambulatione uti debet, vel erecta aliquandiu stare, aut in sella perforata sedere, quasi vellet dejicere. Quod si non sufficiat; decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle rosaceo in uterum injecto, dissolvendi sunt. Cautè tamen hic agendum est, ne, dum grumi educuntur, sanguis de novo concitetur.

CAPUT XXII.

De Suppressione lochiorum.

Bonus ac felix puerperii successus ex convenienti lochiorum effluxu præcipuè dependet, quandoquidem impuritates, quæ per novem gestationis menses in venis uteri, ac toto corpore colliguntur, per istas evacuationes expurgari solent. Si verò illæ supprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, mania, melancholia, angina, pleuritides, peripneumonia, uteri inflammationes, & alii tumores ut plurimum maligni.

Causæ istius suppressionis aut imminutionis sunt sanguinis crassities, vasorum angustia, vel obstructio, quæ liberum effluxum impediunt; aer frigidus incautè utero susceptus, quia vasorum orificia constringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigida potus, metus, terror, tristitia, & alia animi pathemata, quæ sanguinem ab utero avertunt.

Diagnosis istius suppressionis per se manifesta est. Imminutio verò ex quantitate sanguinis effluentis desumenda non est, quandoquidem mulieres aliæ plus, aliæ minus sanguinis superflui habent. Sed integra illius cognitio ex symptomatis supervenientibus elicitur; qualia sunt, ventris intumescencia, dolor inum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, spirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, & alia symptomata supra enumerata.

Prognosis elicitur ex symptomatis propositis, quæ huic affectui supervenire diximus. Cum enim majori parte periculosa sint; causam etiam eorum valde periculosam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, si quædam alia evacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua saltem ex parte supplere valeat, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: urinæ profusio cum fuliginoso sedimento, aut sudor copiosus. Aut si post aliquot dies ex utero

livida, nigra, & graveolentia effluere incipiant. Metuendum tamen est, ne ex corrupto sanguine ulcera in utero excitentur.

Curatio suppressionis lochiorum, in eorum provocatione tota consistit, eaque mollienda est remediis, quæ sanguinem ad inferiora provocant, & uteri vasa aperiunt.

Ac primum clysteres emollientes, laxantes, & aperientes injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. althææ & lilior. an. ʒ. i. aristol. utriusque, an. ʒ. iii. fol. malvæ, althææ parietar. mercurial. an. M. i. Sem. lini & scænuigr. an. ʒ. sem. flor. chamom. & sambuci, an. P. ii. Coquantur ad ʒ. i. In colat. dissolve olei aneth. & lilior. an. ʒ. i. hieræ simpl. ʒ. sem. unguenti de arthanita ʒ. i. Misce, fiat clyster.

Frictiones fiant in cruribus, deorsum versus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoveantur inguinibus & coxis: nonnullæ scarificentur.

Si hæc non sufficiant; aperiuntur venæ poplitæ, aut utriusque cruris: vel etiam hæmorrhoidum, si natura eò vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum suppressione, venæ sectio in brachio celebranda est, ut in morbis puerperarum dicetur.

Fotus sequens ventri inferiori & pudendo admoveatur.

℞. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & aristol. utriusque an. ʒ. i. fol. Mercurial. artem. pulegii, sabina, calamen, ana M. i. Sem. lini & scænuigr. an. ʒ. i. flor. chamom. melii. sambuci tanacet. an. P. i. Contundantur & incidantur ut artis est: & imponantur duobus sacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè per vices.

Post fotum innungantur dictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & sesamino, addito croco.

His autem addi possunt pessaria & suffumigia, in suppressione mensusum proposita, à mitioribus incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitivarum, cinnam. & cicerum rubrorum cum paucis croco. Vel

℞. Rad. aperitiv. an. ʒ. ii. fol. betonic. endiv. capill. ven. M. i. schænanth. P. i. sem. anisi & scænic. an. ʒ. i. cicerum rubr. cochl. i. Coquantur ad ʒ. i. sem. Colaturæ adde aquæ cinnam. drach. ii. syrup. de ʒ. rad. ʒ. iii. Dentur ʒ. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet trochisc. de myrr. Drach. i. cum vino albo vel aqua scænic.

Forestus etiam præsentè febre, sequenti utitur decocto.

℞. Hordei mund. M. i. glycyrrh. ras. ʒ. sem. scænanthi ʒ. i. sem. Coquantur ad ʒ. i. pro iii. dosibus.

Debilibus verò scænanthi ʒ. i. in jure pulli bulliri jubet, & exhibet.

Purgatio etiam convenire potest, septem vel novem diebus à partu, ex infusione rhab. agric. aut sennæ; vel cum jusculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum senna parato; vel cum mannâ ʒ. i. sem. in jusculo dissolutâ.

C A P U T XXIII.

De Terminibus à partu.

Termina puerperis ad eò frequenter contingunt, ut paucissimæ ab iis immunes sint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non solent, quia intra biddum aut triduum cessant. Si quando tamen acerbiores sint, aut diutius perseverent; Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præscribant, eorum causas perlustrare tenentur.

Causa igitur præcipuè torminum & dolorum, qui à partu contingere solent, sunt sanguinis copia, crassities, acrimonia, & vasorum angustia. Cum enim venæ uteri per novem menses ab ordinaria sanguinis excretionē cessant, & ille interea magna copia congestus fuerit, nec non diuturniori mora crassitiem & acrimoniam adeptus; dum per angustas vias transit, dolores parit, qui per intervalla recurrunt; quoties uterus novam sanguinis excretionem molitur, eaque peracta cessant, donec iterum alius sanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum hujusmodi tormina à flatibus, aut frigore in uterum suscepto: sed minùs frequenter.

Distinguuntur hi dolores ab aliis, qui ventrem infestare solent, ex continuitate & intervallis, quæ excretiones sanguinis interpolatas sequuntur. Et ipsæ mulieres eos facillè distinguunt.

Sanguis crassior in grumos facillè concrevit: tenuior verò ex tenuitate, & colore vivido, aut subflavo cognoscitur.

Si à flatu oriatur dolor; ille magis vagus est, plures ventris partes occupat, neque sequitur excretionum san-

guinis intervalla. Si aer frigidus in uterum admissus fuerit: ex iis, quæ circa ægram acta sunt, deprehend poterit.

Periculosi non sunt hujusmodi dolores; sed plerumque maximè molesti. Id eò quamprimum tollendi, aut demulcendi saltem.

Curatio hujusmodi torminum eò dirigenda est, ut vasa uteri laxentur, sanguinis crassities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia sequentibus præsiidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter fasciâ leniter constringatur, ut uterus subsideat; neque huc illuc commoveri possit, ut à partu non raro propter subitam evacuationem solet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recentè extracti ʒ. ii. aut iii. cum syrupi violacei ʒ. i. sem. vel vini hippocratici ʒ. ii. exhibeantur.

Clysteres injiciantur ex lacte cum saccharo & vitellis ovorum.

Vel parari possunt ex decocto flor. chamæm. & vitello ovorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, ut oleo anethino, rutaceo, jasmino, vel sequenti magnæ efficacæ, quod ad hunc usum tempore idoneo componi debet & in officinis asservari.

℞. Rad. aristol. ror. iridis, pæoniæ, an. ʒ. i. cyperi ʒ. ʒ. folior. siccor. artemis. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, absinth. sabina, ruræ, betonica, salvia, an. M. i. flor. anthos, stæchados, lavendulæ, chamom. anethi, hyperici, sambuci, an. M. ʒ. granor. lauri, & juniperi an. ʒ. ʒ. cumini, sem. rutæ, pæon. dauci, & agni casti, an. ʒ. iii. caryophyl. nuc. moschat. cinnam. zinzib. an. ʒ. i. styrac. & myrrhæ, an. ʒ. i. Omnia contusa & incisa misceantur, & macerentur in olei veteris ʒ. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vase fictili benè clauso, spatio unius hebdomadæ, & fiat ebullitio supra cineres calidos, spatio quatuor, aut quinque horarum, & postea exprimatur oleum, ac recondatur ad usum. Si non habetur paratum urgente necessitate, bulliant simplicia dicta in aquis partibus olei & vini albi ad vini consumptionem, postea exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri potest ex decocto artemisiæ, matricariæ, melissæ, fol. lauri, calament. Sem. dauci, cumini, carvi, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo, vel lacte parato. Vel sequens cataplasma admoveatur.

℞. Cepas in aqua benè coctas num. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo sem. lini, & cumini contesor. an. M. i. flor. chamom. tantundem, farinæ hordei q. s. ut fiat cataplasma. Et si opus sit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur super linteam, & umbilico calidè applicetur.

Utile etiam est, pelle vervecina ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta est: hujus enim calor, nostro affinis, doloris causam concoquit & mirificat, tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò sequentia exhiberi possunt.

℞. Sem. dauci pulverat. ʒ. i. vini albi ʒ. iii. Misce, detur calidè bis in die.

℞. Nucis moschat. anisi, cinnam. an. ʒ. i. Misce, fiat pulvis, detur cum vino albo. Vel

℞. Nucleorum dactylorum & persicorum, an. ʒ. sem. nucis moschat. ʒ. iv. pulv. diamarg. calidi ʒ. ii. anisi ʒ. i. cinnam. ʒ. ii. croci ʒ. ʒ. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuissimus cujus dentur ʒ. iii. cum vino albo, bis aut ter in die, si urgeant dolores.

Forestus decoctum flor. chamom. in cerevisia, vel decoctum artemisiæ, & chamæm, in jure pulli propinavit felici successu.

Præstat mox à partu jus galli veteris tribus diebus summo manè, jejuno stomacho, porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens pulvis, statim post partum sumptus, à torminibus manè præservat. Ita, ut si primiparæ exhibeatur, sequentibus partibus nullo modo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. consolidæ major. exsiccatæ ʒ. i. nucl. persicor. nucis mosch. an. ʒ. ii. succini ʒ. ʒ. ambra griseæ ʒ. sem. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum vino albo, & si febris adfuerit, cum jusculo.

Pro potu ordinario utatur ægra decocto rad. petros. aut artemisiæ, & cinnamomi.

Si à biliosis & acris humoribus tormina generentur,

tur, eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E. g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. i. mucil. de sem. cydoniorum, aqua viol. extract. ℥. sem. aqua borrag. scorzonera, an. ℥. iii. Misce, fiat julep. pro ii. dosibus. Vel

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. syrup. viol. ℥. i. aqua borrag. ℥. sem. Misce, pro uno haustu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eadem opera dolorem sedant.

Enixas post partum sæpè dolor exercet in inguine, ex utero in illo conglobato. Curatur admovendo umbilico emplastra ex galbano & assa fœtida, in cujus medio grana aliquot moschi ponantur.

C A P U T XXIV.

De Morbis acutis puerperarum.

QUOD suprâ de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum possumus repetere: non aliam scilicet habere essentiam, aliamve diagnosis, ac dum non puerperas, ac etiam viros obsident. Ut hic peculiarem eorum theoriam proponere non opus sit, quæ ex propriis capitibus facile desumi poterit.

Illi autem morbi acuti ut plurimum sunt febres continuæ, tum essentielles, ut synochus putrida, tertiana, continua, & reliquæ: tum symptomatice, quæ inflammationes internas, ut pleuritidem, peripneumoniam, hepatidem phrenitidem, & alias comitantur.

Est tamen peculiaris febris species, quæ omnibus prope modum puerperis contingit, *febris lactis* vulgò à mulieribus nominata, eaque circa tertium, aut quartum puerperii diem accidere solet, cum lac in mammis copiosius generari incipit; oriturque ex sanguinis ab utero ad mammas refluxu, ejusdemque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeræ plurium dierum recensetur, neque ullis indiget remediis, quia intra triduum vel quatrimum, nempe circa nonum diem sudore solvitur. Distinguitur à putridis, quod ferè circa quartum diem invadit, mammae lacte repleri incipiunt, & duritie, dolore, ac calore affici, cum dorso, & scapularum gravitate & calore, tum puerperia rectè fluunt, quod in putridis rarissimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis supervenientes, à tribus causis oriuntur: nempe lochiorum suppressione, aut immutatione, pravorum humorum congerie gestationis tempore cumulata, ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potius signum est latentis cacochymiae, febrem excitantis, illius verò causa propria esse non potest.

In suppressione lochiorum sanguis, & vitiosi humores, qui per gestationis decursum cumulati sunt, ad venas majores regurgitant, ibique putrescunt, & interdum ad hepatis, lienem, aliasque partes feruntur, in iisque inflammationes concitant. Aut si in venis uteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis foeminis, quæ antea inculcata valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochiis febris oritur; illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores, ex partus laboribus ac doloribus agitati, calorem & putredinem faciliè concipiunt, febremque excitant. Diætæ errores variis modis contingere possunt. Ac primùm in victu, in quo puerperæ plurimum peccare solent, pluribus & copiosis ferculis sese ingurgitantes quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aeri sese imprudenter exponunt, præcipuè urgente febre ex lacte, quæ per sudores & diaphoresin solvi consuevit. A frigore autem ambiente incautè admisso diaphoresis impeditur: unde fit, ut febris illa, quæ per se salutaris erat & paucis diebus cessatura, in putridam periculofam mutetur.

Est & alia causa satis frequens febris puerperarum, cum videlicet secundinæ integræ non excluduntur; sed quædam illius portio intus remanet. Id potissimum contingit in hepate uterino, cujus portio interdum utero annexa relinquatur, eaque putrescit, unde lochia virescentia, maleolentia & cadaverosa promanant: & nisi intra paucos dies ab utero separetur & excludatur; in maximum vitæ discrimen ægotantem præcipitat, cum ipsi utero sphacelissimum inducere valeat.

Si sanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, post partum, in uteri cavitate remanserit, illud inde dignosci potest, quod cervix uteri mollis & aperta remaneat, nec

River. Opera Medica.

internum illius orificium claudatur, neque sursum uterus retrahatur: cum, omnibus ritè se habentibus post partum, uterus sursum trahatur, illiusque cervix atque orificium brevi tempore claudantur. Hujus rei experimentum proponitur ab Harvæo, tractatu de partu, de muliere, quæ febre maligna cum summa virium jactura laborans abortivit, & post exclusionem fœtus integri atque incorrupti, prostratis tamen viribus, cum pulsu vermiculante & sudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipse verò uterus explorans, ejus orificium laxum, molle, & patentissimum deprehendit, unâ cum malè olentibus lochiis: & digitis immixtis, molam, ovi anserini magnitudine foraminibusque aliquot (atram, viscidam & fœtentem putrilaginem in se habentibus) præditam extrahit, statimque inde à prædictis symptomatis liberata est, & brevi convaleuit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium uteri statim à partu adeo constringi, ut detentus intra uterum sanguis, subito grumescens & putrefactus, sævissima inducat symptomata. Cumque nulla arte exitus ei parari possit; præsentaneam mortem inferat. Refert tamen Harvæus loco citato historiam mulieris à se curatæ, cum tali affectu laboraret. Pudendi labra tamida erant & fervida; orificium uteri durum & clausum. Ipse verò instrumento ferreo immisso per vim aliquantulum aperuit, ut injectionem per syphunculum admitteret: indeque grumescens, ater, fœtidusque sanguis ad libras aliquot effluxit, cum præsentî ægræ levamine.

Prognosis harum febrium in eo tantùm differt à prognosi similium febrium, quæ non puerperis contingunt, quod ex laboribus partus vires sint magis dejectæ, & ex suppressione lochiorum major sit in venis humorum redundancia, & utrinque majus impendeat periculum.

Ad prognosin etiam facit, & crises imprimis prævidendas, celebris illa quæstio, an computatio dierum morbi debeat fieri à principio morbi, an à die partus? Cujus decisio paucis stabilienda est in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis symptomatis gravibus comitatus, & lochia optimè procedant, morbus verò post aliquot dies accedat; computatio non debet fieri à die partus, sed à die febris, quæ ab aliqua causa, eaque præternaturali, fuit concitata: nempe humoribus pravis intus latentibus, vel ab aliqua causa externa. Si verò partus fuerit difficilis & præternaturalis; febris verò post tres aut quatuor dies oritur, computandum est à die partus: quia tunc cœpit totius corporis œconomia everti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur. Sic in gravibus vulneribus, capitis præsertim, licet febris non invadat, nisi post quartum, vel quintum diem; computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoveri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breviter diluere conabimur.

Quod ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Auctorum dissensio, propter pugnantem invicem indicationem, ut vix duo reperiantur, qui in eandem omninò sententiam coeant. Nos eam, quæ ad sapientiorum mentem magis accedit, & in usu practico feliciter succedit: omissis ambagibus, sequentibus theorematibus hinc proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperii, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur; nulla alia tentanda est sanguinis evacuatio, quam quæ à natura rectè & convenienter operante dirigitur. Si verò lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuat; secantur venæ inferiores & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex præscripto naturæ lochiorum evacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superveniat, duo consideranda sunt. Unum, an materia morbifica in uno loco particulari contineatur & conculceretur; an sit per venas dispersa? Alterum, an mulier convenienti expurgetur mensura, vel non. Si morbus fiat à materia sparâ; ut in febribus, & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt; quia & materia morbifica minuetur & naturalis fluxus provocabitur. Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbusque invaleseat, nec evacuatio naturalis morbo satisfaciât; venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendum, ut ex duabus evacuationibus

perficiatur, quod morbus exigit, ut docuit Gal. 9. meth. cap. 5.

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat, quod in morbis à materia, in loco particulari conculcata & putrescente agendum esse, jam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, ut pleuritide, peripneumonia, angina, & similibus, advertendum est, an fluxio tantum fieri incipiat; ita ut morbus sit tantum imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit; Tum enim venæ inferiores aperiendæ sunt, ut revulsione facta ad opposita distantissima præposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò jam bona ex parte fluxio facta sit; & inflammatio genita, eaque valde urgeat siue mulier expurgetur sufficienter, siue non; statim venæ superiores aperiendæ sunt, è directo partis affectæ, quia talis evacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiuntur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea evacuari possunt; & virtus ab evacuatione labefactabitur, & materia in loco particulari conculcata non minuetur. Atque ita vel totum ferè sanguinem educes, ad revellendam materiam morbificam à parte affecta, vel prius mulier à morbo perimetur quàm facta fuerit revulsio sufficiens. Neque metuendum est, misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab utero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quamvis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ ut aliunde novum sanguinem attrahere cogantur. Ad maiorem tamen cautelam non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ derineantur, donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem solvantur, ac subinde cucurbitulas iisdem partibus applicare, vel saltem frictionem repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis educationem, & naturalis fluxus conservationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia, licet materia sit sparsa, attamen incendium tantum est circa cor & viscera, ut minoris & longinquæ venæ apertione non ita extingui possit, sicut proximæ & majoris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus non solum in puerperis, sed

etiam in reliquis mulieribus, morbo acuto correptis, & menstruas provocationes patientibus, observari potest.

Si in fine puerperii morbus acutus incidit, idem agendum est, ut in medio, iisdem conditionibus observatis; hoc animadverso, ut quod magis distat mulier à principio, eò tutius venæ superiores aperiri valeant, quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum majori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non insitet, neque urgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsus abstineamus. Si verò purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis secabimus. Si tamen oppositum contigerit, servetur id, quod urgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò usus in puerperis, morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematibus.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est; periculum enim est, ne ab opere suo natura divertatur.

Si verò puerperia præter naturam se habeant; considerandum est; an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccaverint, eaque imminuta, & mulier vel omnino nihil, vel insufficienter purgetur; postquam omnia remedia, promovendis huiusmodi purgamentis idonea, frustra usurpata sunt, & materia morbifica concocta apparet, transactis octo, decem, vel duodecim diebus, à partu, secundum maiorem vel minorem morbi urgentiam, leviori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsus abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita ut fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, cocta existente materia ultimo puerperii tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò observandum, quò longius puerpera distat à die partus, eò tutius medicamentum purgans posse administrari; & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressione laborantes, si post septimum, aut nonum diem alvi fluxu corripiantur, ad plurimum liberari. Si verò primis diebus, videlicet secundo, tertio, vel quarto diarrhœa acciderit, ut plurimum interire.

Atque ita (Deo sit laus & honor) affectuum muliebrium curationes absolutæ sunt.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS-SEXTUS.

DE AFFECTIONIBUS ARTICULORUM, ET RHEUMATISMO.

P R Æ F A T I O.

ICET omnes Articulorum affectus ab iisdem causis dependant, & ratione tantum loci affecti inter se differant, iisdemque remediis curari soleant; nonnulla tamen reperitur differentia inter ischiadem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischii articulum componentium structuram & amplitudinem, cujus ratione quandam in nonnullis remediis diversitatem obtinet; idcirco seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia Rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem; illius ideo expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò Liber iste tribus absolvetur capitibus, quorum primum erit de arthritide; secundum, de dolore ischiadico; tertium de Rheumatismo.

C A P U T P R I M U M.

De Arthritide.

A Rthritis est dolor articulorum, ex intervallis ferè invadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt, membranæ, tendines, nervi, omnesque partes nervosæ, articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente distendantur, vel ab ejusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus oriunda sensus expertia sunt. Rarè autem in ipsas articulorum cavitates influunt, nec nisi in affectu diutissime perseverante, & ubi ampliores sunt cavitates, ut in dolore ischiadico diu-

turno, in quo nonnumquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cavitas mucosa pituita repletur, ut est apud Hipp. Aph. 59. sect. 6.

Quæritur hoc in loco: cur ab humoribus, in partes nervosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat convulsio? Respondemus: partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cum motui nullo modo inserviant, convulsionem efficere non possunt, quantumvis distendantur, aut vellicentur. Licet autem tendines & nervi, motui dicati, etiam dolore afficiantur, convulsionem tamen non pariunt, quia ut fiat convulsio, debent muscoli retrahi versus suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem nervorum, qui in eos inseruntur. Quando verò à musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum pervenerunt, licet distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab Auctoribus vulgò constituuntur, & diversis articulis affectis repetitæ: chiroagra, cum manum dolor occupat: ischias, cum coxendicem invadit: gonagra, cum genua: & podagra, cum pedes huiusmodi dolores afficiunt. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licet Paræus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta; dolorem in maxillæ articulis residentem syagonagram appellans; in cervice, trachelagram, in spina dorsi, rachysagram; in humero, homagram; in cubito, pechysagram; Sed ista nomenclatura in usum medicum relatæ non fuerunt.

fuerunt. Ideò sufficit, aliarum partium dolores ad commune & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ præterea dantur arthritidis differentiæ, quod alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, uni tantum articulo inherens: alia insita & congenita, à parentibus hæreditario jure contracta: alia adventitia, à causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem, arthritidem efficientes, non solum in articulos, sed etiam interdum in alias partes, ut caput, dentes, latera: imò & partes internas, ut jecur & lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamvis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores, articulos occupantes, arthritidis nomen non merentur: sunt enim interdum tumores in articulis, præcipue in genibus, à quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis, & melancholicis profecti & diutissime perseverantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diversam omnino naturam sortiuntur. Quæ diversitas ex peculiaribus arthritidis characteribus, in diagnosi describendis, clarius innotescit.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, sua vel quantitate partes sensiles, articulos ambientes, distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quod humores crassiores in articulos tam facile confluere non possint, & tumorem in articulis magis conspicuum efficiant, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licet dolor acerbissimus excitetur. Adde, quod ille tumor nunquam suppuretur, ceu aliis humoribus crassioribus sæpe contingit, si tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppurationi contingit, propter seri prædominium, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum rarè purum atque sincerum est; sed alios humores, aut ichores eorum, secum admixtos habet: unde diversitas insignis exoritur, pro majori vel minori humorum permixtorum acrimonia; quibus major vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis flavus, aliis albus: in quibusdam malum citò solvitur, in aliis longius protrahitur: interdum caliditas ingens & fervor partem affectam occupat, alias nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota profunt, alias verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se majorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minus salis secum admixtum habet. Cum enim serum salia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, dissolvere, & in sese recipere soleat: (hinc omne serum falsum est.) prout major, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa majorem vel minorem acrimoniam obtinent; major vel minor dolor excitari consuevit.

Quia verò in arthritide, quemadmodum in omni fluxione, quatuor considerantur: materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ, per quas fit fluxio: postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, à capite defluere existimat. Non quidem à cerebro ipso, cujus excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluunt, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur; sed ab externis capitis partibus, & extra calvariam positis. Cum enim venæ quamplurimæ, ab externis jugularibus deductæ, eò excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cum capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facile non expirent, temporis progressu ibi cumulari, & per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alii verò caput quidem fluxioni arthriticæ originem agnoscunt; sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum, effluere censent. Alii denique à visceribus, infimo ventre contentis, putà hepate, liene, utero, aliisque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem iudicio, ex parte veræ sunt, ex parte verò falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores, arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & à visceribus, totoque corpore, per venas & arterias defluere pronunciant. Falsas

River. Opera Medica.

verò asserimus in eo, quod vel solas capitis partes externas vel internas tantum, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cum enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, (ut partis recipientis conditionem, hic data occasione explicemus,) est eorundem imbecillitas, vel nativa, à parentibus jure hæreditario contracta; vel adsciticia, à causis præternaturalibus, inferius exponendis, oriunda. Cum igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes robustiores excrementa sua deponere in debiliores; asserendum est, omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et ut sigillatim opiniones prædictæ consutentur: Fernelius quidem satis perspicue ostendere videtur, humorem extra calvariam collectum, per summa corporis, & sub cute in articulos defluere, cum interdum dolor in capite incipiat, inde ad cervicem, humores, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam ab aliis locis, aliisque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probet, neque ullus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui à solo cerebro fluxiones hujusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cum enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causa ad eas transfertur, quidni etiam serosus humor, in majoribus vasis collectus, ad easdem partes, per easdem vias deferri poterit? Hoc docuit præcisè Gal. *comm. aph. 20. sect. 3.* Ubi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari vitiosis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritide principio sæpe excitari solet; sit enim illa à serosa illuvie, in venis contenta, & commota, atque ebulliente, quando natura ad illius exclusionem sese accingit, & cum foras omnino eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, à ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quod nunquam à cerebro fluxiones podagricas fieri contendat. Cum enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones à cerebro decumbant; quomodo articuli ab iis poterunt esse immunes? Et si humores, catarrhum efficientes, per venas & arterias defluunt non rarò, unde febres catarrhales passim oriuntur; humores verò, in venis & arteriis contenti, (ut ipse Sennertus asserit) ad articulos facile confluunt; demonstrativè concluditur, fluxionem fieri à cerebro in juncturas. Illum præterea humorum defluxum à cerebro per venas, ostendit copiosa urinarum profusio, quæ fit non rarò, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto. Tunc enim humores serosi, in cerebro collecti, agitantur à causis illis procatarticis, & ad venas arteriasque propelluntur per quas ad renes & vesicam confluunt, unde copiosa illa urina promanat.

Causa interna, proxima & immediata arthritidis sufficienter hætenus exposita: jam ad causas externas & procatarticas transeundum est, quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratia, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promovent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cacoehymiae proventum adjuvare possunt: ut alimenta cassa, concoctu difficilia, ac valde excrementitia, crapula, & ebrietas frequens, Venus immoderata, unde arthritidis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio, somnus longior, & vigiliæ intempestivæ; evacuationum consuetarum, sive naturalium, sive artificialium intermissio; metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur labor & motus vehemens, Veneris usus frequens, illius præsertim quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur aer frigidus, humores exprimens, & calor, eosdem fundens ac liquans & exagitant, meatusque aperiens: cibi acres & salii humores attenuantes: vinum tenue, ac generosum, exercitium immodicum, Venus effrenata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminetentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminetentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, ut à levissima causa lædantur; putà novi calcei compressione, ambulatione longa vel levi aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriusculum illusione. Febris plerumque arthritidis invasionem antecedit, quæ fit à serosis humoribus, aliisque, in venis & arteriis contentis, commotis, & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant torpor & formationis sensus in articulis, & quidam in iis fervor, præter consuetudinem invadens.

Præsentem arthritidem significat dolor, jam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor & rubor comitatur: si statim à principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipue sinistram, dolor frequentius invadit & ad alios articulos non raro postmodum exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseverat: interdum non antecedit, sed cum dolore invadit.

Signa causarum etiam advertenda sunt. Licet enim humor, arthritidem efficiens, à prædominio serosus sit; aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, ut iis remedia aptari valeant.

Ac primum bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens lancinans, tumor exiguus, color subrubrus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseverans, febris intensa, urina tenui, flava, subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitæ cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum subluxus, qui impressis digitis foveam relinquit; dolor minus acerbus, urina crassæ ac perturbatæ, læsio à frigidis, auxilium à calidis, calor fere nullus, color albus, & naturali parum recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt, color partis obscurus ad livorem tendens, dolor profundus, urina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, ejusdemque temperamentum, ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosin attinet: Arthritis periculosa non est; sed dolorum vehementia molestissima, & duratione contumacissima, ut tota vita plerumque perseveret, ægrotique ad senectutem comitari soleat, imò verò longævitatem nonnullis conciliet, ex eo, quod natura humores vitiosos, ex quibus alii morbi periculosiores generari poterant, ad articulos per certa intervalla propellit; sicque partes nobiliores à pravis humoribus liberat.

Contingit tamen non raro in corporibus debilibus, vel jam senio confectis, ut, quando natura humores noxios intus coacervatos expellere non valet morbi inde lethales oriantur; ut febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, convulsiones, phrenitides, orthopnææ, cordis palpitationes, aliique gravissimi affectus.

Licet diathesis arthritica, visceribus penitissime infixæ & nativæ articulorum imbecillitas radicatus extirpari nequeant; possunt tamen arthritidis insultus maximè retardari: ita ut nonnulli sola vini abstinencia, alii purgationibus usualibus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus servaverint.

Hippoc. 2. *Prorrhæ.* multos arthriticos sanari posse affirmat, eosque ab illis, qui sanari non possunt, distinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicumque, aut senes sunt, aut circa articulos callosi thophaceos habent, aut erumnose vivunt, siccam alvum habentes; hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego novi. Sanat quidem hos optime dysenteria, si supervenerit; sed & aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui vero juvenis est & circa articulos nondum callos habet concretos, & accurate vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studio ratione; hic sanè Medicum intelligentem nactus sanari poterit.*

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari decet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices supervenerint; solvitur podagra, ex Avicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti, ad exteriores cutis partes derivantur.

Si arthritis suas periodos servare consuetæ non revertatur; gravissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur; maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibusunque morbi podagrici sunt, si sedata 40. diebus inflammatione finiuntur. Hippocr. *Aphor.* 49. lib. 6. in partibus enim exiguo calore præditis, materia morbifica non nisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodus ad Hipp. proposita nonnulli enim citius, alii tardius sanantur; quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumacia, partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrotorum obsequio, in victus ac remediorum administratione.

Omnis arthritidis curatio in eo consistit, ut humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui jam influxit, & articulis inhæret, submoveatur, & dolor interim, si acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

Ac primum sanguinis detractio erit convenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitur, & quasi ebullit, & à dolore in partem affectam attrahitur: illius ideo revulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ; atque ideo, si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secanda; si dexter pes laboret, vena dextri brachii aperienda. Idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant, unica vice detrahendum. Sin minus, iteratis vicibus, donec plenitudini sit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est, copiam sanguinis detractionem in iis qui illam facile ferre possunt, morbum maximè abbreviare; si statim ab initio celebretur, aut partitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quamprimum, & in ipso paroxysmi initio instituenda est: sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis avocatur, & ad intestina attrahitur. In ista autem purgatione duo notatu digna observanda sunt, à Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est, ut purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commoventur quam evacuantur, & in articulos præcipitantur, unde dolor & tumor acerbior iis sæpè solet succedere; sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum evacuet, & ab articulis avertat. Alterum est, ut exhibitio medicamento, artus supra genua & cubitos obvolvuntur aliquo defensivo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento commotus est, intercipitur, ut minus, minoreque impetu in articulos decumbat.

In eum usum ex bolo, muli corio, balanstiis, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosæ, cum albumine ovi & aceto conficit unguentum, idque inductum fasciis palmum latis & mediocriter longis, supra dictis locis obvolvitur. Si nec ista ad manus sunt; simplici posca tinctas circumdat, atque quod minimum est, diem totum relinquit. Ubi autem fluxio est vehemens; fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine ovi & oleo rosæ, omphacino; vel prius sine oleo compositum, cui, ne siccatum & induratum dolores exciter, parum olei prædicti, aut unguenti Comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur à perito Medico medicamentum, ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum, vel aliquod ex specificis purgantibus, quæ in præservatione proponuntur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, hic etiam utilis est, in iis, qui facile vomunt; qui breviori via humores evacuat, atque adeò non ita metus est, ut ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantum partes ventriculo vicinas evacuant. Si enim vehementia sint, & à venis attrahant humores, eosdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est; imò si unica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum provocatio maximè conferre poterit. Sic enim serosa materia per habitum corporis discutiatur. Verum, cum in arthritidis invasionem fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit; calida sudorifica non convenient, sed tantum temperata, ex quibus commendat Sennertus cornu cervi vel crudum, vel sine unctione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti. Tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno & absente febre, decoctum chinæ, salsaparillæ, aut sassafras potest exhiberi, & herbis refrigerantibus, ut cichorio, endivia, acetosa, borragine, alterari. Vel solummodò post detersum sudorem, jusculum pulli, prædictis alteratum, assumatur.

Martinius Rulandus sequenti sudorificus est feliciter.
 24. Summit. centaure. min. M. ii. rad. asari 3. ii. Bulliant in aquæ fß. x. ad medias, & colentur. Capiat 3. viii. calidè manè, per aliquot dies, & fudet.

Forestus verò laudat decoctum radicis bordanæ seu lappæ majoris, quod incidat, discutiat, sudores & urinas moveat. Refertque quemdam arthriticum, in lecto decumbentem ut nullum membrum movere posset, bibisse cerevisiam calidam, in qua radix lappæ majoris cocta erat; qua epota, cum nullis remediis à Medicis curari posset, plurima minxit alba, instar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis, recentè è forno extracti, decem aut duodecim ordines, secundum omnem corporis circumferentiam admovent, quibus sudor copiosè provocatur, & dolores auferuntur.

Convenit etiam non parum stupha humida ex decocto ebuli, lauri, salviæ, rorismarini, & similium, cum vino albo parata, ut illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, unde copiosus sudor excitatur.

Aquæ etiam thermæ balneo sudores provocant, & materiam, in articulis contentam, promptè discutiunt. Ideò, cum ægri eas adire nequeant, aqua earum transferri solet, & in lebere calefieri pro balneo. Erastus *conf.* 15. hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores, sed in qua tantum salis incoquit, ut gustus clarè falsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacationum inter remediis, quæ eam sistant, exhibenda sunt: qualia sunt quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipue verò julepi ex aquis vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imò verò interdum necessitate urgente narcotica exhibenda sunt, nam & fluxionem sistant, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima, & sæpe iterari poterit sine periculo ad 3. ss. vel 3. i. Cui utiliter ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Hujus tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica substituere non erit inconueniens.

Post debitas evacuationes celebratas, aliaque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt, ad topica deveniendum est, quæ dolorem demulcent, & causam conjunctam discutiunt. Quæ statim usurpanda non sunt, antequam universalia prædicta præmissa fuerint, alioqui plus damni, quam commodi afferre solent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, unde gravia symptomata excitantur, vel articulis impingitur, dolorque exasperatur, vel pars effœminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgò non observentur, & topica non satis tempestivè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quam utilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem ista vel dolorem solum respiciunt, vel causam simul doloris humorem scilicet qui affluit, doloremque & tumorem excitant.

Dolorem lenientia hic maximè necessaria sunt, quia symptoma gravissimum vires dejicit, & humores ad partes affectas attrahit. Præterea usu anodynorum partes relaxantur; & humor, qui antea ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Unde arthritici dolores, antequam pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò, ubi pars intumescit. Anodyna autem medicamenta, partibus arthritide laborantibus admovent, plurima proponuntur ab Auctoribus. Præcipua verò sunt, quæ sequuntur.

Lac repens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiam si pars eo irretetur, præcipue cum primùm ex mamma detrahatur, quod maximè commendat Amatus Lusitanus *curat.* 4. *1. cent.* 6. his verbis: *Qui podagra ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum suum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & male affectum emulgere curabat: quo dolores evidenter immitti sentiebat. Nec quidem injuria. Nam lac sic recens emulsum, dolores demulcet, & mitigat, ac remittit. Est autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare satis, à te qui lucrum, & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplasma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ovorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoscyami, aut violariæ, in lacte vel posca decoquuntur, & parti utiliter admoventur.

Paratur etiam cataplasma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixta.

Ex pulpa cassiæ fit etiam cataplasma, vel sola, vel cum lacte, aut oleo rosaceo, aut sequentibus permixta.

24. Medullæ panis albi in lacte decocta fß. ss. medullæ cassiæ 3. iii. Fiat cataplasma. Vel

24. Medullæ cassiæ 3. iv. theriacæ recentis 3. ss. farinæ hordei & avenæ, an. 3. iii. micæ panis albi 3. iv. lactis vaccini fß. ii. vel iii. Coquantur omnia in formam cataplasmatris, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & subtilissimè pulverati 3. ss. vel 3. i. multò præstantius efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantum adoritur, sequens admoventum erit.

24. Album ovor. num. ii. salis triti parum, aceti rosati, aliquot. Excipiantur stupis, & applicentur.

Alia etiam sunt cataplasmata summæ efficacis, in hunc modum composita.

24. Aquarum verbasci albi & filicis totius an. fß. ss. vitrioli calcinati subtilissimè pulverati 3. i. ss. farinæ 3. iv. croci 3. ii. Fiat cataplasma.

24. Malvæ cum radicibus quantum vis. Coque in fictili novo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertie partis consumptionem: deinde adde fursuris secalis crassioris, q. s. ad conficiendum cataplasma. Quod bene subactum & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum, quantum ferri potest. Hoc maximè commendat Solenander.

Refert Forestus, miraculosum esse cataplasma, compositum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parum.

Montagnana in acerbissimis doloribus sequens præstantissimum esse affirmat.

24. Vitell. ovor. num. x. Conquassentur in frixorio, cum fß. ss. olei rosacei. Coquantur leviter ad inspissationem, addendo croci 3. ii. & calidum applicetur.

Admoventur à plerisque in principio fluxionis cataplasma ex sale & fuligine, cum albuminibus ovorum subactis.

Vel ex flor. chamæm. 3. ii. rosar. rubr. 3. i. ss. flor. verbasci 3. ss. Pulverisentur & coquantur in lacte dulci ad cataplasmatris consistentiam, addendo vitell. ovor. num. iii. vel iv.

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, an. M. i. flor. chamæm. & ros. an. M. ss. aquæ verbasci, fol. salicis, an. q. s. vel aquæ plantag. & vini, an. q. s. Incorporentur omnia simul in formam cataplasmatris.

Fomenta etiam, partibus dolentibus admovent, varia componi possunt, in hunc modum.

24. Fol. verbasci fß. vi. vini rubri fß. ii. Trita macerentur per aliquot dies. Destilleretur aqua, qua foveantur partes dolentes repidè, cum linteis ea imbutis. Vel

24. Flor. verbasci q. s. Iis ampulla vitrea impletur; & orificio obturato soli exponatur: sic enim in liquorem distillant, qui linteo parti affectæ impositus dolorem lenit.

24. Sal Saturni in spiritu vini tenuissimo dissolutum mirè dolores sedat.

Aqua spermatis ranarum mense Maio destillata, partibus dolentibus imposita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam sequentia utiliter admisceri poterunt.

24. Aquæ spermatis ranarum, rapsi barbati, & filicis, an. fß. i. ss. In quibus infunde ruriæ, litargyri, an. 3. i. vitrioli calcinati, aluminis, an. 3. i. Foveantur partes dolentes repidè.

Acetum ex infusione litargyri paratum, & nonnihil evaporatum, ut omnino dulcescat, admodum prodest arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos sedandos præstantissimum est, & hoc modo elicetur.

Pedes vituli contundantur, & ossa confringantur. Deinde coquantur ad patrilaginem. Oleum aquæ supernatans misce cum aqua vitæ & sale, usque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam usurpantur. Sed cum inflammatio quæ in membris, arthritide laborantibus, contingit, ad erysipelatis naturam ut plurimum accedat, pingua illa plus nocere, quam prodesse non raro possunt, cum poros obstruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum,

thriticum, summo cum fructu uti solitum ad dolores sedandos, caseo ovillo planè recenti imposito, verùm sæpè renovato. Quamprimum enim à calore partis calefactus pinguescere, & quasi butyrum fundere caseus incipiebat; dolor intendebatur. In quibusdam tamen corporibus oleum rosaceum, & similia convenire poterunt, saltem cum aliis medicamentis permixta: quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre solent. Ideo ingens remedium numerus habendus est, ut passim immutari valeant: quia vix ullum inveniri potest adeò efficax, ut omnibus æquè prosit. Exempli loco sequentia habeantur.

℞. Medullæ panis albiss. ℥. ss. Coque in lacte recenti ad pulvis consistentiam. Deinde adde mucilaginis sem. althææ ℥. ii. farinæ seminis lini, sœnugr. an. Drach. ii. pulv. flor. chamæm. meliloti, an. ℥. i. croci Drach. i. ros. Unc. i. Misce fiat cataplasma.

Vel cataplasmati de mica panis suprâ descripto oleum rosac. admisceri poterit.

Linimenta & unguenta etiam parari solent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ovor. n. ii. vel iii. Dissolvantur cum oleo rosac. vel violac. vel vino, & tepidè applicentur.

Balsamum Saturni cum ol. violatè, vel rosar. paratum, dolorem sedat efficacissimè.

℞. Cerussæ ℥. iii. Dissolve in aqua endiviæ, & modico aceti. Fiat liquidum unguentum.

Ex eadem cerussa fit emplastrum magnæ efficacæ, quod ab initio morbi admoveri potest, etiam tumore atque inflammatione præsentè: ejusque compositio talis est.

℞. Ol. commun. ℥. i. vini ℥. i. ss. Bulliant ad mediam vini consumptionem. Deinde adde cerussæ subtilissimè pulveratæ ℥. i. camphoræ ℥. ii. Coquantur ad emplastri consistentiam. Ubi magna est inflammatio, loco vini acetum est reponendum. Extendatur emplastrum super lintea, ut commodius partes obvolvantur.

Catellus vivus, parti laboranti admotus: dolorem valde demulcet.

Dolore admodum sæviente, ad narcotica licet confugere: quamvis ea diù in parte retinenda non sunt; cum calido nativo & nervis sint inimica.

℞. Fol. hyoscyami M. ii. solani, sempervivi, an. M. i. capitum papaveris hortenstis P. i. rad. mandragoræ ℥. i. florum chamæm. violar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua vel lacte, qua foveatur locus.

Residentia pistetur, addendo farinæ sem. lini ℥. ss. farinæ tritici ℥. ii. ol. chamæm. ℥. iii. Fiat cataplasma. Vel

℞. Spiritus Vini, per croci infusionem flavescens Unc. iv. camphoræ ℥. i. Bulliant parùm. Deinde dissolve opii Drach. i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficacissimum est remedium.

Folia nicotianæ recentia, contusa, & admota, dolorem arthriticum sedant; & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Causam verò dolorem efficientem quod attinet, fluenti in partem debentur repellentia; fluxa verò derivantia & resolventia.

Attamen repellentia hic improbantur; saltem sola, & sine aliorum permixtione adhibita. Nam si humorum in partem influxum omnino impendant, metus est, ne illi ad partes internas retrocedentes periculosos affectus inducant nisi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quod humor jam influxus ad partem intimius impingatur, unde dolores acerbiores excitantur. Attamen, si maximus in principio fiat humorum, præcipuè calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda sit; cum quadantenus reprimere conveniet, admotis repellentibus: non solis; sed cum anodynis permixtis, post universales & sufficientes evacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promonent. Itaque prædictis cataplasmatibus, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, sempervivum & similia addere licebit, ut & aceti tantillum. Exempli gratia.

℞. Farinæ hordei ℥. iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ovor. num. ii. croci ℥. i. Fiat cataplasma. Vel

℞. Ros. rubr. M. i. far. fabar. hord. & sœnugr. an. ℥. i. santali rubr. ℥. i. ss. chamom. P. i. Coctis & contulis addantur vitell. ovorum num. ii. aceti ℥. iv. ol. rosacei q. s. Fiat cataplasma.

Inter derivantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, post sufficienter evacuatum corpus, tunc enim valde prosunt; præsertim, cum venæ in

parte affecta distentæ, & sanguine turgide apparent.

Resolventia verò medicamenta sub variis formis usurpantur solent: aquæ nimirum, olei, unguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatibus, emplastri, & similibus, in sequentem modum composita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, an. ℥. i. camphoræ ℥. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℥. i. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur.

In urina calx viva extinguitur, & cum ea per residentiam aut colaturam depurata, locus dolens foveatur. Idem ex calce & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum: aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cujus descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libavius, Petrus, alique.

℞. Aquæ fontis ℥. i. aquæ fortis ℥. ss. sublimati ℥. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentes proponit.

℞. Muræ, salis, & urinæ pueri, ana partes æquales, Destillantur, aqua foveantur partes cum linteis, sæpè renovandis.

℞. Folior. & flor. sambuci viridium, an. ℥. i. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Destillantur per vas vitreum vel cupreum, ad siccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℥. ii. mellis purissimi ℥. i. Destillantur in balneo vaporoso. Sic duos destillabis liquores. Primus est aqueus. Secundus multò fortior, & sulphureus quem seorsim reserva. Magmati sive remanentiæ adde croci orientalis integri ℥. i. sem. terebinthinæ Venetæ ℥. ii. castorei ℥. vi. tartari ad albedinem calcinati ℥. sem. salis fusi Unc. i. phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ℥. iv. lixivii sarmentorum ℥. ii. Macerentur per xxiv. horas. Deinde destillantur ad siccitatem. Liquor, qui inde emanabit, servetur etiam seorsim. Facibus remanentibus affunde priorem aquam reservatam. Macerentur & destillantur. Tandem omnes liquores destillatos misce, & denuò per balneum vaporosum destilla. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodam Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Sequè eximios illius effectus vidisse testatur in sedandis arthriticis doloribus, si lintea in eadem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus in consilio de arthritide, gloriatur se sibi reservare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices usque morbi, atque verè resolvendi & attenuandi materias tartareas, gypseas, atque sales in juncturis concretos, à quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est, quæ sequitur.

℞. Calcis vivæ ℥. iv. Extinguatur in aquæ fluvialis s. q. & relinquatur in cella vinaria, trium dierum spatio, ut melius sal extrahatur ex calce. Postea parùm bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℥. xx. extingue sepius, aut novies, primò laminas chalybis ignitas; secundo laminas cupri ardentes; tertio vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥. x. quarto antimonium liquefactum in crucibulo ℥. ss. quinto lithargyri vel cerussæ in crucibulo calefactæ ℥. ss. mercurii præcipitati albi, unica lotione loti ℥. i. ss. ærisusti subtiliter triti ℥. ss. Post extinctionem horum mineralium, aqua supertedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Postea parùm bulliat, & coletur per manicam Hipp. Hac aqua calente lintea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter foci paratu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco sepius sublimato, & in vino aut aqua ritè dissoluto. Vel ex urina juvenis bene sani usque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *conf. 24. sect. 4.* quemdam senem podagricum sibi hoc modo facere medicinam solitum. Cum tumor & dolor magnus, locusque rubeus erat; accipiebat salem, cinerem, urinam pueri, & acetum. His comixtis madefactum & expressum pannum laneum album, applicabat aliquoties, sicque dolor magna ex parte sedabatur.

Quem-

Quemadmodum antea diximus, olea anodyna in arthritide partium convenire, idem de oleis resolventibus hic dicendum est, quia poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, sicque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, ut humores salios, acres, & rartareos in his latitantes temperent ac resolvant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic usui maxime idonea, utpote valde penetrantia, ac minime viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ovorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, ejusque causæ discutiendæ utilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destillatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymicis, sed etiam à Doctoribus dogmaticis, ut Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus injiciuntur. Postea verò oleo imbibita contunduntur, & in retortam conjiciuntur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossum humanorum defectu, aliorum animalium ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam erit valde utile.

℞. Mastiches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanax, bdellii, mumia, an. ℥. ii. vitrioli ℥. i. mellis ℥. ii. tartari Unc. i. sem. spiritus vini ℥. iv. Destilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resolvendam, laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conjice limacum integrorum M. i. Tum super illos injice salis communis M. i. super sale seminis ebuli subtilissimè triti M. i. sic vicissim, limaces, salem, semen, donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies destillabit ex ea liquor lubricus & pinguis, quem soli exponito per quatrimum, & locum affectum eo illinito.

Unguentum resolvens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthii vulgaris & summit. rorisem. an. M. i. flor. chamom. meliloti, rosar, an. P. i. ol. & vini an. ℥. sem. Bulliant ad vini consumpti. Expressioni adde ceræ q. s. ad unguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit; & dolor cessat.

Cataplasmata item resolventia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici ℥. i. salis ℥. i. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatum. Vel

℞. Farinæ fabar. ℥. sem. Decoquantur in vino, q. s. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasma. Vel

Ebuli folia tenera, aut sambuci contusa, applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ, contusa cum aqua vitæ, est etiam valde efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Solenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resolvit, dolorem sedat, & articulos roborat. Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintum morbi diem applicari.

℞. Pulv. ros. rubr. ℥. ii. mastiches ℥. i. camphoræ ℥. s. farinæ hordei ℥. s. Coquantur in vino albo, continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra ænium magno usui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Thuris, mumia, colophonæ, an. Unc. i. mastiches, myrrhæ, coralli albi, an. Unc. s. axungia humanæ ℥. vi. gummi ammon. & bdellii aceto solut. an. ℥. iii. terebinth. Unc. s. olei vulpini & rosar. an. q. s. Fiat emplastrum.

℞. Rad. ireos Florent. & hermodactylorum pulverat. an. ℥. vi. emplastri oxycroci, & de mucilag. an. Unc. ii. resinae pini ℥. i. Malaxentur simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma, seu diachalciteos maximo in usu est, vel solum, vel addita camphora, in hunc modum.

℞. Massa emplastri diapalmæ ℥. sem. camphoræ, ℥. ii.

Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

℞. Massæ emplastri diachalcit. ℥. s. de sulphure, ℥. i. styrac. calamit. & benjoini, an. ℥. sem. gumm. racam. Unc. ii. olei hyperici & lumbric. an. Unc. i. styracis liquid. Unc. i. sem. ceræ novæ q. s. Liquefactis omnibus simul immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata servetur ad usum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtum, inter excellentissima remedia arthritica censeretur debet.

℞. Emplastri diachalc. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℥. i. myrtill. ros. rubr. mastiches, tartari, vini rubri pulverat. an. ℥. ii. chamæp. & chamæm. odorati veri pulverat. ℥. ii. Fiat emplastrum, applicandum, ubi tumor valde imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valde contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis adnota, Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynæ permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto sapientissimus Varandæus, præceptor meus, feliciter usus est; eoque curavit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alii Medici multas purgationes, & dietam sudorificam, necnon topica permulta frustra usurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum usu hoc unice annotandum est ut à juvantibus & lædentibus sumatur indicatio, quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, unde summa in morbis varietas solet oxoriri. Ideò, quod uni prodest, alteri sæpe est inutile. Quod maxime usu venit in arthritidis curatione. Eaque ratione unicuique practico medicamentorum sylvæ habenda est, ut si unum frustra tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper seligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritidis tephacea & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inveterata sit. At nodi recentes emollientibus & resolventibus fomentis, unguentis, & emplastris dissolvi possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Gal. valde commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cum decocto pernæ fuillæ salitæ subactò.

Alii pedes fuillos salios decoquunt, quousque in mucilaginem convertantur. Postea admiscunt casei antiqui partes duas, pulver. nasturt. partem unam, ut fiat emplastrum. Vel

℞. Succu nicotianæ ℥. iii. ceræ citrinæ Unc. ii. resinae pini ℥. i. sem. terebinth. Unc. i. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Baccarum Orientalium (quas Galli vocant, coques de Levant) myrrhæ, an. ℥. s. Pulverentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatum.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duos inungit manè, meridie & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente, & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

At unice confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tephaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. ℥. i. aluminis rupei ℥. sem. salis ℥. iv. Hæc omnia conjunctim calcina in catino terreo evaporando salem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis statim desiste à calcinatione, & refrigerant omnia, ac pulverentur.

℞. Hujus pulver. & farinæ hord. ana partes æquales: Misce cum facibus vini ad formam paltis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum facibus vini iterum dissolve, & applicare perge, donec primum, discussus dolor, postea verò ex articulis ipsis contortis omnes topi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, ut cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua postea ulcera coeunt, vel cera saltem emplastri loco imposita consolidantur, ipsi articulis denuò mobilibus & agilibus redditus.

Si denique nimis inveterata arthritidis & prorsus nodosa fuerit; præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed topi vix cedunt; ideò caustico leviori cutis aperienda, deinde emplastro attractivo ex gummatibus topi eximendi.

Articularis doloris jam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per intervalla, præcipue vere & autumnno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem ed respicere debet, ut materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut si quæ collecta sit auferatur. Ac denique ne articuli tam facile humorem influentem recipiant, impediatur materiæ collectio, optima victus ratione, & remediis, viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis evacuantibus, Et articuli non tam facile recipient, si roborantibus confirmantur.

Dietam quod attinet, licet ea in hoc casu maximi, imò præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantum dicemus, vinum arthriticis esse maxime noxium, multosque ejus abstinencia penitus fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omnino abstinere; bibat pauciferum seu aquosum & valde dilutum. Hollerius loco vini commendat melliceratum valde dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte una, quod tamen non convenit picrocholis & sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis convenit, & plurimis valde profuit.

℞. Rad. salsæ paril. ℥. ii. liquirit. Unc. i. cinnam. & sem. anisi an. ℥. ss. Fiat pulvis tenuissimus. Cujus cochl. i. misceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro uno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasister, aut quater, postea colentur pro potu ordinario, singulis pastibus idem iterando.

Vacuationes verò quod attinet, phlebotomia primum instituenda est, præsertim vere & autumnno; in iis, qui sanguine abundant, ejusque effervescentiæ obnoxii sunt.

Purgatio verò non solum vere & autumnno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valde cacochymis celebranda est. In quem usum multæ purgantium formulæ circumferuntur, huic affectui specificæ: Præcipuæ verò quæ sequuntur, à prudenti Medico ita usurpandæ, ut plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ, tum ratione dosis, juxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & rasuræ cranii non humati, an. Drach. i. diagrydii ℥. i. Fiat pulvis, de quo capiat Drach. i. cum aqua ivæ arthriticæ, vel jusculo. Vel

℞. Salsæ parill. Unc. i. sennæ mundat. Drach. vi. turbith. hermodactyl. jalappæ, mechoacan. Unc. ss. agaric. trochisc. ℥. ii. diagrydii, cinnamom. an. Drach. ss. Fiat pulvis. Cujus Drach. i. infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger manè vinum & pulverem.

Electuarium caryocostinum à Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, ejusque descriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonii. Datur ad Unc. ss. Sed in calidioribus naturis illius usus poterit esse noxius.

Rhasis pilulas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes*. Illæ autem ita se habent.

℞. Aloes optimæ Unc. sem. rosar. rubr. ℥. ii. hermodactyl. alb. à cort. exterioribus mundatorum ℥. i. ss. diagridii ℥. i. cum aqua vivæ arthriticæ & melle rosac. fiat massa pilul. Cujus dosis erit ℥. i.

Utiles etiam sunt, quæ sequuntur.

℞. Aloes hermodactyl. an. ℥. ss. chamæpit. Drach. ii. chamædr. stœchad. arabic. an. ℥. i. sem. hyperici ℥. ss. Cum terebinth. Veneta, fiat massa pilul, quia minus purgant frequentius exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta evacuatio in præservatione magno successu adhibetur, si æger eum facile ferat. Quod indicavit Alsharavius insignis Medicus, his verbis. *Vomitum, inquit, utilior est laxativo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & usque ad pedem; sicut in dolore sciatico & dolore genuum, & similibus.*

Provocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens, quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem melius succedere quidam observarunt, cum Luna in signo aliquo ruminante, ut Tauro vel Capricorno reperta fuerit. A cœna autem provocare utile est, ingestis prius cibis variis, pinguibus, acribus, aliisque in magna copia. Postea ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quod si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illæ etiam, quæ per sudores fit evacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc usum institui poterit diætæ sudorifica, vere & autumnno, ex decocto salsæparill. chinæ, sassafras, aut etiam guajaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum provocatione per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, à recentioribus quibusdam Practicis in usum revocatum est cum eximio fructu. Illius compositio, & utendi modus talis est.

℞. Rad. salsæparill. antimon. crudi, & putaminum nucum. ana Unc. vi. rad. chinæ Unc. i. ligni brasiliiani parum, aquæ ℥. ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulverizentur, & nodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum manè, tribus horis ante pastum; post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cœnam per xv. dies, præmissa venæ sectione & purgatione universali.

Ex residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt. pro potu ordinario, addendo coriandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiam.

Ad arthritidem præcavendam, ejusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant usum antipodagricorum; per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

℞. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamæd. an. ℥. iii. aristol. rotund. ℥. vi. angelicæ ℥. iii. cinnam. ℥. ii. caryophyll. ℥. iv. croci ℥. ii. Omnia in tenuissimum pulverem redacta incorporantur cum mellis Hispanici cocti q. s. Fiat opiata qua utatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni, & hyemis ℥. i. ss. æstate tantum ℥. i. & abstineat omnino diebus canicularibus. Vinum bibat valde dilutum, & abstineat à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctum chamædryos, quod propterea Carol. V. Imperatori à Genuensibus Medicis valde commendatum erat: & testatur Solenander plurimos, qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Hujus decocti compositio talis est.

℞. Chamædryos dum floret, lectæ, & benè asservatæ M. i. vini mediocris maturi ℥. iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissa purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hic notandum; ea non solum calidis naturis non prodesse; sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoque summa cum præmeditatione esse exhibenda.

Tutius, & forsan utiliùs, usurpari poterit opiata sequens, quæ minus calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasin ab omni superfluitatum illuvie repurgat.

℞. Sennæ mund. ℥. ss. turbith. hermodact. an. ℥. vi. ligni guajaci, sassafras, & rad. salsæp. an. ℥. sem. rad. chinæ ℥. i. sem. ligni nephritici ℥. ii. trium santal. an. Unc. i. sem. anisi ℥. ii. mellis optimè depurati Unc. xiv. Fiat opiata. Dosis Drach. i. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, ut tres aliorum bulbi integri manè deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cum facibus excernuntur, sed cocti, & pituita viscida obvoluti, quam à ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimum conferunt. Ita ut earum usu plures ab ea immunes per longum tempus evaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. lib. de morbis, usus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multum contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigendæ, eique visceri roborando idonea sunt, hic etiam convenire poterunt, prout supra in ejusdem intemperiei curatione descripra sunt.

Si verò serosus humor, à cerebro defluens, ut plerumque fit, huic affectui dederit originem; cerebri ratio habenda maxime est: ut nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriventur & discutiantur.

Qui

Quibus usibus convenient cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria, pulveres, cucuphae, suffitus, aliaque remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Ultimum praecautiois caput est, ut articuli roborentur, ne tam facile humorem influentem recipiant. Advertendum tamen, roborantia medicamenta, non solum frustra, sed etiam noxie usurpari; nisi materia antecedens, & fluxivus humor remediis praedictis sollicitè auferatur. Alioquin haec roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt; vel si impedian, ad partes nobiles refluunt humores isti, & multo graviora mala concitant.

Inter praecipua roborantia vinacea numeranda sunt, quae materiae morbificae reliquias discutunt, calore actuali & adstringendi vi partes maxime roborant. Durerus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirifice prodest vinaceorum usus tempore vindemiarum, si vinacea exportentur ex torculari in horreum, & stragulis operta incallescant. In his ager contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus. Postea vero addit Gallico idiomate; Je l'ay pratiqué cent fois, il n'y a rien de meilleur sous la cappe du Ciel.*

Solenander vero *conf. 21. sect. 4.* hoc remedium sequenti elogio praedicat. *Sed inter optima remedia, & tutissima, quae partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum fovent, hoc ponendum, diligenter singulis annis, cum amplius fieri nequeat usurpandum. Videlicet ut tempore vindemiae immergantur pedes atque manus affectae vinaceis, post expressionem calentibus adhuc, vel musto calefactis; mane per dies quindecim. Ac possem nominare virum praestantem, cui hoc medicamentum communicavi, atque ab eo praeclaro munere sum donatus; qui plane incedere non poterat, & isto remedio, beneficio Dei, restitutus est. Quo autem nova maturiores sunt, eo plus adjumenti usus affert.*

Thermæ sulphureæ, & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, non solum sudores evocando, ut antea dictum est, materiam arthritidis discutunt, sed etiam roborando articulos ad praecautioem non parum conferre possunt; quemadmodum super modum embrochæ, vel duciæ capiti admoveantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut foras aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nervallium, additis quibusdam adstringentibus, ut balauistiis, myrtillis, nucibus cupressi, alumine, & sale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequentes usurpatæ in hunc modum compositæ.

Ol. myrtini vel rosacei Unc. ii. salis 3. i. Misce, fiat linimentum. Vel

2. Ol. omphacini Unc. ii. masticini Unc. i. salis torrefacti 3. ii. boli armen. 3. iii. sang. dracon. hypocist. thuris, mastic. an. Drach. i. sem. Terantur singula per se potius subtilissime, tum oleis misceantur in formam unguenti.

Non parum etiam utile est ad articulos roborandos emplastrum diachalciteos, seu diapalma impositum; estque utile in omni arthritide, à quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *conf. 25. sect. 4.* se novisse quosdam, qui alias frequenter podagræ paroxysmis tentari consueverant, usu hujus emplastri continuo, & purgantibus per intervalla assumptis, quinquennium integrum ab istis doloribus liberatos fuisse. Atque emplastrum hoc non inquinat, non pruritus aut pustulas excitat, neque odore, aut alia qualitate molestum est. Apratur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplastro obducti pedibus aprantur. Eadem aluta emplastro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari potest. At verò idem emplastrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum pulvere myrtill. rosar. mastic. tartari, chamæpit. & chamomillæ permixtum, quale supra in curatione descriptum est, ad eodem usum multo praestantius est. Et nos vidimus arthriticos, qui hujusmodi emplastrum in pedibus & carpis continuo gestarunt, felicissimo successu.

CAPUT II.

De dolore Ischiadico.

Dolor ischiadicus ab aliis arthritidis speciebus in eo praecipue differt, quod in his dolor solos articulos occupat; in illo verò non in sola est coxendice, sed etiam summam natem, & lumbos & os sacrum occupat, & in femur, tibiamque ad extremum pedem exporrigitur. Quod

fit propter nervos à lumbis & osse sacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad femur, tibiam & pedes disseminantur.

Causa hujus doloris eadem est, quæ in aliis arthritidis speciebus fuit proposita.

Diagnosin ex loco affecto desumitur, unde etiam nomen habet: dolor enim praecipue ischii regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quod nullus tumor, nullaque inflammatio, aut coloris mutatio appareat, quemadmodum in aliis arthritidis speciebus fieri solet, qui humores affluentes, in partes profundiores & ampliores, multaque carne contextas sese insinuant, & usque ad corporis superficiem, ipsamque cutem non diffunduntur.

Prognosis doloris ischiadici hoc habet peculiare, quod diu perseverans, coxæ luxationem inferat; humor enim serosus & pituitosus in articuli cavitatem, quæ amplissima est, sese insinuat, & si diu in ea moretur, pars illius tenuior discutitur, crassiori remanente, quæ mucosa redditur, & ligamenta, articuli ossa connectentia, emollit ac relaxat, ut os coxæ ex alveo suo exeat, unde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio sequitur, & cruris totius tabes atque atrophia; quia os è sede sua elapsum musculos, venas, & arterias comprimit, unde motus impeditur, & sanguis ac spiritus in partes inferiores commodè fluere non possunt. Praedictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphorismi, nempe *Aph. 39. sect. 6.* Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit, rursumque incidit, iis mures superveniunt. Et *Aphor. 60.* ejusdem sectionis; Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit; iis crus contabescit, & claudicant, nisi urantur.

Curatio doloris ischiadici cum reliquarum arthritidis specierum curatione multa habet communia, in multis tamen differt, propter loci affecti structuram & amplitudinem; idè praedictis distinguenda fuit, & seorsim in hoc capite describenda.

Ac primum praemisso clystere, aut levi pharmaco, vena brachii ejusdem lateris aperienda est; ad revellendum; postea verò ad derivandum secari debet in poplite, aut juxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob insignem utilitatem quam affert in hoc affectu, ischiadica nominatur, quæ & sæpe sola secta hunc affectum sanat.

In crure dolente secari solet, licet & in sano apertam admodum profuisse, subitoque omnem dolorem sustulisse visum fuerit.

Gal. lib. de vena sect. 4. c. 18. Memini, inquit, ischiadas uno die, facta ex cruribus evacuatione, curasse, nempe ubi non ex frigore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt; venis, provenissent; quare secta in poplite vena illis commodior est, quam in malleolo.

Ex hæmorrhoidibus etiam sanguis per hirudines educus mirum in modum ischiadicis opitulatur, quod sanguis in coxendicum venis contentus educatur: harum enim partium maximus est per venas consensus.

Purgationes fortiores hic locum habent: nam leviores, humores magis ad partem affectam praecipitant. Idè convenient maxime pulv. arthritici, caryocostinum, pilulae de hermodactylis, & similia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robustis corporibus feliciter aliquando usurpant.

Mercurius dulcis cum scammonio, vel aliis purgantibus exhibitus, satis frequenter, humorem ischiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis praeferruntur purgantibus per alvum, cum per locum à parte affecta remotiorem humores vitiosos evacuent. Alarum reliquis praefertur à Rondeletio.

Post sufficientem purgationem, ad topica veniendum est. Et quidem repellentia quod attinet, illa minime convenient, quod metuendum sit, ne humores ad partem affectam magis promoveantur; sed statim initio solventia admovenda sunt: primò mitiora & minus calida, ne magis humores ad partem attrahant; postea vehementiora, in hunc modum.

Rad. bryoniae ʒ. ii. rad. ebuli ʒ. i. baccarum juniperi ʒ. ʒ. sol. ivæ arthriticæ, menthae, major. salviae, rorisinari, flor. chamom. meliloti, an. M. iv. Fiat decoctio pro semicupio, quod ingreditur bis in die, per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua sola, postea ex aqua, & vino albo.

Ex eodem aut simili decocto potest foveri pars dolens calidè frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex sale, milio, & fure,

fure, frixis in sartagine cum vino generoso, & calidè applicari.

Vel componi etiam poterunt sacculi efficaces; ex foliis granis juniperi contusis, & prædicto modo in sartagine calefactis.

Inunctiones etiam convenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eos conciliabunt, ut sic internæ minùs afficiantur.

Oleum scorpionum Matthioli inunctum, est etiam valdè efficax.

Ad potentiùs resolvendum aqua balsami Guidonis, inunctione admota, erit præstantissima.

Unguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blandè discutit: idè circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia usque ad extremum pedem, juxta ignem luculentum.

In progressu verò sequens potentiùs & calidiùs admoveberi poterit.

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. an. ℥. ii. ol. vulpini ℥. i. gummi ammoniac. & sagapeni aqua vitæ solutor. an. ℥. vi. castorei pinguis ℥. iii. euphorbii ℥. ii. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Sapo durus, cum spiritu vini dissolutus, optimus, inunctione facta ad ignem.

Oleum de lateribus solum, post sex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu ejus admotas, calidè impositum postea regendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem ischiadicum una die curavit.

Lacuna Comm. in Diosc. unguentum sequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥. i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde ceræ q. s. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat unguentum.

Cataplasma ex iberide multum laudatur ab Auctoribus, quod hæc planta huic affectui curando sit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Coquantur in vino, & contundantur, addendo farinæ lupin. orobi & fabar. an. ℥. iii. pulver. rutæ sicæ, flor. chamæm. & rad. costi, an. ℥. i. ol. terebinth. Unc. sem. ol. lumbric. q. s. Fiat cataplasma.

Platerus primùm prodesse testatur, si salvia recens in regulam cavam ignitam posita, sæpeque, ne aduratur, agitata, & hoc modo semicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obvoluta sub ægri coxa ponatur, vaporque inde excitatus excipiat.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus, valdè calens, per medium sectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam convenit cucurbitula in summa parte doloris, quæ ad os sacrum pertinet, quater repetita sine scarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ à Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Lusitanus sedecim horarum spatio dolorem ischiadicum sustulisse asserit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplustra vero in frequentissimo usu sunt, & hac in re plurimum profunt. In eorum tamen usu hoc perpetuò observandum, quemadmodum de aliis in genere dictum est, ut primò mitiora admoveantur, quæ si parum profuerint, ad vehementiora transcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eorum formulis describendis observabimus.

℞. Picis navalis ℥. ii. sulphur. commun. subtilissimè triti ℥. iii. mastiches ℥. ii. terebinth. ℥. ℥. Misce, fiat emp.

℞. Picis navalis ℥. ii. gummi ammoniac. bdellii in aceto dissolut. an. ℥. i. sulphuris vivi, turbit. hermodact. an. Unc. sem. castorei. Drach. i. terebinth. parum, ceræ q. s. Fiat emplastrum.

℞. Gummi ammoniaci & sagapeni in aceto dissol. & denudè inspissat. an. ℥. ii. empl. diachylon cum gummi ℥. i. ℥. Liquefiant omnia simul. Deinde adde cinnabaris, & aris usti, an. Unc. i. auripigmenti & viridis aris, an. ℥. ii. Fiat massa emplastri, Si vesicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplastrum.

Si malum pertinaciter hæreat; ad vesicatorium transeundum est, quod parti admotum materiam morbificam evellit. Emplastrum igitur vesicatorium applicandum est, vel solum, vel, ut mitiùs agatur, cum aliquo ex prædictis, aquis partibus permixtum: sic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel sequens de novo dispensati poterit.

℞. Picis navalis, ceræ, picis albæ, an. Unc. i. sem. colophonæ, thuris, mastiches, an. ℥. ii. euphorbii, ladani, sulphuris vivi, opopan. ammon. ac bdellii, galbani, sagapeni, an. ℥. ℥. styrac. calamit. benjoin. ana ℥. ii. cantharid. ℥. iii. galangæ, caryophyll. an. ℥. ii. styrac. liq. d. q. s. Fiat empl.

In diuturno affectu causticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam derivat, & morbum interdum tollit. Zecchius admovendum esse vult parti tibiæ exteriori. Si verò suspicio fuerit catarrhi à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admovendum est. Idem enim aliquando ischiadicum dolorem antiquum curavit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Lusit. cauterium retrò aures inustum, quando fluxio à capite irruit, cum miro successu in usum se vocasse asserit, & peculiari historia confirmat *obs. 160. lib. 2.*

Toto curationis decursu clysteres frequentes injiciendi sunt, ut materiæ morbificæ potio ad intestina deriveretur. Tum etiam ad doloris causam proximam discutiendam sequens aliquando profuit.

℞. Vini generosi ℥. sem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iii. ol. terebinth. Unc. sem. Misce, fiat clyster, injiciendus quoties dolor urget.

Clyster verò sequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam, quam habet cum intestinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. i. furfuris macri M. i. vini albi ℥. i. sem. Coquantur ad ℥. i. Ex colatura fiat clyster, qui servetur per horam.

Dolor ischiadicus interdum è bile, & humoribus calidis generatur, qui quidem dignoscitur, cum dolor est acerbissimus, & pungitivo similis, exacerbationes alternis diebus saviores efficiuntur, habitus est gracilis, temperamentum biliosum, ætas juvenilis, regio & tempestas calida, dolor à calefacientibus exacerbatur, morbi præcesserunt biliosi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Idè convenient venæ sectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, ut materia morbifica educatur; julepi refrigerantes, clysteres mollientes, & refrigerantes, lac, aliaque remedia in calida hepatis intemperie proposita. Hoc perpetuò caventes, ut aperientia vitentur, incrassantia porius eligantur, qualia in catarrho calido & tenui proposita fuerunt.

Dolore acerbiori existente, narcotica exhiberi possunt, præsertim syrupus de papavere, quo dolor sedatur & fluxio cohibetur, humoris incrassatione.

At longè potentiùs operatur laudanum opiatum ad gr. ii. iii. vel iv. exhibitum, quod etiam in clystere ex jusculo, vel lacte dissolutum; præmisso alio laxante, dolorem sæpè in momento sedat.

Topica erunt mitiora, ut ol. lilior. violac. chamæmel. & amygd. dulcium: cataplasmata ex lactuca, solano, endivia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplastra mitiora, & minùs calefacientia.

Materia dolorem ischiadicum efficiens aliquando suppuratur, in abscessum convertitur, quod docuit Hipp. 3. *epid. in historia Enpolemi*, qui talem abscessum passus est, & ex eo tabidus interiit. Si abscessus aperiatur, ulcus remanet sordidum & cæcoethes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum ulcere curatam sæpè à se fuisse gloriatur Zacutus Lusitanus, *observ. 126. lib. 1.* decocto ligni sancti, & radicis falsæparillæ. Quæ observatio legenda, & sedulò meditanda est.

C A P U T III.

De Rheumatismo.

Post arthriticos affectus, propriè dictos, de Rheumatismo mo agere operæ pretium est, propter magnam analogiam, quæ inter hosce affectus intercedit: quæ sane tanta est, ut vulgus Medicorum, qui Rheumatismi naturam ignorant, cum arthritidem universalem nominare soleant. In utroque enim affectu dolor articulorum reperitur; sed in hoc differunt, quod in arthritide soli articuli dolent; in Rheumatismo verò non solum articuli, sed etiam totum corpus, media scilicet inter articulos spatia, musculi nimirum, eorumque membranæ, ac præsertim periostia, totiusque corporis habitus: imò verò interdum corporis partes

partes internæ, ut ventriculus, intestina, uterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licet autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos; differt tamen ab eo rheumatismus; quia in genere quidem fluxionis est, sed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgò catarrhus nominatur, qui quidem à cerebro tantum exoritur, & unam aut alteram solummodò partem infestat, cum rheumatismus ab internis visceribus, tum venis & arteriis procedat, & in corpus universum effundatur.

Hic affectus, morbus novus non est, attamen à veteribus non est sufficienter descriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp. lib. de loc. in homine, & apud Galen. 1. de differ. febr. & 1. de compos. med. secundum genera. Sed omnium maximè insignis ac perspicuus locus hunc affectum explicans in lib. 1. de differ. febr. cap. 7. continetur, his verbis: *Hujusmodi quapiam ratione provenire scito rheumaticos nominatos affectus, toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululum licet insit sanguinis, gravari tamen solitis, eumque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Unde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo sitam esse constat, juxta Galeni doctrinam, quòd corpus universum ea impotentia sit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo sanguine gravari contigerit, licet non sit in copia plurimum excedens, ad carnosas partes, & habitum transmutat.

Illud autem crudè & simpliciter admitti non potest, quod dicitur à Galeno, partes principes, sanguine gravatas, eum ad carneas cutis partes mittere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At constat experientia, in rheumatismo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamque coloris mutationem in partibus dolentibus ut plurimum apparere.

Causa igitur proxima & immediata hujus affectus est humor serosus, qui propter tenuitatem partes in tumorem non elevat, & propter substantiam minimè suppurationi idoneam, nullum unquam abscessum producit, sed tantum dispositionem quandam inflammatoriam ex feri fervore oriundam.

Origo autem primaria hujus affectus hepatis adscribenda est, quod fervida intemperie affectum, atque debilius redditum alimentum non satis nutritioni conveniens generat, & totum corpus partis imbecillitate afficit, ut ira superfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit pravorum humorum proventus, qui in venis & arteriis diutius retenti, pravam quandam acquirunt corruptelam, ibique collquantur, & in feri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus grave expelluntur à natura ad partes ignobiliores: cum satis robusta non sit, ut eos extra corpus omnino eliminare valeat. Illi autem humores serosi & ichorosi, summa acrimonia præditi, partes, ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, unde dolores & cruciatus oriuntur. Licet autem hepar primariam hujus affectus originem præ se ferre à nobis censeatur; à cerebro tamen humores istos interdum immediate defluere ex eo patet, quòd sæpe dolores in cervice incipiant, postmodum verò ad humeros & brachia descendant. Verum prima humorum acrimie generatio fuit in hepate fervidiori, qui ad cerebrum translati, confluunt postmodum in subjectas partes.

Quamvis autem modo veluti critico humores isti à venis expellantur; motus tamen eorum non est ita subitus, sed lentè & paulatim efficitur: cum nempe humores illi pravi & corrupti in venis fervent & ebulliunt, ac postmodum à venis sensim expelluntur, ac veluti evomuntur, unde nautiosis venarum, satis appositè, motus iste appellari solet.

Humorem autem serosum esse causam præcipuam horum dolorum, multiplici ratione convincitur. Primò, quòd nullam coloris mutationem, nullumque tumorem, ut plurimum partibus inducit, licet aliquando, cum humor valdè copiosus est, in exiguum ac prærubrum tumorem partem elevet, qui tamen facilè discutitur. Secundò, quòd dolores isti admodum mobiles sint, & nunc hanc, nunc illam partem invadant, & ab uno loco in alium subito mutantur, priori subito immuni reddito, ac dolore omnino vacuo: quæ repentinæ mutationes non nisi ab humore mobili, summaque tenuitate prædito, fieri possunt. Tertiò, quòd sudoribus sæpe morbus iste terminetur. Quartò, quia pleonexia serosa multa in hisce ægrotantibus apparent indicia; nempe urinæ tenues ac co-

piose, potus quantitatem excedentes, & magna fericiopia in sanguine detracta apparens.

Licet autem serosus humor sit causa præcipua & frequentissima dolorum qui in Rheumatismo contingunt; non est tamen à ratione alienum, status aliquando concurrere ad eorum productionem. Cujus rei conjecturam facere potest subita doloris permutatio de loco in locum, & quòd non sit pondus, aut gravitas in partibus dolentibus. Hæc est Avicennæ sententia, qui hunc affectum describere videtur, illiusque generationem flatibus tribuere, *sen. 1. lib. 3. tract. 2. cap. 7. his verbis: In dolore facto ex flatibus, extensio augetur, & gravitas minuitur: & aliquando est cum punctione, quandoque etiam cum corrosione; & in flatuoso dolore quidem gravitas nulla est. Et quandoque etiam cum ipso sit permutatio doloris frequens, de loco ad locum.* Hæc Avicenna; quibus sequentia subjungit, quæ ad rheumatismi descriptionem propius accedere videntur. *Et flatu est quandoque in tunicis membrorum, & vilis, sicut in colica flatuosa; aut in tunicis musculorum, & sub membranis, & super ossa; aut in circuitu musculorum, inter carnem mollem & cutem; aut in ipso membro latitant, ut in musculis in pectore.*

Si quis verò, objiciat, morbos à flatibus oriundos non randiu durare, cum flatu facilè discutiantur; Respondimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè discuti, unde frequens dolorum permutatio contingit, sed mineram adesse in venis, ex qua fieri potest continua flatuum elevatio, qui postmodum ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea est humor crassus, viscidus, & pituitosus, quem in rheumatismo laborantibus sæpissime redundare ostendit sanguis ipsis detractus, qui non rarò crassus & glutinosus est, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnosis hujus affectus, ex iis quæ dicta sunt, facile elici potest; paulò uberiùs tamen explicanda est. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe musculi, eorumque membranæ & periostia, hunc affectum à reliquis omnibus distinguunt. Licet enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè periostia; differunt tamen in eo, quòd non adeò universaliter corpus totum infestent, neque tam continui sint, noctu tantum, & parùm interdiu, excruciantes, neque ut plurimum à consuetis officiis ægrotantes avertunt; cum rheumatismus ipsi lecto penitus affigat, ut sese vix commovere valeant, neque à ministris, nisi cum maxima molestia, & dolorum exacerbatione, moveantur. Ac denique alia luis venereæ signa adsunt, vel præcesserunt, ut gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi & similia.

Alia etiam symptomata, hunc affectum concomitantia, ad illius diagnosis plurimum conferre possunt. Adnota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ sensus percipitur, febris ut plurimum adest, sed ea perexigua, interdum verò nulla. Sanguis, qui detrahitur planè corruptus est, crassus & glutinosus, tum post multas phlebotomias sero copioso diffluit, ita tamen mutatus, ut sanguinis speciem amiserit. Postquam cessavit, vel intermisit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, ut in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica, ab initio usurpata, nihil prosunt, imò morbum & dolorem augent: in declinatione verò utraque sunt proficua.

Quòd ad prognosin attinet; affectus iste rarò, aut nunquam vitæ periculum infert, sed longitudine sua magnam parit molestiam, ad duos enim vel tres menses perseverat, si sit sine febre; imò verò interdum, præcipue si non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciscus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam scripsit, agens de rheumatismo, refert seipsum per biennium ferè hunc morbum expertum esse, quem tandem superavit adnitentibus sex Medicis Parisiensibus; illius temporis illustrioribus, Basino, Ellino, Belliquerco, Sanjacobo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatismus oriatur; brevior esse solet, sed diris cruciatibus & acerbioribus ægrum excruciet: & tunc intra 20. vel 40. dies solvitur, aut maximam saltem patitur imminutionem.

Rheumatismus aliis morbis superveniens, ut apoplexiæ, & convulsioni, periculum imminuit, translata materia morbifica à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores, in declinatione morbi advenientes, salutes. Urinæ crassæ & multæ, in declinatione prodeuntes, morbi solutionem afferunt.

Ad curationem hujus affectus, materia morbifica revelenda,

lenda, mitiganda, & evacuanda est, viscerum intemperies corrigenda, omniumque partium, tam mandantium, quam recipientium robur conservandum est.

Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

℞. Fol. malvæ, violar. betæ, lactuc. borrag. an. M. i. sem. anis. ℥. ii. Coquantur ad quart. v. In colatura dissolve mellis viol. & butyri recent. an. ℥. ii. Fiat clyster, injiciendus hora commoda, & iterandus singulis, vel alternis diebus per integrum morbi decursum.

Rejeto clystere, vena aperienda est alterutrius brachii, & detrahendæ sanguinis ℥. viii. vel ix. Non refert, ex quo brachio sanguis primum detrahatur, quandoquidem pluries iteranda est phlebotomia, atque adeo utriusque brachii venæ sæpius erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio sanguis detrahendus est, donec morbus remiserit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert si per 10. 12. aut etiam plures dies sanguis detrahatur, quando quidem iste morbus hoc habet peculiare, ut ex frequenti venæ sectione vires non deiciantur, sicut in aliis morbis solet contingere. Ideoque mihi in usu est, in hujusmodi affectionibus, dum venæ sectionem adeo frequentem præscribo, ne ægrotantes, vel adstantes terreantur à toties repetita phlebotomia, hanc restrictionem addere, ut continetur singulis diebus missio sanguinis, donec immixti fuerint dolores, aut vires multum debilitatæ. Cum autem hujus evacuationis usum continuando, virium dejectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, ejusque frequenti iterationi facilem assensum præbent, Facilem autem illam tolerantiam facit sanguinis conditio, qui in hoc morbo admodum putridus semper educitur. Copiosæ hujus sanguinis evacuationis utilitatem ostendit experientia; si quidem ex ea sedulo continuata, morbus qui longus esse consuevit, ut in prognosi dictum est, intra satis breve spatium non raro evincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam, huic morbo supervientem cum omnino resolvere. Hoc subinnuere visus est Hipp. Aphor. 74. sect. 4. *Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, eos liberabat abscessu urina multa, crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri: si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, brevi admodum solutio fit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatismo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippoc. quandam rheumatismi adumbrationem proponere videtur 2. Prorrhæ. Illiusque generationem suppressæ hæmorrhagiæ consuetæ adscribit, his verbis: *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & sedantur non podagrico modo: in iis comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam, & quæ sequuntur, postea addit: Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluere solitus, desit.*

Dum phlebotomia celebrantur, clysteres (ut antea dictum est,) singulis vel alternis diebus usurpandi, tum etiam julepi exhibendi, qui viscerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic usui maximè conducit aqua papaveris rhœados, quæ cum valde proficua sit in hoc affectu, sola exhibenda est manè & serò ad Unc. vi. cum syrupo limon. vel granat. ad formam julepi; quanquam sine syrupo non minoris sit efficaciæ.

Pro potu ordinario prisana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetosæ, vel tinctura rosarum usurpari poterit: à vino prorsus abstinendo, quod omnium fluxionum vehiculum est maximum.

Purgatio in hujus affectus principio, augmento, & statu nullum affert auxilium; imò verò noxia est: fluxiones enim irritat, & dolores intendit quemadmodum in omnibus inflammatoriis dispositionibus evenire solet. At in declinatione necessaria est, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, ut per epicrasin cacoehymia in universo corpore restagnans educatur. Ad hunc finem potio sequens præscribi poterit.

℞. Sennæ mundat. & tamarind. an. ℥. ss. semin. anis. & cremor. tart. an. ℥. i. fol. acetos. M. ss. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve manna & syrup. rosac. an. ℥. i. Fiat potio per intervalla iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

℞. Cassiæ recent. extractæ ℥. vi. cathol. duplic. ℥. iii. rhabarb. pulv. & cremoris tart. ℥. i. Cum saccharo fiat bolus.

Si efficacius purgare desideres; adde bolo, vel portioni rad. jalap. ℥. i.

Si purgationes istæ non sufficient, ad affectum (sæpe admodum contumacem) prorsus eradicandum; ad vehementiora purgantia, ut electuar. diaphœnic. diaprun. solut. & alia hujusmodi confugiendum erit, modò febris absit. Ego semper hunc affectum sustuli postquam prædicta remedia rem absolvere nequiverant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibitio ad gr. xx. cum scammoni vel resinæ jalappæ gr. x. Cujus curationis exemplum videre est in observationibus meis, nempe *observ. 41. cent. 3.* & unicus clyster ex vino emetico paratus hunc affectum curavit in nobili muliere, ut habetur *observ. 22. ejusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus jam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimum nocere; quod vulgares Medici experiuntur, qui veri catarrhi specie delusi, & morbi contumacia pertæsi, ad sudorifica confugiunt, unde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nulla febre præsentè, plurimum conferre possunt: eaque parari possunt ex decocto chinæ, vel salsa parillæ: vel prolici possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocto alicujus appropriati.

Post sufficientes evacuationes; imò dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est, quam indicationem Galenus 1. de diff. febr. c. 6. ubi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit, his verbis: *Merito ergo in his curandis scopus est, non evacuatio, sed totius corporis roboratio.* Quod quidem ita intelligendum est, non quòd nulla omnino competat evacuatio, (idem enim Galenus hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem,) sed quòd magis & frequentius roborantibus; minùs verò, & parcius purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi prius excrementorum illuvies, qua onerantur, expurgata fuerit.

Illæ autem roborantia refrigerandi vi prædita esse debent, siquidem (ut antea dictum est,) fervida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere solet. Horum maxima supellex apud Auctores invenitur. Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minùs ingrata existimavimus.

Primum est tinctura corallorum, cujus ℥. ii. æger sumere poterit, manè, duabus horis ante pastum, singulis diebus, vacuis ab aliorum remedium usu.

Quia verò tinctura corallorum diù servari nequit ad usum longiorem in syrupum reducitur cum saccharo: cujus cochlearia duo manè sumi poterunt: sed multo minor est illius efficacia, quàm tincturæ simplicis.

Secundus est conserva fructus cynorrhodi, quæ gustui gratissima est, hepar refrigerat, & levi adstrictione corroborat. Hanc sumere potest æger ad nucis magnitudinem, manè & serò.

Tertium est electuarium triasantali quadruplicato rheo in tabellas redactum, cujus ℥. ii. singulis diebus sumi poterunt, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Quartum est tinctura rosarum, cujus cyathum unum æger haurire debet semel, bis, ter, in die, longè à pastu. Illius præparatio talis est.

℞. Rosar. rubrar. siccat. ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphur. aut vitriol. ℥. i. ss. Infundantur per horas vi. Colaturæ adde sacchar. albi ℔. ss. Servetur in vase vitreo ad usum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim usurpabuntur, ne natura eisdem assuescat.

Curato affectu, prophylaxis ad aliquod tempus est necessaria, ne nova accumulata materia recidiva contingat. Illa igitur præcipuè versabitur in purgatione periodica, semel aut bis in mense iteranda, quod commodè fiet syrupo Magistrali sequenti, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando proderit.

℞. Succor. recent. expressor. & per residuum depurat. ex foliis endiv. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugl. ℔. iii. succi pomorum redolentium recent. express. & depurat. ℔. ii. sennæ mund. ℥. vi. apithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recent. trochisc. an. ℥. i. macis & caryoph. an. ℥. ss. Infundantur, & decoquantur, ut artis est; donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve sacchar. albi quart. v. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. semel aut bis in mense, cum

cum jusculeo pulli, aut vituli, foliis borrag. pinpin. cerach & agrimon. alterato.

Venæ sectio etiam vere & autumnno erit convenientissima.

Præterea ad hepatis fervorem temperandum utilissimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æstatem frequenter erit iterandum: vel ut commodius usurpari valeat, semicupium sufficiet.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS-SEPTIMUS.

DE FEBRIBUS.

P R Æ F A T I O.

MAGNA à non paucis Auctoribus circa febrium theoriam & therapiam volumina conscripta inveniuntur; in quibus controversiæ innumera, & arduæ disputationes agitantur. Quæ, ut in scholis utilissima sunt, imò & necessaria; ita plerisque Medicis, extra Academiâs artem exercentibus, tedium pariunt. Illi siquidem brevem atque dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, causis, & signis, tam diagnosticis, quàm prognosticis intelligendis, & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeunda sufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum satisfacere conantes, omnes controversias ablegavimus, earum tantum, quæ ad praxin maximè necessaria vise sunt, decisiones breviter exponentes. Quod etiam in febrium expositione observavimus: & prætermisiss omnibus controversiarum ambagibus, quæ in scholis ad nauseam continuo tractantur, ea tantum quæ ad praxin maxime faciunt, exposuimus. Hunc verò Librum clarioris doctrinæ gratia in tres sectiones distribuimus, generalem illam divisionem sequentes, quæ febres dividuntur in simplices, putridas, & pestilentes. Atque adeo hujus Libri Sectio prima, febrium simplicium; Secunda, putridarum; Tertia verò, pestilentium explicationem continebit.

SECTIO PRIMA.

De Febribus simplicibus.

P R Æ F A T I O.

Febbris, quæ simplex nominatur, in tres species subdividitur, quarum alia dicitur ephemera; alia synochus simplex, seu imputris; alia verò hectica. Ideo hujus sectionis tria erunt capita. Primum, febris ephemeræ: Secundum, synochi simplicis: Tertium, hecticæ naturam & curationem explicabit.

CAPUT PRIMUM.

De Febre Ephemera.

Febbris ephemera plerumque generatur à causis externis, & corporis animique moribus vehementibus, ut ira, curis, labore, dolore, vigilia & inedia, quibus spiritus inflammantur: Item somno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intus coercentur. Item calefactione, à Sole, igne, hypocausto, quibus fervidus aer inspiratione attractus, & per insensibiles poros admissus, spiritus inflamat: Item crapula, & præsertim cibo potuque calidiori, magna copia sumpto, ut piperatis, & vino generoso, quibus vapores suscitantur plures, quàm exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non solum sæcum & urinæ; sed præcipue fuliginum, quæ per halitum excludi solent, si pori insensibiles claudantur à frigore, balneo aluminoso, & similibus.

A causis etiam internis generatur febris ephemera: ut bubone, aliisque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipue dum suppurantur; extremitatum erysipellate, quando materia calido loco conclusa, non sua putredine, sed tantum qualitate cor afficit. Item vasorum obstructione levi, qua foligines retentæ febrem accendunt; ut in distillationibus solet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut densiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem significant tum ex

River. Opera Medica.

In eundem finem conserva cynorrhodi, aut opiata iisdem facultatibus prædita, & tabellæ triasantali, frequenter usurpari poterant.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni succi & concoctu facilibus ut perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipue verò jusculis & consummatis, juribus carniū expressis, & similibus, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, ut facilius concoqui valeant.

enumeratis causa aliqua prægressa; tum pulsus celer, frequens, magnus, respiratio etiam magna & frequens, capitis dolor: frigoris & humoris absentia, nec non lassitudines spontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor aut horror adesse potest, in iis videlicet, quæ à solis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adest tangentibus suavis, ac blandus, urina concocta, naturali similis, nisi ab obstructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque solet terminari, cum molli sudore, licet aliquando ad tertium diem extendatur: quem si transgrediatur, in synochum simplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem Antiqui maximè utebantur balneo aquæ tepidæ, cujus etiam in statu sano usus erat frequentissimus. Sed cum nostris temporibus abierit in defuetudinem; in hujusmodi febre etiam obsolevit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus possunt existere, aut timeri ne accidant.

Potius curatur hujusmodi febris victu refrigerante & humectante, ut cremore hordei, jusculis refrigerantibus potu hydrosacchari, ptisanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum syrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At verò pro causarum varietate curatio aliquantulum varianda est. Sicque ephemeræ ab æstu, vel Solis ardore, competit victus refrigerans: translatio ægri in locum frigidiorum; & oxorrhodinum fronti, sincipiti & temporibus admotum, si dolor adfuerit, qui ab insolatu ut plurimum generari solet.

Si à frigore producat præsertim cum æger ab exercitio æstuans in aerem frigidiorum repente sese contulit; sudor provocandus est, maximè in fine accessionis.

Si à cutis densitate & pororum occlusionem; eadem debetur curatio, & utrique huic causæ vinum oligophorum valdè dilutum concedendum est, quia meatus aperit, & sudoris provocationem adjuvat.

Si à labore duxerit originem, quies imperanda est, & victus uberior, ac concoctu facilis concedendus. Si à lassitudine; frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda est, bilisque frænanda cibo & potu refrigerante. Tristitiæ eadem animi recreatio convenit, & vini tenuis usus. Si à vigiliis febris duxerit originem, somnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euechymus & refrigerans instituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abstinentia conferet, non omittis stomachum roborantibus, sumptis & admotis: necnon clystere molliente & laxante cruditis portio erit auferenda; Si corruptio metuatur; vomitus proritandus est, vel purgatio instituenda. Si fiat ab obstructione; advertendum est, num plethora, vel cacochymia redundet: hisque phlebotomia, aut purgatio decernenda est. Et si obstructio facile non resolvatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes suis locis erunt describendæ.

CAPUT II.

De Synocha simplici.

Causæ emphemeram excitantes si incidunt in corpus plethoricum, & denso habitu præditum, febrem synochum inducunt. Solus tamen sanguis abundans venas infarciens, pluresque vapores produciens, quàm expirare valeant, hanc febrem producere potest.

Bb

Hanc

Hanc significant corporis habitus crassus, tumidus: color corporis & faciei rubicundus, capitis dolor tensivus; somnolentia, pulsatio temporum, inquietudo, pectoris angustia, respiratio difficilis & frequens, pulsus magnus, æqualis, frequens, plenus, venæ sanguine turgidæ, unde lassitudo tensiva oritur; urina crassa, colore à naturali parum recedens, sed paulò rubicundior: calor ad tactum mitis, halituofo vapore perfusus, febris æqualiter procedit: nempe vel in eodem tenore persistit, vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter non per intervalla remittit. Unde tres illius petuntur differentiae. Quæ enim continuò augetur, epacmaistica: quæ continuò decrescit; paracmaistica: quæ eundem tenorem servat, homotonos seu acmaistica nominatur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad septimum, tum hæmorrhagia, vel sudore terminatur, ac si ulterius protrahatur, in Synochum putridam degenerat.

Illius curatio sanguinis evacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galenus 9. meth. c. 4. duobus remediis eam absolvit, missione sanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ sectio in hoc affectu absolute necessaria est, cum à sanguinis copia generetur: eaque statim celebranda, quacumque hora vocatus fuerit Medicus, nisi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expectanda est per aliquot horas. Et licet copiosè sanguis mittendus sit, dicatque Gal. loco sup. cit. se plerosque hac febre laborantes subito curasse, phlebotomia usque ad animi deliquium instituta, quam sequebatur alvi fluxus, vomitus biliosus, & sudor copiosus. Attamen nostris hisce temporibus obsolevit longior illa sanguinis evacuatio, quæ non vacat periculo, cum referat ipse Gal. lib. de cur. rat. per venæ sect. c. 12. tribus Medicis contigisse, talem phlebotomiam celebrantibus, ut pro animi deliquio mors advenerit. Satiùs igitur repetitis vicibus eam sanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem necessaria est.

Ante venæ sectionem, si alvus non sit libera, aut intestina cruditatibus scateant; clyster emolliens & laxans injiciendus est.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tanta copia exhibendam esse præcipit, ut æger palleat, tremat, & toto corpore refrigeretur: sicque asserit eam calorem igneum extinguere, solidas partes roborare; inutiles humores per alvum, per urinas, & per sudores excernere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempe, ut in vigore febris, concoctionis signis apparentibus, exhibeatur; ut æger per sanitatem frigidæ assuetus sit, firma habeat viscera, & succi plena: corpus eufarcum & quadratum; viribus polleat validis atque constantibus, non sit refertus crassis viscidisque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in visceribus, neque ventriculus, gula, aut nervosum genus debilia sint. Alioqui si conditiones istæ defuerint, periculum est, ne in spirandi difficultatem, hydropem, tremorem, convulsionem, lethargum, aut alium gravem affectum præcipitetur. Obsolevit etiam hoc remedii genus nostro hoc sæculo, cum omnes istas condiciones observare difficile sit, & ex præpostero illius usu tanta immineant pericula. Satiùs enim est aliis remediis sanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iisque tutioribus uti; ut julepis, & aperientibus emulsionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Julepi parantur ex decocto hordei, aut acetosæ, & cichoraceorum; vel aquis cichorii, endiviæ, acetosæ, lactucæ, additis syrupis de cichorio simpl. limon. granat. oxysaccharo, &c. Quibus etiam, ad maiorem aperiendi & refrigerandi vim in iis conciliandam, guttulæ aliquot spiritus vitrioli, aut sulphuris addi possunt. Si aquæ destillatæ crudiores videantur; leviter bulliant cum modico specierum triasantali, vel diāmargariti frigidi.

Emulsionem in hunc modum parari poterunt.

℞. Amygd. dulc. excoricat. & macerat. in aqua ros. ℥. i. quat. sem. frig. maj. & papav. albi an. ℥. ii. Contundantur in mortario marm. sensim affundendo aquæ hordei ℔. i. ℥. In colat. dissolve sacchari rosac. ℥. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis in die sumendis. Quæ maximè conveniet, & julepis præferetur, si vigiliæ adfuerint.

Epithemata, cordi & hepatis admovenda, in hunc modum parabuntur.

℞. Aquæ rosar. buglossi, & lactucæ, an. ℥. iv. aceti ros. ℥. i. pulv. elect. diāmarg. frig. ℥. i. sem. camphoræ g. vi. Fiat epithema, admovendum regioni cordis.

℞. Aquar. endiv. cichor. acetosæ, an. ℥. iv. aceti rosac.

℥. i. sem. trium santal. ℥. ii. sem. Fiat epith. admovendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepatis & lumbis admovendum, ex oxyrrhodino, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, vel cerato santalino, oxycrato ablutis.

Si morbus protrahi videatur, à phlebotomia purgatio instituenda est, ne serosa & biliosa excrementa putrescant, indeque putrida febris oriatur. Remedia tamen usurpanda, quæ citra calorem & agitationem id præstent, ut cassia, manna, syrupus rosac. tamarindi, catholicon, & similia.

Huc accedat conveniens victus ratio: nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex jusculis, cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellis.

Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit; vel cum syrupo capill. ven. limonum aut granat. permixta.

C A P U T III.

De Febre Hæctica.

Hæctica febris, seu habitualis, occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur spermaticæ, vel carnosæ: tum etiam ratione illarum partium magis fixa est & radicata quàm aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quòd in habitu consistat, ac difficile à subjecto removeri possit.

Multiplices habentur hujus febris divisiones. Primò enim alia est hæctica primaria, quæ à principio invadit: alia secundaria, quæ in aliis febribus succedit. Secundò, febris hæctica vel simplex est, & solitaria; vel febri putridæ complicata. Tertiò, alia à corde incipit: alia ab aliqua parte, ut pulmone, hepate, liene, renibus, utero, aliisque partibus inflammatis, ulceratis, corruptis, aut aliquo alio gravi morbo obsessis. Et hæc febris quamvis & in corde & toto corpore, symptomatice tamen vulgò dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hæcticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hæcticæ initium, in quo vix corpus extenuatur: rorida tamen corporis humiditas effervescit, absumitur, & exsiccat. Secundus complectitur augmentum, in eoque est evidens corporis extenuatio, & carnosæ atque adiposæ substantia colliquatur. Tertius statum morbi, & postremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cum in eo gradu sit incurabilis: tum namque substantia corporis fibrosa & membranosa consumitur, corpusque ita extenuatur, ut facies Hippocratica sit, & ossa pellibus tantum circumtectæ appareant. Postremus iste gradus marasmus nominatur, vel potiùs hæctica marasmodis: cum in vero marasmo frigiditas cum siccitate conjungatur.

Causæ febris hæcticæ dividuntur in externas & internas. Ad externas referuntur, quæcunque reliquas etiam febres generare possunt, si continua & vehemens sit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrat. Tales sunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, ut in diarrhœa, & dysenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioso, calido & sicco; cum dicat Galenus: Diatritarios hujusmodi corpora in febres ardentes & hæcticas, abstinentia cibi triduanæ, perduxisse.

Causæ internæ sunt febres ardentes & pestilentes, quæ humidum cordis absumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Cum etiam affectus peculiaris alicujus visceris: ut inflammatio, ulcus, vel putredo alicujus humoris in eo contenti: vel denique ipsius membri corruptio, quæ febrem lentam & hæcticam facere solent.

Horum affectuum, membra peculiariter obsidentium, & febrem hæcticam producentium exempla habemus satis manifesta. Nam quòd ad inflammationes attinet: Galenus ex inflammatione sepi transversè se hæcticam vidisse refert. Ex ulcere verò hæcticam complicatam in phthisi quotidie animadvertimus. Putredo humoris, in viscere contenti, fit in obstructionibus magnis vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sæpè contingit; aliquando in jecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis utuntur aromatibus: Sanies enim quædam in hepate gignitur, qua illius substantia corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse dicit,

cit, quod vinum avidissime cupiant, carnes vero maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quod continua sit, sine ulla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quod augeatur una, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondriis primo tactu mitis, post acer, mordax, aridus. Pulsus parvus, frequens, & celer, febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate moventur, eò quod virtus languet. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Urina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progressu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt, quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solum singulos gradus; sed etiam imminens febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint: nempe si febris ardens in corpore calido, sicco, raræ contexturæ, in aere æstuante præcesserit; periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcauentia usurpanda sunt.

Primus hæctica gradus, si cum putrida fuerit conjuncta, difficillimè dignoscitur: si sola sit, non facilè. Prima die omnia signa ephemeræ: die sequenti augetur ariditas, non calor. Tertia die non repetit, non aucta evidenter, non diminuta. Ac tandem una, aut duabus horis post cibum, caliditas nonnihil aucta apparet.

In secundo gradu æger non percipit se febricitare, quamvis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifesta est, pulsus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertii gradus signa sunt manifestissima: oculi concavi, sordes in iis sicæ, & squalor, ossium prominentia conspicua, vividus flos coloris extinctus, universa arida præcordia vehementer contracta, ut videantur carere intestinis. Pulsus sentitur sub ventriculo in omnibus extremitatibus.

Quia verò febris putrida cum hectica non rarò copulatur: utraque exactè distinguenda est, cum maximi sit in curatione momenti, quæ admodum varia tunc temporis existit. Hæc autem complicatio dignoscitur, comparando signa hæcticæ proposita cum signis febris putridæ, quæ infra suo loco describentur.

Primus gradus facilè curatur. Tertius, ut dictum est, incurabilis est. Secundus medio modo se habet, & quod magis accedit ad primum, vel tertium, ita facilè, aut difficilè curatur. Frequentius accedit febris hectica à decimo octavo anno ad trigésimum quintum: eo enim tempore calor intensior est, faciliusque marcorem inducit. Qui verò ante hanc ætatem, vel paulò post, hectica corripitur; facilius evadunt ac nonnunquam curantur; vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipue verò mulieres.

Ad curationem hujus febris primum advertendum est, num hæctica pendeat à partis alicujus morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda est. Tum etiam; num simplex ea sit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc casu, putrida primum tollenda est venæ sectione & purgatione, nec non remediis aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hectica non neglecta. At verò, si simplex & solitaria sit febris hectica; solis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio absolvitur, quorum materia ex diætâ & pharmacia erit desumenda.

Diætâ, ut in omnibus chronicis affectibus multum potest, in hoc præsertim plus præstat, quam medicamenta. Illa idcirco exactè præcipienda est, ut scilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aer itaque, si natura sua mediocriter frigidus sit, vel temperatus, tali utendum est: sin minus, corrigendus, ita ut ad frigidum & humidum declinet: Ea ratione Galenus 10. meth. c. 8. æstatis tempore, aere existente calidiori, ægrum degere præcipit in loco subterraneo, qui frigidissimus sit & maxime perfusus & ad Septentrionem vergens. Quo solo remedio nos hæcticum, extrema macie confectum, intra mensem restitutum vidimus. Deinde caliditas aeris in conclavi alteranda est aqua frigida de vase in vas transfusa, cujus etiam strepitu somnus conciliatur: tum etiam pavimento aqua frigida subinde asperso, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter sparsis: turba quoque hominum ingredi prohibita: nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando verò aer frigidissimus est, cum esse admittendum Galenus præcipit, quatenus respi-

rando attrahitur, ut qui calorem cordis maxime refrigeret; quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quod cutis poros condenser, & transpirationem prohibeat. Attramen majus fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quam ex cute condensata incommodum, præsertim cum illud vitari possit, operimentis corpus probè muniendo. Adverte tamen si febris hectica fuerit ex ulcere pulmonis, aerem frigidum non convenire, ratione ulceris, sed temperatum; in activis, ad calidum vergentem; in passivis, siccum. Qua ratione Galenus phthysicos mittebat ad Tabias, montem Vesuvium dictum, ubi aer sicciore erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citroque nutrientes: juscula pulli, gallinæ, capi, vituli, hœdi, vervecis, vitelli ovorum cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endivia, borrag. acetosa, carnes vitulli, hœdi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similia: panatellæ, hordeata, avenata, oryzata, cum saccharo, & paucis amygdalis, vel potius com. sem. frig. majoribus. Carnes elixæ præferuntur assis, quæ facilius inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen assis æger delectatur; ea minus coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citrii, arantiorum, vel omphacio insulso.

Pisces usurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi saxatiles & qui tenera carne sunt præditi, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conveniunt quoque pyra, pruna, damascena, & briniolensia, cocta cum saccharo: tum etiam passulæ mundatæ, quæ in sequentem modum præparatæ, alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℥. i. Temperentur in aqua endiviæ, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissime, ut vis laxandi amoveatur. Postea in iisdem aquis decoquantur leviter, addito paucis saccharo ad perfectionem, cum quo servantur usui, iisque utatur æger manè, & post singulos pastus.

Quia verò hectici infixum habent solidis partibus calorem, quo alimenta facile & promptè dissipentur, illis idè præscribere solent practici alimenta solida & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cum enim illæ carnes viscosæ sint & humidæ; facile agglutinantur partibus, nec facile absumuntur à calore febrili: sicque partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen, qui hæc alimenta rejiciant, quia ægrè concoquantur, & magnum ventriculo negotium facessunt. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conveniunt hæc alimenta crassa & viscosa. In confirmata verò non sunt exhibenda: quod difficilè concoquantur. Adde, quod ita præparata & elaborata exhibeantur, ut facile concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maxime laudantur, ad hæcticas febres, non solum simplices, sed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquantur, donec dissolvantur. Mox corticibus abjectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. At in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Jus bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex iis paratur, vel conficiuntur pastilli ex carne testudinum cocta in aqua hordei cum amygdal. dulcibus, pineis, sem. frigidis & saccharo, qui leviter concoquantur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatæ, ℥. iv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. ℥. vi. pineor. eodem modo infus. ℥. ii. quat. sem. frig. maj. an. ℥. i. anili non pulverati, sed in furno leviter cocti ℥. i. sem. cinnam. ℥. ii. sacchari in aqua ros. dissoluti ad pondus omnium, fiant morsuli.

Loco testudinum usurpatur pulpa caponis & perdicis, sitque confectio, quæ vulgò *pasta regalis* nominatur, ad hæcticos instaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis & perdicis elixatæ, an. ℥. iii. amygd. dulc. in aqua ros. macerat. ℥. iv. pineorum ℥. i. ℥. sem. papav. albi ℥. ii. gummi arabic. & tragacanthæ, an. ℥. i. ℥. manus Christi perlatae ℥. ii. Cum pauca aqua rosarum, fiat pasta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiores habent ventriculum, gelatina, jura & destillata instaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur vervecis, pedes vituli num. 2. aut vervecinos num. 6. Coquantur in aqua fontana ad sufficientem consumptionem. Jusculum coletur per expressionem, & pinguedo removeatur. In colat. dissolve sacchari albi ℥. i. albumina ovorum. 6. croci, vel cinnam. parum. Agitentur simul. Postea bulliant leviter, ac transmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque jusculum excipiantur in vasculis, ubi concresecet in gelatinam. Si croci aut cinnamomi sapor displiceat, vel magis refrigerantem gelatinam desideres, adde eorum loco succum limonis vel citri unius.

Jura instaurantia variis modis parari possunt. Hoc cæteris longè præstat.

℞. Caponem benè habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in frusta dividatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, si vis, carnem vituli aut vervecis etiam in frusta divisam, & ab omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cujus medio sit craticula ex ligno aut alia materia confecta, super quam frustula dicta ita concinnentur, ut ollæ fundum vacuum remaneat. Postea olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina, aqua subacta ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum jus limpidum, cujus cochlearia duo vel iii. cum jusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Hujusmodi carniū distillationes per descensum factæ hecticis instaurantis sunt valde idoneæ. Quæ verò per ascensum fiunt, licet spiritus reficiant, minimum tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restantant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum paucis saccharo. Si tamen ventriculus admodum infirmus fuerit; vinum aquosum & valde dilutum concedendum est, quod coctionem, & distributionem juvat. Galenus 10. meth. cap. 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valde extenuatum est, metus est ne pusillus calor omnino extinguatur; Idcirco imminente hectica tantum conferre potest, aut in ejus principio, & in assuetis, & in corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non convenit; sed quies potius impetranda est, quamvis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leve aliquod exercitium, aut ejus loco molles frictiones, non multæ, institui possunt, præcipue statim à somno, incipiendo ab inferioribus partibus; nam inter nos humores ad exteriora evocant. Et fricandus tantum æger, donec levis rubor apparere incipiat; nam si ulterius pergatur, corpus exsiccabitur. Coitus in primis fugiendus est, quo corpus maximè resolvitur.

Somnus nec longior, nec brevior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore; brevior corpus magis exsiccatur. Minus tamen incommodi ex paulò longiori, quam ex justo breviori oritur; quia somnus valde humectat, quod in hac febre maximè expetendum est. Dormiat æger in molli strato, coque lanceo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Linthea sæpe immutet, quæ aqua rosarum antea irrorata fuerint.

Alvus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malva, & violaria parato; addendo cassiam, mel violaceum, butyrum, & vitellos ovorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate servandus est, fugiendo vehementes animi perturbationes: ut iram, tristitiam, metum.

Ex pharmacia desumuntur medicamenta, hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primum purgantia consideranda sunt: cum adjectio hic magis necessaria sit, quam detractio, vix ea convenire possunt, nisi hectica putrida adjuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates à debili ventriculo productas, tuto purgatio institui poterit cassia, manna, aut syrupo rosaceo. Imò verò aliquando, si vires non sint debiles; exhiberi poterit infusum theriacale cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi & violar.

Alterantia verò medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, acetosæ, an. ℥. iv. syrups violacei, nymphae, pomor. an. ℥. i. Misce. Fiat julep. pro

tribus dosibus bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integ. P. i. fol. endiv. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. i. flor. borrag. buglossi. violar. & nymphae, ana P. i. prunor. damasc. par. iii. Coquantur ad ℥. i. ℥. In colat. dissolve syrups de cichorio simplicis, & de nymphae, ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallina juniori decoctis parari potest jusculum ad eundem usum. Vel

℞. Rad. chinæ ℥. i. ℥. hordei integri P. ii. quat. sem. frig. maj. ℥. ℥. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli junioris. Fiat jusculum; cui adde sacchari ros. ℥. ℥. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞. Amygdal. dulc. excoctis. & in aqua frigid. infusar. ℥. i. sem. quat. frig. maj. & papav. alb. ana ℥. i. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hord. ℥. i. In colat. dissolve manus Christi perlata ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensius refrigerare est animus: adde unicuique dosi julepi, vel emulsionis, salis prunel. ℥. ii. vel ℥. i.

In usu refrigerantium hoc observandum, ne potentiora statim, & frequenter usurpentur, calorem enim debilem possent extinguere. Utilius autem est sensim, quam subito refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quam refrigerantia, quia lentè suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia usurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiata convenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℞. Conservæ flor. borrag. buglossi, & violar. ana ℥. i. conservæ flor. nymph. ℥. ℥. pulv. electuar. diamarg. frig. ℥. iv. rasuræ eboris, ossis de corde cervi, ana ℥. ℥. margarit. præp. & corall. præp. an. ℥. i. fol. auri, num. iii. Cum syrupo de pomis, fiat opiata.

In summa extenuatione, clysteres nutrientes frequenter injiciendi sunt, ex jusculo pulli, vel capitis vervecis, cum saccharo & vitellis ovorum. Eorum autem quantitas exigua esse debet, alioqui compressis intestinis vim expultricem irritarent.

At inter cætera remedia, hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cum omnibus dotibus præditum sit, quæ in hoc morbo desiderari possunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum est; multum nutrit; & facillè distribuitur. In illius usu eadem cautiones adhibendæ sunt, quæ in phthiseos curatione fuerunt propositæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, partesque externas relaxat, ut promptius alimentum excipiant. Apud veteres balneorum usus erat frequentissimus, & quatuor partes habebant. In prima, nonnihil calida, exuebantur. In secunda erat solum aquæ calidæ. In tertia solum aquæ frigidæ. In quarta verò sudores, & madores abstergebantur. Galen. 10. meth. c. 19. harum balnei partium usum ita moderatur, ut ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incalescat, ut pori aperiantur, deinde oleo dulci perfusi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem: post repente in aquam frigidam injiciantur, subitoque educantur, exsiccantur, oleoque inungantur, ut poris condensatis humiditas inducta retineatur. At verò cum jam diu obsoleverit illa antiquorum in balneorum usu diligentia, à Practicis etiam nostris derelicta est illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec satis tutâ judicatur. Si quidem metuendum esset, ne frigidæ occursum repentino corpus laderetur, ægerque subito contrariarum qualitatum occursum agere ferret. Consultius enim, & compendiosius ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidæ conjicitur, manè, depositis excrementis natura vel arte, duabus vel tribus horis post assumptum jusculum, vel lac, vel vitellos ovorum; in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat; ac tandem refrigeretur. Cum enim Galenus balneum frigidum post calidum adeò necessarium censuerit, ut calidum sine frigido nihil prodesse existimet; frigidæ vices suppleantur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat, & refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur; aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut cum triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parum immoretur, in tepida diutius, in frigida minimum.

Licet autem Antiqui ex aqua simplici balnea parare consueverint,

laeuerint, utilius tamen est ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, ut malva, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contusis præcipuè æstatis tempore, quia balneum, ex decocto herbarum citius corrumpitur. A balneo æger linteis calidiusculis molliter detergendus est. Postea verò inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro insulso. Postmodum ubi parum requieverit, iusculum, vel aliud ferculum ei exhibendum est.

Balneum ex hydrelæo à Zacuto Lusitano maximè laudatur *observ. 35. lib. 3. Praxis admiranda*, eoque asserit juvenem quendam curatum fuisse, cui balneum ex aqua simplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ utilitatis rationem ex eo desumit, quòd balneum ex aqua dulci paratum, cui olei copia adjuncta sit, tenfas partes emollit, siccas & arefactas humectat; & poros obstructos, ac præ siccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximèque distantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non potest uti balneis, admoveantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. nymphææ, & portulac. ana Unc. iii. succi granatorum ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. ℥. ii. ossis de corde cervi ℥. i. camphoræ gr. iv. Fiat epithema, cordi admovendum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, & cichorii, ana Unc. iii. aceti rosar. ℥. i. trium santal. an. ℥. ii. spodii ex ebore ℥. i. Fiat epithema, hepati admovendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis unguento rosaceo, vel cerato santalino. Verùm oleis & unguentis parcius utendum, quia febrem aliquando augere possunt.

Inter symptomata, quæ huic morbo supervenire solent, præcipuum est alvi fluxus, qui ægros ad interitum solet perducere. Qui quidem frænandus est decocto hordei ex corticatis & tosti, pro potu ordinario, syrupo cydoniorum, rosar. siccarum, lacte chalybeato, oryza cocta in lacte, & similibus.

SECTIO SECUNDA.

De Febris putridis.

P R Æ F A T I O.

Febres putridæ dividuntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, seu calor præter naturam, qui è putrescentibus humoribus oritur, continuò cor affligit, caloremque continuum in eo excitat, unde etiam febris calor in universum corpus continuò diffunditur. Intermittentes verò fiunt, quando iidem vapores per intervalla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rursus dividuntur in essentielles, seu primarias & symptomáticas. Primariæ, seu essentielles dicuntur, quando putredo in venis communibus, & extra partes privatas accenditur. Symptomáticas verò, quando in parte peculiari inflammata putredo, aut suppuratio fit: è qua ob vasorum communionem vapor putridus cordi continuò communicari potest; quales apparere solent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarumque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rursus duplices sunt. Aliæ enim sine ulla exacerbatione, aut remissione, à principio ad finem porriguntur, & *συνεχὴς* seu continentes appellantur. Aliæ verò manifestas habent exacerbationes & remissiones, & *συνεχὴς* seu continuæ, generis nomine solent appellari. Et illæ rursus ab exacerbationum, & remissionum diversitate, in tres species dividuntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ singulis diebus: Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas dividuntur, prout earum paroxysmi tertio, vel quarto quoque die, vel singulis diebus regredi consueverunt. Aliæ etiam dantur febrium differentia, quæ vel accidentales sunt, vel ex prædictarum compositione ortæ, quas omnes singulatim & breviter explicabimus.

C A P U T P R I M U M.

De Febris putridis continuis.

ET si variæ sint febris putridæ continuæ species, earum tamen omnium curationem simul describere statuiamus, eò, quòd eadem fere omnibus conveniant remedia, quorum nonnulla secundum magis & minus tantum varianda sunt: quod ex Medici iudicio, & artis usu magis, quam

River. Opera Medica.

præceptis particularibus depender. Nos tamen, quantum fieri poterit, in quo unaquæque differant, suis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, seu essentielles, generari solent ex putredine humorum, qui in venis & arteriis majoribus continentur. Et pro varia humorum putrescentium natura variæ species emergunt.

Synochus putrida nullis paroxysmis, aut exacerbationibus distinguitur; sed illius universum tempus una veluti accessione consumitur, quæ à principio ad finem pertingit. Eiusque, sicuti & simplicis, tres constituuntur differentia. Quarum prima est, quæ à principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decrescit. Prima acmastica, seu homotonos nominatur, sitque toto morbi decursu, cum par est modus putredinis. Secunda epacmastica dicitur, cum plus putrescit, quam dissipatur. Tertia paracmastica appellatur, cum minus putrescit, quam dissipatur. Licet autem huiusmodi febres continuò crescant, aut decrescant, aut eundem tenorem servant; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, si ad salutem terminentur; sed alia longiora, alia breviora, si juxta symptomatum vehementiam considerentur. Sic enim homotonos brevissimum habet principium & augmentum; longum verò statum. Epacmasticæ longum habent augmentum: paracmasticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citissimè transeunt. Sciendum autem est, febrium putridarum tempora dupliciter considerari; vel quoad symptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in synochis verò non item. Earum enim tempora non tantum ex symptomatum incremento & decremento, quam ex signis concoctionis æstimari debent, quæ in urinis præcipuè apparent.

Dux autem synochi, seu continens febris species à Galeno proponuntur. Una ex sanguine putrescente, de qua agit *2. meth. cap. 1. & 9. tum etiam 9. meth. cap. 3. & 5.* Altera ex bile putrescente in majoribus vasibus, de genere febrium ardentium: quam explicat *2. de diff. febr. c. 1. & 2. de cris. cap. 6.* Prima dicitur synochus sanguinea, altera verò synochus biliosa. Licet enim tota humorum massa, in venis contenta sanguinis nomen obtineat; quatuor tamen illius partes agnoscuntur, quorum magis temperata, sanguis speciatim nominatur: calidior, bilis; crudior & frigidior pituita: crassior autem & sæculentior, melancholia. Jam verò, si pars illa magna temperata, quæ sanguis propriè dicitur, reliquas copia superet, & tota massa putredinem concipiat; synochus sanguinea efficitur. Si verò tenuior sanguinis pars, & calidior, quæ flavæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes superet, & putredinem concipiat; synochus biliosa exoritur.

Ab iisdem causis synochus putrida generatur, quæ synochum simplicem solent producere. Sicque non solum constipatio: sed vasorum etiam obstructio, à multo sanguine, & crassis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere solet. Cum enim per huiusmodi obstructions fuliginosorum vaporum transpiratio impediatur; putredo generatur in sanguine, intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit, à sanguine cacoehymo bilioso, in vena cava putrescente, ducit originem. Illiusque causæ sunt ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare possunt: ut hepatis calida & sicca intemperies, alimenta calida & sicca, ætas juvenilis: inedia, aut victus tenuis & parcius, exercitatio vehemens & frequens, calida & sicca aeris constitutio, vigiliæ nimia, & similia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quòd latentem atque absconditum quendam calorem habeat) à pituitoso sanguine, intra venas putrescente producitur, & idè singulis diebus suas habet exacerbationes. Corpora pituitosa solet adoriri, ut infantrum & puerorum, tum etiam senum, necnon eorum, qui habitu sunt corporis obeso, otio, & crapulæ dediti, locaque humida inhabitant. Minus frequens esse solet hæc febris, quia pituita difficilius putrescit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit à sanguine melancholico, in venæ cavæ ramis putrescente. Eamque omnia efficere possunt, quæ humorem melancholicum generare, eique putredinem inducere valent. Rarissima tamen esse consuevit.

Differentia febrium accidentales à pravis symptomatis desumuntur, quæ essentialibus complicari solent, ab iisque denominantur. Inter eas recenseri solent, febris ardens,

dens, colliquans, horrida, affodes, elodes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3. *Epid. com. 3. text. 34.* quæ duobus hisce symptomatibus perpetuò comitata est, calore scilicet ardente, & siti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Dividitur autem ab eodem Galeno, *com. 4. de vict. rat. in acut. l. 13.* in legitimam, & notham. Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper evidenter conjuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minus vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita ardet. Legitima, & propriè dicta, fit ab humore bilioso, intra majora vasa cordi vicina putrescente. Notha verò fit à bile, cui pituita permixta, vel pituita salsa, in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quam febrem tertianam continuam, cujus materia acrior & copiosior sit, & majoribus vasis cordi maximè vicinis contineatur, cum materia tertianam continuam simpliciter efficiens, sit in vasis cordi remotioribus. Rursum, exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Una, quæ à principio ad finem unicam duntaxat accessionem obtinet, quam synochum biliosam supra nominavimus, & synochus ardens etiam nominatur, quæ fit, cum bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile, contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in synocha ardente. Ita ut tertiana continua, synochus ardens & ardens periodica, inter se tantum differant, prout bilis magis, aut minus acris, copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingentem, confectum pinguedinem, carnem, partiumque solidarum substantiam, vel aliquando humores venis contentos colliquat, atque dissolvit per insensibilem transpirationem, sudores, urinas, aut dejectiones. Excitari solet à materia tenui, acri, & biliosa, quæ vehemens concipit incendium. Eique non raro adjunctam esse malignam & pestilentem qualitatem, docet Gal. *comm. in 3. Epid. sect. 3. sent. 57.*

Horrida febris, *opimòs* Græcis appellata, ea dicitur, in qua horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixta materia, biliosa scilicet, & pituitosa, & serosa, quæ cum inæqualiter moveatur, horrores istos excitare solet: nempe vel succensa bile, humores crudos putrefaciente & commovente; vel tenui acri & serosa materiæ portione, partes sensibiles, & membranosas vellicante, vel denique natura crudum humorem frustra excutiente. Hinc retracto ad centrum calore, frigent extrema: mox eodem emicante, incallescunt.

Affodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri jactantur, & frequentibus inquietudinibus anguntur, graviter morbum ferentes, cum nausea ut plurimum, & vomitu. Quia exoriri solet ex affectione ventericuli, ab acri & bilioso humore, ejus orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua sudores perpetuò funduntur: sitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, substantiam corporis dissolvente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua syncope, aut animi deliquium frequenter ægotantem corripit. Duæ illius species ponuntur ab Avicenna. Altera, ex bile tenui, acri, & venenata. Altera, ex pituita multa, aut crudorum humorum copia. Prior syncopalis minuta appellatur: quia fit ab humore paucò, sed tenui, & venenato. Posterior ab eodem vocatur syncopalis humorosa, sive repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcirco ad pituitosas febres referri consuevit. Et ab aliis tantum differt, quòd in hac major crudorum & pituitosorum humorum copia redundet. Et præterea conjuncta est oris ventericuli debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in syncopen incidunt.

Epiala febris dicitur à Gal. 2. *de differ. febr. c. 2. lib. de inæquali intemper. c. 8.* quando eodem tempore, per universi corporis minimas particulas, calor & frigus sentiuntur. Quamvis enim una & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat: id tamen, quòd de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad sensum, non autem revera minimis intelligendum est. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Altero quidem, à pituita vitrea cum bile amara permixta, & in universum corpus diffusa. A bile enim caloris, à pituita, frigoris sensus infertur. Altero au-

tem, à pituita vitrea sola, sed partim putrefacta, partim putredinis experte. Cum enim pituita vitrea frigidissima, item crassa & lenta sit; non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantum per partes; ita ut una ejus portio putrida sit, altera impurris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio, quæ nondum putrescit, utpote frigidissima, frigoris sensum inducit: ea verò, quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus universum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam, febris epialæ generandæ modum excogitavit, quando scilicet febres intermittentes eodem die coincidunt, ut frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat: vel etiam, quando intermittentes cum continuis concurrunt, ut unius febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiationes, quæ cum ad febres symptomáticas referri soleant, in earum expositione jam delineanda discutientur.

Quamvis autem symptomáticas febrium curatio, è morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat; earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomáticas nominantur, quæ ab humorum accensione & putredine, in aliquo viscere contenta, oriuntur. Cujus generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatitidem, aliasque partium internarum inflammationes, ulcera, vel abscessus.

Advertendum autem est diligenter, (quòd maximi est in praxi momenti, & à paucis animadvertum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus conjunguntur, esse symptomáticas, sed quasdam etiam esse essentielles, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, ut sanguis corruptus, aut pravis humoribus refertus, postquam febrem excitavit, exagitetur à natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: unde de iis inflammatio producitur, quæ febrem istam non efficit, sed illi potius succedanea est. Sic nobis frequenter in usu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes, per unam aut alteram diem, antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die, in phrenitidem incidunt: sic arthritici ferè omnes, antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per unam aut alteram diem laborare solent. Sic; qui erysipelate teneantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit urinarum dispositio, quæ in hujusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas producit. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies incrementis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres ejusmodi essent tantum symptomáticas, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Istæ autem febres, sive symptomáticas sint, sive primariæ, & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentiationes accidentales. Si enim inflammatio sanguinea sit; febris illa phlegmonodes nominatur: si biliosa, erysipelatis naturam referens, typhodes nominatur. Peculiariter verò erysipelas ventericuli & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit: unde calor ita intenditur, ut interiora uri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomáticas referri consuevit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine, visceri adèò contumaciter adhærescente impactæque, ut substantia visceris plerumque labefactetur. Ea, cum putredinis portio in venas affundatur, sanguinique permisceatur, febrem excitat lentam, & adèò mitem, ut nullo gravi symptomate ægro molesta sit; & æger vix se febre sentire. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus & urinis apparent. Interdum verò ex visceris alicujus putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quòd per venas, visceri insertas, putridi & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum: cum hepatis aut lienis substantia putredinem concepit; vel cum circa mesenterium, omentum, aut pancreas, aliasque partes putredo incidit; vel etiam interdum, cum fœtus, aut secundina

cundina in utero putrescit. Hincque febres, non solum lentæ; sed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diversa oriuntur. Ac denique ad hæc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorosi laborantibus; easque Fernellius ex serosâ pituitâ in corpus effusâ levi putredine provenire statuit.

Præter hæc enūmeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Auctoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ, à causis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in usu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zecchio relatus *conf. 46.* de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continua laborante cum gravissimis symptomatibus, nempe inquietudine, motibus convulsoribus & nausea continua; cui etiam malum morem esse conjunctum inde conjiciebatur, quod tam gravia symptomata febre non responderent. Omnes etenim partes externæ frigebant, licet internæ urentur, quod ex calore circa thoracem in hypochondria, nec non ex arida nigraque lingua intelligi facillè poterat. Cujus causa erat sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cum enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cum partibus subjectis colligantiam, & præsertim cum ea membrana, quæ frænum dicitur: ideo nuper illi à Chirurgo lingua cultello à subjectis partibus separata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua sanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putrescens, calidos, putridos, ac veluti venenosos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum symptomatum causa fuit. Quomodo autem causa hæc animadversa, & sublata fuerit, operæ pretium est ex Zecchi hist. hic recensere. *Si quando*, inquit, in appendice hujus consilii, *mecum ipse diligentius considero, quam difficile sit morbos internos, eorumque causas interiores assequi, in eam sententiam facillè descendo, Hippoc. 2. de morb. vulgaribus, sect. 4. non sine maxima præmeditatione scriptum reliquisse, in omnibus obscuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter investigare primum morbi insultum, hoc est, primam occasionem, unde quis egrotare cœperit. Illinc enim & morbi causa cognitio ut plurimum dependet. Ecce exemplum. Nobilissimi infantis morbus sanè acutissimus, una cum causa obscurus admodum erat, nisi mihi, de pueri & nutricis vita & conditionibus diligenter percontanti, ab ejus parentibus significatum fuisset, quod duobus diebus ante primum morbi insultum à Chirurgo quoddam secta illi fuit membrana, qua lingua cum partibus subjectis alligabatur. Rursus interroganti, num ab opere statim primum collocaverint infantulum, atque num sanguis ab ore fluxerit, utrumque negarunt. Unde statim conjeci ego, sanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & symptomatum commemoratorum causam exitisse. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem oleo amygdal. dulcium, ad ciendum vomitum propinato; sanguinis corrupti grumos permultos excrevit. Atque statim (DEO immortalis favente) remissa fuit febris, cessareque cœperunt symptomata omnia. Unde valenter & avidè matris nutricis lac exsugere cœpit, totaque sequenti nocte placidè dormivit, neque in posterum quicquam mali persensit.*

Signa febrium putridarum continuarum diagnostica, alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiare earum differentias ostendunt.

Continuitas facillè dignoscitur ex eo, quod febris assidua sit, & ad apyrexiam non desinens.

Putredinem verò significant, calor acrior & mordacior, quam reliquarum, ab acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante, productus. Pulsus non solum magnus & frequens, ac non rarò inæqualis; sed etiam hoc habet peculiare, ut systole velocior sit, quam diastole: quia expulsio fuliginosorum excrementorum magis urget, quam refrigeratio. Urinæ initio crudæ, aut parum concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in synochis locum non habet. Rigor in prima invasione apparens. His accedunt symptomata varias febres putridas plerumque comitantia, ut nausea, vomitus, gravitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, singultus, anxietas, morsus oris ventriculi, sitis, asperitas & nigrities linguæ, tensio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præcesserunt lassitudo spontanea, motus gravis, somnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tensio, difficilis spiratio, capitis dolor & pulsatio, nausea, inappetentia, excrementa fœtida & copiosa, crebra pandiculatio & oscitatio, aut eorum nonnulla.

River. Opera Medica.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentia sequentibus signis distinguuntur.

Synochus putrida eadem habet signa, quæ in simplici fuerunt proposita, sed vehementiora: calor enim acrior est, vigiliæ, dolor capitis, sitis, inquietudo, aliaque symptomata vehementiora. Tum pulsus inæqualis est: ut major systole, quam diastole appareat, urinæ crudæ, rubræ, crassæ.

Biliosam febrem indicant calor deurens, pulsus valde frequens & velox, urina acris, flammea, initio semper cruda, sine sedimento, nausea, vomitus biliosi & dejectiones, magna anxietas, sitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, lassitudo ulcerosa præcedens, calor faciei pallidus, aut citrinus, ætas juvenilis, temperamentum calidum & siccum, tempus æstivum. Victus ratio calida & sicca, vacuationes biliosæ suppressæ. Tertianæ verò continua à synocha biliosa distinguitur, quod illa tertianas habeat exacerbationes, hæc verò illis omnino careat, & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporosus quam mordax, post nonnihil acer, sed inæqualis; propter humoris crassitiem, quæ difficulter dissolvitur; urinæ initio albæ, aquosæ, & conturbatæ, post nonnihil rubræ, & crassæ; pulsus rarior, tardior, & minor, quam in reliquis febribus; sitis nulla, aut exigua; sudor rarus, nisi adsit pituita salsa, facies subtumida, laxa & sublivida, somnolentia, inappetentia; excretiones pituitosæ, temperamentum frigidum & humidum; ætas senilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ evacuatio suppressa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam significant calor minùs acer, quam à bile, sed acrior quam à pituita; similiter quoque sitis major, quam in quotidiana, minor quam in tertiana: pulsus initio tardus, rarus, languidus: post validior, crebrior, valde inæqualis. Urina in principio tenuis, post varia: corpus aridum & macilentum, color fuscus aut obscurus, temperamentum frigidum & siccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens: vita multis curis & sollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus suppressus, tumor lienis, exacerbatio quartana.

Causi seu febris ardentis signa pathognomonica sunt antea proposita: nempe calor corporis deurens, & sitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum est: si tussis aliqua supervenerit, sitim inde minui, ab humore scilicet qui ex vicinis locis attrahitur: quamvis nunquam, durante febre, illa auferatur. Signa verò assidentia sunt ea omnia, quæ febrem biliosam indicare supra declaravimus. Ea tamen, quæ notham ardentem significant, prædictis multò remissiora sunt.

Colliquantem febrem significant, subita corporis consumptio atque emaciatio: oculi concavi, collapsa tempora, nates acutæ: dejectiones rufæ, pingues, fœtidæ, viscosæ, corpulentæ, sinceræ, biliosæ, & spumosæ: urinæ pingues & oleosæ.

Febres horrificæ & assodes cognoscuntur per ea quæ in earum descriptionibus proposita sunt.

In febre elode madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multum acer est. Distinguitur malignitas à copiosa putredine, quod in causa maligna urinæ ferè naturales, vel ab illis non admodum diversæ appareant; vel quædam urinæ innatent instar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis: vel si cum urina corpuscula ervi, vel hordei speciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique urinæ multitudo, per multos dies apparens quando sanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maxima virium exolutio: pulsus parvus, contractus, neque valde frequens est. In magna putredine urinæ crassæ & confusæ, pulsus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem significant lipothymia & animi defectus, frequentes. Minuta verò, ab humerosâ distinguitur: quod in illa biliosæ, in hac pituitosæ febris signa supra recensita appareant.

Epiala febris ex eo solum dignoscitur, quod eodem tempore calor & frigus in toto corpore persentiantur.

Febres denique symptomatice, tum etiam comitæ cognoscuntur ex iis, quæ in earum historia proposita sunt.

In singulis autem febrium putridarum continuarum speciebus signa prognostica describenda sunt, quibus earum eventus prælagiri possit.

Ac primum, quod ad synochum putridam spectat, cum illa de genere sit febrium acutarum, periculo non vacat,

Attamen si concoctionis signa evidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, salutariter die septimo terminabitur. Si verò tardius signa concoctionis appareant, ad undecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis signa nulla appareant, ægrique turgentem faciem, seu instar sphaeræ turgidam habeant, morbi longitudinem significat. Urina quantum rubicundior ab initio, cæteris paribus, tantò securior, & citò morbum solutum iri significat, si in ea signa concoctionis appareant; at cum cruditatis signis mortis periculum minatur, præcipue si vires sint debiles. Urina alba, pessima, mortemque ut plurimum portendit. Ex synochi differentiis paracraftica securior, acraftica periculiosior, epacraftica periculosissima. Præterea synochus exquisita & benigna ritè curata, secunda: non exquisita, & malignitatis particeps, cum sævis symptomatis, & virium debilitate, periculosa.

Biliofa verò febres quatenus acutæ, sunt etiam periculosa: idque magis vel minus; pro majori vel minori intemperie, symptomatum vehementia, & virium robore. Intemperies æstimatur non solum absolute ex ipso caloris gradu, sed etiam comparatè, ad statum ægrotantis naturalem; ut quò major est ab eo recessus, majus immineat periculum. Sic febris ardens in sene, vel hyemis tempore adveniens, lethalis est ut plurimum. Symptomatum vehementia consideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, in excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus; quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis exposita sunt in sectione tertia nostræ Semeiomaticæ, ex Hippoc. Aphorismis, prognosticis, protheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facile transferri possunt. Ac denique vires cum symptomatum vehementia comparandæ sunt. Si enim validæ sint, & adversus hostium sævitiam sufficere posse videantur; bene sperandum est, sin minus, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa esse consuevit, ob humoris crassitiem & contumaciam; si tamen plures evacuationes accedant in illius decursa, brevior esse solet. Periculum illius metiri oportet, comparatione facta symptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipue metuendum est, ne in cachexiam aut hydropem degeneret; propter hepatis & lienis obstructions, quæ in hisce longis febribus contingunt.

Quartana contigua primaria rarissima est; interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque ut plurimum lethalis est.

Febris colliquans, horrida, affodes, elodes, & syncopalis, quia nomina sua mutantur ex pravis symptomatis, quibus stipata sunt, ideo ratione illorum periculosissimæ sunt, & lethales ut plurimum.

Februm denique symptomaticarum prognosis ex partium affectuum præstantia, symptomatum vehementia, & virium robore desumenda est.

In omni autem februm putridarum curatione indicationes desumendæ sunt à febre, ejus causa, & viribus. Priora duo sui ablationem indicant; tertium sui custodiam. Hæc sicut trium communium instrumentorum therapeuticorum ministerio; diæta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in omnibus febribus biliosis debet esse refrigerans & humectans; in pituitosis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aer igitur frigidus & humidus sit, qui inspiratione ad cor attractus, illius incendium maxime contemperat. Attamen ad illius occursum corpus denudare nefas est, cum diaphoresis maxime necessaria impediatur, & fuligines ac sudores intro repellantur. Interim tamen stragulis levibus mollibusque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumæ strata auferenda, laneis tantum utendo; quibus etiam, magno urgente æstu, coria insternere conveniet. Lectus sit spatiosus, ut in eo æger locum mutare possit. Eiusdem lintheamina, & indusia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non sint recentia lota, aut lotionem redolent, & non instet criseos tempus, in quo nihil movendum, ne naturæ motus perturbetur. Radium solares à conclavi arceri, hominumque frequentia vitanda. Aqua de vase in vas sæpius transfundenda. Pavimentum cubiculi aqua cum aceto, aut aqua rosacea conspergendum; vel herbis floribusque frigidis, ut foliis vitis, salicis, nenupharis, cannarum, floribus rosarum, violarum, & nymphaeæ, quæ in loco frigido asservantur, & sæpius indie-

mutentur, hæc enim siccata calefaciunt: Si nimia frigiditas sit, ut in hyeme, igne sine fumo aliquantulum contemperanda est. In febribus tamen pituitosis aer modicè calidus & siccus esse debet.

Alimenta quòd attinet, victus tenuis esse debet in acutis febribus. Et in eo ita severa fuit antiquorum diligentia, ut potissimam curationis partem in illo constituerent, ægrisque, febre acutissima laborantibus victum tenuissimum imperarent, ac sola prisana hordei ægros nutrent, utpotè febricitantibus maxime conveniente cum refrigeret & humectet, simulque extenuet & aperiat, nullamque evacuationem cohibeat. Duplex autem prisana erat. Una simpliciter dicta, sive prisana integra non colata; altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum à corticibus mundatum, in aqua simplici coctum, & in massam conglobatum, est prisana integra; hæc postea, cum expressione colata, cremor, aut succus hordei dicitur.

At nostris temporibus, in hac saltem regione, mulierum contumacia, & Medicorum indulgentia factum est; ut in quibusvis febribus, quantumvis acutissimis, juscula semper concedantur ex decocto carniū gallinæ, capi, vervecis, eaque ut plurimum tertia, aut ad summum quarta quaque hora exhibeantur. Æstate verò pulli gallinacei, aut carnes hœdinae, prædictis addi solent. Tum etiam per vices, ex pullo solo cum herbis refrigerantibus, ut lactuca, endivia, acetosa, portulaca, juscula conficiuntur. Vel ordinariis etiam jusculis succus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intensa putredine, permiscantur.

Præterea in febribus minus acutis panatellæ exhibentur bis aut ter in die, ex pane loto cum jusculo confectæ. Hordeata etiam aliquando usurpantur, ex prisana colata antiquorum, cum jusculo carniū prædictarum, & saccharo parata, vel etiam sine jusculo, additis anygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum gravant, ideoque jusculorum simplicium, & panatellarum usus commodior visus est, cum tamen utilissimum sit hordei mundati tantillum cum carniibus decoquere, & inde juscula parare.

In longis febribus plenior victus carniibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, vervecis, aut earum contusis, & consummatis, similibusque convenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis observandum, ut numquam tempore exacerbationis, sed in remissione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipsius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò usurpantur in omnibus febribus continuis prisana recentiorum, ex decocto hordei & liquiritiæ parata. Cui, si febris ardentior sit, addi potest aliquid lactucæ, acetosæ, tamarindorum. Frequentius tamen addi solet rad. graminis, vel acetosæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi possunt rad. fœniculi, petroselini, semen anisi, coriandri, aut cinnamom. Posteriora tamen tantum addenda sunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Prisana vulgaris ex hord. & liquir. ℥. ii. spir. sulph. q. s. ad gratam acid. cornu cervi ad alb. calcin. ℥. i. Utatur pro potu ordinario, vas usus tempore agitando.

Usurpatur etiam aqua panata, vel sola, vel saccharo dulcorata, vel modico aceti permixta, vel aqua simplex decocta, ut cruditas ipsius auferatur, cui interdum permiscetur saccharum: tum aliquando nonnihil succi vel syrupi limonum, granatorum, berberis, aut cerasorum, vel spiritus vitrioli aut sulphuris, quod sufficit ad gratam aciditatem, vel salis prunellæ tantillum, si potentius refrigerandum sit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolensium gustui gratissimum est. Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & sub finem addito santalo citr. & cinnam. aromatizatur. Qui potus non solum sitim sedat, sed alvum laxat, hepar refrigerat & corroborat.

℞. Sacchari Uncias viii. salis prunellæ Unciam i. fiat pulvis, permiscendus prisanae pro potu ordinario. Cui etiam, siti admodum urgente, spiritus vitrioli admisceri poterit.

De spiritu vitrioli & sulphuris hoc diligenter advertendum, in febribus putridis magnum esse illius usum, quia insignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi; & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripneumonia, hæmoptoe, phthysi, cæterisque pulmonis affectibus (nisi à crassa

crassa pituita vasa illius obstruente orrum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ ulceribus, plurimum nocere & ab eo abstinendum esse.

In febribus, à bile valde tenui & calida, aut tenui acrique destillationi conjunctis, acida non conveniunt, sed potius leviter incrassantia, ut syrupus violaceus, & de rosæ siccis, cum aqua hordei, vel panata, vel cocta simpliciter permixtus.

Ubi humores crassi lentique abundant, syrupus acerosus loco prædictorum erit utilissimus.

Solent etiam interdum conservæ rosarum, violarum, buglossi, aquæ coctæ, vel aquæ hordei misceri, & per manicam Hippocratis trajici, pro potu ordinario, cui aliquot guttæ spiritus vitrioli utiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore jucundissima in hunc modum.

℞. Rosar. rubr. siccarum ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris, aut vitrioli ℥. i. ℞. Infundantur per iii. aut iv. horas frigide. Colaturæ adde sacchari albi ℥. iv. aquæ rosar. ℔. ℞. Fiat julep. clarus pro potu ordinario.

Julepus Alexandrinus non parum etiam utilis & jucundissimus est, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an. ℥. iv. Coquantur lento igne dum spumaverint.

Quod ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè utilis est, vigiliæ noxiæ. Nimiis tamen somnus calorem nativum obruit, & excrementorum evacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis, in longioribus verò levis exercitatio utilis. Danda etiam opera est, ne ea quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, licet omnis immodica evacuatio, quæ vires exhaurit, cohibenda, omnesque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia phlebotomia principem locum obtinet. Non solum enim plenitudinem evacuat, sive ad vasa sit, sive ad vires, sive in toto, sive in aliqua parte: sed etiam influxum humorum obstruentium revellit, totum corpus refrigerat & perspirabile reddit, putredinem arceat, & putrescentium humorum concoctionem adjuvat. Statim igitur, & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, ut in febre syncopali, aliisque casibus) idque alvo prius laxata, enemate aut suppositorio. Quantitatem sanguinis indicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in syncho putrida, & ardente febre, sanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multò tutius est (ut in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partitis vicibus quantitatem necessariam educere, quam ægrum subito in vitæ discrimen conjicere. Avicenna in febre ardente, & tertiana continua venæ sectionem prohibet, nisi urina crassa rubraque fuerit. Metuit siquidem, ne bilis magis effervescat, cujus frænum sanguinem esse dicit. Verùm à sapientioribus exploditur hæc sententia, cum hujusmodi febres hæmorrhagia sæpe à natura ipsa judicentur; tum phrenitides interdum, aliasque inflammationes producant. Denique, cum phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potius cohibet, quam excitet, cum non solus sanguis, sed bilis etiam ei permixta, educatur, ita ut in ea massa, quæ superest in venis majoribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ prius inerat. Imò verò, cum vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus putris, & naturæ molestus excernitur, remanente in venis puriore; quod à paucis Auctoribus est annotatum, quamvis in usu practico passim observetur. Si enim sanguis à vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio à vena egreditur. At si cum impetu erumpat, impurus & putris apparet, natura deterioreni massæ sanguinis partem expellente. Parcius tamen sanguis mittendus est in naturis admodum biliosis, ætate media & sub canicula, quam in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò & melancholicis febribus minori copia sanguis mittendus est, & perpetuò summa ratio habenda est coindicantium & contraindicantium, cum febres quotidianæ ut plurimum contingant in pueris aut senibus, regione frigida, aut tempestate hyberna, quæ sanguinis quantitatem à morbo vel causa morbifica indicatam imminuunt. Quando febris sit à nimio labore, parcius mittendus sanguis. Si ex nimio veneris usu febris contingat, phlebotomia perniciosa.

Circa tempus venæ sectionis advertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed per-

acta ventriculi concoctione, & alvo ab excrementis libera. Præterea tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venæ sectionem ferre nequit. Quod ad iterationem phlebotomiæ spectat: si ea ad evacuationem necessaria est; eodem die instituenda: si revulsione causa, diversis diebus. Nam ubi evacuandum est, præcipuè in acutis, subito corpus in alium statum transferendum; tum sæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ut postea venæ sectione non ita commodè uti liceat. In revulsione verò respicimus ad morum humoris, quia rectius fit, si diversis vicibus & intervallo interjecto, natura contrario motui quasi assuescat. Intervallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iterata venæ sectione utiliter extrahitur. Iterandum esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valde putris fuerit, ejusque in venis magna copia superesse videatur.

Imò verò licet sanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen desistendum est ab illius detractione, quin potius ea continuanda est, donec impurior & corruptior appareat. Et certe utilissimè observari potest in febribus acutis præceptum ab Hippocrate traditum 4. de victus rat. in morbis acutis, in pleuritidis curatione, ut scilicet sanguinis detractiones continuentur usque ad coloris mutationem; ut si ab initio corruptus educatur, continetur evacuatio, donec purior appareat: & contra si ab initio laudabilis prodeat; eò usque educatur, donec impurus corruptus extrahatur.

Est tamen quædam diversitas adhibenda in utroque casu. Si enim ab initio sanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; ut sanguis putridus in profundo corporis residens citius educatur. Si verò ab initio sanguis putridus educatur, ex altero brachio sanguis detrahendus, & consequenter ex utroque brachio alternandæ sunt phlebotomiæ.

Si verò symptomata demonstrent putredinem subesse in interiore ramo venæ cavæ descendens, ut æstus & dolor lumborum, urinæ rubor & crassities; post duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas, è saphena sanguinem mittere conveniet, eamque evacuationem bis aut ter repetere.

Si in postremis sanguinis missionibus portio quædam laudabilis appareat, ita ut non adeò putridus videatur ut antea signum est naturæ restaurantis & restituentis novum sanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra verò, si quò magis educitur, eò deterior appareat; signum est, morbum in pejus ruere, & putredinem augeri, unde partium interiorum narcosis metuenda est.

Vena in cubito vel basilica, vel mediana ut plurimum secanda est, ex brachio dextro frequentius, ex sinistro verò interdum, cum videlicet major tensio in sinistro hypochondrio, quam in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena utiliter aperitur, si revellendum sit, & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis raro usurpantur, nisi in syncopalibus: quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine hujus capituli trademus.

Cucurbitulæ verò frequentius usurpantur, præcipuè in scarificatione: & sunt vicariæ venæ sectionis, quando vires, aut ætas illius usum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia nominantur. Sub evacuationibus comprehendimus purgantia, vomitoria, sudorifica, diuretica. Sub alterantibus verò refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & usum, juxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque ut à purgantibus incipiamus, maximè controversatur apud Auctores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint? Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resolvendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis majoribus continentur, purgationem in principio non convenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagitetur à natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conante, ut inde excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia raro contingit, ut plurimum illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia ejusdem evacuationis suscipiatur. Ratione

verò materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eamque à materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero à venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leviora, quæ primam tantum regionem evacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione, hoc est, ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare, cognoscimus ex nausea, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. Erunt autem huiusmodi medicamenta, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitivum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt in hunc modum.

℞. Cassiæ recentè extractæ ℥. i. pulpæ tamarind. ℥. ℥ss. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Catholici ℥. vi. electuarii lenit. vel diaprun. simpl. ℥. ℥ss. cremoris tartari ℥. i. Fiat bolus. Vel

℞. Fol. endiv. cichor. acetos. an. M. ℥ss. tamarind. ℥. ℥ss. Coquantur ad ℥. vi. In colat. dissolve catholici ℥. ℥ss. mannæ & syrupi rosac. an. ℥. i. Misce, fiat potio.

Si medicamentum paulò fortius desideres, addere potes rhab. ℥. i. vel ℥. iv. in aqua endiviæ, vel cichorii, infusum cum santalo citrino. Imò verò & interdum, si febris non sit intensior, sennæ ℥. ii. vel iii. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum rejiciunt, quia calefacit: tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cum sint, facile in bilem vertuntur. Verùm aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel manna, aliaque dissoluta, nullum asferre possunt incommodum: præcipuè si dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc usum maximè commendantur, vel pulpa eorum simul exhibeatur.

Nonnulli utuntur in biliosis febribus sero lactis capri, idque appositè: nam & ardorem febrilem temperat: & bilem evacuat, & viscera corroborat. In cyatho uno feri lactis infundatur per noctem rhab. ℥. i. vel ℥. i. ℥ss. Vel addunt syrupi rosac. ℥. ii. aut tres, exhibeat manè, & postea alias duas libras propinant, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgationem, quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minorativam, eam verò, quæ fit concocta materia, eradicativam: quæ etiam in principio convenit (ut dictum est) ex sententia Hippocratis, si materia turgat. Illa autem turgentia, seu orgasmus materiæ morbificæ, cognoscitur ex eo quòd æger percipiat in variis partibus dolores leves ac fugaces, admodumque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus, coloris mutationes, ut nunc tubeat, nunc palleat aliqua faciei parte. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maximè torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non observatur; sed potius apparente humorum orgasmo ad phlebotomiam tutius confugimus, sicque facilius præcavimus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui à medicamento purgante magis exagitati, promptius in eam præcipitari possent.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus provocandus est, cum videlicet ægrum nausea aut vomitus valde urget: tunc enim natura per superiora materiam morbificam evacuare nititur, & Medicus illius motum adjuvare debet. Saepèque accidit, ut magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamprimum educenda est, cum nulla tam copiosa & excrementitia materiæ concoctio expectari queat; & quodcumque ingeritur, in humorem consimilem immutetur, peccantem materiam augeat. Rectè enim annotavit Fernel. lib. 3. meth. med. c. 3. omnem illam in ventriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cavis hepatis contentam, per vomitum commodè expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit. Et non raro fit ut materia per vomitum rejecta, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura esset, materia illa in penitiores corporis partes transmissa, & sanguini permixta.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cum triplex eorum gradus constituatur, nitiora eligenda sunt, ut aqua hordei repida cum oleo amygdalino, vel communì, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel

simplex, cum jure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, attriplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℥. i. vel majorem quantitatem exhibenda sunt, nam in minori quantitate assumpta retinentur in ventriculo. Cum autem debiliora hæc vomitoria non sint valde efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertiana intermittentis curatione infra proponuntur.

Clysteres verò non solum in principio morbi, ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu injiciendi sunt singulis, vel alternis diebus, si alvus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, ut hordei, prunor. malvæ, violariæ, mercurialis, brancæ ursinæ, attriplicis, lactucæ, endiviæ, sempervivi, nymphææ: dissolvendo catholicum, cassiam, diaprun. simpl. saccharum rubr. mel violaceum, mercuriale, ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen intensiori satius est olea non addere, quia facile inflammantur.

Nota primò, sempervivi majoris in decocto unius clysteris, squamas tres, vel iv. tantum esse præscribendas, quia potissimè refrigerat, & majori copia usurpatum intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calidos, sed levem tantum teporem adeptos, esse injiciendos. In pituitosis febribus sunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, sceniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; dissolvendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale, oleum chamemel. anethinum, vel commune. Cum verò, ut supra annotatum est, integra & absoluta purgatio, quam eradicativam nominant, non nisi concocta materia instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primatum viarum evacuationem, ea medicamenta usurpare debet; quæ humores crudos præparant ad concoctionem & evacuationem, si mulque calorem febrilem contemperant, putredinem arcent, & obstructions referant, qualia sunt julepi, juscula, emulsiones, aliaque infra recensenda.

Julepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agrestia, acetosa simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxyaccharo, cum aquis endiviæ, & graminis, & cichorii.

Vel melius ex decoctis rad. acetosæ, cichorii. fol. acetos. capill. ven. scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensius refrigerandum, sal. prunellæ additur ℥. i. pondere pro unaquaque julepi dosi vel spiritus vitrioli aut sulphuris q. s. ad moderatam aciditatem.

Acida in biliosis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida: quæ si intensa sint in suo gradu, ut spiritus vitrioli, aut sulphuris, ipsius aloes, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flava, suo amare spoliata, mortua est & innoxia.

Ex succis etiam parari possunt julepi, summæ efficacis, & gustui gratissimi, in hunc modum.

℞. Succu pomor. redolent. recentè extracti, & per residuum depurati ℥. iv. succi limon. ℥. iii. aquæ rosar. ℥. ii. succi granat. ℥. i. sacchari albiss. ℥. ℥ss. fiat julep. clarificatus pro iii. dosib.

Si bilis valde acris & tenuis sit, quæ orgasmum faciat, diarrhœam, aut gravem aliquam aliam fluxionem pariat; incrassantes julepi componendi sunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papav. rhœad. nymphææ, rosar. cum syrupis violaceo, jujubino, de rosis siccis, de succo portulacæ, papav. rhœad. papav. albi, vel ex decoct. lactuc. portul. plantag. flor. nymphææ, papav. rhœad. & viol. cum syr. præd.

Notandum tamen syrupum violaceum, aliosque dulciores, solos non esse exhibendos: tum quia lavant stomachum: tum etiam, quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum convertuntur, qui postea sitim intendit. Idcirco aliquid syrupi cujusdam acetosi semper admiscendum, ut facilius penetrent venas, & magis calori febrili resistant.

In progressu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. alparagi, liquiritiæ, folia agrimonie, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitosis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præscribuntur, à debilioribus tamen incipiendo, qualia sunt syrupus acetosus, capill. ven. byzantinus, cum decoctis, agrimon. capill. ven. betonica, liquirit. passul. In progressu verò prædictis adduntur syrupi de duabus, & quinque radic. acetosus composit. de hyssopo, oxymel. simplex & composit. Decocto verò addun-

tur rad. 5. aperitivæ, fol. hyssopi, cardui bened. & (si materia sit valde incompacta, viscida, & lenta) chamædryos, & centaurii minoris: Quibus si sal tartari, & spiritus vitrioli addantur, felicius operantur.

In febribus melancholicis adduntur, quæ vim aliquam humectandi obtinent, ut syrupus violæ, buglossi, borrag. de pomis circa initia: Postea verò de fumaria, de epithymo de 5. rad. oxymel scilliticum, cum decoctis primum buglossi, borrag. ceterach. capill. ven. fumarie, lupulorum, deinde cuscute, scordii, centaurii min. corticum capparum, fraxini, & tamarisci.

Ac denique in nobis febribus, ex variorum humorum miscella oriundis, prædicta remedia commiscenda sunt, ita tamen, ut eorum, quæ prædominantem humorem respiciunt, major quantitas præscribatur.

Pro delicatioribus juscula medicata, juleporum loco, præscribi solent: tum etiam, ne ægri ejusdem remedii diutius usurpati tædio afficiantur, eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, gustui gratiora eligenda, cum pullo gallinaceo, vel frustulo gallinæ, aut capi: iisque interdum quando magis refrigerandum est, salis prunellæ drach. i. spiritus vitrioli guttæ aliquot addi possunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, à contumacibus obstructionibus productis, chamædryos, licet amara, cum cichoraceis, in jusculis decoqui potest, & Montanus in consiliis decoctionem cichorii, & chamædryos in jusculis velut admirandam prædicat, in iis, quibus febris longa cum obstructionibus conjungitur.

In febribus pituitosis decoctum chamæm. præstans, ex Zacut. *obser. 20. prax. admir. lib. 3.*

Emulsionem etiam hic locum habent, & julepis gratiores ut plurimum esse solent. Tum maxime usurpantur, ubi febris siccam viscerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium spiritualium phlogosin; vel denique, ut remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris juleporum usus tædio afficiatur. Harum autem emulsionum compositio in præcedentibus curationibus descripta est.

Aqua frigida, magna copia exhibita, in febribus etiam putridis continuis, à veteribus usurpari solebat, & à recentioribus quam pluribus laudatur. Verum, quemadmodum in synocho simplici suspectum illius usum esse diximus, sic jam prudenti Medico consultius fore dicimus, ab ea abstinere, propter rationes dicto loco propositas.

Conferet tamen aliquando in magno æstu febrili aquæ frigidæ bonum haustum ad 3. x. vel xii. cum guttis aliquot spiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad 3. iii. vel iv. exhibitæ. Cum tamen inde ea pericula metuenda non sint, quæ Galenus ipse ex præposita magnæ illius aquæ frigidæ copię exhibitione sæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit, quo minus aqua obstructiones augeat; quin potius eas aperit, & citò penetrat; atque viscera pervadit, nec moratur in hypochondriis, ut aqua frigida simplex, sed aquis mineralibus & acidulis valde affinis evadit, quæ licet magna copia sumantur, non gravant hypochondria, & citissime rejiciuntur, necnon obstructionibus referendis opportunissimæ sunt.

Ad vires rescindendas, quæ in omni febre vehementi plurimum deiciuntur, conveniunt opiata, & condita roborantia, composita ex conservis rad. buglossi, fol. acetosæ, acetosellæ, stipitem lactucæ, flor. buglossi, borrag. violar. cichorii, rosarum, pulpæ citri, quæ vulgò acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulveres coralli, margarit. rasuræ eboris, cornu cervi, diamarg. frig. triasantal. diarrhod. abbat, confect. alkerme, de hyacintho; quæ vulgò in sequentes, aut similes formulas redigi solent.

4. Conservæ flor. borrag. bugl. & rosar. ana 3. ii. confect. alkerme. 3. i. 3. pulv. electuar. diamarg. fr. rasuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana 3. 3. sacch. ros. ad pondus omnium, folia auri num. iii. Fiat conditum, auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari per se, superbibendo parum aquæ potus ordinarii, vel cum eadem aqua pro potu admisceatur, vel cum jusculis.

4. Conservæ cichorii, acetosæ, lactucæ, & acidii citri, ana 3. 3. pulv. santali citrini, & margarit. præp. ana 3. i. spiritus vitrioli 3. 3. cum syrupo violaceo, fiat opiata.

4. Conserv. flor. buglossi, rosarum & violar. an. 3. i. aquar. endiviæ, acetosæ, & borrag. ana 3. iii. Misceantur simul. Calefiant super cineres, per colum trajiciantur. Deinde adde confect. alkerme. 3. ii. pulv. elect. diamarg.

frig. 3. 3. coralli præpar. margarit. præp. & rasur. eboris, ana 3. i. syrupi de limon. & granat. ana 3. iii. Misce. Detur singulis vicibus cochleare i.

Pro delicatioribus, & in magna virium exsolutione julepus saquens gustui gratissimus componi poterit.

4. Aquar. acetosæ, naphæ, & rosar. ana 3. i. 3. syrupi de limon. granat. an. 3. 3. confect. alkerme. 3. i. Misce. Utatur ex cochleari frequenter.

Usurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus ac concoquentibus, eorum purgationi incumbendum est inclinante febre, & quando concoctionis signa apparent, vitando dies criticos. Idque paulò fortioribus medicamentis, quàm quæ in principio usurpanda jubemus, cujus generis sunt senna, rhabarbarum, agaricus, catholicon duplex & similia, quorum materia & dosis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, à perito Medico erunt accommodandæ, Nonnulli etiam ad diagrydiata audent transcendere, ut diaprun. solut. diaphenicum, electuarium de succo rosar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rarissime usurpanda sunt, cum scammonium humores maxime inflammare soleat, & sitim vehementer excitare; idque præcipue in febribus ardentibus, quibus plurimum noxia sunt, diagrydiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etsi benignum, ac præstantissimum medicamentum, in valde biliosis febribus apud nonnullos suspectum est, propter calefaciendi, & exsiccandi vim, qua insigniter præditum est. Quamvis illius noxa magna ex parte præcaveri valeat, ut antea dictum est, ejus infusione facta in aquis refrigerantibus, eamque permiscendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo cassiam, syrupum rosac. de cichor. compos. & similia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interjectis præparantibus & concoquentibus, donec tota illius minera sublata fuerit. Alioqui, si ante integram febris solutionem à purgatione cessetur, periculum erit recidivæ. Quod tamen præceptum restrictione quadam indiget. Si enim post repetitas pluries purgationes febris lenta perseveret, quæ ægrum sensim absumat, & in tabem præcipitare videatur; optimum erit purgationes intermittere, febrem sola victus ratione, alterantibusque remediis oppugnare. Contingit aliquando, ubi prava quædam est viscerum affectio, diuturnitatis febris causa, ut quandiu medicamenta exhibentur, tandiu morbus persistat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires resumens morbi causam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obstructionibus oriatur, qualis in pueris sæpissime contingit, frequens purgatio, eaque levissima, per epicrasin humores educens, morbum auferre solet, si præsertim ex rhab. componatur, quod & obstructiones aperit & viscera corroborat. Cujus elogium à Montano celebratum, *cons. 10. de febribus hic transcribi meretur*. Ille curam proponens pueri, febris lenta ex obstructionibus laborantis: *Inter reliqua, inquit, quod semper certa fide à me longo experimento probatum est, laudo, ut singulis diebus sumat infusionem rhab. in aqua endiviæ. Nunquam enim vidi febrem ex obstructione, hoc remedio non esse sublatam, si modo pertinaciter quispiam in ejus usu perseveraverit. Quandoque enim crassissimas humores impactos & obstructiones, quæ ob caloris imbecillitatem, facile tolli non poterant, ex rhab. assumptione curatas vidi. Consuevi igitur accipere libram aquæ endiviæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo involutam. Deinde singulis diebus 3. iv. illius infusionis, facta aliqua expressione: accipi jubeo circa auroram: & est ejusmodi dosis puerorum: neque desisto ab hac potione, priusquam videam omnino & febrem, & obstructiones fuisse sublatas. Auferuntur enim proculdubio si reliqua recte fiant; & curationi consentiant.* Hæc Montanus. Apud nos autem in communi usu est bocherum rhabarbari, quod hujusmodi pueris, febre lenta cum obstructionibus laborantibus, feliciter exhibemus pro potu ordinario. Et sit rhab. drach. semis, vel drach. j. (prout puer ægrius, vel facilius saporem ferre potest) crassiusculè tritam, & nodulo inclusam infundendo in aquæ fontis 3. ij. vel iij. frigidæ per diem integrum. Ejusque usus continuatur per mensem, aut diutius, si morbi contumacia id postulet. Eique interdum, si febris admodum remissa sit, & corpus pituitosum, aliquid vini additur ad ingratum rhab. saporem corrigendum.

Post purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque

que in morbi declinatione per urinas excernere reliquias consuevit, quod ex iis copiosioribus, vel crassioribus colligere licet. Illius motus adjuvandus est diureticis medicamentis, iisque temperatis: qualia sunt emulsiones, & aperientia in julepis & jusculis supra descripta: quibus, si febris admodum remissa sit, aliquid radic. fœnic. & petroselini, vel fol. absinthii, addi poterit, idque præsertim in febribus pituitosis, ut quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat; sudorifica usurpanda sunt: non calida illa quidem, quæ magis propriè sudorifica sunt, sed alia temperata, quæ eadem ferè sunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita sunt, humores disponunt, ut facilius à natura per locum sibi magis convenientem expelli valeant. His tamen addi possunt aquæ cardui bened. scabiosæ, spiritus vitrioli, aliaque, in febribus malignis fufius describenda.

Præter interna remedia, extrinsecus etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, caloremque febrilem foras attrahendum, Epithemata nimirum, linimenta, aliaque cordi, hepati, aliisque partibus admovenda. Quæ calori temperando destinata sunt, nonnisi in statu, aut declinatione admovenda, dum calor ad exteriora sese diffundit; non in principio, vel augmento, dum circum viscera adhuc residet, nec etiam instante crisi.

Cordi epithema admovendum, in hunc modum componi poterit.

℞. Aquar. buglossi, acetosæ, nymphae, rosar. an. ℥. iij. aceti rosac. vel succi limon. ℥. j. pulv. electuar. diamarg. frig. & triasantal. an. drach. j. camphoræ, & croci, an. g. v. Misce. Fiat epithema, applicandum tepidè cum panno scarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphæ ℥. iij. confect. al. kerm. drach. j.

Ubi magis roborare est animus, epithemata solida cordi applicantur, in hunc aut similem modum composita.

℞. Conservæ buglossi, & rosar. an. ℥. i. confect. al. kerm. drach. ii. pulv. electuar. diam. frig. drach. i. sem. Cum. succo limon. vel aqua rosar. Fiat epithema solidum applic. post liquidum.

Vel forma linimenti magis cardiacum ita paratur.

℞. Confect. al. kermes & de hyacinth. an. ℥. iii. pulv. elect. triasantali, & diamarg. frig. an. ℥. ii. Cum aqua rosar. fiat instar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque, & fuligines, caloremque febrilem foras evocandum, maximè convenient pulli columbini, per spinam secti, & regioni cordis applicati, qui etiam non rarè sinapifari solent pulveribus cardiacis, ut diamarg. frig. & triasantali. Vel antequam applicentur, regio cordis confectiōe al. kermes, & linimento cardiacō illinitur.

Hepati quoque epithemata admoventur solent, in hunc ferè modum composita.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ rosar. an. ℥. iii. aquæ lactucæ ℥. ii. aceti rosac. ℥. sem. pulver. electuar. triasan. ℥. i. sem. spodii drach. sem. camphoræ scrup. sem. Fiat epithema.

Ad potentiùs refrigerandum, ex succis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succu cichorii, endiviæ, an. ℥. sem. succi lactucæ, & aceti rosac. an. ℥. ii. pulv. trium santal. ℥. ii. Misce. Fiat epithema.

Non solum autem hepati, sed etiam universæ hypochondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere utilissimum est: illa enim non solum pepasum promonent, sed etiam viscerum intemperiem emendant, & impediunt, ne partes principes in marasum lethalem incendant.

Eadem hepatis regio ungenda erit sequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Unguenti ros. ℥. i. sem. Cerati santalini ℥. i. succi endiviæ ℥. i. sem. ol. rosac. & ceræ, an. q. l. ut fiat linimentum. Cui addatur aceti rosac. parum unctionis tempore.

Testibus etiam refrigerantia utiliter adhibentur, propter maximum consensum, qui ipsis cum partibus principibus intercedit: illis idè refrigeratis, totius corporis incendium magna, ex parte restinguitur. Ad hunc usum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphae, plantag. rosar. & cichorii, ana ℥. iii. aceti rosac. unc. i. sem. vini unc. ii. Misceantur, hisque immergatur linteam, quo actu frigido testes involvantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque juvamentum afferunt, ob eundem consensum, quem habent cum toto corpore propter arterias, & venas, & nervos quæ ad illas partes desinunt.

Neque timendum est, ne excrementorum distillationem impendant. Siquidem pauca sunt, quæ ex illis partibus effluunt; & idè majus ex refrigeratione juvamentum, quam nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum sit. Plantis pedum admoventur folia lactucæ, nymphae, aqua & aceto immersa. Vel ad utrarumque partium lotionem decoctum sequens parari poterit.

℞. Fol. lactucæ, violar. sempervivi, portulac. fol. vitis, salicis, an. M. i. cap. papav. n. xii. vel fol. ejusdem (si adfint vigiliæ) M. i. aceti ℥. i. vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. s. Fiat decoctio. Cui adde, si lubet, lixivii parum ad corroboracionem articulorum. Hoc laventur manus & brachia, pedes, & tibiæ tepidè, bis in die, aut semel hora somni.

Advertendum porrò est, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter usos esse in febrium putridarum curatione, ut videre est apud Gal. lib. de marcore. cap. 7. 11. meth. c. 9. & 10. com. 1. ad Glauc. cap. 9. Eaque vel frigida administrabant in febre vehementissima, ut ardente exquisita; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verum nostra ætate, non sine periculo hujusmodi balnea administrari possunt, & in uno tantum casu conveniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, soluta per crism febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas, præcipuè si per sudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit crisis. Hisce enim evacuationibus tenuior tantum materiæ portio educitur, crassior verò relicta novum concipit incendium, & recidivam efficit. Sola itaque crisis, quæ sit per alvi fluxum, solet esse secuta. Cui tamen non ita fidendum est, ut ab omni purgatione prorsus abstinemus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, unde aut recidiva oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod à recentioribus nonnullis fuit observatum) semel atque iterum repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, ut omnes recidivæ metus, omnisque morbi alterius occasio tollatur.

C A P U T II.

De Symptomatis febres putridas comitantibus.

OMnes ferè Auctores, qui de Febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis supervenientia, eorumque curationes, in fine operis descripserunt, ut omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tamen minimè improbandum censeo; attamen commodius multò ad praxeos usum censuerim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cum in iis potissimum & vehementia esse soleant, & peculiare medelas exoptulent.

Quamvis igitur plura symptomata, multis ex supra enarratis remediis, causæ, morboque accommodatis, emendari soleant, non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hic summatim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodum remediis curantur, revellentibus, repellentibus, derivantibus, solventibus, & anodynis. Revellentia sunt clysteres, emollientes & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina, unguenta, vel linimenta. Derivantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad solventia referuntur olea nonnulla, & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per usum autem prædictorum remediorum exhibentur julepi & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maxima urgente necessitate, & reliquis non conferentibus, usurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis à causa calida

calida curatione, descripta reperitur. In eorum tamen administratione hoc unice observandum, ne instante crisi in usum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisi impedire valerent. Quod tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimum confert cataplasma plantarum pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis sempervivi majoris, lactucæ, & similibus etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per nervos cerebro communicatur.

Convulsiones in febribus, præcipue malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meningibus velli cantibus. Quibus mederi oportet clysteribus revellentibus ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in julepis, aut jusculis pulverem epilepticum, de gutteta vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique, inungendo spinam dorsii oleo chamæ, violacæ, amygdal, dulcium, & de nuce Indica.

Somno profundo febribus supervenienti eadem adhibentur remedia, quæ in soporoso affectuum curatione fuere descripta; hoc tantum observando, ut, quæ intus assumpta nimis calefaciunt, minimè usurpentur.

Sitis febricitantium sedatur præcipue potu refrigerante & humectante. Attamen, si intensior sit, ut potus moderatus ei non sufficiat (immoderatus enim plurima infert incommoda, & ægrum non raro in vitæ discrimen præcipitat,) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda est.

Primo itaque frigidus aer inspiretur, æger in silentio maneat, ore clauso per nares expiret, & somno indulgeat.

Deinde abluatur os aqua hordei tepida, aut aqua in qua decoctæ sint jujubæ, sebesten, pruna, lactuca, portulaca, & similia.

Teneat in ore æger frustum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aqua hordei, aut simplici, cum modico aceti, aut cum succo granatorum, limonum, vel tantillo spiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrii, limonis, vel aurantii, maceratam in aqua rosarum, saccharo adjecto; vel stolones lactucæ, endiviæ aut portulacæ, folia acetosæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida prius maceratas. Vel cerasa acida, vel ribes vel tamarindos, vel frustulum crystalli, vel prunorum acidorum nucleos quibus nonnihil pulpæ adhæreat, vel similia.

Utile est etiam ad sedandam sitim saccharum, aqua rosarum madefactum cum spiritu vitrioli, atque iterum exsiccatum.

Si levioribus hisce sitis tolli nequeat; permittendus est potus, non initio exacerbationum, neque in augmento; nisi paucissimus; sed in vigore, & potissimum ubi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & sudorem aliquando movet, præcipue in febrium intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non raro potum haurire convenit. Varia potus materia in huiusmodi febribus conveniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso, in ventriculo contento, ducit originem; is per vomitum, aut dejectionem expurgandus est. Vomitus provocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥. i. ℥. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥. v. Sin minus, purgetur bolo ex cassiæ ℥. i. & pulpa tamarind. ℥. iii. vel mannae ℥. ii. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis, vel portione sequenti.

℥. Cassiæ recentè extractæ ℥. vi. mucilag. sem. psylli ℥. ℥. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. iv. syrupi rosar. ℥. i. Misce. Fiat potio.

Linguae & faucium ardor, siccitas, & scabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, in ore detentis, in hunc modum compositis.

℥. Mucilag. sem. cydonior. ℥. i. mucilag. sem. malvæ ℥. ℥. specier, diatrag. frig. & sacchari candi an. ℥. i. sacchari albi q. s. Fiat eclegma. Vel

℥. Mucil. sem. psyllii, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel rosar. ℥. ℥. syrupi violac. limon. aut granat. Unc. i. Misce. Capiat parum per intervalla, & in ore detineat. Vel

℥. Sem. cucumeris ℥. ℥. sem. cydon. ℥. ii. gummi tragacanth. ℥. i. ℥. Contundantur semina, & gummi dissolvantur in albumine ovi. Misceantur omnia, & fiant trochisci in ore detinendi.

℥. Sem. psyllii cydon. an. ℥. i. ℥. gummi tragacanth. ℥. sem. sacchari candi drac. iii. Cum mucilag. gummi

tragacanth. fiant trochisci. Vel linteo raro includantur, ut fiant noduli, qui macerentur in aqua rosar. & in ore teneantur.

Si profundius asperitas hæserit, fiat gargarisma ex decocto hordei, rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violac. addito melle rosac. syrup. violar. vel saccharo cando, vel oxymel. simpl. & simil.

Si sordes linguae adhæreant, ut plerumque fit: sæpè detergenda est linteo asperiori intincto oxycrato. Cui etiam succus sempervivi, & sal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor sit intensior, cum insigni linguae nigredine, magis refrigerantia humectantibus permisceantur, in hunc modum.

℥. Succorum lactucæ, sempervivi, limonum, an. ℥. i. mucilag. sem. cydon. sacchari candi, an. ℥. ℥. sacchari albi q. s. Fiat looch. Vel

℥. Semper vivi recentis M. i. aceti rosac. ℥. iii. aquæ hordei ℥. i. Coquantur ad tertiæ partis consumpt. In colat. dissolve salis prunellæ drach. i. ℥. alum. ℥. i. syrup. viol. & de moris, an. ℥. i. Fiat gargarismus. Vel sal prunellæ solum in aqua sempervivi dissolvitur, eoque utilissimè lingua & fauces abluuntur; necnon ejus particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum pervenire possit.

Exterius verò guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti, in aqua rosarum lotis quibus veluti ustum guttur humectari possit.

Ad refrigerandum admoventur possunt, unguentum rosaceum, refrigerans Gal. & similia. Sed multò efficacius admoventur folia lactucæ, portulacæ, trita, ac duobus linteis inclusa. Vel millepedes contusi eodem modo admoventur possunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphaeæ, & amygd. dulcium. Imò verò, æstu plurimum urgente, fomenta eidem parti admoventur debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphaeæ, borraginis, violar. & similibus composita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent succedere; quandoquidem, ex præscripto Galeni & Avicennæ, in huiusmodi febribus, magna cura thoracis, utpote caloris fornacis, habenda est. Ea verò remedia, juxta Tralliani præceptum, raro frigida, quia intra calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; sed actu calida, potentia verò frigida admoventur debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur à sanguine fervido & copioso, in vena cava ebulliente. Sedaria autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantibus emulsionibus, ex seminibus frigidis paratis, addendo sal prunellæ inunctionibus earum partium ex unguento refrigerante Galeni, cum succo sempervivi majoris, & camphora, vel unguento populeone, vel ol. rosac. nymphaeæ, & papaverino, vel epithemate ex aqua plantaginis, rosarum, aceto, oleo rosaceo, & camphora, vel oxyrhodino ex aqua rosarum; oleo rosaceo, & aceto parato, quæ omnia actu frigida æstate, sub tepida aliis temporibus admovenda sunt.

Inquietudines, quæ in febre assidue & paroxysmis tertianæ intermittens solent contingere, curantur præcipue purgatione humoris biliosi, ventriculum, aliasque partes sensibiles vellicantis, idque per vomitum aut secesum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videtur; tum clysteribus ad inferiora revellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur, necnon julepi refrigerantes, quibus interdum syrupus de papavere, vel laudani tantillum utilissimè permiscuntur. Etiam in vigore paroxysmi syrupi de papav. ℥. i. utiliter exhibetur.

Syncope in febribus syncopalibus vulgò dictis solè contingere: quarum duo genera constituuntur, ut superiori capite dictum & una dicitur syncopalis minuta, altera verò humerosa. Quarum curationes, utpote ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diversas prædicti symptomatis ratione, huic loco reservavimus.

Syncopalis minuta, quæ à biliosis humoribus, acerbis, & venenatis generatur, in hunc modum curanda est. Aer sit frigidus & humidus, parumque adstringens, ut exolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & instaurans, ex jusculis pullorum cum acetosa, portulaca, &c. decoctorum, quibus addi potest aqua rosar. succus granat. & parum sacchari. Panis infusus succo granatorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, si victus paulò plenior sit concedendus, necnon cremor hordei, aut panatella cum succo granatorum, aut limonum. Tum jura restaurantia, ex carnibus expressis, cum dictis succis. Robustioribus exhiben-

exhibentur vitelli ovorum cum omphacio, testes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis, iisdem succis alteratæ.

Potus tempore paſtus, ſi non adſit inflammatio alicujus viſceris; ſit vinum aquoſum non vetuſtum, nec vapoſum. Extra paſtum aut ſi aliqua ſit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum ſyrupo granat. limon. acidi citri julepo roſac.

Somnus extra paroxyſmum convenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quæ iram, triſtitiâ, & ſimiles concitant.

In paroxyſmo ſtbellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, ſpirituum reſolutio ſupprimenda eſt. Facies aſpergenda aqua frigida, vel roſar. cum aceto. Eadem quoque teſtes in viris, & mammæ in mulieribus frigide foveri poterunt.

Si calor cum ſpiritibus è corde ad exteriora non revocetur; revellendus eſt friccionibus extremorum, ac vellicationibus: tum nares ſæpè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio ſæpè æger inclametur. Detur mica panis ſucco granat. infuſa, aut vinum tenue odoriferum, aqua roſar. dilutum: Et urgente neceſſitate, aqua cinnam. cum aqua roſarum. Interim jura reſtaurantia non omittantur, quibus confeſtio alkermeſ, aliaque admiſceri poterunt. Portiones quoque cordiales ſæpè ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compoſitæ.

24. Aquæ roſ. ʒ. ii. aqua naphæ ʒ. i. aquæ cinnam. ʒ. ʒ. confeſt. alkermeſ. ʒ. i. margarit. præp. & coralli præp. an. ʒ. ſem. manus Chriſti perlata ʒ. vi. Miſce. Fiat potio ex cochleari ſumenda. His accedere poſſunt opiata, & condita, ſuperiori capite deſcripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua roſac. & aceto irroretur, & ori, naribusque admoveatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad poros denſandos, & impediendam diſſolutionem, involvatur æger linteo, conſperſo pulvere roſar. balauſtiorum & ſantalorum; vel irrorentur lintea aqua roſar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipuè dorſum, illinatur ſequenti linimento.

24. Ol. roſar. omphac. an. ʒ. i. ſem. myrtill. cydon. mucilag. ſem. pſyll. an. ʒ. vi. gummi arab. diſſoluti in aqua roſ. ʒ. ii. ceræ albæ, q. ſ. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipuè habenda eſt, quod in eo præcipuè humor noxiuſ cumuletur. Illinenda autem eſt illius regio oleo roſaceo, & cydon. tum imponatur panis toſtus maceratus ſucco cydonior. & granat. acidorum. Vel magno urgente aſtu foveatur tepidè decocto portulacæ & roſarum, vel etiam ſucco ſolani, portulacæ, uvæ acerbæ, adjecto ol. roſac. & cydoniorum.

Sublata ſyncope, & reſectis viribus, ad febrem, ejuſque cauſam tollendam convertendus eſt animus, Quod fiet alterantibus & evacuantibus quæ febris ardentibus idonea ſuperiore capite deſcripſimus.

Syncopalis humorofæ, quæ ab humorum pituitoſorum & crudorum multitudine producitur, contraria ferè eſt curatio ei, quæ minutæ adſcripta. eſt Siquidem aer debet eſſe temperatus ad calidum inclinans, lucidus, purus, & ſiccus. Cibi boni ſucci, & facilis concoctionis, præparati cum hyſſopo, fœniculo, aliisque. Potus ſit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At fricciones in primis maximè commendantur à Gal. 12. meth. cap. 3. eæque ab initio morbi celebrandæ ſunt linteis aſterioribus ſupernè deorſum, primùm in pedibus & cruribus; poſt in brachiis; humeris, & dorſo. Lintea prius ſuffiantur ſtyrace, ligno aloes, thure, caryophyllis, &c. ubi à friccione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel. irino: coſtino, aliisque reſolventibus. Hujusmodi fricciones plurimùm laudantur, quia calorem cum ſpiritibus, ac materiam noxiam, vires ſuffocantem, ad exteriora evocant.

In paroxyſmo æger excitandus eſt narium apprehenſione, aurium fricatione, pilorum avulſione, inclamatione &c. Præterea ori & naribus odorata admoveantur, ut aqua cinnam. flor. arantiorum, acerum infuſionis caryoph. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi poteſt; aut ipſum Hippocraticum ſolum, aut aqua cinnamomi, aut potio cardiaca ſequens.

24. Aquar. meliſſæ, roſim. & flor. arant. an. ʒ. i. aquæ cinnam. ʒ. ſem. confeſt. alkermeſ. ʒ. i. ſyrupi conditura cort. citri & caryophylli noſtratis, an. ʒ. i. Miſce. Fiat potio quæ

detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

24. Conſervæ flor. bugloſſi, anthos, & cort. citri condit. an. ʒ. ſem. nucis moſchat. condit. ʒ. iii. confeſt. alkermeſ. ʒ. ii. ſpecier. diambæ, diamoſchi dulcis, an. ʒ. i. cum ſyrupo condit. cort. citri. fiat opiata.

Cordi ad moveri poſſunt epithemata, & pulli columbini; ventriculo & teſtibus fomenta aliaque adminiſtrari, quæ in virium imbecillitate fuere propoſita.

Dum hæc ſunt, ad fricciones identidem redeundum eſt, quæ nunquam in hoc affectu ſunt omittendæ.

Reſectis aliquantum viribus, materia morbiſica educenda eſt per clyſteres & purgationes, (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodeſt) quæ blandæ & frequentes eſſe debent, interjectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodum febribus communis eſt. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur; fames imminuitur, & ſitis augetur. Aliquando tamen ita deſicitur appetentia, ut, ægri vix juſcula haurire poſſint. Firque illud cibi faſtidium à vitioſis humoribus, in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis, vel corruptis malignisque vaporibus, ventriculum obſidentibus. Curari debet evacuatione cauſæ morbiſicæ, per vomitum aut ſeſſum, idque ab initio diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, ſi febris non ſit valida, cum hiera picra in decocto hordei, cicerum, abſinthii, aliorumque detergentium diſſoluta. His ſuccedere debent clyſteres detergenter, qui conſecutione quadam à ventriculo revellunt. Præterea exhibenda ſunt frequenter acida & refrigerantia, ut ſyru. limon. granat. ceræſa acida, &c. per ſe, vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut ceſſante febre, ſyrupus de abſinthio pontico utiliter dari poterit, vel ſolus, vel cum ſyrupis, aut ſuccis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Ut enim docet Hippocr. aph. 38. ſect. 2. paulò deterior, ſed ſuavior cibus & potus, meliori, ſed inſuaviori præferendi. Per rara autem intervalla cibus non multuſ aſſumatur, frequentior enim & copioſior inappetentiam vel ſanis inducit. Conſtantur verò cibi, modò tuſſis abſit, omphacio, aceto roſac. ſucco limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, ut nihil omninò aſſumat; injiciantur clyſteres nutrientes, bis aut ter in die; eductis priuſ excrementis clyſtere detergente. Soluta omninò febre, ſi remaneat inappetentia, æger modicè ſe exerceat, utatur capparibus, ſaxifraga, olivis, locum mutet, & migret ad aerem frigidiorum. Ac tandem, ſi hæc non ſufficiant, utatur vino abſinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abſtergunt.

Singultus & vomitus febribus ſupervenientiſ, variis oppugnantur remediis, quorum materia ex ſingultus & vomitus curationibus, à nobis deſcriptis, erit repetenda, & ſingulis febricitantibus, hiſce ſymptomatis correptis, cum delectu ac judicio accommodanda. Cavendum tamen maximè eſt, ne vomitus criticuſ ulla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium uſu procedit, ut teſtatur Lemnius, referente Schenkio, hiſ verbis: *Singultus in febribus nonnumquam ſequitur intemperatum refrigerantium uſum juleporum. Quomodo affectuſ inconſulta temeritate Medicorum plures vidi, idque ſymptoma contra omnium opinionem vini potu ſuſtulimus.*

Fluxuſ alvi, febribus putridis ſupervenientiſ, ſi criticuſ ſit, cohibenduſ non eſt: neque ſymptomaticuſ ſtatim initio, ſi vires admodum non deſiciat, ne humor vitioſuſ ad partes principes recurrat. Quando cohibenduſ eſt, id ſit purgatione blanda, & ſimul adſtringente, clyſteribus detergentibus & roborantibus; aſſumptis & admotis in craſſantibus roborantibus & adſtringentibus. Quæ omnia ex diarrhææ curatione erunt deſumenda, à levioribus incipiendo, & ad fortiora, ſi neceſſitas urgeat, paulatim progrediendo.

Sudores, ſi critici non ſint, ſed ſymptomatici, viresque maximè deſiciant, cohibendi erunt aeris refrigeratione, conſpergendo aquam frigidam, folia ſalicis, & vitis ſupra pavementum; & ſi opuſ ſit, fenetraſ aperiendo, corporis eventilatione paulatim facta levibus integumentis, ac molli culcitra detracta: Item facie oxycrato frequenter conſperſa: ac denique uſu medicamentorum frigidorum adſtringentium: qualia ſunt epithemata refrigerantia cordi, hepati, ac toti ventri admovenda, & ſubinde immutanda. Unguenta ex oleo roſac. myrtino, mucilag. & pulv. adſtringentibus compoſita, toti corpori, & præſertim ſpinæ dorſi

dorsi applicanda. Pulveres ex rosis, balaustis, malicorio, myrtillis, mastiche, terra Samia, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inspergendi: vel æger involvatur linteo irrorato oxycrato cum pulveribus prædictis, cavendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat, tunc enim ab adstringentibus, saltem validioribus, est abstinendum. Sudor abstergendus non est; sed sinendus, ut ad poros cutis concresecens alium affluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incrassantia, abstergentia, & roborantia, ut hordeata ex decocto lactucæ, & sem. frig. parata, juscula instaurantia cum succo granatorum, agrestis, pulveribus corallor. margarit. rasur. eboris, santalorum, aut balaustiorum. Julepi ex aquis rosar. lactucæ, portulac. cum syrupo granat. de rosis siccis, aut cydonior. Opiatæ ex conserva rosarum, corallis, margaritis, terra sigillata, pulv. diamarg. frig. triasantali, &c.

A P P E N D I X.

In febrium acutissimarum & perniciosarum curatione hoc diligenter advertendum: rarissime eas fieri sine interna & peculiari visceris cujusdam affectione, & plerumque inflammatione. Quare numquam omittenda cura hypochondriorum, capitis thoracis, uteri, renum & vesicæ: ut omni ratione investigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri potest, subveniatur.

C A P U T III.

De Febre tertiana intermittente.

Febbris tertiana intermittens fit à bilioso humore excrementitio in prima corporis regione contento ac putrescente.

Illam autem vel legitima est & exquisita; vel illegitima, notha, seu spuria.

Legitima seu exquisita horis 12. terminatur, & producit à bile naturali putrescente. Notha verò seu spuria paroxysmos habet 12. horas excedentes. Quod si 24. horas excedat, tertiana extensa nominatur. Fitque vel à bile præternaturali putrescente; vel à naturali, aliis humoribus, præsertim pituitæ, permixta.

Item tertiana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cujus paroxysmi tertio quoque die, hoc est alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxysmi singulis diebus invadunt. Et quamvis in hoc à quotidiana non differat, utroque tamen distinguitur per signa propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ suis locis exponuntur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & à tertiana duplici distinguunt. Quæ tamen distinctio exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum spatio tres apparent paroxysmi. Rarissima est hæc febris. Unum tamen illius exemplum proponitur à Galen. 2. de cris. cap. 9. Et nos aliud vidimus anno 1637. In quodam viro nobili, qui singulis 16. horis febris tertianæ paroxysmum patiebatur. Et singuli paroxysmi intra 10. aut 12. horas per sudores judicabuntur. Fiunt autem diversi hi paroxysmi à diversa materia, in diversis locis putrescente, ita ut unaquæque peculiarem locum obtineat.

Humores autem, febres tertianas producentes, in prima potissimum regione cumulantur: hepate nimirum cystide fellea, ventriculo, mesenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum causæ sunt omnes, quæ bilem excrementitiam generant: nempe calida & sicca hepatis intemperies, ætas juvenilis, aeris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, jejunia, ciborum calidiorum usus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ, pituita & melancholia generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula, ac prava victus ratione, multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii sunt. Hinc etiam ætatis tempore crudi humores, ex caloris nativi imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quod hæc febris statim cum insigni rigore incipiat, quod à quotidiana distinguitur, in qua levis tantum horror, aut frige factio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer & mordax, sitis intolerabilis, respiratio magna & frequens,

vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alvi fluxus. Urina aliquando flava est rufa, vel rubra. Accessiones ultra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Præterea præcesserunt causæ, bilem generantes, supra enumeratæ.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quam in exquisita; sed intensiora, quam in quotidiana. Et prout major vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit; paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minus accedunt, tum ratione intensioris symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi. Ita ut tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum possunt esse breviores, ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognosis desumitur ab Hippocr. Aphor. 50. sect. 4. *Tertianæ, inquit, exquisitæ septem circuitibus, ad summum, judicantur. Et Aph. 43. ejusdem sectionis. Febres quocumque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus, omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamvis evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non raro de medio tollunt. Præterea multa febris tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamvis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgarissima docetur experientia tertiana laborantibus, si ulcera, aut pustulæ in labiis & naribus erumpant finem febris præfigere. Est enim quedam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alvi fluxus, febris tertianæ superveniens, materia jam concocta, eam solvit. Et hæc unica est via, qua hujusmodi febres perfecte judicantur. Cum enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur; etiam si quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepsit, vel sudoribus, vel insensibili transpiratu, vel papulis expurgeretur; manet tamen crassamentum: quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentorum per alvum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obstructionum aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breves & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus; si viscera benè sint affecta; si verò aut æstas adsit; æger non multo utatur alimento, & parcè bibat. Contra verò longiores & contumaciores esse solent, si prava adsit jecoris, aut lienis affectio; si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis; si hyems, vel autumnus vigeat; si æger multo utatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, ut in aliis febribus, ad febrem, ejus causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia: causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & evacuantia: vires roborantia.

Ac victus ratio primùm instituenda est refrigerans & humectans, eandem prorsus in tertiana exquisita, quæ in febribus continuis fuit proposita. At in tertiana notha, eaque simplici, paulò plenior victus imperandus est, præcipue si illa in longitudinem abeat: tunc enim solida alimenta exhibenda sunt die intermissionis, & quinque vel sex horis ante accessionem: In tertiana verò duplici quemadmodum in tertiana exquisita, solis jusculis, aliisque forbilibus alimentis æger nutriendus est.

Potus gratissimus in tertiana notha, ex Foresto.

℞. Aquæ fontis ℥. ii. cinnam. ʒ. sem. sacchari Unc. iii. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajiciantur.

In accessione autem alimentum exhibendum non est, juxta sententiam Hippocr. Aph. 11. sect. 1. Natura enim ut docet Galen. in comment. cibi concoctione avocatur à concoctione humorum morbosorum, adde quod in accessione tetro vapore universum corpus perfundatur, qui cibum recenter sumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen, si accessio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeò calidum & siccum, gracile, & raræ texturæ; ut facile dissolvatur, & ad finem paroxysmi sufficere non valeat, etiam in accessione cibandus æger est, quod melius fiet in statu, quam aliis temporibus. Quamvis etiam in principio, & augmento, urgente necessitate, cibus offerri possit. Sic enim Galen. 10. meth. cap. 5. hac febre laborantes calido & sicco temperamento præditos, quibus adversissima est inedia, ne in syncopen inciderent, etiam in principio

cipio accessionum cibare coactus est. Ad ejusque imitationem Amatus Lusitanus cent. 68. cent. 4. picrocholo, & meram bilem evomenti, unde syncope oriebatur, panem lotum, agresta aspersum, paroxysmi initio exhibuit, sicque prædicta symptomata inhibuit.

Illud præterea tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus est observandum, ut æger ante paroxysmum, neque potum, neque cibum assumat, neque somno indulgeat. Utiliter tamen alvum deponet, injecto clystere, si opus fuerit, modò ille ante initium paroxysmi injiciatur.

Instituta igitur victus ratione idonea, ad materiæ morbificæ evacuationem statim progrediendum est; quæ cum in primis viis hæreat, non solum clysteribus, sed etiam medicamentis assumptis, alvum laxantibus, tum vomitoriis educenda est.

Clysteres, in tertiana exquisita sient ex decocto emolliente & refrigerante, cum cassia, catholic. diapr. simpl. aut solutivo. In notha verò fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, dissolvendo diaphæn. mel. rosac. &c.

Alvum laxantia medicamenta in tertiana exquisita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuere proposita. In notha verò addantur agaricus, senna, catholicum, diaphænicum, aliaque ex curantis Medici judicio, juxta varias ægrorum constitutiones eligenda. In quacumque verò specie cremor tartari utiliter medicamentis addi poterit, qui obstructions aperit, potenter detergit, & nihilominus refrigerat. Medicamenta purgantia die intermissionis exhibenda sunt, idque matutinis horis, ut vulgò solet fieri, si intermissio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas accessiones medium eligendum. Et quavis hora diei ac noctis exhiberi potest medicamentum, modò illa ab accessionibus plurimum distet, & ventriculus assumptum prius alimentum concoxisse videatur.

In tertiana autem duplici difficile est horam exhibendi medicamenti eligere, cum non raro tres aut quatuor tantum horæ duobus paroxysmis intercidant. Imò interdum adeò longi sunt paroxysmi, ut alter incipiat, antequam prior desierit, unde febres subintrantes nominantur. Tunc enim occasio præceps exactam Medici diligentiam postulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda est, ut in tertiana duplici non subintrante, in fine paroxysmi exhibeatur, ea ad sequentem paroxysmum distantia, ut antequam ille invadat, operatio medicamenti absoluta sit. In febre autem subintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, simulatque tantillum remittere incipit. Et in utroque tribus horis ab assumpto medicamento jusculum exhibendum est: ita tamen ut tres aliæ supersint horæ ab assumpto jusculo, antequam paroxysmus invadat. Atque adeò sex horis ad minimum exhibendum est medicamentum ante proximum paroxysmum.

Quod ad vomitoria spectat: ea, quæ de iis in continuationum febrium curatione dicta sunt, hic etiam commodius aptari possunt; cum humorum illuvies in ventriculo, mesenterio, & cavis hepatis contenta, quæ hujusmodi febres solet producere, per vomitum aliquando educatur, quæ tamen interdum medicamentis, per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit, ut rectè Fernelius annotavit. Atque ita, si in principio paroxysmi æger vomitibus torqueatur, eum naturæ motum rectè sequetur Medicus. Et cum mitiora vomitoria plerumque non sufficiant, ad mediocria veniendum est: quale in primis est asarum, cujus in pulverem redacti ʒ.ʒ. ʒ. ii. vel ʒ. i. exhibetur cum jusculo: aut alio liquore convenienti. Alii decoctum illius exhibent; quod paratur ex ʒ. iii. rad. asari decocti in jusculo pulli, vel aqua hordei & passularum. Chymici vitriolum album præparatum, & sallem vitrioli usurpant, tum etiam aquam benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem ut & cætera medicamenta ex antimonio desumpta sicuti materiam in primis viis stabulantem nonnunquam feliciter evacuant; ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum desiderant. Alioqui sunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furiosi.

Expurgatis primis viis, uno saltem medicamento, vena aperienda est die intermissionis. Imò verò, corpus si sit plethoricum, & utinæ rubræ, ac crassæ appareant, curatio utiliter à phlebotomia inchoabitur: melius enim postmodum purgatio procedet.

Si sanguis valde calidus, adustus, aut putridus appareat phlebotomia erit iteranda: quod tamen à Medici judicio pendere debet, juxta propriam ægrotantis constitutionem.

Post purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum est per julepos, in febribus continuis propositus, quorum materia varianda est, prout pituita, vel melancholia bili permixta est, ut etiam dicto loco annotatum est.

Interim verò, cum prædicta remedia sunt, calor febrilis temperandus est epithematis refrigerantibus, cordi & hepatis admotis, qualia in febribus continuis fuere proposita. Hac cautione adhibita, ut nonnisi in summo febris vigore, aut potius in declinationis principio admoveantur. Hepati etiam, & lumbis unguentum rosaceum aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clysteres emollientes & refrigerantes in fine paroxysmi, ut ante illius invasionem, erunt utilissimi.

Præparata materia, per aliquot dies, usu juleporum, purgatio iterum instituenda est, ex senna, rhab. catholice, syrupo rosaceo; addendo agaricum, si redundet pituita. Et si æger sit robustus, addi potest diaprun. solut. electuar. de succo rosar. vel diaphænicum.

Purgato iterum, post usum juleporum, corpore si accessiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur signum est, humores crassos, & pertinaciter inhærentes, febrem fovere, & obstructions producere, quorum ratione abstergentia, aperientia, & incidentia usurpanda sunt. Eorum autem præcipua sunt absinthium, quod valde commendatur à Galen. 1. ad Glauc. cap. 9. & centaurium minus, quod ratione virtutis eximie, quam habet in curandis febribus febrifuga nominatur. Quia tamen ea calida sunt frigidorum commixtione temperari possunt in hunc modum.

ʒ. Rad. gram. cichorii, & asparagi. an. Unc. i. fol. agrimon. acetosæ, cichorii, endiviæ, ana M. i. absinthii vulgaris, & centaurii min. ana. M. sem. Coquantur ad ʒ. i. In colat. dissolve syrupi limon. ʒ. iii. Fiat julep. pro tribus dosibus matutinis.

Finitis julepis purgans medicamentum iterum exhibendum est. Vel vomitorium, si natura per illam viam evacuationem affectet: Tunc enim, apparentibus scilicet concoctionis signis, hujusmodi febres feliciter per vomitum non raro curantur. Et Galen. ad Glauc. cap. 10. multos solo vomitu ab hac febre curatos esse scribit. Imò verò quotidiana docet experientia, aquam benedictam hujusmodi febres ut plurimum eradicare, nisi contumaces viscerum obstructions obstant. Multa hujus rei experimenta proposita sunt à Martino Rulando, in centuriis curationum. Sed vehemens est, ut antea dixi, medicamentum, nec nisi summa cautione exhibendum. Quidam hujus aquæ ʒ. i. cum infusione unc. semis fol. sennæ exhibent; licque magis per secessum, quam per vomitum operatur.

Alii usurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum scammonio. Quæ remedia cum potenter evacuent, febres hujusmodi sapissime eradicant; sed robustioribus tantum corporibus exhibenda.

Hisce remediis ut plurimum febres tertianæ, non solum legitime, sed etiam nothæ solent succumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obstant, (ut sæpe fit) solemnis purgatio instituenda est apozemate per triduum propinato, ex materia juleporum addendo sennam, rhabarbarum, agaricum, syrup. ros. de cichor. comp. & similia. Imò verò licet ante hujus apozematis usum tertiana febris soluta sit, utilissimum est apozema exhibere, si spontaneum alvi profluvium non contigerit. Infida enim est illa solutio, & recidivam minatur, cum reliquæ evacuationes, quæ per sudorem, aut insensilem transpirationem sunt, portionem tantum humorum tenuiorem evacuent, crassiori intus remanente quæ nonnisi per alvum educi potest.

Antequam apozema exhibeatur, si tensio sit in hypochondriis, admoveatur fons, emolliens, attenuans, & roborsans in hunc modum compositus.

ʒ. Rad. althææ gram. & asparagi, ana Unc. i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamarisci, an. Unc. sem. fol. malvæ, violar. agrimon. capill. ven. & absinthii, an. M. i. sem. lini & fœnugr. an. Unc. i. flor. chamom. melilot. rosar. ana P. i. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi sub finem additi, cum aceti Unc. ii. Foveantur hypochondria calidè, manè, & serò per biduum ante usum apozematis.

Post fontem illinantur eadem partes sequenti linimento.

ʒ. Ol. lilior. amygd. dulc. & tamarisci, an. Unc. i. unguenti de althæa Unc. ii. ceræ parum. Fiat linimentum.

Si non obstantibus hisce remediis, pertinax febris in longi-

longitudinem abeat, & facies tumida, ac subpallida appareat; tum pedes vesperi intumescant; his remediis agi tractandi sunt, quæ ad hepatis obstructions vulgò præscribi solent. Inter cætera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorii, & chamædrios in jusclo, quod dicitur esse admirandum in febribus longis ab obstructione pendentibus.

Notandum tamen est, febris tertianæ longitudinem à calida & sicca jecoris intemperie aliquando foveri, quæ humorem biliosum, novarum accessionum fomitem, continuò producit. Quod sæpè observatur in multis, qui sicco & squalido corporis habitu præditi, & omninò biliosi, citra tensionem viscerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menses, calidiori præsertim anni tempore, tertianam passi sunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, julepis & jusculis simili facultate præditi, tractandi sunt. Et superflui humores clysteribus emollientibus & refrigerantibus, cassia, tamarindis, catholiconè; & syrupo rosac. sensim expurgandi, Sed præsertim balnea aquæ tepidæ hic miranda præstant, calidam & siccam intemperiem visceribus impressam extinguendo. His utatur æger die intermissionis citra sudoris profusionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à prava quadam diathesi visceris, alicujus jecoris præsertim, aut mesenterii dependet: quæ purgationibus quantumvis repetitis, curari nequit, quia prava illa qualitas in viscere remanens, humorem novum quotidie accumulat, quia accessiones fovet. Quæ quidem prava qualitas diureticis, sudorificis, aliisque resolutivis aufertur.

Hiscæ facultatibus prædita sunt absinthium, centaurium minus, carduus bened. rad. dictami pimpinella, tormentilla, aliaque, ex quibus sunt decocta, pulveres, & similia, per plures dies exhibenda ante accessionem.

Vulgò exhibetur theriaca ad Drach. j. cum vino albo, ante accessionem, tribus vicibus repetendo.

Alii nucem juglandem cum saccharo aut melle conditam, eodem modo exhibent.

Ubi theriacæ caliditas timetur, sola primum exhibetur, & de super aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter utebatur Varandæus, præceptor meus, tanquam specifico.

Id ipsum præstare potest vini Hippocratici cyathus unus, ante accessionem exhibitus, eoque remedio gratissimo multi curati sunt.

Sedulo tamen advertendum est, ut hæc omnia remedia, nonnisi præmissa diligenti purgatione exhibeantur.

Zecchius in frequenti usu habebat pilulas sequentes, quæ & ad aperiendas obstructions, hepatis roborandum, & viscerum dyscrasias tollendas, sunt efficacissimæ.

℞. Trochisc. de rhab. de eupatorio, & de absinthio, an. Drach. sem. pulver. elect. diarrhod. ℞. j. Cum syrupo de absinthio, fiat massa pilular. de qua capiat drach. j. manè per triduum superbibendo jusculum ex cichoraceis, & capillaribus paratum.

Montanus verò exhibebat per multos dies trochiscorum de absinthio, vel de rhab. scrup. j. cum jusclo, in quo hordeum, radix petroselin. cichorium, & borrag. bullierant.

Exteriùs illinatur hepatis regio, manè & vesperi, ante cibum, linimento parato ex cerari santalini ℞. ij. succi cichorii ℞. sem. succi absinthii drach. ij. & aceti rosac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol. nardini de absinthio, & cydon. an. ℞. sem. galliæ mosch. ℞. j. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum.

Præter remedia hæcenus proposita, quæ regularem & methodicam curationem respiciunt, multa alia dantur specifica & empyrica, tam interna, quàm externa: tum à practicis laudata, tum apud vulgus usitatissima; è quorum infinito propemodum numero, nos hic selectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda sunt ea, quæ suprà ad corrigendam pravam diathesin, jecori, aut mesenterio impressam, & febres longas efficientem, sunt proposita. Quibus sequentia cum fructu addi poterunt.

Ac primum spiritus sulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimum accedente, post venæ sectionem, & purgationem, in vigore paroxysmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit, & si humor sit tenuis, eum per sudores expellit, ut novis paroxysmis materia non suppetat, & ita interdum morbus

radicitus evellatur. Ejus datur à ℞. ss. ad ℞. j. cum aqua portulac. ℞. iv.

Aliquando verò dictus spiritus cum sale absinthii miscetur, qui magnæ etiam est efficacis, ad curandas febres intermittentes. Compositio talis est.

℞. Salis absinthii Drach. ss. spiritus sulphuris ℞. j. aquæ card. bened. ℞. iv. Misce. Capiat æger instante accessione, & postmodum pluribus vestibus tegatur.

Aliqui succum plantaginis depuratum, & epotum ad ℞. iv. per horam ante accessionem, tertianam febrem sanare asserunt. Alii cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succu plantag. ℞. iv. aceti rosac. ℞. semis: croci gran. iij. Misce, capiat duabus horis ante accessionem.

Manardus præ cæteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam ejus distillatam, ad ℞. iv. per horam ante accessionem exhibitam.

In vulgari usu habetur, & sæpè feliciter succedit portunculæ, confecta ex aquis rosarum, plantag. & aqua vitæ, singulis ad cochlearis mensuram, exhibenda ante accessionem.

Exteriùs verò sequentia usurpantur.

℞. Fol. hyssopi, & tanacetii minutim incisor. an. P. j. myrrhæ Drach. ij. macis, nucis mosch. caryophyll. & cinnam. an. Drach. sem. terebinth. Venetæ, & succi tanacetii, an. ℞. j. Misc. omnia, & extendantur suprà placentam rosaceam frixam in sartagine cum vino generoso; quæ panno lineo involuta, applicentur calidè regioni ventriculi, per horam ante accessionem, Vel

℞. Absinthii, menthæ viridis, an. ℞. j. crustæ panis assatæ, aceto rosac. infusæ ℞. ss. pulpæ cydon. vel cydoniati cum melle confecti ℞. ij. mastiches Unc. sem. macis, moschar. an. Drach. ij. Omnia pistentur fortissimè cum ol. cydonior. Fiat cataplasma, quod calidè applicetur ante paroxysmum, sudorem provocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moschatæ, caryophyll. & cinnam. an. ℞. iij. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. ij. Fiat pulvis, qui excipiat pice liquida, & fiat emplastrum, admovendum regioni stomachi.

Hepati quoque sequens cataplasma utiliter ad moveri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. j. farinæ hordei ℞. iij. aloes ℞. sem. flor. violar. & rosar. siccar. an. ℞. j. Cum succo absinthii & aceto, fiat cataplasma, applicandum regioni hepatis, hora una ante accessionem.

Neque omnino rejicienda sunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari solent. Non solum enim hisce vulgi opinio expletur, quod plerisque hisce remediis sanatos existimer. Sed etiam aliquid præstare possunt, vires suas cordi communicando, per arterias insignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum verò præcipua, sunt quæ sequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. an. M. j. telæ araneæ, sem. urticæ, fuliginis caminii, & salis communis, an. Drach. j. aceti fortiss. q. s. Fiat cataplasma, applicandum carpis paulò ante accessionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contusa, cum sale, & aceto, carpis adnota ante accessionem, maximè à nonnullis creditur efficacis.

Ab aliis laudatur sempervivum minimum, seu mammilla muris eodem modo parata.

Alii folia burse pastoris cum sale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorum ramorum nucis, aceto maceratam, carpis applicat, & se feliciter hoc remedio usum testatur.

Alii denique vesicas excitantia, ut alia, cepas ranunculum & similia applicant, quæ minùs tuta, & valdè incommoda sunt.

C A P U T IV.

De Febre quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens ita appellatur, quod illius paroxysmi singulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana convenit; sed propriis signis ab iisdem distinguitur. Rarissima est hæc febris, atque ex sexcentis ægrotis, febriles accessiones singulis diebus patientibus, vix unus quotidiana laborat.

Generatur hæc febris à pituita putrescente, in prima corporis regione. Ideoque ea omnia, quæ pituitam in corpore

pore cumulare possunt, hujus febris causæ esse possunt. Qualia sunt viscerum temperies frigida & humida, ætas senilis aut puerilis, vita otiosa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, somnus longus, & similia.

Signa diagnostica ea sunt, quæ pituitam in corpore redundantem significant; ut corporis moles ampla, mollis, & obesa, calor albus, aut pallidus, sensus hebetes, somnus profundus, insomnia aquarum. Tum hæc febris ut plurimum nocturnis horis solet invadere, idque sine rigore, sed cum frigore tantum, aut levi horrore, quandoquidem materia benigna, & naturæ non adeo infensa, minus ipsam lacessit ideoque calor non cum impetu, ut in tertiana, sed sensim ad interiora revocatur. Transacto frigoris tempore, calor segniter accenditur, & inæqualiter, ut modò frigus, modò calor sentiat. Calor deinde mitis est, ac minimè deurens, sitis exigua. Urinæ in principio albæ, tenues & erudæ, in progressu verò crassiores & coloratiores apparent. Pulsus parvus, rarus & tardus. Præcordia intumescunt, & magna ex parte inflantur ac distenduntur. Paroxysmi ad 12. horas extenduntur, & non desinunt in intergram *ἀνυπαλαβή*; quia hæc febris similis est igni in lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multum fumum relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimum evariant, & intensiora vel remissiora apparent, prout pituita vel simplex est, vel aliis humoribus permixta; tum etiam pro varia specie pituitæ putrescentis. Unde ex Galen, *lib. de pleuritide, cap. 11.* a pituita salsa, siticulosa; ab acida, famelici; à dulci, somnolenti; ab insipida inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acida aut vitrea pituita febres producuntur, cum rigore solent invadere.

Febris hæc perpetuò longa esse consuevit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo vacat, cum in cachexiam, hydropem, lethargum, aliosque gravissimos affectus degeneret. Major vel minor longitudo ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur; tum etiam ex evacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, alvum aut sudores molitur. Illæ enim apparentes, breviorum morbum significant. Si verò natura nihil molitur, longiorem.

Quotidiana diurna periculosior est nocturna, ut docuit Hippoc. 3. *Epid. sect. 5. text. 64.* Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam, contra. Cujus prognostici ratio est; quia diurnæ longiores habent accessiones. Cum enim ad noctem usque extendantur, in qua densatur corporis habitus, sit; ut vapores putridi intus retineantur, nec tam liberè transpirent; unde longiores fiunt accessiones, ut ipse asserit Hippoc. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quòd, cum intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogamur, quod intempestivum est, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet; unde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia subvertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quæ in tertiana notha & diuturna fuit proposita. Ita tamen ut inter præparantia humores, & obstructions aperientia, seligantur ea, quæ majorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum, etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est qui plerumque graviter laborat: ideoque roborantibus tam internis, quam externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex mentha & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quibus se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur. Unum est decoctum chamæmeli, in hunc modum compositum.

℞. Flor. chamæm. P. iij. comar. absinthii pontici, P. ij. Coque in ℞. iij. aquæ, ad mediæ partis consumptionem. Colaturæ adde sacchari albi ℞. iv. Capiat mane ℞. v. vel vj. singulis diebus.

Alterum est decoctum chinæ & guajaci ad xxv. dies exhibitum: quod licet à Medicis timeatur in hujusmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exsiccandi vim; maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatibus peculiare libellos scripsere. Advertendum autem est Zacutum Lusitanum in regione frigida & humida Medicinam exercuisse, ubi tutius hæc remedia usurpari possunt. Idèdque in aliis calidioribus, nonnisi corporibus valdè pituitosis & cachecticis exhibenda.

CAPUT V.

De Febre quartana intermittente.

Quartana febris illa est, quæ paroxysmos habet quarto quoque die recurrentes, sique ab humore melancholico in prima regione putrescente.

Humor autem melancholicus alius naturalis est, ex crassiori & terrestriori alimenti portione genitus, frigido & sicco temperamento præditus; Alius præternaturalis, ex bilis adustione oriundus, atque adeo calidus & siccus. Hinc duæ quartanæ species oriuntur. Quæ enim à melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ verò à præternaturali, spuria. Quamquam spuria etiam generari possit à melancholia naturali cum bilis portione admixta.

Rursum febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cum unus tantum paroxysmus quarto quoque die contingit. Duplex verò, quando paroxysmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidiana & duplici tertiana. Hæ autem duplices, & triplices quartanæ fiunt ab humore melancholico, in variis locis putrescente.

Signa diagnostica sunt primum ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quartanarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum: Sed & forma paroxysmi, ab aliarum febrium paroxysmis diversa, ejus diagnosi constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & gravitate totius corporis, quam sequuntur frigus, postmodum horror & rigor, quo ossa confringi videntur: unde dolor, qui à quartanariis percipitur, *ὀστέος* nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quam in reliquis febribus. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ, in progressu verò coloratiores & crassiores redduntur. Talia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum major humorem tenuiorem & calidiorem significat. Attamen non in eo solum spuria quartana à legitima distinguitur, quòd in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sint; sed etiam, quòd legitima primò & per se affligere incipit, nulla alia Febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione, dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè diagnoscitur. Triplex verò à tertiana duplici & quotidiana distinguitur, non solum signis, humorem redundantem indicantibus, & paroxysmorum forma; sed etiam, quòd antequam fiat triplex, apparuit primum simplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquam rarissimè febris quartana à triplici incipit; sed simplex, aut duplex, in eam degenerat.

Quòd ad prognosin attinet; febris hæc legitima esse consuevit, & quæ autumnò incipit, ut plurimum tota hyeme perseverat, nec nisi accedente vere finitur, Imò nonnullæ ad annum unum, vel plures extenduntur. Estivæ tamen breviores sunt. In omnibus autem perpetuò concoctionis signa sunt attendenda, quæ eam brevi solutum iri significant: & cum his urinæ etiam nigrae bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior est spuria: quia hæc fit ab humore tenuiori, illa à crassiori.

Tutissima esse solet, præsertim legitima, nullo gravi alicujus visceris affectu comitata. Spuria verò periculosior est. Tum si hepar, aliave pars præcipua, grave aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes, qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartana affecti, ut plurimum moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis, materiam adeo contumacem superare non potest.

Febris quartana intermittens, in continuam mutata, ut plurimum lethalis est. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras moveretur, in eam, quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus succis frigus se opponit, eodem in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium, acriorum, & vehementiorum intempestivo usu. Inde enim ex simplicibus quartanis duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quar-

Quartana, epilepsiae superveniens, eam solvit, juxta Hippoc. Aphor. 7. sect. 5. *A quartana correpti non admodum convulsionibus capiuntur. Si vero prius capiuntur, & quartana supervenerit, liberantur.* Ratio autem hujus rei est, quam proponit Galen. in Comment. quia materia crassa, epilepsiam efficiens, longo hujus febris calore attenuatur & concoquitur. Necnon concussione totius corporis, quae in rigore fit, facilius excutitur. Addere possumus prava humores in cerebro, aliisque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, ubi est quartanae minera, transferri & praedictas partes deferere.

Dysenteria, febris quartanae superveniens salutaris juxta sententiam Hipp. Aphor. 48. sect. 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.* At in quartana ut plurimum lien male afficitur, & melancholicus humor quartanae, lieni affecto, communis est. Hoc tamen intelligendum est de dysenteria, quae intra breve tempus finitur: quae enim longior est lethalis esse consuevit, ut habetur Aphor. 43. ejusdem sectionis. *Qui lienosis difficultate intestinorum corripuntur, iis supervenientem longam dysenteriam aqua inter cutem, aut levitas intestinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus, febris quartanae superveniens, pessima est. Quia humor, quartanam efficiens, nequit per nares evacuari propter crassitiam & frigiditatem. Et cum talis evacuatio symptomatice sit, & diu perseverans, hydropem accersat, statim cohibenda est, aperta vena basilica, è qua sanguis putris emanat, dum è naribus purus excernatur.

Curatio quartanae duplex instituenda est & ad duas illius species referenda. Longè enim diversa esse debent quæ spuriae, ab iis, quæ legitime debentur remedia.

Atque ut à quartana legitima incipiamus; ad illius causam expugnandam statim animus convertendus est sprete etiam ipsa febre. Cum igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia & attenuantia usurpanda sunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccans erit evacuanda, quod tamen non nisi longo tempore præstari potest, propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in usum vocentur; victus ratio idonea præscribenda est. Utatur igitur æger cibis boni succi, facili coctionis, tenuis substantiæ & mediocriter calefacientibus, atque humectantibus, ut carnibus juniorum animalium, & avium montanarum, ovis recentioribus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisces saliti, cappares & olivæ. Gal. 1. ad Glauco. etiam piper & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fœniculi, petroselinum, ac præ cæteris rapæ; quæ in aqua prius coquendæ, postmodum in jussulo pingui, quod quartanariis utilissimum est. Crato in consiliis à Scholtzio collectis, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo rapparum decocto, saccharo & butyro permixto. Ex fructibus poma, pruna cocta, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei; Ac denique, ad condiendos cibos conveniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimentis quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiores exitum habent, ut carne porcina, bubula, cervina, leporina, & avium palustrium. A leguminibus, brassica, pane surfuraceo, caseo, nucibus, castaneis, & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis, & fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album, optimè defæcatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua, in qua corrices tamarisci, aut folia agrimonii maduerint; vel decocto falsæ parillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantum conservare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febris conciliant. Maximè verò parcè bibendum est, cum nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quàm nimia potus & humidorum copia: iis enim lien repletur ac distenditur. Crato, potum omnino interdicit in paroxysmo, quod maximè conferre curationi asseverat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius invasionem. Postea verò nihilumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior utilis est, quia humectat; vitandus tamen est initio accessionis. Levis

River. Opera Medica.

exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert aut ejus loco frictiones totius corporis, depositis prius alvi excrementis. Alvus si spontè non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, molestia arceatur.

Instituta in hunc modum victus ratione idonea, ab initio evacuatio levis instituenda est clystere injecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi ℥. ij. herbarum quatuor emollientium, mercurialis, betæ, an. M. j. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, an. drach. ij. epithymi drach. iij. Coquantur ad ℔. j. sem. In colat. dissolve cathol. ℥. j. olei violac. & chamæm. an. ℥. j. sem. sacchari rubr. ℥. j. Fiat clyster, injiciendus, pridie sequentis potionis, hora commoda.

℞. Sennæ mundat. ℥. ℔. Sem. anisi ℥. fol. borrag. & fumar. an. M. ℔. liquirit. ℥. iij. Coquantur ad ℥. iij. In colat. dissolve mannæ, & syrupi rosac. an. ℥. j. Fiat potio.

Gal. 1. ad Glauco. 11. præcipit, ut ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum est, si fortiora usurpentur, ne ex quartana simplici duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahendus est, è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit; è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendaque est eorum sententia, qui expectandam esse volunt concoctionem, ut sanguis mittatur, quod tunc temporis fluxilior & tenuior sit: Melius enim concoquitur & præparatur, si prius quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi sunt, qui sanguinis missionem non admittunt in quartana, nisi illius redundancia per venarum turgentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuè enim ab initio est plethora ad vires, in quartana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1. ad Glauco. quo vult, ut si sanguis primò detractus niger & impurus appareat, major illius copia educatur; si verò ruber & purus sit; parca manu detrahatur, neque amplius phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sanguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt quinque aut sex horis ante invasionem illius. Quod satis commodum est, cum tunc temporis humores moveri incipientes, facilius educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem, in plenilunio celebratam, plurimum conferre asserit. Tunc enim ob lunæ vim humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiusque vena secta educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato, plures levatos, alios à morbo prorsus immunes evasisse testatur qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam, quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur, suamque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen veluti paradoxa rejicienda est cum per refrigerationem, quæ toti corpori, multo sanguine detracto, inducitur, materia morbifica crassior & contumacior evadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis utilissimus est, & multi quartanarii hac evacuatione liberantur. Cum enim venæ hæmorrhoidales sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi hujus materia continetur, dum aperiuntur, causam morbi proximam evacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit, adjuvandus. Tum etiam, si natura eò inclinare videatur (quod per aniprurum aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus,) proritandus est, affixis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueverunt, malleoli venæ, post brachii phlebotomiam, utiliter aperitur: unde sæpè febris mox cessat, vel ut citius desinat, unà cum alia remediis usurpata, efficere potest. Idque imprimis mulieribus, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parcius fluxere.

Apertio salvatellæ manus sinistræ ab antiquis & neotericis non paucis probatur, quartanam curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis rejicitur, quod nulla ratione fulciatur, cum sit ramus à venis brachii productus. Attamen cum pluribus experimentis à nonnullis celebretur; non omnino negligendam censemus. Alii autem in ipso lunæ coitu aperiendam statuunt. Alii verò, inclinante luna, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus

accessionibus consequentibus; quod nonnullis feliciter successit.

Post primas illas evacuationes, humorum concoctioni & præparationi incumbendum est, julepis quibusdam, in hunc aut similem modum compositis.

℞. rad. asparagi, bruci, cichorii, buglossi macerat. in vino albo, an. ℥. j. cortic. tamarisci ℥. ss. fol. borrag. buglossi, ceterach. capill. ven. fumarie, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. j. flor. iij. cordial. an. P. j. Coquantur ad ℥. j. ss. In colat. dissolve syrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ij. Fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, quæ etiam ulterius continuandæ sunt ad multos dies: materia enim conumax longa indiget præparatione. Vel si æger sit delicatior, juscula componenda sunt ex portione simplicium prædictorum, gustui gratiora seligendo, iisque utiliter, tum etiam julepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hisce remediis purgantia interferenda sunt, ut tertio vel quarto quoque die, catharticum aliquod exhibeatur: hac cautione adhibita, quandiu materia est valde cruda, mitiora usurpentur: incremente verò coctione, paulò validiora. Purgantium autem materia notissima est, ut peculiari illius enumeratione non opus sit.

Utile est aliquando apozema præparans simul & evacuans in quatuor, aut quinque doses præscribere, ut bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia juleporum prædictorum, additis purgantibus: Attamen si humorum crassities & contumacia, cum frigida viscerum intemperie, morbi longitudinem & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum est, ex quibus apozema sequens componi poterit.

℞. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum, an. ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, aristoloch. & asari, an. ℥. ss. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac. absinthii, & centaurii min. an. M. j. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. j. fennæ mundat. ℥. j. ss. epithymi ℥. j. agarici recenter trochiscati ℥. iij. zinzib. & caryophyll. an. ℥. j. Coquantur ad ℥. j. ss. In colat. dissolve syrupi de cichor. compositi cum rheo ℥. v. trochiscor. de capparibus, salis absinthii & tamarisci, ana ℥. j. Fiat apozema pro quinque dosibus matutinis.

In chronico hoc morbo obstinata perseverantia necessaria est, ut continua remediorum vicissitudo illius causam concoquat & expurget. Unica enim ferè hæc causa est, cur multi quartanarii incurati maneant. Siquidem, post paucorum remediorum usum, tædio affecti, reliqua prorsus abjiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur usum purgantia quædam usualia habenda sunt, frequenter iteranda. Eaque in syrupi magistralis, aut pilularum usualium, aut aliam quamvis formam concinnari possunt.

Syrupus magistralis ex materia apozematis, triplicata purgantium dosi componi poterit.

Pilulæ usuales ita præscribi poterunt.

℞. Aloes opt. succo absinthii diligenter nutritæ ℥. ss. gummi ammoniaci aceto soluti, & iterum inspissati, drach. ij. myrrhæ electæ drach. j. ss. turbit. gummosi & agarici recenter trochiscati, an. drach. ij. diacrydii ℥. j. salis absinthii & tamarisci, an. ℥. ij. croci ℥. ss. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat drach. sem. vel ℥. ij. bis in septimana.

Si æger calidiori temperamento præditus sit; sequentes pilulæ usurpari poterunt.

℞. Polypod. quer. ℥. sem. rad. asari, sem. genistæ, an. ℥. j. passul. corinth. ℥. j. crysalli tartari drach. j. sem. flor. buglossi & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ fontis f. q. de colat. optimè clarif. cap. ℥. sem. succi pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. Quibus infunde sennæ mundat. ℥. j. turbit. & agarici, an. ℥. iij. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, an. drach. j. Digerantur per quatrimum in B. M. Postea colentur & exprimantur. Insuper adde extracti aloes cum aqua endiviæ & acetosæ parati ℥. j. myrrhæ, vino ad ignem dissolutæ & colatæ drach. ij. salis tartari drach. j. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem specierum diarrhod. abbat. & lætif. Gal. ℥. j. salis absinthii & tamarisci, an. drach. sem. extracti croci ℥. sem. Fiat massa pilular. ad usum dictum.

Purgans etiam medicamentum valde familiare, & paratu facillimum, sed utilissimum, componi potest ex deco-

cti absinthii ℥. iij. in quibus sennæ drach. ij. infusæ fuerint, sumendo per intervalla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi solent pridie paroxysmi, quia ægri tunc temporis robustiores sunt. Non pauci tamen ante paroxysmum ea exhibenda esse contendunt, quia per accessionem agitata materia, facilius ad expulsionem redditur. Hanc sententiam fulciunt auctoritate Hippocratis, lib. de affectionibus qui pharmacum deorsum purgans exhibendum esse vult in ipsa apprehensione. Et quamvis ex Gal. sententia, liber ille Hippocratis non sit, sed generi illius Polybi; non tamen idcirco fidem ei derogandam esse volunt, cum & Polybus ille vir doctissimus fuerit, & experientia frequens huic sententiæ subscribat; prout ab Arculano Gentili, Amato Lusitano, aliisque proponitur qui horis quatuor ante accessionem exhibendum esse medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima curatione & Medici prudentia opus habet; cum inchoatam evacuationem surpervenienti horror intercipiat, & in accessione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius, unde ingentes tubæ ægrotantis corpore excitari possunt. Idcirco non nisi in robustioribus corporibus hæc methodus tentanda est.

Major & communior est Medicorum consensus in vomitoriis medicamentis, initio paroxysmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam evacuationem magis propensa est. Neque dubium est, vomitum principio paroxysmi excitatum, & pluries, cum paroxysmi incipiunt, repetitum, mitiorem, breviorisque morbum efficere. Vomitorium materiam in febris tertiana curatione exposita est. In febre tamen quartana asarum reliquis præferendum est, ad drach. j. in pulver. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clysteres frequentes injiciendi sunt, qui naturam ad intestina humiores noxios expellere assuefaciunt, & aliquid de materia morbifica, in venis mesaraicis, contenta sensim educunt.

Perseverante morbo, cum plerumque diuturnus sit, & pertinax, interdum quiescere oportet, & à remediis per mensem, aut circiter abstinere, ut interea natura, diuturno remediorum usu fatigata, sese recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Postea verò ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At verò in morbo diuturno iisdem perpetuò remediorum formulis insistendum non est, ne iis natura assuescat, ægri verò nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora; tum purgantia, tum aperientia transendum est. Variæ purgantium formulæ supra propositæ sunt. Aperientia verò, præter julepos & apozemata prædicta, sequentia in progressu morbi usurpari poterunt, concoctionis signis apparere incipientibus.

℞. Vini albi ℥. iij. rad. enulæ camp. ℥. ij. cortic. rad. cap. par. ℥. ss. summitat. absinthii vulgaris sicci ℥. j. Infundantur per triduum in B. M. Serventur omnia simul, & hujus vini capiat æger ℥. ij. vel tres, singulis diebus, manè horis duabus ante pastum. Sequentes verò pilulæ, vel seorsim, vel simul, cum vino prædicto usurpari poterunt.

℞. Rad. gentianæ ℥. ij. aristoloch. rotund. ℥. j. sem. artemisii ℥. j. bryoniæ siccæ ℥. iij. myrrhæ croci, an. ℥. j. rad. asari drach. ij. aloes ℥. i. Cum oxymel. scilicet. fiat massa pilular. de qua capiat ℥. i. singulis diebus per se, vel paulò ante assumptionem vini prædicti.

Hisce pilulis chalybs præparatus utiliter addetur, si æger post earum assumptionem deambulare valeat. Chalybis enim usus in omnibus febribus chronicis utilissimus est, obstructions contumaces, quæ illas fovere solent, poterit dissolvendo.

Vel ad aperiendum simul & roborandum opiata sequens utiliter præscribi poterit.

℞. Conservæ rad. enulæ camp. conservæ fol. absinthii, & capill. ven. an. ℥. j. cortic. citri condit. ℥. ss. confect. alkem. ℥. iij. myrobalanos condit. num. ij. pulv. elect. diarrhod. abbat. ℥. ij. salis absinthii & tamarisci, an. drach. i. croci ℥. ii. Cum syrupo condit. citri fiat opiata, de qua capiat ad magnit. castanæ, singulis diebus; manè, duabus horis ante prandium. Vel si manè æger sumat alia remedia; poterit capere opiata, duabus horis ante coenam.

Ad idem commendatur tanquam remedium præstantissimum, extractum chamædryos, cum sale tamarisci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt discutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias discutiendas, apparent.

ventibus concoctionis signis utilissima sunt: Non solum enim dictas morbi reliquias descuriunt; sed etiam intemperiem, longo morbo contractam, corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hunc usum commendata. Exhibetur hora una ante paroxysmum 3. j. pondere, cum vino aut decocto chamædryos, Vel si nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonii, succo, vel aqua plantaginis. Reiterandum est medicamentum per plures paroxysmos. Potest etiam exhiberi manè extra paroxysmum, per aliquot dies: Sed paulò ante paroxysmum felicius operatur; quia augmentum frigoris prohibet, humoremque febris causam, jam effervescente incipientem, commodius discutit, & hoc modo paroxysmum vel imminuit, vel si materia paucior sit, prorsus tollit. Hic tamen summa cautio adhibenda est; ne theriaca, vel similia medicamenta calidiora; cruditatis temporibus exhibeantur, fundunt enim humores putridos, unde confusio, & febris incrementum; ita ut quarta simplex in duplicem & triplicem, imò verò continuam aliquando degeneret. Quemadmodum contrigit Eudemo Peripatetico, ut refert Galen. *lib. de præcogn. ad Post. cap. 2. & 3.* In quo quartana simplex, exhibità à Romanis Medicis intempestivè theriaca, in triplicem versa est. Postmodum tamen, apparentibus concoctionis signis, exhibità eadem theriaca, à Galeno curatus est.

Ex aliis diaphoreticis commendantur à nonnullis radices, chinæ, falseparillæ, quarum decoctum primum & secundarium, per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficacius autem operatur, si decocto primario purgantia misceantur.

Alia etiam remedia ante paroxysmum exhibentur, quæ huic febre creduntur specifica, & versus declinationem usurpata, sæpius paroxysmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc sunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. j. acetosæ recentis M. ʒ. acetæ & theriacæ, ana quart. j. Destillantur, & hujus aquæ capiat æger 3. iij. dimidia hora ante paroxysmum. Vel

℞. Sacchari candi 3. iij. zinzib. 3. ii. camphoræ 3. j. Fiat pulvis. Detur drach. j. cum aqua calida.

Crocus in pulverem redactus ad ʒ. ʒ. cum vino albo exhibitus, ante accessionem, eam valde imminuit.

Semen rutæ sylvestris, ante paroxysmum, exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentibus trochiscis unica exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuisse liberatos à febre quartana.

℞. Semin. rutæ, petroselin. myrrhæ & theriacæ recentis, an. Drach. j. opii ʒ. ʒ. Fiant trochisci parvi. Dabis unum cum aqua, ante paroxysmum: Narcotica equidem eximiam vim habent, ad cohibendum paroxysmum: Sed nisi major humoris morbifici portio antea evacuata sit, & obstructions plurimum imminutæ, noxam inferre possunt, cum humores vitiosos in corpore retineant, & obstructions, aliosque morbos graviores generent. Atamen in exigua quantitate exhibitæ, & apperientibus, incidentibusque permixtæ, uti in hisce trochiscis, minus nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, hora una ante illius invasionem, purgantia leviora utiliter exhibentur, quæ sollicitando naturam potius, quam purgando, humores revellunt. Eo nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana drach. j. flor. borrag. P. i. Fiat decoctio ad 3. iv. Capiat hora una ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. 3. iij. turbith. drach. j. cinnam. drach. ʒ. croci & zinzib. ana ʒ. ʒ. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis, dividendus in tres partes. Capiat unam ante paroxysmum, cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de sagapeno Camilli, quarum unam tantum exhibet initio paroxysmi, continuando ad aliquot dies; & paulò post inungendo spinam dorsii linimento composito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino vel de spica. Tum duabus aut tribus horis, post pilularum devoracionem, exhibendo jusculum, cum rad. aperientibus, borragine, buglosso, thymo, & pomo curtispiculo paratum.

Dictæ autem spinæ inunctiones, ad rigorem leniendum utilissimæ sunt, & frequenter usurpandæ, etiam si prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti usu,

River, Opera Medica.

quando rigor & vehemens & importunus est. Fiantque hujusmodi inunctiones non solum ex prædictis; sed etiam aliis quamplurimis medicamentis, ut oleo anethino, chamæmel. irino, costino, rutaceo, de piperibus, aliisque calidioribus cum aqua vitæ, theriaca, caryophyllis, castoreo, sinapi, pipere, aliisque permixtis. Efficacius autem operantur hæc linimenta, si hora una ante paroxysmum spina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes, vino perfusi odorifero, ac linteis involutis plantis pedum, volisque manuum admoveantur.

Dum prædicta remedia usurpantur, lienis cura specialis habenda est, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideoque diu continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplastra, quæ ad lienis obstructions vulgò præscribi solent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ, post plures evacuationes apprimè conducit, non solum ad lienem emolliendum, sed etiam ad totum corpus humectandum, & concoctionem materiæ morbificæ adjuvandam. Diebus intermissionis usurpari poterit, cavendo tamen diligenter, ut tepidum saltem administretur. Si enim calidius fuerit; periculum est, ne fusi humores in varias partes præcipitentur, & periculosissimos abscessus producant.

Denique non omnino negligenda sunt, quæ carpi admoveantur, cum etiam non infimæ notæ Auctores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim sequenti remedio magno cum successu se usum esse asserit.

℞. Folior. sambuci, salviæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ʒ. calthæ tertiam partem salis m. j. & vini parum. Omnia simul trita carpi admoveantur ante accessionem. Crato radices urticæ contusas, & cum aceto maceratas, brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, civem quendam, cum toto autumno, & hyeme quartana laborasset, tandemque acutissimos in sinistra scapula dolores perferret, mulieris cujusdam persuasione, ranunculum carpo applicasse, & pustula excitata, à febre & dolore liberatum fuisse.

Spuria quartana iisdem ferè remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuere proposita; addendo decoctis juleporum & apozematum ea quæ humorem atrabiliarium peculiariter respiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata, & minùs calefacientia, quæ pro quartana legitima hætenus fuere proposita.

Convenient itaque in principio borrago, buglossum, fumaria, lupuli, acetosa, cichorium, ceterac, scolopendria agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ stillatitiæ, & interdum succi depurati julepi, apozematis, aut syrupi magistralis forma præscribi poterunt.

In progressu verò prædictis addere licebit cortices radicis cappari, median. tamarisci; enulam campanam, polypod. absinthium.

Dum utitur æger hisce præparantibus, purgantia frequenter interjicienda sunt, eaque usurpanda pridie accessionis & bis in septimana iteranda. Ad hunc usum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus præparata laxans, syrupus de pomis Sapor, seu compos. aut jusculum pulli, borragine, buglosso, & pimpinella alteratum, cum ienne 3. iij. vel 3. ʒ. utiliter usurpari poterunt.

Venæ sectio non omittatur in principio, & sanguinis copia detrahatur, quæ sanguinis quantitati, & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei convenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, ubi sanguinis fervor se remiserit, vomitoria utiliter usurpari poterunt; in iis præcipuè qui nauseam & vomitum in accessionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febre quartanæ proficua asarum (ut supra dictum est) principem locum obtinet, in vino albo ad drach. j. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, si una aut altera exhibitione morbus discussus non fuerit.

His accedent forus & linimenta hypochondriis adhibita, ad pravam viscerum diathesin corrigendam, (quæ novam continuò accessionibus materiam suppeditat) humoremque valde impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præscribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappari. & median. tamarisci, an. 3. j. fol. malvæ, althææ, parietariæ, borrag. buglosso, pimpinellæ, absinthii, an. M. j. sem. lini, & petrosel. an. 3. ʒ. flor. chamom. meliloti, anethi, an. P. j. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & una vini albi sub finem additi, qua foveantur hypochondria, bis in die longè à pastu.

24. Unguenti de althæa 3. j. ʒ. olei lilior. chamæm. rofacei, & absinthii, an. 3. sem. Fiat linimentum, applicandum post fotum.

Vel olea sola utiliter apponentur cum lana succida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel solius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, ut vulgò solet fieri ad hunc affectum expugnandum erit convenientissimum. Siquidem viscerum intemperiem corrigit, atræ bilis siccitatem ac fervorem emendat, dura emollit, vias referat & laxat, & crudos humores coquit. Quapropter frequens illius usus erit convenientissimus, adhibitis cautionibus, quæ suprà enumeratæ sunt.

Illius autem operatio maximè juvabitur, si sub ingressu balnei præparantia medicamenta, & obstructions referantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum absinthii, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumacissimis præparandis accommodatissimum est, modò nimius viscerum fervor non contra indicet. Quo in casu aliorum suprà enumeratorum admixtione temperari poterit.

Cum verò hæc sunt, leves purgationes frequenter iteranda sunt, ut suprà monuimus. Et in vera declinatione, coctionis signis apparentibus, etiam specifica, in quartana legitima descripta, in usum vocari poterunt.

In toto autem morbi decursu thoraci prospiciendum est, ne æger in tabem præcipitetur: humor enim peccans vim erodendi habet.

C A P U T VI.

De Febribus compositis, seu complicatis, & speciatim de hemitritæo.

GAL. lib. 2. de crisib. c. 7. & 9. lib. 2. de diff. febr. c. 7. & Avic. fen. 1. lib. 4. tract. 4. c. 16. multas proponunt febrium compositiones. Quatenus scilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, ut dum hectica putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempe vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compositio apud Auctores controversatur, & in praxeos usu vix advertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel ejusdem generis, vel diversi. Ejusdem generis intermittens compositæ sunt tertiana duplex, aut triplex, item quartana duplex, aut triplex, quæ suis locis fuerunt expositæ. Diversi generis sunt, quando tertiana cum quotidiana aut quartana complicatur; quod etiam rarissimè in usu practico observare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur; nempe tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et utraque hemitritæus nominatur, quæ in duas species prædictas dividitur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus est, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidiana continua: atque adeò fit ex flava bile extra, & pituita intra vasa putrescente. Ab Hipp. & Galen. in 1. epid. horrida nominatur, quia non solum horrorem facit initio accessionis, sed etiam toto morbi decursu, & præcipuè in principio & augmento, coeuntibus in unum duabus accessionibus, febris tertianæ scilicet & quotidianæ cum multis reduplicationibus, quæ nihil aliud sunt, quam motus horridi inæquales, eadem accessione certis intervallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium; in qua si pituita superaverit; sequuntur horrores, extremorumque perfrigerationes. Deinde verò, vincente bile, corpus calefit, & febris ad vigorem tendere videtur; cum rursus, redeunte ad pituitam victoria, denuò refrigeretur, horreaque: & pugna hæc durare consuevit, donec febris ad vigorem pervenerit. Hinc fit ut alternis diebus tantum isti rigores appareant, dum scilicet paroxysmus tertianæ urget, & cum quotidiana conjungitur.

Dum verò quotidiana sola urget, nullus solet fieri horror. Notandum tamen est, quasdam repetiri febres malignas: quæ sine commixtione tertianæ, & quotidianæ, sine ullo concursu bilis & pituitæ horridæ sunt, in iisque horrores contingunt ex vaporibus acerbis & malignis, qui ex materia corrupta febrium malignarum elevantur, & partes sensiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem semitertiana propriè dicta, vel exquisita est, in qua æqualis bilis & pituitæ putrescentis copia redundat, qualis jam descripta est; vel notha, quæ rursus

duplex est. Vel enim bilem habet exsuperantem, vel pituitam. In illa, majora sunt tertianæ symptomata, in hac, quotidiana. Atque ita, si bilis exsuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem sibi associat, tum fervidior fit hujusmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, alvum, aut sudores excernitur. Pituita verò prævalente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adunt horrores, ac pulsus magis, & diutius comprimitur, tardiusque accessio invalescit, ac longum post tempus consistit, non tamen aut sitim, aut magnum affert incendium.

Dignoscitur ista febris ex iis, quæ dicta sunt, quod continua & horrida sit; cum multis reduplicationibus, maximisque symptomatis, quod accessio diebus imparibus invadat cum horrore: partibus verò, cum aliquo tantum frigore extremorum. Pulsus in ea frequens & inæqualis. Urinæ crudæ tenues & decolores, interdum turbidæ sunt, cum nullo, aut malo sedimento. Differentiæ verò dignoscuntur ex iis, quæ proposita sunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quod ad prognosin attinet, periculosa est ista febris, & in ea ventriculus, partesque nervosæ plurimum afficiuntur. Et consuetudinem habet linguæ siccitatem, sitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac soporem. Inter acutos morbos, ratione bilis, & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur in 1. epid. Et dicit Avic. ad mensem usque septimum interdum prorogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum desinere.

Curatio hujus febris ex iis desumenda est, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam necessaria sunt. Et cum continua sit, ea methodo erit tractanda, quam ad omnes continuas putridas, cap. hujus sectionis, proposuimus. Ita ut bile magis dominante, ea, quæ bilem respiciunt, magis usurpentur. Pituita verò prævalente, eam præparantia & purgantia magis præscribantur. Ac denique, utroque humore aqualiter redundante, utraque remedia pari proportionem misceantur.

SECTIO TERTIA.

De Febribus pestilentibus.

P R Æ F A T I O.

AUCTORES ferè omnes, qui de febribus scripserunt, febrem pestilentem à maligna distinguunt, ac de singulis seorsum diversis tractant capitibus; ita ut febris pestilentis nomine veram pestem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ, licet epidemica sit & contagiosa, minus periculosa est, ex eaque plures servantur, quam intereant: cum veræ pestis essentia in eo consistat, ut ex ea plures intereant, quam servantur. Attamen cum hujusmodi febres inter se differant tantum secundum magis & minus, seu majorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curativa, eademque materia medica oppugnari debeant, conducibilius nobis visum est, omnes illas febres eodem capite includere, & generali febris pestilentis nomine donare. Atque ita sectio hæc postrema duobus absolvetur capitibus, quorum primum erit de febre pestilenti; alterum verò, de variolis, & morbillis. Cum enim iis febris maligna perpetuò adjuncta sit, meritò hac parte ab omnibus Auctoribus tractari solent.

C A P U T PRIMUM.

De Febre pestilenti.

Febres pestilens dicitur, quæ non intemperie sola aut putrido tanto calore, sed etiam maligna & venenata qualitate infesta est. Hæc, ut plurimum, popularis & epidemica esse consuevit, ut eodem tempore quamplurimos homines ea correptos videre liceat. Aliquando tamen sporadica est, ex pravis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, oriunda.

Contagiosa etiam est, ita ut non solum ex causa communi, aeris nempe & alimentorum vitio, sed etiam agrotantium consortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cum plurimi tamen morbi maligni & cacoethes nominentur ob prava & sæva symptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperi-

peritur, in qua sola pestilentis morbi essentia consistit. In quacumque igitur febre venenata illa qualitas reperitur, siue diaria sit, siue hectica siue putrida, pestilens jure merito dicenda est. Quamvis diaria & hectica valde controuertantur, de quo videantur Auctores.

Illam autem venenatam qualitatē ex humorum corruptione oritur, quæ non in simplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine consistit, qualis in febribus putridis reperitur; sed in totius naturæ, insitæque substantiæ destructione. Quemadmodum vinum, dum in acetum convertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum verò in vappam commutatur, simpliciter putrescere censetur.

Differt autem febris pestilens à peste, tanquam species à genere; quia pestis dari potest sine febre, ut docuit Hipp. 3. *Epid. multis in locis*, tum etiam Gal. in *expositione ejusdem libri*, & lib. 6. de *med. facultatibus*, c. de *terra Samia*. Quapropter ratio suffragatur, cum venenata qualitas non habeat necessariò sibi adjunctam putredinem, à qua febris exoritur. Potest enim venenata illa qualitas produci in humoribus, per integram substantiæ eorum corruptionem, & novæ formæ introductionem, à qua dependet illa maligna qualitas. At certum est, quoties nova forma introducit, priorem corrumpi, ad easque mutationes esse necessarias alterationes prævias, non autem putredinem: ideoque humores talem corruptionem pati posse citra putredinem. Quia tamen humores corporis nostri putredini maximè obnoxii sunt, raro tantam corruptionem pati possunt, quin putredo etiam interueniat. Quapropter rariores sunt illæ pestes, quæ febrem non habent comitem. Imò verò per intensam, profundam, ac sordidam (ut vocant) putredinem talis corruptio plerumque suscitari solet. Ita multæ febres, quæ à principio non sunt pestilentes, si Medici ignorantia aut negligentia, vel ægrotantium inobedientia, vel causarum externarum sæuitia malè tractentur, intensiori facta putredine, in malignas & pestilentes desinunt. Quod verò sæpè corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis, qui per contagium peste afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas prius communicatur, eaque corrumpuntur humores, hancque postmodum corruptionem putredo subsequitur. Unde fit, ut peste affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipiat; cum putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte, gangrena affecta, quæ prius corrumpitur; postea verò putrescit.

Fit igitur febris pestilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adepti, ad putredinem deveniunt. Et sic illa duplici modo cor afficit: nempe calore putrido, & maligna qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non semper est uniformis, sed aliquando magis, aliquando minus intensa est; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas, ex ea producta, magis vel minus perniciosa est. Unde febrium malignitas major vel minor exoriri solet. Hincque exorta est vulgaris distinctio febrium pestilentium apud Medicos, in pestilentem simpliciter vel propriè dictam, & malignam; pestilentem vocantes propriè dictam, in qua vera pestis est, quæve peculiarem hunc habet characterem, ut ex ea plures intereant quam seruentur; malignam verò simpliciter appellantes eam, quæ minus perniciosa cum sit, ex ea plures seruentur, quam intereant.

Febris pestilentis differentiæ desumuntur, à materia in qua venenata illa qualitas producit; vel à loco in quo eadem materia continetur. Et ita sequuntur febrium putridarum differentiæ, quæ ratione materiæ putrescentis dividuntur in synochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putrescens est sanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putrescentes continentur, in continuas & intermittentes dividuntur; prout dicti humores in venis, vel extra venas stabulantur. Ita febres pestilentes aliæ dicuntur synochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ, aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamvis dixerit Hipp. *aph. 43. sect. 4.* febres intermittentes periculo carere. quomodo cumque intermiserint: quod tantum intelligendum est de iis, quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis ferè annis, in hac saltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ summæ malignitatis sunt participes, tertia, vel quarta accessione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in gravissimum vitæ discrimen conjiciunt, maxima symptomatum sæuitia.

Aliæ sumuntur febris pestilentis differentiæ ab intenso & emisso, prout scilicet aliæ sunt majores, aliæ minores,

River. Opera Medica.

aliæ majoris, vel minoris malignitatis participes. Majores, vel minores simpliciter dicuntur, prout major, vel minor est putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intensior aut remissior est. Maligniores verò aut benigniores pro majore, aut minore qualitatis venenatæ intensione. Hinc fit, ut aliquando febris pestilens habeat summam putredinem, & malignam qualitatem in summo positam: tumque sævissima esse consuevit, in eaque, ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò summæ putredinis, ceteræ quoque læduntur facultates, sævæque subsequuntur symptomata. Aliquando verò in hac febre putredo est summa, & maligna qualitas remissa; tumque febris molesta est ratione putredinis, vitalis autem facultas minus affligitur. Contra aliquando putredo remissa est, prava verò qualitas intensa: tumque febris ratione putredinis non adeò prava proferet symptomata, & remissior apparet, vires tamen magis labefactantur. Quandoque enim tam remissa putredo, ut ferè nulla sit; maligna verò qualitas admodum intensa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec adstantibus videtur molesta; sed mitis omnino primo aspectu videtur, cum tamen exitialis admodum sit. Adaucta enim maligna qualitate, vires deiciuntur, corque omnino ægri obruitur: Hæcque non solum ægris & adstantibus, sed etiam ipsis interdum Medicis imponit; cum nullo nec cruditis, nec pravitate humorum signo præsentē, pulsu etiam in statu ferè naturali constituto & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia solet contingere cum scilicet summæ malignitati conjuncta est. Evicta enim opportunis remediis putredine, ac signis futuræ salutis apparentibus; mors tamen interdum à non superata maligna qualitate subsequitur.

Ac denique differentiæ febris pestilentis desumuntur ab adjunctis; eæque plurimæ sunt & evidentissimæ. Nullum enim est pravum symptoma, nec ullum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non jungatur. Symptomata sunt, dolores capitis, vigilie, deliria, sopores, sitis, nausea & vomitus, appetitus dejectio, symcope, vitium languor, singultus, inquietudines, alvi fluxus, sudores, & similia, quæ aliis etiam febrium generibus sunt communia.

At unicum datur symptoma, febrim pestilentem proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit: maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis, pectore, & dorso apparentes, morsibus pulicum plerumque similes, quæ peticulæ, seu petechiæ ab Italis vulgò nominantur: & febres hoc comitatæ symptomate, purpuratæ, seu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus pestilentibus apparent, hujusmodi maculæ purpureæ: sed quando apparent, febris pestilentis indicium præbent certissimum. Purpureas autem maculas nominavimus, quia ut plurimum colore purpureo infectæ sunt. Non raro tamen violaceæ, virides, lividæ aut nigre apparent, & tunc longè deteriores, majoremque malignitatem significant. Licet autem ut plurimum hujusmodi maculæ pulicum morsibus similes sint; majores tamen aliquando sese produnt, ut referant vibices, seu livores flagellis inductos, tumque deteriores sunt. Aliquando verò amplissimæ sunt & partes integras, magnamque corporis partem; brachia nimirum, crura, vel dorsum occupant, tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas sæpè evanescit, atque iterum revertitur, quasi per paroxysmos, dum febris suas patitur exacerbationes, in quibus sanguis ebulliens, ad superficiem corporis, exhalationes tenuiores emittit, à quibus nulla fit cutis elevatio; sed ea tantum rubro colore inficitur. Non raro tamen ex hujusmodi ebullitionibus cutis in variis partibus elevatur cum rubore quodam, & tumores quosdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas evanescunt, & vulgò ebullitiones sanguinis nominantur. In his atque prædictis est semper aliqua malignitas, sed tam levis, ut nullum mineretur periculum, nisi morbi progressu intensior evadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morsibus simillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in hujusmodi febribus interdum apparere solent, eaque annotavit Hipp. in *Epidemiis*; habentque eminentiam, & sunt de genere tumorum, qui ad suppurationem, vel exulcerationem quandoque deveniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (ut dictum est) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, posterioribus tantum sæculis à recentioribus descriptæ sunt.

Quod ad morbos attinet, qui febri pestilenti conjunguntur, idem quod de symptomatibus dictum est affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus conjungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dysenterias, aliosque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre pestilenti reperiuntur, duo sunt, nempe bubo pestilens, & carbunculus, qui intensissimam esse indicant venenatam qualitatem, & non nisi in vera peste reperiuntur, eamque ut plurimum comitari solent, ita ut ipsius pestis nomine apud vulgus indigitari soleant.

Causæ febrium pestilentium alia sunt internæ, alia externæ. Internæ alia immediata, alia mediata.

Immediata hujus morbi causa (ut antea monuimus) est corruptio humorum putredini conjuncta. Ex corruptione, pravam & venenatam acquirunt qualitatem; ex putredine verò, febris generatur.

Causæ verò mediatae sunt plethora; cacochymia, & obstructions. Plethoram autem non ad vasa sed ad vires intelligimus, quæ cum non ita à natura regatur, facile corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia verò, seu pravorum humorum copia, facile corrumpitur atque putrescit. Obstructiones denique, omnia febrium genera producere aptæ sunt: quatenus humores, in loco calido & humido conclusi, si non liberè transpirent, facile putrescunt. Causæ internæ mediatae ab Auctoribus vulgò morbosus apparatus nominari solent; & tanta est illius efficacia, ut solus interdum febrem pestilentem remissorem, quæ maligna simpliciter, aut purpurata vulgò nominatur, producere valeat, absque causæ externæ & communis interventu. Videmus enim sæpè, in constitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter grassante, quosdam ex prava humorum conditione febribus hisce correptos; quæ multis malignarum febrium symptomatis etiam maculis purpureis, stipatae sunt.

Circa obstructionem hoc advertendum; eam quidem necessariò concurrere, tanquam causam præcipuam in febribus malignis, quæ fiant à causis internis, & sporadicæ sunt: Epidemicas verò, quæ fiunt à causa communi, pestilenti scilicet aeris statu, vel per contagium generantur, non necessariò talem habere causam. Ex sola enim aeris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas; qua humores corporis, à propria natura deflectentes, sponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarum, aliaque res facile putrescibiles, licet maxime persentur, à putredine tamen vindicari non possunt; sic etiam humores, cum qualitatem illam perniciosam conceperint, proclives in putredinem redduntur; ita ut, etiam si nulla sit præsens obstructio, in putredinem, ac febrem necessariò incendant. Attamen inducta hoc modo humoribus putredine, cum illi à natura amplius non regantur, obstructions plerumque generare solent, quibus febris intenditur; sicque in his febribus obstructio concutitur, quæ licet ab initio causa febris non fuerit; subsequitur tamen, & à causis labe pestilentis infectis fovetur.

Causæ externæ febrium pestilentium sunt sex res non naturales, quæ ut necessariae sunt, ita necessariò corpus nostrum alterant: & quando à statu naturali valde recedunt; malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aer ambiens, qui prout causa communissima est, ita morbi communes ab illius vitio ut plurimum exoriri solent.

Vitiosus autem fit, hominibusque noxius, triplici potissimum ratione. Prima, si salubribus ventis non diffletur. Secunda, si putrium ac foetidarum exhalationum inquinamento polluat. Tertia, si primarum qualitatum excedente, vel præpostera conditione ita homines afficiat, ut inde pravæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima satis evidens est. Si enim aer non diffletur, & ventis agitur, facile corrumpitur. Unde Hipp. 3. *Epid.* pestilentem constitutionem gravissimam describens: *sine aura*, inquit, usque annus hic fuit.

Secunda verò efficacissima est & frequentissima, quando scilicet putridi, tetri & maligni vapores aeri commiscantur, eumque inficiunt, qui à variis rebus excitari solent, stagnis videlicet, lacubus, paludibus, piscinis, aliisque locis quietis aut canoso humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, sterquiliniorum, & angiporum foetore,

Vel à strage cadaverum insepultorum; vel ex antris & specubus, in quibus aer diutissime conclusus foedam acquirat putredinem; terræ motu, aut alio casu apertis.

Tertia verò ratio; quæ in primarum qualitatum excessu, inæqualitate, vel præpostera conditione consistit, variis modis potest contingere, ac præcipue, quando in caliditate & humiditate plurimum excedit. Illæ enim qualitates, quando extraneæ sunt & adventitiæ, ac supra statum naturalem auctæ; sunt principia putredinis. Hinc constitutio austera, per aeris tempestates diu perseverans, apud Hippocratem in *Epidemiis*, fuit causa præcipua omnium febrium pestilentium, quæ ibi describuntur.

Sicca verò aeris constitutio, licet ex sententia Hipp. sit humidiori salubrior, quia tamen omnis qualitatum excessus naturæ nostræ inimicus est, certum est, siccioris constitutionem valde excedentem & extraordinariam, febres pestilentes producere, præsertim si cum caloris excessu juncta sit. Hujus exemplum habetur luculentum apud Livium *lib. 1. dec. 4.* ob nimium scilicet squalem Romæ pestem fuisse factam, quod siccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœlestes modò aquæ parvè descenderint; sed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas suffecerit. Hæc autem sicca constitutio eatenus febres pestilentes inducit, quod humores supra modum exusti in anthracum, carbunculorum, atque adeò pestilentis febris materiam degenerant, & admodum inspissati graves obstructions producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui disposita facile generatur. Adde, quod immodica hæc aeris siccitas fruges corrumpat debitam iis denegans maturitatem: cum videlicet eas è terra citius evocat, nutrimentum deinde uberius, post parcius largitur, unde inæqualiter concoquantur, cum extrinsecus sint adustæ, intrinsecus verò adhuc planè crudæ, instar carniarum, nimia ignis violentia adustarum: sic indigestionis varietumque cruditarum causa existunt.

Frigiditatem etiam immodicam pestilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid. sect. 5. tempest. 2.* quo loco inquit: *In Thaso paulò ante Arcturum, & sub Arcturo multa & magna, spirante Aquilone, pluvie;* Ubi ex nimia frigiditate, illius tempestatis venenositatem & malignitatem venatur. Tum apud Liv. *lib. 5. dec. 1.* pestilentem constitutionem à vehementi frigore exortam, legere est, his verbis: *Insignis annus hyeme gelida ac nivosa fuit, adeo ut via clausa, Tiberis innavigabilis fuerit. Tristem hyemem, sive ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, sive alia de causa, gravis pestilensque omnibus animalibus æstus excepit.* Et hujus eventus ratio in promptu est, quod nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis densitate; ob ambientis aeris frigus facta majorem fieri putrefactionem contingit, & gravius venenum; hincque periculosiores febres; quam æstivis temporibus, in quibus ipsa aeris conditio, licet quodam modo præstet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facile quod putrescit, exhalat, naturales ac præternaturales effluxus promptè expirant.

Inæqualitates temporum, harum febrium causæ esse consueverunt; quando scilicet modò calor, modò frigus, modò siccitas, modò humiditas sibi invicem succedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutius durant. Ut quando post diuturnos æstus, frigus glaciale irruit; vel post longas pluvias extrema siccitas suboritur, aut contra. Vel cum præpostero ordine hyeme calet, aut friget æstate. Hæc autem temporum inæqualitates ad febrium pestilentium generationem conferre possunt; quia in iis maxima humorum conturbatio, ex qua pravam acquirunt conditionem, & naturali statu valde alienam, morbisque malignis producendis idoneam. In illis præcipue corporibus, quæ per illorum temporum decursum, ex prava victus ratione, plethoram, cacochymiam, vel insignes obstructions contraxerunt.

Ad hoc etiam causarum genus, aeris nimirum vitium, referuntur maligni syderum influxus, qui aerem immutando, variis modis corpora viventium afficere consueverunt. Hujusmodi esse ajunt coitum planetarum superiorum, Saturni, Jovis, & Martis in signis humanis, qualia sunt Virgo & Gemini, ac tum potissimum cum Mars dominatur. Ab iis autem morbi inferuntur non alia ratione, quam per aeris mutationem, quæ tanta esse debet, ut ejus naturam ac substantiam corrumpat. Illa verò immutatio duobus modis fit; uno per qualitates manifestas, quan-

quando scilicet à syderum influxu aer ad caliditatem & humiditatem, aliosque primarum qualitarum excessus ratioperè & tam diu immutatur, ut inde tandem propria substantia vitiosus evadat: Altero per qualitates occultas, quando scilicet ab occulta syderum vi, absque insigni primarum qualitarum excessu, aeris substantia ita immutatur, ut certum quemdam corruptionis gradum acquirat, vitæ nostræ inimicum. De primo nullus dubitat, cum ex communi Philosophorum consensu satis constet, hæc inferiora gubernari à superioribus constellationibus. Et quemadmodum aeris alterationes, quæ quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo Solis motu oriuntur: sic maxima annorum diversitas, quæ unus valde humidus, alter valde siccus existit; cum Sol eundem singulis annis in Zodiaco cursum teneat: non potest nisi à variis syderum aspectibus dependere. Alter verò modus, quia occultus est, non aequè facillè ab omnibus conceditur. Attamen communi Astrologorum sententia sancitum est, astra triplici ratione agere in hæc inferiora: motu, lumine, & influentia. Motus & lumen hæc inferiora alterant secundum primas qualitates, & præcipuè calorem. Influentia verò, tum primas illas qualitates, (frigiditas enim verbi gratia, quæ inducitur à Saturno, non potest à motu & lumine dependere) tum etiam lateentes & occultas qualitates inducunt. Cum enim morbi pestilentes sæpè eveniant, nulla facta in aere, quoad primas qualitates, insigni mutatione; sed iis grassantibus aer purus admodum appareat, & purior interdum, quam sub aliis constitutionibus non pestilentibus, neque præcesserint tempora admodum calida & humida ex quibus insignes putredines solent exoriri; conjiciendum est, à maligno quodam syderum influxu morbos istos pestilentes originem traxisse. Adde, quod pestes media hyeme sævire soleant, quas nulla in primis qualitatibus insignis alteratio præcessit. Tunc enim occultis syderum viribus hujusmodi morbi assignandi sunt, cum illa ex Astrologorum sententia, vim habeant corrumpendi aerem, non facta in eo insigni aliqua mutatione, secundum primas qualitates. Et illud est divinum in morbis, quod agnovit Hippocrates, & Galeno interprete, in aere quidem est, sed à cælo & minus manifestis causis producitur. Tum etiam ab eodem Hippocrate innuitur 2. Epid. sect. 1. quando dicit, *morbum & tempus sibi invicem correspondere, nisi quid in superiori natura innovetur*.

Neque obstat, quod ex Platonis sententia in *Epinomide* adducitur; nempe, cælum & syderum concursus semper bonum in hæc inferiora influere, ab iisque non nisi conservationem ac beneficium inferri. Et Arist. 9. *Metaph.* c. 10. dicit, in his quæ sempiterna atque ætherea sunt neque malum, neque errorem, aut corruptionem inveniri. Avertes verò 1. *Cæli*, cap. 24. *Corpora*, inquit, *cælestia continent elementa, conservant ipsa, & universaliter sunt eis quasi forma*. Unde colligitur, non posse eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quod, si ex astrorum influxu morbi pestilentes excitarentur; illi eodem tempore mundum penè universum afficerent, cum illi influxus causæ universales sint, & cælorum circumactione, omnes mundi plagas afficiant. At hujusmodi morbi aliquam tantum regionem peculiariter invadunt. Ac denique, si astra dicerentur malefica, Deus, qui ea creavit auctor maleficii dici posset, quod est impietate plenissimum.

Hæc, inquam, propositæ veritati nihil officiant, iisque in hunc modum satisfieri potest. Omnes substantiæ creatæ duobus modis considerantur: vel quatenus entia sunt, & ad complementum universi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona sunt: ens enim & bonum recipiuntur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum auctore, creatum est, quod malum simpliciter dici debeat. Vel considerantur ratione operationum, & tunc possunt dici male, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, ex inlita antipathia & inimicitia. Quamvis autem hujusmodi antipathia penè innumeræ in mundo reperiantur; non desunt tamen omnes dici bonæ, ratione sui auctoris, nimirum Dei, & ratione universi, cujus perfectio in varietate potissimum consistit. Præterea rerum creaturarum operationes duobus modis malæ dici possunt, absolute & simpliciter, vel secundum quid. Absolute malæ dicuntur, quando omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ hoc sen-

su mala sit. Secundum quid malæ dicuntur, quando uni nocent, & alteri prosunt. Et sic nihil adeò noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte suos etiam habeat usus quorum gratia creatum est. Sic omnia venena, quamvis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen convenienter usurpata, multa bona & commoda iisdem afferre solent. Et in re medica nullum ferè reperitur adeò lethale venenum, quin ex eo, artis peritia, salutare medicamentum eliciatur.

Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris, elementa omniaque mixta continentis: & tunc cælorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conservans, vivificans, omniaque alia beneficia præstans, quæ ad conservationem universi necessaria sunt. Et hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cæli syderumque influxu foveri, ac conservari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ ac conditionis, hujus, vel illius elementi, hujus, vel illius viventis. Et tunc non est inconveniens dicere, dari quosdam influxus alicui elemento, vel viventi, hoc vel illo modo, secundum aliquam sui partem affectis, noxios atque perniciosos; quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minime dependet, (sunt enim perfectissimæ cujusdam naturæ,) sed potius ex rerum his subjectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minime possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates ex vario eorum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo rerum opifice constitutæ sunt ad conservationem universi, quod tam variis, & tam invicem repugnantibus naturis constatum, tanta etiam in astrorum influxibus diversitate indiguit, ut omnia in quodam veluti æquilibrio conservaret. Ex qua tamen influxuum diversitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeo inter se dissitatum pericula interdum patiatur, non in tota aliqua specie (quod tenderet ad destructionem universi,) sed tantum in aliquibus individuis, minori resistantia præditis, & ut plurimum malè affectis, & in aliqua tantum aeris parte maligni influxus receptioni magis disposita. Unde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est, adeò perfecta aeris conditione, & æquabili hominum temperie donata, ut quantumvis maligni astrorum concursus influant, nunquam tamen pestifera lætentur.

Ad idem causarum genus referri solent luminarium defectus & eclipses, insolita meteora, & præsertim comætæ, qui nunquam apparere solent, quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, prout multarum historiarum experimentis confirmatum est. Unde ille pervulgatus Claudiani versiculus.

In cælo nunquam spectatum impune cometem.

Cujus rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1681. versus Orientem apparuit die 27. mens. Novembr. & deinceps toto ferè mense Decembr. conspectus est mobilis & fulgidus. Illius pars densior, & solidior Soli obversa ortum intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arcum compacta & conglobata Venerem longè superabat. Reliqua ejus pars tenuior, minus à Sole illustrata, propter tenuitatem suam in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus Occasum porrigebatur. Primum apparuit hic cometa sub Librà circa Æquatorem; sed primario & peculiari motu inde ferebatur ad Septentrionem, per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Ursæ majoris. Ac tandem paulatim, crescente lumine, dissipata materia, disparuit inter Ursam majorem & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasum, sed paulò velocius stellis moveri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebat paulò ante horam quintam matutinam; postea verò, hora quarta & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps, donec mediam noctem & concubium ortu suo anteverteret. Hunc verò cometam morborum malignorum & pestilentium, necnon etiam bellorum, quibus universa penè Europa hætenus devastata est, prælagum ac prænuncium fuisse, credere non alienum est.

Quamvis autem aer inter causas mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat; certum tamen est, alias res non naturales ad earumdem generationem etiam concurrere, prout jam breviter & sigillatim exponere aggredior.

Secundum post aerem locum obtinent alimenta; quandoquidem ex prava victus ratione contrahitur morbosus apparatus, qui est causa sine qua non, & efficiens interna febrium malignarum pestilentium. Unde à Gal. lib. de cibis bonis & malis succis, & 1. de diff. feb. c. 3. ex pravis aut corruptis alimentis morbos pestiferos exoriri, demonstratum est. Illa autem alimenta prava dici consueverunt, & horum morborum causæ multis nominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ & arborum, ex prava anni constitutione, putà humidiori, vel sicciori, vel nebulis corruptis, è cœnosis putridisque locis eniſſis; vel aliqua tempeſtate, aut maligno denique syderum influxu corrupti, pravos succos ingelti producunt.

Secundò, quando magna adest annonæ caritas & penuria; unde vulgare illud, *ἡ λοιμὸς μετὰ λιμὸν πεστὶς post famem*. Tunc enim inops plebecula vilioribus pravisque alimentis sese implere cogitur, unde prava exoritur cacochymia. Et quod multo deterius est, quando penuriæ copia illicò succedit, sese enim tunc multis cibis subito ingurgitant, qui à languente partium calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta, quæ natura sua bona sunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut pravam qualitatem acquirunt. Talia sunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutiùs asservatæ, vel malè expositæ loco humidiori, aut aliter malè affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinosam acquisierunt. Tales sunt carnes diutiùs asservatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, sed vi morbi extipatæ sunt: quemadmodum narrat Julius Obsequens, in Insula quæ Lipara appellatur, cum mare ab Ætnæ montis ignibus, ex terræ motu magna vi evomitis, incaluisse, piscesque concoxisset, iisque ad littus reiectis cum incolæ avidiùs vescerentur, gravem pestilentiam fuisse subsequutam.

Neque minor est in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta sumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnosis lacubus, aut alio quovis modo infestis. Quemadmodum historiarum fide proditum est, numerosos exercitus ex huiusmodi aquarum usu, popularibus morbis fuisse devastatos.

Duæ res non naturales hæctenus expositæ, nempe aer, & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, somnus & vigilia, animi pathemata, minoris sunt efficaciæ, & concurrunt tantum ut causæ adjuvantes, vel corpus disponentes ad malignam putredinem concipiendam, ut ex earum expositione statim apparebit.

Retentiones mensium in mulieribus, aut alterius evacuationis consuetæ in viris, ut hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alvi fluxus, qui in nonnullis per intervalla solent contingere, si in constitutione epidemica accidunt, morbum malignum solent producere. Illa enim, quæ tanquam superflua, & naturam onere gravantia excernuntur, si intra corpus retineantur, facile concipiunt putredinem. Sic nimia evacuationes aut sanguinis, aut aliorum humorum, corpus maximè debilitant, efficiuntque ut calor natus imbecillior factus, aeris vitiosus, aut pestilentis inquinamenta facile recipiat.

Quòd ad motum & quietem spectat; certum est, nimium otium efficere, ut calor natus liberam ventilationem minimè recipiat, atque adeo humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valde aperit & calorem dissolvit, unde fit ut corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagij semina faciliè recipiat.

Nimius etiam somnus multum facit excrementorum proventum, & corpus replet humiditatibus, quæ faciliè putrescunt. Nimia verò vigiliæ cruditates generant, & illæ faciliè putrescunt, quia calore nativo satis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obstructions, à quibus prohibita transpiratio, & tandem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare solent, humoresque conturbare: atque adeo ad hanc lueni capeſſendam maximè disponunt, atque in primis timor & tristitia, quæ spiritus vitales introſum revocatos quasi suffocant, unde cordis vires ita franguntur, ut minus veneno resistere, primisque morbi insultibus obſistere valeant. Imò verò humores commoti in venis, & vehementer conturbati, à naturali constitutione deſiciuntur,

malignamque putredinem concipiunt. Adeo ut nonnulli existimaverint, in obſidionibus & caſtris, morbos pestilentes non tam ex prava victus ratione, & cadaverum sœrore, quàm terrore, metu, anxietate, & mortis formidine provenire, quæ humores exagitet eosque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris pestilentis alia futurum morbum indicant, alia præſentem demonſtrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda sunt, quia à primis præſervatio deſumitur, à ſecundis curatio, ab ultimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre pestilente correpti sunt.

Quæ futuram febrem pestilentem prænunciant, à tribus deſumuntur; nempe à corporis dispositione, præſentia cauſarum & à quibusdam mediis dispositionibus.

Corpora ad febrem pestilentem disposita sunt, quæ pravos congeſſere ſuccos ex prava victus ratione, & præpoſtero ſex rerum non naturalium uſu antea enarrato. Vel quæ plethora onerata plurimum ſe ingurgitant, aut intempeſtivè, ac inordinatè ſe replent. Præterea quidam cacochymia & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum ſua diſponunt corpora dum moleſtiſſimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent, ab hiſce enim duabus cauſis frequentius multò febris peſtilens produci conſuevit; quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores corruptela faciliè inducitur. Animi enim accidentia ſpiritus à propriis diſtrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At diſtractis ſpiribus, viribusque labefactatis humores in alienam tranſeant naturam, corruptelam quandam conſequuti.

Demum quibus membra principalia imbecilla, aut labè quadam affecta fuerint, ſive ab ortu, ſive à pravo victu, aut alia quapiam cauſa externa, qui calido & humido temperamento præditi ſunt, qui rariori, aut denſiori habitu corporis donati, omnes febrì peſtilenti concipiendæ diſpoſiti ſunt. Siquidem corpora calida & humida, putredini obnoxia; rara, omnibus injuriis patent, denſa non liberè tranſpirant.

Præſentia cauſarum, quæ febrem peſtilentem producere poſſunt, eam futuram portendunt: atque adeo præpoſtera tempeſtatum conditio; annonæ caritas, bella, aliæ cauſæ ſuprà enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere ſignificant.

Mediæ diſpoſitiones ſunt, quando præſente corporis diſpoſitione, & cauſis ſupradictis, videmus in homine inceſſitiam inſolitam, timorem inexplicabilem, colorem faciei immutatum, ad oblata non bene ſe habere, inſomniis pravis perturbari, laſſitudine ſpontanea, ſiti, vigiliis, naſcea inſeſtari: faciliè erit conjicere, febrem peſtilentem imminere: hæc enim omnia indicant, humores alienam naturam adipiſci, & corruptelam concipere, à qua febris peſtilens oriatur.

Præſentem febrem peſtilentem declarantia ſigna exactè proponenda ſunt. Ideo omnes fontes percurrendi, ex quibus morborum diagnoſis elici poteſt. Qui quidem fontes è triplici genere ſymptomatum deſumuntur, quia ſymptomata ſunt affectus morborum; & cauſæ non niſi per ſuos effectus commodè ſignificari poſſunt. Atque adeo alia ſigna ab actionibus læſis, alia ab excretis, alia verò à qualitatibus mutatis erunt deſumenda. Quibus fontibus quartus erit adjungendus ab affectibus ſupervenientibus deſumptus. Ad quorum rectam intelligentiam ſequentia præmittenda ſunt.

Primò ſciendum eſt, eadem ſerè ſymptomata febrem tum peſtilentem propriè dictam, tum malignam ſimpliciter ſignificare, & utriuſque ſigna ſecundum majus tantum & minus inter ſe diſferre: ita ut in peſtilenti ſit major ſymptomatum ſavities, in maligna verò minor. Eſſe tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria ſunt uni, quàm alteri, ut ſuis locis indicabimus.

Secundò notandum eſt, nullum dari ſignum harum febrium verè pathognomonicum, quo ſcilicet poſito, febris peſtilens neceſſariò ponatur, & ſublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in verè peſtilenti; cum in multis etiam vera peſte laborantibus non appareant, & dantur bubones ac carbunculi malignitatis expertes. Neque maculas purpureas in febre maligna, quamvis illa à pluribus Medicis purpurata nominetur; cum in multis ea laborantibus nuſquam compareant, & interdum erumpere ſoleant in mulieribus; menſium ſuppreſſionem patientibus & in nonnullis pueris, ob levem quandam ſanguinis

guinis ebullitionem, nulla tamen apparente febre, quod nobis in utrisque non raro videre licuit. Attamen, ex omnium signorum syndrome & collectione, certa harum febrium diagnosi facile stabiliri potest.

Tertio advertendum est, omnia signa à nobis proponenda, in omnibus aegrotantibus non reperiri, sed partem tantum eorum, quæ tamen sufficiat ad morbi speciem, ad amissim constituendam. Pro varia enim corporum dispositione & morbi intensione, aut remissione, nunc hæc symptomata, nunc illa magis lucere solent.

Denique sciendum est, febris pestilentis & malignæ signa (quamvis in aliis etiam febribus reperiantur,) fieri tamen quodam modo pathognomonica in hac febre, duplici ratione. Primo, quia in hisce febribus peculiarem quandam conditionem præferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nausea, vomitus, caloris modus, & cætera signa, dum pestilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt, qua differunt à seipsis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innotescit. Secundo quia symptomata inter se non servant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur: ita ut calor ad tactum mitis, pulsus non valde immutatus, exiguam febrem ostendant; cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ, & interdum deliria, aliaque symptomata, febrem ardentem consequi solita, plerumque conjungantur. His positis signorum seriem describamus ab actionibus læsis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potissimum afficitur à maligna & venenata qualitate; ideo illius actio nimirum pulsus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diversa morbi conditione. Interdum enim in principio est ferè connaturalis; & sanorum pulsui simillimus, ut docet Gal. 3. de præag. c. 4. In progressu tamen & morbi augmento frequens, parvus, debilis, & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò major erit quàm pro ratione caloris adaucti: quia cor laceratum à maligna qualitate, sese magis exagitat, quàm eventilandi caloris necessitas requirat.

Hanc etiam febrem significare valent cardialgia, seu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnaverat Hipp. 1. progn. his verbis: *Oris ventriculi dolor cum præcordio distento, & capitis dolore, malignum.*

Sitis aliquando magna, suæ superat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò ejusdem carentia, cum intensa febre, & linguæ siccitate, utrumque enim malignitatis est indicium.

Ingens ciborum inappetentia, qua multi omnia alimentorum genera, non secus ac ingratiissima medicamenta, horrent. Hæc autem solet exoriri à malignis vaporibus, ventriculum afficientibus.

Nausea aut vomitus, ab eadem causa in principio præcipue morbi eveniens, isque tam diversus, ut nonnulli assumptum alimentum statim evomant; alii statim quidem ab assumpto juscule, at non juscule ipsum sed varios humores rejiciant; alii quævis alimenta probè retinentes, aquam, julepos, emulsionem, omnem denique potulentam materiam assumptam statim emittant: superstitè interim siti ingente, cum linguæ siccitate & nigredine.

Horror frequens & inordinatus, sæpius in die contingens, ab halitibus acerbis, mordacibus & à natura nostra alienis ad partes sensiles delatis, excitatus, qui in aliis febribus putridis raro contingit, quoniam in ipsis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus, malignitate præditis, ex horrore & frigore, malignitatis signum interdum desumi potest. Contigit enim aliquando, ut in principio paroxysmi, accedente levi frigore, aut horrore, tanta caloris retrocessio accederet, ut caro prægelida esset, faciesque moribundi simillima appareret, pulsusque adeo exiguus, ut omnino nullus videretur. Subsequebatur postea calor, qui tamen nec in augmento, nec in statu ad tactum validus, nec acer percipiebatur, imò caro vel tepido calore prædita, vel subfrigida usque ad declinationem perseverabat. Pulsus accenso calore magis apparebat, sed parvus, inæqualis, frequens, & admodum debilis erat: multaque alia febrium pestilentium symptomata comitabantur, quæ satis confirmare poterant, non solum continuas, sed etiam intermittentes dari febre pestilentem, ut antea monuimus.

Totius corporis lassitudo, gravitas, & veluti membro-

rum contractio in principio morbi apparent, ob prædictas vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia sunt ab eadem causa, vaporibus scilicet acerbis & venenatis: qui prout cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiunt: prout verò ipsam cerebri substantiam calefaciunt, & exsiccant; si levis sit alteratio, vigiliæ tantum efficiunt: si verò intensior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò symptomata multum confert, præter calorem & siccitatem, venenata qualitas: quandoquidem in febribus vulgaribus talia symptomata non sunt, nisi multò major sit intemperies. Dolor verò in hac febre hoc sibi peculiariter vendicat, ut varius admodum sit, nec semper eundem locum affligens. Interdum enim sinciput tantum, alias occiput, frontem, aut supercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, ut scapulas, latus, dorsum, aliamve corporis partem. Interdum eidem parti continuo affixus, alias locum mutans, & nunc hanc, nunc illam discrucians.

In nonnullis sopores & comatosi affectus contingunt, iis scilicet qui habent cerebrum pituitosis excrementis repletum: quæ quidem pituitosa excrementa à vaporibus calidis, ex partibus inferioribus elevatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Urina aliquando urinæ sanorum similis, quando scilicet humores plus peccant maligna qualitate, quàm putredine: & primis interdum diebus talis perseverat, postea fit crassa & perturbata. Interdum in statu concocta apparet, licet ad interitum ruant aegrotantes. Interdum tenuis est & cruda, nullum continens sedimentum, aut illud excrementi potius naturam referens, quàm veri sedimenti. Frequentius tamen crassa & turbida apparet, ac intensioris coloris; & crassum, rubrum, ac conturbatum, diffusumque habens sedimentum. Ac denique omnes prævæ urinarum dispositiones in hoc morbo possunt contingere, pro variis humorum putrescentium ac corruptorum alterationibus.

Alvi fluxus biliosi, qui vel ex se oriuntur, vel à levi causa irritantur, vel levi clystere, aut pharmaco, & postea contumaciter perseverant, multosque ad interitum perducunt. Sic refert Hipp. 3. Epid. in pestilenti constitutione ibi descripti plurimos alvi fluxu & dysenteria fuisse sublato. A maligna enim qualitate humores ferocios redditi, naturam impensè stimulant & irritant, ita ut hæc eos pervias ejicere conetur. Illis autem alvi excrementis ingens factor inesse solet, ex ingenti putrilagine, humores occupante.

Lumbricorum copia, in principio potissimum hujus morbi, excerni consuevit: insignis enim putredo humores maximè disponit, ut ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, parvi, minuti, & inutiles, principio morbi producti.

Calor ad tactum mitis ac blandus, ut vix febrile videantur: unde Galenus 9. de simplic. c. de bolo Armena, & Avicenna sen. 4. libr. 1. cap. de febre pestilenti, docent, febres pestilenter calorem mitem, & placidum frequenter habere. Et ratio est, quia febres hujusmodi magis sunt à maligna & venenata qualitate, quàm à vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentissimè apparet, quia à vaporibus acerbis, sursum elevatis, cerebri meningibus quandam veluti inflammationem concipiunt, eamque tunica adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facile communicant.

Denique maculæ purpureæ, pulicum moribus similes, periculæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ; propriè & peculiariter febrem malignam significant. In nullo enim alio febris genere reperiantur, utpote, quæ ex prava & venenata sanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini conjuncta oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem pestilentem, maculæ quædam, prædictis consimiles, sed è diversissima causa prodeuntes; nempe à sanguinis tenuitate nimia, qui à calore, aut facultate expultrice agitur, extra capillares venas in cute efflorescit. Illæ potissimum solent contingere iis, qui sanguinis fluxum patiuntur, ex eo, quod ille factus fuerit tenuior & aquosior: tum etiam in lienosis, ictericis, & diuturnas viscerum obstructions patientibus, iisque omnibus (ut summam dicam) qui propter viscerum debilitatem, sanguinem generant aquosum, & in cachexiam proclives sunt. His enim sanguis tenuior factus, modò per nares, modò per aliam partem defluit, modò

modò etiam à capillaribus exiens venis, in partes cutaneas transmittitur, ubi retentus, proprium amittit colorem, & vel lividus, vel niger, vel puniceus efficitur, variæque macularum differentias profert, quæ tamen à maculis febrium pestilentium diversissimæ sunt, & nihil aliud quàm sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem jecoris præferunt. Hæ autem maculæ, febribus pestilentibus supervenientes, ab humoribus putrescentibus, & prava qualitate infectis oriuntur. Præterea hujusmodi maculæ aliquando criticæ, aliquando symptomaticæ erumpunt. Criticæ quidem; cum vel ex parte, vel totaliter superata putredine, pravaque correctæ qualitate, natura corruptum humorem ab internis ad externa transmittit, tumque semper sequitur imminutio morbi. Symptomaticæ verò, cum natura, materiæ morbificæ quantitate, vel qualitate prava stimulatâ, ante illius concoctionem, & pravae qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem transmittit. Et hinc nullum subsequitur ægrotanti levamen; sed potius factò inutili naturæ cum morbo certamine, devictæ magis, quàm vincentis naturæ indicium est.

Colores harum macularum diversi sunt & diversitatem humorum ostendunt, ex quibus generantur. Rubra siquidem à sanguine puriori, virides, puniceæ, lividæ, & nigra, à sanguine bilioso, & magis vel minùs adusto. Quod ad quantitatem spectat, aliàs plures, aliàs pauciores hujusmodi maculæ apparent, quandoque majores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quarta, quinta, septima, vel nona, vel alia indicatoria die, si ad bonum fuerit excretio, aliquando etiam aliis diebus, cum minus fida & utilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentissimè tamen in lumbis, pectore, & cer-vice apparere solent.

Affectus verò, febribus pestilentibus supervenientes præcipui sunt, exanthemata, pustulæ oris, & ulcera, carbunculi, bubones & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; quod maculæ ad qualitates mutatas ipsius cutis, cum nullo modo emineant, exanthemata verò, ad tumorum genera referantur. Sunt enim variolarum instar aliquando, aliàs verò minora, granismilii simillima. Aliquando rubra sunt, à sanguine genita, aliquando alba, à pituita, vel livida vel nigra, à maxima exustione, vel mortificatione. Quædam symptomaticæ, quædam criticæ, quædam medio modo erumpunt. Alia exsiccantur simpliciter, alia suppurantur, alia ulcerantur.

Ad hæc referri possunt pustulæ, in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur, & aliquando adeò malignæ sunt, ut cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpè mortem afferunt, cum sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in ulcera degenerant, quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipuè deglutitionem impediunt.

Aliquando tamen immediatè, & nullis pustulis præcedentibus, generantur ulcera in ore, aphthæ Græcis appellata, quorum plures sunt differentiæ. Alia enim sunt superficialia, alia profunda; alia munda, alia sordida, alia benigna, alia maligna, alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba, aliquando flava, livida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna, & cum crusta nigra, deteriora.

Carbunculi, & bubones, in variis corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandulosa solent accidere; quia expultrix facultas, à maligna qualitate irritata, à partibus interioribus, præcipuè nobilibus, ad exteriores perniciosam materiam expellit: unde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, à jecore ad inguina, materia hæc transmittitur unde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimùm apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi & parotides etiam in febribus malignis erumpunt, sed quæ summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemorativa potissimùm usu veniunt, quando vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadavera illis temporibus, in quibus vagantur morbi pestilentes, aut quædam eorum est suspicio, ut judicetur, an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primum in dictis cadaveribus apparent aliquando maculæ, de quibus supra mentio facta est; interdum verò

vibices, ac si flagellis percussa fuissent, hæc enim sunt venenati morbi indicia, quandoquidem in iis, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa apparere solent. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si livido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si pravo colore infecta sint, tum etiam multò magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficit.

Prognosis febrium pestilentium adeo incerta est, ut nihil de earum eventu possit certo constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet vel morbi, indicia appareant; quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideo prudens Medicus differre ac suspendere judicium suum debet de morbi eventu, in principio, & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus conjecturam, an morbus lethaliter, an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum sit poterimus prævidere, sine certa tamen fiducia, nam experientia nos docuit, plurimos cum perniciosissimis signis evasisse; alios verò cum salutaribus è medio sublatis. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hippoc. in Prognosticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum in Aphorismis, quæ hic etiam suum locum habere possunt. Sed illa tantum proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiariora sunt, ab iisque certior prognosis elici potest.

Illæ autem ex iisdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primò igitur in hisce febribus pulsus æqualitatem ac tenorem servans, licet febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contrà verò inordinatus, inæqualis, & contractus periculosus, præsertim si à principio debilis appareat. Istæ autem pulsuum differentiæ non tam perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamvis enim pulsus intermittens in juvene tam sit lethalis, ut testetur Galenus, se plurimos senes & pueros cum pulsu intermittente liberatos vidisse, juvenem verò neminem: In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos, pulsum intermittentem per multos dies habentes, evasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes, admodum periculosi, significant enim naturam præ imbecillitate à coctione abstinere. Ubi enim prava & perniciofa qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humoremque qui morbum excitavit, non attingit: unde non tentata coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla, vel minima est. Hujus rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta à copia vel prava qualitate materiæ nec dolores, nec febres fiunt: cum verò natura materiam illam oppugnare aggreditur, eamque in pus convertere tentat, febris plurimùm intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdum à febre immunes videntur, cum tamen in pectus, & ad interitum ruant, ut videre est apud Hippoc. 3. *Epid. sect. 1. agr. 2.* ubi Hermocrates à 20. die ad 24. febris expers visus est, cum tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentissimum est, neque metuendum, cum à somno compescitur, tum præcipuè, si cum copioso sudore evanescat. Signum enim est, materiam à cerebro ad corporis habitum revocari. At perseverans delirium perniciosum est, in veram enim phrenitidem degenerare significat.

Contractiones, & subsultus membrorum, in hac febre frequenter contingere soliti, convulsivi motus sunt, & admodum periculosi, idque magis, si delirio conjungantur: maximam enim cerebri læsionem significant.

Motus tremuli manuum & linguæ, funesti esse solent, & plurimùm damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam ostendunt à morbo devictam.

Surditas, licet in principiis morborum acutorum periculosissima sit, juxta doctrinam Hippocratis; tamen in statu morbi apparens; salutem portendit, præsertim in febribus malignis. Et nos millies observavimus hisce febribus laborantes, quibus surditas in statu supervenerat, aliis symptomatis, quantumvis periculosis existentibus, omnes evasisse; indicium enim est, cerebrum satis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hipp. in prognosticis, in morbis etiam exitalibus, (modò non sint affecti pulmones) spem solutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumvis sæva symptomata periculum portendant, securitatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut singultus, periculum minantur, & ventriculorum graviter à venenata qualitate affici significant.

Maxima ciborum aversio periculosissima est. Significat enim ventriculorum à maligna qualitate superatum, ejusque temperiem omnino everfam, ut laudabile alimentum, sibi in statu naturali familiarissimum, respuat & aversetur.

Suppressio omnium evacuationum, in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim, materiæ morbificæ tantam non esse malitiam, ut naturam irriter ante debitum tempus; sed naturam adhuc vincere, & suo tempore excreturam, modò non adsit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in statu morbi nihil excerni, sed signa in aliquo principalium membrorum deteriora apparere, malum est. Indicio enim est aut morbum diutius duraturum; aut dubiam admodum præstiturum salutis spem. Materia siquidem, quæ pluribus diebus evinci non potuit, aliquod gravius damnum in eodem membro adfert, ut phrenitidem, lethargum, aliaque post undecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibuscvis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ sectionem eductus si nullum præ se ferat vitium, sed purus, & secundum naturam se habere videatur, periculosus. Evidens enim signum est, plus adesse venenosæ qualitatæ, quàm putredinis; aut putredinem in venis cordi proximis latitare, quæ venæ sectione educi non possit.

Ex urinis in febre pestilenti nulla ferè prognosis elicitur; aut admodum incerta. Non solum enim confusa, perturbata, tenuior, aut crassior urina, ut in aliis febribus mala est; sed etiam illa, quæ urinis sanorum consimilis est. Imò verò multi coctionis signis manifestè in urinis apparentibus, iisque denuò recrudescenibus, è medio sublatis sunt. Attamen urinæ concoctæ, & laudabile enazorema habentes, idque multis diebus perseverans, & de die in diem magis sese uniens, ac in matulæ fundum sensim descendens, certam salutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac pestilentibus. Fieri enim non potest, ut facultas naturalis valida & robusta, quæ in hisce urinis elucescit, adversus malignam qualitatem non insurgat, eamque tandem superet. Ideò sæpe febre maligna laborantibus, gravissimisque symptomatibus afflictis, & in maxima adstantium trepidatione, felicem eventum ex coctionis signis, in urinis perseverantibus, summa fiducia prædiximus.

Urina pinguis & oleaginea, nigra, aut livescens, cum hypostasi nigra aut livescente, certum exitum prænunciat.

Copiosa admodum urina, quam febris imminutio non sequitur, periculosa est, quia colliquationem significat.

Sudores in hac febre, etiam cum requisitis accidant conditionibus, nedum die decretorio, rarò solent eam ex toto judicare: Imò interdum primo die ex sudore febris remittitur; deinceps verò symptomata ingravescent alia, & post multos sudores succumbit æger. Sudores enim copiosi, morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum est, in hac febre nusquam prodesse criticos sudores. Nam quo minùs venenositatis febris obrinuerit, eò magis prodesse poterunt, ut in aliis febribus vulgaribus. Observatione etiam compertum est, longè utilius esse, si frequentibus sudoribus æger à principio morbi corripiatur, (dummodò ex sudore non se deterius habeat.) Signum enim est, naturam paulatim materiam attenuare; & per sudorem excernere.

Alvi fluxus incertum omnino est præsagium. Nam in principio morbi sæpe salubriter fluit, quod etiam aliquando esse lethale signum experientia docuit. Rursum præmissa aliqua coctione visus est ab alvi fluxu laborans interimiri: nonnunquam verò liberari. Ita tamen distinguendum est. Cum venenosa qualitas præpoller, quo magis à principio per alvi fluxum prolabitur materia, eò securior est. At cum ex humorum putredine majori parte morbus oritur; deterius se habent hi, quibus alvus à principio solvitur.

Maculæ purpuræ, cum plures sunt, majores, & caloris

benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, & symptomaticè excernantur, naturam succumbere significant. Præterea si retrocedant, postquam apparuerint, pessimum signum est: indicant enim materiam morbificam ad interiora resiliere.

Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis soboles sunt, quàm maculæ purpuræ: atque adeò majus periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam testantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cum eas febres comitari soleant, quarum peculiaris character in eo constitutus est, ut ex iis plures intendant, quàm serveniunt. Anthraces & bubones, quo longius à corde consistunt, citius increscunt, & ad maturitatem perveniunt; eò minùs periculosi sunt. Attamen si derepentè, & cum pravis symptomatis tumores augeantur, malum est. Carbunculi valde magni, sædi coloris, cum ulcere depascente, aut qui in gangrænam mutantur lethales sunt. Quemadmodum etiam, qui cordi vicini sunt, aut guttur occupant. Experientia observatum est, carbunculos plures paucis esse periculosiores, & contrà bubones plures paucioribus esse securiores. Parotides in febribus malignis & purpuratis in augmento & statu lethales. Si verò vel tantillum inclinante morbo apparere incipiant, & ad suppurationem veniant, salutes.

Curatio febris pestilentis in duas partes dividitur: Quarum una continet præservationem illorum qui ea nondum correpti sunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præservatio præcipuè consistit in ablatione causarum, quæ corpora febre pestilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare possunt. Illæ autem sunt internæ, vel externæ. Internæ sunt corporis dispositio; plethora, cacochymia, & obstructions. Externæ præcipuè sunt aer vitiat, & contagium vagans. Corpora huic morbo disposita sunt quæ à natura, vel accidenti, sunt præter modum humida, debilia, laxa & rara, densa & compacta. Humidiora corpora exsiccanda: quæ autem sicciora sunt, in eodem statu conservanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorum, largiorumque potum, & omnia alimenta humidiora; qualia sunt in primis fructus horæi, olera, pisces, lacticia: aerem austrinum, palustrem, & præcipuè nocturnum, otium, somnum longiorem, præsertim meridianum, balnea, & alia omnia, quæ corpus humectare possunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis instaurentur. Rara & laxa eadem quæ humida; præcautione indigent. Densa verò & compacta, quia febre pestilenti recipiendæ omnium maximè disposita sunt, à plethora, cacochymia, & obstructionibus magis sedulo liberanda sunt. Quæ causæ cum in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquàm causæ internæ, ut antea dictum est, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ sectio, modò nihil contra indicet, ut tempus anni calidius aut frigidius, & pestilens aeris status, in quo non est mittendus sanguis, nisi plethora ad vasa manifestè urgeat; vel consueta aliqua sanguinis evacuatio per menses, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium suppressa fuerit. Exhausto enim sanguine, facilius inspiratus aer pestilentem imprimet actionem, difficiliusque, si morbus superveniet ab eodem, patiens, ob vires aliquantulum imminutas, evadet. Quemadmodum his, qui post sectam venam venenum hauserunt, facilius hoc penetrat, & illi difficilius liberantur. Tum etiam in metu veneni assumpti à venæ sectione abstinemus. Sic etiam Galenus lib. 1. de diff. febr. c. 4. ubi præservacionem à febre pestilenti proponit, purgationem quidem & obstructionum apertionem præscribit; nullam verò phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymia debetur purgatio, eaque humoribus peccantibus appropriata præmissa præparatione idonea, si ea necessaria videatur; hac cautione adhibita, ut benigna tantum usurpentur medicamenta, ab iis abstinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam utile erit admiscere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obstructions fiunt ab humorum multitudine, crassitie, & lentore. Multitudo evacuantibus, crassities attenuantibus, lentor abstergentibus medicamentis aufertur.

Ratione causarum externarum præcautio instituenda est;

est; primum aeris excessus corrigendo, calidiorem scilicet refrigerando, ut in febribus continuis docuimus, humidorem exsiccando accensis ignibus, tum in viis publicis tum in privatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, quantum fieri poterit, junipero, lauro, roremarino, & similibus. Secundò omnes causas removendò, quæ aerem inquinare possunt & suprà recensitæ fuere. Tertiò, inquinamenta in ipso aere suscepta consumendo ac dissipando. Quod fiet accensis ignibus, ut in humiditate corrigenda dictum est, & suffitibus, ex odoratis atque alexipharmacis. Tum etiam agitatione aeris vehementis, ad quam tormenta bellica, frequenter explosa, erunt efficacissima.

Quòd si aer valde perniciosam qualitatem induerit, ut inde febris verè pestilens exurgat, omnium præservatorium præstantissima est cœli mutatio. Illi tamen, qui manere coguntur, vel inter ipsa inquinamenta, & cum ægrotantibus versari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequentet uti debent. Quæ omnes ab Auctoribus, qui de peste ex professo scripserunt, fusè explicantur, inde repetenda, cum nostrum institutum sit, ea leviori pede percurrere, quæ veræ pestis curationi maximè propria sunt: quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoso exercitio sese exponere audent. Contra verò cum per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa universa plerique omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint; operæ prærium duximus, hanc nostram curationem ad eam febris pestilentis speciem, quæ maligna simpliciter, & purpurata vulgò dicitur, dirigere. Ita tamen, ut veræ pestilentis curationi etiam inservire valeat, cum ut ab initio diximus, eadem materia medica iisdemque indicationibus, utraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda est ad febre, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda est refrigerantibus & humectantibus. Putredo evacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici instrumento medico adimplendæ sunt, in sequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem instituenda est, quæ in febribus continuis fuit proposita. Hoc saltem observando, ut acida in potu & jusculis præscripta frequentius usurpentur, utpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini usum in hac febre aliquando esse proficuum, utpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè adversum. Sæpè tamen valde nocere, febrilemque calorem plurimum intendere. Ideò Medici prudentia hic apprimè necessaria est, ut morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodum exigua, venenata verò qualitas plurimum intensa, & corpus ægrotantis pituitosum: tutò & feliciter vinum in potu exhibetur, sed valde lymphatum. Contra verò in febre intensa, & bilioso corpore, vinum exhibere, perniciosum est. Hæc à nobis observata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelii grassata est anno 1623. post urbis obsidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, ut tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & à vera peste solo bubone distincta fuerit: cum non solum ecchymata & exanthemata rubra, livida & nigra, sed etiam carbunculi & parotides frequenter apparent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parum frequens, & pulsui sanorum ferè similis lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus felici successu, illiusque continuationem indicabit levamen inde emergens, & ex illius usu febris nullatenus intensior evadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis verò quibus febris erat intensior cum siti, linguæ siccitate, scabritiæ, aut nigredine, vinum prorsus interdicebamus, eosque in refrigerantium, acidulorumque potuum usu perpetuo detinebamus. Advertendum tamen est primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur; sed tantum circa statum, cum malignitatis signa sese magis exere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus *observ. 93. lib. 1. praxis admiranda* refert, se in febre maligna, præsentè siti intensa, cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato vinum exhibuisse felicissimo successu, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Verùm hîc Celsi sententiam adducere non alienum est; *Sæpe quos ratio non restituit, temeritas adjuvat.*

Instituta victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmissis clystere: ea enim maximè convenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verùm in quantitate sanguinis mœianda, summa prudentia necessaria est, cum ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, imò potius noceat, ab ea enim facultas vitalis maximè labefactatur: & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitum præcipitari solent. Ideò si maligna & venenata qualitas putredini prævaleat, quod ex propriis signis suprà propositis facile internosci poterit, minori copia sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quàm venenata qualitas, majori copia detrahendus. Atque ita, si ex morbo appatu potissimum, & putridis humoribus intra venas coercitis, febris maligna oriatur, iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis contenti exonerata sit. Idque in primis, si visceris cujusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non rarò in febribus malignis solet contingere. Mature autem, & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progressum malum fuerit, & in totam massam sanguineam malignitas diffusa, non solum non confert; sed etiam naturam maximè debilitat, ita ut Auctores quamplurimi, transacta die quarta sanguinem mittendum non esse censeant. Imò verò, cum febres malignæ variis temporibus diversam admodum habeant naturam, ex diverso malignitatis gradu oriundam, quando illæ grassari incipiunt, sedulò observandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo, malignitas verò remissior, venæ sectione valde imminuuntur. Aliæ verò, quarum natura in una propemodum malignitate consistit secta vena, magis perniciosæ sunt. Hoc apparet in vera peste, in qua multorum & probatissimorum Auctorum experientia omnes ægri, quibus secta vena fuit, è medio sublati sunt: Ita ut etiam, in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse; & morbi favitiam intendisse affirmant. Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis, in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem eventus animadversus est. Sic refert VVierus in catharro epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus est, & ex quo omnes ferè evadebant, ita ut vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes, quibus secta vena fuerat, interiisse. Observandum autem est diligenter, quod docuit Galen. 14. *meth. c. 10.* in carbunculorum curatione venæ sectionem ad lipothymiam convenire: ut sanguis ebulliens, à quo fit carbunculus, magna copia educatur. Cum tamen idem Gal. *lib. de curat. per venæ sect. c. 14.* in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat usque ad coloris mutationem, nisi vires sint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici & malignitatis experte, in maligno verò & pestilenti, minimè, quod superiori præcepto à nobis proposito ad amissum convenit.

Circa tempus & intervalla in venæ sectionis iteratione adhibenda, hoc advertendum; ut si morbus lentè procedat, sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus: ita ut toti morbo exantlando sufficere nequeant. Prout igitur morbus movetur; sic Medicus celerius, aut tardius venæ sectionem celebrare debet.

An verò, exanthematis seu maculis purpureis apparentibus, sit secanda vena, maximè controvertitur. Nonnulli enim existimant, piaculum esse, exanthematis apparentibus, sanguinem secta vena detrahere, quòd tunc temporis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adjuvandus est; & per venæ sectionem contrarius omninò motus humoribus concilietur, sanguisque trahatur à circumferentia ad centrum, cum facta partium interiorum inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod disertè docuit Galen. 9. *de sanit. tuenda, cap. 10.* sanguinem nimirum, secta vena, à corporis mole universa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *com. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum ea de causa non profuisse conjectat, quòd succi ad cutem vergentes per eam sint evacuati.

Attamen sanioribus Doctorum sententiis sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, &

iis diebus quibus venæ sectio celebrari consuevit, si antea sanguis sufficienter detractus non fuerit; etiam quantitate moderata esse detrahendum; neque ullum inde imminere periculum, cum illa exanthematum eruptio, quæ sit in principio morbi, critica non sit, sed tantum symptomatice, ex insigni sanguinis ebullitione, & humorum malignorum, ac putrescentium fervore oriunda; atque adeo non possit impediri naturæ motus, qui nullus est tunc temporis. Si enim corpore existente plethorico cum lotio crasso ac rubro, exanthematum apparentium ratione habita sanguinem non detraxeris; vix natura tantam humorum copiam superare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam internam irruant, in eaque perniciosam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautius, & minori copia detrahendus est, non ut venæ admodum inaniantur, unde retractio humorum ab exterioribus ad interiora possit succedere; sed tantum, ut nimia earum plenitudo tollatur, qua dempra, venæ novum sanguinem non attrahunt, sed in se concidunt, ac nonnihil laxantur & coarctantur, ut melius sanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sicque juvatur motus & expulsio naturæ ad superficiem corporis. Levata enim parte oneris, quo premebatur, illud quod reliquum est, facilius excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda passim innotescit, dum sæpè eadem die, qua secatur vena in acutis febribus, imò paucis interdum post venæ sectionem horis copiosos sudores, eosque criticos ac salutares erumpentes conspiciamus. Imo verò, quamvis satis valida esset natura, ut totum illum sanguinem redundantem regere sufficienter valeret; cum in corporibus plethoricis sanguis plerumque crassior esse soleat, & per huiusmodi ectymata, tenuissima tantum sanguinis portio exhalet, crassior in venis remanens magis ac magis computresceret & longè periculosiorem morbum efficeret. Consultissimum tamen existimo, paulò post venæ sectionem plures cucurbitulas admove, ut motus humorum ad exteriora magis adjuvetur: de quarum cucurbitularum administratione paulò inferius agetur. Notandum tamen diligenter, quod supra à nobis dictum est, tempus esse observandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempe in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica esse non potest, & nullum agro levamen ex ea emergit, sed potius symptomata ingravescunt, unde venæ sectio nullo modo pertimescenda est. At si post quartum diem erumpunt, idque magna copia, ut inde æger melius habeat; ac symptomata remittantur; satius multò est à venæ sectione abstinere, & plures cucurbitulas cum scarificatione affigere, ut motus ille humorum ad exteriora multum promoveatur.

Quæ de venæ sectione hæcenus à nobis dicta sunt, intelligenda veniunt de ea, quæ fit in brachio, quæ confestim multitudinem sanguinis imminuit. Aliquando tamen sectio venarum inferiorum utilissima est, si nempe vires debiliores fuerint, & prædictam venæ sectionem antea usurpatam ulterius ferre nequeant. Tum præcipue confert hæc phlebotomia in mulieribus: est enim, ut inquit Oribasius lib. 7. cap. 10. mulieribus propria, multumque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imo verò circa mensium evacuationem mulieribus utilis est ista vacuatio; quia ex lege naturæ in venis utero vicinis plurimo sanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda est translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hisce febribus solet contingere, & phrenitidem generare. Quod facile indicabunt (ut supra in prognostico dictum est) urinæ tenues, albæ, & decolores: iisque ita se habentibus, sectio venarum inferiorum erit utilissima. Refert etiam Oribasius loco citato, se febre pestilenti correptum, detractis per venas inferiores sanguinis lb. ii. convaluisse: & omnes, qui eodem remedio usi essent, fuisse liberatos.

Eadem vires obtinet apertio hæmorrhoidum, quæ huiusmodi applicatione perficitur. Cum enim hoc modo sanguis paulatim educatur, minima consequitur virium exolutio. Ab intimis tamen visceribus, in quibus solet incendium adesse, & mali fomes, sanguis revellitur. Melancholicis præcipue plurimum convenit, quia iis natura plerumque per has vias limosum sanguinem educere consuevit.

Post sufficientem venæ sectionem, revulsiones celebrandæ sunt per cucurbitulas tum siccas tum scarificatas. Siccæ quidem, quando simplex revulsio molienda est, scarificatas verò, quando sanguinis redundantis copia peni-

tus ablata non est per venæ sectionem, quam vires ulterius ferre nequiverunt. Siquidem multò minori virium iactura sanguis per cucurbitulas educitur; & præterea venenati spiritus intus latitantes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis quibus applicandæ sunt cucurbitulæ, inter Auctores non convenit. Alii enim, & imprimis Itali ferè omnes, censent partibus inferioribus, cruribus scilicet & natibus tantum esse applicandas, ut materia venenata à corde ad distantissimas partes revellatur. In scapulis verò ac dorso non convenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus versùs cor. Alii contra scapulis & dorso admotas cucurbitulas maximè convenire existimant, ut humores & vapores venenati trahantur à centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè consentaneus est. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admovendas esse censemus: opportunumque esse, à partibus inferioribus incipere, ut portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores à corde & partibus illi vicinis sufficienter retrahere nequeunt, conducibile est, partibus vicinis, scapulis scilicet ac dorso admove. Hoc enim modo naturæ motus maximè juvatur: cum experientia doceat macularum eruptionem ad illas præcipue partes fieri, quæ frequenti cucurbitularum admotione plurimum adjuvatur. Quod præ ceteris Mercatus eleganter tradidit his verbis: *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitulas parvas, seu plures aut pluries adhibere oportet. Quod si maxima fuerit imbecillitas, & venenositas, citra scarificationem, aut cum levissima. Sin autem & sanguinis vitiosi aliquid superesse cognoverimus, cum scarificatione. In quo sanè usu & indicatione consultissimum est eas scarificare, quæ in dorso è regione cordis affiguntur. Quod sanè inventum tantis sæpè esse momenti usus demonstravit, ut anxietates, & pulsus inaequalitatem, ac alia sevirissima accidentia ab eis protinus subsidere visum sit. Quamobrem donec veneni accidentia quodam modo mitescere, ac supersedere visum sit, ab eis desistendum non est.*

Ratio verò, cui prioris sententiæ assertores innituntur, parvi est momenti, quia metuunt, ne humores noxii ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forsitan aliquem posset habere locum, si in principio morbi, præsentis totius corporis plenitudine, adhiberentur. At post universalem evacuationem, phlebotomia sufficienter celebrata, admotæ, nullum tale possunt inferre periculum. Quod luculentissimo pleuritidis exemplo sit manifestissimum, in cujus principio, si cucurbitula lateri dolenti admoveatur, attrahet sine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cum post multas sanguinis missiones admoveatur, non solum nihil ab aliis partibus ad affectam attrahit, sed illud, quod parti infixum & incuneatum est, ad exteriora potentissimè trahit, ut inde integra sæpe morbi solutio subsequatur. Quamvis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda sit, quia externa ferè cucurbitulæ vicina est.

Zacutus Lusitanus obs. 3. lib. 5. praxis admiranda, plurimum commendat cucurbitulas scarificatas, propè inguina, & axillas admotas: his enim vitiosus succus ad partes ignobiles & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura solet cum utiliter deponere.

Inter revulsoria remedia meritò etiam referuntur frictions partium extremarum, cum linteo asperiori, frequenter repetitæ. Sed præsertim commendatur illa, quæ fit in toto corpore, cum linimento Aetii, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, ana ℥. iij. salis niri ℥. ij. Bulliant ad aquæ consumptionem, & manibus hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & sero. Aetius oleum sabinum præscribit: sed quia calidius est, meritò à Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimento cutis poros aperit, ut natura commodius vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam prava ac venenatos ichores attrahunt & revellunt vesicatoria, variis partibus admota. Vulgò adhibentur posteriori parti cervicis: hinc enim & materiem veneficam eliciunt, & à capite derivant, comatosisque affectibus, qui non rarò hisce febribus solent contingere, percurandis inserviunt. Item & utrique laturæ. Attamen, ubi maxima est malignitas, totum corpus occupans, & sevirissima symptomata urgent, unicum vesicatorium non sufficit;

sufficit; sed plura admovenda sunt. Soleo ea in magna morbi sævitia quinque locis admovere, cervici nimirum, utrique brachio, parte interiori inter cubitum & humerum, & utrique femori, parte etiam interiori inter inguina, & genua, cum felici successu.

Summum hujus remedii usum ex Galeno elicere possumus, qui *libr. 5. meth. cap. 12.* refert, ex febre pestilenti omnes evasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, evacuata nimirum per ea ulcera materia morbifica. Cum tamen ex hujusmodi vesicatoriis stranguria sæpissimè contingat (cantharides enim virtute specifica impetunt vesicam) opportunum erit, eo tempore emulsionem exhibere, quibus urinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptoma præcaveri potest, si emplastro vesicatorio semina ammeos pulverata permisceantur, quæ hac facultate donata sunt, ut prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter revulsoria remedia referri etiam potest cataplasma ex raphanis à Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, utile est scobem ejus pedibus, sale & aceto prius mundatis alligare. Sequens verò cataplasma ad eundem usum utilius esse poterit.

24. Rasuræ raphani, & bryoniæ utriusque, an. ʒ. ij. ʒ. nasturtii hortensis ʒ. j. granorum paradisi ʒ. ʒ. salis marini ʒ. iij. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur s. q. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma applicandum plantis pedum, è stupis pexis, calidè hora somni.

Huic cataplasmati utiliter addi poterunt folia rutæ, urticæ salviæ, scordii, sterus columbinum, succus rutæ, & aceturum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potenter attrahendas & discutiendas.

Hæc revulsoria remedia locum habere solent toto morbi decursu, post universales evacuationes, phlebotomiam scilicet & purgationem, de cujus usu nunc agendum est, ut à remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediatur.

Plurimum autem inter practicos controvertitur, utrum sub febrium malignarum initio purgatio debeat institui? Multi hanc omnino rejiciunt, non solum propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda*: sed etiam, quia in hoc morbo humores maligni à purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latius diffundunt, naturamque acriter stimulantia perniciosos alvi fluxus inducunt. Cum alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere, ægrofque de medio tollere soliti sint. Alij verò contendunt, tantum esse interdum pravorum ac venenatorum humorum copiam, in primis viis stabulantem, ut nisi purgante medicamento in principio tollatur, aut valdè imminuatur, reliquam humorum massam inficiat, ut à natura, quantumvis alexipharmacis, roborantibusque medicamentis adjura, superari nequeat.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus: nimirum, in hujus morbi principio, quantum fieri potest, à purgantibus medicamentis abstinendum esse operationes in priori sententia allatas; & putridorum humorum illuviem, in primis viis stagnantem, (quæ maximo equidem curationi impedimento esse consuevit,) clysteribus frequentibus potius, quam purgante medicamento esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacoehymia, ut clysteribus sufficienter educi non posse videatur, quod præcipuè contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, tumque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus, vel quando adest lumbricorum copia: utilissimum est, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, postmodum commodius edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantum locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuvies, nulla præmissa præparatione, aut concoctione educi potest, & solis clysteribus, ut antea dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imò etiam mediocria. Atque adeo usurpari tutò poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad fennam

& rhabbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, magna urgente cacoehymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione & purgatione, in principio earum instituenda, propositæ sunt.

Enemata verò non solum in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; sed etiam toto morbi decursu usurpanda sunt, si alvus sponte non fluat, idque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educuntur, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahatur. Tum etiam humores, ad superiores partes vergentes, ad contraria loca, eaque naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus: acria enim & diacrydiata nimium irritant naturam ad excretionem, & sæpe alvi fluxus perniciosos inducunt.

Imò verò satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alvi fluxus exciteretur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita ut potius fomenti interioris rationem obtineant, quam remedii laxantis.

Quod si alvus in morbi decursu liquida appareat, non idcirco ab enematis abstinendum; sed modicè detergentibus & refrigerantibus utendum. Et in julepis dissolvendus est syrupus granatorum, cum pulvere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in usum vocantur; febrilis calor, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum est remediis sequentibus.

Ac primum julepi alterantes, in febrium putridarum continuarum curatione propositi, erunt convenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorii, graminis, buglossi, lapathi acuti, fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quibus addenda erunt quæ proprietate specifica venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta: ut radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. scordii, card. benedict. scabiosæ, scorzonæræ, ulmaris, flores calendulæ, veronicæ rubræ, frusta limonis, aut citrii, & semina eorundem; cortices pomorum redolentium; rasura cornu cervi, &c. cum syrupis de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxylaccharo. In iisque frequentius acida medicamenta, ut succus mali citrii, vel limonis, spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt: putredini enim & venenatæ qualitati maximè resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidem demorsos fuisse, & nihil inde damni perpeffos, eo quod cum ad supplicium ducerentur, quædam muliercula commiseratione ducta, citria poma, ad refectiorem, & sitim compescendam, illis edenda obtulisset, quibus assumptis nihil à lethali virulentarum bestiarum ictu noxæ persenserint. Omnes autem mali citrii partes vim quandam alexipharmacam obinent; ideo utiliter in taleolas dissectum, cum rad. & herbis prædictis ad julepos conficiendos decoquitur, & præterea utiliter aquæ potus ordinarii infunditur, eique fragrantiam à cortice, & aciditatem à succo conciliat: quamvis solus succus refrigerandi facultate præditus sit.

Spiritus acidi sulphuris & vitrioli à Chymiatis præcipuè summis effertur laudibus. Et præstantes eorum doctes diutina experientia comprobata effecerunt, ut apud Galenicis jam diu recepti sint, ac communiter usurpati. Ut verò pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, sufficit nobis unius Mundereri verba hic in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de pestilentia*, ubi de spiritu vitrioli, & sulphuris, aliisque ex sulphure paratis medicamentis agens: *Nulla, inquit, est putredo, cujus vires non frangant: nulla infectio, quam non superent: nulla humorum depravatio, quæ ista non superent: Sane (ut liberrimè loquar) si mihi vitriolatorum medicamentorum usus, vel interdiceretur, vel inhiheretur, ego ad pestis curationem numquam saltem inermis accederem.*

Iisdem julepis interdum addi potest sal prunellæ, quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit, habetque præterea vim quandam diaphoreticam, cujus ratione febribus malignis utilissimè accommodatur.

Juleporum loco pro delicatioribus interdum substitui poterunt juscula medicata, ex foliis borraginis, acetosæ, pimpinellæ, aliisque herbis gustui gratioribus, corticibus pomorum redolentium; pulpa & acido citri cum pullo galina-

linaceo, iisque sal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi potest.

Emulsionem etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, semin. frig. maj. cum decocto juleporum. Et ad maiorem qualitatis venenose oppugnationem, seminibus prædictis addi poterunt semina citri, napi, aquilegiæ, & cardui benedicti. Ad saporis verò gratiam, syrupi prædicti admisceri poterunt.

Toto autem morbi decursu alexipharmaca usurpanda sunt, non solum julepis, jusculis & emulsionibus permixta, ut antea dictum est, & jam ulterius dicetur, sed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiscriminatim usurpanda sunt, nec quolibet morbi tempore, ut eorum usus legitimus probè distinguatur; in quatuor classes distinguenda sunt. Prima continebit ea, quæ præter specificam qualitatem, qua venenis resistunt, frigida & sicca sunt ac modicè adstringunt, sicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coercent, ne tam facile in totum corpus diffundantur, partiumque dissolutioni compressione quadam obstant, ut bolus armena, terra sigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate sua, & substantiæ tenuitate putredini resistunt, & malignitatem coercent, ut succus limon. spiritus sulphuris & vitrioli, tum acida omnia, ipsum & acetum. Tertia comprehendet calida & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores à corde expellunt, eosque à centro ad circumferentiam educunt, ut angelica, zedoaria, dictamnium, ulmaria, scordium, carduus benedictus, scabiosa, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quarta denique continebit ea, quæ specifica vi, sine ullo primarum qualitatum excessu, venenatam qualitatem oppugnant, ut lapis bezoardicus, cornu cervi & monocerotis, trochisci viperini, & similia.

Primæ, 2. & 4. classis remedia in principio & augmento magis conveniunt. Tertiæ verò, in statu & declinatione. Maximè autem varianda sunt hæc medicamenta, & miscenda, pro vario malignitatis aut putredinis gradu; pro varia febris intensione, vel remissione, & vario agrotantium temperamento, sexu, ætate, aliisque circumstantiis, quarum decisio ex Medici judicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari potest. Hoc tantum admonebimus, quod est notissimum, quando scilicet vehemens febris exardet, & refrigerantibus & acidis præcipuè inhærendum, calida & diaphoretica calida non esse exhibenda, quæ tamen maximè convenient, ubi febris remissior est, & maligna qualitas præcipuum facessit negotium. Ex his igitur varia componi possunt medicamenta, pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omnino destituantur, nonnullæ hic subnectendæ sunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem præsentem concinnare poterunt.

Recipe radicis acetosæ, bugloss. tormentillæ, ana Unciam. sol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, an. M. i. tamarindor. Unc. i. Coquantur ad ℥. i. In colat. dissolve syrup. de limon. & granat. an. Unc. i. sem. Fiat julepus pro tribus dosibus, bis in die sumendis: addendo unicuique dosi confect. de hyacinth. drachm. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc julepi forma in febris initio convenire poterit. Ea tamen intensa admodum existente, & temperatura corporis biliosa, addi poterit unicuique dosi salis prunellæ ℥. i. vel spiritus sulphuris, aut vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem, vel utrumque simul. In febre verò non admodum intensa addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia scordii, & scabiosæ.

Recipe amygdalarum dulcium excorticatarum Unc. i. sem. melonum, cucurbitæ, napi, aquilegiæ, citri, & cardui benedicti, an. drachm. ii. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti julepi prædicti ℥. i. semis, syrupi de limonibus Unc. iii. salis prunellæ drachm. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis aut ter in die sumendis.

Toto morbi decursu utatur æger, in jusculis, confectio de hyacintho: vel pulvere sequenti gustui non ingrato.

℥. Coralli præparati, margaritarum præparatarum, raturæ eboris, cornu cervi, & lapid. bezoard. ana ℥. i. Misce, Fiat pulvis, de quo detur scrup. sem. cum singulis jusculis.

Novatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium & omnia cardiaca in universum, ab usu medico proscribere conantes, & febres omnes, etiamnum malignas, so-

Riser. Opera Medica.

la venæ sectione, & apozematis simpliciter refrigerantibus curantes; hoc saltem experimento, circa corallium & margaritas, convincantur, quod illa in pulverem redacta, si aceto, succo limonum, aut spiritui vitrioli, aut aquæ forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Unde videre est, eadem medicamenta intus assumpta, humorum acrimoniam & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui solutiones perlarum aut corallorum, in succo limonum, aut aceto destillato factas degustarunt; hoc probè norunt.

Ubi maligna & venenata qualitas plurimum agit, alexipharmaca in julepis, jusculis, aqua potus ordinarii, & omnibus, quæ assumuntur, exhibenda sunt, ut assiduo & indefinente conflictu infensus hostis oppugnetur.

Lapis bezoardicus solus ad gr. v. vel vi. exhibitus cum aqua ulmarie, scorzonæ, cardui benedicti, aut alia consimili, non solum ad malignam qualitatem oppugnamdam, sed etiam ad diaphoresin adjuvandam prodest, virtute siquidem sudorifica pollere hic lapis vulgò creditur. Quam tamen probati Auctores non pauci in dubium revocant, quod nullum sensibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (ut ingenuè fatear) non potest magna fiducia huic lapidi adhiberi: quandoquidem, etsi vero ac genuino lapidi bezoardico eas facultates concedantur, quæ illi adscribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, ut quamplurimi propolæ in eo adulterando strenuam operam navaverint, vix alios quàm adulterinos hodie habere possumus. Cujus rei testimonium luculentum inde elici potest, quod rerum Indicarum scriptores testentur, lapidem bezoardicum apud ipsos Indos rarum, magnique pretii esse; cum apud nos tamen magna copia, & satis vili pretio reperitur.

Major fides haberi debet radici illi quæ nostro sæculo ab Hispanis ex India allata est, quam *contraheryam* nominant: quod vocabulum herbam alexipharmacam significat; quoniam illius pulvis adversus venena præsentissimum est remedium, eaque per sudores, aut insensibilem transpirationem evacuat. Illamque plantam existimant commune esse alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia vesci consueverunt, ex eaque præcipuè vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis hujus pulveratæ ℥. i. vel ℥. ss. exhiberi potest, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permisceri.

Mindererus pulverem sequentem prædicat.

℥. Sacchari canti ℥. iii. zinzib. albi. ℥. ii. camphoræ ℥. i. Fiat pulvis, cujus dosis ℥. i. cum liquore idoneo. Monet verò idem Auctor, in magnis capitis & ventriculi doloribus cautè esse utendum camphora, quam tamen maximè commendat in morbis pestilentibus; & tempestivè datam plus prodesse asserit; quàm vel pretiosa quævis medicamenta bezoardica. Hunc pulverem calidiorem censeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem sequentem composui, quo usus sum felici successu.

℥. Bezoardici miner. ℥. iii. salis prunellæ ℥. ii. camphoræ ℥. i. Misce. Dos. ℥. i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis preciosis etiam pulveres concinnari possunt, quorum tamen vires multi irrident, alii eas suscipiunt: unde ab Arabum temporibus, usque ad nostram ætatem, variæ compositiones officinales ex iis paratæ inveniuntur, ut electuarium de gemmis; & confectio de hyacintho. Verùm in morbis venenatis smaragdum insignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi sunt Avenzoar, Mindererus, & Zacutus Lusitanus Avenzoar, i. *teisir. tract. 1. cap. 5.* refert, seipsum ex veneno laborantem, hoc solo remedio fuisse curatum. Mindererus *lib. de pestilentia cap. 15.* narrat se mulieri, febre pestilenti correptæ, quæ omnia remedia averfabatur, pulverem sequentem exhibuisse, quem sine odore, vel sapore transglutire poterat; eoque assumpto, abactis sævorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinus converso morbo, evasisse.

℥. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. an. gr. vi. hyacinthi præp. grani iii. Misce. Fiat pulvis pro una dosi.

Zacutus verò Lusitan. *obser. 87. lib. 3. praxis admiranda;* refert Nobilem quendam Lusitanum, diuturno alvi fluxu ex veneno assumpto laborantem, & in tabem deductum,

D d à quo

à quo affectu nullo abstergentium & alexipharmacorum usu liberari potuerat; solo smaragdi usu curatum fuisse, cujus pulverem sumebat in conserva cydoniorum alternis diebus ad gr. xii. cum quinquies sumpsisset, à fluxu immunem evasisse.

Medici Monspelienses utuntur in hac febre, tanquam alexipharmaco utilissimo, nulla calefaciendi vi prædita, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgò concinnari solent, eosque exhibent à ℥. i. ad ℥. sem. cum aquis cordialibus, vel julepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (ut vulgò creditur) sed potius virtute alexipharmaca potenti, quæ in decoctione multum imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Idè præstantiores effectus observamus ex corde & hepate viperarum; sola exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & sudorifica sunt, non nisi in statu morbi, aut declinatione, (ut antea dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpurata usurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio usurpanda sunt, ut venenata qualitas, brevi hominem jugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò verò, in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini prævalere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi; ea eligendo, quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo julepis, aliisque medicamentis refrigerantibus, suprâ propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varii sunt gradus. Alia enim calidiora, ut angelica, zedoaria, dictamnium, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent, quando febrilis ardor maximè viget sed tantum, eo plurimum remisso & malignitatis signis valdè prævalentibus. Alia verò minori caliditate prædita sunt, ut scabiosa, carduus benedictus, ulmaria, scordium; quæ tutius etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in usu practico maximè distinguenda sunt. Quòd ad formulas spectat, unusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas majoris efficaciæ esse existimamus, hic describemus.

℥. Aquar. ulmaria, & card. bened. an. Unc. ii. succi limon. Unc. i. theriac. veter. ℥. sem. ℥. ii. vel ℥. i. prout major, vel minor calefaciendi metus est. Misce. Fiat potio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plus solito. Si magna sit vehementia symptomatum, recens theriaca magis conveniet, propter vires opii adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum effervescencia coercebitur: imò verò interdum, quando usus theriacæ non videbitur idoneus, præcipuè in morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad g. ii. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multum prodest. Illius enim virtute narcotica & congelante, ferventes spiritus, cordi infestissimi; figuntur quasi, & materia morbifica, (quæ dum est in fluxu, perniciosissima est,) sistitur, ac penè immota manet. Unde contingit, ut natura à malignis humoribus & spiritibus non laccessita, relictis viribus, alexipharmacorum virtutem facilius sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cum enim tenuissima & valdè spirituosissima sit; facilius citiusque penetrat, totumque corpus pervadit, ac sudores prolicit. Quia verò plures habentur illius descriptiones, varia earum dosis esse debet, prout ex magis vel minus calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hic proponemus.

Ac primum, aqua theriacalis Bauderonij præstantissima est, utporè valdè temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum & succum limonum, à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Idèque ab Unc. sem. ad Unc. i. exhiberi potest, in aquis vel decoctis sudorificis. Quamvis tamen præ cæteris quæ à variis Auctoribus proponuntur, hæc minus calefaciens existat, nos tamen aliam excogitavimus, paratu facillimam, quæ majori refrigerandi vi prædita, non minus febrem, quàm malignam qualitatem oppugnare, sicque toto morbi decursu, & quocumque illius tempore usurpari valeat. Ejusque compositio talis est.

℥. Limones recentes & succulentos num. xii. Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eique adde cortices prædictos & semina succi scordii ℥. iii. succi ace-

tosæ, rutæ caprarie, scabiosæ, & card. bened. an. ℥. i. rasuræ cornu cervi Unc. iv. theriacæ veteris Unc. vi. Cortic. limonum in tenues laminas dividantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minus habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur omniaque destillent in B. M. Hujus aquæ detur ℥. i. per se, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores sunt cum vino albo, aut spiritu vini, eaque cautiùs & in minori dosi exhibendæ, magis tamen penetrant, & sudores movent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus à Medico prudenti in usum vocari poterunt. Ex variis earum descriptionibus nos duas insigniores hic proponemus.

℥. Rad. angelicæ carlinæ, gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cervi, an. ℥. i. trium santalor. ℥. ℥. theriacæ ℥. iii. camphoræ ℥. i. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi ℥. ii. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua servetur ad usum. Dosis erit à ℥. ii. ad ℥. ℥. in julepis refrigerantibus; addendo spirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℥. Spiritus vini opt. rectificati ℥. i. ℥. theriacæ veter. ℥. viii. myrrhæ electæ ℥. iv. croci Orientalis ℥. i. camphoræ ℥. sem. Infundantur per 24. horas in B. M. Postea destillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua summe efficax.

Chymici bezoardica sua mineralia valdè prædicant, quòd sudorifica, aut saltem diaphoretica sint, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idque probare contendunt ex insipido eorum sapore, ratione cujus etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata medicamenta respuentibus faciliè possunt exhiberi. Laudant præterea illam, quam vocant mixturam simplicem, vel mixturam spiritalem, ex aqua theriacali camphorata, spiritu tartari & vitrioli compositam; ejusque ℥. i. julepis, aut potionibus alexipharmacis admiscunt.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eaque per vices immutare, ne natura uni & eidem assidue usurpato; nimium assuescat, illiusque vires contemnat. Adde, quòd non una & eadem semper sit veneni natura, sed pro varietate corporum admodum diversa: ita ut, quod uni profuerit, alteri non conferat. Idè, postquam per aliquod tempus uno usus fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud transire erit utilissimum.

Dum prædicta diaphoretica usurpantur, si quando eorum operationem augere est animus, ut potentius venenum ad superficiem corporis educant, externa quædam remedia possunt ad moveri: nempe cucurbitulæ, tum scarificatæ & pluries admotæ; & vesicatoria, de quibus antea dictum est, quæ in statu morbi præsertim maximè conveniunt, & quo tempore sudorifica medicamenta exhibentur, ac etiam ol. scorpi. Matthioli, quod ab omnibus practicis multum commendatur; virus enim, in profundo corporis residens, ad exteriora evocat. Idè corporis emunctoria, ut inguina, & axillæ; tum etiam pulsus temporum, manuum & pedum hoc oleo calente frequenter inungi debent; nempe ter, aut quater in die, vel etiam tertia quaque hora. In hujus olei penuria parari potest linimentum ex theriaca succo limonum dissoluta, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura, veneni malignitate oppressa, & quasi devicta, nihil prorsus agere, sed vinctis quodammodo manibus collum submittere videatur; fortissima quæque diaphoretica, etiam majori dosi, exhibenda sunt, ut consternati cordis vires; quasi stimulis quibusdam concitentur. Tumque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora, & majori penetrandi vi prædita (quæ etiam addita camphora plurimum intendi poterunt) usurpanda sunt. Exterius verò tunc temporis foris sequens assumptorum vim mirificè juvabit, malignorumque vaporum diaphoresin promovebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci continuo liberati sunt.

℥. Rad. angelicæ & gentianæ, an. ℥. ii. fol. melissæ, origani, scordii, an. M. sem. Card. bened. ℥. i. flor. chamom. verbasci, meliloti, hyperici, centaurii minor. stæchad. anthos. & calendulæ, an. P. ii. Fiat decoctio in ℥. iv. aq. comm. addendo sub finem parum vini albi, quæ foveantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè, cum spongiis.

Si linguæ siccitas, sitis, & alia febrem æquè prævalere, ac ma-

ac malignam qualitatem ostendant; hoc metu abstinentum est, & illius loco gallina, per spinam divisa, vel pulmo & omentum vervecis recenter mactati, ventri admoveantur.

In toto curationis decursu virium ratio maximè habenda est, quæ venenata qualitate valdè deiciuntur. Eæque fulciantur primò jusculis convenientibus, ex decocto caponum paratis, quibus, urgente necessitate, jura carniū stillatitia addi poterunt, ac præcipuè aqua caponis, per descensum in B. M. parata, ut hodie vulgò fit. Confectio de hyacintho in jusculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In iisdem jusculis gelatina cornu cervi utramque etiam indicationem implet. Labentibus omnibus, ad confectionem alkermes licet confugere, modò febrilis calor non vehementer urgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentissimum est, de cuius usu in hoc morbo, supra in victus ratione actum est. Solus vini odor vires admodum recreat, & multò magis frustum panis assatum, in vino odore, & aqua rosarum maceratum ac naribus oblatum.

Tum etiam confectione alkermes & de hyacintho potionibus alexipharmacis admisceri solent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari possunt, in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & rosar. an. ℥. i. sem. Confect. alker. ℥. i. syrupi de pomis ℥. i. succilimon. ℥. iij. Fiar potio. Si febris non sit intensa; aqua cinnam. ad ℥. i. vel iij. addi poterit, & interdum ambra grisea ad g. v. vel viij.

Neque tamen, in maxima virium ruina, calida illa roborantia tantoperè meruenda sunt, ut febris augmentum formidantem ægrum ab imminente mortis discrimine liberare nolimus; quandoquidem urgentioris perpetuò major ratio habenda est; & refectis aliquantulum viribus, quod roborantia calida plùs æquo inflammaverunt, refrigerantibus validis, ut sale prunellæ, & spiritu vitrioli; julepis & potu ordinario permixtis, postmodum contemperari potest. Hæc methodus à prudenti Medico observata, non solum in roborantium, sed etiam alexipharmacorum & sudorificorum calidorum exhibitione feliciter succedit.

His accedent epithematum, & animalium applicatio regioni cordis; focus genitalium, ex confectione alkermes in vino dissoluta; sacculi ventriculo admovendi: aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paulò fusiùs à nobis descripta.

Quod ad epithemata spectat, in iis cautio adhibenda est. Siquidem Auctores quamplurimi usum eorum rejiciunt, quod ex refrigerantibus & repellentibus componi soleant: aquis nimirum herbarum frigidarum, & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur; illiusque diaphoresis, quæ perpetuò adjuvanda est, impeditur. Verum ratio hæc usum epithematum nequit impedire, cum ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullaque adstringendi, aut repellendi vi præditis, & sine aceto (quod tamen multi admittunt,) componere possimus, additis cardiacis, iisque simul junctis fient epithemata, non solum cordis robur sustentantia; sed etiam poros cutis aperientia, ut per eos maligni vapores faciliùs transpirent. Hujusmodi epithematum exemplum tale esse poterit.

℞. Aquar. scabios. & card. ben. an. ℥. iv. aquæ naphæ ℥. ii. confect. alker. ℥. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ℥. i. croci, & camphoræ, an. g. vi. Fiar epithema, applic. regioni cordis, tepidè, frequenter:

℞. Confect. alkermes ℥. sem. Pulv. elect. triasant. & diamarg. frig. an. ℥. i. sem. Aquæ naphæ parum. Fiar linimentum applicandum eidem parti, post usum epithematis prædicti.

Epithemata etiam, hypochondriis admovenda, hic etiam omittenda non sunt, propter rationes, in febrium putridarum curatione, circa eorum usum propositas, quorum etiam materia inde desumi poterit.

Devicta tandem remediis prædictis maligna & venenata qualitate, remissaque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctionisque signis manifestè apparentibus, purgatio instituenda est, quæ ægrotantis viribus & constitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam unicum exemplum hic proponemus.

℞. Sennæ mundat. ℥. ℥. Sem. anis. ℥. i. fol. scabios. & scordii, an. M. sem. liquirit. ℥. iij. Coquantur ad Unc. iv. *River. Opera Medica.*

In colat. dissolve rhab. in aqua buglossi cum santalo citrino infusi ℥. iv. mannæ & syrupi rosac. an. ℥. i. Misce. Fiar potio.

Neque verò ut plurimum in morbi declinatione & statu convalescentiæ, unica purgatio sufficit; sed ea non raro bis, terve per intervalla repetenda, ut pravi humores funditus eradicentur. Alioqui periculum est recidivæ, aut saltem ægroti longè tardius convalescunt. Qui natura, etsi satis potens sit illas materiæ morbificæ reliquias conterere, id tamen non nisi multo tempore præstare potest, & interim corpus pristinum robur tardius recuperat.

Ad integrum hujus curationis complementum, superest tantum ut de correctione symptomatum, quæ huic morbo supervenire solent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodum est, quæ *sect. 2. hujus tract. capitul. 2.* fuit proposita, ubi symptomatum, febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa symptomata cum iis, quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè sunt secundum magis tantum & minus differentia; ideo eadem remedia in utroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen hoc loco, quæ frequentius à nobis in febrium malignarum symptomatis edomandis usurpata sunt, quæve magis profuere, paucis adnotabimus. Simulque morborum hisce febribus supervenientium curationes proponemus.

Ac primò in dolore capitis, vigiliis, & delirio, conveniunt in principio revellentia omnis generis: ut apertio venarum inferiorum & hæmorrhoidum, clysteres emollientes, frictiones partium inferiorum, cucurbitulæ primò suris, postea dorso & scapulis admotæ, tum siccæ, cum scarificatæ; & vesicatoria, quæ in delirio simplici, à materia biliosa excitato, brachiis & femoribus erunt admovenda. Si verò cum delirio stupor & somnolentia adfuerint, etiam cervici, deinde repellentia fronti admovenda, & oxyrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus convenire in febribus malignis, quàm in putridis simpliciter; quia venenatorum vaporum difflatio omni arte procuranda est, non autem intus retinenda. Ideò leviora prius repellentia admovenda sunt, & si vehementia dictorum symptomatum ad fortiora confugere nos cogat; diu non sunt usurpanda.

Inter repellentia leviora recensetur frontale commune, ex flor. nymphææ, violar. & rosar. sem. frig. maj. & granis Kermes, vapore aceti irroratum. Quod si non sufficiat, sequens admovebitur.

℞. Unguenti populei ℥. i. conservæ rosar. & violar. ana ℥. sem. ol. rosacei ℥. vi. aceti rosac. ℥. ii. Misceantur omnia, & excipiantur stupis pexis, & duobus linteis inclusa fronti applicentur.

Interea emulsionem quatuor sem. frigid. maj. usurpari poterunt; quibus vapores frigidi & benigni ad cerebrum transferri, & dicta symptomata demulceri solent. Quæ si non sufficiant; narcotica addentur, acrium & malignorum vaporum ascensum ad cerebrum mirum in modum prohibentia & somnum conciliantia. Ea tamen parva dosi usurpanda, ut syrup. de papav. ℥. ℥. Vel urgente necessitate, laudani opiat gran. ii. cum conserva rosarum utiliter exhibebuntur; vel in julepo aliquo dissolventur, vel illius loco theriaca recens ad Drach. ℥. Hæc tamen narcotica raro & in parva dosi usurpanda, quia venenum concentrant, quamvis sudorifica à nonnullis habeantur.

Post repellentia, per unum aut alterum diem usurpata, ad derivantia veniendum est, inter quæ recensetur vesicatorium cervici admotum, de quo supra, cui addenda est sectio venæ frontis: ex eaque detrahendus est sanguis ad ℥. v. vel vi. & feliciter succedit, dummodò sufficienter antea per venas brachii sanguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines ponè aures. Quod remedium utile quidem est, sed priori minùs efficax, quia per hirudines tenuissima tantum sanguinis pars educitur, cum per venam frontis aliquando in phrenitide sanguis impurius, & magis corruptus educatur, quàm ex vena brachii. Tandem in statu phrenitidis, aut declinationis principio, resolventia admovenda sunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, ut pulmo vervecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior est, eo quod totum ferè caput moliter amplectatur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim resolvunt, concoquunt, atque maturant, ut natura postmodum eos faciliùs expellat. Malè à nonnullis in principio phre-

nitidis admoventur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promouent, & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, siccitate & nigredine conueniunt remedia, dicto loco proposita, præsertim, quæ ex aqua, vel succo sempervivi, & sale prunellæ composita sunt. Quibus sequens ex Minderero addi poterit, quippe quod maximè conferre, experientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua rosar. loti ℥.ii. salis prunellæ ℥. ℥. Misce, & seruetur in aqua frigida, detur pisi, vel fabæ magnitudine sæpius in die, & diu in ore detineatur. Curationis probè succedentis signum est, si fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiscens humescere incipiat, sicque cutis ramenta, tanquam excoiationes decedant, ita ut faucium exuvias ægri screatu rejiciant. At cum palatum doliat, & tenuissima cuticula qua conuestitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre potest, sed levi acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur, quod cum prægressæ inflammationis stigmata adhuc ferat, nova pelle vestiendum, ac sic penitus & refrigerandum, & persanandum occurrit. Huic usui convenientissima erit sequens gelatina.

℞. Sem. psyllii, & cydon. an. ℥. i. ℥. gummi tragacant. ℥. i. Cum aquæ rosar. f. q. extrahatur mucilago satis liquida, cui adde syrupi violacei parem quantitatem. Fiat infusio gelatinæ, utatur frequenter ex cochleari, diuque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ sequentes commodè usurpari poterunt.

℞. Sem. cucumer. mundat. & contus. ℥. i. gummi tragacant. subtilissimè pulverat. ℥. sem. albuminis ovi. q. f. Formantur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem. cucurbitæ, melon. mundat. & papav. albi, an. ℥. i. liquirit. & tragacanth. an. ℥. i. sem. Contundantur & pulverentur, cum mucilag. sem. cydonior. extracta cum aqua rosar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia verò hæc linguæ inflammatio, siccitas, & nigredo, ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem convenientiulepi valdè refrigerantes, quibus addentur sal prunellæ, spiritus vitrioli. Tum etiam aquæ potus ordinarii eadem permisceri poterunt.

Sitis intensissimæ curatio dicto loco sufficienter fuit proposita. Sed in febre maligna feliciter extinguitur duobus remediis proximè laudatis, nempe sale prunellæ, & spiritu vitrioli, in julepis, aqua potus ordinarii.

Inappetentiæ, nausæ, vomitus, & singultus curationes ex dicto loco desumendæ sunt. De vomitu tamen hoc addimus, cum interdum febre maligna correptos ita divexare, ut omnia injecta statim rejiciant, & quamvis sitis, & linguæ siccitas, & nigredo adsint; nullum tamen potentæ materiæ genus ferre possint; sed omnes julepos, emulsiones, pitisanas, aquam etiam simplicem statim post assumptionem evomant. Huic symptomati gravissimo statim medetur, quasi miraculo, sal absinthii ad ℥. i. in succi limonum recentis cochleari exhibitum, ut experientia didici.

Alvi fluxus in hoc morbo frequentissimus est, in eoque Medici prudentia valdè necessaria est. Si enim cohibeatur præposterè, materia venenata intus retinetur. Si verò non cohibeatur, vires deiecit, ægrumque non raro ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum, Si ita moderatus sit, ut vires non deiciat; cohibendus non est, sed clysteribus roborantibus tantum moderandus. Si verò immodicus sit, & vires admodum deiciat; colliquativus esse consuevit, & audacter cohibendus, quod summa efficacia præstabit theriaca recens, ad ℥. sem. vel laudanum opiatum ad g. ii. vel iii. Sæpè tamen observavi, alvi fluxum perniciosum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potionibus diaphoreticis magna dosi exhibitis, quasi momento cohibitum fuisse, fugato scilicet veneno, quo intestina, aliæque viscera vellicando; fluxum illum syntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes sæpius infestant, & ex summa humorum putredine copiosi generantur. His è corpore educendis conueniunt clysteres dulces, & portiones contra vermes, præcipue quæ ex decocto scordii parantur. Siquidem scordium aduersum malignitatem & lumbricos æqualiter confert. Ut autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetosa, & cornu cervi decoqui poterit. Tum etiam cornu cervi ustum utiliter decoque-

tur. Siquidem Forestus *obs. 4. lib. 6.* testatur, nullum remedium æquè profuisse febre maligna laborantibus, quibus lumbricorum copia & alvi fluxus aderant, ac cornu cervi ustum, cum julepis idoneis ad ℥. i. exhibitum.

Quando maligna & venenata qualitas in hisce febribus valdè prædominatur, ut ad pestilentiam propriè dictarum naturam accedant, plerumque sunt parotides & catbunculli. Eorum curatio hic subnectenda est.

In parotidis principio, quamprimum illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & si tumor segniter increseat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adjuvandus est. Ad partem laxandam fiet injectio ex unguento de althæa, admota postmodum lana succida. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validius attrahunt emplastra ex fermento, caricis, cepis, columbino stercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam suillam recentem, & ol. lilior. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hisce pars nimium incalescat; & dolor nimis intendatur, fiat eorum intermissio per intervalla, admovento interim cataplasma de mica panis, aut oleo prædicto, lana succida excepta, vel unguentum de althæa, ut supra. Et quia pars non est capax materiam morbificam sufficienter recipiendi, ad portionem illius derivandam, admovendum est vesicatorium posteriori parti cervicis, simulque diaphoretica supra enumerata frequenter usurpanda. Evocata materia ad partes exteriores, tentetur suppuratio, admoto cataplasmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungis, & oleis prædictis composito. Suppuratione facta, tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplasmate, vel admoto emplastro diachylone. Ulcus mundificetur digestivo communi ex terebinthina, vitellis ovorum, & oleo rosaceo. Tum etiam ulcus teneatur diu apertum, admota turunda, ut totum virus per illud sufficienter expurgetur, & tandem, ad cicatricem perducatur. Hoc tamen observandum, tumorem ita crescentem, ut periculum suffocationis immineat, ante perfectam maturationem esse aperiendum: sic enim aliqua materiæ portione educta, tumor aliquantulum subsidebit, & suffocationis periculum evitabitur. Pari modo, si intensissima sit malignitas, ut æger morbo succumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus sit; aperiendus etiam est ante tempus, ut veneni vis expiret, unde salus ægri subsequi non raro consuevit. Hacque ratione in vera peste bubones ante suppurationem aperti solent.

Denique silentio præterire nefas est insigne experimentum quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monspelii sævissimè grassata est anno 1623. ita ut media ferè pars ægrotantium interierit: peculiariter verò, quibuscumque parotides superveniebant (quod solebat contingere circa nonum, vel undecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, stupore, moribus convulsivis; & pulsu inæquali, frequenti, minutulo, quasi formicante. Cum autem plures hujusmodi vidissem, qui neque alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis juvari poterant; animo revolve, qua via liberari possent à tam certo exitio; Tandem cogitare capi, idè parotides febribus hisce supervenientes sinistri esse indicii, quod locus, in quo sunt, non sit capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum solummodò evacuationibus suppleri posse, venæ sectione scilicet & purgatione; cum etiam Galenus 3. *de compos. medic. secundum loca, cap. de parot.* in earum curatione phlebotomiam præscribat. Verum huic indicationi maximè obstabat summa virium imbecillitas, quæ tanta erat, ut jam versari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam brevi succedebat. Galenus verò *loco citato*, dum præscribit venæ sectionem in parotidum curatione, duas proponit condiciones: nempe si adsit sanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ condiciones hic omnino deerant; prius enim sufficienter sanguis detractus fuerat, tum per phlebotomias iteratas, tum per cucurbitulas scarificatas; tum etiam maxima aderat virium ruina. Hisce omnibus perpensis, auream hanc Corn. Celsi sententiam, si aliàs unquam, hic maximè locum habere censui: multa scilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs essent omittenda; & satius esse anceps remedium in uno aut altero

altero experiri, quam tot agros certo exitio relinquere. Hoc etiam animum addebat, quod summa illa virium dejectione ab oppressione magis, quam ab exsolutione proficisci videbatur. Ideo enim subito vires corruerant, quod natura non posset grave onus excutere, ejusque imminutione sublevatum iri sperandum fuerat. Adde, quod phlebotomia ita poterat institui, ut nullum inde periculum esset metuendum, si nimirum Unc. ii. vel tres sanguinis prima vice tantum educerentur, tentandi gratia, & si rite succederet, major deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur via rem exequi placuit. Et cum mercator Monspelienfis nomine *Bernardier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem sinistram die morbi undecima erumperet, cum pulsu, aliisque symptomatis supra enumeratis; phlebotomiam præscribo ad Uncias iii. quam tamen Chirurgus senex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipsa operatione expiraret, mea postmodum præsentia & auctoritate confirmatus, sanguinem misit ad Uncias iii. tribus, aut quatuor horis elapsis, ægrum iterum inviso, & pulsum paulò validiorem invenio, minusque inæqualem: iteratur phlebotomia ad Unc. vi. Pulsus inde multò melior & robustior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex fenna, rhab. & syrupo rosaceo. Sicque æger à mortis confinio liberatus est. Omnibus deinceps agrotantibus, quibus succrescebant parotides, venæ sectio plurimum, idque partitis vicibus, sequenti die purgatio à me præscripta est: sicque omnes (Deo sit laus & honos) quotquot hoc modo tractati sunt, feliciter evaserunt, neque ullus amplius toto illo anno ex parotidibus interijt.

Advertendum tamen est (quod in prognosi notavimus) parotides sæpe criticè & utiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari; quando scilicet in declinatione contingunt. Idque faciliè apparet ex remissione symptomatum, quæ illarum eruptionem solet præcedere; & tales accidere solent in febribus, minori malignitate præditis. At verò in prædicta temporis constitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, ut parotides sæpè in statu morbi; & symptomaticè, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies sublata est.

In carbunculo, febris ardenti superveniente, si ante illius apparitionem sanguis sufficienter missus non fuerit; aut si æger ulteriorem venæ sectionem ferre non possit, aperiatur vena carbunculo vicinior, ut major fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Postmodum tumor undique in circuitu scarificetur, idque satis profundis vulneribus; & aqua salsa calida foveatur aliquantisper, ut sanguinis concretio impediatur, ejusque effluxus adjuvetur. Mox caustici granum in pustulæ medio applicetur. Toti autem tumori sequens cataplasma admoveatur.

℞. Fol. rutæ, & scabiosæ, contus. an. M. j. ficum siccar. contusar. par. iij. fermenti acris ℥. j. piperis pulverati ℥. j. vitell. ovor. num. ij. Misce. Fiat cataplasma, quod per bi. duum applicetur.

Deinde verò sequens admoveatur.

℞. Succorum symphyti maj. scabiosæ, calendulæ, an. ℥. j. theriacæ vet. ℥. iv. salis ℥. i. vitell. ovor. num. ii. Misce. Applicetur tumori.

Potest etiam ab initio tumori applicari cataplasma de arnoglossio in Pharmacopœa Bauderon. descriptum.

Ipsi verò escharæ post caustici applicationem admoveatur unguentum basilicum, cui addatur theriaca, ol. scorpionum, & vitellum ovi.

Postquam tumor incrementum susceperit, ne materia maligna refluat ad interiora; illius ambitus illinatur unguento de bolo, bis aut ter in die. Supra escharam verò, ut illius casus procuretur, applicetur unguentum basilicum, cum butyro, aut axungia suilla permixtum. Post escharæ casum ulcus detergetur unguento sequenti.

℞. Saccarum calendulæ, absinthii, scabiosæ, & apii, an. Unc. i. myrrhæ electæ, rad. iteos Florent. aloes, sarcocollæ ana Drach. i. mellis rosati Unc. ii. Fiat unguentum continuandum usque ad integram curationem.

C A P U T II.

De Variolis & Morbillis.

AD febres malignas & pestilentes meritò referenda est, quæ variolas & morbillos comitari solet; cum *River. Opera Medica.*

epidemicæ & contagiosæ sit, plurimosque pueros, quibus præcipuè solet accidere, de medio tollat.

Quænam sit inter variolas & morbillos differentia, apud Auctores omnino convenit. Usus verò obtinuit, ut variolæ nominentur pustulæ majores, varis per similes, unde nomen sortitæ sunt; quæ ad suppurationem pervenire solent: morbilli verò sint pustulæ perexiguæ; & veluti cutis asperitates, cum intensa rubedine, instar erysipelatum: quæ intra quinque vel septem dies sine suppuratione discutuntur, & ratione rubedinis intensæ, apud Gallos *la rougeole* vocari consueverunt, variolæ verò *la petite verole*, & in Occitania *la picote*. Est & tertium pustularum genus, pueris familiare, variolis simile, quoad magnitudinem & figuram: sed in eo ab iis distinguitur, quod variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ verò albæ sint, & veluti vesiculæ, seroso humore repletæ, quæ intra triduum discumpuntur & exsiccantur, nullumque asferre solent periculum, & plerumque sine febre erumpunt. Id pustularum genus à nostratibus scæminis, *la veirolette*, nominari solet; ab Italis, *ravaglione*. Ejusque descriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas species crystallos adjiciant. Sic enim appellant quasdam veluti vesiculas, plenas aqua, instar crystallos splendentes, quibus cutis variis locis distinguitur: has nunc vulgò nominant ravaglione. In quas non ita incurrent omnes homines, sicut in variolas & morbillos: neque sub ipsis ita affligantur. Quamobrem non videntur, tanquam tertia species, morbillis & variolis hæc pustule adjiciendæ.*

De variolis & morbillis Auctores multum disputant, ac præsertim, utrum hi affectus sint morbi novi, an veteribus incogniti, & à qua causa proximè atque immediatè producuntur? Cum autem nos summam breviter in prælectionibus nostris obnixè affectemus; omnes controversias prætermittere consuevimus, nudas & simplices earum decisiones proponentes, idèque sic, quid de prædictis quæstionibus censendum sit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas & morbillos minimè novos affectus esse censemus: cum ab antiquissima causa, nempe sanguinis materni impuritatibus oriantur; Quam cum Arabes agnoverint, minimè novum morbum esse censuerunt. Si autem eorum temporibus primum grassari cœpissent; illud speciatim ab iis fuisset annotatum. At quanquam ab iis primùm exacta eorum descriptio tradita sit, Hippocr. verò & Galenus, aliquæ antiquiores vix de iis mentionem fecerint: arbitrari oportet, idè peculiarem de iis tractationem à veteribus hisce non esse institutam, quod sint tantum accidentia, febribus synochis & malignis supervenientia, & eruptiones critica, proprium & peculiare morbi genus minimè constituentes. Vel quod in Græcia, propter aeris clementiam; tam levis fuerit affectus, ut Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter summam aeris clementiam tam levis esse consueverat, ut vix animadversus fuerit ante accessum Hispanorum in eas regiones. Postquam verò Æthiops quidam, eò delatus, variolis pestilentibus correptus est, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter grassari cœpit affectus, ut magna Indorum pars de medio sublata fuerit. Cum enim antea impuritates illæ, ex materno sanguine relictæ ob clementiam aeris à natura faciliè discuti consuevissent, accedente postmodum venenata qualitate, graves morbos effecere.

Sanguinem verò maternum esse veram causam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur; quod ex hominum millibus vix unum reperire liceat, qui semel saltem in vita hos affectus non patiat. At morbus omnibus communis à causa aliqua communi necessariò dependet: qualia sunt generationis principia, semen nimirum & sanguis maternus. At semen non potest esse causa variolarum & morbillorum, cum ab eo morbi hæreditarii & tota vita perdurantes oriantur. Superest igitur à sanguine materno, quo nutritur fœtus in utero, hos affectus provenire. In illo enim, quantumvis purissimo, quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem suam communicant; & illa labes partibus impressa massam sanguinis inficit, eique à causa procatactica excitata, ebullitionem conciliat, cujus beneficio fit fermentatio & depuratio tum sanguinis, tum ipsarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & musti naturam retinens in dolium mucidum, aut prava alia qualitate infectum infunditur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem de-

puratur, non modò seipsum, sed etiam dolium purificat. Ista autem ebullitio, seu fermentatio, ut plurimum puerilis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adepris; quia semper à causa aliqua externa commoveri solet, qualis est in primis certà aeris dispositio, huic morbo analoga. Unde fit, ut nunc variolæ, nunc morbilli grassari soleant; quòd illa aeris dispositio nunc his, nunc illis sit magis analoga.

Neque impuritates illæ sanguinis materni ipsam matrem inficere possunt, in eaque similes affectus generare; quamvis dictum fuerit ab Hipp. *lib. de natura pueri*, tres esse partes in sanguine, unam purissimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, qua nutritur mater: & tertiam impurissimam; quæ in venis uteri asservatur toto gestationis tempore, & post partum per lochia expurgatur. Primò enim cum mater habeat partes duriores & solidiores, eæ non tam facillè recipiunt impressionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque molliissimum. Deinde, portio illa sanguinis impurissima quæ asservatur in venis uteri & secundarum, toto gestationis tempore, inficit in transitu sanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem unde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ suo tempore causa est ebullitionis in sanguine fœtus. At verò portio illa impurissima, in dictis locis remanens, non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non est, tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, ut in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim substantialiter in corpore remanent impuritates illæ, ut multi existimant: corrumpentur enim mora longissima & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab iis tantum prava quædam qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partem aliquam inficiens, naturæ molestior redditur, quæ tunc temporis insurgens, infectas illas humorum portiones ad cutem propellit.

Cum autem in sanguinis massa duplex excrementum reperitur: unum crassum, alterum verò tenue, ex crasso variolæ generantur, ex tenui verò, morbilli. Et licet una eademque sit prava & maligna qualitas, utrumque excrementum inficiens; attamen, quia diversa est utriusque excrementi natura; diversa etiam est causæ externæ ad utrumque analogia. Unde fit, ut aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter grassentur.

Quamvis autem variolæ in toto corpore erumpere soleant; majori tamen copia in facie, pedibus & manibus apparere consueverunt, cum aliter evenire soleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorso præcipuè apparent. Cujus differentia ratio inde desumenda est, quòd cum variolæ oriuntur ab ebullitione sanguinis, cujus beneficio fit excretio ad cutem excrementi, in eo latitantis: & prava qualitate affecti: hepar autem sit sanguinis fons & origo, ab eo præsertim talis expulsio dependet, ac hepatis emunctoria sunt facies, manus & pedes: unde fit ut calidiori hepate præditi, faciei rubedine & pustulis laborare, caloremque intensum in volis manuum ac pedum percipere soleant; eaque ratione major sit expulsio ad eas partes. Contra maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, ideòque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena cava ascendens, & arteria aorta, cordi annexæ decurrunt.

Alia præterea differentia inter variolas & maculas purpureas adnotanda est: quòd nimirum variolæ & morbilli, apparentes tertio vel quarto die, à febris invasione, critica esse soleant, & ut plurimum salutes; maculæ verò purpureæ, etiam septimo die apparentes, plerumque symptomatice sint, & morbum reddant deteriorem, cum aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior est quarto die, quam septimo. Hujus tamen eventus ratio inde depromenda est, quòd in variolis & morbillis plerumque febris incipiat à summo vigore; ideò non solum tertio, aut quarto, sed etiam primo & secundo die excretiones in ea verè critica possunt contingere. At febres malignæ segniùs progrediuntur, & principium earum ad septimum plerumque extenditur: unde eo tempore excretiones contingentes, non possunt esse verè critica. Quod verò variolæ & morbilli tam citò ad statum perveniant, non autem febres malignæ: inde fit, quia febris variolarum & morbillorum à putredine levissima, & sanguinis ebullitione potiùs, quàm ab intensa materiæ putredine posciscitur, eam ideo cessare fecit natura mediante co-

ctione, ante diem septimum, eò quòd levissima sit, & à facillimis causis orta. At in malignis febribus adeo est ingens ac sordida putredo, ut nec decima quarta die, & interdum vigesima corrigi possit. Et ob id, maculis erumpentibus, ante id tempus exacerbatur quia citra coctionem & symptomaticè coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulsio variolarum & morbillorum, per sanguinis ebullitionem, Quæ quidem ebullitio, juxta doctrinam Avicennæ, duplex est, una perfectiva, altera verò corruptiva. Perfectiva, seu depurativa est in qua partes tantum impuriore & excrementitiæ sanguinis putrescunt, & à natura expurgantur, ut tota massa pura postmodum relinquatur: & tunc variolæ sunt salutes, quæ sine ullo medico auxilio curantur. Corruptiva verò est, in qua non solum partes sanguinis excrementitiæ, sed etiam sanguis ipse sincerus computrescit, unde periculosa & lethales variolæ oriuntur, & pro majori vel minori putredine, majoris vel minoris malignitatis particeps, plures vel pauciores sanguinis partes occupantis, majus vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiva præcipuè contingit, dum epidemicè grassantur isti morbi, & à maligna aeris constitutione excitantur, à qua humorum effervescencia, & maligna putredo ducitur, unde variolæ multæ & periculosa generari solent, quæ aliquando pestis prodromi & nuncii, juxta Rhasis sententiam, esse consueverunt.

Inter morbos acutos recenseri solent variolæ & morbilli, ut plurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum series à nonnullis ingeniosè statuitur: tempus nimirum ebullitionis & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor ut plurimum diebus perficitur: ita ut primus dies principium statuatur: secundus, augmentum: tertius, status: & quartus, declinatio: tunc enim febris & alia symptomata remittere solent. At principium exitus variolarum est ipsemet quartus dies: augmentum ad septimum protrahitur, status ad undecimum, declinatio verò ad decimum quartum, quo tempore variolæ exsiccantur. Non raro tamen ad vigesimum usque protrahitur variolarum exsiccatio.

Differentia variolarum & morbillorum desumuntur, vel à substantia, ratione cujus aliæ sunt magis vel minus pituitosa, sanguinea, biliosa, aut melancholica; vel à quantitate, ratione cujus dicuntur majores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut superficiariæ; vel à qualitate, ratione cujus aliæ rubicundæ, aliæ albæ, subflavæ, violaceæ, lividæ, nigrae pro diversitate humorum ex quibus componuntur, vel à tempore, ratione cujus aliæ citò, aliæ tardè erumpunt, aliæ citius, aliæ tardius suppurantur, aut dissolvuntur; vel à loco, ratione cujus aliæ cutem tantum occupant, aliæ etiam partes internas invadunt, ut fauces, pulmones, intestina, jecur, lienem, reliquaque viscera.

Diagnosis dirigenda est vel ad effectum jam præsentem, vel ad eundem imminens. Variolæ & morbilli jam præsentem, cum sensibus pateant, non aliis signis indigent. Imminentes verò sequentia indicant.

Dolor capitis, cum pulsationis sensu in frons & temporibus: Somnolentia gravis: Terrores in somno: Deliria: interdum tremores & convulsiones: Sternutatio: Pandiculatio frequens, Raucedo, Tussis, Spirandi difficultas: Calor, rubor & punctionis sensus in toto corpore, Dolor dorsi, qui aliquando solus, aut cum paucis aliis symptomatis in febre syncho apparet, variolas imminentes significat. Cum enim per dorsum ferantur vena & arteria magna, in quibus sanguis ebulliens malignus acres vapores ad nervos & membranas vicinas emittit; necesse est dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lacrymæ involuntariæ: Oculorum splendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia symptomatum ab initio, ut morbus statim vigorem attigisse videatur.

Quæ omnia sunt vel à vaporibus multis & crassis, per sanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliasque partes transmissis; vel ab ipsa variolarum materia, jam ipsas partes invadere incipiente; vel à fluxione, caloris vi excitata, humores in cerebro colliquantis.

Maximi est momenti, imminentes variolas prævidere: sed multò majoris, earum eventum prædicere: quem sequentia signa prognostica indicabunt.

Ac primùm salutes esse solent variolæ, quæ citò & facillè exeunt, ac brevi ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris levis est, sine magnis symptomatis, quæ post exitum variolarum cessat, aut admodum imminuitur.

nuitur. In quibus vox libera est, & respiratio facilis. Variolæ primùm rubræ, & albæ, molles, distinctæ, paucæ, rotundæ; fastigiatae, solam cutem, non autem partes internas afficientes, salutare esse consueverunt.

Omnia prædicta signa materiæ morbificæ paucitatem, obsequium, benignitatem & naturæ robur, validè eam expellentis, significant.

Contra verò periculosas aut lethales variolas ostendunt, febris ingens, & non imminuta post eruptionem variolarum. Significat enim humores malignos & venenatos non fuisse sufficienter ad cutem expulsos, sed maximam eorum partem adhuc in venis restitisse. Anxietas & inquietudo magna: ab iisdem humoribus, in venis ebullientibus. Difficultas spirandi, quæ significat pustulas, aut apostema in pulmonibus, aut anginam, aut virium lapsum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat: si cum ea angustia respirationis augeatur, mors in propinquo est. Alvi fluxus, aut dysenteria, quæ significat humores malignos ad interiora recurrere, motu omnino contrario naturæ motui, atque adeo lethali. Ideò ex iis qui huiusmodi alvi fluxu post eruptionem variolarum corripiuntur, paucissimi evadunt.

Urina sanguinea lethalissimum est signum: tum etiam si per alvum sanguis purus & sincerus rejiciatur. Interdum etiam per nares, gingivas, aliasque corporis partes fiunt excretiones sanguineæ, quæ lethales sæpe esse consueverint. Significant enim summam sanguinis acrimoniam atque malignitatem, quæ naturam vehementer irritat, & ad præposteram illius excretionem compellit.

Pessimæ etiam sunt variolæ tardè apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem significant. Multæ, magnæ, duplices & continuæ, ejusdem materiæ quantitatem nimiam ostendentes. Duræ, ejusdem materiæ crassitiem & incoctibilitatem indicantes. Depressæ; expultricis imbecillitatem significantes: æquè deteriores sunt si in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitatem insignem attestatur. Virides, lividæ, nigrae & quæ ex bile porracea; vel atra generantur.

Omnium pessimæ, quæ ubi egressæ sunt, confestim, evanescent, & tumor partium remittitur. Significant enim humorum retrocessum ad interiora, & eorum, quibus ista retrocessio contingit, nullus evadit; sed ut plurimum intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosa etiam sunt, quando maculae febris purpuratæ familiares, illis permiscuntur; præcipuè, si maculae illæ lividæ vel nigrae fuerint. Significant enim non solum levem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere: sed etiam intensam illam & profundam (ut vocant) putredinem adesse, ex qua majus multo ægrotanti impendit periculum.

Fæces, aut urinæ in variolis lividæ, aut nigrae magnum in hoc morbo protendunt periculum: significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quorum prima versatur in humorum quantitate, peccantium evacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsionem adjuvanda. Tertia, in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique, in symptomatum correctione. Quæ omnia ut commodè perficiantur, primùm idonea victus ratio instituenda est: quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit proposita: nonnulla tamen peculiariter advertenda sunt.

Primò, ut æger in loco calidiusculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adjuvetur. Ideo detinendus est in cubiculo benè clauso, quod aer frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis alioqui variolis laborantes, frigidioris aeris appulsu de medio sublatis sunt, percussa nimirum materia morbifica ad interiores partes. Eademque ratione vestibus moderatè contegendi sunt; ita tamen, ut aeris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendat. Dicta tegumenta ex pannis rubris plerumque concinnari solent. quia analogia quadam sanguinem ebullientem ad exteriora movere creduntur. Solent etiam multi ovem, aut vervecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere; quòd illa animalia venenatam labem facillè recipiant, & in se attrahant; unde ægris levamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris, aut cornu cervi utiliter usurpari solet, præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si

verò non ita incandescat: decoctum hordei & caricarum erit utilissimum, utpote humores ad cutem efficaciter expellens: eoque utebantur passim Amatus & Forestus cum felici successu.

Præterea somnus toto morbi decursu moderatus esse debet: in augmento tamen est, cum pustulae erumpunt, diuturnior noxius est, & satius plus solito vigilare.

Ut igitur indicationes prædictæ impleantur, à venæ sectione inchoanda curatio est, (si sanguis aliquatenus redundet, atque ægrotantis ferre posse videatur) eaque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus; utiliter nihilominus sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent; quod tempus vulgo usque ad quartum diem extendi consuevit, à febris invasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim, pustulae erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequantur, satis est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quæ totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cum experientia doceat, infinitos pueros, benignioribus variolis laborantes, neque plerumque oneratos, sine sanguinis detractioe feliciter curari. Quin potius aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre poterit, cum variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis, quæ si levis sit, à sanguinis detractioe multum imminuetur, sicque insufficiens evadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurandam. Contrà verò, si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas; difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliaque symptomata majora appareant; signum est, naturam nimio humorum onere premi, eosque non posse convenienter regere; ideo phlebotomiam esse necessariam, ut detracta portione oneris, reliquum à natura facilius expellatur. Uno verbo, in ebullitione merè perfectiva, seu depurativa, sanguis detrahendus non est; in corruptiva verò, venæ sectio maximè necessaria est, etiam in ea, quæ minoris malignitatis est particeps: cujus gradus supra fuerunt expositi. Tam autem necessaria phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri consuevit, ut tenellula puerorum ætas illam non impediat. Usu enim invaluit, ut quarto, & non raro tertio ætatis anno missio sanguinis usurpetur. Parisienses Medici in teneriori ætate, & lac sugentibus pueris, à venæ sectione non abstinere.

Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, levissimum lactis alimentum; & copiosus per cutem effluxus. Neque ullis è sapientibus scriptoribus patrocinio defendi potest nova hæc mittendi sanguinis licentia.

In paulò grandioribus pueris unica phlebotomia interdum non sufficit; sed illa erit iteranda, si febris intensa perseveret; vel delirium, aliudve grave symptoma urgeat, sanguis denuò mittendus est, & ægri tractandi, ut febre continua putrida laborantes.

Si suspecta sit venæ sectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum jam transactum fuerit; sanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis scarificatis, dorso, scapulis, & femoribus admotis, quæ etiam in statu morbi conferre poterunt, cum motus naturæ à centro ad circumferentiam per eas adjuvetur. Cavendum autem in puerulis ne profundiores fiant scarificationes: Contingit enim aliquando, ut penitus adacto scalpello ab imprudenti chirurgo, sanguis fervidus & ebulliens, venulis divisus, eo impetu per vulnuscula effluat, ut difficili negotio prohiberi possit.

Purgatio in hoc affectu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe à circumferentia ad centrum. Et quibuscumque variolis laborantibus alvi fluxus contingit, introcessio variolarum repentina, & mors ut plurimum consequitur, ut in prognosi notavi. Adverte tamen utilissimè non raro purgationem institui ante eruptionem variolarum, & antequam febris incandescat, quando scilicet pueri sunt veluti in neutro decidentia, Tunc enim, si abundet cacochymia, utiliter ea purgatione imminuitur, ut natura postmodum alacrius expulsionem molietur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura est perniciofa. Tum etiam, si maxima vigeat malignitas, ut in constitutione epidemica, quando pluri mi pueri ex morbo intereunt, satius est omnino à purgatione abstinere, quia in morbis valdè malignis & pestilentibus purgatio in principio morbi instituta, valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt

purgantia, rhabarb. scilicet, cassia, manna, tamarindis, & syrupo rosaceo.

In morbi decursu si alvus adstricta sit; sollicitari blandissime, non autem irritari poterit; idque suppositorio, ex solo melle, sine sale confecto; vel enemate ex jusclo, aut lacte, aut decocto hordei, passularum, & liquiritiæ, cum saccharo & vitellis ovorum.

Post venæ sectionem, aliasque evacuationes (si necessariæ fuerint) variolarum expulsio adjuvanda est, non solum remediis specificis, humores ad cutem propellentibus; sed etiam diaphoreticis & alexipharmacis, præsertim si variolæ epidemicæ, & summæ malignitatis periculum portendant.

Vulgarissimum est, & à Rhafi, Avicenna, totaque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam à potissima recentiorum parte usurpatur; juxta Avicennæ descriptionem, quod sic habet.

℞. Ficum pinguium ℥. vii. lentium excortic. drach. ii. lacca ℥. ii. ꝑ. gummi tragacanthi & seminis feniculi, ana. Drach. ii. Coquantur in ꝑ. i. ꝑ. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea, Rhafis addit prædictis simplicibus croci gr. xv. passular. ℥. v. quia crocus aperit & corroborat, passulæ hepar firmant. Tragacanthum verò, licet incrasset & adstringat, idè reliquis miscetur, ut nimiam sanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibusdam neotericis rejiciuntur, quod adstringendi facultate præditæ sint, atque adeo variolarum eruptionem impediunt, Sed non temerè rejicienda est ratio, tantorumque Medicinæ procerum auctoritas, quin potius statuendum est summa cum ratione, lentes excorticatas, vel levem ebullitionem passas, huic compositioni addi; ut nimirum sua adstringendi & incrassandi vi fervorem nimium humorum coerceant, eorumque imperum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum est, ut antea monui. Hoc desumitur è Galeno, qui I. de aliment. facult. cap. 18. lentes his coctas partes naturales roborare, & adstrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præscribi, vel omitti à Medico curante poterunt prout major, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi necessitas urgere videbitur. Si enim materia subtilis fuerit, & magna ebullitio fiat; utiliter lentes præscribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si verò materia crassa videatur, quam natura segnitè ad cutem propellat; tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacanthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica solum permiscenda. Unde patet, remedium formulæ, ab Auctoribus propositis, non esse arctè insistendum; sed in variis casibus variè esse immutandas. Pro exemplo sit formula sequens, partim ex simplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus composita; quæ ægrotantibus plerumque, variolas patientibus, in expulsionis conatu multum conferre poterit.

℞. Rad. fenic. & acetos. an. ℥. i. rasuræ cornu cervi. ℥. ꝑ. fol. scabiosæ, scordii & hiperici, an. M. i. ficum pinguium par. iii. gummi lacca ℥. iii. sem. napi & card. bened. ana ℥. ii. lentium excort. ℥. ꝑ. gummi tragacanthi ℥. i. ꝑ. Coquantur ad ꝑ. i. ꝑ. De colatura cape ℥. iii. syrupi de limon. ℥. i. Misce. Fiat julep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè urgeat, ut vulgò in variolis epidemicis fieri solet; alexipharmacis præcipuè insistendum est. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis proposita sunt, hic convenire poterunt, habita virium, ætatisque ratione. Et inter alia frequenter usurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus: pulvis ex corallis, margaritis, rasura cornu cervi, lapide bezoardico; oleum scorpionum Matthioli, aliaque, quorum utendi modus è capite præcedenti desumi poterit.

Neque omittenda sunt vires instantia, tam interna, quam externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus usurpanda.

Advertendum autem est diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulsionem adjuvant, in omnibus ægrotantibus non esse usurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, ut earum motus aliquantisper cohibendus sit, maxima enim ebullitio & fervor sanguinis immodicus nisi temperentur, ad exitum ægrotantes perducere consueverunt: ideo frænantibus, & modicè refrigerantibus tunc temporis convenit. Pro exemplo julepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P. i. rad. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥. i. fol. acetos. endiv. & oxytriphylli, an. M. i. lentium excort. ℥. ꝑ. gummi tragacanthi ℥. i. Coquantur ad ꝑ. i. In colatura dissolve syrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant julepi pro iv. dosibus, bis in die sumendi.

Amatus Lusitanus curat. 18. cent. 3. exemplum proponit hujusmodi variolarum, à fervidioribus humoribus productarum, & solis refrigerantibus atque incrassantibus curatarum. Quod hic ad verbum subiectere libuit, ut tyronibus appareat, quibus in casibus curatio maximè varianda sit. Puer, inquit, Altarasi, variolis corripit, ex quibus nonnulla ita percurrerant, ut miserum corpusculum intra duos dies fere totum excoctum reliquerint; quæ aliis quoque evenisse puerulis observavi. Contra quæ sic orsus sum. Primò cum materia hac plus justo acrior, eam obtundere conati sumus; nec tantum eam, verum etiam jecinoris & membrorum interiorum malam qualitatem infringendo, ne de novo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamur medicamentis, ut syrupo rosato, de cichoreo simplici, de endivia, de violis, adjectis similibus aquis. Exterius verò jecur ex santalino unguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia crassior est reddita & variolæ crassæ & amplæ apparere cœperunt.

Pro potu verò ordinatio præscribatur decoctum hordei & radicum acetosæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec fervor sese aliquantulum remiserit: postea verò ea, quæ expulsionem promonent, erunt usurpanda, si natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem possent sufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quam externis, gravem noxam inferre possunt; earum præcautioni & curationi incumbendum est.

Internæ partes præservari maximè possunt decocto lentium, lacca, & tragacanthi supra descripto. Siquidem lacca jecur & lienem tuetur, lentes intestina, tragacanthum pectus.

Peculiariter verò pulmonem defendunt conservæ rosar. violar. syrupus jujubinus, violaceus, myrtinus, de rosis siccis; de papavere, tum etiam eclegmata sequentia.

℞. Conser. rosar. ℥. i. ꝑ. succi expressi ex lentibus tertio elixis ℥. vi. sem. papav. alb. drach. ꝑ. gummi tragac. ℥. i. Cum syrupo de rosis siccis fiat looch.

Vel istud Avicennæ; quod à Guainerio & Foresto laudatur.

℞. Lentium excorticatar. & subtilissimè tritatum. ℥. iii. sem. papav. alb. ℥. i. conser. rosar. ℥. ii. julepi rosac. q. s. Fiat looch.

Vel ex solis syrupis tale lambitivum componi poterit.

℞. Syrupi violac. jujubin. & de ros. sic. an. ℥. i. syrupi de papav. ℥. ꝑ. Misce. Utatur frequenter ex cochleari, sensim lambendo.

Si verò jam præsens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac suffocationem inducat; non solum remediis prædictis cohibenda erit, sed etiam revellenda per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas; & venæ sectionem, si cætera consentiant. Præterea in potu exhibebitur decoctum hordei, jubarum, & liquiritiæ, & looch sequens in usum vocabitur.

℞. Sem. alth. melon. cucumer. & papav. alb. an. drach. ii. passular. mund. & jubar. an. par. iv. Coquantur ad ꝑ. i. In qua dissolve conser. rosar. & violar. an. drach. ꝑ. pulver. elect. diatragac. frigidi drach. iii. sacchari canti & rosac. an. q. s. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, sequenti gargarismo.

℞. Hordei mundi P. i. folior. plantag. M. ii. rosar. rub. P. i. balauft. sem. sumac. an. drach. ii. bulliant in aquæ ꝑ. ii. ad tertiæ partis consumptionem. In colatura dissolve syrupi de moris & granat. an. ℥. i. Misce. Fiat gargarisma.

Si tenella puerorum atas gargarismatis usum non permittat, fiet lambitivum ex syrupo mororum, granat. de ros. sic. vel solis, vel cum aqua plantaginis & rosarum permixtis. Quibus si fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam, unde suffocationis periculum imminet: ea, quæ vias laxant & excretionem juvant, usurpanda erunt in hunc modum.

℞. Mucilag. sem. psyllii & olei amygd. dulc. recentis an. Unc. i. sem. sacchari albiss. Unc. ii. Misce. Fiat lambitivum, singulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimonia, aut copia violarum, ulcus in faucibus genitum fuerit; aqua hordei cum melle rosaceo, vel aqua aluminosa detergendum est, & si in corruptionem vergat, Aegyptiaci tantillum prædictis erit admiscendum.

Intestina præservabuntur iisdem remediis, quæ ad pulmones præservandos fuere proposita. At si jam præsens alvi fluxus, vel dysenteria urgeat; primum detergentia & lenientia remedia, postmodum verò adstringentia usurpanda sunt. Sicque parantur clysteres ex lacte chalybeato, saccharo; & vitellis ovorum; mox ex decocto hordei & rosar. rubr. cum ovi vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiar. & prunellæ, aliisque, ex curatione dysenteriar. desumendis. Advertendum autem alvi fluxum non raro in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eumque toto ferè morbi decursu perdurare, unde vitæ periculum imminet, quia expulsio variolarum impeditur aut imminuitur. Idque facile dignoscitur ex dejectionum classitie ac viscositate, & colore griseo vel albicante; tunc enim lumbricos enecantia exhibenda sunt, & clysteres dulces injiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur, & exulcerationem patiuntur, unde sanguinis mictus exoritur. His confert emulso sem. frig. maj. cum trochiscis alkekengi, de carabæ; aliaque in mictus sanguinis curatione proposita.

Inter partes externas oculi maxime à variolis præservandi sunt. Cum enim molli & humida substantia præditi sint; variolarum materia facile ad eos propellitur, unde gravissima mala incurrunt, & interdum visus prorsus destruitur.

Antequam igitur variolæ erumpant aut dum erumpere incipiunt, illinendi sunt oculi omni hora, aqua plantag. rosar. in qua tantillum croci dissolutum sit; vel collyrio sequenti, quod efficacius præservat.

℞. Aquæ rosar. & plantag. an. Unc. i. sem. Pulver. sem. sumach. Drach. ii. infundantur parum, & calidè: Colentur cum multa expressione. Colaturæ adde camphoræ ℞. sem. croci gr. i. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, si loco aquarum, succi centinodiar. & bursæ pastoris depurati cum reliquis permisceantur.

Si verò intra oculum ipsum postulæ suboriri videantur; sanguis columbinus frequenter instillandus est, ut earum resolutio citò promoveatur. Tum etiam collyrium sequens usurpandum.

℞. Aquæ rosar. Unc. ii. aquæ euphras. Unc. sem. trochif. alb. Rhaf. Drach. i. tuthiæ præparatæ ℞. i. camphoræ gr. v. croci gr. ii. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi sæpe illinantur.

Oculi verò ita intumescunt, ut aperiri nullo modo possint, frequenter abluendi sunt decocto sem. lini, scenogr. cydonior. malvæ; sicque tumor subsidebit, & oculi aperientur. At si oculis apertis nebulae in iis appareant saccharo tanto in tenuissimum pollinem redacto, abstergeri sunt.

Ac tandem, si oculi exulcerentur, collyrio sequenti curabuntur.

℞. Cerussæ loræ ℞. iii. sarcocollæ ℞. i. gummi tragacanth. ℞. i. opii gr. ii. Cum mucilagine tragacant. extracta cum aqua plantag. fiant trochisci: qui dissolvantur in lacte muliebri, vel aqua rosac. ad usum, & in cæteris procedendum, ut in curatione ulcerum oculorum fusiùs à practicis docetur.

Ad nares præservandas acutum sæpe olfaciendum est, Ac efficacius operabitur collyrium ex succo polygoni & bursæ pastoris, semin. sumach, & camphora supra laudatum, quo intincta turunda sæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnascantur, illæ citò in crustas abeunt, quæ oleo amygd. dulc. frequenter erunt illinendæ, ut brevi decidant. Ac denique si exulceratio contingat, limmento ex oleo in vitellis ovorum, & succo plantag. in mortario plumbeo subactis, tractanda erit.

Ad faciei custodiam, nonnulli eam aqua rosacea aliisque adstringentibus abluunt. Quod mihi probari non potest: siquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maxime idonea est. Quamobrem si impuritates illæ, quæ à na-

tura ad faciem amendantur, ab ea repellantur, intus retentæ gravem noxam inferre poterunt; itaque naturæ motus neutiquam impediendus est. Sed huic tantum muneri incumbere debet Medicus, ut impediat, ne in facie germinantes variolæ foveas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non raro consuevit. Id verò utiliter præstabit, si cum variolæ jam maturuerunt & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem solet contingere) oleo amygd. dulc. recenter sine igne expresso, cum penna illinantur bis in die, usque ad crustarum casum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & crustularum casus promoveretur, quæ alioqui adhærentes, cutem profundius exulcerant ob pus subtus delitescens. Oleum nucum recenter & sine igne extractum, cum aquæ rosar. pari quantitate subactum ad formam linimenti, ad eundem usum præstantissimum est.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel insignem variolarum malitiam, vestigia & cicatrices remanent, illarum reparationi sedulo incumbendum est. Quod tamen integrè obtinere difficillimum est: quamvis plurimi in eo multum desudarunt in gratiam virginum & mulierum; quæ pulchritudinis conservandæ studiosissimæ sunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab Auctoribus descripta reperiuntur, nos selectiora tantum proponemus.

Ac primum, oleum ex vitellis ovorum cutem nutrit atque generat, idè cicatricibus implendis maxime idoneum est.

Servum vervecinum, recens liquatum, & penna inunctum, ad idem est efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum vestigia, si aqua mille florum, seu è stercore vaccino, mense Majo destillata abluantur, & postea axungia humana inungantur.

Forestus unguentum sequens valde prædicat.

℞. Olei amygd. dulc. liliorum albor. an. Unc. i. pinguedinis capi Drach. iii. pulver. radic. pæoniæ, ireos Floren. & lithargyri auri, ana Scrup. sem. sacchari canti Scrup. i. His omnibus in calido mortario bene mistis, & per linteam expressis, inunge dicta loca manè & serò. Postea verò aqua è pedibus vitulinis destillata bene abluantur; in cuius defectu aqua mille flor. usurpari poterit.

Neque prætermittendum est, quod à multis practicis docetur, ut nimirum variolæ; ad maturitatem perductæ, acui perforentur aurea vel argentea ne pus diutius moram trahens, in parte cicatrices relinquat. Quod tamen fere jam obsoletum est, cum experientia docuerit, variolas perforatas tardius curari, & crustas diutius retinere, ob caloris nativi imbecillitatem, quæ à perforatione parti inducta est, unde cicatrices fœdiores relinquantur. Itaque satius est ab hac perforatione abstinere, & puris evacuationem soli naturæ relinquere.

Pro huius curationis coronide, affectuum variolis supervenientium pruritus nempe, & exulcerationis therapia subnectenda est.

Ac primum, in eruptione variolarum, aut dum maturefcere incipiunt, ingens dolor, vel pruritus interdum agrotantes affligit, præsertim verò in plantis manuum & pedum, eò quod densior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui symptomati medeberis: si partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutius foveas. In facie verò cum ingens adest pruritus, quo agri eam scalpere coguntur, unde fœda illius deturpatio, & insignes cicatrices emergunt; sequenti remedio utere.

℞. Fol. parietar. M. i. flor. chamæmel. & melilot. ana P. i. sem. Decoquantur in aquæ scabiosæ ℞. i. Colaturæ adde aquæ caprifol. Unc. iii. Colatura calida madefiant sæpe variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Ulcera verò, quæ ex malignis & excedentibus variolis oriuntur, curanda sunt unguento albo Rhafis camphorato, vel unguento de plumbo, in hunc modum composito.

℞. Plumbi usti ℞. ii. lithargyri ℞. i. cerussæ loræ, aceti, ana ℞. ss. olei rosar. ℞. iii. mellis rosac. ℞. i. vitellos ovor. nu. iii. myrrhæ Unc. sem. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Finis Praxeos Medicæ.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum insignium

CENTURIA PRIMA.

OBSERVATIO PRIMA.

Urina suppressio.

NOBILIS vir D. Antonius Mestre sexagenarius, sanguineo temperamento, & habitu athletico præditus, cum diebus æstivis calidissimis Luteria Monspelium venisset magnis itineribus, multo potu sese ingurgitaverat, ad sitim extinguendam, ab æstu contractam. Tribus verò aut quatuor diebus, à reditu suo, incidit in omnimodam urinæ suppressionem, ad cujus curationem vocavit Medicum seniore, qui variis remediis per triduum contumacem affectum oppugnavit, clysteribus, foribus, semicupiis, linimentis, & diureticis assumptis. Ac tandem tertio die, reliquis non conferentibus, catheter in vesicam immisus est, & nihil urinæ profluxit, unde perterritus Medicus, & de ægri salute desperans, alium sibi adjungi voluit. Vocatus ego in fine tertii à suppressione diei, & prædictorum relationem audiens; Quæro num dolorem aliquem in lumbis aut pube æger persentiret, aut alias nephriticis affectibus obnoxius fuisset; Ille se nullo dictarum partium dolore affici, neque unquam dolores nephriticos passum esse, aut calculos, arenulasve excrevisse, constanter affirmavit. Quibus omnibus diligenter perpensis, censui hanc urinæ suppressionem à nullo renum aut vesicæ vitio dependere; sed potius ab obstructione venarum emulgentium, quam humorum multitudo pepererat, siquidem Galenus lib. 10. meth. cap. 2. duplicem obstructionis causam statuit, humorum scilicet multitudinem, eorumque crassitiem. Ratione multitudinis, vasa nimium repleta & distenta, non possunt sese contrahere ad expulsionem: quod manifestè apparet in vesica, quæ à diuturniori urinæ retentione præter modum distenta, difficillimè interdum urinam excernit, propter contractionis defectum. Huic sententiæ inhærens phlebotomiam proposui larga manu celebrandam, ad solvendam venarum plenitudinem: cui cum acquievisset Medicus ordinarius, extracta fuit sanguinis ℥. i. At vix hora elapsa à venæ sectione, sensit æger profluentem urinam à renibus ad vesicam per ureteres, & se brevi eam redditurum professus est, ac paulò post matulam petiit, quæ cum unica mictione repletur; alia vasa fuerunt afferenda, ita ut intra horæ spatium plures urinæ libras excreverit. Sicque omnino liberatus est, neque sumere voluit purgans medicamentum, quod in crassinum ipsi fuerat præscriptum.

OBSERVATIO II.

Mensum suppressio.

Mulier quædam extera, sanguineo temperamento donata, varios affectus patiebatur, à mensum præcipue suppressione oriundos, quibus cum præsentis Medici multa adhibuissent remedia, & illi contumaces apparerent, petitum est consilium à Medicis Monspelienibus per litteras. In relatione autem hoc in primis notaverant Medici ordinarii, de qua impensè mirabantur, & sibi ra-

tionem reddi postulabant, quòd nimirum quoties secabatur vena malleoli, menstrua cohiberentur, dum verò ex vena brachii sanguis mittebatur, ea largius profluerent. Qui eventus rationi & vulgaribus Medicorum placitis adversari videbantur, quibus sancitum est, venarum inferiorum apertione mensum fluxum provocari, è venis autem superioribus apertis, eundem cohiberi. Huic dubitationi responsum fuit à Medicis Monspelienibus, hos eventus cum ratione & Galeni doctrina maximè congruere. Cum enim illa mulier plethorica esset, ac suppressionem mensum pateretur à nimia sanguinis copia, uteri vasa ita distendente, ut comprimi sufficienter non valerent; attracto sanguine ad ea vasa per venarum inferiorum apertionem, augebatur obstructio. Quando verò misso sanguine à venis superioribus retractio fiebat à vasis uteri, eorumque plenitudo & distensio minuebatur, tunc illa facilius contraherent ac expulsionem naturalem & ordinariam, quæ per uterum solet fieri. Quæ ratio fulciebatur Galeni sententia, superiori observatione citata ex lib. 10. meth. cap. 2. ubi docet obstructionem fieri non solum à crassitie humorum; sed etiam à multitudine. Ideò monebantur Medici præsentis, ut larga phlebotomia in brachio celebrata, plethoram imminuerent: Postea verò apertis venis inferioribus sanguinem ad inferiora retraherent, præcipue circa illud tempus; quo prius laborans purgari consueverat. Quibus addebantur alia remedia mentes cohibitos provocantia.

OBSERVATIO III.

Colica biliosa.

UXor Joannis Daumont Latomi Monspelienis 30. annos nata colica biliosa afflicta fuit per octo menses quorum spatio multis remediis usa est, à quibus Medicis seriatim præscriptis, quæ nihil profuerunt. Tandem à me consilium capiens, tribus remediis sequentibus intra quinque dies curata est.

℥. Decocti commun. clyster. ℥. i. cassiæ recent. extract. ℥. i. hieræ picræ ℥. ℥. mellis violacei ℥. i. ℥. butyri recent. ℥. ii. salis ℥. ℥. misce, fiat clyster injiciendus hora commoda.

℥. Polypod. querc. recent. & sem. carthami ana ℥. i. ℥. Epithymi. summitat. thymi sicc. ana p. i. sem. anisi, fœniculi carvi, & cardui bened. ana ℥. ii. sennæ mundatæ ℥. i. ℥. turbit. gummosi ℥. ℥. cinnamomi ℥. i. ℥. crySTALLOR. tartari ℥. ii. salis gemmæ ℥. ℥. contundantur omnia, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, deinde coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, quousque galli caro ab ossibus separetur, de hoc jusculo capiat ℥. vi. vel vii. quotidie mane, continuando per septem vel octo dies, si opus fuerit.

℥. Conservæ fol. absynt. & capill. veneris ana ℥. ℥. corticis citri saccharo conditi ℥. vi. myrobolan. condit. num. i. confect. alkerm. ℥. iii. croci martis aperitivi ℥. ii. pul. diarrhodon abbat. Drach. i. ℥. spicæ nardi ℥. i. cum syrupo conditura corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ℥. i. ℥. singulis

gulis diebus horis duabus ante cœnam, superbibendo parum vini, aqua cichorii multum diluti.

℞. Radicis Aronis præparatæ, ut docetur in pharmacopœa Quercetani ℥. ss. radicis Acori vulgaris, & pimpinellæ ana ℥. ii. cinnamomi ℥. ii. salis absint. ℥. ss. sacchari rosacei ad pondus omnium, fiat pulvis, de quo capiat ℥. ii. singulis diebus, tribus horis post cœnam, superbibendo parum vini, aqua cichorii, ut supra, diluti.

Cum per quatrimum hisce remediis usa esset, & colico dolore eodem modo affligeretur, qui singulis diebus semel aut bis recurrere solebat, cum acerbis cruciatibus, per duas aut tres horas perseverantibus; quinta die circa meridiem, dum jusculum purgans operationem suam exereret, tanto ventris cruciatu correpta est, ut intolerabilis prorsus videretur, & illa se nunquam similem passam esse referret, qui tamen intra horæ unius spatium omnino cessavit, & nunquam amplius rediit. Atque ita ægra à sævo isto morbo prorsus liberata est. Credibile est materiam acrem & biliosam, tunicis intestinorum aut peritonæi impactam; diutina mora incrassatam, à medicamentis attenuatam, & vias referatas fuisse, per quas materia illa evacuata est.

OBSERVATIO IV.

Dolor ischiadicus.

Joannes Ranquier, bajulus Monspelienfis, magno virgultu frigore, tibias in aquam per multas horas demergerat, unde ingens dolor obortus est in Ischio, ad femora & tibiam sese exporrigens: ita ut nullo modo incedere valeret.

Injecto clystere, missus fuit sanguis ex brachio ejusdem lateris. Sequenti die purgatus fuit vehementi cathartico: triduo sequenti accepit manè singulis diebus spiritus theriacalis guttas octo cum aqua cardui bened. Et copiosissime sudavit, atque ita omnis dolor sublatus est. Spiritus theriacalis sudorifici præparatio in sequentibus centuriis docebitur.

OBSERVATIO V.

Chlorosis cum colico dolore.

Acilla D. Petri Desfours, patroni Monspelienfis, maximis laborabat hepatis & lienis obstructionibus, ob quas non poterat scalas ascendere gravi oppressa lassitudine & anhelitus difficultate. Aderat præterea sitis ingens, mensium suppressio, tensio hypochondriorum & color fœdus totius corporis. Imprimis verò immaniter cruciatur doloribus colicis, bis aut ter in die recurrentibus. Ad quorum affectuum sublationem sequentia usurpata sunt remedia.

Primum quia conditio illius longum remediorum usum ferre non poterat, unicam tantum portionem phlegmagogam præscribo, præmissa pridie venæ sectione: eamque post triduum iterari jubeo.

Postea sumpsit quotidie manè spiritus tartari ℥. ss. cum decocto absint. vulgaris. A secunda exhibitione, colici dolores prorsus evanuerunt, & continuando per decem dies hujus remedii usum, integræ sanitati restituta est.

Pro potu utebatur vino albo, ex infusione chalybis parato, quod per aliquod tempus continuandum jussi.

OBSERVATIO VI.

Icterus.

Filius D. Troussellerii, juris utriusque Doctoris, in opido Aymargues dicto degentis, annos natus quatuordecim ictero tenebatur fœdissimo, quo universa cutis aureo colore tincta apparebat. Huic sequentia remedia cum D. Pachequo, Medico Lunellensi celeberrimo, præscripsimus.

℞. Fol. sennæ mundat. ℥. ss. sem. anisi ℥. i. summitat. absint. pontici & fol. agrimonii ana m. ss. liquiritiæ rasæ Drach. ii. flor. genitæ & cichorii ana p. ss. coquantur ad ℥. iii. in colat. dissolve rhab. in aqua absinthii cum cinnamomo infusi, & expressi ℥. iv. Elevari de succo rosarum Drach. ii. syrupi rosati solut. ℥. i. fiat potio, capiat cum regimine.

℞. Rad. rubi. tinctorum ℥. ss. fol. chelidonæ maris m. i. summitat. centaurii minor. p. i. cinnam. Drach. ss. croci ℥. ss. infundantur per noctem cum vini albi ℥. viii. colaturæ adde sacchari albi ℥. ss. capiat manè per quinque dies; Post prædictam potionem, & post usum hujus remedii, reiteretur potio laxans præscripta. His solis remediis perfectè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Oculorum rubor pertinax.

Elegans & venusta puella Antoneta De Lovis octodecim annos nata, à tribus aut quatuor annis fluxionem patiebatur in oculum sinistram procumbente, quam totus oculus, palpebræ, & partes etiam circumjacentes, tumore ac rubore afficiebantur. Unde pulchra illius facies defœdabatur. Autumno præcipue ingravescere affectus, & tota hyeme perseverabat, neque venæ sectione aut purgatione ex potionibus & apozematis, aut vesicatoriis, aliisque remediis quamplurimis, quæ frequenter, & frustra usurpata fuerant, sedari potuerat.

Tandem ineunte autumno, quo morbus pari cum ferocia rediit, potentioribus remediis uti visum est ad fluxionis contumacis radicem extirpandam. Itaque loco apozematis, quo antea usa erat, præscribo pilulas aperientes & diaphoreticas ex salibus tamarisci, absinth. magisterio tartari, & pulvere diaphoretico, de quibus capiebat duas manè, tribus horis ante prandium, & totidem ante cœnam, per quatuor dies. Quinto die sumpsit pilularum catholicarum ℥. ss. quibus optimè purgata est, unde rubor & inflammatio valde imminui cœperunt. Sumpsit iterum pilulas aperientes per quatuor dies, & quinto pilulis catholicis purgata est feliciter. Ac paucis postea diebus oculi rubor omnino evanuit, neque amplius reversus est. Pilularum catholicarum basis proposita est in praxi medica nostra c. 7. lib. i. de Epilepsia.

In hac curatione missus non fuit sanguis quamvis ægra prædita esset sanguineo temperamento, quia paucis antea diebus detractus fuerat, tum ex brachio, tum ex malleolo. Sed peracta curatione decoctum menses promovens præscriptum fuit, quia illos imminutè patiebatur. Illud autem decoctum tale fuit.

℞. Rad. althææ & valer. ana ℥. i. rad. feniculi, asparagi, & apii ana ℥. vi. folior. betonicæ, pimpinellæ, ceterach. artemisiæ sabinae ana m. i. bulliant omnia in decocto cicerum rubrorum ad quartaria v. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iii. fiat apozema clarificatum & aromatizatum ℥. ii. cinnamomi & ℥. i. croci, quatuor dosibus matutinis, quas capiat quatuor diebus antequam menses prodeant.

OBSERVATIO VIII.

Dolores venerei.

Clarissimus Juvenis D. N. 25. annos natus togatæ & armatæ militiæ peritus, dolores venereos patiebatur, eosque continuos diu noctuque affligentes à quatuor annis præcipue in tibia sinistra, secundum longitudinem illius. Per annum integrum emplastrum de vigo cum mercurio gestavit in ea parte ex consilio Chirurgorum, quibus solis se committebat. Tandem plurimum Medicorum consilio quorum ego unus eram diætam sudorificam usurpavit per 20. dies; topica multa tibiæ admovit, fomenta nimirum, suffumigia, unctiones, & emplastra: Quæ omnia nihil profuerunt. Me solum passim interpellat, ut aliquid ulterius præstem, quod illum ab hoc malo inveteratissimo liberare valeat. Ipsi ut obtemperem, antivenereum exhibeo, per mensem integrum, in pilulas reductum; de quibus capiebat duas, horis matutinis, & totidem pomeridianis, horis tribus ante pastum. Quinto quoque cum pilulis catholicis purgabatur, & ita sensim dolor evanuit.

OBSERVATIO IX.

Lues venerea.

Clarissimus vir D. N. 50. annos natus, venerea lue ab anno integro infectus, quæ ordinariis remediis non cesserat, duobus prædictis, nempe antivenereo & pilulis catholicis usurpatis, per 20. dies probè convaluit.

OBSERVATIO X.

Catarrhus cum aliis symptomatibus.

Nobilis vir Guillelmus Hebrardus D. de Miravault, 32. annos natus pituitoso, & melancholico temperamento præditus, contumaci affectu laborabat, multis symptomatibus stipato: gravitate totius corporis, interdum tam immani, ut se commovere non posset, cum tanta virium imbecillitate, ut ferè animo deficeret. Horis verò pomeridianis, tum etiam vespertinis fluxio tenuis & acris in pulmonem decumbebat, quæ ipsi tussiculam inanem & molestissimam excitabat, unde phthisim imminuentem admo-

admodum verebatur quod eum mœore conficiebat, quandoquidem duæ illius sorores ex eo affectu perierant, & ipse aliàs sanguinem ore excreverat. Quod oranium pessimum erat, nolebat Medicos consulere, quia omnia medicamentorum genera ita horrebat, ut statim ea vomitu rejiceret. Malo tamen in dies ingravescente, clarissima illius uxor me accersendum curat: Audita morbi historia, multa propono remedia, vulgari usu recepta quibus ipse nolens acquiescere, polliceor ipsi remedia gustui gratissima, quæ pristinam ei valetudinem restituere valerent. Impetrato sub hac conditione obsequio, primum sequentia juscula præscribo.

℞. Rad. buglossi & asparagi an. ℥. i. fol. agrimon. pimpinellæ, scabiosæ, & capilli ven. an. M. i. cremoris tartari ℥. i. coquantur cum quarta parte galli veteris, fiat jusculum, quo utatur per sex dierum spatium. His alvus bis aut ter in die subducebatur, & æger aliquod inde levamen se percipere asserbat. Deinde sequentem pulverem præscribo.

℞. Salis tamarisci, magisterii tartari, & lactis sulphuris an. ℥. i. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ℥. ss. manè singulis diebus, cum jusculo prædicto. Hoc remedio per sex dies usurpato, septimo purgatus fuit pulvere sequenti.

℞. Sennæ mundatæ, & cremoris tartari an. ℥. i. diacrydii gr. viii. cinnamomi g. iv. pulveris cephalici specifici g. v. misce, fiat pulvis, quem capiat cum jusculo. Hoc remedio incredibilem humorum pituitosorum copiam excrevit; sine molestia, ut quasi sponte ferrentur è ventriculo, instar albuminum ovorum. E cerebro etiam ad os tanta copia ferebantur, ut vix æger eorum excretioni screando sufficeret. Urinas etiam multò copiosiores emisit. Eadem die ita sublevatus atque exhilaratus est; ut se curatum profiteretur. Quia tamen totum corpus ingenti humorum copia refertum erat; jussi ut per sex dies iterum prædictum pulverem assumeret, & septimo iterum purgaretur quod ille sedulò præstitit; & eodem modo quo antea successit: multò tamen minorem humorum copiam excrevit, quia præcedente purgatione imminuta fuerat. Post secundam purgationem balneum ingreditur ex hordeo, amygdalis, & seminibus frigidis confectum, idque tepidè, per biduum, manè & serò, ad humectanda viscera calidiora. Post balneum utitur per triduum pulvere prædicto, & ultimò purgatus est, ut supra, sicque pristina sanitati omnino restitutus est.

OBSERVATIO XI.

Cephalæa cum aliis affectibus.

Letissima virgo, Margareta de Varanda, doctissimi olim viri, D. Davidis Varandæi Jureconsulti celeberrimi, & in Monspelienfi Universitate juris utriusque Professoris, filia, 20. annos nata capitis dolore acerrimo laboravit, cum dextri hypochondrii tensione, ventris doloribus, & aliis symptomatis. Multa quotannis usurpabat remedia, potiones, apozemata, pilulas, balnea, vesicatoria, & alia quamplurima, quæ parum proficiebant; Usu chalybis etiam parum adjuncta est, quamvis hæc omnia ab obstructionibus dependerent, & pravis humoribus in hypochondriis stabulantibus, iisque adustis, vapores acerrimos ad caput demittentibus. Tandem vere ineunte anni 1625. sequentia remedia illi præscripti.

℞. Conservæ fol. absinth. & capill. ven. an. ℥. i. conservæ rad. enulæ camp. ℥. ss. salis tamarisci, magisterii tartari, & pulveris aperientis specifici an. ℥. ss. cum syrupo capill. ven. fiat opiata de qua capiat ℥. ii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Quinto quoque die purgabatur pilulis catholicis ad ℥. ii. & intra quindecim dies perfectè curata est.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

Supradictæ puellæ frater, Stephanus Varandæus 18. annos natus, colico dolore acerbissimo torquebatur ab aliquot diebus. Ipsum invifens, statim præscribo ad immanem dolorem coercendum, quem vix sustinere poterat, laudani opiatum gr. vi. quibus intra duas horas dolor omnino sedatus est, lautè cœnavit & tota nocte dormivit, qui plures antea insomnes transegerat.

Postridie manè surrexit, & ad consueta munia se contulit, neque ulla purgatione uti voluit, quam ipsi ad sublationem causæ præscripseram, dolor tamen non rediit.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

Clarissimus vir D. Stephanus Dumoy in Curia præficialis Monspelienfi Consiliarius regius colico dolore cruciatus, aliis remediis per biduum frustra tentatis, assumpta ℥. ss. pilularum catholicarum, optimè purgatus est, & eadem die à colico dolore integrè liberatus.

OBSERVATIO XIV.

Cephalæa.

Uxor clarissima D. Guillelmi Dortomanni, Patroni celeberrimi, quam primis nuptiis duxerat, temperamento melancholico donata, cephalæa gravissima multis annis tenebatur, quæ illam continuò ferè affligebat. Ad illius curationem infinita penè remedia à variis Medicis præscripta fuerant; quibus cum morbus pertinaciter obstitet, à me etiam remedia postulat, quæ ipsi in hunc modum præscripsi.

℞. Conservæ fol. absinth. capill. ven. & rad. enulæ camp. an. ℥. i. salis absinth. & tamarisci an. ℥. i. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat ℥. ii. singulis diebus manè, duabus horis ante pastum.

Quinto quoque die capiat pilulas catholicas ad ℥. ii. His remediis, per decem dies usurpatis, dolor ille acerbus & chronicus evanuit.

OBSERVATIO XV.

Vomitus in febre maligna.

Egregius vir Laurentius Boscchius, Pharmacopœus Monspelienfis celeberrimus, febre illa epidemica, quam purpuratam vocant, graviter laborabat, mense Decembri anni 1622. post Monspellii obsidionem; & inter alia symptomata hoc in primis molestissimè urgebatur, vomitu nimirum omnem materiam porulentam, simul atque ebibita fuerat, aquam, vinum, julepos, emulsiones, omnia rejiciebat; sola juscula retinebat. Per quadriduum febris sævierat, cum ardore & siti ingenti, quæ potu non poterat sedari. Interiora adeò exsiccabantur & adurebantur; ut lingua summam nigredinem & asiditatem præ se ferret. Tam grave symptoma hoc levissimo remedio, meo consilio sublatum est.

℞. Salis absinth. ℥. i. succi limonum recentis cochl. i. mixta fuerunt in ipso cochleari, & exhibita. Statim vomitus sedatus est, & ab eo tempore bibit quantum voluit, neque aliquid deinceps vomitu rejecit.

OBSERVATIO XVI.

Febris verminosa.

Filia Joannis Nivelles, in bipertitorum judicum exhedra procuratoris, annos nata 12. febre continua laborabat, cum alvi fluxu molestissimo, quo materias excernebat colore cinericio infectas, quales apparere solent plerumque in verminosis affectibus.

Præscripti initio fuerunt clysteres detergents, ex rebus dulcibus parati: tum potus vulgares contra lumbricos, & rhabarbarum pulveratum etiam bisiteratum, ex quibus omnibus nullum levamen obtinuit: imò febris & alvi fluxus in deterius urgebant; ut jam de salute puellæ dubitaretur: quandoquidem delicatula, & à longo tempore malè affecta erat, ac pallidis coloribus defœdata. Tandem sequentem julepum ipsi præscripsi.

℞. Rad. acetosæ, graminis, & cichorii an. ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, portulacæ, & hyperici an. M. i. scordii & absinth. pontici an. M. ss. flor. cordialium an. p. i. coquantur in aqua hordei, ad quartaria v. in colatura dissolve syrupi limonum ℥. iv. spiritus vitrioli guttas aliquot, ad levem aciditatem; fiat julep. pro quatuor dosibus manè & serò sumendis.

Intra illud biduum quo Julepo usa est, febris & alvi fluxus omnino quieverunt: & perfectè curata est. Si quis miretur tam levi remedio sublatum esse hunc affectum, sciat hypericum & scordium mirabili efficacia putredini resistere, & lumbricorum generationem prohibere, nedum jam genitos enecare. Ut etiam istæ herbæ vestibis complicatæ, vermiculorum generationem impediatur, vestes laneas præsertim erodentium, qui tineæ & blattæ nominentur. Et verè testari possum, me hujusmodi julepis in infinitis pene puerulis, lumbricis laborantibus, cum felicissimo successu usum esse.

OBSER.

OBSERVATIO XVII.

Icterus.

Chirurgiæ studiosus, Laroso nominatus, apud D. Thierry Haguenot, Chirurgum celeberrimum tunc temporis habitans, qui jam à longo tempore chirurgiæ magisterium exercet, Ictero laborabat. Ei præscripti portionem cholagogam, mox infusum ictericum, observatione sexta descriptum, per quinque dies, & in fine iterum portionem cholagogam, unde citò convaluit.

OBSERVATIO XVIII.

In infantulo icterus.

Filius primogenitus D. Demanse, Galliæ Quæstoris generalis, natus erat ex matre, febre tertiana laborante, & ipse in lucem editus quatuor accessiones ejusdem febris passus erat. Deinde factus est ictericus, ita ut totum corpus flavissimo colore infectum esset, quod magnum parentibus terrorem incutiebat: erat autem tantum bimestris. Cum ad illum curandum vocatus sum, dubitavi admodum quid fieri posset in tam tenero corpusculo. Tandem hunc syrupum præscripti.

℞. Rad. rubiæ tinctorum & chelidonis majoris ana ℥. ii. fol. chelidonis majoris, centaurei minoris & absint. Pontici an. m. ii. cinnamomi ℥. ii. croci ℥. ℥. coquantur in aqua fontis ad ℥. i. in colatura dissolve sacchari albi ℥. i. fiat syrupus, de quo capiebat exiguum cochlear mane per 20. dies & perfectè restitutus est, & nunc etiam bene valet, defuncti parentis sedem honorificè occupans.

OBSERVATIO XIX.

Pleuritis, & synochus febris cum pueredine.

Die decima mensis Junii anni 1630. Grarianopoli D. de Boissulez, ex nobili stirpe oriundus, adolescens xx. annos natus, temperamento sanguineo præditus, circa vesperam cæpit tentari dolore lateris sinistri, sine febre. Eadem die injectus fuit clyster carminans, & ad motus sacculus discutiens partem dolenti. Postridiè manè cæpit febricitare, perseverante dolore, qui magis urgebat, cum decumberet in latus oppositum. Iteratus fuit clyster, & sanguis missus ex brachio sinistro. Julepus exhibitus ex aqua papav. rhead. syrupo violac. & sale prunellæ. Forus emolliens, & carminans lateri admotus; & postea unguentum de althæa cum oleis chalcasticis. Sanguis apparuit valdè impurus, pomeridianis horis febris intensior. Repetita sanguinis missio; julepus & topica remedia etiam iterata. Die tertia manè iterata sanguinis missio in duabus patinis; quarum una satis erat corrupta, altera verò purior. Julepus & topica continuata. Pro potu ab initio ptisanam fumebat ex hordeo & liquiritia, solisque jusculis vescabatur, iisque interdum alteratis herbis refrigerantibus. Eadem die post meridiem febris exacerbata est, sanguis detractus ex eodem vulnere ad ℥. vi. qui satis laudabilis apparuit. Matutina phlebotomia dolor lateris omnino desit, qui nunquam admodum vehemens fuerat, neque tussim, difficultatem spirandi, aut sputum cruentum sibi junctum habebat; quod indicabat eum vel ex fluxione leviori, vel ex vaporibus acrioribus traxisse originem; cum etiam ante febrem apparuisset. Ideò febris primaria fuit ex synochorum genere, à pleuritide minime dependens. Post ultimam venæ sectionem; cum vehementi siti & æstu vexaretur, ipsi propino aquæ frigidae circiter ℥. i. cum spiritus sulphuris guttis xx. Statim frigus percepit in toto abdomine: Aliquibus stragulis contextus est, & parùm sudavit post horæ spatium. Deinde hausit jusculum, & post horam alteram injectus fuit clyster coque rejecto novus sudor exortus est tam copiosus, ut undique diffunderet. Detergo sudore, iterum sudavit, sed minus copiosè, & tota nocte satis placidè quievit. Die quarta manè iterum sudavit, & febris magna ex parte sublata est. Ita ut die septima febris expers omnino fuerit, & octava purgatus, nullis aliis remediis opus habuerit. In hac curatione hoc observandum: à spiritu sulphuris cum aqua exhibitio sudores copiosos fuisse provocatos, quod multis experimentis nobis innotescit, qui plures tertianas febres curatas vidimus eodem remedio, in summo accessione æstu, & urgente siti exhibitio, unde copiosi sudores provocabantur, à quibus non solum paroxysmus, sed etiam totus morbus integrè solvebatur. In minori aquæ quantitate spiritus quantitas minuenda est, ne nimium accescat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

Magister Berardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, mense Julio anni 1630. laborabat febre tertiana intermittente, ac postquam bis purgatus esset, bisque phlebotomia celebrata fuisset, neque melius haberet, sumpsit pilulas catholicas nostras, die intermissionis, & sequenti die accessio rediit multò remissior. Postea ante sequentem paroxysmum, sequens potiuncula ei exhibita est.

℞. Aquæ cichorii ℥. iii. salis absinthii ℥. ℥. spiritus sulphuris guttas xii. misce.

Ab hac portione accessio non rediit; sed per urinas plurimum fuit evacuatus.

Eodem tempore D. de Manissieu, in Senatu Gratianopolitano Consiliarius regius, annos natus 24. post duas accessiones, unica venæ sectione curatus est absque ullo remedio; erat autem sanguis valde calidus ac biliosus.

OBSERVATIO XXI.

Febris purpurata.

Die 18. mensis Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad D. de Chapoullay, apud Quæstores generales advocatum regium, febre continua laborantem ab octo diebus, quorum spatio res ipsi vena secta fuerat, & purgans medicamentum semel exhibitum ex præscripto Medici ordinarii. Quam primum illum invisi, invenio pulsum valdè frequentem & inæqualem, unde suspicor febrem esse malignam, simulque cum detegi jubeo, & totum corpus invenio exanthematis purpureis refertum. Urinæ erant satis laudabiles, & concoctionis rudimenta quædam ostendentes.

Præscriptimus cucurbitulas multas, secundum spinæ longitudinem applicandas, tum siccas, tum humidas, epithemata, inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, confectionem de hyacintho in jusculis, & julepos refrigerantes cum cardiacis. Pro potu utebatur ptisana vulgari, cui nodulus cornu cervi immergebatur.

Hæc remedia continuavit usque ad undecimum morbi diem, cum tamen, omnia in dies ruerent in pejus, ægetque delirio & convulsionibus corriperebatur. Dicta die undecima leviter sudavit sine fructu. Delirium cum stupore quodam conjunctum erat, ideò vesicatorium cervici admotum est, & cucurbitula continuata partibus inferioribus loco priorum Juleporum, qui ex radicibus & herbis refrigerantibus & aperientibus erant compositi, sequentes præscripti sunt.

℞. Hordei integri p. i. rad. buglossi ℥. ii. fol. borrag. pimpinellæ, scordii. an. m. i. sem. citri & acetosæ an. ℥. ℥. tamarindorum ℥. ii. flor. borrag. buglossi & rosar. rubr. an. p. i. dictamni cretici p. ℥. fiat decoctio in aquæ ℥. vii. ad tertiæ partis consumptionem, in colatura dissolve sacchari albi ℥. i. fiat Julep. de quo capiat ℥. viii. manè & serò, addendo unicuique dosi salis prunellæ ℥. i. spiritus vitrioli ℥. ℥.

Pro potu præscripta fuit tinctura rosarum. In jusculis, pulvis ex margaritis, coralli, rasuræ eboris, cornu cervi, & lapide bezoardico. At postremis diebus, instante decimo quarto die, cum omnia in pejus ruerent, loco illius pulveris, substitui bezoardicum mineralem purum, cujus ℥. i. fumebat singulis jusculis.

Cum verò circa vesperam, febris, delirium & convulsio plurimum intendi consuevisent, duabus horis ante exacerbationem, hunc pulverem exhibuimus.

℞. Salis prunellæ ℥. ℥. bezoardici mineralis ℥. i. camphoræ, g. vi. misce, capiat cum aqua cardui benedicti. Decimo tertio die exhibitus est hic pulvis, eademque die bezoardicum prædictum sumere inceperat in jusculis, & non rediit ea die exacerbatio; sed melius habuit tota nocte, post mediam noctem idem pulvis iteratus est. Decima quarta die paulò melius habuit, attamen sine ulla excretionem. Decima quinta eodem modo. Decima sexta, cum appareret concoctio in urinis, & toto morbi decursu apparuisset, ac sensim progressa esset, medicamentum catharticum exhibitum est ex sennæ ℥. ii. rhab. ℥. i. ℥. decocto refrigeranti infusus, addendo colaturæ mannæ & syrupi rosacei an. ℥. i. quo blandè purgatus est. Eadem die pustulæ quamplurimæ animadvertæ sunt, instar variolarum ad suppurationem tendentes, magno quidem numero circa vesica-

vesicatorium, tum sparsæ per dorsum, lumbos & nates. Decima septima prædictæ postulæ majori ex parte ruptæ apparuerunt, & ad exsiccationem tendentes.

Verùm in parte anteriori, circa hypochondria & pectus, pustulæ perexiguæ, pellucidæ, & diaphanæ, humore seroso refertæ, infinito propemodum numero prodire: febris valde remissa, & delirium valdè imminutum. Decima octava somnus multus fuit, & ferè continuus, diu noctuque, usque ad diem vigesimum. Purgatus est iterum die vigesima secunda, & postea febris omninò desuit, ac paucis postmodum diebus perfectè convaluit. Ante duos annos Dominus de Restenclieres curatus est à febre purpurata periculosissima, hoc præcipuè remedio, quòd scilicet unicuique haustui potus ordinarii, ex prisana vulgari confecti, miscerem salis prunellæ ℥. i. spiritus vitrioli guttas x. sic enim summa linguæ nigrities & siccitas, cum ingenti siti conjuncta, paucis diebus discussa est.

OBSERVATIO XXII.

Febris tertiana.

De Chaune sexagenarius, Quæstor Galliæ generalis die 18. Junii anni 1630. Gratianopoli laborare cœpit tertiana febre, & intra 12. dies semel purgatus est, terque ipsi secta fuit vena, nec non julepi exhibitum multoties, intraque illud tempus à febre liberatus est. Hoc verò animadversione dignum fuit in hoc ægrotante, quòd nullum unquam contentum apparuerit in urinis; liquor tamen ipsarum, in declinatione, colore, & substantia laudabilis apparebat. Cujus eventus ratio inde fuit desumpta, quod æger nephriticis affectibus diu obnoxius fuerit, quorum ratione urinæ transcolari consueverant.

OBSERVATIO XXIII.

Hæmorrhagia.

Idem D. de Chaune, cum per multos dies à prædicta febre immunis permansisset, hæmorrhagia correptus est, adeò immodica, ut vires dejiceret. Ad eam autem cohibendam cum multa usurparentur remedia; hoc unicum profuit nempe oxycratum per nares frequenter attractum, quo statim cohibitus est sanguinis fluxus. Eumque post biduum denuò prorumpentem, oxycratum denuò simili modo usurpatum confestim cohibuit.

OBSERVATIO XXIV.

Febris maligna.

Die 19. mensis Julii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad filium Stephani Mercier, scribendi artem docentis, sedecim annos natum, febre maligna laborantem. Erat autem in quinta die morbi maculis violaceis conspersus, cum delirio, alvi fluxu, aliisque gravibus symptomatibus. Semel ipsi secta fuerat vena, & nulla alia remedia administrata. Exhibeo ipsi pulveris sudorifici ℥. ii. cum camphoræ g. xii. in aquæ cardui benedicti ℥. iv. probe tectus copiose sudavit, & optimè habuit, delirium cessavit, alvi fluxus imminutus est. Postera die febris satis magna vigebat, sine ullo gravi symptomate. Sanguis detractus est, & eadem die febris expers omninò fuit.

OBSERVATIO XXV.

Gonorrhœa antiqua.

De Chevalier, civis Gratianopolitanus 30. annos natus, & temperamento sanguineo præditus, Gonorrhœa laborans admodum inveterata, à me consilium petit; die xi. mensis Julii, anni 1630. Ipsi præscribo primum purgationem ex mercurii dulcis ℥. i. cum pilularum cochiarum minorum eadem quantitate, postera die venæ sectionem; Ac deinde bolum ex rhab. pulverat. ℥. i. cum terebinthinæ ℥. iii. quem continuavit per quinque dies, eoque purgabatur ter aut quater in die. Iterum sumpsit pilulas mercuriales, & bolum prædictum per alios quinque dies. Ac tandem aquam sequentem per octo dies.

℥. Mentha sicca ℥. iii. sem. lactucæ, rutæ, agni casti an. ℥. ii. ℞. dictamni cretici ℥. x. sacchari albi ℞. ii. omnia pulverentur, addendo terebinthinæ Venetæ ℥. v. Vini albi generosi ℥. xxx. fiat destillatio in balneo mar. capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum.

Et his remediis à contumaci illo affectu liberatus est.

OBSERVATIO XXVI.

Febris tertiana.

Die 25. Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad D. de Poulemies, 30. annos natum, ordinis Divi Joannis equitem, febre tertiana laborantem. Erat autem tunc temporis in tertia accessione. Prius tamen quàm tres illæ accessiones ordinem cepissent, per aliquot dies sine typo febricitaverat. Præscripsi ad diem sequentem qui erat intermissionis dies, calomelanos Turqueti ℥. i. diacridii g. v. in forma pilularum, quibus valdè purgatus est, & circa vesperam appetentiam ciborum percipere cœpit, qua prius destitutus fuerat. Die verò accessionis sumpsit ante paroxysmum julepum sequentem.

℥. Aquæ cichorii ℥. iii. salis absinth. ℥. ℞. spiritus sulphuris ℥. i. fiat julep. quem hausit duabus horis ante paroxysmum, & corpore probè contexto sudavit copiosissimè, sicque à febre liber evasit.

OBSERVATIO XXVII.

Febris tertiana.

Die 30. mensis Junii anni 1630. vocatus sum Gratianopoli ad Domini de Semejane, Quæstoris generalis uxorem, febre tertiana laborantem. Passa erat antea novem paroxysmos, & à quodam Medico regio quinquies ei secta fuerat vena, nec non medicamentum exhibitum, ex sennæ & cassiæ infusione paratum. Paroxysmi tamen ingravescabant, in iisque unum præcipuè symptoma eam graviter urgebat, nempe capitis dolor acerbissimus, pungens & lancinans, dimidiam tantum capitis partem hemisphæricam instar occupans. Statim judicavi hunc dolorem procedere à vaporibus acris, ex materia quadam biliosa, in ventriculo aut partibus vicinis stagnante, elevatis. Ideoque præscripsi purgans medicamentum ex aquæ benedictæ ℥. i. cum infusione ℥. ℞. foliorum sennæ paratum; quo per inferiora quater purgata est, & bis per superiora vomituque rejecit prima vice circiter ℞. i. bilis porraceæ; secunda verò parem quantitatem bilis æruginosæ, & sequenti accessione à dolore capitis omninò fuit libera, tum post julepos aperientes temperatos, & purgationem iteratam ex senna, rhab. & catholicone, omninò convaluit.

OBSERVATIO XXVIII.

Lumbrici.

Filiolus Magistri Imberti, mercatoris Gratianopolitani, tres circiter annos natus, per multos dies vexatus est alvi fluxu, & nausea ferè perpetua, cum febre acutissima, quæ à lumbricis, in ventriculo & intestinis contentis, exoriri videbantur. Varia remedia frustra tentata fuerant: & cum jam omnia essent desperata, ægerque in summo vitæ periculo versaretur, ipsi exhibui calomelanos Turqueti g. xii. statim cessavit nausea, & tota ferè die dormivit: at noctu vomitus & alvi fluxus multo graves excitati sunt. In excrementis inveniebantur frustula vermium putrefacta, in maxima copia. Mane dormivit, & tota die sequenti, neque amplius vomuit, & intra 24. horas febris expers apparuit, atque ita curatus, ut aliis remediis non indiguerit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris maligna.

De De Beauboys, Juvenis Aulicus, principio mensis Julii anni 1630. laborabat Gratianopoli febre maligna cum exanthematis. Vocatus sum ad eum die morbi nona: octies ei sanguis missus fuerat, & reliqua remedia abnuebat, gravis urgebat diarrhœa, & interdum delirabat. Die decima, febris & alvi fluxus intensior, pulsus intermittens, in lecto excrementa deponebat. Undecima, omnia eadem. Duodecima, in pejus ruit. Decima-tertia, moribundus videbatur & in agone versari. Admoveri jubeo vesicatorium cervici: & propino manè pulveris diaphoretici ℥. ii. camphoræ g. xii. cum aqua cardui bened. & tectus mansit per duas horas; non sudavit. Vesperis eadem portio iterata est, & probè tectus copiosè sudavit, multò melius habuit, per totum illius diei decursum sumpsit in singulis jusculis bezoardici mineralis ℥. i. Paucis postea diebus omninò convaluit. Cessante febre parotis oborta est valdè dolorifica, quæ per resolutionem discussa est.

OBSERVATIO XXX.

Dolor nephriticus.

Die 3. mensis Julii anni 1630. Petrus Bernardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, correptus est dolore nephritico vehemerrimo, statimque sibi injici curavit duos clysteres consequenter valdè laxantes, ex confectioe hamech & diapruno solutivo cum terebinthina, iisque nihil conferentibus me vocari jussit; tertium clysterem præscribo, emollientem, & carminantem cum diaphœnici & diapruni solutivi, singulorum ʒ. ʒ. & aquæ benedictæ ʒ. iv. hoc enemate multum evacuatus est, dolorque omnino sublatus. Sentiebat enim æger materias ex lumbis totoque abdomine sibi avelli, sine ulla tamen molestia. Eodem tempore fomenta ex priori decocto admovebantur.

OBSERVATIO XXXI.

Dolores arthritici.

Die octava mensis Julii anni 1630. vocatus sum à Magistro Perdreau, eminentissimi Cardinalis Richelii Pharmacopœo. Gratianopoli decumbente ex doloribus articularum, qui pedes & brachia, aliasque partes affligebant, cum tumore, inflammatione & febricula. A viginti diebus hoc affectu laborabat, eique novies proprio nutu secta fuerat vena, sanguisque multo sero abundans detractus; aliquoties etiam purgatus fuerat. Meo autem jussu illi exhibetur pulvis in jusculo ex calomelanos ʒ. i. diagrydii g. viii. caryophyll. num. i. blandè & copiosè purgatus est; ac multò melius habuit. Deinde sumpsit manè & serò julepum refrigerantem, in cujus dosi matutina infundebantur sennæ ʒ. iii. cum seminis coriandri ʒ. ʒ. frigidè per biduum; postea sumpsit eundem pulverem pari successu, & integrè curatus est.

OBSERVATIO XXXII.

Hystericus affectus.

Mense Octobri anni 1631. uxor D. Dalmeras, in summa subsidiorum Curia Consilarii regii hystericco affectu laborabat, cum vomitu & alvi fluxu, summaque virium dejectione, ut moribunda videretur. Post multa remedia usurpata, nempe fomenta roborantia ventriculo admota, pullos cordi applicitos, & Epithemata eidem parti apposita, cucurbitulas femoribus & pubi affixas, clysterem ex jusculo & theriaca injectum; tum aquam cinnamomi exhibitam, sumpsit tandem sequentem potionem, quæ mirum in modum ipsi profuit.

ʒ. Aquarum artemisæ, rosar. & florum arantiorum ana ʒ. i. aquæ cinnamomi ʒ. iii. confectiois de hyacintho ʒ. i. pulveris electuarii diamargariti frigidi ʒ. ʒ. croci g. iv. fiat potio.

Assumpta hac potione non ampliùs vomuit, & optimè habuit per duos dies, postea iterum affectus rediit, & per intervalla repetiit. At quoties dicta potio usurpabatur, omnia symptomata cessabant.

OBSERVATIO XXXIII.

Diarrhœa.

Vit quidam robustus, & bilioso temperamento præditus, æstate media, correptus est diarrhœa biliosa, valdè urgente, cum siti intensissima. Vocatus ad eum, præscripsi sal prunellæ in potu ordinario, tum etiam in julepis, ex aquæ lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Obstructio hepatis & lienis.

Quidam studiosus Polonus, ex intempestivis lucubrationibus incidit in gravissimas obstructions Hepatis & Lienis, quæ eum ad extremam maciem perduxerunt, cum antea esset vir & bono habitu præditus: postquam autem potionibus purgantibus, apozematis aperientibus, aliisque remediis usus esset, quæ parùm contulerant; pilulæ sequentes à me præscriptæ sunt, quarum usu intra mensem restitutus est.

ʒ. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci iii. in aceto soluti & per setaceum trajecti, atque iterum inspissati ana ʒ. iii. sennæ mundatæ & myrrhæ electæ ana ʒ. i. ʒ. croci ʒ. ʒ. cum oxymelite scillitico; fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ. ii. alternis diebus, duabus horis ante prandium.

OBSERVATIO XXXV.

Phthisis incipiens.

Clarissima & pulcherrima mulier, vidua D. de Ribes Sommeriensis, 25. annos nata, fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum tussis sicca ferrè perpetua, macie, febre lenta, & genarum rubore, quæ vitia per contagium contraxerat ex marito suo, qui ante duos menses phthisicus perierat, ita ut illa ad eundem morbum ruere videretur.

Die decima quinta mensis Maii anni 1629. ei præscripti potionem purgantem ex senna, rhab. manna & syrupo rosaceo, cum decocto pectorali. Postera die venæ sectionem: deinde juscula pectoralia & refrigerantia per 12. dies, & in 4. quolibet senna coquebatur ad ʒ. ʒ. Post juscula, balneum ex decocto hordei & amygdalarum dulcium. Interim noctu sumebat cochlear unum syrupi fluxionem & tussim cohibentis, ex syrupo violaceo, jujubino, de rosis siccis, & de papavere, partibus æqualibus, compositi.

Hisce remediis perfectè convaluit, neque opus fuit caustico & lacte asinino, quæ præscripta fuerant. Nihilominus suasi, ut bis in anno purgationem renovaret.

OBSERVATIO XXXVI.

Gonorrhœa antiqua.

D. Q. Juris utriusque Doctor, ab octo mensibus gonorrhœa laborans, à me consilium petiit. Illi primum sequentem bolum præscripsi.

ʒ. Terebinthina Venet. Drach. iii. rhab. pulv. Drach. i. fiat bolus, quem capiat per quinque dies, ab hoc remedio bene habuit, sed post aliquot dies fluxus reversus est. Postea usus est aqua ad gonorrhœam Quercetani; in illius pharmacopœa descripta. Prima exhibitione omnino sedatus est fluxus, & adeo per tres aut quatuor dies tantum illius usum continuavit, neque amplius rediit affectus.

OBSERVATIO XXXVII.

Dolor capitis lethalis.

Die sexta mensis Aprilis anni 1629. cum essem Lodovæ, invisi filiam Francisci Fezon mercatoris, septem annos natam, quæ à duobus mensibus affligebatur gravissimo capitis dolore, circa frontem & supercilia, qui singulis propemodum horis recurrebat, tam acutus, ut illa sibi cultro caput aperiri frequenter postularet. Jam verò à duobus diebus inciderat ter aut quater in paroxysmos epilepticos, cum spuma in ore. A Medico ordinario præscripta fuerant multa remedia, præsertim purgationes per apozemata; cucurbitulæ & vesicatorium cervici, sed omnia frustra. Cum essemus de hoc casu consilium inituri; relatam nobis fuit, eam novo paroxysmo fuisse & vivis ereptam, & post mortem puris aliquid per nares effluxisse. Inde conjiciendum fuit, in cerebro abscessum latitare, sed in aperto nihil inventum fuit præter serosum humorem, in cerebri substantiam & ventriculos effusum.

Hic casus mihi in memoriam revocavit historiam cujusdam virginis, quæ cum simili dolore per multos menses cruciata fuisset, & multa remedia frustra tentasset; à quodam Chirurgo totum caput, derafo capillitio, vesicatorio contextum est, instar cucuphæ, & vesiculis excitatis; magna serosi humoris copia effluxit, & ita liberata est, quod remedium huic etiam prodesse potuisset.

OBSERVATIO XXXVIII.

Uteri scirrhus.

Die 26. mensis Decembris anni 1630. uxor D. Dugast Biterrensis, 20. annos nata, Monspelium venit, ut affectus, quo premebatur, curationi incumberet. Erat autem tumor scirrhusus, corpus uteri occupans, & à quinque mensibus exortus, cum filium primogenitum peperisset, & acri frigido incautè sese exposuisset; unde lochiorum reliquæ suppressæ sunt, & in uteri corpore retentæ, ubi tumorem effecerunt, qui tractu temporis scirrhusam duritiem contraxit. Dolores interdum pungitivos in parte sentiebat, unde suspicio erat, ne tumor ille ad canceri naturam quodam modo accederet. Sequentia remedia illi à me præscripta sunt.

ʒ. Catholic. duplic. ʒ. ʒ. hieræ picæ & diaphœnici ana ʒ. i. rhab. pulverat. ʒ. i. crm saccharo fiat bolus quem capiat manè cum regimine, sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri mittantur sanguinis ʒ. viii.

ʒ. Radic. asparagi, brusci, perroselini & bryoniæ ana ʒ. i.

℥.i. cortic. rad. capparum & mediani tamarisciana ℥. ℥. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. artemisiæ, matricariæ ana m. i. fennæ mundatæ & polypod. querc. ana ℥. i. epithym. ℥. ℥. agarici recenter trochiscati ℥. ii. zinzib. & caryophyl. ana ℥. ii. coquantur ad ℥. i. ℥. in colatura dissolve syrupi de cichorio compositi cum rheo ℥. iii. fiat apozema pro tribus dosibus matutinis.

℥. Rad. alth. & liliorum ana ℥. ii. rad. bryoniæ & cucumeris agrestis ana ℥. i. fol. malv. & violar. ana m. ii. fol. artemisiæ, nepethæ ana m. i. ficuum pinguium par. xii. sem. lini & scœnogr. ana ℥. i. flor. chamomel. & melilori ana p. i. fiat omnium decoctio tribus partibus aquæ, & una vini alb. sub finem additi, qua foveatur pars affecta mane & serò.

℥. Butyri recentis & axungie porci, ana ℥. i. ℥. pinguedinis gallinæ, anseris, & anatis ana ℥. i. olei amygdalarum dulc. & liliorum ana ℥. ii. mucilaginis sem. scœnogr. extractæ cum vino albo ℥. vi. gummi ammoniaci in aceto soluti ℥. iii. croci ℥. ℥. cera q. s. fiat unguentum applicandum post fotum.

℥. Massæ emplastri de meliloto & de mucilagibus ana ℥. i. gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, & iterum inspissati ℥. ℥. cum oleo liliorum fiat emplastrum super alutam debitæ magnitudinis & figuræ, applicandum eidem parti post inunctionem, & quinto quoque die renovandum.

℥. Aloes optimæ ℥. ℥. gummi ammoniaci in aceto soluti, & iterum inspissati ℥. ii. bdellii & myrrhæ ana ℥. i. fennæ mundatæ & agarici recenter trochiscati ana ℥. ii. fæculæ bryoniæ ℥. i. cum oxymelite scillitico fiat massa pilularum, de qua capiat ℥. ℥. singulis diebus manè, duabus horis ante pastum continuando per xv. dies.

Dum horum remediorum usum aggressa esset, frigus intensissimum adveniens eorum continuationem impedivit, & illa in patriam rediit; eique discedenti præscriptimus, ut verno tempore prædictorum remediorum usum repereret, eaque diu continuaret, quibus addidimus semicupium frequens cataplasma emolliens, & bochetum rad. chinæ pro potu ordinario. Quibus per tres menses continuatis præcipue fomentis, unguentis & emplastris, cum bochetto prædicto, perfecte, convaleuit. Et menstrua purgatio, quæ per octo menses suppressa fuerat, iterum apparuit, naturalem ordinem servavit, ab eoque tempore alios liberos peperit.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris quartana.

Elegans puella filia D. Desplans, in suprema subsidiorum curia Consilarii regii, quatuordecim annos nata, mense Novembri, anni 1630. laborabat quartana duplici, à duobus mensibus. Ipsi præscribo infusionem ℥. i. fennæ, factam in aqua mea febrifuga, singulis diebus sumendam, & quarta exhibitione, febris omnino sublata est, & deinceps optimè habuit.

OBSERVATIO XL.

Alia quartana.

Duarandæus Canonicus, annos natus 30. febre quartana laborans, mense Decembr. anni 1630. prædicto remedio usus est quotidie; & septima exhibitione curatus est.

OBSERVATIO XLI.

Mammarum inflammatio.

Circa initium mensis Januarii anni 1631. amplissimi viri D. de Rochemore, in curia computorum & subsidiorum Protopræsidis uxor puerpera, laborare coepit inflammatione mammæ dextræ ob ictum, in illam partem inflictum. In ea autem continebatur lac quod non poterat exfugiri. Facta fuit embrocatio prima die ex duabus partibus olei rosati completi & una omphacini. Secunda die & sequentibus continuata illa embrocatio parti tantum dolenti, & toti mammæ admotum est bis in die unguentum de althæa, & sine alio remedio intra paucos dies curata est, affixæ fuerunt cucurbitulæ scapulis, neque secta fuit vena, cum statim viderem, affectum resolutione discuti.

OBSERVATIO XLII.

Febris maligna.

Mense Aprili anni 1631. juvenis mulier, vidua Montaudi, civis Monspelienfis, febre maligna labora-

bat cum exanthematis, eique vulgaria remedia administrata fuerant usque ad octavam morbi diem, qua vocatus fui, & agrotantem inveni in summa virium imbecillitate versantem, cum siti ingenti, linguæ siccitate ac nigritie, tum lentoribus nigris, dentibus adhærentibus. Præter cardiaca varia, præscripsi julepos valde refrigerantes cum sale prunellæ & spiritu vitrioli. Et in pituita sumebat pro potu ordinario sal prunellæ & spiritum vitrioli. Admovebantur foci refrigerantes & humectantes pectori & hypocondriis; & intra biduum sitis & ardor evanuit. Ac post modum purgatione aliisque levioribus remediis intra paucos dies convaleuit.

OBSERVATIO XLIII.

Febris maligna cum parotidibus.

Anno 1625. post Monspelii obsidionem, grassata est per plures menses febris admodum maligna, ex qua media ferè pars agrotantium interibat. Peculiariter verò, quibuscunque parotides superveniebant (quod circa novum, vel undecimum morbi diem solebat contingere) omnes interibant. Cum autem plures hujusmodi vidissem, neque ullis alexipharmacis liberare potuissem: cogitare capi, idè censeret lethales parotides, quod pars illa non sit capax recipere totam materiam morbificam, quæ intus manens interimit, & supplendum esse naturæ opus. Ac quanquam agrotantes pulsum haberent parvum & frequentissimum, ac penè formicantem, ut in agone mortis versari viderentur, quæ etiam brevi succedere solebat: attamen hanc Cornelii Celsi sententiam animo revolvens, multa scilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs essent omittenda, & satius esse anceps remedium in uno aut altero experiri, quam tot agros certo exitio relinquere; sanguinis missionem præscripsi partitis vicibus, propter virium imbecillitatem, bis aut ter eadem die, & sequenti die purgationem. Qua via omnes quibus hæc remedia administrata sunt, feliciter evaserunt, neque ullus deinceps interiit. Primi ægroti hac methodo curati historia fusè descripta reperitur capite primo sect. 3. methodi nostræ curandarum febrium.

OBSERVATIO XLIV.

Colica ventriculi.

Mense Aprili anni 1631. uxor D. Guillelmi Dortomanni, Patroni Monspelienfis celeberrimi, subito correpta est doloribus vehementissimis, ventriculi & lienis regionem occupantibus, qui neque fomentis, neque purgatione sedari potuerunt: sed phlebotomia celebrata, satis larga manu, è brachio sinistro, statim evanuerunt.

OBSERVATIO XLV.

Vomitus sanguinis.

Paulus Hilarius mercator Nemaufensis vomitu sanguinis, coque copioso afflictus fuerat, quatuor aut quinque, intra sex septimanas, ad cujus cohibitionem multa præstita fuerant à Medicis ordinariis. Tandem symptomate redeunte & diutius perseverante, ut æger in maximo vitæ discrimine versari videretur, ad eum vocatus sum die 2. mensis Maji anni 1631. Homo erat quinquagenarius, temperamento biliosus, & in actionibus promptissimus, quique anno præterito Consulatum exercens, maximis laboribus, tum animi, tum corporis sese exagitaverat, unde bilis proventus major, quæ exustione ad atræ bilis naturam accedebat, & magnam sanguini commotionem præbens ejusdem foras educationem produxerat, cui rei maxime conferre videbatur ejusdem humoris acrimonia venis referendis aptissima; tum maxima sanguinis tenuitas à feri multa copia eidem permixta. Censui hunc sanguinem per anastomosim effluere, quandoquidem eum maxima copia evomuerat in thrombos concretum. Attamen per dilucida intervalla nihil emittebat, ita ut per mensem integrum à primo insultu nihil sanguinis excreverit. Adde, quod non solum per vomitum, sed etiam per secessum sanguinem fundebat: imo verò primus paroxysmus ab excretionem sanguinis per alvum inchoaverat, quod ostendit venas mesaraicas, ad intestina desinentes, per anastomosim fuisse apertas.

Die prædicta, qua eum invisi, sanguinis eruptio à 24. horis cohibita fuerat, ea tamen denuò imminere videbatur, ut facile apparebat ex inquietudine, siti, cardialgia, æstu præcordiorum, capitis pulsatione & febre. Idè cum jam advesperasceret; julepus tantum exhibitus est, ex aquis

aquis plantaginis & portulacæ cum sale prunellæ, tota nocte non dormivit valde anxius & inquietus.

Die 29. mensis Maji horis matutinis missus fuit sanguis ex brachio sinistro ad ℥. iv. tantum, quia æger cardialgia ita afficiebatur, cum tanta virium dejectione, ut se brevi expiraturum putaret. Sanguis fuit valde rubicundus, & totus pene in serum conversus, à phlebotomia robustior factus est, & melius habuit. Tum urinæ, quæ antea prorsus aqueæ fuerant, colorationes evaserunt. Injecto post meridiem clystere detergente, sanguis denuò missus est ad ℥. vii. priori persimilis, unde æger melius habuit. Julepi prædicti fuerunt iterati. Pro potu utebatur aqua ferrata cum syrupo cydoniorum & spiritu vitrioli. Jusculis, hordeatis & panatellis pulvis adstringens immiscebatur, tum etiam præscripta est opiata roborans & adstringens, sumenda semel in die, circa vespertam. Hypochondriis foci admovebatur, ex decocto portulacæ & plantaginis, aliorumque in oxycrato coctorum. Unguentum etiam refrigerans & adstringens iisdem partibus. Juscula cum aqua ferrata parabantur. Nocte insequente satis dormivit, sed cum insomniis turbulentis.

Die 30. ejusdem mensis, urinæ colorationes, habentes eneorema tenue: pulsus meliores. Supererant tantum sitis & pulsatio in capite, Mane exhibitum est medicamentum ex rhab. pulv. ℥. i. & tryphææ persicæ ℥. ii. quo quater aut quinquies deiecit biliosa serosa multa, unde melius habuit, & urinæ meliores, tota nocte dormivit.

Die ultima ejusdem mensis manè bene habebat; sed urinæ eneorematis expertes, sitis permanebat, & pulsatio in capite, propinatus est julepus refrigerans & adstringens ex decocto paratus. Urinæ sensim pallidiores evadebant, eneorematis expertes, sitis augebatur, non obstante potu acido. Circa vespertam, febris aucta est, æger valde inquietus, & sitibundus, tum se æstus maximum in ventriculo percipere querebatur. Inde metus ingens mihi ineussus est redeuntis denuò sanguineæ vomitionis, cujus causa videbatur esse translatio bilis ad illas partes, unde urinæ pallidiores. Causam procatarticam hujus recursus esse censeui, vel jusculorum nimis coctorum crebriorem exhibitionem, vel fotuum ab imperito Pharmacopœi famulo nimis calidè admotionem, cum frigidè admoventi debuissent. Hujus rei indicio fuit, quod æger retulerit se à prima fotuum admotione caliditatem in hypochondriis percepisse. Ut igitur symptoma imminens præcaverem, missionem sanguinis præscripti è cubito sinistro ad ℥. viii. qui cum impetu effluxit. Eodem tempore epithemata ex oxycrato hypochondriis subfrigidè admoda, frictiones & ligaturæ celebratæ, clyster injectus & julepus exhibitus, ex aqua portulacæ & papaveris rhæados, cum syrupo ejusdem papaveris rhæados, & sale prunellæ. Quibus remediis intra duas horas liberatus est ab illo æstu & siti. Noctis reliquum cum somno permodico peregit, manente perpetua capitis pulsatione.

Die prima Junii, urinæ benè coloratæ, cum eneoremate apparuerunt. Exhibita est potio ex decocto foliorum cichorii, acetosæ & portulacæ, cum tamarindorum ℥. ℥. addendo syrapi granatorum ℥. i. rhabarbari pulverati ℥. i. bis purgatus est horis matutinis, & serosi humoris copiam excrevit. Post secundam sedem vomitu correptus est cum valido conatu, ac jusculum paulò ante assumptum rejecit cum pituita, nihil verò sanguinis. Pomeridianis horis bis aut ter deiecit biliosa & spumosa, noctu mediocriter dormivit.

Die secunda Junii manè parùm turbatus apparebat in discursu, ut verba rectè pronunciare non posset nec sensu commodè expromere, quod tamen ipse percipiebat dicebatque se non habere mentem liberam. Pulsatio in capite continuò perseverabat, sumpsit prædictum medicamentum ex tamarindorum ℥. ℥. & rhabarbari ℥. i. Cum autem dicta mentis conturbatio perseveraret, cucurbitulæ duæ admotæ sunt scapulis, cum scarificatione; quibus sanguis valde serosus eductus est, & frontale commune admotum. Intra unam horam leve illud delirium omninò cessavit, diei decursu quater aut quinquies alvus soluta est cum euphoria, nocte placidè dormivit, & inde multò melius habuit.

Die 3. Junii se optimè habere professus est, & capitis pulsatione esse valde imminutam. Sumpsit iterum prædictum medicamentum, quo purgatus est, ut supra. Admovebantur quotidie epithemata cordi, fomenta hypo-

Kæver. Opera Medica.

chondriis ex oxycrato, tum sumebat vesperi opiata prædictam.

Die 4. Junii æger in eodem statu consistebat, sumpsit manè opiata prædictam, atque iterum vesperi, & post meridiem syrupum corallorum. Sed quia in liene insignis durities apparebat; admotus est foci emolliens & aperiens, tum etiam unguentum iisdem viribus præditum.

Die 5. sumpsit manè decoctum galli veteris cum herbis temperatis aperientibus, radice chinæ, & cremore tartari. Admotum est causticum tibiæ sinistrae; foci & inunctio lienis continuata. Jam remedia sanguinem cohibentia sensim omittebantur, & ad ea transibamus, quæ lienis obstructioni, & humori melancholico magis erant idonea. Tum cæpit uti solidis alimentis, cum tantillo vini crassioris, cum à febre immunis esset, alvi excrementa, & urinæ melius concoctæ, somnus ferè assiduus, tumor in liene satis insignis apparebat: idè præscriptum est decoctum galli prædictum ad 12. dies addendo tertio quoque die sennæ ℥. ii. & continuatio foci & linimenti emollientis & aperientis per idem spatium, & post 12. illos dies balneum, deinde aquas Meynoneses cum iteratione balnei semel in septimana. Ac demum syrupum magistralem ex succis, cum opiata obstruente.

Die 6. Junii, sumpsit jusculum cum sennæ ℥. ii. eoque ritè purgatus est.

Die 7. discessi & usu prædictorum remediorum, præcipue syrapi magistralis, longo tempore continuati, probè convaluit.

OBSERVATIO XLVI.

Fluor Uterinus.

Illustris quædam religiosa, propter hepatis & renum calidam intemperiem, initio mensis Augusti anni 1630. correpta est fluore albo admodum copioso & molesto, à quo præposterè curata à Chirurgo, qui vehementia purgantia ei exhibuerat, affectus ad sequentem hyemem productus est, nec tunc temporis cessavit; sed tantum imminutus est, & ægra pallida & decolor permanfit. Vere autem insequente, affectus paulatim in deterius vergebat; usque ad æstatis initium quo tempore inappetentia & febricula laborabat, quibus interdum tussis accedebat, ut metus esset, ne in tabem incideret.

Et primùm præscripti leve catharticum ex senna & rhab. postea phlebotomiam. Ac consequenter prisanam laxantem per quatuor dies. Postea balneum tepidum ad hepatis & renum ardorem temperandum, per biduum sequens.

A balneo correpta est alvi fluxu, à quo bene habere videbitur primis diebus: postea tamen ab eo vires infirmiores evadebant, febris interdum aderat, & ventriculus inappetentia laborabat. Jussi ut per quinque vel sex dies sumeret mane rhab. pulv. ℥. i. cum syrupo de absint. pontico, ad boli formam redactum, hora una ante prandium. Prima die alvus multum & frequenter deiecit; Secunda, alvi fluxus omninò cohibitus, & ventriculus valde confirmatus, febricula disparuit, melius colorata in dies apparebat; sed inappetentia perseverabat. Jussi ut rhabarbari usum continuaret adhuc per 12. dies, sed non ampliùs cum syrupo, sed cum terebinthinæ ℥. i. in bolum redactum, ad fluorem uteri melius compescendum. Et sic ab omnibus prædictis affectibus liberata est.

OBSERVATIO XLVII.

Febris continua & maligna.

Die ultima mensis Januarii anni 1629. Reverendissimus Episcopus Nemaufensis, annum agens quinquagesimum, laborare cæpit febre maligna, quæ singulis diebus exacerbationes habebat, ab hora undecima matutina, ad sextam pomeridianam, nauseam & singultum per intervalla patiebatur, urinæ rubræ & turbidæ, excrementa alvi liquida, biliosa, & pauca, vigiliæ perpetuæ usque ad septimam diem. Cum in villula quadam propè castra regia ægrotare cœpisset; statim sese contulit Belilocam, ubi secunda die morbi à duobus Medicis sanguinis missio fuit celebrata, eductusque sanguis valde corruptus, idque præmissio clystere.

Tertia die fuit iterata venæ sectio, & sanguis priori similis eductus. Interim julepi refrigerantes & venenatam qualitatem oppugnantem fuerunt usurpati. Eadem

E c

die

die sudor apparuit levis, sine præcedente rigore aut horrore, sed nausea antea sudorem vehementius urgebat. Quarta, quinta, & sexta similis sudor rediit; sine ulla febris remissione.

Circa finem quintæ, stillæ sanguinis ex naribus prodierunt. Ego verò ad illum vocatus sum die sexta, qua febris vehemens apparuit, cum pulsu magno & frequenti, siti, jactatione, & aliis symptomatibus. Eadem die sanguinis missio iterata est ad 3. viii.

Circa initium septimi, rigore correptus est per horam integram. Hunc sequuta est nausea satis gravis per horam alteram, tandem sudor copiosè erupit, tota ferè die perseverans, ut septies lintea mutanda fuerint. A sudore febris omninò sedata, & urinæ, quæ antea rubræ & crassæ fuerant, luteæ & laudabiles evaserunt.

Die octava & nona, alvi fluxu moderato excreta fuit materia biliosa & pituitosa, quo pristinae sanitati restitutus esse videbatur.

Die decima, translatus fuit Nemausum, propter Belli-ocæ insalubritatem, & pestem incipientem.

Duodecima, purgatus est medicamento ex senna, rheo, manna, & syrupo rosaceo.

Decima tertia, solidioribus alimentis uti cœpit parva quantitate; & decima quinta, vino valde diluto. Eadem die lecto egressus est; & in mensa prandium assumpsit ut perfectæ valetudini restitutus videretur.

Nihilominus recidivam passus eadem 15. die, circa mediam noctem, cum nausea frequenti, qua pituitosa & pauca rejiciebat.

Circa initium decimæ sextæ diei, injecto clystere, secta fuit vena, & sanguis eductus valde corruptus. Julepi ex refrigerantibus, aperientibus, & alexipharmicis parati, epithemata, inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, & confectio de hyacintho in jusculis præscripta.

Decima septima, iteratus clyster, & iterata phlebotomia. Sanguis priori similis. Lapis bezoardicus in julepis, & bezoardicum minerale interdum in jusculis usurpatum. Ad nauseam compescendam sal absinthii bis fuit exhibitum, non sine fructu. Fomenta roborantia ventriculo admota. Inunctio ex oleo nucis moschatæ, & cydoniorum eidem parti. Julepo semel atque iterum aqua theriacalis fuit commixta, cum magna suspicio esset luis pestiferæ, huic morbo admixtæ, propter nauseas, & lipothymias frequentes; spiritus vitrioli in potu ordinario.

Decima octava, rigore correptus est, quem excepit sudor per quatuor aut quinque horas perseverans, sed exigua quantitate effluens cum dysphoria & inquietudine, cum etiam nausea, & vomitu frequenti.

Postea ad nauseam perseverantem exhibita ex salis absinthii 3. i. in vino dissoluta, quæ feliciter operata est, & rarissimo postea vomitu, afflicta est. Paucis post horis rigore iterum correptus, deinde bis alvum deposuit satis copiosè, ac tandem sudor emanavit, quem diu ferre non poterat, propter inquietudines, isque lentè ferebatur; sed per multas horas perseveravit. Ad motum illum adjuvandum semel exhibitus fuit lapis bezoardicus, cum jusculo, & cum altero jusculo post aliquot horas bezoar solare, quo sudor copiosissimus effusus est cum facili tolerantia, & inde febris maximè imminuta est.

Decima nona, febris multò remissior, injecto clystere laxante, cum aquæ benedictæ 3. iii. alvum quinquies deposuit, totius diei curriculo, & multam bilem excrevit cum pituita mixtam. Nocte placidè dormivit; urinæ bene coloratæ cum hypostasi tenui. Medicamentis roborantibus vires resiciebantur.

Vigesima, & vigesima prima, omnia eadem; semel aut bis in die alvo dejiciebat materiam satis crassam.

Vigesima secunda purgatus est medicamento superiori simili; & pluries dejecit biliosa atque pituitosa, nec non per vomitum excrevit pituitam crassam cum exigua bile; postea placidè dormivit tota nocte, tum etiam die sequenti, quæ erat 23. tumque febris omninò expers fuit; & urinæ meliùs coctæ apparuerunt.

Ad reliquias humorum deturbandas 24. die sumpsit jusculum aperiens, coque die 26. incoxi sennæ 3. ʒ. cum correctivis, quo quater purgatus est, indeque auctus ciborum appetitus cum siti nulla, ac continuatis jusculis aperientibus per aliquot dies, pristinae sanitati restitutus est.

OBSERVATIO XLVIII.

Inflammatiō & abscessus renum, Hemorrhagia, febris maligna, cum gravibus symptomatibus.

Die 27. mensis Martii, anni 1629. vocatus sum ad Reverendissimum Episcopum Lodovens. quinquagenarium, qui antea febre maligna laboraverat, ejusque duas passus erat recidivas, ab iisque liberatus multis crifibus, præcipuè per hæmorrhagias copiosissimas, & remediis quamplurimis, à duobus Medicis Lodovensibus mecum præscriptis. Cum multis diebus omninò convalescere videretur; die 17. Martii circa horam duodecimam ægrotare cœpit, ac sequenti, subito correptus est dolore acuto & fixo circa renem dextrum, quem sequuta sunt hæc symptomata, vomitus frequens, singultus, urinæ turbidæ, rubræ aliquando & aquosæ, interdum cum arenulis partim rubris, partim verò albis, interdum etiam conquestus est de cruris dextri stupore. Die 22. febris supervenit, quam exceperunt diebus sequentibus horrores, bis aut ter in die invadentes; eosque sequebatur febris exacerbatio per duas vel tres horas.

Cum igitur accessissem die 27. morbi, una cum prædictis Medicis suspicati fuimus in communi consilio, calculum latitare in rene dextro, & à dolore excitatam esse inflammationem in eadem parte. Quia verò dolor tunc ferè nullus apparebat; existimavimus inflammationem jam ad suppurationem fuisse progressam. Decretum fuit, mittendum esse sanguinem primum ex brachio dextro, postea ex malleolo ejusdem regionis, clysteres mollientes & refrigerantes frequenter injiciendos, julepos, & emulsiones lenientes, Epithemata, fomenta, linimenta, & cataplasmata præscribenda. Incœpimus à venæ sectione, quæ celebrata fuit die prædicta 27. hora secunda vespertina ad 3. viii. Circa vespertam oborta est hæmorrhagia, quæ per quatuor horas perseverans, sanguinis fere ʒ. ii. æquavit, adhuc assatim fluebat & vires concidebant. Igitur cogitandum fuit de cohibenda hæmorrhagia, & præscripta fuit venæ sectio revellens in brachio dextro, sal prunellæ in aqua frigida dissolutum frontale adstringens, acetum in aurem instillandum, succus urticæ sumendus, cucurbitula regioni hepatis admovenda, linteam aceto madefactum, quo cervix erat volvenda, & ligaturæ extremorum quibus nihil proficientibus æger se alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto deiceret. Præmonuimus, si lecto exsurgeret cum tanta exsolutione virium, fore ut in syncopem rueret; attamen eam syncopem cohibendo sanguini fore perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus est, à quo statim excitatus est vino exhibitio, & aqua frigida in faciem projecta, postea copiosè dejecit, & postquam in lectum delatus fuisset; sanguis multò minore impetu fluebat. Postquam verò paululum quievisset; exhibitum est sal prunellæ ad 3. i. ʒ. in aqua frigida dissolutum; quo assumpto, statim sanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, nec aliis remediis opus fuit.

Die sequenti, quæ erat 28. Martii, siti ingenti premebatur, & pustulæ quædam dolentes, ex sanguine adusto genitæ, circa frontem, genas, labia, linguam, & in volis manuum obortæ sunt, dolor verò renum nullus apparebat: sed ingens alimentorum aversio, ut jusculum omninò renueret, multò magis julepos & emulsiones. Attamen tota fere die dormivit per intervalla, & per alvum bis dejecit biliosa & valde fetida. Urina erat decolor, tenuis, & sine sedimento, cum arenulis in fundo matulæ. In potu mane exhibuimus salis perlarum 3. ʒ. cum aqua cocta, & sitis plurimum contemperata est. Post meridiem, atque iterum vesperti, spiritus vitrioli gutt. 12. cum 3. i. syrapi capillorum ven. & aqua cocta propinata sunt, à quibus etiam sitis & febris plurimum sedata est. Inunctio frequenter fuit celebrata regioni lumborum, ex unguento populeo & refrigerante Galeni, cum oleo rosaceo. Lac amygdalarum dulcium jusculis miscebatur ad cochlearia tria vel quatuor. Nocte sequenti satis quietè etiam dormivit, sese per vices expergefaciens cum planctu luctuoso, ut solebat diebus præcedentibus.

Die 29. conquestus est mane de dolore renis dextri, sed parum vehementi, non poterat tamen supra latus dextrum decumbere. Urinæ tenues & pallidæ, cum arenulis partim rubris, partim albis: pustulæ oris inunctæ sunt.

sunt pomata recenti, tantillo salis prunellæ admixto. Præscriptum fuit fomentum & cataplasma emolliens & anodynum, renibus admovendum; tum etiam julepus ex decocto herbarum refrigerantium, cum semine lactuæ & papaveris albi, summit. malv. flor. violar. & buglossi.

Circa horam quartam pomeridianam, levi horrore correptus est: quem excepit febris intensior, ad aliquot horas perseverans. Hora decima propinatus est julepus ad 3. viii. tota nocte parum dormivit.

Die 30. hora tertia matutina, rigore vehementi afflatus est per horam dimidiam, postea febris adaucta, oris & faucium ulcera graviora & magis dolentia, quibus demulcendis diamorum usurpatum est. Sitis ingens, alvi excrementa liquida, & valde foetida. Post duas horas, sumpto jusculo, sudor erupit copiosus in capite & cervice, cum madore tantum in reliquis partibus, in cujus medio alvus iterum soluta est, & usque ad horam octavam quinquies dejecit, urinæ magis coctæ colorationes apparuerunt, exiguum hypostasim habentes: febris etiam imminuta; sed vires admodum fractæ ex alvi fluxu. Circa horam quartam sumpsit julepum cum spiritus sulphuris guttis viginti. Quantitas autem julepi perpetuo fuit 3. viii. iterum dormivit usque ad horam sextam, & expectatus dixit se à julepo plurimum fuisse adjutum, & refrigerationem percepisse in toto corpore, febris equidem remissior apparebat. Assumpto jusculo refrigerante, conquestus est de dolore in palato; quod inspicientes, ulceratum invenimus ex ardore febris prægressæ. Ad hoc malum demulcendum usus est decocto mororum conditorum: postea sequens gargarisma præscriptum.

℞. Aquar. plantag. & matrissylv. ana 3. iv. aquæ rosar. 3. ii. aluminis crudi 3. ii. post levem ebullitionem dissolve diamor. & mellis rosac. ana 3. i. fiat gargarisma. Præcepimus etiam ut palatum melle rosaceo frequenter inungeretur ex penicillo: colluebat etiam os frequenter prisana potus ordinarii; quæ ex hordeo & liquiritia confecta erat.

Ab eo etiam tempore satis placidè quievit usque ad mediam noctem, qua rigore iterum correptus est, ad duas horas perducto: postea febris aucta, quæ sequenti die, quæ erat ultima mensis Martii, circa horam octavam multò remissior apparuit; urinæ semper tenues & valde crudæ. Pomeridianis horis febris multò remissior, & in universum melius habere visus est, quàm diebus præteritis. Alvus tota die ter dejecit liquida & biliosa, julepi bis in die iterabantur, epithemata frequenter admovebantur.

In sequente verò nocte, circa illud tempus, quo rigor accidere consueverat, anxietate gravi, & inquietudine molestissima vexatus est, cum alvi fluxu partim bilioso, partim pituitoso, frequenti, sed paucio. Tota nocte vigilavit, neque in lecto subsistere poterat. Ut igitur motum illum naturæ, qui difficilè ac laboriosè fiebat, juvaremus, ipsi exhibuimus medicamentum purgans primo die Aprilis, hora tertia matutina. Interim ulcera palati & oris erant molestissima, & foetorem cadaverosum referebant: urinæ continuò tenues & decolores nos valde terrebant: inquietudines circa horam nonam remissæ sunt, & purgatus fuit quinquies tota die. Circa vespertinam multò melius habuit, sed urinæ perpetuò albæ & crudæ; ulcera oris perpetuò molesta, pustulæ labia & mentum occupantes, in d. & partem genæ dextræ in foedam crustam degeneraverant, ut sit in variolis multis, simul junctis. In media etiam crurum parte interiori obortæ sunt pustulæ, variolis consimiles, inter se distinctæ & in unaquaque tibia manus magnitudinem æquantur maximæ malignitatis & adustionis testes.

Die 2. Aprilis, hora prima post mediam noctem, accessio iterum rediit, cum horrore levissimo, quem sequutus est calor auctus cum inquietudine, præcedenti multò minore. Circa finem accessionis iterum exhibitum fuit medicamentum purgans, dejecitque bilem subviridem, cum pituita copiosa. Post meridiem cessavit purgatio, & febris omnino expers fuit, seque appetentiam ad solidiores cibos percipere aiebat. Crustæ ulcerosæ menti & genarum foetorem quandam exhalabant.

Die 3. Aprilis, post mediam noctem paroxysmus febris tertianæ duplicis iterum reversus est eadem hora, priori consimilis. Urinæ colorationes apparuerunt, foetor satis insignis in ulceribus menti & genarum. Decre-

River. Opera Medica.

tum fuit reliquias materiæ morbificæ præparare ad ulteriorem purgationem, remediis internis & externis. Interna fuerunt julepi aperientes & refrigerantes; externa verò, fomentum emolliens, aperiens & humectans, super hypochondria, præcipuè regionem hepatis, in qua tensio quædam apparebat, tum etiam linimentum iisdem viribus præditum. Ante meridiem febris imminuta est; sed non proflus intermisit. Urinæ laudabiles cum hypostasi parva apparuerunt. A meridie ad sextam horam vespertinam bis dejecit liquida & subflava, ulceribus menti & genarum admotum est unguentum ex terebinthina, vitellis ovorum, & melle rosaceo. Hora septima vespertina rediit accessio cum rigore, qui ad dimidiam horam extensus est, postea calor auctus ad mediam noctem perseveravit, & duplici sudore, eoque copioso solutus est. Postea *ἀνύπετος* evasit, foetor maxillarum usu unguenti prædicti intra duodecim horas sublatus est, & ulcera, pus album & crassum emittere cœperunt. In accessione exhibitus fuit, pro potu syrupus violaceus, cum prisana & spiritu sulphuris.

Die 4. Apr. cum esset febris expers, matutinis horis prædicta remedia iterata sunt; & toto die febris expers apparuit. Hora sexta vespertina iterum rediit accessio cum rigore, & præcedente longior fuit.

Die 5. Apr. præmisso clystere, sanguis detractus est, ad humorum fervorem & putredinem inhibendam, quæ duo paroxysmi incrementum peperisse videbantur. Circa horam quintam vespertinam exhibitum est febrile Crollii ex sale absinthii, spiritu sulphuris, & aqua cichorii. Cum jam æger frigus extremorum perciperet, postea plus solito contactus est, linteis calidis membra munita, sicque dilatum est principium accessionis ad horam septimam, rigorque per horam perseveravit. Postea vi medicamenti prædicti evomuit pituitam & bilem satis magna copia, deinde calor erat mitis, & sine inquietudine, saltem insigni.

Die 6. Aprilis, ab exitu paroxysmi, conquerebatur æger de calore igneo in ventriculo, qui per intervalla sæviebat. Conquerebatur æger etiam de dolore in sinistro hypochondrio: quem cum explorare voluissem, non potuit ferre manus contactum, & tensio manifesta apparebat. Urinæ à triduo integro nullæ colligebantur, sed quia æger dejicere solebat ter, aut quater die, censuimus cum dejectionibus urinas etiam profundas. Quia tamen præter dejectiones prædictas continua ferè aderat desidendi cupiditas, magna nobis suspicio aderat, ne gravis quædam affectio in renibus latitaret, præsertim cum singultus frequenter ægrotantem urgeret. Tandem, circa horam secundam, emisit in marulam verum pus, album, leve & æquale, minimè foetidum, ad 3. iii. cum urina paucissima. Hinc certissimè apparuit, factum esse abscessum in renibus, qui intus retentus, symptomata graviora afferebat. Imo verò æger tota die dormivit, & usque ad mediam noctem febris remississima fuit. Ignea caliditas per intervalla ventriculum affligebat, & singultus per vices urgebat. Nocte concubia dolor & tumor hypochondrii sinistri valde imminuti sunt, ut se contrectari pateretur: aliquid puris iterum per urinam excrevit, sed tantum ad 3. ss. bis aut ter per alvum excrevit materiam biliosam, cui examinavimus materiam purulentam esse permixtam, quamvis illud certò non apparet. Post mediam noctem rediit accessio, quæ non verè accessio dicenda est, sed potius exacerbatio: non contigit enim cum horrore aut rigore, neque cum febre intensissima, sed potius cum inquietudine, & languore.

Die 7. Aprilis, mane ante lucem urinam reddit, quæ vix Unciæ unius quantitatem exæquabat, in cujus fundo tantillum puris subsidebat. Circa horam septimam alvus soluta est parva quantitate, & dejectionis medietas purulenta erat: Hinc conjicere licuit, abscessum in capacitatem abdominis fuisse apertum, & per intestina expurgari, sed propter admixtionem aliorum excrementorum, quando copiosa est dejectio, non apparere. Conjecimus etiam, urinam cum pure & facibus effundi in intestina, aut non attrahi à renibus, quia nihil aut perexiguum mingebat, nullumque in vesica, ejusque meatibus vitium apparebat. Adde quod dejectiones essent copiosissimæ, quæ nisi clystere frequenti prolicerentur, æger multo deterius habebat, & hac die, cum inquietus ad desperationem propemodum fuisset, usque ad meridiem; post ejectionem clysterem, quo bis purgatus est, placidè habuit.

Calor intensus in regione ventriculi perseverat, & quod mirum est, nulla urgetur siti, julepusurpantur refrigerantes & lenientes, tum etiam emulsiones. Interdum jusculis lac amygdalarum dulcium permiscetur. Pro potu utitur decocto hordei & liquiritiæ cum syrupo violaceo: interea vires in dies languent, & pulsus evadit infirmus. Circa horam quintam vespertinam, satis copiosam urinam reddidit sine molestia, in cujus fundo tantillum puris residet. Optimè quievit, & hora octava iterum minxit, cum minoris puris quantitate, & pulsus multo melior apparuit. Tota nocte placidè quievit, ter copiosè minxit cum purè, perpetuò in fundo matulæ residente: & febris exacerbatio perexigua ac brevissima fuit.

Die octava Aprilis, summo manè julepus fuit exhibitus, post horam clyster injectus, quo bis copiosè deiecit. In jusculo dissolvebatur pulvis ex seminibus frigidis cum saccharo; nunc lac amygdalarum dulcium, nunc decoquebantur herbæ refrigerantes, & parum detergentes lumborum regio unguento refrigerante inungebatur. Pro potu decocto hordei, graminis, & liquiritiæ utebatur, quæ omnia detergendo ulceri, in renibus jam contracto, & reliquiis inflammationis earundem partium temperandis destinata fuerant. Tota die multo melius habuit, ac febris propemodum expers fuit. Hora sexta vespertina accessio rediit, cum horrore levi tota ferè nocte perseverans; sed non admodum vehemens Urinæ purulentæ, dolor hæmorrhoidum.

Die 9. purgatus est blando medicamento ex senna, rheo, manna. Satis bene habuit; sed magna jusculorum aversio, & difficultas deglutendi: febris perexigua; sed vires infirmæ. Pondus veluti quoddam circa vesperam setiebat in fundo stomachi, singultus frequens, qualis toto morbi decursu. Nocte nullam habuit accessionem aut exacerbationem; sed tantum ardorem in ore, qui eum vigilare, & os frequenter abluere coegit. In labiis siccitas & adustio apparebat, tamen nulla sitis.

Die 10. aderant oris siccitas, alvi fluxus, febris exigua, pulsus languidus, excrementa alvi male olentia, & quoties deieciebat, quendam terrum odorem in ore percipiebat. Urinæ crudæ cum paucissimo pure, nocte melius habuit, non rediit accessio, sed levissimum exacerbatio, quater deiecit biliosa, urinæ copiosæ, crudæ cum exiguo pure.

Die 11. manè melius habebat, nihil molestum erat: præter ingentem lassitudinem alvi fluxus perseverat, urinæ eadem. Post meridiem adhuc melius, & sine lassitudine, ciborum appetentia, & omninò convaluisse videbatur, si urinæ meliores extitissent; nocte inquietudo levis, vigiliæ, & febris paulò intensior, alvum semel tantum deposuit.

Die 12. Febricula perseverat cum exigua lassitudine, circa vesperam febris expers, usque ad decimam horam, in qua febris exacerbatio rediit, sed levior, & minus molesta. Alvum non deposuit, urinæ ut suprâ.

Die decima tertia, exigua febris perseverat, melius tamen habuit.

Die 14. purgatus est prædicto medicamento: sed molestia oris siccitate afflicta, frequenter os colluere coactus est: febris lenta perseverat.

Die 15. cibos solidos comedere cœpit cum appetentia, urinæ coloratiores, sed purulentam continuò subsidentiam habentes, febris lenta perseverat.

Die 16. manè bene habuit, hæmorrhagia rediit, venæ sectione parca sedata est, ter deiecit tota die, injecto clystere, urinæ eadem, febriseadem.

Die 17. cibos sumpsit cum appetentia, febris minor, semel tantum deiecit excrementa solidiora, urinæ eadem, noctu quievit parum, sine exacerbatione febrili.

Die 18. melius habuit, cibos sumpsit cum majori appetentia, bitudo adnata est hæmorrhoidi adhuc tumenti, ad revellendam hæmorrhagiam narium, quæ instare videbatur. Multum sanguinis effluxit cum humore seroso, & nocte sequenti melius dormivit.

Die 19. ciborum appetentia, febris exigua pomeridianis horis, urinæ pallidæ & tennes, nullam subsidentiam habentes, & puris expertes.

Die 20. Omnia similia diei præcedenti.

Die 21. discessi, postea sensim convaluit, & intra paucos dies integræ sanitati restitutus est, usu potissimum feri lactis.

OBSERVATIO XLIX.

Rheumatica affectio.

Vir nobilis quinquagenarius, bilioso temperamento præditus, cum per longum tempus multos in victu errores commisisset: præsertim in comestationibus, & exercitiis immodicis, ac intempestivis, jam à duobus annis cruciari cœpit variis doloribus, nunc brachia & manus, nunc pedes & tibias, aliàsque partes affligentibus, iisque errantibus, nec diu in una & eadem parte consistentibus, ita ut hodie manus dextra, cras sinistra afficeretur, postea verò dolor manus deserit, & ad pedes devolvitur. Cessante autem dolore in partibus summa in iis imbecillitas relinquitur, ut æger per plures dies decumbere cogatur. Nec articulos tantum hujusmodi dolores affligunt; sed etiam alias partes: interdum enim caput dolore afficitur, aliàs dentes & maxillæ dolitant, aliàs etiam hypochondria; ita ut nulla ferè corporis pars doloribus immunis videatur. In principio morbi longiora erant dolorum intervalla, ita ut postquam per 15. aut 20. dies afflicta fuisset; per mensem unum aut alterum à doloribus immunis esset. Nunc verò breviora multò sunt dolorum intervalla; & vix per octiduum integrâ fruitur valetudine. Febricula interdum laborat, præcipuè doloribus accedentibus, & ad summam maciem, totiusque corporis debilitatem perductus est. Multa remedia à præsentibus Medicis usurpata sunt; ad contumacem istum affectum oppugnandum, præcipuè vacuantia per intervalla usurpata, phlebotomia scilicet, & purgatio, sed omnia incassum; ideo Medicos Monspelienſes consulere voluit, à quibus sequentia præscripta sunt.

Ex historia Symptomatum, quibus Nobilissimus ægroans jamdiu conflictatus est, conjicere licet eum illo morbo laborare, qui Rheumatica affectio nominatur, quod equidem nomen non juxta vulgarem & communem significationem usurpatum volumus, qua omnes ii affectus enunciari solent, in quibus à capite in aliquam partem aliquid transmittitur, ut de catarrhis vulgariter fertur; Sed propriè & peculiarijter juxta doctrinam Hippocratis lib. de locis in homine, & Galeni 1. de febrium diff. & 1. de compos. med. secundum genera, rheumaticum affectum nominamus illum, qui ex totius corporis habituali intemperie ducit originem. Ille autem graphicè depingitur à Gal. 1. febrium cap. 7. his verbis: hujusmodi quamvis ratione provenire scito rheumaticos nominatos affectus toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululum licet insit sanguinis, gravari tamen solitis eumque ad carneas cutis partes protrudentibus. Hæc Galenus. Unde legitimam rheumaticæ affectionis rationem in eo sitam esse constat, quod corpus univsum ea impotentia adedò habitualiter sit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo sanguine gravari contigerit, licet non sit in copia plurimum excedens, ad carneas partes sub cute, & in ipsam protinus transmittat, & hinc in articulos facillè delabitur. Illam verò principem partem quæ in hoc affectu maximè læditur, jecur esse statuimus; quod alimentum, non satis nutritioni conveniens, propter adscititiam quandam imbecillitatem generans, totum corpus pari imbecillitate, & maxima molestia solet afficere. Hujusmodi autem imbecillitas ex intemperie quadam facta dedit originem: quæ ut accuratius investigari queat, in memoriam revocandum est, quatuor modis innatum partium temperamentum alterari posse. Primò defectu innati caloris, & humidi primigenii. Secundò, per intensionem alicujus qualitatis ex quatuor, in quibus consistere fertur temperamentum. Tertiò, ex vitiosa maligna aut venenata qualitate, in partem introducta. Quartò, cum spiritus vitalis obtunditur, dissipatur, distrahitur, aut pravè corrumpitur. In nostro autem laborante, secunda in primis causa accusanda est, aucta nimirum caliditas hepatis, & præternaturalis facta, unde concoctio ipsius partis depravatur, sanguisque serosus, fervidus, & nutritioni ineptus redditur, eaque ratione ad varias partes distrahitur, easque partim acrimonia sua vellicat, variosque dolores efficit, partim in flatus convertitur, aliæque symptomata producit, donec tandem portio illius serosa & flatuosa per insensibilem transpirationem, aut urinam excludatur.

Hujus affectus curationem nondum assequi potuerunt præstantissimi Medici, duplici de causa. Primò, quia (ut antea dictum est) intemperies, rheumaticam illam affe-

affectionem propriè dictam & legitimam generans, habitualis est, & facta; atque adeo difficillimè mutabilis, Secundò, quia non videntur præceptum illud observasse, à Galeno propositum in hujus morbi curatione 1. febrium c. 6. quod sic habet. Merito ergo his curandis scopus est, non evacuatio, sed totius corporis roboratio. Quæ quidem ita intelligenda sunt: non, quòd nulla omninò competat evacuatio; idem enim Galenus ante hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam etiam qualitatem habuerint, unam adhibet purgationem; sed quòd magis & frequentius roborantibus, minùs verò & parcius evacuantibus agendum sit.

Cum igitur intemperies calidior, ex insignibus maximisque vitæ erroribus, in hepate potissimum contracta, sui ipsius, totiusque corporis imbecillitatem pariat; adversus eam omni arte colluctandum est, iis remediis, quæ dictam intemperiem oppugnent, simulque specifica proprietate hepar robovent ac reficiant. Et quia temperies illa habitualis est, longissimo indiget remediorum usu.

Primò igitur inter omnia remedia, quæ hactenus aras invenire potuit, ad hepar præcalidum refrigerandum atque roborandum, primas obtinet tinctura corallorum, cujus cochlearia duo æger sumere poterit singulis diebus manè, deabus horis ante pastum, illius præparatio talis est.

℞. Coralli rubri crassiusculè triti ℥. vi. reponantur in vase vitreo rotundo; (quod matrarium vulgo nominant;) iisque affundatur succus limonum, ut supra materiam quatuor digitis emineat (in penuria succi limonum substitui poterit succus berberis,) vase bene clauso, ponantur in balneo Mariæ per quatuor aut quinque dies continuos, & tincturam separa à facce, & in aliquo vase serva ad usum dictum.

Gustui gravior fiet tinctura, si cum sacchari candi pari quantitate reducat in syrupum; sed multo inefficacior evadet; at melius addetur saccharum cuilibet dosi, exhibitionis tempore.

Ad hunc eundem usum valde commendatur conserva ex fructu cynorrhodii seu rosæ caninæ confecta: scilicet fructus illos maturos mundando à seminibus, deinde coquendo in aqua, ac trajiciendo per setaceum, tandemque recoquendo cum saccharo ad opiata consistentiam. Modus autem faciendi consimilis est ei, quo cydoniarum parari consuevit.

Hujus autem conservæ sumere poterit singulis diebus ad nucis magnitudinem, manè aut vespèri, & sub introitu lecti uti poterit electuario sequenti.

℞. Electuarii triasantal quadruplicato rheo in tabellas redacti Uncias 4. Capiat tabellam unam ponderis Unciarum duarum, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Tinctura etiam rosarum ad usum prædictum erit utilissima, quæ in sequentem modum componitur.

Recipe rosarum rubrarum siccarum Unciam i. aquæ tepidæ libras iii. spiritus sulphuris aut vitrioli Drachmam semis, infundantur per horas sex; colaturæ adde sacchari albi libram semis: capiat cyathum unum hora commoda.

Hæc quatuor remedia in usu continuo ita habenda sunt, ut mane alterutrum sumatur, horis duabus ante pastum, vespèri verò alterum, sub introitu lecti: postmodum verò alia duo iisdem horis, ita frequenter remedia immutando, ne natura nimium iisdem assuescat. Quando verò omnia simul habere non poterit, duobus aut tribus ordine prædicto utetur, imò verò circa initium rei in die: si lubet, dicta remedia usurpare poterit: scilicet manè, vespèri, & horis duabus ante cœnam.

Tinctura rosarum omni etiam hora usurpari poterit tempore sitis, extra pastum, tum etiam statim post aliorum remediorum usum.

Inter roborantia remedia convenientissima est ambra cineritia, quæ spiritus & calorem nativum mirè reficit. Neque tantopere calefacit ut vulgò creditur, estque veluti balsamum humidum radicalis, ejus igitur g. viii. vel x. sumere poterit, per vices, cum tinctura corallorum vel jusculo communi aut in ovo sorbilibus.

Quia verò partium præcipuarum intemperies & imbecillitas excrementorum proventum solet efficere, ideo blandis purgationibus, ut antea dictum est, per vices ex-

purganda sunt, quod fit syrupo magistrali ex succis composito, qui magis alterando & roborando hepar, quam purgando præstabit.

℞. Succorum recentè expressorum, & per residentiam depuratorum, ex foliis endiviæ, cichorii, acetosæ, fumaris, lupulorum, agrim. & buglossi ℥. iii. succi pomorum redolentium recentè expressi ℥. ss. sennæ mundatæ ℥. vi. epithymi ℥. ii. agarici recentè trochiscati ℥. i. macis, & caryophyllor. an. ℥. i. infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve rhab. electi. prædictis succis seorsim infusi, cum fantalo citrino ℥. i. ss. sacchari albi quart. v. fiat syrupus perfectè coctus & clarificatus qui servetur in vase vitreo, de quo capiat ℥. i. ss. vel ℥. ii. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli, foliis, endiviæ, cichorii, & acetosæ alterato.

Intermediis verò temporibus, quando alvus non erit libera, quæ perpetuò mollis servanda est, sumere poterit ejusdem syrupi ℥. i. cum jusculo communi, hora una ante prandium.

Vel dissolvere poterit eundem syrupum in decocto prunorum.

Vel in eodem decocto, loco syrupi dissolvi poterit manna ab ℥. ss. ad ℥. i. sumenda itidem hora una ante prandium.

Vel in dicto decocto prunorum decoqui interdum poterunt sennæ mundatæ ℥. ii.

Prædicta remedia frequentari poterunt bis in septimana, si alvus non sit libera.

Præterea ad hepatis fervorem demulcendum, nihil præstantius est balneo aquæ tepidæ, quod per totam æstatem usurpandum erit frequentissimè, singulis ferè diebus, per horam, ante cœnam, in formam semicupii.

His addere licet optimam victus rationem ex cibis concoctu facilibus, & optimi succi, v. g. perdicibus, caponibus, pullis gallinaceis, & pipionibus, præcipuè verò jusculis & consummatis juribus carniū expressis, aliisque, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, ut facilius concoqui possint.

Pro potu utatur diluto rhabarbari, per longum tempus in hunc modum composito.

℞. Rhab. pulverat. crassiusculè ℥. ss. aquæ fontis ℥. iii. bulliant parum & colentur, ac colatura utatur pro potu ordinario, cum tantillo vini rubelli.

Interdum etiam, loco illius diluti, uti poterit decocto radicis cichorii cum vino, ut dictum est.

Vitabit maximè motus vehementes, tam animi quam corporis; venerem, & alia, quæ sibi maximè obsuisse non dubitat.

Si quando dolor firmetur in articulis; sequentibus remediis mulceri, & dissolvi poterit.

℞. Pulpæ radicis althææ. ℥. iv. lactis recentis ℥. ii. fiat instar linimenti, quod inducatur parti dolenti, vel

℞. Massæ emplastri diapalmæ q. s. extendatur super lutam, fiat emplastrum debitæ magnitudinis, applicandum parti dolenti.

OBSERVATIO L.

Tumor lienis.

SOROR Dn. Nicolai, Canonici Monspelienfis, 20. annos nata, post febrem tertianam malè curatam, incidit in tumorem lienis insignem, qui totum ferè abdomen continebat, cum febre lenta, inappetentia, vigiliis, aliisque symptomatis.

Præscribo primum venæ sectionem brachii sinistri, præmisso clystere. Deinde apozemata aperiens cum cremore tartari, ad duodecim dies. Tertio quoque die infundebantur sennæ ℥. ii. addebaturque syrupi de cichorio compositi ℥. i. Eodem tempore admovebatur lieni fons emolliens & aperiens manè & serò, & linimentum post fons. Sumebat etiam vespertinis horis scilicet hora una ante cœnam, opiata sequentem.

℞. Conservæ florum tamarisci & radicis enulæ campanæ an. ℥. i. conservæ capillorum ven. ℥. ii. conservæ absinthii vulgaris, & corticis citri condit. ℥. ss. confectio-nis Alkerm. ℥. iii. salis absinthii & tamarisc. an. ℥. ii. pulveris electuarii diarrhodon. Abat. ℥. i. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhaulto vini diluti momento.

Hiscè remediis convalevit intra 15. dies.

OBSERVATIO LI.

Sanguis coagulatus in ventriculo.

FRATER Dn. Dumoy in curia prædiali Mompeliensi Consilarii Regii, quinquagenarius, post exercitia vehementia, in venatione assidua, parum sanguinis evomit, & nonnihil etiam ejusdem per alvum excrevit. Sequentibus diebus ventriculi gravitate premebatur cum cardialgia, ut alimentum frequenter expeteret, illiusque abstinencia per intervallum aliquod se deficere diceret. Vinum etiam frequenter sorbillabat. Quando tractabatur regio ventriculi, dolorem sentiebat, manus subfrigidas habebat; parum sitiebat. Medicus ordinarius eum febre lipyria ex inflammatione ventriculi laborare dicebat. At cum mihi febris nulla pulsus tangenti appareret; ille virium imbecillitatem obstare inquiebat, quominus febricitare videretur. Illam autem inflammationem colligebat ex sanguine antea excreto, qui ejusdem effusionem in substantiam ventriculi argueret, ex dolore ipsius partis, manuum frigiditate, & cardialgia, indeque audacter pronunciabat, eum certo brevi moriturum. Ego verò omnia illa symptomata ex sanguine in ventriculo concreto & corrupto provenire censebam; qui quidem sanguis corruptus, ut docet Galenus, veneni naturam induit, & inde lipothymia aut cardialgia, extremorum perfrigerationes, aliaque symptomata emergunt. Neque enim fieri posse putabam, ut ventriculi inflammatio febrem intensam ac sitim non accerseret. Deinde admotione tegula calefacta, & pannorum calidorum, supra ventriculum, ager delectabatur, nec non meri assumptione frequenti, & Jusculis valde calidis; quæ omnia non tulisset ventriculus inflammatus. Injecto clystere thrombulos quosdam sanguinis cum eo excrevit, sanguis detractus fuit valde pituitosus. Ab emulsione, vespere exhibita, ex præscripto Medici ordinarii, graviter affectus est tota nocte. Remediis autem sanguinem coagulatum dissolventibus & expurgantibus, noluit acquiescere dictus Medicus; ideo ego, qui per occasionem ægrum semel tantum videram, integram illi curam reliqui. Sed postera die, nullo alio remedio usurpato, per alvum deposuit materiam fetidissimam & nigricantem, sicque liberatus est ab omnibus prædictis symptomatibus; quod manifestè indicavit, affectus hujus causam non aliam extitisse, quàm sanguinem concretum in ventriculo, ut nos existimavimus.

OBSERVATIO LII.

Partis atrophia & sensus imminutio.

ORnatissimi viri D. Paschalii Consilarii Regii, & in computorum camera Grætionopolitana Magistrî uxor dilectissima, annos nata 22. temperamento prædita calido & sicco, (prout ex actionum promptitudine, ingenii acrimonia, iracundia, venarum latitudine, habitu macilento, aliisque signis faciliè videre est, à septem annis laborare cœpit imminutione sensus tactus, in manu sinistra, cum partis ejusdem macie & extenuatione, quæ primùm in pollice apparuit, cujus musculi, veneris montem constituentes, primùm assumpti sunt, moxque ejusdem particulæ sensus imminutus, & consequenter alii digiti eodem affectu tentati; donec tandem integra ferè sensus abolitio subsequuta fuerit, nunc etenim acum in pollicem immisam vix dolorificè percipit. Ad hæc vesiculæ interdum in extremitatibus digitorum exoriuntur, ulationibus simillimæ, aliaque nonnulla in illius habitu apparent, quæ suo loco proponuntur.

Casus iste difficillimus est, rarissimus & intricatissimus, licet de eo præstantissimi Medici qui illius curam susceperunt, parum dubitaverint; illam sensus tactus læsionem, ad incipientem paralyin referentes. Quæ quidem sententia, licet rationibus non levibus confirmari valeat; Aliud tamen de hujus morbi natura judicium proferre, & validissimis rationum momentis sustinere facile est. Esse nimirum nudam partis atrophiam, quam ratione siccitatis sensus tactus læsio consequuta sit, citra ullam nervorum obstructionem. Nos utriusque partis rationes proferemus, ut saniozem eligere cujusvis arbitrio sit. Ac tandem demonstrabimus, (quod erit egregium & singulare) eadem curandi methodo, iisdem remediis hunc affectum, sive ab hac, sive ab illa causa dependeat, esse profligandum.

Primò igitur, hanc sensus tactus læsionem, speciem esse paralyin, inde constare videtur: quod ab alia causa non possit in aliqua parte sensus ille imminui vel aboleri,

quàm ab obstructione nervorum, spiritus animales, simulque facultatem sensificam & motricem ad partes deferentium. Deinde, quod nobilis hæc mulier tumorem aliàs passa sit in parte dextra cervicis, & interdum auris dextræ tinnitum, nec non dolorem quendam circa cervicem percepit, quæ indicia sunt fluxionis à capite irruentis.

Contra verò hunc affectum non ad paralyin, sed ad quandam potiùs atrophie speciem referendum esse, sequentes rationes possunt evincere.

Primò, in paralyi non solum sensus; sed etiam motus læditur; præsertim, quando antiqua est & confirmata, quemadmodum ista, quæ per septennium affligit, licet enim interdum lædi possit motus illæso sensu; & contra interdum sensus lædatur illæso motu; hæc tamen adhibenda est differentia, quæ disertè docetur à Gal. 1. de loc. affect. cap. 6. quod nimirum in parte motus capaci non possit lædi sensus illæso motu; cum tamen motus lædi possit, illæso sensu. Sensus enim in patiando magis, motus verò in agendo consistit. Et cum idem spiritus animalis per eundem nervum deferat sensum & motum; si minori copia affluat, quàm quæ motui possit sufficere, & illa tamen sensui sufficiet, at si tanta nervi fuerit obstructio, ut sensus lædatur; multo major læsio motui contingeret. Quomodo igitur fieri poterit, ut interdum sensus lædatur, illæso motu; hac tantum ratione (docente Galeno loco citato,) quod nimirum, si soli nervi qui ad cutem feruntur, afficiantur, illæsis iis, qui ad musculos desinunt, sensus tantum peribit, illæso motu, quemadmodum contigit Pausaniæ Syrio sophistæ, cujus historiam refert Gal. 3. de locis affect. c. 12. tum etiam loco supra citato, qui Romam proficiscens, & vehiculum decidit, & ictu accepto circa septimam vertebra, unde nervulus ad cutem duorum minimorum digitorum deferretur, in iis duobus digitis sensus periit, illæso motu, quin nervi qui ad musculos earum partium ferebantur, non erant affecti. Jam verò in casu proposito res non potest ita se habere; quandoquidem si affectus oritur ab obstructione nervorum, concedendum est, nervos qui feruntur ad musculos, esse graviter affectos, si quidem nunquam contingit macies & consumptio in parte paralytica, quin prius illa spiritus animalis influxu prorsus destituta sit, siquidem facultas naturalis, feriente facultate animali, in consensum trahitur, & malè nutriendam partem, atrophiam inducit. Sed cum ex integritate motus nervorum integritas pateat; conjiciendum est, illam atrophiam non sequi paralyin; sed potiùs sensus illam læsionem ab atrophia, & exsiccatione partium dependere. Neque enim verum est, ut nuper asserabatur; omnem sensus imminutionem & abolitionem esse speciem paralyin, siquidem in elephantiasi sensus imminuitur & aboletur à siccitate, in partes introducta ab humore atrabilario.

Secundò, ex dictis etiam aliud argumentum colligere fas est: siquidem macies & atrophia non contingunt partibus paralyticis, nisi paralyis confirmata sit. At ista à suis auctoribus dicitur tantum incipiens, cum sensus tantum lædatur illæso motu. Unde sequitur necessariò, atrophiam istam à paralyi minimè dependere.

Tertiò, cum dicatur paralyis incipiens; mirum est, principium morbi per septennium durasse, neque ulterius progressum, & fluxionem, quæ nervorum tantum unum aut alterum, ad digitorum cutem excurrentem obfessit, nervos tandem majores, prædictis contiguos, & motum efficientes, non invalisse. Ita ut inde motus & sensus læsio contigerit, & integra absolutaque paralyis prodierit.

Quartò, ante sensus imminutionem, primùm apparere cœpit macies & consumptio musculorum pollicis, quam deinde subsequuta est sensus imminutio. Ergo atrophia partis ab alia causa dependet, quàm à paralyi, & sensus imminuti causa esse videtur.

Quintò, vesiculæ ulationibus simillimæ, digitorum extrema non rarè affligentes, humorem arguunt in partes affectas delabi longè diversum ab eo, qui solet efficere paralyin. Qui quidem humor non solum digitis ab hepate suggeritur; sed etiam universæ medietati corporis sibi viciniore. Nam & digiti pedis dextri iisdem vesiculis afficiuntur, & tibia dextra herpetibus, & brachium dextrum rivulis quibusdam insignitur, à venis ordinariis distinctis, sub cute recto tramite decurrentibus, & colorem rubrum, saturatum, ac ferè livescens referentibus, ut facile appareat sanguinem atrabilarium ad partes affectas deflue-

defluere, qui nutritionem vicians maciem & siccitatem induxerit; à qua siccitate sensus tactus imminutus est, siquidem à sapientibus artis medicæ proceribus litteris proditum est; motum juvari à siccitate, sensum verò ab humiditate. Atque adeo dum pars redditur humidior, ineptam fieri ad motum: dum verò siccior evadit, ineptam fieri ad sensum. Similes etiam rivuli in tibia dextra ægrotantis apparent, varicum instar, qui hepatis vitium evidentius comprobant.

Denique hujusce affectus naturam magis ac magis indicant juvenia & lædencia. Sicut enim nunquam hætenus remediis convenientibus usa est; sic usu thermarum aliarumque rerum calidarum, tum medicamento- rum potenter resolventium, parti admotorum, multo pejus habuit.

Quamvis autem hæc posterior sententia veritati propior esse videatur, si quis tamen priori favere voluerit, ultima ratione persuasus, in illius gratiam adductæ: quæ certe minime contemnenda est, saltem hoc æstimare possit, quendam fortè humoris defluxum spinalis medullæ particulam aliquam afficere, unde sensus imminutio oriatur. At verò maciem & atrophiam partis huic causæ acceptam referre, impossibile est: quemadmodum id rationes allatæ evidenter convincunt. Et saltem juxta illam sententiam asserendum esset, maciem & sensus imminutionem esse complicatos affectus, à diversis causis oriundos. Quibus ita suppositis, inquamcumque partem animum convertere lubeat, eadem perpetuò erit curandi ratio, quemadmodum ab initio fuimus polliciti.

Illam igitur curationem ex legitimis indicationibus deducentes, omni opera elaborandum est, ut calidior & siccior hepatis intemperies, omnium malorum soboles, emendetur; partis consumptio & atrophia reparetur & renutrietur: à qua si læsio sensus prodeat; simul illa curabitur, sublata causa, nimirum siccitate. Si verò hæc sensus læsio à nervorum læsione oriri existimetur; & à fluxione à cerebro in spinam ruente: non tamen idcirco calefacientia remedia exhibenda sunt, qua causam fluxionis primariam, scilicet hepatis intemperiem augerent. Neque refrigerantibus calida permiscenda, mixtis indicationibus, siquidem illis intemperies hepatis numquam corrigitur, præsertim cum in formulis remedium, juxta hanc indicationem antea præscriptis, calida medicamenta frigidis longè prævaleant. Neque externa remedia resolventia parti affectæ admovenda sunt, quia illam magis ac magis absument & exsiccabunt; & affectus curationi nullo modo inservient. Obstructio enim nervorum, si quæ est, non in manibus est; sed juxta vertebra in nervorum origine. Sic Galenus imitandus veniet, qui in Pausania Syro, antea nominato, remedia ab aliis Medicis admota duobus digitis sensu carentibus, ibique nihil conferentibus, vertebra colli applicuit, felici successu.

Imò verò paralysis, quæ in corporibus calidioribus siccioribusque contingunt, solis refrigerantibus & humectantibus remediis curari possunt, quemadmodum docet Trallianus lib. 1. cap. 16. his verbis. Causam resolutionis effectricem magna ex parte internoscere licet ex crasso, viscoso, & frigido humore constitui; Sciendum etiam est, vitium hoc ex qualitate calida aut sicca proficisci, ubi calida intemperies sanguinem & humores nimium torrefecerit. Et paulò post, si namque qualitas sola fuerit calida & sicca; tunc extenuantia, calefacientiaque (omnia enim hujusmodi nativum humorem consumunt) magis adhuc assant materiam, crassioremque reddunt. Ac tandem curationem subnectit ex victu & remediis purè refrigerantibus & humectantibus; quam quidem ab experientia desumptam esse asseverat, inquit: Novi sanè ego quendam, resolutionem ex mæore, multa sollicitudine, & inedia expertum: deinde sumpta hiera, adeo læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset; maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydreleæ, mutatione aeris temperati, & omni hilaritate. Huic non valde absumilem historiam videre est apud Forestum observat. 97. lib. 10. cujusdam adolescentis, qui à cruribus ad pedes sensu & motu destitutus, cum earundem partium extenuatione & atrophia. Cumque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab

aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis & admotis, à Foresto restitutus est.

Primò igitur victus ratio instituenda est refrigerans & humectans. Cibi sint boni succi & concocti faciles, & ex junioribus præsertim animalibus. In jusculis utatur herbis refrigerantibus, borragine, acetosa, endivia, lactuca, portulaca. Videntur omnia frixa, salsa, & piperata; legumina, caseus antiquus, alique cibi crassiores & calidiores: vinum bibat valdè dilutum, & oligophorum.

Videntur in primis animi pathemata, præsertim tristitia & iracundia: somnus sit longissimus, quia nihil magis humectat, quàm somnus. Alvus sit semper libera, natura, vel arte.

Quàm primùm erit à graviditate libera, transacto uno à partu mense, sequentium remedium usum aggre-diatur.

℞. Rad. buglossi, graminis, & asparagi ana ℥. ss. fol. endiviæ, cichorii, acetos. buglos. ana M. ss. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, quod capiat manè per duodecim dies.

In tertio quoque jusculo infunde per noctem sennæ mundat. ℥. ss. sem. anisi ℥. i.

Post primum jusculum purgans, aperiatur vena basilica cubiti dextri: mittantur sanguinis ℥. vii.

Finitis jusculis, ingrediatur balneum sequens.

℞. Amygdal. dulc. contusar. & farinæ hordei ana ℥. i. ss. decoquantur pro balneo, in sacculo inclusa; quod ingrediatur tepidè manè; & longè à pastu, singulis diebus decoctum renovando.

℞. Unguenti rosacei & cerati santalini ana ℥. i. succi cichorii & olei rosac. ana ℥. ss. trochiscor. de caphura ℥. i. ceræ albæ parum. Fiat unguentum, quo innungatur regio hepatis ab exitu balnei, post detersum mado-rem, hoc continuando, singulis diebus, in introitu lecti, per longum tempus.

℞. Seri lactis caprilli per lactis ebullitionem extracti, & probè clarificati ℥. v. succi cichorii & pomorum redolentium ana ℥. i. capiat manè duabus horis antè prandium per 15. dies.

Si tempus fuerit frigidius, quo minùs sero lactis uti possit; illius loco decoctum chinæ substitui poterit in sequentem modum.

℞. Rad. chinæ in taleolas incisæ ℥. i. aquæ fontis ℥. vi. succi limonum ℥. iii. macerentur per 24. horas, deinde coquantur in vase terreo vitreato bene clauso, ad tertiæ partis consumptionem, colentur per manicam Hippocr. capiat ℥. vi. vel viii. singulis diebus manè.

℞. Succorum recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis borrag. buglossi. fumarie, cichor. & acetos. ℥. iii. succi pomorum redolent. recenter expressi & depurati ℥. ii. ss. quibus infunde sennæ mundat. ℥. viii. polypod. querc. recentis, & epithymi ana ℥. ii. agarici recenter trochiscati ℥. i. macis & caryophyll. ana ℥. i. Postea coquantur ad ℥. i. ss. in colatura dissolve rhab. electi in prædictorum succorum portione seorsim infusi ℥. i. sacchari albi ℥. i. ss. coquantur in syrupum, de quo capiat ℥. ii. cum jusculo pulli, foliis borrag. buglos. fumarie, & acetos. alterato.

Diebus intermediis capiat singulis diebus mane, duabus horis ante pastum ℥. i. opiata, confectæ ex fructu cynorrhodii, seu rosæ caninæ, probè maturo & convenienter cocto, & per setaceum trajecto, ac deinde recocto cum sacchari s. q. quemadmodum cydoniatum parari consuevit.

Utatur etiam interdum tabellis triasantali duplicato rheo; cujus capiat ℥. ii. mane, loco opiata prædictæ, superbibendo aquæ cichorii parum.

Si propter temporis injurias hoc autumno omnia prædicta remedia ad amissum exequi non valeat. Vere proximo illa erunt de integro repetenda, tum etiam balneum frequenter iterandum, & serum lactis diu usurpandum: in hisce enim remediis præcipua curandi ratio versatur.

Denique ad hunc affectum expugnandum utilissimæ ac longè præstantissimæ sunt aquæ Meynenses, quas adire poterit circa initium mensis Julii, iisque utetur per mensem integrum.

Interea ab ipso curationis initio topica remedia usurpanda sunt, brachio & manui affectæ frequenter admovenda.

24. Olei amygdal. dulc. recenter extracti sine igne 3. ii. olei chamæ, 3. i. misce; inungatur pars calidè, mane & serò, mox lintheis calidiusculis eandem obvolvendo.

Postquam admotum fuerit oleum prædictum per 15. dies, usurpetur sequens per idem tempus.

24. Olei catellorum, & lumbricorum ana 3. ii. olei amygdal. dulc. 3. iii. misc. utatur ut dictum est: Postea per totidem dies utatur sequenti linimento.

24. Olei violar. & olivar. an. 3. i. 3. picis navalis 3. ii. ol. amygdal. dulc. 3. i. fiat linimentum.

Tandem, si affectus prædictis remediis pertinaciter obfistat; ad sequentis decocti usum erit transeundum.

24. Rad. bryoniæ, liliorum & althææ ana 3. iii. coquantur in jusculo capitis, pedum, & intestinorum vituli aut vervecis, & in hoc decoctum demergatur manus, & portio brachii, calidè, manè, & serò, per duas horas, idque post usum balnei per 15. dies.

Ut etiam suspicioni provideatur materiæ nervorum principio impactæ; usurpari poterunt unguenta & linimenta potenter resolventia, à præstantissimis Medicis præscripta, iis inungendo calidè spinam dorsii, per aliquot dierum spatium. Actum Monspelii die 14. mensis Augusti anni 1631.

OBSERVATIO LIII.

Aborsus præcautio.

QUædam mulier, uxor Joannis Vicules, civis Monspelienfis, tres aborsus consequentes passa erat, variis gestationis temporibus. Jam verò à duobus mensibus gravida patiebatur dolores circa umbilicum & lumbos, qui aborsum minabantur. Alius Medicus duo emplastra præscripserat, lumbis & umbilico admoventia, ex massa Empl. pro fracturis & disloc. unde melius habuit ad aliquot dies, postea verò iidem dolores reversi. Vocatus ego, advertens mulierem juvenem, & sanguineam, venam secari jubeo, unde intra paucas horas à doloribus & metu aborsus omnino liberata est. Sanguis erat valdè serosus. Tamen ad præcautionem præscribo rhab. pulv. 3. i. cum jusculo, iterandam semel in septimana per mensem; unguentum adstringens lumbis & ventri admoventum pridie purgationis; & opiatam adstringentem postridie rhabbari, quibus ramen non usa est. Symptomata illa accesserant eo prorsus tempore, quo menstruas purgationes pati consueverat extra graviditatem. Tertio deinde graviditatis mense eadem symptomata redierunt, & venæ sectione statim liberata est. Quarto itidem, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatibus periodicè recurrentibus, iterata est venæ sectio; statim liberabatur, ultima venæ sectio celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu, die scilicet 15. Januarii anni 1632. & in fine noni mensis peperit filium bene habitum, atque vitalem, sed pallidiusculum.

OBSERVATIO LIV.

Febris hemitritæa, capitis dolor.

DIE 12. mensis Octobris anni 1631. vocatus sum ad Dominam de Lesignan, Picenis decumbentem ex febre continua, cum intermittente copulata; cui junctus erat occipitis dolor gravans, cum tendinum cervicis dolore & flexione, in dextrum oculum decumbente. Statim inde conjeci, dolorem capitis esse Idiopathicum; eumque acceperat ab aeris nocturni injuria, cui se exposuerat. Febris erat satis lenta & pituitosa, sine siti. Inveni eam decimo quarto morbi die: antea verò ipsi semel vena fuerat aperta, & bis purgans medicamentum exhibitum. Sudor copiosus apparuerat dicto die decimo quarto, omnia sine fructu: febris eadem, quæ circa vespèram exacerbabatur, cum extremorum perfrigeratione, unde paroxysmi norabantur. Decimo quinto & decimo sexto, iterata est phlebotomia: postea medicamentum fuit exhibitum; & post aliquot dies iteratum, ex infusione sennæ cum sale tartari: juscula aperientia exhibita, quoniam julepos & alia remedia interna renuebat. Forus & inunctiones factæ in hypochondriis, quæ tena apparebant. Ratione doloris capitis admotum est vesicatorium & emplastrum commissuræ. Hæc continuata sunt usque ad vigesimum sextum morbi diem, perseverante febre, urina aliquando coctæ, cum enæoremate laudabili; sæpius crudæ, cum enæoremate valdè divulso, & non raro ex tribus urinis, quæ noctu servabantur, prima & tertia crudæ erant, media laudabilis, quæ morbi

longitudinem minabantur. Post tempus prædictum, cum alia remedia respueret, exhibeo per triduum salis tartari 3. 3. spiritus vitrioli guttas xv. in decocto absinthii, unde opimè habuit, febrisque superata est: urina tamen tenues permanebant, cum enæoremate divulso. Iterum purgata est, & omnino convaleuit.

OBSERVATIO LV.

Tussis & Catarrhus Infantis.

FILIUS Dn. de Boitarques, in camera computorum Monspelienfis correctoris; undecimestris, tentabatur catarrho, cum tussi assidua & febre, pituitam frequenter evomebat; multum lac sugebat, & parum mingebar. Post multa remedia, cum perexiguo fructu usurpata, jussi ut inungeretur regio renum; oleo scorpiionum Matthioli, ter in die, unde urina copiosiores reddita, & catarrhus imminutus. Dicit enim Mercatus lib. de morbis puerorum cap. 8. in pueris contingere catarrhum aliquando ex vitio & imbecillitate renum non trahentium serosum humorem: unde fit, ut ille sursum translatus, fiat materia catarrhi. Si symptoma illud perseverasset, usurpata fuissent remedia, ab eodem Mercato proposita cap. 13. de suppressa urina in pueris, ut clysteres, juscula aperientia, &c.

OBSERVATIO LVI.

Pleuritis.

QUIDAM sutor juvenis & biliosus, pleuritide laborans, post multas phlebotomias, aliæque remedia ordinaria. Die quinta perseverante febre intensa, & lateris dolore, sumpsit pomum coctum cum thuris Drach. i. superbibendo aquæ cardui bened. Unc. iv. & postea rectus est. Sudavit parum sine febris imminutione, sequenti die multum sudavit, bis aut ter, & inde convaleuit.

OBSERVATIO LVII.

Febris continua in puellula.

ANNO 1632. mense Januario, filia Dn. Darenæ Causidici annos septem nata, laborabat febre continua non admodum vehementi; sed quæ per intervallo, scilicet circa vespèram exacerbabatur. Incepit febris cum vomitu pituitoso, quem deinde sequutus est alvi fluxus etiam pituitosus, per unum tantum diem perseverans, scilicet secundo die morbi. Urina erat pallida & turbata, anhelitus acidus & graveolens. Præscribo portionem ex infuso 3. i. rhei, syrupi rosacei 3. i. Antequam exhiberetur medicamentum, alius Medicus superveniens, volebat illud omittere, & phlebotomiam potiorē esse contendebat; ramen exhibitum est medicamentum, quod paulò post evomuit cum pituita crassa & valdè putrida. Deinde præscribo clysterem ex catholico dupli. 3. 3. circa vespèram injiciendum, quo & reliquis medicamentis simul operantibus quinquies deiecit tota nocte materiam pituitosam, biliosam, & valde foetentem. Manè febris perexigua, & meridie febris expers ac sanitati restituta est.

Ex hac observatione colligere est, quantum aberrant illi Medici, qui in omni febre continua indiscriminatum à venæ sectione inchoandam esse curationem existimant. Cum sæpè in pueris dictæ febres à putridis humoribus, in prima regione stagnantibus, oriantur; qui purgatione faciliè educuntur. In hac autem puellula vomitus pituitosus & alvi fluxus talem humorum redundantiam indicabant.

OBSERVATIO LVIII.

Colicus dolor.

UXOR Dn. Audifreti, civis Monspelienfis, laborabat colico dolore gravissimo die 22. Januarii anni 1632. Injectus fuerat clyster carminans & purgans frustra, vocatus ego præscribo alium clysterem, ex decocto emollientium & carminantium, facto in æquis partibus aquæ & vini albi, dissolvendo cathol. dupli. mellis rosacei 3. ii. aquæ benedictæ turbidæ 3. iv. statim injecto clystere dolor quievit, per tres horas dormivit, postea mediocriter purgata est, & dolor non rediit.

OBSERVATIO LIX.

Colicus dolor.

DIE octava mensis Martii anni 1632. Domina de Varranda, sexagenaria gravissimis doloribus vexabatur circa

circa regionem lumborum, hepatis, ventriculi, & intestinorum; duo injecti fuerant clysteres, quibus valde purgata fuerat & cucurbitula magna admodum, ante & retrò. Dolores perpetuo intensi. Vocatus ego, exhibeo pulveris intestini lupi 3. i. cum vini 3. i. statim cessavit dolor. Et postea exhibitum est purgans medicamentum ad reliquias materiae morbificae expellendas.

OBSERVATIO LX.

Asthma, peripneumonia, cordis palpitatio.

Die 8. Aprilis anni 1632. vidua Dn. de Seielory, civis Monspelienfis, cum paucis induta vestibus à lecto in fenestram transilisset circa mediam noctem, illico correpta est magna respirandi difficultate, asthmatis paroxysmum emulante, cum ruffi, sputo cruento, febre, & faciei rubedine. Vocatus ego venam cubiti dextri aperiri jubeo, & detractis sanguinis 3. viii. statim spirandi difficultas quievit. Postea clyster laxans injectus est, & julepus exhibitus ex aqua papav. thead. syrup. viol. sale. prunell. & confect. de hyacintho.

Die 9. hora decima ante meridiem, eam iterum inviso, & invenio febrientem, ruffi laborantem, & sanguinea sputa excernentem; tum pondus grave sentiebat in medio pectoris, cum ardore interno & puncturis, in variis thoracis locis. Impero phlebotomiam ex brachio sinistro, clysteris ac julepi iterationem, inunctionem pectoris ex oleo violaceo, syrupi violacei usum frequentem. A venae sectione statim levata, & sensus ille ponderis & ardoris in thorace valde imminutus. Hora quinta vespertina ejusdem diei, cum existimarem à partibus inferioribus vapores & humores in thoracem transferri, quod Orthopnea illa satis indicabat, praescribo missionem sanguinis ex saphena, ex qua etiam melius habuit. Nocte sequenti iteratus est julepus praedictus, parum dormivit.

Die 10. mane melius habuit; febris, & reliqua symptomata valde remissa. Circa horam tertiam vespertinam, levem refrigerationem extremorum passa est, cum sudore levissimo in pedibus & volis manuum: inde febris aucta, pulsus valde oppressus, & gravitatis sensus in thorace plurimum auctus. Vocatus est in consilium Dn. Ranchinus, Cancellarius, qui censuit hunc affectum esse pleuritidem anteriorem, ex inflammatione mediastini. Et ex communi consensu missus est sanguis ad 3. vii. ex brachio dextro, unde etiam melius habuit. Reliqua remedia continuata, tum etiam frictiones, ligaturae, & cucurbitulae in partibus inferioribus frequenter celebrabantur.

Die 11. quae erat tertia morbi, commotus iis quae observaveram in alio morbo ejusdem aegrotantis, qui fluxu alvi tenesmode, & catarrho in pectus vicissim affligebatur, ita, ut quoties alvus restitabat, catarrhus graviter affligeret; & fluxu alvi redeunte, statim catarrhus cessaret facta palindrome ad intestina, humoris in pectus defluentis; censui purgationem ipsi fore utilissimam, quam in hunc modum compono.

℞. Fol. buglossi & lactuca ana M. i. tamarind. 3. ss. liquiritiae 3. in. flor. violar. p. i. coquantur ad 3. iv. in colatura dissolve rhab. in aqua buglossi cum santalo citrin. infusi 3. i. mannae & syrupi rosacei an. 3. i. fiat potio, quam sumpsit manè, & multa pituitosa, serosa, acria, foetidaque excrevit. Nihilominus exacerbatio circa vespertinam rediit, ut die praecedenti: attamen pulsus non erat oppressus ut antea, & gravitas pectoris minor. Sed dolorem percipiebat circa claviculam dextram, qui etiam tactu exasperabatur; nox ferè insomnis, emulsionibus frequenter utebatur.

Die 4. morbi, & mensis 12. cum manè febris, & dolor ad claviculam perseverarent, iterum vocatus est in consilium Dn. Ranchinus, praeter dicta symptomata autem maximam palpitationem cordis patiebatur, quae etiam palpitatio apparuerat in hypochondrio dextro, tum etiam in latere dextro; sed exiguo tempore. At in regione cordis permanebat, & instar mallei violenter percutiebat. Iterum aperta est vena brachii dextri, praescripta inunctio partis dolentis, & remedia ad inferiora revellentia. Circa vespertinam rediit exacerbatio, cum palpitatione perseverante. Post aliquot horas parum sudavit toto corpore, unde aliquantulum levata est. At palpitatio & febris eadem. Cum suspicio esset, vapores ferri ab utero; praescripta sunt clyster hystericus, frictiones, ligaturae, & cucurbitulae partibus inferioribus; Emplastrum hystericum umbilico, & Julepus ad sudo-

rem juvandum, ex aquis scabiosae, & cardui benedicti. cam. lapid. bezoard. & aquae nephæ 3. ss. ratione uteri. Nocte alvus ter copiose deiecit foetida & corrupta. Post mediam noctem placide dormivit usque ad matutinum.

Die 5. morbi mane eam invenio cum exigua febre, sine ulla pectoris oppressione aut dolore, & cum exigua cordis palpitatione. Circa vespertinam parum sudavit, & paulò melius habuit. Post rejectum clysterem, cordis palpitatio aucta est, febrisque intensior evasit. Nocte mediocriter habuit.

Die 6. omnia eadem, vesperti admodum cucurbitulae scarificatae cum fructu.

Die 7. menstrua copiose fluere coeperunt, unde omnia symptomata fuere valde remissa.

Die 8. melius habuit.

Die 9. levis alvi fluxus tenesmodes, quo pituitosa pauca ejiciebat: & ante illum fluxum, per vomitum rejecit multa.

Præparabantur humores aperientibus temperatis.

Die 10. quae erat 18. mensis, alvi fluxus minor, vespere omnino substitit, febris nulla. Inde omnino convaleuit.

Die 29. ejusdem mensis Aprilis, cum optimè se habere videretur, & negotia domestica ageret, sedens in sella, subito in terram concidit exanimis, & verè mortua.

Aperto cadavere inventum est mediastinum plenum sero sanguineo, quod forte rupta membrana versus partem superiorem pulmonis, eumque atque asperam arteriam comprimens, subito eam suffocaverat. Praeterea inventa est pulmonis universa substantia referta materia purulenta, & gravitate insigni praedita, tum etiam testiculus sinister exigui ovi magnitudinem aequabat, colore nigricante, coque aperto, substantia illius spongiosa, nigra & veluti gangrana affecta, visa est. Imò verò, statim ab aperture, excidit è testiculi medio materia quaedam nuclei instar, & grumo sanguinis putrefacto simillima. Inde oriri coniecimus affectus hystericos, quibus erat valde obnoxia; Imò verò, forsan cordis palpitatio inde oriebatur, à tetris nempe vaporibus ab ea parte elevatis.

OBSERVATIO LXI.

Ex abortu symptomata.

Clarissima uxor Dn. Desgradies die 28. mensis Mart. anni 1632. abortum passa est, quo secundinas primum cum multo sanguine excrevit, unde summa virium imbecillitas ad extremum periculum eam deduxit. Sedato sanguinis profluvio, die sequenti foetum exclusit. Erat autem quatuor mensium, postea convalescere visa est, & mediocriter purgabatur. Attamen foetor insignis & cadaverosus apparebat in iis, quae purgabantur. Die septima, febre intensa correpta est, & placentam illam carneam, quae jecit uterinum nominatur, excrevit admodum foetentem, sanguine atro plenam; unde postea sensim convaleuit.

Idem contingit Dominae de Laroche quae die 15. Aprilis ejusdem anni, cum gravida esset à quatuor mensibus, abortum passa est, & foetum cum membrana exclusit, unde omnino liberata credebatur. Attamen febre intensa postmodum laborabat, cum horrore frequenti, & animi defectibus. Tum purgamenta foetidissima cum thrombis & carunculis excernebat. Die septima placentam illam integram excrevit, eamque foetidissimam: unde melius habere cepit, ac sensim convaleuit.

Haec duae historiae docent, purgamenta uteri, foetorem cadaverosum referentia, ut plurimum significare aliquam secundinarum portionem in utero restitisse.

OBSERVATIO LXII.

Scabies.

Quidam adolescens famulus Dn. Grasseti Judicis regii, foeda scabie torquebatur, cum furunculis frequenter emergentibus: à quibus affectibus liberari non quiverat venae sectionibus & purgationibus multis, intra sex menses per intervalla usurpatis. Tandem ei exhibetur Mercurii dulcis 3. i. cum diacrid. 3. ss. quibus optimè purgatus est, & à foeda illa scabie intra paucos dies liberatus.

OBSERVATIO LXIII.

Ventris dolor.

UXor Dn. de la Faverie, postquam icterum aliquandiu passa esset, à quo imperfectè curata fuerat, incidit in febrem tertianam diurnam, eaque soluta, febris lenta permanebat cum exacerbationibus tertianis, & hepatis duritie. His successit dolor atrocissimus, primo insultu regionem hepatis infestans, postea verò totum ventrem occupans, præcipuè verò uteri regionem, cum purgationes menstruas valdè imminutas pateretur. Injecti fuerunt clysteres, fomenta, & linimenta admota, quibus dolor valdè imminuebatur, ac præcipuè exhibitio pulvere, ex sulphuris 3. ss. cum nucis moschata 3. i. confecto, ab alio Medico seniori, me absente, præscripto, quem secreti instar celabat. At neque sublatus omninò dolor, & brevi iterum rediit, non minori vehementia, ut jam in vitæ periculo constituta ægotans videretur. Prædictis remediis frustra iteratis, sequentes pilulæ à me præscriptæ fuerunt die 26. Julii anni 1632.

℞. Aloes soccor. 3. ii. Laudani opiat. gran. iiii. diagryd. gran. vi. formentur pilul. vi. quas postquam deglutivit agra noctis initio, per horam dormivit, & expectata se à dolore omnino liberam professa est. Nocte mediocriter dormivit, multum sudavit, manè optimè habuit, doloris & febris expers. Nullo modo purgata est; sed matutinis horis clyster injectus, à quo multa deiecit excrementa, eoque singulis diebus per triduum iterato, dolor non amplius rediit.

OBSERVATIO LXIV.

Fluxus hepaticus, Dysenteria.

Quidam Pistor dysenteriam passus per duos menses, incidit tandem in fluxum hepaticum, quò multum sanguinis diluti emittebat, sine aliis humoribus, cum febre, & virium dejectione summa, unde brevi moriturum æstimantes proximi, Theologum & Tabellionem vocant. Vocatus etiam ego Laudani gr. iv. exhibeo circa vespem, & intra horam fluxus cohibitus est, nec nocte deiecit usque ad meridiem sequentem, in quo fluxus rediit, sed minimè sanguineus, erat enim tantum biliosus; vesperi tamen aliquid sanguinis permiscebatur. Eadem die manè detractus fuit sanguis ad 3. vi. in duobus vasculis, quorum posterius habebat sanguinem fervidum & spumantem. Præscripti sunt julepi refrigerantes & adstringentes, epithemata, unguentum hepatis refriger. tinctura rosarum, pro potu ordinario. Hæc agebantur die 14. Augusti, anni 1632. Nox sequens fuit satis molesta & infomnis, cum pluribus dejectionibus biliosis, & interdum sanguineis. Die verò 15. sumpsit potionem ex rhab. tamarind. & myrobolan. in decocto refrigerante & adstringente, qua multum purgatus est tota die, & admodum debilitatus. Vesperi reiteratum laudanum, & statim alvi fluxus cohibitus est, nocte tamen nihil dormivit. Mane præscript. est fortis adstringens ex rad. & herbis, aliisque, sacculis inclusis, & vino rubro & aceto decoctis, toti ventri admovendus; Item julepus ex succo portulacæ, plantag. & forborum; tum pulvis roborans & adstringens, in jusculis & panatellis usurpandus, & 24. horarum spatio omninò sanatus est.

OBSERVATIO LXV.

Hysterica Passio.

UXor Dn. Moureti, in curia præsidiali procuratoris, correpta est die 15. Augusti anni 1632. nausea frequenti, qua parum pituitæ magno conatu rejiciebat, cordis dolore, & febre quadam, quæ pluries in die redibat & occultabatur. Tum menstrua apparuerunt ante tempus consuetum. Censeo eam laborare ab utero, & præscribo clysterem hystericum, emplastrum de galbano, & potiunculam ex aqua naphæ 3. ii. cum gr. iv. castorei. His nihilo melius habuit; imò verò fluxus mensium cohibitus est. Die secunda, cum nausea urgeret, exhibeo potionem ex sale vitrioli, qua ingentem pituitæ viscidæ copiam evomit cum maximo labore. Tertia, jubeo aperiri venam malleoli, inde multum levata est. Sed quarta die animi defectibus & languoribus afficiebatur, ut se vapores ad cor ascendentes percipere, assereret. Aperta est vena alterius malleoli sine fructu. Quinta die exhibita est potio sequens, hystericis convenientissima.

℞. Moschi, & sang. draconis ana gr. xiii. aqua naphæ 3. iv. fiat potio.

Hoc remedio maximè levata est, & tota die melius habuit. At sexta die redeunt symptomata, quibus etiam septima die plurimum vexata est. Octava sumpsit pilularum scæridarum 3. i. quibus optimè durgata est, & tam bene se habuit, ut nullis aliis remediis opus fuerit.

OBSERVATIO LXVI.

Dysenteria.

Filiolus Dn. Dorthes bimulus dysenteria contumaci laborabat, post multa alia remedia frustra usurpata, exhibui extracti corallorum 3. ss. cum aqua plantag. & eadem die fluxus cohibitus est.

OBSERVATIO LXVII.

Colicus dolor.

Quidam Aulicus, dum Rex Monspelii esset, die 2. Octobris anni 1632. incidit in colicum dolorem gravissimum, ad cujus sublationem primò injectus est clyster emolliens & purgans, postea carminans & evacans, cum therebinthina quo levatus est; sed brevi dolor rediit. Tandem in decocto carminante dissolvi jubeo aqua benedictæ 3. iv. diaphenici 3. i. à quo quater deiecit pituitosa multa, & omnino liberatus est.

Eodem clystere Dn. Verchand, civis Monspelienfis, prope divum Firminum, ante duos menses, à simili dolore liberatus fuerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hepatis durities cum cachexia.

Domina de la Faverie post morbum supra descriptum; observ. 63. laborabat cachexia cum duritie hepatis palpabili, sequentibus pilulis usa per 20. dies perfectè restituta est.

℞. Chalybis præp. cum sulph. 3. ss. aloes optimæ, senæ mundat. agaric. troch. & rhab. elect. an. 3. j. pulv. diarrhod. abbat. 3. ss. croci 3. ss. cum syrupo rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat 3. j. singulis diebus manè, leviter deambulando, & post tres horas capiat jusculum, in quo folia & rad. petrosel. bullierint.

Quia hæ pilulæ non purgabant; bis aut ter addita sunt uni dosi diacrid. gr. iv.

OBSERVATIO LXIX.

Affectio hysterica emula.

UXor Dn. Salgues mercatoris Monspelienfis, per multos dies conflictata est dolore, circa regionem hepatis graviter infestante, cum levi lipothymia & faucium constrictione quadam, atque vomitibus pituitosis, per intervalla recurrebat dolor & interdum ad alias abdominis partes exporrigebatur. Tanta interdum animi defectio eam corripiebat; ut brevi moritura videretur. Cum affectio hysterica putaretur; remedia ipsi congrua usurpabantur, à quibus aliquando levabatur, sed omnia symptomata postmodum recurrebant. Tandem balneis, fotibus, & clysteribus usa, per alvum excrevit materiam quandam pituitosam, compactam, & latam, fasciæ instar, palmi magnitudine; postea verò, per aliquot sedes, materiam mucosam, ac postmodum omninò sanata est.

OBSERVATIO LXX.

Hydrops.

Juvenis quidam 25. annos natus coquus Dn. Marchionis de Varennes, post febrem continuam, & intermittentem, incidit in hydropem tympanitem, cum non exigua aquarum copia conjunctum. Post multa remedia & purgationes frequentes, quarum beneficio multum feri & flatuum copiam emittebat, & venter imminuebatur, atque iterum spatio 24. horarum in pristinam amplitudinem redibat, tandem sequentibus duobus remediis, per 15. dies usurpatis, convaluit.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petrosel. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamarisci ana 3. i. rad. asari. 3. ss. fol. agrim. ceterac. capil. ven. chamædr. hyperic. absinth. & centaur. min. an. m. i. sem. dauci & petrosel. maced. ana. 3. ss. coquatur ad quart. v. in duabus partibus aquæ, & una vini albi, sub finem additi. In colatura dissolve syrapi de cichorio compos. 3. iv. fiat apozema pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi spiritus diurectici 3. ss. spiritus vitrioli 3. i.

Post tertiam vel quartam dosim apozematis, purgabatur cum mercurii vitæ g. vi. scammonii gr. x. quibus vomitus non provocabatur.

Alterum remedium erat cataplasma ex rad. cucum. agrest. cum pulvere cumini paratum, cujus descriptio habetur in praxi medica nostra cap. de hydrope.

OBSERVATIO LXXI.

Variola cum dysenteria.

Puer quinque annorum, filius Magistri Limonsini pictoris, variolis prehensus tertio die alvi fluxu cruento corripitur, cum frequenti egerendi conatu; pituitosa, & mucosa exercebat, cum magna sanguinis copia. Exanthemata erant prava, alba, & depressa. Ad eum vocatus, sequentia prescribo.

℞. Rosar. rubr. p. i. fantali rubr. ʒ. ss. liquiritiæ rasæ & passularum integr. ana ʒ. i. coquantur in jusculo capitatis vervecis, in colaturâ quartar. tribus dissolve confect. de hyacinth. ʒ. iii. conservæ rosar. per setaceum trajectæ ʒ. ss. vitell. ovi num. i. fiat clyster frequenter injiciendus.

℞. Aquar. scabios. & card. bened. ana ʒ. i. ss. syrupi de rosis siccis ʒ. i. corall. præp. & margaritar. præp. an. ʒ. ss. lapid. bezoard. gr. iii. confect. de hyacinth. ʒ. ss. fiat julep. qui detur bis in die.

℞. Olei scorpionum Matthioli ʒ. ss. illinantur inguina & axillæ calidè, frequenter.

Bis injecto clystere, & bis sumpto julepo, cessavit prorsus alvi fluxus, & exanthemata validius erumpere cœperunt, ac postmodum morbo placidè defunctus est ad perfectam sanationem, ut nostro amplius auxilio non indiguerit.

Quamvis vulgaria sint remedia proposita; hic tamen casus observationem meruit, propter eventum non vulgarem. Ex omnibus enim pueris; variolis laborantibus, quos mihi tota vita videre contigit, hic unicus fuit, qui ex alvi fluxu sanguineo evaserit; Nam in cæteris certum mortis præsagium fuit, magna præsertim sanguinis copia effluente.

OBSERVATIO LXXII.

Pleuritis maligna.

Uxor D. Argelies Frontinianensis, circa finem mensis Martii anni 1633. laborabat pleuritide dextra, eaque gravissima. Die septima circa finem & initium octavæ, subitò correpta est palpitatione cordis adeò gravi, ut Medicus illius ordinarius extremos esse naturæ conatus arbitraretur, eamque brevi morituram palàm pronuntiaverit. Nos verò à putrida aliqua materia evaporante, in ventre inferiori contenta, hujusmodi palpitationem procedere censuimus. Eventus rem indicavit; nam post duas horas ægra bis alvo ejecit valdè fœtida, & ab hujusmodi palpitatione liberata est. Periculi suspensionem afferebat, quòd affectus intra septem dies nullis remediis, nedum frequenti venæ sectione imminutus fuerat. Licet autem symptomata imminuta apparerent; die undecima parotis apparuit, quæ postero die delituit, & 13. mortua est. Unde apparuit pleuritidem fuisse malignam, vel potius febrem malignam, pleuritide comitatam.

OBSERVATIO LXXIII.

Pleuritis spuria.

Circa idem tempus ancilla Domini Germain, civis Monspelienſis laboravit dolore lateris pungitivo, cum tussi & sputis albis, quæ tamen bis aut ter cruenta apparuerunt, meliùs decumbebat in latus dolens, quod erat dextrum. Erat autem febris exers, quod significabat non esse veram pleuritidem, cum inflammatio talis non posset esse sine febre acuta. Septimo die morbi, cum dolor nunquam intermiſſet, sanguinis sputum apparuit copiosum per aliquot horas, cui successit fluxus mensium; cui integra morbi solutio successit. Causam hujus affectus censei serosum quendam humorem acrem, in latus per venas translatum, qui dolorem efficiebat sine inflammatione. Qui serosus humor exagitatus die septimo aperuit quasdam venulas, unde contigit sanguinis sputum. At vincente natura, & serosam illam materiam amandante ad venas uteri, facta fuit morbi solutio.

OBSERVATIO LXXIV.

Paralysis, convulsio, & affectio hypochondriaca.

D. N. Fonquetus, Medicus Frontinianensis, passus est autumno prægresso febrem tertianam duplicem valde diuturnam, quæ ad hyemis initium perduravit anni 1633. Is erat temperamento melancholico donatus, an-

num agens quadragesimum, usus est tempore Quadragesimæ pravis eduliis, præterea animi parhæmatis admodum gravibus affectus est. Post festum Paschatis laborare cœpit catarrho, in omoplatam sinistram decumbente, ubi dolor excitabatur. Post aliquot dies incidit in motus & sensus imminutionem dolorificam ferè omnium partium, præcipuè verò tibiæ atque femorum; præterea tensiones dolorificæ per intervalla contingebant iisdem partibus ut digiti pedum contraherentur, & muscoli juxta inguina chordarum instar tensa apparerent. In partibus superioribus, brachiis præsertim, motuserat liberior. At in omnibus partibus sensus obtusus; ut in naso & facie se parum sentire affirmaret. Per os exercebat humorem tenuem, quem ipse æger dicebat saporem acrem & acerbum præ se ferre, instar vitrioli; singulis diebus febris exacerbabatur, & in exacerbatione tensiones musculorum, fluxio, & alia symptomata intendebantur, nec non petus admodum coarctabatur, ut suffocari videretur. In morbi principio bis phlebotomia usurpata, & toties purgato corpore ad thermas Balerucanas se contulit; ubi quater mersus est in balneum per quatrimum, & caput lavit sine ullo fructu. Regressus è thermis, usus est nostro consilio. Judicavimus autem hunc affectum procedere ab humore seroso, à cerebro in spinam medullarem & totum genus nervosum confluentem: illius autem serosi humoris collectionem fieri priùs in hypocondriis, præsertim venis mesaraicis, in quibus continetur humoris melancholici copia, ex causis prægressis. Ita ut hunc affectum ad hypochondriacam affectionem referendum esse censuerimus, cujus symptomata essent illa paralysis, & convulsio imperfecta, à seroso humore in dictas partes effuso progenita. Quod indicabat tum ægrotantis constitutio melancholica, tum copiosus ejusdem humoris effluxus per os, tum febris, qua propemodum assidue tenebatur, & ingravescente febre, omnia symptomata intendebantur; cum tamen paralysis à pituita oriundæ febris soleat esse remedium. Talia autem symptomata ex humore melancholico contingere, refert Sennertus, agens de affectu hypochondriaco, & de scorbuto. Non est hæc paralysis propriè dicta, quæ sit affecto nervorum principio; sed abusive sic appellata, quæ non totalis est sensus motusque privatio, ob denegatum animalis spiritus per nervos influxum; sed potius functionis sensitivæ & motivæ depravatio, quia dolorificus sensus adest.

Præscripsimus in apozemate ad plures dies, ex aperientibus temperatis, alternis diebus purgans, & alternis tantum alterans, forum hypochondriis emollientem, & aperientem, linimentum ejusdem facultatis, tum venæ sectionem post primam dosim apozematis, præmissio clystere, & purgante medicamento. Pro potu utebatur infuso corticis tamarisci, agrimonii, & pimpinellæ. At cum sanguis detractus valdè cacoehymus videretur, iterum detractus est. Ex reliquis remediis nullum percepit solatium; sed morbus in pejus ibat.

Die 24. mensis Aprilis, cum iterum invisum, eumque inveni infractis admodum viribus, cum febre assidua lenta, quæ tamen tertianæ paroxysmos habebat. In quibus hypocondria per intervalla ex flatibus intumescabant; præcipuè verò lien. Aliquando etiam ab iisdem flatibus ita comprimebatur diaphragma, ut se suffocari clamitaret: epoto aquæ cyatho, ructus duos, aut tres edebat, ac confestim ab illa suffocatione liberabatur. Urinis innatabat aliquid pingue, instar telæ araneæ, & sedimenta earum erant farinacea, quæ quidem urinæ lethales sunt ex Hipp. 2. progn. Die intermissionis laborabat pyralismo frequenti, & humorem intra cranium & cutem, aut musculos faciei deferri sentiebat.

Die 29. Aprilis, cum iterum invisum ad extrema redactum, pulsus erat minutulus, pyralismus cohibitus, respiratio oppressa. At mente constabat. Die sequenti manè obiit.

OBSERVATIO LXXV.

Dolor pleuriticus ex lumbricis.

Circa finem mensis Aprilis, anni 1633. filia Raymundi Michaelis Frontinianensis, annos octo nata, laborare cœpit tussi & febre, quibus successit lateris dolor, ita ut pleuritica censeretur. Attamen quinta die morbi, tres aut quatuor lumbricos excrevit per clysterem, ac diebus sequentibus quamplures, tum exhibitis medicamentis lumbricos expellentibus, tum purgante medicamento, & ita curata est. Unde patet vapores ex materia putrida (à qua

(à qua lumbrici generantur) elevatos, dolores lateris & tussim, aliaque symptomata producere, quæ pleuritidem mentiuntur.

OBSERVATIO LXXVI.

Tumor strumofus.

Die 6. Junii anni 1633. D. de Gaiian ad nos adduxit filiam suam 13. annos natam temperamento sanguineo præditam, quod ex colore subrubro faciei apparebat, & ab undecimo ætatis anno menstruas purgationes patiebat. Cum ab octo mensibus fluxio quædam in partem faciei dextram decubisset, paucis postea diebus decidit in cervicem, ita ut glandula illius loci paululum tumefacta apparuerit. Ab eo tempore tumor sensim increvit, ita ut jam ovi anserini magnitudinem superaret. A præsentibus Medico & Chirurgo, per duos menses multa præstita fuerunt remedia, purgationes, decocta sudorifica, causticum inustum; tum parti adnota remedia, primum resolventia & emollientia, postea suppurantia & attrahentia validissima quibus nihil profectum est, imò contra tumor antea exiguus incrementum suscepit. Nos verò consilio inito cum Dn. Delort Universitatis Decano, & Magistro Thierry Haguenot, Chirurgo seniori, primum eam misimus ad thermas Balerucanas, ut iisuteretur in potu, balneo, & capitis embrocatione. Postea verò sequentia præscripta sunt.

Pulvis Arthriticus addito zinzibere sumendus singulis hebdomadis. Venæ sectio post primam dosin pulveris.

Fotus ex spongia in aqua calcis expressa, & arctè alligata per decem dies: Suffumigium ex lapide pyrite extincto in aceto fortissimo, bis in die acceptum per infundibulum, cujus tubulum totum tumorem contineat.

Post suffumigium, emplastrum de vigo, quadruplicato mercurio, cujus singulis uncis addatur vitriol. romani 3. i.

Bochetum falsæ parillæ per longum tempus, sine vino.

Infusio ad bronchocele, in pharmacopœa Quercetani descripta, tempore plenilunii usurpanda.

Aquæ Meynenses per mensem, pro potu & fotu partis, bis in die; postea emplastrum prædictum, ex eadem aqua paratur bochetum.

Victus continuò exsicicans.

Post reditum ab aquis Meynensibus, si tumor non fuerit discussus, aperiendus erit caustico.

Omnibus remediis usæ est, exceptis aquis Meynensibus, quia cum reliqua nihil profecissent, imò tumor incrementum suscepisset, non fuit speranda salus ab hujusmodi aquis, sed ad apertionem statim veniendum censuimus, quæ fuit celebrata die 19. Septembr. 1633. cumque admoto caustico, supra escharam facta fuisset incisio scalpelli ministerio, illico erupit aqua tenuis & limpidissima, instar aquæ fontanæ, ac tumor statim subsedit, ad planitiem parti suppositæ propemodum æqualem, quod nobis admirationem peperit, & observatione dignum censuimus. Similes enim tumores ab aqua productos, præter hydroceles, & hydrocephalos à nemine Auctorum descriptos existimo. Decem aut duodecim horis ab apertione, correpta est febre acuta, & magna fluxio facta in partem cum inflammatione. Tertio die cessavit febris, post venæ sectionem bis factam, & purgationem: cataplasma de mica panis tumori admotum, paululum subsedit, & pus quoddam pituitosum effluebat. Decima tertia die ab apertione, decisa antea escharam, exivit per ulcus cystis integra, instar sacci verè membranosa, & paucis postea diebus curata est.

OBSERVATIO LXXVII.

Lues venerea.

Juvenis quidam bilioso ac melancholico temperamento præditus, lue venerea infectus, mense Junio anni 1633. aggressus est diætam sudorificam, eaque peracta, frictiones ex unguento mercuriali celebratæ fuerunt. Post secundam frictionem, cum pyralismus ritè procederet, subito correptus est contractione brachiorum & tibiarum, cum tensione ingenti abdominis, & suffocatione, subitoque pyralismus cessavit. Frictiones vehementes celebratæ sunt in partibus contractis; aqua imperialis & cinnamomi exhibitæ, quæ nihil præstiterunt. Postea aquam nostram theriacalem, ex spiritu vini conflata, exhibuimus, à qua plurimum levatus est, & injecto clistere acri paroxysmus desit. Post biduum, cum parum spueret, adnota fuerunt emplastra mercurialia tibiis, femoribus, &

brachiis, quæ intra 24. horas sputum satis copiosè promoverunt. At æger in prædictum paroxysmum incidit. Cum verò frictiones celebratæ fuissent, & prædicta aqua exhibita, tum clyster injectus qui non poterat ejici; suppositoriis nullo modo levabatur, sed omnino suffocari videbatur. Nos alium clysterem acriorem ex diaphœnici & hieræ ana 3. ii. injici curavimus, quem secuta copiosa est evacuatio, & æger à paroxysmo liberatus est. Sequenti die, præcedenti pyralismo, iterum in eundem paroxysmum incidit, cæteris multò graviolem, nam nec aqua theriacali, nec clysteribus iteratis, quibus etiam multum dejecerat, potuit sedari. Tandem cum ab initio censuissem hæc symptomata ex eo provenire, quod excrementorum colluvies, superiora petens, in ventriculo colligeretur, & non posset per os expurgari ob sui crassitiam, vel facultatis expultricis imbecillitatem, & magna copia cumulatæ, ac malignitate prædita, ventriculi orificium vellicaret, unde ortæ convulsiones per consensum generis nervosi; Tum etiam prædicta materia à calore exagitata multi vapores elevarentur, qui ventriculum distendentes, diaphragma comprimerent, unde suffocatio, & tensio abdominis sequebatur: Ventriculum esse vacuandum judicavimus, prompto & potenti remedio. Atque in hunc finem exhibuimus salis vitrioli 3. i. in aqua dissolutam, quæ intra horæ quadrantem humoris pituitosi, visceri, & crassi, cum melancholico permixti circiter ʒ. ii. rejecit, & statim à paroxysmo liberatus est; Postea continuavit pyralismus per multos dies; sine alio symptomate, sicque integrè liberatus est.

OBSERVATIO LXXVIII.

Lues venerea.

AMe curata est in pluribus decocto, ex sudorificis & purgantibus, per xx. dies usurpato. Si hæc non sufficerent; ad frictiones ex unguento mercuriali veniebam. Multi in media hyeme, hoc solo decocto curati sunt, quibus diætæ sudorifica administrari non poterat, propter aeris inclementiam.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis in empyema degenerans.

Filius Dn. de Calvieres, apud Nemaufenses litium capitalium Judicis, 20. annos natus, incidit Monspelii circa medium mensis Maij, anni 1633. in pleuritidem sinistram, qua ita detinebatur, ut in neutrum latus posset decumbere, sed tantum supinus jaceret. Huic multa remedia fuere præscripta ex consilio trium Medicorum, & decies aut ultra phlebotomia celebrata; attamen affectus diu perseveravit, quamvis dolor lateris aliquando cessare videretur, & æger in utrumque latus sese converteret. At febris permanebat, & dolor lateris redibat. Producta fuit febris usque ad diem trigessimam quintam, quæ latus aliquantulum intumescere visum est, & ad tactum dolebat, nonnullo rubore suffusum. Judicatum fuit, pleuritidem in empyema converti, & adnota fuere cataplasmata suppurantia, quibus latus paulò magis intumuit. Sexto aut septimo ab hinc die, cum apertio lateris nimium procrastinata fuisset, quæ apparente lateris tumore statim fieri debuerat, ruptus fuit abscessus ad interiora. Attamen æger pus facile excrevit tussiendo, quod laudabile apparuit, & minime foetidum, magna copia, singulis diebus excernebatur primo purum, postea multa pituita permixtum. Post ruptum abscessum, in utrumque latus facile convertebatur, febre perseverante, cum antea non posset converti in latus sanum, quia pondus insigne sentiebat in latere dolente, quod signum notatur ab Hippoc. in prognosticis. Otiduo elapso à ruptionis die, purulenta excretio desit, & solam pituitam rejiciebat. Tum pondus in eodem latere iterum sentire cepit, ut ad latus sanum converti non posset, nec non elevatio in parte lateris externa iterum apparuit. Novam collectionem in latere factam esse censi, & prompta apertione indigere, ne iterum profusa materia in thoracem, pulmone laborem novum efficeret, unde phthiseos periculum immineret. Cum tamen alii Medici duo, cum duobus Chirurgis, sententiæ meæ assensum nolissent, & mater illius discessum urgeret: Nemausum translatus est, ubi tandem empyema apertum est, caustico lateri admoto, & pus diutissime ab ulcere manavit, ac tandem æger integrè curatus est.

OBSERVATIO LXXX.

Lochia suppressa.

Mulier quædam plebeia, gravida octimestris, correpta est febre continua, die 5. Julii, anni 1633. Tertia die febris aborsum passa est, & à partu lochia omnino suppressa sunt, maculae purpureæ in toto corpore apparebant, præcipue circa cervicem; febris erat intensa. Præscribo sectionem venæ malleoli, & julepos, ex aperientibus frigidis compositos, frictiones partium inferiorum, forus & linimentum relaxans pubi & perinæo: Ex his nullus fructus apparuit, imò sub finem secundi ab aborsu diei, febris admodum exacerbata est, ut delirium pateretur, & facies valde immutata esset, unde in summo vitæ discrimine ægram versari, nemo non videbat. Tunc venam brachii aperiri jubeo, & sanguinem mitti ad Unc. x. qui fuit valde corruptus. Erat circiter hora quinta vespertina, jubedque, ut venæ sectio iteraretur post horas quatuor, scilicet circa horam nonam. Præscribo julepos valde refrigerantes ex decocto lactucæ, portulacæ, acetosæ, cum sale prunellæ, clysterem pariter refrigerantem & emollientem: quibus remediis ita adjuncta fuit, ut sequenti die febris valde exigua apparuerit, lochia fluere incæperint, & paucis diebus sine aliis remediis omnino convalesceret.

OBSERVATIO LXXXI.

Urina suppressio à caruncula virgæ.

Lictor quidam Senatus Divionensis, cum esset Monspelii negotiorum causa, die 7. Julii, anni 1633. incidit in urinæ suppressionem, ex caruncula virgæ, tumefacta à coitu immodico. Chirurgus, quem primum vocavit, catheterem immittens, magnam sanguinis profusionem excitavit; vulnerata parte, & nihil urinæ excrevit; sed Ager gravissimis doloribus & mingendi conatibus premebatur. Vocatus ego, præscribo phlebotomiam ad ℥. xii. quia erat sanguineo temperamento præditus; clysterem emollientem & refrigerantem & semicupium subtepidum, injectionem refrigerantem, & inunctionem renum pubis, & perinæi, etiam refrigerantem, erat hora nona vespertina, tum jubeo, ut circa mediam noctem iteretur venæ sectio, quæ omnia præstita fuerunt. Manè erat in eodem statu; summos mingendi conatus patiebatur, & nihil emittebat, nisi guttulas iii. vel iv. urinæ, singulis conatibus. Iterum vocatus præscribo vomitorium ex salis vitrioli ℥. i. cujus ope bis evomit pituitosa multa; At in secundo vomitu urinæ ℥. i. vel ii. emisit, & sublevatum se dixit; quod hactenus non contigerat. Inde per intervalla urinam paulò copiosorem excernebat, ita ut intra quatuor vel quinque horas vesica omnino depleta fuerit. Supererat partis affectæ inflammatio quædam, quæ emulsionibus cum sale prunellæ, injectionibus, clysteribus, semicupio & inunctionibus curata est.

OBSERVATIO LXXXII.

Difficultas spirandi.

Filius D. Hugonis, Mercatoris Monspelienensis, quinque annos natus, cum malè educatus fuisset à nutricibus, inter varia symptomata hoc præcipue pati solebat, ut cum curreret; aut vehementius moveretur, spirandi difficultate laboraret. Tandem die tertia Julii, cum ab exercitio multum incaluisse incidit in tussim cum difficultate spirandi, febricula, & alvi fluxu mediocri in quo flava, pituitosa, & aliquando subviridia apparebant. Hæc tamen symptomata adeo levia erant, ut de vocando Medico parentes non cogitaverint; sed à pharmacopœo admotum fuerat vesicans posteriori cervici. Die quinta morbi vocatus ego, eadem invenio symptomata, ex quibus fluxionem conjiciens in pulmonem, cum metu peripneumoniæ, phlebotomiam præscribo, quæ non fuit celebrata, ex eo quod Chirurgus venam attingere nequiverit; sed cucurbitulæ scarificatæ statim fuerunt admotæ, & julepus pectoralis refrigerans fuit exhibitus. Hæc circa meridiem fiebant. At hora vespertina subito æger correptus est lipothymia, à qua brevi excitatus est. Postmodum verò pulsus apparuit parvus, languidus, frequens, & pulsibus morientium similis, venter admodumensus & dolens, respirandi aderat summa difficultas, & litis inexplabilis. Multa in hoc præcipiti casu usurpata fuere remedia, vocato consilio, quæ nihil profuerunt; sed æger continuò in pejus ruens media nocte interiit. Aperto cadavere,

partes naturales benè constitutæ apparuerunt, nisi quod cystis fellea grandior, & humore nigricante referta erat. Sed pulmonis pars sinistra diaphragmati hærebat tam firmiter, ut separari non potuerit, unde difficultatem spirandi ex parte provenire censuimus. Sinistra verò cordis auricula, solito amplior, referta erat materia crassa & compacta, omnino alba, lardum coctum referente, quam subitanæ mortis causam fuisse censuimus, cordis ventriculum sinistram suffocando, & illius ventilationem impediendo.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hæmoptoe.

Die 13. Augusti anni 1633. Dn. Duprat in curia Præsidiali Monspelienensi Consiliarius, circa noctem incidit in sputum sanguinis spumosi cum tussi, & magham illius quantitatem excrevit tota nocte.

Die 14. mane vocatus, venæ sectionem præscribo ad ℥. viii. deinde julepum ex aqua plantag. syrup. de ros. siccis & sale prunellæ. Postea injectus fuit clyster, cucurbitula admodum regioni hepatis, looch incrassans, & adstringens usurpatum. Hora decima iterata fuit venæ sectio ad ℥. vi. syrupus ex succo portulacæ etiam præscriptus, Post meridiem sanguinis sputum magna copia, scilicet ad ℥. i. Iteratus fuit julepus, oxycratum admotum testibus, epithema refrigerans hepati, linimentum refrigerans eisdem parti, & lumborum regioni, cucurbitula hypocondriis frequenter iterata; & circa vespertam sanguis denovo missus ex altero brachio ad ℥. vii. præscripti julepi ex infusione millefolii, rad. tormentillæ, & conservæ rosar. in praxi medica nostra descripti cap. de hæmoptoe, qui magnæ sunt efficacæ. Pro potu utebatur conserva rosarum, cum decocto hordei & liquiritiæ: ad noctem præscriptus est syrupus sequens.

24. Syrupi de ros. siccis, de succo portulacæ, & papaveris albi ana ℥. i. misce, capiat cochlear unum singulis duabus horis, ita ut intra noctem tres illæ uncia absumantur. Mirum in modum profuit hic syrupus, & sequenti die, quæ erat 15. fuit iteratus, ut per longiora intervalla sumeret cochlear unum. Eadem die manè aperta fuit vena poplitis, & satis bona quantitas sanguinis educta est, tum reliqua remedia fuere continuata, aliæque addita; ut opiata adstringens & conglutinans, & clyster denud injectus. Toto illo tempore sanguinem non excrevit affatim, & sputa quæ per longissima intervalla extussiebat, erant sanguinea, Attamen difficultate spirandi laborabat, cum vocis raucedine. Sequentibus verò diebus nihil ampliùs sanguinis excrevit, & omnino convaleuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Gangrena.

Vir quidam è plebe; febre continua laborans, ab imposito Chirurgo vena aperta, incidit in tumorem illius brachii, cum inflammatione, quæ tandem in gangrenam desiit, ita ut totum brachium livescens appareret. At in duobus locis color magis immutatus erat, in iisque scarificationes non sentiebat. Igitur post multas scarificationes admovebantur remedia ordinaria, quæ parum proficiebant, imò brachium in deterius vergebat. Ego tandem vocatus, locos scarificatos humectari jubeo spiritu sulphuris, quo caro mortificata exusta est, ac veluti cauterisata. Postea foveri jubeo totum brachium calidè spiritu vini, in quo pulveres aloë & myrrhæ infundebantur, postea inspergebantur toti brachio pulveres prædicti ex aloë & myrrhæ, magna quantitate, ac deinde supra pulveres admovebantur lintea, spiritu vini madefacta, quo remedio, per aliquot horas usurpato, brachium miraculi instar nativum colorem recepit, tumore imminuto; & gangrena fuit cohibita, ita ut sequenti die loca mortificata & exusta, à viva carne separari cœperint, quibus admotum fuit digestivum ex vitellis ovorum, terebinthina, & melle, ac post integram separationem, epuloticis curatio absoluta est.

OBSERVATIO LXXXV.

Dolor Nephriticus.

Die decima mensis Octobris anni 1633. Coquus Dn. de Miron, Regii Præfecti in Occitanica provincia, laborans à multis diebus dolore nephritico, qui vulgari-bus remediis non cesserat, sumpsit bolum ex diaprun. solut. ℥. ss. panacæ ℥. i. quo quater blandè dejecit, eodem-que

que tempore crassas urinas minxit, & à dolore liberatus est. Dum medicamentum operabatur, sentiebat materias sibi à renibus avelli, & sine dolore.

OBSERVATIO LXXXVI.

Colicus dolor.

Pincipio mensis Novembris anni 1633. Domina de Varanda doloribus colicis acerbissimis conflictabatur, & post duos clysteres, frustra injectos, sumpsit intestini lupi pulverati 3. i. cum vino, quod ipsi mense prægresso exhibitum fuerat pro eodem dolore, ut ex obs. 59. hujus centuriæ constat, & statim dolor evanuit. Post decem aut duodecim dies, licet per apozemata purgata fuisset, dolor rediit acerbior quam antea; ac licet in clystere philonii 3. ii. dissolutæ fuissent, dolor non quievit. Prædictus pulvis iterum fuit exhibitus, & dolor imminutus est, ac post trium horarum spatium omnino ferè sublatus. Sed postridie rediit acerbior, quam antea. Exhibita fuerunt laudani grana v. & dolor omnino sublatus est, nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXXVII.

Ulcus in corde.

Die 23. Januarii, anni 1634. vocatus sum ad filiam Dn. N. annos 14. natam, quæ antea per multos dies laboraverat vomitu pituitoso semel aut bis in die invadente, horis præcipuè matutinis, cum cardialgia per intervalla affligente. Item patiebatur dolorem in summa scapula sinistra, & summitate brachii, qua humero committitur. Nocte insequente, quæ erat quinta à prima invasione, correpta est alvi fluxu & febre, quæ tota die eam detinuerunt. Sexta sumpsit rhab. pulverat. 3. i. cum jusculo & pluries deiecit, febris perseverat, nocte bis tantum deiecit per duas horas dormivit. Septima, alvi fluxus perseverat, sed minùs frequens, ut locum dederit venæ sectioni, qua missus fuit sanguis ad 3. iv. Hæc duo peculiariter à febris invasione notavimus, quòd pulsus ferè semper erat intermittens; & cum dolor prædictus in eadem parte fixus permaneret, neque ad thoracem ullo modo pertingeret, ægra tamen non poterat in illud latas, quod erat sinistrum decumbere; quin statim cardialgia & tussis corriperebatur, ita ut perpetuò super latus dextrum decumbere cogeretur. Tussis sicca eam infestabat per intervalla, status emittebat interdum supernè & infernè. Octava, eadem symptomata perseverant, præcipuè cardialgia per intervalla recurrens, & pulsus intermittens inæqualiter, somnus paucus. Continuabantur remedia cardiaca, sumpta & admota; tum vermes enecantia ac ventriculum roborantia. Urgente admodum cardialgia, exhibitus est salis ab-sinthii 3. i. cum succi limonum cochleari uno, unde optimè habuit per horas aliquot: sed symptomata redierunt. Noctu urinae erant crassæ & satis pallidæ. Nonna admotum fuit vesicans cervici, quo tussis cessavit. Antea dolor humeri imminutus fuerat, & supra latus sinistrum melius decumbebat. Eadem die sumpsit medicamentum ex infusione 3. i. rhei cum hieræ picræ 3. i. & syrup. de cichor. compos. 3. i. quò valde purgata est cum fructu, & alvi fluxus perseveravit per aliquot dies, unde prorsus convalescere visa est, cum tamen pulsus continuò intermitteret in 3. 4. vel 5. pulsatione. Postquam è lecto surrexit, intermissio pulsus desiit, manente tamen frequentia, & ægra tussis premebatur, noctu præcipuè, cum difficultate spirandi. Quæ symptomata per longum tempus perseveraverunt, ac præter difficultatem spirandi aderat per intervalla dolor lateris pungens, qui magis urgebat, cum ægra in latus sanum decumberet, & contra gravior erat difficultas spirandi, quando supra latus dolens decumbebat. Febris perpetuò erat intensa quæ omnia magnam suspicionem faciebant abscessus in sinistra pulmonis parte latantis. Tandem die trigesima quarta morbi, subito correpta est sanguinis sputo, quem per tussim excrevit ad Uncias viii. circa meridiem, is autem sanguis erat satis crassus, & non spumosus, quem ægra ipsa dicebat à capite descendisse, seque ante illius exclusionem in faucibus percepisse titillationem, tum aliquid sanguinis emungendo per nares educitum fuerat. Attamen vespertinis horis, sanguinis sputo redeunte, satis apparuit tum è pulmone ferri. Erat enim totus spumosus, ejusque quantitas fuit ad libram unam, tum missus fuit sanguis de basilica sinistra, exhibitis julepis ex aqua plantag. & papav. rhæad. cum sale prunellæ, & syrupo de rosis siccis. Utebatur tota nocte syrupis violaceo, de rosis siccis, & de papavere, simul mixtis, quibus tussis sedabatur, excretio-

nis reditus impediabatur, & per intervalla dormiebat. Postridie manè iterata fuit phlebotomia ex brachio dextro: iteratus julepus, & multa alia remedia, in hæmoptysi usitata, præscripta fuere. In communi consilio, habito cum Domino Ranchino Cancellario, & Delort Decano, sputum sanguinis rediit ad uncias viii. circa horam undecimam ante meridiem. Continuabantur remedia, & venæ sectio malleoli usurpata. Hora quarta vespertina, redeunte sanguinis sputo copioso, subito extincta est. Dissecto cadavere, inventus est pulmo colore albicante, costis utrinque, & diaphragmati undique adhærens; tum etiam pericardio undique adhærebat, ut unum corpus continuum efficeret. Cor verò albicans visum est, & media fere sui parte, qua diaphragma respicit, exesum atque exulceratum; ut fibræ carnosæ semiputridæ summis digitis evelerentur. Et animadversum fuerat, frustula quædam carnea, hujusmodi fibris simillima, cum sanguine per sputum rejecta fuisse. Ita ut verissimum sit, istam ægrotantem, cordis substantiam per sputum rejecisse, quod est valde mirum. Cum autem in capsula cordis nullus humor repertus fuerit; existimandum est materiam, hujusmodi abscessum seu ulcus efficientem, sanguini permixtam fuisse, & per tussim excretam. Similes quædam historiæ reperiuntur apud Schenkium in observationibus libri secundi, titulo de tumoribus & apostematibus cordis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Hydrops pectoris.

UXor clarissima Nobilissimi viri, Domini de Thomas in suprema Computorum, Subsidiarum, & Fisci curia Monspelienſi Consilarii Regii, à quinque mensibus laborabat fluxione humoris tenuis, in pulmonem decumbente cum tussi sicca, difficultate spirandi, febre assidua & lenta, quæ singulis noctibus exacerbabatur, cum levi horrore, eamque conſequebantur sudores nocturni copiosissimi, ut singulis noctibuster, quaterve indusia mutare cogeretur. Ab aliquot diebus exacerbationes bis in die redeunt, post meridiem & vespere, in diurna non sudat; sed semper sub somno. Tum ab ipso morbi initio dolor adfuit lateris sinistri in ipsa pectoris regione, cum difficili decubitu in eandem partem, ita ut cum primum in dictum latus decumberet, tussis molestissima cum difficultate majori corriperebatur. Imo verò interdum, comprimendo latus summis digitis, maxima pulmonis oppressio & spirandi difficultas orta fuit. His accedebat lienis inflatio, cum aliqua tensione conjuncta, quæ reliquis affectibus originem dedisse censetur.

Habito consilio cum Domino Ranchino Cancellario, statutum fuit præcipuum affectum in sinistro illo latere residere, eumque esse collectionem quandam, pectoris partem sinistram opprimentem. Cujus autem materiæ sit illa collectio, non omnino certò posse pronunciari. Hoc nihilominus asseritur, materiam illam esse aquosam, vel purulentam; utriusque enim signa concurrunt, & consimilia ab Hippocrate recensentur, dum secundo de morbis, dicit, hydrope pulmones affectos, velut suppuratos affici, verum remissius ac diutius. Ad collectionem aquosam magis inclinant sententiæ, quod neque pleuritis, aut peripneumonia, aut hæmoptoe præcesserint, neque quicquam sputi purulenti unquam rejecerit. Phthifica interiit, & apertionem cadaveris ante obitum prohibuit.

OBSERVATIO LXXXIX.

Urina suppressio.

DN. Raymundus Ratte sexagenarius, vir plethoricus & calculosus, qui multos calculos innoxie per intervalla cum urinis excernere solebat; circa finem Jan. 1635. post plures calculos excretos, ab immodico exercitio, incidit in omnimodam urinae suppressionem, quæ quidem suppressio (ut ex signis luculenter apparebat) erat in renibus, non in vesica. Jam per triduum integrum, nihil lotii emittebat, cum vocatus sum in consilium, cum duobus Medicis senioribus, quorum unus erat ordinarius; qui per illud triduum varia præscriperat diuretica, tum externa, tum interna, clysteres, semicupia, potiones, & similia. Et antequam ipse vocaretur, purgatus fuerat æger blando cathartico. Ego prior sententiam ferens, dixi hujus affectus causam præcipuam, aut saltem jam hoc symptoma foventem esse venarum supra renes insignem plenitudinem, quæ propter distensionem à copia feri per triduum retenti,

retenti, non possunt sese contrahere ad expulsionem, quemadmodum videmus vesicam urina nimia distentam, non posse sese facile contrahere, unde non raro mejendi difficultas solet exoriri. Maximam autem feri copiam adesse ostendit, tum corporis plenitudo, tum quod æger multum potare soleat, & urinæ libras tres aut quatuor singulis noctibus in statu sano reddere solitus sit. Ideo censui diuretica esse omittenda, quæ humores ad vias urinæ deducendo, distensionem in iis augent. Sed potius insignes revulsiones esse molientes, per phlebotomiam & purgationem, & quamprimum sanguinem esse mittendum magna copia, tum post quinque vel sex horas potens medicamentum phlegmagogum & hydragogum esse exhibendum. Eiusdem fere sententiæ reliqui Collegæ, & missus fuit sanguis ad $\mathfrak{ss}$ .i. ante meridiem; vesperi exhibita fuit $\mathfrak{z}$ .i. pulveris diacarthami, detractis feminibus, pluries fuit purgatus, & post quatuor aut quinque sedes coepit mingere urinamque reddidit subnigram primâ vice ad $\mathfrak{z}$ .iv. paulo post valde rufam, majori copia, postmodum limpidam. Intra unum diem magnam excrevit urinæ copiam & liberatus fuit. Similis fere casus propositus est observat. 1. hujus centuriæ.

OBSERVATIO XC.

Ventriculi dolor.

Die 24. Januar. anni 1635. vocatus fui ad aurisbrum Monspeliensem, qui a tribus mensibus laborabat dolore circa ventriculum acerbissimo, & indefinente, ita ut præ dolore & vigiliis ad summam maciem perductus fuerit. Per dictum tempus à Medico ordinario præscripta fuerant duodecim aut quindecim medicamenta purgantia, eaque blanda, aliaque non pauca remedia, tam interna, quam externa, non omittis fomentis, linimentis, & similibus. Tandem advocatis in consilium tribus Medicis, præscribitur vomitorium ex decocto sem. raphani, artriplicis, &c. quæ vulgò ad vomitoria præscribi solent. Post vomitorium assumptum nihil vomuit, eoque iterato, ventriculus exoneratus est, & satis copiosè vomuit, sine ullo doloris levamine. Postea iteratur purgans medicamentum & diætâ sudorifica præscribitur. Biduo post purgationem ante usum decocti sudorifici, à quodam monitus æger me accersit circa vesperam, & morbi sui historiam exponit. Ego verò, ut ostenderem, saltem ad tempus dolorem sedari posse; præscribo pro ea nocte laudanigr. v. quibus dolor protinus cessavit, & tota nocte dormivit, cum tribus illis mensibus longior somnus non fuisset unius horæ. Manè se curatum prædicabat. Redit tamen dolor, qui nullis remediis sedari potuit, nisi laudano aliquoties exhibitio, idque ab breve tempus, donec æger marasmo confectus interiit. Aperto cadavere, inventus est ingens scirrhus, totum pancreas, & mesenterii partem occupans; tum etiam pylorum, ac Jejunii intestini principium ambiens, ita ut ductum illum, qui est à ventriculo ad intestina; adeo angustaverit, ut fere oclusus esset, & ventriculus materia esculenta ac potulenta plenus inventus fuerit. Cum igitur alimentum non posset distribui, marcore consumptus est. Scirrhus ille non apparebat tactui, quia sub ventriculo & intestinis latitabat. Dolorem intensum efficiebat, quia pylorum & extremam ventriculi partem, pyloro continuam attingebat.

OBSERVATIO XCI.

Lumbrici.

Filius D. Gerardi, Quæstoris Franciæ generalis, annos quatuor natus, laborare coepit 25. Jan. anni 1635. febre verminosa cum vomitu bilis porraceæ, & nausea continua. Præscripsi potionem contra vermes vulgarem, cui addita sunt propter malignantem (quæ ex humore excreto, & tumefactione quadam totius corporis apparebat) lapidis bezoardici gr. iv. & clysterem dulcem. Portione assumpta, evomuit duos lumbricos, unum cum clystere per alvum egressit. Noctu iterata est potio, & sequenti die bene habuit, ut adstantes nulla alia remedia experiverint. Post biduum incidit in eundem affectum, & multo gravius torquebatur cum inquietudine, planctu continuo, etiam per somnum. Statim præscripsi potionem purgantem ex infuso rhei, & syrupo rosaceo, in aqua portulacæ, ex qua ter dejecit materiam nigerrimam, sed post purgationem omnia symptomata permanebant, tum etiam vomitus auctus; ita ut omnia iuscula & potulenta rejiceret; unde factum est, ut potio contra vermes prædicta, quæ tantopere profuerat ab initio, jam nullius effectus fuerit,

cum perpetuò evomeretur. Advertens itaque, cum non evomuisse confectionem de hyacintho, cum iusculo exhibitam, eam bis iterandam jussi, additis lapidis bezoardici gr. iv. Non amplius vomuit, & nocte dormivit ac multo melius habuit. Unde colligo, & observatione dignum cenfeo, lapidem bezoardicum, in affectibus verminosis; summæ esse efficaciz. Portionem purgantem prædictam iterum assumpsit, & alvi fluxus criticus eam sequutus est, quo morbus admodum imminutus est, ac tandem julepis specificis, ex decocto Scordii & Hypericonis, cum refrigerantibus paratis, omnino sublatus, iterata post julepos purgatione, ex sennâ, rhab. & syrupo rosaceo.

OBSERVATIO XCII.

Abscessus Abdominis.

Die decima sexta Februarii, anni millesimi sexcenti, simi trigésimi quinti, vocatus sum ad filiam viduæ Joannis Peire, Mercatoris Monspelienfis, annos 14. natam, quam ante duos annos curaveram ab hydrope incipiente, à quo tempore valerudinariam vitam agebat. Nunc verò è tribus septimanis decumbebat, nullo vocato Medico. Invenio eam laborantem febre assidua, cum alvi fluxu moderato, quo pituitosa & cruda rejiciebat. Refert præterea sibi ventrem iterum intumuisse, in eoque per vices dolorem quandam puncturium percipere, tum etiam tibias per vices œdematosas apparere. De redeunte hydrope statim cogitabam, quod ut exactius explorarem, manum ventri admoveo, quæ dum aliquantulum comprimere intenderem, illa statim obstitit, de dolore coquerens, qui comprimendo ipsi inferebatur. Ego verò ratus in hydrope dolores hujusmodi non apparere, ventrem denudari jubeo, admodum lucerna, ut rem attentius indagarem. Ventrem igitur inspicio colore naturali præditum, sed elevatum & tumentem, dum utraque manu blandè contrecto, invenio tumoris circumferentiam in ambitu umbilici, quinque digitorum latitudine, extra quam circumferentiam ægra contactum indolenter ferebat; in tumore verò, etiam leviter compressa, plurimum dolebat; præcipuè in sinistro latere, duobus digitis ab umbilico, ubi à principio morbi dolorem puncturium per vices percipiebat. Præterea in ipso tumore fluxionem quandam animadvertēbam; ex quibus pronuncio, abscessum latere inter peritonæum & musculos abdominis, jam factam esse suppurationem; ac statim Chirurgum advocari jubeo, qui ejusdem protinus fuit sententiæ. Itaque quamprimum aperiendum esse abscessum statuimus, ne si in cavitatem abdominis rumperetur, mortem præcipitem afferret: Admoveretur ergo causticum ei parti, in qua dolorem pungitivum ab initio percipiebat, & tribus horis elapsis, facta eschara immittitur ferrum ad latitudinem duorum digitorum, nullum tamen pus effluxit. At non ausus est Chirurgus ulterius phlebotomum immittere, ne fortè peritonæum confoderetur, sicque materia ad cavitatem abdominis efflueret; immisit ergo turundam in foramen & post quinque horas extracta turunda tantillum puris effluxit, postmodum manè extracta iterum turunda, magna puris copia emissâ est; pus autem erat pravi coloris & odoris. Nihilominus ægra in pejus ruebat, ita ut quinto ab apertionis die interiit. Aperto cadavere, inventi sunt muscoli abdominis in loco tumoris, putredine affecti circa partem sinistram umbilicalem, in parte verò dextra hypogastrica intestina peritonæo adhærebant, & partes hujus loci etiam putrefactæ erant; hepar colore flavissimo præditum adhærebat peritonæo undique, & diaphragmati, & mole sua mediâ thoracis partem replebat, ut ipsi cordi esset omnino vicinum, pure & putrilagine omnia erant referta, ac deterrimum odorem spirabant; summa præterea macies aderat in toto corpore, quod marasmo confectum videbatur, idque ob defectum hepatis sanguinem non generantis.

Non solum autem abscessus abdominis ex chronico morbo in corpore malè affecto lethales sunt, sed etiam ut plurimum ii, qui febribus sive continuis, sive intermittentibus succedunt; quosdamnavit Hippocr. in Coacis. Et vidit D. Pachecus Medicus Lunellensis, amicus meus, juvenem tertiana laborantem, cui cessarunt paroxysmi post septimam accessionem; factus tamen abscessus circa inguen, & apertus emisit pus laudabile in principio; sequentibus verò diebus prava successerunt symptomata, pus deterius apparuit, & æger interiit vigesimo die. Quem tamen abscessum ab initio lethalem judicare potuit, quod eo apparente, sæva symptomata etiam apparuerunt. At salutare

lutares abscessus allevationem symptomatum afferre debent. Si contrarium fiat, decubitus materiae in illam partem significat, non criticam expulsionem.

OBSERVATIO XCIII.

Partus difficilis.

UXor D. Baronis Daumelas, Quæstoris Franciæ generalis, in partu per triduum laboravit, ita ut tandem vires essent admodum dejectæ. Vocatus præscribo sequentem potionem.

℞. Dictamni cretici, aristolochiæ utriusque & trochisc. de myrrha, ana Scrup. sem. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alchermes Drach. sem. aquæ naphæ & artemisiæ ana Unc. i. sem. misce, fiat potio, qua assumpta statim conatus parturitionis excitati sunt, & paulò post gemellos peperit. Idem contigit uxori D. Sartrei primiparæ, quæ est filia D. Boschii Pharmacopæi Monspelienlis.

OBSERVATIO XCIV.

Fluxus mensium immodicus cum hysterica suffocatione.

ANcilla D. Baronis de Castries, mensium fluxum tam copiosum patiebatur, ut intra duas horas sanguinis ℞. iv. aut v. excreverit, unde secuta est affectio hysterica tam gravis, ut illa aphona, & quasi mortua jaceret, cum tamen apertos haberet oculos, & manu se strangulari indicaret. Vocatus ad eam, potionem sequentem præscribo, tum cohibendo fluxui, tum hysterici affectui coerendæ idoneam.

℞. Aquæ naphæ, rosar. & plantag. ana Unciam i. sanguinis draconis grana xii. salis prunellæ Drachm. i. misce, fiat potio, quæ post tres horas interjecto jusculo reiterabatur. Post primam exhibitionem omnia symptomata remissa sunt, in secunda verò omnino cessarunt.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puero.

Filius Dn. N. duos annos natus, à nutrice infectus fuerat lue venerea, quæ sese prodidit primum pustulis latis & rubris, in peritonæo acervatis, iisque successerunt ulcera in natibus, juxta podicem, mox pustulæ in facie, ac tandem ultra in faucibus & labiis. Quibus accedebat corporis consumptio in dies progrediens. Vocatus ad eum, sequentia præscripsi.

℞. Sennæ mundat. ℥. i. ℞. rhab. elect. & agarici recenter trochiscati ana ℥. ii. cinnam. ℥. ℞. infundantur in aqua cardui bened. in expressione dissolve syrupi rosac. ℥. i. fiat potio, detur manè, & reiteretur semel in septimana.

Diebus intermediis utebatur sequenti decocto.

℞. Ligni guajaci ℥. i. corticis ejusdem ℥. ℞. aquæ fontis ℞. iii. infundantur, & decoquantur, ut artis est, ad tertias, colaturæ capiat ℥. iv. manè sine sudore, propter aeris inclementiam, hyems enim vigeat, tum etiam metuebam nimiam exsiccationem; propter corpus tenellum, eaque ratione victum etiam analepticum concedebam. Eodem decocto pro potu utebatur, sed diluto æquali aquæ potione.

Cum hæc remedia continuasset per 20. dies, omnia symptomata disparuerunt, agerque in ipso remediorum usu reffectus, & denuo impinguatus fuit. Eramus autem media hyeme, curatus omnino videbatur.

Attamen intra unum mensem dicta symptomata redierunt, agerque extenuatus est.

Nos iterari iussimus eadem remedia, decoctum tamen paulò efficacius efficiendo; coctione facta ad medias, eumque stragulis operiebamus, ut saltem leviter sudaret. Hac cura iterum restitutus fuit intra quindecim dies, quam tamen diutius continuassemus, metu recidivæ, nisi rigidissima hyems, quæ tunc etiam vigeat, obstitisset. Intermissio itaque remediorum usu per viginti dies, aut circiter, ulcera renovata sunt. Et cum tunc cælum esset satis temperatum, mense Februario ob Austrinam constitutionem, curam iterum instauramus, sed efficaciorum.

Exhibemus itaque primum mercurii dulcis gr. viii. cum diagryd. gr. iv. in jusculo, quo valdè purgatus est per vomitum & secessum, & quarto quoque die hoc medicamentum exhibebatur: intermediis verò diebus sumebat decoctum hoc modo paratum. Supradict. guajaci & corticis ejusdem quantitas ponebatur per diem naturalem, ac postea destillabatur ad medias, juncturis alembici & recipientis probè munitis. Liquor superstes in alembico colatus miscebatur cum aqua destillata, quæ erat acidula,

hujus mixtionis dabantur ℥. iii. manè calidè, corpore re-gendo, & sudores copiosiores effluebant. Per viginti dies continuata fuit hæc postrema curatio, ex qua morbus fuit omnino sublatus.

Ulceribus narium admovebatur unguentum ex melle rosaceo, vitellis ovorum, terebinthina. Faucium verò ulcera brevi curabantur melle rosaceo, cum spiritu vitrioli acido reddito.

OBSERVATIO XCVI.

Lochiorum fluxus immodicus.

Quædam mulier post abortum à sanguinis fluxu immodico summam virium dejectionem patiebatur. Illi præscribo frictiones & ligaturas partium superiorum, cucurbitulas sub mammis, epithemata, & pullos columbinos, foras manuum cum vino calente, in quo confectio alchermes dissoluta sit, & sequentem potionem.

℞. Aquarum plantag. naphæ & rosar. ana ℥. i. syrupi corallor. ℥. i. salis prunellæ ℥. i. sanguinis draconis ℥. ℞. misce, fiat potio. Quæ statim fuit exhibita, antequam reliqua remedia fierent, & intra horæ quadrantem dolores ventris, & lumborum quieverunt, & fluxus imminutus est.

OBSERVATIO XCVII.

Cancer.

DN. Chapus Tolosæ, à nobilis stirpe oriundus. Mons-pelii degens, anno 1635. circa finem hyemis correptus fuit exiguo tuberculo, labrum superius obsidente; quod in dies incrementum capiens in tumorem degeneravit, totum ferè labrum occupantem, eumque durum ac lividum, cum dolore pungitivo & caloris sensu. Statim ab initio, alterius Medici præscripto usus est phlebotomia frequenti, cum levibus purgationibus, ex senna & cassia paratis, præmissis julepis refrigerantibus. Cum autem hæc remedia per aliquod tempus continuasset, & affectus nihilominus in deterius vergeret, priorem Medicum deferens, curæ meæ sese commisit, die secunda Aprilis, anni supradicti. Ego verò prædicta signa considerans, tum etiam, quod omnia topica remedia, quæcunque admove-rentur; malum exasperarent, & dolorem pungentem, ac exurentem, intensiorem efficerent, tumorem cancriformem esse existimaui. Licet autem iste morbus incurabilis censetur; illius tamen curationem suscepi, edoctus à Gale-no, cancrum in principio & dum adhuc recens est, sanari posse, ut habetur 2. ad Glauconem cap. 10. ubi de cancro agens sic loquitur. Hunc morbum per sui initia sæpè sanavimus, sed ubi in molem insignem satis evectus est, nemo sine manus opera potuit curare, & paulò post: Hunc igitur morbum, ut diximus, in principio sanavimus, & tunc præsertim, cum melancholicus humor non admodum crassus videbatur existere: nam hic purgantibus medicamentis, ex quibus sanitas sequitur, promptè succumbit: neque obscurum est, hujusmodi medicamenta debere esse atræ bili accommodata. Quod tamdiu faciendum est, donec sanitas pristina parti subsequatur, quemadmodum, ratio victus optimos generans humores, interim adhibeatur. Et ex ejusdem Galeni præcepto, quod habetur lib. de atra bile, cap. 9. & comment. aph. 47. lect. 6. hoc morbo affectos, fortioribus medicamentis esse expurgandos. Ad potentiora remedia confugiendum esse censeui; ex quibus principem locum obrinet radix hellebori nigri, quæ ad humorem melancholicum expurgandum, efficacissima est. Sic igitur curationem aggressus sum.

℞. Rad. buglossi & cichor. an. ℥. i. fol. agrim. borrag. ceterach. & veronicæ ana m. ℞. coquantur cum pullo gallinaceo, in colatura dissolve cremoris tartari ℥. i. fiat jusculum, quod capiat manè per 12. dies.

In quarto quoque jusculo dissolve ℥. ii. syrupi sequentis.

℞. Succorum recenter expressorum & per residuum depuratorum, borraginis, buglossi, fumariæ, cichorii ℞. iii. succi veronicæ & pomor. redolent. an. ℞. i. sennæ mundat. ℥. vi. epithemi ℥. ii. rhab. electi & agarici recenter trochiscati an. ℥. i. zinzib. & garyophyll. an. ℥. i. infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve sacchari albi quart. v. fiat syrupus perfectè coctus ad usum dictum.

Postremæ dosi jusculorum adde extracti hellebori nigri gr. iv. capiat cum regimine.

Hoc medicamentum summa cum vehementia agrotantem expurgavit, non solum per alvum, sed etiam per vomitum, verum eadem die tumor valdè imminutus apparuit, ac doloris expers.

Post

Post usum jusculorum, usus est balneo tepido per tri-
dum, hirudines hæmorrhoidibus admotæ, causticum utri-
que ribiæ inustum, serum lactis cum epithymo per mensem
usurpatum, & balneum iteratum singulis septimanis.

Post quindecim dies ab assumpto extracto hellebori,
idem remedium iteratum est, eadem dosi, cum diapruni
solutivi 3. iij. cujus operatio fuit priori similis, & ea-
dem die tumor imminutus apparebat.

Topica omnia tumorem exasperabant, & dolorem inten-
siorem efficiebant, excepto unguento ex ranis viridibus,
quod maximè laudatur ab Aquapendente, Chalmetæo, &
aliis, & in hoc affectu plurimum præstitit; ita ut illius cu-
rationem duobus præsertim remediis tribuendam esse exi-
stimem, extracto scilicet hellebori nigri, & unguento de
ranis viridibus. Non parùm tamen contulit syrupus ma-
gistralis, quo bis in septimana utebatur.

Intra mensem, à curationis principio, tumoris portio
suppurata, & sponte aperta, cum pure satis laudabili. Ul-
ceri & tumori universo admovebatur continuò unguen-
tum prædictum, & sensim tumor imminutus ac tandem
sensim resolutus est, & ulcus ad cicatricem perductum.

Unguenti de ranis viridibus compositio talis est.

℞. Ranas virides in arboribus, vel aquis puris degen-
tes, in vas fictile vitro illitum, multisque exiguis in fun-
do foraminibus pertusum conjicito: earumque ora butyro
impleto: vas ne quid exhalet, luto diligenter oblinito &
operito, cui aliud effossa terra conclusum supponito, ig-
nem in ambitu ad destillandum accendito, oleum seu liquo-
rem illum stillatitium colligito, & cum pulvere ranarum
misceto, ut fiat linimentum.

OBSERVATIO XCVIII.

Peripneumonia pituitosa.

DN. Gaultier filci regii Quæstor generalis, ætatis 60.
annorum, laborabat peripneumonia pituitosa, quæ
innotescebat ex tussi: difficultate spirandi, febre, dolore
sub humero sinistro, & maxillarum rubedine. Cum autem
multa pituita refertus videretur, ejusque satis bonam
quantitatem evomisset, cum clystere injecto, ter aut quater
alvus soluta esset, postridie venæ sectionis, semel tantum
celebratæ, purgans medicamentum fuit exhibitum ex in-
fuso rhei, cum manna & syrupo rosaceo, quo optimè
purgatus est quarta die morbi, quæ erat 29. Maij, anni
1635. & postridie à febre aliisque symptomatis liberatus
apparuit. Unde patet purgationem in peripneumonia in-
terdum convenire, quamvis ut plurimum, ante septimum
diem usurpata, perniciofa sit.

Phthisis incipiens.

Mense Majo anni 1635. uxor D. Thomæ curiæ compu-
torum, subsidiorum & fisci Consiliarii, phthisica in-
terit, & post unum aut alterum mensem illius ancilla, quæ
diu noctuque illi ministrabat, in similem affectum incidere
videbatur. Laborabat enim febre lenta, cum tussi sicca, diu
noctuque perseverante, macie totius corporis, inappetentia,
& vigiliis. Vocatus ad eam præscribo venæ sectionem, &
purgationem universalem ex apozemate, & balnea tepida,
cum victus ratione incrassante & refrigerante; quæ nihil con-
tulerunt. Tandem mecum reputans affectum procedere ex
maligna qualitate impressa pulmonibus & cordi per contra-
gium, præscribo decoctum guajaci ad 15. dies cum victu
analeptico, sine sudore, quo remedio perfectè curata est. Et
febris, tussis, aliaque symptomata omninò desierunt.

OBSERVATIO C.

Variola.

Filius Dn. Boudon Receptoris stipendiorum curialium
præsidialium Occitanie, annos natus novem febre la-
borans, quæ videbatur variolas portendere, meæ curæ
committitur mense Junio anni 1635.

Prima die venam secari jussi, & sanguinem extrahi ad 3. v.
& vespere eadem quantitate iterari, julepi præscribuntur,
inunctio ex oleo scorpionum, & reliqua ordinaria; secunda
& tertia die parum delirabat. Variolæ apparent, minutæ den-
sæ, & depressæ paulatim incrassescabant, sed admodum segni-
ter, ita ut sexta die facies nullo modo inflata videretur. Vari-
olæ in facie & toto corpore depressæ, & in medio concavæ, imò
verò nonnullæ in medio erant nigre. Magis timebant paren-
tes ex eo, quòd tres alios liberos amiserant ex eodem morbo,
& variolis omninò consimilibus. Ego igitur ad efficaciora re-
media confugiendum ratus, sequentem julepum præscripsi.

℞. Aquæ card. bened. 3. iij. aquæ theriac. 3. iij. trochisc. vi-
perin. 3. j. lapid. bezoard. g. vj. capiat horis vespertinis.

Cordi applicabantur pulli columbini, ac deinde linimen-
tum ex theriaca, confect. Alkerm. & ol. scorpion. Matthioli.

In omnibus jusculis dissolvebatur bezoard. mineral. 3. ss.
sequenti die quæ erat septima morbi, ter excrevit per alvum
materiam satis crassam, sed omninò lividam. Eodem tempo-
re copiosissimas excrevit urinas, & variolarum eruptio ita
promota est, ut intra unum diem facies multum inflata fue-
rit, & variolæ ab eo tempore sufficienter increverint. Conti-
nuatum fuit bezoard. mineral. per alterum diem, & postea
confectio de hyacintho, quæ ab initio usurpata fuerat. Donec
tandem æger à sævo illo morbo protinus liberatus fuerit.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM,
& Curationum insignium

CENTURIA SECUNDA.

OBSERVATIO PRIMA.

Colicus dolor.

In prima Julii, anni 1635. Sarretus, Salina-
rum visitator generalis, quadragenarius, cor-
reptus est gravissimo dolore colico, qui neque
clysteribus laxantibus, & carminantibus, etiam
cum aqua benedicta, neque fomentis ac semi-
cupiis intra 24. horas usurpatis, sedari potuit. Eoque con-
tinuò sæviere, sequentes pilulas præscripsi.

℞. Aloes optimæ 3. j. diagryd. g. viij. laudani opiat. g. v.
fiant pilulæ sex deauratæ.

Has pilulas sumpsit media nocte, manè hora quarta
dolor protinus quievit, & per diei decursum purgatus est
quinquies sicque omninò liberatus.

OBSERVATIO II.

Variola cum alvi fluxu.

Filius D. Grasseti in curia Computorum Consiliarii, an-
nos quinque natus, variolis laborabat cum alvi fluxu
River. Opera Medica.

per totum morbi decursum perseverante. Septima die
morbi, quæ erat 15. Augusti, anni 1635. multò gravior fuit
alvi fluxus, febris intensa, sitis ingens, variolæ depressæ,
quarum elevatio ab alvi fluxu impediabatur. Reliquis reme-
diis usque ad id tempus parum conferentibus, sequen-
tem præscribo julepum, alvi fluxum & malignantem re-
spicientem.

℞. Rad. pentaphylli & tormentillæ an. 3. j. fol. scabiosæ,
pimpinellæ an. M. j. scordii p. j. santali citrini 3. ij. coquan-
tur ad 4. iij. pro tribus dosibus bis in die sumendis. Adden-
do unicuique dosi confect. de hyacintho 3. ss. trochiscor. vi-
perin. 3. sem. lapid. bezoard. g. iv.

Post primam exhibitionem alvi fluxus imminutus fuit, va-
riolæ tumefactæ, & sitis imminuta.

In aliis pueris quamplurimis eadem potio mirè pro-
fuit ad sedandum alvi fluxum, & variolas depressas tu-
mefaciendas. Cui addebam aquam rosarum, & naphæ an.
3. ss. Etiam citra alvi fluxum; in depressis variolis mirum
in modum contulit; & plerumque sic componebam.

℞. Rad. pentaphylli, & tormentillæ an. 3. j. fol. pimpi-
nellæ

nellæ & scordii an. M. j. fantali citrini & rasuræ eboris an. ʒ. ij. coquantur ad 4. iij. in colatura ʒ. iij. dissolve aquæ naphæ & rosar. an. ʒ. ss. trochisc. viper. in ʒ. j. lapid. bezoard. g. iv. fiat potio, quæ grandioribus detur uno haustu bis in die, lac verò sugentibus, ex cochleari frequenter.

OBSERVATIO III.

Secundina retenta.

Clarissima uxor Domini de Grasser in curia Computorum, Subsidiarum, & fisci Consilarii, principio mensis Octobris anni 1635. cum abortum passa esset ex gestatione trimestri, fœtum optimè efformatum exclusit, retenta secundina. Hinc fluxu albo diu laboravit, & quendam oris fœtorem percipiebat, qui post aliquot dies desit. Frustula quædam membranæ exclusit, sed pauca & exigua. Ita, ut asserentibus mulieribus, illam secundinam frustulatim ejecisse, ego contrarium perpetuò censuerim. Paulatim ad pristinam valetudinem rediit, fluxu tamen albo perseverante. Attamen post duos menses cum dimidio, immodico mensium fluxu correpta est, cum quo secundina exsiccata per frustula excreta est. Quod notatu dignissimum secundinam tamdiu in utero, sine gravi noxa, retineri posse.

OBSERVATIO IV.

Hernia in infante.

Filius Dn. D. Aumelas Franciæ Quæstoris generalis 2. menses natus, laborabat hernia aquosa, dextrum testem occupante, cum materia contenta, in membrana testis propria, dartos appellata, ut testis ovi exigui magnitudinem æquare videretur; & hic tumor à nativitate ferè eum occupabat, quem diu cotone, suffitu thuris imbuto, discutere tentaverant. Tandem vocatus sequens præscribo cataplasma, principio mensis Novembris anno 1635.

ʒ. Farinæ fabarum ʒ. ss. decoquatur cum vino generoso ad pulvis consistentiam, deinde adde oxymel. simpl. ʒ. iij. fiat cataplasma admoendum manè & serò.

Intra octo dies, hoc solo remedio tumor omninò discussus est.

OBSERVATIO V.

Lumbrici.

Die 25. Novemb. anni 1635. per quatuor annos natus, ex lumbricis ita laborabat, ut gravi dolore ventris torqueretur, cum summa virium deiectione, ita ut pulsus in carpo non perciperetur, & oculi concavi essent, ut spiritibus orbat, quales in moribundis apparere solent. Acribus diebus laborabat, quatuor lumbricos mortuos per os excreverat cum vomitu humoris nigri. Pharmacopœus potiones contra vermes exhibuerat, & potionem purgantem ex electuario diacarthami, & rhabarbaro, sed nullo modo ex ea purgatus fuerat. Præscribo ipsi potentia ad lumbricos remedia ordinaria, tum interna, tum externa, quæ nihil profuerunt. Postera die in eodem statu persistebat. Jubeo ut exhibeatur calomelanos Turqueri g. viij. cum g. vi. scammonii, quo medicamento alvus soluta est, excrevitque materiam viscidam, glutinosam, putridam, cum duobus lumbricis, ter alvum deposuit, & maximè levatus est, ac postea intra paucos dies omninò convaluit.

OBSERVATIO VI.

Hæmorrhoidum dolor.

Die 21. Decembris anni 1635. De Joannes Charanton, civis Monspelienis, cum ad villam duobus miliaribus ab urbe distantem pedes ivisset, multis vestimentis indutus, vehementer incaluit, unde facta est magna humorum commotio, eorumque decubitus ad anum, unde hæmorrhoides valdè intumuerant, cum inflammatione, & dolore acerbissimo. Tota die sequenti valdè excruciatu est, noctemque insomnem transegit. Postridie ad urbem rediit super equum, sed pedibus subnixus supra stapedes, cum magno labore, ita ut tumor inde irritatus fuerit. Vocatus ego post meridiem, sanguinem detrabi jubeo ad ʒ. viij. manè alvum deiecerat bis. Circa vespèram iteratur phlebotomia propter doloris urgentiam, vespèri accepit julepum cum syrupo de papavere, & usus quater sub noctis decursu suffumigio, ex sempervivo majori cocto in vino albo; dormivit per intervalla, dolor & tumor imminutus hæmorrhoidesque relaxatæ, & suffumigii, ac linimentorum anodynorum continuatione, brevi sanatus est.

OBSERVATIO VII.

Fœtus in partu morientes.

Uxor tinctoris Nemausensis à conjugii initio ter peperit maturum partum, nono gestationis mense; labores patiebatur consuetos ante partum, quemadmodum aliæ fœminæ, sine majori molestia, ita ut neque partus admodum difficilis, aut laboriosus esset; neque mulier male habita, ut aliquo affectu præternaturali laboraret, in ipsis partus doloribus, fœtus in utero movebatur sufficienter, attamen statim post excussionem mortuus inveniebatur, idque ter hætenus contigit. Medici post secundum partum purgationes præscripserunt, & diætam sudorificam, mutata etiam fuit obstetrix. Tertius ramen eodem modo interiit. Quæritur causa & medela. Cum nulla causa in historia referatur, difficillimum est eam conjecturam assequi. Ut ramen sententiam nostram proferamus, dicimus, hos casus accidere, vel ob fœtus debilitatem, vel ob constructionem uteri, aut cervicis ejusdem tempore partus. Debilitas fœtus ex latente quodam seminis, aut sanguinis materni vitio contracta, potest efficere, ut cum fœtus in partu, & maximo conatu exitum quærat, in eo exsolvatur, & moriatur, quemadmodum partus octimestris necessariò interire solet, propterea quod conatum ediderit septimo mense, quem si repetat octavo, exsolvitur & interiit. Si igitur quilibet fœtus ex duplici conatu necessariò interiit, qui debilis est, unico conatu potest interire. Alia etiam ratione debilitas illa mortis causa esse potest. quod ille fœtus exclusus, ob dictam debilitatem, aerem & lucem ferre nequeat, ab iisque perimatur. Ac denique à constrictione uteri, vel cervicis id pendere potest: uterus in partu sese colligit & constringit; ad exclusionem fœtus, & si nimia fuerit illa constrictione, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat, eum suffocare potest. Idem potest contingere ab uteri cervice, si dum fœtus ad eam pervenit, sese constringat, ea enim constrictione potest fœtum opprimere. His ita propositis, remedia ad duo erunt dirigenda, imbecillitatem scilicet fœtus corrigendam, & uteri constrictionem nimiam impediendam.

Ratione prioris, conjuges ante conceptionem debent uti victu euchymo & laudabili, ut semen purum, & omni labe vacuum generetur. Tum mater, toto graviditatis tempore, eodem victu uti debet, ut sanguinem laudabilem fœtui suppeditet. Et præterea, bis in septimana, pulvere sequenti utetur.

ʒ. Granorum kermes, rasuræ eboris, corall. præparat. & margaritar. ana ʒ. i. mastiches ʒ. ss. manus christi perlat. ʒ. ii. fiat pulvis, dosis ʒ. i. in ovo forbili, aut jusculo.

Alternis vicibus, loco pulveris, utatur opiata sequenti.

ʒ. Conservæ rosar. ʒ. ii. cortic. citri condit. ʒ. i. myrobal. condit. & nucis moschat. condit. ana ʒ. ss. coralli præparati & margaritar. præpar. an. ʒ. i. rasuræ eboris ʒ. ss. fiat opiata cum syrupo condit. citri, de qua capiat magnitudinem castanæ, semel aut bis in septimana loco pulveris prædicti.

Si utrumque tandem fastidiat, utatur tabellis sequentibus gustui gratissimis.

ʒ. Confect. Alkerm. ʒ. iii. ambre grise ʒ. i. sacchari in aqua naphæ & ros. dissoluti ʒ. iv. fiant tabellæ, quibus etiam omni hora uti poterit, per supra dictorum usum.

Dum ingreditur nonum mensem sequentia applicentur ventri, manè, per dimidiæ horæ spatium.

ʒ. Vini generosi ʒ. iii. calefiat, & in eo dissolve olei nucis moschatæ. Unc. sem. pulv. caryophyll. & granorum Kermes ana Drachmas iii. misce, & spongia hoc liquore imbuta umbilico applicetur calidè, bis in septimana.

ʒ. Nucis mosch. macis, caryophyll. & cinnam. ana partes æquales, excipiantur melle calido, ad formam linimenti & extendantur super crustam panis assatam, & umbilico applicentur manè, singulis diebus vacuis, ab usu fomenti.

ʒ. Aquæ naphæ & ros. ana ʒ. iii. aquæ cinnam. ʒ. i. misce, capiat cochlear. i. singulis diebus manè per totum noni mensis decursum.

Tempore partus exhibeatur cum singulis jusculis drachma ʒ. confect. Alkermes, secundum descriptionem Mesuæ paratæ, ratione dosis ambari, & hora una post jusculum quodvis, exhibeatur aquæ cinnam. cochlear. unum.

Umbilico applicentur frequenter frustum semiasæ carnis calidum, pulv. cinnam. nucis mosch. & caryophyll. conspersum.

Ratione constrictionis uteri, aut cervicis illius, si mulier non sit gravida extra hyemem, utatur frequenter semicu-

incipio, ex decocto emollientium parato. In graviditate, à principio noni mensis, ad diem partus, illinatur cervix uteri & perineum oleo seminis lini, sine igne extracto, Actum Monspelii, die 24. Decembris anni 1635.

OBSERVATIO VIII.

Dolores vagi circa thoracem.

D Raymundus Arnaldus Melgoriens, quinquagenarius, sanguineo temperamento præditus, è bello Italico rediens, conqueritur de sævissimis doloribus singulis motibus affligentibus, post primum somnum; incipiuntque isti dolores in latere sinistro, simulque ad anteriorem thoracis partem, & posteriorem; tum ad latus sinistrum & scapulas extenduntur, tanta vehementia, ut subito expergiscatur, & in nulla decubitus forma consistere possit; sed assurgere cogatur. Perseverant isti dolores usque ad matutinum, & tunc temporis quiescunt. Nec tota die ullatenus apparent. Jam à duobus mensibus iis vexari coepit, neque ulla adhuc remedia adhibuit. Medicus, qui pro eo antea scripsit, existimat hosce dolores provenire à catarrho tenui, in eas partes decumbente, horis nocturnis, quo tempore pituitosus humor commoveri solet. Ego verò censeo huiusmodi dolores provenire à flatibus, qui illis horis tantum excitantur à calore intensiori, factò ex concentratione ipsius, per somnum. Materia ex qua elewantur flatus huiusmodi, est illuvies pravorum humorum atque crudorum, in ventriculo, mesenterio, & præsertim regione hepatis congestorum. Hæc autem congestio facta est in castris ob pravam victus rationem. Hinc etiam ventriculi coctio debilitata est, unde fit ut ciborum portio crudior; à pravis humoribus etiam infecta, ventur in flatus, qui quoque versum transmittuntur. Peracta verò concoctione, non amplius flatus huiusmodi transmittuntur, & ita dolores cessant circa matutinum.

Ad curationem huius affectus præscripsi primum evacuationem universalem per apozemata, & phlebotomiam, quibus absolutis præscripsi decoctum chinæ, ad 15. dies quorum usu affectus sensim imminutus est, & sine ullo alio remedio, intra mensem omnino sublatus.

OBSERVATIO IX.

Icterus in gravida.

Clariss. uxor D. Daymelas, Franciæ Quæstoris generalis, circa finem septimi graviditatis mensis, occasione quadam concitata est, à qua vomitum manè patiebatur cum dolore stomachi, & icterica facta est. Hic autem icterus duo habebat peculiaria, unum, quod in lecto color faciei & totius corporis remississimam flavitiem referebat: cum verò surgeret, & sese aliquantulum commoveret; intensus multò, & quasi derepente flavescerebat. Alterum est quod alvus non erat adstricta, ut vulgò fit in ictericis; sed potius liquida & biliosa deiciebat. Urina erat rubra, sed lineæ non tingeat. Ego Medicus ordinarius D. Ranchinum in consilium advoco, ut de phlebotomia decerneretur, ex una enim parte causa procatartica suadere videbatur, omnibus enim morbis ab ira, venæ sectio eximie convenit, propter maximam sanguinis commotionem, quæ ab ea excitatur. Præterea evaporationes illæ biliosæ subito ex levi mora invadentes sanguinem valde exagitatam testabantur. Neque ab obstructione meatus choledochi oriebatur hic affectus (in quo Galenus venæ sectionem vetat, lib. de san. miss.) quia alvus fuisset obstructa, & alba deiecisset, sed potius ab hepate accenso & præcalesfacto: ex altera verò parte graviditas jam pro vecta phlebotomiam dehortari videbatur, & cum ægra ex morbo in abortus periculo versaretur; si post venæ sectionem ille contingeret, culpa in eam rejici potuisset. His postremis de causis noluit Ranchinus phlebotomiæ assentiri; sed decretum fuit rhab. in substantia exhibere ad 3. i. ut bilis per alvum sensim educeretur, quod factum fuit. Parum præstitit rhabarbarum; ægraque post quinque vel sex dies abortum passa est. Fortè venæ sectione liberari potuisset. Sed nostratum mulierum nequitia, omnes infauostos eventus remediis adscribentium, efficit, ut etiam prudentiores Medici, metu calumniæ ab utilissimis interdum abstineant.

OBSERVATIO X.

Angina.

Die decima octava Februarii 1636. Juvenis quidam fonsor angina laborabat tam vehemente, ut nec loqui, nec deglutire posset, respiratio tamen integra manebat. Cum ad eum vocatus sum, injectus fuerat clyster, statim verò sanguinem mitti jubeo ad Uncias decem, postea admoveatur vesicatorium posteriori cervici, cucurbitula scapulis admoventur cum scarificatione, & quatuor horis à venæ sectione exhibentur aquæ benedictæ Unciæ duæ, quibus purgatus est per vomitum, & per alvum, & inde loqui ac deglutire coepit, ac paulò post integrè curatus est.

OBSERVATIO XI.

Symptomata hysterica & hypocondriaca.

Die decima quinta Martii 1636. Clarissima uxor Domini de Clause, Consilarii Regii in Curia Computorum, Subsidiarum, & Fisci Regii, annos nata 54. temperamento pituitoso & melancholico prædita, adversa multis annis fruens valetudine, incidit ex mœrore diuturno in varia symptomata, quæ eam frequenter, & præsertim nocte infestabant. Ea autem erant, dolores totius lateris sinistri, à costis ad illa pertingentes, ut non posset supra illud latus decumbere, vorticus pituitosi & acidi, capitis dolores, cardialgiæ, & liporhymia ita urgentes, ut sese moribundam putaret, horrores, & tremores totius corporis, quos sudores excipiebant: pulsus valde parvi, languidi & debiles, eructationes frequentes à copia flatuum per os erumpentium. Cum primum ad eam vocatus sum, præscribo clysterem carminantem & laxantem, potionem ex aquis naphæ, rosarum, & cinnam. sacculos stomachicos, & oleum nucis moschatae regioni stomachi admoventum, quibus valde sublevata est, & à prædictis symptomatibus liberata. Sed cum ea frequenter redirent, purgatio usurpata est bis intra quatuor dies. Redeuntibus autem symptomatibus exhibui laudani opiatum gr. ij. cum conserva rosarum, in forma boli, hora somni, quo intra horam omnia symptomata omnino sublata sunt, & placidè dormivit, neque postea eadem symptomata redierunt adeo vehementia, sed multo leviora. Post purgata est bis in hebdomada pilulis specificis, quibus ad melius in dies vergebat. Et sic tandem integræ saninati restituta est.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

Vigesima secunda Martii, anno millesimo sexcentesimo trigésimo sexto, Vidua Domini Dortes summa duritie, & tensione totius abdominis à multis annis laborans unde per intervalla dolores atrocissimos, colicorum instar patiebatur, eodem dolore corripitur multo atrociori, quam antea circa noctem. Vocatus Pharmacopœus duos clysteres injicit sine ullo fructu, quamvis eorum vi multum purgata fuisset. Vocatus ego manè præscribo pilulam ex laudani granis quinque conflatam, & intra horam dolor penitus quievit, nec amplius rediit.

Eodem tempore Domina de Varanda, prædictæ mater, dolore colico vero, cui obnoxia est, corripitur, injicitur clyster à Pharmacopœo, eoque nihil operante, advocor. invenio eam ex doloris gravitate clamantem, & vociferantem; præscribo clysterem ex decocti emollientis ℞. j. diapœnici 3. j. aquæ benedictæ 3. iij. quo dolor omnino quievit: & ægra multa pituitosa, cum multis flatibus excrevit.

Ego ipse ante unum mensem simili dolore vexatus, neque clystere emolliente carminante & laxante admodum levatus, simili clystere curatus sum, ita ut statim eo injecto dolor omnino quieverit; quamvis clyster non nisi post duas rejectus fuerit.

OBSERVATIO XIII.

Sanguinis mictio.

Clarissimus Dominus de Serres Consiliarius Regius, in Curia Computorum, Subsidiarum, & Fisci Corrector, quinquagenarius, temperamento bilioso & melancholico præditus, cum per multos dies gravia quædam animi pathemata & mœrores passus esset, indeque noctem aliquam insomnem transgisset, urinas sanguinolentas reddidit, quæ post equitationem immediatè apparuerunt, eodemque tempore urinae acrimoniam seu ardorem passus est. Hinc quoties equitando itineri se commisit, urinas pariter sanguinolentas reddidit, & ardorem prædictum inducentes. Imò verò prædictus ardor urinae sæpe solet recurrere, etiam si urina sanguine infecta non appareant. Præterea, cum urina, arenulas quasdam matulae parietibus adherentes exemit, quas ipse à multis annis excernere

solitus est. Quæritur jam, à qua causa proxima & immediata hæc sanguinis mictio dependeat. Cum autem sanguinis mictus in genere à pluribus causis soleat exoriri, in præfenti tamen casu duæ tantum in controversiam revocari possunt. Calculus nimirum in renibus contentus, & asperitate sua venulas collidens, ex iisque sanguinem eliciens, vel humores acres; falsi aut biliosi, prædictarum venarum oscula aperientes. Priorem causam duo potissimum videntur indicare: nempe arenulæ illæ quas æger à multis annis cum urina solet profundere; quasi latentis calculi sobolem esse posse, conjicere quis valeat. Et periodica illa excretio sanguinis, eo solum tempore contingens, quo æger immodico exercitio utitur, equitandoque renes vehementer concutit, unde allisio lapidis ad renis substantiam illiusque venulas, colligenda videtur. Verum hæc duo signa minimè sufficiunt, ut calculum in renibus latentem demonstrare valeant. Præcipua enim signa, & perpetuo vel assidentia, vel præcedentia, omnino deficient. Quorum præcipuum est dolor lumborum, qui præfente calculo abesse minimè potest, sed necessario affligit, & per intervalla recurrit, isque vel gravans, si calculus renum substantia hæreat vel pungens ac lancinans, si in renis cavitate membranea contineatur. Adde quod clarissimus æger nunquam tota vita nephriticis doloribus confectus fuerit, neque ullum unquam calculum excreverit; cum tamen fieri vix possit, ut calculosa dispositio, quæ ut plurimum nativa & hæreditaria est, ad quinquagesimum annum otari possit, & ea primum ætate in actum produci, quin prægressis temporibus quædam sui indicia prodiderit, cum præcipua conjectura mictus sanguinis, à calculo prodeuntis, ab Auctoribus vulgò desumi soleat ex eo, quod antea laborantes, calculos excreverint. Adde etiam, nullam in ægrotantis parentibus hujusmodi dispositionem calculosam fuisse observatam, quod non parvi est hac in re momenti. Omnia denique alia signa, calculum in rene contentum indicantia, hic protinus desiderantur, ut stupor cruris è directo positi, testiculi retractio, nausea & vomitus, alimenta crassa diu antea usurpata, & similia.

Duo verò signa pro calculo stabiliendo proposita, ita confutantur. Arenulæ calculum intus latentem verè indicantes, in fundo matulæ subsident, & si digitis comprimantur, non faciliè comminuantur. Si verò matulæ parietibus hæreant, & digitis compressæ faciliè comminuantur (quales sunt illæ, quæ à nostro ægrotante excernuntur) calculi indicia nunquam esse possunt. Neque enim illæ in renibus aut vesica generantur, sed in venis ac hepate, ex humorum adustione, quorum particulæ crassiores & tartareæ, arenularum formam æmulantur, & cum sero in venis contenta separantur, ac in renes & vesicam detruduntur. Quod cum à paucis fuerit animadversum; sit, ut multi calculosi pronuncientur, qui ab eo malo prorsus immunes sunt. Et quotidiana docet experientia, multos à pueritia hujusmodi arenulas excernere tota vita, qui tamen nunquam calculo laborarunt, quibusve calculus non faciliè timendus.

Periodica verò sanguinis excretio, eo solum tempore contingens, quo æger equitando sese vehementius exercet, licet ex allisione lapidis asperioris in substantiam renis possit contingere; minimè tamen dubium est, quin ille etiam ex calore, à motu immodico, in renibus, & tota sanguinis massa excitato citra calculi præfentiam generari possit. Humores enim biliosi & acres, vel pituitæ falsæ naturam redolentes, à motu & calore exagitati, ad renes amandantur unà cum sero, sanguini permixto, & renum venulas aperientes, sanguinis effluvium excitant. Et ita rem se habere in præfenti ægrotante prorsus assevero, cum ille bilioso temperamento præditus sit, & ab animi pathematis vigiliisque supra recensitis, sanguinis massa majorem adustionem adeptam fuerit. Tum eorum humorum, qui per renes efferuntur acrimonia, ex urinæ ardore, quæ illum sæpissime afficit, etiam citra sanguinis effluxum, faciliè innotescit.

Hanc nostram sententiam doctissimorum virorum placitis esse consentaneam, infinitis exemplis facile esset ostendere. Nonnulla tantum annotare sufficiet. Hollerius vir in artis operibus, si quis alius, exercitatus, cap. 25. lib. de morbis internis. Quibusdam (inquit) naturis eodem modo sanguis per vias urinarias excernitur, quo aliis per nares, venas sedis, aut vomitum. At experientia constat, hujusmodi sanguinis excretiones in dispositis sæpè recurrere, quando vehementiori exercitio eorum corpora in-

calescunt. Potest igitur sanguinis mictio, illiusque recursus, à sanguinis & humorum calefactione suscitari. Multò apertius rem explicat idem Auctor comment. aph. 78. sect. 4. Sunt (inquit) nonnulli, qui si durius equitent, aut sese exercent immoderatiùs, excalefactis renibus, sanguinem meiant. Doctissimus Montanus cons. 283. casum proponit cujusdam Episcopi Hungari, huic nostro tam similem, ut ad verbum hic describendus videatur. Ejus igitur verba hæc sunt: Arbitramur (inquit) sanguinolentam urinam, & turbidam reddi ab hoc Reverendiss. Episcopo, propter dilationem, factam tum in cavitatibus renum, tum in vasis urinariis, propter intensam caliditatem à motu violento primò generatam, dum curru, salebroso itinere concuteretur; præcipuè circa dorsi regionem, deinde succedente ingenti calore, dum cum veste pellicea sub sole ardente montem ascenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilationem urina sanguinolenta excreta fuerit. Et inde est, quòd nunc quoque quotiescumque defatigatur, & corpus exercet, in idem symptoma incidat, turbidæ scilicet & sanguinolentæ urinæ. Excitatur enim dilatatio ob motum, quæ in quiete delitescit. Ardor autem excretionis urinæ, simulque dolor circa anum, ab eadem causa provenit; videlicet ab illa urina sæculenta, habente in se partes acres & rodentes, vel bilis, vel humoris adusti, vel pituitæ falsæ, vel omnium simul. Dolor verò, qui circa ani regionem percipitur, est in ipsis musculis colli vesicæ, quod quidem collum illis partibus adjacet, & in ea potissimum parte non sine ratione dolor percipitur. Hæc Montanus. Ex quibus etiam apparet, unam esse calculi vesicæ suspicionem, quam æger noster sibi affigere voluit, ex ardore urinæ, & ani irritatione desumptam; cum ea symptomata ab iisdem causis provenerint, quas mictum sanguinis provocare ostendimus, Horstius obs. 37. lib. 4. Puer (inquit) annorum octo, magnifici Cancellarii Joannis Struppil filius, macilentæ constitutionis, dejectum patitur appetitum, siti premitur, & urinam omninò sanguineam emittit, absque omni dolore lumborum, nec etiam in ipsa excretionis quicquam sentit. Et si cruenta mictio frequenter accidat, quod in calculo renum, in eorum, vicinarumque partium exulceratione, similibusque morbis manifestum est. Rarus tamen hic affectus est, respectu præfentis casus, ubi talis mictio sanguinis omninò sine dolore accidit, quo colligitur, nec à calculo, continuum solvente, nec etiam ab exulceratione quadam, cruentam hanc excretionem fieri. Restat igitur, in acrimonia biliosi sanguinis, & imbecillitate renum hujus affectus causam esse quærendam. Hæc Horstius. Quæ exempla hic paulò exactius adscribere volui, ut clarissimi laborantis animus à calculi in renibus aut vesica geniti metu, quo diutius, ex alterius Medici sententia, inquietatus est, prorsus liberetur.

Quòd ad curationem attinet; ea ad duas intentiones revocanda est: humorum scilicet acrimoniam temperandam, & renes corroborandos, ne humores acres, aliunde confluentes, tam faciliè recipiant. Ad hanc rem faciet primum victus refrigerans & incrassans, quo ferè æger ab aliquo tempore uti cœpit, & in quo diu perseverare debet utendo præsertim lactuca, plantagine, & portulaca in jusculis, tum etiam hordeatis, avenatis, oryzatis, & similibus, tum etiam in potu aqua ferrata, cum vino rubro, aliquantulum austero. Abstinento semper à vehementibus corporis & animi motibus.

Licet autem clarissimus æger haud multo abundet sanguine, utile tamen censuerim, sanguinem brachio detrabere ad 3. vi. vel vii. ut totius massæ humorum calidior intemperies melius corrigi valeat. Imò verò, si affectus diutius consisteret, derivatio quadam per inferiora, aperta vena malleoli, aut provocatis hæmorrhoidibus, videretur consentanea.

Postmodum verò purgatio blanda maximè conveniet, eaque per intervalla erit repetenda, ut humores ad renes confluentes, per alvum educantur, cujus compositio talis esse poterit.

℞. Fol. lactucæ, portul. plantag. & summit. malvæ, ana m. ʒ. tamarind. ʒ. ʒ. myrobal. citrin. ʒ. i. coquantur ad ʒ. vi. colaturæ infunde cassiæ recentè extractæ ʒ. i. colentur iterum, & postea dissolve rhab. in aqua lactucæ cum fantalo citrino infusi drach. i. ʒ. mannæ, & syrupi rosac. ana ʒ. i. misce fiat potio.

Post primam purgationem, julepi, apozemata, juscula, vel emulsiones, prædictas indicationes respicientes, ad

ægotantis tolerantiam accommodari poterunt, iisque ad aliquod tempus usurpatis, lac ovillum, vel caprillum erit convenientissimum. Et maximè commendatur ab Hippoc. Avicenna, & recentioribus, inter quos Gattinaria & Forestus se hoc solo remedio sanguinis mictum sæpè curasse gloriantur. Unicuique autem dosi boli armeni veri drach. j. permiscet, quod quidem ut graviore sanguinis mictui convenit, ita in hoc leviori rarè faciendum censuerim.

Quia verò æger sicco atque macilento habitu præditus est, eoque calido & sicco; ante & post lactis usum, balneum aquæ tepidæ illi convenientissimum esse censuerim, & toto æstatis tempore frequenter usurpatum, in formam femicupii.

Post usum lactis, utatur aquis Meynensibus.

Intermediis temporibus, si ardor urinæ aliquando urgeat; aqua florum althææ cum aqua rosarum, vel conserva florum malvæ, vel althææ, aut denique emulsiones, aliaque prædicta usurpati poterunt.

Ac denique pro curationis sigillo, opiata roborans, mediocriter adstringens & refrigerans, in usum revocari poterit. Neque inutile futurum esset, perseverante affectu, causticum tibiæ inutere, ad humores acres, in renes & urinas defluentes, sensim derivandos.

Toto curationis decursu, topica renibus admota, erunt maximè proficua, eaque refrigerantia & adstringentia.

℞. Unguenti Comitissæ, & refig. Galen. an. Unc. ij. abluantur oxycrato, diligenter, & inungantur lumbi frequenter.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, supra renes diu gestari poterit.

OBSERVATIO XIV.

Caruncula virgæ.

Sequentia remedia transcripta sunt in camera Computorum Monspelienſi, quibus Geoffroy Giannatus curavit Carolum IX. Galliarum Regem, anno 1584. Et donatus fuit duobus millibus aureorum.

Primo ℞. cassiæ recentè extractæ ℥. ss. succi liquirit. 3. j. elect. de succo, rosar. 3. ij. aquæ lupuli 3. iv. fiat potio exhibenda manè, postea per decem dies bibat sequentis decocti 3. viij. tepidas.

℞. Rad. liquirit. ras. althææ, sebesten., passular. an. m. j. sem. althææ, malvæ, apii, petrosel. an. drach. ss. aquæ fontis ℥. ij. bulliant ad medias, de qua sumat 3. viij. per decem dies, præcedente potione, vel bolo ex cassia.

Modus primum unguentum conficiendi.

℞. Olei rosar. ℥. j. cerusæ veteræ Unc. iv. capsuræ 3. j. ruthiæ aquæ rosar. præp. 3. ss. lithargyri auri præp. Unc. iij. antimonii optimè pulverati 3. i. ss. opii, thuris masculi, seu olibani, mastiches, aloes hepatic. an. 3. ij. misceantur omnia, & in pyxide plumbea servantur.

Modus secundum unguentum parandi ad consolidandum.

℞. Unguenti rosati Gal. recentè parati, & lori aqua rosar. unguenti albi Rasis camphorati an. 3. j. pomatæ sine speciebus paratæ 3. ss. misceantur simul, & in pyxidem plumbeam reponantur ad usum.

In applicatione unguenti sic te gere.

℞. Candelam tenuiss. ex cera alba, tela vetustissima & tenuissima involutam. Ut autem appareat locus carnositatis. ℞. candelam prædicta crassiorem, oleo amygdal. dulc. illicam, & in virgæ canalem intromittatur. Quod si obstaculum appareat impediens, ne candela possit ulterius progredi; nota locum in candela, & mensura longitudinem candelæ intrantis, deinde involve candelam linteo, eamque illine in extremitate unguento, & tunc immitte candelam in virgam, quousque carnositatem attingit. Quod si duplex carnositas appareat; tunc ita primum unguentum aptandum, ut utramque attingat, continuando per 15. 18. aut 20. dies juxta mali magnitudinem, & prout carnositas videbitur aperiri ac in pus dissolvi. Cum autem videbis urinam liberè & facilè reddi, paucopure turbatam, tunc oportebit primum unguentum griseum à candela tollere, sed illines candelam totam secundo unguento, continuando octo, aut decem dies, quousque pus non ampliùs effluat cum candela, nec ullus dolor inter metiendum percipiatur, quo tempore abstinendum erit à remediis.

OBSERVATIO XV.

Dolor Nephriticus.

Decima octava April. 1636. Vidua D. Dortes dolore Nephritico vehementissimo vexabatur, qui à rene sinistro ad pubem usque secundum longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimonia, & frequenti micturitione; huic neque clysteres cum aqua benedicta; neque cum terebinthina; neque cum laudano; neque vomitus ingens, qui sponte veniebat; neque femicupium, neque laudanum assumptum quicquam profuere, dolore clamoso per biduum perseverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & statim sanguine misso, dolor ingens quievit superstitè tamen dolore obtusiori.

OBSERVATIO XVI.

Lumbrici.

Die 8. Junii 1636. Puella trium annorum, filia pastoris, nomine Roberti, laborabat febre acutissima, cum anxietate magna, & virium prostratione. Vocatus ad eam circa vesperam, judico eam ex lumbricis laborare, & præscribo potiunculam ex hieræ 3. ss. syrupi rosacei 3. ss. cum aqua portulacæ, quæ nocte eam purgavit, & inde plurimum levata est: postridie præscribo julepos sequentes.

℞. Fol. acetosæ, portulacæ, & endiviæ an. man. j. summit. hyperici & scordii an. p. j. coquantur ad ℥. i. in colatura dissolve syrupi limon. 3. iii. fiat julep. capiat 3. iij. manè, meridie, & vesperi. Intra biduum omnino curata est.

Triduo post filia D. Beuf, Mercatoris, annos sex nata, simili morbo laborabat, idque gravissimè. Præscribo eadem remedia cum eodem successu, sed hiera erat ad 3. j. syrup. rosac. 3. j. in potione.

OBSERVATIO XVII.

Dolor tensus abdominis.

Die 15. Junii 1636. Petrus Blanc, civis Monspelienſis diuturno alvi fluxu laboraverat, unde valdè debilis & macilentus evaserat. Tandem 15. Junii 1636. murmur ingens percepit in abdomine, ex quo vomitus consequutus est, ac deinde tensio dolorifica cum febre eum maxime afflixit; nihil per vomitum aut secessum omnino rejiciebat & clysteres puros sine ullo excremento reddebat. Iussu imperiti chirurgi sumpsit medicamentum purgans, ex quo nihil deiecit; sed tensio & dolor inde maxima sumpsere incrementa. Vocatus ego, quinto die morbi, invenio hominem valdè debilem, facie hippocratica, & extremorum frigiditate, mortem imminente indicantibus. Valdè anxius fui in hujus morbi diagnosi, & nihil aliud potui excogitare, quam ingentem inflammationem, quæ tumore insigni intestina comprimeret, & excrementorum transitum impediret. Aperto cadavere, inventa sunt intestina crassa, livida, & semicorrupta, unumque ex iis perforatum, in abdomine verò multi humores foetidissimi, ex quibus apparuit, humores excrementitios, qui ad intestina confluere jamdiu solebant, & alvi fluxum efficere, tandem diutius moratos, ob facultatem expultricem debilitatam intestina corrupisse, ac tandem pondere suo eam partem, in qua humores dicti morabantur, magis putrefactam aperuisse, & impetu in abdomen irrupisse. Ac consequenter alimenta & clysterum partem, per illud foramen, ad capacitatem abdominis fuisse translata.

OBSERVATIO XVIII.

Febris maligna.

Die 4. Julij 1636. Petrus Stelle Consul oppidi, Perolz nominati, quadragenarius incidit in choleram morbum, qui intra 24. horas ope remediorum cohibitus est. Hinc sequuta est tertio die morbi hæmorrhagia copiosissima, ex qua valdè debilitatus est; sicut tamen ingenti à morbi principio tenebatur, & inquietudinibus, cum æstu præcordiorum. Vocatus ad eum, invenio pulsum parvum & frequentissimum, cum facie hippocratica, mox habitum corporis perlustrans, eum invenio maculis latis & lividis conspersum: unde summa morbi malignitas colligitur, quæ tantorum symptomatum causa fuerat. Præter remedia ordinaria, & julepos cardiacos, cum sale prunellæ, ter in die exhibendos, hunc pulverem præscribo.

℞. Salis prunellæ 3. j. camphoræ 3. ss. misce fiat pulvis qui dividatur in quatuor partes, quarum unam capiat tertia quaque hora. Noctu hunc pulverem sumpsit, & manè multò melius habuit. Jubeo iterari pulverem cum aliis remediis, & eadem die à præsentaneo vitæ periculo liberatus.

ratus est, ac paucis postmodum diebus omnino convaleuit.

OBSERVATIO XIX.

Cholera morbus ex superpurgatione.

Gladiorum faber, qui pro insigni habet florem lilii, purgatus à tonsore, pulvere quodam valido, vigente æstu, & ipse admodum biliosus, nocte insequente passus est superpurgationem violentam, qua identidem biliosa & aquosa per alvum & vomitum rejiciebat, cum dolore ventriculi, siti intensa, & virium dejectione maxima. Postridiè manè vocatus exhibeo statim laudani gr. vi. & intra horæ quadrantem omnia symptomata quieverunt. Nihilominus admoti fuerunt sacculi roborantes ventriculo, vino rubro macerati, & eadem die omnino sanus fuit.

OBSERVATIO XX.

Alvi fluxus contumax.

Die 8. Septembr. 1636. D. Petrus Hucherus, Joannis Hucheri, olim Universitatis nostræ Cancellarii celeberrimi filius, post febrem tertianam diuturnam, alvi fluxu corripitur tam vehementi, ut intra triduum vires omnino prostratæ fuerint, & ille de vita periclitaretur. Vocatus ego, præscribo primum rhab. pulv. 3. j. quæ multo pejus habuit; sequenti die hora somni bolum ex matichis & terræ sigill. an. 3. ss. laudani gr. iij. alvus cohibita est, tamen non dormivit; sequentibus diebus alvum deponebat tantum bis aut ter; intra paucos dies omnino convaleuit. Eodem tempore Dn. Grassetus in curia Computorum Præses, post longam febrem continuam, cum accessionibus junctam, correptus est alvi fluxu molestissimo; quo vires admodum resolvebantur. Inviseram eum cum altero Medico seniori, & unâ tentavimus primum roborantia varia, postmodum adstringentia, omnia incassum. Senior Medicus exhibitione laudani noluit unquam acquiescere, & fluxus ad viginti dies perduraverat, semper eodem imperu procedens; proposueram etiam sæpe tincturam corallorum, quæ roborando hepar, fluxus cohibet, tum potenter refrigerat, quod maxime optandum erat in hoc ægrotante, bilioso temperamento prædito. Ea verò per multos dies neglecta fuerat. Tandem me quotidie urgente illius præparationem & exhibitionem, in usum revocata est, ægerque de ea sumpsit 3. ij. bis in die per triduum, quo remedio alvi fluxus manifestè imminuebatur in dies, & excrementa concocta apparebant, ita ut paucis diebus integra sanitas inde revocata fuerit.

Nota, illi antea fuisse exhibitum cum jusculo rhab. bis infusum in aqua cichorii, ac deinde exsiccatum, ex quo pejus habuerat.

OBSERVATIO XXI.

Dolor capitis ab insolatu.

Die 8. Octobr. 1636. Dn. Guillelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus, cum esset in villa, circa meridiem sese soli exposuit, cundo pedibus in aliam villam, satis à sua distantem, hinc correptus est paroxysmis febris tertianæ duplicis satis levibus, & circa vespertinam recurrentibus: hoc tamen symptoma in paroxysmo urgebat, nempe capitis dolor intensus, qui tribus primis diebus cum febre cessabat, matutinis horis. Interim secta fuit vena bis, & purgans medicamentum semel exhibitum. Quibus non obstantibus dolor capitis & æstus plurimum increvit, & continuus factus est post quartam accessionem, horis enim matutinis, non minus quam reliquis, sævissime eum infestabat, neque febris omnino aberat. Cum igitur ab insolatu dolorem istum concitatum fuisse appareret, metuendum erat, ne inflammatio fieret in cerebro, frontalia enim repellentia frustra adnota fuerant. Ut autem grave hoc symptoma tolleretur, venam frontis aperiendam consului ex eaque sanguinis 3. viij.eductæ sunt, à qua venæ sectione dolor capitis statim valdè remissus est, & sequens paroxysmus multo levior rediit, cum exiguo capitis dolore. At postera die mane doloris omnino expers fuit.

OBSERVATIO XXII.

Febris hectica cum putrida complicata.

Decima tertia Octobr. 1636. Filia Dn. de Sterres, in Curia Computorum Correctoris, annos nata 14. circa finem Æstatis, correpta est febre tertiana intermit-

rente, quæ post quatuor paroxysmos sponte desit, & post aliquod tempus iterum rediit, ac cessantibus iterum paroxysmis febricula quædam eam occupavit, cum obstructionibus ventris inferioris, quibus menstrua suppressa sunt. In hoc statu permansit per tres menses, sine ulla remediis, cum ruri esset. In principio Octobris ad eam vocatus, invenio febre lenta affectam, cum summa macie, & calore ad tactum valdè acri, qui nocte ingravescerebat; illa tamen se febrire non percipiebat, ac licet calor igneus noctu appareret; siti tamen non afficiebatur, unde febrem illam in hecticam verti conjicimus, cum & incallescencia post singulos passus appateret, & circa longitudinem arteriæ brachii, calor intensior multo perciperetur, quod ipsi adstantes advertebant; & in urinis oleosum quippiam innatarer. Cum igitur appateret complicatio febris putridæ cum hectica incipiente, ad putridæ sublationem primo animum convertimus; ac statim sanguinem detrabi jussimus è basilica dextra ad 3. viij. Postera die purgata est blando medicamento. Tertia julepum hausit refrigerantem & aperientem. Quarta iterum vena secta: sanguis enim valdè adustus & corruptus apparebat. Continuari julepi, fortis emolliens & aperiens regioni lienis admotus, emolliens & purgans injectus est, quo multum purgata est, ac febris valdè exacerbata est; pulsus erat parvus & frequens calor acer & mordax; quæ omnia tota nocte & media parte diei sequentis perseverarunt. Duobus diebus subsequētibz multo melius habuit, febris erat remissa, exacerbationes nocturnæ etiam valdè remissæ sunt; tumor lienis, & repentia minor; tum dolor, qui tangendo, & aliquantulum comprimendo lienem percipiebatur ab ægra, ferè sublatus est. Interim fortis, linimenta & juscula aperientia continuabantur. Post illud biduum purgata est blando medicamento, quo multa pituitosa vomitu rejecit; & bis tantum dejecit. Eadem die febris adhuc remissior apparuit. Postea continuata sunt juscula aperientia, fortis & linimenta; tum in tertio quoque jusculo sennæ Unc. sem. infusa fuit. Sic paulatim ad pristinam valetudinem revocata est.

OBSERVATIO XXIII.

Pinguia corpuscula per alvum excreta.

Filia Domini de Rochemore, in Curia Computorum & Subsidiarum Principis, nomine Lucretia, ætatis annorum trium, laborabat febre continua verminosa. Excrementa dejiciebat valdè cruda; & veluti gypsea, in quibus inveniebantur interdum globuli virides instar pisorum majorum, qui supra orbem positi, dum orbis igni admovebatur, & tantillum incallescerebat, statim butyri instar liquabantur. Cum nunquam antea talem materiam vidissem, neque ullum Auctorem de ea scribentem legissem, valdè dubius fui, unde ista materia suam duceret originem. Pharmacopœus senex & expertus retulit, se in propria filia similes excretiones observasse. Tandem cum à pinguedine, aut humido oleoso ipsius corporis non videretur hæc materia procedere: (hectica enim febre, aut colliquante ægra non laborabat.) Et excrementa admodum indigesta apparerent; conjeci hanc materiam procedere ex pinguedine assumpta cum carnibus, quæ nimia copia offerebantur; vel cum jusculis, à pinguedine malè repurgatis, quæ pinguedo relaxando ventriculum coctionem læderet, malè in ipso concoqueretur: præsertim cum alia etiam alimenta, nimia copia ingesta, malè cocta remanerent. Illa igitur pinguedo diu in ventriculo, aut intestinis retenta, à calore crassitatem & colorem illum viridem obtinebat.

Duodecima Octobr. 1636. hanc meam conjecturam confirmavit alius casus viri cujusdam hypocondriaca melancholia laborantis, qui sibi frequenter venenum porrigi putabat, quod ut oppugnaret, magnam olei copiam frequenter ingerebat. Rejiciebat autem similes globulos, quos ipse liquabat; & in phialis reservabat. Hæc autem materia in phialis contenta amurcam referebat, nullius prorsus odoris. Unde conjeci, oleum magna copia ingestum, non posse totum à natura superari, sed crassiores partes calore diuturno magis incrassari, & in hujusmodi globulos effingi, qui liquati amurcam referebant.

OBSERVATIO XXIV.

Angina.

Decima quarta Octobris 1636. quidam sartor quadragenarius, vocatus Vendemiam, Angina laborabat, qua deglutitio impediiebatur, eique secta fuerat vena, cly-

fices

steres injecti, & admotum vesicatorium à Pharmacopoeo. His non proficientibus me vocant: & advertens, cum vix tantillam jusculi, ex cochleari, magno conatu deglutire, ac per consequens medicamentum purgans haurire non posse: praescribo aquae benedictae ℥. ij. quibus purgatus est pluries per vomitum & secessum, eademque die ab Angina liberatus.

OBSERVATIO XXV.

Dolor Ischiadicus.

Octava Januar. 1637. Dn. Gressuille, in suprema Computatorum Curia Consiliarius, coxendico dolore vexabatur, rigida hyeme: injectis clysteribus, sumpto medicamento purgante, & admoto emplastro parti affectae, dolor nihilo secius perseverabat: tandem aperta est vena malleoli è directo partis affectae, & intra paucas horas dolor remissus est, ac postmodum omnino desit, ut secundo à venae sectione die ad consueta munia transire, & per urbem pedibus ire potuerit.

OBSERVATIO XXVI.

Affectus soporosis, hypnotico curatus.

Die vigesima secunda Octobr. 1636. Virgo quaedam Melgoriensis 20. annos nata, nomine Liquiere, tentata fuerat febre tertiana duplici, circa initium Autumni per 12. dies ab eaque post quorundam remediorum usum liberata. Iterum recidit in similes paroxysmos, qui ab initio more consueto invadebant, sed postmodum nova quaedam symptomata cum paroxysmo accesserunt, nempe dolor insignis, faciei rubor, oculorum prominentia, dolor lateris sinistri pungitivus, & deglutendi summa difficultas, perveniens tamen cibis & potus usque ad extremum oesophagi; & juxta orificium ventriculi, subito rejiciebatur, si quid verò intrömitebatur, id magno cum labore fiebat. Suspensus sum hystericam affectionem cum paroxysmo febrili complicari, & hystericæ remedia praescripsi, quibus non obstantibus malum perseveravit. Post aliquot dies hujusmodi symptomata sine febre redibant, quod meam opinionem maximè confirmavit tum quòd dolor lateris sinistri ad dextrum interdum transiliebat, interdum verò dolores pungitivi in variis abdominis partibus apparebant, ventriculum dolor & nausea infestabant tum agra suffocatione interdum premebatur. Tria in hoc affectu peculiaria observavi. Primum erat deglutendi difficultas, quæ non est frequens in hystericæ affectu, ea tamen non erat perpetua; sed interpolata: impediēbat enim cibi potusque assumptionem per multas horas, deinde prorsus evanescebat, ut etiam pilulas sine ulla molestia, me praesente, deglutierit. Secundum erat, quòd isti paroxysmi hystericæ periodicè recurrebant singulis diebus, nempe vespertinis horis, quemadmodum accessiones febriles. Tertium, quòd urgente dolore stomachi cum aliis symptomatis, sacculi roborantes & calefacientes, aliaque remedia calida augerent affectum, & suffocationem inducerent. Quòd cum mihi relatum esset, & principio unius paroxysmi adesse, conquerente agra de maximo ventriculi dolore; jussi, ut crusta panis assata, & in vino calente madefacta, ac pulvere caryophyllorum, & nucis moschatae conspersa, ventriculo apponeretur; quo remedio aucta plurimum fuit suffocatio; ita ut illud abjicere necessarium fuerit. Tum tentandi gratia jussi, ut linteam quadruplicatum in oxycrato maceratum ventriculo frigidè admooveretur, eoque admoto, cessavit illico suffocatio, ac dolor ventriculi. Huic rei fuit aqua frigida eodem tempore assumpta, cujus guttulas aliquot magna vi deglutivit, earumque frigiditatem in ventriculo percepit, & statim levata est. Postea jussi ut iterum crusta panis calida admooveretur, quam tunc temporis patienter tulit; cujus rei rationem esse puto; quòd vapores commoti, & ventriculum afficientes, à calorificis magis commovebantur. At postquam frigidis remediis compressi fuerant, ventriculus ab iis vaporibus immunis, calida remedia facile tolerare poterat. Puto à febre praecedente corruptum fuisse semen retentum, quòd talia symptomata producebat. Fortè etiam reliquæ sanguinis menstrui putrefactæ ad eodem affectus producendos concurrere poterant. At materia illa putrefacta motus habebat periodicos, quemadmodum videmus sæpè materiam abscessuum internorum moveri etiam periodicè, & paroxysmos tertianæ febris æmulari.

Antequam autem paroxysmo corripere, cum tunc temporis optimè deglutiret, sumpsit meo jussu quatuor

River. Opera Medica.

exiguas pilulas, compositas ex laudani gr. iv. & paulò post accessit paroxysmus supra enarratus; sed post duas horas, laudano operari incipiente, omnia remissa fuerunt, & tota nocte bene habuit, cum praegressis noctibus maximè torqueretur. Postridie manè sumpsit apozema hystericum & purgans, idque triduo continuavit, quibus absoluta est curatio. Multum dubitavi in exhibitione laudani, quòd in paroxysmo agra sopore gravi afficeretur, qui usu laudani gravior effici poterat. At tandem hoc apud me constitui, soporem illum à vaporibus ex utero ad cerebrum affarim translatis exoriri, quorum ascensum prohibendo, sopor impediri poterat. Et eventus huic ratiocinio respondit. Unde vera elicitur conclusio, quæ prima fronte videtur valde paradoxa, nempe soporolum affectum usu laudani prohiberi posse.

OBSERVATIO XXVII.

Tormina puerorum.

Duodecima Decembris 1636. Filiolus meus Carolus, ætatis quatuor mentium, correptus fuit colico dolore sævissimo, qui clamores, & ejulatus continuos ab eo extorquebat. Exhibui pulveris elect. diamoschi dulcis ℥. ss. cum lacte, quòd dolor quievit per horæ quadrantem, & iterum rediit cum pari sævitia. Injectus fuit clyster ex decocto anisi & chamomillæ, cum vitello ovi & saccharo, eoque dolor omnino sublatus est. Post octiduum eodem dolore affectus est, tam acerbo, ut priori deterior appareret, prout ejulatus indicare videbantur; sumpsit pulverem prædictum, sed frustra; injectus fuit clyster prædictus, etiam frustra. Tandem admoveo forum toti ventri ex decocto anisi & chamomillæ in aqua vitæ: prima applicatione dolor omnino desit. Sequenti iterum rediit dolor; eoque aliquantulum mitigato remediis prædictis, postera die manè exhibitæ fuit syrupi rosac. ℥. j. quem assumendo vomuit pituitam instar albuminis ovi, sed nihil ferè deiecit, tormina recurrebant. Iteratur syrupus cum ℥. j. infusionis fennæ, etiam hoc medicamentum parum præstitit. Tandem exhibui pulverem comitis ad ℥. ss. cum lacte, eoque blandè & copiosè purgatus est, & ab hoc affectu omnino liberatus.

OBSERVATIO XXVIII.

Fluxio in pulmonem in Infante.

Decima nona Januarij 1637. idem filiulus meus Carolus incidit post mensem à priori morbo, in catarrhum sævissimum, in pectus delabentem, quo frequenter tussiebat, & inter respirandum sterrebat. Purgationem exhibui ex syrupo rosaceo cum infus. fennæ, qua pituitam evomuit, sed parum deiecit. Syrupi pectorales exhibebantur, inunctiones pectori admovebantur. Perseverante affectu, eadem purgatio iterata est cum exiguo fructu. Tandem exhibeo pulveris comitis ℥. ss. cum lacte, quòd blandè & copiosè purgatus est, eademque die convaleuit.

OBSERVATIO XXIX.

Urina suppressio.

Vigesima septima Januarij 1637. Dn. de Labaje, in Curia Computorum Auditor, urinæ suppressione omnimoda, laborabat biduo, cum dolore renis sinistri, & ureteris ejusdem lateris. Injecti fuerant clysteres ex præscripto alterius Medici, & foras admoti pubis regioni. Vocatus sum in consilium cum dicto Medico, præscripta fuit apertio hæmorrhoidum (quæ intumuerant:) admotis hirudinibus, iteratus clyster emolliens; cum dimidia oleorum portione, foras admotus reni & ureteri, mox inunctio ex oleo scorpion. & amygdal. dulc. tum etiam catapl. ex facie decocti emollientis, cum cepis coctis sub cineribus, eodemque tempore exhibitus julepus sequens.

℥. Succor. parietariæ, & fœniculi marini, an. ℥. j. ss. succi limon. & ol. amygdal. dul. recent. an. ℥. j. misce fiat julep. Intra horam ab assumpto julepo copiosè minxit & liberatus est, horis septem ab initio consilio, in quibus prædicta remedia administrata sunt. Ad sigillum curationis, sumpsit postridie manè bolum ex cassia, rhab. & cremore tartari.

OBSERVATIO XXX.

Gonorrhœa contumax.

Sextra Februar. 1637. Dn. N. triginta annos natus, bilioso & sanguineo temperamento præditus, cum gonorrhœam pateretur à duobus mensibus: & à Chirurgis multa incassum tentata fuissent remedia, meæ curæ sese

commisit. Huic primum præscribo phlebotomiam maleoli, postmodum mercurii dulcis ℥. j. cum diacrid. ℥. ss. in iusculo, postmodum bolum ex terebinth. ℥. iij. & rhab. ℥. j. per sex dies integros, quæ nihil profuerunt. Iteratur pulvis purgans, & postea sequenti aqua usus est per 12. dies, quæ statim profuit, isque omnino curatus est, detergebat ulcus internum tam potenter, ut urina in pavementum effusa, illud inficeret colore albo, instar calcis dissolutæ.

℥. Mentha sicca ℥. iij. sem. lactucæ, ruthæ, agni casti an. ℥. ij. ss. ireos florent. ℥. ij. dictamni cretici ℥. x. sacchari ss. ij. omnia pulveriscentur, addendo terebinth. claræ ℥. v. vini albi generosi ℥. xxx. misce, destillentur in B. M. capiat æger cochlearia duo mane duabus horis ante cibum, & vesperti quatuor, à cœna.

OBSERVATIO XXXI.

Hysterica Epilepsia.

Decima septima Februar. 1637. Uxor Dn. Palemarchi de Sumenes, per multos annos variis affectibus hysterice vexata est, qui epilepticos insultus referebant. Multa tentavit remedia, à multis Medicis præscripta, sed omnino incassum. Tandem cuiusdam mulieris consilio sumpsit carnem lupi in pulverem redactam; & frustulum ejusdem carnis salitæ semper gestavit, à quo tempore inimicis omnino fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO XXXII.

Mensium fluxus immodicus.

Die 6. Martii 1637. inter alia remedia, uxori Dn. de Vitrac præscripta, quæ ad extrema redacta fuerat, ex immodico fluxu mensium, post abortum concitato, sequens julepus mirum in modum profuit.

℥. Flor. chamæleontis, spicæ nardi, & sang. draconis subtilissimè pulverat. ana ℥. j. aquæ plantag. & rosar. ana Unc. j. ss. fiat julep. hujus cochlearia duo dabantur bis in hora.

Extractum coralli cum aqua plantag. profuit etiam non parum.

OBSERVATIO XXXIII.

Cholica biliosa.

Die decima octava Maij 1637. Mulier quædam patiebatur dolores colicos atroces & pungitivos, totum ferè abdomen afficientes. Ab alio Medico seniore curata fuit remediis ordinariis calefacientibus, carminantibus, & phlegmagogis, à quibus nullum levamen percepit. Tandem vocatus ego, ex specie doloris, situ ejusdem, temperamento mulieris præcalido, & urinis valdè rubris conjicio colicam esse biliosam; & præscribo statim venæ sectionem, clysterem refrigerantem ac lenientem, & julepum refrigerantem, quibus dolor valdè imminutus est, cum verò sanguis valdè biliosus ac corruptus appareret; iterata est postmodum phlebotomia, qua dolor prorsus evanuit. Ac tandem portione chologoga, curatio absoluta est. Præscripseram initio semicupium, quo non usa est propter maximam doloris imminutionem.

OBSERVATIO XXXIV.

Febris maligna.

Die septima mensis Junii, anni 1637. Dn. Patris in Curia Præsidiali Consiliarius, annos natus 55. correptus est levi frigore, & rota nocte febricitavit, eodemque modo perseveravit. Postmodum manè febris expers, & vespertis iterum febricitavit, eodemque modo perseveravit febris intermittens, usque ad septimam diem, qua facta est continua. Attamen frequentes patiebatur pedum & genuum ac interdum manuum perfrigerationes, urina, sanorum urinis similes; tamen omnia in dies in deterius vergebant, ut facillè appareret, febrem esse malignam, quam tandem indicarunt exanthemata, nono die apparentia, tum deliria, & morus manuum convulsivi, cum sopore quodam, & alvi fluxu. Cura ordinaria fuit administrata. Sed hoc peculiariter notandum, quod sanguis fuerit missus tertia die, & laudabilis apparuerit. Quinta, fuit medicamentum purgans exhibitum, cum adhuc febris esset intermittens. Septima, alvi fluxus copiosus & perseverans, usque ad undecimam, ulteriorem phlebotomiam impedit. Cum autem duodecima alvi fluxus sedatus videretur; dubitavi num venæ sectio esset celebranda; cum alia evacuatio nihil

contulisset, vires admodum fractæ, & summum periculum, in quo æger constitutus videbatur, ut tanquam brevi moriturum affines lugerent, dehortari viderentur. Adde, quod per duos dies præcedentes, plures cucurbitulæ fuerant admotæ cum scarificatione ut supplerent defectum phlebotomiæ. Tandem visum est veluti tentativam phlebotomiam usurpare, scilicet ad ℥. iv. vel v. eo animo, ut si æger commodè ferret, iterari posset. Missus est sanguis niger & corruptus, cum euphoria agrotantis; post quinque horas eadem quantitas detracta est, constantibus perpetuè viribus in eodem statu. Julepis refrigerantibus miscebatur scordium, & hypericum. In dissolutione sal. prunellæ, & spiritus vitrioli, in singulis juleculis bezoard. mineral. ad ℥. j. Nocte ejusdem diei duodecimæ, alvus copiosè fluxit, æger tamen melius habere visus est. Vinum exhibitum pro potu valdè lymphatum. Multa in morbi decursu edidit sternutamenta, unde salutem sperabam, etiamsi multa alia signa periculum portenderent. Decima tertia, & decima quarta, alvi fluxus perseverabat, cum virium debilitate summa. Injecti fuere clysteres ex lacte quibus alvi fluxus temperatus est. Exhibitus julepus ex aqua naphæ & rosarum, cum confect. alkermes, & guttis aliquot aquæ cinnamomi, cujus cochlear unum sumebat interdum, ad vires reficiendas. Imminuto alvi fluxu, sopor imminutus est die decima quinta, & delirium cessavit. Urinae tamen nihil aut exiguum admodum deponebat. Decima sexta, paulò melius; lingua antea sicca, humida apparebat, postea verò sensim convaleuit.

OBSERVATIO XXXV.

Alvi fluxus.

Die decima quinta Julij 1637. Domina de Grasset octogenaria, sed robustissimo corpore prædita; correpta est alvi fluxu tenesmode, quo pluries singulis horis deiciebat cum gravissimis torminibus. Variæ erant dejectiones, nunc flavæ, nunc porraceæ, & aliquando nigra. Morbi minera ablata est quatuor purgationibus, per intervalla repetitis ex rhab. partim infuso, partim in substantia, cum syrupo rosaceo: In intervallis clysteres detergents, anodynæ, & roborantes injiciebantur; julepi refrigerantes, & incrassantes, nec non emulsiones exhibebantur.

OBSERVATIO XXXVI.

Dysenteria Prognosis.

Ense Julio 1637. Filia Dn. Guilliminet Occitanæ Comitiorum Scribæ, quinque annos nata, dysenteria laborans varia excrementa rejiciebat, flavæ, viridiæ, & nigra aliquando. Circa finem morbi quædam exanthemata, pulicum moribus similia, in facie, aliisque partibus apparuerunt, & manus altera tumore œdematoso affecta est: quæ certa fuere mortis præsignia.

Eodem tempore R. Pater Guardianus, Cœnobii Franciscanorum, qui Minores vocantur, Præfectus: alvi fluxu dysenterico afflictus, crebris singultibus tentabatur, qui fuere mortis prænuncii.

OBSERVATIO XXXVII.

Dysenteria.

Ense Augusto 1637. Filius Dn. de Mauffac in Curia Computorum, Subsidiarum, & Fisci Præsidis, octo annos natus, dysenteria tenebatur, multo sanguine, dejectionibus viridibus & porraceis admixto, & febre continua. Tertia morbi die sumpsit infusum rhei ad ℥. j. in aqua plantagine parato cum fantalo citrino, dissolvendo rhab. pulv. ℥. j. syrup. rosac. ℥. j. optimè purgatus est, multa excrementa rejecit sine sanguine, & febris ferè expers fuit rota illa die. Pridie sanguinem purum rejiciebat, cui permixtæ erant veluti guttæ materiæ porraceæ, frequens erat dejectio cum dolore ventris, & febre, quæ perseveravit usque ad diem octavam, licet omnia remedia ordinaria, interna & externa adhiberentur, tum etiam clysteres varii. Septima die extractum corallorum ter exhibitum fuerat ad ℥. j. cum aqua plantag. ros. & syrupo cydonior. sed frustra. Principio octavi diei, cum & febris & fluxus ingravescerent, ac merus sanguis excerneretur; secta fuit vena, & sanguis detractus ad ℥. v. circa meridiem. Nocte omnia eadem. Postmodum mane exhibui laudani gr. ij. cum extracto corallor. aqua plantag. rosar. & syrupo cydonior. alvus omnino suppressa est, per horas quatuor placidè dormivit;

miuit; ac per intervalla expurgiscebatur. Post quatuor horas iterum alvum deposuit ter, in duabus horis, merum sanguinem ut supra exercebat, & juscum vomuit; hinc major metus impendentis periculi, cum reliqua remedia nihil profuissent, neque ipsum laudanum, quod perpetuo confert in hoc affectu. Semel sternutavit. Quarta dejectio ab assumpto laudano feces habuit satis multas, sine ullo sanguine. Non amplius vomuit. Circa vespere dejectiones frequentiores, minus tamen, quam ante assumptionem laudani, neque erant adeo cruentae, sed ex parte stercorosa. Nocte insequente dormivit per intervalla satis insignia, & dejectiones rariores fuere. Mane sumpsit medicamentum ex rhab. 3. j. myrobal. citrin. 3. j. santal. rubr. 3. ss. infus. in decocto plantag. portul. & tamarindor, dissolvendo in colatura rhab. pulv. 3. j. syrupi rosac. 3. ss. à quo materiam dejectis stercorosa, & humoralem copiosam, cum paucissimo sanguine, exiguisque torminibus. Febris immutata est, & nocte insequente rarius deiecit, meliusque dormivit. Sequentibus diebus alvi fluxus perseveravit per dilucida intervalla, sine ullo sanguine, sine torminibus, sine febre. Postea tamen alvi fluxu diuturno cum febre lenta vexatus est, per mensem integrum, cum appetitu ingenti, nocte in lecto deiciebat, & frequenter in die, ut ad febrem hecticam vergere videretur. Tandem exhibitum bolo armena orientali ad 3. ij. cum jusculo, per biduum, alvi fluxu omnino curatus est.

OBSERVATIO XXXVIII.

Colicus dolor.

Die vigesima quinta Septembris 1637. Uxor Dn. de Sarret, Consilarii Regii, in suprema Computorum, & Subsidiarum Curia; grava novimestris, corripitur, colico dolore gravissimo, quo omnia revomebat in principio, & nihil inferius deponebat. Multis fructibus sese ingurgitaverat, dolor erat fixus circa hypocondrium dextrum, ut de inflammatione hepatis metueretur, quia febris & sitis aderat satis intensa. Post multos clysteres, fatus, & semicupia, excrementa alvi deiecit liquida & cruda. Dolor tamen perseverabat. Tandem exhibitum est purgans medicamentum ex catholico. 3. ss. infus. in decocto cichoraceorum, & capillarium cum rhab. 3. j. etiam infusio, mannae & syrupi rosac. an. 3. j. species deiecit copiose, cum magna doloris imminutione. Postridie perseverabat dolor, sed remissior, injectus fuit clyster, quo quinquies deiecit, & postea multas excrevit urinas, unde integra curatio subsequuta est.

OBSERVATIO XXXIX.

Testium inflammatio.

Die vigesima Septembris 1637. Dn. Dexier, Nemausensis, I. V. Doct. ex equitatione violenta incidit in testiculi dextri inflammationem cum tumore insigni. Secta fuit vena brachii bis, semel in malleolo, purgans medicamentum exhibitum. Pars fovebatur aqua rosarum, & imponebatur cataplasma ex farina fabarum cocta in oxycrato, ita ut quarta pars aceti cum tribus aquae partibus misceretur, quod cataplasma nunquam defecit in hoc affectu. In hoc tamen agro adeo tenera erat cutis scroti, ut excoriata fuerit ab aceto acriori, & cataplasma ferre amplius nequiverit. Ego iterandum curavi cataplasma, sed ad tollendam acrimoniam aceti, illud decoquendum curavi, cum lithargyro; & sic cataplasma optime operatum est, aegerque intra triduum à tumore liberatus.

OBSERVATIO XL.

Fluxus Hepaticus.

Die undecima Octobris 1637. Uxor Petri Banete Artocopi, post aliquot accessiones febris tertianae in fluxum hepaticum incidit, quo dejectiones erant omnino sanguineae. Vocatus ego, praescribo statim laudani gr. ij. cum conservae rosar. 3. ss. & intra horam fluxus desit, postea vero rediens, humores tantum, non sanguinem rejiciebat, aliisque remediis vulgaribus curata est.

OBSERVATIO XLI.

Erysipelas.

DN. De Gout nobilis Monspelienfis 25. annum agens, saepe afficiebatur erysipelate in tibiis, coepit vinum bibere multo meracius solito, & paucissima aquae per-

mixtum, ab eo tempore numquam erysipelate affectus est, & bene valet, licet quatuor aut quinque anni effluxerint. Causam esse existimo, quod à vino roborata facultate expultrice, materia erysipelatis expellitur per alvum, urinas, vel insensibilem transpirationem.

OBSERVATIO XLII.

Febris tertiana cum vomitu, & alvi fluxu in paroxysmo.

Die decima octava Augusti 1638. D. Durant quinquagenarius, Procurator in Curia Praesidiali Monspelienfi, quinque paroxysmos febris tertianae passus erat, ab iisque liberatus sola venae sectione. Per quindecim dies bene habuit, & fructus horaeos comedeat. Recidit in eandem febrem, & in secundo paroxysmo, gravissimo vomitu, & alvi fluxu vexatus est, in quo multa biliola, supra infraque rejiciebat, cum inquietudine summa, & virium exsolutione, ita ut jam de vita periclitaretur. Sequentem praescribo julepum, quo statim omnia symptomata cohibita sunt, per duas horas dormivit, copioso sudore paroxysmus solutus est intra paucos dies à morbo prorsus liber evasit.

4. Aquar. lactucae, rosar. & plantag. an. 3. j. syrupi cydonior. 3. j. confect. de hyacinth. 3. j. laudani opiati gr. ij. misce, fiat julep. qui detur statim.

OBSERVATIO XLIII.

Aphtha puerorum gravissima.

Die quarta Septembris 1636. Filius meus Stephanus, annos quatuor natus, passus est fluxionem acerrimam in linguam & fauces, ut infinitis ulceribus scaterent, iisque albicantibus, & admodum dolorificis, cum magna inflammatione. Non poterat cibum capere, neque lac sugere. Et diebus ac noctibus ejulabat insomnis, macilentus, ac fere consumptus. Ex remediis non profuit mel rosaceum cum spiritu vitrioli, quod alias mirifice conduxerat. Aderat alvi fluxus copiosus, quo bilem porraceam ejiciebat. Vesicatorium valde profuit. Sed dolores & clamores perseverabant, & continuo aeger per os humorem serosum & acrem emittebat, dolore & inflammatione magis ac magis attrahente.

Tandem exhibui laudani gr. j. cum jusculo, eoque dolor sopitus est, somnus levissimus conciliatus, qui postmodum perseveravit moderatus, & suis horis adveniens. Hinc coepit convalescere & fluxio illa humoris, per os emanantis, omnino cohibita. Sequenti tamen die purgans medicamentum exhibitum est, quod multum etiam profuit.

OBSERVATIO XLIV.

Dysenteria.

Joanna de Paravisol, octodecim annos nata, laboravit gravissima dysenteria cum febre acuta. Per septem dies fuit in manibus alterius Medici senioris, qui nihil aliud praescriperat, quam clysteres detergentes & rhabarbarum, quo febris aucta, & dysenteria deterior evaserat. Eo absente, vocatus ego, exhibeo primum laudanum ad gr. iij. quo fluxus valde imminutus est ea nocte, & per tres aut quatuor horas dormivit. Mane secatur vena, & sanguis educitur fervidissimus. Dein exhibetur extractum corall. ad 3. j. aqua plantag. bis eadem die, sed sine fructu, noctem enim habuit acerbissimam tum ratione febris, tum ratione fluxus, ejusque sanguinei, qui ad aliquod tempus fuerat exhibitus usu laudani. Sequenti die mane exhibeo iterum laudanum, & fluxus cohibitus est; Vespere vena iterum tunditur. Minor erat sanguinis excretio, sed bilem porraceam ejiciebat valde erodentem, febre & siti plurimum urgentibus. Ad sitim praescribo julepos ex decocto portulacae, & plantag. cum sale prunellae, qui multum profuere, affectu tamen perseverante. Tandem exhibitum est mane aqua rosac. cum ol. communi, meridie decoctum intestinorum vervecis valde consumptum, cum pulvere granorum actes. Magnum levamen inde consequuta est agra. Et postera die, repetitis semel illis tribus remediis, ad statum convalescentiae perducta est.

OBSERVATIO XLV.

Morbilli.

Die vigesima octava Septembris 1638. Nutrix filii mei Stephani, nomine Claudia, correpta est morbillis,

billis, quibus totum corpus contectum erat, cum febre intensa. His accessit symptoma gravissimum, mirum fluxio tenuis, in pulmonem descendens, quæ rissim frequenter excitabat, & suffocationis metum incutebat, cum raucedine ingenti. Admotum est vesicatorium cervici, & exhibita sunt laudani gran. ij. cum conserva rosarum. Fluxio cohibita est tota nocte. Postridie rediit, & iterum exhibitum est laudanum cum simili affectu, unde ad convalescentiam paucis diebus perducta est, manente raucedine ad longum tempus.

OBSERVATIO XLVI.

Febris Tertianæ.

A Nno 1638. Febres tertianæ longissimæ vigeant Autumnno, à quibus multi liberati sunt, sumendo in declinatione, post phlebotomias, & purgationes frequenter iteratas, theriacæ 3. j. cum aqua plantaginis, manè, per triduum. In quibus caliditas magis timebatur, à cœna exhibebam. Unus autem sumpsit theriacam, sine consilio Medici, morbo adhuc crudo existente, cum urinis rubris, & febris aucta est. His confirmatur Galeni experimentum, quod habetur lib. de præcogn. ad Posthum, cap. 2. & 3. de Eudemo Peripatetico, cui morbo adhuc crudo existente, theriaca exhibita est à Romanis Medicis, quartana simplex in triplicem versa est. Eadem verò theriaca à Galeno exhibita, apparentibus coctionis signis, feliciter curatus est.

OBSERVATIO XLVII.

Diarrhœa inveterata.

D Ie decima quinta Octobris 1638. Quidam nobilis vir triginta annos natus Monspelium venit, consilium petiturus pro alvi fluxu, ab octo annis infestante, quo quinquies aut sexies die ac nocte deiciebat, partim biliosa, partim pituitosa. In hoc malum inciderat ex prava victus ratione, cui insistere coactus fuerat per multos annos, dum castra sequeretur, non erat valde ex eo debilitatus, quinimò faciem habebat rubram, saltem circa genas. Missus est à nobis ad thermas Balneanas, quarum aquam potavit per sex dies, & alvi fluxus omnino fuit cohibitus, ita ut per octiduum, à quo aquas sumere desierat, nunquam noctu surrexerit, cum antea bis aut ter surgere consuevisset. Multa alia remedia usualia illi præscripta sunt ad partes naturales roborandas, quibus se usurum in patria asseruit.

OBSERVATIO XLVIII.

Vomitum contumacissimum.

D Ie decima quinta Octobris 1638. Dn. Enguarran, Ecclesiæ Monspelensis Cathedralis Canonicus temperamento melancholico & adusto præditus, incidit in vomitum contumacissimum, sine causa manifesta, quo multa pituitosa, viscida, & mucilaginosæ exercebat, cum maximo conatu. Flatus enim multos eructabat ab assumpto jusculo. Ab aliis Medicis multa in cassum usurpata fuere remedia, per duos menses. Principio sumpsit pilulas de hiera per multos dies; postea purgatus est decocto fennæ; & infusione rhei, deinde per apozemata, in quorum usu perseverare non potuit. Postmodum iac fuit exhibitum, quia suspicio erat ulceris ventriculi. Theriaca etiam frequenter; propter veneni assumpti metum; fomenta & unguenta plurima admotæ. Ego vocatus invenio hypochondria valde tensa, præcipuè l. nistrum, pulsus satis firmum, licet æger admodum esset debilis, quoad vires animales. Conjeci humores fluere ab hypochondriis, & vomitum illum esse speciem affectionis hypochondriacæ. Vesperis exhibentur ipsi laudani gr. ij. & tota nocte non vomuit; sed placidè quievit. Sequenti die phlebotomia celebrata, quæ ab aliis Medicis omissa fuerat, & mittuntur sanguinis Unc. vi. qui valde fuit adustus, vomuit bis aut ter ea die, clyster injectus fuit circa vesperam. Præscriptus etiam fons emolliens & aperiens, hypochondriis admovendus, & linimentum iisdem viribus præditum. Tertia die sumpsit hunc pulverem.

℞. Rhab. pulv. 3. j. myrobal. citrin. 3. j. spodii, & mastiches an. gr. vj. fiat pulvis, detur mane cum jusculo. Revomit medicamentum, & nullis aliis voluit uti remediis. Post mensem interiit, & aperto cadavere inventum est epiloon crassum, rubrum, scirrhosum, & contractum, ut hepar prima fronte referret, ejusque crassiciem æquaret, ventriculus lividus in

fundo, tenuis; parte verò superiori, scirrhosus; intestina livida, lien bene habebat. Humores melancholici in omento asservabantur, & inde in ventriculum refluabant.

OBSERVATIO XLIX.

Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti intestini.

D Ie secunda Novembris 1638. D. Ludovicus Massanes febre tertiana duplici affligus est, per duos menses, cum alvi fluxu partim stercoroso, partim humoralis, partim hæmorrhoidali, quo octies, aut decies singulis diebus deiciebat. Tandem ab accessionibus liberatus est, manente alvi fluxu, quo dolor in recto intestino excitatus est, paulò supra anum, perpetuò affligens, etiam dum non deiciebat. Interdum fœces laudabiles exercebat, interdum verò materiam subrubram, colorem hepatis referentem, & interdum quasi purulentam; conjecimus ex diuturno fluxu factum fuisse ulcus circa hæmorrhoidas internas. Remedia ferè omnia aversabatur. Ideò consului usum aquarum thermalium ad triduum. Prima die statim appetentia, jam diu dejecta, restituta est, consequenter dolor ani prorsus evanuit, manente alvi fluxu mediocri, eoque bis noctu, & totidem interdiu procedente, quo excrementa molliora, sed bene concocta exercebat. Hinc singulis diebus in melius procedebat, ut iterato post 15. dies aquarum usu, omnino convalesceret. Recepit tamen suffumigium ex decocto rapsi barbati, in cathedra perforata, quo fluxus maximè cohibitus est, licet bis tantum eo usus fuerit. Sensibilis fuit effectus suffumigii.

OBSERVATIO L.

Dolores Arthritici.

D Ie duodecima Novembris 1638. Dn. Mouretus Monspelensis, tentabatur doloribus arthriticis, varias partes affligentibus, & per universos articulos vagantibus. Per mensem unum & integrum, hunc affectum passus erat, & pluries purgatus fuerat, non omitta venæ sectione. Tum usus est bochetto sequenti.

℞. Rad. Salsæ parill. 3. j. rasuræ ligni guajaci 3. ii. aquæ q. s. Bulliant ad quartæ partis consumpt. colentur addendo cinnam. parum, fiat bochetum.

Postquam per octiduum usus esset hoc bochetto, cœpit excernere cum urinis materiam pituitosam, quæ fundo matulæ adhærebat. Eodemque tempore magnum à doloribus levamen sensit, donec prorsus curatus fuerit, excreta per multos dies materia illa pituitosa.

OBSERVATIO LI.

Dolores vagi.

D Ie decima tertia Novembris 1638. D. Gaillard cognomine Balbus, subito correptus est doloribus vagis atrocissimis, nunc crura, nunc genua, tibias, vel pedes, nunc lumbos discruciantibus. Vocatus alius Medicus, sanguinem mittit ad quinque vascula, intra horam, & dolore non remittente, postea exhibet pilulam ex laudano, qua dolore confopiti fuere, tum noctu, tum sequenti die usque ad meridiem. Pomeridianis horis dolores recurrunt pari acerbitate. Vocatus ego absente altero Medico, præscribo bolum ex diaprun. solut. 3. ss. jalapæ 3. j. etiam noctu sumendum, quam insomnem alioqui, & cum atrocibus doloribus traducturus erat. Purgatus est decies utiliter, nam dolores illi admodum imminuti sunt, consequenter brevi temporis spatio omnino discussi. Erat vir quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, multis antea animi pathematis agitato, ex Consulatu, quem gerebat eo anno. Ideò conjeci, hosce dolores provenire à terrosa materia tenuissima & acerrima, quæ huc & illuc velut orgasmo ferebatur, eamque cito purganti medicamento esse educendam.

OBSERVATIO LII.

Hæmoptoe.

D Ie decima Decembris 1638. Uxor Dn. Caponi in Curia Computorum Auditoris, quinquagenaria, post mediam noctem, correpta est sanguinis sputo copioso, quod per tussim ejiciebat, & præfalsum persentiebat. Usque ad matutinum perseveravit, per intervalla recurrens; quo tempore vocatus ego, statim venæ sectionem impero, ex brachio dextro, ad 3. vij. post duas horas iterandam. Post singulas phlebotomias sumpsit julepum ex aquis plantag. & lactucæ, cum syrup. violac. 3. vi. & de papavere 3. ij. frictions & ligaturas in tibiis, cucurbitulas hypochondriis

fre-

frequenter iterandas, loco incrassans & adstringens. Nocturnum sumpsit syrupum compositum ex aquis parvis syrapi violacei, de rosas siccis, & de papavere, scilicet cochlear unum hora somni, alterum post mediam noctem. Et sanguinis sputum non amplius rediit.

OBSERVATIO LVIII.

Tumor Cancerosus in hepate cum dolore Ischiadico.

Die decima septima Decembris 1638. Vidua Petri Auberti, Mercatoris Monspelienensis, per multos menses decubuit, assidua febre affecta, patiebatur dolores atrocissimos in ischio sinistro, qui se ad extremum pedem exporrigebant. Præterea percipiebatur tumor inclinans, isque durus, ita ut schirrosus putaretur, & in musculis epigastrii situs, quia sub cute statim rangebatur; non erat dolorificus, nisi cum premeretur. Aliquando dolores acres humerum dextrum occupabant, & latius ipsum, ut pleuritidem mentirentur. Existimabamus dolores istos provenire à materia serosa acerrima, quæ in hepate fervidissimo generaretur. Sanguis qui detrahebatur, erat ferventissimus, & lividus; Nullum levamen percepit unquam, nisi à laudano, cujus ope dolores leniebantur. Cum dolor in coxa gravior evasisset, & tumor in parte appareret, concolor tamen; tum etiam pars compressa multum dolebat; nec non ægra dolores lancinantes in eadem perciperet per vices; vocati fuere Chirurgi, qui abscessum profundum latitare firmiter asseruerunt; sicque consilio habito pars aperta est caustico, & scalpello; nullum pus effluxit. Post 15. dies ab apertione, venter antea tumidus, magis intumuit, & hydro-pica facta est, ac tandem suffocata interiit. Aperto cadavere inventum est hepar tumoribus scirrhosis, & magna ex parte suppuratis refertum, in cuius extremo adnati erant duo tumores cancri, usque ad umbilicum prominentes, & pugni magnitudinem æquantes, qui cum essent ferè contigui, tumorem illum abdominis jam dictum repræsentabant; neque in hepate esse putabantur, quia non erant in loco hepatis naturali, imò hepar seorsim ab illis tumoribus rangebatur, sed durum, & dolorificum; quia dicti tumores erant magis prominentes, quam reliqua hepatis substantia. Totum illud hepar pendebat viginti libras, & amplius. Secta fuit coxa usque ad os in loco apertionis, & inventæ sunt parvæ quædam glandulæ suppuratæ, quæ pus concretum continebant, ita ut non potuerit effluere.

OBSERVATIO LIV.

Tumores Strumosi.

Die octava Januarii 1639. Puella quædam Nemausensis, 18. annos nata, patiebatur tumores strumosos in collo, qui multis remediis per longum tempus adhibitis suppurati fuerant, & postea consolidati. Attamen portio tumorum remanebat durissima, quæ nec emplastro de Vigo, quadruplicato mercurio, ulla ex parte dissolvi potuit. Tandem præscripsi emplastrum ex æquis partibus dicti emplastri de Vigo, vitrioli romani, & gummi ammoniaci in aceto soluti & inspissati cum terebinthina s. q. quo emplastro intra mensem tumores illi integrè soluti. Adhibito interim idoneo victus regimine, & convenientibus evacuationibus interdum usurpatis.

OBSERVATIO LV.

Fluxus mensium inordinatus cum fluore albo.

Die decima quinta Januarii 1639. Uxor Dn. de Rignac, in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Procuratoris generalis, pingui, obeso, & pituitoso corpore prædita, post abortum patiebatur fluxum mensium inordinatum, cum fluore albo. Feliciter curata est phlebotomia, purgatione, bocheto ex salsaparilla, & suffumigio ex thure, matricæ, sandaraca, succino, styrace, benjoine, caryophyllis, nucè moschata, & rosis rubris, per infundibulum excepto, mane & sero, per longum tempus.

OBSERVATIO LVI.

Dolor capitis immanis & diuturnus.

Die vigesima nona Martii 1639. Mulier Frontinianensis quadragenaria, atrabillario temperamento donata, post abortum non amplius passa est purgationes menstruas, inde gravissimus capitis dolor per quatuor menses eam afflixit, nihil conferentibus venæ sectionibus, hircunibus, fronti & temporibus admotis, aliisque remediis.

Vocatus ego præscribo apertionem arteriæ temporalis, quæ optimè celebrata fuit, neque sanguis saltem egrediebatur ob exilitatem arteriæ, & sanguinis crassitiam, sed guttatim; extractus fuit ad 3. v. ruber & floridus; tum interna, tum externa superficie. Vultus oclusus fuit emplastro ex sola mastiche, cum ligatura simplici, postquam alia ligatura, quæ in vulneribus capitis solet fieri, per quinque horas adhæsisset liberata est à dolore capitis sine recidiva.

OBSERVATIO LVII.

Febris Tertianæ.

Die decima quarta Julii 1639. Dn. Devandiere, Medicinæ studiosus, post quinque accessiones febris tertianæ, secta vena bis, & semel purgato corpore, sumpsit initio paroxysmi aquæ benedictæ 3. viij. accessio fuit cohibita, tum etiam operatio medicamenti per duas horas, postea vomuit quinquies, aut sexies, sine molestia, quia in singulis vomitibus sæpebat jusculi communis cum pilis parati 3. iv. aut v. Accessio brevior solito fuit, & in fine illius purgatus per alvum, pluribus vicibus, & omnino curatus est.

OBSERVATIO LVIII.

Dolor Nephriticus.

Die vigesima secunda mensis Julii, anni 1639. passus sum colicum dolorem, qui in imo ventre acriter urgebat, & renem dextrum obsidebat. Duobus enematis injectis, dolor ventris cessavit. Supererat dolor renis, qui per ureteris continuitatem exporrigebatur, cum sinistri testis retractione: ita ut verè nephriticus esset. Balneo calente dissolutus est, cum tepidum augeter dolorem. Iterum rediit dolor, cucurbitulis parti admotis discussus est. Postridie rediit, & denud cucurbitulis cessit; mox sumpsit bolum ex cassia, catholicon, rhabarbaro, & crystallo tartari, non amplius dolor rediit. Conjeci hunc dolorem nephriticum factum fuisse à flatibus, cum discutientibus remediis, puta balneo calido, & cucurbitulis solveretur, & nulla materia obstruens, scilicet calculus, arenula, aut pituita per urinas à me rejecta sit post solutionem morbi, neque in ipso morbo, neque unquam antea. Neque impossibile est, eisdem flatibus, qui sese intra tunicas intestinorum insinuant, in renes & ureteres posse transferri, ibidemque graves distensiones efficere: cum in omnes corporis partes flatus interdum deferri soleant, in iisque dolores, aut palpitationes efficere. Imò vesicæ, non pauci existimant, dolores dentium acerbissimos à flatibus exoriri, in vasculis, ad radices dentium, perreptantibus inclusis. Conjecturam meam auxit, quod operante medicamento cathartico, flatibus à lumbis ad alvum sensibilibiter ferebantur, cum sonitu blando, qui ab adstantibus facile audiebatur.

OBSERVATIO LIX.

Diarrhœa.

Paucis diebus ab affectu prædicto correptus sum diarrhœa biliosa, tanta acrimonia prædita, ut anum eroderet, ardoremque urinæ concitaret, translata materiæ portione ad urinas. Dysenteria erat in procinctu. Ingressus semicupium tepidum, illico liberatus sum.

OBSERVATIO LX.

Epilepsia puerilis.

Quidam puer erimulus patiebatur insultum epilepticum à quo liberatus fuit fumo tabaci, quem minister tubulo attrahebat, & insufflabat in os pueri apertum, vomitus puero concitatus est & paroxysmus solutus.

OBSERVATIO LXI.

Phthisis incipiens.

Die decima quinta Octobris 1639. Filius Dn. Le Sage, Monspelienensis, 20. annos natus, duobus mensibus laborabat fluxione, in pulmonem decumbente, cum tussi, frequenti spiratione, & febre lenta, ita ut in phthisim jam prolapsus videretur. Præscribo phlebotomiam, purgationem ex manna, juscula medicata, & alia remedia ordinaria, sed præcipuum fuit causticum utriusque axillæ, quod fluxiones ad pectus delabentes, & humores in eo centenos potentissimè derivat, hocque intra mensem restitutus est.

OBSERVATIO LXII.

Febris Maligna.

Die decima octava Octobris 1639. Joannes Vezian, Aromatarius Monspelienſis annos natus 24. laborabat febre maligna, ex qua tandem circa undecimam morbi diem incidit in delirium, & paucis poſtmodum diebus in motus tremulos, & convulſivos nervorum, qui phrenitidi lethali ſupervenire ſolent; per menſem ſerè integrum delirium perſeveravit, convulſiones verò per dies duodecim, tandem evaſit poſt multorum remediorum uſum. Ea quæ magis proſuere, ſunt ſectio venæ frontis & julepi compoſiti ex aquæ card. bened. ꝑ. iv. aquæ theriacalis ꝑ. iij., bezoardici mineral. ꝑ. ij. camphoræ g. xij. qui quinquies ſuere exhibiti.

Die 8. Decembris 1639. Petrus Randon Lapidida 30. annos natus, ſimili morbo correptus eſt, qui mitis admodum videbatur uſque ad ſeptimum diem, in quo delirus factus eſt. Die undecima aperta eſt vena frontis; poſt ſcribitur ſumpſit julepos prædictos bis, & ſequenti die ſemel, hiſque omnis malignitas diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis.

Die decima quinta Decembris 1639. Uxor Dn. Clauſeli, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii, Conſiliarii, annos 20. nata, incidit in pleuritidem ſiniſtram, eadem die, qua menſtrua purgationes apparere inceperant, quæ tamen ſuppreſſæ propemodum fuere; Quandoquidem perexigua humoris ſubruffi quantitas exercebatur, nihil verò, colorem ſanguinis referens, apparebat. Vocatus ego manè, ante lucem, hæſitavi aliquantulum, an vena malleoli eſſet aperienda ad juvandum naturæ motum. Attamen quia dolor lateris admodum urgebat, & nihil eſſatu dignum per uterum exercebatur, cenſui ſatius eſſe venam brachii aperire ejuſdem lateris, quod bene ſucceſſit; dolor enim lateris admodum imminutus eſt. Statim à phlebotomia celebratæ ſunt frictiones crurum, ad motæ ligaturæ tibiis, & cucurbitulæ femoribus, ad juvandam purgationem menſtruam. Poſt meridiem ſecta fuit vena malleoli, ad mota lateri fomenta & linimenta, injectus clyſter inter duas venæ ſectiones. Præſcripti Julepi cum ſale prunellæ, ſecundo & tertio die menſes aliquantulum perſeverabant, ſed perexigua quantitate. Quia tamen malum non urgebat; naturæ negotium reliquimus, cum præcipue anacathariſis eſſet libera & liberalis, per quam exercebatur multa pituita, levi rubore ſuffuſa. Quarto die, cum menſtrua proſus deſuiſſent, & affectus non imminueretur, miſſus iterum ſanguis fuit manè ad ꝑ. ix. & poſt meridiem iterum ad ꝑ. vi. Quinto iterum miſſus ſanguis mane ad ꝑ. viij. qui ſimilis præcedentibus fuit, nempe valde pituitosus, cum mulier tamen macilenta, & bilioſo temperamento prædita eſſet; in fundo vaſculi aduſtus apparebat. Eadem die, poſt meridiem, iterata phlebotomia ad ꝑ. vi. & ſanguis rubicundus apparuit in ſuperficie, qui antea albus apparuerat. Hinc coniecimus, ſufficienter fuiſſe venam ſectam, cum ſanguis detractus fuiſſet uſque ad coloris mutationem, juxta præceptum Hippocratis; & ægra meliusculè habuit, nocte dormivit per tres aut quatuor horas, cum omnes antea inſomnes traduxiſſet. In emulſione tamen ſyrupi papperini ꝑ. ij. admixtæ fuerant; continuatæ emulſiones cum ſale prunellæ, & ad motum lateri cataplaſma ex materia ſotus cum farina ſem. lini, oleo lilior. amygdal. dulc. butyro recenti, & croco. Sexto die ſumpſit pomum coctum in quod immiſſa fuerat thuris pulver. drach. j. ſuperhauſtis aquæ cardui bened. ꝑ. iv. & corpus regendo plus ſolito, ad ſudores eliciendos. Manè hora nona fuit adminiſtratum hoc medicamentum, non ſudavit, ſed ſputa per tres aut quatuor horas majori ſanguinis copia tincta apparebant, & faciliùs expectorabantur. Circa ſecundam horam pomeridianam, non amplius rubra ſputa apparuerunt; ſed omnino alba. Febris remiſſior erat, & dolor lateris omnino ſedatus, ut ægra in utrumque latus indolenter decumberet. Continuatæ emulſiones ad fervorem ſanguinis temperandum. Septimo purgationes menſtrua eruperunt copioſe, & per quatuor dies perſeverarunt, unde febris admodum imminuta eſt, & dolor lateris omnino ſublatus. Duodecimo, purgata eſt medicamento ex ſennæ ꝑ. ſ. rhab. ꝑ. j. mannæ & ſyrupi roſac. an. ꝑ. j. benè ſucceſſit purgatio, & ægra omnino curata eſt.

Eodem tempore villica quædam eod. em morbo laboravit: poſt ſeptimam phlebotomiam imminutus fuit morbus; die duodecima purgata eſt ſimili medicamento, unde maxime levata eſt, & morbus ad declinationem paucis poſtea diebus pervenit.

OBSERVATIO LXIV.

Febris Maligna.

Die 11. Januarij 1640. Mulier quinquagenaria, nomine Martina, olei proxeneta, febre maligna tenebatur, cum maculis latis & violaceis circa humeros & cervicem, ſed parva copia. Vocatus fui ſexta morbi die, pulſus erat humilis & languidus, magna ad ſomnum propenſio, & affectus comatoſus. Bis illi ſecta fuerat vena; Præſcribo enema molliens & laxans, veſicatorium cervici, Julepos refrigerantes, cum alexipharmacis. Septima die, omnia exacerbata. Octava iterum vocatus, præſcribo potionem diaphoreticam, ex bezoardici min. ꝑ. ij. camphoræ gr. viij. cum aqua card. bened. quæ per tres vices fuit iterata, poſt primam exhibitionem additus eſt ſorus diaphoreticus, toti ventri & pectori cum ſpongiis admovendus, poſt aſſumptam potionem, & pulſus validior factus eſt, ac magis ordinatus. Poſt biduum iterum vocatus, invenio ſigna malignitatis adhuc vigentis; unde ægra in ſummo verſabatur periculo. Præſcribo Julepos ex decocto rad. pentaphylli, carlinæ, bugloſſi, foliis ſcordii, acetosæ, &c. manè & ſerò ſumendos, & quatuor veſicatoria, brachiis & cruribus admovenda. Die undecima, parotis apparuit, quæ topicis medicamentis in ſuppurationem venit, & tandem ægra priſtinæ ſanitati reſtituta.

OBSERVATIO LXV.

Hydrops.

Die 8. Novembris 1640. Ancilla uxoris D. Ducros, Patroni celeberrimi, poſt febrem tertianam incidit in hydropem, quia ſeſe in acceſſionibus aqua ingurgitaverat. Præſcribo infuſum ſennæ cum ſale tartari per 12. dies, unde meliusculè habuit. Poſtea apozema ſequens illi exhibitum eſt.

ꝑ. Rad. enulæ camp. gentianæ, valerianæ, Iridis noſtratiſ & aristoſoch. longæ an. ꝑ. j. corticum radicum cap. parum, median. fraxini & tamaric. an. ꝑ. ſ. fol. agrimon. abſinth. utriuſque, chamædr. & centaur. min. an. M. j. liquirit. raf. & paſiul. mundat. an. ꝑ. j. ſennæ mundat. ꝑ. j. turbit. & agarici an. ꝑ. ſ. ſem. ebuli ꝑ. iij. zinzib. & caryoph. an. ꝑ. j. coquantur ad ſb. j. ſ. in colatura diſſolve ſyrupi de cicor. compoſ. cum rheo ꝑ. iv. fiat apozema pro iij. doſibus matutinis.

Hoc apozemate univerſam humorum illuviem per alvum & urinas depoſuit, & omnino ſanata eſt.

Non parum contulit ad curationem, quòd illa, dum uteretur aliquo ſuffumigio, ad tibiæ tumorem diſcutiendum, uſtionem in utraque tibia paſſa eſt, unde exulcerationes ſubſequutæ ſunt à quibus aqua multa fluxit per uſum apozematum.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

Die 15. Octobris 1640. Filius Magiſtri Roche annos 12 natus, febre quartana liberatus eſt uſu infuſionis ſennæ cum ſale tartari, per ſeptem dies.

Decima quarta Novembris Dn. Peleſſerius 30. annos natus febre quartana detinebatur per tres menſes, principio Novembris, poſt uſum apozematis aperientis, quod paulò ante ſumpſerat per quatuor dies admixtis etiam purgantibus: tandem præſcribo infuſum ſennæ cum ſale tartari per 15. dies. At duodecima exhibitione ceſſavit febrilis acceſſio, neque ampliùs rediit. Eſt autem præditus temperamento melancholico, & difficillimè purgatur, vir robuſtus, & proceræ ſtaturæ. Principio infundebantur ꝑ. ſ. ſennæ ꝑ. j. ſalis tartari in ꝑ. x. qua, ſemel tantum in die purgabatur: poſt aliquot dies ſalis tartari ꝑ. iv. admiſcebantur, & bis in die purgatus eſt.

Poſt uſum hujus remedii, quamvis ab acceſſionibus liber eſſet, præſcripti opiatam roborantem & aperientem ad 12. dies, à qua priſtinum faciei nitorem recuperavit.

OBSERVATIO LXVII.

Hydrops.

Die vigesima Febr. 1641. Vidua Pauli Ducros, civis Monſpelienſis, ſexagenaria, hydropem cum aſthmate correpta eſt, ita ut torus venter, femora, & tibiæ valde intumue-

rumuerint. Habitus fuerat tota vita pinguis admodum, & pituitosus. Præscripti post quædam alia remedia decoctum guajaci, cum senna, agarico, turpeto, & hermodactylis, per 15. dies continuos usurpandum.

Postea sequentibus duobus remediis, per mensem continuatis, integrè restituta est.

℞. Rad. enulæ camp. apii, sceniculi, & Iridis siccarum an. ʒ. j. ʒ. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scyllæ an. ʒ. j; corticis mediani sambuci, & ligni sassafras an. ʒ. vj. fol. absinth. agrim. chamædr. capill. Ven. siccorum an. ʒ. ij. summit. centaur. min. & flor. genistæ an. ʒ. j. sem. petrosel. ameos, anethi, an. ʒ. j. ʒ. cinnam. ʒ. ij. conquassentur omnia & infundantur in vini albi ʒ. iv. per aliquot dies; deinde huius vini capiat ʒ. ij. vel iij. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Quarto vel quinto quoque die capiat dosin pulveris sequentis. ℞. sennæ mundat. thurbit. gummoli, hermodactylor. sem. ebuli, rad. Jalapæ, & mechoacan. an. ʒ. j. cremoris tartari ʒ. ij. guttæ gummi ʒ. ʒ. pulver. diambæ, diarrhodon. abbatis, & sem. sceniculi an. ʒ. j. sacchari canti ʒ. iij. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ij. infundantur per noctem in vini prædicti ʒ. iv. capiat manè vinum & pulverem.

OBSERVATIO LXVIII.

Ulcus gingivarum.

Die vigesima tertia Februarii 1641. Filia Dn. de Rastencieres annos 18. nata, cum à duobus annis gingivarum erosiones contumaces passa esset in maxilla inferiori, ad radices trium dextrum anteriorum, qui incisarii nominantur, ita ut dentes vacillarent, & usque ad alveolum carne denudati essent; ab eo affectu non nisi multo labore, & multis remediis liberata est: propterea quod à lienis intemperie calida & sicca, atque adeo arrabiliaria constitutione dependebat. Cum per annum integrum curata remansisset, oborta est pustula in eodem loco, sed paulò inferius, scilicet juxta ipsam maxillam, & in ea parte, in qua labrum inferius à maxilla separari incipit. Post quatuor, aut quinque menses, cum nulla remedia adhibuisset; pustula disrupta est, remansit ulcus cum denudatione ossis mandibulæ, quod inruentibus patebat omnino nudum, ad magnitudinem dimidiæ partis unguis.

Post phlebotomiam & purgationem sequenti balsamo intra 15. dies ulcus omnino consolidatum est.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari canti ana partes æquales, pulverentur, iisque impleatur album ovi coctum, & per medium sectum, filo probè alligetur, & suspendatur in cella Vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamus, quo pars sæpius in die illinatur.

OBSERVATIO LXIX.

Inflatio totius corporis in puero.

Die tertia Junii 1641. Filius Rohe civis Monspelien-sis, ætatis 18. mensium, toto corpore inflatus est, subitò, cum febre; & alter filius ejusdem familiæ, ex eodem affectu interierat. Varia per 10. aut 12. dies à me præscripta sunt remedia, purgatio nempe, clysteres, Julepi aperientes; vesicatorium, inunctiones. Tandem præscribo syrupum ex decocto agrimonii, absinthii utriusque, & centaurii minoris, sumendum sex cochlearibus in die; Et intra triduum convaluit, succedente alvi fluxu, & urinæ profluvio.

OBSERVATIO LXX.

Dolor Venerus in uno brachio.

Die decima quinta Junii 1641. Nobilis quidam extraneus, 30. annos natus, ante biennium passus erat luum veneream, ex qua malè curata relictus est dolor in brachio sinistro, totum ferè radius & cubitum continens, qui noctu exacerbabatur, & circa periositium sentiebatur, Præscribo purgationem universalem, & phlebotomiam iteratam. Postea dietam sudorificam per 12. dies, manè sumebat decoctum, & vesperi suffiebatur brachium decocto guajaci & herbarum cephalicarum, cum aqua & vino albo parato, quo irrorabantur filices candentes, sicque multus sudor in brachio excitabatur. Post sudorem, admovebatur emplastrum de vigo quadruplicato mercurio. Finita dieta continuatum suffumigium per quinque dies, & serò & postea imponebatur emplastrum, in Ischia præscriptum, ex auripigmento, viridi aris, &c. compositum, quod pustulas excitavit, & ulcuscula in iis locis,

in quibus dolor maximè urgere solebat, sicque omnino curatus est.

OBSERVATIO LXXI.

Colica Biliosa.

Religiosus quidam obnoxius erat colicæ biliosæ diuturnæ & contumaci, quæ sæpe recurrebat. Cujusdam consilio sumpsit manè frustum butyri recentis, superbibendo parum vini. Hoc remedio per longum tempus continuato, ab affectu liber & immunis evasit.

OBSERVATIO LXXII.

Dolor Ischiadicus.

Filius Dn. Pascheq Medici Lunellensis, arctissimo amicitia vinculo mihi conjunctissimi, correptus est dolore Ischiadico, cui successit stupor quidam brachiorum, & actio digitorum quodam modo læsa, cum aliqua respirandi difficultate. Hæc omnia symptomata ab eodem affectu proveniebant, ratione quarti musculi thoracis, qui oritur ab osse sacro, & ab interno osse illum, & scandens per lumborum vertebrae, decem primis costis adheret, ac inseritur septimæ cervicis vertebrae; ut non sit mirum, si dum in exordio afficitur hic musculus, tumore, vel dolore, vel lassitudine aliqua, quæ sit tensiva, vel ulcerosa, vel phlegmonodes; lædantur partes quibus annectitur. Cum igitur inserviat respirationi; ea læditur, hoc musculo affecto in sua origine: Et cum inseratur vertebrae cervicis, à quibus nervi, brachiis inservientes, oriuntur, par est brachiorum & digitorum actiones lædi. Hæc fusiùs explicantur à Sanctorio lib. 2. cap. 20. de vitandis erroribus.

OBSERVATIO LXXIII.

Febris maligna.

Die vigesima sexta Octobris 1641. Filia D. Conte, Mercatoris Monspelien-sis, 20. annos nata, correpta est febre maligna, quæ eo usque processit, non obstantibus remediis ordinariis, ut circa undecimum morbi diem, in delirium, per intervalla recurrens, & nervorum contractiones, in carpis præcipue apparentes, inciderit; quibus accedebant interdum lipopsychiæ, & lentores nigeri rimi dentibus adhærebant. Lingua erat scabra, nigra, & exusta. In gravi illo periculo præter epithemata, & pullos columbinos; aliaque roborantia, tum interna, tum externa, sequentia remedia præscripti, quæ in hisce affectibus maximæ solent esse efficaciæ. Nempe vesicatoria quinque, cervici, brachiis, femoribus admovenda. Julepos ex aquæ cardui bened. ʒ. iij. aquæ theriacalis Bauderonij ʒ. iij. bezoard. mineral. ʒ. ij. & camphoræ g. vi. qui Julepi per biduum usurpati fuere, manè & sero. Tum etiam dictum bezoard. mineral. exhibebatur in singulis jusculis ad ʒ. i. Hisce remediis intra paucos dies à gravi illo morbo liberata est.

OBSERVATIO LXXIV.

Gonorrhœa.

Vir quadragenarius ex impuro concubitu gonorrhœam contraxit, cui ab initio præscripti bolum ex cassiæ ʒ. j. rhab. pulver. & crystalli tartari, singulorum ʒ. i. sequenti die volebam sanguinem mittere ex pede, quod ipse æger renuit. Emulsiones præscriptæ sunt ad tres, aut quatuor dies, quibus urinæ acrimonia temperata est, fluxu eodem modo perseverante. Postmodum prisana laxante usus est per septem dies continuos, in hunc modum præscripta.

℞. Tamarindor. ʒ. ij. aquæ fontis ʒ. iv. coquantur ad ʒ. ij. colaturæ infunde frigidè per noctem sennæ mund. sem. coriandri, liquirit. & rosar. rubr. an. ʒ. ij. capiat cyathum unum manè, una hora ante pastum. Hoc remedio fluxus valde imminutus est, ad quem omnino delendum sequentem bolum præscripti.

℞. Terebinthinæ Venetæ ʒ. iij. rhab. pulver. ʒ. i. fiat bolum, quem capiat manè per quinque dies.

Deinde aqua sequenti usus est per septem dies.

℞. Mentæ siccæ ʒ. ij. sem. lactucæ, ruthæ, agni casti an. ʒ. ii. ʒ. ireos florent. ʒ. ij. fol. dictamni, ʒ. x. sacchari optimi ʒ. ij. omnia pulverisentur addendo terebinth. Venet. ʒ. v. vini albi generosi ʒ. xxx. Misce, fiat destillatio in balneo, capiat æger cochlearia duo, manè, duabus horis ante cibum. Hoc modo gonorrhœa curata est. Quia tamen exigua quædam humiditas in extremitate glandis frequenter apparebat, ut in fine gonorrhœæ plerumque fieri consuevit.

Ad eam prorsus cohibendam & exsiccandam, sequentes pilulæ præscriptæ sunt.

℥. Gummi arabici, tragacant. carabe, mumia, boli armen. an. ʒ. i. pulveriscentur, & cum syrupo de ros. sic. fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ. j. singulis diebus mane, duabus horis ante pastum, per 8. vel 9. dies. Et ita fluxus omnino cohibitus est.

OBSERVATIO LXXV.

Empyema.

Filius D. de Planrade in Curia Computorum, Subsidiorum & Filii Regii, Consiliarii, quintum ætatis annum agens, febre continua laborabat, per duos ferè menses perseverante, cum tussi frequenti ac molesta, ita ut ad tabem vergere crederetur. Tandem vocatis in consilium Medicis relatum fuit, illum conqueri de dolore lateris sinistri, præcipue, cum circa illam regionem manu contrectaretur. Tum etiam relatum fuit, in febris principio illum persensisse aliquem dolorem in illo latere, qui tamen intra paucos dies delituerat; Ideirco pleuriticus non fuit iudicatus à Medico ordinario. Suspicio fuit Empyema aliquod ibi latere, atque ut res clarior evaderet, decretum fuit, admoventum esse per aliquot dies cataplasma emolliens & attrahens, quo per triduum admoto, apparuit elevatio quædam in parte, & in ea fluctuatio subobscura percipiebatur. Convocato iterum consilio de empyemate nemo amplius dubitavit: Et apertione facta pus copiosum effluxit, ejusque vacuatio per duos menses continuata est, donec tota materia evacuata, æger tandem pristinae sanitati restitutus fuerit.

OBSERVATIO LXXVI.

Ulcus cum ossis carie.

Puer 15. annorum ulcus habebat vetustum in metepedio, quod à perito Chirurgo per annum integrum curari non potuit. Alter Chirurgus Junior, cui postmodum æger commissus fuit, dilatato ulcere cariem percipit, pulverem catagmaticum imponit ad tollendam cariem, & frustra; Postea oleum sulphuris admovent & frustra. Postmodum me consuluit. Jubeo imponi pulverem euphorbii, prima applicatione cum plumaceolo, ex linteo detricto facta, multæ educuntur exiguae ossium squillæ. Secunda die plumaceolum nudum admovent, tertia die eundem pulverem denuò applicat, & plures iterum squillæ egressæ sunt, ut deinde os mundum, & à carie repurgatum apparuerit, atque ulcus postmodum intra breve tempus curatum fuerit.

OBSERVATIO LXXVII.

Difficultas spirandi cum pulsu valde inæquali.

Clarissima Domina de la Roquette, sexagenaria, pinguis admodum & obesa, vitam agens sedentariam, admodum religiosa, & diuturnis orationibus dedita, à quindecim annis difficultate spirandi laborare cepit, quæ paulatim incrementum susceperat, ita ut jam scalas ascendens, in tercio vel quarto quoque gradu conquietare cogeretur. Circa principium mensis Januarii anni 1642. cum iter faceret in aere Austriaco & pluvioso, subito correpta est catarrho, partim in pulmonem, partim in mandibulas delabente. Inde aucta est difficultas spirandi, & tumor apparuit in gena dextra, tum mandibulæ ita erant coarctatæ, ut nullum cibum capere posset, sed jusculum tantum sorbillaret. Cosripi solebat per intervalla, jam à multis annis Erysipelate tibiarum sinistrarum, quod sæpè exulcerari consueverat; & ante hujus catarrhi invasionem etiam apparuerat, cum ulceratione insigni. Vocatus ego ad eam, octava die morbi, invenio pulsum admodum inæqualem, tertia vel quarta quavis pulsatione intermittentem, cum difficillima respiratione. Unde conjeci, grave esse malum, non solum in pulmone, sed etiam in corde, aut vasis cordi proximis, & agram morituram prædixi. Quod prognosticum certus reddebatur ex eo, quod ulcus Erysipelatis subito ac derepente exsiccatum fuerat juxta sententiam Hippoc. aphor. 25. sect. 6. Erysipelas foris intro converti, malum. Præterea, resoluta paucis diebus genæ tumore, mandibulæ nihilominus clausæ permanferunt, tumque apparuit, illam constrictionem mandibularum, à musculorum, eas moventium, convulsione dependere. Decimo quinto morbi die, matutinis horis dexter oculus clausus apparuit, altero aperto existente, quod contingit ex palpebræ paralyti, quæ graviolem affectum minabantur, qui eodem die post meridiem contingit, sci-

licet apoplexia levis, à qua intra duas horas aliquantulum resurrexit, sed media corporis pars, sinistra nimirum, reddita est paralytica. Et triduo post, sensim fa-

Toto morbi decursu nulla tussis difficultatem spirandi comitata est, neque stertor, per unum diem, ante interitum. Aperto cadavere lien repertus est putredine affectus ita ut levi compressione in frusta discederet. Pulmonis substantia livida, & humore aqueo perfusa, unusque illius lobus, ad sinistram partem situs, pituita putrida, & purulenta refertus. Cordis ventriculus dexter, parte interiori, membrana denudatus, putridus, & exulceratus apparuit; Ut illius fibræ carnosæ, summis digitis contrectando, in frustula secederent. Auricula dextra solito major apparuit, & omnino referta substantiâ quadam carnosa, partim rubra, partim nigricante, sanguini concreto simili, quæ tamen manibus dividi non poterat. Hos duos affectus, auriculæ nimirum, & ventriculi dextri puto causam fuisse tantæ pulsus inæqualitatis; & intermissionis; dum cor, rem sibi molestam excutere tentans, variis motibus quateretur; Unde pulsus naturalis interruptio atque interceptio oriebatur, spirandi verò difficultatem à pulmonis infarctu ortam esse satis manifestum est.

Similis pulsus inæqualitatem mihi videre contigit in duobus aliis ægrotantibus, quorum unus erat filius D. Hugonis, Mercatoris Monspelienensis, quinque annos natus, qui tali pulsus inæqualitate diu vexatus, tandem interiit. In aperto cadavere nihil præter naturam apparuit, præter auriculam cordis dexteram, quæ multo major solito apparebat, & omnino referta erat substantiâ quadam pituitosa, & dura, & concreta instar nucis majusculæ, quæ quidem liberum cordis motum impediabant, & dictam pulsus inæqualitatem pariebant. Similes pulsus apparuerunt in filia Dni G. 20. annos nata, in cujus cadavere aperto inventum est ulcus in ipso corde, quo media ferè illius substantiæ absumpta fuerat. Horum casuum historiæ superioribus observationibus descriptæ sunt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Phthisis.

Filia Dni. Salomonis civis Monspelienensis, annos circiter 25. nata, bilioso admodum temperamento prædita gravi fluxione, in pulmonem decumbente, ab aliquot mensibus detinebatur, cum tussi molesta dies noctesque affligente, vigiliis perpetuis, dolore pectoris; febre lenta, alvi constrictione, & macie totius corporis; ita ut phthisica omnino videretur, & è multis diebus lecto affixa, ad interitum rueret. Vocatus ego, calidissimam viscerum intemperiem advertens, & perpetuam alvi constrictionem, maxime importunam præmissis clystere molliente, jubeo sanguinem detrahi ad ʒ. vj. mox duo caustica adhiberi inter scapulas, juxta spinam dorsii. Pisanam laxantem præscribo per quinque dies continuos usurpandam, cujus descriptio talis est.

℥. Tamarindor. ʒ. ss. aquæ fontis ʒ. iij. coquantur ad ʒ. ii. in colatura intunde frigidè per noctem sennæ mundat. corriandri, & liquirit. contusor. an. ʒ. ij. rosar. ʒ. j. colaturæ capiat cyathum unum, manè, hora ante pastum.

Paucis hisce remediis ita restituta est, ut post quindecim dies è lecto surrexerit, & ad consueta munia sese conferre cepit. Manebat tamen alvi constrictio & somni vacuitas, quibus affectibus eliminandis præscribo primum bolum ex conservæ rosar. ʒ. j. & laudani Gr. j. compositum, quo per quatuor aut quinque horas dormivit, at deinceps singulis noctibus ferè integris sine ullius remedii auxilio. Deinde jubeo, ut pisanam laxantem reiteret per aliquot dies. Vere insequenti, lacte asinino per mensem usurpato, omnino restituta est.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis.

Die 4. April. 1642. Filius D. Roche civis Monspelienensis, annos duodecim natus, laborabat pleuritide lateris dextri. Quinquies secta fuit vena, & alia remedia ordinaria administrata, usque ad septimam diem. Febris erat intensa, cum inquietudine magna, dolor valde urgebat. Exhibita fuit die septima, fuliginis camini pulver. ʒ. ss. cum aqua cardui benedicti, intra duas horas ab assumptione, omnia symptomata valde remiserunt, ægerque multò melius habuit, & postmodum sensim convaluit.

OBSERVATIO LXXX.

Rauedo.

Filia Dn. Viventii Lunellensis, nata annos 20. cum sese aeri frigido exposuisset, incidit in raucedinem tam gravem, ut nullam ferè vocem edere posset, sine tussi, sine difficultate spirandi, & sine catarrho apparente. Perseveravit affectus per sex menses, multa remedia fuere usurpata; sed frustra. Tandem inter dormiendum aquosae materiae quantitas mediocris per aurem effluxit, liberè loqui coepit; ac vocem claram edere. Inde conjicere licet, dicti humoris collectionem, in cerebro factam, cum occupasse nervi ramum, qui à quinta conjugatione fertur ad musculos laryngis, à quibus vox efformatur, unde illi muscoli veluti paralytici evaserant.

Post quatuor menses altera virgo Lunellensis, Rudaude nominata, eodem affectu laborans ab octo mensibus, meum consilium exposcit; Exemplo superiori edoctus censui omnem intensiorem curativam ad materiam ferosam, aut pituitosam, in cerebro collectam, evacuandam vel discutiendam, dirigi debere. Et praemissa venae sectione, ac purgatione, praescripsi decoctum guajaci & salsae parillae, cum senna, agarico, turbit, & hermodact. per 20. dies sumendum, cum bochetto ex salsa parilla, & victu exsiccante, postea misi eam ad thermas Balerucanas; ubi sudavit per triduum, & affectus integrè curatus est.

OBSERVATIO LXXXI.

Lues venerea inveterata, cum calido & sicco temperamento, ac ferè atrabiliario.

Nobilis quidam annos natus 35. dicto temperamento praeditus; à duobus annis lue venerea laborans, ulcera foeda in palato, labro superiori, & circa nasi radicem patiebatur. Primò tractatus fuerat per sudores & hydrargyrosin, quibus curatus videbatur; sed paucis postea diebus ulcera recrudescunt, & aeger ad priorem statum redit. Iterum curatio instituitur per sudorifica, & frictiones mercuriales, à quibus pejus habuit. Tertiò instituitur curatio priori contraria, per refrigerantia & humectantia; omissis prorsus lue oppugnantibus, sed nullo profectu. Tandem Monspelium se conferens, & consilium trium Medicorum implorans, tale praescriptum retulit. Ut scilicet tum à calida & sicca viscerum intemperie, tum à lue ipsa indicationes sumerentur, quod sequentibus remediis praestitum fuit.

Primò, clyster emolliens injectus.

Secundò, potio refrigerans & purgans praescripta.

Tertiò, venae sectio ad 3. vii.

Quartò, apozema refrigerans & purgans.

Quintò, balneum tepidum per biduum.

Ab exitu ultimi balnei provocatio haemorrhoidum.

Postea diata liberalis & temperata praescripta, ex salsa parilla & ligno guajaco, addendo sub finem decocti cichorii, endiviam, acetosam, & tamarindos, utatur per quinque dies, sudores lenissimè provocando.

Interim utatur bochetto ex salsa parilla, cum vi&u liberali, & non exsiccante.

Post usum decocti sudorifici, per quinque dies reiteretur potio laxans praedicta.

Per biduum sequens reiteretur balneum.

Postea utatur iterum, decocto sudorifico per quinque dies, ex solis sudorificis praedictis parato sine additione herbarum & tamarindorum. Et provocabuntur sudores cum vapore spiritus vini, tinctura guajaci impraegnati.

Post sudores, iteratos per quinque dies iterum purgetur potione praedicta, quam sequatur balneum per biduum.

Et iterum repetantur sudores per quinque dies, cum decocto guajaci solius; elapsisque quinque diebus, capiat iterum potionem purgantem, & postea utatur balneo tepido per biduum.

Hanc methodum continuabit, donec ulcera consolidata fuerint. Atque ut eorum curatio magis promoveatur; topicis utetur sequentibus.

Primò fiet gargarisma ex decocto rasurae guajaci, additis radicibus lymphiti majoris, & aristolochiae rotundae, foliis aglimonii, vincæ pervinae, prunell. pilosellae, betonic. an. M. j. suenmit. hyperici, rosae rubris, dissolvendo postea mel rosaceum.

Ulcerata externa curentur primò infusione lithargyri ex

aceto parata. Et si crustis ablatis valde sordida appareant sequens unguentum usurpabitur.

4. Olei rosae, omphacini 3. ss. succi plantag. & solani an. 3. j. bulliant ad succorum consumpt. postea adde plumbiusti & loti 3. vi. cerae albae q. s. fiat unguentum.

Si gargarisma nimis ingratum videatur; poterit fieri sine aristolochia, & augeri quantitas mellis; aut loco illius poni saccharum rosaceum.

Curatis ulceribus, utatur adhuc per mensem unum aut alterum bochetto praedicto.

In fine diatae reiteretur purgatio & balneum; & capiat Juscula refrigerantia per decem dies, in quibus dissolvatur salis prunellae 3. j. crysalli tartari 3. ss. sacchari albi 3. iij. Cum incipiet uti jusculis, applicetur cauterium utrique tibiae.

Denique ad firmandam curationem utatur per aliquod tempus opiata, ex sudorificis & purgantibus composita, cujus descriptionem in Renodai pharmacopoea videre est.

OBSERVATIO LXXXII.

Urinae suppressio.

Quidam septuagenarius, cum succussorem equum conscendisset per aliquot milliaria, incidit in urinae suppressionem, qua aegrè, & guttatim urinam excernebat. Ab alio Medico primum injectus ruit clyster, sanguis detractus, & semicupium administratum; tum potiones quaedam diureticae exhibitae. Cum non melius inde haberet; vocatus ego, adverto tensionem & duritiem in regione vesicae, cum dolore, qui comprimendo tantum percipiebatur. Praeterea aeger patiebatur dolores in dorso, scapulis, & pectore, ut aegrè sese commovere posset. Tempestas erat Austrina & pluviosa. Conjicio haec omnia fieri à catarrho è capite delabente, & influxum humorum vesicae corpus invasisse, ibique tumorem quendam excitasse, à quo sphincter vesicae comprimebatur, ejusdemque vesicae meatus angustior evaserat. Ideò ad fluentis humoris diversionem & evacuationem praescripsi apozema purgans & temperatum, per triduum vesicatorium posteriori parti cervicis, & fotum emollientem ac parum resolventem, regioni vesicae admoventum, ac linimentum, iisdem viribus praeditum. Per apozematis usum urinae in dies melius procedebant, ita ut triduo elapso, multò commodius & liberalius eas reddiderit. Postmodum praescripsi bolum ex terebinthina & pulvere liquiritiae per triduum, fotum & clysterem, ex decocto emolliente & magis resolvente paratum, & cataplasma ex residentia decocti, cum farina fabarum & fenugr. oleo anethino & chamamelino. His ad pristinam sanitatem restitutus est.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres puerorum.

Filius Dn. Pauli, civis Monspelienensis, tres annos natus, laborare coepit febre acutissima, quae statim ab initio ad vigorem pervenit: aderat sitis perpetua & inextinguibilis, quae ab initio ad finem perseveravit, & intra quinque dies extinctus est. Extremorum frigiditas saepe apparuit, & postremis diebus perseveravit, ita ut febrem lipyriam referat. Aperto cadavere nulla inflammatio apparuit in ventriculo, intestinis, aliave parte, cujus magna erat suspicio, ex symptomatis propositis. Et cum nulla causa appareret tantorum symptomatum, omniaque viscera benè constituta essent; existimavi, gravia illa symptomata à maligna & venenata qualitate produsse, ex variolis nimirum, quae tunc temporis grassabantur, quas puer ille non potuit excludere, propter nativam quandam imbecillitatem, qua praeditus erat, & veneni vehementiam. Haec contigerunt circa initium mensis Julii anni 1642.

Eodem tempore duae puellulae, octo menses, natae, agrotare coeperunt ex alvi fluxu frequenti, quo bilis porracea & æruginosa excernebatur, cum febre intensissima. Utrique praescripsi clysteres ex jusculo, vitello ovi, & confect. de hyacintho; linimentum ventri ex unguento rosaceo, comitissae, & oleo cydoniorum; Epithemata cordi refrigerantia & roborantia, & julepos ex aqua plataginis, portulacae, syrupo cydoniorum, confectio de hyacintho, & sale prunellae quibus utebatur ex cochleari frequenter, & intra biduum febris valde remissa est, ac propemodum extincta, alvi fluxus admodum imminutus. Nutrici victus refrigerans imperatus fuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dysenteria.

Die tercia Augusti 1642. Uxor mea incidit in gravem dysenteriam, pomeridianis horis, ab assumpto pridie pharmaco leviori, qui morbus tunc temporis populariter grassabatur. Circa horam somni exhibeo laudani gr. ij. cum conserva rosarum; postridie, hora secunda pomeridiana, cum perseveraret affectus, exhibeo ejusdem laudani g. ij. continuavit alvi fluxus, sine sanguinea ejectione, qui per quinque vel sex dies perseveravit non admodum molestus. Ac tandem medicamento ex infusione rhab. & myrob. cum rhab. pulver. & syrup. rosac. omnino sublatus est.

OBSERVATIO LXXXV.

Hydrops.

Joannes Haguenotus Chirurgus, annos natus circiter 27. laboravit rheumatico affectu, cum doloribus universalibus, ex calida hepatis intemperie oriundis, qui affectus. per quatuor aut quinque menses perseverans, eum ad extremam maciem perduxit, cum febre lenta perpetua. Tandem, non obstantibus variis remediis, quæ ad tanta mala expugnanda fuere adhibita, incidit in hydropem, partim ascitem, partim tympanitem, ex quo venter in magnam molem intumuit. Post multa præsidia frustrata, & varias consultationes irritas, cum desperatus omnino videretur, mihi soli committitur. Aderat extrema macies, ut musculi omnino consumpti essent, sicut in febre hectica tertii gradus: Existimabam ipsam hepatis substantiam esse valde labefactam, ut eam restituere esset impossibile. Ideo præmissis tali prognostico, tentandi gratia, curationem aggredior, die 4. mensis Augusti, anni 1642. Ac primum exhibeo pilulas panchymagogas cum calomelanos Turqueti ℞. j. Purgatus fuit sexies cum euphoria, dejecit serosa multa & pituitosa.

Sequenti die aggressus est usum apozematum sequentium.

℞. Rad. asparagi, brusci, & enulæ campanæ an. ℞. j. cort. mediani fraxini & tamarisci an. ℞. ss. rad. valerianæ, aristolochiæ rot. & asari an. ℞. ij. sol. cichor. agrim. ceterach. & capill. ven. an. M. j. absinthii utriusque; chamædr. & centaur. min. an. M. ss. coquantur ad ℞. j. in colatura dissolve syrupi capil. ven. ℞. iij. fiat apozema pro iij. dosibus matutinis, addendo cuilibet dosi salis diuretici ℞. j. spiritus diuretici gutt. xxx. Continuavit per sex dies; dejiciebat bis aut ter singulis diebus pituitosa & serosa. Septimo die sumpsit iterum pilulas prædictas cum eodem effectû. Postea continuavit apozemata per quindecim dies & totus venter detumuit; quotidie enim dejiciebat quater, aut quinquies, serosa, & pituitosa, & copiosas urinas profundeabat. Manebat extrema macies cum inappetentia: Præscribo pulverem ex vitrioli martis ℞. j. & rasur. eboris ℞. ij. sumebat primum ℞. j. manè, cum panatella, eodemque tempore exhibebantur manè & serò, tincturæ rosarum cochl. ij. Hæc per biduum tantum continuata fuere. Sed quia venter adhuc subhumidus erat, & materia pituitosa ac valde cruda per alvum ejiciebatur, rediit ad Julepos aperientes, qui ex decocto rad. & herbar. aperient. temperat. compositi erant, adjecto sale & spiritu prædictis, quia ex longo prioris decocti usu nimia siccitas timebatur. Sumebat eundem julepum vesperi, sine sale & spiritu, sed cum syrupo limonum, ad finem temperandam. Dejiciebat, ut supra, pituitosa & aquosa. Vespertino Julepo addebatur interdum ℞. j. tincturæ corallorum, ad hepatis robur & refrigerium. His per 12. dies continuatis, venter omnino detumuit, & interim cutis totius corporis mollior ad tactum apparebat, musculi impleri, & totus habitus refici incipiebant, appetitus vigeat, & coctio in ventriculo rite conficiebatur. Tandem ad viscera roboranda, & facultatem expultricem, quæ segnis remanebat, leviter irritandam singulis diebus exhibebatur rhab. ℞. ss. cum syrupo de absinthio pontico in boli formam redacta. Hic bolus per quinque dies continuatus fuit. Postea ab omni remedio abstinuit per totidem dies. Postmodum ad maciem reparandam balneo usus est, ex hordeo & amygdalis confecto, quod semel in septimana iterabatur. Cum autem per mensem integrum a purgatione abstinuisset, doloribus quibusdam in artubus cruciari coepit, non tamen admodum vehementibus, qui cum per plures dies continuassent, me iterum vocavit: Ego autem purgatione tollendam esse fluxionem asserui. Ille contra dicebat dolores prægres-

fos, qui in principio morbi apparuerunt, a purgatione non parum fuisse iteratos. Hoc causæ fuit, quod purgantia vulgaria adhibere noluerim, sed exhibitis pilulis prædictis blandè purgatus est, & dolores prorsus sublati sunt. Curatus ab hydrope omnino fuit; sed cum incauta admodum victus ratione uteretur, & cibos absurdos identidem ingereret; in febrem tertianam incidit, à qua liberatus quibusdam remediis, post 15. dies iterum in eam recidebat; & sic per quatuor aut quinque menses vixit, tertianæ paroxysmis identidem redeuntibus, ex novis in victu erroribus, donec tandem è vivis discessit; cum tamen, per sex menses ante obitum, ab hydrope liber continuò deguerit.

OBSERVATIO LXXXVI.

Gangrena ex Vesicatorio.

Mense Augusto 1642. Filia Dn. Bonin Computorum, vesticulum, & Fisci Regii, tunc Consiliarii, tunc verò Protopræsidis, annos duos cum dimidio nata, laborans febre maligna, variis remediis curata est, cum inter cætera vesicatorium præscriptum esset. Pharmacopœus ex emplastro vesicatorio officinarum composuit, & ad vim illius augendam, multo pulvere cantharidum sinapisavit, unde cutis exusta est sequenti die tota illa pars, quæ a vesicatorio continebatur, gangrena affecta apparuit. Ad cujus curationem celebratis scarificationibus, focus admotus est ex aqua vitæ, dissolutus. Intra triduum elchara separata est, & ulcus residuum curatum sequenti unguento.

℞. Pinguedinis renum bovis ℞. j. lithargyri præpar. & minii an. ℞. j. olei rosac. q. s. fiat unguentum.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris maligna.

Joannes Richardus, civis Monspelienfis, cum laborasset febre maligna, per sex septimanas, tanta virium dejectione detinebatur, ut brevi moriturus videretur. Ego tunc temporis eum videre incipiens & audiens, parum expurgatum fuisse toto morbi decursu, ab humorum sarcina vires opprimi censui, eas tamen adeò dejectas, vix purgationem sustinere posse. Ideo per episcrasin purgationem institui, & potionem præscripti ex infusione ℞. j. iennæ in aqua cichorii, cum salis tartari ℞. ss. addendo syrudi ros. ℞. j. continuata fuit potio per triduum. Ex ea bis dejiciebat singulis diebus, vires paululum recreatæ, quarto die sumpsit syrupi de absinthio pontico ℞. j. quinto exhibita infusio ℞. j. iennæ, & per biduum continuata, blandè purgatus est cum fructu. Unde melius habere coepit, sensim convaleuit, repetitis per intervalla purgationibus. Per aliquod tempus recidivam passus est, & Medicum non vocavit, donec ad extrema redactus fuisset, atque ita ultimum diem clausit, hoc tantum in hac observatione notatu dignum est, medicamentum purgans exhiberi posse in summa virium dejectione; modo perexigua dosis præscribatur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Alvi fluxus in puero.

Filius Dn. Audessan in Curia Computorum, &c. Consiliarii, annos quatuor natus, diuturno alvi fluxu laborabat, cum inappetentia & dejectione virium. Origo illius alvi fluxus erat ex prava victus ratione, cum enim pluribus cibis ingurgitabat, & merum aliquando ei exhibebat; inde calor nativus ita attritus est, ut alimenta in cruda & pituitosa excrementa converterentur; nihil enim ferè, nisi meram pituitam dejiciebat, quo tempore eum videre capi; cum tamen antea flava, viridia, æruginosa, & sanguinolenta rejecisset, ut mihi relatum est. Instituta victus ratione præscribo medicamentum, ex syrupo de cichorio compositi ℞. j. cum rhab. ℞. ss. per triduum exhibendum, deinde tincturam corallorum manè & serò sumendam, ad cochlearia duo; intra quinque dies melius habuit, & continuatis remediis, paucis diebus restitutus est.

OBSERVATIO LXXXIX.

Alvi fluxus diuturnus, & dolor capitis contumax.

Die septima mensis Octobris, anni 1642. Vocatus sum Lodovam ad Dominum Fleury, Fisci Regii Quæstorem, octogenarium, laborantem alvi fluxu diuturno, à duobus mensibus eum infestante, quo multa serosa & cruda exercebat; præcipuè verò nocturnis horis alvi fluxus exacerbabatur; ex quo & aliis signis conicere licuit à cerebro potissimum fluxum dependere. Præterea laborabat dolore capitis atroci, partem sinistram à summo vertice

tice ad aurem & tempus ejusdem lateris occupante, qui dolor, cum supra partem affectam decumberet, pulsans manifestè apparebat. Illius curationem aggrediens, primum ratione alvi fluxus sequentem portionem præscribo.

℞. Rhab. electi ℥. i. myrobalan. citrin. ℥. ℞. fantali citrini ℥. ℞. Infundantur in aqua plantag. expressione facta dissolve rhab. pulver. ℥. ℞. syrupi rosar. ℥. ℞. fiat potio, à cuius assumptione ter alvum deposuit interdium, & nocte consequente bis tantum deiecit, cum prægressis noctibus quinquies, aut sexies deieceret.

Sequenti die eadem potio laxans exhibita est, addita in infusione fol. sennæ ℥. i. Quinquies aut sexies deiecit per diei decursum, nocte verò nihil, & ita alvi fluxus omnino curatus est.

Tertia die, ad dolorem capitis pulsanter & diuturnum auferendum, cum multa alia remedia frustra tentata fuissent, ad arteriæ temporis apertionem venio, qua sanguinis ℥. iii. detractæ sunt, & desuper admotum est emplastrum ex thure, mastiche, bolo armena, pilis leporinis & albumine ovi, cum bona ligatura: Et eadem die dolor omnino sublatu est.

OBSERVATIO XC.

Catarrhus in pulmonem defluens.

Circa finem mensis Octobris anni 1642. incidi in gravem catarrhum ab insolatu, qui in pulmonem defluens, difficultatem spirandi efficiebat cum stertore. Venæ sectio celebrata est, deinde purgatio per biduum, ex ptisanâ laxante, cum vini abstinence, & magna cibi parsimonia: His stertor desit, & difficultas spirandi valde imminuta est. Sed eorum loco tussis successit valde molesta, quæ cum per biduum perseverasset, manè tabaci frustulum ori admovi, leviter prius dentibus contritum, quod cum per mediam horam supra linguam detinuissem, quædam capitis conturbatio oborta est, mox nausea levis, quam sequutus est vomitus satis exiguus serosæ materiæ, quæ in fine amarorem referebat. Conturbatio capitis per duas horas perseveravit, & tussis sedata est, usque ad vesperam, in qua leviter denuò infestare cœpit, per intervalla repetens. Circa horam cœnæ, capitis dolor obortus est, cum calore quodam, præsertim in parte sinistra. Post cœnam (quæ fuit satis liberalis) dolor capitis multò gravior efficitur, eumque comitabatur nausea molesta, quæ cum per horam perseverasset, & dolor capitis magis ac magis ingravescerent, immisso penitissimè in os digito, vomitum excitavi, quo omnia alimenta in cœna assumpta ejecta sunt, cum pituita multa, inde dolor capitis imminutus, mox in lectum me compono, ubi somno correptus noctem placidè transegi, & sequenti die à tussi & catarrho prorsus immunis fui.

OBSERVATIO XCI.

Cephalæa ex Lue venerea malè curata.

Vir quidam lue venerea infectus, curatus fuit per diætam sudorificam, & litum ex hydrargyro, unde per aliquod tempus à morbo immunis visus est. Postea verò idem affectus recurrit, & iterum curatus est decocto sudorifico, per aliquot dies assumpto, ac deinde suffitu cinnabaris, iterum perfectè curatus visus est. Postea tamen tentari cœpit gravi cephalæa, sinistram capitis partem obfidente, quæ in mutationibus tempestatum, ac præcipuè ineunt autumnus, graviter eum excruciat, & in eodem loco clavi instar semper infixè permanebat. Et cum multa remedia evacuantia, revellentia, derivantia, & anodyna frustra tentasset; ad nos venit. Nos verò statuimus gravem illam cephalæam ex reliquiis luis venereæ, non perfectè curatæ, procedere. Causam tamen illius proximam, & immediatam, aut saltem foventem & augmentem illum dolorem, propter virulentiam veneream, esse vel humorem acrem ac mordentem, ad eam capitis partem confluentem, vel mercurium ipsum in parte congestum, vel cariem in osse capitis contractam. Quæ duæ causæ posteriores, licet infrequentes sint, aliquando tamen contingunt, ut multis historiis, ab auctoribus relatis, constat.

Ut igitur harum omnium causarum habeatur ratio, primò præscripsimus evacuationem universalem per sanguinis missionem, & purgationem, per apozemata ad quatuor dies.

Deinde diætam sudorificam ex decocto ligni guajaci & salsæparillæ ad 39. vel 40. dies, habita ratione temperamenti, quod si calidius fuerit, (neque enim hominem coram videre licebat, sed ex scripta relatione consilium pe-

Kruer. Opera Medica.

tebatur, non exposito ægri temperamento) balneis & iussulis refrigerantibus corrigatur. Sæpe enim lues venerea, quæ hydrargyro curari non potuit, longo usu decocti sanatur. Et si cephalæa ab humoribus tantum virulentis, membranas vellicantibus oriatur; sola diætâ longiori curari poterit.

Si verò dolor ille capitis, decocto diu usurpato, non cesserit, videndum erit, num mercurius in parte collectus sit, quod internosci poterit, si globulus, ex foliis auri confectus, in narem sinistram profundè immittatur, & post aliquam moram ex nare albicans extrahatur, signum enim erit adesse mercurium. Idem tentari poterit contegendo emplastrum cephalicum foliis auri, & parti dolenti imponendo, si enim albescat aurum, signum erit, adesse mercurium, qui paulatim extrahetur, si lamina aurea tenuis supra partem dolentem continuò gestetur, & globulus aureus solidior frequenter in narem immittatur.

Si neque hoc præsidio cesset dolor; aperienda erit pars, & terebello perforanda. Sæpe enim ab acris humoribus & virulentis corroditur cranium, eique caries inducitur, cute integra remanente. Et licet caries non appareat; trepanum tamen sæpe confert, educendo materiam virulentam, supra meningem cerebri collectam.

OBSERVATIO XCII.

Pleuritis.

Filia D. Divoul, civis Monspeliensis, sanguineo temperamento prædita, 20. annos nata, sæva pleuritide affecta est lateris sinistri, principio mensis Martii, anni 1643. Secunda die morbi secta fuit vena ejusdem lateris, & sanguis detractus ad ℥. viii. sequenti die, cum Chirurgus vellet iterare phlebotomiam, non potuit venam attingere; quia virgo illa erat admodum obæsa, & vena in profundo brachii sepulta, ita ut cum in brachio dextro vena magis pateret, eam aperire coactus fuerit, ex eaque detraxit sanguinis ℥. viii. quæ tamen phlebotomia nihil profuit. Cum igitur pleuritis admodum urgeret, me in auxilium vocarunt, & cum maximam iterandæ phlebotomiæ necessitatem viderem, ex eo quod ægra ferè suffocabatur, ac febre intensissima laborabat, iussi alios vocari Chirurgos, ut aliquis eorum venam aperiret, cum igitur unum ex peritioribus vocavissent, eum monui, ut si venam aperire posset, amplo foramine id efficeret, & magnam sanguinis copiam una vice detraheret, cum venæ sectionem iterare esset tam difficile. Ille rem præstitit, ut monueram & sanguinis circiter ℥. xiv. detraxit, qua evacuatione ægra maxime sublevata fuit, sine ulla virium jactura. Post quatuor, aut quinque horas missus fuit iterum sanguis ad ℥. x. quam etiam vacationem ægra facillè tulit, & sequenti die à pleuritide & febre omnino liberata est.

OBSERVATIO XCIII.

Epilepsia.

Filius D. Roche, civis Monspeliensis, annos natus 12. ab aliquot mensibus, epileptice accessionibus affligebatur, quæ primum semel in septimana, postmodum verò singulis diebus invadebant. Purgatus fuerat semel aut bis, sanguisque detractus, & à multis annis cauterium habebat in brachio. Vocatus ad eum, præscribo apozema ex cephalicis, & Epilepsiæ specificis, cum purgantibus, ad quatuor doses. Deinde inuritur causticum futuræ coronali, & his duobus remediis à morbo liberatus est.

Erat puer iste calido & bilioso temperamento præditus, & in actionibus promptissimus, quod conjecturam faciebat, hunc affectum à vaporibus tetricis exoriri, qui per istud officinarium diffilari poterant.

OBSERVATIO XCIV.

Hydrops.

Filia Dn. Patris in Curia Præsidiali Consiliarii, annos sex nata, & hydrope detenta, sequentibus remediis curata est mense Martio, anni 1643.

Primò injectus fuit clyster sic paratus.

℞. Pulpæ colocynthid. ℥. i. surfuris macri M. i. coquantur in vino albo ad quart. iii. fiat clyster, qui pituitosa & serosa eduxit, sine molestia, & fuit continuatus per triduum. Eodem tempore admotum fuit toti ventri cataplasma ex rad. cucum. agrestis, cumino, & melle paratum, cujus descriptio habetur in praxi nostra cap. de hydrope, cum autem venter detumescere inciperet, & ægra remedia interna sumere nolleret, iteratus est clyster alternis diebus, ter aut quater, & continuatum cataplasma. Ex quibus major ventris immi-

G g nutio

nutio sequuta est. Tandem præscriptus fuit pulvis purgans ex senna, turbit, aliisque paratus, cujus descriptio habetur in praxi fol. 286. cujus dosi erat ℥. i. ex eoque parum purgata est, cum medicamentum vomitu rejiceret, & venter adhuc tumidus apparebat. Postmodum præscribo Julepos ex rad. & herbis valde aperientibus cum sale, & spiritu diuretico, ad quatuor doses, quorum usu majorem urinæ copiam reddidit, sed venter adhuc tumidus permanebat. Postmodum præscripsi pulverem ex rad. jalap. gr. xv. scammon. g. viii. calomelanos Turqueti gr. xii. quem sumpsit cum jusculo, & septies purgata est, multumque seri ac pituitæ rejecit per alvum, & semel vomuit pituitosa multa, unde tumor ventris, dimidia sui parte imminutus est, intra horas 24. Iteratus est julepus prædictus per triduum; quarto verò die iterum sumpsit pulverem prædictum cum eodem successu, & cum venter admodum imminutus esset, ac ægra è lecto surgere inciperet, cibosque lautè appeteret, à remediorum usu ulteriori abstinuit, sicque sensim convaluit.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puerulo.

Puer 30. menses natus, Lue venerea laborans, & scabie, totum corpus occupante, quam à nutrice acceperat, sequentibus remediis curatus est.

℥. Rasuræ ligni guajaci ℥. ii. aquæ fontis ℥. ii. infundantur per 24. horas, deinde bulliant, ad tertiæ partis consumptionem. Colaturæ capiat ℥. iii. singulis diebus manè, duabus horis ante pastum corpus regendo paulo plus solito, & continuando per 20. dies.

℥. Scammon. pulver. gr. vi. calomelanos gr. v. fiat pulvis tenuissimus, qui detur cum cochleari uno vel altero panatellæ saccharatæ, & superbibendo parum jusculi, continuetur hoc remedium quinto quoque die, augendo dosim utriusque medicamenti, juxta operationem.

℥. Residentiam prædicti decocti, aquæ fontis ℥. iii. fiat bochetum pro potu ordinario addendo sacchari, & liquiritiæ q. s. ad saporis gratiam. His remediis per mensem continuatis probè convaluit.

OBSERVATIO XCVI.

Abscessus juxta spinam dors.

Intra illud tempus quo medicinam facio, quinque abscessus, mihi videre contigit, dorsum occupantes, juxta ejus spinam, qui materia frigida sensim collecta geniti fuerant sine dolore, aut inflammatione, & partis colore nullo modo mutato. Molles erant tumores, œdemati similes, pugni magnitudinem ferè adæquantés. Ex iis tamen apertis pus laudabilè effluebat. Tres priores de medio ægros sustulere, intra trium aut quatuor mensium decursum, cum ulcus ex abscessu aperto relictum, sinuosum admodum evaserit, ex eoque continuo magna puris copia efflueret; unde corpus universum exhaustum, & in atrophiam conversum est, licet multis remediis ulcerum curatio tentata fuerit. Quartus curatus fuit incisionibus magnis in dorso factis, quibus omnes sinus detecti sunt; mox foribus ex aqua catapularum, aliisque topicis ulcera sanata sunt, interim tamen causæ antecedenti providebatur frequenti evacuatione, usu decocti sudorifici. Quintus denique curatus est sine incisione, sed magna apertione facta per cautærium potentiale; mox deterfione ulceris per injectiones ex decocto catapularum, & fotu ex eodem ac denique valida compressione partis, cum fasciis & splenis, & valde adstringentium emplastrorum continua admotione in ambitu ulceris. Interim verò causæ antecedenti providebatur remediis prædictis.

OBSERVATIO XCVII.

Hydrops in puero septem annorum.

Filius D. Bager civis Montpelienensis, graves obstructions patiebatur, unde venter intumuit magnam in molem, ut jam hydropicus factus esset. Vocatus ad eum die 28. mensis Aprilis anni 1643. sequentia præscripsi.

℥. Sennæ mundat. ℥. ii. sem. anisi & cremoris tartari ana ℥. i. abinth. pontic. p. i. coquantur ad ℥. ii. in colatura dissolve electuarii diachartami ℥. i. ℥. syrapi rosac. ℥. ℥. fiat potio, detur manè cum regimine.

℥. Rad. apii, petrosel. & asparagi ana ℥. ℥. fol. agrim. capill. ven. ceterach. & hyssopi ana M. ℥. polypod. querc. & sem. carthami ana ℥. ii. sem. apii, & petrosel. ana ℥. i. cremoris tartari ℥. ii. coquantur cum quarta parte galli ve-

teris, in colatura dissolve salis absinthii & tamarisci ana ℥. i. fiat juscolum, quod capiat manè per 12. dies.

In tertio quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ℥. ii. capiat cum regimine.

℥. Olei de capparibus & tamarisci ana ℥. ii. succi ebulli, & cucumeris agrestis ana. ℥. i. ℥. bulliant ad succorum consumpt. in colatura dissolve sem. agni casti, & petrosel. macedonici subtilissimè pulverat. ana ℥. ℥. olei nucis moschat. ℥. ℥. ceræ q. s. fiat linimentum quo illinatur totus venter calidè in introitu lecti.

Utatur pro potu ordinario infusione chalybis, & rhab. in forma bocheti.

Hiscè remediis ventris tumor minutus est, sed non omninò sublatus, ita ut ad sequentia remedia transeundum fuerit, quæ intra tres septimanas morbum integrè discusserunt.

℥. Conservæ flor. tamarisci & capill. ven. ana ℥. i. ℥. conservæ rad. enulæ campanæ ℥. ℥. confect. alchem. ℥. iii. salis absinthii. tamarisci ana. ℥. i. rasuræ eboris, & pulv. electuar. diarrhod. abbat. ana ℥. ii. cum syrupo capillor. veh. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castanæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

℥. Calomelanos gr. viii. diagryd. gr. vii. fol. auri num. i. fiat pulvis, qui detur semel in septimana, cum duobus cochlearibus panatellæ saccharatæ, superbibendo parum jusculi.

OBSERVATIO XCVIII.

Paralysis spuria.

Honesta mulier Aquisextiana, quinquaginta circiter annos nata, cum abortum passa esset, & adhuc ex eo decumberet, affecta est primùm sensu obtuso, in regione abdominis, quem (manu ventrem contrectando) facile percipiebat. Hunc abortum post aliquot menses sequuta est graviditas, per cujus decursum illa sensus obrusio crura etiam & tibias invasit; cuique longè deterius symptoma accessit; nempe motus impotentia. Post partum multa remedia purgantia, sudorifica, & alia quamplurima calefacientia & exsiccantia fuere usurpata, sine ullo fructu, ita ut jam à duobus annis gravi hoc affectu detineatur. Non est in dictis partibus omnimoda sensus privatio; sed tantum imminutio: motus verò omninò abolutus est. Hoc tamen peculiare, & animadversione dignissimum occurrit; quod dum tibias à ministris extenduntur, aut alio quovis modo commoventur, statim rigide evadant, & convellantur, ita ut tetanus efficiatur, Huic accedit motus quidam convulsivus, epilepticorum motui consimilis, qui etiam spontè non rarò accidere consuevit, per quadam intervalla. Dum autem iis symptomatis ægra corripitur, quendam motum percipit in hypochondriis, præterea doloribus vagis frequenter affligitur, varias partes, præcipuè verò thoracem occupantibus, ita ut nunc anterior, nunc posterior, nunc dextra, nunc sinistra thoracis pars illis doloribus fugacibus afficiatur. Hæc est morbi historia ab ipsa ægotante relata, quæ è thermis rediens, frustra usurpatis, à nobis consilium petiit die 4. Julii anni 1643.

Optarem equidem ut illius enarratio à peritis Medicis, qui illius curationi præfuerunt, exactius fuisset exarata, quo affectus intricatissimi atque difficillimi natura & curatio, ex omnium circumstantiarum attenta meditatione solidius stabiliri posset. Non desinam tamen; ægotantis voto satisfactorius, sententiam meam proferre, & peritissimorum Medicorum (qui omnia morbi momenta captare potuerunt, remque penitus introspicere,) judicio subicere.

Censeo itaque, hunc affectum non esse veram paralyfin, ab humore pituitoso nervos laxante ac resolvente oriundam; sed potiùs mixtum quemdam affectum, spurie paralyseos, & convulsionis participem. Spuria autem hujusmodi paralyseos, distensionibus nervorum ac convulsionibus complicatæ in partibus illis inferioribus sæpe produci solent ab humoribus biliosis, melancholicis, aut serosis, in hypochondriis, aliisque partibus in ventre inferiori contentis & in spinam dorsæ transfusis; à qua cum nervi oriantur, motum & sensum partibus inferioribus, tum etiam musculis & cuti abdominis tribuentes; non est mirum earum partium actiones animales plurimum oblati. Hæc longiori discursu auctorum placitis, & rerum usu confirmari possent, sed peritis viris sufficet paucula quædam indicare; quæ hujus rei conjecturam satis probabilem efficere poterunt.

Primo itaque hoc, tanquam fixum ratumque statuentum est: non omnem sensus motusque privationem ab humore pituitoso originem ducere; sed eam aliquando à calida siccaque intemperie, humoribusque talem temperiem consequentibus proficisci. Hoc vel unius Tralliani sententia confirmari potest, qui c. 16. lib. 1. talem causam adstruit, eamque luculento exemplo confirmat his verbis. Novi ego sanè quendam, resolutionem ex mœnore, multa sollicitatione, & inedia expertum, deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset. Maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aeris temperati, & omni hilaritate. Huic non valde ab similem historiam videre est apud Forestum obs. 97. lib. 10. cuiusdam adolescentis qui à cruribus ad pedes sensu & motu destitutus, cum earundem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis ad motum, ab eo restitutus est.

Præterea jamdiu apud practicos pervulgata est colica biliosa, quæ in paralyin frequenter degenerat, & hanc paralyin à bile produci nemini dubium est.

Ac denique, ab humore melancholico & seroso symptomata produci paralyseos, & convulsionis æmula, ab iis Auctoribus, qui de scorbuto & affectione hypochondriaca scripserunt; passim relatum est, ut apud Sennertum videre est, dictorum morborum symptomata explicantem in lib. de scorbuto & de affectione hypochondriaca.

Jam verò sensus & motus læsiones, quæ honestam hanc mulierem affligunt à calidis & exustis humoribus producti, conjicere primò licet à juvantibus & lædentibus. Cum enim à calefacientibus atque exsiccantibus remediis minimè adjuncta sit, sed ab iis perpetuò pejus habuerit, consequens est, illa morbo minimè contraria fuisse. Et hæc fuit unica via, quæ Trallianum & Forestum deduxit, in historiis supra memoratis, ad dignotionem paralyis, à calida & sicca intemperie oriundæ.

Secundò, siccam intemperiem in hac ægrotante inde colligere licet, quòd cauteria, variis partibus admota, exiguum humorem reddiderint, & brevi exsiccata fuerint.

Tertiò, paralyseos à pituita oriundæ, ex cerebro, tanquam humoris illius fonte ducunt originem, & partes capiti viciniores primam ut plurimum atque majorem læsionem sentiunt. At hic nulla humoris à capite fluentis indicia apparent, neque nulla partibus superioribus læsio contingit: ita ut brachia, manus, & aliæ partes superiores integrè functiones exercent.

Quartò prima morbi invasio, in ventre, & musculis abdominis sensum obtusum præbuit, quod ostendit nervos, à spina dorsali per vertebrae lumborum oriundos, primùm fuisse læsos, ac postmodum affectum fuisse propagatum ad nervos, qui ab osse sacro oriuntur, & ad crura tibiaeque perreperant. Quo innuitur à partibus in ventre inferiori contentis, humorem noxium ad eos nervos fuisse translatum, non secus ac in paralyi, colico dolori succedenti, hujusmodi translatio fieri consuevit.

Quintò, dolores varias partes, præcipuè circa pectus infestantes, iique fugaces, vapores arguunt acres atque mordaces, ab hypochondriis ad illas partes translatis, quemadmodum dolores consimiles melancholia hypochondriaca detentis sapissimè contingunt.

Sextò, quoties pedes & tibiae huic ægrotanti commoventur, tensio, & motus tremulus statim oboritur: quod innuit materiam nervis impactam, tenuem esse & mobilem, atque vel levi motu agitatam commoveri, sicque tensiones & vibrationes nervorum efficere.

Septimò, dum convulsionem mulierem aggrediuntur, præcedit motus quidam in visceribus, qui ab ea manifestè percipitur & ille motus fit à dicta materia, sese commoveri incipiente; vel à vaporibus, ab eadem materia per commotionem illam elevatis, quemadmodum in epilepsia sympathica, à partibus inferioribus oriunda, tales in ventre commotiones apparent, invadente paroxysmo.

Denique hic affectus post abortum apparere cœpit, & consecutariæ graviditatis tempore incrementum habuit, quod significat humores pravos, in uteri venis collectos, & per menstruas purgationes non satis commodè evacuatos, ad partes illas nervosas decubuisse, & hujusmodi sensus & motus obliæiones tandem produxisse.

River. Opera Medica.

His positis, ad curationem veniendum est, quæ ad illas indicationes erit dirigenda, ut calida, & sicca viscerum intemperies corrigatur, humores melancholici & exusti (quos præcipuam horum symptomatum causam esse existimo,) præparentur & evacuentur, viæ obstructæ reserentur, & viscera præcipua, tales humores producentia, roborentur. Materiam, hisce indicationibus adimplendis idoneam, eamque selectiorem, summam proponemus, hoc præmissis prognostico, affectus, ab humore melancholico oriundos, esse curatu difficillimos: quòd si nervosum genus invadant, multo difficiliiores. Affectus verò nervorum confirmatos, & qui jam in vetustatem abierunt, esse deploratos. Unde sequitur, propositum casum vix remediis esse superabilem, exiguumque spem curationis superesse. Tentandam tamen hanc curationem suaserim, quandoquidem multa præter spem quotidie eveniunt, & multi affectus curationem recipiunt, qui pro deploratis habiti fuerant.

Primo igitur victus ratio instituenda est ex cibis boni succi, & facilis coctionis, aliquantulum refrigerantibus & valde humectantibus. In horum censu carnes juniorum animalium & ova sorbilia recentia principem locum obtinent. Cæteræ victus minutiae Medicis ordinariis præscribendæ relinquuntur.

Reliqua curatio à clystere laxante inchoanda est, quem sequetur postera die missio sanguinis, ex brachio sinistro ad 3. viii. & si sanguis corruptus, aut prava aliqua qualitate infectus videatur; repetenda erit phlebotomia postridie, ex altero brachio, pari quantitate. Post venæ sectionem sequentium jusculeorum usum aggredietur.

℞. Rad. buglossi & asparagi ana 3. i. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. & cichor. ana M. i. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, in quo dissolve crysalli tartari 3. i. capiat per 12. dies.

In quarto quoque jusculeo infunde per noctem sennæ mund. 3. iii. anisi 3. i. in colatura dissolve manna electæ 3. ss. capiat cum regimine.

Finitis jusculis, utatur semicupio tepido, ex decocto hordei, & amygdal. dulc. per triduum, bis in die longè à pastu.

Postridie ultimi semicupii, aperiatur vena malleoli sinistri, emittantur sanguinis 3. vi.

Utatur deinde sero lactis caprilli per xv. aut xx. dies sumendo primis diebus cyathum unum, deinde duos, vel tres; prout ventriculus ferre poterit, quòd enim major quantitas assumetur; eò utilius usurpabitur. Debet autem serum lactis parari immediatè, antequàm assumatur, & ex lacte educi recentè ab ubere extracto, coquendo dictum lac una ebullitione, & quamprimum bullire incipit, irrorando pauca quantitate succi limonum vel aceti, & subinde ab igne removendo. Fieri enim statim feri separatio à caseosa substantia, quod colatura, & clarificatione cum albumine ovi, limpidissimum evadit, & magna copia sumi potest, sine ventriculi offensa, ita ut non raro instar aquarum mineralium à nonnullis cum maximo fructu assumatur.

Quarto vel quinto quoque die, in primo feri cyatho manna 3. ii. dissolvuntur.

Per reliquum æstatis decursum, semicupium iterandum est, semel aut bis in septimana, ut hypochondria humectentur, & noxii humoris acrimonia temperetur.

Si alvus sponte non fluat; clysteribus alternis diebus sollicitabitur.

℞. Conservæ fructus cynorrhodi 3. iv. conservæ flor. borrag. Violar. & tamarisci ana 3. ii. conservæ rad. enulæ campan. & cortic. citri condit. ana 3. ss. rasuræ eboris 3. ii. salis absinthii & tamarisci ana 3. i. ss. myrobol. in. condit. num. ii. confect. alkerm. 3. ss. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castanæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Quia verò morbus est valde contumax, & non nisi remediis diutissimè continuatis expurgari potest: Incunte Autumno curatio de integro instituenda est, incipiendo à clystere injecto, quem sequetur venæ sectio in brachio, ac postmodum apozema sequens ad xii. dies usurpabitur.

℞. Rad. asparagi, brusci, & buglossi ana 3. i. rad. enulæ campan. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamarisci ana 3. ss. fol. agrim. borrag. pimpinellæ, cichor. ceterach. & capil. ven. ana, M. i. poma redolentia bene, & in tallecolas secta num. ii. flor. borrag. viol. & tamarisci ana P. i. coquantur ad lb. i. pro iii. dosib. addendo unicuique

dosi crystalli tartari ℥.ii. salis absinthii, & tamarisciana ℥.i. syrupi capill. ven. ℥.i. capiat per dictum tempus mane, tribus horis ante primum, tertio quoque die decoctum renovando.

In quarta quaque dosi infunde per noctem sennæ mund. ℥.iii. sem. anisi ℥.ii. in colatura dissolve mannæ electæ ℥.ii. capiat cum regimine.

Post usum apozematum reiteretur semicupium per tri-
duum ut supra præscriptum est.

Postridie ultimi semicupii, anus confricetur panno as-
teriori, & affigantur duæ hirudines partibus eminentiori-
bus, extrahanturque sanguinis ℥.v. vel vi.

Sequenti die affigatur causticum utrique tibie parti in-
teriori, & ulcera, decisa eschara, teneantur diu aperta.

℥. Succorum recenter expressorum, & levi igne depu-
ratorum borrag. buglossi, fumarie, cichor. endivie ℥.iii.
succipomorum redolent. recenter expressi & depurati ℥.ii.
sennæ mundat. ℥.vi. epithymi ℥.iii. agarici recenter tro-
chiscati & rhab. electiana ℥.i. s. macis & caryophyllorum
ana ℥.ii. infundantur, & decoquantur, ut artis est, donec co-
latura supersint quart. v. in quibus dissolve sacchari albi
quart. v. fiat syrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥.iii.
bis aut ter in mense, cum juscule pulli, foliis borrag.
buglossi, & agria. & pimpinell. alterato.

Continuet usum opiatae prædictæ, singulis diebus, va-
cuis ab aliorum remedium usu.

OBSERVATIO XCIX.

Vomitus in febre maligna.

FAmula Dn. de Rozel, nomine Laprime, febre mali-
gna laborans, die decima morbi, vomitu detinebatur
tam importuno, ut omnia juscule & potum rejiceret, cum-
que per triduum perseverasset affectus; Medicus qui ejus
curationi præerat, meo consilio exhibuit salis absinthii ℥.ii.
cum succi limonis cochleari uno, & vomitus subito co-
hibitus est ac postmodum omnia assumpta retinuit. Tri-
duo post idem vomitus rediit & eodem remedio statim se-
datus est.

Post aliquot dies, idem remedium ab eodem Medico
exhibitum est duobus pueris, decem, aut duodecim annos
natis, eodem symptomate laborantibus, cum eodem suc-
cessu.

OBSERVATIO C.

Falsa graviditas.

Mulier Giniacensis annos nata circiter 45. Monspe-
lium venit, de affectu suo consilium petitura, re-
tulit nobis se, cum nunquam viro nupsisset, & rem ha-
buisset cum adolescente, in utero concepisse, unde se-
quuta est inappetentia, macies, & pallor totius corporis,
quorundam eduliorum desiderium, cum aliis graviditatis
signis.

Post quadragesimum à conceptione diem percepit pal-
pitationem quandam versus hypochondrium dextrum,
ab eoque tempore melius habuit, & appetitus restitutus est.
Venter in dies augebatur, mammae intumescabant, in qui-
bus tandem lac colligi cepit, nempe quarto mense in mam-
ma sinistra, idque subrufum, postea album in dextra.

Quarto mense, fluxus menstruum apparuit copiosus,
triduo perseverans, inde ventris tumor immutatus est. Po-
stea tamen sensim denuo augebatur. Menstruæ purgationes
singulis mensibus prodibant, quemadmodum ante gra-
viditatem; Motus in ventre sentiebatur illi consimilis,
quem fœtus in utero conclusus solet exercere.

Nono mense, dolores parturientium passa est, ut ita
vocata obstetrice, omnes adstantes partum expectarent.
Illi tamen dolores post 24. horas quieverunt, & nihil ex-
clusum est.

Ab eo tempore menstruum fluxus adhuc ordinatus
fuit, usque ad decimum tertium mensem, in quo iterum
parturientium dolores passa est, sine effectu. Postea verò
nunquam amplius menstrua prodierunt, ventris tumor
permanens, cum motu interpolato, instar fœtus inclusi.
Jamque elapsi sunt triginta duo menses à principio gra-
viditatis, neque tumor ventris est admodum insignis, vix
enim æmuletur semestrem gestationem. Duo tumores ap-
parent sensibilibus distincti, ut quoddam interstitium me-
dium appareat: Illi tumores ad hypochondria vergunt,
decumbente muliere. At eadem erecta, veram graviditatem
referunt, medium ventrem occupantes, compressi rece-
dunt, & iterum accedunt. Moventur sæpe motu proprio,
instar fœtus, utero inclusi.

Mammarum tumor jamdiu evanuit, & illæ admodum
molles ac flaccidæ evaserunt, è quibus exprimuntur lactis
viridis guttulæ perexiguæ.

Toto graviditatis tempore, mœrore & jejuniis sese con-
fecit, domi inclusa remanens, quod graviditas illa sine
conjugio legitimo contracta fuisset.

Casus iste rarissimus est, & intricatissimis difficultatum
labyrinthis involutus, è quibus tamen rationis & conje-
cturæ filo nos expedire conabimur.

Primo quidem esse veram imprægnationem, argue-
re possent appetitus depravati, lac in mammis collectum,
& motus ipsius fœtus, cui nihil deesse videtur, quam tem-
pus partus consuetum, quod quidem tempus ex eo retar-
datum fuisse quis dicere possit quod longa jejunia, & flu-
xus mensium fœtum debito alimento frandaverint, un-
de illius perfectio ad longius intervallum producta,
hincque mora in utero diuturnior consequuta fuerit.
Attamen convenit inter Medicos, Philosophos, & Juris-
peritos, à quibus sæpe hæc controversia disputata est, ul-
timum humani partus terminum ultra undecimum men-
sem extendi non posse. Neque est, quod dicere quis va-
leat, præter naturalem & ordinariam pariendi termi-
num, raros quosdam, extraordinarios casus posse contin-
gere, quemadmodum apud nos recens adhuc est historia
Dominae de Cardet, quæ se primum ad decimum quintum
mensem, postea verò ad annum, duos, & tres, fœtum in
utero gestasse asserbat; quæ de re duo exstant consilia in-
vicem pugnantia doctissimorum virorum Hucheri cum
Varandeo ex una parte; & Saporæ cum Pradilæo ex al-
tera. Tum etiam apud Schenckium quædam historiae pro-
ponuntur infantium, per biennium in utero gestorum,
qui statim, ac in lucem editi essent, & loqui & incedere
cœperunt. Hæc enim historias, non historias, sed fabu-
las esse asserimus, idque ex earum lectione confirmari
facile est, nam quod ad Dn. de Cardet spectat, rationi-
bus in consilio Saporæ & Pradilæi propositis abunde
convincitur, illam fuisse melancholicam, & imaginatio-
nis errore laborasse; quod non solum ructus frequentes,
cordis palpitationes, anathymiasæ ad caput & faciem
delatæ, aliæque testabantur; sed in primis quod ipsa se pue-
rum in utero claudientem audivisse testaretur; quod esse
impossibile, vel tantillum initiatis in Arte medica no-
tum est. Et ea quæ ab eo tempore subsequuta sunt, erro-
rem illum mentis sufficienter ostendunt. Illa enim Do-
mina, cum adhuc in vivis sit, se etiamnum hodie à vi-
ginti duobus annis gravidam pronunciat, quæ assertio re-
liquarum omnium ab ea prolaturum fidem facile abrogat.
Historiæ verò, à Schenckio collectæ, ex eo falsitatis ar-
guuntur, quod asserant, in lucem editos statim loqui cœ-
pisse. At nemo nescit, loquelam esse ex disciplina. Ejus-
dem farinae est, quod Avicenna refert se à fideli quodam
accepisse, mulierem post decimum quartum mensem pe-
perisse. Auritum enim testem se, non oculatum profite-
tur. Cum igitur nulla vera historia tales casus aliquando
accidisse constet, ac demum in nostro casu conceptus
circa diem quadragesimum moveri cœperit, cum verus
fœtus tertio vel quarto tantum mense moveatur, satius
est asserere, nostram hanc mulierem verum fœtum non
habere in utero. Tantum enim adest, ut inedia & purga-
tiones menstruæ fœtum retardare potuerint, quæ potius
eundem accelerare potuissent, quemadmodum docet Hip-
pocr. gravidam mulierem ex sanguinis missione in abor-
tum incidere. Dicendum ergo est: in hujus fœminæ ute-
ro esse præternaturale quippiam, quod ad unum ex qua-
tuor generibus referendum sit aquam, flatum, molam,
vel monstrum. Aquam esse nemo ausit asserere. De flatu
major esset conjectura: si quidem non raro contingit, ut
flatus, utero conclusus, motus edat fœtum motibus si-
millimos, qui veram graviditatem diu mentiantur. Atta-
men flatum non esse, duo convincere videntur: unum
quidem, quod ille utero tandiu contineri nequivisset, sed
tandem exclusus, aut dissipatus fuisset: Alterum, quod
lac in mammis apparens, aliquid flatu majus contestari
videatur. Molam autem esse, tutius est asserere: tum quod
illius generatio satis frequens rei novitatem imminuit;
tum quod proposita indicia illi satis videntur respondere,
nimirum motus palpitans ad quadragesimum diem, lac in
mammis crudum, mensium fluxus graviditatis tempore,
idem lac post nonum mensem evanescens, & mammarum
detumescencia, quibus addere est tumoris ventris duri-
tiem, qui premendo locum mutat, & iterum regreditur.
Quamvis autem Hippocr. i. de morbis mulierum asserat;
ex mole

ex mola lac in mammis non colligi, id de vero & perfecto lacte audiendum est, non autem de Ichoroso, quod in huiusmodi casibus reperiri solet. Cum autem duo tumores distincti tactui subjiciantur; verisimile est duas adesse molas.

His equidem acquiescere posset animus, nisi quædam obssisterent; ex quibus summa difficultas, ab initio proposita, exoritur. Primò enim ex doctrina Hippocr. mola nullum habet proprium motum: sed tantum movetur ad motum uteri, & si quis motus tangentibus appareat; ille palpitans tantum est. In hac verò muliere major motus percipitur, & veri fœtus motibus consimilis, qui ab adstantibus facillè conspicitur. Secundò, mola convertitur in utrumque latus, lapidis instar, cum ponderis & gravitatis sensu; In hac muliere nihil tale apparet. Tertio, in mola venter dilatatur in omnem dimensionem æqualiter, cum in vero fœtu acuminetur versus umbilicum, coarctatis utrinque lateribus, cujusmodi se habet venter hujus mulierculæ. Quartò, mola ad pubem & inguina propendit; In hac muliere tumor est ad hypochondria. Denique, mola continuò augetur, & spatio trium ferè annorum ad ingentem molem pervenisset. At in hoc casu tumor ventris perexiguus est, graviditatem quinque tantum vel sex mensium referens, neque à longo tempore ulterius augetur. In harum difficultatum concursu, licet satius duxerimus molæ generationi, tanquam frequentiori insistere; Attamen omnibus phænomenis melius satisficeret, si liceret asserere, monstrum quoddam in hujus fœminæ utero latitare, quod ad prænitam quandam magnitudinem auctum, nullum ampliùs incrementum suscipiat; sed tantummodò viventis humani fœtus instar nutriatur, indeque fiat, ut neque uterus ampliùs extendatur, neque fœtus alimento privatus intereat. Ita enim nonnullas mulieres, serpentes, talpas, ranas, mures, aves, aliaque animalia enixas fuisse, inter historias relatam est. Imò verò in Apulia & Lombardia frequentem esse talium animalium generationem, multi Auctores referunt, idque genus animalium idèò vocati fratrem Lombardorum, à Gordonio, Tornamira, aliisque barbaris Medicis Arpa seu Arpia nominatur, quod huiusmodi Monstrum multos plerumque habeat pedes, quo etiam sermone illo barbarico arpas nominant. Hoc, inquam, supposito, omnibus phænomenis potest satisfieri. Nam in talis graviditatis initio, omnia verè graviditatis signa apparere potuerunt, scilicet lac in mammis, motus veri fœtus motui consimilis qui quadragesimo die potuit apparere ex eo, quòd tale animal citiùs conformatum fuerit, quàm verus fœtus: Deinde, absoluto animali venter non ampliùs crescit, illud tamen non irritat naturam ad sui exclusionem, quia sola transpiratione vivit, & uteri tepore fovetur. Duplex autem esse animal conjiciendum est, quando duo corpora distincta in utero percipiuntur. Per huiusmodi con-

jecturas incertus divagari potest animus, donec rei latentis exclusio rem totam oculis subjiciat. Quam equidem exclusionem (ut hoc tantum de curatione dicam,) nollem arte promovere, ne mulier in aliquod vitæ discrimen conjiciatur; sed tantisper expectare, donec vel natura spontè onus excutiat, vel ad tumorem ampliorem venter aliquando perveniat, quod tamen non eventurum ex propositis fundamentis asserere teneor. Post aliquot annos relatam mihi fuit, hanc mulierculam fuisse liberatam: sed quo eventu, expiscari non potui, quia illa rem studiosè celavit.

Ad hujus historiæ illustrationem non parùm conducit alius casus, à vêtula obstetrice mihi relatus, de quadam muliere Monspelienfi, cui primum menstruæ purgationes defecerunt, mox inappetentia, & quorundam peculiarium alimentorum appetitus eam invasit; præcipuè verò piscium ostraceorum appetentia eximia premebatur, ut iis continuò vesci cogeretur. Post secundum graviditatis mensem, motum fœtus in utero persensit, qui deinde sequentibus diebus, & mensibus perseveravit: quod tamen ipsi, aliisque mulieribus mirum videbatur, cum ante tertium mensem fœtus in utero moveri non consueverit. Post septimum mensem, lac in mammis apparuit, sed pravo colore, ad viridem vergente, infectum. Partus ad finem usque decimi mensis protractus est. Quo tempore mulier, doloribus parturitionis afflicta, obstetricem vocavit, & in iis doloribus per triduum integrum perseveravit. In eo autem prædicti dolores à vulgaribus parturientium doloribus erant dissimiles, quod ægra se in ventre pungi ac lancinari sentiebat, & uterum sibi laniari dicebat. Tanta autem erat doloris illius pungitivi atrocitas, ut magnis ejulatibus vociferari cogeretur. Tandem post plures enixus, animal quoddam, seu monstrum peperit, bufoni non absimile, sed plus quàm viginti pedibus in toto corporis sui ambitu munitum. A mulieris utero in obstetricis sinum exceptum, inde in terram prosiliit, & supra pavementum satis celeriter cursitavit, ac tandem infra lectum se recepit; unde extractum subito enecatum est, & in cella vinaria sepultum, ut mulieris opprobrium celaretur. In pedum extremitatibus unguiculi erant satis acuti, à quibus sine dubio dolores pungitivi & lancinantes oriebantur, quos mulier parturiens percipiebat; Disruptis enim membranis, quæ tempore gestationis animal continebant, illud exitum queritans, uteri membranam anteriorem unguiculis discerpebat, & dolores illos atroces concitabat. Quamvis huiusmodi monstra varias formas & figuras obtineant, quia casu, & fortuitò; ac naturæ errore generantur; Attamen ea, quæ frequenter in Apulia generantur, & fratres Lombardorum nominantur, ad jam descriptam figuram frequentius accedunt, ut ex Auctorum, qui hac de re scripserunt, relationibus videre est.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum insignium

CENTURIA TERTIA.

OBSERVATIO PRIMA.

Testis sinistri inflammatio.

Dominus B. Mercator Monspelienfis, cum gonorrhœam ex impuro concubitu contraxisset, Chirurgum consuluit, qui venam pedis aperuit, bolum ex cassia exhibuit, & sequenti die bolum ex terebinthina, aliaque remedia consequenter, quibus gonorrhœa suppressa est, unde facta metastasi materiæ fluentis, testiculi tumor cum inflammatione obortus est, ita ut intra duos dies ad pugni magnitudinem excreverit. Tandem ad me venit, die octava mensis Julii anni 1643. jubeo iterari venæ sectionem ex pede, emulsionem præscribo, & cataplasma ex farina fabarum cocta in oxycrato. Per bi-

River. Opera Medica.

dium usurpata hæc remedia nihil profuere, tumore & dolore testiculi perseverante, non sine febre. Peto mihi ostendi cataplasma, quod à Chirurgo confectum fuerat nimis durum, & cum oxycrato valde diluto, idèò inflammationem non sedabat defectu aceti, & partem calefaciebat nimia soliditas. Præscribo venæ sectionem ex brachio, forum testiculi cum aqua rosacea, & idem cataplasma iterandum cum æquis partibus aquæ & aceti, atque iterum emulsionem cum decocto refrigerante paratas, quæ omnia apud Pharmacopœum ex arte præparata fuere. Sequenti die melius habuit, febris & inflammatio imminuta, tumore in eodem statu perseverante. Purgationem præscribo ex senna, rhabbarina, & syrupo rosaceo: bene purgatus est, febris omnino sublata, inflammatio valde imminuta est, sed testis adhuc tumidus permanebat. Iteratur venæ sectio in brachio,

ebio, cataplasma componitur ex farina fabarum cocta in aceto puro; tumor valde imminuebatur, sed aceti acrimonia scrotum vellicabat, ad cuius sublationem jubeo, ut acetum cum lithargyro prius decoquatur; sic enim prorsus aceti acrimonia tollitur, ex quo paratum est denuo cataplasma cum farina fabarum. Optimè successit, & intra quatuor aut quinque dies tumor ita imminutus est, ut restis affectus vix magnitudine sanum superaret.

OBSERVATIO II.

Dysenteria.

Domina Luquissa, Soror Baronis de la Roquette, correpta est dysenteria gravi, decima quarta die mensis Julii anni 1643. æstu maximè sæviente. Ad eam vocatus sum tertia die morbi, præscribo clysterem detergentem & venæ sectionem. Quarta, purgata est medicamento ex rhab. 3. i. ss. myrobal. 3. ss. infundan. aqua plantag. dissolvendo rhab. pulv. 3. i. syrupi rosac. 3. i. his deiecit humores excrementitios, sed in reliquis dejectionibus, quæ erant frequentes, mucosum quid, sanguine perfusum. Vesperis exhibeo laudani grana duo, quibus tormina parùm remiserunt, & dejectiones paulò rariores fuerunt, tùm per brevissima intervalla aliquantulum dormivit, cum prægressis noctibus pervigil omnino fuisset. Quinta, tormina eadem, dejectio frequens, eaque sanguinea, clysteres ex lacte & vitellis ovorum frequenter injiciebantur. Vesperis sumpsit iterum laudanum ad g. ii. cum conserva rosarum, & illic dolores sedati sunt, ac semel tantum in hora deiciebat, dormivit per intervalla. Sexta die, manè, dejectiones iterum frequentiores cum doloribus intensis: iterum secatur vena; & post tres horas sumpsit decoctum intestinorum vervecis, cum pulveris granorum actes 3. i. dolores omninò sublatis sunt, & dejectionum intervalla multò longiora reddita, sed statim à venæ sectione totus venter inungebatur oxymethodino ex oleo ros. aceto & aqua ros. parato, quod singulis horis admovebatur, ad sedandam intestinorum inflammationem, quæ ex febre dignoscebatur, & ex eo, quòd levis ventris contactus dolorem inferret, & hoc remedio multum levabatur. Vesperis injectus fuit clyster ex lacte cum 3. iii. succi plantaginis, ad eandem inflammationem intestinorum demulcendam; nam mihi maximi momenti visum est, in tempestate calidissima & æstuosissima, ad inflammationem illarum partium præcipuam curationem dirigere, quia ex ea præcipuum solet impendere periculum: ut plurimum enim, qui ex dysenteria intereunt; præcipuam mortis causam, intestinorum gangrænam agnoscunt, quæ ex assidua pravorum humorum illuvie, in partes inflammatas & ulceratas confluentes, facile inducitur. Noctu etiam exhibitus fuit julepus ex aqua plantaginis, cum 3. i. pulv. granorum actes compositus. Tota nocte non dormivit, & frequenter admodum deiecit, sed sine dolore. Septima die dejectionum frequentia continuavit, sed sine dolore: clysteres continuati. Octava sumpsit rhab. pulv. 3. i. cum jusclo, unde majora dejectionum intervalla. Postmodum verò per triduum, sumpsit manè decoctum myrobalanorum, quo integrè curata est, illud autem decoctum ita compositum fuit.

℞. Cortic. myrobal. chebulor. 3. i. citrinor. 3. ss. passular. corinthiac. 3. ii. coquantur in aquæ ff. ii. ad tertiæ partis consumpt. in colat. dissolve sacchari 3. i. clarificentur & aromatizentur cinnam. 3. ii. capiat in quatuor doses, mane & sero.

OBSERVATIO III.

Lumbrici.

Dominus de Saint André, vir nobilis, sexagenarius, laboravit dysenteria per multos dies postmodum febre tertiana. Ac tandem cum convalescere videretur, pulsus apparuit intermittens, per tres aut quatuor dies, cum animi angore, & virium prostratione. Causa hujus pulsus intermittens neque à Medico ordinario, neque à me in consilium vocato internosci potuit. Sed illa se ipsam prodidit, quæ erat lumbricus crassitie digitorum æquans, & longitudine brachii dimidium. Eo excreto pulsus ad pristinum statum rediit, & æger, qui peregrinus erat, ad suos reversus est.

OBSERVATIO IV.

Dysenteria.

Die 2. Augusti 1643. Filius meus Carolus, septennis, correptus fuit dysenteria, à frigore repentino producta, quod illius diebus contigit. Excernebat frequenter pituitosa multa, sanguine permixta, sed sine dolore & fe-

bre. Secunda die, eadem. Tertia die febris cum corripuit, dejectiones pauciores, sed frequentiores porraceæ, & cum torminibus: clysteres ex lacte injecti, & sanguis missus ad 3. vi. vesperi, cum fluxusurgeret, exhibeo laudani granum semis, fluxus aliquantulum retardatus est, ut rariores essent dejectiones, & minùs dolorificæ. Quarta exhibeo potionem ex rhab. 3. i. infusa in aqua plantag. cum ejusdem pulv. 3. i. & syrupi ros. 3. i. cum febris admodum remissa esset multam pituitam & bilem excrevit per plures vices, cum levamine, sed nocte insequente gravissimis torminibus vexabatur, iisque ferè assiduïs, cum perpetua & inani desidendi cupiditate. Exhibeo circa mediam noctem laudani granum unum, quo dolores illi sedati sunt, & fluxus imminutus, ut non nisi semel in hora deiceret. Pro potu sumpsit perpetuò decoctum rasuræ eboris, cum conserva rosarum agitatum, cui interdum miscebam salis prunellæ 3. i. Hæc erant juleporum loco, quos pertinaciter renuebat. Quinta die dejectionum intervalla rariores, ita ut aliquando per duas aut tres horas non deiceret, & humores pituitosi ac biliosi excernebantur, sine sanguine & febre. Sexta & septima, eadem. Octava sumpsit rhab. 3. i. cum jusclo; multa deiecit, per dilucida intervalla. Nona, rariores dejectiones & crassiores, appetentia cibi premebatur, & sequentibus diebus sine aliis remediis, Deo sit laus & gloria, ad integram sanitatem perductus.

OBSERVATIO V.

Purgatio in Canicula.

Anno 1643. ardente Sirio, circa initium Augusti, tres pueruli, duorum aut trium annorum, à Medicis, quorum curæ commissi fuerant, purgati blandis medicamentis, eadem die convulsi perierunt. Horum duo laborabant catarrho in pectus delabente, tertius verò dysenteria. Alii etiam pueruli ex catarrho in convulsiones inciderunt, eodem tempore, & eadem die è vivis sublatis sunt. Fiunt autem hujusmodi convulsiones Epileptiæ, colliquatis humoribus ab aere calidiori. Hinc patet, summa cautione utendum esse in ægrorum purgatione, diebus canicularibus, juxta præceptum Hippocratis.

OBSERVATIO VI.

Alvus adstricta.

Quidam Religiosus Ordinis sancti Dominici, temperamento melancholicus, alvum habebat valde adstrictam, ita ut interdum per sex aut septem dies non deiceret. Cui incommodo medebatur sumendo duabus horis ante cenam pruna cocta cum eorum decocto, quibus addebat vini valde lymphati cyathum semis, cujus mediam partem sumebat ante pruna, alteram verò medietatem iisdem assumptis; & sic alvus commodè laxabatur, ac multò efficacius, quàm ex solis prunis fieri consuevit. Idem præstabat interdum sumendo butyrum recens ad nucis majusculæ magnitudinem, & desuper hauriendo vinum lymphatum.

OBSERVATIO VII.

Hæmorrhoidum dolor.

Idem Religiosus quinta die Augusti 1643. correptus est dolore hæmorrhoidum acerbissimo, cum tumore insigni atque inflammatione. Vocatus ad eum, venæ sectionem præscribo ex brachio sinistro, præmissis clystere, postea forum anodynum cum cataplasmate de mica panis quod ferre non poterat propter exquisitissimum partis sensum. Secunda die iteratur phlebotomia ex brachio dextro, sumpsit julepos emollientes, & aliquantulum laxantes, ut alvus liquida servaretur, siquidem fæces induratae dolorem admodum exacerbare solent. Julepi autem erant hujusmodi.

℞. Fol. lactucæ, buglossi, & summitat. malvæ ana M. i. liquirit. rasæ & passular. mundat. ana 3. ss. flor. buglossi, borrag. & violar. ana P. i. coquantur ad 3. vii. in colatura infunde cassiæ, recenter extractæ 3. i. colentur iterum & clarificentur, addendo syrupi violacei 3. i. capiat bis in die.

Parti verò sequens unguentum admotum est.

℞. Olei ros. & violac. ana 3. i. unguenti popul. 3. ss. fiat linimentum.

Cum autem tumor & dolor perseverarent, admotæ sunt duæ hirudines hæmorrhoidibus, extractusque sanguis ad 3. iv. & tensio atque inflammatio aliquantulum remissa est. Postea verò suffumigium sequens præscriptum est.

℞. Sempervivi major. M. i. vini albi ff. ii. bulliant, & hujus

hujus decocti fumum recipiat in cathedra perforata. Deinde sequens unguentum parti admoveatur.

℞. Unguenti ros. ʒ. i. mercurii crudi ʒ. ii. misce, fiat unguentum.

Quamvis autem mercurius eximiam vim habeat emolliendi, & tumorem discutiendi, durities tamen in parte permanebat. Ideo, ad emolliendum ac discutiendum tumorem, duo remedia præscripta sunt. Primum fuit suffumigium aceti in quo silices igniti extinguebantur, quo scirrhusos tumores emolliiri Galenus docuit; Alterum fuit sequens linimentum, post suffitum admovendum.

℞. Ol. amygdal. amar. ʒ. ii. bdellii & styracis liquidæ an. ʒ. ii. fiat linimentum.

His dolor & tumor singulis diebus multum imminuebatur. Cui rei etiam multum contulit decoctum millefolii, quod per biduum sumpsit pro potu ordinario, cum paucio vino.

Quia verò alvus continuò adstricta erat; ad eam laxandam & simul causam antecedentem per epilepsiam auferendam, pilulæ sequentes præscriptæ sunt.

℞. Massæ pilul. de bdellio ʒ. ii. sennæ mundat. rhab. electi, & agarici recenter trochiscati an. ʒ. i. cum syrupo ros. solut. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. singulis diebus manè, donec massa absumpta fuerit. Et hisce per aliquot dies continuatis, omnino convaluit. Suffitus ex aceto ad tumorem discutiendum mirè profuit.

OBSERVATIO VIII.

Asthma & Hydrops.

Vir pauperculus & senex, asthmate à multis annis laborans, hydropicus factus est. Cumque non posset multis remediis tractari; clyster ei præscribitur ex fufuris M. i. & colocynthid. ʒ. i. coctis in vino albo, quo multa serosa & pituitosa excrevit. Idem remedium tertio quoque die iteravit, & semel in septimana electuar. diacarth. ʒ. ʒ. sumpsit cum jusculo, & intra mensem hydrops sublatus est. Asthma verò cum curari non posset ob vetustatem, & æger tantum aliquod remedium peteret, quo in paroxysmo uteretur, eoque ab imminente suffocatione liberaretur, aut aliquod gravissimæ spirandi difficultati solatium afferret, sequens ei præscriptum est.

℞. Aquæ cinnam. ʒ. ii. oxymel, scyllit. ʒ. i. misce, utatur ex cochleari in paroxysmo.

Hoc remedio multam pituitam crassam & viscidam expectorabat, & brevi à paroxysmo liberabatur, qui suffocationem integram minabatur.

OBSERVATIO IX.

Dysenteria.

Adolescens 20. annos natus, circa finem Augusti 1643. laboravit dysenteria, per duodecim dies quam nullo remedio, oppugnare conatus est, donec ad xenodochium deductus sumpsit ex præscripto Medici xenodochii salis vitrioli ʒ. i. in aqua dissolutam, multa evomuit biliosa & pituitosa, sicque facta est revulsio humoris ad intestina defluentis, & hoc solo remedio curatus est.

OBSERVATIO X.

Tertiana duplex.

Quidam adolescens, Jacobus Durand nominatus, ætatis 17. annorum, mense Septembri anni 1643. laborabat duplici tertiana, ejusque octo accessiones passus erat, antequam nullo remedio uteretur. Secta fuit vena, injecto prius clystere; postridie verò sumpsit gurtæ gummi cum spiritu vini & sulphuris præparati grana decem, non purgatus fuit; sed tantum levissima quadam nausea; eaque inani affectus est: Accessio ea die anticipavit, brevior tamen fuit, & nullam aliam deinceps passus est, atque à morbo immunis fuit.

OBSERVATIO XI.

Alia Tertiana duplex.

Petrus Alegre 10. annos natus, patiebatur duplicem tertianam, à sex septimanis, in quarum decursu aliquoties vena secta fuerat, & purgantia medicamenta exhibitata. Tandem sumpsit bolum ex mercurii præcipitati rubri, sine corrosivis parati, grana decem, scammonii pari quantitate, & conserva rosarum compositum. Laborabat alvi fluxu satis moderato, ab octo vel decem diebus, ante assumptionem medicamenti, quod tamen Medico curanti non reculerat. Attamen operatio medicamenti ita

River. Opera Medica.

successit, ut ab eo æger non purgatus fuerit, & alvi fluxus cohibitus sit, febrilesque accessiones desierint.

Eodem tempore alius, eadem febre laborans, idem medicamentum sumpsit, & ab eo decies purgatus, nauseaque interdum affectus est, & ab accessionibus liber evasit.

OBSERVATIO XII.

Hæmoptoe.

Vir militaris, nomine Beaulaguet Anianensis, triginta annos natus, temperamento sanguineo & bilioso præditus, ab octo mensibus incidit in sanguinis excretionem per os, quem vomitu rejecit prima vice ad libras octo, à quo affectu frequenti phlebotomia liberatus est. Idem tamen vomitus sanguinis post aliquod tempus semel atque iterum recurrit; sed minori copia, & jam per intervalla sputa cruenta, sincerum sanguinem per sputum rejecit. Hinc sequentia præscripta fuere remedia, principio Augusti anno 1643.

Injecto clystere laxante aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis ʒ. vi. vel vii.

Postridie venæ sectionis brachii, aperiatur vena malleoli sinistri, mittantur sanguinis uncia totidem.

℞. Fol. plantag. m. i. tamarindor ʒ. ʒ. coquantur ad ʒ. vi. in colatura infunde rhab. electi ʒ. i. myrobalanor. citrin. ʒ. ʒ. santali citr. ʒ. ʒ. in expressione dissolve mannæ & syrupi rosac. an. ʒ. i. rhab. pulv. ʒ. i. fiat potio, quæ detur postridie ultimæ sectionis, cum regimine.

Postridie purgationis applicentur duo caustica posteriori parti cervicis, inter tertiam & quatuor vertebra.

℞. Radic. bistortæ, tormentillæ, & symphyti majoris an. ʒ. i. fol. plantag. pimpinellæ, pilosellæ & vincæ per. vincæ an. m. i. santali, rubr. ʒ. ii. coquantur ad ʒ. i. ʒ. in colat. dissolve syrup. de ros. siccis ʒ. iv. fiat julep. quatuor dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis prunellæ ʒ. i.

Finitis julepis, reiteretur potio purgans prædicta, addendo pulv. jalapæ ʒ. i. & totidem rhab. infundendo.

℞. Radic. consolidæ major. ʒ. i. fol. plantag. pimpinellæ bugulæ, prunellæ & pilosellæ an. m. ʒ. coquantur cum jusculo colli vervecini, & colaturam capiat, manè tribus horis ante prandium, continuando per xii. dies.

Post quartum quodlibet jusculum capiat potionem purgantem prædictam.

Finitis jusculis utatur opiata sequenti.

℞. Conservæ rosar. & radic. symphyti ana ʒ. i. trochisc. de carabe & de terra sigillata ana ʒ. ʒ. coralli præparati, margarit. præp. & lapid. hæmatit. ana ʒ. i. gummi arabici & tragacanth. ana ʒ. i. cum syrupo de rosis siccis, fiat opiata; de qua capiat magnitudinem avellanæ, duabus horis ante prandium, superbibendo parum aquæ potus ordinarii, quæ erit prisana, confecta ex decocto hordei & liquiritiæ, vel aqua ferrata, cui pimpinella vel pilosella infundatur.

In principio autumnus utatur per xv. dies lacte caprillo, vel ovillo leviter chalybeato.

Quam primum aggressus est homo remediorum usum, sanguinis sputum cessavit, neque unquam amplius in toto eorum decursu comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO XIII.

Ex tumore in genu aperto, loco puris, ventus egreditur.

Mulier 30. annos nata, ab octo mensibus tumorem patiebatur, partem femoris inferiorem occupantem; & ipsum genu. Nullus rubor aderat, sed dolor eam infestabat, ut claudicare cogeretur. Multis remediis solventibus adhibitis, tumor in eodem statu permanebat. Tandem in duobus locis, parte scilicet interna & externa, elevatio satis insignis apparuit, eaque circumscripta, cum mollitie & fluctuatione; ita ut purulentam materiam adesse omnes existimarent. Admotum est causticum potentiale parti magis tumenti, quæ erat exterior, postmodum scalpello incisa eschara, & aperto tumore flatus quidam emanavit, & nihil aliud. Simile exemplum habetur apud Zacut. Lusit. l. 2. prax. admir. obser. 163. ubi ex Gal. & Avic. docet hujusmodi tumores in genu sæpe à Medicis aperiiri, pus intus latere existimantibus; & nihil aliud tamen, quam flatuosum spiritum egredi.

OBSERVATIO XIV.

Punctura apum.

Mercator Monspelienis, nomine Claparede, quinquagenarius, cum summo mane ex urbe egressus esset,

esset, peregrè discessurus, & mille passuum iter ab urbe perfecisset, examen apum in aere volitans eum subito invasit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit. Unde gravissimi dolores statim exortuntur, qui eum domum repetere confestim coegerunt. Ad illum statim vocatus, hominem invenio maxima doloris impatientia oppressum, ut vix in lecto se continere posset, facies intumescebat, & rubore undique infecta erat. Jubeo statim partes compunctas illiniri theriaca, quæ cum doloris atrocitatem non compesceret, forum præscribo ex eadem theriaca, in aqua vitæ dissoluta, qua dolores aliquantulum mitigati sunt, & tumor faciei imminutus. Postmodum locis magis dolentibus admotæ fuerunt cepæ contusæ, in modum cataplasmatum. Lac ficulneum etiam quibusdam particulis admotum, ac deinde inunctiones factæ ex oleo scorpionum Matthioli. Doloris acerbitas remedia sæpè mutare cogebar, quæ per duas horas continuata, & exhibita porione cardiaca & alexipharmaca, dolores in omnibus ferè partibus cessarunt. Adhuc tamen infestabat dolor acutissimus in auris sinistra cartilagine, qui prædictis remediis sedari non potuerat. Animo revolvens non solum apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem sedare; sed etiam alia muscarum genera, existimavi cantharides duplici nomine conferre posse: tum quod inter muscarum species numerentur; tum etiam quod attrahendi vi potentissima præditæ sint. Et cum emplastrum vesicatorium quod in officinis habetur, magnam cantharidum copiam in sua compositione recipiat; ex eo paratum emplastrum auri admoveo, quod intra horæ quadrantem, dolorem omnino submovit, vesicis non excitatis, propter moram exiguam.

OBSERVATIO XV.

Catarrhus cum raucedine.

Circa finem mensis Octobris anni 1643. cum primum Austri flare inciperent; catarrho affectus sum, in pectus delabente; summam vocis raucedinem, ac pene aphoniam efficiente; cui statim medelam faciens, purgationem instituto ex ptisana laxante, quam sumo bis quotidie per biduum. Hoc remedio cessavit raucedo, & interdum à catarrho immunis videbar; sed noctu fluxio ingravescebat circa mediam noctem, rursusque continuam efficiebat, meque è lecto egredi cogebar. Huic mederi cupiens sanguinem detraho ad 3. x. sequenti tamen nocte eadem tussis rediit, quæ non alia via quam surrectione è lecto sedari poterat. Postridie venæ sectionis, liberatus à catarrho videbar, sed nocte media iterum tussis rediit; ad quam potentiùs cohibendam, sumo eadem hora laudani grana tria, & lectum repetens; post mediam horam, noctis reliquum, sine tussi & fluxione, cum somno suavissimo transégi, ac noctibus insequentibus nec tussis, nec catarrhus amplius comparuit. Urgente affectu à vino abstinebam, utens pro potu ptisana, ex coriandro & liquiritia confecta.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana duplex cum hydropse.

Antonius Sany Monspeliensis, annos circiter 40. natus, homo humilis sortis, & pauperculus mense Septembri anni 1643. correptus est febre tertiana duplici, eaque vehementissima, quam per mensem integrum sustinuit sine remediis, & pravis vescens eduliis, unde primum lien intumuit, & scirrhosam duritiem contraxit, ac tandem hydrops consequutus est. Dum esset in eodem statu Medicum xenodochii vocavit, qui primum portionem purgantem præscripsit, postea venæ sectionem, deinde apozema pro tribus dosibus refrigerans, aperiens, & purgans, simulque forum emollientem & aperientem regioni lienis per biduum, & iteratam venæ sectionem post usum apozematum. Cum hæc nihil profuissent, exhibuit meo consilio bolum ex mercurii vitæ correcti, & per inferiora tantum purgantis gr. xii. cum conserva rosarum: bis deiecit, sine nausea & vomitu & postera die paroxysmus mitior ac brevior fuit, qui antea vehementissimus esse consueverat. Duobus interjectis diebus, iterum exhibitum est idem medicamentum, quo per alvum rejecit atra, porracea, & fætida quamplurima, ac bis tantum purgatus est, & paroxysmus adhuc magis imminutus. Duobus iterum interjectis diebus, tertia medicamenti dosis exhibita est, & pulla evacuatio subsequuta, sed paroxysmi non amplius redierunt, ab eoque tempore æger à febre illa tertiana prorsus liberatus est. Manebat tamen hydrops cum tumo-

re lienis, & dolore intenso ejusdem partis, ad quorum affectuum curationem exhibitus fuit bolum ex calomelano Turqueti g. xx. & diagrydii g. x. cum conserva rosarum, idque remedium per sex dies continuò usurpatum fuit, ab eoque movebatur alvus bis aut ter singulis diebus, sine molestia. Et post quartam exhibitionem, ventris tumor resolutus apparuit, durities & tensio lienis discussa, ut æger omnino curatus videretur. Ad majorem tamen cautelam, per biduum adhuc continuatum fuit remedium, ac postmodum relictus fuit æger, alimentis tantummodo restituendus, cum nullus affectus præter naturam in eo appareret. Tam subita verò resolutio tumoris abdominis, tensionis & doloris lienis, conjecturam facit statum copiam in ægri abdomine contentam fuisse, quæ brevi discussa fuerit, referatis viis & meatibus partium naturalium.

OBSERVATIO XVII.

Hydrops in Pueris.

Illius D. Chaugerii, in Computorum Curia Procuratoris, sex annos natus, principio æstatis, anni 1643. affligi cœpit dolore satis molesto in regione lienis, qui ad umbilicum sese exporrigebat. Hunc sequutus est tumor abdominis, sensim crescens, cum macie totius corporis. Quæ tamen cum non valde urgerent; neglecta fuit curatio à parentibus, usque ad finem mensis Octobris, quo tempore me consulunt. Præscribo primum portionem purgantem, postmodum juscula aperientia per duodecim dies, addendo tertio cuique jusculo sennæ 3. ii. & syrapi cichor. compos. 3. i. Eodem tempore illinebatur totus venter unguento deobstruente, sumebat pro potu ordinario bochetum rhabbari, cum aqua infusionis chalybis paratum. Hæc diligenter usurpata nihil contulerunt. Ideò ad potentiora confugiens, præscribo opiatam aperientem & roborantem, singulis diebus usurpandam, tum purgationem ex jalapæ & scammonii ana grans decem, calomelanos Turqueti g. xii. quæ in formam boli reducebantur cum conserva rosarum. In prima exhibitione fuerunt tantum grana sex scammonii & jalapæ; sed cum medicamentum duas tantum sedes movisset grana decem utriusque in secunda dosi usurpata sunt, à quibus æger quater deiecit sine molestia, & postera die manè semel alvum deposuit, & in dejectionibus inventa est vesicula hydatides, nucis juglandis magnitudinem æquans, cui adhærebat satis magna copia pituitæ crassæ & viscidæ. Tertio quoque die purgationes istæ usurpatæ sunt, & quinquies iteratæ, unde ventris tumor valde imminutus est, ægerque multò alacrior factus, sed cum glacialis aeris frigiditas urgeret purgationes istæ ad aliquod tempus intermissæ sunt. Post duos menses umbilicus sponte apertus est, & magna puris copia excreta, unde æger interiit. Dolores in principio morbi apparentes abscessum indicare potuissent, si à Medico attentè animadversum fuissent. Sed cum tunc temporis vocatus non esset, & mater doloris illius in prima morbi relatione mentionem non fecisset, ac tumor universum abdomen occuparet, vulgaris hydropis conjectura facta est.

OBSERVATIO XVIII.

Ulcus Cancrosum.

Mater Petri Renaldi, Chirurgi Monspeliensis, sexagenaria, ulcus patiebatur in tibia sinistra, magnitudinis volæ manus, lividum & cacoethes, carnem habens præduram, & sensu prorsus orbatam, ita ut sine dolore seicaretur, quod ab humore atrabilario partis substantiam adurentem procedebat. Erat autem mense Octobri anni 1643. vigente frigore, ita ut semicupia, quæ alioqui viscerum intemperiei corrigendæ admodum necessaria fuissent, usurpari non potuerint. Ideò jussi tantum, ut instituta victus ratione refrigerante & humectante, uteretur per multos dies jusculis refrigerantibus & humectantibus, & semel in septimana purgaretur ptisana laxante. Parti verò admovit mercurium præcipitatum rubrum, ad carnem illam emortuam absumentam, & facta eschara satis profunda, admotum est ulceri emplastrum stipticum Crollii, cujus beneficio intra unum mensem ulcus carne repletum, & ad cicatricem perductum est.

OBSERVATIO XIX.

Vulnus contusum.

Sacerdos septuagenarius, constanti virium robore præditus, vulnus contusum accepit in superiore humeri par-

ri parte, à fuste inflicto, unde dolor acerbus eum cruciabat, & pars livida admodum apparebat. Illi statim secta fuit vena, & admotum emplastrum de cumino postredie exhibitum blandum catharticum. Perseverabat dolor, quae de causa oleo ceræ pars affecta inuncta est calidè frequenter, desuper admoto prædicto emplastro, sicque intra 24. horas dolor omnino sublatus est, & pristinus color parti restitutus.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana simplex.

Juvenis 25. annos natus tertiana simplici laborans, circa finem mensis Septembris anni 1643. sequentibus remediis curatus est. Primum catharticum medicamentum exhibitum est. Secunda die celebrata phlebotomia. Tertia die exhibitus mercurius præcipitatus ruber, sine corrosivis paratus, cum scammonio, ad grana decem utriusque. Excrevit biliosa multa & porracea, bis per vomitum, & bis per secessum. Perseverante morbo, eadem dosis utriusque exhibitæ est, eodem modo purgatus est, & febris non amplius rediit.

OBSERVATIO XXI.

Asthma.

Senex septuagenarius, à multis annis asthmaticus, ad eam redactus erat angustiam, ut vix spiritum ducere posset, etiam erecta cervice; & hianti ore continuò sterteret, neque ullo modo quiescere posset, quin statim suffocari videretur. Sequentium remediorum usu stertor desuit; facilius respiratio fuit, & æger multum levatus est.

℞. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. scillit. ℥. i. misce, utatur ex cochleari frequenter.

℞. Radic. enulæ campanæ, saccharo conditæ ℥. iij. sacchari candi ℥. ℥. syrupi de hyssopo ℥. ii. gummi ammoniaci aqua vitæ dissoluti ℥. ℥. misce, fiat looch, de quo capiat cochlear unum, & manè & sero, sensim lambendo.

OBSERVATIO XXII.

Hysterica Passio.

Die 19. mensis Decembris, anni 1643. clarissima Matriona uxor Dn. de la Roche in Suprema Computorum, Subsidiarum, & Fisci Regii Curia Monspel. Consiliar. correpta est dolore colico acerbissimo, quo tota lumborum & hypogastrii regio vehementissimè premebatur. Laboraverat autem per duos menses rheumatismo, qui omnes ferè corporis partes seriatim, & vicissim pervaserat, in iisque partibus dolores excitaverat, neque adhuc à dictis doloribus liberata erat. Ad quorum expugnationem sanguis fuerat detractus frequenter, ex venis tum superioribus, tum inferioribus; enemata frequenter injecta; sed purgationes paucae & leves usurpatæ, quia ægra mollis & delicatula eas ferre non poterat. Ad dolorem hunc immanem auferendum, præscribo clysterem, ex decocto emollientium & carminantium confectum, in quo dissolvuntur catholic. dupl. ℥. i. diaphœnic. ℥. ℥. aquæ benedictæ. ℥. iv. intra dimidiam horam ab assumpto clystere, vomitu rejecit pituitæ crassæ & viscosæ patinam dimidiam, & post alteram dimidiam horam, eandem pituitæ quantitatem vomitu rejecit, & iterum post horam, eandem pituitam evomit, sed paulò minori copia & bile flava suffusam, Per alvum bis purgata est, intra trium horarum spatium ab injecto clystere, à dolore omnino liberata fuit. Nocte insequenti optimè dormivit, & dolores prægressi, à rheumatismo oriundi, prorsus quieverunt.

OBSERVATIO XXIII.

Hydrops.

Jacobus Mignot, pistor Monspelienfis annum agens 35. cum mense Augusto anni 1643. febre tertiana duplici intermittente per aliquod tempus afflictus esset, ex incauta victus ratione incidit in febrem continuam, quæ ad 20. dies extensa, in tertianam duplicem iterum commigravit, eaque per mensem integrum perseveravit, & cum æger nullis aut paucis remediis uteretur, ac multo potu se ingurgitaret, tandem in hydropem Ascitem incidit, quo à duobus mensibus detinebatur, cum ad eum vocatus sum. Tunc temporis tumore insigni abdominis conflictabatur, crura etiam, tibiæ, & scrotum valde intumuerant, ac totum corpus ita debilitatum erat, ut in lecto perpetuò decumbere cogeretur. Illius curationem ita aggressus sum.

Prima die, quæ erat 27. mensis Novembris, purgans medicamentum ei exhibitum est, ex senna, agarico,

manna, & syrupo ros. quo mediocriter purgatus est, 28. sanguis detractus est à brachio dextro ad ℥. viii. multo sero refertus. Vigesima nona sumpsit bolum ex calomelanos g. 24. jalapæ ℥. i. cum conserva rosatum, quo quinquies deiecit excrementa crassa & nigricantia. Trigesima die ejusdem mensis sumpsit calomelanos g. 24. jalapæ ℥. ℥. sepius purgatus, primum crassa & nigra excrementa; postmodum serosi humoris copiam excrevit, crura & tibiæ valdè detumuerunt, scrotum media parte imminutum. Prima die Decembris idem remedium iteratum est, cum eadem operatione. Secunda Decembris; idem remedium iteratum & eadem fuit operatio, sed paulò minor: crura, tibiæ & scrotum omnino detumuerunt; sed venter in eodem statu permanebat, die tertia ejusdem mensis clyster injectus est, ex pulpæ colocynthid. ℥. i. ℥. furfuris m. i. in vino albo decocti. Non diu retinuit, bis tamèn deiecit satis copiosè, Quarta die ejusdem mensis idem clyster iteratus ex ℥. i. colocynthid. cui addita est olei communis ℥. i. ut minùs irritaret facultatem expultricem, diutius retinuit, sed bis tantum deiecit. Die 5. Decembris sumpsit pulverem hydropicum, & copiosè purgatus est, nigra multa deiecit qualia etiam per clysteres evacuata fuerant, pulvis autem talis est.

℞. Sennæ mundæ, turbith. gummosi, hermodactilor. Sem. ebuli, jalapæ, mechoac. an. ℥. i. cremor. tartari ℥. ii. guttæ gummi, dr. ℥. pulv. diambæ, diarrhod. abbat. & sem. fœniculi ana ℥. i. sacchari canti ℥. iii. fiat omnium pulvis, cujus ℥. ii. infundantur per noctem, in vini albi ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

Die sexta ejusdem mensis sumpsit julepum sequentem.

℞. Radic. apii, petrosel. enulæ camp. an. ℥. i. cortic. median. fraxini & tamaris. an. ℥. ℥. radic. azari ℥. ii. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. cichor. chamædr. centaurii min. & absint. utriusque an. m. i. sem. anisi & petros. ana ℥. iii. flor. genistæ & sambuci ana P. i. coquantur ad quartaria quinque: in colatura dissolve syrupi de limonibus ℥. iv. fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis diuretici ℥. i. spiritus diuretici ℥. ℥. in prima exhibitione julepi nullus effectus sensibilis apparuit; sed in secunda urinæ copiosiores.

Post secundam dosin julepi, scilicet octava die Decembris, pulvis hydropicus iterum exhibitus est, quo multum purgatus est. Die nona & decima ejusdem mensis, julepus iteratus est, venter mollior & imminutus apparuit. Die undecima, pulvis hydropicus iteratus, multas aquas ejecit, venter magis imminutus: tota ferè die levibus deambulationibus in cubiculo exercebatur. Die 12. 13. 14. & 15. julepus aperiens iteratus & urinæ copiosiores apparuere, & venter in dies magis imminuebatur, ita ut jam convalescere omnino videretur, & potentioribus remediis non indigere. Idè præcepi, ut tantum exactam victus rationem servaret; & pro potu ordinario uteretur vino albo, ex infusione chalybis parato, cum pitana consueta, quæ à principio curationis continuò utebatur; ex decocto agrim. ceterach. capillor. ven. corticibus medianis tamarisci composita. Hoc præscripto per quinque vel sex dies non cum invis, quibus elapsis retulit mihi, se adhuc siti importuna detineri quæ etiam toto morbi deursu vexatus fuerat. Consulo ad sitim extinguendam, ut in pitana ordinariæ ℥. iii. dissolveret salis petræ optimè purificati ℥. ℥. eaque uteretur pro potu ordinario, cum vino calybeato prædicto. Quibus per quinque vel sex dies continuatis, sitis omnino disparuit, & urinæ hujus remediis usu multò copiosiores excernebantur: ita ut, eo continuato, per decem aut duodecim dies, tumoris ventris reliquæ omnino discussæ fuerint, & æger, (Deo sit laus & honor), pristinam valetudinem recuperaverit. Consului tamen, ut vino calybeato adhuc per longum tempus uteretur in potu, ejusque ℥. ii. sumeret singulis matutinis. Ante duos annos hæc contigere, & ab eo tempore ille pancreaticè vixit, & nunc inculcata fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXIV.

Sanguinis fluxus immodicus in gravida, cum foetu mortuo.

Uxor Joannis Chauvet, Curia Computorum, Subsidiarum, & Fisci Regii Licitoris primarii, 30. annos nata, principio noni mensis graviditatis suæ, quod erat circa medium mensis Decembris anni 1643. ictum accepit in ventre satis levem, sed die sequenti, valida brachiorum contentione lectum adornaverat, unde exortus est exiguus sanguinis fluxus ab utero, qui per duos aut tres dies perseveravit. Postea cohibitus est per totidem dies, atque

atque iterum rediit, & cessavit per intervalla usque ad 18. diem ejusdem mensis, in quo tanta copia sanguinis effluxit, ut intra tres aut quatuor horas vires admodum dejectæ fuerint; eoque perseverante, Medicos in auxilium vocare coacta fuerit qui primum phlebotomiam ex brachio præscribunt, & julepos adstringentes, quæ remedia cum nihil conferrent, & fluxus immodicus perseveraret, sine ullo parturitionis indicio, relatum esset ab ægra, se à multis diebus nullum foetus motum percepisse, qui etiam manum ventri admovendo, glomeratus & immobilis sentiebatur, eum interiisse censuimus, & uterum, onus inutile excutere conantem, sese assiduo contrahere, sanguinemque per proprias venas expellere, neque posse sufficienter edere motum illum; qui ad partum necessarius est, ideo opus esse omni arte partum provocare, ut immodica illa sanguinis profusio cohibeatur, quæ alioqui ægram ad interitum perductura erat. Ad hunc finem primum clyster injectus est ex catholico & diaphanico. an. 3. vi. olei lilior. 3. iii. salis 3. i. cum decocto emolliente, quo bellè purgata est, & statim, post illius rejectionem, sanguinis fluxus valde imminutus, quod mirum videri potest; cum hujusmodi clysteres sanguinis profluvium augere potius videantur. Sed illud ea ratione factum existimo, quod uterus ab excrementis, recto intestino contentis, premebatur. Ab illa oppressione liberatus, sese colligere cœpit, & motum illum præposterum cohibere, ut ad magis genuinum ac naturalem sese accingeret. Cum autem post ejectum clysterem uterus nihil moliretur; sed aliquis sanguinis effluxus semper continuaretur, & de foetu mortuo constaret; ad illius exclusionem exhibita est salis vitrioli 3. i. in aquæ buglossi 3. iv. dissoluta. Quod sane duplici nomine conferre videbatur; primò quod vomitum ciendo, uterum etiam irritaturus esset ad exclusionem; quandoquidem in vomitu omnes partes in imo ventre contentæ sese vehementer contrahunt: secundò, quod sal vitrioli maxima adstringendi vi præditum est, quæ sanguinis fluxui cohibendo conferre potest. Exhibito medicamento, bis vomuit, satis vehementer, ac multa pituitosa, serosa, ac biliosa excrevit, & paulò post dolores parturitionis apparere cœperunt: qui cum per quatuor, aut quinque horas perseverassent, neque frequentiores aut intensiores evaderent; ad partum ulterius adjuvandum sequens portio exhibita est.

24. Dictamni cretici, aristolochiæ utriusque & trochisc. de myrrha an. 3. ss. croci & cinnam. an. g. xii. conf. alkerm. 3. ss. aquæ cinnam. 3. ss. aquæ naphæ & artemisiæ an. 3. i. ss. fiat potio, qua assumpta intra horæ quadrantem, validis conatibus, iisque geminatis ter aut quater, foetus exclusit, cujus cutis putrescere incipiens, variis in locis lacerata viscebatur. Paulò post etiam secundinas semiputres exclusit, & ab eo tempore lochia valde mediocria effluxere.

OBSERVATIO XXV.

Ophthalmia.

Quidam Rusticus quinquagenarius, ophthalmia interata laborans, ex Medici præscripto; victu refrigerante & aquæ potu, longo tempore usus fuerat, sine nullo levamine. Tandem ab alio rustico persuasus fuit, ut victum illum refrigerantem defereret, & meri potui indulgeret. Post assumptum primum meri cyathum, se oculis melius habere sensit, & intra paucos dies, eodem potu continuato, ab ophthalmia prorsus liberatus est. Idem aliis duobus contrigisse mihi relatum est, quod confirmat aphorismum Hippocratis, dolores oculorum interdum meri potione curari; quando scilicet ophthalmia sit à sanguine crasso & pituitoso, oculorum tunicis impacto, qui meri usu liquatur, attenuatur, atque resolvitur.

OBSERVATIO XXVI.

Iliaca Passio.

Die 29. mensis Januarii 1644. Dn. Cuillelmus Patris in Curia Præsidiali Monspelienfi Consiliarius, laborare cœpit colico dolore vehementi, ex intenso frigore concepto, quod tunc temporis vigeat. Vocatus Pharmacopæus, injectit statim clysterem emollientem, carminantem & laxantem, quo fæces multas excrevit. Dolore perseverante iteratus fuit idem clyster, adjectis oleis carminantibus, quem non rejecit. Dolore adhuc saviente, tertius post modum injectus est, quem etiam retinuit, pluribus immixtis suppositoriis, clysterum portionem excrevit, sine ulla materia fæculenta. Die secunda morbi vocatus ego, præscribo forum emollientem & anodynum, toti ventri admovendum, & clysterem ex fœtus decocto para-

tum, quem etiam diu retinuit, & exiguum illius portionem rejecit, sine ulla materia, nullus dolor aderat, neque ulla febris, vomitus autem per intervalla infestabat. Hinc conjicere licuit, ægrum iliaca affectione laborare, sed à qua causa fieret, valde dubitatum est in consultationibus pro tanto affectu convocatis. Inflammationem enim testari videbatur febris, quæ tertio die supervenit, sitis & linguæ ariditas. Sed quod inflammatio intestinorum adesse posset citra dolorem, concipere non poteram: videbatur potius fieri à fæcibus induratis, vel contorsione alicujus intestini. Multa remedia usurpata fuere, venæ sectio ter repetita, bis in brachio, & semel in pede; julepi refrigerantes exhibiti, clysteres ex decocto intestinorum vervecis injecti, omni hora; fœtus emolliens continuò admotus toti ventri. Usque ad septimam diem vomitus perseveravit: quo juscula & potulenta excernebat, cum materia biliosa, pituitosa, & stercorosa. Nihil verò per alvum effluebat. Circa finem septimi diei alvus fluere cœpit, fæces multas excrevit per intervalla, cessante prorsus vomitu. Alvi fluxus continuavit per quinque dies, manente tamen febre, & virium imbecillitate; liquida in fine deiciebat, qualia ante vomere consueverat. Die decima tertia morbi, gravibus inquietudinibus affectus est, cum virium languore, quibus sensim deficientibus, è medio sublatus est. Aperto cadavere, inventum est intestinum ileon tribus complicationibus convolutum, & quasi compactum in unam massam, circa finem illius, tota autem illa intestini portio complicata, gangræna affecta erat, cum portione mesenterii sibi adjuncta. Intestina reliqua amplissima apparebant, ut brachii magnitudinem æquarent. Præterea intestinum, gangræna affectum, perforatum erat supra complicationem. Existimo, à pondere materiæ contentæ in superioribus intestinis fuisse disruptum, postquam sphacelo affectum est. Per illud foramen tota excrementorum illuvies in abdomen effluerat, & mora sua partem anteriorem corruerat, in qua etiam foramen aliud apparuit, per quod excrementa effluebant per alvum, & obstructionis intestinorum apertionem mentiebantur. Unde patet, alvi fluxum, ileo supervenientem, posse interdum Medicis imponere.

OBSERVATIO XXVII.

Sitis inextinguibilis.

Die 17. mensis Februarii anni 1644. Vocatus sum Lodovan, pro illustrissimo Episcopo Lodovenfianus sexaginta quatuor nato, sanguineo temperamento prædito. Is cum per aliquot dies arthriticis doloribus conflictatus esset, subito dolores valde imminuti sunt, eodemque tempore febris eum corripuit, cum siti inextinguibili, ita ut, postquam duos cyathos aquæ bibisset, sitis nullo modo imminuta appareret. Existimavi hos affectus provenire ex retentione humorum, qui ad articulos antea ferebantur; illi enim intus coerciti febrem ac sitim efficiebant; unde maximum impendebat vitæ periculum, Arthritici enim plerumque interire solent in senectute, quando facultas expultrix debilitata, non potest sufficienter humores superfluos deponere ad articulos, sed in visceribus retenti, gravia damna inferunt, & plerumque lethalia. Ad horum affectuum curationem præscripsi clysterem laxantem & refrigerantem, bis in die iterandum; tum etiam phlebotomiam, bis in die, per biduum, & in singulis haustibus potus ordinarii, qui erat ex decocto hordei & graminis, dissolvebam salis prunellæ 3. i. spiritus vitrioli guttas xii. Hisce remediis intra biduum sitis illa ingens extincta est, & febris admodum remissa. Ac paucis postea diebus blandis purgationibus, cum jusculis refrigerantibus, per intervalla usurpatis, integrè restitutus est.

OBSERVATIO XXVIII.

Catarrhus in pulmone defluens.

Sub fine mensis Februarii anni 1644. afflictus sum catarrho gravissimo, in pulmone decumbente, unde tussis vehemens, diu noctuque perseverans, cum difficultate spirandi, ita ut in lecto non possem decumbere. Aderat præterea febris exigua, quæ peripneumoniam minabatur. Adversus istum affectum pugnavi quatuor venæ sectionibus, & totidem purgationibus intra quindecim dies usurpatis. His accedebant cucurbitulæ, vesicatorium, iocrastantia bechica permulta. Licet bis aut ter in anno hujusmodi catarrhis affligi soleam; nunquam tamen antea tam diuturnus & contumax fuerat, ita ut valde mererem,

tuerem, ne in phthisin tandem degeneraret: cum irrita essent omnia remedia, quæ alias statim prodesse consueverant. Itaque ad efficacius quoddam remedium confugiendum esse ratus, quo fluxionis radices evellerentur sumpsi calomelanos gr. xx. cum jalapæ gr. x. quo remedio per alvum excreta sunt pituitosa ac biliosa multa, qualia in aliis purgationibus non apparuerunt: per os autem multam pituitam excrevit & scretu, qua evacuatione, per biduum perseverante, cessavit, postea catarrhus, & tussis omnino disparuit, sicque à gravi illo morbo Dei beneficio liberatus sum.

OBSERVATIO XXIX.

Contusiones.

Quidam adolescens ex alto ceciderat & omnia membra admodum contusa fuerant, ut brevi moriturus videretur; Pater ipsius accepit favos cum melle, & coxit in vino ad consistentiam unguenti, quod extendit super corium vervecis recenter mactati, coque ægrum involvit. Reiterata per triduum operatione, æger omnino curatus est.

OBSERVATIO XXX.

Febris lenta, cum doloribus lumborum & crurum.

Filius Jacobi de Ladevese, civis Monspelienfis, septem annos natus: ab aliquot mensibus febre lenta detinebatur, qua corpus valde emaciatur fuerat, eamque comitabantur dolores, lumborum regionem & crura affligentes. Multa remedia in usum revocaverat, sed frustra. Vocatus ad eum die 16. mensis Aprilis anni 1644. præscripsi bolum ex calomelanos g. x. diacryd. g. v. cum conserva rosarum, quem sumpsit die vigesima, bis purgatus est abunde, & inde melius habuit. Die vigesima prima ejusdem mensis assumpsit calomelanos g. xii. diacryd. g. vi. bis etiam blandè purgatus est, & multò melius habuit. Die vigesima secunda, eandem dosin sumpsit cum eadem operatione, & integræ sanitati restitutus est.

OBSERVATIO XXXI.

Tussis & difficultas spirandi, cum doloribus humerorum & brachiorum.

Uxor Petri Florensagricolæ, Vivatense nominata, ab octo mensibus laborabat humerorum & brachiorum doloribus, cum pectoris angustia, tussi, & difficultate spirandi, multam extussiendo materiæ pituitosæ aquosæ copiam excernebat. Pluribus potionibus & apozematis, aliisque remediis usa fuerat, ab alio Medico præscriptis malo in eodem statu perseverante. Tandem meam opem implorat die decima octava mensis Aprilis anni 1644. eique exhibeo bolum ex calomelanos g. xx. diacryd. g. x. cum conserva rosarum. Horis duabus ab assumptione remedii, bis copiosè sudavit, postea per tres vices alvum copiosissimè deposuit; & postera die dixit se perfectè curatam esse. Tamen triduo post jubeo ut idem remedium repeteret, à quo quater purgata est, & ab eo tempore à prædictis affectibus omnino liberata est.

OBSERVATIO XXXII.

Febris chronica intermittens, sine typo, cum affectione hypochondriaca.

Die 10. mensis Junii 1644. dum essem Gratianopolis, Nobilis vir Dn. de S. Martino de Vercos, 30. annos natus, ad me venit contumacissimi affectus curationem postulans. Laborabat à triennio paroxysmis febrilibus, bis aut ter in mense invadentibus, sine typo, ita ut nunc post decem, nunc post duodecim, aut quindecim dies accessio invaderet. Incipiebat cum levi horrore, quem ingens calor sequebatur cum atrocibus crurum doloribus. Ad quindecim, viginti, & viginti quatuor horas extendebatur, & nonnisi copiosa sudoris & urinæ profusione sedabatur. Diebus intermediis omnes corporis functiones ritè exercebat, nisi quod alvum adstrictam habebat, & excrementa rejiciebat cum magno labore, viscida, & ceram æmulantia. Ortum duxerat hic affectus ex febre continua, quam ante triennium in castris Italicis passus erat, neque in fine illius ritè purgatus fuerat. Ita ut morbi reliquæ in mesenterio præsertim latitantes crassitiem adeptæ fuerint, & contumaces obstructions pepererint. A quibus impeditus humorum com meatus affectionem hypochondriacæ similem efficiebat, & in calido ægri temperamento febres hujusmodi continebat. Quæ quidem febres à serosa illuvie ebulliente & putrescente oriebatur, ea-

que per sudores & urinas excreta, cessabant. Dolores verò crurum à crassis vaporibus concitabantur, ab hypochondriis ad eas partes translatis. Multis remediis usus fuerat, per illud triennium à peritis Medicis præscriptis. Ego in hunc modum curationem aggredior.

℞. Sennæ mund. ʒ. ii. aquæ fontis ʒ. viii. salis tartari ʒ. i. spiritus sulphuris gutt. xxx. infundantur frigidè per noctem, colaturam capiat manè cum regimine.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti sinistri, mittantur sanguinis ʒ. ix.

Post venæ sectionem, reiteretur infusum sennæ per triduum.

Per usum horum remediorum foveatur venter decocto emolliente & aperiente, manè, per horam ante sumptionem infusi, & vespere, per horam ante cœnam.

Post sotum, illinantur eadem partes unguento emolliente & aperiente.

Deinde utatur pilulis ex chalybe, per quindecim dies.

Eodem tempore statim ab assumptis pilulis capiat infusionem ʒ. i. sennæ, cum sale tartari, & spiritu sulphuris paratam.

Per usum pilularum continuetur sotus & litus manè & serò.

In medio & fine pilularum utatur balneo tepido, per biduum.

His perfectè curatus visus est; neque enim redibant accessiones febriles, neque alvi excrementa ceramillam consistentiam amplius obinebant. Ad perfectiorem tamen curationem, ad aquas acidulas eum dimisi, per quindecim dies sumendas. Præscripsi per æstatis decursum syrupum magistralem, bis in mense sumendum, & opiatam roborantem, & aperientem, frequenter usurpandam. Autumno verò, ut præmissa purgatione & venæ sectione pilulas ex chalybe repeteret, per duodecim dies, cum sotu & linimento. Deinde pilulas usuales aperientes & purgantes bis aut ter in mense per totam hyemem sumendas, ac denique opiatæ continuationem, diebus intermediis. Posteriora remedia, nempe syrupum, pilulas, & opiatam, non usurpavit, quia priorum effectu à contumaci morbo liberatus est.

OBSERVATIO XXXIII.

Mensium fluxus immodicus, cum principio hydropis.

Amplissimi viri Dn. de Burcin, in Senatu Gratianopolitano Præsidis, uxor clarissima à septem mensibus fluxum menstruum patiebatur ferè continuum, à quo in cachexiam & principium hydropis inciderat, cum maxima virium imbecillitate. Vocatus sum ad eam, die 12. mensis Maji anni 1644. dicebat se à remediis magis lædi, quia purgationes mensium fluxum augebant, tum etiam ea omnia, quæ ad obstructions referendas præscribebantur. Ego verò præscripsi purgationem ex decocto plantaginis & myrobal. in quo rhab. pulv. ʒ. ʒ. dissolvebatur. Blandè purgata est hoc remedio, per triduum usurpato, & simul mensium fluxus ferè cohibitus, tum sitis, qua perpetuò premebatur, valde imminuta. Ad obstructions autem referendas & universam humorum illuvie educendam, pilulæ sequentes præscriptæ sunt.

℞. Chalybis præparat. cum sulphure ʒ. i. sennæ mundæ, rhab. elect. & agarici recenter trochisc. an. ʒ. i. pulv. elect. diarrhod. abbat. ʒ. ʒ. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. tribus horis ante pastum, postea deambulando.

Hiscæ pilulis, per quindecim dies continuatis, à fluxu mensium immodico, & à cachexia liberata est. Ad robur autem hepatis conciliandum, conserva absinthii pontici per multos dies usa est. Et per quatuor aut quinque dies ante adventum purgationis menstruæ, ne immodicè profunderet, unde maxima virium dejectio sequebatur, sumebat, manè spicæ nardi grana octo, cum croci martis adstringentis granis quindecim, in pilulas redacta, cum conserva absinthii pontici, sicque fluxus mensium immodicus cohibitus est.

OBSERVATIO XXXIV.

Dolor dentium cum tumore supra mandibulam superiorem.

Die decima quinta Augusti anni 1644. correptus sum dolore dentium, quem secutus est tumor supra mandibulam superiorem sinistram, cum inflammatione, & dolore insigni. Post venæ sectionem, ex eodem latere, parti admoveo, per totam diem, cataplasma de mica panis quod

quod renovabam tertia quaque hora, & ante applicationem, partem fovebam per dimidiam horam aqua rosacea, in qua sal saturni dissolvebatur. Nocte insequente cum dolor perseveraret, fumo laudani grana tria, inde somnus placidus, cujus vacuitas nocte prægressa adfuerat, dolor sedatus est, ac fluxio cohibita, tumor verò multum imminutus postridie mane apparuit, & in diei decursu majori ex parte discussus est.

OBSERVATIO XXXV.

Aphtha contumacissima.

Quædam mulier laborabat aphthis contumacissimis, quæ neque venæ sectionibus, neque purgationibus multis, neque julepis refrigerantibus; neque illitu ex spiritu sulphuris curari potuerant. Noctes insomnes traducebat, & vix cibum devorare poterat, quia omnes oris partes hujusmodi ulcusculis scatebant. Sumpsit noctu laudani grana tria, idque remedium continuavit per triduum, & sic fluxio acris, in oris partes defluens, cohibita est, ac consequenter oris ulcera paucis diebus percurata sunt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris maligna.

Die decima quarta mensis Augusti, ancilla uxoris meæ febre maligna laborare cœpit, quæ eam ad deliria & convulsiones deduxit. Et quia paupercula erat, & parcebat sumptibus, paucis remediis curata est, insequentem modum.

Quater secta fuit vena, cucurbitulæ plures admotæ; humidæ & siccæ; pro potu utebatur decocto radicis acetosæ, in quo dissolvebam bis in die salis prunellæ 3. i. spiritus sulphuris guttas xv. in jusculis sumebat frequenter bezoard. min. 3. i. Die undecima morbi exhibui spiritus fuliginis 3. ii. in aqua cardui benedicti, & parum sudavit; die duodecima exhibui ejusdem spiritus 3. iii. cum eadem aqua, & copiosè sudavit, eademque die febris remissa est, deliria & motus convulsivi desierunt, & intra paucos dies postmodum convaluit.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

Filia nobilis Viri Dn. de Larcare. Picenensis, annos nata duodecim, laborabat hemicrania, ab aliquot annis infestante, quæ nullis remediis cesserat, sed corpus emaciatum permanebat, nullum sumens incrementum. Missa est meo consilio ad thermas Balerucas, & aquis earum usa est in potu, & lotionem capitis, sicque perfectè curata est.

OBSERVATIO XXXVIII.

Vulnus in brachio curatu difficile.

DN. de Rochemore annos natus circiter 25. vulnus acceperat in brachio, paulò supra carpum & versus cubitum ascendens. In curatione fluxiones novæ frequenter obortæ sunt, quibus totum brachium & manus intumescabant, hisque suppurationes succedebant, quæ aliis in locis tum brachii, tum manus apertæ sunt, licet debita curatio adhiberetur, brachium, & manus tumore œdematoso afficiebantur, & ex ulceribus pus ferofum effluebat. Post multa remedia causam antecedentem & conjunctam respicientia, curatio peracta fuit per splema, locis tumentibus admotæ, cum bona ligatura, quibus humorum in partem affluxus impediatur, & sinuosorum ulcerum unio procurabatur. Sicque æger intra quindecim dies curatus est, qui antea per duos menses laboraverat.

OBSERVATIO XXXIX.

Pleuritis.

In principio mensis Septembris anni 1644. Filius Dn. Audisret, civis Monspeliensis quinque annos natus correptus est pleuritide lateris sinistri, cum febre acutissima. Post remedia ordinaria per quinque dies usurpata, & quatuor phlebotomias, jussi ut cucurbitulæ duæ lateri dolenti applicarentur, cum profundis scarificationibus. Contigit autem, ut ex scarificationibus illius cucurbitulæ, quæ dolentem locum propius attingebat, sanies multa efflueret, per totum diem, simulque dolor ac febris desierint. Jussi, ut admoventur folia betæ supra loca scarificata, & per duos dies saniei fluxus continuatus est, ac denique in fine verum pus è vulneribus emanavit. Atque

ita æger omnino curatus est. Credo scarificationes ad locum pleuritidis pervenisse, & materiam morbosam per ea vulnera emanasse.

OBSERVATIO XL.

Dolor capitis in hemitritæo.

Illustris Princeps, Janethinus Doria, classis Hispanicæ Præfectus, cum in arce Monspeliensi bello captus detineretur, afflictus est principio mensis Septembris febre hemitritæa, quæ inter cætera symptomata, capitis dolorem gravissimum inferebat, eumque continuum, & extra accessionem æquè molestum, qui tamen post quatuor phlebotomias, in brachiis celebratas, eodem vigore perseverans, intra horam sublatus est sanguinis missione ex malleolo dextro in fine diei sextæ usurpata. Tam promptus effectus observatione dignus fuit, ut tyrones videant quàm bona fiat revulsio à capite per saphenarum apertionem.

OBSERVATIO XLII.

Rheumatismus.

Dominus de Barri, filius natu major Domini de Rochemore, in Suprema Computorum Subsidiorum Curia apud Monspelienses Protopræsidis, principio mensis Augusti, anni 1644. laborare cœpit rheumatismo universalis, omnes propemodum corporis articulos infestante, cum febre assidua, & summa urinarum cruditate. Contigerat præcipue hic affectus ex natatione intempestiva. Cum enim ad flumen, longè ab urbe dissitum, æstu vigente proficisceretur, corpus calefactum in aquam demergebat, unde catarrhus iste universalis prodiit. Per sex septimanas frustra usurpata fuisse remedia videbantur, cum nihil proficerent, & dolores in varias partes vagarentur, ac sæpè recurrerent. Præcipua autem remedia fuere venæ sectio decies usurpata, & julepi refrigerantes & incrascentes quibus bis aut ter accesserunt leves purgationes. Tandem malo perseverante, exhibitus est bolus ex conserva rosarum cum calom. gr. xx, extracti jalapæ gr. vi, tertio quoque die multa serosa & porracea deiciebat, quo remedio quater usurpato, dolores omnino sublatis sunt, postmodum tumores œdematosi qui in nonnullis articulationibus, præsertim pedum remanebant, emplastris resolutivis & roborantibus discussi sunt.

OBSERVATIO XLIII.

Singultus.

Puella tredecim annos nata, ab anno integro laborabat singultu admodum molesto quater, aut quinquies in die infestante, nunc per horæ quadrantem, nunc per dimidiam horam, nunc per horam integram. Per totam hyemem prægressam symptoma hoc eam infestaverat: æstate verò, ab eo ferè immunis fuerat, ut per dilucida admodum intervalla rediret. Adventante Autumno, rediit cum pristina sævitie. Parens illius à me consilium petiit die secunda mensis Octobris, anni 1644. Sequenti die exhiberi jubeo calomelanos gr. xvi. diagryd. gr. viii. quo solo remedio affectus in totum sublatus est eadem die.

OBSERVATIO XLIII.

Aneurisma.

Filius Petri Vesian, meroatoris Monspeliensis; quinque annos natus, febre laborans, mense Julio anni 1644. ex venæ sectione incidit in aneurisma, propter apertam arteriam, quod integrè curatum est, admotis cataplasmatibus adstringentibus ex bolo, terra sigillata, aliisque compositis, aceto & albumine ovi subactis, & tertio quoque die immutatis; quibus fascia arctissima superinducebatur, & trium mensium spatio, curatio peracta est.

OBSERVATIO XLIV.

Catarrhus in pulmonem decumbens.

Die decimaquarta mensis Octobris, anni 1644. cum Austri per mensem integrum viguissent, subito tempestas calida & humida in frigidam & siccam, nempe Aquiloniam mutata est, ex qua, licet per biduum immediate præcedens, pituita laxante, & manna purgatus fuisset, fluxio in pulmonem mihi concitata est, tussim, & spirandi difficultatem patiens cum levi stertore. Levis fuit affectus per biduum, ut nihilominus per urbem ambulare non desinerem. Tertio die, ingravescente affectu, sumpsit manna 3. i. cum resinæ jalapæ gr. iv. quibus parum purgatus sum, idè sumpsit eadem nocte circa horam undecimam,

decimam, prisanam laxantem cum manna, & copiose purgatus sum per noctis decursum. Quarta die leviter pransus sum, & quinque horis à prandio sumpsi eandem prisanam laxantem, qua mediocriter purgatus sum per noctis decursum. Quinta die, hora somni, cum catarrhus perseveraret, licet admodum imminutus, sumpsi laudani gr. iii. cessavit illico catarrhus, & tota nocte placide dormivi. Cum tamen sexta die mane stertor levis in pectore audiretur, cum levi spirandi difficultate, decrevi jejunio reliquias illas absumere. Ideo manens in lecto tota illa die, sumpsi tantum jusculum unum hora prandii, & hordeatum hora cœnæ. Placide dormivi tota nocte insequente & catarrhus omnino discussus est. Dolor tamen in mandibula dextra satis levis exortus est, qui fluxu sanguinis ex gingiva, ubi dens corrosus est, protinus sublatus fuit. Fluxit autem sanguis ferè guttatim cum pituita permixtus ad 3. iii.

OBSERVATIO XLV.

Oculi macula.

Filia Dn. de Merviel octo annos natæ, ex diuturna ophthalmia, relicta est macula densissima in oculo, mediam iridis partem occupans. Quæ absumpta fuit aqua rosarum, in qua dissolvebatur sal armoniacum, ea quantitate, ut linguam leviter feriret, eaque detinebatur per bñdum, aut triduum, in vase, ex auricalco confecto, donec cæruleum colorem acquireret.

OBSERVATIO XLVI.

Catarrhus cum raucedine.

Die decima septima mensis Novembris anni 1644. flante Austro, correptus sum catarrho cum raucedine. Secunda morbi die mansi in lecto, & nihil sumpsi tota die, præter hordeata duo, horis prandii & cœnæ. Tertia sumpsi prisanam laxantem, cum manna 3. i. Quarta die quievi, & raucedo valde imminuta erat. Quinta tussis sicca aderat, cujus ratione venam aperui. Sexta tussis perseverabat. Ideo sumpsi calomelanos gr. xx. cum resina jalapæ gr. viii. Medicamentum tota die nihil præstitit; sed tantum circa vesperam duas sedes movit perexiguas. Tussis tamen omnino discussa est.

OBSERVATIO XLVII.

Difficultas spirandi cum tussi & raucedine.

Uxor D. Dortmanni Patroni celeberrimi laborabat tussi, raucedine, & difficultate spirandi à viginti diebus in quorum decursu ter purgata fuerat, cum infuso sennæ & manna 3. i. Vocatus ad eam in principio mensis Decembris anni 1644. præscripsi venæ sectionem ad 3. ix. sanguis fuit valde corruptus, deinde usa est per septem dies jusculis pectoralibus, in quorum primo & ultimo senna infundebatur, & manna dissolvebatur. Nihilominus tussis & difficultas spirandi, quamvis remissiores, perseverabant, quia illa pulmonem habet debilem, & cerebrum valde humidum. Qua ratione proponitur ab adstantibus usus decocti sudorifici; quem me non improbare dixi, sed prius tentandum esse unicum remedium, ad contrumaces fluxiones eradicandas efficacissimum. Quare præscribo calomelanos gr. xx. cum resina jalapæ g. x. à quo remedio septies purgata est, & à fluxione omnino liberata, ita ut aliis remediis opus non fuerit.

OBSERVATIO XLVIII.

Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu.

Honesta virgo Antonia de Paravisol 27. annos nata laborabat ab octo mensibus dolore ventris, colico non absimili, quem comitabatur alvi fluxus, quo pituitosam atque biliosam materiam, nec non purulentam excernebat. Paucissima remedia usurpaverat, donec ad extrema redacta, & se morti proximam existimans, auxilium meum implorat. Præscribo primum, ad demulcendum dolorem, qui atrox & continuus erat, Laudani gr. iii. cum conservæ rosar. Drach. i. quo dolor saltem ad tempus sedatus est, & alvi fluxus imminutus. Deinde ad cum dolorem leniendum, obstructions referandas, & tensionem, quæ in ventre tactui subiciebatur, tum etiam alvi fluxum cohibendum, sequentia à me præscripta sunt.

℞. Rad. althææ Unc. ii. folior. Malvæ, pariet. violar. an. m. ii. sem. lini & fœnogr. ana Unc. i. flor. chamom. & melliloti ana P. ii. fiat omnium decoctio, qua foveatur pars dolens, manè & ferò.

℞. Unguenti de althæa Unc. ii. olei chamom. & li-

lior. ana Unc. i. fiat linimentum, quo illinatur eadem pars, post forum.

℞. Rad. gram. asparag. brusci ana Unc. ii. fol. agrim. pimpinellæ, pilosellæ & plantag. ana m. i. tamarindor. Unc. i. tartari crudi Unc. 3. myrobal. citrin. Drach. ii. coquantur ad 3. i. fiat apozema pro tribus dosibus matutinis, addendo unicuique dosi rhab. pulv. Drach. 3. syrupi de rosis siccis, Unc. i.

His remediis ita imminutus est dolor, & alvi fluxus, ut agra ipsa se integræ sanitati proximam putaret. Sed elapsis quindecim diebus, symptomata rediere, cum eadem vehementia. Vocatus iterum, sequentia præscribo.

℞. Rhab. pulv. Drach. i. conservæ rosar. Drach. iii. fiat bolus, qui detur manè cum regimine.

℞. Terebinthinæ aquæ plantag. lotæ Drach. iii. rhab. pulv. Drach. 3. misce, fiat bolus, qui detur per triduum, post usum prioris.

Hisce duobus remediis, quanquam levioribus, omnino liberata est.

OBSERVATIO XLIX.

Febris tertiana diuturna.

Puella, decem annos nata, febre tertiana laborans, tribus mensibus, in Nosocomio, post multa remedia frustra tentata, sumpsit die octava Januarii anni 1645. febrifugi mei gr. xii. quæ erat dies intermissionis. Quinquies purgata est per alvum, accessio venit eadem die præter morem, sequenti die non apparuit, neque deinceps. De hoc febrifugo plura dicemus in fine hujus centuriæ.

OBSERVATIO L.

Febris quartana.

Mulier quadragenaria, in Nosocomio decumbens, laborabat febre quartana à quatuor mensibus. Die decima Januarii anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis. Sexies purgata est per alvum. Sequenti die, loco accessionis, passa est quosdam labores & inquietudines, sine rigore aut frigore præcedente, & sine calore sensibili. Die sequentis accessionis eadem inquietudines rediere, sine accessione. Postridie purgata est medicamento ex sennæ 3. 3. diaphœnic. Drach. iii. syrupi ros. 3. i. septies deiecit, & inde nullam amplius aut accessionem, aut inquietudinem passa est.

OBSERVATIO LI.

Febris quartana.

Uxor Ludovici Lauterii, sutoris, annos 23. nata prope portam Latensem habitans, & duplici quartana laborans, à quinque mensibus, ad me venit die 27. Januarii anni 1645. cui exhibeo die 28. febrifugi mei gr. xx. horis matutinis, cum circa vesperam prima accessio expectaretur. Purgata est sexies, & semel evomuit, circa meridiem, tribus horis ab assumpto jusculo, & cum prandere inciperet. Vesperæ accessio rediit sine frigore, sed calor solito longior fuit. Secunda accessio postridie non rediit, neque ulla alia deinceps.

OBSERVATIO LII.

Hydrops.

Mendicus quidam, nomine Rafeau, hydropem patiebatur à tribus mensibus ex quo venter in amplissimum tumorem increverat, & cum, propter inopiam, Medici auxilium uti non posset, ex rustica mulieris consilio usus est per mensem integrum decocto radicis brusci. Purgatus est bis aut ter, simplici sennæ infuso, & his solis præsidiiis perfecte curatus est.

OBSERVATIO LIII.

Febris hectica cum suspitione phthiseos.

Filius Domini Paschalii, quatuor annos natus, per sex menses integros febrem hecticam patiebatur cum tussi & spuris subputridis, unde phthisicus putabatur, & tandem pro deplorato relictus est à Medico ordinario, hecticam esse in tertio gradu, palam proficiente. Mater in hac desperatione victum tenuem instituit, cum antea solidioribus alimentis vesceretur, juscula enim tantum hauriebat per diei decursum, vesperi verò hordeatum sumebat. Bis verò in septimana infusum Drach. ii. sennæ capiebat, in decocto cichorii & buglossæ paratum, cum aniso, in quod decoctum calens senna injiciebatur, & in eo pernoctabat sine alio calore. Hac simplici cura intra mensem restitutus est.

OBSERVATIO LIV.

Febris quartana.

Domini Athanasii Salinarum Conductoris Socrus, annos nata 52. Febre quartana laborans, sex mensium spatio die quinta mensis Februarii, anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. Bis purgata est per alvum, & semel vomuit amara, post assumptum jusculum. Erat pridie accessionis, quæ postridie rediit hora consueta, eadem forma, & duratione. Die verò sequenti accessionis nihil apparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LV.

Febris quartana.

Ludovica Bevonse annos 45. nata, propè fanum sanctæ Crucis habitans, & febre quartana laborans à quatuor mensibus, sumpsit die octava Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis, à quo primum purgata est per vomitum, rejecitque bilem multam, eamque amarissimam, tribus horis ab assumpto medicamento, & post vomitum sumpsit jusculum, quod paulò post vomitu rejecit, cum bile minus amara. Post mediam horam deiecit per alvum copiosos humores, & semel tantum per hanc viam purgata est. Sequenti die rediit accessio prioribus consimilis, & ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO LVI.

Febris quartana.

Filia Dn. de Boitargnes, in Curia Computorum, Subsidiarum, & Fisci Regii Correctoris, quindecim annos nata, à tribus mensibus quartana laborans, post multa remedia, frustra usurpata, sumpsit die nona Februarii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis. Sexies purgata est per alvum. Sequenti die accessio rediit, sed tribus horis retardata est; & multò brevior fuit. Secunda accessio non rediit; sed loco illius quasdam passa est inquietudines. Tertia accessio iterum rediit; sed perexigua. Quarta major fuit. Sumpsit iterum remedium pridie quintæ accessionis, quæ rediit paulò minor, & ab eo tempore nulla amplius apparuit.

OBSERVATIO LVII.

Febris quartana.

Mulier quadragenaria nomine Jeane Guillarde, à sex mensibus quartana laborans, die decimaquinta Februarii sumpsit febrifugi mei gr. xx. pridie accessionis. Sexies purgata est per alvum, & nihil per vomitum rejecit. Postridie accessio rediit dimidio brevior, & non amplius deinceps comparuit.

OBSERVATIO LVIII.

Febris quartana.

Mulier quinquagenaria, nomine Motona, propè puteum templi habitans, febre quartana laborabat à septem mensibus, eaque vehementissima. Sumpsit die decima septima Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xxiv. Ter purgata est per alvum, & semel vomuit bilem amarissimam; accessiones perseverabant, sed multò remissiores. Post tertiam accessionem ab assumpto medicamento, sumpsit ejusdem febrifugi gr. xxx. & purgata est per alvum duodecies; bis verò per vomitum excrevit bilem porraceam pituitæ mixtam, & ab accessionibus omnino liberata est.

OBSERVATIO LIX.

Febris quartana.

Puella tredecim annos nata, nomine Andrea Delona, Filia Jacobi Delon fratrum minorum hortulani; à quatuor mensibus quartana laborans, sumpsit die decima septima Februarii, anni 1645. febrifugi gr. xx. per vomitum bis purgata est, & nihil per secessum excrevit. Accessiones eadem perseverabant. Post tertiam accessionem, die scilicet vigesima tertia ejusdem mensis, sumpsit febrifugi gr. xxiv. purgata est quinquies per alvum, & nullo modo per vomitum, sicque morbus omnino sublatus est, nulla accessione deinceps redeunte.

OBSERVATIO LX.

Febris quartana.

Maria Delona, prædictæ soror, annos undecim nata, eandem febrem patiebatur ab eodem tempore.

Sumpsit die decima septima Februarii anni 1645. febrifugi gr. xvi. ter deiecit per alvum ea die, postridie bis, & à morbo protinus curata est.

OBSERVATIO LXI.

Febris quartana.

Die secunda mensis Martii, anni 1645. Antonius Bayle, quinquagenarius, propè fanum divæ Annæ habitans, quartana laborans à quinque mensibus, sumpsit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus est per alvum, sine nausea vel vomitu, & sine ulla molestia. Postridie rediit accessio, sed dimidio minor, & ab eo tempore non amplius apparuit.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

Clarissimus vir Dn. de Lespine in suprema Computorum, Subsidiarum & Fisci Curia Consiliarius, à septem mensibus febre quartana laborans, post multa remedia frustra tentata, & cachecticum habitum adeptus, unde hydrops metuebatur, quòd ille in accessionibus multo potu sese ingurgitaret, & aquæ ff. vi. aut vii. hauriret; sumpsit die octava Martii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. purgatus est per 24. horas, ad minimum duodecies, vomuit verò ter aut quater, quæ omnia sine molestia passus est. Die nona ejusdem mensis, accessio, quæ hora meridiana recurrere solebat, rediit tantum hora septima vespertina, sine frigore, & cum calore, minori quidem intensivè, sed majori extensivè. Die decima quæ accessionem sequuta est, bene habuit. Die undecima mane dolore insigni correptus est colico persimili, sinistram hypochondrium occupantem, cum hæmorrhagia narium, qua sanguinis circiter 3. iv. excrevit. Dolor nunc intensior, nunc remissior, tota die perseveravit, cum assidua desidendi cupiditate: Per dilucida tamen intervalla pravos quosdam humores exercebat. Circa vespem, molestam mictionem passus est, cum ardoris sensu in fine mictionis. Die duodecima bene habuit tota die, & accessio, quæ tunc temporis expectabatur, non rediit. Die decima tertia multoties urinas reddidit nigerrimas, atramenti instar, cum sedimento crasso & nigerrimo. Die decima quarta, dolor sinistri hypochondrii iterum apparuit, per intervalla rediens, & intensior factus est die decima quinta; tumque dolorem esse in liene certò constitit extensione illius partis, & inflammatione, quæ antea non apparuerat. Admota fuere fomenta parti affectæ, clysteres injecti, unde levis alvi fluxus sequutus est, laxatis viis, & attenuata materia, quæ intus retenta dolorem efficiebat. Die decima sexta sumpsit infusionem 3. ii. sennæ cum salis tartari 3. i. ter purgatus est, sequenti verò die, iterato medicamento quinquies deiecit, unde melius habuit. Attamen diebus subsequenter quosdam horrores passus est, illis scilicet, quibus accessiones redire consueverant, donec tertia invasione accessio integra apparuit, sed prioribus levior. Sumpsit iterum sennæ infusum per biduum, quo purgatus est mediocriter, accessio tamen rediit priori similis. Die prima mensis Aprilis, sumpsit iterum febrifugum eadem dosi. Ter purgatus est copiosè per alvum, nullus vomitus concitatus est. Die secunda rediit accessio prioribus similis. Die quinta ejusdem mensis accessio quæ expectabatur, non rediit. Die undecima accessio rediit priori intensior, ita ut febris ad priorem statum recurrere videretur. Idè die decima tertia idem remedium iteratum est duplicata dosi, unde copiosè purgatus est per biduum, & ab eo tempore accessio non amplius rediit.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis spuria.

Die octava mensis Martii, anni 1645. cum tempestas Austriana in Aquiloniam & frigidissimam subito conversa esset, laborare capi horis matutinis dolore gravissimo latus sinistri & sternum occupante, à quo summa respirandi difficultas oriebatur. Quem statim discutere tentavi fomentis calidis, quamvis febris apparere inciperet, quæ tamen erat satis exigua. A fomentis dolor factus est intensior, unde, vocato chirurgus sanguinem misi è brachio ejusdem lateris ad 3. x. qui fervidus admodum apparuit. Duabus horis à venæ sectione, assumpto ante horam jusculo, clyster injectus est. Post secundum jusculum iterata est venæ sectio ad 3. xii. Licet enim à flatibus præcipue dolor ille exoriri videretur. Verebar tamen, ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ duo-

duobus annis præteritis pleuritide vera bis affecta fuerat. Hic dolor aliquantulum fuit imminutus. Eo tamen sequenti die perseverante, alium clysterem injiciendum præcipio, ex decocto emolliente paratum in quo diaphanici ꝑ. i. dissoluta est cum aqua benedicta ꝑ. iv. à quo alvus copiosè soluta est, & vomitus semel concitatus; tùm inter vomendum flatus in partibus thoracicis contentus subito explosus est, ita ut post vomitum à dolore lateris & sterni me prorsus liberatum senserim, nullisque aliis remediis opus habuerim.

OBSERVATIO LXIV.

Febris quartana.

Die duodecima mensis Martii anni 1645. Joannes Rey laternarum faber, quadragenarius, in via Lapeyre dicta habitans, & febre quartana laborans à sex mensium spatio, sumpsit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus est per alvum, pluries vomuit serosa & biliosa. Sequenti die, quæ erat decima tertia ejusdem mensis, accessio rediit hora solita, sed minor. Die decima sexta loco accessionis levem calorem passus est sine frigore. Die decima nona, qua accessio expectabatur, nihil apparuit, & ab eo tempore liber omninò fuit.

OBSERVATIO LXV.

Febris quartana.

Die decima septima mensis Martii, anni 1645. mulier quadragenaria, nomine Mariæ Courbiague, ante ædes Domini d'Argencour habitans, pauperula, & pessima victus ratione utens, ac vino frequenter sese ingurgitans, à duobus annis quartana laborabat, sumpsit febrifugi mei gr. xx. nulla præmissa præparatione, quam omnino rejecit, una excepta venæ sectione, quæ paucis antea diebus celebrata fuerat. Purgata est vigesies, quia corpus erat impurissimum; bis aut ter vomuit. Postridie levem accessionem passa est, & nullam deinceps.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

Eadem die, scilicet decima septima mensis Martii, mulier quadragenaria nomine Toinette Boyssere, vidua Joannis Alquier sartoris, juxta domum prædictæ Mariæ habitans, & septem mensibus quartana laborans, sumpsit febrifugi mei gr. xx. septies purgata est per alvum, quater vomuit & postridie manè iterum ter dejecit per alvum copiosè. Eadem die accessio quæ reditura erat hora tertia vespertina, post mediam noctem apparuit, sed cum levi frigore, & levi calore, per tres aut quatuor horas, cum ante accessio vehementissima per quatuordecim horas durare consuevisset. Et inde nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO LXVII.

Febris tertiana duplex.

Petrus Palat, quindecim annos natus, in hospitio habitans, cui signum est Aquila argentea, febre tertiana duplici laborans quadraginta diebus, post venæ sectionem & purgationem aliquoties repetitam, & julepos pluries exhibitos, ex alterius Medici præscripto, sumpsit die decima octava mensis Martii anni 1645. febrifugi mei gr. xiv. Sexies purgatus est per alvum. Sumpserat medicamentum hora quarta matutina, quamvis accessio hora octava redire solita esset, quæ etiam hora dicta apparuit; & modo consueto, sed nullam amplius ab eo tempore accessionem passus est.

OBSERVATIO LXVIII.

Febris quartana.

Serenissimus Princeps Janethinus Doria, Genuensis, Classium Hispanicarum Præfectus, cum illius triremis à procellosis ventorum tempestatibus ad oras Cataluniæ propulsa fuisset, à nostris militibus captus, & in arcem Monspeliensem deductus est, ubi per biennium moratus, æstate prægressa incidit in febrem tertianam, quæ per quatuor menses perseveravit, nunc simplicis, nunc duplicis typum referentem, non obstantibus omnibus remediis, quæ à Medico ordinario præscripta fuerant, aliisque in consilium vocatis, è quorum numero unus interdum fueram. Tandem ineunte hyeme febris tertiana in quartanam migravit, quæ trium mensium spatio multis etiam remediis oppugnata fuit à duobus Medicis, serenissimo Principi seriatim opem ferentibus. Tandem

perseverante affectu, meam opem implorat, eique morem gerens, exhibui die vigesima septima mensis Martii 1645. febrifugi mei gr. xx. Tribus horis ab assumpto medicamento bis vomuit serosos humores, & nihil dejecit tota die. Circa mediam noctem semel dejecit copiosè. Postridie manè bis. Eadem die expectabatur accessio hora sexta vespertina, quæ non apparuit, neque deinceps, & inde ad perfectam valetudinem perductus est.

OBSERVATIO LXIX.

Catarrhus cum tussi.

Die 4. mensis Aprilis anni 1645. cum ex catarrho satis diuturno, molesta tussi laborarem quæ noctu potissimum ingravescebat, & aliquot purgationibus non cesserat, sumpsit laudani opiat gr. iii. quibus tussis sedata est. Illa tamen rediit post biduum, ex injuria aeris, qui una die valdè calidus fuit, postero verò valdè frigidus, flante Aquilone. Die octava ejusdem mensis, sumpsit ejusdem laudani grana duo, & tussis omninò sedata est.

OBSERVATIO LXX.

Febris quartana.

Dominus Pichory in Curia Computorum, subsidiorum, & Fisci Regii Consiliarius, à febre quartana liberatus est casu rarissimo. Cum secta illi fuisset vena, paulò post occlusum vulnus, & ligatum brachium, fluere cœperunt ex vulnere guttulæ quædam aquæ limpidissimæ, quæ fasciam penetrabant, industria sæpè mutare cogeant. Perseveravit ille fluxus per multos dies, donec febris quartana cessaverit. Norandum est, illum post multos annos ex hydrope interiisse.

OBSERVATIO LXXI.

Oesophagi obstructio.

Quidam rusticus famelicus, pedem suillum elixum comedendo, ejus frustulum satis magnum devoravit, in cujus medio ossiculum carne contextum latitabat. Illud autem propter magnitudinem & glutinositatem oesophago adhæsit, eique agglutinatum est, ut neque vomitu, neque sorbitione ulla excuti potuerit. Per biduum in eo statu fuit, cum tanta angustia, ut brevi moriturus videretur. Post multa tentata, Chirurgus filum ferreum oblongum in apice duplicavit ad formam hami, quo pisces capiuntur, & filum illud penitissimè demisit in oesophagum, cujus unco frustum illud pedis porcini arreptum est, & magna vi ab oesophago avulsum, forasque extractum.

OBSERVATIO LXXII.

Angina.

Quidam Angina vera correptus, tam arctè occlusum habebat ab inflammatione superius oesophagi osculum, ut nihil omnino deglutire posset. Dum verò remedia usurpabantur, ad vires reficiendas, ut copiosas sanguinis missiones aliaque remedia ferre posset, immisus fuit catheter in oesophagum, & syringa catheteri aprata; per quam juscula in ventriculum demittebantur, tum etiam alia remedia, quorum ope à morbo liberatus est.

OBSERVATIO LXXIII.

Icterus.

Pater Jesuita laborabat ictero, ventriculi imbecillitate ex bile in eum resuente, unde vomitus frequens oriebatur. Pharmacopœus Collegii exhibuit ei succum fumarie ad ꝑ. iii. Prima exhibitione cohibitus est vomitus, & per aliquot dies, continuato remedio, icterus omnino sublatus est. Factus fuerat ille icterus ex calida hepatis intemperie, cum obstructione pori colidochi conjuncta. Ad utrumque autem affectum fumarie plurimum valet, cujus vires in succo longe potentiores sunt, quàm in decocto.

OBSERVATIO LXXIV.

Catarrhus ferinus, cum variis febrium complicationibus.

Die prima mensis Maji, anni 1645. vocatus sum ad Dominam de Beau-fort, apud matrem Dominam du Pelous decumbentem, in Castello Bayart nominato, apud Vivarienses non longe à Rhodano, erat autem nata annos 35. sanguineo temperamento prædita. Per mensem integrum ægrotaverat ex catarrho ferino, cum febre continua, cui jungebantur accessiones febris intermittens, bis in die recurrentes, nempe hora 10. matutina & hora 6. vespertina. Cum his tussis molestissima dies, noctesque eam infe-

infestabat, ex qua pituitam crudam ingenti copia rejiciebat, ut nullus somno relinqueretur locus. Per mensis decursum quinquies celebrata fuerat venæ sectio à D. Chamel Medico ordinario peritissimo, & ter purgatio administrata, aliaque multa remedia usurpata, ex quibus unum maximè profuerat, nempe bolus ex laudani gr. iii. cum conserva rosarum: à quo per 12. horas tussis & catarrhus omnino sedabantur, & ægra se curatam prædicabat, ob summum levamen quod ex eo remedio percipiebat. Quamprimum eam invisi, in consilio, habito cum duobus aliis Medicis, censui, quoad typum febrium prædictarum spectat, esse febrem continuam, & duas tertianas duplices simul complicatas. Quoad remedia verò, esse mittendum sanguinem ex brachio sinistro, cum dolor pungitivus adesset in latere sinistro cum febre intensissima, & linguæ nigredine, quam tussis ferè indefinens comitabatur. Die igitur 1. mensis Maji circa vespem, missus est sanguis ad ℥.ix. & exhibitus est julepus refrigerans & incrassans. Noctem transegit cum paulò minori molestia. Postridie manè, quæ erat 2. mensis Maji, cum febris intensa adhuc vigeret, iterata est phlebotomia ad ℥. viii. ex qua febris remissior facta est, & dolor lateris evanuit. Circa vespem ejusdem diei, ægra conquesta est de dolore lateris dextri, qui sensim increfcens, gravis admodum factus est hora nona vespertina, ut venam ejusdem lateris aperire coacti fuimus eadem hora, unde lateris dolor imminutus est, & intra noctis decursum prorsus evanuit: nox tamen insomnis fuit & molesta, cum tussi ferè assidua. Accessiones febriles omnino desierant. Una ex medicamento purgante, pridie mei adventus. Altera, ex priori venæ sectione, sed febris continua perseverabat cum eodem tenore. Die tertia ejusdem mensis, cum tussis & febris vehementer urgerent, exhibita est ante meridiem boli prædicti, ex laudani gr. iii. compositi, qui paratus habebatur, media tantum pars, quæ intra horam tussim omnino sedavit, & ægra bene habuit usque ad mediam noctem; tussis tamen per intervalla recurrebat, quæ pituitam crassam, viscidam, & valde putridam excernebat; ita ut multa sputa essent flava & viridia, febre intensa continuò perseverante. Cum autem vesperi tussis admodum urgeret, & ægra inquietudinibus plurimum affligeretur exhibita est boli prædicti altera pars dimidia, ex qua noctem placidè transegit, cum paucissimo tamen somno. Die quarta manè tussis rediit, sed cum libera admodum & liberali anacatharsi, quæ sputa valde putrida excernebantur, & nonnulla eorum sanguine tantillum conspersa erant. Post duas horas cessavit tussis usque ad meridiem, quo tempore iterum rediit satis molesta, & cum diutius perseveraret, agramque graviter affligeret, ac sputa crudiora apparerent, ita ut ex fluxionis renovatione procedere videretur; exhibita est alterius boli ex gr. iii. laudani compositi dimidia pars, quæ tussis iterum sedata est. Alvus, manè soluta fuerat, & ægra dejecerat biliosa multa, & subviridia, cum antea perpetuò alvus adstricta fuisset, & clysteribus parum solveretur. Circa vespem injectus est clyster ex decocto ℥. ℥. sennæ cum Catholic. & diaphœnic. an. ℥. i. quo quater purgata est, & in ultima excretionem multam pituitam rejecit, viridi colore perfusam, eique similem, quæ per anacatharsim excernebatur. Post ejectum clysterem dormivit placidè per horas tres, & se adeo suavem somnum toto morbi decursu non percepisse asseruit. Hora decima noctis, cum tussis aliquantulum rediisset, sumpsit alter. part. dimid. boli prædicti partem quartam, quæ laudani granum dimidium non continebat, ea tamen tussis sedata est, & noctu ægra placidè quievit. Die quinta matutina sumpsit manè purgans medicamentum ex sennæ ℥. ℥. in jusculo pectorali, quo bis in die utebatur, infusa, in quo post colaturam manna ℥. ii. dissoluta sunt. Eademque die discessi, ordine agendorum in posterum cum Medico ordinario sedulò deliberato, & scriptis mandato. Quibus intra viginti dies, à meo discessu, pristinae sanitati restituta est. Horum præcipua fuere juscula pectoralia continuata, venæ sectio, & purgatio iterata. Sed præ cæteris palmam retulit bolus ex laudano, per plures dies consequentes parva dosi usurpatus, quo omnia symptomata tandem sedata sunt.

OBSERVATIO LXXV.

Tumor pedis dextri diuturnus.

Nobilis Matrona, uxor Nobilissimi viri D. de Langon, quinquagenaria, tumorem œdematosum cum dolore insigni in dextro pede patiebatur, cujus origo talis fuerat. Cum aliquando iter faceret, equus cui insidebat in terram cecidit, & super dextrum dictæ matronæ pedem, quo ictu gravissimo calcaneum depressum est, & à parte pedis interiori ad exteriorem detrusum, unde dolores acerbissimi cum movendi impotentia exorti sunt. A multis, tum Chirurgis, tum Empyricis pluries vexata est, nec os luxatum in pristinam sedem protinus reponi potuit, unde dolores, & ambulandi impotentia, cum pedis tumore œdematoso, eam continuò affligebant. Jam à quatuor mensibus in his angustiiis erat, cum eam invisi, quod contigit die 20. mensis Maji, anni 1645. Explorans autem diligenter partem affectam, video luxationem satis levem remanere; eamque callum contraxisse, atque adeo esse protinus inmedicabilem. Dolorem autem præcipuum esse in vola pedis; non in parte luxata, quod nervi, partem illam occupantes, humore multo imbuti essent. Ideo ad curationem oportere humoris ad partem debilem affluxum impedire, & eum, qui parti impactus erat, discutere, partemque ipsam roborare. Quæ omnia octo dierum spatio sequentibus remediis præstita sunt.

℥. Radic. falsæ parill. ℥. iv. aquæ fontis ℥. iv. infundantur per viginti quatuor horas, deinde bulliant ad medietatis partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactylor. ana ℥. ii. colaturæ capiat ℥. ℥. manè per octo dies.

℥. Olei ceræ ℥. i. illinatur pars affecta manè & serò, deinde sequens emplastrum admoveatur.

℥. Massæ emplastri diapalma, vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℥. ℥. rosar. rubr. myrtillor. mastich. & tartari vini rubri pulveratorum an. ℥. i. chamæpit. & chamæm. pulveratorum an. ℥. ii. fiat massa de qua formentur emplastra, quibus pes universus post inunctionem contegatur. His tumor & dolor ablati sunt, manente tamen claudicatione, propter ossis luxationem.

OBSERVATIO LXXVI.

Morbilli.

Eadem Matrona Domina de Langon febre continua correpta est, cum tussi & raucedine, die vigesima sexta Junii 1645. Per triduum symptomata non valde urgebant; ideo tempus illud sine remediis transegit. Quarta die cum febris intensior evasisset sanguis detrahatur, & julepus refrigerans exhibetur. Eadem die totum corpus morbillis conspersum apparuit. Vocatus ego die quinta, præscribo circa vespem julepum, ex æquis partibus aquæ ulmaria & cardui benedicti, cum bezoardici mineralis gr. xx. Duabus horis assumptis ab assumpto julepo, copiosè sudavit, febris valde imminuta, & portio morbillorum discussa est: Post sudores, alvus soluta est. Postridie manè idem julepus iteratus est, ac copiosius sudavit post duas horas, ac febris omnino ablata est, omniaque propemodum exanthemata discussa sunt.

OBSERVATIO LXXVII.

Nephritis.

Quidam vir quinquagenarius, nephriticis doloribus valde obnoxius, sumpsit per duodecim dies decoctum radicis cardui asinini & liquiritiæ, quo multos lapillos & arenulas excrevit, & postmodum per plures annos ab affectu liber permanfit. Erat autem radicis ℥. ℥. cum liquiritiæ ℥. ii. in singulis dosibus.

OBSERVATIO LXXVIII.

Cholera morbus in febre tertiana maligna.

Juvenis quidam bilioso temperamento præditus, incidit ætate media in febrem tertianam, quæ duabus primis accessionibus satis mitis apparuit, sed in tertia accessione, tanta fuit humoris biliosi malignitas & ferocia; ut concitato vomitu, atque alvi fluxu frequenti, cum maxima virium jactura, summum ægro periculum impenderet. Vocatus ad eum, præscribo clysterem, ex jusculo cum confect. Alkermes ℥. iii. theriacæ recentis ℥. i. quo statim vomitus & alvi fluxus sedatus est. Quia verò in hujusmodi febribus malignis sæva illa symptomata in singulis paroxysmis redire solent, & ægrum secunda, vel tertia invasione de me-

de medio tollere, ad præcautionem præscripti victum incrassantem, & laudani gr. iv. duabus horis ante paroxysmum sumenda, sicque symptomata prædicta non redire, levis accessio fuit, & julepis refrigerantibus, incrassantibus, atque alexipharmacis curatio absoluta est.

OBSERVATIO LXXIX.

Lochiorum suppressio.

Elegans quædam mulier, triduo à partu, nimiam partium genitalium dilatationem emendare cupiens, vulvæ adstringentia applicuit, quibus lochia suppressa fuere, & tanta copia sanguis cumulatæ est in utero, ut rectum intestinum, & vesicæ cervicem comprimendo, omnes evacuationes cohibuerit, & venter in utris modum intumuerit. Vocatus ad eam, primum immitti jubeo catheterem in vesicam, & magna urinæ copia excreta est. Postea pessarium acre præscribo, in uteri cervicem immittendum, quo lochia affatim fluere, ac tandem clyster laxans injectus est, quo fæces plurimas deiecit, & ita omnes viæ apertæ sunt.

OBSERVATIO LXXX.

Sudores nocturni.

Vir quadragenarius, melancholico temperamento præditus, sudores nocturnos patiebatur à longo tempore, qui per quatuor, aut quinque dies perseverabant, & postea cessabant. Recurrebant verò bis aut ter in mense. Satis apparebat, hos sudores procedere à colluvie serosa, quæ per intervalla colligebatur, & à natura postmodum per sudores expellebantur. Ideo cum satis pauper esset, & multorum remediorum sumptus ferre non posset, consului, ut bis in mense sumeret pulveris jalapæ Drach. ss. cum cremoris tartari pari quantitate. Quibus, per trium mensium spatium continuatis, à tadioso affectu liberatus est.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluor muliebris.

Mulier quadragenaria, diuturno fluore albo laborans, post multa remedia frustra tentata, prisana laxante, per mensem integrum, singulis diebus usurpata, protinus liberata est. Hujus autem prisanae compositio talis fuit.

℞. Sennæ mundat. Drach. i. sem. coriandri præpar. liquirit. rasæ ana Drach. i. ss. aquæ fontis, in qua tamarindor. Drach. iii. & ligni lentiscini Drach. i. bullierint, cyathum unum, infundantur frigide per noctem, & colaturam capiat manè, duabus horis ante pastum.

OBSERVATIO LXXXII.

Enterocoele.

Vir quinquagenarius enterocoelem gravissimam passus erat per quatuor dies continuos à qua nullis auxiliis revocari potuerat. Vocatus ad eum, pulsus valde languidus invenio, cum extremarum partium frigiditate. Tum pars affecta valde frigida ad tactum sentiebatur, ut de illius narcosi metueretur. Inter alia remedia præscribo forum ex aqua vitæ calente, inguini admoventum, quo per duas horas continuato, intestinum repositum est blanda impulsione, & æger ab imminente exitio liberatus.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hysterica passio.

Mulier 20. annos nata, bilioso temperamento prædita, cum hysterica suffocatione premeretur, & faciem haberet rubicundam, injecto clystere, ex oxycrato parato, confestim liberata est, ita ut aliis remediis, quæ ipsi præscripta fuerant, non indiguerit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dysenteria.

Quidam dysentericus omnia remedia respuens, solo usus est pimpinellæ decocto, cum aqua & butyro confecto, cujus scutellam sumebat manè & serò, & intra triduum curatus est. Plurimum valet pimpinella ad depurandum sanguinem, & levem habet adstringendi vim, idè non est mirum, si dysentericis conferat.

OBSERVATIO LXXXV.

Tumor Pancreatis scirrhusus, cum affectione hypochondriaca.

Illustrissimus vir Dominus Audoyer in Senatu Gratiæ napolitano Præses Amplissimus, annos natus 57. gravissimis & contumacissimis torquebatur affectibus, quorum idea ut exactius introspecti valeat series affe-

River. Opera Medica.

ctuum, quibus à viginti annis confectatus est, paucis exponenda.

Ac primum sciendum est, eum temperamento bilioso ac melancholico esse præditum, gracili habitu & macilento. Prima autem malorum origo in doloribus arthriticis constituenda est, qui ab anno 1622. eum per intervalla infestare cœperunt. Et illis postmodum succedere leves quidam insultus epileptici, qui circa annum 1626. primum invadentes, & per dilucida intervalla redeuntes, post exactum biennium prorsus desiere, eodemque tempore dolores arthritici iterum reversi sunt, qui per totum illud tempus, quo insultus epileptici sævierant, omnino delituerant.

Illi autem arthritici dolores bis aut ter singulis annis eum exercere, ut interdum per duos aut tres menses lecto affixus fuerit, cum perexiguo ex variis remediis usurpatis auxilio: hoc imprimis observans, se ex frequenti phlebotomia parum adjutum fuisse: imò verò ex ea dolores arthriticos intensiores semper redditos fuisse.

Postquam verò per octo annorum spatium, nempe ab anno 1631. usque ad annum 1639. doloribus hisce per intervalla prædicta confectatus est; in graviora mala postmodum elapsus est, à mœrore acerbissimo, ex mulieris aulicæ, & magnatis affinitate, & amicitia sibi conjunctissimæ, suisque rebus maximè necessariæ, interitu. Unde primum correptus est motu quodam palpebrarum involuntario, ad hunc usque diem perseverante, quo oculi per intervalla clauduntur & aperiuntur; ut sit veluti tremor quidam illarum partium, quo etiamnum manus & pedes frequenter (levissimè tamen) corripuntur.

Eodem tempore doloribus arthriticis vexatus est, trium mensium spatio, quos ambulandi impotentia subsequuta est, per sex menses perseverans. Cum autem Parisiis tunc temporis degeret, aquis Villecomitenfibus, ex D. Dolor mei Medici clarissimi præscripto usus est, à quibus magnam stomachi refrigerationem passus est, ac deinceps scabies pruriginosa, admodum molesta totum corpus invasit, quæ confestim curata est unguento quodam (ni fallor mercuriali) carpis manuum, & plantis pedum admoto, ex consilio D. de Labrosse Medici Parisiensis; Quam inunctionem sequuta est ingens diarrhœa, per 20. dies perseverans, cum gravissimis ventris torminibus: ita ut interdum alvi fluxus dysentericus apparuerit. Interim pedum & tibiarum incommoda perseverantia ambulandi facultatem per annum integrum sustulere. Eo verò tempore, tum maximis animi contentionibus in libris, aliisque chartis evolvendis; tum gravissimis animi pathematis, & mœrore ingenti, ob infelicem negotiorum successum agitatus est. Quæ reliquis affectibus infra describendis originem dedisse merito existimantur.

Anno 1640. in gravem incidit spirandi difficultatem, & pectoris angustiam, cum dolore quodam ventriculi regionem obsidente, quæ quidem symptomata per 15. dies acerbius afflixere, ac deinde non levem remissionem passa sunt; sed post aliquod temporis intervallum iterum atque iterum vires novas resumere visa sunt, ita ut ad hunc usque diem nunc remissius, nunc intensius ab iis obsessus fuerit æger illustrissimus.

Pro contumaci affectu expugnando varia à variis Medicis remedia per quatuor annorum decursum præscripta sunt: purgationes variæ per apozemata, potiones, syrupos magistrales prisanas laxantes, & similia. His accesserunt phlebotomiae frequentes, cauteria, vesicatoria, apertiones hæmorrhoidum, semicupia, jacula medicata, serum lactis chalybeatum; lac integrum, aquæ minerales sulphureæ, ut Borbonienses & Dinienfenses, tum etiam vitriolata, ut Aureliana, opiata roborantes & aperientes, syrupi pectorales, & alia quamplurima, quæ variis temporibus per quadriennium usurpata, maximum aliquando, aliàs verò minimum ægrotanti solatium attulerunt. Verum habitualis affectus semper in orbem rediit, & per illius æger iisdem hæcenus affectibus vexatus est.

Cum autem nos ad eum invisendum accersiti fuerimus, circa principium mensis Maji, anni 1644. curationem universam ad insignia duo symptomata superius recensita dirigendam esse censuimus, pectoris nimirum angustiam & spirandi difficultatem, quarum causæ primò introspectendæ sunt, in quo maxima difficultas & summa obscuritas residere videtur. Illa enim spirandi difficultas nullam veri asthmatis, aut fluxionis, à capite in pulmonem irruentis speciem præ se ferre videtur, licet pro asthmatico à præstantissimis quibusdam Medicis tractatus fuerit. Nulla enim tussis, nullus stertor, & nulla humoris pituitosi per-

Hh

anaca-

anacatharsim excretio apparet. Secundò illa difficultas spirandi à causis procatacticis in momento ferè concitatur & desinit; ut, si paulò vehementius corpus commoveatur, aut in levissimam iracundiam feratur; statim anhelitu difficili corripitur, & paulò post spirandi libertatem iterum recuperet. Tertio, quamquam vespertinis horis hoc symptoma magis premitur, ita ut erecta cervice, & sedens in lecto usque ad mediam noctem manere cogatur; atramentum simul atque somno corripitur incipit, protinus evanescit spirandi difficultas, & capite in pulvinar demisso ager decumbit; sicque noctis reliquum tam placidè pervadit, & cum tanta spirandi facilitate, ut nullum in pulmone affectum latitare, facillè appareat.

Illius igitur anhelitus difficilis causa immediata alibi quaerenda est: nempe in infimo ventre, cujus partes molestissimis affectibus obsessæ, omnium malorum mineram in se continent.

Hoc primum demonstrat doloris & angustiae sensus de quo nobilis ager perpetuò conqueritur, ejusque sedem sub diaphragmate, & circa ventriculi regionem ostendit, & quoties difficultate spirandi premitur; dolor ille & angustia, atque oppressio (ut ipse nominat) toties augetur, & vice versa: ita ut unum ab alio dependere manifestum sit. Nos autem doloris illius & angustiae seu oppressionis causam diligenter inquirentes, & ventriculi regionem contrectantes, eam quidem satis tractabilem invenimus, quoties manum suspensam aliquantulum adhiberemus; sed postquam eam penitus adegimus satis vehementi compressione facta, duritiem quandam & repugnantiam profundius, & sub ventriculo sitam percepimus, eamque in pancreate residere censuimus, quod tumore duro & scirroso affectum arbitramur. Et cum pancreas sub diaphragmate sedeat; non est mirum, illud tumore affectum, partem eam respiratori maxime inservientem comprimere, ejusque motum liberum, impedire. Verum enim verò, illa causa, per contractum explorata, non planè satisfacit. Si enim anhelitus difficultas ab ea solummodò dependeret; esset perpetua, non interpolata, neque à causis externis corporis nimirum, aut animi commotione tam facillè induceretur. Equidem ita convincit hæc ratio, ut alia causa huic adjungenda sit, nempe materia quædam tenuis, quæ levi momento commoveatur, ac deinde facillè ejusdem agitatio sedetur. Quanam autem sit illa materia, & quam præcisè sedem occupet; ad amussim definire, facillimum non est. Licebit tamen, cum præstantissimis Medicis qui nobilis ægri curationem susceperunt, ad communem, & magis probabilem rationem confugere, vapores & flatus à liene, ventriculo aliisque partibus translatos, accusantem. Hæc autem flatuum & vaporum in ventriculo commotio inde facillè dignoscitur, quod nobilis ager post singulos passus à prædictis symptomatibus gravius torqueatur. Siquidem ex coctione difficili & laboriosa, in ventriculo debili, multi flatus generantur, qui ventriculum distendentes pancreas & diaphragma comprimunt, unde major angustia & difficultas spirandi, per aliquot horas à passu, exoriri consuevit. Præterea in maximis aeris mutationibus, quando Aquilonia tempestas in Austrinam convertitur, maxime ingravescent symptomata prædicta, ex eo, quod ab illa aeris mutatione excitantur rheumatismi, qui alias dolores arthriticos parere consueverant, & jam in partes interiores, diuturnis intemperiebus & obstructionibus deliberatas, confluant, pravosque humores in iis contentos exagitant; vel quod ab humidiori aere insentur humores, ac veluti fermententur, unde anathymiasis elevatur, quæ diaphragma, & pulmonem impetens, pectoris angustiam, & spirandi difficultatem parit.

Si hæc symptomata ad aliquod morbi genus referenda sint; nos ea protinus ad melancholiam speciem, quæ hypochondriaca nominatur, reducenda censuimus: cum ex more gravi & diuturno primam duxerit originem, in corpore calido & sicco, unde magna humoris melancholici congeries, quæ obstructiones contumaces, in hypochondriis peperit. Imò verò, quamvis scorbutus, in Septentrionalibus plagis frequentissimus, hisce regionibus nostris infrequens omnino sit; Hic tamen affectus ad scorbutum naturam accedere videtur, cum prædicta duo symptomata, nimirum pectoris angustia, & difficultas spirandi, frequentissima sint hujus morbi symptomata, ut quam plurimis observationibus annotavit Severinus Eualenus, in cuius patria morbus ille frequentissimus est, & ad illius imitationem Daniel Sennertus lib. de scorbuto cap. 4. ubi illius morbi signa proponit, & art. 9. illius capitis hæc duo sym-

ptomata ita describit, ut illustrissimi ægrotantis nostri statim graphicè depingere videatur.

Quamvis autem (ut jam dictum est) morbus ille, scorbutus appellatus, hisce nostris regionibus insolens, ac pene invisus sit; Nos tamen, ne in tanti affectus curatione aliquid neglexisse videremur, specifica hujus morbi remedia statim usurpavimus, cum aliis permixta, quæ obstructiones referare, humorem melancholicum obtundere, & foras excludere valerent. Atque ita primum nasturtii aquatici, beccabungæ & fumarie succos per multos dies exhibuimus, iis admiscendo salem tartari, & spiritum vitrioli, in quibus etiam sennæ tantillum passim infundebamus; sicque humores crassi, glutinosi, tartarei, sensim educebantur. Interdum verò succus prædictos cum decoctis rad. enulæ camp. cortic. tamarisc. fol. agrimon. absint. pimpinellæ, permiscebamur. A quibus remediis à 7. mensis Maji, ad 28. continuatis, plurimum adjutus ager noster videbatur. Cum verò ea die tempus siccum & serenum in Austrinum & pluviosum fuerit conversum, prædicta symptomata de integro renovata sunt, quæ ad diem tertium mensis Junii perseverantia, duplici phlebotomia parca manu celebrata, plurimum immutata sunt. Ab eo tempore, sale seu vitriolo martis, per mensem integrum usus est, quod quidem ad obstructiones referandas, viscera roboranda, eorumque calidam intemperiem corrigendam, vires habet eximias. Interdum tamen, tertio videlicet aut quarto die, purgatiunculas ex senna, prædictis decoctis infusa, interjiciebamur, interdum etiam pilulas ex chalybe exhibebamus, & aquam ex infusione chalybis paratam in potu ordinario cum vino tenui & oligophoro propinabamus. Quibus per mensem (ut dictum est) continuatis nobilis ager ad multo meliorem statum perductus est ita ut, qui antea neque in equo, neque in carruca, sine magna molestia iter facere non poterat, jam & carrucæ motum velociorem, & equi celerem ambulationem facillè toleraret. Præterea totius corporis vigor, & ipsius faciei color plurimum restitutus est. Hoc in primis annotatione dignissimum est, quod nobilis ager à semicupis & fotibus, regioni ventriculi admotis, maxime lædebatur, & in insignem anhelitus difficultatem conjiciebatur; ita ut eorum usum, quamvis huic curationi maxime necessarium, prorsus abjicere coacti fuimus.

Hæc usque ad diem 4. Julii à nobis acta sunt, quo tempore impetrata ab illustribus. Præside discedendi venia, Monspelium rediimus, relicto ipsi præscripto eorum, quæ in posterum agenda videbantur.

A discessu meo, per totum autumnum & hyemis sequentis decursum, prædicta remedia alternatim & per debita intervalla, ex clarissimi viri D. Joannis Matthæi, Medici illius ordinarii præscripto usurpavit, nempe salem Martis, pilulas ex chalybe, & infusionem sennæ in prædicto decocto; cum sale tartari, & spiritu vitrioli paratam, quibus addebatur opiata roborans & aperiens, à nobis ante discessum præscripta. Cum verò post aliquot menses maxima symptomatum imminutio appareret, consului per litteras, ut forum & semicupium tentaret, siquidem sperandum foret, ut causis morbificis valde imminutis, minor fiat humorum commotio, quæ dictorum remedium usum impediabat. Res ex voto successit, & fons sine molestia ager ferre potuit, à quibus maximum fructum percepit. Vere autem sequenti non solum fons, sed etiam semicupia usurpavit, & prædicta remedia sedulo continuavit, aliis nonnullis additis, à quibus tandem, Deo sit laus & gloria, ad optimam valetudinem perductus est.

(Conf. lib. xii. c. vi.)

OBSERVATIO LXXXVI.

Hydrops tympanites.

Clarissima Matrona, uxor D. de Gevre, Costensis Juris utriusque Doctoris 30. annos nata, bilioso temperamento prædita, laboravit per 10. menses tumore ventris satis insigni, cui tensio maxima adjuncta erat, ut hydrodis tympanitis naturam omnino referret. Prima affectus origo huic præsertim causæ adscribebatur, quod ægra, fluxorem album à longo tempore patiens, in balneum actum frigidum sese demerferit, à quo fluxor ille suppressus est. Cui etiam causæ varii errores in victu accesserunt. Multis remediis usa est per dictum tempus, à peritissimis Medicis præscriptis. Potionibus, nempe, apozematis, & julepis aperientibus ac diureticis, opiatis hepar roborantibus, aliisque quamplurimis sine ullo fructu; tandem circa finem mensis Maji

sis Maji anni 1645. curæ meæ se commisit, quam sequentibus remediis aggressus sum.

24. Rad. asparagi, brusci, & cichorii an. ʒ. ss. rad. enulæ camp. & petrosel. an. ʒ. ii. fol. agrimon. cere-rach. capil. ven. ana M. ss. absinthii utriusque ana P. ss. coquantur ad ʒ. vi. in colatura infunde frigidè per noctem sennæ mund. ʒ. i. salis diuretici ʒ. i. spiritus diuretici gut. xxx. cap. manè cum regimine, per sex dies continuos. Purgabatur quater aut quinquies singulis diebus, & materiam viscidam cineritii coloris excernebat. Post secundam dosim sanguis detractus fuit ad ʒ. viii. in fine apozematum sumpsit pilulas ex calomelanos gr. xx. diacr. gr. x. quibus septies purgata est, & sequenti die ventris tumor resolutus apparuit; qui tamen circa vesperam iterum inflati cœpit. Tumore subsidente, dum hypochondria contectarem, percepi tensionem insignem & dolorificam, circa ventriculi regionem: cujus ratione præscripsi (cum juleporum continuatione) fotum emollientem & aperientem, universæ regioni hypochondriacæ singulis diebus admovendum, siquidem tensio etiam non levis in dextro hypochondrio apparebat. Quibus per 4. dies usurpatis menstruæ purgationes prodire, quæ per aliquot menses latuerunt. Cum tamen illæ segniter admodum procederent, triduo elapso iterum usurpati sunt tum fotus, tum apozemata, sine senna parata. A quibus moderata mensium copia provocata est, & ab eo tempore tumor ventris omnino discussus apparuit. Ad firmandam tamen curationem præscripsi pilulas usuales aperientes & laxantes, bis aut ter in mense deglutendas; tum etiam opiatam roborantem & aperientem, singulis diebus per mensem integrum usurpandam.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris quartana.

Joannes Gossel Lotharingus, bonarum literarum candidatus, in Delphinatu, prope oppidum Revel nominatum, apud nobilem virum, cujus filios erudiebat, tunc temporis habitans, ad me venit die 16. mensis Junii anni 1645. ut ei febre quartana ab anno integro laboranti opem ferrem. Ejus autem hypochondria explorans, maximam tensionem & duritiem in regione hepatis & lienis invenio, quam tantæ morbi contumaciæ atque longitudinis causam esse existimans, eam prius demolendam censui apozemate aperiente & laxante, (præmissa venæ sectione,) tum etiam fortibus mollientibus & aperientibus, ac pilulis ex chalybe paratis. Quæ omnia ipsi præscripsi ad xx. dies usurpanda. Tum febrifugi mei dosim ei tradidi post dicta remedia sumendam. Cum autem ille non posset commodè Pharmacopœis uti, qui à loco ubi degebat, satis longè distabant, & sumptus remediorum vix ferre posset, omissis iis omnibus, quæ præscripta fuerant, febrifugum statim sumpsit, à quo multum purgatus est. Prima accessio assumpto remedio dimidio minor fuit; secunda priori adhuc minor. Et ita minuentibus sensibilibus accessionibus, post quintum paroxysmum, à febre quartana omnino liber fuit, de quo me per litteras monuit, addens, se tussicula infestari à febre sibi relicta. Cui rescripsi, ut remedia à me antea præscripta usurparet, pro hypochondrii utriusque obstructionibus referendis, quas adhuc persistere, & tussim illam siccam perducere non dubitabam.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vomitus antiquus.

Uxor D. Antonii de Manilly, Medici Romanensis & Universitatis Valentianæ Doctoris aggregati meritissimi, annos nata 24. laboravit per triennium vomitu molesto, cum dolore lumborum ad regionem lienis sese exporrigente, vomebat autem post singulos pastus, omnem propemodum cibum & potum cum pituita viscida permixtum: unde ad summam maciem perducta est. Præterea quasdam velut accessiones febriles patiebatur, bis aut ter in mense per 12. aut 15. horas perseverantes. Multi Medici ex eis, qui pro ea consilium inierant, hæc symptomata à calculo, renum parenchymati infixo, provenire existimabant. Alii verò obstructiones, & hystericos affectus accusabant. Quorum omnium ratione varia remedia usurpata fuerant sine ullo fructu. Donec tandem ægra ad tantam maciem perducta fuerit, cum febre lenta conjunctam, ut febre hectica confecta putaretur. Ego autem rogatus à marito, ut quædam remedia ipsi præscriberem, censui præcipuam mali originem in liene residere, eamque tum obstructionibus, tum intemperie calida sicca laborare.

River. Opera Medica.

Quorum ratione, præmissa parva venæ sectione, sequentia præscripsi remedia.

24. Rad. cichor. asparagi, brusci, & buglossi an. ʒ. ss. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. & pimpinellæ an. M. ss. coquantur cum pullo gallinaceo, in colat. dissolve cremor. tart. ʒ. i. fiat jusculum, quod capiat manè per 16. dies.

In quarto quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ʒ. iii. sem. anisi ʒ. i. capiat cum regimine.

24. Hord. integri & amygd. dulc. an. lb. i. contundantur & decoquantur pro semicupio, quod ingrediatur tepidè bis in die per triduum, post usum jusculorum.

24. Chalyb. præp. cum sulph. ʒ. i. aloes opt. sennæ mund. rhab. elect. & agarici recenter trochisc. an. ʒ. ii. pulv. diarrh. abb. ʒ. ss. croci ʒ. ss. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. singulis dieb. manè tribus horis ante pastum, postea deambulando, & continuando per xv. dies.

Finito usu pilularum, reiteretur semicupium per quadriduum.

Hisce remediis ordine usurpatis, à prædictis effectibus liberata est, & in integram sanitatem restituta.

OBSERVATIO LXXXIX.

Febris tertiana.

ANcilla Domini de Sautereau in Senatu Gratianopolitano Consiliarii Regii, triginta annos nata, febre tertiana intermittente detinebatur, ejusque accessiones 15. passa erat, in quarum decursu bis ei sanguis detractus fuerat, & medicamentum catharticum bis etiam exhibitum: pluresque julepi refrigerantes & aperientes præscripti à Medico ordinario; qui post decimum quintum paroxysmum febrifugi mei gr. xx. illi exhibuit die intermissionis, quæ erat 25. Julii 1645. Quinquies purgata est per alvum, blandè, & sine molestia. Postridie accessio rediit multò intensior. Et ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO XC.

Febris tertiana.

DOMinus de Pourroy, in Senatu Gratianopolitano Præses amplissimus, quinquagenarius, febristertianæ intermittens accessiones viginti passus erat, quando ad eum vocatus sum. Bis ei sanguis detractus fuerat: julepi refrigerantes multi exhibiti, & aqua benedicta Rulandi bis propinata, unde magnam bilis & pituitæ copiam excreverat, per vomitum, & secessum. Vocatus ego in accessione vigesima prima, eam valde intensam invenio, quatuordecim horarum spatio, agrum valde affligentem, cum siti ingenti, & gravi inquietudine, quæ tandem sudoribus in fine paroxysmi prodeuntibus, discussa est. Urinæ erant rubræ, & quasi flammæ, nullum concoctionis indicium exhibentes. Ideo sanguinem detrahi jubeo satis magna copia: julepos valdè refrigerantes præscribo; succum limonum in prisana potus ordinarii: & spiritum vitrioli in eadem prisana, tempore accessionis. Quibus intra biduum color urinæ ruber valdè remissus est, & leve enæorema in ea apparuit. Nihilominus accessio vigesima secunda ejusdem fuit durationis, sed cum minori inquietudine, quæ epithematis liquidis regioni cordis admotis, valdè temperata est. Sequenti die exhibui febrifugi mei gr. xxv. cujus nulla fuit operatio per totam diem, nisi quod circa horam tertiam vespertinam semel alvum deposuit, & submediocrem materiæ biliosæ copiam excrevit. Postridiè vero, hora octava matutina, iterum dejecit, sed multò copiosius, excrementa autem biliosa & serosa erant. Hora nona rediit accessio, quæ multò remissior & brevior fuit, ad horas octo tantum perseverans. Post accessionem ter alvus soluta est. Contigit ista accessio die ult. mensis Julii 1645. Die 1. Augusti nulla accessio fuit, quia erat dies intermissionis. Die verò secunda, in qua accessio expectabatur, nulla etiam apparuit, ita ut ager curatus videretur. Attamen die tertia, quæ erat dies intermissionis, nova accessio prodit. Sequenti die, quæ erat quarta ejusdem mensis, secta fuit vena, cum urinæ adhuc rubræ apparerent, post meridiem verò alia accessio contigit, ita ut febris tertiana simplex in duplicem versa videretur. Die quinta ejusdem mensis rediit accessio priori similis. Hic amplum critici, insultandi campum invenere, quod febrifugo meo tertianam simplicem in duplicem, convertissent. At die sexta iterum exhibui febrifugum ad gr. xxxvi. quo sexies purgatus est, multaque dejecit biliosa, ac pituitosa. Accessio rediit eadem hora, sed priori aliquantulum

lum remissior. Post accessionem ter aut quater iterum alvum deposuit. Postridie manè iterum ter aut quater. Et accessio non rediit, neque diebus consequentibus, & intra paucos dies ad consueta munia rediit. In eoque statu permansit per 24. dies, in quorum decursu varios errores commisit in victu, qui cum in recidivam coniecere. Itaque die trigesima, ejusdem mensis, nova accessione correptus est, hora secunda post meridiem, quæ decem horarum spatium peragravit. Die ultima mensis, alia accessio rediit hora quarta vespertina, sed multò levior. Die prima Septembris rediit accessio hora decima matutina, priori consimilis, censui illas accessiones ex nova cacochymia ab incauta victus ratione cumulata exoriri, quæ levem quandam putredinem nacta sit, & nondum esse partibus firmiter infixam, neque tenaciter fermentatam, atque aded eam levioribus remediis evacuari posse, neque ad febrifugum esse confugiendum. Præscripsi itaque purgans medicamentum ex infus. 3. iii. sennæ in decocto ramarindor, cichorii, & agrim. cum sem. anisi & crystal. mineral. an. 3. i. addendo colaturæ mannae & syrup. ros. an. 3. i. pulv. jalapæ 3. i. Optimè purgatus est, & accessio sequens minor fuit. Tum per biduum sequens sumpsit iuscula aperientia & laxantia, sicque ab accessionibus omnino liberatus est, & debito victus regimine cautius observato, ad perfectam valetudinem perductus est; quæ ad hanc diem usque feliciter fruitur.

OBSERVATIO XCI.

Febris quartana.

FRATER Theorimus, juvenis Religiosus, Ordinis Recol-lectorum Cœnobii Gratianopolitani, incidit in febrem quartanam versus finem mensis Julii anni 1645. Quinque accessiones passus erat, cum ad eum vocatus sum. Sanguis ei detractus fuerat sine ullo alio remedio. Sumpsit die 7. Augusti febrifugi mei gr. xxx. pridie accessionis, Multum purgatus est per inferiora, & aliquoties per superiora. Accessio postridie rediit multò minor, quam nulla alia subsecuta est.

OBSERVATIO XCII.

Febris quartana.

FRATER Paschalius, ejusdem Cœnobii Religiosus, 10. accessiones febris quartanæ passus erat cum eum invisi. Ei exhibui febrifugi mei gr. xxiii. die 25. mensis Octobris anni prædicti, octies purgatus est per alvum, & bis per vomitum, eaque evacuatione morbus omnino sublatus est.

OBSERVATIO XCIII.

Febris quartana.

UXOR clarissimi viri D. de Chappoulay, apud Quæstures Franciæ Gratianopolitanos Advocati regii, quinquagenaria, à quinque septimanis febre quartana laborabat, aded graviter, ut in lecto perpetuò decumberet, & solis iusculis vesceretur, nunquam enim aderat integra ~~strepens~~. Die prima mensis Septembris sumpsit febrifugi mei gr. xv. sexies purgata est per alvum, idque blandissimè, sequenti die bis iterum purgata est, & accessio, quæ reditura erat post meridiem, usque ad horam septimam retardata est, multoque remissior fuit. Sequentibus verò diebus non amplius comparuit. Cum autem sese reficere inciperet, & solidis alimentis uteretur, uvas immaturas in singulis partibus comedeat, unde in febrem quartanam recidit, quæ consequenter duplex & triplex facta est, cum ego tunc temporis Gratianopoli discessissem, & Monspelium redissem. Contigit autem, ut mense Decembri ejusdem anni Gratianopolim iterum vocatus fuero, eam verò tunc temporis inviseris, triplici quartana graviter oppressam inveni. Quamobrem ei exhibui febrifugi mei gr. xx. die decima nona dicti mensis quibus septies purgata est per alvum, & bis per vomitum. Febris ea die non rediit, neque per biduum sequens. At verò die 23. cum laute prandisset, longa accessione correpta est. Quæ de causa sumpsit sequenti die febrifugi parem quantitatem, & quinquies deiecit per alvum, nihil verò per vomitum, consequenter à febre immunis fuit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris quartana.

Mulier quinquagenaria, in Nosocomio Gratianopolitano, per annum integrum febre quartana confictata fuerat. Die 5. mensis Septembris anni 1645. sumpsit febrifugi mei gr. xx. & copiose purgata est per alvum, se-

mel verò per vomitum; idque septem horis ab assumpto medicamento. Die sexta accessio rediit paulò minor, & retardata est per horas quatuor. Ab eoque tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO XCV.

Febris quartana.

Ancilla Uxoris Domini de Servien, in Camera Computorum Gratianopolitana Præsidis, febre quartana laborabat à quinque septimanis. Sumpsit die 6. Septembris anni 1645. febrifugi mei gr. xvi. pridie accessionis, quo multum purgata est, per inferiora tantum. Secunda die rediit accessio sine frigore, sed prioribus longior, & retardata est per horas sex, sequentibus verò diebus non amplius rediit, & in eo statu permansit per mensem integrum. Incautam verò victus rationem servans, ancillarum more, in febrem quartanam recidit, quæ primum in duplicem, mox in triplicem migravit, idque post meum discessum. Cum autem Gratianopolim redissem mense Decemb. ipsi exhibui febrifugi mei gr. xx. die 23. ejusdem mensis, rigida hyeme, atque glaciali existente. Matutinis horis materiam viscosam & glutinosam, eamque copiosam vomitu rejecit, vespertinis verò plurimum per alvum expurgata est, & sic omnino liberata fuit à triplici quartana.

OBSERVATIO XCVI.

Febris tertiana.

Petrus Fajolo, in Senatu Gratianopolitano Procurator, unus ex Consulibus illius anni, annos natus 40. febre tertiana duplici laborabat 25. diebus, per quos vulgaribus remediis ex alterius Medici præscripto abundè usus fuerat. Vocatus ego die 24. Augusti anni 1645. cum lecto affixum invenio, & solis iusculis utentem, gravibusque paroxysmis quotidie afflictum. Illi autem exhibui febrifugi mei gr. xv. quibus sepius purgatus est per alvum, idque blandissimè, & à paroxysmis febrilibus omnino liberatus.

OBSERVATIO XCVII.

Febris quartana.

Gabriel Pyot famulus D. Marcha civis Monspelienfis, annos natus 24. febre quartana duplici laborans à tribus mensibus, & nullis usus remediis, per illud tempus sumpsit febrifugi gr. xxiv. die 10. Novembris anni 1645. quæ erat dies intermissionis; purgatus est sepius ea die per alvum, sine ullo vomitu, aut nausea, & sine ulla molestia: sequenti die bis alvum deposuit. Accessio, quæ hora quinta vespertina expectabatur, retardata est usque ad 3. matutinam sequentis diei. Secunda accessio quæ vespertinis horis redire consueverat, nullo modo comparuit, & ab eo tempore æger nullam amplius accessionem passus est.

OBSERVATIO XCVIII.

Febris quartana.

UXOR Joannis Alles Chirurgi Montfrinensis, triginta annos nata, febre quartana laborabat à quatuor mensibus, & cum per illud oppidum transirem circa finem mensis Octobris anni 1645. rogatus sum à marito, ut quædam remedia illius curationi idonea præscriberem. Video mulierem admodum pallidam & macilentam, cui menses non fluxerant à principio morbi, & contrectans hypochondria, lienem invenio durissimum, ac ferè scirrhum. Ideo censui febrem quartanam curari non posse, quin obstructions illæ graves prius auferrentur. Præscripsi itaque primum potionem purgantem, & postridie venæ sectionem. Postmodum pilulas ex chalybe, aloë, ammoniaco, aliisque per 15. dies usurpandas, fotum emollientem atque aperientem, per usum pilularum singulis diebus hypochondriis admovendum. Quibus diligenter usurpatis, tensio hypochondrii sinistri admodum remissa est, sed accessiones febriles in eodem tenore consistebant; sumpsit itaque febrifugi mei gr. xx. à quo sexies purgata est per alvum, & ab eo tempore nullam amplius accessionem passa est.

OBSERVATIO XCIX.

Febris quartana.

Ingenus adolescens Michael Pineau Romarantinianus, Medicinae studiosus, cum febre tertiana per quatuor menses afflictus fuisset, tandem in quartanam incidit, eaque laborabat à sex septimanis, cum ad me venit remedium exposcens. Dedi itaque febrifugi mei gr. xx. die

29. mensis Novembris, anni 1645. ea die bistantum purgatus est per inferiora, idque circa vespeream. Sequenti die quæ erat dies accessionis, decies purgatus est per alvum, & bis per vomitum, nempe horis prandii & cænæ, & cum assumptis alimentis biliosos humores excrevit, & accessio non apparuit ea die neque deinceps.

OBSERVATIO C.

Febris quartana.

PUella sancti Egidii, nomine Joanna Brunetta decem annos nata, febre quartana laborans à quatuor mensibus, sumpsit febrifugi mei gr. xxi. die 29. mensis Novembris anni 1645. Quinquies purgata est per alvum sine molestia: sequenti die rediit accessio more consueto, & ab eo tempore non amplius comparuit, atque ita ægra à morbo libera omnino evasit.

APPENDIX.

Quia omnes febris quartanæ curationes, sub diversis titulis propositæ, centuriæ limites excederent, ideo sequentes sub eodem titulo comprehendimus, ut ad hanc usque diem, qua hæc prælo subiiciuntur, curationum nostrarum series extendatur. Tum ut ea quæ de febrifugo nostro inferius dicturi sumus, illustriora evadant.

Cum Gratianopoli Monspelium peterem mense Octobri anni 1645. Valentiam transeunti occurrit mihi caupo quidam, qui Claudius Boudon nominatur, febre quartana laborans à tribus mensibus; ad cuius oppugnationem nullum remedium usurpaverat, præter unicam venæ sectionem. Præscribo primum potionem purgantem, ad cacochymiam, in primis viis restagnantem evacuandam; quæ febrifugi operationi obistere potuisset, ex sennæ ʒ. ʒ. diaphæn. ʒ. iii. syrupi rosac. ʒ. i. sumendam post tridie accessionis, qua copiose purgatus est. Sequenti die sumpsit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus est per alvum sine molestia, idque tantum circa vespeream. Post tridie rediit accessio solito multo longior, & postmodum nulla alia subsequuta est.

In eodem itinere transiens per oppidum, quod *le Bourg Saint Andiol* nominatur apud Vivarienses, rogavit me D. Henricus Chays Chirurgus peritissimus, ut febrifugi mei dosin ipsi concederem pro muliercula quadam, à longo tempore febre quartana laborante: cuius voto statim satisfeci; ille post aliquod tempus mihi retulit, illam mulierem à febre quartana, huius remedii vi statim fuisse liberatam.

Joannes Rideletus in Senatu Gratianopolitano Procurator annos natus 54. febre quartana laborabat à tribus mensibus, eaque duplici & sævissima; ita ut lecto affixus decumberet, & solis iusculis vesceretur. Summa macie confectus erat, tum faciem, pedes, ac tibias tumore œdematoso affectas habebat, ut in hydropem ruere videretur. Post multa remedia frustra tentata, meam opem implorat die 13. Decembris anni 1645. rigida hyeme existente. Ego verò in pessimo illo statu eum constitutum videns, negabam me specificum meum exhibiturum, ne infamaretur remedium. Attamen uxoris & fratris precibus tandem cedere coactus, remedium exhibeo ad grana xx. die 24. ejusdem mensis. Septies purgatus est per alvum sine molestia, primò biliosa, mox pituitosa multa excrevit. Die 25. ter iterum deiecit eandem materiam. Accessiones perseverabant. Die 27. sumpsit febrifugi gr. xxiv. sexies purgatus est per alvum sine molestia. Sequenti die levem accessionem passus est. Et ab eo tempore febris quartanæ accessiones non redire; saltem per septem dies quibus ego post ultimam accessionem Gratianopoli moratus sum; neque, quid post meum discessum acciderit, rescire hæcenus potui; imminens enim hydrops maximum periculum minabatur.

Claudius Moutseau, Artocopus Gratianopolitanus, cui signum est ensis regius, annos natus 40. febre quartana duplici laborans, à quatuor mensibus, sumpsit febrifugi mei gr. xx. die 25. Decemb. anni 1645. hyeme rigida & glaciali existente. Quater purgatus est per alvum blandissime. Die 24. & 25. accessiones iterum passus est. Die 26. sumpsit febrifugi gr. xxx. Bis tantum purgatus est, sed copiose, & ab eo tempore nullam amplius accessionem passus est.

Michael Gounselin faber ferrarius Gratianopolitanus, à quatuor mensibus quartana laborans, sumpsit febrifugi mei gr. xxxii. die 26. Decembr. anni 1645. frigore intensissimo sæviente. Septies purgatus est per alvum, bis verò

River. Opera Medica.

per vomitum. Sequenti die rediit accessio, prioribus intensior. Die 29. ejusdem mensis sumpsit idem remedium, & sexies purgatus est per alvum sine vomitu ullo, accessio nulla postmodum apparuit.

Martinus Lebreton Parisiensis, Ecclesiæ divi Ludovici Patrum Jesuitarum Musicus, 20. annos natus, febre quartana laborans à quatuor mensibus, per quos nulla remedia ex arte usurpaverat, sumpsit die 3. Februarii anni 1646. febrifugi mei gr. xx. pluries purgatus est per inferiora tantum. Postridie accessio rediit levissima, & nulla alia deinceps.

Ancilla uxoris nobilissimi viri Domini Marechalli de L'Hospital, nomine Barba Lepeze, febre quartana duplici laborans ab octo mensibus. Sumpsit febrifugi mei gran. xx. die 25. Febr. anni 1646. quæ erat dies intermissionis: sexies purgata est, per alvum. Die sequenti eodem modo purgata est, & pari quantitate. Accessio, quæ expectabatur hora quinta vespertina, rediit hora nona matutina prioribus similis: Et ab eo tempore nulla amplius accessio comparuit; Sicque ægra à duplici illa quartana contumaci prorsus liberata est.

Pedissequus D. Comitæ de Larochequion, octodecim annos natus, febre quartana laborans à quatuor mensibus, petiit à me auxilium die 27. Februarii anni 1646. Quia verò jamdiu nulla remedia usurpaverat, & cibis quadragesimalibus tunc temporis utebatur; censui præparandum esse corpus venæ sectione moderata, & purgatione ex infusione ʒ. iii. sennæ cum ʒ. ʒ. salis tartari, qua blandè purgatus est. Die 2. Martii sumpsit febrifugi gr. xx. quæ erat dies accessionis, sed tantum hora sexta vespertina reditura. Octies purgatus est per inferiora tantum. Accessio anticipavit, & rediit hora secunda, prioribus intensior. Die quinta ejusdem mensis rediit accessio, itidem hora secunda, prædictæ similis. Die septima sumpsit febrifugi eandem dosin, cuius operatio priori fuit similis: rediit tamen accessio more consueto, & consequenter tres alias accessiones passus est, nullo utens remedio. Attamen corpus reficiebat, & faciei color vividior in dies evadebat, nec non ciborum appetentia melior. Post tres illas accessiones & pridie quartæ, sumpsit febrifugi gr. xxii. quibus sexies purgatus est per alvum: accessio rediit postridie paulò remissior, & ab eo tempore æger nullam amplius accessionem passus est, prorsusque à febre quartana liberatus fuit.

DE FEBRIFUGO NOSTRO.

Hactenus febris quartana pro incurabili habita est in principio, augmento, & statu, quod materia morbifica illis temporibus nondum sufficienter concocta & præparata sit, ut medicamentis purgantibus educi valeat; & quicumque vehementioribus remediis eam educere nituntur, ex quartana simplici, non raro duplicem ac triplicem faciant, atque interdum continuam, qua ægrotantes in maximum vitæ periculum conjiciuntur. Hinc factum est, ut prudentiores Medici quartanariis longam patientiam consulant, eosque ad vernum tempus demittant, cuius temperies humoris peccantis concoctioni & evacuationi maximè idonea est: hyemis verò frigus tantopere adversum, ut, eo vigente, febris quartana prorsus incurabilis censeatur, propterea quod humores tartarei & melancholici magis condensentur, ac veluti congelentur, nec non meatus corporis tum sensiles, tum insensiles contringantur, ut evacuationis, aut diaphoresis spes omnis oblata videatur. Quinimò tanta est non raro materiæ morbificæ contumacia, ut multæ quartanæ à doctissimis etiam Medicis recta methodo, & maximo vulgari remedium apparatu, tempore idoneo (id est vere, & æstate) oppugnata, eorum vim eludant, & ad annum integrum, imò interdum ad biennium & triennium protrahantur.

Verum enim verò, longus usus & exercitatio diuturna, magna artibus incrementa afferre consuevit, & nova recentiorum inventa antiquorum medicinam ad longè sublimius dignitatis fastigium extulere. Quorum ego vestigiis insistens, cum in penitioribus naturæ arcanis perscrutandis per triginta septem annos, à quibus medicinam facio, sedulam operam navaverim, licet publicis, ac ferè continuis (præter ægrorum visitationes) lectionum, disputationum, aliarumque Academicarum exercitationum occupationibus districtus; attenta cogitatione diu multumque meditatatus sum: si qua via concinnæ, & diuturnius ita morbus exiguo tempore vinci edomarique valeret, ut ad li-

cet conatus ille perardus videretur, & propemodum impossibilis, successum tamen optatum (divino Numine aspirante, cui sit laus & gloria) obtinere licuit. Tandemque diu meditando, elaborando, experiendo conjungendo, separando, addendo, detrahendo, augendo, minuendo, varietate varia præparando, verum atque specificum febris quartanæ *ψυχροποιον* inveni. Nolo infallibile remedium pronuntiare, ne agyrtarum vocibus uti videar. Sed quod res est, bona fide pronuntiare possum, me ad hanc usque diem nunquam remedium exhibuisse, quin accessiones febriles tertia saltem exhibitione cessaverint. In nonnullis tamen vel ob errores in victu, vel ob quasdam materiæ morbificæ reliquias, intrus resistentes, recidiva contrigit, quæ levi aliqua purgatione, ex vulgaribus medicamentis parata, ut plurimum discussa est.

A quatuordecim tantum mensibus hoc remedio uti cœpi, quod per multos annos in mente agitaveram. Plurimorum verò, à quibus hactenus usurpatum est, nomina & historias, scriptis mandavi. In quibus febres quartanæ in principio, augmento, statu, tum etiam in media hyeme, eaque gelu rigida, curatæ inveniuntur.

Hujus remedii vires ejusmodi sunt, ut humorem melancholicum virtute specifica oppugnet, illius fermentationem, quæ paroxysmi causa est, inhibeat, pravas ejusdem qualitates extinguat, totamque ejus naturam immutet. Sicque omnes turbæ, quas ferus iste humor in corpore humano excitare solet, illico sedantur, eo scilicet imbelli, atque invalido, aquæ communis instar, effecto. Quemadmodum enim acerum, sale tartari aut saturni admixto, omnem aciditatem, omnesque vires subito amittit, & aquæ simillimum fit; ita humor melancholicus ad specifici sui occursum extinguatur quodammodo, omnemque agendi ac resistendi potentiam amittit: Ita, ut plerumque una illius exhibitione febris quartana profligetur, & raro ad secundam, rarissime ad tertiam confugiendum sit. Cum alioquin materia rebellis, & non prius edomita, centum medicamentis ne minimum quidem commoveri valeat. Unde Medici non raro illius contumacia pertæsi, curationem dimittere coguntur. Licet autem hoc remedium febri quartanæ oppugnandæ peculiariter destinatum sit; febres etiamnum tertianas, propter analogiam, quæ illis cum quartanis intercedit (siquidem febres tertianæ longiores in quartanas plerumque degenerant) una die profligat: ut in multis febris tertianæ curationibus supra videre est, unde generico febrifugi nomine à nobis donatum est.

Exactam ac dilucidam hujus remedii descriptionem nondum proponendam censui, donec pluribus aliquot annorum observationibus ejus virtus perspecta fuerit.

Ut tamen interim curiosis naturæ indagatoribus inquirendi occasio præbeatur, subobscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuum descriptionem propono: quam filii artis, sedulo adhibito labore, non admodum difficile evolvere poterunt. Componitur ergo pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule, id est forte Sole, Antimonio, & Mercurio, duodecim (destillationibus) laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta Spiritus vini additur, operis complementum efficiens. Dari potest pueris ad gr. x. xii. & xv. Adultioribus verò à gr. xx. ad xxx. & xl. Blandè operatur, iusta dosi exhibitum, nec magis conturbat, quam medicamenta vulgaria, & senna & rhabarbaro composita. Aliquandotamen per vomitum evacuat, si materiæ morbificæ portio circa ventriculum hæreat. Hoc enim habet peculiare, ut materiam morbificam ubicumque latentem recta via adeat, efficaciter aggrediatur, & fortiter oppugnet, donec tandem devicerit. Historiæ supra descriptæ id ipsum aperte indicant. In quibusdam enim vias apertas, & materiam non admodum copiosam inveniens, sine ulla molestia, & cum exigua evacuatione opus suum absolvit, ut in Principe Doria, aliisque contigit. In aliis verò qui nullis, totius morbi decursu remediis usi fuerant, & pravis edulii corpus suum impleverant; noxiorum humorum multitudinem, & contumaces viarum obstructions, summamque cruditatem inveniens, non sine conturbatione, & labore ægotantis, morbum vincere potuit, ut in pauperibus, & plebeis quibusdam contigit, in quibus prima hujus remedii experimenta facta sunt. Hæc igitur de febrifugo nostro dicta sufficiant.

Specificum hoc Febrifugum Germanorum Chymicorum Decano *Hartmanno* debetur, qui id ita describit. *℞.* Auri puri & optime purgati *℥.* *℞.* redige in crustulas tenues, & more solito in aqua Regia ex sale communi, (non verò armoniaco, quia illud Mercurium volatilem reddit,) solve Vitri antim. *℥.* *℞.* & Mercurii probe mund. *℥.* iii. in aqua forti solve, singula nempe seorsim, ac in separatis vitris, ita tamen, ut solutiones omnes probe sint claræ, & transparentes. Omnes istas aquas confunde, & aquam abstrahere per alembicum, & novam aquam Regiam affunde, sæpius & identidem evoca, idque fac tantisper, donec præcipitatum in ignita ferrea lamina penitus nullum fumum de se emittat. Quo signo præfenti, totum præcipitatum diligenter sub regula calcina, sic nimirum spiritus aquæ Regis omnes exploduntur & dissipantur. Tandem ab eodem spiritum vini sexies destilla, donec quodammodo figatur Mercurius. Denuo sub regula ignendus, & lentè calcinandus. Ita *Hartm. Balfink* aliique *Vericum Febrifugum* explicant.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum insignium

CENTURIA QUARTA.

OBSERVATIO PRIMA.

Febris Hæctica.

FILIA Domini d'Aumelas, Franciæ Quæstoris generalis, annos tredecim nata laborabat ab octo mensibus febre lenta, quæ hæctica censebatur, propterea, quod omnibus remediis, quæ ad chlorosin & viscerum obstructions referandas vulgò præscribi solent, à duobus peritissimis Medicis illius curæ successivè incumbentibus, per dictum tempus auferrî non potuerat, quin potius morbus ad extremam maciem & summam totius corporis debilitatem ægotantem perduxerat, ut ab omnibus pro deplorata haberetur. Cui judicio maxime favebat vomitus assiduus, qui eam statim à somno matutinis horis infestabat, & usque ad horam prandii, perseverabat, ita ut omnia Medicamenta tum al-

terantia, tum vacuantia, quæ ipsi matutinis horis exhibebantur, vomitu rejiceret. Et sic nullus videbatur esse remedio locus. Cum tandem curæ meæ commissa fuisset, præmissis Prognostico, quod exigua salutis spes superesse videretur, ad duo animum converti; primo, ut remedia antea usurpatis efficaciora adhiberentur: secundo, ut semel assumpta vomitu non rejicerentur, Remedia efficaciora è Spagyricorum officinis erant depromenda. Ut verò facilius retinerentur, gustui non ingrata esse debebant, & illis horis exhiberi, quibus vomitus non urgebat. Ideò cum mihi relatum esset, illam è meridie usque ad horam sonni vomitu non tentari, censui remedia vespertinis horis esse exhibenda. Primum itaque præscribo tabellas compositas ex Stomachici Poterii *℥.* ii. & sacchari in aqua rosarum dissol. *℥.* vi. quarum sumebat *℥.* ii. singulis diebus, horis duabus ante cœnam. Continuat hisce tabellis per 8. dies, sumpsit auri diaphoretici gr. iv. ac

iv. ac deinde, per alios 3. dies tabellas Stomachicas continuavit; quibus elapsis aurum diaphoreticum iteratum est, post cujus exhibitionem, febris illa lenta, quæ hæctica putabatur, omnino disparuit: tum etiam vomitus cessavit. Quamobrem eo tempore etiam matutinis horis remedia exhibita sunt. Sumpsit igitur singulis diebus manè, per mensem integrum, Balsami Peruviani guttas iii. cum saccharo subactas, ad Pilulæ formam, cui superbebat tantillum vini generosi. Hoc remedium ad ventriculum roborandum, & obstructions referandas eximias vires obtinet. Et per dictum mensem sumpsit etiam quotidie vespertinis horis tabellas Stomachicas, & semel in septimana aurum diaphoreticum, sicque ad integram valetudinem restituta est.

OBSERVATIO II.

Tertiana duplex.

Dom. Gerardus, in Curia Computorum, Subsidiorum, & Fisci regii Consiliarius, annum agens 63. febre tertiana duplici laborabat à quinque septimanis, in quarum decursu multa remedia administrata fuerant ab alio Medico. Quater secta fuerat vena, pluries purgatus fuerat, & multi julepi, aliaque remedia exhibita. Morbus tamen in pejus ruebat, accessiones graviores evadebant, ut ea die, qua ego vocatus sum, ipsum attonitum, & comatoso quodam stupore affectum invenire, & adstantes de ipsius salute maximè dubitarent. Tanta autem erat virium prostratio, ut nulli evacuationi locum esse censuerim. Prima igitur die, qua ipsius curationi incumbere cœpi, julepum sequentem exhibui hora una ante accessionem.

℞. Aquæ cichor. ℥. iii. salis absinth. ℥. ss. spiritus sulphur. ℥. i. misce, fiat julepus.

Secunda die idem remedium iteratum est, etiam hora una ante accessionem, qua transacta, urinæ meliores fuerunt, concoctionis non levia rudimenta ostendentes, quæ antea crudissimæ apparuerant. Tertia die idem julepus iteratus est eadem hora, & accessio perexigua fuit. Quarta die manè sumpsit portionem sequentem.

℞. Senn. mund. ℥. ii. salis tartari ℥. ss. spirit. vitriol. ℥. ss. aquæ cichor. ℥. vi. infundantur frigide per noctem, & colaturam capiat manè cum regimine.

Pluries purgatus est cum euphoria, & ea die accessio non apparuit, neque deinceps, & ita perfecte curatus est.

OBSERVATIO III.

Hydrops Thoracis.

Die vigesima mensis Junii, anni 1646. vocatus sum à D. Daniele Verchando, Cive Monspelienfi quinquagenario, maxima spirandi difficultate à tribus mensibus laborante, ad quam molliendam multis remediis tum à medico ordinario, tum in variis consultationibus præscriptis usus fuerat, sed frustra: eum enim inveni anhelantem, & extremos penè spiritus exhalantem præ suffocatione, qua urgebatur. Censui eum pectoris hydrope laborare, cum neque tussis, neque stertor adesset, neque ulla sputa viscida & crassa excernerentur, ut in vero asthma te solet fieri. Præterea tibiæ œdematoso tumore affectæ erant, & venter intumescere incipiebat, ut jam asciticus fieri videretur. Insuper in lecto à duobus mensibus non decubuerat, sed diu noctuque in Cathedra corpore erecto federe cogebatur. Ego verò de illius salute desperans, nolebam ipsi remedia præscribere, verum ipse instanter urgebat, ut summam illam respirandi difficultatem minuerem. Quamobrem illius precibus victus aliquod saltem solatium ipsi asserere contendens, exhibui die sequenti bolum ex Calomelanos ℥. i. cum diagryd. ℥. ss. in conserva rosarum. Septies purgatus est per alvum, & magnam feri copiam excrevit, unde maximum levamen eadem die recepit, ita ut liberius multò quam antea respiraret. Post bidduum iteratum est remedium, pari successu, & sequente nocte in lecto decubuit, sine ulla pectoris oppressione, ventris tumore imminuto, hypochondria contrectare licuit, & lienem magnum atque scirrhum inveni: ideo præscripsi apozemata aperientia cum sale Tartari & spiritu sulphuris, tum etiam fots & linimenta, hypochondriis admovenda, cum iterata tertio quoque die purgatione prædicta. Quibus per 15. dies continuatis, ad longè meliorem statum revocatus est, ut se curatum omnino putaret. Attamen elapso uno mense omnia symptomata rediere, venter magis intumuit, & post duos alios menses è vivis excessit. In hac Observatione notanda est summa

River. Opera Medica.

Calomelanos efficacia, quod in morbo lethali tantum adjumenti asserere potuit.

OBSERVATIO IV.

Paralysis.

Joannes Alberger quinquagenarius, à quatuor mensibus hemiplegia laborabat, partem corporis dextram occupante, ita ut vix loqui, & verba pronunciare valeret. Ab anno integro hoc morbo affligebatur, & per illius decursum multa usurpaverat remedia cum exiguo fructu. Ego verò, illius curationem aggressus, die 26. mensis Junii anno 1646. bolum præscripsi ex Bezoardici mineralis gr. xii. cum conserva rosarum, bis in die sumendum, & quinto quoque die pilularum coctiarum minorum ℥. i. cum Mercurii calcinati per se, sine corrosivis, gr. viii. Quibus per 20. dies continuatis, pristinae sanitati restitutus est.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhagia.

Vir robustus 30. annos natus, bilioso temperamento præditus, contumaci hæmorrhagia ad extrema reductus fuerat. Post multa remedia, frustra tentata, tandem cujusdam Medici consilio è lecto in pavementum delatus est supra matram lancam, & totum corpus contextum lintheis, oxycrato madidis, per longum tempus, donec rigore correptus est, tunc enim ad lectum deportatus, & rigorem febris subsequuta est, quam sudor excepit, à quo curatus est, Collum etiam iisdem lintheis obducebatur.

OBSERVATIO VI.

Hysterica passio.

Die 17. Junii anni 1646. ancilla uxoris meæ, nomine Ludovica Costa, subito correpta est dolore atrocissimo latus dextrum & lumbos tam immaniter infestante, ut illa continuo ejulare cogeretur. Cum nulla febris adesset, existimavi affectum esse hystericum. Ideo statim oxycrati cyathum exhibui, quem post horæ quadrantem vomitu rejecit, cum multa pituita. Sedato vomitu, alterum oxycrati cyathum hausit, & statim dolor protinus evanuit, eaque prorsus liberata est.

OBSERVATIO VII.

Dolor Nephriticus.

Die 20. mensis Julii anni 1646. C. Jacobus Lemadre Medicinæ studiosus, filii mei præceptor, correptus est dolore nephritico valde urgente. Urinæ erant rubræ & sanguinolentæ. Primum injectus est clyster ex decocto emolliente: cum diaphœn. ℥. i. aquæ benedict. ℥. iv. qui parum præstitit. Sequenti die missus est sanguis ad ℥. x. quia erat plethoricus. Dolor tamen perseverabat. Tertia die iteratus est clyster prædictus, qui cum tota die purgavit blandè, & per dilucida intervalla; eademque die à dolore prorsus liberatus est, excretis duobus calculis perexiguis. Clyster prædictus ad dolores Colicos & Nephriticos præstantissimus est, ut in aliis Centuriis videre est. In hac autem curatione hoc peculiariter annotandum, quod si prima vice injectus clyster votis non respondeat; semel atque iterum repetendus sit.

OBSERVATIO VIII.

Cholera morbus.

UXor Petri Portalon, civis Monspelienfis, correpta est Cholera morbo die 23. Julii anni 1646. circa meridiem, & ad vespertinam usque vigesies alvum deposuit, cum gravissimis doloribus, non solum intestina, sed etiam ventriculum infestantibus, ita ut sequenti etiam vomitu premeretur, multosque humores acres, & biliosos excerneret. Maritus à me consilium petiit vespertinis horis; dum alia remedia pararentur, consulo, ut agra oxycrati cyathum assumeret, cujus adeò efficax fuit operatio, ut vomitus & alvi fluxus statim cohibitus fuerit, & alia remedia usurpata non fuerint; dictitante agra, se à morbo liberatam, & pristinae valetudini restitutam.

OBSERVATIO IX.

Carbunculus.

Filius Petri Boujac, Mercatoris Monspelienfis, quartum ætatis annum agens, Carbunculo afflictus à tri-duo integro, per quod nullum remedium usurpatum fuerat, à me invisus est die 22. mensis Junii, anni 1646. Erat

autem Carbunculus in media fronte, cum tumore rubicundo, in medio nigerrimo, & tota facies valde inflata erat. Jubeo primum ad fixandum Carbunculum, causticum inuri parti nigricanti, & imponi escharæ unguentum Basilicum cum Theriaca, ol. Scorpion. Matthiol. & vitello ovi: toti verò tumori cataplasma de Arnoglossio. Eodem tempore clyster injectus est, eoque rejecto, venæ sectio iterata: quæ horis matutinis, cum etiam pridie celebrata fuerat. Vesicatorium cervici admotum, & portio Cardiaca præscripta; tum etiam confectio de hyacintho, in singulis jusculis exhibenda. Sequenti die febrem valde imminutam, tumoris inflammationem remissam, & omnia mitigata invenio; unde proximam salutem sperandam censui. In hoc casu notandus est præcipue vesicatorii usus, quod magnam humoris virulenti portionem derivans, præcipuam curationis partem fecisse credibile est. Idem in omni carbunculo usurpandum censeo, & parti viciniore admovendum. Defensivum ex unguento de Bolo quod vulgo in his affectibus usurpatur, adhibendum non existimavi, quia repellentia, faciei admodum, in illius inflammationibus admodum noxia sunt.

OBSERVATIO X.

Epilepsia.

ANcilla Epileptica usu oxycrati liberata est, ejus cyathum sumebat manè, singulis diebus; & ante tempus invasionis acetum purum. Curato morbo doloribus artuum correpta est, qui usu Thermarum curati sunt.

OBSERVATIO XI.

Hæmoptoe.

JOannes Figuiere Civis Monspelienfis hæmoptoe laboraverat per triennium, qua sanguinem rejiciebat per intervalla, satis magna copia. Tandem post multa remedia, per mensem integrum, manè sumpsit amyllum, aqua decoctum (& sine calce paratum) instar Panatellæ, & ab eo tempore sanguinis sputo nunquam correptus est.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana.

Mense Augusto anni 1646. Guilelmus Dortomanus, Patronus celeberrimus sexagenarius, bilioso temperamento præditus, laboravit febre tertiana vehementi, eique quater secta fuit vena, & semel purgans medicamentum exhibitum intra dies 14. Præterea julepi refrigerantes & aperientes fuere usurpati, tum ante sextam & septimam accessionem specificum exhibitum est ex salis absint. 3. ss. spiritus sulphuris 3. i. cum aquæ cichor. 3. iii. quibus accessiones imminutæ sunt, eodem tempore, in primo potu sumebat, vigente febre, spiritus sulphuris guttulas 15. in aqua fontis. Tandem hora una ante octavam accessionem secta fuit vena, præmisso decocto chamom. & cremoris tartari, & Emplastrum Strobelbergeri carpis admotum est, quibus remediis imminens accessio fugata est, ut nulla ejus vestigia apparuerint.

OBSERVATIO XIII.

Febris quartana.

Filia Domini Ducabe Poussanensis, 15. annos nata, febrem quartanam patiebatur à 14. mensibus. Monspelium adducta est, ut mihi curanda traderetur: Illi exhibui febrifugi mei grana 16. die 22. mensis Augusti & decies purgata est per alvum, bis etiam per vomitum, quo humores primum acidos, mox amaros excrevit. Unicam accessionem passa est ab assumpto medicamento, & nullam aliam deinceps.

OBSERVATIO XIV.

Calculus vesicæ.

Illustrissimus vir, Dom. de Burcin, Senatus Gratianopolitani Præses, mense Augusto anni 1645. correptus est dolore Nephritico, à quo post aliquot dies liberatus est derepentè, etiamsi nullum Calculum excreverit, cum tamen aliàs, simili dolore tentatus, per lapillorum excretionem liberari consuevisset; unde conjeci, Calculum à renibus per ureteres excessum, fuisse retentum in vesica, Nec falsa fuit conjectura; siquidem ab eo tempore titillationes frequenter patiebatur circa vesicæ sphincterem, urinæ acrimoniam, & dolores, ad balani extremitatem sese porrigentes. Multa usurpavit remedia toto anno, per intervalla, ac tandem mense Augusto anni 1646. calculum excrevit nucis avellanæ magnitudinem æquantem, sed fi-

guræ oblongæ, olivam referentis. At verò tanta difficultate ferebatur per virgæ canalem, ut intra 25. tantum horas à vesicæ orificio ad balani radicem pervenerit; ubi meatum angustiores inveniens nullo modo eum pervadere potuit, atque adeò necessum fuerit balani incisione illum extrahere, quæ in parte inferiori propè frænum celebrata est. Remedia quæ ultimò usurpata sunt, & quibus præcipue calculi exclusio adscribitur, talia fuere.

Post evacuationes universales usus est per mensem integrum pilulis, ex salibus Baccarum hederæ & nasturtii aquatici, crystallo tartari, & minerali part. æqualibus, cum terebinthina, in massam pilularum redactis, de qua sumebat Drach. i. mane singulis diebus, postea verò per novem dies sumpsit aquæ ceparum albarum in vino albo destillatarum 3. iii. cui aquæ addebatur sal ex capite mortuo elicitum, & nona die prædicti calculi excretio contigit.

OBSERVATIO XV.

Febris tertiana.

Dom. de Craucer, in curia Præsidiali Præses & judex major, correptus est febre tertiana duplici, mense Augusto anni 1646. Febrem esse malignitatis participem, ostendebat pulsus non admodum frequens in paroxysmo, & summa perfrigeratio extremorum, quæ toto accessionis decursu non recalescebant. Bis illi secta fuit vena, & bis prisana laxans ac refrigerans exhibita, tum etiam spiritus Sulphuris, in quibusdam accessionibus, ad guttas 15. cum aquæ cyatho permixtus propinatus est. Julepus ex aqua Cich. spiritus sulph. & sale absinth. bis usurpatus est paulò ante paroxysmum, & emplastrum Strobelbergeri carpis admotum. Ac denique aqua theriacalis refrigerans, & à nobis descripta capite de febre pestilenti, ad 3. iii. exhibita est, ante duos postremos paroxysmos. Quibus remediis intra 15. dies à morbo illo periculoso liberatus est.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana.

Dom. Massauve, Quæstor Franciæ Generalis mense Augusto anni 1646. duplicem tertianam patiebatur, in qua duo paroxysmi apparebant in una die, altera existente vacua. In alterius Medici manibus fuit per 12. dies, morbo quotidie in pejus abeunte. Meam postmodum opem imploravit, eodemque die febrem passus est ex duplici paroxysmo constantem, per 30. horas. Initio sequentis accessionis sumpsit ex meo præscripto decocto Chamæmeli & crystallo tartari; eodemque tempore secta fuit vena, & emplastrum Strobelbergeri admotum. Unicam tantum accessionem passus est, eamque leviolem, ac triduo post omnino liberatus est, sumens in duobus paroxysmis spiritus sulphuris guttas 15. & julepos refrigerantes, cum eodem spiritu bis in die. Ante penultimam accessionem sumpsit Prisana laxantem & refrigerantem; & ante ultimam hausit aquæ Theriacalis refrigerantis nostræ 3. iii. Tum etiam admotum ventriculo cataplasma, ex Tanaceto, pulveribus aromaticis, & Terebinthina, in placenta rosacea, quæ ultima accessio ferè nulla fuit.

OBSERVATIO XVII.

Variolæ.

Filiolus N. Benoist, Mercatoris Monspelienfis, natus menses 23. variolis correptus, secunda morbi die in coma & convulsiones incidit, cum tanta virium prostratione, ut intra paucas horas moriturus videretur. Vocatus ad eum die 12. mensis Novembris, anni 1645. quæ erat secunda morbi dies, venæ sectionem statim præscribo, & sanguis detractus est ad 3. iv. deinde exhibetur ex cochleari frequenter julepus, compositus ex aquæ Cardui benedicti & Scabiosæ an. 3. iii. Trochisc. viperinorum, & Bezoardici mineralis an. 3. i. Eodem tempore exhibebatur tertia quaque hora Bezoardic. mineralis 3. ss. cum paucis jusculis; quibus per biduum continuatis, totum corpus variolis conspersum fuit, quæ postmodum ad decentem magnitudinem increverunt, & ager reliquis morbi temporibus feliciter defunctus est.

OBSERVATIO XVIII.

Pleuritis spuria.

UXor Dom. du Cros, in Curia Computorum Auditoris, Erysipelas passa est in tibia, per septem vel octo dies, cum febre continua. Ab utroque affectu libera-

rata, cura & diligentia Medici ordinarii, acri frigido se se præmaturè exposuit, unde in lateris dolorem incidit, cum febre, tussi & difficultate spirandi; tum etiam sputa nonnulla sanguine infecta apparuerant. Secta fuit vena bis, ter, & reliqua remedia Pleuritidi conferentia administrata. Vocatus ego in consilium, die 19. mensis Novembris, quæ erat quinta dies morbi, censui purgans medicamentum esse exhibendum die sequenti, quod tamen contra leges artis, & vulgarem methodum esse videbatur, quibus sancitum est, ante septimum morbi diem purgans medicamentum Pleuriticis non esse exhibendum. Verum sequentes rationes purgationem illam suadere videbantur: primò quòd Pleuritis illa vera & exquisita non apparebat à systrophica inflammatione genita, sed potius spuria, à fluxione quadam tenui & serosa, vel etiam vaporibus acris, ex cacochymia in ventre inferiori contenta elevatis, & membranam costas succingentem velli- cantibus. Id ex eo colligebatur, quòd sanguis in uno vel altero tantum sputo apparuerit, isque paucissimus, instar filamentum, qui à Pleura inflammata tam exigua copia prodire non potuerat, sed potius à venula quadam aperta tussis vehementia, vel à cerebro descendere potuit, cum ægra circa idem tempus levem hæmorrhagiam passa fuerit. Secundò, quòd dolor ille continuus non fuerit, sed per intervalla desinens ac rediens; qui ipso consultationis tempore nullus ferè apparebat, tum etiam febris erat admodum remissa. Tertio, quod per totum posterioris invasionis tempus assidue vigilæ adessent licet lateris dolor, etiam nocturnis horis, valdè interdum remitteretur, unde colligere licuit, intensas illas vigilas ab humorum putredine potius, & à febre essentiali, quàm à Pleuritide dependere. Quarto, quod ægra toto illo tempore, quo erysipelate laboravit, purgans medicamentum, à Medico ordinario præscriptum, sumere noluerit, atque adeò tota pravorum humorum congeries intus conclusa remanserit. Sumpsit igitur purgans medicamentum die sexta posterioris hujus morbi, ex Senna, Rhabarbaro, Manna & syrupo rosaceo compositum, à quo blandè purgata est, cum felici successu: Nunquam enim amplius lateris dolorem sensit, neque vigilis afflicta est, sed tantum febricula quadam, vespertinis horis apparente. Postmodum lenibus aliquot remediis usurpatis, integram valetudinem adeptæ est.

OBSERVATIO XIX.

Panaritium.

UXor Domini Sarrai in Curia Computorum & Subsidiorum Consiliarii, panaritio laborans à quatuor diebus; immisit digitum in aurem felis, & intra horæ quadrantem curata est. Sentiebat per intervalla calorem humeros & brachium invadentem, ac sensim descendentem, cum gravissimo extremi digiti dolore, qui calor postmodum evanescerebat, & paulò post denuò invadebat, cum simili dolore. Felis verò ex dolore auris sese violenter commovebat, ut à duobus hominibus ægrè contineretur. Hinc colligere licet in capite felis esse vim quandam magneticam, panaritii qualitatibus familiarem, cujus beneficio venenum, in tumore illo latens, ad se trahat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

Die 27. Octobris anni 1646. vocatus ad oppidum Airmargues dictum, ut inviserem uxorem Dom. Columbi, Computorum Auditoris, annos 22. nata, quæ laborabat duplici tertiana, à septem diebus. Secta fuerat vena semel, & nihil aliud præstitum. Octava die iterata venæ sectio ex brachio sinistro, quia lienensus & tumidus apparebat. Nona sumpsit infusum Sennæ cum 3. ss. salis Tartari; eadem die, febrile Crollii ante accessionem. Decima febrile iteratum, & accessio non rediit.

OBSERVATIO XXI.

Cordis palpitatio & pulsus inæqualitas.

Dominus de Becheran in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Consiliarius, principio mensis Novembris anni 1646. ad me venit, & de palpitatio- ne cordis aliquot diebus ipsum infestante conquestus est. Pulsus illius contrectans, illum inæqualem invenio omni genere inæqualitatis, ita ut statim mihi in memoriam revocaverit historiam illam Antipatri Medici apud

Galenum, quem ipse censuit habere obstructions in levibus arteriis, vel crudum tuberculum. Nulla erat tunc temporis respirandi difficultas, & æger munia consueta obibat, quotidie ad Curiam se conferens, neque ulla remedia, nisi diebus festis usurpare volebat. Præscripsi statim venæ sectionem iteratam, ac postmodum purgationem, à quibus meliusculè habuit. Post 10. vel 12. dies iterum conquestus est de eodem affectu, varia præscripsi remedia attenuantia & incidentia, citra calefactionem, quibus tamen non usus est, variis districtus negotiis. Tandem principio mensis Decembris decubuit, cum difficultate spirandi laborare inciperet, & tibiæ inflatæ apparerent; tum temporis remedia prædicta usurpavit, cum iterata phlebotomia, quæ cum per 12. dies continuata nihil operis attulissent sed malum perpetuò in pejus rueret, convocatum est consilium aliorum Medicorum, quorum sententia fuit, esse affectum similem illi, qui recensetur à Galen. quarto de loc. affect. cap. 8. de Antipatro Medico; & ita incidentibus atque attenuantibus remediis esse oppugnandum. Variæ remedium formulæ in hunc finem præscriptæ, quas recensere foret superfluum, quia nihil profuere, sed æger perpetuò in pejus ruebat, summa spirandi difficultate laborabat, & pulsus nullus apparebat in carpo, admota tamen manu supra regionem cordis, palpitatio sentiebatur frequentissima, debilissima, & inæqualissima: aucta etiam erat tibiæ inflatio, ut jam etiam crura invaderet. Remedia præscripta fuere prioribus similia, quibus addita sunt cardiaca interna & externa. Biduo post, æger ad extrema redactus videbatur: suffocatio ingens aderat, & pulsus in brachio nullo modo, in corde vix percipiebatur. Eadem die moriturus putabatur: cucurbitulam apponi jubeo regioni cordis cum scarificatione, cujus beneficio Zacus Lusitanus observ. 133. lib. 1. praxis admirandæ se quendam ægrotum à desperata cordis palpitatione liberasse testatur. Meliusculè habuit, & nocte insequente cœpit excernere per sputum sanguinem nigerrimum, crassum & glomeratum, cum tussi molesta, unde levior respiratio fieri cœpit. Ad expectorationem juvandam utebatur frequenter syrupo de tussilagine, cum quarta parte oxymelitis simplicis, & jusculum galli veteris cum pectoralibus semel aut bis quotidie exhibebatur. Hisce remediis, per quattriduum continuatis, æger in eodem statu permanebat, sanguinem continuò nigrum & crassum excernens. Quinta die à sanguinis sputo, quæ erat quarta Januarii, anni 1647. exhibui Elixir proprietatis ad guttas xii. cum tantillo vini generosi, à quo levamen percepit æger, & tota nocte facilior fuit anacatharsis. Die sexta iteratum est Elixir, tum etiam jusculum galli veteris: verum inde non melius habuit; sed actu in dies spirandi difficultate, & sanguinis sputo etiam plurimum aucto, die octava vespertinis horis interiit. Aperto cadavere inventus fuit cordis ventriculus uterque sanguine concreto repletus, ac distentus, cum etiam totus pulmo sanguine multo refertus visus est; unde caloris nativi suffocatio in utraque parte contigit. Paucis ante obitum diebus causa hujus morbi præcatartica relata est, quam æger nunquam retulerat; terror scilicet insignis, quo ille graviter affectus fuerat, dum Arelate Montpelium petens, supra Rhodanum cum familia sua in naufragii periculo versatus est. Hinc conjicere licuit, à terrore sanguinem retractum fuisse magna copia ad cor, ut ab eo regi non potuerit; sed in ejus ventriculis concreverit: ac deinde cor, onus grave excutere continuò tentans, motus illos palpitantes, tremulos, & inæquales ediderit, tum sanguis per venam cavam jugiter ascendens, liberum aditum ad cor non inveniens, ad pulmonem refluxit, eumque implevit. Præterea in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt caruncule rotundæ; substantiam pulmonis æmulantes, quorum major ad avellanae molem accedebat, & arteriæ exortæ ostium præcludebat, unde pulsationis defectum in arteriis contigisse existimo. Illas autem carunculas genitas fuisse putò à sanguine redundante, quem calor insignis ventriculi sinistri excoxerat, & in hujusmodi substantiam commutaverat. Caruncula similis, & multò major ante octiduum inventa fuit in dextro cordis ventriculo cujusdam militis, qui in Theatro Anatomico dissectus fuit, postquam ab alio milite occisus fuisset. Ille tamen antea bona fruebatur valetudine, quia caro illa parietibus ventriculi ex parte adhærebat. Ideo venarum orificia non occludebat. Ex prædictis patet sanguinem aliquando in cavitatem aliquam effusum, in hujusmodi carunculas converti, à calore concoquente: quod multis

multis aliis exemplis confirmare possumus: Hoc saltem erit instar omnium, tanquam notissimum, quod plurimæ mulieres, præcipuè steriles, dum patiuntur purgationes menstruas carunculas exiguas cum sanguine menstruo frequenter excernere consueverunt. Quod quidem in calidiori temperamento præditis magis contingit, quia è calore uteri excedente exiguae sanguinis portiunculæ excoquantur, & in ejusmodi carunculas commutantur.

OBSERVATIO XXII.

Lues venerea inveterata.

Quidam aulicus Monspelium venit, pro curatione luis venereæ, qua à xvi. annis laborabat, cum exostosis in utraque tibia, à quibus dolores insignes patiebatur, ut noctes insomnes transigeret. A me curatus est perfecte intra mensem, instituta venæ sectione utriusque brachii, purgatione per apozemata, & diætâ sudorifica ex decocto Guajaci & Antimonii per 20. dies continuata, bis in die. Sudores autem eliciebantur cum vapore spiritus vini. Quinto quoque die exhibebam antivenerici dosin: exostoses verò sublatae sunt vesicatoriis, iisque bis aut ter iteratis, cum fluere desinebant, & exsiccatae erant.

OBSERVATIO XXIII.

Rara Hemitritai species.

Joannes Gerardus, Civis Sommedriensis, febre continua pituitosa laborabat, mense Februario anni 1647. Cui hoc notatu dignum contigit. Die 28. morbi febris continuæ accesserunt paroxysmi febris tertianæ, à rigore insigni incipientes, quibus in die recurrebant, & febre intensa ad multas horas perseverante, qui sudore terminabantur manente perpetuò febre continua; ita ut hæc febris dicenda videatur species hemitritai; ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente quadruplici. Si enim duplex Tertiana dicitur, quæ semel recurrit singulis diebus, rationi consentaneum est, eam quæ bis in die invadit, quadruplicem nominari. Triplicem aliàs notavi Tertianam, quæ intra duos dies ter recurrit, nempe post singulas sexdecim horas.

OBSERVATIO XXIV.

Tonsillarum, faucium, & linguae inflammatio.

In fine mensis Februarii anni 1647. uxor Domini d'Amelas, Quæstoris Franciæ Generalis, correpta est prædicto affectu, quo deglutiendi & loquendi facultas adempta est. Post quatuor phlebotomias, perseverante malo, & lingua multis ulcusculis infecta cum judicarem hunc morbum à fluxione serosa materiæ acerrimæ exoriri, & purgationem esse necessariam, ægra autem medicamentum sumere non posset; cum vix juscula paulatim sorbillaret, exhibui Resinæ jalapæ gr. vi. in ovo sorbili, cujus remedii opera blandè & copiosè purgata est, & postmodum liberè loqui, & comedere cepit.

OBSERVATIO XXV.

Febris tertiana duplex.

Mense Julio anni 1647. Dominus de Rouanel in Ecclesia Cathedrali Archidiaconus major, 30. annos natus, laboravit febre tertiana duplici, cujus accessiones erant gravissimæ & longissimæ, magnis inquietudinibus comitatae, cum insigni capitis dolore, etiam extra accessiones perseverante. Urinæ erant rubicundissimæ. Post celebratam bis phlebotomiam, & leve medicamentum purgans exhibitum, sumpsit hora una ante accessionem potionem, ex salis absynth. ʒ. ʒ. spiritus sulph. ʒ. aquæ cichor. ʒ. iii. eodem tempore admotum est carpis emplastrum Strobelbergeri, & accessio non apparuit, neque deinceps, quamvis urinæ rubræ, & alia symptomata ostenderent, morbum adhuc esse in vigore. Diebus consequentibus per levem alvi fluxum materia morbifica expurgata est: ad capitis dolorem maximè profuit cucurbita recens, contusa, plantis pedum admota, instar cataplasmatidis, & frequenter iterata.

OBSERVATIO XXVI.

Vomitus sanguinis ab hausta in potu hirudine.

Quidam rusticus vomitu sanguinis laborabat, qui nullis remediis per multos dies usurpatis sedari poterat. Medicus cupiens sanguinem in ventriculo collectum educere per vomitum, qui graviter ægotantem infestabat, & oppressionem insignem in ea parte efficiebat, præscripsit olei amygd. dule. ʒ. ii. quibus vomitus excitatus est, vo-

mitque sanguinem concretum, simulque hirudinem unam, sese in terra commoventem. Hæc erat causa ignota & rara sanguinis vomitus: Retulit postea æger, se in rivulo aquam bibisse, cum qua simul hirudinem hauserat.

OBSERVATIO XXVII.

Alvi fluxus diuturnus, cum febre lenta.

Filia Domini de la Coste Piscenenfis, octavum ætatis annum agens, laborabat à tribus mensibus alvi Fluxu bilioso, cum febre continua & lenta, ita ut in magno vitæ periculo versari videretur, propterea, quod illius frater in eadem ætate à simili morbo extinctus fuerat. Ad eam vocatus, sequentia præscripsi remedia.

ʒ. Fol. plantag. m. ʒ. tamarind. ʒ. iii. coquantur ad ʒ. iv. in colatura infunde rhabarb. elect. ʒ. i. fantali citrin. ʒ. i. colentur iterum, & adde syrupi de absinth. Pontico ʒ. ʒ. rhab. pulverati ʒ. i. fiat potio, quam capiat manè cum regimine.

ʒ. Tincturæ corallor. cum succo limonum recenter paratæ ʒ. i. capiat ʒ. i. manè, cum paucis saccharo rosaceo, per octo dies.

Post usum tincturæ corallor. reiteretur potio laxans prædicta.

ʒ. Rad. gramin. asparag. brusc. & cortic. mediani tamarisci an. ʒ. ʒ. fol. agrimon. pimpinel. ceterach. capillor. ven. an. m. ʒ. rasuræ eboris, & fantali citrin. an. ʒ. i. coquantur ad ʒ. i. colaturæ adde syrupi capillor. ven. ʒ. i. ʒ. fiat julep. pro tribus dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis absinthii & tamarisci an. ʒ. ʒ. hisque finitis reiterentur pro totidem dosibus. Utatur pro potu ordinario aqua infusionis chalybis, & rhabarb. in nodulo.

ʒ. Olei de capparib. & tamarisci an. ʒ. ii. illinatur totus venter calidè, manè & serò.

ʒ. Olei nucis moschatæ ʒ. ʒ. balsami peruviani. ʒ. ii. misce, illinatur regio stomachi, calidè dictis temporibus.

ʒ. Rasuræ eboris & margarit. præparat. an. ʒ. ii. salis absinth. & tamarisc. an. ʒ. i. fiat pulvis; de quo capiat ʒ. ʒ. cum singulis jusculis & panatellis.

Hisce remediis intra mensem convaleuit. Et cum post annum in eundem affectum incidisset, iteratis iisdem remediis, liberata est, & ab eo tempore optima fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXVIII.

Coma, seu subeth puerorum.

Die 28. mensis Septembris anni 1647. filius Domini Ducros, in curia Computorum Auditoris, quinque annos natus, crassus & obæsus, incidit subito in comatosum affectum, cui convulsiones interdum superveniebant. Vocatus, statim præscribo clysterem ex hiera, diaphœnicone, aqua benedicta, quo multum purgatus est. Rejeto clystere, exhibeo salis vitrioli ʒ. ʒ. & provocato cum penna vomitu, multam pituitam excrevit, ac paucis post horis liberatus est.

OBSERVATIO XXIX.

Lues venerea antiqua.

Vir quadragenarius, ex superiori Occitania ad nos venit, pro curatione luis venereæ, qua à 12. annis laborabat. Tres insignes exostoses habebat in capite à multis annis, & tumorem scirrhusum in teste sinistro, pugni magnitudinem æquantem. Pluries tractatus fuerat per diætâs sudorificas & hydrargyrosim, sine successu. Principio mensis Octobris anni 1647. usus est per 20. dies decocto chinæ & falsaparillæ cum primario, tum secundo, sine sudore, & quinto quoque die pilulas antiveneras sumebat. Postmodum per 15. dies sumpsit decoctum ad luem inveteratam, ex china, falsaparilla, putaminibus nucum, & antimonio compositum: itra illud spatium exostoses discussæ sunt emplastro vesicante: tumor verò testiculi suffitu aceti, & emplastro de sulphure.

OBSERVATIO XXX.

Febris quartana.

Uxor Domini le Thaneur acris scribendi Magistri. 30. annos nata, febre quartana duplici laborans à tribus mensibus, sumpsit die intermissionis, quæ erat 15. Decembris anni 1647. febrifugi grana xx. ter blandè purgata est, & accessiones consequentes prioribus similes rediere. Altera die intermissionis sumpsit febrifugi, gr. xxv. & nullus effectus sensibilis apparuit, nullaque evacuatio subse-

subsequuta est, & accessiones subsequentes perexiguæ, ac ferè nullæ apparuerunt, & brevi postmodum omnino convaluit.

OBSERVATIO XXXI.

Dolor dentium.

Die 30. Decembris anni 1647. gravissimo dentium dolore afflictus sum, qui cum circa mediam noctem intolerabilis evasisset; frustulum tabaci ore assumpsi, & diu leviter masticavi, donec vomitus excitatus est, quo omnia alimenta in cœna assumpta rejecta sunt, & cum iis multa pituita, dolor verò intra duas horas evanuit.

OBSERVATIO XXXII.

Hydrops.

Illustrissimus Archiepiscopus Abredunensis, annos natus 56. hydropè ascite laborans, me vocavit circa medium mensis Aprilis anni 1648. Præter tumorem ventris insignem, & tibias valdè inflatas, duobus gravibus symptomatibus affligebatur: nempe siti inextinguibili, & difficultate spirandi, quam inquietudines nocturnæ comitabantur. Purgatus fuit pluries mercurio vitæ, correcto cum spiritu salis, quo serosi humores evacuati sunt, & ablata spirandi difficultas; Sitis spiritu salis sublata est, cujus guttas xx. sumebat manè cum iusculo, & vesperi cum aqua potabili. Omnia symptomata cessarunt, & venter detumuit, quia verò propter ætatem, & viscerum imbecillitatem novus aquarum proventus sensim cumulabatur, ad impediendam recidivam purgatus fuit bis in mense, prædicto remedio, & sumpsit quotidie tabellas ex confectione alkermes cum bezoardico minerali. Hoc modo vixit per triennium cum minori incommodo, & sine hydropis recursum; donec tandem, viribus deficientibus, ferè sine morbo conspicuo extinctus est.

OBSERVATIO XXXIII.

Febris tertiana duplex.

Die 15. Septembris anni 1648. vocatus sum ad Illustrissimum Episcopum Agathensem, febre tertiana laborantem: Illa autem primò simplex fuerat per octo accessiones, mox in duplicem conversa est, illiusque accessiones quatuor passus erat ante meum adventum. Bis ei vena secta fuerat, & medicamentum purgans bis exhibitum: sudoribus multis diffuebat, etiam extra accessiones, ita ut vix per horam dimidiam dormire posset, quin mutanda essent indusia. Urinæ rubræ & crudæ apparebant, ita ut metus esset longitudinis morbi. Die 16. per horam ante accessionem, exhibeo decoctum camomillæ & crystalli tartari, simulque sanguinem detrahi jubeo ad 3. viii. ea die accessio non rediit. Die 18. exhibeo Mercurii vitæ correcti g. iii. blandè purgatus est: nihilominus accessio tertianæ simplicis, quæ decima septima etiam prodierat, 19. rediit. Die 20. iterata est phlebotomia, cum adhuc urinæ rubræ apparerent. Die 2. ante accessionem exhibitum est febrile Crollii, quæ tamen accessio præcedentibus similis fuit. Die 22. quæ erat vacua ab accessione exhibitus est bolus ex cassiæ 3. ss. Pulveris jalapæ 3. ss. & febrifugi granis x. copiosè purgatus est per alvum, & semel per vomitum. Accessio sequenti die non rediit, Die 24. exhibitum est infusum Sennæ cum sale tartari, ac spiritu sulphuris: quo multa biliosa & pituita purgata sunt. Sequenti die etiam accessio non rediit, ita ut postridie discesserim: monui tamen periculum esse recidivæ: quia urinæ parùm videbantur coctæ, idè præcepi, ut infusum sennæ iteraretur per triduum vel consequens, vel alternum, ut omnes morbi reliquiæ exturbarentur. Eadem die, qua ego discessi, accessio rediit, & triduo perseveravit. Postmodum verò iusculis aperientibus usurpatis, quæ ego ante discessum præscripseram, omnino convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Aneurisma.

Dom. Pelet, Civis Mospeliensis quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, cum gravissimis curis afflictus esset, post multa symptomata, melancholicam hypochondriacam attestantia, passus est tumorem, sub clavicula dextra eminentem, & ovi dimidii magnitudinem æquantem, mollem, & reliquæ cuti concolorem, in quo pulsatio insignis apparebat. Judicatum fuit, esse aneurisma insanabile: eo defuncto inventa est arteria magna ascendens à corde ad claviculam ita dilatata, ut

brachii ferè magnitudinem æquaret, & ovum gallinæcum in cavitatem suam facile admittere posset. Præterea tunica illius admodum densa & cartilaginea evaserat, quod admirabilem naturæ providentiam notat, quæ tunicæ maximè dilatatæ ruptionem evitare contendens, eam densiorem ac duriores effecerat. Sic vidi aliquando renem viginti duobus calculis refertum, in magnitudinem altero rene quadruplo majorem excrevisse, quasi natura eum amplificare voluisset, ut calculos illos cum minori incommodo continere posset.

OBSERVATIO XXXV.

Febris quartana.

Joannes Verchandus Aromatarius, febre quartana satis diuturna laborans, quæ multis adhibitis remediis non cesserat, miscui cum ptisanæ potus ordinarii cyathis tribus mixtionem ex ambra & moscho, quam pro conficiendis muscardinis paraverat, saccharo addito, in qua erant utriusque grana viii. & in calore accessionis ptisanam sumpsit in tres doses, singulis vicibus agitando, ne pulvis in fundo remaneret, unde copiosissimi sudores orti sunt, qui moschum redolebant, & ille perfectè curatus est.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris tertiana maligna.

Nobilis Matrona, uxor Domini de Sumenes, febre tertiana duplici laborans in paroxysmis graves lipothymias pariebatur, ut vererentur adstantes, ne ipsa omnino deficeret, quæ intensam morbi malignitatem testabantur. Vocatus ad eam exhibui bis in die in julepo cardiaco Bezoardici jovialis g. viii. & Bezoardici mineralis 3. i. in singulis iusculis. Intra biduum cessarunt omnino lipothymia, & paroxysmi sine gravi aliquo symptomate transacti sunt, paucisque diebus, remediis ordinariis, ægra à morbo liberata est.

OBSERVATIO XXXVII.

Hydrops in puero.

Filius Guillelmi Delbosc, Civis Mospeliensis, biennis, hydropè ascite laborabat à quatuor mensibus; cui sequentia remedia præscripsi.

24. Rhabarb. pulverat. 3. i. capiat manè cum iusculo, semel in septimana.

24. Rad. asparag. brus. & enulæ campan. an. 3. i. fol. agrimon. cichor. ceterach. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & absinth. utriusque an. m. i. coquantur ad ʒ. i. in colatura dissolve sacchar. albi ʒ. i. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat i. alternis diebus, manè; per horam ante & post lactationem.

24. Tabellar. triasantal. quadruplicato Reo 3. ii. Capiat 3. i. manè alternis diebus, vacuis ab usu syrupi.

24. Rhabarb. pulverat. in nodulo inclusi 3. i. aquæ font. ʒ. i. ss. infundantur frigide simul, & aqua utatur pro potu ordinario.

24. Passular. mundatar. ʒ. iii. bulliant in vino albo ad putrilaginem, deinde per seraceum trajiciantur, ac postmodum recoquantur ad opiata consistentiam, utatur omni hora per se, vel cum pane, ad libitum.

Hisce remediis per duos menses continuatis, ad integram valetudinem perductus est.

OBSERVATIO XXXVIII.

Epilepsia.

Puella 12. annorum epilepsia frequenter corripiebatur, ad cujus curationem multa remedia frustra tentata fuerant. Cum autem pleuritide correpta fuisset, pluries ei secta fuit vena, & ab eo tempore epilepsia nunquam correpta est. Inde colligere licet venæ sectionem ad epilepsia curationem plurimum conferre.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris maligna.

Illustrissimus Episcopus Uzeticensis, febre malignissima laborans, quæ ex continua & intermittente complicata erat, ad hemitritæ naturam accedens. Die undecima morbi adeo gravem paroxysmum passus est, ut de vita ipsius maximè dubitarem. Symptomatibus ingravescens, duabus aut tribus horis à principio invasionis, ipsi exhibui aquæ theriacalis nostræ, ex succis limonium, aliisque paratæ, in tractatu nostro de febribus descriptæ, capite de febribus malignis. 3. i. ss. cum aquæ cardui bene-

benedicti 3. iii. & intra horæ quadrantem omnia symptomata cessarunt, æger somno correptus, ab eoque post tres horas expergefactus, febris immunis fuit, quæ non amplius deinceps rediit.

OBSERVATIO XL.

Febris tertiana.

Filius Domini de Boitarges natu major, duplici tertiana laborans à 20. diebus, sumpsit per horam ante tempus accessionis aquæ nostræ theriacalis 3. i. cum aquæ cardui benedicti 3. ii. & accessio non apparuit amplius.

OBSERVATIO XLI.

Febris quartana, scabies, & marasmus.

Raymundus Michael Civis Frontinianensis, annos natus 66. febre quartana laborans, post multa remedia tamen curatus est, media hyeme, sumpto per 16. dies Mercurio diaphoretico ad g. vi. à quo nullam sentiebat operationem sensibilem, sed accessiones in dies minuebantur, ut ferè omnino evanuerint. Integra tamen solutio febrisfugo semel exhibito in parva dosi comparata est. Superfuit verò summa macies, quæ illum ad marasum ferè perduxerat, cum scabie sicca valdè pruriginosa, totum corpus occupante. Præscripsi usum lactis asinini per 40. dies, & balneum integrum per triduum, & semicupium per 20. dies, & inunctionem ab usu semicupii, cum unguento scabiei appropriato, & sic integrè curatus est.

OBSERVATIO XLII.

Rheumatismus.

Ludovicus Michael Frontinianensis, annos natus 25. mense Septembris anni 1649. incidit in Rheumatismum, à quo omnes totius ferè corporis articuli gravibus doloribus afficiebantur, iisque vagis, ita ut nunc unam, nunc aliam partem invaderent. Licet autem Chronicus ut plurimum esse soleat hic affectus, & ad plures menses perseverans; attamen intra 15. dies sublatus fuit, septem venæ sectionibus, in principio celebratis, & aqua papaveris Rhæados, manè & serò exhibita. Remittente verò dolore, purgatus fuit ter pulvere arthritico, alternis diebus.

OBSERVATIO XLIII.

Phthisis.

Puella Phthifica, & ad extremam maciem perducta ex consilio Medici, solis passulis victitavit, cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè ac probè impinguata.

OBSERVATIO XLIV.

Hydrops.

Puella octo annos nata, hydrope laborans, usa est conserva ex passulis, in omni pastu. Intra duos menses liberata est. Illa autem conserva fiebat ex passulis in vino albo decoctis ad putrilaginem, & per setaceum trajectis, iterumque recoctis ad opiæ consistentiam.

OBSERVATIO XLV.

Urinæ suppressio.

Vir quidam urinæ suppressionem passus per 11. dies, hac methodo curatus est. Sumebat quotidie prisanam laxantem, factam in decocto parietariæ, qua humores serosi attrahebantur, ut in vesicam confluerent. Semicupium etiam frequenter usurpabatur. Post quatuor purgationes sumebat circa vesperam olei Scorpionum Marthioli 3. i. vel ii. cum eodem decocto. Hoc etiam observatione dignum, quod post absolutam curationem tota facies crusta obducta sit, quæ intra dies 15. exsiccata decidit. Unde conjicere licuit, virulentam quandam materiam in corpore latentem, olei Scorpionum vi fuisse ad faciem propulsam. Et fortè illud oleum Elephantiacis plurimum conferret.

OBSERVATIO XLVI.

Vomitus ad cholera morbum accedens.

Mulier quædam vomitu ingenti, cholera morbum referente laborans, curata fuit in momento hausto aquæ cyatho, spiritus vitrioli satis insignem aciditatem adepto.

OBSERVATIO XLVII.

Lypothymia, & alia symptomata ex utero.

Alia mulier gravia symptomata ex utero patiens, eodem spiritu aquæ mixto sanata est.

OBSERVATIO XLVIII.

Hydrops spurias.

Vir quidam abdomen impensè tumidum habebat; ut hydropicus ab omnibus putaretur. Tandem post exhibitum medicamentum excrevit vesicas numero septem, oblongas instar farciminum (quæ vulgò *Boudins* nominantur) ejusdemque crassitiei, & unius palmi longitudinem æquantes, quæ humore foetido repletæ erant, iisque excretis, omnino liberatus est.

OBSERVATIO XLIX.

Colica biliosa.

Pharmacopæus Claromontanus, qui Michael nominatur, annos circiter 40. natus, retulit mihi, se per multos annos colico dolore vexatum, nullum aliud remedium invenisse, præter hydroposiam, & quandiu in ea perseveraret, prorsus incolumem permanere, quoties verò ad vinum redire voluerit, intra biduum eodem affectu correptum esse. Cum autem à me hujus eventus causam postularer, respondi non à bile simpliciter colicum dolorem in eo excitari, sed majori parte ab humore melancholico, humori bilioso permixto, cum ille temperamento melancholico à prædominio præditus sit. Cum autem melancholia jugiter à liene in ventriculum effundatur; aciditate sua vinum assumptum inficit, & ita vinum confestim, in ventriculo acescit, ac morbi causam auget. Si verò biliosus humor morbi causa existeret, ab aquæ potu quidem corrigeretur, sed vini usus tam citò affectum non suscitaret, quia vinum bilis qualitates tam promptè non induit, sicut melancholiæ, quatenus facile acescit: non autem amarescit. Conjecturam meam auget, quod dictus Pharmacopæus, cum paroxysmo colicæ corripitur, acida per vomitum rejicit, non autem amara.

OBSERVATIO L.

Gangrena.

Mulier quædam pauperrima, ex fractura tibiæ insigni, cum gravi ulcere, incidit in gangrænam, quæ totum vulnus ambebat, & in horas crescebat, partesque vicinas invadebat. Chirurgus meo consilio partem fovit continuò per biduum aceto, in quo scoria ferri (vulgò *Machefer*) bullerat, & cohibita est gangræna; tum è vulnere exire capit pus satis laudabile, illudque postea ordinaria methodo curatum est.

OBSERVATIO LI.

Dolor in genu ex contusione.

Joannes Cavalier, famulus meus, circa meridiem accipit ictum in genu, ex globo ligneo, quo luditur malleo. Ambulavit circa dolorem usque ad horam quartam vespertinam, quo tempore dolor, totum genu occupans, adeò gravis invasit, ut nullo modo ambulare potuerit. Statim partem obliniri jubeo olei ceræ & spiritus vini partibus æqualibus, admotis linteis calidis: hora somni repetitur inunctio, & iterum postridie manè, intraque 24. horas liberatur.

OBSERVATIO LII.

Tumor in genu contumax, & diuturnus.

Dominus Monts Tabellio Regius, per trium mensium spatium passus est tumorem in genu tam contumacem, ut omnium remediorum vim deluserit. Mollis erat; sæpe, ut ad suppurationem venisse crederetur, & Chirurgi aperuissent, nisi ego obstitissem. Post multa remedia sequens Emplastrum profuit plurimum.

℥. Massæ emplastr. diapalma 3. i. Mercur. crudi cum sulphure extincti, & vitrioli Romani an. 3. ii. terebinthinæ parum, f. emplastrum.

Manebat tamen adhuc tumor, quamvis valdè immixtus: denique sequens emplastrum curationem absolvit.

℥. Gummi Ammoniac. & Sagapen. in aceto dissolut. & denuò inspissat. ana 3. ii. emplastr. diachylon cum gummi 3. i. ℥. liquefiant omnia simul, deinde adde cinabaris & æris ulsi an. 3. i. auripigmenti & viridis æris 3. ii. fiat massa.

OBSERVATIO LIII.

Cholera morbus.

Petrus Manuel, Mercator Mospeliensis, septuagenarius gravi cholera morbo correptus, quatuor precipue remediis intra septem dies liberatus est, clystere ex lacte, confectione de hyacintho, conserva rosarum, & vitellis ovorum, foru ventriculi astringente & roborante cum sacculis, in vino rubro maceratis; julepo ex decocto plantaginis & portulacæ, cum syrupo cydoniorum & confectione de hyacintho, manè & serò exhibito; & laudano, cujus g. i. singulis noctibus in julepo dissolvebatur. Pro miraculo habita est hæc curatio, in tam provecta ætate.

OBSERVATIO LIV.

Febris maligna.

Die 6. mensis Augusti anni 1650. vocatus sum Balneolus pro Dn. Guerino mercatore Lugdunensi, qui ibi morbo correptus fuerat. Dies erat morbi 15. delirio continuo tenebatur, & convulsionibus perpetuis, seu nervorum contractionibus, & membrorum subsultibus, præterea omnia respuebat tam juscula, tum reliqua porulenta, & in os ex cochleari rejecta expuebat omnia. Ego primum juscula deglutire cogo, nares obturando, & cochlear diu in ore continendo; Postmodum exhibeo Bezoardicum joviale ad gr. xx. bis quotidie, & in singulis jusculis Bezoardici mineralis ʒ. i. per biduum, cum julepis alexipharmacis, epithematis; & aliis remediis vulgaribus. Præterea admora sunt vesicatoria cervici & utrique brachio, & intra triduum à febre, omnibusque symptomatibus liberatus est.

OBSERVATIO LV.

Febris maligna.

Die 14. Augusti, anni 1650. Dn. Palmeras navis bellicæ Præfectus, à septem diebus laborabat febre continua maligna, cum tanta virium dejectione, ut sese in lecto nullo modo commovere posset, neque in alterutrum latus convertere. Omnia remedia ordinaria in usum revocabantur, sine ullo profectu, imò neque lapis Bezoardicus, quem se à nobili Hispano habuisse dicebat ex India delatum. Tandem die 12. morbi, cum omnia in pejus ruerent, & agrum mihi commendatissimum in summo vitæ discrimine constitutum viderem; Exhibeo ipsi hora 9. vespertina, aquæ theriacalis nostræ cum succo limonium paratæ ʒ. iv. hora undecima cum jusculo exhibui Bezoardici jovialis g. xiii. & manè hora 4. idem Bezoardicum fuit iteratum. Horum remediorum fructus talis fuit, ut lipothymia, quæ pridie cum affligerant, non amplius apparuerint: imò cum antea, alvi fluxu laborans, quoties dejiceret, maximum virium languorem perciperet, ea tamen nocte alvum copiosissime deposuit, & inde vires firmiores evaserunt. Præterea post tres horas ab assumpta aqua, & pulvere se se spontè in latus convertit, & in eo decubuit, cum antea per multos dies supinus & immobilis jacuisset, manè urinæ melius concoctæ apparuerunt, & ab eo tempore æger quotidie melius habuit, ac brevi à febre integrè liberatus est.

OBSERVATIO LVI.

Febris maligna.

Die tertia Septembris, anni 1650. vocatus sum ad Oppidum, quod Aigue mortes nominatur, ut inviserem clarissimam matronam, Dominam de Guy, sexagenariam, quæ febre maligna laborabat, ad Hemitritæ naturam accedente; erant enim accessiones singulis diebus recurrentes; quæ ad *ἀνταρξία* non desinebant, & cum iis accedebat totius corporis refrigeratio per 12. aut 15. horas perseverans, cum maximo virium languore. Præterea adebat summa virium dejectio ex continuo & copioso alvi fluxu; quo humores crudissimi griseo colore infecti exercebantur; & accedebat iste fluxus ad lienteriam, quoties enim jusculum aut porum sumebat, statim per alvum excernebat, sed copia quadruplo majori illis quæ assuuebantur. Accessi nona morbi die & remedia ordinaria sedulo ac continuo per biduum usurpavi, quæ pro febre maligna, alvi fluxu, & corroboracione virium vulgò præscribi solent. Cumque illa nihil profuissent, & ægra in pejus rueret, ut die undecima morbi proxima, ac veluti in agone constituta videretur, ad Bezoardicum joviale, tanquam alexipharmacum eximium, & potens diaphore-

ticum confugiendum esse censui, illiusque g. 12. exhibui. Ab eo tempore non amplius deiecit, perfrigerationes non redierunt, & intra biduum febris expers fuit, ac postmodum brevi convaleuit.

OBSERVATIO LVII.

Fovea in mamma.

Rarus est iste casus. Nobilis matrona annum agens 51. temperamento bilioso & melancholico prædita, ante decennium subito terrore correpta est, ex repentina infantis sui morte, à nutrice incauta interfecti. Hinc mensium fluxus omnino suppressus est, nec unquam amplius ab eo tempore apparuit. Post duos annos exortus est in parte superiori mammæ sinistrae tumor subdurus & oblongus, digiti crassitiem æquans. Paulò post apparuit in parte inferiori ejusdem mammæ tumor alius exiguus & rotundus, qui intra paucos dies foveam effecit in eadem parte exiguam, & sine dolore, quæ fovea sensim incrementum sumpsit, ut intra biennium dimidium ferè mammæ totius partem ad interiora retraxerit, & in fundo illius cutis costis adhærere videretur. In ambitu verò illius fundi quædam percipitur durities, quæ compressa digitis, doloris sensum inducit. Aliquando ægra in tota illa parte dolorem pungitivum percipit, sed exiguum & rarò evenientem. Præterea calore intenso afficitur in regione hepatis, & dextra thoracis parte.

Habito consilio sancitum fuit, hunc affectum ad canceri occulti naturam accedere. Cum enim maxima sit in humoris melancholici & atrabilarii natura varietas, sit, ut ab illis humoribus variæ formæ ejusdem speciei morbi contingant. Vulgò humor melancholicus adultus, cancerum efficiens, crassus est, & tumorem durum perducit, qui tandem putredinem & acrimoniâ acquirens, partem exulcerat, & ulcus insanabile producit. In hoc autem casu humor ille tenuis est, idè tumorem perexiguum efficit, sed præterea humor ille malignam quandam ac dissolventem qualitatē habet, quæ partis substantiam colliquat & absumit, quemadmodum videmus quædam salia erodendi & exulcerandi vi prædita, qualia sunt ea, ex quibus cauteria potentialia componuntur, quædam verò dissolvendi durissima corpora, ex quibus fiunt aquæ fortes, lapides & metalla dissolventes, imò acrum lapides dissolvit, cutem tamen non erodit. Sic in microcosmo generantur salia, similibus facultatibus prædita, quæ humoribus permixta, admirandos effectus produciunt. Ita in hoc casu humor, qui à natura in mammam, seu partem mollem & spongiosam expellitur, substantiam illius sensim dissolvit & absumit, ita ut fovea illa majus in dies recipiat incrementum. Judicatus fuit iste affectus incurabilis, eique tantum curam palliativam esse adhibendam, metuendumque, ne tandem pars ulceretur, introducta majori acrimonia, Remedia præscripta fuerunt alterantia, vacuantia, revellentia, roborantia. Puta purgationes, & phlebotomia periodica, juscula alterantia, serum lactis, aquæ minerales, Cauteria, opiata specifica & similia. Topica verò lenientia humoris ferociam & humectantia, ut linimentum ex oleo ros. succo plantag. & solani, cum mercurio crudo, unguentum de ranis viridibus descriptum, capite de cancro: linimentum è butyro, & oleo violac. cum sale saturni, fons ex aqua rosarum cum sale Saturni.

OBSERVATIO LVIII.

Hæmorrhoidum dolor.

Vir sexagenarius, melancholico & atrabilario temperamento præditus, dolore hæmorrhoidum molesto conflictabatur, cum tumore & inflammatione partis qui multis remediis non cesserat. Præscripti forum ex aqua rosarum, in cujus ʒ. vi. salis Saturni ʒ. i. dissolvebatur, qui totus plurius de die iterabatur. Postmodum verò cataplasma admotum est, ex cepa alba, sub cineribus cocta, & cum butyro subacta, partibus æqualibus. Intra biduum inflammatio sedata est, tumor magna ex parte resolutus.

OBSERVATIO LIX.

Convulsiones pueri.

Die 27. Octobris anni 1650. dum essem Nemausi, pro alio agro, filius Domini de Marguerite in Curia Præsidiali Nemausensi Consiliarii, 10. annos natus, correptus est convulsionibus Epilepticis sævissimis, ut omnes corporis partes atrociter convellerentur, & paroxysmi identidem recurrerent, nullaque propemodum adesset intermissio. In tanto periculo, & tam præcipiti affectu, exhibeo

hibeo salis vitrioli ℥. ss. in aqua betonica dissolutam, qua vomitus illico concitatus est, ægerque multam rejecit pituitam, statimque convulsiones cohibitæ sunt. Attamen post aliquot horas redierunt, sed longe breviores ac leviores, ideo purgatio instituta est ex diacarthami ℥. ss. syrup. rosac. ℥. i. cum aqua betonica, eaque exhibita est sub vespere, cum manè affectus eum corripuisset; per noctem bene purgatus est. Postea ei exhibitæ sunt olei succini & spiritus vitrioli an. guttæ v. in aqua betonica. Remissiones fuere paroxyfmi, sed nocte insequente aliquantulum frequentiores rediere. Postridie manè exhibetur potio ex aqua cardui benedicti & scord. an. ℥. i. aquæ theriacalis Bauderoni ℥. i. salis Card. bened. ℥. i. confectio- nis alkermes ℥. i. cujus beneficio convulsiones omnino sublatae sunt. Ne tamen iterum succrescerent, bezoardi- cum joviale bis exhibitum est, octo horarum spatio, ad g. 12. & sic omnino liberatus est. Potio alexipharmaca & bezoardicum joviale exhibita sunt, quia magna erat ma- lignitatis suspicio in hoc morbo, propterea, puer iste ante 15. dies angina laboraverat, quæ tunc temporis Ne- mausi erat epidemica, pueros præsertim affligens, quæ etiam nonnulli moriebantur. Unde conjicere licuit, ma- lignitatem, ex eo morbo relictam, quæ in pueri corpus- culo per tempus prædictum latuerat, subito suscitaram fuisse, & convulsiones illas excitasse.

OBSERVATIO LX.

Angina.

Die 27. Octobris anni 1650. D. Cheison, Patronus Nemausensis 30. annos natus, gravi angina laborabat à quinque diebus, quæ illi deglutitionis libertatem omni- nò abstulerat, ita ut ne guttulam jusculi haurire posset, & 24. horis nihil assumpserat, præter aquam, quæ facilius permeabat. Statim ipsi exhibere jubeo aquæ benedictæ ℥. ii. cujus odoratione abscessus in faucibus latens, qui to- tum œsophagi orificium obturabat, disruptus est, & æger multum puris rejecit cum pituita, ac tantillo sanguinis. Postmodum verò jusculum assumpsit sine magna molestia, & paucis aliis adhibitis remediis, omnino convaluit.

OBSERVATIO LXI.

Tertiana duplex.

Die 29. mensis Novembris anni 1650. dum essem Nemausi, vocatus sum ad Nobilem virum D. de Mirabel, apud Dominum Barnier Consiliarium Regium habitantem, qui febre tertiana duplici laborabat à 15. diebus. Hujus temporis decursu bis sanguis detractus fue- rat, & totidem purgationes celebratae, multiquæ julepi exhibitæ refrigerantes & aperientes. Nihilominus febris perseverabat, accessiones anticipabant, urinæ erant crudæ & subrubræ, tum æger sudores nocturnos patiebatur: quæ omnia morbi longitudinem minabantur, ut metus esset, ne in quartanam degeneraret. Ego igitur curationem aggrediens, ad Phlogosin internam auferendam, quæ ex urinarum rubedine, & magno accessionis æstu innotesce- bat, iterum sanguinem detraho, qui cum valde exustus & corruptus apparet, postridie iterandum censeui. Post modum ad sanguinem depurandum & contemperandum, præscripsi julepos ex radic. aperientibus temperatis, cum cichoraceis & capillaribus ad triduum continuandos, quos sequebatur potio, ex senna, tamarindis, manna, & syrupo rosaceo, qua sufficienter purgatus est. Attamen accessiones æquæ validæ perseverabant. Exhibeo igitur febrifugi grana 20. quibus septies purgatus est tantum per inferiora, & adeo blande, ut passim profiteretur se nunquam benignius sumpsisse medicamentum: Sumpsit autem hora tertia matutina, cum accessio hora prima pomeridiana expectaretur, quæ ad quartam vespertinam retardata est, & multo levior fuit. Sequenti die rediit accessio eadem hora, & priori consimilis. Exhibeo ite- rum febrifugum eadem dosi, & eodem modo purgatus est, neque accessio amplius reversa est. Postridie medica- menti hæmorrhagiam parium passus est, qua sanguinis ℥. i. excrevit, sine ulla virium jactura. Et hoc interdum observavi in febrifugo nostro, ut cum omnia, quæ natu- ram gravant, expellere conetur, sanguinem etiam super- fluum per hæmorrhagiam foras propellat: quod in hoc nobili viro contigit, qui juvenis erat & sanguineus, ut adhuc, non obstantibus quatuor venæ sectionibus, san- guis superfluus in ipso redundaret. Sic perfectè curatus est, & ad pristinam valetudinem perductus.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

Reverendus Pater Dominicanus, nomine Augustinus, ab anno integro ferè quartana laborabat, cui suc- cessit icterus niger. Multis remediis hunc morbum op- pugnare tentaverat, ex variorum Medicorum præscripto, sed frustra. Erat enim temperamento valde melancholico & adusto præditus: Præterea hypochondrium sinistrum ac renitens habebat. Præscribo ipsi venæ sectionem, apo- zemata aperientia & melanagoga ad quatuor dies, cum fotibus hypochondriorum aperientibus & emollientibus, postmodum exhibui febrifugi grana xx. Febris inconcussa permanet. Post duas accessiones exhibui ejusdem remedii grana xxv. & accessiones imminutæ sunt. Post alias duas accessiones exhibui grana xxx. & febris illa contumax omnino fugata est.

OBSERVATIO LXIII.

Paronychia.

Pincipio mensis Martii, anni 1651. filia natu major Domini Baronis d'Amelaz, Quæstoris Franciæ Gene- ralis, Paronichiam patiebatur in indice manus sinistrae, quæ ipsam vehementer afflixerat per 4. dies, ita ut noctes insomnes transigeret, cum dolore insigni. Jussi, ut digitum immitteret in aurem felis, & intra duas horas doloris ex- pers fuit. Sentiebat per intervalla attractionem digiti in cavitatem auris, ac subinde dolor totum brachium inva- debat, usque ad humerum, eo denique tempore felis vo- ciferabatur, ut credibile sit, cum dolore affici à veneno attracto. (Paronychia enim est tumor venenosus:) tota manus intumuit, ac postmodum detumuit, excepto digito, qui tumefactus remansit, & doloris expers. Sublato do- lore digitus extractus est, & suppuratus apparuit, ac deinceps solo emplastro diapalma curatus.

OBSERVATIO LXIV.

Hæmorrhoidum fluxus immodicus.

Mense Aprili anni 1651. nobilis Matrona, uxor Domini de Riniac, in Curia Computorum, Subsidi- orum, & fisci regii procuratoris generalis, quadrage- naria, patiebatur hæmorrhoidum fluxum immodicum, à quo nullis remediis, à duobus Medicis consequenter per octo menses præscriptis, liberari potuerat, & ad summam cachexiam, hydropem minitantem, perducta erat, cum ma- xima virium imbecillitate, ut vix progredi posset, & icte- rico faciei, ac totius corporis colore. Remedia ferre am- plius non poterat, & à purgantibus medicamentis, quan- tumvis levibus, ex dictorum Medicorum præscripto usur- patis, fluxus irritabatur. In hac desperatione ad me con- fugit, meam opem implorans. Ego verò statim illi præ- scribo sequentem potionem per quatuor dies continuos usur- pandam.

℥. Tamarindor. ℥. ss. fol. plantag. m. i. myrobalan- citrin. ℥. i. coquantur ad ℥. vi. in colat. infunde rhab. ele- ti ℥. i. spicæ nardi ℥. ss. expressione facta dissolve syrupi rosac. ℥. i. rhab. pulv. ℥. i. fiat potio.

In prima exhibitione sanguinis fluxus cohibitus est li- cèt quinquies dejecerit; & in cæteris dosibus idem eventus.

Dein præscripsi julepos ex decocto radic. pentaphylli & tormentil. fol. plantag. pimpinel. & mille fol. paratos, cum sale prunellæ & syrupo granator. per xii. dies, iteran- do purgationem quinto quoque die; & toto illo tempore fluxus hæmorrhoidum nunquam comparuit.

Quia verò affectus erat contumax, & valde diuturnus, qui semel cohibitus, post aliquod tempus iterum reverte- batur, post dicta remedia præscripsi salem martis, ad mul- tos dies exhibendum à g. vi. ad gr. viii. & potionis prædi- ctæ exhibitionem quinto quoque die.

Per horum remediorum usum, fluxus hæmorrhoidum non comparuit per quinque septimanas, quibus elapsis, rediit fluxus satis molestus: copiam enim sanguinis pu- rissimi excernebat, quoties alvum deponeret. Sequenti die vocatus præscripsi iterum potionem purgantem, à qua ter aut quater dejecit, sine ulla excretionem sanguinis.

Postridie potionis præscribo balneum ex hordeo, plantag. polygono, summitat. rubi & rosæ rubris paratum, per bi- duum usurpandum.

Postmodum iterata sunt eadem remedia per mensem integrum, & in dies vires resiciebantur, & color faciei vividus reddebatur: donec tandem integram valetudinem acquisierit. Attamen circa finem prædicti mensis calorem sentie-

sentiebat in hypochondriis, inquietudines hora somni. Facile erat conjicere, hæc à sanguine retento provenire, qui antea per hæmorrhoides effluebat, & quem natura probè regere non poterat, prædictis evacuationibus assueta: præsertim cum purgationes menstruæ ab aliquot annis defecissent: idè sanguinis missionem ex brachio præscribo, cujus beneficio symptomata illa sublata sunt.

OBSERVATIO LXV.

Contusio, inflammatio, & excoariatio clunium ex decubitu diuturno supra partem.

UXor Domini de Brissac, febre continua laborans, cum catharro molestissimo, in pulmonem decumbente, unde tussis ferè perpetua, quæ vehementius affligebat, quoties decumbere tentaret: ita ut diu noctuque in lecto federe cogeretur. Cum autem valde macilenta esset, clunium extrema, quæ ad podicem accedunt, ex compressione diuturna, contusionem & excoariationem passa sunt, quæ sequuta est inflammatio, rubedine obscura prædita, ad lividitatem declinante. Post quædam unguenta & emplastra per aliquot dies à Chirurgo frustra tentata, & malo ingravescente, res mihi exponitur; jubeo foveri partem aqua rosar. in qua sal saturni dissolutum fuerit, & intra 24. horas malum curatum est.

OBSERVATIO LXVI.

Febris maligna.

Mense Julio anni 1651. D. Deletre, salinarum Procurator, incidit in febrem malignam, quæ ipsum ad convulsiones & delirium perduxit, cum summa pulsus inæqualitate, unde brevi moriturus videbatur. Ex variis, quæ illi exhibita fuerunt, maximè profuit aqua theriacalis nostra, in febris pestilentis curatione descripta ad §. iv. exhibita, cum bezoardici jovialis g. xii. à quibus sudor copiosus excitatus est, & æger veluti miraculo liberatus.

OBSERVATIO LXVII.

Situs ventriculi monstruosus.

Filius D. Rat, Civis Monspelienfis 24. annos natus temperamento melancolicus, febre tertiana diuturna, nunc simplici, nunc duplici; per totam ferè ætatem laboraverat. Mense verò Septembri, licet à paroxysmis febrilibus liberatus esset, non sat tamen prospera valetudine frueretur; ab Empyrico quodam antimonium sumpsit, fortè malè præparatum, à quo vehementissimi vomendi conatus excitati sunt, absque ullo effectu; ita ut conatus ille irritus, continuò affligens, cum intra septem vel octo horas ad extrema redegerit, & circa vesperam de medio sustulerit. Aperto cadavere, inventus est ventriculus in parte thoracis dextra, variis humoribus repletus, qui quidem situs præternaturalis effecit proculdubio, ut sese sufficienter dilatare ac subvertere nequiverit ad vomitum efficiendum, costarum ambitu oppressus. Hunc autem situm ab ortu contractum fuisse testatur pulmonis carentia in illa thoracis parte, cum unus illius lobus in sinistra appareret. Mirum est, hunc juvenem toto vitæ decursu spirandi difficultate non fuisse valde oppressum, & omnes corporis functiones, ante morbum prædictum, commodè exercuisse; militiam enim exercuerat, & febres prædictas in bello contraxerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hydrops.

Puer bimulus, hydrope laborans, sequentibus remediis intra duos menses perfectè curatus est.

℞. Rhab. pulv. §. i. capiat manè cum jusculo.

℞. Radic. asparag. brusci, & enulæ cam. an. §. i. fol. agrim. cichor. ceterac. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & absinth. utriusque an. m. i. coquantur ad ℞. i. fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat §. i. alternis diebus, per horam, longè à lactatione.

℞. Tabellarum triafantali quadruplicato rheo §. iv. capiat §. i. alternis diebus, vacuis ab usu syrupi.

℞. Rhab. electi, nodulo inclusi ℞. aquæ font. ℞. i. §. i. infundantur frigide simul, & hac aqua utatur pro potu ordinario.

OBSERVATIO LXIX.

Alvi fluxus cruentus.

D. Rousier Medicinæ Doctor & Medicus Uticensis, quadragenarius, à quatuor mensibus patiebatur alvi fluxum biliosum, pituitosum, & sanguineum, quo plus

sanguinis, quam reliquorum humorum exercebat, ita ut ad summam maciem ac veluti marcorem perductus esset. Cum multa remedia per totum illud tempus frustra tentasset; me tandem in consilium vocat, cui exhibui auri horizontalis g. xii. quibus blandè purgatus est, & copiam bilis porraceæ ac æruginosæ excrevit sine ullo sanguine. Idem remedium bis iterandum præcipio tertio quoque die, & eadem sequuta est operatio. Postmodum verò, ab alvi fluxu prorsus immunis fuit, & euechymis utens alimentis ad pristinam valetudinem perductus est.

OBSERVATIO LXX.

Veneris impotentia.

Nobilis vir, triginta annos natus, cum à prima adolescentia veneri admodum indulgisset, & diuturnam gonorrhœam passus esset, quæ vigente, frequenter nihilominus utebatur concubitu, etiam cum impuris scortis, debilitatus admodum, à causis prædictis, partibus genitalibus, incidit tandem in veneris impotentiam, quæ non in defectu erectionis consistit, quàm asserit esse sufficientem, sed ejaculationis, quæ rarissimè contingit. Illam autem dependere censeo ex seminis defectu, quod perexigua copia generatur, propter testium imbecillitatem, quorum calor nativus exhaustus atque exsolutus est, frequentiori coitu. Fortè etiam parastatæ in vitio sunt, & exigua seminis copiam recipiunt à testibus, propter cicatrices in iis relictas, ab ulceribus, quæ diuturnas illas gonorrhœas comitari solent. Tum etiam propter frigidam intemperiem, illis partibus introductam, per insiti spiritus exsolutionem. Procuratione hujus affectus, sequentia præscripta prima die mensis Aprilis 1652.

℞. Decoct. emollient. ℞. §. cathol. duplic. & diaphœn. an. §. vi. mellis ros. & olei lilior. an. §. ii. fiat clyster, injiciendus hora quarta post meridiem.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis §. viii.

℞. Sennæ mundat. §. §. Sem. anisi §. i. absint. pontici P. §. coquantur ad §. vi. in colatura dissolve diaphœn. §. iii. syrupi ros. §. i. F. potio, quæ detur postridie venæ sectionis cum regimine.

℞. Rasuræ ligni guajaci §. iv. aquæ font. ℞. iv. infundantur per 14. horas, deinde bulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem sennæ mundat. §. i. turbith. hermodactyl. ac §. iii. colaturæ capiat ℞. §. manè, tribus horis ante pastum, per 20. dies.

℞. Radic. falsæ parill. §. i. aquæ fontis ℞. viii. infundantur per horas 12. deinde bulliant ad quartæ partis consumpt. colatura utatur pro potu ordinario, cum vino generoso, per usum prædicti decocti, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis nucleis piniei, amygdalis torrefactis, aliisque cibis siccioribus.

Finito usu prædicti decocti, capiat per triduum manè terebinthinæ, aqua agrimonii diligenter lota §. i.

Post horum remediorum usum adeat thermas Balerucanas, quarum aquamumat per triduum, more solito.

Postmodum verò utatur semicupio ejusdem aquæ per quatuor dies, manè & vesperi, sudando matutinis horis, vesperi verò testes tantum & perinæum cum regione pubis balneando.

Ab exitu cujuslibet balnei, post detersum sudorem vel madorem, inungatur scrotum, perinæum, & regio lumborum unguento sequenti.

℞. Olei lilior. §. ii. olei nucis moschat. §. §. oleo garyophyl. §. i. piperis albi, nigri, & longi an. drach. §. sem. crucæ, urticæ, nigellæ an. §. §. pyrethri §. i. ceræ q. s. fiat unguentum.

℞. Olei nucis moschat. §. ii. olei caryoph. §. i. ambre gryseæ, moschi & zibetæ an. §. i. fiat linimentum.

Post usum thermarum, foveantur partes prædictæ per 15. aut 20. dies per horam, ante introitum lecti, decocto sequenti.

℞. Radic. galangæ, calami aromat. & ireos florent. an. §. i. fol. salviæ, majoranæ, & rosm. an. m. i. Sem. crucæ, nasturtii, urticæ, cardamomi, & cubebæ. an. §. iii. nucis moschat. garyophyll. & cinnam. an. §. §. ros. rubr. p. i. coquantur in vino rubro ad quartæ partis consumpt. colatura utatur pro potu prædicto.

Post fotum illinantur eadem partes calidè linimento prædicto.

Per usum prædictorum remediorumumat quotidie manè conservæ satyrionis vel eryngii §. §. vel nucem juglandem saccha-

faccharo conditam, vel myrobalanum conditam, vel tabellarum sequentium 3. ii.

24. Confect. alchem. 3. ii. ambre gryseæ 3. i. moschi optimi. g. vi. sacchari in aqua flor. atantior. & rosar. dissoluti 3. v. fiant tabellæ.

Prædictis uti poterit alternatim, ne unius tædio afficiatur.

Interim victu utatur analeptico; & in primis comedat frequenter perdices & pullos columbinos, lepulos, & oryzam cum lacte.

In bellariis verò utatur pistaciis, tuberibus, scolymis, amygdalis, avellanis, dactylis, & nucleis pineis; tum etiam confectione ex iis parata, quam vulgò pineolatum vocant.

Abstineat à fructibus & oleribus crudis, piscibus, aliisque frigidioribus & humidioribus alimentis, nec non à coitu, per usum remediorum.

OBSERVATIO LXXI.

Hydrops pectoris.

Joannes Manenty, civis Monspeliensis, annos natus 65. corpore crasso & obæso præditus, à tribus mensibus patiebatur magnam spirandi difficultatem, ita ut vix posset in lecto decumbere, nocturno tempore in primis, quo magis vexabatur. Nulla erat tussis, aut saltem rarissima, neque quicquam effatu dignum per anacatharsim excernebat. Facies erat subtumida, & venter intumescere incipiebat, ita ut in ascitem inclinare videretur; cum tibiæ etiam & pedes intumescerent. Ad illius curationem præscripta fuit principio mensis Maji 1652. purgatio universalis, quæ ad quatuor dies, per apozema phlegmagogum & hydragogum fuit instituta; mox diæta sudorifica ex decocto guajaci & salsæparill. ad xx. dies, copiosè sudando in laconico, cum vapore spiritus vini parato. Et post quartam quamlibet dosim sumebat pulverem hydropicum ex sena, turbit. hermodactil. jalapa, scammonio, & cremore tartari paratum, quibus remediis omnino liberatus est.

OBSERVATIO LXXII.

Febris tertiana duplex.

Uxor D. Bruieys in graviditate septimestri correpta est febre tertiana duplici in mense Majo anni 1652. quæ per mensem eam afflixit, nulla apparente remissione, quod periculum non exiguum portendebat. Docet enim experientia quotidiana, mulieres gravidas, hujusmodi febribus laborantes, difficillimè curari, & non paucas, abortu interveniente, de medio tolli. Ter ipsi secta fuerat vena, purgans medicamentum bis exhibitum, & multi julepi aperientes ac refrigerantes propinati; tandem venæ sectione per horam ante paroxysmum celebrata, & exhibitio immediatè ante venæ sectionem julepo, ex decocto chamæd. & cremor. tartari parato, febris omnino sublata est. Accessio enim quæ post venæ sectionem expectabatur, non comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LXXIII.

Hydrops.

Uxor sartoris vicini, triginta annos nata, cum cachectica fuisset toto tempore partus, & malè se gessisset in puerperio, febre acuta correpta est, in cujus fine incidit in hydropem, in quo venter, crura & tibiæ insignem tumorem subierant. Cum autem inops esset, hunc tantum pulverem ei præscripsi.

24. Senne mundat. crysall. tart. & radic. Jalapæ ana 3. ss. fiat pulvis, de quo capiat 3. i. cum jusculo, singulis diebus. Hoc remedio per 20. dies usurpato integre liberata est.

OBSERVATIO LXXIV.

Mamma inflammatio.

Juvenis mulier circa nonum graviditatis mensem correpta est tumore mamma sinistra, cum tensione, rubore, & pulsatione. Vocatus Chirurgus, cataplasma de mica panis statim admovit, unde tumor admodum increvit. Vocatus ego, cataplasma præscribo, ex farina fabarum cocta in oxycrato, sæpè immutandum, quia intra paucas horas exsiccat. Intra 12. horas inflammatio ablata est, tumorque admodum imminutus, & intra paucos dies omnino evanuit.

OBSERVATIO LXXV.

Colica biliosa.

Dñi de Chalanges, Salinarum coctor, correptus fuit colica biliosa circa finem mensis Januarii anni 1653.

Dolor erat vehementer excrucians, cum vigiliis assiduus, febre continua, & singultu frequenti, ut Medicus ordinarius inflammationem alicujus partis imi ventris suspicaretur. Ego verò, in consilium vocatus, existimavi hæc omnia dependere ex cacochymia biliosa, hac præcipue ratione ductus, quòd dolor esset vagus, & interdum partem ventris inferiorem & hypogastricam occuparet, interdum superiorem & epigastricam. Hanc sententiam eventus comprobavit. Nam post quatuor phlebotomias, enemata multa emollientia, purgantia, & anodyna, fotus & semicupia, quatuor purgationibus curatus est, diebus consequentibus usurpatis, ex decocto cichoraceorum & capillarium cum summit. malv. 3. ii. senne, cui infundebatur cassiæ 3. i. & in colatura dissolvebatur syrupi rosac. 3. i. quotidie excernebat multam bilem porraceam, quæ dicta symptomata pariebat.

OBSERVATIO LXXVI.

Tonsillarum inflammatio.

Die 21. mensis Maji anni 1653. uxor Dñ. Engarran in Curia Computorum Consiliarii, afflicta est tonsillarum inflammatione gravissima, quam brevi sequuta est exulceratio, cum dolore intenso. Celebrata venæ sectione & gargarismatis ex oxycrato per biduum frustra usurpatis, sequenti curata est intra unum diem.

24. Sem. sinapis 3. i. aceti rosac. & sacchari albi an. 3. i. aquæ 3. iii. fiat gargarisma.

OBSERVATIO LXXVII.

Hydrops in puero.

Filius D. Joannis Guy mercatoris, quinque annos natus, à quatuor mensibus hydropicus, cum alia remedia non profuissent, syrupo sequenti per 15. dies usurpato perfectè curatus est.

24. Radic. enulæ camp. 3. i. fol. agrimon. chamæd. centaur. minor. & absinthii utriusque an. M. i. coquantur ad ½. in colatura dissolve sacchari albi ½. i. fiat syrupus, de quo capiat 3. i. singulis diebus manè aliquot horis ante pastum.

OBSERVATIO LXXVIII.

Singultus.

Dñ. Seguin febre maligna laborans, gravissimo singultu, & ferè assiduo torquebatur, post multa remedia, febre & malignitatem oppugnantia, quatuor sectiones, & unam purgationem, multosque clysteres, & multa remedia, singultui præsertim appropriata. Die 12. morbi iterum purgatus est: singultus erat frequentior circa vesperam, licet satis copiosè purgatus fuisset. Vocatus in consilium laudani g. ii. præscribo, cum emulsione 4. sem. frig. major. in qua salis prunellæ 3. i. dissoluta fuit, intra horam cessavit singultus, nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXIX.

Ad Veneris impotentiam.

Recipe olei de liquid. ambar. 3. i. sem. eruc. 3. i. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 233.

Si pilulæ istæ non possint tam citò præparari, sequentes usurpari poterunt, cum magno fructu.

24. Ambre gryseæ, moschi optimi & agalloch. electissimi an. 3. i. ss. rasuræ ebor. diamoschi dule. galliæ mosch. an. 3. ss. rad. angelic. præon. & carpopals. an. 3. i. Zebetæ q. s. fiat massa pilular. de qua capiat 3. i. vel 3. ss. singulis noctibus.

Ad varianda remedia aqua sequens interdum usurpari poterit.

24. Cinnam. Caryophyll. nuc. mosch. macis ana 3. i. cubebæ. piperis longi, galang. zedoar. ammi, seseleos, ana 3. ss. granor. juniper. 3. i. vini albi generosi, aquæ roris majoran. ana ½. i. sicut in digestionem per dies vi. & postea destillantur in B. M. capiat cochl. ii. manè & serò.

Denique cæteris non proficientibus, opiata sequens usurpari poterit.

24. Rad. satyrii recent. 3. iii. rad. pastinac. recent. 3. iii. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 232. Exterius fotus & linimenta usurpari poterunt, supra observat. 69. præscripta, quibus etiam emplastrum sequens addi poterit.

24. Massæ empl. de baccis lauri, & mastiche ana 3. i. gummi tacamahac. & caragn. ana 3. ss. rad. bistort. & tormentill. nucis mosch. garyophyll. zinziber. & pulv. aromat. rosar. an. 3. i. ol. nuc. mosch. 3. ss. balsam. peruvian. q. s. fiat emplastrum quadratum, applicandum regioni lumborum & perpetuò gestandum, ac singulis septimanis renovandum.

OBSER-

OBSERVATIO LXXX.

Febris tertiana diuturna.

VXor Dn. de Brissac. 20. annos nata, per mensem Julium & Augustum tentata est febre tertiana duplici, eaque valde contumaci, quia corpus erat valde debilitatum à gravitate semestri, & abortu subsequente. Multa remedia in cassum per illud tempus usurpata fuerant à Medico ordinario, venæ sectiones & purgationes plurimæ, julepi, juscula medicata, &c. Vocatus ego, exhibeo per horam ante accessionem bezoard. jovialis gr. xii. cum aquæ cardui bened. ℥. iv. Accessio retardata est per horas duas, & multo minor fuit, tum in fine illius alvum bis aut ter deposuit, quæ antea non nisi clysteribus solvebatur, & foetidissima rejecit excrementa. Sequenti die idem remedium fuit usurpatum, & accessio similiter retardata & imminuta fuit, tum etiam in fine illius foetidissima excrevit, ac postmodum accessiones quasdam passa est vix perceptibiles, deinde sensim integrè liberata est.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluxus Hemorrhoidum.

DN. Engarran, in suprema Computorum, subsidiorum, & Fisci regii curia Consiliarius, immodico hemorrhoidum fluxu laborabat à quinque vel sex diebus, quo sanguinis ℥. viii. vel x. singulis diebus profundebar. Post venæ sectionem, julepos refrigerantes, aliaque remedia interna & externa frustra exhibita, cum resurgeret, & æger admodum debilitaretur, præscripsi succum urticæ, levi ebullitione depuratum ad ℥. ii. cum paucis saccharo, & hoc solo remedio fluxus omnino cohibitus est.

Candide Lector. Quia numerus observationum deficiebat in scriptis Riverianis, ad implendam hanc centuriam, sequentes subjunximus, plures ejusdem speciei morbos sub eodem titulo, clarioris doctrinæ gratia, aliquando comprehendentes, 82. igitur erit prima nostrarum, huic centuriæ perficiendæ additarum.

OBSERVATIO LXXXII.

Hydrops.

ANno 1645. quidam nomine Felizat Costensis, hydropicus factus, sine remediorum ope curatus est, umbilico sponte & confertim aperto, dum per urbem incederet, ita ut reversus domum, multa stragula & lectum continuo irroraverit per aliquot dies, unde sanus & hilaris per totum annum vixit. Eo tamen elapso iterum venter super eum magnificatus est (ut Arabum verbis utar) & ita intumuit, ut cum insigni respirandi difficultate per urbem incederet: cumque tumor adeo increvisset, ut suffocationis periculum immineret, & adesset satis insignis exomphalos seu umbilici prominentia, constantibus etiam viribus, de ejus apertione nos iterum atque iterum rogavit, alioqui sibi violentas manus illaturus. Quod cum tandem Chirurgus ritè & sine dolore præstitisset, aquam statim fluere permisimus fere ad ℥. i. & sub noctem eadem quantitate: verum eadem nocte sensim subsidentibus partibus, vires etiam subsidebant. Ita ut sequentem diem ultimum obierit. Unde patet, naturæ opera non semper esse imitanda, ut videre est in hoc ægrotante annorum circiter 25. Attamen licet constare viderentur vires, quod per urbem incederet, & ritè comederet, morbum tamen fuisse confirmatum, & viscera jam labem, præsertim ex priore morbo contraxisse, conjiciendum est.

Multis aliis hanc operationem, & cum præmeditatione fuisse administratam, sed neminem servatum, à multis Practicis audivi.

Hydrops universalis à me pluries curatus est brevi & facile per diuretica & hydragoga; qui scilicet hydrops seu tumoris universalis genus, non erat tertia hydropis species, leucophlegmatia passim dicta, quæ non nisi ægrè curatur. Sanguinis enim pituitosi crudique & male compacti, nec poris partium bene agglutinati & assimilati, ideoque in toto redundantis & superflui soboles existit, ex defectu tertiæ coctionis, quæ in singulis partibus fieri debet. Adde, quod in hac color cutis subalbidus atque lacteus, aut livore suffusus, cum anorexia & siti importuna assidueque conspiciatur: ea verò symptomata non apparebant in prædicto tumore universali, qui ideo continentem habebat causam diversam, scilicet serosum humorem, cutem inter & cæteras membranas universales stagnantem, unde aqua intercus Celso dicitur, cui color idem ferè atque ante; quod etiam confirmat tactus. Nam cutis

River. Opera Medica.

digito compressa resilit, ex se statim resiliens aqua, sponte illuc, unde à premente manu dejecta; in leucophlegmatia autem impressum relinquitur digiti vestigium, sanguine crasso non facile resiliens illuc, unde expressus fuit: præterea cita curatio, quæ consequuta est, illud satis evidenter arguit, quod ulterius patet in sequentibus observationibus, quas ideo annexere placuit.

Deinde modus solutionis differentiam etiam statuit inter leucophlegmatiam & prædictum tumorem universalem, quandoquidem longè facilius pleonexia serosa seu illuvies in toto redundans corrigitur, quam intemperies frigida sicque viscerum, crudioris sanguinis parens emendatur: Prædicta autem curatio per hydragoga à me celebrata, sententiæ Hippoc. in coacis respondere mihi videbatur; cum ait, *Incipienti hydropi alvi profluvium aquosum sine cruditate, morbum solvit, & puratio per renes.* Idem etiam dixi. *Si aqua ad vesicam aut ventrem fluat, solutio.* Cum tamen experientia doceat, evacuationem, quæ fit per urinas, melius succedere ea, quæ fit per alvum.

Rusticus quinquagenarius ex perpeffa per aliquot menses febre tertiana notha, incidit in hydropem universalem, à quo cum liberavimus succo ircos nostratis, ad ℥. iii. cum manna ℥. i. ℥. coque intra septem dies ter exhibito, venter omnino detumuit, maxima serosa illuviei copia per alvum & urinas excreta.

Alter annorum circiter 26. ex febre quartana diuturna incidit in tumorem universalem totius corporis, in quo curis digito compressa resiliens, cum duritie, è regione lienis. Huic Chirurgus quidam sine ullo præscripto, ut ferè semper apud rusticos præstare solent, multa remedia per longum tempus, sed sine fructu exhibuerat, donec ad extrema ferè redactus, meam opem imploraverit, quippe quem ab acuto morbo aliquando liberaveram. Huic ergo cum quædam remedia ex arte præscripsissem, præcipue vinum juniperinum, hoc solo uti voluit, jamdudum omnium ferè remediorum pertractus, sumebatque illius ℥. vi. singulis matutinis, unde urina copiosius & frequentius fluere, venterque parum detumescere cepit. Quod cum rescivissem, & cum ad reliqua remedia præscripta amandasse, suasi ut saltem ℥. i. pulveris ex senna, cremore tartari, & radice jalapæ cum jusculo fumeret per 12. dies alternos, & interim diebus vacuis perseveraret in usu vini juniperini, quo peracto, integram sanitatem recuperavit, & brevi ad solitos labores reversus est.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febris tertiana.

FRater Aloysius, juvenis Religiosus Ordinis Fratrum Minorum apud Costam, febre tertiana duplici laborans à 4. mensibus, frustra usurpatis multis remediis, ab alio Medico præscriptis, à me curatus est, rigida existente hyeme, exhibitis febrifugi Riveriani gr. 12. quibus blandè purgatus per inferiora tantum. Graviorem eadem die (ut sæpe fieri solet in hujus remedii usu) passus est accessionem, sed nullam deinceps; attamen post 15. dies ob incautam victus rationem & fructuum usum nimium, leves rediere accessiones; quæ levi cathartico exhibitio iterum disparuerunt. Quod in hujusmodi febribus, & quartanis, ita sæpe usurpavimus, quoties recidiva contigit.

Febrem tertianam duplicem in sartore Costensi 30. annorum, melancholici & pituitosi temperamenti curavimus, præmissis duabus purgationibus cum præparantibus idoneis, & duplici venæ sectione, usu febrilis Crollii ex ℥. iii. aquæ cichor. salis absinth. ℥. ℥. & spiritus sulphur. gut. xv. ex cujus prima dosi febriles accessiones imminutæ sunt, ac tertia penitus sublata quæ prædictis remediis per 20. dies non cesserant. Hocque remedium à 12. annis centies usurpatum in variis febribus, & præcipue tertianis, semper profuisse animadvertimus. In defectu autem salis absinthii, sal tartari sæpe substituimus, exemplo præceptoris nostri Dom. Riverii, & aliquando etiam cum decoct. absinthii, ut videre est in ipsius observationibus.

Dn. de la Rivoire, laborans principio Augusti 1648. febre tertiana duplici, cujus alterni accessus cum gravissimè affligebant inquietudinibus, siti, dolore capitis, & respirandi difficultate, à me curatus est præmissis clystere & venæ sectione, exhibendo in vigore paroxysmi, ad extinguendos spiritus febriles sitibundos, aquæ fontis magnam haustum, cum spiritu sulphuris per campanam elicti q. s. ad sensibilem aciditatem & syrupo de limonibus;

quo potu febricitantibus sticulis gratissimo, ter aut quater exhibito per biduum, omnia febris prædictæ symptomata longè mitiora evaserunt, & paroxysmi multo breviores, ita ut hac prævia præparatione materiæ morbificæ, & imminutione symptomatum, curatio absoluta fuerit usu pulveris Comitæ & febrilis Crolliani per biduum sequens exhibiti. Notandum autem est prædictum ægrotantem 35. annos natum, obstructionis utriusque hypochondrii præcipuè verò lienis esse affectum, & singulis ferè annis, gravibus morbis diuturnis esse obnoxium, ob incautam & igneam vivendi rationem.

Prædictus Dn. febre tertiana laborans, mense Julio anni sequentis, curatus est unica dosi febrilis Crolliani, cujus quia duæ doses missæ fuerant, alteram exhibuit puellæ 10. aut 12. annorum, eodem morbo laboranti, & sic febris in utroque disparuit.

Pater Christophorus, ex Ordine fratrum Minorum hujus urbis, ætatis 40. annorum, macilento, & melancholico corporis habitu præditus in principio Septembris anni 1649. incidit in febrem tertianam, quam curavi, præmissis clystere & venæ sectione, unica dosi pulveris Cornachini.

Eodem tempore frater Norbertus annorum circiter 35. firmiori corporis habitu & eufarco donatus, laborabat eadem febre, quam ex caloris ingentis gradu, inappetentia, dolore capitis, inquietudinis, cacochymia, & paroxysmorum longitudine, diuturnam fore immerito suspicabar, adde, quod anno elapso eodem morbo graviter laboraverat, per mensem integrum, cum insigni virium dispendio. Post injectum clysterem, & phlebotomiam celebratam, sumpsit calomelanos Torqueti gr. 10. Scammonii gr. 10. in forma pilulari, unde copiosè & blande purgatus est eadem die. Sequentibus verò duabus ter aut quater, sicque prædicta omnia symptomata brevi disparuerunt, unamque tantum & levem accessionem, post assumptum remedium passus est. Calomelas Torqueti, est mercurius dulcis sexies aut septies sublimatus, ut videbis infra.

Domina de Dossin Monialis mense Martio anni 1651. à febre tertiana liberata est post 4. accessiones, sumendo in vigore paroxysmi spiritus sulphuris per campanam elicti, guttas 20. cum prisana vulgari & syrupo de cerasis acidis, vel aqua sola saccharata bis aut ter, urgente siti, instar julepi; sequenti die sumpsit mercurii prædicti dulcis gr. 20. & resinæ scammonii gr. 10. in pilulam redacta, & pellicula cerasæ saccharo conditi inclusam, qua optimè & blande evacuata est.

Illustrissimam Comitissam Dominam de Ferrieres, eodem modo eademque ratione à simili affectu liberavimus principio mensis Februarii, ejusdem anni, rigidissima existente hyemali tempestate.

Innumeros, quibus multa remedia frustra exhibita fuerant, per longum tempus à tertiana simplici & duplici curatos vidimus, assumpta semel aut bis aqua benedicta Rulandi. Alios sale vitrioli ad 3. i. Plurimos, quibus hæc & reliqua non profuerant, usu syrupi de asaro Lozelli ad cochlear unum sumpti; & cerè vomitorium virtutem atque utilitatem præ cæteris remediis, & iis, frustra tentatis, multoties expertus sum in variis casibus, cum cætera consentirent.

Præterea phlebotomiam in plenilunio celebratam pro febribus intermittentibus plurimum prodesse vidimus, quia tunc, ob lunæ vim, humores ebulliunt, & fluxibilior fit sanguis, ac promptius vena secta educitur. Quo remedio eo tempore celebrato plures curatos, alios levatos esse testatur Zacutus Lusitanus, & ipse novissimè in viro religioso, ac instante paroxysmo duplicis tertianæ, curationem subsequutam vidi.

Mulier Costensis sexagenaria, nomine Ludovica Soyson, à quinque septimanis febre tertiana duplici laborabat, cujus alterni paroxysmi ad 15. & 20. horas extendebantur, & matutinis horis cum levi horrore, sed diu durante invadebant, alii verò circa meridiem & aliquando tardius cum rigore satis insigni nec ultra 12. vel 14. horas protrahantur, unde diversorum humorum in diversis locis putrescentium, non levis conjectura fuit, ideòque morbum etiam fore diuturnum, aut in quartanam abiturum prædixeram, propterea, quòd etiam ægra de hypochondrii sinistri dolore semper conquesta esset. Huic primò purgans medicamentum bis aut ter exhibitum, phlebotomia semel celebrata, cum clysteribus identidem injectis per 12. dies à seniori Pharmacopœo. Tandem vocatus præscripsi quatuor doses apozematis ex radic. & herbis aperient. refrigerant. & specificis, addendo cuilibet dosi sennæ mundat. 3. iii. syrupi rosac. 3. i. & salis tartari 3. ss.

unde laudabilis evacuatio sequebatur, attamen febris parum imminuta. Sed propter ætatem & virium imbecillitatem intermissa remedia, pro induciis naturæ concedendis, & restauratione virium, ut deinde feliciter per epicrasim natura obstericarer; sicque post aliquot dies iterum duæ doses prædicti apozematis alternatim præscriptæ & exhibitæ sunt, unde febris post tres vel quatuor dies disparuit per unum aut alterum diem, quo elapso, cum pari vigore iterum invasit, ita ut etiam aliquando ab ea omnino expers non videretur; sicque lecto affixa languebat circa dies caniculares anni 1655. Huic igitur tandem exhibui febrifugi Riveriani g. 20. cum confectioe de hyacinth. in formam boli, in majori febris intervallo, unde quies alvum deposuit cum tolerantia, in paroxysmo verò bis per vomitum rejecit magnam copiam materiæ porraceæ, æruginosæ, & viscosæ, cum aliquot ventris torminibus, quæ duas vel tres sedes per inferiora præcesserunt. Paroxysmus brevior fuit, neque deinceps apparuit. Hoc autem notatu dignum erat, quòd in operatione ægrotans sibi aliquid ex hypochondrio sinistro, ubi dolor antea fuerat, evelli sentiebat, quòd causam febris & doloris ibi latitantem à remedii virtute specifica in suo foco oppugnari, evidenter demonstrabat.

Juvenis annorum 20. febre tertiana duplici laborans, in exercitu Pedemontano sumpsit cyathum unum vini albi calidè in quo dissolvit sulphur pulveratum ad magnitudinem unius ovi. Post dimidiam horam copiosissimè sudavit, nec amplius febris apparuit, quòd remedium in duobus aliis hac in urbe usurpavit, cum eodem successu.

OBSERVATIO LXXXIV.

Febris Quartana.

Juvenis Sabaudus annorum 22. habitu eufarco & pituitoso, à duobus mensibus laborabat febre quartana duplici. Huic cum remedia universalia per apozemata & venæ sectionem respueret, febrifugi dicti gr. 20. exhibuimus, unde febris ex quartana duplici simplex facta est, iterumque bis exhibita eadem dosi, omnino curatus est.

Sacerdos quinquagenarius multum melancholicus, febrem quartanam passus erat per quatuor menses. Hanc ego curavi media hyeme, exhibendo febrifugi Riveriani prædicti gr. 24. verum post 25. dies reversa est, & iterum curata eodem remedio.

Prædicta Domina de Dossin, annorum 30. laudabilis temperamenti, & elegantis formæ, ac ingenii singularis, post varios affectus ex mœrore oriundos, incidit in febrem quartanam, à qua post quatuor menses curata est mense Decembri anni 1650. post multa remedia frustra tentata, unica dosi prædicti febrifugi.

Nepos meus Franciscus Jacoz annorum duodecim, febrem quartana post tertianam diuturnam laboravit per sex menses, quorum spatio multa sumpsit remedia, etiam febrifugum prædictum, at frustra, partim propter ingluviem, partim etiam ob pravam viscerum dispositionem. Tandem uno cochleari syrupi prædicti de azaro, in prisana communi, curatus est excitato scilicet ter aut quater copioso vomitu variorum humorum, parietibus ventriculi, & vicinis partibus ita adhærentium ut catharticis pluries exhibitis deturbari non potuissent, qui appetitum valdè dejiciebant, jamque colorem atque habitum corporis valdè immutaverant, quæ tamen recepit post breve tempus, cujus decursu ita febris imminuebatur, ut vix eam per sentiret, donec omnino disparuit, redeunte appetitu laudabili, & vivido faciei colore.

Nepos meus Bernardus annorum 30. febre quartana laboravit, mense Octobri 1650. per tres septimanas, cum anorexia, languore, & pallido ac macilento totius corporis habitu. Sumpsit paulò ante paroxysmum cochlear unum syrupi de azaro dicti in jusculo, multoties & copiosè vomuit amarissima, cum labore, per duas circiter horas, ita ut sequentibus quatuor diebus os ipsi fœtidum & amarum instar fuliginis esse videretur, ac febris perseveraret, sed levior facta, post septem dies omnino sublata est assumptis mercurii dulcis ut suprâ sublimati gr. 32. & resinæ scammonii, gr. 20. (difficile enim purgatur) statimque vividum faciei colorem & appetitum simul recuperavit, cum viribus, in horas redeuntibus.

Frater Otho Recollectus hujus urbis, squalidi & sicci temperamenti, febre quartana laborans à tribus mensibus cum tensione & dolore lienis, ac sudoribus nocturnis, curatus est mense Novembri, anni 1651. sumendo primò infusionem 3. ss. salis tartari cum guttis aliquot spiritus salis

salis & 3. i. fol. sennæ factam in 3. vi. aquæ fontis per noctem, manè quatuor dictum spatio, unde bis aut ter singulis diebus purgatur, appetitum & robur sensim redire asserens; febris levior, quæ tandem disparuit post 7. dies, iterumque reversa curata est per gr. 5. resinæ scammonii & 3. ss. mercurii sublimati dulcis prædicti, quibus optimè & blandè purgatus, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam tartarizatam laxantem. Verùm quia sudoribus diffuebat singulis noctibus, & dolor circa lienem non omnino sublatus erat, ac lassitudinem in tibiis gravem persentebat, iterum sumpsit calomelanos similem dosin, ut supra, in forma pilulari, ad recidivæ occasionem evitandam.

Febris duplex quartana, gravissimè affligens à duobus mensibus honestum virum, Dominum Regoudin, temperamento valdè melancholicum, meo consilio curata est principio Novembris anni 1651. tribus dosibus infusionis sennæ in aqua febrifuga Riverii factæ, & phlebotomia semel celebrata, quia ejus indicationes aderant. Est autem aqua hæc febrifuga sola aqua fontis cum sale tartari, cujus certè miros effectus quotidie experimur in omnibus diturnis febribus, & morbis, ab obstructionibus productis, ut clariùs patebit infra. Eodem tempore frater meus quinquagenarius, postquam bis recidivam ex tertiana duplici passus esset, quia multis negotiis & domesticis rebus implicatus, nec satis purgatus, incidit in quartanam triplicem molestissimam, sed post quatuor vel quinque ejus paroxysmos, sumpta bis infusione prædicta, purgatus evasit à longiori febris molestia.

Dn. Grusard mercator Costensis 30. annorum, laborans quartana duplici, à duobus mensibus, sumpsit febrifugi gr. 24. in pilularem formam redacta, & in quartanam simplicem, eamque levissimam, versa est febris, quæ tamen post aliquot dies, ob errores in cibo & potu commissos, gravior facta est, & aliquando duplex, aliàs verò triplex; iterum sumpto febrifugo levior facta, sensim evanuit, imperato vitæ regimine parciori: sed quia arti suæ, equitationi intempestivæ, & genio nimium deditus, iterum passus est recidivam, iterum sumpsit febrifugi gr. xxxii. sicque sensim convaleuit.

Pater Andreas à Costa, frater meus natus major, è Franciscanorum familia, post febrem acutam multorum dierum, multosque labores perpeffos, incidit anno 1654. in febrem quartanam, quam multis remediis oppugnare conatus est, sed frustra. Tandem missis ad eum duabus dosibus febrifugi Riveriani, sub finem hyemis anni 1655. à prædicta febre liber omnino evasit.

Eodem tempore rusticus quadragenarius, Villicus Magistri Dumas, Chirurgi Costensis, eodem morbo laborans à duobus mensibus, unica dosi prædicti remedii feliciter & integrè curatus est.

Mulier Tullinensis, 24. annorum, à quindecim mensibus laborans febre quartana, quæ aliquando duplex, imò semel continua facta, eam ad extrema coegerat, cum icterico faciei colore, appetitu dejecto, macie corporis, & tumore insigni utriusque hypochondrii, maximè verò lienis, de valetudine recuperanda parum sperans, ad me venit, auxilium si quod superesset, tot malis enixè postulans. Huic igitur primò præscripsi ptisanam tartarizatam laxantem prædictam, in decocto hepatico, & splenetico, per octo dierum spatium, cum foru & linimento, iisdem viribus prædito, & utrique hypochondrio admovendo; Tum deinde pilulas tartareas Botii ex aloe, gummo ammoniaco, & tartaro vitriolato, per duodecim dies: quibus elapsis, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam, tumor & dolor è regione lienis multum imminutus apparuit, faciei color citrinus evanuit, appetitus redire cœpit, febris tamen eadem, quæ tandem omnino disparuit, ter exhibitio pridie accessionis febrifugo Riveriano: sicque post aliquot dies sine ullo recidivæ metu sana & hilaris in patriam reversa est.

Tædiosum foret omnes recensere, quibus prædictum febrifugum exhibitum vel febrem subtulit, vel multum imminuit, nec unquam nocumento fuit.

Sutor Costensis nomine Gelas, febre quartana laboravit per sex menses, & ab ea liberatus est, sumendo dimidium cyathum vini albi in quo decoquebat mala aurantia, in partes dissecta, inque singulis matutinis, per aliquot dies.

Multi rustici in his oris curant febrem quartanam pulvere chamædr. exsiccat. tum juscule per aliquot dies sumpto, quod certè sine ratione fieri non existimo, præ-

River. Opera Medica.

cipue si quædam purgantia præcesserint, cum splenetica ac hepatica sit, & insigni virtute polleat, viscera ab infarctu liberandi.

OBSERVATIO LXXXV.

Colicus dolor in purgatione menstrua, & hysterici affectus.

Lectissima virgo Monialis Dominica de S. Paul, annorum 37. laudabilis temperamenti (sicut & ingenii) ad pituitosum tamen nonnihil vergentis, circa tempus menstruæ purgationis, imò in ipso fluxu, solita est pati dolorem colicum spurium, cumque atrocissimum, per duos vel tres dies, unde aliquando menstrua purgatio supprimitur. Utrique affectui subvenimus aliquando clystere carminante & laxante; aliàs verò, olei anisi guttis aliquot in vino vel juscule sumptis; ita ut colicus ille dolor, qui multum durare solebat, in momento sæpè sublatus fuerit.

Eadem Domina sapissimè corripitur, suffocationibus hystericiis, cum dolore capitis & ventriculi, à quibus affectibus eam multoties liberavimus exhibitio sale vitrioli ad 3. ss. & 3. i. in aqua fontis dissoluti. Blandè siquidem provocat vomitum, & hystericiis affectibus specificum prædicant omnes Chymici: aliquando etiam granis aliquot laudani ex descriptione Crollii, cujus certè miros effectus se percepisse semper fatebatur, etiam ex solo ipsius laudani olfactu, cujus sæpè majorem pilulam manibus volutabat, identidem odorando.

Mulier vidua Costensis, quadragenaria, hystericiis affectibus diu noctuque ita vexata, cum febre & vigiliis, ut moritura videretur, post unum aut alterum clystere injectum, sumpsit laudani gr. 4. brevique post tempore quievit, & symptomata omnia cum febre evanuerunt.

OBSERVATIO LXXXVI.

Mensium fluxus immodicus.

Nobilissima Domina de la Jassodiere, annorum 40. optimi habitus & temperamenti, à duobus ferè annis laborabat fluore muliebri seroso, qui per intervalla adeo copiosus erat, ut ægrotantem in vitæ periculum conjiceret. Ad eam aliquando vocatus, cum longè ab urbe distaret, & remedia in promptu non haberentur, ea verò propter fluxum immodicum deficeret, exhiberi jubeo 3. i. pulveris ex putaminibus ovorum combustis in juscule, unde tanta serosi sanguinis jactura multum imminuta est intra paucas horas, ac sequenti die iterato remedio, omnia suppressa, ægraque victu reficiente, & analeptico sensim restituta, ac post aliquod tempus causæ morbificæ per debita præsidia provisum est.

Uxor pulcherrima Claudii Vivier Costensis annorum circiter 27. per excretionem molæ bimestris, incidit in fluxum sanguinis immodicum, qui per tres septimanas perseverans, eam in vitæ discrimen adduxit, & tantam spirituum cum sanguine jacturam, ut vires & animus continuo deficerent. Vocatus suasi ut succi urticæ depurati 3. iv. manè & serò sumeret per biduum: sed bis assumpto remedio, sanguinis fluxus valde imminutus est & ante 24. horas omnino cohibitus. Eodem tempore admovebat regioni uteri fotum, ex spongia in aceto & vino rubro austero madefacta: hoc remedium aliàs in simili casu cum pari successu à me usurpatum est, illudque valde prædicat Amatus Lusitanus in centuriis.

OBSERVATIO LXXXVII.

Dysenteria.

Rusticus 60. annorum, principio Augusti anni 1648. laborabat à multis diebus gravissima dysenteria, cui cum remedia ex arte præscripta non tam citò ab urbe asportari potuissent, cataplasma ex absinthio & rosis rubris in lacte decoctis toti abdomini applicari jubeo, exhibitis interim laudani gr. 4. Inde post aliquot horas rariora fuerunt dejectionum intervalla, dolor imminutus, nec non tranquillior, ita ut præscriptis remediis opus non habuerit.

Illud idem ferè contigit in alio Rustico 20. annorum, qui per multos dies & noctes dysenterico fluxu ad extrema ferè redactus propter dolores immanes & vigilias perpeffus; sumptis laudani gr. 3. sub noctem, quam ferè integram placidè transegit, cum levamine & fluxu tantum bilioso, cui postmodum per debita remedia provisum est.

Vir militaris fide & laude dignissimus multos curavit in exercitu à dysenteria & alvi fluxu per 3. i. suberis pulverati in vino vel juscule, quod remedium vide in observationibus Riverii.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Pleuritis.

Multos & præcipuè, quibus appropriata remedia defuerant, ex pleuritide ad extrema fere redactos & restitutos vidimus usu pomi Quercetani semel aut bis sumpti, intra 24. horas, unde præter spem vel copiosus sudor, vel anacathorsis libera sequebatur. Plurimos certè nominare possem, quibus ferè desperatis hoc remedii genus præscripsi, nec unquam alium, quàm felicem eventum ex eo animadverti; multisque, qui hoc apud ægros observaverunt, ita successisse multoties audiui.

OBSERVATIO LXXXIX.

Tumor mammarum.

Mulier nobilis hujus urbis puerpera, laborans tumore mammae sinistrae præduro ex concretionem lactis, irritis omnibus remediis ex arte per mensem integrum usurpatis, curata est, sumendo 3. i. pulveris mille pedum præparat. in juscule per triduum, hujus autem pulveris eximias dotes sæpe vidimus & audivimus ab expertis in hujusmodi tumoribus ex lacte concreto, nec non etiam in cancro mammarum ac reliquarum partium, ut contigit cuidam viro religioso, qui pariebatulr ulcera multa etiam profunda in multis partibus corporis, præcipuè verò in tibiis, à quibus brevi tempore curatus est sumendo 3. i. prædicti pulveris per 7. vel 8. dies alternos, præmissis tamen præmittendis. Præterea pulvis hic cum sit tenuium partium, insigne præbet aperitivum & diureticum.

OBSERVATIO XC.

Dolor dentium.

Uxor D. Dumas Chirurghi Costensis, gravida septimestris, & biliosi temperamenti, ab acuto morbo resurgens, tanto dolore dentium correpta est, ut frustra tentatis omnibus remediis, per multos dies insomnis & clamentans, cum lachrymis & vigiliis continuis, quælibet remedia, imò ferrum & ignem experta, ad desperationem ferè adducta fuerit. Ita ut coactus fuero ipsi exhibere nocturnis horis (quia tunc præcipuè intolerabilis ipsi dolor erat) Laudani opiatum ritè præparatum gr. 4. quibus cum pauca quantitate confectiois de hyacinto assumptis, post horæ quadrantem placidè per aliquot horas dormivit, ac sine dolore expergefacta, reliquum graviditatis tempus jucundè transegit, quæ propter cariem & nigredinem dentium, eorum dolore ferè continuo laborare solebat.

OBSERVATIO XCI.

Lues venerea.

D. Gr. mercator Costensis, lue venerea laborans ab aliquot mensibus, à me curatus est sine ullo alio remedium apparatu, per opiatam Neapolitanam Renodæi, cui addebam singulis diebus mercurii præcipitati albi, cum spiritu sulphuris præpar. 3. ss. & per intervalla exhibebam dosim calomelanos Turqueti seu mercurii dulcis sexies sublimati gr. 20. cum resina scammonii gr. 12. in forma pilulari, cum usu bocheti, ex decocto guajaci & salsæ parillæ per 20. dies.

Alter juvenis, ejusdem amicus, eodem morbo laborans, eodem etiam tempore & modo curatus est circa vernum tempus anni 1648. & ab eo tempore multos etiam curavimus usu solius opiatæ prædictæ, cum mercurio prædicto & decocto salsæ parillæ, per longum tempus. Quibus autem alvus multum movebatur, illi tantum alternis diebus sumebant prædictæ opiatæ 3. ss.

Puellam 15. mensium Domini B. consobrini mei à lue venerea per contagium à nutrice accepta curavimus, exhibito mercurio præcipitato albo, ut supra præparato ad gr. 3. & 4. per aliquot dies cum panatella saccharata vel lacte.

OBSERVATIO XCII.

Phthisis.

Phthisim per contagium communicatam curavimus, præter omnium spem, principio Julii 1649. sequentibus remediis: ac primò portione ex manna & syrupo rosac. in decocto pectorali; sequenti die applicita sunt duo caustica posteriori partem cervicis; postmodum juscule per 15. dies cum radic. chinæ, foliis buglossi, tussilag. pulmonari passulis corinthiacis, quæ per intervalla, purgantia reddita sunt. Utebatur etiam continuò conserva ros. rubr. & sæpe sub noctem syrupo fluxionem cohibente ac tussim

sedante ex æquis partibus syrapi violac. de ros. siccis, & de papavere. Erat autem puella 15. annorum, nondum menstruata, quæ febre lenta laborabat à tribus septimanis, cum rursi continua laboriosa, anorexia difficultate spirandi, & macies totius corporis, ac vigiliis ferè continuis, quem affectum contraxerat à sorore sua, quæ lac præbuerat per aliquot dies illustrissimo Domino Abbati de S. Paul, qui phthisicus perierat ante duos menses. Prædicta autem mulier 22. annorum, bene habita, brevi deinde tempore, eodem affectu etiam periit.

Illustrissimus Baro N. à morbo Castrensi & dysenteria diuturna incidit in febrem hecticam, ferè marasmodem, ita ut Lugdunum deportatus, à Medicis tandem deploratus, & suo prognostico derelictus, sed à Rustico qui eodem morbo laborasse & evasisse ferebatur, sequenti remedio restitutus est, scilicet juscule per aliquot dies exhibitio in quo decoquebat limaces rubros agrestes exenteratos & lotos in aqua ros. vel alio liquore; juscule colatum sic propinabat, quod certè non mirum, neque respuendum; siquidem testudines præscribere solemus ad reparandos hecticos, & alia hujusmodi alimenta, quæ solidam, glutinosam, & minùs dissipabilem substantiam obtinent.

OBSERVATIO XCIII.

Pica & Chlorosis.

Tacere non possum mirabiles effectus ex pulvere cachectico Quercetani, cujus beneficio innumeras tum virgines, tum mulieres & viduas, chlorosi & pica, tum etiam sæpe cachexia laborantes curavimus, præmissis tamen universalibus remediis.

Certè miratus sum quod etiam feles pica laborent, ut vidi in fele mea domestica carbones & cineres comedente, cum jam à multis diebus vix quicquam comedere vellet; ea autem, idè ut existimo nunquam catulos peperit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris putrida continua.

Circa medium Maji anni 1652. cum tempus calidum fuisset per aliquot dies, mox boreale & ita frigidum, ut teneriora fructuum & arborum germina adureret, atque iterum calidius factum, corpora tali inæqualitate & subita mutatione malè disposuit. Quod ego certè meo incommodo expertus sum; tunc temporis enim ferè semper ad ægros rure profectus, die vigesima ejusdem mensis incidi in gravissimum capitis dolorem: cum febre continua, inquietudinibus, siti, ac vigiliis importunis, calore acri & mordaci ad tactum: Quæ cum jam 24. horas afflissent, statim injecto clystere, sanguinis adusti & parum corrupti 3. x. è brachio dextro exire jussi, unde cum parum levaminis perciperem, iterum post novem horas ejusdem diei 3. ix. detraxi, qui magis corruptus apparuit, & post horam unam vel alteram, capitis dolor & febris remittere cœperunt, ac sequentem noctem quietior transigi, cum placido somno aliquot horarum. Tertia die febris omninò disparuit, quæ certè duratura videbatur ulterius. Usque adeò verum est illud Hippocratis. In principiis morborum, si quid movendum videtur, move, & quoad iterationem phlebotomiæ, quando ea necessaria videtur ad evacuationem, eodem die fieri debet; si revulsionis gratia, diversis diebus. Nam ubi vacuandum est, præcipuè in acutis, subito corpus in alium statum transferendum est; quia sæpè accidit, ut morbus mox principium percurrat, ita ut postea venæ sectione non ita commodè uti liceat.

OBSERVATIO XCV.

Tumor hepatis spurius & decipiens.

Aliquando tumor scirrhus occupat musculos epigastricos, quod certè decipere potest juniores incautos, aut umbratiles Medicos, ut vidimus contigisse seniori & celeberrimo Medico, cujus laudi nihil propterea detrahendum, qui talem tumorem sumpsit pro scirrhus hepatis in nobili viro, & remedia ad talem effectum oppugnandum ordinaria, sed frustra præscripsit, cum solis externis opus esset, iisque curatio absoluta fuerit: Nobilis autem ille vir licet sexagenarius optima valetudine fruebatur à duobus annis, ac vivido faciei colore, quod tamdiu non tulisset, si verus hepatis scirrhus adfuisset: adde quod tumor ille locum mutaret, quoties nobilis ille ad latus sinistrum vertebatur, est hujus rei testis Dominus Riverius.

OBSERVATIO XCVI.

Ictus serpentum.

Ruficus à serpente ictus in ingentem totius corporis tumorem incidit, attamen evasit, multas hirudines singulis diebus morfui applicando, per aliquot dies.

Qui in his oris viperas capiunt, propè sylvam sancti Hilarii, quando ab eis punguntur, nihil applicant morfui, præter allium contusum, cujus efus etiam utilissimus.

Venator quidam amicus meus, morfum in canibus suis fricat cum saliva sua, & post reditum, aquam frigidam propinat, sicque omnes liberat; Idem retulit mihi, cor viperae statim exhibitum, præsentissimum esse remedium; illud etiam præstat pulvis ejusdem cordis, vel totius animalis, in jusculo, aut alio liquore appropriato.

Cum aliquando canis mea venatica ictum viperae accepisset, subito in terram concidit, nec erecta progredi poterat, quin statim recideret, Huic vulnus cultello scarificavi, & in proximam domum deportata offam exhibui cum theriaca & allio, sicque liberata est, collo tamen ubi demorsa fuerat, per aliquot dies tumido remanente.

OBSERVATIO XCVII.

Morbi Chronici, & diuturni.

In morbis omnibus Chronicis & contumacibus curandis experientia & lectione ubique didici, vel hydropica & sudorifica, vel præcipue aperientia valida præstantissima esse; qualia sunt sal tartari, spiritus sulphuris per campanam elicitus, & mercurius dulcis sexies sublimatus, & his similia, ad longos dies usurpata, ut centies observavi, & præscripsi exemplo Præceptoris mei, qui sæpe ita sal tartari, & spiritum sulphuris infundebat cum ʒ. j. vel ʒ. ij. fennæ (aliquando radic. jalapæ ʒ. ʒ.) in aqua fontis sola, aut decocto appropriato, ut videre est in ejus observationibus; sicque febres intermittentes diuturnas, & ipsam quartanam, chlorosin, cachexiam, melancholicos affectus & contumaces viscerum obstructions, irritis aliis, sæpiissime curavimus.

Aquam autem sale tartari imprægnatam, febrifugam jure meritoque vocavit D. Riverius in observationibus, ubi calomelanos nomine donavit Mercurium dulcem, ut supra sublimatum, qui certè laudabile, nec unquam noxium efficit catharticum ad ʒ. j. cum ʒ. ʒ. resinæ jalapæ vel scammonii, quorum dosis minui vel augeri potest: Et sæpe nunquam alium nisi optatum ex remedio assumpto vidimus effectum in casibus innumeris, & in omni ætate. Illius autem doses apud Auctores chymicos nunquam satis laudari poterunt.

OBSERVATIO XCVIII.

Animadversiones practica circa febres malignas.

Annis 1649. & 1650. hoc observatione dignum existimaui in omnibus febribus malignis, quæ adeo grassabantur, ut omnis generis remedia eluderent. Scilicet quod quicumque ab initio de corde, ut vulgè dici solet, conquerebantur, seu levi syncope aut cardialgia corripiebantur, omnes fermè interierint: causam hujus rei in malignam qualitatem jam in majora vasa & intimas corporis partes irreperentem referendam censeo, & ventriculum graviter à venenata illa qualitate citius affici, quàm remedia illam oppugnantia exhiberi possent.

Quibus etiam dolor capitis longè ante febrem oriebatur, & quicumque vermes in statu morbi per superiora rejecerunt, etiam interierunt, præcipue vere & æstate, non ita verò autumnali tempestate: Omnes autem quotquot evasisse vidi, multum sudavere quinto, & sexto die, quod mihi mirum visum est, eò quod infrequens & præter rationem ac leges dierum Criticorum, atque ideo ni fallor, omnibus ferè recidiva contigit, idque ter & quater, & iterum per sudores judicati sunt præter eos quibus levia cathartica exhibitæ sunt; & quicumque ab initio correpti sunt febre continua cum vigore symptomatum, vel alio modo purgati sunt: missus fuit sanguis, omnes fermè perierunt. Quibus autem circa autumnum pauca remedia administrata sunt, ii citius evaserunt.

Hoc unum afferam de remediis, scilicet me vidisse miranda experimenta aquæ theriacalis Bauderonii, & alterius etiam minus compositæ, etiam in deploratis, & quibus maculæ purpureæ, aut variolæ tunc etiam grassantes retrocesserunt.

Alvi fluxus in principio ferè semper funestus fuit, River. Opera Medica.

cum urina, suspensum aliquando sedimentum perleversans, ac colorem laudabilem habente: ii etiam citius evaserunt, quibus parçè missus fuit sanguis, & nulla purgatio exhibita, quæ alioqui periculosa fuit, & multis perniciofa.

Toto anno sequenti 1651. & præcipue autumnali tempestate, hoc ego verissimum esse expertus sum, si unquam aliàs, quod dicit Fernelius de corporibus cacochymis, quibus purgatio necessaria est, eamque respuendo, alimentis potius quam remediis sese reficere conantur, non se (inquit) sed suam ipsi intemperiem alunt. Sic enim natura cum sit paucis contenta, ita suas functiones melius perficit, nec putres aut crudi humores in ventriculo collecti, aut aliunde illapsi actiones illius destruunt, sicque vita in longiores & leviores annos prorogatur solius temperantiæ beneficio, quæ una est vitæ salubris moderatrix, ut ait Hippocrates, & ante illum Ecclesiasticus verbis prorsus divinis. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui abstinens est adjiciet ad vitam. Omnes autem, quotquot à popularibus hisce febribus evaserunt, temperantes erant, & quicumque recidivam passi sunt (omnes autem ferè patiebantur) hoc contingebat propter cibum largius, quàm par erat sumptum, licet etiam in minori copia, & alimenta facilis coctionis laudabilis succi sumere viderentur, quod certè omnes ægri ferè fatebantur invito appetitu.

OBSERVATIO XCIX.

Pestis.

Quidam, cui demandata fuerat cura tertiæ partis aliqujus urbis peste afflictæ, omnes ferè curavit vomitorio composito ex ʒ. ij. cujuslibet vitrioli, mellis ʒ. ij. & aquæ communis ʒ. vj. simul mixtis, quod exhibebat statim atque apparebant aliqua signa morbi imminantis vel præsentis, ita ut vix decem aut duodecim obierint in suis partibus, cum in reliquis pauci evaderent. Quod semper & ulterius denotat vires & necessitatem vomitus in tali casu, sicut etiam probant tot Auctorum observationes, & illæ quas annoravimus ex pestilentia Costensi in priori editione observationum Riverianarum.

OBSERVATIO C.

Suffusio & Cataracta.

Mulier 30. annorum, ex confirmata suffusione, quæ cataracta vulgè nominatur, per annum integrum obcecata, videndi facultatem recuperavit, præmissis universalibus, beneficio aquæ ophthalmicæ Quercetani per longum tempus usurpata, & purgationibus interpositis: huic autem loco aquæ chelidonie majoris ab auctore præscriptæ substituiimus vinum album, imitatione prædicti Præceptoris nostri, à quo prædictam aquam cum felici successu multoties præscriptam vidimus & audivimus.

Puella 20. annorum, dolore intenso, & ardore insigni oculorum, cum lachrymis ferè continuis laborans per multos menses, tandem eò redacta, ut per annum integrum vix oculos attollere, & sine alterius ope progredi posset. Huic varia remedia omnis generis administrata sunt, sed frustra soloque setaceo auriculari, à me tandem præscripto, curata est, scilicet in extrema parte utriusque auriculæ facto, cum stylo triangulari ferro candenti, foramine; immisissimæque radicis thymelææ frustulis, postea emplastro diachylonæ gummato obvolutis, & ad instar setacei vulgatis bis aut quotidie, si opus sit renovatis, per longum tempus.

Certè mirum est & incredibile dictu quantum serosa illuviei copiam per hujusmodi foramina depluere sæpe vidimus, ita ut vix decem dierum spatium ea copia per setaceum, quæ aliquando intra viginti quatuor horas per hæc emissaria fluere possit: Nec tantum in ejusmodi fluxionibus ad oculos, sed etiam partes omnes inferiores (præcipue verò externas) ut pectus, dentes, articulos, &c. hoc remedii genus multum valere sæpe vidimus, multosque ab imminente phthisi ex tenui acrique destillatione, alios ab inveteratis capitis doloribus curatos experti sumus, dignumque remedium, quod omnes Practici in fluxionibus tum vacuandis, tum avertendis pro variis affectibus in usum revocare non dedignentur.

OBSERVATIONES
ab aliis communicatae.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Omnibus sedulo & acurate artem Medicam exercentibus, multa frequenter occurrunt observatione dignissima, quae tamen ut plurimum neglecta, infeliter pereunt, & oblivioni devolvuntur. Ea vero, quae à quibusdam in commentarios privatos referuntur, illorum quidem usui reservantur, sed utilitati publicae nequaquam conferunt. Ideo sedulos quosque artis Professores rogatos velim, ut si publice prodesse cupiant, & praeclaras observationes haecenus collegerint, quae iustum volumen implere valeant, publici juris faciant. Si vero impar volumini construendo numerus earum fuerit, mihi liberaliter communicare dignentur, eas cum quarta centuria (quam, si Deus vitam concesserit, brevi editurus sum) sub eorum nominibus in lucem prolatura. Quemadmodum in sequentibus observationibus ab aliis communicatis, à me factum videre est: quas hinc inde ab amicis collegi, & sub propriis singulorum nominibus edidi. In quibus multa meis praestantiora legentur, ut inde pateat, unicuique licere artis Medicæ dignitatem hoc scribendi genere ulterius promovere, & aliquod inde nomen sibi comparare.

Præterea benevolum Lectorem etiam monendum duxi, me hasce observationes secundum ordinem quo mihi communicatae sunt describendas curasse; ne quis de dignitatis ordine parum observato conqueri valeat.

OBSERVATIONES COMMUNICATAE
à D. Petro Pascheo.

Medico Lunellensi Celeberrimo, amico meo Antiquissimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Inappetentia.

Mes chronica febre male multatus, incipiens jam aliquantisper respirare ab accessionibus, quæ multum pristinae sævitiae deposuerant supplex à me petiit, ut appetentiam in se planè dejectam revocarem, alioquin intra quatrimum indubiè perituro. Ego præscripsi potionem ex ʒ. ss. diaphœnicij, cum absinthij vulgaris, & agri-monii decocto, postea sequentibus, veluti cote, appetentiam acui.

ʒ. Folior. agri-m. absinth. vulgaris, centaury. min. an. m. ss. fiat omnium decoctio, de colatura cape ʒ. ss. cum paucis saccharo. Jusseram ut novem dies huic decocto indulgeret febricitans noster: sed post dies quinque exactos rediit ad me, anxie rogans, ut caninam appetentiam usu medicamenti nostri excitatam obtunderem, quod præstitimus abstinendo à porione nostra amara, illique consulendo, ut butyro, pinguedine, & vino generoso uteretur. Plures in talem affectum incidisse eodem remedio testis sum.

OBSERVATIO II.

Colicus dolor.

D. N. Præses de Rupemora senior gravissimo colico dolore excarnificatus triduum integrum, cum nullis anodynis levaretur, sumpta ʒ. j. pulveris intestini lupi, cum paucis vino generoso, instantamenti instar in pristinam valetudinem erectus fuit. Item presbyter huic malo valde obnoxius. Item vidua, quæ MonsPELLII degens 27. dies crudeliter cruciatus toleraverat. Denique mille alij, quos brevitate gratia prætereo, nullo injecto clystere, aut medicamento purgante sumpto, quod admirationem fovet.

OBSERVATIO III.

Colica Nephritica.

Vidua quadam colico dolore, coque nephritico di-vexata, petiit à me, agente in Bellilucanis thermis, ut malis suis obviam irem, quod in momento feci. Jussi enim ut in thermas nulla interposita mora descenderet, & statim dolor perfectè quievit, & mirati sumus, quòd nullo prægresso clystere, aut pharmatico, tam subito levamen accesserit.

OBSERVATIO IV.

Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus superveniens.

Qui febribus intermittentibus biliosis & malignis laborant, præcipuè duplici tertiana, propter multitudinem materiæ biliosæ furentis, in choleram morbum incidunt, recurrente paroxysmo, cujus imperum si non frenaveris medicamentis infra statim à me scribendis, morietur æger intra duos, aut tres paroxysmos. D. Labrunæus vir iteris apprimè tinctus, ejusmodi febre laborans, vix potuit paroxysmo servari, cui supervenerat cholera morbus, frigus marinarum, pulsus minutulus & ferme deficiens, oculi concavi, aliaque horrenda symptomata. Tandem post innumera adhibita remedia, quibus multi ægri noluerant uti qui valedixerant mundo, & faucibus Orci rediit. Ego ut crastinam potestatem averterem, jussi ægrotum panatellis crassiusculis & gelatinis recreari, ut frænum injiceretur humoribus sequenti die sævituris: Epithemata, & opiatas præscripsi ex conserva rosarum, bugloss. botrag. myrobal. saccharo conditis, margaritis: tribus verò horis ante paroxysmum, clysterem hunc mirabilem injiciendum curavi, sine quo actum erat, ni fallor, de meo amico.

ʒ. Rosar. rubr. M. j. coquatur in jusculo capitis & pedum vervecis, in colatura ʒ. j. dissolve theriacæ recentis ʒ. ij. vitellum n. i. fiat clyster, quem retinuit ad reditum usque paroxysmi, qui alvi fluxum reduxit, sed minorem multo. Huic methodo inhærens multos deploratos servavi.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoidum dolor.

Multi in hoc cœli tractu æstuoso, cæcis internisque hæmorrhoidibus laborant, quibus summus dolor creatur. Ab excrementis etiam induratis & suppressis, propter tumorem illarum, intestinum claudens, sævissimus excitatur cruciatus. Vulgus Medicorum cassia ventrem emollit, ut liberius alvus deponat sua excrementa, sed malè profectò. Cum enim venæ inflentur in sede potissimum, propter insitam mollitiem, qua paratæ sunt sanguinem recipere, accidit, ut usu cassiæ ita molliantur, ut in posterum luxuriantem sanguinem faciliè recipiant, affectumque hoc modo magis augeant. Ego verò à muliercula stipem emendicante didici infundere millefolium in aqua fervente, & bibere infusionem illam per mensem integrum, aut diutius, & omnes tali affectu laborantes sanati sunt. Domina Dumasia, malè habita à rumentibus venis sedis, & Uxor Cræancerii Chirurghi, fuerunt hac arte curatæ. Tandem hoc ipsum remedium reperimus apud Arnaldum de Villa nova, cap. de hæmorrhoidum doloribus. Id ipsum remedium ad fluxum illarum immoderatum valde confert, si prædicto Arnaldo credere fas est, ratio etiam suadet.

OBSERVATIO VI.

Ictus vespa.

Cum vespa manui aculeum meæ fixisset, dolor aded sævus exortus est, ut impar essem ad ferendum malum. Admota theriaca in momento cruciatus cessavit. Sed eum post tres horas theriacam illam admotam abjecissem, redit dolor crudelissimus, ut antea, qui sopitus est eodem remedio, parti per diem integrum admoto.

OBSERVATIO VII.

Epinyctides.

Cum nullis remediis epinyctides potuissem curare in atrabilario venatore mulierculæ consilio, illitæ fuerunt oleo juniperino, & vir iste placidè dormivit, cum antea insomnes noctes duceret, & sanatus fuit.

OBSERVATIO VIII.

Convulsio.

Juvenis toto corpore convulsus erat, ita ut spina dorsum non posset inflecti. Sequenti remedio statim expedite ambulavit.

ʒ. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. j. bdellij, ammoniaci, an. ʒ. j. myrrhæ, castorei, an. ʒ. iij. flor. stæchad. anthos, an. p. i. nucis moscat. & caryophyl. an. ʒ. j. catum parvum excenteratum, excoriatum, & in frusta concisum. His inferciatur anser, & consuatur, & torreatur in veru, primus qui defluet succus, abjiciatur, secundus qui defluet, colligatur in vase aceto semipieno, pro litu spinæ convulsæ. Remedium est divinum.

OBSER.

OBSERVATIO IX.

Facies tubercula retrocedentia.

Carmelita quidam, comis certè, optimis moribus præditus, sed tuberculis eminentioribus, rubris, ac crassis per totam faciem sparsis dehonestatus, me invisit, quem prima fronte non cognoscebam, quod prædictæ pustulæ nullo artis præsidio, sed sponte delituerant, complanataeque fuerant. Huic prædixi in gravissimum morbum brevi casurum, nec sefellit conjectura; nam intra 15. dies, in continuam febrem incidit, à qua de medio sublatus est.

OBSERVATIO X.

Passio hysterica.

Puella quædam virgo natura, motibus quibusdam convulsivis, vagis tamen, affligebatur, ex quibus conjecti, (ut etiam ex doloribus uteri) illam suffocatione laborare missis, ex antro pudoris vaporibus. Sequenti remedio in momento liberavi.

℥. Assæ foetidæ ʒ. ij. castorei, sæculæ brioniae an. ʒ. j. Sem. rutæ ʒ. j. croci ʒ. ʒ. laudani Paracelsi gr. viij. (quæ certè addidi, tum consilio Hippocratis, qui succum papaveris somniferi præscribit in suffocatione uterina, lib. 2. de morbis mulierum, sect. 5. pag. 237. circa finem in Hippocrate Foessii) tum ut cætera remedia admixta laudano contemperarem, cum syrupo de arthem. fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. j.

OBSERVATIO XI.

Dolores à partu.

Mulier temulenta, sevimis à partu exercebatur doloribus, qui post alia remedia huic præsidio cesserunt.

℥. Galbani, assæ foetidæ, an. ʒ. j. paretur emplastrum rotundum, cum quatuor granis moschi in medio, admoveatur paulo infra umbilicum. Uterus conglobatus in inguine jares suos reperiit, & dolor evanuit.

OBSERVATIO XII.

Ad dolores à vesicatorio.

DN. Amalticus comate laborans, & ab eo emerfus conquerebatur mirum in modum de dolore à vesicatorio excitato, sed cum nullo anodyno potuissim illum sedare, Domina Ranchina uxoris meæ soror solo dydresæo leniit. Ego mulierculam vesicatorio excarnificatam beavi sic, & omnes alias, quæ in tale tædium inciderunt.

℥. Corticis secundi, & viridis rami sambuci cultello derafi M. j. coquatur in oleo dulci cum pauca aqua ad consumptionem aquæ, colaturæ adde ceræ parum, fiat unguentum, quo dolores omnes à vesicatorio excitati demulcebantur. Divinum meherculè est.

OBSERVATIO XIII.

Vulnerum prognosis.

UXori Dn. Justamundi citius intumuerat, quod gangræna nominabatur, calore nativo ab humorum pondere suffocato jam & obruto. Secta vena, syrupi de rhamno ʒ. j. exhibuit, cum pauco decocto cinerum ruborum, & crastina die detumuit bene membrum affectum. Hoc etiam observavi in pluribus aliis mulierculis, quas notavi crurum tumoribus magis obnoxias, quam viros, quod sit uterus corporis sentina, in quam confluit cumulatque humorum colluvies: & in coxas ycinas excrementa sua deponit.

OBSERVATIO XIV.

Mammillarum fissura.

UXor mea malè multabatur mammillarum fissuris quas nullo remedio potueram sanare. Mulier panosa & annosa brevi curavit, illito oleo de nucleis recens expresso, sinapifato saccharo desuper, tenuissimè pulverato. Balsamum sacchari idem præstat, quod centies observavi.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

SAbardatus Presbyter, post vomitum sanguinis librum octodecim, in hydropem ascitem incidit, à quo cum liberaveram infuso rhabarbaro in aqua communi pro potu ordinario: sed cum genio indulgeret, nec memor esset præteritorum malorum, redit hydrops, quo de medio sublatus est.

OBSERVATIO XVI.

Hæmorrhagia.

Rusticus ex hæmorrhagia liberari, jam vicinus morti, me accersivit: sed cum nulla remedia contulissent, instillavi in aurem è directo naris sanguinem fundentis guttas aliquot aceti rosati, & sanguinis fluxus statim substitit. Didiceram à Dn. Pontando, qui viderat hoc remedium à Belga Medico factitatum, idque apud Scribonium Largum legi cap. de hæmorrhagia.

OBSERVATIO XVII.

Singultus.

Dumasius Centurio febre tertiana laborans, sumpto syrupo de papavere in medio paroxysmi, tam importuno singultu premebatur, ut penè moreretur, sed cum nec aloë sæpius sumpta, nec alia medicamenta potuissent affectum illum sanare, tandem consilio ægri nostri misimus ad thermas Balerucanas quæsitum aquam, qua copiosè epota, ut in thermis fieri solet, brevi curatus est fufis & deterfis humoribus à syrupo tunicis ventriculi infixis.

OBSERVATIO XVIII.

Fluxus sanguinis ex auribus.

VIdi Brusolum Giniacensem, qui cecidit ex equo in lapides, & supra aurem dextram, à qua ʒ. iij. sanguinis effluerunt. Vidi etiam plurimos, qui sanguinem copiosum ex casu auribus reddiderunt, nec obierunt. Quotquot autem vidi ex casu per aures saniosam materiam redde, omnes de medio sublati fuerunt.

OBSERVATIO XIX.

Venus languida.

Mulier prolis cupidissima, sed appetentia veneris nullo modo laceßita à me petiit, ut stimulos veneris in se mortuos (ut dicebat) accenderem: quod feci sequenti opiata.

℥. Conservæ rad. eryngii, & satyrionis maris an. ʒ. j. corticis aurantium mele conditorum ʒ. vi. nucem juglandem conditam n. i. confect. alkerm. ʒ. ʒ. ambra griseæ, formicarum volantium an. ʒ. j. moschi gr. vj. cum syrupo conservationis corticis citrii fiat opiata: de qua capiat ante levem cœnam, ad molem parvæ castaneæ, superbibendo parum vini Hippocratici. Illa confessa est, se miram percepisse voluptatem post usum opiatae nostræ. Nihil autem efficacius invenitur, quam litus regionis uteri, ex oleo de formicis volantibus, quod sic fit.

℥. Formicarum volantium ʒ. ij. infundantur diebus canicularibus in oleo ad solem fervidum per 40. dies.

OBSERVATIO XX.

Dolor pleuriticus.

Puella atrabiliari sævissimo pleuritidis dolore excarnificata, jam undam lethæam bibebat, è qua eam retraximus sic.

℥. Olei amygdal. dulc. ʒ. ij. laudani Paracelsi gr. iij. paulò post quievit dolor, & melius habuit.

OBSERVATIO XXI.

Hypersarcosis.

Laborabam ulcere sub ungue pollicis pedis delitescente. Huic ut obviam irem, jussi Chirurgum è directo ulceris unguem superpositum incidere, & foramen efficere, ut remedia ulceri admoventi possent; sed caro fungosa supercrevit: quam cum sæpius delevissem, iterum crescebat. Quare post longum usum aluminis usti, decrevi remedium novum experiri. Præcipitato igitur rubro, bene loto, & nullo modo dolorifico usus sum, ad carnem superfluum abolendam, quod brevi factum, nec amplius pullulavit.

OBSERVATIO XXII.

Vulnerum prognosis.

IN obsidione Monspeliensi, multi milites in manibus præcipuè fauciatis, convulsione musculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidam in pugna illa cruenta facta Calvissioni à Marescallo Dutrec, & Duce Rohannæo, fauciatus fuit in femore vulnusque ad periostium usque penetravit. Convulsio successit partibus femori vicinis, sensim ad crataphitas musculos usque ascendit, mortemque invexit. Qui tali convulsione corripuntur, non possunt

possunt aperire os, loquuntur initio convulsionis expedite nec sentitur res suas malo esse loco.

OBSERVATIO XXIII.

Hypercatharsis

Barco Calvissionis post sumptum pulverem diacharthami, me repugnante, centies evacuatus est. Hunc salvum fecimus.

Primo ex jusculo in quo rosae coxerant, & flores chamomillae, cum pauco saccharo, & vitello ovi, clysterem paravimus, postea sequentem injecimus.

℞. Jusculi capi ℥. j. sacchari Unc. j. laudani Paracelsi gr. v. vitellum ovi num. j. super purgationem statim compescuit. Loco laudani addatur theriacae recens 3. j. ℥.

OBSERVATIO XXIV.

Sitis intensa.

DN. Viventius, febre continua laborans, tam intensa siti vexabatur, ut crederet se esse unum ex bajulis illis Parisiensibus, qui aquam per urbem circumferunt, clamabatque diu, ac noctu sic, (de l'eau) sed cum sitis ejus nullis potuisset extinguere remediis, cessavit sumpta 3. j. ℥. salis prunellae cum aqua communi. Item Simeon meus, sumpto syrupo de rhamno, tam imensa siti premebatur, ut ferme moreretur: sumpsit 3. j. salis prunellae, & sitis statim desit.

OBSERVATIO XXV.

Variola.

Vidi filium Dn. Martineri variolis laborantem cum signis laudabilibus, febris enim post exortum pustularum remiserat, respiratio liberatior erat, nullus alvi fluxus, tubercula eminentia satis, somnus mediocris, bene se habebat ad ea quae offerebantur, subito tamen, & sine manifesta causa pustulae sese occultaverunt, morsque sequuta est illarum occasum. Idipsum vidi in pluribus aliis eodem morbo afflictis, quibus omnibus mortem certissimam portendi.

OBSERVATIO XXVI.

Prognosis lethalis.

DN. Engarramus filius febre affligitur, non poterat deglutire; sed potum naribus rejiciebat, musculis oesophagi (ni fallor) resolutis, & obiit. Item cum non esset vultu matri similis, illius tamen vultus materno erat similis, ita ante obitum, ut astantes omnes mirarentur. Item neptis mea nullo modo matri similis, paulo ante mortem matris imaginem praese ferebat. Omnes autem aegroti, potum naribus rejicientes, aut representantes atavos, aut parentes, perierunt, quod mirabile est.

OBSERVATIO XXVII.

Sudores nocturni.

UXor Dn. de Ladevese singulis noctibus post expurgatam febrem sudabat. Huic praescripti julepum refrigerantem ex aquis cichorii, & buglossi, cum syrupo de pomis; nec impofterum sudavit, unde conjicio, sudores in somno erumpentes, non esse semper signum humorum luxuriantium, sed aliquando caliditatis. Nam sani, calido temperamento donati, noctu saepe sudant. Adde quod praedicta domina sine ulla evacuatione naturali, aut artificiosa curata est.

OBSERVATIO XXVIII.

Hæmorrhagia ex dente avulso.

Domina Viventia cum sibi dentem avulsisset, tam copiosa hæmorrhagia successit, ut ferme moreretur, irritis omnibus remediis. Vocatus jussi ut emplastrum contra rupturam satis magnum tempori denti avulso respondenti, admoveretur. Item alveolo, è quo dens extractus erat, parum colcotharis pulverisati adhiberetur cum cotone, & digito contineretur. His factis intra horulam substitit sanguis.

OBSERVATIO XXIX.

Pleuritis.

Omnes pleuritici, qui vomunt statim in principio morbi, evadunt, ut in infinitis observavi, levata pleura ab humorum sarcina, vomitus beneficio.

OBSERVATIO XXX.

Sanguis menstruus.

Sanguis menstruus muliercularum, praecipue bene valentium, odorem florum calendulae spirat. Hinc conjicio similitudine quadam substantiae calendulam movere menses.

OBSERVATIO XXXI.

Arthritis.

Domina de Cottereau arthritide universali laborans; nulla enim corporis pars vacabat à dolore, liberata fuit beneficio croci metallorum, quidquid dicat Hippocr. de 40. diebus.

OBSERVATIO XXXII.

Uteri dolores.

Multas mulierculas vidimus uteri doloribus excarnificatas, quae parum levaminis à laudano nostro sentiunt. Exhibita verò 3. j. antidoti asyncriti, statim dolore vacant. Quod ego valde miratus sum, nec contempnas.

OBSERVATIO XXXIII.

Balneum Calidius.

Honestissima mulier in exitu balnei calidioris, in tantam totius corporis phlogosin inciderat, ut nullo temporis puncto à doloribus & anxietatibus quiesceret. Cumque omnia refrigerantia, tam interna, quam externa, in usum revocata fuissent in cassum, balneum ex sola aqua tepida, eam ab omnibus doloribus liberavit; quod animum meum valde anxium levavit.

OBSERVATIO XXXIV.

Ventriculi dolor.

Biliosi, macri, rufi, raræ texturæ, innuente æstate dolore ventriculi exercentur, quia cum orificium illorum praeditum sit acerrimo sensu, à biliosis humoribus (antea à veris & hyemis temperie aliquo modo frænatis) vellicatur. Medela est purgatio ex rhabarbaro, tum datis bis, aut ter manè laudani Paracelsi gr. iij. aut iv. certè obtuso ventriculi sensu multò melius degunt.

OBSERVATIO XXXV.

Scabies tiliarum.

Ad magnam illam scabiem, quae in tibiis excutitur post morbos longos, & praecipue febrem quartanam, doloribus saevissimis junctam, nihil inveni in tota Medicina efficacius, sequenti unguento.

℞. Unguenti Basilic. Unc. iv. terebint. Unc. ij. olei rosati. Unc. iv. vitellos ovor. num. iij. cera tantillum: fiat unguentum quo inungantur partes scabie laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

Oris inflammatio ex hydrargyrosi.

Unguento mercuriali inunctis, inflammatio, & ulceratio oris ex salivatione accidit, quibus aliquando difficillimè succurritur. Ego cum quemdam inungi curassem, tanta in ore excitata est inflammatio, ut penè in desperationem venerit, quae irritis aliis omnibus remediis solo jusculo ex pullo comparato sine ullis herbis, omnimodum levamen accepit, retusa virulentia, ut puto, mercurii à benigniori pulli substantia.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

Post hemicraniam quindecim annorum accidit mihi apertio venae in superiori labio, è qua singulis mensibus ℥. iv. aut v. sanguinis ferventissimi & salis profundebantur. Tædium hoc amolitus sum secta vena brachii à directo labii affectu, bis singulis mensibus; & educto liberaliter sanguine, hemicrania cessavit.

OBSERVATIO XXXVIII.

Capitis contusiones.

Puella annos nata 20. lapide percutitur paulò supra frontem, non deserit consueta munia. Illa tamen post tres dies dolore capitis obtuso conqueritur; somnolenta fit, febris exigua admodum est, decimo septimo die; motus quidam convulsivi apparent; vigesimo rupto

rupto abscessu, & excreto è naribus virescente pure moritur. Dn. Viventius in posteriora cecidit, mansit dies aliquot negotiis suis intentus, postea verò coepit delirare, ignem petere, dicens se frigere, somnolentus erat, nox erat laboriosa, manum subinde capiti admovebat, undecima die, rupto abscessu ore excrevit materiam purulentam, & statim mortuus est. Nepos meus cum contusionem capitis accepisset, tristis factus est, de dolore capitis leviter conquerebatur. Tandem post mensem incidit in febrem continuam, cum somnolentia, capitis dolore, surgebat subinde, & clamabat, septimo die morbi, excreto pure per nares, vitam statim cum morte commutavit.

OBSERVATIO XXXIX.

Impetigo & pruritus totius corporis.

Mulier quaedam piscatrix, ferina totius corporis impetigine laborabat, cum tanto pruritu, ut perpetuò sese scalperet, nec posset punctum temporis quiescere. Manè ex perpetuo scalptu squammarum M. ij. aut iv. in lecto colligebatur, piscium squammis similem. Ego imperato victu ex pullis gallinaceis, carne hœdina, & hordeatis primò præscripti bolum ex cassia, postea venam brachii utriusque basilicam aperiendam curavi; tum frontis, & utriusque malleoli, ut vitiosum ex toto corpore sanguinem exhaurirem. His peractis sequentem syrupum Magistralem per 30. dies imperavi.

℞. Folior. sennæ mundator. polypod. querc. recentis, an. ʒ. iv. epithymi ʒ. j. ʒ. rhab. elect. ʒ. j. Sem. anisi ʒ. iij. fantal. citr. ʒ. j. ʒ. infundantur per noctem in succo pomorum, per residuum deparato; postea coquantur, ut artis est, addendo sacchari q. s. recoquantur, in syrupum perfectè coctum, cujus capiat prima & secunda vice, ʒ. ij. aut ʒ. ij. ʒ. cum sero lactis. Aliis diebus huius syrupi capiebat cochlearia duo manè, sic enim alvus libera servabatur, & materia illa sensim & pedetentim vacuabatur. Tabella diarrhodon. Abbat. aliquando sumebat manè, post assumptum syrupum. Jusculis pullorum indulgi per plures dies, quibus maximè infracta est vis atrabilarii humoris. Tandem ad aquas Meynenses ægram nostram relegavimus, quarum frigiditate, temperato hepatis incendio in perfectissimam valetudinem restituta fuit, nec ab annis quindecim postea opem meam imploravit. Illius maritus lepra perierat.

OBSERVATIO XL.

Lumbrici per urinas excreti.

Juvenis quidam, renum dolore excarnificatus, excrevit cum urinis vermes plurimos nigros, & magnitudine & longitudine acus communis, cornutos, friabiles, quorum duos misimus ad te, si bene memineris.

OBSERVATIO XLI.

Stultitia.

DN. N. post usum longum aquæ papaveris rhæados infatuatus est, & tandem obiit. Aperto cranio, cerebri ventriculi inventi sunt à me pleni humore nigro, atramenti æmulo, summè foetido.

OBSERVATIO XLII.

Ferina destillatio.

Purimos vidi ferina destillatione laborantes, tanto sudore diffuentes, ut in summam virium dejectionem venirent, quem cohibuimus hoc modo.

℞. Thuris, mastich. fantali rubri, granor. chermes, rosar. rubr. an. ʒ. j. fiat pulvis, quo suffiantur capitis operimenta.

OBSERVATIO XLIII.

Oculorum macula.

Aqua mellis oculorum maculas certissimè delet, si penicillo illas tangamus, sed oculorum dolor, si quis sit primò mulcendus, est enim dolorifica, quod notandum.

OBSERVATIO XLIV.

Testium magnitudo præternaturalis.

DN. N. testiculos magnos admodum habebat à natura, ut multo intervallo superarent magnitudinem testiculorum equi, ille nunquam prolem suscepit, illius, ut credo, instrumentis parum aptis ad veneris sacra. Intumuit scrotum post casum ab equo, instar sphæ-

ra, qua trunculis luditur: tumor ad suppurationem versus est ex quo puris insignis copia effluxit. Ulcere detergo perfectè, deciderunt testiculorum frustula omninò lapidea, siliceam enim duritiem æmulabant, & malleolo in multas partes dissiliebant ut cæteri lapides. Corporis, & animi functiones parum erant immutatae. Tandem post aliquot dies supervenit febricula, cum anxietate & siti, quæ paulò post accepit incrementum: pulsus è directo testiculi affecti valde imminutus erat, priusquam in alio latere mutaretur: successit saturatus rubor in facie, nec non exanthemata rubra in corpore universo, quæ brevi mortem adduxerunt; hæc historia notatu dignissima est.

OBSERVATIO XLV.

Gemelli in utero.

Uxorem meam & multas alias mulierculas geminam prolem parituras prædixi, quarum matres gemellos ediderant: graviditas illis molesta præter morem, ut uterus maximè turgeret, & brevi tibiæ, & pedes inflarentur, parumque moveretur fœtus ultimis mensibus conclusus, in angusto loco propter socium dimidium loci occupantem; raro in prædictione aberravimus.

OBSERVATIO XLVI.

Sanguis eductus actu frigidus.

Vidi mulierem, natura admodum iracundam, febre continua laborantem, cui secta est vena me præsentem, sed cum sanguis infuso scalpelli vulnere ad me pervenisset, percepi illum actu frigidissimum, nivis enim, vel glaciæ frigiditatem æmulabatur: intra dies quinque à secta vena obiit.

OBSERVATIO XLVII.

Salvatella apertio in quartana.

Salvatellæ sectio maximè prodest in febre quartana. Domina Trosella quartanaria, secta hora una ante paroxysmum salvatella, confessa est paroxysmum multum imminutum fuisse: secunda vice, fermè extinctum esse; post tertiam salvatellæ apertionem, omninò desisse accessiones.

OBSERVATIO XLVIII.

Impetigines.

Domina de Castelan laborabat foeda, feraque impetigine utriusque manus, propter quam tædio maximo afficiebatur. Venæ sectionem, cathartica, & omnia alia remedia respuebat. Hanc paucis diebus sic curavi.

℞. Unguenti rosati ʒ. iij. præcipitati albi ʒ. iij. misce pro litu partium.

Hoc remedio prædicta domina, Matronam quandam magni nominis in Provincia, ut retulit mihi eodem morbo afflictam curavit.

OBSERVATIO XLIX.

Scirrhus lienis.

Vetula scirrhus lienis laborans, suprâ modum anxia petiit à me, ut mala sua lenirem, cognoscebat enim nullis posse præsidiiis libitinam evitare. Dedi pilulam ex g. iv. laudani confectam, qua gravia omnia symptomata quieverunt, præcipuè summa spirandi difficultas, qua premebatur; quod miratus sum.

OBSERVATIO L.

Epilepsia puerilis.

Pueri ferme omnes, qui alvum adstrictam habent, obnoxii sunt convulsionibus, ut ex Hippocrate didici, & experientia. Filius Caroli mei adstrictione alvi perpetuo laborans, convulsus periit.

OBSERVATIO LI.

Animi deliquium ex vene sectione.

Multi venæ sectionem, & sanguinis effusionem benè tolerant, sed dum solvitur ligatura, & vulnus occluditur, in animi deliquium incidunt. His subvenies jusculo optimo ante venæ divisionem exhibito, quod non semel observavi.

OBSERVATIO LII.

Dolor Ischiadicus.

Multi sunt, qui acutissimis doloribus exercentur ischiadicis, biliosi, & æstatis tempore, quos non excrucio medicamentis calidioribus, sed secta vena post clysterem purgantem, injicio secundum clysterem cum juculo, & laudano. Sic Lunelli sanavi tuum Jacobum salibus & diæteriis ditissimum.

OBSERVATIO LIII.

Impetigines.

Puer annos decem natus, impetigine affligebatur, quæ ichorosam materiam sudabat. Succedente Boreali constitutione, suppressa est scæda illa materia, & in pulmonem conversa, quæ horrendum excitavit asthma: quod desit, recurrente statim constitutione Australi.

OBSERVATIO LIV.

Ad puris extractionem ex abscessu pectoris, & aliis.

Miles sauciatus in pectore, nullum sanguinem reddidit per dies septem. Consilio Chirurgi emplastrum vulneri apposui, quod magnam puris quantitatem eduxit. Sigillorius etiam tumore ad suppurationem verso exercebatur: sed cum non fuisset apertus, ut decebat, & in tempore, æger videbatur in alea vitæ, concentrato & occultato pure, quod attraximus beneficio sequentis emplastri.

℞. Resinæ pini recentis, claræ, & odoratæ ℥. j. olei laurini, & terebinthinæ, an. Unc. ij. gummi elemi Unc. iv. Primò oportet resinam, & gummos in pelvi manere, donec misceantur, postea addes terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant iterum, tum demum per linteum crassius transcolentur. Extendatur pars hujus materiæ supra alutam, fiat emplastrum, quod vulneri apponatur. Mutetur autem hyemis tempore semel in die tantum, æstate verò bis in die, & mirabilia videbis, neque puto in omnibus nostris observationibus aliquid certius reperiri, ut discere poteris ex Paræo lib. 30. de vulneribus pectoris, & thoracis, cap. 30. Prædictum autem emplastrum debet in medio perforari incisuris duabus, aut tribus longis, ut pus attractum faciliè effluat.

OBSERVATIO LV.

Anodynum ad dolores impetiginum.

Mulier, annosa fera impetigine laborans, cum summo dolore, irritis omnibus remediis, sequenti cataplasmate mirum in modum fuit levata.

℞. Putria poma num. vi. per setaceum transmittantur, quibus adde olei rosacei ℥. ij. lactis muliebris parum, fiat cataplasma, quod admoveatur parti dolenti. Longa autem experientia didici, putria poma dolorem magis lenire, quam cocta, quod semper aliquod empyreuma præ se ferant.

OBSERVATIO LVI.

Febris æstiva puerorum.

Mense Julio, Augusto, & Septembri, magnus infantium numerus moritur lactentium, quos nostrates mulierculæ vermibus laborare asserunt. Ego verò assevero mortem provenire ab acrisculo nutricum lacte, quo inflammatur ventriculus. Nam frigus extremorum adest, sitis inexplebilis, anxietas ingens, nausea, vomitus, diarrhœa ut testis sum. Quare vena secanda est. Postea verò regioni ventriculi admovendum sequens cataplasma.

℞. Farinæ hordei ℥. j. micæ panis ℥. iv. coquantur leviter in lacte caprillo, addendo postea succi solani ℥. j. olei rosati q. s. misce, fiat cataplasma ad dolorem inflammatorium leniendum. Debemus etiam nutricem mutare, & mucilaginem sem. psylli cum saccharo paucò rosato exhibere ægro ex cochleari. Juscula pullorum, portulaca, & acetosa aut lactuca alteranda. Item animalium per dorsum divisorum admotione calor furens foras allciendus.

OBSERVATIO LVII.

Lumbrici.

Nostrates mulierculæ putant omnes pueros vermibus laborare; sed cum nullus rejicitur vermis, eos, dicunt in humores putridos fuisse conversos, nec male: nam ut vermes in phiala conclusi, & fimo calente obruti, bre-

vi convertuntur in pastam; cur in corpore nostra, cujus calor fumi calori responderet, non idem fiet, vermibus enecatis ab amaris medicamentis? Certè hoc videtur mihirationi consentaneum.

OBSERVATIO LVIII.

Hysterica symptomata.

Melancholica mulier, suffocationi uterinæ obnoxia, maximam urinæ quantitatem profundeabat, crudam nulloque colore tinctam semel in die: qua excreta, symptomatum illas statim emergebat, veluti ex equo Trojano, quorum causam difficillimam esse puto. Nam modò capitis dolor eam exercebat, modò cordis palpitatio, modò lipothymia, modò nausea, modò sudatiuncula in collo & fronte apparebat, modò horrore totum illius corpus quatiebatur. Sed unde nam ejusmodi symptomata? Puto certè debere referri ad uterum, corporis muliebris sentinam. Cum enim prædicta symptomata, non nisi excreta urina se proderent, in ea sum sententia, vesicam urina distentam, utero suppositam, mole sua uterum cohibere. Hinc fit ut, impuritates, & vapores, in antro uteri coerciti, non possint libere sævire in alias corporis partes. Evacuata verò urina, putridi illi humores sui juris fiunt, & varia illa accidentia pariunt.

OBSERVATIO LIX.

Vomitus horrendus.

Puella annos nata 25. conquerebatur de lienis dolore altè sepulto, cui successit scirrhus. Vomebat singulis diebus, sed tamen per intervalla 20. aut 22. ℥. materiæ virescentis. In diaram hydropem incidit mense Novembri, & 16. die Januar. obiit. Vidi rusticum, qui materiæ illius virescentis ℥. 20. 25. aut 30. vomebat ferè singulis diebus, sed tamen per intervalla, ut prædicta nostra puella, quem usus chalybis servavit. Sanatus enim fuit, & hodie perfecta sanitate fruitur, quod certè notandum est.

OBSERVATIO LX.

Catharrus.

Nihil magis sinit catarrhum immoderatissimum, quam sequens Rulandi cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℥. ij. carabes pulveratæ ℥. ij. fiat cataplasma quod vertici, rato capillitio, admoveatur.

OBSERVATIO LXI.

Febris ex pluvia.

Purissimi madidi pluvia, in morbum incidunt, & in febrem continuam sæpissimè, prohibita cutis transpiratione, quæ febribus excitandis valde est idonea. Post venæ sectionem nihil inveni utilius, quam decocto sudorifico corpus relaxare.

℞. Rad. salsæ parillæ ℥. j. Sem. cardui bened. ℥. ℥. fol. scabiosæ, calendulæ an. m. ℥. fiat omnium decoctio, quæ calidè hauriatur, addito paucò vino albo, aut aquæ theriacalis guttis aliquot. Vidi multos Medicos, qui nullo modo de sudorificis cogitaverant, videntes autem potionis nostræ effectum, laudarunt illam.

OBSERVATIO LXII.

Variolarum prognosis.

Quotquot variolis aut morbillis laborantes vidi, qui tensione, mechorismo ventris, cum anxietate huc atque illuc agitabantur, intra paucos dies obire vidi, præcipuè si dolor junctus fuerit.

OBSERVATIO LXIII.

Prognosis ex anni constitutione.

Anno 1640. undecimo mensis Octobris, die 12. 13. 14. 15. tam asperum frigus sævit, ut amnes, & rivuli nostri omnes glacie frænarentur, Februario mense sequenti lateris dolores supervenerunt, qui plurimos de medio sustulerunt.

OBSERVATIO LXIV.

Prognosis in febre continua.

Infinitos vidimus, in febre continua nullo modo dormientes, manentes tamen quietos, sine ulla querela, nullo modo loquentes, nisi interrogarentur. Quibus si pulsus contractaretur, retrahebant manus tremulas, quasi vitæ suæ timerent. Eos omnes vale dixisse vidimus.

OBSERVATIO LXV.

Dentium caries.

In finitos in hoc cœli tractu videmus dentium doloribus excarnificatos, propter dentes cariosos & cavos. Ego cavitatem dentium terebinthina impleo, & cauterio actuali dentem inuro felicissimo cum successu.

OBSERVATIO COMMUNICATA

à D. Dabadie, Medico Tholosate
celeberrimo.

Scabies pruriginosa in senè octuagenario.

Illustrissimus Senator & Decanus D. de Maussac, octuagesimum quartum annum attingens à primordiis mixta crasi præditus præpollente sanguine bilioso, unde emerfit habitus inter carnosum & excarnem medius, cum liberali proceritate, & decora structura torius compaginis. Præter ea versatili ingenio, & eximia in disceptandis litibus solertia, in tam provecta ætate insignis. Olim eleganti valetudine fruebatur, absque ullo discrimine tempestatis frigida, vel æstuantis, de cujus tamen integritate ter fuit dejectus intra quinquennium ex *ἀνρίστια* sive organi, ventriculi scilicet, ætatis decursu fatiscens damno, sine vitio objecti: quamvis enim numquam expleatur epulis, nec genio indulgeat, edax tamen est acetariorum, fructumque horarum, qui etsi, familiares naturæ nostræ, concoctuque faciles videantur, vix tamen in probum sanguinem mutationem suscipere possunt, unde pravi succi generantur & succrescunt, qui aliundè ad putrescendum exiguum occasionem nacti, non rarò febrès mali moris accedunt, hoc momente Gal. 2. de alim. facult. Quod venerando senì contrigisse observavimus, influente Majo in primis sequenti anno post *ὀνύπαν*, postremò circa occasum plejadum, & gravius, cum ita ut in febrem acutam inciderit, cum exacerbatione, alternis diebus graviore post cuius insultum perturbata fuit alvus, ductaque *ἀπὸ τοῦ κεφαλῆ* pituitoso humore excrementitio, bile tandem concitata perfuso, cum *δυσφορία* & cardialgia gravi, quæ sunt morbi cholerae saltem spuria argumenta, è quo discrimine emerfit septimo, natura ad commune emissarium morbificæ causæ reliquias propulsante. Unde totius habitus fœda prurigo partim in tibias, potissimum sinistram, in qua erysipelas exortum est, cujus materia ferè discussa, superstes fuit erysipelatosa quædam *δυσάδεις* sive effusio instar herpetis miliaris, cum molesto pruritu, crebro stimulante ad scalpendum, ab ichore multiplici, salso, acri putrique, per utramque tibiam effuso, qui cacochymia dissimularis est soboles & cachexia, quæ senibus familiaris, eò gravior erat, quo pedes & tibie subtumescerent, cujusmodi affectus non exiguum viscerum labem denunciabat, maxime jecoris, cujus viciatam diathesim à prægresso ardore febrili, cum ætatis multum provectæ beneficio, vix pristinae sanitati restitutum iri suspicandum erat.

Curatio in primis insultibus inaugurata fuit à coëffusione humoris excrementitii, in ventriculo fluitantis; concitato magis vomitu, cum jam vomituriret; quo sedato, alvinæ regionis subsidens impuritas elementiori cathartico fuit expurgata. At cum huic curationis ornamento non cederet nimis cruda seraque affectio, de venæ sectione deliberatur, circa quam celebrandam dissident sententiæ, illam reclamante ætate provectiore, & inchoata cachexia, quæ abunde elucebat ex pruritu stimulante, & pedum, tibiarumque inflatione. Verumtamen febre ingravescente, sanguis mittitur, nec immeritò; cum periclitari melius sit, quam omnino perire: conspurcatus effluxit cum *δυσφορία*, septimoque judicatus est, depositis materiæ morbificæ reliquiis ad corporis habitum & tibias. Post aliquot dies repullulantem cacochymiam iterum repugnandam censuimus, ut ad usum balnei suavis liceret tutius confugere, tum ad procurandam *ἀδυσάδεις*, contemperandum fervorem, & acrimoniam humorum vaporumque, tum ad illos, laxata cute, evocandos. Balneo per plusculos dies administrato, prurigo molestior evasit, evocata à centro ad peripheriam cacochymia, nondum satis exhausta, quare cum illustris Senator iteratam purgationem respueret; *ἐνίπρασιν* moliri apud me decrevi, explorando usum lactis asinini, quod interdum loco lenientis & purgantis medicamenti eligitur, ab Hippocrate potissimum, quarto de

diata acutorum, nec defuit optatus eventus. Propinato enim per mensem integrum lacte, soluta est alvus siccissima, ichorum, humorumque redundantium vacuatio, proborumque humorum repositio accessisset, & diluta crassiorum humorum sæce evasit hæmorrhœicus, cujus vacationis beneficio pristinae sanitati, firmiterque fuit restitutus. Nihil de roborantibus recensio, nec de topicis, pruriginem sedantibus, & remisso fervore erysipelatis, materiam illius superstitem discutientibus, quæ bonis agris rebus in usum revocata fuerunt, Deo Optimo Maximo, sanitatis, & bonorum omnium largitore nostris votis favente.

OBSERVATIO COMMUNICATA

à D. Antonio Jodon Medico Antissiodorensi
celeberrimo.

Hydrops ventriculi.

Anno Domini 1620. Mulier statura grandiori, quadragesimum octavum agens annum, Joanna Delier, civis Antissiodorensis uxor, in utero se habere credidit, crescente sensim abdominis tumore. At cum tempus gestationis cognosceret elapsam, Medicum ordinarium consuluit, qui eam illicò hydropisum contraxisse pronuntiavit. Remediis frustra tentatis, tumor triennio perseverans, in tantam molem excrevit, licet interim ægra consueta munia obiret, ut tanto ferendo oneri vix sufficeret. Tandem in febrem continuam incidit cum majori difficultate spirandi implacabili, inquietudinum turba. Intra septimum diem animam efflavit. Cujus cadaver cum feretro includi non posset, propter insignem totius ventris undequaque distensionem, à parentibus defunctæ rogati, ventrem secuimus, & tam ingens serosæ humiditatis factum est effluvium, ut nonaginta librarum pondus excederet. Ultimo manante sero obscuro, & parum turbido, utpotè sua hypostasi vel sæce non destituito. His peractis, & penicillis intrà vulnera per quæ aquaeducta fuerat, relictis, ad apertionem totius abdominis debita methodo devenimus, & cum peritonæum quæreremus disseccandum, mirum dictum, sed magis visu mirandum hæc membrana, partes naturales investiens, ventriculo antica parte tam firmiter adhærebat, ut nisi vi discerpta atque dissecta, avelli nequiverit; imò verò invenimus nostrum penicillum in vulnere relictum, in cavitatem ventriculi fuisse demersum, ante cujus anatomem ejusdem insolitam magnitudinem paulisper sumus contemplati, duoque ejusdem orificia, stomachum scilicet & pylorum, eundem situm prope obtinentia, seque invicem tangentia, epiploæ regionem superiorem occupante, hepate satis sano, quod tamen ventriculus tumidus efferebat desuper; cor mediante diaphragmate eidem graviter incumbens, turbinatam suam figuram parti gibbæ ejusdem, instar ceræ impresserat, nec mirum si ægotans tam valida spirandi difficultate per biennium saltem premeretur, reliquis visceribus, liene, renibus, intestinis, mesenterio, cystide fellea, vesica & utero integris, & parum calore febrili alteratis. His notatis prægrandem illum ventriculum cum œsophago, duodenoque extraximus, qui per medium dissectus, ulnam Parisiensem superabat, in cujus decliviori parte illuvies serosa notabatur, hypostaseos prædicti feri residuum fibris omnibus, quæ interiorem membranam contexebant, à se invicem latè dissitis, orificio utroque nulla vitii nota impedito, nisi quòd in medio pylori ipsiusque limine cystis pendebat, longitudinis medi digiti, pollice paulò crassior, aqua pellucida plena, cavitatemque duodeni subintrans. Cæterum membranam illam interiorem ventriculi, multis hydatidibus, partim integris, partim exesis conspersam vidimus. Et hæc post homines natos (ni mea me fallat opinio) nondum fuere notata, saltem à nobis perlecta vel audita. Causam verò tam rari affectus ventriculi, scilicet hydropiseos, cum apud nos solidiori minerva investigaremus, ventriculi totius intemperiem frigidam, humidam, hecticamque arguimus, qui cum sanguinem à trunco venæ portæ per gastricum ramum, alioque pro alimento attraheret, propter illam dyscrasiam in serosum excrementum ad instar hidropis hepatis convertebat. Illa autem frigida humidaque intemperies, ex largo frigida potu, fructuum crudorum esu, aliisque causis originem duxerat. Cum verò ex maxima fibrarum ventriculi laxitate, & perversa partis figura, orificium inferius, eundem cum superiori situm obtineret, facilis alimentorum ab uno

ab uno ad aliud transitus fiat, ut in vastum illud serositatum gurgitem non mergerentur, sed in duodeno intestino qualemcumque chylicationem obtinerent, siquidem intestina chylicandi vi non esse destituta, apud omnes in confesso est, quam quidem vim natura necessitate coacta potentior reddidit. Aquas autem illas ventriculus per ductus illos patentes non rejiciebat, ex eo quod fibræ illius resolutæ erant à copiosa humiditate.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ.

à D. Franc. Chomel, Medico
Annonænsi celeberrimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Ileos seu miserere mei.

Vir quidam Ileo laborans à quinque diebus, ut fæces per os rejiceret, multis remediis frustra tentatis, sumpsit mercurii cum sulphure extincti, & in formam pulveris redacti ℥. j. golobulo ceræ inclusam. Statim post exhibitionem foras continuè adhibiti, & clysteres frequenter injecti. Post aliquot horas frustula quædam ceræ in rejecto clystere apparere, quod indicio fuit apertam fuisse viam, & medicamento purgante exhibito, æger à morbo prorsus liberatus est.

OBSERVATIO II.

Cauterii efficacia.

Quidam æger dolore lumborum diutissimè afflictus, nullis remediis conferentibus, tandem diem suum obiit. Inter alia remedia paulò ante interitum, cauterium femori, quatuor digitis supra genu affixum fuerat, à quo, decisa eschara, fluxit sanies quædam circiter ad ℥. ss. postmodum verò singulis diebus fluebat ex cauterio pus verum & laudabile ad ℥. j. vel amplius. Mirabatur Chirurgus, neque unquam potuit conjicere, undenam pus illud emanaret. Defuncto agrotante, apertoque illius cadavere, inventus est pulmo purulentus, quæ præcipua mortis causa fuit. In lumbis verò magnus abscessus inventus est, à quo dolor ille diuturnus & contumax oriebatur. Ab abscessu autem ad cauterium usque inventus est canaliculus per quem puris porrio quædam effluebat. Unde colligere est, quanta solertia natura uti soleat ad causas morbosas foras eliminandas, quæ canaliculum illum efformaverit ad abscessum lumborum per cauterium expurgandum, quod tamen perficere non potuit, à morbi magnitudine separata.

OBSERVATIO III.

Febris tertiana.

Retulit mihi dictus D. Chomel, se omnes propemodum tertianas curare solitum, exhibendo per horam ante accessionem bonum haustum decocti chamom. & cremor. tartari, & statim ab assumpto remedio sanguinem detrahendo. Si non sit ad manus decoctum, aquæ frigida cyathum exhibet, & idem ferè succedit effectus. Putat aquam illam assumptam, per phlebotomiam ad venas rapi, & materiam ebullitioni proximam ablucere, unde accessio impeditur.

OBSERVATIO IV.

Colicus dolor.

Puella quædam annos nata quatuordecim, laborabat colico dolore atrocissimo, cum ventris inflatione, quæ neque clysteribus neque potionibus purgantibus, vel lumbricos enecantibus sedari poterat; sed tantum balneo tepido sopiebatur. Sed egressa à balneo recurrebat, donec intra viginti dies ægram de medio sustulerit. Per bidduum ante mortem magnam sanguinis nigerrimi copiam per alvum excrevit. Dissecto cadavere, inventa est multa pituita vitrea, externæ intestinorum tunica adhaerens, & per totam eorum longitudinem frustillatim dispersa, magnitudine varia, ut quædam frustula fabæ, alia avellanæ magnitudinem æquarent. In venis autem, & cordis ventriculis nullus sanguis inventus est, quia natura extremo conatu totum ad intestina detrulerat, qui iniis nigrescens, ut omni sanguini extravasato contingit, ante obitum exclusus fuerat. Ubi notanda est sedes materiæ, colicum dolorem efficientis, & ab auctoribus non expressa, nempe externa intestinorum superficies.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

à D. Joanne Marfino, Medico Apamienfi
peritissimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Ascites.

Anno 1642. mense Octobri, vocatus fui ad puerum quatuordecim annos natum, ascite post variolas à mense laborantem: nulla aderat febris, licet æger prostratis omnino viribus cogeretur decumbere. Præscripsi quamprimum apozema aperiens & hydragogum, quod habetur in praxi D. Riverii c. de hydropse, & post usum apozematis jussi, ut suffumigio instar stuphæ ex aperientibus & discutientibus composito uteretur per triduum, semel in die, quibus usurpatis planè convaluit.

OBSERVATIO II.

Inflammatio testium, cum urina suppressione.

Eodem anno, mense Decembri, invisi hominem quendam quinquagenarium, inflammatione testis dextri, & urina suppressione laborantem. Præscribo clysterem partium emollientem & laxantem, partim carminantem, coque rejecto, basilicam dextram aperiri jubeo ad ℥. viij. Renes oleo scorpionum Matthioli inungi, & post inunctionem placentam ex cepis minutim incisis, ovis quibusdam agitatibus, & axungia porci confectam, eidem parti applicari, & in crastinum, bolum ex cassia, diaph. & reo pulv. exhiberi. His fluxit urina copiosè. Ad inflammatum verò testem, confectum est cataplasma ex farina fabarum, cocta in oxycrato ad pulcritudinem consistentiam, quo remedio per triduum applicato parti affectæ, pristina sanitati restitutus est.

OBSERVATIO III.

Ischuria.

Eodem anno & mense incidi in mulierem quadragenariam, eufarcam & obesam, ischuria laborantem, febris aderat, sed non intensa; urina autem quæ in exigua admodum quantitate excernebatur, erat valde rubra, dolor circa renes aderat, isque insignis. Demum vomitus frequenter recurrebat. Varii injecti fuerant clysteres emollientes, laxantes, & carminantes, sed frustra: celebrata venæ sectio bis, in brachio scilicet & pede; foras insuper & linimenta, ut in simili casu fieri solet, usurpata fuerant; bolus ex cassia, diaphœnic. rheo compositus, exhibitus, sed omnia in cassum. Tandem adhibui placentam superiori observatione laudatam, circa renes. Postremò hoc remedio placidè quievit, copiosè minxit, & bene omnino habuit. Simile quid mihi contingit in alio ægrotante, qui cum febre acuta laboraret, absque tamen dolore ullo nephritico, & non posset mingere, applicata eadem placenta, minxit in posterum, & fugata febre, sanus factus est.

OBSERVATIO IV.

Ulcus fistulosum.

Mense Januario anno 1643. Dominus Ferries Variensis, annos natus 55. temperamento bilioso admodum, quique sese variis curis laboribusque fatigaverat, se mihi sanandum obtulit. Laborabat à quatuor jam annis variis in pectore doloribus, productis ab humoribus à capite versus partes thoracis exteriores delabentibus: Aderat circa claviculam tumor, ovi gallinacei magnitudinis: sed quod pejus erat, supra os pubis dextrum, videbatur tumor, unius & alterius ovi anserini magnitudinem æquans, ex quo à quibusdam mensibus aperto, effluebat pus laudabile: Ulcus erat profundum, ferè ad semipedis altitudinem; ad quod sanandum varia, sed frustra tentata fuerant remedia, ita ut de futura fistula omnes timerent. Curationem hoc pacto aggressus sum.

Præscripsi primum potionem purgantem, partim phlegmagogam, partim cholagogam, deinde phlebotomiam. Post hæc apozemata ex aperientibus temperatis, vulnerariis, & purgantibus. Finito apozemate decoctum sequens sumpsit bis in die, per 12. dies.

℥. Hordei integri P. j. folior. scabiosæ, saniculæ, pilosellæ, vinceæ pervinc. agrim. & pimpinel. an. N. j. Sem. hyperi-

hyperici & cardui bened. ana ℥. ii. flor. trium cordial. ana P. i. coquantur in hydromel. tenui ad ℥. i. ℥. colaturæ capiatur ℥. vi. manè, & serò.

Interim ex eodem decocto fiebant injectiones singulis diebus in ulcus. Verùm cum hæc non sufficerent, sed omnes prædicti affectus perseverarent, ad diætã sudorificam devenimus per viginti quinque dies continuandam, ex decocto radic. falsæparil. & rasuræ ligni guajaci ad partes æquales. Ex residentia parabatur bocheum pro potu ordinario. Sexto autem quolibet diætæ die sumebat medicamentum purgans. Versus finem diætæ, cum ulcus in eodem fermè statu permanere videretur, jussi ut Chirurgus inducto in ulcus baculo, superpositam cutem & carnem, quæ unius digiti latitudinem ferè adæquabat, novacula scinderet, ut cavo illo detecto, facili negotio debita remedia adhiberentur. Successit votis eventus, consumpta siquidem fungosa illa, & minimè laudabili carne, ulcus ad cicatricem brevi deductum est, ægerque non tantum à doloribus, sed etiam à metu fistulæ liber evasit. Ad sigillum curationis præscripsi causticum brachio sinistro injurendum, diuque gestandum.

OBSERVATIO V.

Secundinarum retentio.

Eodem tempore Domina de Ruffia, annos nata 35. temperamento sanguineo, post editum multo dolore & labore factum, incidit in secundinarum retentionem. Pulsus nullus apparebat, facies mortuo simillima, ita ut conclamata omnia viderentur. Cum accessi, præscriperat quidam Chirurgus, ut ex capillis ipsius nonnihil absunderetur, combureretur, & vino dissolutum propinaretur. Quod cum præstitisset ægra, secundinas feliciter expulit. Verùm emissis secundinis lochia suppressa sunt, unde febris exorta est. Postridie præscripsi sanguinis missionem ex malleolo dextro ad ℥. viii. (pulsus enim erat validus & plenus) & in crastinum, quia alvus erat adstricta, clysterem in hunc modum.

℥. Fol. malvæ, violat. pariet. mercurial. ana m. i. flor. chamom. & meliloti ana P. i. Sem. anisi & fœniculi, an. ℥. ℥. coquantur in juscuto capitis vituli, ad ℥. i. in qua dissolve syrupi violacei & sacchari rub. an. ℥. fiat clyster.

Rejecto clystere, aperta est vena malleoli sinistri ad ℥. vii. His febris remisit, somnus, quo antea planè caruerat, rediit: paulatim absque aliis remediis convaleuit.

OBSERVATIO VI.

Catharrus salis cum propensione ad phthisin.

Mense Octobri an. 1643. vocatus fui ad ægrum quadraginta annos natum, temperamento bilioso, habitu gracili & macilento. Laborabat catharrho salso & acri, à capite in pulmonem delabente à quatuor annis tussis aderat sicca, obstructio utrumque occupabat hypochondrium, cum febre continua & lenta. His adde phlogosin quandam, dolore circa sternum & dorli vertebra manifestam. Præscripsi primum portionem purgantem ex rheo, tamarindis, senna, manna, & syrupo rosaceo confectam, sed in exigua quantitate. Deinde venæ sectionem ex brachio dextro ad ℥. vii. His præstitis, jusculis medicatis ex aperientibus temperatis usus semper duodecim dies, infundendo per noctem in tertio quoque juscuto, sennæ ℥. ℥. & dissolvendo mannæ ℥. i. Finitis jusculis ingressus est semicupium tepidum ex decocto hordei, & amygdal. dulc. paratum, per triduum, bis in die. Ab initio curationis applicui duo caustica inter duas scapulas, spina dorli intermedia latitudine duorum digitorum: jussique, ut semel in hebdomada cucurbitula superponeretur, quod remedium tantum in hoc laborante præstitit, ob serositates, quæ in magna copia singulis vicibus educebantur, ut integram curationem illi terè adscripserim.

OBSERVATIO VII.

Ophthalmia.

Quidam annos natus 30. temperamento sanguineo, sed cerebro admodum catarrhoso donatus, laborabat à longo tempore inflammatione, quæ tum adnatam, tum utramque palpebram occupabat. Affectus non erat continuus, sed recurrens: varia usurpata fuerant antea remedia, sed frustra. Tandem præscripsi duo caustica inter duas scapulas gestanda, necnon cucurbitulam utrumque amplectentem applicandam, urgente nimirum fluxione: Quod cum præstitisset, sani omnino illius oculi evasere. Non parum ad illius curationem contulit unguentum se-

quens, quo in ipso curationis initio usus fuit, purgato prius corpore, sectaque vena.

℥. Viridis æris g. xii. camphoræ, & lapidis calamin. ana ℥. ℥. tuthiæ præparat. ℥. ℥. butyri recentis, aqua rosac. lori, ℥. ii. misce, fiat unguentum.

OBSERVATIO VIII.

Febris maligna.

Mense Majo anno 1644. mulier 30. annos nata, sese mihi curandam obtulit. Laborabat febre maligna à duobus diebus, cum dolore capitis & inquietudinibus fermè continuis, sitique intensa, maculis quibusdam lividis circa pectus & dorsum apparentibus. Ter intra biduum sanguinem eduxi ℥. viii. singulis vicibus, cumque interna omnia remedia aversaretur, ad externa animum contuli. Quare itaque morbi die cataplasma ex cochleis cum suis tellis contulis, stupisque superpositis, utrique pedi circa plantas applicandum curavi. Admotum est hocce remedium circa horam tertiam pomeridianam. Inclinate autem die cœpit ægra sentire dolorem quandam molestum & gravem in utroque femore & tibia, qui ad mediam usque noctem duravit ea sævitia, ut ægra de removendo cataplasmate perpetuò quereretur. Media autem nocte sudor totum corpus invasit, tanto foetore & graveolentia, ut illum ægra sustinere vix posset. Mutato indusio, amota sunt à pedibus cataplasmata, tetrum aded odorem exhalantia, ut adstantes fermè inficerent. Manè ægram alacrem invenio febre aliisque symptomatis valde imminutis. Cumque omnia in tuto posita mihi viderentur, nihil ampliùs agendum duxi, sola contentus purgatione, quam tamen laborans, ob summam inobedientiam, sumere noluit: nihilominus brevi post benè omnino habuit.

OBSERVATIO IX.

Arthritis.

Nobilis quidam mense Februario anno 1645. temperamento sanguineo, habitu eufarcho & obeso, gona-gra à tribus diebus laborabat. Quamprimum eum invisi, sanguinem ad ℥. i. mitti jubeo, qui cum valde impurus apparuisset, postridie iterum sanguinis missionem ad parem quantitatem præscribo, qua se multum recreari sensit laborans, sanguine educto, priori simili. Tertiò demum sanguinem detraho ad ℥. x. postridie verò medicamentum ex senna & rhab. in decocto convenienti, cum diaphœn. & syrupo rosac. propino, quo benè omnino habuit, simile quid mihi contigit in aliis duobus ægrotantibus, eodem temperamento & habitu donatis, in quibus venæ sectio ter aut quater repetita in ipso initio affectum penitus sustulit oxycrato fovendo partem affectam, & postea illinendo oleo rosaceo.

OBSERVATIONES

Communicatae à D. Des Grands Prez, Medico
Gratianopolitano peritissimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Linguae tumor.

Quidam lue venerea infectus, per frictiones mercuriales curabatur, quæ cum supra Medici præscriptum, Pharmacopœi jussu frequentius & diutius celebrata fuissent, maximus fluxionis impetus tantum linguae tumorem excitavit, ut quatuor digitorum transversorum mensura extra os promineret. Cui Medicus nihil præscribere voluit, ægrè ferens, quod ordo à se præscriptus, contemptus, & superatus esset. Unde ægrotans in misero hoc statu quatuor mensium spatio permansit, & lingua ab acre continuo alterata trium digitorum transversorum crassitudinem acquisierat. Vocatus ego, post phlebotomiam, purgationem, pulverem ex pipere, zinzibere, sinapi & sale decrepitato, linguae admovendum præscribo. Cujus usu, primo statim die, lingua mollescere, & per se moveri cœpit. Tertia die eam ablui jubeo pluries in die aqua vitæ probè rectificata, ut quarta longè mollior apparuerit, & in os protrudi potuerit, cum tamen illico rursus egrederetur. Postmodum verò in parte inferiori linguae juxta ranulas, ulcera animadvertens, quæ ex collisione dentium, quibus illa innitebatur, oriunda erant, aqua alba, ex præcipitato albo parata, ea ulcera abluenda curavi, & profundas

fundas scarificationes circa ranulas fieri iussi. Quibus intra paucos dies tumor discussus est, & lingua in propriis oris cancellis coercita.

OBSERVATIO II.

Mutus casu curatus.

Quidam Mendicus Ponsenacium propè Muram noctu appellens, à magnæ illius domus conductore hospitaliter exceptus est. Ubi per aliquot dies commoratur propter puerum mutum & surdum, secum adductum, qui febre continua eadem nocte correptus fuerat. Tandem impatientia percitus, & de illius salute desperans, clam discessit, ægrumque ibi deseruit, quem ad pristinam valetudinem revocatum, conductor primùm agnorum postmodum ovium, & vervecum custodiæ præfecit, quo munere fungebatur egregiè. Contigit autem post aliquot annos ut alea ludens, crassiori baculo percussus fuerit, quo ictu gravissimo os occipitale in multas particulas fractum est. A quo tamen vulnere, valdè periculoso, periti Chirurgi industria curatus est. Dum autem convalesceret, sensus auditus illi succrescebat, & verbula quædam balburire incipiebat, donec tandem integram audiendi & loquendi facultatem adeptus est, & in eo statu vixit ad annum ætatis suæ 45. D. Pajano Procuratori Gratianopolitano pro vinitore inserviens, vixque duo anni ab illius interitu elapsi sunt.

OBSERVATIO III.

Cranii depressio.

In multis cranii depressio curata est, adnota post unam vel alteram phlebotomiam, supra depressionem cucurbitula, cum multa flamma, addita interdum incisione, & multis interdum scarificationibus, & interdum sine illis. Sed inter ceteros unum notatu dignissimum referam: qui Artaudus nominatur Procurator Gratianopolitanus: is in profundo itinere, inimico obviam factus, lapide percussus est supra os parietale sinistrum, quo ictu ex equo in terram dejectus est, & pro mortuo derelictus. Inde in villam vicinam delatus, à duobus Chirurgis curari cœpit, qui tantum venæ sectione & cucurbitulis usi sunt, sine ulla vulneris providentia, quod nullam solutionem continui manifestam præcederent. Vocatus ego, hominem invenio sanguine perfusum, qui ex ore & naribus excernebatur cum nausea & vomitu ferè continuo, vix adstantes agnoscentem, ægerrimeque loquentem, & ne quidem oculos aperientem. Perlustrato capite universo, dum locum cranii depressum summis digitis tantillum comprimebam, nausea excitabatur. Quo animadverso, Chirurgus præscripsi, ut partem illam raderet & cucurbitulam satis magnam illi applicaret, cum multa flamma: quæ licet partibus sanis & solidis inniteretur, tantum dolorem agro inferebat, ut loquendi facultate carens, in lectum sese mussitando demitteret. Postquam verò cucurbitula avulsa est, & incisio facta supra partem affectam, atque iterum adnota cucurbitula, tantum abest, ut dolorem perciperet, quin potius maximum inde solatium consequutus est: unde nobiscum loqui cœpit, omnesque adstantes agnovit. Ac quanquam per cucurbitulam sanguinis 3. viii. vel vii. extractæ fuissent, præcepi tamen, ut sequenti die phlebotomia iterum celebraretur, sicque æger paucis postmodum diebus omnino convaluit.

OBSERVATIO IV.

Phthisis.

Filius natu tertius Amplissimi viri Domini de Perissol in Senatu Gratianopolitano Præsidis, annos natus 14. Geneva Gratianopolim advectus est 8. morbi sui mense, macie & phthisi consumptus cum alvi fluxu insigni, ita ut cum brevi moriturum patri prædixerim, propter ulcus pulmonis, quem frustulati extussiebat: & frustula illa supra carbones injecta gravissimum fœtorem exhalabant: Tum fœtor anhelitus cadaverosus, non solum ægrotantis cubiculum, sed etiam vicina usque ad scalas inficiebat. Quibus animadversis nullum aliud remedium præscribere posse pronuntiavi, quàm lac muliebre ab optimæ nutricis uberibus sugendum. Quod postera die in usum revocatum, post quatuor dies ægrum in paulò meliorem statum reduxit, & intra duos menses integræ sanitati restituit. Ortus erat hic affectus ex pleuritide malè curata, quæ in empyema migraverat, & empyema in phthisin. Hoc idem remedium in pluribus aliis expertus sum, tum etiam in me ipso & filio meo, & duobus No-

bilibus viris, qui sanguinem per os magna copia rejiciebant.

OBSERVATIO V.

Punctura nervi.

Quidam mercator Gratianopolitanus, manu inversa mensam percussus, acum in eam defixit, quæ globulo fili inserta erat. Per biduum nihil inde mali percepit, sed tertio die tantus in parte dolor obortus est, in dies sequentes perseverans, ut neque venæ sectionibus, neque fortibus, neque cataplasmatibus anodynis sedari potuerit. Hujus doloris contumaciam advertens, peto à Chirurgo, num cum aliàs morto aliquo venereo affectum viderit? Respondit eum quidem ante triennium gonorrhœa & carie pudendi affectum fuisse, sed perfectè curatum. Præscripti statim suffumigium ex cinnabari, storace, benzoino, thure, & semine hyoscyami, rebinthina exceptis, quo manus tantum suffiebatur, statim melius habuit, paucisque diebus continuato remedio, perfectè curatus est.

OBSERVATIO VI.

Febris quartana.

Multos curavi quartanarios quorum felix successus, post universalia remedia, oleo magnetico præsertim à me tribuitur, quod nullum effectum sensibilem producit. Ejus autem guttas duas vel tres in vini cochleari exhibeo in principio accessionis. Ex coque pilulas febrifugas compono.

OBSERVATIO VII.

Epilepsia.

Non rarò expertus sum, & plures habeo hujus rei testes, pœoniam sub propria constellatione collectam, nempe inclinante luna in Ariete existente, epilepsiam solvere sola applicatione. Radicem autem mediam & præcipuam atque majorem per longitudinem divisam, collo & brachiis circumdedi in quadam Nosocomii virgine 18. annos nata, quæ à pueritia hoc morbo affligebatur, & singulis diebus paroxysmos patiebatur. Attamen ab eo tempore protinus curata visa est. Hinc patet, quantopere utilis sit in medicina faciendâ syderum observatio.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

AB HENRICO RUFO,

APUD SAMMARCELLINENSES MEDICO,
& inter Gratianopolitanos conscripto.

D. D. LAZARO RIVERO,
Consiliario, & Medico Regio, & in Universitate
Monspelienſi Medicinæ Professore dignissimo.

HENRICUS RUFUS

S. P. D.

CUM novum sydus huic Provinciæ affulseris (Professor Meritissime) non mirum si omnium in te convertantur oculi: cumque tuo lumine magna letitia nos afficias, par est, ut magna laude afficiaris quia per te beatiores sumus. Quicumque enim virtutes tuas & vite summum decus non novit, audit saltem, & propius novisse desiderat. Mitto animi dotes & colloquiorum cum doctrina suavitatem, Tot ægrotantes, quos & Gratianopoli & ubique locorum Delphinatus ab Orci faucibus redemisti, laudes tuas reticere non possunt nec debent, in uno afflictis & infelices, quod Gallia Narbonensis totumque Monspelium te nobis invidet: nusquam tamen totus aberis (Doctore & Professore Clarissime,) præter commemorata, opus practicum, quod omni puncto absolutissimum publici juris fecisti, tui desiderium nobiscum sublevabit, atque Reipublica Medica hoc conferet emolumentum, ut & absentem te consulere liceat, neque huic labori finem dedisti: nam inter tot gravia exercitia, quibus in schola Monspelienſi incumbis, & tot ægrotantium pro sua salute interpellationes: alterum præterea observationum tuarum librum moliris, nec sanitati parcis, aut à lucubrationibus cessas, ut Medicina splendorem adaugeas: quod cum solus exequi potuisses, apprimè tamen quorundam amicorum τραπεζιτικός subtexere voluisti: neque à me (etsi quondam discipulus artis

artis Jatrice rudimenta de tuo dictamine hausisse gloriatur,) observantiunculas expetere dedignatus es. Concessi, te jubente, non inscius, me aquas in mare deportare: has si legeris, & in iis quedam minus aptè exarata videantur (D.C.) à te castigari non aegrè feram, qui obsequium perpetuum tibi devovi, teque in æternum colendum suscepi. Vale, & mihi totique Apollinea familia vive dia: è nostro Musæolo, idibus Julii anni 1645.

OBSERVATIO PRIMA.

De portentofo & insolenti singultu.

ANno 1634. mense Decembri Sammarcellini, sutor quinquagenarius, ab inedia, frigore, & itinere incidit in ephemeram, quæ intra 24. horas per copiosum sudorem discussa est: ita ut postera die omni febre & dolore capitis vacuus remanserit usque ad octavam, ciborum tamen inappetentia superstita, cum qua & somnolentia & torpente lassitudine tenebatur. Verùm octava die manè iterum febricula absque rigore obsessus est, mox sub vespèram gravissimo singultu angebatur, cujus sonus sive strepitus ultra quartam domum vicinam suæ, è subjecta autem via facilè audiebatur, nulla remissione, nullis datis induciis. Inter quæ haud multum siticulosus, mentè constans; sed tam ferocis symptomatis maximè impatiens; undecima aliquid cruentum carni semiputri non absimile per vomitum, concurrente ruficula ejecit; quod quidem ab adstantibus caro cydoniorum saccharo condita, quam non pridem comederat ager, putabatur. At die sequenti, frustum ejusdem magnitudinis & coloris, rubrum scilicet, & avellanæ molem æquans per nauseam excrevit; quod primum in aqua lavari, deinde prunis apponi iussimus, atque exempto colore sanguinis, quo aqua perfusa est, & nidore foetido, qui ab ustione exhalavit quod ante ex narratione fueramus suspicati dilucidè apparuit, illud nempe explosum fuisse molem carneam cum membranis ab ulcere in œsophago vel prope superius ventriculi os latitante abrasam. An verò ulcus istud derepentè ortum sit, & à prima illa die, qua Ephemera correptus est homo, inustum; an potius à longo tempore fuerit contractum, non bene constat. Est tamen verisimile, tam brevem non habuisse originem: primò, quia Phlegmon vel alius tumor non præcesserat, quem plerumque subsequi solet ulcus; deinde quòd à pluribus annis levi ruficula & inani itidem premeretur: sine ulla è pulmonibus manifesta excretionè, idcirco malum, quod sub prima œsophaghi vel stomachi tunica jam pridem radices egerat, à causis externis suprà allatis concitatum, sese confestim exeruit, symptoma verò fuit continuum ab ulcere, à quo mors 14. cum delirio fuit inducta: cum singultus, neque phlebotomia iterata, neque cucurbitulis, neque medicamentis detergentibus, digerentibus, & purgantibus (inter quæ hiera valdè commendatur) quicquam de crudelitate, usque ad exitum remiserit.

OBSERVATIO II.

De Phlegmone cerebri partem posticam obsidente, & symptomatibus inde consequentibus.

Nobilissimus & illustris juvenis D. de Latthaudiere, annus natus 37. sub cane in gravissimum & acutissimum dolorem capitis incidit, qui ad posteriora & latus sinistrum magis porrigebatur. Aderat obscura & levissima febris, sensuum vigor, gustus præcipuè, cum his nihilo minus sitis ingens & vigiliæ perpetuæ: frons nihil incaluit, caput parum, ex tactu licèt duro, non dolebat, appositis ad frontem manuum una, ad sinistram altera, cerebrum intus concuti ac convelli sentiebatur, at caput universum involuntariè subsiliebat, urinæ in principio crassæ & albæ: quibus animadversis, phlegmonem in cerebro vel erysipelas metuentes, ex cephalica primùm, deinde ex mediana mitti statim sanguinem ad ℥.ii. iussimus. Diebus sequentibus, quod dolor instaret crudeliter, iterum partitis vicibus phlebotomiam celebravimus ad ℥.ii. adverso brachio. Quinta ventrem subduximus: sexta per cucurbitulas humeris affixas sanguinis ℥.ss. detraximus, intra hæc caput derafum oxyrrhodino illitum fuit, nec quicquam eorum omisimus, quæ à cerebro cujuscvis generis humores revelere, derivare, vel repellere valent. Quarta morbi die, in linguæ latere dextro erupit tuberculum, quod durum & cavum & sine sensu ulcerosum deprehensum est, carcinoma scilicet. Septima sub vespèram paululum deliravit, mox sudor in facie primùm, deinde per totum corpus copiosus obortus est, ita ut veram & perfectam crisin adfore spera-

remus. Mador detergitur, permutantur lintea, sudor itidem abundè prorumpit. At ager jam de operientis conqueri cœpit, ac suffocari exclamat, quæ dum amoventur, & sudor, ut antea abstergit, illum fermè resolutum invenimus, & continuò delirantem: vires quæ ante sudorem fuerant prævalide, omninò fractæ perceptiveuntur, atque in eo statu nocte tota usque ad horam octavæ diei nonam matutinam perstitit, garrulus supra modum, & insipiens, & immemor omnium quæ sibi in morbo contigerant, vel facta fuerant. Circa decimam resipiscere visus est, quorundam reminisci, & sic spes animis addita fuisset, nisi pulsus convulsivus, artuumque tremor cerebrum pessimè affici indicassent. In procinctu urinæ excretio copiosissima quæ rubra & igneo splendore coruscabat: simili hora qua pridie, sub vespèram, rursus agrotantem invasit delirium, in eo pejus, quod cum vires rursus constarent, factus phreneticus, adstantes summo terrore profligabat. Nona matutina iterum resipuit, usque ad vespèram, sub quam tumor exortus est in cervice, pomi mediocris magnitudine, non dolorosus, neque à cute diversi doloris, nec minus delirium juvenem occupavit cum manuum motu convulsivo. Die decima omnia similiter se habuerunt. Sub finem undecimæ convulsus moritur. Porro cum morte ante septimam nec spectata, nec pronunciata sublatus fuisset vir, ut illustriissimæ familiæ, sic & magni momenti apud omnes sui generis, consultum fuit cadaveri dissecare, ut causa latens apud populares detegeretur. Cetera corporis partes & parenchymata laudatâ conditione seu diathesi inventa sunt præter cerebrum. Aperta quippe calvaria, magna copia sanguinis nigerrimi, et si diluti, illic effluxit, intactis adhuc menyngibus, imò ossibus vix deductis ad ferræ cæpidinem, qui quidem sanguis inter calvariam & membranas effusus ponderis ℥.ii. vel pluris æstimabatur. Ubi detectæ sunt cerebri tunice, mox universum venulis nigro torrido, quæ sanguine turgentibus conspersæ apparuerunt. Pars autem posterior duorum digitorum latitudine, longitudine quatuor, ubi torcularis sedes definitur, non solum nigricans sed præterea membrana puniceo colore, & gangrana corruptæ visæ sunt, in qua parte dum scalpellum adigi iussimus, protinus inde materia purulenta ad ℥.v. vel ℥.vi. cum foetore emanavit. Exinde novacula altius penetrantes Chirurgi tota ferè basis cerebri, in primis cerebellum, & ea pars spinalis medullæ, quæ primis vertebri excipitur, & super qua tumor apparuerat, sphacelo similiter corruptæ sunt inventæ; meninges verò partis sinistræ, ulcusculis exesæ, per quæ sanguinem sub calvariam effluxisse, verisimile est. Ex quorum narratione facilè inferre licet, causam doloris illius acutissimi, vigiliarum, delirii & convulsionis, fuisse solutionem continui in cerebri parte postica, cerebello vulgò nominata. Solvere verò unitatem causæ duæ, ulcus & phlegmon, erysipelatodes: ulcus quidem, ut causa primaria, ab aliquot mensibus contractum ex causis mihi relatis, sed reticendis, ut sobolem habuerit ulcusculum illud in lingua enatum, sic & partem debilem reddidit & inflammationi locum dedit. Phlegmonem autem erysipelatodem promoverunt ætas juvenilis, temperamentum sanguineo biliosum, temporis constitutio. Sed præ cæteris causæ externæ, natatio scilicet in frigida sub die post insolationem præcedentem & exardescentiam. Causæ verò cur febris tam obscura cum tot terrificis symptomatibus deprehenderetur, hæc sunt Prima, quòd cæteris partibus bene valentibus unum cerebrum laborabat; secunda, quòd cerebrum obscuro sensu sit præditum ex se, & præterea frigidum & humidum: tertia & magis notatu digna, quòd cerebrum longè sit distitum à corde, ideoque spiritus caput perreptantes, semel in plexus binos illos labyrinthos illapsi, difficilè ad cor recurrunt, & contagium partis affectæ cordis minimè communicant.

OBSERVATIO III.

De morbo lento, à syderatis pulmonibus orto, quo virgo nihil mali sentiens, interiit mense Febr. 1643.

Ingenua virgo, annum agens supra 14. brevi morbo (ut multis videbatur) sublata est: ante biennium tamen altum ducebat spiritum, solitudinem affectabat, & facies totusque habitus pallore albescebat. Ante duos menses, dum ejusdem fratrem lento quoque morbo confectum inviseremus, à matre fuimus rogati, ut istius pulsus explorarem, num febricitatem: pulsus observavimus languidum, & inæqualem, sed sine calore febrili; ideoque ubi vultum pallentem paululum sumus contemplati; & de ætate sciscitati, venit in mentem menstrua forsan instare, quæ

quæ dum ob venarum & viarum angustias naturæ ex-
actis impedita, referare laboraret, sanguis ab iis inficie-
batur, & levia illa symptomata suscitabat, uti solet con-
tingere non rarò in virginibus hujus ætatis, quodque ma-
ter & consanguineæ opinabantur: quare his obiter dictis &
factis discessimus, aliùs rem indagaturi, si malum protra-
heretur, aut symptomata ingravescerent. Sed iis utrinque
vel neglectis, vel oblivioni datis, post duos menses serio
vocati, morbum multò graviores reperimus, ut quem
febris continua comitarentur, quique sub
vires præterea dejiciebantur, narium pinnae
inter expirandum expandebantur, nec tamen insignis dys-
pnœa aderat nulla sitis, non rubor in genis, non vi-
gilæ, decumbens nonnihil tussiebat sine sputo. Cor verò
crebro & valido motu, continuò sub noctem recrudescen-
te, tangenti palpitabat, ægra non sentiente; urinæ crassæ,
albæ, adiposæ cum enæoremate vel hypostasi ejusdem
conditionis divulsa: nunquam deliravit, nullam noctem
duxit insomnem, ne quidem ultimam, in qua placidè &
sine agone hanc vitam cum meliore commutavit. Ergo
propter istius mortem inopinatam, apud parentes, &
quod etiam tredecim alii ejusdem genituræ, ante vel circa
pubertatem, defuncti essent, consilium fuit apud amicos,
corpus mortuum aperire, & primùm nudato cadavere, la-
tus utrumque ab alis ad costarum notharum ultimam, ma-
culis latis è rubro-liventibus, & fugillationem referentibus
erat conspersum, viscera in abdomine contenta visa sunt;
solo jecore, nonnihil plus solito nigricante, & ventriculo
perexiguo, bile porracea intincta. Ubi in thoracem deven-
tum est, ab utraque ejus cavitate incisa confertim aquæ vi-
rosæ magna effluxit copia, ad ℥. iv. mirum quod orthop-
nœam vel saltem dyspnœam viventi non invexerit aut flu-
ctuationem non prodiderit: pulmones syderati inventi sunt,
præterea in eorum ambitu puncta passim albescentia cerne-
bantur, quæ levissimo tactu disrupa, & pus & tabum eru-
ctabant, imò labe vasa omnia, & cavitates puniceo colo-
re affecerat; pleura musculique intercostales virore erant
perfusi, non diaphragma, sed pericardium lege vicinitatis
erat exsuccum, putrefactum, & humore suo privatum:
cor & cerebrum sana. Ex his deliberatum & decretum
fuit, hanc labem à primo ortu duxisse originem, sive à se-
mine, sive à sanguine. Exempla Fratrum rem maximè
comprobant, & si ab externis causis affectus iste in virgine
derivasset, portio dumtaxat pulmonum, non universi fuis-
sent labefacti: nam non peccaverat illa in victu, neque
in aliis rebus non naturalibus: deinde mors placida corru-
ptionem in substantia & temperamento sensim, & per
progressus factam fuisse, non à causa violenta, atque etiam
cum nunquam tussierit. Ex eo patet neque fluxionem, ne-
que congeriem humorum vitiasse pulmones. Secundò tales
affectus ut à parentibus deduci nemo dubitat: ita & faciliè
posse communicari est concedendum, & vulgò comperimus
in familiis ejusmodi labe infectis, plures simul vel successi-
vè pari morbo corripì, imò & aliquando ad quintam sex-
tamve generationem protrahi, & in extraneos, qui istor-
um consuetudine utuntur, prorepere.

OBSERVATIO IV.

De calculis per anum perpetuò excretis.

Virum nobilem, cujus castellum non longè è Sanmarcel-
lino distat, novimus, qui quoties alvum exonerat, cal-
culos inæquales, fastigiatos, cineritios, cum excrementis
dejicit jam à pluribus annis, non dissimiles in colore & sub-
stantia illius qui per ureterem à renibus decidunt; isti & mo-
le & scabritie podicem transeuntes infestant, ita ut de re,
neque de generatione perpetua non sit dubitandum.

OBSERVATIO V.

*De calculis in omnibus corporis partibus
procreatis.*

Virum alium probum novimus degentem in domo D. de
Leyssius in Suprema curia Delphinatus Consilarii Re-
gii, & ejusdem Scribam, & rerum forensium Præfectum,
qui calculos & lapides majusculos in quavis sui corporis par-
te ostendit. Vidimus sæpe, & tales tetigimus super carnes,
musculos, membranas, nervos, ossa indifferenter: ita ut
aures, nasus, mammae, cilia illis non careant; protube-
rant quippe manifestè, & tangentibus mobiles apparent,
& si quando resolvuntur in parte aliqua, in alia pullulant,
& in dies numero & magnitudine multiplicantur. Est &
idem nephriticus quem cum aliquando invisimus, nobis
super rotulam genu dextri tumorem insignem ostendit,

ejusmodi lapidibus variis & distinctis refertum; ac si in-
pera fuissent conclusi, strepitum edebant, si commoveretur.
Post aliquot menses in eundem rursus incidimus, qui tumo-
rem illum mollem & æqualem evasisse nobis declarat. Genu
utrumque deteximus, tumores palpavimus, & revera hu-
morem subesse comperimus, insigitur scalpellum, & sub-
inde tres vel quatuor unciae materiæ coctæ & crassioris
erumpunt, qualis à steatomate prodire sæpe visum est in
genu sinistro, quoniam calculi partim adhuc solidi tange-
bantur cum spatiiis, licet mollioribus, apertionem non su-
mus aggressi, resolutionem perfectiorem expectantes.

OBSERVATIO VI.

De calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis.

Sævisima nephritide per quadriennium laboravi, sine
sensibili renum vel hepatis intemperie calida, à qua
sensim (Deo favente) sum liberatus, usu aquarum vi-
triolarum Aurelii apud Dienes. At vix calculos are-
nasque emingere cessaverant, cum in cruciatus crude-
lissimos incidi lateris sinistri: sub costis circa lienem do-
lor brevi spatio circumscriptus, ad ventrem & umbili-
cum non porrigebatur, ren tantum sinister alternatim
compatiebatur, ventriculus maximè sinistrorsum, præci-
pue cum vomitus instaret. Solvitur primò non ante de-
cimam diem affectus iste: his observatis, quod neque
alvus erat suppressa, ut in colico dolore, neque urina
repressa, ut in nephritide: contra urinæ copiosæ mingeban-
tur, crassæ, turbidæ, in quibus laterculos pulveriza-
tos dissolutos fuisse, dixisses; qui breviter matulæ fun-
dum petebant: at nihilominus crassa ista hypostasis non
erat aspera, neque ullo modo calculosa, sed calcis instar
in urinam levi agitatione rursus diffundebatur. Tali pa-
roxysmo prima hyeme ter quaterve fui cruciatus, cele-
brando ad tanti doloris expulsionem remedia, quæ in co-
lico vulgò usurpari solent uno omisso balneo, à quo pes-
simè habueram in principio. Verum cum vomitus fre-
quens & laboriosus inter cetera symptomata maximè in-
festaret, quem angor & gravis cardialgia præcedebat, venit
in animum explorare accuratius, cujus conditionis esset
materia illa, quæ tam abundè etiam jejuno ventriculo reje-
ctabatur. Erat certè quoad colorem, rubro nigricans, pul-
tis consistentia, crassa, tenaxque, in qua dum bacillo agi-
tatur, multi calculi cineritii & subflavi, quales per urinas
primò excreveram, inventi sunt, non semel tantum, sed
quoties vomerem, magno conatu & labore, vel quoties
talis dolor repeteret. Anno hoc postremo 1645. dolores mi-
tiores sensim facti fuere, ren parum doluit, sed magis lien
& ventriculus, seu pars sinistra de more solito, ac longio-
ri intervallo. Ex quibus agnovi mineram calculorum, pri-
mo & ultimo in liene & ejus vasis delituisse, & per vas
breve (quod ex usu aquarum acidularum, deinde & per
vomitum patentius factum est,) in ventriculum cum hu-
moris atrabiliarii magna copia sui portionem amandasse,
quæ primò ad renes tantummodo propellebatur.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. SIMEONE JACOBZ,

Medico Costensi peritissimo,

CLARISS. VIRO D. D. LAZARO RIVERIO

Regis Consiliario & Medico.

NEC NON IN CELEBERRIMA

Monspeliensium Medicorum Academia Professore

Regio dignissimo.

Quod à me nuper desiderasti, seu potius quod imperasti
(PROFESSOR REGIE CLARISSIME) id
nunc, haud invitus exsequor, & offero nascentes Me-
dicinae meae primitias, seu potius eruditionis tuae
fructum, quem nemo justius sibi vindicet quàm is qui tanta
cum cura excoluit. Redeunt igitur ad te tanquam ad originem
suam, observationum nostrarum, quas tuis aliorum præstan-
tissimorum artis nostrae Heroum observationibus & experi-
mentis conjunctas esse voluisti. Tuae sunt, quia tuus sum, ti-
bi debentur, quia primus es eorum auctor, quo duce Pæo-
nium cognoscendi navibus aquor, quo monstrante viam sta-
dium Apollinare feliciter emensus sum, & feliciter tandem
quievi per biennium in portu tuo domestico, in quo ut pri-
ma Medicinae practica, tum publicè, tum privatim in me
sparsisti semina & fovisti, ita ea jam in lucem edenda, ab
eo in

eo in quo versantur calumnie periculo defendere, glorie est tua; cum primos ut plurimum conatus tot comitentur difficultates: tantaque subsequantur pericula, ut vix ac ne vix quidem hosce nascentis Hygeæ meæ fructus unquam proferre ausus fuissim, nisi sub felicibus tui nominis auspiciis in publicum prodissent, tuque ipse mihi fuisses publicæ, duxque comesque via. Quem quia morborum cura celebrem, usus peritum, & experientia felicem in arte fecit, & fortunatum; quem morbi timent ut hostem, homines amant ut salutis vindicem, & mors odit ut victorem. Ideo non pigebit in medium prodire sub tanto duce, quæ mihi præterea in rebus tum publicis, tum privatis, semper propitius fuisti, & inter innumeros difficultatum, adversorumque fortune fluctuum impetus animum meum domestica consuetudine erexisti, meaque eruditionis maxime sollicitus, ingenium meum omni tempore secundo tuæ doctrinæ flumine irrigasti, & aperuisti viam ad majora, quæ forsitan maturior ætas & occasio amplior aliquando suppeditabunt.

Si modò fata sinant, Phœbique in vota vocati, Numina, sint studiis non inimica meis.

Vale iterum, & quàm diutissime inclite Universitati, sicut & toti Galliæ, novi Apollinis instar affulgeas, vitamque protrahas in longos & Alcyoneos dies, quos tibi votis omnibus deprecatur, tibi omnibus, etiam vite viculis addictissimus SIMEON JACOBZ Medicina Mospeliensis Doctor. Datum Costæ sancti Andrea, 6. Idus Octobr. anni 1645.

OBSERVATIO I.

Lingua frigiditas.

Adolescens Mospeliensis 20. annos natus, nomine Ludovic. Decamp, diuturno alvi profluvio laboravit mense Junio anni 1643. & tandem adductus est in xenodochium Mospeliense, cujus cura mihi à Consulibus delata fuerat. Post aliquot remedia pro sua sorte per 15. dies frustra tentata, morbus in eodem statu perseveravit, cum insigni virium dejectione perseverante tamen appetitu satis laudabili, & siti non multum intensa, in eoque statu vixit adhuc per sex aut septem dies: quibus elapsis, lingua satis humida, colore naturali prædita mihi insipienti apparuit, sed tangenti actu frigida sentiebatur sine extremorum perfrigeratione; ita ut mihi ipsam affligere videretur, præter alvi fluxum, à quo multum dejectæ fuerant vires: brevi tamen morituum existimabam, sed vixit adhuc per quatuor dies, cum actuali linguæ frigiditate.

Alter ejusdem ætatis in eodem Nosocomio patiebatur ulcera multa in utraque tibia, ac fistulosum in inguine sinistro, brevique emaciatus ad interitum ruebat. Postquam tamen in eo statu per duos menses aut amplius, cum ulceri extenuatione permanisset, lingua ei apparuit actu frigida, sicut prædicto, cujus exemplo edoctus, brevi morituum prædixi, sicut accidit post 24. horas. Alius nomine Joannes Aventurier 15. annos natus in eodem Nosocomio laboravit dysenteria; & intra sex dierum spatium macie consumptus apparuit, lingua actu frigida existente, sine perfrigeratione extremorum, ac die sequenti obiit. Ex quibus colligere licet linguæ frigiditatem inter signa lethalia esse referendam.

OBSERVATIO II.

Epilepsia cum paralyfi.

PUella quædam nomine Catharina Bognole, decem annos nata, pituitoso temperamento, & quadrato corpore prædita, à quinque aut sex mensibus laborabat epilepsia, cujus insultus singulis ferè diebus, imò aliquando bis & ter in die solebant invadere, illque supervenerat motus & sensus privatio in brachio dextro. Huic in Nosocomium nostrum adductæ mense Decembri 1643. primò præscriptus potionem phlegmagogam, cum decocto cephalico, quæ iterata fuit post aliquot dies, quorum spatio præparantibus & specificis usa est, sed sine fructu. Tandem opiæ Montagnanæ circiter 3. ii. sumpsit per 4. aut 5. dies, quibus elapsis cœpit movere digitos, mox totum brachium, & rariùs tentari paroxysmis epilepticis, ita ut intra 20. dies (continuato scilicet singulis matutinis usu prædictæ opiæ) ab utroque affectu omnino liberata fuerit. Descriptio autem talis est.

24. Radic. pœoniæ maris, stœchad. casti ana 3. x. agarici 3. v. pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ foetidæ, aristolochiæ, ana 3. ii. coquantur simul scylla & mel lento igne River. Opera Medica.

usque ad bonam consistentiam, deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat 3. ii. singulis diebus manè, tribus horis ante pastum.

OBSERVATIO III.

Hysterica Passio.

Mulier Mospeliensis sexagenaria, patiebatur hystericam suffocationem à 24. horis, cum dolore capitis & ventris inferioris, præcipuè è regione lienis. Aderant ingens inquietudo, vigiliæ, ac sitis; cum neque cucurbitulas neque clysteres admittere vellet, solo emplastro ex galbano, umbilico admoto contenta: quasi quoties sitiret, cyathum oxocrati sumeret, quod fecit ter aucter, & intra paucas horas immunis evasit. Aliam foeminam liberavi ab hysterica suffocatione, solo clystere ex oxyerato, quem per duas horas retinuit.

OBSERVATIO IV.

Dolores Arthritici & venerei.

Adolescens 25. annos natus, nomine Matthæus Farler, à duobus mensibus laborabat doloribus articulorum atrocissimis, præcipuè in genu, cum tumore, qui tamen concolor erat parti, nec ad tactum dolebat, sed profundus doloris sensum efficiebat, tum etiam in scapulis, cubito, metacarpio, & digitis, qui noctu solebant exacerbari, & ægotantem lecto affixum maxime cruciare: Post rotius providentiam per apozemata, & phlebotomiam sæpius iteratam, sensit aliquod levamen, & præcipuè ex pulvere radice jalapæ, ita ut jam incedere posset. Remansit tamen dolor, licet minus atrox in genu, cubito, & scapulis, noctu semper recurrens: unde ego venereum esse conjeci: tum etiam ex eo, quod ante duos annos gonorrhœam passus fuerat, à qua citius quàm par fuisset, liberatus, se nullum incommodum ab eo tempore perensisse affirmavit. Huic igitur in Xenodochium tandem deducto, quia extraneus erat, exhibui per septem dies continuos mercurii dulcis sexies sublimati per se cum sola conserva rosarum, primo scilicet die 3. i. secundo, tertio, & quarto 3. ss. reliquis usque ad septimum 3. ii. levem salivationem excitabat hora una aut altera post assumptionem, quæ perseverabat usque ad horam prandii, alvum bis movebat singulis diebus sine ulla molestia, vel nausea. Octavo die sumpsit pulverem ex fenna, cremore tartari, & radice jalapæ, à quo optimè purgatus, nullum deinceps dolorem perensit.

OBSERVATIO V.

Tumor, & dolor ingens.

Alter adolescens 22. annorum in eodem Nosocomio Mospeliensi patiebatur tumorem in genu sinistro, cum dolore identidem recurrente, qui rheumatismo successerat, ægrumque affligerat per 4. aut 5. menses. Post universales evacuationes sumpsit eodem tempore mercurium dulcem methodo supra dicta, per septem dies, cum levi salivatione, singulis matutinis ab assumpto pulvere. At septimo die ingens pyralismus exortus est, cum exulceratione faucium & palati, dentibus tremulis, & quasi prolabantibus pituitæ continuo fluxu, ac tanto oris fœtore ut eum æger ferre non posset, noctu diuque infomnis. Post quatuor dierum spatium de cohibendo pyralismo cogitandum fuit. Ideo præscripsi ptisanam laxantem bis in die sumendam per biduum, sicque humores avápporoi facti sunt. κατάρρροι tumor disparuit, dolor cessavit, ægerque sine adminiculis incedere cœpit, nullisque adhibitis remediis prophylacticis, post quindecim dies sanus & incolumis in suam patriam reversus est.

OBSERVATIO VI.

Hydrops.

Rusticus 30. annorum, à tribus mensibus hydrope laborans, in xenodochium adductus est circa finem mensis Januarii anni 1644. At post aliquot dies vitam cum morte commutavit. Dissecto cadavere ingens aquarum copia fluxit; jecur optimè constitutum, & naturali temperie præditum invenimus, lienem verò corruptum, & totam ferè ipsius substantiam piciliquata similem. Unde patet, non omnem hydropis speciem ex summa hepatis imbecillitate aut intemperie perpetuò generari.

OBSERVATIO VII.

Mensum fluxus immodicus.

Mulier quaedam rustica, trigésimum ætatis annum agens, laborabat à mense Junio anni 1644. mensum fluxu immodico, & maximam virium cum sanguine jacturam patiebatur singulis horis ab aliquot diebus, ita ut de ipsius salute jam actum esse videretur. Ego fortè fortuna rura perambulans, venationis gratia, cum remedia non suppetere, nec ægrotantis fortuna eorum sumptus ferre posset, exhibui statim, idque circa horam sextam vespertinam, succi urticæ ʒ. v. aut vi, & jussi ad moveri parti hypogastricæ prædictum succum cum farina tritici subactum instar cataplasmati; circa mediam noctem utrumque reiterari jubeo. Quod cum factum fuisset, ægra matutinis horis melius habuit & sanguinis fluxus immodicus omnino cohibitus est, ac sensim convaluit absque alterius remedii ope.

OBSERVATIO VIII.

Fluxus muliebris.

Mulier Costensis quadragenaria, laborabat à septem mensibus fluxu muliebri seroso, quem curavimus intra quinque septimanas, exhibendo singulis octo diebus ʒ. viii. resinae jalapæ; educta scilicet serosa illuvie, à qua pendebat affectus. Deinde recidivæ occasio sublata est usu sequentis opiatae.

ʒ. Conservæ rosar. antiquæ ʒ. ii. conservæ absynthii pontici ʒ. i. pulveris electuar. triasantal. & aromatici rosati ana ʒ. coralli rubri præparati ʒ. ss. theriacæ veteris ʒ. ii. cum syrupo de rosis siccis fiat opiata, de qua sumebat ad magnitudinem avellanæ singulis diebus, hora somni, per longum tempus.

OBSERVATIO IX.

Lupia.

Puella Costensis ætatis 20. annorum, laborabat tumore scirrhusi nucis juglandis magnitudine, superiorem partem metacarpi occupante, qui discussus est meo consilio, admota super partem affectam lamina plumbea hydragyro illita, eaque per octo dies gestata tumor disparuit, nec amplius reversus est.

OBSERVATIO X.

Hydrops incipiens.

Mulier 25. annorum nomine Damiana Gulon, neptis mea, laborabat à duobus annis mensum suppressione, ob incautam vivendi rationem, & errores à partu commissos, (citius enim externo aeri sese exposuerat) cum vigiliis, inappetentia, pigritie ad motum, difficultate spirandi, tumore & duritie lienis, ac extenuatione totius corporis ita ut ad phthisin, aut hydropem brevi ruitura videretur. Varia per annum integrum usurpavit remedia, à peritissimis Medicis ex arte præscripta. Verum procedente morbo, & irritis omnibus auxiliis exortus est tibiæ tumor œdematosus, & totius abdominis inflatio; quæ tamen multorum flatuum particeps erat. Ingravescabant in dies omnia symptomata, ac tandem regio ventriculi in tumorem pellucidum elata est. His afflicta, & prostrata ad me accessit, ac sequentium remediorum usu convaluit mense Septembri anni 1644.

Primo sumpsit per quatuor dies ptisanam laxantem ex infusione ʒ. ii. sennæ cum ʒ. ss. salis prunellæ, guttis xv. spiritus sulphuris per campanam elicti. Deinde sequentium jusculorum usum aggressa est.

ʒ. Radic. asparagi, graminis, & cichorii, ana ʒ. ss. radic. chinae in taleolas sectæ ʒ. i. folior. agrim. ceterach. buglossi & cichor. an. m. ʒ. crystalli tartari ʒ. ii. coquantur, cum quarta parte galli veteris, in colatura dissolve salis absynthii & tamarisci, an. ʒ. i. sacchari rosacei ʒ. ii. fiat jusculum, quod capiat manè per 12. dies, tribus horis ante prandium.

Finitis jusculis, iterum sumpsit ptisanam laxantem prædictam, per triduum. Ac deinde opiata sequentem cuius misos affectus sæpe vidimus.

ʒ. Conservæ flor. tamarisci & capillor. ven. ana ʒ. i. ss. conservæ radic. enulæ campanæ ʒ. vi. calybis præparati cum sulphure ʒ. i. salis tamarisci ʒ. i. spiritus sulphuris per campanam elicti ʒ. i. cum syrupo conditura citri fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. aut iii. singulis diebus manè, postea deambulando, & continuando per 15. aut 20. dies.

Utebatur aqua ex infusione chalybis parata, cum mediocri vini rubelli quantitate.

Affixum fuerat ab initio utrique tibiæ causticum, ac continuo gestatum, usque ad integram curationem, quæ sensim sequuta est prædictorum remediorum usum. Paulatim enim venter appetitum recuperavit, ac vividam faciei colorem, cum naturali somno, & hypochondrii sinistri mollitie, ac recuperato menstruæ purgationis beneficio.

OBSERVATIO XI.

Lumbrici.

Puerulus quatuorannorum, lumbricis valde obnoxius, mense Septembri anni 1644. laborabat inappetentia, nausea, pruritu narium, siti, inflatione ventris cum ejusdem torminibus & febre, quam cum verminosam ex prædictis & præcedentibus signis esse manifestum esset, exhibui mercurii dulcis sexies sublimati ʒ. xii. cum diagrid. ʒ. v. Post duas horas ab assumpto remedio viginti circiter lumbricos simul glomeratos per alvum rejecit, & prædicta omnia symptomata simul evanuerunt, ægerque convaluit.

OBSERVATIO XII.

Dolor capitis intolerabilis.

Vir quidam quinquagenarius, gracilis & raræ texturæ, ad iram maximè proclivis, laborabat à duobus circiter annis dolore capitis acutissimo, partem dextram à summo vertice ad tempus ejusdem lateris occupante, qui quoties recurrebat (recurrebat autem ter aut quater in anno) ægrum lætæ affixum adeo cruciabat, ut in desperationem ferre adduceret, sine febre tamen ac sine siti aut phlogosi ulla, sed cum pulsatione insigni arteriæ ejusdem temporis. Ad eum vocatus mense Septembri anni 1644. phlebotomiam imperavi, præmisso clystere, ad eluendas primæ regionis impuritates, deinde medicamentum cholagogum exhibitum & iteratum & post aliquot dies, usurpatis iterum julepis refrigerantibus & humorem biliosum præparantibus. Postea admota capiti repellentia & oxyrrhodia, aut revulsiones per cucurbitulas tam siccas, quam scarificatas, frictiones extremorum celebratae. Iterata phlebotomia, quibus tamen non cessit dolor, qui cum reversus esset, adventante vere anni 1645. clystere emolliente & refrigerante præmisso, cum medicamento bilem alterante & evacuante, ad arteriæ temporis apertionem venio, eaque celebrata fuit urgente dolore, & sanguis cum impetu ac saltu profiliens extractus est ad ʒ. v. deinde admoto vulnere splenio ex linteo complicato, & aqua frigida madefacto, ac fascia superinducta, ut in vulgari phlebotomia fieri solet, dolor intra dimidiam horam sublatus est, qui antea per multos dies affligere solebat, nec ab eo tempore reversus est.

Ad moveri poterat ad majorem cautionem emplastrum Galeni ex thure, mastiche, bolo armena, & pilis leporinis, cum albumine ovi & bona ligatura, sicut paratum habetur, hoc tamen opus non fuit.

OBSERVATIO XIII.

Dolor capitis contumax.

Mulier Costensis quinquagenaria, nimis nota, & nimis famosa, laborabat mense Octobri anni 1644. difficultate respirandi, cum dolore capitis atrocissimo, qui tamen vagus erat, & noctu præcipue ingravescerebat, cumque remediis ordinariis tum vacuantibus, tum roborantibus per mensem integrum usurpatis non cederet, venenum esse suspicatus sum. Augebant autem hanc suspicionem spontaneæ corporis lassitudines, desidia, torporque ad motum, interdum gravis auditus, cum tinnitu aurium, immixta ventriculi & jecoris concoctio, & dolor & cruciatus insignis in priori parte utriusque tibiæ, noctu potissimum recurrens, tum quoddam præter antea vitam rationem, anno superiori, diætam sudorificam, & frictiones ex unguentis mercurialibus ac pilulas mercuriales multoties usurpaverat. Itaque cum anni tempestas frigidissima, & ægrotantis status antivenereorum usum non pateretur, de dolore capitis sublevando cogitandum fuit, qui cum vagus esset, à mercurii cerebrum impetentis, & obsidentis maligna qualitate produci existimavimus, nec fefellit opinio. Inditus enim utrique nari nummus aureus circumvolutus, & per aliquot horas ibi detentus, ac tandem extractus, albicans utraque ex parte, ac Mercurio tinctus apparuit, qui deinde carbonibus appositus pristinum colorem recepit. Alter etiam nummus in ore detentus per quatuor aut quinque horas, eodem modo albicans extractus est, eoque carbo.

carbonibus imposito mercurius evanuit, hocque remedio aliquoties iterato dolor capitis acutissimus omnino sublatus est, cum tamen gravitas quædam superesset; & ægra melius habere visa est per multos dies; ita ut è lecto surgeret, cibum ritè appeteret, seque curatam profiteretur, remanente tamen difficultate spirandi, & tibiæ dolor noctu semper recurrente. Verum post quindecim dies, oborta febre continua, è vivis decessit.

OBSERVATIO XIV.

Febris tertiana notha.

Vir quidam Costensis, annorum 27. optimi habitus & temperaturæ, circa initium mensis Septembris 1644. febre tertiana notha correptus est, quæ cum per mensem integrum perseverasset, frustra tentatis ex arte remediis, ab alio Medico præscriptis, sumpsit meo consilio vomitorium ex 3. i. salis vitrioli in aqua dissoluti, à quo ter aut quater excitatus fuit vomitus, nec febris amplius apparuit.

OBSERVATIO XV.

Dolor dentium.

Pincipio mensis Februarii anni 1645. correptus sum frequenti & molesta salivatione, cum dolore dentium acerbissimo, qui tandem febrem accersivit, eaque post injectum clysterem & celebratam phlebotomiam evanuit, remanente tamen dolore dentium, & continuo ptyalismo materiæ tenuis & serosæ, cujus excretionem perseverante, oborti sunt in diversis corporis partibus dolores vagi, modò unam, modò alteram partem occupantes, quos cum à sero melancholico provenire judicarem, sumpsit resinæ jalapæ g. vi. quibus optimè & blandè purgatus, serosam illuviem in corpore redundantem, septem dejectionibus excrevi in maxima copia, sequenti die à prædictis doloribus & molestissimo ptyalismo immunem me sensi. Attamen mense Aprili reversi sunt dolor dentium & ptyalismus, qui sumpto eodem medicamento, intra 24. horas prorsus evanuerunt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

Mense Majo anni 1645. Puellæ duæ, quarum major vix attigerat quintum, minor verò tertium ætatis annum, laborabant lue venerea, quam per contagium susceperant à quinque mensium spatio, cum ulceribus multis in ore & pudendis, necnon pustulis, & fœda scabie, per totum corpus erumpentibus. Frustra exhibitum fuerat decoctum guajacini per mensem integrum à perito Chirurgo. Vocatus ego intra quindecim dierum spatium curavi prædictas puellas mercurio præcipitato albo exhibendo scilicet singulis diebus majori puellæ gr. vi. minori verò g. iv. augendo tamen aliquando utriusque dosin, juxta operationem, quæ talis fuit, ut utraque singulis diebus bis aut ter alvum deponeret; nec vomitus ullus, aut ptyalismus unquam subsequutus est. Perseverabant tamen per dictum tempus in usu bocheri ex rasura ligni guajacini.

OBSERVATIO XVII.

Verruca manuum.

Quidam patiebatur verrucas multas in digitis manuum, quas curavit meo consilio, lactis illitus ficulnei quater aut quinquies adhibiti. Idem præstitit, idque multò efficacius, spiritus sulphuris per campanam elicitus: & per aliquot dies admotus, istar fomenti, in quodam rustico.

OBSERVATIO XVIII.

Vulnus contusum.

Dux quidam, milites conducens in hac urbe pro D. de Ville, principio mensis Maji 1645. è summis scalis cecidit in subjectum dolium, vulnusque contusum accepit in dextro latere, ad costas, ita ut multo sanguine circa illas partes affuso perpetuus dolor, isque sævissimus cruciaret agrotantem, qui vix ac ne vix quidem sese movere, nec loqui, nec spirare nec tussire posset, quinstatim ingentes clamores ederet. Vocatus ego venam subito aperiri jubeo ex eodem latere, & emplastrum de cumino apponi partibus dolentibus; quo per duodecim horas gestato, & semel renovato, dolor valdè imminutus est, lividus partis color disparuit, melius spiravit ac sequenti die è lecto surgere cœpit, sicque post alterum diem discessit.

River. Opera Medica.

OBSERVATIO XIX.

Pestis.

Tempore pestilentiae quæ per totam ferè Galliam grassata est annis 1628. & 1629. Homo quidam Costensis, cum se peste correptum existimaret, propter subitam capitis gravitatem & dolorem, necnon vomitum variegatum, statim cantharides, cum fermento & aceto applicuit pone aures & aliis emunctoriis ac in lecto decubuit. Post 24. horas erupit parotis, ex qua continuò fluxit humor quidam acer & serosus, sicut & per alia emunctoria; unde morbus minùs gravis & salutaris exitit. Indeque post aliquot dies æger evasit, nec amplius laboravit, licet assiduè cum pestiferis ageret, eisque inserviret. Ejusdem uxor post aliquod tempus, cum se malè habere persentiret, eodem modo libera evasit: quod remedium ab aliis didicerant, qui ita benè & bonis suis rebus egerant.

Eodem anno uxor N. Micha, Costensis, cum filiam suam primogenitam, annorum circiter 12. peste correptam existimaret, ut conjecit mulier ingeniosa, ex aspectu horrido, febre, calore, dolore capitis, & nausea: statim accepta puella pennam oleo illitam in ejus fauces immisit, excitato vomitu, serosam primò materiæ, deinde flavam, ac tandem porraceam & viridem veluti herbam semicoctam in magna copia eduxit: postea filiam suam in lectum reposuit, jusculum propinavit, ac quieti commisit. Post aliquot horas puella surrexit hilari, nec amplius ullo symptomate pestifero correpta fuit, licet cum pestiferis sæpè versaretur. Interjectis octo diebus, fratres ejusdem duo natu minores, & sororuncula iisdem, imò gravioribus symptomatibus correpti sunt, quos mater eadem ratione, excitato vomitu & simili humorum sarcina deposita, à mortis confinio liberavit.

OBSERVATIO XX.

Struma.

Puella vicini nostri Jacobi Gorroz, quatuor annos nata laborabat scrophulosis tumoribus circa collum & aures valde eminentibus. Consuluit aliquis parentibus ipsius, ut eam pediculis corripere sinerent, qui tandem ulcera toti capiti inferre possent, per quæ materia morbifica, humor scilicet pituitosus, in magna copia ritè evacuatus est per aliquot menses, & ægra tandem liberata fuit absque alio remedio.

OBSERVATIO XXI.

Hydrops.

Mulier 30. annorum, hydropè anasarcha laborans, consilio alterius mulieris, & Pharmacopœi senioris abstinuit ab omni potulenta materia per annum fere integrum, & sic tandem convaleuit absque alio remedio. Cujus exemplo rusticus ipsius vicinus, eodem morbo laborans, eodem etiam modo curatus est, intra quatuor menses. Alter hydropicus multis vesicatoriis admotis in multis partibus, à Pharmacopœo curatus est.

OBSERVATIO XXII.

Hysterica passio.

Illustrissima Domina de Popiam in Occitania, affectibus hystericis multum obnoxia, variis remediis usa est per multos annos, sed frustra, quia continuò recurrebant prædicti affectus. Tandem usu sequentis pulveris libera evasit per quindecim annos: sumebat autem illius circiter 3. i. cum vino vel pane hostiario bis aut ter in septimana, & sæpius etiam, si affectus urgeret. Utitur præterea hoc pulvere adversus omnia venena, pestem, febres intermittentes, & inappetentiam, cum felicissimo successu, ut nos sæpe vidimus. Descriptio autem pulveris talis est.

2℥. Radic. gentianæ, dictam. albi, tormentillæ pyrethri, rhapontici, bistortæ, aristolochiæ rotund. carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoricæ, sem. coriandr. preparat. sem. anisi, granorum juniperi, mastich. boli armen. orientalis, terræ sigillatæ, an. 3. iii. ʒ. croci orientalis 3. ii. misce, fiat pulvis tenuissimus ad usum referendus.

OBSERVATIONES
COMMUNICATÆ

AD. SAMUELE FORMIO,
Chirurgiæ Magistro Monspeliensi exer-
citatissimo, & à 50. annis artem
exercente.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia ex vulnere in brachio.

ANno 1593. cum miles quidam vulnus accepisset in brachio, quo radius & cubitus transversim secabantur, tanta sequuta est hæmorrhagia, ut post varia adstringentia admotæ, tum etiam caustica & escharotica, fluxus tamen sanguinis per intervalla recurreret, ita ut Medici & Chirurgi de brachio penitus amputando cogitarent. Ego vero cui æger commissus fuerat, linteum complicavi in formam cylindri, longitudinis trium digitorum transversorum, crassitie pollicis, quod perpendiculariter in vulnus demisi; Deinde plumaceolis reliquum vulneris spatium implevi, & quia cylindri extremum extra brachii superficiem, pollicis crassitie eminebat, splenia quatuor admovi, quæ cylindrum æquabant firmabantque: ipsi vero cylindro quintum splenium, idque quadratum apposui, ac denique fascia arctè ligavi. Et ab eo tempore sanguis amplius non effluxit, vulnus autem non detexi per quatuor aut quinque dies, donec caro intus enata venæ orificium impleverit.

OBSERVATIO II.

*Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligatura
cohibita.*

ADolefcens Monspeliensis, nomine N. Peyre, in singulari certamine vulnus acceperat in parte anteriore brachii propè axillam, quo vena & arteria axillaris præcisæ fuerant, unde tanta hæmorrhagia sequuta est, ut cum eam nullis adstringentibus cohiberi posse judicarem, statim ad ligaturam venarum, quam hoc modo feliciter perfeci, Acum incurvam in partem sanam supra vulnus adégi, ita ut ad os usque penetraret, & dictam venam, atque arteriam ambiret, à parte inferiori incipiendo, ubi musculus extensor longus transfigebatur, & acu in exitu musculum bicipitem perforavi, in extremo acus filum erat quadruplex, quo vena & arteria intus cingebantur, deinde admoto cylindro ex linteis confecto, supra cutem inter duo filia extrema, filum arctè supra cylindrum alligavi, ne scilicet cutis & vasa à filo rumperentur, & hoc modo ligata fuere vasa, ut nulla amplius hæmorrhagia apparuerit. Post decem aut undecim dies, cum vulnus conglutinatum videretur, filum abscidi, & æger curatus est. Interim post dictam ligaturam, ad compescendum dolorem, qui ex ea oriebatur, & arcendam inflammationem, quæ dolorem sequebatur, phlebotomiæ frequentes celebratæ sunt, & oxyrrhodina parti admotæ, aliaque remedia dolorem sedantia, & inflammationem cohibentia.

OBSERVATIO III.

Dolor ossis sacri intolerandus.

Homuncio quidam, veterum calceorum instaurator, Anno natus circiter 40. dolorem atrocissimum passus, erat per duos menses in parte inferiori ossis sacri; qui adeo vehemens fuerat, ut ex eo æger in maniam incidere. Frustra usurpata fuerant varia remedia, universalis & particularia. Tandem vocatus ad eum, cucurbitulas duas applicui, unam parti dolenti, alteram vero paulò inferius, nempe supra natem, cum profundis scarificationibus ex quibus multus sanguis emanavit, eoque deterfo iterum cucurbitulas admovi supra loca scarificata, & sanguis iterum profluxit, satis bona quantitate. Æger à dolore liberatus videbatur; nihilominus sequenti die magnum causticum inussi loco dolenti, supra ipsas scarificationes, idque ibi detinui per 24. horas, ita ut elchara capitonis latitudinem æquaret, & ad os usque penetraret. Decisa elchara ulcus ad cicatricem perductum est, & æger à tanto malo liberatus.

OBSERVATIO IV.

Hydrops.

Idem calceorum instaurator, post biennium à prædicta curatione incidit in hydropem ascitem, quo cum à sex mensibus detineretur, & umbilicus prominere ad magnitudinem ovi gallinæ, paracentesis facta in medio exomphalos, & aqua per partes educta, admotæ cannula ex aurichalco confecta, in cuius extremo lamina erat lata, ne in ventrem mergeretur, foraminibus utrinque pervia ut alligari posset. Deinde dicta lamina veste seu striato clavo claudebatur, & ita curatus fuit.

In hac operatione advertendum, ne hydropici aperiantur, nisi exomphalos appareat, quasi natura viam illam ad exclusionem aquarum affectante. Alioqui omnes qui aperiantur, non prominente umbilico, intereunt. Hæc autem umbilici prominentia arte procurari potest admotis frequenter umbilico cucurbitulis siccis, cum multa flamma, tum etiam fomentis emollientibus & attrahentibus, quæ intra octiduum plus minus usurpata, prominentiam faciunt, in qua apertio administrari potest.

OBSERVATIO V.

Alius hydrops.

Mulier quædam 25. annos nata, paupercula, hydropem laborabat. Vtula quædam ei consuluit, ut ossa cuiuslibet animalis sub dio exsiccata sumeret, & in pulverem reduceret, ejusque 3. i. sumeret per mensem integrum cum vino albo, succo petroselinæ permixto. Ille autem succus ita extrahebatur: sumebat fol. petroselinæ m. i. quem linteo involutum decoquebat sub cineribus calidis, & deinde contundebat in mortario marmoreo, sensim affundendo vini albi q. s. exprimebat succum, & vinum ad cyathi quantitatem, & in eo ossa pulverata dissolvebat, & quotidie manè sumebat per dictum tempus, quo elapso, integrè curata remansit.

OBSERVATIO VI.

Hydrocephalus.

Infans recenter in lucem editus, hydrocephalo laborabat, & totum caput occupante, cum magna futurarum dilatatione. Ego sine ullo medicamento, aut alio remedio hunc affectum curavi sola fascia Guidonis, in formam cucuphæ concinnata, qua totum caput obvolvebatur duabus extremitatibus in globulo obvolutis, quæ Gallicè (capeline de Guidon) nominatur, quotidie dicta fascia renovabatur, & intra quindecim aut viginti dies tumor prorsus evanuit.

OBSERVATIO VII.

Hydrops.

Accepi à testibus fide dignis duas mulieres hydropicas sanatas fuisse, unguibus pedum ita arctè præcisæ, ut carnis vel cutis portiuncula raderetur, & aliquid sanguinis emanaret, quem sequebatur serosi humoris instillatio per multos dies, & sic paulatim totus humor abdomine contentus educebatur.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus capitis cum contusione.

Quædam mulier ex lapsu trabis in verticem, grave vulnus accepit cum contusione; unde paucis diebus saccus apparuit in parte inferiore supra os parietale, magnitudinis quatuor digitorum transversorum. Volui ipse saccum seu abscessum aperire in parte declivi, quod ægra pertinaciter renuit. Prædicta igitur fascia (capellinaire dicta) & splenio denso emplastrato, ut firmius haberet, supra abscessum admoto, facta fuit expressio materiæ ad vulnus, quod superiorem partem occupabat, ac deinde glutinatio; unde curatio integra feliciter subsequuta est.

OBSERVATIO IX.

Abscessus in sterno.

Quidam Medicinæ Studiosus phlegmonem passus est in sterno insignis magnitudinis, quæ volæ manus magnitudinem æquabat, ea suppurata, abscessus apertus fuit imperitia alterius Chirurgi in parte superiori. Vocatus ego abscessum iterum aperire volui in parte declivi; quod æger ferre noluit: admoto igitur splenio denso emplastrato, eoque fasciæ firmiter alligato, totum pus ad locum apertum expulsum est, & vulnus hoc modo consolidatum.

OBSER-

OBSERVATIO X.

Ulcus sinuosum.

Adolefcens 18. annos natus, à quatuor menfibus ulcus finuosum habebat in crure dextro, inter inguem & ifchium: orificium erat fuperius, finus verò deorfum ferebatur ufque ad medium femur. Noluic etiam dictus æger apertionem fufcinere in parte inferiori, quæ neceffaria videbatur. Ergo neceffitate coactus, poft injectiones detergentes fæpe repetitas, fplenium admovi valdè fpiffum, & emplaftratum, ut firmiter hæreret; & inducta fascia fpirali, quæ à parte inferiori ad fuperiorem tendebat, ufque ad orificium ulceris, quod apertum fervabatur, ulcus illud finuosum intra menfem conglutinatum eft.

OBSERVATIO XI.

Suberth puerorum.

Filia D. Ludovici civis Monfpelienfis, octo annos nata, comate, feu Suberth Avicennæ, detinebatur, cum convulfionibus frequentibus, cui Medici multa remedia adhibuerant: clyfteres nempe, friftiones, cucurbitulas, veficatoria, fternutatoria, & fimilia. Ego vitrioli albi 3. i. cum jufculo exhibui, & vomitu excitato illico liberata eft.

Filius cujufdam hortulani quinque vel fex annos natus, eodem affectu cum convulfionibus detinebatur, cui exhibui aquæ benedictæ Rulandi 3. ʒ. unde fupra & infra purgatus eft, & ab affectu liberatus.

Filia magiftri de la Croix mercatoris, annicula, eodem affectu laborans, fine convulfionibus, fumpfit fucci ceparum, olei communis ana cochlear unum, fimul mixta, quibus vomitus fuit excitatus, & ægra ab affectu liberata.

Filia Magiftri Morandi aurifabri, quatuor annos nata, eodem remedio ab eodem affectu liberata eft.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana & lumbrici.

Quidam civis Monfpelienfis, 30. annos natus febre tertiana laborans, fumpfit aquæ benedictæ 3. i. & à febre curatus eft, & operatione hujus medicamenti latum lumbricum excrevit feptem pedum longitudinem æquantem.

OBSERVATIO XIII.

Globulus plumbeus vulnere fcolopeti calcaneo infixus.

Quidam miles vulnus acceperat in tibia, quod inferius descendebat ufque ad calcaneum, cujus fubftantiam globulus infixus fuerat, ibique hærebat. Non curatum fuit ulcus, fed fiftufofum evafit, & in eo ftatu per feptennium permansit. Tandem fe mihi curandum commifit. Ego verò fpecillum in ulcus dimittens, in ipfius offis cavitare, contactu globulum inveni. Tum locum metiens cum fpecillo, quod fex digitorum tranfverforum latitudine ulcus ingrediebatur à directo loci, in quo erat globulus, magnum caufticum admovi, quod cum ad os ufque non perveniffet, efchara ablata, aliud caufticum denudò appofui, cujus operatio ad calcaneum ufque pervenit, eoque denudato, trepano calcaneum aperui, & in eo latentem globulum inveni, & extraxi, ac brevi poftmodum tempore ulcus fanatum eft.

OBSERVATIO XIV.

Cranii depressio ex vulnere.

Magiftri Strinc, civis Monfpelienfis filia 18. menfes nata, per fcalas cecidit, & capite illifo in lapidem, facta fuit cranii depressio in futuram fagittalem & coronalem, magnitudinis dimidiæ nucis. Ad quam vocatus, raso capillitio parti cucurbitulam admovi fine fcarificatione, & confequenter iterum admovi cum fcarificatione: Poftea applicui cataplafma ex furfure, & pane cum rofis & vino compositum, idque iteravi bis in die per quinque vel fex dies, iterando cucurbitulæ applicationem fine fcarificatione ante fingulas admotiones cataplafmatis: deinde per quatuor aut quinque dies, folum cataplafma admovendo. Tumor à cucurbitula excitatus difcuffus eft, & depressio fublata apparuit, atque os ad fuum naturalem locum, & confuetam convexitatem reftitutum.

OBSERVATIO XV.

Enterocèle.

Multos curavi tum viros, tum fœminas enterocèle laborantes, quorum nonnulli a tribus aut quatuor diebus inteftinum extra peritonæum exierat: ita ut etiam

River. Opera Medica.

ad iliacam paffionem, quam miferere mei vulgò vocant, pervenerint, idque fequenti methòdo: Menfam vel affertem fatis latum juxta lectum ita difpono, ut una illius extremitas pavementum attingat, altera verò lecto innitatur. Deinde ægrum fupra affertem fubjectis pulvinaribus tali fitu colloco, ut caput ad pavementum, crura verò ad lectum vergant. Mox linteis quadruplicatis in aqua frigida maceratis, diu partem foveo, eam interim digitis leniter contrectando, & fotu per mediam horam continuato, linteum multiplex ad triangularem figuram efformatum, & aqua frigida imbutum applico, fuperinducta ligatura contentiva, & fic intra paucas horas, ut plurimum, inteftinum fponfe reponitur: Quod fi poft primum fotum & fequentem linteæ applicationem, inteftinum non reponatur, eandem operationem repeto bis in die, & fecunda aut tertia iteratione affectus curatur.

In quibufdam autem feriùs vocatus, cum inteftinum efferet inflammatum, ut præ tumore anguftum ruptionis peritonæi foramen denudò ingredi non poffet, dilatato illo foramine per incifionem, tres ægrotos à propinqua morte liberavi. Hanc autem operationem hac methòdo perfeci. Primò ægrum colloco, ut pro repositione dictum eft, & præterea artus probè alligantur, ne in operatione fele commovere poffit. Poftmodum lineam tranfverfalem duco cum atramento, fupra lineam ftrangulationis inteftini, ubi eft ruptura peritonæi. Deinde alteram lineam duco perpendiculariter fupra dictam fecantem juxta ipfum locum ftrangulationis, & in medio ipfius: Poftmodum autem duodus digitis utrinque adduco fecundam lineam tranfverfalem, eamque novacula incido fecundum perpendicularem, ita ut incifio fua longitudine duorum digitorum tranfverforum latitudinem æquet. Poftmodum mufculi ruptionem regentes hamulis fenfim eleventur, & fcalpello feparantur, donec productio peritonæi detegatur. Eaque detecta hamulo elevatur, eodemque fcalpello inciditur, & hoc modo inteftinum reponitur. Quod fi inteftinum ab inflammatione, aut flatibus ita intumuerit, ut in abdomen protrudi nequeat, apertio jam facta amplificari poterit, immiffo in vulnus cathetere cannulato, fupra quod linthotomia folet fieri, & fupra ipfum, abdomine forcipibus incifo in parte fuperiori, aut inferiori, prout à Chirurgo melius vifum fuerit.

In hac operatione hoc notatu digniffimum in muliere quadam obfervavi, quam prædicta operatione curavi, quod nimirum aperto abdomine inteftinum quod tredecim annis extra peritonæum exierat, & in inguine perpetuum tumorem efficiebat, carnea veluti fascia contextum apparuit, quæ dictum inteftinum ambiebat, & à parte inferiori juxta ruptionem continuò accrefcens, tandem inteftinum in ea parte adeo coarctaverat, ut excrementa præterlabi non poffent, unde mulier in iliacam paffionem inciderat, quæ operationi locum dedit.

OBSERVATIO XVI.

Ganglion in facie fupra zygoma.

Juvenis quædam mulier ganglion habebat in facie, cerasi magnitudinem æquans, infra oculum, fupra zygoma, quod intra menfem difcuffum eft, admota lamina plumbea hydrargyro illita, & emplafiro infixa, ut melius hæreret, eaque fupra ganglion admota, una cum emplafiro fplenium fatis folidum fuperimponebam. deinde fascia alligabam, quæ femiphalara à Galeo nominatur.

OBSERVATIO XVII.

Anchylops.

Mulier quadragenaria tumorem habebat in majori oculi cantho, qui Anchylops nominatur: hunc fufu admoto cauftici granulo, & decifa efchara ulcus curavi tantillo mercurii præcipitati rubri, cum alumine ufto ea proportionem, ut dupla fit quantitas mercurii, & fimplex aluminis: pulvis ifte exceptus unguento aureo, ulceri admovebatur, donec nova inducta efchara ad lentis magnitudinem, eaque decifa os detectum fuerit, quod cum illæfum appareret, ulcus confestim carne implendum procuravi admotis linteis detritis, & bis in die immutatis, ficque effectus integrè curatus eft.

OBSERVATIO XVIII.

Alvi constrictio lethalis.

Quidam futor per mensem aut ultra faeces alvi non excreverat, & multis clysteribus, ac potionibus purgantibus frustra usurpatis, tandem interiit. Aperto cadavere, omnia intestina inventa sunt faecibus, aut alimentis vel potulentis omnino repleta, instar sanguiculorum, vulgo (Boudins) quod judicatum fuit à facultate intestinorum, expultrice abolita, provenisse.

OBSERVATIO XIX.

Fractura cranii in tempore sinistro.

Mulier quaedam vulnus accepit in tempore sinistro ex ictu lapidis, quæ cum statim ab accepto vulnere in juvenis Chirurgi manus venisset, ille gravitate vulneris perterritus me vocavit: Ego verò cognita fractura & admotionem trepani necessariam esse judicans, non dubitavi incisionem crucialem efficere supra crotaphitam, quo os fractum detectum est, & effractio reperta, in qua frustulum cranii, nuclei amygdalini magnitudinem æquans, omnino separatum, ad duram matrem depressum, & sub cranio latitans viscebatur. At trepano ritè administrato, portio illa cranii extracta est, & vulnus feliciter curatum, neque illum grave symptoma ex incisione crotaphitæ exortum est.

OBSERVATIO XX.

Cancer.

Quædam mulier quinquagenaria laborabat cancro in mamma sinistra, ulcerari incipiente, juvenis Chirurgus extraneus sequens remedium admovit.

℞. Aquæ fortis ℥. i. sublimati crudi ℥. iv. salis ammoniaci ℥. ii. arsenici ℥. i. ponantur omnia in alembico & distillantur ad siccitatem, addendo aceto distillati par pulveris pondus, distilletur iterum acetum, donec materia ad pastæ consistentiam redeat.

Primò cancrum diligenter abluebat vino calente, cum linteis eo imbutis, & fortiter fricabat, ut pars irritaretur, deinde extendebat pastam supra plumaceolum sextuplo minorem ipso tumore, quod remedium supra partem relinquebat per 24. horas, & fiebat eschara plumaceolo sextuplo major; ita ut cancrum omnino absumeret; & decisa eschara ulcus carne implebatur, & ad cicatricem perducebatur. Quod si dicta eschara tumorem universum non abstulisset, sed quædam illius radices subsisterent; illas absumebat pulvere præcipitati rubri, cum alumine usto permixti.

Ad ulcus verò carne implendum, linteis tantum decitis utebatur.

Hoc autem notatu dignissimum est, quòd admoto parti medicamento, febris accendebatur, vomitus & alvi fluxus excitabatur, & urinæ fluxus provocabatur, quæ symptomata per biduum, aut triduum perseverabant, natura irritata à venenati medicamenti deleteria qualitate.

Eodem remedio cancer in nasi extremitate obortus, qui nasi apicem exederat, in quodam milite curatus fuit.

OBSERVATIO XXI.

Alia cancri curatio.

Vetula quædam mulier cancrum habebat in mamma sinistra, quem per tredecim annos gestaverat, in quo exigui tumores carnosus adnascebantur, qui multò acerbiores dolores excitabant, propterea quod exulcerati fuerant, quam tota cancri ipsius moles, qui tamen exigui tumores sublari sunt frequenti applicatione aquarum papav. rhead. plantag. & rosar. cum melle ros. permixtarum, ab initio deinde solis aquis admotis. In altera etiam muliere ulcus cancrum patiente in mamma, idem remedium ulcus protinus sustulit, & ad cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XXII.

Gangrena in vulva.

Mulier 30. annos nata, ex partu laborioso, & laceratione labiorum vulvæ, ingentem tumorem contraxerat in labio dextro, ex affluxu sanguinis in eam partem, quod malum cum neglexisset per tres aut quatuor dies tandem gangræna in parte introducta est. Vocatus tunc temporis, profundas & magnas incisiones feci in parte interiori vulvæ deinde in ipsas incisiones manum immittebam, eaque thrombos sanguinis quamplurimos extrahebam ad ℥. i. ℥. quantitatem. Postmodum vino, sale,

melle, & aceto simul mixtis partem abluebam calidissimè, & linteis fovebam, deinde novas incisiones efficiebam, & denuò abluebam, atque fovebam. Postmodum portiones tunicae interioris corruptas rescabam, atque iterum resovebam, & indefinenter perseveravi in ejusmodi incisionibus & foveis, donec nullus foetor in parte apparuerit & omnes particulae corruptæ ablatae fuerint. Ac deinceps fovea prædicti diu noctuque continuati sunt per duos aut tres dies, quibus elapsis ægyptiacum cum aureo mixtum parti admotum fuit, & tandem aqua vulneraria ulcus ad cicatricem perductum est.

Eadem methodo civis quidam Monspelienfis à testiculi gangræna liberatus est.

OBSERVATIO XXIII.

Alia gangræna in pede.

Nobilis mulier ex morbo diuturno gangrænam contraxit in pede, quæ cum esset adhuc incipiens protinus sublata est fovea diuturno cum decocto vulnerario ex aristoloch. rotund. rhapontico, zedoaria, myrrha, aloë & vino albo parato, cui addebatur post decoctionem & colaturam aqua vitæ, in qua camphora dissoluta fuerat.

OBSERVATIO XXIV.

Alia gangræna in tibia.

Vir quidam nobilis gangrænam patiebatur in tibia quæ eò processerat, ut medici & Chirurgi partem amputare decreverint, quod ad sequentem diem distulissent. Post eorum discessum, adductus fuit empiricus, qui gangrænae curationem pollicitus est, & cum æger se illi commisisset, per totam noctem partem affectam foveit aqua in qua calx & creta alba decoctæ fuerant, & matutinis horis gangræna apparuit protinus ablata.

OBSERVATIO XXV.

Lupia.

Filius Magistri Malaosse Mercatoris Monspelienfis lupiam magnam habebat pugni majoris magnitudinem æquantem juxta spinam dorsii sub omoplata, quæ hac methodo curata fuit. Instrumentum comparavi ex fraxino vel quercu, aut alio ligno densiori ad exigua molæ figuram efformato, quali pictores colores in marmore conterere soliti sunt, eoque lupiam confricabam & conterebam bis in die per dimidiæ horæ spatium: deinde cataplasma emolliens suppurans valde calidum admovebam idque continuando per quatuor aut quinque dies, lupia in suppuratum abiit, eaque aperta pus effluxit liquidum, ac deinceps rota materia in lupia contenta, in pus conversa, evacuata est, & ulcus ad cicatricem perductum: attritione prædicta instrumento ligneo facta, cystis lupiæ rumpitur & materia contenta attenuatur, atque in particulas dividitur, ut facilius concoqui valeat. Loco cataplasmatæ panis calidus è furno per medium sectus utiliter adhiberi potest.

Hoc idem remedium in pluribus aliis eundem effectum protulit.

OBSERVATIO XXVI.

Lues venerea in puello nuper in lucem edito.

Mulier lue venerea infecta, puellum peperit, pustulis, & ulceribus in variis partibus affectum, qui curatus fuit præcipitato albo ad grana duo vel tria exhibito, cum saccharo & lacte, singulis vel alternis diebus continuando per mensem integrum, & incepta est remedii exhibitio, decimo quinto nativitatæ die.

OBSERVATIO XXVII.

Renes purulenti.

Puella 18. annos nata purulenta urinas reddiderat per longum tempus, & febre diuturna, lenta, hecticæque detinebatur, ac tandem interiit. Aperto cadavere, renes inventi sunt in pus omnino conversi, ita ut eorum tunica pure omnino referta fuerit, nullis apparentibus parenchymatis reliquiis.

OBSERVATIO XXVIII.

Macula in cornea.

Quædam mulier infimæ sortis maculam habebat in oculo, cui consilium dedi, ut bis in die succi rutæ guttam unicam in oculum instillaret, quod cum satis diu continuasset, macula protinus absumpta est.

OBSERVATIO XXIX.

Gutta Serena.

Juvenis mulier in guttam serenam inciderat, qua ita afflicta fuit, ut cibi abstinencia sibi mortem inferre decreverit, cum tamen maritus, & adstantes aliquod jusculi aut vini sorbere per vim cogerent, & illa perexiguum sumeret omnia quantum poterat, respuendo. In eo statu per annum integrum perseveravit, & ad extremam maciem perducta est, calore nativo, defectu pabuli, humidum substantificum depopulante: cum eo verò omnis simul corporis humiditas, tum ipsa materia, guttam serenam efficiens absumpta est; & sic agra visum recuperavit, ac postmodum sensim victu analeptico refecta est.

OBSERVATIO XXX.

Crura vara.

Sæpe pueri in ætate duorum annorum, cum progredi incipiunt, vari esse consueverunt, de quo matres sollicitæ auxilium quærent à chirurgis, qui plerumque variis machinis tibias & crura erigere conantur, sed frustra, quia sponte naturæ ut plurimum circa ætatem trium aut quatuor annorum, tibias & musculi firmanantur, & partes ad naturalem statum redeunt.

OBSERVATIO XXXI.

Cephalea & hemicrania.

In dolore hemicranico à causa calida oriundo, & in dolore illo qui à Gordonio clavus nominatur, est dolor fixus in temporibus, arteriotomia mirificè prodest, quam tunc celebravi in plurimis, vulnus alligando simplici splenio ex linteo complicato confecto, & aqua frigida madefacto, ut in vulgari phlebotomia, fascia superinducta, quæ à Galeno lepus sine auribus nominatur, neque ulla unquam sequuta est hæmorrhagia. Item vidi cephalæam diuturnam curatam fuisse in Nosocomio admoto caustico potenciali, super arteriam temporalem; Decisa enim eschara cauterii potentialis super venas & arterias admoti, nullus sanguinis fluxus emergit, quia provida natura, dum escharæ separationem molitur, simul novam carvam generat, qua venarum oscula teguntur. Ad id verò, quod obijciebatur, magnas hæmorrhagias, quæ in vulneribus cauterio actuali vel catharteticis medicamentis cohibentur, sæpe iterum renovari, cum eschara decideret: Respondeo, escharas illas tenuiores esse, & citius excidere, idè non intercedere sufficiens temporis spatium ad novam carnem regnendam, escharas verò à potenciali cauterio indutas, crassiores, ac solidiores esse, non nisi longiori tempore excidere, sicque in eo spatio carnem sufficientem generari ad occlusionem venarum.

OBSERVATIO XXXII.

Mania.

Quidam adolescens maniacus, ad cujus curationem potentissima remedia usurpata fuerant, ita ut ventum fuerit ad usum Antimonii, trëpanum, & arteriotomiam temporum. Cum hæc omnia nihil conferrent, castrationem consului, qua usurpata, remissa fuere omnia symptomata & furor omnino cessavit, manente tamen delirio melancholico, ita ut mania in melancholiam versa fuerit.

OBSERVATIO XXXIII.

Ischuria.

Efficax remedium ad ischuriam expertus sum in tribus ægotantibus, ex cerebro pice exsiccatò, & cum vino albo propinato, intra horam fluxus urinæ promovetur.

OBSERVATIO XXXIV.

Verruca.

Intra septem vel octo dies curantur portulaca contusa, & eaque pars confricatur, deinde instar cataplasmati admoveatur, iterando bis in die.

OBSERVATIO XXXV.

Clavi pedum.

Abscindantur clavi decrescente luna, pedibus aliquandiu primum aqua calida lotis, deinde admoveantur folia hederæ contusa, & singulis diebus iteretur remedium manè & serò, intra quindecim dies clavus extrahitur. Unde colligere est attractivam vim hederæ inesse potentissimam.

River. Opera Medica.

OBSERVATIO XXXVI.

Ambusta.

Eadem hederæ ambustis medetur, si folia illius in aqua decocta applicentur.

OBSERVATIO XXXVII.

Pestis.

Cum pestis sævissima grassaretur Monspelii anno 1630. duos ægotantes, cum peste correpti essent, ad me miserunt, ut quid acturi essent, præciperem. Ego in memoriam revocans, me legisse apud Parentum, muriam conchacolorum piscium, qui vulgò (Anchoes) nominantur, nonnullos peste infectos liberasse: Consilium dedi ut eadem sumerent, unus muriam scutellam sumpsit solam, alter cum urina permixtam & uterque liberatus est oborta vacatione vehementi per vomitum, & secessum.

OBSERVATIO XXXVIII.

Alia pestis curatio.

In eadem peste tres ejusdem familiæ, Maritus nempe, uxor & soror illius peste correpti sunt, stercus proprium cum propria urina dissolutum, & linteo colatum hauserunt, unde gravissimus vomitus, & alvi fluxus obortus est, & omnes à peste immunes evaserunt: similis quodammodo historia habetur apud Zacutum Lusit. obs. 89. lib. 3. ubi narrat in provincia Occidentali animal quoddam esse parum instar lacertæ, in agris frequentissimum, Garit nominatum, cujus morsus omnino lethalis est, nisi ægri stercus humanum assumant, quod unicum est illius alexipharmacum. Aliis tamen vomitoriis multos à peste liberari constat.

OBSERVATIO XXXIX.

Dolor arthriticus.

Citissime sedatur, fovendo partem aqua foliorum fraxini destillata in alembico plumbeo, quo vulgus rosas instillare solet.

OBSERVATIO XL.

Dentium dolor.

Infinitos à dolore dentium liberavi, denti corroso admoveo tantillum gossypii, oleo buxi imbuti. Illud autem oleum extrahitur per retortam igne reverberii, scobem illius prius infundendo per 24. horas in vino albo, & omnia simul destillando, primum egreditur aqua acida, quæ etiam ad eundem affectum confert, simplici ablutione dentis, mox egreditur oleum usui diligenter observandum.

Hoc etiam remedio feliciter usus sum.

℥. Sem. plantag. ʒ. ii. tormentillæ, ʒ. iii. rad. hyosciami albi ʒ. iv. omnia exsiccata redigantur in pulverem subtilissimum, addendo opii granum unum, includantur nodulis, qui macerentur in decocto sequenti.

℥. Flor. sambuci m. i. rosar. rub. P. ii. bulliant in aceto ad usum dictum.

Hi noduli in dicto decocto macerati, intra dentes leviter comprimuntur & detinentur, & intra exiguum temporis spatium multus humor effluit & dolor aufertur.

OBSERVATIO XLI.

Lues venerea.

Henicus tertius Gallorum Rex lue venerea laborans, à Medicis ordinariis curari non potuerat. Monitus fuit Penam tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem, multos ab hoc morbo liberare remedio peculiari, quod à quodam Turca didicerat: illum vocari jussit, ab eoque curatus est. Hoc autem remedium tale erat.

℥. Radic. barbanæ in taleolas sectæ ʒ. viii. vini albi & aquæ font. ana ʒ. ii. bulliant ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ʒ. i. vel ʒ. i. ʒ. pro dispositione ægotantis, colaturæ capiat manè ʒ. ʒ. sudores provocando cum silicibus majoribus calidis linteis obvolutis, quorum unus admoveatur plantis pedum, duo tibis juxta peronem, duo cruribus juxta medium parti exteri, & duo juxta humeros, probè tegendo ægrum, sudores copiosi excitantur per horam unam cum dimidia, & circa vesperam alvus solvitur bis aut ter.

Hoc remedium usurpabatur præmissis universalibus per spatium 15. aut 20. dierum, & interim pro potu ordinario utebatur decocto chinæ, vel falsæ parillæ, cum victu in diætis consueto.

Post horum remediorum usum, capiebat manè singulis diebus

diebus decoctum bardanæ sive sennæ, & sine ullo alio regimine, per mensem integrum, aut etiam per quadraginta dies.

OBSERVATIO XLII.

Ischuria.

Parmacopæus Parisiensis, nomine Lafoxilliere, ischuria laborans, post multa remedia per quatuor dies frustra usurpata sequens sibi ipsi composuit, à quo urina provocata est, & liberatus fuit.

℞. Vini albi canarini ℥. iv. succi limonum ℥. i. spiritus terebentinæ ℥. ii. pro uno haustu.

OBSERVATIO XLIII.

Hæmorrhoides internæ.

Dictus Lafoxilliere hæmorrhoides internas felicissimo cum suecessu curabat; injiciendo primum cum syringa decoctum sequens.

℞. Cortic. mediani ulmi ℥. ii. radic. tapfi barbati ℥. ℥. aquæ fluminis ℔. iv. coquantur ad medias, & colentur ad usum.

Post injectionem, immittatur in anum pilula ex antimonio crudo lythargiro auri, subtilissime pulveratis, & unguento rosaceo exceptis.

Immissa pilula in anum, illius ambitus unguento sequenti illinatur.

℞. Succorum sempervivi majoris, plantag. tapfi barbati, solaniana ℥. iv. axungia porci ℔. i. coquantur ad succorum consumpti, in linteis exprimantur, & refrigeratis adde pulveris cancerorum fluviatiliū in furno exsiccatorum ℥. ℥. tapfi barbati, pulverati, & pulv. concharum mytulorum ana ℥. ii. fiat unguentum; continuentur hæc remedia manè & serò per octiduum.

OBSERVATIO XLIV.

Dolores universales.

Quidam vir quadragenarius doloribus universalibus torquebatur, qui multis remediis à Medicis præscriptis non cesserant; tandem mulierculæ consilio foliis alni in duobus saccis majoribus conclusis, & in furno calefactis, post extractionem panis, totum corpus in lecto contextum est, & undique obvolutum, unde sudores copiosi excitati, & remedio ter iterato, à doloribus omnino liberatus fuit.

OBSERVATIO XLV.

Parulis cancrofa.

Ancilla quædam 25. annos nata, tumorem durum in gingiva superiori, supra caninum dentem patiebatur magnitudinis dimidiæ nucis, quæ bis amputata fuerat novacula, deinde candente ferro cauterizata. Semper rediit affectus, & post secundam operationem, manente ulcere & tumore, integrè à me curata fuit admotione mercurii præcipitati rubri cum alumine usto permixti, quo plumaceolum saliva madefactum inspergebam, vel unguento apostolorum permiscebam, & iterata singulis diebus applicatione, intra sex septimanas probè curata est absumptoque penitus tumore, per catharticum remedium carnis regeneratio procurata est linteis detritis, admovento ossi denudato pulverem catagmaticum Guidonis; & sic ulcus ad cicatricem perductum est.

OBSERVATIO XLVI.

Excrecentia carnea in faucibus.

Quidam sartor Monspelienis, cum pisces comedendo, spina satis insignis faucibus infixæ esset, eam extrahendo, sibi fauces laniavit, unde temporis progressu exorta est paulatim excrecentia carnea in faucibus juxta uvulam, nucis magnitudinem superans, ad cuius curationem Empyricum vocavit: qui cauterio actuali frequenter admovento, tumorem absumpsit: sed cum ulcus ad cicatricem non perduxisset, tumor iterum rediit, alterum Empyricum vocavit, qui oleo vitrioli frequenter admovento, tumorem iterum absumpsit, & ad perfectam cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XLVII.

Gonorrhœa.

Conserva fructus brusci à ℥. ii. ad ℥. ℥. per aliquot dies exhibita gonorrhœas multas curavi.

Idem præstat aqua ejusdem fructus destillata.

OBSERVATIO XLVIII.

Ensis portio insignis, in vulnere diu latens, extracta.

DN. de Suellies in singulari certamine vulnus accepit in humero supra omoplatam, quod à parte superiori ad inferiorem descendebat, & ensis portio in eo remanserat, ad pedis longitudinem; quod cum ignoraret Chirurgus, vulnus ad cicatricem duxit, manente ensis cuspidè, quæ inter omoplatam & musculos eam contingentes latitabat: in eo statu permansit per septennium integrum dolores in ea parte frequenter patiens. Tandem natura ferrum propellente versus partem superiorem, juxta cicatricem vulneris, elevatio quædam apparuit cum dolore, cui admotum fuit causticum, & incisa eschara; ferri extremitas apparuit, quæ rostro gruino apprehensa, faciliè extracta est, rubigine contexta.

OBSERVATIO XLIX.

Tumores strumosi in digitis.

Filia magistri Duseigneur Aurifabri, decem annos nata, patiebatur tumores duos & strumosos in tribus digitis qui curati fuerunt suffitu aceti supra filices candentes coniecti, manè & serò, per mensem integrum continuato, quod remedium à Galeno miris laudibus effertur ad tumores scirrholos discutiendos.

OBSERVATIO L.

Visus imminutio in senè.

Senex quidam à fluxione in oculos decumbente, incidit in tantam visus immunitatem, ut solus in via incedere non posset, à quo affectu liberatus est, visumque recuperavit, immittendo in oculos singulis noctibus introitu lecti seminis horminis majoris grana quinque vel sex, à quibus humores pituitosi ab oculis extrahebantur, & cornea tunica abstergebatur.

OBSERVATIO LI.

Lues venerea in puero quinque annorum.

Curata à me fuit præcipitato albo ad grana quatuor exhibito singulis diebus per viginti dies cum panatella. Per inferiora tantum purgabat, neque ullus unquam sequutus est pryalismus.

OBSERVATIONES

Communicata à D. Petro Estavove, Chirurgo Monspelienis peritissimo.

OBSERVATIO I.

Vulnus in pectore.

Quidam miles hasta confossus est in parte thoracis anteriori, vulnere ad illius capacitatem penetrante. Intra duas horas ab accepto vulnere, universus corporis truncus una cum scroto utris instar inflatus est, quæ tamen inflatio fursure torrefacto, & calente variis sacculis incluso, faciliè discussa est.

OBSERVATIO II.

Abscessus in Abdomine.

Puer quidam tumore ventris laborans, hydropicus censebatur, & cum umbilicus valde prominere, apertio tandem facta est, ex qua puris laudabilis octo vel decem libræ profluxere, sicque omnino ager curatus est: advertant tyrones in pueris frequenter tales abdominis abscessus generari, qui hydropem mentiuntur; & si maturè à perito artifice aperiantur, ægros à certo interitu plerumque liberari.

OBSERVATIO III.

Alter abscessus in abdomine.

Puella quædam ventris tumorem patiebatur ab octo mensium spatio, cum doloribus assiduis, quibus ad extremam maciem perducta fuerat: hydropica ab omnibus censebatur. Ego verò ad eam vocatus, & ventrem diligenter explorans, abscessum latentem invenio intra musculos hypogastrii, eumque caustico potenciali aperio, unde quindecim, aut viginti libræ puris laudabilis effluxere intra plures dies, sicque ægra perfectè curata est.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Tumor Scroti.

FAmulus Domini Richardi in Suprema Computorum Curia consiliarii, cum ab equi calcitracione percussus esset in regione ventris inferioris, quatuor horarum spatio tumor in scroto obortus, capitis infantis magnitudinem æquans, & lividitate infectus, qui præmissa venæ sectione discussus est intra decem dies, cataplasmate ex farinis hordei & fabarum, semine cumini, floribus chamomill. melilot. & rosar. pulveratis, & cum oxymelite decoctis.

Vir quidam ense confossus in regione lumborum, similem tumorem passus est, qui eodem cataplasmate, intra idem tempus discessus est.

OBSERVATIO V.

Lapis sub lingua.

Vir quidam quadragenarius, graves & frequentes in fauces, & tonsillas fluxiones patiebatur. Tandem animadversum est, lapillum sub lingua concretum fuisse, qui facile extractus est; ægerque ab eo tempore fluxionibus prædictis vexatus non fuit.

OBSERVATIO VI.

Cornu in facie enatum.

Cuidam vetulæ supra zygema corpus durum & callosum enatum est, duorum digitorum transversorum longitudinem æquans, materia & figura cornu omnino referens, latum in basi, & acutum in cuspide, quod successu temporis sponte cecidit, & illius loco cancer obortus est.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Dionysio Pomaret Chirurgo
Monspelienfi peritissimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Tumor suppuratus resolutione curatus.

MARIA Pomareta filia mea octo annos nata, tumorem phlegmonosum, & œdematosum satis exiguum passa est in parte externa mandibulæ inferioris dextræ quæ ad suppurationem venit. Ego vero metuens ne cicatrice facies scdaretur, antequam ad abscessus apertionem venirem, resolutionem prius tentare decrevi, Guidonis authoritati innixus, qui in sermone generali de apostematis dicit aliquando apostemata suppurata, resolutione finiri: quod etiam solemnè Paræi experimento confirmatur, qui se apostema suppuratum mercurio crudo, cum emplastro diapalma subactò, per viam resolutionis curasse testatur. Ad cuius imitationem dicti mercurii 3. cum emplastri diapalma 3. i. admiscui, & tumori suppurato admovi, qui intra quatuor dies omnino resolutus est.

Ad materiam suppuratam resolutione discutiendam, sequentes conditiones necessariae sunt, 1. ut materia sit quantitate exigua, 2. ut sit tenuis & serosa, 3. ut cutem & corporis superficiem occupet, non autem partes profundas, 4. ut sit in corpore robusto, juvenili, & molles carnes habente, 5. ut tempus sit æstivum.

OBSERVATIO II.

Tumor œdematosus.

EAdem filia mea passa est tumorem œdematosum crudum, & minimè suppuratum supra regionem lumborum magnitudinis volæ manus, qui eodem remedio intra paucos dies discussus est.

OBSERVATIO III.

Lupia.

FRater quidam Capuccinus, cœnobii Monspelienfis, annos natus 25. lupiam habebat in genu, quam longo tempore gellaverat, ita ut ad summam molliem tandem perducta fuerit, cujus ratione apertionem suadebam, cum materia contenta ritè concocta videretur. Ille verò renuit, inquit se lupias huic consimiles resolutione curatas vidisse, foliis acetosæ charta madida involutis, & sub cineribus coctis, quæ postmodum cum cineribus per cribrum trajectis incorporabantur in formam cataplasmat, quod ille per plures dies calidè applicuit, & tumor prorsus evanuit, quod ego valde mi-

ratus sum, & ab eo tempore duas alias lupias in eadem parte eodem remedio curavi, quarum una detinebatur Joannes Guerinus sexagenarius, altera verò uxor Timothei Coula, fabri lignarii Monspelienfis.

OBSERVATIO IV.

Ecchymosis.

UXor Petri Lajardi mercatoris Monspelienfis, quinquagenaria, cum è scalis cecidisset, vulnus contusum accepit in capite, ita ut tumor ex sanguine extravasato, ecchymosis dictus, ovi gallinacei magnitudinem æquans, obortus fuerit. Post primam applicationem ex albumine ovi & oleo rosaceo compositam, & venæ sectionem celebratam, de tumoris apertione per novaculam, aut suppuratione cogitavi, juxta aph. Hipp. 20. sect. 5. si sanguis in ventrem præter naturam effunditur, necesse est suppurari. Ad hoc concurrebant materiæ copia, ægotantis ætas, cutis capitis durities, & tempus hyemale. Cum autem ægra incisionem renuisset, ego verò suppurationis dolores, aliasque molestias evitare cuperem, resolutionem tentare per aliquot dies decrevi, licet perexigua istius spes affulgeret. Hac autem methodo usus sum. Primò partem affectam aqua calente per mediam horam bis in die fovebam. Post solum partem novacula radebam adversis pilis, ut pori magis aperirentur, & omnes sordes parti hærentes probè abstergerentur, ac tandem oleum liliaceum cum chamomælino partibus æqualibus applicabam, superposito cotone, suffitu aromatum imbuto, & calente, sicque tumor omnino resolutus est.

OBSERVATIO V.

Carbunculus.

Circa carbunculos, duo observavi notatu digna, unum: quod licet carbunculi febrem perpetuò soleant habere comitem, propter inflammationem ingentem, quæ in iis reperitur, ut docuit Galen. 2. ad Glauconem, his verbis: *Cum verò sanguis admodum calidus, & calidissimus in quamcunque partem confestim fluxerit, hanc exurit, ulcusque cum crusta efficit: quid quid verò circumstat, inflammationem attollit ferventem, ac gravi dolore confluentem*: Attamen ab eo tempore, quo Chirurgiæ incumbo, tres mihi videre contigit, qui sine ulla febre, sua percurrere tempora, & sine ullo alio gravi symptomate, ita ut ægri à consuetis muneribus nunquam destiterint, unus erat in gena sinistra, alter in cervice, tertius sub palpebra inferiori oculi sinistri. Qui omnes curati fuere iisdem remediis, quibus cauteria potentia curari consueverunt, videlicet escharæ casum procurantibus.

Altera circa carbunculos observatio mea est. Quod in sævissima illa peste, quæ Monspelii grassata est anno 1629. & 1630. carbunculi apparebant, signis stipatis ab iis omnino diversis, quæ à Galeno, Guidone, & Neotericis describuntur. Quod causæ fuit, ut complures Medici & Chirurgi etiam peritissimi, in illorum diagnosi in principio erraverint; signa autem diversa, in illis carbunculis apparentia, hæc erant. Virium dejectio, pulsus parvus, pars carbunculo affecta tumoris expers, exigua inflammatio pustulam ambiens, escharæ mollietates ingens, quæ putredinis potius, quam ustionis soboles erat, motus libertas in parte affecta, & gravitatis sensus carentia, qui in vulgaribus carbunculis tantus est, ut pars vinculis constringi videatur.

OBSERVATIO VI.

Sarcoma.

JUvenis quidam, nomine Claparede, excrecentiam carneam patiebatur, sarcoma Græcis dictam; in parte interna inferiori tibie dextræ, quatuor digitis supra malleolum figuræ cylindricæ, longitudinis trium digitorum transversorum, & crassitudinis brachii infantis nuper nati. Hic tumor ab arteria nutriebatur ad basin suam protensa, quæ cum admodum lata esset, ligari non poterat. Si quando æger altero pede tumorem percuteret, tanta fiebat sanguinis effusio, ut in vitæ periculum incideret. Vocato mecum in consilium D. Samule Formio, Chirurgo seniore peritissimo, decretum fuit inter nos, extirpandum esse tumorem, & ad sanguinis effusionem impediendam, quæ sita fuit arteria poplitea, eaque tactu inventa in parte superiori & interiori tibie; compositum fuit splenium durum & compactum ex lin-

teis arctè complicatis in formam cylindri, & succor-
tica inbutum, quod superinducto adstringente commu-
ni, arteriae admotum est, secundum illius longitudinem,
superinducta fascia, multis circumvolutionibus illud ar-
ctè constringente. Tum alia splenia toti tibiae, & cru-
ris extremitati, adstringente dicto illita, admota sunt
cum fasciis arctissimis. Nec non cauteria actualia pa-
rata habebantur ad cohibendum sanguinis profluvium, si-
quidem illud non obstantibus praedictis ligaturis affatim erum-
peret. Tali praemisso apparatu, tumorem manu sinistra
apprehendi, & extrorsum attraxi, cumque manu dextra
novacula munita, radicitus praecidi sine ulla sanguinis
arterialis profusione. Mox adstringens cataplasma vulnere
admovi, quod per 24. horas in parte relictum est, post
cujus extractionem nulla haemorrhagia apparuit neque de-
inceps. Et quia caro quaedam superflua, & parum lau-
dabilis relicta fuerat, ea blandis catharteticis absumpta
est: ulcus pus laudabile reddidit, ac tandem detergen-
tibus, epuloticis, & cicatricem inducentibus, ad inte-
gram curationem perductum est.

OBSERVATIO VII.

Calculus in gutture.

Sacerdos sexagenarius, sanguineo temperamento pra-
ditus, gutturi inflammatione frequenter corripiebatur,
praecipue quoties canendo acrius contenderet, quae quidem
inflammatio venae sectione sedabatur, & gargarismate ex
oxycrato. In postrema invasione, cum partem affectam at-
tentius introspecerem, corpus quoddam extraneum, gut-
turi infixum conspicio, juxta finem mandibulae dextrae infe-
rioris, globulum sclopeti referens, quod a me facili nego-
tio extractum est, & diligenter ablutum: nihil aliud fuit
quam lapis durus & compactus, ad pyri sylvestri forsitan
compositus, qui cauda sua musculis masseteribus infixus
erat. Ulcus rotundum & purulentum superfuit, quod
œnomelite detersum & consolidatum fuit.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus sclopeti.

Dominus de Roques junior, Eques cognominatus, in
Salsæ obsidione vulnus ex sclopeto accepit in parte
superiori & media sterni, quod oblique ad dorsum fere-
batur, & sex digitis transversis a spina dorsii exitum ha-
bebat. Statim ab inflicto vulnere dolores punctorios acu-
tissimos in œsophago percepit, ac si spinas illi parti infi-
xas haberet, & quia a sanguine suffocabatur, maximis co-
natibus illum nitebatur excernere; ac tandem post longos
frequentesque conatus, & multam sanguinis excretionem,
qua plurimas pelves impleverat, dolor œsophaghi puncto-
rius omnino desinit. Post multos dies æger alvum deponendo
eosdem in ano dolores punctorios percepit quos in œso-
phago passus erat, & digito explorans quid rei esset, cor-
pus solidum & pungens invenit, quod sensim ex ano extra-
xit, altero statim excreto, priori consimili. Hæc autem
corpora erant duo ossis fragmenta tenuia, lata, & depressa
instar foliorum arboris, ex una parte lævia, ex altera verò
aspera; in extremitatibus verò acuta & incidentia, instar
aciei gladiorum. Judicatum fuit glandem sclopeti hæc os-
sis fragmenta è sternò abrasisse, & in œsophagum violen-
ter impulisse, unde dolor punctorius in œsophago sentieba-
tur, quamdiu ea infixæ parti adhærebant. Iis verò tan-
dem post multos conatus avulsis, & in ventriculum protru-
sis, doloris punctorii cessatio fuit, sed post aliquot dies,
fragmentis illis ad intestina devolutis, idem dolor in ano
excitatus est. Fragmenta illa unguis digiti auricularis la-
titudinem æquabant, longitudinem verò superabant.

OBSERVATIO IX.

Tumores strumosi.

Rustica quaedam mulier tumoribus strumosis quamplu-
rimis scatens in collo, & ipso capite, ad me ve-
niens, ostendit duo ulcera supra os petrosum & duos tumo-
res molles etiam in capite, unum scilicet supra os synci-
pitis dextrum, alterum verò supra os occipitis, tribus di-
gitis transversis invicem distantes. Ulcus incisione a me
apertum est, inventumque os petrosum carie affectum.
Cum autem suspicarer, sub dictis tumoribus simile quip-
piani latitare, eos aperiendos censui caustico potenciali ad-
moto, & decisis escharis (dictu mirum) sub utroque tu-
more cranii utraque tabula perforata apparuit, ac si tre-
pano aperta fuisset, foramina autem assis magnitudinem
æquabant, quorum beneficio, motus cerebri facile con-

spiciebatur in meningibus ipsius, supra quas aliquid puris
innatabat; neque ullam, quantumvis exiguam ossis parti-
culam invenire licuit. Post aliquot dies misella ægrotans
tot mala pertæsa, sese in puteum præcipitavit.

Notanda hic est mira humoris strumas efficientis mali-
gnitas & acrimonia, quæ ossa liquare ac dissolvere valeat.

OBSERVATIO X.

Phrenitis.

Quidam Agricola nomine Poulet, ex febre ardente
factus est Phreneticus, & in delirio ac vigiliis perpe-
tuis, se damnatum esse, & mori velle clamabat. Hoc au-
tem artificio a me curatus est. Votis illius annuens, dixi
me eum occidere velle & cum hirudines plures fronti ad-
motæ essent, ex quarum vulneribus cruor emanabat; no-
vaculam ei ostendo, qua ipsi jugulum me incisurum esse
dicebam, ac subinde manubrio ejusdem novaculae jugu-
lum violenter corrado, idque pluribus vicibus repeto. In-
terim novacula sanguine inficitur, qui a frontis vulnu-
sculis emanabat; eique postmodum eam cruentam osten-
dens, jam occisum esse prædico; ac subinde faciem lin-
teis contego, & fenestras occludo, ut nullus splendor
in cubiculo appareret. Ille se mortuum esse putans, im-
motus permanet, & paulò post somno profundo corri-
pitur, sicque a phrenitide liberatur.

OBSERVATIO XI.

Uteri prolapsus.

Quædam femina uteri prolapsum patiens, globum
cereum, magnitudinis pilæ palmariæ, in uterum
magna vi introduxit, eumque per decennium gestavit, a
morbo prorsus libera. Quod mihi compertum fuit post
illius obitum ex dissectione cadaveris, cum ex febre conti-
nua interiisset; inventoque in utero globulo prædicto,
soror ipsius asseruit eum ante decennium fuisse in ute-
rum introductum, & continuo gestatum.

OBSERVATIO XII.

Aneurisma.

Honesta virgo, nomine Margareta Varseline Villa-
novensis, cum sanguis ei mitteretur ab imperito
Chirurgo, Aneurisma passa est ob arteriam simul cum
vena apertam, quod ab initio solventibus medicamen-
tis applicitis, in magnam molem excrevit. Habito consi-
lio, decretum fuit aperiendum esse tumorem, ligata prius
arteria in parte superiori, cui sententiæ ægra subscri-
bere noluit. Sed relicto priori Chirurgo, ad me venit,
rogans ut topicis remediis curationem tentarem. Ego
ipsi morem gerens, splenia parti admoveo, adstringente
imbuta, superinducta fascia comprimente. Quibus per
10. aut 12. dies continuatis, tumor admodum immi-
nutus est, postmodum ægra Villanovam rediit, ubi nul-
lis remediis utens, & brachium in variis operibus exa-
gitans, tumorem iterum suscitavit in molem ingentem,
cum dolore insigni, vigiliis, inquietudinibus, febre,
dolor capitis, siti, aliisque symptomatis. Qua de causa
me vocavit cum V. Formio Chirurgo seniori. Censui-
mus tumorem esse aperiendum, constricta prius arte-
ria spleniis fortioribus, ut supra in Calaparedi operatio-
ne factum fuerat, sed ægra prorsus renuit. Post 12. dies
tumor sponte apertus est in eo loco, qui venæ sectione
apertus fuerat, & per foramen satis exiguum, sanguis
niger, liquidus, ac minimè fœtidus egressus est, se-
quentibus diebus pus laudabile, sed pauca quantitate
egressum est, ac tandem ulcus ad cicatricem perductum,
sicque ægra omnino curata, hoc tantum incommodo
relicto, quod brachium omnino extendere non valeat,
semiflexum perpetuo remanens.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

Uxor Domini Sartrei, in Curia Computorum, Sub-
sidiorum & Fiscii Regii Consiliarii, gravissimum
ventris dolorem passa erat per mensem integrum, quam-
plurimis remediis frustra adhibitis. Ego tandem cucur-
bitulam magnam umbilico admovi, qua humoris se-
rosi Unc. vi. vel septem elicite sunt, & ægra a dolo-
ribus liberata est.

OBSERVATIO XIV.

Pleuritis.

Pedissequus D. Demanſe, Quæſtoris Franciæ generalis, ex curſu exæſtuans; ac ſudore perſuſus, aquam frigidam copioſam hauſit, & paulò poſt dolore lateris atroci correptus fuit, cum tanta difficultate reſpirandi, ut ſuffocari videretur. Ego conſeſtim vocatus, magnam ſanguinis quantitatem detraho, & dum ſanguis detrahatur, reſpirandi difficultas, & lateris dolor ſenſim remittebatur, abſolutaque evacuatione, utrumque ſymptoma prorsus deſiit, ægerque omnino curatus eſt.

OBSERVATIO XV.

Dens avulſus in alveolum intruſus.

Cum virgo quædam oppidi vicini dolore dentium torque-
retur, quem à dente inciſorio, carie affecto provenire putabat, Chirurgum vocat, ut dentem avelleret. Ille proximum dentem benè ſanum avulſit: ſubinde, cognito errore carioſum abſtulit; mox alveolum prioris vino abluens, dentem ſanum in eum intromiſit, & gargarisma adſtringens præſcripſit ex roſis rubris, balauiſtis, cortice granatorum, ligno lentifcino, & alumine in aqua, & vino aſtero decoctis, quo ægra frequenter utebatur. Tum eam per aliquot dies alimentis liquidis uti juſſit, à masticatione prorsus abſtinendo. Et ita dens avulſus in alveolo conglutinator eſt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

Chirurgos interdum errare contingit in luis venereæ curatione, quando poſt ordinaria remedia convenienter uſurpata, ægros perfectè curatos non eſſe exiſtimant, quòd adhuc quædam ſymptomata, luem veneream comitantia, apparere non deſinant, unde ægros interdum in nova tormenta conjiciunt, & in atrophiam, aut tabem præcipitant. Cum tamen illa ſymptomata ut plurimum poſt aliquod tempus ſponte diſpareant, aut lenibus quibuſdam topicis remediis diſcutiantur.

Dum eſſem Lutetiæ apud Dominum Helotum Chirurgum peritiſſimum, nobilis quidam Pariſienſis, temperamento melancholicus, ſe illi curandum tradidit, qui præter dolores nocturnos, aliæque luis venereæ ſymptomata, tumorem in cervice patiebatur, ex pituita & melancholia genitum. Poſt inunctionem ex unguento mercuriali, copioſus fuit pyaliſmus, & omnia luis venereæ ſymptomata prorsus abolita ſunt uno excepto tumore, cujus duæ tertiæ partes diſcuſſæ fuerant. Exiſtimabat æger ſe non eſſe curatum, propter tumorem ſuperſtitem. Ab alio tamen Chirurgo ſeniori ad hanc rem vocato confirmatus fuit, & admoto emplastro de vi-go, quadruplicato mercurio, tumor diſcuſſus eſt menſis unius ſpatio.

Alter Vir nobilis, curæ meæ commiſſus, abſoluto pyaliſmo, ſe non curatum eſſe putabat, quòd ulcus in cervice, & regione œſophagi remaneret. Hoc tamen ulcus remediis vulgaribus intra menſem curatum eſt, ſine ullo remedio luem veneream reſpiciente.

Tertium habui præ manibus, qui inter alia ſymptomata dolorem inſignem patiebatur ſupra os tibiæ. Temperamento bilioſo præditus erat, & frictiones mercuriales quater paſſus erat, quibus ad ſummam maciem perductus fuerat. Diætâ humectante per menſem uſus eſt. Poſtea frictio ex hydragyro univerſaliter uſurpata, & hac unica frictione dolor ſedatus & pyaliſmus provocatus, per quem humores flavos, tenues, & foetidiffimos menſis unius ſpatio rejecit, mox per 15. dies pituitam craſſam excrevit; qua evacuatione nimium perſeſcente, coactus ſum aeri illum exponere, ut citius cohiberetur. Tandem ſupra locum antea dolentem inciſio facta eſt, & caries in oſſe reperta, quæ cauterio actuali, & pulvere catagmatico ablata eſt, & æger omnino curatus.

Ultimum exemplum erit Equitis cujuſdam, qui à lue venerea methodo ordinaria curatus fuerat. Supererant tamen dolores inſignes, omnes articulos occupantes, ut membra ſine clamore commovere non poſſet. Dominus Joannes Delort, Profeſſor Regius Monſpelienſis, & in praxi Medica exercitiſſimus, horum dolorum cauſam diligenter inquirens, cenſuit eos non à lue venerea procedere, ſed potiùs ab intemperie ſicca, ligamenta articulos connectentia, & partes nervoſas annexas occupante. Ab eaque intemperie indicationem ſumens, victum

humectantem, & balneum præſcripſit, quibus diu continuatis, omnino curatus eſt.

OBSERVATIONES

Communicata à D. Ozia Aimar, Chirurgo
Gratianopolitano celeberrimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Vulnus contuſum in oculo.

Illuſtriſs. vir Dom. de Servien, qui Munſteri pacis ineundæ gratia Plenipotentiarum legationem exercuit, ante multos annos in ſpheriſterio quodam Pariſienſi vulnus accepit in oculo ſiniſtro ex ictu pilæ palmariae, ex quo graviffimi dolores exorti ſunt. Chirurgi Pariſienſis docti & experti omnia remedia, quæ ad huius affectus curationem neceſſaria videbantur, ex arte adhibuerunt; & inter cætera, cum echymoliſin conjunctivam occupantem advertiſſent, levibus ſcarificationibus ſanguinem extravafaſum educere conati ſunt. Nihilominus dolores in eodem ſtatu conſtiterunt. Ille igitur, cum malum in pejus rueret, Gratianopolim venire decrevit, ut ſeſe curæ meæ committeret. Ego verò pluribus venæ ſectionibus, cucurbitulis, variisq; topicis parti admotis, malum delinire conatus ſum. Verùm iis omnibus nihil conferentibus ei tandem perſuaſi, ut oculum introſpici pateret, quod antea nunquam obtinere potueram, propter acerbiffimos dolores, quos ille ad luminis occurſum patiebatur. Aperto igitur oculo, vidi album quidpiam totam pupillam contegens quod hypopyon eſſe judicavi idque aperiendum cenſui, ad evacuandam materiam eo contentam, quæ dolores continuos efficiebat. Facta itaque levi inciſione, exiguus ſanguinis thrombus egreſſus eſt, qui exteriori ſuperficie albicans erat, interiori verò ruber. Educto illo thrombulo, ſtatim dolores omnes quieverunt, & intra paucos dies æger lucem ſuſtinere cepit, ac brevi integram ſanitatem adeptus eſt.

OBSERVATIO II.

Ulcus carioſum in ſterno.

Dom. Speaute Quæſtor Franciæ generalis, tumorem ſcirrhoſum patiebatur in ſterno, qui poſt annum elapſum ſponte apertus eſt. Ego verò ulcus explorans, ſubjecta oſſa carie affecta inveni, quibus multa cauteria actualia admovi, ac deinde detergentibus & epuloticis ulcus ad cicatricem perduxì, non omiſſis remediis univerſalibus, cauſam antecedentem reſpicientibus.

OBSERVATIO III.

Coſtae carie corruptæ.

Quædam Matrôna quadragenaria, vehementi lateris ſiniſtri dolore vexata cum febre lenta & extenuatione totius corporis. Poſtquàm per annum integrum multis remediis uſa eſſet ſine fructu in pago, ubi degit Gratianopoli undecim milliaribus diſtante, tandem Gratianopolim ſe contulit, & ſeſe curæ meæ commiſit. Ego ſtatim latus dolens explorans, tumorem ſuppuratum in eo inveni, & magna inciſione cruciatim facta, puris valde inæqualis & foetidiffimi vaſcula duo extraxi. Evacuato pure tres coſtas reperi in extremitatibus ſub carie valde infectas, quartam videlicet, quintam & ſextam, ab inferioribus ad ſuperiores computando. Neceſſum fuit coſtas illas amputare trium digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſtmodum earum extremitatibus cauterio actuali. Hic naturæ providentiam admirari licuit, quæ pleuram ſub coſtis carie infectis multa carne munierat, ad eam roborandam, & coſtarum defectum ſupplendum. Hæc matrôna poſtmodum victu analeptico & uſu lactis ad integram valetudinem perducta eſt.

Dominus de Beſſin Centurio, tumorem ſcirrhoſum patiebatur à longo tempore in latere ſiniſtro, ſupra coſtas veras, quorū nimirum, ſextam, & ſeptimam. Quidam Chirurgus cauterio actuali tumorem aperuit ex quo pus perexiguum emanavit, & dolores in parte graviffimi permanſerunt, quod eum coegit, ruriſdegentem, Gratianopolim venire, & meam operam implorare. Ulcus animadverti volæ manus magnitudinem aquans, & coſtas ſubjectas carie infectas, pluſquam dimidium earum pene-

penetrante. Præmissis igitur remediis universalibus costarum extremitates amputavi quatuor digitorum transversorum longitudine, admotum postmodum cauterio actuali earum extremitatibus. Tandem pulveribus catagmaticis partium exustarum exfoliationem procuravi, remediisque detergentibus & incarnantibus ulcus ad cicatricem perduxì.

OBSERVATIO IV.

Fractura ossis temporalis.

Vir quadragenarius vulnus accepit in tempore dextro, quo os subjectum insigni fractura affectum est. Vocatus ad eum, & trepani necessitatem advertens, supra musculos crotaphitas crucialem incisionem feci, sine ullo superveniente symptomate, quamvis Auctores eorum musculorum vulnera, tanquam maximè periculosa, plurimum reformident. Trepanum admovi, ossa depressa reposui, & omnibus convenienter administratis, æger ad pristinam valetudinem feliciter perductus est.

OBSERVATIO V.

Vulnus aspera arteria ex sclopeto.

Ancilla Domini de Viviers in Senatu Gratianopolitano Secretarii Regii, ictu parvi sclopeti, quod vulgo pistolet nominatur, vulnerata est in gutture sub larynge, tribus globulis, in dicto sclopeto inclusis, quos ægra per os rejecit. Ex tribus asperæ arteriæ foraminibus, ventus cum murmure & sibilo egrediebatur. Licet autem pars illa cartilaginosa difficillimè coalescat, attamen diligenti cura adhibita, vulnera illa perfectè consolidata sunt.

OBSERVATIO VI.

Empyema ex vulnere epigastrii.

Nobilis quidam Occitanus Gratianopoli, pugionis ictu vulnus accepit in epigastrio, ad capacitatem illius penetrans, sine intestinorum aut ventriculi læsione. Brevi vulnus hoc ad cicatricem perductum est. Attamen post duos menses ad me venit, magna spirandi difficultate oppressus, cui jungebatur sensus ponderis in pectore, & fœtor os continuò inficiens. Hæc symptomata, puris in thorace collecti maximam suspicionem fecerunt, sed vulneris cicatricem explorans, eamque in parte epigastrica inveniens, miratus sum, quomodo vulnus ventri inferiori inflictum, puris collectionem in thorace producere potuerit. Tandem inquirens, & quo situ esset æger, cum vulnus accepisset, respondit se in domus cuiusdam scalis tunc temporis fuisse: & vulnerantem in gradu inferiore situm, pugionem sibi in ventrem adegisse. Ex quibus conjeci vulnus à parte inferiori ad superiorem vergens, diaphragma penetrasse, & ad thoracis capacitatem pervenisse, unde puris collectio, ex sanguine diaphragmatis vulnerati extravasato, facillè fieri potuit. Latus aperui in veris costis inter quartam & quintam, ab inferioribus ad superiores computando, quatuor digitis transversis à vertebra dorsi. Apertione facta pus effluxit album & foetidissimum: ejus prima vice tria vascula eduxi, postridie verò eandem quantitatem; & consequenter paulatim educto pure, æger intra duos menses optimè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Gangrena perinæ, ani & scroti.

Dominus Pourroy, in camera Computorum Gratianopolitana Magister sexagenarius, tumorem patiebatur in perinæo, qui à solo Pharmacopœo curabatur: gangrena partes illas invasit, ad cujus curationem vocatus, invenio eam perinæum, scrotum, & anum occupasse. Statim multis scarificationibus, iisque profundis celebratis, partes aceto, sale, aqua vitæ, unguento Egyptiaco, & mercurio sublimato simul mixtis frequenter ablui. Quæ tamen gangrænæ progressum non impediabant, ita ut ad cauteria actualia confugere coactus sim, quorum beneficio gangræna cohibita est, tantus fœtor ex partibus illis exhalabat, ut adstantes inficeret. Magna excidit carnis putridæ copia. Uretra prorsus detecta erat, & duobus foraminibus pertusa, per quæ urina egrediebatur. Nihilominus omnes illæ partes unitæ, incarnatæ, & cicatrices feliciter obductæ sunt.

OBSERVATIO VIII.

Enterocèle desperata, sectione curata.

Quidam Procurator Gratianopolitanus nomine Baro ex prolapsu intestini in scrotum, in iliacam passionem

incidit, quia intestinum fœcibus repletum fuit, quæ admodum indurata, intestini reposicionem impediabant. Post multa remedia, per novem dies frustra tentata, in consilium vocor, cum Dominis de Villeneuve & Davins Medicis celeberrimis. Sententiam ferens dixi, aperiendam esse partem, usque ad productionem peritonæi, quæ intestinum strangulabat, quamvis metuendum esset, ne intestinum, propter morbi diuturnitatem, gangræna affectum esset, nihilominus sequendam esse Celsi sententiam, dicentis: satius esse anceps remedium experiri, quam certo exitui ægrum exponere. Clarissimi Medici ejusdem fuisse sententiæ. Itaque ægro in situ convenienti collocato, in inguine incisionem feci usque ad peritonæum, diligenter cavendo, ne intestinum læderetur. Postmodum cannulam argenteam, ex una parte rotundam, ex altera verò cavam, in processum peritonæi immisi, & super cannulæ cavitatem dictum processum aperui, ea longitudine, quæ ad reponendum intestinum necessaria videbatur: deinde intestinum blandè in ventre immisi, futura processum univi, & reliquarum partium vulnus gastroraphia, remediisque conglutinantibus, ad perfectam sanitatem perduxì.

OBSERVATIO IX.

Abcessus lumborum ad renes penetrans.

Vir nobilis Gratianopolitanus tumorem in regione renis dextri passus est, qui in suppuratum abiit, coque aperto, magna serosæ materiæ quantitas effluxit. Post aliquot dies ex ulcere egressi sunt duo calculi, amygdalæ magnitudinem, æquantes, quod mihi admirationem peperit; sed ulceris profunditatem advertens, quæ quatuor digitorum transversorum latitudinem æquabat: cunctetiam consequenter alii calculi fabæ magnitudinem æquantes, ex ulcere prodierint; credere coactus sum, eos calculos à rene etiam ulcerato procedere. Hujus rei fidem etiam faciebat, quod ex ulcere magna serosæ materiæ copia continuò effluebat, & lintea subjecta intra paucas horas madore inficiebat, quasi in aquam demersa fuissent.

Præterea pus interdum cum urina per penem effluebat. Jam à decennio casus iste contigit, & ulcus in fistulam abiit, quæ sæpe occluditur per tres aut quatuor menses; & cum denuò aperitur, sanguineam quandam materiam emittit, postea iterum sponte occluditur. Æger in eo statu satis commodè vivit, & omnes actiones ordinarias liberè exercet.

OBSERVATIO X.

Rara convulsionis species.

Dom. de Bollon vir militaris, ex ictu tormenti bellici vulnus accepit in brachio dextro, quo totum brachium abscissum est, superstitie tantum parte, quæ humero vicina est, ad quatuor digitorum transversorum longitudinem. Curato brachio, vulnere omnino consolidato, quadam convulsionis specie correptus est, qua retrahabatur caput versus partem dextram, & mandibula frequenter agitabat, ita ut lintea continuò intra dentes habere cogeretur, quæ identidem mordebat, ac dentibus conterebat. Multas Medicorum & Chirurgorum consultationes convocavit, qui omnes uno ore censuerunt, in extremitate ossis, à tormento bellico præcisi, aliquam eminentiam acutam adesse, quæ nervum aliquem feriendo, talem convulsionem produceret, & idèò rescindendam iterum esse ossis extremitatem, ac diligenter adaquandam. Hæc operatio sedulò celebrata, nihil tamen profuit, & æger eodem incommodo continuò affligebatur, quod ei omnem sanationis spem ademit. Fortè fortuna, cum ei occurrissem, & ille incommoda sua mihi enararet, in mentem venit aliquod virus venereum, intus latens, hunc affectum forsan posse producere. Et illicò ab eo quæsi, num dum vulnus accepisset, morbum aliquem venereum patiretur, vel antea passus esset? respondit se per aliquod tempus antequam vulneratus esset, gravem passum esse gonorrhœam, quæ tamen curata prorsus fuerat. Hoc meam conjecturam auxit, ita ut ægro consuluerim remedia luis venereæ experiri, quibus ille hujus morbi curandi cupidissimus, se libenter submitit. Præmissis igitur purgatione universali & diætâ sudorifica, frictiones ex unguento mercuriali celebravi, à quibus pryalismus provocatus est, & post tertiam diem pryalismi contractiones illæ & convulsionis desierunt, neque ab eo malo amplius ullo modo æger conflictatus est.

OBSERVATIONES

hinc inde decerptæ.

OBSERVATIO PRIMA.

Ulcus renum.

Relatum mihi fuit, quemdam Empiricum curasse ulcus renum inveteratum sola inunctione unguenti mercurialis.

OBSERVATIO II.

Gibbositas.

Dominus Franciscus Ranchinus, Cancellarius facultatis Medicinæ Monspeliensis, narravit mihi modum, quo curavit luxationem spinæ dorsi illustrissimæ Domine de Mormoranci, quæ contigit ex catharro è cerebro in spinam decumbente; quo duæ vertebræ in medio spinæ luxatæ fuerant. Ille igitur post remedia universalia, ad reductionem vertebrarum usus est primum torculari Chirurgorum, quo comprimunt linthea complicata, capillorum tonsuræ destinata, quod satis proficiebat, dum unum tabulatum dorso, alterum pectori apponebatur, & ita sensim comprimebatur, interjectis inter ligna & corpus pulvinaribus lineis: sed incommodum fuit hoc remedium, siquidem pectus comprimendo, respirationem offendebat. Tandem usus est alio instrumento, quod habetur in carrucis ad eas attollendas, dum viæ concavæ infiguntur, & Gallicè vocatur (cric) cujus extremo circulari admovebat lignum aptandum vertebræ luxatæ, intermedio pulvinari lineo. Alterum extremum hujus instrumenti parieti admovebatur, mox ægra firmiter circa scapulas continebatur, postea instrumentum blandè impellebatur, donec ægra amplius dolorem ferre non posset, quo tempore ab opere desistebatur, idque bis in die iterabatur, atque ita sensim luxatio illa perfectè curata est.

OBSERVATIO III.

Oculorum inflammatio cum sordibus.

Infans recens natus, oculorum rubore afficiebatur, cum multis sordibus, puris instar inde influentibus. Per tres menses affectus continuavit, & multa collyria admotum nihil contulerunt. Tandem ex præscripto cujusdam Medici gossypium singulis noctibus admotum est utrique oculo, quod prius ad prunas diligenter exsiccatum, digitis prius disceptum, & bene carminatum; postmodum uterque oculus contegebatur pauca coronis quantitate inter plumaceolos, facie superinducta. Manè gossypium auferebatur, dictis sordibus valdè imbutum. Continuando remedium per plures noctes, infans optimè curatus est.

OBSERVATIO IV.

Hysterica epilepsia.

Uxor Domini Polemarchi de Sumenes per multos annos variis affectibus hystericis vexata est, qui epilepticos insultus referebant. Multa tentavit remedia à multis Medicis præscripta, sed omnino in cassum. Tandem cujusdam mulieris consilio sumpsit carnem lupi in pulverem redactam, frustulum ejusdem carnis semper gestavit, à quo tempore immunis omnino fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO V.

Febris tertiana.

Quidam empyricus multos curavit tertianarios purgando semel levi medicamento, postea venam aperiendo in ipso accessionis initio. Cohibebatur accessio, & valde exigua apparebat, postea verò non redibat.

OBSERVATIO VI.

Vulnus Thoracis curatu difficile.

Dom. Henricus Bachamans, Medicus Avenionensis exercitissimus, retulit mihi Filium D. Dorfan 20. annos natum vulnus accepisse in thorace, ad capacitatem illius penetrans, quod multis variisque remediis adhibitis curari non potuit, & ad tres aut quatuor menses perseveravit, unde æger valde emaciatus, & ad tabem perductus est. Tandem illius consilio, lacte muliebri usus est, quod ex mammilla sugebat; ex eoque injectiones fiebant in vulnus atque hoc solo re-

medio intra mensem curatus est à vulnere, & ad bonum habitum perductus.

OBSERVATIO VII.

Colicus dolor.

Quidam civis Narbonensis retulit mihi, se colico dolori obnoxium fuisse per multos annos, quo frequenter affligi solebat, ab eoque affectu liberatum sequenti remedio, una tantum vice assumpto, ita ut nunquam deinceps in eum reciderit, & plurimos alios, quibus idem remedium communicavit, fuisse etiam liberatos. Hoc remedium est dolii obturamentum ex subere confectum, quod per plures annos huic usui inservierit, atque adeo vino probè imbutum sit, illud autem suber igne comburendum est, ejusque cinis exhibendus cum vino albo 3. i. pondere, urgente dolore.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops.

Vir quidam fide dignus retulit mihi, se multos ascite laborantes curatos vidisse sequenti remedio.

Scilicet colligebantur albißimi, qui circa flumina reperiuntur, & fracti aliquantulum pellucunt, cryßalli instar; illi autem super prunas incalescebant & candentes in vino albo extinguebantur, hujus vini cyathum unum ægri sumebant manè, usque ad perfectam curationem, quæ intra mensem perficiebatur.

Hujusmodi silicum calcinatorum sal, in vino albo exhibitus, felicius (ni fallor) operatur.

Sal mille pedum à celebri Medico feliciter usurpatur in hac curatione, quem julepis aliisque aperientibus admiscet, præmissa purgatione, cum succo ireos nostratis; quem si æger vomitu rejiciat, pro deplorato habendum esse existimat.

OBSERVATIO IX.

Alius hydrops.

Quidam hydropicus curatus est solo usu salis prunellæ, in potu ordinario, per mensem integrum, cujus spatio aqua universa in abdomine contenta evacuata est.

Hanc curationem contigisse existimo non solum propter virtutem diureticam, qua sal prunellæ præditum est, sed etiam ex eo quod hydrops ille forsan à fervida hepatis intemperie productus fuerat, quæ à sale prunellæ, potentissima refrigerandi vi prædita, extincta est.

Alius hydropicus curatus fuit decocto summitatum quercus, cujus cyathum unum sumpsit manè per 15. dies.

OBSERVATIO X.

Struma.

Armoricus quidam, Danielis nomine, 30. annum agens, vir rusticanus, habitu eufarco & robusto, à pluribus annis strumis laborabat, tum circa collum, tum etiam sub utraque axilla, qui cum amicis, & notis omnibus invisus esset propter contagiosum istum affectum, ad Nosocomium Charitatis Lutetianum, velut ad verum Æsculapii templum sese contulit, ratus se illic certam mali medelam reperturum. Nec cassas spes frustratum reliquit ægrotantem, primo enim decubitus die ab Illustriss. D. Gabriele Harduino de Saint Jacques Nosocomii Medico ordinario invisus est, qui præmissis universalibus, cataplasma ex foliis cucumeris asinini leviusculè contusis, partibus tumentibus admovit, præscriptaque diætâ tenui, nec non modicè exsiccante, altera die opiata sequens præscripta est.

℞. Turbith. hermodact. ana. 3. ii. radic. utriusque scrophulariæ 3. i. rad. angelicæ major. 3. ii. fol. oriental. 3. ss. Icamon. crudi 3. iv. fiat omnium pulvis, & excipiat cum syrupo rosar. pallidinis dosis ad 3. ii. addendo cuilibet, mercurii sublimati dulcis g. xx. qua alternis diebus per 15. dies repetita, nec non renovato cataplasmate, disparuerunt tumores omnes scrophulosi absque sectione, aut eradicatione ulla, ipsumque Armoricum sanum & incolumem dimisit anno salutis 1641. Communicata à D. Leseq. Medicinæ Doctore Monspeliensi, & dicti D. de Saint Jacques olim discipulo.

OBSERVATIO XI.

Dolor dentium.

Dom. Leseq. Medicinæ Doctor supra nominatus, se curatum vidisse retulit dolore dentium sale fraxini, quo

quo impletur digitale mulierum, aut quid simile, & applicatur arteriæ temporum, ubi sentitur pulsatio, intra breve tempus nodum facit in arteria, quo fluxus intercipitur.

OBSERVATIO XII.

Arthritis nodosa.

D. Chomel Medicus Annonænsis scripsit ad me, se nuper Arthriticum vidisse variis articularum ulceribus searantem, è quibus calculi tophacei plusquam ducenti, exierunt, pisorum magnitudinem superantes, & ita duri, ut malleo resisterent. Et quod mirum dictu est, pus, sanies, & serosa materia ad ulcera confluens, exigua in parte mora, concresecbat illic, & tophaceam duritiem acquirebat. Hoc etiam rarum, in illo ægrotante observavit, quod topica uni parti conducentia, alteram lædebant & vice versa.

OBSERVATIO XIII.

Hemicrania.

D. Genton Romanensis, natu minor, retulit mihi, se hemicrania laborasse per multos annos, & post multa remedia frustra tentata, curatum fuisse suffitu ex carabe, per mediam horam tempore paroxysmi, ore & naribus excepto.

OBSERVATIO XIV.

Hernia.

Idem retulit, se Hernia intestinali per multos annos laborasse, & curatum fuisse tribus emplastris, à quodam Empyrico sibi traditis, quorum singula gestare jussit per novem dies cum subligaculo; erant autem ex eadem materia confecta, & valde fœtida: tum quando auferebantur, materia eorum tota consumpta apperebat, nisi quod in aluto pulvis quidam remanebat vitro pulverato similis. Per usum primi emplastri nullus effectus apparuit, post admotionem secundi urinæ copiosæ prodierunt, & varii coloris, nunc virides, nunc nigrae, & aliquando cum dysuria post diem 27. absumptis tribus emplastris, pars strigosa & macilenta apparuit, ut omnis caro & pinguedo subiecta protinus absumpta videretur. Conjecimus ex fœtore hoc emplastrum ex galbano fuisse compositum, quod summa attenuandi vi præditum, humores ad partem affectam affluentes, & fortè circa eam concretos, fundere, & liquare potuit, ut natura deinde eos partim per urinas excusserit, partim insensibiliter discusserit.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

Rusticus quidam hydropicus factus, abscessum passus est in dextra parte abdominis, coque aperto, infinitus propemodum vesicularum aqua repletarum numerus egressus est, ut ducentarum numerum excederet, idque per plurimum dierum spatium, & sic omnino curatus est. Hac observatione confirmatur historia à Schenkio proposita, cujusdam hydropici, cujus abdomen post obitum, apertum, vesiculis, aqua repletis, peritonæo, aliisque partibus adhærentibus refertum apparuit.

OBSERVATIONES

Quædam infrequentium, curatuvæ difficilium morborum, cum curationibus eorundem, in veteri quadam Bibliotheca, sine Auctoris nomine repertæ.

P R Æ F A T I O.

Occasio quamobrem de raris curationibus morborum quorundam scribere, qui mea ætate ingruerunt, suscepim, hujusmodi est: nam cum quotidie, morbi quidam novi, aut saltem cum inauditis nonnullis symptomatibus suboriantur, de quibus paucos admodum, aut fortè nullos mentionem fecisse constat, præterea multas quotidie veluti postliminio reversos repullulare, atque reaire percipiamus, ad quorum veram & genuinam curationem invenendam multa hora bonæ frustra consumuntur, quandoquidem sexcenti codices ante revolvendi sunt, quam morbus, de quo agitur, aut innotescat aut expulsionis ratio teneatur, proinde tum ex optimis quibique Auctoribus, tum ex iis quæ ipso longo usu atque

experientia comprobavimus, quosdam veluti exoticos flores excerpimus, quibus quisque pro arbitrio utatur. Insuper habeat, unde curationes morborum symptomatumque raro contingentium depromere queat.

OBSERVATIO PRIMA.

Singultus.

Quidam Germanus, annum agens circiter quadragimum, correptus fuit singultu, quem mira postea subsequuta sunt symptomata & creditu difficilia. Ille igitur è Germania Nemausum usque profectus, radicem buxi emendatum gratia, quarum maximum est commercium in Gallia Narbonensi, ardoreque Solis intenso exæstans (tum enim Syrius ardebat) ut erat sitis impatientissimus, simul atque in hospitium divertit, correpta puteali situla, frigida recenti oppleta, adeo sese ingurgitavit, ut ob aquæ tum copiam, tum frigus immodicum, in spasmodum ventriculi inciderit, usque adeò ingentem, ut nullis auxiliorum formulis, aut victus ratione per bimestre spatium cesserit, imò verò quando magis eum superare nitebamur, tantò magis conatus nostros eludere videbatur.

Sed & hoc in primis admirandum, ut cum primum quis vel vestis, vel pallii fimbriam digitulo attingeret, singultu antea sedato, ille tanta cum totius corporis concussione suscitabatur, ut vel cubiculi tabulata tremescerent: & cum fortè fortuna D. Rondelerius visendorum ægrotum gratia, Nemausum accederet, eo in consilium adhibito, cum D. Ferrando & aliis, qui tum ibi aderant Medicis atque Chirurgis ac tandem perorati singulorum sententiis, quid rei an causæ subesset, cur in sanitatem pristinam tam difficulter rediret, præterea qua industria remediis uti liceret, omnes uno ore maximam ventriculi intemperiem causam esse asserebant, cur hæc symptomata perseveraverint tamdiu: quantum verò attinebat ad remedia, in foribus, cataplasmatibus, embrochis, cucurbitulis, non neglecta & purgatione, & syruporum, & opiatarum, pulverumque assumptione persistendum, appositè ad hanc rem citato aphorismo Hippocratis: Omnia secundum rationem facientis, non esse transiendum, &c. Ego verò tentatis frustra omnibus remediis, de quibus inter nos convenimus cœpi mecum cogitare balneum calidum posse tantam intemperiem mutare, & in temperamentum naturale reducere; partim quia longa in balneo mora promptius corporis habitui vis balnei sese insinuaret; unde fieret cum affecto membro communicatio, partim quoniam existimarem majorem vim penetrandi accedere medicamentis, si balneo commiscerentur, ob cutis quam calida balnea efficiunt laxiorem raritatem majorem. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem parato balneo ex lauro, origano, mentha, absinthio in aqua coctis tantam ex mora in eo utilitatem percepit, ut intra quatuor aut quinque dies sanus evaserit, præterea interim sacculum contextum, in quem insertæ herbae prædictæ erant, regioni ventriculi quamdiu in balneo permansit, accommodavimus. Neque verò omittendum bimestri spatio singultum adeò Germanum illum exercuisse, ut jam cruditate in ventriculo, & intestinis radices agente, deplorata ejus videretur salus; sed Dei beneficio, qui mentem hominum quando vult illustrat, & ad inveniendâ remedia nos quasi manu ducit, pristinae sanitati fuit restitutus, non sine Doctorum Montepeliensium, Nemausensiumque, qui ægrotantem inviserant, admiratione.

OBSERVATIO II.

Phthisis.

Quidam Catalaunus, natus annos circiter 44. humoribus, sanguine & atra bile, in eo dominantibus. Cum autem annis duobus antea quadam (ut referebat) levi pleuritide laborasset, & incuria sua vel Medici, præsidia quæ ad morbi curationem requirebantur, neglecta fuissent, phthisicus factus est: nam per triennium excreto sanguine simul cum pure, tantus eum marcor obsessit, ut ossa (ut vulgò dicitur) cutem transmiserint. Interim tussis ipsum adeò inquietabat, ut vel modicum somnum capere haud potis esset, præ copia purulentæ materiæ, per tracheam arteriam à natura expulsæ, alioqui in gutture fermentis, & liberam respirationem impredientis, itaque cum mecum vocaret insigniores Medicos Avenionenses, nihilque omisum fuisset, quod ad ejus salutem recuperandam videretur, præscriptis abunde iis quæ artis erant, nec quicquam proficientibus, consului, ut è D. Schironio, & Rondelerio docentibus Montepesuli, tanquam ex tripode Apollinis

linis oracula peteret, eos remedia nonnulla educturos (ut erant ingenio non tantum perspicaci, sed etiam experientia longa in morbis fugandis exercitati,) quo tandem si non in totum sanaretur, saltem meliusculè haberet, ne tam miseram vitam, non quiescendo, non quidquam cibi appetendo, degeret; malle enim se vitam cum morte commutare, quam diutius vitam, quæ potius mors erat, protogare dicitur. Medici ergo illi Monspelienfes visis omnibus quæ nobis præscripta fuerant, nihil amplius addiderunt, quam ut frequenter cancris fluviatilibus vesceretur in aqua hordei præcoctis, similiter & testudinibus nemoalibus, annexisque nonnullis formulis remediorum, quas Pandaliones vocant ægrum ad Tabias miserunt, id est ad oppida temperamenti similitudine Tabias referentia, nempe aperto cælo, loco alto, siccoque exposita. Cum verò jam suæ vitæ tæderet, utpote qui plus quatuor annis talem affectum non sine summa molestia angustiaque toleraverit, arrepta dextra manu mea, per deos inquit te oro, ut à foetido morbo isto me liberes, vel tentatis extremis remediis me de medio tollas; omnem præstabo culpam, & te ab ea exsolvam. Quando ita vis (inquam) experiar in te unum quod superest remedium, à Galeno summo Medico proditum. Scribit enim suffitum quendam ad veteres rufes, nempe trochiscos ex auripigmento, quorum vaporem necesse est per os recipere; hoc unum relictum est remedium, ex quo deplorati ferè restituti sunt multi, proinde te hortor, ut illud experiaris, postquam alia remedia tibi fuere frustra adhibita: fateor quidem id genus remedii esse tuis viribus impar, sed tam parva dosi in principio uti convenit, ut possis illam conjectura nostra quodammodo æquare. Tandem igitur illorum trochiscorum fumum, prunis suppositis, cœpit per infundibulum vesperi per os haurire. Ille verò se nolle in posterum iis uti, manè cum cum reviserem, protestatus mihi est, quia videlicet se respiratione privatum iri sibi persuaserat, si iterum id auxilii genus tentaret. Ego autem instare non destiti, donec iterum trochiscos ut paulò ante experiretur: quid multa? nocte sequenti intempesta, post haustum vaporem trochiscorum, tantus eum rigor invasit, ut non solum lectus, in quo decumbebat, sed etiam tabulatum cubiculi quodam veluti terræ motu concuti viderentur; ipse verò cum morti proximum se arbitraretur, misit puerum, qui me accerferet. Nolui ei in re tam urgente deesse, cumque me introeuntem intueretur, quia nolui (inquit) non tibi vale dicto, fato meo fungi, propterea te, non vocaturus in posterum, volui vocare simul ut videres miserum meum statum. Ego verò tentata carpi quatuor digitis arteria, deprehensio undoso pulsu cum vitalium virium robore, prædixi brevi futurum, ut copioso sudore diffunderet, qui tantus quidem paulò post emanavit, ut culcitra, & lintea tota permaduerint, proinde ac si (ut vulgò dicitur) in fluvium demersa fuissent: exinde somnus & quies optata, nulla tussis, nullus excreatus, in summa sanitate integra frui illi licuit plus quindecim ab hinc annis. Cæterum hic mirari licet unde à corpore tam exsanguis & exsucco tantus sudor exire potuerit. Hoc certè contigit Insulæ, quo tempore tyrocinia Medicinæ faciebam. Narravi per litteras D. Rondeletio, rem prout gesta fuerat; miratus est talem morbi curationem, exitum, & subitam solutionem, atque in commentaria se relaturum hunc morbi decursum mihi pollicitus est.

OBSERVATIO III.

Febris maligna.

Nulla unquam symptomata sæviora cuiquam acciderunt, quam quæ adolescenti Nemausino nomine Graffer supervenere, degenti Belliquadri an. 1674. is natus annos circiter 20. aut 22. incidit in febrem *navron*, in qua siti inexhausta cruciabatur, lingua nigrescens, vigiliæ perpetuæ à 4. usque ad nonum diem hominem exercebant, parum & inæqualiter sudabat, tum deliria inceperunt cum urina tenui pulsuque raro. Undecimo stridores dentium, convulsionem, rigores die & nocte, cum clamoribus & ejulatibus terrorem incutientibus, pulsus inordinatus, & perturbatus apparuit. Decimo quarto, urinæ copiosæ & egestiones, non sine delirio, animi deliquio, convulsionibus. Decimosextimo, exanthemata & papulæ multæ per universum corpus sparsæ, singulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ: quæ cum cutem extimam excederent, carnem subiectam depascendo, ulcera cava reddebant, perinde ac si ferrum candens illa inuississet, erant autem profunda ad pollicis latitudinem. Vigesimo, parotides sub utraque aure

magnæ duæ eruperunt, hinc febris sensim remitti deprehensa est, quibus omnibus, longo temporis intervallo curatis, viribusque refocillatis, æger incolumis Avenionem profectus est, totumque morbi decursum D. Philippo Guilielmo narravit. Quod ad curationem attinet, non descivi à communi Medicorum usu, vel ut dici solet) ad latum unguem, quandoquidem inspecto lotio, injectoque clystere, cum alvus dura esset, idonea sanguinis missio facta fuit, sanguis valde corruptus apparuit. Deinde julepis, ardorem febrilem extinguentibus, putredinemque arcentibus. Octavo die sumpsit dilutum Rhabarb. cum diaprun. solut. vigiliis occurri syrupo papaverino, tibiarum lotionibus, unguento popul. temporibus, volis manuum & pedum plantis accommodato. Sed vix credibile est, quam lac mulieris, puellam lactantis, mixtum succo lactucæ rosato delirium sedaverit. Deliquiis animi succurrimus epithematis regioni cordis admotis, & mixturis ad cor recreandum dicatis; dentium stridoribus, oleis chamæmelino atq; amygdalino dulci, cervici & temporibus calidè applicatis, lana succida superdata: ulceribus & papulis relictis, unguento albo camphorato: parotidibus, oleo chamæmelino & de lilio, deinde cum ad suppurationem eas tendere cognovimus (nam materiæ crassities dissectionem detredebant,) ad cataplasmata atque emplastra ex mucilaginis, herbis emollientibus, diachylo magno, & aliis ejusdem farinae, transire coacti fuimus, cum autem Avenionem profectus esset, apertione facta, reliqua industriæ D. Philippi Guilielmi commisimus.

OBSERVATIO IV.

Febris maligna cum sopore.

Digna est, quæ scriptis mandetur ægritudo uxoris D. Formerii Nemausensis Causidici, quæ post curatum maritum, febris ardente maligna, omnia sæva symptomata secum vehente, nimirum paraphrenitidem, dentium stridorem, jactationem inquietantem, sitim inexpletam, in continuam febrem propter vigilatas tot noctes, conjugis causa, inediam, curam liberorum, reique domesticæ, incidit: quæ sexaginta dies uno eodemque fervore citrà aliquam intermissionem veluti stupida, conniventibus oculis permansit, nec interim per totum morbi cursum ulla crisis se prodidit usque ad diem sexagesimum, in quo tantum spumum album & spumofum, sine ulla tussi rejecit (at pelvim duodecim libras capacem liquoris impleverit) quo abundè per os emissio, à febre libera, ad sese rediit, asserens se nihil doloris, nihilque propter morbum incommodi percepisse, quin se graviter & cum summo suæ vitæ discrimine ægtotasse, vix in ejus animum inducere potuimus. Interim scire licet, nihil omissum fuisse, quod ad veram morbi profligationem pertinere potuimus conjicere, utpote à sanguinis missione auspiciati (nam hæc mulier adhuc adolescens erat plethorica) deinde ad purgationem devenimus, clysmata, cucurbitulam, somnumque prohibentia præscripsimus.

OBSERVATIO V.

Vulnus vesicae ex sclopeto.

Rem inauditam, & omnem fidem superantem, attamen veram, vereor ne si narrare coner, vanitatis insimuler: cæterum viri fide digni, tum in arte medica apprime versati, tum in Chirurgia admodum exercitati, ut interim sileam nobiles insignesque viros, qui curationi interfuerunt, me ab omni calumnia vindicabunt. Quo die igitur Nemausenses subuculatos, id est subuculis albis indutos, trajecto Rhodano Tarascone clam venientes, insidiisque quibusdam Bellicadrum oppidum ingressos fugarunt atque fuderunt; quidam eorum, qui terga vertebant, glande sclopeti per penis meatum seu fistulam intrusa, vesicam & dextrum latus ossis sacri penetrante, ita, ut per vulnus posticum lotium redderetur, laeso tantum meatu urinario, ceu excoriatione, integræ sanitati fuit restitutus à Chirurgis Tarasconensibus, me assistente, Antonio Fortunato, & Joanne Bonneto, & quod mirum est nullis aliis medicamentis, quam trivialibus, & quæ ad manum erant. Tria igitur hic sunt quæ omnes Medicinæ peritos in admirationem trahere debent. Primum quo modo in meatum urinarium glans illa, pene illaeso, nisi modica excoriatione meatus, ingressa fuerit. Secundum, qua ratione aut naturæ proprietate, vesica vulnerata alioqui remedia omnia respiciente, sanatus sit. Tertium, qui non conquisitis secretis remediis, sed iis tantum quæ ad manum erant præscriptis (cum sæpe numero in aliis vulneribus non uique adeo lethali-

bis & exoticis & pretiosis uti cogamur, cum ægri tamen perniciose) nam initio defensivo vocato vulnere circumdato usi sunt Chirurghi, tum Basilico cum vitello ovi turunda oblita, postea unguento de resina, denique carnem regenerantibus, & cicatricem inducentibus, unde adeo prospere ad pristinam sanitatem rediit, ut adhuc sit superstes Arelate, dictus cognomine Boriav; hoc tam admirandum vulnus viderunt fere omnes præcipui Tarasconensium, simul cum Doctoribus D. Philippo Guiljelmo, Bertrando Vanio, qui mecum explorato vulnere, radiolo Chirurgico ad id destinato, rem ita habere, curiosa investigatione conspexerunt.

OBSERVATIO VI.

Tumor in crure.

Rarum morbi genus silentio non est prætermittendum: id est tumor in interiori parte cruris dextri nobilissimæ & bonis moribus ornatissimæ, quæ tum vidua erat D. Deledignam, Hæc igitur in ea parte, tumore oborto, phlegmonis speciem præbente, tantis cruciatibus noctu & interdiu inquietata fuit, tamque variis anodynorum formulis D. Rondeletius qui unâ mecum ad ei opem ferendam vocatus fuerat, utebatur, ut nihil spei de ejus salute relictum videretur: nam quanto magis tumoris illius duritiem mollientibus vincere nitēbamur, tanto magis nostris conatibus reluctari percipiebatur, nec tamen interea dolor ullas dabat inducias. Itaque coacti fuimus, tumorem caustico medicamento aperire, quo humor contentus, licet crudus (ut nobis videbatur) dolorem committens, apertione facta exitum haberet. Postquam igitur suspicari sumus, causticum suas vires exeruisse, dissolutis fasciis, quibus illud suppositum fuerat, nullum humorem intus delitescens, nullum serum inde exisse vidimus. Imò verò (quod caput est) biante vulnere subjectam carnem nihil imminutam aut alteratam conspeximus; nec aliam exitisse tanti tumoris dolorisque occasionem, quam flatum judicavimus: sed nec similem tumorem Medici, quos convenire nobis contingit, se vidisse, aut alicubi legisse; tum quia flatum tantos dolores excitabat, ut animi deliquia & vigilias perpetuas induceret: tum quia nihil intra vulnus delituisse alienum à naturali constitutione repertum fuerit, nobis asseruerint. Ab apertione tumoris flatu dissipato, omnia evanuerunt symptomata, in posterumque adeo bene valuit, ac si nunquam ægrotasset.

OBSERVATIO VII.

Paralysis lingua.

Subit admirari sæpenumero opera naturæ, dissectis enim corporibus admiranda inveniuntur quæ citra doctrinam ita esse, ut sunt, vix persuaderemur, cujusmodi dum Nemausi agerem, Roberto Berriere contigerunt, nam fere quamdiu vixit, destillatio perpetua ad nervos, motui linguæ destinatos, adeo ei loquelam impedierat, ut balbutiem molestatam invexerit, quæ nullis auxiliis potuit unquam emendari; unde tandem fluxione aucta suffocatione repentina est extinctus. Parentes igitur, qui tum ultimæ ejus diei intererant, me rogarunt ut defuncti recens cadaver juberem dissecari, quo causa & origo tanti hujusce mali cognita, posthac simili destillationi tutius occurreretur. Quare jussu eorum petitioni morem gessi, apertoque primum cranio, ac utrobique separata sensim portione extima cerebri, in conspectum nostrum se dedit cystis, id est sacculus robusta membrana compactaque contextus, undique serosum humorem continens, qui in fundo exiguum foramen habens semper novam materiam nervis linguæ suggererat. Quamobrem cum nullis remediorum formulis hic serosus humor, nec ulla industria absumi discutitive posset, cum propter ejus copiam, tum propter membranae densitatem, quæ nimirum obstabat, quo minus vis medicamentorum eo perveniret, uno ore diximus, talem affectionem curationem nunquam admissuram fuisse. Sed quis obsecro unquam judicasset vesiculam quandam intra cerebri substantiam generatam, seroso humore tumorem tam perniciosam destillationis causam fuisse.

OBSERVATIO VIII.

Syncope à liene.

Vir Nobiliss. & strenuus D. Egminius Tarasconensis, quodam morbi genere laborabat, quod (ut arbitror) tanquam inauditum, & infrequens à paucis visum erat. Vir igitur ille mihi retulit, tunc se in synopem statim incidere, simulatque in latus sinistrum decumberet, ita ut

difficulus ab ea revocaretur, adeo omnes vires collapsæ erant; secus se nihil doloris aut incommodi percipere, nec propterea minus cibi assumere, imò omnia se munia obire, quæ integra sanitate præditus, mihi asseveravit. Mecum itaque mediatè perquirens, ac animo revolvens, quid causæ esset, quamobrem tam sævum symptoma sine manifesta causa apprehenderet, & veluti exanimem relinqueret hominem, cœpi cogitare humorem melancholicum, malæ alicujus qualitatis participem, ex liene vaporem quendam venenosum ad cor mittere, cumque occasionem præstare tam maligni symptomatis. Nec mea me fefellit opinio: siquidem ratione victus commodè instituta, purgatoque universaliter corpore ab humore melancholico, & privatim, exhibito medicamine, lienem ab obstructionibus liberante, atque demum roborato corde, tam epithematis, quàm mixturis cardiacis, liber omnino à tam lethali symptomate evasit.

OBSERVATIO IX.

Morbus epidemicus Coqueluche vulgò dictus.

Anno 1557. Mense Julio paulò ante cataclysmum, Nemausinos ægros vastantem, totam fere civitatem occupantem, sævit epidemicus morbus, nemini parcens (Coqueluche) vocitatus, adeo immanis & truculentus, ut quamplurimos de medio tolleret, quosdam quarto die, alios septimo, ad summum 14. eos rursus cum faucium asperitate, inflammatione ferventi & febre continua corripiebat, dolor capitis vehemens ægros affligebat, nec præ tussi usque ad ravim inquietante, cuiquam somnum capere fas erat: adhuc recedebat renum & lumborum dolor assiduus & eximius, qui paucos admodum progredi sinebat, adhuc coryza perpetuò vix aerem inspirare per nares permittebat. Cæterum, qui tantam (ut ita loquar) pestem evadebant, facta sanguinis missione & medicamentis expectorantibus exhibitis, sudore foetido superveniente, constantibusque viribus è toto corpore manante, liberabantur. Qui verò febre & inedia consumpti, (cum vix durare possent,) invalidi reddebantur, omnes ad interitum pergebant. Quare in eo cardo curationis versabatur, ut adhibitis sine mora universalibus remediis, (quanquam leni tantum purgatione egerent) appetentia revocaretur, & fauces cibis fierent perviæ: ad purgationem sufficiebant manna, cassia fistula, rhabar. cum decocto bechii & aliorum pectoralium. Vehementiora tanquam acuti scopuli vitanda erant.

OBSERVATIO X.

Febris epidemica.

Epidemicus morbus, prædicto non absimilis, grassatus est anno 1580. per æstatis maximam partem, post insectorum innumerabilium congeriem, mensibus Aprili & Majo è terra exortam, quæ quidem tam ingens erumpebat, ut itinera quæque occuparet, nec effugere quisque potis erat, quin infinitos vellet nolle, pedibus conculcaret; unde multo post Arelate, Avenione, Bellicadri & aliis in locis, non procul ab his distitis, tanta pestilentia grassata est, ut perpauci eam evadere potuerint. Sed ut ad rem redeam, prædictus morbus multos quidem jugulabat; sed si primis diebus, & quàm citissime fieri poterat, auxilia administrabantur, fere omnes erant superstites. Is igitur simul cum febre & tussi invadebat, quam dolor capitis & lumborum subsequebatur, interim febris aliquot diebus intermittebat, postea veluti vires recolligens gravius ægros affligebat. Interim quosdam nulla quiete frui sinebat; sed magis ac magis urgente fervore ad interitum eos præcipitabat. Phrenitide quidam furentes, quidam phthysi languescentes interibant. Cæterum si maturè, ut dictum est curabantur, omnes fere intra paucos dies convalescebant. Nec curatio alia à præscripta paulò ante adhibebatur, siquidem pectoralibus medicamentis & lenibus purgationibus (non neglecta imprimis sanguinis missione) clysteribus refrigerantibus injectis, admodis cucurbitulis, & cardiacis opiatis, ac epithematibus frequentibus, maximum levamen percipiebant; denique ratione victus optimè instituta, tandem ad integram sanitatem perducebantur.

OBSERVATIO XI.

Deglutitio impedita.

Dominus Bonius, Causidicus Nemausensis clarissimus gravissimo ventriculi dolore, simul cum deglutiendi difficultate summa laborabat, cum febre continua

tinua comitante: & cum ante meum adventum præscripta essent medicamenta purgantia, nec quidquam profuissent, utpotè, quæ ad fundum ventriculi descendere haud potuerant, ubi primum ad eum accessi, tractatisque à me diligenter cum ventriculi regione hypochondriis, reprehendi renitentem tensionem, undiqueque has partes occupantem, simulque rugitum internum, frequentibus ructibus per os emissis, exitum habentem, quæ causa erat, quamobrem nec iusculum, nec cibus ullus ad ventriculi fundum delabi posset, nimirum sublato & suspenso à flatuum copia cibo. Proinde cum periculum immineret, ne corpus edendi penuria absumeretur, cum jam quatuor aut quinque dies à cibo abstinuisset, in id totum curationis scopum dirigere volui, ut tantam flavam abundantiam discuterem. Quocirca admoventi jussi ventriculi, & hypochondriorum regioni (injecto prius clystere partim discutiente, partim vacuante) foci calidos, ex decocto absinthii, menthæ, floribus chamomeli, melilori, seminibus cumini, fœniculi, & similibus quibusdam peractis, oleo nardino & chamomelino his partibus calidè irrigatis, meliusculè habuit, cœpitque deglutire, spemque bonam recuperandæ sanitatis habere; cum antea, ac si res deplorata esset, de hac vita migrare cogitaret. Tum demum præcepi admoventam ventriculo, cum multa flamma cucurbitula, à qua flatus adeò potenter digesti fuere, ut postea, & iuscula & quævis edulia transglutire valeret ac exinde febris cum dolore quievit, febrem tamen potissimum extinxit multa urinæ excretio. Cæterum, ne affectus recrudesceret, evacuationem iterandam suasi.

OBSERVATIO XII.

Febris maligna cum Exanthematis.

Judex Ordinarius Nemaufensis, Blanus nomine, febre tertiana duplici accessiones acerbissimas secum vehente conflictabatur: Eum curabat D. Vegratius ætate provectior. Ille igitur, cum in quodam paroxysmo symptomatibus tam vehementibus atque malignis urgeretur, ut in lipothymiam laboraret, ob nimirum exorta repente per totum corpus exanthemata sublivida, nolens quidquam, quod salutem conferret prætermittere, me ut sibi cum D. Vegratio adesset, vocari jussit, qui simul atque in ejus conspectum veni, conquestus est de intolerabili ardore ab exanthematis excitato, simul cum virium prostratione, obsecravique, ut sibi in maximo discrimine vitæ constituto, opem subitam ferrem. Ego verò benè inspectis & meditatè consideratis exanthematis, quæ adhuc pullulare videbantur, pulsuque carpi cognito, jussi bonam spem de sua salute conciperet, arreptaque dextra D. Vegratii secessimus in cubiculum remotum, ut quid facto opus esset, inter nos deliberaremus. Ipse enarratis omnibus quæ præscripserat, petiit à me, quid agendum censerem. Ego sermonem ejus excipiens fui in ea sententia, ut quoad ejus fieri posset, citissimè fieret venæ sectio, secus futurum ut in grave suæ vitæ periculum incideret: Ille verò repugnare, nam (inquit) verendum est, ne humor malignus per cutem (commune totius corporis expurgaculum) dispersus, intro remeet, & partem aliquam principem adoriatur. Ego iterum instare factum, nam Auctoribus Montano, Avicenna, Aetio, Rondeletio, aliisque multis nixus, posse fieri contendebam, in eruptionis eorum principio, dum natura materiam exitiosam expellebat, alioqui si per aliquot dies in cute firma esset, non revocandam intra corpus. Quare tandem is in meam descendit sententiam, & hilari animo nunciavi ægro, ante discessum nostrum sanitati restitutum iri, si sanguinis missionem tolerare vellet; ipse autem, se quidvis subiturum, dummodò à tantis malis eximeretur. Cum igitur saphena non esset conspicua, venam dextri brachii communem secari jussimus qua secta, id evenit, quod futurum prædixeram; liquidem antequam discederemus, ardor sedatus fuit, pacatum etiam fuit sævum quod timorem incutiebat symptoma. Unde protatis beneficiis dici non potest, quam artem Medicam & nos exculerit. Hinc nos ad febris reliquias profligandas properavimus, quas brevi Deo adjutore expulimus.

OBSERVATIO XIII.

Lumbrici.

Duas Virgines filias Notarii Fezanderii Nemaufensis vidimus, quarum altera annum septimum, altera novum non excedebat, quæ intra semestris spatium dolore acerbissimo ventris totius obire, qui nullis remediorum generibus mitescere poterat, nempe injectis clysteribus,

Rever. Opera Medica.

portionibus pituitam vacuantibus, flatus discutientibus, denique vermes necantibus. Itaque provectiore defuncta, cum cadaveris fieret dissectio, ut nobis abdita causa mortem accersens innotesceret, sunt inventi in inferiore ventre lumbrici, qui intestina & præsertim colon perforaverant. Exactis ab hoc sex mensibus, cum similibus doloribus altera interfecta fuisset, dissectione facta non solum intestina exesa, & vermibus transfixa vidimus; sed etiam cor & hepar ab iis corrosum & altè excavatum, quæ res non parvum stuporem adstantibus omnibus incussit, quærentibus, qui ab intestinis, quaque via ad hepar, & cor venerint, cum in illis locis vix alimentum sibi familiare, neque materiam vermium generationi idoneam, quamquam ex putredine quadam ibi nata, quispiam eos genitos existimaverit; adde nec viam paratam, sed tot anfractibus aut circumvolutionibus impeditam habuerint. Quare nihil aliud quam naturæ opera mirari, causam scire non valentes, potuimus; sed hinc discedentes, præscriptis tum pulveribus ex scordio & dictamno albo, & unguentis vermes fugantibus necantibusque, reliquis quæ adhuc superstites erant puellis, horum generationem in posterum prohibuimus.

OBSERVATIO XIV.

Tumor œsophagi.

Nonnunquam tumor in œsophago succrescit, qui cibos deglutiri non permittit, ægerque inedia debilitatus, vires amittere solet; ejus curatio ut interim cognitionem sileam, non parum etiam oculatissimis faceffit negotii: quam sic felici successu præscribere consuevi, primum victus ratione præfinita, adhibitisque universalibus remediis, id est sanguinis missione, (præsertim quando febris aut inflammationis suspicio subest) item purgatione, revulsione per cucurbitulas. Linctus sequens ex usu est.

℞. Conservæ rosar. symphyti majoris, ana ℥. ss. confer. viol. ℥. ii. boli armeni orientalis ℥. i. ss. mucilag. sem. cydon. extractæ ex aqua rosar. ℥. ss. cum syr. cydonior. fiat linctus quo sæpe utatur æger: exterius verò supra collum hujusmodi unguentum admoventum est.

℞. Oesipi, medullæ cruris bovis, axungie gallinæ, anferis & anatis, ana ℥. ss. mucilag. althææ & lini, ana ℥. vi. olei nymphææ ℥. ii. croci ℥. ss. ceræ albæ q. s. fiat unguentum lotum ex aqua hordei & nymphææ, hoc ter aut quater die ac nocte collum liniatur, lana succida superaddita.

OBSERVATIO XV.

Scabies fœda.

Nunc me convertam ad labiorum fœdam quandam scabiem, cum oris ulceribus conjunctam, quæ multum mihi, ut eam discuterem, exhibuit negotii, sed tantum his remediis cessit scabies, ulceraque sanata nunquam repullularunt. Nam adeo cacoethea erant, ut conatum omnem respuere viderentur. Itaque post universalia remedia his topicis usus sum.

℞. Clavicularum vitium, fol. plantæ caprifol. tribuli terrestris, an. m. i. rosar. rubr. hordei, lentium, an. p. i. fiat decoctum ad ℔. i. In colatur. dissolve succi granator. & diamori an. ℥. ii. hoc decocto frequenter os colluere oportere dixi, labiis verò jussi sequens medicamentum adlini.

℞. Pul. coralli utriusque usti & loti, cornu cervi itidem usti & loti, an. ℥. ii. corticis burgiæ ℥. i. ss. cum pomata & syr. de rosis siccis, fiat linimentum: soleo etiam penuria pomatæ pulveres dissolvere in cera alba liquefacta, & axungia hirci recenti.

OBSERVATIO XVI.

Hernia.

Præter multorum expectationem, ramicem intestini & omenti auxiliis infra dicendis curavi, sine Chirurgi manu, maxime verò eum, qui quendam germanum ludimagistrum Avenione anno 1543. torquebat, qui herniam intestinale decem annis passus fuerat, non sine doloribus gravissimis, australi constitutione ingruere solitis. Huic igitur imperavi, ut in lecto se contineret menssem unum simul, quantum fieri posset, adductis cruribus, non divaricatis, victu exsiccante uteretur, nili fortè prunis elixis ex saccharo & aqua ad alvum subducendam, nullis crudis, flatuosis, & coctu difficilibus, præter suum, hædorum, aut arietum pedes, veseeretur, his autem medicamentis usus est.

℞. Terræ sigillatæ, rad. consolidæ major. boli arm.

Ll

veri,

veri, ana 3. ii. cornu cervi usti 3. i. capiat per 14. aut 15. dies 3. i. ʒ. aut 3. ii. manè ex jusculo carpi. Deinde.

24. Sanguinis draconis, mumiae, mastiches, thuris, rad. conf. major. boli arm. limacum rubratum: erinacii terrestris pulverizati, ana 3. i. incorporentur omnia terebinthina, & fiat emplastrum, quod admoveatur inguinibus. Verum scire licet, universalia auxilia pro ratione morbi praecedere debere.

OBSERVATIO XVII.

Fœtus mortuus.

Vocatus fui à nobili quadam Muliere, quæ febre continua graviter laborabat, cui semestri graviditate per febris vehementiam, fœtus in utero suffocatus fuit, qui cum multis & variis remediis foras extrudi non posset, tandem myrrha cum chrysocolla & vino Hippocratico propinatis, admotoque ventri cataplasmate ex colocynthide, utroque pulegio, sabina, arthemisia, matricaria, herba cati, magno puerperæ conatu prodiit, non sine summa medicinæ laude, cum illa in summo vitæ periculo constituta tandem, excluso fœtu, à febre acutissima immunis fuerit, quanquam ab hinc sex aut 7. menses morbo acutissimo decumbens extincta fuit.

OBSERVATIO XVIII.

Struma.

Morbus est frequens & curatu difficilis, strumæ à Medicis dictus: eo filia D. Præsidis Nemausini Claveri affecta fuerat dum in vivis esset. Itaque cum à multis Medicis vario usu Medicamentorum vexata, nihilo melius se haberet, sed magis atque magis sæviante morbo, collum ipsius putris, vitiosusque humor depasceretur; tandem ego vocatus, post præscripta ut decet medicamenta purgantia, ei emplastrum chæradicum ab Aetio descriptum, diligenter sanie expressa extersaque superponi jussi, deinde tertio quoque die eodem medicamine renovato prius ut (dictum est) ulceribus extersis, eoque quater aut quinquies repetito, sana in totum effecta est. Quod si chærades non sint ulcerata, solo earum duritiem pulvere pyritis lapidis simul cum diachylo ireato malaxato remollire, atque tandem aperta cum ferro candente, aut caustico medicamento fordem intus contentam digitis exprimere; postremò emplastrum chæradicum superligare, nec ante triduum solvere, quod semper est observandum, idque tandiu iterare, donec completa videatur curatio.

OBSERVATIO XIX.

Tertiana duplex.

Præfectus Præsidi Bellicadrensis, D. de Rancoine quotannis solebat in Gallia apud suos tertiana duplici afflicti, bimestri aut trimestri spatio: is cum in Narbonensem provinciam profectus fuisset, simul cum Protomacho nostro non multo post eodem morbi genere correptus, me ad se visendum vocavit, qui tristis admodum, cum putaret, (ut solebat) se diu hac febre vexatum iri, rogavit me, ut si quod remedium haberem, quo tutò tertianam duplicem expellerem, sua causa explicarem. Respondi me, (Deo duce) votis suis satisfacturum, si modò mihi morem gereret. Itaque injecto eodem die clystere, postridie verò, cum urinæ in principio subcrudæ appaterent, consilium Avicennæ sequutus, non ante secundam aut tertiam accessionem, in quibus urinæ colorationes conspiciuntur, basilicam dextri brachii secare jussi, & sanguinis uncias sex aut 7. evacuari: interim præparantibus julepis manè utebatur, quibus vix dum finitis, miratus fuit decumbens, febris accessionem sequentem ferè nullam fuisse peractaque purgatione, posthac ne vestigium quidem ullum febris subrepisse, quamobrem supra quàm dici potest lætus, quòd tam brevi temporis curriculo curatus esset, aliis suis commilitonibus (ætas tum ardebat) simili febre ægrotantibus suasit, ut sese curandos mihi committerent, qui omnes simili ratione sanitati fuere restituti.

OBSERVATIO XX.

Dolor Ischiadicus.

Ingenius & bonis moribus imbutus Antonius Clemens Bellicadrensis, Ischiadico dolore tam vehementi vexatus fuit, ut opem à Medicis Monspelienſibus querere coactus fuerit, præcipue verò à D. de Fegnes, Doctore Medico, qui tunc temporis maximam sibi famam, ob raram in curandis morbis dexteritatem, comparaverat. Is nec ischiadicæ venæ apertione, nec purgantibus catapo-

tiis, diætâ vulgò dictâ, nec denique fotibus, cataplasmatibus, hypocaustis, emplastris, cucurbitulis, dolorem tam acerbum pacare poterat, quinimò eo in dies magis ac magis urgente, æger se ulterius vitam prorogare posse diffidebat. Fortè verò, cum Nemauso Bellicadram confugerem, quò tempore per cancellos ferreos aquam fontanam excipientes, viri religiosæ factionis, antea circumlimatos, sunt subingressi: & me ad se invisendum vocare, auditis iis, quæ D. de Fegnes præscripserat, admovevi cantharides ex fermento veteri, loco dolenti jubeo, undè post vesicas excitatas atque acu perforatas, tanta humoris serosi copia vacuata fuit, ut optata quies subsequuta fuerit, nec in posterum dolor hominem affligerit, verumtamen ulceribus quæ à cantharidibus inflictis erant sanatis, jussi ut per aliquod temporis spatium locus dolens emplastro ex diachylo & diameliloro compacto tegetetur, adjecto sulphuris ignem non experti momento, & seminis iberidis atque nasturtii pari pondere.

OBSERVATIO XXI.

Ulcus sordidum.

Non diu est quando D. Comes de Tantem, vir & generis nobilitate & animi corporisque præstantia clarissimus, novissimè pulmonis ulceribus extinctus, ulcere cacoethe, in tibia sinistra omnem consolidationem respuente affectus erat. Is cum esset rerum antiquarum studiosissimus, & me jussisset accersiri ut quandam in veteri numismate inscriptionem interpretarer: postquam de variis hinc inde rebus verba fecimus, me rogat, ut si quid haberem, quod ulcus tibie ad cicatricem perduceret, id sibi impertirem; nam alia atque alia nihil conferentia expertus nunquam sanari posse sibi persuaserat. Ego verò non potui tanto viro operam studiumque meum denegare proinde si velis (dixi) meis dictis auscultare, brevi futurum est, ut sanitati pristina restituaris. Atque adeò cœpi post remedia universalia, præfinitamque rationem victus idoneam, hoc linimentum sequens præscribere, quo intra 12. aut 15. dies planè curatum fuit ulcus. Interim tamen volui, ut hoc syrupo, ne ulcus recrudesceret, 15. diebus uteretur per intervalla.

24. Ramentor. ligni guajaci ʒ. ʒ. infundantur in ʒ. 12. aquæ Rhodani, postea fiat decoctio ad medias, in fine ejus adde polypodii quercini 3. iv. cathami 3. ii. turbit. 3. i. agarici 3. ʒ. Rad. pentaphilli 3. iv. colaturæ adde mellis rosati & sacchari rub. ana ʒ. i. clarificetur & aromatizetur 3. ʒ. santali rub. fiat syr. semicoctus, de quo sumebat 3. v. vel vi. tertio vel iv. quoque die, addebam sennam quando alvus non bene respondebat, ulcus abluebatur frequenter aqua alum. forma linimenti erat hujusmodi.

24. Axungia porci 3. iii. axungia hirci 3. ii. fol. hyoscyami coctorum sub cineribus, & diligenter contusorum cum axungiis m. i. litharg. cerusæ diligenter lotæ, an. 3. i. plumbi usti & loti, antim. minii, an. 3. ii. agitentur in mortario plumbeo, fiat linim. addito tantillo opii cum dolor intendebatur; postea cum ægrè adhuc cicatrix duceretur, jussi laminulam plumbeam in aceto macerari triduo, deinde siccare, & pulverem subtilissimè ulceri aspergi, alteramque integram superimponi, & sic voti fui compos, unde laudem eximiam (ut præmium sileam) reportavi.

OBSERVATIO XXII.

Virga caruncula.

Quidam Monachus familiae D. Augustini, Ambrosius nomine, caruncula in collo vesicæ oborta, inter mepiendum vehementer torquebatur, & ad eam absumendam multorum opem imploraverat. Nam jam à quinquennio morbus suas radices egerat. Cum verò in dies acerbiores dolores experiretur, licet pulvere sabinae per ceream candelam intruso, aliisque hinc inde uteretur, fortè occurrit mihi obviam præ dolore veluti mentis impos. Non possum (inquit) diu loco consistere, nec mihi temperare, quin è sublimi me præcipitem dem, tam acri dolore crucior. Ego miseratione commotus, verbis lenibus animum effrænem quàm potui placidè mulcere volui, meque de sua salute bene speraturum nunciavi, dummodò recta vivendi norma servata, meis jussis obtemperaret, quod certè aliquandiu sedato dolore, se præstiturum mihi pollicitus est. Consului igitur ut perpetuò virgulam plumbeam in urinario meatu teneret, sic agendo, ut quàm fieri posset, sensim & placidè per collum vesicæ, licet angustum, in vesicam intromitteretur, periculo primum facto a gracili & tenui virgula, deinde gradatim ad crassiores

fiorem veniendo, donec liber esset ejus in vesicam ingressus, atque hoc in auxilio diu persisteret. Is itaque cum nocte dieque plumbeum radiolum, ut jusseram, in urinaria fistula teneret, mihi tantam utilitatem, intra 15. dies se percepisse rerulit, ut liberè jam & indolenter lotium redderet; iterque urinæ adeò fuisse pervium, ut nullis amplius ad mējendum medicamentis egeret.

OBSERVATIO XXIII.

Hemitritæus.

Convocati fuimus ad curationem hemitritæi D. Quæstoris Nemausensis, de Rage vocati, D. Ferrandus, Castellanus, & ego. Cumque in consultationem venissemus, D. Castellanus, ecquid sentirem de morbo Quæstoris à me primò (cùm primus eum inviserim) sciscitatus est? Respondi ingenuè, illum vera hemitritæo laborare, atque ea de causa egere optimis & promptis remediis (nam tertio quoque die tertiana cum rigore hominem affligebat, nec post sudorem, declinationi tertianæ supervenientem, erat unquam *anipeto*). Meæ opinioni acriter repugnabat D. Ferrandus, ut erat ingenio ad contradicendum proclivi, dicens in febricitationem inter duos paroxysmos percipi, propterea tantum esse tertianam notham majori famæ asserebat. Contrà ego audacter affirmabam, delitescere quotidianam continuam, addebam febrem, si fuisset notha, non tantas vigilias, non liporhymias excitaturam: præterea hemitritæum, autumnò sæpius quàm alio tempore accidere, in quo æger noster correptus erat, denique gulosos homines & catillones (qualis ipse erat) potissimum infestare. Vocatis in testes non solum optimis quibusque Medicis, sed etiam Martiale.

Uri Tongilius male dicitur hemitritæo.

Novi hominis vires, esurit atque sitit.

Deinde in fine Epigrammatis:

Omnes Tongilium Medici jussere lavari.

O stulti febrem creditis esse! gula est.

D. tamen Castellanus perrogatis auditisque nostrum sententiis, subscripsit D. Ferrando, atque os in me convertens subjecit hæc verba, non mirum videri debet (inquit) si quædam febricula subsequi tertianam videtur, nam cum febris hæc notha sit, plurimam habet crassam pituitam permixtam, qua de causa fumi elevati ab ea diutius perdurant; appositè citato exemplo Gal. lib. de diff. febr. de lignis vitibus; quæ quidem difficulter flammam concipiunt, ea verò extincta, longo temporis intervallo fumus crassus ex eis attollitur, quod non contingit lignis aridis: itaque, inquit, dum ratio curationis non valde diversa sit inter hemitritæum & tertianam notham, hoc inter nos sit statutum, sanguinem promptissimè mittendum. Porro licet omnia hæc & epithemata ad cordis roborationem, multaque alia ex arte administrarentur, æger ab hinc tribus aut 4. diebus vitam cum morte commutavit; cumque fama de ejus obitu ad aures Castellani pervenisset, mutavit sententiam, dixitque hemitritæum verum ægrotum jugulasse; tamen D. Ferrandus noluit ad latum unguem de sua persuasione discedere.

OBSERVATIO XXIV.

Polypus.

Uxor Antigraphi Urgensis polypo deformi erat, dolebat autem quòd Chirurgi citra excisionem vix posse sanari contendebant cum Medicis; accedens igitur ad me, post congruentem traditam victus rationem, præscriptamque purgationem, jussi ut capitellum Vigonis origini nervorum admooveretur, deinde hoc unguento polypus ungeretur, quod est.

℞. Corticis malor. granat. gallarum viridium, ana ℥. i. ℞. summitatum sabinae exsiccatarum, & pulv. ℥. ii. chalcitidis ustæ ℥. i. ℞. uli aluminis & hermodact. an. ℥. iv. cum unguento ægyptiaco polypo applicabatur, interim dum hoc utebatur, circumlinebantur loca propinqua refrænantibus, unguento de bolo, vel de lithargyro cum succis, deinde.

℞. Plumbi uli & loti ℥. i. ℞. corticis cucurbitæ longæ ustæ ℥. i. antimonii, lapidis calaminaris diligenter loto. an. ℥. iv. testarum cancrorum fluviatilium vel marinor. ℥. i. ℞. tuthiæ præp. ℥. ii. succi plantaginis & solani depurati. an. ℥. i. ℞. olei ros. omph. ℥. iv. diducantur diu in mortario & pistilio plumbeis, addendo succi gran. ℥. i. ℞. per vices abluebatur locus aqua aluminosa, & citra Chirurgi manum brevi exarpatus fuit polypus.

Riv. r. Opera Medica.

OBSERVATIO XXV.

Pustule faciei.

Quidam occurrunt affectus, qui licet ut parvi momenti negligantur, raro Medici eorum curationi præstint, tamen quòd molesti sint, & pertinaciter hæreant, non sunt contemnendi. Ita rem habere sæpe usu venit, vel non ita diu in quadam muliere, quæ nullis remediis faciei intentum ruborem cum multis variis pustulisque illam indecore dehonestantem, quales bibaces homines, popinas sectantes habere solent, abolere poterat; quamvis famosos Medicos ad id agendum adhibuisset. Illi consului, regimine vitæ humectante & refrigerante præscripto, & tusa jecoraria vena, itemque sumpta per triduum opiata, sensim dosim ejus augendo, humores adustos evacuante, hac aqua destillata faciem ablueret.

℞. Summit. myrti, & mali gran. oleastri, ceterach, plantag. morel. quæ species solani est, claviculæ vitis, an. m. iv. uvarum acerbarum cum pediculis, vel lambruscarum ℞. ii. inciduntur & irrorentur aceto, & aqua destillata reservetur usui.

℞. Aquæ præscriptæ ℥. iv. aluminis uli ℥. vi. aluminis ovorum fortiter agitatorum ℥. i. admoveantur faciei cundo cubitum, & abluatur frequenter facies prædicta aqua. Postea

℞. Tuthiæ præpar. cerusæ ustæ, an. ℥. ii. lithargyrii ℥. i. succi plantag. aquæ superioris destillatæ, an. q. s. olei myrti. ℥. ii. olei de vitellis ovorum ℥. i. incorporentur simul & reducantur ad formam nutriti & adde chalcitidis ℥. iii. aluminis ℥. ii. sulph. ℥. i. succi citri ℥. i. ℞. applicentur noctu, manè verò abluatur facies aqua destillata: si istis medicamentis non cessisset, addidissim argenti vivi ℥. i. aut eo plus. Sed cum rubor & vari evanuiscent; nihil opus fuit quippiam adjicere.

OBSERVATIO XXVI.

Cholera morbus.

Anno, si bene memini (1564.) antequam pestis Nemausum adoriretur, grassatus est morbus, cholera vocitatus, multos intra 4. dies interficiens. Attamen illi qui in primis morbi insultibus auxilium petebant, ferè omnes hac curandi methòdo evadebant. In primis, cum satis evomuisse ægrotantes conjiciebam, ne vires collaberentur, mivam cidoniorum aromaticam, febre non admodum intensa, quod si intensa erat, mivam simplicem manè & vespèri duabus horis ante cibum propinabam ex cochleari argenteo, omni circumscripta potione, aut saltem parcissima concessa, licet ægri inextinguibili siti cruciarentur, quandoquidem potio & vomitum & alvi fluxum adauget, unde mors inevitabilis sequitur. Torpori & convulsionibus tibiarum oleo chamæ. calente succurrebam, vomitui vero & alvi fluori embrochis ex oleo nardino, mastichino, cydoniorum, totius ventrius regionem irrigabam, superasperfis pulveribus coriandri præpar. ros. maltiches, mentæ siccæ, corticis citri sicci, ligni aloes, laudani, nucis moschatæ, coralli utriusque, & similibus. Opiatam etiam sumebant ex conserva rosar. mirobal. conditis pulv. margar. & corall. rubri, & eboris, cum syr. cydon. & de ribes formatam, interdum, si vires validæ erant, in morbi principio rhabarb. cum substantia exhibebam, non posthabitis epithematis cardiacis, iisdem remedium formulis in pueris tali fluxu, aut colliquativo nominato emaciatis, æstate præsertim, pro ratione ætatis, injectis interdum clysteribus etiam, partim roborantibus partim reficientibus, uti suadebam, & ferè omnes salutem (Dei benignitate) adipiscebantur.

OBSERVATIO XXVII.

Hæmorrhoidum dolor, & ani proidentia.

Quidam Insulanus, comitatus Venayssini, vehementi hæmorrhoidum dolore torquebatur, qui nullis antidynis præscribi solitis cedebat, nimirum fortibus ex malva, herba hæmorrhoidali; floribus tassi barbati chamæmeli, neque unguentis ex butyro, adipe recentianseris gallinæ, oleo de femine lini, atque hujusce farine aliis sexcenti, quapropter dejecta appetentia, vigilæ, vires prostratæ subsequutæ fuerant, sed neque mucro fistulæ, per quam clysteres injiciuntur, in anum intromitti poterat, adeò venæ illæ hæmorrhoidales propinqua loca tumefecerant, quæ causa fuit, cur alvas nullas sæces spatio

octo dierum excreverit, quamvis cassiam recentem aeger bis devorasset: tandem verò à quodam dicto Germano, illac transeunte monitus, multis foribus ex emollientibus repetitis, unguentum de succo nummulariae cum butyro recenti non rancido parari iussit, quo turunda illita & sensim intromissa dolorem compescuit; unde somnus operatus sensim surrepsit, appetentia revocata fuit. Eidem aegro paulò post intestinum rectum procidum fuit, quod hoc remedio curatum nunquam postea foras exiit.

¶ Olei mastich. q. s. in eo bulliant scarabaei N. 8. deinde oleo ungatur intestinum, supra asperso pulvere putaminum ovorum, ex quibus pulli fuere exclusi: idem Germanus mihi assererat succum blattariae itidem mirè dolores omnes haemorrhoidum mitigare.

OBSERVATIO XXVIII.

Paralysis.

Dom. Richerius, Consiliarius Regius Nemausinus, subito dolore & gravissimo in inferiori parte metapneuri, cum in horto qui prope aedes suas erat, quippiam moliretur, correptus est. Cum autem prae dolore stare non valeret, sed coactus fuerit in lecto decumbere, coepit febricitare, nulla tamen siti premebatur, quod febris non admodum acris eum urgeret. Præterea nihil illi caput dolebat, satis ex sententia dormiebat. Postero die sudore totum corpus maduit, nullis medicamentis provocato, at sponte foras prodeunte, ex quo dolor metapneuri sedatus fuit. Ceterum ab eo multo copiosior sudoris facta fuit emissio, scilicet tanquam ex rivulis undequaque diffluentibus emanasse quivis potuisset conjicere. Et hoc quidem usque ad nonum diem: nullis etenim diaplasmatis, ad sudores immodicos cohibendos comparatis potuit suppressi, imò nec frequentiori ventilatione, nec stragularum refectione, nec fenestrarum apertione, quo pervius ventis in cubiculum introitus fieret; sed viribus sensim deficientibus loquendo & ut dicitur domui suae disponendo repentina morte praeventus fuit nullis aliis symptomatibus cum sudore coeuntibus. Jam verò licet & clysmatis & medicamentis per alvum evacuantibus uteremur, ut naturae impetum a centro ad superficiem, tandem à superficie ad centrum revocaremus. Verum tamen auxilia omnia nostra irrita fuerunt, nec unquam à tanto sudoris effluvio aegrotantem vindicare potuimus. Omitto rationem victus ex solidis & viscidis alimentis praescriptam fuisse, ne ex subtilibus, humidis, velociterque nutrientibus, eorum quoque velox, ut ait Hipp. per cutem fieret excretio. Itaque omnes Medici uno ore extirpsse febrem eam quae Elodes aut Typhodes à Galen. nuncupatur, affirmarunt. Nam (inquit) in ea febre parum aut nihil ex sudore juvantur aegrotantes, qua de causa plerumque lethalis censetur. Interim notandum, sudorem usque ad extremum diem manasse calidum, quo quidem die frigidissimus extitit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris Elodes.

Non possum oblivioni tradere paralyfin complexam, ita à practicis dictam, matris clarissimi Jurisconsulti & benevolentiae vinculo mihi conjunctissimi D. Faverii, Nemausensis, quae tum nata erat annos circiter 64. Ea igitur paulò ante vergiliarum occasum, sub vespere, repente in paralyfin dextri lateris incidit, ita ut nec valeret distinctè loqui, nec corpore notae sufficiebant vires (ut inquit ille) id est artus dexterae partis motu & sensu destituti fuerant. Huc accedebat summa capitis gravitas, non sine magna ad somnum propensione, & tum ei alvus non liberè fluere, statim injecto clystere, partim ex emollientibus, partim ex herbis capitalibus, in colatura dissolvitur hiera Nicolai, cum diaphanico, oleo chamamel. & melle anthos. eoque hinc ad horam è lecto, cum facibus plurima excrementa pituitosa educta fuerunt, sub noctis autem gallicinio jussi deglutiret 7. catapotia ex foetidis cochiis cum ii. gran. trochisc. albandal. composita, excepta verò syr. stoechade, quae circa auroram tantam pituitae crassae & viscidae, cum portione quadam biliosi humoris tenuis eduxere; ut jam capitis gravitas & sopor magna ex parte diminutus videretur. Tertio die sumpsit apozema confectum ex rad. galan. crassae, calami aromatici, herbis beton. melis. yva arthritica, salvia, hyssopo, & ceteris hujusce ordinis, cum oxymel. scillitico, de quo quatuor doses diebus sequentibus mane hausit, post quas, iteratis catapotis paulò ante dictis, meliusculè coepit habere. Nihilum tamen vel minimum dinovere digitorum

ex affecta manu potis erat. His peractis, errhinis & apoplegmatis extrinsecis extrema quadam cerebri mucosa per nares & os ejecta fuere, abhinc verò tres dies, mane & vespere, diata de guajaco, cujus colatura aromatizata erat pulv. nucis moschatae (cujus alioqui portunculam lingua assidue in ore continebat) interdum etiam diamoscho dulci usa est, hacque epota cum secundo decocto, spatio 25. dierum membra paralisi affecta sensum quandam recuperasse, motumque obscurum obisse deprehensa sunt. Sed postquam hypocaustis ubi abundè lapides candentes decocto fol. lauri, lavend. pseudospicae, flor. utriusque stoechados, chamamel. callitrici, fuerunt extincti, sudor provocatus fuit, & unctionibus calidis ex martiato, opopanace, oleo de castoreo, de piperibus, vulpino, & ceteris hujusmodi per totam dorsi spinam & membra affecta calidè uncta fuit, in totum sanitatem adepta est. Præterea victus ratio per totum morbi curriculum siccaus injecta fuit. Hac methodo à me non pauci sanati sunt, quibus artuum & linguae motus erat denegatus.

OBSERVATIO XXX.

Melancholia hypochondriaca.

Affectus existit non admodum frequens, attamen curatu difficilis, cujus malitia vix in facie detegitur, unde à vulgo ferè deridentur eo detenti, male se aegrotare dictitantes, cum bene se habeant ad ea, quae offeruntur, & negotia sua interdum sanorum more plerumque obire valeant; nihilominus tamen variè exagitantur; tum quia insomnes noctes traducunt; tum quia vaporibus, à ventriculo atque hypochondriis sursum elatis, aurium tinnitibus obtunduntur; multi timorem sibi incutunt, alii tremores cordis patiuntur, quidam tanquam mente alienati absurda secum murmurant, & vitae tadio multa de morte oppetenda animo versant, quosdam rugitus & murmurilla ex hypochondriis exeuntia cum multo & frequenti puto exercent, nonnulli incendium quoddam in illis partibus, perinde ac si phlegmone obsiderentur, sentiunt. In summa, tantis malorum symptomatum concursibus divexantur, ut vel exercitissimis in operibus artis medicis multum negotii praebant, antequam illorum ingentem pertinaciam funditus expugnare queant. Hic autem affectus melancholia hypochondriaca à clarissimis Medicis vocatur, quadiu quidam Franciscanorum, vir Doctus Pibris nomine, alioqui boni habitus corporis, & aetatis vigentis, inquietatus fuit. Atque adeo hujus occasione suggestum, in quo concionabatur, subito cordis tremore, cum scotomia correptus, vacuum relinquere saepe coactus fuit. Jam verò is ab omnibus ferè praedictis symptomatibus a tribus aut quatuor annis (ut asserbat) afflictabatur, nec quicquam levaminis ex tota Tholosatum Monspelien-siumque Medicorum praescriptis se percepisse referebat. Itaque me summe obsecravit, ut calculum meum reliquis adjicerem, etiam si ab aliorum sententia desciscere vellem. Respondi me totis viribus (visis atque discussis quibusque schedis) quas prae manibus habebat, in eorum consensum descendere, attamen non gravatè me traditurum ea quae longo usu non tantum in aliis, sed in me ipso, dum adolescentiae fines non praeteribam, felici successu periculum fecerim; fortè enim futurum (inquam) ut inter tot & tanta remedia novissimè tentata, sint profutura, spemque aliquam sibi relictam debere, cum praesertim egomet tali affectione laborans, Dei beneficio salvus jamdudum evaserim. Quare verbis meis aures adhibens, animum bonum habuit, ut tantis malis mea ope liberatum iri sibi tandem persuaderet. Nec certè sui ipsius persuasio vana fuit; nam remediorum usu, à me praescriptorum, intra bimestre spatium optata sanitate potitus est. Illi igitur post traditam victus rationem, parum ad frigidum & humidum temperamentum declinantem, qualia sunt juscula ex carnibus caponum, vervecis, hœdi bene habiti, cum borragine, & modica lactuca parata, item perdices, turdi pingues, coturnices, atque hujusce generis aliae aves assae modicè, pro potu vino concessio oligophoro, aqua larga limpida, & qualitatibus experte diluto, atque rubello. At prohibiti caseolis omnibus & sanguinem crassum atque melancholiam generantibus, proculque remotis animi affectibus, tristitiam timoremque inducentibus, jussi ut hac clysmatum formula bis in hebdomada uteretur, etiam haud alvo difficulter se exonerante.

¶ Juris intestinorum vervecis q. s. in eo decoquantur mal. acanth. borrag. ana m. i. flor. trium cordial. chamamel. ana p. i. passul. à gigartis purgat. p. 20. in colatura lb. i. dissol.

dissolve cassia cum sacch. & cathol. ana ʒ. vi. olei viol. ʒ. iii. sacch. rubri ʒ. i. misceat clystma. Præterea portionem sequentis opiatae laxantis octavo quoque die sumeret.

24. Pulpæ passular. & sebesten. ana ʒ. i. cassiæ recent. è theca sua exemptæ, & cathol. ana ʒ. i. ʒ. cum syr. violata fiat compositio ad instar opiatae, de qua sume ʒ. x. vel ad summum ʒ. i. ʒ. manè hora 5. ex colatura decocti buglosæ, cicerum rub. passul. glycyrr. & flor. cordial. interdum etiam simplicem cassiam saccharo involutam ad ʒ. i. devoraret, nec permisi usum vehementiorum cathartorum, ne exagitata morbum committente materia tanquam crabro (ut ex proverbio) irritatus magis atque magis sæviret, quandoquidem ex æquo medicamentis acrioribus lacerata, violentius furit, ac sursum vapore ejus irruente & vigiliæ & aurium tinnitus cum cordis palpitatione majores molestioresque redderentur, ut hinc non faciliè symptomatum ferocitas mulceri queat. Tribus aut quatuor diebus post sumptam opiata præcepi apozema ex endivia utraque borrag. capillaribus, uvis passis mundatis, glycyrr. seriatiim ebiberet, postmodum iterum opiata purgarem, qua iterata magnam percepit utilitatem, nimirum sensum vacuata bona parte humoris adusti, atque melancholici. Jam verò paucis post diebus, jussi ingrederetur balneum dulcis aquæ tepidum, manè jejuno ventriculo, alvoque exonerata, ibique moraretur sequi horam, nullo sudore elicitio. In illo incoctæ erant mal. violæ, aliquot folia lact. (instabat enim æstatis principium,) borrag. fuit autem continuatum balneum 5. aut 6. dies. Alvo suo officio non fungente, injiciebatur præscriptus clyster, atque his peractis, longè se habuit melius, nempe somno revocato; sedatoque cordis tremore; postmodum alienis imaginationibus mentem perturbantibus extinctis, & cum adhuc aurium quidam tinnitus relictus esset, in aures oleo cucumeris albinum cum tantilla castorii portione instillato, discussi flatus fuerunt. Ad reliquias autem symptomatum, hac opiata sequenti cardiaca, quam alternis diebus ad ʒ. ʒ. usurpabat, in totum à tantis periculis perfunctus fuit.

24. Conservæ violarum & bugl. utriusque, ceterach, ana ʒ. i. ʒ. passul. dulcium recent. à vinaceis purgat. ʒ. i. cort. citri saccharo conditi ʒ. iii. confect. alchermes ʒ. ii. pulv. margarit. electarum ʒ. i. cum syrupo de pomis redolentibus simplici. Fiat cardiaca opiata. Denique ut jucundas hominum conservationes frequentaret, suasi. Omitto, hypochondrium sinistrum post purgationem folum fuisse ex decocto mal. flor. tamarisci, chamæmel. chamæd. rap. cappar. ceterach. agni casti, linguæ vervecinæ, adjecta aqua fabrorum: nam lien tumere videbatur.

OBSERVATIO XXXI.

Hysterica passio.

Mulier ex utero suffocatio frequenter infestat, in vitæque discrimen trahit, maximè quibus vel menstrua aliqua occasione fuerunt suppressa, vel à viri societate pudicitia aut honoris ergo alienatis, viduitas solitariae vita cordi est. A qua tamen difficulter suscitantur quædam, quædam nulla ope quamvis prompta arte præstita in priorem statum referuntur. Quapropter non gravabo aliqua omnium qua novimus præstantissima adversus præposteram istam atque periculosam affectionem scribere, quibus illas veluti exanimas in naturalem constitutionem reddimus. Primum itaque post injectos clysteres ecoproticos, flatusque discutientes, cum iis quæ (ut loquuntur practici) uterum respiciunt, qualia sunt Origanum, Arthemisia, Matricaria, herba Cati, stæchas; chamæmelum, sem. anisi, cumini, fœniculi, bacca lauri, dissoluta autem Hiera Nicolai, Catholico, oleo rutaceo, & aliis hujusmodi: non neglectis postea cucurbitulis, imo ventri admoventis, frictionibus inferiores partes calefacientibus, fœtidis naribus objiendis, beneolentibus autem, ut gallia moschata, benzoino, styrace, suffitu aut illitu subjiciendis, postero die catapotia ex hiera Nicolai, vel Ruffi (si vires suadeant) devoranda præcipio. Cæterum si tam urgens sit symptoma, ut actionem catapotiiorum expectare non patiat, emplastrum ex Asphalto umbilico accommodandum erit, aut oleum ex lapide gagate parva copia liniendum; deinde propinanda potio ex decocto artem. in quo camphora selecta, identidem igne accensa, extincta sit. Quod si neque ob hæc excitentur, os aperire cogendæ sunt, si maxilla (ut sæpe fit) adeo cohæreant, ut potui non pateat aditus; compage quadam lignea, vel ferro ad id destinato, tum demum pulvere fol. anagiris ʒ. i. ex aqua

Rsver. Opera Medica.

destillatitia artem. ingurgitandæ, (ut ita loquar) veniunt; multas siquidem semimortuas hoc remedio restitimus. Denique semel liberatæ, si menses suppressi suffocationis occasionem præstiterint, missione sanguinis ex saphena, & pharmacis menstrua cientibus, quo tempore consueverint, sunt provocandi. Non desunt quæ amulteri vice hydragryum intra nucis ponticæ corticem inclusum collo gestent, ut se à tanto malo tutas reddant.

OBSERVATIO XXXII.

Ulcus verminosum.

Quidam Urgens, claris Parentibus ortus, ulcere caecoete, in tibia sinistra infestatus, nescio an incuria detentus, an præpostero regimine usus, eo putredinis illud finit deduci, ut vermiculorum innumerabili proventu refertum fuerit, adeo excussu difficili, ut nullis medicamentis ad eos interimendos aut fugandos comparatis, mirum (quæ comminisci potuimus) cesserint; sed in dies magis ac magis multiplicati, subjecta carne exesa, dolores inferebant intolerabiles. Omitto succum minoris centaurei, absynthii, persicariæ, fol. persici, quinimò calcem & æruginem, & alia sexcenta, ulceri verminoso fuisse admodum, at nulla prorsus utilitate, proinde Chironis manu potius quam nostra egere videretur, tum ad vermiculos carni mordicus adherentes evellendos, tum ad tam prodigiosum ulcus extirpandum & ad cicatricem ducendam. Quare meditantem mihi aliquandiu, quid tandem adversus odiosa illa animalia parva agendum esset, subito venit in mentem opilionis cujusdam carnis, qui à lupo in crure demorsus similibus vermiculistorquebatur, sola autem Eupatorii herba ex collo gestatione innumeri quibus ulcus scatebat gregatim decidere. Unde cum ejus herbæ periculum properè factum viderem, idem hoc præstare posse in hoc viro, quemadmodum in cane, analogismo utens, mihi persuasi, licet hominis temperiem ab animalis hujus natura diversam esse, non fuero nescius. Itaque ad priscorum Medicorum imitationem volui remedium ad hominem transferre; nec me experimentum meum frustratum est, siquidem partim succo illius herbæ ulceri infuso, partim ejusdem ex collo gestatione totam vermium involutam congeriem aufugere vidimus, non sine summa Chirurgorum qui ibi adstant, & amicorum quorundam admiratione, ut pote cum non qualitatibus manifestis, sed arcana nescio qua proprietate (nullis antea amaris aut acris aut acidis proficientibus) prædita, tantam luem abegerit. Itaque diligenter mundato (ut decebat) ulcere, carne sarcoticis medicamentis restituta, & cute cicatricem ducenribus obdurata, virille brevi convaleuit, qui in aliis postea, & potissimum in veterinis animalibus, simili morbo affectis, hoc experimentum ex sententia successisse mihi affirmavit.

OBSERVATIO XXXIII.

Hydrops à calida intemperie.

Illustri loco nata mulier Nemausina, ascite graviter laborans, quamvis laudata victus ratione uteretur, à potuque nisi parcissime abstinere, attamen ejus venter, crura quoque in tantam molem excreverunt, ut respirandi progrediendique usum ademerit. Cum verò paucis ante diebus, apozemata, opiata, & decocta quædam à D. Schironio præscripta sumpsisset, detumuerant quidem aliquantisper crura & venter. Cæterum errore bibendi repetito, major & tumoris moles, & respirationis facta fuit læsio, quapropter, postquam narrata omnia mihi fuerunt ordine, quæcumque fuerant illi administrata, inspecto primum lotio; eoque admodum rubro, judicavi non tantum hepar intemperie calida laborare, sed etiam rudimenta nonnulla inflammationis significari, quæ tam duri humoris in hypochondrio dextro occasionem præstaret. Quare sumptis & admotis iis, quæ intemperiem calidam jecoris corrigerent, cataplasma regioni hepatis admoventi curavimus, sed in primis poru cujusvis liquoris interdicto, qui ad sitim sedandam paratus esset, quandoquidem stultum est ei potum propinare, à quo major irritatur sitis, ut adeo non temerè ab Ovidio dictum sit, *Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aqua*. Cataplasma fuit hujusmodi.

24. Micæ panis syncomisti ʒ. i. dactyl. à pelliculis & ossibus mundat. p. xii. ficuum, passularum cum suis gartis, ana p. x. coquantur in aqua, & aceto, donec mollescant. Deinde per setaceum colentur, colaturæ adde scœnanti, myrrhæ, spicæ celticæ, fantali albi & rubri, rosarum rubrarum ana ʒ. ii. olei amygdalarum amatarum, nardi,

dini, & de absinthio, ana ℥.iii. fiat cataplasma, quod tepidum applicetur regioni hepatis, manè, tribus horis ante prandium. Hoc de cataplasmate, seu mavis emplastro, spatio 6. aut 7. dierum admoto, & tumor sensim decrefcere, & omnia symptomata sedati cœpere, quibus peractis, ad serosum humorem discutiendum me converti; in quem finem usus sum cataplasmate facto ex ramentis coriorum recenter ex calce paratorum, aqua sola noctis, ad putrilaginem usque: hæc enim præstantissimam vim tum flatus dirigendi tum humorem aquosum evocandi sortita sunt, quemadmodum in hac muliere experiri sumus, siquidem post tertiam aut quartam inunctionem, (hepate tamen defenso ex unguento rosato & cerato santalino,) in totum venter subsedit, atque adeo frequenti usu opiata, quæ recipit conservæ flor. tamarisci, cichorii, ceterach. capilli veneris ana ℥.i. corticis citri saccharo conditi, conservæ rad. apii, ana ℥.℥. pulveris elect. triasantal. ℥.ii. trochisc. diarrhod. & de Eupatorio, ana ℥.i. optatam recuperavit sanitatem.

OBSERVATIO XXXIV.

Erysipelas, herpes, & lichenes.

Domina de Colias, uxor D. Albenasii judicis Legati rerum privatarum curiæ Nemausensis, sæpenumero dum aetatem consistentiæ ageret, vetò erysipelate faciem occupante detinebatur: ingravescente autem ætate, tandem herpete miliari, quo tempore erysipelas suas sedes figebat, tota fuit facies notata. Porro hic herpes plurimum Medicis exhibuit negotii. Nam nec purgatione, neque remediis extrinsecus admodis, ulcerationem prohibere potuimus curatu pertinacem. Caterum post alia atque alia usurpata unguenta, hoc demum inculpatam sanitatem restituit.

℥. Unguenti de lithargyro, ℥.i. argenti vivi, succo limonum extincti ℥.℥. rutiæ præpar. ℥.iii. cerusæ & lapidis calaminaris, ana ℥.ii. aquæ rosarum & aceti rosati, ana ℥.i. ℥. agitentur omnia in mortario & pistillo plumbeis. Post exactam herpetis curationem, conquesta est mecum de quibusdam lichenibus, per circuitum quo annis redeuntibus, adeo suas radices late agentibus, ut sedes suas nisi post semestrem spatium non relinquerent. Hoc igitur linimentum intra 3. aut 4. dies exterebat lichenes.

℥. Syraci liquida, olei ros. completi, ana ℥.℥. agitentur simul in mortario, donec optimè mixta fuerint, iisque manè ac vesperti fricabantur lichenes. Contra eos etiam efficax est aqua heliotropii.

OBSERVATIO XXXV.

Mammillarum fissura & hircus alarum.

Nobilis quædam matrona Nemausina, semper partu edito, dolore acerbissimo in pupillis propter ulcuscula quædam excitato solebat tentari, quæ nec ungentis, nec lorionibus sicari poterant, multo verò minus dolor mitigari. Me igitur consulens, quid agendum judicarem adversus tam importuna mala, injunxi ut post hac, dum gereret uterum, mense uno ante partum aqua destillatitia Rhœis papillas sæpè ablueret, quod cum fecisset, proximo puello grævida nullis in posterum ulcusculis fuit inquietata, hoc remedio deinceps usæ sunt mulieres non paucæ, quæ similibus ulceribus obnoxie erant, sæcū edito, maximo adjumento. Jam verò, cum fortè offensis mammis ex alis ipsis, (quia hircum olebant,) gravis & odiosus odor exspirabat, me obnoxie rogavit, ut quid esset, quod hunc terrum odorem (cū is invisus hominibus reddat mulieres) adoleret, id ipsi impertirem. Unguento ex pulvere lithargyri atque composito cum aceto rosato, quo manè & vesperti axillas illineret, sædus ille odor in totum evanuit.

OBSERVATIO XXXVI.

Catarrhus serinus & aphtha, cum Phthysos periculo.

Mulier quædam Urgenensis per totam hyemem tenui & acri ad pectus defluente destillatione, ita nocte & interdum vexabatur, ut inquieta tussiendo & exscreando usque sedere coacta esset, nec interim evacuationibus, revulsionibus, diversificationibusque per cucurbitulas & frictiones, destillato cedebat: hinc dejecta appetentia, insomnia, cruditas ventriculi, mulierem tam macilentam reddiderunt, ut Phthysos grave

periculum immineret. Proinde sequenti opiata, somno captato, emplastroque ex ammoniaco, thure, mastiche, nuce moschata, nigella torrefacta suturæ coronari capitis accommodato, tussis sedata, appetentiaque sensim restituta in pristinam habitudinem rediit; erat autem opiata hujusmodi.

℥. Conservæ rosar. antiquæ ℥.℥. diacodii cum sapa ℥.ii. pulver. diarrag. ℥.i. misce, fiat opiata sub lingua vel inter crassiores dentes & musculōs internos masseteres tenenda, hora qua somnus noctu captandus venit: & quia acris illa destillatio apthas excitaverat, ad eas extendendas hoc remedio à me præscripto usa est.

℥. Tribuli terrestris & caprifolii, ana. m. i. hordei integri p. i. fiat decoctio ad ℥. viii. In colatura dissolve succi majorum puniceorum dulcacidorum ℥.ii. misce. Hoc decocto colluebat sæpè os & brevi temporis spatio ulcera, quibus illud scatebat, curata fuerunt; sed paucis post diebus, recrudescente morbo, coactus fui crustas ulcerum oleo ex Mercurio leviter illinere, quo citò deciderunt, nec in posterum ullum vestigium eorum relictum fuit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ructus acidus.

D. Consiliarius Regius, cognomine Chef de bien, filius adoptatus D. Chef de bien, Quæstoris, longo temporis intervallo Monspeffuli laboraverat oxyregmia, & cum ibi variis medicamentis tum assumptis tum admodis usus nihil aut parum proficeret; imò in dies se emaciari perciperet, nimirum subtracto (nihil appetendo) corpori alimento, tandem cogitavit aeris mutandi gratia solum vertere, atque adeo Urgenum properare, quo cū venisset, atque fortè fortuna mihi obviam occurrisset, occasione mihi sui adventus explicata, suasi bonam spem de sanitate pristina recuperanda haberet (ille etenim vix se in integrum posse restitui sibi persuaserat) quin affectum non adeo esse curatu difficilem, ut non vel unius assis pretio evinci possit. Cumque primū meis monitis parum fidei adhiberet, attamen evici tandem, ut grana 5. aut 6. piperis integra manè, quinque horis ante prandium, jejunos deglutiret: quod cū peregisset, spatio trium aut quatuor dierum, nullum in posterum percepit oxyregmiæ vestigium, cumque antea maximè illi fuisset dejecta appetentia, inde adeo vires ventriculi fuere collectæ, ut postea avidè cibum caperet atque concoqueret, ex quo & totum corpus refocillari, & ejus substantia absumpta reparari visa est.

MEDICAMENTA QUÆ DAM RIVERIANA.

Arcanum Nephriticum. ℥. ocul. Q. cum spirit. salis imprægnat. ℥.ii. spec. litontrip. offic. ℥.i. ℥. sem. saxifrag. milii solis, ana ℥.i. Cinnam. ℥.ii. salis apii, petroselinon. ana. ℥.i. Sacchari cant. ad pondus omnium M. f. pulvis, qui sumatur in sequenti aq. ℥. aq. heder. terrestr. ℥.iii. petroselinon. parietar. ceras. nunc. ana ℥.℥. Spir. juniperi ℥.i. ℥. salis ℥.℥. m.

Pulvis diaphoreticus. ℥. Antim. diaphor. ℥.℥. bezoardici miner. ℥. bezoar. or. ℥.℥. Lap. prunel. g. xv. Camphoræ. g. 5. m. dosis ℥.i.

Pulvis cephalicus specificus est pulvis Riverii de Guttera mixtus cum seq. ℥. Cinn. antim. Magist. Corall. perlat. cranii humani, unguil. alcis ana.

Pulvis aperiens. ℥. Antimon. diaphoret. sal. tamarisci, absinth. crem. Tart. quæ al. part. addito paxillo spir. sulphuris & santal. rubri.

Pilula Catholice. componuntur ex Panch. Crollii ℥.i. & Mercur. dulci. ℥.i.

Antivenereum in pilulas redactum, fit ex mercurio dulci cum extr. helleboti nigri, aloes & diacryd.

Pilula ad morbos deploratos. ℥. mass. pilul. Ruffi. ℥.i. Antimon. diaphoretici, gummi Guajaci, ana ℥.i. Cū bals. Peruv. f. pilul. dosis ℥.i. per 30. dies, si alvus solvenda, add. Scammon. sul. g. iii.

Spiritus diureticus, est Spir. Tartari ter rectif. vid. B. xi. c. 2.

Sal diureticum. est Sal Tartari.

Calomelas Turqueti, est Mercurius dulcis, sexies aut septies sublimatus, utitur eo auctor passim.

Sequentem Tractatum Itali cujusdam Monachi, quanquam à Riverii doctrina alienum, ut pote farragine chymica turgidum, qui tamen Arcanorum Riverianorum titulo superbit, edere sub finem volumus, ne quid morosis deesse videretur, quod ad nostrum pertineret Auctorem.

ARCANA LAZARI RIVERII

MEDICI CLARISSIMI

Nusquam in lucem edita.

Tinctura nostra Solis.

U^M multæ, & multæ potabilis auri Receptæ non delitescant, quæ auri denominantur à quibusdam essentiæ, modum hunc mihi pariter describere lubet, ut unum ex his, cui adhaerere non dubitavi, non solum doctissimi mei Præceptoris exemplo, verum & Petri Joan. Febrî, sub cujus anni disciplina manipulationes primùm apprehendi, multaque ex ejus pretiosis Arcanis.

Cæteri solvunt aurum minimè dispositum, nostra autem methodus hoc modo colitur.

℥. Aurum in lamina ex purissimo, & cum Antimonio ter calcina, semper addendo crudum Antimonium; hinc à cineribus, qui optimè apparebunt, segrega, mundificatumque dissolve in aqua regia juxta dissolutiones. Dissolutum asperge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas: exsicca inde ad Solem, vel supra tepidum cinerem, sed cave ab igne, nam tonans aurum est. Mox pulverem dissolve in spiritu salis facti ad usum nostrum, aut in nostro vitrioli spiritu, reponendo in calore lento per mensem, & tunc omnem dictis spiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum separa addendo novum spiritum, donec tingatur, tinctique spiritus cui libet uncia adde dragmam salis tartari volatilis dissoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterum junge pulveri, qui jam in fundo vasis remansit, & vitrariorum in fornace colloca per dies sexaginta lento primùm igne, paulatim augendo calorem; post quindecim enim dies petrificent omnia; duobus inde elapsis mensibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos est, donec dissolvantur, & aurum est nostrum potabile.

Tanti robur Arcani cæteris longè antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omnesque nostri corporis partes, sed eas præcipuè, quarum est attrahere, transmutare, alere, segregare, expellere, & similia. Hoc verum vitæ balsamum sustinetur, hoc ut juvenile servatur, spiritus adaugentur, senectus retardatur, humoremque ne alter alterum corrumpat, efficitur. Omnibus morborum speciebus confert, tum aut vi, cum fixorum salium, qui corporum impuritates per transpirationem dissolvuntur, in quibusvis datur liquoribus à guttis quinque ad octo, pro vice.

Tinctura nostra Lune.

Q^Uoniam de auro scriptum pretii sibi primum locum vindicante argenti quoque Tincturam hanc subao, utpotè quod non solum pretio, sed & virtutibus secundum alteri accedit.

℥. Purissimè cupellatum argentum, aqua forti dissolve, & oleo tartari fac præcipitetur. Postquam cum aqua communi laveris, exsicca & tincturam extrahe cum supradictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem, ut supra dissolve. Innumeræ sunt hujus virtutes, præsertim in morbis capitalibus; confert autem epilepsiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicranie, paralyti; aliisque à cerebri infectione devenientibus; nam sicuti in Macrocosmo argentum cerebrum Mundi appellatur, ita & hæc Tinctura verum, & validius est remedium ad capitales affectus. Mirum hecticis juvat, & Phrasicos si cum aliis detur specificis, præcipuè cum

auro porabili supradicto cum aquis adhibetur, ut sit pro epilepsia cum aqua hirundinum, &c.

Tinctura nostra Jovis.

D^E Jove sive stanno multi saltem scribunt, pauci verò sunt ejusdem Manipulatores, immò pro sale Jovis, Saturni extrahunt, ut in plerisque patet ex hodiernis Professoribus, qui nullam de stanno substantiam promere valent. Hujusmodi Tinctura fit, ut sequitur.

℥. Purum stannum sine plumbo, & igne, calcina in vase ferreo semper agitandò cum spatula donec pulverizetur, inde verò igne cimentorum albescat, tuncque per mensem in fornace vitrariorum pone vehementissimo igne, vel in igne reverberio per septem dies. Mox digerens calore lento, aceto stillato, tincturam separa viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato, in retorta lutata septies stillando novumque semper addendo acetum stillatum. Partem digere stillatam eadem calce in loco calido per multos dies, inde filtra, & stilla usque ad siccitatem. Fixa spiritum vini benè rectificatum, & alchalizatum addens, dissolves tincturam, tantum verò spiritum pones, quo fixum resolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim separato spiritu tinctura remanebit in fundo, quæ quidem est mirabilis.

His similes Receptas, sinceras, & claras profectò non invenies, nil quippe est, quod pluries manipulationibus non perlustrarim.

Tinctura hæc omnibus morborum speciebus mirificè confert: nam sicuti Jovis nomen à juvando trahitur, ita hæc exterius & interius juvat. Interius primum obtinet locum in uterinos affectus, quamvis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis seminibus tot varia procreantibus; succurrit etiam cerebro, visceribus, hypochondriis, & cum specificis multum phthysicis, atque hecticis. Exterius omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipsasque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus à ℥. i. ad ℥. ℥. pro vice.

Tinctura seu essentia nostra Martis.

P^Urima de ferro remedia scatent, quamquam hujusmodi Tinctura apud paucos in usu sit, & tamen ex pretiosioribus est, cæterarum verò laboriosissima scilicet.

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optinè ignitam extingue aceto stillato, id autem plulquam tricies, inde fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exsicca, ignitamque iterum novo aceto stillato extingue ut supra; mox fac bulliat, & percola, quam regulam postquam ter iteraveris, aceta filtrata stillabis ad siccitatem, & adde spiritum vini; cæterum eundem servabis ordinem ac in Jove.

Cordialis hæc est, adstringens, disoppilativa, præ cæteris enim confert fluxibus dysentericis, diarrhoeis, lenteris, fluxibus immodicis menstrualibus, albescen-
tibus menstruis, gonorrhoeis, sputis cruentis, hæmorrhagiis sanguinis nasi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, brevissimè sanat; ulcera & plagas mundificat, abstergit, & desiccatur. Propinatur à scrup. i. ad ℥. ℥. cum specificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ sunt lapidis hæmatitis, sanguinis draconis, & similium, quæ remedia sunt pro sanguine operantia.

Essentia nostra Mercurii.

Mercurium more solito ter sublima vitriolo, & nitro, purissimum inde crystallinum separa, quem postquam septies iterum sale communi albo benè decrepitato sublimaveris optimè contritum pone in sagiolo vitreo cum spiritu salis benè rectificato, qui supernatet sex digitis. Sigillatum digere per quadraginta dies in balneo, inde spiritum per decantationem separa, & novo iterum spiritu superinfuso per alios 40. dies digere. Hinc ut supra separa, & sublimatus omnis dissolutus, ad novam infusionem, & digestionem recurre donec ferè nihil in fundo remaneat. Digestos omnes spiritus pone in retorta benè lutata, & cum recipiente stilla usquequò albæ guttæ ascendant, tunc enim remove, & quater cohoba spiritum semper super caput mortuum, vehementiorem tandem addendo ignem usque ad siccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albescat, & more solito sal fiat. Spiritum stilla, & separa donec in fundo tinctura superfit, quam suo sali junges calore lento ut in unum coeant, spiritu inde vini dulcifica, in eodem digere, & spiritum separa, id verò quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua est, sed morbose evellit ex incurabilibus, dari quippe potest in corporibus, sexu, & ætate qualibet omnibus morborum generibus; omnes corruptorum morborum species mundificat in corporis partibus maligna gignentium; sine molestia, irritatione, nocumento, aut incommodo operatur; balsamum vitæ servat, & fovet, impuritates per transpirationem expellit, catharos à quovis provenientes exsiccat, & consumit, opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corrupti sanguinis pravis humoribus medetur; hystericos juvat tam frigidos, quàm calidos, roborando jecur, & viscera; infectiones ex lue Venerea antiquas, aut nova extrahit, schyrrhos, strumas, tumoresve pertinaces exulcerat, & sanat. Datur in juribus, vitellis ovorum, aut vino à guttis octo ad decem, manè jeuno.

Essentia seu Tinctura nostra Coralliorum.

DE corallis infinitæ Receptæ tincturam docent extrahi, & quomodo fiat sal, verum ut plurimum fallunt, & pro tinctura coralliorum, tinctura emergit vi balnei, & ingredientium quæ immisceri docent. Nostra hæc est, & sincera, quoties à Manipulatore optimè agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vase vitreo infunde acetum ex illo, quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per destillationem separatum est, enim verò nihil aptius hoc pro corallis, unionibus, oculis cancerorum, corticibus ovorum, lapide onice, bolo armeno, lapide hamatidis, & similibus. Acetum supernatet sex digitis, in balneo fervente per aliquot dies corallia dissolventur; tunc autem stilla acetum ad siccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, grossiores partes, & terræ tollantur beneque dulcis fiat, & clarus crystalli ad instar. Tunc benè exsicca, & repone ad bibendum, ut dicitur: aliud recipe corallium, immixtoque pari sale ammoniaco, pone in sale sublimatorio sublimandum; sal enim attrahet omnem coralliorum rubedinem. Salem sublimatum rubeum pone in spiritu vini rectificati alchalizati, & ferventi balneo paucis diebus spiritus omnem ad se trahet tincturam; spiritum per destillationem separa, & remanebit essentia, cui addes pulverem fixum supradictum, & hæc erit coralliorum essentia.

Cordialis est, mundificat sanguinem, ut apparet in leprosis; omni corpori, aut morborum speciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii essentia; cor, & stomachum confortat, naturalem calorem restaurat, humidumque radicale fortificat; concretum sanguinem dissolvit, vulnera venerata juvat, ulcera maligna, & sordida. Datur à ʒ. ʒ. ad unam in jure vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

Essentia nostra Margaritarum.

Essentia margaritarum nostra differt aliquantum ab aliorum descriptis, & hæc est.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & dissolvitur celerrimè: fit inde ut supra de coralliis, donec sal albus evadat, postquam scilicet per ablutiones acrimoniam reliquit, tunc dissolve spiritu vini alchalizati, & septies destilla semper super caput mortuum; hinc separa spiritum, & remanet essentia, ut de aliis.

Perfectissimum cordiale est auro potabili minimè infe-

rius, datur enim ad corpora debilia, & languentia restauranda, malignis febribus confert, & pesti præ cordialitate; syncope, cerebri passiones, apoplexias, epilepsias, paralytes, vertigines, & passiones hystericas hypochondriacas repellit. Datur in juribus vitellis ovorum, vel aquis à ʒ. ʒ. ad unam.

Essentia nostra Smaragdorum.

Smaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam, nitrii, sulphuris partes tres positas in vase fictili calori resistenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modo iterum ac supra bis calcina novo semper nitrio, & sulphure. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace vasariorum, seu in igne reverberco per sex dies, postea in vase vitreo supra infunde spiritum salis rectificati qui supernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo ferventi; hinc per decantationem fiat in alio vase separatio, & supra fæces infundens novum salis spiritum iterum digeres, ut supra, donec omnis pulvis solvatur. Spiritum omnem pone in vase optimè obturato, & digere per mensem, quo elapso leviter ipsum destilla, tinctura quippe in fundo remanebit; augetur inde virtus addendo spiritum vini alchalizati, & digerendo, non spiritum separando. Eodem modo fit syroporum essentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum preciosorum.

De hac non est cur dicam; potentissimum enim cordiale est contra venenum, malignas febres pestilenciales; omnibusque cerebri morbis, manii, apoplexiis, & similibus succurrit.

Essentia nostra Auripigmenti.

Dissertum est perfectum Spagyricum ex rebus usualibus, & pretiosis venenum mortiferum extrahere posse, ipsumque venenum in perfectissima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit quod cum venenum sit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate essentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitrii rectificati partes tres, de quibus positis in fictili vase non vitrato, sed igni resistenti, fac ut mos est de croco antimonii. Calcinatis ablutionibus aquarum tepidarum exue nitrio; exsicca inde, & iterum novo nitrio fac ut supra: exsiccationem hinc repete post novam ablutionem, & additis nitrii partibus duabus, duabusve sulphuris, incende noviter, & dulcifica, sed cave à flamma, & fumo. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pone pulverem in crucibulo benè lutato in fornace, aut igne reverberco per mensem. Mox cum spiritu salis proceditur, ut dictum de cæteris, digerendo, & cohobando pluries, solutis omnibus, spiritum separa ad siccitatem, inde cum spiritu vini, &c. ut in aliis.

Essentia hæc omne venenum validissimè expugnat, auroque potabili virtutibus amulatur, margaritis, coralliis lapidibus pretiosis; impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cætera remedia primus locus est contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corrosiones, morphæas, tinea evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis à ʒ. i. ad ʒ. i.

Essentia nostra Salis communis.

Salem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam in aqua pluviali septies stillata; humidum exhala, & ex fixato spiritum extrahe cum bolo armeno diligenter secundum artem. Hinc super caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum serva, ut inferius, mox frange retortam, & salem fac ex capite mortuo secundum artem benè filtrando, rubescet enim; tunc spiritu supradicto junctis in vase benè lutato mastiche, & ovi albumine, in balneo digere; mense elapso bis, vel ter iterum rectifica, inde addito vini spiritu alchalizato, & facta nova digestionem, separa spiritum vini, & remanebit salis essentia.

Hæc tam cadavera, quàm viva corpora à corruptione præservat, balsamis pro vulneribus est efficacior, mirum juvat, ulcera Vesicæ calculos, & arenam solvit, venas à prava crassitie qualitate, vel arenula mundificat, & à sanguine morbis provenientius medetur; conglutinat, consolidat, & sanat renum, vel vesicæ ulcera; liene, jecore, & visceribus obstructos, juvat, contra putridas febres maxime valet; cutis infectiones removet, inter quas scabies, lentigines, impetigines, ignem sacrum, herpes: cujusvis generis tumores calidos suppurat, frigidos resolvit, quamquàm scyrrhosos; dolores articulares

res lenit, humidum radicale tuetur, senectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur in liquoribus à dragma una ad duas.

Essentia nostra Salis prunellæ.

Salem prunellæ clarissimum sale communi decrepitato immisce, & eadem sit regula, quæ in sale communi. Hic à communi virtutibus non differt, præcipue in febribus.

Essentia nostra Sulphuris.

Primò vitriolum rubifica, addita indè pari sulphuris parte, pone in novis ollis secundum usum, & quater sulphuris sublimetur, misce indè salem communem decrepitatum, dissolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore sublima; flos enim ille albescet, & erit volatilis, hunc verò serva, ut dicitur. Hinc recipe spiritum sulphuris extractum per campanam rectificatum, ipsumque noviter per chalybis limaturam traducens, acrimoniam tolle, ita ut aquæ ad instar dulcescat. In hoc dulcificato spiritu flores supra repositos immerge, ut spiritus quatuor digitis supernatet, & in vase vitreo benè obturato digere in balneo, spiritus enim rubeum colorem assumet; spiritum per decantationem separa, novum addendo, donec amplius non tingat; tunc spiritum separa per distillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens spiritum vini alchalizatum digere per plures dies usquequò simul coeant; mox per distillationem separa, & in fundo permanebit essentia.

Cordialissima est, nihilque hac aptius contra spasmus in vulneribus, etiam cum nervorum recisione puncturas, vel cujuslibet animalis morsus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera sanat. Verum balsamum est pulmonum affectibus, vel ulceribus; hæsticis, phthysicis, & asthmaticis succurrit; humidum radicale conservat, dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates consumit; surdis auditum revocat; sordidis ulceribus confert. Propinatur à 3. ss. ad unam in juribus, vel aquis, & exterius ex se adhibetur; vel unguentis associata.

Essentia nostra vitrioli.

Vitriolum asserunt, Philosophi sanguinem esse Macrocosmi Mundialis machinæ, & Philosophorum lapidem ab ipso fieri volunt, quem tot quæritantes in vanum laborant. In hoc veram arcani universalis vim, quæ mineralium sit anima, consistere affirmant. Verum quidem est, quod si rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & semine mineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipsum ad Solem tantum calcinatum fluxiones sanguinis sistere; utuntur etiam multi in distantia imponendo ipsum sanguini, ad præservandam partem à corruptela. Hinc patet, quod eò magis polleat sapientiæ gradibus manipulator ab impuris mundificatus & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, & extracto secundum artem spiritu rectifica, fæces in vase remanentes aqua ferventi solve; hinc filtra, & exsicca, de quibus manipulationibus plures age, ut spiritum aliquantum, & salem congerere possis, ut dictum est. Mox spiritum ter rectificatum junge sali, & stilla cohobando super illum septies, semper verò caput mortuum solve, & fixa, ut dictum est. Salem pone in vase calori resistente, igne reverbera per septem dies donec rubescat; tunc autem iterum spiritu suo benè rectificato adde in vase benè obturato, & in Balneo Mariæ fervido digere. Post dies quadraginta stilla, & rectifica septies spiritum, salemque aqua vitæ rectificata alchalizata dissolve, & fixa; hinc iterum junge spiritum, & digere donec rubescat, postea spiritum separa per distillationem, sed in fundo tinctura remaneat, quam novo spiritu vini alchalizato addito digere, extracto in spiritu remanet essentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum; omne expellit veneni genus vegetabilis, animalis, aut mineralis; spiritus vitales recreat, naturales, animales. Arcanum hoc est à tot celatum, tam mirabile, tam universale, omnibus morbis, omnibus aetatibus, ambobus sexibus confert; auro potabili præstat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur à scrup. i. ad dragm. i. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

Trochisci Antepileptici.

Plerique sunt cynabarem mineralem affirmantes, cuius matrem telluris viscera arbitrantur. A veritate autem longè aberrant, cinabaris enim mineralis vocatus, hujusce nostri umbra regitur, ne antimonium nominetur. Cynabar contra epilepsiam multis ab Auctoribus traditus, mineralis, & artificiosus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de composito antimonii butyro superest, & Mercurium tantundem sublimatum adjuuge; vase inde vitreo benè lutato, & alembico destilla ad usum. Ad ultimum ignem subijce ardentissimum, quo vitri collum ascender antimonium cynabaris pulcherrimi ad instar, qui mineralis erit. Lavatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater spiritum vini incende. Ex eo recipe 3. i. magist. margaritar. & corallior. an. dragm. i. ss. ambre griseæ, croc. an. scrup. i. unguis Alcis dragm. i. cran. hum. præparat. absque igne dragm. iii. sæcul. peoniæ unc. ss. ol. succini distill. mucilag. corn. cerv. & cranii q. s. ad trochiscos componendos, de quibus da à scrup. ii. ad drag. ss. epilepticis, & mira videbis; sæpius enim multis ab experientiis Arcanum hoc est confirmatum.

Caput mortuum nostrum magisteriale.

Recipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta sit de nitrio rectificato, & vitriolo benè calcinato, cumque aqua pluvie stillata tepida fac lixiviam, & salem extrahe secundum artem. Bis indè iterum cum aqua dicta stillata resoluta sale eodem, usquequò crystallæ appareant, sume nitrii rectificati partem unam, & duas dicti salis fusoque nitrio in cruciolo igne secundi gradus, salem adjice paulatim, igneque facilius facta sint omnia per horas tres. Massam hanc pone in aqua forti extracta à supradictis, & pro quacumque libra adjuuge florum antimonii ex regulo Martis 3. iii. auri in sol. 3. iii. corall. margarit. cort. ovi, an. 3. ii. in loco tepido digere quatuor diebus. His paratis, stilla ad siccitatem, & massam, quæ restat pimsa, iterumque aqua vitæ imbebe; octo indè diebus digere, & stilla denuò ad siccitatem. Caput mortuum, quod remanet, serva in ampullis optimè obturatis, de illo enim si à gut. 12. ad 18. dederis, affectus consumes hypochondr. & ex validissimis remediis est contra talem morbum. Omnes expellit obstructionum species, febresque vitiosas; corporibus prodest cachecticis, hydropicos liberat, & similia.

Aureatum Catharticum nostrum.

Recipe aureati nostri unc. sem. spiritus sulphuris optimè rectificati unc. iii. digere in loco tepido. Diebus quindecim elapsis per vitream distilla igne arenæ, indeque novies dictum spiritum cum dicto aureato cooha, atque optimè pulverem lava aquis cordialibus, & exsicca. Dosis erit à gr. 4. ad 10. semper unà cum magisteriis mechoacanis, jalappæ, vel scammonæ, vel extractis, quæ juxta necessitatem convenient.

Pilula Antivenereæ.

Recipe calomelanos, magister. lapidis lazuli, extract. rhabarb. fennæ, turbitis, spinæ Ponticæ, ana dragm. ii. gum. ligni sancti ad pondus omnium, magister. tartari solut. ol. cinnamonum, ana dragm. i. sem. syrup. de fumaris quant. suff. ad pilulas componendas. Feliciter evellunt hæc omnem humoris Venerei radicem, etiam ex ossibus infectis. Dosis à drag. sem. ad drag. i. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

Calomelanos nostrum.

Recipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla arena optimè permixtum, gradatimque ignem subijce, & in vas trans mitte, absque eo quòd ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permanent. Sublima indè sale communi decrepitato, secundum artem, rejectisque fecibus, sublimato purius illi Mercurio salem iterum adjuuge, iterumque sublima. Projectis indè partibus, quæ restant, novo sale sublima puriorem; hoc autem fac septies, & fecibus denuò sejunctis retortam colloca in fornace reverbera cum sublimato septimæ vicis, ibique per horas duas relinque igne ardentissimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbebe, quæ supernatet ad digiti mensuram, ipsamque combure; ter autem id facias.

*Catharticum Antimonii cum vitriolo, dictum
Catholicum nostrum.*

R Ecipe antimonii de terræ sinu fulgentis, auroque colore similis partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverizatae, & mixtae in crucibulo posita fac simul unâ liquefiant. Massam inde conterere, & in retorta reponere optimè lutata cum aceto stillato, quod supernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24. horis cum suo recipiente. Ignem undè gradatim augeas, & ultimò ardentissimum, ut omnis spiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tinctura supersit. Tunc recipe extract. rhab. sennæ, jalappæ, turbit. hellebor. nigr. ana drag. i. extract. aloes unc. i. essent. junip. & cort. citr. ana drag. ii. additaque unc. sem. tincturæ suprad. simul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad consistentiam in formam extractis, optimum enim habebis catharticum contra omnes febrium species mirabile, tam acutarum, quam intermittentium, omnibusque antecellit cæterorum Panchimagogis. Dosis erit à gr. 8. ad 15. juxta vires,

Trochisci nostri Carbones.

R Ecipe feces reguli communis vulgaris, & in loco humido colloca supra marmor, subterque vase, locum autem illum pluvia diluere nequeat, sed solus aer penetret, & in ol. dissolvatur. Hoc igne lento exhala, & sal fiet pungentissimus, de quo recipe unc. i. sublimati de Mercurio unc. i. farinæ hordei, & lentis ana unc. ii. gummi tragachant. dragm. ii. liquefactæ in aqua ros. trochiscosque compone, qui omnes curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirificè,

Pulvis noster Anthelcticus.

R Ecipe reguli stellati Martis, & Jovis Angeli an. partem unam, pulveriza, & misce cum tribus partibus nitrii rectificati, & secundum artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove falsedinem secundum usum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverbera tribus diebus, vel in fornace vitriariorum, aut figularum, atque inde iterum aqua imbebe vitæ rectificata, quam accendas ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. i. pulv. viperarum ad usum unc. sem. salviæ sicca pulverizata unc. i. sem. ranas inde vivas conjice in olla clausas usque quò moriantur, & tunc in cli-bano fac ardeant donec in pulverem converti possint, & de his unc. iii. immisce supra dictis. De composito hoc da quadraginta diebus à drag. i. ad dragm. ii.

Aqua vitæ nostra contra Dolores Arthriticos.

R Ecipe ivæ arthriticæ manip. 4. fol. cupressi, salviæ, rosmar. spicæ, urticæ an. manip. i. cort. ulmi, fol. ejusdem, cort. hederæ an. unc. ii. hebuli manip. ii. hæc omnia contrita infunde il lib. 20. vini generosi, indeque destilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidium dictæ ejusdem dosis herbarum supra dictarum viridium adjuuge, cum lib. ii. lumbricorum, quos antea vino benè ablueris, & lib. 3. adipis canini, atque tunc iterum destilla, extrahendo dimidium. Tertiam inde partem iterum adjuice supradictorum, herbarum nempe, vermium, & adipis, iterumque destillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta erit aqua vitæ, quæ ad confortandum, & resolvendum optima est in omnibus morbis articularibus, & podagricis.

Anodinum sive Narcoticum nostrum vitrioli.

R Ecipe vitrioli Romani, & tartari ana. lib. i. limaturæ chalybis lib. sem. pulverizatum vitriolum, & intrit. pone in vitrea cucurbita, simul prius mixta, atque inde imbebe aceto stillato duobus digitis supernatante, & digere tribus diebus. His elapsis igne moderato congela, & aceto imbebe, ut supra, supradictumque ordinem sequere. Postquam congelaveris, adde acetum stillatum, quod supernatet sex digitis, & calore lento celerrimè rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum usque quo extrahatur tinctura, indeque aceto oleum adjuuge tartari factum per deliquium, omne enim sulphur in infimam vitri partem eo modo descendet. Tunc benè exsiccabis, ipsumque in merges in tres lib. aquæ vitæ rectificatæ; vas inde benè obturatum mastiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuslibet quatuor diebus. Post quadraginta dies stilla, tinctura verò relicta in parte infimi vitri juxta usum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febres acutas, ardentes, & malignas propulsandas potentissimum,

præcipuè in deliriis. Contra etiam passiones hystericas, dolores colicos, nephriticos, omnesque morbos in quibus datur laudan. nepent. hoc tutius est. Dosis à gut. 5. ad 12.

Aureatum nostrum.

R Ecipe auri fol. unc. i. antim. crud. upc. iv. misce & in crucibulo funde simul, sed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus separetur. Postquam liquefeceris fac frigescat, & minutatim conterere, indeque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit pro vitro calcinato, semper miscens virga ferrea. Tunc autem calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album ovaferit, neque ullo modo agglomeratur, nec impositis carbonibus accensis fumum attollat. Vitrum inde fit posita calce in crucibulo igne fusionis vehemente per horam, tuncque perfectum est, cum vitrificatum apparet colore pyropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compositionem hujusce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior est auro illo, quam scribit Crollius. Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem est evomitivum, & solutivum, inter verò cætera evomitiva primum sibi locum vindicat, aurum quippè illud cor tuetur, & viscera. Calcem Chymicum virtutibus non solum æquat, sed antecellit, ipsiusque dosis à ʒ. ii. ad v.

Aqua Catholica nostra.

R Ecipe succ. brionæ, spinæ Ponticæ, chelidonæ, rosar. sylvestrium, cortic. sambuci, ebuli, chamædryos, ana ʒ. ii. spiritus vini rectificati ʒ. ii. digere duobus diebus, inde stilla, & aquæ illi stillatæ adde extract. rhabarb. agarici, sennæ, gratiolæ, ana ʒ. ʒ. magister. mechoacanis ʒ. iii. magister. tartar. solutivi. ʒ. ii. cinnamom. masticar. zinziber. anisi, ana ʒ. ʒ. spiritus vitrioli stybiati ʒ. vi. & digere in fimo equino. Post dies 24. percola, & in vase optimè obturato serva. Catholica hæc vocatur, quia verè agit absque nausea, & in omnibus morbis; in quibus purgatio requiritur, ipsa maxime prodest; sumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua, Dosis à ʒ. i. ad iii. aut iv. ad summum.

Trochisci primi nostri Alexipharmaci.

R Ecipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præpar. bezoard. Jovial. ejusdem mineral. unicorn. veri, rinocerotis, ana ʒ. ii. terræ melitenis, bolarmeni lutei, terræ bohemiæ, mundati colorati, sigilli lemmii, ana ʒ. ʒ. contrahervæ ʒ. v. spodii, fragmentorum omnium lapidum pretiosor. præparat. ana ʒ. ʒ. magister. margaritar. corall. omnium, & dentium aptorum, ana ʒ. i. auri fol. 20. pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochisci. Ab omnibus venenis liberant, febribusque malignis, & erraticis, contra fluxus menstruorum, sputum, & vomitum sanguinis, pleuritidem, cardialgiam mirifica sunt, maximeque mulieribus gravidis profunt de abortu dubitantibus. Dosis à ʒ. ʒ. ad g. xx. cum specificis.

Trochisci secundi viperani Alexipharmaci.

R Ecipe anthoræ, vincetoxici, scorzonæ, contrahervæ, cortic. citrin. ana ʒ. i. pulver. viperini ʒ. ʒ. unicornu veri, lapid. bezoard. Rhinocerotis, ossis cornu cervi, ana ʒ. ʒ. Bezoard. Jovial. crytalli rub. præparat. ana ʒ. i. pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochisci, qui peticulas, venena, febres malignas pustulas, morbillos, & similia consumunt. Dosis à ʒ. i ad ʒ. ʒ.

Trochisci nostri tertii Alexipharmaci.

R Ecipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrahervæ, anthoræ, scorzonæ, imperatoricæ, ana ʒ. i. bacchar. lauri, juniperi, ana ʒ. i. hederæ ʒ. ʒ. cinnamom. santalorum citrinorum triturbis, & in vase vitreo irrorabis, essent. theriacæ ʒ. iii. addantur crytalli rub. præparat. smaragdorum præparat. lapid. bezoardic. Orient. magister. margarit. unicornu veri, ana ʒ. i. magister. carabum, sal. Jovis, foliorum auri, ana gr. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. trangacant. fact. in aqua florum mali medici q. s. F. pastill. sec. artem. Hæc pestem, morbos pestilenciales, febresque malignas expellit, omnibus cordis prodest syncopationibus, contraque arsenicalia, & similia venena potentissima est: cujus dosis à ʒ. i. ad ʒ. ʒ.

Balsa.

Balsamum vite, sive cordiale nostrum.

Recipe Panaceæ universalis, essent. auri, & argenti, ana ʒ. ii. essent. ambre griseæ ʒ. xxv. essent. margarit. ʒ. iii. tincturæ viperarum ʒ. ʒ. essent. sang. cerv. ʒ. i. misce: & adde opobals. veri. Orient. ʒ. iv. & maximum est cordiale ad naturam confortandam: dosis à ʒ. ʒ. ad unum.

Balsamum salutis nostrum.

Recipe essent. ambre griseæ factæ cum spiritu rosarum, quint essent. rosarum, essent. bacc. juniper. & cortic. citrin. ana ʒ. i. oleor. flor. mali medici ʒ. ʒ. m. & detur cum saccharo rosato simplici à gutt. 2. ad 6.

Bezoardicum Minerale nostrum.

Bezoardicum minerale nostrum parum à communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem est, & tutius, quia correctio antimon. & Mercurii est dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

24. Reguli vulgaris antimonii, sed ex illo, quod in ardentissimo igne fuerit, postquam purificatum, per horas 16. & Mercur. sublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum distilla sec. usum, extrahens butyrum sicuti in Bezoard. mineral. scriptis ab aliis Auctoribus. Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exsicca. Exsiccatum imbibe spiritu nitrii, qui supernatet quatuor digitis, & destilla indeque ter cohoba, iterumque dulcifica ut antea. Dulcificatum pone in vase fictili, igni verè resistenti, ignemque circum tribus diebus accende; hæc enim vera est decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui supra quinques accenditur, tuncque certus eris optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud est mei Præceptoris, & si animadverteris cæterorum compositionem, tanta non adhibetur assiduitas. Utebatur ipse in singulis juribus ʒ. i. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Observationibus: quia verò correctum est, & concoctum ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non solum febre maligna, acuta, & pestilentiali, sed & cachectica, variolis, & morbillis, & aliis morbis, dosis à ʒ. ʒ. ad ʒ. i.

Bezoardicum Joviale nostrum.

Eodem modo ac supradictum componitur hoc nulla re exclusa, sed solum differt in compositione; primo enim fit regulus Martis stellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum supradicto Mercurio sublimato de Calomelano. Cæterum nihil penitus ordinem prætermittas, quo suprad. Minerale factum est. Ita enim illud est, quod usu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipse, & do in omnibus morbis desperatis à ʒ. ʒ. ad ʒ. ʒ.

Alia sunt Bezoardica Solaria auro addito, lunaria Luna, ita etiam de cæteris, ut ab aliis scribuntur Auctoribus. Satius autem arbitror ab igne non discedere, & modo illo quem proposui in minerali Bezoardico, si enim secus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit; recipe florem croceum, aut vitrum, & in retorta pone cum spiritu vitrioli rectificati ad digerendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad siccitatem, & sex aliis vicibus cohoba semper stillans ad siccitatem. Hoc Aquis cordialibus dulcifica & exsiccatum imbibe aqua vitæ generosa, quæ quinques supra incenditur; modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

Appendix.

Non exiguum Bezoardicorum portentum minime prætermittendum arbitratus, appendicem hanc statui, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, Lector, ne dedigneris. Joan. Baptistam Tolla inviserem jussit ægrotantem Illustrissimus, atque excellentissimus D. Andreas Donatus Serenissimæ hujus Reipub. Senator præstantissimus, cujus humanitate maxime devincior. Accessi, ipsumque inveni annorum circa sexaginta quinque, temperamenti adusti, melancholici, vinis generosis jam antea plurimum deditum, tunc verò à septem diebus febre continua maligna laborantem, à fumis capite occupatum, & obscuro delirio: pulsus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & grossa, oculi tenebrosi: ferè vitrei, vires abjectissimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex signis omnibus quæ

apparebant mortalia, vitæ ut potè desperato conclamavi unà cum Excellentiss. Medico, qui multa juxta canonicum usum opportunè remedia exhibuerat. Non nisi cordialibus succurrendum esse ambo censuimus, brevissimamque ad mortem periodum superesse domesticis prænuñciavimus. Atramentum ab Excellentiss. Medico postulavi optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezoardica scilicet Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujusmodi casibus benefici scelerent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per sudorem, urinam, aut secessum, quæ miserum propè ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, jussitque continuo grana sex Solarium, & sex Jovialium cum aliis cordialibus; misit autem ad Reverendiss. P. Præfectum Servitarum, Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut supra dicta concederet. Sumpsit æger, & multam per secessum ejecit atram bilem, verum ex ea convulsione vires exhaustæ omni penitus destitutæ sunt vi, majorisque debilitatis edidere signa, ex quo, perterritis domesticis, filius Presbyter ad me se contulit iracundia non solum succensum, sed & Medicis verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem proveniente significantis, qui quamvis ex eo minime fieri posse sciret, nihilominus à repentino motu periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale scelus exprobrans minis de genitoris cæde accusabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permissione, atram bilem transmisit, quam natura ex se non valebat, ideoque mortuum, ut ita dicam, novam in salutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in consultatione adsum, nunquam à cæterorum diversam expono propositionem, certus minimum eventum malum mihi crimini fore tribuendum.

Extractum nostrum Antipleuriticum.

Recipe extracti flor. papaver. errat. ʒ. ii. malvæ arboresc. rubræ, gumme extractæ de ligno quercino, ana ʒ. i. ʒ. pleuræ humanæ, vel apri ʒ. ii. limaturæ dentis apri ʒ. iii. maxillarum aselli piscis ʒ. i. ʒ. unicornu veri, magister. corall. corticum interior. avellanar. flor. buxi, salis prunellæ, an. ʒ. i. fiat massa cum extract. supradictis, & compositum est portentosum pro pleuritide. Dosis à ʒ. i. ad ʒ. ʒ.

Extractum Hystericum nostrum.

Recipe extracti artemis. matricar. ana ʒ. iii. extracti fabinæ, & bacc. junip. ana ʒ. i. facul. aronis ʒ. ʒ. facul. brionie ʒ. ii. extracti nepetæ, & lazari, ana ʒ. i. ʒ. magister. carabum ʒ. iv. sal. Jovis ʒ. iv. sem. seseleos, nepentes, ana ʒ. ii. sem. ameos, rutæ, carvi, anisi, cardamomi, ana ʒ. ii. castorei ʒ. iv. m. & daa ʒ. ʒ. ad ʒ. ii. in passionibus enim hystericis magnopere prodest.

Extractum Nephriticum nostrum.

Recipe herbæ Turcicæ siccæ manip. ʒ. eryng. restæ bovis, bardanæ, ana manip. i. baccar. junip. & lauri ana ʒ. ii. sem. de milio Solis, urticæ, cepæ, saxifrag. anisi, fœniculi ana ʒ. ii. De his omnibus fac extractum sec. artem, indeque adde magister. lapid. Judaici, crystallin. de monte, oculorum cancerorum, cortic. ovorum, sal. cortic. fabæ. sal. flor. ammoniaci. ana ʒ. i. Hæc fermenta simul, & magnum remedium est contra nephriticæ cos dolores. Dosis à ʒ. i. ad ʒ. ʒ.

Extractum Aureatum nostrum.

Recipe bacc. junip. bacc. lauri, amygdalorum persici, ana ʒ. iv. flor. nucum, sambuci, uvæ sylvestris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. i. sem. dauci, anisi, fœniculi, cumini, ana ʒ. ii. cinnamomi, caryophyllorum, ana ʒ. ʒ. lign. aloes ʒ. i. fac extract. sec. artem, inde adde balsami Peruviani impetriti. Ol. nucis moschatæ, ol. ætherei terebinthini, ana ʒ. ʒ. m. & simul fermenta. Dosis à ʒ. i. ad ʒ. ii.

Diaphoreticum Aureatum nostrum.

Multis ab Auctoribus hoc scribitur esse sulphur illud, quod est in Reguli fecibus vulgaris, quo contrito, & ebullito cum aceto præcipitatur sulphur in inferiori parte, inde verò multoties abluto, & exsiccato utuntur ad sanguinem mundificandum, sudorem provocandum. Correctius autem nostrum est quia supradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbescat unà cum quarta parte auri tonantis. Digeritur inde aqua vitæ ardenti, quæ

ter su-

ter superincenditur; tuncque optimum Diaphoreticum est in pleuritide, & febribus pestilentialibus; datur autem à g. xvi. ad xx.

Diaphoreticum commune nostrum.

Regulus hoc est vulgaris, ter calcinatus, semper cum duplo nitrio rectificato, indeque dulcificatus, & aqua vitæ superincensa. Datur hoc à ℥.i. ad ℥. ss. vel etiam ℥.i. contra omnes morbos chronicos, in quibus per sudorem operatur, vel insensibilem transpirationem.

Diaphoreticum fixum nostrum.

Pulvis est fixus P. Basilii Valentini, quem ipse universalem proponit, nomine etiam interdum Panacæ fixæ Basilii, scriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejusdem Auctoris.

Panacæa liquida nostra universalis cum auro.

Recipe auri foliati ℥. i. & calcina cum sulphure in igne circulatorio per horas 8. quater sulphur addens, Aqua inde calida dilue, exsiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ℥. reguli de antimon. Mercurii sublimati. ana ℥. iv. misce bene in mortario, stillaque per retortam, sicuti fit ol. graciale sive butyrum cum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appositis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria supra lapidem cum vase in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cuius ℥. adde ℥. i. auri calcinati per cimentum, ut supra. Vas inde repone in loco calido, digerens per mensem, tincturæ enim in aureum colorem. Hinc adde spiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ sibi omne aurum attrahet. Percola, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc unâ cum ℥. viii. antim. crudi, & ℥. xx. olei de nitrio facti per deliquium pones in vase quod bene obturabis, ad digerendum. Post mensem adde ℥. ii. spiritus vini rectificati, & iterum digere; brevi enim tinctura menstruo spoliabitur, sicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum spiritum adde, supra ol. nitrii, donec color detergatur; remanere enim debet sicuti erat cum positum primum fuit. Tunc spiritus hosce tinctos per papyrum emporeticam, & per cinerem stilla paulatim usquequo tibi ℥. iv. tincturæ restent in inferiori parte retortæ. Atque hæc est nostra liquida Panacæa universalis, quæ per transpirationem operatur, facultatesque vitales facile impellit ad ea facienda quibus indiget natura, absque eo quod noceat. Hæctici multi, phthisici, & hydropici per hanc à me curati salutem adepti sunt; dari autem de ipsa potest à gut. 8. ad 20. cum specificis, & juxta vires citò vel serò operatur.

Tinctura nostra, sive oleum verum Antimonii dulcis.

Recipe virri antimon. hyacinthini clari ℥. iv. olei nitrii facti per deliquium ℥. viii. contritumque hyacinthinum oleo immisce supradicto in vase vitreo bene obturato, temperatoque, & æquali igne digere per mensem; oleo enim illud fiet rubicundum. Tunc adde spiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. suprad. factum est, donec tinctura oleum spoliatur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte restat. Pretiosum est contra omnes morborum species, pauloque inferius supra dictæ Panacææ. In vulneribus, & ulceribus corrosivis, aliisque perniciosus morbis maximè prodest. Ipsi dosi à gut. 8. ad 10. in vino, vel aliis specificis. Hoc corpora renovari & reviviscere scribit Basilus, & alii; mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ sanguinem polluit & cordialissimum est. Hydropicis, hæcticis, phthisicis, omnibusque infirmitatibus mirum in modum confert.

Alii multi de hac scripserunt, non verò facilè adeo ad agendum; si enim manipulationem observabis menstruum hoc non est cur stilles, imposita quippe aqua vitæ removeretur, & aliis inservit solutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omnesque optimæ hæc autem duæ cæteris præstant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, misifica est, nitrium quippe simplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipso consumpsit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgari extrahitur tertii gradus, ab electris, à regulo Martis: à regulo Jovis, à croc. metall. à flor. antimon. à calcinationibus ejusdem, & si cum dicto menstruo extrahatur, multò melior evadet, quàm ex acetis stillatis, aliisque liquoribus. Ejus dosi à ℥. ss. ad ℥. i.

Olea nostra corrosiva sunt, oleum nempe glaciale, hoc

est butyrum illud, quod dixi ad aurum solvendum, atque hoc malam omnem carnem corrodit. Alterum liquor est, qui per deliquium fit ex facibus reguli vulgaris.

Essentiæ à plerisque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello; essent. verò dico eas, quæ hoc fiunt modo: ℥. de simplici illo, ex quo essentiam vis extrahere, flores, cortices sem. & radic. si omnes habere potes, atque hæc macera in spiritu vini rectific. duobus diebus: inde stilla ad siccitatem. Hinc spiritum illum imbebe iterum herbis, vel floribus ejusdem, iterumque digere in vase bene obturato; stillaque denuò, bis autem iterum eundem sequare modum. Illam tunc circula, & essentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, sunt de absynthio, menta, rosmar. salvia, spica, calendula, liliis convallii, flor. tiliæ flor. pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina, vincetoxico, chelidonia, euphrasia, bistorta, tormentilla, contrahierva, bacc. lauri bacc. junip. anisi, fœnicul. cumino, sem. pastinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

Quinta essentia.

Secus ac supra dictæ sunt hæc, fermentantur enim primo res, ut tot alii scribunt, indeque per destillationes oleum separatur, quod separatum vera est quinta essentia. Tincturæ liquidæ sunt extractæ de spiritu vini, exhalando ipsius partem. Extractæ nonnullæ stillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de Mineralibus, & Semimineralibus extractæ sunt cum suis menstruis appropriatis. In Manipulatione nostro de his apertè patebit.

Elexyr.

Cum nominentur hæc in observationibus nostris, necesse est idè ipsorum aliqua explicare. Elexyr proprietatis ad usum Crollii semper feci, optimosque testari possum effectus. Addo ego cum illo essent. absynthii, & menthæ, elixyr verbi gratia, ℥. ii. essent. absynthii, & menthæ, ana ℥. i. digere simul, ipsoque utere, magnum enim est stomachale. Ita etiam eidem addo essent. Chelidoniæ, cymbalariæ, ramoraciæ, nasturtii, synapis, limacum, an. partes æquales, & digero per mensem, de quo datur ℥. i. ad ℥. ss. contra affectus omnes atrabiles, scorbuticos, hypochondriacos exitu felicissimo.

Elexyr Antiscorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.

Recipe elixyr proprietatis ℥. ii. essent. carab. ℥. ii. essent. cort. cappar. essent. cortic. tamarisci, essent. cortic. mediani fraxini, ana ℥. i. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, scorzonæ, silicis, acori, ana ℥. ii. nasturtii aquat. sedimuralis, camædryos, chelidoniæ, ceterac. linguæ cervinæ, acrimoniæ, acerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumaricæ, flor. genistæ, centaureæ, hyperici, ana manip. 2. sem. genistæ, fœnic. amar. an. ℥. ss. ligni sancti raspati, cortic. ejusdem, ana ℥. iv. sassa parillæ ℥. i. ss. lign. sassafras ℥. iv. salis tart. ℥. ss. trituratione infunde omnia in spiritu vini bene rectificati, & flammati q. s. usque quo bene imbibantur, & duobus digitis supernatet, digerens per dies 8. Stillam inde, & novam in stillato repete compositionem ut supra. Pro hypochondriacis mirabile est, & pro his, qui frigidis affliguntur tumoribus. Dosi à ℥. i. ad ℥. ss. in rebus appropriatis.

Elexyr Nephriticum.

Recipe ligni nephritici veri ℥. ii. ss. camomillæ, meliloti, hederæ terrestri, virgæ aureæ, veronicæ, hypericonis, cum sem. & flor. herniariæ, sive herb. Turcic. ana manip. 3. radic. ononidis, pimpinellæ, saxifragiæ, hermorraciæ, sem. cynosbati, milii solis, ana ℥. ii. alchechengi ℥. iii. bacc. junip. & hederæ, ana ℥. i. ss. contrita omnia in vase infunde bene obturato, cum spiritu vini terebinthinato, qui digitis quatuor supernatet, & octo diebus digere, inde stilla; supradicta iterum viridia infundens fac ut supra cujus dosi à ℥. i. ad ℥. ss. & pro arenulæ morbo, & calculorum, proque ipso calculo optimum est.

Elexyr Uterinum.

Recipe artemis. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manip. i. cortic. fraxini, & sabinae, ℥. iii. cortic. citrin. & mali medici, ana ℥. ss. radic. vincetoxici, aristolochiæ, pæoniæ, rub. Tinctorum, bryoniæ, ireos, dictam. alb. zedoariæ, sem. anisi, cardamomi, ana ℥. ss. ocy-mi. ℥. ii. bacc. lauri ℥. ii. zingiber, cinnamomi, nucis moschatae, croci, ana ℥. i. omnia trituratione digere cum spiritu vini

vinum alchalizati ℥. iii. in vase vitreo bene obturato, & loco calido, nempe fimo equino, sive balneo Mariæ. Post dies 14. stilla per balneum Mariæ, addeque inde ℥. i. novi vini spiritus fecibus, quæ in stillatorio remanserunt, iterumque digere in loco calido. Post octo dies separa per inclinationem spiritum tinctum, lentissimoque igne tincturam exhala, donec mellaginosam convertatur in formam. Primò hanc adde destillato; feces in cinere incende, & aqua artemisiæ salem extrahe, qui supradicto Elixir, adjungitur unâ cum ℥. i. tincturæ Jovis. Divinitus operatur in uterinis affectibus, omnibusque morbis, qui ab utero trahunt originem. Dosis à ℥. ss. ad ℥. i. in liquore appropriato, & multis potest adhiberi diebus juxta ægroti necessitatem.

Extractum nostrum Antepilepticum.

R Ecipe extracti cranii humani facti sec. usum ℥. ss. extracti buxi, radic. & sem. pæoniæ, ligni quercini, flor. lil. convall. & flor. tiliæ, ana ℥. ii. mucilag. cornu cervi, de primo anno ℥. iii. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcis, ana ℥. i. extracti hirundinum, & picarum priusquam è nidis discedant, stercoreis pavonis, ana ℥. i. ss. narcotici de vitriolo; salis Lunæ, succini, ana ℥. ii. magister, margarit. corall. & saphyrorum, flor. assum odorifer. balsam. Peruviani in petra, ana ℥. ss. diaphoretici fixi de antimonio nostro ℥. ss. tincturæ nostræ universalis de antimonio cum auro ℥. iii. misce, & fac compositum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis à ℥. ss. ad ℥. ss. pro vice quindecim diebus, matutino tempore Luna deficiente.

Hoc multi liberari omnino sunt epileptici, quamvis etiam nonnullis dederim per menses integros, cui plus, cui minus. Si verò laboriosum, & magni sumptus est, inter potentiora locum sibi vindicat. Usu eodem optimum est contra omnes Emigranias, Paralyfes, Apoplexias & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

Tinctura nostra Polycræsta.

R Ecipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, ana ℥. iii. vincetoxici, gentianæ, rhapontici, scorzonæ, acori veri, ana ℥. ss. fol. absinthii, abrotani, ivæ artreticæ, ana manip. ss. fol. scordi, calamenti ana manip. i. flor. rosmar. centaureæ minoris, horminis, betonicæ, & malorum medicorum, ana pug. i. cinnamomi, nucis moschatæ, caryophyl. ana ℥. i. myrrhæ, mastich. aloë succotrinæ, ana ℥. ii. castorei, mumie transmarinæ an. scrup. 2. corall. rub. præparati, cornu cervi, marr. perl. præparatæ, an. drachm. i. ss. croci scrup. i. aff. i. dulc. spicæ nardi an. drach. i. cort. citr. & malorum medicorum, an. unc. i. ss. santal. rub. citr. & alb. an. unc. ss. omnia contere, & infunde in vase vitreo benè obturato unâ cum spiritu vini electi alchalizati lib. 9. ad digerendum per dies 15. Per denotationem inde tincturam sejunge, ipsique salem adde facum sec. artem de incensis fecibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elixir. vitæ spiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipsis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore pestis, & contra omnia venena à ℥. i. ad ℥. i.

Elixir vitæ majus nostrum.

R Ecipe succ. melissæ lib. 9. vini generosi lib. 4. cornu cervi in fragmenta crudi lib. 3. unicornu fossilis, bollarm. pretiosi an. lib. ss. viperas decorticatas, absque capite, cauda, & interioribus num. 3. & distilla per tamburlanum benè stannatum, quod magnum habeat refrigeratorium, fragmenta autem cornu cervi, & unicornu stent in collo tamburlani, ut omnem recipiant fumum. Postquam stillaveris, novum iterum succum & vinum destillato adde, semperque recens cornu cervi, & viperas tres ut dictum est, quam manipulationem fac novies; qualibet nempe vice adjungens recentem succum, recensque vinum destillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice addunt omnia supradictæ tincturæ polycræstæ & in fimo equino, sive balneo Mariæ calido digeruntur per mensem in vasibus vitreis capacibus benè obturatis. Destilla inde ad siccitatem extrahens non solum ex omnibus fecibus, sed & fragmentis ossium, & terris, salem secundum artem, quo immixto cum stillato circulabis per duos menses.

Elixir hoc, quamvis difficile, attramen non magnæ im-

penis, illo autem nunquam inveni pretiosius inter tot, quibus usus sum, cordialius enim operatur quam illud Serenissimi Magni Etruriæ Ducis. In omnibus morbi affectibus, in quibus cor, & viscera auxilio indigent, dari potest, ad venenorum, putredinum, &c. resistentiam. Dosis à ℥. ss. ad ℥. ii. neque odorem habet aquæ vitæ, sed gratissimum, & suavem.

Tinctura Viperarum nostra.

R Ecipe viperas decorticatas, num. 20. & imbibe spiritu salis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, bistortæ vincetoxici, scorzonæ an. unc. i. vini albi generosi que q. l. ad imbibendum, quod supernatet duobus digitis, & digere in baln. Mariæ, seu fimo equino. Post dies octo in eodem vase vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque fit fortis expressio. Feces exsiccate incenduntur, & sal extrahitur. Quod remanet bis purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato, hoc enim tempore rubescit ad instar sanguinis.

Cordialis hæc est, & Alexipharmaca; prodest hecticis, phyticis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore pestis; multi etiam utuntur pro præservativo, sanguinem enim mundificare affirmant. Dosis à ℥. i. ad ℥. ss.

Extractum nostrum Antinephreticus.

R Ecipe lign. abietini, cort. & ligni raspati lib. i. ligni nephretici lib. ss. cortic. interioris coryli unc. 7. herb. saxafragiæ, pimpinel. cymbalaria, parietariæ, gerc. Turcic. an. manip. i. radic. liquiritiæ, anodinæ, bardanæ, levistici an. unc. i. ss. bacc. maturarum junip. amygd. persici, amygd. cerasi an. unc. 3. sem. dauci, petroselini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, genistæ an. unc. ss. comprime, & contere omnia; recipe inde succi de herniaria, de hædera terrestri, de parietaria, de cepa, de malo basilico, de raphano an. lib. i. vini generosi lib. 3. & unâ cum suprad. omnibus pone in vase vitreo capac. benè obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem inde fac expressionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per alembicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant.

Tunc addes hoc magister. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, marr. perl. crystalli de monte an. ℥. i. ss. salis fabarum, parietariæ, succini, urinæ volatilis an. drach. i. misce, & serva.

Maximum est remedium contra omnes calculorum species, arenulas & similia, dolores extinguendi nephreticos cæteris virtute antecellit. Dosis à ℥. ss. ad ℥. i. vel in pilulis, vel in liquoribus appropriatis.

Antifebrile nostrum.

R Ecipe cortic. chinæ lib. ss. cortic. tamarisci, cort. fraxini, an. unc. i. fol. camædryos, chelidonæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ss. aquæ stillatæ de succo camædryos, & de succo cymarum tenerarum fraxini an. ℥. iv. spiritus vitrioli stybiati ℥. ii. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vase vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Post dies 12. per fortem expressionem omne humidum extrahe, deque exsiccatis, & incensis fecibus fac salem. De liquore fac extractum cum calore baln. secundum usum. Hinc recipe de dicto extracto unc. 2. extract. de rhabarb. de fenna, de gratiola, an. unc. magister. de mechoacana, de scialappa an. drag. i. salis de fecibus superd. salis de centaurea minore, de gentiana, de absynth. vitriolato, de vitriolo Martis ana ℥. i. magister. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ss. magister. tart. soluti drag. 2. hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium speciebus, tam intermittentium quam continuas. Sistit vapores febris, placideque purgat, est autem ex perfectissimis, quæ adhiberi possint, absque eo quod unquam nocuerit. Dosis à ℥. i. ss.

Spiritus noster Vitrioli stybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.

R Ecipe spiritus vitrioli rectific. unc. i. vitri hyacinthini de antimonio unc. ss. digere in loco calido per mensem; spiritus enim tingetur in aureum colorem; inde percola, & serva.

Hic spiritus erit stybiatus supradictus, qui unâ cum medicamentis purgantibus à guttis 12. ad 20. placide, & sine vomitu operatur, corrigitque earundem medicinarum calorem.

Magisterium Tartari purgans nostrum.

A Plurisque hoc describitur, non verò ei fidem illam habent, quam habere deberent; Medici enim compositum minimè animadvertunt.

Fir hoc modo: recipe salis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceri destillati fortissimi partes duas, & misce simul. Postquam interno exæstuvaverint murmure, distilla ad siccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur; acetum enim falsedine salem exiit, & sal acetum acrimonia. Hinc iterum destilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum suam sibi resumat acrimoniam; semper autem stillabis ad fixationem tartari. Fixo decimè vicis adijunge aquam vitæ stillatam, & rectificatam, factamque de vini fœcibus, subitò enim tingetur in rub. colorem. Tincturam inde percolas & aquam vitæ iterum infunde donec amplius non tingat, atque tunc filtra, iterumque stilla ad siccitatem. Quod restat fixum ad aerem resolvitur in oleosum liquorem, qui magisterium est tartari solutivum.

Solvit crassos, & tenaces humores, qui in venis sunt; certum autem, & necessarium remedium est in omnibus febribus longis, & vitiosis. Immo Præceptor meus Riverius in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum resolvendum, ægrotos purgabat per epicrasin hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel similis humoribus appropriatæ unc. 6. sennæ scrup. 2. cynthia. rhabarb. an. scrup. i. spiritus vitrioli stibiati, sive communis gut. 3. infundebatque per noctem. Manè aquam percolabat, additisque gut. 15. vel 20. de dicto magisterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plùs, cui minùs, juxta necessitatem, cui quotidie, cui alternatim; nonnullis dosim minorem, nonnullisque majorem; aliquibus pro rhabarb. mechoacanam vel scialapam ponebat; aliquibus unc. 1. dabat syr. rosarum solutivarum, atque hoc modo corpora obstructionibus infecta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem serie utor, ususque sum ego, sicut & Medici multi mihi familiares multam sibi laudem comparavere, maximas enim vidi utilitates.

Febrifugum nostrum.

R Ecipe flor. antimonii ter sublimati cum sale ammoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. 5. aq. fortis factæ de nitro: & de alumine unc. 4. in qua aqua præcipita dictum antimonium, iterumque recipe Mercurii revivificati à cinnabate unc. vi. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur; recipe inde aurum de Cechinis Veneris; aut Ungaris limatum ad unc. i. & solve in aqua regia, omniaque tria menstrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim distilla ad siccitatem; spiritum collige in vase recipiente bene obturato, ipsumque destillatum infunde in retorta. Destilla iterum, eodemque modo semper super caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exsiccatur in 5. ii. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipsumque in retorta nova bene lutata iterum distillabis coobans sexies super massam. Hinc aquam vitæ separa, massamque calcis repone in crucibulo forti bene lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & spiritum aquæ vitæ superincende, quem antea stillaveras.

Febrifugum est hoc compositum tribus ab Herculibus, cum nostro Præceptore quarto Athleta, quartanarum destructor, ut ex ejus, & meis Observationibus innumera patuerunt experimenta. Dosis à g. vi. usque ad x. cum resina scammonæ, vel scammonæ Præparata cum sulphure, à g. xii. usque ad xxv. juxta vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis, hoc unum sincerum est.

Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos dissolvendos optimi.

R Ecipe sal. de gentiana, de centauria minore, de chelidonia, de absynthio, de carduo sancto, prunellæ de vitriolo Martis, flor. sal. ammoniaci, an. unc. 1. aquæ de ignimonias vel similis q. s. prædictosque sales resolve, & fac lixivium. Decoque inde lento igne, donec supra fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam crystallizabuntur. Consumunt hi oppilationes, febresque intermittentes vitiosas, ut quartanas, & ex impuritate produ-

ctas. Dosis à i. ad 3. 5. & 3. i. in jure vel similibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante accessiones, & tegitur æger, ut sudare possit.

Salem quoque ex alumine, & tartaro factum præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego verò nunquam usus sum, scilicet:

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem, aquæ stillatæ de carduo sancto q. s. in qua resolvuntur supra dicta, igneque lento reducuntur in formam, qua crystallizari possint in loco humido, & frigido. De hoc datur à 3. i. ad 3. 5. in liquoribus appropriatis.

Sæpe etiam de salem absynthii vitriolati vel alios; recipe nempe salem, & cum spiritu vitrioli conjunge donec subbullitio fiat, qua facta evapora, & minùs pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigerationem. De tartaro vitriolato à multis scribitur, & à Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter sales hi quilibet cum chalybe, si recipias partes duas salis, quem chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua stillata appropriata liquefacies, igne inde lento condensabis in sale, qui veri sunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum sale Lunæ, cum sale Jovis, & similibus.

Sal noster celebris Antiscorbuticus.

R Ecipe de cineribus dealbatis, & incertis fraxini, juniperi, buxi ligni sancti, mentæ crispæ, camedryos, agerati, acrimoniæ, centaureæ, hepaticæ, ceteracæ, linguæ cerv. fumariæ, cymbalaræ, nasturtii aquatici, cappar. tamarisci, genistæ, hypericonis, portulacæ marinæ, fermentum vitis, an. partes æquales, cum aqua nasturt. aquatic. fac salem sec. artem. Inde recipe de sale ipso unc. 2. & adde vitrioli Martis 3. ii. salis tart. aluminati 3. 5. flor. salis ammoniaci ter sublimati 3. ii. aur. sol. num. 20. spiritus salis communis q. s. ad imbibendum, ita ut dimidio digito supernatet. Calore lento exsicceetur spiritus cum suprad. & fiat massa, & vocatur Antiscorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectissimus est; humorum enim atrabiliariorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Dosis à 3. 5. ad 3. i. in liquore appropriato.

Extractum ligni sancti nostrum pro lue venerea.

D iffert hoc nostrum ab aliis: extracto quippe utor, & menstruo, quod sudoriferum est hoc modo.

Recipe lign. sanct. raspar. cortic. ejusdem, falsæ parillæ. cinnamom. an. unc. 4. saffra. unc. 2. vini generosi 5. xii. digere in vase bene obturato. Post dies duos stilla, & extrahæ 5. ii. spiritus, quem ex se reponc. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat plusquam dimidium, & tunc percola, filtra benè, & per baln. iterum exhala donec evadat in formam mellaginis, & aliquantò durius. Hujus extracti pro qualibet uncia adde 3. ii. diaphoretici communis antim. 3. 5. & bezoaris Orientalis & fac pilulas, de quibus una pro manè datur ad pondus 3. i. 3. 5. quam sequitur unc. 5. de illa aqua vitæ, de qua dictum est, beneque tegitur infirmus, nu. 30. diebus, citius vel serius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber exabit, ut toties de hac compositione expertus sum.

Terebinthum potabile nostrum pro Gonorrhœis.

R Ecipe terebinthinæ claræ unc. 4. & pone in marmoreo mortario unà cum duobus vitellis ovi, & ligneo pistillo misce; nam in liquidam convertetur, addensque 5. i. aquæ acrimoniæ miscebis donec soluta omninò sit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem, & manè optimè percolabis per chartam emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde sachari fini 5. i. vel plus, cum succo limonis q. s. per gratitudinem, de hoc dabis unc. 1. ad unc. 2. 5. pro manè illis, qui remedia in pilulas sumere non possunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

Aqua nostra contra Gonorrhœas antiquas.

R Ecipe ligni sancti, lentisc. corticis abilerini, an. unc. 4. tritura, & infunde in 5. viii. vini albi generosi, add. radic. dictamni, ireos Florentiæ, an. unc. 3. menthæ siccæ manip. 4. verbenæ manip. 1. 5. sem. agni casti, rutæ, lactucæ, an. unc. 3. benè contusæ, terebinthinæ claræ 5. 1. misce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido duo, vel tria in manè per aliquot dies.

Potio nostra contra Gonorrhœas, & Ulcera re-
num, & vesica.

R Ecipe herb. vermicularis manip. 1. radic. consolidæ majoris, tormentil. alchimil. sigilli Salomonis, polygoni, plantag. an. unc. 1. ꝑ. sem. cydoniorum, agni casti, rutæ, plantag. rosarum, an. unc. 1. succi limonum ꝑ. 1. sang. draconis, croc. Martis adstring. an. unc. 1. aq. flor. malvæ ꝑ. 3. macera per dies duos, postea igne lento decoque, & da cochlearia duo pro mane horis quatuor ante cibum.

De extractis.

IN Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, sed in formam ab eodem descriptam redactæ, majoris evadent pretii, quam illæ ad usum Quercetani, & aliorum; non verò quòd Quercetanus, totque alii optima non egerint, sed facile est inventis addere, ipse diversam utiliùs servabat formam, ut ex his patet Arcanis à me descriptis, quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur.

Extractionem purgantium ex vegetabilibus juxta supradicti disciplinam, usus meus est, quòd succum ex plantis illis extraho, quas jam antea propriis collegi temporibus, ipsumque digero per balneum, & optimè clarifico; hinc destillo separando spiritum, remanensque in extracti formam coagulo. Mox plantam expressam, novamque simul non expressam minutatim conteto, & in vase pono capaci apto ad destillandum per descensum, ex eis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Apposito vase ad oleum recipiendum, igne circulatorio, qui semper vehementior augetur, omnis exit humiditas, cæteraque in albißimum cinerem incensa converto, ni verò cinis q. s. calcinatus sit, iterum ipsam calcino. Ex hoc cum aqua vel spiritu primo separato lixivium facio, & cum filtratione salem, secundum usum. Oleum per descensum extractum, quod empireumaticum exhalat odorem, supradicto sali immisceo, & paucis salis tartari clari, & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Destillo inde semper super facies coobando spiritum donec oleum salis vi ab empireumate destituatur, & in formam mellaginosam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginosum quoque hoc addo, qua propter omnes spiritus extracti, & salis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior est forma, quæ pro extractionibus possit reperiri. In usu datur juxta compositi vim, vel Pharmacopœarum regulas, immò potius cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus siccis, vel pauci succi omnis extrahitur vis cum proprio menstruo, indeque accommodatur materies, ut supra, per descensum, & oleum exprimitur; hinc sal fit, qui oleo additus, & pluries; ut dictum est, rectificatus extracto jungitur, verum quidem est, quod hujusmodi extracta in vasibus vitreis servantur obruratis.

Alia generum omnium extracta simili pacto fieri possunt, tam alexipharmaca, quam specifica, quamvis ex rebus variis forent composita; sed de horum descriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus est, instructione non indiget.

Notandum est, quòd extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia aristolochiæ, symphyti, hypericonis, stellariæ, veronicæ, faniculæ, hederæ terrestris, & similium dari possunt internè non solum, verum etiam externè in linimentorum formam vulneribus admota absolute, vel cum similibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe, in unum contrahunt, & tuentur partem à corruptelis, ipsamque citius ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ absterivæ sunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad usum Spagyricum tot de Spagyrica tractantia volumina differunt, at modum hunc optimum cæterorum existimo. Plantæ, de quibus vis oleum, fac areant, & oleum per descensum extrahe, ut supra dictum, hinc de cineribus fac salem, quem oleo junge, indeque unà cum paucis calce viva oleum rectifica, calx enim empireumaticum odorem resolvit, si pluries, ut mos est, trajeceris. Mox in vase vitreo positum soli expone, flores, vel folia proprii vegetabilis ad infusionem immiscens, vel alterius, si compositum decreveris; odorem enim gratum resumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti quot sunt centum pro qualibet; adhibetur autem non secus ad adnotata à primo meo Præceptore Petro Joan. Febris tam interius, quam exterius.

Basilicum Chymicum nostrum.

R Ecipe ol. myrrhæ, mastiches, thuris destillati, an. unc. ol. terebinthinæ, de lateribus, ceræ destillatæ, an. unc. 1. vitell. ovorum num. 3. misce benè, utere, nam mira experieris.

Balsamum Sulphuris nostrum.

R Ecipe flor. sulph. unc. 1. ol. terebinthinæ unc. 3. ol. violati unc. 3. misce, & in pila vitreata bulliant, agitantisque spatula lignea donec fiant rubicundissima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. 3. ꝑ. misce, & utere omnibus vulneribus, ad spasmos, nervos, contusos, & transfixos.

Balsamum Mumiatum nostrum.

R Ecipe extract. aristolochiæ rotundæ, centaureæ minoris, an. unc. 3. extract. hypericonis, symphyti majoris, an. unc. 1. terebinthinæ Venetæ, & mellis, alb. ana. unc. 4. myrrhæ unc. 3. mumie veræ unc. 3. croci Martis unc. 4. hæc omnia misce, & infunde in vase vitreo cum lib. 6. aqu. vitæ rectificatæ, & digere per mensem, agitando quotidie materiam, ut facilius spiritus vini rerum tincturam extrahat. Postea per inclinationem separa diligenter tincturam, & per baln. destilla usquequò sit infundo alembici quasi mellago, quæ ad balsamum, quo uti poteris ad vulnera quæcumque agglutinanda. Spiritus destillatus mirabiles etiam possidet virtutes.

Balsamum Apostolicum nostrum.

R Ecipe essent. sive ol. destillati spicæ, salviæ, rosmar. junip. an. dragm. 1. rutæ, majoranæ, an. drag. 3. cinamom. caryophyll. an. scrup. 1. succini dram. 1. ꝑ. extract. belzovini, storacis calamitæ bals. albi sodi Orient. an. drag. 2. bals. Peruviani, & Orient. liquidi an. unc. 3. ol. nucis muscatæ expressæ unc. 3. ambræ griseæ, nigrae, an. drag. 1. ꝑ. musci odorati drag. 2. misce, & ad calorem lentissimum agita, usque quo simul uniantur. Perfectissimum est pro epilepticis, & apoplecticis, vertignes expellit, ab aeris contagiosa corruptione defendit, cor recreat, omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commissuris coronalibus, temporibus, & odorando.

Spiritus noster Sulphuris ad consolidanda pulmonum ulcera, ipsorumque sanandas corrosiones.

R Ecipe spiritus sulph. acidi rectificati, & paulatim superimbibe limaturam chalybis ad lib. duas, vel tres; nam ex se subbulliet, indeque quasi in salinam evadet. Hinc omnia pone in retorta bene lutata, & stilla sec. artem, & extrahere spiritum. Hunc imbibere iterum capite mortuo, & cooba quinquies, nova autem retorta qualiliber vice. Dulcificatum spiritum adde magisteriis margaritarum, bals. impertiti Orientalis, & belzovini, an. unc. 3. misce, & in supra dictis affectibus mirabile est, in omnibus phthisicis, quorum multi hoc salutem habuere à me curati.

Magisterium margaritarum fit solutis primò unionibus in ol. sulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, postea exaltatis cum spiritu vini magisteria belzovini, & bals. Orient. dissolvuntur in spiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus, indeque sublimantur eodem modo, quo sulphur. Quod sublimatur purius est, & pulmonibus optimum.

Balsamum Canis rubei nostrum.

Occides canem rubeum, rejectisque interioribus, non verò adipe, cæde ejus carnem, ossa, & pellem in frusta, quæ omnia in vitro capaci fac bulliant cum ol. & vini q. s. addens hæc: adipis ursi, anseris, gallinæ, taxi vulpis, felis, equi, asini, an. unc. 1. lumbricorum terræ vino ablutorum lib. 4. radic. hebull. ivæ arteticæ, an. manip. 3. salviæ, spicæ, rosmar. absynth. abrotani, fol. cupressi, cortic. hederæ, cortic. ulmi, sabinae, an. manip. 1. hæc omnia decoque, donec caro consumpta sit ossaque omnia disjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, unà cum unc. 1. gummi de hederæ, & lib. 2. lumbricorum supradictorum, ivæ arteticæ manip. 6. ranis vivis num. 20. & digere in loco tepido per dies tres. Inde destilla, extrahe omne oleum, quod servabis, nam bals. anodinans est, & consolidans nervos, præcipue in morbis articularibus.

Emplastrum Sulphuris Rulandi.

R Ecipe olei sulphuris nostri unc. 3. colophonie drag. 3. ceree unc. ss. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis simul, & bene commixtis insperge myrrhæ subtilissimè trita paulatim, igneque lento coquantur, spatula semper agitando, donec optimè permixta fuerint: post quadrantem horæ ab igne depellantur, & paulatim frigescent. Habebis emplastrum præstantissimum, certum, & infallibile in curandis cuilibet generis ulceribus, & vulneribus quibuscumque, sicut experimenta in Centuriis ejusdem Rulandi descripta, quibus tutò, & perpetuò fidendum, & in curatione prædicat, quod in hoc emplastro est divina, miranda, & celer vis emolliendi, suppurandi, rumpendi, abstergerendi, & conglutinandi, quemadmodum longa experientia expertus est.

Oleum nostrum Bufonis.

R Ecipe bufones sylvestres ex illis, qui longè ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla bene obturata ut purgentur; recipe indè ol. commun. l. 2. in quo ebullierint manip. 1. pro qualibet hac re, scilicet salviæ, sonci, radic. iridis, & gentianæ, immersoque uno ex illis bufonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; sed cave à fumo. Dùm primus aridus est, pone alterum pariter vivum, cui arido insequantur tertius, & sic quartus; dùm coctum ol. est percolatur; atque hoc validissimum est contra omnes dolores frigidos, optimum, contra tinea, morphæam, & hydropem, & tepidum adhibetur.

Balsamum Antipoplecticum nostrum.

R Ecipe ol. succini rectificati, petroli, Philosophorum rosamarin, salviæ, spicæ, (omnia verò sint destillata an. 3. ss. ol. nucis moschatae per expressionem unc. 1. extracti castorei, ol. buxi, caphuræ, an. drag. 1. balsami Peruviani, opobalsami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. unc. ss. musci, ambre grise, an. scrup. 1. misce omnia, & calore moderato conficiatur balsamum, quod valet contra morbos capitis ungendo occiput, nares, & pulsus, contra apoplexiam, epilepsiam, & simile. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hystericae passionis.

Pilula nostræ contra morbos pestilenciales.

R Ecipe aloë loti, croci, myrrhæ, an. unc. ss. balsami Orientalis, Occidentalis, an. drag. ss. ossa de corde cervi num. 6. unicotum, smaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloë, an. gr. x. ambre grise g. v. tincturæ nostræ electri & magisterii tartari, an. q. s. ad formandam massam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus 3. ss. serò in hora somni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput & ventriculum corroborant, succurrunt cardialgiæ, spiritus omnes confortant, juventutem renovant, senectutemque retardant.

Aqua nostra lapidem frangens.

R Ecipe nuges juglandes virides in mense Maii, contusasque distilla ter coobando, semper destillato super alias nuges virides contusas, postea extrahe salem residui ex capite mortuo, & est validissima, dosis erit unc. 1. ad unc. 1. ss.

Balsamum nostrum contra Asthma.

R Ecipe bals. de sulphure facti cum ol. therebinthi, & ol. sulphuris nostri dulcificati, an. unc. 1. flor. assæ dulcis unc. 1. ss. ol. de saccharo facti cum spiritu vini ss. ii. m. fiat balsamum. Hoc prodest valde in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; dosis erit cochlear dimidium, ad unum.

Pilula nostræ contra omnes impuritates sanguinis & humorum.

R Ecipe extracti de helleboro nigro suo sale fixato unc. ss. calomelani nostri 3. ii. auri foliati mixti 3. ss. magister. margarit. 3. i. misce, & fiat massa pilularum, dosis a scrup. 1. ad unc. ss. Si sine calomel. detur ad quatuor, aut quinque menses bis in hebdomada; sanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

Balsamum nostrum contra dolores Colicos.

R Ecipe amygdalorum amarorum ex persicis ss. iv. therebinthi Cypri ss. iii. conterantur omnia, & misce; recipe indè ol. expres. ex nuce moscata unc. 3. bals. Peruviani unc. 1. ss. ex caryophyllis unc. ss. misce, & destilla sec. artem, & super caput mortuum ter cooba, indè adde spiritus vitrioli rosati 3. iii. essent. ambre grise, ligni

aloe an. 3. ss. misce, circula per dies 15. nam prodest mirificè contra dolores colicos; dosis 3. ss. ad 3. i. cum liquoribus appropriatis.

Aqua Ophthalmica nostra.

R Ecipe succi chelidonie, eufrasie, verbenæ, an. ss. ss. succi cancerorum fluviatilium. unc. 8. aloë succotrinii unc. ss. tuthie crudæ unc. 1. croci metall. unc. 1. ss. digere in levi calore per horas 24. indè destilla, & aquæ destillatæ adde vitri antimonii 3. iii. & fac bulliat lento igne per horam, indè cola, & serva; nam excellens est contra suffusionem oculorum, caligines, &c.

Arcanum nostrum contra morsum canis rabidi.

R Ecipe hepatis canis rabidi redacti in formam magisterii, & magisterii cancerorum fluviatilium, an. unc. 1. tincturæ croci Orientalis, gentianæ, castorei, myrrhæ, an. 3. iii. quintæ essentiae vitrioli, salis communis antimonii, Lunæ, an. 3. ss. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaureæ min. artemisæ, menthæ, absinthii, plantaginis, polypodii quercini, salviæ minoris, verbenæ rutæ hortensis an. pug. 1. alissi pug. 3. sicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. s. dissoluti in aqua scorzonæ, & liquoribus supra dictis, fac pastillos, & da 3. i. pro vice per 40. dies cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

Tinctura nostra contra Dysenteriam.

R Ecipe sanguinis leporis sicci ss. ss. spiritus vini rectificati ss. i. ss. digerantur in balneo Mariæ per triduum postea extrahe tincturam, ut artis est, & coagula ad formam mellagineam. Dosis est 3. ss. ad scrup. 1. cum lacte seminum acetosæ.

Balsamum nostrum Mastiches.

R Ecipe mastich. capar. q. vis, solve in spiritu therebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein separa menstruum corpore soluto, & habebis balsamum ad omnes corporis affectiones, nam externè appositum sistit vomitum oris ventriculi, si internè ad gutt. 4. in jure, vel vino generoso.

Arcanum nostrum contra Volvulum & Vomitus.

R Ecipe olei ætherei, seu quintæ essentiae therebinthi unc. 6. balsami Peruviani 3. i. ss. mastiches capari 3. iv. misce, & destilla, postea cooba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio specifico liquore. Dosis à gr. 6. ad 12.

Idem prodest oleum æthereum in eodem morbo, &c.

Spiritus noster Nitri fixi Tartarizati.

R Ecipe spiritus nitri rectificati ss. i. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttatim oleum tartari facti per deliquium tantumdem super affunde, spumam excitabit, tandiù super affundas, quamdiù spumam inexcitatam observabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica, cum aqua rosacea. Datur in morbis longis cum decoctis appropriatis à gr. vi. ad viii. in aqua cancerorum, vel formicarum, & antifebrificum est.

Emplastrum Antipleuriticum nostrum.

R Ecipe farine sem. lini unc. 3. cepæ, & saponis novi, an. unc. i. 3. contere, & misce simul indè cum melle pone in fartagine ad ignem, permiscens omnia donec incorporentur. Hæc supra stuppam extende, & parti appone pleuritica, & opposita dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis affectus.

Emplastrum nostrum pro fractis ossibus, & luxatis.

R Epósito osse in locum suum, recipe fulig. camini unc. 3. thuris unc. 1. farine tritici unc. 4. ovi albuminis q. s. ad supradicta subigenda: appone inde læsæ parti assulis accommodatis, & fasciis, neque removeas, donec pars ex se ipsa dimittat. Aliquo videtur incommodo esse, verum nullum aliud hoc æquare, necdum antecellere unquam vidi in hujusmodi affectibus; adhibentur inde cerata oxycroci, & alia juxta necessitatem.

Oleum nostrum Antipleuriticum.

R Ecipe ol. communis ss. 4. mense Maji, in quo pone pleuræ human. ss. ii. ss. iii. flor. camomil. & liliorum alborum duobus mensib. ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æstate longam ad pondus ipsius olei, projecto verò cortice, & medulla, contritaq; in frustula, fac bulliat donec ol. absorbuerit humiditatem e cucurbita, cujus nempe minutæ partes aridæ evaserint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ss. ss. pro quolibet, ipsaque in ol. singulatim demerge; hoc autem modo bis iterum inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile est si illo tepido ungantur partes doloris in pleuritide bis, vel terindie.

Pulvis

Pulvis Uterinus noster.

Recipe herb. Turcic. manip. .i. baccar. lauri cortice exutarum sem. pastinacæ an. ʒ. i. ʒ. rura, agni casti, & præoniæ, granor. Paradisi, an. ʒ. ʒ. calami aromatici, cassiæ lineæ, macis, cinnamom. caryophyl. an. ʒ. iij. sæcul. brioniæ, salis Jovis, an. ʒ. ii. misce, & in minutissimum pulv. contere, de quo dabis à ʒ. ʒ. ad unam in iuribus, vino, confervis, vel similibus, contra omnes morbos uterinos.

Arcana nostra omnia per tempus non licet in hoc Opusculo publicè explicare, verùm si duo alii anni vitæ & valetudinis favente Deo concedentur, Observationes multas paratas habeo adnotatu dignas. Manipularium quoque, in quo apertè explicabuntur pleraque Artis Mysteria, errorumque cautiones, in quo offendunt Artifices. Quamvis verò multa hodie volumina novitiâ pateant Italico, Latinoque idiomate de Spagyrica, quæ tamen ab Antiquis collegere, ego quoque de iisdem scribam, sed multa correctoria.

Calyx Chymicus toties in Observationibus nostris nominatus, communiterque aded omnibus concessus, non est ut nonnulli arbitrabantur, & arbitrantur, ex Regulo Antimonii vulgaris; ex Regulo quidem est, sed tertii gradus, qui longè differt à vulgari, quamvis etiam multi hoc utantur non sine periculo bibentium. Romæ fui, Neapoli, Venetiis, & tot in aliis Italiæ Urbibus, aliarumque Provinciarum, multosque inveni Calicis Chymici arcanum callentes, omnes verò ex Regulo communi, vel aliquos etiam ex composito cum Marte. Multoties cum multis ex his sermonem habui, penetraturus an quis partes arsenicales, quas Regulus in se continet, ab eodem segregare sciret, verum judicant cum Antimonium cum Tartaro incenditur, & nitrio, fæces illas sulphureas, quæ separantur, omnem continere impuritatem Antimonii, illumque esse Calicem Antiquorum. Verum longè equidem à veritate aberrant, nullum enim invenient Auctorem ex Classicis, & rationalibus uti Regulo simplici ad Calicem formandum, sed ad alias quidem præparaciones. Vulgaris Regulus nondum suam reliquit crudelitatem; supra dicto autem modo factus vocatur Regulus primi gradus, de quo multæ compositiones fieri possunt, ut stellatus limatura ferrea, ut electrum nobile, quod Regulus est, & auro, argento, stanno, ferro. Alter Regulus fit in electrum cum ferro, ære, plumbo, stanno, Mercurio, & Regulo. Ut verò tertii gradus apex attingatur, hoc opus, hic labor est, & tunc pro perfecto concedi potest, ut Clossius inter Sanctos habitus, & Basilii Valentini inter Beatos illum celebrant Regem medicamentorum purgantium, tantum enim quæ naturæ nocent de corpore extrahit, sanguinem mundificat, & humores corroborat non corruptos, ut observatur in his, qui de illo sumunt, quamvis in vomitum erumpant, non tamen ullis viribus destituuntur, atque in hoc differt ab aliis Medicinis. Has laudes celebros, quia Latino patent idiomate, idèdque ignarorum aures non penetrabunt, arma enim puerorum manibus concessurus minimè sum. Dico equidem viginti duobus ab hinc annis nullum aliud purgans corpus meum penetrasse, quàm vinum Calicis Chymici, de quo bibo ter, vel quater in anno, neque ulla unquam hoc tempore Dei gratia vexatus sum ab infirmi-

tate, & si in Observationibus crebrò apparet, hoc fit ex eo quòd mihi honores maximos attulit.

Nonnullorum quidem quin fraudes detegam hinc minimè negligendum est, quas circa Regulum patrare non verentur, quorum multi in hac Urbe, qui Calices conficientes ipsos communiter distribuunt. Hi tamen primum prætervolare gradum nequeunt, sed ut pulcherrimum, & fulgens opus appareat, marchesitam addunt argenti crudam, quæ non solum pulchritudinem auget, & verum Regulum per dimidium multiplicat, quapropter auri fame ducti Regulum defraudant, Calicesque ut tertii gradus nundinantur. Diligentissimè de hoc cavendum est, marchesita enim pro sanguine mundificando, ipsum corrodit, & corpora, quamvis ad vomitum celeberrimè exciter, attamen ipsa damnis afficit non exiguis. Apertius in nostra Churgia tanti deregendi doli modus patebit.

Calicis nostri Chimici compositio, Balsami adstringentis, & Pilularum adstringentium non patent in hoc opere, sed pro alio servo, ut in illo quoque recondita, & nobilia explicentur; in hoc enim Arcana amantissimi Præceptoris mei celebriora sunt, in altero tria supra dicta duces erunt. Spero sanè in illo pulcherrima tradere naturalia nempe apud virtute præditos, & curiosos accuratè investigavi naturales virtutes mineralium, seminealium, saxorum, animalium, & vegetabilium, quæ virtute occulta operantur, nam illa sunt vera specifica, ex quibus mira valde vidi, neque tamen aliquid scire licuit.

In secundo de hoc Opere Observationes luci publicæ tradam, ad Chirurgiam spectantes, quæ acciderint usque ad tempus quo profillet Opus, & præcipuè illas de Regno Neapolis, & Venetiarum, ubi nunc moror, quamquam in hac Civitate curando absolute non me extendam. Crebro adsum Consultibus Excellentissimorum Medicorum, ut Excellentissimorum Bernardi Florii, Bracchi, Bravi, Cornelii, & aliorum, quorum optima gratia multoties meam propositionem acceperunt.

Experientias in hac Urbe feci de meo bal. adstringenti in domo Illustriss. atque Excellentiss. Comitum de Avaux Seigneur de Longeval, Christianissimi Regis Legati apud Serenissimam hanc Rempublicam; nempe à Chirurgo ipsius recisæ sunt porculo jugulares, cani arteria major coxendicis, & à me arteria prope jugularem alteri cani, & omnes nostro tantummodò Balsamo adstringenti sanati sunt omnium admiratione novem diebus. Hoc nostro Balsamo sanatus est tonsor nomine Surdus apud Sanctum Vitum in hac pariter Urbe de arteria fracta. Navicularius quoque, cui cum à Chirurgo recideretur ulcus in membro virili, rescissa est arteria; quæ cum igne claudi non posset, bals. nostro sanguinis profluvium interclusum est, & convaluit.

Alter experimentia facta est in domo Illustriss. atque Excellentiss. Marchionis de Fuentes Legati Hispanici, in cane, cui octo jam à diebus recisa fuerat arteria, & sanatus est. Cani eidem Excellentissimus Pica alteram omnino recidit venam, & cum circumstantes advocaret visuros canem, hoc temporis spatio sanguis ferè totus exiit antequam Balsamum applicaretur, balsamo inde admoto paucus ille sanguis, qui superfuit non ampliùs exivit, sed canis ex inanitione, cum nullum sumere posset alimentum mortuus terribili convulsione die insequenti.

I N D E X

R E R U M E T V E R B O R U M,

Quæ in hoc Opere passim continentur,
IN PRIORIBUS EDITIONIBUS TRIPARTITUS,
*sed in hac postrema, ob faciliorem Lectoris indaginem
& inventionem, in unum congestus.*

A

ABSCUSSUS legitimi qui,	77. & 78	Adolescentum victus,	92
Abscessus futuri signa.	84. & 85	Adstrictio quid.	27
Abscessus qui mali,	ibid.	Adstrictio unde producat.	38
Abscessus abdominis.	447	Adstringentia medicamenta.	332
Abscessus juxta spinam dorsi,	466	Ægylops & anchylops in quo differant.	193
Abscessus in sterno.	516	Ægylops cum inflammatione, & sine inflammatione.	ibid.
Abscessus in abdomine.	520	Aeris qualitates.	105
Alter abscessus in abdomine.	ibid.	Aer qualis esse debeat ad curationem frigida & humida cerebri intemperiei.	145
Abscessus lumborum ad renes penetrans.	347	Aeris Aquilonaris incommoda.	146. & 147
Abdominis musculorum inflammatorum signa.	291	Aer nocturnus cerebro frigido & humido inimicus.	ibid.
Abortus quid.	366	Aer in febribus quomodo refrigerandus.	392
Abortus causæ internæ & externæ.	ibid.	Aer ambiens pestilentium febrium præcipua causa.	408
Abortus præcautio.	367	Aer à quibus causis vitiosus evadat.	ibid.
Ab abortu symptomata.	441	Aeris in primis qualitatibus excessus, quomodo sit causa febris pestilentis.	ibid.
Abortus sæpe per phlebotomiam in gravidis præcavetur.	365	Aer quomodo alteretur ab influxu syderum.	ibid.
Abortus gemellorum cur frequentior.	366	Aer in constitutione pestilenti quomodo corrigendus.	414
Abortum cur indicet mammarum extenuatio.	ibid.	Aeris in aure implantati motus causa.	198
Abortum cur efficiat tenesmus.	ibid.	Aeris peculiari vitio dysentericæ epidemicæ excitantur.	275
Abortus futuri signa.	ibid.	Aer frigidus an hæctica febris conveniat.	387
Abortus imminentis signa.	ibid.	Æquivoca generatio.	19
Abortus periculosior, quàm verus partus.	366. & 367	Æruginosa bilis quid.	10
Abortum quæ symptomata & morbi sequantur.	367	Æruginosa bilis an præternaturalis, & unde procreetur.	53
Abortus curatio in præservatione consistit.	ibid.	Æstatis temperamentum.	7
Abortum quæ impediunt vi specifica.	ibid.	Æstatis victus.	93
Abortum coitus sæpe procurat.	366. & 368	Æstatis qualitates.	105
Abortus imminentis curatio.	368	Æstus in toto corpore morbi acuti inde.	52
Abortus cur magis contingat primis & ultimis gestationis mensibus.	365	Ætatum temperamenta.	6
Abinthii sale cum succo limonum vomitus in febre maligna curatur.	430	Affectio hysterica æmula.	431
Abinthii usus in tertiana intermittente longiori.	401	Affectus soporosis hypnotico curatus.	455
Abinthii decoctum cum senna, in quartana utilissimum.	404	Agaricus specificus ad abcessum in angina rumpendum.	226
Abinthii Pontici conserva nonnulli hydropici curati.	302	Agnina caro.	97
Abinthii succus vel decoctum in melancholia hypochondriaca laudatur.	309	Albugo seu leucoma, quid.	185. & 186
Accessiones longiores quid arguant.	56	Ejus causæ,	186
Accidentum essentia unde pendeat.	26	curatio.	ibid.
Accretio quid.	18	Albuginis à cicatrice productæ remedia melli permiscenda.	ibid.
A nutritione realiter distinguitur.	19	Alces ungula specificum in hysterica passione.	350
Accretionis terminus quis.	ibid.	AlcheKengi fructus & vinum ad calculum,	319
Acetosa.	95	ad Iscuriam.	333
Acetum non permiscendum medicamentis somnum conciliantibus.	167	Alexipharmaca in febribus malignis, diaphoretica & sudorifica quando exhibenda.	418
Acetum commendatur in affectibus lienis.	304. & seq.	Alexipharmacorum variæ classes.	417. & seq.
Acida in pituita quid.	11	Alexipharmaca diaphoretica in vera peste statim initio usurpanda.	ibid.
Acida in biliosis febribus cur usurpanda.	394	Alexipharmacorum diaphoreticum varii gradus.	418
Acida humorem melancholicum fermentare creduntur.	403	Alexipharmaca ad variolas.	424
Acida & acuta appetere, quàm res absurda, in pica melius.	252	Alibilis humor quid.	7
Acidus ructus cur dysentericæ longæ superveniens salutaris.	255	Alimenta calida quomodo calefaciant.	37
Acida quibus morbis non conveniant.	393	Alimentorum excelsus refrigerat.	ibid.
Acidis amara dulcificantur.	394. & 395	Alimentorum qualitas, & ordo ea sumendi.	88. & 89
Acida cur febribus pestilentibus conveniant.	414	Alimentorum præparatio.	91
Actio læsa præcipuum symptoma morbi.	39	Alimentorum quantitas quæ necessaria.	87
Differentia actionum læsarum.	ibid.	Alimentorum vita.	87. & seq.
Actionum læsarum causæ.	49	Alimenta concoctu faciliora vel difficiliora redduntur ex coquendi & condiendi ratione.	ibid.
Actiones naturales quæ malæ.	63. 64. 65. & seq.	Alimenta, calculi materiam suppeditantia.	317
Acutus morbus.	29	Alimentorum pravitatis causæ.	410
Acuti morbi quando judicentur.	82	Allium.	95
Acuti morbi signa.	52	Allium & cepæ auditui nocent.	198
Adeps an sit pars corporis.	15	Allii hortensis vis ad menses movendos, & conceptionem juvandam.	364
Adnatæ tunicæ affectus.	186	Ad præcavendam arthritidem.	380
Ulçera.	191	Aloes in singultu maxime commendatur.	257
		Aloe tusa, cum lacte exhibita, ad ulcera renum, & vesicæ.	329
		Aloe pulverizata, & in pilam redacta, commendatur ad epiphoram.	194

Alteratio exsiccat . . . 38
Interdum humectat . . . ibid.
Alteratrix facultas quid sit . . . 19
Alvi fluxus . . . 456
Alvi fluxus quando malus . . . 72
Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti intestini . . . 458
Alvi fluxus in puero . . . 464
Alvi fluxus diuturnus & dolor capitis contumax . . . ibid.
Alvi fluxus diuturnus cum febre lenta . . . 490
Alvi fluxus cruentus . . . 494
Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus superveniens . . . 502
Alvi constrictio lethalis . . . 89. & 518
Alvi adstrictæ incommoda & causæ . . . 269
curatio . . . 270. & 271
Alvi fluxus inveterati per venerem exsiccantur . . . 279
Alvi fluxus, hecticæ superveniens, quomodo curandus . . . 389
Alvi fluxus auctoris longior ovis induratis aceto intinctis curatus . . . 255
Alvi fluxus differentia . . . 272. & seq.
unde desumantur . . . ibid.
Alvi fluxus criticus quibus contingat . . . 273
Alvi fluxus gravidis abortum minatur . . . ibid.
Alvi fluxus symptomatice curatio . . . ibid.
Ei vomitus & venæ sectio conveniunt . . . ibid.
quales clysteres . . . ibid.
Alvi fluxus quando salutaris in hydrope . . . 309
Alvi fluxus incertum præfagium in febre pestilenti . . . 409. & seq.
Alvi fluxu tertiana intermittens terminatur . . . 339
Alvi fluxus symptomatice in febribus putridis superveniens curatio . . . 398. & seq.
Aluminosa aqua quomodo calefaciat . . . 37
Amara dulcificantur per acida . . . 394. & 395
Amarities in lingua quid significet . . . ibid.
Amaurosis, seu gutta serena quid . . . 178
ejus causæ . . . ibid.
Amaurosis ab adstrictione facta facilius curatur quam ea, quæ sit ab obstructione . . . ibid.
Amauroseos curatio . . . ibid.
Amaurosi venæ sectio aliquando convenit . . . 179
Ambra grisea usus in melancholia hypochondriaca . . . 308
Ambra grisea ventriculum roborat . . . 252
Ambusta . . . 90
Amnios quid? . . . 123
Amni semen ad curandam sterilitatem maximè prædicatur . . . 363
Ameos semen cantharidum nocumentum impedit . . . 416
Amuleta ad suffocationem hysterica . . . 351
Amuleta proprietate quadam adversantia pharmacis occulta vi sterilitatem inducentibus . . . 363
Amygdala . . . 96. & 97
Amygdalarum dulcium oleum in calculo renum commendatur . . . 318. & 319
Amygdalæ amaræ calculos renum imminuunt . . . 321
Anacatharsis libera & liberalis, fieri incipiens, venæ sectionem dehortatur . . . 228
Anacatharsi expurgata materia ex pectore per pulmones transsumitur . . . 226
Anacatharsim promoventia in pleuritide . . . 227
Anacollemata in hæmorrhagia . . . 209
Anasarca signa . . . 41
Anasarca quid? Ejus causæ . . . 300
Anasarca inter species hydropis minùs habet periculi . . . ibid.
Anasarca sudorifica semper profunt . . . 301
Anasarca quid, causæ? . . . 206
Anastomosis quando fiat . . . 27
Aneurisma . . . 476. & 491
Aneurismatis varia exempla . . . 405
sæpe in melancholia hypochondriaca incurabilis . . . ibid.
Anchylops . . . 517
Angina . . . 494
Angina quid . . . 219
Ejus differentia . . . 220
causæ . . . ibid.
curatio . . . 221
Angina laborantes cur liquida difficiliùs, solida verò faciliùs deglutiant . . . 220
Angina cur viri magis obnoxii, quàm foemina . . . 219. & 220
Angina facile in peripneumoniam mutatur . . . 220
Angina laborantibus cur spuma circa os apparens lethalis . . . 221
Angina copiosa venæ sectio utilis . . . ibid.
Angina quando conveniat purgatio . . . ibid.
Angina conferunt cucurbitulæ, sub mento scarificatæ . . . 222
Anginosus profundis scarificationibus sub maxillis & supra collum curatus . . . ibid.
Anginosus abscessus quomodo rumpendus . . . ibid.
Angina abscessus ruptus quomodo curandus . . . ibid.
Angina quomodo oriatur . . . 27
Anhelitus acidus lumbricorum in pueris indicium . . . 282
Animadversiones practicae circa febres malignas . . . 414. & seq.
Anima quid sit? . . . 16
Animi deliquium ex venæ sectione . . . 505. & 506
Animalis spiritus quis, & ubi generetur . . . 12. & 13
River. Opera Medica.

Probatur dari . . . ibid.
cibi ex Animalibus . . . 97
Animata quomodo calefaciant . . . 11. & 12
Animalia aut eorum partes capiti admovenda in febre maligna, ad dolorem capitis & vigilias . . . 419
male in principio phrenitidis admoventur . . . 420
Animalia recenter mactata, per medium secta, & applicata in phrenitide . . . 167
Annorum diversitas à qua causa dependeat . . . 409
Ani affectus . . . 286. & 287
Anodyna medicamenta . . . 133
Anodynum ad dolores impetiginum . . . 505
Anodyna medicamenta ad dolores arthriticos . . . 376. & 377
Anodyna in convulsione . . . 159
in ophthalmia . . . 188. & 189
in aurium dolore . . . 201. & 202
in pleuritide . . . 227
in cancro depascente . . . 191
Anodynæ glandes ad dolores vesicæ leniendos . . . 326
Anorexia magnum morbum arguit . . . 51
Anseres . . . 99
Antecedentia signa criseos . . . 32
Anticipatio accessionis quid notet . . . 56
Antiperistasis calefacit . . . 36. & 37
Anthracis in febre pestilenti qui boni, qui pravi . . . 413
Antimonii usus in lethargo & soporosis affectibus . . . 151
in paralyfi . . . 164. & 165
in mania . . . 170
Antimonium diaphoreticum ad curationem hydropis . . . 303
Antimonium à prudenti & perito medico exhiberi debet . . . 404
Antimonium diaphoreticum ad phthisin . . . 243
ad hydropem . . . 302
Antipodagrica varia . . . 380
Antiscorbutorum vis à sale quodam volatili dependet . . . 311
Apepsia . . . 254
Apepsia magnum morbum denotat . . . 51
Aphthæ quid? . . . 221
Earum curatio . . . ibid.
Aphthæ contumacissimæ . . . 476
Aphtharum pestilentium differentia . . . 411
Aphthas in ventriculo facit incautus limonum succi usus . . . 328
Apnoea quid . . . 227
Apophlegmatismi tibi obnoxii insensibilis, cum formula . . . 234
Apophlegmatismi in Asthmate non conveniunt . . . 149
Apoplexia lethalis quæ . . . 59
In Apoplexia cur sensus & motus in toto corpore pereant . . . 28. 29.
Apoplexia in quo differat ab aliis affectibus soporosis . . . 149
Apoplexia fortis quid sit . . . 149
Apoplexiæ quando febris salutaris . . . 146
Apoplecticis ischyriæ superveniens mala . . . ibid.
Apoplexiæ venæ sectio interdum necessaria . . . 151
Apoplecticis jugularium sectio convenit . . . 150
Apoplecticis fortissimi catharticum exhibendum . . . ibid.
Apoplecticis cucurbitulæ capiti admotæ profunt, posteriori verò thoracis parti aut hypochondriis nocent . . . 151
Apoplecticis ab humore melancholico hæmorrhoidum fluxus utilis . . . 152
Apoplexia quomodo distinguatur ab hysterica passione . . . 248
Apoplectica aquæ varia . . . 151
Apositia magnum morbum arguit . . . 51
Apozema alterans . . . 135
purgans . . . 136
Apozema alterans & purgans in frigida humida cerebri intemperie . . . 147
purgans in gutta serena . . . 179
purgans inappetentiam à frigida causa . . . 248
Apozema abstergens & purgans ad ventriculi inappetentiam . . . ibid.
simpliciter abstergens in ulcere ventriculi . . . 265
bilem evacuans . . . 289
aperiens & laxans . . . 293
Phlegmagogum & hydragogum . . . 301
aperiens & purgans in melancholia hypochondriaca . . . 308
Apozema sanguinis fervorem temperans in mictu sanguinis . . . 308
incidens & purgans in febre quartana contumaci . . . 404
Apparitiones mensis . . . 45
Appetentia quæ mala . . . 67
Appetitus naturalis causæ . . . 247
Appetitus depravatus ventriculi utrum feratur ad similia, vel contraria . . . 251
Appetentiam excitant acida . . . 171
Appetentia depravata causæ . . . 158. 159
Aquæ . . . 101. 102
Aquæ apoplectica . . . 151
Aqua frigida per accidens calefacit . . . 36. 37
Aquæ singularis in paralyfi . . . 156

- Aquæ hirundinum laus in convulsione
in Epilepsia. 159
Aquæ acidulæ in epilepsia sympatica. 162
Aqua nucum in recenti catarro. 174
Aquæ singulares in suffusione.
ophthalmia. 185
corneæ cancro. 188. & 191
surditate. 192
Aqua fraxini ad surditatem. 196
auris dolorem. 202
Aqua sublimata ad ulcera narium, ejus compositio. 203
Aqua benedicta ad curationem anginae. 222. & seq.
Aquæ ad hæmoptoen. 234
Aquæ stillatiæ restaurantes. 247
Aquæ claretæ compositio. 250
Aqua imperialis ad vomitum. 259
Aqua copia luxurians in pericardio, palpitationem exci-
tat. 266
Aqua ex hydrargyri crudi infusione adversus lumbricos. 284
Aquæ minerales vitriolatae hepar refrigerant.
earum in hydropse à causa calida usus. 308
in melancholia hypochondriaca. 308
ad præcavendam arthritidem biliosam. 389
Aquarum mineralium acidularum dotes. 394
utiles in mictu sanguinis à renum calculo. 327
Aqua ferrata vel chalybeata lienem imminuit. 303
Aquarum thermalium potus an conveniat in melancholia hy-
pochondriaca. 308
in Iscuria & stranguria à pituita. 333
ad chlorosim. 336
Aqua extinctionis auri, pro potu ordinario, in melancholia
hypochondriaca. 307
Aquæ calculum imminuentes. 319
Aquæ minerales aluminosæ ferratæ utiliter usurpantur in ul-
cere renum & vesicæ. 321
in dysuria. 334
fluxu mensium immodico. 341
Aquæ menses provocantes in suppressione mensium. 181
fluxum mensium immodicum cohibentes. 341
Aqua refrigerans, & semen extinguens in furore uterino
344
Aquæ hystericae. 350
Aqua, seu serosa materia, in cavitate uteri quomodo con-
tineatur. 356
Aqua à liene ad omentum per quem ductum feratur. 314
Aqua conceptionem adjuvans. 367
Aquæ resolventes ad arthritidem. 378
Aquæ frigida exhibenda in synocha simplici cautiones. 387
cur illius usus obsolevit. ibid.
quando conveniat in febre hectica. 388
Aqua in febribus continuis putridis, an possit tuto exhiberi.
391
Aqua benedicta ex croco metallorum fit. 400
febres tertianas ut plurimum eradicat. ibid.
Aquæ theriacalis laus in febre pestilenti, ejus variae des-
criptiones. 418
Aqua destillata è pedibus vitulinis ad variolarum cicatrices
implendas. ibid.
Aqua calcis ad scirrhum lienis. 305
Aquæ ex utero profusæ variae exempla. 359
Aquæ thermæ sulphureæ, nitrosæ ac bituminosæ cerebrum
roborant & exsiccant. 149
Aqua frigida facies aspersa quomodo hæmorrhagiam si-
stat. 209
Aquei humoris affectus. 179
Arantiorum corticum decoctum sanguinis profluvium immo-
dicum curat. 321
Ardentis febris essentia, differentiæ, & causæ. 389
signa pathognomonica. 391 & 392
Arenulæ excretæ quid notent. 47
Arenulæ frequenter in urina excretæ an calculum semper
inducunt. 317
Hipp. Aphor. 79. sect. 4. explicatur. 322
Argentum vivum seu crudum an exhiberi possit in curatio-
ne vermium. 284
Aristolochiæ decoctum commendatur in ulceribus curan-
dis. 329
Aromata bilem generant. 43
Aromata quomodo calefaciant. 37
Aromata in cibis usurpata frigidis affectibus profunt. 151
Arteriæ vulnus quomodo noscatur. 47
Arteriæ quomodo impleantur. 29
Arterialis sanguis quis. 8
Artemisæ sal & conservæ ad chlorosim. 337
Arthritis. 504. & seq.
Arthritica medicamenta. 131
Arthritis scorbutica quid differat à vera arthritide. 311
Arthritis quid. 374
differentiæ. ibid.
Arthritidis humor raro in cavitatem articulorum influit.
374
Arthriticis humor, in partes nervosas & membranosas flu-
ens, cur non faciat convulsionem. ibid.
Arthritidis causæ internæ. 375
externæ. ibid.
Arthritidem committens humor, à quibus partibus effluat.
ibid.
Arthritis cur veneris & bacchi filia dicatur. ibid.
Arthritidis imminentis signa. ibid.
præsentis. 376
causarum signa. ibid.
Arthritis cum duratione contumacissima. ibid.
Arthritici qui sanari possint. ibid.
Arthritis quando periculosa. ibid.
Arthritidi statim ab initio convenientissima est sanguinis de-
tractio. ibid.
eiusdem & purgatio. ibid.
cautiones in ea observandæ. ibid.
Arthritidi an conferant vomitoria, itidem & sudorifica.
ibid.
topica statim usurpanda. ibid.
Arthriticis pinguedines & olea exterius admota an conve-
niant. 378
Arthritidi incipienti an repellentia conveniant. 379
Arthritidis prophylaxis. 380
Arthriticis vinum maxime noxium. ibid.
Arthritis cur longævitate interdum afferat. 381
Arthritis in quo differat à rheumatismo. 382
Articoca. 97
Articulorum abscessu tentandorum signa. 84
Articulorum affectus. 374
Articulos occupantes dolores an omnes sint arthritici. ibid.
Articulorum dispositio ad recipiendam arthritidem qualis sit.
375
Articulos causæ debilitantes. ibid.
Articulos roborantia. 389
Asarum, mediocre vomitorium in febre tertiana intermit-
tente. 401
febris quartanæ maxime proficuum. 406
Ascites quid. 298
causæ. 341
Aselli seu millepedes ad asthma. 217
ad Vesicæ calculum. 325
ad renum calculum dissolvendum. 319
ad urinæ suppressionem. 333
ad sedandos dolores aurium. 201
Asinum lac. Vide lac asinum. ibid.
in quo differat à syncope. 242
Asia elixis facilius inflammantur. 388
assatio. 105
Assidentia signa. 41
Assodis febris essentia & causa. 390
Asthma. 224
Ejus causæ. ibid.
Asthma flatulentum. ibid.
Asthmatis causa interdum ab hepate & venis proficiscitur. 226
Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens lethalis.
ibid.
Asthmati vomitoria maxime conveniunt. ibid.
Asthmatis curatio in paroxysmo. 74
extra paroxysmum. ibid.
Asthma, peripneumonia, cordis palpitatio. 441
Asthma & hydrops. 471
Asthma quando periculosum. 59
Asthma. 573
Aspectus lunæ cum Zodiaci signo, & loco, in quo erat ini-
tio morbi, ad crisin est observandus. 35
Asperitas quid sit. 31
Asperitas unde oriatur. 38
Astringentium moderatus debet esse usus. 342
advertenda in astringentium usu ad mensium suppressio-
nem. ibid.
Astringentibus quando locus in dolore dentium. 214
in dysenteria. 279
Astrorum in hæc inferiora actiones. 409
Astrorum influxus an morbos pestilentes excitet. ibid.
Atrabilis quid sit, & ejus differentiæ. 10. & 11
Atrabillarii osiores, proditores. 45
Atrophia quomodo noceat. 28
Attractio per quid fiat. 17
Attractrix facultas quid sit. ibid.
Auctrix facultas. 18
Auctio, sive accretio quomodo fiat. 19
Auditus quid. 21
Auditus in biliosis acutus. ibid.
Auditus signa lethalia. 42
Auditus gravis causæ. 47
curatio. 196
Auditio melius fit obturatis auribus & aperto ore. ibid.
Auditus exquisitor tinnitum aurium quomodo efficiat.
ibid.
Auditus gravis facile in surditatem degenerat. ibid.
Auditus instrumentorum cum loquelæ instrumentis consen-
sus. ibid.
Avellanæ nuces calculos expellunt. 351
Avena. 94
Aves cur durissima plantarum semina dissolvant. 254
Augmentum morbi. 30
Aurium dolores quando periculosi. 62
Aurifabri tremoribus obnoxii, à vaporibus hydrargyri. 164
Aurem

Aurem interiorem vellicando cur ruffis excitetur. 196
 Aurium cavitati inserta quomodo auferenda? 197
 Aurium sonitus. 198
 causa. ibid.
 differentia. ibid.
 signa. 199
 curatio. ibid.
 Aurium tinnitus, à lue venerea creatus, difficillimè curatur. ibid.
 Aurium dolor. ibid.
 causa. ibid.
 Aurium dolorem cucurbitula scarificata, pone aures appo-
 sita, multum juvat. 200
 Aurium inflammatio topicis sedanda. ibid.
 In ea videntur potenter repellentia. 201
 Auris suppurata curatio. ibid.
 Auris ulcera quomodo curanda. ibid.
 Aurium excreta præter naturam. 202
 Autumni temperamentum. 7
 Autumni victus. 93
 Autumni qualitates. 105
 Autumnalis aer acrium destillationum causa. 237
 Autumnino incipiente, catharri maximè fiunt. 172
 Axungia anatis laudatur in convulsione. 159

B

Albi qui sint. 171
 Balbos inter & traulos differentia. ibid.
 Balbutiei causa. ibid.
 Balerucanarum aquarum doses ad calculi prophylaxin. 334
 ad urinæ suppressionem à pituita mucilaginis. 312
 ad chlorosim. 336
 ad suffocationis hystericae prophylaxin. 344
 Balneum. 143
 Balneum calidius. 504
 Balnea ex oleo puro convulsioni conferunt. 159
 Balnea sulphurea & ex decocto herbarum cephalicarum et-
 iam conveniunt. ibid.
 Balnei usus in ictero, ad coloris flavi discussionem. 296
 in melancholia hypochondriaca. 307
 aquæ tepidæ in mania. 170
 in ophthalmia. 189
 sulphurei in surditate. 197
 Balneum aquæ tepidæ corpus refrigerat & humectat. 291
 valet ad prophylaxin rheumatismi. 305
 ad curationem febris hecticae. 388
 ut moderandum in hæcticis. ibid.
 ex hydrelæo laudatur. ibid.
 in febribus quando conveniat. 396
 in febre quartana interdum usurpari debet. 405
 sulphureum ac bituminosum in mensium suppressione. 344
 aperiens & relaxans in chlorosi. 336
 refrigerans in furore uterino utile. 344
 Balsamum cerebrum corroborans, 148
 ad gingivarum erosionem. 217
 Balsamum Guidonis in paralyfi. 156
 Galbani. ibid.
 Peruvianum ad inappetentiam à frigida causa. 250
 Peruvianum ad vomitum. 262
 Peruvianum ad calculos expellendos. 320
 Balsamum sulphuris in hæmorrhoidum dolore & ulcere. 288
 Apoplecticum in epilepsia puerorum. 163
 Peruvianum in ulcere pulmonum. 241
 Bardanæ radicis decoctum laudatur ad arthritidem. 377
 Barypholæ quid. 196
 Beccabunga seu anagallis aquatica, antiscorbutica. 311
 Bedegaris spongia exliccata, lapillos expurgat. 321
 Benignus morbus. 291. & seq.
 Belæ. 95
 Bezoardicus lapis cur apud nos rarissimus esse debeat. 417
 Bezoardici lapidis usus commendatur adversus morbos me-
 lancholicos. 307
 Bezoardicum minerale in obstructionibus plurimum com-
 mendatur. 302. & seq.
 Bezoardica chymica in febre pestilenti usurpanda. 417
 Bilis alimentaria quid? quæ ætas, quod alimentum, quod
 temperamentum eam generet. 9
 ejusdem effectus. ibid.
 Bilis excrementitia quid. 10
 Illius usus & differentia. ibid.
 Bilis atra quomodo cognoscatur, unde procreatur. 53
 Bilis præternaturalis signa. ibid.
 Cibi calidi & sicci bilem generant. 43
 Biliosi humoris prædominantis signa. ibid.
 Excrementa eorumdem & habitus corporis. ibid.
 Biliosis unde oriantur insomnia. 21
 Bilis redundantis signa. 163
 Bilis portacea generatur in ventriculo ex corruptis alimen-
 tis. 250
 Bilis æruginosa ex diuturnis doloribus & vigiliis genera-
 tur. 317

River. Opera Medica.

Biliofarum febrium continuarum essentia & causa. 389
 signa diagnostica. 392
 prognosis. 393
 dicta conveniens. 393
 Bilis an possit esse causa paralyseos. 149
 Bilem temperantia. 166
 an dulcia semper procreent. 282
 Bilem depravantes causæ. 295
 Bilem purgantia in ictero. 296
 in hepatis intemperie calida. 289
 Biliosis in febribus cur mittendus sanguis. 394
 Bilis an magis effervescat à sanguinis missione. ibid.
 Bochetum arthriticis proficuum. 379
 Bochetum rhabarbari ad obstructiones puerorum. 396
 Boli expurgantes primam corporis regionem in febribus
 continuis. 393
 Bolus purgans in rheumatismo. 384
 discutiens in hydrope uteri. 355
 calculum imminuens. 320
 semen expurgans in furore uterino. 345
 purgans in ictero. 296
 in calculo renum. 377
 in mictu sanguinis. 326
 ad inappetentiam. 249
 ad diarrhoeam. 276
 ad dysenteriam. 278
 Bolus. 140
 Bombus quando malus. 60
 Borborygmus quid arguat. 48
 Borrigo. 95
 Bothor Arabum. 191
 B. quid. ibid.
 Bulimia in quo differat à fame canina. 250
 B. quid. 254
 Brastica. 94
 Brevioris morbi signa. 57. & seq.
 Bronchia pulmonum quo signo notentur. 47
 Bronchocele familiaris Alpinorum montium Incolis. 30
 Bryoniæ radix prædicatur in hysterica passione. 350
 Bryoniæ foecula ad chlorosim. 336
 Bubo pestilens, signum febris pestilentis præcipuum. 408
 sed non verè pathognomonicum. 410
 Bubones plures, paucioribus periculosiores. 413
 Bubones in febribus malignis. 52
 Bubula caro. 98
 Bubo sylvestris, renibus alligatus, hydropicorum aquas per
 urinas educit. 302
 ex eodem paratur pulvis & ceratum ad hydropem. ibid.
 Buglossi succus humorem atrabiliarem contemperat. 309
 Bugulæ decoctum phthisi, & internis ulceribus mirè pro-
 dest. 240
 Butyrum. 98
 Buxi oleum quomodo præparandum. 215
 Buxi flores sanguinem purgant. 230
 Buxi oleum ad hæmorrhoidum dolorem leniendum effica-
 cissimum. 288
 dentium dolores sedat. ibid.
 ad epilepsiam. 162

C

Cachexia causa. 301
 Cachecticorum febris qualis. 391
 Cachoymia. 115
 Cæcitatis causa. 255
 Cæsarea sectio an celebranda. 370
 Calcis aqua pro fotu in scirrhus lienis. 304
 Calculi medicamenta. 130
 Calculus quomodo noceat. 27
 Calculus vesicæ. 512
 de calculis in liene genitis, & inde per vomitum re-
 jectis. ibid.
 De calculis per anum excretis. 512
 Calculus in gutture. ibid.
 Calculus sub quo affectuum genere collocandus. 315
 causa ex Gal. & ejus affectus impugnata. ibid. & 316
 causa efficiens & spiritus lapidificus. ibid.
 causa antecedentes. ibid.
 signa diagnostica. 317
 Calculus renum cur valde periculosus. ibid.
 ejus curatio. ibid.
 Calculum imminuentia & expellentia. 318
 Calculosi quomodo præservandi. 320
 Eis quantum utiles aquæ Balerucanæ. 321
 minerales acidulæ vitriolatæ. ibid.
 Calculus vesicæ eandem habet causam materialem & effi-
 cientem, ac calculus renum. 322
 Calculo vesicæ cur pueri magis obnoxii, & calculo renum
 senes. ibid.
 An semper rudimentum accipiat à renibus. ibid.
 Ejus signa. ibid.
 Prognosis. 323
 Curatio. ibid.
 Vix nisi per lithotomiam curari potest. ibid.
 Calculorum aliter curatorum exempla. ibid.

Mm 3

usu

- usu aquæ destillatæ ex cepis. 325
 Calculus in meatu penis quomodo excludendus. 333
 Calculus vesicæ cur extractu facilius in mulieribus, quam in viris. 324
 Calendulæ florum conserva in mensum suppressione. 338
 vertiginis specificum. 364
 Caliditas, qualitas ignis & aeris. 3
 causæ caliditatis in corpore. 37
 Calidum innatum quid. 13
 Calor activus qualis, illius origo & quomodo conservetur. 14
 illum coelestem putat Fernellius. ibid.
 refutatur tamen. 14
 Calor in febribus, qui malus. 78
 Calor præcipua fluxionis causa. 173
 Calvi sunt biliosi. 43
 Cambium humor secundarius. 9
 Camphora in hysterica passione commendatur. 359
 fecunditati nocet plurimum. 363
 in vomitu commendatur. 359
 in vomitu sanguinis. 260
 Cancer morbus, perpetuo malignus. 449
 Cancro depascenti caro pulli columbini in crenas laminas concisa, optimum anodynum. 392
 Cancro uteri causæ, signa. 355
 curatio palliativa. ibid.
 per linimenta, per fatus partis affectæ, per narcotica in vehementissimo dolore. 356
 Cancer. 448
 alia Cancro curatio. 358
 Canina fames. 250
 causæ. ibid.
 curatio. ibid.
 eam obtundunt pinguis & oleaginosa. ibid.
 narcotica. 251
 Cantharides non solum vesicæ, sed etiam utero insensæ. 335
 Cantharidum noxa quibus inhibeatur. 416
 Cantharides vesicæ noxiæ. 417
 Capitis dolores quando periculosi. 145
 Capones. 99
 Capitis dolorum differentia. 146
 signa diagnostica, prognostica. ibid.
 internus dolor quomodo distinguatur ab externo. ibid.
 specifica. 176
 Capitis dolor ex utero. 346
 doloris à vapore vel humore distinctio. ibid.
 in febribus quomodo curandus. 396
 in febre maligna. 419
 Caput facile tentantia. 147
 Caput quot affectuum origo. 212
 an ex eo fluxiones arthriticæ. 374
 Carbunculus signum præcipuum febris pestilentis. 408
 sed non verè pathognomicum. 411
 plures paucis periculosiores in febre pestilenti. 414
 curatio in febre maligna. 437
 In eo venæ sectio ad lipothymiam quando convenit. 414
 Carbunculi in febribus malignis. 52
 Carbunculus. 504
 Cardiacæ medicamenta. 129
 Cardialgiæ causa. 263
 pro varietate causarum exacerbatur. ibid.
 reliquis ventriculi doloribus periculosior. ibid.
 Caricarum & hordei decoctum humores efficaciter ad cutem expellit. 423
 Caries quid. 28
 Carnes quæ utiles. 97
 Carnosa partes. 15
 Carnosæ partes in maribus quando perficiantur, & quando in foeminis. 23
 Carnes exhibitæ pueris lactentibus in lumbricos facessunt. 282
 Carnis hædinæ, vitulinæ, aut yervecinæ usus in ophthalmia. 189
 pullorum in cancro corneæ. 192
 Caros five Carus in quo differat ab apoplexia, comate, & lethargo. 149
 Comate & lethargo periculosior. ibid.
 Caryophylli. 100
 Carpi applicanda in tertiana intermittente longiore. 401
 in quartana intermittente. 405
 Carunculam in penis meatu extirpandi modus. 333
 Caryocostini laus in arthritide. 380
 in ischiade. ibid.
 Caseus. 99
 Cassiæ infusum in dolore hæmorrhoidum. 287
 Castanea. 97
 Castorei laus in apoplexia. 152
 in convulsione. 169
 Cataplasma cerebrum exsiccat, suppuratis in empiemate. 232
 plantis pedum admotum in dolore capitis. 139
 in suffusione. 184
 in ophthalmia. 189
 aurium dolore. 200
 de mica panis. ibid.
- admoventum regioni ventriculi in singultu. 255
 applicandum regioni ventriculi in tertia febre intermittente contumaci. 491
 Regioni hepatis. ibid.
 attrahens malignitatem in febre pestilenti. 416
 suppurans. 336
 attrahens. 337
 suppurans in phlegmone ventriculi. 265
 Ad fluxum immodicum hæmorrhoidum cohibendum. 343
 refrigerantia & resolventia in hepatis inflammatione. 283
 in hydrope. 301
 scirrhus lienis. 303
 in calculo renum. 318
 regioni renum, pubis, & lumborum in ischuria & stranguria. 337
 in fluxu mensum immodico. 340
 Epispasticum plantis pedum admoventum in passione hysterica. 349
 discutiens. 351
 aliud suppurans. ibid.
 emolliens & resolvens. ibid.
 Ad uteri gangranam. 358
 de tribus farinis dictum. ibid.
 imminens abortum præcavens. ibid.
 in torminibus à partu. 372
 ad dolores arthriticos. 378
 Cataplasmata anodina & parum repellentia. 379
 resolventia. ibid.
 ex iberide ad dolorem ischiadicum. 381
 Cataplasma. 143
 Morbi in cavitate, quotuplices. 27
 Catharacta suffusio, aqua & vinum idem. 181
 inunctione mercuriali curata. 186
 Catarrhus quid. 172
 Ejus causæ. ibid.
 signa. 173
 differentia. ibid.
 triplex est: ferinus, suffocans, & epidemicus. ibid.
 in senibus difficillime coquitur. ibid.
 curatio. ibid.
 Catarrhi calidi curatio. 174
 Catarrhis obnoxii non raro cerebrum frigidum & hepar calidum habent. 173
 Catarrho tenui fortius resolventia insensæ. ibid.
 Catarrhalis febris causa. ibid.
 Catarrhum contumax, in pulmonum defluens, sæpe veram phthisim mentitur. 238
 Catarrhi à rheumatismo differentia. 382
 Catarrhus cum aliis symptomatis. 427
 Catarrhus in pulmones defluens. 465
 Catarrhus cum raucedine. 472
 Catarrhus in pulmonem decumbens. 476
 Catarrhus cum tussi. 479
 Catarrhus ferinus cum variis febrium complicationibus. ibid.
 Catarrhus. 506
 Catarrhus falsus cum propensione ad phthisim. 237
 Catellus vivus admotus, dolorem demulcet in arthritide. 383
 Caulium rubrorum decoctum asthmaticos juvat. 226
 Causæ minus principales dierum Criticorum. 36
 Causæ, seu febris ardentis essentia, differentia, & causæ. 399
 signa. 391
 cur in sene aut hyeme tempore adveniens lethale. ibid.
 Causticum posteriori cervicis parti inustum, cerebrum expurgat. 149
 paralyticis inurendum. 155
 sincipiti epilepticis. 170
 Caustica medicamenta. 136
 Cauterium actuale inter primam & secundam vertebram applicatum soporosis affectibus convenit, item pueris epilepticis. 152
 Cauterium sincipiti admoventum in vertigine. 164
 futuræ coronali applicandum in mania. 169
 Cauteriorum usus unde. 173
 retro aures destillationibus remedium opportunum. 174
 posteriori parti cervicis & inter scapulas admotum. ibid.
 Cauterium seu fonticulus inter pollicem & indicem admotus in dolore capitis. 176
 futuræ coronali & tumoribus. ibid.
 occipiti in gutta serena. 178
 Cruribus in furore uterino. 345
 ad præcavendum abortum. 366
 Cauteria in hydropicis cur non applicanda. 301
 tibiis admotæ conferunt in mensum suppressione. 340
 tibiarum dextræ, vel sinistræ in chlorosi contumacissima. 336
 Cauterii efficacia. 508
 Centaurium minus cur febrifugum vocatum. 400
 Cepæ quomodo calefaciant. 37
 Cepæ. 95
 Cepæ sub cineribus coctæ usus in hæmorrhoidum dolore. ibid.

- Cephalalgia quid. 185
 Cephalæa. ibid.
 Cephalica medicamenta. 126
 Cephalæa. 428
 Cephalæa cum aliis affectibus. ibid.
 Cephalæa ex lue venerea male curata. 465
 Cephalæa & hemigrania. 519
 Cerafa. 96
 Cerata varia contra ægylopos. 193
 Cera oleum ad pleuritidem. 225
 ad dysenteriam. 544
 Cerebrum pituitæ metropolis. 17
 Cerebrum pars organica. 16
 Cerebri frigida & humida intemperies, morborum ferax. 145
 Cerebrum refrigerantes præcipuæ causæ. 146
 frigida intemperiei signa. ibid.
 Cerebri frigida intemperies hæreditaria incurabilis. ibid.
 Cerebro maxime infensi lunares radii. ibid.
 Cerebro frigidus & humidus conveniens victus ratio. ibid.
 Cerebrum frigidum & humidum alterantia & roborantia. 147
 Cerebri abscessus & sphacelus quid. 168
 causæ. ibid.
 signa. ibid.
 curatio. ibid.
 Cerebri excrementa per quas vias expurgentur. 171
 Cerebrum quasi cucurbitula corpori imposita. ibid.
 velut spongia à frigore aeris ambientis comprimitur. 172
 Cerebri cur cesset actio, cessante actione cordis. 242
 Cerebri nimium calefacti effectus. 172
 Chalybis usus in omnibus febribus chronicis utilissimus. 406
 Chalybs, ex eoque parata medicamenta, ad obstructions hepatis potentissima. 295
 Cautiones observandæ post sumptionem medicamentorum chalybeatorum. ibid.
 Ea in obstructionibus lienis usurpanda. 304
 in melancholia hypochondriaca. 350
 scirrhus hepatis. 298
 Chamædrys extractum præstantissimum in febre quartana. 405
 Chamædryos usus in febribus lentis & diuturnis. 395
 Chamæmeli decoctum in pituitosis febribus commendatur. ibid.
 aqua stillatitia & decoctum specificum in doloribus ventriculi. 264. & seq.
 florum decoctum ad uteri dolorem commendatur in torminibus à partu. 372
 Chemosis species ophthalmiæ. 186
 Chæresolii succus hydropicis urinas movet. 311
 Chinæ decoctum in hepate calido & obstructo. 290
 in melancholia hypochondriaca. 309
 ad interna ulcera. 265
 Chlorosis congressus sanat. 335
 Ei an conveniat venæ sectio. ibid.
 Chlorosis seu pallidi virginum colores. 336
 Ejus causæ. ibid.
 signa. ibid.
 curatio. ibid.
 Chlorosis antiqua quibus prædiis curata. ibid.
 Chlorosis cum colico dolore. ibid.
 Cholagoga medicamenta. 124
 Cholera morbus, unde dicatur. 261
 pars affecta, differentia & causæ. ibid.
 quomodo conveniat venæ sectio. ibid.
 an sint quædam criticæ. ibid.
 Cholera morbus ex superpurgatione. 459
 Cholera morbus. 487
 Cholera morbus cum febre tertiana maligna. 459
 Choledochi pori prava conformatio facit picrocolos. 257
 Chordapsus cur ileos vocetur. 268
 Chorion quid. 21
 Chronicus morbus. 29
 Chronicus morbus quis. 52
 Chylosis ubi fiat. 18
 Cibi ex volatilibus. 99
 Cibi fastidii in febribus causa. 398
 Ciborum maxima aversio in febre pestilenti cur periculossima. 411
 Cibi consueti, an aliis utiliores. 92
 Cicadarum pulvis, cum vino albo exhibitus, ad diarrhœam. 272
 Cicatricem inducit vinum rubrum, in quo alumen dissolutum est. 212
 Cicatrices à variolis relictas, quæ repleant. 425
 Cicatricem inducentia medicamenta. 135
 Cicera. 93
 Cichorium. 95
 Cichorii sanguis quomodo parandus. 290
 sanguinem depurat. ibid.
 Cicuta tumores emollit & discutit. 224
 Cinnabaris nativæ laus in epilepsia, cinnabaris item antimonii. 159
 Cinnamomum. 100
 Cinnamomi aqua in hydrope. 301
 aqua, pulvis, & oleum ad accelerandum partum. 368
 Citri mali laus in febre pestilenti. 416
 Citri cortex conditus ventriculum roborat. 249
 Clavi pedum. 519
 Clyster. 141
 Clysteres ex oxycrato in cholera morbo. 99
 in furore uterino. 343
 hysterica passione. 349
 lenientes in phlegmone ventriculi. 186
 emollientes in adstrictione alvi. 272
 detergentes in diarrhœa. 274
 in dysenteria quales esse debeant. 276
 adstringentes in dysenteria. ibid.
 quare pulveres non debeant dissolvi. ibid.
 adversus lumbricos. 284. & 285
 carminativi & hydragogi in hydrope. 302. & 303
 Clysterum frequens usus in melancholia hypochondriaca maxime prodest. 308
 emollientes in calculo renum. 318
 calculum imminuentes. 319
 in renum inflammatione. 325
 molliens & evacuans. 330
 in mensium suppressione. 339
 summæ efficaciz in ischuria & stranguria. 333
 alius in dysuria. ibid.
 in hysterica passione. 349
 in uteri inflammatione. 352
 discutientes & laxantes in dolore aurium. 169
 emolliens. 384
 in partu difficili discutiens & dolores leniens. 369
 emolliens laxans, & aperiens. 371
 leniens in torminibus à partu. 372
 resolvens discutiens in dolore ischiadico. 382
 nutriens. 379
 Clysterum materia in febribus continuis. 394
 cautiones observandæ in eorum usu. ibid.
 emolliens & purgans in febre quartana. 412
 in variolarum curatione ex quibus componendi. 424
 Coagulum hædi vel leporis sanguinem fluentem sistit & concretum in utero dissolvit. 341
 Cœna an largior prandio esse debeat. 90
 Coindicantia. 110
 Coitus quomodo abortus causa. 368
 dysenteriz medetur. 281
 Cœli mutatio in febre pestilenti omnium præservationum præstantissima. 414
 Cœliaca passio in quo differat à lienteria. 271
 situm ventriculi, tum intestinorum vitio. ibid.
 Cœliacæ passioni peculiaris causa. 272
 curatio. ibid.
 Colica Pictonum in paralyfim degenerat. 266
 Colica Biliosa. ibid.
 Colicus dolor & rheumatismus. 457. & 502
 Colicus dolor in purgatione menstrua, & hysterici affectus. 499
 Colicus dolor unde nomen habeat. 266
 Ejus causæ. ibid. & seq.
 signa. ibid. & seq.
 Colici doloris exacerbationum & remissionum causa. ibid.
 materia non semper in sola intestinorum cavitate continetur. ibid.
 Colica pestilens. ibid.
 Colicus dolor quibus signis distinguatur à nephritico. ibid.
 flatuosæ & pituitosæ curatio. 267
 biliosæ curatio. ibid.
 Colica sedata exhibitione mannæ granatæ, cum oleo amygdalarum dulcium, in jusculo gallinæ. ibid.
 Colica biliosa aquæ frigidæ exhibitione sedata. ibid.
 Coli inflammatio quomodo à renum inflammatione distinguatur. 325
 Colliquantis febris essentia & causa. 380
 signa diagnostica. 391
 Collutiones variæ ad dolores dentium. 215
 Collyrii compositio. 142
 Collyria in suffusione. 185
 ophthalmia. 188. & 189
 in pupillæ dilatatione. 185
 albugine. 174
 hypopyo. 191
 in principio ophthalmiæ repellentia non conveniunt. 189
 Collyrium valde detergens & exsiccans. 194
 adstringens & exsiccans. ibid.
 ad oculorum affectus à variolis excitatos. 425
 in pterygio seu ungue oculorum. 195
 Collyrium Lanfranci ad oris ad faucium ulcera. 218
 Colocynthidis correctio & dos. 174
 Color niger in lingua sine siti morbum malignum indicat. 52
 Coma quid. 149
 Comatosus affectus acutissimo morbo superveniens. 150
 Coma vigil quid, ejus causæ. 152
 idiopathici & sympathici curatio. ibid.
 Cometæ quomodo sint causæ pestilentium morborum. 409
 River. Opera Medica.

Cometa qui anno 1618. apparuit, descriptio.	ibid.	Coturnices.	99
Compositio medicamentorum.	136	Cranii humani usus in dysenteria.	176
Conceptio quando fieri dicatur, & quam sint potissima ipsius signa.	23	Cranii depressio.	510
Conceptio interdum fit in mulieribus, quibus nunquam menstrua effluerunt.	361	Cranii depressio ex vulnere.	517
Conceptionem impediencia.	ibid.	Cremor lactis.	99
quot operationes requirat conceptio.	ibid.	Cremor tartari utiliter medicamentis addi potest in febre tertiana intermittente.	400
in quibus sperabilis, in quibus non.	ibid.	Crisis quid, variae illius nominis acceptiones.	30
Concoctio quomodo & unde perficiatur.	18	similitudo illius cum iudicio forensi.	ibid.
fit incrassando, & triplex est.	ibid.	Crisium differentiae perfecta & imperfecta.	31
Concoctio humorum.	118	Crisium signa.	32. & 33
Concoctrix facultas quid sit.	18	Perfecta crisis quae.	31
Concoctionis primae vitium non corrigitur in secunda.	214	imperfecta crisis.	ibid.
Concoctio naturalis viscerum fit per elixationem.	305	Causae crismi & dierum criticorum.	35
Concomitantia signa criseos.	32	in crilibus luna plurimum pollet.	ibid.
Concresecencia à calido liquantur ab humido.	315	signa futurae criseos per vomitum, per alvi fluxum, & sudores.	83
Condimenta.	100	Crisis per urinas futurae signa.	84
Conditum.	140	Crisis per haemorrhagiam futurae signa.	84
Condita ad vires reficiendas in febribus continuis.	396	Crisis per menses futurae signa.	ibid.
in haemoptoe.	234. & 235	Criticus dies habet indicem.	32. & 33
Condyloma in quo differat in haemorrhoidibus.	285	Dies critici qui.	ibid.
Confectionis hyacinthinae & chermesinae usus in febribus malignis.	419	Criticorum dierum computatio à qua hora debeat fieri.	37
Conformatrix facultas quid.	20	Crisi instante cur narcotica non usurpanda.	396
Conjunctio quid comprehendat.	16	Crocus.	100
Connexio partium quomodo pervertatur.	38	Croci metallorum aqua ad suffusionem.	185
signa partis laborantis per consensum.	48	Crocus in condimentis pectori utilis.	226
Constantis aetatis temperamentum.	6	accelerat partum.	369
Constipatio interdum refrigerat.	37	CrySTALLI pustularum malignarum species.	421
Constipatio calefacit.	ibid.	CrySTALLUM minerale suppressam urinam movet.	333
Contemplabiles dies ad crism qui.	30	admiscendum julepis in fluxionibus.	185
Continentia, contenta, & vim facientia quid sint.	12	CrySTALLINI humoris affectus.	180
Continuae febres periculosa.	59	situs mutatus.	ibid.
Continuus morbus.	30	CrySTALLINI situs vitiatu myopiae causa.	177
Contagiosus morbus.	ibid.	CrySTALLI fici finitimae sunt.	288
Contra indicantia.	110	Cubitum dolores quid portendant.	85
Contrayerva radix alexipharmaca.	418	Cucupha ad cerebrum roborandum.	ibid.
animalia bezoardicum lapidem generantia, ea vesci consueverunt.	ibid.	Cucumeres.	97
Conturbatio quid sit.	31	Cucurbita.	ibid.
unde fiat.	ibid.	Cucurbitularum usus in paralyfi.	156
Contusio quomodo solvat continuum.	28	in convulsione.	157
Contusiones.	475	summo capiti affigenda in phrenitide.	166
Capitis contusiones.	504	occipitio cum scarificatione admota in gutta serena.	179
Contusio, inflammatio, & excoctio clunium, ex decubitu diuturno supra partem.	495	Cucurbita hypochondriis admota in haemorrhagia aliquando periculosa.	208
Convulsio quae periculosa.	65. & 66	sub mento scarificata ad linguae inflammationem,	212
Convulsionis futurae signa.	84	linguae paralyfim.	ibid.
Convulsio.	156	cum scarificatione lateri dolenti admota in pleuritide.	229
an fiat à repletionem vel inanitione.	157	thoraci & cordi in palpitatione cordis.	245
est universalis vel particularis, & differentiae.	ibid.	Cucurbitula regioni ventriculi admota in singultu à flatibus.	257
Convulsionis & motus convulsivi discrimen.	ibid.	Cucurbitularum usus in febribus continuis.	393
Convulsionis & paralyseos causa materialis non est eadem.	ibid.	in febribus malignis.	415
convulsio ab inanitione cur in hectica & marasmo non contingat.	ibid.	quibus partibus applicanda.	ibid.
quae thoracis musculos obsidet, periculosissima.	ibid.	quo morbi tempore.	418
à phrenitide lethalis.	ibid.	in variolis praesertim puerorum.	423
Convulsioni febrem supervenire melius est, quam febre convulsionem.	ibid.	ventriculo admota ad illius dolores sedandos.	263
Convulsionis ab inanitione & repletionem curatio.	ibid.	umbilico in dolore colico.	267
Convulsis partibus animalia per medium secta adhuc calentia admoveantur.	ibid.	quomodo admovenda in renum calculo.	320
Convulsionem in febribus quomodo curanda.	397	mammis admota in fluxu mensium immodico.	350
Convulsivi motus in febre pestilenti saepe contingunt.	412	pectini admota hysterice affectibus multum prodest.	257
Convulsionem in puero.	493	sine scarificatione in summa parte doloris admota ad dolorem ischiadicum.	382
Convulsio.	502	Cuniculorum caro.	98
Convulsionis rara species.	524	Curatio.	108
Cor pars organica.	15	Curacionis primum & generalissimum principium.	111
Cor quomodo impleatur.	20	Cutis est instrumentum, quo dignoscitur temperamentum.	5
Corallorum syrupus & tinctura ad haemoptoen.	234. & 261	Cydonia.	96
diarrhoeam.	289	Cynaria.	ibid.
in fluxu mensium immodico convenit.	339	Cydonium, cydoniorum miva, syrupus cydoniorum ad ventriculum roborandum.	249
rheumatismo.	383	Cynorrhodi fructus conserva ad roborandum in rheumatismo.	384
Cordis affectus.	241	refrigerat, & urinae vias expurgat.	321
morbi insignes.	ibid.	Cynosbati radice decoctum potenter aperit.	295
morbi proprii.	ibid.	in melancholia hypochondriaca.	309
Cordis palpitatio & pulsus aequalitas.	489	Cystidis felleae obstructio una ex causis icteri flavi.	296
Cornarii abstinentia mirabilis.	87		
Corneae ruptura.	193		
signa.	ibid.		
curatio.	ibid.		
Cornu cervi ustum confert in febre maligna.	420		
Cornu in facie exortum.	521		
Corporis humani triplex status.	23		
Corpore in vivente omnia transfluxilia & permeabilia.	299		
Corruptio saepe putredinem praecedat.	408		
Coryza quando periculosa.	66		
Coraya.	205		
Ejus causae.	ibid.		
curatio.	ibid.		
Costae carie corruptae.	523		
Cotone moscato surditas curata.	198		

D

Decimus quartus dies est criticus.	33
Decimus septimus dies decretorius.	ibid.
Declinatio morbi.	24
Decocta sudorifica.	139
Decoctum galli veteris.	ibid.
Decretorii dies quando computandi.	34
Decubitus in morbo quando periculosus.	63
Deglutitionis facilioris vel difficilioris causa.	220
Deglutitio impedita.	528
Dejectiones quae malae.	72
Dejectiones quae hepar imbecillum arguunt.	48
Dejectiones sincerae cur malae.	248

Deje-

- Dejectionum chylosarum causa. 272
 Deliquium frequens quid arguat. 60
 Deliquium subitum malignum. 51
 Deliquium animi quam hæmorrhagiam cohibeat. 206
 Deliquium animi in quo differat a syncope. 242
 Delirii furari signa. 60
 Delirium pravum signum in universum. ibid.
 quando lethale. ibid.
 Delirii variae significationes. 48
 Delirium morbi maligni index. 51
 Delirii causa in mania. 165
 Deliriorum melancholicorum varietas. 171
 Delirium sedantia. 168
 in febribus. 397
 in febre maligna. 417
 Densitas qualitas Elementorum. 3
 Dentes prodeunt anno septimo. 33
 Dentium stridor quid arguat in febribus. 392
 Dentes sensu præditi. 214
 dolent secundum ipsorum substantiam. ibid.
 doloris causa. ibid.
 à seroso humore ut plurimum fit. ibid.
 medicamentis in aurem immixtis levatur. 215
 quibus topicis curandus. ibid.
 Dentis dolentis erosi nervus cauterio adurendus. ibid.
 extractio in contumaci dolore non uno ictu fieri debet. ibidem.
 Dentium casum remioventia. 216
 nigredo & erosio. ibid.
 causæ & curatio. ibid.
 Dente avulso hæmorrhagia incurabilis contingit. 217
 dealbat, & detergit oleum vitrioli seu spiritus. ibid.
 Dentium caries. 507
 Dens avulsus in alveolum intrusus. 523
 Derivatio. 114
 Destillatum restaurans in fluxu hepatico. 281
 Destillata per descensum facta magis restaurant quam ea quæ sunt per ascensum. 388
 ferina destillatio. 505
 Detergentia medicamenta. 135
 Detergentia & exsiccantia moderata. 192
 Diabete quid significetur. 34
 Diabetes Græcis *διψαρος*, aliàs hydrops ad matulam. 329
 rarissimus affectus. ibid.
 causæ ex Galeno & aliis. ibid.
 signa, & curatio. ibid.
 affectus incurabilis. ibid.
 an sudorifica convenient. ibid.
 Diabrosis. 206
 causæ. 234. & seq.
 Diacodium album. 167
 Dieta. 120
 quænam sint ejus species, & quibus morbis convenient. ibid.
 Dieta sudorifica ad calefaciendum & excitandum cerebrum. 346. & seq.
 septimo quoque die interponatur medicamentum purgans. ibid.
 utilis in paralyfi. ibid.
 gutta serena. 80. & seq.
 ulcere renum & vesicæ. 328
 hysterica passione. 349
 in urina incontinentia à frigida causa. 331
 ad chlorosin. 335
 ad uteri procidentiam. 358
 ad prophylaxin in arthriticis. 380
 Diagnostica signa. 41
 Diacrydiata in febribus continuis exhibenda. 389
 Diapalma articulos in arthritide roborat. 380
 Diapedesis quando fit. 28
 Diapnoëa. 206
 causæ. 234
 Diaphoreticum cum philonio Romano in singultu. 257
 in dolore ventriculi. 263
 in colico dolore. 267
 Diaphoretica chymica in febre pestilenti. 417. & seq.
 Diaphragmatis inflammati signa. 166
 consensus cum cerebro. ibid.
 Diarrhœa unde oriatur aliquando. 272
 Diarrhœa quid. ibid.
 in quo differat ab aliis alvi fluxus speciebus. ibid.
 differentia. ibid.
 signa causarum. ibid.
 & partis mandantis. ibid.
 curatio. 274
 Critica quibus præcipuè contingit. 272
 biliosa largo frigida haustu in ætate curata. ibid.
 in hydrope quando bona. 300
 inveteratæ curatio. 274
 Diarrhœa. 431
 Diarrhœa inveterata. 458
 Diastarum Fernelii in fluore muliebri. 344
 Diastoles effectus. 20
 Dies critici. 32. & 33
 Dies critici puerperæ febricitantis. 33
 Dierum criticorum computatio in morbis puerperarum an à principio morbi fieri debeat, an die partus. 450
 Digestivum ad ulcus mundificandum. 337
 Digestivus pulvis, vide Pulvis digestivus.
 Ditorum extremitas apta ad dignoscendum temperamentum. 6
 Dilatio unde oriatur. 27
 Dilatio quid. ibid.
 Discursus facilis sanguinis. 44
 Dispersi morbi. 30
 Dissimilares partes. 15
 Dissentio trium facultatum, vitalis, naturalis & animalis quomodo probetur. 17
 Divinum in morbis. 408. & seq.
 Diuretica medicamenta. 133. & seq.
 Diuretica non sunt frequenter usurpanda in curatione calculi renum. 320. & seq.
 in febre tertiana longiori usurpanda. 398
 an fluori muliebri convenient. 344
 ad uteri hydropem. 357
 an convenient gravidis. 363
 in febrium continuarum declinatione commoda. 394
Διψαρος quid. 329
 Divulsio quid sit. 29
 Dolores quando periculosi. 63
 Dolor pungitivus quid significet. 49
 Dolorum dentium promptissimum remedium sanguinis missio. 211
 Dolor *δυσκοπικός* quis dicatur. 402
 quartanariis proprius. ibid.
 Doloris capitis in febribus sedantia. 317
 lumborum. ibid.
 Dolores à partu. 503
 Dolores arthritici. 431
 Doloris arthritici & venerei. 513
 Dolor dentium. 491. 500
 Dolor dentium cum tumore supra mandibulam superiorem. 475
 Dolor capitis lethalis. 431
 Dolor capitis ab insolatu. 453
 Dolor capitis immanis & diuturnus. 459
 Dolor capitis in hæmitritæo. 476
 Dolor intolerabilis. 49
 Dolor capitis contumax. 514
 Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu. 266
 Dolor in genu ex contusione. 492
 Dolor ischiadicus. 504. & 461
 Dolor nephriticus. 431. & 453
 Dolor ossis sacri intolerandus. 516
 Dolor pleuriticus ex lumbricis. 443
 Dolor pleuriticus. 503
 Dolor tensivus abdominis. 453
 Dolores vagi circa thoracem. 451
 Dolores vagi. 458
 Dolores venerei. 427
 Dolor venereus in uno brachio. 461
 ad dolores vesicatorios. 503
 Dolores universales. 520
 Dorsalis tabes quid. 237
 Dosis. 111
 Dulcis pituita quæ. 12
 Dulcia bilem generant. 43
 Dulcia an semper vilescant. 283
 hystericos affectus excitant. 346
 Dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur 292. & seq.
Δυσκοπία. 247
Δυσπνία. 253
 Durities quid sit. 3
 Durities cutis quando mala. 79
 Dysenteria. 274
 species. ibid.
 propriè dicta. ibid.
 causa. ibid.
 signa. ibid.
 quartanam solvit. 402
 Dysenterica exulceratio à qua causa fiat. 275
 Dysentericum contagium quomodo operetur. ibid.
 Dysenteria epidemica peculiari aeris vitio excitatur. ibid.
 ab atra bile cur lethalis. ibid.
 vomitus & venæ sectio an convenient. ibid.
 specifica. 276
 astringentia quando convenient. ibid.
 epidemica curatio. ibid.
 potus qualis exhibendus. 277
 Dyspnœa quid. 224
 Dysuria quid. 333
 causæ. ibid. & seq.
 in decrepitis senibus sæpe incurabilis. ibid.
 phlebotomia ex venis inferioribus ad derivationem convenit. ibid.
 quæ purgantia convenient. ibid.
 quæ vomitoria. ibid.
 topica. ibid.
 Dysuriæ ab acri & bilioso humore apertio hæmorrhoidum & cau-

& causticum tibiarum dextrarum admodum conveniunt. *ibid.*
 Dysenteria. 274. 442. 456. 457. 463
 Dysenteriarum prognos. 275

E

Ebuli decoctum sudorificum est. 155
 Ebullitio sanguinis in variolis & morbillis alia perfectiva, alia corruptiva. 421
 Ecchymosis. 521
 Eclegma. 140
 Eclegmata, vide Looch.
 Eclipsis quid differat à syncope.
 Επιφανόμενα & Επιφαινομένα quid. 191
 Electuarium cyphoides ad roborandum hepar in hydrope. 302
 aliud calculum minuens. 320
 caryocostini usus in arthritide. 378
 triasantali quadruplicato rheo ad roborandum in rheumatismo. 385
 Elementa quid sint. 2
 Qualitates & numerus. 2 & 3
 Elephantiasis perpetuo maligna. 51
 Elixatio. 17. & seq.
 Elixir proprietatis in paralyti. 156
 in ventriculo frigido. 246
 in singultu. 256
 Elleborastri vis in casu dentium promovendo. 216
 Elodes febris qualis. 390
 signa. 385
 Emplastica medicamenta. 133
 Emplastica medicamenta quomodo calefaciant. 345
 Emplastrum. 143
 Emplastrum caput roborans. 146
 attrahens & resolvens. *ibid.*
 supra spinam dorsii applicandum in paralyti. 155
 cerebrum roborans. 181
 de vigo cum mercurio capiti admotum in dolore capitis. 186
 in dolore dentium. 214
 supra partem affectam applicanda in convulsione. 159
 Emplastrum Galeni hæmorrhagiam sistens. 269. & seq.
 pus attrahens & foras educens. 279
 ventriculum calefaciens. 101
 ventriculo admovendum in singultu. 256
 ad vomitum compescendum. 259
 ad duritiem alicujus partis. 293
 emolliens scirrhum hepatis. 297
 Emplattra abdomini applicanda in hydrope. 302
 in scirrhu lienis. 304
 attrahens & roborans in urinæ incontinentia. 330
 in hysterica passione qua forma fieri debeant. 348
 vulgare pro matrice propter astrictionem in affectibus hystericeis non ita convenit. *ibid.*
 adversus sterilitatem à frigida causa. 362
 ad præcavendum abortum. 407
 per intervalla removeantur. *ibid.*
 resolutiva ad dolores arthriticos. 379
 diacalciteos seu diapalma impositum articulos roborat. 380
 resolutiva ad dolorem ischiadicum. 382
 regioni ventriculi admovendum in febre tertiana intermitte. 401
 valide attrahentia ex quibus componantur. 437
 supra futuram coronalem in catarrho applicanda. 167
 Emollientium medicamenta. 134
 Emprothotonos convulsionis species. 156
 Empyema. 231
 causa. *ibid.* & seq.
 signa. *ibid.*
 latus affectum quomodo dignoscatur. *ibid.*
 pus aliquando per alvum & urinas expurgatur. 232
 per chirurgiam lateris apertione curatur. *ibid.*
 Empyema ex vulnere epigastrii. 524
 Emulsio. 139. & seq.
 Emulsionem in phrenitide. 166
 in renum inflammatione. 139
 in dysuria. 333
 furore uterino. 344
 in syncho simplici. 385
 in febre hectica. 389
 in febribus maxime conveniunt. 394
 ad febrem malignam. 417
 inflammationem ventriculi. 264. & seq.
 Enchantidis curatio. 272
 Enxorema quod malum. 76
 Ensi portio insignis in vulnere diu latens extracta. 520
 Epidemii morbi. 309
 Endivia. 95
 Enterocoele. 517
 Enterocoele desperata sectione curata. 524
 Emphemera febris perpetuo maligna. 51
 Emphidrosis in apoplexia mala. 150
 Epialæ febris essentia & causa. 390
 signa. *ibid.*

cur calor & frigus in eadem parte sentitur. *ibid.*
 Epidemii morbi. 29. & 30
 Epidemica febris potest esse sine obstructione. 408
 Epidemicus Catharrus. 173. & seq.
 Epidemica dysenteria aeris peculiari vitio excitatur. 375
 Επιπληγχιος signa. 41
 Epilepsia unde excitatur. 38
 Epilepsia definitio. 159
 imperfectæ historia. *ibid.*
 duplex est, idiopathica & sympathica. 160
 ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione generari probatur contra neotericos. *ibid.*
 imminentis & præsentis signa. *ibid.*
 post 25. annum non semper incurabilis. 161
 vehemens paroxysmo sæpe lethalis. *ibid.*
 Epilepsia quartana superveniens cur eam solvit. *ibid.*
 idiopathica curatio. 161
 sympathica curatio. 160
 specifica. *ibid.*
 Epileptici plerumque sunt melancholici & contrà. *ibid.*
 Epileptici paroxysmi curatio. *ibid.*
 Epilepsia ab utero. 347
 quomodo distinguatur ab hysterica suffocatione. *ibid.*
 Epilepsia. 465. & 488
 Epilepsia puerilis. 511
 Epilepsia cum paralyti. 513
 Epinyctides. 502
 Επιφανόμενα signa. 51
 Epiphora quid. 194
 causa. *ibid.*
 signa. *ibid.*
 curatio. *ibid.*
 Epiphora humor fluit per venas internas, vel externas, *ibid.*
 vesicatorio epiphora curata. *ibid.*
 Epistastica medicamenta. 134
 Epithema. 142
 Epithemata refrigerantia. 166
 in mania. 170
 in hæmoptoe. 234
 refrigerans in colico dolore. 222
 in fluxu hepatico. 281
 refrigerans in hepatis inflammatione. 292
 resolvens. *ibid.*
 in calida renum intemperie. 321
 cordi & hepati admovenda in syncho simplici. 385
 in febre hectica. 389
 liquida & solida cordi & hepati admovenda in febribus continuis. 396
 in summo vigore febris tantum, aut potius ut declinationis principio. 399. & seq.
 cordi admovendum in febre maligna. 419
 ad hæmorrhagiam sistendam. 210
 in uteri inflammatione. 352
 Ad præfervationem à calculo renibus admovendum. 321
 Epulotica medicamenta. 135
 Erosio quomodo solvat continuum. 29
 Eroticus affectus quid. 344
 Errhina medicamenta. 127
 Errhinorum compositio. 143
 Errhinorum formula. 174
 ad exsiccanda narium ulcera. 203
 quando utendum. *ibidem*
 Errhina & sternutatoria in affectibus oculorum damnantur. 190
 eorum formula. 265
 ad foetorem narium. 205
 Eryngii radices decoctum pro potu in calculo renum. 321
 Eruca. 95
 Erysipelas. 457
 Erysipelas, herpes & lichen. 534
 Elchara casu quomodo procurandus. 437
 Escharotica an in hæmorrhagia sistenda adhibenda. 209
 Essentia chymica ventriculum calefacientes & roborantes. 250
 Evacuatio bona κατ' ἴσιν fieri debet. 208
 Evacuatio causa. 30
 Evacuatio per sudores. 119
 Evacuatio per urinas. *ibid.*
 Evacuatio & illius differentia. 113
 Evacuatio particularis. 115
 Eventus morbi. 30
 Επιπληγχιος qui. 300
 Exanthemata in febribus maligna. 52
 Exanthemata quid differant à purpureis maculis in febre pestilenti. 411
 differentia. *ibid.*
 Excessus alimenti signa. 87
 Excitationes feroces à somno quid significant. 84. & seq.
 Excitationes à somno graves quid notent. 61
 Excreationes quæ pulmonem affectum indicant. 47
 Excrementum quid. 18
 Excrementa quot modis peccent. 40
 causa symptomatum in excrementis. *ibid.*
 Excrementa morbum acutum indicantia. 52
 Excrementa quæ ominosa. 67
 Excrementitius humor quid. 9

- Excrementitia bilis quid.** 10
Melancholia excrementitia. ibid.
Excretio quando salutaris. 32
Excretio quæ periculosa. 68
Excretio interdum pro crisi usurpatur. 29. & seq.
Excreſcentia carnea in faucibus. 520
Exedentia medicamenta. 136
Exercitatio quæ utilis. 107
Exercitationis & corporis motus utilitas. 146
Expectorantia in asthma. 225
in pleuritide. 229
Expulſio quomodo fiat. 18
Expiratio quid efficit. 19
Expulſrix facultas quæ. 174
Extenuationis in phthiſis causa. 236
Extenuatio non ſemper eſt cum ſanguinis penuria. 339
**Extenuationi in febre hectica clyſteres nutrientes conve-
niant.** 388
**Extractum reſtaurans ex carne vervecina, & ex cordibus
vervecinis.** 25
Exulcerationem indicat dolor acer. 50
Exulcerationis inteſtinorum causa in vera dysenteria. 227
- F**
- Fabz.** 94
Fabarum aqua calculos imminuit. 320
Facies cadaverosa lethalis. 80
Faciei pallor frigidam cerebri intemperiem ſequitur. 146
Facies hippocratica quid. 387
Facies quomodo defendenda à variolarum noxa. 425
**an frequenter abluenda aqua roſacea, aliſque adſtringen-
tibus.** ibid.
Faciei tubercula retrocedentia. 503
Facultas animalis quæ, & quoduplex ſit. 19
Facultas auſtrix. 18
Facultas concoctrix. 17
Facultas generatrix. 18
Facultas vitalis quid ſit. ibid.
Facultates minus principes quæ. 23
Facultas naturalis quid ſit. ibid.
Facultas expulſrix. 18
Facultas quid ſit. ibid.
Facultatum ſubjectum. 68
Fames canina magnum morbum arguit. 151
Fames canina. 250
cauſa. ibid.
curatio. 252
quomodo diſtinguantur à boulimia. 251
pinguia & oleaginosa obtundunt. ibid.
Farinacea ſedimenta in urinis mala. 76
Fasciæ ſeu lumbrici lati, an ſint vermis unicus. 281
Fascinus & incantatio an conceptionem impedire poſſint. 361
ſigna. ibid.
qua arte diſſolvenda. 363
Fatidium cibi quando malum. 359
Fatidii ciborum cauſa. 249
quodnam magis funeſtum. 240
cur in dysenteria longis malum. ibid.
Faucibus ſigna periculosa. 82
Faucium ulcera. 218
cauſa & diſſerentia. ibid.
curatio. ibid.
narcotica interdum conveniunt. ibid.
**Faucium ardor, ſiccitas & ſcabrities in febribus quomodo
curanda.** 397
Febre continuæ acutæ. 53
Febres quæ periculosa. 60
Febris alba quid. 334. & ſeq.
Febris apoplexiam ſolutura qualis eſſe debeat. 150
**Febrem convulſioni ſupervenire cur melius quam febris con-
vulſionem.** 157
Febris catarrhalis unde. 264. & ſeq.
Febris lactis, ejuſque ſymptomata. 373
Februm diſſiſio in ſimplices, putridas & peſtilentes. 289.
& ſeq.
Febris unde excitetur in arthritidis principio. 376
unde febres catharrhales. ibid.
**Febris ſimplex dividitur in ephemeram, ſynochum ſimpli-
cem & hecticam.** ibid.
Febris ephmera. 385
cauſa, ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Febris ab hepate corrupto ſigna. 387
Febris hectica, vide hectica. 386
Februm putridarum diſſerentia. 389
Febres putridæ continuæ. ibid.
cauſa. ibid.
tempora quomodo conſiderari debeant. ibid.
**Februm continuarum diſſerentia accidentales unde deſu-
muntur.** ibid.
Febris lentæ eſſentia, cauſa & diſſerentia. 390
Febris à ſanguine in ſtomaco putreſcente excitata historia. ibid.
- putridarum continuarum diſſerentia.** ibid. curatio. 392
diſſerentia in acutis. ibid. in minus acutis & longis. ibid. quibus quo
tempore exhibendus. ibid. quæ ſit utilis venæ ſectio.
392. mittendi ſanguinis tempora. ibid. ex quibus venis.
ibid. cucurbitulis quomodo locus. ibid. potus qualis.
391
Februm continuarum initio an purgantia conveniant. 394.
an vomitoria. ibid. **an aqua frigida.** ibid. **quando de-
beatur purgatio.** ibid. **cur iterari debeat.** ibid. & 396
Febris lentæ ab obſtructionibus frequens debetur purgatio. 479.
ibid.
quæ diuretica & ſudorifica conveniant. ibid.
Febris tertiana. 429. 430. 488. 492. 497
Febris tertiana, duplex. 479. 494
Febris tertiana cum vomitu & alvi fluxu ſin paroxyſmo. 457
Febris tertiana duplex cum hydropiſi. 472
Febris tertiana duplex. 479
Febris tertiana diuturna. 478
Febris tertiana maligna. 491
Febris tertiana duplex in gravido ſeptimeſtri. 496
Febris tertiana notha. 515
Febris tertiana & lumbrici. 517
Febris quartana. 432. 460. 483. 490
Febris maligna cum parotidibus. 432
Febris maligna cum ſopore. 527
Febris maligna cum exanthematis. 529
Febris hectica. 486
Febris hectica cum ſuſpicionem phthiſeos. 477
Febris hectica cum putrida complicata. 454
Febris purpurata. 429
Febris elodes. 532
Febres putridas comitantia ſymptomata. 396
eorum curatio. 397
Febres ſubintrantes diſſerentia. 400
**Febres longæ ab obſtructione pendentes decocto cichorii &
chamedryos curantur.** 401
tertianæ intermittentes ſpecifica. ibid.
Febres compoſitæ ſeu complicatæ. 406
eorum diſſerentia. ibid. **horridæ malignæ.** ibid.
**Febris peſtilens & maligna diſſerunt tantum ſecundum magis
& minus.** 406
intermittentes non ſemper periculo carent. ibid.
Febrifugium. 317. & ſeq.
Fel catelli lactentis antepilepticum. 436
Fella piſcium piaculis delendis ſerviunt. 277
in ſurditate. 105
**In ſceminis quadraginta dierum ſpatio partes ſpermatice
perficiuntur.** 23
Foeminarum temperamentum. 6
Fermentum acre admotum ventriculo, vomitum ſedat. 262
**Fermentationes humoris melancholici quæ incommoda ſe-
quantur.** 305
**Fernelius improbat circa ſanguinem è naribus die critico
fluentem.** 208
ut in cauſa epileſiæ. 159. **circa ductus ſeroſæ materiæ in
capacitatem abdominis.** 299. **circa productionem hydro-
pis ab urinæ ſuppreſſione.** ibid. **circa originem arthritidis.**
385. **circa calculi veſicæ rudimentum.** 322
Ferri ſcoria ad exſiccanda aurium ulcera. 203
Fibræ ſanguinis quales. 6. & 7
Ficus. 96
Figura partium quomodo pervertatur. 39
Filiorum ſimilitudo. 23
Finis Medicinæ quid. 24
Fici in quo diſſerant ab hæmorrhoidibus. 387
Filamentorum in urinis cauſa variæ ſecundum auctores. 283
Fiftura quid. 29
Fiftula lachrymalis quid. 193
ſi per annum perſeverat cariem in oſſe producit. ibid.
**profunda & inveterata cum oſſis carie, ſolo cauterio cu-
rari poteſt.** 233. **curatio ibid.** **cum oſſis carie ſolis medi-
camentis curata.** ibid.
**Fiftulam in ano ſæpe relinquunt hæmorrhoides ſuppuratæ
aut exulceratæ.** 286
Flatus diſcutientia medicamenta. 132
Flatuum ſigna. 54
Flatuum in tympanite cauſa. 132
**materia magis ordinaria eſt humor melancholicus aduſtus
& atrabiliaris.** 383
Flatus quomodo in uteri cavitate contineantur. 356
cum ſtrepitu ex utero exploſus ſuffitu nucis myſtice. 342
ibid.
Fluor uterinus. 433
Fluor muliebris. 481
Fluor muliebris quid. 342
cauſa. ibid. & 343. **ſigna cauſarum & partis affectæ.**
343. **quomodo diſtinguantur ab ulcere uteri & gonor-
rhœa.** ibid. **quæ mala inducat.** ibid. **huic virgines ſunt
obnoxie.** 343. **vetulas ad mortem comitatur.** ibid. **Ei an
conveniat venæ ſectio.** ibid. **diuretica.** ibid. & 344. **cau-
ſtica tibia.** ibid. **adſtringentibus quando locus ibid.** **lactis
chalybeati uſus.** ibid.
Flu-

- Fluxio per attractionem. 38
 Fluxio per congectionem. ibid.
 Fluxio quot modis fiat. ibid.
 Fluxiones à capite per quas vias fiant. 172
 excitantur à frigore comprimente. ibid.
 causæ. ibid.
 Fluxioni attrahendæ calor maximè idoneus. 173
 interna quomodo àb externa distinguatur. ibid.
 Fluxio in pulmonem in infante. ibid.
 Fluxus alvi imminens signa. 83
 Fluxus hepaticus quid. 280
 differentia. ibid. curatio. ibid. causa præter vulgarem in-
 temperiem alia est. ibid. in quo differat à dysenteria. ibid.
 legitimus spurio periculosior. ibid. an locus sit clysteri-
 bus & medicamentis purgantibus. ibid.
 Ei convenit tinctura rosarum, destillatarum restauras. 281
 Fluxus alvi in febribus pestilentibus quomodo curandus. 413
 Fluxus hepaticus, dysenteria. 442
 Fluxus hepaticus. 447
 Fluxus hæmorrhoidum. 497
 Fluxus mensium immodicus, cum hysterica suffocatione. 448
 Fluxus mensium inordinatus cum flore albo. 459
 Fluxus sanguinis ex auribus. 503
 Fœcunditatem vel sterilitatem fœminæ indicantia. 361. & seq.
 Fœminæ minus obnoxia angina, quam viri. 220
 Fœnugræci vires in ophthalmia. 189
 Fœtor in ægorante malum. 80
 Fœtus vitalis editur septimo mense. 32
 Fœtoris narium causa. 205
 curatio.
 Fœtum in utero Galenus comparat fructibus ab arbore pen-
 dentibus. 365
 Fœtus quomodo sit causa abortus. 366
 Fœtum enecantia. ibid.
 Fœtu debili existente, puerpera quomodo curanda. 369
 Fœtus morbi causæ. ibid.
 signa. 370
 Fœtum mortuum excludentia. ibid.
 Fœtus mortui ossa per umbilicum matris excreta. ibid.
 Is, frustra tentatis aliis præsiidiis, chirurgica operatione
 educi debet. ibid.
 Fœtus mortui per longum tempus in utero servari historiam
 plures. ibid.
 Fœtus in partu morientes. 450
 Fœtus mortuus. 530
 Fomentum. 143
 Fontana aqua. 101
 Formatrix virtus ad similitudinem valet. 20
 Formatrix virtutis defectus. 38. & seq.
 unde profisciscitur. 282
 Forma nova introducta priorem corrumpit. 407
 Formicarum ova ad surditatem. 197
 Fetus in suffusione. 185
 in albugine. 191. surditate. 207. ophthalmia. ibid. pro
 stomacho in vomitu. 254. in dolore ventriculi. 265. in
 lienteria. 272. adstringens in diarrhoea. 284. dysente-
 ria. 273. in tenesmo. 299. ad lumbricos. 284. in hæ-
 morrhoidum fluxu immodico. 285. in hæmorrhoidum
 dolore. 287. in obstructione hepatis. 298. in Scirrho he-
 patis. 297. in hydrope. 298. chalastici in renum inflam-
 matione. 326. adstringens in mictu sanguineo. ibid. do-
 lorem sedans in ulcere tenum & vesicæ. 358. adstringens
 in diabete. 330. urinæ incontinentia. ibid. suppressione
 mensium. 338. adstringens in fluxu mensium immodico.
 342. emolliens & resolvens. 355. anodynus. 356. discuti-
 ens & roborans in dydrope uteri. 358. sicci status discuti-
 entes. ibid. & 367. adstringens. ibid. emolliens. 370
 valde roborantes in partu difficili. ibid. adstringens in
 fluxu lochiorum immodico. 371. emolliens & aperiens ad
 suppressionem lochiorum. ibid. carminans in torminibus
 à partu. 372. in doloribus arthriticis. 378. emolliens,
 attenuans, & roborans in febre tertiana intermittente.
 400. emolliens & attenuans ad curationem febris quar-
 tanæ spuria. 406. alexipharmaci in febre maligna. 413.
 & seq. ad fœtum mortuum excludendum. 450. in uteri
 procidentia. 460
 Fractura ossis temporalis. 524
 Fractura quid. 27
 Fractura cranii in tempore sinistro. 518
 Frictiones partium extremarum in gutta serena. 179
 Frictionum modus in hecticis. 287
 Frictiones in febre syncopali humorosa qua methodo cele-
 brandæ. 399. & seq.
 In febre pestilenti. 341. in fluore muliebri. 342
 Frigiditas qualitas aquæ. 3
 Frigiditatis causæ in corpore. 36. & 37
 Frigus in acutis quando malum? 78
 Frontale. 144
 Frontale in phrenitide. 167
 Frontalia repellentia in febre maligna ad capitis dolorem &
 vigilias aut delirium. 369
 Frontis vena secunda in febre maligna, ad capitis dolores
 & vigilias. ibid.
 Frontale in ophthalmia. 188
 in hæmorrhagia. 209
 Fructus recentes & fugaces multa aquea humiditate præ-
 diti. 5
 Fruges quomodo ab immodica aeris siccitate corrumpantur
 408
 Fructus & olera serum generant. 54
 Fructus esculenti. 96
 Fuligo candellæ ex cera rubra ulcera narium exsiccat. 207
 Fuligo cumini & ejus spiritus ad pleuritidem. 230. in paro-
 xysmo hysterico exhibetur. 349. exterius admovetur ad
 fluxum lochiorum immodicum. 372
 Fulmini miscetur interdum spiritus fixantes. 243
 Furor uterinus quid. 344
 causæ. ibid. signa. ibid. conveniunt remedia mania, &
 melancholia hypochondriacæ propria. 345
 G
 Agatinum oleum in paroxysmo hysterico confert. 349
 & pulvis gagateus. 351
 Galbanetum Paracelsi, in colica, & ejus descriptio. 268
 Galenus ex pulsu furibundos mulierum amores cognos-
 cebat. 344
 Galenus defenditur circa epilepsiæ idiopathicæ causam 160
 & seq.
 impugnatus circa causam materialem & efficientem calcu-
 li. 315. circa causam bullarum urinis innatantium. 317.
 circa arenosam, in urinis subsidentiam. 322
 Galli Indici. 100
 Gallinæ. ibid.
 Galli annosi decoctum ad astma. 226
 reprobatur opinio eorum, qui ejus usum damnant. ibid.
 in obstructione hepatis 293. melancholia hypochondriaca.
 307. in calculis renum. 320
 Gallina viva, per spinam secta, lateri admota in pleuritide.
 229
 Gallinarum ventriculi cur in pulveribus digestivi præscri-
 bantur. 254
 Ganglion in facie supra Zygoma. 517
 Gangrænæ signa in urina. 74
 Gangrænæ uteri curatio. 356
 Gangræna. 445
 Gangræna ex vesicatorio. 464
 Gangræna in vulva. 519
 alia gangræna. ibid.
 alia gangræna in pede. ibid.
 Gangræna perinæ, ani, & scroti. 504
 Gargarisma. 142
 Gargarisma ad expurgationem cerebri. 147. & seq.
 discutiens & resolvens in lingua paralyti. 214
 ad linguæ scabritiem & ardorem. 397. fauces & guttur à
 variolis defendens. 424. refrigerans & repellens in inflam-
 matione linguæ. 211
 Gaudii effectus. 109
 Gelatina pro hecticis instaurandis. 387. & seq.
 cornu cervi ad febrem malignam. 419
 Gemellorum abortus cur frequentior. 366
 Gemelli in utero. 505
 Gemmas cur puerpera in partu deponere debeat. 370
 Genarum ruboris causa in peripneumonia. 231
 Generatrix facultas quid sit? 192
 Generatio quid sit, & quoduplex. ibid.
 univoca Generatio. ibid.
 Generationis primæ defectus. 39
 Genitalium fetus in febre maligna. 436
 Gentilitii morbi. 35
 Gibbositas. 525
 Gingivarum erosio in pueris aliquando vermium est indi-
 cium. 217
 Gingivarum erosio & exulceratio. ibidem curatio. ibi-
 dem.
 Gingivarum fluxus sanguinis aliquando criticus, aliàs sym-
 ptomaticus. 217
 Gingivarum ulceribus maximè obnoxii. ibid.
 Gingivarum putredinem arcet spiritus sulphuris & vi-
 trioli. ibid.
 Gingivarum affectus in scorbuto. 309
 Glaciales aquæ. 103
 Glasæa bilis quid. 10
 Glasæa bilis unde procreetur. & an præternaturalis. 65
 Glandes anodynæ ad dolores vesicæ leniendos. 325
 Glandulæ cur fluxiones faciliè recipiant. 176
 Glandulæ mesenterium obstruentes. 312
 Glaucoma quid? causæ & curatio. 210
 Globulus plumbeus vulnere sclopeti calcaneo infixus. 517
 Glutinantia medicamenta. 517
 Gluteus humor secundarius. 9
 Gonorrhæa. 461
 Gonorrhæa antiqua. 430
 Gonorrhæa contumax. 455
 Gossypium ad exsiccandos oculos. 190
 Granatorum flores exsiccati præservant à calculo. 321
 Graciles quomodo purgandi. 119
 Gravitas, æqualitas Elementorum. 3
 Gravedo quid, causæ, & curatio. 205
 Gra-

Gravatus dolor unde. 371
 Gravidæ mulieres quomodo & quando purgandæ. 376
 Graviditas quomodo ab uteri tumore distinguatur. 357
 Gravidis mulieribus cur familiaris pica. 343. & seq.
 cur circa quartum mensem ea ut plurimum liberentur. 253
 Falsa graviditas. 468
 Grumi sanguinis in utero à partu remanentes quomodo educendi. 371. ut agnoscantur. 372
 Guajaci decoctum in paralyti. 156
 in epilepsia. 230. in gutta serena. 179. an possit in febre tertiana intermittente tunc exhiberi. 230. in ventriculo frigidus. 249. in singultu. 347
 Gurgulionis præcisio. 299
 Gustatus vitia, causæ. 212. signa, & curatio. 213
 Gustus signa prava. 61
 Gustus quid. 21
 Gutta serena. 178. & 519
 an curabilis. 178. an conveniat phlebotomia. 179
 Gypsea pituita. 12
 Gypsi cum aceto subacti usus in hæmorrhagia. 209
 Gypsum solum albumine ovi exceptum sanguinem fluentem potentissimè cohibet. 217

H

Hæmatites lapis in hæmoptoe. 235
 Hæmoptoe. 445. & 458
 Hæmoptisis quid propriè. 233
 causæ, ibid. partis mandantis signa, ibidem curatio. 234
 Hæmorrhagia quando periculosa. 69
 Hæmorrhagiæ instantis signa. 84
 Hæmorrhagia febris ardens in juvene judicatur. ibid.
 Hæmorrhagia quid. 206. & seq.
 differentiæ, ibid. causarum signa, ibid. imminentis signa. ibid. criticè aparet in morbis acutis. ibid.
 quæ è directo partis affectæ accidit bona, ibid. curatio, ibid.
 Hæmorrhagiæ sistendæ animi deliquium utile. 209
 & cauterium actuale in utraque planta pedum appositum, ibid. contumacem sistunt narcotica. ibid.
 Hæmorrhagia è naribus, in quartana febre superveniens, cur pessima. 403. salutaris & critica per gingivas. 210
 Hæmorrhagia ex dente avulso. 504
 Hæmorrhagia ex vulnere. 516
 Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligatura cohibita. ibid.
 Hæmorrhoidalium venarum apertio per hirudines in tenesmo. 279
 Hæmorrhoidum fluxus moderatus à quibus morbis præservet. 285
 fluxus immodici causæ, ibid. fluxum immodicum cohibentia. 286
 Hæmorrhoides ligandi, incidendi, & utendi modus, ibid. post curationem cautio adhibenda. ibid.
 Hæmorrhoidum dolor. 493
 Hæmorrhoidum fluxus immodicus. 494
 Hæmorrhoidum dolor. 286. causæ, 287. curatio, ibid. quæ purgatio conveniat, ibid. topica admoventia, ibid. ulceratarum curatio. 288
 Hæmorrhoides abstinentia. ibid. quomodo aperiendæ, ibid.
 Hæmorrhoidibus obnoxio causticum tibiæ utilissimè admoventur. ibid.
 Hæmorrhoidum apertio in febre pestilenti utilis. 415
 & in calculo renum. 319. in uteri scirrhus. 355. in ichiade. 418
 Hæctica febris inter omnes sola est in facto. 25
 Hæctica febris. 386. Ejus differentiæ & gradus. ibid.
 causæ internæ & externæ. ibid. sedes. ibid. quare habitualis dicatur. ibid. signa variorum graduum. ibid.
 curatio, ibid. cur frequentius accidat, ab 18. anno ad 35. ibid. quæ diæta conveniat, ibid. 2. an aer frigidus. ibid. an crassa & viscosa alimenta. ibid.
 Hæcticos instaurantia alimenta, ibid. 2. aquæ frigidae potus an conveniat, ibid. qualis debeat purgatio. 388. lac & balneum maximè conveniunt. ibid. antiquorum balneandi modus, ibid. alterantia potius quam purgantia conveniunt. ibid.
 Hederæ terrestris succus ad dysenteriam. 277. & seq.
 Hellebori vis in mania. 169
 Hellebori extracto cancer incipiens sanatus. 192. & seq.
 Hemisphæria quid. 175. arteriotomia curata. & seq.
 Hemisphæria. 476
 Hemitritæus. 534
 Hemitritæa febris plerumque ab intestinorum & mesenterii inflammatione exoritur. 312
 Hemitritæus quid. 406. Ejus differentiæ, ibid. signa diagnostica. ibid. motus inæquales à qua causa dependant. ibid. cur periculosus. ibid. curatio. ibid.
 Rara hemitritæi species. 490
 Hepar pars organica. 15. & seq.
 Hepatica medicamenta. 129
 Hædina caro. 97

Hepatis affectus. 289
 Hepatis calida intemperies. ibid. differentiæ & causæ. ibid. curatio, ibid. inflammatio. 290. differentiæ & causæ. ibid. signa. ibid.
 Hepatis inflammatio à topicis calefacientibus præpostere admotis excitata. 290. & cucurbitulis regioni hepatis admotis. ibid. à musculorum abdominis inflammatione quomodo distinguatur. 291. à pleuritide & mesenterio inflammato. ibid.
 Hepaticos solo faciei colore plurimos Galenus agnovit. ibid. hepaticæ Siculum Medicum tentari cognovit Galen. ex dejectionibus. ibid. quæ periculosior. ibid. quibus modis terminetur. ibid. ad suppurationem vergentis curatio. 292
 Hepatis ulcus. 291. sine præcedenti inflammatione quomodo dignoscatur. ibid.
 Hepatis obstructio. 292. est morbus in via & meatu obstructio in causa materialis. ibid. signa. ibid.
 Hepatis scirrhus 297. differentiæ. ibid. causæ, signa, ibid. curatio ibid. intensibilis curationem non recipit. ibid.
 Hepar gratiosi humoris fons est. 347
 Hepate calido, cerebro frigido, ut plurimum sunt catarrho obnoxii. 172. & seq.
 Hepatis atonia in hepatico fluxu pendet à causa supra primarum qualitatum excessum. 280
 Hepar inflammatum dulcibus offenditur. 292
 Hepar an semper afficiatur in hydrope. 297. sanguificatio an lædatur in hydrope. 298
 Hernia. 526
 Hernia aquosa in infante. 259
 Hermeticorum opinio circa causam sitis morbosæ. 253
 circa ventriculi concoctionem vitiatam. 255. circa causam cholera morbi. 261. circa calculosæ. 31
 Hiera commendatur in morbis ventriculi. 249
 Hirci sanguinis & urinæ usus ad renum & vesicæ calculum. 319. & in pleuritide. 2. ejus præparatio. ibid.
 Homines cur alii sint brevioris, alii procerioris stature. 19
 Hordeum. 93
 Hordei pifana febricitantibus maximè conveniens. 393
 duplex erat apud antiquos. ibid.
 Hordeum in catarrho. 174. & seq.
 Hormini semen oculum à sordibus purgat. 182
 Horror primò perceptus aut frigus indicat principium morbi. 30. & 31
 Horror quando malus. 66
 Origo ejus. ibid.
 Conservatio. ibid.
 Horrificæ febris essentia & causæ. 390. (ἡρικός) à Græcis dicitur. ibid.
 Hydatides vesiculæ. 298
 Hydrargyri assiduus contactus, paralytim excitat. 154
 Hydrargyro curata cataracta 106 ophthalmia inveterata. 191. lurditas. 197
 Hydrargyrum maximè dentes denigrat. 217. in ileo desperato exhibendum. 270. an possit exhiberi contra vermes. 267
 Hydromel ad phthisin. 240. pro potu in ulcere renum. 300
 Hydrops pectoris. 233. causæ. ibid. signa, curatio. ibid. ab Hippocr. graphicè delineatus. ibid.
 Hydrocephalos. 516
 Hydrops. 460. 464. 465. 473. 477. 491. 495. 597. 516
 Hydrops pectoris. 233. & 496
 Hydrops in puero septem annorum. 466
 Hydrops in puero. 491. ibid. & 495
 Hydrops tympanites. 482
 Hydrops thoracis. 487
 Hydrops spurius. 493
 Hydrops ventriculi. 507
 Hydrops incipiens. 514
 Hydrops ab intemperie calida. 533
 Hydrops abdominis aliquando degenerat in hydropem pulmonis, & vice versa. 233
 Hydrops pulmonis, lateris apertione non curandus. ibid.
 Hydrops ex sanguinis profluvio lethalis. 260
 Hydrops duplex, particularis & universalis. 297
 universalis species, ibid. an semper hepate affecto fiat. ibid. & 298
 Hydropicorum aqua interdum non in cavitate abdominis sed in vesiculis quibusdam continetur. ibid.
 Hydropis ascitis causa præcipua. ibid. non sanguificatio læsa, sed serosa materia retentio. ibid. causæ rariores. 300
 à nimio potu aquarum. 297
 Hydropicorum aqua per quas vias feratur in capacitatem abdominis. 298
 Hydropis signa & species. ibid. alvi fluxus quando salutaris. ibid.
 Hydropici qui sanabiles. ibid. in cruribus abscessus vel maculæ mali sunt ominis. ibid.
 Hydropis curatio. 298. diuretica laxantibus magis proficua. 301. venæ sectio quando conveniat. ibidem cauteria, vesicatoria, & scarificationes cur non debeant fieri. ibidem an conveniat paracentesis. ibidem sudorifica utrum proficua. ibidem potus qualis esse debeat. ibidem satis fallenda mandendo grana aliquando matichæ. ibidem

ibid. refrigerantibus interdum curandus, 302
 Hydrops ad matulam, 330
 Hydrops uteri, vide uteri hydrops, 330
 Hydragoga medicamenta, 125
 Hydrops ferè lethalis, 14
 Humidum primigenium, 14
 origo ejus, 14
 conservatio, 14
 Humidæ intemperaturæ causæ, 36
 Humiditas qualitas aquæ, 3
 Humor natura, 7
 Humor differentię & numerus, 7
 Humores primarii, 7
 secundarii qui, 9
 eorum numerus, 9
 Humores excrementitii, 9
 Humor motus & dispositio ad crisin observanda, 36
 Humor preparatio, 119
 Hyemis temperamentum, 7
 Hyemis victus, 92
 Hyemis qualitates, 104. & seq.
 Hyoscyami folia in aceto decocta in scirrhus hepatis, 300. & seq.
 Hypochondrii durities quid significet, 47
 Hypochondriorum signa periculosa, 82
 Hypercatharsi superveniens convulsio lethalis, 158
 Hypercathartica medicamenta, 262
 Hypercatharsis, 504
 Hyparsarcosis, 171
 Hypochondriaca melancholia, 171
 Hypochondriorum gravitas seu satietas, obstructi hepatis
 signum, 297
 Hypopyon quid, 191. causa, signa, 191. curatio, 191. con-
 cussione capitis & punctione curatur, 191
 Hysterica medicamenta, 131
 Hysterica passio, 345. causæ, 345. signa, 345. imminentis
 signa, 345. variis sunt gradus, 345. causarum signa, 345.
 Hysteri coram affectuum causa & descriptio, 345. 345. 345.
 & seq.
 Hysterica symptomata quomodo distinguantur à syncope, 347.
 ab apoplexia, 348. ab epilepsia, 348.
 Hysterica mulieres quomodo à mortuis distinguantur, 348.
 defunctæ, ante tertium diem non sepeliendæ, 348.
 cur sternutatio superveniens bona, 348.
 Hysterici paroxysmi curatio, 348. graveolentia naribus &
 suaveolentia utero admovenda, 348. an venæ sectio con-
 veniat, 348. an vinum in paroxysmo, 348. extra paro-
 xysmum curatio, 348. prægnantes quomodo tractandæ,
 348.
 Hysterica passionem sæpe comitatur uteri intemperies,
 348. specifica, 348. amuleta, 348.
 Hysterica paroxysmum excitantia, 349
 Hysterica epilepsia, 456
 Hysterica passio, 473. 480. 503
 Hysterica symptomata, 506
 Hystericus affectus, 431

I

I Alappæ radix in fluxu muliebri seroso præstantissima, 338
 In Ictericis an color flavus sit morbus, 25
 Ictericorum flavus color suffitu aceti discutitur, 185
 Ictericis objecta flava apparent, si sit magna bilis effusio
 in corneam, 186
 Icterus est symptomata qualitatis mutata, 296
 Ejus differentię, 296. causæ, signa causarum, 296. cu-
 ratio, 296. an semper ante septimum lethalis, 296. spe-
 cifica, 296.
 Icterus albus quid, 335
 Icterus, 427. 480
 Icterus in gravida, 451
 Icterus serpentum, 501
 Ictus vesperæ, 502
 Idiopathicus morbus, 30. & seq.
 Idiopathici affectus continui sunt, 48
 Ignobiles partes organica, quæ, 15
 Ileus Latinis vulvulus, aliis ὀλκός barbaris miserere mei,
 268. Ejus causæ, signa, 268. curatio, 270. proprium si-
 gnum est, nihil per inferiora descendere, 268. non sem-
 per lethalis, in quo fæces evomuntur, 270. ab inflam-
 matione convenit venæ sectio, 270. inedia, 270. despe-
 rato solis fabrilis & argenti vivi usus conveniunt, 270.
 ab intestini prolapsu quomodo curandus, 270. quibus si-
 gnis distinguatur à colico dolore, 269
 Ileus seu miserere mei, 508
 Iliaca passio, 574
 Illuminationis mensis, 36
 Imaginatio quid sit, 20
 Imaginatrix facultas ad similitudinem prolis cum parente
 multum confert, 23
 Imaginatio an lædi possit ratiocinatione illæsa, 166
 Imperforatæ seu atretæ mulieres quæ dicantur, 360
 curatio, 360
 Impetigines, 505
 Impetigo & pruritus corporis, 505
 Inanimata quomodo calefiant, 37

Inanities quomodo singultum excitare possit, 255
 Inappetentia in biliosis frequens, 43
 Inappetentiæ causæ, 247. prognos, 248. à caloris nativi
 exsolutione lethalis, 248.
 Inappetentiæ in febribus ceratio, 398
 Inappetentia, 502
 Inseffus ad dysenteriam 198. in tenesmo, 279. hæmorrhoi-
 dum dolore, 277
 Incisiones quatuorplex, 29
 Incontinentiæ urinæ causæ, 329
 Incrassans blandum, humoremque acrem demulcens, 175
 Incrassantia humoris in catarrho, 175
 Indicans, 109
 Indicata, 109
 Indicatio à morbo communi, seu solutione continui, 120
 Indicatio à morbo organico, 120
 Indicatio, & illius differentię, 108
 Indicatio à morbo similari, 119
 Indices dies, seu contemplabiles, 33
 Individui similitudo unde, 23
 Inedia quomodo exsiccet, 38
 Inedia bilem generat, 43
 Infantum quis esse victus debeat, 92
 Inflammationes interiorum partium acutæ sunt semper,
 52
 Inflammatorius dolor quid noceat, 50
 Inflammatio testium cum urinæ suppressione, 224
 Influenz spiritus, 12
 Influxus syderum, quomodo sint causæ morborum, 408
 Ingenium, effectus bilis, 43
 Inguinis dolor ex utero in illo conglobato quomodo cu-
 randus, 372
 Iniectiones vesicæ ulcera detergentes & consolidantes, 329
 quo instrumento immittendæ, 330. ad vesicæ dolores, 329.
 ad dysuriam, 307
 Iniectio, 141
 Iniectiones in uterum in mensium suppressionem, 340. flu-
 xu mensium immodico, 342. fluxu muliebri, 344. fu-
 rore uterino, 346. uteri inflammatione, 351. ad ulcus
 uteri, 354. detergentes, exsiccantes, & consolidantes,
 354. in cancro uteri, 340. hydrope uteri, 358. adversus steri-
 litatem à frigida causa, 363. ad excludendam secundi-
 nam, 372
 Iniectio in anum ad fluxum hæmorrhoidum immodicum,
 327
 Innominatus humor quis, 9
 Inquietudines, febricitantium signa, 397
 Inquietudines, morbi maligni indices, 51
 Insalubris status quis, 23
 Insipida pituita quæ, 11
 Insitu spiritus quis, 12
 Insomnia phreneticorum salutaria, 60
 Insomnium quid, 21
 A qua causa oriuntur ut plurimum, 21
 Insomnia pituitosorum, 43
 Inspiratio quid efficiat, 20
 Instaurantia alimenta pro hecticis, 386. & seq.
 Intemperies quid; & earum divisio, 26
 Calida intemperies an detur, 26
 Intemperies quomodo corrigenda, 119
 Intemperantia, Medicorum nutritrix, 87
 Intemperaturæ calidæ causæ, 36
 Intemperaturæ frigidæ causæ, 37
 Intemperaturæ siccæ causæ, 37
 Intemperies simplices, tum etiam immateriales raro inve-
 niuntur, 145
 Intermittentes febres an semper periculo vacent, 407. & seq.
 Intercalares dies, 34
 Intercidentes dies, 34
 Intermittens morbus, 29
 Intermittentes febres an periculosæ, 59
 Internuncii dies, sive indices ad crisin, qui, 32
 Intestina lumbricis obnoxia, 44
 Intestinorum affectus, 265
 Intestinum lupi ad colicam, ejus præparatio, 221
 Intestinorum motus naturalis peristalticus dictus,
 quomodo invertatur, 268
 Intestina tenuia an crassa efficiantur ulcere, 274
 eorum inflammatio in dysenteria quomodo curanda,
 274
 Intestinorum exulcerationis causa est qualitas maligna, spe-
 cifica, 274. curatio, 274.
 Intestina à variolarum noxis defendentia, 369
 Instrumenta Medica, 214
 Inventio remediorum, 112
 Ira calefacit corpus, 38
 Iræ effectus, 200
 Irrepentes dies, 33
 Ischiadici doloris à causa calida curatio, 382
 Ischuria quid, 332. causæ ischuriæ legitimæ & nothæ, 332.
 & 333. signa causarum utriusque, 332. curatio, 332.
 cur valde periculosa 334. à grumo sanguinis quomodo cu-
 randum, 334.
 Iudicium temperamentorum, 6
 Iudicio crisis comparatur, 34

Jugulares venæ in angina aperiri possunt. 221. modus secandi. *ibid.*
 Julepus. 138
 Julepi refrigerantes in phrenitide. 166. in mania. 96. & seq. in catharrho. 173. in pleuritide. 226. ad hæmoptoen. 234.
 Julepus cardiacus. 246. leniens in calculo renum. 319. in vomitu bilioso. 256. in vomitu sanguinis. 213. in dolore ventriculi. 264. Phlegmone. 237. fluxu hepatico. 237. vermium curatione. 284
 Julepus Alexandrinus, & varii Julepi hepar refrigerantes. 290. in renum inflammatione. 326. calculos imminuens. 319. leniens & detergens in ulcere renum & vesicæ. 329. consolidantes in ulcere renum & vesicæ. *ibid.* adstringentes in diabete. 330. aperientes in ischuria. 333. refrigerantes & leniens. 334. incrassans & leniter adstringens. 343. ad leniendos humores biliosos acres. 373. refrigerans in febre hectica. 388
 Julepus Alexandrinus pro potu in febribus putridis biliosis, ejus compositio. 393
 Julepi in febribus biliosis. 394. incrassantes in bile valde acri & tenui. *ibid.* in febribus pituitosis, & melancholicis. *ibid.*
 Julepus cardiacus gustui gratissimus. *ibid.* movens sudores in febre tertiana intermittente. 400. aperiens, abstergens & incidens in febre tertiana contumaci. *ibid.* variolarum eruptionem adjuvans. 424. morum sanguinis & ebullitionis frænans & modicè refrigerans. *ibid.*
 Julepi alterantes in febribus malignis ex quibus componendi. 416. eorum formulæ. *ibid.* præparantes humorem melancholicum. 403
 Juli nucis juglandis ad suffocationem hysterica. 350
 Juniperi granorum decoctum ad diarrhoeam. 274
 Juscula. 140
 Jusculum in adstrictione alvi. 271
 Juscula medicata ad hepar refrigerandum. 326. ad suppurationem accelerandam in hepatitide. 291. ad obstructions hepatis. 293. & 306. in calculo renum. 319. in melancholia hypochondriaca. 306. in dysuria. 334. in fluxu mensium immodico. 341. aperiens diureticum & menses movens. 357
 Juscula cur ægrotantibus in morbis quantumvis acutissimis concedantur. 392. medicata in continuis putridis usurpanda. 396. lentis & diuturnis, *ibid.* ex decocto cichorii & chamædrios mira præstant in febribus longis, ab obstructione pendentibus. 419
 aliud jusculum in quo exhibentur trochisci de absinth. de rhabarbaro. *ibid.*

K

K *Κύττα* quid. 252
Κοίλαμα. 191
Κόφωσις. 196
Κριτήριον temperamenti quid. 5

L

L Abrorum signa. 81
 Lac esculentum. 98
 Lac generantia aut minuentia medicamenta. 132
 Lactis usus. 139
 Lactis muliebris usus in ophthalmia. 189
 Lactis usus in phthisicis. 239. in dysenteria. 274. *ibid.*
 Lac muliebre omnibus aliis præferendum. 239
 Lacte solo interdum phthisici nutriuntur. 29
 Lac non omnibus siticulosus interdici debet. 253. putrescens cur non generet vermes. 282
 Lactis serum hepar refrigerat. 325
 Lac asininum corpus emaciatur restaurat. *ibid.* interdum convenit in melancholia hypochondriaca. 307. in ulcere renum & vesicæ. 328. in dysuria. 333
 Lac ovillum commendatur ad mictum sanguinis. 327
 vaccinum maxime confert ad solidationem ulcerum, renum & vesicæ. 329. ovillum, bubulum aut asininum conveniunt in diabete. 331. chalybeatum maxime confert in fluore muliebri. 372. asininum in ulcere uteri. 353
 Lac tepens recenter multum, anodynum præstantissimum in ulcere vesicæ. 377. in arthritico dolore, 329
 asininum ad præcavendam arthritidem biliosam. 380
 hecticis maxime conveniens. 388
 Lac calens gargarizatum dolorem lenit. 336
 Lacertæ caput, auri admotum, corpuscula auri inserta extrahit. 201
 Lactuca oculis infensa. 179
 Lactuca. 94
 Lactuca refrigerat. 170
 Lætio actionum ut primum sentitur, incipit computatio dierum criticorum. 31
 Lævitas unde oriatur. 38
 Lapidescens succus causa materialis calculi. 317
 Lapidifico spiritu hominum corpora aliæque in saxa conversa. *ibid.*
 Lapis sub lingua. 521

Larynx & pharynx propter viciniam in anodina ut plurimum afficiuntur. 219
 Larynhis usus & officium. *ibid.*
 Laryngologia utrum in angina celebranda. 223
 Lateralis dolor quid significet. 85
 Laudani usus in clysteribus phreneticorum. 166
 Laudani usus in catarrho calido. 175. in hæmorrhagia. 200
 in dolore dentium. 214. in faucium doloribus & ulceribus. 218. in vomitu. 258. in pleuritide; sed exigua dosi. 230. in cholera morbo. 262. in dysentericorum clysteribus. 256. in tenesmo, etiam per os in calculo renum. 320. in ischiadico dolore acerbior. 382
 Lavendulæ flores in mensium suppressione commendantur. 338
 Legitimus morbus. 25
 Legumina melancholiam generant. 44
 Lentæ febris essentia, causæ, & differentiæ. 390
 Lentiscini ligni decoctum ad cerebrum exsicandum. 174
 in fluxu hæmorrhoidum immodico. 186. pro potu in mictu sanguinis. 326
 Lentæ. 136
 Lentores dentium in febre quid notet. 82
 Lentium decoctum, an ad variolarum expulsionem conveniat. 94
 Leporina caro. 98
 Lethalis morbi signa. 57
 Lethalis morbus. 28. & seq.
 Lethargi differentia ab apoplexia, caro, & comate. 241
 parotides supervenientes salutares. 150. Et qualis purgatio conveniat. *ibid.*
 Lethargici quomodo empyici fiant. 140. scammonium cum castoreo exhibitum perutile. 151
 Leucoma quid. 185. & seq.
 Leucophlegmatia unde dicta. 300. quando salutaris diarrhoea. *ibid.*
 Libidinis sensus deperditus quid arguat. 50
 Lien obstructionibus obnoxius. *ibid.*
 Lienis novus usus ex hermeticis. 254
 Lienosis gingivarum ulceribus obnoxii. 217
 Lien majorem consensum habet cum ventriculo, quam hepar. 259
 Lienis inflammatio. *ibid.* signa & curatio. 304
 Lienis morbi. *ibid.* inflammatio criticè solvitur per hæmorrhagiam naris sinistra. *ibid.*
 Lienis dolor *ibid.* quomodo ab inflammatione & colico dolore distinguatur. *ibid.* curatio. *ibid.*
 Lienis obstructio seu inflatio *ibid.* causæ & signa. *ibid.*
 fuit sublata decocto radicis chinæ. *ibid.*
 Lienis scirrhus. *ibid.* quomodo distinguatur à tumore statuosio, seu inflatione. *ibid.* curatio. *ibid.*
 Lienis cura specialis habenda est in febre quartana. 404
 Lien per ramos splenicis cum omento communicat. 314
 Lien potulentam materiam ad se trahit. 299
 Lienosis dysenteria superveniens, quæ bona. 275
 Lienteria unde significetur. 270
 Lienteria quomodo fiat. 26
 Lienteria quid. 270. causæ. *ibid.* signa, curatio. 272
 fit potius vitio retericis ventriculi concoctricis. 270
 quid differat à coeliaca passione. *ibid.* levitas intestinorum appellatur. *ibid.* & 271. qualia enemata conveniant. *ibid.*
 Ligni nephritici infusio facta pro potu ordinario in obstructione hepatis. 295. melancholia hypochondriaca. 307
 Limacum liquor ad arthritidem. 378
 Limaturæ chalybis varius usus in obstructionibus referendis. 295
 Limonum succi cautus debet esse usus. 319
 Limonum aqua à calculis renes liberat. 322
 Linariæ herbæ decoctum hæmorrhoidum dolores sistit. 287. & seq.
 Lingua signa lethalia. 81
 Lingua affectus. 211. tumores, & magnitudo valde excedens. *ibid.*
 Lingua humorum diagnosi. *ibid.* curatio. *ibid.*
 Lingua scarificationes profundæ, ad curationem tumoris oedematosi linguæ. 212
 Lingua paralysis. 213. causæ. *ibid.* curatio. *ibid.*
 Lingua paralysis ex profunda cucurbitularum scarificatione. 214
 Lingua siccitas, ardor, & scabrities, quomodo curanda in febribus. 436. in febre maligna. 460
 Lingua tumor. 509
 Lingua frigiditas lethalis. 513
 Linimentum. 143
 Linimenta in convulsione usurpari solita. 158. & seq. ad pleuritidem. 529. refrigerans & leniens in phthisi. 240. & seq.
 Linimentis ad pleuritidem cera & mucilagines non conveniunt. 229
 Linimentum in palpitatione cordis. 246. ad ventriculi inappetentiam. 249. ad ventriculum calefaciendum. *ibid.* in vomitu sanguinis. 288. ad lumbricos. 284. in dolore hæmorrhoidum. 288. & seq. in hepatide. 292. in obstructione hepatis. 393. scirrhus hepatis. 297. ventriculo ad moven-

movendum in hydropē. 302. hepati. ibid. calculo renum.
 315. & seq. renum calida intemperie. 322. adstringentia,
 in mictu sanguinis. 326. consolidationem adjuvantia in ul-
 cere renum & vesicæ. 329. dolorem sedans. ibid. ad-
 stringens in diabete. 330. adstringens in urinæ inconti-
 nentia. ibid. aperiens in suppressione mensium. & 340.
 fluxu mensium immodico. 341. detergentia, exsiccantia,
 cicatricem inducentia. 354. in cancro uteri. 355. adver-
 sus sterilitatem à frigida causa. 364. ad fluxum lochio-
 rum immodicum. 371. ad dolores arthriticos sedandos.
 377. ad roborandos articulos. 380. resolventia ad dolo-
 rem ischiadicum. 382. refrigerantia hepati & lumbis ad-
 movenda in syncho simplici. 386. hepati admovendum
 in febribus putridis continuis. ibid. dissolutionem corpo-
 ris impediens. 399. emolliens post fotum. ibid. roborans
 ventriculum. ibid. ad inungendam spinam dorsi in quar-
 tana. 405. in febre quartana spuria. 406. ad frictiones
 totius corporis. 415. ad maximè cardiacum in febre ma-
 ligna. 418
 Lintheamina & indusia an sint frequenter in morbis immu-
 tanda. 392
 Lipothymia cur pulsus minuat. 40
 Lipothymia quid differat à syncope. 242
 Lipothymia & alia symptomata ex utero. 499. & seq.
 Lippitudo quid. 186
 Lipyria febris adest in inflammatione ventriculi erysipela-
 tosa. 264
 Lipyria febris quid. 390
 Linimentum. 143
 Liquida facilius vel difficilius deglutiuntur in angina. 219.
 & seq.
 Liquores cardiaci ad palpitacionem. 245
 Lithontripica. 131
 Lividitas ubi mala. 150
 Lixivium discutiens in tumore œdematoso tibiæ & pe-
 dum. 228
 Loca quædam cur pestifera labe tententur. 409
 Lochiorum fluxus immodicus unde æstimandus. 371
 causæ, signa. ibid. curatio. ibid. cur periculosus. ibid.
 victus ratio qualis esse debeat. ibid. cur somnus arcen-
 dus. ibid.
 Lochiorum suppressio. ibid. causæ, signa. ibid. curatio.
 ibid.
 Lochiorum suppressionem quæ mala sequantur. ibid.
 quando debeat ei purgatio. ibid. unde mittendus san-
 guis. ibid.
 Lolium visui inimicum. 180
 Lochia suppressa. 445
 Looch. 140
 Looch in angina. 147. in asthma. 225. pleuritide. 229.
 empyemate. 232. in hæmoptisi. 236. ad linguæ scabri-
 tiem & siccitatem. 397. & 449. pulmonem à variolis
 præservans. 336. ad fluxionem in pulmone jam excita-
 tam. ibid. fauces & guttur defendens à variolarum no-
 xis. ibid. Loquelæ instrumentorum cum auditoriis instru-
 mentis consensus. 195
 Lotiones pedum in phrenitide 166. coxarum & tibiæ
 ad excludendam secundinam. 212. manuum & pedum in
 febribus continuis. 396
 Lues venerea semper maligna. 51
 Lues venerea. 444
 Lues venerea in puero curata. 466
 Lues venerea inveterata. 490
 Lues venerea antiqua. ibid.
 Lues venerea in puero nuper in lucem edito. 518
 Lues venerea in puero quinque annorum curata. 520
 Lumbrici excreti quid indicent. 47
 Lumbricos enecantia medicamenta. 131
 Lumbrorum dolor in febribus quibus remediis curandus. 305
 Lumbrici ad quod genus affectuum præter naturam refe-
 rendi. 282
 Lumbricorum tria genera. ibid. causa efficiens. ibid.
 materialis. ibid. signa. ibid.
 Lumbricorum excretio quo morbi tempore salutaris. 283
 Lumbricilati an unusquisque vermis, an ex pluribus conflatus.
 ibid. an ex melle & saccharo possint generari. 282
 quæ mala accersant. ibid.
 Lumbricis cur maximè infestentur pueri lactantes, quibus
 carnes exhibentur. ibid.
 Lumbricos enecantia. 388. quæ purgantia convenient, qua-
 les clysteres. 283
 Lumbrici in febre maligna quibus remediis curandi & edu-
 cendi. 437. interdum alvi fluxum excitant. 264
 quibus signis dignoscantur. ibid.
 Lumbrici. 430. 447. & 453
 Luna in crisi maxime dominatur. 31
 Lunares radii cerebro infensi. 146
 Lupia. 514. 518. & 521
 Lupi sanguis surditatem curat. 198. hepar, specificum in flu-
 xu hepatico. 281. hepar exsiccatum epilepsiam hysteri-
 cam præcavet. 351. caro exsiccata amuletum in suffoca-
 tione hysterica. ibid. intestinorum pulvis in colico do-
 lore. 267. & seq.
 Luxationem coxæ cur ischiadicus dolor inferat. 381
 Lysis quid. 29. & seq.

M

Macies etiam à sanguinis copia. 238
 Macies summa cur una ex sterilitatis causis. 362
 Maculæ præcipue in cruribus unum ex scorbuti signis.
 309
 Macula quid. 185. & 186
 Maculæ purpureæ symptoma febris pestilenti proprium & pe-
 culiare. 407. sed non verè pathognomocum. 411. non
 malignæ in corpore apparentes quid indicent. ibid.
 Macula in cornea. 518
 Magnitudinis vitia quæ. 38
 Mala persica. 96
 Armeniaca. ibid.
 Malacia quid. 252. causæ. ibid.
 Malignus morbus qui. 29. & 51
 Maligna febris quæ. 407. cur carbunculi & parotides eam
 significant. 411. Maculæ purpureæ. ibid.
 Malignæ febris symptomatum curatio. 438
 Maligna febris cum parotidibus quibus remediis ab Auctore
 curata. 412
 Malignitas quomodo à putredine distinguatur. 392
 Malignis & pestilentibus morbis purgatio in principio insti-
 tuta maximè noxia. 404
 Malvæ florum conserva leniendo arenulas expurgat. 321
 Malvæ decoctum & florum conserva ad dysuriam. 209.
 & seq.
 Mammarum extenuatio in prægnante cur abortum porten-
 dat. 465. & seq.
 Mammæ inflammatio. 497
 Mammillarum inflammatio. 432
 Mammillarum fissuræ. 503
 Mammillarum fissuræ & hircus alarum. 534
 Mandragora refrigerat. 37
 Mania quid. 168. signa præsentis & imminentis mania.
 169. in quo differat à phrenitide & melancholia. 168.
 cur non habeat febrem comitem. ibid. fiat à maligna &
 venenata qualitate. ibid. & 169. qua anni tempestate sæ-
 pius contingat. ibid. curatu difficillima. ibid. curatio.
 ibid. amuletum. 170
 Mania. 168
 Manus est instrumentum dignoscendi temperamentum. 5
 Manuum ac pedum præcipue in urinæ calor signum calidio-
 ris hepatis. 289
 Manuum & pedum refrigeratio maximè juvans in febribus
 continuis. 396
 Marasmus. 31
 Marasmus quid. 386. & seq.
 Marcoris variæ causæ. 237
 Margaritarum & corallorum latus in febribus malignis.
 417
 Marium temperamentum. 6. & seq.
 In maribus triginta dierum spatium partes spermaticæ per-
 ficiuntur. 23
 Marrubii succus ad morbi regii curationem. 298. conserva
 ad scirrhi hepatis curationem. 299
 Martis vitrioli usus in menstribus fluentibus. 341. in epilepsia
 hysterica. 351
 Massa sanguinea quid. 8
 Masticatorii compositio. 15
 Masticatoria medicamenta. 127
 Masticatoria ad expurgandum cerebrum. 273. & 168
 in dolore dentium. 216
 Mastiche sumpta vomitum compescit. 256
 Mastiches usus in hydropē ad hydropem fallendam. 300.
 & seq.
 Materie vitium in corpore quoduplex. 38
 Materie præparatio & inductio formæ ab eodem agente pro-
 ficiscitur. 280
 Materia in thoracis capacitate contenta quæ transeat & ex-
 pectoretur. 227
 Maturatio. 17
 Maxillarum tumoris curatio per resolutionem. 217
 adstringentia non intempestivè applicanda. 215
 Meatus sunt ductus patentes, per quos serosa materia in ab-
 dominis capacitatem deferretur. 299. & seq.
 Medendi Methodus. 108
 Medici Parisienses notati de sanguinis missione in pueris.
 423
 Melancholia hypochondriaca. 532
 Mel rosaceum cum guttis aliquot spiritus vitrioli ad oris &
 faucium ulcera. 218
 Mel & saccharum an lumbricos generent. 281
 Mellis aqua ad albuginem. 356
 Melicratum quibus non conveniat. 380
 Melancholici humoris redundantis signa. 163
 Melancholicis hæmorrhoides supervenientes salutare. 112.
 & 172
 Mel. 100. & 101
 Melanagoga medicamenta, vide supra, Medicamenta.
 Melancholica alimentaria quid. 9
 unde generetur, & qui illius sint effectus. ibid.
 Melancholia excrementitia quid, & ejus usus. 9
 Melancholicis unde oriuntur insomnia. 20. & 25
 Melan-

Melancholicorum signa. 44
Ingeniosi. ibid.
Melancholia morbus. 171. in quo differat à phrenitide & mania. ibid. varii gradus. ibid. signa. ibid. morbus contumacissimus, opprobrium medicorum dictus. ibid. & 306. curatio. ibid.
Melancholia hypochondriaca inter morbos lienis collocari debet. 304. focus & causæ. 305. cur pueri & adolescentes ei minimè obnoxii. ibid. cur affectio flatuosa ab antiquis vocata. ibid.
Melancholicorum vaporum varia symptomata. 307. curatio. ibid. an conveniat aquarum thermalium potus. ibid.
Melancholiæ symptomata scorbutis similia. ibid.
Melancholicus humor duplex, naturalis & præternaturalis. 445
Melones. 97
Membranam affectam quid indicet. 47
Memoria quid. 21
Memoria infida pituitosis. 44
firma Melancholicis. 45
Mensium instantium signa. 84
Mensium fluxus qualis esse debeat. 107
Mensium suppressio. 337. causæ. ibid. causarum signa. ibid. quæ gravidis contingit, quomodo distinguatur ab ea, quæ à causis præternaturalibus procedit. 342. multorum ac gravissimorum morborum causa est ibid. post sextum mensem an sit incurabilis. ibid. cauteria tibiis admota, an convenient. 339. curatio. 338. præcepta observanda in usu remèdiorum. ibid.
Mensium fluxus immodicus. 339. causæ signa. ibid. causarum diagnosi. ibid. curatio. 340. sanguis magna copia tractus sistit. ibid. specifica. ibid.
Mensibus ac lochiis fluentibus in præcipiti angina an mictendus sanguis. 221
Menstrua alba, sive fluor muliebris. 342
Mensium suppressio. 426
Mensium fluxus immodicus. 475. 499. & 514
Mensium fluxus immodicus, cum principio hydropis. 473
Mensstruus sanguis an ad generationem concurrat, quid sit, & ejus effectus. 21
Mercurius quomodo præparandus ad epilepsiam. ibid. & seq.
Mercurii dulcis usus in colico dolore. 267. in obstructionibus commendatur, sicut & mercuriales purgationes. 301. in hydropse. 353. ulcerat, mundificat, & consolidat. 329. cum scammonio exhibitus in dolore ischiadico. 382 in rheumatismo. ibid. contra vermes. 284
Mercurius diaphoreticus in diarrhoea exhibendus. 274
in curatione hydropis. 303. ulcera mundificat. 329
Mercurius vitæ ad curationem hydropis. 300. an possit exhiberi ad curationem foetus mortui. 370
Mercurii inunctione curata cataracta. 182. ophthalmia desperata. 192. an exhibendus contra vermes crudus. 285
Mercurius præcipitatus rubeus, ad polypum & sarcoma. 205
Mesaraicæ venæ quibus obstruantur. 312
Mesenterii & ventris inflammatio hepatis communicatur. 293
Mesenterii tumor quomodo ab hepatis inflammatione distinguitur. ibid.
Mesenterii morbi. 312. & seq.
Mesenterium medicorum nutricula vocatur. ibid. obstructio. ibid. causæ. ibid. signa. ibid. intestinis & lumbis alligatur. 299
Mesenterii inflammatio. 312. causæ, & signa. ibid. quomodo à musculorum abdominis inflammatione distinguatur. ibid. à diaphragmatis tumoribus. ibid.
Mesenterii abscessus, ulcus, & scirrhus quomodo dignoscantur. ibid. curatio. ibid. abscessus non semper fit ab inflammatione. ibid. cur semper periculosus. 313
Mespilorum usus frequens in diarrhoea. 274
Metrenchyta, seu clysteres uterini ad mensium suppressionem. 338. non præscribendi virginibus. ibid.
Mictus sanguinis. 326. causæ. ibid. curatio. ibid. interdum criticus. ibid. signa partis affectæ. ibid. topica convenientia. 327. lac ovillum utile. 326. à calculo & arenulis quomodo curandus. 327
Misio sanguinis. 105
Mixtio elementorum quid sit, & quid ad eam requiratur. 3
Millefolii decoctum ad hæmoptoen. 236. in hæmorrhoidum dolore. 340. sanguinem sistit. 281
Mille florum aqua, seu ex stercore vaccino, variolarum cicatricibus implendis idonea. 425
Millepedum laus in calculo renum. 315. calculo vesicæ. 325 eorum præparatio. ibid. ad asthma. 225. aselli nominantur. ibid.
Moderatio victus quæ esse debeat. 82
Modus secundum unguentum parandi ad consolidandum. 453
Mollities quid sit. 3
Morborum differentiarum accidentales ratione magnitudinis motus, temporum, &c. 29. & 30
Intentio in morbo differentiam constituit. ibid.
River, Opera Medica.

Morbus quid. 24
Collocatur in prædicamento qualitatis. ibid.
Permanentiam habet. 25
Actio læsa per morbum. 24
Morbi communes differentiarum. 29
Inter morbum & sanitatem datur medium. 24
Causæ morbi, & eorum differentiarum. 36
Causæ differentiarum accidentalium morborum. 38
Causæ morborum similliarum. 37
Morbi in conjunctione quòtuplices. 29
Morbi in situ & in connexionem. ibid.
Morborum genera & differentiarum. 25
Morborum divisio à Fernelio inducta rejicitur. 28
Morbi longi aut brevis signa. 56. & seq.
Morbi essentia. 48
Morbus magnus quis. 50
Conformationes morbi quæ. 27
Morbi maligni & benigni signa. 51
Morbum sequitur necessario actionis læsio. 24
Morbi partim à diæta, partim à spiritu. 23. ab occulta quadam vi, & astrorum influxu. 220
Morbilorum à variolis differentiarum. 421. an sint morbi novi. ibid. eorum descriptio cur ab Hippocr. & Galen. omissa. ibid. causa. ibid. per ebullitionem sanguinis à causa procatartica excitantur. ibid. ebullitio talis duplex ibid. cur non generentur in matre, sicut in foetu, à sanguine menstruo. 422. eruptio cur interdum tamdiu differatur. ibid. differentiarum. ibid. signa diagnostica & prognostica. ibid. curatio. 434
Morbilli. 457. & 480
Morbi chronici & diuturni. 501
De morbo lento à syderatis pulmõnibus orto, quo virgo nihil mali sentiens, interit mense Febr. ann. 1643. 511
Morbus epidemicus coqueluche vulgo dictus. 513. & seq.
Modus quo morbus finiatur. 82
Magnitudinis morbi. 27
Morbi calidi breviores. 56
Mors morbi. 29
Motus morbi. ibid.
Morsuli ad exciccandum cerebrum. 173. & seq.
lenientes in mictu sanguinis. 327
Moschi usus in epilepsia puerorum. 162
Motus lædi potest, illæso sensu, & contra. 155
Motus depravati symptomata inter se quomodo distinguantur. 157
Motus convulsivus fit ab irritatione, ibid. motu in omni quinque consideranda. 172
Motus Lunæ in crisi observandus. 36
Motus immoderatus calorem dissipat. 37
Motus quis utilis. 106
Motus quando periculosus. 63
Movens facultas quid. 22
Mucilaginosa materia è vesica prodiens, in quo distinguatur ab ea, quæ ab aliis partibus procedit. 328
Mucosa pituita in calculosis, à qua causa fiat. 315
Mucosum & album in dysenteria excretum quid, & unde 196. & seq.
Mulieres quædam purgationes menstruas per vomitum sanguinis periodicum passæ sunt. 259
Mulierum morbi. 335
Mulieres an habeant semen prolificum. 22. & seq.
Mulieres miserrimæ, multis & incomprehensibilibus ferè affectionibus premuntur. 346. illis venæ sectio venarum inferiorum cur utilissima. 258
Musica instrumenta quando melius audiantur. 196
Muti cur surdi ab ortu. ibid.
Mutus casu curatus. 510
Mutationes in morbis contingentes. 29
Mydriasis quid. 184. causæ. ibid. curatio. ibid.
Myopia non fit à paucitate spirituum. 217. sed à crystallini situ vitiato. 185
Myrobalani condita visum clarificant. 217. ad inappetentiam. 250
Myrobalanorum decoctum in dysenteria. 276. in mictu sanguinis. 328

N

N **Api.** 25
Narcotica medicamenta. ibid. 60
**Narcoticorum imprudens usus lethalis. 161. cautè usurpanda. 174. & 200. quando usurpanda in calido catarrho. 185. in ophthalmia. 188. in dolore dentium. 216. in cholera morbo. 262. admixta purgantibus ad singultum. 258 ad dolorem ventriculi. 264. colicum dolorem. 267. & in nephritico dolore pertinaci. 319. in febre maligna. 418. instante crisi non usurpanda. 397. in dolore aurium. 188. in hæmorrhagia. 217. in clysteribus ad dysenteriam. 276. & seq. in tenesmo & per os sumpta & admota. 202. in fluxu hepatico. 280
Narcotica quædam vis inest vaporibus in hysterica passione. 346
Narium signa lethalia. 81
Narium affectus. 203. foetor. 205. causæ. ibid. curatio. ibid.**

Nasalia virginibus, non autem pessaria præscribenda. 345
 Nasturtium. 95
 Naturalis spiritus. 12
 An detur. ibid.
 Nautiosis venarum quid. 291. & seq.
 Nephriticum lignum, vide Lignum nephriticum.
 Nephritica medicamenta. 130
 Nephriticus dolor cur vulgo colica nephritica vocetur. 305
 causæ. ibid. venæ poplitis sectio aut malleoli convenit,
 & apertio hæmorrhoidum. 319. venarum inferiorum se-
 ctio miranda præstat. 37
 Nephriticus liquor celeberrimus. 325
 Nephritis. 480
 Nephriticum arcanum. 534
 Nervi cur cerebro compatiuntur. 35
 Nervi cordis, citharis comparantur. 157
 Nervi punctura convulsionem parit. 158
 Nervi quintæ conjugationis rami communes linguæ & au-
 ribus. 196. & seq.
 Nervosæ partes cur humoribus imbutæ in arthritide convul-
 lantur. 374
 Nivales aquæ. 102
 Moduli anodynæ ad vesicæ dolores. 325
 Nodosa & tophacea arthritidis quomodo curanda. 377. & seq.
 Nodus qualia ulcera. 218
 Nicotiana tinctura in lethargo. 151. syrupus in epilepsia
 161. & seq. tabacci fumus. ibid. extractum in catarrho.
 174. cinis dentes abstergit & dealbat. 217. fumus per tu-
 bulum haustus asthmatis paroxysmum cohibet. 224
 aqua ad deturbandos calculos. 321
 Nuclei pinci. 97
 Morbi in numero. 228
 Nutritio quid sit, & quomodo à generatione distinguatur.
 17
 Nutrix facultas in quo consistat. ibid.
 Nutritionis perfecta munia: bene ingerere, digerere, & ege-
 rere. 265
 Nux moschata. 100
 Nux avellanæ. 97
 Juglandes. ibid.
 Nux moschata cerebrum roborat. 178. & 179
 Nucis moschatæ suffitus inflationi uteri à flatibus medetur.
 357
 Nux juglans & moschata conditæ, ventriculum calefaciunt
 & roborant. 250

O Blivio subita in acutis quid portendat. 85
 Obstetrix partum, præpostero modo exeuntem, quo-
 modo diligere debeat. 370
 Obstructio quid. 27
 Obstructio unde proveniat. 38
 Obstructio ægritudinum mater, ex Avicenna. 293
 Obstructionis hepatis causæ & signa. ibid. maxime conse-
 runt remedia ex tartaro, vitriolo & chalybe. 294
 Obstructiones infimi ventris inter causas catarrhi recense-
 tur. 172
 Obstructæ cystidis fellæ causæ. 296
 Obstructiones graves & contumaces, præcipue causæ hy-
 dropis. 289. & 293
 Obstructionibus lien cur obnoxius. 304
 Obstructionum in melancholia hypochondriaca causa.
 305
 Obstructiones partium infimi ventris, præcipue venarum cir-
 ca uterum, chloroseos causæ. 336
 Oculorum affectus. 177
 Oculi ex quibus partibus componantur. 178
 Oculi prominentes suffusioni obnoxii. 182
 Oculi ablutio in suffusione. 104
 Oculos à variolarum noxa defendentia. 425
 Oculi amica & adversa. 178
 Oculo uno tantum inflammatio, majores dolores cur fiant
 quam utroque. 187
 Oculorum ulcera periculosa & difficilia curatu. 191
 Oculi cancer, ut curetur. ibid.
 Oculi album inter dormiendum apparens, quid notet.
 81
 Oculi perversi, tenebrosi, aut turbidi quid significant.
 ibid.
 Oculorum rubor pertinax. 427
 Oculi macula. 477. & 505
 Oculorum inflammatio cum sordibus. 525
 Odoramenta ad restaurandas vires. 247
 Odoratus signa prava. 62
 Odores pravi unde oriantur. 41
 Odores suaves, naribus admoti, hystericos affectus excitant.
 346. & graves, paroxysmum epilepticum. 348
 Oesophagi obstructio. 479
 Officinalis actio quæ. 17
 Oleum ligni heraclei commendatur in epilepsia. 162
 ad dolorem dentium. 216
 Olea in dolore capitis inungenda. 376
 Oleum ex linteis combustis ad albuginem, 264
 ophthalmiam. ibid.

Oleum caryophyllorum, camphoræ, buxi, ad dolores den-
 tium. 216
 Olea non miscenda clysteribus phrenitide laborantium. 166
 Oleum vermes enecat. 283. item oleum ex ligno coryli ex-
 siccato, oleum etiam juniperinum. ibid.
 Oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo agitatum.
 ad uteri ulcus. 354
 ad cicatrices variolarum implendas. 425
 Olei scorpionum Matthioli laus in febre maligna. 418
 Oleum carminans & aperiens in torminibus à partu. 373
 ejus compositio. ibid.
 Oleum ex pedibus vituli extractum ad dolores arthriticos.
 377. ejus præparatio. ibid.
 Olea resolyentia in arthritide. 316. ex ossibus humanis ad
 arthritidem, ejus præparatio. 379
 Olea clysteribus non addenda in febre intensiore. 395
 Oleum cranii humani quomodo paratur. 149
 Olea. 143
 Olera. 94. & 95
 Olfactus quid. 21
 Olfactu prorogata vita. 101
 Olfactus morbi. 204. imminuti, aboliti & depravati olfa-
 ctus causæ, signa. ibid.
 Omentum in mulieribus quomodo conceptionem impediat.
 37. & seq. 187
 Omentum ubinam sit. 187
 Omentum castrati aut vervecis, ventri admotum, in dysen-
 teria. 279. adversus abortum. 395
 Omenti affectus. 313. observationes variae de morbis omen-
 ti. ibidem per ramos splenicos cum liene communicat.
 ibid.
 Ophthalmica medicamenta. 129
 Ophthalmia. 186. Ejus differentia, ibid. causæ, signa, alvi
 fluxus salutaris. ibid. curatio. ibid.
 Ophthalmia ab hepate. ibid. curatio. 187
 Ophthalmia sola phlebotomia intra horam curatur. ibid.
 Ophthalmia. 474
 Opiata. 140
 Opiata cephalica roborans. 145. in hæmoptoe. 140. in epi-
 lepsia. 162. in mania. 169. in catarrho. 175. & seq. in
 gutta serena. 178. in palpitatione cordis. 245
 Cardiaca & restaurans. 178. ad inappetentiam à calida
 causa. 247. à frigida causa. ibid. ad sitim morbosam. 253.
 roborans in vomitu. 258. in vomitu sanguinis. 259. pur-
 gans in alvi adstrictione. 271
 roborans in lienteria. 272. in dysenteria. 277. in fluxu
 hepatico. 280. hepar refrigerans. 290. & seq. ad obstru-
 ctiones hepatis. 254. deobstruens ex chalybe. ibid. emol-
 liens & laxans in scirrholienis. 304
 roborans in melancholia hypochondriaca. 308
 adstringens in mictu sanguinis. 327. purgans in ulcere re-
 num. 328. adstringens & exsiccans in ulcere renum &
 vesicæ. ibid. Consolidans. ibid. in diabete. 329. in uri-
 nae incontinentia. 330. refrigerans in furore uterino. 345
 proprietate specifica conceptionem adjuvans. 367. ad
 præcavendum abortum. 363. lochiorum immodicum.
 372. ad præcavendam arthritidem. 380. roborans in fe-
 bre hectica. 389. ad vires reficiendas in febribus con-
 tinuis. 390. & seq. in febre typhoide humerosa. 424.
 aperiens & roborans in febre quartana. 167. roborans &
 in hysterica. 317. & seq.
 Opisthotonus, convulsionis species. 157
 Opium tinnitui auris adhibendum. 199
 Opus partium quid. 17
 Orgasmus materiæ morbificæ quibus signis dignoscatur. 393.
 hi cur phlebotomia potius, quam purgatio adhibenda.
 ibid.
 Organica partes quomodo à dissimilibus differant. 149. & seq.
 causæ morborum organicorum. 38
 à Morbo organico indicatio. 119
 Organici morbi species. 27
 Oris collusiones variae dolore dentium. 215
 Oris tortura, convulsionis species, spasmus cynicus, & con-
 vulsio canina nominatur. 157
 Oris ulcera. 218. curatio. ibid.
 orthopnoea quid. 224
 Oris inflammatio ex hydrargyrosi. 504
 Oryza. 94
 In osse ægrotante livor, quid notet. 79
 Otium corpus refrigerat, & quomodo. 37
 Ova quæ utilia. 100
 Ovula caro. 97
 Ovorum vitelli in calido catarrho. 172
 albumen commendatur in ophthalmia. 188
 Ovum ad duritiem coctum in declinatione ophthalmia con-
 venit. 190. in ulceribus corneæ. 191
 Ovis induratis aceto, auctoris alvi fluxus inveteratus cura-
 tus. 305
 Oxycratum sanguini dissolvendo idoneum. 235. in cohi-
 benda hæmorrhagia. 209. in vomitu sanguinis. 182
 in cholera morbo. 261. in iliaco affectu. 264
 ad sanguinis grumos dissolvendos. 326. sanguinis proflu-
 vium distit. 341
 in hysterica passione. 349
 Oxy-

Oxymel simplex & scilliticum in obstructionibus lienis . 304
 Oxydorca medicamenta . 128
 Oxyrrhodia in phrenitide . 166
 cautiones usurpandæ in eorum usu . ibid.
 an convenient in dolore capitis in febribus malignis . 422
 Ozæna seu narium ulcus . 203
 Ejus causæ, signa, & curatio . ibid.

P

P Alatum expurgando cerebro cur commodius . 152
 Pallida bilis quid . 10
 Pallidi virginum colores . 335
 Palpebrarum signa lethalia . 81
 Palpitatio cordis malè tremor cordis nominatur . 245
 Palpitatio quid significet . 244
 Palpitatio cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatio-
 ne multum differt . ibid.
 Palpitatio quid . ibid.
 Ejus causæ . ibid.
 signa, curatio . 245
 Palpitationis exemplum in Antipatro medico . ibid.
 Palpitatio cordis, cujus causa fuit osseum quiddam in eo
 deprehensum . ibid.
 Palpitationis lethalis ab ira historia . ibid.
 Palpitationis quæ exaudiebatur historia . 245
 Palpitationi obnoxii ante senectutem moriuntur . ibid.
 venæ sectio maximè convenit . 245
 Idiopathica sympathica periculosior . ibid.
 ab utero . 347
 Palustres aquæ . 102
 Palumbes . 100
 Pancreatis humor in scorbuticis plerumque reperitur . 310
 Pancreatis actio ex anatomicis recentibus . ibid.
 affectus . ibid. scirrhus à Riolo observatur . ibid.
 & ab auctore in scorbutico, cujus historiam descripsit . ibid.
 Panaris . 377
 Panis valdè calens per medium sectus, aqua vitæ irrotatus,
 & admotus, ad dolorem ischiaticum . 381
 Pandiculatio quid indicet . 37
 Panis optimus quis . 93
 Papaver refrigerat . 54
 Papaveris rhœados aqua maximè commendatur in rheuma-
 tismo . 384
 Paracentesis an celebranda in hydrope . 301
 Paralysis quid . 198
 Paralysis, chronicus morbus . 52
 Paralysis quid, ejus differentia . 154
 non tantum ab humore pituitoso, sed etiam bilioso &
 melancholico generatur . ibid. ex mœore . ibid. scorbu-
 tica . ibid. causæ omnes . ibid.
 Paralytica partis dignotio ex anatome desumitur . ibid.
 curatio cur difficilis . ibid. tremor superveniens cur salu-
 taris . ibid. crurum & pedum faciliior curatio, quam par-
 tium superiorum . ibid.
 Paralyti febris valida superveniens bona, sicut & diarrhoea . 155
 an conveniat phlebotomia . ibid.
 Paralytica in parte sudores quomodo eliciendi . 156
 Paralyti biliosæ quæ instrui debeat curatio . ibid.
 Paralysis febribus tertianis nothi succedens . 154
 Paralyticis frictions & cucurbitulæ applicatæ, utiles . 156
 Paralytica partes pellibus muniantur . ibid.
 Paralysis . 486
 Paralysis, convulsio, & affectio hypochondriaca . 443
 Paralysis spuria . 466
 Paralysis linguae . 528
 Paraphrenicis quid differat à phrenitide . 165
 Parenchymatum affectus, quo signo indicentur . 47
 Parentes ad temperamentum multum influunt in biliosis . 44
 in pituitosis . 43. in sanguineis . 44
 Parietaria succus in expressione urinæ commendatur . 333
 Paronychia . 494
 Parotides in febribus malignitatem indicant . 52
 Parotides quæ periculose . 78
 Parotides in febribus malignis è purpuratis quando lethales . 413. & seq.
 Earum curatio . 264
 Paroxysmus epilepticus aliquando perimit . 162. curatio . ibid.
 Paroxysmus hysterici solvencia . 349
 Paroxysmus in quartana cohibentia . 405
 Pars mandans & recipiens consideranda in catarrho . 172
 Partus difficilis . 368
 causæ, signa . ibid. curatio . 369. quomodo fiat obstetricis
 errore . 368. naturalis juxta viginti quatuor horas perfici
 debet . ibid. quando conveniat apertio venarum inferiorum . 369.
 specifica proprietate partum juvantia . ibid.
 River, Opera Medica .

Partus quid, & quænam ejus tempora . 23
 Partus difficilis . 448
 Partium differentia . 45
 Partis corporis definitio . ibid.
 Partes læsæ, quæ lethum importent . 64
 Partulis cancroso . 520
 Passiones biliosorum . 43
 Pituitosorum . 44
 Pasta regalis ad hæcticos instaurandos . 387
 Pastilli singultum . 257
 Pathematum animi vis præcipue iræ & tristitiæ . 227
 sanguinem fursum impellunt . 59. quantum conferant ad
 pellem inferendam . 403
 Pastinaca . 95
 Pathognomonica signa . 43
 Pathemata animi . 103
 Pathologia in corpore humano quid consideret . 27
 S. Paulus, eremita abstinentissimus . 87
 Pavonis stercus specificum in vertigine . 163
 Pectoris ardor in febribus, quibus remediis curandus . 397
 Pedum refrigeratio sympathicè per nervos cerebro commu-
 nicatur . 175
 Pedum & manuum refrigerationes, quomodo febrium in-
 cendium temperet . 388
 Pelles ventriculum calefacientes . 243
 Pellis recens mactata ovīs, vino meraciore candido irrorata,
 & ventri calide admota, in hydropo uteri . 356
 Pellis vervecina calens ad convulsionem . 159
 ad puerperarum tormina . 382
 Peracutus morbus . 130
 Peragratiōis mensis . 31
 Perdices . 100
 Periculosus morbus . 28. & seq.
 Pericardium sæpe palpitatiois causas continet . 244
 Peripneumonia, morbus idiopathicus . 29
 Peripneumonia quomodo notetur . 230
 Peripneumonia frequentius fit à pituita quàm à bile . 231
 causæ internæ & externæ . ibid. signa . ibid. cur pleuriti-
 de periculosior . 231. curatio . ibid.
 Peripneumonia mulieri unde sanguis mittendus, si men-
 strua profluant . ibid.
 Peripneumonia præcipua causa aer frigidus & aquilonius,
 & autumno & tepido subito succedens . 231
 Peripneumonia dolor minor sentitur quàm pleuritidis . 232
 Permanentia morbi quid . 25
 Perspiratione insensibili quàm copiosa fiat evacuatio . 175. & seq.
 Pestaria in mensium suppressione . 339. fluxu mensium im-
 modico . 340. detergens in fluxu muliebri . 344
 in furore uterino . ibid. purgans in hysterica passione . 350.
 in hydrope uteris . 356. ad uteri procidentiam . 360.
 uteri inflammatione . 352. abscessus ruptionem pro-
 curans . 381. & seq. pestaria contra sterilitatem à
 frigida causa . 363. causa foetum mortuum excludens . 369
 Pestilens morbus . 37
 Pestilens febris . 406
 ut plurimum est popularis & epidemica, interdum spor-
 adica contagiosa . ibid. quid à peste differat . ibid. differ-
 entia . ibid. causæ internæ . 407. externæ . ibid. signa . 410
 Pestis dari potest sine febre . 405
 Pestifera labe cur certa loca non tenentur . 408. & seq.
 Pestilentium morborum quomodo causæ sint prava alimen-
 ta . 400
 Pestis cur post famem . 410
 Pestilentium febrium causæ externæ sunt res non natura-
 les . 408
 Pestilentes febres animi pathemata quomodo excitent . 409.
 futura signa . ibid. duæ frequentiores causæ, mor-
 tellissima animi pathemata; & immodicus veneris usus . ibid.
 Pestilentium febrium calor ad tactum mitis & blandus ut
 vix ægrotantes febrile videantur . 411
 præservatio . 413. curatio . ibid.
 Pestilenti aeris constitutione existente, quomodo mittendus
 sanguis ad præservationem . ibid.
 Pestilenti febri vinum aliquando proficuum . ibid. venæ
 sectio . 413. quo tempore febris . ibid. ex quibus venis . 415.
 an purgatio conveniat . ibid. alexipharmaca varia . 415
 Pestilentes febres variis exulcerationibus curatæ . 415
 Pestilens febris in cadaveribus post mortem quomodo di-
 agnoscat . 411
 Pestis . 405
 Pestis curatio . 408
 Petroselinum . 97
 Pharynx quomodo afficitur in angina . 219
 Phlebotomia in omni sanguinis fluxu est remedium revul-
 sorium . 186. in phrenitide cur amplo foramine fieri non
 debeat . 166. liberalissima in ophthalmia faciendâ . 188.
 an dysenteria conveniat . 285. an conveniat hydropi . 301.
 scirrhus lienis . 305. in omnium partium infra re-
 nes positarum affectibus à venis inferioribus ad detur-
 rationem celebrandum . 334. ejus utilitates in febribus

- continuus. 394. usque ad deliquium in syncho à putrida
 causa, an facienda. ibid. iteranda indicationes in febr-
 bus continuis. ibid. phlyctana. 348
 Phlegmagoga medicamenta. 325
 Phlegmonem indicat rubor intensus. 50
 de Phlegmone cerebri, partem posticam obfidente, &
 symptomatibus inde consequentibus. 511
 Phrenitis quando salutaris. 60
 Phrenitidos acuta. 152
 Phrenitidis respiratio magna & rara. 166. in ea cur inter-
 dum urina supprimatur. & seq. 522
 Phrenitis. 522
 Physiologia corporis humani. 2
 Phthisis propriè quid. 237. Ejus causæ. ibid. signa. 238.
 curatio. 239. est morbus contagiosus. ibid. imminens
 signa & causæ. 237. & incipientis signa. ibid. & seq.
 nativa Hipp. 238. confirmata signa & causæ. ibid. cura-
 tio prophylactica. 239. balneum aquæ tepidæ quando
 conveniat. 241. qualis aer conveniat. ibid.
 Phthisici conserva rosarum & saccharo rosato curati. 241
 Phthisis. 462. 492. 500
 Phthisis incipiens. 431. 449
 Pica seu Kila quid. 252. ejus causæ. ibid. quæ mala se-
 quantur. 253. virginibus & gravidis familiaris. 252. in
 mulieribus hysteriis à certa malignitatis specie depen-
 det. 500
 Pica & chlorosis. ibid.
 Pichrocolis. 257
 Pili an sint pars corporis. 45
 Pilulæ. 151. Pilul. antivener. 534. ad morbos desperatos
 ibid. Catholic. ibid.
 Pilulæ pituitam expurgantes. 147. 158. & seq. cerebrum
 roborantes. ibid. in catarrho falso. 182. ad dolorem ca-
 pitis. 184. ad phthisin. 241. purgantes in gutta serena.
 139. usuales. ibid. resolventes & discutientes in linguæ
 paralyti. 203. sublinguales ad hæmoptoem. 235. ad sin-
 gultum à causa frigida. 259. à causa calida. ibid. ad
 inappetentiam à frigida causa. 288. in colica pituito-
 sa. 266. de bdellio celebrata in fluxu hæmorrhoidum
 immodico. 285. usuales ad obstructions hepatis. 294.
 ex chalybe. 231. in scirrho hepatis. 297. purgantes &
 deobstruentes. 231. in obstructione lienis. 231
 in melancholica hypochondriaca. 398. consolidantes in
 ulcere renum & vesicæ. ibid. in calculo renum efficacis-
 simæ. ibid. purgantes in fluore muliebri. 357. in men-
 sium suppressione. 337. 338. hysterica. 359. purgantes.
 335. in ulcere uteri. ibid. in hypoperuteri. 357. in gra-
 vidis est suspectus usus. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363.
 purgantes in arthritide. ibid. ad aperiendas obstruc-
 tiones. & hepar roborandum in febre tertiana intermit-
 te. 400. & seq. usuales ad diuturniorem febrem quarta-
 nam. 404. sublinguales ad linguæ siccitatem & nigredi-
 nem in febre maligna. 433. in tumore molli & laxo
 linguæ. 211. & seq.
 Pilularum de cynoglossio usus in clysteribus ad dysenteriam.
 120. & seq.
 Pimpinella. 95
 Pingues quomodo purgandi. 116. & seq.
 Pinguedo anguilla surditati confert. 192. & seq.
 Priapismus quid. 157
 Piper. 109
 Pifa. 94
 Pisces. 106
 Pituita alimentaria quid. 8
 quæ alimenta, quæ ætas, & quod temperamentum eam
 generet. ibid. quos effectus habeat. 9
 Pituita excrementitia quæ, & ejus differentia. 157
 Pituita præternaturalis signa. 153
 Pituitam alterantia medicamenta. 123
 Pituitosis unde oriantur intumina. 121
 Pituitosi humoris signa. 143
 Pituitæ metropolis cerebrum. 145
 Pituitæ exuberantis signa. 163
 Pituita quomodo attrahatur à capite & pulmone. 238
 Pituita putris quomodo distinguatur à pure. 238. ibid.
 Pituita acris & catarrhi ferini causa. 238. ibid.
 Pituita salsa siticulosos, acida famelicos, dulcis somnolen-
 tos insipida appetentes facit. 365
 Pituitam producentia. 145
 Pituita an conveniat venæ sectio. 147
 purgantia. 147
 Pituita paralyfin efficiens, in quo differat ab ea, quæ con-
 vulsionem facit. 157
 Plantaginis succo nihil præstantius ad quodlibet sanguinis
 profusum cohibendum. 260. in mictu sanguinis exhi-
 bendus. 342. & seq. fluxu mensium immodicum. 327. com-
 mendatur in febre tertiana contumaci. 401
 Plethora vera sanguineorum. 144
 Plethora quatuorplex. 145
 Pleuritis morbus idiopathicus. 129
 Pleuritidis signa. 141
 Color plumbeus, alique quid significant in corpore. 47
 Pleuritidis. 226. differentia. ibid. causa. ibid. humida &
 sicca. ibid. peripneumonia in quo differat. 231
 Pleura quare frequentius inflammatoriè quàm aliæ membra-
 næ afficiatur. 226
 Pleuritidis materia per vias à pleura ad pulmones transeat.
 227. spuria quomodo distinguatur à legitima diarrhoea su-
 perveniens quando mala. 227. ibid.
 Pleuritis densa & exercitationi debito corpore ut plurimum
 lethalis. 227. signa funesta & salutaria. ibid. non semper
 convenit usque ad mutationem coloris. ib. narcotica an
 conveniat. 229. specifica sunt rasura dentis apri, cinis
 priapi tauri, vel cervi, flores papaveris rubri, corallus
 preparatus. ibid. & diarrhoea superveniens quando cu-
 randa. 229. purgatio quando. 230
 Pleuritidis epidemica sudorifica & diaphoretica conveniunt.
 230
 Pleuritis. 440. 460. 462. 476. & 500
 Pleuritis & synochus febris cum putredine. 401
 Pleuritis maligna. 443
 Pleuritis in empyema degenerans. 444
 Pleuritis spuria. 489
 Pleuritico octava die missus sanguis apud Hippocratem. 228
 Pleuritidis ab hepatide signa distinctiva. 291
 Plumbi lamina perforata, supra renes gestata, in calculo
 renum. 321. in mictu sanguinis. 327. in furore uterino.
 345
 Podagra quæ curabilis. 376. an semper podragici morbi qua-
 draginta diebus terminentur. ibid. an vomitus conveniat.
 376. dysenteria superveniens cur bona. 275. & seq.
 Pœonia semen radix ad epilepsiam specifica. 161
 Polypus quid. 203. in quo differat à sarcomate, ibid. causa
 ibid. curatio. ibid. si medicamentis non auferatur, chi-
 rurgia curari debet. ibid.
 Polypus. 531
 Poma. 96
 Porcellorum caro quid. 98
 Porracea bilis quid. 10
 Porracea bilis præternaturalis, & unde procreetur. 43
 Porrum. 96
 Portulaca. 95
 Portulaca pituitam generat. 43
 Potio purgans. 230
 Potio corroborans. 122. & seq.
 Potus. 101
 Potio vulneraria in empyemate. 231. & seq.
 Portiones variz conceptionem adjuvantes. 364. partum ac-
 celerantes. 369. aperientes ad solvendam suppressionem
 menstruorum. 371
 Potio purgans in rheumatismo. 384. purgans primam cor-
 poris regionem in febribus putridis continuis. 394
 purgans bilem in ventriculo. 396. cordialis exhibenda in
 febre syncopali minuta. ibid. in syncopali humorosa.
 397. purgans in febre. 403. cardiaca in febre maligna.
 418. & seq. purgans in declinatione febris malignæ.
 419
 Potus astringens in fluxu mensium immodico. 342
 qualis in continuis usurpandus. 392. in tertiana notha.
 399
 Potus febricitantibus quando concedendus. 396. & seq. actu
 frigidus pectori nocet. 219
 Prægnantium morbi. 364. cur periculosi. ibid. præcipuè pri-
 mis & ultimis gestationis temporibus. ibid. diæta. ibid. an
 mittendus sanguis. ibid. tutius purgantur quam tempore
 Hippocr. 365. Eis non ita convenit pilularum, clysterum
 diureticorum & menses moventium usus. ibid.
 Prognosis lethalis. 504
 Prognosis ex anni constitutione. 506
 Prognosis in febre continua. 506
 Procidentia uteri, vide uteri procidentia.
 Pruritus a variolis excitatus quomodo curandus. 425
 Prisana pro potu in phrenitide. 168
 Prisana, & potus varii gustui gratissimi. 290. in calculo
 renum. 319
 Prisana ex senna cum sale tartari potentius purgat quàm
 prisana vulgaris. 295
 Pueri quomodo purgandi. 116
 Pueritæ temperamentum. 6
 in puerpera febricitante quandonam computatio dierum
 decretoriorum fieri solet. 30
 Pueri comata affecti, sale vitrioli vomitivo liberantur.
 149
 Puerilis epilepsia curatio. 162
 Pueris achores, ulcera, & aquosi humoris per aures efflu-
 xus contingunt. 280
 Pueri lactantes quibus carnes exhibentur, cur à lumbricis
 maxime infestentur. 282
 Puerorum lentæ febris ab obstructione rhabarbarum præstan-
 tissimum. 265
 Pueris qua ætate in variolis mittatur sanguis. 423
 Pueris inappetentia gravior, quàm in alia ætate. 248
 Puerperatum morbi. 373
 febres unde oriantur. ibidem in morbis critici dies an
 à partu computandi. ibidem febre & morbo acutis labo-
 rantibus an mitti sanguis ex partibus superioribus, cau-
 tiones adhibendæ. 374. in morbis acutis quando ex-
 hibenda purgatio. ibidem gemmas deponere debent.
 370
 Pulli.

Pulli columbini per medium secti, cordi admoventur in febribus continuis. 395. & seq.
 Pulmo cur facile capiti compatiatur. 29. & seq.
 Pulmo cur fluxionem facile recipiat. 172. in angina sæpe afficitur. 219. in pleuritide. 227.
 Pulmonis affectus, tum in substantia, tum in vasis. 224
 Pulmonis hydrops ab Hipp. graphicè descriptus. 232. per pulmonem transumpta materia per quas vias expurgatur. 228
 Pulmonem exulcerantia. 236
 Pulmones ad tabem proclives. *ibid.* vitiosa constitutio. *ibid.* tuberculum. *ibid.*
 Pulmones vervecini calentes applicati in convulsione. 159 in phrenitide. 167. in abscessus cerebri declinatione. 168. in mania. 169. in dolore capitis. 176. in fluxu hæmorrhoidum podici admoti. 207
 Pulmo hædinus calens, admotus in dolore hæmorrhoidum. 288
 Pulmonem defendentia à variolarum noxa. 424
 Pulsatorius dolor quid notet? 47
 Pulsus cordis & arteriarum quid sit. 20
 Ex quibus partibus componatur. *ibid.*
 Quid ad pulsum requiratur. *ibid.*
 Pulsus magnus & frequens in biliosis. 40
 Pulsus quando malum signum. 38
 Pulsatio dorsi & hypochondriorum ab utero. 347
 in melancholia hypochondriaca. 307
 Pulsus ferratilis. 228
 durus in phrenitide. *ibid.*
 Pulsus scorbuticorum sæpe medicis imponit. 311
 Pulsus in principio febris malignæ febri connaturalis & sanorum pulsui similis. 412. cur valde periculosus. *ibid.* intermittens an semper lethalis in juvene, febre pestilenti laborante. *ibid.* magnus languidus, & mollis in peripneumonia. 323
 Pulvis digestivus utilis in cerebri frigida humida intemperie. 148. 152. 153. cerebrum roborans. *ibid.* granorum actes in epilepsia ab utero. *ibid.* de guttera in epilepsia puerorum, ejus descriptio. 162. capiti inspergendus in dolore capitis. 184
 Pulv. aperiens. 534
 cephalicus. *ibid.*
 diaphoreticus. *ibid.*
 Pulverum usus in amorosi. *ibid.*
 ad sputum sanguinis. 233
 ad phthisin. 246
 Pulvis dulcis. 249
 digestivus. *ibid.* ad singultum à causa frigida. 256. ad vomitum. 258. ad ventriculi ulcus. 256. ad vomitum purgantes & roborantes. 259. in vermium curatione. 383. ex chalybe deobstruens. 294. hidragogus. 302. purgans in melancholia hypochondriaca. 308. calculum imminuentes. 319. purgantes & præservantes à calculo. 320. imminuentes calculum. *ibid.*
 Pulveres in dysenteria. 278
 fluxu hepatico. 280. sanguinis fluxum cohibentes. 327. adstringentes in diabete. 330. ad menses suppressos. 339. ad fluxum immodicum. 344. hysterici. 350. ulcus uteri exsiccentes. 351. sarcotici. 357. 359. adstringens ad uteri procidentiam. *ibid.* glutinans & leviter adstringens. *ibid.* conceptionem adjuvans. 363. ad præcavendum abortum. 367. foetum mortuum excludentes. 370. ad fluxum lochiorum immodicum. 371. in torminibus à partu. 372. purgantes in arthritide. 374. & seq. permiscendus ptisanæ pro potu ordinario. 392. adstringens. 401. purgans in febre quartana. 405. alexipharmacus. 405. alexipharmaci varii. *ibid.* ad vires reficiendas in febribus continuis. 395. epilepticus de guttata. 162. & seq. ad convulsiones in febribus continuis. 397
 Punctura quid. 28. & seq.
 Punctura apum. 467
 Punctura nervi. 511
 Pupillæ dilatatio seu mydriasis. 184. ejus causa. *ibid.* angustia. *ibid.* causa. *ibid.*
 Purgatio. 117
 Purgationes variae ad dysenteriam. 275. ad mictum sanguinis. 327
 Purgatio quænam sit minorativa, & quæ eradicativa. 394. in turgentia materiæ cur in praxi ordinaria non observetur. *ibid.*
 Purgantia an possint tutò exhiberi in principio accessionis febris quartanæ. 404. ad cohibendum febris quartanæ paroxysmum una hora ante illius invasionem leviora purgantia exhibentur. 405
 Purgatio in gravidis cur hodie frequentior & tutior. 366. & præcipue modus gestationis mensibus. *ibid.*
 Purgatio in canicula. 471
 Ad puris attractionem ex abscessu pectoris, & aliis. 506
 Purpuratæ febres seu patechiales quæ dicantur. 407
 Purpurearum macularum in febre pestilenti differentia. *ibid.*
 ab exanthematis. *ibid.* & 411. malignæ in quo differant ab aliis. *ibid.* aliquando criticæ, aliquando symptomatice. *ibid.*

River. Opera Medica.

frequentissime in lumbis, cervice & pectore apparent. *ibid.* si retrocedant postquam apparuerunt, pessimum. 414
 cur in pectore & dorso præcipue appareant. 422. in quo differunt à variolis. *ibid.*
 Purpureis maculis apparentibus an celebranda venæ sectio. 414
 Pustulæ variae in febre maligna. 44. & seq.
 Pustulæ quæ periculosæ. 123
 Pustulæ faciei. 531
 Præparatio humorum. 119
 Principes partes organice quæ. 15
 Principium morbi quid. 28
 Procatartica causa. 37
 Protopathicus morbus. 30
 Ad procreationem hominis utrum sexus uterque requiratur. 21
 Provocatorii dies. 34
 Pruna. 96
 Purulenta materia in abscessibus mesenterii per quas vias excernatur. 314
 Pus à renibus procedens cur melius coctum quam quod à vesica. 327
 Pus empyicorum quæ expurgatur. 250
 Pustularum pestilentium ore apparentium noxa. 413
 Putredo vulgaris differt à venenata qualitate febris pestilentis. 408
 Putealis aqua. 102
 Putredo quid sit. 38
 Pyra. 96

Q

Qualitates Elementorum primæ & secundæ. 3
 Mixtiones Elementorum. 4
 Qualitatis mutata differentia. 40
 Causæ qualitatis mutata. 41
 Quadragesimus dies criticus. 35
 Qualitatum primarum excessus corruptionis causa in aere. 409
 Quantitas victus in morbis. 120
 Quartanæ in continuas conversæ lethales. 59
 Quartus dies index est septimi. 33. & seq.
 Quartana febris epilepsiam aliquando solvit. 162
 maniam solvit. 169
 Quartanæ febris essentia & causa. 386
 continuæ signa diagnostica. 391. intermittens. 402 differentia signa. *ibid.* spuria periculosior legitima. *ibid.* senibus ut plurimum lethalis. *ibid.* intermittens in continuam mutata cur periculosa. *ibid.* quæ dysenteria salutaris. *ibid.* cur hæmorrhagia à naribus pessima. *ibid.* legitimæ curatio. *ibid.* & seq. victus ratio. *ibid.* raparum jusculum utilissimum. 403. cur blandis & benignioribus medicamentis tractanda. *ibid.* an conveniens venæ sectio. *ibid.* in plenilunio celebrata maxime prodest. *ibid.* apertio salvatellæ an aliquid conferat ad curationem quartanæ. *ibid.* cur hæmorrhoidum fluxus salutaris. *ibid.* curanda discutientia & diaphoretica maxime conveniunt. 405
 theriaca quando exhibenda. *ibid.* specifica *ibid.* curatio. 485. 498. & passim in Obs.
 Quartanæ spuria curatio. 405
 balneum aquæ tepidæ maxime proficuum. *ibid.*
 parce bibendum. *ibid.*
 Quotidianæ continuæ essentia, & causa. 385. & seq.
 signa diagnostica. 391. intermittens. 404. causa. *ibid.* signa. *ibid.* curatio. *ibid.* diurna cur nocturna periculosior. *ibid.* morbi supervenientes. *ibid.* curatio peculiarem ventriculi curam expostulat. *ibid.*

R

Radices. 95
 Ramenta egesta quid notent. 50
 Ranarum combustarum suffitus ad fluxum mensium immodicum. 342
 Ranula Græcis Βαρπαχος quid. 212
 unde nomen sumptum. *ibid.*
 ad quod genus tumorum referri debeat. *ibid.*
 raro sine operatione chirurgica curatur. *ibid.*
 Rapæ. 95
 Raparum usus frequens oculos acutiores reddit. 179
 jusculum quartanæ utilissimum. 404
 Raphanus. 95
 Raphani syrupus ad ischuriam & stranguriam. 332. & seq.
 Raritas, qualitas elementorum. 3
 Raritas calorem dissipat. 37
 Ratiocinatio quid. 19
 Ratiocinatio an lædi possit, non læsa imaginatione. 165
 Raucedo. 173
 Raucedinis curatio. *ibid.*
 Rebus creatis an insit malum. 409. & seq.
 Recidivæ futuræ signa. 86
 Recidivæ in febribus continuis præcautio. 392
 Recocta. 98
 Refrigerantia & repellentia medicamenta. 133
 Refrigerantia topica in phrenitide caute adhibenda. 166

Regio frigida & humida, pituitosi humoris serax.	145
Regius morbus quando malus.	79
Regius morbus: vide icterus.	
Remediorum inventio.	112. & seq.
Reminiscencia quid.	19. & 20
Renum ardoris medicamenta.	130
Renum affectus.	315
connexio cum ventriculo . 317. caliditas temperanda la-	
mina plumbea . 322. inflammatio . 324. causa . ibid. si-	
gna . ibid. curatio . ibid. inflammatio renum quomodo ab	
inflammatione coli intestini distinguatur . ibid. cur peri-	
culosa , cur in principio non conveniat purgatio . 233.	
& seq.	
topica quæ admovenda . ibid. suppurationis .	ibid.
scirrhus ut curandus .	ibid.
Renum ulcus.	328
curatio . ibid. ulceri vomitus convenit . ibid. ulceri dolo-	
res supervenientes quibus anodynus mitigandi .	329
Renes purulenti.	518
Rheumatica affectio.	436. & seq.
Rheumatismus.	476
Repellentia medicamenta; vide Refrigerantia.	
Repellentia in ischiadico dolore cur non conveniant . 381.	
& seq.	
Repletionis signa.	88
Repletio & inanitio convulsionis causa.	157
Resipiscencia subitanea in phrenitide lethalis.	60. & seq.
Resolventia medicamenta.	133. & seq.
Resolventia exsiccant.	38
Respirationis læsæ causa.	223
cur cesset in mulieribus histericis.	346
Respiratione deficiente an vita consistere possit.	ibid.
Respirandi difficultas in virginibus chlorosi laborantibus .	335
Respiratio quando malum signum.	66. & seq.
Respiratio quid sit , quot partes , ad efficiendam quæ sint	
necessaria .	20
Respiratio rara quid portendat.	85
Restaurantia alimenta pro hecticis.	387. & seq.
Retentio humorum humectat.	38
Retentio unde juvetur.	17
Retentrix facultas quænam sit.	ibid.
Retentiones & evacuationes nimia, quomodo sint causa pe-	
stilentium morborum .	409. & seq.
Revulsio.	114
Revulsoria phlebotomia, quando iteranda.	393
Rhabarbari usus in vomitu sanguinis.	260
in dysenteria . 276. vermium curatione . 283. in hydrope .	
300. torrefactum utrum in dysenteria conveniat .	276
in valde biliosis febribus suspectum .	404
juvat maxime in febre lenta ab obstructione .	ibid.
Rhabarbari bochetum .	ibid.
an conveniat in febrium continuarum principio .	394
Rhagades in quo differant ab hæmorrhoidibus .	287
Rhami cathartici syrupus ad hydropem .	301
Rheumatismus in quo differat ab arthritide . 382. & seq.	
à catharrho . ibid. ab Hippocrat. & Galen. delineatus . 383	
causa immediata serotus humor . ibid. ejus origo . ibid. an	
fiat à flatibus ibid. signa .	ibid.
Rheumatismi dolores in quo differant à doloribus venereis .	
ibid.	
Interdum longitudine sua maxime molestus . ibid. sanguinis	
missio prodest sæpius iterata . ibid. cur vires in frequenti	
venæ sectione non desiciantur .	ibid.
Rhyadis curatio .	194
Rigor creber quid notet.	50
Rigor quando periculosus.	65
Rigores frequentes sine typo in phthisicis unde . 240.	
& seq.	
Risus sardonius convulsionis species.	157
Roborantia partes principes in rheumatismo.	384
Ros humor secundarius.	9
Rosarum conservæ usus in phthisi.	240
tinctura præstantissima in fluxu hepatico . 280. & seq.	
ad hepar refrigerandum .	296
quomodo paranda .	392
Rosarum tinctura , & ejus præparatio in rheumatismo .	384
Rubor oculorum quando malus.	68
Rubor in vultu ægrotantis, morbum acutum indicat.	79
Rubor intensus quando malus.	ibid.
Rubor nimius in genis quid notet.	48
Ruboris genarum in peripneumonia causa.	230. & seq.
Rubra bilis Galeni quid.	10
Rictus acidus Melancholicis familiaris.	44
Ructus nidorolus quid indicet.	50
Ructus quando boni ominis.	68
Ructus acidus.	534
Ruptio quid sit.	38
Ruptura quid.	ibid.

S

Sabinæ aqua arenulas & calculum expurgat.	328
Sabulosa in urinis quid significant.	322
Sacculus.	144
Saccharum cantum maculas oculi delet.	182
Sacchari oleum ad asthma.	225
Saccharum & mel an lumbricos generent.	282
rosarum utilissimum phthisicis .	240
Sacculi exsiccentes.	148
discutientes in mania . 168. & seq. gestandi in epilepsia .	
161. cerebrum exsiccentes . 174. in palpitatione cordis	
183. ventriculum calefacientes . 249. & seq. discutientes	
in hysterica passione . 349. resolventes & carminantes in	
dolore ischiadico .	381. & seq.
in tenesmo .	279
Sale conditi cibi.	100
Salis spiritus seu oleum in conclusione.	159
Salis vitrioli usus in comate puerorum .	152
in epilepsia .	161
Sal compositum ad condiendos cibos.	249
absinthii ad inappetentiam .	ibid.
Saturni in ophtalmia.	188
absinthii in vomitu .	259. & 468
Saturni in dysenteria.	207
absinthii, juniperi, &c. ad hydropem .	301
Sal diureticum.	534
Sales cur terrea quadam portione permisti statuantur ab ali-	
quibus causa proxima calculi .	316. & seq.
Sales ad calculorum exclusionem .	328
tartari & stipitum fabarum ad ischuriam .	333
Salis spiritus in præservatione à calculo .	321
Salis prunellæ laus in febribus malignis .	419
tartari in scorbuto .	311
absinthii in febre tertiana intermittente longiore .	440
Salvia copiosa serum copiosum indicat.	53
Salsa pituita quid.	12
Salvatella an tundenda in lienis inflammatione . 304. in quar-	
tana legitima .	402
Salvatellæ apertio in quartana .	505
Salutaris morbus quis.	24
Salutaris & lethalis morbi signa.	57
Sanguis quid & quotuplex.	8
An detur sanguis propriè dictus .	ibid.
Sanguis merendo excretus quid notet.	47
Sanguis menstruus quid sit , & an ad generationem foetus	
concurrat .	220
quo tempore excernatur .	ibid.
quo tempore desinat , & cur .	ibid.
Sanguis per os rejectus quid notet.	47
Sanguinis missio.	115
Sanguis an cibus utilis.	135. & seq.
Sanguinem siltentia medicamenta.	ibid.
Sanguinei quid somnient.	21
Sanguineorum signa.	44
Sanguineorum natura .	ibid.
Melancholicorum .	ibid.
Sanguinis redundantis signa.	199
Sanguinis missio frequenter usurpata in mania salutaris .	169
Sanguis columbinus ad suffusionem.	183
in oculi vulneribus & contusionibus .	184
sugillatione .	186
Sanguis guttatim effluens, cur purus appareat . 207. & seq.	
stilia & naribus cur malæ . ibid. non intempestive sistendus	
in hæmorrhagia .	208
Sanguinem fluentem cohibentia.	ibid.
per nares effluens in sartagine frixus , & specificus ad si-	
stendam hæmorrhagiam .	ibid.
Sanguinis fluxum cohibet chalcitis usta , pulvis gummi Ara-	
bici , Galeni emplastrum , gypsum albumine ovi excerptum	
218	
sanguis spumofus an tantum à pulmone .	233
raro concrevit in venis .	343
illius concretionis causa .	ibid.
Sanguis concretus oxycrato exhibitio dissolvendus .	260
Sanguinis grumus ischuriam pariens, quomodo dissolvendus	
332. & seq.	
Sanguis fervide injectus in dysenteria .	279
In fluxu hæmorrhoidum immodico .	285
Sanguinis missio obstructiones à bile solvit .	289
Sanguis quomodo excitetur à calculo in renibus .	316
mensium suppressione interdum per pulmonem periodicè	
rejecitur , aut per alias vias .	337
Sanguinis penuria non à quavis extenuatione indicatur . 347	
Galen. experimento comprobatur .	ibid.
Sanguis menstruus retentus putrescit .	346
Sanguis prodiens ex cancro ulcerato , quomodo cohiben-	
dus .	356
Sanguinis grumi in utero subsistentes , quomodo dissolven-	
di .	371
qua arte dignoscantur .	373
Sanguinis partes considerandæ .	386
Sanguinis detrahendi quantitatem indicantia .	402
non	

- non mittendus usque ad animi deliquium. *ibid.*
 ex vena guttatim effluens cur purissimus. *ibid.*
 detrahendus usque ad caloris mutationem in febribus continuis. 395
 Sanguinis fluxui copioso superveniens, convulsio lethalis. 158
 Sanguinis profluvium moderatum die critico, an salutare. 208
 Sanguis criticè & symptomaticè fluit interdum ex gingivis. 217
 Sanguis mittendus initio pleuritidis senibus, pueris, gravidis, puerperis, in menstruis purgationibus. 220
 Sanguis hircinus ad dissolvendum calculum renum. 319
 Sanguinis mictus causæ: vide mictus sanguinis.
 Sanguis per venæ sectionem eductus in febre pestilenti si purus, periculosus. 413. an mittendus ad febris pestilentis præcautionem. 414
 Santalorum decoctum ad stillationes falsas. 239. & 240
 Saphenæ apertio in dolore capitis à calida causa. 256
 Sapores alieni. 40. & seq.
 Sarcoma quid. 203
 Ejus causæ & curatio. *ibid.*
 Sarcotica medicamenta. 135
 Sassafras decoctum ad ventriculum frigidum. 249
 Satyriasis. 157
 Satyrionis essentia & sal adversus sterilitatem. 363
 Saturnus causa infelicis partus. 229
 Scammonium raro in febribus continuis usurpandum. 391. & seq.
 Scabies. 441
 Scabies tibiæ. 504
 Scabies pruriginosa in senē octuagenario. 507
 Scabies foeda. 529
 Scirrhus lienis. 505
 Scarificationes in hydropse cur non celebrandæ. 300. & seq.
 Scorbuticis gingivarum erosio. 217. & sanguinis fluxus è gingivis. *ibid.*
 Scorbutus quid. 309. causæ. *ibid.* signa. 310. curatio. 311. & seq.
 Scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ magna similitudo. 309
 Scorbuti articularum dolores in quo differant ab iis, qui lue venerea infectos affligere solent. *ibid.* & 310. quomodo ab arthritide distinguantur. 311
 Scorbutus cur curatu difficilis. *ibid.* specifica. 311. eorum vis dependet à sale volatili. *ibid.*
 Scorbuticis febre in omnibus pancreatis tumores generantur. 311
 Scordium adversus malignitatem & lumbricos æqualiter confert. 287
 Scorpionum cinis & oleum ad calculum 319. ischuriam. 332
 Sectio quomodo solvat continuum. 29
 Secundina mulieris exsiccata adversus sterilitatem specificum. 349. liberat à paroxysmo hysterico. 364
 Secundinæ retentæ causæ. 371. diagnosi. *ibid.* quæ symptomata sequantur. *ibid.* remedia specifica. *ibid.* manu chirurgi extrahi debet. *ibid.*
 Secundina retenta. 523
 Secundinarum retentio. 509
 Sedimentum urinæ quod malum. 76
 Semeiotica. 40
 Semen humanum quid; & quot ejus sint partes. 21. & 22
 Non est actu animatum, sed potentia. 22
 Semen mulierum an sit prolificum. 22
 Seminis excretio quando noxia. 99
 Semen generantia aut minuentia medicamenta. 132
 Seminis contra vermes laus & utendi modus. 283
 Semen retentum corrumpitur. 346
 Semen dum corrumpitur, cur in majorem venenositatem degeneret. *ibid.*
 Semen hominis oculo impositum, albuginis curationi conducit. 186
 Seminis copia, acrimonia & fervor supra modum furorem uterinum excitant. 344
 Semen calefacientia. *ibid.* refrigerantia, & extinguentia proprietate specifica. *ibid.*
 Seminis excretio in furore uterino an procuranda. 345
 Semen cur ab utero non recipiatur. 361. non retineatur. *ibid.* corrumpatur. *ibid.* non conformetur. *ibid.*
 Seminis virilis & foeminei improprio, conceptionis impedimentum. *ibid.*
 Semicupium in hepatis scirrhus 297. in calculo renum. 319
 dysuria. 334. in suppressione mensium. 339. & seq. mensium immodico fluxu. 343. hysterica passione. 351. in scirrhus uteri. 354. hydropse uteri. 358. in uteri procidentia an conveniat. 360. ad sterilitatem à frigida causa. 363. in dolore ischiadico resolvens. 381. melancholia hypochondriaca. 391. urinæ incontinentia. 330. in furore uterino. 345
 Semitertiana, vide Hemitritæus.
 Senes cur dysenteria sæpius pereant quàm in media ætate constituti. 310
 Semicupium. 143
 Senectutis temperamentum. 145
- Senilis ætas pituitæ proventum facit. 145. & seq.
 Sensatio quid sit, & quid ad sensationem requiratur. 22
 Sensus dividuntur in internos & externos. 20. interni sunt imaginatio, ratiocinatio, & memoria, tum etiam somnus & vigilia. *ibid.* externi statuuntur quinque, visus, auditus, olfactus, gustus & tactus. *ibid.*
 Sensus communis quid efficiat. 20
 Sentiens facultas quid. 92
 Serosus humor præcipua doloris dentium causa. 214
 immediata arthritidis causa. 374. rheumatismi. 382
 Serosa materia quibus ductibus ab hepate in abdominis capacitatem feratur. 299
 Serum cum majorem, vel minorem acrimoniam habeat. 375
 Seri lactis usus in calida hepatis intemperie. 291. in melancholia hypochondriaca. 305. ejus præparatio. *ibid.* in ulcere renum & vesicæ. 329. in dysuria. 334. & seq. furore uterino. 345. in ulcere uteri. 354. in biliosis febribus. 394. in præservatione à calculo renum. 321
 Senum victus. 92
 Senes quomodo purgandi. 116
 Septenarii tres dies critici. 33. & 34.
 Septimus dies, Rex à Galeno vocatur. *ibid.*
 Serum quid sit, & ejusdem usus. 317
 Seri lactis usus. 139
 Setacei laus in epilepsia 162. in gutta serena. 179. in ophthalmia. 190. fistula lacrymali. 193. ad phthysin. 240
 Sevum hircinum variolarum cicatrices implet. 425
 Sextus dies in crisiibus pessimus. 34
 Sexuum temperamentum. 6
 Sexus similitudo unde pendeat. 34
 Siccitas qualitas aeris & ignis. 3
 Sicca intemperaturæ causæ. 38
 Signum quid sit. 41
 Differentiæ. *ibid.*
 fontes signorum generales. *ibid.*
 Signa critica quæ. 32
 Signa partis affectæ. 45. & 46
 Signa pituitæ præternaturalis. 53
 Signa morbi acuti & chronici. 52
 Signa partis primariæ vel per consensum laborantis. 47. & seq.
 Signa speciei morbi. 48
 Signa temporum morborum. 54
 Signa morbi lethalis & salutaris. 57
 Signa longitudinis morbi. 56. & 57
 Signa morbi maligni & benigni. 51. & 52
 Signa superventorum ægrotis. 86
 Signa flatuum. 53. & 54
 Similares partes quæ. 12
 Ad earum functionem quid requiratur. 13
 Similari morbus. 26
 à morbo simili indicatio. 120
 Sinapi. 96. & seq.
 Sinapismorum usus in paralyti. 155
 Singultus quando malus. 68
 Sincipitis perforatio in epilepsia. 161. & seq.
 Singultus. 256. curatio. *ibid.* & 257. in quo differat à vomitu & nausea. 256. motus convulsivus est, non vera convulsio. 158
 Singultus quis perniciosus. 256. cur fiat in jecoris inflammatione. *ibid.*
 Singultus remedia apud Platonem. 257. vomitus confert. *ibid.* quomodo excitetur ab inanitione. 256
 Singultus curatus aqua nucum viridium. *ibid.*
 Singultus cur malus in hepatis inflammatione. *ibid.* in febribus sæpe sequitur intemperatum refrigerantium usum. 398. ejus curatio. *ibid.*
 Singultus. 476. 496. de portentoso & insolenti singultu. 511
 Sitis ingens morbi acuti index. 52
 Sitis quando mala. 68
 Sitis magna bilem indicat. 43
 Sitis nulla, signum pituitosi. 44
 Sitis non sentiunt phrenetici. 27
 Sitis morbosa. 253. duplex, idiopathica, & sympathica. *ibid.* curatio. *ibid.*
 Sitis depravata differentiæ *ibid.* causæ. *ibid.*
 Siticulosis lac balneum. *ibid.*
 Sitis quæ à gravibus & periculosis morbis dependet, periculosa. *ibid.*
 Sitis in febribus quomodo sedanda. 397
 Sitis in exhausta in diabete causa. 329
 Sitis inextinguibilis. 474
 Sitis intensa. 504
 Situs ventriculi monstruosus. 495
 Smaragdus insignem vim habet in morbis venenatis. 417
 Sobrietas magni momenti in morbis. 146
 Solida cur facilius deglutiantur. *ibid.*
 Somni longi, præsertim à cibo, pituitam generant. 145
 oculis infenn. *ibid.* longioris incommoda. 178. brevioris & longioris. 388
 Somnum conciliantia. 167
 Somnia frigoris & aquarum pituitæ dominium indicant. 145
 Som-

- Somnus gravis ac profundus in virginibus chlorosi laborantibus unde. 335
 Somni præternaturalis differentia. 153
 Sonus per apertum os quomodo excipitur. 203
 Sonitus aurium causa, & differentia. 198. & seq. 153
 Soporosi affectus, & eorum causa. 153
 Soporosi affectus tumore orti historia. 149. & seq. sæpe à vaporibus elevatis ad cerebrum excitantur. ibid.
 curatio. ibid.
 Spasmus cynicus quid. 182. & 157
 Specilla visum conservantia. 184
 Sobrii cur parum dormiant. 43
 Solitudines quomodo exsiccant. 37
 Solutionum continui quot species. 28
 Somni definitio: causa ejusdem proxima: quando & à quo impediatur finis ejusdem. 20. & seq.
 Somnus quando malum signum. 61. & seq.
 Somnus qui utilis. 106
 Somnium quid. 22
 unde fiat. ibid.
 Sphacelus cerebri. 168
 Sphincteris vesicæ affecti causa. 331
 Spica nardi specifica ad hæmorrhagiam sistendam. 210
 Spinæ inunctiones ad rigorem leniendum, in febre quartana utilissima. 405
 difficultas spirandi. 439
 difficultas spirandi cum pulsu valde inæquali. 462
 difficultas spirandi cum tussi & raucedine. 477
 Soni præternaturales. 40
 Spermaticæ partes quæ. 48
 Partium spermaticarum prima rudimenta quando nam apparere incipiant. ibid.
 Spermaticæ partes quando in maribus & quando in foeminis perficiantur. ibid.
 Spiritus congelandi vim habens. 153. & 243
 Spiritus vitrioli specificus ad epilepsiam. 161. contra fluxiones. 175. utiliter julepis admiscetur. 166
 Spiritus vitrioli aut sulphuris ad curationem ulcerum oris & faucium 178. ad asthma. 225. in vomitu. 259. in febribus. 291 & seq. quibus morbis noxius. ibid. in febribus malignis præstantissimus. 417
 Spiritus sulphuris cum aqua portulacæ in æstu tertianæ intermittens. 401. & seq.
 Spiritus mixtura ad febrem malignam. 418. & seq. commendatur in epilepsia. 162
 Spirituum tenebrositas in melancholia unde. 171
 Spiritus tartari in paralyti. 156. in obstructionibus. 294
 Spiritus mastiches descriptio. 249
 Spiritus seu liquor acidus, præcipuum digestionis instrumentum. 251. & 253
 Spiritus salis, tartari, & vitrioli laus in hydrope. 301
 Spiritus salis, vitrioli, sulphuris, & terebinthinæ prædicantur in ischuria. 332. & 333
 Spiritus vitrioli in obstructionibus. 294. in scorbutica affectione. 311. in calculo renum. 315. contra vermes. 358
 Spiritus diureticus. 281
 Spiritus salis in calculo renum. 319
 Spiritus vini ad solum in ileo à flatibus. 224. famem caninam solvit. 249
 Spiritus stribundus ex hermeticis causa sitis morbosæ. 162
 Spiritus dissolvens causa bulimix hermeticis. 251
 Spirituum defectus causa in syncope. 442
 Spiritus vini helleboratus singularis in surditate. 197
 Spiritus flatuosus convulsionis causa. 157
 Spiritus unde maligna qualitate afficiuntur. 165
 Spiritus, cum magna copia ad partem aliquam defertur, sanguinem secum transfert. 220
 Splenetica medicamenta. 130
 Splenis bovis decoctum ad suppressos menses. 339
 Sporadici. 30
 Spumofus sanguis an tantum à pulmone. 234
 Sputum cruentum an sit signum pathognomicum pleuritidis. 227
 Stercus porcinum & asinum in hæmorrhagia sistenda. 210
 Stercus album gallinæ & equinum ad pleuritidem. 230
 Stercus pavonis specificum in vertigine. 164
 Stercus equinum ad colicam. 268
 Stercus anserculi, & stercus album gallinæ, quare in ictero commendatur. 296
 Stercus bubulum exterius grumos sanguinis dissolvit. 333
 Sterculofus fluxus. 273
 Sterilitatem fluxus inducit balneum decoctionis aluminis. 422
 Sterilitas quid. 361. causa. ibid. signa. ibid. curatio. ibid.
 Sterilitatem inducentia alimenta & venena. ibid.
 Sterilitas ab improporione feminum quomodo dignoscatur. 361
 Sterilitatem vel fecunditatem foemina probantia. 362
 Sterilitatem viri indicentia. ibid. curatio à frigida & humida intemperie. ibid. ad sterilitatem curandam specifica. 263
 Sternutatoria, 152. in principio apoplexiæ non conveniunt. 151
 Sternutatio quid. 205. causa. 206
 Spuma quando ominosa. 70
 Spurius morbus. 30
 Sputum quando malum. 69
 Sputatores Melancholici. 45
 Stagnantes aquæ. 102
 Status morbi. 28. & seq.
 Sternutationis symptomaticæ curatio. 206
 adventitii, qui se aeri frigido exponunt. 205
 à qua facultate edatur. ibid.
 hysterica cur salutaris. 349
 in partu difficili. 369
 Sternutatio quando mala. 369
 Sternutatorii compositio. 66
 Sternutatoria medicamenta. 127
 Sternutatorium. 341
 Sternutatio in pestilenti an salutaris. 412
 Stertor in acutis quid notet. 80
 Stertoris causa. 384
 Stomachica medicamenta. 130
 Stomacho admoventur remedia supra cartilaginem xiphoidem, posterius supra. 12. vertebra. 250
 Stibii calcinati usus in epilepsia. 162
 Starbismus convulsionis species. 157
 Strangulationis sensus in hysteris unde. 345
 Stranguria quid. 332
 causas eandem habet, quas ischuria. ibid.
 curatio. 333
 quibus topicis curetur. ibid.
 lixivio ex ovorum testis in cinerem redactis curata. 333
 Strumæ morbus endemius in Hispania. 29. & seq.
 Strumis pueri laborantes cur alvi fluxu chyloso, eoque diuturno sensim contabescant. 247
 Strumis laborantes cur macilenti. 237
 mesenterium plurimum glandulis refertum. ibidem
 & 272
 Strumæ. 516. 525. & 530
 Stulticia. 505
 Stupha humida ad sudores provocandos. 376. & seq.
 Stupidus dolor quid notet. 50
 Stupor cruris è directo laborantis renis, calculi signum. 317
 ut & inflammati renis. 167
 Subeth, Avicennæ quid. 148. & seq.
 Subeth puerorum. 517
 Subligaculum, quod vulgò Zona Hippoc. nominatur, ad proidentiam uteri. 364
 Subsequentia signa criseos. 33. & seq.
 Subtilitas quid sit. 3
 Succini oleum hysterico paroxysmo confert. 349
 Succini albi oleum in epilepsia. 162
 ad partum difficilem. 372
 ad dolorem capitis. 176
 Succus lapidescens causa materialis. 316
 Suctionis in ventriculo sensum impediens. 247
 Sudatiuncula quid notent. 152
 Sudores qui periculosi. 77
 Sudores frigidi quid notent. ibid.
 Sudoris imminens signa. 83. & 84
 Per sudores evacuatio. 119
 Sudorifica medicamenta. 126
 Sudoribus eliciendis decoctum ebulli vel radices bardanæ seu lappæ majoris commendatur. 156
 Sudoris immodici curatio. 243
 Sudorificum ex baccis Juniperi paratum, ad hydropem. 301
 Sudores quomodo provocandi in fluxu muliebri. 342. & seq.
 Sudorifica ad arthritidem. 377. in febre tertiana longiori exhibenda. 392
 Sudores symptomaticos in febribus cohibentia. 398
 Sudorificorum utilitas ad cerebri intemperiem frigidam & humidam. 147
 in cephalæa. 176
 in epilepsia. 162
 in gutta serena. 170
 in hydrope pulmonis. 233
 Sudoribus nocturnis phthistici ut plurimum divexantur. 238
 Sudores in febre pestilenti qui pravi, qui salutare. 413
 Sudorifica an usurpanda in prægnantibus. 364. & 365
 reumatismis. 384
 an hydropicis convenient. 301. & seq.
 ad ulcus renum. 328
 ad urinæ incontinentiam. 331
 in chlorosi. 336
 qualia in febrium continuarum declinatione convenient. 296
 Sudores nocturni. 481. & 504
 Suilla caro. 98
 Suffitus moderatus & non graveolens, frigidam & humidam cerebri intemperiem emendat. 146
 Suffitus acerrimi apoplecticis conferunt. 151
 gummi tamahaca cerebrum exsiccat. 175. asthmaticis nocent. 228. in diarrhoeam biliosa. 273. dysenteria.

ria . 276. tenesmo . 279. in fluxu hæmorrhoidum immodico . 285. ad dolorem hæmorrhoidum sedandum . 288. in mensium suppressione . 339. mensium fluxu immodico . 341. exsicicans & roborans in fluore muliebri . 343. & seq. ex verrucis quæ tibiis equorum adnascuntur ; in hysterica passione . 349. ex lapide pirite , ad tumores scirrhusos dissolvendos . 353. ad uteri procidentiam . 360. adversus sterilitatem a frigida causa . 363. coryza . 205. in auris surditate . 198. ad uteri flatus explodendos . 358. ad foetum mortuum excludendum . 370
 Suffumigia cephalica . 148
 in paralyti . 156
 in surditate . 198
 ad ulcera profunda . 354
 Suffusio quid . 181
 causæ . ibid. & 182
 duplex , vera & spuria . ibid.
 aliæ differentiz . ibid.
 quomodo distinguatur à gutta serena . 188
 signa . ibid.
 quando punctione curanda . ibid. & 184
 curatio . 183
 Suffusio & cataracta . 502
 Sugillatio quid . 186
 curatio . ibid.
 Suilla caro . 98
 Sulphuris lac & flores ejusdem ad catarrhum . 175
 Sulphuris oleum in oris & linguæ ulceribus . 212. & seq.
 ad dentes de albandos . 216
 Sulphuris flores & lac ad asthma . 225. & seq.
 ad phthisim . 240
 Super purgationis curatio . 17
 Suppositoris alvus proruretur , si clysteres injecti non redantur . 151. & seq.
 Suppositoria ad tenesmum . 279
 ad fluxum immodicum hæmorrhoidum . 291. & seq.
 ad dolorem hæmorrhoidum . 288
 in vesicæ inflammatione . 325
 Suppositoria . 324
 Suppressio omnimoda alvi aut urinæ , morbi acuti indices . 53
 Suppurantia medicamenta . 134
 Suppurationis in thorace causæ & signa . 232
 Suppurati qui evadant . ibid.
 Sutarum dolor quid significet . 85
 Surditas quando salubris . 61
 Surditas . 196
 causæ . 197
 curatio . ibid.
 Surdi ab ortu cur muti sint . 19
 Surdastri cur aperto ore melius audiant . ibid.
 Surdis biliosæ dejectiones profunt . ibid.
 maxime conferunt sternutatoria . 197
 spiritus vini helleboratus . 197
 Surdastri in constitutione austriana graviolem auditum habent . 197
 Surditas in febribus malignis cur non adeo periculosa . 412
 Suspensio quando mala . 66. & seq.
 Syderum influxus quomodo sint causæ morborum pestilentium . 408
 Symphyti radices syrupus in diabete commendatur . 330
 Sympathici affectus , an morbi . 25
 Sympathicus morbus quis , & quas causas habere soleat . 29. & 30.
 Symptoma quid sit , unde pendeat , illius differentiz . 39
 Symptomatum causæ . 49
 Symptomata notificant morbos . 25. & seq.
 Symptomata hysterica & hypochondriaca . 451
 Syncope pulsum abolet . 41
 Syncope morbi maligni index . 51
 Syncope quid . 242
 in quo differat ab apoplexia . ibid.
 signa . 243
 causæ . 242. & seq.
 Syncope cardiaca & stomachica . ibid.
 Syncopes lethalis historia in nobili virgine Montpelianæ . ibid. & in alia virgine & sanguine circa cor congelato . ibid.
 Syncope in quo differat , ab epilepsia , apoplexia , & uteri suffocatione . 243
 curatio . ibid.
 Syncope hæmorrhagia cohibita . 209
 Syncopalis febris essentia , causæ , & differentiz . 397
 curatio syncopalis minuit . 398
 Syncopalis humorosa . ibid.
 Syncope à liene . 528
 Synochum significat sanguis è naribus fluens . 51
 Synochus simplex . 386
 causæ , & signa . ibid.
 differentiz , & curatio . ibid.
 Synochi simplicis duo remedia , sanguinis missio ad animi deliquium , & aqua frigida potus . 386
 Synochi , & Synochis febres quænam sint . 389

Synochi putrida essentia . ibid.
 differentiz , & causæ . ibid.
 signa . 390. & seq.
 Synodicus mensis . 31
 Synectice diarrhoeæ causæ . 273
 Syrupi . 141
 Syrupus Magistralis in dolore capitis . 183. ad sanguinem mundificandum . 234. & seq.
 Syrupi ad asthma . 225. & seq.
 ad phthisim . 249
 Syrupus de absinthio . ibid.
 ejus descriptio . ibid.
 restaurans . 246
 in diarrhoea biliosa . 274
 Syrupi de cichorio compositi quadruplicato rheo doses . 292
 Syrupus purgans in calida hepatis intemperie . 289. & seq.
 ad obstructions inveteratas . 293. & seq.
 ex chalybe deobstruens & purgans . 295
 hydragogus . 292
 rhamni cathartici , hydropicorum aquas educens . 301
 Syrupi sancti Ambrosii . ibid.
 descriptio & usus . ibid. purgans in melancholia hypochondriaca . 308. purgans & præservans à calculo . 320.
 de alchæa simplex in calculo renum . ibid. roborans , adstringens & refrigerans in fluore muliebri . 342. hystericus purgans . 351. magistralis purgans . 384. refrigerans , roborans , purgans . 352
 Syrupus violaceus , aliique dulciores , soli non exhibendi . 395
 Systoles effectus . 20

T

Tabaci fumus hystericis mulieribus prodest . 349
 cinis dentes abstergit & dealbat . 216. & seq.
 Tabellæ cerebrum confortantes . 152
 in mania . 169. ad diarrhoeam . 273. & seq. exsiccentes cerebrum . 174. hepar refrigerantes . 290. roborantes in melancholia hypochondriaca . 408. calculum imminuentes . 320. roborantes & leniter purgantes ad præcavendum abortum . 367. ad asthma . 225. in hæmoptoe . 439. in ventriculo frigido . 272. ex chalybe deobstruente hepar . 294
 Tabellæ . 140
 Tabes à quo humore . 237
 Tabis differentiz variz ab Hipp. propositæ . ibid.
 Tabidis autumnus cur malus . ibid.
 Tabifica conformatio . 238
 Tabes morbus endemius in Lusitania . 39
 Tabula signorum , partem primariæ , vel per consensum affici indicantium . 47
 Tabula signorum magni vel parvi morbi . 55
 Tactus signa parva . 61
 Tactus quid . 21
 Tactus symptomata . 146
 Tamarindi ad immodicum fluxum hæmorrhoidum cohibendum commendantur . 285
 Taphi barbari usus in hæmorrhoidum dolore . 288
 Taphis quid . 187
 Latinis conturbatio . ibid.
 curatio . ibid.
 Tartari crystallus quomodo fraudetur ab impostoribus , 295
 ex tartaro remedia sunt ab obstructione inveterata . ibid.
 falsi tartari & spiritus tartari maxime commendantur ad obstructions hepatis . 294
 ex tartaro remedia ad hydropem . 302. & seq.
 in scorbutica affectione . 311
 in suppressione mensium . 339
 Tartari cremor in hysterica passione exhibendus . 351
 Tartari vitriolati compositio & usus . 294
 in suppressione mensium . 339
 in calculo renum . 318
 Temperamentum quid sit , & temperamentorum differentiz . 4
 Temperamentorum . 5
 Temperamentum ætatis . 6
 Judicium temperamentorum . 5
 Temperamenta sexuum & temporum anni . 6. & 7
 Temperies calida & sicca viscerum , biliosum humorem prædominari arguit . 43
 Temporibus inæqualitates malignarum febrium causæ . 408
 Temporibus anni temperamenta . 7
 Temporibus morbi signa . 41
 Temporibus anni qualitates . 105. & 106
 Tempus victus exhibendi ægrotis . 356
 Tenesmus cum mingendi cupiditate cur adfit in vesicæ calculo . 322
 Tenesmus quid . 278
 an differat à dysenteria . ibid. gravidis abortum facit , ibid.
 curatio . ibid. & 280
 Tenuis pituita . 20
 Terebellum extremum remedium in epilepsia . 161
 Terebenthinæ ulus in asthma . 226
 Aperit , urinam movet , & alvum emollit in scirrhus hepatis .

- patis. 309. in melancholia hypochondriaca. 308. in præ-
 servatione à calculo renum. 321. pilulæ ex terebinthina
 in mictu sanguinis à calculo. 327. in ulcere renum & ve-
 sicæ & uteri. 328. in empyemate. 329. ventriculo expur-
 gando. 249. in inflammatione ventriculi. 190
 Terminus accretionis quidnam sit. 18
 Tertiapa febris quandonam vera & legitima dicatur. 396
 Tertiana continuæ essentia & causa. 399
 signa diagnostica. 391. quomodo à syncho biliola distin-
 guatur. ibid. venæ sectio maximè utilis. 393
 Tertiana intermittens sedes ac differentia. 399
 causa. ibid. exquisita signa. ibid. notha signa. ibid. an
 semper periculi expertes. ibid. solutio certior per alvi
 fluxum. ibid.
 curatio. ibid.
 victus ratio. ibid.
 Tertia febre laborantes, quando cibandi. ibid.
 etiam in accessione, urgente necessitate cibus offerri po-
 test. ibid.
 medicamentum purgans quando exhibendum. 400
 cur vomitoria convenient. ibid.
 Tertiana intermittens longioris causa. ibid.
 maligna signa. 410
 Tertianus quid. 47
 Tetrax quid. 108
 Tetrax convulsionis species. 157
 prognosis. 158
 Theriaca recens ratione opii soporosis affectibus non con-
 venit. 151. & seq.
 Trachea fluxionibus obnoxia. 58
 Tremor quomodo funestus. 64
 Trigesimus quartus dies criticus. 32. & seq.
 Tristitia effectus. 107
 Trochisci. 141
 Trochisci fluxioni sistendæ idonei. 124
 in calido catarrho. 175
 Trochisci Gordonii & de carabe ad mictum sanguinis. 327
 ad renum ulcus & vesicæ. 345
 de myrrha ad mensum suppressionem. 339
 alkekengi in dysuria. 334
 Trochisci in ulcere renum & vesicæ. 328
 in febre quartana maximè utiles. 405
 sublinguales ad linguæ scabritiem siccitatem. 398
 albi Rhafis in cancro uteri. 355
 Trochisci ad ulcus ventriculi. 357
 de Rhabbarbo ad hydropem. 301
 viperini ad febrem pestilentem. 418
 Tuba Fallopiana quid. 347
 Tuberculum pulmonis duplex. 237
 ejus causa. ibid.
 Tuberculum in pulmonum arteriis prope cor, palpitationis &
 interitus causa in Antipatro medico. 244
 Tumor oedematosus tibiæ & pedum quomodo discus-
 tiendus. 304
 Tumor magnus & contumax, genu occupans, emplastro
 vesicatorio admoto curatus. 378
 Tumor lienis. 437
 Tumor strumofus. 444. & 459
 ex tumore in genu aperto, loco puris ventus egreditur. 471
 Tumor pedis dextri diuturnus. 480
 Tumor pancreatis scirrhus cum affectione hypochondria-
 ca. 481
 Tumor cancrifus in hepate cum dolore ischidiaco. 459
 Tumor in genu contumax, & diuturnus. 492
 Tumor mammarum. 500
 Tumor hepatis spurius & decipiens. ibid.
 Tumor eruris. 528
 Tumor & dolor in genu. 512
 Tumor scroti. 521
 Tumores strumosi in digitis. ibid.
 Tumor suppuratus resolutione curatus. ibid.
 Tumor oedematosus. ibid.
 Tumor in crure. 528
 Turgere humorem quid sit. 115
 Turgentia in humoribus quid. 408
 quomodo dignoscatur. ibid.
 In turgentia cur phlebotomia potius quam purgatio usur-
 petur. ibid.
 Turtures. 100
 Tussis excrementa quid indicent. 47
 Tussis cur excitetur dum auris interior vellicatur. 196
 Tussis & catarrhus infantis. 440
 Tussis & difficultas spirandi cum doloribus humerorum bra-
 chiorum. 475
 Tuthia in ulceribus oculorum commendatur. 192
 Tympanites quid. 298
 causa. ibid.
 causa efficiens. ibid. an solus efficiat. ibid.
 in corpore atrabiliario lethalis. 300
 Typhodes febris quid. 390
 Typhomania quid. 152

V

- V Acui dies. 31
 Vacuatio suppressa quid efficiat. 41
 Valeriana sylvestris radice laus in epilepsia. 162
 Vapor occulta qualitate molestus inter causas palpitationis
 cordis. 243
 Vapor melancholicus ut plurimum causa cataleptæ. 154
 Vaporum melancholicorum, qui ab hypochondriis elevan-
 tur, varia symptomata. 306
 Vapor malignus & venenatus hysterica suffocationis causa.
 346
 Varies Melancholicis supervenientes salutare. 169
 Variolæ in quo differant, an sint morbi novi. 421
 Variolarum causa. ibid.
 eruptio cur tandiu differatur. ibid.
 cur majori copia in facie, pedibus, & manibus appare-
 re soleant. ibid.
 in quo differat à maculis purpureis. ibid.
 aliquando pestis prodromi & nuntii. 422
 Variolarum & morbillorum expulsio sit per sanguinis ebul-
 litionem. ibid.
 talis ebullitio duplex, una perfectiva, & alia corruptiva.
 ibid.
 duo habent tempora, unum ebullitionis, aliud eruptio-
 nis. ibid.
 imminentium signa. 423
 quæ salutare. ibid.
 lethales sanguinis excretiones quid indicent. ibid.
 curatio. ibid.
 victus ratio. ibid.
 erumpentibus cur diuturnior somnus noxius. ibid.
 curatio à venæ sectione inchoanda. ibid.
 quo morbi tempore maximè proficua. ibid.
 an purgatio conveniat. ibid.
 Eruptionem adjuvantia. 424
 quando usurpanda. ibid.
 malignitas alexipharmacis oppugnanda. ibid.
 solis incrassantibus curæ. ibid.
 quæ partes afficiant. ibid. & 425
 ab earum noxii quomodo defendendus pulmo. 424
 intestina, oculi, nares, facies. 425
 Variolarum foveæ & cicatrices in facie quomodo delin-
 dz. ibid.
 Variolæ an acu aurea vel argentea perforandæ. ibid.
 Variolæ. 449. & 504
 Variolæ cum dysenteria. 443
 Variolæ cum alvi fluxu. 450
 Variolarum prognosis. 506
 Vas breve, quos usus habeat. 259
 Venarum jugularium secandi modus. 150
 aperiri possunt in angina. 167
 Venæ sectio frontis, in comate vigili idiopatico celebra-
 da. 152. & seq.
 in phrenitide. 167
 dolore capitis. 176
 in gutta serena. 180
 Venæ narium utilissimè aperiuntur in phrenitide. 167
 Venæ sectio temporum, earum, quæ sunt in angulis oculo-
 rum juxta nasi radicem in gutta serena. 179
 ophthalmia. 187
 Vena secanda sub mamma in curatione angina. 221. & seq.
 sub lingua. 300
 Venæ plurimo sanguine refertæ, omnes vias anteriores an-
 gustiores efficiunt. 369
 Venas per epiploicas & gastrepiploicas serofus humor è ve-
 nis in abdomen fertur. 299
 Venosus sanguis. 30
 Veneni haulti curatio. 254
 Venenatæ qualitates in hysterica passione agnoscendæ. 345
 Venenata febrium qualitas à qua causa dependeat. 407
 & seq.
 Venenum secta vena facilius penetrat & interimit. 412
 Venenatum quid in mania. 168
 Ventis non defflatus aer faciliè corrumpitur. 408
 Ventriculi affectus. 247
 Ventriculi coctio à quibus causis lædatur. 248
 curatio. ibid.
 Ventriculi coctio læsa cum alvi fluxu, curata in auctore usu
 aceti acerrimi cum ovis induratis. ibid.
 Ventriculi dolor. 262
 causa. ibid.
 curatio. ibid.
 Ventriculi tres præcipuæ partes. ibid.
 Ventriculi doloris causa extraordinaria. ibid.
 Ventriculi phlegmones causa & signa. 264. & seq.
 curatio. ibid.
 quando in abscessum degenerat. ibid.
 Ventriculi ulcerum causa & prognosis. ibid.
 Ventriculi inflammationi quando purgatio conveniat. ibid.
 Abscessus quomodo rumpendus. 265
 ulceris curatio. ibid.
 Ventriculus quomodo sit causa melancholia hypochondria-
 ca. 281. & seq.
 Ventri-

- Ventriculi calida intemperie, laborantis curatio, 249
 Ventriculum calefacientia & roborantia, ibid.
 Ventriculi motus expulsi triplices, 255
 Ventriculi motus naturalis fit versus pylorum & intestina, motus præternaturalis contra, 256. & seq.
 Ventriculus cur *καρδίας* à veteribus vocatus, 262
 Ventriculus quid conferat ad generationem calculi, 317
 Ventriculi aphthas facit succi limonum incautus usus, 319
 Ventriculus quomodo ex utero in hysterica passione afficiatur, 346
 Ventris dolor, 286. & seq.
 Ventriculi dolor, 262
 Venus immoderata una ex præcipuis arthritidis causis, 375 & seq.
 Venus immodica calculum generat, 50
 ad ventrem proclives biliosi, 39. & seq.
 Ventris temperamentum, 7
 Veneris impotentia, 495
 Venus languida, 503
 Veris victus, 92. & seq.
 Veris qualitates, 104. & seq.
 Vermes quando malum signum, 72
 Vermes inter causas convulsionis & epilepsie numerantur, 160
 in dentibus cariosis sæpissime generantur, 214
 Vermium genera, 202
 non raro exitiosi sunt, 283
 excreti in morbis an salutares, ibid.
 an ex lacte in infantibus lactentibus generentur, 275
 quibus expurgandi, 283
 Vernaculi morbi, 30
 Verrucæ, 519
 Verrucæ manuum, 515
 Vertebrarum luxatio paralyfin efficit, 155
 Vertigines unde oriuntur, 163
 Vertigo quid, ejus differentie, 162
 proxima causa est circumvolutio spirituum, quæ est morbus in situ, ibid.
 una idiopathica, & alia sympathica, 163
 Vertigo idiopathica epilepsie aut apoplexie prænuncia, ibid.
 Vertiginis sympathica signa distinctiva, ibid.
 Vervicis omentum & pulmo ad pleuritidem, 229
 Vescicatoria medicamenta, 136
 Vescitorium, 144
 Vesicæ effectus, 315
 Vesicæ excrementum proprium materia mucilaginosa, ibid.
 Vesicæ calculus, 322
 Vesicæ inflammatio, 324
 causæ, ibid.
 signa, ibid. curatio, ibid.
 solvitur aliquando erysipellate in cute oborto, ibid.
 topica quæ admovenda, ibid.
 in principio non convenit purgatio, ibid.
 Vesicæ ulcus, 328
 signa, ibid.
 curatio, ibid.
 in senibus non curatur, ibid.
 excruciantia adstringentia, & glutinantia, & consolidantia quomodo convenient, ibid.
 injectiones peculiariter conveniunt, ibid.
 Vesicæ calculo pueri, senes calculo renum cur magis obnoxii, 322
 Vesica inflammata cur phlebotomia è parte dextra celebranda, 325
 è vesica pus procedens quale, ibid.
 Vescicatorii formula usitatio apud Monspelienfes, 147
 apoplecticis prosunt maximè cum euphorbio, 151
 convulsioni, 158
 epilepsie, 161
 toti capiti admotum in dolore capitis, 175
 sincipiti in ophthalmia, 190
 posteriori parti cervicis in amaurosi, 179
 toti capiti raso, 373
 sincipiti lippientibus oculis, 191
 in angina, 221
 asthmate, 225
 arthriticis doloribus, 374
 ischiadico dolore, 381
 Vescitorium emplastrum, ibid.
 Vescicatoria in febre pestilenti admovenda, 415
 quibus corporis partibus, ibid.
 quo morbi tempore, 418
 in peripneumonia, 230
 Vesciat. in catarro, scapulis cervice, 173. & seq.
 Vetus quandonam menstrua excernantur, 22
 Vibices in cadaveribus defunctorum quid indicent, 411
 Vicinia calidarum rerum calefacit, 37
 Vicinia frigidarum rerum refrigerat, ibid.
 Victus moderatio quæ necessaria, 89
 Victus singulis ætatibus congruus, 92
 Victus singulorum temporum, ibid.
 Vigessimus dies est criticus, 33
 Vigessimus septimus dies, criticus, 34
 Vigilia quid, 20
 Vigilia quæ utilis, 106
 Vigiliæ quomodo calefaciant, 110
 Vigiliæ quando malum signum, 61
 Vigiliæ post mediam noctem cur plerumque infestare soleant, 306
 in febribus quomodo curandæ, 396
 in febre malig., 418. & seq.
 Vigiliarum noxæ, 91
 Villensium aquarum laus, 76
 Vini qualitates, 101
 Vinacea autumnii tempore membris paralyticis prosunt, 156
 valent ad præcavendam arthritidem, 380
 Vini immoderatus usus stuporem & paralyfin inducit, 150
 Vinum euphrasium in gutta serena, 179
 purgans in asthmate, 125
 Vinum in ophthalmia quando conveniat, 190
 Hippocraticum ad calefaciendum stomachum, 250
 chalybeatum in obstructionibus contumacibus solvendis, 294
 hidragogum ad hydropis curationem & diureticum, 300
 Vini aciduli laus in præservatione à calculo, 320
 Vinum omnium fluxionum vehiculum est maximum, 308
 medicamentum ad febrem quartanam, 404
 omnium cardiacorum potentissimum, 419
 Vinum helleboratum in mania, 170
 alkekengi ad calculum, 319. & 320
 ad supressionem urinæ, 333
 Vini calidi usus in intemperie ventriculi frigida, 251
 an conveniat in gutta serena, 178
 meracum famem caninam solvit, 251
 Virgæ caruncula, 453
 Vipera caro, cor & hepar exsiccata, virtute pollent alexipharmaca, 418
 Virgines quomodo effœminandæ, ut aptæ reddantur generationi, 363
 Virginibus chlorosi laborantibus cur familiaris pica, 335. & seq.
 Virginibus pessaria, nec clysteres uterini præscribendi, 182
 Viri magis obnoxii angina, quàm fœminæ, 220
 Virium imbecillitas in quo differat à syncope, 246
 causæ, & curatio, ibid.
 Viscerum obstructorum signum, hypochondriorum gravitas, seu satietas, 293
 Viscus quercinus specificus in epilepsia, 161
 Visibilia objecta cur duplicia appareant, 180
 cur inversa aut curva appareant, ibid.
 cur fenestrata appareant, ibid.
 Visio læditur imminutè, abolitè, & depravatè, 179
 Visioni lumen necessarium in mediocri quantitate receptum, 37
 Visus quid, 21
 Visus signa lethalia, 61
 Visum conservantia specilla, 184. & seq.
 Vitam quomodo definiat Aristoteles, 13
 Vitalis facultas quid sit, 19
 Quid eidem ministret, ibid.
 Vitalis spiritus quis, & ubi generetur, 13
 Vitellina bilis quid, 10
 Vitellina bilis unde procreetur, 53
 Vitrea pituita, 11
 Vitrei humoris affectus, 180
 Vitriolum album hæmorrhagiam potenter cohibet, 209
 Vitrioli oleum ad phthisin commendatur, 241
 Vitriolum album, & sal ex vitriolo ad vomitum, 259
 oleum seu spiritus ad obstructions contumaces, 284
 Vitrioli martis usus in melancholia hypochondriaca, illiusque præparatio, 308
 in hysterica passione, 350
 Vitrioli oleum & spiritus, vide Spiritus vitrioli.
 Vitriolum album & sal vitrioli vomitoria in tertiana intermittente, 399
 Vitriolorum laus in omni putredine & malignitate, 417
 Vitulina caro, 98
 Ulcus quid, 47
 Ulcus in corde, 446
 Ulcus gingivarum, 461
 Ulcus cum ossis carie, 462
 Ulcus cancrum, 472
 Ulcus fistulosum, 508
 Ulcus sinuosum, 517
 Ulcus renum, 525
 Ulcus verminosum, 533
 Ulcera circumglabra maligna, 52
 Ulceris à variolis in faucibus excitati curatio, 424
 Ulcera phagedænica quæ, 251
 Ulcerum narium curatio, 203
 Ulcera narium excruciantia, ibid.
 variolarum cicatricibus implendis, 424. ad ulcera maligna à variolis excitata, 425. ad scirrhum uteri, 355
 foetum mortuum excludens, 370
 in hæmorrhoidum fluxu immodico, 385
 Unguentum, 124
 Unguenta ad spinam dorsi inungendam in paralyfi, 155
 in ophthalmia, 156
 in suffusione, 183. & seq.
 Un-

- Unguentum resolvens ad arthrididem. 222
 Ad dolorem ischiadicum. 380
 detergens. 375
 Unguento mercuriali cataracta curata. 183. & seq.
 ophthalmia desperata. 190
 Unguentum ventriculorum roborans. 248. & seq.
 in alvi fluxu. 282. & seq.
 hepar deobstruens. 284
 de artanita pro inunctione totius ventris in vermibus. 283.
 hepar refrigerantia. 291. & seq. ad lienis scirrhum. 304. &
 seq. ad renum ulcera consolidanda. 328. ad abortum præca-
 vendum. 367. ad sudores symptomaticos cohibendos. 398
 Unguis oculi in quo differat à panniculo. 195
 causæ differentia. ibid. curatio. ibid. aucta & jam inve-
 terata, sola manuali operatione curatur. ibid.
 Vomitus frequens quid arguat. 50
 Vomitus mali signa. 71. & seq.
 Vomitus instantis signa. 83
 Vocem articulatam cur edant surdi ab ortu. 196
 Voluntarii motus symptomata. 150. & seq.
 Volvulus quid. 269
 Vomica pulmonis derepente supra multos è medio sustulit. 236
 Vomitoria in affectibus soporosis. 150. & seq.
 in paralyti. 156
 asthame. 225
 Vomitus quid. 256
 in quo differat à nausea. ibid. differentia. ibid. lethalis ab eiu-
 fungorum. 257. ex caseo putri magna copia comesto. ibid.
 Imminentis signa. ibid. alvi profluvio laboranti superveniens
 salutaris. ibid. bonus vel malus quibus signis dignoscatur.
 ibid. biliosi curatio. ibid. pituitosi. 259
 Vomitus vehementissima narcotica admixta purgantibus pro-
 sunt. 258. & seq.
 Vomitus sanguinis. ibid. causæ. ibid. curatio. ibid.
 quæ victus ratio conveniat. ibid. purgantia. 260. & seq.
 Vomitorium blandum in calculo renum. 317. in diabete. 330
 Vomitus utilitas in renum & vesicæ ulceribus. 328
 in menstruis immodicè fluentibus. 304. & seq.
 fluore muliebri. 243. & seq.
 Vomitorium in hysterica passione. 350
 in uteri inflammatione minimè convenit. 352
 ad purgandam bilem in ventriculo. 397
 in principio accessionis in febre quartana exhibenda. 408
 Vomitorium triplex gradus. 394
 Vomitorium. 138
 Vomitoria medicamenta. 125
 Vomitus in prægnantibus, sanguinis missione curandus. 365
 in arthritidis prophylaxi usurpandus. 380. & seq.
 quando melius succedat. ibid. ex quibus componendus.
 ibid. utilitas in febribus putridis continuis. 394
 intermittente. 400
 Vomitus in febre maligna, & curatio. 262
 Vomitus sanguinis. 432
 Vomitus in febre maligna. 428. & 468
 Vomitus contumacissimus. 454
 Vomitus antiquus. 483
 Vomitus sanguinis ab hausta in potu hirudine. 490
 Vomitus ad cholera morbum accedens. 492
 Vomitus horrendus. 506
 Vomitus frequens qui arguat. 50
 Vomitus mali signa. 71. & 72
 Voraces melancholici. 45
 Urinæ signa. 50
 Urinæ morbi acuti indices. 52
 Urinæ sanæ in febre non levi malignæ. 52
 Urina quæ mala. 74
 per urinas evacuatio. 119
 Urinæ medicamenta. 130. & seq.
 Urinæ suppressio. 426. & 446
 Urinæ suppressio à caruncula virgæ. 445
 Urina cur in phrenitide aliquando supprimatur. 167
 Eam provocantia. ibid.
 Urinarum critica profusio quibus contingat. 272
 Urina crassa & rubra cur appareat. 255. crassæ rubræ &
 turbidæ causa in melancholia hypochondr. 305
 suppressa à calculo quid agendum. 325
 Urinarum bullæ à qua causa fiant. 317. & seq.
 filamenta ad quid referri debeant. ibid.
 Urinæ paucitas in hydropicis mala. 300. cruentarum causæ. 326
 Urinæ incontinentia. 329. & seq.
 causæ. ibid. signa causarum. 330. incontinentia, & suppres-
 sio quomodo ab eadem causa producantur. ibid. specifica.
 ibid. potus conveniens. ibid. in senibus incurabilis. ibid.
 Urinæ suppressio si septimum diem excedat, lethalis. 332
 à calculo quomodo auferenda. ibid.
 Urinæ ardor. 333. causæ. ibid. signa causarum. ibid. curatio. ib.
 Urinæ acrimonia interdum inducitur à materia alba & qua-
 si lactea cum urina copiosè emissa. ibid.
 ejusdem materia, & causa. ibid.
 Urinarum copiosa profusio ab insolatu unde. 375
 Urina in febre pestilenti aliquando urinæ sanorum similis. 411
 ex urinis in eadem febre prognosis incerta. 414
 Urinæ nigræ in quartana bonæ. 393
 Urinam provocantia in febris continuæ declinatione. 395
 Uteri scirrhus. 431
 Uteri dolores. 504
 Uteri prolapsus. 522
 Urticæ succus in sistendo sanguine. 210
 fluxu hepatico. 280. in ictero. 297
 Urtica mortua specifica lienis scirrhuso. 304. urticæ succus
 fluxum mensium immodicum sistit. 341
 Urtica contusa, maxillæ admota, citò dentium dolorem sol-
 vit. 227. radice decoctum ore detentum. 226
 Urticis viridibus membrum resolutum percutiendum. 156
 Urtica cocta in sartagine pubis regioni admota, ad fluxum
 mensium immoderatum. 341. & seq.
 Usus veneris quibus magis noceat. 107
 Usus partium quid. 17
 Uterus quomodo crassescat in prægnantibus. 317
 proprium excrementum est fluor albus. ibid. corporis totius
 sentina ac cloaca à nonnullis nominatus. 338. sexcentarum
 ærumnarum, innumerarumque calamitatum auctor est. 345
 utrum ad umbilicum & partes superiores ascendat. ibid.
 Uteri inflammatio. 351
 differentia. ibid. causæ 342. signa & curatio. ibid. & quomo-
 do distinguatur à vesicæ & intestini recti inflammatione. ib.
 ut plurimum lethalis. ibid. suppurans ægram lenta febre
 absumit. 352
 Uteri ulcus. ibid.
 causæ. ibid. differentia, signa. ibid. curatio. 353
 quando præcipue conveniat sanguinis missio. 352
 qua methodo fuerit curatum. ibid. detergentia, exsiccantia
 & consolidantia. ibid.
 Uteri ulceris, cui succedit fistula, curatio. ibid. à lue ve-
 nereæ curatio. ibid.
 Uteri scirrhus. 354
 causa, signa. ibid. differentia. ibid. curatio. ibid.
 quomodo à mola distinguatur. ibid.
 Uteri cancer. 355
 causa, signa. ibid. curatio. ibid. cur incurabilis. ibid.
 curatio palliativa. ibid. specifica. ibid.
 Uteri gangrena & sphacelus ibid. causæ, signa. ibid.
 curatio. 356. curatæ exemplum insigne. ibid.
 Uterus auferri potest cum incolumitate mulieris. ibid.
 Uteri inflatio in quo differat ab hydropo. ibid.
 Uteri hydrops duplex. ibid.
 in uteri cavitate quomodo flatus & humores continentur. ib.
 & 357. inflationis & hydropis causæ. ibid. quomodo ab hy-
 dropo universali, aliis uteri tumoribus, graviditate & mola
 distinguatur. 357
 Uterus qualis in muliere, tale est ut plurimum reliquum cor-
 pus. ibid.
 Uteri hydrops qui periculosior ibid. vomitoria cur convenient.
 358. inflationi suffitus nucis moschatæ maxime conducit. ibid.
 Uteri procidentia. ibid. differentia, & causæ. ibid. & 359. signa. ib.
 quæ incommoda sequantur. ibid. quomodo reponendus. ibid.
 quomodo continendus. 359
 Uteri clausura. 360. causæ dignotio. ibid. curatio. ibid. quæ cura-
 bilis. ibid. curatio à Chirurgia maxima ex parte petitur. ibid.
 Uterus disruptus ex partu laborioso 370. cur semen non exci-
 piat. 361
 Uteri acetabula dissolventia. 366. roborantia, exsiccantia,
 expurgantia. 364
 Vulnus contusum. 472
 Vulnus in brachio curatu difficile. 476
 Vulnerum prognosis. 504
 Vulnus contusum. 515
 Vulnus capitis cum contusione. 517
 Vulnus in pectore. 520
 Vulnus sclopeti. 522
 Vulnus contusum in oculo. 523
 Ulcus cariosum in sterno. ibid.
 Vulnus asperæ arteriæ ex sclopeto. 524
 Vulnus thoracis curatu difficile. 525
 Vulnus vesicæ ex sclopeto. 527
 Uvæ tunicæ affectus. 184. procidentia. differentia, signa,
 curatio. 193
 Uvæ. 96
 Vulnerarium decoctum. 353. & seq.
 Vulnerarium decoctum, aqua catapultarum dictum. ibid.
 Vulneraria medicamenta. 133
 Vulnus quid sit. 28
 in Vulneribus computatio dierum quando fieri debeat. 31
 Vulturis pellis ventrem calefacit. 173
 Uvulæ relaxatæ causæ & curatio. 219
 cautiones. ibid.

Y

Y

Z

Z Edoaria ventriculorum roborat. 250
 Zinziber. 100

INDEX LIBRORUM, PARTIUM, ET CAPITUM Totius Tractatus.

LIBER PRIMUS.

De differentiis methodum integrantibus,

- CAP. I.** **D**E methodo inveniendarum differentiarum læsæ respirationis, difficultas, & ejus solutio. Pag. 1.
- Cap. II.** Ex quibus partibus componatur respiratio tanquam una actio composita. 2
- Cap. III.** De Generibus differentiarum difficilis respirationis. 3
- Cap. IV.** De Differentiis difficilis respirationis simplicibus. 4
- Cap. V.** De compositis differentiis læsæ respirationis. 6
- Cap. VI.** De differentiis per se compositis difficilis respirationis in singulo motu. 6
- Cap. VII.** De differentiis in utroque motu mutuo compositis, scilicet cum rhythmo, & sine rhythmo. 8
- Cap. VIII.** De differentiis vicissim compositis secundum motum, & quietem. 9
- Cap. IX.** De Quinta differentia diffic. respirationis vicissim composita, quæ inæqualis dicitur. 10
- Cap. X.** Quotuplex sit difficilis respiratio æqualis & inæqualis. 11
- Cap. XI.** Quotuplex sit genus inæqualitatis circa difficilem respirationem. Et primum de Primo genere inæqualitatis secundum differentias. 12
- Cap. XII.** De secundo genere inæqualitatis secundum motum. 14
- Cap. XIII.** De tribus aliis inæqualitatis circa respirationem generibus, Facultatis, subjecti, & spiritus. 16

LIBER SECUNDUS.

De formali cæterarum differentiarum difficilis respirationis reductione ad primas methodum integrantes.

- Cap. I.** Quid & quotuplex sit difficilis respiratio secundum thoracem, & ad quas methodi differentias formaliter reducatur. pag. 18.
- Cap. II.** Respiratio sublimis quid, & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 20
- Cap. III.** Orthopnoea quid & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 21
- Cap. IV.** Stertorosa respiratio quid & quora, quomodoque ad methodum referenda. 24
- Cap. V.** De Dyspnœa specificè sumpta pro Anhelatione. De Spiritu simpliciter, Spiritu denso, magis densato, Asthmate Pneumonia, Pneumatode, Pneumatosis, & Subspiritu, Quid & quomodo distinguantur, & ad method. reducuntur. 25
- Cap. VI.** De multiplici, Longa nimirum, Brevis, Multa, Extendente, & Urgente respiratione, necnon de spiritus detentione; quid, & quomodo sub methodo contineantur. 27
- Cap. VII.** De Calida & Frigida respiratione; necnon de Apnoea; quid sint & quomodo sub methodo militent. 29
- Cap. VIII.** De Spiritu offendenti, Revulso, Revocato, Super inspirato, Intraduplicato, Intus relicto, protenso, De Dipnoa & suspirio. Quid sint, & quomodo una cum reliquis inæqualibus ad methodum referantur. 32
- Cap. IX.** De Crebra, Frequenti, Celeri, Exigua, Vehementi, Continenti, & Convulsoria respiratione, quid sint & quomodo ad methodum reducuntur. 35
- Cap. X.** Respirare ad tempus & ad finem quid, & quomodo ad methodum reducuntur. Item quid pro Brevi spirio, necnon Tenui ac Imminuto spiritu, & per intervallum intelligatur, & quomodo. 36

LIBER TERTIUS.

De causis Dispnoæ in genere, seu de utilibus differentiis difficilis respirationis ad causarum Prænotiones: necnon de causali inutilium differentiarum ad Methodum reductione.

- Cap. I.** Quæ sint utiles & artificiosæ difficilis respirationis differentie methodum integrantes. pag. 38.
- Cap. II.** De Causis communibus, & propriis respirationis, & pulsus methodus elegantissima. 39
- Cap. III.** Applicatio methodi ad communes differentiarum causas pulsus, & respirationis. 41
- Cap. IV.** Applicatio methodi ad causas proprias solius difficilis respirationis. Et primum de complexu facultatis animalis cum organo dolenti. 43
- Cap. V.** De Causis propriis difficilis respirationis respectu organi per se sumpti, & de Angustia, quomodo communis, & propria. 46
- Cap. VI.** De Causis propriis difficilis respirationis respectu solius facultatis animalis, & de ejus imbecillitate. 48
- Cap. VII.** De Causa difficilis respirationis respectu usus animalis, quomodo communis, & propria. 51
- Cap. VIII.** De Causa inæqualis respirationis communis, & propria. 53
- Cap. IX.** De Causis secundariis communibus, & propriis difficilis respirationis. 54
- Cap. X.** De Simplicium necnon per se mutuoque compositarum difficilis respirationis differentiarum ad causarum prænotiones inutilitate. 55
- Cap. XI.** Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis respirationis methodo excludendæ sint velocitas, ac tarditas. Et primum de prima demonstratione. 56
- Cap. XII.** Secunda demonstratio, qua Velocitatis, & tarditatis ad causarum prænotionem inutilitatem demonstratur, & de causali differentiarum per se, & mutuo compositarum ad methodum reductione. 58
- Cap. XIII.** Ex rei natura, seu inductione demonstratur, præter quintam inæqualem quatuor tantum dari differentias difficilis respirationis methodum componentes. 59
- Cap. XIV.** Solvuntur loca Galeni pugnancia, & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate scripserit, aperitur. 60

LIBER QUARTUS.

De Causis difficilis respirationis, seu de Causarum Prænotionibus in specie.

PARS PRIMA.

- Cap. I.** Connexio & Propositum. pag. 61.
- Cap. II.** De Delirio, seu de causis magnæ, & raræ respirationis. In deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri spiritum, non tamen semper, contra sophistas demonstratur. 61
- Cap. III.** Quibus deliriis fiat magna, & rara respiratio. 62
- Cap. IV.** Quibus Deliris, & quot modis fiat, & non fiat, magna & rara respiratio. Et quæ causarum sit methodus. 63
- Cap. V.** De causis magnæ, & raræ respirationis ex simplici delirio. 64
- Cap. VI.** De causis magnæ, & raræ respirationis ex delirio complexo, & perfectè ut plurimum contrariam affectionem vivente. 64
- Cap. VII.** De Causis magnæ, & raræ respirationis ex delirio

- delirio complexo perfectè à contrariis, & diversis affectionibus superato, 65
 Cap. VIII. De delirio perfectè superato ante pestem, 65.
 Cap. IX. De delirio perfectè superato post pestem, 66
 Cap. X. Inductio delirii in respiratione ut plurimum, & ex æquo superati, 67

PARS SECUNDA.

- Cap. I. De causis in specie parvæ, & densæ respirationis. Et primum de dolore Thoracis. pag. 69
 Cap. II. De causis parvæ, & densæ respirationis ex simplici dolore, 69
 Cap. III. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto; & primum cum usu aucto. 71
 Cap. IV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto cum sola angustia, 71
 Cap. V. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum angustia, & cum usu aucto, seu de dolore inflammatorio, 72.
 Cap. VI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore pectorali pleuritico, 73
 Cap. VII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore peripneumonico, & primum ratione inflammationis, 74
 Cap. VIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris peripneumonici diversis positu, 75
 Cap. IX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris peripneumonici coherencia, 76
 Cap. X. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolorifica metaptosi peripneumoniarum in empyema, 76.
 Cap. XI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore laterali Costali, Pungitivo, Gravativo, Continenti, Continuo & Raro, utroque benigno & maligno. 77
 Cap. XII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex differentiis doloris lateralis costalis ex motu & quiete, seu ex dolore fugaci, stabili, Ascendente, Descendente, & stertoroso. 79
 Cap. XIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris lateralis differentiis aliis à positu, magnitudine, & Anacatharsi. 81
 Cap. XIV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore jugulari. 83
 Cap. XV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore cervicis, & primum ex dolore cervicis thoraci accidentali, 83
 Cap. XVI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex cervicis dolore thoraci essentiali. De quinque anginarum generibus, & primum de secundo, ex Catarrho suffocativo, 84
 Cap. XVII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex Primo, Tertio, & Quarto anginae genere. 85
 Cap. XVIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex Quinto anginarum genere, vertebrarum scilicet cervicis luxatione. 86
 Cap. XIX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex angina paralytica, phrenitica, convulsoria, & maligna, 87
 Cap. XX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex inflammatorio diaphragmatis dolore, 88
 Cap. XXI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypochondriaco epigastrico, & alvino, 90
 Cap. XXII. De causis difficilis respirationis parvæ, & densæ ex doloris hypochondriaci differentiis ratione tactus. 91
 Cap. XXIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex hypochondriaci inflammatione respectu symptomatum. 93
 Cap. XXIV. De causis parvæ, & densæ respirationis à thoracis angustia, & primum de compressione diaphragmatis. 97
 Cap. XXV. De causis parvæ, & densæ respirationis tum ex gutturis obstructione, tum à thoracis cum pulmonibus coalescentia. 98

- Cap. XXVI. De causis parvæ, & densæ respirationis à thoracis angustia ob distortionem, seu vertebrarum dorsii luxationem. 99

PARS TERTIA.

De Causis magnæ, & densæ respirationis.

- Cap. I. Ex usu aucto. 101
 Cap. II. De causis magnæ, & densæ respirationis à coarctatione seu angustia pulmonum. Et primum de constipatione eorum à tuberculo, duricie, & calculo. 105
 Cap. III. De pulmonum compressione à mediastino adipeo, coalescentia cum pericardio, subsidencia, necnon de pulmonis defectu. 105
 Cap. IV. De causis magnæ, & densæ respirationis ex Angustia intermediarum regionum pulmonum. Et primum ex empyemate. 106
 Cap. V. Examinantur ex causis decem empyematum genera. 107
 Cap. VI. De signis empyematum syllogisticis, potissimum ex difficili respiratione. 108
 Cap. VII. De Prognosticis. Et primum de eventu ex empyematibus potissimum ex difficili respiratione. 110.
 Cap. VIII. De suppuratione dierum criticorum in empyematibus, in ordine ad prognosin. 111
 Cap. IX. De difficili respirationis magnæ, & densæ à sthit-hydrope. 114
 Cap. X. De difficili spiratione magnæ, & densæ ex angustia ventriculorum, seu asperarum arteriarum pulmonum. 117
 Cap. XI. De difficili spiratione magnæ, & densæ à levium arteriarum angustia. 118
 Cap. XII. De difficili respiratione magnæ, & densæ ex angustia cerebri, & vasorum jugularium, seu de respiratione Apoplectica. 124
 Cap. XIII. De difficili spiratione magnæ, & densæ à parium angustia, & de polypo. 126
 Cap. XIV. De difficili respiratione magnæ, & densæ à convulsione musculorum thoracis. 128

PARS QUARTA.

De Causis parvæ, & raræ respirationis.

- Cap. I. Ex usu imminuto. 133
 Cap. II. De causis parvæ, & raræ respirationis à facultatis morricis imbecillitate. 134
 Cap. III. De causis parvæ, & raræ respirationis à refrigeratione, seu de Apnoëis, & de hystericis. 136

OPISTOGRAPHUS.

- De difficili spiratione à prænotione mortis repentinæ. 141

~~~~~

LIBER QUINTUS.

De Difficili respirationum curationibus, & primum in Genere.

- Necnon de Vitali Curatione per Halitum spirabile ex usu Pneumatolabii.

PROTOGRAPHUS.

- De floribus, & Lapillis asæ dulcis. 144

PARS PRIMA.

De curatione difficilium respirationum in specie.

- Cap. I. Et primum de communi curatione magnæ, & raræ ex deliriis secundum vehementiam absolutam indicantibus. pag. 147.
 Cap. II. De curatione propria magnæ, & raræ spirationis ex delirio phrenetico. 148
 Cap. III.

- Cap. III. De propria curatione magnæ, & raræ spirationis ex delirio maniaco. 150
 Cap. IV. De curatione magnæ, & raræ respirationis ex delirio melancholico. 155
 Cap. V. De Curatione magnæ ac raræ respirationis ex delirio complexo secundum vehementiam respectivam indicante, 161

P A R S S E C U N D A.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex Thoracis dolore.

- Cap. I. Et primum ex simplici dolore à statu, & crudo humore. pag. 161
 Cap. II. De curatione parvæ & densæ respirationis è dolore thoracis inflammatorio, & primum ex utroque pleuritico pectorali, externo, & interno. 163
 Cap. III. De curatione parvæ & densæ respirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno. 164.
 Cap. IV. De curatione difficilis respirationis ex dolore pleuritico, raro, maligno. 167
 Cap. V. De curatione difficilis respirationis parvæ, & densæ ex dolore pleuritico fugaci. 168
 Cap. VI. De curatione doloris pleuritici ascendentis, & descendentis. 169
 Cap. VII. De recto usu phlebotomiæ, & Cucurbitulæ scarificatæ in pleuritide costali ascendente, & descendente. 172
 Cap. VIII. De Purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico Costali Inflammatorio. 175
 Cap. IX. De curatione pleuritidis stertorosæ. 176
 Cap. X. De curatione reliquarum pleuriticidarum, & potissimum Dorsalis. 178

- Cap. XI. De curatione parvæ & densæ respirationis ex pleuritide à magnitudine, & Anacatharsi, 179
 Cap. XII. De curatione parvæ & densæ respirationis è dolore peripneumonico. Et primum ab inflammatione legitima. 180
 Cap. XIII. De curatione parvæ & densæ respirationis, è maligna & tabifica pulmonum inflammatione. 187
 Cap. XIV. De curatione parvæ & densæ respirationis è dolore tum jugulari, tum thoraci accidentalit. 188
 Cap. XV. De curatione parvæ & densæ respirationis ex dolore thoraci essentiali, Et primum è secundo genere anginæ, seu ex catarrho suffocativo. 188
 Cap. XVI. De curatione parvæ & densæ respirationis è tribus aliis anginæ generibus, Primo nimirum, Tertio, & Quarto. 190
 Cap. XVII. De curatione parvæ & densæ respirationis è quinto anginarum genere, seu è luxatione vertebrarum cervicis. 196
 Cap. XVIII. De curatione parvæ & densæ respirationis ex Angina paralytica, Phrenetica, Convulsoria, & Maligna. 197
 Cap. XIX. De curatione parvæ, & densæ respirationis ex Inflammatorio diaphragmatis affectu. 197
 Cap. XX. De curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore Inflammatorio imi ventris partium. Et primum continentium. 198
 Cap. XXI. De curatione parvæ & densæ respirationis è partium Contentarum inflammatione. Et primum ex inflammatione hypochondriaca. De Hepatitide. 198
 Cap. XXII. De curatione parvæ & densæ respirationis ex Ventris inflammatione. 198

METHODI

DE

DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER PRIMUS.

DE DIFFERENTIIS METHODUM

integrantibus.

CAPUT PRIMUM.

De methodo inveniendarum differentiarum læsæ respirationis difficultas, & ejus solutio.

GALENUS, antequam differentias, causas, & signa læsæ respirationis proponeret, Methodum, qua ipsius venaretur differentias, præposuit, de qua non levis potest esse difficultas, nec non errandi occasio, nisi rectè fuerit

percepta: error enim, qui in ipsa rerum inveniendarum methodo capescenda committitur, amethodum facit, errantemque eum, qui res ipsas ex methodo cognoscere satagit. Difficultas igitur hæc ipsa est, quoniam Galenus ex sancita veræ methodi lege duo in hac statuit methodo, quorum alterum est ignotum, & hoc est, quod queritur. Alterum verò est notum, quod supponitur. Ignotum, quod queritur, id est, quod est præter naturam, cujus differentia ignorat queruntur: notum verò quod supponitur, id est, quod est secundum naturam; Ex hujus enim noti præcognitione, quod ignotum est, demonstratur. Cum autem differentia illius, quod est præter naturam, in quadam divisione consistant: quod est secundum naturam, in unitate existere est necesse; ideoque ex unitate illius, quod est secundum naturam, demonstratur, & colligitur illius, quod est præter naturam, numerus. Cæterum, quod ab unitate naturali præter naturam removetur, genere est duplex, specie autem multiplex: Duplex quidem est genere, quoniam, vel unitatem excedit, vel ab unitate deficit; specie verò est multiplex, secundum excessum & defectum: at de differentiis genericis, non autem de specificis, seu particularibus hic sermo est. Ex necessitate igitur Galenus statuit, duplex genere idem esse, quod est præter naturam in excessu scilicet, & defectu, eò quod unum est, quod est secundum naturam. Quo stante, necessarid sequitur, duplices genere fore respirandi difficultates, eò quod una sit ipsa respiratio secundum naturam. Tamen Galenus assumptum methodi terminum ambiguum reddit, cum in methodi applicatione hæc scribat: *Si igitur unum quodam, & simplex est respiratio, duplices genere respirandi habebit differentias: Si verò non unum, differentias habebit duplo plures numero, quam ea, quæ ipsum componunt; hæc enim de respiratione iis, quæ universaliter in methodo sumpsit, respondere non videntur, duplex nimirum id genere esse, quod est præ-*
Barthol. de Dysp.

ter naturam, eò quod unum sit, quod est secundum naturam. Debuisset enim potius ita subsumere. Una est respiratio secundum naturam, ergò duplex genere spirandi difficultas, seu dyspnœa, in excessu, scilicet & defectu. Tamen vult esse duplex quod est secundum naturam, & quatuor esse differentias ejus, quod est in respiratione præter naturam; Est ergò contradictio, unum, & duplex esse, quod est secundum naturam; duplex, & duplo plures genere id esse, quod est in respiratione præter naturam. Ut solvatur hæc difficultas, hujusque methodi veritas, & natura cognoscatur, videndum, quid Galenus pro unitate intelligat, in qua sanitatem consistere autumat, & quoruplex sit hoc unum. Pro unitate dico, Galenum non intelligere solam unitatem univocè sumptam pro quantitate continua indivisa, ad quam sequitur mensura ad esse unum: Qua ratione cum metaphysicis unitas stricto modo sumitur, ut alibi contra Mercatum, ex mente Divi Thomæ demonstravimus, agentes de continui solutione; hæc enim est species, non genus unitatis, quia solis competit similaribus, neque hujusmodi unitas competit similaribus quatenus unitas, sed quatenus talis unitas, in qua ipsarum partium sanitas fundatur.

At pro unitate genus intelligit, quod secundum proportionem, tum quantitatem, tum qualitatem includit, & unum moderatum dicitur, in quo sita est sanitas; Hoc verò unum moderatum illud est, quod est sibi simile secundum qualitatem; quodque regula & mensura est secundum quantitatem, ex Galeno 1. dyspn. cap. 1. ideo hoc unum moderatum dicitur de qualitate, & quantitate; simile autem est passio qualitatis, & mensura quantitatis. Non quavis autem qualitas, & quantitas, nisi sit moderata, sanitatis est capax; sive sit qualitas prima circa substantiam, quæ temperiem constituit, sive sit qualitas circa quantitatem, quæ est compositionis species, & figura dicitur: Ita quantitas sive sit continua, ut in similaribus, sive contigua, ut in dissimilaribus. Quamobrem Galenus pro uno moderatum intelligit, quod secundum proportionem dicitur de quantitate, & qualitate secundum similitudinem, & mensuram. Porro, quod unum est quantitate moderata, unum est numero, quod verò qualitate moderata, unum est specie, & utrumque est duplex. Et sanè unum numero est duplex, dicitur enim de unitate, quæ est quantitas continua, & de unionem, quæ est quantitas discreta. Prior est similarium, posterior dissimilarium sanitas. Dicitur & de actione, quæ ab unionem, & unitate habet, ut sit una, de diff.

Quomodo Galenus unitatem sumat.

Non omni qualitas, & quantitas sanitatis est capax.

Ignotum, & notum in methodi lege consideratur.

Quod est propter naturam duplex est genere.

Qualitas
duplex.

morb. 4. quæ est simplex, ut visio, & composita, ut respiratio. Pariter quod est unum specie, duplex est, aut namque est qualitas, aut quod est ex qualitate. Qualitas est duplex, simplex & composita: Una simplex qualitas moderata unam simplicem temperiem constituit calidam vel frigidam, humidam vel siccam. Una composita qualitas moderata unam compositam temperiem constituit, calidam & humidam, & reliquas. Quod est ex qualitate, est actio communis, quæ ex una qualitate simplici, vel composita proveniens una est specie, & pariter est duplex, simplex, & composita: simplex, ut renum attractio: composita, ut actio pulsifica, quæ est una specie composita actio ex attractione, & expulsionione. Cum ergo in methodo Galenus pro uno intelligat non unum simpliciter, sed unum moderatum in similitudine, & mensura, seu qualitate, & quantitate, in quo sanitas formaliter consistit, conspicuum est, hoc unum moderatum secundum naturam fieri non posse præter naturam, nisi alterutro modo, nimirum, aut per excessum, aut per moderati defectum. Et ita apparet ex eo, quod est unum secundum naturam, demonstrari genere duplex, quod est præter naturam, sive id sumas in qualitate simplici, & composita, necnon in ejus una duplici actione communi, sive in quantitate continua, & discreta, necnon ejus una actione duplici propria. Videtur autem esse difficultas de actione, cum tripliciter ea lædatur, depravate secundum excessum, diminute secundum defectum, & ablata secundum privationem?

Privatio
ad defe-
ctum refer-
tur.

Respondeo, privationem referri ad defectum: actio enim abolita & deficiens, in defectu differt secundum magis & minus. Sed rursus instabit, si differentia secundum magis, & minus in defectu constituit duplicem modum actionis læsæ secundum defectum, cur differentia secundum magis & minus in excessu non constituet duplicem modum actionis læsæ secundum excessum? Respondeo cum Galeno 1. de Dyspn. primo, immoderatum genere duplex esse, aut enim deest quod ab eo, quod secundum naturam se habet aut excedit: tot autem in se ipso particulares differentias habebit quot possibile est, ipsam rem suscipere circa moderati excessus, & defectus; plures ergo possunt esse in excessu, & defectu particulares differentie secundum magis, & minus. Ea tamen quæ in defectu consistit secundum privationem potissimum exprimitur cum reliquis sit sensibilior, à deficiente autem, seu diminuta actione non differt defectus genere, sed tantum differentia.

Galen. de
unitate
methodum
recte respi-
rationi ap-
plicuisse
demonstra-
tur.

Quibus ita stantibus, ad propositam difficultatem accedens dico, Galenum de unitate methodum, rectissime respirationi applicasse, sumpsit enim respirationem pro una actione propria, non quidem simplici, sed composita ex dilatatione, & constrictione, quatenus pendet ab uno moderato organo juxta sui quantitatem dilatationis, & constrictionis; Ideo non solum dixit, si igitur unum quodam est respiratio, vel non unum, sed dixit: unum simplex aut compositum; non enim una simplex est respirationis actio, sed composita. Verum major difficultas est de genere illius, quod est præter naturam, cum dicat, immoderantias circa unum simplex genere esse duplices; in uno autem composito, quale est respiratio, duplo plures esse. Etenim in simplici, & composito moderato semper duplex immoderati genus esse videtur in defectu, & excessu. Solutio tamen patet ex Galeno, cum non dicat, in læsa respiratione duplo plures genere, sed numero esse immoderantias: non enim implicat, duplex esse genus immoderati in una composita actione, qualis est respiratio: duplo plures tamen numero, & specie esse immoderantias.

CAPUT II.

Ex quibus partibus componatur respiratio, tanquam una actio composita, in quibus univarsa consideratio de respirandi difficultate consistit.

Cum ergo ex allata methodo pateat, naturalem respirationem utroque modo lædi, defectu, & excessu, jam investigare est necesse, quot &

quales sint læsæ respirationis secundum defectum, & excessum partes. Ut autem hoc dignoscatur, operæ præmium est nosse, ex quot partibus hæc una secundum naturam respiratio sit composita actio, Galenus 1. de dyspnæa cap. 2. inquit: respirationem per se componi ex duabus partibus, idest ex duplici motu inspirationis, & expirationis, per accidens vero ex duabus cessationibus, seu quiescentibus intervenientibus; idem enim est cessatio, & quies ex eodem 1. de dysp. cap. 3. Differt autem motus dilatationis, & constrictionis, quemadmodum pulsus à motu sursum & deorsum in tremore, ex Galeno cap. 5. de tremore. Quoniam motus sursum & deorsum continuus sit, absque sensibili quiete, at uterque dilatationis, & constrictionis motus propriis, & sensibilibus extremis circumscribitur, hoc est, sensibilibus cessationibus utraque respirationis pars circumscribitur, uti & pulsus, excepto tamen fornicanti ex eodem Galeno 2. de causis sympt. 2. Hoc idem docuit 3. de dysp. cap. 3. scribens: quod itaque ex spiritus intra, & extra meatu totius respirationis actio composita est: & quod altera ejus pars inspiratio, altera expiratio appellatur, dictum quidem est in 1. lib. statim in principio. Quibus verbis colligitur, respirationem esse actionem per se compositam ex duplici motu. Componi autem per accidens ex duplici quiete, pariter colligitur ex eodem loco, dum subiungit: Verum totius respirationis pars sit per accidens quodam: quandoquidem composita res est ex duobus contrariis motibus quiete distinctis constans. Sed in contrarium est pulcherrima difficultas ex Galeno sumpta de usu pulsuum cap. 6. ubi proponens eundem non esse pulsus, & respirationis questionis titulum, diversitatem in eo esse statuit, quod arteriarum systole actio est; emissio autem spiritus, hoc est, aeris, minimè quidem actio; sed actionis remissio, & cessatio: Atqui constat, spiritus emissionem esse expirationem, ut ille docuit 1. de dysp. cap. 2. iis verbis, Spiritus videlicet extra, & intra means, pro enim intro meante spiritu, inspirationem: pro extra meante, expirationem intellexit, quam cap. citato de usu pulsuum, emissionem spiritus appellat; Igitur, cum velit, expirationem non esse actionem, sed actionis cessationem, necessariò sequi videtur, respirationem non componi ex duabus partibus per se, hoc est, ex duplici motu, & ex duabus partibus per accidens, hoc est, ex duplici quiete; sed componi tantum ex unico motu, qui est inspiratio, & ex unica illius cessatione, quæ est spiritus emissio, seu expiratio. Hæc sanè magna est difficultas, de qua fusiùs in meo tractatu de facultate pulsifica. Solutio autem videtur in eo sita, quod expiratio similis est, & dissimilis motui systoles arteriarum. Similis est in efflatu: dissimilis in spiritus emissionem, ut propterea duplex sit expiratio, spiritus emissio, & hæc est naturalis; necnon efflatus, seu exufflatio, cum & sine stertore, & hæc est præter naturam: Etenim spiritus emissio aeris est secundum naturam inspirati efflatus, seu exufflatio fuliginis, seu aeris violenter inspirati. Differunt hæc duæ expirationes secundum Galenum, nam spiritus emissio non est actio, sed usus, & actionis cessatio; efflatus vero actio est. Dissimilis ergo est motus systoles arteriarum à spiritus emissionem thoracis, quoniam systole semper est actio, qua vel spiritus vitalis, vel fuligo, vel utrumque expellitur: Similis est efflatui thoracis motus systoles, cum in efflatu thoracis fuligo, vel aer violenter expellatur. Sed ulterius sciendum, in respiratione, sicut in pulsu, duplicem esse actionem specie diversam. In pulsu equidem cum motu dilatationis & constrictionis est attractio, & expulsio: dilatatio autem, & constrictio est motus vitalis pulsificus; attractio vero, & expulsio est motus naturalis, differuntque specie motus vitalis & naturalis. In respiratione pariter duo sunt motus specie distincti, dilatatio & constrictio, qui est motus animalis; attractio, & expulsio, qui est motus naturalis. Et differunt specie naturalis motus & voluntarius, sicut voluntarius, & pulsificus: nam tamen uterque sit motus dilatationis & constrictionis, est tamen specie diversus. Motus enim dilatationis voluntarius est per accidens, sicut motus constrictionis

Respirat.
componi-
tur per se
ex duplici
motu in-
spirationis,
& expira-
tionis, &
ex duabus
cessationi-
bus perac-
cidens.Expiratio
similis est
motui sy-
stoles arte-
riarum in
efflatu,
dissimilis
in spiritus
emissione.Duplex
actio in re-
spiratione,
sicut in
pulsu, spe-
cie diver-
sa.

nis est per se: at verò uterque motus pulsificus est per se. Siquidem voluntarius dilatationis motus non fit ex dilatatione musculorum, sed est dilatatio partis, quæ fit ex muscoli contractione, ut propterea sola actio muscoli voluntaria fiat per constrictionem, non per dilatationem: motus autem pulsificus dilatationis, ut & constrictionis per se fit, cum ex dilatatione, tum ex ipsarum arteriarum constrictione.

Pulsus, & respiratio semper conveniunt in naturali attractionis motu, expulsiōis non semper

Porro veluti differunt in motu dilatationis pulsus, & respiratio, ita conveniunt semper in naturali attractionis motu; quemadmodum enim arteria ex dilatatione attrahit, & repletur, ita & thorax; & sicut in motu constrictionis diverso conveniunt arteria, & thorax, ita non semper conveniunt in naturali expulsiōis motu. Arteria namque semper in contractione aliquid expellit; thorax verò non semper in sui constrictione expellit, emittit verò semper, idem tamen non sunt expulsiō, & emissio. Nam naturalis spiritus, seu aeris emissio ex solo fit diaphragmatis motu, absque pulmonum expulsiōe: Et idcirco ad hanc respiciens Galenus de usu pulsuum statuit, spiritus emissionem non esse actionem, sed actionis cessationem, hoc est, non esse actionem, qualis est motus systoles, quæ est composita ex vitali, & naturali, noluit tamen, spiritus emissionem fieri absque thoracis contractione. Expulsiō autem fit solummodo in efflatu, seu exsufflatione, coagentibus musculis intercostalibus; unde hæc similis est motui systoles arteriarum, quia est actio composita ex voluntaria, & naturali. Emissio igitur spiritus est actionis cessatio naturalis nimirum, ad differentiam systoles, & efflatus; non est tamen quies absolutè, cum fiat contractionis thoracis motu. Et quamquam Gal. I. de dyspn. 13. in expirationibus aliquando omnes musculos in totum otiosos esse, permittentes thoraci collabenti propriam recuperare constitutionem, scripsit: tamen pro omnibus musculis alios omnes intelligit, uno excepto diaphragmate. Hinc patet solutio propositæ difficultatis, componitur enim naturalis respiratio ex duplici motu, quorum alter est compositus semper ex voluntario, & naturali, & hic est inspiratio; alter verò ex voluntario tantum aliquando qui est expiratio. Et cum sint duo motus, dilatatio & constrictio, his duæ respondent quietes, interna, & externa: in quibus quatuor, quæ hoc unum compositum componunt, universa consideratio de respirandi difficultate consistit.

Quid sit spiritus emissio.

non esse unam simplicem actionem, sed ex quatuor partibus compositam; propterea inquirendum remanet, quot sint læsæ respirationis differentiæ, quæ sub duplici genere læsæ respirationis secundum excessum, & defectum continentur. Galenus primo de dyspn. cap. 2. differentias genericas læsæ respirationis distinguit in simplices, & compositas. Videndum igitur est, quæ sint huiusmodi simplices, & compositæ differentiæ. Galenus simplicem appellat respirandi difficultatem, quæ unam totius respirationis partem singulatim occupat: Compositam verò quæ in pluribus consistit. Quod ut percipiatur, sciendum est, quod composita spirandi difficultas est duplex, specie & numero: & differunt, quoniam, quæ numero est composita, est simplex specie; quæ verò est specie composita, & numero multiplex. Dyspnœa numero composita, & simplex specie ea est superius cum Galeno proposita, quæ vel unam totius respirationis partem singulatim occupat, & est numero simplex, vel plures respirationis partes occupat, hoc est, vel utrumque respirationis motum, vel utramque quietem; & hæc est numero composita, sed semper specie simplex. Exempli gratia, inspiratio magna est una simplex numero spirandi difficultas: at inspiratio magna, & magna expiratio in utroque motu est composita numero spirandi difficultas, specie tamen simplex: ita in una quiete simplex numero est differentia, ut raritas, vel densitas: in utraque verò quiete est duplex numero, sed simplex specie raritas, aut densitas, eadem enim ratio utriusque motus existit, ait Galenus; subiungitur, eandem esse rationem utriusque quietis, quoad rationem numericam; quare hæc est compositio prima numerica, sed non specifica. Dyspnœa autem specie, nedum numero composita, ea est, quæ constat ex differentiis specie diversis, non autem contrariis, ut inspiratio simul & magna & velox, hæc numero, & specie est composita, & est multiplex, ut suo loco patebit; & hæc, quæ specie est composita in eo, quod numero est composita, differt etiam à priori, quoniam prior est simplex numero in uno motu, duplex in utroque: hæc verò in singulo motu duplex est numero, & veluti duplex specie, sicut in utroque motu simul duplex specie, & quadruplex numero. Hanc specie compositam differentiam innuit nobis Galenus lib. I. cap. 2. scribens, ubi has sufficienter explicavimus, postea vicissim permutantes tum motus, tum cessationes, & mutuo, & per se: ita etiam compositas inveniemus. Observandum ulterius est, quod Galenus à simplicibus differentiis exordium sumpsit, eò quod posterius sit semper compositum simplicibus. In serie autem simplicium primo modo compositas etiam reposuit, cum sint simplices specie. Verè enim sunt illæ compositæ spirandi difficultates, quæ specie simul differunt. Hic ergo semper observandum est de specie simplicibus, ac numero simplicibus, & compositis.

Differentie genericæ respirationis duplices: simplices, & compositæ.

Composita duplex.

Dyspnœa specie, & numero composita quæ.

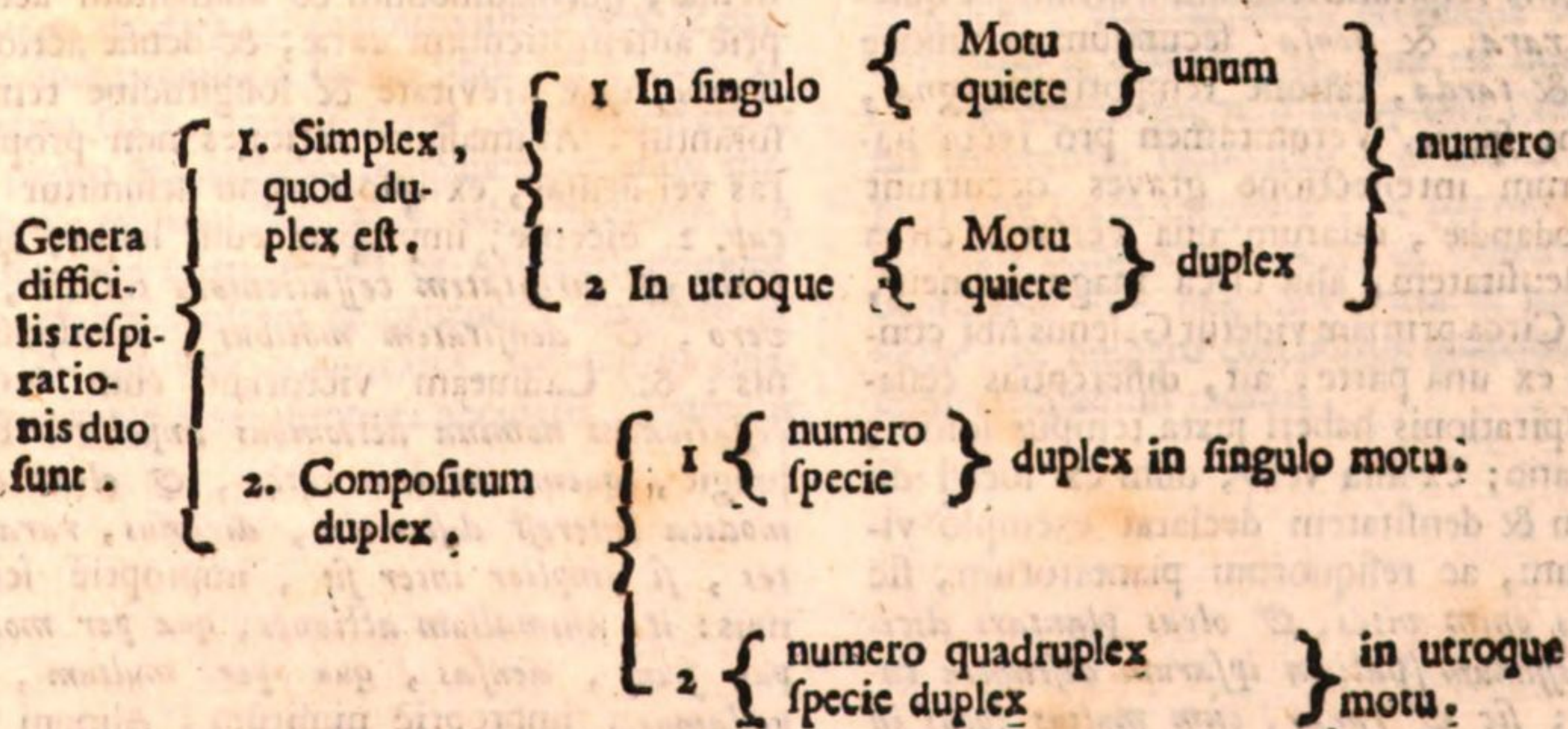
C A P U T III.

De generibus differentiarum difficilis respirationis.

Sed cum hætenus constet, respirationem esse unam actionem moderatam, & huic respondere duplex immoderati genus secundum excessum, & defectum: præterea apparere hætenus, respirationem,

S Y N O P S I S I.

De Generibus difficilis respirationis.

CAPUT IV.

De differentiis difficilis respirationis simplicibus.

Quot verò sint huiusmodi simplices differentiae, aperiendum est. Videntur autem aut quatuor esse species, cum quatuor sint respirationis partes; aut si plures, totidem cessationum esse quot motuum, cum oppositorum eadem sit ratio, motus verò, & quies opponantur. Tamen nec quatuor sunt simplices dyspnoeae species, sicut sunt quatuor respirationis partes, nec tot sunt species quietum, quot motuum; propterea huius pluralitatis, & paucitatis fundamentum inveniendum est; hoc enim aperte significavit nobis Galenus 1. de dysp. 2. dicens, generatio autem motibus quidem composita, cessationibus verò simplex est. Sunt autem, ut summam dicamus, plures quidem motuum immodestiae, cessationum verò binæ. Et constat, Galenum pro pluribus ex parte motuum, quatuor esse voluisse, cum dixerit, cessationum binas esse. Enimverò cur duæ sint spirandi difficultatis species secundum quietes, quatuor verò secundum motus, hoc est, quod demonstrationem exposulat. Demonstrativa autem sumptio à Galeno mirifice exprimitur dicente; hæc namque simplices existentes, quæ scilicet sunt cessationum binæ, juxta temporis quantitatem solum differentias habent; motus verò, non solum juxta hanc, sed & juxta quantitatem spatii localis, per quod feruntur, differunt. Quæ ut intelligantur, notandum discrimen inter motum localem, & quietem; motus namque duplicem, quies verò simplicem habet habitudinem. Motus quidem duplicem habet habitudinem, & ad tempus, in quo id quod movetur, movetur; & ad spatium, per quod movetur; sunt enim, recte dicente Galeno, ab omni circa locum motu inseparabilia tempus, & spatium. At quies simplicem habet habitudinem ad tempus solum, seu temporis quantitatem, non verò ad spatium; quoniam si quies habitudinem haberet ad spatium, non esset quies, sed motus, ut propterea tempus non solum sit mensura motus, sed etiam quietis, quamquam diverso modo. Tempus enim est mensura motus, quo id, quod movetur, movetur; Tempus verò est mensura quietis, quatenus id, quod movetur, quiescit; illa est mensura per se, hæc verò per accidens; prior sit secundum prius, & posterius; posterior mensura sit in priori, & posteriori spatio. Et hoc modo debet intelligi Galenus, dum ait, differentias dyspnoeae secundum quietes esse juxta temporis quantitatem solum; secundum verò motus, & juxta tempus, & juxta spatium. Non enim eodem modo differentias habet motus & quies secundum tempus. Cum igitur quies, seu cessatio unicam tantum habeat habitudinem ad temporis quantitatem, motus verò duplicem, & ad temporis, & ad spatii quantitatem, ex necessitate sequitur, utramque utriusque respirationis motus cessationem, unicam solum habere difficultis respirationis appositam differentiam; hæc enim est raritas, & densitas; utrumque verò motum, duplicem; quarum altera, ratione temporis dicitur velocitas, & tarditas; altera, ratione spatii, est magnitudo, & parvitas. Hinc difficultis respiratio secundum utramque quietem erit tantum rara, & densa; secundum utrumque motum velox, & tarda, ratione temporis; magna, & parva ratione spatii. Verumtamen pro recta harum differentiarum intellectione graves occurrunt difficultates enodandæ, quarum una versatur circa raritatem, & densitatem; alia circa magnitudinem, & parvitatem. Circa primam videtur Galenus sibi contradicere, dum ex una parte, ait, differentias cessationum læsæ respirationis haberi juxta tempus solum, non autem à spatio; ex alia verò, dum ex locali distantia raritatem & densitatem declarat exemplo vitium, & olearum, ac reliquorum plantarum, sic scribens: densas enim vites, & oleas plantari dicimus, cum brevissimum spatium ipsarum distantia indicare volumus; sic & raras, cum multus locus in medio plantarum corporum fuerit relictus; Innuens similiter, raras & densas denominari respirationes secundum quietem à multo vel modico spatio, Et augetur difficultas, cum ex Aristotele de quan-

titate, rarum & densum sint quantitates positionem in loco habentes; quare ex loco vel spatio, non autem ex tempore, vel saltem ex utroque erunt deprimendæ difficultis respirationis differentiae in cessationibus, quemadmodum in motibus. Eadem difficultas etiam augetur ex Galeno, qui 3. de dysp. 3. postquam de magnitudine, & parvitate protulit, inseparabilia esse ab eo, quod per spatium aliquod, aut distantiam localem fertur, proinde magnitudinem, & parvitatem esse differentias à spatio, seu distantia sumptas; Illud idem subiungit de densitate, & raritate dicens: raritatem & densitatem non esse oppositionem aliquam respirationis motus, sed ut composita rei ex distantis conflata; quare densitas & raritas, sicut parvitas & magnitudo, differentiae erunt à spatio sumptæ. Secunda difficultas de magnitudine & parvitate, Hydræ instar, quatuor habet capita truncanda. Primum est, quia cum Galenus 1. de dysp. citato dixerit, ab omni circa locum motu inseparabilia esse tempus, & spatium, proinde visus fuerit voluisse, magnitudinem & parvitatem, veluti velocitatem & tarditatem, à motu esse inseparabilia, contrarium asseruit 3. de dysp. cap. 3. scribens: Magnitudo & parvitas, veluti non sunt motui propria, sic omnino inseparabilia sunt ab eo, quod per spatium aliquod, aut distantiam localem fertur. Videtur ergo contradictio, magnitudinem & parvitatem esse, & non esse inseparabiles differentias à motu. Secundum caput est, quod sumens Galenus differentiam motus à spatio, ait, sumi à spatio, quod vel est multum, vel modicum; inde tamen non vult, multam vel modicam, sed magnam vel parvam respirationem denominari. Tertium caput est, quia 4. de loc. aff. 7. explicans quid Hippocrates 1. prognosticorum tex. 24. pro spiritu magno, & ex longis intervallis, hoc est raro, intelligat; respondet, esse conspicuum, cum magnum pro multo dixisse. Igitur ex Hippocrate idem erit appellare respirationem magnam, & multam, cum tamen contrarium Galenus doceat 1. de dysp. cap. 2. Quartum hydræ caput exoritur est, quia, cum Galenus multum & modicum de spatio prædicaverit, & consequenter de motu, illud idem in calce capitis motui, & actioni improprie competere asserit, ita scribens: sic animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, densas; quæ per multum, raras appellamus scilicet improprie; sicut enim improprie dicuntur raræ, & densæ; ita actiones multæ, & modicæ. Prima difficultas de raritate, & densitate ex eo solvi debet, quia claudicans sit ejus similitudo. Non enim ita vult ex spatii distantia respirationis cessationes dici raras & densas, sicut oleas & vites; sed similitudo in hac consistit diversitate, quod quemadmodum plantæ ex modica loci, vel multa mutuo distantia, raræ, aut densæ dicuntur; ita cessationes longitudine & brevitate, raræ aut densæ nominantur, non autem ex loci distantia; longitudo enim & brevitatis non ad loci, sed temporis quantitatem attinent, quatenus tempus est mensura quietis; sicut velocitas, & tarditas ad temporis quantitatem spectant, quatenus tempus est mensura motus. Sed in alio adhuc latitat solutio, est autem, quoniam plantæ ex loci distantia improprie dicuntur raræ, vel densæ, quemadmodum & animalium actiones: proprie autem dicuntur raræ, & densæ actionum cessationes, quæ brevitate & longitudine temporis mensurantur. Animalium actiones non proprie dici raras vel densas, ex ipso Galeno desumitur 1. de dysp. cap. 2. dicente; improprie eum loqui, qui velocitatem, & tarditatem cessationibus tribuit, raritatem verò, & densitatem motibus, transpositis terminis; & Cadineam victoriam eum vincere, qui cessationum nomina actionibus imponit. Etenim subiungit, quemadmodum vites, & oleas densas, ubi modica interest distantia, dicimus, raras nominantes, si amplior inter sit, improprie scilicet dicimus; ita animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, densas, quæ per multum, raras appellamus; improprie nimirum; Alioqui si ita non intelligantur Galeni verba, sibi necnon veritati repugnaret. Quamobrem ita plantæ dicuntur improprie raræ & densæ ex loci distantia, sicut actiones ex tempore multo vel paucio; nec non cessationes

Quare
pauciores
species
quietum,
quam mo-
tum.

Discrimine
inter mo-
tum loca-
lem, & qui-
etem.

Binæ diffi-
cultates
explican-
tur.

Prima.

Secunda.

Prima
difficulta-
tis solutio.

Positio ad
locum, &
in loco
quid.

Secunda
difficulta-
tis solutio.

nes seu quietes propriissime dicuntur raræ, vel densæ, ex longitudine, & brevitate cessationum, sicut actiones & motus ex tempore multo vel paucio, propriissime dicuntur veloces aut tardi. Et ex hoc etiam apparet solutio ad quartam partem secundæ difficultatis. Et quamquam Aristoteles rarum, & spissum, seu densum, quantitates in loco positionem habentes esse statuat, tamen cum pro secunda quantitatibus specie positionem habente, non ad locum, sed in loco positionem intelligat, propterea plantæ raræ, & densæ improprie dicuntur, cum positionem quidem habeant ad locum, non tamen in loco. Quæ enim positionem in loco habent, spectant ad situm partium in toto, quarum conditiones sunt, ut sint continuæ & permanentes, ex Aristotele *de quanto text.* 23. veluti sunt linea, superficies, corpus, & locus: atqui plantæ non continuæ sunt, idè nec positionem habent in loco, sed ad locum, & consequenter raræ aut densæ proprie dici non debent; eoque minus actiones, cum non sint quantitates, sed qualitates, de quibus prædicant tantum velocitas, & tarditas ratione temporis; magnitudo, & parvitas ratione spatii. Et quamquam cessationes ex se sint quædam motuum privationes, & referantur ad temporis quantitatem, tempus verò non sit quantitas positionem in loco habens, quia non est permanens, ex Aristotele loco citato, tamen, quatenus mobile in utroque spatii termino quiescens positionem permanentem habet in loco, eatenus à longitudine & brevitate temporis, qua in termino spatii quiescit, proprie dicitur habere quietes raras, aut densas, ad differentiam motus, qui non est permanens in spatio. Et idè ratione temporis, quo secundum prius, & posterius continuò movetur id quod movetur, motum velocem, aut tardum habere dicitur; quare à longitudine, & brevitate temporis cessatio habet ut sit rara, aut densa. Quod clarè etiam colligitur ex Galeno 3. *de dysp. cap.* 10. Ita constat, quomodo intelligenda sit Galeni auctoritas 3. *de dysp. cap.* 3. diverso enim modo magnitudo & parvitas, raritas & densitas à spatio, seu distantia desumuntur. Etenim magnitudo & parvitas sumitur pro locali distantia illius, quod fertur; raritas verò & densitas res est ex distantis composita, ratione illius, quod in utraque distantia quiescit; Summatim ergo concludimus, quòd raritas & densitas sunt differentie sumptæ à longitudine, & brevitate temporis illius, quod in utroque spatio quiescit. Accedo ad secundam difficultatem diversis pullulantem capitibus, cujus primum caput truncandum ita esse videtur; spatium scilicet & tempus differre, quia spatium non est motui proprium, nec à motu inseparabile, motu nimirum simpliciter accepto: sed spatium est inseparabile à motu locali. Tempus verò est à motu simpliciter inseparabile. Et hæc distinctio conspicuè elicitur ex Galeno, qui 1. *de dysp.* statuit, tempus & spatium esse inseparabilia, non quidem à motu, sed *ab omni circa locum motu*: Tertio autem *de dysp. cap.* 3. statuit, magnitudinem & parvitatem non esse *motui propria*; non dixit verò, *motui circa locum*. Spatium igitur motui locali est proprium, tempus verò motui absolute. Hinc ex necessitate sequitur tarditatem, & velocitatem *ab omni motu esse inseparabilia*, ut ipse docuit Galenus 3. *de dysp.* 3. magnitudinem verò & parvitatem esse inseparabilia à spatio; hoc est à motu locali, ut eodem Galeni loco habetur. Secundum caput Hydræ de multo & modico, seu paucio; necnon magno & parvo, multum hac in re habet momenti, pro cuius enucleatione sciendum est ex Aristotele *de quanto text.* 23. & 27. multum & paucum; magnum & parvum ex se non esse quantitates, sed potius relationes, quantitates verò sunt per accidens, quatenus

junguntur cum quantitate. Et hoc sanè modo, ratione quantitatis spatium dicitur multum, & paucum, magnum & parvum: unde & ratione spatii respiratio dici potest multa, vel pauca; aut magna, vel parva. Tamen quoniam in utroque respirationis motu duplex perpenditur quantitas, nimirum spiritus, seu aeris, qui inspiratur, & expiratur, & quantitas organorum, quæ in respirationis motu dilatantur & constringuntur; idè, ut æquivocatio fugiatur, Galenus observat, multum & paucum proprie dici de spiritus quantitate, quæ inspiratur & expiratur; magnum verò, & parvum de spatio ipsius organi, quod dilatatur & constringitur. Et propterea Galenus 4. *de loc. aff.* 7. docet, Hippocratem pro *magno spiritu*, aere videlicet, *multum* intellexisse: & contingit sæpius eandem respirationem esse simul, ratione utriusque quantitatis magnam & paucam, ut suo dicemus loco. Sed ut omnia clara reddantur, & difficultas omnis, quæ ex mala Galenicæ doctrinæ perceptione oriri potest, de medio tollatur, rursus de raritate, & densitate notandus est Galeni loquendi modus, qui non levem adducit obscuritatem. Tertio enim *de dysp. cap.* 3. ait primum de raritate, & densitate, quòd *neutrius partis est densitas & raritas*, scilicet neutrius partis respirationis, quoniam, ut paulò supra dixerat, *neutrius propriarum, ac primarum respirationis proprium, & inseparabile est*; raritas enim & densitas attinent ad utramque quietem, & non ad utrumque respirationis motum: quies verò est pars respirationis accidentalis, sicut motus est pars ejus essentialis; & hoc dictum non est ambiguum; Quod tamen ambiguitatem efficit, est quod de *urgenti*, & *extendenti*, seu tardo, & veloci spiritu dicitur à Galeno, scilicet *alterius partis ipsius respirationis proprias esse differentias*. Erit namque sensus, sicut densitas & raritas neutrius respirationis partis est propria differentia, inspirationis nimirum, & expirationis; ita tarditas, & velocitas alteriustantum respirationis partis erit differentia. Quod tamen esse non potest. Primum quoniam tarditas, & velocitas est propria differentia competens utrique respirationis parti, inspirationis & expirationis. Secundò, quia dato, esse differentias unius tantum partis, cujus sint differentie, aperire opus erat, an fortasse expirationis, vel inspirationis. Pro solutione dicendum, Galenum pro parte respirationis eandem non intelligere; cum enim respirationis partes, ut dictum est, duæ sint essentielles, & duæ accidentales, cum de raritate, & densitate ipse loquitur dicens: *neutrius partis esse differentias*, pro *neutra parte* intelligit ambas respirationis partes essentielles, quæ sunt inspiratio, & exspiratio. Cum verò loquitur de velocitate & tarditate, statuens alterius partis respirationis esse proprias differentias, pro *altera parte* respirationis non intelligit unam simplicem partem totius respirationis essentialis, sed totam, quæ componitur ex duplici motu inspirationis, & expirationis. Unam verò appellat ad differentiam alterius accidentalis, quæ componitur ex duplici quiete, seu cessatione. Quare respiciens ad diversas totales respirationis partes, diverso modo loquitur de densitate & raritate, necnon de tarditate, & velocitate. Ita ergo solutis omnibus difficultatibus, constat, brevitate & longitudine cessationum, respirationem utramque densam, & raram proprie denominari, quæ est una & simplex specie, & duplex numero composita difficilis respirationis differentia secundum quietem: magnitudine & parvitate spatii magnam, & parvam: velocitate & tarditate temporis tardam, & velocem nuncupari debere, quæ sunt duæ differentie & simplices specie diversæ, & numero compositæ differentie ejusdem *dyspnœe secundum motum*.

Galeni lo-
quendi
modus de-
claratur.

SYNOPSIS II.

De differentiis simplicibus difficilis respirationis.

Differen- tia diffi- lis respira- tionis sim- plices duæ.	1. In Motu	Inspira- tionis quadru- plex	1. Magna	Spatii Tem- poris	ratione.
			2. Parva		
			3. Velox		
			4. Tarda		
		Expira- tionis quadru- plex	1. Magna	Spatii Tem- poris	ratione.
			2. Parva		
			3. Velox		
			4. Tarda		
	2. In Quie- te	Externa ante inspi- rationem, duplex	1. Rara, longi	Tempo- ris ra- tione.	
			2. Densa, bre- vis		
			1. Rara longi		
			2. Densa, bre- vis		
		Interna ante Expi- rationem, duplex	1. Rara longi	Tempo- ris ra- tione.	
			2. Densa, bre- vis		
			1. Rara longi		
			2. Densa, bre- vis		

CAPUT V.

De compositis differentiis læsæ respirationis.

His quatuor capitibus supra habitis, quæ tribus à Galeno Libris dicta sunt differentiis simplicibus læsæ respirationis, sufficienter absolvimus, & declaravimus, quæ pro recta sui intellectu hujusmodi exposulabant declarationem. Remanet, ut agamus de differentiis compositis, & de ipsarum generibus. Hac autem in re liber quoquo pacto à Galenico tramite paululum deviare, qui de causis simplicium læsæ respirationis differentiarum prius egit, post de differentiis compositis: cum tamen ordo exposcere videatur, ut omnes differentiæ tum simplices, tum compositæ prius aperiantur, mox de utrumque causis absolutus instituat sermo; indeque utiles, nedum artificiosæ difficilis spirationis differentiæ ex multiplici ipsarum numero ad prænotionem seligantur. Compositæ igitur differentiæ; quas conjugia, seu conjugationes Galenus appellavit 1. de dyspn. ult. ad tria reducuntur capita à Galeno proposita 2. cap. 1. libri, dum scripsit, postea vicissim permutantes tum motus, tum cessationes, & mutuò, & per se: ita etiam compositas inveniemus: dum enim ait vicissim permutantes tum motus, tum cessationes, innuit nobis compositionem ex motu, & quiete simul: subjungens, & mutuò, compositionem motus cum motu solum indigitat: tandem particula per se solius & unius motus compositionem proponit, ut propterea ad hæc tria capita omnes differentiæ difficilis respirationis compositæ reducantur. Et quamquam cap. 15. dixerit, inventis simplicibus differentiis, non amplius difficile esse etiam has invenire, quæ ex illis componuntur: tamen difficilius est ex simplicibus compositas, quam invenire solas simplices; sicut difficillimum est ex compositarum numero, quæ utiles tantum discernere. Et sanè Galeni dictum ita intelligere est necesse, scilicet non amplius difficile esse ex simplicibus compositas demonstrare, simplicibus præcognitis, hoc est, facilius esse ex simplicibus compositas, quam ex compositis, quæ tantum utiles sunt, invenire. Tria igitur sunt compositarum differentiarum capita, per se mutuò & vicissim. Cum enim tota respiratio componatur ex duplici motu, & ex duplici quiete: & in singulo inspirationis, & expirationis motu sint duæ oppositæ differentiæ, in utraque autem quiete seorsim unica tantum opposita differentia; hinc est ut compositio difficilis respirationis fiat, aut in uno tantum motu respirationis, scilicet inspirationis, vel expirationis, & hæc dicitur compositio per se: aut fit in utroque motu simul, & hæc mutuò fieri dicitur: aut compositio fit inter motum & quietem, & hæc compositio permutatio propriè dicitur, & vicissim facta; ut idè differat compositio, quæ vicissim fit, ab ea, quæ mutuò. Quæ enim mutuò fit, est solum inter motum & motum; quæ verò vicissim, alternatio est inter motum & quietem simul. Sed occurrit difficultas; nam Galenus 3. de dyspn. cap. 3. quinque difficultium respirationum genera proponit. Primum velocitatis &

tarditatis. Secundum magnitudinis, & parvitas. Tertium densitatis & raritatis. Quartum inæqualitatis, dum scribit: *Ceterum cum respiratio res sit, quæ & facere aliquid & pati possit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipsa, utraque videlicet parte equaliter aut inæqualiter perfecta.* Quintum denique proponit dicens: *At vero & rursus aliud ipsius totius ut compositæ, partibus inter se mutuò collatis.* Quare non tria, sed quinque erunt genera. Respondeo, hanc difficultatem non omnino esse ad propositum; genera enim læsæ respirationis, quæ hic proponuntur, sunt difficilis respirationis differentiarum genera composita, & non simplicia. Prima autem tria decerpta ex 3. de dyspn. 3. sunt tria genera simplicia, de quibus supra actum est. Reliqua autem duæ sunt composita, de quibus interim. Sed rursus instabit aliquis, si duo tantum à Galeno ibi proponuntur; ergo non erunt tria. Respondeo. Galenum eo loco non ex professo agere de differentiis compositæ dyspnæ, cum 1. lib. sufficienter de ipsis egerit; idè non omnia compositarum differentiarum genera ibi proponit, sed unum genus tantum, & unam solam alterius generis speciem; Genus propositum est differentiarum mutuò compositarum, quod est secundum in ordine, & constat illud, dum Galenus ait, *at vero & rursus aliud ipsius totius, ut compositæ, partibus inter se mutuò collatis;* differentiæ enim mutuò compositæ totius sunt respirationis, ipsius partibus inter se mutuò collatis. Species compositæ differentiæ est proposita inæqualitas: pro ejus enim genere non differentiarum genus, sed speciem intelligit; ut enim suo loco apparebit, genus quod sub se inæqualitatem continet, est genus differentiarum vicissim compositarum, quod sub se quatuor habet differentiarum species vicissim compositas, quarum species una est ipsa inæqualitas. Quamobrem tria tantum sunt genera compositarum differentiarum per se, mutuò, & vicissim.

CAPUT VI.

De differentiis per se compositis difficilis respirationis in singulo motu.

Exordiamur à primis differentiis per se tantum compositis difficilis spirationis, hæ enim sunt quæ in uno tantum motu sunt seorsim, nulla autem ratione in quiete: & sunt differentiæ compositæ, non tantum specie, sed etiam genere; & quatuor in alterutro motu sunt harum differentiarum conjugia. Declaro omnia. Quæ per se sunt compositæ differentiæ, conspicuum est, esse tantum in unico specie motu, non autem in utroque, quod enim est per se, specie simplex est, non duplex. Quatuor esse conjugia in singulo motu, ex eo patet, quia aut oppositiones in singulo motu existunt, ut rectè Galenus libr. 1. cap. 15. aut verò oppositiones inter se permutatæ quatuor constituunt conjugia, ex Galeno eodem lib. cap. 22. & lib. 3. cap. 2. Et quamquam Galenus priori loco dictum hoc enunciarer de differentiis compositis secundum motum, & quietem, quatenus scilicet raritas, & densitas cum magnitudine, & parvitate permutatur: tamen in quocunque differentiarum genere verum est hoc affirmare, quod duæ permutatæ

Differentiæ compositæ conjugationes à Galeno dictæ ad tria capita reducuntur.

Compositarum tria capita sunt per se mutuò, & vicissim.

Differentia inter mutuò, & vicissim composita.

Difficultas & ejus solutio.

Quatuor tantum conjugia differ. per se compositarum in alterutro motu.

tata oppositiones, siue in motu tantum, siue in motu & quiete, siue in motu & motu, semper quatuor compositarum differentiarum laesa respirationis efficiunt conjugia. Ex qua causa pender, quod docuit Galenus lib. 1. cap. 15. in cessationibus, impossibile esse compositam respirandi difficultatis speciem fieri, cum una sola oppositio in eis existat iuxta raritatem, & densitatem. Quod dictum ita debet intelligi, impossibile esse compositam respirandi difficultatis speciem fieri in cessationibus, hoc est, in cessationibus per se seorsim acceptis, non tamen mutuo conjunctis; in conjunctis enim duplex est species composita dyspnoeae, quam Galenus aut negligenter, aut consilio omisit, quia quod de motu dicitur, de quiete intelligendum est, ut suo dicemus loco. Verum in singula quiete impossibile est unam speciem compositam difficultis respirationis invenire, cum non duplex, sed una tantum sit oppositio. Res autem ita se habet, ut duae oppositiones permutatae in uno motu, quatuor efficiant conjugia; una autem oppositio in duplici quiete duo conjugia efformat; in singula tamen nullam conjugationem. Sed mirabitur quis, quomodo ex una oppositione unum compositum fieri nequeat, si oppositio duorum sit. Respondeo, compositionem per se difficultis respirationis non fieri ex oppositis, sed ex diversis, & his quidem non specie sed genere. Propterea ubi sunt duo opposita specie, inter illa sit compositio, quoniam ibi sunt duo genere diversa, & non opposita: ubi vero est una oppositio tantum, ibi nulla est diversitas, ideo neque aliqua compositio; & ratio est, quia quae invicem componuntur simul sunt; simul autem esse non possunt in eodem duo opposita. Declaro. Sunt opposita haec duo, magnitudo & parvitas: velocitas, & tarditas. Sunt diversa haec duo, sed non opposita, magnitudo & velocitas, aut tarditas: pariter parvitas, & velocitas, vel tarditas. Sunt autem haec duo diversa genere, quoniam velocitas, & tarditas ad qualitatem, magnitudo & parvitas ad quantitatem spectant: quod egregie deducitur ex Galeno 1. de dyspn. 19. ubi loquens de inaequali respiratione in motu, & quiete, de qua & nos suo loco, haec habet verba, *tunc necessarium iam cessationum quidem quantitatem, motuum vero, non solum quantitatem, sed etiam qualitatem alterari*. Conspicuum est, pro quantitate cessationum Galenum intelligere raritatem, & densitatem: pro quantitate motuum, magnitudinem & parvitatem: sicut pro eorundem qualitate, velocitatem & tarditatem; quare differunt genere magnitudo & parvitas, nec non velocitas & tarditas; Et quamquam Galenus de simplicibus laesa respirationis differentiis, tarditatem, & velocitatem ad temporis quantitatem retulerit, sicut raritatem & densitatem, tamen diverso modo, ut explicuimus: tamen dico, velocitatem, & tarditatem ad ipsum motum relatae, formaliter esse qualitatem, in habitudine autem ad tempus, quatenus est mensura motus, per accidens ad quantitatem referri; quare differunt genere magnitudo, & parvitas, velocitas, & tarditas. Cum ergo in singulo motu

duo sint opposita, sunt etiam duo genere diversa, quibus invicem permutatis quatuor sunt conjugia, non tamen specie, verum etiam genere diversa: & sunt in singulo motu per se. Respiratio magna & tarda: magna, & velox; parva, & tarda, parva, & velox. Porro in singula quiete, ut dictum est, cum sit una tamen oppositio, etiam unum tantum est genere, ideo nulla compositio; raritas enim & densitas sunt duo in uno genere opposita, quae invicem non possunt componi, quoniam una quies seu cessatio simul esse non potest rara, & densa. Sed occurrit pulcherrima difficultas. Videtur namque absurdum, in uno respirationis motu compositam dyspnoeae differentiam non fieri inter ejusdem generis opposita: quod si verum est, videtur etiam hujusmodi compositionem fieri posse in singula cessatione. Illud vero verum esse de motu patet ex Galeno 1. de dyspn. capite 17. ibi enim adversus quendam sibi adversarium determinat, dari differentiam difficultis respirationis compositam ex magnitudine, & parvitate, necnon ex velocitate, & tarditate; respectu ejusdem numero & specie motus, inspirationis scilicet, vel expirationis: nimirum cum alteruter motus in principio est magnus, in fine parvus, & vice versa; eodemque modo cum simul velox & tardus est; igitur eadem numero & specie cessatio saltem poterit esse rara & densa, sicque non omnis compositio per se a cessatione removenda erit, nec semper inter ea quae sunt genere diversa composita per se fiet difficultis respirationis differentia, respectu unius motus, sicut neque respectu unius quietis. Respondeo, aliud esse loqui de difficulti respiratione aequali, & aliud de inaequali: quae sit in uno motu ex oppositis, inaequalis est respiratio, inaequalitate singulari, quae impar citata dicitur: quae vero sit in uno motu ex genere diversis, aequalis est spirandi difficultas per se composita. Prior, de qua procedit difficultas, ad tertium genus difficultis respirationis attinet, non ad primum, de quo interim, sub quod continentur quae tantum componuntur ex genere diversis & nullo modo oppositis. Ob quam rationem diximus, hujusmodi compositionem non reperiri in singula quiete, sicut in singulo motu. Sed fortasse neque in singula quiete ex oppositis compositio sit inaequalis; non enim videtur una numero, & specie cessatio simul esse posse rara, & densa; sicut idem numero & specie motus esse potest magnus & parvus; velox & tardus; & ratio est, quoniam motus non tantum habet relationem ad tempus, sed etiam ad spatium: & cum motus ipsi spatio successively coextendatur, ideo juxta primam medii partem idem motus potest esse magnus, vel velox; & juxta reliquum spatium absolvendum, parvus vel tardus: quod de quiete dici non potest, cum ipsa ad solam temporis quantitatem referatur. Sed quidquid de hac re, interim ostendisse sufficiat, in solo singulo motu differentias per se compositas laesa respirationis, inter ea quae genere sunt diversa, reperiri, esseque tantum quatuor conjugia in singulo motu inspirationis, & expirationis.

Composita respirandi difficultatis species fieri non potest in cessationibus per se seorsim acceptis.

Compositio per se difficultis respirandi non fit ex oppositis, sed ex diversis genere.

Quid pro quantitate, & qualitate cessationum Gal. intelligat.

Difficultas movetur.

Responsum

SYNOPSIS III.

De differentiis per se compositis difficultis respirationis in singulo motu.

Differentiae difficultis respirationis per se compositae in

1 motu singulo duplices.

1 inspirationis quadruplices

1. magna, & tarda
2. magna, & velox
3. parva, & tarda,
4. parva, & velox.

2 expirationis quadruplices

1. magna, & tarda
2. magna, & velox
3. parva, & tarda.
4. parva, & velox.

2 quiete singula, Nulla.

C A P U T VII.

De differentiis in utroque motu mutuo compositis difficilis respirationis, nimirum cum rhythmo, vel sine rhythmo.

Quid rhythmus.

Consonantia, & dissonantia in respiratione duplex, propria & impropria.

Respiratio eurythma & eurythma.

Difficilis respiratione secundum rhythmum composita.

Sequuntur differentiae compositae, quae mutuo fieri dicuntur cum & sine rhythmo, de quibus egit Galenus 1. de dyspn. cap. 16. & 21. Rhythmus autem consonantia est, & ideo respiratio quae fit cum rhythmo est consona; quae sine rhythmo, dissona dicitur. At observandum, consonantiam, & dissonantiam in respiratione esse duplicem, propriam & impropriam. Proprie dicta illa est, cum unum inspirationis motum cum altero expirationis conferimus, quemadmodum in pulsibus dilatationem cum constrictione, ut recte Galenus supra citato cap. 21. ideo rhythmus est ipsorum motuum invicem collatorum ex eodem Galeno citato cap. 16. Consonantia autem, & dissonantia improprie sumpta, illa est, quae habet respectum non ad respirationis partes, seu motus invicem collatos; sed ad aetatem, sexum, & temperamentum, potissimum vero ad aetatem. Etenim esse potest, quod respiratio sit sibi consona in ordine ad binas sui partes, seu motus; dissona vero quo ad aetatem; esse etiam potest, ut absolute sit consona, & ratione partium respirationis sibi succedentium, & ratione aetatis, Haec eurythma, id est, proportionata; altera arhythmia dicitur, seu improporionata, & est triplicis differentiae, ut de pulsibus dictum est. De respiratione eurythma Galenus per transfennam egit 1. de dyspn. cap. 7. Ceterum quoniam hic agitur de difficili respiratione, quae est symptoma in actione laesa, ideo pro consona, & dissona respiratione, non quae improprie, sed quae proprie dicitur intelligimus. Sed mirabitur quis, quomodo respiratio rhythmica, & consona praeter naturam esse possit; & tamen verum est, quod rhythmus in respiratione potest esse praeter naturam, cum uterque ipsius motus a naturali recedit mediocritate, secundum excessum, vel defectum; potest enim utraque pars respirationis sibi collata praeter naturam esse magna, vel parva, velox, aut tarda, sicut dissona absolute, cum inspiratio magna est, exspiratio autem parva, vel vice versa. Quare prior dicitur esse cum rhythmo, non quidem simpliciter, haec enim est naturalis, sed secundum quid, posterior vero absolute sine rhythmo nuncupatur, & absolute dissona. Sed pro recta intellectione harum differentiarum ulterius est observandum, quod difficilis respiratio, quae est cum rhythmo secundum quid est tantum numero composita, quae vero est sine rhythmo, differentia est specie, & numero composita; & utraque est duplex, magis, & minus composita; Minus composita ea est, quae fit cum, & sine rhythmo, vitio existente in sola motus quantitate, aut qualitate. Magis composita est illa, quae fit cum, vel sine rhythmo, vitio simul existente in motus quantitate, & qualitate. Priores minus compositae, aut numero tantum, aut specie, a Galeno proponuntur 1. de dyspn. 15. & sunt quatuor ipsarum conjugia. Numero quidem sunt, inspiratio, & exspiratio utraque magna, vel parva; velox, vel tarda: Specie autem sunt, inspiratio magna, & exspiratio parva, viceque versa; quas duas rhythmicas mutua specie minus compositas differentias, magnam scilicet & parvam, visus est proposuisse Hippocratem 6. Epidem. ut Galenus declaravit 3. de dyspn. 3. omisisse vero secundo Epidem. ex socordia, vel sedulitate scriptorum, ut idem Galenus aperuit eodem lib. cap. secundo, ut suo loco dicemus. Pariter sunt species minus compositae respiratio velox, & exspiratio tarda, aut vice versa. Porro quae numero sunt magis compositae a Galeno fuerunt omissae, & sunt inspiratio, & exspiratio simul magna, & velox, vel tarda, aut simul parva, & velox, vel tarda. Demum quae non numero tantum, sed specie sunt sine rhythmo magis compositae a Galeno proponuntur primo de dyspn. cap. 21. dum habet, *Quae enim jam juxta utramque totius respirationis partem, inspirationem dico, & expirationem, in superiori sermone*

recensuimus, ea ipsa etiam nunc inspicere opera pretium existimo circa ipsarum dissonantias. Sunt autem & harum conjugationes quatuor, non duae tantum, ut Galenus posuit nimirum inspiratio parva, & tarda, & exspiratio magna, & velox, vel e contra, inspiratio magna, & velox, & exspiratio parva, & tarda. Quae omnes differentiae sunt numero sexdecim. Enimvero Galenus, vel negliger, vel consulto videtur omisisse compositas utriusque cessationis simul collatae differentias; Res enim omnino exposulare videtur, quod sicuti nulla datur difficilis respirationis species per se composita in una quiete, sicuti in unico motu, cum eadem quies, ob rationem superiori capite assignatam, simul esse non possit rara, & densa, velur idem motus tardus, vel velox esse potest cum magnitudine, & parvitate; ita in utraque cessatione simul collata assignari debeat composita species difficilis respirationis, cum & sine rhythmo, eo quia utraque quies praeter naturam esse possit rara, aut densa, vel altera ipsarum rara, altera autem densa, & contra, ita ut duo sint conjugia cum rhythmo difficilis respirationis in cessationibus, & duo alia sine rhythmo in iisdem; sicut quatuor sunt in motibus? Respondeo tamen, non dari compositas mutuo differentias cum, vel sine rhythmo in simplicibus cessationibus invicem collatis, quemadmodum in motibus. Et ratio sumitur ex Galeno primo de dyspn. capite 24. quoniam longitudo, & brevis cessationum pender ex magnitudine, & parvitate motuum (dummodo tamen magnitudo, & parvitas pendeat ex usu aucto, vel imminuto; non autem ex affectu praeter naturam, ut suo loco explicabo ad mentem Galeni) ex magnitudine quidem inspirationis, aut expirationis, temporis brevitatis, & consequenter densitas; ex parvitate vero eorundem motuum longa cessatio, & per consequens raritas demanat. Ex magnitudine sane, & parvitate motuum longa, vel brevis quies, & consequenter raritas, vel densitas dependet, ob rationem, quam in calce capitis Galenus adducit dicens: *utrum enim ex motibus ipsa utilitas urgebit, is praecedentem cessationem cunctari non permittit.* Urgente enim necessitate, magnam fieri respirationem, & consequenter velocem, est necesse: magno autem, & veloci existente respirationis motu ob usum auctum, necesse est, cessationes esse breves, & per consequens densas; subsequens enim motus magnus, & velox praecedentem cessationem cunctari non permittit. Ex adverso, utilitate imminuta, necesse est, respirationem fieri parvam, & tardam; parvo vero, & tardo existente respirationis motu ob usum imminutum, necessarium est, cessationes esse longas, & consequenter raras, subsequens enim motus parvus, & tardus utique cessationem cunctari permittit. Quamobrem cum cessationis brevis aut longitudo esse non possit absque magnitudine, & parvitate motuum ex usu dimanante, apparet, non posse conjungi invicem solas cessationes, vel cum rhythmo, vel sine rhythmo. Quod si raritas, & densitas cessationum ex affectu, & non ex usu dependeat, conspicuum est pariter, ut suo loco enucleabitur, non posse invicem conjungi solam raritatem, & densitatem quietum absque magnitudine, & parvitate motuum, quamquam contrario modo conjungantur, quae ex affectu, & quae ex usu. Ut enim densitas ex usu conjungitur cum magnitudine, & raritas cum parvitate; ita densitas ex affectu contrario modo cum parvitate; raritas vero cum magnitudine copulatur. Nullo igitur modo dari potest differentia mutuo composita, cum vel sine rhythmo in cessationibus magis, vel minus, numero, vel specie composita, quemadmodum in motibus. Ideoque cessationum compositio ad tertium compositionis genus attinet, de quo sequenti capite. Ceterum in motibus rem non ita se habere, ut superius ad mentem Galeni fuit expositum, ex eo apparet, quia motus ex cessatione non dependet, sed cessatio ex motu, ut dictum est. Hinc est, quod differentiae artificiosae quodam solum inventae difficilis respirationis conjungi possunt tantum secundum motus, non vero secundum solas quietes; & si differentiae ejusdem difficilis respirationis compositae non tantum artificiosae, sed etiam uti-

Galeni omisit compositas utriusque cessationis differentias.

Longitudo & brevis cessationis unde pendet.

Compositio cum, vel sine rhythmo in cessationibus non datur.

gitur raritas cum velocitate, & tarditate; densitas pariter cum utraque actione, ut propterea quatuor similiter sint ipsarum compositarum differentiarum conjugia, rara & velox; rara, & tarda; densa, & velox; densa, & tarda. Sed observandum est quàm maximè, velocitatem & tarditatem philosophicè, & artificiosè sumptas esse quidem species respirationis specie distinctas à densitate & raritate, si scorsim sumantur, prout quies, seu cessatio differt à motu; sed medicè; & utiliter, & prout invicem conjuguntur, aut specie non differre, aut eandem speciem difficilis respirationis compositam intendere, & remittere. Cujus rei fundamentum illud idem est, quod supra posuimus, quoniam, ut utiles, nedum artificiosæ sint compositæ difficilis respirationis species, necesse est, ut ad prænotationem, aut usum, aut affectum, aut utriusque simul conducant, ut suo loco declarabimus. At conjugatio circa velocita-

tem, & tarditatem cum raritate, & densitate *indistincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis signum simpliciter, & necessario nobis exhibet*, ex Galeno I. de dysp. cap. 22. ubi autem sub distinctionem evenerint juxta varias quatuor ipsarum conjugationum distinctiones, à superioribus quatuor, vel specie non differunt, vel earum aliquas intendunt solum, & remittunt; ut propterea hæc quatuor ultima conjugia non sint compositæ difficilis respirationis species, à prioribus quatuor revera distinctæ, verum cum ipsis coincidunt, addantque solum in aliquibus discrimen secundum magis, & minus; & propterea, cum velocitas, & tarditas non sint ad prænotationes necessariae, nec ipsarum meminisse erit necesse. Sed de reductione velocitatis, & tarditatis ad priores quatuor differentias in tertia parte hujus tractatus agemus. Hæc de differentiis vicissim compositis utilibus, ad quas omnes aliæ, & quæcunque habent reduci.

Velocitas
& tarditas
ad præno-
tationes ne-
cessariæ
non sunt.

SYNOPSIS V.

De differentiis difficilis respirationis vicissim compositis secundum motum & quietem.

Differentia
vicissim
composita
secundum
motum &
quietem
quatuor
sunt

1. Magna, densa.
2. Magna, rara.
3. Parva, densa.
4. Parva, rara.

ubi vicissim
permuta-
tio est se-
cundum

1. Rarita-
tem & den-
sitatem qua
duplex, nam
2. Motum
velocitatis
& tardita-
tis cum ra-
ritate &
densitate,
& cum su-
perioribus
convenit,
quando e-
rant

1. Densitas
cum magni-
tudine, usus
aucti
2. Densitas
cum parvi-
tate, affe-
ctus
3. Raritas
cum parvi-
tate, usus
imminuti
4. Raritas
cum magni-
tudine, af-
fectus

ratione per-
mutat.

1. Magna, densa.
2. Magna, rara.
3. Parva, densa.
4. Parva, rara.

CAPUT IX.

De quinta differentia difficilis respirationis vicissim composita, quæ inequalis dicitur.

PRæter quatuor jam propositas difficilis respirationis differentias compositas, ad quas omnes aliæ referri debent hætenus propositæ, & proponendæ, Galenus alterius quintæ meminit, quam inequalem appellavit, ut clarè colligitur ex I. de dysp. cap. 23. ubi quatuor illas enumerans subjungit; *acceserunt his forinsecus inequales*, de quibus egit cap. 17. 18. & 19. & ultimo capite ejusdem libr. dictorum anacephaleosin colligens, concludit, præter enumeratas quatuor dari quintam, his verbis: *monstravimus autem, quot unius cujusque dictorum sint affectiones, & quæ respirandi difficultates earum cognitionem exhibeant, & quod necessaria quidem sunt quatuor conjugationes, & supra has inequalitas quinta*, ita quoque capiti colophonem imponit dicens *accuratissimam, & constantissimam solam esse differentiam, quæ in jam sæpe dictis quatuor conjugis consistit, atque adhuc etiam eam, quæ fit circa inequalitatem.*

Quamobrem investigatione dignum, & necessarium esse videtur, an supra illas quatuor detur quinta inequalis, quid sit, & quotuplex. Inde etiam apparebit, quæ sint æquales. Et primum equidem non videtur quinta dari inequalis respirationis differentia à quatuor distincta, ut supponit Galenus: & ratio est, quoniam inequales per se difficilis respirationis differentia sunt quatuor propositarum duæ, nimirum magna, & rara, necnon parva, & densa: prior quæ in mente motis, posterior quæ fit in do-

quatuor, non dabitur quinta. In hoc sanè totum hujus methodi secretum à Galeno occultatum latitat. Quocirca sciendum est, inequalium difficilis respirationis differentiarum alias esse per accidens, alias vero per se: & quæ constituunt quintam differentiam inequalem sunt inequales per accidens. Inæquales per se illæ sunt difficilis respirationis differentia, quæ ex sua natura semper sunt tales, & sunt illæ duæ superius commemoratæ, magna, & rara, necnon parva, & densa. Eæ enim duæ semper sunt inequales, parva quidem, & densa ex affectu, & usu simul mixto; magna verò & rara, vel ex affectu tantum vel ex affectu, & usu simul, ut suo loco declarabitur. Porro inequales per accidens sunt, quæ accidunt iis differentiis, quæ potius ex sua natura sunt æquales, sed aliquando contigit inequales fieri: sunt autem magna, & densa; necnon parva, & rara. Prior enim per se, & ut plurimum æqualis est, ratione aucti usus. Posterior verò æqualis per se, & ut plurimum, ratione usus imminuti. Aliquando tamen contingit, magnam, & densam fieri inequalem per accidens ratione affectus, qui est duplex, aut affectio musculosi generis, aut coarctatio asperarum arteriarum, ut suo explanabitur loco: Ita aliquando contingit, parvam & raram fieri inequalem, ratione affectus, qui est duplex, aut labor, seu dolor sine usu aucto, aut facultatis imbecillitas, & idè utraque qualitas, quæ utroque modo utrique contingit differentia, magnæ, scilicet, & densæ, necnon parvæ, & raræ respirationi, quintam inequalitatis differentiam ipsis quatuor addit. Contingit namque aliquando, magnam & densam; parvam & raram esse inequales, quæ ex sua

tamen

Differen-
tia inequa-
lis per ac-
cidens &
per se quæ

An quinta
detur ina-
qualis res-
pirat. dif-
ferent.

tamen natura æquales sunt, ad differentiam magnæ & raræ, parvæ & densæ, quæ semper sunt inæquales, nunquam verò æquales. Propterea ad hoc respiciens Galenus *libr. 1. cap. 23.* dixit, inæquales *forinsecus accidere*, hoc est, esse inæquales per accidens, non autem inæquales per se; eæ namque intrinsecus habent, ut sint inæquales, magna scilicet & rara; parva, & densa, contingit verò, magnam, & densam; parvam, & raram, quæ sunt per se æquales ratione usus, inæquales fieri ratione affectus. Et quamquam affectus, qui contingit, ex se habeat, ut respirationem inæqualem reddat: tamen dicitur esse inæqualitas per accidens, quoniam per accidens contingit, magnam & densam; parvam & raram respirationem, ob affectum fieri inæqualem; ita ex adverso, tamen uterque affectus essentialis inæqualitatis forinsecus respirationi occurrat, delirium scilicet & dolor: tamen respirationem inæqualem per accidens non facit, quia ex utroque affectu respiratio fit simpliciter inæqualis magna & rara, parva & densa: ita ut nunquam ratione alterius æqualis esse possit. Quare sola inæqualitas accidentalis constituit quintam differentiam respirationis inæqualis, quæ est magna, & densa; parva, & rara.

Hinc solvitur difficultas, & Galeni doctrina elucescit primò de *dyfpn. cap. 22.* determinantis, simplicem differentiam nihil certi indicare, sed cum

alia compositam, ut magna respiratio nihil certi indicat, indiscriminatum enim aut usum auctum, aut mentem læsam, indigitat: quæ verò si cum raritate conjungatur, mentem significat læsam; si cum densitate, usum auctum. Quod tamen non videtur esse verum; magnitudo enim cum densitate videtur esse indeterminata, cum significet non tantum usum auctum, sed etiam musculorum thoracis convulsionem, & asperarum arteriarum coarctationem, quemadmodum ex eodem Galeno colligitur non solum *cap. 23. primi de dyfpn.* sed etiam quarto de *locis affectis 7.* At difficultas diluitur. Si enim respexerimus ad id, quod per se indicatur ex magnitudine, & densitate, hoc est, usus auctus tantum: sin verò etiam ad id, quod per accidens, indicat profectò magna, & densa respiratio convulsionem, & coarctationem, ut enucleatius in tractatu de causis, quod de magnitudine, & raritate dici non potest; hæc enim absolute inæqualis est, & solum delirium ostendit: sicut parva & densa solum laborem, seu dolorem (dolor enim & labor idem sunt ex Galeno, & Hippocrate.) Idem de parva, & rara est subaudiendum; hæc enim per se tantum usum imminutum declarat, per accidens verò, vel impermixtum dolorem, vel facultatis languorem. Idcirco quæ quintam differentiam inæqualem constituit, est inæqualitas accidentalis, non essentialis.

Dolor & labor idem

SYNOPSIS VI.

De differentiis vicissim compositis æqualibus, & inæqualibus.

Differentiæ vicissim compositæ sunt vel	1. Æquales per se	{ Magna & densa, usus aucti Parva & rara, usus diminuti }	ratione.
	2. Inæquales, vel	{ Simpliciter { Magna & rara. Parva & densa.	
		{ Per accidens { Magna & densa Parva & rara }	ratione affectus.

CAPUT X.

Quotuplex sit difficilis respiratio æqualis & inæqualis.

EX superioribus facile quis æqualis, & inæqualis dyspnœæ species colligere poterit, quotuplexque circa difficilem respirationem inæqualitatis genus. De speciebus primùm, mox de inæqualitatis generibus est sermo nobis instituendus. Ex inæqualitatis autem speciebus æqualitatis species patebunt. Duplex ergo est species inæqualis respirationis, per se, & per accidens, ut superiori capite fuit insinuarum. De ea, quæ est per accidens dubitatur, an sit una tantum differentia, vel duplex. Etenim Galenus, dum unam quintam statuit, præter quatuor videtur unicam differentiam, ac speciem statuisse, quod etiam potest colligi 3. de *dyfpn. cap. 4.* ubi habet, *at verò quintam inæqualem*, &c. hanc enim vult esse magnam, & densam ex coarctatione asperarum arteriarum, necnon ex convulsione musculorum thoracis. Sed præter hanc est etiam alia, nimirum parva, & rara, quam inæqualem fieri per accidens, ratione facultatis imbecillis, ipsemet etiam docuit Galenus 1. de *dyfpn. cap. 18.* Ex triplici enim causa scripsit, respirationem fieri inæqualem, aut ex asperarum arteriarum coarctatione, aut thoracis musculorum aberranti motu, aut facultatis ipsam efficientis debilitate: atqui constat ex ipso Galeno efficientis facultatis imbecillitatem parvam, & raram efficere respirationem, sicut coarctatio arteriarum, & musculorum convulsio, magnam & densam facit: igitur præter hanc assignandam etiam erit alia species difficilis respirationis inæqualis per accidens, & hæc erit parva, & rara, quæ non tan-

tum ob facultatis imbecillitatem ex accidenti redditur inæqualis, ut exactius suo patebit loco, sed etiam ob simplicem dolorem. Duplex pariter est inæqualis per se, seu simpliciter, videlicet magna, & rara, necnon parva, & densa. Enimverò observandum, aliquam inæqualem per accidens aliquando inæqualem fieri per se, hæc autem est magna, & densa, quæ aliquando fit parva, & densa, quando nimirum oritur ex angustia, seu coarctatione commixta. Etenim angustia, aut est simplex affectus, aut compositus cum dolore.

Angustia est affectus simplex aut compositus.

Si angustia, seu coarctatio sit simplex affectus sine alterius permixtione, respiratio redditur inæqualis per accidens magna, & densa: si verò conjungatur cum dolore, non magna fit, sed parva, & densa; ob doloris enim permixtionem cum huic magnitudo officiat, hæc in parvitatem permutatur. Et hoc modo solvitur contradictio quædam in Galeno, quippe qui cum magnam, & densam respirationem ex asperarum arteriarum coarctatione fieri sapius docuerit primo de *dyfpnæa capite 11.* velut secus sentiens docet, parvum & densum spiritum fieri ex septi transversæ coarctatione facta à tumoribus præter naturam circa ventrem, hepar, splenem, colon, partesque his conjunctas, pancreas nimirum & mesenterium. Videtur autem contradictio, quod ex eadem causa, angustia scilicet, fiat species difficilis respirationis inæqualis diversa, magna & densa; necnon parva & densa. Cæterum data distinctione de angustia cum & sine dolore, difficultatis solutio elucescit: quæ enim est simplex angustia intra thoracem, magnam, & densam facit respirationem per accidens inæqualem; quæ verò est cum dolore conjuncta parvam, & densam: ita apparet, aliquam inæqualem respirationem per accidens fieri inæ-

Sola inæqualitas accidentalis constituit quintam differentiam difficultatis respirationis.

Species inæqualis respirationis duplex.

Inæqualis respiratio fit ex triplici causa.

inæqualem per se. Non tamen quis inde arbitrari debet, eandem esse speciem inæqualitatis per se cum ea per accidens, cum immota manente utraque inæqualitatis specie, contingat, aliquam differentiam inæqualis speciei per accidens fieri inæqualem per se. Ex his inæqualitatis speciebus constat, duas tantum esse æquales per se difficilis respirationis species, magnam, & densam, ratione usus aucti; parvam & raram, ratione usus imminuti: Atque tot sunt species. Sed oritur ingeniosa difficultas.

Obiectio. Etenim videtur dari differentia difficilis spirationis æqualis, non tantum ratione usus, sed etiam affectus; & hæc est respiratio, quæ dicitur parva & rara; hæc namque non tantum est æqualis ratione usus imminuti, sed etiam ratione affectus, simplicis nimirum doloris, qui est sine usu aucto; quod de magna, & densa respiratione dici non potest; siquidem hæc solius usus gratia æqualis est, nunquam tamen ratione affectus, cum semper sit inæqualis, sive ob coarctationem, sive ob convulsionem: parva verò, & rara, cum non tantum ratione usus imminuti æqualis producat, sed etiam respectu simplicis affectus seu laboris, constabit, divisionem non rectè fuisse assignatam, scilicet duplicem esse æqualem differentiam per se, ratione solius utilitatis; ratione verò affectus semper inæqualem per accidens tot modis, quamquam diversis. Porro parvam & raram respirationem æqualem esse ob simplicem dolorem, probatur ex Gal. 1. de dysp. cap. 9. ubi distinguit dolorem thoracis in eum, qui est simplex, & in alium, qui est conjunctus cum usu aucto: priori vult fieri parvum, & rarum; posteriori parvum, & densum spiritum, ejus verba hæc sunt; *Et cum sane hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis partium, non verò urgeat utilitas manente videlicet calore cordis intra terminos à natura constitutos, tunc motus thoracis manifestè tardior redditur*: igitur in simplici dolore fiet respiratio parva, & rara, & æqualis, cum respirandi inæqualitas in dolore oriatur ex usu aucto, qui contrarium requirit motum in magnitudine, & densitate; dolori autem congruit parvitas & raritas ejusdem tenoris, neque ex se immutari exoptat. Respondeo, in simplici dolore fieri difficilem respirationem parvam quidem, & raram, respectu

doloris conjuncti, in raritate tamen inæqualem fieri: & ideo Galenus non scripsit absolute fieri motum thoracis tardum, sive rarum, sed *tardiorum*, seu rariorem, eo scilicet, qui sit in dolore thoracis cum usu aucto. Propterea discrimen est inter simplicem dolorem, & conjunctum, quia in simplici haud fit inæqualitas in parvitate, semper enim parvus est, nunquam magnus, cum cordis utilitas non urgeat: at in dolore conjuncto in parvitate contingit inæqualitas, cum ob usum cordis auctum accadat etiam fieri respirationem magnam, vinceat tamen parvitate. In simplici autem dolore fit inæqualitas in raritate, sicut in dolore conjuncto fit inæqualitas in densitate. Quomodo enim in dolore cum usu cordis aucto, ratione usus aucti, fit spiritus densior, ratione doloris minus densus: (densitas enim dolori nocet, quamquam multò minus velocitate, & magnitudine, ut Galenus docuit 1. de dysp. cap. 19.) ita in simplici dolore respiratio fit rarior, quam in dolore mixto, minus tamen rarus ratione usus aucti, non quidem cordis, sed partis dolentis: minus etiam densus, quam in dolore conjuncto; & ita in simplici dolore raritas inæqualitatem suscipit. Et ratio est prompta, siquidem dolor thoracis potest quidem esse sine usu cordis aucto, utputa sine febre: non tamen potest esse sine usu aucto partis dolentis. Doloris enim causa spiritus & sanguinis fit attractio, & per consequens in parte dolenti calor augetur. Ideò simplex dolor est quidem sine usu cordis aucto, non sine tamen utilitate dolentis partis adaucta. Hinc fit, quòd magno cum artificio ea verba Galenus adjunxit; *manente videlicet calore cordis intra terminos à natura constitutos*, postquam ea enunciat, non verò urgeat utilitas; Hoc enim fecit, ut distingueret usum cordis auctum ab usu partis dolentis aucto, & consequenter simplicem dolorem à conjuncto discriminaret: conjunctus enim dolor cum usu cordis conjungitur aucto, & hic est, qui per se efficit respirationem simpliciter in parvitate, & densitate inæqualem: sicut alter facit respirationem in parvitate quidem æqualem, in raritate verò inæqualem.

Quamobrem parvus & rarus spiritus æqualis est tantum ratione usus imminuti, inæqualis ratione affectus.

SYNOPSIS VII.

De differentiis inæqualis respirationis.

Respiratio inæqualis est vel	{	1. Per se, ut	{	1. in delirio, Magna & rara.
		2. Per accidens dupliciter ut	{	1. in dolore conjuncto, parva & densa.
				1. in coarctatione asperarum arteriarum & convulsione thoracis, Magna & densa.
				2. In simplici dolore, & in facultatis imbecillitate, parva & rara.

CAPUT XI.

Quotuplex sit genus inæqualitatis circa difficilem respirationem & primum de primo genere inæqualitatis secundum differentias.

Sed agè jam de inæqualitatis circa respirationem contingentis generibus dicendum. Quinque enim hæc sunt, differentiarum, motuum, subjecti, facultatis, & spiritus. Dicamus primum de primo genere inæqualitatis circa differentias difficilis respirationis: est enim hæc inæqualitas duplex, in una specie, & in pluribus: quæ in una specie differentiarum consistit inæqualitas est secundum magis, & minus ejusdem speciei. Et hanc miro artificio Galenus exposuit tertio de dyspnœa tertio, ubi loquens de respirationis inæqualitate, hæc scribit. *Ceterum cum respiratio res sit, quæ & facere aliquid, & pati possit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipsa, inæqualitatis.* Observandum igitur est artificium, cum genus inæqualis respirationis ex eo desumat, quia respiratio res est, quæ & facere aliquid, & pati potest: facere autem, & pati potest magis, & minus; quare quæ in una specie differentiarum inæqualitas consistit, differentia est secun-

dum magis, & minus, in eadem specie. Quæ autem in pluribus differentiarum speciebus, inæqualitas est diversæ speciei. Et utraque inæqualitas proposita in una specie difficilis respirationis simul esse potest, & non esse. Simul est in unica tantum specie, quæ est parva, & densa. In reliquis datur tantum inæqualitas secundum magis, & minus: sicque vel in una tantum, vel utraque parte compositæ differentie. Declaremus priorem inæqualitatem ejusdem, & diversæ speciei in eadem specie difficilis respirationis, quæ dicitur parva, & densa, ex hujus enim declaratione patebit in reliquis unum aliud inæqualitatis genus. Et sanè in parva, & densa respiratione inæqualitas est in eadem specie parvitatibus, & densitatis secundum magis, & minus, ut colligitur ex Galeno 1. de dysp. cap. 19. ubi docuit, parvam, & densam respirationem in hoc sanè acquirere inæqualitatem, scilicet in densitate: & declarans hanc inæqualitatem, ait esse, *cum minus tamen, & magis densa sit*; quæ verba antecedentia declarant subsequenter, quando subjungit. *Quare densus semper hoc modo dispositus est spiritus*; non enim est sensus, *eodem modo semper densum esse spiritum, sed hoc modo*, hoc est secundum magis, & minus; Et quod Galenus ait de hac inæqualitate secundum densitatem, illud idem intelli-

Dolor thoracis non potest esse sine usu aucto partis dolentis.

Quæ respiratio inæqualitas sumatur

Genera inæqualitatis circa diff. respir. quinque.

Primum de differentiis.

Respiratio res est, quæ facere aliquid & pati potest.

telligit de parvitate; iisdem enim parvus est hoc modo spiritus, scilicet secundum magis, & minus; quare densa, & parva respiratio sumit inaequalitatem secundum magis, & minus in eadem specie. Sed praeter hanc aliam sumit haec differentia inaequalitatem secundum alias species; quod ex eodem loco Galeni colligitur dum habet, *assiduitas inaequalitatis in velocitate, & tarditate, ac in densitatis permutationibus minime ipsis consistit*; & loquitur ibi de parva, & densa respiratione. Dictum autem hoc subsequenter declarat dicens, *his sic affectis nunquam simpliciter raram fieri respirationem, magnam raro, saepe autem mutari ad velocitatem, & tarditatem ob oppositam necessitatem*; quare in parva, & densa respiratione inaequalitas fit non solum in parvitate, & densitate, verum etiam ad magnitudinem, velocitatem, & tarditatem fit permutatio, quamquam raro ad magnitudinem, saepius vero ad velocitatem, & tarditatem, velut & ad densitatem. Ceterum differt inaequalitas in densitate ab ea, quae species est diversa secundum tarditatem, & velocitatem; nam ut dictum est, densitatis permutatio est secundum magis, & minus, huiusmodi autem non est inaequalis permutatio in tarditate, & velocitate; quod clare colligitur ex Galeni verbis, dum habet, *tardus vero nihil magis, quam velox fit spiritus propter repentinam ipsarum in utramque partem transitionem*; quare in parva, & densa respiratione fit inaequalis transitio ad velocitatem, & tarditatem, quae est inaequalitas specie diversa; in densitate vero, ut & in parvitate, inaequalitas fit secundum magis, & minus. Ita quinto de loc. aff. 4. ex inflammatione septi transversa fieri vult respirationem inaequalem ex permutatione, dum ait, *modo exiguum, & frequentem, modo magnam & angustiosam fieri*. Enimvero pulchra oritur difficultas, Galenus enim in 1. lib. cap. 19. sibi contrariari videtur, cum enim ex una parte statuatur, in parva, & densa respiratione fieri inaequalitatem secundum magis, & minus, non tantum in parvitate, sed & potissimum in densitate, secus ex alia sentire videtur, in doloribus, nimirum augeri quidem densitatem, non minui tamen. Legitote ejus verba: *a densitate autem auferunt quidem nihil, sed addunt etiam quippiam parvitatibus ab eo, quod secundum naturam habet, defectum per eam corrigentes*: quapropter non suscipiet minus, uti magis densitas cum parvitate conjuncta. Respondeo, in parva & densa respiratione non fieri inaequalitatem secundum magis, & minus in densitate, ratione unius & ejusdem, sed respectu diversorum. Etenim respectu usus aucti augetur densitas; respectu vero doloris, minuitur, & ita inaequalitatem suscipit. Quando ergo Galenus ait, a densitate nihil auferri, respicit ulum auctum, cui cum non possit satisfacere respiratio, quae ob dolorem non magna, sed parva fieri cogitur, nititur aucta densitate, parvitatibus defectum corrigere; tamen respectu doloris modo etiam minuitur densitas, quae tamen si dolori magnitudine, & velocitate sit minus infensa, nihilominus & ipsa laedit; ideoque respectu ipsius minuitur, sicuti respectu alterius augetur. Verum enimvero hoc ipsum inaequalitatis genus secundum binas species in reliquis differentiis difficilis respirationis vicissim compositis non reperitur, sed ejus una tantum, quae facit differre secundum magis, & minus, non tamen secundum speciem. Licet autem primam eam conspicerem in magna, & rara respiratione; haec enim ex eodem Galeno loco citato non sumit in reliquis differentiis simplicibus inaequalitatem, cum astruat, in delirantibus

spiritum nunquam fieri parvum, & densum, sed semper magnum, & rarum; sumere tamen in magnitudine, & raritate discrimen secundum magis, & minus; quod nobis significat his verbis: *& juxta eandem rationem in deliriis magnum fieri, & rarum spiritum: quamquam etiam his, vel maxime inaequalitas comes sit. Exuperat enim in ipsis raritas, & magnitudo: magis enim & minus rarus: & magis ac minus magnus spiritus in delirantibus redditur*. Et quamquam cum affectu misceatur usus actus, non ideo tamen priori inaequalitati jungitur alia, sed prior sola remanet, in una secundum intensionem in alia ejusdem speciei differentia secundum remissionem; propterea semper est eadem inaequalitatis species secundum magis, & minus tantum. Quod clare colligitur ex Galeno 1. de dyspn. capit. 22. scribente; *quando tamen coinciderit & utilitatis augmentum, scilicet cum affectu, tunc coguntur, & multo amplius respirare, quam si solum mente moti essent, & jam etiam citius, hoc est, tunc augetur magnitudo, & minuitur raritas, sicque respiratio magna, & rara, in magnitudine sumit magis, in raritate minus: sicut cum sola adest mentis motio, sumit indiscriminatim magis, & minus, tamen in magnitudine, quam in raritate, & hoc modo tantum inaequalitatem*. Idem de reliquis est subaudiendum, & primo quidem de magna, & densa; haec enim magis, vel minus magna, & densa est: & dum ob mixtum cum angustia laborem transit magnitudo ad parvitatem, non est talis vera transitio, sed potius permutatio. Transitio enim est, quando inaequalis fit transitus, modo ad hanc, modo ad aliam differentiam oppositam, ut supra dictum est de parva, & densa; In hac enim fit inaequalis transitus, modo ad parvitatem, modo ad magnitudinem, vincente tamen parvitate; ita etiam fit inaequalis transitus, & repentina transitio ad velocitatem, & tarditatem. At cum magna, & densa respiratio ob mixtum affectum mutatur ex magna in parvam, non amplius vicissim mutatur ad magnam, sed parva existens, inaequalitatem sumit in sola parvitate secundum magis, & minus, veluti & in densitate. Ita, cum ob mixtum affectum dominantem in mente motus magna, & rara spiratio in parvam, & densam permutatur, contingit, ut ex mente Hippocratis Galenus aperuit 3. de dysp. cap. 11. in casu uxoris Nicostriati, & nos suo loco declarabimus: illa enim est permutatio, non transitio. Similiter cum in perfrigeratis mutatur raritas in densitatem ob permixtum affectum prevalentem, ut in Historia Lyciae. Sola autem parva, & rara, ratione affectus, magis, & minus suscipit in sola raritate, non autem in parvitate; ad differentiam aliarum differentiarum vicissim compositarum difficilis respirationis, quae in utraque simplici differentia secundum motum, & quietem, inaequalitatem recipiunt intensionis, & remissionis: Quod tamen sano modo intelligere necessum habemus; si enim de solo simplicis doloris affectu loquamur, talis contingit fieri inaequalitas in sola raritate, quia soli dolori congruit sola parvitas, nec eam immutari necesse est, sicut ob rationem assignatam necesse est immutari raritatem. Ceterum si loquamur de inaequali respiratione parva, & rara ex facultatis morricis imbecillitate, haec non tantum sumit in raritate inaequalitatem, secundum magis, & minus, sed etiam, & multo magis in parvitate: & ratio est, quia cum sublimis, & ima respiratio sit parva, non magna, conspiciuntur, ex imbecillitate facultatis eandem respirationem magis, minusque; sublimem: magis, minusque; imam fieri, consequenter in utroque motu magis, & minus parvam.

Inaequalitas in densitate differt ab ea quae est secundum tarditatem & velocitatem.

Obiectio.

Solutio.

Transitio de differ. ad differentiam quid.

SYNOPSIS VIII.

De inaequalitate differentiarum.

Inaequalitas differentiarum difficilis respirationis duplex	1. In eadem specie secundum magis & minus, cum & sine permutatione triplex	1. Magna & densa ob affectum	1. Simplicem in utraque ejusdem speciei differentia.
		2. Magna & rara ob affectum	2. Mixtum ex angustia & dolore, ad parvitatem permutata.
	2. In Pluribus speciebus cum transiitione, una scilicet parva & densa, quæ vel	3. Parva & rara ob affectum	1. Simplicem in utraque ejusdem speciei differentia.
		1. In utraque simplici ejusdem speciei differentia suscipit magis & minus.	2. Mixtum cum usu aucto in Magnitudine magis Raritate minus tantum.
		2. Transit ad alias species	3. Mixtum cum angustia permutata ad parvitatem & densitatem.
			1. Simplicis doloris, in raritate.
			2. Facultatis imbecillitatis, in utraque, magis tamen in parvitate.
			3. Mixtum cum angustia, permutata ad densitatem.
			Magnitudinem Velocitatem tarditatem } tantum; vincente tamen parvitate, & densitate.

CAPUT XII.

De Secundo genere inaequalitatis secundum motum.

Secundum inaequalitatis genus est motus.

Singularis inaequalitas in uno respirationis motu intelligitur in una integra respiratione systematica in pluribus respirationibus.

Sequitur secundum inaequalitatis genus, quod penes motum attenditur. Tria autem de hoc occurrunt discutienda. Quid sit inaequalitas respirationis secundum motum, quoruplex, & an simplices efficiat, vel compositas dyspnoeae differentias: & si compositas, ad quam compositionis speciem hujusmodi differentiae sint referendae? Circa primum eandem esse rationem inaequalitatis secundum motum in pulsu, & respiratione ex Galeno constat 1. de dyspn. cap. 17. At inaequalis pulsus divisio secundum motum ea est, quod alia est pulsus inaequalitas singularis in uno pulsu, & alia systematica, seu congestiva in pluribus; igitur eadem erit inaequalitas respirationis, aut in uno motu, aut in pluribus, ut etiam colligitur ex Galeno loco citato, necnon eodem libr. cap. 19. & per consequens alia erit singularis inaequalitas, alia verò systematica. Ceterum dubitatur, utrum singularis inaequalitas in uno respirationis motu debeat intelligi de una tantum respirationis parte, expiratione scilicet, aut inspiratione: & inaequalitas collectiva in pluribus, hoc est in utroque respirationis motu, seu parte. Etenim primo aspectu videtur inaequalitas singularis in uno respirationis motu, esse in una tantum ipsius parte; systematica autem in pluribus, hoc est in utroque motu, seu utraque respirationis parte. Galenus namque de dyspn. cap. 17. postquam proposuit species inaequalis respirationis in uno motu juxta divisionem inter capitis initia assignatam, de systematica loquens videtur velle, contineri in utraque respirationis parte, ad differentiam prioris; ejus haec verba sunt. *Visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno, & eodem homine habere ita; igitur ex Galeno singularis inaequalitas in uno tantum motu, &*

parte: collectiva in pluribus, hoc est in utroque motu, & parte continetur; & hujusmodi erit utriusque inaequalitatis natura. Tamen cum eadem sit pulsus, & respirationis ratio; Pulsus verò singularis inaequalitas in unico motu intelligatur in uno integro pulsu; systematica verò in pluribus motibus, hoc est, in pluribus numero pulsibus; Ita de respirationis inaequalitate arbitrari oportet, ut pro singulari respirationis inaequalitate in uno motu, intelligenda sit inaequalitas in una integra respiratione; Pro systematica, in pluribus numero respirationibus. Et sane congruit haec doctrina iis, quæ non tantum docuit Galenus in lib. pulsuum, sed etiam in iis, quæ de difficili respiratione conscripsit commentaria; primo namque cap. 17. inaequalitatem systematicam circa motuum aggregationem versari docet, singularem verò circa unum motum: atqui motuum aggregatio congeries est multarum respirationum, ut & pulsuum. Similiter capit. 19. ejusdem libri se magis declarans statuit, inaequalitatem systematicam esse juxta plures respirationes; singularem circa unam solum. Et paulò infra subdit, respirationis inaequalitatem esse tum circa singulos, tum circa omnes etiam deinceps respirationes, innuens his verbis utramque inaequalitatem singularem, & collectivam, inde priorem in una tota respiratione, posteriorem in omnibus collocari. Dumque declarat, tunc fieri inaequalitatem, quando parilitas consequenter habens corrumpitur, conspicuum est, cum intelligere collectivam inaequalitatem, quæ consistit in consequente plurium motuum parilitate corrupta: ut propterea, quando in capitis calce iterat, inaequalitatem aliam circa unam actionem, aliam in pluribus consistere, pro una actione unam integram respirationem, pro pluribus plures numero intelligat respirationes, ut de pulsu dictum est. Quamobrem pro uno motu, non pars una motus, sed totus respirationis motus, ut & pulsus, est intelligendus: Pro pluribus autem, non utraque unius respirationis pars, sed plures numero totales respirationes intelligi debent: Enimverò,

Pulsus sensu tactus est sensibilior, hinc tactu dijudicatur, sensu visus magis respiratio.

verò, ut ille Galeni locus rectè percipiatur, sciendum, pulsum, & respirationem convenire quidem in utriusque inæqualitatis ratione, in uno tamen multum discriminari, in ejus cognitione allatæ difficultatis solutio fundat. Id autem est, paucis interim notum, scilicet pulsum tactus sensu esse sensibilior, respirationem verò visus sensu magis: idè tactu pulsum dijudicari; visu verò respirationem. Et cum tota respiratio sit pulsu longè major, hinc etiam est, quod utraque respirationis pars sit utroque pulsu motu longè sensibilior, & per consequens utraque utriusque respirationis motus quies; eoque magis, cum respirationis motus sit voluntarius, omnino autem sit naturalis pulsus. Quo stante fit, ut quoad species inæqualis motus, convenient quidem pulsus, & respiratio; discrepent tamen, quoniam pulsus inæqualis motus differentias habet à tactu, & consequenter à spatio, quod tangitur; sed respiratio eandem habet inæqualis motus differentias à visu, & consequenter non à spatio, sed ab ipsis respirationis partibus. Hinc est, quod pulsus inæqualis singulari inæqualitate inæqualis dicatur, aut sub uno digito, aut sub pluribus, quod de respiratione dici non potest. Hæc verò inæqualis eadem inæqualitate singulari est denominanda, aut in una parte respirationis, aut in utraque. Nam etiam si hoc in pulsu contingere possit; quia tamen pulsus partes sunt longè minùs sensibiles tactu, quàm respirationis partes visu, idè non dicitur pulsus inæqualis singulari inæqualitate in una pulsu parte, vel in utraque, ut dictum est de respiratione, sed tantum sub uno, aut pluribus digitis. Quamobrem in hoc à pulsu distincta est respiratio in singulari motus inæqualitate; quia pulsus vel est sub uno digito, vel sub pluribus: inæqualis respiratio, vel in una, vel in utraque motus parte, si loquamur de singulari inæqualitate: ita conveniunt pulsus, & respiratio iisdem inæqualitatis singularis speciebus: discrepant tamen in modo, quo utraque actio inæqualis apparet. Et hoc pacto intelligenda est Galeni auctoritas 1. de dyspn. cap. 17. dum ait, tot esse circa unum motum respirationum inæqualium differentias, quot sunt inæqualium pulsum differentias: constat autem, respirationem non habere differentias inæqualitatis sub uno, vel sub pluribus digitis, sed in una tantum, vel utraque respirationis parte. Ceterum aliud est loqui de differentiis, aliud de modo inæqualitatis, ut supra positum est. Quo stante fundamento germanus verborum Galeni sensus relucet, dum enim ait: *visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno & eodem homine ita habere*, non est sensus, respirationis inæqualitatem secundum unum motum esse tantum in una respirationis parte, inæqualitatem verò juxta plures motus, collectivam appellatam, in utraque respirationis parte sitam esse; at sensus est, quod respiratio inæqualis eadem singulari inæqualitate, aut est inæqualis in una tamen, aut in utraque totius unius respirationis parte, ad differentiam inæqualitatis collectivæ, quæ est in pluribus respirationibus, quemadmodum pluribus in pulsibus. Et declaratur hæc veritas pulcherrimo alio Galeni loco 3. de dysp. cap. 3. ubi Galenus assignans genus æqualium, & inæqualium differentiarum difficilis respirationis, hæc habet verba. *Ceterum cum respiratio, res sit, quæ & facere aliquid, & pati possit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipsa, utraque videlicet parte æqualiter, aut inæqualiter perfecta*, & de rhythmicis paulo infra hunc in modum proloquitur: *at vero, & rursus aliud ipsius totius ut compositæ, partibus inter se mutuo collatis*. His enim observare oportet, Galenum asserere, inæqualitatem fieri in utraque respirationis parte; rhythmum verò in tota respiratione composita; ut sit sensus, inæqualitas, & rhythmus in eo differunt, quia rhythmus fit in tota respiratione, partibus ejusdem mutuo collatis; inæqualitas verò non necessario fit in tota respiratione, sed in utraque parte seorsim, aut in utraque conjunctim, nulla facta collatione unius ad alteram. Quare inæqualitas secundum motum, vel est in alterutra tantum respirationis parte, vel in utraque unius motus, & dicitur singularis: collectiva verò est in pluribus numero pulsationibus.

Sed dicamus de prima singulari dicta inæqualitate secundum unum motum; tot namque sunt inæqualis respirationis tam in una, quàm in utraque motus parte differentia, quot pulsus inæqualis sub uno digito: at pulsus inæquales sub uno digito tres sunt, impar citatus, intermittens, & dicrotus; igitur totidem erunt ipsius respirationis inæqualis differentia. Porro difficultas oritur, Galenus enim 1. de dyspn. cap. 17. postquam statuit, tot esse differentias inæqualium respirationum, quot pulsum, enumerans has inæqualis respirationis differentias secundum unum motum, singularem scilicet, non proponit, nisi duas differentias nimirum respirationem *imparem citatam*, necnon *intermittentem*; tertiam omisisse videtur. Declaremus prius utramque, mox videamus, an deur tertia, quæ respondeat pulsui dicroto. Impar-citata respiratio est inæqualis in uno motu, ratione motus, cum vel lentè incipiat & tardè desinat, vel vice versa. Intermittens est inæqualis in uno motu ratione quietis, cum scilicet *cessatio aliqua sciderit, & dissecuerit motum*; his enim verbis Galenus respirationis motum intermittentem intelligit. Utramque verò respirationem inæqualem in uno motu vult posse fieri, & in una tantum unius motus parte, & in utraque, nimirum aut inspiratione, aut expiratione sola, aut in utraque in singula quidem, dum ait, *utra tandem ea existat*; in utraque verò simul, dum subjungit, *visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno, & eodem homine ita habere*, ut in pleuritide perniciofa, peripneumonia, & suppuratione non expurgata. Porro videtur Galenus tertiam omisisse, quæ dicroto pulsui responderet: quam tamen dari non est ut quis ambigat, ut suo loco demonstrabo ex Hippocrate, *secundo acutorum* 44. & hanc dyspnæ speciem Dipnoen quis appellare possit, ac de hac, ut pollicitus sum, fusiùs agam *sequenti libro*, cap. 8. Triplex igitur est motus respirationis inæqualitas singularis, videlicet intermittens, impar-citata, & dipnoa: & differunt, quia priores duæ sunt & seorsim ut plurimum in singula respirationis parte, raro autem in utraque, postrema verò in utraque semper fit. Et constat apud Galenum, esse species difficilis respirationis compositas, diversæ tamen compositionis; etenim impar-citata est composita, quia constat ex duabus differentiis oppositis, ut Galenus docuit 1. de dysp. cap. 17. & est composita sine rhythmo: dipnoa pariter est composita sine rhythmo in utroque motu: intermittens denique est vicissim composita secundum motum, & cessationem, cum eundem motum intermedia quies dissecet. Hæc de inæqualitate singulari circa respirationem.

De systematica, seu collectiva inæqualitate, consentaneum est, ut statuamus, tot esse simplices difficilis respirationis differentias, quot in ipso pulsu, non tot tamen esse compositas, quot ipsius pulsus. Et hoc modo intelligenda est Galeni auctoritas 1. de dysp. 17. scribentis, tot esse differentias inæqualium respirationum circa plures motus, quot pulsum, nimirum simplices, non tamen compositas. Simples tot sanè sunt inæqualitatis systematicæ, videlicet *intermittens* in pluribus respirationibus, *intercurrents*, *deficiens*, & *deficiens reciproca*, & quæ deficiens est, apnœa dicitur, non quod revera respiratio ex toto pereat, sed ob ipsius parvitatem deficere affirmetur ex Galeno 1. de dysp. cap. 8. dicit enim, *neutrâ namque ipsarum in totum perire possibile est, donec superfuert animal: aut tamen perire se putare propter parvitatem, nihil mirum*. Neque enim his solum, sed & aliis omnibus extreme parvis commune est, quod sensum effugiant. Non tot tamen sunt compositæ differentia circa respirationem, quot circa pulsum. Quæ enim circa arteriæ sitam attenditur inæqualitas composita in difficili respiratione, nullum habet locum: quæ verò circa arteriæ motum, plures pulsus compositas constituit differentias, paucas in difficili respiratione sortitur species. Etenim *undosa vermiculans*, *formicans*, *hæctica*, & *ferrina* inæqualitas nullum habet locum in dyspnœa: solum autem *tremens*, *spasmosa*, & *strepens*. *Tremens* enim respiratio est, quæ ad modum palpitatio- nis cordis inæqualis est in pluribus respirationibus: *spasmo*.

Quot pulsus sub uno digito inæqualitates, tot & respirationis.

Impar-citata respiratio.

Intermittens inæqualis.

Datur respiratio, quæ pulsui dicroto respondet. & in utraque respirationis parte fit.

Non tot sunt compositæ differentia difficilis respirationis quot in pulsu.

Tremens spasmosa, & strepens inæqualitas locum habent in respirationibus.

Pulsus & respiratio conveniunt iisdem inæqualitatis singularis speciebus, in modo discrepant.

Inæqualitas fit in utraque respirationis parte, rhythmus in tota respiratione composita.

spasmosa inæqualitas in respiratione diversa est ab ea, quæ in pulsu excitatur. Etenim quæ in pulsu, tensio est inæqualis secundum situm arteriæ; quæ autem est in respiratione spasmosa inæqualitas, fit tantum in motu, & hanc proposuit Galenus 1. de *dyspn.* cap. 20. cum dixit, *non satis est solum densari ipsas actiones; sed coguntur sapius convulsorie inspirare.* Pro convulsoria namque respiratione densissimam intelligit respirationem, quæ potissimum fit ex musculorum thoracis convulsione, vel etiam ex labore mixto cum utilitate adjecta, nulla ferè intercedente quiete. *Strepens* denique respiratio est, quæ fit cum sonitu, stertorosa dicta, de qua suo lo-

co; Et hæc inæqualitas in respiratione magis, quam in pulsu observatur. Datur & inæqualitas *Caprizans*, quæ est composita ex singulari, & non ex systematica, locumque habet in difficili respiratione secundum utramque ipsius partem, nam est intermittens, cum quiescat, & est impar-citata secundum utrumque respirationis motum, cum tarda fiat exspiratio, & celer inspiratio. Et compertum est, harum differentiarum difficilis respirationis inæqualis alias esse compositas sine rhythmo, alias verò vicissim compositas ex motu simul, & quiete. Atque tot sunt differentie inæqualitatis secundum motum singularis & systematicæ, simplicis, & compositæ.

Caprizans respiratio.

SYNOPSIS IX.

De Differentiis inæqualitatis secundum respirationis motum.

Differentiæ inæqualitatis secundum respirationis motum sunt vel

1. Simples, inæqualitatis

1. Singularis, tam in una, quam in utraque unius respirationis parte

2. Systematicæ in pluribus numero respirationibus

1. Scorsim

1. Intermittens.
2. Impar-citata.

2. Coniunctim, Di-pnoea.

1. Intermittens.
2. Intercurrens.
3. Deficiens. Apnoea.
4. Deficiens reciproca.

2. Compositæ

1. Ex duplici inæquali singulari, intermittenti scilicet & impar-citata in utraque unius respirationis parte. 1. Caprizans.

1. Inæqualitatis systematicæ in pluribus numero respirationibus

1. Tremens.
2. Spasmosa, convulsoria.
3. Strepens. Additur & Caprizans composita ex singulari, ubi tarda fit exspiratio & celer inspiratio.

CAPUT XIII.

De tribus aliis inæqualitatis circa respirationem generibus, Facultatis, Subjecti, & Spiritus.

Remanent tria postrema inæqualitatis genera, Facultatis nimirum, Subjecti & Spiritus, de quibus postremo loco agendum est, & primum de inæqualitate respirationis ob facultatem, quæ à pulsu respiratio omnino differt. Est autem facultas respiratoria animalis, pulsatoria verò vitalis: prior enim est, quæ musculorum genus movet, ab hoc verò totius thorax motus ipse rursus pulmonem commovet, ut Galenus docuit 1. de *dyspn.* 18. posterior est, quæ arterias tantum movet. Conveniunt & discrepant vitalis, & animalis facultas. Conveniunt sanè in eo, quod utraque est *causa effectiva*, scilicet ejusdem specie motus dilatationis, & constrictionis: Differunt, quoniam vitalis est facultas libera, animalis autem non, ut idem Galenus *eodem libro cap. 19.* ubi leguntur hæc verba. *Vitalis autem facultas nullum superius habet dominium, sed libera penitus existit.* Cum ergo vitalis pulsifica, & animalis respiratoria libertatis ratione distinguantur, necessarium est scire, quomodo vitalis à Galeno libera dicatur, animalis autem non. Sumitur libertas à Galeno improprie pro necessitate, & consequenter libera facultas pro necessaria usurpatur: ea autem est, quæ nulli alteri est subdita, qualis est vitalis, hæc enim eatenus est libera, quatenus non est voluntati subdita: & à contrario sensu, quæ voluntaria est, non est libera; quia voluntati est subdita, quod Galenus loco citato expressit dicens, *quatenus verò voluntati permixtum est arbitrium respiratoria facultatis, eatenus, &c.* quæ igitur hoc

sensu libera est necessaria, quæ non libera voluntaria est. *Et hoc eximium quid ad inæqualitatis generationem respiratio habebit, si cum pulsibus eam contuleris.* Ex hoc enim quod respiratio est motus voluntarius inæqualitatis gradum sumit, quem non habet pulsus. Porro hæc in respiratione inæqualitas, respectu facultatis respiratoriae voluntariæ, est duplex ex Galeno *eodem loco*; quarum altera ab ipsa sola proficiscitur facultate; altera verò à facultate conjuncta. Et utrumque inæqualitatis genus ratione facultatis Galenus scribens indigitavit hoc modo; *est autem id ipsum duplex, partim quidem ab ipsa animali facultate sola proficiscens, partim à complexu ipsius ad dolores.* Facultas animalis sola inæqualitatem producit, quatenus est sine dolore thoracis voluntatem cogente; conjuncta est, quæ cum ipso dolore. Sola facultas facit duplicem inæqualitatem, *naturalem, & præter naturalem.* Naturalis inæqualitas circa respirationem est, quæ fit ratione naturalis temperamenti, præternaturalis verò, quæ fit ob affectum præter naturam. Naturalis inæqualitas ratione temperamenti naturalis animi mores consequitur, *qui enim felices, & ærumnarum expertes, ac molles sunt, circa singulas actiones inæqualiter respirabunt, etiamsi nihil adeo magnum ipsos cogat: qui verò ad laborem industrii, & generosa mente præditi sunt, priusquam ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur, non unquam inæqualiter respirabunt.* Et hoc dictum est ad differentiam pulsus, qui in omnibus idem semper est, *tum in iis, qui generosa, tum qui prava, & vitiosa mente præditi existunt;* Et rationem assignat Galenus 1. de *dyspn.* cap. 18. superius assignatam, quoniam voluntas nihil confert ad actionem pulsus, confert autem ad respirationem, *ubi enim voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod significatur æquale est.*

Facultas animalis sola & conjuncta.

Naturalis inæqualitas circa respirationem.

Facultas respiratoria animalis, pulsatoria vitalis est.

Concordantia & discrepantia animalis & vitalis facultatis.

est omnib. ubi verò aut totum, aut plurimum, ibi amplius etiam inspicere oportet mores ipsius agri; respiratio autem, si non tota, saltem ipsius plurima voluntaria est actio, quare & inæqualis naturaliter, ad differentiam pulsus. Sed hoc Galeni dictum difficultatem habet; Constat enim, in animi pathematis non tantum naturaliter immutari, inæqualemque fieri respirationem, sed etiam pulsus. Respondeo, pulsus equidem naturaliter mutari, & inæqualem fieri in animi pathematis, in omnibus tamen æqualiter mutari, tum in iis, qui generosa, tum in iis, qui vitiosa mente sunt præditi; & idè in pulsu non licet agri mores spectare, quia pulsus est actio simpliciter naturalis, quæ consequenter omnibus est æqualis, & in omnibus æqualiter ad inæqualitatem permutatur: respiratio autem non in omnibus mutatur, & dum mutatur non in omnibus ad inæqualitatem æqualiter, sed inæqualiter permutatur, quoniam est actio voluntaria. Quamobrem hæc est prima species inæqualitatis ratione solius facultatis. Enimverò præternaturalis inæqualitas à sola facultate propter affectum præter naturam est duplex; alia enim est inæqualitas à mente mota, & hæc competit solum respirationi, & non pulsui, etiam si sit cum usu aucto; usus enim auctus cum delirio inæqualem quidem reddit respirationem, at pulsus non necessariò. Alia est inæqualitas à facultate motiva imbecilla, & hæc est communis respirationi, & pulsui, ut ex Galeno colligitur 1. de dyspn. cap. 17. ob facultatis enim debilitatem sicut fit pulsus inæqualitas, veluti cum senes inæqualiter circa viam perficiendam moventur: ita docet, ob quandam facultatis ipsam efficientis debilitatem respirationem fieri inæqualem utraque inæqualitate singulari, & systematica. Inæqualitas tandem à facultate conjuncta est duplex, & utraque soli competit respirationi: prior autem est à facultate conjuncta cum solo dolore; posterior à facultate conjuncta cum dolore conjuncto, scilicet cum usu cordis aucto. Prior inæqualitas in raritate tantum, posterior in densitate, & parvitate suum habet domicilium, ut suo loco expositum est. Ad quas verò differentiarum quatuor reliquæ ob facultatum inæqualitates reducuntur, constat sanè, naturalem inæqualitatem ob varia animi pathemata, varias sortiri differentias; Inæqualitatem verò à mente mota in magnitudine, & densitate diversimodè, quemadmodum à facultate debili in parvitate, & raritate sumere differentias, ut dictum est.

Hæc igitur est duplex inæqualitas naturalis, & præter naturam, quæ est triplex, à mente mota cum & sine usu aucto, à facultate debili, & à conjuncta utroque modo cum & sine usu aucto.

Sequitur secundum genus inæqualitatis ratione Subjecti, quo respiratio cum pulsu convenit, & discrepat. Duplex autem est inæqualis respirationis subje-

ctum, quorum alterum est genus musculorum, alterum genus arteriosum. In genere arterioso conveniunt pulsus & respiratio; nam tametsi differant arteriæ lenes, & asperæ, tamen ut ex asperarum arteriarum coarctatione respiratio redditur inæqualis; ita ob eandem lenium arteriarum angustiam pulsus fit inæqualis. Et idè conveniunt in genere inæqualitatis ratione subjecti arteriosi, quod nobis proposuit Galenus 1. de dysp. cap. 18. scribens: in hac parte pulsus convenire cum respirationibus, in coarctatione scilicet arteriarum. Et quamquam indicationum diversitatem posuerit expulsi, & respiratione, quatenus ille per lenes arterias, hæc verò per asperas perficitur arterias: nihilominus ibi ad subjectum non genericè, sed specificè sumptum respexit. Etenim differunt quidem lenes & asperæ arteriæ, in genere tamen conveniunt, & consequenter in communica causa coarctante, & angustante, ut in tractatu de causis apparebit. Caterum discrepant omninò in genere musculoso pulsus & respiratio; Pulsus enim omninò sine musculorum ope, respiratio autem triplicato musculorum genere perficitur. Hinc respiratio, respectu musculorum thoracis peculiarem quandam suscipit inæqualitatem à Galeno propositam 1. de dysp. cap. 18. scribente: quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum musculis aut tremantibus, aut palpitantibus, aut convulsis: ita & respiratio aliquando fit inæqualis propter thoracis musculos offensos, quam motum aberrantem appellat in calce capitis. Quare duplex erit inæqualitas ratione subjecti, arteriarum, & musculorum.

Postremum inæqualitatis genus ratione Spiritus est, cum qualitativa proportio non servatur inter spiritum, qui attrahitur, & pulmonem qui attrahit, & fit hæc inæqualitas ex thoracis angustia, in ea enim ad attrahendum plurimum thorax dilatatur, cum tamen exigua aeris quantitas inspiretur; & est hæc inæqualitas in magnitudine & parvitate, seu, paucitate. Ex thoracis enim parte magna fit inspiratio, ratione aeris parva attractio, seu porius pauca. Multum enim & paucum propriè dicitur de aeris essentia, quæ attrahitur: sicut magnitudo, & parvitas de thorace attrahente, & hoc genus inæqualitatis proponitur à Galeno 4. de loc. aff. cap. 7. & 2. acut. 44. Atque tot sunt genera inæqualitatum secundum Differentias, Morum, Facultatem, Subjectum, & Spiritum. Quamobrem ex his quinque cardinalibus differentiis vicissim compositis, propositis, universa methodus de difficili respiratione componitur, ad quam omnes aliæ ab Hippocrate & Galeno ut diversæ propositæ, habent reduci, de quarum reductione prius dicendum est, antequam de causis sermo à nobis instituat; videtur enim illi primo jam absoluto libro hic secundus omninò subalter-nari.

SYNOPSIS.

De tribus inæqualitatis generibus aliis, Facultatis, Subjecti, & Spiritus.

Inæqualitas est vel à	1. Facultate, vel	1. Sola, naturalis ex animi moribus.
	2. Subjecto, ex	2. Sola præter naturam à
		3. Conjuncta, præter naturam cum labore utroque modo.
Inæqualitas est vel à	2. Subjecto, ex	1. Coarctatione Asperarum arteriarum.
		2. Motu errante musculorum.
	3. Spiritu, ubi inspiratio inæqualis magna & parva.	

M E T H O D I

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER SECUNDUS,

DE FORMALI CÆTERARUM

differentiarum difficilis respirationis reductione
ad primas methodum integrantes,

CAPUT PRIMUM.

Difficilis respiratio secundum thoracem quid, & quomodo sit: & ad quas methodi differentias formaliter reducatur.

QUONIAM apud Hippocrit, & Galenum, multis in locis, multæ difficilis respirationis differentia reperitur, de quibus maxima potest esse suspicio, an cum propositis eadem sint, vel diversæ; idem cognitioni medicæ congruit quàm maximè scire; num ad propositam reducantur methodum; etenim si intra methodi confines contineantur, perfectissimam eam esse, necesse est affirmare: quod si una, vel plures spirandi difficultates utiles, nedum artificiosæ, extra methodum inveniantur, incompletam esse, ut asseramus, necessarium erit. Sumamus exordium ab ea difficilis respirationis differentia, quæ secundum thoracem fieri dicitur; hæc enim duplex, & quæ fit thorace secundum sui totum, vel partes se movente; & quæ fit situ thoracis. Prior, cum fiat ex diversis causis, multiplex est; unaque sola apud Hippocratem nomen obtinuit *sublimis* dicta; reliquæ sunt innominatæ, quatenus vel ad totum thoracem, vel ad illius partes, notionem habent; nomen verò sortiuntur, si ad methodum reducantur, & de his innominatis egit tantum Galenus, & non Hippocrates, quanto nimirum de locis affectis quarto, & septimo; quartum tamen nec Galenus meminit tribus lib. de dyspn. Cujus rei ratio investiganda, cum enim hæc differentia innominatæ secundum thoracem plurimum conducant ad causarum, & affectuum prænotionem, ut constabit suo loco, mirum est, cur Galenus eas in lib. de dyspn. omiserit, & de ipsis sermonem non instituerit, quemadmodum quarto de locis affectis capitibus citatis; cum tamen ex professo de difficilis respirationis differentiis agat in libris de dyspnæa, non autem in ipsis de locis affectis. Hanc ergo veram crediderim esse causam, quippe Galenus in libris de locis affectis differentias affectuum sumit potius ex locorum, & partium affectuum diversitate, quàm ex ipsorum affectuum forma; Hinc est, quod dyspnææ differentias ex motu magis secundum totum thoracem, eiusque partes quàm ex forma, sumat. At in libris de dyspnæa, quoniam differentias ex forma magis, quàm ex locorum affectuum existentia venatur, idem negligit sumere differentias difficilis respirationis, secundum totum thoracem, eiusque partes; & maximè cum huiusmodi differentia reducantur ad methodum ibi propositam, ut infra patebit. Cæterum difficilis respiratio, quæ fit situ thoracis, nomen nata, *orthopnæa* dicitur, seu *recta respiratio*, ut Galenus vertit 3. de dysp. cap. 7. cum *residentia* quoque fieri dicitur, cum agri ob difficilem respirationem residere, ac thoracem attollere, coguntur, ut Galenus docuit quarto de locis affectis septimo; de his ergo differentiis agendum. Dicamus primum de primis differentiis, quæ sunt secundum totum thoracem, vel ejus partes, quas in duplici esse discrimine dicebamus, cum earum aliqua *sublimis* dicatur, aliæ verò sint innominatæ. Porro ut quæ dicturi sumus rectè percipiantur, præintelligere est necesse, quid sibi velit thoracem moveri, ulterius quid moveri, & secundum totum, & secundum partes. In respiratione thorax sanè movetur, ut ipsius respirationis voluntarium efficiens; quemadmodum enim pulmo, ejusque partes, hoc est asperæ arteriæ à thorace moventur, ita thorax à musculos genere; hoc verò ad respirationis generationem ab animali movetur facultate, ut Galenus docuit 1. de dysp. cap. 18. ut propterea *respirationes non per solas asperas arterias fiant, sed non minus quàm per ipsas, immo fortasse ma-*

gis per musculosum genus, ut Galenus habet eodem loco; thorax igitur movetur à musculo genere, tanquam voluntarium respirationis efficiens, & moveri thoracem est moveri secundum musculos. Enimverò muscoli thoracem moventes triplicis sunt generis. Primum genus unicus constituit musculus, septum transversum dictus. Secundum complent muscoli intercostales. Tertium muscoli superiores: ita docuit Galenus 4. de loc. aff. 7. scribens: Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantem imprimis consideramus, an omnes thoracis muscoli moveantur? an soli intercostales sine superioribus? atque an simul cum intercostalibus septum transversum? septumque transversum, intercostales, & superiores expresse tria moventium musculorum genera nominat. Verum quid pro superioribus intelligat musculus scire est necesse. Pro superioribus enim quis fortasse musculos omnes intercostales superiores, tam qui ad thoracis constrictionem, quàm qui ad ejus dilatationem concurrunt, intelligere posset. At verè hallucinaretur, intelligit, namque pro superioribus, non tantum eos, qui intercostalibus superiores sunt, sed qui sursum thoracem movent, sunt verò hi, qui thoracem dilatant, & qui ad inspirationem faciunt. Sicut enim thorax in expiratione motu deorsum: ita in inspiratione motu sursum movetur; quare pro superioribus tantum, qui sursum, non verò superiores, qui deorsum movent, intelligendi. Quæ veritas colligitur ex Galeno 4. de loc. aff. 7. dum de totius thoracis motu ita loquitur. Subiciamus igitur aliquem omnes simul movere musculos, ut pectus unà cum scapulis manifestè sublevetur. Et clarius cap. 4. dum totum thoracis motum aperiens ait, eum esse, cum in parte quidem anteriori ad jugulum, in utroque latere ad epomidas, idest, suprahumerales, in parte posteriori ad scapulasque motus ipsius ascendat. Pro motu igitur thoracis totali, vel partiali, motum sursum, sive secundum totum, sive secundum partem, intelligit: idem consequenter pro musculis superioribus eos solummodò, qui sursum movent vel totum thoracem, vel ejus partem. Et ratio est, quia in difficili respiratione difficultas maximè attenditur in attrahendo aerem, propterea enim thorax in elevatione motu præter naturam movetur totaliter, vel partialiter; quæ ratio colligitur ex Galeno 4. de loc. aff. 7. docente, nam plerumque intercostales muscoli unà cum septo transverso ad maximam thoracis elevationem, quæ multus alliciatur spiritus superiorum musculorum auxilio non indigent, eorum scilicet, qui sursum ad spatulas movent thoracem. Quamobrem hi musculi superiores erunt in anteriori, laterali que parte, obliquus descendens, serratus major, serratus minor pectoralis, & subclavus. In posteriori, serrati superiores postici. Serratus minor pectoralis unà cum pentagono videtur excludendus; ille enim omoplatæ, hic humeri musculus est. Et ab hac differentia difficilis respirationis secundum totum thoracem, ejusque partes, excludendi erunt superiores muscoli inferiores deorsum moventes, qui sunt obliquus ascendens, rectus, transversalis, & sacrolumbus. Porro obliquum descendens cum serrato majori sursum elevare thoracem, quod temerè contra Galenum negavit Laurentius, ex anatomicis patet, ille enim dum versus suum exortum contrahitur, inferiores costas ad superiores trahit, sicque cum serrato thoracem elevat. Ob eadem pariter rationem constat, pro intercostalibus externos intelligi, quia ad

Musculi
thoracem
moventes
triplices.

Pro muscu-
lis superio-
ribus tho-
racem mo-
ventibus
quid Gal.
intelligit.

Difficilis
respiratio-
nis differe-
ntia, quod
secundum
thoracem
fi, duplex
est, vel
in motu
vel in situ.

Galenus
differentias
affectuum
sumit po-
tius ex lo-
corum &
partium di-
versitate,
quàm for-
ma in lib.
de loc. aff.
et in lib. de
dyspn. po-
tius ex
forma.

Quid sit
thoracem
moveri.

Quid sit
mov. ri
thoracem
secundum
totum &
secundum
partem.

thoracis dilatationem conducunt; quod patet præcitatæ verbis, *nam plerumque intercostales musculi unâ cum septo transverso ad maximam thoracis elevationem*. Cum ergo thorax à triplici musculorum genere moveatur, examini est dandum, quod sit thoracem moveri, secundum totum, & secundum partem. An fortasse moveri ipsum secundum partes, sit moveri secundum unam ex tribus, vel anteriorem ad jugulum, vel lateralem ad epomidas, vel posteriorem ad spatulas, ut Galenus posuit 4. de loc. aff. 4. Moveri vero secundum totum sit secundum omnes has partes simul. Et sanè moveri thoracem secundum totum moveri est secundum omnes partes, laterales anteriorem, & posteriorem, ut Galenus ibi docuit, & etiam cap. 5. Moveri tamen secundum partem non est moveri secundum unam, vel duas prædictarum ejus partium, quia cum una moveri cogitur, ex necessitate cæteræ simul moveri coguntur, & ratio est, quia cum præter musculos intercostales superiores moveri coguntur, omnes simul ad spatulas usque moventur, idè thoracem secundum sui totum moveri, est quidem secundum omnes sui partes moveri; secundum partem vero non est moveri secundum aliquam sui tantum partem, aut anteriorem, aut posteriorem, aut lateralem. Moveri ergo thoracem secundum partem, est moveri secundum unum solum musculorum genus, ut cum vel solo septo, vel unâ cum septo, intercostalibus thorax movetur: velut moveri secundum totum est moveri secundum musculos superiores ad jugulum, epomidas, & scapulas thoracem adducentes. Hæc dogma autem clarè colligitur ex Galeno 7. cap. 5. de loc. aff. & prius quidem dum ait, *nam plerumque intercostales musculi unâ cum septo transverso ad maximam thoracis elevationem, quia multus spiritus alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent*. Secundò, quando in capitis initio de facultate imbecilla loquitur, quippe si septum transversum solum sufficienter moveri potest, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret.

Moveri ergo secundum partem est vel secundum solum septum transversum, vel cum eo, etiam intercostalibus moveri; velut moveri secundum totum, est moveri secundum omnes musculos superiores; his enim motis ex necessitate reliqui commoventur, inde totus movetur thorax. At vero moveri thoracem solo septo transverso, non esse moveri præter naturam in difficili respiratione secundum partem, eò patet, quia solo septi motu thorax naturaliter tantum movetur, ut Galenus docuit 4. de loc. aff. 7. scribens: quippe si solum septum transversum sufficienter movere virtus posset, veluti cum secundum naturam se habebat, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: solo igitur septi motu naturaliter thorax tantum movetur. Et idcirco cum præter naturam movetur, necesse est, vel moveri solis intercostalibus unâ cum septo, vel cum superioribus musculis. Si solis intercostalibus, ejus motus est secundum partem: si cum superioribus, motus est secundum totum thoracem. Et hoc revera est thoracem moveri & secundum partem, & secundum totum. Quæ de causa verò naturalis respiratio solo septi celebretur motu, paucissimis notum. Est autem, quia naturalis respiratio (ut cap. 2. lib. 1. dictum est) sit naturali spiritus attractione, & emissionem sine efflatu, & exsufflatione: naturalis verò aeris attractio, & emissio fit à solo diaphragmate; ut efflatus ac violenta aeris attractio à musculis intercostalibus. Et ubi in violenta attractione non sufficiunt intercostales, ex necessitate moventur unâ superiores: quæ unica est ratio, quia in difficili respiratione moveri coguntur intercostales, & superiores. His patet, duas esse differentias difficili respirationis innominatas, & secundum partem, & secundum totum thoracem. Est & præter has alia differentia difficili respirationis secundum thoracem, quæ dividitur in integram, & dimidiam. Integra respiratio est secundum totum thoracem, quatenus fit ex utraque thoracis parte: dimidia, quæ ex una tantum, dextera, vel sinistra. Prior est innominata, posterior semispirans respiratio dicta est à Galeno 4. de loc. aff. 6. quæ vel vitio pulmonum, vel musculorum thoracis fit, ut de causis in specie. Videamus jam, quomodo ad metho-

Quare naturalis respiratio solo septi motu celebretur.

Respiratio integra & dimidia quod.

Reductio ad methodum.

Urgens causa quæ.

Impediens causa.

Irritans.

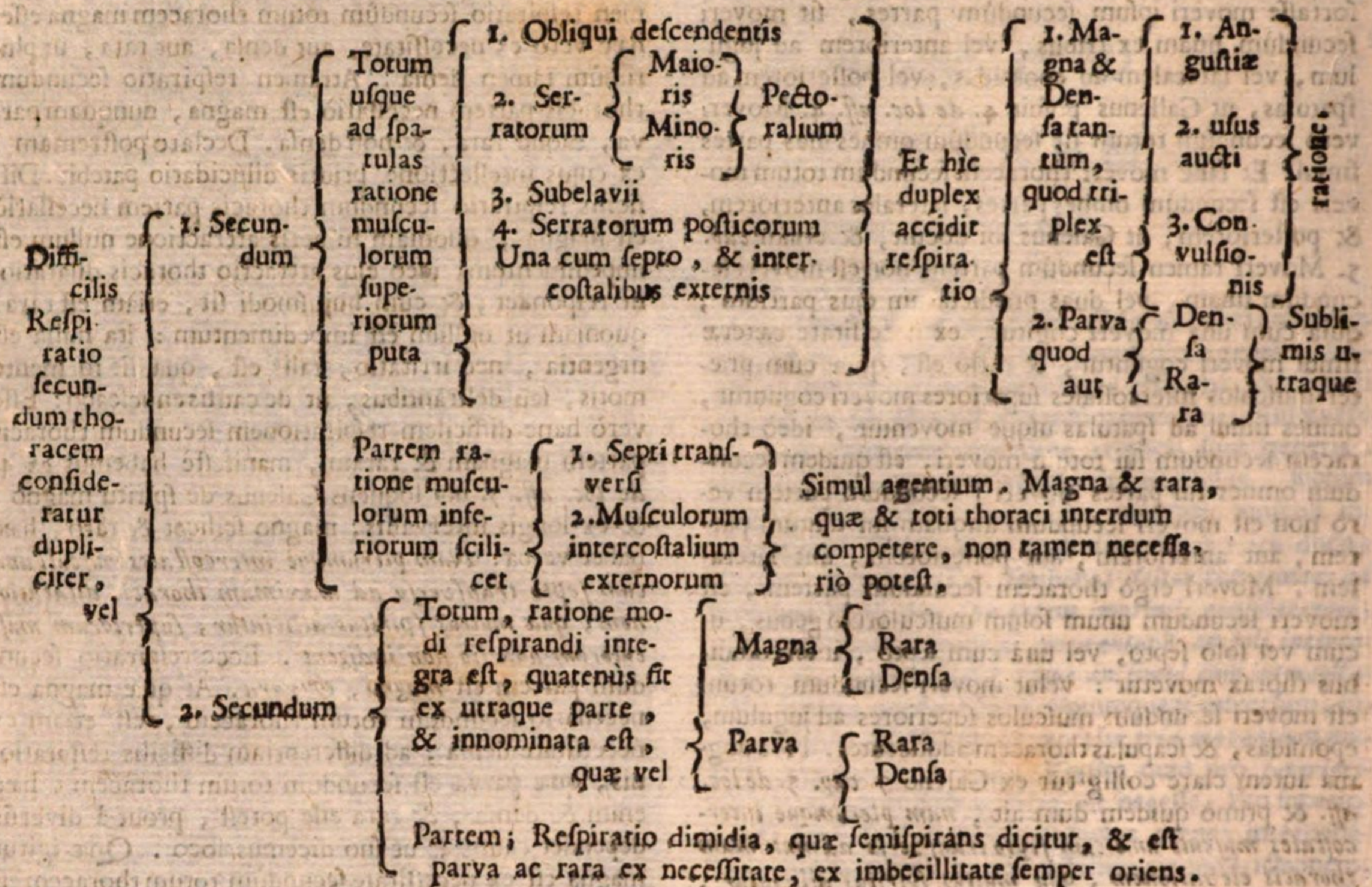
Animæ vitio in Galenum.

dum reducuntur. Dico igitur, respirationem secundum totum thoracem non necessario magnam esse: & quæ secundum partem, non necessario esse parvam. Respiratio quidem secundum totum thoracem non necessario magna est, potest enim esse parva, quæ utroque modo sublimis dicitur, de qua infra. Potest tamen respiratio secundum totum thoracem magna esse, hæc verò ex necessitate, aut densa, aut rara, ut plurimum tamen densa. Attamen respiratio secundum thoracis partem necessario est magna, nunquam parva; eaque rara, & non densa. Declaro postremam, ex cujus intellectione prioris dilucidatio patebit. Difficilis respiratio secundum thoracis partem necessario est magna, quoniam in aeris attractione nullum est impedimentum, idè ejus attractio thoracis dilatationi respondet; & cum hujusmodi sit, etiam est rara, quoniam ut nullum est impedimentum: ita nulla est urgentia, nec irritatio; talis est, quæ fit in mente motis, seu delirantibus, ut de causis enucleabo. Esse verò hanc difficilem respirationem secundum thoracis partem magnam & raram, manifestè habemus ex 4. de loc. aff. 7. ubi loquens Galenus de spiritu magno, & ex longis intervallis, magno scilicet & raro, hæc habet verba. *Nam plerumque intercostales musculi unâ cum septo transverso ad maximam thoracis dilatationem, quia multus spiritus alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent*. Ecce respiratio secundum partem est magna, & rara. At quæ magna est necessario secundum totum thoracem, est etiam ex necessitate densa, ad differentiam difficili respirationis, quæ parva est secundum totum thoracem; hæc enim & densa, & rara esse potest, prout à diversis dependet causis, ut suo dicemus loco. Quæ igitur magna est ex necessitate secundum totum thoracem est etiam densa; & ratio est, quia pendet ex causa vel urgente, vel impediens, vel irritante. Urgens causa est inflammatio, seu phlogosis; hæc enim uti magnam secundum totum thoracem, ita & densam necessario facit spirationem. Causa impediens est coarctatio, seu angustia, hæc enim quoniam aeris attractionem impedit, idè, ut totius thoracis magnam efficit dilatationem, ita & densam. Irritans causa est convulsio, quæ non solum in magnitudinem totum thoracem distendit, sed etiam ad densitatem movet. Quare quæ necessario magna est secundum totum thoracem, est etiam densa, nunquam rara. Quæ autem non est necessitate magna secundum totum thoracem, sed utroque modo, & secundum totum, & ut plurimum secundum partem, necessario semper est rara. Et hanc non necessario magnam esse secundum totum thoracem, ex Galeno patet loco citato dicente. *Is vero bifariam fieri potest, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoque concurrente*: hoc autem ait ad differentiam difficili respirationis magnæ, & densæ, quæ necessario magna est secundum totum thoracem; usus namque immodicè auctus, convulsio, & angustia, necessario magnam efficiunt respirationem secundum totum thoracem. Non sic verò mentis motio. Ex his igitur patet, difficilem respirationem secundum totum thoracem, vel secundum partem ad omnes methodi differentias reduci. Quæ enim fit toto thorace, magna est & densa; & si parva, aut parva & densa, aut parva & rara, de qua etiam infra. Quæ verò indiscriminatim fit, vel secundum partem, vel secundum totum, necessario magna, & rara est. Enimverò integra respiratio magna, vel parva esse potest, & utraque utroque modo, rara scilicet, vel densa. At semispirans respiratio ex necessitate parva & rara est, quoniam semper ex imbecillitate. Notandum, Galenum eò cap. 4. de loc. aff. diminutè scripsisse, aut ob viarum spiritus angustiam, aut ob vehementem in corde, & pulmone calorem; nam & addere debuisset, aut ob violentam irritationem, seu errantem musculorum thoracis motum. Pariter cum difficilem respirationem parvam proposuit; ejus enim solius sublimis meminit, quæ fit cum raritate, cum tamen ex Hippocr. alia sublimis inveniatur, quæ fit cum parvitate, & densitate. Tamen, ut monui, excusandus est Galenus, non enim de difficili respirationis differentiis & causis ex professo egit in libris de locis affectis, sed tantum de locis ipsius utroque modo affectis.

SYNOPSIS I.

De Difficili Respirazione secundum thoracem, & ejus ad methodum reductione.

CAPUT II.

Respiratio sublimis quid, & quomplex, quomodoque ad methodum referatur.

Sublimis respiratio, ut dictum est, difficilis est respiratio, quæ fit toto thorace; & patet ex Hippocrato à Gal. 4. de loc. aff. 7. qui sublimem spiritum cum appellat, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur, talis autem respiratio necessario fit toto thorace. Quæ quando ad methodum sit reducenda sciri non potest, nisi quid, quomplexque ea sit, præsciatur. Sublimis ergo respiratio, quæcunque illa sit, ex necessitate parva est, ut colligitur, ex Gal. 3. de dyspn. cap. 11. ubi hæc verba leguntur. *Siquidem igitur parvus, & sublimis nihil diversum significant.*

Ea autem est duplex, prout à duplici causa dependet: vel enim à facultate imbecilla dependet, ut in refrigeratis, quomodoque refrigerentur, conteganturque, ut de causis dicemus: vel à facultate impedita, ut in dolentibus, quodcunque tandem respiratorium organum ipsi doleant. Difficilis respiratio sublimis à facultate labefactata, & imbecilla respiratio est parva, & rara. Quæ autem est à facultate impedita ob laborem, seu dolorem, parva, & densa est. Priorem proposuit Gal. 4. de loc. aff. 4. & 7. Posteriores 3. de dyspn. cap. 11. ex Hippocr. 2. Epid. sect. 2. scribente, in anginosis sublimem hærere spiritum, facultate scilicet impedita, ob faucium dolorem, & angustiam. In conjuncto dolore cum ulu aucto difficilis spiratio quoque redditur parva & densa, ut proposuit etiam Galenus 3. de dyspn. cap. ultimo. In sublimi sanè à facultate imbecilla fit respiratio difficilis parva, & rara ob rationem à Galeno assignatam 4. de loc. aff. 7. dicente. *Ubi igitur virtus duntaxat fuerit infirma, ad tria moventium musculorum genera venire eosque omnes ad motionem excitare solet, quod unum genus vehementer movere ipsa nequeat: quippe si septum transversum solum sufficienter movere posset virtus, veluti cum secundum naturam se habebat, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam vero imbecilla est, omnes sensum movet sed neque frequentem, neque raram valde facit actionem.* Sed postrema verba difficultatem faciunt. Etenim non videtur Galenus velle, sublimem dyspnœam à facultate imbecilla esse absolute raram, aut parvam esse putat, dum ait, *sed neque frequentem, neque raram valde facit actionem*, cum tamen oppositum docue-

rit 3. de dyspn. cap. 10. Solvitur difficultas, si dicatur, sublimem dyspnœam ex facultate labefactata ob intemperiem frigidam necessario esse parvam, & raram; sumere tamen in raritate, ut & in parvitate, inæqualitatem secundum magis, & minus. Si enim facultas morrix labefacteretur ob frigidam spinalis medullæ intemperiem, fit quidem difficilis spiratio parva & rara, longè minus tamen, quam si virtus labefacteretur ob cordis, & pulmonum refrigerationem; minimus enim, & per longissimum tempus aliquando ita redditur, ut plerisque lateat spiritus: quæ minima respiratio pulsi myuro proportionem respondet (minutulam in Coacis Duretus appellat. Galenus ergo 4. de loc. aff. 7. ad facultatis morricis imbecillitatem respiciens ob intemperiem frigidam spinalis medullæ, quam ex professo proposuerat cap. 4. statuit, non esse omnino raram: tertio autem de dyspn. cap. 10. ad cordis, pulmonumque refrigerationem respectum habens, absolute raram, & parvam esse dixit. Sed ad hæc major occurrit difficultas, Galenus namque 3. de dyspn. 11. ex Hippocr. sententia videtur in perfrigeratis ob insitum calorem proponere dyspnœam parvam quidem, non tamen raram, sed densam; Lyciæ enim casum describens ait: *Spiritus intra duplicabatur, non tamen magnus.* Constat verò, spiritum intra duplicatum esse densum, cum hic sit ea inæqualis respiratio bis in una inspirans inspiratione, ut suo loco. Eadem responsio est de refrigeratis subaudienda, quæ de mente motis quemadmodum enim mente motis difficilis respiratio fit magna, & rara, cæteris paribus: ita in perfrigeratis parva & rara, cæteris paribus. Sicut autem in mente motis sapius fit contraria dyspnœa, parva nimirum, & densa, quam ex ipsa mente mota conveniat, cum opposita, seu diversa eam prævaleat affectio, ut ex Oraculi mente aperuit Galenus 3. de dyspn. cap. 11. in casu Uxoris Nicolitri in Cræone, quæ deliravit, & tamen spiritum parvum, & densum habuit ob jecoris inflammationem, ob quam superna capitis affectio victa non potuit secundum se ipsam respirationis speciem effingere. Ita perfrigeratis contingere potest, ut scilicet diversa affectio ei conjuncta ita prævaleat, quæ si parvitatem in magnitudinem nequeat, raritatem saltem in densitatem inæqualem permutare valeat: veluti Lyciæ ab Hippocrate descriptæ accidit; hæc enim cum esset perfrigerata juxta calorem innatum, & contegeretur, simul ob eandem causam; etenim affe-

Solutio.

Difficul-
tas.

Respositio.

affectum erat, ait Galenus, nervosum genus organorum, ut etiam absoluta urinarum suppressio fieret; hoc est, resolutum erat nervosum genus ad vesicæ corpus attinens, fundum ejus potissimum, ideo suppressa urina in superiores stagnans partes comprimendo spiritum densum causavit, qui sine compressione ob simplicem partium refrigerationem rarus extitisset. Quamobrem ex se sublimis respiratio ex imbecilla facilitate in perfrigeratis, quomodocunque perfrigerentur, semper parva, & rara est. Sicut sublimis ex labore parva, & densa semper.

Differunt etiam secundum formam hæc duæ sublimis dyspnœæ. Quoniam quæ sublimis est ex facultate imbecilla sublimior est alia; & non tantum est sublimis, sed etiam ima. Quæ verò est sublimis ex facultate impedita, est tantum sublimis. Declaro: sublimis facultate imbecilla sublimior est ea, quæ ex labore fit; in ea enim non tantum spiritus sublimioribus thoracis inspiratur, & expiratur partibus, verum etiam ipsius met naribus; in virium enim imbecillitate, dicebat Galenus 4. de locis affectis 7. nulla facta ab ore exsufflatione, spiritus ex solis naribus emitti solet: quod si per inspirationem cuipiam narium pinna manifestè contrahi videantur, id verò efficax imbecilla facultatis indicium est, dummodò tamen spiritus, qui per nares egreditur sit frigidus, ut suo loco distinguam. Quare sublimis respiratio facultate imbecilla usque ad nares sublimatur. Hoc etiam docuit 1. de dysp. cap. 23. scribens, si quis perfrigeratæ virtutis signa propria habere velit; quod is alarum nasi motum habebit, quando enim hic debilius, quam convenit, movetur, circa inspirationem quidem, spiritus ductum juvant ala nasi, externum aerem etiam ipse simul attrahentes eodem modo, quæ per os aliquid attrahere volentes labia contrahimus. Non tantum verò sublimis respiratio ex labore, sed solum ad fauces ascendit, ut docet idem Galenus 3. de dysp. cap. 11. ubi ex mente Hippocr. hæc de illa: Sic autem vocare ipsi mos

est parvum, & velut alicui videri possit eo loci usque ad fauces egredientem. Quare sublimis imbecilla facultate sublimior est sublimis à labore. Porro differunt etiam secundum formam, eò quia sublimis ex imbecillitate, seu refrigeratione ima sit. Fit autem sublimis inspiratio profunda expiratio, cum ex facultatis languore circa expirationes coacervata sit thoracis collapsio, non paulatim dimissio, ut docuit 1. de dysp. cap. 23. Quod minime accidit in sublimi respiratione à labore; ita enim ob dolorem sit paulatina thoracis demissio, seu contractio, sicut ejusdem parva elevatio, ut idem Galenus statuit 3. de dysp. 11. scribens, spiritum sublimem in anginis per fauces egredientem ad thoracis profunditatem non descendere. Differunt ergo forma quam maxime utraque sublimis respiratio. Quod tamen supra dictum est animadvertite. Quod enim expiratio in sublimi ab imbecillitate ex coacervato fiat thoracis collapsu, non ideo sequitur, esse magnam, cum ex pondere, non ex facultate fiat: ideo ut sublimis, ita nec profunda magna dici meretur; quæ enim magna est respiratio, cum multa est thoracis dilatatione & contractione à facultate robusta; & propterea, ut suo loco apparebit, magna respiratio ob facultatis robur, vehemens à Galeno dicta est. Quid ergo, & quotuplex sublimis sit, quomodoque ad methodum referatur, dictum est satis. Ex his verò quilibet Galeni decreto subscribere se poterit, Hippocratem ambas difficilis spirationis species agnovisse, parvam scilicet, & densam, necnon parvam & raram, cum utroque sublimem spiritum cognoverit, præterque eum, qui in anginosis usque ad fauces ascendit, parvum, & densum, alium etiam ad nares se sublimantem noverit, qui parvus, & rarus est in perfrigeratis, qui colligitur ex 1. Progn. tex. 24. & 3. de dysp. capit. 10. quando scripsit Hippocrates. Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodiens, jam valde perniciosus; hic enim sublimis est parvus, & rarus.

Sublimis & profunda respiratio magna non dicitur.

SYNOPSIS II.

De difficili respiratione sublimi, & ejus reductione ad methodum.

Difficilis Respiratio sublimis est duplex

1. Parva, & rara, quæ duplex	{	1. Sublimis ad nares, inspiratione	{	Ex imbecillitate, sive perfrigeratione.
		2. Profunda, seu coacervata thoracis collapsio, expiratione		
2. Parva, & Densa duplex	{	1. Sublimis ad fauces, inspiratione.	{	Ex labore, sive dolore.
		2. Paulatim demissa, expiratione.		

CAPUT III.

Orthopnœa Quid, & Quotuplex, & Quomodo ad Methodum referatur.

Succedit respiratio, quæ sit situ thoracis erecto orthopnœa dicta, de qua quid, & quotuplex, dicendum, & quomodo ad methodum convertatur. Orthopnœa, ut ex se patet, recta est spiratio, quæ sit thorace erecto ex 3. de dysp. 7. omnes enim, ait Galenus eodem lib. cap. 8. qui ob coarctationem non sufficienter inspirare possunt, de suffocatione periclitantur, si decumbant: & ob hoc tum thoracem totum, tum collum rectum habere eos oportet, utpote cum non parvum auxilium ipsis ex hujusmodi figura accedat. Ampliora enim simulque longiora omnia respiratio organa sunt, partim quidem per rectam figuram in directum extensa, partim verò minus in sese concidere prohibita, & impedita. Ulterius qui thorace erecto respirant, residere dicuntur à Galeno 4. de loco affect. 7. quod accepit ab Hippocrate 3. Acut. 120. ubi thorace dolore affecto, Aegrum residere, non reclinare jubet: at orthopnœa est coarctata residentia. Cujus situs causam enucleatius apertè Barthol. de Dysp.

rit scribens. Residere tentant sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eò quod pectoris partes ad spinam declinant, quæ erecta simul fertur, non amplius se ipsum gravans. Verum enimverò ad quam methodi speciem referenda sit orthopnœa, non facile est intelligere ob oppositas Galeni auctoritates. Etenim 3. de dysp. cap. 7. ad parvam, & densam respirationem orthopnœam retulit ex Hippocr. auct. qua probat, eunt difficilis respirationis speciem hanc calluisse, parvam nimirum, & densam, eò quia lib. de artic. 7. de victu in acutis tex. 34. & lib. Prænotio. text. 16. pro orthopnœa parvam, & densam respirationem intelligat; ejus verba hæc sunt: quando eorum, quibus in parvitate, & densitate respiratio vertitur, meminit, etiam hoc ipsum orthopnœa nomen apposuit. Hæc orthopnœæ reductio confirmatur auct. ejusdem Galeni eodem cap. 3. de dysp. ubi hæc verba leguntur. Quod enim in orthopnœis parvus, & densus fiat spiritus ob coarctationem respirationis organorum, haud scio an quisque ignoret. Tamen Galenus aliis in locis orthopnœam ad magnam, & densam respirationem redigit. Quod primum patet ex eo de dysp.

Oppositæ Gal. auctoritates, ad quam speciem methodi orthopnœa referenda sit.

c. 11. ubi loquens de anhelatione, quæ magna, & densa est respiratio, hanc non tantum ob vehementem exertationem, & ob febrem ardentem fieri scribit, verum etiam, *quando obturatio, aut compressio, aut coarctatio quedam in respiratoriis instrumentis existit*. Cum autem orthopnoea ex organorum respirationis coarctatione fiat, magna erit, & densa dyspnoea. Patet hoc etiam ex 4. de loc. aff. 7. dum de orthopnoea loquitur peripneumonica, hac enim vult respirationem fieri *maximam nedum frequentissimam*, hoc est densissimam, & eodem cap. etiam habet, *in illis cavitatibus, quæ inspiratum aerem suscipiunt angustia genita, ex necessitate sequi magnam thoracis dilatationem*, consequenter magnam inspirationem. Pro cavitatibus verò aerem inspiratum suscipientibus conspicuum est, asperas intelligere arterias, quas Hippocr. lib. de artic. citato ventriculos appellavit, sicut asperæ arteriæ caput *magnum ventriculum*. Galenus autem cavitates dixit, quas ventriculos appellavit Hippocrates.

Hoc idem Galenus eodem loco intellexit obscurioribus verbis dicens: *Magnarum respirationum alia quidem crebra est, atque huic sunt differentie complures, quarum alia alias dispositiones indicant, sunt autem dispositiones, seu affectus, qui indicantur, duo potissimi, coarctatio, & convulsio musculorum thoracis; in utroque enim affectu respiratio magna, & crebra fit, ad differentiam magnæ, & raræ respirationis, quæ unicam prænuñciat dispositionem, nempe delirium. Orthopnoea ergo magna, & crebra, seu densa erit spiratio, quippe ex angustia, seu coarctatione. Quinimò major erit respiratio in orthopnoea, cum ex majori nascatur angustia: quod ex 1. de dysp. cap. 23. conspicuè colligitur. Erunt igitur contrariæ Galeni auct. de orthopnoea, cum modò ad parvam, & densam, modò ad magnam, & densam eam retulerit. Inter Recentiores præter Mercatum, vix aliquis est, qui hanc olfecerit difficultatem, ejusque solutionem ex opiparo Galeni apparatu depromptam libaverit. Hanc verò tradidit 4. de loc. aff. 7. quam confirmavit 1. de dysp. 13. distinguens, *magna respirationis geminas esse differentias, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aeris multam essentiam*. In angustia thoracis, seu coarctatione asperarum arteriarum magna utique fit respiratio secundum thoracis dilatationem, fit tamen parva secundum aeris substantiam inspiratio; ut enim multum thorax distenditur, ita improporcionabiliter paucus aer inspiratur. Galenus ergo diversis locis ad geminas magnæ respirationis respiciens differentias de orthopnoea vario modo est locutus. Ideò observandum, quòd Galenus, ubi de orthopnoea loquens ad ipsam aeris inspirationem respexit, parvam ipsam nuncupavit, seu cum Hippocr. parvum spiritum. Quando autem ad thoracis motum animum appulit, non magnam inspirationem in ipsa orthopnoea fieri dixit, sed magnam thoracis dilatationem, ut patet ex 3. de dysp. cap. 11. habens. *Anhelosi enim sunt, qui densum spiritum habent, & simul thoracem multum distendunt. Et 4. de loc. aff. 7. Angustia genita ex necessitate sequi magnam thoracis dilatationem*, non dixit inspirationem. Et quamquam eodem capite docuerit, magnarum respirationum, & densarum plures esse differentias, quarum numero complexus est quoque, quæ ex angustia generatur, tamen respirationis nomine, non ipsam aeris inspirationem; sed thoracis dilatationem descripsit. Nam etsi ex dilatatione inspiratio sequatur, attamen inspiratio, & dilatatio sunt motus specie distincti, unus enim naturalis, alius verò est voluntarius. Sed non contemnendum est dubium, quæ de causa Galenus in orthopnoea, & omnino in difficili respiratione ex angustia respirationis magnitudinem pro thoracis magnitudine sumptam spreverit. Eam enim despesisse apparet, dum 3. de dysp. 6. ubi cum Hippocr. agens 1. acut. text. 38. de difficili respiratione a sputo circa pulmonum arterias contento orta, ipsius spiritus regionem occupante, eam parvam, & densam inspirationem cum Hippocrate fore nuncupandam commentatur hæc scribens. *Siquidem juxta copiam substantiæ, quæ inspiratur, magnitudinem respirationis metiri oportet, velut in primo lib. demon-**

stratum est. Cum autem in orthopnoea pauca aeris inspiretur substantia, propterea parva inspiratio, non magna fieri dicitur. Se ipsum autem loco proximè adducto 1. de dysp. cap. 12. allegat; ubi ex professo agens, quomodo sit dignoscenda magna, & parva inspiratio, docet, ex sola aeris copia agnitionem hanc fore desumendam, non autem ex organorum respirationis dilatatione, sicut neque ex ventris mole de ciborum ingestorum quantitate conjecturamus, sed ex ipsa eorundem ingesta copia: & rationem assignat, quoniam inspirationes non sunt ad proportionem omnium respirandi organorum, thoracis scilicet, *sed solum asperarum arteriarum. At verò harum distensionem impossibile est per ullum aliquem sensum dignoscere*. Quare thoracis dilatatio negligenda, cum ipsius proportionem non semper fiat aeris inspiratio tanta quanta, ut in difficili respiratione ex angustia, qualis est orthopnoea. Negligenda quoque est asperarum arteriarum dilatatio, quoniam tametsi huic proportionem respondeat aeris inspirati quantitas, tamen asperarum arteriarum dilatatio sensu aliquo cognosci non potest. Quare relinquitur, ut magnitudo, & parvitas inspirationis accipiat penes ipsius aeris copiam, ut idè sequatur, Galenum in orthopnoea magnam respirationem respectu dilatationis thoracis neglexisse, solamque respectu aeris unà cum Hippocrate parvitatem perpendisse. Et tamen non videtur respirationis magnitudo respectu dilatationis thoracis negligenda; immò magis, quàm parvitas in orthopnoea perpendenda. Et ratio est, quoniam illæ difficultis respirationis differentie ad prænotiones utiles sunt maximè perpendendæ, quarum una in affectus prænotione ab alia distinguitur, & ut talis dignoscitur: hujusmodi verò in orthopnoea non est parva respiratio, & omnino in difficili respiratione ex angustia. Hac enim non differt parva respiratio ex angustia ab ea, quæ fit ex labore, cum utraque ratione inspirati aeris parva sit, & densa; idè ut distinguatur, ad ipsam thoracis dilatationem confugere oportet, quæ in angustia magna est, in dolore parva. Et quemadmodum parva respiratio ex labore primariò non attenditur in ordine ad aerem, sed ad thoracem, quippe multum dilatari non potest ex Galeno primo de dyspnoea capit. 17. dicente, *in doloribus nec velociter, nec dense, nec plurimum distendere thoracem possunt: omnia enim hæc molesta sunt ipsis, præsertim magnitudo*. Ita respiratio ex angustia magna est sumenda secundum thoracis dilatationem, qua distinguatur à parva ex labore. Adde, in orthopnoea, ex ipso etiam Galeno, potissimum debere perpendi magnitudinem respirationis ex magna thoracis dilatatione, cum ipse quarto de locis affectis septimo de recta spiratione scripserit, *orthopnoicos residere, quia sentiunt hoc situ totum thoracem facilius dilatari*. Thoracem verò facilius dilatari, ad respirationis magnitudinem spectat. Quo nomine eodem in loco Hippocratem primo Prognos. textu 24. explicat, pro magno spiritu in delirio multum intellexisse, ut hinc necessariò hauriat, parvam & magnam respirationem de thoracis dilatatione, & constrictione; multum verò, & parvum propriè de spiritu, seu de aere, qui inspiratur prædicari. Quare orthopnoea non minùs ad magnam respirationem respectu dilatationis thoracis, quàm ad parvam respectu inspirationis aeris, referenda est: ut magna enim, respectu thoracis, à parva ex labore distinguitur: ut parva verò respectu inspirationis aeris, ob asperarum arteriarum angustiam, à magna respiratione ob usum auctum discriminatur, quæ magna est utroque modo, cum aer inspiratus thoracis dilatationi proportionem respondeat: distinguitur & à magna, quæ fit ob alterum affectum, nempe delirium ob eandem rationem. Qua de causa ergo Galenus, respirationis ex thoracis dilatatione magnitudinem despesit, si hæc tantopere necessaria? Dicerem, Galenum hanc despesisse ea solum de causa, quæ aeris inspirati quantitas non semper dilatationis thoracis quantitati respondeat, ut nonnulli Antiquorum opinati sunt, putantes quantitatē inspirationis semper se habere oportere ad proportionem.

Quare respirationis magnitudo respectu dilatationis thoracis perpendenda.

Orthopnoea magna & crebra seu densa est spiratio.

Quomodo Galenus magnam & parvam respirationem dixerit orthopnoeam.

Cur Galenus magnitudinem respirationis ex thoracis dilatatione neglexerit.

portionem quantitatis distensionis organorum, ut ille scripsit 1. de Dyspn. cap. 13. At non neglexit magnitudinem absolute, tanquam in relatione ad ceteras differentias sub eadem methodo contentas. His ergo concludendum, orthopnoeam respectu diversorum referri ad magnam simul & parvam, eamque densam respirationem; de densitate namque nulla est controversia. Sed maxime observandum in orthopnoea, & omnino difficili respiratione excoarctatione quandoque respirationem absolute parvam fieri, non tantum respectu aeris, modicaeque asperarum arteriarum angustatarum dilatationis; verum etiam respectu dilatationis thoracis, quae non magna, sed parva, est; ut propterea permutatio fiat difficilis respirationis magnae, & densae in absolute parvam, & densam, ut tactum est in primo libro cap. 11. Contingit autem, cum non tantum angustia, sed etiam dolore thorax afficitur. Quemadmodum enim sola asperarum arteriarum angustia accidit, plurimum dilatari thoracem, & paucum proportioni aerem inspirari: ita si cum earundem arteriarum coarctatione thoracis, & partium illius dolor jungatur, utriusque paucum inspirari aerem contingit, & modice simul dilatari thoracem, ita ut difficilis respiratio simpliciter parva & densa fiat. Quod Galeni auctoritate confirmo, & primo quidem tertio de dyspnoea cap. septimo, ubi probans, Hippocratem parvam, & densam posuisse respirationem, ejus auct. adducit ex tertio Prognos. textu 16. ubi de angina loquens ait: plurimumque dolorem exhibent, & orthopnoeam: Galenus commentatur, pro orthopnoea Hippocratem parvam, & densam respirationem intellexisse. Pro parva autem eo loco non solum est intelligenda, quae parva est ratione inspirationis aeris, sed etiam distensionis thoracis; constat namque in angina fieri dolorem, cujus causa thorax multum dilatari non potest, hinc respiratio sublimis ad fauces, quod utroque modo parva est, ut superiori capite diximus. Id quoque comprobabo ejusdem Gal. auct. 4. de loc. aff. 7. in quo haec verba: Quib. vero & abscessus, in & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis consistit nulla obstructione accidente in gutture, neque in aspera arteria: sed in illis cavitatibus, quae inspiratum aerem suscipiant, angustia genita, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus. Obstructione igitur in gutture existente, non fiet magna, sed parva thoracis dilatatio. Pro hujusmodi autem obstructione anginam nobis describit, qua propter dolorem thorax multum non potest dilatari, veluti ob angustiam paucus inspiratur aer. Potest & intelligi catarrhus suffocativus. Ob eandem causam, angustia pulmonum cavitatibus aerem suscipientibus oborta, asperis nimirum arteriis, velut in orthopnoea propter jam dictos tumores, simulque dolor ad thoracem pertingat, non multum dilatabitur thorax, quemadmodum si sola angustia ex tumore pulmones premerentur, quod ex eodem Galeno colligitur eodem in loco. Cum enim superioribus dixisset, ex angustia a tumoribus magnam fieri thoracis dilatationem, paulo infra subjungit. Cum igitur plures sint dispositiones, quas per vehementes motus dolor concitat, ex aliis notis & considerandum, & definiendum est, sive inflammatio quadam, sive erysipelas, sive ulcus, sive abscessus dolorem faciat. Quoniam si tumor, vel materia sit solius angustiae causa, pauca quidem sit aeris inspiratio, sed multa thoracis dilatatione: sed si non solius angustiae, sed etiam doloris causa fuerit, respiratio utroque modo erit parva, & permutabitur in parvam magnam respectu thoracis. Hinc est, quod non eodem sensu accipiendum illud Galeni dictum registratum 3. de dyspn. cap. 5. dum ait. Et in universum, sive tumor quis sit premens, & coarctans quodcumque tandem respiratorium instrumentum: sive dolor circa quancumque par-

tem, sic appropinquantem respiratoriis organis, ut simul motus ipsi, moveantur: densus, ac parvus erit spiritus. Nam in dolore, & tumore parvus sane fit spiritus, eo tamen discrimine, si enim solus adsit tumor parvus fit spiritus cum magna thoracis dilatatione; si vero cum tumore conjunctus sit dolor, parvus fit spiritus cum parva pectoris dilatatione, sive etiam dolor sine tumore thoracem obsideat. Ita aliquando ex commisto affectu, vicente tamen alio, magna in parvam degenerat respiratio respectu ejusdem organi affecti, ut in aliquibus orthopnoeae speciebus observatur. Veluti ob similem permissionem affectuum aliquando magna, & rara respiratio in parvam, & densam permutatur, & in perfrigeratis raritas in densitatem, ut suo loco explicabo. Ceterum posse sine dolore angustiam fieri, experientia constat, & comprobari potest Hippocratis auct. 4. Epidem. ultra medium, in casu famulae, quam de recenti emptam visitavit, ait enim; Durities in dexteris erat magna, non valde dolorosa, & non valde difficulter spirans. Gal. 3. de dyspn. cap. 12. hunc locum examinans, subjungit, rationabiliter inferri, & non valde difficulter spirans, siquidem enim durities non valde dolorosa erat. Semper enim juxta magnitudinem causa difficilis respirationem facientis, etiam ipsa difficilis respirationis magnitudo producit. Pro eo autem, quod ab Hippocrate, & Galeno de emptam famula assertum est, quippe non difficulter admodum respiraret, nihil aliud intelligere debemus, nisi quod non admodum parva, & crebra, seu densa fiebat in ipsa respiratio, longè tamen major, minusque densa, eo quod ex tumore magis, quam ex dolore difficilis respiratio se proderet. Hinc est, ut quotidiana observatione videamus, nonnullos pergrandes, & perduros gestare lienos, nullumque inter respirandum pati difficilem anhelitum, etiam si scalas ascendant. Sed quod de angustia sine dolore hucusque dictum, cum cautione quadam intelligere oportet, de qua suo loco, in libro scilicet de Caus. in Genere.

Ultimo loco inquirendum restat, quotuplex sit orthopnoea; quod enim sit, & quomodo sub methodo contineatur, dictum est satis. Plures esse orthopnoeae species ex Galeno habemus 3. de dysp. cap. 7. scribente. Quod enim in orthopnoeis parvus, & densus fiat spiritus, &c. Est autem orthopnoea duplex, legitima & spuria. Spuria est, quae ex accidente, nec permanens est, ut si quis ob flatum aliquando erecto thorace respirare cogatur, non verè laborat orthopnoea, ut aliquoties Serenissimo meo Duci accidit; neque enim, ut temerè quidam effutièrè, verè orthopnoicus dicendus est. Legitima orthopnoea est permanens. Et est gemina, sympathica, & idiopathica. Sympathica fit ex viscerum naturalium consensu, quae una cum diaphragmate moventur. Ita ego vidi ex pancreatis sphacelo sensim facto orthopnoeam admodum contumacem, & satis diuturnam ortam, esse in foeneratoris cujusdam famulo, ut in libro de causis in specie. Idiopathica est, quae circa ipsas thoracis partes versatur, & est multiplex. Peripneumonica proposita à Galeno 4. de loc. aff. 7. Anginosa 3. de dyspn. 7. ex Hippocr. auct. 3. Prognos. 16. Suspirosa 4. de loc. aff. ultim. quae non differt ab asthmatica ex materiae decubitu in asperas arterias, quam etiam proposuit eodem lib. 4. cap. 7. Sicca tacta ab Hipp. 1. de Dieta, & inter recentiores à Mercato lib. 2. cap. 4. Tuberculosa, 3. de dyspn. 7. ex Hippocr. suffragio 3. de art. tex. 7. necnon 4. de loc. aff. 7. Styrdropica eodem loco, dum ait, ubi ex proximis locis in ipsas aliquid derivatum est; poterunt enim haec verba intelligi de thoracis hydrope. Empyematica quoque eodem libro nobis proponitur his verbis; Sic etiam iis, quibus inter thoracem, pulmonemque magna puris quantitas collecta est. Sed ubi de causis in specie, de his orthopnoeae differentiis agemus diligentiori stylo.

Qualis ex tumore simplici, & qualis ex coarctatione cum dolore fiat spiritus.

Sine dolore angustia fieri potest.

Orthopnoea quotuplex.

Legitima orthopnoea duplex.

Idiopathica multiplex.

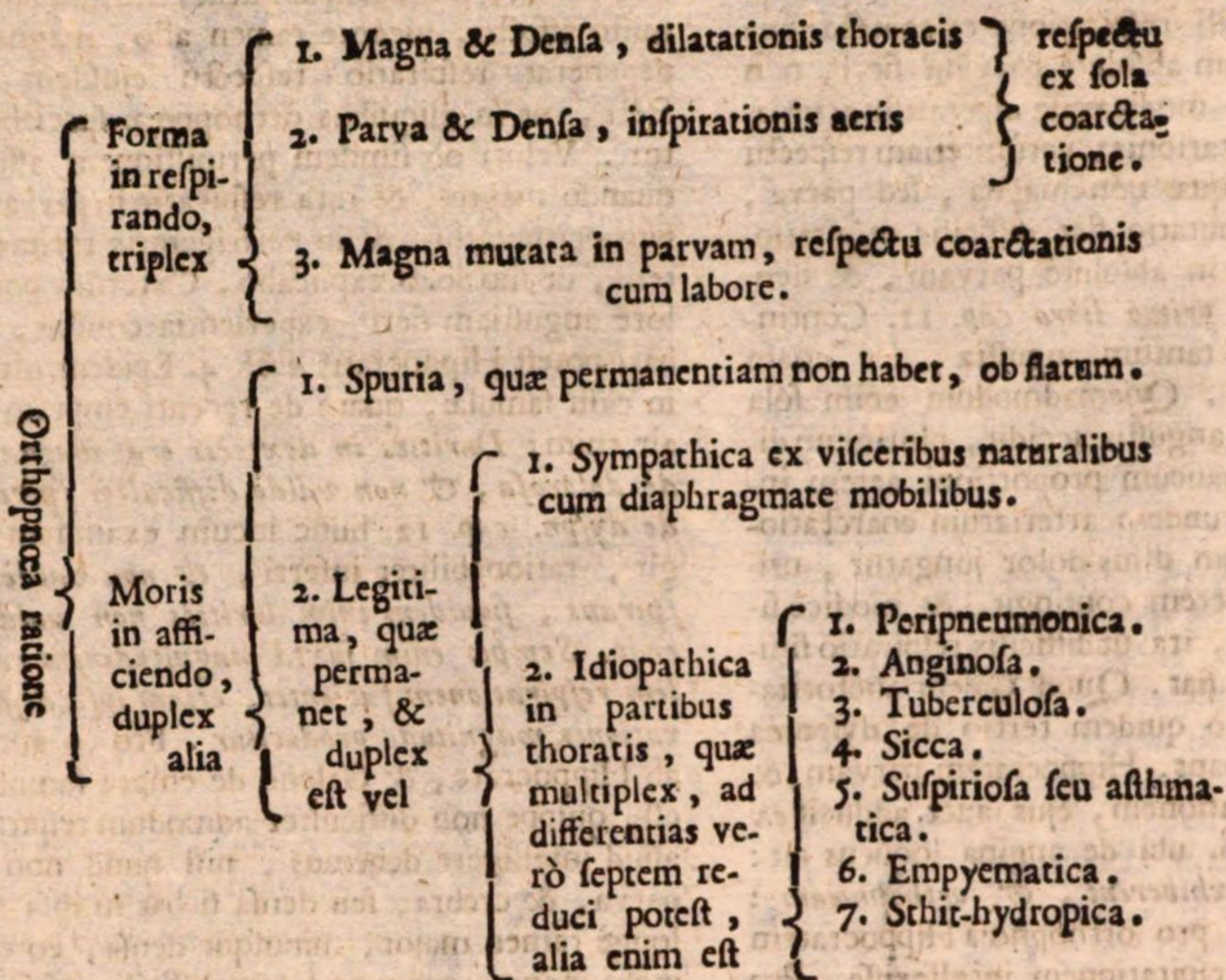
Pro orthopnoea Hipp. parvam & densam respirationem intellexit.

Tumor, vel materia existente solius angustiae causa inspiratio fit parva, dilatatio thoracis multa.

SYNOPSIS III.

Quid, Quotuplex, & Quomodo ad Methodum reducenda sit Orthopnœa.

CAPUT IV.

Stertorosa Respiratio quid, & quota, quomodoque ad Methodum referenda.

Stertorosa respiratio orthopnœa affinis respiratio est cum sonitu facta. De hac egit Galenus 3. de dysp. capit. 7. & Hipp. 3. de artic. text. 7. & primo text. 34. Idem verò esse videntur exufflatio, seu efflatus strepens, & stertorosa respiratio, de quo strepenti efflatu Galenus 4. de loc. aff. 6. Cum autem efflatus sit violenta quædam exspiratio ex 1. de dysp. cap. 13. constat, stertorosa respirationem ad expirationem magis, quam inspirationem attinere. Fit enim efflatus, cum natura aliquid expellere cogitur, & efflatui stertor conjungitur, cum adest impedimentum rei molestæ egressum, spiritusque ingressum præpediens, ut ex Hippocr. colligitur 1. de artic. a text. 32. usque ad 39. Caterum difficultas est, quibus in partibus stertor producat. Hippocr. loc. cit. pulmonum bronchia assignat, dicens, viscosum sputum retentum stertorem efficere in cartilaginosis pulmonum partibus. Attamen Galenus 4. de loc. aff. 6. vult, simplicem exufflationem fieri quidem à musculis intercostalibus præter naturam ad expellendum concitatis, ut etiam confirmavit 1. de dysp. cap. 13. strepentem tamen exufflationem à faucium musculis. Consequenter opinari videtur, stertorem in faucibus fieri, non in pulmonum bronchiis, in bronchiis enim fieri non potest nisi ab intercostalibus musculis. Idem autem esse videntur strepens exufflatio, stertorosa respiratio, & stertor. Solverem difficultatem per id, quod strepens exufflatio naturaliter in faucibus fiat, ut patet de iis, qui dormientes stertunt: & de hac locutum esse Galenum loc. cit. cum scripsit, stertorem fieri in faucibus, & vocem in gutture, sicut lingua articulativam vocem in sermonem distinguit. Quare ut vox naturaliter sit in gutture, ita stertor in faucibus. Potest tamen stertor etiam præter naturam in faucibus efformari, non tamen semper, cum & in cartilaginosis pulmonum corporibus fiat, ut in asthmate, & orthopnœa ex Hippocr. sententia à Galeno confirmata 3. de dysp. 7. Utrobique ergo stertor præter naturam fieri potest. Quod etiam confirmatum est à Galeno 3. de artic. 7. scribente. *Sonus autem adijciatur ob angustiam juxta fauces, & asperam arteriam, & pro sono stertorem intelligit.* Enque stertor in faucibus potissimum ex moricis facultatis imbecillitate ad thoracem vix perveniens,

ut contingit in apoplexia, quod est difficilis spirationis signum efficax, & imbecillitatis musculorum faucium: nam in hoc stertore sonus editur, quoniam spiritus, seu aer diu in gutture moratur, nec potest expelli citra magnum musculorum conatum, ut in hunc spiritum muscoli agant, cum extrema adest necessitas, quæ viget in forti apoplexia. Hinc patet, strepentem exufflationem, & stertorosa respirationem distingui, cum ea naturaliter, hæc fiat præter naturam. Enimverò de ejus reductione constat, stertorosa respirationem ad eas omnes difficilis respirationis referri species, ad quas reducuntur asthma, & orthopnœa, cum stertor necessario conjungatur vel cum asthmate, vel orthopnœa, ad parvam nimirum, & densam; sed quomodo cum ipsis copuletur, aperiendum est. Videor enim mihi videre Recentiores, & Antiquos inter se dissentientes. Recentiores, inter quos est Mercatus, putant, stertorem necessario conjungi cum asthmate, ita ut stertor sit formalis asthmatis ratio. Oppositum tamen ab Hippocr. & Galeno docemur, qui stertorosa respirationem cum orthopnœa convertere videntur. Hippocr. quidem 3. de artic. 7. qui loco orthopnœa stertorosa ponit respirationem, observante Galeno 3. de dysp. 7. Ita 1. Acut. 34. Hippocr. habet, *partem vero ab orthopnœa, & stertore suffocari.* Galenus verò, qui loco cit. tanquam duo symptomata, qualia nuncupavit accessoria difficilis spirationis parvæ, & densæ ex organorum angustia, *stertorem, & orthopnœam* posuit; ita ut hæc duo necessario se consequantur. Similiter eodem 3. lib. cap. 12. Hippocratis in Larissa historiam 5. epidem. descriptam examinans, qui à medicis illis priscis Hippocrati coævis peripneumonicus credebatur, ait Galenus, Hippocratem ad demonstrationem posuisse, quod non esset peripneumonicus, cum dixit, *stertorem non habuisse*: ut propterea stertor necessario conjungatur ex Hippocr. & Galeni sententia cum peripneumonia, non sanè alia ratione, ni prout in peripneumonia sit orthopnœa. Hinc dicendum potius colligo, stertorem esse formalem ipsius orthopnœa rationem, minimè verò asthmatis. Res tamen non caret difficultate, cum sæpius videamus, asthma stertorem sibi adscire. Hanc tamen sic definiendam fore existimo. Ubi est asthma, non necessario stertorem adesse, posse tamen adesse:

Ubi autem est orthopnœa, ibi ex necessitate fieri stertorem, non tamen propositionem converti, quoniam ubi stertor est, non necessario ibi orthopnœa adest,

Stertorosa respiratio ad expirationem magis quam inspirationem attinet.

Ubi fiat.

Ubi vox, ubi stertor fiat.

Pro sono stertoris intelligit Galenus.

Stertorosa respiratio refertur ad parvam & densam respirationem.

Stertor potius orthopnœa, quod asthmatis formalis est ratio.

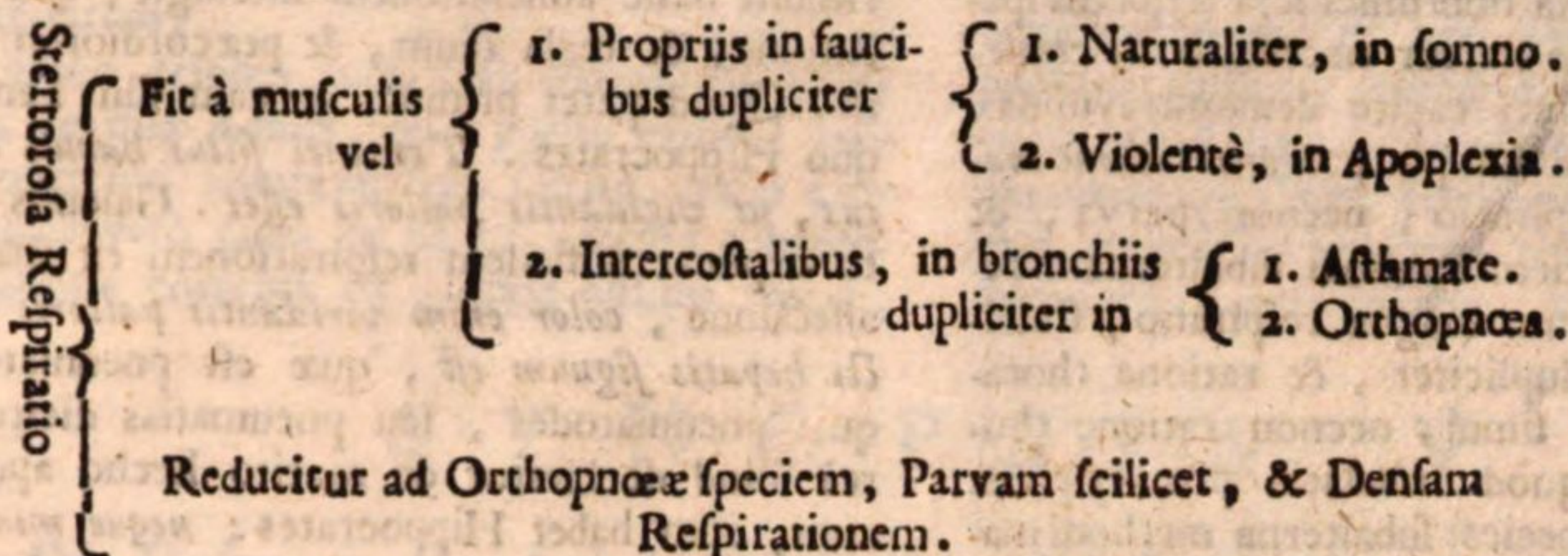

adeft, potest enim esse cum simplici asthma. Quamobrem stertor ex necessitate consequens est orthopnoeam, estque unum accessorium symptoma difficultis respirationis ex angustia, non tamen orthopnoeam constituens, id enim est recta spiratio. Ita stertor neque asthma constituit, nec necessario consequitur. Stertorem necessario consequi orthopnoeam præter Hippocr. & Galeni auctoritates conspicuas, accedit

& ratio, cum ipse stertor sit auctæ angustia effectus, & ex aucta angustia de necessitate fiat orthopnoea. Et nunquam quis ex Galeno eruere poterit, stertorem, vel esse asthmatis formam, vel necessario id consequi. Quamobrem cum stertorosa respiratio non sit ab orthopnoea, & astmate separata, constat, ut dictum est, ad eam cardinalem difficultis respirationis differentiam referri, ad quam ipsa reducitur orthopnoea.

SYNOPSIS IV.

De stertorosa Respiratione, quid, & quomodo reducenda ad methodum.

CAPUT V.

De Dyspnœa specificè sumpta pro anhelatione, de Spiritu simpliciter, Spiritu denso, magis densato, Asthmate, Pneumatica, Pneumatode, Pneumatosis, & Subspiritu, quid, & quomodo distinguantur, & ad methodum reducuntur.

Reperiuntur nonnullæ difficultis respirationis differentia apud Hippocratem, quæ quomodo invicem distinguantur, & ad methodum reducuntur, ex Galeno non satis clarè colligi potest; idè de his nobis consultum est in hoc capite. Exordiamur ab Anhelatione, ex hac enim ad reliquas iter nobis sterneretur.

Anhelatio bifariam sumitur.

Mercatus anhelationem genericè sumptam pro dyspnœa specificè sumptam habet.

Massarias dyspnœam dupliciter usurpat.

Quam Cel- sus dyspnœam, asthma, Orthopnoeam appellat.

Anhelatio sumitur in via Hippocr. & Galeni bifariam, genericè, & specificè. Anhelatio genericè sumpta sub se continet subalternam speciem, specificè verò duas difficultis spirationis differentias specificas. Loquamur primum de genere subalterno difficultis respirationis, quod dicitur *anhelatio*. Mercatus existimat, anhelationem genericè acceptam sumi pro dyspnœa specificè sumpta. Hanc verò esse, quæ in sola crebritate consistit, non in alia differentia, magnitudine nimirum, aut velocitate; ita ut unica crebritas sit differentia, quæ dyspnœam contrahat ad constituendam hanc peculiarem speciem, ob id Galenum crebritatem hanc solam, seu formalem huius affectus rationem statuisse. Ulteriùs vult, anhelationem pro tali dyspnœa acceptam præter jam dictam ingenitam, & inseparabilem crebritatem, qua hoc difficultis spirationis genus ab aliis distinguitur, id quoque proprium, & peculiare habere, ut sit sine febre; nam ob id, ait, definita est à Galeno per difficilem respirationem circa febrem. Cujus dyspnœæ tres facit species, primam ex citatiori cursu, secundam asthma vocatam, tertiam orthopnoeam. Massarias lib. 2. cap. 2. ait, dyspnœam dupliciter usurpari, uno modo, tamquam commune quodam genus omnes læsas respirationes comprehendens: alio modo tamquam speciem quandam difficultis respirationis, quæ generis nomen retinet. In qua significatione sumitur à Gal. 7. de comp. medic. sec. loc. circa finem, ubi scribit, dyspnoicos à Veteribus propriè vocatos esse, quibus pulmonum bronchia crassis, viscidisque humoribus sunt infarcta. Ab hac distinguit asthma, & orthopnoeam, quibus unum significari affectum censet, unicamque differentiam in densitate, & crebritate sitam esse opinatur. Propterea differt Massarias à Mercato, cum hic crebritatem, seu propriam dyspnœæ differentiam, ille verò asthmatis esse velit. Cornelius Celsus lib. 4. c. 4. dyspnœam appellat, quæ modica est spirandi difficultas, asthma, quod cum sonitu, & anhelatione, orthopnoeam,

quæ recta est spiratio. Celsum sequi visus est Capi-vaccus; quare ex Celfo idem non erunt dyspnœa specificè, & anhelatio genericè sumpta, Omnes hac in re deceptos esse reor. Mercatum sanè, & primò cum ex Galeno supponat, dyspnœam specificè acceptam pro anhelatione in sola fundari crebritate. Etenim nulla est ex Galeno utilis ad prænotionem difficultis respirationis differentia simplex, & indistincta, maxime secundum celsationem, qualis est crebritas, seu densitas, idem enim sunt crebra, & densa respiratio: & idè si Massarias crebritatem & densitatem, ut duas differentias distinctas, accipit, hallucinatus est. De hac verò anhelatione Galenus scribens 3. de dyspn. cap. 11. dixit, *anhelosi enim sunt, qui densum habent spiritum, & simul thoracem multum distendunt*. Qui autem multum thoracem distendunt, non tantum densam, sed magnam quoque sortiuntur respirationem. Quare anhelatio ex Galeno genericè sumpta pro specifica dyspnœa, utpote generis nomen retinente, magna & densa est difficultis respiratio, quæ est prima methodi species. Nec valet, si quis Galeni auctoritatem asserat 3. de dyspnœa 12. inquietis, Hippocratem pro spiritu simpliciter posito intelligere densum spiritum, ut apparet 4. epid. in casu Filii ipsius Apamantis sororis, de quo scripsit, *illa magna & splen, spiritus, egestio amara bilis: & eodem 3. de dysp. ultimo, in quo leguntur hæc verba, Etenim spiritum solum simpliciter scribens, in morborum cursibus, pro difficili respiratione scribere monstratum est, ea videlicet in qua densus redditur spiritus*. Ut hinc sequi videatur ex Galeno, anhelationem genericè, pro dyspnœa specifica acceptam, eam esse, quæ in sola densitate, seu crebritate, consistit. Quandoquidem pro spiritu simpliciter *pneumatosis* intelligit, quæ una est differentiarum anhelationis genericè sumptæ, ut infra delucidabitur. Et pro *denso spiritu*, qui est *spiritus simpliciter* acceptus, non densum solummodo, sed etiam parvum intellexit. Deceptus est quoque Mercatus, dum astruit, dyspnœam hoc modo illud habere ut peculiare, sibi febrem non adscire. Cum Galenus 3. lib. de dyspnœa cap. 11. anhelationem fieri non tantum in eis dicat, qui cucurrerunt, & vehementi se exercuerunt exercitio, verum & in omnibus ardentibus febribus. Nec tandem anhelationis, seu dyspnœæ hoc modo acceptæ Mercatus species sufficienter assignavit, cum *pneumatosis*, & ceteras omiserit. Massarias quoque lapsus est, eo quod specificam differentiam pro genere affectus subalterno sumpserit, idemque cum eo, à quo voluit distinguere, posuerit. Vult enim, asthma, & orthopnoeam à dyspnœa specificè sumpta pro eo affectu, qui generis nomen obtinet, distinguere: quem postea facit eundem cum asthma, dum Antiquorum suffragio

Opiniones auctorum citatorum refutatus.

Anhelatio non tantum post vehementem exercitium, sed & in omnibus ardentibus febribus fit.

Qui dyspnoici proprie dicantur.

gio ponit, dyspnoicos proprie eos nuncupari, quibus pulmonum bronchia crassis, viscidisque humoribus sunt impacta. Patet verò tales dyspnoicos esse asthmaticos. Peccat præterea Massarias, cum eandem difficilis respirationis differentiam faciat asthma, & orthopnoeam, quæ tamen forma differunt. Eo namque quòd asthmatici fiant orthopnoici, haud sequitur, eundem affectum esse asthma, & orthopnoeam. Tandem peccavit Massarias solam crebritatem asthmatici, & orthopnoeæ tribuens, sicut Mercatus dyspnoeæ, cum utrique, præter crebritatem, respectu diversorum, competat magnitudo, & parvitas: atque etiam magis Massarias, quàm Mercatus à scopo aberravit, si crediderit, crebritatem, & densitatem differre. Celsus & ille non recipiendus, cum anhelatio genericè sumpta non differat à dyspnoea specificè considerata: neque stertor necessariò sit consequens asthma, ut superiori capite demonstravimus. Quare dyspnoea specificè sumpta pro anhelatione magna, & densa est respiratio; necnon parva, & densa, & ad hanc speciem methodi subalternam reducitur. Veruntamen cum magna respiratio, simulque densa, sit magna dupliciter, & ratione thoracis, & ratione spiritus simul; necnon ratione thoracis tantum; hinc est quòd anhelatio pro dyspnoea sumpta, quatenus est species subalterna methodi magna, & densa, sub se utramque magnam contineat. Et sanè continet, quæ utroque modo magna est simul, idè Galenus 3. de dyspn. cap. II. anhelationem fieri scripsit à cursu, & vehementi exercitatione, necnon à febribus ardentibus, his enim fit magna anhelatio utroque modo, & ratione distensionis thoracis, & ratione inspirationis aeris. Continet etiam, quæ magna est ratione solius thoracis, & quæ parva ratione spiritus, idè eodem capite subiungit: *fit etiam, ut monstratum est, quando obturatio, aut compressio, aut coarctatio quadam in respiratoriis instrumentis* reducitur & ad parvam ratione thoracis, ut suo loco dicam.

Cæterum sub anhelatione, quæ prædicatur de ea specie, quæ parva est ratione thoracis, & parva ratione spiritus, necnon densa, una continetur specifica anhelationis differentia, *pneumatosis* dicta. Circa quam duæ circumferuntur apud Hippocratem voces, de quibus Galenus plura dixit 3. de dysp. cap. 12. & 13. quæ pugnantia esse videntur. Sunt autem hæ duæ voces *Pneumatodes*, & *Pneumatias*. Dubitat Galenus cap. 12. an idem, vel diversa significant? Una ex parte inclinatur, ita differre, eo quia *pneumatodes* de eo dicatur, cui venter, & ilia inflata sunt; *pneumatias* verò de eo, qui est anhelosus; quamquam esse possit, ut idem simul sit *pneumatodes*, & *pneumatias*, hoc est simul habens illa malè affecta, & anhelosus. Quòd ergò primum Galenus ita censuerit, patet; capite enim 12. examinans historiam Hippoc. 4. epid. cujus verba sunt; *Temanei pneumatodes*, subiungit Galenus. *Potest enim difficulter spirans intelligi, potest etiam, ut plurimi ex enarratoribus huius loci putant, juxta ilia inflata dici. Verum mihi sanè videtur melius esse, & fortassis necessarium, inflatum juxta ilia dici magis, quàm difficulter spirantem.* Similiter, quòd *pneumatias* ille sit, qui anhelosus, ex Hippocr. loco declarat 1. acut. tex. 36. cujus verba. *Cito pneumatias*, subiungit Galenus, *hoc est anhelosi.* Ita ergò has duas differentias primum distinxit. Ex alia verò parte easdem invicem confundit. Cum de una, cap. 12. hoc modo scribat: *Quod verò pneumatodes appellare soleat eos, quibus densus est spiritus, dictum quidem est in superioribus, sed & nunc est manifestum: cum tamen in superioribus contrarium dixerit. De eadem differentia paulò infra ita etiam proloquitur. Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est, anhelosos aliquando vocat eos, qui densum habent spiritum.* Igitur *pneumatodes* is tantum non est, qui ventrem habet inflatum, sed qui anhelosus: aut Galenus ab Hippocr. sententia desciscit. Circa alteram differentiam pariter sibi tergiversari videtur, cum capite sequenti 13. dicat, Hippocratem sermonis progressu 7. epid. 6. *pneumatias* eos vocare, qui aut inflati, aut anhelosi sunt. Galeni verba legitor; *Pneumatias nominat quosdam: & dictum est etiam de hoc antea, quòd aut*

Magna respiratio, simulque densa, magna dupliciter est.

An *pneumatias* & *pneumatias* idem significant.

inflatos, aut anhelosos sic vocat. *tema* reà, superiori nimirum capite, dixi significare tantum anhelosos. Ex hac ergo varietate mihi videor debere colligere, eundem esse *pneumatodem*, & *pneumatiam*, & affectum, seu difficilis respirationis speciem, quæ *Ager pneumatodes*, seu *pneumatias* denominatur, anhelationem esse ex inflatione, & duritie ilium, seu hypochondriorum: quæ anhelatio una est differentia specifica anhelationis genericè acceptæ, de qua supra actum est: & *Pneumatosis* dici meretur ex *empneumatosis*, hoc est ex flatu retento, ut hypochondriacis aliquando contingit, de qua re suo loco. Cum hac anhelationis specie convertitur *Spiritus simpliciter* ab Hippocrate dictus, seu *densus spiritus*, pro quo ut plurimum hanc anhelationem intelligit, quæ fit ex inflatione, & mala ilium, & præcordiorum dispositione. Quòd patet primum in casu filii Temanei, de quo Hippocrates. *Temanei filius habuit quid spiritus, ut viridantis palloris esset.* Galenus pro spiritu explicat difficilem respirationem ex mala hepatis affectione, *color enim viridantis palloris malè affecti hepatis signum est*, quæ est *pneumatosis*, quæ quis *pneumatodes*, seu *pneumatias* dicitur. Præterea illud declaratur de marito Lecho apud Sitodocum, cum habet Hippocrates: *neque mingens, neque egerens, ilia magna, & dura, & spiritu denso.* Infert Galenus nihil questione esse dignum, *duris enim non moderatè, & magnis illis factis, rationabiliter densus ipsis erat spiritus.* Infra quoque ejusdem veritatis testimonium relinquit, subjungens: *Quin & quòd post hunc circumscriptus Ager, etiam ipse densum spiritum habuerit ob ilium affectionem, ipsa dictio manifestum facit.* Talis autem Ager ille est, qui *pneumatias*, seu *pneumatodes* dictus est, hoc est anhelosus ex hypochondriis, qualis fuit filius mulieris ipsius Apamanti, cujus historiam, cum solius spiritus meminerit Hippoc. de eo ita habet Galenus. *Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est anhelosus, aliquando vocat eos, qui densum spiritum habent: sic quandoque etiam simpliciter Spiritus scribit.* Ut propterea idem significant spiritus simpliciter enunciatus, & spiritus densus; & uterque idem cum *pneumatosis*, quæ anhelatio est ex hypochondriorum inflatione, seu affectione. Nam tametsi *pneumatosis* proprie sit anhelatio ex retento flatu, tamen ad omnem malam ilium affectionem, seu habitum extenditur. Patet denique hæc veritas eodem capite in casu Pueri à mulo percussus, qui quarta die obiit ex spiritu denso ob peritonæi, septi, ventris, & hepatis inflammationem: obiit nimirum *pneumatodes* ex ilium apostemate. Etenim etiamsi *pneumatodes* proprie is sit, qui anhelat ex malo naturalium viscerum habitu, tamen ad eorundem inflammationem etiam derivatur, ut evidentius in historia mulierculæ in Cranone, de qua Hipp. *Splenaturæ magnus, febris ardens, rubicunda, spiritus.* Quapropter casus omnes ab Hippocrate propositi, quibus mentio est facta de spiritu simpliciter, & de spiritu denso, omnes sunt de anhelatione ex præcordiorum affectu. Pro qua veritate demonstratio sic formari potest.

Pneumatodes, seu *pneumatias* ex Hippoc. & Galeno est anhelans ex mala naturalium constitutione; At spiritus simpliciter, seu spiritus densus est difficilis respiratio ex mala naturalium constitutione, ex eodem Hippoc. & Galeno: igitur spiritus simpliciter, seu spiritus densus, idem sunt cum ea anhelatione, quæ *pneumatosis* dicitur, unde *pneumatodes*, & *pneumatias*. Unicus tantum est eximendus puellæ Agalis casus, qui *spiritu denso* laboravit extuberculo agrè concoctili respiratoriis organis adnato. Nullus tamen ex iis, quæ à Galeno dicuntur lib. 3. c. 13. dicendi, & credendi occasionem sumat, densum spiritum definiendum minimè esse per anhelationem, cum Galen. ibi statuatur, densum spiritum ab anhelatione differre. Etenim ibi pro anhelationis specie accipit *asthma* dictum; hujusmodi enim anhelatio spiritus densus non est, qui *pneumatosis* appellatur, unde *pneumatodes*. Et ex nucusque adductis sequi videtur, anhelationem, sub qua continentur *pneumatodes*, *pneumatias*, spiritus simpliciter, & spiritus densus, ad parvam, eamque densam respirationem

Ager pneumatodes anhelosus, est ex inflatione & duritie ilium.

Spiritus simpliciter quid.

Spiritus simpliciter enunciatus & spiritus densus idem est.

Anhelatio
suo parvā
eandem
denfam re-
spirationē
refertur.

Asthma
dupliciter
sumitur.

Quid Ge-
nerice,
quod Spe-
cificē sum-
ptum si-
gnificet.

nem referri. Ad parvam quidem respectu thoracis, eo-
que magis, si dolor cum angustia sit. Ad parvam
verò respectu aeris, ut colligitur ex Hipp. 1. Acur.
36. dicente: cito pneumatia a densa vero, & multo
spiritu; multus enim spiritus ille est, qui ex se pau-
cus est, ut Galen. docuit 3. de dyspn. cap. 6. quippe
qui ex multis paucis coacervetur.

Remanet secunda differentia anhelationis specifi-
ca, quæ dicitur asthma. Asthma enim duplicem ha-
bet significationem genericam, & specificam. Prio-
ri significatione non distinguitur ab anhelatione ge-
nerice accepta; asthma enim significat quancunque
anhelationem, cum idem sint asthma, & anhelatio.
Verum asthma specificè sumptum eam anhelationis
differentiam propriè significat, quæ fit infarctu aspe-
rarum arteriarum.

Quod probo triplici auct. Gal. Prima est 3. de
dyspn. 13. de filia Agasis, quæ puella existens pul-
monum tuberculo laboravit solo spiritu densa cru-
ciata: mulier verò facta ex partu, fracto tubercu-
lo, anhelatione correpta est, quod asthma fuit ex

asperarum arteriarum à pure crasso obstructione.
Secunda Galen. auct. est 4. de loc. aff. 7. ubi de ast-
hmate, seu anhelatione hæc ait. Per anhelantes so-
los affectus crassis, & viscosis humoribus pulmonum im-
pactis vires robuste constantesque permanserunt; talis
igitur anhelatio asthma est. Tertia auct. est, quam
Massarias, adduxit 7. de med. sec. loc. ubi ex mente
Antiquorum Galenus docet, dyspnoicos eos vocari,
quibus pulmonum bronchia crassis, viscidisque suc-
cis sunt conspurcata; talis autem dyspnœa est asth-
ma. Cum asthma convenit quoque, qui spiritus
magis densatus vocatur à Galeno 3. de dysp. 3. scri-
bente. Eiusdem verò amplius densatum asthma, id-
est, anhelationem in consuetudine habet: qui spiritus
magis densatus Subspiritus creber à nonnullis Neote-
ricis dictus est. Et hæc anhelatio ad magnam, &
parvam, necnon densam refertur respirationem. Ma-
gnam ob thoracis distensionem; parvam ob aeris in-
spirationem. Hinc Hippocratis defensionem confir-
mat, prædictis nimirum historiis omnes difficilis re-
spirationis species magnæ, & densæ agnovisse.

Asthma ad
magnam &
parvam,
necnon de-
nsam respi-
rationem
refertur.

SYNOPSIS V.

De Dyspnœa specificè sumpta pro Anhelatione, ejus Differentiis,
& ad methodum reductione.

Dyspnœa specificè sumpta pro anhelatione triplex.	1. Densa & magna, quæ duplex, ex	1. Vehementi	2. Cursu	1. Exercitio	2. Cursu	Utroque modo, & ratione	1. Thora- cis.	2. Spiri- tus.
	2. Densa & magna, ratione thoracis	Parva & densa ratione spiritus	Ex asperarum arteriarum obstructione, scilicet Asthma specificum quod dicitur &	Neotericis.				
	3. Densa & parva utroque modo, & ratione.	Thoracis	Spiritus	Ex				

CAPUT VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevis, Multa, Ex-
tendenti, & Urgenti respiratione, necnon de spiri-
tus detentione, Quid, & Quomodo sub methodo
contineantur.

His posthabitis aliæ sequuntur difficilis respira-
tionis differentia; quarum passim meminit Hip-
pocr. & Galenus, quæ cum ad methodum habeant
reduci, idè medico obelisco examinandæ, quid sint,
& quæ formalis earum reductio ad ipsas methodi
cardinales differentias. De longa, & brevi respira-
tione locutus est Hippocr. 2. epid. sectione 3. & 6.
comm. 2. textu 10. Galenus 3. de dyspn. cap. 10. &
2. ejusdem. Longa & brevis spiratio necessariò ad
raram, & densam reducitur: longa quidem ad ra-
ram, brevis verò ad densam. Et ratio est, quia,
ut 4. cap. primi lib. docuimus, longum, & breve de
tempore dicitur, quatenus tempus est mensura quie-
tis, ejus scilicet quod quiescit in termino; ideoque
longitudo, & brevitās ad quietem raram, & den-
sam refertur. Longa igitur spiratio, quæ rara est,
diversimodè à Galeno & Hippocr. fuit descripta.
Nam dum 3. de dysp. cap. 10. spiritus per longum
tempus dicitur, & 4. de loc. aff. 7. cum Hipp. spiri-
tus ex longis intervallis, respiratio longa insinuat,

Spiratio
longa ad
raram, bre-
vis ad den-
sam refer-
tur.

quæ est rara. Idè, qui longa respiratione afficitur,
Longi-spiritus appellatur, ut patet apud Galenum de
uxore Dealcis 2. de dyspn. 8. Ita cum 3. de dyspn.
7. spiritus vocatur per multum tempus, multi nomi-
ne tempus longum describitur, quò rara respiratio.
Pariter tertio de dyspn. 10. spiritus detentione respi-
ratio ad plurimum tempus cohibita significatur, idè
rara. Et sicut quæ per longum tempus fit, respira-
tio longa, hoc est, rara: ita quæ per longissimum,
rarissima est. Sed non tantum longa spiratio est ra-
ra, verum etiam magna, cum hoc tamen discrimi-
ne, quoniam longa respiratio primariò de rara, se-
cundariò de magna prædicatur, ut ex Galeno col-
ligitur 3. de dysp. caput. 10. scribente. Primariò ete-
nim ea, quæ per longum tempus fit, hoc est rara, hoc
nomen possidet: secundariò verò etiam magna. Ratio
autem, propter quam rara respiratio, quæ longa di-
citur, sit etiam rara, à Galeno omittitur. Videtur
autem primo obtuitu non necessarium, cum quæ ra-
ra est, potius ad parvitatem, quam ad magnitudi-
nem sit referenda.

Longa spi-
ratio non
tamen ra-
ra est, sed
etiam ma-
gna.

Quinimò ea respiratio, quæ longissima, & per
consequens admodum rara, tantum abest, ut ma-
gna sit, quod potius minima (minutula dicitur in
Coacis,) hæc enim est, quæ fit in perfrigeratis,
& in apnœa, de qua Galenus 3. de dyspn. cap. 10.
his verbis: Minimus autem, simulque per longissimum
tem-

tempus ipsis fit spiritus: & paulò supra, simul per longum tempus respirant, & frigidum expirant. Non ergò cum longa, hoc est rara respiratione, magnitudo conjungitur, ita ut pro longa respiratione apud Hippocratem necessario debeat intelligi, quæ rara, & magna est. Tamen responderetur, non raram simpliciter esse magnam, cum possit etiam esse parva: sed quæ ex tali causa est rara, puta ex delirio, etiam est magna: & hæc est, quæ ab Hippocr. præcisè longa dicta est, quæ propria est delirantium, ut fusiùs suo loco. Longam hanc respirationem continuarum oscitationum sanatoriam esse scripsit divinus Senex. Sanatoriam autem declarat Galenus dupliciter, sub no-
Longa respiratione continuarum oscitationum sanatoria est.
 tione signi, & cause. Cum namque oscitatio ex vapore, crassoque nascatur spiritu musculofo genere contento, fit ut oscitantes sint continuo expirantes, cum in expirationibus ejusmodi spiritus expurgetur, & evacuetur. Propterea ubi oscitantes ex longo respirant intervallo, signum est sanatorium oscitationis. Causa etiam est, quoniam ea ratione, qua spiritus detentio, quæ longa, seu rara est exspiratio, singultum sanat, ita & oscitationem, quamquam verò hujus rei contemplatio ad causarum difficilis respirationis theoriam attineat, tamen huic differentiarum tractatui consultò causarum nonnulla permiscua aliquando immiscui, quæ & ad præsentem differentiarum captationem, & futuram causarum perceptionem quam maximè conferre poterant. Difficultas ergò non levis ex dictis oritur; videtur namque Galenus sibi contradicere, cum ex una parte statuat, oscitantes continenter expirare, cum in expirationibus ejusmodi spiritus expurgetur, & evacuetur: & ex alia velit, longam, seu raram expirationem, esse causam oscitationis, ut & singultus, sanatoriam. Si enim causa illa est sanatoria, quæ tollit affectus causam: & causa oscitationis fit spiritus vaporosus, & crassus, hicque continenti expiratione expurgetur, & vacuetur, ex necessitate sequi videtur, expirationem brevem, & non longam, esse ipsius oscitationis causam sanatoriam, quia tunc ille affectus curatur, quando ejus materialis causa expurgatur, & evacuetur. Non aliam, existimo, assignari responsionem posse, nisi quia spiritus ille crassus, & vaporosus duobus in locis habeat subsistentiam, sub cute in musculis, tanquam oscitationis cum pandiculatione conjunctæ causa conjuncta: & in ventriculo, tanquam causa ejusdem antecedens. Si ad antecedentem spiritum respiciamus, hic brevi, seu continenti expiratione per os expurgatur: at si ad conjunctam, spiritus detentio, seu longa expiratione per cutis poros propellitur. Galenus ergò ad variam causam morbi-
Dubium.
Respons.
Differentia oscitationis à singultu.
 ficæ subsistentiam respiciens, de respiratione brevi, & longa vario modo est locutus. Et colligo hanc responsionem ex eodem Galeno, qui ait, Athletas in exercitiis spiritus detentio uti, seu longa expiratione, expellere conantes quicquid sive humorum, sive vaporum, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur. In eundem finem oscitantes cum pandiculatione longius respirant, ut id expurgent sub cute contentum: expirant verò continenter, ut qui in ventriculo coninetur spiritus crassus per os evacuetur. Cæterum de singultu ratio est diversa, quoniam et si spiritus singultum efficiens ventriculo contentus brevi, seu densa expiratione vacuetur, tamen spiritus detentio spiritus crassus resolvitur magis, quod de oscitatione etiam dici potest. Sed & in hoc differt oscitatio à singultu, quia in singultu nullus spiritus in musculofo continetur genere, veluti in oscitatione, idè ut in Athletis & continuo se exercentibus longa fit exspiratio ad propellendum spiritum, vel humorem crassum sub cute existentem; ita & in oscitantibus. Longa ergo respiratione magna, & rara est.

Porro brevis respiratione, hoc est, motus respiratorum organorum per breve tempus, densus est spiritus, qui longo opponitur, seu raro, oppositorum enim diversa est ratio, ut ex eodem Galeno colligitur 3. de dyspn. cap. 10. Pariter qui brevi spiritu respirat Brevis spiritus dicitur, ut de eadem uxore Dealcis patet apud Hippocr. & Galenum 2. de dyspn. Utrum verò brevis, non tantum longo spiritu per densitatem, verum etiam per parvitatem opponatur,

dubium est. Ex una enim parte, sicut longa respiratione primario rara, secundo magna est: ita brevis primario densa, secundo parva dicenda esse videtur, ut Galenus statuit his verbis. *Spiritus per longum tempus factus, hoc est rarus, insuperque magnus indicatur: quemadmodum etiam per brevem respirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc est densus, insuperque parvus.* Attamen ex adverso videtur brevis respiratione esse potius magna, quam parva. Et ratio ex ipso Galeno desumitur; est enim brevis respiratione phreniticorum, & perfrigeratorum sanatoria causa, quos Hippocrates brachipotas, hoc est abhorrentes à potu, & vix bibentes, seu paucibibos appellavit. Brevis enim seu continens respiratione ventilare simul, & excalescere perfrigerata potest: sicut excandescencia perfrigeratos calefacit, decoloratos format, & graciles sanguine replet, tanquam sanè excandescencia innatum calorem excitare queat; at verò quod densiorem omnino reddat respirationem ipsa animi excandescencia, nemo ignorat. Hæc verò densa respiratione est, quæ brevis dicta est, quæ etiam magna potius, quam parva est nuncupanda; ut enim densitas, ita & magnitudo prædictos præstare potest effectus, non autem parvitas. Et confirmatur hæc ratio, quoniam, si perfrigerati rara, & parva, immò minima spiratione respirant, si brevis respiratione debet esse causa, & signum sanationis, non tantum densa, sed magna fieri debet. Potius autem in phreniticis spiratio brevis parvitatem habebit, cum phreniticorum respiratione non tantum rara, sed etiam magna sit. Respondeo tamen, in perfrigeratis quoque brevem respirationem densam, & parvam, minimè verò magnam esse; diversa tamen ratione magis, quam in phreniticis. Etenim in phreniticis, qui sanantur, fit parva spiratio respectu magnitudinis: in perfrigeratis verò respectu densitatis. Prioribus sanè respiratione respectu magnitudinis fit parva; cum enim mota mente respiratione magna fiat, & longa, hoc est rara: immota mente reddita, ex magna parva, sicut densa, fit. Secus perfrigeratis contingit; cum enim in eis respiratione minima fieret, dum calefiunt, ex necessitate major redditur, sicut ex rara fit densa: tamen parva dicitur respiratione, non respectu magnitudinis, sed densitatis; cum enim densitas calorem magis augeat, quam magnitudo, quinimò densiori respiratione magnitudo officiat, quò enim densior respiratione, eò etiam minor, idè in perfrigeratis respiratione brevis, hoc est densa, parva etiam dicitur. At de brevi, & longa respiratione hæc satis.

Occurrit quæ Multa dicitur, quæ non ad unam tantum differentiam determinatur, sed potius ad plures, & diversas vagatur. Modò enim multa respiratione sumitur pro densa, ut 3. de dyspn. 6. cum ait, possibile esse, aliquando multum ex multis parvis coaccervari, ut in pleuriticis, & peripneumoniacis, quod n. pauca magna, hoc multa parva possunt: talis autem multa respiratione est densa, necnon parva, quantum diversa ratione; in pleuriticis enim parva est & ratione spiritus, & ratione thoracis; in peripneumoniacis parva est ratione spiritus ob coactionem pulmonum, sed magna ratione dilatationis thoracis. Sumitur etiam multus spiritus à Galeno 3. de dyspn. 7. pro raro, dum ait. *Spiritum magnum, & per multum tempus desipientiam significare.* Alibi multum accipit pro magna thoracis dilatatione, ut 4. de loc. aff. 7. scribens. *Proinde non ita multum omnes thoracis partes dilatat.* Denum accipitur multus spiritus pro magno loco cit. dum ait, constare, Hippocratem 1. Prog. tex. 34. *magnum spiritum pro multo dixisse.* Quamobrem multa respiratione per plures vagatur differentias, cum aliquando pro densa, aliquando pro rara: aliquoties pro magna, tum ratione thoracis, tum aeris, eam usurpet: & pro raritate, & densitate, quam forma varia induit, ad magnitudinem, & parvitatem vario modo mutetur. Quamquam tamen multum, & paucum de spiritu, qui inspiratur, expiraturque magis propriè dicatur: velut magnitudo, & parvitas de instrumentis respiratoriis, quæ dilatantur, constringunturque, ut cap. 4. primi libri ex Galeni mente aperuimus.

De urgenti, & extendenti spiritu pauca sunt dicenda; conspicuum est namque ex Galeno 3. de dif-

Brevis respiratione potius magna est, quod parva.

Dubii solutio.

Multa respiratione ad multas differentias excutit.

Quare respiratione parva in pleuriticis quare parva in peripneumoniacis.

de dyspnœa capite tertio, Hippocratem pro extendenti tardum, pro urgenti velocem, intelligere: velox autem, & tardus spiritus vario modo cum

densitate, & raritate permixtus, in ipsas quatuor cardinales methodi species refertur, ut suo loco aperiemus.

SYNOPSIS VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevis, Multa, Urgenti & Extendenti respiratione, necnon Spiritu detento, Quid sit, & Quomodo redigatur ad methodum.

Multiplex respiratione quinqueplex

1. Longa, quæ ad
  1. Raram primariò
  2. Magnam secundariò
2. Brevis, reduci- tur ad
  1. Densa primariò,
  2. Parvam secundariò, quæ duplex
3. Multa, variè su- mitur, sci- licet pro
  1. Densa
  2. Rara
  3. Magna thoracis dilatatione.
  4. Magno spiritu.
4. Urgens, quæ est velox
5. Extendens, quæ tarda

Redu- citur.

Dicitur Spi- ritus

- Per longum tempus,
- Ex longis interval- lis,
- Per multum tem- pus.
- Detentus,
- Propria delirantium.
- Sanatoria continuatum

Est

oscitationum.

1. In phreniticis magnitudinis
2. In perfrigeratis densitatis

Ratione.

Reducuntur casualiter cum veloci & tarda ad methodum.

CAPUT VII.

De Calida, & Frigida respiratione: necnon de Apnœa, Quid sint, & quomodo sub methodo militent.

DE Calida, Frigidaque respiratione quædam dili- genter perpendenda sunt, quæ superficiei à Ga- leno tantum tacta sunt. Primum etenim constat, Hippocr. utriusque calidæ, & frigidæ respirationis com- meminisse 6. Epid. Comm. 2. tex. 10. cum inter alias difficilis respirationis species ibi recensitas utramque reponat scribens. *Calidus & frigidus*, nimirum spi- ritus. Nonnulli autem, referente Galeno 3. de dyspn. cap. 3. corrigentes, seu potius Hippocr. corripientes ausi sunt immutare dictionem, scribentes, non *ca- lidus*, & *frigidus*; sed *calidum*, & *frigidum spiritum superinspirantes*. Eos Galenus objurgat de temerario ausu, eo quod calida, & frigida respiratio una sit ex difficilium respirationum genere, ideoque Hipp. rectè posuisse, dum scripsit, *calidus*, & *frigidus*. Tamen etsi verum sit, quod ex mente divini Senis Galenus ibi tradit; non usque ad eò tamen rectè vi- detur sententiæ Hippocraticæ correptores refellere. Et ratio est, quod etiam correctores dixerint, ca- lidum, & frigidum spiritum, quem inspiramus, e- nunciandum; non calidus, & frigidus: tamen ex difficilium spirationum numero haud ipsum excluderunt. Cum namque respirationis partes sint gemine, inspiratio, & exspiratio; ipsique scribendum ita voluerint, *velut super in spirantibus frigidum, & calidum*, conspicuum sit, spiritum hujusmodi extra difficilis spirationis seriem ipsos minimè exclusisse, sed calidum, frigidumque ad inspirationem reduxisse. Quod tamen etiam ab- sque necessitate ab ipsis factum. Cum non minùs nuncupari debeat calidus, frigidusque ille, qui inspi- ratur, quam qui expiratur spiritus. Quamobrem nul- lius correctionis opus habet Hippocratis sententia. Idèò etiam vana loquuntur, & effutiant absurda; quando enim respiratio calida, & frigida ab Hippo- crate dicta est, non, ad inspirationem, sed expira- tionem refertur. Quod etiam Galeni verbis colligi- tur sic scribentis: *Quemadmodum enim magnus; & parvus, densus, ac rarus; sic etiam calidus, & fri- gidus expiratur*. Et paulò infra habet: *si enim pu- tavit ex difficilium spirationum genere esse calidam, & frigidam expirationem*. Frigidus ergo, & calidus spiritus ab Hippocrate enunciatus est ille, qui ad

expiracionem, non autem inspirationem, attinet. Ra- tio autem propter quam frigidi, calidique nomine is, qui expiratur spiritus intelligi debeat, est, quo- niam qui inspiratur, ad prænotionem nihil condu- cit, sed solummodò qui expiratur. Ad quam verò cardinalem methodi speciem referenda calida, & fri- gida expiratio? Dico ex 3. de Dyspn. cap. 8. cali- dam ad magnam, & densam; frigidam ad parvam & raram referri. Etenim calida, ait Galenus, *ea- dem est cum densa, & magna: frigida verò à ra- ra, & parva nihil differe*. Sed quid calidæ, frigi- dæque respirationis meminisse juvat, si earum una à magna, & densa; alia à parva, & rara non differt? Respondeo, non sine magno artificio Hippocratem hanc attulisse differentiam. Cum enim magna, & densa respiratio propriè, & velut per se de usu au- cto dicatur; impropriè, & veluti per accidens de coarctatione, & convulsione, ut propriam magnæ & densæ ex usu aucto differentiam indigiteret, ca- lidi spiritus speciatim meminit, ut sciamus, calidam respirationem esse quidem magnam, & densam, eam tamen, quæ sit ex utilitate aucta. Similiter de par- va, & rara respiratione est subaudiendum, propriè enim & per se dicitur de usu imminuto: improp- riè, & per accidens de facultatis imbecillitate; idèò frigidi spiritus appellatione parvam & raram expira- tionem eam esse dixit, quæ ex usu imminuto: uti enim ex aucto calidus, ita ex imminuto frigidus spiritus expiratur. Cæterum quid spiritus calidus, & frigidus, seu calida, & frigida expiratio, adhuc igno- ratur. Non enim in sola consistit expiracione, sed in efflatu, seu exsufflatione calida, vel frigida. Ubi enim spiritus expiratur, aut frigidus, aut calidus exsuffla- tur, frigidus aut calidus dicitur, seu calida, vel frigida expiratio. Exsufflatio verò, seu efflatus ex ore, & naribus fit. Hoc autem ad illius magnæ, & densæ expiracionis differentiam, quæ est sine efflatu, ut in sola angustia, & convulsione muscutorum thoracis; ipsis enim ma- gna, & densa expiratio est, sine tamen exsufflatio- ne, idèò nec calidus spiritus vocatur. Spiritus nam- que calidus cum exsufflatione aucti caloris proprium est, aiebat Galenus 4. de loc. aff. 7. Quem usum au- ctum idèò fumosam caliditatem appellat 1. de dyspn. cap. 20. & 3. cap. 5. phlegosin, & inflammationem, ut & favillosam usuram lib. 1. cap. 5. Dicitur & ad differentiam illius parvæ, & raræ expiracionis, quæ tametsi fiat ex refrigeratione, & facultatis animalis imbecillitate, tamen sit absque frigidi spiritus exsul- flatio.

Expiratio calida ad magnam & densam; frigida ad parvam & raram refertur.

Calida & frigida exspiratio quod.

Ufus au- ctus Gale- ni fumosa caliditatis, phlogosis inflammatio & favilla usura dicitur.

Galenus corripit- tes locum Hipp. re- prehendit.

Galenus reprehendit.

Frigidus & calidus spiritus ab Hipp. di- ctus quis.

flatione. Qui vero spiritus frigidus dictus est ab Oraculo, ille est, qui ex ore, & naribus huiusmodi efflatur, de quo hæc ipsa. *Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodians; valde jam perniciosus est, primo Progn. text. 24.* ipse enim est, qui frigidus exsufflatur. Hinc patet, distinguendum fore frigidum spiritum à refrigeratione, & imbecillitate, quorum distinctionem quoquo pacto, non sufficienter tamen, tetigit Galenus 3. de dyspn. cap. 10. scribens.

Porro hic diligenter animadvertere oportet ad ipsum sermonem, & non putare, eandem esse affectionem cum ea, qua nunc à nobis ostenditur, eam quam in pranotianum libro recensuit. Multum ergo à refrigeratione differt spiritus frigidus, necnon etiam ab imbecillitate. A refrigeratione quidem, etenim frigidus spiritus est, qui tantum fit in morbis acutis, & consequenter continuis febribus (qui enim veri acuti sunt morbi omnino cum febribus continuis sunt, ut Galenus docuit 3. de dyspn. cap. 9.) Ideoque hic qui efflatur spiritus frigidus est perniciosus, consequenter lethalis, ut idem Galenus docuit eodem lib. 3. cap. 8. Elevatur hic frigidus spiritus à materia frigida sua copia innatam caliditatem gravante, suaque qualitate extinguente, ad flammæ similitudinem, quæ lignorum humidorum copia suffocatur, & extinguitur, ut Galenus exemplificavit 3. de dyspn. cap. 10. Caterum frigida hæc materia si à calore accendatur, ubi ea fuerit consumpta, necessario etiam ipsa caliditas innata simul extinguitur, unde nulla sic expirantibus salutis spes relinquitur: ii autem sunt, quibus per febres non tantum continuas, sed etiam intermittentes, in accessionibus spiritus non tantum frigidus expiratur, sed etiam facies sudore perfunditur frigido, & extrema summo algore frigescent, ut nullo ignis adminiculo calefieri possint. Ita enim observavi ego sæpius in intermittentium tertianarum accessionibus plures interisse, quibus exenteratis pulmones inflammati, & nigricantes reperti sunt, ut visum est in Excellentissimo Fiani Duce illustrissimi, & Reverendissimi Cardinalis Ludovicii Patre; & Clarissimo Thoma Dempstero humaniorum studiorum Professore conspectuo Bononiæ, qui cum tertianis omnino intermittentibus laborarent, quarta, quintavè accessione frigidum spiritum expirantes, periit. Consimiliter in febribus iis malignis observatur, quæ ex veneno frigido extinctivo nascuntur, ipsis namque spiritus frigidus expiratur perniciosus, ad differentiam febrium verè pyreticarum, quibus etiam si exteriora algeant, non tamen spiritus frigidus, sed fervens potius expiratur, cum interiora urantur. Hoc loco tamen oritur dubium maximum. Galenus enim 3. de dyspn. cap. 10. unum captu difficile tradit, scilicet in acutis expirari quoque spiritum frigidum, etiam si frigida materia accendatur, ejus verba sunt. *Quare etiam accendere quandoque possibile est hanc, ubi materiam exsuperaverit: in quibus autem consumpta materia necessario etiam ipsa simul extinguitur, quemadmodum in iis, qui in acutis morbis sic expirant, nulla spes salutis relinquitur.* His verbis velle videtur, etiam in acutis frigidum expirari spiritum, cum materia fuerit accensa, & consumpta, conspicuum enim est accensione consumi. Quod tamen non levi caret suspitione, materiam nimirum accensam de se frigidum emittere spiritum, potius enim calidum. Hic locus difficilis admodum est, rectaque indiget expositione. Potest autem esse duplex huius loci expositio. Prima ad literam vera, & germana est, quoniam non vult Galenus, neque astringit, materiam frigidam accensam spiritum emittere frigidum, idè in acutis à materia frigida jam accensa spiritum expirari frigidum, potius oppositum, dum ponit: *Quare etiam accendere quandoque possibile est hanc, ubi materiam exsuperaverit,* calor scilicet naturalis. Quasi diceret, tamen ut plurimum à materia frigida copia in talibus acutis caliditas innata aggravata suffocetur, & affecta extinguatur, tamen aliquando etiam contingit, materiam frigidam accendi, ubi hanc calor exsuperaverit, idè ex necessitate spiritus frigidus in calidum permutatur, minusque perniciosus redditur, ut nunc, dum hæc scriberem, vidimus in Illustrissimo huius inclitæ Ur-

bis Mantuæ Provifore, qui idè præter sui, & liquorum expectationem evasit. Hæc igitur est una dictionis expositio. Alia expositio priori opposita hæc est. Quibus ipsa caliditas innata unà cum frigida materia consumpta extinguitur, spiritus frigidus efflatur, hisque nulla est salutis specula. Sed dices, materiam non consumi, nisi ut calefiat. Respondeo, frigidam materiam consumi quidem quatenus calefit, non tamen cum caloris victoria consumi, quoniam unà cum materiæ consumptione ipse calor extinguitur, & est victoria cadmica, ex cujus extinctione, & morticinio spiritus frigidus expiratur. Propterea triplex est casus. Primus est, cum à copia materiæ frigida innata caliditas gravata extinguatur, & in hoc est spiritus frigidi positiva exspiratio perniciofa. Secundus casus est, cum materia frigida à calore quidem consumitur, unà tamen cum materia calor extinguatur, & in hoc pariter spiritus frigidus privativus efflatur omnino perniciosus, & est ille, de cujus perniciæ Hippoc. primo Pran. text. 25. & Galenus 3. de dyspn. cap. 8. Tertius casus est, cum materia frigida accenditur à calore, superante calore, & in hoc frigidus in calidum spiritum degenerat, qui quidem non vacat periculo, sed non amplius est perniciosus, prout enim frigidus in calidum permutatur, ita perniciæ in periculum. Quare de frigido spiritu res sic determinanda. Etenim verò refrigeratio longè à frigido spiritu diversa est, ea enim à qualitate potius, quam à frigida materia, oritur; idè neque fit in acutis, cum fiat sine febre, & sine perniciæ, quamquam cum periculo; cuiusmodi est uteri strangulatio, & omnino omnes apnææ, hoc est, spiritus interceptiones, quæ mulieribus contingunt, præsertim Viduis, aliquando etiam viris ob seminis corruptionem, vel alterius humoris: hinc quæ sic refrigerantur Corpora refrigerata simpliciter ab Hippocr. & Galeno nominantur. Hanc sanè refrigerationem Galenus ex mente Hippocr. intellexit, quando statuit, brevem respirationem perfrigerata Corpora calefacere. Eandem quoque proposuit 1. de dyspn. cap. 21. his: *Si enim inspiratio parva & tarda forte fuerit, perfrigerationem significat caliditatis secundum naturam.* Eandem quoque esse putavit, quam 4. de loc. aff. 7. proposuit scribens. *Rarus vero vehementem refrigerationem, & quidem spiritualium duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis.* His enim non spiritum frigidum, sed ipsam intelligit refrigerationem. Sed præter hanc alia quoque est refrigeratio, quæ ad facultatis imbecillitatem spectat, animalis nimirum, quæ distinctionis causa, non refrigeratio, sed imbecillitas dicitur. Etenim quæ propriè refrigeratio est, ad naturalem attinet facultatem pulmonum, & cordis: quæ verò facultatis imbecillitas dicta est, ad spinalis medullæ, vel diaphragmatis intemperiem frigidam refertur, & de hac egit Galenus 4. de loc. aff. 4. & 1. de dyspn. cap. 23. ubi facultatem imbecillam perfrigeratam appellat. Hanc etiam aperuit 4. de loc. aff. 7. Quamobrem causa distinguuntur frigidus spiritus, refrigeratio, & imbecillitas. Et ut causa discriminantur, ita quoque respirationis forma. Nam etsi respiratio frigida, & quæ refrigeratio dicitur, & quæ imbecillitas, ad difficilis spirationis parvæ & raræ genus reducuntur, tamen in parva, & rara respiratione triplex est distinctio, prout triplex est refrigerationis species. In frigido enim spiritu exspiratio parva, & rara fit cum frigidi spiritus efflatu, seu exsufflatione per os, & per nares, ut dictum est ex Hippocr. sententia. In imbecillitate verò fit exspiratio parva, & rara, quæ sublimis dicitur sine efflatu per os, sed cum simplici emissionem spiritus per nares, & contractionem alarum narium, ut Galenus docuit 4. de loc. aff. 7. & 1. de dyspn. cap. 23. In refrigeratione tandem fit respiratio minima, & per longissimum tempus sine efflatu per nares, & emissionem spiritus per nares, & absque alarum narium contractionem, cujus rei signum est, quoniam, ut Galenus ait 3. de dyspn. cap. 10. *plerique latet, ac fallit: non tamen ex toto respiratio deficit, si enim quis pilum, & lanam tenuem diligenter, & probe conceptam pranaribus suspendat, percipiet utique respirationem.* Hæc de spiritu frigido. De calido autem paulo fu-

Posterior.

Objectio.

Responsio.

Spiritus frigidi triplici casu expirant.

Refrigeratio à qualitate, spiritus frigidus à materia frigida oritur.

Propriè refrigeratio ad naturalem imbecillitatem attinet facultatem.

In imbecillitate qualis & quomodo exspiratio fiat.

Qualis & quomodo in refrigeratione.

Frigidus spiritus distinguitur à refrigeratione & imbecillitate.

Frigidus spiritus fit tantum in morbis acutis. Est lethalis.

Unde elevetur.

Dubium.

Solutio duplex.

Prior.

Cur Hippoc. frigida tantum expirationis meminerit, ubi differentias utraque se tractaturum ait, queritur.

Quæstioni non satis facit Galenus.

Responsio Auctoris.

Id supra dictum, quod dicendum. Dubitatio nuncula remanet, quam breviter libabo, à Galeno proposita 3. de dyssp. cap. 4. cur Hippoc. Prænotionum libro frigida tantum, non calida expirationis meminerit, si differentias juxta calidum, frigidumque prosequi inibi determinaverit? Ulterius quæ causa, ut frigida expirationis alterationis modum adjunxerit, perniciem scilicet, in quam definit, non tamen affectionem, à qua dependet apposuerit? Secus de reliquis, ut de magna, ac densa; necnon magna, & rara præstiterit? earum enim causativam exposuit affectionem, alterationis modum subiecit; cum tamen de omnibus, & quibuscunque necessarium videatur, utrumque, & causam & alterationis modum, proferri debere, ita mansuetas à malignis distinguere. Non videtur autem huic difficultati adhiberi posse responsio à Galeno tradita 3. de dyssp. cap. 9. propositum scilicet Hippocratis Prænotionum libro esse agere tantum de morbis acutis, & non de diuturnis. Etenim calida respiratio, ut & magna, & rara in mente moris, acutis congruunt; quare si Hippocrati consultum fuisset agere de speciebus difficili spirationis acutis tantum congruentibus, non de solo spiritu frigido, sed etiam de calido loqui debuisset, necnon de magno, & raro. Neque etiam videtur applicanda responsio quinto capite habita de altitudine animi Hippocratis, quippe qui cæteris conspicua afferre dedignetur, quæ verò alios latent, sufficienter aperiat; omnibus autem conspicua est calidi exspiratio, frigidi verò nullis, vel paucis cognita fuit. Non sanè, quoniam, ut idem Galenus cap. 8. idiotis etiam notum, frigidi spiritus efflationem imminentis mortis esse nunciam; quare neque Hippocrati necesse erat, de hujus spiritus perniciæ hæc fari, cum idem Galenus subjungat; *Quæ enim morientibus sunt, ea nullum magnum habent momentum in prænotationibus.* Hujus ergo diversitatis causam esse reor, quam Galenus loco citato attulit, nimirum, quoniam soli spiritui frigido perniciæ congruit, idè cum hic solus perniciosus sit, ut hunc à cæteris discriminaret, ipsius tantum meminit. *Aliæ enim omnes respirandi difficultates hoc solum habent, quod non extra periculum sint: postrema verò omnium relata, supra hoc quod & periculosa est, etiam perniciofa, & non procul à morte hominem esse annunciat.* Excipienda tamen est respiratio magna, & densa ex maligna pulmonum inflammatione in febribus, hæc enim, ut prior, perniciofa. Cæterum si idiotis ejus frigidi spiritus præfagium est conspicuum, quomodo ab illa sua animi altitudine non declinavit divinus Hippocrates? cur-

vè quæ idiotis, nedum bonis medicis, conspicua sunt, tali ac tanta verborum gravitate recludere voluit? Non quidem Galenus visus est difficultatem solvisse, dum scripsit, Hippocratem hoc fecisse, *ut omnes ex ordine difficili spirationis species exponeret, & amplius adhuc propter magna, & densa oppositionem.* Siquidem & calidum spiritum his de causis ponere debuisset, si omnes difficili spirationis species afferre voluisset, & ut eundem à frigido distingueret, sicut calidum posuit, ut à sibi opposito calido distingueretur. Crederem ergo, ita solvendam fore objectionem, eo quod in frigidi spiritus perniciæ latitudo contineatur, ut idè non omnis sit mortis conterminus; Immo aliquem supervicturum iri posse. Esse autem in frigido spiritu triplicem statum, demonstratur, *periculosum, perniciosum, & mortuoris propinquum*, ex ipso Galeno loco cit. ubi loquens de hac frigida expiratione, hæc scribit 3. de dyssp. 8. superius etiam allata. *Postrema autem omnium relata, supra hoc quod & periculosa, & perniciofa, non procul à morte hominem esse annunciat.* Si ergo exspiratio aliqua frigida hoc tertium addit, nimirum hominem morti esse propinquum, supra illa duo, quorum unum est, esse cum periculo; aliud verò cum perniciæ, constat, aliquam frigidam expirationem esse posse cum perniciæ tantum, non autem cum mortis propinquitate: ea autem est, quam superius exposui ad mentem Galeni, cum scilicet à materia frigida innata caliditas gravatur; hæc enim est cum periculo, & perniciofa, non tamen absolute morti propinqua. Etenim si contigerit, à calore accendi, eodem vincente, esse potest, agrum evasurum iri, mutato in calidum frigido spiritu, ut quotidiana docemur experientia. Verum quem supra perniciem addit, esse morti propinquum hominem, spiritus est frigidus, qui fit ex caloris innati unà cum extraneo in materia succensa omni moda extinctione, de quo rectè protulit Galenus 3. de dyssp. cap. 10. nullam salutis spem relinquere. Quod dictum est ad differentiam calidi spiritus, qui ex se tantum est cum periculo, sed sine perniciæ; propterea etiam hac de causa non meminit de ipso Hippocrates. Cum ergo spiritus frigidus perniciæ gradu differat, idè hunc gradum non tantum idiotis, sed etiam multis optimis medicis ignotum antepulos nobis objicere decrevit. At de spiritu calido, & frigido hæc satis; & quæ de causarum prænotione hoc loco tacta sunt, ad rectam differentiarum cognitionem, earumque ad methodum reductionem habita sunt necessariò.

In frigido spiritu triplex status

SYNOPSIS VII.

De Spiritu Calido, & Frigido.

Spiritus Calidus & Frigidus est exspiratio cum efflatu per os, & nares: duplex est	1. Calida que	Refertur ad magnam & densam ex usu aucto. Dicitur	Faviliosa ustura. Fumosa caliditas ex phlogosi.
	2. Frigida	Refertur ad parvam & raram ex usu imminuto in	1. Verè acutis. 2. Aliqua febre intermittente. 3. Lipyria maligna.
	Duplex est	1. A substantia, triplex	1. Positivè frigida, à copia materiæ frigida gravante & extinguente. Perniciofa. 2. A materia frigida accensa tamen, superante calore. Periculosa. 3. Privativè frigida ex frigida materiæ consumptione unà cum caloris extinctione. Morti propinqua.
	Duplex est	2. A qualitate frigida perfrigeratio dicitur, & est duplex	1. Apnœa in corporibus perfrigeratis mulierum & virorum sine efflatu, & emissionem spiritus per nares & os ex refrigeratione. 2. Imbecillitas facultatis motricis animalis attinentis ad diaphragma, & spinalem medullam cum simplici emissionem spiritus per nares & os.

De Spiritu Offendenti, Revulso, Revocato, Superinspirato, Intra duplicato, Intus relicto, protenso; de Dipnoa, & Suspirio. Quid sint, & Quomodo una cum reliquis inaequalibus ad methodum referantur.

His omnibus vocib. Hippoc. unam inaequalem respirationem nobis proposuisse, ex Gal. satis patet 3. de dysp. 3. 7. & potissimum 9. cap. necnon comm. 2. in 6. epid. tex. 17. 4. aph. 68. 6. 54. & acut. 2. 44. Hæc autem inaequalis respiratio ea est, quo ad accidentalem inaequalitatem attinet, & quo supra illas quatuor cardinales methodi differentias quintam addit, de qua egimus nos in primo lib. Quomodo igitur prædictæ Hippoc. respirationes diversis locis propositæ ad hanc unicam referantur, breviter considerandum.

Uterius quotusquisque sit inaequalitatis motus. Consequenter, an una, vel duplex sit inaequalis spirationis species? Quibusque methodi differentiis inaequalitas hæc contingat, rursus examinandum, cum decimo, & duodecimo capite prioris libri non fuerit res sufficienter declarata. Oportet autem rem ab eo exordiri, nunquid inaequalis respiratio una tantum prædictis locis, ab Hippocrate sit proposita, an duplex, sumpta inaequalitate pro motu inaequali? Galenus profecto existimavit, Hippocratem omnibus iis vocibus unam inaequalem speciem tantummodò intellexisse, hanc verò singularem intermittentem, Cujus placitum liquidò apparet his Galeni verbis 3. de dysp. cap. 9. Quare, quod hanc inaequalem respirationis difficultatem Hippocrates noverit, manifestè est demonstratum.

Est autem hæc inaequalis respiratio singularis intermittens. Et hæc nulla alia, nisi quando ipsa spirationis actio media dissecatur quiete, ut ex ipso colligitur 1. de dysp. cap. 17. sic dicente. Similiter autem, & cum cessatio aliqua sciderit, & dissecuerit alterum motum. Et lib. 3. cap. 6. Sed per cessationem ipsam actionem dissecant. Ita commentatur Galenus, Hippocratem pro dupla intra revocatione intermittentem intelligere respirationem; cum enim una actio continua media interruptitur quiete, necesse est, illam unam in duas dividi. Similiter pro spiritu offendenti, intus relicto, intus duplicato, revulso, superinspirato, & protenso, interpretatur actionem dissectam, hoc est, intermittentem respirationem. Pariter pro luctuoso suspirio ait, Oraculum intelligere respirationem interruptam, hoc est intermittentem, quam puerorum plorantium exemplo declarat 6. Aphor. 54. dum habet. Infantes sæpe videntur, quo tempore plorant inspirare inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod deest adiciente. Et 3. de dysp. capit. 9. Similiter ut pueri ejulantes, &c. Quemadmodum enim pueri ejulantes unica inspiratione dissecta bis inspirant; ita qui inaequaliter respirant. Hunc autem inaequalem motum intermittentem vult fieri, & seorsim, in alterutra respirationis parte, & conjunctim in utraque.

In alterutra quidem, utra ea sit, sive inspiratio, sive exspiratio, ut Galenus statuit 1. de dysp. 17. scribens. Similiter autem cum cessatio aliqua sciderit, & dissecuerit alterum motum, sive inspirationem, sive expirationem, compositam esse, etiam tunc dicimus esse quod dissecta est, utra tandem ea existat. Et 3. de dysp. cap. 9. Quemadmodum enim quidam inspirantes non semel hoc faciunt, sed per cessationem ipsam actionem dissecant, similiter ut pueri ejulantes: sic etiam expirantes. Et eodem lib. cap. 3. At verò cum & inspirationis speciem adeo manifestè indicaverit, ut non solum dixerit, duplicem intro fieri spiritus revocationem, sed & velut superinspirantibus, apposuerit, quomodo tandem aliquis adhuc suspicari queat, ipsum expirationis esse oblitum? Et 4. aph. 68. offendit autem spiritus aliquando quidem inspirantibus, aliquando expirantibus. Ut propterea voluerit Galenus, spiritum offendentem, ex mente Hippocratis, esse inaequalis respirationis genus utrique parti respirationis divisum competens. Sed non tantum in alterutra, verum etiam in utraque respirationis parte simul eandem vult fieri inaequalem intermittentem differentiam, ut colligitur ex eodem 4. A-

phor. 68. ubi Galenus ait. Spiritus offensus, sive in motu ad intra, hoc est, inspiratione, sive ad extra, hoc est, expiratione, sive ad utramque tale quid patitur, hoc est, in utraque simul, ita ut duplici interposita quiete utroque motu inaequaliter quis bifariam inspiret, & expiret ad modum pueri flentis, aut gementis. Sed adhuc clarius fatetur hanc inaequalem intermittentem in utroque simul fieri motu, 1. de dysp. cap. 17. Visum est autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes, in uno, & eodem homine ita habere, hoc est utramque simul intermittere, ita ut unus, idemque unica inspiratione, & expiratione simul bis expiret, inspiretque.

Quare ex Galeno præter respirationem imparem citatam, quæ quidem est artificiosa, sed non utilis, unica datur inaequalis intermittens utilis, & artificiosa. Verum enimverò præter hanc videtur esse alia, de qua etiam non nihil diximus primo libro cap. 12. dipnoa nobis dicta, quæ secundum proportionem dicto respondet pulsui. Si namque tot sunt inaequalis respirationis, ut pulsus, differentiae, secundum Galenum; Pulsus autem inaequalis singulari inaequalitate tres sunt differentiae, impar-citatus, intermittens, & dictotus, jure merito dicendum esse videtur, præter respirationem imparem citatam, & intermittentem à Galeno assignatas locis citatis, dari quoque, quæ dictotus proportionaliter responderet, dipnoen dictam. Sicuti namque dictotus pulsus ille est, qui unico pulsu bis pulsatur, ita dipnoa est duplex respiratio in unica. Dicit quis pro Galeno, dipnoen non distingui ab ea, quæ inaequalis intermittens dicta est. Respondeo, quam maximè secundum formam distingui hanc tertiam, dipnoen appellatam, à dupla intra, & extra revocatione. Etenim illa est intermittens, ut supra est declaratum, media enim quiete, aut simplex, aut duplex ipsius respirationis interruptitur motus. Ceterum dipnoa nobis dicta dictotus pulsui analoga est inspiratio, non quiete, sed motu interrupta, expiratione scilicet. Quemadmodum enim dictotus pulsus ille est, qui bis pulsatur, hoc est, qui dilatationem, & contractionem media contractione habet interruptum, qua propterea à pulsu intermittenti differt, dilatationem media quiete interruptam habente. Ita inspiratio duplex fit medio expirationis motu: dum enim fit inspiratio, antequam absolvatur, expirationis motus fit, & rursus eo delinente absque sensibili mora inspiratio perficitur, quemadmodum in intermittenti fit duplex inspiratio in una media sensibili cessatione. Quare longè differt respiratio intermittens à dipnoa, prior enim non necessariò fit in utroque respirationis motu, & dum fit, motus motum non interpellat, sed utrumque media quies: dipnoa verò necessariò fit ex utroque interpellante motu nulla interposita quiete. Hanc inaequalis respirationis speciem videor me posse colligere ex Hippocrate 2. Acut. 44. dicente. Spiritus offensus in ea quæ sursum fit aeris latione. Aut enim dicendum esse videtur, Galenum hunc Hippocratis locum rectè non exposuisse, aut de hac inaequalitatis specie dipnoa esse interpretandum. Galenus namque unum duobus locis hac de re tradit, quod videtur absurdum. Tercio enim de dysp. cap. 9. superiora Hippocraticæ sententiæ declarans verba nimirum. Spiritus offensus in sursum ratione, ait, de expiratione esse intelligendum, ita enim scribit, Quemadmodum enim quidam inspirantes non semel hoc faciunt, sic etiam expirantes: paulò autem superius dixerat, Hippocratem comm. 2. in 6. epid. text. 17. pro spiritu intus relicto eundem intellexisse, quem offendentem in sursum latione appellarat 2. acut. 44. Quod tamen esse non potest; etenim ex Galeno Hippocrates 2. acut. pro spiritu offendenti in sursum latione expirationem intelligit, constat verò pro spiritu intus relicto inspirationem debere intelligi, spiritus enim, qui intus est ad inspirationem spectat, quo loquendi modo apparet, Hippocratem pro intus revocatione inspirationem semper intelligere. Sed esto, Hippocratem pro spiritu intus relicto expirationem intelligere, ut pro offendenti in sursum latione, eo quia eodem loco rursim aridam proposuerit, quæ fit, cum sputum retinetur, & cum spiritus extra non propellitur, ita ut retentio spiritus ad intra, ad ex-

Inaequalis respiratio singularis intermittens est.

Luctuosum suspirium est respiratio interrupta.

Inaequalis motus intermittens & seorsim in alterutra respirationis parte fit, & conjunctim in utraque.

Dipnoa dictotus pulsus respondet.

Dubitas.

Responso.

Dictotus pulsus quod.

Respiratio intermittens à dipnoa differt.

An pro spiritu intus relicto offendentem in sursum latione Hipp. intellexisse, Gal. bene explicet.

pirationem, *motio* autem ad intra, ad inspirationem at-
trineat, idè Galenum loco nuper proposito rectè
dixisse. Tamen non poterit quis ita cum tueri 2.
Acut. docens enim ex una parte, Hippocratem pro
spiritus latione sursum, consequenter pro spiritu of-
fendenti, expirationem intelligere, dum ait Galenus,
latio etenim, quæ sursum fit, expirationem facit, ve-
luti etiam exposuerat 3. de dyspn. cap. 9. Ex alia pro
spiritu offendentis spiritus inspirationem commentatur,
dum dicitur demonstrare, quomodo ex cibo intem-
pestivo ledatur inspiratio, habet enim: *Nam spiri-
tum inter inspirandum offendere, & quasi sisti: &*
*paulo infra. Nempe tunc ob sepi transversa angu-
stiam de necessitate minus aeris inspiratur.* Et infra.
Ergo quod nunc aeris deest priori quod inspirabatur
&c. Si ergo Hippocrates in tex. pro latione *quæ sur-
sum fit*, & consequenter pro spiritu offendentis ex-
pirationem proposuit, tenebatur Galenus demonstra-
re, quomodo ex diaphragmatis coarctatione ob in-
flationem spiritus in sursum latione; hoc est, expi-
ratio offendens reddatur, & non inspiratio. Et si
ex diaphragmatis angustia ob cibum intempestivè in-
gestum, non ipsa expiratio, sed inspiratio læditur,
tenebatur Galenus ostendere, cur hujus vice alteram
Hippocrates posuerit. Quod si Galenus velit, prout
voluisse visus est, Hippocratem pro spiritu offenden-
ti, inspirationem; pro latione autem, quæ sursum fit,
expirationem simul una dictione intellexisse, necessa-
riò etiam nobis dicendum, hanc inæqualis respiratio-
nis speciem indigitasse, quæ dipnoa dicitur, ut pote
constantem ex duplici inspiratione media expiratione
interrupta, spiritus enim offensus in latione sursum
inspiratio est expiratione interrupta. Quamobrem sa-
tis probatum esse videtur, Hipp. pro spiritu offenden-
ti hanc tertiam speciem inæqualis respirationis, di-
pnoen dictam, intellexisse: sicut pro dupla intus re-
vocatione secundam speciem, intermittentem nimi-
rum, intellexit. Contingit autem utramque fieri ad
modum pueri plorantis, cum puer utroque modo in-
gemiscat, & media quiete inspirationem dissecans,
& media expiratione eam interrumpens. Idè forsitan
Galenus pro una ambas usurpavit, quia tametsi forma
differant hæ duæ species, non tamen omnino causa.
Differunt namque pulsus, & respiratio, quia pulsus
dicrotus ab intermittenti differt non tantum forma,
sed etiam causa. Etenim intermittens fit, aut ex in-
strumenti angustia, aut ex facultatis pulsificæ imbe-
cillitate. Dicrotus ex adverso fit ex diverso usu ur-
genti, attrahendi aerem, & expellendi fuliginem ob
inæqualem cordis intemperiem. Secus in respiratio-
ne, non enim fieri potest respiratio inæqualis ex usu
aucto diverso solo, ut pulsus: & ratio est, quia
respiratio est actio voluntaria, pulsus verò naturalis:
& cum respiratio sit actio voluntaria, hinc est, quod
tanta thoracis dilatatio, vel contractio fieri valeat,
quanta pro sufficienti aeris attractione, & fuliginis
expulsionem; neque est necesse, ut una actio aliam
dividat, quod pulsui minimè accidit. Enimverò an-
gustia thoracis, aut est conjuncta cum usu urgenti
diverso, vel non. Si non sit conjuncta, inæqualis
respiratio fit intermittens: si verò sit cum usu di-
verso urgenti conjuncta, fit dipnoa, seu spiritus of-
fensus, cum enim ex angustia sufficienter non pos-
sit dilatari & constringi thorax, consequenter aer at-
trahi, & fuligo expelli, necessariò uterque motus,
expiratio, & inspiratio vicissim se offendunt. Ideo-
que cum dipnoa non sine angustia fiat, ut neque
intermittens, hinc est, ut pro una binas Galenus ac-
ceperit, etiamsi neque forma eadem, & causa om-
nino eadem sint. Consimiliter Galenus respiratio-
nem imparè citatam, præter intermittentem, pro-
posuit, quæ & ipsa inæqualis est respiratio composita
sine rhythmo, & tamen postmodum unicam esse
determinavit speciem inæqualis respirationis intermit-
tentis. Quoniam etsi impar-citata forma differat, non
tamen causa; impar enim citata celer, & tarda si-
mul diversimodè, quamquam forma ad intermittentem
non referatur, secundum causam tamen ad eam
reducitur, cum celeritas, & tarditas ad densitatem,
& raritatem, non quidem forma, sed prænotionis
utilitate, reducatur, ut suo loco constabit; agimus
enim nunc solum de formali differentiarum reductio-
ne.

Bartool. de Dysp.

Ceteræ differentia inæqualis respirationis syste-
maticæ 12. capite propositæ tum simplices, tum com-
positæ, ad hanc unicam intermittentem forma, ne-
dum causa facili negotio reduci possunt; aliqua etiam
ad dipnoen. Quæ namque inter simplices *intercur-
rens* dicta est, ad dipnoen: quæ autem *deficiens*, &
deficiens reciproca ad intermittentem reducitur,
quas pro una sola prænotionis utilitate nominavit,
& numeravit Galenus, ut dictum est. Ad quam quo-
que reducuntur ceteræ differentia inæqualitatis com-
positæ, *tremens*, *strepens*, & *spasmosa*, quæ ex ac-
cessoriis diversa subeunt nomina. Enimverò quoniam
ex Galeno unica est inæqualis secundum motum, in-
termittens vocata, operæ precium est videre, ad quas
methodi differentias ipsa referatur; quæ enim inæqua-
lis est intermittens, una, vel plures earum, quæ me-
thodum componunt, esse debet. Dictum autem est alibi,
hanc inæqualem intermittentem esse inæqualem acci-
dentalem, idè dici de iis, quæ per accidens sunt inæ-
quales, & æquales per se. Sunt autem hæ duæ, ma-
gna, & densa: necnon parva, & rara; reliquæ enim
duæ sunt per se semper inæquales in differentiarum qua-
litate, scilicet magna, & rara; necnon parva, & den-
sa. Et quamquam hæ sint sufficienter alibi declarata,
tamen hoc loco Hippocratis, & Galeni auctoritate di-
lucidari, & confirmari possunt. Hippocratis quidem,
qui loquens de spiritu offendentis, qui est inæqualis
intercurrens, ait, cum fieri *frequentem*, & *magnum*:
pro frequenti autem *densum* intellexit, ut sequenti
capite explicabo. Quare inæqualis respiratio per ac-
cidens erit magna, & densa ex angustia. Galeni
quoque, qui in commentario idem eodem modo de-
clarat exemplo de dispositione simili convulsioni, uti
etiam 6. Aph. 54. Quo loco conspici licet, hanc
inæqualem respirationem competere quoque *parvæ*,
& *raræ*, dum asserit, intro-revocationem veluti su-
perinspirantibus, non tantum ex instrumenti inepti-
tudine, hoc est ex angustia, necnon dispositione con-
vulsioni simili, oriri; verum etiam ex *potentia fati-
gata*, hoc est imbecilla, ait enim. *Nam & vis imbe-
cillis cum nequiverit thoracem uno impetu tantum at-
tollere, quantum animali est necessarium, in media
primùm consistit operatione, deinde cum impetu ite-
rum se effert.* Quæ vis si sit imbecillis ex aggrava-
tione, inæqualem magnam, & parvam, necnon ra-
ram efficit spirationem. Si verò imbecilla secundum
essentiam, parvam parit, & raram. Ut idè inæqua-
lis respiratio intermittens parvæ, & raræ etiam com-
petat. At dubium oritur, quomodo Galenus 3. de dy-
spn. cap. 9. *raræ*, & *magnæ* hanc inæqualem respi-
rationem accidentalem tribuerit, cum hæc sit inæqua-
lis per se secundum primum inæqualitatis genus, ea
verò, ut dictum est, ex accidenti competat magnæ, &
densæ, necnon parvæ, & raræ. Magna & rara respi-
ratio interrupta angustiosa dicitur à Gal. 5. de loc aff. 4.
cum sit diaphragmate inflammato, de qua lib. 4. Gal.
verò hanc inæqualitatem secundum motum magnæ, &
raræ tribuere patet, dum ipse loquitur de casu ab Hipp. de-
scripto Uxoris Dromadæ, ait namque *Dromadæ uxo-
rem convulsam mortuam esse dicit, in qua prædixerat
spiritum magnum, rarum, statim revulsam*; obijt enim
simul convulsa, & mente mota, idè magnum, & ra-
rum pro delirio, *revulsam* verò, hoc est, intermit-
tentem pro convulsione, respirationem obtinuit. Respon-
deo, hanc inæqualem respirationem secundum motum
intermittentem dictam non tantum magnæ, & densæ;
necnon parvæ, & raræ contingere: verum etiam ma-
gnæ & raræ; necnon parvæ, & densæ conjungi posse. Il-
lud tamen esse discrimen, quoniam prioribus duabus ex
accidenti, posterioribus per se competit. Illæ enim duæ
prioris, cum sint per se æquales, per accidens fiunt
inæquales: reliquæ verò duæ per se sunt semper inæ-
quales, etiamsi inæqualitas illa secundum motum inter-
mittens eis contingere dicatur. Quæ autem supra qua-
tuor methodi differentias quintam addit, est inæquali-
tas accidentalis, quæ eatenus accidentalis vocatur,
quatenus iis accidit, quæ per se sunt æquales, hujus-
modi verò sunt, magna & densa: parva, & rara:
etiamsi eadem inæqualitas intermittens contingat
utrique alteri per se inæquali inæqualitate differen-
tiarum. Talis igitur est inæqualis respirationis ad me-
thodum reductio.

Intercurrens ad dipnoen, deficiens, & deficiens reciproca ad intermittentem refertur.

Inæqualis respiratio per accidens est magna & densa ex angustia.

Dubium.

Solutio.

Quare
Hipp. lib.
prænot. &
Epidem. &
aphor. &
de victu in
acutis
Inæqualis
respiratio-
nis non me-
minerit,
queritur.

Respondet
Galenus.

Galenus re-
sponsioni
objicitur.

Pro Gale-
no respon-
detur.

Difficultas
ex respon-
sione reli-
cia.

St. Iulio.

Verum pro capitis coronide inquisitione dignum est, qua de causa Hippocratis Prænotionum libro, ut Epidemiis, de victu in acutis, & Aphorismorum libris, hujus inæqualis respirationis non meminerit. Galenus 3. de dyspn. cap. 9. difficultatem solvere adnexus est, eo quia Prænotionum opere Hippocratis propositum fuerit *solum ea, quæ acutorum morborum propria sunt recensere: quæ vero diuturnis propria sunt, omnia relinquere: Quare rationabiliter etiam inæqualem respirationis difficultatem, ex alio morborum genere existentem, hic reliquit.* His igitur verbis Galenus voluisse visus est, Hippocratem Prognosticorum libro inæqualem respirationem omisisse, eo quod ea sit propria diuturnarum affectionum, non verò acutarum, affectio. De iis autem prædicto loco egisse, quæ sunt acutorum propria, acuti enim sunt veri, qui cum febribus continuis sunt. Huic tamen responsioni idem Galenus apparet contrarius, de eadem enim inæquali respiratione loquens, quam diuturnorum affectuum comitem esse scripserat, subiungit, & *hæc sanè ratione nulli, siue acuto, siue diuturno proprius.* Contradictio autem esse videtur, inæqualem respirationem esse propriam, & non propriam diuturnorum morborum. Scio quid pro Galeni defensione responderi possit, inæqualem respirationem, esse propriam affectionem convulsionem consequentem; convulsionem verò esse affectum communem acutorum, & diuturnorum, nulli proprium; quoniam, ut marginalis observatio habet, spasmus sunt cum febre, & sine febre. Ideoque Hippocratem in Prænot. libro, cuius propositum fuit agere tamen de iis, quæ sunt acutorum propria, non tamen neglexisse, quæ diuturnorum sunt propria, sed etiam communia, qualis est convulsio; hæc enim quatenus est sine febre, eatenus cum morbo diuturno; quatenus verò est cum febre, eaque continua, eatenus est cum morbo acuto conjuncta. Quod clarè ex Gal. colligitur 6. Aph. 54. dum habet, dispositionem similem convulsioni fieri *um ex frigore*, hoc est, imtemperie frigida musculorum thoracis, & talis convulsio est cum morbo diuturno, tum *ex febre*, & hæc est cum morbo acuto. Tamen adhuc difficultas est, eo quia inæqualis respirationis difficultas non sit propria convulsionis musculorum thoracis affectio consequens, cum etiam asperarum arteriarum coarctationem sequatur, quod passim ex Gal. colligitur, potissimum de dyspn. 1. c. 23. scribente. *Accesserunt his forinsecus inæquales, quandoque musculosi generis affectiones, quandoque etiam asperarum arteriarum coarctationes indicantes.* Quamquam verò hæc obiectio nil ad principale intentum conducatur, pro ejus enim diremptu sufficit, inæqualem respirationem non esse propriam affectionem acutos morbos consequentem, ut propterea mirum non sit, si de ea in prænot. libro non meminerit Hipp. Nihilominus ultimæ objectioni responderi potest, inæqualem respirationis difficultatem dici propriam affectionem convulsionem consequentem, sumpta propria affectione largo, non stricto modo, pro eo, quod omni sed non soli competit. Priori namque sensu respiratio inæqualis est talis convulsionis affectio propria consequens, omni enim musculorum thoracis convulsioni necessario accidit inæqualis respiratio. Non soli tamen convulsioni, cum & asperarum arteriarum coarctationi contingat, quatenus hæc est communis affectio acutorum, & diuturnorum morborum, ut de convulsione dictum est. Coarctatio namque aliquando cum morbo acuto conjungitur, ut cum angina, & peripneumonia, aliquando cum morbo diuturno, ut cum asthma. Hippocrates ergo prænot. libro non meminit respirationis inæqualis, cum hæc non sit acutorum propria, sed communium affectuum acutorum, & diuturnorum morborum. Quæ autem sunt acutorum propria respirandi difficultates sunt, magna, & rara in phreneticis: densa, & parva in dolore thoracis, ut pleuritide: magna, & densa ex inflammatione, sumpta inflammatione pro usu aucto, ut in causone; & pro vera inflammatione, ut peripneumonia. Hinc est, quod de acutis loquens Gal. 3. de dysp. c. 9. pleuritid, peripneumoniam, phrenitid, & causonam proposuit. Et quamquam Hip. 6. aff. 54. pro luctuoso suspirio in acutis passionibus cum febre, ita Gal. exponente, inæqualem intellexerit respirationem, de qua sermo est præterens, tamen quia non necessario fit in acutis, ideo ut ipsius non mentionem fecit

prænotionum libro, ita in Aphorismis eam examinavit, quibus non tantum propria acutorum, sed etiam communia, perpenduntur, cujusmodi est convulsio, & angustia, & consequenter inæqualis respiratio.

Superest, ut de suspirio non nihil dicamus, sumpta occasione, tum ex loco Hipp. nuper allegato, tum quia unicuique conspicuum est suspirium ad respirationem attingere maximamque habere energiam ad prænotiones, eo magis cum Gal. ferè nihil in lib. de disp. scriptum reliquerit. Docebimus ergo primum quid sit suspirium, deinde quotuplex, & per consequens, quando ad methodum sit reducendum. Suspirium sanè duplicem habet significationem, unam genericam, alteram specificam. Suspirium genericè sumptum ipsam in genere significat respirandi difficultatem: quod colligo ex duob. Gal. locis; quorum alter est 4. de loc. aff. ult. ubi Antipatri casum describens *suspiriosa orthopnea* meminit, ibi autem pro suspiriosa orthopnea respirationem maximè difficilem intelligit, non enim suspirii species aliqua cum asthma conjungitur. Alter locus est comm. 6. in sex. Epid. tex. 8. ubi ex mente Hipp. loquens de iis morbis, quos sanat quartana, post morbum comitalem, & convulsionem etiam *destillationem, & suspirium* proponit: pro suspirio autem, aut difficilem spirationem ex destillatione absolute acceptam; aut veri suspirii speciem intelligit, quam fit ventriculi vitio, de qua infra, hæc enim est, quæ hypochondriacam affectionem sequitur, quam quartana sanare consuevit. Suspirium verò specificè sumtum nil aliud est, quam *violenta respiratio ex longis intervallis facta*, hoc est magna, & rara, componitur enim suspirium ex magna inspiratione, & expiratione, & utraque rara. Est autem suspirium in specie sumptum, aut cum sonitu, aut sine sonitu. Cum sonitu est, vel cum aliquid noxium, & molestum expellere nititur natura, quod simul inter septum comprimat, ut contingit in anxietate, seu angore ventricoli, qui *aporia* dicitur, hinc prima suspirii species *aporiphora dicta*, seu *anxiferum* suspirium ab anxietate, quod tamen etiam sine sono esse potest. Vel cum ob dispositionem aliquam *dolorosam* contingit fieri respiratio intermittens inæqualis, de qua superius, fit enim cum sonitu, qualis flentibus accedit, quam ideo Hippoc. 6. Aph. 54. *luctuosum suspirium* nuncupavit, de quo Galenus in fine commentarii. *Sin autem & cum aliquo tali sonitu vult dictam contingere respirationem*, scilicet inæqualem intermittentem, qualis flentibus accedit, ultra dictas causas, scilicet convulsionem, angustiam, & facultatis imbecillitatem, quandam ostendit *dolorosam dispositionem*, ex qua veluti flentes, vel gementes, vel aliquem mistum ex utrisque sonum edentes, in hunc modum respirant; hoc enim est luctuosum suspirium Hippocratis. De quo locutus est etiam Galenus 2. de dyspn. cap. 6. dum ait, explicans Hippocratem in historia Uxoris Dealcis *revocabat similiter, ut ii, qui in mœrore, & luctu suspirant*, intelligit autem suspirium luctuosum ex mœrore, quæ est respiratio magna, & rara cum inæqualitate, ut Galenus ibi declaravit dicens, præter communem causam cum obli-vioso suspirio, propriam etiam sortiri à mœrore, ut suo loco aperietur.

Ceterum suspirium sine sonitu est, cum neque dolorosa adest dispositio, neque angor, neque aliqua alia causa, quæ cum ratione ad expirandum, ægrum compellat, sed cum sola adest respirationis oblivio, ut in mente motis, seu delirantibus accedit, magna enim, & rara respiratio, seu ex longis intervallis est, quam desipientiæ propriam esse voluit Hippocrates, quamque *suspirium obli-viosum sine sono* appellamus, quod est suspirium tertiæ speciei, ut colligitur ex 2. de diff. resp. cap. 3. quo hæc scribuntur: *Sed videntur ambæ hæc velut obli-viosæ actionis affectus esse. Etenim immoderatam facere spiritus attractionem, rursusque immoderatam quietem, ejus est, qui neque quando desinere ab actione oporteat novit, neque quando incipere, sed in utrisque mensuram egreditur ob ignorantiam convenientis.* Quamobrem tria sunt suspiria, *aporiphora, luctuosum, & obli-viosum*. Reducuntur verò vario modo ad magnam, & raram respirationem cum, & sine sono. De anxifero, & obli-vioso nulla est difficultas. De luctuoso dubitari potest; cum enim hoc idem sit, ac respiratio inæqualis intermittens superius explicata; hæc verò, vel ad magnam,

Suspirium
ad respira-
tionem at-
tingit.

Duplicem
habet si-
gnificatio-
nem.

Genericam

Specificam

Suspirium
cum soni-
tu.

Aporiphora

Luctuo-
sum.

Suspirium
sine soni-
tu.

Oblivio-
sum.

Reducuntur
suspi-
ria ad ma-
gnam &
raram rei-
pirationem.

magnam, & densam; vel ad parvam, & raram reducatur, ut declaratum est, non videtur luctuosa respiratio ad magnam, & raram referri. Respondendum, inaequalem respirationem, quatenus fit cum luctuoso suspirio, eatenus magnitudinem, raritatemque aliquam adscire majorem, quam pro simplici conveniret inaequalitate ex convulsione, vel angustia, quamquam eadem magnitudo, & raritas longè major in suspirio anxifero, & potissimum obliuio red-

datur. Præter enumerata suspiria quartum *amatorium* enumerari potest. Quemadmodum enim datur pulsus inaequalis inaequalitate systematica ex animi pathematis cor agitantibus, ut apud Galenum constat de Præcog. ad Posthumum cap. 6. qui propterea Py-ladis amore captam mulierem esse cognovit, ita ob latentem amorem ex imo pectore suspirium ducitur amatorium; hinc Ovidius *epist. 20. Ingemit, & tacito suspirat pectore.*

Ama-
rium.

S Y N O P S I S VIII.

De spiritu Offendenti, Revulso, Revocato, Superinspirato, introduplicato, In-
tus relicto, Protenso: de Dypnoa & suspirio. Quid sint, & quomodo
ad methodum referantur.

Inæqualis respiratio Intermit- tens triplex est	1. Singularis, quæ est ra- tione Ad hanc refer- tur Deficiens Deficiens reci- proca, Tremens, Strepens, Spasmodica.	2. Organi	1. Seorsim in alterutra 2. Conjunctim in utraque	respiratio- nis parte.	Revulsus. Revocatus. Super inspiratus. Introduplicatus. Intus relictus. Protensus.
	2. Dipnoa, quæ Sub hac mili- tat & Inter- currens.	1. Pro spiritu offendenti ab Hippoc. fuit intellecta: sicut pro dupla intus revocatione secunda species, Intermittens nimir. quæ duæ species forma, non omnino causa differunt. 2. Analoga pulsui Dicroto, quoad motum Inspirationis expiratione interrupta. 3. Respectu causæ ex angustia cum usu aucto. 4. Reducitur ad Magnam & Densam.	1. Magnam & densam ex affectu 2. Parvam & raram ob facult. imbecil. 3. Reliquas duas per se.	per acci- dens.	
	3. Suspirium, cujus	1. Signifi- catio du- plex	1. Generica, quæ est ipsa respirandi difficultas. 2. Specifica, quæ nil aliud est, quam violenta respira- tio ex longis in- tervallis, hoc est magna & rara, estque vel	1. Cum sonitu, quando aliquid noxium, vel mo- lestum natura ni- titur expellere, ut	1. In Anxietate, seu angore ventriculi, & dicitur Apo- riphoton, seu Anxiferum. 2. Ob dispositionem aliquam dolorosam, & dicitur La- etuosum, quale flentibus accidit.
	2. Ad Methodum reductio est, ut reponatur	1. Anxiferum Obliviosum, & Amatorium ad ma- gnam, & raram respi- rationem. 2. Luctuosum ad eandem magnam & raram, sed magnitudine & raritate mi- nori.	1. Cum Respirationis oblivio tantum adest, ut in mente motis, seu delirantibus, & Obliviosum dicitur. 2. In amore captis, Amato- rium: ut in muliere illa Py- ladis amore capta pulsus Amatorius.		

C A P U T IX.

De Crebra, Frequenti, Celeri, Exigua, Vehemen-
ti, Continenti, & Convulsoria respiratione,
quid sint, & quomodo ad methodum
reducantur.

Ocurrunt postremò quædam difficilis respiratio-
nis species, quas tantum sparsim Galenus pro-
posuit, & non Hippocrates, quas quoque ad scienti-
ficas methodi differentias referre operæ pretium esse
dixi, ne ipsarum lectione æquivocatio accadat. Scien-
dum ergo est prius, cessationum alteram sæpius den-
sam dictam à Galeno aliquando *crebram*, & *frequen-*
tem nuncupari, ut habetur 4. de loc. aff. 7. declarans
enim quæ sit difficilis spiratio ex totius thoracis mo-
tu ob solam virium imbecillitatem, ait neque valdè
velocem, neque valdè *frequentem* esse: quam supra
nec valdè *frequentem*, nec valdè *raram* dixerat; pro
frequenti enim respiratione densam intelligit ad dif-
ferentiam *velocis*; hæc namque motus, illa cessa-
tionis, est differentia. Ita ex usu aucto ait, *dyspnœam*
Barthol. de Dysp.

secundum totum thoracem fieri *velocem*, & *frequentem*,
hoc est densam. Similiter ex sola angustia scribit eodem
loco, totum thoracem *frequentem* dilari, idest, densè.
Ex angustia verò cum calore juncta, ut in peripneumo-
nia, *frequentissimam* respirationem, hoc est, densissi-
mam, fieri. Et omnino hæc veritas hauritur ex toto il-
lius capitis progressu, quo raram quidem respirationem
vocat, nunquam verò densam, sed *frequentem*. Ita &
crebram, dum scribit, *magnarum respirationum alia*
est crebra, alia rara: pro crebra densam, sicut pro fre-
quenti, intelligit. Quod desumptum esse videtur ex Hipp.
comm. 2. in 6. Epid. tex. 10. ubi pro *crebro* spiritu ob
phlegmonem partium supra inter septum densam descri-
psit respirationem. Cujus exemplo Mercatus, & Capi-
vacceus, ac reliqui Recentiores depravatam respiratio-
nem secundum densitatem *crebram* appellant. Eadem
igitur est difficilis respirationis differentia *densa*, *crebra*,
& *frequens*. Pariter duo alii termini reperiuntur apud
Gal. respirationem densam significantes, sunt quæ *conti-*
nenter inspirare, & *expirare*: necnon *convulsorie in-*
spirare. Priorem enunciavit 4. de loc. aff. 3. & 3. de dysp.
c. 12. Posteriores primo de dyspn. c. 20. Conveniunt
verò

Quid cre-
bra & fre-
quens re-
spiratio a-
pud Gal-
enum.

Quid con-
tinenter
inspirare,
& expira-
re, quid
convulso-
rie inspira-
re.

verò utrique termini in specie densitatis, qua secundum magis, & minus differunt. Continenter enim inspirare, & expirare est, cum brevi quadam quiete thoracis opus intercipitur; ita ut exigua inter utramque respirationis partem mora cadat, ut ferè continua sit dyspnœa: ita Galenus 3. de dyspn. cap. 10. brevem Hippoc. respirationem, quæ densa est, continentem nuncupavit; loquendi verò modum ex Hippocrate habuit, qui tertio de art. tex. 32. de laterali dolore loquens scripsit, lateris dolorem continenter existentem; ut propterea continenter effectum, densam nimirum respirationem, dixerit, cujus causam, dolorem nuncupavit Hippocrates. At convulsoriè inspirare est adhuc majori cum densitate, ut nulla ad sensum inter utrumque respirationis motum quies cadat, Et quemadmodum continenter respirare ex una tantum causa dependet, vel scilicet ex usu solum aucto, vel ex solo affectu, dolore nimirum, aut convulsione: ita convulsoriè inspirare fit

simul ex usu aucto, & affectu, dolore, vel convulsione; His enim mistis, non satis est solum densari ipsius actiones, sed coguntur sapius convulsoriè inspirare, ait Galenus loc. cit. Primo de dyspn. cap. 20. ut propterea continenter, & convulsoriè inspirare ad densitatem attingant. Enimverò pro celeri respiratione velocem intellexit 4. de loc. aff. 7. dum primum ait, ex usu aucto velocem fieri respirationem, & frequentem; mox non tantum frequentem, sed celerem; conspicuum enim est pro celeri velocem intelligere, sicut pro frequenti densam. Eodem lib. & capita, ut & cap. 5. parvam respirationem exiguam appellat; & sapius iisdem locis magnam vehementem vocat dicens, sed & velox, & frequens & vehemens est eorum actio, ex usu scilicet aucto. Quamobrem ad methodum omnes hæc differentiæ reducuntur. Et hæc de formali reductione cæterarum differentiarum ad cardinales quinque & methodicas,

Quæ respiratione celer.

Quæ exigua.

Quæ vehemens.

SYNOPSIS IX.

De Crebra, Frequenti, Continenti, Convulsoria, Celeri, Exigua, & Vehementi respiratione, earumque ad methodum reductione.

Ex difficilis respirationis, quæ apud Galen. passim occurrunt, speciebus.	Crebra	ad densam sub-
	Frequens	
	Continens	alternarim secundum magis,
	Convulsoria	
	Celer ad velocem	& minus
	Exigua ad parvam	
	Vehemens ad magnam	
		reducuntur respirationem.

CAPUT X.

Respirare ad Tempus, & ad Finem quid, & quomodo ad methodum reducuntur. Item quid pro Brevispiro, necnon Tenui, & Imminuto spiritu, & per intervallum, intelligatur, & quomodo?

Quid verò apud Hippocratem est respirare ad tempus, & ad finem? quæ eorum distinctio, & formalis ad methodum reductio? Galenus 2. de dyspn. cap. 6. hac de re multa scripsit, quæ ob contradictionis metum, & eorum obscuritatem certè sunt captivè admodum ardua. Respirare ad tempus, seu per tempus est ad multum, seu longum tempus; multo, seu tempore longo sumpto, non pro respirationis raritate; hoc namque modo petitio ejusdem esset in Hippocratis dictione de Uxore Dealcis, & Adolescente in Melibæa, dum ait: Spiritus magnus rarus per tempus; si enim illud per tempus sumeretur pro multo eo tempore, quo raritas ab Hippocrate significatur, dum alibi dixit. Spiritus magnus & per multum tempus, hoc est rarus, de sapientiam significat, conspicuum est, quod bis dicitur utique rarus. Quare sumitur illud per tempus pro duratione, qua nimirum hujusmodi durat spiratio: & hoc sensu idem est apud Hippocratem enunciare per tempus, ac per multum, seu per longum tempus. Talis porro per tempus respiratio vocatur ad illius discrimen, quæ semper, & continenter; ita enim sibi Galenus vult, dum inquit. Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neque ex ordine consequenter, sed per longius tempus, ille scilicet est, qui per tempus est dictus ab Hippocrate. Si enim continenter, & consequenter omnes respirationes, contingeret fieri magnas, & raras, non apponere oporteret hujusmodi respirationibus (per tempus,) sed simpliciter scribere (Spiritus magnus, & rarus.) Quamobrem spirare per tempus est, non continenter, & ex ordine consequenter, sed ad multum, seu per longum tempus sic respirare; & hætenus res est satis aperta. Cæterum difficultas versatur tum circa ea, quæ de eadem respiratione per tempus subjunguntur; tum de ea, quæ ad finem dicta est. Et sanè de priori, quæ per tempus; declarans enim Galenus, quæ illa sit, seu quomodo fiat, subjungit. Si vero plures quidem respirationes non fierent magna, & rara: coinciderent autem aliqua pauca

hujusmodi: tunc sanè non simpliciter spiritum rarum, & magnum dicere oporteret, sed (per tempus) apponere. Quomodo enim eadem ad tempus erit respiratio illa, hoc est ad longum tempus, quæ non plures habebit ex ordine consequentes respirationes magnas, & raras? si enim non plures, ergo pauciores? & si pauciores, quomodo ad multum, seu longum tempus erunt perduraturæ? In rara sanè ac magna respiratione ad tempus facta aliquas paucas coincidere est consentaneum, verum si plures ex ordine consequantur magnæ, ac raræ, & cur eadem non plures erunt? Mendum fortassis, quod litura indigeat, existimabis, ut sine negatione dictio sit legenda hoc modo, si vero plures quidem respirationes fierent magna, & rara. Augetur difficultas ob ea, quæ de respiratione ad finem subdit; Vult namque ex Hippocrate respirare ad tempus, & ad finem differre; ita sequentis capitis septimi frontispicio eorum, quæ superioris calce dixerat, conclusionem colligens habet. Jam igitur tandem finem sermoni imponere oportet, quod (per tempus) non idem est quod (ad finem.) Cum nihilominus ex iis, quæ cap. 6. videatur nullum discrimen colligi posse; etenim Galenus observat in Dealcis uxore unà spiritum magnum, ac rarum & ad tempus, & ad finem actum esse. Et ad finem eam esse respirationem ait, quæ eadem usque ad finem, perque omnem morbum perdurat, etiamsi diversa, vel opposita aliquando incidat; sic enim Dealcis Uxorem ad finem usque, hoc est, per omnem morbum respirasse, narrat, magno, raroque spiritu, etiamsi aliquod fuerit tempus, in quo brevissimè esset, & non penitus longissima: non enim dissecat id, quod raro incidit; ut idè tametsi aliqua inciderit spiratio, tamen ad finem usque, hoc est, per omnem morbum illius respiratio magna, & rara dicta fuerit, ipsum legitote. Huic scemina per omne quidem tempus magnus, & rarus erat spiritus: incidebat tamen aliquando rarer spiratio brevis. Porro hoc ipsum de respiratione ad tempus affirmat, cum scilicet aliqua parva incidere. Quomodo igitur discriminabuntur ad finem, & ad tempus spiratio, si utraque eodem modo, & subjecto? Pro solvenda difficultate Galeni dictum proferam. Immo sanè neque dubium est, sed frustra nos calumniatur, Dubii autem apparentis enodatio in eo est sita, quia ad tempus respirare minimè est ad omne tempus, seu per totum morbum, sicut est ad finem

Quid sit ad tempus respirare.

Difficultas

Respiratio ad finem quæ

Difficultas solutio.

finem respirare. Quæ enim est ad finem, necessariò est ad tempus, sed non quæ ad tempus, necessariò est ad finem. Propterea hæc solutio iis continetur verbis, quibus respirationem ad tempus describit dicens. *Si verò plures quidem respirationes non fierent magnæ & raræ.* Illa enim particula *NON* difficultatem solvit. Quandoquidem in respiratione ad tempus facta plures quidem sunt *secundum quid* magnæ & raræ, habito nimirum respectu ad paucas breves intercedentes. Non sunt tamen plures *simpliciter*, hoc est, ex ordine consequentes usque ad morbi finem quamquam interrupto; propterea ita distinguuntur, quoniam in ea, quæ ad tempus, non sunt plures, sicut in ea, quæ ad finem, illa enim est ad multum tempus, hæc verò ad omne. Illa quæ ad tempus si sistatur ad oppositas intercedentes, non necessariò regreditur. Hæc quæ ad finem quamquam ab opposita, aut diversa interrumpatur, eadem tamen specie regreditur, & usque ad morbi finem progreditur. Hoc loco alia est perpendenda difficultas; Utrum principii petitio in Hippocratis dictione claudatur 3. epid. comm. 3. tex. 86. & 87. dum de Dealois uxore, & Juvene in Melibæa proloquitur dicens. *Spiritus magnus, rarus per intervallum.* Dubitandi ratio hæc est, quia spiritus rarus idem est, qui per intervallum, ut Galenus ibi sanxit. Dicendum tamen. Idem esse, quando propositioni non addita est particula *rarus*; idem enim hoc modo est enunciare spiritum magnum per intervallum, ac rarum. Verum cum particula *rarus* magno est copulata, & utrique additur per *intervallum*, non idem est, quia ex addito intervallo raritatis incrementum significatur. Volo etiam hoc in loco observare, Hippocratem *Ægrum*, qui brevi respirat spiritu, *Brevi spiritum* nominare, ut 3. epid. in casu Pythonis. Quo loci spiritum brevem *tenuem*, & *imminutum* vocat, ut Galenus etiam 2. de dyspn. 4. observavit. De qua re ibi duo observo, quorum alterum contradictorium, alterum verò à Galeno omisum esse videtur. Contradictionem sapit profectò,

cum de brevi spiratione primum inquit. *Brevis enim spiratio & actionem, & quietem ipsam brevem fieri indicat: quemadmodum longa spiratio contra, ambo esse producta.* Post verò subjungit. *Rarus enim & magnus juxta ambo longus est, & actionem videlicet, & quietem.* Brevis verò spiratio omnino juxta alterum ipsorum brevis. Repugnat sanè, brevem de utroque, actione, & quiete dici, & de altera omnino tantum. Præterea si rarus & magnus juxta ambo, est longus, eccur brevis juxta eadem non erit parvus & densus? Hujus solutio stat in verbis intermediis, dum ait. *Atqui etiamsi alterum ipsorum indicaretur.* Dictum namque est superius, brevem, ac longam respirationem de cessationibus primariò prædicari, raritate nimirum, & densitate: secundariò de motu, magnitudine & parvitate. Dum ergò primum ait, utrumque de utroque dici, utroque modo rectè est assertum, sicut primariò brevem de altero solum rectissimè. Sed altera difficultas de *tenui & imminuto* spiritu est gravior: neque enim est verisimile. Hippocratem nunc fortuito utrumque sic scribere, tenuem videlicet, & imminutum, qui neque unum aliquod temerè scribat, ut de Anaxione Galenus annotavit 2. de dyspn. 8. Et tamen Galenus pro eodem utrumque sumpsisse videtur, quippe qui pro imminuto parvum, & utrumque omnino pro brevi usurpat, cum reverà tenuis, & imminutus spiritus aliquo modo differre non videantur, nunquid ergò nugalis Hippocrates? Neutiquam. Etenim si pro utroque brevem, ut brevis, utramque respirationem amplectitur parvam & densam, ita qui tenuis, & imminutus. Quare si tantum *imminutum* posuisset, solam parvitatem indigitasset; cum verò *tenuem* addit cum parvitate densitatem indicavit; qui enim ex imminuto usu fit parvus non tenuis est spiritus, sed qui solummodò ex angustia, doloreque attenuatur; talis enim cum imminutione est densus, ut de causis. Miro igitur magisterio utrumque expressit Hippocrates, quod Galenus sola brevitate fuit complexus.

Tenuis & imminutus spiritus quis.

Quid spiritus rarus per intervallum.

Brevi spiritus quis.

SYNOPSIS X.

De respiratione ad tempus.

Respirationis ad tempus.	{	1. Quidditas	{	Est ad multum seu longum tempus. Sicque pro Duratione, qua hujusmodi durat spiratio, sumitur.	{	Fiunt ex ordine consequentes spirationes.
		2. Ad Methodum reductio est ad Magnum scilicet, & rarus spiritum. Et dicitur		Ad Tempus dicitur, ad differentiam Semper & Continenter.		
				Ad tempus, quando non plures.		
				Ad finem, quando usque ad finem morbi plures.		

Per Intervallum spirare, raritatis incrementum significatur

Hippocrati.

Brevi spiritus, qui brevi spirat spiritu.

Spiritus { Tenuis Imminutus } Brevis est Hippocrati, & Galeno.

M E T H O D I

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER TERTIUS,

DE CAUSIS DISPNOEÆ IN GENERE

S E U

DE UTILIBUS DIFFERENTIIS

difficilis respirationis ad causarum Prænotiones: necnon de causali
inutilium differentiarum ad Methodum reductione.

CAPUT PRIMUM.

*Quæ sint utiles, & artificiosæ difficilis respirationis
differentiæ Methodum integrantes.*

Tardæ &
velocis re-
spirationis
reductio-
causalis.

ACTENUS de differentiis difficilis
respirationis; de causis in posterum
nobis agendum. Primo etenim libro
omnibus differentiis artificio propo-
sitis quinque cardinales, & principes
Methodum integrantes selegimus; om-
nesque alias in secundo adductas forma reducibiles

ad ipsas quinque partitas reduximus differentias. Superest; ut quæ primo libro propositæ sunt artifi-
cio inventæ, & ipsæ ceu lineæ ad punctum in de-
monstratam adducantur methodum. Erant autem
tüm quæ per se, tüm quæ mutuò composita, po-
tissimum *tarda*, & *velox*: quæ cum forma non sint
reducibiles, ac solo artificio convertibiles, ideò cau-
sarum utilitate artificio conjuncta earum esse debet
conversio. Non sanè earum, ut reliquarum, for-
malis reductio esse potest, sed causalis; & ratio est,
quoniam *tarda*, & *velox*, quæ differentias per se,
mutuoque compositas componunt, ad raram & den-
sam formaliter nequit reduci, cum *tarda*, *velox*que
à motu; rara & densa à quiete desumatur, eadem
enim non potest esse ratio formalis motus, & quietis.
Neque etiam potest *tarda*, & *velox* ad magnam, &
parvam referri, quoniam illa à tempore, hæc autem
à spatii magnitudine desumpta est; neque eadem esse
potest formalis ratio temporis, & spatii. Hinc ma-
gna, & parva respiratio, quæ in per se, mutuoque
compositis cum velocitate, & tarditate componitur,
non potest formaliter reduci ad magnam, & parvam;
quæ in vicissim compositis methodum integrantibus
cum raritate, & densitate copulatur. Quamobrem
earum reductio non formalis, & artificiosa tantum,
sed causalis, & ad prænotationem utilis esse debet. Igi-
tur idem est agere de causis, & de utilibus ad causa-
rum prænotationem differentiis, necnon de causali inu-
tilium differentiarum ad methodum conversione. Qui
enim unum novit, cognovit & alterum. Etenim qui
difficilis spirationis causam agnoscit, utilitatem quo-
que assequitur; & qui ad causarum prænotationem uti-
litatem internoscit, simul inutilium differentiarum re-
ductione causali, nedum artificiosa potitur. Porro
hujus rei fundamentum est in hoc situm, ut sciamus
quid sibi velit, differentias difficilis respirationis uti-
les esse, & artificiosas. Videtur attem ipsis methodi
de dyspnœa differentiis, quam dictis medendi methodi
indicationibus, artificio, & utilitatem non minori
competere proportionem. Illud de indicationibus egre-
giè referavit Capivaceus sua medendi *methodo cap. 5.*
Quemadmodum enim indicationum aliæ sunt artificio-
sæ tantum, aliæ etiam utiles, quarum remedii mate-
ria est prompta: ita differentiarum difficilis respiratio-
nis aliæ sunt artificiosæ tantum, aliæ etiam utiles.
Tantum artificiosæ illæ sunt, quæ methodo, & ra-
tiocinio inveniuntur; hujusmodi verò sunt tüm sim-
plices, tüm per se, mutuoque composita, quæ arti-
ficioso rationiocinio inventæ sunt, de quo in primo li-
bro. Utiles, nedum artificiosæ sunt quinque illæ, quæ
vicissim componuntur ex motu, & quiete. Et sicut in-
dicationum utilitas penes materiarum prædictorum in-

ventionem attenditur: ita harum differentiarum diffi-
cilis respirationis utilitas habetur penes causarum, &
affectuum præter naturam prænotationem, ut pote quo-
niam ex his causæ & affectus determinati ex necessitate
cognoscantur; ut propterea his exceptis reliquæ sint
supervacaneæ, hoc est artificiosæ quidem, sed non uti-
les, cum nihil determinati indicent. Porro hæc veri-
tas deducitur ex Galeno primo *de dysp. c. 23.* quo hæc
leguntur. *Hæc quidem quinque nimirum illæ vicissim
compositæ, quæ methodum componunt, nobis om-
nium utilissima ad prænotationes erunt, reliquas verò
omnes, scilicet tüm simplices, tüm per se, mutuoque
compositas, ex superpondio considerabimus.* Et eodem
libro *cap. 25.* hæc habet; *Monstravimus autem, quot
uniuscujusque dictorum sint affectiones, & quæ respi-
randi difficultates earum cognitionem exhibeant; &
quot necessaria quidem sint quatuor conjugationes, &
supra has inequalitas quinta: reliqua verò omnia, quæ
respirationibus accidunt, tüm simplicia, tüm compo-
sita ad quas causas consequantur, necessarium est
dicere: minime verò conveniet existimare, necessa-
riò ea aliquid indicare, sed si quid ex illis ad præ-
notationem contingit, velut corollarium habere: accu-
ratissimam autem, & constantissimam solam esse dif-
ferentiam, quæ in jam sæpe dictis quatuor conju-
giis consistit, atque adhuc etiam ea, quæ sit circa
inequalitatem.* Ulterius *lib. 3. cap. 9.* in capitis cal-
ce solvens quintam difficultatem à se factam adver-
sus Hippocratem in fine capitis quinti, cur scilicet
Hippoc. in prænotationum libro rhythmicas difficilis
spirationis omiserit differentias, ut & tardam, & velocem,
respondet dicens. *Cur verò neque de talibus difficilis
respirationis speciebus in prænotationibus docuerit, in qui-
bus aut sola inspiratio, aut sola expiratio est ma-
gna, supervacaneum puto nunc explicare, ut qui
manifestè in primo horum commentariorum demon-
straverim, quod ad has quinque difficilis respiratio-
nis differentias, de quibus nunc dicere desino, om-
nes reliquæ commodè reduci possunt.* Neque enim
*velocis, aut tardæ respirationis in prænotationum li-
bro mentionem fecit juxta eandem rationem: osten-
dimus enim, quod omnes aliæ differentie in prædi-
ctis contineantur.* Quare his patet, has quinque
solas utiles, nedum artificiosas esse; reliquas verò
artificiosas quidem, minime utiles, ideò ad priores
referri, & sub illarum methodo contineri. Cate-
rum ex locis proximè adductis oriuntur dubia. Pri-
mum est, quoniam ceteræ ab his utiles, & non
tantum artificiosæ esse videntur, cum Galenus pri-
mo cit. *de dyspn.* scribat, *necessarium esse discere
ad quas causas consequantur tüm simplicia, tüm compo-
sita,* hoc est, tüm composita per se, tüm mutuò, igitur
ad causarum, à quibus dependent, prænotationem conse-
runt. Secundum dubium est, quia Gal. eodem loco ait, *non necessariò aliquid indicare, quid corollarii tamen
ad prænotationem præbere; quomodo enim non necessa-
riò aliquid indicant, si quid corollarii ad prænotationem
exhibent? Et si ad prænotationem conferunt, quare
non erunt utiles? Tertium dubium oritur ex tertio
de dyspn. cap. 2. & 4.* Secundo enim capite socordix, &
sedulitatis Antiquos librorum Hippocratis descripto-
res accusat, quippe qui 2. epid. in serie differentiarum
difficilis spirationis unam rhythmicam omiserint,
ait enim, *quando inspirationis magnitudinem con-
fert,*

Differentiæ
ille quæ
que vicis-
sim con-
positæ ex
motu &
quiete sunt
& utiles &
artificiosæ.

Dubium
primum.

Secundum

Tertium.

Cognita
causa diffi-
cilis respi-
rationis,
utilitas co-
gnoscitur.

Capivaceus de in-
dicationibus optime
scripsit.

Differe-
ntiæ resp.
sunt
artificiosæ
tantum, a-
liæ etiam
utiles.

ferre, cum magnitudine expirationis, altera conjugatio penitus relicta est in secundo libro, hæc autem est opposita rhythmica. Quarto autem capite dubitat adversus Hippocratem, cur rhythmicas omnes, & ulterius extendentem, & urgentem, velocem scilicet, tardamque, nedum inæqualem, in libro prænotionum omiserit, cum tamen eas omnes Epidemiorum sexto diligenter proposuerit. Ita enim videtur velle Galenus, prædictas differentias utiles, nedum artificiosas esse, quoniam vel Hippocrates nullibi eas ad unguem distinxisset, vel Galenus non instasset, Hippocratem prænotionum libro eas omis-
 [Solutio primi dubii.]
 sisse. Prima difficultas soluitur, quoniam inutilium differentiarum, quæ simplices sunt, & indistinctæ, habent quidem causam, sed indeterminatam, ideo sunt inutiles, cum nullam determinatam causam indigent. Quod Galenus primo de dyspn. cap. 22. expressit dicens. *Simplices quidem communes sunt plurimum affectuum, & ob id nihil certi indicant.* Quæ verò sunt compositæ, & conjugatæ, tam per se, quam mutuo ex magnitudine, & parvitate una cum velocitate, & tarditate, neque aliquid certi enunciant, ut loco citato subiungit Galenus scribens, *conjugatæ verò aliis quibusdam, id est, quæ per se, mutuoque compositæ sunt ex magnitudine, & parvitate, necnon velocitate, & tarditate, ad certum, ac minime fallax discrimen veniunt:* & ratio est infra aperienda magis, quia velocitas, & tarditas nisi distinguatur cum raritate, & densitate, nil certi indicat: ubi autem distinctæ sunt vario modo, transeunt in magnitudinem, & parvitatem, quod de densitate, & raritate dici non potest; & propterea necessariò tarditas & velocitas ad priores quatuor est referenda. Hinc necessarium est sanè simplicium, & utroque modo compositarum causas novisse, non inde tamen sequitur, determinatam causam indicare, ideoque utiles esse. Quod verò corollarii non nihil præbeant, non tamen necessariò determinatam aliquam causam, seu affectum prænuntiant, ideo neque utiles censeri debent. Etenim idem non sunt hæc duo, corollarii quid ad prænotionem præbere, & determinatam aliquam causam enunciare. Sciri autem hoc non potest, nisi quid prænotionis corollarium sit prænoscat. Nunquid ergo idem sit, quod Galenus primo de dyspn. cap. 23. ex superspondio dixit, scribens, *reliquas verò omnes ex superspondio considerabimus,* cum eo, quod capite 25. ejusdem protulit corollario dicens, *sed si quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corollarium habere?* Non profectò idem est ex superspondio, & corollario, tamen utrumque iisdem inveniatur differentiis. Quæ enim ex superspondio sunt, omnes sunt à quatuor illis methodum integrantibus diversæ, potissimum velocitas, & tarditas; sunt enim ex superspondio, hoc est, superflua, illis enim quatuor continentur. Ha-

bent tamen ad prænotionem corollarium, quoniam differentiarum illarum quatuor utilium nonnullas intendunt, remittuntque secundum magis, & minus: & hoc est corollarium ad prænotionem habere, ut suo loco patebit. Tandem quod Hippocrates 6. Epidem. velocitatis, tarditatisque meminerit, ut & reliquarum rhythmicarum, eadem postmodum prænotionum libro omiserit, mirum alicui esse non debet; Sexto enim Epidemiorum omnes turmatim proposuit, & artificiosas tantum, atque etiam utiles: at prænotionum libro utiles, nedum artificiosas elegit, inutilesque ad prænotionem omisit, seu majus earum conversionem ad methodum supposuit, ut ex Galeno patet 3. de dyspn. 9. Quamobrem quæ methodum componunt utiles, & artificiosæ sunt illæ solæ quatuor vicissim compositæ, & quinta inæqualis, sub quibus reliquæ continentur, & ad quas reliquæ referuntur, vel formali reductione, & de his sermo est nunc institutus. Cæterum pro integra utilium, artificiosarumque differentiarum agnitione sciendum, quod quæ sunt respirationis differentia per se, & consequenter magis artificiosæ, respectu difficilis spirationis minus artificiosæ sunt, & inutiles omnino: & è contra, quæ respirationis differentia sunt accidentales, & per consequens minus artificiosæ, respectu difficilis respirationis utilissimæ, ac artificiosissimæ sunt. Declaro, velocitas, & tarditas ex 3. de dyspn. 3. sunt differentia respirationis propria & necessaria, quoniam ex motu pullulant, ideo physico donantur artificio. Raritas verò & densitas sunt ejusdem respirationis differentia accidentales, referuntur enim ad quietem, quæ ad motum se habet per accidens, ideo & minoris sunt artificii. Verum respectu difficilis spirationis raritas, & densitas utilissimæ sunt, & artificiosissimæ cum magnitudine, & parvitate conjunctæ; tarditas verò, & velocitas longè minus utiles, & artificiosæ sunt, loquendo de artificio medico: tarditas namque, & velocitas distinctæ vario modo in magnitudinem, & parvitatem migrant, ipsasque compensant raritas, & densitas, ut propterea velocitatis, & tarditatis meminisse necesse haud sit. Concludendum ergo cum Galeno primo de dyspn. cap. 22. his verbis. *Ob id sanè omnium compositarum respirandi difficultatum hujusmodi conjugationes utilissimas esse, utpote & manifeste, & constanter unamquamque affectionem indicantes, quatuor nimirum vicissim compositas, & quintam inæqualem.* Enimverò, ut appareat, quo modo causali reductione reliquæ compositæ ad prædictas compositas reducuntur, opus est difficilis spirationis causas prius intelligere: hæc verò percipere impossibile est, ni quæ sint naturalis respirationis causæ quas præcognoverit ex primo de dyspn. 4. quomodoque pulsus, & respiratio conveniant, & discrepent.

Tertii.

Differentie respirat per se, respectu difficilis respirationis minus sunt artificiosæ, & inutiles omnino; accidentales utilissimæ, & artificiosissimæ.

[Secundi.]

SYNOPSIS

De utilibus & Artificiosis difficilis respirationis differentiis methodum integrantibus.

1. Artificiosæ tantum methodo & ratione invenitæ, sunt tamen simplices
  2. Artificiosæ ac utiles compositæ
- Quatuor illæ vicissim compositæ ex Quinta inæquali.

- Per se.
- Mutuo.
- Motu.
- Quiete.

CAPUT II.

De causis Communibus, & propriis respirationis, & pulsus, Methodus elegantissima.

Tot sanè sunt respirationis causæ, quot pulsus, nam & mediatas, necnon immediatas respiratio, ut pulsus, habet causas: & quæ sunt mediatæ respirationem, ut pulsus, alterant: quæ autem immediatæ synæctica dictæ, eandem, ut pulsus, generant, & alterant. At causæ hæc, ut communes, utrique sanè competunt; distinctæ verò in proprias degenerant similes, Barthol. de Dysp.

& dissimiles. Quare aperiendum, quomodo & communes, & propriae. Communem ergo rationem esse pulsus, & respirationis ex Galeno patet primo de dyspn. cap. 5. dum ait. *Communis autem est pulsuum ratio ad respirationem.* Ut enim tres sunt pulsus causæ generantes, & alterantes, ita & respirationis, *facultas instrumentum, & usus;* in hac enim triade tota causarum pulsus, & respirationis communis consistit theoria. At videtur Galenus præter usum, seu utilitatem, motum etiam proponere, ut ideo quatuor, non tres sint causæ communes, ejus verba sunt primo de dyspn. c. 5. *Primum quidem quod de omni motu in universum est dictum:*

Tres communes respirationis & pulsus causæ.

Difficultas.

deinde verò parum abest, quin omnis respiratio ad pulsum proportionem proprietatem habeat. Composita enim est ex contrariis motibus per cessationes distinctis. Respondendum, motum esse formam pulsus, & respirationis, nos autem hujus formalis motus causas querere, quæ tres tantum sunt, efficiens, & est facultas; instrumentalis, & est organum; finalis, & est usus. In motu verò similes sunt respiratio, & pulsus secundum proportionem, & non specificam proprietatem, ut demonstravimus secundo capite Primi libri, & libro de Facultate Pulsifica, & hoc modum intelligendus est Galenus loco cit. Veruntamen hæ tres causæ communes distinctæ in proprias resolvuntur, quæ respirationis sunt tantum propriæ, & non pulsus, idcirco ut sciamus, quibus convenient differentiis pulsus, & respiratio, quibusque à pulsu distincta sit respiratio, plurimum scire negotii facescit, quæ sint trium earum causarum communia, quibus conveniunt communes differentie pulsus, & respirationis, & quæ propria, quibus discrepant. Discrepat autem solum in propriis respiratio à pulsu, & non e contra; communia enim tantum habet cum respiratione pulsus, nulla propria; at respiratio præter communia, propria etiam habet, de quibus potissimum hic nobis agendum, prævisis communibus. Nisi namque respirationis esset propria, quibus à pulsu secundum difficiles spirationes distingueretur, supervacaneus omnino esset hic de dyspnæa tractatus. Communes ergo causarum pulsus, & respirationis conditiones tres sunt, *robur facultatis, instrumenti aptitudo, & usus mediocritas*; hæ enim ita dispositæ sunt naturalis pulsus, & respirationis causæ communes. Robur sanè est communis omnium facultatum conditio, facultatis enim ipsius est agere, ad agendum autem robur requiritur. Aptitudo ad motum se tenet ex parte instrumenti, quod movetur, & cuicumque quod movetur, competit. Utilitatis quoque mediocritas inter auctam, & exolutam æquè pulsui, & naturali respirationi assignatur, idcirco est communis conditio. Has causas hoc modo dispositas *immutas* nuncupavit Galenus primo de dyspn. cap. 7. cum scilicet à naturali symmetria non exorbitant. Et quoniam contraria circa idem versantur, hinc est, quod eadem causarum conditiones communes præter naturam constitutæ causæ fiant respirationis, pulsusque morbiæ. Si enim facultatis robur remittatur, vel exolvatur, fit communis causa præter naturam respirationis, & pulsus. Instrumentum autem, si ineptum reddatur, ineptum est, si impediatur: cess enim facultas impediti, ut & labefactari, dicatur, tamen, ut ex propria ratione labefactatur ratione temperamenti; ita impeditur ratione instrumenti; propterea impedimentum formaliter attinet ad instrumentum: commune autem est utrique pulsus, & respirationis organo impediti. Usus denique fit communis causa præter naturam pulsus, & respirationis, si vel augeatur, vel imminuatur; augetur enim, & imminuitur, tam in pulsu, quam in respiratione. Quamobrem eadem causæ communes naturaliter, & præter naturam dispositæ, respirationis, pulsusque causæ sunt immediatæ; & ex his nutriendæ sunt differentie communes præter naturam respirationis, & pulsus. Veruntamen eadem causæ communes in proprias distinctæ solius respirationis, & non pulsus, causæ fiunt. Et primò quidem *facultas* quatenus distinguitur in pulsificam, & animale, eatenus causa propria redditur; ut enim est animalis, proprias respirationis habet differentias, quas non habet pulsifica: pulsifica enim cum sit naturalis, communis est respirationi, & pulsui. *Instrumentum* pariter quatenus in specie distinguitur in arteriam, & thoracem, respectu respirationis, non tamen pulsus, differentias sortitur proprias; thorax namque ad modum curis, non pulsus, movetur ex primo de dyspn. cap. 6. hoc est, motu voluntario, qui nullo modo arteriæ competit: & cum arteria naturali moveatur motu nihil habet, quod respirationi etiam non competat. *Usus* denique quatenus distinguitur in naturalem, & voluntarium, eatenus differentias respirationi impertit proprias, & non pulsui. Usus naturalis est respectu caloris naturalis: voluntarius respectu nutritionis spiritus animalis. In naturali usu conveniunt pulsus, & respiratio; utraque enim actio fit grata naturalis caloris re-

frigerandi, quamquam diversimodè, respiratio enim cordis, pulsus totius calorem refrigerat, ut Galenus in Erasistratum demonstravit de us. puls. 3. ita scribens. *Itaque quod ex respiratione uni præstatur cordi, id ex pulsu calori illi qui in toto est animali.* Quod rescripsit primo de dyspn. 4. his. *Videor autem mihi, & hic easdem causas rectè referre posse, si utique non male in libro de utilitate pulsum demonstravimus, eandem utilitatem à respiratione quidem ei, qui circa cor est calori, à pulsibus verò ei, qui per totum animal dispersus est, contingere.* Quare conveniunt pulsus, & respiratio in usu naturali. Non conveniunt tamen in voluntario, spiritus scilicet animalis renutritio. Et hoc est, quod maximam habet difficultatem, cum pulsus non tantum refrigerandi totius caloris, sed animalis spiritus nutriendi gratia etiam sit conditus: quod inter recentiores cognovit Capivacceus de pulsibus, qui tamen quomodo pulsus ad animalis spiritus nutritionem concurrat, non aperuit, cum in doctrina Galeni id effatu dignam contradictionem foveat. Etenim de utilitate respirationis 5. ex Hippocratis Oraculo in Erasistrati Sectatores demonstrans, animale spiritum nutiri aere immediate per nares in cerebri ventriculos eodem animali spiritu repletos attracto, non verò ex corde per arterias in cerebri membranas delato, experimentum adducit arteriarum carotidum laqueis constrictarum; apparet enim animal totum diem inspirare, & expirare, ac moveri citra impedimentum, cum tamen nec spiritus vitalis, nec aliqua sanguinis evaporatio per arterias illuc deferri queat; hinc enim deducit, *Cerebrum spiritu à corde allato non valde opus habere, necessariumque esse ex inspiratione per nares potissimum alimenti partem animali spiritui accedere*, ut Hippocratis monumentum indigitat libro de alimento, quod habet principium alimenti, spiritus, os, nares. Tamen de us. puls. 3. contrarium asserere videtur, postquam enim statuit, communem usum pulsus, & respirationis esse nativi caloris refrigerationem, ut supra est declaratum, subjungit, *adhuc communem esse utriusque utilitatem, animalis spiritus nutritionem, verum arteriarum magis propriam.* Pugnat autem hic locus cum alio, si enim alimenti ex aere plurimum est per nares: parum autem, aut potius ex vitali spiritu, vel sanguinis vapore per arterias nihil, quomodo arteriarum magis propria erit animalis spiritus, quam respirationis nutritio? Et tamen hæc duo difficulta captu, vera sunt, nimirum, animalis spiritus nutritionem esse pulsus magis, quam respirationis propriam, urgente tamen sola animalis spiritus necessitate, solam mutari respirationem, non pulsum. Ideò hoc sensu verum esse, usum voluntarium solius respirationis, minime pulsus esse; difficultisque respirationis differentias respirationi tantum proprias, & solitarias asserere. Nutritionem esse animalis spiritus magis propriam pulsus, ex Galeni verbis non tantum, verum ipsius ratione elicitur, dum scribit, *si quid eorum meminimus, quæ de reticulari textu prædiximus.* Hac verò superiori capite secundo prædixit; ibi enim aperuit, quomodo vitali spiritu intercepto, sanguinisque vapore, deligatis vinculo carotidibus arteriis, animalis spiritus cerebri ventriculis detentus renutritur eodem spiritu vitali. Nutritur namque, eo quia in retiformi plexu jam continetur; mirificus enim ille vasorum plexus à natura est factus, *tum ut materia in his contenta perfecte coquantur, tum ut secretis functionibus abundè preparatæ supersint*: proinde concludit, *quævis continuatæ cum corde cerebro sit adempta, tamen satisfacere ei longo tempore potest reticularis textus.* Propterea hoc modo animalis spiritus nutritio est pulsus magis, quam respirationis propria: magis enim propriè spiritus animalis vitalis, quam aere nutritur patulo, dummodo non deficiat; eo modo non deficit. Quamquam autem verissimum sit, animale usum naturaliter constitutum, ut vitalem, esse communem utrique, & pulsui, & respirationi, tamen pulsui magis est proprius, quemadmodum usus vitalis utrique communis respirationi competit magis, cum hæc cordis, pulsus totius refrigerandi gratia sit conditus. Atque etiam est verum, quod hoc loco demonstrare satagimus, usum animale

Pulsus & respiratio conveniunt in usu naturali, non in voluntario, spiritus scilicet animalis renutritio.

Animalis spiritus nutritur aere immediate per nares in cerebri ventriculos attracto.

Plexus retiformis usus.

Usus animalis præter naturam soli competit respirationi, non pulsui.

ita ut fiat facultatis robur determinatum, expositum, ut Galenus docet primo de dyspn. cap. 5. Dixi robur determinatum; non enim est necesse, facultatis robur simpliciter adesse: sufficit namque facultas moderate debilior, ait Galenus, hoc est moderate robusta, dictum enim est etiam in illis, id est libris pulsum, possibile esse quandoque utilitate multum urgente, etiamsi facultas moderate debilior sit, motum fieri velocem. Cujus rei signum est, quoniam si facultatis robur adhuc magis exolvatur, velox amplius non fit respiratio, sed velocitati densitas succedit: ita enim eodem in loco Galenus subjungit. Si vero amplius debilitetur, non amplius possibile esse moveri veloxiter, sed tunc densam magis pro veloci fieri actionem: omnis enim densitatis actionum unam existere causam, prioris scilicet actionis defectum: coguntur enim illa urgente non amplius cessare diutius. Et maxime adnotanda sunt ea verba; Omnis enim densitatis actionum unam existere causam, prioris scilicet defectum. Non enim est sensus, unam solam causam esse densitatis actionum velocitatis defectum: at inter alias densitatis causas hanc quoque unam esse, velocitatis defectum; plures enim sunt densitatis causas, ut suo constabit loco. Oritur tamen difficultas ex quadam Galeni contradictione: eo enim cap. 5. inquit, urgente necessitate, & facultate debili existente, non amplius actionem velocem fieri, sed pro veloci densam. At capite 6. aliud ex eodem assignat dicens, urgente necessitate, facultatisque robore aliquo modo exoluto, non amplius velocem & magnam, sed tardam, & parvam fieri actionem. Quomodo igitur ab eadem causa pendeat actio diversa, densa, & tarda? ex defectu nimirum velocitatis, sicut magnitudinis defectu nascitur parvitas: hoc enim quod cap. 6. de magnitudine respectu parvitas dicitur, ut de velocitate respectu tarditatis, illud idem cap. 5. intelligendum de eadem magnitudine parvitas respectu, ut res de velocitate respectu densitatis expressa est. Et ratio est, quoniam sicut velocitas robustam facultatem supponit, ita, eoque magis, magnitudo. Ut solvatur hac difficultas, dicendum, non repugnare, densitatem cum tarditate conjungi, aliquam tamen. Tarditas, quæ densitatem excludit à duabus causis dependet: quarum altera est, quando utilitas est exoluta, & tamen adest facultatis robur; tunc enim solvitur simul & motus velocitas, & dilationis magnitudo, ociatur enim facultas robusta, usu haud urgente, idè tarditas fit, sed sine densitate; densitas enim nusquam fieri potest, nisi utilitate exuperante. Altera causa magna est utilitas quidem cum facultatis robore, sed cum instrumenti offensa; tunc enim tarda actio & parva est; non magna nec velox, quia instrumenti ad motum magnum, velocemque offensa impedit; idè tarda fieri cogitur, & hac sine densitate, quoniam tamen densitas ex usu aucto fiat, & ob facultatis robur possit cum velocitate, & magnitudine conjungi, tamen ut instrumenti offensa actionem magnam, ac velocem fieri prohibet, ita & densam interdicit, ideoque tarda tantum fit. Ob utramque igitur causam tarditas cum densitate minime copulatur. Datur tamen causa, ob quam tarditas cum densitate jungitur, & est, quando adaucta est utilitas cum apto organo, facultas nihilominus languet: facultate autem existente debili, actio velox fieri nequit, ut nec magna, ad utramque enim facultatis robur requiritur, propterea fit parva, & tarda: fit & densa; ex velocis enim defectu ob facultatis languorem, usu urgente, actio efficitur densa; idè simul tarda, & densa. Hac ratione non repugnat, si Galenus cap. 5. ex una causa posuerit, velocis vice densam fieri respirationem: & cap. 6. loco ejusdem ob eandem causam fieri tardam; se enim compatiuntur simul densa, tardaque respiratio ob solam hanc causam: Hinc elucet, quomodo petipi debeant ea Galeni verba cap. 5. dum

habet, exolvatur autem aliquo modo facultatis robur; non enim est sensus, aliquo modo exolvatur facultatis robur, hoc est, moderate exolvatur, prout cap. 5. dixit, etiamsi facultas moderate debilior sit; quandoquidem cap. 6. non posset ponere loco velocis tardam, usu urgente, & facultate aliquo modo, id est, moderate debili existente, cum cap. 5. dixerit, facultate moderate debili existente, ut & in libris pulsum, usu aucto respirationem, ut pulsum, fieri velocem; ita enim fieret simul tarda, & velox, quæ implicat. Cum igitur ob eandem causam tarda fiat & densa, sequitur, ex eadem causa tardam fieri, qua densa, sicut densam, qua tarda. Atqui capite 5. densa fit velocis defectu ob facultatem non moderate, sed amplius debilitatam; ergo & tarda ob eandem facultatem aliquo modo, hoc est amplius debilitatam: ita verba quæ cap. 6. habentur eo modo sunt interpretanda, quo quæ cap. 5. alioquin error accideret inemendabilis. Sed ulterius progrediamur. Causæ per accidens, sed non necessariae sunt. Prima respectu tarditatis, hæc enim ut per se fit ex usu imminuto, ita per accidens, vel ex facultatis imbecillitate cum usu aucto, vel ex instrumenti offensa cum facultate robusta, & usu aucto, ut dictum est: Et in hoc differt à tarditate raritas; tarditas enim per se quidem fit ex usu imminuto, non tamen semper; raritas vero per se, semperque utilitate exoluta, nunquam ex aucta ob facultatis imbecillitatem; hinc est ut tarditas cum densitate quidem aliquando copuletur, ut superius dictum est, nunquam tamen cum densitate raritas. At exponendum, quid pro instrumenti offensa Galenus 1. de dyspn. 6. intelligat? Non enim pro hujusmodi offensa instrumenti angustiam intelligere potest, quoniam ex angustia velox fit respiratio, non tarda, ut paulò infra patebit. Quamobrem dico, Galenum pro offensa ipsius instrumenti duritiem intelligere, de cujus duritie locutus est pluribus in locis, potissimum 6. Aph. 54. ubi leguntur hæc verba. Et durum instrumentum, cum non promptè sequatur potentiam attollentem, ab ipsa vibratum violenter attollitur, consequenter tardus fit motus; si enim instrumentum non promptè sequitur potentiam attollentem, actionem tardam fieri est necesse, etiamsi facultas sit robusta, & usus auctus. Ex eadem duritie non tantum tardus, sed etiam motus fit vibratus, hoc est inæqualis, tarditas scilicet secundum motum inæqualis. Secunda causa per accidens est respectu densitatis, estque facultas utroque modo affecta, robusta, & imbecilla: uti enim densitas per se semper oritur ex usu aucto, ita per accidens à facultate robusta, vel imbecilla. Priori cum magnitudine, & per consequens cum velocitate conjungitur, ut patet primo de difficili spirat. 7. & 10. posteriori cum parvitate, & tarditate ob solam facultatem exolutam, ut ex cap. 6. Potest etiam cum velocitate, & parvitate conjungi, non ratione facultatis, sed instrumenti. Non quidem ratione facultatis, quoniam hæc vel est robusta, vel imbecilla. Si imbecilla, densitas equidem ob usum auctum cum parvitate, non tamen cum velocitate, conjungitur; hæc enim robustam exposcit facultatem. Si robusta, densitas ob usum auctum cum velocitate quidem jungitur, sed loco parvitas, magnitudinem sortitur. Quamobrem densitas non potest cum velocitate, & parvitate ratione facultatis conjungi. Sed quidem ratione instrumenti, non tamen offensi, ut supra demonstravimus, sed coarctati sine dolore, sive id thorax sit, sive asperæ arteriæ; ex coarctatione enim vel thoracis, vel asperarum arteriarum vario modo fit respiratio densa cum parvitate, & velocitate, ut colligitur ex Galeno primo de dyspn. cap. 10. & 11. Jungitur & cum ea inæqualitate, quæ est communis pulsui, & respirationi ob eandem arteriarum coarctationem. Quare hæc sunt causæ communes differentiarum difficilis respirationis, quæ & pulsui competunt.

Aligue modo facultatis robur exolvitur quomodo intelligatur apud Galen.

Prima causa per accidens est respectu tarditatis.

Quid Galen. pro instrumenti offensa intelligat?

Secunda causa per accidens est respectu densitatis.

Difficult.

Solutio.

Facultate existente debili, nec velox, nec magna fit actio.

S Y N O P S I S III.

De Applicatione Methodi ad communes Differentiarum causas Pulsus & Respirationis.

Communi Differentiarum Pulsus & Respirat. Causa alia est

- Per se vel
1. { Magnitudinis, Robusta } facultas.
    { Parvitat, Imbecilla }
  2. { Velocitatis, Minus } auctus
    { Denfitatis, Magis }
  3. { Tarditatis, Minus } usus,
    { Raritatis, Magis } exolutus

Per accidens, alia

- Necessaria respectu
1. Velocitatis, usus auctus determinato facultatis robore.
  2. Tarditatis, Magna utilitas cum facultatis robore, sed cum Instrumenti offensa.
  3. Tarditatis cum densitate juncta, utilitas ad aucta cum apto organo, facultate nihilo minus languente.

Non necessaria respectu

1. Tarditatis, vel
  2. Denfitatis, vel
1. Facultas
1. Robusta cum magnitudine & velocitate.
  2. Imbecilla cum parvitate & tarditate
- conjuncta.
2. Instrumentum coarctatum cum velocitate & parvitate Denfitati junctis.

C A P U T IV.

Applicatio Methodi ad causas proprias solius difficultis respirationis. Et primo de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

Sequitur methodi applicatio ad causas proprias solius difficultis respirationis; eadem enim differentiarum secundum formam utriusque competunt causis, communibus, & propriis; propterea sicut demonstravimus, quomodo ex communibus, ita quomodo ex propriis eadem proficiantur differentiarum, aperire tempellivum esse videtur ex primo de dyspn. cap. 9. Caterum proprietatem hanc a facultatum diversitate, quae in singulis est actionibus desumpsisse videtur Galenus, cum tamen ex allata methodo non tantum a facultate, sed etiam ab ipsa instrumenti natura, necnon usu animali sit eruenda. Respondeo de instrumento, nam & suo loco usum dilucidabo; facultatem animale bisariam considerari, uno modo privatim, ut ait Galenus lib. 1. cap. 12. hoc est *citra organorum complexum*, quam *solum* facultatem nuncupavit cap. 19. dum scripsit, *partim ab ipsa animali facultate sola proficiens*. Alio modo consideratur facultas non solitaria, nec sola, sed complexa cum organo, seu cum dolore; idem enim est facultatem cum organo, ac cum dolore complexam perpendere; quem enim Galenus cap. 9. *organorum complexum* appellavit, eundem *ad aoloris complexum* vocavit cap. 19. Est autem hoc perpendere facultatem non in se solam, sed conjunctam cum organo, non tamen cum organo simpliciter, sed cum organo dolenti, thorace nimirum, omnique alio, quod una cum thorace movetur organo diverso, qualia sunt viscera naturalia respiratoriis instrumentis partim exappensa, partim connata, quae

ideò ad horum motum simul commoventur; Ut enim ex dolore propria difficultis spirationis species oriatur, non est semper necesse, in solis respiratoriis particulis dolorem fieri. Quemadmodum ad hoc, ut fiat difficultis respiratio ob coarctationem, necesse est ad pulmonem, ejusque asperas arterias coarctationem usque pervenire. Non enim eadem est angustiae, dolorisque ratio: quoniam dyspnœa, quae pulmonis coarctationem sequitur, ad sui generationem facultatis ope opus non habet, sicut quae ob dolorem, prior enim sit ob simplicem angustiae affectionem, posterior verò non tantum ob doloris affectionem, sed etiam ob liberam facultatis actionem, ideò illa communis, hæc propria est dyspnœe species: in ea affectum ad asperas arterias pervenire est necesse, in hac non est necesse, dolorem semper respiratoriis particulis generari, sed & aliis omnibus intersepto conjunctis, ut egregie Galenus docuit primo de dyspn. cap. 12. Propterea rectè statutum est à nobis, pro organo dolenti, cui animalis conjungitur facultas, intelligendum fore, tum organum ipsum respiratorium, tum quodvis aliud ei conjunctum. Si ergo proprietatem sola animali facultate spectemus, differentias difficultis spirationis proprias respectu solius animalis facultatis habemus, quae pulsui non competunt. Si verò proprietatem accipiamus facultatis conjunctae cum organo dolenti, differentias à prioribus diversas habemus soli respiratoriis competentes ratione instrumenti. Primum ergo dicamus de differentiis propriis *ratione instrumenti*, de quibus etiam Galenus primo citato cap. 9. Illud ergo inter thoracem, arteriamque Galenus discrimen statuit, quoniam arteria cum naturali moveatur motu, thorax voluntario, non potest sanè ea motum cohibere, nec majorem in minorem, nec velociorem in tardior, nec magnum, & velo-

Diversa angustiae & doloris ratio.

Pro organo dolenti quod intelligendum.

Quale discrimen inter thoracem & arteriam Gal. statuat.

Facultas animalis bisariam consideratur, privatim & complexa.

eem in densum permutare, ut in pulsibus circa inflammatas partes evidentissime apparet, omne namque inflammatum integram quietem desiderat, quoniam ex motu dolor exacerbatur, cum dolor ex motu sit, idcirco si pulsus motus in nostra esset potestate, cum vel cohibere, vel saltem imminuere valeremus, hoc autem impossibile est in arteriis facere, sed necesse eum, qui est, boni consulere, siue velox, siue magnus, siue utcumque sit violentus. Secus thoraci contingit, cuius motus cum sit liber, ob inflammationem immutari potest, magnus in parvum, velox in tardum, necnon magnus in densum: ita Galenus concludit, voluntatem generationis potestatem habere, aliquandoque, posse etiam si utilitas promoveat, & facultas sit integra, singulaque respirationis instrumenta ad actionem accommodata, tamen prohibere, & impedire ipsum a motu.

Difficultas.

Responsio.

Occurrit difficultas, quomodo instrumentum ad actionem accommodatum supponat, quod inflammatum; non enim ad actionem accommodatum instrumentum inflammatum esse videtur. Ad hæc non visus est Galenus inter arteriam, & thoracem æquam servasse proportionem, supponit namque thoracem inflammatum, non verò arteriam, sed hanc ad partes inflammatas. Nulla tamen est objectio, quæ sanctam veritatem magis confirmet; nihil namque repugnat, thoracem esse inflammatum, ad actionem tamen voluntariam accommodatum; non enim inflammatio ejus motum aufert voluntarium, velut cum detinetur convulsione, vel aliquo alio aberranti, & inarbitrario motu; tunc enim thorax ad voluntarium motum ineptus redditur: ita arteria circa partes inflammatas inepta non est ad motum, cum liberè utroque moveatur motu. Et tamen hæc est inter thoracem, & pulsum differentia, quia thorax potest mutare, & permutare motum, arteria nequit. Disparitas autem inter utrumque organum assignata id quoque magis confirmat; si enim arteria non inflammata, circa tamen inflammatas partes existens libero se movens motu, sui motum cohibere non potest, eo minus si ei inflammatio accedat. Et si thorax inflammatus se magis, vel minus, movet, prout sibi pro doloris medela consultum videtur, eò magis sine inflammatione dolens liberè se movebit.

A complexu facultatis animalis cum organo dolenti differentia. Prima.

A complexu igitur facultatis animalis cum organo dolenti differentia sumuntur difficultis respirationis propria. Prima est, quam Galenus proponit primo lib. 9. in simplici, & solo thoracis dolore, qui videlicet est sine ardore, hoc est absque usu cordis aucto: respiratio autem est parva, tarda, & densa; parva quidem mutata magnitudine, hæc enim tum propter motus violentiam, tum quod comprimit, & distendit inflammata, & omnibus modis thoracem dolore affligit; affligit autem in simplici dolore ob motus violentiam tantum, tarda verò minuta velocitate; hæc enim quamvis circa ipsam actionem sit dolorosa, tamen quia brevi tempore omnem motum absolvit, minus thoracem offendit; idcirco minuitur, ut fiat respiratio tardior, hoc est minus velox, non tamen mutatur, ut magnitudo. Quæ tarditas non habet pro causa communem causam, ut superiori capite dictum est, scilicet, vel usum imminutum, vel facultatis imbecillitatem, sed facultatem liberam cum organo dolenti conjunctam, quæ est causa per se propria hujus difficultis respirationis. Similiter densa fit, ut velocitatis defectum corrigat, non ratione usus simpliciter, sed ratione affectus, doloris nimirum, ut superius fuit ostensum; densitas enim non tantum velocitatis defectum corrigit ratione usus, sed etiam ratione affectus, doloris, nisi pro usu aucto sumamus usum auctum partis dolentis, ut cap. decimo primi libri exposui: & hoc modo redditur propria differentia difficultis respirationis. Observatione tamen dignum est, quod Galenus in assignatione hujus propriæ differentia cap. 5. meminit solius tarditatis, dum dixit, tunc motus thoracis manifestè tardior redditur, nihil de densitate, quam tamen sequenti capite unà cum tarditate exprimit. Hujus autem diversæ assignationis ratio illa est, quia tarditas reducitur, ut suo loco apparebit. Sed necle-

Dubitatio.

vis ex hoc loco orta est difficultas, dum Galenus

simplicem dolorem absque aucto usu ex thorace inflammato supponat; constat enim ex thoracis inflammatione dolorem sine ardore fieri non posse, cum non sine febre; & pro ardore, seu aucto cordis calore, Galenus febrem intelligat, ut patet cap. 5. dum scribit, in affectibus enim cum dolore, quando utique citra febrem ejusmodi acciderit affectus: qui enim est dolor citra febrem, simplex est dolor sine ardore, seu usu aucto, qualis non videtur supponendus ex thorace inflammato. Non alio modo solvendum dubium reor, nisi negando, Galenum simplicem dolorem supponere thorace inflammato, sed potius alia de causa, ut puta flatu, vel tumore aliquo non inflammatorio coarctante, vel alia simili, de quibus causis egit 4. de loc. aff. 7. Et quamquam de thoracis dolore loquens eodem capite inflammati thoracis meminerit, tamen de eodem, quæ subjunxit minimè enunciat, cum dixit. Et cum sane hic solus affectus fuerit, quasi dixerit, & cum sane hic solus affectus fuerit, dolor nimirum, non autem à thorace inflammato, tunc motus, &c. Hæc ergo est prima differentia difficultis respirationis à causa propria, quæ est etiam communis à causa communi. Porro secunda differentia propria à facultatis connexion cum organo dolenti est bimembris, oritur enim à dolore conjuncto, ad differentiam prioris, qui solus & simplex est, & ut solus, ita unam solam habet differentiam. Tamen quoniam dolor conjunctus, vel cum affectu, vel cum usu communi conjungitur, hinc est, quod duplices habeat differentias proprias. Communis affectus est angustia, hæc enim communis respirationi, & pulsui: Angustia tamen, quatenus est cum dolore conjuncta, fit affectus respirationis proprius, propriamque difficultis respirationis speciem producit. Ita usus auctus communis pulsui, & respirationi quatenus cum dolore copulatur, affectus proprius efficitur, propriamque efficit dyspnæ differentiam. Utrique autem affectui eadem difficultis respirationis propria accedit species, quæ tantum differt differentia secundum magis, & minus; estque respiratio parva, velox, & densa. Parva est ex utraque causa, quoniam ratione doloris, & angustia necessariò parva redditur spiratio ipsa. Velox, & densa etiam fit in utroque affectu, tum ob doloris, tum usus aucti ex angustia necessitatem, magis tamen, & minus velox, densaque. Respirationem fieri velocem, & densam ex dolore angustia conjuncto patet ex Galeno primo de dyspn. cap. 10. ubi docet ex simplici angustia citra dolorem velocem & densum fieri spiritum, nedum parvum: densum quidem, quoniam utilitatis votum non expletur, & ob eandem causam etiam velox; si ergo ex sola angustia velox, & densus fit spiritus ratione usus aucti, eò magis ex angustia dolori associata, tum quia doloris medela est velocitas, & densitas, ut & parvitas, tum quia usus ex dolore cum angustia conjuncto magis augetur, quam ex sola angustia. Similiter in dolore conjuncto cum usu aucto velox, & densa fit respiratio ob usum auctum, nedum dolorem: sed non levis est difficultas, quomodo in dolore conjuncto cum sola angustia sine usu aucto respiratio fieri possit velox, & densa; ita & ex sola angustia sine dolore, quemadmodum fit in dolore conjuncto usui? Hæc enim differentia est inter utramque causam, quod dolor conjungitur vel cum usu, vel cum angustia. Respondeo, in dolore conjuncto cum angustia respirationem fieri velocem, & densam ratione usus aucti secundum naturam: in dolore autem conjuncto cum usu aucto fieri respirationem velocem, & densam ratione usus aucti præter naturam. Priori sanè velox, densaque fit respiratio ex usu naturaliter aucto, quia cum parvus ob angustiam spiritus fiat, propterea quod, sic scribente Galeno primo de dyspn. cap. 10. ob angustiam suscipientium organorum paucior, quam oportet attrahitur, paucitateque aeris attracti naturali necessitati minimè satisfactum sit, idcirco velox, densaque redditur inspiratio, ut magnitudinis defectus velocitate, & densitate corrigatur, naturalique usui satisfiat. Et hoc est in dolore cum angustia conjuncto, & in sola angustia spiritum fieri velocem, & densum ob usum naturaliter auctum. Posteriori autem

Responsio.

Secunda differentia.

Angustia & usus auctus, quatenus cum dolore conjunctus, proprius respirationis affectus fit.

Doloris medela est velocitas & densitas ut & parvitas.

Difficultas.

Responsio.

tem

Velocitas
& densitas
secundum
gradus dif-
ferunt.

Densior fit
respiratio
in dolore
conjuncto
cum usu
aucto.

Dubium
contra Ga-
lenum.

Galenus
defendit.

tem velox, & densa fit respiratio ob usum præter naturam auctum; sicut enim ob dolorem parva fit respiratio, ita ob usum auctum *velocitas non exolvitur*, ut dicitur primo de dyspn. 9. hoc est, à velocitate sanè quid detrahatur, sed *minimum*, veluti à magnitudine *multum*, ut eodem libro c. 19. Ulterius ex usu præter naturam aucto *generatur densitas loco magnitudinis*; hoc est, à densitate quidem *nihil auferitur, sed quippiam additur*, ut ex cap. 19. Et hæc est una alia densitatis causa ob magnitudinis defectum, quæ propria est, præter eas communes, de quibus superiori capite 3. Hinc est, ut secundum gradus differant *velocitas, & densitas*, nimirum *ex dolore cum usu aucto, ex dolore cum angustia, & ex sola angustia*, quia immò etiam *ex sola dolore*. In angustia enim sola fit velox, & densa respiratio, sed longè minùs, quàm in reliquis. In dolore autem cum angustia fit quidem magis velox, & densa, quàm in sola angustia, cum dolor velocitatem, & densitatem adaugeat, minùs tamen velox, & densa fit, quàm in dolore conjuncto cum usu aucto; ex hac enim causa longè velocior, densiorque fit respiratio. Quam distinctionem insinuavit Galenus primo de dyspn. cap. 11. ubi inquirens, quomodo distinguantur respiratoriorum organorum vitia citra dolorem consistentia ab iis, quæ cum dolore, docet distinguere *velocitate*, vitia enim quæ citra dolorem sunt, hoc est, communes coarctationes præter parvitatem, & densitatem sibi quoque adsciunt velocitatem; at in dolorificis affectionibus parva quidem & densa fit respiratio, *non tamen velox, sed tarda*, cum sine febre existant. Quod dictum ita debet intelligi, *in affectionibus cum dolore*, id est, in simplici dolore, *modicè quidem respirant, & dense, non tamen velociter*, hoc est, non velox, sed tarda respiratio, ut supra dictum est, *hoc est tardior, & minùs velox*, quàm si dolor sit cum febre; in hoc enim non tantum parva, & densa fit respiratio, sed ut in coarctatione simplici, vel cum dolore associata contingit, etiam velox. Distinctionem verò sumit Galenus à sola densitate, densiorem enim ait fieri respirationem in dolore conjuncto cum usu aucto, longè minus densam in coarctatione simplici, vel cum dolore conjuncta: Ejus verba sunt, *tamen juxta densitatem distinguuntur, nam non modicè ipsis spiritus densatur*, iis nimirum, quibus dolor est cum usu aucto. *Quod non evenit illis, qui ob coarctationem organorum respirationis difficulter respirant*, illis scilicet, qui vel simplicem, & communem cum pulsibus coarctationem respiratoriorum organorum patiuntur, vel eandem propriam cum dolore conjunctam. *Quod si densior ipsis spiritus reddatur*, videlicet quàm in simplici dolore, *moderatè tamen hoc fit, & multò infra summam densitatem*, habito respectu ad eos, qui difficulter respirant ob dolorem cum usu aucto conjunctum. Quamobrem majori, vel minori velocitate distinguit simplicem dolorem à sola angustia, & ab angustia cum dolore. Majori autem, vel minori densitate dolorem cum usu aucto discriminat, tum ab angustia cum dolore, tum ab ipsa sola. Cur verò velocitate, nedum densitate, eas distinguat, in velocitate tamen æquales faciat sola densitate differentes, & cur etiam parvitate, explanandum esse videtur. Etenim si majori densitate differt dolor cum usu aucto à dolore cum angustia, & ab angustia sola ob ipsum usum auctum, etiam majori velocitate differre videtur, cum velocitas ab aucto usu dependeat, facultate existente robusta; & in dolore cum usu aucto utilitas major sit, quàm in dolore cum angustia, & in sola angustia; necnon ejus si non fortior, saltem in fortitudine æqualis sit facultas tam in dolore cum usu aucto, quàm in dolore cum angustia, & in sola angustia. Nisi fortè quis dixerit pro Galeni defensione, æqualem his tribus fieri velocitatem, quoniam in dolore cum usu au-

cto, & in dolore cum angustia, ratione doloris, æqualiter minuitur velocitas, sicut magnitudo aufertur, & densitas augetur: in angustia verò sola non minuitur velocitas, idè æqualis fit ei, quæ in utroque dolore, quæ si non minueretur, major utique esset; minuitur verò densitas, tum propter usum auctum, tum propter dolorem; utraque enim causa contingit, in utroque dolore majorem fieri densitatem, quàm in sola angustia, quamquam adhuc densior in dolore cum usu aucto fiat, quàm in dolore cum angustia, difficilis respiratio. Reverà tamen idem est differre densitate, & velocitate, cum velocitas reducat, ut patet suo loco. Idè observatione dignum est, quod cum Galenus primo de dyspn. 11. scripserit, in doloribus fieri respirationem parvam, velocem, & densam, sequenti cap. 12. velocitatem omisit, fierique spiritum parvum, ac densum tantum scripsit. Sed & illud hoc loco addendum à Galeno omisum, dolorem cum usu aucto non tantum majori densitate differre à dolore cum angustia, & à sola angustia, sed etiam parvitate. Nam tametsi his omnibus affectionibus accedat, respirationem parvam, ut & velocem, & densam fieri; tamen parvitate differunt, sicut velocitate, & densitate. Etenim in dolore cum usu aucto conjuncto parvitas est libera: in dolore autem cum angustia & in sola angustia parvitas est coacta. Prior sanè est libera, quoniam in dolore aucto usui conjuncto facultas sola est, quæ magnitudinem, quippe parti dolenti infestam, cohibet. Posterior autem est coacta ratione angustia, quæ non admittit facultatis imperio respirationem aliquando fieri magnam. Sed in dolore conjuncto cum usu aucto, prout ad libitum parva fit, ita aliquando magna, quamquam raro, in eum finem, ut non tantum densitate, velocitateque, sed magnitudine etiam usus aucti votum expleatur, ut Galenus aperuit primo de dyspn. cap. 19. Quamobrem non sola densitate, sed etiam parvitate differt hæc respiratio ab aliis. Et hæc quatuor sunt causæ ejusdem difficilis spirationis speciei, parvæ scilicet, velocis, & densæ. *Dolor simplex; Dolor cum angustia; Dolor cum usu aucto; & Angustia sola*. Harum autem quatuor causarum tres priores sunt causæ propriæ solius respirationis difficilis, quarta est communis pulsui etiam competens. Hinc observandum, Galenum primo cap. 19. dum speciem difficilis respirationis parvam, & densam proposuit, sumpta causa à facultatis connexu cum organo dolenti, scripsisse, *à complexu ipsius ad dolores*, non ad dolorem; tres enim nobis indicavit dolores, à quibus eadem species secundum magis, minusque differens dimanat, dolorem simplicem, dolorem cum angustia, & dolorem cum usu aucto conjuncto. His & quartus addi potest, dolor scilicet utroque modo compositus & cum angustia, & cum usu aucto, sicut quibusdam inflammationibus thoracis accidit, de quibus Gal. 1. de dyspn. cap. 11. Et si quis ex me sciscitetur, cur Galenus quartum hunc omiserit affectum? Responsum sic volo esse, ex componentibus compositum dignosci; qui enim seorsim differentias à dolore cum angustia, & cum usu aucto agnovit, is etiam conjunctim eis potitur. Dubitatur, quoniam in primo lib. cap. 10. simplex dolor positus est, ut causa una difficilis respirationis parvæ & raræ, hoc loco ponitur ut causa parvæ & densæ. Respondeo, difficilem respirationem ex simplici dolore inter reliquas differentias minimum densitatis gradum sortiri, idè ad tarditatem, seu raritatem potius, quàm ad densitatem urgere, in raritate tamen sumere inæqualitatem secundum magis & minus, ut ibi expositum fuit; idèque majoris distinctionis gratia parvæ, & raræ causam esse posuimus simplicem dolorem. Ut idè à facultate cum organo dolenti conjuncta duplex species potius difficilis spirationis nascatur, parva & densa; necnon parva & tarda, seu rara, quàm duplex ejusdem speciei differentia.

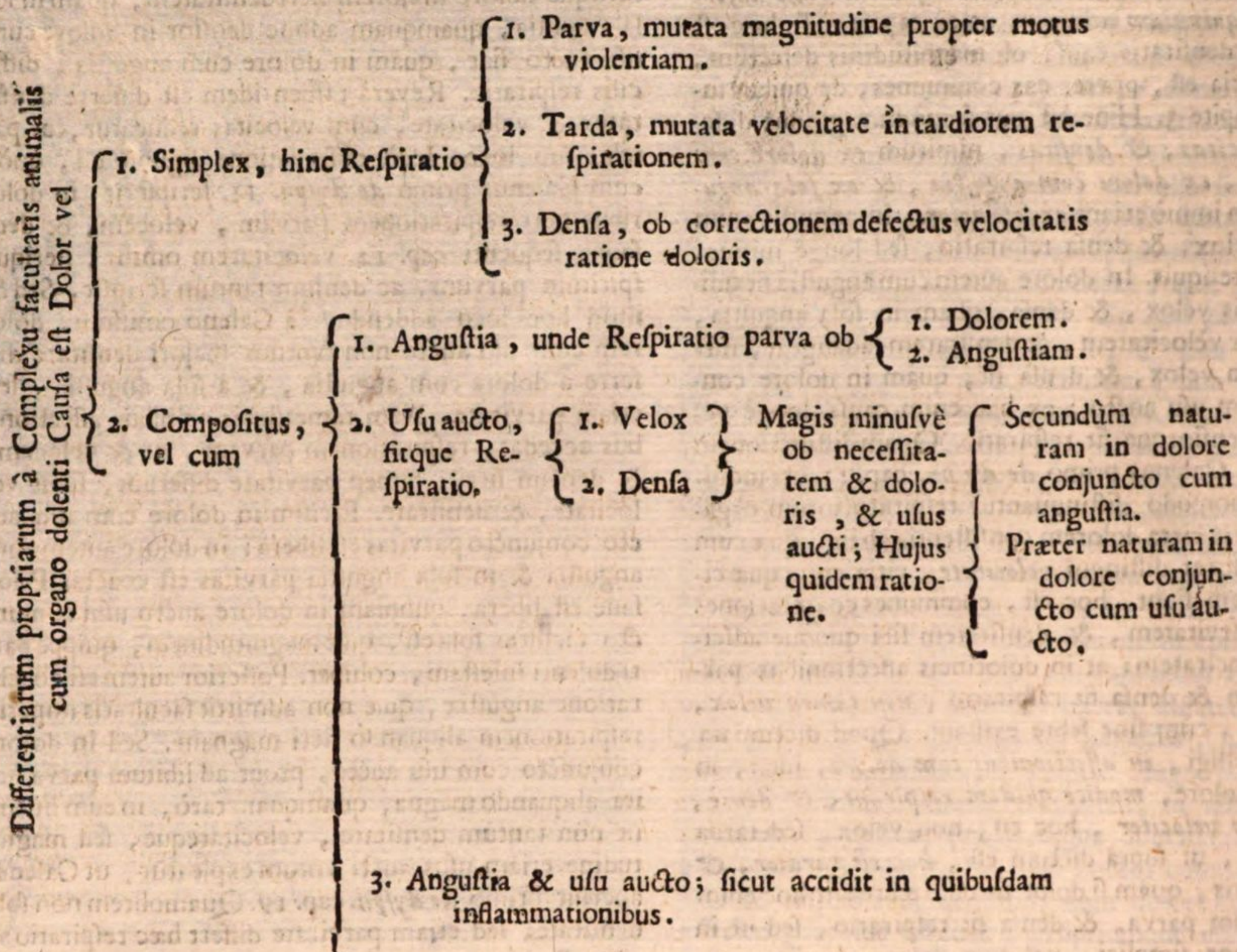
Parvitas
libera est
in dolore
cum usu
aucto con-
juncto:
Coacta est
in dolore
cum angu-
stia, & in
sola angu-
stia.

Dolor cum
angustia &
usu aucto
cur à Gal.
omissus.

SYNOPSIS IV.

De Applicatione Methodi ad Causas Proprias solius Difficilis Respirationis, & primò de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

CAPUT V.

De Causis propriis difficilis respirationis respectu organi per se sumpti; & de angustia, quomodo communis, & propria.

Cæterum præter species, ac differentias à propria causarum penu elicatas respectu organi cum facultatis actione conjuncti, alia quoque est aliæ causæ respectu organi per se sumpti. Hæc verò est magna, & densa respiratio ex erranti musculorum thoracis convulsione. Sumi hanc propriam differentiam ex ipso solo instrumento citra facultatis connexum, inde pater, quia ex musculorum thoracis convulsione dependet, quæ motus est non voluntarius ad differentiam tremoris, qui citra voluntatis imperium haud fit, ex Galeno de Tremore. Ex convulsione autem musculorum thoracis magnam, & densam fieri respirationem, præterquam quod superioribus libris abundè fuit demonstratum, hoc quoque Galeni auctoritatibus confirmari potest. Primò quidem quarto de locis aff. 7. dum ait, *nam magnarum respirationum alia quidem crebra est*, idest densa, atque huic complures sunt differentia; quarum alia alias dispositiones indicant. Constat verò, præter magnam, & densam respirationem ob usum auctum, communem, & propriam; & præteream, quæ fit ex communi angustia, ut post dicemus, nullam aliam dari, nisi quæ fit ex convulsione, quemadmodum in lactenti Puero Amici nuper observavi, quem nervalibus oleis thoracis & cervicis spinæ applicitis curavi. Idem satis conspicuè ex Galeno hauritur 2. acut. 44. qui ex Hippoc. sententia in offendentem spiritu, ex diaphragmatis coarctatione, magnum, & frequentem, hoc est, densum, vult reddi spiritum, qui in sursum latione est inæqualis, qualem etiam, & ut plurimum, in convulsione fieri autumat; igitur ex convulsione respiratio efficietur magna & densa, accedente inæqualitate. Propriam denique esse hujus difficilis spirationis causam, habetur primo de dyspn. cap. 18. dum ait, *igitur & quid eximium respiratio habebit*, eximium enim hoc, & singulare intelligit de thoracis convulsione ad differentiam pulsus, qui etiam si convulsivus dicatur,

tamen est ex accidenti ob errantem musculorum motum ex vaporum pravitate in malignis febribus.

Hoc loco videtur agitanda controversia de ipsa angustia, nunquid hæc sit causa communis, vel propria, & quoruplex, cujusque difficilis spirationis speciei, an ejusdem vel diversæ causa, cum angustia sit affectus in ordine ad organum absque facultatis connexu acceptum? Contingit verò, angustiam esse communem, & propriam. Est propria quatenus conjungitur cum affectu proprio, ut superiori capite dictum est. Proprius affectus est dolor, idè angustia cum dolore causa est propria difficilis spirationis parvæ, velocis, & densæ, ut etiam diximus lib. 1. cap. 10. Communis est duplex, per se sola angustia, & cum affectu communi, qualis est usus auctus. De sola angustia, tanquam de causa communi pulsus, & læsæ respirationis locutus est Galenus primo de dyspn. cap. 10. dum docuit, *in excessibus, & defectibus caliditatis non tantum pulsus, respirationemque convenire, sed etiam in coarctationibus sine dolore*. Ejus verba sunt: *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem, adde & citra febrem, per obturationes, aut durities, aut compressiones, aut omnino coarctationes quasdam sunt consimiles alterationes in utrisque actionibus, animalibus, & vitalibus efficiunt*. Et pro angustia simplicem intelligere, quæ sit sine febre, & sine dolore, patet sequenti cap. 11. cujus calce aperit, quomodo distinguatur respiratio ex sola angustia ab ea, quæ fit ex dolore una cum febre, ait enim: *nam non modice ipsis spiritus densat*, ipsis scilicet, quibus densus est spiritus ob dolorem cum usu aucto: quod non evenit illis, qui ob coarctationem organorum respirationis difficulter respirant, nimirum ob simplicem coarctationem, *moderate enim hæc fit, & multo infra summam densitatem*, hoc est, sicut difficulter spirant ob solam angustiam sine usu aucto, ita respirationis eorum densitas est infra summam densitatem. Quamobrem sola angustia est difficilis spirationis parvæ, velocis, & densæ, mirum tamen, causa communis, & non propria. De angustia cum usu aucto locutus est Gal. 4. de loc. aff. 7. ubi loquens de respiratione, quæ fit toto thorace ab angustia cum calore mixta, ait: *Si verò simul conveniunt in spiri-*

Magna & densa sit respiratio ex convulsione musculorum thoracis.

Quid eximium respiratio habere quomodo Gal. intel. ligat.

Angustia communis & propria.

Communis quoruplex. Angustia sola.

Angustia cum usu aucto.

Difficul-

Responsio.

Partes tho-
racis duæ
dilatatio-
nem præ-
pediunt.

spiritalibus instrumentis & calor, & angustia, ut in peripneumonia, &c. Quare & hæc communis est cau- Remanet inquirendum, cuius respirationis difficilis utraque angustia contra sit; simplex angustia, & angustia cum calore. Hæc de re egimus quidem lib. 2. c. 10. & in 3. de orthopnea, sed non sufficienter; maxima autem non caret difficultate. Rei difficultas est, quam Galenus diversis locis ex organorum respirationis angustia vult parvam fieri respirationem, & ratione spiritus, & ratione distensionis thoracis, ut 1. de dyspn. 11. & 3. cap. 7. ubi ex mente Hipp. orthopneam exponit parvam, & densam respirationem. Idem colligitur eodem lib. 3. c. 3. Tamen de eadem angustia loquens 4. de loc. aff. 7. eam, seu unam ex causis proponit difficilis anhelitus, qui fit toto thorace, siue simplex, siue sit mixtus usui aucto: at quæ sit difficilis respiratio toto thorace ex angustia, & calore magna est secundum thoracis dilatationem. Solvimus ibi dubium hoc de angustia distinguentes cum, & sine dolore. Quæ enim sine dolore, causa est parvæ respirationis, ratione quidem spiritus, sed magis ratione thoracis: quæ dolore est conjuncta, parva est utroque modo. Alata tamen responsio non evacuat difficultatem. Propterea quod angustia cum dolore sit propria causa difficilis spirationis, non communis; difficultas autem est de angustia, quatenus est causa communis, siue simplex, siue cum usu aucto complexa, de hac namque non tantum proposita pugnant; sed alia etiam Galeni loca.

Ut enim difficultatem Galenus dirimeret primo de dyspn. cap. 11. de angustia distinxit vel cum, vel sine usu aucto, nimirum hanc aut attingere ad ipsum solum thoracem, sicque aut ad totum, aut ejus partem; aut eandem spectare ad solos pulmones, nec non intermedias ipsorum organorum regiones. Si angustia ad solos pulmones, & regiones intermedias attineat, parvam inquit fieri spiritus inspirationem, multam tamen, & magnam thoracis dilatationem. Vice versa, si angustia ad ipsum solum thoracem, non ad pulmones, ac intermedias eorum regiones spectet, respirationem parvam non tantum vult fieri respectu aeris, sed etiam thoracis; ejus sunt verba: Verum cum juxta ipsum pulmonem affectus ipse incumbit, quamvis thorax se plurimum distendere possit, tamen parum inspirant: ita ubi intermediæ ipsorum organorum regiones fuerint occupata. Cum vero totus thorax, aut fortibus, aut aliter, parvus, & angustus redditur, manifestum est, quod & distensionem ad sui ipsius proportionem parvam efficiens, pulmoni causa est velocis inspirationis, velut in vitis dolorem non inferentibus contingit. Hinc loca superius allata facile conciliantur, quarto enim de loc. aff. 7. locutus est de angustia pulmonum, & regionum intermediarum; reliquis locis de angustia thoracis totius, & partis. Partes autem thoracis, quæ coarctatæ multam ejus dilatationem præpediunt, etiam si thorax ipse ex semetipso nec parvus, nec angustus sit, duæ sunt. Alteram quæ loco citato Galenus proponit, septum scilicet transversum. Alteram vero, quam ibi subicit, 4. de loc. aff. 7. proposuit, est autem guttur, & aspera arteria, hæc enim obstructa, ut in angina, de qua Hippoc. 3. Progn. 16. non tantum fit parva aeris inspiratio, sed etiam thoracis dilatatio ad magnitudinem impeditur, Galeni sunt verba. Quibus vero & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis consistit, nulla obstructione accedente in gutture, neque in aspera arteria: sed in illis cavitationibus, quæ inspiratum aerem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequitur magna thoracis dilatatio, sed non ita multas trahitur spiritus. Ut ideo non tantum angustia attingens ad intermedias ipsorum organorum regiones, sed etiam ad ipsas pulmonum cavernas aerem suscipientes, quas ventriculos Hippocrates appellavit, respirationem parvam respectu aeris, magnam respectu thoracis, efficiat; cavernæ autem pulmonum eorum sunt bronchia, regiones intermedia, spatia inania inter thoracem, & pulmones. Enimvero quæ sit causa, ob quam gutturis angustia, ut in angina, magnam thoracis dilatationem

impediat, non autem quæ pulmonum cavernas occupat, scire est necesse; ex coarctatione enim diaphragmatis thoracem angustari, & ad dilatationem impediti, satis constat, non tamen ita ex gutturis, & glottidis obstructione. Dico tamen, diversa ratione impediti magnam thoracis dilatationem ex diaphragmatis coarctatione, & gutturis obstructione. Priori eatenus impeditur, quatenus thorax ad ejus coarctationem coarctatur. Posteriori non multum dilatatur, quoniam aer liberè non transmittitur, quod non contingit in diaphragmatis, nec pulmonum cavernularum eorum angustia; liberè enim transmittitur, quamquam liberè non suscipiatur. Angustia enim asperatum arteriarum circa pulmones impedit sane spiritus susceptionem, non ejus tamen transmissionem. Sed quæ circa extremum guttur eatenus susceptionem impedit, quatenus aeris transmissionem interpellat; ideo diversa ratione hæc, & illa magnam thoracis dilatationem angustia impedit. Hanc respirationem colligo ex 4. de loc. aff. 7. quo leguntur hæc. In eandem dyspnœæ speciem, sed alia ratione labantur ii quoque, quos angina molestat, ob angustiam, quæ non fit in concavitatibus, quæ inspirationem suscipiunt, sed in iis, quæ ipsam transmittunt. Adnotanda sunt ea verba, sed alia ratione, cum supra dixerit, eandem esse dyspnœæ speciem, quæ nimirum fit ex pulmonis tuberculo, & quæ ex angina: non videtur autem eadem species, cum ex pulmonis tuberculo magnam thoracis dilatationem, ex angina exiguam fieri velit; eadem species non est magna, & parva respiratio. Dicendum tamen, eandem esse dyspnœæ speciem, non eodem tamen modo fieri. Eadem est, quatenus utraque est ex angustia respiratio respectu aeris parva, & densa. Non tamen eodem modo paucus inspiratur aer; ex pulmonis enim tuberculo paucus aer magna; ex angina paucus paucæ thoracis inspiratur dilatatione. Sed ad propositam regrediamur difficultatem. Non enim perpetuæ veritatis dogma esse videtur, ex diaphragmatis coarctatione, nedum totius thoracis paucam fieri aeris inspirationem cum exigua thoracis dilatatione. Et vice versa, ob angustiam circa pulmones, & intermedias ipsorum cavitates paucam multa thoracis dilatatione fieri spiritus susceptionem. De sepro transverso auctoritas est ejusdem Galeni 2. acut. 44. ubi loquens de ejus coarctatione, cibo intempestivo gravante, cum Hippocrate ait, respirationem aut valde magnam, aut frequentem; aut simul utramque fieri, verba ipsius hæc: frequens, magnusque fit actio in angustiam sepro transverso ob ea, quæ in ventre continentur alimenta, cum videl. neque victa neque probe a ventre confecta, inflationem parit. Et declarans, quomodo magna fiat respiratio hæc subdit. Nempe tunc obsepti transversæ angustiam de necessitate minus aeris inspiratur, quamquam thorax se ea, quæ prius dilatabat, dilatatione dilatat. De angustia in intermediis cavitatibus locus est Galeni primo de dyspn. 11. ubi vitis posthabitis ad ipsum thoracem attinentibus; & de iis, qui ad pulmones, ac intermedias regiones spectant, sermonem instituens, empyema eligit, quæ est puris collectio in intermedia cavitare, cujus puris præsentia compressus pulmo coarctatur; ex hac tamen angustia, scribit, non tantum parvam fieri aeris inspirationem, coarctatis asperis circa ipsum pulmonem arteriis, verum etiam parvam thoracis dilatationem, cum tamen nulla sit ex parte thoracis angustia. Galeni verba sunt. Pus enim, quod in ipso juxta hujusmodi affectiones continetur, causa fit ejus, quæ circa distensionem fit parvitas. Itaque tanquam neque ipse secundum naturam distendatur, minime æqualem facit spiritus attractionem. Hæc tamen loca prædictam minime lædunt veritatem. Ordior à postremo, cujus germana interpretatio est hæc; non enim primorum verborum sensus est talis, qualem externus eorum cortex præ se ferre videtur, pus nimirum thoracis cavitare contentum causam esse ejus, quæ circa distensionem fit parvitas, hoc est, causam esse parvitas distensionis, seu parvæ distensionis thoracis, non, sed sensus meditullium ita est enucleandum, causam esse parvitas inspirationis circa magnam thoracis distensionem. Et quæ subiunguntur verba prioribus ita coherent. Itaque neque

Quare
gutturis
angustia
magnam
thoracis
dilatatio-
nem impe-
diat.

Dubium

Solutio

Empyema
non tamen
parvam ae-
ris inspir-
ationem, si d.
& parvam
thoracis
dilatatio-
nem cau-
sat.Locorum
Gal. inter-
pretatio.

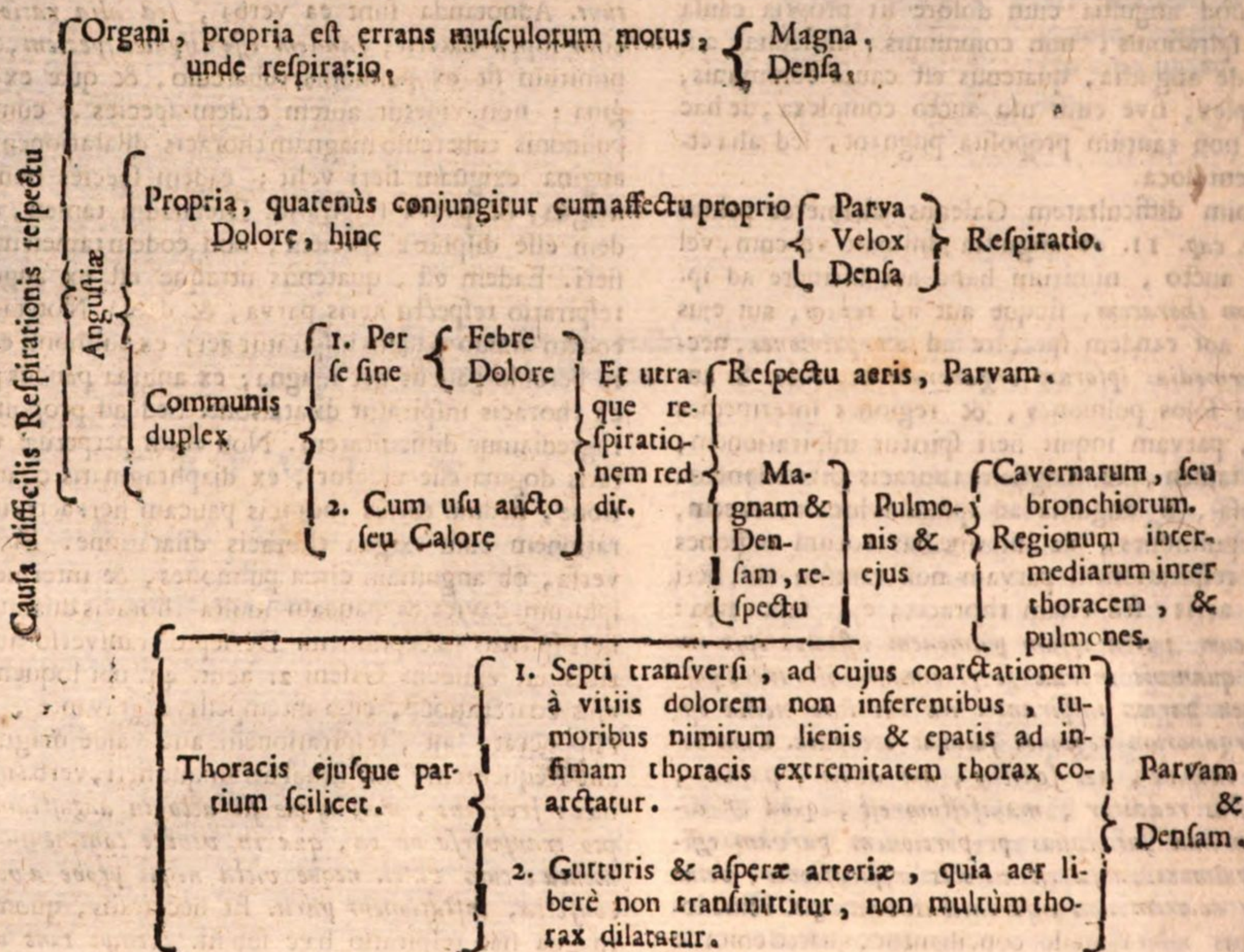

ipse secundum naturam distendatur; hoc est, quamquam thorax non distendatur secundum naturam, sed multo magis, tamen *minime aequalem facit spiritus attractionem*; spiritus enim attractio est ipsius inspiratio, quæ in empyemate non est æqualis magnitudini dilatationis thoracis. Alter locus de intersepti angustia longe difficilior est, qui tamen si recto iudicio percipiatur, contradictionis suspitione carebit. Recta ergo huius loci interpretatio in eo est sita, ut sciatur, cur Galenus primo de dyspn. 11. ea addiderit verba, *juxta infernam thoracis extremitatem*; & quid pro *vitiis dolorem non inferentibus* intellexerit, an fortasse sat non fuerit solius septi coarctati meminisse, ut thoracis angustia secundum eam partem statim deprehenderetur? ut quid ergo opus fuit addere *juxta infernam thoracis extremitatem*? Credendum igitur, non quamcumque,

& à quacumque causa septi compressionem thoracem ita coarctare, ut magna ejus dilatatio impediat: Sed quæ tantum ad infernam thoracis extremitatem à *vitiis dolorem non inferentibus*, tum moribus nimirum lienis, & epatis; hæc enim viscera septum ad infernam thoracis extremitatem intersepiunt. Quare cum ventriculi inflatio eam thoracis partem non comprimatur extremam, ideo nec omnino magnam ejus dilatationem impedit; cum nec tanta sit causa angustians, quæ magnam aliquo modo non admittat thoracis dilatationem, non tantam tamen, quantum habere posset, si nulla ex parte comprimeretur. Truncatis ergo omnibus difficultatum tribulis, proposita veritas emergit, simulque apparet, quomodo angustia sit causa communis magnæ, & parvæ, nedam velocis, & densæ respirationis; & quomodo sit causa propria ratione organi per se sumpti.

SYNOPSIS V.

De Causis Propriis difficultis spirationis respectu organi per se sumpti.

CAPUT VI.

De Causis propriis difficultis respirationis respectu solius facultatis animalis; Et de ejus imbecillitate.

Examinavimus causas difficultis respirationis proprias respectu organi tum per se sumpti, tum cum facultate conjuncti. Sequuntur causæ propriæ respectu solius facultatis. Dissimilitudo enim inter pulsum, & respirationem ex primo de dyspn. 12. attenditur *etiam juxta ipsam privatam facultatis causam citra organorum complexum*. Hæc verò est animalis ad differentiam pulsi, quæ est naturalis, aut saltem vitalis. Quare cum respiratio non tantum sit opus naturalis, sed etiam facultatis animalis, ideo pro hac parte propriam, pro alia communem habet causam. Distinguuntur ergo animalis, & naturalis facultas, cum enim hæc sit necessaria, necessariò etiam operatur, nec potest propriam cohibere actionem. Animalis verò cum sit libera libertate contradictionis, ut ajunt Physici, actionis suæ exercitio eam cohibere potest, ac torpida negligentius eam perficere. Fatiscit, ac in actione torpet animalis facultas, si cogitabunda ad aliquid aliud curiosè inquirendum distrahatur, ut prioris actionis obliviscatur, quemadmodum patet

de concitanter ambulante ad rem aliquam perficiendam, qui inter eundem rei alicujus cogitatione distractus itineris impetum remittit, donec velut à somno experrectus, sui conscius redditus, rursus impetu primo ad ambulandum se excitat. Ita mente motis, seu vacillantibus, ac delirantibus contingit. Cum enim eorum mens à phantasmatibus distrahatur, ideo etiam obliviscuntur eorum, quæ ad ipsorum vitam conferunt, & animalium actionum sunt negligentes, quousque à necessitate plus, minusve coacti expergiscuntur, & excitantur. Nam neque locum ejiciunt, nec ventris onus deponunt, nec cibum, nec potum petunt, nec quicquid aliud est generis. Si vero etiam petant aliquando, interim dum adhibent, obliviscuntur, & rursus monitorio opus habent. Sunt enim hæc omnes actiones, ut partim naturales, ita & animales; ideo ea parte qua animales cohiberi possunt, non omnino tamen, cum non sint omnino tales. Harum numero reponenda est respiratio. Quamobrem cum ex longo intervallo liberè agat animalis facultas distracta, seu per multum tempus, ad differentiam naturalis, hinc est, quod raram efficere potest eam actionem, quæ non deberet, ut propterea raritas soli animali facultati competat, non naturali. Et quæ hoc modo est actio rara, hoc est, ex animalis facultatis distractæ libertate, ex necessitate etiam est magna; magna enim

enim fieri cogitur, ut ejus raritas corrigatur, ut ex Galeno scribente hauritur. Quod enim saepe in debito tempore facere oportet, id ipsum acervatim urgente utilitate explere coguntur. Ideo acervatim plurimum mingunt, & pro una vice ultra mensuram bibunt, & singula alia eodem modo faciunt. Ita quoque, sicut, raro, ita acervatim respirant, ut ideo mota mens respirationis raræ, ac magnæ causa sit propria. Verumtamen ut in raritate conveniunt animales actiones, quæ sunt in delirantibus, ita in magnitudine discrepant, prout earum ad vitam necessitas major, vel minor postulat. Ea enim est prædictarum actionum differentia, quod ipsarum aliqua quidem ad vitam sunt necessaria, non tamen earum necessitas ita urget, ut facultas plus, minusve ad tempus ferri non valeat. Cujusmodi sunt bibere, mingere, egerere, & ideo mente motis segnes, negligensque est circa hujusmodi actiones facultas, easque cohibet quousque urgente utilitate eas explere cogitur. Tamen respiratio ad vitam est ita necessaria, ejusque utilitas ita urget, ut ipsam neque ad momentum deferere valeat. Hinc est, quod magnitudo est propria solius respirationis, non aliarum actionum animalium, quemadmodum raritas. Respirationis enim magnitudo in mente motis raritati æquæ respondet. Non ita reliquis actionibus accidit, quibus raritas magnitudinem superat, ut apud Hippoc. patet secundo Epidemiorum sect. 3. & 6. comm. 2. tex. 10. dum habet in abhorrentibus à potu, & vix bibentibus, phreneticos enim intelligit, quos primo Prorethet. comm. 1. tex. 16. brachypotas, hoc est, paucibibos appellavit, ut Galenus observat primo de dysp. 12. & 3. cap. 10. multo enim rariis, paulo vero plus bibunt; unde major est raritas, quam magnitudo. Hujus rationem adjungit Galenus, dum scribit. Quare tametsi plus pro una vice mente moti bibant, tamen quod multum temporis interstitium id faciant, evenit, ut universus ipsorum potus multo commodè rata mensura inferior, & paucior extet. Verum respirationis utilitas non expleta supra hoc quod grave, & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & non sinit torpere usque ad momentum. Recuperat autem statim id totum, quo per cessationis tempus fuit privata: itaque non rarus solum, sed & magnus spiritus efficitur, & tanto sane major, quanto rarior. Quod de aliis actionibus animalibus quibuscunque mente motorum enunciari haud potest; raritas enim longè magnitudinem superat. Et propterea rectè statuimus cum Galeno, solius respirationis magnæ, & raræ causam peculiarem, ac propriam esse animalem facultatem solam, utpote abque conjunctione cum organo acceptam. Enimvero antequam ad perfectiorem hujus causæ cognitionem accedamus, binas ex hæcenus dictis nascentes difficultates proponere, ac solvere necesse est. Altera quarum est, quomodo animalis facultas magnitudinis, ut raritatis, est causa propria, cum magnitudo ex urgente necessitate nascatur, sicut raritas ex ipsius facultatis libertate, videtur enim solius raritatis, non magnitudinis, causa esse. Altera difficultas est, quoniam non videtur in delirantibus magnam fieri posse respirationem, & ratio est, quia in mente motis respirationis magnitudo ex ejus raritate dependet, ut dictum est. Sed quomodo rara fiet mente motis respiratio, cum non solum per multum tempus, sed nec ad momentum possit desinere? Hoc forsitan fuit sophistæ argumentum, quo Galeno obganniens, probare se credidit, ejusmodi respirationis speciem in deliriis non apparere. Prima difficultas tollitur, quod animalis facultas in mente motis non est absolutæ magnitudinis causa, nec cujusvis, sed ejus tantum, quæ per longa sit intervalla. Nam etiam si utilitas urgens magnitudinis sit causa communis, nihilominus causa propria, ob quam magna sit per longa intervalla, hoc est rara, ipsa est animalis facultas, quæ non minus magnitudinis hujus, quam raritatis vera est causa. Secunda difficultas se solvit, ut enim respiratio ad vitam simpliciter est necessaria, reliquæ autem animales actiones non; ita differunt, quia animalis facultas jussu proprio reliquas ad tempus omnino sistit, ac supprimit, respirationem verò neque ad momentum potest, inde tamen non sequitur, haud minui posse, & ut parvam, ita raram fieri. Sed ut revertamur unde digressi: & quæ dicta sunt rectè per-

Barthol. de Dysp.

cipiantur, examinandum est, quid pro mente Galenus intelligat, eaque mota? Ulterius circa quæ mens mota versetur, & à quibus distrabatur, quomodoque respirare obliviscatur, nedum reliquis suis muneribus fungi? Tandem quomodo urgente necessitate, & facultate robusta existente accadat, raram fieri respirationem? & Gal. 1. de dyspnæa cap. 12. unà cum Hippoc. raritatis equidem, tarditatis verò non meminerit, cum reliquis capitibus ejus oppositam sæpius proposuerit, nimirum velocem.

Quo ad primum, pro mente hoc loco constat, Galenum intelligere sensum communem, quem 4. de loc. aff. 2. notitiam sensivam appellat, quæ ab imaginatione non distinguitur. Ita etiam Hippocrates in aphorismis pro mente, sensum communem intellexit, cujus commune objectum laborem, seu dolorem esse statuit, ut in Algologia aperuimus. Intelligit etiam pro mente rationem, ut contra Mercatum in scholio de loc. aff. in phrenitide. Quid verò pro mota mente sit intelligendum difficilius est investigare. Videtur verò tumultuarius indigare delirium, cum sæpius Hippocrates desipientiæ dyspnæam propriam esse scripserit, & ideo Gal. modò mentem motam, modò vacillantem nuncupaverit, pro mente vacillante intelligens rationem tumultuaria phrenitide obsessam: quod colligitur ex 4. de loc. aff. 2. dum ait, se semel synocho correptum circa objecta deceptum esse, non tamen rationalem facultatem adhuc vacillasse, hoc est, vera phrenitide laborasse, quæ rationem lædit. Dico tamen, mente mota quodcumque intellexisse delirium, phreneticum potissimum, non solum tamen, sed etiam quod est mœrentium. Mente igitur mota usus est, immò mente motis, ut quodcumque significaret delirium; ita & plurali numero deliria vocavit primo de dyspn. cap. 19. dum ait, in deliriis enim, & cap. 22. ipsa etiam rara ad deliria. Cum autem solam phrenitidem exprimere voluit, vacillationis nomine usus est, ut eodem primo cap. 12. dum ait, sic etiam, qui mente vacillant: & singulari numero delirium dicit, ut cap. 25. scribens. Delirii autem propria: similiter cum Hippocrate desipientiam vocat, & sæpius hanc vocat, quoniam ut plurimum hæc difficilis spiratio est cum phrenitide. Porro fieri respirationem magnam, & raram, non tantum in delirio tumultuario, sed etiam melancholico, ex Galeno patet 2. de dyspn. cap. 6. ubi de Uxore Dealcis cum Hippocrate loquitur, & ostendit, quomodo in ea fieret magna, & rara respiratio, non admodum delirantis, sed mœrentis. Conveniunt enim, & discrepant febricitando deliri & qui aliàs mœrore afficiuntur. Conveniunt magna, & rara respiratio, quæ est suspirium propriæ speciei. Differunt, quia in mœrore, & luctu, qui suspirant revocant spiritum, & cum sonitu expirant, quod ideo luctuosum suspirium dictum est ab Hippoc. ut exposuimus 10. cap. antecedentis libri. Deliri autem magnum, & rarum, sed sine intermittentia, seu revocatione, ac sonitu, spiritum trahunt, & obliuiofum suspirant suspirio. Et ut utraque magna, & rara respiratio in phreneticis, & mœrentibus conveniunt, & discrepant respirationis forma, & specie, ita conveniunt, & discrepant in causis. Etenim mœrentes duplicem ob causam hoc faciunt. Prima est, quoniam mœrentes difficulter spirantes circa curam, ob quam tristantur, conversantur ob id rariis, & minus respirantes per multas ex ordine actiones, deinde à defectu coacti, omnem ipsum semel explere coguntur, & hac causa conveniunt etiam, qui ob phrenitidem magna, raraque afficiuntur respiratione, ita sibi vult Galenus, necessitas quidem à prima causa consimilis est, utriusque scilicet & mœrenti, & phrenetico. Secunda causa, in qua discrepant mœrentes, & phrenetici, est, quam circa mœrores, & spiritus, & calor intus movetur, qui in alto coacervatus, ubi primum hominem molestat, necesse est amplius respirare. In phreneticis verò non intrò magis, quam extrà movetur, nisi fortuito aliud quoddam symptomæ existat. Quare his constat, hujusmodi respirationem non tantum phreneticis, sed etiam melancholico, & maniaco delirio contingere, cum mœror utrique delirio communis sit. Item quoque in mœrentibus cum febre luctuosum sit suspirium, & anxiferum ex ven-

Quid Gal. p. mente intelligat.

Quid pro mente mota.

Respiratio magna & rara & tumultuaria & melancholica sit suspiria

Magnitudo solis respirationis est propria.

Difficultas prior.

Posterior.

Prioris solutio.

Posterioris.

CAPUT VII.

De causa difficili respirationis respectu usus animalis, quomodo communis, & propria.

Communis causa diff. respirat. est duplex.

De hac causa pauciora dicturus sum, cum capite 2. hujus lib. plura de ea habuerim. Hujus tamen rei cognitionis perfectionis gratia distinctionem afferam de causa communis, & propria, qua non recte percepta, rem universam citra errorem assequi impossibile existimo. Sciendum igitur, communem causam duplicem esse. Prima communis, & vera, ea est, quæ neutrius unquam est propria, sed semper est communis, quippe utrique eodem tempore, ac modo competens est. Hujusmodi est usus naturalis, qui tam auctus, quam imminutus eodem tempore, & modo utrique simul competit, pulsui, & respirationi. Neque enim seorsim est videre ex usu naturali aut aucto, aut imminuto, pulsus solum, vel solam respirationem laedi, sed utraque eodem tempore, & modo eodem coafficitur. Secunda causa communis est, quæ etiam propria. Communis enim est, quia in communi causæ conditione convenit. Est autem propria, quia uni competit, & non alteri eodem tempore, nec modo eodem, potest tamen utrique eodem tempore, ac modo competere, tamen non necessario. Hujusmodi est usus animalis; hic enim, quatenus cum naturali convenit in communi conditione usus aucti, eatenus causa est communis ejusdem difficili respirationis speciei, magnæ, velocis, & densæ, ut Galenus scripsit primo de dy/pn. 7. his verbis. *Qua porro ex aucto calore, eadem ex animali spiritu ad nutritionem urgente species erant respirationis difficultatis.* Quatenus verò usus auctus soli animali spiritui, & non calori naturali, neque eodem modo, neque eodem competit tempore, eatenus usus animalis est causa propria solius læsæ respirationis magnæ, velocis, & densæ. Soli animali spiritui usum auctum convenire, demonstratum est cap. 2. hujus libri ex Galeno primo de dy/pn. 7. Non eodem modo convenire pariter ostendimus; animalis enim usus tunc est auctus, quando animalis spiritus vacuatur, & consumitur, ad differentiam naturalis, qui tunc est auctus, quando calor naturalis est auctus. Ita nec eodem modo in usu imminuto conveniunt, quia solus naturalis tunc est imminutus, quando ipse calor est hujusmodi: animalis autem tunc est imminutus, quando animalis spiritus est auctus, nec amplius consumitur. Propterea solus animalis usus auctus tantum solam inspirationem ad magnitudinem, ac densitatem mutat; naturalis verò, ut auctus ad easdem differentias, ut imminutus, ad oppositas. Tandem in expiratione discrepant, hanc etenim & usus auctus, & imminutus ob calorem præter naturam diversimodè permutat, quæ nullo modo animalis usus, sive auctus, sive imminutus, laedit. Quare cum usus auctus non eodem modo soli animali competat, & non naturali, idè hac ratione dicitur causa propria ejusdem difficili respirationis, cujus causa communis est in ratione usus aucti simpliciter accepti. Quod de usu naturali dici non potest, semper enim causa est communis. Occurrit difficultas, non enim verum esse videtur, animale usum tunc esse auctum ad differentiam naturalis, quando imminutus est spiritus animalis, Galenus enim primo de dy/pn. 7. quærens, cur in ætate crescentibus magna, velox, & densa fiat respiratio, respondet, fieri propterea, quod illis caliditas amplior existit; & illis quidem animalis spiritus substantiam cum corpore coaugeri est necesse. Si ergo animalis spiritus coaugetur, & idè respirationem magnam, velocem, & densam reddit, consequens est, tunc usum animale auctum esse, quando auctus est spiritus animalis, & non imminutus. Similiter inquirens, cur in decrescantibus parva, tarda, & rara fiat respiratio? respondet, quia minor in ipsis calor redditur, & animalis spiritus contabescit; igitur tunc erit imminutus animalis usus, cum diminutus, & non auctus erit animalis spiritus: & præterea non tantum ut auctus, sed etiam ut imminutus animalis usus causa erit utriusque oppositæ difficili respirationis, sicut naturalis. Respondendum, dum tractatur de usu aucto, vel imminuto, tractari de aucto, & imminuto præter naturam, quo sensu diximus, animale usum

Soli animalis spiritui usus auct. convenit.

Dubium.

Responso.

tunc esse auctum, cum est imminutus, & consumptus animalis spiritus. Quod satis clarè ex Galeno colligitur primo de dy/pn. 7. dum habet. *At verò quibus animalis spiritus evacuatur, & ob id citare nutritione opus habet, hi non solum valde, sed & cito, & dense respirant: quibus verò nihil evacuatur, hi contrariam illis habent inspirationis speciem.* Et clariùs de exercitiis infra. *In currendo namque, & luctando, & quomodocumque aliàs viriliter exercendo, valde, velociter, & dense inspiramus, quiescentes verò parum, tarde, & rare: propterea quod in concitatis motibus caliditas quidem augetur, consumitur autem spiritus animalis: ubi vero quiescimus, & immoti manemus, caliditas marcescit, spiritus autem aut nullo modo, aut omnino modice consumitur.* Est ergo præter naturam auctus usus animalis, quando consumptus, & per consequens imminutus est animalis spiritus: tuncque præter naturam imminutus est, quando secundum naturam auctus, aut saltem modicè consumptus. Quod autem de usu animali, & præter naturam imminuto dictum est, etiam secundum proportionem de eodem secundum naturam aucto, & imminuto subaudiendum. Increscantibus namque si animale spiritum coaugeri cum corpore est necesse, mole majorem, & copiosorem fieri quoque opus est, (hoc enim significat, animale spiritum coaugeri cum corpore;) ut ergo mole major, & copiosior fiat spiritus, respiratione magna, veloci, & densa indiget, qua copiosorem ad se aerem alliciat. Similiter increscantibus naturaliter mole minor tunc animalis redditur spiritus, cum ejus urgens necessitas respirationem magnam, velocem, & densam ex postulat, ut qui minor major fiat. In decrescantibus sanè res capta est difficilior, secundum tamen proportionem naturalis ad præter naturam res est intelligenda; non enim eorum contabescens spiritus imminuti usus rationem sortitur, sed aucti secundum naturam, habito respectu ad ætatem ipsorum decrescantem, & idè talis ipsis respiratio sit, parva nimirum, tarda, & rara, qualis natura requiritur. Cujus rei signum est, quoniam si decrescantibus animalis spiritus, magis quam oporteat, decreverit, & contabuerit, augetur respirationis magnitudo, densitas, & velocitas; ut propterea etiam decrescantibus tunc præter naturam animalis usus sit auctus, quando præter naturam est imminutus, & consumptus animalis spiritus: imminutus verò secundum naturam auctus esse dicitur, respectu ejusdem eadem ætate præter naturam aucti. Verum enim verò quod de usu animali aucto pro læsa respiratione, seu de propria causa, dictum fuit, ut exactè percipiatur, nobis demonstrandum relinquitur, quibusnam præter naturam affectibus contingat, solum usum animale sine naturali solam imminutare respirationem; hoc namque Galenus quidem 1. de dy/pn. 7. tetigit, non solum tamen animalis, sed utriusque simul exempla indigitavit de crescantibus, & currentibus, de quibus supra. Hujusmodi ergo sunt apoplexies, seu spirituum interceptiones, quarum meminit Galenus 4. acut. text. 23. & 37. quæ in venis, & arteriis jugularibus fiunt, è quibus epilepsiam, & apoplexiam privativam fieri libro de Polyamnia scripsimus. Differunt namque apoplexia positiva, & privativa, illa enim ut sit per essentiam, & per primariam affectionem in cerebro, ita respirationem habet magnam ex usu cordis aucto, à quo etiam spuma apoplectica, & inæqualem ob facultatem impeditam. Privativa verò, sicut cerebrum privativo laborat consensu ob spirituum interceptionem; ita respirationem magnam, ac densam sortitur, necnon inæqualem ob spirituum animalium resolutionem ex vitalium suffocatorum penuria pendentem; ne tamen apoplexis sit peripneum, de qua Hippoc. in Coacis. Idè multum aeris per nares inspiratur, ut animalium jactura, quò magis fieri potest, ipsius aeris usura refarciatur; propterea solus usus animalis in apoplexiis causa sit propria solius difficili respirationis. Sed ut ad priorem de communi causa, upde digressi, distinctionem regrediamur, sciendum, illud idem de sola angustia, & facultate imbecilla sentiendum, ac de usu animali. Utraque enim, ut communi conditione, vel angustia, vel imbecillitatis,

Qualis respiratio in validis exeritiis.

Quomodo usus animalis, præter naturam auctus dicitur, & quomodo imminutus.

Qualis in crescantibus & decrescantibus respiratio.

In quibus affectibus solus usus animalis sine naturali solam imminutare respirationem tet.

Differentia inter positivam & privativam apoplexiam.

Angustia quomodo communis & quomodo propria late respicitur causa.

millitatis, communis est læsi pulsus, & respirationis causa; ita scorsim utraque unius, & non alterius, causa esse potest propria hoc modo. Angustia quidem, quatenus indiscriminatur, & respirationem lædit, eatenus communis est causa. Angustia verò asperarum arteriarum solam lædens respirationem, ejus hoc modo est propria causa. Ita cum solas lenes obturat, solius pulsus læsi causa est. Nam etsi lenium arteriarum angustia non tantum pulsus alterari, sed etiam aliquando respiratio possit, ut in

Antipatro, non tamen in omnibus necessariò, nec in eodem semper, ut de eodem Antipatro ex Galeno patet 4. de loc. aff. ult. Idem est de facultate imbecilla statuendum, cum & sensum, & conjunctim ex ipsa lædi possit pulsus, & respiratio; ideoque tali acceptione communis, ac propria causa est vocanda. Quod asserimus volumus ad discrimen causæ propriæ difficultis respirationis, quæ ita est propria, ut nullo modo communis esse possit, sive pendeat à facultate cum organo conjuncta, sive à facultate per se sumpta.

SYNOPSIS VII.

De Causa difficultis Respirationis respectu usus Animalis, quomodo communis & Propria.

Causa difficultis Respirationis respectu usus Animalis

1. Ea est, quæ neutrius unquam est propria, sed semper est communis; quippe pulsui & respirationi competit eodem tempore, & modo, & est usus naturalis.

Communis duplex

tām auctus, quàm imminutus.

2. Ea, quæ potest esse

1. Communis, quia in communi causæ conditione usus aucti convenit.

2. Propria, quia uni competit & non alteri eodem tempore, & modo, & est

Usus animalis Angustia. Facultas Imbecilla.

Propria, quatenus usus auctus soli animali spiritui, & non Calori naturali comperit, neque eodem

modo, tempore.

Usus

Animalis tunc est, quando animalis spiritus vacuatur, & consumitur, ut in apoplexiis.

Naturalis tunc est, quando Calor naturalis est auctus.

Imminutus

Animalis, quando animalis est auctus, nec amplius consumitur, aut modicè consumptus est.

Naturalis, quando ipse Calor est imminutus.

CAPUT VIII.

De Causa inæqualis respirationis communis, & propria.

Ultimo loco inæqualis respirationis causæ rùm communes, rùm propriæ sunt perpendendæ, tam penes ejusdem inæqualitatis differentias primo, & secundo libro adductas, quàm circa ipsas quatuor difficultis respirationis species communes, & proprias: ita inæqualitatis causæ patebunt, nedum ejus quæ supra eas quatuor quintam addit. Cum ergo alibi dixerimus, duplicem esse inæqualitatem, essentialem, & accidentalem, rursus scire est necesse, inæqualitatem accidentalem, respectu causarum à quibus dependet, pariter duplicem esse, communem, & propriam. Accidentalis inæqualitas communis est duplex. Prima fit ex coarctatione, seu angustia asperarum arteriarum; angustia enim causa est communis inæqualitatis respirationis, & pulsus, prout vel ad lenes, vel ad asperas arterias, vel simul ad utrasque attinet; per essentialiam, aut per consensum affectas, cum scilicet lenes obturata, ac plenæ asperis comprimunt, ut Anipatro accidit, de quo de causâ in specie, vel vice versa, cum asperæ comprimunt lenes; & de hac coarctationis causâ communis egit Gal. 1. de dyspn. cap. 10. 11. 17. 18. & 23. Et hæc inæqualitas communis ob coarctationem cum sit inæqualitas secundum motum, singularis, vel systematica esse potest, vel in una, vel in pluribus respirationibus, prout major, & minor est ipsa coarctatio: & hæc est illa inæqualitas accidentalis communis, quæ ad magnam, & den-

faciam reducitur. Secunda inæqualitas accidentalis communis pro causa habet facultatis animalis imbecillitatem. Tamen cum facultas imbecilla fiat tum ob solam resolutionem, tum ob ejus concentrationem, ac impedimentum, mirum est, cur Galenus omnibus tribus libris de dyspn. prioris, & non alterius meminerit. Solius sanè imbecillæ ob resolutionem meminit lib. 1. cap. 18. & potissimum in capitis decimi septimi calce, dum ait: Relatum etiam de illis, quod ob facultatis debilitatem pulsuum inæqualitas fieri possit, cum præ impotentia arterias pro una vice perfectè dilatare non possit: resistunt enim interim, & conquiescunt, velut senes circa viam perficiendam. Fieri autem potest aliquando, & circa respirationem quadam inæqualitas secundum eam, quæ juxta unam actionem, tum quæ circa plures contingit, & systematica à Græcis appellatur, ob quandam facultatis ipsam efficientis debilitatem. De eadem facultatis imbecillitate ob resolutionem, tanquam de causa communis inæqualis respirationis, intermittentis nimirum, locutus est eodem libro cap. 23. & 4. de loc. aff. 5. & 7. Verum de alia facultatis imbecillæ ob concentrationem specie in libris, ut dixi, de difficili respiratione nil prorsus dixit, cujus rei causa mihi est ignota. Ni dicamus, Galenum prædictis libris nil de ipsa scriptum reliquisse, eò quod ejus causa, non ad ipsum thoracem, vel ejus partes, aliquo modo attineat, sed ad partes extra thoracem; proposuerat autem sibi Galenus agere tantum de causis illis dyspnæ, quæ aliquo modo ad thoracem spectant in libris de difficili respiratione. Quamobrem sicut animalis facultatis ob resolutionem imbecillitas ex spinalis medullæ, vel

Facultatis animalis imbecillitas ob resolutionem & concentrationem.

Inæqualitas accidentalis respectu causarum duplex est.

Inæqualitas communis secundum motum est singularis, vel systematica.

vel septi transversi, vel alterius similis refrigeratione oboritur: ita alterius imbecillæ causa principaliter impedimentum est ex angustia, nullo modo ad thoracem, sed ad influentis facultatis originem, cerebrum nempe attinens, cum angustum redditur, sicut in apoplexia, ut vix animalis facultatis ad nervos musculorum thoracis influxum admittat. Ob hanc enim angustiam respirationem secundum motum, hoc est, intermittentem, & secundum transitionem ad varias differentias inaequalem fieri, patet ex Galeno 3. de loc. aff. 10. dum de apoplectica respiratione loquitur statuens ex vehementia, quæ spirationi infertur, apoplexiæ magnitudinem dijudicari ejus verba sunt: *Cum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: cum vero paulum impeditur est, parvam in cerebro noxam esse comiscere oportet. Sanè omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et sanè mori contingit apoplecticos ob id, quod spirare non possunt.* Non possunt autem spirare, quia impeditur facultas, & impedita tandem suffocatur. Ex hac causa respirationem fieri intermittentem cum in una, tum in pluribus respirationibus, immò deficientem, & reciprocam, patet, dum ait, *quæ & intermittitur, & cum violentia trahitur.* Fieri in ea transitum inaequalem ad varias differentias, magnitudinem scilicet, ac parvitatem; densitatem, ac raritatem, quemadmodum etiam in pulsu inaequali colectivo ob facultatem aggravatam, patet, cum primum ait, *magna cum violentia trahi,* magna enim ita fit respiratio ob usum cordis auctum, quin immò & densa, à quo etiam fit spuma apoplectica. Et dum subjungit, *mori Apoplecticos ob id, quod spirare non possunt,* apparet, parvam, & raram fieri ob facultatis impeditæ imbecillitatem. Ita quoque inaequalis pulsus differentias, causasque distinguimus; Si enim ex resolutione imbecillitas nascatur, nulla in ipsa pulsus inaequalitate singulari, vel collectiva observatur ad magnitudinem transitio, sed inaequalitas est cum sola parvitate, & raritate conjuncta: si verò ex impedita, & aggravata facultate inaequalitas pendeat, transitus fit inaequalis ad magnitudinem, & densitatem, seu crebritatem, nedum ad parvitatem, & raritatem. Ulterius quoque in apoplexia ea fit inaequalis respirationis species, quæ dipnoa dicta est, leviori scilicet apoplexia, sicut in fortiori fit intermittens. Cum enim dipnoa fiat ex angustia cum usu aucto conjuncta, si accidat in apoplexia mitiorem esse angustiam, inaequalis respiratio est intercurrentis, quæ est dipnoa in leni apoplexia: si autem contingat, fortiolem esse angustiam, inaequalis spiratio fit intermittens, ut in forti apoplexia. Quod colligo ex eodem Galeno loc. cit. dum ait, *cum vero paululum impeditur est,* nimirum, cum parum est impedita respiratio, pauca est in ipso cerebro noxa, hoc est angustia; idè sicut ob magnam noxam in forti apoplexia fit inaequalis spiratio intermittens, ita ob minorem angustiam urgente usu in levi apoplexia inaequalis respiratio fit intercurrentis. Quamobrem ex sola facultatis imbecillitate, seu resolutione inaequalitas fit tantum secundum motum interruptum, non tamen secundum inaequalem transitionem ad varias differentias, quippe rara, & parva fit semper. At ex facultate aggravata utroque modo fit inaequalis & secundum motum, & secundum differentias: & quidem ratione motus bifariam, intermittens, & intercurrentis, ut dictum est. Caterum eadem inaequalitas ad modum pueri plorantis, ut communem respirationi, & pulsui competentem, ita propriam habet causam soli respirationi: & est musculorum thoracis convulsio, quam hujusmodi paritæ dyspnœam ex centies dictis constat. Et non tantum ex convulsione, sed ex quolibet alio erranti musculorum motu inaequalis redditur, qualis est tremor, & palpitatio, ut habetur ex primo de dysp. cap. 18. dum Galenus ait. *Sunt igitur propria musculorum affectiones convulsiones, palpitationes, & tremores.* Et paulò infra. *Quemadmodum enim ambulatio inaequalis fit, crurum musculis aut trementibus, aut palpi-*

tantibus, aut convulsis, ita & respiratio aliquando fit inaequalis propter thoracis musculos offensos. Quoniam verò ex convulsione ut plurimum talis fieri contingit respiratio, hinc est, quod Hippocrates & Galenus ejus potissimum meminerint. Ad quas autem methodi differentias hæc inaequalis & accidentalis propria ex convulsione referatur, jampridem dictum est, ad magnam scilicet, ac densam. Dubitatur hoc loco, an ex utilitate aducta, tanquam ex communi causa fieri possit respiratio inaequalis intermittens? Dubitandi occasio ex eo est desumpta, quoniam hætenus suppositum est, ex usu aut aucto, aut imminuto, æqualem semper fieri respirationem, aut magnam, & densam, aut parvam, & raram: sicuti etiam pulsus ex usu aucto æqualis est. Hoc namque docuit Galen. 2. de caus. puls. 5. (quem locum etiam observavit Capiaceus de pulsibus cap. 19.) videlicet ex usu aucto non fieri sensibilem inaequalitatem, sed solummodò ex instrumenti ineptitudine, & facultatis imbecillitate. Galenus tamen secus sentire videtur 3. de loc. aff. 7. scribens. *Est & alia dyspnœæ species, cum veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, idque nonnunquam inspirando, nonnunquam expirando, sive hoc accidat ob musculorum thoracis convulsionem, sive ob caloris copiam;* videtur autem hæc esse inaequalis spiratio intermittens, quam non tantum ex convulsione, verum etiam ex usu aucto fieri autumat. Tamen si Galeni locus rectè intelligatur, patebit ex utilitate aducta, haud intermittentem fieri respirationem; sunt enim subsequencia antecedentibus verbis conjungenda, cum enim ait; *sive ob caloris copiam,* ne quis crederet, inaequalem respirationem ex usu aucto, ut ex convulsione, proficisci, subjungit, *cogentis laborantem continenter vel inspirare, vel expirare:* si enim ex calore continens fit respiratio, hoc est densa admodum, ut continua esse videatur, conspicuum est, ex hac causa non media quiete thoracis opus intercipi, inspirationem scilicet, & expirationem. Et enim brevi quiete thoracis opus intercipi duplicem habet sensum, proprium, & improprium. Proprius est, ut brevi quiete alteruter respirationis motus intercipiatur, inspiratio, vel expiratio: & hoc modo respiratio inaequalis intermittens redditur. Improprius est, ut brevi quiete thoracis motus intercipiatur, hoc est, ut brevis cessatio inter utrumque respirationis cadat motum, & ita respiratio continens, sive densior efficitur, non tamen inaequalis. Ex usu igitur aucto continens, non tamen inaequalis, fit respiratio. Denum accidentalis inaequalitas, non quidem secundum motum, sed differentiam secundum magis, & minus è propria dependet causa, cum nimirum ex simplici dolore inaequalis fit respiratio parva, & tarda, ut sæpè demonstravimus. Et hæc de inaequalitate accidentali secundum motum, quæ respirationis speciei sua natura æquali accidit, ex causa tum communi, tum propria. Porro, essentialis inaequalitas differentis ex sua natura semper inaequalibus inaequalitate differentiarum competens, ex propria semper oritur causa, quemadmodum difficilis spirationis species, quæ ita inaequales sunt, propriae sunt, nunquam communes. Causarum propriarum altera est dolor, altera delirium: prior parvam, & densam inaequalem: posterior magnam, & raram inaequalem efficit. Postremo loco, ut capiti colophonem imponamus, adnotandum, inaequalitatem accidentalem, quæ communi competit differentia, magnæ, & densæ, aliquando per accidens cum propria catulire, ut quæ ex convulsione fit inaequalis, ratione enim desipientiæ fit magna, & rara, ut de Dromade Uxore apud Hippocratem patet, quam convulsam interuisse adnotavit, & tamen spiritum magnum, & raram revulsam habuisse, scriptum reliquit, ob desipientiam, ut Galenus explicuit 3. de dysp. cap. 9. & nos 2. lib. Ita quæ ex angustia asperarum artierarum, tanquam ex communi causa, magna fit respiratio respectu thoracis, parva evadit, si angustia ipsum afficiat thoracem. Hucusque igitur de causis synecticis difficilis spirationis respectu instrumenti, Facultatis, Ususque.

Transitus
inaequalis
ad varias
respirationis
differentias.

In fortiori
angustia
inaequalis
spiratio fit
intermittens.

Ex omni
erranti mu-
sculorum
motu inae-
qualis red-
ditur respi-
ratio.

Dubium.

Responsio.

Quandæ acci-
dentalis
inaequali-
tas è pro-
pria depen-
deat causa.

Causa es-
sentialis
inaequalita-
tis propria
duplex do-
lor & deli-
rium.

SYNOPSIS VIII.

De Causis inaequalis respirationis.

Causa Inaequalitatis Respirationis est vel

1. Commu- nis duplex	1. Coarctatio seu An- gustia asperarum ar- teriarum, quæ se- cundum motum est vel	Singu- laris Syste- matica.	vel in	Una Plu- rib.	Respiratio- nibus.
	2. Faculta- tis animalis Imbecillitas secundum	1. Morum interru- ptum ob	1. Solam resolutio- nem pro- pter	Spinalis me- dullæ Septi transv. Alius similis partis	Refrigeratio- nem
1. Acci- dentalis, eaeque vel	2. Faculta- tis animalis Imbecillitas secundum	1. Morum interru- ptum ob	2. Ejus concentrationem propter angustiam ad Cerebrum, ut in Apoplexia.		
	2. Propria est vel	1. Musculorum thoracis convulsio, cum qua propria interdum Com- munis per accidens jun- gitur, ut de Dromadæ uxore apud Hippocr. ubi respiratio ratione.	2. Differentiam secundum ma- gis & minus è propria de- pendet causa, cum scilicet ex simplici dolore	Parva Tarda	fit respira- tio.
2. Essentialis semper Propria, quæ duplex	1. Musculorum thoracis convulsio, cum qua propria interdum Com- munis per accidens jun- gitur, ut de Dromadæ uxore apud Hippocr. ubi respiratio ratione.	Defi- pien- tia Con- vul- sionis	Magna Rara Magna Densa Inæqual. Dipnoa.	erat	
	2. Quilibet errans motus musc. inæqua- lis ut		Palpitatio. Tremor.		
	1. Dolor, qui	Parvam Densam			
	2. Delirium, quod	Magnam Raram			

CAPUT IX.

De Causis Secundariis communibus, & propriis
difficilis respirationis.

Post causas dyspnœæ synecticas, quas Galen. *de dyspn. cap. 23. principalia causarum genera* nuncupavit, quæ ipsum facultatis, usus, & instrumenti trivium componunt, causæ sequuntur secundariæ, alterantes quidem, sed non generantes respirationem. Et hæc quoque ut pulsuum, ita respirationum causæ sunt communes, & propriæ. Communes quidem quatenus utrique competunt, respirationi, & pulsui. Propriæ autem, quatenus soli respirationi. Sunt causæ secundariæ naturales, præter naturales, & non naturales. *Non naturalibus* fororiant pulsus, & respiratio, ut videre est apud Galenum primum *de dyspn. cap. 7.* ubi inductione demonstrat, ad easdem speciei differentias vario modo mutari respirationem *in anni temporibus, regionibus, aeris constitutionibus, exercitiis, lavacris, somno,* reliquisque ad res non naturales atinentibus, ad quas etiam pulsus mutantur, prout videlicet augetur, vel exolvitur naturalis usus. At in *naturalibus* causis partim conveniunt, partimque discrepant respiratio, & pulsus. Conveniunt quo ad naturalia *in sexu & ætate:* & quanquam Galenus loco citato *de sola ætate,* & non de sexu sit locutus, tamen quod de ætate, illud idem de sexu est subaudiendum. Discrepant pulsus, & respiratio in naturalibus ratione temperamenti. Quod ut percipiarur, distinguendum est de temperamento, quatenus vel corpus, vel animum afficit. Temperamen-

tum enim, ut qualitatibus corporalibus corpus afficit: ita qualitatibus spiritualibus, moribus nimirum, animum ad sui naturam imprimit (animi enim mores sequuntur corporis temperaturam.) In temperamento igitur, ut corpus qualitatibus corporeis afficit, conveniunt pulsus, & respiratio: in eodem tamen, quatenus animum moribus inficit, discrepant. Priori quidem conveniunt, qualis enim est temperamentalis qualitas, talis etiam est pulsus, ac respirationis conditio. Posteriori verò discrepant ob rationem à Galeno assignatam primo *de dyspn. cap. 18.* quam libro primo cap. 13. nos declaravimus; in animi enim passionibus ob morum diversitatem variis, hominibus variat respiratio, & ad inaequalitatem permutatur, quod de pulsu non verificatur. Quandoquidem etiam si ex animis pathematis pulsus quoque mutetur, is tamen in omnibus æquè mutatur, diversimodè respiratio ob diversos animi mores; felices enim, & ærumnarum expertes, ac molles circa singulas actiones inaequaliter respirant, etiam si nihil adeò magnum eos cogat: qui verò ad laborem industrii, ac generosa mente præditi sunt, nequiquam, ni eorum facultas insigniter debilitetur. Hinc est, quod quidem non ex animi passionibus, quæ sunt res non naturales, sed ex animi moribus, qui sunt naturales, sola mutatur respiratio, non pulsus. Tandem in præternaturalibus causis conveniunt, & discrepant, hoc est, in affectibus præter naturam; communi quidem angustia, & facultatis imbecillitate, ceu communi causa conveniunt; peculiari verò, nimirum dolore, & delirio, discrepant.

Quomodo
pulsus &
respiratio
conveniunt,
& discre-
pant in na-
turalibus
præter na-
turalibus
& non na-
turalibus
causis.

Causæ se-
cundariæ
diff. resp.
duplices
communes
& propriæ.

SYNOPSIS IX.

Secundariae causae Respirationis sunt duplices	1. Naturales ubi Respirat. & pulsus	1. Conveniunt in Sexu.	1. Corpus qualitati- bus corpo- reus afficit, conveniunt.	Pulsus, & Respiratio
	2. Præternaturales quæ	2. Discrepant ratio- ne tempe- ramenti quatenus id	2. Animum morib. in- ficat, dis- crepant	
	3. Non Na- turales ad quas muta- tur	1. Conve- niunt in 2. Discre- pant	1. Communi Angustia. Facultatis imbecillitate. Dolore. Delirio.	

CAPUT X.

De simplicium, necnon per se, mutuoque compositarum difficultis spirationis differentiarum ad causarum prænotiones inutilitate.

Explicata causarum difficultis spirationis natura in genere, superest pro methodi complemento examinare, quando ad ipsas quinque cardinales differentias methodum componentes reliquæ, quæ formali ad ipsas nequeunt, causali referantur reductione, ut differentiarum superfluitas à scientifica hac methodo rejiciatur. Hanc verò causalem assequemur reductionem, si reliquarum differentiarum ad causarum, à quibus dependent, prænotionem indigendam inutilitatem ostenderimus. Hanc primum de simplicibus, mox de mutuo, ac per se compositis, demonstrabimus. Differentiæ sanè simplices nullam certam, ac determinatam causam seorsim demonstrant; singula enim earum indiscriminatum communem causam prælagit, vel propriam. Communis causa est *usus*; propria est *affectus*. Ita enim sola *magnitudo*, vel usum auctum, vel affectum, delirium nempe indicat. Similiter *parva* respiratio, vel usum imminutum, vel affectum dolorem. Sic *raritas*, vel usum imminutum, vel affectum, delirium. Pariter *densitas* vel usum auctum, vel affectum, dolorem. Et quod dictum est de raritate, & densitate, idem subaudiendum est de velocitate, & tarditate impermixta. Quamobrem simplices differentie nullam certam causam designant, cum non magis propriam, quam communem; neque hanc magis, quam illam, sectantur solæ. Nunquid ergo, quod non simplices, compositæ forsan præstabunt? Primum sanè obtuitur quæ per se, mutuoque compositæ sunt differentie ad prænotionem utiles, nedum artificiosæ esse videntur. Sunt enim hæc omnes, quæ vario modo componuntur tarditate, velocitateque magnitudini, ac parvitati conjugatæ. In contrarium tamen colligitur ex Galeno primo de dyspn. cap. 23. dum ait. Porro non solum ex demonstratione, differentiam circa velocitatem, & tarditatem non necessariam ad prænotionem esse (nam neque si solam accipias, neque si cum aliis copules, commoditas aliqua ex illis fit manifesta) sed ex ipsa rei natura apparet, & idem superiore capite statuerat, neque omnino opus nos habere velocitatis, ac tarditatis meminisse; hæcque ratione libro 3. cap. 9. circa finem Hippocratem excusat, quippe, aut velocis, aut tardæ respirationis prænotionum libro haud meminerit, quia non utiles, sed

ut reliquæ, utilibus continentur. In oppositum tamen utilissimas esse differentias scribit: & videtur primum hæc contradictio hauriri posse, cum primo de dyspn. cap. 22. sermonem instituens de iis, quibus rara, & magna penitus fit respiratio; negat eis velocem, ac tardam fieri, habet enim. *Mente motis rara penitus, & magna, velox autem non omnino, neque tarda.* Et tamen cap. 20. iisdem magnam, ac tardam fieri affirmat, scribens, *Rursus verò magna, & tarda solis mente motis contingit, atque his non semper.* Hujus differentie quoque utilitatem proponit eodem libro cap. 9. ubi loquens de respiratione, quæ fit in dolore, ait, in dolore sine ardore tardam, & parvam fieri respirationem, & cum sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis partium, non verò urgeat utilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos à natura constitutos, tunc motus thoracis manifestè tardior redditur. Loquens præterea eodem capite de respiratione difficili, quæ fit in dolore mixto cum aucta utilitate, non quidem parvitatem mutari, sed neque velocitatem exolvi, putat; densitatem verò magnitudini succedere, ejus verba sunt. *Si verò ardor quidam in ipso corde oboriatur, velocitas quidem non exolvitur ob eas, quas antea diximus causas, aufertur autem etiam hic multum de magnitudine, verum pro ea densitas generatur ob urgentem necessitatem.* Igitur præter densitatem, & parvitatem in doloribus non negligenda erit velocitas, & tarditas. Et cap. 19. ejusdem agens de inæquali respiratione, quæ fit in dolore cum usu aucto, docet, inæqualitatem fieri circa densitatem, & parvitatem, non verò circa velocitatem, & tarditatem, sic scribens. *Densus, & parvus spiritus semper hoc modo dispositus est, magnus autem raro, tardus verò nihil magis, quam velox, propter repentinam ipsorum in utramque partem transitionem.* Præterea tarditatem, & velocitatem cum non neglexisse patet, dum eodem in loco de inæquali loquitur spiratione, quæ circa magnitudinem, & raritatem mente motis fit; ait namque his parvam ab eo, quod secundum naturam fieri, quando ab utilitatis quantitate paucillum deficit: at verò magnam fieri mutationem, cum ejus multum defecerit; idcirco cessationum quantitatem, motuum verò quantitatem, & qualitatem immutari. Constat verò pro motuum qualitate velocitatem, ac tarditatem intelligere; dictionis enim sensus est, ubi unà cum delirio utilitas admodum est imminuta (ut in morientibus,) non tantum circa raritatem, sed etiam circa tarditatem immutatio, & inæqualitas

Simplices differentie nullam certam causam seorsim demonstrant.

An differentie per se & mutuo compositæ ad prænotionem utiles sunt?

Contradictoria Galeni loca examinantur.

Pro motuum qualitate velocitas & tarditas intelligitur.

litas esse contingit, dictio hæc est. *Quin & quantitas utilitatis quamdiu quidem parum deficit a singulis actionibus, parva est ab eo, quod secundum naturam habet, immutatio: quando vero defectus ab eo, quod est secundum naturam, habet, contingit satis multus, tunc necessarium jam cessationum quidem quantitatem, motuum vero non solum quantitatem, sed etiam qualitatem alterari, atque ob id totam respirationem, &c.* Non igitur negligenda erit velocitas, & tarditas reliquis copulata. His rationes accedunt, quæ velocitatis, ac tarditatis utilitatem suadent. Quoniam etsi tarditas, & velocitas, quemadmodum probat Galenus primo de dyspn. cap. 23. cum raritate, & densitate copulata nullam determinatam causam communem, & propriam indicent, non tamen sequi videtur, nullam ad prænotionem omnino energiam continere; etenim cum magnitudine, & parvitate conjugata saltem non minus utiliter, quam raritas, & densitas cum eadem magnitudine, & parvitate, indicabunt, ut idem Galenus ostendit eodem libro capit. 20. Sit exemplum, eandem causam, usum scilicet auctum, indicabit, magna, veloxque, quam magna, & densa, sic de reliquis communibus, & propriis. Adde id maximè fore necesse, quod inter ipsas differentias distinctionis est causa; huiusmodi verò est velocitas, ut Galenus docuit primo de dysp. 10. & 11. quo loco inquirens, quomodo distinguenda sint respiratoriorum organorum vitia, quæ citra dolorem consistunt ab iis, quæ cum dolore, & febre,

Rationes
quibus ve-
locitatis
& tardita-
tis utilitas
persuade-
tur.

cum utrisque densus, ac parvus fiat spiritus, responderet, distinguere *velocitate motus*. Vitiis enim sine dolore, hoc est, angustis respiratio quidem fit parva, & densa, non tamen velox. Vitiis verò cum dolore, & febre, non tantum, sed etiam fit velox. Huius quoque rei fides addi potest sumpta ex iis, quæ capite tertio huius libri ex Galeno demonstravimus, scilicet, quomodo densitas cum tarditate, velocitatis loco conjungatur, & tarditas sine densitate cum parvitate copuletur, sicut sine tarditate densitas generatur; erit non minus tarditas, quam densitas ad prænotionem utilis. Quinimodò Galenus primo de dyspn. 10. tarditatem cum raritate conjungens hoc habet axioma; *nulli verò aliarum simul accidis tarditas & raritas*, quæ perfrigeratis contingit; ergo hæc quoque ad prænotionem utilis erit. Et cap. 5. in Antiquorum socordiam de veloci respiratione scribit, *eam veloci pulsu longè manifestiorem esse, & non minus, quam illam, utilem existere*. Tandem me later, qua de causa Galenus asseruerit, velocitatis, ac tarditatis meminisse non esse opus, cum ille eodem libro cap. 5. 6. 7. & 8. passim præter densitatem & raritatem, magnitudinis, & parvitas, de velocitate, & tarditate etiam meminerit. His ergo sequi videtur, differentias difficilis respirationis, tum per se, tum mutuo compositas, quæ scilicet velocitate, & tarditate una cum magnitudine, & parvitate componuntur, ad causarum & affectuum prænotiones determinandas utiles esse.

SYNOPSIS X.

Differentiarum. Difficilis Respirationis ad Causarum prænotiones Inutilitas.	1. Simplicium, quod nullam causam certam demonstrant, nam sola	Magnitudo, vel	Usum auctum, Affectum, delirium	Designat.
		Parvitas vel	Usum imminutum, Affectum, dolorem	
		Raritas vel	Usum imminutum, Affectum, delirium	
		Densitas vel	Usum auctum, Affectum, dolorem	
		Velocitas, quod raritas Tarditas, quod Densitas		

2. Compositarum per se & mutuo, quia Tarditas & Velocitas cum raritate & densitate copulata nullam commoditatem manifestant, ut Galenus 1. de dysp. cap. 23. habet. In his tamen potius utilitatem statuendam persuaderetur ex eodem Galeno, & rationibus, quæ dubii loco proponuntur, ut suo solvantur loco, ultimo scilicet capite.

CAPUT XI.

Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis spirationis methodo excludenda sint velocitas, ac tarditas. Et primum de Prima demonstratione.

Tamen si loca Galeni adducta urgeant, tamen quod Galenus sanxit de velocitate, & tarditate verum est axioma, ambas nimirum, & solas, & reliquis copulatas, ex superspondio esse, idè ad prænotiones non necessarias, quamquam aliquo modo utiles, & artificiosas, & per consequens, si non formali, saltem causal reductione ad quatuor eas methodicas methodicè reducendas fore. Ait autem Galenus, quod capto prima fronte est difficile primo de dyspn. cap. 23. non tantum ex demonstratione, sed etiam ex rei natura, apparere velocitatem, & tarditatem ad prænotionem non necessaria esse, neque si solam accipias, neque si cum aliis copules. Quod enim pro duplici hoc argumentationis genere intelligat, demonstratione nimirum, & rei natura, arduum est aliquo modo percipere, idem enim esse videtur, quod est ex rei natura, cum eo, quod demonstratione procedit; demonstratio enim ex rei

natura depromitur. Sunt tamen duo argumentationis genera, quod enim est ex demonstratione ratiocinio quodam à priori est inventum: quod verò est ex rei natura, effectum, seu inductione innoscit; ita sibi velle videtur dicens. *Palam est, quod si repererimus, ex quibus, & quot respirandi difficultatibus affectiones in ipsis cognoscantur*, hoc est, si affectiones in ipsis, id est, causis cognoscantur, ex ipsis difficilis spirationis differentiis sensu conspicuis; ut propterea non tantum demonstratione hoc est, ratione, sed etiam ex rei natura, sensu scilicet, & inductione reiiciendæ sint velocitas, & tarditas, tanquam inutiles, & supervacaneæ differentie. Exordiamur à demonstratione, hæc enim est duplex, quarum alteram Galenus variis locis supponit, alteram verò abscondito demonstrat artificio primo de dyspn. 22. Prima demonstratio est de simplici velocitate, & tarditate densitatis, & raritatis respectu. Secunda est de composita, & conjugata, velocitatis scilicet, ac tarditatis cum reliquis compositione.

Prima igitur demonstratio est hæc, quia densitas, & raritas velocitatem, & tarditatem compensant ac supplent, non vice versa; idè priores necessariae, posteriores neutiquam. Supplet sanè densitas velocitatis

Quid Gal.
pro demon-
stratione,
quid pro
per rei na-
turam intel-
ligat.

Velocitas
& tarditas
neque sim-
plices ne-
que com-
positæ ad
prænotio-
nes sunt
necessariæ.

Densitas
velocitas
defectum
supplet, &
tarditatem
compensat
raritas ex
aquo tar-
ditatem
causaliter
compensat.

Defectus
velocitatis
defectum
supplet, &
tarditatem
compensat
raritas ex
aquo tar-
ditatem
causaliter
compensat.

Densitas
supplet, &
compensat
raritas ex
aquo tar-
ditatem
compensat.

ratis defectum, & tarditatem causaliter, si non formaliter, compensat. Raritas quidem ex aequo tarditatem causaliter compensat, etiam si non suppleat. Supplere est in deficientis locum aliud substitui. Compensare est ex aequo retribuere, & pari pondere respondere. Ideo cum densitas, & raritas suppleant, compensentque velocitatem, & tarditatem, sequitur, has tanquam non necessarias, causali reductione ad priores referri debere. Quod velocitatem, & tarditatem suppleant, & compensent densitas, & raritas, probatur tum ratione, tum auctoritate. Ratio est, quia cessationis brevis motus brevitatem supplet, & compensat: brevis autem cessatio densitas est, sicut motus brevis est velocitas; & brevitatis ratione plus claudit quies, quam motus. Ita cessationis longitudo motus longitudinem compensat, etiam si non suppleat: & cessationis longitudo raritatem, motus vero longitudo tarditatem constituit, plusque longitudinis mora continet, quam motus. Sed Galeni auctoritate hanc aperiamus veritatem. Dico igitur, discrimen esse inter has differentias; nam densitas supplet, & compensat: raritas vero tantum compensat. Densitas quidem velocitatis defectum supplet: compensat vero tarditatem, & velocitatem vario modo. Supplet densitas velocitatis defectum ex causa communi, quia ex primo de dyspn. 5. una ex causis densitatis est velocitatis defectus. Supplet quoque densitas velocitatis defectum ex causa propria, ut in doloribus eodem primo cap. 17. Sed non tantum densitas velocitatis defectum supplet, sed etiam eandem velocitatem aequè compensat, ut in vitio communi angustia scilicet sine dolore, hac enim respiratio non tantum velox, & parva, sed etiam fit densa, quæ idè non supplet velocitatis defectum, cum in tali angustia non deficiat velocitas, sicut ex virtutis imbecillitate, & dolore, sed ex aequo eam compensat, ut propterea velocitatis meminisse non sit necesse. At non solum densitas velocitatem, sed etiam tarditatem compensat, eam scilicet tarditatem, quam ob eandem causam cum densitate conjungi asseruimus cap. 3. hujus libri. Cum enim urgente usu, & apto ad motum organo existente, ob facultatis imbecillitatem, loco velocis, tarda fiat respiratio, & ob eundem velocitatis defectum densitas generetur, constat, densitatem, si non formaliter, saltem causaliter tarditatem compensare, ut solius densitatis meminisse sufficiat; quemadmodum enim eundem

velocitatis defectum, ob quem tarda fit respiratio, supplet densitas, sola verò raritas tarditatem illam compenset, quæ est absque densitate, siue fiat ob usum imminutum, siue ob ipsius instrumenti offensam (non enim casus datur, quo raritas tarditatis defectum suppleat) ita compensat solummodò, ut tarditatis commeminisse minimè sit necessarium. Sed obijcienda est magnitudo, eadem enim ratione, qua velocitas rejicitur, rejicienda magnitudo esse videtur, cum ejus defectum densitas suppleat, sicut enim velocitatis, ita & magnitudinis defectum supplet densitas, ut est conspicuum in thoracis doloribus, cum & sine usu aucto, ipsis enim, ut Galenus docuit primo de dyspn. 9. & 19. cum magnitudo officiat, magnitudinis loco densitas generatur, igitur eadem ratione, qua respuitur velocitas, explodenda erit magnitudo, ut supervacanea, inutilisque ad prænotionem. Respondeo, nihil hinc concludi, quòd densitas in doloribus magnitudinis defectum suppleat, nam ut deficit magnitudo, ita nec ulla ejus mentio fit, sed parvitas. Dispar autem est ratio de velocitate, & magnitudine, quoniam etsi densitas in doloribus magnitudinis defectum suppleat, & in utilitate adaucta magnitudinem adæquet, proinde compenset, tamen usu adaucto magnitudo est necessaria, & necessario cum densitate usum auctum pronunciat, quem sola densitas non posset: hoc verò nec secundum proportionem de velocitate dicendum. Et si obijcias, densitatem ex facultatis imbecillitate, usuque aucto, magnitudinis, velocitatisque loco, genitam, quippe ea non sufficiat densitatis, ac parvitas meminisse, hoc enim modo ejus causa ab alia, nempe dolore, non distingueretur, cum utraque causa parva, & densa fiat respiratio, ut idcirco distinctionis gratia tarditatis quoque meminisse sit necesse. Respondeo, hujusmodi distinctionem sumi ex aliis, non enim facultatis imbecillitas sola forma difficilis spirationis parvæ, & densæ, aut etiam raræ, cognoscitur, sed etiam ex aliis ut Gal. docuit primo de dyspn. cap. 23. de qua re infra etiam nos loquemur. Dispar tandem est ratio de magnitudine, & velocitate, quoniam magnitudo non tantum conjungitur cum densitate ob usum auctum, sed etiam cum raritate ob delirium. Hæc ergo est prima demonstratio de simplici velocitate, & tarditate, quòd non sint ad prænotionem necessaria, sed causaliter ad densitatem, ac raritatem habeant referri.

Obiectio.

Responsio.

Obiectio alia.

Responsio.

SYNOPSIS XI.

Quare Velocitas, & Tarditas ab utilitate excludatur.

Ab utili differen- tiarum difficilis spiratio- nis me- thodo excludi- tur velo- citas, & tarditas, quæ den- sitas & raritas has com- pensent, & supple- ant, quod demon- stratur.	1. Ratione, quia Cessa- tionis	Brevitas motus, brevitatem supplet, & compensat. Bre- vis autem cessatio densitas est, sicut motus brevis est velocitas.	Brevitatis ratio- ne plus claudit quies, quam mo- tus.
	2. Auctori- tate Gal. u- bi discrimen inter densitatem, & raritatem ponitur, quia	Longitudo	Motus longi- tudinem com- pensat, etiam si non suppleat. Raritatem con- stituit, longi- tudo verò mo- tus tarditatem.
		Densitas	Mora longitu- dinis plus con- tinet, quam motus.
		Densitas	1. communis de dyspn. c. 5. 2. propria, doloribus. 17. de dyspn. Compensat, ut Vitio communi, angustia sine dolore.
		Densitas	Tarditatem, quæ dum densitate con- jungitur, causaliter saltem, si non formaliter, compensat.
		Densitas	Raritas solum compensat tarditatem illam, quæ est absque densitate, siue fiat ob
		Densitas	Usus imminutus. Ipsius instrumen- ti offensam.

C A P U T XII.

Secunda demonstratio, qua velocitatis, & tarditatis ad causarum prenotionem inutilitas demonstratur; & de causali differentiarum per se, & mutuo compositarum ad methodum reductione.

Res hactenus de simplici velocitate, & tarditate est probata, utiliter nimirum contineri sub densitate, & raritate. Sequitur secunda demonstratio de iisdem differentiis reliquis conjugatis, è quarum conjugis illæ difficultis spirationis oriuntur differentiae, quæ & per se, & mutuo vario modo compositæ à principio sunt dictæ, quæ scilicet componuntur ex velocitate, & tarditate. Si enim has quoque ad causarum prognoses inutiles ostenderimus, necnon utiliter tantum ad vicissim compositas fundatam methodum integrantes reduci, nil sane muneri medico numeris omnibus absolvendo necessarium deerit. Rectè igitur alibi statutum est, velocitatem, ac tarditatem philosophico artificio sumptas species quidem esse difficultis spirationis à densitate, & raritate specie distinctas, hoc est, si seorsim sumantur, prout quies, seu cessatio motus distinguitur. At verò medicè, & utiliter, & ut invicem conjunguntur, aut specie non differre, aut eandem difficultis spirationis compositam speciem intendere, ac remittere. Cujus rei fundamentum est, quod supra posuimus, videlicet ad hoc ut utiles, necdum artificiosæ sint compositæ *dyspnœa* differentiae, necesse esse, quod ad prenotionem aut usus, aut affectus, aut utriusque conducant. *Conjugatio autem circa velocitatem, & tarditatem cum raritate, & densitate indistincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis signum simpliciter, & necessario nobis exhibet ex 1. de dysp. cap. 22.* Ubi verò sub distinctionem caderent, à differentiis vicissim compositis methodum integrantibus, aut specie non differunt, aut earum aliquas intendunt solum, & remittunt, ac ita ab illis non distinguuntur, adduntque solum aliquibus discrimen secundum magis, & minus, quod difficultis spirationis differentiarum *corollarium* cum Galeno esse dicebamus. Distinguuntur autem raritas, & tarditas; densitas, & velocitas secundum majorem, vel minorem ipsarum transitionem variis modis hoc modo.

In densitate, & velocitate est duplex distinctio, nam vel multa est ad densitatem transitio, & parva ad velocitatem: vel vice versa. Priori distinctione *velox* & *densa* respiratio specie non differt à *parva* & *densa*: quam cum parva ad velocitatem transitione, & majori ad densitatem stat parvitas pro affectu, dolore; & minorem velocitatem supplet major densitas pro usu aucto. Posteriori distinctione *velox*, & *tarda* respiratio non differt specie à *magna*, & *densa*: quam magnitudo necessario stat cum multa velocitate, & minori densitate pro usu aucto solo. Quare sub utraque distinctione *densa*, & *velox* respiratio non differt, vel à *parva*, & *densa*, vel à *magna*, & *densa*, sicque velocitas nullius est utilitatis.

In densitate, & tarditate triplex est distinctio. Nam, vel multa est ad densitatem, & parva ad tarditatem transitio. Vel multa ad tarditatem, & parva ad densitatem. Vel æqualis ad utramque est transitio. Quam tertiam innuit Gal. iis verbis. *Ubi vero tamen ab eo quod secundum naturam est, excedit, quantum secundum tarditatem, composita dispositionis est signum.* Pro eo enim quod excedit naturalem statum, densitatem intelligit. Sub prima igitur distinctione non differt specie *densa*, & *tarda* respiratio à *parva*, & *densa*: quam cum parva tarditate & multa densitate necessario stat parvitas respirandi pro solo affectu, dolore. Sub secunda distinctione non quidem differt specie *densa*, & *tarda* à *densa*, & *parva*, sed pro ratione majoris tarditatis remittitur *densitas*: quam cum multa

ad tarditatem, & parva ad densitatem transitione necessario stat parvitas pro *majori usu exoluto*; & cum tali parvitate minor densitas pro minori affectu dolore. Sub tertia distinctione non differt pariter specie *densa*, & *tarda* respiratio à *parva*, & *densa*, sed remittitur *densitas*: quam cum æquali tarditate pro usu imminuto, & æquali densitate pro affectu dolore, necessario stat parvitas; & minor densitas æquè satisfacit utrique usui, & affectui. Quare nec tarditatis meminisse opus est: ita tamen sub prima distinctione parvitas, ac densitas non intenditur, nec remittitur. Sub secunda verò, & tertia sola densitas diversimodè remittitur pro diversa mixtura usus, & affectus.

In raritate, & velocitate est duplex distinctio. Etenim, vel multa est ad raritatem, & parva ad velocitatem transitio, vel è contra. Sub priori distinctione *rara*, & *velox* respiratio non differt specie à *magna*, & *rara*: quam cum multa raritate, *ratione affectus, delirii*, & velocitate quidem, sed minori ratione usus aucti, stat necessario magnitudo; idè cum magnitudo velocitatis defectum suppleat, & raritati congruat, non differt specie *rara*, & *velox* à *rara* & *magna*. Sub posteriori distinctione non quidem differt specie *rara*, & *velox* à *rara*, & *magna*, sed intenditur magnitudo, & remittitur raritas: & ratio est, quia cum multa velocitate ob *usum auctum*, & cum raritate, quidem, sed pauciori ob *commixtum affectum delirium*, necessario stat magnitudo, sed major, quia si velocitatem superet raritas, affectus usum, delirium usum auctum. Similiter cum majori velocitatis, & minori raritatis transitione stat raritas quidem, sed minor ob *usum auctum*, quia si essent, vincente raritate velocitatem, affectu usum, delirio usum auctum. Quod Gal. insinuat, iis verbis. *Quando tamen coinciderit, & utilitatis augmentum*, scilicet cum affectu, tunc cogitur & multo amplius respirare, & jam citius; hoc est, tunc quidem fit magna, & rara respiratio, sed tunc major magnitudo, & minor est raritas. Et propterea nec respectu raritatis meminisse velocitatis est opus, cum sub utraque distinctione magnitudo sufficiat cum, & sine intensione.

In raritate denique, & tarditate duplex est distinctio. Vel enim multa ad raritatem, & parva ad tarditatem fit transitio, vel vice versa. Priori distinctione non sanè differt specie *rara*, & *tarda* à *magna*, & *rara*, sed intenditur magnitudo, & remittitur raritas. Quoniam cum multa raritate, *ratione affectus, delirii*, & parva tarditate ob *usum imminutum* stat magnitudo, sed major, quam si tarditas ratione usus imminuti raritatem vinceret: stat quoque cum parva tarditate multa raritas, sed minor, quam si major esset tarditas ratione usus imminuti. Posteriori distinctione *rara*, & *tarda* non differt specie à *parva*, & *rara*; intenditur tamen secundum parvitatem, ac remittitur secundum raritatem: quoniam cum multa tarditate ob *usum imminutum*, & parva raritate ob affectum, delirium, stat parvitas, minor tamen, quam si minor esset respectu affectus raritas: eadem verò est intensio parvitatis cum remissione magnitudinis; quod enim est minus magnum, est etiam secundum proportionem minus parvum, & quod minus parvum est ad magnitudinem incrementum suscipit, & quod minus magnum est, ad parvitatem decrementum recipit. Pariter cum multa tarditate ratione usus imminuti stat raritas, sed minor, quam si major esset cum usu imminuto affectus copulatio. Quare nec tarditatis opus est meminisse, cum de raritate agitur. Ex hac demonstratione apparet, quatuor cessationum cum velocitate, & tarditate conjugia, aut specie à quatuor vicissim compositis methodum integrantibus differentiis non differre, vel secundum allatas distinctiones easdem intendere, & remittere compositas difficultis spirationis differentias; ideoque quatuor tantum esse utiles, & artificiosas differentias secundum motum, quietemque compositas.

Raritas
& veloci-
tas philo-
sophicè
considera-
re quando
differant à
medicè co-
sideratis.

Distinctio
de densi-
tate, &
velocitate
duplex.

Distinctio
in densi-
tate & tardi-
tate tri-
plex.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Distinctio
in raritate
& veloci-
tate du-
plex.

Prior.

Posterior.

Distinctio
in raritate,
& tardita-
te duplex.
Prior.

Posterior.

De causali differentiarum mutuò, & per se compositarum ad methodum reductione.

Reducitur respiratio.	1. Densa, velox vel ad	{ Parvam, & densam. Magnam, & densam.
	2. Densa, tarda vel ad	{ Parvam, & densam. Parvam, & minus densam.
	3. Rara, velox vel ad	{ Magnam, & raram. Magnam magis, & raram minus.
	4. Rara, tarda vel ad	{ Magnam magis, & raram minus. Parvam minus, & raram minus.

CAPUT XIII.

Ex rei natura, seu inductione demonstratur, præter quintam inaequalem quatuor tantum dari differentias difficultis respirationis methodum componentes.

Superest demonstrationibus inductionem annectere, locaque Gal. pugnancia de velocitate, & tarditate componere. Hanc ergò inductionem superioribus capitibus suppositam Gal. demonstrat primo de dysp. cap. 23. Etenim cum tria sint principalia causarum genera ipsius respirationis, utilitas, facultas, & instrumentum, palam est, quòd si repererimus ex quibus, & quot respirandi difficultatibus affectiones in ipsis cognoscantur, hæc quidem utilissime ad prænotiones erunt, reliquas vero omnes ex superspondio considerabimus. Addamus nos minorem. Ex quatuor una cum inaequali vicissim compositis affectionibus in ipsis, scilicet causis, cognoscuntur, igitur hæc sola tanquam utilissime methodum adæquabunt, reliquæ vero, hoc est velocitas, & tarditas erunt ex superspondio, id est, supervacaneæ. Minor patet inductione. Quandoquidem magna, & densa sufficienter utilitatis augmentum indicet. Parva, & rara utilitatis decrementum. Magna, & rara delitium. Parva, & densa dolorem. Inaequalis quinta, quæ forinsecus accidit intermittens musculosi generis affectiones significat, nec non asperarum arteriarum coarctationes. Quare cum tot, & tales sint affectiones ex difficultis spirationis differentiis agnoscendæ, & ex assignatis exactissime dignoscantur, sequitur, has tantum utiles, nedum artificiosas esse, reliquas supervacaneas. Enimvero ex capite illo 23. primi de dysp. quædam afferre videtur, quæ ut captu difficilia, ita adoptatam inductionis fidem violare videntur. Unum est de facultate, dum ait Facultatis autem ægrotantis primum quidem nullum necessario reperitur cognitionis signum ex ulla aliqua respirandi difficultate, cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, respirationem forment. Aliud est de facultate animali debili, de qua scribit, per sexcenta alia ita innotescere, ut nihil nobis hac parte respiratione opus sit. Videtur autem his dictis fidem huic methodo derogare. Et primo quidem circa prius dictum duplex est difficultas. Prima est, quoniam si facultas una est trium causarum difficultis spirationis, eccur ab aliqua methodi differentia non indicabitur? Secunda est, quia si mente motis sola facultate ægrotante propria sit dyspnœa magna, & rara, cur hæc illam non indicabit? Adde tertiam, quòd Gal. ægrotantem facultatem eam non notat, quæ ex animi moribus inaequalem reddit respirationem, cum tamen hæc naturaliter affecta sit, neque ægrescat, quam paulò infra perfrigeratam appellat.

Circa postremum dictum est dubium, cum ex debili facultate parvam, & raram, immò inaequalem respirationem fieri scripserit; igitur tali respiratione opus est, ut cognoscatur. Adde, quòd paulò infra signa, quæ sexcenta superius esse dixerat, ex unica respiratione parva, & rara secundum totum thoracem, sublimi dicta, depronit, cum tamen dixerit, nihil nobis hac parte respiratione opus esse. Neque minoris admirationis sunt, quæ de facultate habet ibi scribens. Quod si quis ipsius respiratorie facultatis ægrotantis, atque in communi omnis facultatis animalis propria signa habere velit. Distinguit enim his, tanquam speciem, respiratoriam facultatem ab omni animali, tanquam à genere. Et tamen cum signorum diversitatem cuique animalis facultatis speciei congruentia proponere debuisset, ea

sola, quæ respiratorie ægrotantis, hoc est, perfrigeratæ sunt, tantum adducit, quasi hæc omni animali facultati ægrescenti congruant. Hæc sanè difficultates methodi splendorem obnubilant, ipsius tamen nubila responsiones serenabunt, ut inde clarius emicet. Ad primum quod de facultate dictum est, quippe nullum ejus cognitionis signum ex aliqua spirandi difficultate eruatur, respondeo, id quidem de facultate, sed cum distinctione enunciari, cum alia sit in se sumpta facultas, hoc est, naturaliter affecta, alia sola quidem, sed ægrescens. De facultate secundo modo, quatenus ægrotante, non est dictum illud à Gal. prolatum; facultatis enim ægrotantis signum proprium est magna, & rara respiratio. Sed de facultate ut facultas est; verum enim est, quod Gal. protulit, nullum ejus esse signum determinatum ex respiratione erutum, cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, respirationem forment. Docuit vero cap. 18. pro diversis animi moribus felices, ac molles (hi enim sunt, quos & cap. 18. & 23. ærumnarum expertes appellat) circa singulas actiones inaequaliter respirare; laboris vero tolerantes, seu ad labores industrios, & generosa mente præditos, minimè ob animi pathemata inaequaliter respirare, ni prius ad extremam debilitatem eorum sit redacta facultas. Quare cum pro temperamenti animum diversimodè afficientis diversitate respiratio vel non lædatur, & si lædatur, vario modo, sequitur, facultatis, ut talis nullum esse signum determinatum ex respiratione depromptum. Dices, Galenum facultatem ægrotantem hanc nuncupare, ideò nullam esse distinctionem. Respondeo, Galenum, vel de facultate ægrotantis, vel si de ipsa ægrotante, non de ea, ut ægrotans est, sed ut facultas, loqui: quæ enim de animi moribus in habitudine ad naturalem temperaturam dicuntur, rem conspicuam reddunt. Enimvero postremum dictum, quòd de debili facultate Galenus profert, rectè percipiendum. De signo enim bifariam quis loqui potest. Aut de signo solo, & proprio, aut de signo cum reliquis notionem efficientem. Nam ergò habet, facultatis animalis debilitatem per sexcenta alia cognosci, ut nihil hac parte respiratione opus sit, vult inferre Galenus ex sola respiratione facultatis imbecillitatem haud cognosci, sicut dolens, & delirans facultas: prior enim ex sola respiratione parva, & densa: posterior autem ex magna & rara, dignoscitur, neque alterius signi, ut cognoscatur, opus habet. At imbecilla facultas non tantum ex parva, & rara, eaque inaequali, verum etiam ex naribus follicantibus, hoc est, ex narium motu, expiratione frigida per os, coarctato thoracis collapsu, catetisque aliis, quæ simul omnia imbecillæ facultatis signa sunt certissima. Nec mirum, si Galenus solius respiratorie facultatis, utpote ægrotantis, prius meminerit, mox omnis facultatis animalis, cujus tamen postea refrigeratæ tantum signa recenset. Etenim de sola respiratoria loquitur facultate, quæ cum duplex sit, quæ thoraci, & quæ naribus famulatur; vult dicere Galenus, perfrigeratæ facultatis signa non esse tantum respiratorie, hoc est, solius thoracis, sed omnis, hoc est narium, ut ideò non ex thorace tantum, verum etiam ex naribus exhaurienda sint animalis facultatis debilis signa. Firmiter ergò hujus methodi perfectio constat, cum omnes difficultis spirationis differentie, vel formaliter, vel causaliter ad quinque ejus cardinales differentias reducantur.

Solutio difficultatis primæ.

Secundæ.

Tertiæ.

Facultas ægrotans quæ.

Quartæ.

Imbecilla facultatis signa.

Quatuor tantum differentie cum quinta inaequali methodum componunt.

Difficultas prima.

Secundæ.

Tertiæ.

Quarta.

S Y N O P S I S XIII.

Quòd quatuor tantum dentur differentie difficilis respirationis una cum inequali, Methodum utilem componentes.

Quatuor tantum dantur una cum inequali difficilis respirationis differentie methodum utilem componentes, in quibus affectiones cognoscuntur, quia.

1. Magna, & densa sufficienter utilitatis augmentum,
2. Parva, & rara utilitatis decrementum
3. Magna, & rara delitium
4. Parva, & densa dolorem
5. Inaequalis, quæ forinsecus accidit, indicat Musculorum affectiones, & Asperarum arteriarum coarctationes.

Significat.

C A P U T XIV.

Solvuntur loca Galeni pugnancia; & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate scripserit, aperitur.

Cur autem Galenus varia de velocitate, & tarditate variis in locis fuerit locutus, satis ex dictis apparuit. Ne tamen ad hæc dubitandi locus alicui relinquatur, clariori stylo hæc ipsa exarabimus, ut huic postremo capiti libri finem imponamus, De velocitate igitur & tarditate disertissime locutus est Galenus 5. 6. 7. 8. 20. 22. 29. 9. & aliis capitibus, cum enim essent differentie respectu motus essentielles admodum, artificioque plenæ, ideo quam maxime de ipsis loquendum erat, donec tandem demonstrationibus unicuique earum inutilitas comperta esset; hinc est, quòd etiam locis citatis, ut capite 12 velocitatem, ac tarditatem omiserit, cum tamen superioribus, & subsequenter capitibus easdem sæpius proposuerit. Non ergo mirum, si modò ad solum artificium, modò etiam, & præcipue ad utilitatem respiciens, veluti contradictoria de iisdem difficilis respirationis differentiis scriptarit. Siquidem capite 20. ad differentiarum artificium respiciens mente motus magnam, & tardam respirationem fieri posuit. Capite autem 22. ad utilitatem respiciens, iisdem tardam fieri negavit, sed raram. In simplici dolore tarditatis, in conjuncto usu aucto velocitatis cap. 9. meminit, cum de usu, seu utilitate differentiarum nondum res ipsa constaret. Ita solvenda sunt objectiones ex 19. capite desumptæ. At verò ratio de velocitate, & tarditate objecta, ut magnitudini, parvitatique copulantur, quæ nimirum easdem, tum communes, tum proprias causas indicare videantur, quas densitas, & raritas, cum eadem magnitudine, & parvitate conjunctæ in-

digitant, solvenda est, eo quòd omnino idem sit velocitatem, & tarditatem cum magnitudine, & parvitate conjungi, ac cum densitate, & raritate. Si enim velocitas, tarditasque cum densitate, & raritate distincta, non solummodò ad densam, & raram, verum etiam ad magnam, & parvam reducit, conspicuum est, sine hac distinctione nihil indicare, etiam si cum magnitudine, & parvitate conjungatur, sicut cum raritate, & densitate conjuncta indistincta nihil significat. Præterquam quòd supplementum, & compensatio non se tenet respectu velocitatis, & tarditatis, sed ipsius raritatis, & densitatis, ut dictum est; ideo quæ alterius defectum supplet, & quæ compensat utiliter recipienda, non alia. Et quod suppositum est de velocitate, nonnullarum differentiarum difficilis respirationis distinctionis causam esse, cap. 4. hujus solum est argumentum, quo demonstravimus, ejusdem discriminis causam esse densitatem, ideo supervacaneam esse velocitatem. Ad id de tarditate densitati conjuncta responsum est, videlicet, tarditatem causaliter compensare densitatem, ideo ad prænotationem inutilem esse, & supervacaneam tarditatem. Et quanquam cap. decimo Galenus dixerit, nulli aliarum simul accidere raritatem, & tarditatem, nisi solis perfrigeratis, tamen hæc nulla alia est differentia utiliter indicans, quam parva, & rara. Scripsisse quoque cap. 5. in Anriquorum socordiam, velocem respirationem veloci pulsu non minus, immò magis, utilem esse, dico, utilem vocasse respectu causarum communium pulsus, & respirationis: at verò inutilitas nascitur ex combinatione causarum, & differentiarum communium cum propriis difficilis respirationis, cujus causa dictum, & confirmatum est, velocitatem, & tarditatem inutiles, & supervacaneas esse differentias. Sed hæc satis pro conspicua hujus methodi cognitione, quæ in Galeni penetralibus hætenus sepulta delituerat.

Quare
Multa Ga-
leni loca
contradi-
ctoria vi-
deantur?

Quomodo
Gal. velo-
cem respi-
rationem
velocipul-
su non mi-
nus, immò
magis uti-
lem dixe-
rit.

M E T H O D I

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER QUARTUS.

DE CAUSIS DIFFICILIS RESPIRATIONIS,

seu de Causarum Prænotionibus in specie.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

Connexio, & propositum.

DIFFICILIUM respirationum metho- dum bijugo demonstrationis innixam; fundamento tribus antea actis fabricavi- mus libris; quorum alterum è differen- tiarum fontibus, alterum è causarum generibus erutum jecimus. Hinc & formali, & cau- sali reductione reliqua omnia ad certam hanc metho- dum limitavimus, & restrinximus. Superest causarum genera in species discriminare; quarum cum prælagia, seu prænotiones sint eadem difficilis respirationis dif- ferentiæ, idè idem de causis, ac de earum præla- giis erit pertractare. Ita inventorem ipsum, ac Pa- trem dogmatum divinum senem cum Galeno venera- bimur. Et ne quis Hippocraticæ famæ, ac nomini honore tantum habito flectatur, non topica ipsius Agrorum inductione sola, sed & demonstratione rur- sus fidem ipsi adaptabimus. Hoc enim ex Galeno 2. de dyspnœa 1. justum, simulque decens præmium eo- rum est, qui quodcumque tandem in vita bonum in- venerint, ut videlicet inventa ipsorum non occulten- tur, neque hominibus sint ignota, sed tum ipsa appa- reant, tum ratio, & methodus, quæ ipsa invenit, cognoscatur. Sic enim & pro dignitate ipsos in ad- miratione constitui continget. Cæterum inter Gale- num & nos discrimen erit, quod ille circa unicam differentiam, quippe ambigam, & à Sophistis adver- sus Hippocratem in dubium, & ad risum revocatam, totum librum secundum consumpsit, magnam scili- cet, & raram. Nos verò non hujus tantum, sed & reliquarum causas singulas investigabimus, quæ tamen ejusdem Hippocratis, & Galeni placitis, & principiis respondeant. Neque nugator, nec loquaculus esse vi- debor, si suspicionem falsi dogmatis, ratione & au- thoritate tantorum virorum suffultus effugiam, sique Galenicæ loquacitatis solatium aliquod, nudam nem- pè veritatem, adsciscam. Neque enim Galeni scripta quæcumque transgredi, quod ille modestiæ causa suæ loquacitatis alterum duorum esse statuit, solatium, sed pervicacis, & servilis ingenii convicium esse reor; ac opiparum sermonum ipsius convivium cujuscumque ingenii palato suave semper, ac profuturum. Nec Hippocratico sapientiæ pabulo, utpote coctum difficili admodum, jejunum animum pavissemus, ni Galenus id sua docta loquacitate mandisset, ac nobis apparaf- set. Discumbite ergò vos omnes, quibus sciendi gu- stus minimè insulsus, aut est depravatus.

CAPUT II.

De Delirio, seu de causis magne, & rare respira- tionis. In deliriis, & deliris magnum, & ra- rum fieri spiritum, non tamen semper, contra So- phistas demonstratur.

EXordium autem sumemus à propriis differentiis, & primum à prima, quæ est magna, & rara, cum de hac Sophistæ olim controversarentur, & in hac toto Prænotionum libro totus fuerit Hippocra- tes, necnon Galenus totum librum secundum, ut Sophistas exploderet, huic dicaverit. De hujus cau- sa libro 3. cap. 6. plura in genere diximus, nunc quæ

ad causarum Theoriam in specie spectant, examina- bimus. Hujus ergò causam ibi esse statuimus faculta- tem animalem ob delirium circa visa, & curas di- versimodè distractam; Hoc loco breviter ostenden- dum, an in deliriis & deliris semper fiat; hisque omnibus, vel quibusdam, & quot modis; ita enim ejus causæ in specie patebunt. In deliriis, & deliris respiratio- nem magnam, & raram fieri Galeni inductione pro- bari potest lib. 2. cap. 2. dum ait. *Rarus, & ma- gnus spiritus sexcentis quotidie deliris accidere vide- tur, & cap. 3. in hæc verba. Apparet enim Hippo- crates, confessione & suffragio omnium medicorum, ad eorum, quæ Agriis accidunt observationem, di- ligentissimus fuisse, & multos hoc modo respirantes vidisse, magno scilicet, raroque spiritu; & capite 4. Quod igitur hujusmodi dyspnœam in delirio factam sæpe viderit. Hæc verò inductio sumitur primo Epi- dem. de Philisco comm. 3. tex. 18. Sileno tex. 19. & Dromadæ Uxore tex. 28. Hi enim omnes, ut deliraverunt, ita magno, raroque spiritu respirave- runt. Ita enim Hippoc. primo Epid. quatuor & de- cem agrotos describens, quater rari, & magni spi- ritus mentionem facere videtur, & cap. 3. ait Sic quidem igitur in primo popularium morborum, ubi magni, & rari spiritus, ibidem etiam desipientia mentionem facit, eodem modo in sequentibus libris nos commonefacit, nusquam magni, & rari spiritus mentionem faciens, ubi non etiam magni delirii. Et idè Prænot. lib. comm. 1. tex. 24. scripsit: Spiritus magnus, & per multum tempus desipientiam signifi- cat. Quem enim subdit Galenus lib. 2. cap. 3. in pri- mo epidemiorum rarum nominavit, hunc in præno- tionibus per multum tempus appellavit, mutans no- men in rationem; raritatis enim ratio ex longo est intervallo, seu multo tempore, ut in reductionibus demonstravi. Quamobrem ex Hippoc. & Galeno, necnon quotidiana praxi constat, in deliriis, & de- liris magnum, & rarum fieri spiritum, quem suspi- rium obliviosum alibi nuncupavimus ob mentis di- stractionem ad curas, & spectra. Porro Sophistæ con- tentiosè cavillabantur, suisque cavillis, & cachinis prorsus delirantes omnino in deliriis, & deliris hujus- modi respirationem fieri negabant. Horum captiun- culas, sophismata, ac mores Galenus lib. 2. cap. 3. 4. & 5. reprehendit, ac tanquam causæ inopes re- darguit. Cum enim respirationem voluntarium esse opus crederent, idè neque ullo unquam tempore fieri affirmabant talem difficilis spirationis speciem. Cu- jus tamen causa etiam si nobis esset ignota, ob id tamen realis affectus existentia non foret neganda. Veritatis enim cultoribus id semper observandum Ga- lenus existimat, ut nihil eorum, quæ manifestè appa- rent, occultetur, etiam si causæ rationationem quàm maxime incertam habeat. Ob id enim Hippocratem summis laudibus extollit, quippe & affectuum præ- sentiam cæteris occultam revelavit, eorumque cau- sas haud ignoravit. At verò non omnibus deliris ma- gnum semper, ac rarum duci spiritum, Hippocratem posuisse, adversus Sophistas agrorum quorundam Hippocratis inductione cum Galeno demonstrare pos- sumus. Primus Agrotus est 3. Epid. comm. 3. tex. 74. Pythio, qui deliravit, ei tamen magnus, ac ra- rus non affuit spiritus, sed tenuis & imminutus, qua- re & brevispirus. Est enim tenuis, & imminutus spi- ritus brevis, hic verò densus, non magnus, sed par- vus, ut in reductionibus, propterea Pythio fuit de- lirus, & tamen opposita ei, quæ delirantium est pro- pria,*

In deliriis & deliris respiratio magna & rara fit.

Inductio à variis agrotis.

Spiritus magnus & per multum tempus desipientiam significat.

Sophistæ respirationem magnam & raram in deliriis contra Gal. negabant.

Non semper magni & rari spiritum deliros ducere ex Hipp. demonstra- tur.

Intensio lib. quartus.

Loquaci- tatem Ga- leni ampliè doctrinam esse.

pria,angebatur respiratione. *Secundus eodem 3. Epid. comm. 3. tex. 86.* Uxor est Dealcis in Thalo, quæ in Lejo decumbebat, cum enim multifariam deliraret, silens, loquens, lachrymabunda, ridebunda, non tamen spiritu tato, ac magno absolute spiravit, cum & brevispira redderetur, ita enim Hippoc. *Spiritus rarus magnus, per tempus, & rursus brevispira.* Tertius, quidem lib. 2. de dyspn. 6. Galenus perpendit, fuit Adolescens in Melibæa, qui & ipse magno & raro quidem spiritu deliravit, sed *ad tempus, & ad finem;* huiusmodi autem respiratio est, quæ brevi intercipitur, densa nimirum, ac parva, ut diximus in reductionibus. Hippocratis ergo suffragio apparet, non omnibus delirantibus semper magnum ac rarium fieri spiritum, sed non nunquam, aut oppositum, aut saltem diversum, idcirco turpissime lapsos esse Sophistas, qui tamen Cadmicam victoriam vincere se credidere, nulla enim tinctura adeo inelutibiliter imbutur, ut affectio ad vitiosa dogmata citra ratiocinationem, neque enim ullis persuasionibus revocari possunt in ipsis connutriti, ut qui neque in demonstrativis methodis exercitati sint, neque omnino aliquod verum, & falsi iudicium sibi compararint: immo plerique ipsorum neque esse tales velint, & hanc sapientiam odio habeant. Similes Sophistæ, longeque peiores, & plures ævo nostro inveniuntur. O mores! o tempora! praxin spernunt, rerum causas ignorant, & falsis dogmatibus tenaciter hærent; hos nugatores ignarum Vulgus veneratur, quod gnaros non agnoscit, Enimvero si non omnibus deliris rarus, ac magnum non semper adest spiritus, desipientiæ quomodo propria erit *dyspnœa*? hoc enim est quod Sophistas anxiet, ut inde coacti sint affirmare, nullis prorsus deliris fieri. Ita enim secundo capite Galenus de ipsis. *At vero præclari illi Sophistæ prorsus ne vidisse quidem se ullum aliquem ajunt, magnum, ac rarium spiritum ducentem,* cum tamen nullos ferè ægros inviserent, desident enim intus huius farinae homines fraudulentas capriunculas, & sophismata componentes, & quæ non vident, ac si vidissent mendaces affirmant. Cum Galeno igitur res sano iure est iudicanda, nimirum esse quidem propositionem per se hanc, *magnum, & rarium spiritum desipientia esse signum.* Non tamen convertibilem; non enim si quis deliret, hunc omnino magnum, & rarium spiritum ducere est necesse. Propterea est signum proprium, non tamen inseparabile. Proprium sane soli competens delirio, ut esse Geometram homini, non tamen inseparabile, ut rationale; neque enim quicquid proprium est, statim etiam est inseparabile. Et idcirco rectè Galenus cap. 3. secundi libri, non reciprocant hæc inter se mutuo, sed solum revertunt. Etenim omnibus deliriis magnus, & rarus spiritus juxta ipsorum propriam rationem utique comes est; non tamen omnibus deliris, sed illis tantum, qui non per aliam quandam affectionem delirio majorem, respirationem habent alteratam, Quod etiam significavit lib. 1. cap. 20. scribens. *Rursus verò magna, & tarda solis mentis motis, atque his non semper,* scilicet, cum ob aliam quandam affectionem majorem propria delirantium spiratio alteratur. Quid mirum ergo, si in curandi rationibus Sophistæ cæcutiant, qui tam parva non agnoscunt? verum hæc parva ex aliis itidem parvis dependent, quorum item nihil pensi habent.

CAPUT III.

Quibus deliriis fiat magna, & rara respiratio.

Sed ut rem à capite aggrediamur, inquirendum est, an omnibus deliriis contingat, *dyspnœam* magnam, & raram fieri, id enim voluisse visus est Galenus, cum dixit: *Omnibus deliriis magnus, & rarus spiritus juxta propriam ipsorum rationem est comes.* Et nos præcedenti libro cap. 6. declaravimus, Galenum pro mente mota quodcumque intelligere delirium, non solum phreneticum, sed quod est proprium mœrentium, maniacum, & melancholicum: quare nullum delirium videtur excludendum. Tamen 2. de dyspn. cap. 10. Metonis casum examinans, post iudicationem delirasse cum Hippocrate affirmat, nullam tamen difficilem respirationem habuisse, nec quæ pro-

pria est delirii, nec alia, & hujus rationem colligens ait, *neque enim quomocumque delirantibus, aut ebriis, sed solis desipientibus magnus, ac rarus fit spiritus: atque hoc est, quod in prænationibus voluit sibi Hippocrates:* deliravit autem Meton ad modum ebrii ex capitis repletione. Non ergo omnibus deliriis competit hæc respiratio, sed ei tantum, quod est vera desipientia, & quod non fit citra morbosam delirii hypothesin. Est autem morbosam delirii hypothesin, cum ratio potissimum ob morbificam causam læsa est, quæ mens mota dicitur, etiam si pro mente sensus communis aliquando intelligatur: quod patet ex Galeno lib. 2. cap. 3. dicente, *ipsis autem ratio læsa est,* sive desipientia fiat cum risu, sive cum temeritate, sive cum studio. Omnes autem sunt patiente cerebro sive primo & per se ipsum, sive per compatiendi rationem, ut è Galeno hauritur 6. aphor. 53. dummodò tamen ratio afficiatur. Unde Meton non difficulter spiravit, quia ad modum ebrii citra morbosam delirii hypothesin capite gravato ob criticam sanguinis ex naribus hemorrhagiam desipuit. Solo igitur delirio morbofo, ni alter affectus prohibeat, magna & rara respiratio fieri accidit; quodcumque tandem id fuerit, sive tumultuarium, sive quod est proprium mœrentium; & hoc aut cum febre, aut sine febre. Cum febre quidem, ut in iis, qui ex mœtore acuta febre vexantur, qualis fuit Dealcis Uxor, quam febre acuta ex mœtore correptam esse patet ex Hippocrate dicente: *in Thaso Dealcis Uxorem, quæ in Lejo decumbebat febris, cum horrore acuta ex mœtore corripuit.* Sine febre, ut in melancholia, & mania cum vitio rationis. Propterea in pseudo-delirio, & paraphrosine vix talis fiet respiratio, cum sola notitia sensitiva afficiatur, & non ratio, idcirco nec ea accidat morbosam delirii hypothesin, quæ ad veram desipientiam requiritur. Quid verò Hippoc. in Coacis de respiratione tex. 30. pro dementia intellexit, quam statuit magnam, & raram indicare respirationem? Rectè respondit Duretus, Hippocratem phrenitidem pro dementia usurpasse; ita namque Galenus primo Prorrheticorum primo commentatur Hippocratem 3. Epid. comm. 3. tex. 45. 46. *continuum eam, quæ cum febre acuta est, phrenitidem appellare.* Insaniam addit Duretus, quæ scilicet ex phrenitide; quamquam etiam insaniam ad melancholicum delirium attineat; utraque autem fieri accidit hæc *dyspnœa*, nisi à contrario affectu vineatur. Sed quid pro Fanatica insaniam Hippoc. de morbis mulierum in Coacis tex. 41. Duretus non sine contradictione visus est exposuisse, una ex parte rectè loc. cit. fanaticam insaniam eam esse, quæ summa sunt omnia, & Agri capitis immanibus efferuntur; hæc enim est, quæ phrenitidem sequitur; hinc illud in Coacis lib. primo 99. *Phrenetici sputantes fanatici, etiam tremuli:* ex alia verò de melancholia, & mania tex. 3. de leviori: *& melancholica dici, ex qua propriè fanatici nominantur,* non verò de phrenitide, qua insaniam summa sunt omnia. Sed & hac fieri accidit magna, ac rara respiratio, eam alius prohibeat affectus, vel animalis facultatis resolutio, ut suo loco patebit. At pulchra oritur difficultas eo qua Gal. 6. aph. 53. dicat, omnes desipientias ex sola cerebri caliditate similes quodam modo esse eis, quæ ex ebrietate; & idcirco Capivac. de mania scripsit, delirium maniacum simile esse ebriorum delirio; an igitur desipientia, quæ fit cum risu magna, & rara fiet respiratio? Repugnat allata auctoritas 2. de dyspn. 10. Metonis exemplo confirmata Dealcis Uxoris historia, quæ cum risu etiam desipiebat, ita enim de ipsa Hipp. & rursus risus, proinde dyspn. magna, & rara etiam respirabat. Solvenda est difficultas, delirium cum risu ad modum ebriorum in causa aliquando simile, & aliquando esse dissimile, sicut semper in specie, seu forma delirii semper est simile. Delirium id ebrio est simile, quod ex non morbosam capitis gravitate dependet, ut in Metone, septimo, & nono Agroto post pestilentem constitutionem. Est verò dissimile ex causa, quod ex causa morbifica, & cum morbosam delirii hypothesin producit, ut puta ex intemperie calida nuda cerebri; hocque solo spiritus magnus, & rarus ducitur, ni tamen ab opposito, vel diverso affectu præpediatur. Sola igitur desipientia morbosam huiusmodi accidit

Non omnibus delirantibus magnus & rarus spiritus accidit.

Morbosam hypothesin quæ.

In solo delirio morbofo magnus & rarus spiritus accidit.

Quid Hippoc. per Dementiam intellexerit.

Quid pro Fanatica insaniam.

Difficultas.

Responsio.

Quod delirium ebrio simile sit.

dysp.

Magnum & rarium spiritum desipientia esse signum, non est Hippocrati scholæ.

dy/p. ideo hectica phrenitide non fiet, cum sit delirium sine desipientia. In niphomania verò pro ea parte, qua est cum desipientia, & non cum comate. Quibus igitur deliriis fiat, & non fiat, conspicua oratione significavimus.

CAPUT IV.

Quibus Deliriis, & quot modis fiat & non fiat magna, & rara respiratio. Et qua causa- rum sit Methodus.

JAm verò quibus deliriis fieri, & non fieri accidat rarus, & magnus spiritus, & ob quas causas, aperiendum. Hujus autem demonstrationis exordium ex iis, quæ superiori diximus libro de causa in genere magnæ & raræ respirationis peti debet. Eam nempe esse facultatem animalem citra organorum complexum distractam. Vel ergò sola est animalis facultas citra organorum complexum distracta, hoc est, aut simplex est delirium, aut cum alio affectu complexum. Quam distinctionem innuit Galenus his verbis. *Sic etiam si cum alia quapiam affectione sit complexum. Si sit simplex, simplex, & sola quoque est respiratio difficilis magna, & rara. Si complexum, respiratio vario modo alteratur, prout vario modo delirium ab alio affectu superatur, & cum alio miscetur, uno, vel pluribus. Porro ad certa delirantium capita causas omnes in specie sunt referende. Videtur autem Galenus in horum capitum assignatione confusus, cum modò tria; modò quatuor, modò quinque, & hæc quinque eodem in loco diversa proponat. Tria facit initio capitis sexti in hæc verba. *Quod Hippocrates aliquando magnum, & rarum spiritum deliriis fieri novit, aliquando ipsius contrarium, aliquando utroque in eodem homine singulatum incidere. Tria quoque sequenti septimo, dum inquit. Sic etiam si cum alia quapiam affectione delirium complexum sit, respirationis speciem interdum aliam efficit, secundum quod, aut superat, aut superatur: aut æqua potentia prædita sunt; sunt enim hæc tria quæ superiora. Nam si delirium superat, fit magnus, & rarus spiritus. Si superatur sit contrarius, scilicet parvus, & densus, aut saltem diversus. Si sint æqua potentia affectus præditi, uterque spiritus in eodem homine delirio singulatum incidit. Hoc autem singularim incidere, quod ait c. 6. ita est intelligendum, ut c. 7. nimirum, ut nunc quidem magnus, & rarus: rursus verò in alio tempore morbi superetur à parvo, & denso, vel diverso. Tria igitur hoc modo ex affectuum complexu unita capita. Verum cap. 9. quatuor ex dictis epilogat. Primum est cum delirium solum spirandi difficultatem operatur, contraria affectione superata. Secundum quando pœnitens superatum est etiam ipsum, ut exile reddatur. Tertium, quando quidem ut plurimum exuperat, raro intercedente, diversa spirandi difficultate. Quartum, quando exuperatur, atque ipsi ad eam suam difficultis respirationis speciem interlabentem ostendit. Tandem capite 7. quinque causas enumerat. Primam ob quam aliquibus deliriis rarus ac magnus fit spiritus per omnem morbum. Secundam, propter quam nonnullis nunquam fit rarus, ac magnus. Tertiam ob quam quibusdam per longius tempus magnus & rarus fit, raro intercedente aut simpliciter diverso, aut etiam contrario. Quartam, ob quam quibusdam raro magnus, & rarus, sæpe verò aut contrarius, aut quoquo modo diversus. Quintam denique, qua quibusdam ex æquo uterque fit. Sunt autem harum quinque quatuor primæ enumeratæ eadem cum superioribus quatuor cap. 9. Eis solum quinta defuit capite septimo cæteris annumerata. Atque etiam maximè difficultas augetur, quoniam eodem cap. 7. easdem quidem, diverso tamen modo, describit. Primam sanè ait, *si à solo delirio respirationis ornatus, & integritas confunditur*, id est, si solum adest delirium, ut magnus, ac rarus perpetuò spiritus reddatur. Secundam, si ambo concurrant dolor, & delirium, & dolor vellementer superet, obscura enim omnino alteratio erit ex delirio. Tertiam, si moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, respirationem enim tunc alterari continget. Quartam, si vice versa, id est,**

si plus ex delirio, minus ex dolore. Quintam, si æqualiter juxta utramque. Videntur enim hæc quinque à prioribus diversa. Necessarium autem est harum causarum capita determinare: & quia nil sine maximo artificio à Galeno est positum, idè hæc omnia ad methodum sunt revocanda, ut Galeni doctrina elucescat. Dico igitur, quinque esse causarum in specie capita artificio inventa, quatuor tamen utilia. Sunt quinque ex tribus illis genericis deprompta. Illorum enim trium generum duo priora in quatuor dividuntur; cum unumquodque geminam patiatur divisionem. Et divisionis ratio est, quoniam quod vel superat, vel superatur bisariam superat, vel superatur, aut perfectè, aut ut plurimum: & ita quæ duo sunt, quatuor fiunt 7. & 9. cap. proposita. Tertium verò, quod est, cum utrumque est æqua præditum potentia, non divisionem patitur, quæ enim sunt æqua potentia prædita nec perfectè, nec ut plurimum superant, vel superantur, sed diverso tempore æqualiter superant, & superantur; propterea ex tribus genere quinque fiunt specie; quatuor ex duorum generum bina divisione, & genus unum, quod est indivisum. Sed dices, cur Galenus cap. 7. quinque, quinto autem quatuor tantum proponit, quinto relicto? Respondetur, Galenum ob duas causas id fecisse. Prima est, quoniam ex divisionis artificio conspicuum est, quod qui extrema novit, etiam quod ex ipsis nosse est necesse; propterea utroque cognito extremo, scilicet, quomodo affectus superat, vel superatur, alterutro prævalente, cognoscitur etiam quod æqua est præditum potentia. Secunda causa est, quoniam hoc quantum artificio quidem inventum est, non tamen admodum ex usu, hoc est utile; raro enim accidit, ut in eodem subjecto delirium & dolor, vel alter affectus ita æqualis sit potentia, ut ex æquo diversis morbi temporibus se superent, & superentur, idè quod nunquam, aut saltem raro accidit, nullam, aut saltem exiguam in re medica habet utilitatem. Hinc est, quod omnia ferè exempla à Galeno adducta ægrotantium Hippocratis, tum primi, tum tertii Epidemiorum, sint ad eorum quatuor capitum declarationem, nimirum quando delirium vel superat, aut perfectè, aut ut plurimum: vel superatur perfectè, & ut plurimum: rara verò sunt exempla quibus pateat, pari potentia affectus invicem se adoriri; quamobrem hoc quantum, ut parum utile caput truncavit, ut propterea sint tantum quatuor causarum capita. Sed rursus instabit; ecurrat saltem eodem 7. eadem capita quatuor variavit? Eorum enim duo prima quidem eadem sunt quæ cap. 7. & 9. reliqua verò duo diversa esse videntur. Quorum alterum est. *Si moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, respirationem alterari continget.* Aliud verò. *Aut vice versa, hoc est plus delirii, minus doloris fuerit.* Respondeo magnum esse hoc Galeni artificio: non enim sunt hæc duo capita, sed in dolore, & delirio differentia secundum magis, & minus, quam quatuor causarum capitibus propositis associavit. Ea namque ait Galenus, in doloris, & delirii complexu differentia est, quam ad respirationem alterandam potentior delirio est dolor: & ratio est, quia dolor ad facultatem cum organo coniunctam attinet, delirium verò ad facultatem citra organi complexum, ut de causis in genere diximus, hinc est, quod nisi delirium sit vehemens, & dolor parvus, & obscurus, respirationis alterationem, quæ ex dolore, demoliri non potest. Dolor verò etiam si non sit admodum vehemens, sed moderatus, tamen quæ ex delirio est, respirationem demoliri est potis, ut vel non compareat delirii alteratio, vel saltem exilis: ita sibi Galenus. *Neque enim delirium valde perfectè demoliri potest alterationem, quæ sit ex dolore, præter quam, si ipsum valde sit magnum, & vehemens, dolor verò parvus, & obscurus.* At verò dolor ubi fortis fuerit, perfectè evincit respirationis difficultatem, quæ ex delirio induceretur, ut in totum ne compareat quidem: vel saltem exile, ut posuit cap. 9. Quare discrimen hoc prædictis causarum capitibus ex delirii cum dolore complexu observare voluit, quæ idè non sunt duo capita causarum specie diversa à prioribus, sed eadem secundum magis, minusque discrepantia. Vel etiam asserere possumus, his verbis causarum capita non proponere, sed exem-

Quatuor
causarum
utilitas
aperitur.

Dubium.

Responsio.

Quæ nunquam aut raro accidunt in re medica nullam aut exiguam habent utilitatem.

Instantia.

Solutio.

Ad respirationem alterandam potentior delirio est dolor.

Delirium aut simplex est, aut cum alio affectu complexum.

In delirio spiritus quando fit magnus & rarus, quando parvus & densus, & quando uterque singulatum incidat.

exemplum de dolore, cum fuerit moderatus adducere; hic enim non tamen quatenus vehemens, sed etiam ut moderatus aut delirium superabit, aut superabitur, aut æqualis erit potentia, idem ad ternionem illum recursus semper fiet. Dicamus ergo methodum causarum in specie difficili respiracionis magnæ, & raræ divisiivam esse bimembrem. Etenim vel solum adest delirium citra omnem alterius affectus complexum, vel mixtum; idque contrario, aut diverso. Ex eo quod est simplex, nulla oritur divisio. Id verò quod est complexum, in complexum vel superat, vel superatur, vel est æqualis potentia: superat verò, aut superatur, aut perfecte, aut ut plurimum; & ita delirii complexi causarum capita quatuor germinabunt diligenter examinanda.

CAPUT V.

De Causis magnæ, & raræ respiracionis ex simplici delirio.

ET primò quidem causa magnæ, & raræ respiracionis è simplici delirio est enucleanda. Capi-vaceus de signis phrenitidis duplicem inquit esse causam, alteram oblivionem; phrenitici enim respirare obliviscuntur, & cum per oblivionem rara fiat respiratio, magnitudine raritas suppletur. Alteram causam in motricem facultatem refert, quæ cum à cerebro prodeat beneficio spirituum animalium: sanè dum cerebrum læsum est, facultas motrix non ita musculos petit, hinc rara fit respiratio: & cum propter febrem necessitas eventandi calorem cordis augeatur, hinc magna redditur respiratio. Cæterum hæ duæ causæ non nisi una sunt, non enim motrix influit facultas, quam ad visa, & curas distrahitur: & quatenus distrahitur, eatenus obliviscitur, ut superiori libro exposui. Quod verò à Capivaceo dictum est, magnitudinem fieri, ut raritas suppleatur, non usque adeò appositè; potius enim ut deficiens densitas suppleatur asserendum, cum supplere sit in deficientis locum substitui, in delirio autem deficit densitas. At verò neque in simplici delirio sit magnitudo ob usum auctum, ut Capivaceus rebatur: tergiversatur enim Galenus lib. 2. cap. 3. qui magnitudinem, ut raritatem, in amentiam oblivionem refert; & non raritatem in oblivionem, magnitudinemque in usum auctum. Galenum legito. *Sed videntur amba hæ, id est raritas, & magnitudo, obliuiosa actionis affectus esse.* Quod de magna nedum rara confirmat quoque subiungens. *Revera enim proprium desipientia symptoma est magnam, & raram respiracionem facere.* Quid enim plus inspirare oportebat, cum non pluri spiritu opus esset? aut per longum tempus, cum liceret per brevius? Quod verò non pluri aere opus habeant, qui rarum, & magnum spiritum inspirant ipsa raritas ostendit. Omnino enim frequentius inspirare cogerentur, si pluri indigerent: quod verò per longum tempus cessent, signum est non multo opus esse; tam ergo magnitudo, quam raritas desipientia est propria, non usus aucti, & utraque ex oblivione. Quod & confirmat sequentibus. Etenim immoderatam facere spiritus attractionem, rursusque immoderatam quietem, ejus est, qui neque quando ab actione desinere oporteat novit, neque quando rursus incipere, sed in utrisque mensuram egreditur, ob ignorantiam convenientis: pro immoderata enim attractione magnitudinem, & pro immoderata quiete raritatem intelligit, vultque ambas obliuiosa actionis affectus esse, & non alteram usus aucti. Sed instabis, nonne delirium phreniticum est cum febre inflammatoria? magnitudo igitur cur non ex usu aucto ob respiracionis raritatem? Dico, delirium esse quidem cum febre, simplici tamen delirio superari usum auctum; non enim simplex esset, si vel magis, vel ex æquo usus auctus urgeret; idem observandus est Galeni loquendi modus, cum inquit: *signum est non multo opus esse*, id est aere frigido, quoniam tamen febris sit cum delirio, non est tamen cum simplici delirio ita auctus usus, ut respiracionem alterare valeat, quæ delirii est comès. Secus est si cum delirio urserit usus auctus, ut mox dicemus.

CAPUT VI.

De causis magnæ, & raræ respir. ex delirio complexo, & perfecte, & ut plurimum contrariam affectionem vincente.

Delirium est affectus qui cum usu, vel affectu copulatur. Usus est duplex, auctus, & imminutus, sumpto imminuto pro sola refrigeracione, seu spiritu frigido, hic enim solus cum febre est, non autem pro imbecillitate moventis facultatis ex frigida intemperie vel septi, vel spinalis medullæ, & vera perfrigeracione apnæa dicta, utpote sine febre, consequenter sine delirio saltem morbofo. Affectus est triplex. Dolor, Angustia, & Convulsio. Quare delirium vel conjungitur cum usu aucto, vel cum imminuto. Præterea cum dolore, angustia, & convulsione. Delirium ergo cum usu, vel affectu conjunctum, aut exuperat, aut exuperatur, & alterutro modo, aut perfecte, aut ut plurimum juxta præscriptam methodum. Exordiamur à delirio sola angustia complexo, & per classes Agrotantium Hippocratis historias è primo, & tertio Epidemiorum decerptas proponamus, sunt enim hi duo germani Hippocratis libri quippe ex parva tabella descripti, reliqui verò non libri, sed commentaria sunt, ut observat Galenus 2. de dysp. 2. & 8. Prima igitur classe reponuntur illæ historiae, quibus delirium perfecte superavit contrarios affectus. Prima historia est Adolescentis, in Melibæa 3. lib. postremus, qui vehementi delirio angabatur, cum taciturnus, & moderatus cum studio deliraret. Laborabat & distensione submollis, & oblonga ex utrisque hypochondriis, proinde non tumida multum; idem angustiam perfecte delirium superavit. Submollis etiam, & oblonga distensio respectu duri, & revulsi illi dicta est, quæ sine magno tumore. A duritie autem illi tenditur, & comprimitur septum transversum: à septo inflammato comprimitur, & tenditur ilium, proinde revellitur, & totum occultatur ad thoracem attractum: & utraque tensio, & compressio quia magna, idem & multum dolorosa. Quæ verò submollis, & oblonga, cum parva sit, idem nec dolorosa.

Secunda historia est Sileni, qui primo Popularium primus numeratur, quo perfectius adhuc delirium angustiam exuperavit; laboravit enim distensione oblonga, & submollis ex utrisque, ut Juvenis superior, sed longiori, cum ad umbilicum distensio secederet, idem nec tumor, nec dolor quispiam in Sileno memorabilis erat, cujus idcirco angustiam perfecte delirium vicit, ut per omnem morbum, seu ad finem, respiratio facta sit magna, & rara. Ita observavi ego in aliquibus duritiam, nedum distensionem, oblongam ad umbilicum usque, immò ad mesocoli finem protensam, quæ vix septi compressione respiracionem ad parvitatem, & densitatem coarctaret. Obiter observanda est quadam in Galeno diversitas; secundo enim de dysp. 8. de submollis distensione loquens ait. *Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit, vacuum significat.* Tertio autem lib. cap. 12. inquit. *Si enim Laparon Græcis vacuum & molle, hypola paron autem subvacuum & submolle significat;* consonum enim esse videtur, Hippocratem eo in loco de submollis, & subvacuo tumore agentem hypolaparon, & non laparon dixisse. Sequitur Historia Philisci eadem de delirii exuperantia, diversa tamen quo ad illi affectionem, in ipso enim *Splen elevatus erat orbiculari gibbositate*, hoc est, tumore duro rotundo, non simplex distensio, ut aliis duobus: non tamen angustiosam habuit respiracionem: cujus causam Galenus dicens subdit: *minime enim etiam alias dotorosum est viscus splen, neque septum transversum premit similiter ut hepar, & venter, nisi maximum sane habeat tumorem circa caput, quod in Philisco non erat.* Pro lienis capite ejus gibbam intelligit, quæ septo connectitur, quam enim jecoris gibbam appellare consuevit, lienis caput dixit. Sic pro ventre ventriculum. Splen ergo in Philisco orbiculari extuberans gibbositate cum non sui capite afficeretur, septum ita non pressit, ut inde angustia dyspnœa oriretur, sed pro delirii vehemen-

Usus in delirio quod duplex.

Affectus quod duplex.

Delirium sola angustia complexum per exemplum proponitur.

Agroti, in quibus delirium perfecte superavit contrarios affectus proponuntur quatuor.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quid pro lienis capite intelligatur.

Quid pro ventre.

Quartus.

tia obliuioſa reſpiravit reſpiratione. Poſtrema hiſto-
ria ſub hac claſſe contenta eſt Uxoris Dromadæ, de
qua Galenus 2. de dyſpn. c. 2. 3. & potiffimum 10. Hæc
deſipuit, idèd magnum, rarumque duxit ſpiratum, cum
neq; circa thoracem, nec circa ilium ulla affectio eſſet, que
parvam, & denſam ſpirationem efficere ex ſua natu-
ra poſſet, ſubdit Galenus. Et quare non circa ilium,
d Galene? ſi Hippocrates, circa ilium dolore capit
anxia, implacida, vitiatis videlicet humoribus iſtic
os ventris mordentibus? Laboravit ſanè Dromadæ
Uxor ventriculi angore, qui eſt non evidens triſtis
ſenſatio, hoc eſt, non verus dolor, quem idèd per-
fectè delirium ſubegit magna, raraque ſpiratione.

Delirium
complexu
quomodo
ut pluri-
mum ſupe-
ret affec-
tionem
aſſociatam

Succedit ſecunda Claſſis eorum quibus delirium
aſſociatam affectionem non quidem perfectè, ſed ut
plurimum ſua ſuperavit dyſpnœa: Unicum verò apud
Hippocratem extat exemplum de Uxore Dealcis 3.
Epid. 86. de qua Galenus 2. de dyſp. 5. 6. 8. & ſub
libri calce. Delirium hæc in ſcœmina ut plurimum,
non tamen perfectè ſuperaffe patet ex Galeno dicen-
te. Ut plurimum quidem delirium exuperat, raron-
ter verò ſuperatur; ex mœore enim febre torque-
batur horrida, & delirabat; & quamquam nulla af-
fectio doloroſa huic muliercula accideret, contegeba-
tur tamen inſita marceſcente caliditate, hoc eſt,
ſpiratum frigidum expirante, cujus perfrigerationis
ſigna duo fuere, alterum, quod maximum eſt ſignum
innatam caliditatem extingui, fuerunt potus ventrem
penetrantes, ac percurrentes, nequo paruo tempore
conſiſtentes, aliud cutis arida circumtenſio: deperit
autem una cum ejuſmodi ſiccitatibus innatus calor.
Quamquam verò ſimul deliraret, & contegeretur,
perfrigerationem deſipientia excelluit, non perfectè,
ſed ut plurimum. Rationabiliter ergò per omnem
morbum magnus, & rarus prævaluit ſpiritus: in-
tercidebat autem aliquando & brevis ad perfrigera-
tiones conſequens, ideoque raro brevispira.

CAPUT VII.

De cauſis magna & rare reſpirationis ex delirio
complexo perfectè à contrariis, & diverſis affe-
ctionibus ſuperato. Prima Inductio ex primo E-
pidem.

Hiſtoriam
ubi delirium
ſuperatur
perfectè à
contrariis
& diverſis
affectio-
nibus.

Anaxion.

Herophor.

Phileni
uxor.

Epicratis
uxor.

Sequuntur hiſtoriæ, quibus apparet, contrarium
uſum, & affectum oppoſita reſpirandi difficulta-
te delirium ſuperaffe. Omnes autem tum ex primo,
tum 3. Epidem. tam ante, quam poſt conſtitutionem
peſtilentem, unà tantum excepta, delirium perfe-
ctè ſuperatum oſtendunt, idèd magnæ, raræque lo-
co parvam, denſamque factam eſſe anhelationem ex
dominio unius, vel plurium affectuum diverſorum.
Et primò equidem primo Epidem. proponitur Ana-
xion, cujus pleuriticus dolor lateralis perfectè deli-
rium vicit, quippe non ut ſymptoma ſua natura ani-
mum percellens, id eſt vehemens, & eſſentiale. 2.
de dyſp. 8. In Herophonte dolor & anguſtia pariter
perfectè delirium domuit ob lienis inflammationem,
cum de eo Hippoc. Splen elevatus & ilii diſtenſio,
& Galenus cap. 10. exponat in ipſo circa ſeptum par-
tes fuiſſe inflammatas, conſtat enim pro huiusmodi
partibus ſplenis caput intelligere, & quæ ad hunc
circa ſeptum pertinent. In Phileni, & Epicratis
uxore cordis dolor, hoc eſt cardialgia, & ilii, dex-
teri quidem priori, ſiniſtri verò poſteriori, delirium
exactè excelluit: quod de tribus ægrotis jam poſitis
Gal. cap. 10. conſpicuè affirmavit his verbis: Cate-
rùm tres deinceps ſcriptos, Herophontem videlicet,
Phileni, & Epicratis uxorem reperies, minus de-
lirium habere, quam ut juxta hoc reſpiratio ipſa
alterari poſſit. Quid verò in uxoris Epicratis caſu
pro ſiniſtri lateris gravitate cum dolore Hippocra-
tes intellexerit, non reſeravit Galenus. Non pleu-
riticum lateralem intelligere quit, eum hic pungiti-
vus, non gravativus ſit. Dicendum ergò potius gra-
vativum dolorem ex inſigni lienis tumore indigitaſ-
ſe: Quare ſicut in Phileni Uxore cardialgia cum
dolore ilii dexteri gravativo, & extenſivo ob hepa-
titidem: ita eadem anxietas cum ilii ſiniſtri dolo-
re gravante ob effatu dignum ſplenis tumorem in
Epicratis Uxore deſipientiam perfectè ſuperavit.

Barthol. de Dyſp.

Post hos duos qui ſuccedunt Cleanatides, & Me-
ton, cum non delirant, ad præſentem non attinent
conſiderationem. Neque verò deliravit hic Cleana-
tides, ait Galenus; Et Meton non morboſo deli-
rio deſipuit. Eraſinus magna ilium inflammatione
angebatur, ob quam tametſi homo delirabat, non
tamen difficilem ſpirationem delirio propriam habe-
bat; Utrum autem hic utrumque ilium, vel alte-
rum tantum, hocque dexterum, vel ſinixtrum, in-
flammatum haberet, ex Hippocrate non habetur, qui
habet ilia ſublimia, diſtenſio cum dolore, nec etiam
relexit Galenus. Critonis caſus, qui ſequitur, eſt
ſine difficilis ſpirationis annotatione, quoniam e-
tiamſi furierit, tamen ob mortisceleritatem, & ſym-
ptomatum perterrefactionem nec voluit, nec potuit
Hippocrates affectus, & reſpirationis dominium ob-
ſervare. Noluit quidem, etenim furioſos ne propè
quidem accedere ſuſtinemus, verum elongamur om-
ni modo formidantes; ne quid mali etiam nobis af-
fricent. Non potuit verò ob ſymptomatum perter-
refactionem. Neque enim parvum miraculum eſt,
hominem ambulantiem, & conſueta vita munia ob-
euntem, deinde magnum pedis digitum vehementer
dolentem prima die paululum ſubexcalefactum eſſe,
ſequenti deinde mortuum. At Clazomeni hiſtoria
ad præſentem attinet inductionem, multiplex enim
dolor capitis, colli, lumborum, & compreſſio ex
ilio cum tumore elevato exactè delirium ſuperave-
re, Galenum audito. Quare tametſi hic deſipuit,
non tamen propriam deſipientia reſpirationis ſpe-
ciem habuit, cum prædictæ doloroſæ affectiones exu-
perarent. Dromadæ caſus poſt ſequens delirii eſt
ſuperantis, ut ſuperiori capite. Superſunt reliqui
tres Ægrotantes, qui & ipſi deſipuerunt, non ta-
men delirii propriam, ſed oppoſitæ affectionis, do-
loris, & coarctationis, dyſpnœam præ ſe tulerunt.
Primus enim ſepti inflammatione preſſus eſt, cum
ilii dexteri dolor cum infeſtaret ex tumore ſubmol-
li ad partem internam. Secundus ſplenis inflamma-
tione, quia ait, circa ilium tumor elevatus: pro tu-
more enim ilii elevato lienis tumorem indicare pa-
tet, cum uſque ad claviculam ſiniſtram permanen-
tem dolorem extendi ſubjungat. Quamquam enim
dolorem ad claviculam extendi pulmmoni, & jecori
præſertim competere Galenus ſcripſerit de pleurit. 4.
tamen & lienis aliquando competere ſolet, maxime
ſi ejus caput ſit affectum, quod & ipſum quoquo
pacto ad ſeptum ſuſpēditur: & quemadmodum do-
lor ex inflammato hepate ob tenſionem venæ con-
cavæ ad dexteram claviculam extenditur; ita acci-
dere poſteſt, ut lienis dolor ob tenſionem venæ phre-
niticæ ſubclaviæ ad ſiniſtram claviculam protenda-
tur. Tertius Ægrotus muliercula eſt, cujus dolor
multiplex colli, capitis, & pectoris pariter exupera-
vit. Omnibus ergò hiſtoriis primo Epid. recenſitis de
delirio conſtat perfectè ſuperato.

CAPUT VIII.

De delirio perfectè ſuperato ante Peſtem Inductio
Secunda ex Tertio Epid.

Hæc ipſa topica Ægrotum Hippocratis inductio
ex 3. Epidem. tam ante, quam poſt peſtilen-
tem conſtitutionem hauritur: quos cum Galeno
cap. 12. & 13. ſecundi de dyſpn. breviter percurrere
utile erit. De Pythione, qui eſt in ordine pri-
mus, ſcribit Galenus, nullam difficilis reſpirationis
hypotheſin habuiſſe. Cum tamen octavo capite ejuſdem
libri appareat, brevispirum ad multum tempus de-
ſipuiſſe. Reſpondendum, Pythionem bis ægoraſſe,
ante, & poſt peſtem. Antè fuit primus 3. Epidem.
conſcriptus, & tunc nec deſipuit, nec difficulter
ſpiravit. Poſt peſtem fuit tertius, deliravitque, &
difficulter ſpirans fuit, ut ſuo loco aperiemus. Pa-
tet hæc obſervatio apud Galenum cap. 12. dicen-
tem: Pythion primus omnium, & cap. 13. ſcriben-
tem de eodem. Tertius eſt Pythion, quem jam antea
explicavimus, capite ſcilicet octavo. Sed quidem ſe-
cundus Hermocrates nominatus maxime ad rem fa-
cit, de quo Galenus. Hic igitur etiam ſi delirabat,

Eraſinus.

Clazome-
nes.

7
Teſtali
8
oci.

Primus.

8
Secundus.

9
Tertius.

Hiſtoriam
de Delirio
ſuperato
perfectè
ante peſtē.

Pythion.

c tamen

46

tamen ipsum delirium ab alio majori affectu superabatur, nimirum à dolore exacte, & angustia; Laboravit enim sub molli distensione illi, hoc est illo revulso ob septi phlegmonem. Hic tamen locus omnino est ei oppositus, qui eodem 3. Epid. comm. 1. tex. 5. Hypochondrion enim intensum, non revulsum expoluit Galenus ex hepatis inflammatione, & non septi. Nec valet, si respondeatur, unam cum hepate septum esse inflammatum; voluit namque in Hermocrate simam duntaxat jecoris, & non gibbam, esse inflammatione obsessam; non potest autem serpere ad septum jecoris inflammatio, nisi ex simis ad gibbas se conferat. Dicere possumus; inflammationem ex simis per inferiora ad septi partes se contulisse. Hoc autem loco observari cupio, illi distensionem, aut esse elevatam, aut submollem. Submolli duplex, revulsa ad internam partem, quæ est propria inflammati diaphragmatis, & ab Hippocrate simpliciter submolli dicitur. Est & ad umbilicum extensa, quæ oblonga nuncupatur: & hæc ad lienis, & epatis simam, necnon ad partes inferas attinet, quæ respirationem vel non alterat, vel saltem parum. Similiter distensio elevata est duplex, altera à tumore frigido, coque vel orbiculari, qualis in Philisco, vel quadrato; & hæc ni magna, & in splenis capite, non facit difficilem anhelitum talem, qui oppositam ex delirio ortam alterare possit: Altera est elevatio ex tumore inflammatorio, & hæc partes circa septum transversum inflammatas significat, non tamen ipsum septum, ut in Herophonte ostensum est, de quo Hippocrates; Splen elevatus est, & illi distensio; est enim hæc elevatio splenis diversa ab illa, quæ in Philisco, de qua Oraculum, Splendorem elevatus orbiculari gibbositate; ut enim hæc delirium superare non potuit, & oppositam parere dyspnæam, ita illa in Herophonte potuit de facto. Prosequamur reliquos Egrotos, tertium scilicet, quartum, quintum, & sextum, turmatim à Galeno propositos, quos eodem modo respirasse perfecte superato delirio à contraria agitudine Galenus fatetur inquit: quemadmodum etiam tertius, & quartus septo inflammato cruciatur; eadem enim est affectio submolli illi dexteri distensio, qua tertius, & illi dexteri distensio ad interna procedens, qua quartus vexabatur; utrumque verò eodem modo delirasse, deliriumque à dolore & angustia perfecte superato fuisse, conspicuum est. Quintus fuit anginosus, cum calum haberet dolorosum, colli enim dolore angina sæpius usurpatur à divino sene; hic igitur si deliraret, quod tamen ex Hippocrate, & Galeno non constat, meteorismus, hoc est, sublimis respiratio delirium longè excelluit. Sextus fuit mulier, quæ an deliraverit, ignoratur, de ea tamen Galenus. In hac sit affectio prædominans respiratoriis organis consistens; quare si desipuit, affectus ex dolore, & compressione faucium parvitate, & densitate respirationis magnitudinem, & raritatem, superavit. De septima muliere circa Bitonis anginosa idem afferendum. In octavo Egrotante etiam delirii mentio non fiat, tamen est ex suppositione, cum ex utrisque hypochondriis submolli distensione oppressis, quæ est inflammati diaphragmatis propria, divexaretur. Nonna non deliravit, ideo est extra oleas. De duabus autem mulierculis ex facuum corruptione, & utero tum inflammationibus dubium aliquod esse potest, an deliraverint, necnon delirium ab uterinis inflammationibus vinci perfecte potuerit. Delirasse credi potest, utero enim inflammato, vel ob corruptum særum, vel ob retentam secundinam, vel objectam molam ampullosam, sæpius delirium occurrit, & debacchatur. Potest etiam esse delirium superato thorace coarctato ob musculorum abdominis, & peritonæi distensionem nimiam, ut ambæ mulieres parva, & densa, non magna, & rara respiratione respirarent. Postremam Egrotantem patet brevi spiram fuisse, cum perfrigeratio, & dolor delirium exacte superarent. Hæc est inductio ante pestilentem constitutionem.

CAPUT IX.

De Delirio perfecte superato post Pestem. Tertia inductio ex 3. & 4. Epidem.

Tertia inductio eorum est, qui post pestilentem constitutionem ægrotarunt, de quibus Gal. ultimo cap. 2. de dyspn. Primus ergo Egrotus est Parius, cum dolens vigilaret, delirasse non est absurdum, & dolorem delirium superasse, consequenter pro doloris ratione respirasse; dolor enim à causa interna capitis, hypochondrii, & dorsi imminens phrenicidis signum est certum. Primo Prorrhæ. 1. Secundus in Thaso non facit ad rem, cum de tussi humida, & continua sola fiat mentio. Tertius Pythion deliravit quidem, ipsius tamen delirium, non exacte, sed ut plurimum à contrariis affectionibus vincebatur, de quo sequenti capite. Quartus fuit Phreneticus, qui cum absolute phreneticus dicatur, consonum est, ejus delirium simplex potius fuisse, quam opposito aliquo affectu complexum, & sub actum. Quintus cum illo, Critonius instar obierit, negligitur. Sextus deinceps neque desipuit, neque aliam quandam affectionem spirationem ægram inducentem habuit, ideo nec ejus historia est præsentis considerationis. Septimus est virguncula, quæ Metonis instar non morbo desipuit delirio; Octavus est Anaxion, de quo supra. Nonus virguncula, & Metoni similem obtinuit ebriam hypothesim, ideo exulat à præsentis inductio. Decimus in Abderis Nicodemus delirus, & cardialgiacus fuit: & dolor delirium egregie sua respiratione fugavit; ita enim Gal. Ob id igitur & delirium, quod exiguum, & per modicum omnino tempus illi factum esse dixit, respirationem non alteravit. Muliercula verò post virum hunc descripta quamvis esset delira, tamen magnum, & rarum spiritum non habebat, ut qui ab aliis duabus fortioribus affectionibus superatus esset, dolore nimirum, & convulsione. Itaque species difficilis respirationis huic muliercula, partim juxta dolores, partim juxta convulsiones fiebat. Pro dolore enim parva, & densa, pro convulsione magna, & rara fiebat, & cum pugnant ex æquo, partim una juxta unum, partim alia juxta alium affectum occurrebat, & ambo simul delirium perfecte vincebant. Pro hac verò muliere, quæ ex mœrore in morbum incidit, non Dealcis uxorem intelligit, quamquam & hæc ex mœrore febris horrida invaserit; Dealcis enim uxore delirium superabat, non superabatur, nec ulla dolorosa affectio eam angebat. Virgo tamen in Larissa est extra præsentem calculum, quippe nullam ullius alterius difficilis respirationis structuram habuerit. Secus de Appollonio in Abderis dicendum, qui quamvis deliraverit, non tamen respirationis speciem deliria propriam habuit vicerat enim affectio magna illi dolorosa. Porro Mulier in Cyzico, quæ puellas gemellas peperit, aut non desipuit, desipientiæ enim ejus nulla fit mentio; aut si fuerit, dolor colli & capitis sublimi respiratione ad fauces delirium domuit. Occurrit postremo Dealcis uxor, & adolescens in Melibæa, quibus tamen delirium conjunctum affectum vicit, perfecte quidem in adolescente, ut plurimum verò in uxore, ut & supra demonstravimus. Quotquot igitur ab Hippocrate describuntur 3. Epidem. tam ante, quam post pestilentem constitutionem, omnes delirare diversimodè à variis affectibus perfecte superati, paucis exceptis, qui aut non desipuerunt, aut si delirarent, delirium commixtos superavit affectus contrarios.

Contrarii autem affectus à Galeno dicuntur, non quia sint invicem contrarii, dolor enim & delirium sunt quidem, ex grat. affectus diversi, sed non contrarii; dicuntur verò contrarii, quia contrarias efficiunt dyspnæas, delirium magnam, & raram; dolor parvam, & densam. Veruntamen non tantum primo, & tertio Epid. delirii superati extant exempla historica, sed etiam aliis, ut 4. Epid. de uxore Nicostati in Cranone, de qua etiam Galenus 3. de dyspn. cap. 11. siquidem Senex divinus scribit, parvum, & densum spiritum habuisse, tamen deliravit ex jecoris inflammatione secundum gibbam, cujus signum est, quia, ait Galenus, reses in urina erumpam

2
Hermocrate
crates.

Distensio
sub molli
duplex.

3
Distensio
elevata
duplex.

Historia
desmo.

7
Mulier
circa Bitonem.

11

1
Delirium
superatum
perfectè
post pestem.
Historia
prima. Parius.

2
Nicodemus
in Abderis.

3
Mulier.

4
Appollonius
in Abderis.

Quomodo
affectibus
contrariis
Gal. dicitur.

5
Uxor
Nicolæ.

eruinam speciem præferebat, cum enim reses, hoc est piger mingeret, signum erat coarctatæ epatis gibbæ: cum verò urina eruinam speciem præferret, signum erat insignis colliquationis carnis jecoris; dictum enim est in de urinis tractatu, orobaceum, & eruinum contentum ex carnis colliquatione fieri, quæ contenta idèò syntectica à Galeno dicta sunt. Vidi Ego Bononiæ in quadam ex familia Floravantium exesam partem gibbæ jecoris: Non verò dicta est à Galen. reses *urina*, sicut aqua reses illa dicitur, quæ non fluit, à Varone de re rustica lib. 2. c. 17. sed *reses in urina*, quia de ejus contento ibi loquitur, quod & pro cibo usurpat Gal. cum ex cruda chyli portione fiat, quæ cibis est; ita enim & Hipp. eod. in loco pro cibo intestinum excrementum intellexerat, ut & 6. Epid. dum loquitur de gravi dolore in rene. Mirum ergò non fuit, si prædicta mulier respiratione parva, & densa, superata magna, & rara, respiraret, dolor enim & angustia thoracis ob septi compressionem à jecore inflammato delirium longè excellebat. Huc etiam spectat locus Gal. 3. de dyspn. 12. de puero à mulo percusso, Delirium denique non tantum ab affectu superatur, ut ex dictis apparet, dolore, angustia, perfrigeratione, convulsione; sed etiam usu aucto. Observate locum Galeni pulcherrimum 1. de dyspn. 22. Quando autem coinciderit utilitatis augmentum, scilicet cum delirio tunc coguntur & multò amplius respirare, quàm si sola mente mori essent, & jam etiam citius Ecce igitur usum auctum delirium superantem.

Delirium superatur ab usu aucto.

CAPUT X.

Inductio delirii in respiratione ut plurimum & ex equo superati.

UT ergò huic primæ parti de causis difficili respirationis ex delirio complexo colophonem imponamus, investigandum remanet, quibus Aegris id fuerit à contrario affectu non quidem perfectè, sed ut plurimum domitum, hoc est non ad finem, sed ad tempus. Unicum pro exemplo Aegrotantem reperio, hic autem est Pythion, de quo Galenus 3. de dyspn. cap. 8. Hunc delirasse ex Galeno scribente patet: Quod itaque deliravit sæpè scriptum est apertis verbis ab ipso Hippocrate, ut hoc quidem neminem latere possit. Sed præter delirium frigiditas erat & dolor; perfrigerabatur autem & dolebat cum gravitate circa alvum.

Quare ex delirio longa spiratio nascebatur, magna scilicet, ac rara: ex labore autem, & perfrigeratione brevis, hoc est parva; & hæc quidem ob dolorem cum densitate, ob perfrigerationem verò cum raritate. Verum cum dolor, & perfrigeratio ad efficiendam brevem, quàm delirium ad longam respirationem plus possent, ob id brevis-spirus ad multum tempus, hoc est, ut plurimum, factus est; non sic tamen, ut oppositæ affectiones exactè delirium superarint: quod clarè habemus ex Galeno scribente: Quod verò prævaluerit quidem brevis spiratio, fuerit autem & quædam longa spiratio, perspicuum: adhuc etiam quando subjungit: Hoc enim, quod ait (ad tempus multum) indicat non solum brevem spirationem, sed ipsam longam spirationem ab illa superari. Dominium igitur in Pythione oppositarum fuit affectionum ad tempus, non ad finem; ut plurimum, non perfectè. Sed quomodo cum gravitate dolor circa alvum ad sui naturam respirationem alterare potuit? Pro Alvo, dico, non extremum anum, sed ventriculum intellexisse; ita enim & in Coacis alvi nomine ventriculum significare voluit Hippocrates.

Quid pro alvo Hipp. intelligat.

Cæterum in Pythione dolor & perfrigeratio contendebant, ut vincerent delirium, densitate enim modò dolor, raritate verò modò perfrigeratio; ambæque unica parvitate oppositæ conspirantes delirium sæpius inæquali tramite interpellabant. Inductionibus igitur allatis constat, quibus causis delirium superat, & superatur, vel perfectè, vel ut plurimum. Tantum pro coronide desideratur exemplum, quo elucescat, eodem subjecto aliquando æqua pugnare potentia delirium cum opposito affectu. Unicum id est Uxoris Dromadæ, de qua Galenus 3. de dyspn. cap. 9. hæc enim simul convulsa deliravit, quinimò convulsa obijt. Æqua verò potentia delirium & convulsionem in hac muliere certasse, ex Hippocrate patet dicente. Spiritum magnum, & rarum statim revulsam, apposuit enim illam particulam statim, ut pateret, revulsam spiritum convulsionis proprium æquis viribus cum delirio pugnasse; idèò & Galenus hoc voluit nobis indicare scribens, Ut quæ non solum propriam convulsionibus spirandi difficultatem haberet, sed etiam eam, quæ est de sapientia. Contingit ergò æqua potentia oppositos affectus congregari. Et hæc de causis magnæ, & raræ spirationis ex delirio tum simplici, tum complexo.

Æqua potentia pugnare delirium cum opposito affectu in uxore Dromadæ.

Delirium ut plurimum superatur in historia de Pythione.

1. Delirium	2. Delirium	3. Delirium	4. Delirium	5. Delirium	6. Delirium	7. Delirium	8. Delirium	9. Delirium	10. Delirium	11. Delirium	12. Delirium	13. Delirium	14. Delirium	15. Delirium	16. Delirium	17. Delirium	18. Delirium	19. Delirium	20. Delirium	21. Delirium	22. Delirium	23. Delirium	24. Delirium	25. Delirium	26. Delirium	27. Delirium	28. Delirium	29. Delirium	30. Delirium	31. Delirium	32. Delirium	33. Delirium	34. Delirium	35. Delirium	36. Delirium	37. Delirium	38. Delirium	39. Delirium	40. Delirium	41. Delirium	42. Delirium	43. Delirium	44. Delirium	45. Delirium	46. Delirium	47. Delirium	48. Delirium	49. Delirium	50. Delirium	51. Delirium	52. Delirium	53. Delirium	54. Delirium	55. Delirium	56. Delirium	57. Delirium	58. Delirium	59. Delirium	60. Delirium	61. Delirium	62. Delirium	63. Delirium	64. Delirium	65. Delirium	66. Delirium	67. Delirium	68. Delirium	69. Delirium	70. Delirium	71. Delirium	72. Delirium	73. Delirium	74. Delirium	75. Delirium	76. Delirium	77. Delirium	78. Delirium	79. Delirium	80. Delirium	81. Delirium	82. Delirium	83. Delirium	84. Delirium	85. Delirium	86. Delirium	87. Delirium	88. Delirium	89. Delirium	90. Delirium	91. Delirium	92. Delirium	93. Delirium	94. Delirium	95. Delirium	96. Delirium	97. Delirium	98. Delirium	99. Delirium	100. Delirium

SYNOPSIS.

De Respirationis Magna, & Rara Causis in specie ex Delirio.

Respiratio Magna, & Rara.

1. Deliris & Deliriis vel
1. Accidit,
1. Sæpè, sic te-
stante Gal. 1. 2. de dyspn. cap. 2.
Hippocrate, & medicorum observatione crebra.
2. Aliquando, ut in
Inductione de
1. Pythione, quæ Brevispi-
ratio tenui & imminuto spi-
ritu respirabat,
2. Uxore Dealcis in Thaso Brevispira,
3. Adolescente in Melibæa, magno & raro spiritu delirante ad tempus,
& ad finem.
2. In Morbosa solum delirii hypothesi, cum ratio s. ob morbificam causam læsa est (que mens mora dicitur (alio affe-
ctu non prohibente) Et illud Delirium Ebrio est vel Dissimile ex causa morbifica producitur, ex intemperie calida
nuda cerebri; vel simile, quod ex non morbosa capitis gravitate (Merone) dependet, ut in Septimo agrote post pestem, apud Hippocr.
3. Varia, ob causas summā
varietatem speciei de-
lirii, quod est vel
1. Simp. citra omnis alterius affectus
commixt.
2. Complexum, & hoc vel
3. Aequalis potentia, {superat
superatur} aut {perfectè ut
plurimum} hinc 4. causarum signa
oriuntur.
1. Oblivio, per quam rara fit respiratio; magnitudine
raritas suppletur. Potius dicendum est, deficien-
tem raritatem suppleri, cum suppleri sit in defi-
cientis locum substitui.
2. Motrix facultas, quæ læso cerebro musculos non
ita perit, unde rara respiratio causatur.
1. Simplici, cujus causa
à Capiyacæo ponitur
duplex
1. Vincit contra-
riam affectio-
nem
Ut plurimum, in Uxore Dealcis. 3. Epid. 86. perfrigeratione laborante absque ulla af-
fect. dolorosa,
1. Adolescente in Melibæa, Distensionem submollem & oblongam ex
utrisque hypochondriis,
2. Sileno, Distensionem oblongam & submollem ex utrisque hyoch. ad
umbilicum usque secedente.
3. Philiseo, cum splene elevato orbicularem gibbositatem.
4. Uxore Dromadæ, angorem Ventriculi,
3. Epid. 86. perfrigeratione laborante absque ulla af-
fect. dolorosa,
1. Perfectè, quæ patet
Inductione
1. Epi.
1. Anaxione, dolore pleuritico laterali.
2. Herophonte, lienis inflammatione,
3. Phileni } uxore, cordis dolore.
4. Epicratis }
5. Erasino, Ilium Inflammatione.
6. Clazomene } dolorem {capitis
multiplici } colli
Compressione ex illo cum tumo-
re elato } vin-
cente,
1. Septi inflammatione, {colli
2. Splenis inflammat. } capitis
3. Dolore multiplici } pectoris
1. Pythione.
2. Hermocrate, dolore exactè & Angustia,
3. Septo inflammato,
4. Angina,
5. Muliere, respiratoriis organis laborantibus,
6. Muliere circa Bitonis, angina.
7. Muliere, à distensione hypochond, utrorumque,
8. Muliere, à distensione hypochond, utrorumque,
9. 10. Mulieribus duab, à foetuum corruptione.
11. Muliere brevispira } utrorum inflammatione,
ex perfrigeratione, & dolore.
1. Partio, à dolore,
2. Nicodemo in Abderis, cardialgia.
3. Muliere, dolore & convulsione.
4. Apollonio in Abderis affectione ilium dolorosa magna,
5. Uxore Nicostriati ex Jecoris inflam. 4. Epid.
2. Ut plurimum, in solo Pythione, à perfrigeratione & dolore cum gravitate circa
alvum (ventriculum) ob id brevispirus ad multum tempus factus est.
3. Ex æquo, in Uxore Dromadæ à convulsione, quæ æqua potentia cum delirio
certavit, convulsione tamen vincente, cum convulsa objerit.
2. Ufu aucto Gal. 1. de dyspn. cap. 22. Quando autem coincidit utilitatis augmentum (scili-
cet cum delirio) tunc coguntur & multò amplius respirare, quàm si sola mente mori
essent, & etiam citius.

P A R S S E C U N D A

LIBRI QUARTI.

C A P U T I.

*De causis in specie parvæ, & densæ respirationis. Et primum de Dolo-
re Thoracis.*

RESPIRATIONIS parvæ, & densæ duplicem esse causam, dolorem, & coarctationem thoracis, libro antescipto in genere demonstravimus positionibus à Galeno sumptis 1. de dyspn. cap. 10. & 11. lib. 2. cap. 10. & 3. cap. 5. & 7. Nunc de iisdem speciatim agendum à dolore, seu labore initio habito, idem enim dolor, & labor ex Galeno 4. de loc. aff. 7. qui frequentem, hoc est, densam respirationem laborem significare scripsit, hoc est dolorem: quod ab Hippocrate in aphorismis, & in Coacis de respiratione sumpsit. Pro thoracis ergo dolore, quicumque respirationem ad parvitatem, & densitatem alterans intelligitur: talis verò est, qui non solummodò respiratorias occupat particulas, sed eas etiam, quæ cum ipsis moventur, ut cum Galeno primo de dyspn. cap. 12. docuimus; cuius sententiam propriis verbis huc transferre est nobis consultum, ait enim: *Atque ita non ut antea de respiratoriis particulis, sed de omnibus simpliciter, quæ circa respirationes moventur, communis nobis sermo fiat: & supra statuerat, non tantum respiratoriis particulis dolorosas consistere affectiones, sed etiam aliis omnibus, quæ ad respiratoriorum motum simul moventur.* Et 2. de dyspn. cap. 10. ait. *Dictum est sexcenties, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ per respirationes movetur, ut parvus, & densus fiat spiritus, & cap. 7. Dolorem etenim solum in aliqua particula, quæ circa respirationes movetur factum, parvam, & densam efficere universam respirationem dicebamus.* Ita enim particulatim hoc docuit 3. de dyspn. 5. Et 4. de loc. aff. 7. hanc eandem affirmans veritatem scribit. *Frequens verò non solum spirituum, sed eorum quoque, quæ cum ipsis moventur.* Et hoc ad simplicis coarctationis discrimen est positum, quæ nisi asperis pulmonum arteriis communicetur, respirationem alterare minimè potis est. At parva, & densa respiratio, etiam dolore thoraci non propagato, sed in iis tamen partibus existente, quæ unà cum thorace moventur, fieri potest. Observandum verò causarum distinctionis gratia, partium nomine, quæ circa respirationes à Galeno moveri dicuntur, cum thoracis ipsius, tum quæ circa thoracem sunt partes intelligi; utraque enim circa respirationes co moventur discrimine, quia thoracis partes non motæ moventur, cum circa respirationes se moveant: quæ autem circa thoracem sunt motæ moventur, cum ad thoracis motum moveantur. Sed occurrit in oppositum pulcherrima difficultas ex Hippocratis theoremate primo prog. tex. 24. à Galeno considerato 3. de dyspnæa 4. habet enim: *Spiritus densus existens dolorem, aut inflammationem significat in locis supra septum transversum: quæ loca partes spirabiles in Coacis de respiratione appellat.* Non ergo dolorem in locis, quæ ad thoracis motum moventur, significabit: sunt enim infra septum transversum. Ita ergo limitanda est Hippocratis sententia, maximè spiritum densum dolorem, aut inflammationem in locis supra indicare, nonnunquam tamen, immò & sæpè, in partibus sub septo dolorosas significare affectiones. Pro thoracis ergo dolore quemcumque quocumque modo ad thoracem attinentem intelligo, dummodò ejus causa parva, & densa sequatur respiratio. Non ita tamen, ut aliquis existimet, dolorem parvæ, den-
teque respirationis simul esse causam, ut cum ardore conjunctum, sicut Duretus in Coacis de respiratione libro secundo, tex. primo: nam & soli simplici competit dolori, cæterisque à dolore, ut simplici angustia. Dolor tamen est una ex causis difficili-
spiracionis parvæ, & densæ. Qui ergo scire
Barthol. de Dysp.

cupit, quot modis ex dolore respiratio parva, & densa accadat; quibus de causis dolor circa thoracem contingat, necesse est ut noscat; tot enim erunt causæ, quot thoracis doloris species. Dolorum species tum ex ipso dolore, tum ex dolentis loco sumuntur. Doloris quidem differentia genericæ, ut ex antecedenti libro patet, duæ sunt, dolor simplex, & compositus. Simplex est, qui nec cum usu aucto, nec cum alio affectu conjungitur. Compositus est triplex, qui componitur cum sola angustia, qui cum solo ardore, seu usu aucto, & qui cum utroque: qui enim cum delirio, & perfrigeratione copulatur, compositionis est accidentalis, de quo priori parte. Respectu loci dolentis differentia à partibus, quæ circa respirationes movent, & moventur, sumuntur, & ab iis, quæ deducunt. Quæ movent, sunt partes thoracis secundum musculos. Quæ moventur per se, sunt pulmones, quæ per accidens hypochondria. Quæ deducunt sunt fauces. Quare dolor, qui est causa parvæ, & densæ respirationis, aut ad fauces, aut ad thoracis partes, aut ad hypochondria attinebit; hoc enim ternario una causarum methodus perficitur. Exordiamur à causis doloris simplicis, & compositi; uterque enim circa prædictas partes fieri contingit.

C A P U T II.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex simplici dolore.

Simplicem dolorem esse diximus, qui sine usu, & affectu. Dari simplicem dolorem sine usu patet ex primo de dyspnæa 9. & cum sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis, non verò urgeat utilitas. Et ex 3. cap. 5. & si pleuritis non sit, solus autem dolor, hoc est sine inflammatione, consequenter sine ardore. Ardorem enim usum auctum appellat loco præallegato, quem imitatus est magnus Duretus de respiratione tex. 1. Eundem sic nuncupavit Galenus primo de dyspnæa 10. cum dixit, respirationem densiorem fieri ob solum ardorem. Et 2. lib. cap. 7. enim verò facile quis nobis admitteat, simplicem esse sine ardore dolorem, ut ardorem sine dolore, non tamen sine affectu, seu angustia. Et tamen verum est, quod sicut communis angustia est sine dolore, ita simplex dolor sine angustia esse potest. Angustiam sine dolore respirationem afficere, patet ex primo de dyspn. cit. his. *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem, per obturationes, aut durities, aut compressiones, aut omnino coarctationes, &c. Propterea sequenti capite signa tradit, quibus respiratoriorum organorum vitia citra dolorem consistentia ab iis, quæ cum dolore distinguuntur.* Sed de his suo loco. Nobis in præsentiarum pensum demonstrandi impendet, simplicem dolorem, non tantum sine ardore, verum etiam sine coarctatione, respirationem lædere. Prima Galeni auct. est 2. de dyspnæa cap. 10. ait enim. *Dictum autem est sexcenties, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ per respirationes movetur, aut aliquod ex respiratoriis organis coarctari: constat enim disiunctiva particula dolorem à coarctatione discludere.* Ita & eodem libro cap. 7. inquit. *Dolorem etenim solum in aliqua particula, quæ circa respirationes movetur factum parvam, & densam efficere universam respirationem, monstrabatur.* Pro solo enim dolore omni modo simplicem intellexit, qui non solum à delirio, & ardore, sed etiam ab angustia sejungitur.

Cujus re fundamentum positum est à Galeno 2. acutorum primo, qui docet, dolorem esse subitam mutationem, eamque geminam, ad qualitatem nimirum, & continuitatem, cum utraque corrumpitur. Qualitas per intemperiem inaequalem alteratur: continuitas per partium distensionem, & compressionem corrumpitur. Ex inæquali intemperie dolorem circa thoracem fieri, colligitur ex 4. de loc. aff. 7. quo loco hæc ipsa Galenus. *Quem etiam didicistis, quod inæquales intemperantie dolores sæpenumero excitare solent.*

Pro thoracis dolore quid intelligatur.

Nomine partium, quæ circa respirationes moventur quid Gal. intelligat.

Difficultas

Responsio.

Tot causæ quot thoracis doloris species.

Datur simplex dolor sine usu aucto.

Ardor & usus auctus idem est.

Dolor quid.

Dolor ergo thoracis, vel circa thoracem ex inaequali intemperie simplex erit affectus sine angustia. Ex distensione pariter & compressione unitatem partis corrumpi, & dolorem causari patet, neque enim dolor aliquis unquam fieri poterit, nisi pars dolens aut distendatur, aut comprimatur. Differunt verò distensio, & compressio, quoniam compressio est coarctationis species, quæ fit per contactus syntimoriam; distensio fit per propriam affectionem. Ita Galenus 2. acut. 1. vult ad hunc modum in pleuriticis lateralem dolorem suscitari, de quo Hippocrates, Galeni verba hæc. *Cum quæ in illis locis est phlegmone repletionem corpora ipsa laborantia distendit*, & propterea pleuriticus dolor exquisitus fit per solam pleuræ distensionem, non per compressionem; non est tamen dolor simplex, quoniam etiam si sine angustia, non tamen sine usu aucto. Et quamquam Galenus eodem comment. tex. 10. scribat: *tensiones in sola affectus participatione fieri, cum videlicet partes iis, quæ inflammantur, attinge, citra sanguinis in eis redundantiam tenduntur*: non tamen pro attinguis partes verè contiguas, sed ejusdem inflammatae, pleuræ nimirum, partes intelligit, quæ tamen si non sint inflammatae, continuitatis tamen consensu ab ea, quæ inflammatione est obfessa, distenduntur. Hoc modo etiam intelligendus est Galenus 4. de loc. aff. 7. dum ait, *Similiter spiritus crudi, flatuosique copia, qui arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit*. Et infra: *si aliquando retentus succus ambientia corpora distendat*; propriam enim distensionem intelligit, quæ non est compressio. Fit enim distensio, vel ex partis alicujus, ut pleuræ, inflammatione, ut dictum est, vel ex materia non inflammante, sed solum aut replente, ut flatu, & crudo humore, aut violenter exeunte, talisque dolor est simplex à simplici distensione sine ardore, & compressione. Quando autem una pars ab alia primario affecta comprimitur, distenditur quidem, aliqui non doleret, est tamen illa tensio ex compressione per sympathiam, ad differentiam alterius, ut cum in arthritide ob ligamentorum compressionem nervosæ partes tenduntur, & dolent; ita tensio fit, ac duritas hypochondrii ex viscerali inflammatione, vel scirrhus, quam hypochondrii compressionem, oppressionem Duretus in Coacas tex. 2. de hypoch. nuncupavit. Fit ergo distensio sine compressione, non tamen compressio sine distensione, quando est causa doloris; cum enim sola est compressio, simplex est angustia absque dolore; raro tamen partes aliquæ distenduntur, quin aliæ comprimantur, talis est ad dolorem partium antispasus. Non tamen angustia sine dolore semper est compressio, quia potest esse constipatio, seu obturatio in partibus hand sentientibus; quemadmodum compressio non necessario semper est dolorosa, Datur ergo simplex dolor sine usu, & angustia ob partium distensionem à flatu, & humore crudo. Utraque autem simplicis doloris causa & circa thoracem, & hypochondria nonnunquam consistit, qua respiratio parva, & densa efficitur. Simplicem dolorem circa costas proponit Galenus 3. de dyspn. 5. scribens. *Etsi pleuritis non sit, solus autem dolor circa costas existit, densus, & parvus sit spiritus*. Circa hypochondria eundem proponit subiungens. *Quemadmodum si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam partem. Nam & in his locis, si quis sit dolor, necessarium est parvum, & densum fieri spiritum*; & de simplici dolore loquitur. Ex pleuræ distensione à flatu circa costas fit dolor, qui pleuritidem mentitur, & discutientibus sanatur. Ita Hippocrates 1. acut. 32. ob pusillam præpostero ordine oblatam ex intestinorum oppilatione flatu metastasim censet fieri ex intestinorum scybalis ad latus, ibique dolorem vel fovere, vel gignere. Et ex hoc loco Hippocratis originem suam fortassis ea traxit opinio de spuria illa pleuritide ex acerbis vaporibus elevatis ab intestinorum vermibus, de qua Quercetanus in Pharmacopæa cap. de Aquis. Ex humoris etiam crudi transpositu, aut ex lenibus arteriis, quod tamen raro accidit, aut ex hepate per venam inconjugam, aut ex asperis arteriis à capite ad pleuram dolor fit modò super, modò infera thoracis parte, qui verum pleur-

ticum ascendentem, vel descendentem emulatur, & pleuritis Aetii vocatur. Uterque autem ex sua natura fit sine febre. Aliquando tamen febres accersit ob violentam, ac subitam pleuræ distensionem: & cum idem humor crudus respiratoriis organis concoquitur, & purulentus redditur, ut nuper in Vestali vetula, dum hæc scriberem, observavi, quæ ob violentum humoris crudi à capite decubitus ad primas thoracis costas pungitivo, eoque continenti dolore cruciabatur una cum febre, tussi, disp. & dolor ad acromion, & brachium ferè totum extendebatur; quam idè consequentibus absque venæ sectione paucis diebus curavi, quam si fecissem, Aegrotam enecissem. Ubi autem lateralis dolor ex humore crudo febrem asciverit, à vero pleuritico febris magnitudine erit distinguendus, faciei decoloratione, ætate, reliquisque humorem crudum consequentibus, de quibus abundè in libro de Polyæmia: ut plurimum tamen hic dolor à flatu, & crudo humore est sine febre, idè solus & simplex, huncquæ Gal. indicavit 1. de dysp. 9. his verbis. *Et sanè cum solus hic affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis, manente calore cordis intra terminos à natura constitutos*. Ejusque causam violentam scilicet distensionem exactè descripsit 4. de loc. aff. 7. dicens. *Similiter spiritus crudi, flatuosique copia, quæ arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit, aliquando vero violenter egreditur. Præterea frigidi, & lenis humoris abundantia, si aliquando retentus succus ambientia corpora distendat, aut inde violenter exeat*. Observavi ego simplicem dolorem fixum circa costas materia frigida intercostalibus musculis impacta, qui cum nullis remedium præstidii cederet, brevi setaceo spatio intercostali dolenti infixio fuit curatus. Observavi etiam post pleuritidem, facta metastasi humoris extra, relictum esse dolorem fixum sine febre, quem post longum tempus brevi curatum vidimus synapismo adhibito. Verum enim verò sicut pleuræ distensione à flatu, & humore crudo simplex circa costas dolor nascitur: ita similis circa hypochondria ob peritonæi distensionem *Empneumatosi* enim, hoc est, consiluso flatu parvum, ac densum produci spiritum, satis lib. 2. cap. 5. explicuimus, quam *dyspnæam pneumatosin* fore appellandam docuimus. Ita flatu extremitatibus vasorum hepatis concluso ob partium distensionem fit dolor. 5. de loc. aff. Eo magis, si ventriculo, colo, reliquisque viscerum spatiis includatur, ut in ventriculi tympanite, seu inflatione. Repletis quoque spiritu flatuoso arteriis dolor fit, qualis ille fuit, quo Gal. circa hepatis gibbam torquebatur, de quo in libro de curandi ratione per sanguinis missionem, sibi enim insomnio monito cephalicam manus summæ dexterae arteriam tundi curavit. Pariter redundante humore crudo primis hypochondriorum viis ejus motu dolorem creari Galen. docuit 4. de tuend. valet. 5. qui respirationis motu liberaliori ita exacerbari potest, ut voluntas respirationem ad parvitatem, & densitatem aliquo modo cohibere cogatur, quinimodò & multum; ut superiori anno in Moniali nobilissima observavi, hæreditaria cardialgia sine febre ferociter conflictata, crudo, ac flatuoso humore circa os ventriculi collecto: qui & pungitivo cruciatu duodecimam thoracis vertebra infestabat: angustiosa enim respiratione agram premebat: dolor autem, modò crudorum vomitu desinebat, sæpius sine ulla sensibili vacuatione flatuoso vapore discusso, judicabatur. In eodem canobio tempore eod. in Alia cordis dolorem sine febre ex eadem causa adnotavi, cui non tamen respiratio densa, sed & omnimoda urinæ suppressio pro toto intervallo, quo dolor insæviebat, accideret solebat; fortassis autem ob viscerum syntimoriam, vel pro dolore nequeuntibus abdominis musculis suminis partes per urinæ excretionem sufficienter comprimere; quæ causa parvæ contractionis thoracis, eadem & abdominis esset. Hic verò simplex hypochondriorum dolor à flatu, humoreque crudo, distendente tamen, ac replente sine diaphragmatis coarctatione fieri etiam potest, ac debet, si simplex esse debeat. Ita enim ut cum Gal. 1. de dysp. c. 12. ostendimus, differt simplex dolor à simplici coarctatione; hæc enim necessario in respiratorum particulis fieri debet, non sic dolor, sed in iis solummodo etiam quæ cum thorace moventur, cujusmodi sunt, *stomachus*, id est, œsophagus; *venter*, id est, ventriculus, *hepar* *lien* *peritonæum*, quod circumambit intestina,

Differentia
inter disten-
sionem &
compressio-
nem.

Distensio
unde fiat.

Distensio
fit sine com-
pressione,
sed non com-
pressio sine
distensio-
ne.

Dolor ex
pleuræ di-
stensione à
flatu.

Dolor ex
humore
crudi trans-
posito.

Dolor ex
flatu &
crudo hu-
more sine
febre ut
plurimum
est.

Dolor ex
repletis
spiritu fla-
tuoso arte-
riis.

Simplex
dolor à
simplici
coarctati-
one quomodo
differt.

coloni ascendens, superiora intestina tenuia, & musculi præcordiorum: his adde pancreas, & mesenterium. Perspicuum enim est, quod amplius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus vero in parvis: & ob id parvus, & densus non solum pleuritidis, sed etiam quibus stomachum aut ventrem dolorosa affectio infestat, aut aliud quoddam ex predictis membris, nulla nimirum facta ad septum compressione, nulloque thoraci dolore suppeditato, etiamsi raro id accidat.

Dum enim magno thorax motu movetur, etiamsi non doleat ipse, vel comprimatur, magnitudo est molesta. Dolor enim naturalium partium, quæ ad thoracis motum moventur, exacerbatur, & parva cogitur thoracis distensio fieri, parvaque respiratio modo utroque. Hoc autem nobis Galenus indicavit 3. de dyspn. 5. his Sive dolor circa quamcumque partem sic appropinquantem respiratoriis organis, ut ipsi motis simul moveatur: densus, ac parvus erit spiritus. Et si dolor sit vehemens, etiamsi non moveantur, dolebunt, si levior, quando moventur, ex 4. de loc. aff. 7. De hoc igitur simplici dolore, utpote sine usu aucto, loquens Hipp. 6. aph. 40. statuit. Quibusunque dolorifica sine inflammatione hypochondria sunt, his superveniens febris dolorem exolvit. Possunt tamen hypochondria dolere absque inflammatione ob tumorem frigidum, idèd revera aphorismus non est de simplici dolore omni modo; ubi enim hypochondria ex tumore aliquo dolent vix distensio esse potest absque septi coarctatione. Potius ad præsens institutum attinet Galeni axioma, quo pro se in Galenum Duretus utitur de dolore non pleuritico; quem phrenitis sectatur: est autem axioma. Flatuum interceptio nunquam hypochondriis infert dispositionem inflammatoriam. Potest tamen dolorificam, eamque simplicem asferre affectionem, cujus causa spiritus parvus, ac densus reddatur. Talis autem offensio non est lateris nec morbo, nec sympathia, ut rectè subjungit Duretus, idèd ad sola attinet hypochondria, tanquam simplex eorum offensio dolorifica. Quare simplex dolor, qui est parvæ, & densæ respirationis causa, & ad thoracem, & ad hypochondria attinet. Fauces excluduntur.

CAPUT III.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto: & primum cum usu aucto.

Dolorem conjunctum appellavi, qui necessariò, & non per accidens conjungitur. Per accidens conjungitur cum delirio, perfrigeratione, & convulsione, de cujus conjunctione superiori parte dictum est. Necessariò autem, vel cum usu aucto, vel cum angustia, vel cum utroque, & hæc doloris conjunctio ad præsentem locum attinet. Hæc est essentialis doloris conjunctio, quia respirationis difficilis speciem, quæ doloris est propria in contrariam, aut diversam neutiquam mutat, sed intensiorem reddit, ad differentiam accidentalis, quæ eandem in oppositam pervertit. Dolor ergo ad thoracem attinens conjungitur, aut cum usu aucto tantum, aut cum angustia tantum, aut cum utroque simul usu, & affectu, omnibusque modis, magis tamen, minusque, parvam, ac densam efficit respirationem. Exordiamur à primo conjugio doloris cum usu aucto. Pro qua re sciendum, usum auctum sumi pro phlogosi, seu inflammatione: phlogosis verò in Galeni doctrina bifariam sumitur, uno modo pro multa caliditate respiratoriis organis coacervata, ut 3. de dyspn. cap. 5. ubi inflammationem non tantum propria, sed Hippocratis, & Erasistrati sententia, sumit pro phlogosi, & phlogosin pro simplici ardore, seu calore aucto, ut in febribus exurentibus. Cum tali autem usu aucto non necessariò dolor jungitur; est enim hujusmodi inflammatio magnæ & densæ respirationis causa, quæ dolori opponitur; qua dyspnœa significatur ea tantum inflammatio, quæ supra septum transversum, propter rationem à Galeno adductam sub capitis fine; partium enim infra septum calor auctus respirationem in magnitudinem, & densitatem elevare non

Barthol. de Dysp.

potest, ad differentiam illius usus aucti, cui copulatur dolor, talis enim ad densitatem, si non ad magnitudinem respirationem alterare valet. Alio igitur modo sumitur phlogosis pro vera inflammatione, ut constat apud Galenum 2. de dyspn. 7. qui ait. Per inflammationem autem nunc intelligendus est durus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Erasistratus vocare consuetudinem habet, & recentiores Medici omnes: quandoquidem, quod veteres Græci phlogosin id nominaverint, quod hodie phlegmonem, hoc est, inflammationem dicimus, nemo fere ignorat. Consuevit etiam Galenus, ut supra indicavi, inflammationem hanc ardorem nuncupare, pro ardore usum auctum in corde ex inflammatione accensum intelligens, ut primo de dyspnœa cap. 9. dum ait; si verò ardor quidam in ipso corde oboriatur. Intelligere enim ibi pro ardore usum auctum ex vera ortum inflammatione, patet, quia eo capite de simplici dolore loquitur, ad differentiam illius, qui cum ardore est conjunctus, & qui parvæ & densæ respirationis est causa; hic enim nullus, nisi verè inflammatorius; propterea antequam in capitis calce de simplici dolore loqueretur, de thoracis inflammatione paulò supra locutus fuerat. Sic Duretus in Coacis de respiratione dolorem cum ardore conjungens, cujus copulati vitii consecutariam respirationem parvam & densam esse affirmat, pro ardore, nisi eum, qui ex inflammatione, intelligere potest; & si alium intellexerit, maximè, ut suspicor, lapsus est. Non nego tamen, aliquando Galenum pro ardore simplicem usum auctum febrilem usurpare, ut eodem lib. cap. 10. Inflammatorio igitur ardori, seu usui aucto dolor ad thoracem spectans ita conjungitur, ut sæpius dolor pro ipso affectu inflammatorio sumatur ab Hippocrate, & Galeno, ut Duretus demonstrat lib. 1. tex. 32. est enim dolor præcipuum inflammationis symptoma. Pro dolore verò inflammatorio ardori conjuncto intelligi debet, cum pars inflammata citra compressionem sola dolet distensione, quod soli pleuritidi accidere supra probavimus, ad differentiam septi, hypochondriorum, & faucium, quarum partium inflammatarum dolor non sola distensione, verum & compressione excitatur, idèd non cum solo ardore, sed cum angustia quoque copulatur, estque dolor omni modo compositus, de quo infra. De dolore igitur soli usui aucto conjuncto locutus est Galen. primo de dyspn. cap. 2. his: Ubi simul dolor, & utilitatis augmentum concurrunt, non sat est solum densari actiones, sed coguntur sæpe convulsorie respirare. Uti enim inæqualis ad magnitudinem, & parvitatem sit transitus, ita densitas præter modum augetur. Pro utilitatis autem incremento illud idem intelligit, de quo nos paulò supra, ad illius differentiam de quo quarto de loc. aff. 7. quod citra dolorem magnæ, & densæ respirationis est causa, ut convulsio.

CAPUT IV.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto cum sola angustia.

Sequitur dolor cum sola angustia conjunctus, ille autem est, qui fit cum vitis dolorem non inferentibus, quæ hoc modo à Galen. nominantur primo de dyspn. cap. 11. Ex suapte enim natura non inferunt dolorem, sed ex accidenti ob nimiam distensionem, & compressionem partium sentientium, quarum causa parva, & densa sit respiratio. Porro hæc vitia sunt potissimum tumores scirrhusi, tubercula, obstructions, distensiones vasorum; ossei, & cartilaginei tumores corporum glandosorum; hæcque tum in thorace, tum circa thoracem. Est & vitis gulæ, ad hæc constipationes, & compressiones ad œsophagum, asperamque arteriam spectantes. Et sanè scirrhusi tumores hepatis, & lienis, quamquam ex sua natura indolentes, tamen dolorem afferunt, si vel circumscitas hypochondriorum partes nimium distendant, vel septum ad infernam thoracis extremitatem nimis comprimant. Ut plurimum tamen non dolent, aut saltem parum, maximeque

Secundo.

Inflam-
tio ardor
quoq; vo-
catur à
Gal.

Dolor pro
ipso affe-
ctu inflam-
matorio
sumitur.

Vitia do-
lorem non
inferentia.

Hypochō-
dria absq;
inflamma-
tione dolen-
te possunt.

Dolor ad
thoracem
attinens
quomodo
conjunga-
tur.

Ufus au-
ctus pro
phlogosi
sumitur.

Phlogosis
bifariam
sumitur.

Primo mo-
do.

cum in oppositum latus æger cubat, vel cum modica manu comprimuntur, ut explorentur. Exemplum apud Hippocratem habemus 4. Epidem. famulæ de recenti emptæ, cui durities in dexteris erat magna, non tamen valde dolorosa, idè nec valde difficulter spirans fuit ob rationem 3. de dyspn. cap. 12. à Galeno assignatam, semper enim juxta magnitudinem cause difficilem respirationem facientis, etiam ipsa difficilis respirationis magnitudo producitur: propterea à duritie hepatis non admodum dolorosa respiratio non parva, densaque multum creabatur, ut nos lib. 2. cap. 3. exposuimus. Observavi Mantuæ anno 1627. in defuncta Virgine sanctæ Charitatis sinistram pulmonem scirrhum, de quo suo agam loco, qui dorsum ad inferiores costas comprimendo dolorem, & consequenter dyspnœam doloris, & angustia propriam attulerat. Tubercula quoque pulmonum ex se quamquam indolentia, membranosas tamen partes prementia nonnunquam dolorem inducunt. Similiter lenium, & asperarum arteriarum obstructions, cum gulam, vel aliam partem membranosa, etiam si hoc raro accidat, comprimunt, suspiriosi doloris causa sunt. Et qui in pancreate, & mesenterio cartilaginei nascuntur tumores, de quibus sequenti parte, sua tyrannica oppressione dolorem efficiunt, & difficilem anhelitum aliquando pariunt, non tamen semper. Vasorum quoque distensiones id quoque, quamquam raro, produciunt: nam etsi vasa non doleant, cum non sentiant, tamen conclusio in ipsis statuo spiritu, ob communis membranæ sentientis distensionem, dolor sequitur, qui respirationem lædit sua læsione, dummodò hæc vasorum distensio sit ipsi septo propinqua: ita enim Galenus in somnio monitus dexteræ manus arteriotomia se à dolore hepatis gibbam infestante, quæ cum septo committitur, vindicasse, historiam recenset in libro de curandi ratione per sanguinis missionem; Galenum autem & doluisse, & ob septi compressionem aliquo modo difficulter spirasse credere est consentaneum. Eò magis hoc fieri posse aliquando videtur circa splenis caput, quippe longè plures, & majores arterias admittat. *Schist-hydrops*, & *empyema*; etiam si sint ex se indolentes affectus, ut Galenus tradidit primo de dyspn. cap. 11. aliquando tamen, decumbente pure, & defluente aqua è pulmonum alis ad septum, acerbior oritur dolor, præsto diaphragmate, quem spiritus parvus, & densus sectatur cum parva thoracis dilatatione, nequeunte ægotante super affectum latus, quod ut plurimum dexterum est, decumbere ob doloris acerbiteriam, & spirandi difficultatem. Tandem in affectu *hypochondria*: o pneumatosin dolorificam excitati cum suspirio anxietate ob dolorosam ejusdem septi compressionem, Practicantibus omnibus satis compertum est; inde enim Hippocrates, & Galenus pneumatodes, & pneumatias eos denominavere, qui ob illum inflationem anhelosi redduntur, pouissimumque dolore accedente. Enimvero dolor non tantum cum hac angustia, quæ compressio dicta est, copulatur, verum etiam, etsi rarenter, cum alia, quæ *coalescentia* vocatur, quale est *gula ulcus*, & hoc enim Galenus inter hujus dyspnœæ causas reposuit 4. de loc. aff. 7. ulcerata namque gula dolor exacerbat, cum thoracis motu gula moveatur, eaque pars ejus potissimum, quæ pulmonibus subjecta ad ventriculum & septum porrigitur. Id observavi in populari meo, ac cibi, potusque citra vomitum regurgitatione cognovi, ac publica consultatione aperui; decumbebat enim Æger prope Ecclesiam sancti Blasii Bononiæ. Post obitum autem apertus est, & ulcus inventum ea œsophagi parte, quæ paulò supra septum jacet, idque sine inflammatione, penetraverat verò totam sinistram gulæ partem rotunda erosione, ac si globulo trajecta fuisset, & apertura inferiori sinistri pulmonis ala cooperiebatur, respiravit Æger, dum sævo hoc malo conflictabatur, parva, & densa respiratione. Cæterum non solum circa thoracem, & in thorace ipso dolor cum sola angustia, verum etiam circa fauces hujus dyspnœæ causa redditur, & quidem duobus modis. Aut cum caro excrecens intra œsophagi partem superiorem, qua sphincteribus utrinque scutiformis cartilaginis oras cingit, comprimendo sibi subjectam asperam ar-

teriæ membranam, dolorem quendam producit, qui simul cum angustia difficilem parit anhelitum. Hunc enim Mantuæ in duobus Ægotantibus observavi, qui difficultate spirandi, & deglutiendi simul angustiat, & ad extremam maciem redacti miserrimè interierunt. Aut cum tumor extra circa asperam arteriam crescit, qui dolorifica coarctatione eam premens liberum spiritui ingressum impedit; ita enim aliquando bocium nimia mole extuberans hanc partem premit. Et ante paucos menses in sceneratore Mantuano tumorem gallicum observavi paulò infra laryngem, qui spiritus semitam ita occupavit, & compressit, ut tandem inter respirandi angustias coactus infelix obierit. Sed de dolore cum angustia hæc satis.

CAPUT V.

De causis parva, & densa respirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum angustia, & cum usu aucto, seu de dolore inflammatorio.

Ultimo loco examinanda est causa parva, & densa respirationis à dolore utroque modo conjuncto, & cum angustia, & cum ardore. Hujusmodi verò est dolor inflammatorius, unico pleuritico excepto, quem sola distensione citra compressionem ex Galeni mente fieri declaravimus, etiam si vix credi possit, distensionem ex inflammatione sine aliqua compressione esse posse: reverà tamen longè minor hæc est, quam in reliquis partibus inflammatis. Sunt autem thoracis partes, quæ inflammantur, & dolent à Galeno 2. de dyspn. 7. enumeratæ pectus, costa, loca circa claviculas, & fauces: his tamen annumerantur quoque dorsum, hypochondria, & septum. Ut ergo ad præsens attinet institutum, agendum est de inflammatorio pectoris, costarum, clavicularum, faucium, hypochondriorum, dorfi, & septi dolore, sumpto exordio à pectorali. Pectus usurpat Galenus loco supra citato, & 5. aph. 6. eo sensu, quo Hippocrates in Coacis de dorso tex. 10. qui est *Dolor affixus pectori*, pro tota scilicet anteriore thoracis parte septem ossibus contexta, duodecimque costis accitata, quam *sternum* vocant. Observat autem Duretus de pleuritide tex. 31. Priscorum hominum pectus septem ossibus statuminatum; Nostriis tribus tantum, sicut pulmones tribus alis olim distinctos, nunc solis duabus parti, ob majorem thoracis amplitudinem ex vividi caloris amplificatione, capitique magnitudine. Quid verò de hac re sine auctoritate prolata sentiendum, non est præsentis orii. Ad pectus ergo duplex attinet inflammatorius dolor, *pleuriticus*, & *peripneumonicus*. Pleuriticus pectoralis, ad lateralis differentiam, sterni medietatem occupans, membranas pectus interscipientes sollicitat, sicut lateralis pleuram costas succingentem. Peripneumonicus verò ad pulmones refertur. Utrumque dolorem mala dolorifica Hippocrates appellavit in Coacis tex. 13. & 19. de pleuritide, & peripneumonia. Sed doloris proprietate distinguuntur; pleuriticus enim pectoralis punctorius, ut lateralis, est: peripneumonicus gravativus cum acerbatione. De priori loquitur Hippocrates in Coacis de Dorso tex. 11. qui ait, *dolor affixus pectori cum torpore*; nam & Duretus proprietate, & affectus vehementia dolorem hunc ad membranam referri exposuit, etiam si eodem commentario de pectorali dolore ad lateralem transitum committere videatur. De posteriori gravativo ita Hippocrate peripneumoniæ describens: *In pectore gravitas*. Et in Coacis tex. 23. de peripneumonia habet, *Si dolor nondum quiescit*, pectoris enim gravitatem intelligit, ut rectè Duretus, per consequens peripneumonicum è systrophica pulmonum inflammatione. Et quamquam tex. 61. dolorem peripneumonicum lateralem appellet scribens. *Quibus à dolore lateris*, tamen lateris dolor per metonymiam ibi pro altero pulmonum dolorifico, ac inflammato accipitur: non sit verò peripneumonicus lateralis, nisi cum pulmo inflammatus eum pleura coalescit; ita enim præ-

Dolorem inducunt tubercula pulmonum.

Obstructiones arteriarum.

Distensiones vasorum.

Hydrys.

Empyema.

Pneumatosis hypochondria.

Dolor cum coalescentia.

Dyspnœa causa circa fauces duplex est.

Partes thoracis, quæ inflammantur.

Priscis pectoris ossibus septem erant, nobis tria.

Olim pulmonis aliter tres, nunc duo.

Dolor pleuriticus punctorius, peripneumonicus gravativus est.

præ redundanti inflammatione pulmo in latus incumbit, ut Oraculum in Coacis tex. 31. hoc breviario indigitavit. Si vehementer inflammantur aorta, id est, bronchia, ut in latus incumbant, hoc est, costis adhærescant; ita enim peripneumonicus gravativus jungitur cum laterali pungitivo. Quemadmodum ex nostra observatione, cum pulmo inflammatus cordis pericardio, & membranis intersepiens coalescit, cum gravativo punctorius pectoralis copulatur. Ex se tamen unus est gravativus, alius punctorius, & uterque ad pectus spectat. Præterea quamquam ex sanguinis anadrome ad mediam alam pulmonum dolor fiat, ad mediam costam, quæ est thoracis sexta, ut Hippoc. cit. 31. non est tamen hic peripneumonicus lateralis vocandus, sed pectoralis, cum ad mediam costam, non secundum lateralem, sed profundam, eamque acclivem, vel declivem pectoris regionem, attineat. Uterque igitur est pectoralis, & proprietate distinguitur, ut dictum est. Quod si dolor pectoralis musculos pectorales, eosque aut internos, aut externos, exerceat, gravativus quidem erit, cæteris tamen à peripneumonico discriminandus, ut orthopnæa, malarum rubore, reliquisque peripneumonix accessoris, quemadmodum doloris proprietate à pectorali pleuritico distinguitur. Non immerito igitur Hippocrates 5. Apho. 67. Inter dolores costarum, pectoris, aliarumque partium, an multum intersit, accurate sciendum posuit. Non tamen est absolute verum, quod ibi Duretus, pectoralem in carne ab eo, qui in membrana, distinguit, eo quod ille nec jugularis, nec hypochondriacus esse valeat; ut enim infra demonstrabo, & ad jugulum, & ad hypochondrion vergere potest. De natura igitur pectoralium dolorum dicendum, quomodoque respiratio parva, & densa vario modo ex ipsis fieri accidat.

Doloris pectoralis à peripneumonico discrimin.

CAPUT VI.

De causis parva, & densa respirationis ex dolore pectorali pleuritico.

A Pectorali inflammatorio pleuritico externo ordiamur, qui in pectoris carne per epigenesin efficitur, & est duplex, internus & externus, uterque verò aut est ascendens, aut descendens. Descendit facta fluentis sanguinis metastasi ad musculos cum intercartilagineos, tum rectos, qui è sterno descendunt. Ascendit dolor facta anadrome ad musculos serratos pectorales, quibus dolentibus gravitas ad humerum, & omoplatæ processum extenditur. Incidentia fit in ascendente quidem ut plurimum ex internis ad externas partes, transfluente materia, per propagines venæ inconjugæ in thoracicas, necnon per ramum subclavium in humerariam, quæ inter utrumque pectoralem fertur. Sicut nunc in Nobili Vestali observavi, quæ cum tota hyeme transacta tuberculosa scabie secundum latus dexterum laborasset, vere pullulante fluxus ad glandulas sub dextera axilla excitatus est, qui dum bubonem minaretur, extemplo se per musculos pectorales disperfit, dolore ad humerum, ac processum coracoidem usque extenso cum febre, quæ aurium murmur, subjugalibusque urinis statim se pravæ indolis declaravit. Ita eodem tempore in tetrica muliere ad Sanctum Mauritium dolorem similem curavimus, cui difficilis residentia erat, ut in pleuritide dorsali accidere solet, laborante serrato majori. In descendenti dolore externo transfluxus movetur ex hepate per epigastricas exteriores, si dolor sit inflammatorius, nam & à capite sæpius humor pituitosus præter labitur ad musculos costis thoracis interjectos, qui vel simplicem parit dolorem, vel interiora penetrans, ut rectè Paparella de Catarrho cap. 10. gravem, difficilemque pleuritidem excitat, sanguine eò ob dolorem affluente. Ab extrinsecis quoque causis, ut thoracis Vulneribus, huiusmodi dolores inflammatorii circa partes externas fiunt. Quorum alii sunt critici, & salubres, alii perniciosi. Critici, & salubres sunt, qui vulnus dijudicant, ut cum una thoracis parte externa trajecta alia inflammata suppuratur, & globum vomit. Ut ante pau-

Dolores inflammatorii à thoracis vulneribus.

cos menses in nobili Veronensi vidi, cui summus humerus sinister trajectus est triplici globulo, excitato autem abscessu circa serratum infra axillam, post dies quadraginta globulis à natura expulsis & explosis, fuit curatus. At verò perniciosus est ille dolor inflammatorius qui confossam pleuram occulit; miserrimè enim moriuntur ii, quibus facto tumore inflammatorio externis partibus internus aditus præcluditur. Cæterum doloris positi dolores hos exteriores invicem distingui, sicut ab internis meteorismo, hoc est sublimi tumore, materia in unum collecta, doloreque manu tacto, satis superque apparet. Huiusmodi etiam dolorem inæqualem consequi respirationem, exuperante tamen parvitate, & densitate secundum totum thoracem, non est ut aliquis ambigat, longè tamen minùs alteratur respiratio, quam musculis internis inflammatis. Sunt verò musculi interni, triangulares, intercartilaginei, & intercostales interni, necnon qui mirabili illo principio carneo parum ab anatomicis observato ex interno jugulo producuntur, quorum duo ad laryngem, & duo ad linguæ basim feruntur. Excitata ergo ad musculosam hanc originem fluxione, dolor gravis circa jugulum sine punctionis sensu, nisi pleura coafficiatur, producit, potestque dolor ad laryngem, & os hyoidis protendi. Quod si triangularis musculus inflammetur, dolor gravis circa sterni latera consistit: potestque fluxus ex subclavia per mammarias venas à superiori parte fieri; ex inferiori verò per hypogastricam in mammariam derivari; idè Duretus non sufficienter mammarias tantum proposuit. Et dolor, qui internas pectoris carnes occupat à peripneumonico, si non doloris gravitate, reliquis tamen symptomatis sejungit, ut calidi spiritus exufflatione, orthopnæa, reliquisque, quibus peripneumonix tecmaris, hoc est, signorum idea, perficitur. Sejungitur & ipsa respirandi difficultate, quæ longè minor, & diversa est, quam in peripneumonico, major tamen secundum proportionem, quam in pectorali externo. Superest pectoralis internus ad interiorem membranam attinens in ipso sterno punctorius, & pleuriticus. Hic ad jugulum ascendit, si superior mediastini pars inflammetur; descendit si versus diaphragma. Valdè enim invicem coherent intersepiens membrana, & pericardium, quibus septo cor annectitur; idè si hæc pars systrophica inflammatione divexetur, dolor descendit ad medium hypochondrium, & sæpius coinflamatur septum. Quo casu pectorali dolori quæ inflammati diaphragmatis sunt signa syllogistica accedunt, qualis est phrenitis, & illi revulsio. Gravior incidit hic dolor, si unà cum mediastino pericardium inflammetur, quo omnia intensiora redduntur, vixque salutis specula adest. Sed per quas vias paremptosis fiat, vix animo concipi potest, cum membranæ intersepiens, ut & capsulares venis, & arteriis careant, ut rectè Vesalius observavit, quod nos publica anatome Nationi Germanicæ demonstravimus. Dixerim tamen per alienas, si non per proprias, cuiusmodi est subclavia phrenica, quæ ad septum ex sinistro ramo subclavio per ipsas intersepiens defertur, confluere. Solet nonnunquam per metapto- sim inflammati in suppuratum pus media mediastini cavitare, ceu vomica colligi, ut in pleuritide laterali circa costas, & in peripneumonia circa pulmones, quod nisi per anacatharsim propellatur, interitus est causa. Sed quid Hippocrates in Coac. de Dorso tex. 11. pro torpore intellexit, quem dolori pectori affixo conjunctum pestiferum dixit? Duretus quandam totius corporis paralyin esse commentatur, aut symptoma madefacti, & inebriati nervorum principii, quod mortem in propinquo esse testatur. Dicerem ipse potius, torporem hunc ad dolentem partem attinere, tanquam inflammatorii tumoris signum, utpote subjectos septi, & æsophagi nervos, qui per membranas intersepiens deferuntur, comprimendis, nephritici torporis similitudine. Vel fortassis torporem à suppurata inflammatione indicare voluit, cum sub sterno, ut dictum est, mediastini cavitare collectum pus fidat; cui neque anacatharsi, neque ruptione expurgato si febris acuta rursus superveniat, quæ ex metapto- sim inflammati in suppu-

Qui musculi interni pectoris inflammantur.

Dolor pectoralis internus quædo ascendat, & quædo descendat.

Quid Hippoc. pro torpore intellexerit.

suppuratum jam deferbuerat, æger crudeliter moritur. Hunc ergo dolorem pectoralem pleuriticum respiratio sequitur parva, ac densa inæqualis longè gravior, quàm in pleuritico laterali, non tantum parva ratione spiritus, sed maximè ratione distensionis thoracis. Hæc de utroque dolore conjuncto pectoris inflammatorio.

C A P U T VII.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore peripneumonico, & primum ratione inflammationis.

Sequitur pectoralis peripneumonicus specie gravior pulmonum proprius, qui diversa ratione parvæ, & densæ respirationis est causa. Quod innotescet, si ejus naturam præcognoverimus. Hæc verò ex inflammationum diversitate, diversa partium pulmonum positione, coherencia, & metaprosi inflammari in suppuratum habetur. Primum ergo inflammationis ipsius idea est perpendenda, quam triplicem observo. Prima est vera inflammatio, quam Duretus systrophicam phlegmonem, & phyma pulmonis appellat, phyma scilicet inflammatorium: quod enim phyma verum est apud Hippocratem, tuberculum crudum ægreque concoctile est nuncupatum, ut in Puella Agatis filia, ut patet apud Galenum 3. de dyspn. ultimo. Vera igitur inflammatio ea est, quæ veram constituit peripneumoniam dolorificam; nam & Hippocrates pro malo dolorifico in Coacis peripneumoniam intelligit. Hanc autem ex pituitosiore, atque crassiore sanguine inflammante fieri scribit Galenus 4. de caus. puls. cap. 12. non ex solo bilioso, etiamsi pulmo sit viscus biliosum, neque ex melancholico. Ideo 4. de præfagiis puls. cap. 9. pulmonem, cerebrumque scirrhum non admittit exillimari, quamquam ego scirrhusos pulmones nonnunquam viderim, præcipuè verò Mantuæ anno 1627. in Puella quadam Sanctæ Misericordiæ, quæ dolore ad dorsum cum difficili spiratione obiverat; rectè igitur Galenus adverbium illud fortassis apposuit. Alia est inflammatio pulmonum perniciofa, & maligna, omnium ferè febrium perniciosarum causa. Hæc verò, ut clanculum vitæ humanæ insidiatur; ita nulla ferè habet, quibus cognoscatur certa signa syllogistica. Cum nec gravitatem circa pectus, & humerum, nec orthopnoeam, nec malarum ruborem, reliquaque veræ peripneumonice consecutaria signa secum ferat. Unde neque Ægrotantes eodem modo, eodemque febris genere, & more adoriuntur; modò enim cum intermittente biliosa conjungitur, ut in Duce Fiani, & Doctore Dempstero; praxis enim me docuit, intermittentes perniciosas ab hac ferè omnes inflammatione pendere, Ægrosque paroxysmorum circuitibus perfrigerari, & mori. Modò continua febre palliata maligna ustione urenti debacchatur, sub qua quidem lingua arefcit, fucatur, & hiulca redditur, urinæ tamen naturales cum sedimento crudo, & arenoso conspiciuntur: & quamquam sæpius acutorum terminum ægri transgrediantur, tamen moriuntur. Alii lipyria maligna correpti ferè semper conteguntur, & brevi enecantur. Alii nunquam perfrigerantur; & sitiunt sine linguæ ariditate, & comatosi fiunt, deliri, aphni, & convelluntur ea parte, qua viger phlogosis, ut nuperrimè in filiolo Mattæ Mantuani observavi. Eijciunt & vermes malignos, & vermium symptomata creduntur, quæ sunt ex hac maligna inflammatione. Est autem hæc potius flammea quædam & prava pulmonum intemperies, phlogosis dicta, quia vera inflammatio; imò nec veræ inflammationis signa præbet, sed pro suæ pravitatis varietate, ac ægri individualitate varia profert symptomata, sæpius autem inflammati pulmones duriores, & ferè scirrhusi redduntur, qui secti atrum sanguinem fundunt. Paulatim verò mea sanè sententia, incipit dispositio hæc inflammatoria, donec cum sit adepta gradum, quo pars illicò maligna exustione in febrem actuetur; sicut observamus, lignum igne proluxa dispositione prius ad incendium præparati; mox illicò conflagrare. Hanc præteritorum

proximè annorum Epidemicis malignis grassantibus in exenteratis, Serenissimi nostri Ducis jussu, cadaveribus quàm plurimis, omnibus quibus prædixeram, ostendi. Futura hac phlogosis nonnunquam pulmones succenduntur, prava nephritide inchoante, vel consequente. Sæpius enim nephriticum dolorem vidi suis stipatum signis erupisse sine febre, mox post aliquot dies delituisse, febricula tamen inde suborta cum siti, linguæ asperitate, & inappetentia, aliquando cum delirio, sæpius verò cum comate juncta: eorum autem, qui sic laborabant alii qui post decimam circiter quartam diem, excreto tamen prius sine dolore calculo, moriebantur, alii etiam sine perirrhæa migrabant; quorum post mortem pulmones nigricantes, aliquandoque etiam coctis coagmentatos reperiebamus. Simili affectu paucos ante menses confectatus est Mercator Mantuanus Carleschius, cujus infortunium amico Assistenti prædixeram, cum etiam dolor sine febre cum à principio exerceret; cum enim Medicus curans delitescentem affectus ideam ignoraret, credens, se nephriticum, & calculosum curaturum, diureticis veris usus est; cum tamen juxta prædictionem, etiam Ægroto invito, post decimam quartam parvulo calculo excreto, mors accesserit, Ægerque maligna febre comatosus, aridaque lingua resiccatus obierit, prava metaprosi mota è renibus ad pulmones. Idem accidit Comiti Bonato, cui ante viginti dies malignam febrem prædixeram, obiit perfrigeratus ejusdem Medici manibus, ob ejusdem affectus ignorantiam. Quemadmodum aliquando phlegmonici humoris anacatharsin fieri contingit a pulmonibus ad renes, ut ex Galeno Duretus ostendit in Coacis tex. 67. cujus causa evenit, non omnes strangurias, purulentas, & abradentes urinas nephriticas esse, sed peripneumonicas. Hæc brevibus de hac hypocrítica inflammatione pulmonum adnotare volui, quippe quæ paucissimis parum fortassis observata, sæpius praxi occurrant; & ad præsens nostrum institutum admodum conferant. Tertium inflammationis genus est phlogosis illa, quæ vel fracto pulmonum vasi succedit, utpote incurabilis eorum ulceris causa antecedens; vel ipsius etiam ulceris violenta rursi exasperati symptomata est accessorium. Siccum namque ex priori inevitabile ulcus progignitur, ita ex consecutaria ejusdem ulcerati pulmonis phlegmone mors est in propinquo. De phlogosi ulcus præveniente locutus est Galenus 5. meth. cap. 11. qui habet. Itaque cum in pulmone ruptum est vas, scire aperte licet, nisi protinus antequam phlegmone excitetur, glutinatum sit, ut pastillis Andronis, id postea insanabile fore. Et cap. 14. Quotquot autem phlegmone sic occupavit, ut jam febricitarent, horum nullus est in totum persanatus. De phlegmone ulcus consequente nil Galenus quidem quod sciam, praxis tamen quotidiana eam sæpius nobis referavit. Stantibus ergo tribus pulmonum inflammationum generibus, breviter ex instituto videndum, quotæque & quæ dyspnœa ex ipsis fiat. Exordiamur à postrema phlogosi, quæ vel antecedit, vel pulmonum ulcus subsequitur. Pulmonum phlogosis, quæ ulcus antecedit, & vas fractum subsequitur, respirationem parvam, & densam facit ratione spiritus, magnam ratione thoracis. Angustia enim, & calor, qui non sine febre, ad solum pulmonem, non ad thoracem attinet; estque sine dolore, neque enim pulmonum vasa noxam, quæ à fractione, sentiunt: nec pulmonum caro eam, quæ ab ipsa phlogosi: & si aliqualis etiam dolor nascatur, ad pulmones, non ad thoracem spectat, idè nec magnam thoracis dilatationem impedit. Phlogosis verò, quæ factum ulcus consequitur, parvam etiam ratione thoracis, aut densam, reddit respirationem: tum quia ex hectica musculorum thoracis intemperie motrix facultas ad motum languet; tum quia hujusmodi inflammatio pulmonum ulcus jam ferè cancrum factum consequi solet, cujus causa sit, ut reliquus pulmo non adhuc ulcere consumptus costis coalescat, fiatque communis coarctatio thoracis, & pulmonis, intercostalesque musculi ea parte assidua vaporum saniosorum exhalatione inquinati, enerves redditi, ac marcore confecti, ad liberum motum

Idea inflammationis triplex.

Vera inflammatio quid.

Inflammatio pulmonum maligna febrium perniciosarum causa.

Materia anacatharsis à pulmonibus ad renes.

Tertia inflammationis species ex rupto pulmonum vase.

In phlogosi, quæ ulcus antecedit, & vas fractum sequitur, qualis respirationis est factum ulcus consequitur.

Signa al-
terius pulmo-
nis ulcerati.

Maligna
pulmonum
inflamma-
tione nulla
lex certa
est.

una cum superioribus ineptiores efficiantur. Ideoque nec ægri ea parte, qua pulmo est ulcere erosus, & phlogosi accensus (ut plurimum autem est sinistra) decumbere nequeunt, eo quod ulcerato pulmone compresso ob ejus coalescentiam cum costis id latus magis condoleat, tussis asperior reddatur, & difficilior spiratio eo decubitu longè efficiatur. His accedit illius malæ rubedo, quæ ipso lateri è directo responderet. Hæc autem omnia, ubi simul esse observaveris, propinquam extinctionem harolaberis, rota enim unius pulmonis structura fracta, semispirans homo moritur. Ita longa observatio in viventibus, & mortuis cadaveribus cautos nos reddit; nec te fallent, potissimum si vox non tantum rauca fieri, sed vix articulari posse contingat, non tantum ob vocalis plectri gracilitatem, & exsionem, sed potissimum ob alterum pulmonem canerosum effectum, cujus causa fit, ut materia utraque vocalis, & spirabilis deficiat, ut sine voce, mox sine respiratione homo brevi moriatur. Enimverò maligna pulmonum inflammatione nulla est respirationis lex certa, sicut nec aliorum symptomatum. Nonnullis enim vix difficilis redditur, & ut pulsus, & utina, naturalis ferè aliquando cernitur. Alius respiratio fit parva & densa cum luctuoso suspirio. Et qui in accessionibus perfrigerantur, marcescente insita cordis, & pulmonum caliditate, spiritum frigidum exuffant per os, & per narès, ut suo loco dictum est. Alii magna dilatatione jactabundi totum movent thoracem, nullis aliis propriis peripneumonix symptomatis accedentibus, & perfrigerantur calido spiritu in frigidum affatim mutato, ut in Patre Sancti Francisci elapsis mensibus observavimus. Alii luctuoso tantum suspirant suspirio, nec ullam habent difficilem respirationem à morbi exordio usque ad statum, sub cujus calce, cum nullum à medicamentis rectè administratis juvamentum receperint, omnia acriter intenduntur, irritatisque musculis thoracis a pravis vaporibus ex pulmone confligente elevatis modò convulsoria fit respiratio cum retractione manus & pedis lateris affecti: modò iisdem vaporibus in cerebrum elatis, ac veluti semitam animali facultati occludentibus respiratio apoplectica ferè excitatur, quæ intermittit, postea magna cum violentia trahitur, & cum stertore; mox desinit, succedente secundum totum thoracem respiratione densa, modò magna modò parva, & continuo calidum expirantes moriuntur; ut nunc in quinquenni filio Mattæ Mantuani exactè observavimus. Quare maligna phlogosis pro varia sui morum pravitate, & callida caliditate respirationem vario modo laceffit, & Ægros dilacerat. At verò vera peripneumonia constans est dyspnœa ratione spiritus parva, & densa, eaque stertorosa, & orthopnoica, ratione thoracis non tantum magna, & densa, sed maxima, & frequentissima, ut cum Galeno 4. de locis aff. 7. in methodo docuimus. Nec gravantis doloris tensio, & cruciatus extensio ad omoplatam, & jugulum magnam thoracis impedit dilatationem, cum pleura circa jugulum consensu doleat, non essentia, ut in ascendente pleuritide. Magis tamen est libera thoracis distensio in media peripneumonia, quippe ad jugulum, nec ad septum proreptante.

CAPUT VIII.

De causis parva, & densa respirationis ex doloris peripneumonici diverso posito.

Pulmo totus Hipp. quomodo dicitur.

Sequitur partium pulmonum diversitas, pro quarum inflammatarum diversa positione diversus doloris gravis positus oritur. Aut enim unus solus pulmo est inflammatus, aut ambo. Sumitur pulmonum alter ab Hippocrate pro tota dimidia pulmonis parte: ambo verò pulmones pro toto pulmone, utroque scilicet dextero, & sinistro. Cum enim Hippocrates in Coacis de peripneum. tex. 32. ait: si totus pulmo inflammatur cum corde, pro toto pulmone utrumque intelligit, sicut antecedenti tex. 31. pro tota dimidia pulmonis parte pulmonum alterutrum. Unus ergò pulmo aut secundum sui partem tantum, aut secundum se totum inflammatio-

ne est obfessus. Pariter pulmones ambo vel secundum partes easdem, vel secundum se totos afficiuntur; quæ distinctio sumitur ex Hippoc. superioribus brevianis. Si unus tantum pulmo secundum partem inflammetur, hæc vel est superna, vel inferna, vel media (alas appellat Hippoc.) Si superna, dolor gravis ad jugulum per omoplatam scandit, ibique cruciatus figitur; superna enim pulmonis ala omoplate incumbit, & jugulo adjacet, ideò Hippoc. loc. cit. Et quibus ad unam claviculam dolor est, una superna ala pulmonis agrotat: & peripneumoniam describens inquit: At dolor sub omoplate qui proreptat ad jugulum, & ad mammam. In pectore gravitas. Non enim prorepens dolor ad omoplatam, & jugulum omnis peripneumonix symptoma est, ut rectè Tuietus, sed solius ascendentis, superna pulmonis ala laborante; at verò gravitas ab omni peripneumonia inseparabilis est, quacunque tandem pectoris parte figatur. Caterum ascendente peripneumonia, dolor jugularis fixus est non volatilis, si enim doloris acerbitas paulisper jugulo affigatur, ut sursum prorepat, & ad superiora vertatur, mortiferum inferi malum, hoc est, phrenitidem, facta humoris inflammantis metastasi per cervicales, & jugulares ductus ad cerebrum. Similiter de sicca pleuritide tex. 3. scripsit, terrificam esse, cum ascendens ad superiora convertatur, phrenitidem enim efficit, sicut peripneumoniam, cum ex pleura ad pulmones ascendit; ascendente igitur peripneumonia, gravis dolor ad jugulum stabilis, non fugax esse debet. Quod si media pulmonis ala, seu potius nunc nobis pars afficiatur, dolor gravis nec ascendit, nec descendit, sed circa mediam consistit costam, quæ sexta est ex duodecim; ita enim Hippoc. subdit, & quibus circa mediam costam ibi & media. Tandem gravitas fit paulò supra septum ad costas nothas, si ala infera inflammatione opprimatur, de hac enim hæc addit: Quibus autem circa septum, infera quoque ibi. Laborat igitur unus pulmo secundum unam trium sui partium, ut unica sit tantum secundum unam partem affectam doloris positio. Potest & ejusdem pulmonis duplex pars coaffici, etiam si id non expresserit, at supposuerit Hippocrates, hæcque media est vel cum infera, vel cum superna, unde & duplex doloris positus. Quod si tota dimidia pulmonis pars ægrotet, id est, pulmo alter totus, omnia quæ adjacent ei parti, laborant, dolore nimirum gravi tota illa lateralis pectoris regio dolet. Idem de utrisque pulmonibus, vel secundum easdem partes, vel sui totos simul laborantibus, est asserendum; ut de utrisque alis superis pulmonum habuit Hippocrates scribens: Quibus autem ad ambas clavículas dolor urget, ambe supere pulmonum ala laborant: idem de mediis ambabus, & duabus inferis subaudiendum, etiam si Hippocrates earum mentionem haud fecerit. Possunt etiam pulmones per totum inflammari cordi etiam illata inflammatione, hinc & totius resolutiva gravitas. Hactenus de doloris peripneumonici posito, modò difficilis respiratio, quæ huic congruit, annectenda, quæ nulla accedente coherentia, parva, & densa est ratione spiritus, inæqualis tamen utraque inæqualitate, & secundum magis & minus, & secundum transitionem ad varias differentias, ut in methodo fuit positum, antequam verò peripneumonia expurgeretur, vel in empyema desinat, non sit inæqualis intermittens collectiva, ut ex Galeno colligi potest primo de dysp. cap. 17. de qua inferius; neque inæqualis strepens, seu stertorosa. Fit tamen orthopnoica etiam urgente, & non suppurante peripneumonia, cum residere ægri cogantur ob calorem simul & angustiam, ut habetur ex Gal. 4. de loc. aff. 7. Infera, & superna inflammatione respiratio parva magis, & densa redditur, quam media: & magis si totus pulmo inflammetur, quam si una sola, vel duplex. Adhuc magis, si ambo pulmones obfideantur, secundum easdem partes, & potissimum secundum totum. At pulmonem unum totum, vel ambos totos inflammari, non sine coalescentia est; propterea de hac sermo institui debet.

Quibus signis partes pulmonum inflammatae dignoscantur.

Unus pulmo o secundum tres partes tres doloris positus habet.

Qualis respiratio in dolore peripneumoniae secundum positum contingat.

CAPUT IX.

De causis parvae, & densae respirationis ex doloris peripneumonici coherentia.

Est huiusmodi coherentia, cum pulmo in latus incumbit, ut costis adhærescat, estque dolorifica, ad illius discrimen, quæ sit in morbis frigidis thoracis, ut hydrope. Accidit verò inflammatum pulmonem in latus incumbere, & costis conglutinari, si vehementer inflammentur aorta, ait Hippoc. bronchia scilicet, quæ & aortæ arteriæ dicuntur. Non enim pulmo costarum pleuræ coagmentari potest, nisi vehemens inflammatio extimam ejus superficiem in fervorem agat, ut quæ ad cor, seu flabelli ora, naturaliter recurva flectitur, ad costas distenta deflectatur: distenditur verò pulmonum bronchiis vehementer inflammatis, quippe rigida sui tensione lateralem eorum superficiem ad costas erigentibus. Hoc sibi volunt obscuriora Dureti verba. *Non nisi ardentissima inflammatio attingat superficiem eorum extimam, quæ aortarum ductus oculis ad videndum exhibet, & manum ad contrectandum.* Ex tali autem adhæsu, & coalitu pulmonis cum pleura costarum dolor fit lateralis gravativus cum sensu aliquo punctionis, sed obscuro; idè & peripneumonicus lateris dolor dictus est eodem Coacarum libro tex. 61. sumpto lateris dolore pro altero pulmonum inflammato costarum tunica coangustato. Observandum tamen est, pulmonum inflammatum, ut plurimum quidem costis lateralibus adnasci; aliquando tamen sternum adhærere, vel sua media substantia pericardio, & mediastino, vel inferiori lobo ipsi diaphragmati: quo casu dolor gravis non ad costas, sed sternum, partesque sub sternum contentas incidit; aliquando etiam una ala dorso, & spinæ alligatur. Ulterius scire refert, aut pulmonum alterum, aut ambos simul costis adhærere: & sic, vel secundum totum, vel partem. Aliquando enim accidit, rarè tamen, utrumque pulmonem inflammatum costis alligari, ut Hippoc. adnotavit 32. contex. scribens; *quod si totus pulmo inflammetur cum corde, ut in latus procidat* (pro toto enim pulmone ambos pulmones intelligere observavimus.) Aliquando unum solum, ut posuit tex. 31. qualem anno 1627. in muliere in Ecclesia Sanctæ Agnetis Mantuæ exenterata vidimus, dexter enim fuit totus costis hærens. Nonnunquam verò contingit, unius pulmonis, vel etiam utriusque partem, seu alam unam aut pericardio, aut costis, aut sternum, aut diaphragmati conjungi, reliquis partibus solutis, liberisque remanentibus: qui diversus coalitus fit aliquoties ob ipsam inflammationem, sæpius verò ob alias causas, de quibus suo loco; nunc enim de eo tantum coalitu dolorifico, qui ob inflammationem, sermo est institutus. Aliquando etiam una ala unius pulmonis inflammata cohæret, & alia alterius pulmonis inflammata pariter est libera, ut in filiolo Mattæ fuit observatum. Ex coalitu ergo pulmonis inflammati, & dolentis cum thorace respiratio fit parva utroque modo, & ratione spiritus, & ratione thoracis, angustia enim non ad pulmonem solum, sed etiam ad thoracem attinet; eaque magis, vel minus, prout major, vel minor est pulmonis cum ipso thorace coangustatio. Observandum tamen, minus respirationem lædi ob pulmonis cum pericardio, mediastino, & sternum, quam cum costis, & diaphragmate coalescentiam. Et ratio est, quia illævis musculis facilius & dilatari, & constringi à thorace pulmo potest. Ipse autem sæpè observavi pulmonis coherentiam cum sternum, & pericardio citra tamen inflammationem, quæ nullam prorsus respirandi difficultatem induxerat. Cum verò pulmo totus ex una parte costis cohæret, corpus ea parte resolvitur ex Hippoc. tex. 31. hoc est spirandi vis ea thoracis parte exolvitur, impeditis à pulmonum adhæsu intercostalibus musculis, & costa exterior livore tegitur, ut etiam superiorum musculorum actio aboleatur, aut saltem multum imminuatur, ac potius semispirans spiratio reddatur; hæc enim ob tripli-

cem causam fieri accidit; quarum una est totius pulmonis coherentia cum costis. Reliquas duas suo referam loco. Addit Hippocrates, totum Agrum resolveri, si ambo pulmones una cum corde inflammentur, & in latera procidant; fit enim apoplepsis, seu spiritus utriusque interceptio, vitalis quidem, & ad cerebrum, & ad totum, sicut de asphyxia, apoplexia, & epilepsia privativa alibi dictum est, spiritus verò acrei ob asperarum arteriarum oppressionem inflammatoriam; ut propterea apnoea simul, asphyxia, & aphonia æger totus resolutus affatim moriatur.

Quod si pulmo sit dorso vinculis membranis alligatus, & tuberculofus, non autem costis hæreat, non resolvitur ea parte respiratio, sed ob dorso compressionem paralysis fit ejusdem lateris. Potissimum si alter pulmo fuerit majori inflammatione obsessus, & vis animalis confluat ad musculos ejus lateris; quo modo paralysis in opposito latere fit, cum vis animalis ad inflammatum musculum temporalem confluit. Ita nuper in filio Mattæ observavimus, dexterum latus convelli, & sinistram resolveri, cum utrumque pulmonem inflammatum haberet; dexterum longè magis, & liberum, sinistram minùs, secundum alam superiorem posteriorem, quæ tota dorso & tuberculosa indivisibili nexu cohærebat.

CAPUT X.

De Causis parvae, & densae respirationis ex dolorifica metaplofi peripneumonice in empyema.

Perpendendus denique est dolor peripneumonicus, dum fit peripneumonice in empyema mutatio, ut inde cum reliquis difficilis spirationis ratio innotescat. Est autem qui fit dolor triplicis status, puris fientis, facti, & è vomica erupturi. Fientis puris, seu pepansii dolor idem est cum reliquis symptomatis pus ipsum præcedentibus gravativus, & tensivus: dum enim pus conficitur, tantum abest, ut symptomata mitescant, quin potius augeantur, dolor, & febris potissimum. Præter reliqua verò horrorem ut novum symptoma dolor acquirit, nascentis etenim puris mordens acrimonia vicina corpora, eodem planè modo horrorem inaequalem ciet, quo acria medicamenta. Propterea pro ratione doloris talis fit respiratio parva, & densa, qualis in ipsa systrophica pulmonum inflammatione; cui inaequalitas illa accedit, quæ est errantium musculorum peculiaris, de qua in methodo. Factæ pepansios dolor quidem gravis est, sed conclusus, idè remissus, placatis interim reliquis præter horrorem, qui augetur; propterea dolor est remissus cum intenso horrore. Est gravitas conclusa, quoniam humor vomica, tanquam ergastulo, concluditur, nec suppurati tanta est tensio, quam phlegmones crudæ, & gravitas ibi manet: horror verò augetur, nati enim puris ad anacatharsin & ruptionem tendentis major est acrimonia. Propterea, cum ait Duretus, facto pepansio gravitatem cieri, pro cruciatu seui doloris, non intelligit diversum dolorem in peripneumonia fieri, vigente inflammatione, & ad pepansium vergente, ab eo, qui est facto jam pure; uterque enim idem est specie gravativus; *seus* tamen dicitur, qui fit fiente pure, & antequam fiat, quoniam gravis est cum vehemente tensione, & extensione, qua dolor, facto pure, vacat. Ut ergo pure confecto dolor remittitur, ita & difficilis respiratio, pari enim passu simul gradiuntur dolor, & respiratio. Erupturi tandem puris dolor remissus intenditur, & distensione gravior exacerbatur cum horrore ob partium distensionem. Sunt verò tres in puris eruptione doloris gradus. Primus est, cum vomica ad ruptionem distenditur, & hic est dolor acerbior, necnon dyspnœa, qualis posita ab Hippoc. tex. 36. dum habet, *unaque difficilis respiratio*, parva scilicet & frequens, subjungit Duretus, hæc est densa. Huc tamen prognostis illa non est referenda, sicuti existimavit Duretus, quam Hippoc. primo Prognost. 24. proposuit his; *Spiritus densus existens inflammationem, & laborem in locis supra septum transversum denuntiat*; non enim ibi pro inflammatione

veram

Quoniam pulmo inflammatus in latus incumbit, & costis conglutinetur.

Ex tali adhæsu quilibet dolor.

Ex coalitu pulmonis inflammati, & dolentis, quæ respiratio.

Pure confecto dolor & difficilis respiratio remittunt.

Tres gradus doloris in puris eruptione.

veram inflammationem, sed solam caliditatem ad-
auctam intelligit, ut Galenus 3. de dysp. 4. de-
clarat, quam densa respiratio cum magnitudine jun-
cta demonstrat, sicut cum parvitate dolorem indi-
cat; pro quo nec solum dolorem intelligit à pure,
cum ad eruptionem viam affectet; ni pro Duretutu-
rela dixerimus, prognosim hanc alio sensu proponi
in Coac. 1. tex. 9. ea enim est hujusmodi: *Respi-
ratio pauca, & frequens inflammationem, & dolo-
rem denunciat partium spirabilium*; frequenti enim,
seu densa pauca additur, quæ primo Prognostic,
omittitur, Secundus doloris gradus est, cum rupta
est vomica, & tunc agro sibi melius esse videtur,
cessante dolore, & horrore, ac remissa respiratio-
nis difficultate, reliquisque fugacibus tamen, & le-
viter pressis, Tertius gradus est, cum sit puris col-
lectio in pectore, vel per asperas arterias expurga-
tio, Si pectus pure impleatur, sequuntur sympto-
mata, quæ empyematis sunt propria; nunquid enim
empyema malum sit dolorificum? non levis est diffi-
cultas suo loco examinanda. Si verò pus expurge-
tur, vel libera est anacatharsis, vel non, Si libera
sit expurgatio, omnia in melius proficiunt. Si
verò peripneumonia non expurgeretur, stertorosa sit
respiratio, ac inæqualis intermittens pluribus respi-
rationibus, ut Galenus aperuit primo de dyspn. cap.
17. ita scribens. *Visum est autem aliquando, raro ta-
men, non alteram tantum, sed ambas totius respira-
tionis partes in uno, & eodem homine ita habere, &
maximè hoc fieri, cum humorum copia in asperis ar-
teriis coacta, hominem suffocet ex pleuritide per-
niciosa, aut peripneumonia non expurgata, aut sup-
puratione istic consistente: ita ut in hac parte respi-
rationes cum pulsibus conveniant.* Qualis ergò sit do-
lor peripneumonius, & quæ ipsius respiratio, ex
peripneumonia natura, positione, coherencia, &
metaptosi apparet.

CAPUT XI.

*De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore
lateralis, & primò ex laterali Costali, Pungiti-
vo, Gravativo, Continenti, Continuo, & Raro,
utraque benigno, & maligno.*

Post utrumque pectoralem pleuriticum, & perip-
neumoniam succedit lateralis, qui & ipse par-
væ, & densæ respirationis est causa, eaque pro do-
loris lateralis varietate varia. Propterea hujus diffe-
rentiæ è medica specula sunt prospiciendæ, ut inde
respirationis parvæ, & densæ vario modo laterali
dolore alteratæ causæ innotescant. Lateralis ergò
doloris differentiæ sunt & genericæ, & specificæ.
Genericæ illæ sunt, quæ diversa partium, & affe-
ctuum genera prospiciunt. Specificæ, quæ unius par-
tis, & affectus genus unum. Dolor lateralis gene-
ricè sumitur pro dolore hypochondriaco, peripneu-
monico, & costali. Sumi lateralem dolorem ab
Hippoc. & Galeno nonnunquam pro hypochondria-
co, patet 2. de dysp. cap. 10. ex historia Uxoris
Epicratis, & Cleanactidis; utrumque enim sinistri
lateris gravitate cum labore conflictatum esse habemus,
& pro sinistri lateris dolore non pleuriticum,
sed hypochondriacum Hippoc. intelligit. Sumi pro
peripneumonico superioribus demonstravimus, cum
scilicet pulmo inflammatus in latus incumbere di-
ctus est, sed uterque abusive lateralis nuncupatur.
Propriissimè enim lateralis pro costali usurpatur.
Hujus autem plures sunt species. Quarum prima de-
sumitur à specie doloris, qua per se pungitivus, per
accidens aggravativus, seu suppurativus esse solet.
Pungitivus quidem, tum ex partis idea, tum ex in-
flammationis natura. Gravativus verò, desinente in-
flammatione in rigoriferum empyema, sumpto em-
pyemate pro pure vomica circa costas hærente con-
tento, hunc enim abcessum horror & gravitas con-
sequuntur, ut rectè annotavit Duretus de pleurit.
tex. 12. Distinguitur autem hic lateralis pleuriticus
cum gravitate à peripneumonico laterali; hic enim
ob coherentiam pulmonis cum pleura est perma-
nens, ille verò ob vomicae fracturam, & puris in
pectus vomitum est fugax. Porro lateralis costalis ut

punctione, & gravitate à se ipso differt, ita & dif-
ficili respiratione parva, & densa, quæ in pun-
gente longè est major, quam eodem gravescente. Se-
cunda differentia ex eo, quod ut plurimum se ha-
bet sumitur, & *continentis* vocatur; uti enim pun-
gitivus dolor lateralis costalis consuetum, idque ne-
cessarium est pleuritidis symptoma; ita continens est
ut plurimum. Hoc tamen maximam in Galenum ip-
sum fovet difficultatem 2. de dysp. 8. de Anaxione
pleurítico, quam ullum non olfecisse puto. Quæ-
rens enim Galenus, cur Hippocrates suo alioqui mo-
re breviloquus, Anaxionem pleuriticum absoluta enar-
ratione non appellavit, partialibus omnibus ad unum
caput redactis, symptomatum morbos consequentium
methodum captationis ambigua proponit. Ait nam-
que eorum alia esse necessaria, alia ut plurimum.
Eorum, quæ necessaria alia sunt quæ sæpissime oc-
currunt, & ob id naturæ morbi propria creduntur,
consuetæ etiam appellat. Alia sunt necessaria quidem,
rara tamen, propter aliquid præcipuum, quod pri-
vatim coincidit. Eandem distinctionem paulò infra
asserere videtur de symptomatis ut plurimum conse-
quentibus, eorum scilicet alia esse consuetæ, alia ra-
ra, & peregrina; ita enim inquit. *Quemadmodum
enim in jam dictis aliud consuetum, aliud peregrinum
est, sic etiam in ipsis, quæ necessario coinci-
dunt, aliqua species sæpissime, aliqua raro videntur:*
pro jam dictis enim constat, ea quæ ut plurimum
intelligere; fuit enim divisio in ea quæ necessario,
& in ea quæ ut plurimum; & utrumque in consue-
tum, & peregrinum subdivisum est. Cæterum ne
mireris, si quæ necessaria sunt, sæpissime occurrere
dixerit, tanquam hæc ab eis, quæ ut plurimum neu-
triquam distinguantur, sæpissime enim hoc loco ac-
cipit quod semper. Pariter ne mireris, si necessa-
rium id statuat quod rarum, & peregrinum; hoc
enim rarum quod necessarium, quamquam raro in-
sit, ex necessitate tamen inest, si cum suo opposito
disjunctiva particula jungatur; ita enim Arist.
secundo modo per se oppositum prædicatum loca-
vit; cum ex necessitate linea vel recta, vel curva
sit; etiam si non necessario sit curva, aut recta. Si-
militer rarum quod necessarium cum sit oppositum,
& contradictorium illius, quod est ut plurimum, si
cum eo sumatur, necessario inesse dicitur. Exempli
gratia, cum tussi, quæ est necessarium, consuetum-
que symptoma, stat necessario, vel efferri, quod se
habet ut plurimum, vel non efferri, quod ut ra-
rum accidit. Hoc verò, quod est rarum necessa-
rium ab eo raro symptomate distinguitur quod il-
lius est, quod ut plurimum; est enim contingens:
ut tussi efferri vel flavum, vel rubrum, vel spumo-
sum; non enim necessarium est unum ex his esse.
Sed volo te admirari propositam difficultatem non
logicam, sed medicam. Respondet etenim Galenus,
Hippocratis esse morem, ubi *consuetæ symptomatum
species extiterint, universali nomine morbum vo-
care: cum verò aliquod ex raris incidit, post uni-
versalem morbi appellationem, statim illud ipsum
discriminare. Quod si plures aliquando conspiciat
affectuum species, quæ singula supra communem, &
consuetam naturam propria discriminatione opus ha-
beant, tunc universale quidem transgreditur, enume-
rat autem singula partialia, tanquam sanè ex his
etiam illud manifestum fiat.* Hæc enim de causa,
inquit Galenus, universali nomine Anaxionem pleu-
riticum non appellasse Hippoc. sed singula ceu ra-
ra, & peregrina symptomata recensuisse, quibus
non tantum æger pleuriticus, sed talis pleuriticus
cognoscibilis redderetur. Ob quam causam sit, ut à
principio tria tantum tanquam rara, nedum consue-
ta, recensent symptomata; difficilemque omittat re-
spirationem tanquam consuetam, & quæ nil pere-
grini à morbi principio contineret; etiam si unum
eorum quatuor sit, quæ pleuriticum acervum consti-
tuunt. Hæc Galenus de Anaxione pleurítico. Est mo-
dò jam difficultas, cum quæ tanquam rara ab Hip-
pocrate recensita de Anaxione à Galeno supponantur,
sint potius, præter unum de sola tussi, consuetæ sym-
ptomata: immò potius quæ rara sunt, ab Hippocrate
omissa esse videantur. Hoc ergò de unoquoque par-
ticularum demonstrare est necesse, à dolore exortio
acce-

Difficultas.

Quomodo
Hipp. sum-
mat hic sæ-
pissime.Quomodo
necessarium

Responsio.

Difficultas.

cepto. Dolor namque lateris pungitivus in pleuritide est symptoma necessarium, & consuetum. Idem ut plurimum est *continens*. Cujus oppositum constat, esse rarum necessarium, scilicet dolorem *non continens*; necesse enim est, lateralem dolorem, aut esse, aut non esse continens; ut plurimum quidem est continens, raro autem non continens. Et tamen Galenus ait, ab Hippocrate dolorem, ut continens, proponi tanquam rarum symptoma doloris lateralis; cum tamen sit consuetum, non quidem necessarium, sed ut plurimum, cujus rara symptomata sunt dolor continens, aut ascendens, aut descendens. Quare cum Hippocrates nec dolorem lateralem non continens, cumque nec ascendens, nec descendens proponat, nulla rara symptomata distinguere visus est, tam illius, quod est necessarium, quam ejus quod ut plurimum. Idem de febre, hæc enim necessarium, & consuetum symptoma est pleuritidem sequens. Eadem *acuta* est symptoma ut plurimum. Cujus rarum, & peregrinum est oppositum, febris nimirum *non acuta*. Et tamen Galenus vult febrem acutam proponi ab Hippocrate, ut rarum symptoma, cum tamen sit ut plurimum consuetum, cujus rara symptomata sunt febris acuta periculosa, vel perniciofa; ideoque nec Hippoc. Anaxionis febrem peregrinam est assequutus, sed consuetam. Idem de dyspnœa; difficilis enim respiratio symptoma pariter est necessarium, & consuetum. Ut plurimum est parva, & densa: cujus contrarium se habet ut rarum, & est *magna* respiratio. Utrumque autem à principio omisit, scilicet quod ut plurimum, & quod ejusdem rarum dicitur, cum ad prænotationem nullam peculiarem vim actum adhuc esset. Verum minime subiecit sermonis progressu, quod rarum est non necessarium, sed contingens, quippe ad prænotationem maximè conducens. Quemadmodum enim parva, & densa respiratio est symptoma ut plurimum consuetum, ita aut in eodem permanere statu, aut non, symptoma est rarum, non tamen necessarium; quod sermonis progressu expressit Hippocrates scribens, *difficulter spirans erat*, ut parvam, densamque respirationem morbi progressu adhuc pro affectus vehementia permanere nobis observaret. Quare Hippocrates de dyspnœa id proponit, quod est rarum, non necessarium, sed ut plurimum. Secus de tussi, hanc namque quod rarum est necessarium descripsit, hoc verò est, tussi nihil ex inflammatis efferri. Etenim tussis est necessarium consuetum. Efferri cum tussi ex inflammatis se habet ut plurimum. Ejus verò contradictorium est rarum necessarium, nihil nimirum efferri, quod siccam pleuritidem, seu tussiculam, seu tussim aridam constituit, consequenter pleuritidem stertorosam, vel fugacem, ut suo loco. Quare sola tussi id rarum proposuit quod necessarium; tussi enim in pleuritide necesse est aut quicquam efferri, aut non efferri; id quidem ut plurimum, hoc verò ut rarum necessarium se habet: sicut rarum non necessarium est, vel spumofum, vel biliosum, vel sanguineum efferri; hæc enim species, ut dictum est, sub eo quod ut plurimum est continetur; erat autem aliquid tussi efferri. Non ergò absolute verum esse videtur quod ait Galenus, Hippocratem quæ rara sunt, in pleuritico Anaxione tantum distinguisse, ut iisdem simul appareret, pleuritide tali correptum fuisse. Cum quæ febris, & doloris rara sunt, haud proposuerit; sed tussis solummodo, & respirationis, quæ diversa ratione rara, ac peregrina sunt.

Responsio. Ni dicamus, peregrinum & rarum sumi ab Hippocrate quodcumque tandem id sit, quod morbi acutiem, seu magnitudinem portendit, etiam si illud sit ut plurimum consuetum, nedum ex suapte natura rarum. Hoc autem ut percipiatur, sciendum, *morbum acutum* bifariam ulurpari; uno quidem lato modo pro *continuo*, quo febres omnes continuas acutas Galenus 3. de dyspnœa nuncupavit: alio modo sumitur acutus pro *stricto*, non tantum pro continuo, sed etiam pro magno; & qui in magnitudine minor est *acutus simpliciter* dicitur: qui verò adhuc major *acutus malignus*. Hanc distinctionem exculpam habetis primo Prorrh. comm. 2. tex. 21. Quamquam ergò febris sit ut plurimum in pleuritide acu-

ta, hoc est, continua, quam Dureus *assiduam* dixit; non est tamen ut plurimum *acuta*, hoc est magna, & major, seu maligna; ideoque hoc sensu febris acuta, seu magna, & maligna se habet ut symptoma rarum, quippe ostendens pleuritidis acutiem, seu magnitudinem: non autem quæ non acuta, ut difficultate supponebatur. Symptoma verò ut plurimum est febris continua, non tamen acuta, sumpta acutie strictim pro magna, & majori, seu maligna; Hippocrates ergò febrem continuam acutam rectè sumpsit pro raro necessario: necesse enim est, continuam febrem pleuriticam esse vel acutam, vel non acutam. Idem de dolore; qui enim *continens* dictus est ab Hippocrate, magnitudinis gradum addit continuo: ut propterea idem absolute non sint dolor continuus, & continens. Quod discrimen satis, superque ostendunt febres, quæ continuæ continentes dicuntur, quæ idem à continuis continuitatis magnitudine, seu acutie discrepant. Similiter lateralis dolor costalis ut plurimum est continuus, non tamen continens, nisi etiam magnus. Quare rarum necessarium non solum est non continens, ut difficultate supponebatur, sed ipsum continens; necesse enim est, pungitivum dolorem continuum aut continens esse, aut non continens. Pungitivus dolor est symptoma necessarium. Continuum ut plurimum. Continens, vel non continens rarum; magis tamen rarum, & peregrinum continens, quod pleuritidis acutiem, seu magnitudinem arguit. Magno igitur artificio Hippocrates dolorem Anaxionis continens utpote rarum, descripsit, ut nobis doloris vehementiam indigiteret. Idem, etsi modo aliquo diverso, de tussi affirmandum. Ejus namque rarum simplex est prædicatum negativum, non complexum, ut de febre, & dolore est dictum. Quemadmodum enim efferri quicquam tussi ex inflammatis partibus symptoma est ut plurimum; ita nil efferri rarum solum, ac peregrinum. Quare & hoc Hippocrates animadvertit, ut eandem pleuritidis Anaxionis magnitudinem coindicaret. De difficili respiratione res difficultate caret. Rectissime ergò Hippoc. & Gal. Ex dictis patet qualis sit dolor continens, nedum continuus, quem etiam proposuit 3. de art. tex. 32. *statuens, dolorem lateris continenter existentem* esse. Est enim, qui nullum habet intervallum, sed unica, eaque intensa accessione contineri videtur, febris continuæ continens instar. Hoc enim differunt continuus, & continens: qui enim intervallum habet aliquod, adhuc continuus esse videtur: qui verò est continens, nullum. Continuum esse intervallum habentem, constat apud Galenum primo Prorrh. tex. 22. scribentem. *Cum verò latus inflammatum est, & interdum quidam continue dolorem sentit ager, interdum vero & per intervallum*: est enim hic cum intervallo continuus dolor malignus, de quo infra; qui reverà intermittens potius, ut rarus, dicendus. At continens semper benignus, hoc est, non pravus, quamquam malignus, hoc est, magnus. Hunc verò continens dolorem sequitur difficilis respiratio parva, & densa, quæ continens, & convulsoria dicta est in methodo lib. 2. cap. ultimo.

Sequitur dolor lateralis costalis non continens, nec continuus, qui duplex, benignus, seu mansuetus, & malignus, seu pravus. Benignus fit à flatu, qui vel in lateribus progignitur, vel aliunde transmittitur. De flatu in lateribus genito rarum dolorem efficiente locutus est Galenus primo Prorrh. comm. primo tex. 22. his: *Dolor rarus in lateribus gignitur, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreatur: nempe is tum extenuatus, tum discussus dolorem sedat: aciniceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inagerebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat; excaletactoriis curatur, & cum ratione intermittit. Transmittitur flatu ab intestinis ad latera, quibus oppilatis scybala congeruntur, præpostero ordine pristina propinata, etiam si suapte natura rectè cocta haud sit flatuosa. Et de hoc flatu locutus est Galenus primo Acut. 32. & nos suo loco. Est autem hic dolor benignus, & mansuetus, dummodò flatuosus spiritus à vermium malignorum scybalis minimè pendeat, ut pueris contingere solet Avicennæ observatione à Mercuriali recepta; sed à simplici*

Hipp. febris
continua
acutam pro
raro neces-
sario su-
mit.

Pungitivus
dolor est
symptoma
necessarium
Continuus
ut pluri-
mum.

Discrimen
inter conti-
num &
continens

Dolor later-
alis costal-
is non con-
tinens nec
continens
duplex, be-
nignus &
malignus.

Præstans
quandò
flatulentus

Non continens malignus à duabus causis pendet.

plici intestinorum oppilatione, ut Galenus eo commentario docuit. Solet & in Hypochondriacis flatibus ex ventriculo ad oesophagum ascendere, qui ibi arctatus, & conclusus oesophagi membranas distendendo lateralem costalem mentitur. Porro non continens malignus, aut pendet à maligna laterum inflammatione, aut acris vaporibus. De laterali & prava inflammatione Galenus locutus est primo Protr. primo tex. 22. hujus enim dolor modò ingravescit, modò murescit omnino, ut aeger sanari videatur, qui & aequè super utrumque latus cubat; dumque dolor redit, non eundem positum servat, ita vagus, ut fugax; ut plurimum verò cum, & sine delirio aegrotus moritur, maxime si delusus medicus venam tuderit. Malignus ab acris vapore in maligna verminatione, & malignis quibusdam febribus observari solet. An denique qui perniciosus dictus est à Galeno primo de dysp. 17. malignus is sit, quæri posset. Non tamen perniciosum pravam, sed suffocativum esse dico, de quo suo loco. Qualis verò sit dyspnœa in benigno à flatu, dictum est alibi. Ex maligna verò inflammatione vix difficilis spiratio redditur, sicut decubitus uterque. Hæc de dolore pungitivo, gravativo costali, necnon de continuo, continenti, & raro utroque.

CAPUT XII.

De Causis parvae, & dense respirationis ex differentis doloris lateralis costalis ex motu, & quiete, seu ex dolore fugaci, Stabili, Ascendente, Descendente, & Stertoroso.

Sequuntur alie differentie doloris lateralis à motu, & quiete. A motu quidem, qui vel est cum metastasi, vel sine. Dolor à motu cum metastasi pleuritidem fugacem constituit, quæ est una ex siccis pleuritidibus. Sicca enim pleuritis est, quæ vel caret anacatharsi per sputum, nec non metaprosi, cum scilicet materia neque expurgatur, neque transfertur, sed quiescit; & hæc est pleuritis sicca stertorosa perniciose Galeni, de qua infra. Vel quæ quidem anacatharsi, sed non metaprosi caret, cum aliò transferatur, & non per sputum expurgetur. Transfertur verò ad cerebrum, & paraphoricam phrenitidem excitat, idè & fugacis est doloris lateris. Quem Hipp. primo Protr. 1. tex. 22. *rarum* dixit, & in Coacis de pleurit. tex. 49. *non pleuriticum*. Hunc quoque insinuat tex. 3. de sicca pleuritide *pro dolorifico, malo sursum ascendente*, quod scilicet ultra jugulum translationem acquirit. Quod enim ad jugulum usque tantum movetur, motum habet sine metaprosi; quod verò ultra jugulum sursum scandit, & proserpit, motum habet cum translatione materiæ morbificæ, immò & morbi, ad cerebrum, cujus causa phrenitis sit. Hunc eundem fugacem lateris dolorem significavit Hippocrates lib. 1. Coac. 75. hoc chirographo: *Doloris acerbitas paulisper affixa jugulo, si sursum prorexit, vel ad supera movetur, mortiferum infert malum* nempe phrenitidem. Et quamquam lateralis affectus translatio fiat ad plures partes, thoracis cavitatem, pulmones, parotidas, & crura, ut pleuritis in empyema, crurales abscessus, & peripneumoniam vertatur, tamen potissima mentio fit ab Hippocrate de pleuritidis in phrenitidem conversione. Quo in loco quoque observatu est dignum, phrenitidem, seu delirium, aut fieri cum mutatione pleuritidis, vel sine, ipsa adhuc permanente, non permutata. Pleuritide permanente delirium fit, ut affectus accessorius ad fortes pleuritidas, non autem ut symptoma sua natura animum percellens, ut de Anaxione pleuritico scripsit Galenus 2. dysp. 8. Evanescente pleuritide, quippe fugaci, fit phrenitis sua naturam animum percellens, & affectus ex fugaci, & transeuntis permanens. Hujus ergò fugacis doloris causa est inquirenda. Duretus de Pleurit. tex. 49. Galenum suo more reprehendit, quippe qui hujus causam in flatulenti spiritus translationem in cerebrum retulerit primo Protr. primo cit. cum tamen, sicut ex eodem nulla flatulenti spiritus suppressio inflammationem parit affectionem, ita nulla erit ejus trans-

latio. Idè potius dolorem hunc non pleuriticum paraphreniticum à bilis orgasmo pendere putat, quæ crebram metaprosin huc illuc habet, ut ex latere in caput affatim efferatur. Re verà tamen Gal. eo loci non flatum, sed lateris inflammationem delirium consequi apertissime docet, & Duretus injustè eum accusat. Galeni verba hæc sunt. *Cum verò latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continue dolorem sentit aeger, interdum verò & per intervallum, mentem agrotare indicat: & paulò supra flatum à desipientia omnino excluserat.* Potest verò mens etiam aegrotare sine desipientia, sapius enim accidit, aegrum dolorem non sentire, propterea mentem quidem aegrescere, non tamen delirare; qui est pravus mos vel febris malignæ, vel inflammationis malignæ. Primo ergò Protr. cit. delirium promente aegrescente, quam verè desipiente sumitur, consequenter rarus dolor ibi accipitur pro intermittente, permanente tamen, quamquam non continente. Porro in Coacis pleuriticum non pleuriticum, seu fugacem, accipit cum metaprosi materiæ morbificæ, seu potius inflammatorii affectus transeuntis ex latere in cerebrum. Propterea non in simplicem bilis orgasmum, sed potius in fugitivam inflammationem, qualis est, quæ à bilis orgasmo dependet, hujusmodi inflammationem referendam fore existimo, hæc enim fugitando fugit. Sic aliquoties observavi in capite vagum ortum erysipelas, quod in cervicem, dorsum, femora, abdomen, intestina, tandem in ægri necem irrepsit. Nunc quoque dum meridiationem hanc scriberem, in Muliere quadam Monialium S. Joannis Mantuæ anginam cum sublimi respiratione observavi, quæ extra vergens ilicò ad collum, jugulum, & pectus descendit, citoque delituit; & Aëgra quinque horarum spatio perfrigerata est, vicit tamen spiritus calidus, & sanata est sudore calido profuso. Eodem tramite ex latere in cerebrum inflammatoria traducitur metaprosi, ut pleuritis in pravam migret phrenitidem. Enim verò post hunc sequitur dolor lateralis cum motu quidem, sed sine metaprosi, qui suo motu est stabilis. Hic verò à Recentioribus *ascendens, & descendens* dicitur, cujus natura diligenter est inquirenda, cum maximum in re medica habeat momentum. Primum igitur intelligere operæ pretium est, cur *dolorem gravem* cum appellaverit Hipp. 2. Acut. 10. curque in ascendenti gravitatis, descendenti verò minime meminerit. Rectè gravitatem, ait Gal. & non dolorem dixit, nempe quod hoc in loco sanguis magis acervetur, repatque, signum est gravitas, quæ ex multitudine. Tensiones autem sola affectus participatione sunt: cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attingunt, citra sanguinis in eis redundantiam, tenduntur. Et tamen ad peripneumonici delirium dictum est, pleuriticum pungitivum, non gravativum esse. Adde tensionis sensum plethoræ signum esse, ex Gal. igitur non citra sanguinis redundantiam tensio, quæ ex plethora, erit. Præterea Hepatis, & pulmonis tumorem ad jugulum gravitatem extendere Gal. docuit de Pleurit. 4. 2. de loc. aff. 7. & 5. cap. 7. quæ tamen gravitas est ex sola affectus participatione citra sanguinis redundantiam; non ergò rectè gravitatem Hippocrates dixisset, si sanguinis redundantiam significare volisset. Tamen respondendum, & primò, pleuriticum doloris proprietate, quæ ex parte affecta, pungitivum, pro sanguinis redundantia gravativum esse; Quare Hippocrates plenitudinem, quæ sanguinis detractio indicatur, respiciens, gravitatis, non punctationis, quæ nil ex usu indicat, meminit. Tensionem verò plethoram indicare, verum esse dico, si de tensione sermo sit, quæ ad vasa plenitudinem consequitur, non tamen si de tensione, quæ solam affectionem, & simplicem ejus participationem sectatur, qualis est, quæ fit in epatide, & peripneumonia; est enim illa tensio potius, quam gravitas ex solius affectus participatione ob tensionem venæ concavæ, & pleuræ. At cum pleuritis ad jugulum ascendere dicitur, non de sola affectus participatione, sed & de ipsa sanguinis anadrome intelligi debet. Nec verò dolorem à gravitate, ut Gal. disjunxit Hippocrates, cum tex. illo decimo utrumque

Dolor lateralis ascendens, & descendens.

Cur Hipp. dolorem ascendens, & descendens gravem dixerit.

Difficultas

Responsio.

Pleuritis sicca quæ.

Paraphrenica phrenitis.

Quibus si quis motus cum translatione materiæ cognoscatur.

Phrenitis cum vel sine mutatione pleuritidis sit.

Quæ plenitudo doloris, & fugacis causa.

que expresserit. Cæterum in ascendente, non descendente gravitatem proposuit, quoniam gravitatem ascendere magis, quam descendere, prodigiosum est. Quid autem pro laterali dolore ascendente, & descendente intelligere oporteat, brevibus est aperendum. Putant omnes cum Galeno, pro dolore ascendente pleuriticum debere intelligi, cum partes pleuræ superiores inflammatae ad *claviculam, brachium, & mammam* condolentiam extendant, & sanguinis redundantia ad superiora vergere videretur. Pro descendente autem eundem pleuriticum, cum inferiores ad septum transversum, & hypochondrium. Non ego sic possum Hippocratis locum intelligere, Galeni pace dixerim. Primum ergo pro ascendente credo non tantum jugularem, & mammarium, sed quemcumque alium quamcumque thoracis partem occupantem intelligere, dummodò pars sit supra septum. Quod ex Hippocratis textu patet, quo non solum jugulum, brachium, & mammam, sed & reliquas thoracis partes supra septum continere voluit, cum dixit. *Si vero dolor ad claviculam pergerit, aut molesta sit vel brachio, vel mamma, vel partibus septo transverso superioribus.* Quare ascendens erit dolor, non tantum qui ad jugulum, brachium, & mammam pertingit, sed quicumque alius etiam inferiores lateris occupans partes, dummodò supra septum. Hinc sequitur, pro lateris dolore descendente non pleuriticum ad hypochondrium vergentem, sed verum hypochondriacum intelligere, laborantibus per essentiam partibus, quæ non ad thoracem, sed ad ipsa spectant hypochondria; ut propterea Hippocrates lateris doloris notione utrumque intellexerit, pleuriticum, & hypochondriacum. Quod patet ex ipsamet Hippocratis allata divisione; cuius primum divisionis membrum tex. decimo est, quod supra posuimus, scilicet, cum dolor & gravitas, vel *partibus septo transverso superioribus* molesta est: secundum tex. 11. dum subiungit: *Si vero eas, quæ sub septo transverso partes dolor infestat; constat namque partes, quæ sunt sub septo transverso ad peritonæum, non ad pleuram, consequenter ad hypochondria, non ad thoracem attinere.* Peritonæum enim, dixit alibi Galenus, omnia investit viscera *sub renibus*, hoc est, sub septo contenta. Non ergo visus est Galenus divini Senis mentem allecutus, cum commentario illo declarare adnitteretur, quales sint partes inferiores, quæ dolore affliguntur, eas esse scribens, *thoracis partes infernas prope septum transversum existentes*; cum tamen Hippocrates eas esse dixerit, quæ *sub septo*. Hæ enim, tamen prope septum, non tamen thoracis sunt partes, quæ septo sunt propinquæ supra, non sub. Et hæc huius loci germana expositio Galeni autoritate roborari potest, qui 3. *de dysp.* 5. Hippocratis locum perpendens primi Prognost. de spiritu denso usum auctum in locis supra septum indicante, sub capitis calce inquit, hoc dictum esse ad differentiam partium, quæ infra septum, quarum inflammatio, seu usus auctus respirationem ad magnitudinem, & densitatem elevare haud potest; igitur quod de usu aucto, idem de dolore est asserendum, nimirum pro partibus supra septum omnes intelligere Hippocratem, quæ omni modo ad thoracis partes spectant: pro iis vero, quæ sub septo, eas quæ ad hypochondria; ut propterea lateralis doloris nomine utrumque amplecti voluerit, pleuriticum costalem, & hypochondriacum, quem quoque lateralem appellare consuevit, ut in Cleanactide, & Epicratis Uxore. Duretus de pleurit. tex. 19. pro partibus inferioribus laterali affectu dolentibus *costas infernas* exponit, quas *sub septo* contineri scribit. Hanc tamen thoracis extremitatem, quam Galenus prope septum, sub septo contineri, falso statuit Duretus; infernæ etenim costæ supra septum, infra ascendentem, descendentem, ac transversalem potissimum musculum continentur. Esset autem improprium expositio, si septum supra sumeretur à circulo nerveo supra; & sub ab eodem ad ejusdem circumferentiam carnosam. Ulterius existimo, Hippocratem pro dolore partium sub septo non inflammatorium intellexisse; idè enim summa cautione addidit ea verba, *nullumque ad claviculam signum*

fuerit. Noverat enim Hippocrates, etiam inflammatis hypochondriis sub septo dolorem extendi usque ad claviculam; ideoque ut signum præberet doloris non inflammatorii, hæc verba apposuit. Neque namque declivi lateris dolore inflammatorio purgans validum dedisset, sed venæ sectionem instituit, quam idè Galenus magis in commentario laudare est coactus. Quare cum pro dolore sub septo cum intelligat, quæ à sola cacoehymia, aut exquisita, aut notha, idè purgans mochlicum absolute proposuit omnino calidum, quippe peplo, silphii succo, aniso, & similibus correctum, quæ calidissima sunt. Quod non fecisset, si de dolore inflammatorio egisset, etiam à notha plenitudine dimanante, nedum plethora; ut enim hanc sola venæ sectione deplevisset; ita illam venæ sectione prius, purgatione postmodum, absolvisset. Cum neque mente concipi possit, calidissimum purgans, quod sola cacoehymia convenit, in inflammatione etiam notha Hippocratem usurpasse; voluit igitur Hippocrates methodum docere, qua in dolore laterali diverso loco, & materia, scirentis purganti, & venæ sectione rectè uti. Sed qualis in utroque laterali accidat dyspnœa fieri, patet ex dictis de hypochondriaco non inflammatorio. In costali vero inflammatorio, de quo interim habitus est sermo, conspicuum est, difficilem fieri respirationem parvam, etiam densam inæqualem utraque inæqualitate, & secundum magis, & minus, & juxta transitionem ad varias differentias, ut in methodo docuimus. Sequitur lateris dolor, cujus differentia ex quiete sumitur, scilicet cum materia non movetur, hoc est, cum neque effertur, neque transfertur, sed in thorace quiescit: quæ quamquam in thorace moveatur, quiescere tamen dicitur, cum non expurgetur. Hic vero dolor cum stertore est conjunctus; ideoque stertorosa pleuritis dicta est, sicca, & sputi expers in Coacis tex. 3. Et qui hujusmodi dolore infestat, *aridas tussire* dicitur ab Hippocrate, ut in Anaxionis historia. Galenus autem 2. *de dysp.* 8. *aridas* interpretatur *tussiculas*. Hæc pleuritis quoque illa est, quam Galenus *perniciosa* appellavit primo *de dysp.* 17. his: *Cum humorum copia in asperis arteriis coarctata hominem suffocet ex pleuritide perniciosa*, siccam enim, & stertorolam intelligit, quæ nulla anacatharsi judicatur, nec in abscessum definit. Hanc quoque *morosam* pleuritidem nedum magnam, dixit primo Acur. 33. ob fastidiosum quem adsciscit morem, præter magnitudinem; quæ morosa simul & magna pleuritide conflictatus est Anaxion. Stertorosi hujus doloris causam unicam ex mente Hipp. loc. cit. Galenus attulit 3. *de dysp.* 7. *sputum crudum*, quod *citra coctibilitatem glutinosum* Hippocrates nominaverat, & *spiritum densum*; hæc enim duo *ad perniciem mutuo sese affligunt*, idè & perniciosa pleuritis denominata est. Etenim sputum retentum, quod citra coctibilitatem est glutinosum, hoc est, crudum, prohibet spiritum intra ferri, cogit autem citò extra ferri. Spiritus vero densus viscosum sputum facit, ac lubricum fieri, & elabi impedit. Eoque magis, si concoquentia præpostero adhibeantur ordine, horum enim usu importuno citius ægri suffocantur. Præpostero usu administrantur, si post calefactoria statim propinentur, non sedato prius dolore, aut purgantia, aut phlebotomia: præjudiciorum enim alterutro eatenus dolor minuitur, quatenus minuitur materia morbifica & revellitur: quo non præfato materiæ crudæ copia concoquentibus importunè agitata suffocationem promoveret. Sunt talia coquentia *prissana, vinum, mulsæ, oxymel, & vinosa omnia*. Et sanè hoc modo intelligendus est Hippocrates primo acur. 33. Quo loco etiam obiter est observandum, in pleuritide ex crudo humore convenire sectionem venæ: quod sano iudicio est capiendum, videlicet cum crudi humoris plenitudo ad vires viget, quæ non sine sanguinis vitio redundat; & in tali pleuritide convenit venæ sectio, ut quid agendum sine quo non. Quod si non crudorum adit plenitudo, sed potius cacoehymia sectionis venæ loco substituendum est purgans. Cæterum glutinosum sputum inexpectabile Duretus

Quid pro dolore ascendente intelligatur, quod pro descendente.

Auctoris contra Galenum expositio.

Notione doloris lateris pleuriticum & hypochondriacum intellexit.

Qualis respiratione in costali inflammatorio dolore fiat.

Lateralis dolor in fine motu moritur.

Pleuritis arida perniciosa, stertorosa, morosa, magna.

Huius causa.

Error Dureti.

Pro dolore partium sub septo, nem Hippocratem intellexit.

In pleuritide ex crudo humore convenit venæ sectio.

duretur ait, quod est ex ardore superaffatum, cum tamen ejus gluten sit potius ex cruditate, quam incoctibilitatem nuncupavit Hippoc. Recentiores præter assignatam causam alias adducunt, *doloris metum* in concutiendo thorace: *virium imbecillitatem*, & *effera tenuitatem*, quæ explicatis pulmonum alis efferri non potest. Enimverò in stertorosa pleuritide stertorosam fieri dyspnœam, idè & orthopnœam, in methodo docuimus capite proprio. Fieri & inæqualem inæqualitate acervata, ex primo de dyspn. 17. Hæc satis.

CAPUT XIII.

De Causis parva, & dense respirationis ex doloris lateralis differentiis aliis à positu, Magnitudine, & Anacatharsi.

Remanent lateralis doloris costalis differentiæ ultimæ à positu, magnitudine, & anacatharsi. *A positu* enim triplex doloris differentia eruitur, internus, externus, & qui simul est internus, & externus. Internus est qui interiorem occupat pleuram, & est duplex; aut enim interiorem pleuræ partem, aut exteriorem exercet. Etenim pleura, ut peritonæum, est dividua: & quæ intrinsecus pulmones respicit interior pleura vocatur: quæ verò extrinsecus costas, exterior pleura appellatur. Quare non est audiendus Capivaceus vulgares Practicantes redarguens cum Galeno asserentes, interiorem modò pleuram, modò exteriorem separatim inflammari. Ait enim, pleuram esse tenuem membranam, quæ si inflammetur secundum partem internam, necessariò etiam afficitur secundum externam. Propterea existimat, Galenum pro extrema pleura costarum periostium, non pleuram, intelligere, quippe quod scorsim à pleura affici potest. Sed ut monui, non audienda est hæc opinio, cum pleura sit dividua: & quod periostium costas succingens ab eo est dictum, exterior est pleuræ pars, alioqui non pleura, sed periostium costas succingeret; hancque veritatem anatomica demonstrat inspectio. Si ergò interior pleura sit inflammata, super sanum latus difficilior redditur decubitus, quoniam extenditur interior pleura, & extensa dolet magis. Quod si systrophica phlegmone exterior pleura detineatur, difficilior super latus affectum cubatio fiet, quoniam præter distensionem quæ ex decubitu, compressio accedit cum majori dolore, & anhelitu difficili. Porro exterior dolor lateralis est, qui muscululos externos laterales intercostales, & superiores affligit, qui sunt obliquus descendens, serratus major, & lateralis portio latissimi, quæ serratum cingit, & obliquum descendente usque ad notharum costarum extremitatem succingit. Dolorem hunc muscululos prædictos occupantem *laxativum*, & *pulsativum* vocat Capivaceus, qui digitorum pressu exacerbatur, ad differentiam interni pleuritici. Qui tamen non est laxativus, nec in dolorum à partium proprietatibus nascentium serie à Gal. est repositus. Potius gravativus est vocandus cum punctorio permixtus, musculolam enim carnem parenchyma nuncupavit Gal. libello de plenitudine, est verò parenchyma tendinosum, idè sentiens admodum, ut sua proprietate dolorem creet gravativo, pungitivoque commixtum: qui & ipse decubitu indolens latus augescit. Enimverò qui unà internas, externasque coafficit partes, *Dorsalis* dolor est dictus, de quo Hipp. in Coac. de pleurit. tex. 2. 5. & 2. de morbis. Fit enim dorsalis pleuritis cum humeri incandescunt, & dorsum rubet, erysipelate illic orto, quod efficit rheuma concitatum per venam thoracicam, transfluente nimirum materia biliosa copiosa ex vena inconjuga ad thoracicam ab intra extra; ita tamen ut & internum latus simul torqueatur. Pleuriticis enim dorsalem accidere dolorem scripsit Hippocrates, non cessante tamen pleuritide, nec symptomatis pleuritidem consequentibus mitigatis. Alioqui si torum erysipelas introforas eructaret, non esset dorsalis pleuritis sola pleuritide periculiosior, nec inflammationis vehementiam febridum colliquatio accerteret. Quare dorsali pleuritide internum latus, &

Barthol. de Dyyp.

dorsum simul inflammatione conflagrant, & pleuritidi tantum nova succedunt, & peregrina symptomata, potissimumque difficilis respiratio residendo, quàm decumbendo longè major; quæ enim angustia, & doloris etiam peripneumonici medela esse solet, dorsalem dolorem exacuat, ita enim Hippocrates, & ipsi residendo gravantur. Hujus verò acerbæ residentie causam in dolorosam serrati majoris, postici superioris, necnon spatularium contractionem refert Duterus; hi enim omnes musculi residendo magis, quàm decumbendo laborant. Hoc tamen ut percipiatur sciendum, residere motum esse tonicum, qui vel sit cum labore, vel cum quiete. Est cum labore, spina in posteriora flexa; non enim media figura thorax residet, sed erectus attollitur, nec citra laborem quiescit. Verum residet quiescendo, cum spina modicè curvata in anteriora flexatur, ita ut thorax sursum elatus deorsum modicè inclinet. Residentia igitur, quæ sit cum labore ex musculis dorsi, & cervicis spinam in posteriora flexantibus dependet. Quæ verò est naturalis, non violenta sit, agentibus musculis psoas unà cum rectoris abdominis; horum enim contractione thorax ad spinam trahitur, & pubi accedit. Ne verò nimis flexatur thorax, sed sursum modicè elatus media detineatur figura, ad hujusmodi residentiam concurrunt musculi superiores thoracis, potissimum serratus major, & posticus superior, qui est quadruplex, non simplex, ut Anatomicum Vulgus credit; concurrunt & sua contractione musculi omoplate levatores, rhomboides, serratus pectoralis, & reliqui. Ita opposito contractionis motu musculorum anteriorum spinæ, & rectorum abdominis, necnon posteriorum thoracis, & omoplate, suspensio thorace naturalem residentiam fieri contingit; secus in decubitu. Repanda enim in posteriora spina propriis musculis prædicti serrati, omoplate, lumbares, & recti extenduntur. Si ergò accadat, prædictos thoracis, humeri, & omoplate muscululos dorsali pleuritide inflammari, pro detinendo thorace etiam naturali residentia contractionem illam tonicam sustinere nequeunt, sed residentes ægri velint nolint decumbere coguntur, sic minus musculi extensi dolent: Hinc est ut propria dyspnœa in dorsali dolore maximè fiat, si recta fiat; reliquis verò convenit cum ea, quæ sit in externo, & interno, hisque omnibus solum est discrimen secundum magis & minus in respiratione parva, & densa inæquali. Cæterum à magnitudine sumitur doloris ingravescens, ac mitescens differentia. Ingravescit lateralis dolor vel principio, vel morbi augmento. Qui verò est mitis utroque tempore mitescit. Ingravescens à principio est, qui ad excalefactoria, nec sputo sanguinis à principio etiam erumpentis minuitur, sed augetur, signum enim est, summam esse sanguinis vehementiam. Qui verò augmento augetur, & præter modum, & morem ingravescit, est qui ab initio est mitis, spatio scilicet quatuor primorum dierum, post quinto, & sexto gravis efficitur, nec æger periculo defungitur, ni bis septem dies evaserit, ut Hippoc. in Coac. de Pleurit. tex. 10. dixit. Et qui augmento ingravescit est eo deterior, qui à principio invalescit; ut enim hic magnam sanguinis vehementiam, ita ille pravum morem attestatur; pravus enim est mos dolorem primis diebus mitescere, reliquis ingravescere. Porro dolor mitis est, qui utroque tempore mitescit, estque cum sanguinis sputum statim à principio apparet cum solida doloris remissione, quæ pleuritidis aliquando sine sanguinis detractioe solet curari, cum à non vehementi sanguinis vitio dependeat. Hujusmodi verò patet difficilem spirationem parvam, & densam augeri, ac minui, prout dolor ingravescit, & mitescit.

Ultima differentia est ab anacatharsi, seu expurgatione, quæ sit sputo, diarrhœa, perirrhiœa, & spasmate, cum lateris imbecillitate; tot enim modis accidit pleuriticam anacatharsin esse bonam, vel malam, ac dolorem variare. Exordiamur à sputo. Sputum est bonum, quod sedat dolorem, & dolori finem imponit, cujus salubres condiciones sunt, pauca bile esse exactè permixtum. Non nimis tenue,

Residere motus est tonicus vel cum labore vel cum quiete fiens.

Propria dyspnœa in dorsali dolore maximè fit.

Ingravescens dolor quis.

Dolor mitis quis.

Expurgatio in dolore laterali.

Differentia doloris à positu triplex.

Internus.

Pleura, ut periton: dividua est.

Dolor externus.

Dorsalis pleuritis.

Sputi boni
& pravi
signa.

*Et fugax, Non glutinosum, & contumax. Cujus li-
beralis, & libera sit anacatharsis. Sine perenni af-
fluxu.* E contra pravam est illud sputum, quod do-
lorem non solvit de Pleurit. in Coacis tex. 18. Est
autem sputum pravam duplex; quod sua natura est
pravam; Et quod quidem sua natura non est pra-
vam, sed ob novum affluxum. Sputi sua natura
pravi conditiones hoc breviario complexus est Hipp.
*Expurgationes sputi in febre livida, nigra, biliosa
omnes omnino mala.* Et quamquam dolor aliquando
tali sputo mitescere videatur, tamen infida est do-
loris vacuitas, *qua enim pravis cum signis mites-
cunt, periculo locum esse attestantur* primo Coac. 51.
Sputi pravi ob novum affluxum conditio est, ut do-
lor materiae fluxae libera anacatharsi quidem mitescat,
novo tamen affluxu, vel sanguinis, vel humoris cru-
di, eoque perenni recrudescat: *qua autem cum salu-
taribus signis nihil concedunt, periculo locum esse te-
stantur*, tam saepe enim itur aequatum, ut aequalis
ansam amittat, & aeger moriatur. Etenim nulla est
in parte aliqua determinata coctio, vigente febre,
ac redundante crudo humore in toto, vel parte, ut
hepate, & capite; aut potissimum maligna, phlo-
gosi pulmonibus, vel pleura latelescente; quoniam et si
natura medicamentis adjuncta crudorum humorum ve-
noso genere contentorum coctionem aggrediatur, ta-
men, cum se prodit occulta inflammatio, coctionis
fuo vitium occulit, idque in malignis febribus con-
spicitur, in quibus subjugales visuntur urinae, quae
vel statim clarescunt, etiam eadem die, ut in filio-
lo Mattae nuper fuit observatum, eadem enim die
subjugalissimae & lacteae apparuerunt, ac tenuissimae,
& obijt prava utriusque pulmonis inflammatione.
Vel paulatim post septimam clarescunt quidem, sed
loco hypostasis sedimentum aut arenosum, aut fari-
naceum praeseferunt, ut nunc in agro egeno su-
tore observamus. Similiter sputum in pleuritide, quod
dolorem non solvit, pravam est, aut ob novum ma-
teriae crudae, vel calidae affluxum, aut ob pravam
lateris inflammationem, aut ob pravitatem ipsiusmet
materiae, quae sputo educitur. Caterum in bono spu-
to prout dolor sedatur, ita ex spirandi difficultate
facilitas acquiritur. Pravo autem ob affluxum cum
dolore mitescente minuitur, eodem augescente, ac
reviviscente, rursus ad parvitatem, & densitatem
augetur. Quod si sputum sit ratione suae essentiae
pravam, continua adest dyspnoea. Non tamen est
continua, ut nec continuus dolor, si sputum infi-
dam coctionem redoleat ob pravam inflammationem.
Succedit costalis dolor, qui contingit anacatharsis
per diarrheam, alvum enim pleuriticis mollescere
bonum esse statuit Hippoc. in Coac. de pleurit. tex.
8. ceteris probe accedentibus, quae ibi ab Hippo-
crate enumerantur, suntque *sputum colorari, uri-
nam placide ferri, strepitus nullos in pectore edi*,
qui strepitus semper mali, sive fiant ob arefactam
oesophagi tunicam, ut in faucibus, de quibus alibi
Hipp. *Phrenitici raro bibentes & cum strepitu*; sive
ob tumidum vaporem in via subsistentem inaequalem
sine rhythmo respirationem reddentem; sive ob spu-
tum crudum, de quo supra actum est. Secluditur
quoque prava diarrhaea colliquativa, quae in pleu-
ritide dorsali, de qua Hipp. in Coac. i. tex. 73. De
Peritha, seu anacatharsi per vias urinae idem est
asserendum, dummodo cetera respondeant, sicut de
urina subjugali alba lactea in Epidem. scripsit Ga-
lenus, quae brevi morbum judicat, si cetera res-
pondeant, alioquin est lethalis, cum illa inclarescit
post quartam, sed pejora ingruunt. Ita igitur ob-
servavi, urinam subjugalem a pleuritidis principio
salubrem, cum antecedentem doloris causam minue-
ret. Nec raro est visum, vomitum pleuriticum uri-
nis expurgatum. Ajunt Anatomici, hujusmodi ana-
catharsim fieri per ramum azygos in superiorem
emulgentis sinistrae partem desinentem. Quem ra-
mulum a Vena azygos & ipsa autopsia monstrat per
vertebrarum corpora, sed ad inferiorem partem e-
mulgentis sinistrae prope ortum spermaticae deferri.
Demum lateris dolor qui cum spasmate, & spado-
ne, bonus semper esse consuevit, dolore exiguo la-
teri infixio remanente, aut etiam cum brachii im-
becillitate. De dolore autem cum spasmate, seu a-

Sputum in
pleuritide
dolorem
non solvens
pravam.

Expurgatio
in pleu-
ritide per
diarrhaeam.

Per peri-
tham.

Lateris
dolor cum
spasmate.

vulsione Hippocrates egit in Coac. de Pleurit. tex.
4. & 59. Pro qua re sciendum, spasma sumi duo-
bus modis, stricto uno pro convulsione; largo alio
pro quacunque distensione, quam avulsio sequitur,
non solum ligamentorum, sed etiam carnum mus-
culorum; Hippocrates igitur spasmatis nomine abu-
sive fibrarum musculorum distensionem significavit,
& hujusmodi spasma apospasma proprie dicitur, et-
iamsi hoc ligamenti propriissime competat, & se-
cundum proportionem musculorum fibris, cum di-
stentae rumpuntur, & lacerantur. Similiter spado et si
proprie de testium avulsione dicatur, abusive ta-
men sumitur pro avulsione fibrarum ex violento va-
lorum attractu. Cum ergo in pleuritide materia in-
tro extra truditur, vel a venis trahitur, quae re-
pletae varicosae conspiciuntur, lateralis dolor inter-
nus redditur externus, morbusque judicatur, minus
longe difficili facta spiratione parva, & densa. Fa-
cilis vero est patemptosis per anastomoses venarum
sine pari, & thoracicarum, quae juxta ferrati ma-
joris dentiformes divisiones ad spatia ferantur inter-
costalia. Hunc transfluxum lateralem aliquoties ob-
servavi criticum dolore fixo superstiti, qui synap-
ismo fuit curatus. At qui in pleuritide dorsali obser-
vatur est perniciosus, cum intus, extraque dolorosa
vigeat inflammatio. Hoc loco tamen pleuriticis spas-
matis occasione a causa interna non subicebo eam
internam anteriorem thoracis partium avulsionem,
quae a causa externa, ut lapsu; casu, cursu, lucta,
& similibus; saepius enim accidit, contundente cau-
sa externa anteriorem aliquam ladi partem, quae lae-
sio capitis contrahitur est similis, ut enim vulne-
rata una calvariae parte, opposita frangitur: ita exter-
nis partibus thoracis contulis interna circa costas, &
pulmones divelluntur; avulsae vero, materia clancu-
lum fluxa & congesta, temporis tractu inflammantur
cum dolore, & dyspnoea parva & densa, aegrique
aut periclitantur, aut cum difficultate sanantur. Hu-
jusmodi vero infortunium subterfugiant, si statim se-
cta vena revulsio fiat, interim iis admotis, quae a-
vulsam partem uniunt, consolidantque; quale est ve-
rum Theophrasti Opoteloch. Placet colophonem
capiti imponere Galenica observatione, quae ad hunc
locum attinet. Saepius enim accidit post partium
thoracis inflammationes, ut septi, pulmonum, &
pleurae, materiam, facto spasmate, extra ferri ad
nervos brachiorum, hinc ex spirandi difficultate fieri
difficultatem motus, & sensus, quae stupor appella-
tur, transumpta materia extra jugulum ad eos ner-
vos, qui ex cervice ad brachia divaricantur, ut col-
ligitur ex Gal. 4. de loc. aff. 4. qui pro nervis pri-
mo, & secundo spatio intercostali noxam subeunti-
bus, jam dictos intelligit, qui inter musculum scale-
num, & subclavium sub axilla ad brachium utrumque
divaricantur. Vel potius dicendum, pro primo, &
secundo spatio intercostali, unde nervi ad brachium
prodeunt, cui loco medicamento adhibito hominem
post peripneumoniā a brachii imbecillitate contra-
cta lanasse, se fatetur 4. de loc. aff. 4. utrumque
spatium ad posteriorem dorsi partem juxta primas
thoracis vertebrae intellexisse, & non spatium utrum-
que intercostale sub axilla ad anteriorem thoracis par-
tem, ut supra proximè, re non diligenter confide-
rata, diximus. Primò quidem, quoniam ex anteriori
spatio intercostali utroque sub axilla nervi ad
brachium, manumque preceperantes non exoriuntur;
sed ex ultimis cervicis vertebrae; & Galenus vult
remedium nervorum origini esse admoventum. Se-
cundò, quoniam antecedenti cap. 3. ex fine cervicis
vult quidem nervos sub clavicula, & per axillam
longè plures, & majores ad manum deferri, paucis
tamen quibusdam exceptis, qui ex primis thoracis
vertebrae ad manum procedunt juxta primum, & se-
cundum spatium intercostale, posterius scilicet ad
easdem vertebrae. Ideò cum peripneumonia, & pleu-
ritis sint affectus thoracis, & non cervicis, rectè
posuit Galenus, ex peripneumonia, facto spasmate jam
dicto, nervos illos, qui in primo, & secundo spa-
tio intercostali inveniuntur, qui scilicet feruntur,
non ad ipsa spatia intercostalia, ut reliqui nervi e ver-
tebris inferioribus thoracis, sed ad manum, noxam
subisse; ideò sensus difficultate, ac stupore bra-
chium,

Spasma
quocumque
ter sum-
tur.

Quoties
eter spu-
do.

Inflamma-
tio cum
dolore &
dyspnoea
propter
thoracis
partium
avulsionem
a causa
externa.

chium, & cubitum ad extremos usque digitos laborasse; propterea remedium huic utrique spatio applicuisse, cœu prædictorum nervorum origini. Sed de dolore laterali costali pro varia causa respirationis parvæ, & densæ hæc sufficiant.

CAPUT XIV.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore jugulari.

PRO causis parvæ, & densæ respirationis in specie supersunt juguli, faucium, colli, septi, & hypochondrii dolores perpendendi, ad thoracem enim atinent, quatenus respirationem lædunt. A jugulari exordium sumamus; & quamquam hoc loco de solo inflammatorio juxta methodum agere sit nobis consultum, tamen quatuorquæq; sit jugularis doloris differentia scire necessarium existimo. Primum igitur observo *pro jugulo*, & *clavicula* Hippocratem, & Galenum idem intelligere; hinc est, quod modò ad jugulum, modò ad claviculam dolorem extendi dicant, ut colligitur ex 2. de dyspn. cap. 7. ubi inter thoracis partes, quæ inflammantur etiam *loca omnia circa claviculam* proponit. Duo autem sunt claviculae loci, inferior *parasphagis* dictus ossi pectoris conjunctus, & jugulum sua parte format; & superior *epomis* nuncupatus, qui cum summo humero copulatur, ad utrumque verò dolor excurrit; & cum ad superiorem, etiam ad *omoplatham*, & *brachium ferri* dicitur: cum verò ad inferiorem, etiam ad *mammam*. Sumit verò jugularis dolor suas differentias ab affectu, loco affecto, cujus syntymoria seu consensu fieri solet, necnon à doloris forma. Ab affectu quidem, qui vel est flatuosus, vel tumor, vel plenitudo. A flatu fit dolor jugularis duobus modis; primo cum flatus, vel per essentiam in lateribus progignitur ibi arctatus, de quo primo Prorrh. & 4. de loc. aff. vel cum aliunde transfertur, ut ex oppilatis intestinis, de quo primo Acut. aut ex ventriculo hypochondriaco ad superiorem œsophaghi partem, qua detentus cruciatum ad mammam, jugulumque transmittit, quo eructato dolor cessat, ut sæpius mihi accidere solet post passam quattanam. A tumore fit dolor, qui est duplex, inflammatorius, & scirrhusus. Ab inflammatorio quidem, ut pleuritide, epatide, & peripneumonia. A scirrhuso etiam fieri docuit Galenus, 2. de loc. aff. 7. scribens, juguli dolorem contingere aut ab ejus inflammatione, aut *ubi ipsum induratum est*; Epat enim septo exappensum scirrhi pondus deorsum trahendo doloris tractum ad jugulum usque pertingere causa est. Pariter 4. de plenit. scribens, cum *secur tumore aliquo detinetur*, idem confirmat, pro tumore enim non tantum inflammatorium, sed scirrhusum etiam intelligit. Tandem hic dolor pro causa habet plenitudinem ad vires, quæ vel est cum tumore, vel sine. Cum tumore quidem inflammatorio, ut in pleuritide, quam rectè ait Galenus, Hippocratem gravitatem circa jugulum, & non dolorem dixisse, ut sanguinem ibi redundantem indigiteret. Sine tumore etiam plenitudo ad vires sua gravitate dolorem ad jugulum producit. Quod de hepate apud Galenum patet de plenit. cap. 4. dicentem. *Sicut cum secur tumore aliquo aut gravedine tenetur*; nam etsi paulò infra de pulmone loquens gravitatem pro tumore accipiat, dum ait. *Quin & pulmo (ut omnes ferè Medici prædicant) gravitate tentatur, si quis tumor id ipsum viscus occupet*: tamen supra patet, à tumore gravitatem discriminare, ut alia sit gravitas, quæ plenitudinem ad vires, & alia quæ tumorem sequitur. Et cum eodem loco scribit, felices esse illos homines, quos toto suæ vitæ curriculo is affectus non invaserit, ut frequenter homines ferè omnes invadere observaret, pro tali affectu cum juguli dolore conjuncto constat eum qui ex flatu, vel sola potentiali plenitudine dependet, intelligere, cum raro homines viscerum tumor exercent. De eadem plenitudine locutus est 4. de loc. aff. 7. scribens, quibus verò & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonum cavernis consistit.

Barthol. de Dysp.

A loco affecto hic dolor quoque suas habet differentias. Galenus autem de plenit. 4. juguli dolorem præcipuè in pulmonem, heparque retulit dicens. *Idque in pulmone potissimum, & jecinore, hæ enim partes quasi suspensæ pendent, nec stabili loco suffultæ hærent, & sanè qui secundum eas laborant, sæpius dolorem ad claviculam usque distendi manifestè sentiunt*. Cum tamen præter hepar, & pulmonem etiam pleura adsit, ut in pleuritide, & lien, si secundum caput inflammetur, ut explicuimus prima parte hujus libri de secundo agrotantium illorum, quos primo Epidem. postremo loco descripsit Hippocrates. Quare dolor jugularis pendebit vel à pleura, vel à pulmone, vel ab epate, vel à liene. Tertio loco jugularis doloris discrimen sumitur à forma doloris, qui est extensivus, aut cum gravitate, aut sine gravitate. Cum gravitate est extensivus, quando sanguis circa eam partem redundat, ut jugulum non simplici doloris consensu, sed per essentiam ob sanguinis redundantiam gravitatis jugo opprimatur. Hujusmodi dolorem jugularem fieri scripsit Hippocrates, & Galenus 2. acut. in pleuritide, quam ascendentem appellant, ut capite 12. ostendimus. Potest etiam in peripneumonia cum gravitate fieri. Cæterum hepate, lieneque affecto dolor extenditur sine essentiali gravedine, quia dolor fit ob solam affectus participationem, tensionem nimirum solam. Quæ tensio ab epate ad jugulum communicatur per tensionem venæ concavæ ex 2. de loc. aff. 7. ut in Polyæmia docuimus. A pulmone per membranam. A liene autem tensio jugulo accedit per tensionem venæ phrenicæ subclaviæ, quæ per membranas intersepientes à jugulo ad sinistram diaphragmatis partem recta defertur; etenim laborante splenis capite aut inflammatione, aut scirrhuso, aut flatuoso tumore, septum comprimitur, ad cujus pressionem membranæ intersepientes tenduntur unà cum prædicta vena, & dolor ad jugulum sublimatur. Jugulum verò sua dolet natura, hoc est duritie 2. de loc. aff. 7. quo loco hæc verba. *Jugulum autem, quia durum est dolorem efficit, septum vero, quia movetur*. Cum enim dolor motu fiat, mirum est, quomodo jugulum dolere possit, quippe immobile; non mirum de septo, quod in continuo versatur motu. Ex duricie ergò, & juguli immobilitate dolor erat demonstrandus. Eo enim fixato, & immobili manente, membranæ ei attentæ magis tenduntur, dum à membro inferiori gravante deorsum trahuntur, quod non contingeret, si jugulum esset carneum, & non osseum, molle, & non durum. Hunc ergò in modum distinguere oportet jugularem dolorem ab affectu, loco, & forma doloris. Ex eo autem qualis dyspnœæ forma fiat, cum ex eo qui est sine inflammatione, tum ex eo qui cum inflammatione, superioribus capitibus non perfunctoriè fuit expositum.

CAPUT XV.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore cervicis. Et primum ex dolore cervicis Thoraci accidentali.

CUM cervix in thoracis finem à natura sit condita, cum omnes ejus partes sint vel à thorace, vel ad thoracem; & animalia pulmonibus carentia, vocemque articulatam haud formantia cervice etiam careant; propterea jure merito laborante cervice, thorax aut per essentiam, aut per consensum ita afficitur, ut ejus actio, respiratio nimirum lædatur. Quamobrem & de cervicis dolore agendum, quatenus difficilis respirationis parvæ, & densæ vario modo causa efficitur. Prius tamen cervicis nomine quid intelligendum, præponere est necesse, ne ejus notione ad mentem Hippocratis ignorata res ipsa ignoretur. Distinguunt ferè omnes cervicem à collo, pro collo anteriorem partem accipientes, pro cervice posteriorem usurpantes. Non ita tamen Hippocrates, & Galenus, qui cervicis nomine utramque usurpant partem anticam, & posticam. Hippocrates quidem, qui in Coacis de cervice tractans non unam magis quam aliam accipit, quippe gutturalem anginam, & faucium non minus inter cervicis affectus, quam

Dolor jugularis est extensivus aut cum gravitate, aut sine gravitate.

Quomodo tensio ad jugulum ab hepate & liene detrahatur.

Quid cervicis nomine intelligat.

Cervix
postica &
antica.

ejus duritatem, & vertebrarum luxationem connumerat. Constat verò utramque anginam ad anteriorem partem, duritatem, luxationemque ad cervicis posteriorem spectare. De postica cervice locutus est Hippocrates 2. Epidem. Sectione 2. sic scribens. *Erant anginosorum affectiones hujusmodi vertebra ad intra conversæ*. De cervice antica 3. Progn. tex. 16. (& hoc est quod præsentis demonstrationis opus habet) dum inquit, *Angina periculosissima est, si neque in faucibus, nec in cervice quicquam appareat*. Pro cervice enim anteriorem ejus intelligit partem; rubor enim & tumor, qui in angina, vel intra ad fauces, vel extra, circa partem anteriorem externam apparet, quod ejusdem sermonis progressu declarat subjungens, *præcipue malum prolongari, quum non solum fauces, sed cervicem quoque rubor occupat*. Maxime verò potest ab ea secunda valetudo contingere, si rubor simul & cervicem, & pectus comprehendat, neque ad interna revertatur erysipelas. Ut enim rubor hujusmodi in angina anteriorem pectoris partem, ita & cervicis eand. occupat. Galenus verò 4. de loc. aff. 3. qui de anginarum speciebus agens eas cervicis affectus esse statuit, scribens. *At superest adhuc alius cervicis affectus*. Etsi enim hunc ex vertebrarum luxatione esse dicat, quæ ad posteriorem cervicis partem spectat, tamen cum alium cervicis affectum esse ait, conspicuum est, anginas reliquas cervicis affectus esse supponere; ut idè Galenus hoc loco pro cervice utramque sumserit partem, quemadmodum etiam Hippocrates. Reperi quoque apud Hippocratem 3. Epidem. ante pestem cervicis vice collum locasse, ut in agro quinto, *cujus collum dolorosum esse dixit, ut angina correptum esse nobis significaret*. Quare idem est de cervicis, quod de colli dolore pertractare; neque ita strictè sumenda est hujus partis distinctio, ut anterior collum, & non cervix dicatur. Hanc autem notionalem partis distinctionem præfari fuit necesse, hac enim re rectè non intellecta, facile est ab Hippocratis tramite deviare, anginarumque genera minime percipere. De cervicis ergò dolore ita est agendum, ut quoniam thorax dolore afficiat, & quo non, dignoscamus, quique respirationem lædat aut per essentiam, aut per consensum, & qui non; ita enim pro hoc capite difficilis spirationis densæ, & parvæ causæ patebunt. Rem verò ex hoc ordiri est necesse, cervicis dolorem aut per se ad thoracem, aut per accidens attingere. Per se ad thoracem attingere dicitur quicumque dolor ad guttur spectat sive per essentiam, sive per consensum affectuum, guttur enim est una præcipua thoracis pars, ut & septum, quamquam diversa ratione; idè quomodocumque guttur dolore torqueatur, essentialiter thorax lædi dicitur. Per accidens verò, laborantibus cervicis partibus quæ nec thoracis, nec gutturis sunt partes, sed vel solius cervicis, vel capitis; cum enim nec ad gutturis, nec ad thoracis actionem conducant, propterea iis affectis thorax per accidens læditur, prout à thorace nascuntur. Cervicis igitur dolor thoraci accidentalis, ut ab hoc dicendi exordium sumamus, qui læsæ respirationis parvæ, ac densæ est causa, ille est, qui cervicis, capitique musculos exercet, qua parte sunt ex thorace, his enim laborantibus in laboris consensum thorax trahitur. Si igitur cervicis flexores inflammantur, eorum noxam thorax perentit; cum ipsorum alter ex thoracis vertebris sub œsophago oriatur, longus dictus; alter verò scalenus à prima costa divaricetur cum subclavio, qui potius est alter scalenus, ut in anatomicis est demonstratum, quia thoracis musculus. Porro prioris inflammatione vix fieri potest, quin œsophagus non lædatur; non necessario tamen inflammato scaleno gula afficitur. Quod si cervicis extensores inflammantur *spinati*, & *transversi* ea parte, qua posteriorem thoracis originem respiciunt, lædunt quidem respiratio, longè minus tamen. Similiter si inflammantur *massoidei*; dyspnœa aspectabilis excitatur, ut proximis diebus Mantuæ contigit Illustriss. Comiti Emilio Veronensi scilicet ea in parte colli vulnerato, cum mediæ cervicis vertebra rupta; præter enim convulsivos utriusque brachii do-

lores ex inflammatione cum magno jugularis arteriæ pulsu difficili respiratione admodum densa, ac parvæ etiam respiravit, donec facto pepanso deferbuerit, euphorbio nervorum origini admoto, ac super brachia devolutis pomis citriis oleo rosaceo inunctis. Ita si cucullaris capitis, splenii, commixti, necnon levatores omoplatae, qui posteriorem, ac lateralem cervicis partem efformant, inflammatorio dolore ea parte, qua thoracem aspiciunt, angantur, angustiosam reddunt respirationem, longè tamen minorem, quam si supra positi inflammationem concipiant.

CAPUT XVI.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex cervicis dolore Thoraci essentiali. De quinque anginarum generibus; & primum de Secundo, ex catarrho suffocativo.

Cervicis dolorem thoraci essentialem anginam appellavit Hippocrates lib. Prognost. & Galenus 4. de loc. aff. 3. qui ex Hippocratis verbis hanc affectus conjecturam haurit scribens. *Igitur ex verbis haud dubia conjectura est, omnes affectus, qui huic loco accidunt, si spirationem quoquo modo reddant deteriore, ab ipso cynanchas, id est anginas nominari, & paracynanchas*. Ceterum non omnis affectus angina est, eò quod respirationem deteriore reddat, nisi id accadat ob gutturis angustiam, quod supra satis expresserat his verbis. *Cur igitur eos anginosos appellavit? an quia difficulter spirabant, nullo existente vel in thorace, vel pulmone vitio? quippe hac in re differt anginosus concursus à peripneumonia, & laterali: atque ex eo quod angustia sensus in gutture est*. Affectus autem quoquo modo respirationem lædens, dummodò prædicto lædat modo, angina est, sive multum, sive parum, nam & datur angina vera vix respirationem lædens, de qua infra. Angustiam hanc non specificavit Galenus, quia multiplex esse potest, ut neque recipiendus sit Capivaceus, dum veram anginam compressionem esse velit, non obstructionem, eò quia inflammatis musculis ad fauces spectantibus faucium meatus angustari sit necessarium. Non enim omnis angina est compressio, cum & obstructio, & constipatio esse possit. Obstructionem esse ex Gal. 4. de loc. aff. 7. patet, qui dum ait, *nulla obstructione in gutture accidente, anginam, ut alibi docuimus, descripsit*. Quæ autem per essentiam sit in gutture, vel œsophago à tumore inflammatorio, constipatio est potius, quam compressio; hac enim locum tunc habet, quando fauces aut à luxata vertebra, aut à musculis externis inflammatis comprimuntur. Verum enimverò hæc angustia vel est cum dolore, vel sine dolore. Angustia cum dolore anginam constituit à tumore inflammatorio. Angustia sine dolore est sine inflammatione, & tamen in Galeni doctrina est vera & exquisita angina, cum non minus strangulabunda & acuta sit, quam quæ ab ipsa gutturali inflammatione dependet, & illam prorsus curetur remediis. Hæc autem est, quæ a catarrho pendet suffocativo affatim à capite in guttur irruente. Reponi catarrhum suffocativum inter anginarum species ex Galeno patet quarto de locis affectis tertio scribente, secundum anginarum genus esse, *cum fauces, nec reliqua oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata videtur, laborans tamen suffocationis periculum sentit*; hæc enim nulla alia esse potest angina, quam quæ suffocativus catarrhus appellatur, cum & ratione loci, & ob repentinæ suffocationis periculum censenda sit exquisita angina, sub qua agri residere coguntur, sublimique respiratione ad fauces respirare, sicut evenit in ea, quæ à tumore inflammatorio gutturis fit. Et quamquam materia angustans non sit sanguinea, nec inflammatoria, tamen & sanguinis missione, ac repellentibus, reliquisque, quibus ipsa inflammatoria, curatur. Ideoque communis recentiorum, Capivacæ potissimum, sententia non est absolutè accipienda, qui solum exquisitam esse volunt, quæ ab inflammatione. Hæc anginae specie septimanis elapsis correptus est Excellentissi-

Angina
quæ.

C. pivaç.
definitio
Anginae
non recipi-
tur.

Catarrhus
suffocati-
vus est an-
ginae spe-
cies.

Angina
exquisita
non solum
ab inflama-
tione
est.

Idem est
de cervicis
& colli do-
lore tra-
ctare.

Cervicis
dolor at-
tingit ad tho-
racem, aut
per se, aut
per acci-
dens.

Angina
spec. es nō
rectē de-
scripta ab
auctorib.

cellentissimus D. Antonius Possevinus Tacitanæ eloquentiæ disertissimus Professor in Gymnasio nostro Mantuano, quem ab imminente suffocationis periculo sola venæ sectione, præter omnium credulitatem, vindicavi. Sed de angina hoc loco sermo est institutus, quæ cum dolore, & consequenter cum inflammatione est conjuncta. Ipsius enim species à recentioribus non rectè descriptas esse, ipsorum pace dixerim, observo. Etenim pro subjecti ratione fauces in guttur, & gulam distinguunt, & pro utriusque partis ratione cynanchen, & paracynanchen proponunt, prout interni, vel externi musculi inflammantur, ut pro singula parte duæ sint anginarum species, pro ambabus quatuor. Non ita tamen Galenus eo 4. de loc. affectis 3. qui Antiquorum suffragio quatuor anginarum genera, & quintum ex Hippocrate proponit. Et quatuor quidem differunt ab iis propositis à Recentioribus. Et primum de secundo genere supra actum est ex catarrho suffocativo, quo recentiores à Galeni tramite deviasse ostendimus. Primo quoque, & tertio genere eorundem quatuor conveniunt, & discrepant. Conveniunt quidem in ipsismet generibus cum Galeno, sunt enim, vel cum fauces inflammantur, vel ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Discrepant, quoniam recentiores pro gula fauces sumunt ad differentiam gutturis, Galenus verò prædictis duobus generibus, primo nimirum, & tertio fauces sumit pro loco oris interno, ubi simul conveniunt & gula, & gutturis partes externe. Postremo denique genere quarto omnino differunt; quæ enim duo ipsi faciunt, Galenus unum solum. Quartum enim esse ait, quando gutturis partes tum externa, tum interna similiter affecta sunt; si enim hæc duo essent genera, ut recentiores ajunt, quinque essent, quæ quatuor Galenus esse statuit. His quatuor, ut superius dixi, id quintum anginæ genus ex Hippocratis placito addidit ab Antiquis non positum ex cervicis vertebrarum luxatione, quod & recentiores tanquam spurium respicere. Sed de unoquoque sigillatim, ut uniuscujusque natura elucescat, primo nimirum, tertio, quarto, & quinto, cum de secundo supra satis egerimus, agendum.

CAPUT XVII.

De Causis parva, & dense respirationis ex Primo, Tertio, & Quarto angina genere.

Genus anginae primum.

De secundo cap. præcedenti. Etiam est.

Sphincteres gulæ plures.

PRIMUM igitur est, cum fauces inflammantur, fauces nimirum ut deglutitionis sunt organa: inflammantur verò fauces per se secundum proprios musculos internos, & externos. Internos appello faucium & œsophagi musculos in profunda faucium caverna latitantes, qui linguæ depressione minimè conspiciuntur, suntque sphincter gulæ, & uterque hyoidalis posterior, qui ad faucium constrictionem, & deglutitionem consequenter conducunt. Externos autem, qui quidem sunt interni, sed primo faucium recessu aspectabiles sunt ad faucium dilatationem se contrahentes, suntque sphenoici laterales duo, & duo superiores. Quamquam autem angina utroque exercens musculos legitima sit, ac exquisita, ejus tamen plures sunt gradus, quorum causa sit ut magis, minusque deglutio, & respiratio lædatur, illa quidem per se, hæc verò per accidens. Si gulæ sphincter est inflammatus, maxima est gulæ angustia, maximèque deglutio læditur, ut potus per nares effluat, ac potulenta refundantur per nares, ut de anginosa Bitonis legitur apud Hippocratem hunc in sermone. Potus per nares effluebat, deglutire non poterat; læditur & multum respiratio, etiam deglutitione longè minus, cum gulæ sphincter utrinque è scutiformis cartilaginis lateribus egrediatur, propterea inflammatus laryngem ea comprimit parte, difficilemque spirationem parvam & densam efficit. Obiter observandum ex Galeno, non unicum, sed plures esse gulæ sphincteres, ut 4. de loc. aff. 3. circa finem habetur his verbis, nonnunquam muscularis quoque, qui gulam gutturi jungunt. Si uterque hyoidalis posterior inflammetur legitima, exquisitaque est angina, minus tamen, quam ex priori, Barthol. de Dysp.

deglutio, & respiratio læditur. Sæpius verò accidit, sphenoicum lateralem unius lateris inflammari, & deglutitionem, longè minus tamen lædi, vixque respirationem difficilem reddi, & hujusmodi angina est valde dolorifica, dolorque punctorius ex parte affecta auri interiori respondet, quoniam ad hanc partem pertingit meatus ille organi auditus aquæductus dictus, per quem aer per os & nares inspiratus intra internam aurem defertur, & sonus in surdis; idè ex partium nervosarum circa hunc meatum distensione ob tumorem inflammatorium doloris punctorii extensio fit usque ad aurem, quod fortasse à nullis fuit observatum. Solet etiam hac in parte tumor post quartam vel septimam suppurari, ejus pepsanli signa sunt præcurrens fœtor, quem æger persentiscit, & punctum album tumoris acumine apparens, quod oculatus Medicus observat; introrsa enim tunc temporis crassiori candela alcessus ilico diffilit, & æger sanatur, ut nunc Reverendo Patri Sancti Mauritii contigit, ejus vomica rupturam post quartam diem prædixeram; Ita Parenti meo bis accidit. Et hæc est illa angina, quæ nonnullis singulo anno verno tempore repetere solet, ni venæ sectione, & purgatione infortunium præcaveant. Ad varios verò hos anginæ gradus respiciens Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & 15. dolorificum strangulatum modò cum faucium æqualitate fieri scripsit; modò cum earundem asperitate tex. 7. Pro faucium enim æqualitate anginam eam intellexit, quæ fit circa gulæ sphincteres. Pro earundem verò asperitate, cum tumor superiores aggreditur musculos, quam vehementiæ gutturali respondere voluit Duretus, cum tamen sit longè minor, & mirior. Et propterea rectè Hippocrates in textu, difficilem quæ cum asperitate, terrificam quæ cum faucium æqualitate, appellat, ut nobis vehementiæ discrimen indicaret. Observandum tamen est, anginam, quæ sine faucium tumore dicitur tex. 17. ab Hippocrate, non eandem esse, quæ cum æqualitate: quæ enim sine tumore æqualis est quidem; quæ tamen est cum æqualitate non sine est tumore, quamquam non aspectabili; differt enim asserere, nullum existeret tumorem, & nihil conspicuum in faucibus exhiberi.

Dolor punctorius ad aurem interiori unde.

Genus tertium.

Sequitur tertium anginæ nothæ genus, ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet, cum scilicet rubor, & tumor extrinsecos corripit musculos; sunt autem hi muscoli hyoidis, & linguæ. Et hyoidis quidem paria illa duo, quæ ex Arantii observatione deglutitioni deserviunt, suntque duo digastrici coracoides, & duo à sterni laterales dicti. Ubi ergo priores inflammantur ad claviculam usque & omoplatam dolore extenditur, cum hi muscoli è processu eo ancyroide nati laterali progressu extra claviculam sursum ea parte ferantur, qua cum humero conjungitur clavicula, ut idè mirum non sit, si dolor aliquando ad claviculam, humerum, & omoplatam in notha hac angina nonnunquam descendat, ut fieri solet thoracis dolore ascendente. Caterum ubi sternales inflammantur, rubor ad pectus descendere solet, quod optimè novit Hippoc. 3. Prognost. 19. cum dixit. Si rubor simul & cervicem, & pectus comprehendat. Sed præter hos extrinsecus circa fauces solent quoque inflammari hyoidis musculi externi mentales superiores, & inferiores, qui ex mento nati in hyoidis basin desinunt; idè & rubor circa cervicem sub mento apparet; quemadmodum laborantibus digastricis Galeni cervicis latera inflammantur, & dolent. His autem omnibus sic affectis, deglutio magis, respiratio minus læditur, longèque minus actio utraque, quam faucium internis dolentibus. Nonnunquam interiores etiam hyoidis inflammantur, & qui ad linguam feruntur, ut fauces extrinsecus immò & lingua intumescat. Quod Galenus optimè novit 4. de loc. aff. 3. circa finem, dum ait. Accidit etiam interdum ut ascendente inflammatione & lingua, & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit. A tumore enim horum musculorum externorum extra fauces fit, ut œsophagus, & guttur comprimantur, difficilisque tum deglu-

Quare vox
& sermo
latur.

tio, tūm respiratio reddatur. Ad hæc quoque vox, & sermo latur ore hiantē, ob inflammationem enim repleti digastrici maxillæ inferioris contrahuntur, dolentque, nequentibus oppositis temporum ob doloris metum, qui laborantibus digastricis maxillæ excitatur, contracta sursum mandibula, os claudere; qua de causa affectus cynanchicus, seu caninus dictus est, ore scilicet aperto, & lingua exerta. Quamquam ex Hippocrate in Coacis os apertum in angina ex alia etiam causa proveniat, delirio nempe, de quo infra. Extra fauces igitur angina tot modis nascitur,

Quantum.

Pro Inter-
nis & ex-
ternis par-
tibus simi-
liter affe-
ctis in an-
gina quid
Gal. intel-
ligat.

Succedit quartum genus legitimæ, exquisitæque anginae reliquis vehementius, quando gutturis partes internæ, & externæ similiter sunt affectæ. Pro internis verò, & externis partibus similiter affectis Galenus proprios quidem laryngis musculos intelligit, qui tamen ad musculorum faucium similitudinem eatenus externi sunt; & interni, quatenus alii aperiunt, alii glottidem claudunt. Simul verò inflammantur, cum omnes parvuli intra laryngem sint positi. Præter hos tamen debent quoque intelligi illi laryngis muscoli externi; quorum duo oppositi ex osse hyoides, duo alii bronchii ex interno jugulo ad scutiformem cartilaginem deferruntur; his enim inflammatis spuria angina producit. In legitima ergo respiratio sublimis redditur cum orthopnoea periculosa, quæ nonnunquam ad laryngotomiam Medicum cogit, imminente apnoea. In notha læditur sanè ob laryngis compressionem dolorosam, læsio tamen non est effatu digna, & ni erysipelas ad interiora revertatur, agri periculo defunguntur; ex hac tamen facilis est via ad cynanchen, ut rectè Capiuacæus; & hac de causa Galenus ambas pro una usurpavit; musculorum enim externorum inflammatio, si Medicus secors fuerit, facillimè ad internos repit.

C A P U T XVIII.

De Causis parvæ & densæ respirationis ex Quinto anginarum genere, vertebrarum scilicet cervicis luxatione.

Quarum
anginae ge-
nus,

Spinae ver-
tebræ tri-
bus modis
luxantur.

Diferimen-
inter luxa-
tionem in
concavum,
& ea quan-
do in obli-
quum.

Superest postremum anginarum genus è vertebrarum cervicis luxatione, de qua Hippocrates 2. Epid. 2. & in Coacis de cervice tex. 6. sunt verò hæc examinanda, quæ luxationis sit species, cuius vertebræ, à qua causa, an exquisita sit angina, & quomodo respirationem lædat. Quod ad primum, ut Galenus observat 4. de loc. aff. 3. Spinae vertebræ tribus luxantur modis, in gibbum, seu in orbem; in concavum, seu excavationem quam lordosis ajunt; & in transversum, seu obliquum; eadem enim est in transversum, quæ in obliquum luxatio. Luxatio in gibbum non facit anginam, cum subjectæ partes haud comprimantur. Sed in concavum, & in obliquum luxatio utique anginam efficit. In concavum quidem, quia cum cervicis vertebræ intus sint planæ, ne subjectam gulam, ac laryngem suis premiant tuberibus, propterea dum intro luxantur, ad subjectos canales præternaturam exuberant, quos idè premunt, & comprimunt. In obliquum quoque, seu transversum, luxatæ comprimentes anginam efficere possunt. Est verò inter utranque luxationem discrimen primum, quoniam luxatio in concavum facta sit cum æquali intro-
cessione; at quæ in obliquum intro quidem cedit secundum unam sui partem, extra tamen secundum aliam, & cervix obliqua efficitur. Secundum, quoniam angina ex luxata in concavum vertebra sit sine paraplegia, quæ in obliquum non, ad differentiam quoque luxatarum thoracis vertebrarum, & lumborum, quæ etiam in obliquum luxatæ subjectis sibi membris paralytin non inferunt. Cujus discriminis rationem Galenus attulit, quoniam thoracis, lumborumque nervus ex superiori vertebra originatur; idè etiam si transversa, seu obliqua eveniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens, & spinalem medullam, & nervum, illæsum eum servat, ut paralytis ex compressione haud sequatur. In cervice verò ex loco medio inter duas vertebrae procedentes nervi (utraq; enim æqualiter inter se con-

nexa conferunt foramini, unde nervus procedit) per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, ut fiat paralytis; in alia verò remanent, & accidente inflammatione excitatur convulsio. Duplex ergo luxatio est anginae causa cum & sine paralyti, cum & sine convulsione, scilicet in obliquum, & in concavum. Ex cuius verò vertebræ luxatione id accadat, quærendum. Hippocrates, & Galenus trium meminere vertebrarum, secundæ, tertiæ, & septimæ. Secundæ quidem dentiformis dictæ de qua potissimum Hippocrates in Coacis. De tertia autem, quæ subest secundæ 2. Epidem. sectione 2. in hæc verba. Accidit etiam angina cuidam sub ea vertebra, quam dentem vocant. Et de utraque Galenus 4. de loc. aff. 3. meminit ita scribens. Quin etiam quod circa primas oritur vertebra, à quarum secunda pars quadam dentiformis vocata procedit, unde nonnulli ipsam totam dentem vocavere, hæc de secunda. De tertia verò hæc subjungit. At nunc sub hac quoque vertebra, inquit, factam quidam anginam, sed non æquè acutam, ac quæ circa secundam. Et rationem adducit subjungens. Si quidem constat, quod spinalis medulla partes, quod fuerint altiores, eo sunt periculosiores; proinde quo inferior primis duabus vertebra fuerit dispositio, eo minorem infert noxam. De septima quæ cervicis postrema est, locutus est Hippocrates his verbis. Paraplegia aut non per totum corpus fiebat, ne ex aliis, scilicet causis, uti obstructione, sed usque ad manum, quæ ab anginosa parte erat. Galenus autem eo capite de hac angina loquens Hippocratis verba de fine cervicis interpretatur hoc modo. Igitur non abs re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus usque supervenit paraplegia, utpote procedentibus nervis ex fine cervicis ad manus. Et satis constat, cervicis finem esse septimam vertebra atlantium novam dictam, à qua utrinque nervorum triplex truncus sub clavicula, inter utrumque scaleni pulvinar ab anatomicorum nullo observatum ad brachium, manumque prorepat. Ex Hippocrate igitur & Galeno patet, anginam aliam è vertebræ dentiformis luxatione oriri, & inferioris rotundæ; aliam verò ex obliqua septimæ luxatione. Cæterum ex dictis difficultates progeminant. Prima, quomodo ex ultimæ vertebræ luxatione angina fieri possit, cum sit infra laryngem, & gulæ amplitudinem. Secunda, quoniam non verum esse videtur, quod supra ex Galeni mente attulimus, nimirum quo altiores vertebræ, eo periculosiores, septima namque est reliquis inferior, & periculosior, cum non tantum angina, sed etiam manus paralytis nascatur, & aliquando in latere opposito spasmus. Tertia est, cur Galenus & Hippocrates harum trium solummodò, & non reliquarum intermedia rum meminerint, quippe quæ sua corporum planitie laryngem, gulamque contineant magis. Prima difficultas bifariam solvi potest; Primo quidem, quoniam si cervicis vertebrarum luxatio intus in gibbum, extrà in cavum fieri debeat, sit necesse vertebrarum corpora plana, ac depressa deorsum naturaliter spectantia sursum luxationis vi elevari; dum autem sursum luxata vertebra suo extuberat corpore, etiam si sit inferior, superiorem tamen œsophago, gutturisque comprimit partem. Secundo dicitur, postremam vertebra esse sanè infra tracheæ caput, ad anginam verò afferendam parum referre siue inferior, siue superior œsophagi, & arteriæ pars angustetur. Secunda difficultas solvitur, eo quod periculosiores esse dixerit superiores duas vertebra respectu anginae, non paralytis; nam & sine angina vertebra luxari potest cum paralyti, ut infra aperiam. Respectu quidem anginae dentiformis, & rotunda est periculosior, quoniam è directo magis laryngem, gulamque comprimunt. Respectu verò paralytis manus periculosior est septima ob nervorum manus divaricationem. Meminit verò potissimum Hippocratis trium vertebrarum, utpote reliquis intermediis majorum; earum enim corpora ita parva, depressa, ac plana sunt, ut vix cynanchicum valeant efficere affectum. Enimverò à qua causa vertebrarum cervicis luxatio, quæ angina-

Luxationis
vertebrarum
cervicis
causa da-
plex.

Difficultas.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Solutio
prima dif-
ficultatis
prior.

Posterior.

Solutio se-
cundæ.

Solutio
tertiæ.

angine est causa, efficitur? Geminam eam Galenus attulit 4. de loc. aff. 3. *externam*, casum scilicet, vel ictum, quæ intrudendo intorquet, & *internam* quæ extendendo intrudit. Hæc verò nulla est alia, nisi tumor præter naturam, qui nervosa corpora vertebrae ipsis, atque spinali medullæ connata extendit: sunt enim hæc nervosa corpora non nervi, sed ligamenta, quæ extrinsecus extensa intus vertebrae protrudunt vel absolute in cavum, vel in obliquum. Comprimentis porro tumoris genera duo esse statuit Gal. Aliud partium, quæ secundum naturam sunt. Aliud tumorum quorundam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates unico vocabulo comprehendens *apepta*, seu *phymata*, idest cruda tubercula, nominavit. Sed quæso quomodo simul esse possunt præter naturam, & secundum naturam, ut qui tumor præter naturam est dictus, secundum naturam dicatur?

Quomodo tumor præter naturam dicitur secundum naturam.

Non sanè tumor præter naturam quatenus actionem lædit secundum naturam dici meretur, sed quatenus partibus accidit, quæ naturales sunt, eatenus tumor secundum naturam appellatus est, ut hoc ipso tumor significetur, qui non sit à toto genere præter naturam. Quod ex Hippocratis mente deducitur 2. popularium à Galeno, qui citato loco inquit, ipso tumoris genere, præter naturam quidem, sed partibus naturalibus accidente, *cervicis vertebrae adjacentes musculos affici*; ad aliud discrimen, qui à toto genere est præter naturam, & *tuberosus* vocatur; hic enim tuber tumor est per se, non partium secundum naturam, quibus tantum adnascitur. Qui quatenus intus excrescit, eatenus vertebrae corpora extra in gibbum impellit, ut de pulmonum tuberculis cum Hippocrate suo loco dicturi sumus; quatenus verò extra congeritur in excavationem vertebrae cervicis intrudere solet, vel obliquare, violenta compressione vertebrae ligamenta extendendo, prout, vel intermedia vertebrae spatia, vel earum stipat latera. Quo enim latere tuber protuberat intus hoc propellens, in obliquum alterum exilire facit. Porro tumor, qui à Galeno secundum naturam nuncupatur utpote musculus non connatus, sed nascens inflammatorius esse potest, & scirrhusus. Potest & à capitis rheumate oriri, quod etiam si sæpius cucullarem musculum, reliquosque spatulares laxans omoplatarum alteram, juveniculis potissimum foeminis, extuberare faciat, maximè si nentes, vel nexentes, idque genus exercitia alia facientes humerorum alterum sursum attollant, alterum inclinent, ut puellæ Illustrissimæ proximis accidit diebus; tamen etiam vertebrae cervicis ligamenta, tum opplendo, tum laxando, luxationem prædictam efficere potest, eamque & sensum, & affatim; velut puero decem annorum in gurgustio domui nostræ contiguo accidit, cui unius noctis spatio rheumatico fluxu in obliquum intortæ sunt quatuor cervicis vertebrae, & post mensem dimidia paralytis ad manum est subsecuta, & tamen sine angina, quod dictu mirum est, & magis observatu; nullam enim in deglutiendo, & respirando difficultatem habet, nisi cum lingua deprimitur; tunc enim in effatu dignam, dyspnœam labitur secundum totum thoracem cum rubore faciei, ut ferè illaqueari videatur, elevata verò lingua, nec amplius digito pressa, illicò difficilis cessat respiratio, quippe remanente sola vertebrae luxatarum in obliquum compressione, quæ haud sufficiens est ad prædictum symptoma efficiendum. Aucta tamen compressione, & spirandi difficultas secundum totum thoracem accessit, & alterius brachii etiam resolutio, quinimodò & pedis lateris primum affecti, non adhuc tamen deglutione læsa. Eo minùs sufficiens est luxatio, quæ ex rheumate sensum infertur; angina enim est morbus acutus, qui non sine inflammatione fieri potest, ad quam ideo Galenus respiciens 3. cap. 4. de loc. aff. non æquè acutam esse statuit anginam, quæ ex tertia colli vertebra, ac quæ ex dentiformis luxatione dependet. Rarè autem absque inflammatione anginam sibi visam, sola gutturis compressione à luxata vertebra affirmat, & Capivaccus ab exquisita angina vertebrae luxationem semovet, ni inflammatio

Barthol. de Dy/p.

subsequatur. Ipse tamen Galeni inconstantiam demitor, qui modò in Hippocratem asserit, se nunquam anginam hanc observasse, nullo nimirum existente in gutture proprio affectu, inflammatione videlicet, modò etiam absque fieri scripsit, sub capitis calce hæc habens. At superest alius cervicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, ubi ad interiores partes vertebrae luxantur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præternaturam affectis, inflammatorio scilicet, vel nato ibi tuberculo. Interdum etiam gula pariter vitata: nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi jungunt: quin etiam propriis aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblaes. His enim ex Galeno etiam apparet, anginam fieri ex vertebrae cervicis luxatione citra ipsius gutturis inflammationem. Etenim inflammatio vel est antecedens, vel subsequens. Si antecedens, necessariò etiam est subsequens: non tamen si subsequens, necessariò est antecedens. Antecedens quidem inflammatio causa est luxationis vertebrae, quæ subsistit posterioribus spinatis cervicis musculis spontanea preemprosi orta: & cum violenta ex ea succedat luxatio, necessariò quoque saltem anterioribus cervicis musculis flexioribus longis, & scalenis, subsequitur inflammatio, ut sibi vicissim sint causæ luxatio, & inflammatio, non tamen necessariò ad gulam, & gutturis partes inflammatio proserpere videtur. Subsequens sola inflammatio est, quæ violentam luxationem sequitur à causa externa, quæ & externis, & internis cervicis musculis succrescere potest, non tamen necessariò in gula, & gutture. Quamobrem violenta luxatio ab utraque causa interna & externa anginae exquisitæ, & legitimæ causa esse potest. Verùm quæ à crudo tuberculo, rheumate, similique causa alia dependet non vera est angina, nisi cum Hippocrate anginam largo modo pro difficili spiratione sumamus, à quacunque gutturis coarctatione. Sed etiam pro coronide subjungerè oportet, qualis dyspnœa oriatur; observo enim inter Hippocratem & Galenum non levem contradictionem. Siquidem Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & potissimum 6. cum sublimi respiratione strangulabundam vocem fieri inquit, vitamque mox finituro convulsivam respirationem, Galenus tamen 4. de loc. aff. 3. circa finem, spirandi difficultatem quidem fieri existimat, citra tamen suffocationis periculum, longè magis verò deglutionem lædi, & cum dolore, maximè cum potus per nates resilit. Utrumque tamen Artis parentem ad diversa respicere puto. Cum enim sub planis vertebrae cervicis corporibus immediatè œsophagus repositus sit, ideo ut plurimo deglutionem magis, respirationem minùs lædi est necesse, & quidem sine suffocationis periculum, nisi inflammationem ad laryngis musculos progredi contigerit, tunc enim dolorificum strangulatam fieri necesse erit, nec sine suffocationis periculo: quod nec Galenus negaret, cum propriis gutturis musculis oblaes aliquando anginam fieri scripserit. Pro convulsoria autem respiratione Hippocrates non eam inæqualem quæ ex oberranti musculorum motu dependet intelligit, sed pro convulsoria densissimam, & continentem cum parvitate conjunctam, de qua in reductionibus formalibus dictum est cap. ultimo. Hæc de quinque anginarum generibus pro causis parvæ, & densæ respirationis.

Galeni inconstantia.

Inflammatio quomodo causa luxationis vertebrae.

A crudo tuberculo & rheumate angina non est vera angina.

Quid pro convulsoria respiratione Hippocrates intelligat.

C A P U T XIX.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex angina paralytica, phrenitica convulsoria, & maligna.

Continentur sub essentiali thoracis læsione præter anginarum genera jam posita quedam alia, quæ ob peregrina symptomata diversam sortiuntur affectus naturam, & respirandi diversitatem, quæ prædictis sunt conglomeranda. Occurrit primum *angina paralytica*, quam Hippocrates descripsit in Coacis de cervice textu 17. qui est. In febribus strangulari repente, nec deglu-

Angina paralytica quæ.

pire posse sine tumore malum; pendet enim hæc angina à sola paralyſi musculorum œſophagi, & laryngis, ad differentiam illius anginæ, quæ ex poſtremæ vertebræ luxatione tranſverſali pronas- citur, cum ſola enim manus reſolutione conjun- gitur. Hæc verò quamquam ſit cum prædicta pa- ralyſi, non tamen angina paralytica eſt nominan- da, quoniam respirandi, & deglutendi difficultas non ex ipſa ſola paralyſi naſcitur, ſed paralyſis ea eſt potiùs illius anginæ conſectaria. Contingit verò anginam paralyticam cum febre, & ſine febre fieri. Quæ ſine febre non eſt acuta, etſi enim ægri mo- riantur, non citò tamen periclitantur. Quæ verò eſt cum febre, acutiſſima eſt, tridui enim ſpatio jugulat. Hæc ſequi ſolet febrem malignam, eandem- que pravam, & magnam. In hanc namque ut mul- tories urinæ ſuppreſſio accidit ob radiorum ſpiri- tum animalium impuritatem, & facultatis diſſipa- tionem, quod non ſine manifeſta eſt pernicio; ita aliquoties paralyſis ingruit, vel lateris unius, quem- admodum Illuſtriſſimo Comiti Campegio ſuperiori- bus annis accidit, Rodulfo ſcilicet Poetæ clariſſi- mo, Patriæque meæ lumini conſpicuo; cum enim maligna febre detineretur, illicò lateris ſiniſtri ſen- ſum, & motum amiſit, & poſt aliquot dies obiit, ut paralyſis fauces apprehendiſſet, quam etiam Hip- pocrates Coacarum 3. cap. 8. ita deſcripſit, *Qui- bus cum febre vox faucibus hæret*. Hæc angina vel ſtatim unà cum febre hominem adoritur, vel fe- brem ſubſequitur. Si ſimul cum febre ſiat, tridui ſpatio interficere ſolet, ut nuper mulieri accidit, quæ cum rectè ſe habere videretur, in vehemen- tem lapſa eſt febrem, ſtatimque aphna eſt reddita oculis apertis remanentibus, & maxillis clauſis, nec unquam deglutivit, totius corporis motu orbata ore hianti obiit. Respirabat verò *minutula* reſpiratione ob infirmitatem musculorum intercoſtalium & la- ryngis exolutionem, idèd & rara potiùs quàm denſa; cum plus paralyſis ad raritatem, quàm fe- bris ad denſitatem efficiendam poſſet. Porro angina phrenitica eſt quidem vera angina ex inflammatio- ne, ob phrenitidem tamen phrenitica vocatur, cum æger oſcitando os ſemper ſerè apertum ſervat, non quidem ob digæſtrorum maxillæ convulſionem, nec ipſius luxationem, nec crotaphitarum paralyſin, ſed ob meram oblivionem, qua phrenitici capiuntur. Hanc Hippocrates proponit de cervice text. 15. Quo loco non ſine manifeſta contradictione Dure- tus poſuit ob maxillæ inferioris luxationem fieri, & non fieri, ſed ob delirium. Quemadmodum enim Phrenitici obliſcuntur mingere, egerere, respira- re, ita & os claudere, quod ſi angina laboranti- bus accidat, huiusmodi angina phrenitica eſt dicen- da. Hæc igitur ut plurimum delirium vinci, raren- ter oppoſitum affectum, ſuo loco ſufficienter di- ſtum eſt; idèdque ut plurimum reſpirationem par- vam, & denſam, rarò magnam, & raram forma- ri, niſi angina ſit fugax, & in cerebrum tranſfe- ratur, ſed tunc non permixtio eſt, ſed affectuum permutatio.

Sequitur convulſoria angina; & eſt, cum angina tranſit in convulſionem, tranſlata è faucibus in ſpinalem medullam inflammatione, de qua Hip- pocrates de cervice text. 8. dum ait, *faucium dolor prægrandis parotidas, & convulſionem facit, cervi- cis, & doſi acerbos dolores*; inflammata enim ac- tenſa ſpinali medulla ſecundum membranas, non ta- men ſecundum medullam, ut Duretus in commen- tario ſtatuit, convulſionem fieri ex Galeno 4. de loc. aff. 2. patet, qui ait. *Porro tenſiones quidem ubi ingens quoque inflammatio acceſſerit, convulſio comitatur*. Quam tenſionem ſequitur & cervicis duritas, de qua Hippocrates primo contextu, *chor- darum temporalium diſtenſio*, illorum ſcilicet tem- poralis muſculi tendinum, qui maxillæ cornici ap- plantantur, arteriarum carotidum pulſus, paroti- des, reliquaque ſymptomata ibi ab Hippocrate re- cenſita. Prout verò angina in convulſionem per- mutatur, ita & reſpiratio parva & denſa in ma- gnâ & denſam, quæ eſt convulſionis propria. Nam etſi prædicta convulſio ex anginæ abicellu ſit admodum dolorifica, dolor tamen cum ſurſum ad

crotaphitas aſcendat, nec thoracis partes obſideat, idèd non ſpiritum ampliùs parvum, ac denſum, ſed convulſioni respondentem parit, dummodò ad ſpi- nalis medullæ convulſionem thoracis muſculi con- vellantur convulſione improporcionata, & convul- ſio dolorem excellat. Quod ſi inflammatio non ad ſupremam cervicalem medullam attineat, ſed ad in- ferioſiorem, talis adhuc reſpiratio fiet, qualis dolori, & proporcionatæ convulſioni congruit. Nonnun- quam autem convulſio oritur in febribus ex ſpina- lis medullæ inflammatione ſine præcedente angina, ut ex Hippocrate de cervice in Coacis text. 13. qui habet. *Cervicis dolor cum in febre omni terrificus: tum vero peſtiferus iis, qui ſunt in metu infanie*; talis verò eſt convulſio, quæ aliquando febribus ac- cidit ardentibus, qualis fuit illa Sileni, qui propte- reà die undecima obiit. Hanc *cervicis diſtenſionem* appellat Hippocrates, laborant enim cervicis muſ- culi ſola diſtenſione, cum cervicales venæ, quæ per cervicis vertebrarum foramina tranſeunt à ſpina- li medulla inflammata comprimuntur, & ipſæ ſu- periacentes comprimunt muſculos, inde difficilis fit reſpiratio, qualem ſuperiùs ob anginæ in convulſio- nem mutationem fieri docuimus. Poſtremo loco oc- currit *angina maligna*, quæ malignis febribus fami- liaris eſt. Pendet autem hæc aut à pravo ulcere gutturis, vel gulæ; aut à prava phlogofi citra ul- cus iſdem locis, qualis quoque circa colamellam ſæpè apparere ſolet. Utraque autem ſi à ſolis va- poribus malignis, aut à maligna diſtillatione de- pendeat, ſæpiùs curationem admittit, ſed ſi à la- teſcente hepatis, & pulmonum potiſſimùm inflam- matione proveniat, maximè voce clangoſa reddita, quæ ſua natura minimè ad clangorem vergeat, ut plurimum enecat, quippe ab interna pulmonum u- ſione maligna foveatur, & ſemper uſque in ægri perniciem augeatur. In hac deglutio, & reſpiratio læditur, non ita tamen, ut cum à ſyſtrophica fau- cium phlegmone vera naſcitur angina. Aliquando ob moris pravitatem haud læditur reſpiratio, voce tamen clangeſcente, quæ ſi prædictam faucium phlo- goſin aſciſcat, pulmonum prava inflammacione ac- cenſorum ſignum eſt certiffimum, alioqui vox clan- goſa minimè eſt pernicioſa, potiſſimùm ſi æger ex ſua natura ad talem vocem efformandam diſpoſitus fuerit, ut proximis diebus in Ægrotante egeno ob- ſervavimus. Hæc angina maligna illa eſt, quæ graſ- ſari ſolet in Ungaria, quæ nitro philoſophico, pru- nellæque ſaccharo curari ſolet, ut ſuo loco aperiam. Hæc de cauſis parvæ, & denſæ ex cervicis dolore thoraci cum eſſentiali, tum accidentali.

C A P U T XX.

De Cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflam- matorio diaphragmatis dolore.

Remanent pro coronide huius partis cauſæ exa- minandæ, quæ ex inflammatorio ſepti tranſ- verſi, & hypochondriorum dolore habentur; Pri- mum igitur de ſepti inflammato dicamus, qualiſque dyſpnœa ex ipſo ſiat. Præſciendum eſt, ſeptum in- ſtammatum pro illo affecto uſurpari ab Hippocrate, velut ilium pro hypochondrio, non tamen ilium af- fectum pro ſepti. Et patet hoc paſſim penes Hip- pocratem primo, & tertio Epidemiorum, quibus ſub- molli illi diſtenſione, modò ſimpliciter prolata, mo- dò cum ſurſum revulſionis additione enunciata dia- phragma inflammatione obſeſſum nobis deſcribit. Primo ſanè Epidem. Ægrotantium trium primo; & lib. 3. Ægroti 3. & 4. *ſubmolli*, & *revulſo illo* uti- tur. Tertio autem ante peſtem ſubmolli diſtenſione ſimpliciter prolata, ut in Hermocrate, 7. & 8. Æ- grotante. Pariter, cum ilium ipſum ſua eſſentia af- fectum nobis proponit eadem illi diſtenſione, & dolore familiari utitur ſermone. Ut propterea illi ſubmolliſ, diſtenti, dolentiſque generica appellatione utramque nobis affectam partem ſignificet. Ad utriuſque verò diſcrimen illi *revulſi*, & *elevati* nomenclatione uti- tur, ut revulſo ſeptum, elevato hypochondrion af- fectum deſignet. Quodque ſubmolle ilium cum ad- ditione revulſum vocat, etiam intro inclinans, & ad

interio-

ſit cum febre,
ſine febre,

Convulſio
ex ſpinali
medullæ
inflamma-
tione.

Angina
maligna.

Angina
phrenitica,
quæ &
hæc.

Vox clan-
goſa quan-
do perni-
cioſa.

Angina
convulſo-
ria quæ
& hæc.

Septum in-
flammatum
pro illo, &
ilium pro
hypochon-
drio ab
Hipp. uſur-
pat.

Compressio
septi & re-
vulso &
elevato
hypochondrio.

Quare in-
flammati
diaphrag-
mate do-
lor ad ju-
gulum non
extendit-
ur.

Septum
transver-
sum aut
propria,
aut aliena
inflamma-
tione sur-
sum trahi-
tur.

interiora vergens appellat; sive *sursum*. Porro submolli ilio, eoque sursum revulso, affectum diaphragma delineat ob ipsarum partium syntoniam, ad septi enim avulsionem, & tensionem illum eo latere, vel etiam ex utrisque, necessario contenditur, & contentum sursum attrahitur. Quocunque tamen modo semper septum comprimitur, cum à revulso, tum ab elevato hypochondrio, idcirco uterque septi, illique inflammati dolor ex usu aucto, & angustia est compositus, quippe inflammatorius. Et sanè revulsum intro illum ab inflammato diaphragmate id comprimit; elevatum quoque inflammatorio suo pondere idem premit. Hinc essentialis & accidentalis in alterutra parte dolor. Etenim affecto per essentialiam diaphragmate, dolor in eo est essentialis, in ilio revulso accidentalis; viceque versa in ilio propria phlegmone elevato dolor est per essentialiam, compresso diaphragmate per condolentiam; sic mutuo dolore illum, & diaphragma condolent, ac contorquentur. Enimvero tam per suam ipsam inflammationem, quam per consensum affectum diaphragma à superioribus partibus sursum semper avellitur; inclinatur enim septum transversum naturaliter in superiora, tum propter ipsius nervorum originem, tum propter naturalis respirationis utilitatem, quod in cadaveribus satis cum Galeno Vesalius, & Varolus demonstrarunt, in his enim retractum semper cernitur. Ex incumbente autem, ac tumente ilio compressum intus pellitur, non tamen semper; aliquando enim accidit, partem eam diaphragmatis, cui hepatis gibba incubat, cum eadem inflammata coalescere, ut vix separari possit, idcirco deorsum trahi, ut nuper in filio Martæ fuit observatum, cujus hepar non tantum superioribus costis membranulis annexum visum fuit, sed inseparabili nexu ejusdem gibbæ connatum diaphragma deorsum spectans. Quamquam verò inflammatum diaphragma cum hypochondrio sursum trahatur, non tamen ejus dolor ad jugulum extenditur, sicut cum hepatis gibbæ partes inflammantur: & ratio est, quia non tenditur vena concava, cum diaphragma proprio affectu sursum contrahitur, sicut cum hepar est inflammatum, ipsius enim pondo cava vena deorsum trahitur, itaque tenditur, ut dolorifica tensio ad jugulum usque porrigatur, quo vena cava fulcitur: non fulciuntur verò jugulo nervi ad septum prolabentes, sed longè infra per intersepientes membranas recto feruntur tramite; propterea iis etiam attractis non sentitur doloris extensio usque ad claviculam, quemadmodum convexa hepatis elevata. Sed pro perfecta inflammati diaphragmatis dignotione ulterius scire oportet, septum transversum aut propria inflammatione sursum convelli, aut aliena. Si sua ipsius inflammatione illi revulsio accidat, ea ilicò ab inflammationis exordio apparet: hacque sola ratione illi revulsio ilicò facta inflammatae hujus partis indicium est proprium, ut Galenus tradidit 5. de loc. aff. 4. docens, quæ Medicus methodo utramque phrenitidem distinguere debeat, & quæ cerebri est propria, & quæ diaphragmatis. Eam enim, quæ diaphragmatis est propria, aut nullum antecedit symptoma eorum, quæ veram cerebri phrenitidem antecellunt ibi turmatim à Galeno recensita, aut saltem si apparuerit aliquod, id per exiguum est. Eorum tamen loco subita illi revulsio apparet, quæ inflammato cerebro posterius se pandit; ut idcirco *subita illi revulsio* sit proprium inflammati diaphragmatis signum diagnosticum. Quod si ab aliena inflammatione illi revulsio sursum fiat, ipsa non est inflammati septi indicatrix, cum ob simplicem tensionis affectionem fiat, ut infra demonstrabo. Et hoc nobis indigitavit Galenus his alioquin obscurioribus verbis. *Atque ut summam dicam, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut si apparuerit aliquod, id per exiguum est in iis, quibus septum transversum inflammatione laborare incipit. Ita sursum revelli hypochondrion septi transversum ilicò ab initio affecti proprium indicium est. Id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed cum factus fuerit: atque calor quoque circa caput, & faciem vehementior est iis, qui ob cerebri vitium delirant.* Ut propterea non fiente, sed facta phrenitide ob inflammationis cerebri magnitu-

dinem tensio usque ad diaphragma communicetur, idemque unà cum ilio sursum trahatur: quæ tamen revulsio cum non ilicò fiat, sed posterius, non est concomitans septi inflammati signum, neque ex ipso delirium fieri prædicit, sed potius insignis, ac progressæ phrenitidis indicium est consequens. Fit autem hæc tensio à cerebro ad diaphragma sola affectus participatione citra inflammationis redundantiam; de qua tensione locutus est Galenus 2. Acut. 10. cum dixit: *tensiones autem sola affectus participatione sunt; cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attigunt citra sanguinis redundantiam, tenduntur.* De pleuritide hæc protulit Galenus, cum partes pleuræ attigunt tenduntur simplicis tensionis consensu. Verum quoque ob consentientem vasorum rectitudinem longinquæ partes in mutuam tensionem trahere se possunt, ut sunt cerebrum, & diaphragma. Sunt verò hæc vasa nervi à sexto conjugio, qui ab origine recto ductu per laterales colli partes, & per membranas intersepientes utrinque in septum desinunt. Quamobrem iis ab origine sua contractis, ceu loris quibusdam, sursum facile diaphragma trahitur, & convellitur. Quod cæteris ejusdem conjugii nervis non tam facile, promptæque evenit, ut laryngis, & gulæ, cum non recto, sed obliquo admodum incessu procedant, seque mirum in modum interfecent. Hunc tractum clarum ante oculos objecit nobis Galenus 3. Epidem. Comm. 2. Aegrot. 4. dictum Hippocratis de hypochondrio exponens scribentis, *contentum est, & intro inclinabat*, ait enim Galenus, Philistæ hypochondrion retractum esse à cerebro maximè inflammato, & phrenitico *ob originem nervorum ad se nervos, qui ad septum transversum pertinent, attrahentem.* Ferè enim in his affectibus, cerebri nimirum, utraque hypochondria intro consident: nonnunquam alterum tantum, ubi principii nervorum pars altera sit gravius affecta, altera nihil, vel modicè. Qui locus citatum perdifficilem quintide locis affectis recludit. Ob eandem rationem censeo delirium suscitari septo inflammato, etiamsi hoc Galenus non expresserit. Quemadmodum enim cerebro essentiali phrenitide laborante diaphragma ob ipsam rectam nervorum semitam in sympathiam trahitur, & convellitur: ita inflammati diaphragmatis affectio ipsi communicatur cerebro, ut facile delirium sequatur, quæ namque affectio è phrenitico capite diaphragmati est revulsio, ob eandem consensus rationem ipsi cerebro ex inflammato diaphragmate est delirium. Verum enimverò præter septi avulsionem sympathicam à cerebro est & alia, quæ per succingentis membranae costas tensionem producit, ob ejus scilicet inflammationis magnitudinem, quam Galenus loc. cit. de morbis Vulgaribus hisce proposuit. *At ipsum tenditur septum transversum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem succingentis membranae costas, & intro trahitur, non fiente tamen, sed facta, eaque magna pleuritide reddita, ut de cerebro inflammato supra dictum est.* Quare sola illi revulsio ilicò facta ab initio signum est proprium diaphragmatis systrophica inflammatione correpti, non quæ posterius fit, ad differentiam pleuritidis, & phrenitidis. Inflammatio autem septi ex sanguinis affluxu, & paremptosi per venas, & arterias ex variis partibus fit, à quibus ejus vasa divaricantur. Ut enim nulla meo judicio est pars in humano corpore, quæ ut septum, à variis, ac dissitis partibus vasa suscipiat, ita nulla est pars quæ, ut septum, ex variis locis inflammari queat. Dextera enim sui parte extra à trunco cavæ ascendente phrenicam venam, intra thoracem ab aorta descendente arteriam, fortitur; per quæ vasa facile tum ab hepate, tum à corde inflammari potest. Sinistra sede supra quidem emulgentem venam sine pari ab emulgente renis sinistri habet, quæ in inferiorem septi partem sinistram absimitur. Infra quoque arteriam phrenicam suscipit à ramo subclavio sursum unà cum prædicta vena reflexam; propterea ab inferioribus his partibus inflammationis occasionem nancisci potest. Supra autem venam phrenicam subclaviam obtinet à ramo splenico sinistro, idcirco & à superioribus sanguinis fluxum excitari ad ipsum posse non est absurdum. Ut idcirco tam sinistro, quam dextero ilio septum phlegmo-

Tensio usque ad diaphragma in phrenitide utrum septi inflammati signum sit?

Quæ causa delirii ex diaphragmate inflammato.

Avulsio per tensionem membranae costas succingentis.

Inflammatio septi causæ à variis loc.

Septum ex
utroque
parte in-
flammati
Potest.

Ex septi
inflamma-
tione sup-
purata he-
ctica.

Obiectio
in Galeni.

Solutio.

Qualis
est in se-
pto infla-
mato con-
tingat.

Qualis
transitus
respiratio-
nis ob se-
ptum in-
flammati-
um.

Respiratio
angustiosa
qua.

phlegmone corripiatur, magis tamen dextero, nonnunquam ex utrisque; ita enim Hippocrates ut septum utraque parte inflammatum significaret, *submollem ex utrisque distensionem* proposuit, ex utrisque nimirum illis. Quemadmodum Galenus loco supra cit. inflammato cerebro utrumque ilium in phrenitide ut plurimum sursum revelli statuit, *nonnunquam alterum tantum*. Porro suppuratam septi inflammationem hectica febris subsequi solet ex Galeni observatione 10. methodi 8. non tamen marasmus; ita enim scribit. *In septo transverso marasum non vidi, hecticam sane febrem vidi, & hanc semel quidem planè absolutam, sæpe verò citius interimentem, quam planè esset completa*. Quibus verbis contradictio contineri apparet, si enim hecticam febrem planè absolutam vidit, quomodo non marasum, si hectica absoluta est hectica marasmodus? Solvendum, eo quia Galenus hecticam ex inflammato septo semel tantum absolutam viderit, ut plurimum tamen interimentem, antequam absolveretur, idè & ut plurimum sine marasmo hecticam febrem à septo inflammato natam observavit; dari enim sine siccitate hecticam docuit primo de diff. febrium. Sed jam postremam sermonis partem ad *dyspnœam* derivemus, quæ septo inflammato congruit. Hanc namque inæqualem fieri docuit quinto de locis affectis quarto, & inæqualitatem ibi sumpsit pro vario transitu ad varias differentias; qua de causa decimo Methodi 8. non tantum inæqualem, sed etiam *variā* respirationem fieri scripsit. Et ita difficultas solvitur orta ex citato quinto de locis affectis, ponens enim discrimen ex parte respirationis inter utrumque delirium quod à cerebro, & à diaphragmate, videtur velle, phreniticorum respirationem æqualem esse, dum scribit, *quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis interval- lis semper*; addit enim particulam *semper*; ut eandem difficultis spirationis speciem semper fieri indicaret, proinde æqualem. Inæqualem verò ex delirio à diaphragmate, dum subjungit. *Contrà, ubi à septo delirium oritur, inæqualis*. Cum tamen in sancita methodo, quam non sine piaculo violari posse existimo, fuerit determinatum, magnam, & raram respirationem esse inæqualem essentiali inæqualitate. Quare dicendum, pro inæquali, quinto de locis affectis quarto, Galenum respirationem illam intelligere, quæ non tantum est inæqualis secundum magis, & minus, sed maximè secundum transitum ad varias differentias. Siquidem magna, & rara respiratio est quidem per se inæqualis primo modo, non tamen secundo, ut in Methodo docuimus. Galenus ergo, ut hanc inæqualitatis speciem nobis significaret decimo Methodi octavo, non tantum inæqualem septo inflammato respirationem fieri statuit, sed *variā*: quæ enim varia, est sanè inæqualis, non tamen quæ inæqualis, est varia ex necessitate, ut de magna & rara in phreniticis constat. Caterum qualis sit hic inæqualis respirationis transitus ob septum inflammatum, investigandum; Galenus namque præfatis locis diversus apparet. Quinto enim de locis affectis 4. inquit, quod veluti in phreniticis magna & rara semper sit respiratio: ita in deliris ob diaphragma, modò *exigua* modò *frequens*, modò *magna* & *angustiosa* excitatur. A principio quidem exiguam, & frequentem fieri ait, ad differentiam phreniticorum, ab initio quoque magnum, & raram spiritum inspirantium: temporis autem progressu magnam & angustiosam. Pro exigua parvam, pro frequenti densam intelligere, non perfunctoriè ostendimus lib. 2. cap. ultimo. Quid verò pro *angustiosa*, quam magnæ apposit? Si raram dixeris, huiusmodi non est angustiosa, cum in phreniticis nulla sit angustia. Sed ulterius difficultas augetur, decimo enim methodi 8. hunc variū inæqualis spirationis transitum in deliris à diaphragmate ad plures trahit differentias. Etenim primum ait, quam maximè parvam, & frequentem fieri. Rursus aliquando manifestè inæqualem ad modum gementis inspirationem, & expirationem reddi. Sæpe toto thorace, non tantum sensibilibiter, sed notabiliter, formari. Aliquando magnam, & raram, cum delirium viget. Quamquam verò hæc duo loca confusa & diversa videantur, sunt tamen si rectè intelligantur, eadem, & distincta. Totus enim hic inæ-

qualis transitus ad varias differentias ob septum inflammatum sit solummodò ad parvitatem & densitatem; necnon ad magnitudinem, & raritatem: pro angustia enim parva, & densa, pro delirio magna & rara sit. Et cum angustia sit tempore delirio prior, idè prius parva, & densa, posterius magna, & rara excitatur, quod secus in vera phrenitide accidit. Cumque delirium ex septo sit semper cum angustia thoracis conjunctum, hinc est, ut vincente quidem delirio, aliquando magna, & rara, ut in phreniticis, respiratio accadat, ægrumque spiritum tardare contingat, ob angustiam tamen subito trahi, respirationemque gementis modo inæqualem superinspirari, ac revocari, suspiriumque obliviosum luctuoso interrumpi. Et hæc est illa respiratio, quam magnam, & angustiosam appellat 5. de loc. aff. 4. est enim hæc magna & rara profectò ob delirium, interrupta verò ob thoracis angustiam, à qua angustiosa nomenclaturam sortitur, quæ in phreniticis minimè observatur. Inæqualem enim respirationem ad morem pueri plorantis magnæ, raræque respirationi accidere posse lib. 2. cap. 8. demonstravimus ex 3. de dyspnœa cap. 9. in Dromadæ historia: ut propterea non tantum convulsionis indicium sit, sed etiam inflammati diaphragmatis. Demum quod dicitur de respiratione secundum thoracem totum, nullam aliam prædictis differentiam addit, cum respirare secundum totum thoracem utrique Methodi competat dyspnœæ speciei, parvæ & densæ, magnæ & raræ, tam simplici, quam interruptæ, ut lib. 2. cap. 1. explicuimus. Respiratio igitur ex inflammato diaphragmate est inæqualis & varia ex pauca & densa in magnam, & raram interruptam; ita enim delirium ex diaphragmate respirandi sorte differt à phrenitide, scilicet non duntaxat parvitate, & densitate, qua omninò differt, sed maximè in magnitudine & raritate, qua quoquo pacto convenit.

Quare angustiosa dicta.

C A P U T XXI.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypocondriaco, epigastrico, & alvino.

Postliminio tandem pro parvæ, ac densæ respirationis causa dolor hypochondriacus inflammatorius remanet, de quo tria sunt breviter examinanda. Primum est quot, & quales partes hypochondriorum nomenclatura comprehendantur. Secundum, quot, & quales sint doloris huius inflammatorii species ratione tactus. Tertium, quot, & quales ratione utrorumque symptomatum. A primo exordiamur. Dico igitur hypochondriorum nomine intelligi debere partes continentis, & contentas, sylvitrophicis quarum inflammationibus accidit respirationem magis, minusque parvam, & densam fieri. Hypochondriorum nomine circumscitas, & continentis contineri patet apud Galenum 3. de dyspn. 5. qui habet: *& multo magis si sit circa septum transversum, & partem ejus, quæ conjungitur, & coheret peritonæo, itemque musculus illic circumscitus*. Et lib. 2. cap. 7. dum ait, *& quibus pellicula, vel musculus circa præcordia*. Et comm. 2. in primum Protrhet. tex. 21. ubi docet, febrem etiam ex adiacentium musculorum accendi. Et 5. de loc. aff. 7. signum ex tactu tradit, quo viscerum inflammatio ab inflammato musculo discriminatur. Quare satis Galeni doctrina, & experientia constat, etiam continentis hypochondriorum partes inflammari, inde respirationem parvam, & densam fieri. Ceterum continentium duo esse genera, *abdominis musculos, & peritonæum*, ipsa docet autopsia. Præter hæc tamen Galenus duas alias partes proposuisse videtur; Alteram quarum *pelliculam* 2. de dyspn. 7. alteram *septi transversæ partem*, appellat, quam conjungi, & cum peritonæo coherere inquit 3. de dyspn. cap. 5. ut superioribus ejus verbis recentitis apparet, nam & hanc, quippe peritonæo conjunctam, intercontinentes partes numerandam esse reor. Quam verò solam septi partem ibi nuncupavit in secundo de dyspn. cap. 10. Herophontis historia partes circa se-

Quot partes hypochondriorum nomine comprehendantur.

Partes continentis hypochondriorum.

Pro pellicula quam partem Gal. intel- ligat.

Quam p- musculo circa præcordia.

Quot. & quæ viscera pro cõ- rrentum partium hypochondriorum potine comprehendantur.

Visceralis inflammatio duplex.

Hypochondriaca.

prum inflammatus nominavit; ut idcirco illi, seu hypochondrii nomine continentes partes Hippocrates intellexerit. Nec pro pellicula quis putet, Galenum peritonæum intellexisse, hanc enim ab eo satis superque distinxit, cum enim eo cap. 7. partes omnes, quæ inflammantur recenseret, peritonæum prius, mox pelliculam hanc proponit. Huicque difficultas alia succedit, quia cum 3. de dysp. 5. musculos omnes circa præcordia proposuisset, lib. 2. cap. 7. de musculo solo circa eadem meminit, ut qualem intellexerit, ignoret. Ipse autem censo, pro pellicula, & septi parte, quæ cum peritonæo conjungitur, Galenum eandem partem intelligere, hancque jecoris frænum esse, quo diaphragma, & jecori, & superiori peritonæo validissimè cohæret. Hac enim peritonæi parte inflammata hypochondrium intrò trahi in Coacis scriptis Hippocrates ex Laurentii observatione. Pro musculo verò circa præcordia, obliquum transversalem potissimum indigitavit, quippe ob ipsius cum fræno, & peritonæo validam conjunctionem faciliè diaphragma in sympathiam trahat, ut eo inflammato respiratio, qualis in dolentibus, fiat. Porro præter continentes, hypochondriorum etiam appellatione metonymicè viscera comprehenduntur, hinc viscerales inflammationes, ut lib. primo Coac. tex. 32. habetur, & lec. Commu. in primum Prorrh. tex. 21. Et quemadmodum hæc denominatio est extra omnem suspicionem, ita non levis ponderis est cognoscere quot, & quæ viscera sint. Galen. eo prorrhethico trium viscerum solum meminit, hepatis, ventriculi, & diaphragmatis. Et Duretus lib. 1. Coac. tex. 32. hunc Galeni locum perpendens, ut ejus censuræ censor fieret (qui tamen tandem Galeni censura prorrheticum errorem coactus est corrigere) hunc viscerum ternionem admittere videtur, hepar, alvum, & diaphragma proponens, ut pro alvo ventrem, seu ventriculum intellexerit. Secus tamen sentit de hypochondriis tex. 33. ut enim pro alvi duritate ab Hippoc. proposita phlegmonosam duritatem intelligendam fore docet: ita pro alvo, non cibi promptuarium, nec thoracem, sed amplitudinem illam, quæ continet intestina, mesenterium, pancreas, & epiploon, quæque vestitur peritonæo, & epigastrio, si tamen epigastrii partem illam excipias, quæ hypochondrium dicitur, ut propterea alia sit inflammatio alvina, seu hypogastrica, alia verò quæ hypochondriaca, seu iliaca; nam & ostendimus, Hippocratem pro hypochondrio illum sumpsisse. Reverà Gal. hac de re varius fuit. Prorrh. enim citato tria tantum viscera proposuit, tamen 3. de dyspnæa 5. os ventris, œsophagum, seu stomachum, splenis caput, & hepatis gibbam connumerat. Et 2. de dysp. 7. præter hepatis gibbam, splenis caput, ventrem, seu ventriculum, & os ventris; proponit quoque intestinum quoddam gracile, quod est ipsum ile, & supernas coli partes. Dicendum tamen, ex naturalium viscerum propositorum phlegmone respirationem magis, minusque affici, nec tamen necessariò ex omnibus lædi, sed ex eorum nonnullis, nisi cum ingens inflammatio fuerit, quemadmodum ex loco prorrh. cit. non necessariò ex inflammatorio hypochondriorum dolore acuta sit febris, nisi cum præcipua viscera magna torquentur inflammatione. Ut ergò tota imi ventris cavitas in tres discluditur regiones, ita visceralis inflammatio in tres species videtur distinguenda in alvinam, seu hypogastricam, quæ & aqualiculus dicitur, de qua Hippoc. in Coacis de hypoch. tex. 6. In epigastricam, & hypochondriacam. Viscera quæ in hypochondriis inflammationi sunt obnoxia, potissimum sunt hepar, diaphragma, & ventriculus; his enim inflammatis, ex necessitate respiratio ad densitatem, & parvitatem afficitur. Præter hæc est quoque lien. Dummodò tamen hepar secundum gibbam, ventriculus secundum os, & œsophagum, lienque secundum sui caput inflammetur; etenim si prædicta secundum infernas partes viscera afficiantur, non necessariò læditur respiratio, ni cum magna infestentur inflammatione. Qua distinctione jam Galeni locus percipitur 3. de dyspn. 5. ubi primum ait. Quemadmodum si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam pariter. Nam & in his locis si quis sit dolor, necessa-

rium est parvum, & densum fieri spiritum: quibus infernas horum viscerum partes excludere videtur, cum tamen paulò infra subjungat. Quin & ventris ipsius majores affectiones, quæ cum dolore sunt, & tumore: splenis nem ac hepatis inferna partes non necessariò densum, & parvum efficiunt spiritum, nisi intensa inflammatione tendantur. Viscera autem quæ in epigastrio sunt, coli partes superiores, jejunum intestinum, pancreas, & mesenterium, quæ & ipsa nonnunquam inflammantur: non tamen, nisi cum ingens inflammatio fuerit, respirationem lædunt. Ita ego in famulo sceneratoris Bononiensis vidi pancreatis gangrenam sensim ex ejus inflammatione subortam, cujus causa æger cogebatur residendo respirare. Nec piget hoc loco nobilis Mantuanæ mulieris casum referre, quem anno 1627. Serenissimi jussu observavi. Hujus abdomen cum statim aperiiebatur, ex primo ictu erumpebat flatus vehementi nisu, & sonitu alto paulatim ita subsidebat: quo aperto apparebat ventriculus in molem ingentem elevatus ex incluso flatu, qui ad inguen usque extendebatur, & altè sursum diaphragma premebat, vulnerato ventriculo flatus violenter erumpebat. Caterùm copia maxima nigrorum in eo continebatur sanguinem nigrum concretum plurima ex parte referens: os ventriculi inferius corrosum erat, inflammatum, perforatum, unde in capacitatem abdominis magna copia nigri liquoris stagnabat. Hæc mulier epigastrica inflammatione dense respirans ob furtivum venenum, ut me fert opinio, occysimè objekerat, unius scilicet noctis curriculo. Partes postremum, quæ in hypogastrio inflammationem concipiunt sunt potissimum, ile intestinum, vesica, & intestinum colon, cum laxatis ligamentis, quibus ventriculi fundo committitur, deorsum labitur, ita ut infra umbilicum ex epigastrica in hypogastricam regionem descendat, ut paucos ante dies in Egeno in Ecclesia Sancti Sylvestri exenterato fuit observatum. Enimverò hæ partes, aut levi succenduntur inflammatione, aut majori: si leviori, non necessariò respiratio læditur, sicut ante decem annos in Perillustri D. Rinaldo Duliolo apparuit, cujus aperto cadavere intestinum quoquo pacto inflammatum inventum est ob effatu dignum vesicæ calculum; & tamen nusquam difficulter spiravit. Verùm si vesicæ, coli prolapsi, ac ilii inflammatio, talis sit, quæ supernas partes in consensum trahat, ardua sit respiratio qualis in dolentibus, & coarctatis, ut de uterorum inflammationibus dictum est cum Hippocrate. Maxime autem si cum ileo colon etiam intestinum ex inguine in scrotum dilabatur, ut sequatur iliaca passio, utroque intestino peritonæi processu duplicato, & inflammato, ut in famulo Illustrissimi Senatoris Bovii Bononiensis observavi. Sive etiam inflammatio suppuretur, collecto pure ea intestini parte duplicata, quæ inguinis orificium stipat, ut in matre Excellentissimi D. Andreæ Mariani Philosophi, & Medici Bononiensis jampridem in Pauperum Societate vidimus. Ut verò paulatim illi inflammatio proserpit, ita ab initio suspirium anxiferum parit, refluentibus ad ventriculum fecalibus excrementis, mox sensim parvam, ac densam reddit ipsam respirationem, quousque perfrigeratione accedente æger miserrimè moriatur, ut hoc anno in Vestali Sancti Joannis Mantuæ licuit observasse.

CAPUT XXII.

De causis difficili respirationis parvæ & densæ ex doloris hypochondriaci differentiis ratione tactus.

Tradita ergò differentia inflammationum ad imum ventrem attinentium, quibus ob complexum cum angustia dolorem, respirationem ad parvitatem, & densitatem immutari contingit, etiam thorace non laborante, remanet ut ad inflammatorium dolorem ilium animum appellamus, de quo potissimum hoc loco sermo est institutus, cum hic maxime respirationem lædat. Primum igitur sunt ipsius differentię perpendendæ, quæ ex tactu habentur, cum hypochondria tactu potissimum dijudicentur. Hypochondriorum ergò rectè constitutorum conditiones

Epigastrica.

Hypogastrica inflammatio.

Hypochondriorum rectè constitutorum conditiones.

Hypochondria tactu ratione mollitiei iudicanda.

Duritas & durities quomodo diffinitur.

Diffensio submollis hepatis si-
mam magis, duritas gibbam magis inflammata sequitur.

Cur dexterum hypochondrium inflammatum ab Hippocrate dictum fuerit.

rationes cum sint tres ex Hippocrate in Coacis cap. proprio tex. primo, *mollities, aequalitas, & indolentia*; & mollities situ, & loco, non substantia, quippe sine renixu cedens sit eorum potior conditio (ex mollitie enim aequalitas, & indolentia procedit,) hinc est ut tactu hypochondria ratione mollitiei sint iudicanda; inaequalitas enim non tactu tantum, sed etiam visu metheora percipitur: dolor vero vel tactu solum, vel etiam absque utroque sensuum, cum etiam non tacta doleant. Verum enimvero à mollitie recedunt, aut secundum quid, aut simpliciter. Simpliciter quidem per *duritiem, & duritatem*; secundum quid vero per *submollitiem, & distensionem*; hinc hypochondria *distenta, submollia, & dura, & hypochondrii duritas*. Differunt enim duritas, & durities, quia duritas est, quæ propria inflammationis, durities vero tumoris frigidi, quem *scirrhum* appellant. Sed de submollis ilium distensione est difficultas, nam Duretus lib. I. in Coac. tex. 33. & de hypochondriis tex. 2. vult *mollitudinem, seu distensionem submollem foras conversam* cavæ hepatis, & partium continentium propriam esse, quam ideo hypochondrii mollitudinem appellat, ut in Hermocrate de quo Hipp. *hypochondrii mollis distensio*, & in Adolescente; duritatem vero hepatis convexæ inflammatae propriam esse. Rem tamen absolute non sic definiendam fore existimo, cum hypochondrii duritas aliquando etiam pendeat, cava hepatis vehementer inflammata, ut in muliere egena proximæ viæ, quam nunc præ manibus curandam habemus, cuius dexterum hypochondrium insigni duritate oblonga, & ad umbilicum descendente affectum cernitur, cum tamen hepatis convexa in ea minimè sit inflammata, quippe quæ jugulari, & laterali dolore omnino careat, reliquisque symptomatis, præter unicam *dyspnœam*: sed sima, cum sitis, & continua diarrhæa biliosa adsit, cui hæmorrhagiæ loco, post pilulam nostram cordialem, sanguinolenta per alvum excretio critica accessit. Potest & submollis distensio fieri convexa non multum inflammata. Potest & in ipso hypochondrio non tantum mollitudo, sed etiam duritas observari, cum ejus continentes partes vehementer affliguntur inflammatione. Propterea apud Hipp. submollis distensio foras conversa & duritas cujuscunque partis inflammationem magis, vel minus intensam consequi potest; remissiorem enim phlegmonem distensio submollis, intensiorem duritas sequitur. Hinc Hippocrates, ut priori parte hujus aperuimus, inflammatorum harum partium affectum, utpote non admodum vehementem, sed à delirio superatum, submollis, & oblonga distensione nobis indicavit, ut in Adolescente in Melibræ, & Sileno. Non nego tamen, distensionem submollem hepatis simam magis, duritatem gibbam magis inflammatam consecrari, cæteris tamen paribus. Hanc veritatem duorum Ægrotantium exemplis confirmare non pigebit; quorum alter adultus maligna febre post vigesimam obierat ob unicam phlogosin ad hepatis cavam circa cyllim fellis accensam: huic affuit submolle ilium cum perenni oris amarore propter bilis copiam & effervescentiam inflammatione suscitatum, qua bile pyxis targebat admodum, & continua ejus eructatione ventriculi membranae infarciebantur, quæ & resperæ inventæ sunt. Alter fuit quinquennis puer Martæ, qui levi hepatis gibbæ inflammatione correptus submollem & ipse illi distensionem, & non duritatem, prætulit; coaluerat vero jecinoris gibba membraneo nexu costis circumpositis, ut & pulmo sinister dorso; molliit autem præcordium levis inflammatio. Cæterum durer magis hypochondrium vehementer inflammatum, quando hepatis gibba non tantum costis suspensa hæret, sed peritonæo, & musculis membraneo illo nexu alligatur, qualis nexus etiam in jecoris scirrho observatur. Porro de dextero hypochondrio interim loquimur, quoniam sæpius hoc viscus phlegmonem incurrit, rarer ventriculus, & lien; & propterea per quandam excellentiam dexterum hypochondrium simpliciter nominatum est ab Hippocrate, ut de Hermocrate Duretus tex. 1. de hypoch. Quod si inflammatio ventriculum, & lienem succenderit, de submollitie, ac duritate medii, & sinistri hypochondrii eadem eodem modo, quæ de dextero sunt intelligenda. Item quæ hactenus de submollis di-

stensione elevata, seu foras extensa, cum oblonga, tum ad umbilicum extensa dicta fuere, eadem quoque de submollis, & revulsa sunt intelligenda. Sicut namque illi revulsio inflammati diaphragmatis est propria, ita magis vel minus revelli à majori, vel minori inflammatione magis, minusque mollem illi tensionem reddit, ut quæ magis revulsa cum duritate potius, quæ minus cum mollitudine sit conjuncta distensio. Sed hoc loco pulchra oritur difficultas, etenim Galenus 5. de loc. aff. 7. unum asserere videtur, maximè dubium; ait namque dolorem ex inflammata gibba hepatis *totum hypochondrium retrahere*: cum tamen dictum sit, hujusmodi retractionem inflammati septi propriam esse. Respondendum; hypochondrii retractionem à gibba inflammata ad simæ discrimen vocari, qua inflammata distensio elevata, seu foras conversa tam cum mollitudine, quam cum duritate oblonga est umbilicum versus sece dens: at illa quæ sit affecta gibba, est sursum sanè retracta, non tamen intro convulsa, ut propterea maximè differant, hypochondrium *sursum retrahi, & intro*: hoc enim septi; illud jecoris inflammati secundum gibbam est proprium. Quale igitur sit hypochondrium hypolaparon, subcavum, & submolle, & quale durum tactu dijudicandum diximus. Cæterum ex mollitudine, duritateque tactu cognita hypochondriorum meteorismus visu quoque cognoscitur. Est autem meteorismus, qui non tantum respirationem sublimem significat, sed etiam tumorem illum elevatum, & sublimem, hinc tumores meteori dicti sunt illum inaequalitates. Ad hæc tactu distinguendus est dolor contentarum, & continentium partium. Quæ de re Galenus 5. de locis affectis 7. differentiam statuit inter hepar phlegmonosum, & musculos incumbentes tumentes his verbis. *In iis facile est videre ingentem jecoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coacervatam descriptionem desinit: musculus enim quilibet, cum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuat, habet: quippe soli jecinori proprium est, ut tumoris cumulum comprehendi habeat circumscriptum*. Sunt autem hæc verba difficilia, sensus tamen est, musculorum meteorismum ab hepatis tumore distinguere, eo quod hujus moles sub manibus desinat ad coacervatam subjecti tumoris circumscriptionem, quippe sub musculis stratum: at vero tumentium musculorum cumulus sensim diminuitur, nec nisi propriam tactui offert circumscriptionem. In aliquibus tamen ita facilis est deceptio, ut nullo modo musculorum circumscriptio à subjecto viscere tumente manu distinguere possit, nimirum cum musculi à subjecto viscere nimium distenduntur, facile namque visceralem tumorem ut musculorum proprium usurpabis, ni summam adhibueris diligentiam, tibi que caveris. Sicuti nonnunquam musculorum scirrhus pro hepatis duritie usurpatur, cujus deceptione nonnulli jactabundi se jecoris scirrhum curasse temerè effutierunt, de quo musculorum abdominis scirrhus locutus est Galen. 2. ad Glauc. Eodem modo lien aliquando ita induruit, ac ferè cum musculis coaluit, ut cum iisdem ipsa manu arreptus sit, sed de scirrho hæc breviter. Galenus 5. de locis affectis cit. observat in rectis musculis oblongos fieri tumores ipsum umbilicum comprehendentes, ut facilis deceptio in submollis ea hepatis distensione oblonga, quam in Sileno ad umbilicum secessisse annotavit Hippocrates, esse possit, ut una pro alia sumatur. Ita sæpius linea alba cum vena umbilicali induratur, ac dolet à xyphoide cartilagine usque ad umbilicum, ut facile credas, tumorem ventriculo contineri. Quinimodò sæpius hac in parte tumores, seu glandulæ quædam præter naturam assurgunt, qui musculorum motu moventur, & sub manu etiam excurrunt cum dolore; ut ideo Medicis tactu certus esse debeat, tum in distinguendis locis affectis, tum tumoribus ipsis. Nonnunquam etiam accidit, inter epigastrii musculos tumorem crescere, qui inflammatorius creditur, cum tamen solo flatu sit turgidus cum falsa inundatione, quo propterea aperto puris loco flatus erumpit. Observandum quoque est ob nimiam jecoris inflammati distensionem incumbentes musculos livore fucari, ut de pleuritico spadone alibi

Difficultas.

Solutio.

Meteorismus hypochondriorum.

Tumor viscerum à tumore musculorum quo modo discernendus.

alibi diximus. His ergo partibus inflammatis respirationem magis, minusque densam ac parvam reddi satis Galenus diffusè docuit 2. de dyspn. 3. & lib. 3. cap. 5. Cur verò Hippocrates morborum popularium libris hanc difficultis spirationis speciem subtraheret, in Coacis verò ejusdem sapius meminerit, investigandum relinquitur. Dicendum verò est cum Galeno, Hippocratem ipsam tanquam omnibus conspicuam reliquisse; illud enim inter Thucydidem, & Hippocratem à Galeno allatum discrimen est, quoniam Thucydides quæ circa ægros contingunt, velut *idiotia idiotis*, Hippocrates verò ut *artifex artificibus* conscripsit; propterea cum omnibus conspicuum esset, inflammatis hypochondrii respirationem ad parvitatem, & densitatem alterari, eam subtrahit. Non ita magnam, & raram, cum hæc omnibus esset ignota, & à sophistis in dubium revocata. Parva autem sit respirationis, cum quia septum transversum comprimitur, tum quia omne inflammatum integrum quietem desiderat: si enim moveantur, & invicem terantur, ipsius partes præmuntur, & fluxione infestantur, & omnifariam dolore affliguntur, primo de dyspnæa 7. Fit densa ob usum auctum. Et quamquam alibi Hippocrates scripserit, densum spiritum arguere inflammationem, hoc est, usum auctum in locis supra septum, non infra, ut Galenus commentabatur, tamen respondeo, hoc verum esse de usu aucto tantum in partibus infra septum: quod si ex ipsis ad superiores calor serpsit, non minus densus reddetur, quam ex ipsa thoracis inflammatione. Pro coronide obiter observandum est, Galenum secundo de dyspnæa citato libri cujusdam meminisse, qui objit, de Thucydidis peste, de quo nos plura in libro de interitu librorum Galeni,

CAPUT XXIII.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex hypochondriorum inflammationibus respectu symptomatum.

Ultimo loco investigandæ sunt causæ difficultis spirationis densæ, & parvæ ex hypochondriorum inflammationibus respectu symptomatum. Sunt autem hæc symptomata tum assueta, tum peregrina. Assueta hepatitis symptomata sunt utrique jecoris regioni, cavæ nimirum & convexæ, tum communia, tum propria. Utrique parti communis est dolor *lateralis* ad costas nobis, propterea quod jecur per membranas omnibus costis annectitur: quem lateralem dolorem hypochondriacum, non pleuriticum esse diximus, cujus doloris causa sit, ut respiratio magis ad parvitatem accedat. Commune symptomata est febris ardens, quæ in marcorem desinit, seu marasimum torridum; cujus febris causa sit ut ad majorem densitatem respiratio alteretur. Ut propterea ex Galeno ardens febris non tantum ex biliosorum humorum in toto accensorum fervore, sed ex viscerum inflammatione etiam oriatur: quæ nec necessariò est lipyria, cum ob caloris inflammatorii redundantiam non solum interiora, sed etiam exteriora accendantur, donec una cum extraneo nativus calor extinguatur, & fervori perfrigeratio exteriorum succedat. Communis etiam est *dyspnæa* species, quoniam gibba inflammata septum superius coarctatur; cava verò inferius, quæ parte diaphragma ad extarnes lumborum vertebrae descendit, & cum lumbis musculis conjungitur. Communis est hypochondriorum inflammatorum æstus, hepatis potissimum, tum ob ejus siccam inflammationem, tum ob malignam ac saturatam bilem, cujus expurgatio non extinguit ardorem, qui perennitatem habet in dispositione inflammatoria. Ceterum assueta symptomata magis propria gibbæ inflammatae sunt dolor jugularis, exigua tussis, dolor sursum retrahens cum gravitate, & duritate. Cavæ autem magis propria sunt inappetentia, nausea, vomitus, sitis cum linguæ ariditate, alvus profusa, quamquam Galenus eam subtraheret 5. de loc. aff. 7. Hinc suspiriosa respiratio variat; gibba enim affecta suspirium magis luctuosum, cava quod aporophoron dicitur. Lienis phlegmone & secundum caput, & similia symptomata consueta proportionem iis respondent, quæ in hepatitis, mitiora tamen, & minora; ideo & spiratio longè minus difficultis redditur liene inflan-

mato, quam hepate. Enim verò hypochondriorum inflammatorum peregrina lustremus symptomata. Primum ergo est *hemorrhagia*, quæ per nares fieri solet, gibba exillente inflammata, per alvum verò, cava alterius visceris affecta. Et quemadmodum quæ per nares sit rectitudine servata prima periodo, seu septenario critica esse solet, de qua Hippocr. in Coacis tex. 4. ita quæ per alvum etiam secunda periodo critica esse consuevit, de qua nil Hippoc. nec Commentatores. Cum verò sanguis multa bile perfusus ad caput transferatur, partibus distentis difficultior tunc temporis spiratio, quæ tamen sanguinis per nares eruptione fugax, redditur. Secus cum per alvum, per portas enim sanguine ad intestina migrante, facilius prima ipsa expulsionem efficitur. Succedit *suppuratio*, quæ post vigesimum diem succedit, si æger antea periculo defungatur, ut ex Hippoc. tex. 3. de hypochondriis; habet enim: *verum tumores hujusmodi per initia quidem nati mortem in propinquo esse denunciant, sin autem vigesimum superent, manente febre in suppurationem vertuntur*. Est autem suppuratio non sine periculo metu; si enim pus pravum sit, atque etiam expurgeretur libera anacatharsi, est cum periculo; pus enim amurcosum, *canosum foras effusum est lethale*. Quod si pus sit optimum, at retineatur, ejusdem est discriminis. Quare ut critica sit inflammationis suppuratio, necesse est, pus probum esse, ac liberè expurgari, viribus valentibus, ne pugna sit cadmica. Suppurantur autem quæ sursum sunt, ait Hippoc. tex. 7. hoc est eorum quæ in hypochondriis stabulantur, *alia quidem stabulantur in tunica collecta*, hoc est in vomica circa viscus facta, *virtute naturæ conglomata*, tunica nimirum vel nata, vel agnata; *alia sunt in visceribus ipsis diffusa*, hoc est, ipsorum viscerum parenchymate compacta ac imbibita. Priora virtute naturæ, meatuum libertate, & accurato pepanso perfectè judicantur, potissimum per emunctoria, ut anno elapso 1627. Mantua in nobili puero Capilapio visum est, cui post lapidis à vesica extractionem febris cum utriusque illi, dexteri potissimum, remissione, accessit; quæ tandem post dies quadraginta in suppurationem, quam Parenti prædixerant, abiit, periculo ad extremam maciem, & ferè ad verum marcorem deducto, abscessus autem salutaris est factus circa inguen dexterum, quo aperto manenteque puris copia ad plures dies puer sanitati præter omnium spem fuit restitutus. Verum posteriora sunt omnino lethalia, pus namque visceris substantia contentum ulcerificum sit, nec nisi visceris ipsius erosionem præterlabitur, quod vel in abdominis cavitate restagnat, vel per intestina decumbens crudelem dysenteriam, ac implacabilem gignit. Ipse enim recordor, me in Perillustri D. Floravancio de Floravantiis Bononia observasse suppuratum hoc modo jecur, quod inferiori suæ gibbæ parte torum exesum erat, puris copia maxima in dextera abdominis cavitate collecta. Suppurante igitur viscerum hypochondriacorum phlegmone, respiratio longè difficultior sua efficitur specie, prout gravitas, & febris pepansu tempore augetur: si expurgatio succedat respirandi facilitas acquiritur; si retineatur, & stagnet, respiratio quidem adhuc multum læditur, minus tamen, quam cum pure viscus ante gravaretur coarctato magis diaphragmate.

Sequitur *pulsus*, & *phrenitis*, quibus nonnunquam viscerum naturalium phlegmone conjungitur. Hanc Hippocrates proposuit de hypochondriis tex. 12. dum ait: *pulsus in hypochondrio cum perturbatione demencia est, magisque si oculi crebro moventur*. Pro hypochondrio autem dexterum intelligit. Est autem pulsus hypochondriacus non solus tactilis, sed etiam visibilis arteriæ celiacæ nimio inflammationis onere gravata, quæ potius hepatis simæ, quam gibbæ accensionem consequitur, cujus signum est, quia sit cum stomachi dolore, & singultu, ut tex. 13. habetur, arteriæque ad cavam, non ad gibbam preoptant. Et quamquam phrenitis sequatur, non magna tamen ac rara sit respiratio, cum à potiori vincatur affectu, & si fiat, rarenter se habet. Distinguendus verò est pulsus flatuosus ab inflammatorio, nulla enim flatuum interceptio inflammatoriæ affectionis est causa, ut rectè Duretus. Sequitur ea viscerum inflammatio, quæ cum oppositis situ, & loco symptomatis

Inter epigastrium musculorum interdu turgidus.

Respiratio à tumore qualis.

Symptomata ex hypochondriorum inflammationibus duplicia.

Assueta.

Peregrina.

Hemorrhagia.

Suppuratio.

Phrenitis.

Pulsus hypochondriacus.

ptomatis fit, *alvo nimirum profusa, & parotidibus*. Profusa alvus inflammata hepatis cavam angustatam, parotides gibbam sequuntur. Alvus profusa est duplex, una quæ fit biliosorum excretionem, & hæc salubritatem adscire consuevit. Alia quæ cum chylosæ materiæ dejectione, & hæc vera est alvus profusa apud Hippocratem. Cæterum solet chylosa dejectio, alias *coeliaca* dicta fieri aut vitio ventriculi, vel imbecillioris, vel à bilis orgasmo irritati, & hæc periculo defungitur. Aut vitio jejuni intestini inflammati, quippe quod non suo anadosis munere rectè fungatur, & hæc majori est cum periculo. Aut tandem coarctata hepatis cava, nequeunte chylo ad gibbam ascendere: coarctatur vero cava aut scirrhus, aut phlegmone, & utraque coarctatio est lethalis; illa quidem quæ longo succedit tempore, de qua Galenus secundo ad Glauco, 5. hæc vero, quæ acutorum more ilico se pandit, de qua Hippocrates loc. cit. Quoties ergo chylosum excretum observabis, concurrentibus reliquis inflammationis jecoris signis, præsentem affectus perniciem hariolaberis, ut pote magnæ inflammationis signum. Quam idem *dyspnœa* sequitur secundum totum thoracem parva, & densa, quæ tali excretionem haud remittitur. Porro parotides aliquando gibbæ inflammationem sectantur tum per *excursum*, tum per *recursum*. Excursus fit à parte inflammata immediato tramite ad ipsas parotides, Recursus ex irrita hæmorrhagia à naribus ad aures. Utroque autem modo respirandi difficultas minuitur, augentur vero, quæ ex non suppuratis parotidibus dependent. Est & hepatis inflammatio *cum nigra dejectione*, de qua Hippoc. tex. 18. hoc breviter; *In hypochondrio phlegmone expurgativa est, quibus ante mortem nigra dejectiones*. Est nigra dejectio qualis est sanguis niger duplex, impropria, quæ nil aliud est, nisi pus amurcolum, & corruptum, & de hac loquitur Hippocrates tex. cit. & propria, cum sanguinis fæx non expurgatur, aut quia ab hepate non transmittitur, aut quia præcluditur iter, aut quia à liene non attrahitur, nec recipitur. Non transmittitur cava hepatis angustata, ut scirrhus, vel inflammatione, de qua interim, idem exurit, & ad intestina, & ventriculum detruditur, ut vomitu, alvoque deiciatur: utraque autem excretio est pessima, perniciofa magis, quæ inflammationis est soboles. Sanguineæ amurcæ iter præcluditur, cum vena splenica ab indurato pancreate comprimitur, ut in filio Illustrissimi Marchionis Canossæ, & hæc quoque curationem non recipit. Non attrahitur denique, nec recipitur à liene obstructo, & intemperato, & hæc sæpius curari solet, ut in Cosmo Mediceo Magno Atruria Duce. Refluente igitur nigro recremento ex hepate inflammato, respiratio fit cum suspirio anxioso, ut anno proxime elapso in Illustrissima Marchionissa Castiglione fuit observatum, quæ nigra deiciebat cum hypochondriorum duricie, ac inflammatoria dispositione. Conjugitur nonnunquam gibbæ jecoris inflammatio cum ejusdem *carnis colliquatione*, cujus signum evidens, urina reses cum sedimento cruino, seu orobaceo præbet, de qua Gal. 3. de *dysp. cap. 11.* in historia Uxoris Nicostri in Cranone: & in hoc casu tametsi delirium adsit, & convulsio, tamen inferna affectio supernam vincens respirationem parvam, & densam cum suspirio luctuoso efformat. Inter peregrina jecoris inflammati signa etiam *icterus* ab Hippocrate numeratur tex. 23. quod ab *Ayicenna* habetur pro verodicto.

rismo hepatis inflammati, non lateris. Ait Durerus, Hippocratem ibi de convexarum jecoris inflammatione loqui, eo quod lateralis doloris ibidem Hippocrates meminerit, *ut falsò pleuritis credatur*. Non video tamen, quomodo icteritia talem possit sectari inflammationem, cum potius coarctata hepatis gibba, bilis in superiora refluxus impediatur. Propterea meo judicio asserendum, Hippocratem de jecoris inflammatione cavam infestante loqui. Contingit verò, icterum fieri, vel ob simplicem obstructionem à bilis copia, vel à constipatione calculosa attinente, aut ad cholidochum, aut ad felleam vesicam, vel tandem ab inflammatione, de qua interim est sermo; Cujus cavæ hepatis inflammata consecrarium symptoma Hippocrates adducit, dejectionem scilicet *crebro, & paulatim* egestam subflavam partim, & glutinosam, partim minutulam stercorealem. Nec pro hæmorrhagia eam, quæ fit per nares, intelligit, qualis fieri consuevit gibba hepatis inflammata, sed eam, quæ per alvum, de qua superius, idem & dolorifica lumborum tensione sanguinem fundi subjungit, consequenter per alvum, non per nares; quæ & critica, & symptomatica esse solet. Hæc verò icteritia, de qua hic est sermo, ea est, quæ fit cum hypochondrii distensione, ac duritate. Refluente verò bile in superiora inflammationis vi, conspicuum est, respirationem valde anhelosam eieri, quæ & pneumatodes, seu pneumatias æger ab Hippocrate dictus est, ut ex methodo. Cum *feris* quoque, seu lumbricis inflammatum hepar etiam copulatur ex Hippocrate tex. 15. de hypoch. Pro feris verò non *taniar*, sed lumbricos intelligit, ut rectè in Commentario Durerus. Taniar enim sunt fasciæ, seu vermes lati, qui bulimo potius, quam cardialgia hominem lædunt, ut anno elapso observatum est à quodam meo Discipulo in arte exercitato in quadam Virgine Godiensis, quæ post pharmacum ex diaphinicone, & confectioe hamech confectum, latum vermem alvo excrevit cavo intestino similem sibi circumquaque in orbem condensatum & continuum longitudinis notabilis: omentum verò fistulatum æmulabatur, cujus partes lumbricales extuberantes adhuc animatæ pinguitudinosis omenti promontoriis omnino respondebant. Verum rotundi vermes angore, & cardialgia excruciant, ac sæpius dolorifico morfu. Quod si albicantes, & vivi excernantur putredinem sanè insequuntur, ac febrem, non tamen perniciosam utpote non inflammatoriam. Si verò sanguine saturati, vel dividi, ac mortui eliminantur, sine tolerantia, & conferentia excernuntur, & ut plurimum cum latecente viscerum inflammatione conjunguntur. Respiratio autem admodum inæqualis redditur, fereque semper luctuosa, ut nuper in casu filioli Mattæ observatum est. Postremum datur hypochondrii dolor obrusus ex inflammatione *pseudolethargica*. Quemadmodum enim ex mente Arabum lethargus fit ex putri pituita cerebri abstractibus collecta: ita putrescente pituita inter ventrem, & diaphragma, inflammatio fit spuria, quæ ad diaphragma magis attinet, à qua & delirium oritur lethargicum cum pulsu hypochondriaco, & respiratio talis redditur, qualis in vero lethargo, magis tamen parva, & densa ob angustiam diaphragmatis, de quo pseudolethargico locutus est Hippocrates in Coacis de hypoch. tex. 30. Et hæc de prima Causa parvæ ac densæ respirationis, dolore scilicet thoracis dicta sunt.

ICTERUS unde fiat.

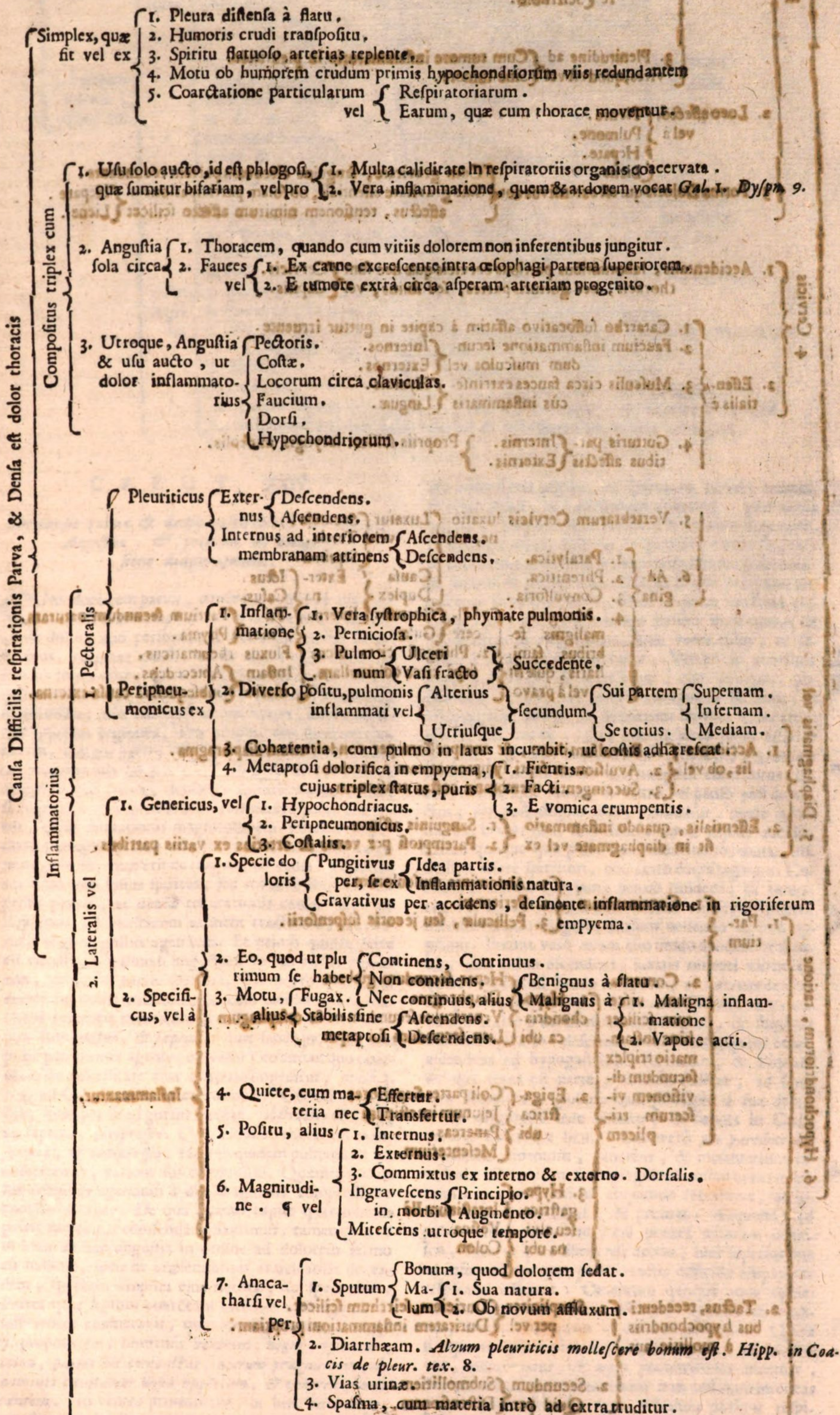
Lumbrici.

Hypochondrii dolor obrusus.

SYNOPSIS.

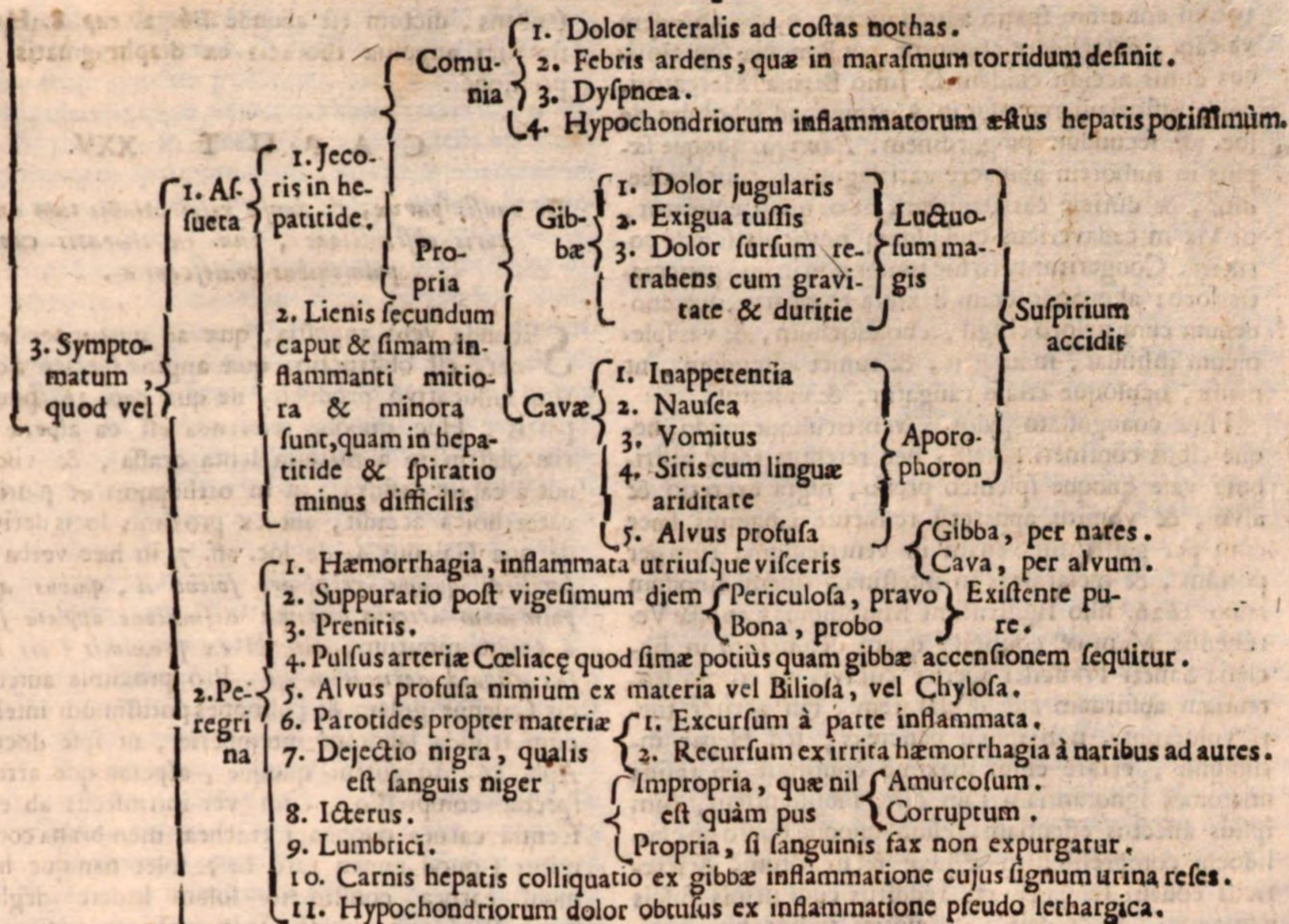
De dolore Thoracis.

CAPUT XXIV.

De causis parvæ & densæ respirationis ex Thoracis Angustia, & primum de compressione diaphragmatis.

Cum duplicem parvæ, densæque respirationis causam esse dixerimus, dolorem nempe & angustiam: & de dolore non perfunctoriè hucusque sermo sit institutus, remanet modò, ut de altera ejus causa discursus instituat, qui erit de thoracis angustia. Angustia enim, seu coarctationes dictæ duplici sunt classe distinctæ; aliæ namque ad pulmones, intermediaeque ipsorum regiones, aliæ ad ipsammet spectant thoracem, ejusque partes. Quam distinctionem in methodo proposuimus lib. 3. c. 5. ex 1. de dysp. c. 11. Prioris angustia non parvæ, densæque spirationis sunt causæ, si respiratio non spiritus, sed thoracis respectu usurpetur, cujus dilatationis magnitudinem minimè impediunt; propterea non ad præsentem, sed futuram attinent partem, quæ erit de magna, & densa. Posteriores verò non solius spiritus, sed maximè thoracis respectu parvæ, ac densæ respirationis causæ sunt, & hujusmodi ad præsentem attinent tractatum. De thoracis ergò angustia agendum. Et primò quidem scire est necesse, hujusmodi angustiam vel ad totum thoracem, vel ipsius partes spectare. Thorax totus est, qui duodecim costis coalescit, & cum totidem ipsius rhacheos vertebrae coarticulatur. Thoracis partes præcipuæ sunt guttur, & septum: hoc sanè quo tanquam præcipuo motus agente, movetur; eo autem quo coarctato ex necessitate ejus dilatatio impeditur, ut lib. 3. c. 5. ad Galeni mentem aperuimus. Cæterum angustia, quæ per se ad guttur spectat, obstructio est. Quæ ad septum, compressio. Quæ ad ipsum thoracem coalescentia, & compressio; ratione quidem pulmonum est coalescentia, ratione sui compressio. Quamobrem de his omnibus agendum à diaphragmatis compressione exordio accepto. De qua etiam capite quarto hujus partis multa per transfennam dixerimus, tamen quia eo in loco de hac angustia in ordine ad dolorem sermo est habitus, idè in præsentiarum enucleatius de eadem, spectata simplici ejus natura, ac specimine. Partes quæ septum coarctant Galenus 1. de dysp. c. 11. sufficienter enumeravit, quas insufficienter 2. de dysp. 7. proposuerat, nimirum ventrem, hepar, splenem, colon, partes his conjunctas, uterum prægnantem, abdominis cavitatem aqua oppletam, & ventrem prominentem. Pro ventre prominente, ut hinc ordiamur, aqualiculum intelligit nimia statuminatum pinguedine, & propendulum, quippe qui adipea sua mole superio-

res comprimat partes, ut dyspnæam pariat; nonnulli enim obæsi, nisi admodum difficulter, præ nimia aqualiculi pinguitudine localiter se movere nequeunt. In hydrope etiam difficilis sit spiratio ex aqua stagnante abdominis spacio contenta compressione paulatim, & successivè ascendente. Uterus & ipse prægnans augescens foetu thoracem premit, quam intestina circumquaque; uteri incremento sursum impelluntur ex hypogastrio in epigastrium, inde ventriculus, & septum à ventriculo coarctatur. Verum in abortura muliere suspirium sit anxiferum, cum deliquio, potissimum à cibo, cui uberum colliquatio succedit; ut Hippocrates docuit de Mulierum morbis Coacarum tex. 7. qui habet. Quæ cum suspirio foras effertur spiratio, & unà immerito est colliquatio, gravidis abortum denunciant. Corruptur enim foetus, ilicò cessante ejus motu, & foetus vel paulò post defunctus, vel post aliquot dies, excluditur, quale infortunium Uxori meæ suspiriosæ redditæ sæpius accidit. Colon quoque qua parte ventriculi fundo innatat, difficilem affert spiritum, coarctato diaphragmate. Coarctatur autem bifariam; primò quidem, sit tumore, vel flatu, vel crudo humore, vel scybalis præter modum Colon turgat, sursum pellendo septum opprimat. Premit verò etiam alio modo deorsum trahendo, cum colon ascendens, laxatis omenti vinculis, quibus ventriculi fundo alligatur, ad infernas descendit partes, secum enim hæderacea sequela ventriculum trahit, & cum eo diaphragma, & sequitur difficilis spiratio: descendit verò nonnunquam colon ascendens ad hypogastricam regionem, & aliquando qua teres est parte, sinistra scilicet, ad scrotum decumbit, globoso ejus principio à sua dexteri illi originaria sede dimoto, ut sæpius in Cadaveribus observare licuit. Enimverò pro partibus his conjunctis omentum, pancreas, & mesenterium intellexit. Omentum sanè pinguitudinosum nimis in lænum hypochondrion ita aliquando retrahitur, ut ipsum septum contingat, & premat. Aliquando ad pubem usque descendit; cui præter naturam coalescit, cum ea pars libera esse debeat, hinc superioribus ad inferiora quoquo pacto tractis difficilis aliquantulum respiratio efficitur. Omentum quoque aqua oppletum in hypochondriacis difficulter spirantibus redditur, etiam si nunquam id cernere potuerim. Quod si aqua in ipsum violento impetu irruat, id lacertatur, inflammatur, & æger pneumatodes moritur. Sed pancreas, & mesenterium non infimum inter eas partes habent locum, quæ difficilem pariunt respirationem. Nonnullis enim nonnunquam mesenterium in glandosum ita elevatur tumorem, ut mul-

Venter prominens

Abdominis cavitatem aqua oppleta

Uterus prægnans

Colon

Omentum

Mesenterium

torum annorum spatio ægrè spirent, vixque incedere valeant, & residere cogantur, ut Bononiæ superiori-
bus annis accidit cuidam D. Julio Berniæ Mercatori, cuius historiam recensui in Anatome ad scholium de loc. aff. secundum pinguedinem, *Pancreas* quoque sæpius in tumorem abit ferè cartilagineum, qui & albedine, & duricie cartilaginem, ac os quasi æmulatur, ut vix in cadaveribus quibusdam novacula scindi poterit. Congeritur verò hic tumor non in uno pancreatis loco; aliquando enim dextera ejus parte, qua duodenum cum pyloro cingit, cholidochum, & vas splenicum insinuat, induratur, & tumet admodum, ut manu, oculoque etiam tangatur, & videatur.

Hinc coangustato pyloro; ventriculique fundo, neque cibis contineri potest, nec retentus rectè distribui; vase quoque splenico pressio, nigra excretio & alvo, & vomitu apparet, refluyente sanguinis sæce cum per gastricam venam in ventriculum, tum per portam, & mesaraicas in intestina, quemadmodum anno 1626. filio Illustrissimi Marchionis Canossæ Veronensis Mantuæ contigit, quem defunctum in Ecclesia Sancti Francisci aperire curavi, ut eorum sententiam absurdam esse declararem, qui acriter tueri voluerunt, non ipsum pancreas, sed Hepar intumuisse, errare enim maximè contingit ob ipsius anatomes ignorantiam tum circa subsistentiam, tum ipsius affectus essentiam. Huic quoque Puero ob cholidochi compressionem refluxit fel in totum, & ictericus eodem tempore est redditus cum urinis fuscis admodum, & croceis. Aliquoties tumor hic cartilagineus inferiore pancreatis parte crescit, quæ mesenterio est finitima, ut visum est in Nobili Matrona Hispana anno 2627. in Carmelitana Ecclesia exenterata; & hoc situ latefcit, maximè abdomine pinguidinoso existente, ut nec tactu, nec visu dignoscatur. Sinistra quoque parte lienem versus excrefcit, ut in Muliercula, quam pro publica anatome administravimus eodem anno, & Nationi Germanicæ, Gallicæ, & Italicæ demonstravimus. Tumet denique pancreas sui media, ac superna illa regione, qua ventriculo, seu pulvinar, substernitur, hic maximè ventriculus, & à ventriculo septum transversum comprimitur, coarctaturque ægrique vix de loco in locum se movere queunt, & noctu sunt orthopnoici: ab angustia verò sublevari quoquo pacto videntur post cibum ingestum, idè & à ventriculi inanitione maximè læduntur; distento enim ventriculo à cibo viscus tumens deorsum pellitur, & æger tumoris depressione juvatur; eodem inanito, iterum à tumore premitur, & æger rursus cruciatur. Cordatis verò medicis hoc ratum esse cupio, duriciem hanc humanis corporibus familiarem admodum esse, omnesque confirmatos hypochondriacos ferè distingere, quamque Medicorum Vulgus mesaraicarum obstructionem appellat, obturationem & constipationem esse à cartilagineo hoc tumore os ipsum æmulante. Superfunt viscera reliqua; Hepar quidem multipliciter septum infestat. Primò cum ejus gibba sit scirrhusa. Secundò cum circa ejus frænum sine fræno copiosus adeps luxuriatur, qualem tumorem adipeum Mantuanis, utpote crassitudine eduliorum utentibus familiarem esse observavi. Tertio cum vera obstructione tentatur, quam *dyspn.* speciem rectè Capivaccus *cap.* proprio de hepatis obstructione descripsit. Quarto cum jecoris gibba membraneo nexu à toto genere præternaturam, aut cum septo; aut cum circumtentis costis coalescit; aut cum peritonæo, & musculis abdominis pluribus telis membranis copulatur; his enim ita aliquando connascitur, maximè cum scirrhusum redditur albicans, & cum hydatides circa ejus tunicam formantur, ut sub recto musculo obtalem coalitum palpabilis ejus durities sentiat; Lien & ipse si suo intumeat capite, & indurescat, vel septo validè coalescat, difficilem, minus tamen, parit respirationem. Sed pro ventre Galenus ventriculum hoc loco intelligit; quem alibi sumpsit pro aqualiculo, ut cum difficilem spirationem ex *prominenti ventre* fieri statuit. Ventriculus ergò & tumore, & pluri respiracionem angit; tumore quidem frigido intus, vel extra producto; pluri verò, cum intempestivè repletur, ut septum comprimatur; ex ipsa enim quomodo, & qualis sequatur *dyspnæa*, spiritusque of-

fendens, dictum est abundè *lib. 2. cap. 8.* Hæc de simplici angustia thoracis ex diaphragmatis compressione.

C A P U T XXV.

De causis parvæ, & densæ respirationis tum ex gutturis obstructione, tum ex thoracis cum pulmonibus coalescentia.

Secunda verò angustia, quæ ad guttur per se attrahitur, est obstructio, quæ angina speciem à catarrho suffocativo producit, de qua *cap. 16.* præsentis partis. Huc quoque referenda est ea asperæ arteriæ obstructio à materia lenta crassa, & viscida, aut à capite defluxa, ut in orthopnoea ut plurimum catarrhoica accidit, aut ex proximis locis derivata, de qua Galenus 4. de loc. aff. 7. in hæc verba. *Ac similiter quoque respirare solent ii, quibus aspera pulmonum arteria plurima defluxione oppleta sunt, à capite nimirum, aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid derivatum est.* Pro proximis autem locis Galenus gulam & pulmones potissimum intelligit, cum frigida laborant intemperie, ut ipse docuit 3. Aph. 26. Ad guttur quoque, asperamque arteriam spectat compressio, cum vel intrinsecus ab excre-

scientia carnea œsophagi tracheæ membrana comprimitur (quod tamen raro fit; solet namque hujusmodi carnea constipatio solam lædere deglutitionem:) vel cum extrinsecus incumbente tumore trachea opprimatur, ut de gallico gummate observatum est de dolore cum simplici angustia. Verum enim verò angustia, quæ ad ipsum refertur thoracem duplex est, coalescentia, & coangustatio. Coalescentia est thoracis cum pulmonibus, cum scilicet pulmones costis conglutinantur; ita enim humano pectori familiaris est iste coalitus, ut plura inveniantur cum pulmonum adhæsu ad costas. Non sola verò coalescentia illa est censenda, quæ ex ulcere, sed etiam quæ est ex nexu membraneo. Quæ est duplex; alia est inflammationis soboles, & de hac de dolore peripneumonico actum est, alia longo temporis spatio inflammationem præcellit, quippe quæ paulatina congestione generetur, & hæc vix respirationem lædere solet, cum sola est & simplex; plures enim ipse cognovi, qui sine *dyspnæa* objerunt, quorum pulmones insigni coalitu costis adhærescebant membranis quibusdam seu pluribus talis annexi. Mirum est tamen hoc maximum, quia rei consentaneum esse videtur, ut ad liberam, & solutam respirationem pulmo liber, suisque alis explicatus existat; nihilominus me mea docuit praxis, pulmonem membraneo nexu costis conjunctum non alio accedente affectu, ad liberam spirationem sufficienter à thorace dilatari, & constringi. Quod si coagmentato pulmoni temporis successu aut duricies, aut inflammatio accedat, ut faciliè accedit, tunc maximè respiratio læditur. Adhærescit pulmo modò costis superioribus, modò lateralibus, modò ipsi dorso: nonnunquam sterno, aliquando capsulæ cordis, vel septo transverso; ut propterea hujusmodi coalitus semper varius inveniat. Et quemadmodum superius indicavi, non immediate, sed intermediis quibusdam membranulis, seu telis, quas fortasse Galenus pro *corpusculis* usurpavit, prædictis partibus superna, ut inferna sui ala pulmo fortiter alligatur, ilque modò dexter, modò sinister, modò uterque. Qualis porò est naptæ folliculus ex materia veluti solida genitus, tali quoque est membranularum istarum substantia, & membranacea, qua de re examinabis scholium de membranis à toto genere præternaturam in anatome de Chitonologia. Veruntamen ut cadaverum exercitiis, quæ dicta sunt, stabiliamus, placet nonnulla exempla nominatim referre. Et primò quidem, quæ in Serenissimi Ducis Ferdinandi cadavere inventa fuerint; huic enim ad extremam maciem, seu potius marcorem redacto, præter alia, pulmo dexter superioribus coaluerat costis cum ipsius alæ inferioris notabili phlogosi, à qua perpetua illa sitis, & linguæ ariditas orta est cum ulceribus ea oris parte, quæ pulmoni affecto respondebat, aderat & pulmone alligato, inflammatoque puris copiosi, & virulenti abscessus, qui (si diutius vixisset)

Obstructio asperæ arteriæ à materia lenta, crassa & viscida.

Compressio gutturis ab excrescientia carnea œsophagi, intestinis, a tumore extrinsecus.

Coalescentia ex nexu membraneo duplex.

Membranularum pulmonem costis colligantium materia eadem est, quæ folliculi naptæ.

Exempla pro annexu pulmonum.

Pancreas tumens.

Quædam hæc vix de loco in locum se movere queunt, & noctu sunt orthopnoici: ab angustia verò sublevari quoquo pacto videntur post cibum ingestum, idè & à ventriculi inanitione maximè læduntur; distento enim ventriculo à cibo viscus tumens deorsum pellitur, & æger tumoris depressione juvatur; eodem inanito, iterum à tumore premitur, & æger rursus cruciatur.

Hepar secundum plures sui partes.

Lien.

Ventri-
culi.

set) in ulcus degenerasset, respiravit cum difficultate. Anno autem 1628. Serenissimi Vincentii Fratris iussu, febre quadam grassante, octo cadavera aperuimus, quibus hæc ipsa pulmonum coalescentia fuit reperi-
ta. Muliercula in Sanctæ Agnetis Ecclesia exenterata pulmonem dexterum totum costis statuminatum cum inflammatione observavimus; hæc difficili spiratione; qualis in peripneumonia fieri solet, respiraverat. In Viro in Sancto Dominico aperto, præter hepar collo annexum, & materiam illam polypodem cordis auriculam dexteram, ventriculos, & vasa opplentem, de qua fusiùs suo loco, reperiata est lotura carnis instar aqua in sinistra thoracis parte, & pulmo dexter sine alia labe cordis capsulæ simpliciter adnatus: hic fere nusquam, quod mirum est tamen, propter hydropem, difficilis fuit spirans, post chronicam febrem acutis symptomatis correptus brevi interiit. In Uxore Malatesta pulmo sinister leviter cordis capsulæ, & septo transverso citra alium affectum adhærebat, idè nec sana difficulter spiravit, nisi cum exemplò ægra facta ventriculi inflammatione detenta est, qua brevi noctis unius cursu interiit. In Virginum Sanctæ Charitatis altera, quæ natu minor, pulmo dexter costis violenter erat connexus, ubi & vesicula ad pleuram erant, quæ sectæ virulentiam quandam emittebant, aderat & cum cordis capsula coactus insignis. Pulmo quoque sinister costis, non tam forti tamen nexu, cohærebat. (Huic quoque, quod obiter adnotare volui, mira affuit venæ coronariæ ramificatio, ad superiorem scilicet, sinistramque pericardii partem.) Hæc ascensu scalarum parva, & densa respiratione secundum totum thoracem respiravit, sæpiusque cubans residebat, tandem acuta febre vitam cum morte commutavit. Sed in natu grandiori sinister pulmo costis valdè incumberebat, qui & scirrhusus erat admodum, præsertim versus costas spurias. Hæc & ipsa celeri, parvaque respiratione anxiosa & implacida vixerat cum dolore ad dorsum, & cordis palpi-
tatione, necnon erecto thorace respiraverat cum difficili cubatione in latus sinistrum. In Nonagenario viro Dominico Romano dexter pulmo costis erat conglutinator, eaque parte pulmonis ejusdem hydrops est inventus. Sinister non sanè costis, sed cordis arcule adhærebat. Huic quoque duo mirabilia inerant fortassis nunquam amplius observata; quorum alterum fuit insignis pericardii cum corde ipso coactus, ut vix separari potuerit. Alterum majori admiratione dignum fuerunt cordis valvulæ omnes ossæ redditæ, de quibus alibi fusiùs. Hic homo ante morbi acuti invasionem difficulter, potissimum in scalarum ascensu, respirabat, super utrumque tamen decumbebat latus, dexterum potissimum. Obijt supinus cubans febre maligna pesticulari quarta die, contegebatur toto sinistro, calebat latere dextero. In Egeno in Ecclesia Sancti Sylvestri, pulmo dexter, reliquis sanus omninò existens, insigni coalitu membraneo superioribus costis ad claviculam usque alligabatur, sinistro libero omninò existente; sine difficili spiratione ex latitante hepatis cava ad bilis vesiculam maligna phlogosi, interiit post febrem pacatam. Mattæ puerulo, de quo ob admirabilem illius casum sæpè mentio est habita, pulmo lævus superiori ala spinæ admodum coaluerat, & ferè concalluerat, ipse tamen nunquam anhelaverat, nisi cum postremis diebus inflammatio eidem pulmoni accessit. Casus hos proponere volui, ut demonstrarem, pulmonum cum costis coalescentiam hanc membraneam respirationem sensibilibiter non lædere, nisi cum aliquo majori affectu pulmones laborant, sive is sit chronicus, sive acutus, qui ut plurimum est inflammatio subsequens, & aliquando præcellens.

Coalescentia pulmo-
rum cum
costis sim-
plex respi-
rationem
vix lædit.

C A P U T XXVI.

De causis parvæ & densæ respirationis ex thoracis angustia ob distorsionem, seu vertebrarum Dorsæ luxationem.

Ultimo loco examinanda est thoracis angustia ob rhacheos distorsionem, quam Hippocrates ita nuncupavit in Coacis de Dorso tex. 7. & Galenus 2. de disp. 7. dum habet, & quibus spina dorsæ Barthol. de Dysp.

Distorsio
dorsæ.

si est distorta. Distorsionem Duretus, perversiorem commentatur, hoc est figuræ naturaliter dispositæ mutationem, quæ naturalem rhacheos situm in longum exporrectum pervertit. Gibbositatem quidam vocant, qui tamen decipiuntur; est enim gibbositas quædam distorsionis species, non genus tamen, idè non quævis distorsio est gibbositas, quia non omnis distorsio est gibbera, ut infra patebit. Distorsio igitur est genus ad omnem ejus speciem. Verum enimverò ad qualem angustia speciem thoracis angustia sit reducenda, primo loco inquirendum esse videtur. Pro qua re sciendum, thoracis angustiam, & spinæ distorsionem differre ut causam, effectumque; è spinæ enim distorsione thoracis angustia provenit. Quæ est duplex totius thoracis, & unius tantum partis, dextera, vel sinistra. Totus thorax angustatur si una, & plures dorsæ vertebrae, aut in gibbum, seu in posteriorem partem, aut in anteriorem, seu in concavum, æqualiter distorqueantur. Pars verò thoracis angustatur, si ex una tantum parte, hoc est in obliquum inæqualiter vertebra pervertatur. Totius thoracis angustiam ex æquali in posteriorem partem distorsione Galenus proponit primo de dyspn. cap. 11. his. Sæpè vero & ipsum totum thoracem angustiorum hujusmodi affectiones reddidere: quam totalem angustiam elegantissimè ab Hippocrate 3. de articulis 7. descriptam perpendit 3. de dysp. 7. eo enim loco Hippocrates docuit ex æquali spinæ in posteriora distorsione pectus in anteriora acutum reddi, & collum pariter in anteriora, non pronò tamen capite, luxari. Quod si vertebrae æqualiter introcedant, opposito modo thorax angustatur, non tamen in acutum, sed in latum, hoc est, non in posteriorem, sed in anteriorem. Hujus tamen thoracis angustia in latum non meminit Hippocrates, sed solius prioris, quæ in acutum, quoniam hæc ferè semper, illa rarò accidit, eam tamen Galenus primo de dyspnæa cap. 11. etiam proposuit. Eadem prorsus ratione thoracis pars in acutum angustatur dextera, vel sinistra, prout in dexteram, vel sinistram vertebrae in transversum distorquentur. Cæterum quocunque modo thorax vertebrarum in posteriora perversione angustetur, dico, ejus angustiam ad subsidientiam formam fore referendam, spina namque hoc modò distorta invicem sibi costæ appropinquant & in acutum coangustantur. A qua thoracis subsidientia ad pulmones asperasque ipsorum arterias compressio oritur; ut propterea difficilis spiratio immediate à compressione pulmonum pendeat, hæc verò à thoracis subsidientia vel totali, vel partiali. Duretus loco citato spinæ distorsionem in binas distinguit species, inflexionem, & luxationem, hanc quidem, ut à causa externa, eam verò ut à causa interna procedit. Galenus tamen cum Hippocrate quamcunque spinæ distorsionem à quacunque causa luxationem appellat; est enim inflexio luxatio, & quamcunque causa, non tamen forma differunt. Porro ut cervicis luxationem cum Galeno triplicem esse rebatur in concavum, in orbem, & in transversum: ita triplicem dorsæ luxationem esse aimus, in anteriorem, posteriorem, & in obliquum, ut primo de dyspn. 11. Galenus aperuit; quæ enim in anteriorem partem est in concavum: quæ in posteriorem in gibbum, quæ in obliquum in transversum. Solum luxationis lubricitatem differunt; ut enim promptior est in anteriora cervicis luxatio; difficilior in posteriora ob ejus vertebrarum conformationem, quippe & corpora depressa, & depressas spinas in anteriora habeat proclives: ita secus dorsæ luxatio difficilior in lordosin, faciliior est in gibbum, ob ipsius vertebrarum tum corpora protuberantia, tum spinas elevatas. Differunt & in luxationis obliquitate respectu symptomatum; non enim vertebrae dorsæ luxatio obliqua, ut cervicis paralytin, & anginam producit ob rationem suo loco adductam, sed solam spirationem difficilem. Sequuntur causæ, quas, præter externam, in Galenica praxi observo esse quatuor, contentiorem systrophicam, hoc est inflammationem musculorum dorsæ, paralytin rheuma, & tuberculum. Quinta à causa externa est luxatio. Musculorum dorsæ, & cervicis inflammationem Hippocrates in Coac. de Dorso tex. 7. proponit, quam hæmorrhagiam curare, sicut lumborum varices, & dysenteriam, scripsit his verbis.

Thoracis
angustia è
distorsione
spinæ du-
plex.

Angustia
in latum &
acutum.

Luxatio
dorsæ tri-
plex.

Causa lu-
xationis
spinæ.

Distorsionem rhachis cum difficultate spirandi sanguis prorsus exolvit. Ex inflammatione enim musculorum dorsi, & cervicis in anteriorem partem luxatio fit in excavationem, quando muscoli dorsi utrinque æquè inflammantur. Fit verò in obliquum cum muscoli ex una tantum parte inflammantur, *spinati* potissimum, & *transversi*; ex ea enim parte introcedit vertebræ pars, opposita in gibbum distorta. Ex paralyti quoque eorundem musculorum fieri aliquando solet eadem luxatio in transversum ob musculorum antagonistarum contractionem. Quemadmodum enim oris tortura ex unius oris lateris paralyti fit oppositorum musculorum contractione; ita resolutis ex una dorsi parte musculis, violenta oppositorum contractione obliqua spinæ distorsio fieri potest, quam tamen hæcenus videre non licuit. Sed frequentior est, quæ ex rheumate, pituitoso enim humore oppletis ligamentis dorsi vertebrae neccentibus inæqualis in obliquum extra luxatio fit, quemadmodum eodem humore spatularibus musculis imbutis ejusdem spatuli gibbera elevatio fieri solet, quæ sine spinæ distorsione respiratione edere non solet. Ita aliquando accidit costas aliquas, potissimum anteriore thoracis parte, quæ in cartilagine abeunt incurvari; sed nec hujusmodi curvatura *dyspnæam* parit, nisi ex accidenti, hoc est nisi ex alterius affectus connexu, ut infra aperiam. Ultimò perpendenda est illa causa, quæ ex tuberculo. Est verò tuberculum quod crudum, & durum, quod sanè quatenus gibbositatis causa, aut ad pulmonem, aut ad ipsum spectat thoracem. Etenim pulmonis tuberculum, vel asperarum arteriarum genus ad superiorem anteriorem pulmonum regionem, vel thoracem, vel dorsum ad posteriorem & inferiorem coarctat partem. Priori modo parvæ, densæque spirationis ex parte solius aeris, non thoracis est causa, & de hoc suo loco. Posteriori posito etiam ratione thoracis nedum aeris parvam, densamque respirationem efficit. Tuberculum primum Gal. proposuit primo de *dysp.* c. 11. scribens. *Similiter autem & si aliquid circa ipsum induretur, aut tuberculum nascatur premens, & coarctans ipsum asperarum arteriarum genus.* Tuberculum aliud in posteriora ex mente Hippocratis tertio de *dysp.* cap. 8. descripsit; Hippocrates namque post gibbositatis figuram affabrè delineatam ejus causam subjungens inquit, *tuberculosique ut plurimum tales circa pulmones sunt ex duris tuberculis, & crudis.* Etenim occasio luxationis in posteriorem partem, & distensio plurimis ob ejusmodi collectiones sunt, quibus sanè vicini nervi communicant. Galenus verò illud circa pulmonem in pulmone esse subjungit, postica nimirum parte, quæ dorsum mutuo contangit tactu, habet enim. In hoc toto sermone luxationem in posteriorem partem ob tubercula in pulmone cruda, & dura fieri dicit: ut idèd unum tuberculum ad hanc pulmonis partem spectans solius luxationis in posteriorem partem sit causa. Solet verò hæc pars pulmonis tuberculosa dorso coherere, ut major etiam fiat *dyspnæa*, quemadmodum gibbo cuidam Rhedario aulico nunc, meo iudicio contingit, qui decumbens non tantum residere, sed etiam erectus noctu ambulare, die verò ambulans quiescere, & sedere cogitur, alioqui suffocaretur, cum dolore ad dorsum ea in parte, cui mea sanè sententia, compressio ex tuberculo respondet: & cum stertore ob nimiam angustiam, spiritu ad cartilaginea corpora colliso. Enimverò præter hoc pulmonum tuberculum, quod luxationis in posteriorem partem tantum est causa, est & aliud ad ipsum attinens thoracem, quod diverso sui situ non solum in posteriorem, sed etiam in anteriorem, & in obliquum luxationis est causa; si enim tuberculum hoc ad anteriorem thoracis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur, attineat, luxatio fit in posteriora, ut de pulmonis tuberculo supra quoque dictum est. Si verò non ad internam, sed externam thoracis oram pertingat, luxatio fit vel in anteriora, seu in lordosin, vel in obliquum, ut de cervicis phymate suo loco docuimus; non enim ex

interiori tuberculo fieri potest, ut dorsi spina in anteriorem partem, utpote anteriorem, pervertatur. Hæc tuberculorum genera situ diversa Galenus his verbis est complexus primo de *dysp.* 11. *Juxta eundem autem modum etiam si in thorace tale constiterit tuberculum, propter quod sanè sapientum in posteriorem partem, tum in anteriorem luxantur ea, quæ circa spinam sunt, immò & in obliquum torquentur, parvus & densus & velox fit spiritus, occupante nimirum tumore præternaturam pulmonis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur.* Occupante namque tumore unam solam thoracis regionem dexteram, vel sinistram, luxatio in obliquum sequitur: sicut tumore utramque internam thoracis regionem occupante, in posteriora simpliciter spina distorquetur. Et similiter, occupante unam solam externam dorsi regionem eodem tubero, in obliquum vertebra luxatur; utramque verò, in anteriora. In obliqua enim spinæ luxatione conveniunt unius lateris ambo tubercula, internum, & externum; in distorsione autem ad posteriorem, anterioremque partem, omnino differunt internum, & externum tuberculum. Sed præterea observandum, affectiones hujusmodi, aut nativas, aut adventitias esse, ut Galeno placuit primo de *dysp.* cap. 11. in hunc modum scribenti. *Sapius verò & ipsum totum thoracem angustiores hujusmodi affectiones reddiderunt, sic aut statim dum in utero adhuc sunt fœtus, accidunt, aut etiam postea obveniant.* Ulterius notandum, hæc tubercula luxationem eatenus efficere, quatenus *ipsis vicini nervi communicant*, hoc est, quatenus ligamenta hisce extenduntur tuberibus; pro nervis enim ligamenta sumpsit Hippocrates, quæ & corpora nervosa Galenus nuncupavit. Duretus quoque, Hippocratem pro ligamentis medullares nervos observasse, observat de Dorso commentario illo septimo superius citato. Sequitur ut de difficili spiratione ex thoracis angustia, præter observata, non nihil quoque aperiamus. Præter enim communem *dyspnæam* densam & parvam, quæ omnem thoracis angustiam sectatur, duo sint alia peculiari digna observatione; quorum unum supratactum est, nimirum cum tuberculum pulmonem ita apprehendit, ut sua mole, & duricie non solum thoracem, sed & asperas comprimat arterias; tunc enim non solum difficulter spirantes & stertorosi agri redduntur, verum quoque orthopnoici, quæ *dyspnæa* repentinæ mortis una est causa, & maxime tuberculosa orthopnæa efficitur, cum tuberculosa pulmo dorso valide alligatur. Alterum consideratione dignum censo est circa eos, qui dorsi gibberi, & angusti quoquo pacto sunt, naturali tamen consuetudine non admodum difficulter spirant, ut alia præter naturam causa accesserit, quæ arduam pariat respirationem, cujusmodi est usus auctus, febris scilicet, quæ & calore, & vaporibus crassis, & copiosis eventandi necessitatem adauget; tunc enim febrili accensione, cum ob thoracem angustum nequeant aeris tantum inspirare, & vaporis expirare, quantum pro cordis refrigerio est necesse, propterea parvam, densamque respirationem thoracis angustiae congruentem ea majori qua possunt magnitudine interpellare coguntur, ac inæqualem secundum totum thoracem respirationem cum inæquali transitu ad oppositas differentias efficere, cum, & sine suspirio: cum suspirio equidem, si ventriculi os anxium sit: sine verò, si solus, simplexque in corde usus augeatur; cessat autem singulo paroxysmo hæc respirandi difficultas, & repetit, ut his proximis diebus in Reverendo P. Dominico Placentino Scotorum familiaris meis discipulis observavi, qui unica trochiscorum nostrarum cordialium ex gummate cervino exhibitione ab hac anxifera *dyspnæa* omnium admiratione est vindicatus, utpote febre mitiori reddita, sola remanente naturali thoracis angustia in sinistro latere, quæ ex se non est potis ad hujusmodi *dyspnæam* afferendam. Sed jam est tempus hanc partem de causis parvæ & densæ respirationis omnibus suis numeris absolutam relinquere.

Nervi Hipp. ligamenta dicuntur, Galen. corpora nervosa.

Difficultas spirandi ob tuberculū asperas arterias comprimens.

In gibbo si febris difficilem respirat. reddit.

S Y N O P S I S.

De Angustia Thoracis.

Causa Parvæ & Densæ respirationis è thoracis Angustia ob

1. Venter ptominens, seu Aqualiculus ex pinguedine propendulus.
2. Abdominis cavitas aqua oppleta in hydropo.
3. Uterus prægnans augescens fœtu.
4. Colon, qua parte ventriculi fundo innatat, unde Diaphragma coarctatur dupliciter, vel
  1. Sursum pellendo
  2. Deorsum trahendo, cum Colon laxatis omenti vinculis, quibus ventriculus fundo alligatur, ad infernas descendit partes.
1. Compres-
sionem dia-
phragma-
tis, est vel
  1. Omen-
tum
  2. Mesenterium in glandosum tumorem elevatum.
  3. Pancreas induratum vel secundum
5. Partes
conjunctæ
ventri, he-
pati, sple-
ni, colo
quod sunt
  1. Pinguitu-
dinis aqua op-
pletum in
hypochon-
driacis
  2. Mesenterium in glandosum tumorem elevatum.
  3. Pancreas induratum vel secundum
6. Hepatis
vel
  1. Gibba scirrhusa
  2. Frenum pinguedine oblitum.
  3. Obstructio vera.
  4. Gibbæ connexus membraneus vel
7. Lienis
caput
  1. Gibba scirrhusa
  2. Frenum pinguedine oblitum.
  3. Obstructio vera.
  4. Gibbæ connexus membraneus vel
8. Utericulus elevatus vel
  1. Tumore frigido aut
  2. plitiosi.
2. Gutturis
obstructio-
nem est
vel
  1. Materia lenta, crassa & viscida vel
  2. Excrecentia carnea œsophagi qua intrinsecus trachea arteria comprimitur.
  3. Tumor incumbens tracheæ arteriæ exterius, eamque opprimens.
3. Thoracis cum pulmo-
nibus coalescentiam.
  1. ulcus.
  2. Nexus mem-
braneus qui vel est.
4. Distor-
sionem seu
luxatio-
nem ver-
tebrarum
dorsi, est
vel
  1. Contentio Systrophica, quando muscoli cervicis & dorsi inflammantur vel
  2. Paralysis ob musculo-
rum antagonistarum contractionem.
  3. Rheuma, pituitoso humore opplente
  4. Tuberculum crudum & durum
  5. Causa externa.

P A R S T E R T I A

LIBRI QUARTI.

DE CAUSIS MAGNÆ ET DENSÆ
respirationis,

C A P U T I.

Et Primum ex usu aucto.

S EQUITUR ex ordine respiratio magna & densa, quæ cum ex habita methodo sit duplex, æqualis per se, & inæqualis per accidens: ita duplex causarum genus fovet; quorum alterum unicum, aliud est geminum. Æqualis sanè respirationis magna & densa causa per se unica est utilitas, seu usus auctus. Inæqualis autem per accidens duplex affectus, convulsio nempe & angustia pulmonum. Ab usu exordiamur, de quo quid, quotusquisque & quarum partium, est dicendum, quibusque accidat morbis, & num reverà eo urgente magna, & densa respiratio æqualis, aut potius inæqualis fiat. De simplici porro usu aucto hæc sunt accipienda, cum de eo in priori parte sermo sit absolutus, quatenus cum dolore, & angustia copulatur. Usus à Recentiori-

Barthol. de Dysp.

bus pro utilitate usurpari alibi dictum est, tum in therapeusi, dum inquirunt indicationem esse ex usu, vel non ex usu, hoc est utilem, vel non utilem: tum in sphymica, dum ajunt, usum auctum, & imminutum, quem enim usum illi, Galenus utilitatem appellat, cujus titulo ambos de pulsibus & respiratione libros inscripsit. Est autem utilitas adaucta, ut de hac loquamur, nativi caloris ad igneam naturam redacti refrigerandi urgens necessitas. Ideo usus, auctus est ipsemet calor auctus quod Gal. conspicue aperuit 1. de dysc. 9. de simplici thoracis dolore hæc scribens. *Et cum sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor thoracis partium, non verò urgeat utilitas, manente videlicet calore, &c.* Usurpat & inflammationem pro redundantem calore, consequenter pro simplici utilitate adaucta, ut 3. de dysp. 5. Hippocratis locum expendens primo Prognost. tex. 24. qui habet. *Spiritus densus existens dolorem, aut inflammationem significat in locis supra septum transversum.* Pro inflammatione enim non phlegmonem, sed simplicem cordis calorem auctum intelligit; non enim ex partium supra septum phlegmone magnus, & densus accidit spiritus, sed tantum ex simplici calore adaucto. Et quamquam in ipsa inflammatione ipse usus auctus, utpote extraneus calor, contineatur, non tamen ipsa inflamatio, quatenus talis, est ipsa utilitas adaucta,

Utilitas
adaucta
quod.

Ufus qua-
lis calor
& cuius
partis sit.

quemadmodum calor. Ceterum non calor quicun-
que, & cuiusvis partis usus est, sed ejus solummo-
do, cujus gratia condita sunt pulsus, & respiratio,
talis autem est cordis calor, hujus enim solius incre-
mentum, ut pulsus, ita respirationem ad magnitu-
dinem, & densitatem elevat, quod Galenus observa-
vit 3. cit. his. *Apposuit autem rationabiliter, in lo-
cis supra septum transversum, seu respiratoris, tam-
quam immodice caliditatis partium infra septum, re-
spirationem in magnitudinem ac densitatem elevare
non queant. Quotusquisque verò: unus, vel plures?*
Tor sane erunt utilitates adauctæ, quot calores, cum
essentia non differant. Atqui calores secundum ge-
nus duo sunt; ergo & utilitatum. Calores genere
duos esse, pluribus in locis Galenus docuit, qui Pri-
mo de dysp. ult. ad commentarios de calido innato
nos ablegat scribens. *Si quis vero adhuc hæret cir-
ca differentiam caliditatum, hunc non est nunc tem-
pestivum de his edoceri, sed ad commentarios de
innato calore remitemus. Opinor enim ipsum (nisi
penitus contentiosus existat) omnis hesitationis sue
istic remedia inventurum.* Sunt fortasse hi de innato
calido commentarii, aut qui contra Lycum, aut
alii qui cum aliis periire, quorum proprius extat li-
bellus. Hos duos calores eodem libro cap. 21. sup-
positione confirmat ita. *Duplicem semper intelli-
gere juxta genus oportet calorem, alterum genuinum,
& corpori innatum, alterum vero acquisitum, ac
spurium.* Ceterum de his geminis caloribus unica
tantum, hoc in loco querenda est veritas, reliquæ
verò omittendæ sunt controversiæ à scriptoribus in
de febribus prolegomenis ad saturitatem enucleatæ.
Nimirum an hi duo calores, de quibus Galenus præ-
positis locis, sint bijugi, hoc est ad unum subjecti ju-
gum nexi, ita ut unus subjecto sit calor duplici spe-
cie gradu distinctus, an potius diffiti, ut non tantum
gradu, vel specie, sed subjecto, & numero sint duo.
Etenim ut genere, ita subjecto convenire, etiamsi spe-
cie, vel gradu differant, existimant omnes; idem enim
calor est natus igneus redditus. Nihilominus diffiti
videntur, quoniam ex utriusque incremento neque
eadem numero, & specie actio, neque pars eadem
læditur. Non quidem eadem actio; nam ut Galenus
docuit primo de dyspnœa cap. 21. loquens de difficili-
bus respirationibus, quæ cum, & sine rhythmo sunt,
docet ex incremento caloris præternaturam expirationem
magnam, & densam reddi. Ex caloris verò na-
turalis abundantia inspirationem densitate, & magni-
tudine augeri. Immo cum harum duarum actionum
læsarum dissonantiam demonstrat, eodem in subjecto
ostendit, quomodo una actio magna, & densa red-
datur, alia verò parva, & tarda, prout uterque ca-
lor naturalis, & præternaturam vicissim augetur,
& minuitur. *Si enim tardior, & minor quam se-
cundum naturam sit inspiratio, velocior autem &
major exspiratio: his sanè qui ita dispositi sunt, di-
cemus, calorem secundum naturam imminutum esse:
auctum verò fumosum;* hæc enim est prima dissonan-
tia, quæ pluries accidit, ut idem Galenus observat eo-
dem libro caput 24. qui ait. *Sæpe verò ca-
lor præter naturam auctus est, calor verò secundum
naturam imminutus.* Secunda verò dissonantia, quæ
opposito se habet modo, contrariam calorum utilita-
tem supponit. Quare cum ab utroque calore non ea-
dem, sed diversa actio diverso tempore lædatur, op-
positoque modo utraque eodem in subjecto violetur,
necessariò dicendum esse videtur, hos duos calores,
non tantum aut gradu, aut specie, verum & sub-
jecto discriminari. Hoc ipsum Galenus eodem libro
cap. 24. evidentiùs indicavit in hæc verba. *Quare
magnus & densus penitus sit spiritus, quando cali-
ditatis redundavit genus, non tamen neque eandem
respirationis particulam in magnitudinem, neque ean-
dem cessationem in densitatem transmutat:* cum sci-
licet ipsæ duæ generis caloris species incrementum
suscipiunt; eò magis cum eorum unus augetur, al-
ter minuitur; non enim solum diversa spirationis læ-
ditur particula, sed & diverso, immò opposito mo-
do, cum una major; breviorque: alia minor, lon-
giorque efficitur. Hunc locum per nubeculam vidit
Thomas à Veiga primo de diff. febrium sect. 3. qui
quartum diariæ febris signum examinans, nimirum,

an proprium ejus sit indicium deficiens in pulsu con-
tractionis celeritas, hunc locum primi de dysp. objicit,
ubi habetur, adaucto calore extraneo contractionem
augeri, quippe, ut reliquæ febres, diaria est calor ex-
traneus, ergo & in hac contractionis pulsficæ adau-
genda, non minuenda est crebritas. Et rectè Thomas
rem enucleat subdens, pro calore extraneo Gal. ubi non
quemcunque extraneum, sed tantum extraneum pu-
tridum intelligere; hic enim ille est, qui auctus pul-
sus, & thoracis contractionem adauget. Pro cuius rei
intellectione sciendum, calorem præternaturam bifa-
riam sumi, uno modo pro simplici qualitate adaucta
in substantia ignea tantum reddita; alio modo pro qua-
litate in substantia, quæ est à toto genere præter na-
turam. Prior calor in solo naturali incremento fun-
datur. Quo loco volo vos observare non contemnen-
dum unum, Galenum primo de dysp. cap. 21. & 24.
pro calore secundum naturam aucto, seu pro calo-
ris abundantia secundum naturam non intelligere
calorem naturalem auctum secundum naturam, hic
enim non morbiferam efficit actionem. Sed pro ca-
lore aucto secundum naturam intelligere calorem na-
turalem auctum præternaturam, hic namque quisquis
ille sit, in omni febre est, qui pulsus dilatationem,
& thoracis distensionem in magnitudinem, ac den-
sitatem elevatam requirit ultra naturalem constitutio-
nem pro sui refrigerio; est enim caloris nativi quali-
tas tantum ignea reddita, quæ ex se solum refrigera-
ri exardescit. Ceterum alius calor extraneus non tan-
tum in calidæ qualitatis incremento, sed maxime in
recremento à toto genere præter naturam est situs,
fumoso quippe, & putrido; qui propterea non refrige-
rari tantum aver, sed vacuari, & expurgari, cum
substantia sit putrida, idè arteriarum systolem, & tho-
racis contractionem urget. Galenum verò caloris hu-
jus incrementum pro putri recremento usurpare con-
stat eod. lib. c. 20. & 21. in quibus calorem hunc non ca-
lorem, sed fumosum recrementum appellat Et sicut su-
pra dictum est, Galenum pro calore secundum natu-
ram aucto naturalem præternaturam auctum intelli-
gere: ita pro hoc alio præternaturam aucto intelligit
calorem præternaturam auctum præternaturam. Nec
difficultatem alicui pariat Galeni locus primo de disp. c.
20. quo hæc. *Fumosa recrementa in caliditatis genere
ea omnia esse terrea, & velut semicocta cum innato
calore:* ut ex hoc aliquis putet, calorem hunc præter-
naturam cum innato esse copulatum, ut de priori est
dictum. Etenim ibi Galenus pro calore innato non
verè innatum, quo viventes vivunt partes, sed mix-
ti inanimis putrescentis calorem intelligit. Et idè post-
quam recrementa illa terrea & cum innato calore
semicocta vocavit, subjunxit *quemadmodum fumus
cum igne*, ut hujusmodi calorem igneum cum fu-
mo nondum flammeum omnino præternaturam esse
nobis aperiret. Et natus calor, tamen ab hoc
extraneo & ipse igneus reddatur, non tamen fumo-
sus efficitur, quoniam substantia ejus haud putrescit.
Et cum cordis calidi substantia vel putrescit, vel
marcet, perfrigeratio infertur, sub qua agri conte-
guntur, tardeque inspirant, ac frigidum expirant,
utpote cum innato pereunte extraneo. Verum manen-
te nativo calore cum ascitio, hujus causa magna &
densa sit inspiratio: sicut urgente calido recremento
major, densiorque sit exspiratio. Quamobrem hac ra-
tione duo sunt calores subjecto diffiti, naturalis præ-
ternaturam redditus, & qui absolute est præter natu-
ram; prioris utilitas, seu usus est simplex incremen-
tum, posterioris verò est recrementum. Et quemadmo-
dum prior est tantum cordis adauctus usus, ita posterior
nisi cum in corde continetur: calida enim fuligo tunc
expirationis usum adauget, cum in corde contine-
tur. In corde autem continetur, vel in eo genita, vel
eò transmissa. Transmittitur aliunde ex minera. Gene-
ratur, cum humores in corde putrescunt, sicut in he-
ctica pestifera. Cum verò putrida fuligo transmittitur
non putrefacit, sed calefacit tantum humores in corde
stantes, quos sanè, non tamen ut putrescant, in cale-
facto ponit, à quorum humorum fervido contactu in-
nati calidi cordis complexio accenditur. Hinc si fuli-
go putrida in loco quo putrescit circumscribatur, nul-
lum acquirit pro urgenda expiratione usum, ut pa-
tet in diaria ex bubone. Enimverò de calore sumpto

Calor præ-
ternaturæ
bifariam
sumitur.

Calor præ-
ternaturæ
fumosum
recremen-
tum est.

Responsio

Quæstio
pro

Distinctio
Mercati.

Mercati
opinio cō-
firmatur
Galenī lo-
cis.

Aliorum
Mercato
contraria
opinio.

Auctoris
sententia.

pro calido recremento hoc loco quæri debet, an sit calor urens, vel putrefaciens, an uterque? huius enim rei agnitio ad nostrum institutum plurimum confert. Mercatus 6. de Feb. primo distinguit calorem urentem à putredinoso. Tum quia in unctione universum humidum, quod separatur vi caloris per insensibilem halitum exhalat, & siquid ejus aliquid superest, id est in intimis rei quæ uritur partibus. In putredine verò humiditas, quæ separatur, manet quidem, sed in extimis. Tum quia putredo fit cum excessu utriusque principii formalis, & materialis; uestio verò solum cum excessu formalis, nimirum siccitatis, & cum defectu materialis, scilicet humiditatis. Ulterius quia putredo nunquam ferè fit sine prohibito transpiratu, uestio verò ex necessitate citra prohibitam ventilationem. Possum ego hanc Mercati opinionem pulcherrimis Galeni locis roborare, quæ allatum discrimen suadere videntur. Ut primo de dyspnœa 5. cum ait. *Expiratio, velut contractio pulsuum, fumosum ex uestura sanguinis excernit*; talis non videtur esse putredo. Et clarius cap. 20. prædictæ caliditatis recrementum appellat fuliginem, favillosam, fumosam, terream, semicocktam cum innato calore, antequam cocta in flammam migret. Subjungit esse ut fumum cum igne, acrem, cujusmodi quæ ex uestione, non ex putredine. Et explanans primo de diff. febrium 7. mordacitatem hanc fumosam, & fuliginosam, ait ita mordere, ut oculos fumum. Et primo Aph. 14. hæc verba. *Sed & effluxus, qui è toto corpore sunt calores quidem adventitii sunt fumei, fuliginosi, aridi, acres, quales ex uestione.* Et de Plenit. cap. 10. in febre ardenti ait, *effervere, & quasi uri sanguinem*, ut urere sit plusquam effervere, ut rectissime etiam Mercatus. Et 5. de loc. aff. 7. ardentes febres vult cieri tum ex viscerum inflammatione, quas sanè citra putredinem gigni est fatendum, tum in universo corpore, cum biliosi humores ad immoderatum fervorem deveniant, hoc est ad urentem effervescentiam, non tamen ad putredinem. Et 3. de loc. aff. 7. melancholicum succum crassæ fœci similem fermentari inquit, si in ardenti febre præassari contingat, hoc est uri, assatio enim uestio est. Ita eodem in capite in Dioclem eundem humorem ex pylori phlogosi assari vult, cujus causa est, ut fumosa, & fuliginosa evaporatione mentem obnubilet. Non ergò in febribus præter humorum putredinem neganda uestio esse videtur, ut calidum recrementum, quod expirationis usum auget, non tantum putridum, sed etiam uestura sit. Alii tamen non tam facile huic opinioni se subscribunt, fuliginosum scilicet ac fumosum in febribus esse ex uestione, non ex putredine. Ajunt enim, ut Caprillus lib. 1. de febribus, in omnibus febribus calorem esse igneum, flammeum; fuliginosum verò, & fumosum non reperiri nisi in putridis, consequenter nisi ex putredine. Et Thomas à Veiga loco præallegato idem voluisse visus est, cum dixit, Galenum pro calore extraneo, cujus usu celer fit pulsus contractio, putridum intellexisse, ut urentem excluderet. Ego quod in tam gravi difficultate à nullo examinata sum ratus, liberè profiteor. Censeo, in febribus non dari calorem urentem à putrido distinctum. In humoralibus sanè febribus, etenim urens calor, & putrefaciens caloris essentia non distinguuntur, cum ita igneus sit putrefaciens, ut urens. Distinguuntur verò tantum ratione subjecti; in subjecto enim sicco calor igneus est urens, in humido est putrefaciens. Putrefacientem calorem esse igneum ex omnium suffragio constat, qui putridam febrem non minus per conversionem nativæ caliditatis ad igneam definiunt, quam reliquas. Etiam hoc ex Arist. patet, qui 4. Meteor. de iis quæ putrescunt, loquens, habet. *Etenim terra & aqua, & aer putrescunt, omnia enim hæc sunt materia ignis*: non putrescit verò ignis, cum ille author sit, non putredinis subjectum. Hoc quoque non esse siccum, ex Galeno patet 1. de diff. feb. 5. *imputrescibile* id vocante quod siccum, ut sunt lapis, & lignum, ut verò imputrescibilia, ita uestibilia, & carbonabilia. Hanc veritatem ipsemet Mercatus cognovit, qui medicam uestionem non veram uestionem, sed metaphoricam esse declaravit. Hinc Galenus uestionis similitudine putredinem docuit, sanguinis uesturam, fuliginem, fumum, favillam putridi humoris recrementa appellans. Similitudo enim attenditur cum penes

Barthol. de Dyssp.

agens, tum materiam. Utrumque etiam agens est igneum: subjectum autem, tamen si forma sit diversum, cum unum sit siccum, aliud humidum; tamen quatenus in putredine sit perfectio humidi à sicco, eatenus conveniunt aliquo modo putredo, & uestio in ratione sicci, idè utraque cineres relinqui, quem cinerem putredinis finem Medici statuunt, & incinerationem. Quamobrem humores incalescunt quidem, & effervescunt in ephemera, & syncho sine putredine, non tamen uruntur vera uestione, quæ à putredine est diversa. Porro deceptio in eo est sita, quam plures sunt putredinis gradus, ut qui intensior, & magis absumens, ad uestionis naturam accedere videatur: qui verò remissior magis ad putredinis naturam; cum tamen uterque sit putrefaciens magis, & minus intensus. Neque Mercati rationes in oppositum quicquam faciunt. Prima dum ait, totum humidum in uestione insensibiliter evanescere: quod quidem verum in vera uestione, non tamen in ea, quæ humoribus inuritur, cum & ipse velit, uestiva effervescencia nihil resolvi, sed ipsum humorem substantia in alium permutari, ut dum ex bile flava fit vitellina, sic de cæteris. Et reapse repugnant hæc duo Mercati, uestione universum humorem insensibiliter resolvi, & aliquid tamen, reliquo toto in alium permutato, ac permanente: si enim permanet quod corrumpitur, putredine, & non uestione, perit: itaque quod in intimis superesse supponitur, in extimis redundabit. Secunda quoque ratio nullius est veritatis; mutatio enim unius humoris in alium, ut bilis flava in vitellinam, non fit absque humidi excessu, consequenter non sine putredine. Tandem non uri humores vera uestione ex vi ultimæ ejus rationis apparet. Quoniam si uestio nunquam fit cum prohibito transpiratu, humores verò facile ventilatione destituantur, pro hac parte constet, humores difficulter ad uestionem concipiendam præparari: etsi quæ à Mercato uestio dicitur, eodem consulente, non est dicenda vera uestio, patet denominandam fore univocam putredinem. Loca verò ex Galeno à me proposita sunt rectè percipienda. Et quæ primum de fuliginosa, fumosa, & favillosa uestura à Galeno dicuntur juxta proportionem sunt accipienda, his enim vaporem putridum significare voluit: qui vapor ut in caliditate, humiditate, & siccitate: plus, minusque variat, fuligo, favilla, & fumus dicitur, quodlibet tamen est putridum recrementum, quod idcirco reliquis capitibus fumosum semper dicit, reliquis de favilla, fuligineque prætermisiss. Ex putredinis verò latrina acres vapores in cor sublimari est consonum, à quibus & acris calor, qui est putridæ febris forma. Et si in Polyæmia sanguinem in ardentibus febribus effervere, & uri Galen. posuerit. Adnotandum quoque est illud adverbium quasi, quod apposuit, ut indicaret, non esse veram uestionem, veram tamen putredinem. Nam & inde flatuosam plenitudinem in venis fieri putavit ex humidi à sicco separatione in flammam putredinis magisterio. Dari febrem ardentem è viscerali inflammatione admittendum, non tamen eam ex uestione, sed humorum excandescencia emanantem. Nec biliosorum humorum in universo corpore effervescencia sufficienter uestionem arguit, nam & fervor est putredinis soboles, ut Galenus exemplo phymi putrescentis demonstravit 1. de febribus cap. 5. Cumque dicimus febres pestilentes, & lipyras malignas uestione maligna urere, non idè significamus esse uestionem, quæ non sit putredo, cujus causa contingit ægrotantium linguas arefcere, ut veru superassata videantur, nam & hæc putredinis malignæ est effectus, vel phlogosis pulmonum. Quod demum adduxi de melancholici humoris exustione, vel qui in ardenti febre in acidam melancholiam migrat, vel qui in hypochondriacis præassatus fumosa evaporatione melancholicum affectum inducit, difficultatem aliquam continere videtur, quam miror Mercatum aut neglexisse, aut non vidisse. Ad effervescentem enim uestionem voluit ille dispositam esse bilem flavam, & serosam humorum substantiam; reliquos humores promptius potius putrescere putavit, eo quod eorum calor ex ambiente citius, quam substantia ipsorum effervescat, evanescat. Et tamen si humorum aliquem uri est dicendum, melancholicum esse potius, quam cæteros quosvis, cum terreus,

§ 4

siccior;

Incineratio in febribus.

Mercati rationes revelluntur.

Locorum ex Gal. adductorum declaratio.

Febris ardens ex humorum excandescencia, non ex uestione est.

ficiorve reliquis sit, ad uisionem promptior: nec enim unquam Galenus de sanguinis uisura, ejusque ebullitione est locutus; qui de hoc humore non loqueretur, & tamen id negavit Mercatus. Dico tamen, melancholici succi uisionem, aut esse simplicem ebullitionem, vel ebullientem putredinem, cujus soboles est frigiditas, aciditas nempe post ejus putredinem relicta, velut cum ex putrescente vino fit acetum. Quare in Microcosmo non datur vera uisio, & quæ humorum uisio vocatur in febribus est vera putredo, cujus exurens vapor, seu vaporosum recrementum in cor elatum expirationis usum adauget.

Erunt ergo duo usus aucti, seu duo calores in febre putrida. Unus quidem in quo febris forma sita est, cujus causa inspirandi utilitas augetur. Alius vero, qui est antecedens febris causa, & est putridum recrementum, cujus præsentia expirationis utilitas urgetur. Quandoquidem etiam si in ephemera sit duplex subjecti calor, qui in spiritibus procedit, & qui calido cordis innato formaliter inuritur, tamen unius speciei calores sunt, qui ambo in solius inspirationis incrementum collineant. Propterea sicut in diariis major & celerior sit diastole systole, ita expiratione inspiratio. Viceque versa, quemadmodum systole in putridis est tum major tum celerior dyastole, ita in inspiratione expiratio, ceteris tamen paribus, de putridarum enim principio, & augmento præcipue hoc est intelligendum, non de reliquis temporibus, ut Galen. observavit. Sed & in hoc respiratio pulsum superat. Etenim, ut rectè observavit Thomas à Veiga primo de febribus sectione 3. sicut utilissimum in putridis est dilatatione celerior pulsus contractio, ita ejus cognitio est admodum ardua. Et licet Galenus 3. de Præfag. puls. 5. diligentissime conetur manu ducere generosum medicum ad ejus sensationem, nobis tamen rarissime est perceptibilis: nam contractionis pulsus celeritatem nemo percipit, nisi in pulsu vehementi, primo de digno. puls. cap. 3. & sequentibus; & cum in initio accessionis ob frigus & humorem vires obruentem pulsus sit languidus, & parvus, rarissime est locus hujus cognitioni. Secus de expiratione, quæ inspiratione ipsa non est minus sensibilis, immo sensibilior, cum sæpenumero cum efflatu tum anxifero, tum luctuoso fiat, ut propterea putridæ febris, ejusque putridæ fuliginis ex thoracis magis quam pulsus contractione cognitio habeatur. De usu utroque est quædam Galeni aucti, primo de dysp. cap. 21. & potissimum 24. quæ est capiti difficilis. At ille, ibi expirationem magnam, & brevem, hoc est densam, cieri, inspirationem vero parvam, & longam, hoc est raram, ubi calor est præternaturam auctus, & imminutus qui secundum naturam. Et vice versa ibi inspirationem magnam, & densam formari, expirationem parvam, & raram, ubi auctus est calor secundum naturam, & imminutus qui præternaturam. Sæpenumero autem auctum esse calorem præternaturam, imminutum esse naturalem. Hæc enim auctoritas duplicem habet sensum. Primus est, calorem nativum sæpenumero esse imminutum, hoc est perfrige ratum, qualis in perfrigeratis observari solet: & hoc sensu non est verum, sæpenumero auctum esse calorem præternaturam, & imminutum naturalem, hoc est perfrigeratum: hujusmodi enim perfrigeratio in febribus non sæpe, sed raro accidit. Alius est sensus, ut plurimum auctum esse calorem præternaturalem, hoc est, hunc urgere magis quam naturalem, etiam si ille auctus sit: & in hoc sensu verissimum est, sæpenumero, in febribus scilicet putridis, quæ ut plurimum occurrunt, imminutum esse naturalem, hoc est minus urgere, quam præternaturalem, id est expirationis respectu raram, & parvam esse inspirationem.

Remanet, ut colophonem capiti imponamus postrema contemplatione, numquid ex usu aucto utroque respiratio æqualis, vel inæqualis reddatur. In methodo enim sapius dictum est, ex usu aucto, vel imminuto respirationem æqualem fieri. Tamen in oppositum videtur esse, quod sine rhythmo contingat respirationem reddi inæqualem, videlicet cum ex duorum usuum alterutro urgentiori facto accidit, unam partem respirationis frequentioris & majorem fieri altera: in putridis sanè expirationem; in ephemeris & hecticis inspirationem, ut de pulsu etiam asseritur,

pari enim passu pulsus & respiratio progrediuntur. Propterea examinandum, an eadem pulsus, & respiratio nis ratio existat? Etenim Capivaccus ex 2. de caus. puls. primo ait, ex usu aucto non sensibilem fieri inæqualitatem. Et 2. de crisi 3. habetur pulsus tertiana ram esse æquales: pariter pulsus synochi 9. metho. 3. & 4. In contrarium tamen est idem Galenus primo ad Glauc. cap. 1. & 5. asserens, commune signum putridæ omnis esse pulsus inæqualitatem: quam Thomas à Veiga loc. cit. vult esse inæqualitatem tum collectivam, tum in uno pulsu, propterea quod, dum usus aucti caloris urget, accelerat natura initium distensionis, in medio autem remoratur motum propter humores, & vapores partim obstruentes, partim gravantes, & rursus ab usu irritata accelerat finem distensionis, & pari ratione fit collectiva inæqualitas bis pulsans. Sed mea sanè sententia hæc inæqualitas non necessariò putridam comitatur febrem, nisi simul concurrat, aut facultatis imbecillitas, aut instrumenti ineptitudo: At ex usu aucto solo, ut tali, non fit pulsus inæqualis inæqualitate collectiva sensibili, sed tantum febrili inæqualitate. Quæ est duplex pro duplici usu; etenim urgente fuligine ad expellendum, inæqualitas fit in systole, quæ est major, & celerior: urgente vero simplici calore ad attrahendum fit inæqualitas in diastole, quæ & major, & celerior redditur. Et hæc est vera inæqualitas febrilis, quæ in putridis; in accessione enim usu prævalente ad expellendum inæqualis in magnitudine, & celeritate fit systole ad diastolem: in integritate vero, prævalente solo calore, fit opposita inæqualitas in diastole. Quod si accedat à copia vaporum facultatem aggravari, & instrumentum aut obstrui, aut repleti, accidit quoque inæqualitas collectiva, quæ alioquin in putridis, quatenus putridæ sunt, non est necessariò requisita, ut putavit Thomas. Respicens ergo Galenus ad inæqualitatem febrilem, ex usu aucto in febribus pulsum reddi inæqualem, potissimum in putridis, scripsit. Ad inæqualitatem vero compositam non necessariò, & sensibilibiter pulsum inæqualem fieri voluit, & ita Galeni loca componuntur. Parili ratione de respiratione est sentiendum, ex usu aucto utroque utramque fieri inæqualitatem febrilem, non tamen veram inæqualitatem singularem, vel collectivam. Neque ex opposito usu vicissim urgenti respirationis motum interpellari, quemadmodum in pulsu contingit; ob organorum enim magnitudinem dipnoen diicroto proportionem respondentem fieri non accidit, nisi angustia concurrat, ut in methodo dictum est. Certiora item signa ex respiratione magis, quam ex pulsu desumi de ephemeris, ac putridis superius demonstravi, idem & de hecticis constat. Quod tamen loco Galeni pulcherrimo confirmare cupio. Locus est 10. metho. 8. in quo jubet, ægrum hectica conflictatum frigidissimum aerem inspirare debere, ut calorem cordis solida absumentem refrigeret, ecce solius inspirationis adauctam utilitatem. Et rationem assignat subjungens; Siquidem per pulmonem, quod rarum est viscus, difficile non est, ut tum qualitas ipsius, tum etiam substantia ad cor facile perveniat: at per cutem, fieri nequit, ut ejus vel qualitas, vel substantia ad cor perveniat, ut pote prius densatam. Quibus verbis non levis contradictio contineri videtur, quam obiter tango; Galenus enim alibi contra Erasistratum statuit, per pulmonem cordi solam communicari qualitatem, non substantiam; hanc vero per cutem ad spirituum generationem. De hac re tamen plura scripsi in Erasistrato defenso. Nunc vero dici potest, Galeni animum fuisse, respirationis quidem naturalis utilitatem in solo refrigerio ex aere attracto consistere, ad quam censeret sufficere qualitatem sine substantia. Verum violentæ respirationis usum ferri non tantum in qualitatem, sed & in substantiam aeris inspirati, maximè cum cutis habitus est densatus, densatur autem in loco frigido. Sed, ut dixi, hæc per transennam, ut pateret, unicum in hectica esse caloris cordis impense refrigerandi, & restaurandi necessarium abusum, ut major, & celerior in ipsa sit inspiratio. Hæc de usu naturali. De animali enim plura scripta sunt in Methodo, quæ non sunt repetenda, tum de ejus natura, tum causis, & genericis, & specificis.

Pulsus inæqualis febrilis.

Dubium.

Solutio.

Uisio melancholici succi quid sit.

Calores duo in febre putrida.

Calor auctus & imminutus naturalis & præternaturalis.

An ex usu aucto respirationis æqualis, vel inæqualis reddatur.

CAPUT II.

De Causis magna, & densa respirationis ex coarctatione, seu angustia pulmonum. Et primum de constipatione eorum à tuberculo, duricie, & calculo.

EX coarctatione, seu angustia pulmonum respirationem quam maxime lædi, indeque magnam, ac densam respectu thoracis, parvam & densam ratione spiritus, sæpius in methodum dictum fuit. Cum verò in antecedenti parte de thoracis angustia sermonem instituerimus, cujus causa respiratio utroque modo parva ac densa efficitur, aeris nimirum, & thoracis respectu. Propterea juxta divisionem ibi institutam hoc loco agendum est de Pulmonum angustia, cujus causa duntaxat aeris inspiratio imminuitur, non tamen magna tollitur thoracis dilatatio. Et profectò pulmonum coarctatio, seu angustia aut attinet ad pulmones ipsos, aut ad intermediarias eorum regiones, aut denique ad ipsorum vasa, venas nimirum & arterias. Ad ipsos pulmones attinet coarctatio, quæ est *constipatio, compressio, coalescentia, & subsidencia*. Spectat & ad pulmonum numerum defectus. De quibus antequam agatur, præsupponendum, quòd quemadmodum ex thoracis angustia difficilis spiratio fieri nequit, nisi angustia ad pulmones perveniat: ita ex pulmonum coarctatione eadem difficilis respiratio fieri non potest, nisi angustia ad ipsas perveniat pulmonum asperas arterias. Quemadmodum tussis non promovetur, affecta sola pulmonum substantia, nisi asperarum arteriarum membranis affectio communis fiat. Hinc est, ut quæ pulmonis coarctationis species est una, arteriis asperis alia existat. Exordiamur à pulmonum coarctatione, quæ sit à tuberculo, calculo, & scirrhus; hæc enim quæ ipsi pulmoni est constipatio, asperis arteriis est compressio. De tuberculo pulmonis egit Galenus primo de dyspn. cap. II. quem locum perperam exposuit Capivaccus de difficili respiratione, ait enim ibi à Galeno proponi tuberculum intra bronchia, cum tamen ibi loquatur de tuberculo nato in ipsa bibula pulmonum substantia, ejus enim verba hæc sunt. *Similiter autem si aliquid circa ipsum induratur, pulmonem scilicet, aut tuberculum nascatur premens, & coarctans ipsum asperarum arteriarum genus.* Pro duricie verò scirrhus intelligit, quem 4. ex præfagiis puls. negavit in pulmone fieri, & cerebro, hæc scribens. *Cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhus.* Rectè tamen appositum fortassis, aliquando enim spongiosa pulmonum substantia induratur. Memini enim Mantuæ anno 1627. in cadavere virginis cujusdam me observasse pulmonem sinistram costis valde connexum & scirrhosum, præsertim circa costas spurias usque ad dorsum. Huic & pericardium turgentissimum protuberabat ichore flavo opplerum. Cor ad conum exulceratum affuit. Laboravit hæc difficili spiratione magna & densa secundum totum thoracem, & erecta cervice cum dolore ad dorsum obscuro, & cordis palpitatione. Vidi & in pulmonibus scirrhosam duriciem steatoma referentem, ut anno 1628. Mantuæ in admirabili casu filii Domini Mattæ, in cujus pulmonis sinistri lobo superiori postica spinæ parte, cui ligamentoso nexu præternaturam coactus erat, duriuscula quædam materia extra vasa alba, & steatomatosa coaluerat. Cui & reliquas observationes seminariè propositas hoc loco annexere placet, quæ tamen non omnia ad præsens attineant institutum, tamen quia in filio quin-quenni admiratione digna fuere, idè digna etiam sunt ut aliis obijciantur. Imprimis omentum in regione ad pubem utrinque peritonæo hærebat, cum tamen hæc pars libera, & soluta esse debeat. Vermes aliquot sanguine saturati rubentes ex nigro in intestinis tenuioribus adhuc vivi in defuncto cadavere fuere inventi. Rectum intestinum naturali conformatione angustissimum. Ren dexter rotundus, sinistroque multò major, & colo intestino prætermodum connatus. Epatis gibba annexa costis plu-

Tubercula
Galeno in
pulmonis
substantia.

Scirrhus
durities in
pulmone.

rimis membranulis, seu frænilis, sed diaphragmatè insigni coalitu carneo, inflammata & dura. Pulmo dexter secundum utrosque lobos valde erat inflammatus, præsertim in regione ad spinam. Sinister lobus superior totus erat annexus costis, nexu membraneo, spinæ verò, ut supra exposui. E cordis sinistro ventriculo ab utrisque venis; ex dextero ab arteria venosa mucositas satis solida dependebat. In pericardio nulla aqua. In Ecclesia Patrum Carmelitanorum meo suasu fuit exenteratus coram multis Professoribus, ut pulmonis inflammationem, quam Parentibus prædixeram, prædicta parte læscientem spectatoribus aperirem. Obijt puer post decimam quartam cum respiratione difficili varia, luctuosa semper, cum febre comatosa, unius lateris convulsione, & sinistri omnimoda resolutione, de cujus diversis symptomatis varia à me sparsim sunt dicta. Caterum præter tuberculum, & duriciem calculus quoque inter ea est numerandus, quæ in pulmonis substantia concreverunt, eamque coarctant. Et sanè plures sunt Practicantium observationes hac de re, quas sigillatim enumerat doctissimus Schenchi in sua Lithogenesia, lapidum videlicet asperis pulmonum arteriis conglutinatorum, ac sæpe etiam excretorum. Pauciores tamen sunt calculorum ipsimet pulmonum substantiæ infixorum oculares demonstrationes, & præter illam Gesneri nullæ fortassis sunt aliæ. Ego Bononiæ in famulo Nobilis Ghislerii, qui repentina morte obijerat, calculum observavi rotundum ad inferiorem sinistri pulmonis lobum. Respirabat hic difficulter, & ambulans gradum sistere cogebatur, decumbens surgere, & ambulare. Sed præter calculum etiam tuberculum habuit ad superiorem ejusdem pulmonis alam.

Calculus
in pulmo-
ne.

CAPUT III.

De Pulmonum compressione à Mediastino adipeo, coalescentia cum pericardio, subsidencia, nec non de pulmonis defectu.

Coarctatio pulmonum, quæ compressio dicitur, illa est, quæ fit à mediastino: quæ enim à thorace, & septo transversò, parvam distensionem parit: quæ autem à Mediastino magnam non prohibet; idè hæc & non illa ad præsentem attinet partem. Compressio igitur pulmonum à mediastino fit, cum ab ipso adipe pleno comprimitur. Solet enim aliquando tantus adeps circa hanc membranam ferruminari, ut ejus pondere pulmo pressus debitam pro aere inspirando sui dilatationem impediat. Cumulum inguinis hujus in pluribus obæsis annotavi, qui satis difficulter respirant. Memini Mantuæ hanc mediastini pinguitudinem me in Uxore Malatestæ observasse, cujus obitus historiam alibi descripsi; in sinistra enim mediastini parte ad cordis capsulam copiosum adipem bullatum inveni. Talem quoque in nobili Hispana. Observavi sæpius pulmones cum pericardio valde conjunctos, ut & pericardium cum corde, citra tamen hydatides, quas hominibus, simiæ, & galli apertionis exemplo, evenire posse statuit Galenus 5. lib. de loc. aff. 2. Egrotantes verò sic affecti non liberè respiraverant, scilicet ob coalescentiam pulmonis cum pericardio, de qua coalescentia superiori parte plura diximus; hæc verò, quam hic posuimus, coalescentia non magnam prohibet thoracis distensionem. Ab ea autem, quæ ex pulmonum ulcere, qualis nascatur dyspnœa, alibi posuimus. Enimverò subsidencia pulmonum in eorum siccitatem est referenda, qua pulmones arescunt, & subsident, ut aere, quem admodum opus est, repleti nequeant ad sufficientem inspirationem, & propterea parva, etiam densa respiratio fieri cogatur cum perpetua siti, macieque totius, sicut in defuncto Principe observavi, qui sinistram pulmonem aridum, dexterum verò purulento ichore plenum costis adnatum habuit. Hisque diebus, dum hæc scriberem, hominem circulatorum exenterari curavi, cui pulmo sinister totus reliccatus erat, costisque omni modè per totum, & dorso coaluerat. Et olim cum assisterem xenodochio Mortis Bononiæ, hominem vidi stich hydro-

Compressio
pulmonum
à mediasti-
ni pingue-
dine.

Coalescen-
tia pulmo-
num.

Subsidencia
pulmonum
est siccitate.

picum,

Defectus
pulmonis.

picum, cui sinister pulmo totus fuerat consumptus. *Geminatum* namque partium aliarum quemadmodum una aliquando aut deficit aut consumitur, ut de renibus aliquando patuit: ita in hoc subjecto sinister pulmo totum consumptum observavi, servato veluti frustulo quodam aortis arteriis, hoc est bronchiis applicato. Respiraverat aeger vivens celeri inspiratione, cum semispirans potius vitam miseram degeret ob unius pulmonis defectum. Nuperrimè autem, cum visitare Nobilem Vidianæ Governatorem Serenissimi Ducis Caroli iussu, mihi retulit Excellentissimus D. Joannes Baptista præclarus illius oppidi Medicus, & non vulgaris Philosophus in Cadaverum exercitio exercitatus, se elapsis mensibus subjectum vidisse, cui deerant ambo pulmones, ut utrinque quid potius substantiæ pulmonicæ analogum videretur, in cuius thorace stagnabat aqua veluti lactea, quæ tamen non erat ex empyemate pus verum. Ita & in alio stit-hydropico dixit se unius pulmonis carentiam suis oculis vidisse lateris illius, quod aqua erat plenum.

Hunc verò pulmonis defectum pendere existimo, tum quoniam pulmo refrigeratus nequeat alimentum in sui substantiam convertere, ut inde vero marcore conficiatur; tum quoniam ab aqua cui innatat, falsedine continuò absumatur. Ita enim videmus viscera aqua macerata dealbari, & eorum parenchymata absumi, solis ferè relictis vasorum plexibus. Sed de hac re fusiùs de hydropo thoracis.

CAPUT IV.

De Causis magna, & densa respirationis ex Angustia intermediarum regionum pulmonum: & primum ex Empyemate. De forma empyematis potissimum ex difficili respiratione.

Sequitur secundum coarctationis genus ad ipsas intermediarias pulmonum attinens regiones, cuius causa respiratio magna, & densa sit ex thorace, parva ex pulmonibus. Ad huiusmodi verò angustiam efficiendam duæ præcipuæ concurrunt causæ *empyema* & *stit-hydrops*. De priori prius, cuius natura difficilis captu ut optimè innotescat, ab essentia, causis, differentiis, ac signis petenda est. Quoad primum supponenda ex mente Hippocratis est distinctio inter *empyema* & *empyon*. id enim interest, quoniam empyematis nomen ex cuiuslibet partis suppurato competit: empyi verò non nisi ex pleuritide, & peripneumonia suppurata, aut alia simili causa intra thoracis cavitatem, denominantur: qua significatione hoc in loco sermo est de empyemate institutus. Huius empyematis formam alii collocant in sputo fanioso, ut apud Philonium, consequenter in excreto murato à toto genere præternaturam. Quod tamen absolute non est proferendum, non enim empyema necessariò per sputum expurgatur. Alii empyema puris collectionem in thoracis cavitate esse diffiniverunt: hi tamen discrepant, cum alii collectionis formam unam, alii aliam esse voluerint. Quidam enim morbum in numero aucto esse crediderunt, ut Massarias, & Mercatus, cum in excessu ejus natura consistat. Alii puris effusionem esse determinaverunt. Hi tamen affectum in fieri potius descripserunt, sit enim empyema dum pus effunditur, factum est, cum effusum. Sed nec omne empyema sit per effusionem, ni quamlibet transmissionem effusionem quis appellet. At collectio est communis puri quod transmittitur, & congeritur. Veriores verò eos esse iudico, qui hanc puris collectionem morbum in via, & in aucta magnitudine, diverso habito respectu, dixerunt, ut Capivaccus. Intermediarum enim cavitatis est angustia, hoc est *constipatio*: est verò aucta magnitudo, si ad ejusdem thoracis quantitatem præternaturam auctam respectus habeatur. Erit ergo empyema constipatio cavitatis thoracis. Sed si ad thoracem angustia attineat, quomodo magna ejus dilatio in inspiratione fieri poterit, quam fieri omnino ex empyemate Galenus scripsit primo de dysp. cap. 11. & lib. 3. cap. 5? Diximus enim ex ipsius sententia, empyema affectum esse citrà dolorem, & angustiam

thoracis, ideo non impedire magnam thoracis distensionem, quemadmodum æqualem spiritus attractionem. Addo Hippoc. locum in Coacis de pleurit. tex. 36. & 37. qui inter reliqua empyematis signa dyspnœam ponit, quam parvam, & frequentem, hoc est densam Duretus commentatur, quinimò, & dolorem quem idem Auctor contumacem explicat; hæc enim à Galeno positis è diametro opponuntur. Enodatio dubiorum propositorum empyematis formæ statuendæ admodum congruit. Prima ergo de dolore facile solvitur, cum Hippocrates prædictis textibus loquatur de vomica pleuritica distensione, cum pus eruptum est; tunc temporis enim nondum est empyema, dum imminet; ideo non sine contumaci dolore sit, & essentiali thoracis angustia; & propterea mirum non est, si respiratio utroque modo parva fiat, & potissimum ratione thoracis. Galenus verò, cum statuit, empyema esse indolens, locutus est de empyemate statim facto, in quo fugax est doloris levatio, ut thorax commodè se dilatare valeat. Secunda difficultas de angustia est longè major, cum puris constipatio reverà ad thoracis cavitatem attineat. Tamen etiam si puris collectio sit constipatio, non ea tamen formæ ratione lædit, sed quatenus pulmonem comprimit, efficitque quo minus pulmo possit dilatari; atque etiam si thoracem quoquo pacto premat, non ejus tamen magnam dilatationem impedit. Galenum legito loc. cit. scribentem. *Verum cum juxta pulmonem affectus ipse incumbit, quamvis thorax se plurimum distendere possit, tamen parum inspirat. Ita etiam ubi intermedia ipsorum organorum regiones fuerint occupata.* Et maxime observandum, Galenum thoracis cavitatem *intermediarum organorum*, hoc est pulmonum, *regionem* appellasse; thoracis enim cavitates illæ non in thoracis ipsius, sed pulmonis gratiam sunt conditæ. Hinc constat, à vero empyemate distinguendas fore eas suppurationes, quæ in thoracis ergastulo minimè colliguntur, sed adhuc vel in abscessu, seu vomica, vel in partium substantia stabulantur. In vomica quidem, cum pus ipsum conficitur, huiusmodi enim sientem suppurationem, *rigoriferum empyema* nuncupare consuevit Hippocrates. In partis verò substantia: & hoc quidem est duplex, empyema catarrhicos, salubre unum, perniciosum alterum. Salubre est, quod potius in phlegmonico humore purulento, & probè cocto consistit, quam in vero pure. Concoqui autem dicitur, quod in parte inflammata prius liquatur, postmodum attenuatur, tandem ad debitam, & mediocrem crassitiam redigitur, ut per partis inflammata tunicam facile resudare possit citrà ejusruptionem, hæc enim est illa sputi concoctio, quam laudat Hippocrates; non eam summam crassitiam, quæ veri puris est comes, quæque membranae rupturam machinatur: hoc pariter est spurium empyema. Perniciosum verò id est, quod partis substantiam polluit, fædatque, de quo Hippocrates in Coacis de Pleu. tex. 12. 20. & 35. & potius in partis corruptione, quam humoris coctione situm est, & suppuratione; estque potius ad gangrenam, quam via ad empyema. Fit verò, cum ambo, & pus, & sputum aut deductum, aut permixtum septima apparet die, illud quidem sine pepasmo merè biliosum, flavum, vel viride: hoc verò canosum, & amurcosum; tale enim mutationem habet humoris phlegmonici potius in gangrenam, quam in empyema, cæterisque paribus, in decima quarta ægrum perdit. Hæc ergo pseudo-empyemata sunt, quoniam eorum collectio nulla est, potissimum in thoracis cavitate. Quamobrem erit verum empyema *pulmonum coarctatio ex constipatione à pure intermediarum organorum regiones occupante.* Enimverò huius causæ sunt investigandæ, ut præcipuæ ejus differentiæ habeantur, quot enim causæ, tot differentiæ. Ex his patebunt, diversæ respirationis læsiones, & signa omnia. Ex causis ergo internis decem empyematum genera agnosco, nimirum hæmoptoicum, pleuriticum, peripneumonicum, angino-tum, lethargicum, tuberculosum, catarrhoicum, ulcerosum, traumaticum, & pulmonicum.

Solutio.

Ab Em-
pyemate
quæ suppu-
rationes
distingua-
tur.Empyema
salubre
& perni-
ciosum.Empyema-
rum gene-
ra à causis
decem.

CAPUT V.

Examinantur ex causis decem empyematum genera.

Empyema
hæmo-
pticum.

EXordiamur ergo ab empyemate hæmoptoico. Dari enim ex Hippocrate patet primo de morbis, ubi ex pulmonum vena, aut erosa, aut aperta, aut rupta empyema fieri scribit. Rupta sanè, dum habet, cum venula aliqua in ipso fuerit rupta, in ipso scilicet pulmone: & cum ait, ex vena in pectore aperta, ejus apertionem ad empyema aperit. Tandem erosionem subiungens: Aliquando vero ex venis ulcus sanguinem ingerit, & putrefactus fit pus. Idem empyematis genus indicare visus est, quod ex pectoris varice: sanguis enim in thoracem effusus è vena aut rupta, aut aperta, aut erosa putrescit, & in pus vero vertitur pepasmo. Hoc ipsum empyema & Paulus proposuit ob cruentam expuitionem. Et Auctor apud Philonium sanguinis sputum in serie causarum empyematis reposuit. Inter recentiores Mercatus eandem nactus est opinionem. Observandum tamen est, sanguinem in thoracis cavitatem effluere. Uno quidem ex vena, ut dictum est; alio modo ex vomica, cum hæc rumpitur, antequam pus sit factum, ut rectè posuit Riolanus: quod tamen rarò accidit. Hinc patet mancos fuisse Massariam, & Capivacceum, quippe qui puris coctionem in ipsa thoracis cavitate ex solo catarrho, & non sanguine agnoscunt. Vix tamen sine tabe datur hoc empyematis genus, quod à vena pulmonum, aut rupta, aut erosa. Sepius verò pleuritidi, & peripneumonia legitimum empyema succedere, constat ex Hippocrate passim in Coacis, & Aphorismis: cum enim anacatharsi per sputum non expurgentur, reliquum est, cieri metaptoisim inflammati in suppuratum, ut inde fracta vomica, & pure effuso sequatur empyema. Cæterum de anginoso empyemate est difficultas, cum de eo nihil prorsus scripserit Hippocrates in Coacis, in quibus ex professo de hoc agit affectu. Aræteus verò ex angina in empyema transitum vult fieri: cum defluxa è gutture in pulmones materia ab expultrice aberrante transmittitur per pulmones in thoracis cavernam. Sicuti enim opposita anacatharsi pus è pectoris cavitate in pulmonum fistulas transmittitur, & materia concocta ex tunica in eorundem bronchia tranat: ita aliquando accidit, aut transsumi, aut refudare, aut fluere materiam è larynge in pulmones, & cavam eorum regionem. Idem putavit Auctor apud Philonium scribens: ex ruptura squinantia fieri empyema. Et inter recentiores Mercatus & Capivacceus idem voluere. Nec sanè hoc negandum, cum Hippocrates de conversione anginae in empyema hunc nobis reliquerit aphorismum lib. 5. 10. Quibus ex angina in pulmonem fit mali conversio, is intra dies septem moriuntur: si vero hos effugerint, purulenti evadunt. Quam suppurationem reliquis periculosiorem credidit mercatus, non quidem, meo iudicio, ratione empyematis, sed ob timorem suffocationis, antequam fiat suppuratio. Hippocratem porro in Coacis huius empyematis ex angina non meminisse mirum non est, cum eo in libro de sola pleuritide, & peripneumonia loqueretur. At verò lethargicum empyema solus præter Commentatores observavit Mercatus apud Hippocratem primo lib. Coac. tex. 145. in quo hæc. Quicumque vero sanantur ex lethargicis, ut plurimum suppurati fiunt, ob materiam intra thoracem decubitum. Non tamen admodum frequenter fieri subiungit Mercatus, quod ut plurimum scripsit Hippocrates. Tamen sensus sententia Hippocraticæ est ita enucleandus. Quicumque servantur hoc modo, desinente scilicet lethargo in peripneumoniam, ut plurimum suppurantur: & cum lethargus non frequenter in peripneumoniam terminetur, hinc est, quod rarò etiam lethargici fiunt empyici: non tamen hoc sensu repugnant hæc duo, rarò fieri, & ut plurimum Tuberculolum quoque dari empyema, quod ejusdem agri concoctilis tardioris pepasmi conlequitur, praxis docet, nec videtur habere contrariam, siue id ad pulmones, siue ad thoracem

Pleuriticū.

Peripneumonicum.

Anginosū.

Lethargicum.

Tuberculolum.

attineat. Quemadmodum enim rupto tuberculo crudo intra bronchia, ut in casu Puellæ Agasis apud Hippocratem, fit spiritus densus: ita eodem extra suppurato sequitur empyema. De catarrhoico empyemate non levis est controversia, non quidem an detur, conspicua enim est Hippocratis sententia, distillationes à capite in ventrem superiores intra viginti dies suppurari: & in Coacis de pleurit. tex. 41. qui habet. Qui futuri sunt purulenti, primum quidem expuere salsa, mox dulcia, empyema enim intelligit à pituitæ falsæ prolapsu & collectione citra inflammationem: cujus curationem præcipit aspiciendam à caput siccantibus. Sed controversia in eo est sita, num sit vera suppuratio, omnes enim, præter unicum Mercatum, esse negant, statuentes, purulentam pituitam esse quidem puri analogam, non tamen verum, & univocum pus, quod ex solo sanguine, & carne contusa producitur. Et adducunt clarum illud Galeni testimonium 7. aph. 30. Proinde Riolanus eo accessit, ut crediderit, tale empyema non esse periculosum, cum sabutra illa pituitosa expurgata, sanitati pristinae ægri restituantur. Solus ergo Mercatus à communi opinione desciivit, utpote putans pituitam in thoracis lastro collectam fieri verum, ac genuinum pus. Emergere autem in verum, & non æquivocum pus ex Hippocrate probat primo de morbis tex. 16. dicente. Fit suppuratus, si pituita è capite in pulmonem distillet; & subdente, pus crassum ab accessoria, & intus putrescente pituita. Pro pure enim verò pus intelligere ait Mercatus, quippe quod ob putredinem foetore, reliquisque veri puris accidentibus præditum reddatur. Cujus pepasmi tamen non sit ingenti cum febre conjunctus, non tamen est sine lenta febre. Contingit verò adveniente nova pituita adulterari. Non ego is sum, qui absurdam hanc sententiam existimem, dummodò rectè sit perceptra. Si enim de ejus coctione, quæ in pulmonibus, loquamur, verum est, pituitam solam quandam puris similitudinem adscire, qua ita puri similis efficitur, ut non solum quotidianos Medicos fefellerit, sed etiam Erasistratum, & Hippocratem spurium, quos idè Galenus in commentario 2. de natura humana refellit, utpote credentes, concoctam pituitam in respiratoriis instrumentis, pulmonis nimirum, pus verum esse; eundemque crudum humorem in urinis concoctum: qui tamen visciditate, si non gravitate, nec foetore à vero pure distinguitur, ut rectè Capivacceus. Cujus pituitæ concoctæ ad puris similitudinem excretio illa est, quæ phthium macie, lentaque febre in juvenibus mentitur, imperitosque Medicos nonnullos deludit. Verum si de vera suppuratione humoris pituitosi, non de ejus coctione, sit sermo, hæc non in pulmonibus, sed in thoracis cavitate tantum acquiritur, cum ob nimiam inibi moram contractam coctionis veræ terminos, superegredditur, ut corrupta potius, quam cocta pituitæ accidentia deferat, verique puris speciem induat, & ex aperto thorace pus verum educatur, nedum sputo vacuetur. Cumque Galenus pituitam pus verum fieri negat, de ejus coctione in pulmonibus, non de suppuratione in thoracis cavitate loquitur, ut ex loco proximè allato, in quo hæc. Hi neque desiciunt neque expuunt spumosa, tamen fluxione, quæ ex capite fit sæpe oppleta sine pulmonis arteria: quæ quidem fluxio postquam concocta est, expurgatur puri similis. Quamque non periculosam pituitæ suppurationem Riolanus prædicat, eam esse dico, quæ in pulmonibus, non quæ fit in thoracis cavitate, & empyema producit. Vidi ego semel suppuratum ex pituitæ distillatione, quem nulla inflammatio præcesserat, cui, confossa pleura pus verum, copiosumque indies exibat, & obiit. Neque est absurdum quod ait Mercatus, pus pituitosum nova pituita adulteratum, fucatumque nos fallere; cum & nos aliquando verum pus ex tabe decipiat, quod defluens è capite pituita infarcit, & occulit: ob hoc enim nonnulli eo aberrarunt, ut crediderint pus verum non esse, nec eorum pulmones ulcere detineri, quæ tamen phthisi vera consumpti periere; ergo & nos fallere quit pituitosum pus accessoria pituita obumbratum, ut non pus esse creda-

Catarrh.

CAPUT VI.

De Signis empyematum syllogisticis, potissimum
ex difficili respiratione.

Empyematum signa sunt duorum generum; alia enim sunt syllogistica, seu diagnostica, & alia prognostica. Dicamus primum de primis. Circa quæ observo, Practicos de his tantum egisse, quæ facti empyematis signa sunt, præter unicum Mercatum. Res tamen utilior esse videtur, ut non solum facti, sed etiam fientis indicia tradantur, ut utriusque distinctio clara habeatur. In prima igitur classe fientis empyematis signa perpendemus, quæ ostendunt fientem pepsimum, postquam est factus, & dum è vomica puris vomitus est erupturus. In secunda classe facti signa examinabuntur: & primò quæ sunt empyematis statim facti; quæque vergentis ad tabem. Secundò afferenda sunt quæ puris subsistentiam in thoracis cavitate ostendunt; quæque majorem, vel minorem ejus copiam. Tertiò illustranda erunt pravi empyematis signa. In ultima classe allocanda erunt, quæ unicuique empyematum generi congruunt. Exordiamur à prima classe.

Fientis puris signum est *rigor cum acerbis dolore*. Nam & cum pus factum est adhuc vomica inclusum, fit rigor, cujus denominatione *rigoriferum empyema* dicitur, quod nondum effusum: sed distinguitur rigor fientis à facto; quoniam rigor fientis est cum dolore acerbis, rigor vero facti est cum sola gravitate. Fit in fientis rigore dolor acerbis ob partis distensionem, quæ phlegmonici humoris in pus mutatione sequitur. Sed notandum quod à paucis observatum, rigorem qui internum sequitur pepsimum esse *inequalem*, & *inordinatum*: ita enim distinguitur rigor periodicus, & criticus à vasis in febribus ab eo, qui ex ulcere, vel apostemate; ille enim ordinatus, & æqualis est, hic vero inordinatus, & inæqualis. Redarguit Mercatus Practicantes, quod inter fientis puris signa pro dolore gravitatem reponant, quæ non est nisi in facto. Deceptus tamen est Mercatus, cum nullus Practicantium gravitatem ponat pro signo fientis puris, cum nullus eorum signa proponat nisi facti empyematis. Præter rigorem in fiente pure futuri empyematis proponitur & *tussis sicca*, quam etiam contingit fieri post suppurationem, ut solus Auctor apud Philonium observavit, cum hoc tamen discrimine, quoniam dum pus conficitur, tussis est sicca cum ratione, cui humiditas succedit confecto pure. At sicca tussis in empyemate est sicca cum falsa quiete, cum enim sit prius humida præter rationem fit sicca, & quiescit. Mercatus quoque inter signa fientis pepsimi *pulsatorum dolorem* numerat ob inflammationis vehementiam. Quem tamen in pleuritide, & peripneumonia exsuscitari Galenus omnino negavit 2. de loc. aff. 3. cui & praxi respondet. *Pulsus quoque hecticus* fiente pure fieri vult Mercatus, qui tamen eodem in loco inæqualem, & ferrinum fieri statuit, talis vero non est hecticus. Eodem tempore quo suppuratur inflammatio, conspicuum est, respirationem talem fieri, qualis inflammationis speciem sectatur. Verum enimvero facti puris, & è vomica erupturi signa à nullo, præterquam à Mercato proposita, nec tamen omnia. Etenim Hipp. in Coac. de Pleurit. tex. 36. & 37. scripsit, ante vomica ruptionem necessario fieri *dolorem, dyspnœam, & ptyelismum*, Mercatus vero ptyelismum maxime necessarium omisit. Qui fit, quam in vomica distensione, antequam rumpatur, resudat puris ichor, qui ptyelismum promovet. Dolor autem est, quam in puris confectione acerbior, tunc enim membrana magis distenditur. Dyspnœa est, quæ in dolentibus, & angustis parva, & densa cum transitu ad oppositas differentias, ut ex methodo apparet. Adnotavit Mercatus spiritum offendi, hoc est, superinspirari, hic enim est spiritus offendens, ut in methodo docuimus. Ait & ægros in sermonis proprietate conturbari, quam festinationem in loquela Valescus vocavit, delirium intelligens. Succedunt signa effusi puris *statim & continuo*, ut aiebat Duretus, hoc est confe-

Signa empyematis duplicia.

Signa fientis empyematis.

Rigor cum acerbis dolore.

Tussis sicca.

Pulsatorius dolor.

Pulsus hecticus.

Signa facti puris.

Ptyelism.

Dolor.

Dyspnœa.

Spiritus offendens.

Festinatio in loquela.

Ulcero credamus, quam non est syncerum. Sequitur ex ordine *ulcerosum empyema*. Ulcerosum appello, non phthisicum, vel tabificum cum non tamen ex pulmonis, sed etiam thoracis ulcere fieri possit, ut est apud Philonium. Tabificum verò illud est, quod aut antecedit, aut subsequitur pulmonum ulcus. Etenim ex phthisi empyema factum vidi, pure non se per os expurgante sed in thoracis spatio inani stagnante: quod idem nullam sequitur suppuratam inflammationem. Id verò quod fit ex inflammatione, tabificum efficitur, nisi suo tempore expurgetur. Enimvero præter posita genera accedit quod *pulmonicum* dixi, quod quidem non habet suam collectionem in pectoris cavitate, sed in ipso pulmone, cujus causa pulmonicum dicitur, & quamquam ratione loci non sit legitimum empyema, tamen & ratione materiæ ex qua producitur, & ratione modi, quo pus in pulmone colligitur, ferè legitimum est dicendum. Fit enim, cum substantia pulmonis, uno in lobo, aut pluribus pure oppletur sine ulcere, ut pus haud in vomica, sed in bibula pulmonis substantia contineatur. Sapius enim in Cadaverum sectione tale empyema observavi, ut ante annos in Magnate Italo, cujus pulmo sinister totus resiccatus erat, dexter verò pure turgidus, & phlogosi affectus, qui propterea siticulosus admodum, emaciatus, oreque dextera sui parte toto ulceroso jampridem reddito, obiit. Et Mantuæ anno 1628. hoc idem empyema in circulatoris corpore secto visum est, cujus sinister pulmo pariter totus exiccatus, & ferè consumptus erat, costis & dorso coagmentatus, cujus coalescentiam hætenus majorem non vidi, dexter verò in inferiori lobo dorsum, & diaphragma respiciente totus pure canulento, tumidus erat citra ulcus, ex quo aperto, cum ex abscessu quodam, pus erupit copiosum. Sensim verò pus in pulmone colligitur, idem nec peripneumonia signa affert. Sitiunt autem impensè per longum tempus, qui hoc modo laborant, lingua eorum rubet, & arefcit, os ulcerosum nonnullis redditur; sæpius adveniente phlogosi maligna febre pereunt; alii lenta febricula tabescunt, macrent, & marcent, mala è directo rubet per intervalla, & æquè super utrumque latus cubare videntur. Hoc empyema fortasse Hippocrates intellexit in Coacis, cum in pulmone empyemata fieri scripsit: cujus distinctionem corrupit Duretus permutans hoc modo, *empyemata sunt per pulmonem*, ut extra pulmonem fieri ostendat potius, quam ostenderet. Postremo loco examini dandum est *traumaticum*, de quo Hippocrates in Coac. de Pleurit. tex. 68. in quo hæc: *Quibuscumque sauciatis thorace foris quidem trauma sanescit, intus vero non periclitantur empyemata fieri: & quibus tenera est intus cicatrix, dirumpitur facile*. Non enim coibilis est pleura intus, ut caro & cutis extra, idem vulnus non æquè utraque in parte sanescit. Relicto autem purulento seminario, pus novum gignitur, & colligitur; statimque temporibus fracta cicatrice proficit: & nisi pulmo ulceris labem attraxerit, aut ex vulnere inflicto, aut puris contactu, sanantur ægi interno thoracis inquinamento superato, & fluxu ablato. Inter eos, quos vidi, unus fuit Tonfor Bononiensis, qui ab alio forficibus sauciatus est cassali vulnere. Huic enim fistulosum ulcus ex vulnere ortum sanescere videbatur, & occludebatur, ut nec vi illata turunda apertum servari posset. Post dies aliquot ab occlusionem spontè recludebatur, cicatrice fracta, pulque copiosum exibat. Iterum priori modo occludebatur, & rursus dirumpebatur. Tandem æger remedium auxilio integræ sanitati est restitutus. Sed hoc loco Riolani errorem emungere expedit, qui de empyemate loquens inquit, dari abscessum *epigenematicum*, eo quod venæ pulmonum in exteriora terminentur. Quod tamen ut praxi medicæ, ita anatomicæ repugnat: venæ enim quæ in exteriora terminantur, non pulmonum sunt, sed thoracis internæ ex vena inconjuga, quæ extra cum thoracis axillaribus conjunguntur. Sed de empyematum generibus, & caus. hæc satis,

Traumaticum.

Riolani error de empyemate.

Signa ef-
fusi em-
pyematis.

confestim in thoracis excipulum eructari, de quibus Hipp. loc. cit. tex. 34. Ad tria enim reducuntur capita. Ad ea quæ ab initio apparuerunt. Ad ea quæ superveniunt. Et si quid difficilius ager spiret. Antecedentia signa sunt symptomata inflammationem consequentia, quæ cum morbo nullo modo quiescant, lapsum in suppurationem fieri demonstrant: non quiescunt verò phlebotomia, nec pharmacia, nec diæta, nec parotide, nec crurali abscessu. Signa supervenientia sunt, quæ inflammationi dum suppuratur superveniunt, de quibus supra. Eorum verò, quæ confestim ruptam vomicam consequuntur, unum solummodò proponit Hippoc. Si ager difficilius spiret, in unica difficili spiratione repositum. Quod signum ita non est intelligendum, ut rupta vomica, statimque pure effuso major sequatur respirandi difficultas, sed sensus debet esse, qualem apposit Duretus, si aliquantulum ager difficilius spiret, hoc est, si difficilis respiratio aliquo modo remittatur: effuso enim pure dyspnœa fugax, & leviter pressa ad exiguum tempus succedit: fit & fugax levatio gravitatis; omnia enim statim effuso pure quiescere videntur, & rationem addit Hipp. dicens, Rupta vomica sanus esse videtur sibi Aegrotus: quòd ex loci angustia pus abiit in amplitudinem: ac spiritus, quem spiramus, in pulmone sedem invenit. Est tamen fugax hæc levatio gravitatis, & difficilis spirationis, cum post pejora prioribus fiant. Quare signum, quod omnes ponunt effusi puris, dolorem nempe gravem, non est perpetuæ veritatis. Etenim datur tempus in quo est gravitas, & nondum ruptus est abscessus: & vice versa datur tempus, in quo rupta est vomica, & tamen non est in thorace gravitas admodum molesta. Tempus in quo molesta est gravitas, nondum rupta vomica, est cum mutatio est facta inflammati in suppuratum, pure in vomica, ceu in ergastulo, clauso; ita enim dolori acerbo, qui præfuit in puris confectione, succedit gravitas. Tempus verò, in quo est ruptus abscessus, & tamen non adest gravitas, illud est, cum pus confestim è vomica eripit, pro eo enim tempore quiescit gravitas, quæ tamen paulò post gravior redditur: hæc enim toto suppurationis stadio est dolorum vicissitudo. Dum fit pus dolor est punctorius, & acerbus. Postquam factum est & residet in vomica, dolor fit ex acerbo gravis. Dum vomica pro pure eructando distenditur, rursus dolor exacerbatur. Dum pus effunditur, & confestim ex rupta vomica decipulatur, doloris acerbi, & gravis, ut & aliorum symptomatum, fugax levatio: & idè Gal. I. de dyp. cap. 11. empyema inter vitia indolentia repositum, & 4. de loc. aff. 7. statuit, suppuratos esse quidem orthopnoicos, sed sine calida exsufflatione expirare, antequam exurens febris accedat; quæ post succedere solet, confirmato empyemate. Tandem enim cum thoracis cavitas pure impletur, dolor gravis in thoracis profundo sentitur, & ingravescit, reliquis indies gravioribus pariter redditis. Propterea sicut reliqui Practici non sunt audiendi, qui effuso pure dolorem gravem simpliciter fieri autumant: ita non est laudandus hac in re Mercatus, qui effusi puris signum simul sine distinctione esse statuit, dolorem remissiorem, & gravitatem in profundo thoracis. Hic alia oritur in signorum serie ordinanda confusio, cum Practici omnes confundant nuper facti empyematis signa cum iis, quæ inveteratum, & tabificum aperiunt: quæ tamen ob curationem sunt maximè distinguenda. Signa tabifici empyematis gregatim Hippocrates proposuit in Coacis de peripneum. tex. 33. his. At vero purulenti febres habent interdum leves, de nocte fortiores, ac nihil expuunt commemorabile, sudant circa collum, & jugulum, cavantur oculi, male rubent, manuum vero extimi calent digiti & exasperantur, ungues adunci sunt, pedes refrigerantur, & tument, pustula toto erumpunt corpore, cibos habent facessere: atque hæc suppurati signa sunt inveterati. In secunda signorum classe reponuntur, quæ puris in thorace existentiam indignant, de quibus solus Hippocrates sufficienter egit loc. cit. tex. 66. & miror recentiores hunc locum non examinasse in his signis perpendendis steriles admodum. Sunt hæc signa, lateris inæqualitas, calor, suspensum gra-

Signa tabifici em-
pyematis.

ve. Lateris quidem inæqualitas his verbis significatur, quibus intumuit latus; latus enim quod tumet, puris eo in latere subsistentis signum præbet. Calor quoque qui vel est à pure recenter cocto, & collecto febrilis caloris impressionem retinente in nuper nato empyemate, vel ab eo, quod vetustate putrescit, ejusdem puris eodem in loco divertentis, quo calor ejus redundat, subsistentiam demonstrat. Calor verò & tactu percipitur, & facto experimento. Experimentum à quibusdam non rectè est positum, ut à Capivaceo, qui linteam madidum solum thoraci applicat, & à Massaria, qui filum madidum. Rectè autem id posuit Valescus, qui filum apponit cum bolo armenico, seu luto rubeo aqua diluto imbutum: qua enim parte thoracis citius exsiccat, ei pus educendum subest, eaque pars pyrotico, vel ferro est aperienda. Bolum rubrum erythriadem terram nuncupavit Duretus ex Hippocratis sententia de pleurit. tex. & comm. 34. Ad hæc subsistentis puris signum accedit suspensa gravitas, ægro in sanum latus decumbente, ex hujusmodi enim decubitu incumbit pus ex purulento latere in mediastinum, ut quid suspensum grave è parte affecta in oppositam esse videatur. Et hoc in loco videntur objurgandi, qui faciliorem decubitum ajunt esse, qui sit super latus ægrum, laboriosiore, qui super sanum. Non enim sententia est Hippoc. ægrum facilius cubare super latus purulentum, propterea quia statuat gravitatem suspendi, ac librari in latus sanum, in quod æger reclinat. Nam ut egregiè Duretus in hoc commentario, æquè molestus est in utrumque latus decubitus, illic enim suspensione dolorifica, hic autem oppressione tussifera æger cruciatur; idè uterque decubitus est æquè molestus. Facilius est, qui in dorsum, cum supini jacent ægri. Nec valet Valesci ratio, membra appodiata magis, quàm suspensa quiescere: non enim minùs molesta est in idem latus oppressio tussifera, quàm in oppositum suspensio dolorifica. Est namque saltem pro hac parte eadem empyematis ratio, quæ phthiseos: qua enim parte ulcus est in pulmone, eadem molestior est decubitus ob oppressionem tussiferam. Dispar tamen ratio est phthiseos, & empyematis in decubitu super oppositum latus; in phthisi enim nulla est dolorifica suspensio, & longè facilius in oppositum reclinant ægri, quia nulla sequitur mediastini compressio, quemadmodum in empyemate. Expungendus est quoque error, quem subeunt Practicantes in recensendis signis puris subsistentiam in uno, vel in alio latere indicantibus, hoc enim fluctuationem esse ajunt, & fragorem, qui sentitur, dum æger hinc inde recumbit; quo enim latere fluctuatio, & sonitus percipitur, eodem pus stagnare inquit. Verùm Hippocrates hanc puris fluctuationem, ut infra dicemus, pro signo posuit minorem puris copiam indicante, non ipsius subsistentiam absolutè demonstrante: nam datur empyema, cujus nulla est fluctuatio, ut Hippocrates eo tex. 70. aperuit. Neque sentitur strepitus, & fragor ob simplicem ægri motum spontè factum ex uno in alterum latus, ut communiter supponunt. Cum Hippocrates jubeat concutiendos esse ægri humores, ut strepitus audiatur, quod non juberet, si sola ægri in latus procumbentia sufficeret. Quamobrem stantis puris sunt tria proposita. His ejusdem classis finitima sunt, quæ puris copiam pandunt, de quibus Hippocrates loco proximè citato, hæc autem ex unico habentur strepitu, qui in concussione thoracis auditur; humeris enim, vel præcordiis concussis si strepitus multus sentiatur; paucioris puris est signum, qua parte, & latere id existat pro ratione signorum superius positorum. Dummodò, subjungit Hippocrates, facilius spirent ægri, & melius sint colorati. Quod quomodo sit intelligendum illud dummodò facilius ægri spirent, non declaravit Duretus, qui secundum tamen exactissimè demonstravit. At namque facilius agros spirare, quia thorax concussus uno in latere murmurat: qui tamen non est sensus Hippocratis, nec mysterium. Si enim ubi est paucius pus ex majori borborygmo, ibi facilius est pro minoris puris copia respiratio, non subjunxisset Hippocrates, dummodò facilius ægri spirent. Necessè igitur est dari unum calum, in quo sit multum murmur cum majori puris copia, quàm in alio in quo

Signa existentiam
puris in
thoracis
cavitate
ostendentia.

Experimentum puris
in thoracis
cavitate.

Fluctuatio
subsistentie
puris signum
absolutè
non est.

Signum
puris copiosius.

quo sit minor strepitus. Est autem hic casus, cum pus copiosum in cavitate thoracis per arterias in pulmonem subvehitur; hujus enim transumptione in hoc minor est puris in thoracis cavitate subfistens copia, quam in eo, in cuius pectoris cavo pus totum residet, quodque relatum ad totam alterius divisam copiam est parcius. Quo in casu constat, majus murmur in priori cicri ex concussione, quam in altero; non inde tamen ex majori strepitu minor puris copia colligitur, eo quod aeger difficilius spiret propter puris in pulmones transitum. Qua de causa alteram adjecit conditionem, & melius sint colorati, totius scilicet, non solius faciei, colore, ut scilicet non livescant: livor enim non paucioris puris, utpote in pulmonem se traicientis, est indicium. Ut ergo hoc signum verificetur, ex multo strepitu minorem saniei quantitatem indicari, necesse est, has duas adesse conditiones, ut aegri prater fragorem facilius spirent, & sint melius colorati. Adnotandum porro est, differre strepitum à stertorosa respiratione: strepitus enim est, qui paucioris empyematis est signum pure in thoracis cavitate agitato, estque bonum signum: at respiratio stertorosa est, quæ sit ab irrita efflatione, ubi sputum ferret ad imum laryngem, ibique cumulatam suffocationem infert: hanc enim Hippocrates intellexit, cum de pleuritide loquens strepitum in thorace fieri malum esse hariolabatur, de qua stertorosa respiratione plura in methodo. Contra verò, quibus concussis, aut nullus, aut saltem exiguus sit strepitus, sed ejus loco fortis dyspnœa, unguetque lividi, his thorax est pure plenus, & desperata est salus. Pro forti autem dyspnœa parvam, & densam intelligit, quam Valescus anhelitus *constrictionem* vocavit. Et huc spectat ille tex. Hippocratis 62. *orthopnœam faciunt hydropiformia dura*. Fit enim orthopnœa, cum totus thorax pure est oppletus, hydropi similis in utriforimi thoracis totius figura; unde citò aegri moriuntur, facilis enim est suppuratorum suffocatio, tum ex puris copia, tum ex virium imbecillitate ex 4. de loc. aff. 7. Pravi denique empyematis signum posuit Hippocrates de pleurit. tex. 57. in hac classe à nobis repositum. Prius tamen est sciendum, pro empyemate pravo intelligendum fore, quod ex sua natura est bonum, puris scilicet confectione, cujus causa febris quievit, per accidens verò sit pravum, eo quia non expurgatur: inuis enim cunctando putrescit, ut quamvis confectione sit optimum, corruptione tamen fiat pessimum. Hujus pravitatis unicum signum proponit *ephydrosin*, hoc est *sudatiunculam*: quæ cum sit duplex in toto, & partibus circa jugulum, & pectus, posteriorem intelligit; hæc enim illa est sudatiuncula, quæ puris ad corruptionem moram tendentis arguit. Addit Duretus *horrorem* sudatiunculæ hujus comitem, quæ pravi empyematis est index. Sequitur ultima signorum classis, quæ empyematum generibus congruunt. Facile verò est ex prægressis affectibus lethargicum, peripneumonicum, pleuriticum, hæmoptoicum, anginosum, & tuberculosum agnoscere. De catarrhoico, traumatico, & pulmonico quædam præcipua attulit Hippocrates non prætermittenda. De *catarrhoico* quidem tex. 41. hæc protulit. *Qui futuri sunt purulenti*, nimirum à pituitæ falsæ prolapsu sputiam peripneumoniam excitante, *primum quidem salsa, mox dulciora expuunt*; salsa quidem ob pituitæ putredinem, vel feri biliosi cum pituita mitionem: dulciora verò mox, quia pepasmo salsa, & amara dulcescunt: quæ tamen, nisi expurgentur, rursus falsuginosa, & tabifica redduntur. Idem præcipit Præceptor empyematis catarrhoici curationem à caput siccanribus, & repurgantibus fore inchoandam. De *pulmonico* hæc ponit signa tex. 61. *collapsam appetentiam cum cardialgia*, quam Duretus ait pendere ab impuritate hepatitidis, unde proripit serum feritate pessimum ad os ventriculi. Ego potius ab impuritate pulmonis empyematici œsophagum mutuo contactu irrigantis; quin etiam ob ichorem saniosum per nervos sexti conjugii à pulmone ad os ventriculi instillantem; nervorum enim est sympathica communio inter pulmonem, & ventriculum; inferiorque

pulmonum ala usque ad ejus orificium descendit. Ad quid enim hoc loco de epatide, ubi de pulmone purulento? Subjungit Hippoc. *sudorem cum facie rubicunda*. Et pro sudore sudatiunculam intelligit circa pectus, & jugulum, ibi enim morbus ubi sudor. Faciei rubor adest, quoniam in hoc empyemate pulmo ipse est affectus. Neque illa est ratio, quam Duretus affert, quia *mala rubent*, est enim principii petitio, si facies rubet, constat malas rubere. Addit Hippocrates *alvum liquidam*. Subdit Duretus ob cacopragiam ventriculi, & hepatis, ut supra refutatam hepatitidem sibi suadeat. Nos alvum liquidorem putamus ob saniosum ichorem, quem pulmo in ventriculum eructat. Sed *Traumatico* pro colophone: cujus causam potius quam signum attulit Hippocrates; hoc enim, cum ex vulnere traiciente, inductione conspicuum: causam verò in pleuræ cicatricem refert non perfectè conclusam. Hæc de signis syllogisticis.

C A P U T VII.

De Prognosticis. Et primum de eventu ex empyematibus: potissimum ex difficili respiratione.

DE prognosticis empyematum scripturus, sumpta occasione à dictis de difficili respiratione, servabo hunc ordinem, ut de ipsorum eventu primum, post de ipsorum criticorum dierum supputatione sermo instituat, ab eventu facto exordio, qui triplex est, ad bonum, & ad malum certus, necnon anceps: est enim empyema medium inter perfectam crisin, & desperatam salutem; idem eventum habet in utramque partem. De certo eventu ad bonum prius loquar, ut quale sit curationis capax empyema cognoscatur. De hoc verò Hippocrates tractavit in Coac. de pleuritide, & peripneumonia tex. 38. & 7. Epid. in historia Metonis, quem nostris oculis objecit Hippocrates tanquam typum illius empyematis, quod est capax curationis. Evasuri ergo empyematis signa sunt. Primum ut *febris à ruptione discedat*, foco febris extincto, neque ullo superflite in pulmonibus pyreumate post factum empyema cum facilitate aeris inspirandi. Secundum, ut *ager cibos concupiscat*, ortam enim appetentiam plurius facit Hippocrates à ruptione vomica. Dum enim pus vomica continetur, est inappetentia ob saniosum ichorem œsophagum irrigantem. Tertium signum est *libera, & liberalis anacatharsis cum probo pure*. Quartum *pauca, & figurata alvi excreta continet*, bene constituta naturali œconomia, quæ huic prognosi negotii plurimum faceffit. Hæc in Metone, idem sanatus. Cæterum mali, & mortiferi eventus signa reposita sunt in tex. 39. non tamen omnia. Quæ ibi, hæc ipsa post vomica vomitum. *Febris, sitis, cibi fastidium, pus lividum, aut viride, spumofum, fervidum: & alvus liquida*. Observanda verò maxime est illa particula disjunctiva *aut*. Quoniam non ex eadem causa proveniunt pus lividum, & viride: sicut viride, spumofum, & fervidum. Etenim lividum est, quoniam ex nativi caloris morticinio pendet. Viride quod nondum emortua parte, sed adhuc incendio exurente: quod idem sine distinctione *spumofum*, seu bullatum, & *fervidum* dicitur. Observanda est *alvus liquida*, non enim purulentam significat excretionem, qualem in tex. 67. ut infra aperiam: sed pro alvo liquida eam intelligit, quam *profusam* alibi vocavit, nutritiis partibus ad marcorem tendentibus, quas propterea tædet sui officii. Inter signa quoque lethalia tex. 47. *pus cænosum* reposuit, ac fædi odoris, quod concutiendo educitur, *cænosum* vocat Valescus. Ad quid tamen cænosum, cum lividum posuerit? cænosum enim amurcæ simile est, & ab eadem pendere videtur causa, à qua lividum, nimirum à caloris extinctione & partis corruptione: idem & utrumque est fædi odoris. Differunt in pravitate secundum magis, & minus, ut enim viride est livido minus, ita cænosum est livido magis pravum; arguit enim majorem corruptionem, ut per lividum ad cænosum transitus fiat, sicut ad lividum per

Strepitus à stertorosa respiratione differt.

Signum gravi empyematis.

Signa uniuscuique empyematum generi congruentia.

Prognostica empyematum.

Eventus certus ad bonum in empyemate.

Eventus malus.

Pus lividi & cænosum differentia.

per viride. Differunt & excretionis modo: lividum cum etiam absque violenta thoracis concussione, quæ sit per tussim, ab ægro excernitur: cænosum verò non nisi concutiendo educitur, & effertur; propterea cænosum est mortiferæ gangrænæ indicium manifestum. Ex purulenta quoque dejectione perniciosum eventum arguit Hipp. tex. 67. iniquens. *Empyicis à pulmone, pus duci per alvum lethale*, tussi enim, & non alvo pus purgari convenit. Sed cur lethale, si per alvum? fortassis educio non est per loca conferentia? Et augetur difficultas, cum non lethalem, sed salubrem potius per renes educationem puris esse velit, ut Duretus existimat ex Hipp. 1. Epid. qui habet. *Maximum & utilissimum signum affuisse salutis in spe angusta, ob febris assiduitatem, eximium fastidium cibi, & malignam alvi proluvium: quibus repente in stranguriam conversio facta est.* Dari namque strangurias purulentas, abradentesque urinas non nephriticas, sed ex pulmonibus pendentes, & ipse cum Dureto fateor. Vidi namque aliquando nephriticos dolores non ex renum, sed pulmonum affectu inflammativo pendentes ignaros medicos eludentes. Vidi semel omnimodam urinae suppressionem in Nobili Malvagia Hieronymo Bononiensi, quam omnes ex calculo vesicæ crediderunt: & tamen nulla prorsus aderat suppressionis urinae causa in vesica, & renibus, sed in pulmonibus. Vidimus & nuperrimè Bononiæ in Marchione Illustrissimo stranguriam cum intercalari ischuria, quæ calculum in vesica ostentabat, prodibat tamen ex ulcere à pulmone malè affecto, cujus nulla prorsus signa fuere. Propterea scio, magnum esse consensum, & syntimoriam renum cum pulmonibus, sæpius ad interitum, raro ad salutem. Tamen quæ causa est, ob quam Hippocrates empyematici puris expurgationem per alvum lethalem esse astruit, salubrem, quæ per renes, immò hanc alterius sanativam? dubium sanè est non contemnendum; quæque sit huius confortii ratio, & per quas vias. Mercatus enim huic Hippocraticæ sententiæ contrarius esse videtur, qui æque per ventrem ac per renes empyemata scilicet expurgata se vidisse attestatur. Causam referendam esse reor in vias, per quas pus & ad renes, & ad intestina derivatur: brevior enim ac tutior est, quæ per renes à pulmonibus. Per phrenicas enim venas & arterias facile potest ex thorace ad renes pus deferri: neque est necesse per viscera hunc transitum fieri; feruntur enim venæ phrenicæ, sinistra quidem ex emulgenti sinistra ad septum transversum, dextera verò ex trunco cavæ, idè potest immediate pus ex thorace in emulgentes emungi. Secus de via ad alvum, ad quam si habeat appellere, est necesse per ipsum hepar transire, indeque per mesaraicas ad intestina se conferre: in quo transitu facile potest puris portio se per gastricam venam ad ventriculum aurigari, ut propterea purulenta colluvie tota viscerum œconomia conspurcetur, & hinc maligna oriatur dysenteria, quæ fractis jam viribus immisericorditer ægrum exercet, ut rectè hoc in loco Commentator. Sed & pravum empyematis eventum hariolatur Senex divinus tex. 58. in quo *surditas* accidit. Huiusmodi enim surditatem *cruentam & nigram* dejectionem minari affirmat, quæ est lethalis dejectio. Nam ut surditas alvum sistit retractione bilis sursum, quæ alvum ciebat: ita hæmorrhagia, vel alvo biliosa prorupta viribus fortibus existentibus curatur 4. Aphor. 60. Quod si vires sint exolutæ, potissimum naturales, ut in empyemate progressio, cujus signum post apparet est surditas, cruenta sequitur dejectio, nigraque, qualis est sanguis niger, ut rectè Hippocrates & Galenus 4. aphor. 23. Non enim alia ratione existimavit Hippocrates, supervenientem surditatem empyicis cruentæ, nigraque dejectionis lethalis esse signum, nisi ut vitium jam effatarum ob morbi longitudinem est indicium. Ad hæc eventum infelicem prælagire ait Hippocrates tex. 48. *per spicillum*, cum intra latus apertum inditum à pure, tanquam ab igne coloratur, indicium enim est puris feritate acerrimi. Cum enim ex sputo, alvo, cæterisque prognosticos consilium misisset Hippocrates, etiam ex aperto pectore signum puris expiavit. Cumque ætas diversa majus, minusque periculi adferat, ut

Nephritici dolores ex pulmonum affectu.

Surditas pravi empyematis signum.

una quidem magis in uno empyematis genere, alia verò in alio: propterea tex. 69. ætatum, ac empyematum diversorum periculum docet. *Seniores enim à peripneumonico facilius, quam Juvenes periclitari ait.* A traumatico autem facilius *Juvenes.* Et ratio est, quia in peripneumonia, & ejus empyemate vires desiderantur ad anacatharsin, quæ in Senibus facile labascunt, non ita in Juvenibus. At in traumatico empyemate faucii senes facilius curantur, cum ex eorum vulnere non tanta fiat, ut in Juvenibus inflammatio, idè nec tanta actualis suppuratio. Hæc de utroque eventu certo. Nunc de *incipiti*, de quo hæc Hippocrates de Pleuritide tex. 4. in Coacis. *Quibus autem signa quædam adsunt prædicta, quædam verò absunt, alii moriuntur; alii post tempus longum servantur.* Hanc verò prognosin unica alvus liquida variat. Si enim pus pravum sit cum febre, & reliquis potissimum cum alvo liquida, actum est de empyemático. Si verò cum puris, & febris calamitate adhuc supersit œconomia naturalis integritas, nec alvus sit liquida, post longum tempus æger servabitur. Quod si cum alvo naturaliter constituta pus sit laudabile cum reliquis signis in pravitate remissioribus, spes aliqua sanitatis emicabit. Observa signa diagnostica empyematis ad tabem esse prognostica ad perniciem, & quæ pravitatis empyematis ex sudatiuncula, ad malum eventum. Hæc de triplici eventu empyematum.

Eventus empyematis anceps.

CAPUT VIII.

De Supputatione dierum criticorum in empyematibus, In ordine ad prognosin.

Postquam varios empyematum eventus medicali lance libravimus, remanet, ut tempora eventuum perpendamus, quibus sunt empyemata, tumque ad salutem, tum ad interitum, cujus via per ipsam tabem sternitur. Sunt verò hæc tempora dies critici, quorum cognitio, ut Medico admodum necessaria, ita obscura, & à nemine declarata, seu ad methodum revocata. Pro qua re assequenda præmittendum, hæc tria se consequi, *metaptosin*, seu mutationem inflammationis in suppurationem, *ruptionem*, & *anacatharsin*, seu expurgationem, quam, nisi sequatur, tabes consequitur: & hæc tria ita vicissim se consequuntur, ut finis unius sit principium alterius; finis enim suppurationis est principium ruptionis, huiusque finis expurgationis principium exitus: quæ nisi sequatur aliquo modo, via est ad tabem, & ad interitum. Propterea videndum est, quot & quales sint suppurationis empyematum dies. Quot & quales ruptionis. Quot & quales anacatharsicos. Sed ulterius observandum. Suppurationem empyematum aut esse cum ruptione, aut sine ruptione. Suppuratio cum ruptione est duplex, propria, & impropria. Propria est illius suppurationis, quæ est cum vomica, quæ intra thoracis cavitatem frangitur: ruption enim propriè de vomica dicitur, quæ est phyemate inflammatorio. Hinc metaptosis vera dicitur esse illa, quæ in dolorificis malis, peripneumonia, & pleuritide. Quod dicitur ad differentiam empyematis tuberculosi, cujus ruption est tuberculi crudi, non vomicæ. Propria ruption illa est etiam, quæ cum sit vomicæ, sit post suppurationem, ad differentiam ruptionis, quæ in empyemate hæmoptico, in quo ruption venæ sit ante suppurationem. Sed propria etiam est, quæ sit intra thoracem, ad differentiam ruptionis, quæ suppurationem subsequitur extra thoracem in empyemate traumatico, cum cicatrix rumpitur. Ceterum suppuratio sine ruptione, aut est cum translatione, seu transumptione materiae morbificæ, ex pulmonibus nimirum in cavitatem thoracis, aut sine transumptione. Suppuratio cum translatione sit in empyemate catarrhoico, in quo sine præcedente inflammatione pulmonum distillatio in cavo pectoris suppu.

Suppuratio empyematum, aut cum ruptione, aut sine est.

suppuratur, materia per pulmones in thoracis excipulum decapulata: si enim suppuraretur in pulmonibus, non esset sine inflammatione, & consequenter sine vomica ruptura. Suppurari autem absque inflammatione pulmonum distillationem à capite in thoracem, satis comprobavit Mercurialis 7. Aphor. 38. A translatione autem hac rejicienda sunt empyema lathargicum, & anginosum, quia non sine peripneumonia suppurantur, idè & in utroque suppuratio fit cum vomica ruptione, sicut in peripneumonia. Porro sine translatione suppuratio contingit in empyemate ulceroso, & pulmonico: priori quidem, quoniam nulla est transumptio, ubi ex thoracis, vel pulmonum ulcere pus colligitur: posteriori autem, quoniam pariter nulla est translatio, ubi suppuratio colligitur ea in parte in qua generatur, pulmonum videlicet substantia. Quastante empyematum reali distinctione, dico, dies criticos ad prognosin ita fore supputandos. Et primò quidem in illis empyematibus, quorum suppuratio fit cum germana vomica ruptione; hujusmodi enim sunt, quæ in acutis utpote inflammatoriis fiunt. Acuti autem morbi sunt, aut peracuti: & utrique exactè, & non exactè. Sunt & acuti ex decidentia. In peracutis axactè non cadit suppuratio ob nimiam eorum brevitatem, terminantur enim in quarta, ni fiant peracuti non exactè, aut acuti exactè: ut angina, quæ quamquam ex sua natura sit peracutus exactè, tamen ob ejus in pulmones conversionem fit peracutus non exactè, cum post ejus conversionem septem dierum spatium jugulet ex 5. Aphorismo 10. Quos si effugerit, suppuratiōis spes assurgit juxta Aphorismum, qui habet. *Quibus ex angina in pulmonem fit mali conversio, si intra dies septem moriuntur: si vero hos effugerint, purulenti evadunt.* Sed quora die hæc suppuratio? fortassisne post septenos? Ita certè post septem dies fieri incipit suppuratio, facta supputatione dierum septem, non ab anginae initio, sed ab ejus conversione, qui propterea erunt *undem* totius morbi. Non enim ait Hippocrates, post septem dies suppurari, sed *intra septem*, ut septem sint translationis, & præcedentis anginae quatuor, qui simul undecim dies constituunt. Incipiet ergo in peracuto non exactè ob translationem suppuratio in undecima die. Ruptio cadet in 17. aut 20. & ita suppuratiōis aut septem, aut novem dies erunt. Et ratio est, quia si acutorum exactè suppuratio non transgreditur diem vigesimum, si incipiat fieri post 14. aut *celerius*, hoc est in 17. si pus generari incipiat in undecima, ut patet ex Coacis de pleuritico. tex. 36. & 37. Eo magis in peracutis non exactè ob peracuti exactè translationem ruptio cadet vel in 17. vel in 20. hæc quidem, quæ erit nona ab initio suppuratiōis: illa verò quæ septima. *Critus* enim ruptionem fieri vigesima, Hippocrates de 17. intellexit, ut rectè Duretus in Commentario. In peracutis ergo non exactè ob translationem ut plurimum suppuratio erit septem dierum, & ruptio accidit in 17. Potest & suppuratio esse novem dierum, ut ruptio cadat in 20. sed hoc videtur esse magis congruum exactè acutis, quam non exactè peracutis, ut in illis tardior, in his celerior tum suppuratio, tum ruptio. Sed sciscitaberis ex me, num peracutus non exactè per se sine alterius mutatione ita possit suppurari, ut post septem totius morbi suppuratio incipiat, & in 14. absolvatur, cui eadem die circiter ruptio succedat? Dico fieri posse, non tamen apud Hippocratem exemplum inveniri, nisi de peracutis non exactè post alius conversionem, ut de angina dictum est. Propterea illud *celerius ruptionem fieri*, quod Oraculum protulit tex. 36. de 17. tantum, & non de 14. est intelligendum. Suppuratio enim fit ejus, quod ut plurimum succedit. Canon tamen pati potest exceptionem, & aliquando deroganda est fides theoremati, quoniam puris conficiendi celeritas posita est in calore cum humoris, tum partis; tarditas verò è contrà; idè quò calidior pars & humor, eo celerior est suppuratio, & consequenter ruptio, & è contrà.

Suppuratio
dierum
criticorum
ad prognosin
in empyematibus.

Suppuratio
in peracutis
non exactè.

Sequuntur *exactè acuti*, qui pro termino habent 14. quales sunt pleuritis, & peripneumonia, quæ potissimum in suppuratum converuntur, de quibus geminis affectibus ex professo egit in Coacis Hippocrates. Horum verò suppuratio aut incipit die 11. aut 14. Si 11. novem dies habet suppuratiōis. Si 14. septem. Ita ut ruptio vomica cadat in 20. Potest & cadere in 17. si inchoata sit die 11. Hoc tamen rarò fit, quoniam Hippocrates de peripneumonia in Coacis tex. 27. ait peripneumonici *tandem exactius 14. diebus* sunt purulenti. Et cum tex. 35. ait, *plurimæ autem suppuratiōes rumpuntur, aliæ quidem vicenum dierum*, loquitur de acutis exactè, quorum suppuratio est post diem 14. & ruptio in 20. qualis sunt pleuritis, & peripneumonia. Sunt verò 20. dies ab initio totius morbi, & non ab inchoato pure, quia sic non essent viginti, sed 34. Idè Duretus tex. 19. non rectè posuit, metaptosin phlegmones in suppuratum fieri *intra* dies 14. sed *post* 14. ex 5. Aphorismo. Quia si suppuratio inflammati fieret intra 14. dies, hoc est spatio 14. dierum, ruptio cadet in 28. Similiter non rectè aposuit *intra vigesimum* ex Aphorismo 7. enim terminus intra 20. ab Hippocrate suppuratiōis distillationis conceditur, quippe quæ intra dies viginti, hoc est viginti dierum spatio, suppuratur: & non mutationi pleuritidis, vel peripneumoniae in suppuratum, quæ non intra 20. sed intra 7. vel 9. dies celebratur, hoc est 7. vel 9. dierum spatio. Rumpitur & in vigesimo, ut dictum est. Ita Hippocrates de Merone 6. Epid. 84. retulit circa 7. aut 9. *calorem cessavisse*. Pro qua 7. & 9. non intelligit 7. aut 9. ab historia morbi, ut credidit Valesius, sed septimam, aut 9. ab inchoato pure, quæ est 20. juxta suppuratiōem superius factam. Hippocratem verò non intelligere 7. aut 9. ab initio morbi, seu à prima, patet, quia ponit vomica ruptionem in 40. Idè, si 7. aut 9. à prima in Metone factum fuisset pus, ut voluit Valesius, stationem in vomica habuisset à 7. vel 9. usque ad 40. quod dici non potest, non enim tanta in morbo exactè acuto mora puris in vomica esse potest sine tabis labe. Quare pro 7. aut 9. intelligenda est 20. ab historia morbi. Ut neque absoluta esset puris generatio, sicut eidem placuit Valesio, sed tunc tantum incepta, absoluta verò circa pharmaci exhibitionem, à quo rupta est vomica in 40. Ut propterea casus Metonis sit referendus ad suppuratiōem, quæ fit in non exactè acutis, de qua infra, & quamquam Hippocrates referat, Calores in Metone cessavisse in 7. vel 9. quod facti puris indicium esse solet: tamen de calore inflammationis id est intelligendum, non de calore qui suppuratiōem sequitur, ut ex sequentibus symptomatis post 7. & 9. ab Hippocrate recensitis colligi potest, quæ puris confectionem sectantur. Hæc de Metone adijcere volui, quia locus Hippocratis est admodum difficilis, & ut suppuratio dierum in exactè acutis proposita magis elucesceret.

Jam succedunt *acuti non exactè*, hi enim cum pro termino diem 20. habeant, ni intra hunc terminum expurgentur, post vigesimam suppurari incipiunt, ut supra de Metone dicebatur, ut vomica ruptio cadat in 40. velut ex Hippocrate colligitur in Coacis de peripneum. tex. 35. cum habet, *aliæ verò quadraginta*. Quo in Commentario Duretus supputationem format, quæ nec declarari, nec confutari potest, cum non possit aliquo modo percipi. Dicamus nos, acutos non exactè totius morbi vigesima judicari, & cum non judicentur, post vigesimam intra viginti dies, hoc est viginti dierum intervallo, suppurari; ita ut vomica cadat in 40. Prout enim acuti simpliciter tribus septimanis continentur, duabus per conjunctionem, & tertia sine conjunctione, ut rectè Mercurialis. Ita metaptoseos tres aliæ esse debent, quæ à pure inchoato viginti dies integrant, & quadragessimam totius morbi. In his ergo suppuratio fiet à 20. usque ad 40. Et hoc loco non prætereundum Dureti dictum capta sanè durum tex. 19. dum inquit, Hippocratem

In acutis exactè.

Suppuratio in acutis non exactè.

tem eundem metaptoseos, & anacatharseos terminum posuisse, 40. scilicet diem. Si enim intelligit, 40. diem ita esse anacatharseos terminum, ut metaptoseos, fallitur, tunc enim anacatharsis incipit, quando desinit metaptoxis, eadem scilicet die 40. hoc modo ergo anacatharseos terminus idem esse non potest, qui metaptoseos, alioqui cessaret anacatharsis dum, inchoaret, quod est absurdum. Si verò intelligat tot dies ad anacatharsin requiri, 40. nimirum, post ruptionis, & suppurationis tempus, quod est circa 40. totius morbi, rectè ait, de qua re enucleatius infra. Veruntamen acuti non exactè, qui post 20. suppurantur, & rumpuntur in 40. in duplici sunt discrimine: alii sunt cum alterius conversione: alii sine. Qui sine conversione, sunt pleuritis, & peripneumonia, cum vel ob materiæ resistantiam vel temporis, vel temperamenti, vel alterius similis morbi acutiem obtundentis, neque intra vigesimum expurgantur, nec nisi post vigesimam suppurari incipiunt, utpotè ab exacta illa acutie, cujus terminus celerior est ad 14. delinantes. Unde fit ut eorum tardior metaptoxis celebretur, & in crudioris humoris pepasmo 20. dies absumantur. Acuti verò non exactè cum conversione sunt, ut lethargus in peripneumoniā conversus, ob quam purulentos fieri lethargicos, & viribus non effractis salvari, scripsit Hippocrates 1. *Coac. tex. 145.* Ut plurimum enim migrat lethargus in peripneumoniā post septenarium, in qua duæ absumuntur septimanæ, ut quæ 14. est ab ejus ortu sit 20. totius morbi, à qua suppurari incipit, ita ut lethargici empyematis ruptio accidat in 40. nec citius, quia lethargi materia est alicujus resistantiæ. Lethargum septima die transire in peripneumoniā ex Hippocr. colligi potest, qui 2. de morbis etiam à Capivaceo adducto docet, lethargum interficere in die 7. & si hunc pertranseat, hominem sanari: at lethargicorum qui sanantur, servantur, quia suppurantur ex eodem Hippocrate 1. *Coac. citat.* Ergo lethargus in peripneumoniā migrabit die 7. quæ lethargo est minus periculosa; Et hinc discrimen colligitur inter empyema lethargicum, & quod verè, ac per se est peripneumonicum. Illud enim non nisi post 20. diem suum sortitur pepasum, & ruptionem nisi in 40. At peripneumonicum ante, & post 20. suppurationem admittit, prout materia est magis, vel minus tenuis, & crassa, minoris, vel majoris resistantiæ: & peripneumonia magis, vel minus acuta, exactè, vel non exactè.

Sed & in acutis ex decidentia investiganda est critica dierum supputatio ex fatali rupturæ die habenda. Rupturæ autem dies est sexagesimus juxta decretum Hippocratis nonnulla etiam sexaginta: & loquitur de rupturis quæ in peripneumoniis, & pleuritidibus contingunt, in quibus cum ruptio non fiat in die 40. usque ad 60. protendi est necesse: nam empyematis celeritas & tarditas celeritatem quoque & tarditatem ruptionis adfert: in tarditate verò & brevitate attenduntur *agri vires, ætas, natura, regio, anni tempus, temperamentum, & humor*: quæ si in motus tarditatem conspirent, ruptionis crisi transmittunt ad diem 60. Quare in his metaptoxis celebrari non incipit, nisi post diem 40. cum morbi acuti ex decidentia esse desierint.

Si enim statim post totius morbi vigesimam eorum suppuratio inchoaret, ut supra de acutis simpliciter diximus, quadraginta essent puris dies, antequam vomica frangeretur, quod sine tabe esse non potest. Quod si Duretus statuit ab Hippocrate ne latum quidem unguem recedens, pus in vomica 34. diebus stabulatum ea mala afferre, quæ empyema inveteratum tabem videlicet: eò magis, si pus in vomica stabularetur spatio 40. dierum, nullus enim hac ratione Empyicus salvaretur. Quamobrem in empyemate, cujus fractura in 60. cadit suppurationis supputatio fieri non potest à 20. totius morbi, sed post terminum decidentiae acutorum, nimirum post 40. si intra illud spatium materia morbifica non expurgeretur, se ad suppurandum sensim disponatur. Quale spatium etiam debet concedi crudiori lethargo. Et hæc est dierum criticorum supputatio in suppuratione, &

Barthol. de Dy/p.

ruptione empyematum, quæ cum vera vomica ruptione sunt.

Verum enimverò quæ sine vera ruptione suppurantur, nullum habent tempus determinatum ruptionis, & suppurationis. Sunt autem hæc quæ ex crudis tuberculis nascuntur ægrè ad maturitatem devenientibus: horum enim maturatio, & ruptio in longum tempus protrahuntur. Exemplum habemus apud Hippocratem de filia Agasis, quæ puella existens densò spiritu ex tuberculo ægrè concoctili laboravit, quod eam muliere, & puerpera existente ex onere crepuit: non enim maturationis, & ruptionis crudorum tuberculorum certa aliqua dierum supputatio haberi potest. Sed & sine vera ruptione fieri dicuntur hæmoptoicum, & traumaticum, ut dictum est. Hæmoptoicum sanè est sine vera ruptione, si ex anadrosi, vel erosione venæ pulmonis, aut thoracis fiat. Si verò pendeat, ut sæpè evenire solet, ex defluxo sanguine à capite, in pulmonibus collecto: cum ex hoc inflammatio sequatur, idcirco ejus supputatio non fit absque vomica, & cum pus effunditur, talis effusio est cum vera vomica ruptione: ac tale empyema symptomata habet, & signa puris fientis, & facti, nec non reliqua quæ in vero observavimus superiori capite. Soler porro hæc vomica intra pulmonem aperiri pure per os tussi elato, & sanantur ægri, cum non fiant veri empyici. Ut superioribus annis contigit D. Ludovico Magistro Fæneratori Bononiensi, qui insigni sanguinis fluore à capite in pulmones laborans, dicto modo in pulmone rupta vomica, & pure per os rejecto, sanitati est restitutus, cujus curationi interfuere Claud. Præceptor meus, Vincenslaus Lazarus, & ego. Suppurationis verò, hujusque empyematis fracturæ talis ferè est supputatio, qualis est acutorum simpliciter, vel exactè, ut de peripneumonia, & pleuritide dictum est. At verò verum empyema hæmoptoicum, quod est ex fractione, vel erosione venarum, aut pulmonum, aut thoracis rarè est sine tabe, nec ejus certa est suppurationis, & collectionis dies. Traumatici autem non brevis est calculus: non enim empyematis rationem sortitur, nisi cum pus, fistuloso vulnere reddito, intus in cavitate pectoris concluditur, cicatrice extra oborta. Sensim namque ex purulento partis inquinamento gignitur, & colligitur, ad minimum viginti dierum spacio, quo tempore turgescere latere interior recluditur cicatrix, sponteque pus effunditur. Post effusionem cicatrix rursus occluditur, eodemque stylo recluditur, & stillat, hocque toties, donec & fluxus sit resiccatus, & correctum partis inquinamentum. Aliquando ob situm in decliviori parte thoracem aperire est necesse.

Succedit empyema quod ruptionis loco humoris translationem habet ad thoracis cavitatem, nam & hoc criticis continetur limitibus. Est autem quod ex catarrho catarrhoicum dictum est. Destillationes igitur in ventrem superiorem intra dies viginti suppurari scriptum reliquit Hippocrates 7. *Apho. 38.* hoc est *viginti dierum spacium.*

Nonnulli autem, quorum Mercurialis in comm. meminit existimantes, Hippocratem de distillatione unà cum inflammatione loqui, dixere, divinum hominem hunc suppurationis terminum tanquam ultimum apposuisse; non quia tamen distillatio citius suppurari nequeat, nimirum 14. vel 17. Hos cum ratione Mercurialis convellit, cum enim à capite distillatio ex materia sit crassa & frigida, tardè concoquitur, & ad puris naturam redigitur, ut citius præfata die 20. suppurari non possit. Sed nec tardius ob pulmonum caliditatem, quæ ejus maturationem accelerat. Ego autem libenter quero hoc loco, an dies isti sint supputandi à prima distillationis die, ut pro *viginti diebus* ipsa totius morbi vigesima sit capienda.

An viginti post vigesimam sint capiendi, ita ut suppuratæ distillationis terminus sit talis, qualis acutorum ex decidentia, quorum absoluta suppuratio in ruptione cadit in 40. Existimo non vigesimam, sed quadagesimam fore censendam, non enim citius distillationem inflammationis, expertem suppurari

Quæ sine vera ruptione suppurantur, nullum habent tempus determinatum ruptionis.

Hæmoptoicum.

Traumaticum.

Crisis empyematis translatione humoris.

credo illa peripneumonia, pleuritideque, cujus ruptio cadit in 40.

Tum quia materia hujusmodi coctioni resistit, quam verus adducit pepasmus. Tum quia materia distillans antequam suppuretur, assidua esse debet, idè Hippocrates *distillationes* dixit in numero plurali, ut prolixam connotaret esse debere illam distillationem, quæ in suppuratum convertitur. Ad do, materiam distillatam transumi prius debere è pulmone in thoracem, antequam suppuretur; ad quam translationem saltem viginti dierum spatium opus esse videtur, ut transumpta purulenta reddatur spacio aliorum viginti; ita enim in 40. genitum erit catarrhoicum empyema. Neque enim, ut antè observavimus, illa vera distillationis suppuratio est censenda, de qua Hippocrates, quæ sit in ipsis pulmonibus, constituit enim potius sputum purulentum, quam verum empyema, & in coctione potius, quam suppuratione consistit. Postrema duo empyemata, quæ sine translatione, & ruptione, pulmonicum scilicet, & ulcerosum, non habent tempora definita. Advertendum est in genere, quo citius suppuratio, & ruptio, eò melius. Quales ergò sint dies critici, & eorum supputatio cum suppurationis, tum ruptionis, ex his apparet.

Crisis in
empyema-
tum anaca-
tharsi.

Enim verò numerus quoque dierum est computandus, qui empyematum anacatharsi, seu expurgationi deberetur, cujus defectu, aut sequitur tabes, aut ad ejus præcautionem thoracis apertio est facienda. Hippocrates igitur unicum videtur anacatharsicos terminum naturalem perscripsisse 40. dierum, ut de pleurit. protulit 5. aph. 15. qui habet. *Qui ex pleuritide empy sunt, si à ruptione empyematis intra dies 40. repurgentur, liberantur, alioqui transeunt in tabem.* Sumuntur verò 40. dies repurgationis à vomica ruptione; quod clarè apparet apud Hippocratem 7. Epid. in historia Metonis, in quo ait, vomicam pleuriticam in 40. quæ à pharmaco tertia fuit, ruptam esse. Post per alios 35. dies repurgatam. Ut idè anacatharsis, ut plurimum intra dies 40. fieri debeat. Non enim hic terminus in omnibus empyematibus, & empyematicis rigorosè est sumendus; quia sicut in Metone fuit 35. dierum, ita in aliis 40. esse potest, & in aliis super redi. Melius tamen est semper citius, quam tardius expurgationem cieri, post enim quadragesimam tabis timor augefcit. Sed huic loco expedit annectere, an post suppurationis tempus sit melius per partem superiorem rumpi abscissum, quam per partem internam, vomica aperta. Mercatus id negat, non tamen rationem adducit. Duretus id confirmat una ex parte *tex. 36.* ad illa Hippoc. verba *ruptionem expecta*, ait enim rationabiliter Hipp. dicere *ruptionem*, non autem *expurgationem*, puris videlicet, quæ sursum sit expuendo (hoc enim est, quod ait Mercatus, abscissum rumpi per partem superiorem:) quia *empyema turgens, dum in tali ferocitate foras exire nequit, & quia minus coactum est, & membrana densior circumtexta pulmone, quid reliquum est in tensione tam forti, & dolore, cum in angusto spes est, etiam suffocatio in propinquo, natura ruptionem molitur, qua pus effunditur: ut effusio ad interiorem sit tutior vomica expurgatione per partem superiorem.* Ex alia verò idem Auctor, antecedenti nimirum textu, sibi contradicere videtur, dum habet. *Tantum idè dixi: quoniam Hippocrates Auctor est. Quod si quam celerrimè phyma pulmonum coquatur, ac sursum pus viam affe-
tet, totumque spuendo expurgatum fuerit, ipsaque vomica exhausta, inde salus vite corporatur.* An ergò in inferiori textu ad mentem Hippocr. superiori verò suo Marte loquitur Duretus? Et quæ verior sententia? Nemini dubium esse debet, tutiorem fore viam internam, in quam prius vomica pus collectum eructat, seque exonerat; in superiorem enim partem ruptio est suffocationis periculo plena. Ideoque sicut expurgatio ante suppurationem est securior, & salubrior suppuratione: ita effusio post suppurationem est expurgatione minus periculosa. Ni pus paucum esset, inflammatione quam ocysimè ad maturitatem perducta: tunc e-

nim felicior esset expurgatio, quæ sine suffocationis metu. Hæc ergò de signis prognosticis, tum ex empyematibus eventibus, tum ex criticorum dierum suppuratione, & calculo. Onus enim hoc libenti animo subii, tum quia maximè necessarium, tum quia à nullo susceptum.

C A P U T IX.

*De difficili spiratione magna, & densa ex
sthit-hydrope.*

Sthit-hydrops empyemati est affinis affectus, tum forma, & loco, tum Symptomatis. Forma quidem conveniunt, quoniam hic ut ille est constipatio: loco, cum in utroque thoracis cavitas, seu intermedia pulmonis regio angustia afficiatur. Symptomatis verò, potissimum difficilis respirationis specie magna, & densa cum residentia facta: quæ tamen diuturniora, & mitiora sunt in hydrope, quam in empyemate ex 2. de morbis Hippocratis *tex. 138.* Propterea post empyema de thoracis hydrope tamquam de consociali affectu est agendum, cum ut ipsius natura aperiatur, tum quomodo, & qualis ex ea difficilis respiratio magna, & densa, & non rara reddatur, & ab empyemate, cui similis est, distinguatur. Porro hic affectus sive hydrops, sive hyderos ab utre aqua repleto nominetur, refert parum. De eo autem Antiquiorum pauci, recentiores ferè nulli, præter Mercatum *lib. 2. cap. 4.* tractaverunt. Salius Diversus loco Hippocratis cit. aliqua pro textus expositione tangit solummodò, atque fusiùs alibi de hoc affectu scripsisse, ubi tamen, ignoro. Neminem tamen reperi, qui ipso Hippocrate melius de hoc affectu, cum ait *loc. cit. hydrops in pulmone, &c.* Galeno cognitum fuisse pulmonis hydropem vix credo, cum nullibi ejus mentionem aliquam fecerit. Ni dicamus 4. de loc. aff. cap. 7. ipsum forsitan indicasse his: *aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid derivatum est: de orthopnoica enim respiratione ibi proloquitur, quam tantum non ex peripneumonia, sed etiam ex suppuratione, & asperarum arteriarum repletionem fieri docet, vel à materia aliunde fluente, vel ex proximis locis se derivante, ex proxima nimirum thoracis cavitate, cum non solo pure, sed etiam aqua oppletur. Reverà tamen pro his locis proximis oesophagum potius intelligendum esse reor, à quo crudum humorem in asperas pulmonum arterias derivari alias cum Capivacceo ostendimus. Et idè suspicor, Galenum hunc non cognovisse affectum. Et si capite. 8. ejusdem libri serosi humoris affluentis in thoracis spatium subito meminerit, quem liquidum, & aquosum etiam appellat: Tamen dico, pro eo tenuem pituitosum intelligere, qui in thoracis spatio suppuratur, non cum verò, qui aqua est, & non suppuratur. Veruntamen observandum, Mercatum affectus similitudine deceptum Hippocratis locum in Coacis *tex. 62. de pleurit.* corrupisse, ait enim, Hippocratem eo in loco agere de hoc hydrope hoc theoremate. *Orthopnoeam afferunt hydropici affectus duri.* Cum tamen non *hydropici*, sed *hydropiformia* ibi legantur, hoc est hydropi similia qualia sunt empyemata. Nam cum supra Hippocrates empyemata in pulmone proposuisset, ut imminentis mortis discrimen observaret, subjunxit, tunc imminere, cum hydropiformia dura afferunt orthopnoeam. Est autem empyema hydropi simile, cum est utrifforme ob nimiam thoracis à pure distensionem, quæ ejus in dorso, & pectore latitudinem aufert, ipsumque totum reddit teretem utris modo distenti, ut rectè Duretus eo in textu, & 66. Quare affectus similitudine deceptus est Mercatus, cum unum pro alio usurpaverit. Enimverò tria pro ejus cognitione sunt examinanda. Primum est cui parti forma affectus debeatur? Secundum ex quibus causis dependeat? Tertium quæ symptomata & signa afferat? Quo ad locum, dubium est, an constipatio ad ipsum pulmonem, an potius ad thoracis cavitatem attineat? Et dubium*

Hydrops
thoracis
Gal. vix
notus fuit.

Cognitio
hydropis
thoracis
in tribus
consistit.

Primum
loc.

bium hoc affectus denominatio efficit, cum pulmonis hydrops ab aliquibus, potissimum ab Hippocrate, ab aliis thoracis dicatur: nosque sthit-hydropsen dixerimus à pectore, *sthitos* enim pectus significat.

Forma affectus ad thoracis cavitatem spectat.

Mercatus in tractando hoc affectu confusus, ad utramque attinere partem velle visus est, cum dicat, collectionem fieri non tantum in thorace, sed etiam in pulmone, magnamque cum thoracis capacitatem, tum pulmonis aquam exundare: similiter thoracem inundare, & pulmonis propagines venæ arteriosæ esse aqua plenas: ulterius pulmonum bronchia repleti, & à circumfuso sero coangustari. Ut ideò ex Mercati mente ad utramque partem affectus essentia, seu forma attingat; & pulmo non minus, quam thoracis cavitatis humore aqueo repleatur & constipetur, à quo hyderos & pulmonis, & thoracis. Ego formam affectus omnino ad thoracis cavitatem spectare mihi suadeo, neutiquam ad pulmonem. Nam tamen si pulmonis vitio fiat hic hydrops, tamen non pulmonis, sed thoracis hydrops est. Quemadmodum enim cum hepatis vitio hydrops sit ascites, qui non hepatis, sed imi ventris est peculiaris affectus, ut neque is hydrops sit, nisi cum aqua in abdominis spatio est collecta. Similiter nisi cum aqua ex pulmone in thoracis cavitatem trajecta est, hydropis formam non induit. Huic veritati cadaverum experientia faver, plusquam enim decem cadavera thoracis hydrope suffocata meismet manibus aperui, quorum pectoribus tota ipsa aqua lacunosa stagnabat, quibus ferè semper aliqua ex parte consumptum pulmonem me invenire fateor, ut nonnullis etiam hydropici lateris pulmo consumptus totus fuerit repertus, sicut supra de pulmonum defectu fuit observatum. Hujus ergò hydropis constipatio ad thoracis cavitatem attinet, estque potius pulmonis compressio, quam repletio. Addo, raram & spongiosam esse pulmonum substantiam, quæ ideò contentam aquam diu continere non potest, quippe ejus contractione, tanquam manu ab eo exprimitur: quemadmodum in cordis contractione serum intra pericardium decantatur. Hinc est ut nec circa pulmones unquam in hydrope thoracis inventæ sint hydatides, sicut circa jecur. Quòd si Hippocrates loco citato *hydropem in pulmone* nominaverit, fortassis ad ejus generationem, non ad formalem collectionem respexit utriforem. Et Duretus responderet, Hippocratis dicendi modum esse appellare in parte id quod extra partem continetur: ut cum dixit, empyemata fieri *in pulmone*, extra ipsum fieri voluit: similiter hydropem in pulmone esse dixit, quem extra pulmonem in thoracis cavitatem fieri existimavit.

Causæ hydropis thoracis.

Materia.

Sed ad causas animum adhibeamus, quæ sunt duæ efficiens, & materialis. Materialis est *humor tenuis*. Mercatus inquit, varium esse humorem hunc tenuem, serum nempe, ichorem, aquam, & succum crudum. Ego autem credo, esse taleni qualis est in vero hydrope ascite, aquam nimirum, quam si lata significatione serum, aut ichorem, aut crudum succum appelles, non eo inficias. In hydrope tamen non esse verum serum, neque ichorem patet, quoniam serum necessarid cum sanguine producit: & ichor est alimentalis humoris pars tenuis, cujus pars parva in hydrope gignitur, sed hujus loco aqua: quæ quatenus in thorace varias subit alterationes, eatenus est aut clara, aut colore lotæ carnis infecta: aliquando est crassiuscula sublactei coloris, quæ ad feri naturam propius accedere videtur: crudi succi nomen genericum, non specificum sortitur; crudus enim humor strictè acceptus neque aqueus est, neque aqua, cum coctionem pariat: aqua verò in thorace contenta nec coctionem, nec suppurationem admittit. Caterum causæ materialis idea elucescet magis si effectricem ejus causam exactè noverimus. Mercatus ergò in pulmone duas hydropis hujus causas effectrices agnoscit, alteram quidem, cum

Efficiens.

Barthol. de Dysp.

pulmo suscipit, aliam verò cum attrahit. Pulmonem ait suscipere imbecillum. Attrahere citatori suo motu brevispirum factum. Suscipere verò, & attrahere à capite serosam pituitam; à toto tenues, & crudos succos: ab epate, imoque ventre aquam. Ideò hydropem medii ut plurimum imi ventris hydropi, maloque corporis habitui, cui pedes, & venter intumescit, succedere. Suscipere, vel attrahere propter easdem causas maximè credit urinam, ubi accedit eam supprimi ex obstructione supra renes, ut sæpè in cadaveribus se observasse asserit. Ego autem experientia huic contraria Hippocratis auctoritate suffulta, & ratione in oppositam ducor sententiam, Non enim verum thoracis hydropem agnosco ex pulmone suscipiente, & attrahente, sed ut plurimum generante. Non suscipere pulmonem aquam stagnantem, aut saltem rarò, ex eo patet, quoniam rarò simul coeunt thoracis, & abdominis hydrops, ex decem enim cadaveribus, quæ aperui, vix duo reperi, quibus aqua utroque in ventre stagnaret. Memini me utrumque observasse Bononiæ in gibba muliere, quæ orthopnoica post datam theriacam obiit. Quinimodò puto potius imi ventris hydropem thoracis hydropi totiusque malum habitum succedere, quam secus, ut nuper visum est in Excellentiss. D. Mario Carbonello Mantuæ. Quòd etiam monuit Hippocrates 2. de morbis qui dixit. *Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, ac facie, & quidam ab inferna alvo id esse putant, cum vident ventrem magnum, & pedes tumentes*. Quasi dicat Hippocrates, decipiuntur illi, qui putant ex imo ventre primariò hydrope affecto pendere ejus molem, pedumque scroto, ac faciei tumorem: cum hæc succedant ex progressu thoracis hydrope, subjungit enim, prædictorum rationem afferens, *intumescunt enim hæc, si sectionis tempus transgrediaris*. Maximè cum observaverim in quibusdam nullo malo corporis habitu præexistente genitum fuisse sthit-hydropsen, ut annis superioribus in nobili Matriona Romana Bononiæ D. D. de Vitalis uxore, quem multò ante ejus obitum Marito ipsius prædixeram. Sed neque verum thoracis hydropem succrescere existimo restagnante urina in superiora, facta omnimoda ejus suppressione ex obstructione, quæ supra renes. Scio equidem ex nervosi generis resolutione aut vasorum, quæ supra renes obstructione suppressam urinam revocationis spiritus causam esse, cujus extat apud Hippocratem 2. Epid. exemplum de Lycia à Galeno 3. de dysp. 11. consideratum, & à nobis alibi in methodo. Tamen dico, aliud esse pulmones urina sursum refluxente repleti, & aliud in thoracis cavitatem sub hydropis forma colligi: ideò nec Mercatus est ausus postremum asserere, qui scripsit, urinæ copiam in pulmone succrescere. Est enim thoracis hydrops verus diuturnus affectus, qualis ex hujusmodi urinæ suppressione fieri non potest; sed potius acutus, citoque interficiens. Adde spirandi difficultatem ex urina suppressa sæpius pendere à compresso diaphragmate stagnante in naturalibus serositate: quæ ideò in ventriculum influens vomitu rejicitur cum ægri perniciè ob violentam mictionis in vomitum mutationem. Sed neque citatori motu brevispirus pulmo attrahens hydropem gignit: attraheret enim cum ferveret, & ita pleuritidi, peripneumonix, aut alteri simili morbo acuto sthit-hydrops succederet. Ego autem cum veritate affirmare possum, me nusquam thoracis hydropem ex acuto natum vidisse. Et quem ex acuto ortum Hippocrates posuit, ad imum ventrem attinere est consentaneum. Vidi sanè Mantuæ anno 1627. binos homines thoracis hydrope jampridem laborantes ex acuto superveniente interemptos. Eorum alter fuit, qui in Sancto Dominico, alius qui in Ecclesia Sancti Ambrosii fuit exenteratus. Prior ex auricularum, & ventriculorum cordis obturatione acutissimo oborto obiit. Posterior sinistro pulmone inflammato ad dorsum (qua parte incisus puris copiam emisit) interiit. Caterum, ut dixi,

Ex thoracis hydrope imi ventris.

Ex acuto hydrops solum imi ventris succedit.

si, nunquam ex acuto sthit-hydropem fieri cum prius non esset, observavi. Quamobrem cum ferè semper sensum thoracis hydropem nasci viderim, non per fluxionem, sed per congestionem generari ferè semper credidi, pulmone nec trahente, nec suscipiente, aut saltem raro, sed sæpius generante. Non secus ac dum hepar refrigeratum sanguinis loco aquam generat. Cum enim accidit, pulmonum alterutrum (raro namque contingit ex utraque parte affectum fieri) intemperiem frigidam incurrere, utrumque pabulum & spirabile, & alibile in aquam transmutat. Aer enim, frigidus accedente faciliè in aquam degenerat, ideo frigidus pulmo attractum aerem, vel sumptum illicò in aquam destillat, quæ paulatina congestione in thoracis cavolaterali colligitur, eo prorsus modo, quo cum pneumatato labio demonstrabo, humanum halitum frigidus accedente in aquam converti. Sed frigidus pulmo alimentum, (maximè si illud ab hepate improporcionatum pulmone offeratur) non in sui substantiam, sed in aquam, imbecillis hepatis exemplo, convertit. Hinc fit, quòd pulmo nutritionis inops redditus, quamquam aquæ innatans, resiccatur, vero contabescit marcere, & nonnullis ferè absumitur. Accedit etiam aquæ color carnis loturæ similis, qui ut naturalium, ita & viscerum vitalium imbecillitatem sequitur. Non nego tamen, aliquando hydropis thoracis causam primam esse ex fluxu, attracto, vel transmissio humore; Vidi enim proximè elapsis mensibus in Domino Raymundo Faccipecora Pavensi Mantuano, inopportuna venæ sectione illicò (quod mirum est) genitam esse difficilem spirationem, inde thoracis hydropem, attractis humoribus crudis à toto in thoracis partem sinistram, quem Medici curantes locorum affectorum inexperientia, & incuria delusi pro imi ventris ascite usurpaverant, cumque nulla ratione decumbere posset, tandem obiit. Potest & attractio, vel transmissio citra causam externam fieri. Ut plurimum tamen hunc affectum ex primaria pulmonis imbecillitate oriri, confirmo. Sequuntur signa, potissimum quæ ex respiratione desumuntur partim diagnostica, & partim prognostica. Diagnostica fallaciore esse videntur, aliquos enim agnovi, quibus aqua in una thoracis parte stagnabat, & tamen dum viverent, vix signum aliquod aut difficilis spirationis, aut difficilis decubitus dederunt, quales ambo illi fuere, quorum paulò supra meminimus. Ex adverso plures cognovi, qui etiam in ipso hydropis principio super latus affectum difficulter cubare ceperunt, & paulò post residentes spirare coacti sunt. Et nonnulli expertos etiam Medicos fefellerè, quippe qui dyspnœæ causam hydropem thoracis credidere, quæ ex affectu diverso oriebatur. Tamen licet rationis, & experientiæ conjectu diagnostica signa in fientem, & factum hydropem referre. Fientis hydropis signa sunt ad maiora. Velut gravitatis inchoantis sensus aliquis ea in parte, qua aqua colligi incipit citra sensibilem fluctuationem. Sitis & tussis aliqualis arida, Spiratio densa in incessu, & scalarum ascensu, non adhuc tamen in decubitu. Qui est in utrumque latus, aliquantulum in id difficilior, in quo hydrops incipiens. Hæc enim fientem thoracis hydropem indicant, dummodò ex affectis illis non pendeant? ex pancreatis enim, & mesenterii tumoribus, ut iecoris, similia sæpius oriuntur symptomata, quæ pulmonis aquam etiam factam mentiuntur. Ut nunc in Clarissimo D. Possevino Tacitanæ eloquentiæ Professore conspicuo in hac nostra Mantuana Academia observamus, qui in neutrum latus, nec supinus decumbere potest, sed pronus, accervatimque respirat cum pedum, ac femorum œdematosa intumescencia, ac siti clamosa. Et tamen est verus pneumatodes ex mala illorum affectione, & potissimum dextero inæquali, duro, & dolenti habito. Coarctatur enim diaphragma ab hypochondrii duritate, accedenteque naturali thoracis angustia secundum in-

fernam thoracis extremitatem talis, ac tanta sit respirandi difficultas, quæ intra thoracem angustiam arguere videtur, qualis certè non fieret, nisi materialis thoracis conformatio concurreret. Pronus verò facilius spirat, quia ex decubitu in primum, seu in ventre minus septum comprimitur, quàm ex decubitu in supinum, seu dorsum, & in latus. In prono enim decubitu thorax ad pubem trahitur, visceribus unà cum septo deorsum vergentibus, inde minus pulmones coarctantur. Quamobrem signis iis præsentibus, quæ hydropem thoracis fientem sequuntur, & absentibus iis quæ ex illis primariò affectis nascuntur, nascentem sthit-hydropem conjecturari poteris. Et si mixta erit dyspnœæ causa, mixta quoque erunt symptomata. At factò, non fienti hydropi succedanea sunt illa affecta, non primogenita. Facti ergo signa erunt. *Febris lenta. Tussis sicca. Sitis clamosa. Animi deliquium. Fluctuatio. Ebullitio. Unguium contractio. Pedum, femorum, aliquando ventris, ac scroti tumor. Respiratio accervatim facta. Et difficilis decubitus.* Febris quidem adest ex Hippocrate, qui primum inter signa eam reposuit.

Quamquam Mercatus & Salius Diversus visi sint voluisse, non adesse semper, & cum adest non continuam esse, ac lentam. Hanc tamen cum Hippocrate perfectò hydropi semper adesse puto, lentam quidem, sed continuam. Et ratio est, quoniam aqua in thoracis cavitate, tanquam palus, seu potius tanquam lacuna stagnans cum à natura non regatur, necessariò putret, & ob viciniam vaporosum habitum in cor mittens febrem efficit, & continuam cum causa sit semper præsens. Lentam verò, quia humor sua natura frigidus putredini resistit, ut putreat quidem, sed miti putredine, plusque valeat frigida pulmonum intemperies, quàm ipse febrilis calor. Porro per febrem hyderos ab empyemate distinguitur. Quia in fiente empyemate febris adest & magna, quæ absoluto pepanso mitescit. At in fiente hydropem nulla est febris; & cum factus est hydrops, febris est lenta.

Distinguitur & febris in factò hydropem ab ea, quæ in factò empyemate. Quia etiam in utroque sit lenta febris, & continua, tamen quæ in factò empyemate, febris est ad hecticam vergens, cum corporis macie, & marcere: quæ in factò hydropem putris est sine atrophia. Immo non ita hyderos à suppuratione est distinguendus, ut fecere Mercatus, & Diversus, affirmatione videlicet febris de uno, & negatione ejusdem de alio, sed diversa ejus natura in utroque. *Tussis est sicca*, etiam si affectus humidus, à facultate enim infirma aquosus humor efferri non potest, sed circa spiritum defluit. Ob aquæ falsedinem & pulmonis siccitatem *sitis est clamosa*, & clamosior, quàm in ascite. Ob cordis oppressionem aliquando agri in *animis deliquium* labascunt. Et ob septi dolorificam distensionem cruciatus oritur circa mucronatam cartilaginem, qui cardialgiam imitatur, cum tamen non circa os ventriculi, sed circa xiphoidem verteretur angor. Est enim xiphoidis cartilago (quod omnes Anatomicos fortassis hactenus latuit) facta in gratiam dyaphragmatis, quippe quod membranoso ligamento, seu fræno quodam, huic cartilagini forti nexu alligatur. Quare distento diaphragmate ab incumbente hydropem dolorifica anxietudo sentitur circa hanc cartilaginem, ut totum malum per essentiam ibi se persentiscere agri affirmant, ubi tamen est per consensum. *Fluctuatio* aure apposta auditur concussis humeris, vel agro se ex uno in aliud latus reclinante. Quod signum etsi admodum rationabile, tamen fateor, me vix id observare potuisse. Vix namque censeo, aquam paucam in cavitate thoracis collectam à principio audibilem strepitum parere. Copiosam verò faciliè totam opplere cavitationem, ita mihi persuadeo, ut more copiosi puris in empyemate nullum murmur auditu perceptibile exciter. Propterea

Hip-

Ex refrigerato pulmone hydrops thoracis.

Signa hydropis thoracis.

Diagnostica et fientis.

Diagnostica et fientis.

agnositi ca acti.

Febris in hydropem.

Tussis sicca.

Sitis.

Xiphoidis cartilago in gratiam dyaphragmatis est.

Ebullitio in hydropo thoracis.
Hippocrates non fluctuationem, sed ebullitionem nuncupavit, inquit, aceti instar aquam intrinsecus bulire, si multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris.

Conclusa enim aqua, & quiescens ebullit, mora verò, & agitata fluctuat: & idè alia est ebullitio, & alia est fluctuatio. Differt & stertor à fluctuatione, & ebullitione, qui in defluxu per asperam arteriam in pulmonum bronchiis aliquando ab ægro, & medico auditur. Porro aquæ ebullitione fervet pulmo, & ipsa quidem fit falsa, ille verò succescit, minuitur, ejusque color modò pallet, modò cœruleus ob nimiam assationem redditur, ut nuper visum est in D. D. Mario Carbonello Mantuae. *Unguis contrahi*, dixit Diversus ob corporis emaciem. Cum tamen Corpus non videatur tabescere, sed potius intumescere. Nec enim partes verè emaciari videntur, cum in tumorem attollantur. Ni dixeris alimentari humiditate depauperatas emaciari, excrementitia verò exundare. Qua de causa pedes tumunt, & facies subtruncatur, quæ ob difficilem anhelitum livore fucatur, qualis in strangulatu observatur. Quod signum tanquam unum eorum agnosco, quæ thoracis hydropem indignant. Et hæc tumescencia ab ea differt, quæ in anasarca, & cachexia observatur, hæc enim liver, illa pallet. Sed & progressio affectu scemora tumunt, nonnullis scrotum, ac imus venter, descendente aqua a thorace (in quo præ nimia ejus copia non amplius contineri potest) ad inferiora. Hinc ex thoracis hydropo venter hydrops, communicata frigida intempere ex pulmone jecinori, ut & hepatis temporis tractu scemora contrahat.

Cujus causa sit ut Ægrotantis facies vel palleat, si jecur scirrhosum sit pallidum, vel rubeat, si ut rubeat, ut elapsis diebus visum est in Domino illo Mario Carbonello, cujus hepar impensè durum, rubrum tamen, est inventum; idè nec ejus facies toto morbi decursu unquam impalluit, sed rubuit cum livore ob difficilem anhelitum. Sed & facti hydropis certissima sunt signa decubitus, & difficilis respiratio.

Decubitus sanè difficilior est in latus aqua oppletum, tolerabilior in oppositum. Cujus ratio ista est fortassis, eò quia ex decubitu super latus affectum tota aqua in latere affecto simul collecta septum transversum magis opprimit, quod reclinacione in oppositum dispersa magis, minus comprimit. Hoc enim de pure in empyemate ob ejus lentorem dici non potest, cujus causa pariter partes magis invicem coherent ad majorem oppressionem in oppositum. Sed & augescente coarctatione resistere coguntur, & nonnulli nullo modo decumbere possunt, sed extra lectum continuo diu, noctuque reclinare coguntur. Respirationem eorum acervatim factam nuncupavit Hippocrates, hoc est densam, quæ eadem ratione, quæ empyema, magnitudinem respectu distentionis thoracis sortitur. Brevispirus verò pulmo est, non quia citiori suo motu attrahit, qui Mercatus dixit, sed quia opprimitur.

Et inspirandi necessitas in istius hydropo ita urget, ut æger ob suffocationis periculum erecto thorace respirare cogatur: quo situ etiam spirat toto thorace, & celerè diaphragmatis motus denudato ægro visu cernitur una cum violenta musculorum abdominis contractione.

Quare hæc ratio te fallent in hujus affectus agnitione, talis dyspnœa, hic decubitus, & livor faciei. Iidem signis hic affectus à simulantibus distinguitur, potissimum empyemate. Ab hoc enim potissimum tum febris jam declaranda, tum humoris aquei incoctibilitate, qui nec coquitur, nec suppuratur, contradistinguitur: idè toto hydropis tempore suppurationis signa nullanea sunt. Ad quod respiciens Hippocrates monuit, aut quid infundendum, aut fomentum, vel suffitum fore adhibendum. Post enim nisi pus promoveatur, intus aquam latescere est dicendum. Quod per os infunditur est eclegma. Quod adhibetur est fomentum, vel suffitus coquens, & suppurans. Horum enim diuturna, & continua administratione si nul-

Barthol. de Dyssp.

la sequatur suppuratio, hydropis, non suppurationis est signum. Hæc de signis. Prognostica paucis sunt absolvenda. Et quo ad eventum, fateor me nunquam stitit hydropem aliquem curatum vidisse, non sine tamen mea admiratione, cum empyematum nonnulla curationem admittant pure educto non tantum per os, sed & per alvum, & per renes: quod sanè difficilioris educationis, si non per os, saltem per alvum, & per renes esse videtur, quam ipsemet humor aqueus. Erumpere enim thoracis hydropem in alvum observavit Hippocrates, non tamen ægrum sanari: sed iterum alvo stipata eadem parè, & adhuc amplius. Ni dicamus, hominem per aquæ generationem magis, quam per puris productionem à natu ali statu elongari. Idè refrigeratum pulmonem ad aquæ expulsionem torpere, ac fatiscere oneri succumbentem. In fieri tamen hydropo hydragogis, & alterantibus validis, ut & thoracis apertione Medicum rationalem aliquid boni præstare posse cum Hippocrate confido. Quo ad tempus eventus, nisi acutis symptomatis æger præveniat, fuisset tandiu miserè conflictatur, quousque aqua suffocatus intereat. Hydros Thoracis est affectus Mantuanis admodum familiaris, ut plurimos hoc affectu interemptos hæcenus observaverim.

Prognost. in hydropo thoracis.

CAPUT X.

De difficili spiratione magna & densa ex angustia ventriculorum, seu asperarum arteriarum pulmonum.

Post pulmonum, ac intermediarum eorum regionum angustiam sequitur, quæ ad asperas attinet arterias, quas ventriculos Hippocrates nuncupavit. Et est triplex. Constipatio. Compressio. Et obstructio. Constipatio fit à grandine, calculo, & interno tuberculo. Compressio ab arteriis lævibus obduratis, & ab externo tuberculo. Obstructio à materia lenta crassa, & viscida. Incipiamus à constipatione, & primum quæ fit à grandine, de qua Galenus 4. de loc. aff. 8. Sunt enim nonnulla brevibus de grandinosa hac substantia explicanda, quid sit, quomodo fiat, ex quo loco procedat, quale habeat portentum, quamque difficilem pariat respirationem. Quo ad primum, grandinem lentum pus esse scripsit Galenus. Pro pure autem non pus univocum, sed analogum intelligendum fore, existimo. Quod ibidem ex eodem Galeno desumo, qui ait, fructum parvo grandinis grano non ab simile nil aliud esse, nisi illum lentum humorem, quem prius æger expuit, post siccatum, induratumque ad hujusmodi substantiam. His enim verbis delineat nobis crudum humorem, quem in 3. Comment. de Natura humana contra Erasistratum ulteriori coctione organorum spiritualium, pari similem fieri docuit: hic enim ressecatus isdem in locis grandinis formam induit. Quare grando non est verum pus. Inde etiam emicat Galeni sententia, cum medicamentum huic se dedisse affirmat, quod asthmaticis auxiliatur. Asthmaticis autem auxiliatur, quod incidit, attenuat, & abstergit, quale purulentis non ex toto convenit, pus enim verum visciditatis non est particeps. Idem eventus demonstrat, cum ad multos annos grandinosum hoc sputum sine macie & febre perduret. Et cum agri moriuntur, alii ob aliam causam: alii ob spirituum instrumentorum affectum moriuntur, abque cruore excreatu.

Angustia asperarum arteriarum triplex.

Constipatio à grandine.

Et quamquam Galenus pro instrumentorum spiritualium affectu phthisin intelligere videatur: tamen ut non negandum, phthisin grandinoso sputo aliquando succedere posse: ita cetera sentiendum, eandem grandinem ex sua natura non pus verum esse, cujusmodi est ex ulcere.

Verumtamen maxime scire expedit, eandem grandinem non semper sine cruore tussi excreari, ut Galenus visus est voluisse, aliquando enim cruenta cernitur,

tur. Ut in Magnate ego observavi, qui per plures annos talia grandinosa excrevit, cum cruoris excreatu, & acuto superveniente obiit. Etenim ex alto hujus grandinosa substantia adhaesu & asperitate erosio in aspera arteria fieri potest, ulcusque. Ut pro hac parte cruenta grando purulentam naturam induere possit, non semper tamen, scilicet, cum non est cruenta. Ex qua causa verò fiat non tam facile est penetrare. Unicam siccitatem Galenus proponit, cum ait, *siccitatem, induratumque*. Putatem duplicem grandinis esse causam, siccam, & frigidam. Sicca quidem est, cum nimius calor tenuiores partes humoris crudi depascit, crassioribus relictis, & arefactis; ira enim in grandinosum granum materia cogitur ad erui magnitudinem, à quo eruiat grandinis denominationem sortitur. Frigida etiam causa esse solet, quæ agit congelando, sicut calor exiccando, quo mongrando in media aeris regione gignitur, aspera enim arteria media est regio, per quam aer in pulmones attrahitur. Et differunt hæc duæ grandines, quia quæ à siccitate concrevit opaca, & canosa est: quæ autem congelatione producitur perspicua est, & crystallina, qualis esse solet, quæ in nodis circa carpum congeritur, est enim crassa & grandinosa, crystalli tamen rupei similitudine lucida; & hæc est vera grando, quæ non solum grandinis consistentiam, sed & luciditatem æmulat. Prior in iis fieri consuevit, quorum pulmones sunt fervidi: posterior in iis, quorum sunt frigidi. Porro coalescit hæc grando circa pulmonum bronchia, ut & stertorem sæpius ægri, & Medici auribus perceptibilem edat in profundo thoracis, cothurat enim, & infarcit spatium, quod est inter annulum & annulum asperæ arteriæ. Quæ obturatio & infarctus cum sit major angustia, quam obstructio, idè ad constipationem est referenda. Cujus causa sit, ut aeris inspiratio thoracis distensionem haud respondeat, fiatque densa & magna respiratio respectu thoracis, quamquam parva ratione aeris, & sæpius cum residentia. Putoque grandinis materiam humorem crudum esse transumptum per œsophagum in asperam arteriam, cujus humoris crudi Metropolis est ventriculus, & œsophagus: fateor & aliquando à capite suppeditari, qui potius est pituitosus humor, quam crudus. *A Calculo* constipari asperam arteriam aliquoties, sed raro, visum est. Sed *de tuberculo* penes me est difficultas, cum inter recentiores Capivacceus non tantum asperæ arteriæ compressionem à tuberculo externo, sed etiam constipationem à tuberculo interno proponat. Apud Galenum tamen non reperi, tuberculum intra bronchia crescere, ut capite secundo hujus partis in eundem Capivacceum observavi. Primo enim de dyspnœa undecimo, de tuberculo externo loquitur; ita & 4. de loc. affect. 8. dum ait. *Nam si quis per bonam valetudinem, cum solitas actiones facere potest, difficulter spirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter spirandum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet.* Crudi scilicet tuberculi ortum extra asperas arterias. Quia si crudum tuberculum intra cresceret, non abique stertore æger spiraret; & idè eatenus à reliquis affectibus per stertorem tuberculum discriminavit, quatenus id ipsum extra bronchia excrevit.

Obijcies puellæ Agasis tuberculum disruptum, quod intra bronchia extitisse ex Galeno & Hippocrate videtur colligi posse, cum ex ejus fractione facta sit asthmatica. Sed respondebo, non repugnare experientia, & rationi tuberculum extra rumpi, transumi verò saniem, & per asperam arteriam expurgari. Quare meo judicio, aut non datur constipatio à tuberculo, aut saltem raro; & cum adest, fit difficilis spiratio cum stertore sicco, donec fuerit concoctum, quod ægrè est concoctile, ac disruptum. Enimverò ab externo asperas pulmonum arterias comprimi sæpius in ægrorum, & Cadaverum praxi observari. Potissimum hoc anno 1629. in anatome primi Cadaveris, cui plures Ultramontani ex Patavio adfuere, ut enim insigni coalitu totus pulmo dexter septo, capsula, costis usque ad jugulum, & dorso erat conglutinatus: ita & sub

pulmonibus ea in parte intermedia, in qua aspera arteria ad subjectum œsophagum in bronchia dividitur ad utrumque pulmonem, leni ejusdem arteriæ asperæ membranæ tuberculum magnitudine ovi gallinæ incumbibat, quo aperto materia steatomacea ac varia exiit folliculo contenta.

Plura alia tubercula, sed minora glandularum instar asperarum arteriarum ramis per utrumque pulmonem divaricatis strata observavimus, præter naturalem glandularum cumulum ad plexum nervorum vitalium sub laevo pulmone. In quo dubio procul debuit, ac potuit majus illud tuberculum asperæ arteriæ divisionem premere, ac difficilem anhelitum parere. Hinc certè colligendum, naturalem pulmonum adhaesum cum costis viam esse ad multos affectus præter naturam, quia cum pulmo alligatus libero motu se movere non valeat, retinentur excrementa, quæ in hujusmodi tubercula excrevunt. Cæterum non solum fit difficilis spiratio ex bronchiorum compressione à tuberculo, verum etiam à *levibus arteriis*, quam ex mente Galeni solus proposuit Capivacceus. Cum enim arteriæ laeves sunt oppletæ, & obrutæ, attiguas asperas comprimunt, & difficilis fit spiratio magna sanè respectu thoracis, sed parva respectu aeris, necnon densa, sicut accidit Antipatro Medico, cujus infortunium Galenus recitat 4. de loc. aff. 8. At differt difficilis spiratio per compressionem asperæ arteriæ à tuberculo ab ea, quæ ex pressione à levibus obturatis.

Quia etiam si utraque sine stertore fit, tamen quæ ex tuberculo longè difficilior est ea, quæ ex arteriis levibus. Quod nobis indicavit Galenus dum de Antipatro habet, *levi quadam spirandi difficultate affectum una cum cordis palpitatione interisse.* Differunt etiam, quia quæ pender à levibus arteriis comprimuntibus pulsum collectiva inæqualitate inæqualem conjunctum habet, qui non adest in difficili spiratione ex compressione à tuberculo. Nisi enim tuberculum ipsis levibus incumbat arteriis, non fit pulsus inæqualis, sed sola difficilis spiratio, cum hæc corpuscula solas asperas premunt, & coarctant. Distinguntur & palpitatione, quæ sequitur ex levium obturatione, non tamen ex solitaria asperarum compressione. Nulla enim est via ab asperis, sicut à levibus ad cor.

Et qui inquirunt, asperas cum levibus mutuis anastomosibus conjungi, maxime hallucinantur, non enim aer fertur ex pulmonibus in cor per sensibilem aliquam cavitatem, ut in anatomicis aperte demonstravimus pro Galeni sententia in Erasistratum. Ultimo loco sequitur *obstructio* asperarum arteriarum, quæ fit à materia pertinaciter impacta asthmaticam, immò & stertorofam, ac orthopnoicam respirationem efficiente, de quibus libro 2. abundè.

Solet sæpius clangosam adscire vocem, cum circa laryngem materia nimium impacta indurefcit, & sicce scit, nequeante glottide se claudere, & aperire musculorum suorum beneficio, sicut pro modulata voce est necesse, ut nunc aurifabro Mediolanensi accidit, qui citra orthopnoeam stertit, & clangit: Omnes verò moriuntur, qui non tantum stertunt, sed etiam clangosa voce loquuntur. Diutius vivunt, qui non sunt clangosi. Et sæpè curantur, si citò curentur. Obstructionis materia per infundibulum descendit à capite; transluit & ab œsophago; & in asthmate inveterato etiam in ipsismet bronchiis congeritur.

C A P U T XL

De difficili spiratione magna & densa ex levium arteriarum angustia.

Occurrit tandem difficilis spiratio ex levium arteriarum, quæ sunt pulmonum partes, angustia. E pro levibus arteriis non tantum arterias, sed

Compressio
à levibus
arteriis.

Obstructio
asperarum
arteriarum.

Causa
grandinis.

Transumptum
per œsophagum
in asperam
arteriam.

Constipatio
à calculo
& tuberculo.

Exempla
tuberculo-
rum in
pulmoni-
bus.

venas etiam intelligo, quippe quæ substantiam habent arteriosam. Ex utrorumque verò vasorum angustia hæc difficilis spirationis species, quam præ manibus habemus, fieri contingit, prout mutuo confortio leves asperas comprimunt media coarctatione.

Eatenus leves asperas coarctant, quatenus vel replentur, vel obturantur, & utriusque communis est affectio plenitudo, & obturatio, venis scilicet & arteriis levibus pulmonum. Quare de plenitudine, & obturatione horum vasorum agendum est, ac demonstrandum, quomodo ex ipsorum cum plenitudine, tum obturatione asperæ comprimantur, qualisque sit convenientia & discrepantia inter pulsus, & respirationis læsionem. De plenitudine res satis clara videtur. Quemadmodum enim Galenus de caus. puls. 2. cap. 2. docuit, pulsus systematica inæqualitate inæqualem fieri, cum venæ repletæ arterias comprimunt, inde solo pulsu inæquali internarum venarum plenitudinem haberi, ut idem in libro de plenitudine. Similiter eadem pulmonum venæ arteriosæ, & arteriæ venosæ nimium oppletæ asperas comprimentes difficilem, inæqualemque respirationem efficiunt. Quæque apoplexies, seu spiritus interceptiones vocantur, non tantum de vitali spiritu, sed & de aere inspirato dicuntur, quem spiritum appellare Antiqui, & Galenus potissimum, consueverunt. Ut idem vasorum pulmonum plenitudo, illa etiam, quæ ex interceptione vasorum jugularium sequitur, non tantum pulsu inæquali, sed etiam læsa respiratione possit cognosci, eo quidem magis, illa minus; levior enim est hæc reliquis difficilis anhelitus causa. Caterum ipsius causa augetur, cum ex plenitudine ad vasa vas aliquod pulmonum plenum frangitur, refluyente sanguine in asperas arterias, & in eis concrecente. Facile verò frangitur ex plenitudine, tum humorosa, tum flatuosa, vel cum ejus membranæ nimis distenduntur, vel cum causa aliqua externa frangens, aut rigens ipse occurrit. De qua intelligendus sanè esse videtur ille Galeni locus 5. Meth. 13. qui refert, ex refrigeratis spiritus instrumentis. Juvenem illum ad dimidiam heminam sanguinem tussi excrevisse, quem nec sine difficili spiratione rejectum esse credo. Difficile namque est nosse, quid Galenus pro spiritus instrumentis intelligat. Item quid pro refrigeratis. Intelligit verò pro spiritus instrumentis nec leves, nec asperas arterias, sed thoracis partes musculosas, & membranosas; has enim, quas hoc in loco spiritus instrumenta nuncupavit 4. de loc. aff. 8. *vicinas partes* appellat: quæ quando ab externis injuriis nimium perfrigerantur, venis interioribus frigus communicant, quæ inflexiles præ frigore redditæ facile franguntur, subsistente in ipsis plenitudine humorosa, vel flatuosa. Ita enim Hippoc. 6. Epidem. comment. 3. tex. 14. scripsit, *venas frigidum frangere*.

Quod frigidum potissimum de externo intelligendum internis partibus communicato, non de sola intemperie frigida, quam solam adducit Captivæceus. Vix enim fieri posse puto, quod præ frigida intemperie intrinsecè contracta, ita venarum pulmonum membranæ rigeant, ut frangantur: quæ tamen, frigido externo accedente, facile rumpuntur. Hinc Galenus in curatione illius Adolescentis thoraci thapsiam apponit, ut indita frigiditas auferatur. Et si haud negem, etiam ab intemperie effectum pendere posse, quam *innatam intemperiem* Galenus vocavit 4. de loc. aff. 7. cit. ut innatam ab externa discriminaret.

Hæc de hoc obiter, ut tantum sciretur, quomodo ex plenitudine, fractoque vase pulmonum difficilis spiratio oriatur. Porro ad levium arteriarum obturationem animum adhibeamus, quam cum pulmonum plenitudine confundit Tirillus de Morre repentina sect. 3. cap. 4. Nullus verò, præter Galenum, hunc affectum exactè cognovit, quippe qui sola termini circumscriptione ipsius ideam proposuit, non ita tamen ut à quopiam percipi possit, nisi ab iis quod in Cadaverum dissectionibus sunt exercitati. Mercat. sanè lib. 2. de morbis particularibus cap. 7. & cum eo Tirillus l. c. ejus formam, causas & signa afferre conatur, rem tamen, ut est necesse, non est assecutus. Ego quod in multiplici Cadaverum apertione pluribus ab hinc annis observaverim, non subiceto,

Barthol. de Dysp.

totoque animi candore veritatem aperiam. Obstructionem levium arteriarum esse, inquit omnes ex lentis, crassis, & viscidis humoribus. Quod etiam falsus est Galen. 4. de loc. aff. 8. qui non ex crassis tantum ac viscidis, sed & ex liquidis obstructionem hanc fieri dixit in casu Antipatri. Idem tamen, intimius re prospecta, in libris de difficili spiratione, non obstructionem, sed *obturationem* dixit, quæ est plusquam obstructio, constipatio nimirum: & sola termini enunciatione affectus idea panditur, cum *obturbatio* dicitur 1. de dyspn. 10. & 11. Et cum sit obturbatio, patet non ex liquidis, sed ex compactis humoribus pronasce, lentis sanè viscidisque in substantiam tamen solidam concretis, ut prorsus carunculæ illius pituitosæ albicantis nares obturantis substantiam, quod polypum appellant, mentriatur, cujus similitudine hujusmodi humor *polypodes* est dict. à nobis. Sicut enim polypus ex narium cavitate propendens eas obturat, pluribusque tanquam radicibus ipsi cohæret: ita materia hæc polypodes cordis ventriculos infarcit, eorundem aurículas opplet, & potissimum cordis vasa obturat. Vidi enim in aliquibus cordis aurículas, dexteram potissimum vastissimam, quam mucus hic in forma auriculæ compactus implebat, ut qui inspectioni assistebant Viri Clarissimi, ob materiæ concretæ consistentiam prima facie pingues corpus aliquod esse crediderint. Hanc eandem in utroque cordis sinu in admirabili copia reperi, quæ fibrarum cordis spacia, quibus basis ad mucronem contrahitur, stipabat, & conspurcabat. Et nuperrimè, cum admodum Reverendo D. Cavallo, qui non minus optimus Medicus olim fuit, quam nunc probus, piusque Religiosus, in examine cordis Excellentissimi D. D. Marij Carbonelli, thoracis hydrope interempti humoris hujus grumos aliquot demonstrarem, ob eorum compactam soliditatem cordis fibras avulsas primo obtuitu esse credidit, quos tamen ex compacto humore crudo esse satis superque cognovit. Sæpius observavi polypodem hanc materiam vasorum cordis orificia, modo omnia ex utroque ventriculo, modò ex uno tantum, multoties ex uno magis, quam ex alio, obturare. Et quod admiratione dignum est, humor his non tantum replendo obturat vasorum ora & caudices, sed per vasa ita proserpit, potissimum per arteriam venosam, & per venam arteriosam, ut ad istorum vasorum per pulmones divisionem hic humor & ipse ramosus factus divaricetur. Quod si ventriculis cultro scissis obturantibus humoris caudex hamulo trahatur, ejusdem rami, ac tralces unà cum trunco averruncantur juxta ipsorum vasorum divaricationes, ad quas ramosus humor se diffundit. Propterea an hæc angustia obstructio sit dicenda ex humoribus liquidis, an potius obturbatio, vestrum sit judicium. Galenus verò si humana corpora exenterasset non magis congruo termino hoc ipso uti poterat, ut hujus constipationis naturam nobis aperiret. Quam etiam lib. 2. de caus. puls. 2. proposuit his. *At vero hic sanguis, qui in arteriis est quomodo occupet spiritus rivos, quid refert narrare? potissimum si crassus, vel lentus, vel si extremis earum finibus sit impactus, &c.* At refert narrare, non enim est sanguis, sed crudus humor solidus redditus, qualis à nobis fuit delineatus. Suppeditatur verò à jecore cordi per cavam, & aliquando ob ipsius imbecillitatem in corde coagmentatur, ejusdemque calore tenuibus partibus absumptis in talem concrecit soliditatem: ideo ejus via, ut ex oculari inspectione mihi innotescere potuit, est à cordis ventriculis ad vasa, non vice versa, & ad ventriculos ut plurimum per cavam vehitur: quæ quomodo ex dextero in sinistram ventriculum transumatur, capru est difficile, & tamen re vera transumitur. Sed & hoc præterire nequeo, quod anno 1627. Mantuæ observavi in corde senis nonagenarij, qui fuit Dominicus Romanus in Ecclesia Sancti Ambrosij exenteratus, huic namque prorsus ossæ redditæ erant valvulæ omnes circa orificia vasorum cordis: Enimverò obturbationem multorum gravissimorum morborum causam esse constat, de quibus sermo est instituendus, ut constet, num difficilis respiratio, & qualis ex ea sequatur? Communis est sententia à Mercato adducta, levium arteriarum obstructionem subitæ suffocationis, ac repentinæ necis causam esse, tum quia per leves in asperas cor à fuliginosis recrementis se expurgare liberè nequit, tum quia aer

Materia polypodes cordis ventriculos, aurículas, & venas in pulmones infarciens.

Valvula cordis ossæ.

Obturbatio multorum malorum causa.

inspiratus ea libertate qua deberet, in idem cor migrare non potest, utroque enim usu cor cassum, calido ejus nativo suffocato, extemplo occumbit. Hujus præcipitis mortis fraudulentam causam sola pulsus omnigena inæqualitate cognosci posse affirmat Mercatus, non dolore, nec gravitate, nec prorsus difficili respiratione, ait enim: *Nam suffocatio, quæ levium arteriarum obstructione fit, citra respirationis jacturam fit, solo cordis calore suffocato, & veluti fuliginum copia obruto.* Solumque majorem, minoremque obstructionem majori, minorique pulsus inæqualitate distinguit; si enim non tota sit obstructio, myurum reciprocum cieri vult; si omnimoda, deficientem, qui summum est instantis mortis indicium. Hæc tamen omnia etiam si prorsus vera esse videantur, non rotundam tamen veritatem habent. Quod enim pro hujus mortis subitæ causa adducunt, prohibitum scilicet fuliginum per pulmones egressum, liberumque aeris ingressum, nullo modo est admittendum, cum cor nec per pulmones aerem ad se attrahat, nec per eodem fuliginosa recrementa emittat. Respirationis namque utilitas sola est cordis refrigeratio. Nec ullus unquam mihi demonstrare poterit, inspiratum aerem per sensibilem aliquam viam cor ingredi posse, etiam si violenta exustatione pulmones tubulo insentur: potius enim ob nimiam distensionem ex aere replente pulmones lacerari observabis, quam aeris paucillum ex aliqua parte cor ipsum ingredi conspiciere valeas, quæ vera fuit Galeni in Erasistratum sententia. Igitur non ob hanc causam cor suffocabitur, eo quia levium arteriarum pulmonum obstructio facilem aeris ingressum in cor prohibeat. Eadem militat ratio de fuliginibus, si enim fuligo per easdem vias emittitur, per quas aer attrahitur, cum aer ex toto in cor per aortam vehatur, per eandem à recrementis fuliginosis expurgari cor est necesse: ideoque nisi obthuratio sit in aorta, nunquam ex sola levium arteriarum pulmonum obstructione propter allatas rationes repentina mors contingeret. Nec pulsus inæqualitate eadem præcognosci poterit, obthuratione in levibus arteriis pulmonum subsistente, dummodò aorta sit libera, quæ nullum cum pulmonibus habet commercium. Nam vitriabitur quidem pulsus ad pulmones attinens, non ille tamen qui ad rotum. Quam distinctionem ad miraculum Galenus expressit primo de dysp. 10. circa finem sic scribens. *Verum hæc & simul consideratio causæ, in pulsum tractatione relata sunt: & ibidem dictum est, quod juxta ipsas partes, in quibus obthuratio hæret, & quæ cum his communicant, inæqualitas maxime fit manifesta, & parvitas pulsum aut semper, aut ut plurimum coheret: juxta alias verò magis magnitudo. Si verò propinquus principio fuerit affectus, communis in hunc modum fit omnibus arteriis.* Igitur si obthuratio est tantum in levibus pulmonum arteriis, non in aortæ orificio & trunco, nec in ejus propaginibus, quæ in rotum, nulla pulsus inæqualitate comprehendi poterit fraudulenta ejus perniciēs. Pulmonum enim pulsus etiam maxime inæqualis nullo sensu potest dignosci, eo magis si parvitatem sit nactus. Et quod asserit Mercatus, suffocationem scilicet, quæ ex levium arteriarum obstructione demanat, esse omnino citra respirationis jacturam, idem nec difficili spiratione præcognosci, nec præcaveri posse, omnino est absurdum, cujus erronea sententia facile ex unica Antipatri historia patet, qui tandiu vixit, quousque sola adfuit pulsus inæqualitas, nec periclitari incepit, nisi cum difficilis spiratio accessit, qua continuo adaucta, donec maxima affecta sit, de repente exolutus obiit. Et sanè hoc est necesse, ut aucta in arteriis levibus pulmonum obthuratione, asperæ comprimantur, sibi enim coherent leves & asperæ. Immo unum dico, repetitis observationibus comprobatum, quod est, nullos repenti-

na morte interire ex levium arteriarum pulmonum obthuratione, nisi prius difficilis respiratio accesserit, neque alia de causa moriuntur, nisi quia respiratio intercipitur, superveniens enim dyspnœa obthurationis auctæ signum est syllogisticum. Hujus enim ratione fit, tum ut asperæ arteriæ compressione coarctatæ aeris inspirationem non admittant, tum ut ipsæ leves nimis infarctæ utrumque à corde sanguinem non suscipiant, qui in ipsum cor refluens, ac stagnans suffocationis subitæ causa est. Hinc nonnullos cognovi hæc de causa interemptos, qui difficulter spirarunt, & tamen nullam in pulsu perceptibilem inæqualitatem habuerunt. Unus talis fuit D. D. Franciscus Capellus Jurisperitus Bononiensis, cujus repentinum casum suo tempore aperiam. Ex adverso plures cognovi partim ex chronicis, partim ex acutis mortuos citra tamen mortem repentinam, quorum vasa circa eor mucoribus fuerunt infarctæ. Et non paucos ex hac causa maligna febre occubuisse observavi, succrescente ex prohibito transpiratu in corde ingenti putredine: hancque unam causam esse agnosco, ob quam malignarum febrium nonnullæ sunt omnino perniciosæ: cui & alia accedit, maligna scilicet, ac furiva pulmonum phlogosis. Propterea res ita videtur esse distinguenda. Si obthuratio existat tantum in aorta, fieri potest pulsus inæqualis utraque inæqualitate, ita ut mors repentina sequatur absque difficili respiratione. Si verò obthuratio sit tantum in levibus pulmonum arteriis, eaque ingens ita ut leves asperas comprimant, difficilis respiratio fiet citra pulsus inæqualitatem, quæ hominem subito prostermit, respiratione intercepta, refluentem sanguinem utroque in cor. Quod si obthuratio, & leves pulmonum arterias, utrasque & aortam simul occupet, sitque obthuratio utrobique ramosa, & copiosa, hominem prosternere potest, præmissis tamen cum pulsu inæquali, tum inæquali respiratione: non tamen subito enecabit, si non fuerit omnimoda obthuratio. Verum enim verò arteriæ leves non tantum angustantur dum obthurantur, verum etiam cum ab aliquo tuberculo comprimuntur, quæ compressio communis est ipsis asperis arteriis. Tunc verò præter pulsus parvitatem & inæqualitatem difficilis quoque adest respiratio parva & densa inæqualis, ut ager in motu progressivo gradum sistere cogatur, vixque cubare valeat: estque major angustia hujusmodi compressio, quam ipsa obthuratio. Et hæc illa est angustia, ex qua cordis palpitatio oriri solet, quæ non est absque difficili spiratione, ut rectè Capivaccus de Cordis palpitacione. Compressis enim à tuberculo levibus arteriis clauditur cursus sanguinis, & spiritus, ut inquit Arabum Princeps, sicque pulsifica cordis facultas cogitur arteriam motu dilatationis violento elevare, & rursus deprimere. Et aliquando ex violenta sui dilatatione ita secundum membranas arteria dilatatur circa cor, ut inde sequatur aneurysma internum cum tanto ac tali cordis motu pulsifico violento, ut diaphragma, cui cor media capsula conjunctum est, eodem agitur motu, & hæc de causa major sequatur difficultas respirandi. Solet & aliqua arteriæ magnæ propago violentam suæ originis dilatationem sequi, qua parte aortæ truncus venæ azygos attiguus in costales ramos dividitur prope dorum: & sit aneurysma etiam externum. Unde ager illico occumbit, aut fracto in cor tuberculo, aut rupta arteria circa cor præternaturam dilatata: in cujus fractione externum aneurysma extemplo evanescit. Ut paucos ante dies cuidam misero contigit, quem nationi Germanicæ hoc anno 1629. quo Mantuæ anatomen celebrabam, spectandum objeci. Quot modis ergò fiat difficilis spiratio magna ratione thoracis, parva ratione spiritus & densa ex levium arteriarum angustia, satis à nobis dictum est.

Inspiratus
per cor non
obthuratur.

Ex obthura-
tione le-
vium arte-
riarum ma-
lignæ fe-
bris.

Suffocatio
ex levium
arteriarum
obstructione
circa
respiratio-
nis jactu-
ram esse,
an unde-
quaqueve-
rum.

Palpitatio
cordis ob
vascularum
pulmonis
obthura-
tionem, &
tuberculum.

S Y N O P S I S.

De Causis Magna & Densa respirationis.

Magna, & Densa Respirationis Causa

1. Usus au- ctus seu utilitas	1. Est nativi caloris ad igneam naturam redacti refrigerandi urgens necessitas. Ipse calor auctus. <i>Gal. 1. de Dyspn. 9.</i> Inflammatiō. 3. de <i>Dysp. 5.</i>	2. Quotuplex. Tot sunt quot Calores, qui sunt secundum genus duo differen-tes gradus, specie & subiecto.	3. Quorum partium, Est caloris partis ejus, cujus gratia condita sunt pul-sus & respiratio, qualis Calor est cor-dis.	1. Genuinus, seu corpori inna-tus, quod refrigerans, ut igneum incrementum	2. Acquisititius, seu spurius, qui purgari, ut fumosum & putri-dum recrementum	p. n. red- ditum, requirit.														
	4. Accidit Febri	1. Hectica & Ephemeræ, ubi qualitas p. n. ignea.	2. Putridæ, in qua calor	Alter forma	Alter causa		est.													
	5. Respirationem reddit	1. Aequalem per se	2. Inæqualem per acci-dens, accedente vel	Convulsione	Angustia			Pulmonum.												
	2. Angu- stia pulmo- num	2. Interme- diarum regionum	3. Vascularum	2. Hy- drops thora- cis.	3. Signa		1. Fientis		2. Facti											
								1. Ipsorum		1. Tuberculo.	2. Scirrhusa duricie.	3. Calculo.								
								2. Compressio à mediastini pinguedine.		3. Coalescentia cum pericardio.	4. Subsidentia ob siccitatem eorum.	5. Defectus alterius partis vel ob	1. Alimenti penuriam ob refrigeratum pulmonem.	2. Aquæ falsedinem in hydropothoracis.						
								1. Em- pyema		2. Cau- sa.	3. Signa	1. Fientis	2. Facti							
														1. Ety- mon	Empyema cuique parti congruit. Empyi sunt è	Pleuritide.	Peripneumonia.			
														2. For- ma	1. Non sputū saniosum	Causa simili intra thoracis cavitatem.	2. Nonnuda collectio puris in thoracis cavitate.	3. Non in numero aucto morbus.	4. Non puris effusio.	5. Morbus in via, & in aucta magnitudine diverso habito respectu. Ut sit pulmonum coarctatio ex constipatione à pure interme-dias organorum regiones occupantes.
														1. Sanguis, inde hæmoptoicum è vena pulmonum vel	1. Erosa.	2. Aperta.	3. Rupta.			
2. Pleuritis. Pleuriticum.						3. Peripneumonia. Peripneumonicum.								4. Angina. Anginosum.	5. Lethargus. Lethargicum.	6. Tuberculum. Tuberculosum.	7. Catarrhus. Catarrhoicum.	8. Ulcus. Ulcerosum.		
9. Pulmo. Pulmo- nicum ratione						1. Materiæ.								2. Modi, quo pus in pulmone colligitur.						
10. Trauma. Trau- maticum.																				
1. Rigor cum acerbō dolore.	2. Tussis sicca.	3. Pulsatorius dolor. <i>Mercat. Gal. negat. 2. de loc. aff. 3.</i>	4. Pulsus hecticus. <i>Mercat.</i>																	
1. Dolor.	2. Ptyelismus.	3. Dyspnœa.	4. Spiritus offendens.	5. Festinatio in loquela.																

1. Diagnostica alia Empyematis	3. Suppuraturi. Cum symptomata inflammationem consequentia, cum morbo nullo modo quiescunt nec	Phlebotomia. Pharmacia. Diæta.			
	4. Effusio	1. Statim & continuo { Cum æger difficiliter spirat Fugax levatio. 2. Post aliquod tempus impleta cavitare thoraci pure.	1. Parotide. Crurali abscessu.		
	5. Tabifici Hipp. in Coac. de dy/pn. r. 33.	1. Febriles	Leves interdiu. Fortiores noctu.	1. Dolor gravis in thorace profundo.	
		2. Nihil commemorabile expuere.		2. Reliqua inde graviora reddita.	
		3. Sudor	Collum. Jugulum.		
		4. Oculi cavi. 5. Males rubentes. 6. Calor manuum extimorum digitorum.			
		7. Ungues Exasperati. 8. Pedes	Refrigerati. Tumentes.		
	3. Signa	9. Pustulæ toto corpore erumpentes. 10. Ciborum fastidium.			
		6. Existentiæ in thorace	1. Lateris inæqualitas. 2. Calor perceptus 3. Suspensum grave. 4. Oppressio tussifera.	Tactu. Experimento cum filo terra rubra madido.	
		7. Puris	1. Paucioris { Strepitus multus. concussis vel Dum ægri { Facilius spirent. Meliùs sint colorati.	Humoris. Præcordiis.	
2. Copiosioris		1. Strepitus exiguus, concussio ægro. 2. Dysp. fortis, parva & densa. Constri- 3. Ungues lividi. Etio anhelitus, Valefio.			
8. Pravi		1. Ephydrosis circa pectus. 2. Horror.			
9. Catarrhoici		Primo salum Mox dulcius	Sputum.		
10. Pulmonici		1. Collapsa appetentia cum cardialgia. 2. Sudor cum facie rubicunda. 3. Alvus liquida.			
11. Traumatici. Vulnus pus traiciens.					
2. Prognostica ad		1. Bonum	1. Febris à ruptione discessus cum facilitate aeris inspirandi. 2. Si æger cibos concupiscat. 3. Libera & liberalis anacatharsis cum probo pure. 4. Pauca & figurata alvi excreta.	Viride. Spumofum. Fervidum.	
		2. M-lum	1. Febris. 2. Sitis. 3. Cibi fastidiu. 4. Alvus liquida. Pus lividum aut 6. Pus cænosum (livido pejus) fædi odoris. 7. Purulenta dejectio. 8. Surditas. 9. Perspicillum coloratum inter latus apertum inditum. 10. Periculum majus à Peripneumonico Senioribus. Traumatico Juvenibus.		
	2. Supputationem dierum Criticorum. in	3. Ancipitem. Quib. signa quedam adsunt prædicta, quidam v. absunt, alii moriuntur alii post tempus longum servantur. Hip. in Coac. de pleur. tex. 4.			
		1. Cum ruptione	1. Propria, quando vomica intra thoracis cavitatem frangitur post supputationem, in	1. Exactè. Nulla fit suppuratio ob brevissimum terminum in quarta: nisi fiant peracuti nō exactè, aut acuti exactè, ut angina, ubi de conversione ejus in pulmones post 7. dies incipit suppuratio, quod est dies 11. morbi: ruptio verò cadit in 17. aut 20.	
			2. Impropria ex crudis tuberculis: nullum tempus his determinatum est. Sic in hæmoptico & traumatico	2. Non exactè. Suppuratio ut plurimū ob trāsitionē erit dierum 7. & ruptio cadet in 17.	
				1. Exactè, qui pro termino habent 14. qualis pleuritis & perip. Horum suppuratio incipit die 11. Ruptio in diem 17. aut si incipit suppuratio 14. ruptio cadit in 20.	
		1. Supputatione		2. Non exactè, quorum terminus dies 20. quo si non expurgantur, post 20. suppurantur. Ruptio cadet in 40.	
				3. Acutis ex decidentia. Rupturæ dies est 60. supputando post 40. morbi à termino scilicet decidentia. Tale & in crudiori lethargo spacium.	
			2. Supputationem dierum Criticorum in		

	1. Cum materia translatione ut in Empye. Catharrhoico intra dies 20. suppuratur, sumpto initio à 20. morbi, sicque dies 40. suppuratus erit quodam. 2. Sine materia translatione in empyemate { Ulceroso. Pulmonico.		1. Materia hujusmodi coctioni resistit. 2. Materia destillans assidue esse debet, & proluxa distillatio, antequam suppuretur. 3. Transumi debet è pulmone in thoracem materia, quæ vix intra 20. dierum spacium tranat. Aliis 20. dieb. purulenta redditur.
	2. Anacatharsi, quæ ut plurimum intra 40. dies fit, & tutius per partem internam: qua deficiente		1. Tabes sequitur. 2. Ad tabis præcautionem thoracis aperiatio est facienda.
1. Forma ad thoracis cavitatem non pulmonum attinet, quia	1. Materialis. Humor tenuis ut in hydrope ascite, non verum 2. Causa	1. Serum, quod necessario cum sanguine produci- tur. 2. Ichor, qui alimentalis humoris est pars tenuis.	1. Ut hepatis vitio sit ascites qui non est hepatis, sed imi ventris affect. ita pulmonum vitio aqua in cavitatem thoracis traicitur. 2. In cadaveribus experientia testatur. 3. E spongiosa pulmonum substantia propria contractione aqua, aut manu exprimitur.
2. Hydrops thoracis, cuius	2. Efficiens. Pulmo	Ad frigiditatem alteratus humorem tenuem generans Similem carni loturæ. 1. Raro simul coeunt thoracis & abdominis hydrops. 2. Potius hydrops imi ventris thoracis hydropi succedit. 3. Sapius nullo malo corporis habitu præexistente generatur.	
3. Signa	Non attrahens, nisi raro. Attraheret enim, cum ferret, & ita morbo acuto, at pleuritidi, peripneumoniz stith hydrops succederet, quod nunquam fit.		
1. Signa	1. Fientis (nisi ex affectu illius pendente ea- dem signa)	1. Gravitatis inchoantis sensus ea in parte, qua aqua colligi incipit circa sensibilem fluctuationem. 2. Sitis. 3. Tussis aliquantulum arida. 4. Spiratio densa Incessu. in Scalarum ascensu. 5. Decubitus aliquantulum difficilior in latus, in quo hydrops incipiens.	
2. Prognostica	1. Ventriculorum, seu asperarum arteriarum 2. Compressio ab 5. Obstructio à materia	1. Febris lenta. 2. Tussis sicca. 3. Sitis clamosa. 4. Animi deliquium. 5. Fluctuatio. 6. Ebullitio. 7. Unguium contractio. 8. Tumor Pedum. 9. Respiratio acervatim facta. 10. Difficilis decubitus. 1. Arteriis lævibus obturatis. 2. Externo tuberculo. Lenia. Crassa. Viscida.	1. Grandine. 2. Calculo. 3. Interno tuberculo. 1. Arteriis lævibus obturatis. 2. Externo tuberculo. Lenia. Crassa. Viscida.
3. Valo- rum	1. Plenitudo, cum pulmonum venæ arteriosæ, & arteriæ venosæ nimiam oppletæ asperas comprimentes respirationem efficiunt 2. Fractio alicujus vasis pulmonum ex plenitudine 3. Obruratio ab humore viscido, lento, in substantiam solidam concreto, & polypode ex corde in venas arteriosas, & arterias venosas profundè interdum ramificante, ut in variis sectionibus, & cordium examinatio- nibus apparuit.		Difficilem. Inæqualem. Humorosa. Flatuosa.

CAPUT XII.

*De difficili spiratione magna & densa ex angustia cerebri, & vasorum jugularium.
Sed de respiratione Apoplectica.*

Ceterum non tantum ex pulmonum, & partium illorum angustia hanc dyspnœæ speciem fieri accidit, sed etiam ex partim extra thoracem existentium: quæ sunt tres, *cerebrum, nares, & vasa jugularia*. Ex cerebri angustia fit respiratio apoplectica; quando quomodo inæqualis utroque modo fiat ob facultatis imbecillitatem, in methodo dictum est lib. 3. cap. 8. Nunc pro exacta hujus rei cognitione examinandum occurrit, quomodo ex illa difficilis spiratio, qualis, & quoruplex fieri accidat?

Sciendum ergo, apoplexiam in via Hippocratis esse duplicem, *positivam, & privativam*. Prior quidem positiva dicitur, quia ex integra cerebri dependet angustia, quæ per se facultatis influxum aufert, & spirituum animalium motum interpellat. Posterior privativa vocatur, quia ex cervicalium, & carotidearum arteriarum angustia producitur, cujus causa fit, ut per accidens animales spiritus deficiant vitalibus intercepti. Et idem quanquam in utraque utriusque facultatis influxus deficiat, tamen unus causa est privativa. Dicendum autem prius est de positiva. Quam ut dixi ex integra cerebri angustia pendere, ex omnium suffragio constat. Quod idem ut verum hoc in loco, principii præcognitione suppono. Neque enim mei aut oculi, aut instituti est, nunc perquirere qualis sit hujusmodi angustia, quæque cerebri occupet partes, porroque, an ventres, cum hoc munus non ad thoracem, sed ad cerebrum attineat. Hoc igitur in loco queritur, quomodo ex integra cerebri angustia respiratio servari possit, reliquis omnibus, singulisque corporis partibus in apoplexia stupentibus, ac immotis. Ulterius qualis sit hæc respiratio, & quoruplex: ita enim ex ipsa apoplecticæ spirationis præcognitione ipsius affectus vehementia innotescet. In omni apoplexia, quæ morbus est, & non mors subita, respirationem servari ratione, experientia, necnon Galeni testimonio constat, unica excepta Avicennæ apoplexia apoplectica, quæ sepulturam ad horas 72. moratur, & quæ non est vera apoplexia, de qua ejus loco. Verum quæ ratione servari possit respiratio, cum apoplexia ex integra cerebri angustia producatur, hoc est quod valde captu arduum est. Ea enim posita est inter apoplexiam, reliquosque cerebri affectus differentia, quia in aliis, ut in apoplexia, non fit integra angustia. Hinc Avicenna ad hoc respiciens dixit, in epilepsia non fieri integram obstructionem, quia in epilepsia non esset convulsio, sicut neque est in apoplexia, quæ est integra pororum, & ventriculorum cerebri coarctatio. Quomodo ergo respirabit Apoplecticus? Duo sunt modi respondendi. Primus est Saxonica, thoracis musculos in apoplexia non moveri motu voluntario, sed naturali, scilicet non ex voluntatis imperio, sed ex usu aucto à calore suffocante, aucto enim calore in partibus thoracis, impellitur à natura facultas animalis ad thoracis motum. Parum tamen constare videtur hæc Saxonica distinctio. Quoniam etiam ex naturalis usus aucti necessitate animalis facultas ad thoracis motum excitetur, non inde tamen sequitur naturali motu, & non voluntario moveri quamquam coacto; dummodò enim muscoli ex animalis facultatis influxu ad ciendam respirationem moveantur, ejus motus semper erit voluntarius, hoc est animalis, non naturalis. Etenim respiratio eatenus est naturalis motus, quatenus non tantum excitatur, sed etiam exercetur à naturali facultate, quæ est cordis & pulmonum attractio, & expulso animalis thoracis distensionem, & contractionem sequens. Quod si pro naturali motu intelligat, ut visus est intellexisse, thoracis musculos moveri ab usu aucto à calore suffocante, quippe irritante, ac musculos ad motum citra concursum facultatis animalis irritante, jam sibi repugnat, cum ad eundem naturalem thoracis motum eandem facultatis animalis irradiationem admittat, ac respuat. Porro ex aucto-

su animalem facultatem ad thoracis motum excitari, dictum etiam est à Dureto de apoplexia in Coacis. 4. cum scripsi, spirandi necessitatem in ardore cordis adhuc micantis nervorum, & musculorum spirabilium functionem excitari ad inspirandum, & expirandum, functionem scilicet animalem, quæ non fit citra coactum facultatis à cerebro influxum. Quod sanè primum ante omnes Galenus docuit 2. aph. 22. scribens, non ipsam auctam spirandi necessitatem apoplecticæ respirationis esse causam, sed virtutis animalis nimirum, imbecillitatem, hanc enim in nervis contentam ad actionem promoveri ait ob respirationis necessitatem. At hoc quidem ostendit, auctum usum motricem facultatem ad inspirandum irritare, non tamen quomodo integra in cerebro existente angustia, usque ad thoracis musculos animalis facultas irradiari possit, demonstrat, & per quas vias. Etsi muscoli omnes in epilepsia, quæ est ex minori angustia, convulsorio motu moventur, qui est motus depravatus ratione solius materiæ morbificæ irritantis, ablati vero ratione facultatis, utpote non influentis; eò magis asserendum esse videtur, motum musculorum thoracis simpliciter naturalem esse, à naturali scilicet facultate præternaturam factum, nullo pacto animalem, utpote solius usus aucti effectum, attracticem, & expultricem pulmonum violento motu, ita exercentis, ut potius thorax à pulmonibus, quam pulmones à thorace moveantur, ut qui motus in epilepsia est materiæ morbificæ, in apoplexia sit usus aucti citra facultatis influxum. Alii ergo alio modo respondent, qui rem obscuriorem reddunt. Capivaccus ait, in quadam apoplexia angustiam esse integram, in aliqua non integram, in ea nimirum, in qua servatur respiratio. Qui tamen pro causa adæquata apoplexiæ integram angustiam ponit: quæ ergo integra est angustia, quomodo integra, & non integra erit? Mercatus habet, cerebri meatus, & ejus substantiæ poros non esse ita coarctatos, nec spiritus adeò extinctos; ut aliquid eorum permeare non possit, ita ut pusilla vis, quæ à cerebro derivatur, licet cæteris membris movendis non sufficiat, satis quidem sit respirationi efficiendæ. Idem vult, certas quasdam fibras nervorum à quinta conjugatione naturam huic ministerio adservare incolumes, ut præcaveat animalis interitum. Quæ fibræ sunt potius mera figmenta, cum nulla sit à quinta conjugatione nervorum ad aliquem thoracis musculum divaricata propago. Quinta enim conjugatio, ut ex anatome habetur, ex duobus integratur nervis, molli, & duro. Molli est auditorius, durus per aqueductum Faloppii quem ego labyrinthicum ductum appello, fertur extra os petrosum: & inter mammillarem, necnon calcaris processum sub cerebri emunctorio ad manfortios musculos, superioresque maxillæ immobilis partes ascendit, ut nulla prorsus communio intercedat inter propagines quintæ conjugationis, & nervos thoracis. Quod si mendum in Mercati loco esse existimes, quippe quinta conjugatio pro sexta fuerit posita: adhuc dico, à 6. pari nullos ad thoracis musculos nervos divaricari. Et quamquam Faloppius voluerit, diaphragmatis nervos esse à cervicis plexu. Tamen ocularis demonstratio est in oppositum, cum ejus nervi oriantur à quarta cervicis vertebra, à qua & propago illa, quæ tum ad levatores omoplate, tum ad humeri musculos descendit, ut idem septi transversi nervi sub claviculis prorepantes in ortu nullum prorsus nexum habeant cum plexu nervorum cervicis: quam veritatem hoc anno ita claram nationi Germanicæ, an Mantuanæ objeci; ut nulla profrus superstes sit ambigendi occasio. Hanc ipsam quoque cognovit divinus ille Anatomicus Galenus 3. de loc. aff. 10. dum illius paralytin describit, in quo omnes corporis partes resolutas observaverat faciei partibus illas, illas & respiratione, affectionis enim originem demonstrans inquit, eam spinalis medullæ partem primario laesam fuisse, quæ paulo inferior est processu nervorum ad septum transversum tendentium. Ut idem Galenus & ipse observaverit, nervos diaphragmatis non à sexto conjugio, sed à quarta cervicis vertebra erumpere. Igitur non ad thoracem facultas in apoplexia per nervos quintæ, vel sextæ conjugationis irradiari potest, ut posuit Mercatus. Sed etiam

Respiratio
apoplectica
duplex.

Apoplexia
duplex.

Motus
musculorum
thoracis
simpliciter
naturalis.

Capivaccus
opinio de
apoplexia.

Mercatus.

Fibræ
nervorum
à
quinta
conjugatione
respirationi
nervi
interferentes
non
dantur.

Labyrinthicus
ductus
nervorum
auditoriorum.

Respiratio
in apoplexia
quomodo
servatur.

Saxonica
respiratio
dicitur.

Musculi
thoracis à
spinali
cervicis
medulla
nervos
suscipiunt.

In Apople-
xia quo-
modo an-
gustia in
cerebro fi-
at.

In omni
apoplexia
sensibiliter
respiratio
læditur.

etiam difficultas augetur, cum Galenus voluerit, thoracis musculos, præter diaphragma, à spinali cervicis medulla nervos suscipere, ut ipse monuit 5. de loc. aff. 1. & 3. cap. 10. ubi hæc, *Vidistis etiam in corporis dissectionibus, nervos, qui thoracem movent ex ea spinalis medulla parte, quæ in cervice est, ortum ducere.* Cum tamen thoracis muscoli nervos obtineant à spinali medulla thoracis, præter eum processum diaphragmatis, cujus supra meminimus, qui unicus est ex unica vertebra quarta, & non quadruplex à 4. 5. 6. & 7. ut Laurentius scripsit, qui hos septi nervos nimium cumulavit, Quamobrem difficultas adhuc remanet, quomodo integra in cerebro angustia existente facultas irradiari, ac trahere valeat, & per quas vias. Pro difficultatis enodatione tria suppono. Primum est, apoplexiam, quæ est morbus, & non mors repentina, eique conterminos affectus in hoc convenire, quia in ipsis servatur respiratio, etiam si omnes pendeant, vel ex totius cerebri, vel alicujus partis angustia. Sunt contermini apoplexiæ affectus *cataplexis sopor, morbus comitialis, & lethargus*, quos Galenus enumerat 5. de loc. aff. 1. In ipsis verò respirationem servari ex eodem loco patet, ubi hæc prostant, *Porro quæ ratione homines per somnum spirant reliquis musculis omnibus quiescentibus eadem quoque ratione per minorem apoplexiam atque alios ei vicinos affectus spirare possunt.* Eadem enim est ratio secundum proportionem, quia sicut in somno angustia fit naturalis in cerebro ob vaporis condensationem; ita in apoplexia & finitimis affectibus angustia fit præternaturam, aut totalis, aut partialis, ut propterea sicut in angustia naturali respiratio servatur reliquis musculis, etsi non necessario, immotis jacentibus; ita in angustia præternaturam ex necessitate secundum proportionem respiratio est superstes. Cæterum illud discriminis inter prædictos affectus invenitur, quia in reliquis absque sensibili læsione respiratio servari potest. In apoplexia verò non, cum in hac longè major angustia sit. Ad quod Galenus respiciens 4. de loc. aff. 2. statuit, in apoplexia respirationem lædi, non in Caro. Enimverò tamen in vicinis apoplexiæ affectibus respiratio, absque sensibili læsione possit servari, potest tamen & lædi. Et idè Galenus 5. de loc. aff. 1. non tantum in apoplexia, verum quoque in consocialibus affectibus respirationem violari affirmat, cum ait. *Namque si diligenter consideraveris, invenies per hujusmodi affectus quomodo spirent laborantes, quippe videbis & violentam & difficilem spirationem, ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur.* Etenim aut sunt fortes affectus, aut debiles. Si debiles, servatur respiratio in sopore, ac reliquis absque sensibili læsione. Si fortes adhuc tamen sub propria forma existentes, non sine sensibili læsione in ipsis respiratio servatur. Et in hoc situm est discrimen, quoniam in omni apoplexia tam levi, quam forti sensibiliter spiratio læditur plus, minusve. Et idè non comparatur apoplexia cum cæteris affectibus, nisi per minorem ad majores: quod patet apud Galenum 5. de loc. aff. primo, dum ait. *Quamobrem in minori apoplexia, cataplexi, sopore, morbo comitiali, & lethargo.* Et paulò infra, cum subjungit. *Eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei vicinos affectus.* Ità enim comparat minorem apoplexiam cum aliis majoribus, ac fortioribus. Et est sensus, in minori apoplexia ita respirationem lædi, sicut in forti sopore, ac reliquis fortioribus existentibus. Quoniam si sint leves, non sensibiliter respiratio læditur, sicut læditur in levi apoplexia. Et si vehementiores fiant prædicti affectus, quam ipsorum formalis ratio postulat, transeunt in fortem apoplexiam, in qua tollitur respiratio, & cordis temperamentum solvitur: ita enim carus in apoplexiam permutatur, cataplexis, lethargus, morbus comitialis, & id genus alii. Quod nobis indicavit Galenus his. *Ubi verò cum apoplexia, minori nimium, alius quispiam affectus adeò vehementer increverit, ut musculorum thoracis actio omnino deperdatur, perire simul respirationem est necesse.* Atqui perire ex toto respiratio non potest, nisi totalis fiat angustia, quæ fortem constituit apoplexiam.

Quare affectus apoplexiæ contermini cum vehementiores sunt, supra formalem eorum naturam in fortem apoplexiam degenerant. Sed cum vehementiam sub sua forma sortiuntur, in sensibili respirationis læsione proportionem servant cum levi, seu debili apoplexia. Hinc veluti in debili apoplexia ex 2. aph. 22. fit respiratio aliquo modo ordinata; ita & in forti sopore, forti lethargo, ac reliquis. Ad quod etiam fusiùs Capiuacæus cap. de lethargo dixit, lethargum indicari ex anhelitu tardo, ac debili ob facultatis imbecillitatem, non tamen inæquali, sicut in septo inflammato. Qui tamen melius dixisset, non tamen in ordinato, ut in forti apoplexia. Hoc ergo est primum suppositum, in apoplexia, & vicinis affectibus respirationem servari cum hoc discrimine, quia in omni apoplexia servatur respiratio cum sensibili læsione, in reliquis modò cum sensibili læsione, modò sine, prout remissiores, vel vehementiores sunt affectus. Hinc depromendum est, respirationem in epileptico, tam cum læsione sensibili, quam sine, à facultate aliquo modo influente fieri, ad differentiam aliarum partium, quæ solo materiæ morbificæ irritationis motu citra facultatis influxum moventur.

Ideoque apparet, quàm vana sit eorum opinio, qui putant, thoracem in apoplectico per accidens ex naturali pulmonum motu ob usum auctum moveri. Cum enim eò deveniunt thoracis muscoli, ut nullo modo ab influente facultate moveantur, necessario interit respiratio, & cordis temperamentum solvitur, ut ex Galeno habetur 5. de loc. aff. 1. qui vehementi apoplexia non alia de causa hominem subito enecari voluit, nisi prout ex thoracis musculorum motus privatione respiratio aufertur. Secundum quod suppono, est, in apoplexia & consocialibus affectibus supra relatis angustiam ad cerebrum, ejusque partes tantum attingere, non necessario tamen ad partes extra cerebrum.

Sola namque paralyxis ea est, quæ ex necessitate ex spinalis medullæ extra calviam angustia dependet. Propterea diversa est paralyxis ab apoplexia, & aliis recentis affectibus, quia spinalis infra caput in paralyxi faciem facultatis influxum à cerebro, usque ad locum angustia affectum admittit; non infra tamen ad partes motu, sensuque orbatas: at in apoplexia, cataplexi, sopore, & aliis facultas quidem à cerebro difficulter infra transmittitur, transmissa tamen qualis qualis ea sit, facile communicatur, una excepta apoplexia, quæ cum definit esse talis, translata angustia è cerebro in spinalis partem determinatam, in paralyxin transit: ipsa tamen quo tempore sub propria forma manet, utpotè causa ipsius in cerebro manente, difficilem, ut reliqui affectus, habet è cerebro transmissionem, facilemque susceptionem. Tertium suppositum est, respirationis difficultatem in apoplexia, reliquisque fortioribus affectibus se tenere ex parte tantum inspirationis aeris, quia hæc sola pro usu requiritur. Et ratio est, quia exspiratio suppleri potest, aut simplici emissionem, aut coactervato thoracis collapsu. At aeris inspiratio thoracis dilatationem, quæ musculis thoracem attollentibus peragitur, exposcit. Quod Galenus satis expressit 5. de loc. aff. 1. & 2. Aph. 22. Propterea fat est in apoplexia, reliquisque fortibus affectibus moveri musculos thoracem attollentes, facultate solummodò per illos nervos influente, qui ad prædictos deferuntur musculos. Galenum audite 2. aph. 22. *Ob eamque causam omnino in apoplexia, qui thoracem attollunt, muscoli omnes agunt.* Quamdiu enim thorax attollitur, tandiu respiratio servatur, ac vira: attollitur thorax dum dilatatur; dilatatur verò & attollitur à musculis superioribus. Et cum Galenus statuit 3. de loc. aff. cap. 10. nervos, qui thoracem movent, esse à spinali medulla cervicis, quod confirmavit quoque 5. de loc. aff. 1. Dico, non de nervis omnium musculorum thoracis loqui, sed de iis tantum, qui movent musculos superiores, qui sunt subclavius, serratus minor superior, major, obliquus descendens, scalenus, & transversus cervicis, quos adjecit Faloppius; hi enim omnes à cervice nervos mutantur. De transverso cervicis, scaleno, subclavio, & serrato minori superiori & obliquo descendente pauciores res est obnoxia. Te-
tamen

Thorax in
apoplectico
non move-
tur per ac-
cidens.

In Apople-
xia & in ei
vicinis ef-
fectibus
angustia
ad cerebrum
ejusque par-
tes attinget.

Respiratio-
nis difficul-
tas in apo-
plexia se-
tenet tan-
tum ex
parte inspi-
rationis
aeris.

Nervi qui
thoracem
movent,
quos mus-
culos mo-
veant.

tamen scire volo, ab inferiori parte cervicis, à qua nascuntur magni illi nervi ad manum, ramum ex iisdem unâ cum vena, & arteria thoracica sub axilla ad ferratum majorem, & obliquum descendente descendere, diversisque fruticari ramusculis circa dentiformes horum musculorum processus.

Quare sufficit, facultatem influere per nervos à spinali cervicis direptos ad musculos thoracem elevantes, ut sufficiens fiat respiratio pro vita: in apoplectico enim non tantum infirma facultas influere potest, quæ usque ad nervos medullæ thoracis pertingat. Quod si facultas, cum extra cerebrum mittitur, non ad musculos cervicis, & manus, sed tantum ad thoracem attollentes transmittitur, id ex peculiari naturæ providentia evenit, quæ pusillum facultatis ex angusto cerebro tranantis influxum in respirationis usum totum convertit. His ita stantibus, nulla amplius remanet dubitandi ansa. Quando enim apoplexia ex integra angustia fieri dicitur, non absolute id est sumendum; dicitur enim apoplexia, quæ morbus, & non mors, integra angustia, respectu alius similis, ut epilepsiæ: non ita tamen facultas angustia premitur, ut ejus radii aliquot exilire nequeant pro respiratione, ac vita pro modulo servanda. Et prout major, minorque est transitus angustia, major etiam ac minor est ipsius facultatis irradiatio: quæ propterea diversos apoplexiæ gradus constituit, qui nullo alio modo dignoscuntur, & distinguuntur, quam ex læsæ respirationis varia difficultate. Gradus, speciesve apoplexiæ sunt quatuor ex Galeno 2. aph. 22. *Maxima, magna, minor, debilis*. Maxima est, quæ subito enecat, respiratione affatim ablata. Magna, seu vehemens est, quæ *violenta, inordinata, & inæqualis*. Minor est, quæ citra violentiam est inæqualis, inordinata, & *intermittens*, Debilis quæ ordinem aliquem servat. Hos quatuor apoplexiæ gradus ex mente Galeni etiam numeravit Mercatus. Quomodo autem intelligi debeant, non tam facile est determinare. De maxima & fortissima nulla est controversia, cum potius sit mors repentina. De magna & forti dubium est, quid pro *violenta* ejus respiratione sit intelligendum, adhuc quid pro *inordinata*, & *inæquali*; hac enim rectè percepta, reliquæ patebunt, simulque constabit, an sub magna, & densa respiratione inæquali apoplectica inspiratio contineatur. Violentam apoplexiam 2. aphor. 22. nuncupavit eo quod cum *magna violentia procedat*. Eandem 3. de loc. aff. 10. *pestimam* appellavit, in qua respiratio *intermittitur, & cum magna violentia trahitur*. Respirationem cum magna violentia trahi declarat Galenus 4. de locis aff. 2. cum accidit, respirationem vehementer opprimi, ut *quis vel maximo conatu vix spirare possit*. Ut idem violenta sit hæc spiratio, quia cum magno sit conatu, & oppressione. Et Mercatus rectè ait, violentam hanc respirationem, quæ cum multo conatu, & oppressione, illam esse, *in qua laborans vix potest thoracem dilatare*. Quod Galenus ad vivum expressit 5. de locis aff. 1. scribens. *Quippe videbis & violentam, & difficilem spirationem, perinde ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur*. Igitur violenta respiratio in forti apoplexia est, quæ intermittitur, & magna cum violentia trahitur, nequeunte thorace multum se dilatare.

Sed dices, quomodo continebitur respiratio apoplectica sub magna ratione distensionis thoracis? Respondeo magnam esse per accidens, non per se. Respiratio enim magna per se illa est, quæ non tantum ex usu aucto, & ex motu musculorum distendentium pendet, sed etiam quæ à facultate robusta, ut bene Saxonia. Ideo quamquam in apoplexia usus sit auctus, omnesque muscoli superiores moveantur, tamen facultas est imbecilla, cujus causa magna thoracis distensio per se fieri non potest. Sed magna dicitur per accidens, quia sublimis, hæc enim quamquam sit parva ratione facultatis motricis, ut in methodo docuimus, tamen quatenus muscoli omnes se in unam actionem violentam colligunt pro vita à suffocatione arcenda, eatenus est magna, & violenta: & hac de causa apoplecticorum thoracem cum magna vehementia elevari conspiciamus, qui præ nimia facultatis defatigatione sæpius & sine ordine intermittit oneri

succumbens. Ex fortis cognitione patet secunda, quæ est media inter fortem & debilem. In hac enim citra violentiam respiratio sit inordinata, & inæqualis intermittens. Quia cum secundum gradum ex minori pendeat angustia, minus etiam violenta est, major per se, minor per accidens. Debilis adhuc illa est, in qua thorax facilius dilatatur, & in hac respirationem fieri *æqualem* ad differentiam secundæ, ac tertiæ, subjunxit Mercatus, quam solum ordinatam, non tamen æqualem, vocavit Galenus. Inæqualis vero est non intermittens, sed potius intercurrentis dyspnoa, ut libro 1. cap. 8. dictum est. Sed pro colophone de respiratione dicendum, quæ sit ex spirituum interceptione in apoplexia privativa ob cervicalium, & soporalium arteriarum angustiam, sit enim difficilis spiratio respectu animalis usus magna, & densa, ut satis abundè lib. 3. cap. 7. Una sola est difficultas à nemine fortassis visa, cum Galenus de utilitate respirationis 5. contra Erasistratum demonstrat, non lædi respirationem intercepto spiritu vitali, etiam si laqueis constringantur arteriæ soporales. Sed responsio patet, eveniet enim hoc per diem circiter, donec absumptus sit spiritus ille, qui in retiformi plexu aservatur, eo tamen consumpto, necesse est respirationem magnam, & densam fieri pro animalis spiritus renutritione.

C A P U T XIII.

De difficili spiratione magna & densa ex narium angustia, & de polipo.

EX angustia quoque narium difficilem fieri respirationem patet, cum inter fines, seu earum usus primarius sit esse primum, & adæquatum in ordine respirandi instrumentum. Est quidem hic primarius usus eorum septem, quibus ipsæ nares potiuntur: olfactio enim, qui est secundus non absque respiratione celebratur; ita & locutio, quæ est tertius. Reliquos quatuor, nimirum cerebri, oculorumque excrementorum delationem, faciei ornatum, & oculorum custodiam constat remotiores esse fines. Ideo nares à verbo nando dictæ sunt, eo quod per eas innare, & enare spiritus videatur pro utriusque respirationis utilitate. At verò non tantum primarius narium usus est respiratio, sed etiam ejusdem eadem sunt primum in ordine instrumentum. Quod patet ex Hippocratis chiographo in libro de alimentis tex. 6. qui habet: *principium alimenti spiritus nares, os, guttur, pulmo & reliqua respiratio*: principium enim primum instrumentale, & spirabile per quod aer deferretur, nares ab Hippocrate ponuntur, per has enim deferretur aer tum ad guttur, & per hoc ad pulmones, tum per ethmoides ad cerebrum. Reliqua respiratio ex Cornario Interprete, seu alia ex Valesio, est transpiratio arteriarum propria. Et jure nares primum sunt in ordine respirationis instrumentum deferens, non os ex Galeno 11. de v. p. 11. ne inspirationis initium fiat secundum rectitudinem trachæ arteriæ, sed deflexio quædam sit, & ambages, priusquam spiritus ad tracheam descendat. Quam rem, ut mihi videtur, duplex commodum sequitur, ne scilicet, cum aer nos ambiens nonnunquam valdè frigidus sit, pulmones aliquo tempore refrigeret. Tum ne pulveris, aut cineris, idque genus pollen ad arteriam usque perveniat. In hoc enim flexu spiritus quidem ferri ulterius potest, ejusmodi verò corpuscula, & atomi inhibentur, ut quæ prius in ipso flexu corporibus incidunt humidis, mollibusque, ac viscosum quodpiam habentibus, quod proportionem ipsi oris salivali humiditati responderet. Per os autem respirare coguntur, qui nares non habent secundum naturam constitutas; alioqui cum sani hi planè sunt, ore nihil est opus. Propter quod etiam Aristoteles in libro de respiratione statuit, nares in medio trium sensuum esse quasi per lineam fabrillem directas ad respirationis agitationem. Porro non tantum primum, sed & adæquatum sunt omnis respirationis instrumentum. Cumenim triplex sit respiratio, vitalis, animalis, & quæ auditus est propria, nasus per os cribiforme aerem in cerebri ventriculos sursum vehit, non in binas sphenoidis cavitates, ut multi falsò credidere. Perque sui in guttur perforationem eundem deorsum

Respiratio ex interceptione spirituum in apoplexia.

Usus narium septem.

Nares unde dictæ.

Nares primum respirationis instrumentum deferens, non os.

Nares adæquatum omnis respirationis instrumentum.

Apoplexiæ gradus quatuor.

Apoplexia violenta cur dicta.

Respiratio magna per se, & per accidens.

evenit: quo ex loco per aquæ ductum in primam aurium
cavitatem aeris portio ducitur pro vernaculi renutritio-
ne: ita omnem respirationis usum nares adæquant. Quid
mirum igitur, si ex narium angustia respiratio omnis
lædatur, quippe læso primo, & adæquato respiratio-
nis principio dilatorio? ut non tantum imminuatur,
& auferatur, sed etiam ex ejus interceptione homo suf-
focetur, ut ex Celso colligitur lib. 6. cap. 8. de polypo
strangulante? Age igitur de narium angustia dicamus
qualis, & quotuplex ea sit, quomodoque respiratio
ex ipsa lædatur, & suffocatio accadat, Angustia est
duplex, *compressio*, & *constipatio*. De narium com-
pressione locutus est Galenus primo de morbo diff. se-
ptimo, ubi docet, unam cum læsa particulæ figura
meatum vitari; conformatio enim componitur ex fi-
gura, superficie, meatu, & cavitare; quare cum figu-
ra vitatur meatus. Cujus vitium in naso demonstrat,
cum ob violentum ictum sinus efficitur; internum enim
meatum ita constringi, ait, ut per ipsum vel nulla
omnino, vel difficilis admodum fiat respiratio. Ita
etiam qui naturali constitutione nasum resimium ha-
bent ore aperto respirare coguntur, nec per nares
ore clauso respirant, absque dyspnæa. Sed & ex cau-
sa interna meatus comprimitur, de qua paulò in-
fra, Cæterum constipatio, seu obthuratio omnino
præter naturam à polypo fieri consuevit. Cujus dif-
ferentiæ, tum ex loco, tum ex materia sumuntur.
Ex materia quidem, quæ vel mollis est, vel dura. Ex
mollis oritur polypus mollis, qui est duplex *longus*, &
rotundus. Primum proponit Hippocrates tex. 61. 2. de
morbis, quem pendulo gurgulioni similem esse dixit.
Secundum tex. 66. rotundam carnem, ac mollem
esse statuit. Primus est legitimus polypus latus sub-
albicans, pedunculo circumscriptus, papillæ instar,
vel gurgulionis pendens, unica avulsione separabilis.
Idem si rubescat narium *hemorrhoids* dicitur. Secun-
dus est potius *caruncula*, quam polypus, non enim
pendet, sed prominet, carunculæ in morem luxuria-
tur, ut nec integer unica avulsione possit separari.
Ex dura materia duplex specie oritur polypus, *scirrho-
sus*, & *cancerosus*. Scirrhum proponit tex. 64. can-
crosus tex. 68. & differunt in substantia magis, vel
minus dura, specie diversa. Ex hac scirrhus est tu-
mor, qui durioris carnis colorem, & consistentiam
servat. Ex illa est cancerosus, qui visu carnosus vide-
tur, tactu tamen sentitur lapideus. Prior æqualis est, ac
indolens, hic verò inæqualis & dolens, sed duritie po-
tissimum specie distinguuntur. At qui cancerosus est,
differentiam habet non specificam, sed numericam;
est enim aut *unus* numero, aut *multiplex*. Priorem
proponit tex. 68. Posteriores tex. 70. Quamobrem ra-
tione materiæ quatuor sunt polypedum differentiæ
specificæ, quinta est accidentalis ex Hippocrate. Et
omnes præter unicum Hippocratem diminuti admo-
dum fuere in recensendis polypi speciebus. Solus
Pareus inter recentiores Hippocratis divisionem sus-
cipit. Sed in assignatione prima, & tertia differen-
tiæ maximè discrepat. In tertia quidem, cum polypus
caruncularis rotunditatem ab Hippocrate propositam
omittat. In prima verò, quem enim carnem mollem Hip-
pocrates appellat, ipse *membranosa* vocat, qui ait.
*Primo membrana est mollis longa, & tenuis relaxa-
ta, ac depresso vulva similis*. Dicam ego, quid
mihi experientia est confirmatum. Reapse polypum
membraneum vidi, meisque manibus eradicavi è na-
ribus Eunuchi Musci Mantuani, quem mihi curan-
dum Bononiam miserat Serenissimus Ferdinandus.
Pendebat hic polypus subalbicans, ut carnosus omni-
nò videretur, qui tamen in extirpatione, & post non
absque modica mei admiratione omnino membranoso-
sus apparuit. Sic cognovi, doctissimum Pareum &
ipsum experientia ductum hanc speciem proposuisse:
qui tamen in eo erravit, quia hanc polypi spe-
ciem pro prima Hippocratis usurpavit, quæ est di-
versa. Nunc dicamus, carnem polypondem aliquando
arescere, ut qui carneus polypus fuit, membranoso-
sus evadat, ideoque non plures, quid quatuor esse polypi
species ab Hippocrate recensitas. Sequuntur differen-
tiæ ratione loci. Has omnes Hippocrates ex narium
cartilagine vario modo oriri scripsit. Pareus ex *eth-
moide*, pro subjecto enim originis polypi in ejus de-
finitione ethmoides collocavit, Fallopius hamor-

rhoides, quæ à polypis specie non differunt, à tu-
mentibus *membranis* nares vestientibus progermina-
re posuit. An ergo eadem est vel diversa polypedum
origo à cartilagine, ab ethmoide, à membranis? Hip-
pocrates sanè partem pro toto, sicut Pareus rotum
pro parte, usurpavit; ideo uterque pro cartilagine,
& ethmoide idem significant. Totum pro parte acci-
pit Pareus, ethmoides nimirum pro ejus parte, quæ
spongoides ab Hippocrate dicitur. Constat enim to-
tum os ethmoides ex quatuor partibus; quarum una
illa est utramque narium cavitatem superiorem ex-
plens, spongoides dicta. Partem pro toto sumpsit Hip-
pocrates, cartilaginem nimirum pro aggregato ossis
spongoidis, & processus illius intermedi, qui par-
tem narium superiorem distinguit, ideo tex. 62. *carti-
lagines* dixit in numero plurali, sed præcipue carti-
laginis nomine intermediam intellexit. Cumque ossa
hæc cartilaginea membranis investiantur, ideo po-
lypus aut ex osse, aut ex ossis membranis obnascitur.
Ex osse quidem, quando polypus est cum ossis carie.
Ex solis membranis, cum os est citra cariem. Sæpe
enim polypum vidi, ubi inveteravit, ossi carioso hæ-
rere; & aliquando intermediam cartilaginem, cui
polypus cohærebat carie perforatam. Cum enim os
spongoides sit tenue, & cavernosum, facile corrosio-
nis labe polluitur, ut in Lue experimur, in qua ægri
una cum muco sapius ossis spongoidis frustulum emun-
gunt, cujus signum unicus scætor præfuit, ac virulenta
tanies cum alarum nasi, & septi rubedine, & duricie.
Ab excisione verò narium meatus comprimitur, fit-
que nasus resimium, quæ una alia est difficultatis spi-
randi causa & occasio. Sed maximè observandum,
pro cartilagine non tantum supremum ossis ethmoidis
processum superiorem narium cavitatem distinguen-
tem debere intelligi, verum etiam inferiorem illam
sphenoidis partem versus palatum, quæ aratri vo-
merem representat, quæque infernam narium cavi-
tatem in dexteram, & sinistram discludit. Porro
longè difficilior est percipere ex mente Hippocratis,
quot modis polypi ex prædictis nascentur, parti-
bus, & variæ eorum differentiæ constituantur; hoc
enim scire refert multum tum cognitionis, tum cu-
rationis gratia. Primum ergo polypum gurgulionis
modo pendulum *ex medio cartilaginum* pendere,
ait Hippocrates, hoc est ex media parte cartilaginum.
Secundum molem rotundum *intrinsecus ex cartilagi-
ne* esse inquit, hoc est ex altiori, & penitiori lo-
co mediæ narium cartilaginis, ut rectè etiam in com-
mentario Diversus. Et observandus est varius Hippo-
cratis loquendi modus, qui primum polypum mol-
lem pendulum *ex medio cartilaginum* dixit in numero
plurali: secundum verò mollem rotundum *ex carti-
lagine* in numero singulari. Quia in tex. 62. cartila-
ginum compendio totum polypi subjectum proposuit;
tex. verò 66. ut & in reliquis, cartilaginis unius no-
mine, quæ est intermedia, principale subjectum de-
nominavit. Et cur mollium polypedum primus ex car-
tilaginis medio est pendulus, & non secundus, qui ex
loco est sublimiori, sed rotundus? Videtur enim, quo
altior ejus origo, eo etiam ille magis pendere. Dicen-
dum, quo altior est origo, eo magis prominere, sed
non pendere; pendet enim magis quod est ex medio.
Quamobrem primus polypus, qui est è medio carti-
laginis, *pendet*: secundus, qui ex superiori ejus apice
prominet: utroque termino usus est Hippocrates, qui
de primo dixit *ex medio cartilaginum dependet*: de
secundo *intrinsecus ex cartilagine caro rotunda pro-
minet*. At scirrhusi polypi originis locum, & situm
non describit Hippocrates, sed ex iisdem locis oriri
supponit, ex quibus molles, immò & cancerosi; tan-
tum dixit, *impleri nasum carnibus*. Quoniam etiam
si narium cavitas à mollibus expleatur, à duris ta-
men narium cavitas magis angustatur. Cancerosorum
polypedum alterum simplicem *intrinsecus circa car-
tilaginem alicunde* nasci scribit. Et observate discri-
men, cum mollem rotundum *intrinsecus ex carti-
lagine* tantum oriri scripsit, ut supra exposuimus;
hanc verò cancerosum *intrinsecus circa cartilagi-
nem alicunde nasci*: ut insinuat, cancerosum in-
trinsecus ex quavis cartilaginis parte & altiori, &
inferiori pronasci; hoc enim importat illud *alicun-
de*, ex aliquo scilicet loco, & quocunque cujuscun-
que

Narium
angustia
duplex.Polypus
aria du-
plex.Hæmor-
rhoids na-
rium.Polypus
membranosa.Polypi dif-
ferentiæ
ratione loci.Nasus resi-
mum diffi-
lius respi-
rat.Polypus è
medio car-
tilaginum
pendulus.Polypi
molles &
cancerosi
origo.

que interioris cartilaginis, mediæ, vel lateralis. Et dicitur non nasci *ex cartilagine*, ut de primo molli dictum est, sed *circa cartilaginem*, ut sciatur, cancerosum non pendere, nec prominere circumscripta longitudine, aut rotunditate, sed adnasci tantum, & hæere. Secundum denique ex cancerosis multipedem *ex obliquo cartilagine in summo* occupare docuit. Salius Diversus ait, Hippocratem polypum cancerosum magis, minusve sævum nuncupare tum ratione loci, tum magnitudinis, ut qui unicus est major & *in loco magis superno*: qui verò multiplex minor, & *in loco infimo*. Verum cum Hippocrates *in summo* dixerit, ignoro quomodo *in infimo* Diversus exponere valeat; igitur Diversi expositio diversa est à mente Hippocratis. Pereus ex *obliquo* explicat per *transversum*, ut sit sensus; hic polypus per transversum cartilagine in summo occupat: ut prior sanè sit obliquus descendens circa cartilaginem, posterior verò transversus cartilagine occupans. Quinque igitur erunt polypedum differentiarum ratione loci ex Hippocrate. *Mollis pendens. Mollis prominens. Durus implens. Cancerosus descendens. Cancerosus transversus*. His tamen quinque ratione loci sextum adderem experientia mihi notum, qui ratione substantiæ est mollis, ratione loci *infimus* & profundus. Oritur enim ex osse aratri infernam narium cavitatem distinguente superius descripto, quam implet, & sæpius cum faucium musculis connascitur, qui tum ex cerebri basi, tum ex aliformibus processibus nascuntur. Hicque ille est polypus, qui per fauces retrò columellam apparens extrahitur, gurgulionem alium, seu potius linguam aliam fingens: & per fauces facilius, quam per nares averuncatur, ut suo loco aperiatur. Remanet rimari quomodo ex polypis respiratio lædatur. Ex molli pendente respirationem ita lædi statuit Hippocrates, ut in expiratione polypus foras exiens, in inspiratione retrocedens utramque immineat, lædat & vocem, cum nares non tantum respirationi, sed etiam locutioni famulentur; in pendulo quoque polypo per somnum ore clauso stertorosa fit respiratio, parva quidem ratione spiritus, qui liberè non ingreditur, magna tamen respectu thoracis & densa. Ex molli prominente eadem ferè fit difficilis inspiratio citra tamen polypi intro, extraque motum. A duro implente respiratio per nares aboletur, quod Hippocrates indicavit dicens, *& per nasum spirare non potest*; ideoque nisi per os spirare possunt agri, & cum dormiunt ore clauso ob usum auctum suffocari videntur, unde expurgantur, cum magna thoracis dilatatione inæquali, ac densa. Eandem magisque strepitem efficit cancerosus descendens. Longe minus difficilem cancerosus transversus. At sextus modo non omnibus noto narium actiones offendit, non enim vitalem respirationem solum, verum & quæ propria est auditum lædit, ut æger ex aure, quæ nari obthuratæ respondet, ferè surdus fiat: & hoc accidit, quia infimi huius polypi caro ita luxuriatur, ut sæpe auris aquæductum in palatum delinentem obstruat; ideo sicut surdus ex tympani vitio per os audit: ita obstructo aquæductu fit surditas non tamen perfecta, nisi concurrat & nervi expansi densitas. Differt & hic polypus infimus à superno molli pendente, quia ille, ut dictum est, in inspiratione retrocedit, in expiratione ante movetur, hic verò potius in deglutitione, contractis enim versus suam originem gulæ sphincteribus, quibus adnascitur, quasi exeritur, iidem laxatis introcedit. Variat & hic infernus polypus à superno molli pendente, & à reliquis superioribus, quoniam ex superioribus læditur magis respiratio animalis, quam vitalis; integreque obthurato ethmoide, per infundibulum aer tantum ad cerebri ventriculos derivatur; aufertur & olfactio. At ab infimo hoc polypo læditur magis vitalis, quam animalis respiratio, & servatur olfactus, sicut læditur auditus. Hic denique polypus ille est, qui subitæ suffocationis est causa, maximè Euro flante, quia vel ita excrescit, ut fauces, nedum nares, infarciat: vel totus mobilis existens ex narium cavitatem in fauces se transfert, ut subito hominem suffocet, nisi subito per os vossella trahatur, & ansa deligatus extrahatur. Observa quoque hunc polypum esse, qui ex narium perforatione faci-

lè transit ex una narium parte in aliam. Verum quomodo ex nasi alarum motu summum facultatis respiratoriæ imbecillis signum hauriendum sit, non est præsentis instituti aperire, maximè cum *lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 13.* de hac re abunde à nobis dictum sit.

CAPUT XIV.

De difficili spiratione magna, & densa ex Convulsione musculorum Thoracis.

Hucusque magnæ & densæ respirationis tum æqualis ob usum auctum, tum inæqualis ob angustiam juxta methodum causas examinavimus. Pro hujus partis complemento ejusdem magnæ, ac densæ respirationis inæqualis ob musculorum thoracis convulsionem causas perpendere superest. Ex hujusmodi autem convulsione magnam & densam respirationem fieri ratione thoracis, nedum aeris patet ex Galeno 4. de loc. aff. 7. cum ait: *Nam magnarum respirationum alia quidem est crebra, atque huic sunt differentie complures, quarum alia alias dispositiones indicant.* Magna enim respiratio, quæ crebra, hoc est densa, aut est æqualis ob usum auctum, aut inæqualis ob musculorum thoracis convulsionem; Ad differentiam magnæ quæ est rara; hæc enim unicam dumtaxat dispositionem, delirium nempe, indicat. Ulterius eodem libro & capite respirationem hanc *continentem* appellat præ nimia ejus densitate, dum habet. *Est & alia dyspnœa species, quæ veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, siue hoc fiat ob musculorum thoracis convulsionem.* Ut non tantum magna, sed etiam densa continensque fiat spiratio, sicut ex usu aucto, eo tamen inæqualitatis discrimine sæpius declarato. Ex hac eadem causa inæqualem, nedum magnam, & raram, respirationem cieri ex Galeno constat primo de dyspn. cap. 18. qui ait. *Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit crurum musculis, aut tremantibus, aut convulsis, aut palpitantibus: ita & respiratio aliquando inæqualis fit propter thoracis musculorum offensos: & sanè cum ratione, cum enim convulsio sit motus oberrans, & inordinatus, thoracis musculorum inæquali agitat motu. Est verò inæqualis respiratio, quæ ex hujusmodi convulsione superinspiratione dicta & dipnoa, ut in methodo ostensum fuit quam etiam Galenus proposuit 2. de caus. symptomatum 2. his verbis. Atque duplex inspirantium revocatio nonnunquam ob musculorum inspirationem facientium convulsionem fit. Est & expiratus species quadam ex convulsione proveniens, quæ musculorum, qui expiratum faciunt, convulsionem sequitur.* Cujus convulsionis causa & respectu factum est, ut respiratio eximium illud, quo a pulsu differt, nacta sit, cum hic vitalis, vel naturalis actio sit, illa verò animalis; de qua re fusè admodum in methodo. Tantum hoc in loco querere est necesse, de qua convulsione loquatur, quorumque musculorum, & quibus ex causis; de hac re enim vix aliquid à Galeno, nil autem à Practicantibus prorsus scriptum reperio: cum tamen medica praxis docuerit me, non raro ex hac causa dyspnœam hanc fieri, quæ Medicos eludit. Verum enimverò antequam de hujus convulsionis natura & causis in specie agamus, de convulsione in genere quadam non vulgaria, vera tamen, supponere est necesse. Primum est, convulsionem duplicem esse, *proportionatam, & improporionatam*, videlicet ad materiam, tum ex qua, tum in qua, quæ eadem est re. Proportionata fit à causa aut replente, aut inaniente mobile nervosum tanquam subjectum, facultatis animalis motricis. Improporionata fit tantum à causa irritante idem mobile ut subjectum facultatis naturalis expultricis. Ideoque sicut retractionis motus voluntarius depravatus proportionatur mobili nervoso præter naturam vel repleto, vel inanito, quatenus est subjectum facultatis animalis motricis. Ita idem motus eidem mobili irritato est improporionatus quatenus est subjectum naturalis expultricis. Secundum, quod supponitur est, in convulsione proportionata affectus formam, retractionis nempe motum, semper & solum ad membrum

Differentie polypedum ratione loci sex dantur.

Respiratio ex polypis quomodo lædatur.

Obauditio ex polypo.

Polypi in ferri à superno variatio.

Magnæ respirationis, quæ crebra differentie.

Convulsio duplex.

Convulsio nis proportionata causa.

Uteri re-
tractio nō
est vera
convulsio.

Uteri re-
tractio nō
est vera
convulsio.

Convulsio
ex nervis
repleione
& inanitione.

Convulsio
ex nervis
extra mus-
culos de-
pendet.

brum mobile referri, quod movetur motu voluntario, consequenter ad musculos, ac tendines. Qua de causa Galenus primo de dysp. 18. statuit, *convulsiones esse proprias musculorum affectiones*. Propterea quoniam uterus ex repletionem, & inanitionem ligamentorum retrahatur, & sursum vellatur, tamen ejus retractione non est vera convulsio, quoniam uterus est membrum naturale, idem de ventriculo est statuendum, cujus membranam anteriorem musculosam esse falsò dixit Fallopius, & cum eo Piccolominius. Causam verò convulsione, seu retractionis proportionatam, repletionem nimirum, & inanitionem non semper esse in musculis, & tendinibus, sed etiam in ipsismet nervis subsistere. Atque nec semper in nervis, sed etiam ex Galeno in musculis, ac tendinosa eorum substantia. Quamobrem factum esse fateor, ut recentiores in exponenda germana Galeni sententia non modicè erraverint. Cum alii ita ex nervorum repletionem, & inanitionem musculos convelli crediderint, ut semper à nervis alterutro modo affectis musculos retrahi existimaverint, ut Capivaccus, & Duretus. Alii verò omnino nervos convulsiva repletionem, & inanitionem affici negaverint, sed repletionis, ac inanitionis causam in musculis, ac tendinibus semper allocaverint, ut inibi affectus causam, ubi formam semper subsistere voluerint, ut Mercatus, & Saxo. Priores in via Galeni deceptos esse multis in locis apparet, ut 2. de caus. symptomatum cap. 2. ubi convulsiones fieri docet, *tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tum multis, qui tensionem creant (è quorum numero phlegmoni est) affectibus*. De convulsione, aut ex repletionem, & siccatione tendinum nedum nervorum locutus est quoque 6. aph. 54. in quo hæc. *Consideratio mihi è nervos, & tendines in animalium corporibus vel distentos à superflua humiditate, vel siccescentes, &c.* De convulsione quoque ex musculorum thoracis refrigeratione locus est conspicuus 6. aph. 54. in hæc verba. *Nam si vel frigus pectoris musculos, aut etiam nervos subierit*. Ita 5. aph. primo nervosorum corporum nomine non tantum nervos, sed etiam tendines, & musculos, & ligamenta intelligit, quatenus ligamenta ad essentialem musculi fabricam concurrunt, etiam si id Aquapendens negare ausus sit. Similiter 3. Prognost. 34. ex nervorum, ac tendinum inflammatione originem ad consensum agentium convulsionem fieri aperuit. Sed posteriores magis deceptos esse reor, quippe qui ex nervorum repletionem, & inanitionem convulsionem fieri noluere. Cum tamen videant, in nervorum vulneribus succensa inflammatione, convulsionem excitari, ut etiam Galenus docuit 5. aph. 2. & Duretus ex Hippocrate in Coacis de convulsione tex. 9. Quæ omnimoda nervi abscissione eatenus curatur, quatenus repletio abscissione intercipitur. Aut saltem corrugatio inhibetur, quæ fit cum euphorbio. Præterea cum ex cervicis potissimum vertebrarum luxatione non tantum ex compressione paralytin, sed etiam ex nervorum tensione convulsionem suscitari observent, ut Galenus observavit 4. de loc. aff. 3. dum ait. *In cervice vero, ex loco medio inter duas vertebrae procedentes nervi, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera vero tenduntur: porro tensiones quidem, ubi ingens quoque inflammatio accesserit, convulsio comitatur: ad compressiones vero earum partium, ad quas oppressus nervus pervenit, paralytis sequitur*. Tenduntur autem ex repletionem nervi secundum membranas citra compressionem, ut ex sola tensione convulsio sequatur, & cum fit compressio, ut sæpius observavi, eodem tempore fit convulsio, & paralytis. Hoc enim quomodo succedat, declaratum est lib. 4. par. 2. ibi enim demonstravimus, tensionem dolorificam citra compressionem fieri, non tamen dolorificam compressionem citra tensionem; quare & tensio convulsifica, quæ etiam est dolorosa citra compressionem fieri potest. Cumque nervos dicimus cum Galeno, non nervos in musculis, sed extra intelligimus, etiam si Saxo & Mercatus id negent. Nervi namque in musculo sunt pars ejus essentialis, ut ad identicam tendinis structuram

Barthol. de Dysp.

concurrant, ut in Myologia contra Vesalium, & reliquos Galeni osiores demonstravimus. Convulsionem verò pendere ex nervorum extra musculos tensione, nimirum tum in exortu, tum propè exortum, ex Galeno patet de Convulsione cap. ultimo scribente. *Siquidem inflammationes nervosarum partium, ac præsertim cum in nervorum principio: aut prope ipsum generantur, nervos continuos attrahentes tendunt, quemadmodum artifices extrinsecus chordas*. Idem scripsit 5. aphor. 2. qui aut totum, aut partem convelli voluit, prout vel nervus partialis, vel ipsummet nervorum principium est inflammatum. Nervorum igitur tensio extra musculos nonnunquam causa est, quæ muscoli convelluntur. Neque Mercati, & Saxoniæ rationes veri aliquid continent, etiam si primo aspectu rationabiles admodum, & solutionis difficilis esse videantur. Et primum quidem Mercati, cum ait, tendinem partem esse, cui per se primò naturalis contractionis actio debetur, ut & universus motus per se primò ei debeatur. Etenim verum quidem est, formalem musculi contractionem solius esse tendinis, tamen sicut contractionis tendinis causa secundum naturam est nervus: ita fieri potest, ut ejusdem violentæ actionis causa in nervo existat. Cumque subjungit, partem nervosam musculis carentem non verè convelli, rectè quidem, non inde tamen sequitur, partem musculosam vitio nervorum proportionato convelli non posse. Pariter dum æquiparat paralytin cum convulsione, hallucinatur, utpote supponens, in paralyti nervos per se semper affici, ut concludat, in convulsione per se musculos semper lædi. Quandoquidem velut datur paralytis vitio in musculis per essentialiam existentem: ita dari potest convulsio, cujus causa in nervis extra musculos existat. Similiter distensionem à convulsione distinguens ex Galeno 7. aph. 13. ut nervus distendi, non convelli tamen concludat, decipitur. Primò quia Gal. loc. cit. pro distensione tetanum intelligit, quæ est vera convulsio. Secundò quoniam nervos distendi, sed non convelli, bifariam potest intelligi: uno modo, nervos formaliter non convelli, sua tamen distensione convulsione vera causam esse, & hoc pacto nulla est objectio; quia nec Galenus unquam statuit, nervos convelli, sed solum suamet tensione, quæ est in latum extensio, convulsione causam esse. Alio modo potest propositio illa habere sensum, nimirum, nervos ipsos non tantum distendi, sed cæterarum partium distensionis quoque causam esse perpetuam, ut in catocho: & tali pacto est absurda, quoniam in catocho vero nervi motivi secundum partem internam condensantur, ut spirituum radios non admittant: at cum secundum partes externas tantum tenduntur convulsione causa fiunt. Tandem cum asserit, nervos repletionem convulsoria non posse repleri, eò quod solidæ eorum substantiæ repugnat, quæ non nisi tenui, ac fluxili humore, & sensim repleri potest, velut in paralyti; respondeo, absurdum esse asserere, in paralyti crasso humore affatim medullam nervi non posse repleri, ut subita paralytis haud sequatur; igitur & membranosa ejus substantia repentino affluxu tentari potest, ut subitus spasmus erumpat. Non mirum ergo, si Mercatus re non rectè percepta sibi ipsi sit contrarius, affirmans simul & negans convulsione causam in nervis hospitari. Saxoniæ quoque argumenta solvenda sunt. Et de nervorum inanitionem cum primum inquit, in ardentibus febribus ad rabem potissimum tendentibus non excitari convulsionem, falsum supponit, cum Galeni auctoritas & experientia contrarium doceant: quibus & ratio accedit, dummodo enim subita, violenta, & inæqualis nervorum exsiccatio fiat, de necessitate sequitur convulsio. In torrido autem marasmo, ut nec in hectica, non fit spasmus, quia nec subita, nec violenta, nec inæqualis exsiccatio succedit. Et cum ait, in superpurgationibus, & id genus vacationibus subita in nervis non fieri posse siccitatem, omnino est negandum, utraque enim nervorum substantia & torrida, & solida juxta causarum vehementiam, & activitatem ilicò absumi potest, ut ex helleboro. Neque est necesse, molliores partes prius absumi, pinguedinem quippe & carnem, quando causæ sunt nervis propinquiores, cujusmodi sunt in febribus ad solida attrin-

Paralytis
cum convulsione
malè æquiparatur
à Mercato.

Convulsio
excitari
potest in
ardentibus
febribus
ad rabem
tendentibus
potissimum.

ribus, & in vehementibus vacuationibus, & purgationibus ob mutuum vasorum consortium. Sed nec arefacti; nervis sequitur paralytis, cum ex inanitione nervi citra compressionem tendantur, & secundum membranas tantum contrahantur. Ad hæc cum jactat se convulsiones ex inanitione curasse, ut inde eliciat, convulsionem à siccitate fieri non posse, quia omnis talis convulsio esset perniciofa. Dicendum, aut convulsiones spurias ex irritatione potius, quam ex siccitate curasse, aut saltem illas, in quibus sola torrida nervorum substantia exsiccat; quas enim incurabiles Galenus prædicavit, illæ sunt, quæ sunt consumpta solida nervorum substantia, quam nervorum essentiam Galenus appellavit. Sequuntur argumenta de nervorum repletionem. Et primum cum instat, ex cerebri repletionem non posse fieri convulsionem, cum cerebrum non sit membranosum, totamque cranii capacitatem expleat, idem neque in caro, neque in lethargo, neque in apoplexia convulsionem fieri. Dico nil absurdius posse quempiam cogitare, eo quod cerebrum non sit membranosum, totum enim intus, & extra membranis involvitur, ut neque alia ratione in phrenitide convulsionem fieri credam, nisi prout cerebri membranae inflammantur, à quibus & spinalis medulla & nervorum omnium tunicae sunt decerptæ. Absurdum quoque illud est quod asseritur, cerebrum totam cranii capacitatem replere, ita enim in pleniluniis augeri non posset; quare & præternaturam tendi poterit. Sed nec ad totius convulsionem necesse est, totum repleri cerebrum, sufficit enim ea repletio, quæ fit in membranis spinalem medullam intra cerebrum investientibus. Quibus non repletis convulsio non fit, etiam si totum cerebrum oppletum sit, ut in caro, & apoplexia, in qua ex Avicenna non alia de causa convulsio non excitatur, nisi quia in ea sit integra angustia. Hinc quoque patet, non veram esse Capivaccei sententiam cap. de epilepsia, qui credit, cerebrum legitimæ convulsioni subjectum esse non posse, tum quia non est nervorum, tum quia voluntarium non perficit motum. Etenim ex Galeno 3. de loc. aff. 7. epilepsia non tantum ex ventriculorum cerebri repletionem, sed etiam irrigato singulo nervorum cerebri exortu procedit. Ejus verba sunt. *Fortasse verò & irrigato singulorum nervorum exortu similiter iis, quæ à spinali medulla principium habent convulsionibus, epilepticorum quoque convulsio fit.* Igitur non ex simplici irritatione, sed etiam ex repletionem nervorum cerebri convulsio fiet. Pro singulo autem nervorum cerebri exortu observandum est, Galenum totam cerebri spinalem medullam, quippe ex quatuor illis truncis compactam, intelligere. Alioquin ex sola singulorum exortus nervorum irrigatione convulsio quidem circa caput fieret, non tamen infra. Ea enim affecta, ita ut & repletio calamus scriptorium impleat, cum totius epileptica convulsione extemporanea fit paralytis. Non est autem perfecta convulsio, quoniam ex hujusmodi repletionem irritatur facultas. Irritatur & ex spinalis medullæ nervorum infra caput repletionem; at dispar est ratio, illa enim est perpetua, hoc est, permanens, hæc extemporanea, quia cerebri spinalis medulla, & nervorum ejus ortus facile per cavitates expurgare se possunt, quod spinali medullæ infra caput, ejusque nervorum exortibus accidere non tam facile potest. Potest igitur aliqua epilepsia esse legitima convulsio, si non simpliciter, saltem secundum quid, quippe ex repletionem procedens. Et idem maxime observandum est, in utraque convulsione expultricis irritationem concurrere, sed cum discrimine, quoniam in improporcionata irritatur expultrix à causa simpliciter irritante, at in proportionata irritatur expultrix à causa replente. Sed ex vitio cerebri proportionatam convulsionem fieri ex Galeno patet de Convulsione cap. ultimo, cum habet. *Phrenitides autem & ex principio nervorum inflammatione symptoma comitantur.* Pro nervorum enim principio spinalem medullam intra cerebrum intelligit, cum per membranam ipsi inflammatio communicatur; quamque fortassis etiam intellexit 5. aphor. 2. cum statim in totum corpus convulsionem extendi principio in-

flammato nobis referavit. Quod enim ait Capivacceus, cerebrum non esse nervosum, nec motum perficere voluntarium, si ad musculi discrimen id proferat, verum quidem est, quia ratione nec nervus extra musculum actionem ejus formalem perficit, & tamen etiam ex eodem Capivacceo, in se convulsionis causam continet. Igitur & cerebrum nervosum sanè non tendinosum in ratione efficientis voluntariam actionem totam perficiens universalis convulsionis causam continebit. Subjungit Saxonius ex convulsoria cerebri repletionem necesse esse, musculos omnes, ac nervos simul eodem tempore convelli: quod tamen non apparet, cum tetanus sit convulsio omnium maxime universalis, quæ nihilominus non universos, sed anteriores, posterioresque musculos tantum complectitur. Verum solvitur hoc dubium eo quod convulsio universalis tetanus dicatur respectu aliarum duarum convulsionis specierum: ipse tamen non est universalis spasmus, cum ad spinæ, capitis, & cervicis anteriores, & posteriores tantum attineat musculos. Idem nec in tetano ex repletionem nervorum ortus in cerebro tenditur, sed tantum spinalis medulla extra calviam, eaque non tota. In epilepsia autem fit convulsio in toto, ipsomet nervorum exortu intra cerebrum irrigato: cujus similitudine in aliqua phrenitide accidere potest, convulsionem in toto manifestari. Postremo quæ à Saxonio de spinali medulla intra vertebra adducuntur, pariter parum constant. Potest enim etiam conclusa, & vertebri obvallata medulla secundum membranas aut irrigatas, aut inflammatas distendi. Et si intra vertebra tubercula cruda excrescunt, ut ocularis inspectio docet, inflammationes quoque, & repletiones succrescere possunt. Neque est necesse, omnem convulsionem ex spinalis medullæ repletionem curabilem esse, maxime si aliqua à scirrho dependeat, ut idem Saxonius supponit. Sicut ergo convulsionis causa sæpius intenditur, & musculis residet, ita & in nervis, & spinali medulla tam intra, quam extra cerebrum. Advertendum attamen, pro musculis non carnem musculosam, sed tendinosam fore intelligendam; sæpe enim musculos & repleri, & inflammari citra convulsionem cernimus, propterea quod non sit repleta tendinosa eorum substantia. Est verò tendinosa substantia illa, quæ ex fibrarum nervearum, & ligamentorum identitate coalescit. Unde Gal. 5. aphor. 1. pro ligamenti fibras ligamentales, quatenus cum nerveis miscentur, intelligit. Ex ligamentorum enim, prout ex osse nascuntur, repletionem potius membri contractura, quam vera sit convulsio. Differunt verò membri contractura, & vera convulsio proportionata, quia in convulsione vera membrum quidem est contractum sed cum motu: in contractura verò sine motu contractum remanet vitio ligamenti, quatenus ex osse nascitur, quod non esset si nervaceum corpus ex osse natum tendo esset, ut voluit Aquapendens, & non ligamentum. Tertium, & ultimum quod suppono est, convulsionem improporcionatam fieri per errorem externum, ad differentiam prioris, quæ fit per læsam facultatem. Esse autem errorem externum triplicem, unum ex simplici irritatione. Secundum ex repletionem momentanea. Tertium per simplicem synthimoriam. Simplex irritatio fit à simplici qualitate materiali aut venefica, aut manifesta ipsos nervos irritante. Momentanea repletio improporcionatam convulsionem constituit, quia cum diu non retineatur materia replens, erroris externi rationem sortitur: & fit vel à vapore nervos irritante, vel à flatu musculos distendente, vel à materia biliosa nervorum meninges replente, vel à pituita nervorum exortum irrigante. Simplex synthimoria est, cum cerebrum ex unius partis noxa ita per nervos trahitur in consensum, ut fiat convulsio per errorem externum communicata ipsi cerebro qualitate sola spiritali vel dolorifica, vel motiva. Dolorifica quidem, ut in nervi punctura, in qua Galenus statim purgans ex colicintide propinat, ne cerebrum à dolorifica nervi puncti qualitate in consensum trahatur. Ita in aporia ex æruginoso succo, vel usu hellebori convulsio suboritur per errorem externum, illata ipsi cerebro per sexti conjugii nervos qualitate dolori-

Saxonius
convulsio-
nes ex sic-
citate non
curavit.

Convulsio
à siccitate
fieri potest.

Tetanus
non est u-
niversalis
spasmus.

Tendinosa
substantia
quæ.

Epilepsia
aliqua po-
test esse le-
gitima con-
vulsio.

Convulsio
impropor-
tionata fit
per errorem
externum

Causæ in-
æqualis re-
spirationis
superinspi-
rationis di-
cuntur.

dolorifica. Motiva verò qualitate cerebrum in sym-
pathiam trahitur ex convulsione unius partis deter-
minatæ, quam Galenus, ita exponente Capivaccio;
proponere visus est 3. Prog. 34. His ergo ita de
convulsione natura in genere præhabitis, superest
presentis capitis scopum attingere, ut sciamus;
quæ sit hæc thoracis convulsio, quam inæqualis re-
spirationis magnæ, & densæ causam esse statuit Ga-
lenus; & ex quibus pendeat causis. De causis in-
æqualis respirationis superinspirationis dictæ Gale-
nus egit 6. aph. 54. ubi tres primum enumerat,
nempe *virium imbecillitatem; instrumenti duriciem,*
quam & *duritatem* appellat, & cap. 6. primi de
dyspn. *offensam*, ulterius *musculorum pectoris affe-*
ctionem convulsoriam. Hisque sub capitis sine quar-
tam addit, nimirum *passionem dolorificam*, quæ sus-
pirii luctuosi in febribus consuevit causa esse. Sed
& quinta est annumeranda, quam in libris *de dysp.*
sæpius proposuit, asperatum scilicet arteriarum *con-*
tractio, nam & hæc duplicati spiritus causa est. Cæ-
terum Galenus loc. cit. de convulsoria musculorum
thoracis affectione loquens, hanc fieri ait vel cum
febre, vel sine febre. Si absque febre, *ex frigore*
oriri docet, cum *frigus pectoris musculos, aut et-*
iam nervos subiecit; duricies enim quedam instru-
menti conciliari potest, & motio convulsoria. Quam
enim 13. meth. ultimo convulsione causam absolu-
tam esse statuit, nempe *frigus ingens, quando tale*
quipiam, quale in gelu, efficit, ut & 3. progn. 34.
eandem tanquam unam potissimam causam statuit
convulsione musculorum thoracis, illius videlicet,
quæ sine febre. Pro frigore autem extrinsecum tum
aeris, tum gelidæ potus intelligit. Aeris quidem,
quoniam sicut existimavit ex bruma thoracis venas
distendi, & rumpi, ita observavit, thoracis muscu-
los & nervos tendi, & convelli. De gelidæ potu
conspicua est ejus auctoritas 9. meth. 5. cum ait.
Nonnulli ex intempestiva, & immodica gelida po-
tione, non multo interposito tempore, nec postmo-
dum, sed ilico difficultate spirandi, & convulsione,
& tremore corripuntur. Sed præter aerem, & ge-
lidum potum Avicennas ex opio convulsione ali-
quando cieri nos docuit. Et Methodicus Capivac-
ceus præter externum frigus proponit etiam inter-
num ex mente Galeni 4. de ratione victus in acu-
tis tex. 27. cum in apoplepsiis sanguis in nervis
thoracis concretus refrigeratur. Enimverò dubita-
tur, quam convulsione speciem frigiditas producat.
Saxonia vult, refrigerationem unam esse convulsio-
nis causam à repletionem, & inanitionem specie distin-
ctam. Tamen decipitur, quia musculorum thoracis
convulsio ex frigiditate potest esse & legitima, &
spuria. Legitima quidem tam ex repletionem, quam
ex inanitionem. Ex repletionem quatenus ex frigore
excrementa retinentur. Ex inanitionem, cum rorida
nervorum humiditas congelatur & exsiccatur, cujus
causa præ frigore rigent nervorum, & musculorum

membranæ, & tenduntur. Sed potest etiam esse
spuria convulsio duobus modis; quorum alterum
Capivaccius proposuit, & est quia frigus nervorum
calido innato ita est insensum, ut eorum expultrix
ad expellendum irritetur. Alium modum ex Hippo-
crate ipse elicio, cum ait, *frigus ulceribus mordax;*
ingens enim frigus ob suam mordacitatem irritat.
Porro si thoracis convulsio fiat cum febre, non ex
frigore ait Galenus pendere 6. aph. cit. ex qua cau-
sa verò difficile est percipere, inquit enim: *Con-*
juncta verò si febris sit, non tam musculorum pe-
ctoris, aut nervorum perfrigerationem causari pos-
sumus, sed vel duriciem contractam, vel virium im-
becillitatem, vel affectionem convulsoriam. At quæso
quæ tertia causa est, quam *affectionem convulso-*
riam dicit? & quomodo non sine autologia dictum
est, convulsoriam affectionem musculorum thoracis,
quæ non ex frigore, sed ex febre, convulsoriam
esse affectionem? Quare dicendum est, quod mar-
ginalis observatio, hujusmodi convulsione, quæ
non ex frigore, esse ex siccitate, & inanitionem,
qualis in malignis, hoc est maximis ardentibus fe-
bribus fieri solet. Ita ut ex siccitate, nedum ex
frigore thoracis muscoli convellantur, ut superin-
spiratio ad pueri plorantis modum sequatur. Cæte-
rum ex aliis quoque causis thoracis convulsione
fieri censeo, ut puta ex inflammatoria repletionem,
quæ in cervicis, & thoracis vertebrarum luxationi-
bus excitari solet, quamque Galenus præter para-
lysin proposuit 4. de locis aff. 3. supra citato. Ex
nimia quoque nervorum spinalium internorum, &
externorum thoracis humectationem in pueris con-
vulsione hanc fieri sine febre observavi, quam tho-
racis epilepsiam appello, solisque oleis nervalibus
spinæ admotis curatam vidi, potissimum in pueris
infra septennium, & lactentibus, maximeque in
pleniluniis, quemadmodum Arist. observavit 7. hist.
Anim. 12. In malignis quoque febribus superinspi-
rationem luctuosam etiam sæpius observavi, velli-
catis musculorum, nervorumque membranæ ab aeri-
bus, & malignis halitibus, potissimum ex vermi-
nosa minera elevatis. In malignis quoque febribus
ex prava pulmonum phlogosi pendentibus in con-
sensum ita trahi spinales thoracis nervos observavi,
quibus pulmones incumbunt, ut inde convulsoria
hæc respiratio traxerit ortum. Tandem hysterica
convulsione ortam in thorace vidi ex halitu dia-
phragma, & non cor, pulmonesque petente: quam
& comprehendisse Hippocratem existimo in Coacis
de convulsione tex. 3. qui est. *Quæ cadunt in hy-*
stericas sine febre convulsiones faciles: quas cæteris
irritis solo Jovis magisterio, ut & bezoartico Jo-
vialis curatas verè vidi. Hoc ergo pro comperto
habeas, sæpè dyspnœam hanc ex thoracis musculorum
convulsione nasci prædictis ex causis Medicis quam plu-
ribus incognitam, cujus causam angustiam, vel aliam
esse credunt, quam tamen genuinam ignorant.

Epilepsia
thoracis.

S Y N O P S I S.

De magna & Densa respirationis causa ex Angustia Cerebri, Vasorum jugularium, & Narium; ac de musculorum thoracis Convulsione.

Causa difficilis respirationis Magna & Densa est vel

1. Cerebri & Vasorum jugularium, si-
ve Respiratio Apople-
ctica, quæ
  1. Ita fit præter naturam aut totalis, aut partialis: sicut in somno angustia fit naturalis in cerebro ob vaporis condensationem reservata respiratione. In Apoplexia cum sensibili læsione respiratio servatur; in reliquis finitimis affectibus (Cataplexi, Sopore, Morbo comitiali, & Letargio) sine sensibili læsione, facultate ad musculos thoracem attolentes per nervos à spinali cervicis medulla diremptos influente.
  2. Est quadruplex
    1. Maxima, quæ subito enecat, respiratione affatim ablata.
    2. Magna, seu vehemens, quæ
      - Violenta,
      - Inordinata,
      - Inæqualis.
    3. Minor, quæ citra violentiam est
    4. Debilis, quæ ordinem aliquem servat,
      - Inæqualis,
      - Inordinata,
      - Intermittens.
2. Compressio ex vitiata figura
  1. Sima.
  2. Resima.
  3. Laxus.
  4. Subalbitans.
  5. Pedunculo circūscriptus.
  6. Papillæ instar, vel gurgulionis pendens.
  7. Unica avulsione separabilis.
3. Narium primi in ordine respirandi instrumenti.
  1. Materia.
    1. Mollis, quam duplex
      1. Longus, qui legitime est
      2. Rotundus, qui potius à caruncula non pender, & carunculæ in morem luxuriatur, ut non integer una avulsione possit separari.
    2. Durus vel
      1. Scirrhus.
      2. Cancro.
      3. Equalis.
      4. Indolens.
      5. Inæqualis.
      6. Dolens.
  2. Loci sextuplex
    1. Mollis pendens, ex medio cartilagineo, in expiratione foras exiens, in inspiratione retrocedens utramque imminuit, lædit vocem, per somnum ore clauso fit stertorosa.
    2. Mollis rotundus prominens, extrinsecus ex cartilagine, ex penitior scilicet loco media narium cartilaginis; eadem ferè ut in primo difficilis respiratio citra tamen polypi intro extraque motum.
    3. Durus implens, è locis, è quibus mollis respiratio per nares aboletur.
    4. Cancerosus descendens, intrinsecus circa cartilaginem alicundè; respiratio strepens.
    5. Cancerosus transversus, ex obliquo cartilagine in summo occupans; minus difficilis est respiratio, quam in descendente.
    6. Mollis infimus & profundus, ex osse aratri infernam narium cavitatem distinguente. Læditur magis vitalis, quam animalis respiratio.
2. Convulsio
  1. Proportionata, quæ fit per læsam facultatem à causa aut replente, aut inaniente mobile nervosum tamquam subiectum facultatis animalis motricis.
  2. Impro-

1. In Gene- re du- plex 2. Convul- sio muscu- lorum tho- racis, quæ 2. In Spe- cie fit vel à	2. Improporcionata, quæ fit à cau- sa irritante mobile nervosum per er- rorem externum, vel per 1. frigore absque febre 1. Externo vel 1. Aeris, sicut enim ex bru- mathoracis venæ disten- duntur & rumpuntur: ita thoracis muscoli & nervi tenduntur & convellun- tur. 2. Gelidæ porione 9. Meth. 5. 3. Opii. Avic. 2. Interno, cum in apoplepsibus sanguis in venis thoracis con- cretus refrigeratur. 2. Convulsoria affectione cum febre, scilicet ex siccitate & inanitione, qualis in malignis, vel maximè ardentibus febribus fieri solet. 3. Repletionem inflammatoria, quæ excitari solet in luxationibus vertebrarum 4. Humectatione nervorum { Internorum } Sine febre in pueris, quæ thoracis spinalium thoracis { Externorum } Epilepsia mihi dicitur. 5. Acibus & malignis halitibus vellicantibus nervorum & musculorum mem- branas in malignis febribus. 6. Phlogosi prava pulmonum in malignis febribus trahente in consensum spi- nales thoracis nervos, quibus pulmones incumbunt. 7. Hystrica convulsione in thorace orta ex halitu, diaphragma & non cor, pulmonesque perente.	1. Simplicem irritationem à simplici qualitate mate- riali aut 2. Reple- tionē mo- mentaneā, 1. Vapore nervos irritante. 2. Flatu musculos distendente. 3. Materia biliosa nervorum quæ fit meninges replente. 4. Pituita nervorum exortus irrigante. 3. Simplicem syntimoriam, cum cerebrum ex unius partis noxa ita per nervos trahitur in consensum, ut fiat convulsio commu- nicata ipsi cerebro qualitate sola spiritali, vel 1. Dolorifica, ut in nervi punctura. 2. Moriva, quando cerebrum in sympathiam trahitur ex convul- sione unius partis determinata.

PARS QUARTA

LIBRI QUARTI.

DE CAUSIS PARVÆ ET RARÆ
respirationis,

CAPUT I.

Et Primum ex usu imminuto.

ULTIMO loco parvæ, & raræ respirationis
causæ examinandæ supersunt. Quæ in du-
plici sunt discrimine: earum enim una est
parvæ, ac raræ spirationis æqualis causa, & est
usus imminutus; aliæ sunt ejusdem inæqualis tamen
causæ, referuntur ad unicam facultatis imbecillita-
tem. Ex usu imminuto parvam, ac raram fieri re-
spirationem inde patet, quia eodem aucto fit ma-
gna & densa. Caterum ut res de usu aucto est con-
spicua, ita de exoluto, seu imminuto capto est dif-
ficilis. Neque enim primo apparet ingressu, quid
pro usu imminuto sit intelligendum, & an ex ipso
parva, ac rara respiratio æqualis producat? Cum
igitur, ut in methodo dictum est, usus sit duplex,
naturalis, & animalis, idè pro usu imminuto na-
turalem, non animale intelligendum fore statuo.
Non sanè animalis est intelligendus, quoniam, ut
docuimus lib. 3. cap. 2. animalis usus tunc immi-
nuitur, cum auctus est spiritus animalis; au-
ctus, cum imminuitur. Idè sicut imminuto anima-
li spiritu, respiratio ad magnitudinem, & densita-
tem non naturalem sola alteratur: ita eodem aucto
respiratio fit parva, & rara secundum naturam. At
verò hic quærimus parvæ, raræque spirationis cau-
sas ex usu imminuto præter naturam, qualis est tan-
tùm naturalis præter naturam imminutus. Dixi usum
naturalem, sed præternaturam imminutum, quoniam
usus naturalis ad calorem refertur, qui est duplex,
naturalis & præternaturam. Si caloris præternatu-
ram usus exolvatur, fit respiratio quidem parva, &
rara, sed naturalis, dummodò cum calore præter-
naturali simul naturalis non exolvatur.

Verum si naturalis caloris usus imminuatur, fit
respiratio parva, & rara præter naturam. Quam-
obrem naturalis caloris usus præter naturam immi-
nuitur parvæ, ac raræ respirationis præternaturalis
est tantùm causa, quam hoc in loco nos quærimus.
Sciendum porro est naturalis caloris usum aut me-

Barthol. de Dysp.

diocriter, aut multum imminui: usus enim imminu-
tus eandem juxta proportionem divisionem patitur,
quàm facultas imbecilla, à nobis lib. 3. cap. 3. ex
primo de disp. 5. & 6. propositam: facultas enim,
aut moderate fit debiliior, aut amplius; ergò & usus
vel modicè, vel multum imminuitur. Si modicè im-
minuatur, respiratio præternaturam fit parva, &
rara æqualis: & ratio est, quoniam ita usus immi-
nuitur citra facultatis imbecillitatem. Quemadmo-
dum enim usu præternaturam aucto cum faculta-
te moderate imbecilla respiratio fit parva, densa,
tarda, & æqualis, quia negligitur facultas, nullo
præterea existente ex parte instrumenti impedi-
to: Ità usu modicè imminuto respiratio fit parva,
& rara æqualis, quoniam est citra talem facultatis
imbecillitatem, quæ inæqualitatis est causa. Et si-
cuti ex Galeno eodem in loco, usu aucto cum or-
gano quidem disposito, cum facultate tamen ma-
ximè imbecilla, fit respiratio parva, & densa inæ-
qualis ob nimiam facultatis imbecillitatem, cujus cau-
sa fit ut velocitas, & magnitudo respirationis exol-
vatur. Similiter si usus multum imminuatur parva,
& rara respiratio inæqualis ob eandem causam effi-
citur. Quare ut usus auctus ex sua natura pulsus,
& respirationem magnam, & densam æqualem red-
dit, ejusque inæqualitas solo vitio facultatis, vel or-
gani producitur: ita & usus imminutus, quantum
est ex se, eandem respirationem parvam, & raram
æqualem sortitur, neque ipsamet inæqualitate affici-
tur, nisi ex iisdem causis, ex quibus quæ ex aucto,
& potissimum ex facultatis imbecillitate. Si enim am-
plius usus exolvatur, necessariò facultatem imbecil-
lam nactus ejusdem parvæ, ac raræ spirationis inæ-
qualis causa efficitur. In hoc enim differunt usus auctus,
& imminutus. Quoniam auctus etiam immodicè con-
jungi potest utroque modo cum facultate & robusta,
& imbecilla: at usus immodicè imminutus necessariò
facultatem imbecillam adseiscit, si non animale, sal-
tem naturalem. Et hoc est, quod distinctione po-
tissimum opus habet, pro qua sciendum facultatem
geminam esse *animalem*, & *naturalem*. Animalis
est motrix thoracis: naturalis attinet ad calidum
innatum cordis, & pulmonum. Prior imbecilla red-
ditur, aut per essentiam, aut per concentrationem:
per essentiam quidem ex frigida nervorum, & mu-
sculorum intemperie: per concentrationem verò,
cum ejus irradiatio vitio cerebri impeditur, ut in
apoplexia, & apnœa apoplectica, sicut diximus
libro tertio capite octavo, cujus impedi-
mentum

Pro usu im-
minuto na-
turalis in-
telligitur.

Facultas
gemma.

Facultas
animalis
quando
imbecilla
reddatur,
& quando
naturalis.

Usus calo-
ris natura-
lis duplici-
ter immi-
nuitur.

tum resolutio tandem sequitur, & omnimoda resolutio, si nimium sit. At naturalis facultas imbecilla semper ob resolutionem redditur, cum scilicet innatum cordis, & pulmonum calidum vel à simplici qualitate frigida venefica refrigeratur, ut in apnoeis, aut cum ita suffocatur, & extinguatur à materia frigida, ut exspiratio fiat cum perniciofa spiritus frigidi exufflatione. Differunt igitur hæ duæ facultatum imbecillitates, quoniam animalis imbecillitas utroque modo comparata, tam per essentiam, quam per concentrationem non necessario cum usu naturali imminuto copulatur, cum possit etiam conjungi cum aucto. Potest namque motrix facultas nervorum, & musculorum vitio cum usu aucto in febribus conjungi, potest & cum imminuto copulari; ex se tamen parvam, & raram inæqualem efficit respirationem. Similiter concentrata facultas cum usu aucto esse potest, ut in apoplexia positiva ex cerebri obstructione; potest & conjungi cum usu imminuto, ut in apnoea apoplectica. Verum naturalis facultatis imbecillitas sive ex spiritu frigido, sive ex cordis, & pulmonum refrigeratione necessario cum usu secundum magis, & minus imminuto semper associatur. Immo cum naturalis facultatis exolutio sit longè, quam animalis potentior, hinc est ut naturalis imbecillitas necessario animalem in consensum trahat, non ita tamen animalis naturalem. Cum ergo usus immodicè imminuitur, necessario respiratio parva, & rara sit inæqualis vario modo ob facultatis imbecillitatem vario modo contractam. Hinc jam præhabito discursu de parva, & rara spiratione æquali ex solo usu imminuto, sequitur ut de eadem inæquali agamus, quatenus tum ex motricis facultatis imbecillitate, tum ex naturalis refrigeratione demanar; de ea enim, quæ fit ex frigido spiritu, abundè egimus lib. 3. cap. 8. ut & de respiratione apoplectica in tertia parte hujus quarti libri.

CAPUT II.

De Causis parvæ, & raræ respirationis ex facultatis motricis imbecillitate.

Difficilem fieri respirationem ex facultatis respiratoriae imbecillitate pluribus in locis apud Galenum patet. Et primo de dysp. 18. cum docet sub capitis calce, inæqualem spirationem fieri quoque ex debilitate facultatis ipsam efficientis. Nam & supra de industriis loquens dixerat, nonnunquam inæqualiter eos spirare, nisi prius ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur. Similiter cap. 23. ejusdem libri facultatem respiratoriam agrosantem nuncupavit. Et 4. de loc. aff. 7. unam ex tribus dyspnœæ causis esse statuit virtutem infirmam. Alarumque narium contractionem efficax imbecilla facultatis indicium esse existimavit. Cujus rei basis posita est in 4. de prælag. puls. cap. 11. ut enim de facultate robur, ita & imbecillitas prædicatur, quoniam opposita circa idem versantur. Cæterum non respectu sui, sed organi facultas imbecilla dicta est à Galeno, ut ad ipsius mentem partem imbecillam, ac facultatem ipsam idem sit enunciare. Quamobrem difficilem spirationem ex facultatis imbecillitate querere est thoracis partes imbecillas, quibus ipsa respiratio quoquomodo efficitur. Ut ergo sciatur, quæ sint hæ partes, quibusque ex causis inertes reddantur, & difficilem spirationem pariant, præscire est necesse, in quo formaliter consistat quod infirmum, seu imbecillum esse vocatur; ita enim ex forma causa, & subjectum habebitur, & ex triade unicum, quod de læsa respiratione methodicè queritur. Infirmitas sanè ac imbecillum id dicitur esse, ut docuit Galenus de sympr. diff. cap. 4. quod vix, difficulter, & multo eum tempore agit. Ideoque imbecillitas ad actionem læsam necessario refertur, non quidem depravatam, quia imbecillum, ac inertes non est, quod supra suam actionem agit, sed deficientem. At cum actio deficiens, vel tota aboleatur, vel pars ejus imminuatur; propterea huic rei maxime scire congruit, nunquid hæc dicta imbecillitas in diminuta, vel ablata actione consistat. Et sanè id

maximè est imbecillum, quod sua actione omnino est cassum: ad quod Galenus de plenit. 5. prospiciens scripsit, præ resolutione imbecilles reddi musculos. Attamen hujusmodi resolutum potius, quam imbecillum dicendum est: si enim propriè imbecillum est, quod agit quidem sed cum difficultate, constat non hujusmodi esse quod prorsus est resolutum. Hinc fit, quod ad motum imbecillitas in torpore potius, quam in partis paralyti est posita. Et ideo pro thoracis imbecillitate ea ægrotudo est intelligenda, sub qua thorax movetur quidem secundum omnes sui partes, diminuto tamen motu, cujusmodi est torpor, non paralytis. Et quamquam unius lateris thoracis resolutio, cujus causa semispirans animal redditur, ab hoc capite removenda esse non videatur, quippe quæ ex 4. de loc. aff. 6. respirationem difficilem efficiat ad parvam, raramque à nobis relata lib. 2. cap. 1. tamen veram imbecillitatem ad torporem referendam esse statuo cum Gal. 4. de loc. aff. 4. & 7. In his enim capitibus ex professo agit de respiratoriae facultatis imbecillitate. Et quarto capite aperit nobis, septum transversum solum infirmum spirandi provinciam perficere non posse, sed interdum superiorum musculorum opera & ope indigere; ut ideo thorax quidem secundum omnes ejus partes moveatur, diminutè tamen, quippe ad motum torpente ipso diaphragmate. Capiteque septimo eandem omnium thoracis partium diminutam motionem confirmat his verbis. *Igitur ubi virtus dumtaxat fuerit infirma, ad trium moventium musculorum generare venire, easque omnes ad motionem excitare solet, quod unum genus vehementer movere ipsa nequeat: quippe, si septum transversum solum sufficienter movere posset virtus, veluti cum secundum naturam se habebat, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam verò est imbecilla, omnes sensim movet.* Cum igitur ex inerti facultate sublimis respiratio ad nates producat, in qua omnes musculos sensim & simul moveri est necesse, apparet, ejus imbecillitatem ad eorum organorum torporem, quibus ipsa ad movendum abutitur, non ad perfectam paralytin esse referendam. Et quamquam Capivaccus torporem per imminutam tactum tantum definiat, non minus tamen per motum imminutum est definiendus: complectitur enim torpor utramque actionem, deficientem motum, & tactum, cum seorsim pars sensu, motuque torpeat, & conjunctim. Hæc ergo est hujus imbecillitatis forma. Verum enimverò cum hic motus thoracis imminutus torpor dictus fiat vitio facultatis respiratoriae imbecillæ, & vitium facultatis sit vitium instrumenti, aut deferentis, aut suscipientis; propterea examinandum est, quodnam sit hoc subjectum deferens, & suscipiens, cujus causa facultas ad movendum iners efficitur. Hinc enim hujus imbecillitatis differentie erunt depromendæ, quæ ex gemino subjecto duplices erunt, altera symptomatice, alia idiopatiæ. Subjectum ergo seu organum deferens est spiritus animalis, qui suis radius vim deferit motricem, ad differentiam pulviscæ, quæ non per spiritum vitalem, sed per ipsas arteriarum membranas aurigatur. Suscipiens verò sunt spinalis medulla, nervi, & musculi motores. Suscipiunt namque hæc tria spiritum, lumen, & cum lumine facultatem, sed diverso modo: spinalis enim medulla, nervique ex ea prodeuntes à cerebro vim motivam suscipiunt, ut eam traiciant ad musculos: musculi verò eandem suscipiunt, ut ipsius vi moveant. Ratione igitur organi deferentis fit imbecillitas accidentalis, utpote symptomatis rationem consequens, quam per errorem externum recentiores appellant. At ratione organi utroque modo suscipientis fit imbecillitas essentialis & morbosa, quam per læsam facultatem esse inveniunt. Utramque differentiam ratione subjecti complexus est Galenus 4. de prælag. pulsuum cap. 11. qui habet. *Facultas ex commoto temperamento vel intemperie corporum solidorum: nam si imbecillitates quedam ob spiritum animale accidant, breves sunt illæ: & symptomatum rationem consequuntur.* Quamobrem utriusque imbecillitatis, & torporis thoracis causæ sunt investigandæ ex parte utriusque subjecti. Et sanè imbecillitas, quæ fit vitio spiritus animalis, dummodò sit præter naturam, est brevis, ac potius momentanea symptomatis

Imbecilla est quod sua actione caret.

Torpor per imminutam etiam motum definitus est.

Motricis imbecillitatis differentie duplices.

Imbecillitas accidentalis & essentialis quomodo.

Partes imbecillam, & facultatem ipsam dicere idem est.

Animalis
spiritus
quatenus
imminutus
influit, mo-
erit im-
becillitatis
causa est.

Animalis
spiritus
præter na-
turam re-
soluitur
ob dupli-
cem cau-
sam.

Torporis
causa in
nervo &
musculo
fovetur.

ptomatis rationem consequens, tam ad bonum, quam ad malum eventum. Neque enim una est hujus imbecillitatis causa, sed multiplex; idcirco rectè Galenus *imbecillitates* nominavit. Quas cum *breves* dixit, eas tantum, quæ sunt præter naturam intellexit. Nam & una est imbecillitas diuturna vitio spirituum intra saniratis latitudinem contenta. Non propterea tamen quod breves eas appellat, & symptomaticas, leves esse voluit, sed potius acutius sæpius cum periculo, & cum pernicio conjunctas. Quinimodius, quæ vitio membrorum essentiali producuntur, longè magis periculosas. Quæ cum capto sint difficilia, magnumque in re medica momentum habeant, propterea ad amissim sunt enucleanda. Et reapse animalis spiritus, quatenus imminutus influit hujus imbecillitatis est causa. Diminutus, & parcius influit, aut quia intercipitur, aut quia non generatur, aut quia resolvitur. Intercipitur ob cerebri angustiam, ut in apoplexia; in hac enim vix facultate ad thoracem delata, respiratio accidit parva, & rara, sublimis & stertorosa, cum motu alarum narium, & coacervato thoracis collapsu, quæ omnia sunt facultatis respiratoriae imbecillæ indicia conspicua, estque omnino pernicio hanc imbecillitas. Et hanc imbecillitatem Galenus circumscriptit 4. de loc. aff. 4. cum dixit: *Porro solet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, utpote à quo & sentiendi, & movendi facultatem recipit.* Et hanc eandem, quam cerebri vitio fieri statuit, eodem in capite *virium infirmitatem* appellat, ad illius essentialis imbecillitatis discrimen, quæ sit vitio ubius partis determinatæ, puta septi transversi, de qua suo loco. Non generatur spiritus animalis, ut deberet, ob causam tum naturalem, tum præter naturam. Naturalis causa est cerebri intemperies frigida, cujus causa sit, ut in senibus parva, & rara spiratio sublimis edatur: & hujusmodi imbecillitas non est momentanea. Causa præter naturam est, cum ex immodica evacuatione, subtracta nutritionis materia, animalis spiritus imminuitur: ita enim parcius redditus torporis thoracis, ut & cæterarum partium, ad quas imminutus irradiatur, causa redditur. Et hæc imbecillitas momentanea esse solet, nec semper pernicio. Resolvitur denique animalis spiritus semper præter naturam ob duplicem causam. Aut namque resolvitur animalis ob vitalis resolutionem, ut in syncope. Aut imminuitur animalis aucto vitali. In priori resolutione ut pulsus parvus, & rarus: ita respiratio sublimis ad nares, ac ima efficitur, ut dictum est lib. 2. cap. 2. Verum posteriori modo non parva, & rara, sed magna & densa sit respiratio, ut in methodo lib. 3. cap. 7. In immodicis enim exercitiis naturalem caliditatem augeri, animale verò spiritum imminui, & contabescere, demonstravimus, qui ut citò renutrietur, respirationem ad magnitudinem, & densitatem stimulat. Ut propterea momentanea animalis spiritus resolutio à causa externa imbecillæ facultatis ad thoracem attinentis haud sit causa, ad differentiam illius resolutionis, quæ sit à causa interna, & morbosa, hæc enim non ita est momentanea. Tot modis ergo contingit, respiratoriam facultatem ad motum torpere, ac fatiscere vitio organi deferentis. Accedit imbecillitas altera, quæ sit vitio organi suscipientis, spinalis nempe medullæ, nervorum, & musculorum, potissimum septi transversi: harum enim partium languore imbecillitatem essentialem fieri accidit, nunquam per errorem externum, ut credidit Capiaceus: nec solum in nervo torporis causa fovetur, ut idem existimavit, sed etiam in musculo. Harum igitur partium per essentialiam imbecilliam nullam aliam causam esse statuo, nisi quæ vera & genuina torporis, & imbecillitatis est causa. Pendet enim partis & facultatis imbecillitas ex intemperie, ut ex Galeno habetur 11. meth. 20. ubi hæc. *Voco imbecillam partem, vel quæ natura est intemperatior vel quæ ex præcedente aliquo morbo intemperiem contraxit: vel quam in presenti tempore in hanc sit perducta.* Ex 4. etiam de prælag. puls. cap. 11. Igitur & facultatis respiratoriae ad motum torpentis causa erit intemperies, eaque non calida, sed frigida. Hanc enim, tamen non perfectam, torporis causam esse statuit 2. de loc. aff. 2.

Baribol. de Dysp.

Non perfectam dixi, quoniam cum perfecta & omnimoda est refrigeratio, nullo modo suscipitur facultatis influxus, sique paralytis. Est tamen intemperies morbus, cum partes aliquas, etsi non omnes, factas habeat, non tantum respectu temperamenti ipsius partis, sed etiam calidi insiti, quod & ipsum una est propria partis constitutio, qua læsa læditur & facultas. Ideoque si accidat, calidum innatum pati à causis refrigerantibus secundum substantiam, siue secundum ejus complexionem, ipsius intemperies, seu incomplexio semper erit morbosa, nec nisi calorificis curari poterit, ut Galenus docuit 2. de locis aff. 6. Hanc porro intemperiem frigidam Galenus 4. de loc. aff. 4. competere docuit, aut spinali medullæ thoracis, aut ejus nervis, aut septo transverso, aut aggregato ex utrisque, ut in casu Athletæ. Sed maxime icire est opus, hanc intemperiem segnis facultatis causam esse duplicem, positivam, & privativam. Positiva frigiditas est, quæ fit à causis refrigerantibus, ut à balneo frigido, opiat, circumfuso aere, potissimum à gelidæ potu, & localium nimis refrigerantium applicatione. De intempestivo, & immodico gelidæ potu septum refrigerante locutus est Galenus 9. meth. cap. 5. De importuna localium nimis refrigerantium præcordiis applicitorum administratione 7. meth. 8. Ex utraque enim causa facile accidit, septum refrigerari, ut ad motum torpidum, imbecillumque reddatur. Sed privativa frigiditas innati calidi dissolutionem sequitur, quæ sit vi vehementis caliditatis, quæ vel ex ferventi balneo, vel ex febre ardenti, vel ex septi inflammatione cum, & sine ictu contrahitur. Ictus enim eatenus est causa imbecillitatis, quatenus est causa inflammationis; hanc enim prætereuntem imbecillitas sæpè numero comitatur. Cujus exemplum habetur in 4. de loc. aff. 4. de eo, quem in præcordiorum regione equus calcitravit, ex inflammatione enim, dissipato ejus calido, septum imbecillitatem contraxit, quæ perennis causa fuit parvæ, ac raræ respirationis inæqualis. Ita eodem in loco à curata peripneumonia curabilem manus imbecillitatem habemus. Quamobrem siue ob frigus sit imbecillitas per intemperiem frigidam positivam, ita per ictum inflammatorium sit imbecillitas per intemperiem frigidam privativam: & aliquando cum scirrhus, ex Medici incuria, ut Gal. observat. 1. de loc. aff. 6. cujus negligentia sita est, vel in immodica resolventium administratione, defervescente inflammatione, vel impensa refrigeratione, eadem flagrante: at scirrhus paralytis potius, quam imbecillitatis est causa. His duæ aliæ accedunt causæ, quæ & ipsæ in frigidam intemperiem referuntur, tanquam in adæquatam imbecillitatis causam. Earum altera est *laxitas* septi transversi; alia est nimia ejusdem *coalescentia*. Laxantur septi vincula à causa externa non tamen atrociter, sed paulatim agente. Si enim agat cum violentia, sit apostasiva cum inflammatione: verum si minori cum vehementia agat & diuturniori tempore, possunt ejus ligamenta mediocriter laxari, ut inde septum imbecillitatem contrahat. Et ratio est, quia cum musculi robur non tantum ex nervo duriori, sed etiam ex ligamento pendeat, propterea si accidat ligamentosam substantiam ad musculi fabricam accedentem laxari; sequitur imbecillitas, quæ sit non *vitio nervi*, sed *ligamenti*, quemadmodum circa artus nonnunquam observari solet, cum inertes sunt ob ligamentorum laxitatem. Hujusmodi imbecillitatem existimo expertum esse Secundum illum, cujus casum Galenus recenset. Qui nullam aliam causam ipsius imbecillitatis affert, nempe nec frigus, nec ictum, nec aliam id genus. Athletam tamen fuisse fatetur; quare & ratione est congruum, ex diuturniori lucta laxitatem hanc in septo contraxisse. Maxime cum dicat præcinctis zona præcordiis, ita solo septimotu respirare potuisse, non tamen sine cingulo; ut idcirco vinculi laxati vices in eo zona suppleret. Laxitatem hanc, non ad morbum Fernelii materialem, sed ad ipsam intemperiem reducendam esse existimo. Eiusdem quoque septi *coalescentia* imbecillitatis causa esse solet, nimirum cum idipsum membranis nexibus cum naturalibus, potissimum cum epatis gibba, præter naturam

Intemperies frigida Positiva & privativa.

Laxitas & coalescentia imbecillitatis causa.

Laxitas ad intemperiem reducitur.

Coalescen-
tia ad in-
temperiem
refertur.

turam coalescit: quæ coalescentia aut est inflam-
mationis soboles, aut etiam sæpè ex formationis er-
rore contingit. Ejus enim causa fit, ut diaphragma
liberè ut deberet movere se non potest, idè reliquo-
rum musculorum magisterio indiget: quæ coalescen-
tia siue nativa, siue adventitia non fit absque intem-
perie, cum non sine imbecillitate, ut facultas motrix
non tantum impedita, sed etiam labefacta ad motum
infirmam reddatur. Ex frigore igitur, ictu, laxitate,
& coalescentia septum imbecillum efficitur, & mor-
bosa imbecillitate afficitur. Ad hæc si quæ de inæ-
quali respiratione ob facultatem infirmam diximus
lib. 3. cap. 8. ad memoriam revocemus, & cum iis
quæ de torpore Galenus scripsit 2. de sympt. caus.
2. conferamus, dubio procul inveniemus, obstru-
ctionem & ipsam unam esse aliam hujus imbecillita-
tis causam. Obstructionem nempe non admodum com-
pactam ad differentiam tremoris; virtute enim se
inæqualiter injiciente, membrum torpidum interposi-
ta quiete movetur; quo modo & respiratio inæqua-
lis redditur facultate potius impedita, quam labefa-
ctata. Postremo loco inquirendum remanet, quomo-
do ex essentiali thoracis imbecillitate, potissimum se-
pti transversæ, fieri contingat inæqualis respiratio
parva, & rara, sublimis ad nares dicta, de qua
lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 8. Hanc Gal. 7. meth. 8.
suspicienti similem esse docuit, de illo loquens, quem
ex impensè refrigerato septo *suspicienti similiter re-
spirare, tanquam agere totum thoracem moveret*,
est confessus. Ecce suspicienti similiter respirare di-
xit? suspiciosa enim orthopnoea densa & magna est
respiratio, non parva, & densa. Respondet, simi-
litudinem attendi penes thoracis motum; ex imbe-
cillitate enim diaphragmatis ita accidit totum mo-
veri thoracem, sicut in orthopnoea ex angustia bron-
chiorum. At verò dissimilitudo est, quoniam in or-
thopnoea totus thorax movetur magna, & densa
respiratione; in ipsa autem imbecillitate movetur to-
tus thorax parva & rara, eaque inæquali respi-
ratione. Ad quam dissimilitudinem respiciens Gal. 4.
de loc. aff. 4. hæc scripsit. *Quum itaque hominem
spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere vi-
deris, non fuerit tamen conferta inspiratio, quan-
tum thorax dilatetur, perpende: insuper & narium
pinnae, has enim ipsum contrahere videbis, & par-
vam thoracis facere dilatationem: pro conferta enim
densam inspirationem intelligit, quam ex thoracis
imbecillitate fieri negat, ut & magnam. Igitur ex
hac imbecillitate parva, & rara sit respiratio inter-
rupta cum pinnarum narium motu, & coacervato
thoracis collapsu. Sed ex proximè allegato loco de
locis affectis pullulat difficultas, cum ex una parte
non confertam inspirationem formari dicat, sed ra-
ram, ex alia in casu Athletæ ponat, ob septi ægri-
tudinem *intercostales musculos sine intermissione mo-
veri*. Si sine intermissione, igitur conferta fiet in-
spiratio. Ulterius si sine intermissione, quomodo
erit inæqualis intermittens in una, vel pluribus re-
spirationibus? Dicendum primò, hæc duo non re-
pugnare, thoracem sine musculorum intermissione
moveri, inspirationem tamen esse parvam, & raram
ob virtutis imbecillitatem citra celeritatem, & ma-
gnitudinem. Etenim respiratio, virtute debili exi-
stente, unius musculi opera fieri non potest, sed
omnium ope indiget; majus enim facultatis robur
requiritur ad hoc, ut uno musculo respiratio tota
naturaliter perficiatur, quam ab omnibus simul mu-
tuam opem sibi afferentibus. Est verò inæqualis, quo-
niam præ impotentia thorax quiescere cogitur; pro-
pterea dum movet, sine intermissione quidem mo-
vet, sed hic motus media quiete interpellatur ob
facultatis imbecillitatem; neque implicat, esse mo-
tum sine intermissione, & intermittere. Quemad-
modum implicanti non involvitur, facultatem mo-
vere cum motu, & cum quiete thoracis. Movere
enim cum motu thoracis est movere absque omnium
thoracis musculorum intermissione, cum sit opus
totius thoracis. At movere cum thoracis quiete est
opus solius septi vel secundum naturam constituti,
vel saltem externo aliquo auxilio adjuti. De septo
naturaliter constituto movente cum quiete thoracis
auctoritas est Galeni 4. de loc. aff. 4. qui ait. *Dum**

Inspiratio
conferta
Galeno
genia est.

Movere
cum motu
thoracis,
& movere
cum thora-
cis quiete
quid sit.

quiescit Animans, scilicet secundum thoracem, li-
beram spirationem solum septum transversum, modo
valeat, efficere solet. De septo imbecillo zona ex-
terna adjuto movente pariter cum thoracis quiete
leguntur hæc apud Galenum loco citato in casu Ath-
letæ. *Interdum autem zonam circumdans præcordia-
rum partibus sola septi transversæ motione sufficien-
ter spirabat: quo tempore quiescebat, scilicet secun-
dum thoracem. Hæc de imbecillitate.*

C A P U T III.

De Causis parvæ & raræ respirationis ex respi-
ratione. Seu de Apnoeis. Et de hysteris.

Imbecillitati refrigeratio succedit pro frigida qua-
litate, & non pro substantia usurpata. De frigi-
do enim spiritu lib. 2. cap. 7. ad saturitatem egi-
mus, eoque benevolam lectorem ablegamus. Refri-
geratio autem cum apnoeam producat, quæ minima,
seu minutula, & longissima est spiratio; idè ad
hanc partem spectat, quæ est de parva & rara spi-
ratione. Et sanè in quarto modo per se sunt refri-
geratio & apnoea. Non sola tamen ac simplex est
apnoea, idè nec simplex specie est ejus refrigera-
tio. Plures esse apnoeas ex Galeno patet 3. de dysp.
cap. 10. dum ait, *& omnino omnes apnoeas, idè
spiritus interceptiones*. Et 6. de loc. aff. siue de ap-
noea. Pro quarum demonstratione habenda id præ-
scire est opus, apnoeam, & apoplepsin non idem
propterea significare, etiam si ambo spiritus interce-
ptionem significant. Etenim apoplepsis spiritus vita-
lis, vel animalis interceptionem, unde asphyxia, vel
apoplexia, & opoplepsione arteriarum, aut prope cor,
aut prope cerebrum, importat. Apnoea verò spiri-
tus, hoc est, aeris, interceptionem seu potius pri-
vationem ex mera refrigeratione significat, idè
apoplepsis primariò actionem vitalem, vel animale-
m; apnoea autem respirationem per se, & primò offen-
dit. Nos ergò de apnoeis loquemur nunc, quatenus
ab apoplepsibus distinguuntur. Hasque binas esse sup-
ponimus, hysterica unam, apoplepticam aliam, &
ut viro hysterica non contingit, ita apopleptica est
utriusque sexui communis. Hoc enim modo censo
fore Galenum intelligendum, cum ait 3. de dysp. cap.
10. apnoeam aliquando etiam viris accidere, nempe
apoplepticam. Ut ergò utramque & agnoscere &
distinguere per respirationem potissimum addicamus,
utriusque natura seorsim est investiganda, sumpro
exordio ab apnoea hysterica. Prò qua prius inqui-
rendum, nunquid omne pathema hystericum sit ap-
noea, an potius ipsius una species existat, & quæ?
Et sanè constat satis, apnoeam non genus, sed ute-
rini affectus speciem unam existere. Quæ potè hæc
sit, sciri non potest, nisi omnes affectionis hystericae
differentiæ præcognoscantur. Stephanus Atheniensis
primo ad Glauco, hystericum genus in duas discludit
species, apnoeam videlicet, & strangulatum. Hanc
ex repentina cordis & corporis refrigeratione, hanc
ex oppressione septi ingruere fatetur. Verum cum in
utroque affectu agram respiratione orbari dicat, eod-
em affectus forma facere constat, quos causa di-
stingui opinatur; & hallucinatur, ita enim forma,
ut causa, distinguuntur, suntque, ut rectè Mercat-
us, duæ affectus ejusdem, nedum causarum differen-
tiæ specificæ. Eandem visus est excoluisse opinionem
Duretus in Coac. de morbis Mulierum tex. 45. &
de convulsione tex. 3. qui progenii hysterici differen-
tiis suffocationem, seu strangulatum ex diaphragma-
tis oppressione; & apnoeam per refrigerato vivifico cor-
dis calore enumerat. Strangulatum verò convulsionem
implicuit cerebro in septi compressi consensum attra-
cto. Reverà tamen tergemina, non gemina sunt ute-
rinae passionis species, quas Galenus 6. de locis affe-
ctis 5. proposuit, & Mercatus confirmavit, non ta-
men ex Galeni placito, neque experientia demonstra-
vit. Tres igitur esse inter initia capitis citati Gale-
nus aperuit scribens, mulierum alias esse *sine sensu
immobiles jacentes, cumque obscurissima, minimoque
pulsu, vel omnino sine ulla sensu apparentes*, his enim
apnoeam intelligit. Alias sentientes quidem & mo-
vere potentes, atque integra ratione, sed tamen
animo

Apnoe
p. uis. ap-
ud Gale-
num.

Apnoe &
apoplepsia
differentiæ.

Hysterici
generis
duo spe-
cies.

animo deficientes, & vix spirantes; & strangulatum describit. *Alias etiam crura, & brachia contrahentes*, hisque *spasmus* delineat. Quem & Hippocrates 3. Proorrh. 27. & in Coacis de morbis Mulierum tex. 45. proposuit hoc brevior. *Quae sunt hystericis febre vacuis convulsiones; faciles; sicut Dorcadi*. Simile legitur de convulsione tex. 3. quod est. *Quae cadunt in hystericas sine febre convulsiones; faciles*. Quamobrem ex Galeno 3. sunt hystericus affectus differentiae, *apnoea, strangulatus, & convulsio*. Et sicuti ex mente etiam Heraclidis Pontici apnoeam *primam speciem* appellat: ita secundam, & tertiam a prima specie distingui supponit. Has quoque in 3. distribuit classes, dum ait, *sive ea apnoea, idest, non spirationes; sive suffocationes; sive etiam contractiones quadam fuerint*. Et eodem in capite non forma tantum, sed causa quoque easdem tripartitur. Dum enim ait, *Etenim noxia causa universum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, ut & spiratio & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant; apnoeam aperit*. Et cum subiungit: *quae si vel crassa fuerit, vel acris, convulsiones; secundam speciem affert*. Tandem postremis periodum absolvens. *Si vero atra bilis naturam habuerit, masticiam inducit; tertiam speciem indicat, merozem nempe, qui cum non sine suspirio fiat aporiphero, apparet non*

Dubium, *citra difficilem spirationem esse ac strangulatum*. Sed oritur dubium, cum Galenus eodem ex loco quatuor species proponere videatur, praeter enim tres assignatas quartam adducit, *soporem integrum*; inquit enim, ut explodat ex oppresso diaphragmate ab utero hystericas fieri affectiones. *Quid momenti habebit id, ut spirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum contractionem, aut integrum soporem inducere possit?* Respondendum, in apnoea non necessario soporem fieri, ni fortis fuerit refrigeratio; quare sopor est consequens fortem apnoeam, sicut de delirio in pleuritico Anaxione Galenus dixit, At observa, soporem aut esse integrum, aut non integrum. Si non est integer, apnoea hysteric non in aliam migrat speciem. Non est autem sopor perfectus, si sit brevis, & mulieres apnoea citò expurgantur. Si vero diuturnior permaneat, ex apnoea hysteric fit apoplectica, in qua tardanda est sepultura 72: horarum spatio. Huncque soporem Galenus intellexit, quem integrum nuncupavit. Differt vero apnoea apoplectica ab hysteric, tum quia ex refrigeratione ab utero non pendente fieri potest, tum quoniam uterina apnoea ex primaria cordis refrigeratione dependet, quae ideò fugacem habet soporem, utpote cerebro per consensum affecto: apnoea vero apoplectica fit ex primaria cerebri refrigeratione. Quare in formali affectus ratione differt integer sopor ab apnoea hysteric. Tot ergò sunt species. Hinc quorundam error, ut Mercati, & Capivaccii, est colligendus, & eliminandus, qui unam speciem per aliam definiunt, uteri enim strangulatum per apnoeam definiunt: cum tamen singula species solitaria definitione absolvi debeat, nimirum apnoea hysteric, suffocatio hysteric, convulsio hysteric. Quod ut rectè assequamur, inquirendum, in quo singulae speciei forma sita sit; ex hoc enim & generis affectus forma patebit. In apnoea definienda videntur labi, qui affectus speciem per ejus causam definiunt, statuentes alii quidam, ut Capivaccius, esse refrigerationem; alii, ut Altimarus, *intemperiem frigidam*; alii, ut Mercatus, *uteri convulsionem*. Sunt enim haec causae, quarum tandem illa ejus sit. Verum forma in primario symptomate est allocanda, quae est respiratio parva, & densa ad sensum ablata. Etenim reapse non deficit, sed pro ejus parvitate deficere omnino putamus, ut hauritur ex 3. de dyspnoea 10. & 1. cap. 8. Et quamquam 6. de loc. aff. 5. affirmetur, nullam ex ore prodire respirationem, tamen latescere vult Galenus, ut in animalibus in latebris degentibus. Sed de pulsu est difficultas. Siquidem Galenus una ex parte loco citato vult respirationem auferri, pulsum tamen servari pro transpiratu. Ex alia vero parte etiam pulsum aboleri scribit inquit: *alias cum obscurissimo, minimoque pulsu, vel omnino sine pulsu ullo apparere*. Si ergò una cum respiratio-

ne pulsus aufertur, quomodo transpiratio pro vita servanda servatur? Solvendum cum eodem Galeno eodem in loco, quemadmodum de respiratione, videlicet, non auferri, sed pro sui parvitate sensum effugere, ac vix effulgere, ait enim, *ut respiratio, & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant*. Discrimen tamen est inter pulsum, & respirationem. Quandoquidem in apnoea necessario ad sensum tollitur respiratio, non necessario tamen pulsus, qui ut plurimum servatur: tollitur & aliquando una cum respiratione pulsus. Et haec varietas ex majori, ac minori caloris cordis, & totius refrigeratione nascitur. Pulsus in apnoea hysteric aliquando servari, aliquando aboleri patet ex Galeno, cum inquit. *Quamvis ea, quae in arteriis sit, nunquam intercipiatur: potest etiam adeo esse exigua, ut sensum omnino effugiat*. Difficultatem tamen habet maximam, quoniam si respiratio cessat, immutato cordis usu, videtur etiam pulsus debere deficere, cessante ejus usu, totius nempe calore, qui perfrigeratur. Ut enim alibi dictum est, respiratio fit gratia cordis, pulsus gratia totius refrigerandi; & in apnoea non tantum cor, sed etiam totum contegitur; igitur sicut refrigerato cordis calore interit respiratio: ita toto perfrigerato pulsus deficere deberet. Solvendum, pulsum in apnoea servari, non totius, sed cordis gratia, cujus defectum supplet. Quod si cor impense perfrigeretur, nec sensibilis pulsus transpiratio est necessaria, utraque vero actio insensibilis sufficit. Et propterea asphyxia in apnoea est consequens fortem refrigerationem. Duosque habet haec prima species gradus; primus est cum sola respiratio aufertur superstitie pulsu: secundus quando pulsus simul cum spiratione aboletur. Ceterum sicuti apnoea in sensibili respirationis privatione est sita: ita secunda species hystericæ passionis strangulatio dicta in difficili spiratione tali, qualis in angustiis fieri solet, fundatur. Et in hoc multi profecto decepti sunt, ut Mercatus, Duretus, qui cum apnoea strangulatum confundunt. Cum tamen strangulatus ex oppressione diaphragmatis pendeat, quae non apnoeam, sed angustiosam parit dyspnoeam. Et quando Galenus speciem hanc *masticiam suffocationem, animique defectionem* appellat, necnon *vix spirantes* foeminas ea confictatas vocat, non asphyxiam cum perdita spiratione intelligit, sed spirationem cum aporia, qualem in angustiis excitari videmus ex oppresso diaphragmate. Ob nervorum vero cum sexto pari consensum suffocationis sensus in gutture excitatur, qui non est in vera apnoea: neque enim ullus illaqueationis sensus esse potest, ubi nullus est sensus. At in apnoea strangulationis loco fit aphonia, quippe corde per nervos vitales a recurrentibus decerptos laryngem & linguam ita in consortium trabente, ut Mulier omnino obmutescat. Tamen semel ipse viderim, dum Mortis Xenodochio Bononiae Juvenis assisterem, aphoniam hystericam in Virgine citra refrigerationem, necnon sensus, & motus abolitionem, quae & recordabatur. Etenim per intervalla quaedam ex templo obmutescebat, assistentes tamen videbat, & audiebat, recuperatoque sermone omnium, quae acta erant, recordabatur. Porro convulsio hysteric fit saepius cum difficili anhelitu, qualem ex musculorum thoracis spasmio contingere docuimus. Et fit vitio vel cerebri, vel septi transversi, & musculorum thoracis. Si vitio cerebri, convulsio est epileptica, quam Galenus indicavit cum dixit, mulierum alias esse *branchia, & crura contrahentes*; patet enim vitio solius septi non contrahi brachia, nec crura, sed tantum in universali convulsione epileptica. Sed vitio septi fit tantum convulsio ad thoracem attinens: & hoc vitium non est oppressio, sed irritatio, & fit cum difficili spiratione. Quamobrem tres sunt species hystericæ affectionis, in quibus diversimodè læditur ipsa spiratio. Hinc hauriendum, genus & formam hystericæ affectionis genericè accepti nullam aliam esse, nisi unicam *dyspnoeam*. Cujus differentiae habitae ex subjecto habentur, & ex causa vario modo disposita. Subjectum est uterus & thorax. Causa est triplex, refrigerans, irritans, & opprimens. A subjecto ordiamur, quod est duplex, efficiens & est uterus, & formale, quod est thorax; ideò nisi thorax ex utero afficiatur non est le-

Hystericus affectus differentiae tres, apnoea strangulatus & convulsio.

Dubium.

Responsio.

Apnoea apoplectica ab hysteric differens sentia.

Apnoea quomodo definitur.

In apnoea difficultas de pulsu apud Galenum.

Apnoea gradus duo.

Strangulatio hystericæ in qua consistat.

Convulsio hystericæ quarum partium vitio fiat.

Hystericæ dyspn. in-biectum duplex.

est legitima passio hysterica. Hoc dico ad differentiam quarundam hysteriarum affectionum, quæ quidem uteri vitio fiunt, sine tamen spirabilium partium affectione. Ut cum uterus coxam, seu coxendicum articulum tantum petit: fit enim in coxa dolor, qui verum ischias è pituitoso rheumate æmulatur, ut non raro inexpertes Medici decipiantur; curatur enim, ut sæpe praxis me docuit, antehystericis, ut Jovis magisterio, reliquis diversi generis irritis medicamentis. Huncque Hippocrates 2. de morb. mult. nob. descripsit dicens. *Si uteri ad sinistram partem, ac coxam declinaverint, dolor acutus, ac vehemens habet lumbos, & laterum mollitudinem, ac ipsum crus, & claudicat.* Ex cujus diuturno uteri motu in coxam aliquando accidit, mulierem fieri *emotam* ex 5. Aph. 17. suppuratione, & abscessu illuc exorto, quem *panum* Galenus nominavit 6. de loc. aff. 5. Est enim panus tumor dolens sub inguinibus innatus ex inveterata menstruum retentione, cujus causa uterus in coxam retrahitur: raro tamen accidit ex laterali uteri perversione panum fieri, sæpius tamen dolorem coxendicum, qui curatur facile cognitus. Solet hic quoque aliquando & conjungi cum strangulatu ab utero, ut simul sibi consentiant guttur, & coxa, superfluente uteri vitio; tuncque veræ passionis hystericae ideam induit, quippe thorace *dyspnœa* affecto. Et ejus complexum ad miraculum Hippocrates 5. popularium descripsit nobis dicens. *Polemarchi uxori in morbo articulari coxæ dolor quidam vehemens causa erat, quod menses non prodirent: vox intercipiebatur per totam noctem usque ad meridiem, audiebat autem, & sapiebat, & per manum significabat, quod circa coxam esset dolor;* erat enim hæc vera ex utero strangulatio cum dolore coxendico uterino. Cui similem semel curavi ego pilula antehysterica assæfatidæ, cæteris nil conferentibus. Accidit autem coxam in uteri consensum trahi cum, & sine uteri perversione; Sine perversione quidem ob solam pravorum halituum per vasa hypogastrica transmissionem. Cum perversione verò, contractis iis nervis ob repletionem unâ cum venis hypogastricis uteri, qui per ossis innominati foramina ad musculos feruntur, tum natium formatores, tum obturatores. Adhuc quoque repletis uterinis cornubus, iisque revulsis in latera; quorum causa accidit, ut coxendicus articulus, perforatis musculorum abdominis tendinibus compressis, consentiat & doleat: maximè enim horum ligamentorum laterali oppletionem accidit, uterum in latus sua perversitate decumbere. Porro. ut dictum est, ni præter efficiens formale subjectum concurrat, non est vera hysterica affectio. Nam & in muliere admirabile quoddam ex utero symptoma observavi sine suffocatione, & omnino absque ulla hysterica affectione; erat autem nocturna pedum inquietudo, ut ægra in quiete loco pedibus per unam, ac alteram horam stare non posset, irritato quippe ab uterinis halitibus tendine pedum plantati, quam & unico Jovis magisterio sanavi. Enimverò cum uterus sit subjectum efficiens & causarum omnium cloaca, examinandum, quot modis ipse ad efficiendas tres dictas hystericae affectionis species concurrat. Et sanè tribus concurrat modis, ut supra tetigimus. Etenim apnœam producit refrigerando, strangulatum opprimendo, convulsionem tum replendo, tum maximè irritando. Ab apnœa utpote principaliter intenta exordiamur, cujus causam immediatam refrigerationem esse dico primum cordis, secundò Corporis totius. Cordis quidem & pulmonum, ut habetur 4. de loc. aff. 7. ubi hæc. *Rarus vero vehementem refrigerationem, & quidem spiritualium dumtaxat, præcipue pulmonis, & cordis;* his enim non spiritum frigidum, sed refrigerationem hysterica intelligit, ut & primo de *dyspn.* cap. 21. sicut declaravimus lib. 2. cap. 7. Totius verò, ut habetur in 3. de *dyspn.* cap. 10. dum inquit *In aliis vero morbis, qui citra febrem consistunt, frigiditas totum animalis habitum apprehendit, ac accidit quidem neque his extra periculum, non tamen penitus perniciofa.* Ex his est strangulatio uteri appellata, & omnino omnes apnœæ, quia in strangulatu non refrigeratur corpus, nisi unâ cum eo apnœa fiat. Distinguit verò hujusmodi refrigerationem, utpote periculofam quidem, non tamen perniciosam

ab ea, quæ fit in febribus acutis vel ob multitudinem materiæ frigida, vel ob viscerum inflammationem: de qua refrigeratione etiam egit Hippocrates in Coacis de febrium accidentibus tex. 2. & 3. Cumque passim Hippocrates corpora *perfrigerata*, & *contecta* appellat, non perfrigerationem hysterica, sed vel inflammatoriam, vel refrigeratorem intelligit. Totum quoque refrigerari in apnœa hysterica habemus ex Galeno 6. de loc. aff. 5. in quo hæc. *Etenim noxia causa universum corpus refrigerare potente, adeo vehementer in frigidatur corpus, &c.* Et pro hac refrigeratione non privativam, quæ fit, aut *retractione*, aut *interceptione* caloris, sed positivam intelligit, quippe à causa impensè refrigerante pendentem. Hincque colligendum fore existimo, lapsum esse Mercatum, qui apnœam, ut & reliquas hysterici affectus species, ob septi oppressionem, tanquam ob causam immediatam, fieri animo volutavit, cum tamen diaphragmatis oppressio apnœæ causa esse nequeat. Minimè autem refert, si aut cum Capi vacceo refrigerationem, aut cum Altimaro intemperiem frigidam dicamus, dummodò frigida intemperies in fieri, non in esse facto, sumatur, qualem Altimarum sumpsisse existimo. Sed neque fortassis ab re erit credere, refrigerationem semper quidem momentaneam ad totum, intemperiem verò frigidam aliquando ad uterum attinere. Si enim refrigerationis totius causa frigida est in utero fixa, & sæpe diuturna, non sine intemperiei uteri labe esse posse videtur. Idè falsum est quod Capi vacceus ex Galeno adducit 6. de loc. aff. 5. nempe nullo admoto remedio ipsi utero ratione ejus corporis, ipsius affectus curationem instituere: ibi namque Galenus de solo uterino profluvio tunc temporis loquebantur virio totius, & non uteri facto, idè & toti soli remedia admovent: & cum loquitur de apnœa, etiam ex observatione ejusdem Capi vaccei, calorifica utero apponit. Pariter nec verum est quod ex 3. de loc. aff. 7. refert idem Capi vacceus, morbos qui citò fiunt, & finiuntur in intemperiem non esse referendos; Etenim eo in loco loquitur Galenus de epileptico insultu, qui citò fit, citòque finitur, atque, consentaneum esse, cum ex subitanea meatuum cerebri obstructione fieri potius quàm ex ejus menyngum omnimoda ariditate. Quare non absurdum censeo, in apnœa hysterica momentaneam profectò esse totius refrigerationem, permanentem verò causam in utero foveri, quæ cum non semper eodem agat modo in cor, & corpus, idè nec permanentem efficit affectum. Nec tamen is sum, qui velim in omnibus apnœis hysterici uterum intemperie frigida morbosa semper aconflictari, cum sola morbifica causæ materialis vel excretionis, vel ejaculationis, hunc curatum affectum sæpius viderim. Idè etiam credidi, extemporaneam hanc perfrigerationem ad innati calidi temperiem cordis & totius potius, quàm ad eorum temperamentum esse referendam. Verum quomodo apnœa hysterica per refrigerationem à similibus distinguitur? Dico à syncope pulsu, ab apnœa apoplectica refrigerationis brevitate, à perniciosis refrigerationibus per febrem, & à venenis per propria venenorum signa discriminari. Sed & hujus perfrigerationis causa est investiganda. Quam alii, ut Mercatus, uteri perversionem esse volunt, hancque omnium hysteriarum affectuum antecedentem causam, sicut immediatam septi oppressionem, esse dicunt. Uterum verò perverti, & in fervorem concitari inquiunt, aut ob siccitatem in exhausto, & siti, ut ait Duretus; aut ob plenitudinem; aut ob morsum ex genitura orgasmo ob inexpectam libidinem coitu dencgato. Alii, ut Capi vacceus, antecedentem causam referunt in frigidum venenum ex unica valorum uteri obstructione progenitum. Priorum sententia non est recipienda, quia sicut non semper sumptum opprimitur, ita nec uterus semper in septum vellitur & pervertitur, maximè in apnœa ex retento fame, ut habemus ex 6. de loc. aff. 5. his. *Quæ verò citra perversionem, & menstruum retentionem viduas molestant noxiæ, hæc ob retentum semen eveniunt.* Posteriorum quoque opinio absolute non est recipienda, cum sæpe semen, & sanguinem menstruum in uteri cavitate corrumpi, indeque deletariam auram in cor elevari contingat; idè valorum uteri

Perfrigeratio & contracta corpora quæ.

Panus quid.

Coxa in uteri consensum trahitur dupliciter.

Hysterica apnœæ causæ triplices.

In apnœa hysterica refrigeratio, vel totius, vel cordis accidit.

Morbi quo citò fiunt & finiuntur, in intemperie non sunt referendi.

Apnœa hysterica per refrigerationem quomodo à similibus distinguitur.

uteri obstructio non est perpetua refrigerationis causa: & cum adest, non sub forma obstructionis, sed corruptionis, vel repletionis potius apnoeam, ac strangulatum efficit. Quare dicendum, apnoeam necessario fieri à veneno frigido, ut plurimum vel à semine, vel à sanguine menstruo corrupto elevato. Et semen profecto non nisi per sui corruptionem apnoeam producit, idque non per vim qualitatis, ut de torpore torpedinis dicunt, sed per auræ frigidae, ac spiritus, seu halitus venefici appulsum in cor. Menstruum vero retentum aut venenum concipit, aut tantum uteri vasa, & ligamenta opplet. Si tantum repleat, sola uteri perversione strangulatum efficit, presso diaphragmate, citra refrigerationem. Si vero etiam corrumpatur, venenum concipit frigidum, cuius in cor ejaculatione apnoeam parit. Siccitas porro ejusdem contractionis est causa, & per septi oppressionem solum affert strangulatum. Sed de uterino veneno illud est observatione dignum, id nempe, aut frigida qualitate, aut acrimonia, & crassitie prævalere. Si frigiditate, in cor agens apnoeam producit. Si crassitie, & acredine, in musculos, ac nervosas partes evaporans convulsionem hysterica inducit. Quam distinctionem apud Galenum repetietis 6. de loc. aff. 5. ubi ait. *Etenim noxia causa universum corpus refrigerare potente, adeo infrigidatur corpus, ut & spiratio, & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant*: ecce præpollentem frigiditatem, *Quæ si vel crasse fuerit, vel acris convulsiones*: crassa quidem & vaporosa nervos & musculos replens convulsionem efficit quoquo pacto proportionatae respondentem; acris vero irritat & spasmus creat improporcionatum. Et cum venenum esse possit simul acre, & frigidum una cum uteri perversione ob cohibitos menses, hinc est quod ipsæ tres hysterici affectus species simul in eadem muliere se exerant, strangulatus nempe, convulsio & apnoea, ut aliquoties observavi. Sæpe tamen solitariae conspiciuntur, ut nec raro Mulieres strangulentur sine refrigeratione. His itaque sic stantibus, singulæ affectiones ita sunt definiendæ. *Apnoea est spirationis privatio ex cordis & totius refrigeratione pendente à veneno frigido ex utero elevato*. Forma est respirationis privatio, quæ ad parvam, & raram refertur, ut in reductionibus demonstratum est. Reliqua stant loco differentiae, & causæ: & cum venenum frigidum ex utero profertur, non ex semine solo, sanguineque menstruo, sed à quocumque alio humore, venenosum hunc halitum elevari intelligimus, dummodo corruptionis labem in utero concipiat. *Strangulatus respiratio est angustiosa ex oppressione diaphragmatis ab uteri perversione pendente*. Convulsio demum hysterica definienda est per convulsoriam respirationem ex irritatione facta ab acrimonia ex utero elevata. Sed pro colophone solvenda sunt dubia. Primum est, an viri apnoeæ hystericae subiciantur: videtur enim, eam ob virulentam seminis corruptionem etiam viris accidere posse, tum quia æquè potest in viro, ac femina semen retentum corrumpi: tum quia Galeni placitum est conspicium 3. de dyspn. cap. 10. qui de apnoeis loquens ait. *Præsertim Viduis accidere, raro autem aliquando & viris*, iis scilicet, quos, referente eodem Galeno, Plato arboribus immodicè fructiferis comparavit. Dicendum, non parilem esse utriusque viri & feminae seminis conditionem, quippe femineum masculino est frigidius, idè quod ex sui corruptione feminis est apnoea, & aponia, viris est mæstitia, & inappetentia. Corripiuntur vero viri apnoea apoplectica, de qua mox. Alterum dubium est de uteri perversione, etenim suo errore, & incursione uterum ad septum excurrere non posse Galenus pluribus rationibus demonstravit 6. de loc. aff. 5. Mercatus tamen, & Duretus omnem hysterica affectionem fieri autumant ab utero, non quidem immediato contactu, sed mediante jecore, in septum incumbente. Et Hippocratis sententiam fau- tricem habent, quæ est. *At posteaquam uterus ad hepar appulit, strangulationem parit*. &c. Idè ajunt, uterum non sanè diuotum è venis tamen trahentem reapse ad jecur, tanquam ad fontem gratiosi humoris, accedere, & per jecur septum comprimere. Quod tamen impossibile etiam censeo, superioribus enim ligamentis vertebri lumborum ita uterus alli-

gatur, ut ad jecur usque, nisi mole auctus, ascendere nequeat. Inferioribus vero vinculis cremasteribus dictis vulvæ clitori potius, quàm superioribus alligatur partibus; Neque enim uteri cornua, ut in brutis, renibus alligantur, in quibus propterea talis uteri ascensus fortassis posset admitti. Quare ego credere malui, uterum ad eam septi partem solam ascendere, quæ in excarnes lumborum vertebrae protenditur, ad quas etiam uteri vincula producuntur; sua enim perversitate uterus ita potest hanc septi tendinosam extremitatem opprimere, ut inde toti musculo consensus illatus dyspnœam, ac strangulatum efficiat. Et cum Galenus ad septum usque ascendere negavit, de septo costas ipsas intrepente est locutus. Sed nec minùs arduum est percipere, quomodo uteri perversio fiat, vasis, & ligamenti uteri oppletis, & exsiccatis. Galenus sanè voluit ex plenitudine non tantum vasorum, sed etiam vinculorum, uterum sursum, & in latera moveri. Attamen pro vinculis modo uteri, modò venarum vincula visus est intellexisse. Venarum quidem, dum ait. *Ea censetur vasorum ad ipsum pervenientium plenitudo una cum eorum vinculis*. Uteri verò, dum subjungit. *Itaque multiplicatus in venis eas extendit, atque vicina ipsis vincula madefacit*. Nec videntur uteri vincula superiora potissimum repleti posse, cum omnino sint membranosa ex peritonæo decerpta. Mercatus pro vinculis, quorum causa uterus retrahitur, uteri cornua usurpavit. Sed eorum magisterio uterus quidem in latus, non sursum tamen convellitur. Quare pro solutione dicendum, uteri vincula, potissimum superiora, quorum causa sursum uterus retrahitur, non verè repleti: quæ enim verè replentur sunt vasa, sed repleti uni cum vasis dicuntur, quatenus extenduntur; dictum enim est de plenitudine tensionem plenitudinis symptoma esse consuetarium. Quare ex vasorum plenitudine uteri vincula extenduntur, & ad eorum extensionem uterus retrahitur: quod satis etiam Galenus expressit 6. de loc. aff. cit. scribens. *Ad horum autem extensionem continuò uterum retrahi est necesse*: nam & veræ convulsionis causam adequatam nervorum tensionem Galenus statuit. Extenduntur ergo vincula, quæ vasorum & uteri sunt communia; feruntur enim superiora vasa è spermaticis divaricata per uteri vincula ad uterum, ut iisdem vasa cum utero, & uterus cum lumborum vertebra coalescat. Hic quoque observandum censeo, uterum ex inferiorum vasorum, & ligamentorum extensione, ac repletionem in latus contorqueri, & ad coxam; sunt enim hæc vasa hypogastrica è cruralibus propaginibus decerpta, quæ & cum utero cervicem in latus intorquent, cum ad cervicem potissimum desinant. Verum ex superiorum ligamentorum, vasorumque in uteri fundum desinentium opera uteri corpus sursum versus prædictam diaphragmatis insertionem contrahitur, & pervertitur. Postrema difficultas versatur circa siccitatem uteri, dubitatur enim, quomodo uterus exsiccetur, anque hujusmodi siccitas sit accidentalis, vel essentialis? Capivaccus accidentalem esse putat, qui vult ex repletionem uterum inaniri. Nos verè exsiccari credimus, aut coitu denegato, aut præveritate deficiente ejus humido, aut mensibus deficientibus, aut aliò se derivantibus. Non voluntaria tamen cibi abstinentia uterus macret, cum non sit animal; si enim animal esset, dubio procul animal esset amatorium, quod se privari eò quod concupiscit agere ferret, aut fortasse à cibo abstinere, quemadmodum *Phanices amatores affici perhibentur*, qui ob rei amatae carentiam voluntaria cibi abstinentia se macerant. Sed de apnoea hysterica, & consociis affectibus hæc sufficiant, ex quibus satis apparet, quomodo inter se difficili spiratione differant.

Pauca his de apnoea apoplectica sunt conglomeranda, utpote respirationis parvitate, & raritate, seu potius privatione, hystericae simili. A qua ergo causa dependeat, aperiendum, quomodoque tum à vera apoplexia, tum ab apnoea hysterica distinguatur. Et sanè conspicium est ex Avicenna lib. 3. fen. 8. tract. 5. cap. 12. apnoeam apoplecticam ex primaria cerebri refrigeratione oriri, inde & cordis, calore ac vita in eo, carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescere. Et in hoc differunt apnoea hysterica &

Uterus nō ascendit per jecur septum comprimendo.

Uteri vincula, quando replentur in uteri sursum retrahuntur.

Utero siccitas quando accidat

Apoplectica apnoea causa.

Venenum uterinum.

Apnoea hysterica quod.

Strangulatus quid.

Convulsio nis hystericae definitio.

Perversio uteri.

Hysterica
& apople-
ctica ap-
noea dif-
ferentia.

rica & apoplectica, hæc enim per consensum è cere-
bro, illa à corde gignitur. Ambæ tamen à qualitate
frigida & deleteria nascuntur. Hinc in eadem mulie-
re transitus datur ex una in aliam apnoeam. Datur
verò in viro apnoea apoplectica ex veneno frigido,
quæ non est hysterica. Et quamquam in utraque re-
spiratio, & pulsus deficient, ut æger cadaver videat-
ur, longitudine tamen paroxysmi, fucataque Mor-
tis umbra distinguuntur, cum longè longior sit apo-
plecticus insultus, quàm hystericus paroxysmus, qui
idèò triduum sepulturam moratur. In reliquis sympto-

matum facie & refrigerationis forma ambæ apnoeæ non
variant. Cæterum ab apoplexia differt apnoea apople-
ctica tum respiratione, tum refrigeratione: in positi-
va enim apoplexia non refrigerantur ægri, & ægrè spi-
rant cum stertore, & cum spirare nequeunt, moriun-
tur. In apnoea tamen apoplectica, ut refrigerantur,
itâ nec stertunt, nec spirant, & tamen vivunt, & exper-
giscuntur, dummodò pulsus non cadat. Et propterea ap-
noea apoplectica est ipsa apoplexia minùs pernicio-
sa, longè enim faciliùs est qualitatem frigidam quamquam de-
leteriam vincere, quàm integram cerebri angustiam.

Apoplecti-
ca apnoea
ab apople-
xia differe-
ntia.

S Y N O P S I S.

De parva, & rara respirationis causis, ex Usu immi- nuto, Facultatis motricis imbecillitate & Refrigeratione.

Causæ parvæ, & raræ respirationis

1. Usus natu- ralis propter naturam imminutus vel	1. Modicè, qui æqualem reddit respirationem parvam & raram, quia citra faculta- tis imbecillitatem minuitur.	1. Naturalis, sem- per propter in- natū calidi cor- dis & pulmonum	1. Resolutionem à simplici qualitate vene- fica, In Apnoeas.
	2. Immodicè, & inæ- qualis respiratio ef- ficatur parva & ra- ra ob nimiam imbe- cillitatem facultatis	vel	2. Suffocationem & extinctionem à materia frigida. In expiratione cum spiritus frigi- di exustione perniciofa.
	1. Forma in torpore po- tius, quod in paralyfi consistit, cum	1. Non omnino actio auferatur, sed potius in motu torpeat.	2. Animalis, quæ non necessariò, sive sit per essentiam, sive concentrationem cum usu imminuto naturali jungitur, cum & possit cum aucto copulari.
	2. Imbecillum maximè dicatur, quod sua actione non omnino est cassum.		
2. Fa- cultas motri- cis im- becil- litas, cujus	1. Deferens est spiritus animalis, qui suis radiis vim deferat motivam, ad diffe- rentiam pulviscæ, quæ non per spiritum vitalem, sed per ipsas arteriarum membranas deferatur. Fit imbecillitas accidentaliter per errorem externum sym- ptomatis rationem consequens.	2. Susci- piens	1. Spinalis medulla } à cerebro vim motivam ad 2. Nervi. } musculos traicientes 3. Musculi motores, vi motiva suscepta moventes, } potissimum diaphragma.
	2. Subje- ctum, seu organum		Fit imbecillitas es- sentialis & morbo- sa per læsam facul- tatem dictam ab Au- ctoribus.
	3. Cau- sa	1. Animalis spi- ritus imminu- tus influens, aut quia	1. Intercipitur ob cerebri angustiam. In Apoplexia. 2. Non ge- neratur ob causam
			1. Naturalem, cerebri scilicet intemperiem frigi- dam: ut in Senibus. 2. Præternaturalem, immodicam scilicet evacua- tionem, subtracta nutritionis materia.
			3. Resolvitur, vel si vitalis.
			1. Resolvatur. In syncope. 2. Augeatur. In immodicis exercitiis.
	2. Languor organi suscipientis per læsam facultatem, { intemperiem scilicet frigidam vel		1. Positivam. 2. Privativam.
	3. Laxitas } 4. Coalescentia } Septi transversæ secundum intemperiem.		
	1. Apnoea	1. Refrigerato scilicet, vel corde vel toto corpore, & est dupli- cis gradus, cum	1. Sola respiratio au- feratur superfluo pul- su. 2. Pulsus simul cum re- spiratione aboletur.
	1. Dif- feren- tia	2. Distinguitur à	1. Syncope pulsu. 2. Apnoea apoplectica refrigerationis brevitate.
	1. Hy- sterica cujus	2. Strangulatio, quæ opprimen- do fit, & in difficili spira- tione tali, qualis in angu- stia est, fundatur.	3. Perniciosæ refrigerationibus per fe- brem.
	3. Refrige- ratio, seu Apnoea (quatenus ab apople- psi distin- guitur) a- lia est	3. Convulsio, { quæ fit tum	4. Venenis per propria venenorum signa.
		1. Replendo. 2. Irritando maximè, vitio septi utero ad thoracem tracto.	
	2. Subjectum duplex	1. Efficiens, uterus. 2. Formale, thorax.	

3. Causa, venenum frigidum elevatum vel à corrupto	1. Semine; halitu venefico, se aura frigida ac spirita in cor appellente.	1. Opplet tantum uteri vasa & ligamenta, & sic strangulatum sola uteri perversione efficit, presso diaphragmate citra refrigerationem.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Corruptitur, tuncque venenum concipit frigidum, quod ejaculatum in cor apnoeam parit.
2. Differencia ab	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	3. Prevaler
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	1. Frigida qualitate apnoeam causans.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Acrimonia } Convulsionem inducit hystricam in musculos & nervosas partes evaporans.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	3. Crassitie } Per consensum generatur.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	1. Hystrica à corde
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Apoplectica à cerebro
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	1. Apoplexia
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Apnoea apoplectica
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	1. Non refrigerantur.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Spirant agra cum stertore.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	3. Moriantur, cum spirare nequeunt.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	1. Refrigerantur.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	2. Non stertunt.
2. Apoplectica cujus	1. Cerebri primario, 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente, 3. Hystrica, quod	3. Non spirant, & tamen vivunt, & expurgiscuntur, dummodò pulsus non cadat.

OPISTOGRAPHUS.

De difficili spiratione à prænotione mortis repentina.

Methodum de difficili spiratione in genere prioribus tribus libris, ac singulas ejus partes in quarto non perfunctorie, ni fallor, perfunctus sum. Nec aliquis mihi objiciat, quantum librum non in quatuor, sed in quinque partes juxta cardinales quinque methodi differentias dividi potius debuisse. Etenim quintam inaequalem dictam in ipsis quatuor contineri satis demonstravi, ejusque causas omnes satis superque aperui. Ulterius studiosus aliquis inconstantia quæso me non accuset, si simplicem dolorem ad parvam, & raram spirationem non retulerim, ad quam referri debere ex methodo decevi. Quandoquidem quomodo difficilis spiratio ex simplici dolore ad raritatem, ut & ad densitatem sit referenda aperui: & de simplici dolore abundè lib. 4. cap. 2. pertractavi. Quamobrem superest tantum quintum librum Therapeuticum prioribus quatuor ascribere. Quem libenti animo, accuratoque exequar, postposito tamen prius de difficili respiracione ad mortis repentinæ prænotionem brevi opistographo, quem maxime utilem esse censeo, tum quia multum Medico, & agro negotii refert, eam difficilem spirationem nosse, quæ inopinata mortis est symbolum, tum quia ejus idea à nullo Practicantium typo adumbrata est, nedum delineata. Breviter ergo dicendum, quid pro morte repentina hoc loco sit usurpandum: præterea quo læsæ spirationis caractere ad prænotionem designetur: ulterius, qua ex causa proveniat, ut sciamus, an præcaveri possit. Quoad primum, Mors repentina illa est, quæ illico, & inopinanter adortur, subitaque admiratione, ac timore Medicos, & spectatores percellit. Et quæ cum utraque conditione mors præmatura ingruit, vera est mors repentina, subita simul, & inopina: ut cum quis sibi & aliis sanus visus citra causam aliquam manifestam illico occumbit; de quo exemplum est apud Laurentium lib. 9. quest. 18. de Guischartino Equite. Quantum verò mors alterutra conditione, vel ab utraque simul recedit, tantum etiam à subitæ mortis proprietate secundum proportionem desciscit. Et ita est triplex. Alia est subita, sed non inopina. Alia est inopina, sed non subita. Alia nec subita est, nec inopina. Prima autem relicta propriissimo modo sumpta, utpote nec prænotionem ullam, nec curationem aliquam admittente, tres postremæ species sunt perpendendæ, ut in quo genere ea sit reponenda sciamus, ad cujus prænotionem difficilis respiratio maxime confert. A postrema in ordine tertia primum exorsus dico, citum potius interitum, quam repentinam mortem fore vocandam, cum nec subita, nec inopina existat: & hujusmodi in acutissimis locum habet, ut cum quis ex angina, aut ex peripneumonia in primo ferè occumbit decubitu, hic enim citò quidem, non

tamen subito, nec citra opinionem interit, cum sciamus per acutos exactè citò, & cum periculo, immò magis cum perniciè moveri ad interitum. In chronicis verò nec citò, nec subito ægri moriuntur, nec citra spem, seu opinionem, ut ex hydropethoracis, asthmate, empyemate, sed ex longo intervallo. At mors inopina, non tamen subita, est quæ ex acutissimo sanè est, non tamen ut tali agnito: & hæc verè inopina mors est dicenda: sicut prior cita. Differunt enim cita, & inopina, quia non convertuntur: quæ enim est inopina, est quidem cita: quæ verò cita, non idèò inopinatè accidit. Hujus secundæ exemplum est de Critone apud Hippocratem, de quo hæc Galenus. *Non parvum miraculum est, hominem ambulanti, & consueta munia obeuntem, deinde magnam pedis digitum vehementer dolentem, prima die sub excalescentem esse, sequenti die mortuum.* Ità si quis citò ex cruris vulnere intereat, quod leve esse videtur, ut sæpè accidit, iliæ vasis confossis, mors est inopinata. Succedit tertia species quæ subita est, sed non inopinata, qua homo quidem extemplo cadit, non tamen citra opinionem, cum hæc per longum tempus sui prænotionem afferat, cujusmodi Antipatro accidit. Et hæc mors subita est, non tamen repentina propriè sumpta, quæ non tantum est subita, sed etiam inopina, idèò est subita sine intervallo: at subita mors cum intervallo non inopinanter hominem prosternit. Quare specie differunt hæc quatuor mortes, repentina, subita, cita, inopina. Hoc præfatio diorsimò videntum, in quo genere mors illa sit allocanda, cujus prognosis est difficilis respiratio. Et ex dictis satis constat, hanc esse, quam subitam nuncupavimus, quæ ad repentinam veram reliquis duabus longè magis accedit, & ex symptomate sui prænotionem adiscit. Hanc enim geminam proponi à Doctoribus observo, ab exolutione nimirum, & pulsus inæqualitate. De subita morte, quam ex longo intervallo pulsus inæqualitas hæriolatur, exemplum attulit Galenus 4. de loc. aff. ult. de Antipatro loquens, quippe qui sex mensium spatio inæquali pulsu laboravit, à quo difficillima de repente oborta spiratione exolutus statim interiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant. Mors subita ab exolutione proponitur in aphorismis hoc theoremate. *Qui frequenter, & fortiter exolvuntur sine causa manifesta, de repente moriuntur.* Est enim causa hæc immanifesta, quæ ad essentialem cordis, & facultatis vitalis imbecillitatem refertur, quæ est proprium cordis parthema, unde & syncoposus marasmus, ut in lib. de macie aperuimus, cujus titulus est Ars Analeptica. Nec aliquis opinetur, utramque subitæ mortis causam eandem esse, quæ per pulsum inæqualem, & per exolutionem significatur, eo quia Antipater exolutus interiit; necnon ex vitalis facultatis imbecillitate pulsus inæqualis reddatur. Etenim maxime differunt; qui enim per repetitas exolutiones subito moriuntur, primario ob exolutionem intereunt. Qui verò ob pulsum inæqualem, exolvuntur quidem, sed tantum

Diviso libri 4. quæ in quatuor partes.

Mors repentina quæ.

Mors nec subita, nec inopina.

Mors inopinata, sed non subita.

Mors subita, sed non inopinata.

Mors subita, vel ab exolutione, vel à pulsus inæqualitate est.

tantum sub fine cum sunt morituri. Propterea diversa est prænatio, quæ sumitur ex pulsu inæquali, & ab ipsa exolutione. Et quamquam ex vitalis facultatis imbecillitate pulsus omni modo fiat inæqualis, tamen à potiori symptomate prænatio sumitur, quod est exolutio. Quemadmodum in casu Antipatri potior prognosis ex inæquali habetur pulsu, non ab exolutione, utpote sub fine tantum accedente, nec per totum morbi stadium, seu statum ingruente. A diversa verò causa pendet pulsus inæqualis, qui est signum mortis subitæ, ut in Antipatro, & qui cum exolutione est conjunctus; hic enim ex unica vitalis facultatis imbecillitate oboritur; ille verò ex facultate impedita ob lævium arteriarum obturationem. Sunt ergo utriusque subitæ mortis prænotiones, & causæ diversæ. Enimverò præter has duas subitæ mortis species est & tertia sæpè occurrens, quam omnes præterire, & solam ex difficili respiratione prænotionem sortitur citra pulsum inæqualem sæpè, necnon exolutionem. Et quamvis inopinantes Medicos habeat, ipsa tamen ex se non est inopinata, cum prænotionem habeat diuturnam, utinam non inopinosa! & hujus gratia præsentem subii laborem. Refert enim admodum ejus præcognitione imminens prælagire infortunium, ut & Medicus suæ existimationi, & æger proprio exitio, animæque, si non corporis salutis, tempestivè saltem consulat. Accedo igitur ad hujus *dyspnææ* characteris exarandum, quo prædicta mors subita ad sui prænotionem designatur. Qui igitur ad subitum interitum difficulter spirant, nullam sensibilem tantæ respirationis læsæ causam in se continent. Et enim nec pneumatix ex ilium affectibus sunt, nec empyi, nec sthit-hydrici, nec stertorosa laborant spiratione, nec asthmate; horum enim signa absunt. Tamen difficulter spirant, ambulantes enim itionem interpellare, gradumque sistere coguntur laborantes tunc temporis secundum totum thoracem magna, & densa *dyspnæa*, eorum instar, qui in acclivium viarum ascensu laboriosum trahunt spiritum, aut oneratorum bajulorum more, qui onera portantes sæpius deponunt, ut motum, ac perisum interposita mora absolvant. His enim sola quies laboriosa, ac onerosa respirationis medela est, ac solatium citra ullam sensibilem per os, aut materiæ aliqujus excretionem, aut statuum eruptionem. Persentiscunt autem in difficili hac spiratione circa sternum noxam quandam potius indicibilem, quam dolorosam, quæ paulatim versus os juguli ascendit; eodemque tempore sentiunt flammeum calorem, qui sensim, furtimque in faciem irrepit, eamque accendit, & fugaci rubore colorat; qui & ipse una cum læsa spirationis motu sola quiete illico evanescit. Et quiescentes ægri sani videntur. Cubantes verò in utrumque aequè latus decumbunt, & cum quiescere se credunt, de repente surgere coguntur, & non solum residere, sed etiam ambulare: sic motu subitæ nocturnam quietem interrumpit difficilis ac furtiva hæc spiratio, quæ in ambulationis motu erumpens sola quiete miscescit. Nonnulli verò citra ster-

torum surgunt: alii stertunt quidem, stertor tamen sola quiete, ac residentia cessat absque ulla tussi, vel etiam sreatu. Plures pulsus in utroque carpo æquales habent. Aliqui in uno tantum, in alio parvum, compressum, vixque perceptibilem. Hi verò animo non delinquant, nec exolvuntur, nec ipsis cor palpit, eorum pedes ac crura minimè ruunt. Sunt implacidi Sibi ac aliis de facili irascuntur morosi admodum, ac indignabundi. Istorum quidam ventriculo sunt statiosi, & ex emphysematosi hæc accidere putant, quæ occulto pulmonum sunt vitio. Videntur hi maxime inter hujus affectus initia intervalla aliqua sortiri minoris molestiæ, quorum causa hallucinantur, cum pejora prioribus sequantur. Et in progressu ab omnibus læduntur. Porro testudineo gressu & per longum tempus incipit hæc *dyspnæa*, & paulatim suscipit incrementum. Nec carnosos, & pingues magis, quam graciles angit, qui & per annum, ac ultra angustiosam vitam vivunt, donec exemplò moriantur. Moriuntur autem alii stantes, alii ambulantes, alii super sella ab assumpto pharmaco animam cum excretis excernentes. Hujusmodi ergo est *dyspnæa* hujus characteris ad subitæ mortis prænotionem indigitandam pro virili, & pro veritate delineatus. Me verò non piget, nec pudet profectò casus aliquot inter multos recensere, quos ipse observavi. Unus est D. D. Francisci Capilli Procuratoris Bononiensis, qui post diuturnam hanc *dyspnæam* in clysteris redditu super lasano subito expiravit. Alius nobilissimi viri Bononiensis ex familia Ghisleria famulus fuit, qui cum ab assumpto pharmaco vespere extra domum in propinquum D. Domini sepulchretum se contulisset, ut sacri loci viriditate, & aeris serenitate se paululum recrearet, statim in terram cadens occubuit, eundemque locum proferret, & sepulchro habuit. Tertius casus miserandus hic fuit, Cum anno 1627. æstivo tempore post publicas lectiones Mantua Bononiam me contulisset ob negocia domestica inter alios amicos visitavi Magnificum D. Alexandrum Pharmacopœum ad Pontificis insignia, qui post amica colloquia Adolescentem temperamenti pituitosi, & melancholici habitus gracilis, & albicantis decolorationis mihi objecit hujusmodi *dyspnæa* à multo tempore conflictatum, opellamque meam pro ipso imploravit; cui pro modulo satisfeci. Scorsim tamen ab ægro amico indicavi submisso murmure, ut de subita morte miserum Juvenem moneret, quippe qui monitore magis, quam Medico indigeret. Et sequenti anno eodem tempore Bononiam reversus ab eodem intellexi, Adolescentem cum subito interiisse, dum genu flexus oraret. Enimverò si ex me aliquis scisciteretur, ex qua causa pendeat hæc *dyspnæa* futuræ mortis subitæ signum syllogisticum. Hunc scire cupio, ut plurimum, aut à pulmonum tuberculis, aut à lævium arteriarum obturatione pendere, cum scilicet asperæ pulmonum arteriæ, vel à pulmonum tuberculis, vel vasorum obturationibus comprimuntur. Respir. enim hoc modo la di, superstiti pulsu, in proprio capite apertè demonstravimus. Sed cohibeo.

Mortis subitæ species tertia.

Causa mortis subitæ.

Causa mortis subitæ.

SYNOPSIS.

De Morte repentina, ex difficili respiratione.

Est, quæ illico & inopinanter adortur, subitaque admiratione ac timore percellit Medicos. Spectatores.

1. Subita & non inopina, ut in casu Antipatri.

Triples 2. Inopina, sed non subita, ut ex acutissimo non tamen ut tali agnito.

3. Nec subita, nec inopina, quæ potius citus interitus est, ut in Acutissimis.

Angina.
Peripneumonia.

1. Exolutione.

Prænotatur ab 2. Pulsus inæqualitate.

3. Difficili spiratione 1. Pulsus inæqualem.
citra 2. Exolutionem.

1. Gradum sustinere coguntur.

2. Secundum thoracem totum magna densa dyspnœa laboriosum trahunt spiritum, interposita mora iter absolventes.

3. Solam quietem laboriosæ ac onerosæ respirationis medellam habent, citra ullam stabilem per os 1. Materiæ alicujus excretionem.
aut 2. Flatuum eruptionem.

4. In difficili spiratione sentiunt 1. Noxam quandam indicibilem potius, quàm dolorosam versus os juguli ascendentem.
2. Flammeum calorem sensum furtimque in faciem irrepentem, eamque accendentem, & colorantem fugaci rubore, qui sola quiete illi-
co evanescit cum læsæ respirationis motu.

Quiescentes sani videntur.

Cubantes 1. In utrumque latus decumbunt.

2. Credentes se quiescere, coguntur de repente surgere; & non solum residere, sed etiam ambulare.

1. Citra stertorem surgunt.

2. Stertunt; & stertor cessat sola quiete ac residentia absque ulla Tussi.
Screatu.

3. Pulsus in altero carpo æqualem habent, in altero parvum, compressum, vixque perceptibilem 1. Animo verè non delinquant.
2. Non exolvuntur.

2. Pulsus in utroque carpo æquales habent, & quidam ventriculo sunt flatuosi ex occulto pulmonum vitio. 3. Cor ipsis non palpitat.

4. Crura & pedes minimè tument.

5. Sunt Implacidi.
Morosi.
Indignabundi.

6. Affectus initia his minoris molestiæ sunt.

Dyspnœa hæc per longum tempus paulatinum suscipit incrementum.

M E T H O D I DE DIFFICILI RESPIRATIONE

L I B E R Q U I N T U S.

DE DIFFICILIIUM RESPIRATIONUM CURATIONIBUS, Et primum in Genere.

NECNON DE VITALI CURATIONE PER HALITUM spirabilem ex usu Pneumatolabii.

P R O T O G R A P H U S.

De Floribus, & Lapillis Ase Dulcis.

LACUIT quintum hunc librum quatuor aliis ascribere, ut non tantum ex difficili spiratione cognitio, & causarum ejus praternaturam prænatio, sed etiam earundem curatio haberetur.

Nullane enim illa medica cognitio censetur, quæ nulla potitur curatione, sicut inutilis est illa Therapeusis, cui nulla est remedii materia. Et quemadmodum eas difficilis spirationis differentias artificiosas quidem, sed non utiles à methodo dispecuimus: ita ipsarum utilium cognitio tanquam inutilis haberetur, si suo curationis fine frustraretur. Difficilium ergo spirationum curatu sanè difficilium curationes instituo, non Empiricorum more, sed Rationalium methodo per indicationes quidem, & remediorum materias à priori elicitas, experientia tamen, ac analogismo confirmatas: fulcitur enim Ars medica utroque rationis, & experientiæ crure, ac fulcro, & claudicat ipsorum alterutro deficiente. Nec sanè rationalis ille est censendus, qui rationalium medicorum medicamentis tantum utitur, cujusmodi ævo etiam nostro quàm plures inveniuntur, qui ab ignaro Vulgo Rationales creduntur, cum tamen sint puri puri empirici, quippe eorum, quæ faciunt, rationem afferre ignorantes. Et è contra non est Empiricus ille æstimandus, qui Empiricorum remediis utitur, dummodò cum ratione utatur: quod enim in Empirici manu est remedium empiricum, in Dogmatici manu est dogmaticum. Hoc dico, quia cum Vulgares, virulentique Medici aliquem in arte versatum virum vident aliquando Chymicorum uti præsidis, illicò Empiricum esse ajunt, quem tamen ex methodo omnia peragere sciunt. Verùm malevoli, ac virosi isti viri suæ ignorantix, ac malitiæ pœnas luent, cum Deo suarum cavillationum rationem reddent. Ipse autem vera Galeni Therapeusi edoctus nullam individuum remedii materiam sive Chymicam, sive dogmaticam absque apposita ejus indicatione, & solida experientia proponam. Grex Empiricorum meridiationem hanc meam fortassis ridebit, pseudoque rationales ficti picti, atque tota quasi hædera vendibiles focullabunt (utar verbo Plautino) isthæc mea, quos ego de me stultè loquentes ad historiam, quam de L. Martio, Medicisque Romanis Galenus recenset, lubens ablegabo: nec devius ero, si à Galenico tramite minimè deviavero. Sed ad rem, difficilium spirationum curationes absolvere mihi est consultum, quas particulatim prosequar, nonnullis gregatim de iisdem prælibatis. Illud ergo imprimis inter pulsum, & difficilem respirationem observandum discrimen est. Quòd sicuti longè plures affectuum prænotiones ex respiratione, quàm ex pulsu habentur: ita longè plures remediorum materiæ respirationi, quàm pulsu; thoraci, quàm arteriæ coaptantur. Arteriæ enim ac pulsui vitalia solum, ut in syncope; thoraci verò non hæc tantum, sed curativa, & præservativa etiam admoventur auxilia. Curationes porrò difficilium spirationum in duplici sunt differentia; aliæ enim per se, aliæ per accidens ad thoracem attinent. Curationes per se ipsæ sunt, quæ tùm proprios thoracis affectus, cujusmodi sunt dolor, & angustia, quæ vel ad totum

thoracem, vel ad integrales, ac essentielles ejus partes spectant; tùm utrumque usum vitalem auctum, & imminutum respiciunt. Curationes verò per accidens sunt, quæ thoracis affectus accidentales respiciunt, cujusmodi sunt, dolor quidem cum naturalium partium, tùm cervicis; angustia verò, quæ aut eorundem viscerum naturalium, aut narium, & cerebri vitio thoraci quoquo modo est infensa. Accidentalis quoque est illa difficilis spirationis curatio, quæ ad delirium refertur: ut & quæ ad usum animale spectat. Quemadmodum enim aut ex sympathicis, seu symptomaticis affectibus, aut ex usu animali tantum aucto respiratio per accidens oblæditur: ita eorundem curatio est ipsi respirationi, ac thoraci per consequens accidentalis. Sibi ergò affectus, & curatio consentiunt; si enim affectus respirationi est essentialis, curatio quoque est per essentialiam, si accidentalis, per consensum. Utraque tamen curatio præsentis est negotii, quod est de læsa respiratione. Ulterius est animadvertendum, indicationes in genere acceptas è difficilis spirationis causis, ut & alias omnes consimiles, esse quidem artificiosas, sed non utiles, cum genericæ indicationes specificis, ac individuis remediorum materiis careant; propterea non mihi admodum erit circa harum inventionem excubandum. Etenim quod aut sub propria, aut sub aliena morbi, & causæ ratione indicat est, quod per se, vel per accidens respirationem lædit, & hoc est aut usus, aut affectus, ut ex methodo. Usus sanè quatenus auctus, vel imminutus ea postulat, quæ vel auctum imminuunt, vel imminutum adaugent; hæc tamen indicatio est absque utilitate. Ità affectus pro generica sui varietate quid agendum quidem, sed genericum indicat, ut puta dolor, delirium, angustia, præfrigeratio, imbecillitas. Dolor enim quæ suæ indicationis diversitate aut paregoricum, aut emplasticum, aut narcoticum exigit, indicat quidem sub alieno artificio, sed non utile. Ità delirium cum quod mentem à visis, & curis retrahens indigitare dicitur, est sine usu. Idem præfrigeratio quod calefacit, & imbecillitas corroborans inutiliter indicat. Verùm si usus & affectus in suas dividantur species & differentias, indicantia evadunt utilissima. Usus enim vitæ, quatenus distinguitur in recrementum, & incrementum, eatenus utiliter indicat, vel alterans, vel eradicans: exolutus quoque usus ut ad naturalem calorem refertur. Ità animalis vel resolutus, vel interceptus est usus ex usu indicans. Usui verò parilis est affectus hoc modo. Etenim commodè thoracis dolor in simplicem, & compositum divisus indicat: & quò magis dividitur, eò magis utilis ejus indicatio efficitur. Cum fructu quoque indicabit delirium ut phreniticum, ut phanaticum, ut melancholicum. Pariter refrigeratio aut pro spiritu frigido, aut pro apnœa accepta. Item imbecillitas, quæ differentias haurit ex diaphragmate, & spinali medulla. Causæ igitur difficilium spirationum genericè indicantes indicationem quidem aliquo modo artificiosam, non utilem tamen continent. Hæc enim est, quæ conjunctam sibi affert remedii materiam. Sed & hoc in loco querendum, utrum ipsamet *dy/pnœa* per se indicet, & quatenus ipsa: videntur enim symptoma non posse indicare. Tamen indicat difficilis respiratio sub aliena ratione causæ morbificæ tùm morbum augentis, tùm & potissimum vitales vires lædentis, maximè cum suffocatio imminet, nisi difficili

Rationalis
Medicus
quis.

Empiricus
quis.

Dolor
quod indi-
cet.

Curationes
difficilium
spira-
tionum
per se &
per acci-
dens.

Dispn. pe-
se utrum
indiceret.

difficili spirationi remedio occurratur, etiam morbo neglecto. Itā enim in thoracis hydrope ob anicam *dyspnœam* thoracem denudamus, & circumfufum aërem flabellamus, ut inspirabilis aeris paucitatem ipsa frigiditate suppleamus, & suffocationem arceamus: etiam si frigiditas ipsi morbo & causæ sit contraria. Similiter in catarrho suffocativo costarum radicibus cucurbitulas affigimus ex unica respirationis difficilis urgente indicatione desumptas.

Sed de indicationibus in genere hæc satis, ad specifica, quippe utilia, est transeundum. Hæc verò me commodius absolvere posse arbitror, si vitalem indicationem, ejusque remedii materiam omnibus curationibus communem præmiserō: nam & optimo jure primum calculum sortitur partium virtus. Hæc enim cum duplex sit, partium scilicet substantia, & spiritus innatus, & influens, idcirco duplex vitale præsidium postulat, alimentum, & medicamentum.

Virtus partium, conservanda duplex præsidium postulat.

Alimentum sanè à partis substantia, medicamentum verò vitale à spiritu indicatur. Et de hoc nunc est sermo. Quare videndum est, quomodo innatum calidum & influens partium spirabilium in *dyspnœa* vitale præsidium & quale indicet; & quæ ejus sit materia. In hoc etenim differt harum partium indicatio vitalis à quacunque alia aliarum. Indicat enim calidum innatum in quovis partium morbo suo motu, quæ roborant, & adstringunt ut passim ex Gal. colligitur 11. meth. 13. & 16. necnon lib. 13. cap. 16. At in difficili spiratione nulla potest, nec debet esse vitalis indicatio per adstringentia, & roborantia, cum hujusmodi prohibeantur à difficili respiratione.

Terra Samia ad difficultem respirationem.

Et idè Galenus *terram Samiam*, utpote aeream, & omnis adstrictionis expertem in difficili spiratione laudat, & extollit. Quoniam etiam si pulmo sit totius corporis pars laxior, longè minùs tamen adstringentia exposcit, atque omnino in difficili respiratione nulla. Non indicabit igitur spirabilium partium calor innatus suo motu, nec ejus vitale præsidium adstringens erit. Potius verò quod calidi innati pulmonum proportionem & constitutionem respicit. Est namque calidum innatum pulmonum spiritus sua peculiari constitutione maximè aëreus, quippe cum spiritu spirabili, aere scilicet cognationem maximam habens. Qui idè nullum magis sibi symmetrum ipso aereo habere potest, cujusmodi est *halitus spirabilis* non expiratus, sed simplici thoracis contractione ab homine sano, probeque nutrito emissus. Hic siquidem in vitro idoneo frigidi ope in liquorem, inde in crystallum concretus verum vitale pulmonum præsidium est. Emittere, non expirari humanum hunc halitum debere duxi, & dixi, ne fuligo, sed ipsmet aer numero & specie intra pulmones primùm attractus, mox ab homine sano, probeque nutrito emissus habeatur.

Halitus spirabilis mediamentum.

Pneumatolabium instrumentum ad colligendum halitum humanum.

Huic enim coagulato spiritui mira inest innatum pulmonum calidum recreandi proportio. Coagulatur autem hunc in modum. Paratur *pneumatolabium* vitreum rotundis euripis excavatum, & ex utraque par-

te rostratum, cujus elegantem formam omnium oculis non occulere, sed fideli delineatione objicere placuit. Hujus inferior tubus è vitri medio propendens in nivis acervo est sepeliendus. Postmodum aer ex ore naturali respiratione per alterutrum rostrum, ceu per vitream arteriam est intromittendus: dum enim per vitreos circulos intrusus halitus circulatur frigidi magisterio in *aquam* distillatur. Hanc in utrali vitreo aperto conclusam sub dio reponimus, quæ lentè evaporans in albicantes *crystallos* capillorum modo dispersitas concrevit. Has curiosè colligimus, & in conservis, vel congruentibus liquoribus dyspnoicis propinamus. Modum hunc humanum halitum destillandi, & crystallizandi revelavit mihi Serenissimus Ferdinandus Gonzaga Dux Mantuæ & Montisferrati scientiarum omnium, Chymicarum potissimum, peritissimus: quem & ipse communis beneficii causa revelare decrevit. Eundem scopum vitalem implet *asa dulcis*, maximè si in spiritum elevetur, quem *florem* appellant; itā enim innato pulmonum spiritui sit admodum symmetra. Elevatur verò in florem communi more per cartaceum cucullum. Sed nos magis physicè procedentes, *resinam* ex asa dulci, & ex resina flores exaltamus hoc magisterio.

Flores asæ dulcis.

Solvimus in vini spiritu asam dulcem, hunc in frigidam immergimus, quæ lætescit, resina inde albicans destillationis ope ab omni vini spiritu liberatur, hac eadem utimur in conservis, & liquoribus propriis. Vel per cucullum cartaceum eandem in candidissimos flores armoniacos sublimamus, quibus in difficili spiratione nullum majus confortans invenitur. Habemus & modum lapillandi asam dulcem, & sine sublimatione flores colligendi, & est ut verus ita secretus.

Resina asæ dulcis.

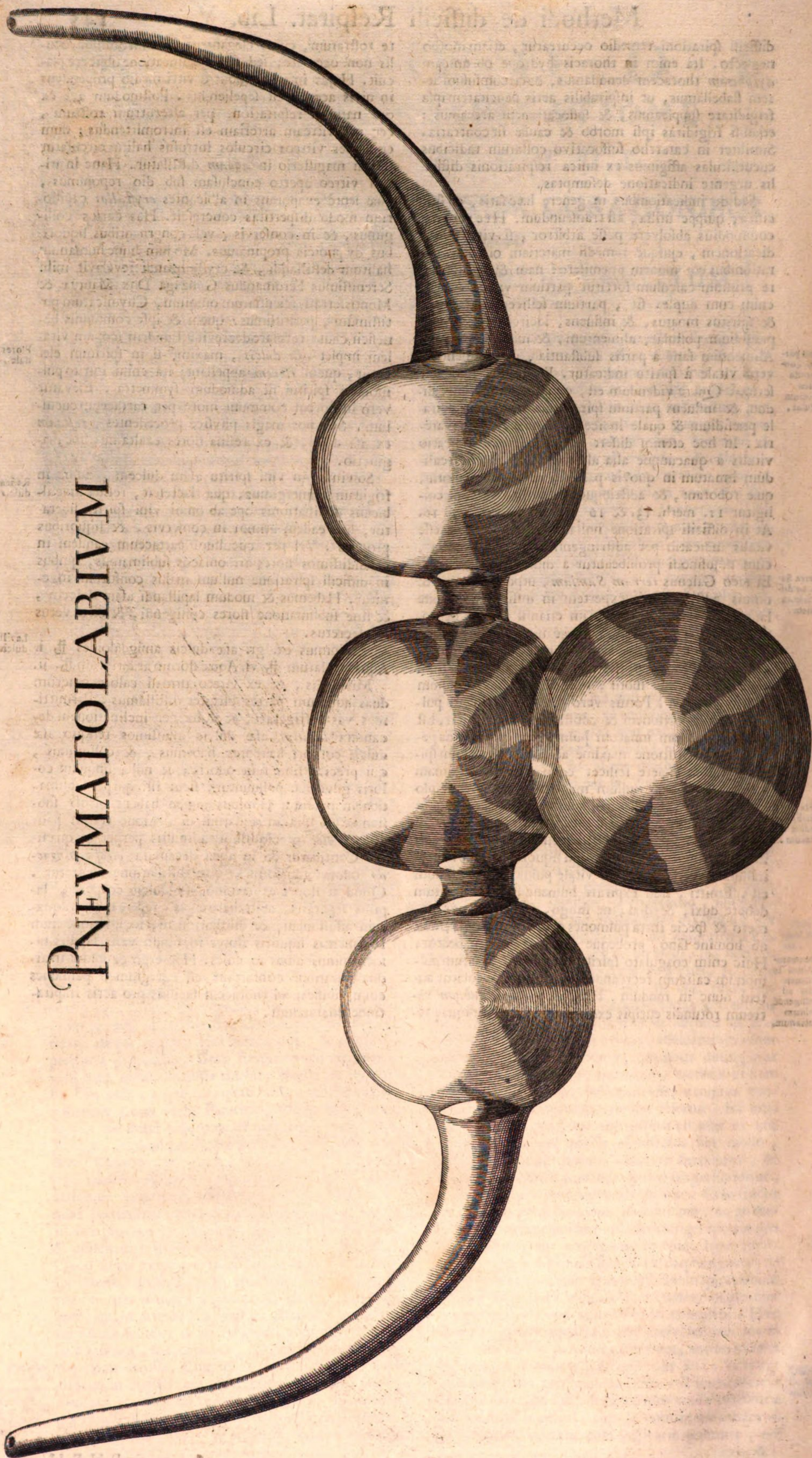
Accipimus ex. gr. asæ dulcis amigdaloides lb. i. Aquæ violarum lb. vi. Aquæ florum arantiorum lb. ii.

Lapilli asæ dulcis.

Miscemus, & ex vitreo urinali calore cinerum duas aquarum partes circiter distillamus. Permittimus vas refrigerari, & aqua per inclinationem decantata *lapillos* asæ dulcis albissimos reliquo asæ dulcis corpori hærentes habemus, & colligimus, qui preciosissimi sunt odoris, & nulla unquam coloris gilvedine polluantur, sicut illi qui per sublimationem parantur; minus tamen habent oleosæ substantiæ. Quia in aquarum distillatione transit pauxillum *olei* preciosissimi à multis perperam quæsit. Continetur & in aqua decantata *oleosa pinguedo* odora admodum, quæ distillatione separatur. Quod si flores ex residuo asæ dulcis corpore, lapillis separatis, abstrahere cupis; repete novam aquarum affusionem, & distillationem, inclinatione enim remanentis liquoris flores in fundo vasis lapillis tamen minus albos invenies. Hoc ergo & ipsum in ardua spiratione confortans est egregium, pulmones enim vivificat ad thoracem facilius pro aeris inspiratione dilatandum.

PNEUMATOIABIVM

P A R S P R I M A

LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE DIFFICILIORUM
respirationum

I N S P E C I E.

C A P U T I.

*Et primum de communi curatione magne & rare,
ex deliriis secundum vehementiam absolu-
tam indicantibus.*

Delirium
dupl. indicat.

AGE igitur ad specificas *dyspnoearum* curationes quod specificis praesidiis materibus absoluntur, accedamus; methodicis tamen earum indicationibus, ac prognosibus praelibatis. Et primum quidem a deliriis exordiamur. Delirium ergo respectu suarum causarum ut difficultis spirationis magne, ac rare est causa, necessario indicat quatenus est vehemens, idque cum ancipiti eventu, non certo tamen ac cito ad interitum. Indicat quidem ut vehemens, & hoc est, quod fit cum morbosa hypothesi, & animum percellit, ad differentiam delirii ebriorum. Caveat ergo sibi Medicus Junior, suaeque existimationi prudens consulat, ne ad ebrium vocatus ceu morbo delirii curationem instituat, ut aliquando accideret observavi, ne a Popello irrideatur. Sed neque ex acutissimo delirio quippe fere subito interficiente, sumenda est temera indicatio: extremis enim morbis extrema tunc haud conveniunt remedia, cum subita morbi extremi perniciēs, ac mortis perniciēs extremam remedium praefatur administrationem. Ita namque in furientis Critonis casu Hippocratem observamus symptomatum celeritate, & magnitudine perterrefactum agrum sine annotatione, eo magis absque curatione prognostico reliquisse. Ceterum delirium quod indicat ut vehemens, aut indicat secundum vehementiam absolutam, aut respectivam. Delirium indicans secundum vehementiam absolutam illud est quod est simplex, hoc enim simpliciter indicat, quod mentem tum a visis, tum a curis vellit. Tumultuarium enim, seu phreneticum a visis: quod est morientium, tam cum febre, quam sine febre, a curis mentem distrahens indicat. Cumque eadem sit magne, rareque respirationis causa in deliris facultas, ut deberet, ad thoracem non influens, quae distracta, ut in Capivaceum suo loco ex Galeno demonstravimus: propterea constat, unam quoque esse ejus indicationem, quae scilicet distractam mentem ad visa, & ad curas aliorum avertit. Sed dubium est, quid sit hoc indicatum, nempe *mentem avertens*? Capivaceus vult, hoc mentem aliorum flectens esse tum quid agendum curatorium, tum anodynum; & indicari ab affectione ignea in mania, a tenebrosa in melancholia, & ab inflammatoria in phrenitide. Posse quidem esse aliquando curatorium dicit, cum delirium oritur a causa externa, ut cum melancholicus a causa externa se sine capite imaginatur, qui pilei plumbei impositione curatur. Ut plurimum tamen quod mentem avertit, anodynum esse proficitur, quod quidem demulcet, sed non curat, cum delirium morbo a causa interna dependeat. Ego autem ratione & experientia ductus existimo, etiam in delirio pendente a causa interna, mentem avertens esse posse indicatum curatorium: & hoc quidem duplex per se, & per accidens. Sed prius scire est opus, quid sit mentem deliram avertens. Mens sane agrestis eatenus alio dicitur averti, quatenus a spectris, & curis, circa quas in deliris occupatur, distrahitur. Distrahitur autem duobus modis, per se, & per accidens. Per se quidem cum introducit affectio contraria ipsi morbo, ut si affectio tenebrosa sit, & contraria introducatur, quae est luminosa, aut saltem efficacior. Per accidens vero mens averti dicitur, cum materia morbifica revellentibus intercipientibus & id genus ceteris avertitur. Et hoc modo constat remedium esse sanatorium, quod per accidens mentem revellit. Sed de eo, quod per se mentem distrahit, est proposita diffi-

Barthol. de Dysp.

cultas. Dico autem etiam in delirio a causa interna, nedum externa facto dari posse mentem avertens sanatorium. Quam sicut in delirio nato a causa externa per remedii materiam externam introducit affectio contraria, aut saltem morbosam vincens, ut de pileo plumbeo tactum est. Ita in delirio pendente a causa interna per remedii materiam internam potest immutari cerebri affectio, aut ignea, aut tenebrosa, ita ut aeger curetur aliquando: & huiusmodi mentem avertens est sanatorium, & ex usu. Est porro hoc remedium internum mentem per se avertens *pharmacum phantasticum*, utpote talem phantasmatum speciem introducens, qualem pro sui curatione delirii species exigit. Ex. gr. Si delirium est maniacum, & aeger se a Daemonibus vexatum imaginetur, potest hoc pharmacum phantasticum *specificum* redditum oppositam asserre imaginationem, ita ut aeger sibi videatur esse inter viridaria, Angelos, choreas, & amorem dulcedines: ita ad oppositum spectrum mens distrahitur, & delirium aliquando curatur, maxime si per errorem externum, seu per compatiendi rationem, & non per laesam facultatem, delira affectio sit in cerebro genita, qua de causa scripsit Hipp. in aphorismis extasin maniam curare. Quare quod extasin suscitatur delirium curare poterit. Ipsum vero phantasticum pharmacum *per se propinatum* illud boni adfert, ut assumentem obedientiam praestet, quae in deliris non modicum curationis habet momentum, quippe qui saepius nec bibere, nec comedere, nec remedia assumere, & omnino Medico minime obtemperare volunt. Quod si curationis scopum non attingat, delirii severitatem saltem demulcet, placatque. Et hoc sane methaphoricè *anodynum* a Capivaceo dictum est, non methodicè a Methodico. Quod enim verè anodynum est, non ratione iudicii, sed receptionis, seu organi respectu solum indicatur, & iudicatur ab eodem Capivaceo de thoracis dolore. Quare quod iudicium mitigat tumultuarium, vel maniacum, vel melancholicum, non est verum anodynum, sed catachresticos. Sed & hoc in loco quaerere fas est, an anodynum *narcoticum* sit delirae mentis anodynum? Dicendum autem, narcoticum esse verum anodynum, improprium tamen, ratione organi: ratione autem mentis, nec verum, nec proprium. Est quidem ratione organi verum, sed improprium. Verum, quia anodynum verum est respectu organi, & non iudicii: cuiusmodi est narcoticum, quod indicatur ab organi caliditate, quae in tristi sensatione rationem habet causae morbosae. Non est tamen proprium, cum frigida ejus narcosis innato calido organi, cerebri potissimum, sit contraria; quale nec emplasticum est, nec paregoricum. At mentis, quam consopit, nec verum est, nec proprium; sed falsum & improprium. Differt autem narcoticum a pharmaco phantastico, quia non convertuntur: quod enim est anodynum narcoticum, id non est pharmacum phantasticum. Nam etsi pharmacum phantasticum admittat narcoticum, viribus tamen, & virtute, quae ex mixtione ab ipso anodyno valde est distitum. Ideo hoc quidem (ut laudanum opiatum, pilula de cynoglossa, & id genus) somnum conciliabit, & mentem consopiet. Illud vero praeter soporem, ad intentam phantasmata phantasiam, pro affectionis morbosae indicatione potissimum permutabit.

Anodynum
verum
quod.

Sed & de delirio in universum id est sumendum, anodynum narcoticum indicari, non ut anodynum, sed ut remedium sanans. Non indicatur quidem ut anodynum, quoniam ibi nulla est anodynii indicatio, ubi nullus sensus doloris: ibi autem nullus est sensus doloris, ubi mens aegrotat, ut in delirio quocunque. Quare anodynum narcoticum indicatur a delirio, ut remedium sanans; quia ut alterans. Alterat autem narcoticum utraque qualitate frigida, & humida. Ideo in manico, & phrenetico delirio indicatur, ut refrigerans: in melancholico ut humectans, si enim somnum conciliat, ut humectet necesse est, cum vigilia a siccitate pendeat. Et qua parte sua frigiditate non convenit calidis castigatur, respectu habitus, tum naturalis caloris cerebri constitutionis, tum etiam morbosae frigidae, cuius est ipsa melancholica affectio. Mentem ergo avertens est triplex secundum praefatam methodum, *intercipientis*, quod per accidens mentem avertit: *pharmacum phantasticum*: & *anodynum*.

Mentem
avertens
triplex.

dynamum narcoticum. Quæ tria præsidia omnibus deliriis diversimodè sunt communia. Caterùm de eo quod per accidens mentem defleat, non est hic locus pertractare, nisi in genere dicamus, quodcunque interceptantis esse genus, nempe revellentia, derivantia, simplicia & mista: repellentia, & id genus; quorum remedium materię sunt individua, *cucurbitula, vena sectio, ligatura, frictions, oxyrhodina, vesicatoria, hirudines, viva animalia* per medium exenterata pedibus, vel capiti applicita: quæ in specificis deliriorum curationibus exactè perpendemus. Præsentis verò instituti esse videtur, ut de proposito pharmaco phantastico sermo instituatur, tanquam de eo, quod per se mentem deviam avertit, & quod omni delirio est commune. Ità & de anodyno narcotico, quod mentem consopit: ut in specificis curationibus, & illud pro delirii specie specificetur, & hoc pro ejusdem diversitate varietur. Nam & prognostica in genere pertractare superfluum reor, quæ potiùs ad peculiariora capita attingere videntur. Pharmaci ergò phantastici, ut hinc exordiar, hæc genuina est descriptio.

Accipe vini albi generosi partes xii. Aquæ vitæ partes quatuor. Salis communis partes duas. Seminis phantastici ex India advecti partes quatuor. Coccolæ Indicæ Orientalis partes duas. Croci partem unam. Cyperi, Ligni aloes quartam partem unius partis, utriusque scilicet basis proportionem, non tamen eorum, quæ pro haurienda tinctura rationem sortiantur.

Contundenda runde crasso modo, inde in vase vitreo infunde, & loca sub fimo per horas 40. mox facta forti expressione liquorem expressum vel in balneo, vel in eodem fimo per dies 15. circula. Et cum digestionis signum observaveris ad omnem claritatem, inclinatione à fœcibus liquorem tinctum fegrega, & serva. In hoc pharmaco Daturæ semen basis locum habet. Coccola Orientalis est coadiuvans. Crocus locum habet coadjuvantis, & corrigentis. Cyperus, & lignum aloes habent rationem corrigentis. Sal fermentat, & corrigit. Vinum & aqua locum obtinent corrigentis, & vehiculi, tum ratione compositionis pharmaci, tum ejusdem actuationis in agro. Ex debita autem mitione pharmacum resultat, ut dictum est, non absolutè narcoticum, cujusmodi est laudanum, vel philonium, sed phantasticum.

Obmurmurabant Chymicorum vituperones, hoc nimis calidum esse pro phrenitide, & mania. Cum tamen calidiores sint pilulæ de cynoglossa, & philonium Romanum, quibus in propositis deliriis etiam utuntur. Quod si vinum, ac vini spiritum reformidant, poterunt eundem liquorem ad extracti formam evaporare, cui nulla inerit vini spiritus essentia, sicque remedium habebunt organi frigidi quovis narcotico longè minus calidum. Dosis liquoris est ad drachmam unam & mediam; vel ad summum ad duas. Extracti ad grana duo, ad summum ad tria. Hoc pharmacum phantasticum simplex datum, ut dixi, obsequentem assumentem reddit. Mixtum verò cum specificis adfert eam phantasmatis speciem, quæ pro delirii specie ex usu à mente distrahenda indicatur. Quomodo autem specificetur, suis patebit capitibus. Nam & hoc in loco consultum est reticere, quomodo id sanis etiam hominibus verum magicum naturale efficiatur, & circeum, & venereum, & maniacum, & melancholicum, ut & nonnulli se tanquam pisces in concham innatare existiment; alii volantes aves esse imaginentur; aliqui quadrupedes. Non enim de remedii abusu, sed de usu salubri tantùm est nobis sermo institutus, cum & remedio abuti impium esse semper existimaverim.

Nec volo nasutulum supercilio censorio me ire argutum, quod maniam curare nequeat id, quod hominem sanum maniacum efficere valet. Dico enim quod semper dixi, pharmacum phantasticum ex se indifferens esse, ut quis eo uti, & abuti possit; maniacum enim sanum hominem reddet, si scelestus ad maniam id ipsum materia idonea limitet. At hominem maniacum curabit, si prudens Medicus oppositam affectionem per debitam illius specificationem procurabit, ut dictum est, suoque loco enucleatius. Hæc de pharmaco phantastico communi.

Accedo ad anodynum Narcoticum, cujus materię complures, & ut summis laudibus pilulas de cynoglossa, philoniumque Romanum, necnon potissimum Nicolai requiem extollo: ità præter modum laudo essentiam opii cum spiritu chalcanti volatili extractam, laudanum Crollii, & Quereetani. Extractum seminum stramonii, quæ ex Roma habentur. Saccharum narcoticum. Nitrum solani hortensis. Amylum papaveris albi, & lolii. Potissimum spiritum lolii, qui omnium præstantissimus est. Quæ omnia ut parantur aperiam, Deo dante, in mea Pharmacopæa Chymicorum restituta, seu de rationali medicamentorum Chymicorum preparatione, indicatione, & usu.

Ne tamen studiosum Medicum omninò jejunum detineam, sequens laudanum ex fructibus daturæ annexere volui, viris quibusdam & mihi, ut expertum, ità secretum. Et paratur hoc modo.

Sumuntur Daturæ poma, cum adhuc sunt lactaria ad perfectam maturitatem nondum redacta. Pomorum succus extrahitur, & distillationis magisterio per balneum aquositas evocatur. E densato succo vini spiritu tinctura abstrahitur. Ex fœcibus sal petreum elicitur, quod cum tinctura permiscetur. Hujus Tincturæ accipitur uncia. Cui drachmæ duæ tincturæ croci, & scrupuli duo olei è corticibus citri per balneum destillati admiscuntur, ut fiat pasta secundum legem. Dosis est à duobus ad quatuor grana.

Nonnulli pro narcotico extollunt vitrioli sulphur, cui tamen nulla inest narcosis, quovis modo eliciatur, sive per crystallizationem, sive per præcipitationem, sive per sublimationem ad laminas ferreas, vel argenteas, & idè in frenando delirio nullius revera est usus. Et pilulæ quæ ex ipso parantur, vel nullam continent consopienti facultatem, vel eam quam habent à croco potiùs, quam à chalcanti sulphure dicto sortiantur. At de curatione deliriorum in genere sint hæc dicta, quippe peculiaribus eorum curationibus recto usu applicanda.

C A P U T II.

De curatione propria magna, & rara spirationis ex delirio phrenetico.

IN delirio phrenetico curativa indicatio utilis sumitur ab intemperie calida tum cerebri, tum menyngum, quæ refrigerantia magis & minus talia exposcit. Si enim intemperies sit erysipelacea, magis, si phlegmonacea, minus. Menyngum, piæ potissimum tumor (hæc namque ut plurimum inflammatur, ut in libello de loc. affectis in phrenitide alias docui) non indicat curatorium utile, sed præservatorium. Eatenus enim tumor curatur, quatenus ejus materia, vel impacta discutitur, vel collecta suppuratur; quare in phrenitide tumor aut discutiens, aut suppurans indicat. Hinc colligo, diminutos eos fuisse, & focordes, veluti Capivacuum, qui suppurandi tumoris indicationem prætermiserunt, quam tamen Saxo diligenter examinavit. Etenim aliquando occurrit membranarum tumorem suppurari, qui si liberam habeat anacatharsin, æger periculo defungitur, alioqui pia matre purulenta effecta, etiam cerebro sine corruptionis labe existente, periclitatur. Porro indicatio præservativa alia est juxta speciem & vitium humoris vacuandi, averruncandi, repellendi, interceptiendi, derivandi, ut ex medendi methodo satis constat. Est & aliqua indicatio alterandi præservativa, cum totum, vel jecur respicit: Quia etsi intemperati visceris sit curativa: cerebri tamen respectu est præservativa. Ità ex essentiali phrenetici delirii curatione per accidens dyspnœa curatur magna, & rara. Enimverò phrenitis, quæ curationem ex voto pollicetur, hæc præbet signa, nempe respirationem non admodum obliuissimam. Vegetam videndi aciem. Promptitudinem ad oblata. Simplicem imaginationis, vel rationis læsionem. Et rigorem criticum cum critico sudore. Ex adverso salutis spem tollunt hæc. Respiratio per longa intervalla. Vigilia intensa. Convulsio 12. meth. ult. Et de rigore & convulsione ultimo. Æger paucibus, qui nec cibum capessit. Excreta nigra, & æruginæ alvi, & vomitu rejecta.

Anodyna
narcotica.

Laudanum
ex fructibus
Daturæ.

Sulphur
vitrioli.

Indicatio
præservativa
varia.

Phrenitis
discurabilis
signa.

Pharmacum
phantasticum.

Phrenitis
discurabilis
signa.

rejecta viridis aris, non porrorum colorem referentia; hæc enim vera est bilis eruginea, seu potius ærugo 5. aph. 1. Urina perspicua & suppressa. Tremor cum sudore frigido. Sputator fanaticus. Illi revulsio non subita 5. de loc. aff. 4. Translatio peripneumoniæ, vel pleuritidis in phrenitidem: & hujus in hecticam, vel lethargum, vel sphacelum. Suppuratio denique citra puris excretionem.

In phrenitidis principio fluente materia, vacuantiæ, & revellentia conveniunt. Et primum quæ per sanguinis missionem, maximeque per *sectam venam*, ni vires prohibeant. Quare in phrenitide sanguinea, peccante sanguine motu, & copia vena est secanda vacationis, & revulsione causa. In biliosa vero, & atrabiliaria venæ sectio convenit primò revulsiva, secundariò vacuativa, utpote peccante sanguine, vel ut causa sine qua non in toto, vel ut causa coadiuvante sub plenitudinis potentialis forma cum bile misto. Non est tamen necesse misceri cum bile sanguinem ad internum erysipelas efficiendum, ut Capivaceus supposuit, quem sibi contrariari observo. Etenim *lib. 3. cap. 4.* statuit, internum erysipelas esse posse tantummodò sincerum: quod postea de phrenitidis curatione negavit. Et cum Galenus 2. ad Glauc. 2. in erysipelate venam secari debere prohibuit, de externo quidem loquitur erysipelate, de eo tamen non quòd ex sanguine, sed ex sanguinis ichore producit ad aliud discrimen, quod non ex bile tantum, sed etiam ex sanguine generatur, in quo non est sectio venæ prohibita. Sed etiam in erysipelate interno sincero dico sectam venam convenire revulsione causa: & aliquando vacationis, quando bilis est alimentaris motu, & copia peccans, à qua legitimum erysipelas & externum, & internum oriri in eundem Capivaceum demonstravi de locis in cute affectis ex Guidonis, Aqua pendens, & Peccetii autoritate. Quòd si vires venæ sectionem prohibeant, substituendæ sunt cucurbitulae. Cæterum de recto usu phlebotomiz dubitatur. Conveniunt quo ad tempus ferè omnes cum Avicenna, *statim* ante alia medicamenta debere administrari, tum propter indicantis vehementiam, tum ob lapsarum virium suspicionem. Ideò Aetius post quartam prohibet venam tundi. Eam tamen Aretius usque ad sextam protrahit, non ultra Saxo etiam post. Primò quia post septimam aliquando ex pleuritide incipit phrenitis. Secundò quoniam Cælius Aurelianus octava die, ut Hippocrates in Anaxione, venam aperit. Ego primis diebus secari credo, ac jubeo, etiam cum in octava tanditur: & ratio est, quia ex metaploxi pleuritidis in phrenitidem post septimam octava totius morbi est prima facti abscessus. Ulteriùs de loco suspicatur, quæ ex vena? Semper in principio morbi secanda est cubiti vena, ni vires prohibeant. Propterea improbanda absolute est eorum opinio, qui hoc tempore frontis venam sciunt. Cephalica magis laudatur quam maxillaris, quoniam cum humerum, à quo humoraria est dicta, conscendat, majorem cum capite rectitudinem habet. Et si delirium ortum sit ex anadrome sanguinis menstrui, vel hæmorrhoidalis suppressi inferiores venæ erunt referendæ & sedales, externæ quidem plethora in toto existente, internæ autem in præcordiis subsistente. Cucurbitulae dorso, cruribus, & brachiis sunt affigendæ. Hæc de recto usu *ibi*, & *tunc*, cujus indicans est *ubi*, & *quam do*, non indicatum: & est reapse unicum, cum præsentia, & subsistentia re non differant. *Quantum* enim, & *quomodo* non sunt indicata secundaria, sed sunt quid agendum quantum, & quomodo, quæ à majori, vel minori indicantis primarii vehementia indicantur, ut ad saturitatem de recto præsidiorum usu in palimpsesto ad Capivaceum. A secta vena datur *pharmacum*, quod in mitiori phrenitide futurum est simplex *leniens*. In vehementiori *purgans* mistum sumpta indicatione à magnitudine, quæ plus potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum. In phrenitide ergo biliosa, & sanguinea miti leniens erit *cassia*, *manna*, *serum lactis*, *syrupus rosatus aureus*, & *manna feri*. Hæc duo postrema aperio quæ occulta.

Syrupus aureus fit hoc modo. ʒ. Julep. ros. ʒ. iv. Rosarum Moschettarum ʒ. i. Infundantur in B. M. per horas 24. mox fiat colatura cum forti expressio. *Barthol. de Dyss.*

ne. Dosis est ab unc. iv. usque ad sex. Biliosam saburram ad miraculum subducit.

In phrenitide autem atrabiliaria fit cordialis syrupus aureus hoc modo.

Accipe succi rosarum. Julep. rosati an. ʒ. ii. ʒ. Moschettarum uncias octo. Santali citrini. Corticis citri an. drachmas tres. Chermes unciam semis. Infundantur rosæ albæ in julepo, & succo rosarum per horas duodecim. Deinde parumbulliant addendo omnia cum leni ebullitione, & per manicam Hippocratis fiat colatura. Eadem est dosis.

Manna feri hæc. Distilla leni balnei calore serum lactis, donec in fundo vasis butyracea scæx subsideat, cui hærebit salina quædam substantia subalbida. Hanc curiosè segrega, est enim sal feri essentielle; seu nitrum, cujus causa nitrosum dicitur serum, huicque tota abstergendi vis inest. Solve in aqua propria, & coagula. Opus repete, donec feri cremorem habeas sapore omnino mannam referentem. Opetatur ad unciam magis, quam manna vulgaris ad uncias tres. Phrenetico propinari potest cum sero depurato. Miscetur etiam cum syrupo rosato, & cum cassia.

Porro in vehementiori phrenitide biliosa, & sanguinea purgans dandum erit cum lenientibus frigidis conjunctum, ut *diacrydium* ad grana quinque cum uncia cassiæ. Ego *scammonii resina* per aquam frigidam parata utor ad scrupulum unum cum drachmis duabus cremoris feri ex ptissana. In phrenitide atrabiliaria datur *epithymus*, *polypodium*, & *senna* ex infusione feri simplici aceroso depurati. Et cum maxima est vehementia ad helleborum usque ascendere expedit. Cujus extractum liquiritiæ succo correctum ego ad drachmam exhibeo corallorum, perlarum, & cranii humani magisteriis sabrefactum.

Datur & syrupus aureus cum solventi aqua permixtus. Aqua hæc. ʒ. Infusionis rosarum solutivæ libras tres.

Foliorum sennæ el. uncias tres. Polypodii unciam unam. Passularum uncias duas. Infundantur per horas xxiv. postea ex balneo aqua eliciatur.

Dos. uncia duæ cum quatuor syrupi aurei. Citò autem agendum est cum pharmaco, quia phrenetici transactis primis diebus medicamenta respuunt. Lenita, vel soluta alvo *refrigerantibus* utendum est, quæ cum præparant, tum fervorem ac motum humoris compescunt. Sunt hæc *stillatitium serum* cum syrupis de *lactuca*, *nymphaea*, & *papavere*: est & violatum *tinctura* sine igne parata. Interim *repellentia* sunt admovenda, quippe frigida, & adstringentia. Non omnia tamen sunt *oxyrhodina*. Immo erant maximè qui omnem capitis perfusionem ex oleo, & aceto oxyrhodinum dicunt. Est enim oxyrhodinum rosaceum solum, ut colligitur ex Gal. 1. de Glauc. 15. Quare aliud est *oxyrodinum*, & aliud *omotribes*, hoc est *omphacinum*, quia est adstringens magis & frigidum. In phrenitide ergo sanguinea convenit oxyrhodinum, in biliosa, & atrabiliaria omotribes, seu omphacinum. Hoc tamen discrimine, quia in biliosa à bile pallida convenit omphacinum, sed mistum cum oxyrhodino, cum sit minùs calida. A flavâ verò bile solum convenit omotribes, quia est calidior. A bile æruginea omphacinum cum frigidioribus est miscendum, ut cum succo nymphaeæ, & lactucæ. Ab atra bile datur cum succo capitum papaveris, aut jusquiami, aut mandragoræ. Et cum oleo in oxyrhodino ob phrenitidem sanguineam, & biliosam à bile pallida miscendum est acetum. In reliquis aceri loco succus citri est immiscendus. Ego citri aceri loco aceti utor è solo citri succo chymica fermentatione exhausto. Galenus loco proximè adducto, præter omotribes, & oxyrhodinum, proponit quoque *tenera olivæ germina*, *hædera corymbos*, *mentam viridem*, & *sisymbrium*. Et mysterium est, hæderæ enim corymbi oxyrhodino respondent, cum quo misceri possunt. Germina olivæ omphacino congruunt. Sunt enim hæc magis, quam illi frigida, ex eodem Galeno. At menta viridis, & sisymbrium non proponuntur à Galeno in serie repellentium tanquam repellentia, sed digerentia, ut nobis indicaret post phrenitidis principium repellentibus digerentia fore miscenda, qualia sunt ambo proposita.

Observo in fervidiori phrenitide licere uti cucurbitarum carne tusa, niveque refrigerata capiti ab-

Syrupus aureus cordialis.

Manna feri.

Aqua solutiva ad syrupum aureum.

Refrigerantia in phrenitide.

Caro cucurbitæ in phrenitide.

raso apposita, qua præter omnium spem deploratus phreniticus fuit liberatus.

Cum oxyrhodino quoque & omphacino juvat admodum miscere aquam stillatitiam è spermate ranarum, quæ inflammationis cujuscunque fervorem tutò compescit.

Egregium est Cardani expertum, quod paratur ex illa lactarii specie, quæ à nostratibus *Puina* vocatur, cui admiscetur vel omorribes, vel oxyrhodinum pro indicationis ratione. Hoc eodem tempore dandum est *soporiferum*, non adhuc tamen pharmacum phantasticum, *Soporiferum* est *internum*, & *externum*. *Internum* erit laudanum daturæ dandum, amyllum papaveris, laudanum opiatum, *Externum* est frontale ex unguento populeo, & alabastrino cum granis aliquot opii commistum. Singulare soporiferum externum paucissimis notum est hoc. In spongiis, quæ cynosbato, seu rosæ caninæ adnascuntur, cum jam maturaverint, vermes inveniuntur, quorum magno numero inter duos lapides compresso exhibit liquor quidam, quem in vitrum colliges, & asservabis quamdiu volueris, nec enim corrumpitur. Et inunge tempora, & somnum induces. Hæc in cujuscunque phrenitidis principio.

Sequitur curatio phrenitidis in augmento, Quæ fluxam potius, quàm fluentem materiam respicit, non adhuc tamen impactam, à qua quæ caput vacuant, & derivant indicantur; nec tamen quæ à capite revellunt præsidia excluduntur. Revellunt *viva animalia* eviscerata, puta columbacea, pedum volis applicata: suo enim calore trahunt, revelluntque. In contumaci phrenitide hoc tempore *vesicantia* sunt admittenda, ob rationes à Saxonia allatas. Etenim, ut in biliosa, atrabilariaque phrenitide sanguis, ut causa coadiuvans peccat, ita bilis, vel ichor in sanguinea; idè vesicantibus non tantum humor sanguineus fluens retrahitur, sed ejus vehiculum maxime detrahitur. Fœmoribus verò revulsionis, & brachiis interceptionis, derivationisque mistæ causa sunt affigenda. At derivantia sunt caput vacuantia; & sunt *frontis vena sectio*, *hirudines* ponè aures, & *venarum narium*, quæ sit cum setis porcinis apertio, natura potissimum ad nares conversa. Practicantium quidam, ut Saxo, syncipiti *cucurbitulam* à Galeno prædicatam affigunt. Quorum sententia non est approbanda, cum ea adhibeatur ad materiam infarctam, quæ tantum in statu; idè nec nisi in statu cucurbitula est conveniens. Quemadmodum nec nisi eodem in tempore in pleuritide parti dolenti affigitur, ne fortè, fluente adhuc in augmento humoris parte, major ad locum affectum per cucurbitulam sequatur attractio. Hoc quoque tempore cum *digerentibus* mista *repellentia* conveniunt; hæc sanè ob materiam adhuc fluentem, illa autem ob fluxam non impactam. Repellentibus ergò juxta humoris tum ideam, tum motum adhibendis miscenda sunt *chamomelum*, *pulegium*, *menta viridis*, *sisymbrium*. Non tamen *viva animalia* sunt syncipiti admovenda, quæ neque in statu.

Clyster non omitteendus nenupharinus, vel violaceus.

Neque ob phreniticas excubias pilula de cynoglossa, vel laudanum opiatum est deferendum. Etiam si mihi magis probetur opii *essentia* volatili chalcanti spiritu parata. Chalcanti enim spiritus volatilis multa operatur. Opii narcosin corrigit, acida sua qualitate moderata humoris motum cohibet, refrigeratque, suæque volatilitate vim remedii ad cerebrum aurigatur. Qui quomodo hauriendus in Pharmacopœa rationali aperiatur. Pharmacum phantasticum affectionis phreniticæ vigorem supponit, qui in statu.

Status illud est tempus, in quo summum est delirium, agerque cæptis iamanibus effertur fanaticus. Quare in hoc tempore confugiendum est ad *phantasticum pharmacum*, cujus beneficio phantasia ita afficiatur, ut ager Medico obediens efficiatur, & opposita affectio morbosæ pro virili introducatur. Quare, aut dandum est simplex, aut specificandum congrua remedii materia tumultuosum delirium è diametro oppugnante. *Specificabitur* ergò cum refrigerantibus, cum affectio sit inflammatoria, sicut manica est ignea, & melancholica est opaca. Hujusmo-

di erunt succi nymphaeæ, lactucæ, serum, nitrum prunellæ, & id genus, sub liquoris enim forma cum his misceri ac propinari poterit, ut facilius assumatur. In hoc tempore *digerentia* laudantur, non simplicia tamen, & vehementia, qualia passim à Practicis usurpantur, sed cum repellentibus conjuncta, à vigente enim inflammatione impermissa prohibentur. Hæc enim repellentium, ac digerentium in phrenitide recta administratio esse debet. Ut in principio *sola repellentia*. In augmento *repellentia simul & digerentia*. In statu *digerentia & repellentia*. In declinatione *sola digerentia* administrentur. Quare in statu digerentia cum repellentibus sunt admiscenda, ita tamen ut digerentia repellentia superent, sicut in augmento hæc illa superant. Cum oleo ergò *omphacino* vel potius cum *oxyrhodino anethinum* miscabitur; vel *sisymbrii*, *mentæ*, & *pulegii decoctum*, aceto addito. Usurpanda porro cucurbitula erit scarificata à Gal. 13. meth. cap. 21. proposita syncipiti, non bregmati, apposita; est enim synciput (Clarissimi Septalii pace dixerim) non bregma, menyngum locus, ac venæ è duræ matris sinu per suturam coronalem, & sagittalem ad pericranion assurgunt. Si in morbi obliuiofi vigore urina supprimitur, diuretico frigido provocatur, ut crystallo salis dulcis, aut simili, & topico ex anagalide, & parietaria. Si convulsio à siccitate timeatur, spina oleo violaceo irigetur, & dulci aqua tepida caput perfundatur, cauteque Medicus cum digerentibus agat, quorum intempestiva administratione non raro spasmus hujusmodi procuratur.

Vergente phrenitide cum eventu salubri ad declinationem, absolutis digerentibus tunc temporis agendum est, capiti appolitis *pullis Columbaceis*, & *Fassianis*, non tamen jusquiami pulvere infraposis, quod tamen reliquis tempoibus est conveniens. Ubique materia est nimium impacta, ex *synapi*, *castoreo*, & *euphorbio* medicamentum est utile. Ut & *oleum succini* syncipiti illitum, & *coronatum balsamum*. *Masticatorio*, & *errhino digestio* est juvanda. Quod si rigor inordinatus in hoc tempore ingruat, vergente quippe ad suppurationem inflammatione, pepasmus erit juvandus cum *emplastro lactis* addito althææ, & reliquorum emollientium cremore, donec anacatharseos signum per partem conferentem elucescat, quæ errhino, vel apoplegmatisimo erit acceleranda. Alioqui stagnante in membranæ pure æger occumbit; ut & cum in hecticam, vel lethargum phrenitis permittatur, cum effætis viribus. Victus ratio juxta quatuor tempora respondeat. Hæc de phrenitidis curatione quatenus ad ejus curationem magna, ac rara *dyspnœa* per accidens curatur.

C A P U T III.

De propria curatione magna, & rara spirationis ex delirio maniaco.

Magnam, ac raram *dyspnœam* delirantium propriam non tantum ex delirio phrenitico, sed etiam ex eo, quod mœrentium est proprium, in methodo fieri docuimus. Et hoc sanè cum & sine febre Dealcis Uxor exemplo demonstravimus. Cui Galeni locum 3. de loc. aff. 7. pro confirmatione addere placet, in quo hæc. *Alter atra bilis succus, qui præassata bile nascitur ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre*. Idem verò sunt *ferinum*, & *atrabilarium* delirium. Et quod ferinum cum febre est duplex, cum & sine mœrote. Quod sine mœrote est ferinum phreniticum atrabile, quod quidem necessariò est cum furore, non necessariò tamen cum mœrote; estque cum febre symptomatice. Sed quod cum mœrote est ferinum, non est necessariò cum furore, nec est phreniticum, in quo febris est essentialis. Cujusmodi Dealcis Uxor est confictata, quam ex mœrote acutam febrem adortam esse Hippocrates recensuit. Simili observavi ego Bononiæ Juvenem laborasse ex mœrote acuta febre oppressum, cum furtivo furore, qui inconsulto cultro, quo ejus Uxor anguriam secuerat, cor clanculum sibi confodit, & obiit. Ferinum ergò delirium est quidem atrabile, hoc tamen non necessariò est cum mœrote conjunctum, si cum febre. Ad aliud discrimen quod

Puina ex perimentu Cardani in phrenitide.

Soporiferum externum.

Liquor ex vermibus cynosbati.

Cucurbitulae syncipiti affigere in phrenitide augmento non probatur.

Intentio in statu phrenitidis.

Synciput quid.

Delirium ferinum duplex.

quod sine febre debacehatur. Cæterum non convertuntur quod morientium est proprium, & ferinum cum morore. Hoc enim, ut dictum est, necessario est atrabilare; sed præter hoc datur & melancholicum, quod non ferinum est, ut Galenus docet loc. cit. Ut enim atrabilare, & melancholicum morore conveniunt, ita timore diserepant. Et ferinum cum morore, timoris loco, furorem; melancholicum vero pro furore timorem habet. Enimvero sicut ferinum phreneticum ad phrenitidis curationem attinet; ita ferinum cum febre ex morore ad febris curationem curatur, utpote symptomaticum. Hoc igitur loco solum essenziale delirium cum morore, quod sine febre, curatu offertur; prout ex eo magnam, ac raram spirationem cieri dictum est. Cujus curatio ut methodicè instituatur, plures delirii *indicantia* sunt examinanda, quæ quamquam in dubium à nullo revocentur, attamen difficultatibus non carent. Conveniunt omnes, quod sicut mania nil aliud est, quam delirium ex ignea pendens affectione, ita ipsius utiles indicationes sint, *curatoria* quidem, ut fervida cerebri intemperies refrigeretur: *preservativa* verò, ut mordax succus juxta sui speciem ac vitium corrigatur. Porro ab ignea affectione solum anodynum indicari voluit Capivaccus. Verum cum Medicus sit Artifex, & scientificus sensatus, quippe qui sensu, & inductione utitur; propterea eorum exemplo, quæ in humano corpore ab extrinsecis pendere videt, maximam eorum, quæ intrinsecus operantur, cognitionem sibi comparare debere videntur. Est autem conpertum viris doctis, & expertis, quæ extrinsecus ad lufum propinquantur omni-genam maniam cum risu, temeritate, & studio citra damni periculum afferentia citra ullum calorem, ac igneam cerebri impressionem delirium efficere. Sunt enim hæc omnia *mania* somnifica, & frigida, quæ plus paulò data dementare ait Porta in sua Magia naturali. Unde Dioscorides *Morion*, quod mandragoræ floris purpurei est genus, infatuare dixit. Quod de solatro furioso à Dioscoride occultato aperte patet. Cujus radicem ex vino insolatam amico semel propinari vidi, qui post ejus haustum ita extra rationis liram emorus est, ut delirans se per fenestram eicere vi magna tentaverit, quem ilicò vomitus in rectam semitam deduxit citri succo, frigidaque potu excitatus.

Indicatio-
nes delirii.Solatri fu-
rioli vire.Nucis me-
tellæ se-
men.

Vidi similiter nucis metellæ semen ad certum pondus datum lætam efficere stultitiam cum risu, & jucunda animi alienatione, ac liberalitate, ut qui sumperit omnia liberè concederet: quod delirium ei, quod cum risu fieri dicitur, respondebat.

Pariter observavi datam ferri æruginem, quam alii martis crocum per simplicem aquam appellant, ad certam dosin in vino infusam cum eodem nucis metellæ semine hominem delirum ita efficere, ut omnia quæ possideret libera manu concederet, occulta promulgaret, delicta fateretur, ac omnibus impositionibus obtemperaret.

Hac eadem læta ac ridibunda stultitia affici homines observavi post sumptum semen, aut corticem hyosciami Peruviani sub certa quantitate, qui in delitiosissimam ectasin se raptos esse sibi imaginabantur, ut & inter amœna viridaria, Angelos, amorumque dulcedines versari animo voluerent.

Et Venetiis Persa doctissimus retulit. Indicos Satrapas eo uti cum croci tinctura, & saccharo, cum salebrosas animi curas demulcere volunt.

Ex adverso vidi nigri hyosciami semen certa dosi datum jurgiosam efficere stultitiam, ut qui id acceperint injuriis, & contumeliis astantes increparent, ac tali exandescencia furerent, quæ proportionem ei, quæ cum temeritate, responderet ob bilis fervorem.

Eandem quoque delirii speciem nigrum magnetem cum urticæ seminibus, pinguedine Serpentis, & ephemero, seu malo hermodactylo certa mistione exhibitum efficere adnotavi, ut vir veluti biliosa ebrietate lymphatus & contumeliosus fureret, ac effuriret.

Postremo delirium cum morore ferinum atrabilario dicto proportionem respondens à semine solatri majoris factum vidi, quo percussus homo cum morore delirabat, seque à Dæmonibus vexari, & à Serpentibus, ac Satellitibus urgeri opinabatur. Et tamen, ut dixi, hæc ferina sua potius frigiditate, quam cali-

Barthol. de Dysp.

ditate, igneae affectione, lymphare contingit. Cujus signum id clarum habetur, quoniam solventes horum furorum crises sæpenumero per somnum promovenitur. Quamobrem à simili statuendum esse videtur, mania deliria ex interna causa à nulla ignea pendere affectione, sed potius ab alia. Quod si verum, alias esse debere curatrices indicationes, quam passim propositas, ut asseramus, necessum erit. Qui Hermeticorum placita tuentur, facile se ab hac difficultate extricarent, cum narcotica calida, & sulphurea esse velint, idè ignea sua qualitate narcotica cerebrum in furorem maniacum excitare existimarent. Et hoc modo de narcoticorum natura à Dogmaticis discrepantes, cum iisdem circa mania quidditatem convenirent. Ipse tamen, qui ne latum quidem unguem à Gal. doctrina recedo, secus solvendam fore difficultatem censeo. Etenim etiamsi eadem videatur esse ab utrisque causis furorum forma, eorum tamen causas diversas judico, internas, & externas. Et profectò, qui ob mania pharmaca luforia propinata furiant, citra igneam impressionem in fervorem concitantur, non tamen qui ob causam internam morbificam: hæc enim duntaxat affectione ignea maniam efficere valet. Quod ut demonstrem, ad memoriam revoco, quæ de Metone Galenus scripsit 2. de dyspn. c. 10. ut & de 7. & 9. ægro post pestem, quæque nos de iisdem diximus in 3. parte lib. 4. Diximus enim, aliud esse delirium, quod sit cum morbosa hypothesi, & aliud sine: & hoc quidem non morbosum esse, si-erique ad modum ebrii; idè non esse veram desipientiam, in qua tantum magna, ac rara sit respiratio. Videamus ergo quomodo ex *polyposia* ebrii delirent, quoniam & causa constabit, ob quam ii, qui citra morbosam hypothesin delirant, tam ab interna, quam ab externa causa. Delirant scilicet ebrii ob unicam capitis repletionem; ita enim Galenus de Metone loc. cit. *Verum sic delirabat, velut ebrii ex capitis repletionem contingit. Ob hoc autem vocem Hippocrates sumpsit (delirabat,) ut ostenderet similitudinem ad ebrietatem ipsi factam ex capitis repletionem.* Quicunque ergo delirant ob solam capitis repletionem, citra morbosam hypothesin delirant. Ità furia vit Meton ob criticam per nares hæmorrhagiam, extemporaneo nempe delirio ad modum ebrii, quod idè delirium non fuit morbosum, quippe sanguine capite gravato. Similiter qui septimus, & nonus post pestem recensitus; idè nec Hippocrates ipso- rum meminit respirationis, cujus structura non nisi in vera desipientia depravatur. Eodem igitur prorsus modo ex maniacis solatris, & id genus aliis maniacum delirium creari puto, scilicet ad modum ebrii ob unicam capitis repletionem. Sunt enim narcotica hæc vaporosa, & graveolentia admodum, idè caput halitu vaporoso opplentia delirium in ebrii morem, quod maniacum mentitur, efficiunt: & juxta temperamentorum, ac morum diversitatem, necnon vaporum replentium diversam ideam ac speciem, diversa quoque spectra sensui communi obijciunt, ut diversa quoque deliriorum genera appareant. Hinc ipso- rum potius *insomnia mania*, quam deliria mania nuncupanda fore credo. Somniculosos enim, ut ebrios, delirare eos puto, quibus narcotica hæc mania offeruntur; eorum more, qui dormientes noctivagantur, rixantur, ac furunt. Ex unica autem capitis repletionem hos delirare patet, quia ex minori dictarum plantarum dosi somnus solum; ex paulo majori, non solus somnus, sed & per somnum furiosum adducitur delirium, utpote ex majori repletionem narcotica, & visorum varietate. Quo copiosiori vapore replente capitis, corporisque inconcinno motu imminuto, solo superstite somno, mentita digeritur mania. Hinc experrecti pseudomaniaci eorum quæ acta sunt, minimè recordantur. Ut nunc mihi in bajuli curatione accidit, cui schedacedon fractura crus cum magno vulnere est contractum. Cum enim ob violentiam cruris fracti convulsionem de gangrena mihi magna esset suspicio, reliquis irritis, aliquid de nostro laudano sine opio dedi, à cujus assumptione mihi delirio dormiens deliravit, qui tamen oculos apertos habuit, ut etiam responderet, ac loqueretur: post diuturnum, blandissimumque somnum experrectus, convulsionem non amplius sæviente, ignorare se dixit,

Delirium à
pharmaco-
luforio, &
causa mor-
bifica in-
terna quo-
modo dif-
ferat.Insomnia
mania.Semine
aut corti-
cis hyo-
sci-
am pe-
ruani vi-
res.Hyoscy-
amum ai-
grum.Magnes
niger deli-
rium cau-
sant.Semen so-
latris ma-
joris.

dixit, me Hippocratica fascia, *ascia* dicta, ipsius tibiam circumligasse, ita obliuioſus, ut ſomniculoſus. At qui ſunt veri maniaci, non ſoporofi, ſed vigiles admodum delirant, quibus nec per valida ſomnifera ſomnus conciliari poteſt; ideoque non ex ſola capitis repletione morboſa oritur mania. Et cum morboſa cietur ad ebrii modum, de qua Galenus 6. aph. 53. non ex capitis repletione, ſed ex nuda cerebri intemperie calida dependet. Ut propterea aliqua morboſa mania fiat quidem in morem ebriæ; ipſa tamen ebria non omnino ſit morboſa, ſive ex ſoporoso, ſive ex ſapido oriatur potu. Et quæ ſit ab intemperie, cum materia non pender à materia, quatenus replet, ſed quatenus feruet, igneamque affectionis impreſſionem in cerebrum imprimit. Dices maniam ex narcotico aceto, & acidis quæ ſunt frigida, ſolvi. Reſpondeo, ſolvi ab aceti acritudine, ac tenuitate, non ab aciditate, ejus enim cauſa ſit, ut replens vapor frigidus, & craſſus attenuetur & reſolvatur; ita enim acetum ſomnum, & ſomnolentos expergeſcit. Diverſæ igitur ſunt cauſæ morbiſicæ mania, & non morboſa. Et quæ ſunt morboſæ, indicationes habent principes à fervore, non à frigore. Sed cur in mania indicat ſola affectio ignea, & non inflammatoria, cum ex iſdem ſpecie & qualitate humoribus mania, ut phrenitis fiat? Non aliam aſſignabilem cauſam cenſeo, niſi quia mania, ut phrenitis, non neceſſario ſit ex minera in cerebro contenta, cum etiam à vapore, puta à verme ſpirato, fieri poſſit; ut præterito anno in ſene Aulico Mantuano viſum eſt, qui temeraria mania divexatus citra febrem, eodem excreto lumbrico ſanguine ſaturato, ſanitati eſt reſtitutus præter Medici curantis opinionem, quippe qui veſicantia adhibere volebat, & indignabundus egrè tulit, me contra lumbricum remedio exhibitò, agrum illicò ſanare. Sed & cum manicus humor ſubſidet in cerebro, feruet tantum & in venis continetur, ideo cerebrum ad igneam tantum naturam citra inflammationem effectum reddit. Ideò Arabes, & cum ipſis Mercatus eſt deceptus, qui phrenitidem abſque inflammatione fieri voluit, quoniam phrenitis à mania non diſtinguetur, ut in lib. de loc. in phrenitide affectis docuimus. Sed neque in vero furore febris efficitur, quia humor in cerebro non putret, ſed feruet, uriturque citra inflammationem, ita ut nec cerebri fervor cordi inuratur. Eſt autem maniacus furor iracundiæ ſimilis, quæ in corde accenditur, ſcilicet non febrilis; ideo Plutarchus de ira cohibenda maniacò iracundum comparat. Nec raro mania oritur ex cordis fervore, ut infra fuſius. Hæc duo igitur in mania indicant, *affectio ignea, & intemperies calida*. De priori quomodo mentem avertens ut curatorium indicet, de curationibus deliriorum in genere dictum eſt. At poſterius indicans refrigerantia, & narcoticum ſimplex indicat, ſi nuda ſit cerebri intemperies: composita verò, ſi composita ſit cum materia ipſa intemperies. Materiam porò indicantem *mordacem ſuccum* eſſe ajunt, quem triplicem faciunt, *bilioſum, ſanguineum, atrabilem*. Ego atrabilem omnem eſſe reor, cum humor, niſi exuſtus maniam pariat, media enim uſtione igneus redditus igneam producit affectionem. Quare *putredo*, ut rectè ait Mercatus, ab humore maniacò ſemovenda eſt. Nec rectè Capivaceus diſtinxit, atrabilem ſuccum maniam producentem, aut putredine, aut exuſtione generari. Ut qui putredine, exandefcentiam cum ſetu, exuſtione verò eandem cum ad percutiendum proclivitate producat. Non enim datur delirium ferinum cum ſetu, ut Capivaceus ſupponit, quod ex Galeno eſt tantum triceps, nempe cum *riſu*, cum *temeritate*, & cum *ſtudio*, ſive id maniacum, ſive ſit phreniticum. Ab atra quidem bile bilioſa ſit delirium maniacum cum temeritate. A ſanguinea cum riſu. A melancholica cum ſtudio. Et hoc ſanè non à bile, ut idem poſuit Capivaceus. Proclivitas verò ad percutiendum ex ſe non ſtatuit delirii ſpeciem, ſed quod cum ſtudio eſt ac temeritate, conſequitur. Quæ duo poſtrema nomen à more ſunt naſta, unum namque *lycaonem*, quod nunquam cicur eſt; alterum *cynanthropiam*, quod patens, appellant. Tertium quod cum riſu *ebrium* dici poterit. At quod cum ſetu eſt, non ferinum eſt delirium, ſed melancholicum, in quod maniacum

ſapè migrat. In quo nec ſetus ſit ob putredinem (in melancholia enim nulla eſt putredo), ſed ob partium aquearum à terreis prægreſſo fervore maniacò expreſſionem. Humor ergò eſt atrabilarius diſtinguendus in bilioſum, ſanguineum, & melancholicum; non autem eo modo, quo Recentiores, ut nempe alius ſit humor bilioſus, alius ſanguineus, & alius atrabilarius. Unusquilibet autem indicat juxta ſuam ſpeciem ac vitium in ſubſtantia, quantitate, qualitate, motu, & quiete. Cæterum humor non tantum indicat cum intemperie in mania eſſentiali, ſed etiam *ſpiritus, & vapor* in mania, quæ per conſenſum, Vapor proſectò ſylveſtris, ſeu exhalatio ignea à minera humorosa, vel verminosa ſublimata, & cum animali ſpiritu in cerebri ſubſtantia conjuncta, hæc enim tum ſui, tum mineræ reſpectu, ex uſu indicat, quæ juxta ſpeciem ac vitium peculiarem poſtulat curationem. Spiritus quoque vitalis ob cordis fervorem tenebricoſus & ferinus redditus cerebro oblatus, ex quo animalis ejusdem gignitur conditionis, præſidia exigit, quæ fervidam cordis incomplexiorem reſtandunt. Scriptum enim in Arte Galenus reliquit; *cor nimis calidum furere*: & Avicenna, ex cordis complexionis corruptione oriri maniam. Quare indicant in mania. *Affectio ignea. Intemperies calida. Humor atrabilarius. Vapor ſylveſtris igneus. Et ſpiritus vitalis ferinus*. Curatur illa mania, quæ criſis ſortitur, aut per ſolutionem, aut per abſceſſum. Solutione quidem, tum *hemorrhagia* per nares, tum *alvi fluxu, & reſtaſi*. De mania ſolutione per *hemorrhagiam* locutus eſt Hippocrates 6. aph. 6. Et Mercatus velut Hippocratem corripiens ait, hunc eventum verificari de ſola mania ſanguinea, non bilioſa, nec melancholica. Hi enim duo humores ſanguinis freno detractò effreniores ſunt. Ego de omni mania humoralis propoſitionem verificari exiſtimo. Unà enim cum ſanguine per nares manante utraque bilis alimentaris exuſta immediata mania cauſa expurgari, & deſerveſcere poteſt. Quod ſi à bile & melancholia excrementitia mania naſcatur ſolutionem habet per *alvi fluxum*, non tamen per dyſenteriam, ſalutarem, de quo Hippocrates 5. aph. 7. eſt intelligendus. Solvitur & mania per *exſtaſin*, hoc eſt, per mentis emotionem vehementiorem, quam & mentis alienationem vocant. Cum enim mentis emotio materia motum ſequatur, ſit, ut ex vehementiori motu materia magis reſolvatur, ſic enim mens mota emoti tandem quieſcit. Et hinc jure optimo indicationis pharmaci phantaſtici rationem ſumpſimus, quo mens ad oppoſitam exſtaſin diſtrahitur; eſt enim Medicus naturæ imitator. Sed & per *abſceſſum* criſis ſolet ſortiri, periculosa tamen. Et eſt, quando mania in *hydropem* degenerat ex loc. cit. Hipp. Quomodo autem mania in hydropem terminetur, non ita patet. Mercatus ait, maniam ſapè in hydropem terminari, aut ex ſuppreſſa aliqua evacuatione, cujus humorem ad eam partem mittat natura, aut ex jecoris imbecillitate ob reſuſum pravi humoris ad ipſum, qua occaſione aqua intercutem oritur. Gal. in Commento hydropem mania vult eſſe ſuccedaneum ob unicam materia mania translationem: cujus ſententiam veram cenſeo. Qui enim fieri poteſt, ut ex ſuppreſſa vacuatione, puta hemorrhoidum, hydrops ſequatur, cum ex eadem mania orta eſt? Quod ſi ſuppreſſæ vacuationis materia è cerebro ad jecur recurrit, jam non duæ, ſed una tamen ejus eſt cauſa, nempe reſuſus, ſeu translatio. Et hæc ſanè non ad hepar, ſed ad ventris cavitatem eſt referenda. Ob maniacum enim fervorem ichor gignitur, qui more hydropis ex acuto deponitur in inteſtinorum ſpatium citra jecoris imbecillitatem, quæ potiùs eſt ſubſequens, quàm antecedens. Degenerat etiam mania ut plurimum in *melancholiam*, & aliquando in *fatuitatem*. At capta eſt difficile, quomodo in melancholiam mania degeneret, cum in ipſa humor exuratur melancholicus, nedum bilioſus, & ſanguineus; & ab exuſta materia melancholicus affectus oriri poſſe non videatur, ut Capivaceus cap. proprio ex G. lemo ſupponere viſus eſt. An ergò dabitur delirium melancholicum atrabilare non ferinum? Vel ipſamet bilis atra è melancholico ſucco exuſto orta in eundem ſpecie humorem melancholicum migrabit? Dicerem utrumque modum admit-

Quare mania ab acido solvatur.

Dubium.

Solutio.

Indicantia in mania.

Mania quomodo in hydropem terminatur.

Mania quomodo in hydropem terminatur.

Dubium.

Solutio.

Mordax succus triplex.

Delirium ferinum cum fetu non datur.

admittendum fore, Etenim maniacum delirium non fit, nisi cum bilis atra effervescit: & idè tunc potissimum oritur mania, quando sanguis, vel bilis, vel humor melancholicus fervet. At cum facta est atrabilis exusta, cessante empyreumate, existens frigida, quippe acida, & tenebrosa melancholicum delirium efficit, quod quidem est atra bilare, non tamen ferinum, hoc est non furiosum. Ex incendio quoque ita potest materia exuri, ut in carbones, ac cineres finiatur, qui melancholici humoris magis, quàm atrabilarii naturam redolebunt. Hoc enim modo absurdum non est, atram bilem ex humoris melancholici incendio natam, incendio deferrefacto, in eundem resolveri. Ità videmus cineres suo sale exanimis redditos in caput mortuum degenerantes, quod proportionem humori melancholico responder, sicut cinerum sal ipsi atræ bili, sal enim fixum fervet, & bullit, bilis atræ instar. Similiter à tartaro aciditate sejuncta, sæx nigerrima nullius saporis fidat, quæ melancholico humori proportionem responder, quemadmodum ejusdem tartari aciditas atræ bili acidæ. Quare alia est sæx sanguinis naturalis, & alia quæ præternaturam. Ex priori effervescente atra bilis gignitur. Posterior ex atra bile deferrefacta nascitur: ex utraque verò melancholia oriri potest. Enimverò prognosis, non ex eventu solum, sed ex modo, & tempore etiam sumitur, quæ ex majori, vel minori delirii maniaci vehementia dependent. Temporibus ergò & facilius curatur mania ebria, quæ aut à nuda intemperie, aut à sanguine fit; similiter quæ ex vapore, & polypodia, seu temulenta ebrietate: & quæ respirationem non nacta est admodum obliuiofam. Quo enim minor est morbosa hypothesis, eo curatu facilius & celerior est hujusmodi affectus. Secus statuendum, si mania sit non tantum idiopathica, sed fixa, & habitualis, quæ cognoscitur, tum ex delirii reditu, tum quia per majorem exacerbationem non minuitur, sed augetur. Item quod cum studio, & temeritate se prodit, periculosius est delirium, & prolixius.

Nunc singulæ maniarum curationes sunt absolvendæ, sumpto exordio à curatione maniarum idiopathicarum. In ebria ergò, quæ ab atra bile sanguinea, primario vena sectio convenit, quia in ea primario peccat materia sanguinea. Et primò convenit vacuationis gratia, si adsit plenitudo. In plethora quidem ex utroque brachio, existente plethorica syndrome, ut parentiosis sistatur vacuatione. In plenitudine verò potentiā ex uno tamen brachio. Idè non est Mercatus laudandus, qui in hac utrumque secatur cubitum, ingeminata sanguinis missione, quia non facit in plethora. Quod si plenitudo maximè ex asueta aliqua evacuatione suppressa, puta hæmorrhoidum, mensium, narium, succreverit. Respectu hæmorrhoidum externis vasculis hirudines adhibebuntur. Mensium verò, talis vena aperietur. Narium denique cubiti vena secabitur. Verum si sanguis non copia, sed motu tamen peccet, solius revulsionis causam crurales venæ tundendæ erunt. Revulsionis porro mixtæ gratia axillares. Et ob solam derivationem scindenda erit vena frontis, nasi, lingue. Denique ad materiam sanguineam capiti impactam cucurbitula cum scarificatione syncipiti est affigenda. Cæterum à sanguine exusto, & in atram bilem mutato pharmacum indicatur, quod mite, ac blandum esse debet. Cujusmodi sunt quæ in phrenitidis curatione posuimus. Præter quæ non modici est momenti confectio Hamech sine scammonio, & colocintide confecta. Et mel ros. solutivum ex succis, si una cum atrabile sanguinea crudus etiam humor in primis viis existat. Et paratur hoc modo.

Accipe succi rosarum. Endiviæ. Cicoriæ. Borriginis an. ℥. ii. Myrobalanorum omnium an. unc. f. Polypodii quercini unc. iv. Calami aromatici unc. i. Florum cordialium. m. iii. Anisorum, Cinnamomi an. unc. f. Infundantur in supradictis succis, deinde bulliant in duplici vase ad consumptionem mediet. Post refrigerationem coletur, &colato adde mellis albi ℥. v. & secundum legem fiat mel ros. ex succis, quod non infimum locum in Therapeuti meretur. Confectum mirum in modum succus polypodii quercini calore balnei digestus, & clarificatus ad uncias quatuor,

vel quinque propinatus. Miscetur cum utilitate epithymus cum polypodio ita.

Accipe epithymi. Polypodii an. unc. f. Passularum. Liquiritiæ an. drach. ii. Sem. citri num. viii. Decoquantur ex jure pulli, vel sero lactis: & facta colat. adde syrupi ros. solutivi unc. i. & f. pro potu. Et quia quilibet maniacus medicamentis quantum fieri potest, est decipiendus, propterea cum oleribus, maximè cum lactuca pro gero acetum de polypodio erit usurpandum, quod sic paratur.

Recipe polypodii quercini recentis drach. x. Passularum unc. i. Anisorum drach. i. Aceti optimi ℥. ii. Misce, bulliant ad quartas, deinde adde. Foliorum sennæ electæ drach. x. Florum, & fructuum cord. pug. i. Misce bulliant unica ebullitione, deinde maneant in infusione, quousque liquor refrigeretur.

Succedunt alterantia refrigerantia eadem ferè quæ in phrenitide. Peculiaris potus est.

Accipe aquæ nymphæ. Buglossæ an. unc. iv. Syrupi de nymph. de buglossa ana unc. i. Sacchari prunellæ drach. i. Misce pro potu. Refrigerant etiam narcotica & ebullientis sanguinis fervorem compescunt, sævasque infrenant vigilias. Quare aliquid dandum est de laudano daturæ, aut guttæ aliquot spiritus lolii in aqua lactucæ vel endiviæ, quo nulum est præstantius, ac tutius. Vel loco anodynæ narcotici dandum est pharmacum phantasticum ad ecstasin promovendam, quod & vigilias sedat. Et potest specificari ad majorem lætitiā cum lætificanti Galeni, aut cum aliquot granis salis opii; hoc enim, quod mirum & verum est, exultare facit absque ulla vi narcotica. Et si extrinsecis agere cupias laudo hoc frontale epithema.

Recipe aquæ solani. Lactucæ an. unc. ii. Aceti rosati unc. f. Laudani opiatu scrup. i. Camphoræ gran. vi. Misce, cum duplicatis linteis fronti admoveatur.

Ad conciliandum somnum laudo quoque sequens linimentum naribus admovendum.

Acc. ungenti populeonis drachm. i. Essentiæ opii gr. iii. Misce. Vel Recipe olei nucis moscatæ per expressionem parati scrup. i. Laudani opiatu scrup. f. misce.

Brachia quoque & crura in eundem finem poterunt lavari sequenti decocto.

Recipe florum nymphæ, Rosarum. Foliorum vitium. Salicis q. v. Capitum papaveris albi, & seminum lactucæ ad libitum pro decocto. Et quia in sanguinis bullitione generantur ichores, idè si opus sit, poterunt determinato pharmaco educi. Avicenna ad hunc scopum respiciens diuretica proposuit, quæ nisi in morbi declinatione, suspecta esse videntur ob eorum caliditatem, & siccitatem. Ego magis laudo hydragogum mochlicum, cujusmodi est conserva pomorum redolentium, quæ sic paratur.

Recipe polypodii quercini recentis unc. iii. Foliorum sennæ el. unc. iv. Vini albi odorati lib. v. Anisorum drach. ii. misce. Bulliant plusquam ad mediet. post maneant in infusione per noctem. Deinde accipe colati, & expressi ℥. i. f. Pulpæ pomorum apiorum. Sacchari fini an. ℥. i. Misce, bulliant ad consistentiam, & in fine adde. Pulveris mechocan elec. drachm. xvi. Cinnamomi el. drach. iii. Fiat conf. Dos. ab unc. f. ad i. f. Hoc tempore cordialia laudantur, quæ sint organi frigidi externa, & interna. Pro interno.

Accipe succorum concretorum acetosæ. Endiviæ sylvestris. Radicum quinquefolii ana unc. i. Limaturæ auri scrup. ii. (vel ejus loco Margaritæ auriferæ nostræ descriptionis scrup. i.) Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i. Sem. citri mundat. drach. f. Conf. ex floribus endiviæ sylvestris. Rosarum communium ana unc. i. Misce, cum syrupo de pomis fiat opiata cordialis. Dosis drachm. i. Tandem ad discutiendum, quod est exustum, proponuntur diaphoretica, quæ tum manifestis, tum occultis agunt qualitatibus. Inter ea, quæ agunt manifesta potentia principem locum obtinet balneum aquæ dulcis temperatum, à quo Alexander totum hyaroleonungit. Quæ secretis agunt viribus ex auro, ac subio sunt petenda, aurum enim sanguinem respicit, quem clarificat, depuratque: antimonium quoque ut aurum perficit,

Decoctio
Epithymi
cum poly-
podio.

Acetum
solutivum.

Potus in
delirio.

Epithema
frontale.

Linimen-
tum ad so-
mnum.

Balneum
ad somnū.

Conserva
pomorum
redolentium

Opiata
cordialis.

Aurum &
antimonii
purificant
sanguinem

Pernosis
delirii.

Curatio
maniarum
ebria.

Mel rosa-
rum solu-
tivum ex
succis.

ficat, & ab argento separat, & à quacunque impuritate: ita sanguinem retenta qualitate pollutum mundat, & cæmentat. Inter aurifera præsidia chymicè parata laudo *aurum potabile* cum insipido menstruo ex lapide lazuli abstracto paratum ex aqua borraginis, lactucæ & similium ad guttas datum. *Flos auri* quoque ex conserva borraginis mihi valdè probatur: quæ omnia in propria pharmacopœa detegam. *Antimonium* quoque *diaphoreticum* solari calcinatione paratum sine igne & aquis fortibus, non infimum habet locum in huiusmodi curatione ad pauca grana.

Succedit curatio mania ab atrabile biliosa. In qua cautè est procedendum cum venæ sectione, ne, sanguine vacuato, bilis fervor augeatur. *Vesicantia* potius convenire videntur, & id genus revellentia. A principio quoque licet uti *purganti*, quia materia morbifica est vehemens, & maniacus bile lymphatus post primos dies medicamenta respuit. Datur *rhabarbarum*, & *diacrydium*. Rhabarbarum ita specificatur.

Recipe Rhab. drach. ii. Sennæ drach. iii. Passularum unc. f. Decocti thamarindorum, & acetosæ q. f. fiat infusio. Adde expresso syrupi ros. sol. unc. iii. pro potu.

Neque hoc loco publicæ utilitatis causa occultandus est modus pro auferendo ingrato sapore Sennæ, & rhabarbari, quo Medicus vastrum maniacum eludere poterit. Accipe igitur sennæ, & rhabarbari ana drach. i. Has infunde in quatuor uncias juris pruni pulli, vel alterius liquoris convenientis cum suis corrigentibus, & cum decem, aut duodecim granis salis tartari, vel scrup. ii. olei ejus mercurialis, scilicet per deliquium facti: deinde cola, & exprime per linteum, quantum exprimi potest. In qua expressione solve sacchari fini unc. i. & ita habebis infusionem sennæ, & rhabarbari minime ingratam, & plus acceptam, quam si purgantia fuissent infusa in succo citri, quæ & magis purgabit; tartarum enim duo præstat, extrahit vim purgantem, & saporem immutat: & non solum alienos sapores, sed & proprium insulsum reddit, qui ex propria natura est acidus, sicut gustare accidit in tartaro, quem tartarizatum, ad vitriolati discrimen appello. Quod si quis noverit loco communis olei tartari fumere liquorem oleosum ex resolutione ipsius camphoræ provenientem, ille etiam sciet ingratos purgantium sapores melius corrigere, ac dulcorare. Datur & *diacrydium* ex cydoniato, ut ager decipiatur, vel ex gelatina. Occiditur etiam scammonii resina cum saccharo in amigdala. Magnæ quoque utilitatis est *electuarium de psyllio*. *Alterantia* porro refrigerantia magis ac humectantia esse debent in hac specie mania, quam in ebria à sanguine; idèò conveniunt quæ in biliosa phrenitide proposuimus: immò & *frigida potus agonisticus*, qui in phrenitide ob inflammationem non convenit. Pluvialem aquam proponit Mercatus, quippe magis concoctam. Nos vero *CrySTALLUM minerale* non communi modo, sed philosophico paratum cum aqua potabili miscemus, & propinamus, Philosophica enim nitri præparatio in eo est sita, ut nitrum à sale segregetur, & pars frigida à calida dividatur: quæ divisio quomodo faciendâ, alibi aperiâ. Huc spectant *narcotica*, quæ ut alterantia, & somnifica conveniunt, major enim hujus affectus curatio in somno conciliando est sita. Proponitur *Philonium Romanum* quod quidem laudo, sed maniacus biliosus vix illud sumere cogitur. Quare fraudulentum maniacum omni ingenio fraudare Medicus admitti debet. Quod facillè præstabit, si cum cibo, vel potu misceat albi papaveris, vellolii *amylium*, aut ejus spiritum. Pariter si ad ecstasim promovendam *phantasticum pharmacum* cum potu misceat refrigeranti, aucta tamen & imminuta paulisper ipsius dosi pro vigiliæ, furoris, & ægri temperiei biliosæ ratione, & proportionem.

Ad *balneum* quoque, ceu ad sacram anchoram, ex aqua potabili paratum est confugiendum, quod ut majorem alterandi vim obtineat, excoqui in eo poterunt nymphae folia, papaverum capita, violæ, borrago, buglossa, salicis folia, & huiusmodi. Et caput eodem perfundi poterit, maximè cum anima-

lium parvorum extremitatibus, & psyllio alterato. Quinimò eodem tempore, quo toti balneum admoveatur, confert admodum super abrasum synciput instillare *lac caprinum* ex capræ uberibus mulctum, ut ex accliviori situ lac quod exprimitur, ad stillicidii modum cadat, suoque motu non tantum humectet, refrigeretque, verum etiam aliquid de impacta bile discutiat. Fervidiori epati *epithemata* refrigerantia admovenda sunt & roborantia. Ità & cordi accenso. Nec *cardiaca* organi frigidi sunt omittenda. Cujusmodi sunt *electuarium de gemmis*, *Diamargariton frigidum*, & id genus reliqua cum conservis cordialibus refrigerantibus permista. Nobis in usu sunt *Trochisci gemmati*, quorum dosis est usque ad grana x. & parantur hoc modo.

Accipe quinque gemmarum usualium præparatarum an. drach. i. Cornu rinocerotis drach. f. Specierum diamargariti frigidi scrupulos duos. Foliorum auri num. iiii. Reducantur omnia in pulverem, & cum *gummate cervino* ex cornubus scilicet cervi extracto formentur trochisci sigillandi, & inaurandi.

A proprietate convenit *Electuarium cerebrale* ita paratum.

Accipe Cerebrorum passerum num. 50. Cerebri vituli loti, & in furno exsiccati unc. una. Specierum Diamargariti frigidi. Electuarii de gemmis ana drachm. ii. Cum syrupo de pomis, & de borragine fiat electuarium. Dos drach. i.

Diuretica, furore inclinante, ad ichores expurgandos conveniunt, ut & *hydragoga* exustionem simul respicientia, qualis est *conserva pomorum*, & *syrupus de pomis solutivus*, qui paratur.

Recipe Mechoacæ el. Polypodii contusi. Turbit. Sennæ el. an. drach. ii. Cinnamomi scrup. i. Florum cordialium p. i. Infundantur in libris tribus succi pomorum redolentium per 24. horas in fimo, vel balneo. Deinde facta levi ebullitione lento igne, coletur, postmodum addatur sacchari albi clarificati q. f. pro syrupo. Dos. lib. f.

Sequitur curatio mania atrabiliaris melancholicæ, in qua *sectio vene* convenit subsistente melancholici humoris plenitudine in toto. Et *apertio hæmorrhoidum interiorum*, tum ut naturalium viscerum cacoehymia melancholica depleatur, tum ut à capite revulsio celebretur. *Purgantia* valida conveniunt, cum sit maxima vehementia, *mochlica* nimirum ex elleboro nigro, stybio, & lapide lazuli petita. Ex *elleboro nigro* variaz remediorum formulæ parantur, quas hoc in loco ponere decrevi pro vario delectu. *Syrupus ellebori* sic paratur.

Accipe corticum radicum ellebori nigri unc. ii. Sem. anisi. Fœniculi an. unc. f. Seminum citri drach. i. Foliorum buglossæ. Borraginis an. p. i. Infusionis rosarum lib. iiii. Omnia bulliant ad tertias, & cum libris duabus sacchari fiat. S. A. syrupus. Hujus accipe unc. ii. & f. Decocti fumariæ, buglossæ q. f. pro potu. Vel Recipe syrupi ellebori unc. i. f. Confectionis Hamech. drach. iii. Decoctionis borraginis, buglossæ q. f. pro potu.

Helieborus niger in substantia datur usque ad drachm. i. Miscetur hoc modo.

Accipe corticum ellebori nigri scrup. ii. Pilul. alephanginarum scrup. iiii. Cum syrupo fumariæ f. p. numer. v. & aurentur. Sub forma potus.

Recipe Foliorum cichorii. Fumariæ an. m. f. Sem. citri drach. i. Corticum ellebori nigri drach. i. f. Fiat decoctio S. A. & facta colatura, adde. Confectionis Hamech drachm. ii. f. Syrupi rosati solutivi unc. ii. f. pro potu.

Ellebori extracti variis modis paratur. Omnium optimus est, qui procedit per spiritum chalcanti suo phlegmate dilutum; hoc namque tinctura ex ellebori nigri radicibus ad saturitatem extrahitur: quod tinctum est balneo revocatur ad consistentiam extracti, cujus scrup. plus operatur quam drachm. & tutius, quam alio modo; quia chalcanti spiritus maximè vim deleteriam ellebori corrigit; & ejusdem phlegma sua frigiditate, & humiditate caliditatem, & siccitatem ellebori castigat.

Admirandæ virtutis est sequens *extractus*.

Accipe radicem ellebori nigri mense Octobris colle-

Potus purgans ex rhabarbaro.

Infusio rhabarbari, & sennæ grati saporis.

Alterantia in mania.

Balneum in mania.

Cordialia organi trididi.

Trochisci gemmati.

Electuarium cerebrale.

Syrupus de pomis solutivus.

Syrupus ellebori.

Pilule ex elleboro nigro.

Potus ex elleboro.

Extractus ellebori.

Alius.

collectarum Luna in signo Libræ existente, eaque decrefcente q. v. Abluantur optimè aqua communi, postea ponantur in sufficienti quantitate aceti fortis per 12. horas. Mox siccantur, inde grosso modo contundantur, & in urinali vitreo imponentur, quibus super affundatur serum caprinum destillatum ad eminentiam, aut succus pomorum apiorum depuratus; fiatque maceratio per triduum in balneo tepido. Absoluta fermentatione fiat colatura, & per torcular expressio. Super facibus novum serum, vel succus affundatur, effundatur, exprimatur; ut supra, donec tota tinctura fuerit extracta. Hæc autem diligenter collecta calore balnei est evaporanda; in qua lenta evaporatione id maxime est observandum, ut fiat segregatio puri ab impuro, donec in fundo nil subsideat, & eo usque liquor est evaporandus, donec in syrupi consistentiam inspissetur. Cujus inspissati liquoris lib. i. est sumenda, eique chalcantini spiritus drachma media est miscenda, & ad ignem lenem ulterior costio instituenda; in cuius fine addenda hæc sunt.

Tinctura croci unc. f. Ambra serup. f. Margaritarum præparat. Corall. rub. præp. Cornu cervi usti præparati. Tinctura fantalorum rubeorum an. drach. f. misce. Ex facibus sal petreum eliciatur, & cum extracto misceatur. Dos. à scrup. i. usque ad drach. i.

Sed qua methodo *extremi saporis* sint conjungendi, amarum nempe, ac dulce pro vero extracto elleborino parando, necnon gemmarum tincturis, vel magisteriis specificando, alibi aperiemus.

Panis elleborinus.

Quod si maniacus inobsequens unum ex his sumere nolit, astu est decipiendus. Facile autem decipitur, si *pinsum elleborum* cum pane Medicus apponi jusserit, ita ut panis ellebori drachmam singula vice capiat.

Ceterum cum *sibio* facilius est ægri versutiam eludere; tum quia nullius est ingrati saporis; tum quia in modica quantitate datur, tam in substantia, quam in potu. Si ergo intentio, & indicatio sit per utramque purgare partem, dabitur *Antimonium emeticum*, cujusmodi est *metallorum crocus* optimè rectificatus, *calx stibii*, & id genus alia. Verum si vomitus suspectus habeatur, quippe qui tum ab ægri constitutione, tum à nocua in ipsum caput evaporatione prohibeatur, substituendum erit sibi per inferiora solummodo purgans, quale est *Antimonii magisterium*, *crocus* sublimatione paratus, *flores* communes albi sale decrepitato cæmentati, *mercurius vite* prunellæ sale semifixus redditus, & *pulvis stellatus*. Quorum genuinæ descriptiones aderunt in Pharmacopœa de rationali remedium ehymericorum præparatione, indicatione, & usu. Præter hæc est & *lapis lazuli*, cujus usus singularis est in curatione hujus mania, quem hoc in loco summa cum ratione Mercatus comprobat. Quam verò furiosus pilulas ex eo confectas renuit, idem mihi in hoc casu consultum est uti *tinctura lapidis lazuli* coloris cælestini, & odoris violacei; hæc enim purgat simul humorem sibi cognatum, estque tum cordialis, tum cephalica. Immo ex hujus tinctura soleo ego *confectionem alchermes* verè cælestem parare; cujus scrupulus plus operatur in corde, cerebroque roborando, & exhilarando, quam integra drachma alterius communi modo paratæ.

Alterantia porro in hac mania humidiora esse debent, & minus frigida. *Narcotica* pauciora, & calidiora. *Phantasticum pharmacum* latificante Galeni est specificandum ad ecstasin. Pro specifico ad hanc mania speciem aliqui pro secreto habent hanc *corallorum tincturam*.

Tinctura corallorum.

Accipe sacchari candi, & corallorum pulverizatorum anaticam partem. Impone retortæ terræ, apertæque recipiente, & juncturis probè clausis igne primum lento adhibito, post paulatim usque ad extremum gradum adaucto, distillationem institue. Et obtinebis tincturam præparatam. Dos. gr. 16. præmissis tenentibus & præexhibito flore, seu tinctura lapidis lazuli ad grad. xii. cum scrup. uno tartari vitriolati.

Mercatus in habituali mania melancholica *ustiones* prohibet, fortassis ob igneam capitis affectionem; nos verò, sumpta indicatione à vehementia

resistentiæ materiæ morbificæ, & ustiones, & *terebractionem* admittimus. Hæc de curatione omni mania speciei, cui singulæ congrua victus ratio respondere debent.

Ex hac arguere quis poterit, qualis curatio conveniat ei mania idiopathica, quæ ex nuda cerebri intemperie; Qui enim eam novit, quæ composita est conveniens, unà etiam agnovit, quæ simplici congruit.

Enimverò præposita annectenda ea est, quæ sympathicam maniam respicit *ex vapore sylvestri*, & *vitali spiritu ferino*. Maxime autem quæ ex vapore. Etenim quæ ex cordis furore, seu fervore nascitur, communem habet curationem cum ea, quæ ex humorum effervescencia dependet. At quæ ex vapore, peculiarem exigit curationem per ea, quæ vaporis mineram averruncant. Et cum vapor potissimum ex verminosa minera exhalare soleat; idcirco ad hujus scopum dirigenda sunt remedium spicula. Sed præmittere necessarium puto hujus mania morem, & generationis modum, qui ad curationem absque errore Medicum manuducat. Soler ergo mania ex verme primum latescere, tandem proflire. Ipso namque in cerebrum evaporante vapore, idque replente, æger prius comatosus & aphus redditur. Post eodem ex statione in cerebro igneam effervescenciam concipiente, maniacus efficitur & effertur: ita ex comate vigilia, ex aphonia desipientia nascitur. Antequam verò mania detegatur, comatosum affectum ex verme pendere cognoscitur, quia si ventriculi regio manu exploretur, dolore ex tactu ea in parte, cui vermis, ejusque minera hæret oborto, æger clamat, qui manu laxata rursus obtumescit. Et hæc ex verme sunt, modo ea desint, quæ latentem illius partis inflammationem indignant. Hoc ergo cognitò ad ea præsidia confugere expedit, quæ vermem enecant, ejusque mineram eliminant. Hæc varia. Sunt potiora mihi familiaria *syrupus de hyperico*, *phlegma chalcanti* ad cochleare unum datum, *pluma Mercurii*, *crocus chalcanti*, & *Mercurius dulcis* ex Mercurio Lunæ, vel Solis, non communi modo, sed peculiari, & verè philosophico exaltatus. Quorum omnium methodum claram indicabo in Pharmacopœa. At de curatione mania hæc satis, quatenus ex ejus curatione per accidens magna, & rara curatur spiratio, cujus causa propria mens mortua est, ut in methodo.

Mania ex vapore sylvestri.

Mania ex vapore quomodo fiat.

CAPUT IV.

De curatione magna, & rare respirationis ex delirio melancholico.

EX melancholico quoque delirio, quod & ipsum mærentium est unum, ob mentis alienationem ad curas magnam, ac raram formati respirationem, in methodo ostensum est. Quare & hujus curatio hoc loco reliquis est addenda, quæ thoraci eatenus debetur, quatenus melancholica mentis morio hujus dyspnœæ causa est propria. Ut autem hujusmodi curatio rectè instituat, è propria secundum vehementiam absolutam indicantium penu est depromenda. Quæ ergo indicant in delirio melancholico ex communi sententia, mihi quoquo pacto suspecta esse videntur, utrum *morbis*, vel *causa*. An utrumque & quorum; curatorium nempe, & præservatorium? & cum propria melancholia indicantia quærentur, ea sanè, quæ in capite subsistunt quærentur: est enim melancholia propria capitis affectio. Recentiorum ergo increbuit, invaluitque opinio, in qualibet melancholia, cum ab externa, tum ab interna causa, solam ex usu indicationem ex causa sumi, nullam à morbo, quam tueretur Capi vacuus, & parrocinator hoc ratiocinio. Si enim ex morbo, seu ex læsa facultate melancholia fieret, facultas aut impediretur, aut labefactaretur. Non potest facultas in melancholia impediri, quoniam cerebrum ut organicum afficeretur, quod negat Galenus 3. de locis affectis 7. Nec potest intemperie labefactari, quia aut calida esset, aut frigida. Non calida, fieret enim delirium maniacum. Non frigida, quoniam imminuta, vel resoluta potentia principis functione, amentia nascere.

An in omni melancholia ex causa sola indicatio sumatur.

nasceretur, vel fatuitas, non melancholia. Quod si intemperies cum materia conjungatur, jam non ab intemperie, sed à materia actio corrumpitur, sicut ab acri humore frigidi ventriculi chylificatio depravatur, quæ ab intemperie tantum imminuitur, vel aufertur. Et Galeni locum citatum, in quo ait cerebrum melancholico delirio vexatum ut simile affici, dilucidare adnititur, dicens, affici ut simile à materia, non ab intemperie. Primum quatenus materia similem cerebri substantiam, & non ventriculos ingreditur. Secundò, ut vi præexistentis caliditatis materia gignitur melancholica, ab hac enim, & non ab ipsa intemperie, imaginationis, ut & rationis actio corrumpitur. Tertiò quia frigida cerebri intemperies, aut est antecedens, aut subsequens. Si antecedens, hæc melancholiam non alia parit ratione, nisi ut in consensum cor trahat, cujus causa materia gignitur melancholica. Si subsequens, ergò à materia, quæ melancholiam peperit, dependet. Et sanè affectio tenebrosa, tenebrosus phantasma, & sylvestris spūs, quæ sunt classicæ hujus delirii causæ, nullam morbi induunt formam. Quamobrem ut solius causæ melancholicum symptoma esse putant: ità à sola causa, & non à morbo indicationem sumi debere toto contendunt ingenii nixu. Ego autem etiam à morbo, nedum à causa curationem fore eliciendam existimo. Melancholiam enim etiam à morbo pendere probo ex allegato 3. de locis affectis 7. quem perperam Capivaccus exposuit; ex cujus tamen germana interpretatione tota veritas derivatur. Videtur enim maxima Galeni eodem in loco contradictio, quippe qui loci affecti in morbo comitiali ab humore melancholico, & ipsa melancholia diversitatem assignans, inquit, ex humore melancholico, ut ex pituitoso, comitalem morbum tunc produci, quando succus melancholicus in meatibus ventriculorum cerebri retinetur. Ubi verò in cerebri corpore abundat, melancholiam. Cui tamen determinationi paulò infra contrariari visus est, statuens, tunc morbum fieri comitalem, cum humor melancholicus in cerebri corpore repetit: si verò in mentem, melancholiam. Ceterum responsio ex eodem Galeno ibidem hauritur scribente. Igitur crassi humores, qui in cerebri corpore abundant interdum ei, ut instrumentali, interdum ut simili parti nocent. Cum enim meatus obstruantur, ut instrumentali, cum verò temperamentum alteratur, ut simili. Quare cum dixit primum melancholiam fieri, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, cerebri corpus & substantiam, non quatenus instrumentalem, sed ut similem ratione temperamenti usurpat. Cum autem subjungit, comitalem morbum suscitari, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, corpus cerebri, ut dissimulare ratione meatuum assumit. Non ergò alia de causa fit melancholia ex Galeno, nisi cum substantiæ medullaris cerebri temperamentum alteratur: non alteratur verò temperamentum nisi ab intemperie.

Hinc patet, Capivaccum præallegatum locum suo loco non rectè allegasse. Primum cum dixit, materiam melancholicam similem cerebri substantiam ingredi: non enim substantiam ut similem, sed ut organicam ingreditur ob meatus quos replet. Secundò cum ait, affici intemperie calida humoris melancholici causa, à qua melancholia. Etenim conspicuè ex Galeno patet, materiam melancholicam non efficere melancholiam, nisi quatenus cerebri temperiem immutat, quæ non est calida antecedens, & efficiens, sed frigida, consecutaria, & formalis. Et cum sciscitatur ex se, an intemperies hæc frigida sit, aut antecedens, aut subsequens, hoc est ante, vel post delirium? Dicendum adesse, cum adest delirium. Et esse tum ante, tum post. Ante quidem melancholiam, cum ex sola frigida intemperie animalis spiritus secundum propriam substantiam opacus in cerebro gignitur, quod non est negandum, ut infra dilucidabo: & hoc modo ante delirium est intemperies. Post verò, cum ea est materiæ melancholicæ soboles; est enim hoc pacto post materiam melancholicam, non tamen post delirium melancholicum. Et cum affirmat Capivaccus, in em-

periem cerebri frigidam amentiam, vel fatuitatem potius, quam melancholiam producere. Dico, esse sanè verum de frigida intemperie in habitu, non tamen de inæquali, & in fieri, à qua melancholia. Ulterius cum ait, frigidam intemperiem actionem remittere, vel perdere, non corrumpere, verum esse respondeo de intemperie, quæ agit refrigerando: verum intemperies cerebri melancholica non refrigerando, sed obtenebrando melancholiam producit, cum & sine materia, & hac ratione principis facultatis functionem corrumpit. Et reapse Capivaccæi similitudo claudicat, cum una ex parte intemperiem cerebri frigidam cum materia frigida, nempe melancholica, usurpat; & ex alia intemperiem frigidam ventriculi cum materia calida. Accidit enim soli cerebro, necnon melancholico affectui, & materiam frigidam, & frigidam intemperiem actionem depravare, ut dictum est. Porro instabis. Si melancholia semper ex cerebri intemperie oritur, ergò etiam semper ob læsam facultatem, nunquam per solum errorem externum orietur. Respondeo ex mente Galeni, melancholiam semper fieri cerebro affecto, ut pote membro simili, ejusque vitio temperamento, quod profectò nisi ab intemperie vitari non potest. Pro cujus germana cognitione sciendum, cerebri intemperiem melancholiæ effectricem esse duplicem. Alia enim est, quæ refertur ad primas qualitates; & alia quæ ad secundas. *Intemperies primarum qualitatuum* est frigida, & est morbus, qui melancholiam parit. Et hanc sanè, non quatenus refrigerat, sed quatenus opacat. Hoc est quatenus partes luminosas, & diaphanas à vitali spiritu puro exprimit, & animale spiritum opacum & sylvestrum producit. Hoc enim quod Capivaccus negat, omnino est admittendum. Ejus enim deceptio est, quia vitalis spiritus non est invisibilis, ut ille supponit. Est namque hic Erasistrati error, quem Galenus in libello, *an sanguis*, &c. cap. 4. & 11. eliminavit. His enim in locis determinavit, vitalem spiritum nec vaporem, nec aerem, nec spiritum, nec æthera esse, sed sanguinem vaporosum, qui ex arteriis insensibiliter vacuari non potest, ut Erasistrati sectatores opinabantur. Quod etiam sanxit 6. de v. p. 17. statuens, vitalem spiritum nil esse aliud, quam sanguinem purum, cujus exhalationem animale spiritum esse voluit. Igitur includit vitalis spiritus partes opacas. Ideò si cerebri intemperies frigida adsit, potest ex vitali puro, perspicuo, lumineque ejus expresso, animalis sylvester, & opacus generari; non secus ac vitalis tenebrosus ex frigida cordis intemperie, ut Capivaccus posuit. Potest & frigida intemperies ab ipsomet melancholico humore oriri, à qua melancholia per læsam facultatem. Potest & frigida intemperies cerebri sanguinem gignere melancholicum, ut eundem ejusdem cerebri calida gignit intemperies. Et quamquam melancholia hoc modo per errorem externum esse videatur; tamen quæ per primariam affectionem in cerebro gignitur, per læsam facultatem magis, quam per errorem externum melancholia dici meretur. Quamobrem res ità distinguenda esse videtur, quàm melancholia, aut sit à sola intemperie frigida, aut intemperie cum materia. Si à sola intemperie, melancholia fit per læsam facultatem ex animali spiritu opaco genito. Si ab intemperie cum materia, non semper est melancholia per læsam facultatem stricto modo; hoc est, ab intemperie immediate proveniens. Etenim intemperies, vel producit, vel producitur. Si producit materiam melancholicam, melancholia est immediate à causa, non à morbo. At si intemperies à materia producat, potest melancholia immediate pendere ab intemperie, quatenus animale spiritum generat melancholicum. Aliud enim est, animale spiritum reddi, & gigni tenebrosus. Redditur à materia, gignitur ab intemperie. Ceterum *intemperies secundarum qualitatuum* melancholiæ effectiva semper ad materiam attinet morbificam, & læsionis modum per errorem externum constituit. Quatenus hæc sua opacitate animale spiritum solum obumbrat. Sicut enim à nube solis lumen obtegatur: ità materia melancholica utriusque spiritus animalis influentis,

Indicatio
in melar-
cholia à
morbo.

Instantia.

Responsio.

Intemperies primarum qualitatuum.

Vitalis spiritus non est invisibilis.

Intemperies vel producit, vel producit.

Intemperies frigida cerebri aut ante & post delirium.

Intemperies secundarum qualitatuum.

fluentis, & innati splendorem obnubit. Ex intemperie verò frigida verè animalis spiritus tenebrescit. Hac ergò de causa scripsit Galenus 3. de locis affectis 7. melancholiam fieri semper, cum cerebri temperamentum alteratur, ab intemperie scilicet primarum, & secundarum qualitatum. A priori læsionis modus est per morbum. A posteriori est per errorem externum. Prima melancholia est symptoma morbi. Secunda est symptoma causæ. Quare in prima *curativa indicatio* sumitur à morbo, intemperie scilicet frigida, quæ *calefacientia* exposcit. Dubitatur, utrum in melancholia conveniant *refrigerantia*, & *siccantia*? Convenire enim frigida videntur in ea melancholiæ specie, quæ fit ob flavæ bilis, aut sanguinis crassioris in cerebro assationem, quam Galenus loco citato, ita generari voluit. Cum ejus loci calor aut bilem flavam, aut crassum, atrumque sanguinem superassavit. Quare ab hac calida intemperie post phrenitidem refrigerantia indicari videntur. *Siccantia* quoque ex Avicenna in ea melancholiæ specie, quæ ex nimia cerebri humiditate dependet: cujus causa fit, ut cerebrum faciliè melancholiæ causam à corde suscipiat. Dicendum tamen, refrigerantia nullo modo in melancholia convenire, quia cum fiat ab exusta materia, nullus amplius in cerebro est calor, qui in exustione jam deferbuit. Siccantia per accidens, non per se, conveniunt. At calefacientia & humectantia sunt indicata essentialia.

Sequitur *indicatio à causa*. Quæ cum sit multiplex, idè videndum, quæ cum ultiore. Sunt sanè melancholiæ causæ affectio tenebricosa, phantasma tenebricosum, & spiritus animalis tenebrosus. Affectio tenebricosa ad cerebri substantiam spectat; facta enim est cerebri substantia alba, ut in eo, tanquam in speculo, objectorum species repræsententur. Propterea sicut perspicua simulacrorum idea illustratur, ita phantasmatum tenebris offunditur, & offuscatur. Phantasma ergò tenebricosum est hujus affectionis causa. Ejus verò externa causa est moror, si longo perduret intervallo ex 6. Aph. 23. Est enim moror melancholiæ causa, & effectus. Est causa melancholiæ pendentis à causa externa. Est effectus melancholiæ pendentis à causa interna. Interna autem causa est spiritus animalis tenebrosus. Hic namque objecti speciem deferit, qui in perspicua cerebri substantia, ceu speculari, repræsentatur, ut dictum est, quamque ratio speculatur. Et cum objectum per recipientis modum recipiatur, idcirco, spiritu animali existente opaco, species quoque objecti ut tenebrosa recipitur, quemadmodum per vitrum flavum gilva cernuntur objecta. Sibi ergò succedunt tenebrosa cerebri affectio, opacum phantasma, & spiritus sylvestis. Hinc utiles exhauriuntur indicationes. Ab affectione enim, & phantasmate tenebroso, quorum causa mens ad curas convertitur, indicatur quod mentem à curis averrit: & hoc potest esse sanans in melancholia, non tantum ab externa causa pendente, ut voluit Capiuaccus, sed etiam ab interna. Cum scilicet phantastici pharmaci opera oppositum phantasma & efficacior affectio, quam tenebrosa procuratur. Qualis est *ecstasis*, quæ veluti mariam, ita melancholiam morbosam aliquando curare valet. Et quamquam ecstasis sanatoria existat, non solum quia contrarium, vel efficacius spectrum producit, sed etiam quatenus quiescentem in cerebro humorem commovet. Nihilominus ex se sanationis aliquis rationem induit. Et propterea cum Paulus dixit, mentem aliorum esse avocandam, non de externis solummodo, sed & de internis locutus est, quale est phantasticum pharmacum. Etenim si melancholicus à causa interna se sine capite esse imaginetur, potest specificari pharmacum, ita ut æger de capite continuo cogitet. Similiter si sine pudendis se esse credat, specificum fieri potest, ut in venere melancholicus mirum in modum lasciviat. Ità si de mala cruce, vel de Dæmonibus sibi imaginetur, oppositum phantasma imprimi potest, & efficacior affectio tenebricosa, quæ morbosam opinionem vincat.

Porro utilior indicatio est, quæ sumitur à causis animalis spiritum tenebricosum reddentibus. Hæ autem, præter cerebri intemperiem frigidam, de qua

supra actum est, *materiales* sunt, quæ animale spiritum tenebricosum reddunt, vitalis nempe spiritus ex cordis intemperie opacus factus, qui *cardiaca* organi calidi indicat; & materia melancholica (mitto aerem) tum humorosa, tum vaporosa. *Humor* aut in capite, aut in toto generatur. Qui in capite, melancholicus est atrabilis, sive exustus, ex flavæ bilis, vel crassioris sanguinis partis superassatione genitus. Qui in toto, est melancholicus naturalis. Et hic melancholiam non per consensum à toto, ut ajunt, efficit, sed per essentiam; non tamen per primariam affectionem. Non enim propositio est convertibilis, si melancholia est per essentiam; ergò & per primariam affectionem. Hæc enim sola est, quæ ex melancholico humore in cerebro genito generatur. Qui ergò in toto & capite redundat, *vacuantia* exigit. Qui in cerebro est genitus, & impactus, *discutientia*. Ab utroque etiam & reliqua ex methodo indicantur juxta diversum utriusque vitium in substantia, qualitate & motu præter vitium quantitatis, & quietis. *Vapor* melancholicus à minera elevatur, aut naturali, aut exusta in hypochondriis sita. Ab utroque autem & vapore, & minera diversa ratione peccante indicantur *revellentia*, *derivantia*, *vacuantia*, & *purgantia* infra præcordia, quam ex Galeni methodo supponuntur. Hæc de indicatione à causis.

Porro *vitalis indicatio* sumenda est à spiritus innati cerebri constitutione; hic enim, ut cum animali obtenebratur, ea poscit præsidia, quæ ejus puritatem custodiunt, cujusmodi sunt *odorata cephalica*.

Nulla autem melancholia est contemnenda, cum resistentiæ, ac dignitatis vehementiam contineat, maxime cum ratio est læsa, imminet enim discrimen, ne æger sibi ipsi mortem consciscat. Curatu est difficilior, quæ fit per primariam affectionem, sive ex intemperie, sive ex materia. Et quæ ex intemperie fit, faciliè in fatuitatem, aut amentiam degenerat. Minus difficilis curationis est, quæ fit per essentiam ex totius & capitis repletionem, curatur tamen. Item facilius est curationis, quæ ex vapore hypochondriaco oritur. Difficilioris verò illa est melancholia sympathica, quæ ex vitali spiritu impuro dependet.

Accedo ad remedium materias, quæ singulæ hujus affectus speciei congruunt. Et exorso à Chirurgia primum de *sectione venæ* tria enodanda occurrunt.

Primum est, an in melancholia per primariam affectionem in cerebro venæ sectio conveniat. Galenus 3. de locis affectis 7. visus est velle non convenire. Et Recentiores, è quorum numero est Capiuaccus, ejus causam esse inquirunt, quoniam in melancholia per primariam affectionem in cerebro nullo modo sanguis peccat, sive ut præcipua, sive ut causa sine qua non. Non quidem postero modo, cum in toto non redundat. Nec primo, quia in capite peccat melancholia excrementitia exusta à cerebri calore superassante. Aliquando tamen convenire fatentur, quando sanguis in toto redundat; tunc enim primo secandam esse venam volunt, antequam purganti caput purgetur, reliquisque expurgetur. Quorum tamen placitum non videretur recipiendum, eo quod sibi, & Galeno haud respondeat. Qui loco citato in prædicta melancholia non convenire sectionem venæ vult sanè respectu totius, sed quidem *ab aliam quampiam causam*. Quæ causa alia eadem esse nequit, quæ totius est gratia; in hac enim melancholiæ specie totum minimè repletum supponitur, ut in ea, quæ vocatur per consensum à toto. Etenim in hoc ipso totum curationis momentum, & discrimen collocavit Galenus, quoniam in melancholia ex totius plenitudine per sectam venam curationem primo instituendam fore arbitratur: in ea autem, quæ est solius cerebri vitio, non ob hanc, sed *ob aliam quampiam causam* vena est secanda. Igitur hæc eadem, quæ alia est, esse non potest. Neque verum est quod Capiuaccus asserit, nempe in melancholia ex primaria cerebri affectione semper in cerebro melancholicam materiam excrementitiam contineri. Galenus namque distinguit, cum totum sanguinem continet melancholicum, & cum solum cerebrum. Si enim totum est, quod continet, phlebotomiam admittit. Si cerebrum solum, neutiquam, scilicet ob eandem causam. Quare sanguinem melancholicum

Refrigerantia in melancholia an conveniant.

An siccantia.

Melancholiæ causa.

Indicationes in melancholia.

Indicatio ab animali spiritu tenebricoso.

Vapor melancholicus unde elevetur.

An in melancholia per primariam affectionem venæ sectio conveniat.

Et in solo cerebro ibi redundare Galenus supponit, ubi de venæ sectione loquitur: Cujus rei fundamentum paulò supra jecerat, etiam statuisse, melancholiam ex primaria cerebri affectione bifariam fieri. Aut cum sanguinis pars crassior, vel flava bilis in cerebro superassatur. Aut cum sanguis melancholicus aliunde in cerebrum derivatur. Ergo non humor tantum excrementitius, sed etiam sanguineus in solo redundat cerebro, qui primariæ, ac essentialis melancholiæ causa est, cujus gratia venæ sectionem ob quampiam aliam causam, non ob eam, quæ est respectu sanguinis in toto redundantis, convenire Galenus fatetur. Videndum igitur est, quæ sit hæc alia causa, cujus causa venam tundi debere Galenus docuit. Hanc ergo ego tum revulsionem, tum capitis vacuationem esse reor. Revulsionem quidem, indicatione sumpta à sanguinis motu ex parte aliqua determinata, puta hepate, in caput. Cujus revulsionis simplicis causa tali, mistæ verò cubiti vena tundi potest. Capitis verò vacuationem Galenum quoque, & maxime intelligere puto, sumpta indicatione à sanguine solum caput occupante, à quo ea venæ sectio indicatur, quæ oppletum caput deplet. In hoc enim positum est illud à Galeno curationis momentum, & discrimen, quoniam sicut in melancholia ex totius consensu venæ sectio convenit, ut totius evacuativa: ita in melancholia ex primaria cerebri repletionem eadem, non ut ejusdem, sed ut capitis vacuativa convenit. Et hoc modo duntaxat allata Galeni auctoritas est intelligenda. Quare cephalica in hoc casu, & frontis vena est aperienda. Secundum enodandum de venæ sectione est in melancholia per essentiam ex totius plenitudine, in quem scilicet finem vena est secanda? Capi-vaccus respondet, venæ sectionem à Galeno proponi ut signum, non ut materiam remedii. Quoniam in libris de locis affectis agit de signis. Cæterum utroque modo ibi proponi apparet, & ut signum, & ut remedium. Et signum ibi potius in remedium, quam in locum affectum, perpendit. Ex plethorica enim melancholici sanguinis syndrone, ut in toto redundantis, secandæ venæ indicationem depromit. Ipsaque sectione venæ ad eandem indigitandam, seu signo quodam utitur, ut certior fiat, sibi que omniquaque caveat. In hac ergo melancholiæ specie sanguis mittitur gratia totius: & pro toto, non tantum partes infra caput, sed & caput ipsum est intelligendum. Idèd cum ratione Galenus jubet medianam fore secandam, quippe utrisque, humoralis, & axillari, communem. Tertium enucleandum est, utrum in melancholia per consensum ex hypochondriis venæ sectio conveniat, cujusvè venæ? Convenire omnes soppouunt, tum eventationis gratia, cum affectus sit phlegmonodes, tum etiam evacuationis causa, eo quod materia una cum sanguine in hypochondriis generetur. Ad hæc, quoniam ex Galeni observatione deobstruentibus non est utendum, ni vena prius aperiatur, ipsisque transitus phlebotomia recludatur. Rem tamen non ita absolute determinandam esse credo. Si enim Capi-vaccus in melancholia essentiali ob melancholici sanguinis in cerebro exustionem venam secari non debere confirmat, eò quia materia exusta est excrementitia, quæ purganti opus habet. Ob eandem rationem in melancholia hypochondriaca sanguis non esset mittendus, cum ex Galeno in Dioclem, tunc melancholia hypochondriaca producat, quando à phlogosi hypochondriorum sanguis melancholicus exurit, & excrementitius efficitur, à quo vapor, vel fuligo in caput. Quare statuendum, in melancholia hypochondriaca non indicari sectionem venæ à sanguine melancholico principaliter peccante, sed potius à materia melancholica exusta primario purgans indicari. A sanguine verò, tanquam à secundo indicante, phlebotomiam nimirum, quatenus ille, tanquam antecedens melancholiæ hypochondriacæ causa, in hypochondriis redundat. Sed major est de vena difficultas. Capi-vaccus adversus communes Practicantes in melancholia hypochondriaca nunquam cubiti, sed cruris venam aperiendam esse asserit. Primo quia sanguis melancholicus infra jecur, & per consequens infra renes, subsistit; igitur

deorsum est tetrahendus. Secundo quia vitiosus sanguis ad hypochondria, probus verò ad totum attinet; ergo cubiti venæ apertione sanguis probus educitur, vitiosus vacui fuga sursum attrahitur. Tertiò quia Galenus 3. de locis affectis 7. loquens de melancholia à toto, non ulterius vacuandum fore sanguinem, cum ille est tenuis, monet; qualis profectò in toto est in melancholia hypochondriaca. Quamobrem crurum, non brachiorum venas tundendas esse statuit. Cujus sententiæ ego lubens me pro aliqua parte subscribo. Tutio rem tamen semper eam vacuationem sum ratus, quæ ex hemorrhoidibus, sanguis namque melancholicus infra jecur subsistens in gastricis, splenicis, mesentericisque venis hospitatur, qui immediate per ramum hemorrhoidalem educitur. Unde nec omnino crurum venarum sectio tuta esse videtur, cum sit necesse, sanguinem melancholicum è venis portis in cavam descendentem ascendere: tamen dico ob allatas rationes, tali pertusionem cubiti apertione longè tutiorem esse. Porro in melancholia per consensum à corde, sanguine melancholico redundante in venis circa cor, cum utilitate maxima superiores venas aperiri statuo: non tamen, si cor ex intemperie frigida, & non ex pabulo, vitalem gignit spiritum tenebricosum. Ità nec in melancholia per primariam affectionem ex frigida cerebri intemperie sectio venæ indicatur, sed potius ab intemperie prohibetur; in hoc enim differunt similes affectus mania & melancholia ex nuda cerebri intemperie; in illa enim phlebotomia, eventativa, seu refrigerativa convenit: in hac verò prohibetur. Enimverò in aliqua specie melancholiæ usitio etiam laudatur; in ea profectò, quæ fit per primariam affectionem, aut ex intemperie frigida, aut ex materia impacta. Quare neque in melancholia per essentiam ex totius repletionem, neque in melancholia per solum consensum, vel à corde, vel ab hypochondriis usitio capitis convenit. Ea verò non bregmati, ut Mercatus posuit, sed syn-cipiti est admovenda; ex hac enim parte capitis cerebro facile vis remedii communicatur, & per hanc partem cerebrum facile expurgatur. Hæc de Chirurgia.

Sequitur Pharmacia. Et primum ante alterantia occurrunt evacuantia: & hæc quæ per sensibiles meatus diaphoreticis sunt præmittenda. In melancholia ergo ex primaria cerebri affectione pharmacum tunc tantum convenit, quando melancholia fit à materia melancholica exusta in capite genita. Quæ enim fit à sanguine melancholico caput replente aliunde derivato sectione venæ potius, quam pharmaco, ut dictum est, curatur. Et quæ ex nuda cerebri intemperie solis alterantibus. Sed objicies Galeni locum 3. de locis affectis 7. qui assiduis balneis, victuque euchyino, & humido recentem curat melancholiam ex humoris ustura in cerebro genitam citra evacuationem. Respondeo, frequens balneum huic melancholiæ adhiberi à Galeno in ejus principio ut evacuans, nedum ut alterans. Ut evacuans quidem, quia cum pauca sit à principio materia, sufficiens est ejus per meatus insensibiles vacuatio: & balneum quatenus vacuans, eatenus est curans; & hoc modo diaphoreticum pharmacilo cum habet. Hinc puto pro balneo non quod toti, sed capiti potissimum adhibetur Galenum intelligere: si enim dirigitur balneum ad melancholiam non extortius sympathia, sed per idiopathiam in cerebro factam, capiti, & non toti admoventi illud est necesse.

Quod aperte colligitur 7. de Tuend. Valer. 9. ubi dum potabilis aquæ balneum proponitur, id ipsum intelligitur. Sed & balneum ut alterans etiam proponitur, quia cum hæc melancholiæ species à calidis cerebri dispositionibus dependeat, idèd ut ulterior ejus humoris præassatio prohibeatur, balneum calido, nondumque deservecto capiti administratur: itaque balneum præservantis remedii rationem induit. Quare ut curans, & præservans, consequenter ut vacuans, & alterans in hujus melancholiæ principio balneo à Galeno est propositum. Cæterum in recenti melancholia idiopathica, præter balneum, quæ placidè atrabilem humorem edu-

In melan-
cholia re-
vulsionis,
& à capite
evacuatio-
nis causa
vena tundi
debet.

Vena in
quem finem
secanda in
melancholia
per essentiam.

Venæ sectio in melancholia per consensum ex hypochondriis non conveniat.

Hæmorrhoides tunc aperiuntur in melancholia hypochondriaca.

Usitio in melancholia ad syn-ciput.

Evacuatio in melancholia.

Balneum ut vacuans & alterans in melach.

Potio fe-
lutiva ma-
gistralis,
sive syru-
pus soluti-
vus.

educunt, conveniunt, qualia placida sunt quæ in mania atrabiliari, & phrenitide melancholica adduximus. Præter quæ tamen hoc in loco ad publicam utilitatem peculiaria quædam afferre lubens decerno. Inter hæc potior est *Potio magistralis solutiva* jucundissimi tum saporis, tum coloris, quovis clariori vino clarior & carior: ad cuius exemplum aliæ ad libitum formari poterunt. Esto igitur hæc norma.

Accipe foliorum fennæ electæ drachm. vi. Tartari albi drach. iii. Cinnamomi el. Santali citrini an. scrup. i. Aquar. Borriginis. Acetosæ. Violar. an. unc. ii. & s. Misce fiat decoctio S. A. & in fine adde. Mannæ electæ unc. ii. Succu limonum drachm. vi. Succu pomorum paradisi unc. s. Misce f. p. cum albumine ovi clarificata S. A. addendo paulatim prædictum limonis succum. Potest hæc potio etiam per infusionem in balneo suavior parari. Miscentur porro quæ biliosum & pituitosum etiam humorem respiciunt; vix enim sit, quin biliosi, ac pituitosi succi in toto superfluant. Prædictæ autem decoctioni, aut infusioni etiam pro delectu *polypodium*, & *epithymum* addi potest, & potio *gemmarum syrupo* aromatizari debet.

Extractum
hellebori
glycyrrhi-
zatum.

Verum si hæc melancholia inveteravit, fortiora sunt usurpanda. Cujusmodi sunt *pilula cochia cum extracto ellebori nigri* dulcurato, seu glycyrrhizato; aut cum *violacea lapidis lazuli tinctura* mistæ. Tincturæ scrupulum cum pilularum drach. una misce. Extracti verò, & pilularum anaticam partem usurpo, & sine vomitu tutissima purgatio instituitur. *Glycyrrhizati extracti forma* hæc est.

Accipe hellebori nigri radices à lignoso earum meditullio purgatas. Infunde per breves horas in albo aceto. Acetum effunde, & abjice. Hinc serum distillarum superfunde, ut quatuor digitos transversos supernatet cum libra media succi limonum. Digere in balneo per dies duos, & tingetur, effunde tinctum, & aliud serum cum succo affunde, donec amplius non tingatur. Quod effusum est per linteum cola, & ut subsideat, permittit: sic clarescet ad evaporandum in crassiusculam consistentiam. Quo facto solve succum liquiritiæ calamites in sero stillatitio (unciæ duæ pro libra extracti) & eidem extractui commisce. Mox adde

Salis ejusdem hellebori drach. ii. Magisterii corallorum. Cranii humani an. drach. ii. Et succum liquidiusculum ad veri extracti consistentiam coque, sub fine adde tincturæ corallorum viridiusculæ drachm. i.

Et ad propriam fermentationem repone pro usu. Hæc in melancholia per adustionem in cerebro.

Purgans
mochlicum
in melan-
cholia.

Sequuntur quæ ex usu in melancholia per essentiam ex totius repletionem, quam per consensum à toto alij appellant. In hac enim, ut primariò venæ apertio, ita secundariò mochlicum purgans convenit; plenitudo etenim ad vires est, in qua non tantum sanguis, sed etiam humor excrementitius à sanguine diversus peccat. Sciendum autem est, hanc melancholiæ speciem quartanæ exquisitæ proportionem respondere; idèò quemadmodum in exquisita quartana primum leviora, post fortiora conveniunt: ita in melancholia è totius repletionem. In leviorum genere est *epithymum*. In graviorum classe *stibium*, & *veratrum* utrumque. Sed in mochlici pharmaci exhibitione totum & partes respicere est necesse, & non tantum partes, verum etiam subpeccantes humores, quales sunt biliosus, & pituitosus. Quare si vitio fervidioris jecoris humoris melancholici plenitudo in toto succrescat, bilisque subdominium adlit, cum refrigerantibus miscenda sunt purgantia, puta *epithymum* cum sero lactis. Et ab assumpto helleboro superbibenda est aqua lactis simplici acetoso clarificata. Quod si obstructi lienis vitio melancholicum excrementum in toto exundabit, cum iisdem calida erunt permiscenda, cuiusmodi ex Galeno est *mulsa*; & ex Chymicorum placitis *tartarus vitriolatus*, *sal zinziberis*, & *cubebærum*. Et si in ventriculo pituita redundat, danda est *triphera de epithymo*, quæ hieræ speciem admittit: & cum extracto hellebori miscendæ sunt *pilula masticinæ*. Ut verò humor à toto attrahatur, melancholiæ vehementia ita expo-

stulante, dandus est ipse *hellebori extractus una cum pilula aggregativa*. Cujus gratia *stibium* quoque proponitur; hoc enim veluti elephantiasin, & melancholiam à toto curat. Mibi autem familiaris est quidam *stibii crocus* sublimatione paratus moschi odorem referens, qui in tartari spiritu radicaliter solutus unius scrupuli quantitate citra vomitum tutò, citò, & cum jucunditate totum purgat; pariter in substantia datus à gr. 6. usque ad 12. cum conserva borraginis. Ab usu *albi veratri* cavendum ex Oribasio, & Heurnio.

Succedunt quæ sensibilibus evacuant in *melancholia hypochondriaca*; ea autem ad hypochondriacum affectum sunt dirigenda, quatenus est melancholicus, non quatenus hypochondriacus; potest enim esse affectus hypochondriacus & non melancholicus. Idèò non usque adèò laudandus est Mercatus, qui hoc in loco curationem totam ad acidam, & nidorofam ventriculi cruditatem convertit. Dubitatur ergò, an in melancholia hypochondriaca validis purgantibus uti liceat? Avicennas uritur *veratro albo*. Oribasius, quem inter Recentiores Mercatus & Capivaccus insequuntur, à validis abstinere. Cum distinctione rem definiendam esse puto. Si enim mitis est affectus, blandioribus propositis utendum. Si verò vitio hypochondriorum vehemens delirium sequatur, utpote cum mentis alienatione effatu digna, ob quam mortis inconsultè discrimen imminet, ad fortiora purgantia confugere expedit, cum plus possit delirii melancholici vehementia ad indicandum, quàm reliqua ad prohibendum. Quamobrem tutò ad helleborum, tutius ad nigrum, quàm ad album, accedemus. Inter helleborata libentius *glycyrrhizatum* elegimus, quia temperatius, cuius drachnam cum granis aliquot *magisterii lunaris*, aut *floris lazuli* violarum odorem referentis propinamus. At de vacuantibus per sensibiles meatus hæc satis.

Descendo ad *evacuantia per insensibiles meatus*, quæ ad priorum discrimen duorum sunt generum. Eorum enim alia sunt, quæ per insensibiles meatus sensibilibus evacuant, & hæc sunt *sudorifica*: alia verò sunt, quæ per insensibiles meatus insensibilibus evacuant, hoc est per simplicem diaphoresin, & hæc sunt verè *diaphoretica*. Quæ duo ad priorum discrimen dicta sunt, quæ unius naturæ: quæ enim per sensibiles meatus evacuant, necessariò sensibilibus operantur. De diaphoreticis ergò utrisque eodem ordine est agendum. Sunt autem diaphoretica alia *externa* & alia *interna*. Inter externa primum reponitur *balneum*, quod ut sudorificum, eatenus est diaphoreticum, temperatum enim tantum est alterans. Balneum ergò ut sudoriferum sumitur & pro *solio calida*, & pro *aere*: frigida enim solum ex Galeno in lib. de Marcore hecicæ solum, eique non omni convenit. Discrimen verò est inter melancholiam quæ à toto, & quæ cum in capite, tum in hypochondriis. In ea enim quæ à toto utrumque aquæ, & aeris solum convenit: in ea verò quæ in capite, & hypochondriis solum solum calidæ est ex usu. Pro aere balnei ejus vapor intelligitur, cui magna, & major quàm ipsi calidæ vis inest sudorifica, maximè si in aqua simplicia excoquantur diaphoretica, ut sunt *chamomalum*, *anethum*, *serpillum*, *urtica folia*, & id genus. In solio enim, seu sella æger collocatus & doliari instrumento circumseptus, capite tamen denudato, balnei aerem suscipit, & totus in sudorem diffuit. Et hoc jure aeris balnei non minus solum est dicendum, quàm ipsummet balneum calidæ, vel frigida. Sed & toti calidæ balneum adhibetur. Quod & capiti, & hypochondriis in particularibus melancholiis. Etiam inter externa diaphoretica *Actii inunctio* in quacunque melancholiæ specie, quæ vacuationis indiget proponitur, maximè in ea, quæ totius plenitudinis vitio excitatur. In *melancholia hypochondriaca* Actius utitur *sinapismo*, ut materia impacta extra ducatur: quem sinapismum maximè ego approbo in ea melancholia, quæ splenis vitio sit virulentam saniem in ventriculum eructantis. Et ad hujus similitudinem soleo in contumaci lienis infarctu *sinapismo humido* familiariter

Evacuantia
sensibilibus
in melach.
hypochon-
dr.

Evacuantia
insensibilibus.

Diaphore-
tica exte-
na.

uti

uti ex *sinapi* & *urina* cum maximo fructu, ut etiam ejus usū induratos ferē lienes curaverim. Pro eodem scopo in *sinapis* locum *cuminum* subrogare soleo cum *specie hiera S. G.* & mixtura hoc modo componitur.

Sinapismus.

Accipe specierum *hieræ S. G.* drach. i. Pulveris *cumini* drach. vi. Cum *resina abjetina* & *cera* modico fiat rubificans affecto *hypochondrio* affigendum.

Diaphoretica interna.

Cæterum ad *interna diaphoretica* animum adhibeamus *mitia*, & *fortia*, quæ pro subjecti conditione, & *melancholiæ* vehementia varianda sunt. In *melancholia* ergo *essentia* dandum est *diaphoreticum cephalicum*, quale est *Mithridatum* cum *cerebro passerum* & *vituli*. *Ligni vici quercini*, & *sassafras* decoctum. *Confectio Alchermes* ex *lazuli tinctura* cum *cephalicis* conservis. In *chymicorum serie* hæc nobis probata. *Ceruleum Luna* sine corrosivo extractum ad grana quatuor ex *conserva* *florum boraginis*. *Chalcanthi spiritus volatilis*, qui maximè est discutiens capitalis ad guttas. Necnon *chalcanthi spiritus lunaris*, ex *lunæ* scilicet *magisterio* plurimum *cohobationum* beneficio abstractus, quæ ratione sal volatile ex *gemma* separatur; hæc enim artis recondita ac præcipua sunt, de quibus non perfunctoriè in nostra *Pharmacopœa Chymicorum* restituta.

Cæterum in *melancholia hypochondriaca* hæc pro *diaphoreticis* proponuntur. *Jura columbi* & *galli* cum *ligno sancto*, *aromatico rosato*, suisque *corrigentibus*. *Scilla* ab *Avicenna* est proposita. Quare utiliter datur *oxymel scillinum chalcanthi phlegmate* temperatum ad unum, ac alterum *cochleare*. Mihi in usu frequenti est *saccharum scilliticum* ad scrupulum cum *aqua milissæ*, vel *boraginis*. *Galenii Diaspolicum* in *melancholica hypochondriaca* cum *ventriculi cruditate* singulare est præsidium, cujus usu desperatos *hypochondriacos* ad extremam ferè *maciem* deventos aliquando feliciter curavi. *Sal Theriacale* *Galenii* ad tria grana cum totidem *salis absynthii*, mihi sæpius in usu fuit. *Palmarium* in hac *melancholia Chalybs* obinet. Inter *chalybeata* hæc mihi experta. *Crocus ex tinctura*. *Tinctura martis tartari spiritus extracta*: *Magisterium martis*. *Tinctura è martis vitriolo*. *Crocus per simplicem aquam*. *Tinctura per oleum olivarum*. *Crocus sublimatus*. *Crocus reverberatus*. Et *spuma chalybis*. Dantur priora ad pauca grana, & guttas in aquis, & conservis appropriatis. *Spuma* verò dicta hoc modo paratur.

Spuma chalybis.

Accipe *vini aromat. odorati* ℥. xx. *Aceti opt.* ℥. ii. Misce. In hoc liquore extingue varias *chalybis lamas* ignitas tandiu, donec vinum fiat turbidum, & nigrum. Hoc in *urinali* aperto evapora donec in *vasis fundo* *chalybis extractum* remaneat. *Liquor* etiam sic præparatur.

Modus alius.

Accipe *aceti optimi* ℥. xx. *Passularum*. Rad. *althææ* an. m. f.

Fiat *ebullitio*, & *colatura*. In hac *chalybem* prædicto modo extingue. Datur *spuma* ad drach. unam per se. Miscetur hoc modo pro *diaphoretico* ad *melancholiam hypochondriacam*. Accipe *spumæ chalybis*, *Conf. boraginis* an. drachm. f. *Tincturæ absynthii* gutt. quatuor, vel ejusdem *extracti* grana vi. pro *bolo*. Paratur etiam *Chalybs* pro hac *melancholia* hoc modo. Accipe *Trochisc. de capparibus*, de *Rosis* an. scrup. i. *Trycheræ de epithymo* scrup. ii. *Limaturæ chalybis* in *aceto* præparata drach. i. f. Cum *syrupo de borragine* fiant *boli*.

Bolus chalybeatus.

Demum in *melancholia à toto* *diaphoretica* sunt, quæ totum respiciunt, & sunt *sudorifica*, non tamen omnia. A *Galeno* proponitur *Diacalamintes*, tanquam id quod totum respicit ad *insensibilem transpirationem*. Est *Theriaca*, quæ uno, vel duobus *granis anthora* ad *diaphoresin* magis specificatur. Datur etiam cum *granis sex*, vel octo *bezoartici mineralis*. Probatur *Antimonium diaphoreticum*. Etenim si ab omnibus *Dogmaticis* in *vehementi melancholia* proponitur pro *purganti* *Antimonium solutivum*; etiam pro *insensibili evacuatione* summis laudibus extollendum ut *diaphoreticum*. Hoc autem mihi maximè probatur, quod est *solare*, hoc est, non soli permittum, sed sole paratum; solius enim solis beneficio *sibium diaphoreticum* efficitur citra *corrosionem*.

Calcinatur & *sibium* per *rasuram cornu cervi*, ita ut vires tantum obtineat *diaphoreticas*. *Tinctura* etiam *sibii stellifera*, & *aurifera* ex *martialibus* ejus *scoriis* separata & cum *sale microcosmi* *physicè* conjuncta vera est *panacea diaphoretica*. *Usus carnis viperinæ* huc est referendus, quare laudantur *trochisci viperini*, *Pulvis viperinus* cum *sale prunellæ* præparatus; est enim *insigne diaphoreticum* in *melancholicis*. Adhuc *magisterium* quod dicitur *animale*, quo referta est *Theriaca Cælestis* *Quercetani*, quæ & ipsa ad sex, vel octo grana propinatur.

Pulvis viperinus.

Hæc *mumia viperina* nobis secreta est.

Mumia viperina.

Sume *carnem* decem *viperarum S. A.* præparatam. Hanc *frustulatim* divide, *vino* ablue, & *spatio* *viginti-quatuor* *horarum* in *sale* conde. Mox *aqua rutæ caprarie* elue, *pannoque linteo* exsicca. Super hanc *vini spiritum* affunde, & *inflamma*, ter repete. Ab incendio, quæ *superstes* est *humiditatem* separa, quæ est *inutilis*. *Carnem* *vini spiritui* imbutam in *mortario lapideo* *pistillo ligneo* contunde, quam *contusam* in *bocia*, seu *matratio* loca, sequensque *menstruum* ad *eminentiam* *quatuor digitorum* superinfunde, ut in *balneo bulliat*, donec *materia* *optimè*, & ad *saturitatem* tingatur. Hanc deple, cola, & fortiter exprime. Expressam *tincturam* ex *urinali* distilla ad *extracti* formam.

Hujus accipe *unciam unam*. *Salis viperini* drach. f. *Olei baccarum juniperi*. *Mari*, *Acori veri* ana gutt. ii. *Magisterii perlarum*. *Corallorum* an. scrup. i. *Croci auri* grana xv. Misce, & serva. *Dos.* à *granis* vi. ad x. *hujus vires* sunt *admirabiles* in *renovatione sanguinis*. *Crocus auri* quomodo paretur alibi ostendam. *Menstruum* est tale.

Accipe *aquæ vitæ rectificatæ* ℥. ii. *Mari Cretici* p. i. *Cinnamomi*. *Piperis nigri*. *Cardamomi* an. drach. i. f. *Baccarum juniperi* drach. i. *Myrrhæ* el. scrup. ii. *Croci* scrup. i. *Digerantur* per *horas* 24. & distillantur ad *siccitatem*. *Oleum*, si adsit, *tritorio* separetur.

Menstrum ad mumia viperinam.

Alterantia accedunt, quæ vel *partes*, vel *humores* respiciunt. Quæ *humores*, sunt *preparantia*. Quæ *partes* & *partium intemperies*, verè *alterantia*. *Preparantia* *humorem melancholicum* sunt, quæ *moderatam calefaciendi*, *humectandique*, *attenuandi*, & *emolliendi* vim habent, & potissimum *humectandi*; *humor enim melancholicus* *siccitate sua* *magis lædit*, & ideo *humectari* maximè aver. Quæ *humectant* & *calafaciunt* sunt, *Borrago*, *buglossa*, *liquiritia*, *zizipha*, *nux viridis*, *amigdalæ dulces recentes*, & *calefaciunt* in *primo gradu*.

Alterantia in melancholia.

Quæ *attenuant humor* *enim melancholicum* sunt *calida* in *secundo gradu*, ut *melissa*, *capparis*, *scilla*, *ruta*, *mentha*, *lapulus*, *scordium*, *calamus odoratus*, *semen rapæ*, *anethi*, & *similia*. Quæ *emolliunt* sunt *malva*, *althæa*, *passula*. Ex quibus & *syrupi*, & *decocta* parantur. Inter *Chymica* nullum est *magis accommodatum* præparans *humoris melancholici* ipso *tartaro vitriolato*, mirificè enim *attenuat ipsum* & *concoquit*. Sed *alterantia* totum & *partes* respiciunt, & sunt quæ potissimum *humectant*, excepta ea *melancholiæ specie*, quæ sit ex *humido capite*, quod *siccationem* potulat.

Humor.

Totius ergo ratione solum convenit *balneum* cum *humidis simplicibus*, & *unguinosis* *carnibus* alteratum. Et à *balneo* præstat totum *inungere* *oleo amigd. dulc.* vel *butyro*. Cæterum respectu *partium* *dubium* est, an sit *calefaciendum*? Et quidem videtur, cum *melancholia* sit *affectus frigidus* & *siccus*. Non desunt tamen, qui etiam *frigidis* utuntur, ut *Capivaccus*, qui *Thermalibus* *frigidis* utitur, & *ægotantes* *interfici* ait, si *calidis* utamur, cum *frigidis* est *utendum*: immò *quotidiana praxis* docet, *melancholiam frigidis* potius quam *calidis* curari. Pro *solutione* dicendum, aut nos *partes immediatas*, aut *mediatas* respicere. Si *immediatas*, hæc in quavis *melancholia* sunt *calefaciendæ*, *cor* nempe, & *caput*; utriusque enim *visceris* *maleficio* *melancholia* fieri non potest, nisi ex eorum *frigida intemperie*. At si *medias* *partes* respiciamus, aliquando contingit uti nos *debere refrigerantibus*, puta respectu *jecoris* *isqualido calore æstuantis*, vel *æstuantis ventriculi* *phlogosis*. Non semper tamen *harum partium* ratione *refrigerare* oportet, quia si *melancholia* fiat *vicio lienis*, est *calefaciendum*. Quare non mirum, si *diversarum partium* respectu *Practici* *modò calida*, *modò frigida* proponant. *Frigida* sunt *serum depuratum*, & *distillatum*.

Totius & partium.

Serif. quan-
do distilla-
rum, &
quando de-
puratum
datur.

latum. Depuratum datur, si calida intemperies ad je-
coris cavam attineat. Distillatum si ad gibbam. Sunt
& aquæ thermales frigida, Villensis, B. V. P. & No-
cere. Calida sunt Aponensis, Tetuciana Poreckana
recens. Et Carignanensis, quæ ob gagatis mineram
maximè in melancholia est conveniens. Porro huc
spectare videtur Pharmaci phantastici exhibitio, si
enim in melancholico delirio sit scopus hilarem ec-
stasim promovere, dandum est pharmacum cum sale
opii, quod lætificat, aut cum lætificanti Rhasis. Si
delirus est de capite, da pharmacum cum cerebro
vituli, vel passeris. Si cogitat de Dæmonibus, pro-
pina cum minima dosi hyoscyami peruan. Si absque
pudendis se esse imaginetur, specifica pharmacum ad
luxuriosam stultitiam hoc modo.

Pharma-
cum ad lu-
furiosam
stultitiam.

Accipe pulveris hirudinum in furno siccatarum dra-
chm. ij. Seminis apii drach. i. Pulveris renum stinco-
rum seu stillionum drach. i. Fiat infusio in vino generoso
per horas 12. & da vinum infusum cum debita dosi
pharmaci, & admitaberis.

Lætifican-
tia.

Sequuntur lætificantia, quæ tum à partium propor-
tione, tum à calidi nativi constitutione indicantur,
& specifica dicuntur. Lætificans cephalicum est conse-
ctio Alchermes, quæ est organi calidi. Est ex Carda-
no pulvis chrysoliti potus ex vino singula vice ad gra-
na decem, qui est organi frigidi. Lætificans cardia-
cum est utrumque Rhasis, & Galeni. Diambra. Dia-
moschi Mihi experta sunt. Aqua croci sic parata. Ac-
cipe succi borraginis depurati.

Aqua Cro-
ci.

Melissæ an. lib. ij. Croci Florentini unc. i. Fiat in-
fusio. S. A. postea ex balneo distillentur, & aqua om-
nino croci odorem refert. Dos. cochleare unum sin-
gula vice. Est elect. lætificans.

Elect. læti-
ficans.

Accipe succorum concretorum acetosæ. Endiviæ
sylvestris. Rad. quinque folii, an. unc. i. Limaturæ au-
ri scrup. ii. Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i.
Sem. citri mundat. drach. f. Conf. ex floribus endi-
viæ sylvestris. Viol. an. unc. i. Cum syrupo de po-
mis fiat elect. Dos. drachm. i. Oleum margaritarum
singulari enchiria paratum, cum liquore camphoræ
tartari ad guttas datum simile non habet in melan-
cholia ex corde palpitante: & est oleum unctuosum.
Gemmarum magisteria in liquorem vertuntur ex quo
verus gemmarum syrupus paratur. Insigne cordiale
est dulcis Antimonii tinctura colore rubini, sapore
sacchari instar. Trochisci purpurei nostri sic paran-
tur.

Trochisci
purpurei
cordiales.

4. Serici crudi grano tinctorio infecti q. v. Tin-
cturam cum succo pomorum, & aqua rosacea ex-
trahere (sit verò succi pondus ad partes duas respec-
tu unius aquæ.) Quod extractum est, ad melli-
tam consistentiam evapora. Hujus extracti accipe
unc. f. Cinnamonis scrup. ij. Ligni aloes. Santali ci-
trini an. drach. f. Ollis de corde cervi scrup. i. Ma-
gisterii perlatum ex aceto citri. Unicornu veri. La-
pidis bezoar. orient. Smaragdi præparati an. scrup. i.
Ambre griseæ gran. xxxv. Mosci orient. grana x. Cum
mucag. tragacanthæ, & aqua florum aurantiorum
fiant pastilli. Dos. à gr. x. ad xv.

Prodest Magisterium ambre griseæ. Præciosum ejus-
dem extractum. Mosci spiritus, & alia, de quibus
alibi. Hæc pro melancholia. Quibus addenda est
congrua victus ratio, de qua Practici abundè.

CAPUT V.

De Curatione magnæ, ac raræ respirationis ex deli-
rio complexo secundum vehementiam res-
pirativam indicante.

Cursio
ex delirio
complexo.

Hætenus de curatione magnæ & raræ respira-
tionis ex simplici delirio secundum vehemen-
tiam absolutam. Nunc ejusdem curatio ex delirio
complexo afferenda est secundum vehementiam ab-
solutam indicante. Sufficiet autem hoc loco indica-
tiones tantum tangere, quoniam prout mistum de-
lirium vincit vel vincitur, etiam curatio, aut ad de-
lirii speciem, aut oppositam affectionem, aut ad u-
trumque indicans est referenda. In delirio igitur com-
plexo oppositam affectionem perfecte vincente, in-
dicatio sumitur ab ipso delirio, victa affectio negli-
gitur. Ex gratia, in delirio perfecte vincente an-
Barthol. de Dysp.

gustiam ex submolli distensione illi oblonga, orbi-
culari, protensa, angustia negligitur, delirium in-
dicat. Pariter in delirio perfecte ventriculi ango-
rem superante, ut in Dromadæ Uxore, angor de-
spicitur. Verum in delirio non perfecte, sed ut plu-
rimum contrariam affectionem vincente, uti perfri-
gerationem in Dealcis uxore, primum indicationis
calculum delirium obtinet, perfrigeratio secunda-
rium, E contra, in delirio perfecte à contraria af-
fectione superato, delirium negligitur; ut in Ana-
xione pleuritico, & sumitur indicatio à contraria
affectione, dolore, & angustia thoracis. Ità præva-
lente dolore & angustia ad imum ventrem attinen-
te, scilicet ex ilium inflammatione. Aut simplici
perfrigeratione, vel cum alio affectu permista. Ut
& dolore cum convulsione conjuncto, semper deli-
rium negligitur, & opposita indicat affectio. Item
si delirium perfecte ab usu aucto vincatur. Sed in
delirio ut plurimum superato indicatio non tantum
sumitur à contrariis affectibus, verum etiam ex ip-
somet delirio, ut in Pithione, in quo dolor & per-
frigeratio ut plurimum delirium vicere. Tandem in
delirio æqua potentia cum oppositis affectibus cer-
tante indicatio æqua sumitur, ut in casu Dromadæ
uxoris, quæ delira simul & convulsa. Hæc de de-
liriorum curationibus, & consequenter dyspnœæ ma-
gnæ, & raræ.

PARS SECUNDA

LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE PARVÆ ET DENSÆ
respirationis ex Thoracis dolore.

CAPUT I.

Et primum ex simplici dolore, a flatu, &
crudo humore.

SEQUITUR ex ordine curatio parvæ & den-
sæ respirationis, primum ex dolore thoracis,
sumpto pro dolore quoquomodo ad thoracem
attinente, necnon respirationem ad parvitatem, ac
densitatem lædente, ut positum est in libro quarto
parte secunda capite primo. Generalem verò dolo-
ris curationem per genericas traditam indicationes
hic lubens prætereo, cum ad Algologiam in gene-
re alias à nobis conscriptam attineat: hocque ran-
tum in loco juxta methodicam, ac medicam dolo-
rum seriem præallegato libro propositam singuli tho-
racis doloris curationem serid proponam, breviter-
que percurram, à simplici dolore exordio accepto,
qui est sine aucto usu, & angustia. Et cum sim-
plex thoracis dolor, aut ad thoracem, aut ad hy-
pochondrion referatur, de priori prius. Igitur cum
simplex thoracis dolor à simplici pleuræ distensione
proveniat, quæ sit aut à flatu, aut ab humore cru-
do, hinc ratione flatus discutiens, ratione humo-
ris crudi incidens, seu difficans, & attenuans, ne-
dum discutiens, indicatur, Et differt indicatio, quæ
sumitur à succo crudo in primis viis redundante ab
ea, quæ ab eodem circa thoracis parietes conglu-
tinato. Ille namque per incidentia & attenuantia
verè concoqui potest, cum ex Alexandro sit pars
cibi cruda, quæ in chylum verti non potest. Hic
verò per incidentia & attenuantia & dirigendus,
& resolvendus. Prioris indicationem Galenus 4. de
Tuend. Valet. 5. proposuit, de quo & nos paulò in-
frà: posterioris verò 2. Acut. sect. 5. Et cum humor
crudus in thorace concoquitur, non migrat in ali-
mentum, sed in pus proportionale convertitur, ut
in 2. comm. de natura humana in Hippocratem
notum, & Erasistratum Galenus sanxit: quæ suppu-
ratio non fit absque febre. Sed nos hoc in loco de
simplici dolore thoracis agimus, qui est sine fe-
bre, & absque inflammatione, de quo Galenus 1. de
dysp. 9. 4. de loc. aff. 7. & 1. Protr. 22. nosque lib. 4.

Differentia
indicatio-
nis à succo
crudo in
primis viis
& ab eo
qui circa
thoracis
parietes
hæret.

part. 2. cap. 2. & 11. Sed & ulterius sciendum, statum thoracis latere contristantem ab humore crudo quippe sibi conjuncto dependentem communem discutienti sortiri scopum. *A cibo autem incluso*, de quo Hipp. primo acur. 32. hoc est, ab oppilantibus intestinorum scybalis, pituita porissimum præpostero ordine data, elevatum, præter discussiones, eam quoque præcipuam subvacuationis indicationem sibi adsciscit, quam Hippocrates loco citato proposuit, Sputa ergo pleuritidis, seu simplicis doloris thoracis indicationes utiles sunt propositæ. Quibus remedium materieb. satisfacere non impossibile, dummodo cito doloris causis occurratur. Alioqui simplicem dolorem fieri posse compositum, & inflammatorium ex Hippocrate patet primo acur. citato, cum ait, pulmonem, hypochondrion, & septum transversum exsiccari; ob frequentem enim respirationem thoracis, imique ventris partes concalescunt, ut Galenus habet in commentatio: quibus concalescentis inflammatio succendi facile potest. Et quamquam Duresus in Coacis ex Galeno statuat, nullam flatuum interceptionem inflammatoriam gignere dispositionem; tamen per se verum utique, non tamen per accidens, esse statuo.

Ad dolorem thoracis localia.

Remediorum materię huic dolori accommodatę sunt internę, & externę. Localia sunt Hippocratis fomenta, tum ex eruo, tum ex milio parata. Et quod est ex eruo, diversa ratione huic dolori est conveniens, qua verę pleuritidis cylindracea siliqua, In vera enim pleuritide eruum proponit Hippocrates 2. acur. 5. ad eruendum, incidendum quippe, ac attenuandum crudum humorem in phlegmone contentum, Quod ne inflammatum offendat, hordeo contuso miscet, & in aquoso oxycrato coquit, ut topicum temperetur. At in spuria pleuritide, seu simplici dolore non idem omnino fons est faciendus, ex hordeo enim & diluto oxycrato dolor potius augetur, crudo humore, statque a frigida materia crudiori, & flatulentiori reddito, unde majus quam emolumentum esset damnum, loco igitur hordei sumendum est anethum, chamomelum, melilotum, menta nobilis. Et in oxycrati locum vinum est subrogandum. Aut etiam loco hordei accipiendus est fursus, quem Hippocrates in textu solitarium proposuit. Porro siccum solum ex milio, & sale in frixorio torrefactis, quale in vera tentanda pleuritide ab Hippocrate proponitur, tale etiam in hujus doloris convenit curatione. Sicut enim salis acritudinem milium sua lenitate demulcet, crudumque succum in vera inflammatione rursus digerit: ita eundem & flatum in simplici affectu citra majoris cruditatis suspicionem resolvit. Si hæc non prolint, cogitandum de cucurbitula sicca. Hęc namque cum scarificatione sicut laudatur ab Aetio, & Hispanis in legitima pleuritide stipato fluxu: ita ad lateralem flatum discutendum in mentita pleuritide collaudanda est. Prodest satis gummis catamaccha lateri dolenti affixum, ejusque oleum balsamicum lenissimo calore ex retorta projectum. Confert oleum cumini per vesicam distillatum illitum: quod & ad guttas convenienti vehiculo potatur, vel cum penidiis lambitum. In pleuritico spadone, nimirum cum a vera pleuritide dolor fixus & diuturnus in latere infixus relinquitur, ab impacto humore crudo expertum mihi est hoc rubificans.

Rubificans ad spadonem pleuriticum.

℞. Specierum S. G. drach. ii. Pulveris cumini drach. i. Misce cum resina abietina & fac emplastrum. Et si pertinet, præstat validiori uti rubificanti, quale est hoc.

℞. Ammoniacy præp. unc. i. f. Salis armoniaci. Salis nitri. Pyrethri. Euphorbii an. drach. i. Cera citrina drach. v. Cum modico terebinthinę fac ceratum.

Vel. ℞. salis armoniaci unc. iii. Pyrethri. Euphorbii. Salis nitri an. drach. i. Infundantur in aceto optimo & dissolvantur, cum drach. ii. f. terebinthinę, & cum cera fiat doropax.

Nec aliquis armoniaci usum reformidet, quem nec Galenus in oculorum affectibus reformidat, nec in confectione salis theriacalis abhorret. Et scias volo, dolorem hunc ita thoraci infixum ac pertinacem esse, ut aliquando enchiria chirurgica indigeat, puta setaceo intercostali spatio dolenti affixo.

Internas

Sed præter localia sunt & quę intrinsecus assu-

muntur. Quare ad scybalorum subvacuationem ecoroticum emolliens laudatur, aut per clysterem infusum, aut per os assumptum, cujusmodi est oleum amigd. dulc. sumptum ex jure cum cinnamomo alterato.

Quod si crudi humoris in thorace existentis purgatio indicetur, dandum est oxymel cum agarico trochiscato permixtum; vel pulpa chartami ad drachm. ii. cum uncia media pulpe caricarum, Vel drachma olei ē chartami semine cum jussulo, Pro attenuando porro, ac incidendo eodem humore crasso, mirifice prodest saccharum scillinum, Galenus 4. de tuenda valetudine helenum proponit; quare ipsius syrupus ex ejus succo una cum saccharo paratus est bonus, Sed pro flatu discutendo intrus sumitur oleum anisi, vel cumini ad guttas.

Incidentia

Ex oleo cinnamomi paratur confectio in rotulis hoc modo. Accipe sacchari fini lib. i. Contundatur, cui adde Aquę cinnamomi distillatę unc. iii. Coquatur saccharum ad consistentiam, Sub fine adde Olei cinnamomi veri scrup. i. f. Aquę cinnamomi octavam partem, Fiat confectio in rotulis. In crasso flatu mihi probatur Elixir amygd. amararum.

Confectio ex oleo cinnamomi

℞. Spiritus vini rectificati lib. unam Amygd. amararum cont. unc. iv. Cinnamomi contusi drach. i. Fermentata distillantur. Datur ad gutt.

Elixir amygd. amararum

Hęc, & hujusmodi ad simplicem dolorem ex flatu, & crudo humore thoracis latera excercente diriguntur.

Jam sequuntur, quę eundem dolorem ex eadem causa respiciunt ad immum ventrem ita attrinentem, ut thorace in consensum attracto, respiratio parva, & densa efficiatur. Qui enim crapulę, & desidii sunt dediti, facile in crudi humoris proventum præcipitantur, dirisque cruciatibus divexantur. Non omnes tamen eodem modo & more crudo hoc tentantur humore. Quibusdam enim accidit, hunc per alvum emitti, quem Galenus de plenit. cap. 11. elixę fabę similem esse statuit. Mallem ipse euidam gelatię potius assimilare. Et memini, me inter alios mulierem Bouoniensem curasse, cui singula die tantus humoris crudi cumulus alvo deiciebatur, qui Medici captationem superabat. Aliis verò nec quidem modicum ejus alvo deponitur, sed tantum vomitu eicitur: hisque per intervalla quadam cumulat, & in flatum resolutus pectoris dolore, ac indicibili angore ventriculum exercet, necnon difficilem parit spirationem: modoque crudorum vomitu ager sublevatur: modò etiam sola flatu eruptio ne symptomata mitescunt.

Humoris crudi varietas secundum subjecta.

Aliis citra dolorem & dyspnœam accidit per eadem intervalla eundem crudi succi cumulum evomere: hique, aut solo naturę impulsu, aut vi sponte sibi illata in vomitu promovendo. Quare pro diversa hominum conditione, & hujus humoris statu varia incidunt accidentia. Dicam hoc in loco, quę Puteanus in Como de crapula. Sic quisque sibi tor tor datur. Languor etatem occupat, & ad metam non nisi per acerbos cruciatus itur.

Sed ut miri, ac varii sunt hujus humoris effectus: ita nulla ferè juvantium lex certa assignari potest. Aliis enim mirifice prosunt thermale calidę. Aliis maxime nocent. Quibusdam Terebinthina, aut cum reliquis lenientibus mista, aut sola etiam ad unciam usque data mirum in modum confert. Et quibusdam aliis propter rationem est admodum infensa. Et uni quidem hominum generi emetica prosunt, & subductoria non exiguam afferunt noxam. Alteri verò ē contra. Aliis jus Galli veteris potum juvat: quod aliis sine jure est nocuum. Aliquos sola ad miraculum Galeni concoquentia allevant, nempe Diatriumpipereon, & Diasspoliticum cum melle data. Quibus alii, nisi simul etiam vacuentur, læduntur. Quidam ab hujusmodi doloribus olei virginiei potu sanitati sunt restituti. Quidam verò ejusdem usu insigne damnum sibi adscivere. Ut & alii a calidis juventur; alii autem æque a calidis, & frigidis lædantur.

Quare mirum est multum, quàm varium eventum remedia etiam methodicè administrata fortiantur, observare. Summa ergo Medici dexteritas requiritur in propositorum remediorum usu, ut suo loco, & tempo.

Remedia
Chymica
ad humo-
rem cru-
dum.

tempore sciat modò concoquentibus uti, modò eva-
cuantibus, modò emeticis, modò diaphoreticis, mo-
dò acris, modò leni remedio. In serie Chymicorum
ad humorem crudum concoquendum, aut præpa-
randum, summis laudibus extollitur *sal armoniacum*
purificatum, sale communi, & chalybis limatura
sublimatum sæpius, cujus grana aliquot in vino ab-
synthite, aut decocto sassafras exhibita ventriculum
ab humore crudo infarctum liberant, ubi reliqua
sunt irrita, præmissis tamen iis, quæ partes & to-
tum purgant. Ego autem *armoniacum fixo* utor,
quod figo aut ovorum calce, aut albo sulphuris
spiritu, aut sale prunellæ: quod ideò volatili lon-
gè est tutius. Hoc ipsum loco nitri soleo usurpare
in diaspolitico conficiendo, sed in minori dosi. Ju-
beo etiam Galeni Diaspoliticum parari cum *nitro*
tartari; ita enim majores in digerendo, ac deter-
gendo vires assumit. Mutatur enim tartarum in ni-
trum, & ex fixo fit volatile, sicut nitrum in sal
fixum commune convertitur. Fit verò *tartarum vola-*
tile hoc modo.

Tartarum
volatile.

Sume æquam partem olei tartari non distillati,
& spiritus nitri optimè defæcati. Affunde guttatim
tartari oleum super nitri spiritum, ut probè effe-
vescant, & spumescant, nempe ad integram saturi-
tatem. Permite ut quiescant, & fiet sedimentum
niveum. Inclina, & habebis nitrum tartari, seu
tartarum in nitrum conversum, quod nitri instar fla-
grat. Potest solvi & coagulari S. A. ut acridinem
amittat. Potest cum flore sulphuris reverberari in
crystallum minerale. Et observa, nitri spiritum
cum iisdem ferè viribus remanere, quas ante affu-
sionem habuit. Est hoc tartari nitrum insigne lysi-
pyreton. Eo igitur utimur in confectione diaspoli-
tici Galeni.

Syrupus
chymicus
ad crudum
humorem.

Nonnulli in hoc casu pro magno habent secreto
sulfur fixum. Et Empiricus Bononiensis *specificum*
stomachicum appellat. Ego autem in mea Pharmaco-
pœa demonstrabo, quomodo, & quot modis sulphur
fixum fiat, ut quamlibet ignis probam sustineat: &
certè non est contemnendum remedium. Nec un-
quam aliquid proponam, quod mihi utraque praxi ma-
nuali, & medica non fuerit probatum. Sed pro ca-
pitis colophone decrevi ad publicam utilitatem *syr-*
upum revelare chymicè administratum, quem mihi re-
velavit Serenissimus Ferdinandus Dux immortalis glo-
riæ, & memoriæ, qui in præparando simul ac de-
turbando crudo ventriculi humore, ex luc potissimum
originem trahente, singularis est facultatis.

℞. limaturæ guajaci veri unc. ij. s. Corticis ejus-
dem drach. x. Raturæ sassafras. Santali citrini an. drach.
iv. Spiritus vini lib. iij. Collocentur omnia hæc in ma-
tracio colli longi, quod corone oleo amygd. dul-
cium recenti imbuto obturari debet, optimaque ce-
ra Hispanica sigillari. Hoc vas loca in frigido, & no-
ctu sub dio tene, interdiu verò ter, quaterve agita
quatuor dierum spatio. Post pone omnia in retorta,
igneque secundi gradus distilla magno appposito re-
cipiente, optimæque clausis juncturis, distillatum li-
quorem bis cohoba. Qui tertia vice facibus iisdem
adhuc affundi debet, & infundi per horas 40. com-
moto per aliquot vices ipso vase. Quod demum aeri
frigido exponendum est, donec liquor clarescat. In-
de clarus depleri debet, & servari in vase arctè ob-
structo. Relictis facibus adde Aquarum calaminthæ.
Cardui sancti, Betonice an. lib. i. Vas sæpius movea-
tur & inter calidos fursures sepeliatur, ut tota tin-
ctura absorbeatur spatio horarum 24. Postea inclina,
& fortiter exprime. Huic tincturæ commisce Semi-
num cardui benedicti drachm. vi. Florum hiperici.
Rosarum. Rorismarini. Aurantiorum an. pug. ij. Di-
stilla ex balneo, bisque distillationem super facibus
repete. Primas porò feces servabis pro sale extra-
hendo. Fæces autem secundæ distillationis suomet
stillatio liquore imbues, & calido fursurum fotu tin-
cturam elicies, quam extractam decantabis, & de-
capulabis abjecto magmate. Huic tincturæ adijcies
Foliorum sennæ el. unc. i. s. Hermodactylorum con-
tusorum drach. ij. Rhabarb. electi minutim incisi
drach. ii. s. Rad. hellebori nigri. Specierum Diar-
rhodonis Abbatis. Aromatici rosati. Diamargariti
frigidi. Cinnamomi electi ana drach. i. s.

Barthol. de Dysp.

Et infundes in balneo tepido per horas 24. Eius-
demque balnei calore liquorem distillabis. Qui su-
per suis facibus est imponendus, ut tincturam eli-
ciat, ut supra factum fuit. Inclinatam tincturam
à dissolvente per balneum separabis, interim serva-
tis facibus, ex quibus cum superioribus permistis
sal extrahi debet. Tincturam verò ad melleam con-
sistentiam redactam cum primo illo vini spiritu tin-
cto seorsim servato miscebis, & in balneo per bi-
duum digeres. Hanc mixtam materiam solutam, &
fermentatam in vas aliquod argenteum effundes,
quam accenso papyro succendes, sed statim succen-
sam sacchari candidi pulvere extingues. Et rursus
accendes, & extingues. Isque labor eousque est re-
petendus, donec materia usualis syrupi consisten-
tiam acquirat. Cui ultimo loco sal extractum ab
omnibus facibus curiosè admiscebis. Dosis est ad
unc. ij. ad plures dies. Sed de simplici dolore à
flatu, & crudo humore hæc satis, cujus curatio est
dyspnœæ parvæ, ac densæ.

C A P U T II.

De Curatione parvæ, & densæ respirationis
ex dolore thoracis inflammatorio, & pri-
mum ex utroque pleuritico pectorali,
externo, & interno.

Post simplicis thoracis doloris curationem, ejus-
dem dolor compositus secundo loco curandus
occurrit. Qui cum sit triplex, ut libro 4. p. 2. cap.
3. cum solo usu aucto, cum sola angustia, & cum
utroque compositus, qui est inflammatorius; hujus
solius tertiæ curatio hoc loco tantum est instituen-
da. Etenim qui cum solo usu copulatur, curatio-
nem habet communem cum inflammatorio. Qui
verò est cum angustia, eandem patitur curationem
ex thoracis, & pulmonum angustia petitam. Cæ-
terum cum dolor thoracis inflammatorius sit du-
plex *pleuriticus*, & *peripneumonicus*, ut libro quar-
to, parte secunda, capite quinto, de priori prius.
Qui cum iterum sit duplex, *pleuriticus pectoralis*,
& *pleuriticus lateralis*, primum pectoralem, mox
lateralem curabimus. Desumendæ ergo sunt singu-
læ indicationes ex singulis doloris pectoralis diffe-
rentiis, quas libro 6. parte curata capite 6. pro-
posuimus. Et primò in dolore pectorali externo
descendente à causa interna, in qua materia san-
guinea spontanea preemptosi ex hepate ad muscu-
los intercartilagineos externos, reliquosque è tho-
race descendentes transluit, aut per epigastricas,
aut per hypogastricas venas movetur.

Cura tio
doloris
pleuritici
pectoralis

Si per hypogastricas revulsione, & interceptio-
nis gratia secunda est *crurum vena*. Gratia deriva-
tionis *cubiti axillaris*, servata in utraque lateralis
rectitudine. Si verò per epigastricas fluxus fiat,
revulsio est facienda per apertionem venæ gibberi
oppositi; derivatio per sectionem venæ ejusdem cu-
biti. Fluere verò materiam per hypogastricam ve-
nam, ex crurum venarum tumore faciliè cogno-
scitur.

At in pectorali externo ascendente ab eadem
causa interna, in qua materia sanguinea ad ser-
ratos pectorales, & ad humerum fluit, si per
hypogastricam ad mammariam, & per subcla-
viam ad humerum transfluxus fiat, revulsione,
ac interceptionis gratia cruris vena est tundenda,
huic enim immediato assensu consentit hypogastri-
cus ramus. Item si per ultimos venæ sine pari
ramos, qui cum cruralibus conjunguntur, ex
inferioribus in superiores thoracis partes motus ac-
cidat, ejusdem interceptionis, ac revulsione
mittæ gratia ejusdem cruris vena est recludenda.
Verum si derivatio magis attendatur, ejusdem
lateris affecti cubiti vena est aperienda, *axillaris qui-*
dem, si materia exinconjuga in thoracicas, cum qui-
bus axillaris conjungitur, transferatur: *cephalica* ve-
rò, si per subclavium ramum in humerum transfluat.
Quorum vasorum distinctio ex dolenti loco sumen-
da est.

da est. Potest quoque eadem derivatio cum revulsione mista per medium diametrum fieri secta vena cubiti oppositi, sed minori cum fructu.

Eadem porro curatio est pleuritici pectoralis externi ad interiores thoracis musculos attrinentis ascendentis, vel descendentes, quantum ad venæ sectionem attinet, quæ pleuritici externi circa partes externas ejusdem ab eadem causa interna. In reliquis curatio differt. In externo enim ad interiores musculos attrinente præter venæ sectionem conveniunt etiam secundum proportionem, quæ in dolore pleuritico interno pectorali, & laterali, de quibus suo loco.

Præterea in pectorali externo à causa externa, nempe à vulnere, conspicuum est, statim ab inflicto vulnere, revulsione gratia, oppositi lateris phlebotomiam convenire. Post, derivationis respectu, ejusdem lateris.

Tandem in internopleuritico pectorali à causa interna indicatio & curatio eadem est, quæ in pleuritico laterali. Discrimen est tantum secundum majorem indicandi vehementiam; vehementior enim est lateralis pleuriticus pectoralis ex se ob partium dignitatem, nempe ob pleuræ pectoris cum intersepiens membranæ, pericardio, corde, & septo conjunctionem. Quare hujus curatio ad lateralis pleuritidis curationem est referenda.

Enimvero præter venæ sectionem, si in dolore externo à causa interna pars thoracis externa vetheora reddatur, hoc est, in sublimem eleveatur tumorem, indeque difficilior fiat respiratio, ad remedia, quæ simul tumoris inflammatorii dolorem demulceant, & dyspnœam mitigent, est confugiendum, cujusmodi est *lactis cataplasma* cum althææ, vel malvarum cremore. Aut quod ex cassiæ flore cum fructu paratur hoc modo,

24. Foliorum malvarum, Violarum, Chamomillæ, Plantaginis an. m. i. Coquantur in aqua, mox pistentur, quibus leviter pressis adde. Pulpæ passulæ. Floris cassiæ rec. an. unc. f. Farinæ hordei cribratæ unc. i. f. Misce cum oleo amygd. dulc. fiat emplastrum.

Quod si tumor ad pepasum vergat, juvanda est suppuratio mica panis cum lacte. Et si materia frigidiore costioni resistat, utendum est Galeni emplastro ex aqua, oleo, & hordei, vel tritici farina parato. Quibus si croci parum cum ovi vitello addatur certè, & citò humor suppurabitur, & tumor spontè aperietur. Sin minus, simplici incisura tumoris cacumen erit aperiendum citra excisionem, de qua plura in libro de præsidiorum usu. Sumuntur verò pro dicto emplastro aquæ partes duæ, olei una, farinæ tantum bullienti liquori additur, quantum est sat.

At in dolore externo à causa externa, nempe à vulnere, præter venæ sectionem ad reliqua vulneraria, est confugiendum. Et maxime cavendum, ne in ferendo vulneris judicio, quod tantum externum est, internum: viceque versa, quod internum externum esse credatur; utroque enim modo iudicium falli contingit. Ut nunc dum hæc scriberem, in generoso Gallo Mantuæ observatum est, cujus vulnus retro costas mendosas ense furtivo illatum tanquam internum habitum est, quod exteriores tantum musculos penetraverat. Ob ipsum enim ac reliquorum musculorum thoracis, & abdominis profunditatem, nec non vulneris obliquitatem facile quis ob partium ignorantiam delusus ad interiora penetrare vulnus existimavit, quod externas tantum partes occupat. Ejusdem quoque fodicata obliquitas aliquando etiam in arte versatos deludit, cum scilicet obliquo, cæcoque ductu per musculorum veluti cryptas vulnus pleuram confodit, nulla sensibilibi per vulnus exustatione erumpente, ut extrinsecum esse existiment, quod interna occupat. Utrumque verò si non tactu, symptomatis saltem, & potissimum difficili spiratione est distinguendum. In externo enim vulnere vix adest dyspnœa, & nisi in thoracis motu: quæ tamen in interno est difficillima, & laboriosa. Caterum in quovis thoracis vulnere, ut presentis est instituti, dolori est prospiciendum, cum hujus causa attractio, & inflammatio fiat. Dolor autem sedatur tum per *narcotica*, tum per *anodyna bal-*

samica. Galenus pro narcotico dat suum *Diapermaton*: quod & ipse post clysterem, venæque sectionem habitam felici cum successu exhibere soleo. Vel etiam ejus loco *laudanum opiatum*, cujus usu dolor prohibetur, fluxio, & ardua spiratio, ut felicior curatio inde succedat. Intra vulnus verò sequens ju-beo injici *balsamicum anodynum*. Recipe olei abietini unc. ij. Olei ros. compl. unc. j. Sem. hypericonis unc. ij. Balsaminæ. Tormentillæ an. drach. ij.

Herbæ pulverizentur, mox cum reliquis misceantur, bulliantque per duas horas in balneo, inde cola, & exprime. Sillit dolorem: *Oleum catulorum* idem ad miraculum operatur, & citam costionem promovet. Ut & nostrum *oleum vulnerarium*, quod cum aliis in nostra Chirurgia divulgabimus. Vulneris dolorem aufert quoque *unguentum sympathicum* ex ulnea, si vulneratæ partis sanguinis gutta acus acumen conspersum in ipso figatur. Ex quo etiam certa salutis, vel mortis signa haberi possunt.

C A P U T III.

De curatione parvæ & densæ respirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno.

Succedit curatio doloris pleuritici lateralis, sumpto dolore laterali, non pro generico; sed pro specifico *costali*, ad cujus curationem, ut superiori capite diximus, referendus est *pectoralis internus*. Satiùs autem dijudicavi non confuso ordine omnia pleuritidis remedia in unum miscere, ut communes Practici faciunt, sed singulam singulæ pleuritidis speciei curationem adhibere juxta ipsius theoriæ lib. 4. p. 2. cap. 11. 12. 13. assignatam. Hanc verò curationem ab iis costalis pleuritici differentiis primum exordiri oportet, quas ex ipsius doloris idea, seu specie primo loco desumpsimus. Erant autem dolor *continens*, *continuus*, & *rarus* uterque *benignus*, & *malignus*. Qui enim dicitur *pungitivus*, peculiarem non exigit curationem: est enim universalis omnium lateraliū dolorum natura, nec curationem variat, nisi prout in continentem, reliquosque propositos dividitur. Et qui *gravativus* est nuncupatus, ad suppurativam pleuritidem, & consequenter ad empyema attinet.

Age ergo à continentis curatione sermonem aggrediamur. In qua primum dubitatur, an fomenta præter venæ sectionem indicantur, quæ, quot, & quando, nimirum an præcoqua, vel postera competant, Utrumque enim præsidium ut quid agendum à dolore ut causa indicante clarè constat indicari. Porro Hippocrates 2. *acut.* sectioni venæ fomenta anodyna ut doloris tentamenta præmittit, non tantum per exordia, ut posuit Capi-vaccus, sed etiam post; ait enim in *text. primo*, *sive per exordia, sive postea*, ut in Anaxione idem præstitit Hippocrates. Cui suffragari videtur Avicennas 4. primi c. 20. dum ait. *Cum evacuare volueris, prius seda dolorem*. Et cap. 3. *Cumque materiam ad longinquum trahere volueris, loci dolorem prius sedabis*. Et tamen huic determinationi Galenus contrarius esse videtur, qui *primo aphor. 23.* in vehementissimis doloribus statim venam secat. Et 2. *acut. text. 2.* ait, se dixisse de illis doloribus, qui à foru nullo pacto, nisi prius vacuato universo corpore, juvantur. Non ergo in omni dolore pars dolens ante vacationem est foru fovenda. Et rationem ex præcipiti occasione eliciunt, quam si negligas, illicò lethalem efficit affectum. Hinc nostrates Medici ferè omnes statim alvo lenita contra Hippocratis consilium à secta vena curationem aggrediuntur. Pro difficultatis enodatione. ne in re tam gravi in hominis perniciem error committatur, recentiores varios respondendi modos cogitavere. Alii dicunt, Hippocratem totibus tentare dolorem costalem, ut experietur, an sit vera pleuritis. Alii, agere de flatuosa pleuritide, ut Saxo. Quos alii refellunt, ut Capi-vaccus & Massarias. Priores quidem, cum Hippocrati satis per sua signa comperita esset pleuritis, quæ rudioribus etiam Medicis innotescit. Posteriores verò, quoniam si de pleuritide spuria à flatu locutus esset Hippocrates, fomentis in cassum administratis phlebotomiam subroga-

Anodyna
balsamica.

Unguentum
sympathicum.

Curatio
doloris
pleuritici
lateralis.

Continens
tim.

Emplastrum
ad tumorem.

Emplastrum
naturam.

Doloris
sedacio.

Quid de
fomentis
in dolore
sentienti.

brogare nequiverit. Quare Hippocratem de vera pleuritide, quippe inflammatoria, agere ajunt. Et loca diversa conciliare admittuntur de *miti*, & *magna* pleuritide distinguentes. In *miti* enim fons Hippocratem præmittere volunt, quibus non conferentibus, sectionem venæ, aut purgans surrogare. In *magna* verò statim plectora occurrere. Galenum porro cum Avicenna ita componunt. Dolorem videlicet magis urgentem fomentis præleniendum: sanguinem verò venæ sectione. Urgere dolorem magis inquit, cum sanguis est remotus; cujus causa etiam remotior vena est secanda. Magis verò sanguinem, cum est proximus; cujus causa vena proxima est secanda. De priori Avicennam, de posteriori Galenum loqui dicunt. Sic rem universam sanciant. Ipse autem sanctioni huic haud acquiesco; quare dicta singula percurram. Et primò qui ajunt, Præceptorem fomentis affectum tentare, seu experiri; quo sensu experiri & tentare est idem, non malè: non tamen qua parte omnino Hippocratem experiri pleuritidem ajunt. Tentat namque *plethoram*, non pleuritidem. Cum enim *plethoræ* cognitio sit admodum conjecturalis, ejusque potissimum, quæ ad penitiora corporis vasa spectat, ut certior reddatur, fomentis pleuritidem tentat Hippocrates, ut *plethoram* adesse, aut non adesse certò agnoscat experimento; indeque secandæ, vel non secandæ venæ necessitatem eliciat. Etenim Galenus in libro de plenitudine *cap. 4.* & in aliis capitibus docet, plenitudinem ad vasa potissimum interna attinentem nullo sensu, ac signo posse cognosci, nisi systematica pulsus inæqualitate, quæ in pleuritide etiam ab inflammatione dependet; ideoque hujusmodi inæqualitas in pleuritide non est certum *plethoræ* signum; fomentis ergò Hippocrates plenitudinem tentat. Quoniam si fortuum usu dolor augeatur, certissimum est latescens *plethoræ* indicium, ut per fortum via ad venæ apertionem tutò aperiatur. Hancque Hippocratis mentem satis dilucidavit Galenus 2. *acut. 2.* dum habet. *Verum cum præfata omnis dignotio conjecturalis sit (plethoræ nimirum) & non scientifica, non certa, non compertaque, præsertim ubi in corporis imo sita sit, quæ dolore afficitur particula. Ab iis inchoare te oportet, quæ quam cetera, magis auxilio esse tibi videbuntur. Quod si nihil præfati tuleris, ad alia etiam retransferre conveniet. Dolore autem non sedato, ad totius corporis accedere evacuationem, signum enim est aucto per fortum dolore, aut saltem non sedato, plethoram in toto subsistere. In vera igitur pleuritide fomentis dolorem tentat Hippocrates, non pleuritidis, sed plethoræ gratia. Et cum dolor fortu remittitur, tentamentum sit medicamentum, ut nec phlebotomia, nec alio opus sit. Quamobrem nec recipiendi, qui ajunt, in quadrato, & Athletico corpore præmittenda fomenta non fore. Quia sicut in corpore extenuato plenitudo esse potest: ita in corpore plethorico pleuritidis excitari potest citra plenitudinem, cujus cognitio non certa, sed conjecturalis est. Propterea in quocunque subjecto semper ex mente Hippocratis fomenta præcocia esse debent, & non tantum in quocunque subjecto, sed in quocunque dolore, ut paulò infra demonstrabo. Nec fortassis improbandus esset, si quis affirmaret, etiam ad pleuritidis veræ cognitionem præmitti fomenta debere. Nullus enim est affectus, qui Medicum magis, quam pleuritidis eludat: cum sæpenuerò accidat, omnia ejus sororiare signa, ut qui veram putet esse pleuritidem, quæ tamen est pravi moris, in qua vena si tundatur, est cum ægri interitu. Similem proximis diebus curavi ego prope ædes meas in quadam Virgine, cui omnia legitimæ pleuritidis signa affuerunt ab initio, quæ tamen post primos dies malignam ex pravo vermium halitu se declaravit, & prorsus absque sanguinis missione fuit liberata.*

Quare tutius est semper fomentis experiri, tum *plethoram*, tum pleuritidem, neque præcipiti, inconsultaque venæ sectione statim uti. Ceterum qui dicunt, Hippocratem ubi de fomentis, ibidem de flatuosa pleuritide pertractare, non omnino cum Capivacceo sunt improbandi. Fortum enim ex eruo non alia de causa Hippocrates adhibuit, nisi ad dissecan-

Barthol. de Dyssp.

dum phlegma in phlegmone contentum, spiritumque flatuosum discutiendum, ut in commento quinti textus Galenus aperuit. Quare de vera quidem pleuritide Hippocrates agit, quæ ex laterum inflammatione, non de sola tamen exquisita, sed etiam de spuria Etenim in *text. 2. 3. & 4.* de exquisita loquitur, in quibus de solo fortu ex aqua ratiocinatur. In *textu verò 5. & 6.* de spuria, in qua non tantum sanguis, sed etiam crudus humor, flatulque peccat, agit: ad quorum discussionem eruum, fursurem, sal, & milium proponit. Adhæc qui in *miti* tantum, non tamen in *magna* pleuritide præponunt fomenta, non videntur recipiendi. Ratio est, quia Hippocrates 3. *epid. 79.* Anaxioni cubitum secuit octava die, quem sexta sine fructu foverat: cognovit enim per fomenta *plethoram*, idè scripsit. *Octavo cubitum secui, multum, ut debebam, effluebat;* ut cognitam fortibus plenitudinem nobis indigeret; & tamen maximus in Anaxione dolor fuerat, utpotè continens, & cum delirio. Nec Galeno hac in re subscribere me possum, qui videtur Hippocratem velle excusare, eo quod ille à principio non fuerit vocatus, idè nec à principio, sed post venam secuerit. Non enim est credibile. Anaxionem tanta ac tali confectum pleuritide Medicum non nisi post sextum, vel septimum diem advocasse. Hippocratem ergò, aut à principio, hoc est ante quartam aut post quartam, aliis prius accersitis, nempe ante quartam, advocavit. Si aliis accersitis, jam Hippocrati nullus cubiti secandi locus superstes fuisset, quoniam ex Galeni observatione in commentario lex certa Medicorum illius ævi fuit, ultra quartanam non secare venam; quare Anaxioni venam secassent à principio, hoc est, vel in quarta, vel ante quartam. Idem fecisset Hippocrates, si à principio fuisset vocatus, irritis fortibus.

Quod si præstò ab initio non fuit, quippe post quartam vocatus, jam constat à quarta usque ad septimam fomenta adhibuisse, quibus non conferentibus, in octava cubitum secuit; in *magna* ergò pleuritide secto cubito, fortu præponit. Idem constat, apud Avicennam *Fen. 4. primi, capit. 3.* dum inquit, loci dolorem esse sedandum, cum materia in longinquum est revellenda. Betus enim rectè ait in commento, de vehementi dolore intelligendum fore Avicennam: quia cum dolor est mitis, revulsio absque doloris mitigatione fieri potest, cum ex oppositis attractionibus non tanta humorum agitatio imminet. Igitur tam in magno, quam in *miti* dolore tentanda est plenitudo, ut vena tutò aperiatur.

Postremo loco perpendendæ sunt Galeni, & Avicennæ auctoritates. Et prima sanè ex Galeno, primo *aphor. 23.* non multum negotii faciescit; non enim Capivaccei consequens ex Galeni antecedente tenet, idè non esse fomenta præmittenda, eò quia maximum est in vehementissimis doloribus remedium venæ sectio. Etenim expedit fomentis prius curationem experiri, ut inde iudicium certius habeatur, aut de phlebotomia, aut de pharmaco. Et cum 2. *acut. 2.* ait, se alibi de illis doloribus egisse, qui à fortu nullo pacto, nisi prius vacuato universo corpore, juvantur, pro talibus doloribus clarum est, eos qui ex plenitudine intelligere; hi enim non juvantur à fortu, nisi vacuato universo corpore per venæ sectionem: non est tamen ab evacuatione propterea inchoandum, sed à fortu, ut plenitudo innotescat. Sed Avicennæ auctoritates sunt captu difficiliore, quæ diverso prorsus sensu sumendæ sunt, quo Hippocratis, & Galeni placita sunt exposita. Horum enim sententia est, si ex fortuum usu dolor non mitigatur, venam statim fore secandam. At Avicennæ consilium est, nullo modo venam esse secandam, nisi prius sedatus sit dolor. Quare Avicennas non loquitur de veris anodynis, de quibus Hippocrates & Galenus. sed de anodynis secundum dici, de quibus etiam *capit. primo*, in quo *album papaver* proponit, & sensus propositarum propositionum Avicennæ est. Si fortibus solventibus primùm adhibitis dolor idem, vel etiam auctus permaneat, & sectionis venæ opus sit, hæc ipsa non est celebranda, nisi dolor prius per stupefacientia, pro eo nimirum tempore leniatur, quo venæ sectio est facienda. Ordo igitur agendorum hic esse debet. Statim injecto clystere, vel propinato lenienti,

Fomenta
an in omni
pleuritide
de sine ad-
hibenda.

Authori-
tates Gal.
& Avic. de
fomentis
in dolore
perpenden-
tur.

Difficultas
de anody-
nis impro-
priis.

rentandum est latus dolore affectum fomentis pro doloris diversitate diversis. Si à fomentis dolor mitescat, venæ sectio est omittenda. Si augeatur, domestico ac tuto stupefacienti præmissio, secunda est vena. Verum de anodynis impropriis est difficultas, quia Galenus primo acut. 33. stupefacientium usum in pleuritide improbare videtur, cum ait. *Nempe eorum, quæ ex opio, hyoscyamo, & mandragora conficiuntur, medicamentorum usus dolorosam pleuritidis affectionem non sanat, sed sensum tollit, enecatque.* Dicendum ab Avicenna stupefacientium usum proponi solum ante venæ sectionem, non potest; nec proponi ut remedium sanans, sed ut anodynum extemporaneum, cujus beneficio tuto vena scindi possit. Idè nec præter album papaver aliud approbat. Inter enim omnia narcotica, familiare ac domesticum est album papaver, ut experientia notum est: cum infantibus vigiliis, ac dolore affectis tutissimè exhibeatur, quod & tutissimè editur pane inspersum, ac melle maceratum, ut testatus est Galenus 6. d. f. m. & de facultatibus alimentorum capite de semine papaveris. Et albo adhuc tutius, & convenientius est rubrum. In quacunque ergo pleuritide, in qua venæ sectio est facienda, prius dolorem lenire convenit per rubrum, vel album papaver, cum eo in tempore materia sit fluens potius quam fluxa, & potissimum cum tenuis est, ut Saxo rectè observavit. Hactenus de scopis, & remediorum materiis in dolore continenti pleuritico.

Emplastrum
de caulibus

Jam remediorum formulæ seriatim sunt proponendæ, quæ primum ante vacuationem, deinde post ipsam conveniunt. Clystere igitur, aut lenienti præmissio, ad calidos fatus est deveniendum. Præter autem illa Hippocratis, cæterorum Practicantium exemplo, quæ quoque nobis experta sunt, candidè proponemus. Inter alia singulare expertum est *emplastrum de caulibus*, cujus beneficio plures pleuriticos sæpius etiam sine venæ sectione cirè sanatos vidi; ejus fidelis est descriptio. Sumuntur caulium radices Mense Martio, à sorde eluuntur, elotæ minutim inciduntur, in umbra exsiccantur, & in pulverem rediguntur.

Recipiuntur hujus pulveris uncie sex. Cymini unc. f. Caryophyllorum drach. ii. Mellis com. q. f. pro emplastro.

Si foris non leniatur dolor, sed potius augeatur, *extemporaneo narcotico* erit ante vacuationem mitigandus, quo & fluxus quoquo pacto compescatur. Avicennas propinat mediam unciam emulsionis seminis papaveris albi cum saccharo, etiam pristana. Quæ mistio non mihi admodum probatur, quoniam Hippocrates primo acutorum 33. pistillam ante vacuationem improbat. Quare tutius est simplicem cum saccharo emulsionem, vel cum pediculis exhibere. Ego felici cum successu familiariter utor *aqua papaveris rheadis* ad quatuor, vel sex uncias cum pulvere mandibularum lucii; licet enim stupefaciens domesticum cum specifico miscere, ut partis laborantis ratio habeatur. Datur etiam *pulvis rubri papaveris* per se ad drachm. i. cum aqua violarum. *Syrupus* ex ejusdem succo confectus datur ad unciam i. cum aqua scabiosæ. Ipsius *tinctura* quoque est utilissima, quam in curatione peripneumoniarum proponemus. Sed neque hoc loco ad publicum usum subicere debeo, nec volo *aquam nostram antipleuriticam*, quæ dolores ad miraculum sedat, & paratur hoc modo.

Aqua anti-
pleuritica.

Acc. Aquæ florum papaveris Rheadis libr. iii. Aquæ violarum lib. i. f. infunde in dictis aquis corticum interiorum avellanarum unciam f. Dentium apri in fuga capri. Eboris præparati an. unc. f.

In cucurbita vitrea per triduum digere in B.M. Tum ad cineres distilla igne suavi. Adsit verò sacculus in zona pilei, in quo adsint Magisterii concarum oculiformium scrup. ii. Sulphuris narcotici ex vitriolo ad laminas argenteas, vel chalybeas sublimati gr. vi. Dos. unc. i.

Pil. in an-
tipleuriti-
cæ.

In eundem scopum dantur *pilula antipleuritica*, quibus nullum præstantius remedium invenitur. Accipe extracti florum papaveris rheadis. Malvæ arboreæ rubæ.

Ligni visci quercini ana drach. unam f. Rasuræ dentis apri. Cornu Rhinocerotis ana drachm. ii. Maxillarum lucii piscis drach. unam f. Corticum interiorum avellanarum drach. i. Anodynæ mineralis drachmam semis. Magisterii corallorum drach. i. semis.

Cum tinctura, vel succo densato scabiosæ fiat pasta. Dos. scrup. i. à principio cum uncis duabus aquæ ejusdem papaveris rubri. Nam & in aliis pleuritidis temporibus datur cum aliis vehiculis. Mitigato dolore celebranda est vacuatio, de qua suo loco, ubi de curatione pleuritidis ascendens, & descendens; nunc enim tantum remedia proponimus, quæ ad continentem dolorem diriguntur.

Sed adhuc post vacuationem, an anodyna, & quæ convenient, dubium est maximum hactenus intactum, Hippocrates 2. Acut. 9. omninò per fomenta dolore augecente à fomentis desistendum docet dicens: *Verum si fomentis dolor non solvatur, ne diutius calefacito: siccet enim id pulmones, atque ad suppurationem excitat*; quod etiam in Coacis docuit. Et Galenus rationem affert dicens, suppurationem cieri, lateris inflammatione non exhalante, sed in pus transeunte: *max pure ipso in mediam thoracis, pulmonumque regionem conflante.* Maximè verò inflammationis diffusio densantium foris prohibetur.

Anodyna
post va-
cuationem
an conveni-
ant.

Attramen Practicantium nullus est, qui post vacuationem fomentis discutientibus, & emplastis non utatur, indicatione sumpta tum à doloris vehementia, tum à materia aut resolvenda, aut concoquenda, aut suppuranda. Solus inter recentiores Capi-vaceus hanc difficultatem per nubeculam vidit, quam tamen non diluit; ait enim: *Hippocrates fomentis ante venæ sectionem utitur, ut inde cognoscat, an materia copiosa subsit in Corpore.* Nos autem loquimur de fomentis, quibus post venæ sectionem uti licet ratione doloris vehementis, quæ sunt humectantia, densantia, emplastica, suppurantia. Sed cum ex Hippocrate pleuritidis suppuratio quantum fieri potest, fugienda sit, fomenta post venæ sectionem, sicut nec ante, cum dolor permanet, convenire videntur, foris enim suppuratum accersit. Quare adhuc viget difficultas. Respondendum censeo, diversam esse forum rationem, ante, & post venæ sectionem. Ante quidem, cum dolor permanet, desistendum; ne suppuratio eorum usu excitetur, pro virili inhibenda. Maximè autem vacuatione prohibetur. Quod si post vacuationem dolor permaneat, suppurationis inflammationis est symbolum; idè foribus post vacuationem uti Medicus cogitur. Hippocrates ergo ulteriorem forum administrationem prohibet ante venæ sectionem, ut eorum abstinencia, ac venæ secta suppurationem impediatur. Post tamen, dolore perseverante, eorum usum non damnat, quando coctionis, vel etiam suppurationis juvandæ necessitas urget. *Coquentia* porro & *suppurantia*, quæ post vacuationem conveniunt, pro iisdem cum Capi-vaceo non sunt sumenda: ut enim concoquentia maximè in pleuritide conveniunt, ita pro virili suppurantia sunt fugienda, ne pleuritidi empyema succedat. Quod ut rectè percipiatur, demonstrandum est, quomodo concoquentia à suppurantibus distinguantur, & pleuritis à quacunque alia inflammatione. Sunt sanè concoquentia à suppurantibus diversa, quoniam quæ materiam morificam coquunt, eam ad quandam mediocrem consistentiam, ac quasi tenuem crassitiem redigunt, ut faciliè si non resolvitur, saltem per membranam inflammata citra rapturam tranare, resudareque valeat; estque vera coctio in pleuritide media inter diaphoresin, & suppurationem, quam tantoperè prædicavit Hippocrates, & inter neotericos solus ferè cognovit Mercatus. Suppurantia verò sunt, quæ impensè crassesciunt, ut præ crassitudine materia minimè trajiciatur, sed fracta membrana, in thoracem & pulmonem tantum ejiciatur. Quo discrimine differt à quacunque alia inflammatione pleuritidis, quæ vel resolvitur, vel suppuratur: at pleuritis inter resolutionem, & suppurationem mediam habet coctionem. Suntque in ejus curatione tres scopi. Primus in executione, & intentione à principio est resolvendi, si possibilis. Secundus concoquendi, qui

Coquentia
& suppurantia
differt.

In pleuriti-
de curan-
da, tres
scopi.

qui laudabilis. Tertius suppurandi, qui evitandus. Post resolutentia ergo, de quibus supra actum est, de concoquentibus est tractandum, nam suppurantia ad empyematis curationem attinent. Sunt porro concoquentia partim incrassantia, & partim resolutentia, ad differentiam suppurantium, quæ adhuc magis crassesciunt. Attenuantia profectò ad hanc requiruntur coctionem, tum ratione membranae, quæ debet ad humorem percolandum rarefieri, tum ratione ejusdem humoris resudandi. Incrassantia verò solum respiciunt humorem, qui si ex sua natura est tenuis, debet crassescere ad debitam hypostasim; si verò tenuis per accidens, hoc est, ad exitum per membranam attenuatus, rursus ad perfectam coctionem debet incrassari. Incrassantia tamen pondere & mole attenuantia excedere debent, quia coctio procedit incrassando. Et jure merito emplastica seu densantia à Capi vacceo anodyna dicta sunt. Quæ tamen respiciant materiam morbosam, dolorem tamen magis, quam materiam respicere dicuntur. Siquidem quæ materiam magis, sunt quæ ad anacatharsin conferunt, quæ ad præsens institutum minimè attinent. Concoquentia ergo, quæ in pleuritide conveniunt post vacuationem, sunt externa, & interna. In exteriorum serie præcipua hæc. In fervidiori pleuritide.

Linimentū
concoquens
in pleuritide
de fervi-
diori.

In minus
fervida.

Aliud.

In pleuri-
tide frigi-
diori.

Concoquen-
tia interna
in pleuriti-
de.

Acc. mucilaginis seminum malvarum. Psyllii an. drach. vi. Olei violati. Amygd. dulcium recentis ana unc. i. Cum certa fiat linimentum. Ad eandem confert emplastrum lactis cum malvarum cremore. Prætereà omentum castrati cum oleo amygd. dulci, & sesamino. In minus calida inflammatione.

℥. mucilaginis seminum, & rad. althææ. Cydoniorum an. unc. i. Mucilaginis seminum fœnugræci. Lini an. unc. i. Olei sesamini. Amygd. dulc. an. drach. iij. Olei vitellorum ovorum drachm. ij. Cera q. s. pro linimento. Sequens ad miraculum operatur. Acc. foliorum malvarum. Althææ an. m. ij. Chamomæli. Atheri. Meliloti an. p. i. Seminum lini. Fœnugræci an. unc. ij. Fiat decoctum cum spongiis applicandum.

Mirificè conducit emplastrum Zachariæ. Unguentum ex althæa simplex. Et brassica folium butyro infartum, & cynini pulvere inspersum. In frigidiori pleuritide, est optimum concoquens unguentum ex althæa compositum, quod scillam, & gummata recipit. Ita oleum nucus vetus super panno lanco applicitum. Excellit nostrum emplastrum de caulibus. Inter chymica adest spiritus mellis non rectificatus, qui prædictis linimentis permiscetur ad guttas, mirificè enim dolorem lenit, & concoquit. Multi ad hunc scopum proponunt butyrum, pinguedines, farinam tritici, sicum mucilaginem, & id genus alia, quæ sunt magis suppurantia, quam verè concoquentia.

Succedunt anodyna emplastica, seu concoquentia interna. Inter hæc præcipuum est oleum tum seminum lini, tum amygdalarum dulcium recentem expressum. Id quidem datur in minus fervida pleuritide ad unc. vi. cum uncis duabus succi althææ, vel media uncia confectionis papalis ex althææ decocto, & saccharo paratæ. Hoc autem, ubi febris fervet magis, ab uncis iv. ad viij. cum aqua hordei; utrumque enim mirificè dolorem lenit, & concoquit. Soleo ego ex pane martio oleum exprimere, & exhibere ad aliquot uncias cum magno fructu. Sed nullum præstantius reperies pilulis antipleuriticis, cum oleo amygdalino dulci recenti propinatis. Hæc ergo sunt anodyna, quæ ante & post vacuationem conveniunt in dolore laterali continenti dicto, seu benigno. Saxonia in genere concoquentium enumerat sterces gallinae, corallia, & hujusmodi, quæ non sunt vera anodyna emplastica, sed specifica. Cæterum continens dolor costalis quamquam ob sui magnitudinem sit natura acutus & periculosus, tamen cum pravitate careat, caret etiam perniciæ, ut de Anaxione patet apud Hippocratem.

CAPUT VI.

De curatione difficilis respirationis ex dolore pleuritico rari maligno.

Post continentem dolorem sequitur, qui per intervallum est continuus dictus cum Galeno lib. 4. part. secunda, cap. 11. & rarus ab Hippocrate. Qui cum sit duplex benignus, & malignus: & de benigni à statu, crudoque humore curatione actum fuerit, remanet, ut ex ordine maligni rari curationem perscribamus, quam Practicantium nullus ferè scripsit. Cum autem alibi ex mente Galeni dictum sit, malignitatem usurpari, aut pro magnitudine (qua de causa continentem Anaxionis dolorem, qui suo semper more est benignus, malignum, hoc est magnum, nuncupavit Galenus,) aut pro pravitate: ex iis, quæ in præallegato loco observavimus constet, malignitatem nunc, non pro magnitudine, sed pro pravitate usurpari. Cujus curationes tot, quot ejusdem malitiæ sunt species. Quas sanè duas fecimus; alteram enim in pravam laterum inflammationem cum Hippocrate, & Galeno primo Proorrh. 1. text. 22. retulimus, quam Mercatus natura malignam dixit pleuritidem: aliam verò in virulentos vermium vapores pleuram mordentes cum Quercerano referendam fore existimo, quæ præter communia pleuritidis symptomata, ea quoque quæ sunt vermium propria, maxime verò ventriculi angorem, quibus se prodit, secum habet conjuncta: hancque esse reor, quam idem Mercatus à corruptione malignam nuncupavit. Hisque binis tertia addi potest, quam unicus tetigit Capi vacceus ab aura gallica; id enim peculiare aura hæc habet, quod ossium membranas appellit, & pungit. Quamobrem sicut tres sunt malignæ pleuritidis species, inflammatoria nempe, verminosa, & gallica: ita tres sunt per propria remedia instituendæ, ac distinguendæ curationes. Etenim inflammatoria maligna ea exigit remedia, quæ non tantum partis affectæ proportionem, sed etiam quæ individuum, ac specificam pravæ phlogosis ideam respiciunt, quæque à tota substantia eam resolvunt, cum nec concoqui, nec suppurari possit, debeatque. Verminosa pariter ea postulat, quæ occulta vi cum vapores, tum vermes ipsos subjugare possunt. Gallica quoque alexiteria, quæ virus pleuriticum vincunt, ex usu postulat. Et sæpè curantur pleuritides malignæ, si rectè curantur: alioquin unico errore ab imperito perpetrato agri periclitantur. Est autem error ille & maximus, si vena secetur. Mihi enim diuturna praxi est compertum, omnes ferè quibus vena tunditur, mori: è contra periculo defungi, qui sine phlebotomia sunt curati. Hic porro in curatione error accidit ob putativam hujus pleuritidis cognitionem, seu potius ignorantiam: adulterina enim hæc pleuritis cum omnia legitimæ, quam mentitur, symptomata secum ferat, propterea ab incauto Practico vera reputatur quæ putativa, & adultera. Hinc vena secatur cum agri interitu. Enim verò perniciofa in tali pleurisi est venæ sectio, mea sanè sententia; tum quia ejus pravitate vires furtim resolvuntur, quæ secta vena illico perduntur: tum quia per venæ sectionem ad locum affectum sanguis adducitur, à quo nullus educitur. Maxime igitur perpendenda sunt signa loco citato proposita, quibus pleuritidis maligna à mansueta distinguitur. Cæterum pleuritidis inflammatoria maligna curationem primo loco instituamus. Et primum profectò dandum est pharmacum evacuant, quale est manna, vel syrupus violatus solutivus cum triphera Persica, quæ pravitatem respicit. Extollunt Chymici aquam cardui benedicti ex infusione croci metallorum: quæ tamen aut nihil, aut parum purgat. Mihi tamen non improbat, dummodò crocus sit à capite mortuo stibii, quod est plurimum & superfluum, optime segregatus, cujus separationem à nullo hactenus propositam suo loco aperiam. Pharmaca alexiteria succedunt, quæ malignam phlogosin à tota substantia resolvunt. Inter externa Mercatus proponit oleum naphthæ, & jasmorum: potissimum oleum

Tres species
pleuritidis mali-
gnæ.

Pleuritis
inflammatoria
maligna
cuius ratio.

de scorpionibus Matthioli, & theriacam: quorum portionem debita proportione cum unguento, vel emplastro pleurifico miscet. Verum quid pro oleo *naphtha* intelligat ignoro, nisi aquam illam esse, dicamus, quam lingua vernacula *Nansa* appellamus, & Lucenses *Aqua d' Angioli*; in cuius distillatione aliquid olei extillare solet. Hoc tamen mihi magis probatur *oleum corticum citri* maris balneo prolectum cum oleo amygdalino dulci permixtum: & huius loco sumitur etiam quod per infusionem factum ex Jenua portatur. Inter interna hæc præcipua. *Tinctura violarum* per se sine menstruo parata, & *papaveris rheadis*. Aqua pectoralis decocta cum ligno quercino. Cinis *priapi tauri* ad drachmam. *Pomum curtipendulum* cum *olibano coctum* datum cum uncis tribus, vel quatuor aquæ cardui benedicti.

Item Acc. Rasuræ dentis apri. Medullæ seminum cardui benedicti an. drach. f. Sacchari perlati drach. ij. cum jure.

Flores rynosbari per tres dies macerati in aqua cardui sancti vel etiam ex Trago, in vino veteri, & distillati. *Aqua florum chamomille* ad uncias tres data cum drachm. i. *stercoris gallinae*, ex Saxonia. Fontanus extollit aquam cardui maris. Et hæc sunt diaphoretica, quæ malignam phlogosin sensibiliter, vel insensibiliter resolvendam respiciunt. Ad hæc pulvis est præstantissimus.

24. Salis prunellæ drach. ij. Florum papaveris rheadis. Coralli rubri ana drach. i. Sacchari violati unc. f. Fiat pulvis. Dosi drach. ij. Sed præstat nostrum *Bezoarticum pretiosum* sic paratum.

25. Auri scolopetantis rectificati (cujus rectificationem alibi ostendam.) Solutionis omnium lapidum pretiosorum factæ cum spiritu albo acido therebentinæ ana, ex. gr. drach. i. Lapidis bezoartici mosci odorem spirantis scrupulum f. Cornu cervi physice calcinati drach. f. Pulveres solutione gemmarum imbuantur, & per aliquot cohobia idem menstruum retrahatur, donec ab omni lapidum essentia exutum sit. Postrema distillatione ad materiæ consistentiam evocetur, quæ in puniceum pulverem preciosum est terenda. Quod si timeas spirituum essentialium gemmarum, reliquorumque resolutionem, poteris, non ad siccitatem usque, sed ad extracti formam menstruum retrahere, inde cum colla cervina formare *trochiscos*. Dosis est à gr. vi. ad xii. ad pleurisin malignam cum vehiculis accommodatis; sed & ad morbillos & variolas mali moris egregie conducit.

Beguinus in suo Tyrocinio idiomate Gallico conscripto proponit *oleum antimonii antipleuriticum*: calcinat enim calcinatione solari stibium, cui in matratio spiritum vitrioli rectificatum, ut digitum supereminet, affundit, per duos dies digerit, & spiritum tinctum inclinat. Et eousque affundendo, & digerendo progreditur, donec tota tinctura abstracta sit. Hanc ad oleitatem per balneum spiritus evocatione incrassat. Ad 3. vel 4. guttas purgare ait, & remedium antifebrile, necnon antipleuriticum vocat. Ita verò succedere admodum ambigo, quod nondum expertus sum. Suspicio tamen, & cum ratione, quia purgans ex tali diaphoretico resultare posse, vix puto: & magis, chalcanti spiritum ex stibio sic calcinato tincturam elicere, qui scio stibii solutionem unum esse ex artis difficilioribus. Fateor sanè suspiciendæ facultatis *bezoarticum* esse prædictum stibium solum solari irradiatione calcinatum. Calcinatur autem, si ex ejus polline monticulus unus, vel plures formentur, retroque speculum concavum ita collocentur, ut solis radii in centrum speculi collineantes in ipsos refrangantur; continua enim solis collisione antimonium in candidissimum pulverem calcinatur, qui per solam agit diaphoresin, & in malignis mirè prodest. Et hæc cælica calcinatio est vera, ac physica, non ea quæ per nitrum. Quemadmodum & illa quæ procedit cum *cervino cornu*, cuius salis essentialis fixi beneficio fit, ut antimonium calcinatum minerales & animales vires simul conjunctas forriatur alexipharmacas. Calcinandi modus hic est. Acc. cornu cervi usli partes duas. Antimonii partem unam. Pondatur una in crucibulo optinè ignito.

Statim à projectione fit massa rubea instar croci metallorum. Si diutius detineatur, ex. gr. per quadrantem horæ fit alba. Est simplex diaphoreticum. Datur à gr. x. ad xv. Hoc calcinatum in sua Basilica de Antimonio Amerus Popius appellat *cinerem fruticis super calvariæ crescentis*. Confert ergo in maligna pleuritide his ad libitum uti.

Porro & *verminosa pleuritis* sua habet auxiliatoria potissimum mercurialia, quæ hanc pleuritidis speciem eatenus curant, quatenus è vestigio vermes eliminant. Quamobrem Quercetanus *magnesiam Saturni*, seu crocum metallorum in additione ad aquas extollit, upotè mercuriali virtute ditatum. Nos verò qui ex sublimata magnesia mercurium sine mercurio, uti etiam ex Sole, & Luna, separare comperimus, hoc ipso meteorizato, ac dulcorato felici cum eventu, non tantum in hac pleuritide, verum etiam in epilepsiis, & quibuscunque aliis affectibus ex pravo vermium halitu pendentibus, citra ullum salivationis periculum, quotidie utimur. In adultis quidem à 20. gr. usque ad 40. In pueris verò à 10. usque ad 12. In præsentia pleuritide damus ex conserva papaveris rubri; pharmacum est, & alexipharmacum. Quod si cupias solum alexipharmacum, affunde super vivum mercurium aquam cardui sancti, hancque post debitam moram propina ex cochleari: ita mediis ventris vermina curabis vermibus ex imo ventre ejectis. Eodem nectum ibis insipido *vitrioli phlegmate*, est enim de mercurii natura, quia volatilem spiritum maxime mercurialem in se continet. Datur ad cochlearia cum aquis antipleuriticis. Mihi quoque in usu est mercurium candefacere, igniti chalybis instar, & in aquis proportionatis extinguere, quæ inde ægro dolenti exhibentur. Verum quomodo mercurius excandescere debeat, alibi aperiam. In eundem scopum soleo alias mihi secretam *mixturam* propinare. Accipe syrupi è tinctura florum hyperici unc. i. f. Aquæ violarum, cardui sancti an. unc. iii. Spiritus vitrioli dulcorati gutt. vi. misc. Do. cochlearia quatuor singulis tribus horis.

Tandem in pleuritide gallica eodem sublimato dulci Lunari, vel antimoniali utimur eodem modo. Et per sudorifico specifico *Sal essentielle ligni sancti* exhibemus in vehiculis debitis. Sal ligni sancti essentielle hoc modo elicimus. Decoctione in aqua communi ligni tincturam totam exuberamus, & aquam evaporamus ad consistentiam. Quod inde extractum est, in cella locamus, donec in ejus superficie crystalli appareant, qui separantur trajecta extracti substantia per setaceum aqua frigida; ita enim super setaceo crystalli ab extracto remanent separati, qui sunt sal ligni essentielle. Tandiu labor repeti debet, quousque extractum non amplius lapillescat. Cave, ne scilicet calidam usurpes. Hujus salis grana aliquot cum aqua cardui maris, vel chamomillæ sudores creant, & huic pleuritidis generi medentur.

C A P U T V.

De curatione difficilis respirationis parvæ, & densæ ex dolore pleuritico fugaci.

Pleuritici doloris differentiam à motu unam quidem cum metastasi, aliam verò sine fecimus lib. 4. p. 2. cap. 12. Et primam *fugacem pleuritidem* nuncupavimus, quæ suum habet motum raptumque in cerebrum, & omnino in paraphoricam phrenitidem degenerat. Hujus curatio in eo est sita, ut ope medica pleuritis permaneat, & non permuteur, ejusque metaptosis, ac transfenna pro modulo præpediatur, ut & pleuritis permanens curetur.

Nam si fortè thoracis semitam prætergrediatur dolor, suæque violenta excursionem è pleura in piam cerebri matrem irrumpat, irruatque, mortiferum malum infert ex Hippocrate, nempe phrenitidem, ut & tanquam phrenitidis, non pleuritidis sit tentanda curatio, quæ sæpius incassum. Et hoc dicitur ad differentiam peripneumoniarum: cum enim latus in pulmonem incumbit, ejusque inflammatio in peripneumoniam permutatur, non hoc modo fugax pleuritis est vocanda, cum dolor in thorace adhuc per-

Pleuritidis
verminosa
curatio.

Mixtura
ad vermes.

Pleuritidis
Gallicæ
curatio.

Sal essen-
tiale ligni
sancti.

Calcinatio
antimonii
per specu-
lum.

Calcinatio
stibii cum
cornu cer-
vi.

Metastases
morboſa
varia.

permaneat, & cum pulmone latus condoleat, unde & parum variant pleuritidis, & peripneumoniae curationes, ut suo loco ostendam. Varias ergo in humano corpore morboſas fieri transennas, ac metastases quotidiana docet praxis, quarum aliae sunt momentaneae, aliae verò non ita extemporales. Sic retractione bilis ex imo ventre sursum ex diarrhaea, aut parotidem, aut surditatem, aut per nares haemorrhagiam extemplo fieri observamus. Eiusdem verò deorsum retractione rursus alvum illico profluere. Pariter ex colica paralyſin quibusdam produci, & aliis vagum capitis eryſipelas per totum serpere, donec intro repat, & interficiat. Quare nec mirum, si pleuritidem in phrenitidem aliquando immutari observamus. Cujus mutatio si extemporanea, nec praecognosci, nec praecaveri potest. Si verò non ita affatim fiat, sed mutationis suae praeludium, seu portentum lateralis dolor praemittat, praecautioem aliquam admittit medicam. Aſt in curatione cavendum maximè, ne accidat error. Delirium enim quod in pleuritide observatur, aut fortem consequitur pleuritidem, aut non. Si est consequens, negligitur, ut in Anaxione: si verò delirium mitem habeat conjunctum thoracis dolorem, ac per intervalla contristantem, ſitque potiùs animum percellens, quàm consequens, de raptu, seu metastasi est rimendum.

Diagridii
doliſ mini
ma.

Hinc utilibus indicationibus ſumptis, vel ex fugitiva inflammatione, vel à bilis orgasmo (neque enim à flatu indicationem Galenus hauriret, quem pro hujus mutationis causa minimè uſurpavit, ut falſò illi tribuit Duretus) ea ſtatim ſunt adhibenda praesidia, quae vel fugitivam inflammationem continent, revelluntque; vel bilem declinant, cohibentque. Pro bile declinanda purgans est dandum, cum turgentis rationem materia habeat, & in principem partem ſit praecipuus, ac lubrica. Quale est *diacrydium*, ut electivè purgans, non infra infimam doſim, ſed in ipſa minima doſi nimirum ad grana v. cum flore caſſiae recenti. Aut electuarium de *psilio*, & de *ſucco roſarum*. Quibus tamen longè tutior eſt *ſcammonii reſina* per frigidam parata, quae à granis decem, uſque ad viginti tuto datur, aut per ſe, aut cum flore caſſiae, aut mannae liquore. Eſt liquor mannae ipſamet manna liquefacta ſub liquoris forma manens, quae non ampliùs concreſcit jucunda guſtai, ac viſui: quae quomodo paranda alibi aperiunt. Cum tribus ergo unciiſ hujus roſiferi liquoris propinantur grana 10. vel 12. reſinae ſcammonii.

Bilis motum
cohibentia.

Sed quae bilis motum cohibent ſunt, quae ejus acrimoniam demulcent, ac tenuitatem increaſcant, cujuſmodi eſt *diacodion* cum ſaccharo roſaceo, aut conſerva violarum. Item *tinctura violarum*, & *papaveris rubri*, *amylum papaveris*, & *ſpiritus chalcanti violaceus*, ſorum ſcilicet violarum tinctura impraegnatus ad guttas exhibitus, cum aqua violarum, vel lactuca, vel nymphae. Sua enim adſtrictione chalcanti ſpiritus bilis motum cohibet, aciditate refrigerat, & violacea facultate increaſcat. Dolenti lateri apponenda ſunt, quae in fervidiori pleuritide propoſuimus antecedente capite. Immo ſi neceſſitas ita exigat, omittenda non ſunt *veſcantia* tibiſ, ſemioribusque applicita. Caterùm fugitiva inflammatio continetur, & revellitur. Revellitur ſectione venae tali ob cruralium vaſorum, cum ultimis venae azygos propaginibus conjunctionem, de qua ſequenti capite. Ejuſdem verò retinaculum eſt *cucurbitula ſcarificata*, cum ſale adhibita loco dolenti, de qua pariter ſequenti capite: congregat enim cucurbitula diſperſam pleurae inflammationem, & ne tam facile ſubterlabatur, prohibet, quinimò & ad externas thoracis oras extrahit. Interim verò capiti repellentia ſunt applicanda, ne cerebrum ſuſcipiat, ſed ſuo nixu repellentium auxilio à ſe pro virili repellat. De quibus repellentibus in cap. de phrenitide.

CAPUT VI.

De curatione doloris pleuritici aſcendentis, & aſcendentis.

Ordo poſtulat, ut de doloris lateralis curatione ſermonem inſtituamus, qui à motu ſine metastasi differentiam naſtus eſt, utpote in thorace ſtabilis, cum motu tamen ſurſum, & deorſum, qui aſcendens, & aſcendens dicitur. Geminam utriuſque indicationem curativam Hippocrates 2. acut. tex. 10. & 11. aperuit, quo loci ſtatuit, in aſcendente quidem *vena ſectionem*, in aſcendente verò purgans *pharmacum* indicari: ut id eſt ſectio venae in aſcendente, purgans in aſcendente indicatum, ſeu quid agendum ſit ſpecificum. Verùm qua ratione utrumque ab utroque indicetur, maximam habet difficultatem, quae haecenus medicorum ingenia ſummopere extorſit, ut & multi ab Hippocratis ſemita devia-verint. Ego autem, tamenſi lib. 4. parte 2. cap. 12. quid hac de re opiner, ex mente Hippocratis liberè protulerim, tamen ob diſſentientes circa hujusmodi indicantia ſententias rem rursus expendere veritatis aſtro percitus extimulor, cum & ad hunc locum hujus rei conſideratio magis attineat. Praefato igitur loco Hippocratem agere de dolore pleuritico coſtali, verèque thoracico, omnes, praeter Vveſalium, & Augenum, exiſtimant. Quorum alii, longeque plures ſunt, qui ab Hippocratis ſanctione recedentes vario modo illius ſententiam interpretari adnuntur. In Antiquiorum ſerie ſunt Galenus, Aegineta, Soranus, & Raviſius, quibus inter recentiores aſcribunt ſe Mercatus, Capiſaccus, & Maſſarias. Alii autem Hippocraticam dignitatem hoſce depeculari putant, ut Alexander, & Aetius, quibus Saxo, & Triverius inter Neotericos aſſentuntur, qui ne latum quidem unguem ab Hippocratico decreto ſe debere recedere jure optimo profitentur. Galenus ergo, & reliquorum, cum Galeno credentium, Hippocratem pro dolore, tum aſcendente, tum aſcendente ſemper pleuriticum coſtalem intelligere, nonnulli, ut Capiſaccus, hanc indicationis diverſitatem ex locorum affectorum, venarumque diſtancia, conſequenter ex conjunctae materiae ſubſiſtentia, deſumendam fore volunt. Quam quidem diſtanciam Galenus primùm 2. acut. 10. indicavit, ubi ſtatuit, in aſcendente quidem dolore ſecundam fore cubiti venam, affectis nempe ſuperioribus thoracis partibus venarum propagines à *coſtali ramo* ſuſcipientibus (quem ramum ante Vveſalium, reliquoſque Anatomicos ad vivum eo in loco nobis delineavit, ſcribens. *Ceterae autem ſublimiores thoracis coſtae quatuor ab alio venarum nutriuntur conjugio, quod à vena propagatur, priuſquam in jugulares ſcindantur.*) In aſcendente verò purgans laudari magis ab Hippocrate, eò quòd vena inconjuga inferiorem thoracis nutriens partem ex ea naſcatur ſede in hominibus, quam jam cordis aurem vena cava tangit, hypochondriis idè longè proximior (ut hinc liceat in Vveſalium colligere, Galenum hominem ſecuiſſe.) Et quamquam hanc Galenicam venae ſine pari eſt regione dextera auricula originem Vveſalius in ſua epiſtola maligno ſuo more mordicus redarguat, quippe perpetuò *ſupra cordis auriculam ad naturalem ejus ſitum* ſemper & aequè in hominibus, ac in ſimiis, & canibus, naſcatur. Tamen marginalis obſervationis neglectus, & imperfecta ocularis demonſtrationis inſpectio ipſius lapſus cauſa fuit. Habet enim margo, in quibusdam hominibus, ut non in omnibus hujusmodi originem eſſe Galenus voluerit, qui & ſupra cordis aurem aliquando in aliis pronafci fortafſe viderat. Etenim in diverſis hujus venae ortus variat; in aliquibus enim (ut anno 1628. in Anatome Mantuana Nationi Germanicae demonſtravi) paulò infra claviculam à cava divaricatur, qualis proſectò originis ſitus non tantùm eſt ſupra dexteram cordis auriculam ad naturalem ejus ſitum, ut Vveſalius voluit, ſed longè altiùs ultra etiam auriculae apicem digitis ad ſuperiora attenſum, quod negavit Vveſalius. In aliis verò longè infra eſt ſupra cor. Et poteſt eſſe, Galenum in quibusdam hominibus ejus ortum,

Pro dolore
laterali aſcendente,
& aſcendente
quid Hipp. intel-
ligat, variis
opinionibus.

Galenus
hominem
ſecuit.

ortum, nec supra, nec infra auriculam vidisse, quem nos non viderimus, maxime cum nostri thoraces in multis ab Antiquioribus fiat diversi, ut in pectoris ossibus, pulmonumque alis, ut Duretus in Coacis observavit. Quare sicut Vvesalius venæ non jugæ ortum prope claviculam ignoravit, ita in aliis prope auriculam. Dicere etiam possumus, Vvesalium locum illum Galeni in 2. acut. non bene percepisse, nec illius artificium rectè perpendisse, Namque non videtur Galenus ita velle, venam sine pari è regione dexteræ cordis auriculæ nasci, ut non paulò etiam supra: sed humiliorem potius, ac depressiorem ejus trunci progressum indigitare voluit, quo declararet, hanc venam suis ramis à sublimiori thoracis parte multum distare, ut inde ex venarum, & locorum affectorum distantia ex Hippocrate rationem hauriret, cur in descendente dolore non sit vena secanda, sed purgans exhibendum. Et esse hoc Galeni artificium, ostendo. Quandoquidem sub capitis calce Hippocratis sententiam confirmans, ait, internam cubiti venam esse tundendam, ubi sanguinis redundantia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affecta sint. Tunc enim gravitas magis in brachio, & circa manum sit. Et de dolore descendente subjungit. Verum, quæ partes thoracis inferiores prope septum transversum infestant phlegmona, non ab re dolorem ad hypochondrium transmittunt. Quos fit, ut dolores hujusmodi non admodum juvet, quæ in cubito sit vacuatio, corde scilicet medium occupante: nempe venam, quæ inferiores thoracis alit partes, infra cor emergere nuper audivisti. Dico, si paulò supra statuit, venam absque pari oriri, quæ parte vena cava cordis auriculam tangit, qualem originem ex Galeni placito è regione auriculæ vocavit Vvesalius, quomodo in loco proximè allegato infra cor emergere dixit? Si enim prope ejus basin, quomodo infra? Ni dicas, impropriissimo tamen loquendi modo, infra cor id quod sub ejus dextera basi nascitur, nuncupare. Cum ergò infra cor emergere ait, non venæ ortum, sed humiliorem ejus trunci progressum ad infernam thoracis partem, consequenter infra cor descendentem, nobis indicare voluit. Quem progressum infra cor apprimè his delineavit.

Hinc siquidem emergens, humilis, depressusque per cor defertur, atque in spinam contorquetur. Pro hac igitur parte Galenus venarum thoracis distantiam rectè, & locorum in pleuritico dolore ascendente, & descendente affectorum constituit, ut constet, in uno vacuandæ materiæ conjunctæ causa phlebotomiam, in alio purgans fore exhibendum. Et dum scripsit, corde scilicet medium occupante, Vvesalius Galeni mentem non percepit, qui ob solam distantiam à vena secanda, & propinquitatem à pharmaco propinando hæc tantum protulit verba: & non propterea quòd minimè liceat sanguinem pravum ex affecta parte per nobiliorem attrahere. Non enim quòd debeat, sed æquè benè ob loci distantiam attrahi possit, Galenus negat.

Caterum, ut in ascendente semper venæ sectionem convenire Galenus cum Hippocrate confirmat: ita in descendente non semper purgans exhiberi debere contendit, & eo securiorem esse venæ sectionem affirmat, maxime cum febris est acuta, & laborantis natura in pharmaci usu medico non est comperita: atque ita summa qua potuit moderatione Galenus se repressit, ut quàm minimè ab Hippocratis sanctione recedere videretur. Galeno Capi vacceus in omnibus suffragatur. Primo aph. 2. idque solum suo Marte addit, nempe, in descendente dolore eo magis purgans convenire ob crassiorem materiam suo pondere gravitantem. In ascendente venæ sectionem, ob bilem sua levitate ascendentem. Et Massarias maxime Galeno faver, ejusque decretum fovet, qui phlebotomiam in cacochymia, nedum plenitudine indiscriminatim commendat. Sed pro doctrinæ Hippocraticæ sanctione confirmanda amabò liceat ab ipso Galeno, ejusque sectatoribus nobis recedere. Primum ergò cum inquirunt, ita in descendente purgans, ut in ascendente phlebotomiam, ob loci viciniam magis indicari, non ita prorsus verum enunciare videntur. Etenim à venæ inconjugæ propaginibus ad mætaicas, & intestina nulla est via, nisi per truncum

cavæ ab ortu ejusdem venæ inconjugæ. Quare in descendente dolore à feligenti purgante materiam ex infimis costis sursum attrahi, ut deorsum trahatur, est necesse; ideoque major videtur esse distantia ab infimis, quàm à sublimibus costis, & materiæ purgandæ longè facilius transitus: cum materiam morbosam immediato motu à sublimi loco descendere sit facilius, quàm ex infimo reflexo motu ascendere, & descendere. Propterea si ex propinquiore distantia ratio vacuandi per purgans, & per venæ sectionem desumenda esset, in ascendente magis, quàm in descendente dolore purgans conveniret. Neque cum Capi vacceus est dicendum, eò magis in descendente propter crassiores humores purgans ex usu esse debere; & in ascendente ob bilem phlebotomiam. Quoniam in utroque ob eandem rationem dandum esset purgans, & si non in uno, neque etiam in alio; bilis enim non minùs, quàm crassus humor, est purganda. Agere verò Hippocratem de phlegmone à notha plenitudine dimanante, verum esse fateor, non tamen à notha cacochymia, quam cum spuria plenitudine immeritò Capi vacceus confundit. Siquidem notha plenitudo illa est, in qua sanguis primo, secundo loco alius humor, isque excrementitius, peccat. Notha verò cacochymia est, in qua primariò humor excrementitius, secundariò sanguis peccat. Propterea, ut in priori primo loco sanguis, secundo purgans convenit: ita in posteriori hoc prius, ille posterius. Si ergò Hippocrates de inflammatione ad costas nothas attinente loqueretur à notha plenitudine dependente; purganti venæ sectionem, ita in descendente, ut in ascendente, præposuisset. Cum nec ratio sit major, ut in meteorismo pleuritico de notha plenitudine, in descendente dolore de notha agat cacochymia. Sed prosequamur; ajunt cum Galeno, purgans in descendente affectu majus sanè auxilium, minùs tamen tutum esse venæ sectionem: quando scilicet, tum à febris acurie, tum ab individua ægri natura non perhibetur, sed prohibetur; ut solum purganti sit locus in miti febre, & in ægri natura rectè præcognita. Hoc verò ultimum jure ridet Alexander, quotidianos Medicos eos appellans, qui ob inexperience trepidantes purganti phlebotomiam substituunt. Sed quod de miti febre dicitur, aliquam veritatis umbram habet, puta cum mitis est laterum inflammatio, à qua febris nec magna, nec acuta. Quemadmodum ex comm. 2. primi Pror. text. 21. ex eodem Galeno colligitur, quippe qui Prorrheticorum Auth. redarguit statuentem, omnes hypochondriorum febres inflammatorias esse malignas, hoc est, magnas: cum tamen ex mitibus tum viscerum, tum partium continentium inflammationibus febres, nec malignæ, nec acutæ producuntur. Ergo in hujusmodi phlebotomiæ loco statim purgans dandum erit; non tamen in acutis, & magnis, in quibus pharmaci vice secanda est vena. Ast libenter ego ab his peterem, cur in levi pleuritide ascendente non secatur vena; & in miti descendente ab iisdem datur purgans? Si namque ob affectus parvitatem venæ sectio negligitur, ob eandem quoque purgans deberet negligi, cum levis inflammatio, utpotè sine plenitudine, facile unà cum febre à foris superetur. Quamobrem, si in descendente dolore, cum magna febre purgans non perhibetur, neque cum miti erit conveniens, ejusque indicationis illatio necessaria constabit. Satis igitur apparet hucusque, Hippocratis sententiam non usque adeo à Galeno, ejusque Sectatoribus rectè fuisse perceptam. Jam paulisper ad Mercatum examen derivemus, qui alio modo Oraculi responsum interpretari, idque respondere videtur. Vult ipse libr. 2. cap. 6. In quavis pleuritide à quovis succo, etiamsi ipsi debeat purgans, inchoandum à venæ sectione. Quæ hypothesis à propositione Hippocratica plurimum differt. Rationes adducit. Primò, quia in tumorum principiis ab affecta parte purganti nihil, phlebotomia plurimum extrahitur. Secundò, quia pharmacum majorem affert commotionem, ut quod commotum est citiori cursu in affectum locum moveatur. Tertiò, quia tutius est fluxionis impetum venæ sectione prius sistere, mox quod per corpus vagatur, purganti educere, ne dolore, fluendique impetu in par-

Venæ sectio
in dolore
descenden-
te non pro-
batur.

Plenitudo
notha.

Cacochy-
mia notha.

In dolore
laterali a-
scendente,
& descen-
dente indi-
cari reme-
dii consi-
deratio.

Mercatus
examen
jur.

In omni
pleuritide,
an à venæ
sectione
semper in-
choandum.

partem illabatur. Quartò, quia quod in phlegmone continetur purgante expurgari non potest, sed potius suppuratione, resudatione, ruffi, & diaphoresi. Ex Hippocrate porro, dolore descendente, purgans convenire subjungit ob materiam antecedentem, quæ à splene, aut hepate suppeditatur; non tamen ob conjunctam, quæ in thorace. Neque sanguinis detractionem Hippocratem renuere ait, sed tantum ex methodo determinare, quo prædictorum auxiliorum utendum sit magis. Hinc purgante tunc tantum utendum esse vult, quando levis est dolor, æger gracilis citra plenitudinem, eumque vires sunt infirmæ, cum difficili anacatharsi; eoquæ magis si pleuritis coctionem suscipiat, & patiens sanguinis detractionem vereatur. Enimverò Mercati ausum in Hippocratem satis redarguere nequeo, cum clare appareat, Hippocratem non solius antecedentis causæ, sed maxime respectu conjunctæ, quæ doloris causa est immediata, ita pharmacum, ut phlebotomiam proposuisse, cujus administratione non tantum revulsio, sed etiam derivatio celebratur, & dolor sedatur. Utrumque enim præsidium, ut genuinum dolorum sedativum Hippocrates, & Galenus proposuerit; quod non esset, nisi ab affecta parte, quod nondum tamen est infarctum, vacuarent. Id solum est perpendendum, an dolor à materia sanguinea, vel potius ab humoralis excrementitia dependeat: nam prior venæ apertione, posterior pharmaco vacuatur. Ideoque cum Hippocrates in dicto dolore descendente solum purgans propinet, seclusa phlebotomia, dicendum est, non de laterali dolore inflammatorio vera tractasse. Cujus loci veram expositionem soli Vuesalius, & Augenus agnoverunt, quam tamen diversimodè exposuerunt. Vult Vuesalius, Hippocratem lateris significatione *universum ferè latus à claviculis ad ilium ossa* usurpare: consequenter pro lateris dolore ascendente in prima periodo totam lateris partem duodecim costis interseptam intelligere: cujus punctilis doloris extensionem, quacunque in pleuræ parte inflammatio sit, etiam ex imis costis ad jugulum semper pertingere opinatur. Quia si in hepatitide dolor per succedaneam membranæ distensionem ad jugulum extenditur: eò magis in pleuride notharum costarum ob eandem sympathiam ad claviculam dolor propagabitur. Et omnino impossibile putat, membranam angustiorē, & duriorē, naturaque maxime protensam aliqua sui parte vehementius inflammatione prætendi, quin universa tensionis particeps illic efficiatur, & afficiatur. Verum in altera periodo pro lateris dolore descendente, quem *sub septo* Hippocrates dixit, non costarum, sed *lumborum* dolorem intelligendum fore credit Vuesalius; in quo jure optimo Præceptor præcipit, non fore cubitum perforandum, sed dandum purgans. Lumbis enim sub septo locatis nil remotius in corpore à venis secandis imaginari licet: qui & *exiles venulas* habent, ac naturalibus visceribus, per quæ faciliè purgante expurgari possunt, sunt attingui. Attamen Vuesalius, ut lateris partem sub septo rectè pro illo, non pro infima thoracis parte, usurpavit: ita non rectè ad mentem Hippocratis ilium sumpsit. Hippocratem enim pro iliis, non lumbos ad ilium ossa protensos, sed hypochondria usurpasse, satis, superque patet ex iis, quæ scripsimus lib. 4. parte prima, cap. 6. 7. 8. Et parte secunda, cap. 11. Quare pro latere, partibusque sub septo dolentibus non lumbi, sed hypochondria sunt accipienda. Unde & parum constant, quæ hæc de re à Vuesalio proferuntur. Etenim pro lumbis laterali dolore inflammatorio confictatis, aut partes supra, aut infra renes; easque vel internas, vel externas, vel ipsosmet renes etiam intelligit. Si partes supra renes, conspicuum est, cubiti sectionem derivationis causa per mediam dyametrum convenire. Si infra, tali. Ab utraque parte, si renes. Nec tantum cum internæ, sed etiam cum externæ postmodum partes inflammantur. Ob ramos enim extremos venæ azygos, qui cum cruralibus conjunguntur, & per lumbos exeunt, revulsio, & derivatio commoda fieri potest; illa quidem cubito, hæc verò talo secto. Quoque exiles sunt magis externorum lumborum venæ, eò etiam magis difficilis est attractio per pur-

gans ob majorem humoris in angustiori loco impactionem: à quibus venis nec ita patens via est ad viscera, ut idem supposuit Vuesalius. Quod demum de pleuræ distensione in Galenum profert, non ita absolute est accipiendum. Primum inquit, Hippocratem de sola tensivi doloris extensione, non autem de phlegmone, dolorisque punctilis regione loqui: Etenim cum ait in textu. *Si dolor ad claviculam pertigerit & gravitas*, rectè ex Galeno in commentario, *gravitatem, & non dolorem dixit, nempe quod hoc in loco sanguis magis acervetur, repatque, signum est gravitas, qua ex multitudine*. Quomodo punctilis dolor est ex doloris proprietate. Similiter si gravitas ad hypochondrion vergat, subsistentis in infima pleuræ parte sanguinis, phlegmones consequenter, est indicium, & iudicium: cujus dolor descendens quidem vocari potest, at non ille est, quem sub septo cieri scripsit Hippocrates, de quo habita est controversia. Præterea, cum inquit Vuesalius, pleuram quaqua parte inflammata necessariò tensivi sui doloris extensionem ad claviculam protendere, non omnino est verum, quia potissimum tenduntur, quæ non tantum continuæ, sed quæ parti pleuræ inflammata sunt partes attiguae, superiores, ut Galenus optimè docuit in Arte Medica cap. 15. & 2. *Acut. text. 10.* Neque eadem est doloris extensio, quæ ex hepate inflammato, & quæ ex pleura, ut credidit Vuesalius. Quoniam ex jecore dolor ad jugulum protenditur, *ob venæ contæsa tensionem*, ut Galenus demonstravit 2. de loc. aff. 7. & nos in libro de plenitudine; & non ob costarum pleuræ distensionem, velut evenit, cum illa est phlegmone obfessa. Quamobrem nec cum Vuesalio sub septo dolor lumborum inflammatorius est accipiendus.

Potius autem lateralis hypochondriacus non inflammatorius, ob rationes à nobis assignatas in lib. 4. part. 2. cap. 12. quas iterum recensere actum esset agere, non actum. Observabo tantum in comprobata veritatis confirmationem, Hippocratem eundem dolorem, quem *sub septo* in partibus fieri dixit 2. *acut. 11.* eorundem *Acut. 4. text. 76. sub thorace* dixisse; ut hinc etiam pateat, pro laterali dolore hypochondriacum, non verè thoracicum, & costalem, huncque non inflammatorium intellexisse. Et hujus sanè loci Hippocratis, cum me primum expositorem nimis fortasse jactabundus aliquando gloriarer, hæc tandem evolvens inveni, Vuesalium primum à Galeni, omniumque interpretatione, post ipsum Augenum, descivisse. Qui eadem, ut ipse, opinionem est nactus, non sibi tamen, ut nobis insciis eodem modo comprobata. Et cum Massarias lib. 3. suæ Apologiæ disput. 3. ad caput decimum novam hanc hujus loci Hippocratis dilucidationem obtenebrare studeat, idè Augenii vice pro hac vice fungi conari debeo. Ait Massarias, Hippocratem 2. *Acut.* agere utrobique de vera pleuritide, quam sua dialecto pleuræ dolorem appellat; ideo ridiculum esse pleuritidis nomine hypochondriacum dolorem intelligere. Sed certè fallitur; siquidem pleuritis, ita rectè observante Vuesalio, est affectus, qui suum à loco affecto nomen sortitur, à toto nempe latere, non à sola pleura; unde idem est pleuritidem in sua significatione, ac lateralem dicere dolorem. Quare sicut Hippocrates pro laterali dolore sæpè hypochondriacum, ita hunc pro pleuritico usurpat, ut & ilium pro hypochondrio. Secundo igitur & 4. *acut.* lateralem dividens dolorem, hunc vel ad thoracem, vel ad partes sub thorace sitas, hypochondria nimirum, refert. In dolore partium thoracis sive ascendente, sive descendente, dummodò fortis non cedat, venam semper secandam esse docet. In dolore tamen partium sub septo, seu sub thorace, dummodò non sit inflammatorius, purgans dandum esse jubet. Sed in utroque aut simplex est indicatio, aut complexa. In thoracico costali quocumque sola venæ sectio indicatur, cum sola adest ad vasa plenitudo. Præter hanc tamen secundariò purgans convenit, cum ad potentiam plenitudo peccat, in qua non tantum sanguis, sed etiam humor excrementitius adest. Pariter in hypochondriaco solum indicatur purgans, si sola est cacoehymia: & præter hoc venæ sectio, quando do-

Extensio doloris ex hepate inflammato, & ex pleura diversa est.

Vuesalii opinio de lateris dolore ascendente & descendente.

Vuesalius corrigitur.

Pleuritis & lateralis dolor idem est.

lor pendet à notha cacochymia, in qua non tantum humor excrementitius, sed etiam sanguis peccat, ut ex professo in Polyæmia demonstravimus.

C A P U T VII.

De recto usu phlebotomia, & cucurbitula scarificata in pleuritide costali ascendente, & descendente.

CUm in dolore pleuritico costali inflammatorio quocunque & cujuscunque thoracis parres venæ sectionem, ut quid agendum specificum competere supra demonstraverimus, remanet, ut de convenienti ejus administratione nunc sermo instituat, ut post de purgantibus tum in pleuritico hypochondriaco, tum costali discursus habeatur, & doloris utriusque curatio instituat. De loco igitur potissimum, à quo sanguis hauriendus est, salebrofa est controversia, eaque jampridem inter Gallos, Hispanos, Germanos, Belgas, Italosque Medicos mordicus agitata, quæ & suos Andabatas, & oculatos habuit digladiatores, ut nec ullam unquam ars medica difficultatem rixarum plenior nutriet hac ipsa, quæ de phlebotomia in pleuritide. Quærit hæc quæstio, ex qua vena, & quora, & ex quo latere?

Ego autem, qui & ipse unà cum aliis senatus medici decreto hoc in jurgio lubens assentior, paucissimis me ab hoc nodo liberarem, nec nodum amplius in scirpo medico mendicarem; Verum cum Vvesalius in sua epistola ad Nicolaum Florenatum communem sententiam propriam mutilaverit, & dimidiam tantum approbaverit, idè jus medicum minime violandum exigit, ut non sine rigoroso examine indicta ejus opinio ad posteros, ut ad nos, injudicata transeat. Quamobrem rem totam paucis perstringam: tribus enim videtur medicorum involvi ambagibus, etiam si Saxo ad quinque vocula vas deleatur enumeret. Prima est, sanguinem mittendum esse è directo. Secunda, ex solo opposito. Tertia, semper ex latere dextero. Inter primipilos est diversitas. Alii ex mente Hipp. 1. 2. & 4. acut. Galeni de curandi ratione per sangu. miss. 16. semper servata rectitudine lateris affecti solam approbant venæ sectionem, inter quos præcipuus est Petrus Bristotus Parisiensis; alii quorum princeps est Avicenna primum secant venam tali oppositi, deinde venam brachii ejusdem ultimò venam è directo latere affecto. Inter secundos nominantur, & numerantur Aurelliam. 2. acut. 18. Archig. ex Act. 2. Tetr. ser. 4. cap. 58. Gariopontius, And. Tucinas, & Trincavell. Posterior opinio unicum Vves. habuit Inventorem, cujus causa præsentem laborem subivimus. Græcor. opinio apud omnes nationes etiam prævaluit, ut medicor. nullus inveniatur, qui phlebotomiam è directo affecti lateris tantum non moliar, ob eam præcipuam rationem, quoniam ejus beneficio revulsio fit simul cum immediata derivatione conjuncta. Inveniuntur porro, qui Avicennæ sententiam tueri conantur. Quorum alii sentiunt cum Avicenna prius semper tundendam esse tali, & brachii oppositi venam, cum revulsio, quæ est in distans, & oppositum, derivationem præcellere debeat. Alii, ut Capivacceus, inquit, Avicennam non tres semper secare venas, sed in miti dolore, plenitudine in toto existente, saphenæ, cubitique oppositi apertione revellere tantum, & vacuare. In vehementi verò dolore statim lateris dolentis cubitum aperire.

Alii, referente Vvesalio, ob virium languorem secari prius ob revulsionem saphenam dicunt, post ob derivationem affecti lateris venam; nimirum cum vires ex eadem vena mixtam cum derivatione revulsionem, quæ copiosorem unico tractu evacuationem postulat, perferre nequeunt. Alii, ut Mercatus, cum prioribus convenientes, præcavendæ fluxionis gratia revulsionem ad partes distantes fieri auctumant, idè primum secant talum oppositum. Incipiente verò fluxu revulsionem in latus oppositum imperant. In fluente simul & fluxa materia revulsionis mixtæ causa rectitudinem servant, unde

enim humor digreditur, eadem retrahi debet: ità Avicennæ sententiam de triplici vena vario modo interpretantur. Quæ tamen expositiones & veritati, & menti Avicennæ sunt parum consentaneæ. Illa quidem Capivaccei ob duplicem rationem. Prima est, quia in miti dolore non sectione venæ, sed fomentis est inchoandum, ut plethora cognoscatur: à quibus, aut dolor imminuitur, aut augetur. Si imminuitur, nulla venæ secandæ necessitas oritur. Si augetur, jam necessitas ejusdem lateris secandæ venæ urget. Secunda ratio est, quia quando Avicennas fen. 4. primi cap. 3. ait, materiam in longinquum, puta tali venam, esse revellendam, jubet, loci dolorem fore sedandum, & loquitur ibi de dolore non miti, sed vehementi, ut alibi cum Commentatore Beto explicuimus. Ergo cum in pleuritide materiam in longinquum, seu distans avertere adnititur Avicennas, dolorem in latere non mansuetum, sed vehementem supponit. Plenitudo autem æquè benè ejusdem lateris venæ sectione, ac tali, & brachii oppositi minuitur. Mercati quoque expositio non respondet, quia cum agitur de curanda pleuritide, non præcautionis, sed curationis causa distans vena tali ab Avicenna tunditur. Cumque incipit fluxio, non nisi punctili dolore cognoscitur, qui tunc temporis mitis fomentis tentatur, & auctus non solum revulsionem in oppositum, sed cum derivatione in oppositum, seu cum derivatione mixtam expostulat. Quare in pleuritide venæ sectione curanda, semper & sola secanda est vena lateris inflammati. Et quod Vvesalius de virium ait infirmitate, infirmo innuitur fundamento, quia inter pleuritidis initia vires satis constant: quæ si fortè languent, secundationem, vel venæ axillaris manus, quæ lateri dolenti respondet, apertione admittunt. Ego autem etsi huic catholico Galeni, & Hippocratis dogmati de cubiti sectione servata rectitudine assentiar, tamen neque illud de tali, seu poplitis apertione subicere possum, nec debeat, maximam scilicet, ac immediatam habere cum inferioribus thoracis partibus, & rectitudinem, & communionem, quam anatomica autopsia mihi aperuit. Fertur enim ramus in plura flagella divisus ab extremitate azygos revulsus infra ultimam thoracis costam unà cum nervo lumbari descendens, sub sextoque dorso musculo latens, ac per iliacum, cum socio nervo prorepans, obliquumque musculum abdominis ascendentem perforans (quod à nemine fortasse fuit observatum) partim per postmodum, partim per fœmoris musculos dispergitur, & cum ramis cruralibus confunditur, & copulatur. Hinc igitur haurio, tali, maxime poplitis sectionem admodum conferre in inflammatoria pleuritide inferiores thoracis partes prope lumbos occupante. Neque sola hoc in casu tali dexteri vena tundi debet, ut Vvesalio in Epistola pag. 48. placuit, & Falloppio in observationibus pag. 80. cum hujus ramidivariatio, tam in sinistro, quam in dextero latere inveniatur; idè in poplitis, vel saphena vena secanda dolentis lateris rectitudo servanda est. Hæc ergo in primæ sententiæ confirmationem dicta esse volo.

Circa secundam pauciora subjungam. Qui enim semper oppositi lateris venam secant, non aliam fortorem rationem asserere possunt, nisi quia hujus pertusione major revulsio cum derivatione permista celebratur. Major quidem sit revulsio, quia in oppositum. Derivatio autem simul ciatur ob mutuam vasorum communionem; sibi enim mutuis ductibus, tractibusque utriusque lateris inconjugæ venæ propages consentiant: unde si uno crure inflammato ex Galeni præcepto alterum scarificari debet, ob eandem rationem & validiorem uno thoracis latere inflammato, oppositum est scarificandum. Tamen ut dolentis ità lateris oppositi sectio non est frugi, propterea quia non tanta ejus auxilio fit derivatio, quanta ex affecto latere: & in pleuritide derivatio juvat magis, quam revulsio. Nec tam citò humor in oppositum retrahitur, sicut unde digreditur. Præterea nec tuta est oppositi lateris apertio; periculum enim imminet, ne ex una pleuritide fiat duplex, ut cuidam Principi Pedemontano contigisse narrat Vvesalius. Quam ob similem causam ingangrena dexteri pedis Comitissæ Salvatæ Mantuani à

Vena quæ
do secanda
in pleuriti-
de, & quæ
do non.

Vena, quæ
quora & in
quo latere
secanda sit
in pleuriti-
de.

Sententia
varia Avic-
ennæ.

Rectitudo
lateris do-
lentis ob-
servanda
in poplitis
vel saphena
sectione.

causa

causa interna oppositi tali venam tondere non sum ausus, ne ex una in utroque pede fieret gangrena. Postpositis igitur reliquis, quæso Medico obelisco ultimam Vuesalii sententiam ponderemus, ut ex ejus levitate Cæsareæ sententiæ gravitas firmeretur (Cæsaream appello, quippe à Cæsareis Medicinæ Senatoribus, & à Cæsare ipso Carolo Quinto sancitam.) In quacunque ergo pleuritide, tam dexteri, quam sinistri lateris secundum semper fore cubitum dexterum, Vuesalius censet, exceptis tamen sinistri lateris costis duabus, vel tribus superioribus venarum propagines à costali ramo suscipientibus; tunc enim ejusdem lateris venam aperiendam esse, admittit. Verum raro hanc superiorem thoracis partem inflammari affirmat. In sinistri ergo lateris pleuritide, decem scilicet costarum inferiorum à vena inconjuga venas suscipientium, dexteri cubiti venam esse secandam, unica demonstratione se clarè demonstrare credit. Demonstrationem verò elementarem sibi confingit, quam nos brevi ratiocinio ita perstringemus.

Demonstratio Vuesalii, quod semper sit vena cubiti dexteri secanda in pleuritide.

In quacunque revulsione, & derivatione servanda est rectitudo.

Sed in pleuritide sinistri lateris, tribus exceptis intercostalibus spatiis, secta vena ejusdem lateris rectitudo non servatur, quæ servatur secta vena dexteri lateris:

Ergo in pleuritide sinistri lateris, nedum dexteri, secanda est vena axillaris dexteri brachii, ut revulsio, & derivatio simul celebretur.

Majorem propositionem de rectitudine probat eo quod hujusmodi *cathexis* ex mente Hippocratis non pro laterali rectitudine simpliciter, sed pro fibrarum venarum consensu, cum suo exortu sit accipienda, quæ etiam inter oppositorum laterum, nedum ejusdem lateris partes locum habet, ut inter malleolum dexterum, & sinistram, manum dexteram, & sinistram, occiput & frontem; in his, enim ex Galeno, & Hippocrate ita oppositi lateris vena aperta rectitudo servatur, ut in aliis ejusdem. Ex quo nec rectitudinem è directo latere servari ait, dummodò consensus, & rectitudo fibrarum venarum cum earum exortu deficiat. Deficere autem in sinistro thoracis latere oculari demonstratione demonstrat, eo quod hujus lateris venæ, quæ ab azygos suam fibrarum rectitudinem, & consensum cum proprio servant exortu, qui in dextero tantum est latere. Quare ut rectitudo servetur, fiatque immediata tum revulsio, tum derivatio, nunquam esse secandam axillarem sinistram sinistro latere affecto, sed dexteram, ut & eodem laborante, concludit. Non enim medii digiti pollicis distantia, quam æquat media venæ cavæ latitudo, est attendenda, sed fibrarum venarum rectitudo cum vario ejusdem cavæ exortu, alioqui ridiculum esset disputare in pleuritide, quo ex latere mittendus est sanguis, intercedente quippe inter utramque partem tam brevi venæ cavæ caudicis spatio. Excipit porro tria superiora sinistri lateris spatia intercostalia, quorum vasorum rectitudo non in venæ imparis exortum, sed in longè sublimiorem venæ cavæ sedem, quæ ad glandium intra jugulum continetur, refertur: iis enim affectis, rectitudinem rectè servari sinistri brachii vena tonsa fatetur. At raro in sublimi hac parte inflammationem succendi subjungit, quoniam inflammatio in ea potissimum pleuræ parte fit, quæ rarior, laxior, major, & imbecillior est, cujusmodi circa lateris medium, non quæ circa jugulum. Ideò hinc concludit, in omni pleuritide ferè semper esse secandam axillarem dexteram. Quæ tamen omnia à Vuesalio effutita constabunt, si gregatim propositorum singula examinabimus. Et primum quæ de cathixi proloquitur non sunt vera, etiam si veritatis specimen redoleant; neque enim majus absurdum cogitari potest, quam pro rectitudine obliquitatem usurpare. Propterea Galenus, & Hippocrates pro rectitudine lateralem, seu situalem intelligunt; non autem consensum vasorum ejusdem, vel oppositi lateris cum eorundem exortu, quam alii synthimoriam appellant, sunt enim hæc duo distincta rectitudo, & vasorum communio. Nec infructuosa revulsione vena oppositi lateris secatur, ser-

vata vasorum communione, nisi deficiente ejusdem lateris rectitudine, quæ ad prædictam revulsionem necessariò requiritur: ideoque deficientem unius lateris rectitudinem supplet, quæ inter opposita latera intercedit vasorum communio. Sed primo loco demonstramus ex mente Hipp. & Galeni, rectitudinem pro laterali, & non pro vasorum synthimoria sumi. Primus locus Galeni est 2. ad Glauc. 2. & de cur. rat. per sang. miss. 16. qui liene affecto ex sinistro brachio venam tundit, eamotus ratione, quia natura servata rectitudine per sinistras nares lienosos expurgat. Neque ex eodem Hipp. in Coacis ea sanguinis per nares excretio laudatur, quæ in oppositum latus, ut si jecur per sinistras, & lien per dexteram nares, expurgatur. Natura enim ita lateralem rectitudinem affectat, ut quamquam sanguinem in unicum cerebri vas turcular dictum effundat, tamen nisi impediatur, constituto sibi veluti quodam in vasis medio intersepto, cum secernit, & ex liene per sinistras, ex epate verò per dexteram partes excernit. Et tamen in hoc casu vasorum lienis rectitudo seu consensus cum proprio exortu, qui est portæ caudex, negligitur, ob quam immerito Danus, & Sennertus, liene affecto, non servandam esse rectitudinem lateris affecti, sed secandam fore dexteri cubiti venam, crediderunt. Secundus locus Galeni est de curandi ratione per sang. miss. 15. ubi ex mente Hippocratis *κατ' ἴκιν* explicat in rectum, non in obliquum, seu oppositum. Nec solum in sanguinis eruptionibus per nares cucurbitulam in directo hypochondrio figendam jubet, sed etiam quando in iisdem revulsionis gratia vena secatur. Habet enim Galenus. *Indirecte quidem oppositis sanguinis eruptionibus citissime conspicuam videbis utilitatem: at si contra feces, nihil profueris.* Non enim est sensus, in opposito latere secandam esse venam, sed in directe, hoc est, in directo latere, quod scilicet profuente nari è directo responder. Tertius locus est in 2. acut. ad tex. 10. ubi non tantum affecti lateris rectitudinem servandam esse docet, sed & venæ peculiaris rectangulum cum partibus præcipue affectis ejusdem lateris, puta humerariæ cum superioribus thoracis partibus. Quartus locus est in 4. acut. ad tex. 73. in quo Hippocrates (quicquid Vuesalius) clarè præcipit, in pleuritide secandam esse internam brachii venam, *qua dolor afficit parte*, hoc est, *recto à latere dolente tramite*, ut exponit Galenus, sive id sit dexterum, sive sinistram. Ex quibus in via Galeni, & Hippocratis pater, rectitudinem sumi pro lateris affecti rectitudine, non simpliciter pro vasorum synthimoria, seu communione. Et cum Galenus affecto uno crure alterum scarificat, & Hippocrates dolente occipite frontem findit, non propterea revellit, derivatque per rectitudinem; sed utrique per vasorum communionem, quæ scilicet in uno trunco bifurco communicant. Differunt enim hi duo modi revellendi, derivandique nimirum per rectitudinem, & per vasorum communionem: cujus distinctionis signum est, quia cum deficit rectitudo vasorum, communio subrogatur. Si enim ex gr. crure sinistro affecto, posset tum derivatio, tum revulsio simul fieri, & citra periculum ejusdem cruris, venæ sectione non eligeretur oppositum. Idem de occipite respectu frontis dicendum est. Verum cum fieri nequeat, nec citra periculum, idè rectitudinis defectum revulsio, quæ per oppositi cruris sit scarificatum, supplet: quod tamen non accidit in thoracis dolore. Ulterius differre constat, quia rectitudo absque vasorum consensu esse potest, ut cum vena lienaris secatur, splene inflammato. Potest & communio vasorum esse absque rectitudine, ut de oppositi cruris scarificatu dictum est. Potest & rectitudo cum vasorum communione convenire, sicut in sectione venæ cubiti, servato latere, infra patebit. Ex mala ergo rectitudinis intellectione non est mirum, si Vuesalius etiam in reliquis suismer captiunculis irretitus sit, credens sinistram, non ad se, sed ad dexterum tantum latus rectitudinem habere ob sui venarum consensum cum ajugæ exortu. Conantur verò nonnulli servile hoc Vuesalii dogma evertere ex Amati Lusitani observatione de *valvula* in ortu imparis sanguinis regressum præpediente: quam Lusitani valvulam

Quilaud Galenum κατ' ἴκιν.

Rectitudo quomodo sumatur apud Gal. & Hipp.

Vuesalii sententia reprobatur.

Valvula in vena azygo.

Iam immerito deluserunt Laurentius lib. 7. cap. 3. & Fallopius in observationibus de vena azygo. Re vera enim adest hæc valvula, quæ & gemina est aliquando, ut anno 1629. in Anatome Mantuana Nationi Germanicæ publicè demonstravi, quæ multis ob sectionis imperitiam occultatur. Cujus sanè usus non est, ut ajunt, ingressum admittere, sanguinisque egressum prohibere, cum intus aperta, exteriusque sit clausa, ut cuique capitato perspicillo patebit. Etenim si ejus officium esset, quale assignant, non ob hanc causam Vuesalii sententiam redarguere possent: si enim facilè sanguinis ingressum admitteret, facilè etiam venæ cubiti dexteri sectio sanguinem in sinistro latere impactum per apertam venæ valvulam aliceret: atqui liberum transfluxum è sinistro in dexterum latus satis prohibet; est enim, ut reliquarum valvularum in artuum venis, ipsius usus sanguinis nempe ingressum remorari, ut claustrum quoddam in aquarum impetu, ne ex cavæ trunco rotas in truncum azygi devehatur. Eò magis liberam in lævo latere sanguinis impacti paremptio sin remorabitur, quam Vuesalius dexteri cubiti apertione occlusus promovere supponit. Et hæc una est ex primis rationibus, quæ novam, & vanam Vuesalii imaginationem pessundat, Responder Saxo, pleuritidem non semper circa octo costas sinistri lateris infernas, sed etiam circa quatuor supernas succrescere: quarum venæ cum ajuga rectitudinem non habent: quo in casu constat, secundam fore sinistri cubiti venam. Quæ responsio Vuesalii machinam non demolitur, qui & ipse fatetur, hunc solum casum esse excipiendum. Vera igitur responsio, quæ Vuesalii machinationem destruit illa est, quam de consensu, seu vasorum communione Mercatus affert: quæ est, communione duplicem esse, unam quæ in uno communi vasorum trunco consistit, qualis communio inter venas iliacas reperitur in uno communi venæ cavæ trunco concurrentes, & alteram, quæ sit inter venarum oscula: nimirum cum venarum ejusdem lateris oscula cohærent. Qualis sanè communio invenitur inter sinistri, nedum dexteri lateris ab impari vena propagines, & thoracicas exteriores juxta denticulatas ferrati majoris, & obliqui ascendentes inferriones, per quarum venarum anastomoses immediata sit ex ejusdem lateris dolentis cubito tum revulsio, tum derivatio. Quarum anastomoseon ignorantia Vuesalii lapsus hac de re causa fuit apertissima. Sed & quod ab Anatomicorum Choro hactenus non est observatum, ex vena sine conjuge in sinistro latere ramus oritur intercostalis, qui omnia ferè nutrit costarum intervalla, hicque cum phrenica subclavia (quæ scilicet à subclavio nata recta in diaphragma fertur à nobis inventa) conjunctus in communem definit ductum, qui ab eodem ramo subclavio sinistro est decerptus: per quem idè cubiti sinistri vena secta immediata sanguinis in sinistro latere latefcentis eductio fieri potest, ut & per reliquas aliarum propaginum venæ inconjugæ cum thoracis exterioribus conjunctarum anastomoses, quæ non minus in sinistro, quam in dextero latere à perito Anatomico, & tubulo, & cultro observantur. Adhuc quoque utriusque mammariæ rumpus non sub ticebo spatia intercartilaginea utrinque ad sterni latera perforantes: ut hinc quoque colligere debeam, in sterni, & mediastini pleuritide per utramque mammariam laterali rectitudine servata sanguinem cubiti sectione posse evacuari. His ergo ita stantibus determinandum. In quacunque pleuritide costali inflammatoria semper, & sciam secundam esse cubiti venam è directo lateris affectu, revulsione, & derivationis mixta gratia.

Quod denique Vuesalius addidit, pleuram nimirum circa tria spatia intercostalia raro, & ferè nunquam inflammari, sed tantum quæ circa thoracis medium, minime est accipiendum. Si quidem tam superiores, quam inferiores pleuræ partes æquè, ac mediæ inflammantur, ut ex Galeno habetur 15. c. Const. Med. immo inflammationis fervor magis circa superiora concipitur, quam circa mediæ, eoquod sint loca fervidiora, ut ex decem pleuridibus ferè octo essentia, aut consensu thoracis sublimiora petant: & cum tantum mediæ costas inflammatio occupet, mi-

ris est pleuritis ex Galeno eodem in loco. Hæc de phlebotomia in pleuritide. Cætera de quando, quanto, & modo sunt ex Practicantibus ita conspicienda, ut ulteriori calculo non indigeant. Ad hunc tamen locum cucurbitulæ consideratio dolenti lateri affigendæ spectat, quæ in hoc genere affectus non levis est momenti, de qua est difficultas, an conveniat, & quo tempore, & quo modo. Doctores enim sunt varii. Trallianus lib. 6. cap. 1. cucurbitulam dolenti lateri affixam extollit; eamque in pleuritidis principio: quod colligo, cum ait, ejus beneficio dolorem etiam vehementissimum ita conquiescere, ut neque fomento, neque alio presidio opus sit. At fomentis ab initio utimur. Paulus lib. 3. cap. 34. dolenti pariti post 14. diem cucurbitam apponit, permanente affectione; declinationeque facta ad balneum confugit. Quem inter Nostrates Massariæ sectatur. Aetius Tetrab. 2. serm. 4. capite 68. quem inter Recentiores sequitur Capivacceus, post septimum diem utitur cucurbitula, ex cujus applicatione manifestissimam utilitatem prædicat. Cujus sententiam utiliorum esse reor. Etenim Trallianus unum supponit, quod vix verificari potest, nempe dolorem vehementissimum, & exiguam in venis copiam sanguinis esse, doloris enim vehementia plenitudinem consequitur; quoque major, & uberior est plenitudo, eò dolor est vehementior: neque ut dictum est, à principio fomentis utimur, nisi ut per fomenta, aucto dolore, plenitudinem cognoscamus. Quare à principio cucurbitulæ appositio est admodum timorosa. Paulus autem spadonem pleuriticum potius, quam pleuritidem curare videtur: A 14. enim pleuritis declinare solet, unde & dolor inflammatorius eo tempore mitefcit: & qui ex lateris apospasmate, seu spadone infixus dolor remanet, scarificata cucurbitula, ut & dropace curari potest. Verum dum hoc in loco quaeritur de cucurbitulæ indicatione, & usu, de pleuritide, cum ipsa adest, sævoque suo dolore inflammatum latus affligit, agitur. Potest tamen Paulus tueri, propterea quia diuturniorem ille supponat pleuritidem, tanquam non exactè acutam: ita namque etiam post decimam quartam in vigore consistit, quæ in vigesima judicatur. Idè Paulus ea addidit verba, permanente affectione, scilicet post decimam quartam. Utrumque tamen laudabilius, utiliorque est Aetii sententia: est enim pleuritis ut plurimum morbus exactè acutus, qui post septimam in suo vigore consistit: quo in tempore constat, sanguinem non amplius fluere, sed pro majori parte fluxum esse. Hinc præmissis iis, quæ tum revellere, tum simul derivare solent, videtur post septimam tempus aptum pro cucurbitula dolenti lateri affigenda. Cujus indicatio derivatio est humoris in latere contenti ex alto evocandi, quam egregiè Trallianus indigitavit. Evocatur verò ex alto materia per easdem venas thoracicas exteriores cum inconjugis ramis sub cute coeuntes, per quos ad cutim contenti humoris eductio fieri potest. Observandum tamen, Aetium post septimam diem dixisse, pro cujus termino non solum unius subsequentis diei intercapedinem, sed plurimum dierum latitudinem nobis circumscripsit, ut non octavo tantum, sed & nono, & decimo die cucurbitula affigi possit; hujus enim electus est ex Medici curantis judicio, & consilio, quod præcisè determinari non potest. Post scarificatum vulnuscula sale, aut nitro Aetius inspergit in iis, qui sustinere valent; in aliis linteum oleo madefactum, saleque aut nitro inspersum imponit. Idque meo judicio, ut à salis, vel nitri acritudine exterius sanguis evocetur: cujus signum est, quia sequenti die cucurbitulam rursus apponit, ut saniosus sanguis ex impactis vulnusculis attrahatur, unde dolor magis, ac magis conquiescat. Et ipse, qui sæpè felici cum successu cucurbita more Aetii utor, post scarificationem madefactum linteum minerali anodyno inspergo, cujus facultas est non tantum è thoracis profundo humorem evocandi, sed & inflammationem, & dolorem consopendi. Ob hoc enim minerale anodynum dictum est, quod ex nitro conficitur, quia exterius admodum dolores ex inflammationibus provenientes mitiscè sedat. Tertia die ab extracto sanguine tum pertusa carni, tum lateri universo stratum cyprum,

Cucurbitula an dolenti lateri affigenda.

Vesalii ratio infirmatur.

Ramus intercostalis in sinistro latere ex vena sine conjuge.

Rumpi venæ mammariæ utrinque spatia intercartilaginea perforantes.

Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibenda.

vel *rusaceum* apponit ad perfectam resolutionem : nos ex *sacama* emplastro utimur , vel ex resina abjetina cum specie hieræ S. G. & si opus sit, cumino addito,

CAPUT VIII.

De purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico costali inflammatorio.

Purgantia
in pleuri-
tide an co-
veniant in
principio.

IN vera igitur pleuritide costali inflammatoria cujus-
cunque thoracis partis à principio purgantia non
conveniunt, maximè valida, sed mitia, & lenien-
tia, quæ vel ante, vel post venæ sectionem conve-
niunt. Purgantia verò non nisi subacta febre, & con-
cocta materia propinari debent.

Quare in *biliosa pleuritide* ab initio datur *man-
na*, *syrupus violaceus solutus*, *cassia cum manna*,
non tamen cum *thamarindis* ut Saxo, qui ob suam
adstrictionem sunt suspecti.

In *melancholica* datur *confectio Flamech sine scam-
monio*, & *colocynthide*, *syrupus ros. sol.* cum infu-
sione nostratis *epithymi*, quod est *epithymra*, seu
cuscuta Pauli & Aetii, quæ & *epithysopus* dicitur,
eo quòd super *hysopo* pullulet. Excellit *potio nostra
clarificata* proposita de curatione delirii melan-
cholici.

In *pituitosa* lenientis loco datur *manna cum melle
ros. solutivo*, addito *cremore tartari* unà cum saccha-
ro crystallizato, aut cum *manna feri* propinato.

Porro sub declinatione *mitiora purgantia* exhibe-
ri debent, ut sunt *trochisci de violis* cum, & sine
scammonio pro ut bilis, vel pituita, vel utriusque
simul purgandæ necessitas viger, urgetque. Pro me-
lancholico humore è thoracis venis extrahendo ma-
ximè laudo nostrum *extractum ellebori glycyrrhi-
zatum*; hoc enim blandissimè thoraci infarctam me-
lancholiam per venas educit, ut nec magis blan-
dum purgans excogitari possit. Cæterum de fortibus
purgantibus ad mentem Antiquorum scrupulus nobis
eximendus occurrit; clarum enim est, Hippocratis
auctoritate ductos Aetium, Paulum, Trallianum, ac
reliquos Græcæ familiæ in pleuritide inflammatoria,
quam vocitant *descendentem*, fortissima pharmaca
in usu frequenti habuisse, quippè ex *plepo*, seu *esula*,
elleboro, *scammonio*, & *colocynthide* confecta.

In quorum tamen administratione maximum observo
discrimen. Galenus enim, ut superioribus capitibus
dictum est 2. acut. 11. iis non utitur, nisi cum fe-
bris est mitis. At Hippocrates secundo de morbis in
curatione tabis ex aphris asperæ arteriæ, iisdem tan-
tùm utendum jubet, cum *fortes sunt febres*: & in
mitibus solo lacte purgandum docet; ita ut fortia
in fortibus, & mitia in mitibus febribus secundùm
eandem proportionem sint usurpanda; & non in mi-
tibus pleuritibus fortia pharmaca, ut Galenus in-
dicavit. Ad diversa Hippocratem, & Galenum res-
picere, judico. Hunc quidem ad febris æstum, ægri-
que naturam ægrè purgans validum præferentem: Hip-
pocratem verò ad humores in remotioribus locis æ-
stuosam febrem accendentes, quos ad se non nisi va-
lidum purgans, allicere potest. Et cum indicans plus
quam prohibens possit, vehementi febre vehemens,
non mite remedium adhibet: quæ verò parte ab æ-
stu prohibetur, id lactis sorbitione corrigit, tempe-
ratque. Quòd si prohibens viribus indicans superet,
in vehementioris locum subrogandum est debilius
pharmacum. Observandum tamen est, fortioris phar-
maci usum in febribus vehementibus ex Hippocra-
te, locum in iis tantùm febribus habere, quæ ex
humoribus in venoso genere concalactis demanant,
& non in inflammatoriis, ut etiam Costæo pla-
cuit. Quæ de causa rectè à nobis determinatum
est, Hippocratem secundo Acutorum citato in mo-
chlici exhibitione non de pleuritide costali inflam-
matoria, sed potius de hypochondriaca citra phlo-
gosin locutum fuisse. Ad hæc quæritur, quæ sit il-
la apud Galenum tam famosa Hiera ex colocyn-
thide elleborum nigrum recipiens, quam suam Ga-
lenus vocat, iisque, qui *medicamen subductorium
assumere omnino possunt, optimum esse predicto loco
prædicat*? Hujus enim descriptionem nullibi repe-

ries, neque in libro de Antidotis, neque in libro
de compositione medicamentorum per loca. Solus
Fallopianus hanc curiosè investigavit de cancro exul-
cerato, nullamque aliam esse putavit, nisi quam
aut Aetius ex Gallen. Tetrab. primo, sermone 3.
capite 113. aut Actuarius ex eodem 5. methodi
capite nono, proponit: cujus tamen locum Fallo-
pius non rectè allegavit, qui nec librum, nec ca-
put legitimum citat. Præter enim locum à me ci-
tatum haud est alium reperire, in quo Actuarius de
medicamentis purgantibus compositis loquatur; ibi-
que hieram hanc *sacram* Galeni appellat *adversus
maxima, & deterrima vitia*. Attamen neutram
Galeni propositam esse puto. Non sanè quam Ae-
tius maximis extollit encomiis, quoniam illa Gale-
ni, sicut quæ ab Aetio describitur, scammonium
non recipit; hæc enim de illa Galenus loco citato.
*Quo è numero est, quod ex colocynthide paratur me-
dicamentum: quod jam ex usu hieram vocant. Id
sanè variis parant modis, sed quod elleborum acci-
pit, scammonemque non habet, id iis, qui medi-
camen subductorium omnino assumere possunt, opti-
mum est*. Pariter nec illam censeo esse, quam A-
ctuarius in actum protulit, quoniam etsi referta sit
elleboro, & scammonio careat, tamen viginti octo
tantùm, & non triginta duo, ut Galenica hiera, nec
triginta octo, ut inconsideratè Fallopius ponit, me-
dicamenta simplicia recipit. Quare hanc Galeni hie-
ram aliam fuisse existimo, cujus descriptionem poste-
ris occultasse mihi suadeo. Cui tamen nullam aliam
substituendam esse, nisi Aetii, & Actuarii hieram,
confiteor. Utriusque verò receptum hoc loco descri-
bere utile judicavi. Aetii una hæc.

2℥. medullæ colocynthidis, seu trochif. Alandal.
sextantem, hoc est unc. ij. & unc. dimidium.

Chamædryos. Agarici. Scillæ assatæ. Ammoni-
acii rhymiamatis. Scammonæ. Corticis veratri nigri. Ste-
chadis. Hyperici. ana sextantem. Epithymi. Euphor-
bii. an. dr. viij. Polypodii sicci. Bdelii. Aloes. Mar-
rubii. Cassiæ. ana sextantem. Myrrhæ trogloditicæ.
Sagapeni. Croci. Aristolochiæ longæ. Piperis albi.
Longi communis. Cinnamomi. Opoponacis. Castorei.
Petroselinii. an. dr. iv. Mellis quod sat est. Dosis est
à dr. ii. usque ad iv. cum aqua mulla salita. Dosis dr.
ij. elect. continet solventium omnium grana xij. Dos.
dr. iij. elect. continet eorundem gran. xix. & l. Do-
sis denique drach. iv. elect. constat eorundem pariter
gran. xxvi. Altera ab actuario descripta hæc est. Ac-
cip. colocynthidis trientem, hoc est, unc. iv. Scillæ
assæ sextantem. i. unc. ii. aut quadrantem. i. un. iij. Spi-
cæ sext. quatuor. i. scrup. xvi. Junci odorati. Polii. Pu-
legii. Ajugæ, sive jvæ arthetice, an. sextulas qua-
tuor. Euphorbii semunciam. Gentianæ sextulas octo.
Agarici sextantem. Ammoniæ unciam. Veratri ni-
gri sextantem. Bdelii sesquunciam. Aloes sesquunciam.
Marribii unciam. Trium piperum an. sextulas qua-
tuor. Sagapeni semunciam. Croci duellam. i. scrupulos
viij. Aristolochiæ longæ. Rotundæ, an. semunciam.
Zinziberis trientem. Cinnamomi semunciam. Opopo-
nacis. Castorei. Petroselinii. an. semunciam. Cum
melle desp. S. A. fiat elect. Dosis drach. ij. continet
colocynthidis gran. vii. euphorbii gran. v. Agarici gr.
iij. l. ellebori toridem, Aloes gran. v.

Soleo ego in morbis frigidis per se iis uri. In ma-
gnis verò febribus citra inflammationem extirpan-
dis, in quibus indicatio viger concalescentes humo-
res è penitioribus venis trahendi, hanc, vel illam
misceo vel cum pulpa cassiæ, vel cum elect. lenitivo,
vel ab assumptione jubeo, more Hippocratis, lactis
serum, vel prissanum superpotandam. In pleuritide
inflammatoria earum usus est mihi suspectus: solùmque
in spuria pleuritide à crudo humore, necnon in dolo-
re laterali hypochondriaco, non tamen inflammato-
rio, tam cum febre, quam sine febre, alterutra utor.
Verùm ut verum fatear, libentius in earum locum *pi-
lulam* ex colocynthide, & elleboro confectam subro-
gare soleo, quæ in longè minori dosi eisdem, ac lon-
gè præstantiores, & securiores parit effectus. Ejus
compositio hæc est.

Sumo quadrantem, hoc est unc. iij. extracti nostri
elleborini gemmati, & duleorari, seu glycyrrizati.
Sextantem, seu unc. ij. mercurii dulcis philosophico
more

Hiera ex
colocynthi-
de Galeni
ab Aetio
descripta.

Hiera Ga-
leni ex co-
locynthide
ab Actua-
rio descri-
pta.

Pilula ex
helleboro,
& colocyn-
thide Au-
ctoris.

Purgantia
visida in
pleuritide
quando an
liquiores
accendantur.

Purgans
forte in
quibus fe-
bribus ab
Hippocra-
te laudatur.

more parati. Et drach. ii. extracti colocynthidis.

Additisque olei nucis moscatæ expressi, aut ejusdem sanguinis destillationis beneficio eliciti guttis aliquot, pilularem pastam conficio, cujus dosis est scrupulus, superposita prissana, ubi astum compescendi intentio adest. Hæc tria sunt tres bases, & mutuò se coadiuvant, corriguntque. Elleborus melancholicus, Mercurius dulcis bitem. Colocynthis pituitam primò educit. Hæc bitem. Ille humorem crudum. Hoc & pituitam, & bilem flavam secundariò attrahit. Gemmarum magisteria, & liquiritia, quibus ellebori extractus refertus est, corrigentium sedem obtrinent. Mercurius dulcis est venenorum, ac venenatorum pharmacorum alexiterium. Colocynthis extracta est correctæ. Additur sanguis nucis moscatæ ad uberiorem correctionem. Cæterum pro Mercurio dulci philosophicè præparato non communem mercurium dulcem intelligo quoquo modoparatum. Hunc enim non tutum esse affirmo, quoniam nec ab arsenicali quadam mercurii sublimati fuligine, quæ maximum est venenum, nec ab impura, ac futili quadam mercurii terra est liberatus. At ille, quem jure philosophicum appello, ab omni maligno recremento est defæcatus, & tinctura quadam imbutus, ut nusquam salivationem efficiat, nec metallum tingat, omnibusque cujuscunque ætatis, ac sexus hominibus tutissimè exhibeatur. Quod accedit beneficio cujusdam physici sulphuris, quod cum vulgari mercurio, aut solari, aut lunari indivisibili nexu conjungitur, & inetheorizatur. Sed de hac re alibi.

Dubitatur quoque, an in pleuritide convenienter emetica, seu vomitoria, & quæ? Hanc difficultatem lubens propono, cum nullus ferè Rationalium medicorum eam examinet: neque ex Empiricorum grege desint, qui in Galenicis mugiunt, contentiosèque sustinent, in pleuritide emeticis utendum, ut vomica vomitu rumpatur, idè nec vomitorium ex vitriolo exhibere verentur. Porest horum opinio Auctoris de morbis lib. 2. de curatione tabis ex asperæ arteriæ aphtis, auctoritate confirmari; quippe qui purgationem per superiora ex veratro ita instituit, ut per inferiora nihil moveat. Idè analogismo inducti, etiam in pleuritide purgationem per superiora collaudare possunt. Immo si Galenus in pleuritide, quam purgantibus curare Hippocratem existimat, peplium, & elleborum, nedum colocynthidem, admittit, conspicuum est, à vomitu non prorsus abstinuisse. In oppositum tamen est, quod thoracis excrementa non nisi tussi efferri possunt: neque ulli sunt meatus, per quos trahantur in ventriculum ad movendum. Ut difficultas aboleatur, animadversione dignum est, vomitum aliquando, non tamen semper conferre ad ejicienda per os excrementa in thorace contenta. Conferat nam per accidens, sicut tussis per se, nimirum cum ventriculus funditus in diaphragma se convertit: pressio enim septo, & œsophago ob mutuum connexionis consortium, asperæ pulmonum arteriæ comprimuntur, & quæ in eis recrementa fluitant, vomitu per accidens eliminantur: & ita quæ sua natura tussiant organa, per accidens evomunt. Quæ ergo in thorace continentur, ut per superiora tunc expurgentur, duo requiruntur; unum est, ut materia non sit impacta, sed fluitans: alterum, ut sit in cavernis, seu bronchiis pulmonum. Ideoque Auctor de morbis citatus, tabis principio, quæ à distillatione, vomitoria laudat, nondum facto catarrhoico empyemate. Quoniam 4. aphor. 8. in tabidis vomitum interdixit. Sicut enim spontanea puris effusio in thoracis cavitatem securior est immediata ejusdem anacatharsi per superiora, ob suffocationis periculum: ita pus, & quancunque aliam materiam in eadem thoracis cavitare stagnantem violento vomitu ad anacatharsin impellere, non est absque suffocationis metu: eò magis si materia fuerit impacta. Quod & dicendum duco de vomitu respectu vomica dirumpendæ: satius enim est, lateris abscessum spontanea maturitate aperiri ad naturalem puris effusionem intra thoracis ergastulum, quam violenta abscissione per vomitum lacerari, ut in superiora pus vomitus vi efferatur. Ob quam causam improbanda sunt vomitoria in pleuritide, aut saltem raro, & cum maxima cautione usurpanda: eoque magis, cum materia sit lateris infixa, quæ nec per membranæ disruptionem, sed

per transumptionem sola tussi educi debet. Quamobrem, nisi natura in vomitum inclinante, temerè non sunt adhibenda emetica; eoque magis vitriolata ut sunt gilla, ceruleum, & bruneum, ob impensam eorum adstrictionem. Ni fortasse quis gillam ad binos scrupulos cum uncis tribus, vel quatuor olei amygdalini dulcis recentis misceret. Hactenus de omnigena curatione pleuritidis ascendentis, & descendens.

C A P U T IX.

De curatione pleuritidis stertorose.

Succedit stertorose pleuritidis curatio, quæ ex sua natura ascendente, & descendente est curatu difficilior; hæc enim est periculosa, sed stertorosa dicta ad perniciem, accedit, quam ideo Galenus primo de dyspnœa 17. perniciosam nuncupavit. Ipsius ergo tot sunt curationum genera, quot ejusdem causæ. Causas autem quinque enumeravimus lib. 4. cap. 12. Sputum crudum citra coctibilitatem glutinosum, ex Hippocrate. Sputum ex ardore superassatum, ex Dureto. Virium imbecillitatem. Doloris formidinem, & efferam tenuitatem. Mercatus membranæ densitatem, & viarum obstructionem addit. Obstructio tamen ad primam causam refertur, & communem cum ea habet curationem. Membranæ verò densitas naturalis est constitutio, quæ ut morifica est per accidens, ita etiam per accidens curatur ad curationem primæ causæ. Addit & Mercatus sputum crassum ob coctionem: sed immeritò, cum hoc nihil ut morificum indicet. Sputum ergo glutinosum, quod est prima causarum, quæ incidunt, attenuant, & concoquunt, indicat, sedato tamen prius dolore aut per phlebotomiam, aut per purgans, ut Hippocr. monuit 1. Acut. 33. alioqui concoquentia præpostero ordine adhibita, nempe immediate post fomenta, suffocationem efficiunt ob causam, quam lib. 4. proximè cit. attulimus. A superassato sputo, quæ ob ardorem refrigerant, & quæ potissimum ob squalidam siccitatem humectant, indicantur. Virium imbecillitas, seu respiratoriæ, ac tussiferæ facultatis languor specificum vitale expostulat, quæque ad tussim extimulant. Doloris formido non nisi per ea quæ dolorem ipsum demulcent, auferuntur. Efferam denique tenuitatem incrassantia manufaciunt. At à causa prima curationem aggrediamur. Cum ergo à pleuritidis principio exalefacto riis fomentis præhabitis, stertor in thorace percipitur cum denso spiritu, ut nihil tussi efferatur, statim aut de phlebotomia, aut de pharmaco est cogitandum, maximè ubi humoris crudi signa apparent, ut antecedentis materiæ vacatione, & interceptione præmissa, alterius in thorace strepentis concoctio tunc institui possit. Totum porro curationis momentum in remedii universalis electione consistit, nè unius loco alterum administretur, puta loco purgantis phlebotomia, & vice versa. Cujus rei cardo est, quem libro 4. capite cit. posuimus, & de quo abundè in Polyemia: nimirum humorem glutinosum, incoctilem, & crudum, aut à crudorum cacoehymia, aut ab eorum plenitudine pendere, ea scilicet, quæ ad vires vocatur. Si enim à cacoehymia, non est secanda vena, sed dandum purgans. Si à plenitudine viribus coindicantibus, secanda est vena: nulla enim est ex Galeno de curat. rat. per sang. miss. cap. 13. crudorum humorum plenitudo, quæ ex se venæ sectionem prohibeat. Utriusque verò signa propria ad sunt, quorum Galenus meminit de plenit. ultimo, & de curandi ratione per sanguinis missionem sexto, & decimo. At facile quis in crudorum plenitudine phlebotomiam admittit, non ita tamen in eorundem cacoehymia purgationem, quam Hipp. 1. Aphor. interdixit. Qui tamen in primo acut. citato coctionem, & coquentia ante purgationem prohibet, vultque crudorum copiam purgatione debere minui, antequam quod affectis partibus est infarctum, concoquatur. Dicendum ex Galeno 4. de tuend. valet. 4. Hippocratem 1. aph. 22. de crudis loqui circa jecur, & mesenterium existentibus, quæ nullo præsidiorum genere ante coctionem sunt movenda, ob rationes ibi à Galeno

Mercurius
dulcis phi-
losophicè
præparatus.

Vomitum
in pleuriti-
de, an co-
ferat.

Vomitum
in pleuriti-
de quando
conferat.

Pleuritidis
stertorose
causæ, &
curatio.

Curatio à
Primæ cau-
sæ.

Cruda ante
coctionem
quando mo-
venda, &
quando nō.

Galenus assignatas, & ab Aetio. Sed r. acut. de crudis agere ultra jecur in thorace, & in toto præ sui copia redundantibus: quæ ut in venis ultra jecur exundant, confert movere, & revellere, maxime in contumaci, & pernicioso affectu, qualis est pleuritis stertorosa. Quemadmodum etiam cum in toto redundant, acopis, frictionibus, & similibus movere expedit, ex eodem Galeno de curandi ratione per sang. miss. cap. 6. quæ tamen 4. de tuend. valer. 5. interdixit. Nec alio modo hanc alioquin arduam difficultatem à nemine consideratam solvi posse, & opposita Hippocratis loca conciliari, existimo. In pleuritide igitur stertorosa à crudorum cacochymia prædicto tempore purgans exhibebitur, quale ab Hippocrate fuit circumscriptum, cum alvi emolliationem dixit; hanc enim in commentario Galenus purgationem vertit, nempe emollidam; & laxam, quam ipse hiera sua ex colocynthide sine scammonio procurabat. Unde & nos hiera Actuarii, vel Aetii utimur. Aut earum loco Diaphinione cum melle violato solutivo. Vel trochiscis de violis sine scammonio, cum tribus, aut quatuor uncis manna, aut ejus liquoris, aut manna sacchari.

Manna
Ichthari
Fit manna sacchari, si vitrum lati fundi, quale est matracium, aceto prius eluatur, post spontè exsiccatum tertia sui parte saccharo candido repleatur, inde diutius ad ignem manu artificis tractetur, donec saccharum fundatur, fluatque. Post enim super marmor effusum saccharum lapidescit, & collocatum in cella ab it in deliquium tinctum colore subrubro.

Incoctibilis
liraris spu
ricuratio.
Cæterum dolore aut per evacuationem, aut per purgationem lenito, ad concoquentia incidentia quippe, & attenuantia est transeundum. Hippocrates dat prissanam, Galenus in commento mulsam, oxymel, & vinum, nempe non ænodes. Sed ad pleuritidem siccam, & stertorosam ob sputi incoctibilitatem varia sunt inventa, quæ & conveniunt, & differunt. Conveniunt eo quia in omni pleuritide ex tali sputo incidentia & attenuantia conveniunt. Differunt, quia in stertorosa pleuritide à sola crudorum cacochymia calidiora admittuntur, cum ea quidem sit cum imaginatione inflammationis, ut Aetius dixit, revera tamen sine inflammatione. Verum in pleuritide stertorosa à crudorum plenitudine cum calidis miscenda sunt frigida, ut inflammationis etiam ratio habeatur: & qui hanc rem non hoc modo distinguunt, in maximos dilabuntur errores, quoniam vel calidioribus inflammationem adaugent, vel frigidioribus cruditatem inculcant. Quare primum quæ similia sunt, occurrunt, nempe melicraton, seu aqua mulsæ, Apomeli, Hydromeli, & Oxymeli. Aqua mulsæ in difficili anacatharsi per sputum princeps est remedium ex Tralliano, & cum maxime est aquosa, non nocet febrî. Melicrato fortius remedium est hydromeli, quod non nisi vetustate, ac imbre à melicrato differt. Hydromelite potentius est apomeli, quod ex apum favo paratum tepidum superforbetur ex Tralliano. Hoc denique efficacius est oxymeli, quod incidit magis, & attenuat. Hæc ergo ad sputum incoctile, quod cum inflammatione, ut simpliciter parata conveniunt, & cum majori utilitate alterantur, & cum temperatis attenuantibus miscentur, ut sunt radix viola purpureæ, liquiritiæ, altheæ, quam albam appellat Aetius; item zizipha, & pulmonaria. Oxymeli cum saccharo miscetur, & saccharinum vocatur. Hæc eadem in cruda pleuritide citra inflammationem variis alterantur simplicibus. Trallianus præparat oxymeli, in quo sit incoctum marrhubium. Aetius dat melicratum, in quo hyssopus, pulegium, iris, & carica sint incoctæ. Mercatus propinat mulsam cum stachade, chamædryo, vel chamæpitio. decoctam, aut cum althea, hyssopo & thymo. Paratur hydromel ex salsa parilla, quæ maxime attenuat, hoc modo.

Hydromel
ex salsa pa-
rilla.
an. unc. s. Salviæ. Beronicæ an. m. s. Coquantur, & in colatura dissolve mellis q. s. pro hydro. Miscetur oxymel cum syrupo deprassio. Datur & à quibusdam scillinum. Sed & magis arridet saccharum scillinum ex aqua farfaræ. Fit melicraton cum radice Phu hoc modo.

Accipe radice phu fasciculum. Decoquito in tri-

Barthol. de Dysp.

bus sextariis aquæ, nempe unc. xxxxxx. & expresso liquori ad sextarium unum. i. ad unc. xx. mellis trientem. i. unc. iiii. adjicito, & rursus coquito. è vestigio auxiliatur; datur ad cyathum.

Aetius in mulsæ decoquit rutam: post hyssopum, aut calamintham, aut origanum, aut iridem, aut radicem aristolochiæ.

Præter hæc accedunt eclegmata, & syrapi delinguibiles. In stertorosa pleuritide à sputo crudo una cum inflammatione lateris hæc prosunt. Eclegma pineatum.

Eclegma
pineatum.

Recipe Pinearum repurgatarum drach. xii. Palmularum pinguium, seu fructuum dactylorum drach. xviii. Liquiritiæ loco iridis drach. xii. Seminis lini non torrefacti drach. viii. Tragacanthæ drach. xii. Amygd. dul. delibratarum drach. xvi. Mellis. desp. q. s. Mel depuratum cum tragacantha misceatur in aqua farfaræ dissoluta, & cum reliquis.

Eclegma ex hybisco. Sume cremorem altheæ per setaceum transmissum, & cum melle coque ad formam delinguibilem, & est rarum.

Eclegma
ex ibisco.

Eclegma ex carne dactylorum Galeni. Recipe Fanum græcum in aqua maceratum, & coquito, primamque decoctionem abiicito. Rursus cum dactylorum carne excoquito, & succum exprimito, cui mel misceto ad mediocrem consistentiam.

Eclegma
ex carne
dactylorū
Galeni.

Coquitur & buryrum cum æqualis mellis parte ad deligendum. Linguntur syrapi de hyssopo, de glycyrrhizæ, & de capillis veneris: quibus maximo cum fructu admiscetur oleum seminum lini, vel amygdalarum dulcium. Prodest mirum in modum syrapi diluere, ut adnotat Mercatus, cum hordei, & glycyrrhizæ decocto, quod ab Aetio desumpsit, qui scripsit, eos, qui ob pituitæ crassitudinem nihil educere possunt, ab humectantibus plus emolumenti persentiscere: maxime eo quod quodammodo simul ex tenuatoria facultate participant; ideò & ad siccam tussim aquæ ferventis sorbitionem præbet. Porro in stertorosa pleuritide à crudo sputo citra inflammationem aciora & calidiora perhibentur.

Eclegma pineatum.

Accipe Seminis urticæ. Lini. Nucum pinearum. Amyli an. cyatum unum, hoc est an. drach. xii. Amygdala amara decorticata xxv. Piperis gr. xxxxx. Torrefiant lini semen, nucesque pinæ, reliqua adjiciantur cribrata, & cum melle despumato misceantur.

Eclegma
pineatum
aliud.

Electuarium. Accipe Seminis urticæ drachm. ii. Hyssopi. Origani an. drachm. i. Redigantur in polinem, & polien misceantur cum syrupo de farfara.

Electuariū
ad sputum
crudum.

Coptarium, seu placentula. Accipe, Seminis lini contusi, & cribrati. Uvæ passæ pinguis exacinatæ an. sextarium unum. i. unc. xx. Nucum pinearum torrefactarum. Avellanarum an. sextarium dimidium, sc. unc. x. Piperis sextantem. i. unc. ii. Myrrhæ unc. i. Croci unc. i. Mellis q. s. Semen lini cum melle decoquatur, hisque S. A. reliqua misceantur.

Placentula
ad idem.

Eclegma ex cumino. ʒi. Cumini. Piperis. Sem. urticæ an. unc. i. Mellis despum, unc. xx. Contrita cum melle subigito, & parumper fervefacto.

Eclegma
ex Cumi-
no.

Utiliter datur spiritus nitri albus cum vini spiritu circulator ad guttas in aqua pectorali, qui & vini spiritus odorem, & saporem ferè immutat. Semen urtica ad scrup. i. tingitur cum syrupo de jujubis, Confert decoctum siliquarum maritimarum. Et mel earundem est admirabile expectorans, quod è siliquis naturis extillat spontè, Cremor china pro lambendo est insigne attenuans, qui paratur mace-rata china in jure, & per setaceum trajecta. Et circa usum horum observandæ sunt illæ conditiones, quas ex testimonio Galeni Massarias observavit. Dubitatur, an in pleuritide stertorosa à crudo sputo convenient narcotica. Trallianus Philonium, & Diacodion prohibet, & Galenus r. acut. 33. omnia narcotica afferentia expungere visus est. Alii verò Antidotum Isotheon, quæ siccum mandragoræ succum recipit, sammis extollunt encomiis; inquit enim, somnum dulcem inferre, & humores quò facile sursum efferantur præparare, tussim sedare, & dolorem dispergere; hancque antidotum dant in pleuritide à crudis succis. Ego revera ejus usum

Narcotica
in sputo
crudo an
convenient.

laudo magis in tenui, quam crassa materia. Tamen pro gravissimorum virorum defensione dico, ipsos non nisi post vomitum arte illatum hanc antidotum exhibere, cum scilicet ex violento motu præhabito tenues ita redduntur humores cum tussis exacerbatione, ut efferi nequeant: quo in casu licet antidoto uti, quippe quæ præter unicum mandragoræ succum multa admittit, quæ humorem glutinosum & attenuare, & incidere possunt, Antidoti descriptio hæc est.

Antidotum
stercos.

Acc. Spicæ nardi drach. ii. Myrrhæ drach. i. Croci. Costi. Piperis albi an. drach. i. Galbani drach. i. Opobalsami. Cinnamomi. Mandragoræ succi sicci. Castorei, an. drach. ii. Sem. dauci drach. s. Casia drach. s. Mellis desp. q. s. Drach. i. hujus antidoti grana tria continet succi mandragoræ, quem extracti in modum ad mellitam consistentiam incrassare jubemus.

Curatio
ex secunda
causa.

Accedit secunda causa stertorosa pleuritidis à spiritu superaffato ob ardorem, cui humidis est occurrendum. Cujusmodi est aqua pectoralis, syrupus acetosus, de jujubis, violaceus, & hujusmodi. Præter hæc est succus anguriae, qui paratur hoc modo.

Succus an-
guriae.

Anguriae pasta obducitur, & in furno coquitur: cocta à pastæ involucro dividitur, pluribusque in decliviori sui parte foraminibus aperitur: suspenditur; ex ea succus aqueus dulcis distillat mirifici usus.

Laudatur, & pristana cum nitri medulla, cum saccharo porata. Nitri medulla quomodo paranda, alibi aperiam.

En tertia.

Quod si strepens pleuritis à virium imbecillitate dependeat, hæc citra adstrictionem est roboranda cum lapillis, aut ex halitu spirabili, aut ex afa dulci elicitis. In virium tamen languore unicum præsidium est sulphur, seu mercurius vegetabilis Philosophorum, cui inexplicabilis vis inest vires omnes, & facultates languentes roborare, ut & multos sub agone sapius restituat. De hoc enigmaticè egit Quercetanus de Prisc. Philos. Medicina, & fœlix est ille, qui hoc possidet. Debet & tussifera facultas deficiens aliquo modo ad anacatharsin excitari, sed lente, & sensim cum syrupo de prassia, & acetosis: aut acetosorum vice decocto cardui benedicti, ungula caballina, & similibus, ne ex nimia tussis irritatione vires imbecilliores reddantur.

Quarta.

Doloris formido tollitur anodynis potissimum externis, de quibus lib. 5. p. 2. cap. 3. abundè.

Quinta.

Efferam denique tenuitatem incrassantia manufaciunt, qualia sunt syrupus violaceus, nenupharinus, de papavere, Tragacantha, & amyllum cum saccharo liquefactum. Paratur amyli conditum hoc modo.

Conditum
amyli.

Accipe saccharum finum, & asperge oleo amygd. dulc. recenti, inde ad ignem solve, dumque bulire incipit, insperge amyllum, & misce, quod deservectum erit tanquam gelatina. Convenit & amyllum papaveris, necnon tinctura violarum, quam per se solo fermentationis beneficio parare novimus. Datur quoque cum utilitate diacodion in sapa dissolutum. Hæc de remediis mihi comprobatis ad pleuritidis stertorosa causas. De victus ratione ne verbum, quæ ad saturitatem à Practicis pertractatur.

C A P U T X.

De Curatione reliquarum pleuritidum, & potissimum Dorsalis.

IN hac postrema parte, quæ est de parvæ, ac densæ respirationis curatione ex pleuritide, superest agenda de ejusdem curatione, sumpta indicatione à situ, magnitudine, & anacatharsi. Et primò quidem à situ partis, seu lateris, cujus habito respectu tres esse thoracis dolores statuimus, internum, externum, & medium: quem lateralem dolorem dorsalem cum Hippocrate nuncupavimus lib. 4. p. 2. cap. 13. Porro quæ dicturi sumus, ut rectè percipiantur, illud ex medendi methodo in genere est supponendum, situm partis indicare, ut signum substantiæ affectus indicantis ibi agendum, ubi est morbus. Ad differentiam figure, quæ est signum passionis indicantis modum, quo morbus patitur a pharmaco. Hæc enim duo ita in indicandi

Situs par-
tis quid
indicer.

ratione formaliter sunt distinguenda, ut nec modus à situ, nec ibi à figura indicetur. Etiam si Capiuaccus de medendi methodo cap. 27. utrumque visus fuerit confudisse, qui voluit in exemplo à Galeno 4. meth. ultimo allato de ulcere gulæ, medicamento modum, nempe eclegmatis paulatim, & assidue delinguendi, nec non sub forma magis lenta ab utroque indicari, nempe à situ, & à partis figura: cum tamen ab uno linctus per os, nempe à situ, & ab alio, scilicet à figura paulatina, ac solida sorbitio indicetur. Hoc ergò supposito diorismo, nimirum à partis situ, tanquam à signo ubi agendum indicari, clarè constat quid lateralis dolor costalis inflammatorius indicet, internus, externus, & dorsalis. Ab interno enim quæ intrinsecus: ab externo quæ extrinsecus magis apponuntur: à dorsali verò, quippe interno simul & externo, utroque modo adhibenda indicantur. Ità enim varia dolorum substantia exposulat. Dixi magis, quoniam & ab interna pleuritide exteriora, nedum interiora: & ab externa interiora, nedum exteriora coindicantur præsidia, quamquam diverso modo. Ab externa quidem pleuritide musculos occupante intrinsecus assumenda indicantur, quia cum exterioribus internæ partes coafficiuntur. Ab interna verò pleuram exercente exteriora præsidia, tum quia cum internis partibus externæ affliguntur, tum quia localium facultas utrisque partibus prodest. De medicamentis tam internis, quam externis non perfunctoriè in præcedentibus capitibus actum est. Peculiariora tantum de dorsali pleuritide sunt afferenda, quæ reliquis longè est periculosior ob suæ inflammationis tum intensionem, tum extensionem. Verum ut dorsalis pleuritidis indicationes curativæ, remediorumque materiæ, quæ difficilius sunt inventionis, elucescant, paulisper circa ejus signa est immorandum, cum prædicta parte, & capite sola residentia, & dyspnæ ratio habita sit. De his signis egit Hipp. 3. de morbis tex. 40. & sunt dolor dorsi velut ex plaga, punctorius videlicet, velut ex partium nervosarum vulnerere, quæ sunt non tantum pleura, quæ dorsum investit, sed etiam nervi spinales, & costales. Spinales, qui ex dorsi spina ad costas procedunt: costales, qui per ejusdem latera feruntur. Hunc dolorem ad pectus, & inguen propagari ait Hipp. tex. 41. Sed quomodo ex dorso ad inguen? Ad pectus enim res caret difficultate, cum nervi spinales per costarum furculos unà cum vena, & arteria ad pectus usque porrigrantur. De inguine, ait Diversus, accidere dolorem ex dorso ob nervos, qui ex osse sacro ad hæc accedunt. Sed quæso, quæ peculiaris sympathia inter dorsum, & inguen ob nervos, qui ab osse sacro? Mallem dicere ob nervos spinales internos, qui ex dorsi spina. Quorum ultima propago ad ultimam costam utrinque unà cum venæ ajugæ ramo versus inguina descendit. Addit suspirium, nempe luctuosum, & respirationem acervatim factam, quæ est non tantum densa, & continens, sed etiam quæ ob lassitudinem fit coacervato thoracis collapsu. Sputum paucum subjungit in tex. 40. & purum in tex. 41. Paucum quidem ob densiorem dorsi pleuram, per quam pauca refudat materia. Sed cur statim scribit Hippocrates, cum perpetuò in hac pleuritidis specie sputum paucum reddi, rectè Salius observet? Præterea cum neque hujus pleuritidis peculiare signum videatur esse sputum, quod statim paucum apparet, quod & cæteris inchoantibus pleuritidibus vehementibus est commune? Dicendum, sputum statim paucum vocari ab Hippocrate, ut statim expectorandæ materiæ difficultas nobis indicetur, quæ quàm in reliquis longè est major, non tantum in principio, sed etiam in progressu. Purum porro additum est ex eadem causa, ob quam paucum, nimirum ob difficile diapedesin. Adhæc inter signa corporis lassitudinem reponit. Cujus causam, ait Salius, esse dissolutionem substantiæ nervorum, quæ ex nimio fervore, cujus Hippocratem meminit 5. Aphor. 16. ubi nervorum imbecillitatem ex nimio calore incontinentiam nuncupavit. Ecce hanc infirmitatem potius, quàm convulsionem? cum sciamus convulsionem fieri quoque ex inanitione ob substantiæ nervorum consumptionem à nimio fervore? Videntur autem hæc duo opposita incontinens, & convulsivum: quod enim incontinens, hoc est lassum, laxum est: &

Pleuritis
dorsalis
signa.

Incontinens
& convul-
sum quid.

est: & quod laxum non tensum, quale est convulsus. Quomodo ergo ex eadem causa duo opposita laxum, & tensum? incontinens, & convulsus? curve unum, & non alterum? Dicendum, diversitatem ex diversa nervorum humiditate, quæ à fervore exsiccat, pendere. Quando enim calor solidam nervorum depascit, ac dissolvit substantiam, fit convulsio ex inanitione. Quando autem torridam tantum humiditatem, fit nervorum incontinentia, non convulsio; quæ tantum ex frigore, & frigidis secundum Avicennam, qui consumpta à frigore torrida nervorum substantia convulsionem fieri docuit: ex fervore autem opposita affectio, quæ incontinentia, seu nervorum lassitudo dicta est ab Hippocrate. Ob quam sanè causam accidit, in dorsali pleuritide corpora delassari. Subdit in tertia, aut quarta die *saniem subcruentam* mingi, hoc est, *lotium subcruentum*, ut ex tex. 41. habetur, in quo iterum habet *mistionem cruentam*, velut *serosam à carnibus assis saniem* excerni: à nimio enim inflammato dorsi fervore sanguis in magnis vasculis, & in unco azygos superaffatur, unde ichor, ut cruor rubeus per emulgentes emungitur. Postremo in tex. 42. addita sunt duo tanquam præcipua hujus pleuritidis accessoria, *recta spiratio gravis ex dorso*, & *humerorum incandescencia*: & *diarrhea biliosa colliquativa* ob communicatum epati incendium; cuius causa chylum in bilem graveolentem, & cum virore pallidam immutari contingit. Observandum tamen, in pleuritide dorsali non necessario hæc signa adesse, quæ non patognomonica; idè rectè Hippocratem scripsisse. At si alicui contingat, qui non omnibus hujusmodi pleuritide conflictatis contingere cognovit. Sunt enim hæc duo vehementioris pleuritidis dorsalis symptomata subsequencia: pro cuius incremento accidit, non tantum interiora, sed etiam exteriora succendi: nec tantum spiritualia, sed etiam naturalia viscera eodem conflagrare fervore. His de signis sic stantibus *indicationes* elucescunt, quæ sunt *vacuandi*, & *refrigerandi* potissimæ. Utrumque enim præsidium interna exposcit inflammatio, *evacuans*, & *eventans*. Et cum in dorsali pleuritide dorsum, humerique incandescunt, non eventans, & evacuans tantum, sed etiam à materiæ motu extra *evocans* indicatur. Et cum diarrhæa colliquativa, seu alvus profusa adest, ob conceptum jecoris fervorem *attemperantia* expediunt, quæ sanguificationis errorem ex unico corrigunt fervore. Cæterum hoc pleuritidis genus est periculosum admodum, ferèque ad perniciem accedit. Reliquæ enim pleuritides sunt tantum acutæ; hæc verò acuta, & peracuta, quia ex Hippocrate, aut in quinta, aut in sexta, aut in vigesima interficere solet: quod si hos limites evadat, superato morbi vigore, viribusque non effatis, curationem admittit. Sed quæres, quomodo ex peracuta acuta, eaque non exactè fieri accidit? Dicam accidere ob majorem, aut minorem morbi, & symptomatum intensiorem, quæ cum, vel sine extensione doloris, & inflammationis ad alias partes. Et enim consistente circa solam dorsi pleuram tota inflammatione, ac dolore velut vulnerario ibidem circumscripto, pleuritis fit exactè peracuta, ut plurimum circa quintam interficiens, quam si, superato vigore, æger evadat, sanatur. Verum si dolor ad pectus, & ad inguen extendatur, ob symptomatum remissionem, quæ ex doloris extensione, pleuritis peracuta non exactè fit, quæ ut plurimum necat in septima. Quod si inflammatio post septimam ab interno dorso exteriori coextendatur, ex peracuta non exactè fit acuta non exactè, ob inflammationis coextensionem, quæ internas dorsi partes minus excruciat. Et quamquam residere his ita affectis sit magis grave, tamen symptoma est minus periculosum, quam residere cum majori tolerantia dorso interno tantum affecto. Similiter etiam si graveolentia deiectione malum sit, tamen in tali casu minus est malum, cum sit signum fervoris inflammatorii per dorsum jecori communicati. Quamobrem tam ad bonum, quam ad malum eventum pleuritis dorsalis foras conversa suum sortitur in vigesima die terminum; hæcque de causa ex peracuta non exactè fit acuta non exacte. Et hinc ratio est sumenda, ob quam secula est ab Hippocrate decima quarta. Quia

Barthol. de Dy/p.

si terminatur in septima ad bonum, pro salutis integritate sufficit usque ad decimam quartam ægri custodire. Si verò post septimam non finitur, quippe secundum partem inflammatione foras conversa, alviq; profusione adscita, constat ad vigesimam usque suum extendere iudicium, cum unico septenario plurium partium multiplex affectio dijudicari nequeat. Sed jam remedium materia succedunt. Et primo quo ad *chirurgiam*. *Vena sectio* post septimam à quibusdam laudatur, ut à doctissimo Salio Diverso, quæ tamen non est approbanda, cum eo tempore natura exteriori dorsum, & humeros inflammationis mole onerare intendat, alviq; profusione erumpat. Idè tutius est inflammationis sarcinam ante septimam imminuere. Post verò *cucurbitulas* brachiis potissimum affigere, quarum beneficio inflammationem secundum naturæ institutum evocari magis contingit. Pro *Pharmacis* quæ thoracis, hepatisque fervorem, ac dolorem demulcent, arduumque leniunt respirationem, conveniunt. Inter hæc est *serum* cum liquiritia, jujubis, hordeoque distillatum, quod & cum maximo fructu propinari solet cum uncis duabus, vel tribus *succi violarum* recentis, aut ejus defectu cum tinctura violarum saccharo dulcorata, vel florum papaveris erratici sine errore parata. Ante cujus assumptionem convenit devorare *pilulam* nostram antipleuricam. Extra epati *epithemata* refrigerantia, non tamen dorso, applicantur, ne ex refrigerantium appositione inflammatio extra vergens rursus intro pellatur: iis tamen exceptis, quæ *ex nitro* parantur. Trahit enim nitrum foras inflammationem simul, & refrigerat. Idè prodest uti *anodyno minerali* absque sulphure parato, & in aqua violarum, vel malvarum soluto. Epati *epithemata* admoventur ex succo cichorii, nymphæ cum specie cerari santalini, & aceto. Soleo flici cum successu uti *epithemate minerali*, quo nullum præstantius agnosco in compescendo jecoris fervore, & paratur hoc modo.

24. Aquarum hyosciami. Nenupharis Florum liliorum alborum. Plantaginis. Rosarum rubearum an. unc. i. s. Salis Saturni. Camphuræ in spiritu vini dissolutæ an. scrup. i. Salis prunellæ drach. s. Miscantur, quibus adde parum tragacantæ pulverizata, ut fiat mixtum inftar puliculæ. Linteo adhibetur jecoris regioni. Hujus puliculæ usus plures, & præstantes agnosco, quorum præcipuus est ad jecoris fervores. Tollit & solum adhibitum puerorum, & delicatarum mulierum tertianas. Prohibet purgantia medicamenta ob nimium epatis calorem, vique sua purganti destitui, cuius ratio est, quia omne purgans, quando nimium exurit operatione sua specifica destituitur ex Galeno; unde rhabarbarum ustulatum constringit, non solum alvum ducit: hæc tamen obiter. Ratio victus respondere debet.

C A P U T XI.

De Curatione parvæ, & densæ respirationis ex pleuritide à magnitudine, & anacatharsi.

Postremæ pleuritidis differentia ex magnitudine, & anacatharsi elicitæ suæ quoque peculiaris expetunt præsidia. A magnitudine quidem pleuritis alia magna, alia mitis est vocata. Et de cura magnæ, quam continentem cum Hippocrate nuncupavimus, egimus. De miti in præsentiarum pauca. Id solum, mitem pleuritidem, quæ scilicet ex magnitudine, & non ex more, est mitis, mansuetis sanari medicamentis: sicut quæ ex pravo more est mitis, alexipharmacis curatur. Qua de causa factum est, Hippocratem 6. epid. 3. 44. cuidam pleuritico sanguinem non misisse: & jure quidem, quia venæ sectio est magnum remedium, quod ex methodo non nisi magno congruit morbo. Huc ergo cognitioni hoc loco incumbendum, ut pleuritidis mansuetudo cognoscatur, ut & mos, & magnitudo alibi. Mitis sanè pleuritidis indicium unum Capivaccus posuit; estque cum æger à principio sanguinem copiose extruxit, cum sensibili doloris remissione; signum enim est sanguinem non retineri, sed fluentem effluere, unde

Curatio pleuritidis dorsalis.

Venæ sectio in pleuritide dorsali post septimam non approbatur.

Epithema minerale.

Indicationes in pleuritide dorsali.

Prognosis pleuritidis dorsalis.

Pleuritidis mitis indicium.

& levis nascitur inflammatio. Quod non accidit, quando sputum sanguinolentum est paucum cum majori cruciatu: ideo ut in hoc venæ sectio non est omittenda, ita in illo est negligenda. Alterum manifestæ pleuritidis indicium est, quod Galenus in arte medicinali allocavit, nempe cum lateralis dolor caret extensione, aut ad jugulum, aut ad hypochondrion: non enim dolor extenditur, quia inflammatio non intenditur. Sed quemadmodum phlebotomia in hoc dolore non est conveniens, aut saltem non necessaria, ita nec *pharmacum purgans*: & ratio est, quia purgans anacatharsin per sputum sistit, quæ non sistenda; alioqui sanguinis statio in thorace inflammationem adauget, hinc ex pharmaco intempestivè adhibito ex miti magna pleuritis excitatur. Potius miti pleuritidi mixte convenit pharmacum, cuiusmodi est *manna cum trochiscis de violis sine scammonio*, *syrupus violatus*, & id genus. Reliqua sunt usurpanda, quæ miti benignæ, nedum magnæ, conveniunt, de quibus ad satietatem in cap. 3. huius partis.

Sequuntur auxilia, quæ *pleuritica anacatharsi* opitulantur. Et primò *per sputum*. Hæc enim quæ salutare sputum juvant, sunt inventu facilia: salutaris autem sputi signa enumeravimus lib. 4. p. 2. cap. 13. At quæ sputum pravum emundant, expectorantque inventu sunt difficilia: nec inveniri possunt, nisi præhabita sputi pravi distinctione in sputum ex sua natura pravum, ex crudioris, vel fervidioris affluxu: & ex prava lateris inflammatione. De auxiliis, quæ pravum sputum, tum ex sua natura, tum ex maligna phlogosi, respiciunt, actum est in proximo capite 4. Pariter de his, quæ glutinosam humoris cruditatem, & efferam tenuitatem, in capite de stertorosa pleuritide. Caterum anacatharsis *per diarrhæam salubrem clysmatis* est juvanda. His enim pleuritidem non tantum juvari, sed etiam magnam curari Paulus docuit in iis, quibus obæratem, vel vires interdicta est venæ sectio, juxta placitum Arabis de curatione pleuritidis asferentis, veneris solutionem semel, vel bis factam in die excusare à phlebotomia. *Perirhæa* pariter pleuritica *diureticis* est juvanda Hippocratis exemplo, qui eclegmatibus diuretica miscet. Qualia sunt *semina cucumeraria*, *althæa*, *glycyrrhiza*, *hordeum*, *capillus veneris*, ex quibus emulsiones, decoctiones, & linctus formantur. His immiscere multum prodest ad guttas *spiritum acidum* therebintinæ, qui maxime urinas ciet, & humores thoraci, & pulmonibus infixos sua absterfione ad renes movet; eos quidem lentos, crassos, viscidosque attenuando, incidendo, & absterfendo: biliosos autem sua diuretica aciditate coagulando, & per venas ad vias urinæ aurigando. Est enim hic ille therebintinæ spiritus diureticus, qui & infarcta pectora expectorat, renumque topbos frangit, vitriolica quippe, ac montana aciditate refertus, qua & perdutos lapides pretiosos a suis tincturis expoliat: non alter sulphureus, & combustibilis, quo communes Practici utuntur, & decipiuntur, qui calidus, volatilis, & ingrati tum odoris tum saporis est; cum tamen ille fixus, frigidus, acidus, & minimè insuavis existat. Fixa verò, & non volatilia urinas, & cum urinis humores movere, sapientes noverunt. Sed mihi maxime omnium in usu est pro juvanda pleuritica *perirhæa* divinum illud naturæ, nescio medicamentum, an potius miraculum dicam, ex sale simul & sulphure naturæ paratum, in quo cum omnes medicamentosæ vires eminenti quodam gradu contineantur, diuretica quoque est non infimi gradus facultas, quæ non raro imi, & medii ventris humores per renes expurgat.

Tandem ad anacatharsin reducitur & *pleuriticus spado*, qui *cucurbitula*, & *sinapismo* curatur, de quo in primo cap. huius secundæ partis. Hæc omnia, juxta theoriam quarto libro traditam, ad parvæ, densæque respirationis curationem ex dolore costali, seu pleuritico attinebant.

CAPUT XII.

De Curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore peripneumonico. Et primum ab inflammatione legitima.

Pleuritica peripneumonica respiratio curanda succedit, quæ anteriorem theoriam nacta est in lib. 4. cap. 7. 8. 9. & 10. Hujus autem triplex curationis caput esse debet, cum tria sint ejus inflammationum genera, unum quidem quod est verum *Peripneumonicum*, alterum quod *Malignum*, tertium quod *Tabificum*. Primi ergo generis prima curatio erit tanquam legitimæ inflammationis. Quæ cum ex omnium suffragio sit pleuritidi admodum affinis, ideo in quo utriusque curatio differt, aperiendum. Quod ut innotescat, in quo conveniunt, discrepantque pleuritis, & pulmonia, ostendendum. Et sanè in communi morbo, qui est inflammatio, conveniunt. In specifica tamen ejus natura, quæ ex parte habetur determinata, discrepant. Pleuritis enim pleura, peripneumonia pulmonis est inflammatio. An verò totius pulmonis, vel partis, & ejus, est dubium. Celsus lib. 4. cap. 7. *pulmonem totum affici* in peripneumonia docet, quæ fuit Herophili sententia. Soranus totum quidem corpus in pulmonia, non tamen totum semper pulmonem inflammatione vexari voluit. Et Asclepiades bronchia tantum. Ronsseus indicationum Celsi enarratione secunda in ipsum Celsum, etiam in confirmata pulmonia pulmonem totum phlegmone non occupari, observat. Mercatus modò totum, modò partem, immò & bronchia in ea peripneumoniæ specie sola affici putat, quæ à sanguine pendet pituitoso à capite in asperas arterias deflexo. Re vera ex Hippocrate in Coacis non semper totus pulmo afficitur, cum ibi, modò aliam superiorem, modò inferiorem, modò mediam inflammari: & aliquando quidem totum, aliquando ambos coinflammati pulmones aperiat. Sed potest Celsus noster excelsus, immò debet à calumnia tueri: eo quod aliud sit totum pulmonem affici, & aliud totum inflammatione occupari; non enim implicat, totum affici pulmonem, etiam si totus phlegmone non occuperet, sicut oculus ex unius partis latione tantum totus afficitur. Ideò Ronsseus excusatione non est dignus, qui ut Celsum in hoc carperet ejus dictionem pervertere est ausus. Et eò magis cum in confirmata pulmonia totum non affici scripserit, qui in vera, & progressa peripneumonia secundum totum facile succenditur. Porro secundum parenchyma pulmonem inflammari patet; vix enim verum esse duco, quod asserit Mercatus, nempe pituitosum sanguinem è cerebro fluentem solas asperas pulmonum arterias replere, quæ Asclepiadis sententia fuit. Et ratio est, quia peripneumonia non esset inflammatio, subsistente quippe in solis bronchiis sanguinea plenitudine: quod si est inflammatio, bibulam pulmonum carnem non tantum repleri, sed & in ea plenitudinem inpingi, est necesse. Nec credibile est, pituitosum sanguinem à cerebro per infundibulum ad bronchia fluere, sed potius per venas ad pulmonem ipsum transfluere. Est ergo pulmonia pulmonis inflammatio, ut pleuritis pleuræ. Et hinc *curativa indicatio* emicabit, si pro convenientia, & discrimine *præservativa* ostenderimus, quomodo utriusque affectus causa conveniat, & discrepet. Et pro causa *causam*, & *modum* intelligimus. Causa igitur an omnino discrepans sit, vel conveniens controversatur. Discrepare omnino ex Galeno videtur 6. Aph. 33. ubi pleuræ pulmonem comparans, illius propriam bilem, hujus pituitam suscipere statuit. Quod & conceptissimis verbis 4. de caus. pul. 12. confirmat: quo in loco bilem in bibulo pulmone imbibi non posse, sed crassiores tantum sanguinem, affirmat. Recentiores omnes hoc modo Galenum exponunt, à pituita magis, à bile minus pulmonem inflammari. Et Mercatus velut Galenum arguens ait, aptiorem sanè esse pulmonem ad pituitæ infarctum, in cavernosa tamen, & foraminosa ejus substantia, non minus ac in spongia aqua immoratur, biliosum contineri humorem. Celsus scribit ab inflammato viscere ex

Purgans in miti pleuritide non ad bibendum.

Pleuritidis, & pulmonia, non differt.

Pulmo totus non semper afficitur, in peripneumonia.

Spiritus therebintinæ communis non est verus spiritus.

Pleuritidis & pulmonia causa, an omnino differat.

Mercatus
circa pul-
monem
reprehens-
datur.

Pulmonia,
& pleuritis,
an in mo-
do conve-
niant.

Pleuritidis,
& pulmo-
niae in sym-
ptomatis
differentia.

præcordiis bilem attrahi, ut à sola bile hoc viscus non inflammari nobis indicaret. Cujus Celsi sententiam veram, immò Galeni ipsam esse existimo. A sincera namque bile pulmonem quamquam biliosum ignescere, & irasci, jure negat Galenus, non tamen cum pituitoso sanguine commista, ut colligitur ex 2. de loc. aff. 9. cum habet, *idque maxime si erysipelatis particeps fuerit inflammatio*, nempe pulmonis pituitosa. Nec Mercatus rem rectè est affectus, cum aliud sit in raro pulmonis parenchymate contineri bilem, velut aquam in spongia, & aliud retineri pro afferenda inflammatione. Continetur sanè in bilioso, & spumoso viscere bilis sincera, ut aqua in spongia, sed minimè absque pituitæ retinaculo retinetur, pro ejus enim tenuitate, & partis raritate, in constrictionis motu exprimitur, & dilabitur, sicut aqua ex spongia: & idè Galenus præallegato loco, bilem puram in pulmone contineri, sed retineri, & constringi, non negavit. Quamobrem à solo sanguine pituitoso pulmo inflammari, ut à sola bile pleura, potest: non hæc tamen à sola pituita, nec illa à sola bile, sed quidem utraque pars secundum proportionem simul ab utroque humore. Quæ fuit sententia Hipp. 1. de morbis tex. 127. Et quamquam tex. 16. dixerit, phrenitidem in peripneumonia terminare, non tamen à sola bile, ut phrenitidem, peripneumonia gigni posse voluit. Caterum an in modo utriusque affectus causæ convenient, dubitatur? Alybas cum statuit, pulmoniam fieri à sanguine, qui ad pulmonem incurrit, *primogenium* affectum descripsit, qui paremptotim per venam arteriosam fortitur: & in hoc à pleuritide variat, cujus transfluxus est per venam ajugam. Cum idem addidit, interdum à catarro, interdum à pleuritide nasci, *succedaneam* peripneumonia adumbravit. Quemadmodum enim aquæ conveniunt succedanea pleuritis, & pulmonaria in defluxu a cerebro, à quo tam hæc, quam illa: ita invicem discrepant, quia à pleuritide ad peripneumonia facilis est gressus, non è converso, ob assignatas à Mercato rationes. Sed & *asthmatis* per accidens aliquando pulmonia succedit, ob citatiorem pulmonis motum, quo accenditur, & attracto sanguine inflammatur. *Angina* quoque succedit ex 5. aph. 10. Nosque lib. 4. p. 3. cap. 5. ex mente Hippocratis in Coacis ostendimus, quomodo ex lethargo peripneumonia oriatur. Ut enim hi duo affectus, tum ob mollem partium constitutionem, tum ob inflammationis ideam valde conveniunt, ita facile sibi consentiunt, invicemque permutantur. Etiam phrenitidi peripneumonia succedere observavit Hipp. 1. de morbis tex. 16. Hactenus de modo, & causa. Hincque diversa indicatio *præservativa* desumenda erit, si adhuc, quomodo uterque affectus in suis symptomatibus differat, paulisper examinemus. Aetius Tetrabibili 2. lib. 4. cap. 66. à quo omnia ferè transcripsit Mercatus, symptomata ceu signa recenset, quibus unus affectus differt ab alio: eadem & iple recensito, & paucis delineabo. Primum symptoma est *dolor*. Ait Aetius consequi affectus thoracis *gravitatem* absque dolore. Quod si unà cum pulmone *pellicula* inflammantur, nempe *mediastina*, gravitatem esse dolorificam. Celsus idem affirmavit, cum dixit, *id genus morbi plus periculi, quam doloris habere*. Addit Ronsseus de pellicula, quod Aetius, qui totam ferè Aetii dictionem transcribit, quam Mercatus pluribus dilatat: tunc enim ad dorsum, & pectus dolorem extendi, inflammato mediastino, subjungit Mercatus. Secus sentire Hippocratem observo, qui in Coacis tex. 13. & 19. de pleurit. & peripn. *dolorifica mala* ambo vocat, & dolorem peripneumonicum sub omoplata ad mammam, & jugulum extendi docet, sola supera pulmonis ala inflammata. Quare est quidem gravans dolor, ad differentiam pleuritici, sed cum acerba tensione, nec minus ut ille punctioe sua acerba gravitate contristat. Hac de re vide cap. 5. & 8. lib. 4. par. 2. Et quamquam Hipp. 3. de morbis tex. 31. in crudiori peripneum. non semper dolorem adesse scripserit, sed tantum cum tussis incipit. Tamen etiam à principio dolorem, etsi non ita acerbum, adesse existimandum. Nec tantum gravativus cum punctorio conjungitur, inflammatis intersipientibus membranis, sed maxime cum pul-

Barthol. de Dysp.

mo in latus incumbit, ut costis adhærescat; hujus enim Hippocrates potissimum meminit, & non ejus, cujus Aetius, & reliqui. In febre acuta discrimen tantum est secundum magis, & minus. *Tussis siccam* cieri in peripneumonia subjungit Aetius, quam *humectationem* appellat Mercato. Sed fortassis non differt hoc modo minus siccam tussim humectationem, quam in pleuritide appellare. Hippocrates quoque loc. cit. tussim proponit à principio humidam tenui saliva in humida peripneum. siccam in sicca, ex 1. de morbis tex. 129. *Sputum* tamen in peripneumonia *spumofum*, hoc est *biliosum*, & aliquando *cruentum*, & *floridum* efferri, Aetio, & Mercato non tam facile admittam, quod ut plurimum est *pituitosum*: & si spumofum, non ob id tamen biliosum, cum sanguis pituitosus ex agitatione in spongioso pulmone facile spumescat. Ideo & in hoc à pleuritide differt, cujus sputum biliosum. Egros ægrè spirare, & *erecta cervice*, scripsit Aetius. Est verò hæc dyspnæa parva, & densa ratione spiritus, quam idè Celsus *spiritus difficultatem* nuncupavit: & si pulmo in costas, vel in cor incumbat, etiam ratione thoracis. Et hæc respiratio, quam multi ignoraverunt, in genuina peripneumonia necessario est orthopnoica cum fervido efflatu, ut in methodo aperui ex mente Hippocratis. Ad differentiam pleuritidis, in qua non omnino residere æger cogitur, & in dorsali non potest. Hæc eadem dyspnæa orthopnoica ab Hippoc. est proposita loc. cit. *Pulsus* peripneumonicum Aetius subtrahit, & Hippocrates, quem Mercatus ex mente Gal. 4. de caus. pul. 12. prolixè examinavit. Summarium est, hunc *magnam, frequentem, mollem, languidum, inaequalem collectivam inaequalitate, raro acrotum, & intermittentem, sæpe intercurrentem, & undosum* esse, ad differentiam lethargi. Differt autem pulsus peripneumonicus à pleuritico potissimum per *mollitiem*: à lethargico per *celeritatem, & inaequalitatem*. In pleuritide pulsus durus, in peripneumonia est mollis. Cujus mollitiem in Galenum & omnes, immò contra se ipsum Mercatus existimat non ex partis constitutione, sed ex pituitoso sanguine inundante, & humectante arterias, pronasci. Nos ab utroque pulmone, & humore; pituitosa enim inflammatio in parte molli mollit pullum, hoc est, minus durum efficit, quam in parte dura biliosa phlogosi obfusa: itaque peripneumonici pulsus mollities est intelligenda. Nec negat Galenus etiam indurari pulmonem, & arteriam, sed *rare*, cum & aliquando scirrhum pulmonem fieri observamus, etiam si Gal. 4. de prælag. puls. 9. id negare sit visus, quod tamen Hippocrates cognovit 1. de morbis tex. 131. Quare & raro peripneumonicus pulsus est dicrotus, seu vibratus, qui non tantum ex contrario usu, sed etiam ex instrumenti duricie dependet. Porro per crebritatem à lethargico differt, qui tardior ob partis à corde distantiam: & per inaequalitatem, qui potius intermittens ob eandem longinquitatem; sicut ob viciniam intercurrentem est, & frequens peripneumonicus. In reliquis ob analogiam cum partis, tum inflammationis finitimi sunt affectus lethargus, & peripneumonia; sicut ob viciniam proximiores sunt pleuritis, & peripneumonia. Accedit *rubor* faciei ob sanguineum vaporem in faciem elevatum. De quo non negligendam observo difficultatem à Practicantibus aut neglectam, aut non visam. Galenus enim 1. de loc. aff. 5. quinque capita proponens dignoscendorum affectorum locorum, unum esse *proprium accidentium* docet, inter quæ *maxillaram rubedinem*, tanquam signum proprium inflammati pulmonis, proponit; ut & angorem oris ventriculi; & excretum lotæ carnis instar hepatis imbecillis. Cum tamen faciei rubor sit potius commune, quam proprium symptoma, nam & in pleuritide, & in aliis visceralibus inflammationibus malas rubere constat: non ita tamen accidit, angorem fieri non laborante ore superno ventriculi; nec excretum loturæ carnis instar alvo deponi, nisi imbecillo jecore, & non alia parte. Excusari Galenus non potest secus, quam dicere, proprium esse hoc symptoma, non tamen maxime proprium, ut reliqua duo: omni enim peripneumonia, & semper, non tamen soli competit. *Lingua* addunt

Pulsus differentia in pleuritide & peripneumonia.

rubentem, tumentem, asperam. Ideo Hipp. 3. de mor-
bis text. 31. hanc rubedinem non proposuit, in quo
reliqua signa, seu potius ex Hipp. loc. cit. in princi-
pio in album flavescentem, in progressu nigram. Fis-
sam denique & inhaerentem. Quam & obscuram in
Balis filio nuncupavit 7. epid. 18. Adhuc *coma vi-
gil cum delirio*, ut in Euridamo, sed non semper;
*venas temporum elatas, cibi fastidium, aqua frigi-
da, & magis aeris frigidi concupiscentiam, nasum
simum, extrema frigida, ungues lividos, & curvosi;*
quæ unico tabis nomine Celsus complexus est. Ex
quibus satis distingui videntur pleuritis, & peripneu-
monia. Ex Hipp. 3. de morbis text. 31. *Anxietatem,
gastationem, & impotentiam ad motum.*

Ex dictis propositæ elucescunt *indicationes*, quas
unica vitali excepta, easdem ferè faciunt utriusque
affectus Græci, Arabes & Latini. Et sanè in com-
muni indicatione inflammatione conveniunt; discre-
pant tamen, quatenus una à sanguine bilioso, alia
inflammatio à pituitoso potissimum pender. Discre-
pant & in individujs remedium materieb. Deci-
piuntur ergo, qui penitus eandem curationem faciunt.
Sed antequam remedia proponantur, de *eventu* quæ-
dam sunt proponenda non omittenda, de ejusdem *tem-
pore, & modo.* Quo ad eventum, consideratur perip-
neumonia *ad se, & ad alios affectus similes.* Ut ad se
dubitatur, quæ periculosior seu acutior, biliosa, vel
pituitosa? Et quidem non absolute biliosa periculosior
est judicanda, sed cum distinctione; acutior enim bi-
liosa est ob majorem activitatem; acutior tamen est pi-
tuitosa ob majorem resistentiam, & ob declinationem
à statu naturali. In collatione ad alios affectus quaeritur,
quæ lethalior, pleuritis, vel peripneumonia? Et pro-
fecto dicendum, peripneumonia, ob pulmonis cum
corde viciniam, perennem motum, partis præstan-
tiam, & fervorem, cujus causa major in pulmone,
quàm in pleura inflammatio succrescit. Ulterius in-
dagandum, quis affectus est perniciosior, peripneumo-
nia, an lethargus? Galenus solvit difficultatis nodum
4. de caus. puls. cap. 13. scribens, *lethalior est perip-
neumonia lethargicus affectus*, & tamen longè acutior
lethargo peripneumonia videtur. Subaudienda igitur
est superior distinctio de biliosa, & pituitosa pulmonia;
qualis enim est inter biliosam, & pituitosam perip-
neumoniam proportio, talis est inter hanc, & le-
thargum. Etenim si acutiem activitate metiamur,
lethalior est peripneumonia, quia acutior, hoc est
activior; si verò acutiem, seu magnitudinem accipia-
mus pro recessu à statu naturali, longè lethalior est
lethargus, quia est frigidior affectus, idè intermit-
tentem sortitur pulsum ob perfrigeratam facultatem,
qui intercurrenti, & undoso est lethalior. Cujus cau-
sa etiam puto pituitosam peripneumoniam biliosa le-
thaliorem esse. Hæc de eventu.

Tempus porro & modus in ordine, vel ad per-
niciem, vel ad salutem, vel ad tabem perpenduntur.
Modus verò, ut ab hoc ordiamur, est ad salutem ex
Actio, & Areteo, si copiosa *hemorrhagia* per nares
fiat, vel *alvi exturbatio, multis exeuntibus biliosis,
& spumosis humoribus.* Observat Mercatus, à princi-
pio diarrhæam esse salutarem, non in statu, nec in
declinatione ob effetas vires, & quoniam in his tem-
poribus, ut à principio, nihil antecedentis, conjun-
ctæque causæ detrahatur. Quod tamen meo judicio
rotundam non habet veritatem, tum quia ex Gal. 4.
de loc. aff. 7. non necessario, ut in empyemate, vi-
res in peripneumonia emasculantur, tum quia ab-
surdum est, in statu, & declinatione materiæ utrius-
que aliquid alvo non detrahi, quæ in statu, & de-
clinatione à natura superatur, quod etiam Duretus
in comm. Hipp. confessus est. Ecce biliosis exeun-
tibus, & non pituitosis, ait Actius qui à pituita pe-
ripneumoniam nasci voluit? Dicerem, bilem tanquam
pituitæ vehiculum ipsum indigitasse, ut una cum ve-
hiculo, quod vehitur excerni nobis supponeret. Ad-
dunt ad bonum eventum modum per *parotides, &
crurales abscessus*, qui sanè sunt salutare, modè fi-
sulentur, & vires non labantur, probis coctionis si-
gnis in urina, & pulsu apparentibus; alioquin utrique
abscessus sunt perniciosi, & multi, iis accedentibus,
intereunt. Sed & felicem eventum portendit *puris
missio*, desidente pulmonis inflammatione in pus;

statim enim ab omni molestia liberari inquit Actius:
hoc tamen ad putulentas urinas potius attinet, quæ
in empyemate. Enimverò malum eventum aliter ha-
riolatur modus. Unus est qui procedit per *absces-
sus pleuritidis, vel angine, vel lethargi, vel phre-
nitidis* in peripneumoniam, ex 5. aph. 10. Et 7.
2. Quæ permutatio est quidem periculosa, sed non
omnino perniciofa. Nunc enim pernicies pro ma-
lo eventu, qui acuto congruit morbo, usurpatur,
& tæbe, quæ diuturnior est affectio, in quam sæpè
permutata peripneumonia terminatur. (De permu-
tatione peripneumoniarum in febrem ardentem est dif-
ficultas. Hippoc. enim 1. de morbis text. 17. hunc
transitum denegat peripneumoniarum, quem pleuritidis
concedit. Cui tergiversatur text. 132. in quo do-
cet, febrem ardentem non tantum biliosos, sed et-
iam pituitosos corripere. Solvendum, verum esse
de ardenti nothia, non de legitima.) Hoc longè
pejor est modus, qui per *tabificam symptomata.* Sunt
tabifica symptomata, quæ non in tæbe, sed in ipsa
peripneumonia occurrunt tæbi similia, nempe *ex-
tremorum frigiditas, ungues lividi, & adunci cum
delirio, cæterisque symptomatis, quorum supra me-
minimus; hæc enim imminentem interitum minan-
tur, ut & nihil sperare, vel pauca, etiamsi cocta;
suppurationis enim sunt signa syllogistica. At even-
tus per suppurationem ad empyema attinet.*

Tempus tandem occurrit, quod & ipsum est ad
perniciem, vel ad salutem. Si perniciofa sit perip-
neumonia, ex Actio terminatur in quarta, vel in
septima ad malum, cum sit peracuta exactè, vel
non exactè. Quod si loco pernicipi periculum tan-
tum subeat, judicari solet ad bonum, vel in pri-
mo, vel in secundo, vel in tertio septenario ex
Hippocrate 2. & 3. de morbis, & in libro de af-
fectionibus. Quique vigesimam transeunt, suppu-
rantur. Hac ratione Actius cum Hippocrate con-
ciliatur; Actius enim in quarta, vel in septima mori
affirmat, Hippocrates verò brevissimam peripneu-
moniam esse ait, quæ in septima judicatur, lon-
giorem, quæ in 14. longissimam, quæ in vigesi-
ma. Et quomodo brevissima, quæ in 7. nonnè
brevior, quæ in 4.? Dicendum, Actium loqui de
tempore eventus ad malum, Hippocratem ad bo-
num. Perniciofa enim peripneumonia in 4. occi-
dit, & si non tam citò, saltem hoc tempus habet
tanquam futuræ mortis in septima præcursorium.
Verum quæ periculosa est affectio, periculo defun-
gi solet in 7. vel 14. vel 20. cum sit acuta ex-
actè, vel non exactè. Et cum vigesimam prætergre-
ditur, in tabem præterlabitur.

Sed hoc in loco necessarium duco ex mente Hippo-
cratis, judicatoria peripneumoniarum tempora suis distin-
guere limitibus tam ad bonum, quàm ad malum even-
tum. Videntur enim diversimodè ab Hippocrate limi-
tari in 1. 2. & 3. lib. de morbis, ut res diversitate, &
difficultate multa non careat. Prima ergo diversitas
de toto eventus tempore erit. Reliquæ de singulis
temporibus. De toto igitur eventus tempore non
exigua in breviori Hippocratis invenitur diversitas.
Etenim 1. de morbis text. 15. loquens de iis acu-
tis, qui citò decernuntur, in eorum serie peripneu-
moniam reponit, quam Diversus raro septimam
transcendere commentatur. At lib. 2. text. 92. perip-
neumoniam in 14. terminari scribit, ad summum in
18. Item lib. 3. text. 32. peripneumoniarum terminum bre-
viorem 14. statuit; longiorem 21. Et lib. 2. text. 44.
peripneumonicos mori ait, aut in 7. aut in 14. Sic
tempora quasi inconstans variat, & diversitas distin-
guat limitibus, quæ mensura quadam judicii deter-
minata limitanda videntur.

Secunda diversitas non minor apparet in temporum
distinctione assignanda. Nam lib. 2. text. 42. & lib.
3. text. 32. *principio sex dies* assignat, in quibus sa-
livam tenuem, spumofam, & multam cum tussi ex-
cerni nobis observat, cruda adhuc existente materia.
*Augmento 7. & 8. in quibus salivam crassam, & pu-
ram, quippe concoctam expectorari docet. Vigori 9.
& 10. in quibus purulenta, hoc est concocta us-
que ad 14. Declinationi totam 15. tribuit, alioquin
usque ad 18. extendi annotat lib. 2. text. 92. Quo tem-
pore quiescente tussi, & resiccato pulmone ægri sanan-*

Pleuritidis
indicatio-
nes & pul-
monia.

Peripneu-
monia
quæ peri-
culosior.

Pleuritis,
utrum le-
thalior
an perip-
neumonia.

Peripneu-
monia an
lethalior
18. 130.

Peripneu-
monia
prognosti-
ca.

Peripneu-
monia
tempore
judicag-
ria.

tur. Sputo retento, aut moriuntur, aut suppurantur. Ex adverso iisdem in locis tempora à propositis faciunt diversa. *Principio enim octo dies tribuit, in quibus nulla salivatio. Augmento 9. & 10. in quibus subpallida, subflava, subcruenta, utpote modicè concocta rejici annotat lib. 3. tex. 32. Vigori 12. in qua usque ad 14. purulenta, hoc est cocta, efferri eodem in loco observat. Declinationi 14. dicat, quam ad 21. vel 22. protendi inquit eodem in lib. & textu. Quo in tempore quiescente tussi, & resiccato pulmone agri sanantur. Retento sputo moriuntur, vel suppurantur; pro ut reliqua accidentia, vel salutis, vel mortis, vel suppurationis accedunt, quorum supra meminimus.*

Tertia diversitas est de suppuratione dierum, quibus suppuratio incipit. Libro enim 3. tex. 32. erumpente in gustu dulcis salivæ sapore, puris nimirum suppurationem post 22. inchoare ait. At lib. 2. tex. 32. & 44. peripneumoniam post 18. in tabem degenerare affirmat. Quod si salivæ dulcis loco insuavis degustetur, ob pulmonis corruptelam *primis diebus*, hoc est, in 7. ægrum mori nobis indicat. Quod tamen impossibile videtur, cum sputum insuave, aut dulce, non primis diebus, idè neque in 7. sentiatur. Quare hæc omnia, quibus inconstantia Hippocratem quis temerè accusare posset, explicatione indigent, quæ non absque mysterio ab Oraculo fuere responsa.

Ut autem hæc constantissimi Hippocratis dierum suppuratio in peripneumoniis elucescat, duo lemmata sunt supponenda. Primum est, peripneumoniam non quidem à sola bile fieri posse in doctrina Hippocratis & Galeni, ab exuperante tamen bile, ut jure sit distinguenda in *biliosam*, & *pituitosam*, à dominio sumpta denominatione. Quod si verum fateamur, etiam verum erit, biliosam peripneumoniam brevior, pituitosam longior esse. Aliud est lemma, peripneumoniam, ut pleuritidem, geminam esse, *humidam* unam; *siccā* aliam. Humida peripneumonia est, quæ etiam ab initio tussim habet humectiorem, utpote cum tenui sputo, quippe adhuc crudo, quod *salivam* Hippocrates dixit. Sicca peripneumonia est, quæ primis diebus tussim aridam habet, & in progressu humescit. Quo stante constat, humidam peripneumoniam brevior, cum celeriore habeat anacatharsin: siccam verò esse longior, cum tardior coctionem, & salivationem habeat. Hippocrates ergò divinus modò ad biliosam, modò ad pituitosam peripneumoniam respiciens, & ad hanc quidem modò humidam, modò siccam, varios statuit dierum limites. Hinc quo ad primam diversitatem, cum 1. de morb. tex. 15. septem dies peripneumoniam tribuit, ut & lib. 2. tex. 44. cum ait, ægros in septima occumbere, de biliosa loquitur. Et Aetius hujus biliosæ peripneumoniam acutiem, & perniciem magis restrinxit, cum statuit mori in 4. In reliquis porro locis, in quibus Hippocrates pro terminis ponit 14. 18. & 21. locutus est de peripneumonia pituitosa humida, vel sicca. Etenim quo ad secundam diversitatem, cum pauciores dies morbo assignat, de humida loquitur, quæ brevior. Cumque plures, de sicca, quæ prolixior; idè res caret difficultate. Hinc ultimæ diversitatis ratio apparet. Suppuratio enim, quæ est à sicca peripneumonia, tardior habet generationem, puta post 22. Quæ verò ab humida celerior, nempe post 18. Difficultas vero de pure insuavi lethifero solvitur, eo quod Hippocrates pro primis diebus non totius morbi, sed conversionis peripneumoniam in suppurationem, dies intelligat: ita enim verificatur, ob cœnoli puris insuavitatem ægros mori in septima scilicet, aut post 18. aut post 22. Hæc ergò est Hippocratis dierum criticorum in peripneumoniis lex stabilis, & certa.

Cæterum peripneumonia iisdem prorsus habitis scopis est curanda, quos Hipp. lib. 3. de morbis tex. 33. nobis proposuit, à quibus si aliquis recesserit, à scopo omnino aberrabit. Quatuor verò, vel quinque sunt scopi ibi positi, quos singulatim adimplebimus. Primum ait Hippocrates esse, *caput levius facere, ne aliquid in pectus influat*. Dices hunc primum scopum locum habere in ea tantum peripneu-

monia, quæ à capite pender, & non esse adequatum. Respondeo, ut commune præceptum ab Hipp. proponi. Etenim ex eodem 2. prognost. 49. pulmonum morbos, vel præire, vel subsequi fere semper solent capitis mala, quæ affectos pulmones magis afficiunt. Et cum levis facere caput sit totum levare corpus, hocque primum præstare sit omnibus peripneumoniis commune; propterea levius caput reddere totius curationis est caput. Cumque totum levandum sit evacuantium beneficio, idè ab *evacuantibus* est inchoandum. Quæ duorum sunt generum; alterum quod chirurgia, aliud quod pharmacia perficitur, utrumque enim corpus, caputque allevat Chirurgicum vacuans est *phlebotomia*, de qua est dubium, an conveniat, ex quo loco, quantum, & quando. Convenire phlebotomiam omnes conveniunt, non prohibentibus viribus, quæ in hoc malo facile labascunt. Ità Celsus scribit, *oportet, si satis valide sunt vires, sanguinem mittere*, & Aetius, *statim secanda est vena in cubito*, & si sustinuerint vires, *sanguinem mittere*, & Paulus, *concedentibus in hoc numeris, vena secanda est*, iis nempe quibus vires numerantur. Nec tantum in spontanea, sed etiam in succedanea peripneumonia Paulus venam secat; quare Mercatus Pauli locum oscitanter legit, cum ait, *Pauli verba hac lege esse intelligenda, qui solum jubet sanguinem mittere, ubi incipiendo procedit, non tamen cum ab alio affectu suboritur, etenim Pauli sententia hæc est. In his igitur, qui ex morbis acutis in hoc reciderunt, vena incisio petenda est: maxime verò si diutius duraverit malum, aut ab initio sanguinem per venam detrudere supersederint*. Idem de eadem sponte facta hæc præmisit. *Quod si peripneumonia confestim ab initio fuit affectio, concedentibus quidem in hoc numeris, vena secanda est*. Paulus ergò in utraque peripneumonia venam rudit. Dices Hipp. 3. de morbis cit. subductorii pharmaci, non sectæ tamen venæ meminisse, qui in pleuritidis curatione utriusque præsidii expressè meminit. Respondeo, Hippocratem in hoc maxime supponere, eandem esse debere peripneumoniam, pleuritidis, & phrenitidis curationem, idè quod in analoga curatione supposuit, tacuisse: non enim tantum caput, & totum levat, quod alvum subducit, sed etiam, & potissimum, quod sanguinem educit, plenitudinem allevat. Sed in peripneumoniis phlebotomiam non convenire, Maffarias addubitat, immò maxime dubitat, eo quod peripneumonicorum pulsus sit *languidus* 4. de caus. puls. cap. 12. ut unica hac de causa cubiti sectionem vires non admittant, quæ maxime sunt custodiendæ, ne in sputorum educatione fatiscant. Verum si quæ ratione pulsus peripneumonicus, quatenus talis, languidus efficitur, quoque languore vires infirmantur, rectè cognoverimus, omnino acquiescimus. Est enim hic languor, qui fit ob virium aggravationem; *pituitosa enim fluxio*, ait Galenus, *tunicam irritat vasorum; frangit autem vim facultatis, quæ in illis est*: non tamen regentium corpus facultatum vires resolvit. Hucque virium languorem per aggravationem paulò infra expressit dicens. *Atque quod in peripneumonia comprimantur, & degraventur, constringanturque, atque debiles sint pulmonum arterie, quid refert dicere?* Ideoque pulsus non tantum debiles, sed etiam intercurrentes, & undosi, quales pulsus aggravatam facultatem insequi solent, fiunt. Neque tantum abest, ut phlebotomiam prohibeant, ut eam potius indicent. Nam & Hipp. 3. de morb. 33. corpus peripneumonicorum jubet debile reddi ea debilitate, quæ plenitudinis degravationem, & non virium corpus regentium resolutionem sequitur, de qua in 2. lib. de natura humana tex. 10. Viribus ergò permittentibus, vena est secanda. Sed quæ? cujusve lateris? Ab ea profectò, quæ subsistenti plenitudini est congrua. Quæ plenitudo, & transfluxus, aut est à toto, aut à parte. Si à parte, est hæc vel superna, vel inferna, caput nempe, & quæ tum ad uterum, tum ad hæmorrhoides attinent. Ergò ratione capitis tres occurrunt venæ aperiendæ, *cephalica cubiti*, vacuationis, interceptionis, revulsionis, & derivationis mixtæ gratia. *Cephalica manus*, ubi vires sunt languidiusculæ, & *vena sub lingua*, quæ non solum pituitosum sanguinem à cerebro in pulmones fluentem intercipere, sed

Phlebotomia in peripneumonia conveniat.

Vena quæ secanda in peripneumonia.

Peripneumonia cura in scopis consistit quinque.

etiam pulmones occupantem imminuere possunt. Hemorrhoidum porro, & mensium suppressorum causa tali, poplitisque venas tundendas esse omnibus est conspicuum, præmissa, vel postposita venæ cubiti sectione, prout menses imminet, vel non, à totius plenitudine urgente cum Aetio indicatione deprompta. Quod si à toto ad pulmonem recurrat pituitosus sanguis, mediana cubiti est secunda, quæ totum deplet. Eaque meo iudicio, dexteri semper lateris utro pulmone laborante. Quod enim Uvesalius de pleuritide credidit, de peripneumonia affirmandum reor. Sunt enim tam sinistri, quam dexteri pulmonis venæ omnes à vena arteriola, quæ ex dextero tantum cordis latere, idè uterque pulmo per venam arteriosam necessariò vacuari debet, sicut à toto per eandem sanguis in ipsos influit. Ni affectæ partis rectitudinem pluris facias, quàm venarum motum, & concursum. Ceterum sanguis pro ejusdem plenitudine, conditione, ægri ætate, anni temporis, locique conditione, est vacuandus. Puta in biliosa peripneumonia minùs ejus, in pituitosa plus hauries. Parili jure in plethora notha, & legitima. In juvenili, & virili ætate. In vere, autumnoque, vel in ætate, & hyeme. Eadem & de loco habenda est consideratio.

Cucurbitula in peripneumonia.

Enimverò præter venæ sectionem proponuntur, & cucurbitula, tum inanes, tum scarificata. Sed quibus partibus, & in quem finem sint affigendæ, est dubium. Celsus præcordiis, Aretæus non his tantum, sed dorso, & tergo apponit. Paulus pectori, & lateribus, quem Alimarius insequitur. Mercatus brachiis primum, post pectori, si carnulentum, è regione pulmonis affecti, cumque ex malo corporis habita pulmonia orta est. Massarias una cum Mercato Paulum, ejusque sectatores redarguens, primis diebus circa partes laborantes cucurbitularum abusum interdicit, quas tantum in declinationem convenire morbidus contendit. Ab initio autem revulsione causa ad partes remotas, cui suffragatur, Diversus in comm. 33. tex. tertii de morbis. Et sanè fateri oportet, in varia hac cucurbitularum applicatione varios sibi proponere scopos, etenim simplicis revulsione gratia inferioris corporis parti eas affigunt. Simplicis derivationi causa lateribus thoracis, & dorso è regione pulmonis inflammati. Revulsione, & derivationis mixtæ gratia brachiis. Sed cur præcordiis? Non alium ob finem, meo iudicio, nisi ob mistam interceptionem, ac derivationem. Fluens enim per hypogastricas venas, & per mammarias ad pulmones humor cucurbitulis hypochondriis affixis interceptitur. Fluxus vero iisdem à thorace ad præcordia trahitur, & derivatur. Et hinc pater, qualis esse debeat earum administratio. A principio enim, aut solius revulsione respectu partibus remotis; Aut, quod est magis proficuum, ob mistam, tum derivationem, tum revulsionem brachiis, aut interceptionis, derivationisque simul gratia præcordiis, sed inanes sunt admoventæ. Non tamen adhuc thoracis lateribus, & dorso, idè cautus Paulus ea addidit verba, *si nihil obstat*, obstat autem à principio humor fluens. At neque in declinatione, ut Massarias, tunc enim cucurbitularum nulla ferè est utilitas, inclinante jam inflammatione, ac intereunte dolore. Dorso enim cucurbitula affigitur in peripneumonia, ut lateri in pleuritide, nempe ut humoris phlegmonici derivatione excrucians dolor demulceatur. Quamobrem eodem tempore, & modo affigenda est dorso cucurbitula, velut in pleuritide lateri, de quo suo loco satis distinctè.

Frictiones in peripneumonia.

Sed & frictiones à Practicis laudantur. Celsus frictum hoc modo his verbis instituit. *Frictione uti diutissime in scapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem, idque his quotidiè facere.* Cum potius tamen opposito ordine usurpari debere videantur, à pedibus, cruribusque exordio accepto, non autem à scapulis ad brachia, & contra pulmonem, non enim sine humoris noxii attractione ad affectam partem esse potest. Putarem, Celsum ab excelsa loco, nempe à scapulis, contra pulmonem lenem frictum exordiri, non à principio, sed in declinatione ad humoris impacti dissolutionem, quemadmodum à principio à pedibus, cruribusque frictio est inchoanda.

Post Chirurgicum pharmaceuticum præsidium accedit, nempe pharmacum, quod est alterum duorum, quæ corpus, & caput allevant; quod ex Hippocratis consilio ab initio est administrandum, dum inquit. *Alvum autem in primis diebus quatuor, aut quinque subducere oportet, & hoc paulò amplius, quod & febres obtusiores sint, & dolores leviores.* Nam & sorbitionibus præmittendum esse pharmacum dixit 1. acut. 32. Utrum autem peccent, qui à Præceptoris theoremate recedunt, inquirendum. Paulus enim, Celsus, & Aetius solis utuntur clysmatis, & Avicenna purgationem non laudat in hoc affectu. Cujus causam Mercatus adducit dicens. *Exagitur enim furiosus motus humorum, & uberius confluit in locum affectum, præterquam quod ab eo, qui in parte inflammata continetur, nihil trahit medicamentum.* Et videtur horum sententia etiam divini senis auctoritate posse confirmari ex 7. aph. 16. in quo habet. *A peripneumonia alvi profluvium adveniens malum.* Si malum quod natura, pejus quod ars promover, erit. Solvendum, alvi profluvium natura, aut arte comparatum semper esse malum, si fiat in augmento, dumque ad statum morbus tendit; in hoc enim tempore materia est cruda, & symptomata sunt vehementia, idè enim ea ipsa incommoda succedunt, quæ Mercatus dicit. Verum in fine status, vel post vigorem, celebrata jam coctione, superveniens alvi profluvium esse potest salutare, evicta quippe materia morbifica, naturaque superante. Hujusmodi fuit in Caupone peripneumonia 7. epid. hist. 14. idè sanitati est restitutus. Idem eodem tempore tutò Medicus procurare poterit, si in inferiorem ventrem naturam inclinare viderit. Secus purgans deferere consultius erit, ob rationem, quam 3. de morb. cit. Hippoc. assignat, quoniam *infra humore secedente, supernæ partes resiccantur, & sputi purgatio non prodit.* Propterea sputi purgatio per superiora purgatione per inferiora non est sistenda, nisi, ut dictum est, in alvum natura inclinet. Hinc est, ut facile credam enim Hippocrate, tutius esse primis tantum diebus uti purganti, cujus causa fluens humor evacuatione interceptitur, & à pulmonibus, in quos rapitur, retrahitur: nec tunc anacatharsis per sputum, ac reliqua prohibent. Qualia verò hac esse debeant subducuntia, Hippocrates, velut in subsequenti textu emetica, non proposuit.

Pharmacia in peripneumonia.

In peripneumonia pituitosa datur felici successu *Electuarium diacolocynthidos*. Actuarii ad drach. ii. superpotis duabus vel tribus uncis syrupi violacei solutivi. Aut *species* ejusdem ad drach. i. cum tribus, vel quatuor floribus cassiæ.

In biliosa datur *manna* ad unc. iii. vel iv. cum drach. ii. trochisc. de violis. Utor ipse aliquando *pulvere phlegmagogo* utrumque humorem subducere ex anatica dosi turbiti, hermodactylorum, floris scammonii, & cremoris tartari per lixivium parati, addito cinnamomo, cujus dosis est ab uno scrup. usque ad duos, superpoto hordeaceæ pitisanæ cremore. Quod si clysterem in pharmaci locum subrogare cupis, ex Aetio, & Mercato acris esse debet, non laxans, & emolliens à Paulo propositus: huic enim post quintam tantum est locus tertio quoque die, ne vires deiciantur, alvusque lubrica servetur. *A quinta enim die si multus humor infra secedat, mortem inducit;* ideoque acris clyster primis tantum diebus est ex usu. Hunc Aetius parat ex *decocto colocynthidis, ruta, & hyssopi; melle, & oleo copioso aduito, nitroque, & sale adjecto.* Reformandus est Clyster Aetii hoc modo.

Clyster in peripneumonia, qualis esse debeat.

4. Decocti communis pro clyst. ex additione ruta, & hyssopi q. s. Olei diacolocynthidos secundum descriptionem Quercetani unc. ii. Olei violati unc. iii. Sacchari rubri unc. i. s. Nitri præparati, seu potius lapidis prunellæ. Salis communis an. drach. s. misce pro clystere.

Hæc ergo primum Hippocratis scopum implent.

Huic alter succedit *sorbitionum dulcium*, quarum usum usque ad primum quaternarium, quod ex eodem Hippocrate primo prognost. 11. trium est dierum, collaudat in eum finem, ut quod in pulmone insedit, & compactum est, elevatur, & commoveatur. Idè Celsus non omnino recipiendus videtur, qui in

Clyster ex Aetio in peripneumonia.

Dulces
forbitio-
nes an pin-
guibus præ-
ponendæ
sint in pe-
ripneumo-
nia.

Dulcia fri-
gida humi-
daque sim-
plicia in
peripneum

Composi-
ta.

Sacchari
deliquium

Sacchari
prunellæ.

Tinctura
papaveris
rubri.

in peripneumoniæ curatione dulcia omittit, & ab ini-
tio sola pingua, & adipata præmittit. Secus Paulus,
& Aetius, qui Hippocratis vestigia insistentes *dul-
ciaria forbillamenta* proponunt. Attamen à methodo
absonum videtur dulcia pinguibus præponere: hæc
enim ita concoquant, ut extrussant; dulcia verò,
quod adhuc crudum, & impactum est à principio ex-
tundunt, & ut dicam cum Hippocrate, commo-
vent. Atqui cruda ab initio movere quocumque ar-
tificio maleficium est, quiete enim, & non motu,
cruda concoquantur. Dicendum, dulcia materiam à
principio, non omnino tamen impactam tussifero, eo-
que blando motu promovere ad coctionem, & effi-
cere, ne in pulmone nimium impinguetur, quod pin-
guia forbillata eo tempore dubio procul efficerent;
dulcibus enim humor in pulmone impactus statim
elendus, ac movendus est, ut inde in augmento
pinguibus coerceatur, concoquatur, & ad facilem
anacatharsin disponatur. Pinguibus ergo dulces for-
bitiones sunt præmittendæ, ac forbillandæ. Verum de
dulcibus forbitionibus oritur dubium; Hippocrates
enim 3. de morbis tex. 33. impermixta exhibet: Ac-
tius, & Paulus miscent acribus dulcia. Danda est di-
stinctio. Etenim in biliosa peripneumonia danda sunt
dulcia, eaque *saccharata*, vel *penidiata* cum frigi-
dis, humidisque permixta. In pituitosa *mellita* cum
acribus mixta. Quemadmodum in spuria peripneu-
monia à crudo humore *sola acria* ab Hippocrate
propinantur. In biliosa ergo peripneumonia dulcia
frigida, humidaque, præter ea, quæ in biliosa pleu-
ritidis curatione proposita sunt, erunt. Inter *sim-
plicia passula, ficus, dactyli, zyzypba, jujube, suc-
cus glycyrrhizæ, pini nuclei* in aqua macerati. In-
ter *composita* primum.

24. Jujubarum nu. xx. fiat decoctio ex aqua ad li-
bram: in qua dissolve, Sacchari crystallini unc. f.
Tragacanthæ unc. i. pro julapio lingendo. Conducunt
conserva violarum, & buglossæ. 25. Conf. capillorum
veneris. Buglossæ an. unc. f. Diatragacanthæ frigida.
Diatris simpl. an. drach. i. Penidiarum. Sacchari can-
di. an. drach. ii. Syrupi de glycyrrhiza parum, fiat
opiata.

Prodest *pinguium siliquarum* decoctum. Vel *succus*
qui ex ipsis sponte emanat. Ut & ejus recens *extra-
ctum*, quod diutius asservatum facile situm contra-
hit, ac putet.

Probata est *emulsio* sine igne cum aqua violatum
è seminibus althææ, malvarum, psylli multa, addi-
tis penidiis.

Conferunt maximè *sacchari deliquia* ex ovo, &
pomo, potissimum glycyrrhizata. Excavatum enim
ovum sacchari candidi polline, & liquiritiæ rasura
oppletum, & suspensum in frigido liquorem liquiri-
tiæ sapore dulcoratum extillat in excipulum.

Vt *prunella saccharum* est in hoc casu præcipuum,
quod sit si unà cum nitro chymicè præparato in aqua
violarum saccharum crystallinum solvatur, ut ambo
conjuncta in crystallos ex more concrecant: datur
cum syrupis, & aquis idoneis. Simili artificio in va-
se ligneo concrecant *tartari cremor, & saccharum*,
ad lambendum cum liquoribus proportionatis.

Sed neque hoc in loco *papaveris rubri tinctura ve-
ra* est omittenda, quæ non tantum humoris phleg-
monici, vel erysipilacei, sed & partis constitutionem
respicit. Paratur hoc modo. Acc. papaveris rhæa-
dos, sive erratici florum minutim incisum q. v.
Infunde in sufficienti quantitate aquæ violarum (pro
libra florum sumuntur 4. aquæ) loca ad calorem ci-
neris, vel balnei per horas 12. & extrahetur tinctu-
ra. Torculari exprime flores, expressumque succum
cola per linteum. Colatum ut confidat per 12. horas
relinque, & ad tertias evapora. Hinc adde sacchari
albi, & mundi lib. f. ad libram unam succi, ad mel-
lisque liquidissimi consistentiam evapora, sed conti-
nuò rudicula lignea misce, ne saccharum combura-
tur, & observa continuò extra ignem movendam ef-
se tincturam, donec deferbuerit, alioqui vetulam con-
trahit, & grumescit tinctura, quæ amplius non sol-
vitur. Est egregium pulmonicum hæc tinctura, quæ
& liquores alios, & pulveres discolores jucunda red-
dit deceptione, ut plus, minusve ipsis miscetur. His
porro accedunt *hydrorofatum, & hydromalum* Pauli.

Sed & ad chymicorum seriem *dulces salis com-
munis, & saccharinos crystallos* lubens redigo, quo-
rum usus ferè ad miraculum accedit. Nec pro cry-
stallis his dulcibus eos intelligo, quos in Terrade
Quercetanus descripsit, vix enim, ut credam indu-
cor, ita quemadmodum ille describit, succedere. Eò
enim reducendum est sal commune, ut ceræ instar
fusile fiat; inde enim quibusdam repetitis cohobis
in crystallos abit instar sacchari dulces, pellucidos,
& ut lapidis prunellæ, gustui frigidos. Hi in aquis,
& syrupis convenientibus soluti sitim, quæ in bilio-
sa peripneumonia est clamosa, extinguunt, bilis in-
flammati fervorem compescunt, saccharina sua dul-
cedine tussim proritant, ut impactam materiam ad
futuram coctionem promoveant.

Veruntamen in hac peripneumoniæ specie etiam
externa thoraci admovenda conveniunt. Ut sunt olea
de *cucurbita*, de *amygdalis dulcibus*, de *violis, &
lino* unà cum adipibus, & axungis temperatis. Mul-
tum prodest *inunctio* ex oleo violaceo cum ptissana
hordeacea.

Hæc *duo emplastra*, ut in pleuritide, ita & in pe-
ripneumonia biliosa sunt admirabilia. Primum.

Acc. rad. althææ unc. iii. Aneti. Violarum. Fa-
rinæ hordei. Fanugræci. Sem. lini, an. unc. ii. O-
lei violati. Chamomælini. Amygd. dul. an. unc. viii.
Ceræ. Butyri, an. unc. iv.

Coquantur radices in aqua, contundantur, & per
setaceum traiciantur. Cera & butyrum liquecant,
& cum reliquis pulverizatis misceantur pro empl. Se-
cundum.

Acc. rad. althææ unc. ii. Florum chamomillæ Vio-
larum. Meliloti, an. m. i. Caricarum nu. v. Aquæ
comm. q. f. Bulliant ad mediet. Quib. adde. Farinæ
fanugræci. Lini an. unc. i. Fabæ unc. i. f. Olei ane-
thini. Violati. Amygdalini dulcis an. q. f. pro em-
plastro. Cave tamen a diuturna appositione, quia fo-
tus diutius facti suppurant.

Succedit pituitosæ peripneumoniæ curatio per *dul-
ces forbitiones* à principio propinandas; in quantum
convenientia *mellita acribus* permiscenda diximus,
sicut Paulus, & Aetius. Hic laudat *mulsam*, in qua
decoctum sit *hyssopum*, aut *iris sicca*. *Ptissanam*
cum *origano*, vel *hyssopo*. *Halicam coctam* ex aqua
mulsa. *Mel* in *pastillos* redactum, cui *calamintha*,
vel *hyssopi* pulvis fuerit inspersus. Paulus extollit *for-
bitionem hordeaceam* cum *melle* despumato, more
Hippocratis: aut cum *emulsione amygd. amararum*,
cum *siligine*, vel *chondro*. Sed halica in biliosa po-
tius convenit: & amygdalæ amaræ, ut pingua ma-
gis conveniunt in augmento. Proponit & *jus ficum*
cum elixatione *hyssopi*, aut *iridis* in mulso peracta.
Viribus deficientibus dat *melicratum* cum Celso, unà
cum *pinearum, & melonum* emulsione. Mercatus
ait, hanc affectionem valentiora, præter oxymel,
non admittere, cum tamen iris sit longè efficacior,
qua omnes Græci in hoc affectu utuntur. Ea tamen
sola, ut Paulus, non uteretur ipse ad cochlearia duo,
validè enim subducit, & cum torminibus, ut egre-
gius Fallopius observavit, nisi optimè corrigatur,
& in *gummosam substantiam* reducat, de qua ali-
bi. Præter hæc *decoctum pectoralium* cum *melle*, ac
rhymo laudatur. *Scordium* quoque ad drach. cum vio-
larum *conserva*. *Pomum* prodest excavatum rosaceo
melle repletum, & assatum. Item prodest aqua *tussi-
laginis* vel *hellenii* ad vini rubri colorem tincta erratici
papaveris tinctura: quæ si guttulis aliquot *spiritus al-
bi sulphuris*, vel *aciditatis therebentina* acidula red-
datur, & sorbilletur, palmarium fortasse obtinebit.
Sed nec infimum locum potiuntur *flores asæ dulcis*
cucullo, vel balneo facti, maximè si per aquam vio-
larum floruerint dati ad scrup. i. cum syrupo, vel con-
serva violarum: quorum beneficio, præter reliqua,
paucos ante dies mulierem sanavi in ædibus Illustris-
simi Marchionis Rivaræ, pituitosa pulmonia admo-
dum conflictata. Remedium quoque non contem-
nendum est *media mellis substantia* ad lambendum.
Est verò hæc quæ ab omni mellis impuritate secerni-
tur, ita ut nullam amplius fermentationis labem ex-
periat: hancque pro nostrorum balsamorum chymi-
cè paratorum corpore usurpamus, quæ hujus benefi-
cio non tantum mollia conservantur, sed ab omni
ebul-

Crystalli
sales dul-
ces.

Emplastra
duo in
pleuritide,
& perip-
neumonia
biliosa.

Peripneu-
monia pi-
tuitosa
curatio.

ebullitione, & fermentatione immunita præservantur; ad linctum ergo datur. Ut & *saccharum scyllinum*, quod cum syrupo aliquo sorptum usque ad scrupulum non modicè juvat. Iisdem præsidiiis utimur quoque in utroque modo sicca peripneumonia, quæ est per se, & per accidens. Sicca per se est, quæ *stertorosa*, in qua nihil, vel modicum saltem, per totum tempus effertur. Per accidens, quæ per octiduum salivatione carer. In utraque ergo dulcia acerbis permixta conferunt. Extrinseca interim intrinsecis proportionem respondeant, inter quæ nullum præstantius agnosco eo, quod à Mercato proponitur, quod cum reliquis lotam recipit therebintinam. Hæc pro curatione utriusque peripneumoniarum per sorbitiones utroque modo dulces juxta secundum scopum.

Sequuntur pro tertio scopo *eclegmata pingua*, quæ dulcibus prætermisissis conveniunt in augmento 4. scilicet 5. & 6. die; de his namque ita Hipp. *Quarta die, ac quinta, & sexta non amplius dulces, sed pingues, nam ad spiritum sursum excitandum conducunt.* Ut enim dulcia à principio materiam in pulmonibus movent, tussimque proritant: ita pingua in augmento, & concoquunt, & ad facilem anacatharsin disponunt, expectorantque. Verum perpendere oportet, quid pro pinguibus Hippocrates intelligat, anque omnino absque dulcibus usurpari debeant: ulterius an cum acerbis, & quomodo. Pro pinguibus, ait Diversus, Hippocratem non tantum *unguinosam*, sed & dulcia, & suavia intelligere. Ipse tamen puto pro pinguibus hoc in loco cujuscunque generis *oleosa* intelligere, quæ lenitatis aliquid habent, cujus causa hærent. Cum enim inquit Hipp. *non amplius dulces, sed pingues*, constat pingua à dulcibus discriminare, ab iis scilicet dulcibus, quæ non sunt oleosa, nam & hæc pingua sunt ex Galeno 6. epid. sect. 5. comm. 14. Sunt & quædam *amara* pingua, ut *sesamum*, & *amygdala amara*, quas in tex. 35. proponit. Transcendit ergo pingue utrumque genus amarorum, & dulcium, suavium, & insuavium, & convertitur cum *lento*, & *oleoso*. Nam & lentum esse potest, quod non oleosum, ut mucago althææ, & id genus. Cumque Hipp. dulces sorbitiones in augmento prohibet, eas tales interdicit, quales à principio collaudat, nempe impermixtas, pinguibus tamen dulcia permisceri posse haud prohibet. Hæc enim est inter sorbitiones distinctio, quæ à principio, & quæ in augmento: dulcia enim sine pinguibus ab initio sunt usurpanda: at in augmento pingua dulcibus permisceri possunt. Quemadmodum utroque in tempore dulcia, & pingua seorsim cum acerbis miscentur, nam & dulcia cum acerbis à principio, & pingua cum iisdem, nedum cum dulcibus, pro indicationum diversitate copulari possunt. Et ratio est, quoniam in principio dulcia dantur, ut quod est in pulmone eluatur, & commoveatur, quorum sanè utilem operationem pingua suo retardaret lentore, quam tamen acria juvant. In biliosa ergo peripneumonia dantur pingua, hoc est *lenta*, & *mucosa* saccharo dulcorata, quippe frigida, ut 24. mucaginis seminis althææ cum aqua violarum extractæ unc. i. emulsionis seminum frigidiorum majorum unc. ii. sacchari albi, & penidiarum unc. i. fiat loch. Dantur, & *pingua oleosa*, quale est *oleum amygd. dulcium* cum aqua hordei, vel pectorali. Miscetur & saccharum candidum cum oleo amygd. dulci recenti ad formam *linctus*. Prodest *gelatina* ex tragacanta cum oleo amygdalino parata ea enchiria quam in pleuritidis curatione descripsimus ex amylo. Sed potissimum in pleuriticis, & peripneumonicis *butyrum* à Galeno laudatur 10. de simpl. medic. fac. cap. proprio. Et in biliosa quidem peripneumonia miscetur butyrum cum mucagine althææ, & saccharo. Cæterum in pituitosa pulmonia pingua non tantum cum dulcibus, sed etiam cum acerbis componuntur. Puta *butyrum* cum mucagine althææ, ac melle, & modò cum modico terebintinæ. Adhuc butyrum cum emulsione amygd. amararum. *Oleum quoque seminum lini* probatissimum est remedium cum succo althææ potatum. Nec *olea penidiata* ad lingendum subticere volo. Deducuntur penidiæ in mortario vitreo, & vitreo pistillo superaffusis guttis aliquot olei alicujus stillatitii, ut *anisi*, quod est maximum pectorale, vel *ammoniæ*, donec vis, & substantia oleosa in debita proportionem, quæ gustu

est dijudicanda, penidiis optimè sit admixta; quæ non glomerata, sed sub lambilis pulveris forma remanent, qui seorsim, aut cum oleo è pineis expresso lingitur.

Observe dari quandam peripneumoniam spuriam à crudo humore pulmonibus infarcto, quæ proportionem pleuritidi Aetii respondet, suisque symptomatis veram eludit, quæ sunt gravitas in thorace, dolor sub omoplate ad jugulum, & mammam extensus, & cum orthopnoea, quibus nonnunquam febris adjungitur: & tamen non inflammantur, sed infarciuntur pulmones. Huic ergo Hippocrates acria absolute præscribit 3. de morbis tex. 35. duasque potuum formulas ibi describit; quarum prima est.

24. Rad. ari magni conchulam majorem. Sem. dauci. Urticæ an. conch. unam. Sinapis. Rutæ an. p. f. Succi sylphii fabam. Pulverizata misceantur cum *aceto dulci*, hoc est mulso aqua diluto, pro potu.

Nos autem ari radicem piperino sale exuberantem eo modo paratum quem in Pharmacopœa Querc. proponit, usurpamus. Et loco succi sylphii, seu Cyrenaici, quo caremus, *asa dulcis florem*, aut crystallum, verum ejus succedaneum, accipimus. Secunda remedii forma, apparente *sputo puro*, hoc est concocto, eodem tamen crasso, ita paratur.

24. Rad. ari majoris conchulam unam majorem. Sesami. Amygd. amatarum an. conchulam mediam. Misce, dentur pulverizata ex aceto dulci diluto. Quod si magis educere necessitas urgeat prædictis immisce radicem capparis in pulverem subtilem redactam.

Enimverò ultimum scopum implent medicamenta *sursum educentia*, nempe *emetica*, ut ex Hipp. colligitur in tex. 33. & 34. 3. de morbis, Si enim ad sputi educationem sorbitiones non prosint, tanquam ad ultimum auxilium vult nos ad vomitiva debere confugere. Quæ si non profuerint, nullam salutis speculam nobis relinqui vaticinatur. Jubet autem ea in vigore morbi administrare, quem diebus 6. 7. & 9. nobis circumscripsit. Vomitoria validissima perscribit ex æquis partibus *veratri albi*, *thapsie*, & *elateris recentis*. Hæc refutat Diversus tanquam quo ad qualitatem nostris temporibus *incommoda*, quo ad tempus *intempestiva*, quoad substantiam supra quam decet *valida*. Ergo sanè vomitivorum Hippocratis validitatem nimiam fateor, & supra nostrarium vires: non tamen omnino quo ad qualitatem nostris temporibus *incommoda*, & quoad tempus *intempestiva* esse judico: immò in aptis corporibus admodum commoda, tempestiva, & utilia, dummodò purgatio per superiora benignioribus procuretur. Cujusmodi sunt *oleum amygd. dulce*, & *seminum lini*, id quidem in biliosa; hoc autem in pituitosa peripneumonia copiosè bibitum. Sicut in pulmonia à crudo humore Ferneli *Diasarum* conveniens est, ut & *acetum mulsum*, cum aqua chamomillæ tepidum, & copiosum propinatum. Vomitiva porro ex vitriolo, ut gilla sunt relinquenda ob unicam adstrictionem suspecta.

De *sudorificis* quoque quæstio esse potest, an convenient? Ex una enim parte Hipp. 4. acut. 78. admonet, in peripneumonicis cum ad statum pervenerint, sudores esse malos. Ex alia Cauponem habemus peripneumonicum, qui octava die sudavit cum salute. Respondendum, *ephydrosin*, hoc est *sudatiunculam* esse malam, non *sudorem*, qui sit æstu deservescens, & vincente natura. Quare si natura in criticum sudorem inclinet, potest Medicus, si opus est, sudorificis manus auxiliares naturæ præbere. Hæc de auxiliis.

Quo ad *victus rationem* est aliqua difficultas de cibo, & potu. Quo ad cibum, Celsus prohibet *salsa*, *acria*, & *amara*, quæ Areteus comprobatur. Mercatus ex verbo Aetii Celsum cum Areteo conciliare admittitur, cum ait: Aetium asserere, cibum debere esse *extenuatorium*, qui tamen de victus ratione protulit, *universam eorum dietam eandem esse debere, quæ pleuriticorum, & suppuratorum*. Nec Aetius acria prohibet, qui cum Celso *porrum capitatum* proponit. Quare dicendum, Celsum acria *salsa*, & *amara* prohibere in biliosa peripneumonia, non tamen in pituitosa, & in ea potissimum, quæ ex crudis humoribus pendet, cui Hippocrates acria admodum tribuit. Inter *olera* autem Celsus, & Aetius *porrum* potissimum proponunt: est enim porrum ad omnia pectoris vitia ef-

Peripneumonia sicca duplex.

Resipiens spuria.

Potiones ex Hipp. in peripneumonia spuria.

Acetum dulce.

Succi cyrenæi succedaneum.

Pingua in peripneumonia Hipp. quæ sunt.

Vomitoria in peripneumonia quando danda.

Vomitoria Hippocratis an nostro tempore præstent.

Loch in biliosa peripneumonia.

Sudorifica in peripneumonia an convenient.

Victus ratio in peripneumonia.

gia efficax: unde Dioscorides prissanam, in qua porum incoctum sit, pectoris vitia sanare affirmat. Hippocrates tamen 2. de morbis tex. 93. prissanam cum melle condiebat. Pariter quo ad *potum*, est difficultas; Actius enim cum Galeno 7. loc. cap. de orthopnea, vult potum quantitate esse paucum. Hos autem corripit Mercatus, qui ex Hippocrate 1. de morbis tex. 131. & 2. tex. 93. ait, copiosum potum esse debere, ne pulmo resicetur, & sputum provocetur. Sed Hippocratis loca non bene consideravit Mercatus; cum enim 1. de morbis 131, Hippocrates copiosum laudat potum, de sicca loquitur peripneumonia, qualem in humida non convenire est consentaneum, & lib. 2. tex. 93. in quo de pituitosa loquitur, non copiose, sed paulatim vinum dulce, & aquosum sorbillandum proponit. At Celsus vinum in refectione, eò magis in curatione prohibet, in qua laudat Hippocrates. Sed fortasse Celsus de biliosa tunc loquitur peripneumonia, sicut Hippocrates de pituitosa. Ulterius *mulsam egelidam* pro potu proponit Celsus, & in aestate etiam *frigidam*. At Ronsseus *frigidam* semper interdicit, quæ in omnibus inflammationibus est suspecta. Sed aliud, meo iudicio, est *gelidam*, & aliud *frigidam* offerre; de frigida, non de gelida potu loquitur Celsus, de frigida nimirum mulsa, non de aqua gelida; uti enim hæc suspecta: ita illa in aestate est conveniens.

CAPUT XIII.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex maligna, & tabifica pulmonum inflammatione.

Malignæ, ac adulterinæ pulmonum phlogoseos ideam satis abundè in lib. 4. parte 2. cap. 7. & quam varias, Protei instar, symptomatum formas induat, diversoque more, & modo respirationem lædat, aperuimus. Hoc tantum in loco ejus curatio, si aliquam admittit, absolvenda superest. Vix enim peripneumoniam hanc, ut medicæ conjectura cognoscibilem, curabilem censo, cum omnes ea laborantes ferè interfectos viderim. Quorum nuperus fuit Aurifaber Mantuanus Paliareus, qui cum post vigesimam à sui decubitus die me advocasset, eum reperi, ut naturali corporis mole satis gravem, & moribus petulantem, ita jactabundum, & luctuoso suspirio suspiriosum; pulsus verò in utroque carpo, potissimum in sinistro parvus, & latentem cum lenta febricula, & extremitatum perfrigeratione observavi, ut nec levissima linteamina perferre vellet, aut posset. Retulit porro curantis medici, alioquin viri eruditi iudicium tanquam de levissimo affectu esse, qui ut & surgeret, suadebat. Ego autem fraudulentæ mali naturæ prospecta, ejus perniciem ægro patefacere sum coactus, qui nec dum de confessione cogitaverat; cumque indignabundo, meam tulisset prognosin, me deseruit, & priorem medicum convocavit. Post vigesimam septimam obiit. Et quoniam pluribus, potissimum Illustrissimo Marchioni Fontanellæ ægri ipsius Protectori, significaveram, ægrum furtiva hac sinistra pulmonis inflammatione occupari, cordisque illius lævum sinum, & arteriam aortam lentissimis mucoribus infarci, & obturari; ideo pluribus convocatis testibus, in Ecclesia Sanctæ Charitatis ejus cadaver exenterari jussi, ut oculata veritas cerneretur, quæ omnibus satis superque obvia fuit. Obturationem cordis pulsus, & indicibile fastidium, quod supra ventriculi angorem erat, mihi aperuit malignam phlogosin, luctuosum suspirium. Vix ergo curabilem agnosco hunc affectum; & qui malignis decumbunt febribus ex decem novem ferè percutunt ob duas has causas, nempe ob concentricam cordis obturationem, & pravam pulmonum phlogosin, quæ sua furtiva caloris ustura in nativo caloris morticinum conspirat, & in pulmonum narcosin clanculum terminatur. Cujus tamen curationem si quis pro virili aggredi aveat, necesse est pro varia ejus conditione varios sibi proponere scopos, & varias remediorum materias. Alio namque modo sunt curandi qui conteguntur, & frigidum spiritum exsufflant, & alio qui intus, extraque maligna uruntur

ustione cum lingua hiulca, & arida. Alio iterum modo, qui in intermittentibus perfrigerantur in die mala, & in bona sibi, & aliis sani videntur. Item diverso modo, qui sine perfrigeratione, & linguæ ariditate comatosi sunt, aphni, deliri, convulsi, & verminosi. Tandem modo alio, qui nephritici, vel antequam sensibilibus febre corripiuntur, vel postquam febre per dies aliquot consistantur. Et quidem omnes in una communi indicatione curativa convenire videntur ab ipsa prava pulmonum phlogosi desumpta; hæc enim quæ refrigerant, humectantque, & quæ à tota substantia postulare videntur, *alexiteria organi frigidi* appellata: maximè ubi calor urens ustione maligna intus, & extra exuberat. Verum ubi in parte affecta nata phlogosis innatum calidum furtim depascit, ut in iis qui consequuntur, ea potius indicantur alexiteria, quæ sunt *organi calidi*, conempe calore, qui infirmum refocillat, & maleficam absumit phlogosin, & partis narcosin verant. Et qui in intermittentium febrium accessionibus non accenduntur, sed perfrigerantur, ante accessiones tam internis, quam externis præsiidiis ita sunt munendi, ut calor natus in paroxysmo intro violentè raptus non quiescat, sed extra impulsus, & attractus alterno suo motu quantum fieri potest, distuat, diffugiatque. Pariter qui modò aphni, modò deliri, modò comatosi cum respiratione luctuosa sunt, modò uno ex latere convelluntur, peculiaribus exigunt præsiidia, quæ non tantum refrigerant, sed & hæc varia corrigunt symptomata, ut & quæ ad malignam verminationem, quæ sæpenumerò latet, diriguntur. Demum qui nephritide corripiuntur, antequam febriant non calidis, sed temperatis sunt curandi, ne latens phlogosis magis accendatur. Et si lenta febricula ante calculi excretionem detineatur, cum linguæ ariditate, & inappetentia, cujusmodi esse solent, qui suo vitæ cursu nephritidi obnoxii fuere, eodem modo quo priores, sunt tractandi; alioquin calidis remediis adhibitis faciliè maligna hac pneumonia cum perniciose perirrhæa pereunt. *Ustulanti* igitur phlogosi hæc sæpè cum felici successu præscribuntur. Alvus primum subducitur, cum *syrupo violato solutivo*, & *liquore manne*, superposito sero lactis depurato copioso, Cavendum à *vene sectione*, ne vires infirmetur, quæ faciliè resolvuntur. *Alterantur* pulmones, & humores, sero lactis distillato ad lib. exhibito, *papaveris erratici tinctura* tincto, addendo singula vice *lapidis prunelle* drachmam, vel miscendo *violarum succum*, aut *tincturam*. Est verò in hoc affectu magnum alexiterium *aurum potabile ex terra sigillata* ob analogiam ita nuncupatum, quod paratur hoc modo.

Acc. terram sigillatam, imbebe spiritu nitri rectificato ad formam pulvis, in frigido durescet instar lapidis. Hunc optimè in porphyriote in pollinem, inde vesicæ mundæ ex animali, quæ in fundo sit perforata, & in loco frigido resolveretur in liquorem rubicundissimum. Idem modus servatur cum spiritu chalcanti. Prioris ergò liquoris accipe q. p. adde spiritum cerasorum nigrorum subdulcium æqualem partem, & in athanore digere, donec uniantur exactissimè. Dosis est scrupulus in aqua papaveris erratici vel violarum.

Est quoque magni momenti *aqua nostra Rhinocerotis simplex*, cujus descriptio hæc est.

Acc. Cornu Rhinocerotis limati unc. iii. Aquæ rutæ caprariæ lb. v. Aquæ acetosæ lb. iv. Aquæ scordii lb. ii. Succu limonum depurati lb. ii. Olei sulphuris albi drach. i.

Pone limaturam Rhinocerotis in urinali vitreo, dein desuper affunde succum limonum, & sulphuris aciditatem. Misce probè agitando cum rudicula, inde vasi antinotorium admove, & sine quiescere donec efferverint; tunc proice super dictam limaturam aquas, & maneat in balneo donec probè coloratus fuerit liquor. Digere per quinque dies in dicto balneo, & admoto pileo rostrato distilla ad siccitatem. Dosis ab unc. i. ad ii.

Ceterum phlegmoni perfrigeranti non sine fructu hæc damus. Unum est *aqua Rhinocerotis composita*, quæ sic. Acc. Aquæ Rhinocerotis simplicis, hoc est simpliciter distillatæ lb. i. Spiritus Juniperi. Rosarum,

Pulmonum inflammationis curatio varia.

Inflammationis pulmonum ustulantis curatio.

Aurum potabile à terra sigillata.

Aqua Rhinocerotis simplex.

Phlegmonis perfrigerantis cura. Aqua Rhinocerotis composita.

Mercatus in exponendo Hippocratis reprehenditur.

Phlogoseos pulmonum malignæ causæ.

Obturationis cordis & malignæ phlogoseos signa.

rum, an. unc. i. Confect. ex hyacintho. Theriacæ gemmatæ, an. unc. f.

Digerantur in balneo in bocia, postea è cineribus distillentur non tamen ad perfectam siccitatem. Facibus addes.

Aquarum scordii. Citri. Florum aurantiorum. Rosarum. Scorzonæræ. Papaver. errat. an. unc. iv.

Digerantur per biduum, postea distillentur, & iterum. Tandem conjungantur omnia, & distillentur ex balneo, his in fine addendo.

Spiritus chalcantidrach. ii. Salis viperini theriacalis scrup. ii.

Insolentur per oëtiduum, & servantur. Dos à drach. ii. usque ad unc. f. Ad frigidi spiritus efflationem mirificè conducit. Ut & *elixir gemmatum* ad guttas ex descriptione Serenissimi Ferdinandi Ducis. *Theriacæ Cælestis* Quercetani ad pauca grana. *Pulvis viperinus* lapide prunellæ paratus. Sed excellit illa priscorum Medico-Philosophorum Medicina ex sale, & sulphure naturæ parata, quam multi perperam cum Quercetano in vino, & tartaro quærent. Etenim ex fictili terra elicitur, estque sal, & sulphur simul ardens, & non ardens, fixum, & volatile, geminæ naturæ: nihil in natura est, quod naturali calido sit magis analogum.

At *symptomata*, quæ in æstuosis febribus ab hac pulmonia pendentibus accidunt, suis sunt corrigenda præsidis, *coma* nempe, *aphonia*, & *improportionata vellicationes*, quæ revellentibus *frictionibus*, *cucurbitulis*, & *vesicantibus* sunt removenda: quamquam tamen parum prodesse videantur, cum non ab humoribus, sed ab æstu maligno pulmonum pullulent.

Vermes saturatæ rubedinis propriis specificis sunt eliminandi, qualis est *emulsio seminum citri chalcanti plegmate extracta*, *aqua ex infusione*, vel *extinctione mercurii*, quæ pueros ferè defunctos redi-vivos reddit.

Maligna denique *nephritis* à latente pulmonia foras temperatis, ut dictum est, est tractanda. Quare *species elefoph*, quæ sæpè inconsultus Medicorum vulgus utitur, est vitanda: ut & *Benedicta laxativa* in hoc casu maledicenda, & id genus. Ad hæc *species*, & *electuarium Justini*, & *litiontribon* fugienda sunt, & *Aqua ononidis composita* Matthioli, quippe vino malvatico confecta. *Hebraeorum pulveres urinarii*, & *semen crysimi* pariter sunt omittenda. *Clysmatis* porro cautè utendum est, quæ nimis acritudinis expertia esse debent. Sed potius laxantibus sunt paranda. Et per os dandum *Diasebsten leniens*, *oleum amygdalinum dulce*, *castia cum cremore feri*, vel *tartari*, & alia hujus generis. *Syrupi attemperantes* propinantur cum *crystallo minerali*, quod maximè prodest cum emulsione seminum melonum potatum. *Fotus* quoque externi frigidi potius, quàm calidi conveniunt; idè quæ ex *cæpa*, & *raphano* sunt unà cum *oleo scorpionum* Matthioli non conferunt. Probantur *suilla vesica* aqua, vel oleo tepido oppletæ. Cæterisque non conferentibus, dolorem delent *actu frigida*, quæ sua actuali frigiditate expultricem ad calculum expungendum proritant: & mihi sæpè experta sunt *nymphæ folia* actu frigida dolenti parti admota, & *orbes stannei* frigidi repetiti. His enim *nephritis* maligna curari debet, quæ oppositis sollicitata pulmonem ad phlogosin suscipiendam aptum succedere in hominis perniciem consuevit.

Verum enimverò *tabifica phlogosis*, quæ vel fractum pulmonis vas, vel ipsius ulcus sublequitur, facta est insanabilis. Antequam verò quæ ex vasorum fractione fiat, inhiberi potest iis, quæ validè adstringunt, & solum vas uniunt: cujusmodi sunt *pastilli Andronis*, & omninò quæ parantur ex *chalcante*, de quibus alibi.

De curatione verò doloris peripneumonici, & difficilis ejus respirationis, ex *diverso doloris positu*, de quo actum est lib. 4. p. 2. cap. 8. nil peculiare requiritur; si enim ascenderit, si descendit eadem est curatio, nec variat, sicut in pleuritide.

Cohærentia verò, de qua eodem loco cap. ix. nullam aliam peculiarem exigit curationem, nisi quæ per *decubitus*: ut enim rectè Massarias observavit, in

peripneumonia ægri *resupinati* debent jacere: ratio est, quam Massarias omisit, ne ex decubitu in latus pulmo inflammatus lateri adhærescat.

Curatio denique *metapneoseos* inflammati in suppurationem, da qua eodem in loco cap. x. attinet ad curationem empyematis, de qua suo loco. Hæc igitur de curatione parvæ, & densæ respirationis ex peripneumoniis.

C A P U T XIV.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore tum jugulari, tum thoraci accidentali.

DE utriusque doloris natura, causis, & affectis partibus non perfunctoriè actum est in lib. 4. p. 2. cap. 14. & 15. sequitur curatio. A jugulari autem exorsus dico, hunc nullam prorsus solitariam sibi curationem adscire, sed ad earum partium præternaturam affectarum, quibus ipsum consentit jugulum, curationem curari; ita enim accidit, una fidelia duos dealbari parietes. Et patet hoc, si juguli dolorem perpendamus in ordine, aut ad *affectum*, aut ad *partem affectam*, aut ad *doloris formam*, semper enim invenimus sub aliena cura militare. Et sanè ob affectum, qui si flatuosus, vel ad *thoracis latera*, vel ad *opplata intestina*, vel ad arctatum attinet *œsophagum*; idè & curatio per *discutientia* primariò ad has partes est referenda. Pariter ob tumorem, qui si *inflammatorius*, si *scirrhusus* ad jecur spectat, quare & jecori admovenda sunt remedia. Similiter ob plenitudinem, quæ est cum inflammatione, vel sine: prioris enim curatio ad pleuricidem, posterioris ad jecur, & pulmonem spectat. Ideoque & in ordine ad partem affectam satis constat, jugulum, ut vel lieni, vel hepatis, vel pleuræ, vel pulmonei condolet: ita in curatione his partibus consentire. Quod si doloris formam attendamus, illud idem ut affirmemus, est necesse, doloris enim extensio cum gravitate ad inflammatæ pleuræ curationem refertur; absque gravitate ad cæterorum viscerum curationem, puta hepatis, & splenis, quibus clavicula sola doloris extensione consentit. Itaque patet, juguli dolorem, cujus causa parva & densa sit respiratio, nullam peculiarem exigere curationem; sola ejus inflammatione excepta, quæ à causa oritur externa, nempe à *fractura*. Clavicula enim, ut facilè frangitur; ita cum difficultate luxatur, sed de ejus fractura, & inflammatione pertractare non est hic locus.

Non ita accidit cervicis dolori, qui thoraci est accidentalis, nedum essentialis; ut enim propriam tum essentialiam, nempe inflammatoriam, tum in cervicis ipsius, & capitis musculis subsistentiam; ita & propriam sortitur curationem. Pendet autem cervicis dolor inflammatorius, aut ab interna, aut ab externa causa, nempe à vulnere (ut pro nunc ejus luxationem omittam, quæ potius essentialis thoraci doloris est causa, de qua in proximè sequentibus.) Prior inflammatio communibus vacuantibus, revellentibus, & derivantibus, potissimum *venæ cephalicæ* sectione ab initio est curanda: in progressu discutientibus, vel suppurantibus, prout ad diaphoresin, vel ad abscessum natura inclinat. Altera inflammatio vulneris curatione curatur, iis nimirum, quibus reliqua carnosarum partium vulnera curantur, quæ aut *physico*, aut *manuali contactu* sanantur. Physico quidem, qui fit per *curam magneticam*: manuali verò, qui per *topica traumatica*, quorum delectus ad præsens institutum non attinet. In remedium autem administratione localis appositio pro cervicis, aut capitis musculorum affectorum varietate varianda est, quæ sola ex solerti ipsius colli anatome habenda est.

C A P U T XV.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore thoraci essentiali. Et primum ex secundo genere anginae, seu ex catarrho suffocativo.

Anginarum generum unum esse ex mente Galeni a catarrho suffocativo lib. 4. part. 2. cap. 16. ostendit.

Metapneoseos.

Respirationis ex dolore jugulari curatio.

Vermium cura.

Nephritis maligna cura.

Curatio tabifica phlogoseos.

Cohærentia.

ostendimus, cujus ideam, & causam satis ni fallor, ibi aperuimus. Modò in curatione, de qua interim, quid agendum sumitur potissimum à præcipiti catarrho à capite ad guttur irruente. A cujus motu in paroxismo *revellentia*, *intercipientia*, *derivantia*, & *repellentia*, tum simplicia, tum mixta indicantur. Pariter in accessione à *materia fluxa* illico guttur obstruente, quæ facilem, subitumque promovent *screatum*, indicantur. Quæ verò, & *concoquunt*, *purgantque* extra paroxysmum ab ipsa materia. Ut quæ *caput vacuant*, *siccant*, & *roborant*. His enim quatuor scopis tota perficitur curatio. Affectus verò hic, ut quævis alia angina, strangulabundus est, summo enim, & soli gutturi inest de repente suffocari. Vocatus ergo Medicus statim præmisso clystere in ipsamet etiam accessione, atate, ac viribus consentientibus, *venam cubiti caphalicam* facta secundatione secabit, ut major tum revulsio, tum interceptio fiat citra virium jacturam. Sed ille instabit, nullam esse missionis sanguinis indicationem, cum peccans materia non sit sanguinea; hæc autem sit adæquatam indicans missionis sanguinis, si non venæ sectionis. Dicendum, sanguinis evacuatione per accidens materiam à sanguine diversam revelli, idè phlebotomiam convenire: maxime quia scdta vena totum vacuat, præstat enim quam ocysimè in ocysimo affectu totum vacuare. Rursus instabit, venæ sectione ad guttur materiam trahi, cum necessariò per cervicales, & jugulares venas attrahatur. Respondendum, materiam suffocativam una cum sanguine per prædictas venas quidem attrahi, sed simul etiam ab infundibulo per quod in guttur à capite dilabatur, interverti, quod maxime est utile. In unica ergò phlebotomia jure optimo universam salutis spem Rhafis, Paparella, & Mercatus posuerunt, etiam si Avicennas secus senserit 9. 3. cap. 11. Revulsione quoque gratia conferunt *frictiones*, *ligatura*, & *cucurbitule*. Quod si caput toti consentiat, *vesicantia* cruribus, & fœmoribus sunt affigenda. Aut sedalibus venis externis *hirudines*, quæ totum respiciunt, sunt apponendæ: quæ eatenus à capite revelunt, quatenus toti caput consentit. Et si revellendi simul, & derivandi per mediam diametrum indicatio urgeat, brachii *phenigmata*, maximeque brachiorum humeris, seu deltoidibus, admoventur. Sicut ob derivationem, & revulsionem initiam profunditatis diametro ipsi imponuntur spatulis. Porro imminente suffocationis periculo, & extemporanea revulsio à gutture, sicut à thorace, fiat, abrafo syncipiti applicitum vesicatorium admodum juvat: & in majori discrimine eidem inultum *cantarium*; ob meningem enim cerebrique vasorum suspensionem ad synciput in cohibendo violento à capite fluxu, maxime potest. Verum si tanta præcipitii non adsit urgentia, *topica* subroganda sunt. Quorum unum est *ovum* coctum ad duriciem calidum, per medietatem divisum, excavatum, masticisque polline oppletum, ac derafo syncipiti appositum, superimposita per medium horæ quadrantem fascia; hæret enim, seu colla; & roborando suspensorium cerebri materia impetum sinit; unde & hoc nomine à gutture revelli dicitur. Inspergitur capillis *pulvis capitalis* constringens. Vel *ceratum capitale* applantatur, ut, Acc. Empl. contra rupturam unc. i. f. Gummi ammoniaci unc. f. Mastiche. Succini, an. drach. i. Myrtillorum drach. f. Malaxentur pro emplastro. Sed & *repellentia* conveniunt, quæ tamen cum cautione sunt administranda: si enim plus fluens humor urgeat, repellentia: sin fluxa, gutturque obstruens, *screatum moventia*: si utraque mixta. *Repellentia* sunt, ut, Acc. syrupi de papavere albo. Myrthini, an. un. ii. Vini granatorum unc. f. Aquæ plantaginis. Scabiosæ, an. unc. i. f. Misce pro gargarismo. Sequentes etiam *orbiculi* si in ore teneantur, juvant. Acc. spicæ nardi drach. i. Mastiche drach. ii. f. Boli armeni in aqua ros. loti drach. ii. Gummi tragacanthæ, vel cornu cervi drach. ii. Sacchari candidi unc. i. Cum syrupo de ros. siccis fiant orbiculi lupinis similes. Quomodo autem pellucidum gummi ceruinum extrahatur, non est præsentis otii. Quæ vero *screatum movent* sunt, ut, 2. Succi pomorum paradisi unc. iv. Succi citri re-

centis unc. ii. Cum saccharo sîmo fiat julapium. Vel 2. Radic. ireos. Liquiritiæ. Summitatum lentisci, Malvæ an. Fiat decoctio in mulla. Vel 2. Tragacanthæ Liquiritiæ. Iridis, an. drach. f. Cum saccharo dissoluto in decocto superscripto fiant rotule; aliqui addunt, vel sulphuris florem, vel butyrum ejusdem iridis odore correctum. Ego felicissimo cum successu utor aqua violarum, vel *tussilaginis cum spiritu albo sulphuris* ad guttas infuso in periculo suffocationis, & multos ab imminente discrimine sublevavi. Prodest *deliquium sacchari ex citro*, quod hoc modo paratur. 2. Cucurbitam lati fundi, affunde acetum, appone cineribus calidis, ut exhalet. Hoc facto injice saccharum calidum pulverizatum, & coque donec ad summam rubedinem perveniat. Tunc sit in promptu malum citrinum ab una parte apertum exempta pulpa, cui infunde saccharum rubicundum, & alicujus temporis spatio in liquorem resolverur, malum sit infra perforatum, datur ad cochlearia. *Defrutum* quoque cum diacodio commixtum prodest, ubi mixta est repellendi, & screandi necessitas, & materia tenuis. Et qui noverunt *terebinthinam in lacteam emulsionem* conversam potabilem reddere, medicamentum noverunt reliquis anteponendum. Enimverò extra accessionem, quæ & coquunt, & purgant ex usu sunt. Inter purgantia præter communia hæc meri sunt usus. Primum est *julapium* ita paratum. Accipe infusionis violarum solut. clarificatę unc. iv. Thurbit albi drach. i. Cinnamomi scrup. ii. Infundetur S. A. per horas x. & facta forti expressione cum saccharo fiat julapium. Est & *pulvis hermodactylatus*. Acc. Thurbit elect. Hermodactyl. præp. an. drach. f. Diacrydii à gr. iii. usque ad vi. Zinziberis gr. vii. Sacchari scrup. i. Misce fiat pulvis subtilis. Huc quoque pro pituitoso humore purgando referri potest *salvia cathartica* ad drach. i. data ex jussulo cum saccharo, vel penidiis. Pro vacuando capite *nafalibus* est utendum, quæ & fluxuro humori viam, quæ per os, deflectant. Cujusmodi est *radix ireos* decorticata, & in forma turundæ naribus imposita. *Succus betæ rubre* per nares attractus. *Nigella Romana* in pollinem redacta, & cum aqua majoranæ ex vola manus intra nares absorta. Validum est sublequens *naspurgium*, quod mihi à Serenissimi Colmi Medicei magni Ducis avo communicatum est, quo tempore me ad sui curationem Florentiam Bononia advocavit. 2. Euphorbii pulverizati drach. ii. Aquæ fontis unc. iv. Ponantur in vase vitreo benè ocluso, stentque in temperato calore per integram noctem, & ultimo fiat levis ebullitio: & si in ebullitione aliquid aquæ evanuerit, superadde quod defuerit, tandem adde spiritus vini unc. ii. Iterum sine paulisper in aqua calida, ut melius extrahat, postmodum cola, & usui serva in vase obturato. Et de eo quid pauxillum per nares attrahat, mirificè enim expurgat. Verumamen *caput exiccatur*, & à novo fluxu præcavetur *pilula ex laudano* hac via. 2. Vernicis. Thuris albi. Mastiche. Storacis calamitæ. Cubebatum. Cinnamomi. Nucis moscatæ. Sem. coriandrorum, an. drach. f. Ladani in vino albo purgati unc. f. cum pistillo calido fiant pilul. scrup. f. pro qualibet, duas æger capiat hora somni. Purgatur ladanum infusione in vino albo aromatico per horas xxiv. & forti ejusdem per facculum expressione, quod enim transfunditur ladanum est purgatum. In eundem scopum à quibusdam extollitur *vinum serpilli* distillatum, si integrum prius digeratur per octiduum in vino albo, postea distilletur. Roboratur tandem caput *coronato balsamo*, si nares eo perficerentur. *Pileolus capitalis* hoc modo paratur. Acc. florum melissophylli. Samsici. Betoninæ. Summitatum origani, an. m. s. Nucis moscatæ. Caryophyllorum, an. drach. ii. Ase dulcis drach. iii. Cyperi Maricis, an. drach. i. f. Thuris. Mastiche. an. drach. iii. Ros. rubear. p. ii. Omnia in crassum pulverem redacta serico rubro includantur proapileolo. Fiant & *trochisci* ad caput sufficiendum. Acc.

Catarhi suffocati ei cura.

Vena sectio in catarrho.

Vesicantia

Hirudines.

Emplastrum capitale in catarrho.

Gargarismus repel lens in catarrho.

Orbiculi in catarrho.

Screatum moventia.

Deliquium sacchari ex citro.

Julapium purgans.

Pulvis hermodactylatus purgans.

Nafalia.

Naspurgium.

Pilula ex laudano caput exiccans.

Purgatio laudani.

Pileolus capitalis in catarrho.

Trochisci capales pro sufficiendo.

Acc. Mastiches. Olibani, an. drach. ii. Thymiamatis. Benzoini, an. drach. i.

Tachamacæ q. s. ad incorporationem pro trochiscis ad fumum panno excipiendum, capitique applicandum. Hæc verò ad frigidam cerebri intemperiem diriguntur, à qua ut plurimum catarrhus prodit suffocativus. Quod si distillatio sit tenuis à calido cerebro, temperatis est utendum; pro uberiori quorum sylva ad tractatum de catarrho est confugiendum; hoc enim in loco ea tantum posuimus, quæ catarrhi suffocativi quomodo curationi prospiciunt, quatenus parvæ, ac densæ respirationis, ejusque sublimis ad fauces est causa, qualis in vera angina.

C A P U T XVI.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex tribus aliis angina generibus, primo nimium, tertio, & quarto.

DE harum trium anginarum (quæ unà cum prioribus absoluta quatuor genera efficiunt) natura, quæ ex partium diversitate sumitur, actum est in lib. 4. p. 2. cap. 12. De earundem curatione nunc sedulo agendum, & distinctè. Præmittendæ verò sunt *generales indicationes*, seu diorismi, & post has *particulares*. Diorismus primus, sine cujus internotione auxiliorum materias ad mentem Græcorum percipere impossibile credo, est ex hypothese anginae, quæ non tantum ex partis, sed etiam ex humoris conditione habetur. Ob quam veram esse judico Capivacæi divisionem, non sufficienter tamen probatam, anginam aliam esse *notham*, & aliam *exquisitam*. Notha paucis nota est, quæ fit ex materia pituitosa citra inflammationem; hæc enim tametsi legitima esse possit ob locum; ob morbum tamen, & morbi causam est adulterina. Hanc inter Neotericos, præter Capivacæum, alii, ut Mercatus, noverunt, qui in angina à materia frigidiore, quippe citra erysipelas, & phlegmonem, pendente, repellentibus quæ valdè resolvunt, miscet. Nec Recentiores hanc notham anginae speciem sibi somniarunt, cum de hac anxie Arabes, & Græci admodum pertractaverint. Inter Arabes hanc novit Avicennas q. 3. cap. 11. quando in angina ex pituita à cerebro super amygdalas, colatorii, & faucium parte descendente orta phlebotomiam vetuit. Sed ut Græcorum Princeps Hippocrates hanc apprimè calluit 2. de morbis tex. 14. cum scripsit, anginam fieri à *pituita in caput commota, & acervatim defluxa*. Pro pituita enim non sanguinem pituitosum intellexit, sicut Diversus commentabatur: quæ enim sit à sanguine pituitoso angina, non est absque inflammatione, & per consequens absque febre: propositam verò anginam, ut plurimum sine febre voluit Hippocrates esse, cui raro febrem associari existimavit. Diversum porro rectè Hippocratis mentem non esse assecutum, ex hoc facile est conjecturari. Etenim Hippocrates eodem lib. 2. de morbis tex. 48. illam anginarum triadem proponens, primam Diversus esse statuit, quæ à *sanguine crudiori, ut magis pituitoso*: hanc tamen cum febre fieri statim in textu dixit Hippocrates, qui est. *Febris corripit*. Et Diversus pro causa inflammationem assignat. Quæ ergo est causa, ut eodem libro tex. 14. & 48. de eadem angina loquens Hippocrates, nempe pituitosa, uno in textu raro cum febre, in alio semper cum febre esse supponat, & doceat? Non ergo alia est ratio diversa, quam Diversus non distinxit, nisi quod in priori textu agit de angina notha à pituita excrementitia: in posteriori de exquisita à sanguine pituitoso, utpote cum inflammatione conjuncta. Hanc quoque ceteri ab Hippocrate noverunt Græcæ familiae. Aetius potissimum Tetrabibli 2. serm. 4. cap. 47. qui anginae remedia in duas classes disclusit, nempe in *mansuetiora, & acriora*. Ac sanè priora inflammatis destinavit; posteriora verò in ea laudavit angina, quæ est *sine ulcere, & inflammatione*: de hac enim hæc. *At cum angina est sine ulcere, & inflammatione, ubi sola multitudine agri obturati periclitantur, in his, quæ acriora sunt, periculum est faciendum*. Hæc verò nulla est alia, nisi hæc, quam notham à pituita excre-

mentitia nuncupavimus. Quamobrem factum est ut non tantum ab Hippocrate, verum etiam ab Andromacho, Aetio, Paulo, Celso, Archigine, Artereo, & Tralliano calida, acriæque nimis fuerint in angina ævo illo administrata, utpote ex sinapi, nitro, sulphure, succo salis calidi, & reliquis id genus constantia; qualis est Antidorus *Diabesasa, & Diachelidonon* dicta, quæ in anginis inflammatoriis minimè competere videntur, præterquam in proposita. Est verò duplex hæc ob materiam notha angina: una quidem, quam ex catarrho suffocativo superiore capite curavimus, exquisitam sanè ob locum, spuriam tamen ob materiam, quam cum angustia quidem nempe obstructione gutturis, citra tamen dolorem, & tumorem fieri rectissimè cum Galeno observavit Mercatus. Et hanc, mea sanè sententia, Hippo. 2. de morbis tex. 14. intellexit, cum statuit, anginam nasci à *pituita in caput commota, & acervatim deorsum defluxa*; his enim, quæ a catarrho suffocativo est, anginam delineasse mihi visus est. Quamq; Aetius quoque descripsit, cum dixit, in acrioribus pharmacis periculum esse faciendum, *ubi sola multitudine, scilicet recrementorum pituitosorum, agri obturati periclitantur*, gutture nimirum copia, & qualitate obstructo. Alia verò est, quæ etiam fit cum levi tumore frigido pariter citra dolorem, & inflammationem, quam Galenus 3. aph. 34. proposuit, quamque ego aliquando curavi. Hic ergo diorismus est pro diversa auxiliorum indicatione generica artificio maximo inventa: quorum quædam in anginis inflammatoriis *mansuetiora*; alia in spuris *acriora* competunt. Sed præter primum alius est supponendus diorismus non minus, quam prior pro remediorum indigentia, & summa indicatione necessarius: qui quidem amethodus esse videtur, non omnino tamen est sine methodo; ex cujus intellectione patebit quoque, cur Hippocrates, & ceteri Græcæ prosapiæ usque adeo calida, acriæque remedia proposuerint, præter temperata in anginis non tantum spuris, sed etiam inflammatoriis. Est ergo hic canon. In anginis etiam phlegmonosis, & erysipellaceis aliquando acriora, & calida convenire, quæ in regulari cura haud conveniunt, sed mansuetiora, ac mollia. Et casus est, quando tentatis incassum iis omnibus, quæ ex usu conferre posse visa sunt, nulla percipitur utilitas, & affectus remissio, sed potius intensio, cum imminente suffocationis discrimine. Tunc enim ob affectus vehementiam, & suffocationis discrimen licet in validis, acrisque remediis periculum curationis experiri: quæ alioquin ex morbi, & causæ morbificæ natura minimè convenirent: ita namque morbis aliquando vim inferre non est præter methodum. Hanc necessitatem inter recentiores agnovit Mercatus, qui in extremo anginae periculo cujuscunque violenti generis præsidia tentare audet, ut laryngotomiam, & reliqua id genus, immò & *acriori gargarismate* utitur. Sed Aetius ad miraculum necessitatem hanc loc. cit. exposuit his verbis. *Ceterum magis lancinantia offerre illis oportet, iis nimirum, quibus etiam ob anginam inflammatoriam suffocationis periculum imminet, quo rursus insurgat caro, scilicet musculosa faucium, vel gutturis à remedio calido, & acri lancinata, & transmutare queat eam, quam in profundo pertulit coarctationem, excutiendo nimirum, aut disrumpendo id quod vel faucium, vel gutturis cavitatem angustat*. A quibus jubet ad *mediocria* esse transeundum, subiungens. *Ab acris autem & his, quæ dilaniantem vim obtinent, ad mediocriora est transeundum*: quæ tamen, nec omnino mediocria sunt, qualis est pastillus Andronis ibi propositus. Non mirum ergo si in hujusmodi periculo Græci validissima propinarent, ut sunt vomitoria ex elaterio, & nitro illiniendo, Diabesasa, Diamoron cum myrrha, & id genus, quibus aliquando uti licet. Ea tamen moderatione, ut nunquam temperantium indicatio deferatur, sed vel acris permisceantur, vel statim acris succedant, ut Aetius dixisse visus est, cum protulit, *ab acris ad mediocria* esse transeundum. Ut urgente quidem necessitate à mediocribus ad acriora, & lancinantia sit transeundum, rursus tamen ab acris ad mediocria remeandum: quippe quæ damnum, quod priora præter utilitatem suam acritudine, & caliditate afferre possunt

Angina
notha du-
plex.

Angina
notha quæ.

Angina
phlegmo-
nosa ac-
quando
calida es-
venit.

Anginam
validissi-
mis cura-
runt Græ-
ci.

possunt, corrigant. Sunt idcirco hæc duæ generales remedium indicationes, *acrium* scilicet, & *temperatum*, quæ tùm pro anginarum varietate, tùm pro earundem magnitudine, & mansuetudine vario modo sunt administranda.

Angina-
rum diffi-
cultas, &
concordia
in indi-
cationibus
particulæ-
ribus.

In reliquis *particularibus indicationibus* conveniunt, & differunt omnes anginae, tam inflammatoriae, quam frigidae. Conveniunt quidem, cum in omnibus *vacuandum sit, revellendum, repellendum, derivandum, discutiendum*. Differunt tamen pluris, & minoris modo, Quoniam in calidis magis, quam in frigidis est repellendum: in frigidis verò magis, quam in calidis resolvendum. In nulla verò impermixta conveniunt sive repellentia, sive solventia, ut rectè Trallianus observavit, sed utraque simul, magis, vel minùs misceri debent, servata tùm morbi tùm temporis utriusque debita proportione, ut suo loco specificabimus. Differunt quoque in *electivè purgantibus*, quorum indicata ex specifica humorum natura habentur. Discriminantur, & in *anodynorum* indicatione, quæ in spuriis anginis nulla est, maxima in inflammatoriis. Adhuc in *vomitivis illinitionibus* variant, quoniam in anginis inflammatoriis licet tantùm ex cura regulari guttur, & fauces, aut *gargarizare*, aut *colluere*, prout major, & minor est angustiae subsistentia; sed in frigidis etiam *illinire* vomitivo illitu, ut redundans in ventre, & œsophago pituita educatur, nedum subducatur. De *laxantibus* est dubium. Etenim Hippocrates 2. de morbis tex. 51. in biliosa angina ab initio solis utitur laxantibus, Diverso, ut convenit, ita exponente, qualis est spongia aqua calida imbuta collo applicita. Trallianus verò loc. cit. de laxantibus hæc scripta reliquit. *Qui sola laxatoria ratione usi sunt, sive intus, sive foris, hi insignium malorum auctores extiterunt. Vel enim suffocationem acutissimam intulerunt, vel inflammationem auxerunt, ut his abortis æger postea vix respiraverit, servatusque sit.* Nunquid ergò Hippocrates tanti mali Auctor? Non sanè, etenim eo in loco laxantibus tantùm extrà utitur, ut inflammationem ad externas partes evocet: intus verò *frigidam* præscribit, ut repellat; cæteraque repellentia in priori angina proposita in secunda supponit. Et licet intus repellentibus uti, extra verò laxantibus, quòd si quis solis laxantibus, vel internis, vel externis, vel utrisque uteretur, ea profectò sequerentur absurda, de quibus Alexander. His ultimò tribus propositis anginarum generibus, velut propriæ accedunt indicationes. Etenim in *synanche*, quæ potissimum tonsillis, & sphænoicis musculis est finitima, & lateralis, *suppurantia* præter reliqua communia indicantur; hanc enim suppurari non tantùm praxis ostendit, sed etiam docet Hipp. 2. de morb. tex. 52. Rarò autem gutturalis suppuratur. Sed hæc ob viciniam, & commeatum facili gressu in pulmones transumitur, & in pulmoniam terminatur; ideò solers Medicus esse debet, ut metaptosin impediatis, quæ *sursum, & extra* trahant, ut motus introrsum, & deorsum præcavetur. Quemadmodum & in tercio genere, cum musculi externi inflammatione impetuntur, tumor ab extra intus non est provocandus; ideò iis, quæ tantùm extrahant, minimè verò retrahunt, utendum est; quæ enim retrahunt, exteriora ad interiora trahunt.

Angina-
rum indi-
cationes
proprie.

Angina-
rum pro-
gnostica.

De *eventu*. Hipp. 2. de morbis tex. 49. primam anginam antecedenti textu primo loco propositam curandam *lethalem* esse, & *paucissimos* evadere scripsit, qualem prognosin de reliquis duabus non protulit. Et tamen Diversus sentit, Hippocratem pro huiusmodi angina tertiam à nobis in ordine positam proponere, quæ est, cum partes externæ magis anguntur. Ecce hæc reliquis lethalior? Dicendum, hanc ex Hippocrate utique curari, dummodò non retrocesserit, retrocedentem verò esse lethalem, & multos deperdere; ex sua tamen natura reliquis est minùs lethalis. Sed hæc lethalior est, quæ primi generis *synanche* dicta est, & internos gulæ musculos cum faucium æqualitate affligit. Hæcque non lethalior est *paracynanche*, ut voluit Capivacceus, quoniam in *synanche* non tantùm deglutitio, sed etiam respiratio læditur, cum gulæ sphincteres utrique scutiformem laryngis cartilaginem ambiant; ideò iis inflammatis necessariò comprimitur larynx. Quòd si pro *sy-*

nanche eam faucium anginam, quæ supremos musculos angit, intelligit, jam Capivacceo satis admitti potest, paracynanchem minùs lethalem esse, cum in ea ferè respiratio non lædatur, sed sola deglutitio: & hæc est, quæ media suppuratione faciliè curatur, ut dum ægri mori videntur, illicò exiliente pure, sanitati restituantur. Sed quartum genus forè est deploratum, utpotè sæpè in quarta, & aliquando eadem die interficiens, maximèque spuma in ore orta. Hæc solet etiam faciliè in pulmones transferri, & in lethiferam peripneumoniam terminari, quæ si fortè fortuna ad *præcordia* vergat, ex Celsi observatione est cum salute, ejus dictio est. *At interdum natura quoque adjuvat, si ex angustiori sede vitium transit in latiorē: itaque rubore, & tumore in præcordiis orto, scire licet fauces liberari.*

In curatione omnium suffragio à *phlebotomia* est inchoandum: & quamquam Hippocrates 2. de morbis sectionis venæ non meminerit statim in tex. 49. à cucurbitula colli verticulo applicita exorsus; respondeo tamen cum Diverso, Hippocratem universales supponere vacuationes, quarum præcipua est venæ sectio. Convenit autem venæ sectio non solius plenitudinis deplenda gratia, sed ut debita, tùm revulsio, tùm derivatio mixta celebretur; propterea non usque adeò Celsus laudandus est, qui nisi sanguine abundante sanguinem non mittit. Fluit porro ad cervicem sanguis, vel à toto, vel à parte: si à *toto* cubiti vena, & hæc quidem *cephalica* est secanda, quæ majorem cum cervice rectitudinem habet ob altiores ejus per serratum pectoralem ad summum humerum divaricationem. Si verò à *parte*, aut ob menses suppressos, aut suppressas hæmorrhoides dubio procul cum Tralliano talis vena est secanda, nisi summa adsit affectus vehementia: tunc enim secto talo cubiti apertio, etiam in puerpera muliere, cautione observata, præmittenda est: in gravida verò brachii vena tantùm est tundenda. De *quantitate* omnes tam Græci, quam Latini conveniunt, non affatim, nec *cumulatim*, ut ait Paulus, sanguinem esse extrahendum, nec *universam*, ut inquit Trallianus, sanguinis detractionem esse celebrandam, sed per *epicrasin*. Rationem concordēs afferunt, quoniam nil aliud æquè hos offendit, ut animi defectio, quæ ex universa sequitur vacuatione. Ecce tantopere animi defectio in hoc affectu inflammatorio est timenda? Respondent diversimodè. Ait Paulus, quem Mercatus sectatur, ne fiat suffocatio, *nam quum qui violenta, & immodica inanitione in animi deliquium cadunt, suffocationis periculum supervenit, confluyente ubertim in affectam partem materia*. Paulum sequi Trallianus est visus, cum scribit, universam sanguinis missionem *efficere frequenter, ut materia tota in altum confluat*. Aetius tamen aliam adducit causam, scribens, ex refrigerationibus, & animi defectione perfacile materiam à faucibus ad pulmonem defluere, & inevitabile malum afferre: si à faucibus aliorum non ergò ad fauces; quare Aetius non timet suffocationem, ut Paulus, & Trallianus, sed potius peripneumoniam reformidat, tanquam inevitabile malum. Ego autem utrumque damnum ex omnimoda phlebotomia sequi posse suspicor; ejus enim maleficio faciliè fieri potest, ut violento motu materia à faucibus in pulmones trahatur: accidere etiam potest, ut fauces affarim, & cumulatim inanitæ rursus, magis quam prius repleantur, suffocenturque. Quamobrem repetitis vicibus detrahendus est sanguis: quinimò & *tertiò*, & *quarto*, ut observat Trallianus, dummodò absque animi defectu, ægrique timore ex cautore Aetio. Nec tantùm ex brachio è *vestigio*, ut ait Aetius, sed etiam ex *utroque*, ut Trallianus: sed quæ sit è *vestigio* ex locis affectis causam elidit, quæ ex opposito revellit. Nec prolixa venæ *deductio* esse debet ex Aetio, quæ animi deliquium inducit. Cæterum omnes venæ sectionem ventris subductioni etiam per clysterem præmittunt. Aetii monitione. Mercatus verò clysterem phlebotomiae præmittit. Verùm Aetius de *acri* loquitur, qui in phlebotomiae locum subrogatur, quem fortassis etiam Celsus intellexit, cum dixit, *si vires patiuntur, sanguis mittendus, si non abundat, secundum est subducere alvum*, nempe per acrem clysterem. Et Mercatus loquitur de clyste-

Anginæ
cura.

Phlebotomia.

Sanguinis
mittendi
quantitas
in angina.

clystere *emolliente*, qui sectioni venæ semper est præmittendus.

Et quoniam curationis series in omnibus morbis, & maxime in hoc affectu cordi esse nobis debet, quippe apud omnes ferè admodum confusa; idè mihi curæ erit hujus curationis contextus, ut citra errorem quilibet, quo prius, & posterius remediorum utendum sit, addiscat. Cumque rectè Archigenes enunciat, in omnis angina exortu *compendiarium*, ac præceptum requiri auxilium; idè ut optimè à phlebotomia exoriri sumus, qua nullum est compendiosum magis, ac præceptum remedium: ita quo ordine in reliquorum administratione sit procedendum, quidque post venæ sectionem agendum, quæritur. Alii statim secant *venas sub lingua*, ut Trallianus, & Paulus, ille quidem, qui urgente affectu eadem die utramque rundit venam, cubiti primùm, mox linguæ: hic verò, qui statim post phlebotomiam venas sub lingua secant, immò & linguam ipsam, si nimis exerta, aut infranator videatur. Alii postremum locum venarum sub lingua sectioni tribuunt, ut Aetius, & Celsus. Aetius sanè, qui post purgans, cucurbitulas, & repellentia, nedum post cubiti apertionem, ultimo loco venas sub lingua rescecat. Celsus verò, qui post subductam alvum, fomenta, gargarismata, illitiones, insperfusiones, maxillæ, & palati scarificationes, tandem venas sub lingua dividit. Hosque omnes ferè recentiores Practici, Mercatus potissimùm, & Capi-vaccus sectari videntur. Mercatus herelè, qui post universales, & particulares evacuationes, & repellentium usum, vel proximo loco cucurbitulam affigit, vel venas sub lingua recludit. Capi-vaccus verò, qui post phlebotomiam capitis venam incidit, hirudines pone aures applicat, narium venas referat, ultimò venas sub lingua secant; ante quarum sectionem necessariò purgans datum, & data repellentia supponit. Hanc & ipse Aetii, & Celsi sententiam tutiorem opinor ob plures rationes. Prima est, quia venarum sub lingua apertio est remedium particulare, quod supponit universale, & hoc non tantùm est cubiti venæ sectio, sed & purgans, & cucurbitulæ. Secunda est, quia derivantia à capite, & retrahentia à faucibus, & gutture ex methodo iis, quæ vel à faucibus, vel à gutture derivant, præmittenda sunt; igitur sectio venæ frontis hirudines pone aures, & venarum narium apertio, tanquam ea, quæ subsistentem in capite sanguinem respiciunt, sectioni venarum sub lingua debent præmitti, quæ sanguinem sub lingua redundantem tantum evacuant: ita & cucurbitula Celsi posticæ cervici affixa ab Hippocrate 2. de morb. tex. 49. primùm proposita earundem sectioni est anteponenda, cum retractio etiam per diametrum profunditatis quacunque derivatione natura, & tempore prior esse debeat; non ergò immediatè post cubiti sectionem etiam urgente affectu, secandæ sunt sub lingua venæ: alioquin à principio morbi fluxu vigente, sectæ linguæ venæ ad locum affectum uberiores sanguinem allicere possunt. Propterea hujus sum opinionis, hanc partialem phlebotomiam convenire solum, aut in fine augmenti, aut in principio status. Sed ex me sciscitaberis, quid faciendum post universalem phlebotomiam? Cum Celso, Aetio, & reliquis dico, esse *purgandum*, post affigendas *cucurbitulas*.

Quo ad *purgantia*, video Trallianum ab Aetio dissentientem. Ille enim exhibet *lachrymam scammonii ex cremore ptissanae*, quæ bilem purgat; Aetius verò dat *elaterium cum sero lactis*, & *enica* in lacte cocto, quæ pituitam purgant, daret & catapotia ex aloë, & colocynthide, si æger devorare posset. Sed uterque rectissimè, biliosa enim angina cholagogis, pituitosa phlegmagogis purganda est; ideoque Trallianus non tantùm scammonii lachrymam, sed & *liquorem rithymali recentem*, qui pituitam electivè ducit, proponit. Idcirco nec sunt recipiendi, qui in omni angina pharmacum cum *rhabarbato* propinant, ut Capi-vaccus. Danda autem sunt electivè purgantia illicò post sanguinis evacuationem, non ante, quia, ut ait Methodicus, materia in fauces, gutturque irruens majorem fortitur ad purgans indicandum vehementiam, quàm materia turgens. Ego in biliosa angina exhibere soleo *resinam scammonii* in frigida paratam ad gra. xii. vel xx. ex cremore ptissanae more Trallia-

ni. Et in pituitosa infundo drachmam *Thurbit* in aqua violarum, factaque optima tùm maceratione, tùm expressione cum unc. iv. syrupi ros. aurei misceo. Aut præscribo *liquorem mannae* ex infuso agarico, vel thurbit. Vel *mannam* exhibeo cum *trochiscis de violis*. In ablata deglutione loco purgantis *clyster acris* adhibetur; in biliosa quidem angina *ex elect. ros. Mel.* vel *ex succo ros.* in pituitosa verò ex *hiera Archiginis de colocynthide*, Aetii exemplo, decocto facto cum centaurea, calamentha, & aristolochia, malvis eduro clysmate reddito.

Secta vena, & dato purganti, si fluxio adhuc effrenis sit, ad *cucurbitulas* est descendendum, quæ revellendi, intercipiendi, & derivandi mixtam habent facultatem: & purganti sunt posttergandæ, non cum Mercato anteponendæ. Rectam harum administrationem Areteus descripsit ex Aetii judicio, qui ait. *Cucurbita accipiat, primùmque infra umbilicum adhibeatur, mox ad latera, dorsum, & scapulas; ita ut assidue à loco uno ad alterum transferatur, & in admonitione ex supernis locis deorsum trahatur.* Ecceur primùm ad umbilicum, non ad furas, femoraque? Fortassis ut fiat major retractio, non tantùm ad longinqua, sed ad opposita, ut scilicet primùm in anteriora, mox in posteriora successiva fiat revulsio, ab umbilico ad lumbos, à lumbis ad dorsum, à dorso ad spatulas. Sed qualis est hæc admonitio, & tractio ex supernis locis deorsum, si ex loco inferiori in superiorem transponendam esse cucurbitulam imperat? Hoc sanè modo affigendas esse cucurbitulas judico, & dico, quoniam ex translatione cucurbitulæ ex inferno loco in supernum materiæ attractio deorsum sequitur, quæ secus fieret, si ex supernis partibus cucurbitulæ ad infernas descenderent. Hinc discant ex Areteo Practicantes, in tali revulsione non esse cucurbitulas simul omnes affigendas, sed unam post aliam ex uno in alium locum. Verum in hoc tempore adhuc non est cum Mercato *cervici* apponenda cucurbitula, quæ tantùm in statu, ut infra aperiam. Idem dicendum de cucurbitula Hippocratis vertebræ circulari ex 2. de morb. text. 49. Et hæc curationem complent, quæ in principio morbi.

Sequuntur *repellentia*, quæ ex methodo conveniunt solum in augmento, quod tempus nobis Aetius designavit, cum dixit, *majorem verò spem in sequentibus diebus in illitionibus, & gargarismis reponere convenit.* Et ratio est, quia repellentia non conveniunt nisi post universales vacuationes, quæ phlebotomia, purganti, & cucurbitulis toto ferè principii tempore absolvuntur. Quare Paulus, & qui Paulum sequuntur, non omnino recipiendi videntur, qui statim à principio repellentibus utuntur, nisi valde simplicibus utantur. De repellentium ergò natura, & numero in angina tanta est apud Practicos diversitas, & confusio, ut vix ex hoc labyrintho extricare me posse aliquando crediderim. Trallianus putat, repellentia impermixta non convenire, sed cum *discutientibus* mixta, ut & hæc cum iisdem semper Mercatus tùm ob partium constitutionem, tùm ob inflammationem ipsam cum *adstringentibus* misceri debere existimat. Capi-vaccus cum *laxantibus*. Tralliani opinio mihi jure probatur, qui tamen *sincera* repellentia potissimùm in mollibus corporibus sine discutientibus proponit. Mercatus autem si de veris loquitur repellentibus, non absque autologia inculcat, repellentibus adstringentia misceri oportere, cum vera repellentia sint adstringentia, quæ cum seipsis haud miscentur: at si de repellentibus aqueis loquatur, cum ratione ait, terrestria aqueis esse commiscenda. Capi-vaccus & ipse in curatione laxantia, seu dulcia non cum quibuscunque repellentibus, sed cum vehementibus miscet; ita cum Trallianus jubet cum antidoto diabelasa *dulcis radicle*, hoc est *liqueritiæ* succum misceri debere, ut non tantùm quæ calida sunt, sed quæ & adstringunt nimis, temperentur: sic enim, inquit, *multi usus, & innocentius in omnibus erit medicamentum*, quare debita proportionem in angina repellentia cum discutientibus, & laxantibus sunt permiscenda. Proportio porrò in gradu consistit, qui ex morbi gradu, seu tempore indicatur. Idè in principio minus cum repellentibus discutientia, & dulcia sunt

In angina post venæ sectionem quid agendum.

Cucurbitulæ in angina quando adhibendæ.

Sententia Auctoris.

Purgantia in angina.

Repellentia in angina quando conveniunt.

sunt componenda; magis in augmento, adhuc magis in statu. In quo tempore si discutiendæ angina indicatio prævalet, etiam discutiens in mixtione laxans superare debet: si verò screandæ, & concoquendæ ejusdem indicatio superat, laxans discutiens, ut sunt *carica*, *radicula dulcis*, *passula*, *jujuba*, & id genus.

Repellentium natura in angina qualis

Sed ad repellentium in angina competentium naturam attinet quoque, quàm maximè scire, versari in triplici discrimine. Quædam enim sunt repellentia, seu adstringentia calida; quædam frigida aquea; & quædam frigida terrea, quæ verè sunt repellentia. Calida sunt acria, quæ tam sincera, quàm composita conveniunt, sincera sanè, ut in indicationibus dictum est, in anginis frigidis à crudo humore citra inflammationem pendentibus, per se conveniunt. Per accidens verò in anginis inflammatoriis, cum suffocationis discrimen imminet, ut vi illata morbo, & causæ viæ arctissimæ aperiantur, & suffocatio præpediatur. Eadem repellentia calida seu discutiencia cum aqueis, ac terrestribus frigidis magis, vel minùs miscentur in augmento, & statu in anginis inflammatoriis; in quarum declinatione nonnunquam sincera apponuntur, cum sola resolvendi indicatio tunc vigeat. Hæc ergò de repellentium natura, quatenus ad anginarum curationem diriguntur.

Jam de earundem numero nos fari opus est, qui secundum quatuor morbi tempora integratur. Hoc ergo in loco non tantum quæ in augmento, de quo nunc sermo est, sed quæ etiam ab initio, de quo supra actum est, conveniunt, agemus. In angina inflammationis biliosa, & sanguinea principio hæc. *Diamoron simplex* ex moris sylvestribus secundum Paulum. *Diacaryon simplex*: quæ & ex Tralliano maximum usum habent in mollibus. *Succum Putaminum nucum* viridium exprimebat Præceptor meus, quem in patinis pluribus divisum insolabat ad melleam spissitudinem, & ad usum servabat. Miscentur hujusmodi cum aquis refrigerantibus, & cum *defruto* ob dolorem, ex Capivaceo, datur ex Paulo simplex *diamoron* cum elixatione *rhoos*. ex Actio decoctum *rosarum*, & *lentium* (quas ut repellentes in angina etiam cognovit Mercatus) necnon *palmarum* in aqua. Item *flos rosarum ex hydromelite*. Vel *rhus opsoniorum* ex eodem, quem *cremorem* appellat Aetius. Ad hæc *illitus ex succo mali punici integri* cum melle. Celsus præter *diamoron* nullum repellens proponit, quod in anginis cum phlegmone conveniat. Reliqua ab ipso posita ad anginas pituitosas referuntur. Sed & cum frigidis adstringentibus miscentur frigida aquea, ut sunt aqua *auriculæ muris*, *intubi*, *lactuca*, *lentis palustris*, *portulacæ*: at decoctum *plantaginis*, *polygonii*, *psyllii*, *umbilici veneris*, quibus utiliter *emphaticum* additur. Prodest hoc.

Repellentia in angina inflammationis biliosa, & sanguinea.

Potus in angina principio

24. plantaginis. Oxalidis. Portulacæ. an. m. f. Corticum mali granati. Rhu. an. unc. f. Ros. rub. p. r. Coquantur in aqua ad terrias, & colaturæ adde. *Diamoron* simpl. unc. f. Syrupi myrthini. De papavere. an. unc. i.

Aceti unc. f. misce hæc in principio utriusque anginae phlegmonacæ, & erysipelacæ fluxu mediocri existente. Quod si fluxus sit vehemens, licet cum Capivaceo ad validiora repellentia confugere, ut sunt *balaustrum*, *malicorium*, *hipocistis*, *acacia*, quæ tamen cum laxantibus debite sunt admiscenda, ne fluxus in faucibus, & gutture nimis impingatur. Exempl.

24. Decocti balaustrorum, & malicorii, vel hypocyttidis, myrristorum, acaciæ, liquiritiæ, caricarum lib. f. Omphacii unc. f. *Diamoron* simpl. unc. f. Misce pro gargarismate. Hippocrates utitur frigida in curatione secundæ anginae.

Ego autem hoc in loco nec possum, nec debeo quæ longo usu mihi sunt comprobata, silentio involvere paucis profectò revelanda. Vnum est *magisterium concharum oculiformium*, quod paratur hoc modo.

Magisterium concharum oculiformium

Eliguntur conchilia lacunosa, quæ intus perlacea quadam crusta invitreantur, eluuntur, inde distillato aceto singulæ replentur, quod paulatim perlaceam crustam solvit, velut perlas, cum intentio est perlarum magisterium fabrefacere (citri acetum distillationis beneficio è citriis malis abstractum longè est melius.) Acetum substantia perlacea imprægnatum per linteam duplicatum decapulatur, tandem tartari oleo

Barthol. de Dy/p.

magisteriorum more perlaceum contentum deponitur qualibet nive candidius, eluitur, exsiccatur. Hoc ergò magisterium cum saccharo mixtum intra fauces inspersum, vel inspiratum more Hippocratis magno cum fructu repellit, & anginam inflammatoriam curat.

Eundem effectum præstat *pulvis gutturalis Serenissimi Ferdinandi Ducis*, compositus ex *cristallo minerali*, *tartari cremore*, & *saccharo*. Sumuntur pro singula media uncia crystalli uncia cremoris, & duæ sacchari. Cui mixturæ si misceantur drach. duæ magisterii oculiformis, remedium sit multò utilius, Hic sanè pulvis summum est in angina curanda arcanum, omnes enim adæquat scopos; ratione enim nitri actu & potentia refrigerando repellit. Quod fluxum est nitrum resolvit, & tartarum detergit, perlaceum magisterium adstringendo repellit, saccharum demulcet, concoquit. Quod si Trallianus, Aetius, & reliqui Græcæ familiæ nitro tanquam resolventi tantum in vigore utebantur in iis, qui rosionem, & medicatas qualitates sustinent, hoc oriebatur, quia ea Antiquitas veras nitri vires non agnovit, nec præparationem, nec mixtionem.

Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantua.

Hoc etiam in loco non præter rationem esse existimo quærere ad mentem chymicorum, nunquid *saccharum Saturni*, quod sanè maximum est repellens, ac frigidum, ex usu esse possit in angina inflammatoria. Et sanè si Prisci illi de arte medica tam benè meriti, referente Tralliano, *diamoron*, & *diacaryon* cum *alumine* componebant, quod suamet adstrictione maximè repellit, eò magis consentaneum esse videtur, sal plumbi posse conferre. In vehementissimo nempe fluxu fervido, magnæque inflammationis exordio coercendo ad pauca grana cum *diamoro* pro illicitu, & cum aquis pro gargarismate. Quod si cupis facilem habere modum extrahendi *saccharum plumbi*, & arcanum, hunc in modum progredere.

Saccharum Saturni, an conveniat in angina.

Sume ollulam terream non admodum cavam, hujus partes duas aceto optimo communi reple, latiusculum vasis orificium plumbi lamina lata, & crassa crassitudine medii digiti obstrue. Serva in loco sicco, & post quatuor, vel quinque dies videbis interiori laminæ superficiem albißimam, & dulcissimam plumbi cremorem hæere, quem leni cultro derades. Rursus eadem lamina ollæ os obstrues, & post dictum circiter tempus *saccharum* colliges, tandiù progredi poteris quousque volueris. Sed de repellentibus in anginis inflammatoriis à principio, & augmento hæc satis.

Saccharum Saturni præparandi modus facilis.

Sequuntur, quæ in iisdem temporibus conveniunt in angina pituitosa inflammatoria; hæc enim minùs repellere debent, quàm in biliosa, & sanguinea, & cum moderatè resolventibus sunt admiscenda. Quale est *diamoron simplex* cum *decocto nucum cupressi*, & *mentha*. *Mentha* enim & repellit, & moderatè resolvit. *Diamoron* verò compositum, & *diacaryon* in statu magis, quàm in principio hujus anginae, & in augmento ex Tralliano conveniunt, de quibus infra. Huc Pauli repellens est referendum ex *cremore ruta*, & *lacte* paratum: & pro ruta *agrestem*, quæ est basis antidoti diabesæ, intelligere credo: ab hac enim humor simul repellitur, & discutitur; pro ea autem parte, qua suo calore accendit, lacte temperatur. Sequens est egregium.

Repellentia in angina pituitosa inflammatoria.

Acc. Uvarum passularum unc. i. Caricarum num. v. Glycyrrhizæ drach. iij. Hysopi, vel, si cum Celfo, nepetæ drach. iij. Coquantur in aqua plantaginis ad medietatem. Uni libræ colaturæ adde.

Melli rosar. unc. ij. Syrupi granatorum unc. i. Oxymelitis unc. f. Misce. Huc etiam referri potest *gargarisma Hippocratis* propositum in angina inflammatoria ex crudiori sanguine, compositumque ex aceto, quod repellit, & incidit, ex nitro, quod attenuat, & abstergit, ex origano, quod attenuat, & discutit, ex *saturegia*, quæ attenuat, & ex *malsa aquosiori*. Tamen si in statu potius, ut & ejusdem *suffumigium*, convenire, cum doctissimo Diverso existinem.

Tandem in principio, & augmento angina à pituita excrementitia citra inflammationem, præter ea, quæ in curatione anginae ex catarrho suffocativo proposuimus, hæc sunt admodum utilia. *Diamoron compositum* ex additione *myrrha*, & *croc* absque

In angina pituitosa excrementitia.

n alumi-

alumine, & cum *omphacio*, vel succo *ryhu*, vel cum vino anifero juxta Galeni prescriptionem, de qua Trallianum consule. Eodem stylo componitur *diacaryon*, quod in principio, & augmento hujus anginae, & ipsum compositum eodem convenit modo: ad differentiam superioris anginae, pituitosae scilicet inflammatoriae, in cuius statu tantum, ut suo loco actum est, haec duo conveniunt. In hac quoque maxime prodest *Antidotus Diabesasa*, si more Alexandri cum adstringentibus miscetur, ut cum succo *uva acerba*, seu *omphacio*, aut nucum putaminum, aut cornorum, aut sorborum, vel *iligneorum glandium*. Vel si cum Actio diluatur cum decocto aliquo mediocriter adstringente. De hac antidoto sunt tantum locuti Aetius, & Trallianus, Cuius inventum ipsi Andromacho Aetio tribuit. Et cum praecipue inter reliqua *rutam agrestem* recipiat, quem Syri *Besasan*, & *Harmalam* appellant, ut Mauritanii *Harmel*; idem *diabesasa*, & *diabarmala* est vocata; quemadmodum etiam a cinere *hyrundinum Diachelidonon*. Variant porro ambae ejusdem descriptiones ab utroque propositae tum in numero, & qualitate simplicium, tum in aliquarum earum dosi. Quae enim ab Alexandro describitur, *hederam* admittit, quae non ingreditur compositionem illius Aetii. Haec vero *cinnamonum*, *myrrham*, & *aristolochiam*, quae desiderantur in illa Tralliani. In dosi quoque aliquorum, maxime *anomi*, *spica*, & *cineris hyrundinum* admodum variant, cum maiorem eorum longe dosim Tralliani antidotus, quam Aetii recipiat. Utramque optimam esse reor, tutiorem tamen Aetii, & in pharmacopoeis servari debent. Quamquam autem ambo illi Medicinae Senatores hac utantur antidoto in anginis etiam inflammatoriis; attamen tutiorem illius usum existimo in anginis pituitosis, in inflammatoriis enim tunc tantum convenire arbitror, ut in indicationibus dictum est, quando suffocatio imminet, in quo discrimine licet in acrioribus periculum experiri. Quod etiam Mercatus indicavit, cum in angina inflammatoria dixit, fortassis ad Antiquorum medicamenta alludens, *tutius esse uti mitioribus: nisi dum sevitia morbi valentiora expostulet*.

Præter hæc in principio, & augmento anginae inflammatoriae, insæviente dolore, *anodyna* expediunt cum interna, tum externa ne ob dolorem fiat præter transmissionem attractio, & inflammatio augeatur. Laudatur *defrutum*, in quo dissolutum sit *diacodion*, *lac* & *serum* gargarizatum, nec non emulsiō seminum *papaveris albi*. *Succus anguriae* in furno coctæ cum plantaginis decocto dilutus mirus est. *Pulpa cassiae*, & *tamarindorum* in ore detenta maxime dolorem lenit, ut & ejusdem *gargarisma*, quod sic paratur.

Acc. cremoris cassiae unc. i. Decocti ros. plantaginis unc. ii. Aquæ sorborum, aut mespilorum stillatitiæ unc. iv. Misce.

Et Hippocrates in hunc scopum collineans *oleum* pro suffitu proponit, Et Celsus idem ad gargarizandum. Quare *oleum amygdalinum dulce*, non tamen simplex, sed cum aliquo adstringente compositum convenit. Sed ad dolorem leniendum excellit *pulvis gurguralis* ob anodynum minerale, magis prodest, si exhibeatur cum violarum tinctura. Porro externa, quæ a principio, & in augmento anginae inflammatoriae profunt, merè lenientia esse debent, non attrahentia, nec resolventia, nec repellentia; idem ex methodo non medentur, qui statim in principio apponunt *emplastrum ex nido hyrundinum*, quod resolvit, quodque a suo limo non recte expurgatum repellit. Et propterea Hippocrates sola utitur *spongia aqua moderate calida* imbuta. Et Celsus fortassis ad Hippocratem respiciens *fomentis humidis* utendum esse ait, nam *sicca spiritum elidunt*; & spongiam *oleo calido* magis, quam calida aqua imbutam laudat. Rarum est *emplastrum*, quod paratur ex flore cassiae, sapa, oleo amygd. dulce, & caricis. Vel quod ex lacte, pane, & oleo violaceo, addito ovi vitello. Mercati autem emplastra non usque adeo laudanda sunt, quippe resolventia, & repellentia.

Verum enim vero præter repellentia, & anodyna, non cedente affectu, augmenti tempore ad alia præstidia chirurgica est deveniendum, *retractionis*, ac *interceptionis* gratia; hæc vero sunt, quæ circa caput fi-

unt. Retractionis namque gratia Hipp. 2. de morbis tex. 49. *cucurbitulas* apponit, primum *vertebra circulari*, deinde *præfatio capiti*, & *juxta aurem ab utraque parte*. Cuius exemplo Celsus *scarificationem* laudat *sub maxillis supra collum*, quam partem cerebri emunctorium occupat. Aetius quoque *cucurbitulam* in occulta cynanche proponit *retro sub colli nervo juxta primum verticillum*; sub eo scilicet colli nervo, qui perforatis capitis musculis ad cutim colli erumpit in unctione etiam vitandus; in alium tamen scopum Aetius hujusmodi cucurbitulam proponit, & in alium Hippocrates; retractionis enim gratia Hippocrates, attractionis verò causa Aetius. Sed & *interceptionis* gratia, quando à capite humor phlegmonicus fluit, *vena frontis* sectio ab Aetio proponitur, quem inter recentiores solus vidit Capivacceus; secatur & *venam ad angulum oculi majorem*; hæc enim vena est à jugulari externa, idem cum faucium, & gutturis venis immediatum habet consensum; cumque per foramen quoddam in osse frontis exculptum paucis cognitum intra caput se recipiat; hinc & caput repletum vacuare potest, & fluentem ad fauces humorem interciperet. Capivacceus Hippocratis, & Celsi auctoritate excitatus *hirudines* post aures affigit, & *narium venas* pandit; illas sanè retractionis causa in posteriora adhibet; has verò referat, ut intercipiat. Hæc circa principium, & augmentum.

Sequuntur quæ in statu & primum quæ ex Chirurgia. Cum enim à proximo ex loco derivandi indicatio vigeat propterea cum ratione ab Aetio laudatur *cucurbitula* submento tumenti loco cum scarificatione affigenda, scissuris post sale respersis, & confricatis. Quam quidem Mercatus intellexit, cum dixit, *proximo loco* esse apponendam, proximo scilicet loco circa anteriorem cervicem tumenti. Celsus ejusdem derivationis respectu *scarificationem* circa *uvam* laudat. Sed omnium maxime utilis est sectio *venarum sub lingua*, utpotè per laryngis, & faucium partes ad linguam prorepantium; quæ si non ferro, saltem hirudinibus aperiri debent. Hoc in tempore *resolventia*, & *abstergentia* magis quam repellentia intus, & extra laudantur. In anginis ergo inflammatoriis Aetius extollit *succum prissanae*, & *halicæ* ore collutum; ait enim, *In vigore omnium utilissimus est succus prissanae, aut halicæ ore collutus; nam & à multis minis liberat*. Atqui satis omnibus constat, halicæ, & prissanae succum non resolvere. Dicendum, hoc remedium, ab Aetio proponi, non ut resolvens, sed ut abstergens, ubi in statu latentis abscessus est suspicio; idem addit, & *abscessus metum eximit confestim*; sua enim abstersione hic succus latentem abscessum puris promotione manifestat. Qui abscessus si non adest, idem subiungit Aetius, *furfures probè cocti ei succedere possunt*, qui non tantum abstergunt, sed etiam citra acrimoniam resolvunt. Eisdem furfures unâ cum aliis ex Aetio Mercatus transcripsit.

Ceterum resolventia in angina statu in triplici sunt discrimine; alia enim sunt *arteriaca*; alia *diaphoretica*; alia *stercoracea*. Arteriaca sunt, ut *carica*, *juba*, *glycyrrhiza*, *dactyli*, idque genus; resolvunt enim quatenus coquunt, & digerentia sunt resolventia. Diaphoretica sunt, quæ ab Antiquis proponuntur, *Cassia*, *iris*, *panax*, *gentiana*, *centaurea*, & *aristolochia* ab Aetio, *Hyssopum*, *melanthium*, *abrotanum* à Paulo, *Nepeta*, *thymus*, *absinthium* à Celso, *Pulegium*, *origanum*, *calamintha* à Tralliano, *Semen nasturtii*, *satureia*, *mentha*, *apium* ab Hippocrate, *Foeniculum graecum* à Mercato, & Capivacceo. In anginis ergo inflammatoriis biliosis, & sanguineis non sola resolventia diaphoretica conveniunt, cum nimis sint calida, sed mixta cum arteriacis, quæ priorum acrimoniam retundunt, adjectis in minore dosi repellentibus. Ex. gr.

24. Caricarum. Dactylorum, vel fructuum *sebesten*. an. nu. vi. Jubarum nu. x. Seminis *scenogræci* drach. ii. Hyssopi, vel alterius resolventia drach. iv. fiat decoctum ad libram, cui adde. Rob nucum un. i. f. Oxyfaccaræ simpl. unc. i. misce. *Anagargarisma* vocatur à Paulo, quod ex utriusque solventibus eadem dosi est paratum. Qui Paulus magis quam Aetius est laudandus; cum Aetius solventibus diaphoreticis impermixtis utatur. Verum anagargarismi usu mixta facultate præditi, si natura in peptanum inclinet, hunc Medicus juvat; si in

Vena ad angulum oculi majorem in angina quare secetur.

Succus halicæ abstergens in angina.

Resolventia in angina statu triplicia.

Arteriarum in angina.

Gargarisma est cassia in angina.

Chirurgia præstidia in angina.

in diaphoresin, hanc eandem molitur. Enimvero præter illa duo solventium genera accedit & tertium ex oleis erutum, quod sua siccitate, & peculiari quadam dore potius, quam excedenti caliditate resolvunt: quorum usus tam intus, quam exterius est. Tria autem sunt olea, *caninum candidum, humanum puerile, & sylvestrium hirundinum*: quorum cinis præter stercus etiam laudatur. Paulus dat oleum caninum, vel hirundinaceum ex mulla. Aetius humanum cum nardo, & myrrha abscondit. Trallianus miscet utrumque caninum: & humanum cum diabasa. Illinit & cum melle solum caninum. Quod & per calamum in pollinem redactum inspirat. Quæ tamen mixturæ non conveniunt in anginis inflammatoriis biliosis, & sanguineis: in his enim tutius est stercora illinere cum diacaryo, vel diamoro simplici, vel cum syrupo jujubino, & de farsafa miscere pro linctu.

Sed & idem beneficium, ac longè majus præstant ossa tùm bovina, tùm humana si in *magisterium* reducantur; si enim caninum stercus eatenus prodest, quatenus est recrementum osseum: eò magis os ipsum proderit, si in magisterium comminuitur; siccando etenim, ac resolvendo internos abscessus curat. Paratur autem, si ossa in furno exsiccata, ut ab unguine liberentur, & limata in aceto destillato solvantur, post per linteum trajecta prius tartari deliquio præcipitentur, & eluantur. Intra fauces inspiratur per tubulum, vel datur ad lambendum cum syrupo de ros. siccis, & similibus. Melius quoque esse judico *ex cinere sylvestrium hirundinum* sal chymico more elicere, quam cum sale communi pullum hirundinis, quem ita Celsus appellat, concremare: & fortassis Celsus cum dixit, in angina curatione efficacissimum esse *succum salis calidi*, saltem prædicto modo confectum, aut similem solum intellexit.

Verumtamen in statu anginae inflammatoriae pituitosæ calidioribus solventibus secundum proportionem utendum est, quale est *diacaryon, & diamoron compositum* ex additione *croci, & mirrhe* cum simplici *oxysacchara*, vel composita. Huc quoque illa duo Hippocratis 2. de morbis proposita referenda consulo, *gargarisma, & suffumigium*, tamen nimis acia semper mihi fuerint visa. Licet uti oleo canino ex melle, vel mulla. Dosis est drach. ad unc. i. vel duas: pariter cinere, vel sale hirundinum, & magisterio ossium.

In statu anginae pituitosæ citra inflammationem danda est Antidotus diaphanala cum oleo canino: cui etiam solent Trallianus, & Aetius miscere *nitri, & sulphuris* momentum: quæ tamen in declinatione magis, quam in statu sunt usurpanda, nisi loco nitri *prunelle lapidem*, & loco sulphuris ejus *butyrum* per odorem iteos correctum acceperis.

In eodem status tempore *externa solventia*, & *atrachentia* sunt utilia, in *biliosis* quidem, & *sanguineis* anginis prodest hoc.

24. Destruti, seu sapæ. Floris cassiæ rec. an. drach. iij. Nidi hirundinis drach. vi. fiat empl. In *pituitosa inflammatoria*.

25. Ung. ex althæa. Oesipi. an. drach. ii. Nidi hirundinis à suo limo expurgati unc. iij. Rad. iridis drach. f. Cum oleo violaceo, & liliaceo fiat empl. In *pituitosa sine inflamm.*

26. olei anethini. Liliacei. an. unc. ij. Rad. iridis pul. drach. i. Stercoris canini. Hirundinis an. drach. ij. misce pro emplastro. Celsus, ut credo, in hac specie anginae palatum *saurino felle* inungebat, vel piperis pollinem inspergebat.

Et quoniam, ut dictum est, in statu anginae primi generis sæpius accidit *suppuratio*, idè de *suppuratio* potissimum extrinsecis hoc in loco est agendum. Hippocrates in curatione tertiae anginae, quæ secundum nostram divisionem est prima, ad supurationem tendentis *emplastrum* supponit ex pane, & *farina*, quod nostrates *oleo, & aqua* adjectis *farinellam* appellant. Sed maxime prodest *empl. lactis* cum oleo, & pane, addito qui vitelo, & croco. Præfens est prætentaneum. Acc. althææ. Malvæ an. p. i. Florum meliloti. Chamomeli. an. p. i. Semin. lini. Fœnugræci. an. drach. f. Ficum pinguium nu. x. Farinæ triticeæ p. ij.

Barthol. de Dysp.

Fiat empl. S. A. cui addi potest medulla pomi dulcis sub cineribus cocti. Ad abscessus ruptionem uteris felicissimè *cataplasma* ex *cremore radicum iridis recentium* cum butyro, & oleo violaceo: quod secretum fuit Præceptoris mei in Chirurgia, quo plures absolvit curationes admirabili cum eventu. Abscessus porò post apertionem *furfurum decocto* est derergendus, aut *simplici oxysacchara*, inde *cinere hirundinis*, vel *canini stercoris* polline per tubulum est inspergendus, aut per *arundinem* more Hippocratis, aut per *ovum* more Aetii. Qui & *panis cremore* utitur. Sed præstat Archigenis *pharmacum*.

Acc. *Rhois culinarii*, seu opsonici drach. viij. Florum ros. drach. iv. Costi. Croci. ana drachmas duas.

Inspergantur hæc in mulla pro gargarismate. Est verò *rhos culinarius*, seu opsoniorum non ab alio distinctus, ut Plinius existimavit, sed unus idemque est, cujus fructu quippe acido in opsoniis Antiqui utebantur frutige in corrugandis coriis.

Adhuc quoniam in statu potissimum suffocationis discrimen contingere solet, propterea juxta perscriptam ab initio indicationem in acibus periculum experiri licet; quare cum Archigene convenit *vomitivo illitu* fauces illinere ad materiam infarctum, quem ipse *ex elaterio, & squamma aris* cum melle parabat. Cum *diabasa* quoque *caninum stercus*, & *elaterium* miscebant, referente Tralliano, *na spiritus* via interclusa, obstructaque agrum tanquam ex gravi laqueo strangulari contingeret: multos enim hoc præsidii genere curatos fuisse attestatur, ut *nos vena sectione*, aut *purgatione* indiguerint. Præter hanc plures illinitiones vomitivas proponunt Aetius, & Trallianus, quas ad libitum percurrere poteris. Sed & ad citò resolvendum in suffocationis discrimine Archigenis gargarisma est præstans, nempe *sinapi cum oxymelice* gargarizatum, cujus etiam meminit Aetius, & Trallianus. Qui præter hæc audet *salem armoniacum* cum antidoto diabasa miscere. Nos ejus loco ipsius *strem* ex arte correctum sumimus, vel hoc salis genus figimus spiritu sulphuris albo, & ad pauca grana urgente periculo cum illa admirabili antidoto permiscemus. Damus & *spiritum ipsum sulphuris* cum aqua farsafa, & violarum.

Omnibus est præferendum *oleum*, vel *spiritus stercoris equini*, si ad unam, vel alteram guttam exhibeatur cum convenienti liquore. Mercatus laudat *spongiam filo* appensam, aut *asse carnis* frustum eodem filo deligatum ab ægro deglutitum, ut subita ejusdem per filum retractione tumor dissiliat, vique interclusa recludatur. Hic modus est ab Aetio desumptus, qui tamen non assæ, sed crudæ carnis frustulum accipit: hocque tantum utitur in eximendis spinis consillis infixis, qui in angina nullum ferè usum habere potest, deglutitione ferè ablata; propterea melius est, ut in Hippocratem observat Duretus, candelam vi intra fauces mittere, & retrahere. Aliqui in desperata angina, meteorismo ferè intercepto, ad *laryngoemiam* accedunt, quæ an turd fieri possit, vix credo; quare in casu ita deplorato melius est, agrum à morbo suffocari, quam à medico jugulari. Trallianus profiteretur, se felici cum successu *jugulares venas* aperuisse, qui scribit. *Novi etiam jugulares venas à me sectas esse, quum lingua subjectas non invenirem, & plurimum adjuvisse*, jugulares scilicet externas, quæ circa anteriorem laryngem fruticant: quæ tamen ob magnum consensum cum internis non omnis periculi sunt expertes. Adhæc Capivaceus *sinapismum* proponit, quem ex Aetio sumpsit, qui ex sententia Aratei sic loquitur. *Quod si vehementer urgeat suffocatio, sinapi aqua tritum, & vili panno exceptum pectori impone*, hoc est gutturi, quod est pars thoracis. Quamobrem in omnibus anginis, in quibus suffocationis periculum imminet, his, & similibus uti convenit magis, minusque fortioribus pro imminenti periculo vehementia.

Declinatio ultimo loco esset perpendenda, in qua sola conveniunt *resolventia*: tamen ex dictis non perfunctoriè, qualia esse debeant, unusquisque discernere potest. De *victus ratione* præter communia

Cataplasma à cremore radicum iridis

Archigenis gargarisma hæc

Vomitivas illitus Archigenis in angina.

Oleum, vel spiritus stercoris equini in angina.

Candelam intra faucibus mittere, & retrahere

Oleum in angina triplia.

Magisterium ossium in angina.

Emplastrum in angina biliosa.

In pituitosa inflammatione.

In pituitosa inflammatione.

Farinella.

Empl. prætentaneum in angina.

ab omnibus posita, nil peculiare. Hæc pro curatione anginarum, consequenter sublimis respirationis, quæ & ipsa ad parvam, & densam in methodo relata est.

CAPUT XVII.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex quinta anginarum genere, seu ex luxatione vertebrarum cervicis.

Superest postrema angina curanda ex vertebrarum cervicis luxatione, de cujus natura, & causa actum est in lib. 4. p. 2. cap. 18. Ejus ergo curativæ indicationes ex morbo, & ex causa desumuntur. Ex morbo quidem semper, non tamen semper ex causa. Morbus est vertebrarum cervicis luxatio, quæ est morbus in mala compositione ob viciatum situm, qui semper vertebræ repositionem in proprium locum indicat. Causa est externa, & interna: externa non indicat; idem luxatio à causa externa simpliciter indicat; quæ autem est ab interna, coindicat. Et causa profecto in ordine agendorum primum indicationis possidet calculum, non tamen principem, quo ipsa ponitur luxatio. Cum enim vertebra à suo loco dimota restitui nequeat, nisi causa interna auferatur; hinc est, quod illa primo loco indicat, non tamen principaliter; quæ est triplex, *crudum tuberculum, inflammatio, & Rheuma*. De Tuberculo crudo egit Hippocrates 1. de morbis tex. 58. & 6. epid. sect. 3. rex. 4. in casu Agasis filiae, quem & Gal. 3. de dysp. ult. examinavit. Cum enim tuber tumor sit à toto genere præter naturam congestione acervatus, folliculoque inclusus naptæ omnino similis, & inconcoctilis, idem suam per se primæradicationem postulat, quæ sit, aut per *ruptionem*, aut per *apertionem*. Tuberis curatio per ruptionem est *fortuita* ex Hippocrate loc. cit. quæ tum externis circa exteriorem thoracem, tum & maximè internis partibus accedere solet, quando nimirum præter intentionem, vel violento vomitu, puta per radicem ellebori albi, vel violenta tussi, aut casu, aut gravi oneris gestatione vomica crepat, ut Agasis filia contigit; potest tamen & ruptio ex arte tentari. At curatio per apertionem nunquam est inconsulta ab expertissimo Medico cum folliculi, & contentæ substantiæ eradicatione celebrata. Si ergo ab exteriori tuberculo circa exteriores cervicis musculos, & posticos unius, vel plurium vertebrarum luxatio, vel subluxatio orta est, omni studio est conandum, ut vel tuber rumpatur, vel aperiat. Quod si tuberculum in ipsamet vertebrarum cavitate sit absconditum, ut aliquando accidere solet (maximè in cavitate vertebrarum thoracis) sola ruptio est possibilis. Ruptio igitur tuberculi, quæ non est fortuita per *compressionem*, est tentanda in luxatione per obliquum, seu transversum facta, non in excavationem. Quia in lordosi compressio non tumorem, solum sed & vertebram ipsam in anteriora luxatam magis intro luxaret, unde larynx, & fauces pressius læderentur. At in luxatione obliqua, dum pars vertebræ extorsum dimota intorsum paulatim comprimitur, unà tuber premitur, eoque fracto, opposita ejus pars intorsum vergens in suum naturalem situm sensim extrahitur; ita accidit tuber rumpi, & luxationem simul curari. Porro compressio instrumento apto fieri debet, vel fascia supposita lamina ferri albi, vel ex osse ceri parata. Ruptio autem tuberculi in lordosi tentanda est per ipsius vertebræ *attractionem* in posteriora; hujusmodi enim attractione fieri potest, ut tuber frangatur, & vertebra non amplius à tumore pressa in locum sensim restituatur. Fit attractio ex *Ætio cucurbitulis* luxatæ vertebræ affixis, & repetitis, ex qua *occultam cynanchem* produci statuit, de qua hæc. *Quod si nullus extrinsecus tumor apparuit, velut fieri solet in ea, quæ occulta appellatur cynanche, retro sub colli nervo infigenda est cucurbitula juxta primum verticillum, & constanti attractione utendum, & frequentius cucurbitula avellenda, ea enim instantia factis vertebrarum discessibus, & luxationibus probe se opponit.* Et quamquam Paulus lib. 6. cap. 109. & Albucasis lib. 3. cap. 31. in repandendo spina cucurbitulas, ut & reliqua præsidiorum

genera, irrideant, tamen dico, Paulum loqui de repanditate à causa externa; me tamen cum Actio de ea, quæ à tuberculo. Cæterum exterius tuberculum, aut ferro *tricuspidis zeli* instar figurato, aut pyrotico est aperiendum; & folliculus sensim *septico* est corrumpeendus, & extrahendus; tale est *mercurius præcipitatus rubeus cum butyro*, vel *præcipitatus albus cum saccharo Saturni* permixtus, quod est egregium septicum. Excellit *noster Saturni balsamus* ad formam, & duriciem lapidis physice percoctus, si teratur in pulverem, & inspergatur, frustularim namque folliculum depascit absque dolore. Aperto, & eradicatedo tuberculo, vertebra in cavum dimota cucurbitulis est trahenda; in obliquum emota enchiria chirurgica pro virili est reponenda, de qua infra.

Verum *inflammationis* curatio minùs laboriosa, magis tamen est periculosa, sive oriatur hæc musculorum cervicis inflammatio ab interno transfluxu, sive ab avulsione, quæ per causam externam, de qua Hippo. 1. de morbis. Curatur ergo primum inflammatio iisdem fere præsiidiis, quibus angina inflammatoria. Quæ suppurata, vel resoluta, vertebra in cavum luxata cucurbitula est attrahenda, in transversum pro possibili reponenda.

Rheumaticus denique fluxus, de quo Galenus integrum, qui periit, librum conscripsit, per ea maximè, quæ tum per os, naresque retrahunt materiam, tum per ea, quæ febrem aliqualem inducunt, curandus est; his enim præterito anno curatam manus paralytin vidi ex postrema cervicis vertebræ luxatione in eo puero, cujus historiam narraui in lib. 4. cæteris incassum administratis. Quare in hoc casu *irrhinis*, & *apophlegmatismis* utendum; & pro febre afferenda non est improbandus *confect. anacardiæ* usus, inde tentanda est repositio. Hactenus de curatione anginæ ex vertebrarum cervicis luxatione à causa interna, tuberculo nempe, inflammatione, & rheumate.

Remanet curatio luxationis à causa externa, quæ & reliquis luxationibus ab interna causa communis est post causæ ablationem. Sciendum ergo, luxationem *lordo sin* appellatam, esse incurabilem, de qua Albucasis. *Dico ego, quod in gibbositate, quæ accidit ab interiori parte, non est ingenium, neque sanatio ex ea.* Rationem affert Paulus dum ait: *Spina igitur in interiorem partem inclinatio dirigi nullo modo potest, cum ab interiori parte per ventrem repellendi nulla nobis facultas exhibeatur.* Dummodo sit vera luxatio. Aliquando enim locus cavus circa vertebram conspicitur, quando ossiculum aliquod ex spinæ eminentia contractum est; quæ fractura tamen est absque vertebræ luxatione in cavum; unde ex Pauli objurgatione multi jactant ripandos se curare, fracturam spinæ potius, quam vertebræ lordosin curantes. In vera igitur ripanditate nullum habet locum remedium, nisi Actii cucurbitula. Quæ tamen sit in obliquum, seu in transversum, repositionem admittit, maximè si sit subluxatio, quam Chirurgorum nullus præter Pareum proposuit, quam tamen non integram docet. Ille enim ægrum in humili sella locat, ego in assere plano eum sedere jubeo. Ministrum ille humeris, ægrique scapulis toto corporis pondere innixum aptat: ego non tantum ministro, sed & fasciis patientem ita vincio, ut surgere nequeat. Ille manibus utrinque caput ad aures comprehensum concutit, & in omnem excitat partem, solaque capitis versatione, & ratione vertebram in ejus locum restitui posse affirmat. Quod vix succedere posse, praxis me docet, nisi ab alio perito Chirurgo oppositis digitorum manuumque motibus vertebra in obliquum subluxata restituatur. Quare eomet tempore, quo ab uno Chirurgo caput circumquaque rotatur, ab alio digitorum opposito motu emota vertebra est movenda, & reponenda. Et à repositione in oppositam luxatæ vertebræ partem caput est reclinandum, humerique opposito leniter deligandum. Ita ex vertebræ repositione difficilis respiratio curabitur.

Præcipitatus albus cum saccharo Saturni septicum medicamentum est.

Inflammationis musculorum cervicis curatio.

Rheumatis cura.

Luxationis à causa externa curatio.

Tuberculi indicatio.

Tuberculi ruptio quomodo tentanda.

CAPUT XVIII.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex angina paralytica, phrenetica convulsoria, & maligna.

DE his anginarum differentiis luculentum habuimus sermonem in lib. 4. p. 2. cap. 19. Nunc singulam earum curationem lustrabimus. Prima in ordine est *paralytica*, quam referente Actio cognovit etiam Archigenes, cum dixit: *Occulta angina causam esse in quibusdam nervis, qui ad stomachum referuntur, dum male adficiuntur*. Eos scilicet nervos sexti conjugii, qui non tantum ad œsophagum inextricabili textu divaricantur, sed etiam ad gulæ sphincteres propagines transmittunt: quibus resolutis, deglutionem auferri est necesse. Verum Archigenes non verè posuit, ab his nervis cor, & pulmones inflammari; cum hæc angina sit non inflammatoria, nec sit possibile, ab his nervis cor, & pulmones succendi. In angina ergo paralytica absque febre, cum resolutio ex spirituum interceptione nascatur, quippe facta ex nervorum prædictorum obstructione, ea quæ nervos pervadere possunt, indicantur. Sed si veritatem fateri debeam, nullum unquam ex hac angina evasum vidi, deglutione quippe ablata, vel voce, & respiratione læsa ob eandem vim animalem ad laryngis musculos irradiari solitam. Ego præter universalia, quæ paralyti debita sunt, nullum agnosco præsidium efficacius *oleo succini*, cum suo sale essentiali conjuncto, aut solo guttatim intra fauces injecto, vel penidiato, & in ore detento, ut paulatim liquefeat. Maxime prodest *therebintina potabilis* reddita peculiari artificio cum aqua primulæ veris. Admirabilis est *Aqua Anbaldina*, quam alibi dilucidabimus. Medicamenta porro & cibaria potulenta per oblongum, & recurvum syphonem intra œsophagum ex utriculo manu exprimi debent. Quod si gutturi, fauciumque paralyti cum febre nascatur, citissimum habet interitum, ægri enim illico obmutescunt, deglutioneque omnino ablata, & respiratione interrupta ante quatrimum occumbunt.

Sequitur *Angina phrenetica*, quæ ab accessorio, & obliquo delirio suam sortitur denominationem. Cujus curatio nil penitus à curatione anginae inflammationis variat, nisi ex angina translatione in cerebrum essentialis fiat phrenesis, cujus curatio jam habita est, neque ad hunc attinet locum.

Occurrit tertia *convulsoria* dicta ob anginae permutationem in convulsionem, inflammatione translata è faucibus in spinalem medullam cervicalem, quæ aliquando accidere solet ob intempestivam retractionem in vera angina factam cum cucurbitula posticæ cervici applicita. Curatur hæc revulsione, & derivatione mixta *per sectionem vene cubiti* acta, & utriusque cubiti, si corpus sit plethoricum, & vires admittant; Maxime etiam laudatur revulsio deorsum per *cucurbitulas* lumbis affixas. Retractionisque causa *vena sub lingua secta* profunt, quas in vera angina solius derivationis causa convenire demonstravimus. Impacta materia *cucurbitula* scarificata loco inflammato adhibita non minus convenit, quam capiti in phrenitide, & thoraci in pleuritide, immò & loco tumenti in angina, scissuris, Aetii more, sale, vel nitro respersis. Convenit etiam *phenigma* in opposito cervicis latere positum. Colli duritas, quæ inflammationis est soboles, *unguinosus* est remollienda, & ab initio parè resolvenda. Ideo laudatur inunctio ex oleo violaceo, & rosaceo cum aliqua portione anethini, vel chamomælini. Profunt & pinguedines moderatè resolventes, nedum emollientes. Excellit *butyrum elotum*, Maji mense nempe collectum, & in urinali vitreo soli expositum per totum mensem Augusti: una tamen vel pluribus vicibus aperto vase cadente rore elotum, & percolatum. Tandem viginti diebus mane, & vespere cum aqua communi decies lotum, ultimò cum aqua rosacea nutritum, quod candore nivem vincit, collique duritatem remollit.

Postrema est *angina maligna*, quæ malignis febribus sæpè accidit. Et si à maligna, ac furtiva pulmonum inflammatione oriatur, nullum habet suc-

Barthol. de Dysp.

cursum: suam verò notionem sortitur ex lingua arida, & hiulca, malatum rubedine, deglutione ferè impedita, quæ nunquam minuitur, sed usque ad omnimodam abolitionem semper augetur, & ex vocis clangore cum respiratione suspiriosa. Quod si phlogosis uvæ, & gulæ à pravis nascatur vaporibus, vel à maligna destillatione, facile curatur iis, quæ sua facultate attemperant, refrigerantque cum levissima absterfione; hujusmodi est *lac asinum* gargarizatum, aut ad cyatum potatum. *Looch de mucilaginibus*, *aqua villensis*, *succus angurie in furno colta*, *serum*, & id genus juvant. Curationis vestigium relinquit crustæ separatio, quæ linguam, palatum, & uvam investit. Si ulcus adsit, curandum per *oletum carinum* insufflatum, vel per *magisterium ossium*. *Sal prynelle* in aquis refrigerantibus solutum, idque gargarizatum, vel potatum miri usus esse solet. Unde nec simile præsidium habetur nitro physicè præparato. Paratur autem, si nitrum volatile ex utilissima terra abstractum cum nitro fixo figatur, sed hoc altiore exigit indaginem.

CAPUT XIX.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex inflammatorio diaphragmatis affectu.

DE inflammati septi, & ob propriam inflammationem intro revulsi cognitione egimus in lib. 4. part. 2. cap. 20. Nunc brevibus ejus curatio est absolvenda. Ut reliquæ verò reliquorum viscerum internorum inflammationes, diaphragmatis inflammatio & ipsa est curanda. Curativos porro inflammationis scopos ante oculos Galenus 13. meth. 8. nobis posuit. In membri namque erysipelate refrigerandum magis, minus vacuandum esse docet, è contra, in phlegmone magis vacuandum, minus refrigerandum: ulterius repellendum. Ut idè in phlegmone septi hæc tria sint præstanda, *vacuatio, repulsio, refrigeratio*. *Vacuatio* autem est duplex. Prior fit à principio, estque *vacuatio revulsiva*. Posterior in morbi declinatione celebratur, estque *vacuatio derivativa*, tum *discussiva*; omnesque in hac phlegmone conveniunt; cum nec pars propriam aliam exigit vacationem à jam dictis diversam: de quarum sanè vacationum diversitate pro diversa membrorum inflammationum natura egregiè tractavit Galenus 13. meth. cap. 18. *Repulsio* est facienda in augmento, quod clarè ex Galeno colligitur loc. cit. cum ait. *Quod verò ex eo, quod in laborante membro continetur quidpiam in proximas partes repellit, hoc phlegmones jam genita medela est*. Hæc enim verba de augmento sunt interpretanda, habita ad principium relatione, non de statu, nec declinatione. Quamobrem in augmento phlegmones repellendum. Sed utrum liceat ex inflammato septo in propinquas partes contentum humorem phlegmonicum repellere? An ne fortassis cor, quod septo media ejus capsula mucrone connascitur, hanc interdicat repulsam: jecurque lienque, in quæ viscera pervasa propinqua humor facile potest repelli? Et difficultas augetur, num in phrenitide à septo repellentia sint, nedum in essentiali phrenitide etiam capiti apponenda, an thoraci circa septum? Galenus enim 13. meth. 21. eatenus contra Thesali, & Athenæi sectatores mentem in cerebro, & non in corde esse confirmat, quatenus ab iisdem oxyrhodinum capiti, & non thoraci admovebatur. Quare si in delirio è septo inflammato eidem, & non capiti, oxyrhodinum adhiberi deberet, facile quis mentem in septo collocandam fore sibi suadere posset: quam quoque partem Antiquiores illi mentis sedem voluerunt esse. Et sanè huic parti cum timore maximo repellentia sunt admovenda, ob circumstantias suprâ, & infra partes principes, in quas humoris noxii excursus, & expressio facile fieri potest. Ac potiùs moderatè refrigerantia, quam vera conveniunt repellentia; idè non omotribes, sed dilutum valdè oxyrhodinum convenit, ut minima ejus sit exprimens, & adstrictoria facultas. Nec septo oxyrhodinum ceu parti, cui mens inest, apponitur, neque ut humoris repulsa mens mota immota reddatur: sed ut ejus beneficio

n 3 minua-

Angina
paralytica
curatio.

Oleum suc-
cini ad pa-
ralysin.

Angina
phrenetica
curatio.

Convul-
soria.

Butyri
elotio.

Angina
maligna
cura.

Nitri phy-
sica præpa-
ratio.

Phlegmo-
nes septi
cura.

Mens in
qua parte
statuenda.

minuatur diaphragmatis inflammatio, & mitescat. Caput autem oxyrhodino est perfundendum, ut à delirio mens præcaveatur. Cæterum refrigerantia moderata esse debent, non solum quia ex Galeno 13. meth. 8. inflammatio, verum etiam quia & partis natura id exigit. Ab immodicè enim refrigerantibus maxime diaphragma læditur, ex cuius imbecillitate post intensam refrigerationem relicta perennis spirandi oboritur difficultas, sicuti suo loco demonstravimus. In septo igitur inflammato vacuandum est in principio vacuatione revulsiva: in augmento moderatè est repellendum, & refrigerandum: in statu, & declinatione derivandum, & discutendum. Verumptamen septi inflammatio periculosus admodum est affectus ob partis dignitatem, actionem, usum, & connexionem cum partibus principibus, & ut plurimum agros perdit. Et paucissimi sunt ex medicis, qui hanc agnoscant inflammationem, quippe quæ virum in exenterandorum cadaverum arte versatum maxime requirit. Solet & diaphragma inflammatum suppurari aliquando, inde hæctica producitur febris, quæ ante factum marasimum hominem perimit. In principio igitur cognita statim partis inflammatione ex illico facta illi revulsione, & ex reliquis, statim è vestigio ejus septi partis: quæ ob inflammationem illum intro attractum tactui præbet, *vena cubiti est secunda*. Ideoque non tantum dextera septi parte inflammata cubiti dexteri vena est secunda, sed etiam sinistri sinistra phlegmone oppressa: ob phrenicam enim venam subclaviam immediata sit tum revulsio, tum derivatio mixta à læva inflammata. Sectioni venæ præmittendus est *lenis clyster*, vel *leniens epicerasticum*, quale quod ex *casia*, & *syrupo violato solutivo* conficitur. In augmento moderatè est repellendum, seu potius refrigerandum cum internis, & externis. Inter externa laudatur *oleum violaceum*, & *rosaceum* cum lacte impositis petiis hypochondrio revulso, & circum sitis costis mendosis: quin immò & mediæ ejus regioni circa mucronatam cartilaginem, cui alligatur diaphragma, & ad quam suas de facili noxas transmittit. Inter interna sunt *serum stillatitium* cum sale prunelle: aque, & *syrupi refrigerantes* citra adstrictionem. Profunt *Conserve violarum*, & *nymphae*. Capiti apponenda sunt oxyrhodina. In statu vacuatio convenit derivativa *encurbitulis* circa mendosas costas lateris laborantis applicitis cum scarificatione, scissuris sale, vel nitro resperis more Aetii in pleuritide, & angina. Discutientia, ut & in declinatione competunt ex oleo *anethino chamomelino, liliaceo*, & hujusmodi, quibus in statu, non impermixtis tamen utendum. Vetus ratio respondeat.

CAPUT XX.

De curatione parvæ, ac densæ respirationis ex dolore inflammatorio imi ventris partium. Et primum continentium.

Difficilium spirationum ex doloribus inflammatoriis partium thoracis dependentium curationes hactenus absolvimus. Modò se offerunt earundem curationes ob dolores, & affectus inflammatorios ad imi ventris partes, & viscera spectantes, quorum causa ita thoracem in sympathiam trahi, unde parva, & densa sequatur respiratio, diximus in lib. 4. p. 2. cap. 21. Singulam ergò partium tum continentium, tum contentarum curationem instituta prosequamur methodo. Et primum continentium partium inflammatio curanda occurrit, musculorum scilicet, peritonæi, & pelliculæ, seu fræni epatis, quod cum peritonæo coalescere diximus. Quomodo enim visu, & tactu harum partium phlegmone ab epatis inflammatione sit discriminanda, lib. 4. p. 2. cap. 22. ex Galeni mente aperuimus, à quo Aetius Tetrabibli 3. serm. 1. cap. 3. & Trallianus lib. 8. cap. 1. signa sumptere distinctiva. Caveant ergò sibi imperitiores, ne pro epatitide musculorum tumorem usurpent, sicut in Stephani exemplo Galenus 5. de loc. aff. ultimò observavit. Noscant & affectum musculorum inflammatorium ab eo, qui peritonæum, & sibi connatam pelliculam exercet, contradistinguere,

nempe minori meteorismo, submollitie potius quam durezza, & doloris proprietate. Qui enim in musculorum parenchymate gravans, qui in peritonæo potius est pungens, quem Trallianus in tunicis, & ambientibus vasibus non tantum epatis, sed & partium continentium dolorem *acriorem* nominavit. Continentium ergò partium inflammationes, ut externarum partium reliquæ sunt curandæ. Et quidem ab initio vacuanti, & revellenti *vene sectione*, si inflammationis magnitudo eam postulat. Sed dices, sectione cubiti materiam intus trahi ad epar, idè ob metum epatitidis sectionem venæ cubiti prohiberi. Respondeo per mammarias venas sanguinem immediatè per subclavium, axillaremque ramum vacuari, nec necessariò sanguinem ad jecur trahi. Quare si in superiore parte inflammatio est, secunda est *axillaris cubiti* è vestigio lateris affecti. Si verò inflammatio musculorum partes inferas occupet, aperienda est *vena poplitis, vel tali*; ut per ramum hypogastricum materia sanguinea tum deorsum trahatur, tum vacuetur. *Repellentia* in externa inflammatione periculo non vacant, quoniam humor potest in interiora repelli. Ab initio tamen non spernendum *oleum rosaceum*. Inde, si possibile, tentanda est tumoris resolutio *anethino, liliaco, & chamomelino* oleo rosaceo admixtis. Quod si suppuratio evitari nequeat ea erit juvanda emplastris ex lacte, vel ex farina *triticea*; ubique sinus, in quo pus stagnans latet, si non acumen tactu, vel ex magis reconditis abscessus signis apparet, facienda est sectio fibrarum musculorum rectitudine, seu potius positione servata (non enim nisi rectorum fibræ sunt rectæ) ut rectè monuit Fallopius in cap. de abscessu, cum de musculis abdominis loquitur. In reliquis, ut in reliquis suppuratis inflammationibus, est procedendum. Cavendum tamen, ut etiam in libro 4. par. 2. cap. 22. observavimus, aliquando flatum crassum & copiosum inter abdominis musculos circumscripta sibi cavitate contineri, qui ob partium distentionem dolorem cum aliqua rubedine inducit cum adultera inundatione; qua mentita abscessus forma aliqui non secus sunt decepti, ac ii, qui in pleuritide à flatu venam secant, sputo aliquo modo sanguineo existente; extillante quippe è membrana flatu inflata sanguine pauco; ita enim tumorem flatuosum pro inflammatorio usurpantes (qui febre cum inæquali rigore pepansum verum præcedente, & concomitante est distinguendus) secant, & cum puris copiam expectant, solum flatum erumpere observant.

CAPUT XXI.

De curatione parvæ & densæ respirationis ex partium contentarum inflammatione, & primum ex inflammatione hypochondriaca.

De Epatitide.

Ad præsentem curationem referuntur epatis ventris, & lienis inflammationes, seposito nunc septo, cuius inflammati curationem supra tractavimus, tanquam partis ad thoracem spectantis; horum namque viscerum inflammationes totam hypochondriacam dictam inflammationem constituunt, sicut lib. 4. p. 2. cap. 21. Exordiamur ab epatitide, cuius naturam, & symptomata enumeravimus lib. 4. p. 2. cap. 21. & 22. Curationem ergò nunc instituamus, præsuppositis ex methodo communibus indicationibus, quæ ex morbo inflammatorio, ejus causa, & membri virtute eliciuntur, non semper repetendæ. Porro affectus prognosin Aetius, Celsus, & Paulus prætermisere, quam tamen ex reliquis, Hippocrate potissimum, & Galeno, recentiores collegerunt. Habet sanè hic morbus ex sua natura acutus prognosin in bonum, & malum eventum. In malum quidem, quia sæpè in hydropem, vel in tabem desinit. Tabes, seu atrophia inflammati jecoris suppuratorem, de qua Aetius Tetrabibli 3. serm. 1. c. 4. hydrops privativam sequitur jecoris refrigerationem: & qui ex acuto est hydrops, maxime est ex epatitide. At inflammatio melancholica, in scirrhum solet facile terminari: & quæ ex bile acutior & periculosior est, quæ ex sanguine. Singultus epatitidis superveniens malus ex 7. aph. 17. est enim redundantis cavæ hepatis inflammationis symptoma. Alvum profusam in hoc

Diaphragma inflammatum suppurari inde hæctica.

Venæ sectio.

Clyster.

Externa.

Responsio.

Dubium.

Sectio fibrarum musculorum abdominis in abscessu.

Flatus tumorem causas.

Hepatitidis cura.

Inflammatio musculorum, & peritonæi distinctio.

hoc affectu, & affecto viscere perniciosam esse jure judicavit Avicennas, quem audax Massarias sine ratione convellit: non enim de critica, & humoralis excrementitia loquitur Avicennas, sed de alimentari chylosa, cujus dejectionem profusionem alvi nobis in Coacis, ut lethalem indixit Hippocrates. Urina autem reses cum contento erui gibbae jecoris inflammationem, & colliquationem attestatur ex Galeno 3. de dyspnœa cap. 11. quem locum recentiores non viderant. Est namque gibbae inflammatio longè periculosior ea, quæ simam occupat, ob unicam dyspnœam; & hanc Paulus eruditissimus *irruptum suspirium* nuncupavit, nempe luctuosum, quod anxifero longè est pejus. Cæterum in bonum eventum sunt narium hæmorrhagia per rectum: sudor copiosus: copiosa urina: parotides gibba affecta si fistulentur. Cava verò, si vomitu, & dejectionibus criticis materia expurgetur: & aliquando cruenta dejectio solvit cavæ inflammationem; velut narium hæmorrhagia ejusdem convexæ phlegmonem.

Accedo ad materias medicas. Et *chirurgia* primo curationis scopo satisfacit, nempe totius; partisque affectæ evacuationi, quæ per *sectam venam*. Hanc enim statim ab initio convenire omnes jubent: & Alexander rationem affert, nisi enim totum tempore debito depleatur, & à recrementis liberetur, intempestiva remediū administratione pus, vel scirrhus oboritur; unde venæ sectionem differre periculosum esse scribit. Sed de hac vacuatione est dubium, quanta, quota die, quaque ex vena celebrari debeat. Respondent primum omnes, vacuationem faciendam esse usque ad animi deliquium, cum talem viscus inflammatus exigit. Hanc semel omnes moluntur, præter Aetium; qui non tantum in prima, & secunda die, verum etiam & in septima venam secant. denique omnes cubiti venas tuncunt: & Capivaccus talum aperit suppressis mensibus. Quo ad primum, non in omni inflammatione semper vacuandum est sanguis usque ad animi deliquium, non ob vires tantum, sed etiam ob partis laborantis situm, & structuram, ob quam aliquod malum facile contingere solet; ideoque in angina prohibent omnes omnimodam vacuationem ob suffocationis metum. Quod si in epatide, hujusmodi non instat discrimen, vires tamen deici possunt, quæ ex Galeno maximè in hoc vitio sunt conservandæ: & huc fortassis Aetius respexit, cum scripsit *incisionem opportunè fieri in prima, & secunda die*; secundationem enim nobis indigitavit, ut vires servaret: quin immò & in septima, si dolores urgeant. Rectè autem utraque jecoris parte inflammata supernæ venæ tuncuntur. Occurrunt *cucurbitæ* quas in phlebotomiæ locum à viribus denegetæ circa crura omnes subrogant. Aetius tamen sequenti à venæ sectione die cucurbitas cum scarificatione affigit, & rursus post aliam diem cucurbitam aliam apponit, subjungens, non paucos à secunda adhibitione opem majorem, quàm à priore sentire. Quamobrem censeo, Aetium loqui de cucurbitula, quæ est topicum medicamentum parti affectæ affigendum derivationis causa: Recentiores verò de cucurbitulis; quatenus vacuant, revelluntque, denegeta à viribus phlebotomia.

Sequitur *pharmacia*, quæ pharmaca tunc communia, tunc propria præbet. Communia sunt lenientia, præparantia, purgantia, diuretica, & sudorifica, de quibus nil apud Antiquiores invenitur, Trallianum potissimum, & Aetium. Circa *lenientia* Recentiorum aliqui, inter quos præcipue est Capivaccus, illius fuerunt sententiæ, ea in gibba quidem, non jecoris tamen cavæ inflammatione convenire. Quia cava existente inflammata, ventriculus, & venæ mesaraicæ coarctantur, quæ ex lenientibus irritantur, & agitantur; ideo ajunt solos clysmos esse ex usu. Horum tamen opinio non usqueadè approbanda est: lenientia enim à principio data antecedentem materiam per mesaraicas transluentem infra cavam epatis blandè intercipiunt: præterea attemperant, ac incipientem fervorem compescunt. Addunt & aliqua eorum robur, quod ab initio maximè desideratur, ut non tantum externis, sed etiam internis humor repellatur. Igitur in inflammatione *pituitosa* cava, nedum gibba affecta, utiliter dabitur *mel ros. sol. ex suc. Barhol. de Dysp.*

cis; aut cum decocto *tamarindorum*, aut cum sero lactis depurato. In *biliosa tamarindi* profunt, & *castia*. ut.

24. Floris castiæ unc. i. Pulpæ tamarindorum drach. ii. Specierum diarhod. Ab. cum seminibus recentibus, vel trium santalorum scrup. i. Misce pro bolo.

Idem competit pharmacum in *melancholica*, si prædictis consilio Heurnii addatur drach. i. s. syrupi de fumaria. *Ptissana laxativa*, & *potio nostra clarificata* alibi descripta.

Inter chymica laudatur *tinctura tamarindorum*, & *castia* sero lactis elicitæ more Quercetani.

Succedunt *præparantia*, quæ non sunt ex methodo tam facilis inventionis. Sunt sanè præparantia concoquentia, & concoquentia alterantia, quæ nimirum alterant materiam phlegmonicam. Dubium est tamen, an sit possibilis hujusmodi concoctio; cum inflammationis materia sit sanguinea, quæ vel digeritur, vel suppuratur. Dicendum, inflammationis materiam non tantum digeri, & suppurari, sed etiam concoqui, quatenus phlegmones materia alioqui sanguinea in humoralem excrementitiam convertitur; hæc enim ea est, quæ purganda. Secus accidit, cum in pus vertitur. Sed concoquentium istorum natura queritur. Quam Alexander de victu loquens supra omnes nobis indicavit, cum dixit, hunc nec crassum, nec flatuosum esse debere; utique tamen refrigerantem; minimè dulcem, nec adstringentem, nec aperientem: quæ conditiones sunt absolute accipiendæ, nempe ne cibus sit absolute crassus, dulcis, adstringens, & aperiens, sed mixtæ vires ejus esse debent, invicemque refractæ. Si enim Alexander *avenæ cremorem*, *erinaceum*, *peccineque* concedit in erysipilacea inflammatione, constat prædicta non omnis crassitiei esse expertia, qualis huic inflammationi est congrua. Item si *troximos* laudat, & *cichorium*; apparet, eos quidem dulces esse modiceque; laxantes, hoc verò moderatè adstringens. Tandem si *radicis apii* dilutum à principio, & *oxymeli* collaudat, conspicuum est admittere à principio, quæ parè aperiant. In quacunque ergo jecoris inflammatione moderatè *aperientibus*, *adstringentibus*, *laxantibus*, & *refrigerantibus* est utendum, vario habito ad varios humores respectu. In pituitosa enim inflammatione aperientia magis: in melancholica laxantia: in biliosa adstringentia magis, refrigerantia, ac moderatè incrassantia, quam in sanguinea conveniunt. In pituitosa ergo cum fructu datur *dilutum radicis apii*, *agrimonii*, *betonica*, *cichorii* cum *oxymelite*, syrupis de *betonica*, de *cichorea*, & similibus. In melancholica Decoctum *croximorum*, *liquiritiæ*, *borraginis*, *buglossæ*, *endiviæ*, *malvæ rad. graminis* cum syrupis de *borragine*, de *althæa*, & *oxymelite*. In biliosa Dilutum *sonchi*, *intybi*, *epaticæ*, *alchachengi*, *nymphææ*, *lactucæ* cum syrupis de *endiviæ*, de *agrestæ*, & *violaceo*. In sanguinea Decoctum *acetosæ*, *lichenis*, *cichorii* cum syrupis de *acido citri*, & cum *omphacio*. In biliosis; & sanguineis hoc summopere prodest.

25. Aquæ ros. unc. iv. Plantaginis. Aceri ros. an. unc. f. Santali rubri scrup. i. Camphoræ scrup. f. Misce. Profunt *Conf. nymphææ*, capillorum veneris, florum *cichorii*, *acetosæ*, *rosarum*, *buglossi*, *violarum*. Elect. diatragaç. frig. trium santalorum, & id genus.

26. *Conf. florum cichorii*, & *nymphææ*, an. drach. i. Specierum triumfant. Diatragaçanthæ frig. an drach. f. Cum saccharo dissoluto in aqua endiviæ fiat El.

Aqua destillata ex *anguria*, & *lente palustri* illico sistit incendium bilioso: pituitosum verò, & melancholicum aqua *cardui benedicti*, in qua *cyani flores* sint macerati. *Acetum distillatum*, citri potissimum, in quo deferbuerit *sal cichorii* est egregium epaticum ad pituitosam inflammationem.

Purgantia accedunt, quæ sima affecta, & concocta materia competunt, velut gibba lotium provocantia ex 13. meth. 15. Unicum, idque validum purgans à Gal. est propositum, nempe *cortex radicis hellebori nigri*: quem & Celsus Cum cautione proposuit scribens. *Venter solvendus est: si non potest aliter, per nigrum veratrum*. Quare ab usu veratri, si secus fieri potest, cavendum. Utiliter purgantia cum sorbitionibus, & alimentis confunduntur, quippe quæ simul cum cibo à jecore absorbentur; hæcque

Urina reses cum contento erui quid significet.

Vena in hepaticide quare statim secanda.

Cucurbitarum administratio.

Pharmacia in hepaticide.

Lenientia.

Lenientia in inflammatione hepaticæ.

Præparantia.

Præparans in inflammatione hepaticæ.

Elect. in inflammatione hepaticæ.

Purgantia.

forbitiones attractorias vocavit Hippocrates 4. Acut. 18. ut recte observavit Massarias. In biliosa igitur phlegmone sicut *rhabarbarum* est laudatissimum; ita proficua est multum *resina scammonii* per frigidam parata à gra. x. ad xv. cum pissana hordeacea, & crystallo tartari. Et mihi maximè probatur *radix Me-coace* cum jure propinata, ichores enim biliosos purgat, & visceri robur imprimi.

In pituitosa sicut *agaricum* est expertissimum: ita *carthamum* est omnis noxæ expers; cujus oleum expressum ad unam, ac alteram drachmam datur ex jure cum sicum carne hoc modo.

24. Pulpæ carycarum pinguium unc. 1. Pulpæ sem. carthami drach. iii. Misce.

In melancholica tandem datur *epithymus*, & *polypodium*: ut 24. Epithymi. Polypodii, an. unc. 1. Passularum liquiritiæ ana drach. ii. sem. citri n. vi.

Decoquantur ex jure pulli, vel sero lactis, & facta colatura adde syrupi ros. sol. unc. 1. 1. pro potu. *Myrobalani Indi* infundantur ad drachm. vi. in aqua fumarie: dantur in substantia ad drach. ii. ex piss. Non est porro improbandus *pulvis elebori nigri* à Massaria descriptus in cap. de epatide.

Quod si gibba exundat *diureticis*, vel *sudorificis* est exoneranda, eadem enim est sudoris, & urinæ materia, quæ sudoriferis non minus, quam urinariis educitur. Quamobrem concocta materia, licet veris uti diureticis, nedum impropriis à Tralliano, Aetio, & Celso propositis. Etenim Trallianus proponit *asarum*, *Meum*, & *nardum gallicum*, montanum scilicet, quæ & Celtica vocatur. Aetius inter vera diuretica laudat *pastillum amygd. amararum*; nisi penitus magna adsit caliditas: cujus similitudine *Massarias pastillum ex amygdalis* amaris componit, laudat & quam maximè *seridum*, seu *intyhorum* pulverem, aut decoctum, vel etiam depuratum succum ad cyathum cum duobus cochlearibus mellis, quod & ipsum diureticum esse, asserit. Intybo enim tres tribuit facultates refrigerandi, roborandi, oraque venarum hepatis repurgandi; ut neque hoc melius inveniat. Excellit *Capnon*, seu *splith Illirica*, non Plinii chelidonium, phragmites Dodonei, quia forsitan intellexit Aetius, cum dixit, *capni herba*, quod & *chelidonia* appellatur; Sed *corydalis* Gal. seu *fumaria lutea*; huic enim maxima inest vis diuretica, & jecoris expurgatoria, sive infundatur & decoquatur; sive in substantia accipiat. Hancque fumarie fortasse Capivaccus de jecoris obstru. pro *majori chelidonia* usurpavit. Non sunt negligenda præter hæc *glycyrrhiza*, *eryngii marini*, & *pastinaca agrestis* radices.

Inter *Chymica* prævalet *nitrum fixum*, & *tartarum Tartarizatum*, quod hoc in loco communis beneficii causa occultare non debeo, nec possum. Sicut enim tartarum chalcanti spiritu coagulatum vitriolatum denominatur: ita idem tartarum sui ipsius beneficio præcipitatum *tartarizatum* appello.

Sume ex. gr. libram unam tartari Bononien. purgati: Solve in bullienti aqua: Inde ferventem solutionem præcipita cum media libra olei tartari, id guratum circumquaque affundendo, & fiet maxima effervescencia, Et ex unione salis oleo inexistens, & spiritus in ipso tartaro latefaciens sit coagulum. Id ipsum elue, & albicantes crystallos ab impuro sedimento curiose segrega. Crystallos in pollinem redige. Datur ad 6. grana. & hic admirare licet, quomodo tartarum ab omni ferè sua aciditate expoliatum remaneat.

Quod si natura in sudorem inclinat, *sudorificis* est agendum. Hæc de communibus.

Sequuntur propria, *repellentia* nimirum, *resolventia*, *anodyna*, & *specificæ* ab Aetio tantum proposita. Quantum ad *repellentia*, hæc in erysipelate frigida esse debent: in pituitosa verò, & melancholica phlegmone dicunt absque refrigeratione repellere: utraque verò actu frigida apposita à jecoris virtute prohibentur. At quia prohibens respexit Celsus, cum scripsit, *abstinendum esse ab omnibus frigidis: neque enim res ulla magis jecur laedit*. Et Ronseus rectè observat de actu frigidis Celsum loqui. Sed & in erysipelate repellentia sincera conveniunt. Alia verò in aliis inflammationibus cum attenuantibus primum sunt permiscenda, mox cum solventibus, ne fiat scirrbus. Cum utrisque verò, quæ conjunctæ sunt partium, ut ad jecur vim deferant repellentem.

In inflammatione igitur erysipelacea quæ refrigerant repellentia in principio, & augmento conveniunt; in statu, & declinatione quæ moderatè solvent repellentibus sunt permiscenda. At in pituitosa, & maximè in melancholica inflammatione attenuantia cum repellentibus sunt conjungenda. Et quidem in principio repellentia superare debent. In augmento pari pondere sunt miscenda. In vigore emollientia repellentia excellere dicunt. In declinatione solventia utraque & repellentia, & relaxantia. Ideo non sine repellentibus solventibus est utendum, ut voluit Massarias, quia si roborantia eo in tempore non sunt omittenda, constat nec repellentia, cum & hæc sint roborantia: quæ si non ratione inflammationis, saltem ratione virtutis visceris non sunt deferenda, ut rectè Capivaccus, quod perpetuò ab initio usque ad finem robore indiget, ut ex Galeno colligitur 13. meth. 15. in historia Theaginis Philosophi Cynici.

In principio ergo erysipelaceæ inflammationis.

24. Aquarum lentis palustris, Cichorii an. unc. iii. Omphacii unc. 1. misce. Vel 24. Aq. nymphææ. Endiviæ an. unc. ii. Spertiolæ unc. 1. Olei omphacini unc. 1. misce. Vel 24. prædictarum aquarum lib. 1. Olei cydoniorum; myrthini an. unc. 1. Specierum trium sant. drach. 2. Aceti parum pro epith.

In statu & declinatione prædictis adde aliquod solvent, quale est oleum anethinum, & chamomelinum.

Cæterum in adematosa, & scirrhusa phlegmone hæc erunt ex usu. In principio laudatur *emplastrum ex palmulis* Aetii, & Tralliani: & paratur, si palmula, exempta medulla, tundantur cum aqua portione cerati rosacei, sub fine addendo modicum olei rosacei. Est expertum Tralliani *emplastrum* ex farina hordeacea, & fœnugraci, si ambæ decoquantur in decocto malorum cotoneorum: & utrumque est repellens & attenuans. Huc quoque est referendum *epithema* Tralliani ex aloe, & mastiche.

24. Aloe ex. gr. unc. 3. Mastice unc. 1. Cerae unc. 3. Olei nardini, vel melini totidem. Et si majoris roboris opus est, aloes aqua portione cum mastiche est miscenda. *Empl. Aetii* eodem tempore est præstans. 24. farina hordeacea fœnugraci an. Coquantur in mulla; hisque addantur. Absinthium, mastiche Et melilotum in pollinem redacta. Sit pulveris dosis media drachmæ ad unc. 2. pulcritudine. Excellit *linimentum* repellens Gal. 24. olei absinthii. Decocti cydoniorum an. Misceantur, additaque cydoniorum carne decoquantur ad aquæ consumptionem. Pro singula uncia olei sumitur Pulveris myrabolanorum Chebulorum. Et rad. ireos drach. 1. Cerae drach. 2. pro linimento.

Hæc in principio. In augmento pari pondo sunt miscenda emollientia, & repellentia; unde juvant *lana succida* oleo absinthii imbuta & imposita. pro sunt *Diameliloton*, & *diachamamelon*. In statu, in quo emollientia vincunt, maximè melancholica existente inflammatione, ne induretur, laudatur *decoctum ficum* & althææ, si cum eo hordei, fœnugraci, & lini farina infarciantur cum oleo absinthino. Ulterius *brassica folia* cum melle trita, & oleo absinthii respersta; omnes enim induratas inflammationes emolliunt, resolvuntque. Tralliani *epithema* ad hoc tempus attinet.

24. Comæ absinthii, Nardi gallicæ, Asari, Croci ana unc. 1. Iridis, Myrthi, Styracis, Bdellii Ammoniaci an. unc. 2. Medullæ vitulinæ unc. 4. Cerati lentiscini lib. 4. misce.

In declinatione, in qua solventia reliqua superare debent, ex Aetio prædictis addere oportet *chamelion*, aut *chamepitin*, aut *putium* aut *dansum*, *eryngique* tum semen, tum radicem, quæ diureticis per os assumptis proportionem univoca respondent. Celsus non tantum repellentia extrinsecus admota, sed quæ intrinsecus assumuntur collaudat, quale est ex absinthio *catapotium* cum melle trito devoratum; quare & ego *extractum absinthii* ad medium scrop. propinare soleo; aut unam ac alteram guttam olei absinthiaci potabilis in liquore congruo.

Paro oleum absinthii potabile hoc modo. Distilla aquam ex absinthio merè communi. In hanc aquam inde absyntium maturum, distilla per vas cupreum longi colli cum refrigeratorio. Quando prius infusum absin.

Purgantia
in phleg-
mone bi-
liosa.

In pituito-
sa.

In melan-
cholica.

Diuretica
& sudori-
fica in gib-
ba hepatis
exundatio-
ne.

Intybi fa-
cultas.

Capni vi-
res.

Tartarum
tartariza-
tum.

Propria
seu hepa-
tis inflam-
mationes.

Aque in in-
flammatio-
ne erysipe-
laceæ.

Epithem.
Tralliani
in phleg-
ma adema-
tosa.

Emplast.
Aetii.

Linimen-
tum Gal.

Epithem.
Tralliani.

Oleum ab-
sintii.

absinthium probè digestum fuerit, distilla tertia, ac quarta vice, semper cum liquore destillato novum absinthium digere, sicque copiosum prodibit oleum, quod cum aqua mixtum infundibulo separabis, & erit viridantis coloris.

Enimverò Aetius solus *anodyna* in epatide proposuit, nimirum cum *magni circumstant dolores*. Pro externa ergo irrigatione hoc proponitur.

Anodyna
externum,
in hepatis
inflammatione.

24. Chamæmeli. Anethi humidi. Rutæ viridis. Semini an. unc. i. Caulium papaveris nu. x. Olei sextarium unum, quod est unciarum circiter viginti. Semen lini contusum in linteolo deligato, & cum aliis in cacabum conjectum ad prunas decoquito, donec vires suas distribuat: deinde olla in ferventi cinere collocata foveo.

Intrinsècus mirifici usus est *erigeron*, vel *senecionis* decoctum: quod & ad dolores ex bile foras illinitur ex Dioscoride cap. 12. Ab Aetio commendatur succus *radicis dulcis*, *glycyrrhizæ* videlicet ad obulos duos, id est ad scrup. i.

Specificum
in phlegma
tione hepatis.

Denique occurrunt *specificæ*. Unum est ex Gal. *hepar lupinum*. Secundum ex Aetio est *cara cochlearum terrestrium* confusa, & in pulverem redacta. Alterutrum datur ad drach. i. cum aquis appropriatis, aut cum depurato intybi succo. Tertium ex Celso est *jecur columbinum*, agunt etiam hæc à tota substantia, nec frigidas, nec calidas lædunt intemperies, ut rectè Aetius monuit. *Erinaceum* solum inter testacea laudavit Trallianus velut agens, ut opinor, à tota substantia.

Victus ratio respondeat. De qua Alexandrum consule, qui in præscribendo victu reliquos diligentia, ac eruditione superat.

C A P U T XXII.

De Curatione parva & densa respirationis ex ventris inflammatione.

Sub hypochondriacæ inflammationis notione non jecoris tantum, sed & ventris, & lienis inflammationem contineri satis, si fallor, lib. 4. p. 2. cap. 21. demonstravimus. Quare post jecoris inflammati curationem de reliquis duobus visceribus inflammatis curatione est instituenda.

Ordiamur à ventre, quem pro ventriculo Gal. usurpasse, & ex ejus potissimum oris superni inflammatorio dolore respirationem ad parvitatem, & densitatem coarctari a nobis aperuimus. De ventriculi inflammatione aliqua ex methodo Gal. tetigit 10. methodi cap. 5. Celsus lib. 4. cap. 5. Trallianus lib. 7. cap. 12. Aetius Te-
trabili 3. sermone p. cap. 16. & inter Recentiores Capivaccus de tumore ventriculi. Ego autem qui hæcenus in Cadaverum apertione viginti ab hinc annis sedulo me exercui, raro vera & spontanea inflammatione ventrem inflammatum observavi: & fere nunquam nisi à causis externis, vulnere nempe & veneno; sæpè secundum pylorum & fundum hypochondriaca phlogosi accensum. Inflammari tamen aliquando fateor ea inflammationis specie, de qua nunc loquimur. Nec sanè pro ventriculi inflammatione omnem ventriculi tumorem cum Tralliano, & Aetio, sed verum tumorem, vel phlegmonosum, vel erysipelaceum intelligimus. Ventriculi porro tunicam exteriorem quippe carnosiores inflammatione potissimum turgere existimo, eaque præcipue ventriculi parte, qua carnosior cernitur, fundo nimirum, ore superno, necnon œsophago, quam & ob partium thoracis, quibus continetur, fervore facile succenditur, ut inde respiratio magis lædatur. A sanguinis ichore, & à bile flava internum erysipelas cieri ex Galeno constat 2. ad Glauc primo, & de tumoribus præter naturam: ab ipsomet sanguine phlegmonem tum exquisitam tum spuriam generari suppono; ad formalem cujus generationem non tantum est necesse fluxum sanguinem in partis parenchymate impingi, sed etiam putrescere ex 3. de cris. 12. Ventriculum succensum exæstantem consecantur acuta febris, sitis, inappetentia, dolor, maximè descendente chilo, implacabilis laborante fundo ad medium hypochondrion ore superno ad vertebra thoracis duodecimam: dysp. parva, & densa, delirium, angor, suspirium cum aporia, & singultus. Curativa ipsius indicationes eadem sunt quæ cæteris visceribus inflammatis communes, revellendi, vacuandi, repellendi, derivandi, discutiendi, refri-

Ventricul.
raro vera
inflammatione
inflammatur.

Erysipel.
ventriculi
unde, &
signa.

Ventriculi
inflam. in-
dicationes
curative.

gerandi, emolliendi, & aliquando suppurandi. Quibus satisfacere difficillimum est; etenim ventriculi inflammatio periculosus est affectus, qui sæpè numero vel in pravam lipyriam vel in gangranam, vel in abscessum, & ulcus, vel etiam in scirrhum terminatur, ut in praxi, & cadaverum apertione observavi, & omnino iis, qui vires obtinent languentes, ventriculi inflammatio est lethalis ex 10. meth. 5. Sælet aliquando ventriculi inflammatio facta, & fracta vomica puris vomitu curari: ex se tamen est affectus omni periculo plenus, cum sit magnus omnigena magnitudine essentiae, facultatis, & dignitatis. Sed remedia è tribus fontibus sunt haurienda; & primum ex Chirurgico: cum enim ex Tralliano *vena sectio omnibus visceribus inflammatis sit remedium*, satis constat, etiam inflammato ventriculo non denegandam esse venæ sectionem cum revulsivam, tum vacuativam ex cubito, modò ætas, & vires non prohibeant: quo in casu phlebotomia substituta sunt *cucurbitule* partibus infernis. *Pharmaca* per os assumpta ab initio sunt vitanda, solis *clysmis* est locus; & hæc de communib. sat est tetigisse.

Prognosis.

Curatio.

De propriis modò, quæ ad ipsammet ventriculi inflammationem diriguntur; suntque *repellentia*, *emollientia*, *resolventia*, *roborantia*, & *suppurantia* propria; & hæc quidem tum interna, tum externa. Quæ ita sunt disponenda, ut à principio sola adhibeantur repellentia: in augmento repellentia & emollientia, in statu & declinatione emollientia, & solventia, eo tamen discrimine, ut in statu emollientia, in declinatione solventia præponderent: quibus semper roborantia sunt admiscenda, ut innati ventriculi calidi robor servetur, ne ex emollientium, solventiumque motu dissolvatur. In hoc enim roborantia à repellentibus distinguuntur, quoniam hæc materiam morbosam reprimunt, illa vernaculi caloris ventriculi substantiam coercent, ne resolvatur. At solventium loco *suppurantia* administrantur inflammatione in suppuratum vergente. Quo igitur ad repellentia, hæc in inflammatione sanguinea minus, in biliosa magis frigida esse debent. In sanguinea ergo hæc ex Tralliano, nempe *emplastrum ex absinthio, rosæ, ananthe, & palmulis* in vino maceratis cum oleo melina.

Roboran-
tium à re-
pellentibus
distinctio.

Ex Galeno hoc *linimentum* præstat in moderata inflammatione.

Linimen-
tum Gal. in
inflammato
ventriculo.

24. Olei nardini. unc. 8. Cerae albæ totidem. Mastiches. unc. i. Aloes. unc. 5. Succus absinthii, vel ananthæ, vel capreolorum vitis q. s. pro linimento.

Ex Aetio Ung. *nardinum, melinum, & cydoniorum* cum *mastiche* repellunt.

Ceratum
Aetii.

Excellit ejusdem Aetii *ceratum*.

24. Cerae. unc. i. Unguenti nardini totidem. Aloes drach. i. Mastiches. drach. i. Omphacii succi sicci, nempe in patinis insolati, aut absinthii aut ananthæ, aut rhois rubri drach. i. misce.

Celsus duo proponit repellentia, *acetum cum rosa, & pulverem cum oleo*, nempe acetum rosatum, & pulverem rosarum cum eandem oleo.

Prodest *posca* ex aqua rosarum cum drach. f. specie- rum diarhod. Abb.

Emollientia
resolventia
repellentia
ex absin-
thio.

Intus repellunt *pilule* de absinthio & sunt:

24. Pulveris menthæ. Mastiches. Absinthii Pontici an. gr. 15. Cum miva cydoniorum simplicis fiat *pilula* omnes devoranda. Earum loco datur *extractum* absinthii ad scrup. f. vel guttae sex olei nostri absinthiaci cum aqua rosarum.

Magis repellit hoc.

24. Sacchari rosati veteris drach. i. Pulveris lapidum cancrorum drach. f. Boli Armenæ scrup. i. misce ex Fernellii consilio. Sistit fluxum phlegmonicum *Philonium Romanum* cum posca deglutitum: & *pilule di cynoglossa*.

Pulvis re-
pellens.

Nec minori laude dignus est censendus *pastillus Amazonum* ex frigida datus consilio Tralliani, componitur autem.

Pastillus
Amazonum.

24. Semen apii drach. 6. Anisi totidem. Absinthii. drach. 4. Myrrhæ. Piperis longi. Cinnamomi. Castorei. Opii. an. drach. 2. Levigato ex aqua, & singito pastillos, qui singuli pendant drachmam; & hæc in minus calida inflammatione.

In biliosa autem repellentia frigida conveniunt. Quæ intrinsècus administrantur sunt, ut.

Repellen-
tia frig.

24. Succus cydoniorum, vel granatorum depurati q. s. Sacchari lib. f. aceti unc. i. f. coquantur ad spissitudinem.

Vel

Vel Rec. Specierum diathod. Abb. drach. 1. Syrupi de agresta unc. 1. ex Pascasio. Pro sunt *trachisci* de camphora, & de spodio. Diamargariton frigidum. Aqua rosacea ad unc. 4. *Pilula Capivacei*, quæ componuntur hunc in modum.

℞. Pulveris ros. rube. Corallorum rubeorum. Santalorum rubeorum an. scrup. f. Camphora gran. 5. cum omphacio fiant pilula.

Inter chymica optimum est *magisterium corallorum*, & *concharum oculiformium* alibi descriptum. Dubitatur de *chalcanto* utrum conveniat. *Capivaceus* Galeni auctoritate 13. meth. 20. id reprobatur, ut nimis siccans, & naturæ inimicum, maximè cum alia usurpata queant ad similitudinem *chalcanti* reprimentia benigna, ut sunt *balaustium*, & *hypocistis*. Quod quidem de ipso *chalcanto*, aut non preparato, aut tantum usto verum est, non tamen de ejus *phlegmate*, quod est frigidum, & benignæ stipti citatis particeps; nam & ejusdem spiritus in incipiente erysipellate est suspectus. phlegma datur utiliter ad unum cochleare in aquis appropriatis.

Quantum attinet ad externa, *Emplastrum Capivacei* est singulare. Præter hoc sunt *diaphanicon frigidum*, *emplastrum* ex portulaca, *soncho*, & succo umbilici veneris, *oleum* cydoniorum, *myrrhinum*, *santalinum* cum aceto lotum, & hujusmodi. Hæc de repellentibus à principio.

In augmento miscenda sunt repellentibus laxantia, seu emollientia in minima dosi: quam emollientia quidem resolventia secundum quid dici possunt, non prorsus tamen, ut voluit *Capivaceus*, qui emollientibus nimiam vim solventem tribuit, & quidem moderatè emollientia sunt moderatè resolventia, & reciprocè.

Ad quod fortassis *Trallianus* respiciens *chamamelum* inter laxantia reposuit, quod est moderatè resolvens: quemadmodum *melilotum*, quod moderatè emollit, inter moderatè resolventia reponitur. In augmento igitur inflammati ventriculi quæ moderatè emolliunt & resolvunt repellentibus sunt permiscenda, ut *Chamamelum*, *melilotum*, quod pro *sertula campana* Aetius usurpavit. *Althæa* quoque & *liquiritia* intrus & extra. Ad hunc locum redigi debet *epithema* Antiquorum ex micis filigineis, quod hoc modo paratur. ℞. micarum filiginearum quadrantem. i. unc. 3. Carnis palmarum pinguium, vel fructuum. unc. 1. Meliloti unc. 1. Comæ ablinthii. drach. 4. Mastiches unc. 1. Aloes drach. 4. Adipis anserini recentis sextantem, idest, unc. 2. Cera quincuncem. i. unc. 5. Stiracis unc. 1. Pilularum chamæmeli unc. 1. Macerentur maceranda in defruto, seu sapa per diem; deinde lento igne decoquantur exprimantur, & percolentur. In decocto micæ maceratas percoquito; stiracem verò per se cum paucis oleo liquefacito, & micis ammisceto: reliqua ultimò liquefacta aridis perfundito, & utitur.

In statu emollientia superare debent resolventia, ne inflammationis duritas in duriciem abeat. Quamobrem extra laudatur ab Aetio empl. de *meliloto* tanquam id, quod omnibus circa *præcordia inflammatis* conducatur. *Emplastrum filii Zaccariæ* est optimum, nec non *epithema Philagrii*, quod sic paratur.

℞. Cera quadrantem. i. unc. 3. Oenanthes palustris unc. 1. Aloes sextantem. i. unc. 2. Mastices toridem. Ammoniæ thymiamatis. Bdellii. an. unc. 1. Adipis anserini tridentem. i. unc. 4. Stiracis. unc. 1. Oesyp. bessem. i. unc. 4. Olei ros. lib. 2. Cum vino q. s. fiat epithema.

Hoc præstans est.

℞. Medullæ vitulinæ. Adipis anserini. an. unc. f. Ammoniæ. Bdellii. an. drach. 1. Muccag. althææ. Sem. lini. an. drach. 2. Olei amigd. dulc. unc. 1. Mastiches drach. f. Misce. Soleo ego in lacte super calidis cineribus paulatim solvere medullam vitulinam, vel pinguedinem aliam temperatam, huicque calenti addo farinam seminum lini ad consistentiam mollioris empl. superadito pulvere rosarum, vel masticis.

Intus cum robore emolliendum est; hinc Practici extollunt usum ammoniaci in aceto soluti. Ego utor lacte ejusdem gummatibus quod miros præstat effectus nulli hætenus, quod sciam, cognito: fit verò gummi ammoniacum lacteum, si cum aceto citri, è citriis malis, eorum nempe acido distillationis beneficio abstracto, quod cum communi aceto etiam distillato non fit, quo fuscum potius redditur: neque hoc tantum gummi, sed quodcumque aliud eodem citri aceti medio in albißimum lac emungitur: lacte igitur ammoniaci emollimus, aceto citri repellimus, & refrigeramus. Dos. est scrup. singula vice.

In declinatione resolvendum magis, quam emolliendum iis nempe, quæ non impensè calefaciunt. Inter externa famosum apud Antiquos fuit illud *Nilei* ad induratas stomachi inflammationes, quod sub hac forma componitur.

℞. Cera lib. 1. Croci drach. 4. Ammoniæ unc. 2. Cum sufficienti quantitate unguenti rosacei, & nardini reformetur ceratum molle.

Vesica hydreleo semiplena calida apposita resolvit, & est remedium Aetii.

Intus datur decoctum majoranæ, serpilli, melissæ, quibus additur *China*, si opus sit, quæ resolvit simul & emollit citra calorem. Quod si inflam. in suppurationem abeat, quod ex superveniente inæquali rigore, pyelismo, febre, dolore acerbo, & dyspnæa cognoscitur, ad suppurantia est recurrendum, quæ calida & humida temperata sunt, nec ab emollientibus differunt, nisi in eo, quia emplastica sunt, & poros infarciunt, ut caloris nativi substantiam adaugeant.

Intrinsicus valet elect. *pepticum*, quod fit.

℞. Caricarum pinguium. Dactylorum. an. unc. f. Emulsionis amygd. dulc. unc. 1. Defruti unc. f. misce. Aut ℞. Olei amygd. dulc. unc. 1. Lactis humani unc. 1. f. Butyri rec. unc. f. Misce. Aut Rec. Olei amygd. dulcis recentis unc. 1. Olei vitellorum ovorum expressi drach. 2. Amyli q. s. pro infarciendo elect. si enim ex Galeno 5. simpl. 4. farina triticea à fufuribus castrata est suppurantium optima; cò magis amyllum cum purius sit, ac viscosum.

Extrinsicus empl. è farina triticea adhibetur. Celebrato pure si vomica est rumpenda. laudatur decoctum *seminis urticae*, *radicis arundinis*, & *iridis*, adjectis emollientibus & mulla: datur more vomitorii tepidum.

Pro experto habeo pulverem lapidis pavonii, qui & *melachites* dicitur, cujus odor absinthii odorem refertur videtur, hujus ergò pulvis ad drachmam potatus pus vomitu expurgat, fracta ventriculi vomica. Si opus est, ventriculus melle rosolut. est detergendus; inde agglutinandus, maximèque cavendum, ne ulcus fiat ex abscessu. Victus ratio respondeat: ita ex inflammato ventriculi curat. curatur respiratio parva, & densa. Et hæc de difficiliu respiratorum curatione nunc dicta sint.

F I N I S .

INDEX

I N D E X

R E R U M P R Æ C I P U A R U M

in quinque his de DISPNOEA Libris
contentarum.

A

A CTIO duplex in respirat, sicut in pulsu, specie diversa.	pag. 2
Aer inspiratus Cor non ingreditur.	120
Affectus contrarii quomodo à Gal. dicantur.	66
Alvus quid Galeno,	ibid.
Anacatharsis materiæ à pulmonib, ad renes.	74
Angina cervicis dolor Hippoc.	84
Angine definitio Capivaccei non recipitur,	ibid.
Angina exquisita non solum ab inflammatione est.	ibid.
Anginæ species non rectè descriptæ ab Auctoribus.	85
Angina à crudo tuberculo & rheumate non est vera angina.	87
Angina paralytica quæ.	ibid.
Angina paralytica quot modis fiat,	88
Angina maligna.	ibid.
Angina phrenetica quæ, & unde.	ibid.
Angina Convulsoria quæ, & unde.	ibid.
Angina notha quæ.	190
Angina nota duplex.	ibid.
Anginæ phlegmonosæ aliquando calida conveniunt,	ibid.
Anginam validissimis curant Græci.	190
Anginarum differentiarum & concordantiarum in Indicationibus particularibus.	191
Anginarum Indicationes propriæ.	ibid.
Anginarum Prognostica.	ibid.
Anginarum curatio.	191
Anginæ Paralyticæ curatio.	197
Anginæ phreneticæ curatio.	ibid.
Anginæ Convulsoriæ curatio.	ibid.
Anginæ malignæ cura.	ibid.
Angustia thoracis est affectus simplex & compositus.	11
Angustia sine dolore fieri potest.	23
Angustia & doloris ratio diversa.	43
Angustia & usus auctus quomodo proprius corporis affectus fiat,	44
Angustia communis, & propria.	46
Angustia gutturis magnam thoracis dilationem quare impediat.	47
Angustia quomodo communis, & quomodo propria læsa respirationis causa.	52
Angustia thoracis è distorsione spinæ duplex.	99
Angustia in latum & acutum.	ibid.
Angustia asperarum arteriarum triplex.	117
Anhelatio bifariam sumitur.	25
Anhelatio quando fiat.	ibid.
Anhelatio sub parvam, & densam respirationem refertur.	27
De Anhelatione Mercati opinio.	25
Animalis spiritus nutritur aere immediatè per nases in cerebri ventriculos attracto.	40
Animalis facultas bifariam consideratur.	43
Animalis spiritus quatenus imminutus influit, motricis imbecillitatis causa est.	135
Animalis spiritus præter materiam resolvitur ob duplicem causam.	ibid.
Anodyna impropria in pleuritide an convenient.	166
Anodyna post vacuationem an convenient.	ibid.
Apnœæ plures apud Galenum.	136
Apnœæ & apoplexiæ differentia.	ibid.
Apnœæ apoplecticæ ab hysterica differentia.	137. 140.
Apnœæ quomodo definienda.	137
Apnœæ gradus duo.	ibid.
Aphnœæ hysterica per refrigerationem quomodo à similibus distinguantur.	138
Apnœæ hysterica quid.	139
Apnœæ apoplecticæ causa.	ibid.
Apoplexia duplex.	124
Apoplexia positivæ, & privativæ differentia.	51
In Apoplexia quomodo angustia in cerebro fiat.	125
In Apoplexia omni sensibilibus respiratio læditur.	ibid.
In Apoplexia, & in ei vicinis affectibus angustia ad cerebrum, ejusque partes attinet.	ibid.
Apoplexiæ gradus quatuor.	126
Apoplexia violenta cur dicta.	ibid.
Apoplecticæ apnœæ ab apoplexia differentia.	140
Ardor & usus auctus idem est.	69
Asthma dupliciter sumitur.	27
Asthma genericè quid, quid specificè sumptum significet.	ibid.
Asthma ad magnam & parvam, necnon densam respirationem refertur.	ibid.
Avulsio per tensionem membranæ costas succingentis, quæ.	89.

B

B Alveum ut vacuans, & alterans in Melancholia.	193
Brevispirus qui dicatur.	37
Brevis respiratio magna potius, quàm parva est.	28

C

C Acocymia notha.	170
Calida & frigida exspiratio quid.	29
Calor præter naturam bifariam sumitur.	102
Calor præter naturam fumosum recrementum est.	ibid.
Calores duo in febre putrida.	104
Calor auctus & imminutus naturalis & præter naturam.	ibid.
Capivaccei opinio de apoplexia.	124
Caprizans respiratio.	16
Carnis hepatis colliquatio.	94
Catarrhus suffocativus est anginæ species.	84
Catarrhi suffocativi cura.	189
Katarrhis quid apud Gal.	173
Causa urgens quæ.	19
Causa impediens.	ibid.
Causa irritans.	ibid.
Causa parvæ & raræ respirat.	50
Causa communis difficilis respirationis.	51
Causa pleuritici doloris fugacis.	79
Causæ respirationis tot sunt, quot pulsus.	39
Causæ communes respirationis & pulsus tres.	ibid.
Causæ differentiarum difficilis respirationis duplices.	41
Cervicis nomine quid intelligatur.	83
Cervix postica & antica.	84
Cervicis & colli dolorem dicere idem est.	ibid.
Cervicis dolor attinet ad thoracem aut per se, aut per accubens.	ibid.
Clavicula & jugulum Hippocrati idem.	83
Clyster in peripneumonia qualis esse debeat.	184
Clyster ex Actio in peripneumonia.	ibid.
Coalescentia pulmonum.	105
Coalescentia ad intemperiem refertur.	136
Coalescentia è nexu membraneo duplex.	98
Coalescentia pulmonum cum costis simplex respirationem vix lædit.	99
Cognita ita causa difficilis respirationis utilitas cognoscitur.	38.
Compositio per se diffic. respirationis non fit ex oppositis, sed ex diversis genere.	7
Compositio cum, vel sine rhythmo in cessationibus non datur.	8.
Compressio septi è revulso & elevato hypochondrio.	89
Compressio gutturis ab excrecentia carnea oesophagi interiori, à tumore exteriori.	98
Compressio pulmonum à mediastini pinguedine.	105
Compressio bronchiorum pulmonis à levibus arteriis.	118
Consonantia, & dissonantia in respiratione duplex.	8
Continenter inspirare & expirare quid sit.	35
Contradictoria Galeni loca de respiratione examinantur.	55
Constipatio asperarum arteriarum à grandine.	117
Constipatio asperarum arteriarum à calculo & tuberculo.	118
Convulsio duplex.	128
Convulsoriè inspirare quid.	35
Convulsoria respiratio quæ.	87
Convulsio è spinalis medullæ inflammatione.	88
Convulsionis proportionatæ causa.	128
Convulsio è nervorum repletionem & inanitionem.	129
Convulsio excitari potest in ardentibus febribus ad tabem tendentibus potissimum.	ibid.
Convulsio è nervis extra musculos dependet.	ibid.
Convulsio è siccitate fieri potest.	130
Convulsio improporionata fit per errorem externum.	ibid.
Convulsio hysterica quarum partium vitio fiat.	137
Convulsionis hysterica definitio.	139
Coquentia & suppurantia differunt.	166
Coxa in uteri consensu trahitur dupliciter.	138
Crebra & frequens respiratio apud Gal. quid sit.	35
Cruda ante Coctionem quando movenda & quando non.	176
Cucurbitulas syncipiti affigere in phrenitidis augmento non probatur.	150
Cucurbitula an lateri dolenti affigenda.	174
Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibenda.	ibid.
Cucurbitulæ in angina quando adhibenda.	192

D

D Efectus pulmonis.	106
Dejectio nigra.	94

- Per Dementiam quid Hipp. intellexerit. 62
 Densitas in respirat. supplet & compensat, raritas tamen com-
 pensat. 57
 In Deliriis, & deliris respiratio magna & rara fit. 61
 Delirios non semper magnum & rarum spiritum ducere ex
 Hippoc. demonstratur. 61. 62.
 Delirium ebrio simile quid sit. 62
 Delirium aut simplex, aut cum alio affectu complexum est.
 63.
 Delirium cum usu aucto, vel imminuto. 64
 Delirium cum affectu quoruplex. ibid.
 Delirium sola angustia complexum per exempla proponitur.
 ibid.
 Delirium complexum quando ut plurimum superet affectum
 associatum. 65
 Delirium superatum perfecte à contrariis & diversis affectio-
 nibus. ibid.
 Delirium superatum perfecte ante pestem. ibid.
 Delirium superatum perfecte post pestem. 66
 Delirium ab usu aucto superatur. 67
 Delirium ut plurimum superatur. ibid.
 Delirii à diaphrag. inflam. causa. 89
 Delirium dupliciter indicat. 147
 Delirium ferinum duplex. 150
 Delirii indicationes. 151
 Delirium à pharmaco luforio, & causa morbifica interna quo-
 modo differat. ibid.
 Delirium ferinum cum fletu non datur. 152
 Delirii prognosis. 153
 Diaphragma inflammatum suppuratur, inde hectica. 198
 Differentiarum difficilis respirationis compositarum tria capita. 6
 Differentia inter mutuò & vicissim composita. ibid.
 Differentiarum per se compositarum conjugia quatuor in al-
 terutro motu. ibid.
 Differentiæ respirationis per se minù sunt artificiosæ & inu-
 tiles omnino: accidentales utilissimæ & artificiosæ. 39
 Differentia inter nutritionem, & renutritionem. 41
 Differentia inter animalem & naturalem facultatem. 48
 Differentiæ simplices nullam certam causam seorsim demon-
 strant. 55
 Differentiæ per se & mutuò composita an ad praxin notiam
 utiles sint. ibid.
 Difficilis respirationis secundum rhythmum Compositio. 8.
 Difficilis respirationis differentia secundum thoracem duplex est.
 18.
 Difficultas spirandi ob tuberculum asperas arterias compri-
 mens. 100
 Difficultatis spirandi composita species non potest sic fieri in
 cessationibus per seorsim acceptis. 7
 Dyspnœa pulsui dicoto respondet. 15. 32
 Discrimen inter thoracem & arteriam quale apud Galenum. 43
 Discrimen inter continuum & continens. 78
 Discrimen inter luxationem in concavum, & eam quæ in obli-
 quum. 86
 Distensio dorsi. 99
 Distensio elevata duplex. 66
 Distensio unde fiat. 70
 Distensio valorum. 72
 Distensio submollis duplex. 66
 Distensio submollis hepatis simam magis, duritas gibbam in-
 flammata magis sequitur. 92
 Distentionis & compressionis differentia. 70
 Distento Ventriculo quare ægri ab angustia sublevantur in tu-
 mente pancreate. 98
 Distinctio in densitate, & velocitate duplex. 58
 Distinctio in densitate & tarditate triplex. ibid.
 Distinctio in raritate & tarditate duplex. ibid.
 Dolor & labor idem. 11
 Dolor quid. 69
 Dolor thoracis non potest esse sine usu aucto partis dolentis.
 12.
 Dolor cum angustia & usu aucto cur à Gal. omittitur. 45
 Dolor potentior delirio est ad respirationem alterandam. 63
 Dolor simplex sine usu aucto datur. 69
 Dolor è pleura distensione à flatu. 70
 Dolor quid indicet. 144
 Dolor ex humoris crudi transpositu. 70
 Dolor è flatu & crudo humore sine febre ut plurimum est.
 ibid.
 Dolor è repletis spiritu flatuoso arteriis. ibid.
 Dolor simplex à simplici coarctatione quomodo differat. ibid.
 Dolor ad thoracem attinens quomodo conjugatur. 71
 Dolor pro ipso affectu inflammatorio sumitur. ibid.
 Dolor cum coalescentia. 72
 Dolor pleuriticus punctorius, peripneumonicus gravativus est.
 ibid.
 Dolor pectoralis internus quando ascendat, & quando descen-
 dat. 73
 Dolor & difficilis respiratio remittunt pure confecto. 76
 Dolor lateralis pleuriticus cum gravitate à peripneumonico
 quomodo distinguatur. 77
 Dolor pungitivus est symptoma necessarium: continuus ut plu-
 rimum. 78
 Dolor lateralis costalis non continens nec continuus duplex. ibid.
 Dolor continens malignus à duabus causis pendet. 79
 Dolor lateralis ascendens & descendens. ibid.
 Dolor ascendens quare gravis ab Hipp. dictus. ibid.
 Dolor lateris sine motu materię. 80
 Dolor lateris externus. 81
 Dolor lateris internus. ibid.
 Dolor ingravescens. ibid.
 Dolor mitis. ibid.
 Dolor lateris cum spasmate. 82
 Dolor jugularis. 83
 Dolor jugularis est extensivus aut cum gravitate aut sine. ibid.
 Dolor punctorius ad aurem anteriorem unde. 85
 Doloris medela est velocitas & densitas, ut & parvitas. 44
 Doloris pectoralis à peripneumonico discrimen. 73
 Doloris pectoralis inflammatorii pleuritici divisio. ibid.
 Doloris pleuritici fugacis causa. 79
 Doloris pleuritici pectoralis curatio. 163
 Doloris pleuritici lateralis curatio. 164
 Doloris pleuritici curandi tres scopi. 167
 Doloris lateris notione Hipp. pleuriticum & hypochondriacum
 intellexit. 80
 Doloris à positu differentia triplex. 81
 Doloris jugularis differentia. 83
 Doloris ex tumore causa. ibid.
 Doloris gradus tres in puris eruptione. 76
 Doloris lateralis differentia. 77
 Dolorem inducunt tubercula pulmonum. 72
 Pro Doloze partium sub septo quem Hipp. intellexerit. 44
 Pro Doloze laterali ascendente quid, quid pro descendente in-
 telligatur. 80. 169
 Dolores Inflammatorii à thoracis vulneribus. 73
 Duritas & durities quomodo differant. 92
 Dulces sorbitiones an pinguibus præponendæ in peripneumo-
 nia. 185
 Dyspnœa specie & numero composita quæ. 3
 Dyspnœa dupliciter à Malaria sumitur. 25
 Dyspnœa propria in dorsali dolore maximè fit. 81
 Dyspnœa in septo inflammato qualis contingat. 90
 Dyspnœa per se utrum indicet. 144
 Dyspnœæ causa circa fauces duplex. 72
 Dyspnoici qui. 26

E

- E** Bullitio in hydrope thoracis. 117
 Empiricus quis. 144
 Empyema quid sit, multorum opinio. 106
 Empyema quomodo à suppuratione distinguatur. ibid.
 Empyema salubre & perniciosum. ibid.
 Empyema parvum aeris inspirationem, & parvam thoracis di-
 latationem causat. 47
 Empyematis, & empyi distinctio. 106
 Empyematis signa duplicia. 108
 Empyematis fientis signa. ibid.
 Empyematis effusi signa. 109
 Empyematis tabifici signa. ibid.
 Empyematis pravi signum. 110
 Empyematis lethargici ruptio. 113
 Empyematis Crisis è translatione humoris. ibid.
 Empyematis crisis ex anacatharsi. 114
 Empyematum genera è causis decem. 106
 Empyematum generis unicuique congruentia signa. 110
 Empyematum prognostica. ibid.
 Empyematum eventus certus ad bonum. ibid.
 Empyematum eventus certus ad malum. ibid.
 Empyematum eventus anceps. 111
 Empyematum suppuratio aut cum ruptione, aut sine est. ibid.
 Epilepsia aliqua potest esse legitima convulsio. 130
 Epilepsia thoracis. 131
 Errores scriptorum circa convulsionem. 129
 Erysipilas ventriculi unde. 201
 Erysipilatis Ventriculi signa. ibid.
 Evacuancia in melancholia. 158
 Evacuancia sensibilibiter in melancholia hypocondriaca. 159
 Evacuancia insensibilibiter. ibid.
 Exempla pro annexu pulmonum. 98
 Exempla tuberculorum in pulmonibus. 118
 Eximium quid respirationem habere quomodo Gal. intelligat.
 46.

- Experimentum puris in thoracis cavitate existentis. 109
 Expiratio quando similis vel dissimilis motui systoles arteria-
 rum. 2
 Expiratio calida ad magnam & densam respirationem refer-
 tur. 29
 Expiratio frigida ad parvam & raram refertur respirationem.
 ibid.
 Expiratio calida & frig. quid. ibid.
 Expiratio in refrigeratione qualis fiat. 30
 Expurgatio in dolore laterali. 81
 Expurgatio in pleuritide per diarrhæam. 82
 Expurgatio in pleuritide per perirhæam. ibid.
 Extensio doloris ex hepate inflammato, & è pleura diversa
 est. 171

F

- F**acultas respiratoria animalis, pulsatoria vitalis est. 16
 Facultatis animalis & vitalis concordantia, & discrepan-
 tia. ibid.
 Facultas ægotans quæ. 59
 Facultas animalis quomodo imbecilla reddatur, & quomodo
 naturalis. 133
 Facul-

Facultatis imbecillæ signa. 59
 Facultatis robur aliquo modo exolvi quomodo intelligatur apud Galenum. 42
 Facultate existente debili, qualis actio fiat. ibid.
 Febris ardens ex humorum exandescencia non ex unctione est. 103
 Febrem continuam acutam pro raro necessario Hipp. sumit. 78
 Fibra nervorum à quinta conjugatione respirationi inservientes non dantur. 124
 Flatus tumores causat. 198
 Fluctuatio subsistentiæ puris signum absolute non est. 109
 Fomenta an in omni pleuritide sint adhibenda. 165
 Fomentorum in dolore consideratio. ibid.
 de Fomentis in dolore, auctoritates Gal. & Avicennæ. ibid.
 Frigidus Spiritus distinguitur à refrigeratione & imbecillitate. 30
 Frigidus spiritus triplici casu expiratur. ibid.
 Frigidus spiritus fit tantum in morbis acutis. ibid.
 Frigidus spiritus exuffatus est lethalis. ibid.

G

Galenus phreneticus. 50
 Galenus hominem secuit. 169
 Galenus quid pro demonstratione, quid pro rei natura intelligat. 56
 Gal. inconstantia circa anginam. 87
 Gibbosis febris difficilem respirationem reddit. 100
 Grandinis causa. 118

H

Hæmorrhoides narium. 127
 Hæmorrhoides tunc aperiuntur in melancholia hypochondriaca. 158
 Hepar secundum plures suas partes septum infestat. 98
 Hepatidis cura. 198
 Humoris crudi varietas, secundum subjecta. 162
 Hydrops thoracis ex refrigerato pulmone. 116
 Hydropis, thoracis fientis signa diagnostica. ibid.
 Hydropis thoracis facti diagnostica. ibid.
 Hydropis thoracis prognostica. 117
 Hydrops imi ventris è thoracis hydrope. 113
 Hydrops thoracis. 72
 Hydrops thoracis Galeno vix notus fuit. 114
 Hydropis thoracis cognitio in tribus consistit. 115
 Hydropis thoracis causa. ibid.
 Hydropis thoracis forma ad thoracis cavitatem spectat. ibid.
 Hypochondrii dolor obrusus. 94
 Hypochondriorum meteorismus. 92
 Hypochondria tactu ratione mollitiei judicanda. 92
 Hypochondriorum nomine quot partes comprehendantur. 90
 Hypochondriorum recte constitutorum condiciones tres. 91
 Hypochondria absque inflammatione dolere possunt. 71
 Hyporhesis morbofa quæ. 62
 Hysterica apnœa quid. 139
 in Hysterica apnœa refrigeratio vel totius vel cordis accidit. 138
 Hysterica apnœa subjectum duplex. 137
 Hysterica apnœa causæ triplices. 138
 Hysterica apnœa differentia tres, apnœa, strangulatus & convulsio. 137

I

Iterum unde fiat. 94
 Imbecillitas facultatis animalis ob resolutionem & concentrationem. 52
 Imbecillitas accidentalis & essentialis quæ. 134
 Imbecillium est quod sua actione caret. ibid.
 Inæqualis respirationis differentia quinta an detur. 10
 Inæqualitas accidentalis sola constituit quintam differentiam diff. respirationis. 11
 Inæqualis differentia per accidens & per se, quæ. 10
 Inæqualis respirationis species duplex. 11
 Inæqualis respiratione fit ex triplici causa. ibid.
 Inæqualitatis circa diff. respir. genera quinque. 12
 Inæqualitatis in densitate ab ea quæ est secundum tarditatem & velocitatem differentia. 13
 Inæqualitatis genus secundum est motus. 14
 Inæqualitatem quæ respiratione sumat. 13
 Inæqualitas singularis, & systematica. 14
 Inæqualitas trementis, spasmodica & strepens in respiratione. 15
 Inæqualitas naturalis circa respirationem. 16
 Inæqualitas præternaturalis. 17
 Inæqualitas ratione spiritus unde & quomodo. ibid.
 Inæqualitas conjuncta quoduplex. ibid.
 Inæqualis respiratione singularis est intermittens. 32
 Inæqualitas respirationis ratione subjecti. 17
 Inæqualis motus intermittens in qua respirationis parte fiat. 32
 Inæqualis respiratione per accidens est magna & densa ex angustia. 33
 Inæqualitas accidentalis respectu causarum duplex est. 52
 Inæqualitas communis secundum motum est singularis & systematica. ibid.
 Inæqualis spiratio fit intermittens in fortiori angustia. 53
 Inæqualitas accidentalis quomodo è propria dependeat causa. ibid.

Inæqualis redditur respiratione ex omni erranti musculorum motu. ibid.
 Inæqualitatis causa essentialis propria duplex. ibid.
 Incineratio in febribus. 108
 Incontinentia & convulsio quid. 178
 Incohibilitatis spuri curatio. 177
 Indicatio præservativa varia. 148
 Indicantia in mania. 152
 Indicatio an ex causa sola in omni melancholia sumatur. 155
 Indicatio in melancholia à morbo. 156
 Inflammatio ardor à Gal. vocatur. 72
 Inflammationis idea triplex. 74
 Inflammatio visceralis triplex. 92
 Inflammatio vera quæ. 74
 Inflammatio pulmonum maligna, febrium perniciosarum causa est. ibid.
 Inflammatio musculorum dorli. 100
 Inflammationis species ex rupto pulmonum vase. 74
 Inflammationi maligna pulmonum nulla lex certa est. 75
 Inflammatio cum dolore, & dyspnœa propter thoracis partium avulsionem à causa externa. 82
 Inflammari septi causa à variis locis. 89
 Inflammatio quomodo causet luxationem vertebrarum. 87
 Inflammatio diaphragmate dolor ad jugulum quare non extendatur. 89
 Inflammationis musculorum cervicis curatio. 196
 Inflammatio musculorum abdominis & peritonæi distinctio. 198
 Insania fanatica quid Hipp. 62
 Inspiratio confert à Galeno densa est. 136
 Instrumenti offensa quid Gal. 42
 Intemperies frigida passiva & privativa est. 133
 Intemperies primarum qualitatum. 156
 Intemperies vel producit vel producitur. ibid.
 Intemperies secundarum qualitatum. ibid.
 Intentio in statu phrenitidis. 150
 Jugulum & clavicula Hippocrati idem est. 83

L

Labyrinthus ductus Auctoris. 124
 Laxitas & coalescentia imbecillitatis causa. 135
 Laxitas ad intemperiem reducitur. ibid.
 Lienis caput quid. 64
 Longa spiratio non tantum rara sed etiam magna est. 27
 Longa respiratione continuarum oscitationum sanatoria est. 28
 Loquacitas Galeni ampla est doctrina. 61
 Luxatio dorli triplex. 99
 Luxationis vertebrarum cervicis causa duplex. ibid.
 Luxationis spinæ causæ. ibid.
 Luxationis à causa externa curatio. 196

M

Magna respiratione, simulque densa, magna dupliciter est 26
 Magna & densa fit respiratione ex convulsione musculorum thoracis. 46
 Magnæ respirationis, quæ crebra, differentia. 128
 Magnitudinem respirationis ex thoracis dilatatione Gal. negligit, & quare. 22
 Magnitudo respirationis quare respectu dilatationis thoracis perpendenda. ibid.
 Magnitudo soli respirationi est propria. 49
 Magnæ & raræ respirationis ex delirio complexo curatio. 162
 Mania quare ab acidis solvatur. 152
 Mania quomodo in hydropem terminetur. ibid.
 Mania è vapore sylvestri. 155
 Mania è vapore quomodo fiat. ibid.
 Maniæ ebris curatio. 158
 Medicus rationalis, quis. 144
 Melancholicæ causæ. 157
 Melancholicus vapor unde elevetur. ibid.
 in Melancholia an refrigerantia conveniant. ibid.
 an siccantia conveniant. ibid. per primam affectionem an Venæ sectio conveniat. ibid. per essentiam in quem finem vena secunda. 158
 per consensum venæ sectio ex hypochondriis an conveniat. ibid.
 Membranularum pulmonem costis colligantium materia eadem est, quæ folliculorum naptæ. 98
 Mens in qua parte statuenda. 197
 Mentem deliram avertere quid. 147
 Mentem avertens triplex. ibid.
 pro Menre quid Gal. intelligat. Quid pro mente mota. 49
 Mercatus circa pulmonem reprehenditur. 181
 Mercatus in exponendo Hippoc. reprehenditur. 187
 Merastases morborum variæ. 169
 Methodi lex notum & ignotum considerat. 1
 Methodum de unitate respirationi bene applicat Galen. 2
 Methodum componunt diff. quatuor. 59
 Methodus differ. respirationis magnæ & raræ bimenbris est. 64
 Mors repentina quæ. 141
 Mors inopina sed non subita quæ. ibid.
 Mors subita, sed non inopina quid. ibid.
 Mors subita vel ab exolutione, vel à pulsus inæqualitate fit. ibid.
 Mortis subitæ signa. 142
 Mortis subitæ casus aliquot. ibid.

Morbi qui cito fiunt & cito finiuntur in intemperiem non sunt referendi. 138
 Motus musculorum thoracis simpliciter naturalis est. 124
 Morbicus imbecillitatis differentia duplex. 134
 pro Moruum qualitate velocitas & tarditas intelligitur. 36
 Movere cum motu thoracis, & movere cum thoracis quiete quid sit. 136
 Moveri thoracem quid sit. 18
 Moveri thoracem secundum totum & secundum partem quid. 19
 Multa respiratio ad multas differentias excutit. 28
 Musculi thoracem moventes triplices. 18
 Musculi interni pectoris qui inflammantur. 73
 Musculi thoracis à spinali cervicis medulla nervos suscipiunt. 125
 pro Musculis superioribus thoracem moventibus quid Gal. intelligat. 18
 Musculus circa præcordia quis Galeno. 91

N

Nares unde dictæ. 126
 Nares primum respirationis instrumentum deferens est, non os. ibid.
 Nares adæquatam omnis respirationis instrumentum est. ibid.
 Narium angustia duplex. 127
 Nasus resimus difficilis respirationis causa. ibid.
 Narctica in sputo crudo an convenient. 177
 Nephritici dolores à pulmonum affectu. 111
 Nephritidis malignæ cura. 183
 Nervi ligamenta ab Hipp. Gal. corpora nervosa dicuntur. 109
 Nervi qui thoracem movent, quos musculos moveant. 125

O

O Baudilio ex polypo. 128
 Obstructio asperæ arteriæ à materia lenta, crassa, & viscosa. 98
 Obstructio asperarum arteriarum. 118
 Obturationes lævium arteriarum in pulmonibus. 119
 Obturatio lævium arteriarum malignæ febris causa. 120
 Obturationes arteriarum. 72
 pro Organo dolenti quid intelligendum. 43
 Orthopnoea quid. 21
 Orthopnoea quoruplex. 23
 Orthopnoea ad quam methodi speciem referenda sit. 21
 Orthopnoea legitima. 23
 Orthopnoea idiopathica. ibid.
 Orthopnoeam quomodo Gal. magnam & parvam respirationem dixerit. 22
 pro Orthopnoea quam speciem respirationis Gal. intellexerit. 23
 Oscitationis à singulis differentia. 28

P

P Alpiratio cordis ob vasorum pulmonis obturationem & tuberculum. 120
 Panus quid. 138
 Paralysis cum convulsione male æquiparatur à Mercurio. 129
 Partes respirationem componentes. 2
 Partes thoracis quæ inflammantur. 72
 Partes continentes hypochondriorum. 90
 Partes quod septum coarctant variæ. 97
 Partem imbecillam, & facultatem ipsam dicere idem est. 134
 Partium nomine, quæ circa respirat. moventur, quid Gal. intelligat. 69
 Parvitas libera est in dolore cum usu aucto conjuncto. 43
 Parvitas coacta est in dolore cum angustia, & in sola angustia. ibid.
 Pectoris ossa Priscis septem erant, Nobis tria sunt. 72
 Pellicula quæ pars Galeno. 91
 Perfrigerata & contexta corpora quæ. 138
 Peripneumonia quæ periculosior. 182
 Peripneumonia an lethalior lethargo. ibid.
 Peripneumonia biliola & pituitosa. 183. humida & sicca. ibid.
 sicca duplex. 186. spuria. ibid.
 Peripneumoniarum prognostica. 182. Tempora judicatoria. ibid.
 Cura quinque scopis consistit. 183
 Permutatio differentiarum diff. resp. secundum motum & quietem. 9
 Permutatio circa velocitatem & tarditatem. 10
 Permutatio raritatis & densitatis cum magnitudine, & parvitate. 9
 Perversio uteri. 139
 Phlebotomia usus. 149
 Phlebotomia in peripneum. an conveniat. 183
 Phlegmones septi cura. 197
 Phlogosis bisariam sumitur. 71
 Phlogoseos pulmonum malignæ casus. 187. Signa. ibid. Cuius ratio. ibid.
 Phrenitici & morientes circa quæ distrahantur. 50
 Phrenitis paraphorica. 79
 Phrenitis cum vel sine mutatione pleuritidis sit. ibid.
 Phrenitidis curabilis signa. 148
 in Phrenitide quæ vena tundenda. 149
 Phlogia in peripneumon. cura Hippocrati quæ sint. 186
 Phlegmo potha. 170

Pleura ut peritonium dividua est. 61
 Pleuritis dorsalis. ibid.
 Pleuritis sicca quæ. 79
 Pleuritis utrum lethalior, an peripneumonia. 182
 Pleuritis & dolor lateralis idem est. 171
 Pleuritis arida, perniciofa, stertorosa, morosa, magna. 80
 Pleuritidis ex crudo humore venæ sectio convenit. ibid.
 Pleuritidis malignæ species tres. 167
 Pleuritidis inflammatoria malignæ curatio. ibid.
 Pleuritidis stertorosa causæ & curatio. 176
 Pleuritidis verminosa curatio. 168
 Pleuritidis Gallicæ curatio. ibid.
 Pleuritidis mitis indicium. 179
 in Pleuritide omni, an à venæ sectione semper inchoandum. 170
 Pleuritidis dorsalis signa. 178. Indicatio. 179. Prognosis. ibid.
 Curatio. ibid.
 Pleuritidis & pulmonis causa an omnino differat. 180
 Pleuritidis & pulmonis in symptomatis differentia. 181
 Plexus retiformis usus. 40
 Pneumatodes & pneumatia an idem significet. 26
 Pneumatosis hypochondriorum. 72
 Polypi differentia ratione loci. 127. 128
 Polypi materia duplex. 127
 Polypi molles & cancerosi origo. ibid.
 Polypi interni à superno variatio. 128
 Polypodes materia cordis ventriculos, auriculas & venas in pulmones infatens. 119
 Polypus è medio cartilaginum pendulus. 127
 Polypus membranaceus. ibid.
 Positio ad locum & in loco quæ. 5
 Præter naturam quod & quoruplex sit genere. 1
 Privatio ad defectum refertur. 2
 Pulmo totus Hippocrati quomodo dicatur. 75
 Pulmo unus secundum tres partes tres doloris positus habet. ibid.
 Pulmo totus non semper afficitur in peripneumonia. 180
 Pulmo inflammatus quomodo in latus incumbat, & costis congelatur. 76
 Pulmonis alæ olim tres, nunc duæ. 72
 Pulmonis inflammati adhæsus qualem dolorem generet. 70
 Pulmonis inflammati & dolentis coactus qualem respirationem causet. ibid.
 Pulmonia & pleuritis an in modo convenient. 181
 Pulsus sensu tactus, respiratio sensu visus magis dijudicatur. 15
 Pulsus & respiratio quomodo convenient, & quomodo discrepent. ibid.
 Pulsus & respiratio quomodo differant. 38
 Pulsus & respiratio convenient in usu naturali, non in voluntario. 40
 Pulsus & respiratio quomodo convenient & discrepent in naturalibus, præternaturalibus, & non naturalibus causis. 54
 Pulsus hypochondriacus qualis. 93
 Pulsus inæqualitas febrilis. 104
 Pulsus differentia in pleurit. & peripneumonia. 181
 Pulsus & respirationis communes conditiones causarum tres sunt. 40
 Puris copiosi in empyemate signum. 109
 Puris lividi & cænosi differentia. 110
 Purgans forte in quibus febribus ab Hipp. laudetur. 175
 Purgans in miti pleuritide non adhibendum est. 180
 Purgante valido in pleuritide quando Antiquiores utebantur. 175
 Purgantia in pleuritide an convenient in principio. ibid.

Q

Qualitas & quantitas sanitatis capax quæ sit. 1
 Qualitas duplex. 2
 Qualis è tumore simplicis, & qualis conjuncto cum dolore fiat spiritus. 22
 Qualis, & quomodo exspiratio fiat in imbecillitate. 25
 pro Quantitate & qualitate cæstationis motuum quid Gal. intelligat. 7
 Quare multa Galeni loca contraria videantur. 60
 Quæ nunquam aut raro accidunt, in re medica nullam, aut saltem exiguam habent utilitatem. 63
 Quietum species pauciores, quam motuum, & quare. 4
 Quietis & motus localis discrimen. ibid.
 Quid Galenus pro instrumenti offensa intelligat. 42
 Quid Hipp. pro Dementia; intellexerit. 62
 Quos & quæ viscera pro contentarum partium hypochondriorum nomine comprehendantur. 91

R

Ramus intercostalis in sinistro latere è vena sine conjuge. 174
 Raritas soli animali facultati competit. 48
 Raritas & velocitas philosophicè considerata quomodo differant à medicè consideratis. 38
 Rationes quibus velocitatis & tarditatis utilitas persuadetur. 56
 Residere quid Gal. dicatur. 21
 Rectitudo lateris dolentis observanda in poplitis vel saphenæ sectione. 172
 Rectitudo quomodo sumatur apud Gal. & Hipp. 173
 Respiratio res est, quæ facere aliquid, & pati potest. 12
 Respiratio impar-citata. 15
 Respiratio intermittens. ibid.
 Respi-

Respiratio integra, & dimidia quid. 19
 Respiratio eurythma & arhythma. 8
 Respiratio naturalis quare solo septi motu celebretur. 19
 Respiratio sublimis quid, & quoruplex. 20
 Respiratio à facultate labefactata & impedita quæ. ibid.
 Respiratio stertorosa ad expirationem magis, quàm inspirationem attinet. 24
 Respiratio ex duplici motu per se, ex duabus cessationibus per accidens componitur. 2
 Respirationis & pulsus convenientia & discrepantia. 3
 Respirationis tres sunt, quot pulsus causæ. 39
 Respirationis difficilis causæ secundariæ duplices. 54
 Riolani error de empyemate. 108
 Rheumatis cura. 196
 Rhythmus quid. 8
 Roborantium à repellentibus distinctio. 201
 Rumpi venæ mammarie utrinque spacia intercartilaginea perforantes. 174

S

Sanguinis mittendi quantitas in angina. 191
 Saxonia reprehenditur circa motum musculorum thoracis. 124
 Scirrhusa durities in pulmone. 105
 Sectio fibrarum musculorum abdominis in abscessu. 198
 Septum inflammatum hectica subsequitur. 90
 Septum ex utraque parte inflammari potest. ibid.
 Septum inflammatum pro ilio, & ilium pro hypochondrio ab Hip. usurpatur. 88
 Septum transversum aut propria aut aliena inflammatione sursum trahitur. 89
 Signa alterius pulmonis ulcerati. 75
 Signa quibus partes pulmonum inflammatae dignoscuntur. ibid.
 Signa, quibus motus cum translatione materiae cognoscatur. 79
 Signa existentiam puris in thoracis cavitate ostendentia. 109
 Situs partis quid indicet. 178
 Spado quorupliciter accipitur. 82
 Spasma quorupliciter sumatur. ibid.
 Sphincteres gulæ plures. 85
 Spinæ vertebrae tribus modis luxantur. 86
 Spirandi difficultas composita duplex. 3
 Spiratio longa ad raram, brevis ad densam refertur. 27
 Spiritus missio quid. 3
 Spiritus simpliciter quid. 26
 Spiritus frigidus & calidus ab Hipp. quis dictus. 29
 Spiritus frigidus triplici casu expiratur. 30
 Spiritus offendens diaphanum à Galeno est. 33
 Spiritus frigidus à materia frigida oritur. 30. pro spiritu intus relicto quid Hip. intelligat. 32
 Spiritus rarus per intervallum quid. 37
 Spiritus tenuis & imminutus quis. ibid.
 Spiritus magnus & per multum tempus desipientiam significat. 61
 Spiritus magnus & rarus in solo delirio accidit. 62
 Spiritum magnum & rarum desipientiae esse signum non est propositio convertibilis. ibid. pro Spiritus instrumentis refrigeratis quid Gal. intelligat. 119
 Sputi boni & pravi signa. 82
 Sputum in pleuritide dolorem non solvens pravam. ibid.
 Status triplex in frigido spiritu. 31
 Stertor ubi fiat. 24
 Stertor potius orthopnoeæ, quàm asthmatis formalis est ratio. ib.
 Strangulatus hystericus quis. 139
 Strepitus à stertorosa respiratione differt. 110
 Subsidentia pulmonum è siccitate. 105
 Sudorifica in peripneumonia an convenient. 186
 Supputatio dierum Criticorum ad prognosim in empyematibus. 112
 Suppuratio empyematum in peracutis non exacte. ibid. in acutis exacte. ib. in acutis non exacte. ib. in acutis ex decidentia. 113
 Surditas pravi empyematis signum. 111
 Suspiria ad magnam & raram respirationem reducuntur. 34
 Suspirii duplex significatio, generica & specifica. ibid.
 Suspirio tumultuario qualis respiratio accidat. 121
 Suspirium ad respirationem attinet. 134
 Suspirium luctuosum est respiratio interrupta. 32
 Suspirium cum sonitu. ibid.
 Suspirium sine sonitu. 34
 Suspirium apotiphoron. ibid.
 Suspirium obliviosum. ibid.
 Suspirium luctuosum. ibid.
 Suspirium amatorum. 35
 Suspirium in melancholicis & maniacis obliviosum denominandum non est. 39
 Symptomata ex hypochondriorum inflammationibus duplicia. 93
 Synciput quid. 150

T

TAbifica phlogoseos cura. 188
 Tendinosa substantia quæ. 130

Tensio ad jugulum quomodo ab hepate & liene deferatur. 82
 Tensio usque ad diaphragma in phrenitide utrum septi inflammationi signum sit. 89
 Tetanus non est universalis spasmus. 130
 Thorax totus quis. 97
 Thorax in apoplectico non movetur per accidens. 125
 Torpor Hippocrati quid. 73
 Torpor per imminutum etiam motum definiendus est. 134
 Torporis causa in nervo & musculo fovetur. 135
 Transitus à differentia ad differentiam quid. 18
 Transitus inæqualis ad varias respirationis differentias. 53
 Transitus respirationis ob septum inflammatum qualis. 90
 Tuberculum Gal. in pulmonis substantia. 105
 Tuberculum crudum & durum vel pulmonum vel thoracis. 100
 Tuberculi ruptio quomodo tentanda. 196
 Tumor præter naturam quomodo dicatur secundum naturam. 87
 Tumor viscerum à tumore musculorum quomodo discernendus. 92
 Tumor secundum naturam nascens vel inflammatorius est, vel scirrhosus. 87
 Tumor flatu turgidus in epigastrii musculis. 93

V

Valvula in vena azygo. 173
 Valvulae cordis ossæ. 119
 Velocitas & tarditas ad prænotiones necessariae non sunt. 10
 Velocitas & densitas secundum gradus differunt. 43
 Velocitas & tarditas neque simplices, neque compositae ad prænotiones sunt necessariae. 56
 Velocem respirationem quomodo Gal. veloci pulsu non minus, imò magis utilem dixerit. 66
 Vena in phrenitide quæ tundenda. 149
 Vena quæ secunda in peripneumonia. 183
 Vena quæ, quora, & in quo latere secunda sit in pleuritide. 172
 Vena quando secunda in pleuritide, & quando non. ibid.
 Vena in hepaticide quare statim secunda. 199
 Vena ad angulum oculi majorem in angina quare secetur. 194
 Venæsectio in erysipellate interno sincero convenit. 149
 Venæsectio in dolore descendente non probatur. 170
 Venæsectio in pleuritide dorsali post septimam non approbatur. 179
 Venenum uterinum. 139
 Veneris solutio excusat à phlebotomia. 180
 Venter Galeno Ventriculus est. 64
 Venter prominens quis. 97
 Ventriculus raro inflammatione vera inflammatur. 201
 Ventriculi inflammari indicationes curativæ. 201. prognosis. ibid.
 Curatio. ibid.
 Vermium cura. 188
 Vesalii opinio de lateris dolore ascendente & descendente. 171
 Vesalii opinio, quod semper sit vena cubili dextri secunda in pleuritide, improbat. 173
 Virtus partium conservanda duplex præsidium postulat. 145
 Vitalis spiritus non est invisibilis. 156
 Vitia dolorem non inferentia. 71
 Unitas quomodo à Gal. sumatur. 1
 Vomitoria in pleuritide an convenient. 176
 Vomitus in pleuritide quando conferat. ibid.
 Vox & sermo ob quam causam lædantur. 86
 Vox clangosa quando perniciofa. 88
 Vox ubi fiat. 24
 Urgens causæ quæ. 19
 Urina reses cum contento erui quid significet. 199
 Usus auctus Galeno fumosa caliditas, phlogosis, inflammatio & favillosa ustura est. 29
 Usus animalis præter naturam soli competit respirationi, non pulsui. 40
 Usus animalis auctus quomodo differat à vitali. 41
 Usus animalis præter naturam auctus quam respirationis partem lædat, quam vitalis. ibid.
 Usus auctus soli animali spiritui convenit. 51
 Usus auctus pro phlogosi sumitur. 71
 Usus auctus qualis calor & cuius partis sit. 102
 Usus caloris naturalis dupliciter imminuitur. 133
 pro Ufu imminuto naturalis intelligitur. ibid.
 Usus narium septem. 126
 Usus melancholici succi quid sit. 104
 Usus in melancholia ad synciput. 158
 Utilitas adaucta quid. 101
 Utilitates adauctæ quot. 102
 Uteri siccitas quomodo accidat. 139
 Uteri retractio non est vera revulsio. 129
 Uteri vincula quomodo repleantur in uteri sursum retractione. 139
 Uterus non ascendit per jecur septum comprimendo. ibid.

X

X Iphois cartilago in gratiam diaphragmatis est. 116

INDEX MEDICAMENTORUM

Præcipuorum in Libro Quinto contentorum.

A
 Cetum solutivum. pag. 153
 Acetum dulce. ibid.
 Alterantia in Mania. 154
 Alterantia in Melancholia. 160
 Anodyna post vacationem an convenient. 166
 Anodynum verum quod. 147
 Anodynum balsamicum. 164
 Anodynum externum in hepatis inflammatione. 201
 Anodyna narcotica. 148
 Antidotus isotheos. 178
 Aqua solutiva ad syrupum aureum. 149
 Aqua Croci. 161
 Aqua antipleuritica. 166
 Aqua Rhinocerotis simplex. 187
 Aqua Rhinocerotis composita. ibid.
 Aqua in inflammatione erysipelacea. 200
 Archi-

Archigenis gargarisma in angina.	195	F	Potus purgans ex rhabarbaro.	154
Arteriarum in angina.	194	F	Potio solutiva magistralis.	175
Aurum & antimonium purificant sanguinem.	153	G	Potiones ex Hipp. in peripneumonia spuria.	186
Aurum potabile è terra sigillata.	187	G	Præcipitatus albus cum saccharo Saturni septicum medicamentum est.	196
B		G	Puina experimentum Cardani in phrenitide.	150
B Alneum ad somnum.	153	H	Pulvis viperinus.	160
B Balneum in mania.	154	H	Pulvis ad pleuritidem.	162
Bezoardicum preciosum.	168	H	Pulvis hermodactylatus purgans.	199
Bilis morum cohibentia.	169	H	Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantua.	193
Bolus chalybeatus.	160	H	Pulvis repellens in inflammato ventriculo.	199
Butyri clotio.	197	H	Pulvis lapidis Pavonii Vomitorius.	202
C		H	Purgatio laudani.	189
C Alcinatio antimonii per speculum.	168	I	Purgans in inflamm. hepatis.	199
C Calcinati stibii cum cornu cervi.	ibid.	I	Purgans mœchlicum in melanch. hypochondriaca.	159
Candela intra fauces missa medicamentum est in angina.	195	I	Purgans in phlegmone biliosa.	199
Capni vires.	200	I	sa. ibid. melancholica.	ibid.
Caro cucurbitæ in phrenitide.	149	L	R	
Cataplasma è cremore radicum iridis in angina.	195	L	R Efrigerantia in phrenitide.	149
Ceratum Nilei ad induratas stomachi inflammationes.	202	L	R Repellentia in angina inflammatoria biliosa & sanguinea.	193
Chalcantum an conveniat in inflam. ventriculi.	202	L	R Repellentia in angina pituitosa inflam. ibid.	
Chymica remedia ad humorem crudum.	163	L	R Repellentia in angina pituitosa excrementitia.	ibid.
Concoquentia interna in pleuritide.	167	L	R Resina assæ dulcis.	145
Concoquentia externa in pleuritide.	ibid.	L	R Rhus opsonicus.	195
Conditum amyli.	178	L	R Rubificans ad spadonem pleuriticum.	162
Confectio ex oleo Cinnamomi.	162	L	S	
Conserva pomorū redolentium solutiva.	153	L	S Acchari deliquium.	185
Cordialia organi frigidi.	154	L	S Saccharum prunellæ.	ibid.
Chrystalli salis dulces.	185	L	S Saccharum Saturni an conveniat in angina.	193
Cucurbitula sicca ad lateralem flatum.	162	L	S Sacchari Saturni præparandi modus facilis.	ibid.
Curationes difficilium spirationum per se & per accidens.	144	L	S Sal essentielle ligni sancti.	168
D		L	S Screamum moventia in catarrho.	189
D Ecoctio epithymi cum polypodio.	153	L	S Serum quando destillatum, & quando depuratum dandum.	161
Deliquium sacchari è citro pro catarrho.	189	L	S Sinapismus.	160
Diagridii dosis minima.	169	L	S Solari furiosi vires.	151
Diaphoretica externa.	159	L	S Solari majoris seminis vires.	ibid.
Diaphoretica interna.	160	L	S Soporiferum internum & externum.	150
Diuretica & sudorifica in gibba hepatis exundatione.	200	L	S Specifica in phlegmone hepatis.	201
Dolorem sedantia.	164	L	S Spiritus therebinthinæ communis non est verus spiritus.	180
E		L	S Spuma chalybis.	160
E Clegma pineatum duplex.	177	L	S Succu Cyrenaiici succedaneum.	186
E Eclegma ex ibisco.	ibid.	L	S Succus anguriæ.	178
Eclegma è carne bacylorum Galeni.	ibid.	L	S Succus alicæ abstergens in angina.	194
Eclegma è cumino.	ibid.	L	S Sulphur Vitrioli an narcoticum sit.	148
Electuarium ad sputum crudum.	ibid.	L	S Syrupus aureus cordialis.	149
Electuarium cerebrale.	154	L	S Syrupus aureus solutivus.	ibid.
Electuarium laxificans.	161	L	S Syrupus hellebori.	154
Electuarium pepticum.	202	L	S Syrupus Chymicus ad crudum humorem.	163
Elixir amygdalar. amararum.	162	L	S Syrupus è pomis solutivus.	154
Emplastrum ad tumores.	164	L	T	
Emplastrum maturans.	ibid.	L	T Artatum tartarizatum.	200
Emplastrum de Caulibus.	166	L	T Tartarum volatile.	163
Emplastrum capitale in Catarrho.	189	L	T Terra samia ad difficil. respirationem.	145
Emplastrum præsentaneum in angina.	195	L	T Tinctura papaveris rubri.	185
Emplastrum Aetii in phlegm. scirrhusa.	200	L	T Trochisci gemmati.	154
Emplastrum in angina biliosa.	195	L	T Trochisci purpurei cordiales.	161
Emplastrum in angina biliosa.	195	L	T Trochisci capitales pro suffitu.	189
Emplastrum inflammatoria, ib. pituitosa sine inflam. ib.		L	U	
Empithema frontale refrigerans.	153	L	U Nguenti sympathici facultas.	164
Empithema miperale.	179	L	U Vomitoria in peripneumonia quando danda.	186
Empithema Tralliani in phlegmone adematosa.	200	L	U Vomitoria Hipp. an nostro tempore prosint.	ibid.
Empithema Tralliani in phleg. scirrhusa.	ib.	L	U Vomitivus illitus in angina.	195
Empithema è micis siligineis ad ventriculi inflammationem.	202	L		
Empithema Philagri ad idem.	200	L		
Evacuancia in Melancholia.	158	L		
Extractum hellebori.	154	L		
Extractum hellebori glycyrrhizarum.	159	L		

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Lazari Riverii Opera Medica &c. cum Fabricio Bartholæto de Dispnea, seu de Respirationibus, &c.* non esservi cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi e buoni costumi, concediamo licenza, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova. Dat. li 29. Novemb. 1733.

(Gio: Francesco Morosini Kav. Rif.

(Andrea Soranzo Proc. Rif.

(Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.

Registrata nel Magistrato Eccellentiss. degli Esecutori contro la Bestemmia, li 4. Dicembre 1733.

Agostino Gadaldini Segr.

Angelo Legr. nzi Sgr.

37,5/54

Buchbinder-Lehrwerkstätte
Nikolausheim
Dürrlauingen bei Günzburg

37,5/54

Buchbinder-Lehrwerkstätte
Nikolausheim
Dürrlauringen bei Günzburg

37,5/54

Buchbinder-Lehrwerkstätte
Nikolausheim
Dürrlauingen bei Günzburg

Rivière, Lazare,

Opera medica universa

Venetia 1735

2 Med.g. 143

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10942685-2